
UTL AT DOWNSVIEW
D RANGE BAY SHLF POS ITEM C
39 14 11 18 07 013 2

قاموس الاعلام

تاریخ وجغرافیا لغاتنی وتعبیر اصحله کافهٔ اسماء خاصه‌یی جامعدر

(تاریخه متعلق : کافهٔ اقوام وامملە انبیا، خلفا، صحابه، تابعین، رجال حدیث، ملوك، امرا، وزرا، حکام، حکما، علما، فقها، اولیا، مشایخ، ادبا، شعرا، اطبا، مورخین، سیاحین، اصحاب هنر، اشخاص موهومهٔ اساطیر والحاصل شرق وغربه وازمنهٔ قدیمه وجدیده‌یه عائد کافهٔ مشاهیرك اسملرینی، ترجمهٔ حاللرینی وآثار وتألیفاتنك تعریفنی؛ جغرافیایه متعلق دخی : کرهٔ ارضك منقسم بولندیغی قطعات وممالك ودولك، ودکیزلر، بوغازلر، آطه‌لر، طاغلر، نهرلر، کوللر، اووه‌لرك، وکرك اسکی کرك یکی قصبه‌لرله بیوجك قریه‌لرك اسملرینی، موقعلرینی، طول وعرضلرینی احوال تاریخیه وطبیعیه‌لرینی، اهالیلرینك مقدارینی، باشلیجه محصولات واخراجاتلرینی والحاصل تفصیلات ممکنه‌یی شامل وحروف هجا صره‌سیله مرتبدر .)

محرری : ش. سامی صاحب وطابعی : مهران

DICTIONNAIRE UNIVERSEL D'HISTOIRE ET DE GÉOGRAPHIE

PAR

CH. SAMY-BEY FRASCHERY

EDITEUR MIHRAN

TOME TROISIÈME

CONSTANTINOPLE

Imprimerie MIHRAN — Rue de la S. Porte N. 7

1891

اوچنجی جلد

معارف نظارت جلیله‌سی طرفندن تقدیر وتحسین اولنه‌رق طبع اولنمشدر .

استانبول

(مهران) مطبعه‌سی — باب عالی جاده‌سنده نومرو ۷

١٣٠٨

مهران مطبعه‌سی
باب عالی جاده‌سنده نومرو ۷
MIHRAN
Imprimeur

قاموس الاعلام

تاريخ وجغرافيا لغاتنى وتعبير اصحله كافهٔ اسماء خاصه‌يى جامعدر

باب التاء — فصل الالف الح

تاباسقو { (Tabasco) مكسيقه‌ده همنامى او-لان جهوريتك مركزى بر قصبه اولوب، مكسيقه كورفزى ساحلنده، همنامى اولان نهرك منصبنده و (ورا قروز) ك ٤٠٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده واقعدر. ٧٠٠٠ اهاليسى وخيلى ايشلك تجارتى واردر. — تاباسقو جهوريتى مكسيقه‌نك جاهبر جنوبيهٔ غربيه‌سندن اولوب، شمالاً مكسيقه كورفزيله، شرقاً قامپش جهوريتى و (غوآتمالا) دولتيله، جنوباً شياپاس، غرباً دخى (ورا قروز) جهوريتلريله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٥٥٠٠ مربع كيلومتره واهاليسى ١٠٤٧٤٧ كشيدر. هواسى آغر اولوب، بطاقلقلرى چوقدر. طوپراغنك قوهٔ انباتيه‌سى متوسط حالده ايسه‌ده، خيلى مقدار قاقائو ويك مقبول پاموق حاصل اولور.

تاباغو { (Tabago) آنتيل جزاير صغيره-سندن وانكلتره مستعمراتندن بر آطه اولوب، (ترينيته) آطه‌سنك ٢٥ كيلومتره شمال شرقيسنده واقعدر. طولى ٥٠ وعرضى ١٩ كيلومتره اولوب، قسم اعظمى زنجى اولمق اوزره، ١٦٠٠٠ اهاليسى واردر. مركزى (اسقاربوروغ) قصبه‌سيدر. قوهٔ انباتيه‌سى چوق اولوب، توتون، شكر قامشى، موس، آناناس، هندجوزى وسائر محصولاتى واردر. توتون الڭ اول يعنى ١٥٦٠ تاريخ ميلاديسنده بو آطه‌ده كشف اولنمغله، اكثر السنه‌ده جزيره‌نك اسميله تسميه اولنمشدر. شكر وروم تجارتى چوقدر. بو جزيره ١٤٩٨ ده قريستوف قولومب طرفندن كشف اولنه‌رق، ابتدا فلمنكليلرك وبعده انكليز وفرانسزلرك الينه كچمش، ونهايت انكلتره‌نك ضبطنده قالمشدر.

تابان { (امير عبدالحى دهلوى) هندستان امرا وشعراسندن اولوب، محمد شاهك زمانده ياشامش، وغزلياتى زمانده پك مقبول ومشهور بولنمشدر.

تأبط شرا { مشاهير عربدن (ثابت بن جابر بن سفيان بن عميل بن عدى الفهمى) نك لقبى اولوب، اسائده ضرب مثل حكمنه كچمشدر. حقنده بر چوق وقايع وروايات مروى اولوب، بعض محاربه‌لر وبر طاقم اشعار كنديسنه اسناد اولنور.

تابعى { اونجى قرن هجرى شعراى عثمانيه‌سندن اولوب، ادرنه‌ليدر. حسن خطى وكوزل كتابتى اولوب، اشعارى سليس ولطيفدر. جنابى پاشانك توابعندن اولمق حسبيله آغر زعامته نائل اولمشيدى. مسيحينك «شهر انكيز» ينه بوندن ايى نظيره سويلين اولمامشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

آجيوب بغريمه باصدى در اشكم بحرغم
ديدى مردم دوشكونيدر بريتيم افتاده‌در

— ايران شعراسندن دخى ايكى ذات بو مخلصله تخلص ايدوب، برنجيسى نيزلكده ورساملقده دخى شهرت صاحبى بولنمشدر. شو رباعى جملهٔ اشعارندندر:

دور از تو بدرد ومحنت وغم بودم
باسينهٔ ريش وچشم پرنم بو دم
باقى همه شب بناله همدم بودم
بى ياد تو القصه شبى كم بودم

— ايكنجيسى جاهل بولنمش ايسه‌ده، نكته‌سنجلكده پك ماهر اولوب، مولانا وحشينك معاصرى

بولنمشدر. اسمی (آذینه قلی بیك) در. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کار من دور ازتو غیر از نالهای زار نیست
کربزاری جان دهم دور ازتو دور ازکار نیست

تابنکو (جید —) مغول فترتی زمانده کرمانده حکومت سورن قره‌ختاییان دولتنك بانیسی اولان (براق حاجب قتلغ خان)ك برادری وملوك مذکوره‌نك اوچنجیسی اولان سلطان قطب‌الدین محمدك پدریدر.

تابو (Tabo) بحر محیط کبیر جزایری اهالیسنك بر معبود موهومه ودهاطوغریسی تقدیس ایتمك ایستدکلری هر شیئه ویردکلری اسمدر. جانلی وجانسز بر شیئه بو اسم سویلندی‌می، هرکس اوکا رعایت وحرمت و بلکه عبادت ایتمکه مجبور اولوب، حرمتده قصور ایدنلر عمومك خصومت وتحقیرینه دوچار اولورلر.

تابور (Tabor) وچهجه هرادیستیه (Hradistie) چهستانده پراغه‌نك ٧٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٧٠٠ اهالیسی وقلعه‌سی واردر. — آلپ ساحلی سلسله‌سنده و (جنوره) طاغی قربنده بو اسمله بر طاغ دخی بولنوب، ٣٣٠٠ متره ارتفاعی واردر. (دورانسه) ایرماغی بو ایکی‌طاغك آره‌سنده نبعان‌ایدر.

تابور ونام دیکرله (جبل‌الطور) فلسطینده ناصره‌نك ٦ جنوب شرقیسنده منفرد بر طاغ اولوب، ١٨٠٠ قدم ارتفاعی واردر. اتکلری اشجارله مستوردر، واطرافنده بر طاقم خرابه‌لر موجوددر. حضرت عیسی بو طاغه صعود ایتمشیدی. اهل صلیب ایله اهل اسلام آره‌سنده بو طاغك آلتنده بر چوق محاربه‌لر جریان ایتمشدر. مشهور جبل طور بشقه‌در.

تابوره (Tabora) زنکبارده °٥ عرض جنوبی خط موهومی آلتنده ودارالسلامك ٨٢٠ قدر کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، باشلیجه اهالیسی مسلم وعربدر.

تابی شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللی وحضرت امیر بخاری درویشلرندن برینك اوغلیدر. طریق علمی‌یه انتساب ایده‌رك، بعض بلاده قاضی اولمشیدی. طریق حجده وفات ایتمشدر. حسن خطی دخی وار ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آهم که آسمانه آثار هر کیجه خدنك
قصدی بودرکه کوکب بختمله ایده جنك

تاپتی (Tapti) هندستانده بر نهردر، که (کندوانه) طاغلرندن نبعان‌له، (کندیش) خطه‌سنی (برار) دن بعد التفریق، کجراته کیره‌رك، برهانپور ایله سورت شهرلری ایچندن بکچر؛ و ٨٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بحر عمانه دوکیلور. باشلیجه تابعلری (بورنه) و(کیرنه) نهرلریدر.

تاپساقوس (Thapsaque, Thapsacus) فرات ساحلنده واقع (دیر) قصبه‌سنك اسکی یونانیلرجه اسم قدیمیدر. [«دیر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تاپسوس (Thapse, Thapsus) افریقیه‌نك یعنی تونسك ساحل شرقیسنده ومهدیه‌نك جهت شمالیه‌سنده اوله‌رق (رأس دماس) قربنده اسکی بر قصبه ایدی، که قبل المیلاد ٤٦ تاریخنده قیصر اوراده اسکیپیون ایله پتریوس ویوبایه غالب کله‌رك، پومپیوسك افریقیه ده‌کی شیعه‌سنی رفع ایلمش ایدی. عربلر عندنده (تبسه) اسمیله معروف اولوب، یاقوت حموی کندی زمانده خراب اوله‌رق، یالکز بر قاچ خانه قالمش اولدیغنی بیان ایدیور. الیوم یالکز ویرانه‌لری باقیدر.

تاتار یاخود تتار وعربجه تتر (Tartares) بو اسم عن اصل مغول اقوامندن بر قومه مخصوص اولوب، بوقومك افرادی چنکیز خان عسکرینك پیشدارلری حکمنده بولندیغندن، قرون وسطاده مغول اسمنك مترادفی کبی استعمال اولنمشدر. تواریخ عربیه وفارسیه‌ده بو معنا ایله مستعملدر. بعده بتون اقوام تورانیه‌یه تعمیم اولنه‌رق، بونلره اقوام تاتاریه واقوام مذکوره‌نك مسکنی اولان بلاد شمالیه‌یه تاتارستان نامی ویرلمش ایسه‌ده، بو تعبیرك نابمحل اولدیغی بعده آکلاشیلوب، استعمالی ترك اولنمشدر. بو کونکی کونده بو اسم ترك امت عظیمه‌سنك برقومنه تخصیص اولنمشدر، که بونلرك وقتیله مغوللرله زیاده‌جه اختلاط وامتزاج ایتملری وطمارلرنده بر درجه‌یه قدر مغول قانی بولنمسی بو تسمیه‌لرینه سبب اولمش ایسه‌ده، کندیلری لسان واخلاق وعادات وهر جهتجه مغوللردن زیاده ترکلره یقیندرلر. بونلر وقتیله اولاد چنکیزدن جوجی خان سلاله‌سنك حکم سوردکلری یرلرده یعنی دشت قپچاق دولتی ممالکنده ساکن اولوب،

اليوم روسيه دولتنه تابع اولان قريم وقزان تاتارلريله نوغای وسائره‌دن عبارتدرلر. بونلرك لسانی اصل تركستان توركلرينك لسانی اولان چغتايجه دن زياده عثمانليجه‌يه قريب اولوب، آنجق اوته‌دن بری سائر اقواميله اختلاط ايتدكلرندن، سيمالری خالص اقوام تورانيه‌يه مخصوص اولان علايمی حفظ ايتمشدر. بونلرك اليوم روسيه‌ده بولنانلری ٢٣٠٠٠٠٠ دن زياده اولوب، دوبريجه‌ده وممالك عثمانيه ده دخی مقدما قريمدن هجرت ايتمش خيلی تاتارلر بولنقده‌در. لسانلرنده موجود كتابلردن بر خيليسی قزانده طبع ايدلمشدر. بعض گنجلری بو لسانی تدريجاً لسان عثمانی ايله توحيده چاليشمقده درلر. كنديلری ساكن وچاليشقان آدملر اولوب، تمدنه فوق‌العاده استعداد وقابليتلری اولديغی بتون سياحين وجغرافيون طرفندن تسليم اولنمقده در. هرحالده بونلر خالص ترك اولوب، تاتار اسميله ياد اولنملری مجرد يقين وقتلره گلنجه‌يه دك سلالهٔ چنگيزيه‌دن خانلرك تحت اداره‌سنده بولنملرندن ايلری گلمش بر تعبير سقيم اولديغندن، «ترك» ماده‌سنده دها زياده تفصيلات ويرلمك اوزره، بوراده بو قدرله اكتفا اولندی. [«مغول، ترك، توران، قريم، قزان وسائره» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

تاتار ابراهيم افندی { علما ومشايخدن اولوب، قريمدن درسعادته گله‌رك، بر خيلی وقت آياصوفيه‌ده وعظ وارشاده وافاده وتدريسله مشغول اولمش؛ وسلطان مراد خان ثالثك امريله سورهٔ نوره تفسير يازمشدر. ١٠٠١ تاريخنده وفات ايتمشدر.

تاتار بازارجغی { شرقی روم ايلنده، فلبه‌نك ٣٦ كيلومتره غربنده مريچ نهرينك ساحل يسارنده ودمير يول خطی قربنده لوا مركزی بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهاليسی واردر. — تاتار بازارجغی لواسی شرقی روم ايلينك قسم غربيسندن عبارت اولوب، تاتار بازارجغی، اوتلق كوی، اهتمان، پشترا وعورت آلان قضالرندن مركبدر. اراضيسی منبت ومحصولدار اولوب، اهاليسی باشليجه بلغار وتركدن مركبدر.

تاتار خان { تغلق شاهك اخرت اوغلی و سلطان محمد شاه تغلقك وزيری اولوب، «فتاویٔ تاتار خانيه» و «تفسير تاتار خانی» عنوانلريله مشهور ايكی معتبر اثريله شهرت بولمشدر. سلطان فيروز شاه باربكك زماننده وفات ايتمشدر. — هندستانده گجرات حكمدارلرندن برنجی مظفر شاهك اوغلی وبرنجی احمد شاهك پدری اولمق اوزره، بو اسمله بر ذات دخی گلمشدر.

تاتارستان { بو اسم مقدما آسيا قطعه‌سنك شمالنده واسع بر يره ويريليردی، كه چين دولتنك قسم شماليسی اولان مانچوريا، مغولستان وتركستان شرقيی و اصل تركستان ايله سيبريانك معلوم اولان اقطارينی جامع ايدی. الحاصل اقوام تورانيه‌نك مسكن وجولانگاهی اولان آسيای شمالی‌يه بو اسم ويريليردی. اليوم بو تعبير متروك اولوب، اقطار مذكوره تركستان، مغولستان، مانچوريا، سيبريا وسائر اسملرله معروفدر. [بو اسملرك بهرينه مراجعت بيوريله.]

تاتوان { وان گولنك ساحل غربيسنده واقع بر كوچك قصبه اولوب، گوار سنجاغنك مركزيدر.

تاته { (Tatta) هندستانك سند خطه‌سنده، حيدر آبادك ٨٠ كيلومتره جنوبنده وساحل بحردن دخی او قدر بعدده واقع بر شهر اولوب، ١٥٠٠٠ اهاليسی وبعض پاموق وايپك منسوجات فابريقه‌لری واردر. وقتيله دها بيوك ومجارتگاه اولوب، بعده تدنی ايتمشدر. اسكی (پتاله) شهرينك عينی اولديغی مظنوندر. ١٥٥٥ تاريخ ميلاديسنده پورتكيزليلر طرفندن ضبط وتخريب اولنمشدر.

تاتيان { (Tatien) افلاطونك مذهب فلسفيسنه تابع حكمادن اولوب، ميلادك ١٣٠ تاريخلرنده سوريه‌ده طوغمش؛ وبعده خرستيانلغی قبول ايدوب، يونانيلری بو دينه دعوت يولنده بر قاچ مكتوب يازمش ايدی. مؤخراً اتخاذ ايتديكی فكر و مذهب مخصوصه خرستيانلر طرفندن رفض نظريله باقلمشدر. خمری وتأهلی حرام عد ايدن بر طريق مخصوصك رئيسيدر. — بو اسمله ديگر بر حكيم دخی بشنجی قرن ميلاديده جزيره‌ده ياشايوب، اناجيلك تطبيق ومقايسه‌سی حقنده لسان يونانيده بر كتاب يازمشدر، كه متنی نابود اولوب، لاتينجه ترجمه‌سی موجوددر.

تاتيوس { (Tatius) ايتاليا اقوام قديمه‌سندن (كور) قومنك حكمداری اولوب،

ميلاددن ٧٤٥ سنه اول رومايه قارشى حرب ايتمش؛ و(رومولوس) ايله مشتركاً اتحاد ايدن كوريوم وروما اهاليسى اوزرينه ٥ سنه حكم سوردكدن صكره، مقتولاً وفات ايلمشيدى.

تأثير { (ميرزا محمد محسن) ايران شعراسندن اولوب، ملوك صفويه‌دن سلطان حسينك زماننده ياشامشدر. اجدادى تبريزلى اولوب، شاه عباس طرفندن اصفهانه نقل، وعباسيه محله‌سنده اسكان اولنمشيدى. مرتب ديوانى واردر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

مائل ترا بغير نخواهم وگرنه من
بيزارم ازكسى كه دلش مائل تو نيست

تاج { ياخود تاجو (Tage, Tajo) ايبريا شبه جزيره‌سنك يعنى اسپانيا وپورتكيزك اك بيوك ايرماقلرندن اولوب، اسپانيانك شرق شمالى جهتنده كائن (سيرافليپو) طاغندن نبعانله، غرب شمالى‌يه بعده غرب جنوبى‌يه ونهايت غربه طوغرى جريان ايده‌رك، اسپانيانك يكى قستيله واسترمادوره خطه‌لرينى شق ايتدكدن صكره، پورتكيزه دخول ايله، غرب جنوبى‌يه طوغرى جريان ايده‌رك، ليسبونه‌نك آلت طرفنده بحر محيط آطلاسى‌يه دوكيلور. مجراسى ٧٦٠ كيلومتره طولنده اولوب، ٥٦٠ كيلومتره‌لكى اسپانيا طوپراغنده در. بو ايرماغه صاغ وصولدن بر چوق نهرلر دوكيلوب، اسپانيا طوپراغنده‌كى تابعلرينك باشليجه‌لرى صاغدن: غالو، تايونه، جارانه، غوآدارامه (يعنى وادى الرمل) البركه، تيتار، آلاغون، وصولدن: غوآدياله (يعنى وادى ايله)، آلغودور، سالون نهرلريدر؛ پورتكيز طوپراغنده دخى صاغدن: پونسول، اوقرزه، زرزه، وصولدن منصبنه قريب (زاتارس) و(قالقه) نهرلرى تاج ايرماغنه دوكيلور. تاجك واديسى هر نه قدر اسپانيول شعراسنك بر چوق قصايد ومدايحنه مبنى عليه اولمش ايسه‌ده، اكثر محللرى قورو وطاشلقدر. تاجك كنارلرنده بر چوق شهر وقصبه‌لر بولنوب، باشليجه‌لرى اسپانياده: آرانيوئز، تولده (يعنى طليطله)، تالاويره دلارينه، بونته دل آرز وبيسپو، القنطره، وپورتكيزده: ويلاولها، آبرانتس، سانتارم (يعنى شنتريم) وليسبونه شهر وقصبه‌لريدر. صولرنده بر مقدار آلتون ريزه‌لرى بولنور. منصبى خليج كبى واسع وغايت گوزل اولوب، استانبول بوغازينه تشبيه اولنيور. آبرانتس قصبه‌سنه‌دك سيرسفائنه صالحدر.

تاج { خلفاى عباسيه زماننده بغدادده بر بيوك سراى اولوب، معتضد بالله طرفندن اساسى وضع، واوغلى مكتفى بالله طرفندن اتمام اولنمشيدى. بونك يرنده اك اول جعفر برمكينك بر سرايى اولوب، (قصر جعفرى) اسميله معروف ايدى. بعده مأمون خليفه‌يه كچوب، مشاراليه اطرافنده وكلا واعيانه دخى بر طاقم قوناقلر انشا ايتديره‌رك، (مأمونيه) اسميله بر محله صورتنه قومشيدى. مؤخراً خليفه معتمد على الله بو سرايى بر قات دها تزيين ايلمشيدى. نهايت معتضد بالله اطرافنده‌كى خانه‌لرى ييقوب، باغچه وميدانلره تحويل ايله، سرايى دخى (تاج) اسميله يكيدن تأسيس، واوغلى اكمال ايلمشدر. ٥٤٩ ده صاعقه‌دن يانوب، خراب اولمش، وبعده تعمير اولنمش ايسه‌ده، اسكى حالنه ارجاع اولنه‌ميوب، نهايت بغدادك هلاكو طرفندن تخريبنده بو دخى ويرانه‌يه دونمشدر.

تاج الدوله { (يزدجرد) مازندرانده حكومت سورن ملوك باونديه‌دن اولوب، ٦٧٥ ده جلوس، و٢٣ سنه حكومت ايتمشدر. معارف پرور ومحب علما اولوب، آمل شهرنده ٧٠ مدرسه بنا ايتمشيدى.

تاج الدين { لركوچكده حكومت سورن اتابكان سلاله‌سنك يدنجى حكمدارى اولوب، اجدادى مغوللره عرض اطاعت ايتمش اولمغله، كنديسى ٦٥٨ تاريخنده، عمى بدرالدين مسعودك وفاتى اوزرينه، ابقا خانك فرمانيله نصب اولنوب، ١٧ سنه حكومت سوردكدن صكره، عزل اولنه‌رق، اوغللرى فلك‌الدين حسن ايله عزالدين حسين مشتركاً نصب اولنمشلردى.

تاج الدين ابو الفضل { (بن طاهر) نيروز اسميله‌دخى معروف اولان سيستان حكمدارلرندن اولوب، ٥٤٥ تاريخلرنده سلطان سنجر سلجوقى طرفندن نصب اولنمش؛ وسلاله‌سى چنكيزك خروجنه دكين اوراده حكم سوروب، بونلرك سكزنجيسى اولان ديكر بر تاج الدين مغول عسكرينه ايكى سنه مقاومتدن صكره مغلوب اولمشدر. بو سلاله‌يى تركيب ايدن ٨ حكمدار بروجه زيردر: تاج الدين ابو جعفر، شمس الدين محمد بن تاج الدين، تاج الدين هرب بن عزالملك، بهرام شاه بن تاج الدين،

نصرالدین بن بهرام، رکن‌الدین بن بهرام، شهاب‌الدین محمد بن تاج‌الدین، تاج‌الدین.

تاج‌الدین بخاری { مشاهیر خطاطیندن اولوب، یاوز سلطان سلیم خان زماننده درسعادته کلمش، وخط دیوانینك سبب اشتهاری اولمشدر.

تاج‌الدین سبکی { (عبدالوهاب) مورخیندن اولوب، «الطبقات الشافعیه» عنوانیله مشاهیر فقهاء شافعیه‌نك تراجم احوالنی جامع معتبر ومشهور بربیوك کتابك مصنفیدر. ٧٧١ تاریخنده وفات ایتمشدر.

تاج الدین سنکریزه { ایران شعراسندن اولوب، دهلی حکمدارلرندن غیاث الدین بلبانه منسوب بولنمش، و ٦٧٠ تاریخلرنده وفات ایتمشدر.

تاج‌الدین علی { مورخیندن اولوب، بغداده یاشامش، و ٦٧٤ ده وفات ایتمشدر. ٥ جلد اوزره تراجم احوالی جامع برکتاب ایله قاهره‌نك تاریخنی یازمشدر.

تاج الدین فقهی { (عمر بن علی) مؤلفیندن اولوب، ٧٥١ ده وفات اتمشدر.

تاج الدین قرمانی { (ابراهیم) مشایخ زینیه‌دن اولوب، بروسه‌ده زینیلره مخصوص یاپیلان تکیه‌ده ایلك شیخ اولان بر ذاتدر. ٨٧٢ ده وفات ایدوب، شهر مذکورده تربه‌سی زیارتکاهدر.

تاج‌الدین کازرونی { صوفیوندن اولوب، «بحر سعادت» عنوانیله بر تألیفی واردر.

تاج الدین کره‌بند { مشاهیر خطاطیندن اولوب، سلطان سلیم خان اول زماننده حلبده یاشامشدر.

تاج الدین یلدز { غزنه حکمدارلرندن اولوب، عن اصل شهاب‌الدین غورینك کوله‌لرندن ایکن، ٦٠٢ تاریخنده، مشارالیهك وفاتی اوزرینه، غور تختنی ضبطله، خیلی وقت دهلی حکمداری قطب الدین ایبك ایله محاربه ایتمش: وبونك وفاتندن صکره، ٦١١ ده هندستانه دخول ایتمش ایسه‌ده، شمس‌الدین التمش طرفندن مغلوب

واسیر اولوب، مؤخراً تحت اسارتده وظنه کوره مسموماً وفات ایتمشدر.

تاج الملك { (ابو الغنایم مرزبان بن خسرو فیروز) ملکشاه سلجوقینك وزیری اولوب، نظام الملکدن صکره وزارته نائل اولمشیدی. ملکشاهك وفاتندن صکره زوجه‌سی ترکان خاتون صاحب ترجمه‌یی ٤ یاشنده اولان اوغلنه وصی تعیین ایتمکله، مدبر الملك اولدقده، سلفی نظام الملکك طرفدارلری کندیسندن یوز چویروب، اصفهانده برکیارقی اجلاس ایتمشلردی. بونك اوزرینه ترکان خاتون ایله برکیارق آره‌سنده وقوع بولان محاربه‌ده تاج‌الملك دخی حاضر بولنوب، کوردیکی مغلوبیت اوزرینه، یزدجرده فرار ایتمش ایسه‌ده، طوتیلوب، برکیارقك یانه کوتورلمش؛ وبرکیارق، معلومات واقتدارندن استفاده ایتمك اوزره، کندیسنی وزیر اتخاذ ایتمش ایسه‌ده، نظام الملکك ورثه‌سی مشارالیهك قتلنه سبب اولدیغنی ادعا ایله، قان دعواسنه قالقیشوب، او صره‌ده ٤٨٦ تاریخنده نظام الملکك کوله‌لری طرفندن پاره‌لنمشدر. محب علما وصاحب خیرات بر ذات اولوب، بغدادده شیخ ابو اسحق شیرازینك تربه‌سی وبونك یاننده «تاجیه» اسمیله مشهور بیوك برمدرسه بنا ایتدیروب، شیخ ابوبکر شاشی‌یی مدرس تعیین ایتمشیدی.

تاج الملك { دهلی حکمدارلرندن جعفر خانك وزیری اولوب، ٨٢٤ ده وفات ایتمش، واوغلی اسکندر (ملك الشرق) عنوانیله خلفی اولمش ایدی.

تاج الملوك { (بوری بن طغتکین) دمشق شام ملوکندن اولوب، ٥١٢ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، جلوس ایتمش؛ واو صره‌ده دمشقده طائفهٔ اسماعیلیه ظهور ایله کسب نفوذ واقتدار ایتدکلرندن، تاج الملوکك قوتی آزالمش ایسه‌ده، مؤخراً بونلرك رئیسی (مزدقانی)، دمشق تسلیم ایتمك اوزره، اهل صلیب فرنکلریله مخابراته کیریشدیکندن، تاج الملوك مرقومی جلب وقتل واسماعیلیه‌نك قاتنی اباحه ایده‌رك، کسب قوت ومکنت ایتمش؛ وبونك اوزرینه، دمشقك ضبطنه کیدن فرنکلری کلیاً منهزم و پریشان ایلمش ایدی. ٥٢٥ تاریخنده طائفهٔ اسماعیلیه یکیدن باش قالدیروب، واقع اولان محاربه‌ده

آلدیغی یاره‌نك تأثیریله بر سنه صکره وفات ایتمش، واوغلی شمس الملوك خلفی اولمشدر. شجیع بر حکمدار اولوب، شعرای زمانی مدحنده بولنمشلردر. ابن الخیاط کندیسنه منسوب اولان شعرانك برنجیسیدر.

تاج بك زاده { (جعفر بك) مشاهیر خطاطلندن وشعرادن اولوب، عن‌اصل آماسیه‌لیدر. توقیعیٔ دیوان همایون اولوب، ۹۲۰ده قتل وبلا غسل سلطان سلیم جامع شریفی قربنده دفن اولنمشدر. «هوسنامه» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر.

تاج بك زاده { (سعدی بك) آنف الترجمه جعفر بكك برادری اولوب، بودخی شعرله توغل ایتمش ایسه‌ده، علم وفضیلیله شهرتی غالب اولوب، سید شریفك «شرح مفتاح» ینه وصدرك «شرح وقایه» سنه حاشیه‌لر و« نسفیه » عنوانیله بر منظومه دخی یازمشدر. ۹۲۲ده وفات ایدوب، برادرینك یاننده مدفوندر. شاعرك بری بو ایکی برادر حقنده سویلدیکی قصیده‌ده دیورکه:

سواد رومه ایکی تاج زاده ویردی شرف
بریسی حسن خط وبیری شعر وانشاده
اکرچه بوده دکل خالی اول فضیلتدن
غرض ایکیسنی تمییزدر بو اثناده

تاج بلغاری { اطبادن اولوب، ادویهٔ مفرده حقنده بر کتابك مؤلفیدر.

تاجَرِفت { افریقیه‌ده زویله ایله ودان آره‌سنده وبوایکی محلك هر بریندن ۱۱ ومصرك فسطاطه‌سندن ۳۰ کونلك مسافه‌ده واقع معمور واهالیسی چوق بر شهر اولدیغی کتب عربیه‌ده مسطوردر.

تاجرلو { حلب ولایتنك مرعش سنجاغنده ومرعشك غرب جهتنده بر کوچك قصبه اولوب، مرکز لوایه تابع بر ناحیه‌نك مرکزیدر.

تاجره { مغربده تلمسان سواحلنده و(هنین) ناحیه‌سنده بر کوچك قصبه اولوب، مغرب صاحبی عبدالمؤمن بن علینك مسقط رأسی بولنمش اولدیغی یاقوت جوی ذکر ایدیور.

تاجلی خانم { شاه اسماعیل صفوینك محبوبه‌لرندن بك حسنی بر قادین اولوب، چالدیران محاربه‌سنده مسیح پاشازاده‌نك الینه اسیر دوشمش، و(لعل بیرك) اسمیله مشهور بر طاشدن معمول کوپه‌لرینی ویره‌رك، قورتلمش ایدی.

تاجَنه { افریقیه‌ده بر کوچك قصبه اولوب، (تنس) دن و(سوق ابراهیم) دن بر بر مرحله مسافه‌ده واقع اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

تاجوره { طرابلس غرب ولایتنده وطرابلس شهرینك جهت شرقیه‌سنده بر ناحیه اولوب، مرکز ولایتدن اداره اولنور.

تاجوَدن { طرابلس غرب ایله برقه آره‌سنده ساحل بحرده بر قصر اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت جوی ذکر ایدیور.

تاجه { مشهور برروایته کوره، یمن ملوکندن ذوشقره‌نك قیزی اولوب، جنازه‌سی خیلی وقت صکره مجوهراته مستغرق اوله‌رق بولنمشدر. مزارنده بولنان بر طاشده قحط سببیله آجلقدن اولمش، وهرنه قدر بر اولچك اون مقابلنده بر اولچك آلتون، الماس، اینجی وسائره ویرمش ایسه‌ده، بوله‌میوب، تلف اولمش اولدیغی کندی آغزندن حکایةً محکوك ایمش.

تاجی { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سالف الترجمه تاج بك زاده جعفر وسعدی بکلرك پدریدر. سلطان بایزیدك شهزاده‌لکنده دفترداری ایدی. شوبیت جملهٔ اشعارندندر :

کوز یاشلو کوکل زلف پریشانلر ایچنده
قالدم قره‌کو کیجه‌ده بارانلر ایچنده

تاجی { ایران شعراسندن اولوب، عالمکیرك زماننده هندستانه انتقال ایله، مشارالیه انتساب ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

در حیرتم کنون که جهان پرز کشتنی ست
بیکار در نیام چرا ذوالفقار ماند

تاجیك { عن‌اصل اتراکدن بر قومك اسمی اولوب، شمدیکی حالده بواسم آسیای وسطیده ایرانی الاصل ولسان فارسی ایله متکلم بر صنف اهالی‌یه ویریلیور. بونلر شهرلرده تجارت وصنایعله وکویلرده زراعتله مشغول اولوب، چالیشقان ومستعد وسائر صنوف اهالی‌یه نسبةً مدنی ایسه‌لرده، عشایر حالنده یاشایان ترك، اوزبك، تاتار، افغانی وسائر اقوام قدر جسور وسلحشور اولمدقلرندن، اونلرك نظرنده محقردرلر. ارمنیلرك عثمانلیلره ویردکلری (داجیك) اسمی بوندن غلط اولسه کرکدر.

تاجیه { بغدادده شیخ ابو اسحق شیرازینك تربه‌سنه ملاصق مشهور بر مدرسه ایدی، كه بانیسی اولان سالف الترجمه وزیر تاج‌الملك اسمنه نسبتله بویله تسمیه اولندیغی كبی، اطرافنده‌كی محله وقبرستان دخی بو اسمله شهرت بولمشیدی.

تاخوس { (Tachos) مصر قدیم ملوكندن اولوب، برنجی نكتانبوسك اوغلیدر. قبل‌المیلاد ٣٦٣ تاریخنده جلوس ایدوب، بر سنه حكومت سورمش، ویونانیلرك امدادیله آلكساندر اوخوسه قارشی طوره‌بیلمش ایسه‌ده، اسپارته حكمداری آجیسلاسك التزام ایتدیكی ارباب عصیاندن (نكتانبو) طرفندن مغلوب وفراره مجبور اولمش ایدی.

تاخیانوس { یاخود تخیانوس (Tachiano) سلانیك ولایتنك سیروز سنجاق وقضاسنده بیوجك بر كول اولوب، ساحل غربیسنده واقع بر قریه‌نك اسمیله مسمادر. بو كول قره صو نهرینك سیروز اووه‌سنده كسب توسع ایدوب بریكمه‌سندن حاصل اولوب، شهر مذكورك جنوبنده شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری اوزانیر، وقیشین ویاغمورلر موسملرنده اووه‌نك بر چوق یرلرینی ضبط ایدر. بناءً علیه طول وعرضی دائما بر حالده اولمیوب، طغیان میاهك غیری زمانلرده دخی طولی ٣٥ وعرض اعظمی ٧ كیلومتره‌دن آشاغی دكلدر. بو كولك قورودلمسی سیروز اووه‌سنك حاصلاتی پك چوق تزیید ایده‌جكندن، بر قاچ سنه اول امتیازی ویرلمشیدی.

تادله { آفریقای شمالیده واقع (درن) یعنی (آطلاس) سلسلهٔ جبالنك تلمسان ایله فاس آره‌سنده‌كی قسمنه ویریلن اسم اولوب، قرطبه‌ده شهرت بولمش اولان شاعر (ابو عبدالله محمد انطارئ تادلی) بو طاغك نواحیسندن ایدی.

تاراره { (Tarare) فرانسه‌نك (رونه) ایالتنده و(ویله فرانشه) نك ٣٢ كیلومتره شمال غربیسنده ناحیه مركزی بر قصبه اولوب، ١٤ ٦٠٠ اهالیسی، كوزل منظره‌سی وایپك منسوجات فابریقه‌لری واردر. جوارلرنده‌كی ایپك قاشلر فابریقه‌لرنده ٦٠٠٠٠ عمله چالیشیور.

تارازونه { (Tarazona) اسپانیانك سراغوسه ایالتنده وسراغوسه‌نك ٩٠ كیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی، سوری واسكی بر كلیساسی واردر. پك اسكی بر قصبه‌در.

تاراسقون { (Tarascon) فرانسه‌نك جنوبنده «رونه آغزی» ایالتنده، (آرله) نك ١٥ كیلومتره شمالنده وروته ایرماغنك ساحل یسارنده اوله‌رق (بوكره) نك قارشیسنده ناحیه مركزی بر قصبه اولوب، ٩٥٠٠ اهالیسی، مكتبی، كتبخانه‌سی، كوزل بر آصمه كوپریسی وخیلی فابریقه‌لری وتجارتی واردر.

تاراغونه { (Taragona) اسپانیانك قطالونیه خطه‌سنده، (فرانقولی) نهرینك منصبنده وبارسلونه‌نك ٩٥ كیلومتره جنوب شرقیسنده بر شهر اولوب، همنامی اولان ایالتك مركزیدر. ٢٣ ١٠٣ اهالیسی، لیمانی، ریحتمی، ایكی كوپریسی، اسكی ومصنع كلیساسی، رومالیلردن قالمه صو یولی، آثار عتیقه‌سی، ایپك وپاموق منسوجاتله شابقه وسائره فابریقه‌لری، خیلی ایشلك تجارتی وكلیتلی صید ماهیسی واردر. اسكی رومالیلر زماننده پك معمور اولوب، بونك اسمنه نسبتله اسپانیا وپورتكیزك نصف شمالیسی (تاراقونسه) اسمیله معروف ایدی. — تاراغونه ایالتی قطالونیه خطه‌سنك قسم جنوبیسندن عبارت اولوب، شمالاً بارسلونه ولریده، غرباً آراغون، جنوباً والنسه ایالتلریله، شرقاً دخی بحر سفیدله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٤٩٠ مربع كیلومتره واهالیسی ٣٤٢ ٦٧٩ كشیدر. اراضیسی منبت وباغلری چوق اولوب، شرابلری وسائر مسكراتی باشلیجه اخراجاتندندر.

تاراقای { Tarrakaï, (Tchoka) ونام دیكرله چوقه سیبریانك ساحل شرقیسی قربنده و(آمور) نهری منصبنك قارشیسنده بر آطه اولوب، جنوبنده‌كی جاپونیا آطه‌لرندن (لاپروزه) بوغازیله آیرلمشدر. روسیه دولتنه تابع اولوب، سیبریانك «ساحل» ایالتنه ملحقدر. اهالیسی آوله وبالیقچیلقله تعیش ایدرلر.

تاران { بحراحمرده عقبه كورفزینك آغزنده بر آطه اولوب، اكثر خریطه‌لرده (تیران) صورتنده محرردر. جغرافیون عرب بوآطه‌ده طاتلی صو بولنمدیغنی، و(بنی جدان) اسمیله معروف اهالیسنك بالیقله تعیش ایتدكلرینی وقضازده سفاین

انقاضنده اسکان ایدوب، اورادن مرور ایدن سفاینڭ اکمك وطاتلی صو ایستدکلرینی، وآطه‌نك جوارنده شدتلی فرطونه لر وقوع بولدیغنی یازیورلر.

تارانیس (Taranis) اسکی غاللرڭ یعنی فرانسه اهالیٔ قدیمه‌سنڭ رعده موکل زعم ایتدکلری بر [illegible] اولوب، اسکی جرمانلرڭ (تور) اسمیله معروف الهٔ کاذبلرینڭ عینی اولمسی محتملدر.

تاربه (Tarbes) فرانسه ایالات جنوبیه‌سندن «یوقاری پیرنه» ایالتنڭ مرکزی بر قصبه اولوب، (آدور) نهرینڭ ساحل یسارنده وپارسڭ ٧٥٦ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. اسکی وکوزل بر قصبه اولوب، ١٨ ٥٥٠ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، مکاتب صبیانیه ایچون دار المعلمینی، بیوك بر عمومی باغچه‌سی، موزه‌سی، کتبخانه‌سی، طوبجی مکتبی، طوپ فابریقه‌سی، بیمارخانه‌سی وبیوك بازارلری واردر.

تارپه (Tarpeïa) روما تاریخنده مشهوره بر قیز اولوب، روملوس زماننده روما والیسی بولنان تارپلیوسڭ قیزی ایدی. سبب شهرتی شودرکه: رومایی محاصره ایتمش اولان (سابین)لر طرفندن اغفال اولنه‌رق، بونلرڭ صاغ قوللرنده‌کی شیلری کندیسنه ویرملری مقابلنده شهرڭ قپولرینی آچغی وعد، وبوندن وطنی دشمنلرینڭ قوللرنده‌کی آلتون بازوبندلری مراد ایتمشیدی. بونلر شهره کیردکلرنده، بازوبندلرله برابر صاغ قوللرنده‌کی آغر قالقانلری بیچاره‌نك اوستنه آتمغله، سپرلرڭ آلتنده قالوب، وفات ایتمشیدی. جنازه‌سی (قاپیتولین) طاغنڭ بر کوشه‌سنده دفن اولنوب، اورادکی قیا بونڭ اسمیله تسمیه اولنمش؛ ووطنه قارشی خیانت ایدنلرڭ اوقیادن آتیلوب اتلافی عادت حکمنه کچمش ایدی.

تارتارو (Tartaro) ایتالیانڭ قسم شمالیسنده بر نهر اولوب، (غارده) کولندن نبعانله، (پو) و(آدیج) نهریله برقاچ جدول واسطه‌سیله کسب اختلاط ایتدکدن صکره، برقاچ آغزدن آدریاتیق دکیزینه دوکیلور. مجراسی ١٠٠ کیلومتره طولنده‌در.

تارتسه (Tartesse) اسپانیانڭ جنوبنده بر آطه وقصبه‌نڭ اسم قدیمی اولوب، متصرفلری بولنمش اولان اسکی فنیکه‌لیلر بو آطه‌دن کلیتلی آلتون اخراج ایدرلردی. اسکی یونانیلرله رومالیلر عندنده دخی بو آلتون مستعمل ومشهور ایدیسه‌ده، مخرجی بونلرڭ مجهولی ایدی. بو آطه‌نك (قادیس)دن عبارت اولدیغی مظنوندر. کتب عبرانیه‌ده (تارسیس) اسمیله مذکور شهردن دخی مراد بو اولمسی محتملدر. [«تارسیس» ماده‌سنه مراجعت.]

تارَح حضرت ابراهیم (عم)ڭ پدری (آزر)ه توراتده ویریلن اسمدر. [«آزر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تارخو (Tarkhou) واسم قدیمی (سمندر). داغستانده بندرڭ ١٥٠ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، قالموق خانلرندن برینڭ مقریدر. همان جمله‌سی تاتار ومسلم اولمق اوزره، ١٢٠٠٠ اهالیسی، خانه مخصوص بر سرایی وروسیه وایرانله خیلی تجارتی واردر.

تاردیو (Tardieu) فرانسه مشاهیر اطباسندن اولوب، علی‌الخصوص طب قانونیده شهرت بولمشدر. ١٨١٨ ده وفات ایتمشدر. آثارینڭ اڭ مشهورلری امراض وسریریاته دائر اولان بر کتابیله حفظ صحته تدابیر صحیهٔ عمومیه‌یه مخصوص اولان بر لغت کتابیدر.

تارسیس یاخود ترسیس ویاطرسیس (Tharsis) کتب عبرانیه‌ده مذکور اوزاق بر محلك اسمی اولوب، حضرت سلیمانڭ سفاینی اورادن آلتون آلدقلری روایت اولنور. بو محلڭ نه‌دن عبارت اولدیغی مختلف فیه اولوب، بعضلری زنکباردن بعضیلری (اوفیر) اسمیله ینه کتب عبرانیه‌ده مذکور دیکر بر محل مجهولدن وبعضلری اسپانیاده‌کی (تارتسه) دن [«تارتسه» ماده‌سنه مراجعت.] عبارت اولدیغی ظن ایتمشلردر. اسپانیانڭ جنوبنده (هوئلوا) قربنده (تارسیس) اسمیله آلتون معدنی چوق بر یر دخی واردر، که عربلر زماننده (طرطوشه) اسمیله معروف ایدی. کرڭ عبرانیلرڭ (تارسیس) وکرڭ فنیکه‌لیلرڭ (تارتسه) تسمیه ایتدکلری محلڭ بوندن عبارت اولمسی احتماله دها قریبدر.

تارکین یاخود تارکینیوس (Tarquin, Tarquinius) اسکی روما حکمدارلرندن بو اسمله ایکی کشی کلمشدر:

برنجیسی روما حکمدارلرینڭ بشنجیسیدر. عن

اصل (تارکینه) قصبه‌سی اغنیاسندن اولوب، قورینته‌دن اورایه نفی اولنمش دمارات اسمنده برینك اوغلی اولدیغی حالده، استقبالدن خبر ویرمك ادعاسنده بولنان قاریسنك توصیه‌سی اوزرینه، میلاددن ٦٢٧ سنه اول رومایه کیده‌رك، جسارت ودرایتی حسبیله اهالینك وحکمدار (آنقوس)‌ك توجهنی قزانمش اولمغله، مرقوم وفاتنده کندیسنی صبی بولنان اوغللرینه وصی تعیین ایتمش؛ واووقت رومده حکمدارلق حق ارثی اولمدیغندن، ٦١٥ ده کندیسی حکمدار انتخاب اولنمش ایدی. روما شهرینی تزیین وتوسیع و(قاپیتوله) بنای مشهورینی تأسیس ایتمکله برابر، جوارده‌کی اقوامی دخی مغلوب ایده‌رك، برچوق یرلر ضبط، وروماڭ قوت ومکنتنی تزیید ایلمش ایدی. قبل‌المیلاد ٥٧٨ ده آنقوسك اوغللری طرفندن قتل اولنه‌رق، دامادی (سرویوس تولیوس) خلفی اولمشدر.

— ایکنجیسی «شانلی» لقبیله معروف اولوب، روماڭ یدنجی وصوڭ حکمداریدر. برنجی تارکینك تورونی اولوب، سرویوسك برقیزینی تزوج ایتمش اولدیغی حالده، (تولیه) اسمنده دساسه بالدیزیله بالاتفاق، کندیسی قاریسنی ومرقومه دخی قوجه‌سنی بعدالاتلاف، بینلرنده عقد ازدواج ایله، سرویوسی قتل ایده‌رك، میلاددن ٥٣٤ سنه اول تختی ضبط ایتمش؛ واکثر قوانین ونظاماتی لغو ایله، ویرکیلری آغرلشدیره‌رق، ظالمانه حکم سورمکه باشلامشیدی. نهایت قبل‌المیلاد ٥٠٩ تاریخنده (بروتوس) خروج ایدوب، جمهوریتی اعلان ایله، تارکینی عائله‌سیله برابر نفی ایتمشدی. بعده ٨٣ یاشنده اولدیغی حالده، التجا ایتمش اولدیغی (قوملس) حکمداری (آرستودم) ك نزدنده وفات ایتمشدر.

— بونك بیوك اوغلی دخی بو اسمله معروف اولوب، پدرینك زماننده برحیله ایله (غابیه) شهرینی ضبط ایتدیکنده، پدرندن نه یاپه‌جغنی صورمغله، پدری جواب مقامنده بولندیغی تارله‌نك خشخاشلرینك تپه‌لرینی دکنکیله قیرمغه باشلاینجه، اوغلی بوندن مقصد نه اولدیغنی آکلایه‌رق، شهرك رؤساسنی اعدام ایتمش، و(لوقرسه) اسمنده عفیفه برقیزك عرضنه طوقنمغله، حکمدارلغك لغوینه اصل بو سبب اولمشدر. پدریله برابر منفایه کیدوب، قبل‌المیلاد ٤٩٦ ده وفات ایتمشدر.

تارم { ایرانده قزوین ایله کیلان آره‌سنده بر بیوك ناحیه، وفارسك منتهای شرقنده کرمان حدودنده وشیرازدن ٨٢ فرسخلق مسافه‌ده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدوب، بو قصبه‌ده پك آغر قیمتلی ایپك اثواب یاپلدیغنی دخی بیان ایدیور.

تارن { (Tarn) فرانسه‌ده بر نهردر، که (لوزره) طاغندن نبعانله، جنوب غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، (آویرون) ایالتنه دخول، ومیلهو، آلبی، غایاق، ویلور، مونتوبان، موآساق قصبه‌لرندن مرور ایدوب، ٣٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، صاغ ساحلندن (غارونه) نهرینه دوکیلور. صاغدن (آویرون) وصولدن دوربیه، دوردو و(رانسه) چایلرینی اخذ ایدر.

تارن { (Tarn) فرانسه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، ایچندن جریان ایدن نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شمال شرقی جهتندن آویرون، غرباً (تارن مع غارونه) و(یوقاری غارونه)، جنوب شرقی جهتندن (هرولت) ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٧٤٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٥٩٢٥٢ کشیدر. اراضیسی وعلی‌الخصوص قسم شمالیسی طاغلق اولوب، تارندن بشقه آغو، ویور وآویرون نهرلری ایچنده جریان ایدیور. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کتن، کنویر وسائره‌دن وکلیتلی شرابدن عبارتدر. اورمانلری ومرعالری دخی چوق اولوب، کلیتلی قویون وصیغیرلری واردر. دمیر، قورشون، منغانس، کومر کبی معدنلریله مرمر، آلچی ویاپی طاشلری دخی چوقدر. چوخه، ایپك قاشلر، بز، شاپقه وسائره فابریقه‌لریله دمیرخانه وبویاخانه‌لری دخی چوقدر. مرکزی (آلبی) قصبه‌سی اولوب، ٤ قضایه منقسم و٣٥ ناحیه ایله ٣١٨ دائرهٔ بلدیه‌یی جامعدر.

تارنته { (Tarente) ایتالیانك جنوب جهتنده وهمنامی اولان کورفزك ایچنده بر شهر واسکله اولوب، ٢٧٥٠٠ اهالیسی واردر. شهر بر آطه‌نك اوزرنده مبنی اولوب، ساحله ایکی طاش کوپری ایله مربوطدر. کوزل بر ریختمی، قلعه‌سی، اسکی بر سرایی، مصنع کلیساسی وعسکری خسته‌خانه‌سی واردر. صنایعی کری اولوب، صید ماهیسی وانواع اصدافی واردر. جوارنده برنوع حریر نباتی حاصل اولور. پك اسکی بر شهر اولوب، تاراس

أسمنده بر رئيسك معيتنده او طرفه هجرت ايتمش بر طاقم كريدليلر طرفندن تأسيس اولنمش، وازمنهٔ قديمه‌ده بر چوق وقايع تاريخيه‌نك ميدان وقوعى او- لوب، بعض حكمانك وطن ومسكنى بولنمشدر.

تارنته كورفزى { (Golfe de Tarente) يونان دكيزينك غرب شماليسنده وايتاليانك منتهاى جنوب شرقيسنده بيوجك بر كورفز اولوب، ايچنده‌كى شهرك اسميله تسميه او- لنمشدر. شرقدن غربه بويى تقريباً ١٤٠ وشمالدن جنوبه اكى ١٠٩ كيلومتره‌در.

تارن مع غارونه { (Tarn-et-Garone) فرانسه‌نك ايالات جنو- بيه‌سندن اولوب، شمالاً لوت، شمال شرقى جهتندن آويرون، شرقاً تارن، جنوباً غارونه، جنوب غربى جهتندن ژرس، شمال غربى جهتندن دخى لوت مع غارونه ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٧٢٠ مربع كيلومتره واهاليسى ٢٣١ ٥٠٠ كشيدر. ارا- ضيسى اووه‌لرله تپه‌لردن عبارت اولوب، باشليجه محصولاتى حبوبات متنوعه ايله كتن وانواع ميوه وسبزه‌لردن عبارتدر. اورمانلرى آز اولوب، مرعالرى چوق وكوزلدر. استرليه صيغير وسائر حيواناتى وطيور، آرى، ايپك بوجكى وآو حيوانلرى چوقدر. دمير معدنيله مرمر، آلچى وسائر اتربه دخى بولنور. يوك منسوجاتله بز انواعى وبيچاق، كاغد، نشاسته وسائره فابريقه‌لرى واردر. تجارتى پك ايشلكدر. مركزى (مونتوبان) اولوب، ٣ قضايه منقسم و٢٤ ناحيه ايله ١٩٤ دائرهٔ بلديه‌يى جامعدر.

تارنوپول { (Tarnopol) آوستريانك غاليچيا خطه‌سنده، لمبرغك ١٤٠ كيلو- متره جنوب شرقيسنده و(سرت) نهرى اوزرنده ايالت مركزى بر شهر اولوب، ٧٠٠٠ ى يهودى اولمق اوزره، ٢٧ ٠٠٠ اهاليسى وايشلك تجارتى واردر. — تارنوپول ايالتى شمالاً وشرقاً روسيه حدوديله وسائر طرفلردن اسلوقزوف، برزانى وقزورتقيف ايالتلريله محدود اولوب، بويى ٩٥ واكى ٦٠ كيلومتره واهاليسى ٢١٠ ٠٠٠ كشيدر. بو ايالت ١٨٠٩ ده بيوك ناپوليون طرفندن روسيه‌يه ترك اولنه‌رق، ١٨١٤ ده آوستريايه اعاده اولنمشدر.

تارنوف { (Tarnow) آوستريانك غاليچيا خطه‌سنده ولمبرغك ٢٤٠ كيلو- متره غربنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٢٣٠٠٠ اهاليسى، مكتب اعداديسى وبازارى واردر.

تارو { (Taro) ايتاليانك قسم شماليسنده بر نهردر، كه جنوه ايالتنك (پنا) طاغندن نبعانله، ابتدا جنوب شرقيه وبعده شمال شرقيه طوغرى آقه‌رق، ١٢٥ كيلومتره‌لك جريانندن صكره، صاغ ساحلندن (پو) ايرماغنه دوكيلور.

تارودانت { (Tarudant) مغرب اقصاده مراكشك ٢٢٠ كيلومتره جنوب غربيسنده و(رأس الوادى) نهرى اوزرنده بر قصبه اولوب، سوس ايالتنك مركزيدر. سورله محاط او- لوب، بر قلعه‌سى، ٣ بيوك جامعى ومتعدد مسجدلرى واردر. دباغخانه‌لرى چوق اولوب، سختيانى مشهور اولديغى كبى، سودانه قدر اخراج اولنور آياق قابلرى واكر وسائره ايله باقيردن بعض آوانى اعمال اولنور. اهاليسنك مقدارى حقنده روايتلر مختلف اولوب، ١٠ ٠٠٠ ايله ٤٠ ٠٠٠ آره‌سنده‌در.

تاره { (Tara) قره طاغ وهرسكده بر نهر دركه قره طاغك جنوب شرقى قسمنده‌كى طاغلردن نبعانله، غرب شماليه وبعده شماله طوغرى آقه‌رق، هرسكه دخول، (و فوچه) قصبه‌سى ايچندن كچدكدن صكره شرق شماليه طوغرى دو- نوب، بر آز مسافه‌ده هرسك ايله بوسنه حدودينى آيردقدن صكره، (ليم) نهرله برلشه‌رك، صربيه‌نك حدودينى آيران صاوه‌يى تشكيل ايديور. مجراسى تقريباً ١٥٠ كيلومتره طولنده‌در.

تازه { (Téza) مغرب اقصاده. فاسك ٦٠ ميل شرقنده، وادئ اصغر اوزرنده بر قصبه اولوب، بش اون بيك اهاليسى، يكپاره ستونلرله مزين بيوك بر جامع شريفى وجزاير وتلمسانله ايشلك تجارتى واردر.

تاسمان { (Tasman) فلمنكك اك مشهور بحريونندن اولوب، ١٦٠٠ تا- ريخلرنده (هورن) ده طوغمش؛ و١٦٤٢ ده فلمنك هندده‌كى مستملكاتنك واليسى بولنان عميجه‌سى (وان ديمن) طرفندن آوسترالیانك وسعتى كشف وتعيينه مأمور اولوب، ايتديكى سياحت بحريه‌ده قطعهٔ مذكوره‌نك جنوبنده بولنان وبعده اسمنه نسبتله (تاسمانيا) تسميه اولنان جزيرهٔ كبيره‌يى كشف وعميجه‌سنك اسميله تسميه ايتديكى كبى، يكى زلانده ايله «دوستلر جزايرينى»

وفیجی آطه‌لرینی دخی کشف ایتمشدر. ١٦٤٤ ده بر ایکنجی سیاحت ایدوب، آوسترالیانك اکثر سواحلنی تحری ومعاینه ایتمش ایسه‌ده، بو سیاحتك تفصیلاتی فلمنکلیلر طرفندن سر طوتیلوب، مجهول قالمشدر.

تاسمانیا (Tasmanie) آوسترالیانك جنوبنده واقع اوله‌رق قطعهٔ مذکوره‌یه ملحق و انکلتره‌یه تابع بر بیوك آطه‌نك اسمی اولوب، بو جزیره (وان دیمن) اسمیله دخی معروفدر. [«دیمن» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تاسو (Tasse, Tasso) ایتالیانك اك مشهور شاعرلرندن اولوب، ١٥٤٤ تاریخنده (سوزته) ده طوغمش، و ١٥٩٥ ده وفات ایتمشدر. ابتدا پادووه‌ده علم حقوق تحصیل ایتمش ایسه‌ده، بو فنه انتساب میل طبیعیسنه مغایر اولمغله، درعقب بونی ترك ایده‌رك، شعرله اشتغاله باشلامش؛ ودها ١٨ یاشنده ایکن (آریوستو) یه تقلیداً یازدیغی «رنود» عنوانلی بر منظومه ایله انظار دقتی جلب ایده‌رك، کسب شهرت ایتمکه باشلامشیدی. ١٥٦٥ ده فراره دوقه‌سی ایکنجی آلفونس طرفندن جلب اولنه‌رق، مشارالیه انتساب ایتمش؛ و ١٥٧١ ده بر قاردینالك معیتنده فرانسه‌یه کیدوب، طقوزنجی شارلك التفاتنه مظهر اولمش ایدی. فراره‌یه عودتنده «آمینتا» عنوانیله یازمش اولدیغی بر فاجعه‌یی تیاتروده اوینانمش، وبونکله شهرتی ایکی قات اولمشدی. اك مشهور اثری «قدسك تخلیصی» عنوانیله اهل صلیب وقوعاتنه دائر یازدیغی بیوك بر منظومه در، که زمانك ومنسوب بولندیغی ملیتك اقتضاسنجه متعصبانه یازلمش ایسه‌ده، فصاحت و مهارت شعریه‌سیله تعریفات وتصویراتی اثر مذکورك اك مشهور آثار ادبیه صره‌سنه کچمسنی موجب اولمشدر. بو منظومه‌سی ابتدا بر چوق تعریضاته هدف اولمغله برابر، کندیسی فراره دوقه‌سنك همشیره‌سی (لیونوره) یه چیلدیراسیه تعشق ایتدیکی جهتله، دوقه‌نك دخی توجهنی غائب ایتدیکندن، مأیوس اولوب، فراره‌دن مفارقتله، شهردن شهره کزه‌رك، بر یرده قرار وراحت بوله‌مامش، وشعورینه برآز خلل کلمش ایدی. بر مدت صکره فراره‌یه عودتنده دوقه طرفندن بر بیمار خانه‌یه القا اولنه‌رق، یدی سنه اوراده محبوس قالمش؛ وچیقدقدن صکره پرنسلر وحکمدارلر طرفندن آرانلمش ایسه‌ده، بقیهٔ عمرینی حزن وکدرله وضرورتله کچیروب، نهایت پاپا سکزنجی قلمان طرفندن، رسماً وعلناً تقدیر وتاج مفخرتله تتویج اولنمق اوزره، رومایه جلب اولندقده، بو رسمك اجراسندن اول صبحه‌دن تلف اولمشدر. ذکر اولنان اثرلردن بشقه بر چوق اشعار ورسائلی دخی واردر. — بونك پدری دخی بو اسمله معروف اولوب، شعرادن ایدی. ١٤٩٣ ده برغامه‌ده طوغوب، ١٥٦٩ ده وفات ایتمشدر. بعض پرنسلره انتساب ایتمش، و نهایت (مانتو) دوقه‌سنك کاتبی اولمشیدی. اولدیجه کوزل یازلمش بر ایکی منظومه‌سی ودیکر بعض اشعاری وار ایسه‌ده، اوغلنك اسمی کندیسنك‌کنی حذف ایتمشدر.

تاسو یاخود طاشو — (Thasos) دولت عثمانیه‌یه تابع جزایر بحر سفیددن اولوب، روم ایلی ساحلنك قربنده وقواله کورفزینك شرق جنوبیسنده واقعدر. شمالدن جنوبه بویی ٢٨ واکی ٢٠ کیلومتره اولوب، اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، منبت ومحصولداردر. زمان قدیمده شرابیله، مرمرلریله وآلتون معدنیله مشهور ایدی. اسکی رساملردن مشهور (پولیغنوت) ك وطنیدر. اهالیسی ١٠٠٠٠ کشی راده‌لرنده اولوب، اکثری رومدر. مرکزی (وولغارو) اسمنده بر قریه‌در. اداره‌سی خدیویت مصریه‌یه ترك ایدلمش اولدیغندن، مدیری اورادن تعیین اولنور بر ناحیه صورتنده اداره اولنور.

تاسونی (Tassoni) ایتالیانك مشاهیر شعراسندن اولوب، ١٥٦٥ ده (مودنه) ده طوغمش، و ١٦٣٥ ده وفات ایتمشدر. بعض اکابرك واك صکره مودنه دوقه‌سی برنجی فرانسوآنك خدمت کتابتنده بولنمشدر. اك مشهور اثری «ضبط اولنمش قووه» عنوانیله قهرمانانه بر طرزده یازلمش مضحك بر منظومه‌سی اولوب، دیکر بعض اشعاری دخی واردر.

تاسیت یاخود تاچیتوس — (Tacite, Tacitus) اسکی رومانك اك مشهور مورخلرندن اولوب، میلادك ٥٤ تاریخلرنده طوغمش، و ١٣٠ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. ابتدا آووقات اولوب، فصاحتیله شهرت بولمش، و بعده بعض والیلکلرده و سائر مأموریتلرده دخی بولنمشدر. بر

چوق کتابلر ونطقلر یازمش ایسه‌ده، اکثری نابود اولوب، تاریخه متعلق اولان ایکی اثری برآز نقصان وجرمانیالیلرك اخلاق وعاداتنه دائر بر اثری دخی تام اوله‌رق موجوددر. وقایع تاریخیه‌یی غایت کوزل تصویر ایدوب، پك طوغری وبیطرفانه دخی یازدیغندن، اسکی مورخلرك اك مشهورلری صره‌سنه کچمشدر.

تاسیت { یاخود تاچیتوس (Tacite, Taci-tus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ۲۷۵ تاریخنده، ۷۰ یاشنده اولدیغی حالده، فضائلی حسبیله، سناتو طرفندن ایمپراطورلغه انتخاب اولنه‌رق، غوتلرله آلنلرك مهاجماتنه قارشی طورمش، ایرانیلره غلبه چالمش، وعسکرك اصلاحنه باشلامش ایسه‌ده، ٦ آی حکومتدن صکره مقتولاً وفات ایتمشدر. مورخ تاسیتك نسلندن اولدیغنی ادعا ایده‌رك، مورخ مشارالیهك آثاری نسخه‌لرینی تکثیر، وکتبخانه‌لره هیکلنی وضع ایتدیرمشیدی.

تاسیسودون { (Tassisudon) هندستانك شمالنده واقع (بوتان) خطه‌سنك مرکزی بر قصبه اولوب، هیمالایه جبال مرتفعه‌سنك بر وادیسنده وتبتك مرکزی اولان (لاسه) نك ۳۳۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. بتخانه‌لری وتونجدن جسیم بتلری پك چوقدر.

تاسینکه { (Taasinge) دانیمارقه‌نك برآطه‌سی اولوب، (فیان) ایله (لانکلاند) آطه‌لری آره‌سنده واقعدر. بویی ۱٤ وانی ۷ کیلومتره اولوب، ۳۸۰۰ اهالیسی واردر. تجارتی خیلی ایشلك وحیواناتی چوقدر.

تاشفین { (عبدالمعز ابو عمر بن علی بن یوسف بن تاشفین) ملثمین اسمیله دخی معروف اولان مرابطین دولتنك فروعندن (بنی تاشفین) ملوکنك اوچنجیسی واخیری اولوب، ۵۳۷ تاریخنده پدری علینك وفاتی اوزرینه مراکشده تخته جلوس ایتمش؛ واو صره‌ده موحدین دولتنك بانیسی اولان عبدالمؤمن زناتی ظهور ایتمش اولمغله، تاشفین ۳ سنه بوکا قارشی محاربه ایتمش ایسه‌ده، نهایت (وهران)ك امدادینه کیدرکن، مغروقاً وفات ایدوب، بونکله بنی تاشفین ومرابطین دولتی ختام بولمش؛ وبتون مغرب واندلس موحدینك الینه کچمش ایدی. صاحب ترجه پدرینك زمان سلطنتنده اندلسه کوندریله‌رك، خرستیانلره قارشی ۱۲ سنه پیانی مردانه جنك، وبرچوق قلاع ومواقع مهمه ضبط ایدوب، شبه جزیره‌ده اهل اسلامك اقبالنی اعاده واحیا ایلمشیدی.

تاشفین { (بنی —) مرابطین دولتنك برفرعی اولوب، بشنجی قرن هجری اواسطنده مغرب اقصاده حکومت سورمشدر. بونلرك برنجیسی یوسف بن تاشفیندر، که اندلسده اهل اسلامك ادبار ومغلوبیتنی کوره‌رك، امداد طریقیله سوق عسکر ایدوب، پك شانلی بر چوق غالبیتلره نائل اولمش؛ واسپانیاده سطوت اسلامیه‌یی اعاده وتجدید ایلمش ایدی. [« یوسف بن تاشفین » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] مشارالیهدن صکره اوغلی علی حکومت سوروب، بو دخی اوغلی تاشفینی اندلسه کوندره‌رك، بعض غالبیتلره نائل اولمش؛ واواخر سلطنتنده عبدالمؤمن زناتی ظهور ایدوب، مرابطین دولتنك نجم اقبالی قفوله تقرب ایلمشیدی. نهایت آنف الترجه تاشفینك زماننده بنی تاشفین دولتی منقرض اولمشدر.

تاشکند { [« طاشکند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تاشکوط { مغرب اقصاده بر قصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

تاغاسته { (Tagaste) نومیدیا مملکت قدیمه‌سنك بر قصبه‌سی اولوب، (سنت آوغوستن) ك مسقط رأسیدر. بعده (تاجلت) اسمیله معروف اولوب، الیوم خرابه‌لری تونسده رأس ایبضك شرق جهتنده واقع و(سوق الرأس) اسمیله معروفدر.

تاغاروغ { [« طیغان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تافراکین { (بنی —) مغربده موحدین وبنی حفص دولتلری خدمتلرنده بولنمش بر خاندان اولوب، افرادی ۵٤۰ تاریخندن ۷۷۸ تاریخنه‌دك ۲۳۸ سنه دولتین مذکورتین عندنده وزارت ووالیلك وسائر مهم مسندلری احراز ایتمش، واو وقتك امور سیاسیه وملکیه‌سنده پك چوق نفوذ اجرا ایلمشلردر. بربر قبائلندن برینه منسوب اولوب، ایچلرندن عمر بن تافراکین موحدینك برنجیسی اولان عبدالمؤمن طرفندن قابس والیلکنه تعیین اولنمش؛ وبعده قدری آرتوب، کندی غیبوبتنده صاحب ترجه‌یی مراکشده استخلاف ایلکی عادت ایدنمش ایدی. کندیسندن صکره اوغلی عبدالله بعده بونك اوغلی عمر

وبویلهجه تسلسلاً نسلی ملوك موحدین عندنده بوشرفه نائل اولوب، بعده ایچلرندن عبد الحق بن تافراکین حججدن عودتنده تونس صاحبی بنی حفصدن سلطان مستنصرك بعض خدمات مهمه‌سنده بولنمغله، بوکا انتساب ایده‌رك، ومتعاقباً یکنلری احمد ومحمد وعمر دخی تونسه کیده‌رك، بنی تافراکین خاندانی بو دولتك وزارتنده وسائر مساند علیه‌سنده بولنمغه باشلامش؛ وبونلرك ایچنده اك زیاده شهرت بولان ابو محمد بن تافراکین اولمشدر، که سکزنجی قرن هجری اواسطنده بنی حفص ایله بنی مرین وسائر دول اسلامیه آره‌سنده مغربده ظهور ایدن منازعاته مداخله واعمال نفوذ ایتمشیدی. بو ذات فوق‌العاده درایتلی ومقتدر بر آدم اولوب، سلطان ابو اسحق زماننده بیوك بر اقتدار قزانمش، وتونس ایله مهدیه وسائر افریقیه شهرلرینی تزیین وتحکیم ایده‌رك، اعمار مملکته بذل مقدرت ایتمش، وتزییناتی سفاهت درجه‌سنه تقرب ایتدیرمشیدی. کندیسندن صکره اوغلی ابو عبدالله دخی بر مدت بو مقامی احراز ایتمش‌ایسه‌ده، ۷۷۰ تاریخنده ابواسحقك وفاتی وتونسك ابو العباسك الینه کچمسی اوزرینه، مومی‌الیه دخی حبس اولنه‌رق، ۸ سنه صکره وفات ایتمش، وتاریخ مذکوردن صکره بنی تافراکین اسمی بر دها وقایع سیاسیه صحیفه‌لرنده کورلمه‌مشدر.

تافیلات { (Tafilet) مغرب اقصاده درن یعنی آطلاس سلسلهٔ جبالنك جنوبی اتکلرنده بر یردر، که ۴۵´ ۳۰° ایله ۱۰´ ۳۱° عرض شمالی و۵´ ۲° ایله ۲۳´ ۳° طول غربی آره‌سنده ممتد اولوب، جبال مذکوره‌دن نبعان‌ایله صحرای کبیر قوملرنده نابدید اولان ایکی نهرله سقی اولنه‌رق، بو نهرلرك کنارلرنده خیلی بغدای وآرپه زرع اولنور ایسه‌ده، باشلیجه محصولاتی خرمادن عبارت اولوب، قویون وکچی سوریلری دخی چوقدر. یوکدن احرام وکلیم وسائر منسوجات ودریدن کوزل سختیانلر اعمال اولنور. قلای وآنتیمون معدنلری‌دخی واردر. اهالیسی ۷۰۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، شلوح دینلن بربر قبائلندندر. سادات وشرفاسی دخی چوقدر. الیوم مغرب اقصاده حکم سورن سلاله عن‌اصل بورانك رؤساسندن ایدی. بویر اسکیدن بری حائز اهمیت اولوب، قرون وسطاده مرکزی (سجلماسه) شهری ایدی، که بر چوق وقایع تاریخیه‌یه مصدر اولوب، اهالیسی مغربده خیلی نفوذه مالك بولنمشلردر. شمدیکی حالده مرکزی (رسانی) قصبه‌سی ایسه‌ده، اك بیوك واك معمور قصبه‌سی (ابوان) در. جزایرله وسودانله مناسبات تجاریه‌سی اولوب، کاروانلری مقنن صورتده ایشلیور.

تاقسیل { (Taxile) هندستانك شمال غربی قسمنده یعنی سند خطه‌سنده بر حکمدار اولوب، بیوك اسکندر طرفندن مغلوب اولمش، والکاسی ضبط اولنمش ایسه‌ده، شخصی حقنده حرمت ورعایت ایدلمش ایدی.

تاقسیله { (Taxila) آنف‌الترجمه تاقسیلك پایتختی اولمق اوزره، سند نهری ساحلنده بر شهر اولدیغی تواریخ قدیمه‌ده مذکوردر.

تاقنه { (Tacna) پروده بر قصبه اولوب، (آریقه) نك ۵۲ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ۱۰۰۰۰ اهالیسی وبولیویا ایله خیلی تجارتی واردر.

تاقوبه { (Tacuba) مکسیقه‌ده بر قصبه اولوب، مکسیقونك ۱۱ کیلومتره شمال غربیسنده واقعدر. شمدیکی حالده یالکز ۲۵۰۰ اهالیسی وار ایسه‌ده، کشفدن اول بر دولتك مرکزی ایدی. مکسیقویه اسکی اهالیسندن قالمه بر قالدیرمله مربوطدر.

تاکرای { (Thackeray) انکلتره‌نك مشهور حکایه نویسانندن اولوب، ۱۸۱۱ ده کلکته‌ده طوغمش، و ۱۸۶۵ ده وفات ایتمشدر. پدری هندستانده مأمورایدی. بر چوق ادبی واکلنجه‌لی غزته‌لره محررلك ایتمش، وخیلی شهرت واعتبارقزانان بر طاقم حکایه کتابلری یازمشدر. ممالك مجتمعه‌یه دخی سیاحت ایدوب، حسن قبوله مظهر اولان بعض نطقلر ایراد ایتمشیدی.

تاکرنی { اندلسده بیوك ومرتفع بر ناحیه اولوب، شعرادن (ابوعامر محمد بن سعد تاکرنی) کبی بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تاکرونه { اندلسده شذونه ملحقاتندن ومغیله اقلیمنه متصل بر ناحیه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

تالاسیوس { (Thalasius) اسکی روماليلر اعتقادنجه ازدواج الهی زعم

اولنوب، روایته کوره، عن اصل غایت جسور بر دلیقانلینك اسمی ایدی، که فوق العاده کوزل برقیزله ازدواج ایدوب، طرفین بختیار اولدقلرندن، اسمی آلهۀ کاذبه‌لری صره‌سنه کچیرلمشیدی.

تالانتی (Talanti) یونانك شرق جهتنده (لوقریده) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، آتنه‌نك ١٠٠ کیلومتره شمال غربیسنده واغریبوز آطه‌سی یونان ساحلندن آیران تالانتی بوغازنده واقع و ٦٠٠٠ اهالیی جامعدر.

تالاوره دلارینه (Talavera dela Reyna) اسپانیانك تولده (یعنی طلیطله) ایالتنده وتولده‌نك ٦٥ کیلومتره غربنده اوله‌رق تاج نهری کنارنده بر قصبه اولوب، ٧٥٠٠ اهالیسی وخراب بر سوری واردر. اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (البوره) در.

تالبوت (Talbot) انکلتره جنراللرندن اولوب، اون بشنجی قرن میلادیده فرانسه‌ده ایتدیکی فتوحاتله وکوستردیکی جسارتله مشهوردر.

تالیامنتو (Tagliamento) ایتالیای شمالیده بر نهردر، که آلب سلسله‌سنده (ماورو) طاغندن نبعانله، (اودینه) ایالتنده جنوبه طوغری آقه‌رق، ١٨٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (مارانو) نك ١٥ کیلومتره جنوبنده وندیك کورفزینه دوکیلور.

تالیران (Talleyrand) اك مشهور دیپلوماتلردن اولوب، (تالیران پریغورد) اسمیله (پریغورد) ده حکومت سورمش وبر چوق مشهور آدملر یتیشدیرمش اولان بر قونت خاندانه منسوب ایدی. ١٧٥٤ ده پارسده طوغوب، پدرینك اکبر اولادی اولدیغی حالده، طوپال اولدیغندن، طریق رهبانه سلوك ایتدیریله‌رك، ٢٥ یاشنده ایکن پسقپوس اولمشیدی. فرانسه اختلال کبیری اصحابنك فکرینه تابع اولوب، بونلرله برلکده بولنمش، وبونلرك فکرینه توفیقاً راهبلر نصب ایتمش اولدیغندن، پاپا طرفندن کلیسادن طرد اولنمشیدی. ١٧٩٢ ده اون آلتنجی شارل طرفندن لوندره سفارتی مشاورلکنه نصب اولنه‌رق، انکلتره دولتی طرفندن شهر مذکوری ترك ایتمسی تکلیف اولندیغی حالده، فرانسه‌یه عودتی دخی (زوبسپییر) زمره‌سی طرفندن ممنوع اولدیغندن، امریقایه کیدوب، تجارتله بیوك بر ثروته نائل اولمش؛ و ١٧٩٦ ده فرانسه‌یه عودتله، مادام استائلك یاردیمیله، هیئت اداره طرفندن خارجیه نظارتنه تعیین اولنمش ایدی. بوناپارتك مصردن عودتنده کندیسنك مقاصدینه خدمت ایتمکله، توجهنی قزانمش، وبر چوق معاهده‌لرك امضاسنه مأمور اولمش ایدی. بعده انکلتره ایله اتفاق ایتمك طرفلیسی اولوب، اسپانیایه قارشی محاربه‌یی دخی تنسیب ایتمدیکندن، خارجیه نظارتندن عزل اولنمش؛ وهرنه‌قدر جبرمافات اوله‌رق بیوك معاشلره نائل اولمش ایسه ده، بوناپارته دلکیر اولوب، فرانسه تختنك بوربونلره اعاده‌سیچون بر طاقم حیل ودسایسه تشبث ایتمشیدی. ١٨١٤ ده تشکل ایدن حکومت موقته اعضالغنه تعیین اولنوب، ایمپراطور آلکساندری بوربون خاندانك لهنه چویرمکه موفق اولمش؛ واون سکزنجی لوینك خارجیه ناظری اولوب، ویانه قونغره‌سنده حاضر بولنمش ایدی. بعده حقنده بعض شبهه‌لر حاصل اولوب، خارجیه نظارتندن عزل ایله، مجلس اعیان اعضاسندن اولدقده، حکومتك حرکاتنی تنقیده باشلایوب، ١٨٣٠ اختلالنده دخی مدخلی بولنمش؛ ولوئی فلیپك جلوسیله برابر لوندره سفارتنه تعیین اولنه‌رق، اوته‌دن بری منویٔ ضمیری اولان انکلتره اتفاقنك حصولنه خدمت ایتمش؛ واتفاق مربع معاهده‌لرینی امضا ایدوب، فلمنك وبلجیقه منازعاتنه ختام ویرن قونفرانسلرده دخی بولنمشدر. ١٨٣٨ ده وفات ایتمشدر. ذکی ومقتدر بر دیپلومات ایدیسه‌ده، دساسلغی وثباتسزلغی دخی غیر منکردر.

تالیس (Thalès) مشاهیر قدمای حکمادن اولوب، حکمای سبعه‌دن معدوددر. روایته کوره، عن اصل فنیکه‌لی اولوب، قبل المیلاد ٦٤٠ تاریخلرنده طوغمش، واستحصال معلومات ومعارف مقصدیله بر مدت سیاحت ایدوب، کرید جزیره‌سیله مصری وآسیانك بعض طرفلرینی کزدکدن صکره، ٥٨٧ تاریخلرنده آناطولینك (میلت) ش قدیمنده توطن ایلمش ایدی. بر روایته کوره ذاتاً میلتلی اولوب، اوراده طوغمش ایدی. هرحالده شهر مذکورده «یونیا مدرسه‌سی» نامیله بر مدرسه تأسیس ایله، تدریس وافاده‌یه باشلایوب، ٥٤٨ تاریخلرنده

٩٠ ویا ١٠٠ یاشنده وفات ایتمشدر. «کندی نفسکی بیل» سوزی ورد زبانی واساس فلسفه‌سی ایمش. الڭ زیاده هندسه وهیئتله اشتغال ایدوب، بو ایکی فنه بعض ترقیات ایتدیرمکه، وازآن جمله اهرام مصرڭ ارتفاعلرینی کولکه‌لری واسطه‌سیله اولچمکه، کسوف وخسوفڭ سبب حقیقیسنی بولمغه وبونلردن برینی قبل الوقوع خبر ویرمکه، مثلثاته متعلق بعض قوانین وضعنه وسائر کشفیاته موفق اولمشدر. دنیانڭ مبدئنی صودن یعنی مایعدن عبارت عد ایده‌رك، کائناتڭ قوهٔ محرکه‌سی مقامنده برروح عمومی بولندیغنه، والوهیتڭ هر شیده موجود اولدیغنه اینانیردی. شاکردانڭ الڭ مشهورلری (آناقسیماندر) ایله (فرکید) ایدی. تالیسڭ فلسفه‌سی حقنده متأخرین طرفندن آوروپا لسانلرنده بعض کتابلر یازلمشدر. عربلر عندنده (ثالیس) اسمیله معروفدر.

تالیه (Thalie) اساطیر یونانیه‌ده (موسه) اسمیله علوم وصنایع نفیسه حامیه‌لری زعم اولنان ٩ پریڭ بری اولوب، مضحکه‌لرڭ حامیه‌سی عد اولنور، والنده بر عصا ویاخود بر ماسقه طوتار شطارتلی بر قیز صورتنده تصویر ایدیلیر ایدی.

تاماتاوه (Tamatave) مداغسقار جزیرهٔ کبیره‌سنڭ ساحل شرقیسنده بر قصبه واسکله اولوب، (بتانین) قومنڭ مرکزیدر. اون بش یکرمی بیڭ قدر اهالیسی اولوب، جوار آطه‌لر اهالیسنڭ دخی مراجعت ایتدکلری بر تجارت مرکزیدر. فرانسزلر ١٨٢٩ ده و١٨٤٥ ده بو قصبه‌یی طوپه طوتوب، قلعه‌لرینی هدم وتخریب ایتمشلردر.

تامان یاخود طمان (Taman) بحر سیاهله آزاق دکیزی آره‌سنده، تامان بوغازی دخی دینلن یکی قلعه بوغازینڭ مدخلنده بر آطه اولوب، روسیه‌یه تابعدر. بویی ٨٠ واکی ٤٠ کیلومتره اولوب، طاش یاغی منبعلری وبعض چامور کانلری واردر. اهالیسی قزاقدر. مرکزی همنامی ..ن مستحکم بر قصبه اولوب، مذکور بوغازی ...یه کافی استحکاماتی واردر. طمطراقان قصبه‌سی .. فاناغوریا) مدینهٔ قدیمه‌سنڭ خرابه‌لری دخی بو جو... ده‌در.

تاماولیپاس (Tamaulipas) مکسیقه ممالڭ مجتمعه‌سنی ترکیب ایدن جمهوریتلرڭ بری اولوب، سان لویی ده پوتوس، یکی لیون وقوهاهویلا جمهوریتلری ومکسیقه کورفزی ایله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٦٠٠٠ مربع کیلومتره اولوب، ١٤٠١٣٧ اهالیسی واردر. اراضیسی منبت اولوب، (ریو دل نورته) نهریله اسقا اولنیورسه‌ده، ایی ایشلنمیور. هواسی پك صیجاق ایسه‌ده صاغلامدر. کوزل اورمانلری وواسع خالی چایرلری اولوب، یبانی آتلر وطوموزلر سوریلرله کزرلر. آلتون، کومش، دمیر معدنلریله قیا طوزی دخی واردر. مرکزی (ویقتوریا) شهری اولوب، تامپیقو، یکی سانتاندر والرفوجیو دخی باشلیجه قصبه‌لرندندر.

تامبوف (Tambow) روسیه‌ده همنامی اولان ایالتڭ مرکزی بر شهر اولوب، موسقوه‌نڭ ٥٠٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده و(تزنه) نهری اوزرنده واقعدر. ٢٧٠٠٠ اهالیسی، عسکری مکتب اعدادیسی، زادکان قیزلرینه مخصوص مکتبی، حکومته عائد شاب وزاج فابریقه‌لری، ایپ وخلاط دستکاهلری وایشلك تجارتی واردر. بو شهر ١٦٣٦ ده چار میخائل رومانوف طرفندن تأسیس اولنمشدر. — تامبوف ایالتی ولادمیر، نینی نوووغورود، پنزا، ساراتوف وریازان ایالتلریله محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٦٥٨٦ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٥١٩٦٥٦ کشیدر. ذخایری چوق اولوب، آتلری دخی مقبولدر.

تامپیقو (Tampico) مکسیقه‌نڭ تاماولیپاس جمهوریتنده، همنامی اولان نهرڭ منصبنده و(ورا قروز)ڭ ٤٠٠ کیلومتره شمالنده بر قصبه واسکله اولوب، ١٨٢٤ تاریخنده تأسیس اولنمش، وکوندن کونه کسب وسعت وعمران ایتمکده بولنمشدر. ١٠٠٠٠ اهالیسی ودکیزله اختلاط ایدر بر کولدن عبارت کوزل لیمانی واردر.

تامَدفوس مغربده جزایر بنی مزغنای قربنده بر آطه ایله بر لیمانڭ وخراب بر قصبه‌نڭ اسمی اولدیغی «معجم البلدان»ده مذکوردر.

تامَدلت مغربده لمطه‌نڭ شرق جهتنده بر بلد بولندیغی، و(تامدنت) اسمنده افریقیه‌ده ایکی طاغ آره‌سنده برقصبه اولوب، بغدانی

مشهور اولدیغنی یاقوت جوی ذکر ایدوب، ایکیسنك بر اولمسی احتمالنی دخی علاوه ایدیور.

تامَرّا { بغدادك شرق جهتنده بر ناحیه اولدیغی و(دیاله) نهرینك نام دیکری اولان بو اسمله تسمیه اولندیغنی یاقوت جوی بیان ایدیور.

تامَرکیدا { مغربده مسیله‌دن بر مرحله‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولدیغی ینه « معجم البلدان » ده مذکوردر.

تامَکَنت { برقه خطه‌سنده وبرقه قربنده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

تامور حرانی { بو اسمله تواریخ عربیه‌ده اطبای قدیمه‌دن بر آدم اولدیغی، وجالینوسك بوندن دخی استفاده واخذ معلومات ایلدیکی بیان اولنیور.

تامول { (Tamouls) هندستانك ساحل شرقیسنده (کرنت) مملکتنده ساکن بر قوم اولوب، کندینه مخصوص لسانی و یازیسی واردر.

تامـوورت { (Tamworth) انکلتره‌ده (لیچفیلد) ك ۱۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (تامه) ایله (انکر) چایلرینك ملتقاسنده بر قصبه اولوب، مذکور (تامه) نهریله ایکی‌یه بولنمشدر، که بری (وارویق) ودیکری (استافورد) ایالتنه ملحقدر. ۸۰۰۰ اهالیسی وانجه یوکلیلرله باصمه فابریقه‌لری واردر. اسکی (مرسیه) حکمدارلرینك مقری ایدی.

تامیریس { (Thamyris) تراکی خطه‌سنده نشأت ایتمش پك اسکی بر شاعر اولوب، اساطیر یونانیه‌یه کوره کویا شعر وصنایع نفیسه حامیه‌لری اولان (موسه) تعبیر اولنان پریلرله مسابقته جرأت ایتدیکندن، بونلر طرفندن کوزلری کور ایدلمشیدی. بوکا اسناد اولنان بر طاقم اشعاردن اثر قالمامشدر.

تامیسه { (Tamise, Thames) یاخود تامس انکلتره‌نك الك بیوك نهرلرندن اولوب، (برکس) ایالتنده بر قاچ کوچك درەنك اجتماعندن بالتشکل، ابتدا (ایزیس) اسمیله شرقه طوغری جریانله، اوقسفورد، بوکینغهام، میدلسکس، سکس ایالتلرینی برکس، سوری، کنت ایالتلرندن تفریق ایدر، واوقسفورده‌ده (چارول) و(چستر) ده (تامیسه) نهرلرینی اخذایله، اورادن آشاغی بونك اسمیله تسمیه اولنور. آدینغ، ویندسور، کینغستون، برندفورد، اریچموند شهر وقصبه‌لری ایچندن کچر، ولوندره شهرینی اورته‌سندن یاردقدن صکره، غرنویچ، دیتفورد، وولویچ، شیرنس ومارغات شهر وقصبه‌لری ایچندن دخی کچه‌رك، ۴۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، خلیج شکلنده واسع بر آغزدن بحر شمالی‌یه منصب اولور. صویی غایت ایی وکنارلری پك کوزلدر. همان منبعنه قدر سیر سفائنه صالح اولوب، بیوك حرب سفائنی لوندره‌یه قریب اولان (دیتفورد) ه وبیوك تجارت کیلری لوندره‌نك ایچنه قدر چیقه‌بیلیور. (سورن) نهریله (استرود) جدولی واسطه‌سیله کسب اختلاط ایدیور.

تان { (Thann) آلساس لورن خطه‌سنده بفورتك ۳۳ کیلومتره شمال شرقیسنده و (تور) نهری اوزرنده اوله‌رق کوزل بر وادیده بر قصبه اولوب، ۸۸۳۴ اهالیسی، بزوباصمه ایله ایپلیك، نشاسته، باروت وسائره فابریقه‌لری، ۱۰۰ متره ارتفاعنده برقله‌سی اولان مصنع برکلیساسی وجوارلرنده کوزل شرابی واردر.

تانارو { (Tanaro) ایتالیانك قسم شمالیسنده بر نهردر، که (موندووی) ایالتنك منتهای جنوب غربیسنده آپنین سلسلهٔ جبالندن نبعانله، ایالت مذکوره‌یی و آلبه، آستی، آلکساندریا ایالتلرینی شق ایده‌رك، آستی وآلکساندریا شهرلری ایچندن کچدکدن صکره، (پو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۲۳۰ کیلومتره طولنده‌در. صولدن (استوره) وصاغدن (بورمیده) چایلرینی دخی اخذ ایدیور.

تاناغره { (Tanagre) یونان قدیمك (بیوتیا) خطه‌سنده و (آسوپوس) نهری اوزرنده بر شهر ایدی. خرابه‌لری (لیاتانی) قریه‌سی قربنده موجوددر.

تاناناریوه { (Tananarive) مداغسقار جزیرهٔ کبیره‌سنك وسطلرنده بر شهر اولوب، جزیره اهالیسنی تشکیل ایدن اقوامك الك بیوکی اولان (اووه) لرك مرکزیدر. شهر آغاجلر آلتنده کائن سیرك کلبه‌لردن مرکب اولوب، کوزل منظره‌سی، ۵۰۰۰۰ اهالیسی، بر بیوك معبدی، حکمدارینه مخصوص سرایی ومیسیونرلر طرفندن

اداره اولنور محلی لساننده نشر اولنان کتابلره مخصوص مطبعه‌سی واردر.

تانایس (Tanaïs) آزاق دکیزینه منصب اولان (دون) نهرینك اسم قدیمی اولوب، منصبنده بواسمله بر قصبه دخی وار ایدی، که جنویزلرك وقتنه‌دنك باقی اولوب، بعده خراب اولمشدر.

تانت (Thanet) انکلتره‌نك کنت ایالتنده (وتامیسه) نهرینك منصبنده بر آطه اولوب، بویی ١٦ واکی ١٢ کیلومتره اولدیغی حالده، ٢٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

تانتال (Tantale) اساطیر یونانیه‌یه کوره، آناطولیده‌کی لیدیا دولتنك (مؤنیا) خطه‌سنده واقع (سیپیل) شهر قدیمنك حکمداری اولوب، (تمول)‌ك اوغلی و برونته، پلوپس ایله نیوبه‌نك پدری ایدی. کویا آلهه‌یه مخصوص اولان نکتار شرابندن چالوب، انسانلره ایچیردیکندن، وآلهه‌یی دعوت ایده‌رك، کندی اوغلی پلوپسی ذبح وطبخ ایله اوکلرینه قودیغندن، ابوالآلهه مشترینك غضبنه اوغرایوب، جهنمه کوندرلمش، وبیتمز بر جوع وعطش ایله محکوم اولمش ایدی.

تانجاور (Tandjaour, Tanjore) یاخود تانجوره هندستانك مدراس ایالتنده ومدراسك ٣٦٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (کاوری) قربنده مستحکم بر شهر اولوب، ٥٢٠٠٠ اهالیسی، متین استحکاماتی، وقتیله مشهور بولنمش بر مکتبی، مصنع بر بتخانه‌سی واسکی راجه‌سنه مخصوص سرایی واردر.

تانسیلو (Tansillo) ایتالیا شعراسندن اولوب، ١٥١٠ تاریخلرنده (ونوزه) ده طوغمش، و ١٥٦٨ ده وفات ایتمشدر. بر قاچ منظومه‌سی وسائر اشعاری واردر. ناپولی والیسی بولنان تولده دوقه‌سی معیتنده بولنمش، وبونکله برابر تونسده محاربه ایدوب، ابراز شجاعت ایلمش ایدی.

تانغانیقه (Tanganika) آفریقای وسطیده مقدما زنکبار حاکمنك ملکی ایکن اخیراً آلمانیا مستملکاتی صره‌سنه بکه‌رك «آفریقای شرقیٔ جرمانی» تسمیه اولنان مملکت واسعه ایله قونغو سربست مملکتی آره‌سنده شمالدن جنوب شرقی‌یه طوغری ممتد اولور اوزون بر کولدر. بویی ٦٠٠ کیلومتره‌دن زیاده اولوب، اکی ١٥٠ کیلومتره‌یی تجاوز ایتمیور. خط استوا کولك نصف شمالیسنك اورته‌سندن کچر. بو کوله بر قاچ نهر دوکیلوب، کنارلرنده بر قاچ قصبه دخی بولنیور.

تانقرد (Tancrède) سیجلیا پرنسلرندن اولوب، برنجی اهل صلیب سفرنده جزیرهٔ مذکوره نورمانلرینك قوماندانی بولنمش؛ وطرسوس وآنطاکیه وقدس محاربه‌لرنده ابراز شجاعت ایدوب، طبریه حکومتنی تشکیل ایلمش ایدی. آنطاکیه واورفه حکومتلرینی دخی برر مدت اداره ایتمش، و١١١٢ ده آنطاکیه‌ده وفات ایلمشدر. — بو اسمله سیجلیا پرنسلرندن دیکر بریسی دها واردر، که ایکنجی روجرك ترونی اولوب، عمجه‌سی برنجی کیلیوم طرفندن حبس اولنمش؛ وبونك وفاتنده ١١٨٩ ده تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، خاله‌سی قونستانسه دخی ادعای حکومت ایتدیکندن، بر مدت بونك زوجی آلتنجی هنری ایله اوغراشدقدن صکره، ١١٩٤ ده وفات ایتمش؛ وخلفی اولان صبی اوغلی اوچنجی کیلیوم او سنه تختی غائب ایلمش ایدی.

تانکرت مغربده تلمساندن ایکی مرحله‌لك مسافه‌ده برقصبه اولدیغی یاقوت جوی ذکر ایدیور.

تانه (Tana) نوروجده بر نهر اولوب، (فینمارق) خطه‌سنی روسیه‌نك اللده‌کی لاپونیه‌دن بعدالتفریق، همنامی اولان بر کوچك قصبه‌دن کچه‌رك، خلیج شکلنده کنیش بر آغزدن بحر منجمد شمالی‌یه دوکیلور. مجراسی ٣٥٠ کیلومتره طولنده‌در.

تاؤبر (Tauber) آلمانیاده بر نهردر، که (وورتمبرغ) ده نبعانله، شرقه طوغری آقوب، باویره‌یه کیردکدن صکره، شماله دونه‌رك، باده بیوك دوقه‌لغنه کیرر، و(ورتهایم)ده (ماین) نهرینه دوکیلور. مجراسی ١٢٥ کیلومتره طولنده‌در.

تاور (Taures) قریم شبه‌جزیره‌سیله جوارلرنده ساکن بولنمش بر قوم قدیمدر، که وحشیلکلریله مشهور اولوب، اك بیوك الهه‌لری بولنان وقزدن کنایه اولان (اویس)ه انساندن قربان کسرلردی. بونلره نسبتله مذکور شبه جزیره‌یه دخی (تاوریده) اسمی ویریلیردی.

تاورسيوم { (Tauresium) مسيا خطهٔ قديمه‌سنك بر قصبه‌سى اولوب، اسكوبك قربنده واقع ايدى. ايمپراطور يوستينيانوسك وطنى اولمغله، بونك طرفندن تجديد وتوسيع اولنه‌رق، (يوستنيانه پريما) تسميه اولنمشيدى.

تاورنيه { (Tavernier) مشاهير سياحيندن اولوب، ۱۶۰۵ ده پاريسده طوغمش؛ وپدرى خريطه صاتمغله مشغول اولديغندن، تا كوچكلكندن سياحت هوسنه دوشوب، اوروپانك اكثر طرفلرينى كزدكدن صكره، ۳۰ سنه ظرفنده آسيايه ۶ سياحت اجرا ايلمش؛ ومحضا يول مصرفنى چيقارمق اوزره اتخاذ ايتديكى ذى قيمت طاشلر تجارتندن كليتلى بر ثروت قزانمشيدى. عودتنده اون دردنجى لوى طرفندن بارونلق عنوانيله تلطيف اولنمش؛ و۱۶۸۶ تاريخنده، ينه هندستانه كيتمكده ايكن، مسقوه‌ده وفات ايتمشدر. ممالك عثمانيه ايله ايران وهندستانه اولان سياحتلرينى حاكى ۳ جلداوزره برسياحتنامه‌سى واردر.

تاوروس { (Taurus) آناطولينك قسم جنوبيسنده فرات واديسندن آطه‌لر دكيزى سواحلنه‌دك ممتد اولان بيوك بر سلسلهٔ جباله يونان قديم جغرافيونى طرفندن ويريلن اسم اولوب، اليوم السنهٔ اجنبيه‌ده مستعملدر. بو سلسله مرعش سنجاغنده باشلايوب، آطنه ولايتى آنقره وقونيه ولايتلرندن بعدالتفريق، قونيه وآيدين ولايتلرينى شق ايله، صاتاليه واستانكوى كورفزلرينه منتهى اولور. بواسم لسان يونانيده «بوغا» ديمك اولديغندن، بوندن ترجمه اوله‌رق، وياخود حقيقةً شكلى بوغايه بكزديكندن‌مى، سلسلهٔ مذكوره‌نك الك مرتفع قسمنه لسانمزده دخى (بوغا طاغى) وغلط اوله‌رق (بلغار طاغى) نامى ويريليور. سلسلهٔ مذكوره‌نك قسم شرقيسى قارشيسنده اوله‌رق، سيواس ولايتنده باشلايوب، قافقاسه طوغرى ممتد اولان بر صره طاغلره دخى (آنتيتاوروس) يعنى «مقابل تاوروس» نامى‌ويريليردى. اليوم بو طاغلرك لسانمزده اهالئ محليه‌جه مشترك وعمومى بر اسمى اوليميوب، هر بر طرفلرى بر اسم ديكرله معروفدر.

تاورومنوس { (Tauroménos) كريد جزيره‌سنده رسمو سنجاغنك جهت غربيه‌سنده بر نهر اولوب، جزيره‌نك ساحل شماليسندن آطه‌لر دكيزينه دوكيلور.

تاوريده { (Tauride) قريم شبه‌جزيره‌سنك اسم قديميدر. [«قريم» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.] — روسيه‌نك قسم جنوبيسنده اليوم بو اسم برايالته ويريليور، كه شمالاً كرسون ويقاترينوسلاو ايالتلريله، شرقاً آزاق دكيزى ويكى قلعه بوغازيله، جنوباً وغرباً دخى قره دكيزله محاطاولوب، قريم شبه جزيره‌سيله بونك جهت شماليه‌سنده برمقدار يردن مركبدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ۶۳ ۵۵۳ مربع كيلومتره واهاليسى ۹۴۰ ۵۲۷ كشيدر. قريم شبه جزيره‌سنده بعض طاغلر وار ايسه‌ده، ديكر طرف اووه‌در. نهرلرى چوق اولوب، الك بيوكلرى دنيپر، قونسقايا ويردادر. طوزلى كوللرى وبطاقلقلرى‌چوق اولوب، على‌الخصوص برزخ قربنده‌كى يرلرينك‌هواسى پك آغردر. باشليجه حاصلاتى بغداى وشراب اولوب، مرعالرى دخى پك كوزل اولمغله، بيكير، صيغير وقويونلرى دخى چوقدر. مركزى (سيمفراپول) شهرى اولوب، برقاچ اسكله‌سى دخى وار ايسه‌ده، هوجه بكك ترقياتى تجارتنه سكته كثيرمشدر. اهاليسى تاتار، نوغاى، روس، ارمنى، روم، يهودى وآلماندن مركبدر.

تاونوس { (Taunus) آلمانيانك قسم‌غربيسنده (ناسو) دوقه‌لغنده بر طاغدر، كه (هسه) حدودندن باشلايوب، (رين) ايرماغنك ساحل يساريسى بوينجه جنوب غربيه طوغرى ممتد اولور. الك يوكسك ذروه‌سى ۸۶۸ متره ارتفاعنده‌در.

تاويره { (Tavira) پورتكيزك (آلغارو) ايالتنده، بحر محيط آطلاسى ساحلنده و(سقا) نهرينك منصبنده اوله‌رق، ليسبونه‌نك ۲۷۰ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ۹۰۰۰ اهاليسى، محله‌لرى، صيد ماهيسى وشراب، انجير وبادم محصولاتى واردر.

تاويستوق { (Tavistok) انكلتره‌نك (دوون) ايالتنده، (توف) نهرى اوزرنده و(اكستر)ك ۵۵ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهاليسى، دمير وپرنج آوانى فابريقه‌لرى وجوارنده دمير وباقير معدنلريله مياه معدنيه‌سى واردر.

تاهرت { (Tiaret) جزايرك وهران ايالتنده، وهرانك ۱۷۵ كيلومتره شرق جنوبيسنده وجزايرك ۲۲۵ كيلومتره غرب

جنوبیسنده اوله‌رق، (جرول) طاغی اتکنده و(مینه) نهرینك منبعی قربنده واقع برقصبه اولوب، وهراندن جزایره کیدن دمیر یول خطنه برشعبه ایله مربوطدر. فرانسزلر طرفندن تأسیس اولنمش برعسکری خسته‌خانه‌سی، برباروت انباری وهرهفته قورولور بازاری واردر. مدنیت اسلامیه زمانلرنده مشهور وبیوك بر شهر اولوب، اسکی ویکی قصبه نامله ایکی‌یه منقسم ایدی، وبینلرنده ۵ میل مسافه وار ایدی. اسکیسنك (تینکرتیا) شهر قدیمندن عبارت اولمسی ملحوظ اولوب، یکیسی عربلر طرفندن بنا اولنمشیدی. عربلر بیننده یاغمور وبلوطلرینك کثرتیله وکونشك پك سیرك کورنمسیله مشهور ایدی. اوائل دور اسلامده اباضیه رئیسی میمون بن عبدالرحمن تاهرتی مرکز اتخاذایده‌رك، برحکومت قورمشیدی، که نسلی ۱۳۰ سنه حکومت سوروب، بعده بنی اغلب الندە مغلوب اولمشلردر.

تاهیتی { [« تاییتی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تای { (Tay) اسقوچیانك (برت) ایالتنده بر چایدر، که (غرامپیان) طاغلرندن نبعاناله، شرقه بعده جنوبه وصکره ینه شرقه طوغری آقه‌رق، (دونکلد) ایله (برت) شهرلرندن و(لوچ تای) دینلن کوزل بر کولك ایچندن مرور ایتدکدن صکره، واسع بر اغزدن بحر شمالی‌یه دوکیلور. مجراسی ۱۵۰ کیلومتره طولنده‌در.

تائب { بو اسمله ایران شعراسندن درت کشی کلمشدر :

برنجیسی کرمانلی اولوب، وجد وحال صاحبی واهل دل بر آدم ایدی. برکون بر مجلسده شو قطعه‌سنی بر مطربه اوقوته‌رق، وجده کلمش، واو وجد وحالك تأثیریله جانی جانانه تسلیم ایلمش اولدیغی مرویدر :

یارب بنیاز وناز مستان الست
تائبرا کن زجام هشیاری مست
آن لحظه ببخشای که برهم سائیم
ماپای بپای دوستان دست بدست

— ایکنجیسی خراسانلی اولوب، تصوفه آشنا واکثریا سیاحتله مشغول ایدی. هندستانه دخی سیاحت ایتمشیدی. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر :

دو عالم بافروغ حسن یارست
مرا با مؤمن وکافر چه کارست

— اوچنجیسی کشمیرلی اولوب، هندستانك فرخ آباد شهرنده تجارتله مشغول ایدی. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر :

جنونم کوس وحشت زد خبر شدکوه وصحرارا
ره خودکیر ای مجنون وطن کن کوی لیلارا

— دردنجیسی دخی بعض اشعار لطیفه‌صاحبیدر. شو بیت او جمله‌دندر :

فلك بندی نهاد از شش جهت بر هفت اندامم
که سر ازهر طرف بیرون کنم در حلقهٔ دامم

تائب { (عثمانزاده) ادبا وشعرای عثمانیه‌دن اولوب، پدری دیوان همایون خواجکانندن اولدیغی حالده، کندیسی طریق علمی‌یه‌سلوك ایله، علی‌الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایده‌رك، ۱۱۲۹ ده حلب و۱۱۳۵ ده مصر مولویتنه نائل اولمشیدی. بر سنه صکره بعدالعزل مصرده وفات ایتمشدر. « حدیقة الوزرا » عنوانیله نافع بر اثری، حدیث اربعینه بر شرحی ومرتب دیوانی واردر. « حدیقة الوزرا » سنه رئیس الکتاب دلاورزاده عمر افندی طرفندن « کل زیبا »، احمد جاوید بك طرفندن « ورد مطرا »، بغدادی عبدالفتاح شفقت افندی طرفندن « برك سبز »، ورسومات محاسبه‌جیسی احمد رفعت افندی طرفندن دخی « وردالحدائق » عنوانلریله بربرینی متعاقب درت ذیل یازیلوب، سلطان عبدالعزیز خانك اوائل دور سلطنتنه قدر مسند صدارت عظمایی احراز ایدن ذواتك تراجم احوالی جمع وضبط اولنمشدر. « حدیقة الوزرا » ایلك اوچ زیلیله معاً ۱۲۷۱ تاریخنده « جریدهٔ حوادث » مطبعه‌سنده باصلدیغی کبی ذیل اخیری دخی طاش باصمه‌سیله نشر اولنمشدر. شو قطعه صاحب ترجمه‌نك جملهٔ اشعارندندر:

کوروب بیهوده ریزان اولدی صانمه ابر بارانی
قدوم شهریار دعره ایلر کوهر افشانی
یاخود کرد کدردن حفظ ایچون طبع همایونی
فلك دفع غبار راهه تعیین ایتدی نیسانی

تایجت { (Taygète) موره شبه جزیره‌سنك لاقونیا خطه‌سنده شمالدن جنوبه اوزانان بر طاغك اسم قدیمی اولوب، اسپارته‌نك اوستنده اولان اك مرتفع ذروه‌سی ۲۴۰۹ متره ارتفاعنده‌در. اسکی اسپارته‌لیلر بو طاغك اوستنده بافخوسك آیینلرینی اجرا ایدر، وسقط وجلیز طوغان چوجقلری بو طاغك بر قیاسندن آتارلردی.

تايچو { (Taï-Tsou) چين حكمدارلرندن اولوب، ١٣٦٨ تاريخ ميلاديسنده مغوللرى چيندن اخراجله، ١٦٤٤ تاريخنه‌دك حكومت سورن (مينغ) دولتنى تأسيس ايلمشدر.

تايقوساما { (Taïko-Sama) جاپونيا حكمدارلرندن اولوب، عن‌اصل كوله ايكن، سرداراندن برينك توجهنى قزانمش؛ وبونك بعض‌ايالاتده استحصال استقلال‌ايتمسى اوزرينه، ١٥٨٣ تاريخنده كنديسنه خلف اولوب، ٢ سنه صكره (دايرى)يه يالكز حكومت روحانيه‌سنى تركله، شخصنى دها زياده مقدس طوتمق بهانه‌سيله، سرايندن چيقارتمامغه باشلامشيدى. او وقتدن برى جاپونياده برى جسمانى وبرى روحانى اولمق اوزره، ايكى شخص حكومت سورمكده ايسه‌ده، اصل حكومت، بونك اسمندن مأخوذ اوله‌رق، (تايقون) تعبير اولنان حكمدار جسمانينك الندەدر.

تايلور { (Taylor) بو اسمله انكلتره‌ده برقاچ عالم ظهور ايدوب، الك مشهورى علوم رياضيه وحكمت طبيعيه ايله اوغراشمش وبعض دستورلر ايجاد وبرقاچ كتاب تأليف ايتمش اولان (بروق تايلور)در، كه ١٦٨٥ده طوغوب، ١٧٣١ده وفات ايتمشدر. — ممالك مجتمعه رئيس جمهورلرندن دخى بو اسمده برى اولوب، ١٨٤٩ده انتخاب اولنمش، و١٦ آى رياست ايتمشدر. — بر انكليز عائله‌سنه منسوب اولمق اوزره، فرانسز ادباسندن دخى بو اسمده برى واردر، كه ١٧٨٩ده بروكسلده طوغوب، ١٨٧٩ده وفات ايتمشدر. برقاچ تياترو كتابى يازمش وصنايع نفيسه‌يه خيلى خدمتلر ايدوب، ادبا وشعرا ورسامله مخصوص اولمق اوزره، بر اعانه جمعيتى تشكيل ايلمشيدى. بوجمعيت اووقتدن برى چوق ترقى ايتمشدر.

تائو { (Tao) چينليلرك جناب حقه ويردكلرى اسم اولوب، بوكا عقل كل وقانون اعظم نظريله باقرلر. (تائوچه) اسمنده برى ميلاددن ٦ قرن اول يالكز جناب حقه عبادت ايتمك اوزره بر دين ايجاد ايدوب، بو دينه تابع اولان چينليلره (تائوچو) اسمى ويريليور. بونلرك معتقداتنى حاوى اولان وعندلرنده مقدس عد اولنان (تائوته كينغ) كتابى (استانيسلاس جوليان) اسمنده برروسيه‌لى طرفندن‌فرانسزجه‌يه ترجمه اولنمشدر.

تائورمينه { (Taormina) سيچليانك ساحل شرقيسنده ومسينه‌نك ٤٥ كيلومتره جنوب غربيسنده بر قصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهاليسى، ايكى قلعه‌سى، بر چوق آثار عتيقه‌سى وجوارنده قيرمزى مرمرى واردر. بونك موقعنده بولنمش اولان (تاورومينيوم) مدينهٔ قديمه‌سى فتوحات اسلاميه صره‌سنده خراب اولمشدر.

تائوقوآنغ { (Tao-Kouang) چين ايمپراطورلرندن اولوب، ١٨٢٠ تاريخ ميلاديسندن ١٨٥٠ تاريخنه‌دك حكومت سورمشدر. ١٨٣٩دن ٤٢يه قدر اوچ سنه انكليزلرك حقسز اولان مهاجماتنه قارشى طوروب، آفيون كبى بر زهر قاتلك كندى ممالكنه ادخالنه ممانعت ايتمك ايستمش ايسه‌ده، قانتون، هونغ‌قونغ، شوسان، نينغ‌پو، يانغ‌چه‌كانغ، شانوناى ونانكينغ شهرلرينك انكليزلردن ضبط اولنمسى اوزرينه، بونلرك تكليفاتى قبول ايله، (هونغ قونغ)ى ترك، ٢١ مليون دولار تضمينات تأديه وبرقاچ اسكله‌يى آوروپا تجارتنه كشاد ايتمكه مجبور اولمشدر.

تاييتى { يا خود تاهيتى ويا اوتاييتى (Taïti, Tahiti, Otaïti) بحر محيط كبير جزايرندن فرانسه‌نك النده بولنان «شركت» جزاير مجتمعه‌سنك الڭبيوكى اولوب، ٢٩′ ١٧° عرض‌جنوبى ايله ١٥٢° طول غربيده واقعدر. بربرينه مربوط ايكى شبه جزيره‌دن مركب اولوب، بونلردن برينك ١٣٦ وديكرينك ٤٧ كيلومتره‌لك محيط دائره‌سى‌واردر. اهاليسى تقريباً ١٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، مركزى (پاپيتى) قصبه‌سيدر. قسم وسطيسنده اورمانلرله‌مستور كوزل طاغلرى اولوب، بونلردن (اوروهنا)نك ٢٢٣٧ متره ارتفاعى واردر. هواسى غايت كوزل ولطيف واراضيسى منبت اولوب، هندستان جوزى، شكر قامشى، بوبر، وسائر ممالك حاره محصولاتيله كراسته‌لك اشجارى واردر. طيوريله آو حيواناتى وباليقلرى دخى پك چوق ومتنوعدر. كوزل صدفلرى دخى واردر. طوپراغى اراضئ بركانيه‌دن اولوب، مرجان قيالريله محاطدر. اهاليسى پك متناسب الاعضا ايسه‌لرده، رنكلرى زيتونيدر. بونلرك يانده برچوق وقت قالمش اولان سياح مشهور قپودان قوقك تعريفنه كوره، تاييتيلر ساكن ومونس آدملر اولوب، آنجق

سفاهته وخرسزلغه میللری پك زیاده‌در. قرن حاضر میلادی اوائلنده جزیره‌ده یرلشن پروتستان میسیو-نرلری اهالی‌یه پروتستان مذهبیله آوروپا قیافت واخلا-قنی قبول ایتدیرمشلردر. انکلتره دولتی ضبطنه چا-لیشمش ایسه‌ده، اهالی فرانسه‌نك حمایه‌سنی قبول ایدوب، ۱۸۸۰ تاریخنده فرانسز جمهوریتی جزیره‌یی بسبتون ضبط ایتمشدر.

تأیید { (خواجه عبدالله) هندستانك متأخرین شعرا وعلماسندن اولوب، اکثر علوم وفنونه اولان وقوفی حسبیله، بنکاله ناظمی (نواب مؤتمن‌الملك مبارك‌الدوله بهادر) ك نزدنده بیوك بر حرمت واعتباره نائل اولمش؛ وبعده بنارس ناظمی (نواب ابراهیم علیخان بهادر) طرفندن جلبله «صحف ابراهیم» ك تألیفنه تشریك ایدیله‌رك، بوکتابك دیباجه-سنی یازمش؛ وبعده امور دنیادن ال چکوب، مطالعه وعبادته حصر اوقات، و ۱۲۰۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

اکر رود بفلك از شراب مابوبی
سر ملائك هفت آسمان بجنباند
چه‌کویمت بکجا کار اشك وآه رسید
یکی رسید بماهی دکر بماه رسید

تاییس { (Thaïs) آتنه شهر قدیمنده شوخ مشرب بر قادین اولوب، اسکندر ذوالقرنین شهر مذکوری ضبط ایتدیکنده، کندیسنی یاننه آله‌رق، آسیا سفرینه کوتورمشیدی. مشارالیهك اصطخرك احراقنی انتاج ایدن مجلس عشرتنده دخی حاضر بولنمشیدی. اسکندرك وفاتندن صکره بطلیموسك دوستی اولوب، بو ذات مصر حکمداری اولدقده کندیسنی زوجاتی صره‌سنه کچیرمشدی.

تبابعه { («تبع» ك جمعیدر) اسکی یمن ملوکنه ویریلن اسمدر. [«حمیری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تبار { (بن عیاض) حضرت عثمان بن عفان (رضه) ی شهید ایدن ایکی شخصك بری اولوب، دیکرینك آدی (سوران بن حران) در.

تباله { یمنك تهامه‌سنده قلعه‌سنك متانتیله مشهور بر قصبه اولوب، اونجی سنهٔ هجریه‌ده اهالیسی صلحاً تسلیم اولنمشلردی. مشهور حجاج بن یوسفك اك اول والی تعیین اولندیغی یر بوراسیدر. الیوم نه حالده بولندیغی تحقیق اولنه‌مدی.

تبت { عرب جغرافیونـنك تبته ویردکلری اسمدر. [«تیبت» ماده‌سنه مراجعت.]

تبر { (بلاد —) عرب جغرافیونی طرفندن سو-دان غربی‌یه ویریلن اسم اولوب، اقطار مذ-کوره قوملرنده توز حالنده آلتون بولنغله، مغرب اقصادن وبالخاصه سجلماسه‌دن کیدن کاروانلر کوتور-دکلری طوز وسائر امتعه واشیایه مقابل سودانیلردن آلتون توزی آلدقلرندن، بلاد مذکوره‌یه بو اسمی ویرمشلردی. آوروپالیلر دخی سودان غربینك جنوب غربی ساحلنك بر قسمنه (آلتون ساحلی Côte d'Or) اسمنی ویرمشلردر. یاقوت حموی «معجم‌البلدان» نده (بلادالتبر) ك سجلماسه‌دن اوچ آیلق مسافه‌ده بولندیغنی، وبو آره‌ده‌کی مسافه‌نك صوسز چولدن عبارت اولمسیله کیدن کاروانلرك ایچه‌جك صوینی برابرلرنده نقل ایتدکلرینی، وبلادالتبر اهالیسنك سیاه رنکلی اولوب، مملکتلرنده کثرت اوزره بولنان قپلان پوستی کییدکلرینی بیان ایتدکدن صکره، بلاد مذکوره‌نك اوته‌سنده شمسك فوق‌العاده حرارتندن انسان وحیوان یاشایه‌مدیغنی سویلیور.

تبراخشیدی { مصرده حکومت سورن اخشیدیانك اخیری اولان کافورك زماننده اك نفوذلی امرادن اولوب، جوهر قائده ممالیك کافوریه ایله مقابله ایتمش ایسه‌ده، مغلوب اولوب، صوره قاچمش، واوراده طوتیلوب، مصره اعاده ایله، حبسه القا اولندقده، کندی کندینی جرح ایده‌رك، بر خیلی وقت مجروح یاشادقدن صکره، ۳۳۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. قاهره‌نك خارجنده واقع بر مسجد شریف دخی بونك اسمنه نسبتله (مسجد-تبر) وغلط اوله‌رق (مسجدتبن) تسمیه اولنمشدر.

تبریز { (Tauris, Tebriz) ایرانك اك بیوك واك مشهور شهرلرندن اولوب، آذر-بیجان خطه‌سنك کرسیسیدر. ارمیه کولنك ساحل شرقیسنه‌دك ممتد اولان واسع بر اووه‌نك کنارنده، آجی چای دینلن بیوك بر نهرك اوزرنده وسهند جبل مرتفعنك شمال شرقی اتکنده اوله‌رق، طهرانك ۴۸۰ کیلومتره غرب شمالیسنده، ارمیه کولنك ۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده و ۳۸°۳′ عرض شمالی ایله ۴۴°۱۲′ طول شرقیده واقعدر. ۱۷۰۰۰۰ اهالیسی، جهانشاهك وشاه علینك کیلر کبی الیوم خراب بولنان بر قاچ جسیم ومصنع جامع شریفی، قیصریه

نامیله کوزل و واسع چارشیسی، کنیش سوقاقلری، میاه جاریه‌سی، پك چوق باغ وباغچه‌لری، سلطانیه نامیله چکردکسز بر نوع اوزومیله سائر کوزل اوزوملری، پك مقبول قایسیلری وسائر میوه‌لری، مشهور شرابی، ایپك فابریقه‌لری، ایپکدن بعض اقمشه‌لری، هندستان وخراسان وروسیه وممالك عثمانیه ایله پك ایشلك تجارتی واردر. اسکله‌سی طربزوندر. فارسیده «دافع الحما» دیمك اولان اسمندن دخی آکلاشلدیغی اوزره، هواسی معتدل وغایت صاغلامدر. مورخین ایران تبریزك هارون الرشیدك زوجه‌سی مشهوره (زبیده) طرفندن تأسیس وبعده زلزله‌دن خراب اولمغله، متوکل زمانده تجدید اولندیغی بیان ایدیورلرسه‌ده، یاقوت حموی متوکلك زمانه‌دك بر قریه اولدیغنی، وخلیفهٔ مشارالیهك دورنده (رواد ازدی) ایله برادرلری اوراده برر قوناق یاپدیرمغله، تدریجاً بیویوب بر شهر عظیم اولدیغنی یازیور. هر حالده تبریز مدنیت اسلامیه زمانلرنده پك چوق عمران بولوب، اهالیسی ٥٠٠٠٠٠ دن زیاده ایدی. مغوللرك مهاجماتنده اهالیسی بیوك فدیه‌لر ویرمکله بو شهری تخریبدن قورتارمش اولدقلری کبی، تیمورلنك دخی تخریب ایتمیوب، بالعکس تعمیر وتزیین ایتمشیدی. آنجق مؤخراً عثمانلیلرله ملوك صفویه آره‌سنده وقوع بولان محاربات متوالیه صره‌سنده خراب اولوب، اکثر اهالیسی طاغلمش، و١٧٢٢ تاریخ میلادیسنده وقوع بولان بر بیوك زلزله اهالیسندن یوز بیکه قریب نفوسك تلفنی واکثر ابنیهٔ معموره‌سنك خرابنی موجب اولمش ایدی. ملوك صفویه‌دن شاه طهماسب ثانی زمانده دولت عثمانیه‌نك الینه کچوب، بعده نادر شاه طرفندن استرداد اولنمشدر. بو شهرده علما وادبا وشعرادن پك چوق ذوات نشأت ایدوب، الك مشهورلری خطیب تبریزی دیمکله معروف امام الادبا ابو ذکریا یحیی بن علی ایله شمسی تبریزی وسائر.

تِبِسّه { افریقیه‌ده قفصه‌دن وسطیفه‌دن ٦ مرحله‌لك مسافه‌ده اسکی بر قصبه اولوب، آثار عتیقه‌سی چوق اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور. آکلاشلدیغنه کوره، جزایرده قسطنطینه‌نك جنوب شرقیسنده واقع اولان (تیفستا) شهر قدیمنك اسم عربیسی اولملیدر، که رومالیلرك زمانده خیلی معمور اولوب، یاقوتك زمانده خراب اولمش ایسه‌ده، شمدی ینه کسب عمران ایدوب، ١٢٠٠٠ قدر اهالیسی واردر.

تُبنی { حورانده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تِبنین { بیروت ولایت وسنجاغنك صور قضاسنده وصورك ٢٠ کیلومتره شرقنده ناحیه مرکزی بر کوچك قصبه‌در. اهل صلیب زمانلرنده مستحکم اولوب، خیلی اهمیتی وار ایدی. ٥٨٣ تاریخنده صلاح الدین ایوبی طرفندن استرداد اولنمش ایدی. اورمانلر وباغلر واشجار مثمره ایله مستور بر طاقم تپه‌لرك اوستنده اولوب، کوزل منظره‌سی واردر. قلعه‌سی خراب ایسه‌ده، ینه اسکی متانت ومکملیتی بللیدر.

تَبوك { حجازك جهت شمالیه‌سنده مدینهٔ منوره‌دن شامه کیدن طریقك وسطنده بر محل اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك صوك غزوه‌لرینك محلی اولمغله مشهوردر. حضرت نبی ذی شان افندمزه نسبتله یاد اولنور بر دیواری وبر خرمالغیله بر چشمه‌سی اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور. قانونی سلطان سلیمان خان بو موقعك محافظه‌سیچون بر قله انشا ایتدیروب، بر مقدار عسکر اقامت ایتدیرمشلردی. — غزوهٔ تبوك هجرتك ٩ نجی سنه‌سی وقوع بولوب، شامده بولنان روملر طرفندن او جوارلر عربلرینك اهل اسلامه قارشی تشویق وسوق ایدلمك اوزره بولندقلری مسموع حضرت نبوی بیورلمغله، مقابلةً سوق عسکر بیوریله‌رق، تبوکه وصول بیورلدقده، (ایله) صاحبی کلوب، جزیه ویردیکی کبی، (دومة الجندل) صاحبی اکیدر بن عبدالملك ایله سائر او جوارلر امراسی مصالحه‌یه شتاب ایتمشلر؛ وتبوکده اون کون قدر اقامت بیورلدیغی حالده، روملردن ومتفقلری دینلن عربلردن کیسه ظهور ایتدیکندن، مدینهٔ منوره‌یه عودت بیورلمشیدی.

تبه { (Thèbes) صعید مصرك الك مشهور مدن قدیمه‌سندن اولوب، اصل اسم قبطیسی (آپه) اولدیغی حالده، حرف تعریفله برابر (تاپه) دینلمکله، یونانیلر بونی تبه یاخود ثیبه (Θήβαι) صورتنده تلفظ ایتمش اولدقلرندن، اسکیدن بری تواریخده بو صورتده قید اولنمشدر. بو شهر قدیمك خرابه‌لری اوزرنده بولنان بر قاچ قریه‌دن برینه الیوم (مدینة آبو) نامی ویریلیور، که اشبو (آبو) کلمه‌سنك

شهرك اسم اصلیٔ قبطیسی اولان (آپه) نك معربی ولدیغی هویدادر. بو شهر اسكی فراعنه زماننده بر آره‌لق كسب استقلال ایده‌رك، آیریجه بر كوچك دولتك مركزی اولمش ایكن، بعده حكمدارلرینك مصرك سائر طرفلرینی دخی ضبط ایلملریله، بتون خطهٔ مصریه‌نك پایتختی اولوب، او صره‌ده زیاده‌سیله وسعت وعمران كسب ایتمش، والیوم خرابه‌لری حیرت افزای عقول اولان برچوق جسیم معبدلر، سرایلر، هیكللر، مسله‌لر وسائر آثار جسیمهٔ معماریه ایله تزیین اولنمش ایدی. ′٢٤ °٢٥ عرض شمالیده اوله‌رق، نیلك ایكی ساحلنده ووسط نهرده واقع اوچ جزیره اوزرنده مبنی اولوب، محیط دائره‌سی ٢٦ كیلومتره‌دن آشاغی دكلدر. سورله محاط اولوب، ١٠٠ قپوسی اولدیغی مروی اولدیغندن، اسكی یونانیلر «یوز قپولی» دیمك اولان (هقاتوپیلوس) صفتیله توصیف ایدرلردی. فراعنه مؤخراً بوشهری تركله، (منف) شهر قدیمنی پایتخت اتخاذ ایتمشلر دیسه‌ده، (تبه) نك سودان وجزیرة العرب ایله مصر سفلی آره‌سنده ونیلك اوزرنده اولان موقعی تجارته پك الویریشلی اولدیغی كبی، (آمون) اله كاذبنه‌دخی منسوب عد اولنمغله، اسكی مصریلرك اعتقادنجه مقدس نظریله باقلدیغندن، ینه اهمیتدن دوشمه‌مش ایدیسه‌ده، مصرك ایران شاهی قامبیس (كاوس؟) طرفندن فتحنده بونك طرفندن احراق وتخریب اولنمش؛ واوندن صكره بطالسه‌دن (بطلیوس لاتیر) طرفندن ایكنجی، وروماليلردن آغستوسك زماننده (قورنلیوس غالوس) نام سردار طرفندن اوچنجی دفعه اوله‌رق تخریب ایدلمش، ومؤخراً بعض معابدی كلیسایه تحویل اولنمش ایدی. فتوحات اسلامیه زماننده كوچك بر قصبه حالنده اولوب، تواریخ اسلامیه‌ده (مدینة آبو) اسمیله یاد اولنه‌ گلمش ایسه‌ده، (مدینة آبو) اسكی تبه‌نك نیلك غربنده‌كی قسمنك آنجق بر كوچك محله‌سی حكمنده اولوب، ینه قسم مذكورده (قرنه) اسمیله دیكر بر قریه ونیلك جهت شرقیه‌سنده‌كی خرابه‌لرك اوزرنده دخی (كرنك) و(لكسون) اسملریله ایكی قریه بولنمقده‌در. ویرانه‌لرك ایچنده الیوم ستون وهیكللری وبعض دیوارلری قائم برچوق جسم معبدلر وسرایلر ایله فراعنه مزارلری وسائر پك چوق آثار عتیقه مشهود اولوب، سیاحین طرفندن زیارت وتماشا اولنمقده‌در. برچوق مسله‌لر وسائر آثار رومالیلر طرفندن بو شهردن آلنوب، رومایه نقل ایدلمش اولدیغی كبی، اخیراً دخی بر مسله پاریسه نقل اولنمش، وسائر برچوق آثار عتیقه‌سی آوروپا موزه‌لرینی تزیین ایتمشدر. صعید مصرك بو شهرك اطرافنده بولنان برقسمنه دخی شهرك اسمنه نسبتله (تبایده) نامی ویریلیردی. یونانیلر تبه شهرینه (دیوسپولیس) نامنی دخی ویروب، مصر سفلاده بو اسمله مسمی بولنان دیكر بر قصبه‌دن تفریق ایچون، (دیوسپولیس مغالی) وروماليلر (دیوسپولیس مانیا) یعنی «بیوك دیوسپولیس» دیرلردی.

تبه { یاخود ثیبه — (Thèbes, Θῆβαι) یونان قدیمك (بیوتیا) خطه‌سنده پك مشهور وقدیم } بر شهر اولوب، میلاددن ١٥٨٠ سنه اول قادموسك تحت ریاستنده فنیكه ومصردن گلمش اولان مهاجرلر طرفندن تأسیس، واحتماله كوره مصرك تبه شهر شهیرینك اسمیله تسمیه اولنمش ایدی. قلعه‌سنه دخی (قادمیه) نامی ویرلمشدی. قبل المیلاد ١١٢٦ تاریخنه‌دك آیریجه بر دولت صورتنده اداره اولنوب، اساطیرله مخلوط احواللری یونان تاریخنده مشهور بر قاچ حكمداری اولمشدر. تاریخ مذكورده حكومتی جمهوریته تحول ایدوب، یونان قدیم جاهیرینك اك مهملری صره‌سنه چكمشیدی. تبه‌لیلرك آتنه‌لیلره قارشی رقابتلری اولدیغندن، ایرانیلرك هجومنده بونلرله برلشوب، آتنه‌لیلره قارشی حرب ایتمش اولدقلری كبی، مشهور (پلوپونس) محاربه‌لرنده‌دخی اسپارته‌لیلرله برلشمشلردی. آنجق بعده اسپارته‌لیلرك تحكمی آتنه‌ده‌دخی ازلدكلرندن، اسپارته‌لیلره‌قارشی‌قورینته‌وآتنه وآرغوس‌جمهوریتلریله اتفاق ایتمشلر دیسه‌ده، اسپارته‌لیلر غالب گلوب، قلعه‌سنی ضبط ایتمشلردی. مؤخراً (پلوپیداس) لك غیرتیله قبل المیلاد ٣٧٩ تاریخنده اسپارته‌لیلری قلعه‌دن اخراجله، بونلره قارشی غالبیته نائل اولمش، و(اپامینونداس) لك تدبیر ودرایتی سایه‌سنده بر وقت یونان حكوماتی ایچنده خیلی نفوذ واقتداره مالك اولمشلردی. صكره ینه آتنه‌لیلره اولان حسدلرندن ماكدونیا حكمداری فلیپی یونانه دعوت ایتمشلرسه‌ده، فلیپ (تبه) یی دخی ضبط ایتمشدی. فلیپك وفاتنده تبه‌لیلر ماكدونیا دولتنه قارشی عصیان ایتمكله، اسكندر عسكر سوق ایدوب، شهری ضبط، ویالكز شاعر مشهور (پیندار) لك خانه‌سی استثنا ایده‌رك، احراق وتخریب ایتمشدی. بعده یكیدن ترمیم اولنمش ایسه‌ده، اسكی معموریتی بردها بوله‌مامشدر.

اليوم يونان دولتنك (آتيقه مع بيوتيا) ايالتنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسى واردر. — بو اسمله تساليا ده وفلسطينده دخى بر ايكى كوچك قصبه وار ايدى.

تپه { آيدين ولايتنك ازمير سنجاغنده تابع (اوده‌مش) قضا... اردەمشدن ۳ ساعتلق مسافه‌ده بر قريه اولوب، (هيپيه) اسمنده بر شهر قديمك موقعنده بولنمغله، اطرافنده كوزل بر طاقم خرابه‌لر وآثار عتيقه موجوددر.

تپه دلن { (Tépélen) آرناؤدلغك طوسقه‌لق خطه‌سنده ويانيه ولايتنك اركرى سنجاغنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، اركرينك ۲۷ كيلو متره شمالنده و يانيه‌نك ۱۰۰ كيلو متره شمال غربيسنده اوله‌رق، (ويوسه) نهرينك ساحل غربيسنده بر تپه‌نك اوزرنده و (درويولى) چاينك نهر مذكوره دوكلديكى محلك آلت طرفنده واقعدر. بو ايكى نهر واديلرينك تشكيل ايتدكلرى ايكى بوغازك محل اجتماعنده واقع اولمغله، اهميت موقعيه‌سى اولوب، اسكى روماليلر زماننده بو موقعده بولنمش اولان (فانوته) قصبه‌سى مهم بر موقع حرب عد اولنوردى. محلى دلكشا وهواسى كوزل اولوب، وقتيله دها بيوك بولنمش ايسه‌ده، شمديكى حالده آنجق ۱۸۰۰ اهاليسى، ۳۰ قدر دكانى، برى سلطان بايزيد خان ثانى وديكرى تپه دلنلى على پاشا طرفندن بنا اولنمش ايكى جامع شريفى، برقاچ تكيه‌سى وويوسه نهرى اوزرنده دفعاتله ييقيلوب ياپلمش بر كاركير كوپريسى واردر. نفس طوسقه‌لق خطهٔ صغيره‌سنك مركزى اولوب، مشهور تپه دلنلى على پاشانك وطنيدر. مشاراليهك قوناقلرينك خرابه‌لرى موجود در. — تپه دلن قضاسى اركرى سنجاغنى تركيب ايدن ٦ قضانك برى اولوب، شمالاً برات سنجاغنك (ملاقصره) قضاسيله، غرباً قورولش، جنوباً نفس اركرى، شرقاً دخى پرمدى قضالريله محدود در. مركز ايله ٦۰ قريه‌دن مركب اولوب، اراضيسى طاغلقدر، ويالكز ويوسه‌نك كنارنده، برآز دوز يرلريله بعض كوچك اورمانلرى واردر. قضا ويوسه‌نك ايكى جهتنده اولوب، طاغلردن اينن برقاچ چاى وده بو نهره دوكيلور. اراضيسنك قوهٔ انباتيه‌سى آز اولوب، محصولاتى حبوبات و سائره‌دن عبارتدر. حيوانات اهليه‌سى باشليجه كچى و قيوندر. اهالئ قضا ۲٥ ۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، يالكز ٥۰۰۰ ى خرستيان وقصورى اسلامدر. درون قضاده ٦ اسلام و ٤ خرستيان صبيان مكتبى، برقاچ تكيه وبر طاقم قلاع عتيقه خرابه‌لرى بولنيور. معمولات صناعيه يوكدن وكچى قيلندن عبا وچول وچوراب كبى شيلردن عبارت اولوب، خيلى مقدار چقماق طاشى دخى چيقار.

تپه‌دلنلى { [«على پاشا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تت { (Tet) فرانسه‌نك شرقى پيرنه ايالتنده بر نهردر، كه (آرياژه) ايالتى حدودنده نبعاله، ابتدا جنوب شرقيه وبعده شمال شرقيه آقوب، مونتلوى، اوانه، ويلفرانشه، پرادا، وينساق وپرپينيان قصبه‌لرى ايچندن كچه‌رك، ۱۱۰ كيلو متره‌لك جرياندن صكره، آق دكيزه دوكيلور.

تتا { مصر سفلاده بر كوچك قصبه وناحيه اولديغنى ياقوت حموى ذكر ايديور.

تتار { ياخود تتر — [«تاتار» ماده سنه مراجعت بيوريله.]

تتراپول { (Tetrapole) «درت قصبه» ديمك اولان بو اسم اسكى يونانيلر طرفندن درت قصبه‌يى حاوى بعض يرلره ويريلوب، بونلرك الك مشهورى سوريه‌ده آنطاكيه، لاذقيه، افاميه وسلفكيه قصبه‌لرينى حاوى اولان محل ايدى. برقه‌ده ويونانده دخى بو اسمله معروف بعض محللر وار ايدى.

تتش { (تاج الدوله ابوسعيد) ملوك سلجوقيه‌دن آلب آرسلانك اوغلى وملكشاهك برادريدر. پدرينك زمان سلطنتده بلاد شرقيه ده حكم سوروب، برادرى ملكشاهك جلوسندن صكره ٤٧۰ تاريخنده دمشق واليلكنه نصب اولنه‌رق، بعده سواحل شامده و حلب جهتنده برچوق محللر ضبط ايتمشيدى. ملكشاهك بغداده دخولنده صاحب ترجمه دخى جملهٔ امراسى صره‌سنه كچمش؛ وبر مدت صكره شامه عودتى آرزو ايتمكله، ملكشاه قسيم الدوله اقسنقر ايله امير بوذانى دخى عسكرلريله برابر برادرينك معيتنه ويروب، مستنصر علوينك سواحل شامده‌كى ممالكنى و بعده مصرى دخى فتح ايتمكه كنديسنى مأمور ايلمش ايدى. تتش حمص وافاميه و طرابلسى فتح ايتمش؛ واو صره‌ده ملكشاه وفات

اتمكله، صاحب ترجه ادعای سلطنته قالقیشوب، معیتنده‌كی امرا دخی كندیسنه بیعت ایتدكلرندن، بونلرله برابر شرقه طوغری عزیمتله، جزیره ودیار بكر وموصلی ضبط ایتدكدن صكره، آذربیجانه دخولنده، برادر زاده‌سی بركیارق بن ملكشاه قارشیسنه چیقمقله، تتشك معیتنده‌كی امرا درحال بركیارقه بیعت ایتدكلرندن، تتش ناچار شامه عودتله، كندیسنه محول اولان یرلری بركیارقك نامنه اداره ایتمكه باشلامش ایسه‌ده، بر طرفدن دخی عسكر جمع ایده‌رك، كندینی قوتلی كورنجه، ٤٨٧ تاریخنده حلبه كیدوب، یكیدن سلطنت ادعاسنه قالقیشمش؛ ودفعنه مأمور اولان مذكور اقسنقر و بوذان وسائر امرانی مغلوب ایده‌رك، كیمنی قتل وكیمنی حبس ایتدكدن صكره، حوران، رها، جزیره، دیار بكر، موصل، آذربیجان وهمدانی ضبط ایله، بركیارقی قاچیرمش؛ و بغداده خبر كوندروب، خطبه‌یی كندی نامنه چویرمش ایدی. ینه او سنه تتش ایله بركیارق آره‌سنده محاربه وقوع بولوب، تتش مغلوب اولمغله، اخذ وقتل اولنمش؛ وشامده‌كی ممالكی اوغللری رضوان ودقاق بیننده تقسیم ایدلمشدر. تتشك كوله‌لرندن (خمارتكین) اسمنده بری بغدادده مدرسهٔ نظامیه قربنده بر مدرسه وبر خسته خانه ایله بر چارشی بنا ایتدیره‌رك، (مدرسهٔ تتشیه) و (بیمارستان تتشی) و (سوق تتشی) تسمیه ایتمشیدی. یاقوت حموی كندی زماننده بو مؤسساتك معمور وآبادان اولدیغنی بیان ایدیور.

تتفورد (Thetford) انكلتره‌نك (نورفورق) ایالتنده و (نورویچ)ك ٤٦ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق كوچك (اوزه) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی واردر. وقتیله مناسترلری چوق ایدی.

تتوان مغرب اقصاده طنجه‌نك ٤٥ كیلومتره جنوب شرقیسنده وآق دكیز ساحلندن ٣ كیلومتره ایچریده بر قصبه اولوب، قلعه‌سی، متعدد جوامع شریفه‌سی وچارشیسی واردر. ١٨٦٠ تاریخ میلادیسنده اسپانیوللر طرفندن ضبط اولنمش ایسه‌ده، بر سنه صكره اعاده اولنمشدر.

تته (Tété) آفریقای جنوبیده پورتكیز مستملكاتندن اولان (موزامبیق) مملكتنده و (زامبز) ایرماغی اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٥° ٣٠′ عرض جنوبی ایله ٢٩° ٤٥′ طول شرقیده واقعدر. پورتكیزلیلرك آفریقانك ایچ طرفلریله ایتدكلری تجارتك مركزیدر.

تتیس (Téthys) اساطیر یونانیه‌ده دكیز الهه‌لرینك الك بیوكی اولوب، سما ایله ارضك قیزی زعم اولنوردی. كویا برادری (اوقیانوس)ه واروب، (اوقیانیده) اسمیله ٣٠٠٠ و«نهر» اسمیله دخی دیكر ٣٠٠٠ پری تولید ایتمش. (دت) كلمه‌سی آرناؤدجه «دكیز» دیمك اولدیغنه باقیلیرسه، اساطیر یونانیه‌نك مصدری اولان اسكی پلاسجلرك بو اسمله دكیزه عبادت ایتمش اولدقلری آكلاشیلیر.

تتیس (Thétis) اساطیر یونانیه‌ده (نیریده) تعبیر اولنان پریلرك الك كوزلی اولوب، كویا آلههٔ كاذبه‌دن آپولون (یعنی شمس)، نپتون (یعنی بحر) وزوس (یعنی مشتری) طرفندن طلب وتعقیب اولنمقده ایكن، كاهنه‌نك بری بوندن طوغه‌جق چوجغك پدرندن بیوك اوله‌جغی خبر ویرمكله، جمله‌سی ال چكمش؛ واو وقت تتیس تساالیاده‌كی (فتیوتیده) حكمداری (پلیوس)ه واروب، قهرمان مشهور آخیلاوسی (یعنی آشیلی) تولید ایتمشیدی.

تجرد بو مخلصله وبری (سید عبدالله) دیكری (شیخ محمد علی) اسمیله هندستانك متأخرین علما وشعراسندن ایكی ذات اولوب، ایكیسی دخی لاهورلیدر. ایكیسنك اشعارندن بر بیت ایراد اولنور:

جز زلف توجانان كه سرش بر قدم توست
آشفته كه ایام بكامست كدامست

—

جزای توست زلیخا كه روز بد دیدی
قیامتست پسر از پدر جدا كردن

تجرید (میر حیدر) هندستان متأخرین شعراسندن اولوب، ابتدا نواب قمرالدین اعتماد الدوله‌نك خدمتنده بولنمش، و بعده بنكاله‌یه كیده‌رك، اورانك حاكمی سرفراز خانه انتساب ایتمش ایدی. بونك شهادتندن صكره، (سورت)ه دونوب، ١١٥٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بوی رحمی چشم نتوان داشت اینجا از كلی
در فرنكستان حسن او مسلمانی كجاست

تجـلاط فلاصر (Teglath Phalasar) آسوریلر ایکنجی دولتنك ایکنجی حکمـداری اولوب، قبـل المیلاد ٧٤٢ دن ٧٢٤ تاریخنه دك نینوهده حکم سورمش؛ وقومشو-لرینـه قارشی غالبانه محاربه ایدوب، علی‌الخصـوص سوریه‌ده یهود حاکمی (آحاز) له متفقاً ایتدیکی محاربه-ده مظفر اولمغله، سوریه‌یی زنلسطینك بر قسمنی ضبط ایلمش ایدی. — نینوه خرابه‌لرنده بولنان آثار عتیقه خطوطـنه نظراً، قبل المیلاد ١١٣٠ دن ١١٢٠ تاریخنه دك حکم سـورمش و بابل حکمداری (مرودك آداناهی) طرفندن مغلوب اولمش بو اسمله بر حکمدار دخی بولنمش اولدیغی آکلاشیلیور.

تجلی ایران شعراسندن اوچ ذاتك مخلصی او-لوب، برنجیسی (محمد حسین) کاشانلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، بر مدت تجارتده اقامت، ومولانا نظیری ایله مشاعره ایتمش؛ و١٠٤١ تاریخنـده اوراده وفات ایلمشـدر. شـو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

بر مزار ما شهیدان نی چراغی نی کلی
هر طرف پروانه بر طوفـت وهر سوبلبلی

— ایکنجیسی (میرزا علی رضا) فارسك (اردکان) قصبه‌سندن‌اولوب، برمدت‌اصفهانده آقاحسین‌خوانسا-رینك خدمتنده بولندقدن صکره، هندستانه سیاحت، وبعدالعوده ١٠٨٨ ده وفات ایتمشـدر. «معراج-الخیال» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شـو بیت اوندندر:

یاد زلفی سوخت خون دو پیکرم
بوی عنبر میدهد خاکسـترم

— اوچنجیسی (ملا —) بخارالی اولوب، بلخده اقامت، واوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اشعارندندر.

هنوز لب بدعا ناکشوده ازصدجا
رسید مژده که درهای آسمان بستند

تجمل (حکیم سید عظیم‌الدین حسین) هندستا-نك متأخرین شعرا وعلماسـندن او-لوب، (لکهنو) ده طوغمش، ومداسده اکمال علوم ایدوب، بعض فتوی مأموریتلرنده بولنمشدر. ١٢٢٠ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

بسبزه‌ٔ زقدش رفته دل خدا حافظ
شبست تیره وره تنك وچاه درپیشست

تجن آسیای وسطیده بر نهردر، که هراتدن کچن هریرود ایله کرماندن اینن برایکی چایدن بالتشکل، شماله طوغری آقه‌رق، ایرانله افغا-نستان حدودینی آیردقدن صـکره، روسیه‌نك النده بولنان خوارزم صحراسـنه کیروب، قوملرده نابدید اولور. مجراسی تقریباً ٤٠٠ کیلومتره طولنده‌در.

تجنیه اندلسده بر یر اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تجیب کنـده‌دن بر قبیله‌نك اسمی اولوب، بونلردن بر طاقمی مصره هجرتله، قاهره‌ده بو اسمله مسمی بر محله تشکیل ایتمشـلردی. نسللرندن (تجیبی) مخلصیله بعض مشاهیر کلمشدر.

تجیه (Tégée) یونانك اك اسکی شهرلرندن اولـوب، آرقادیانك قسم شرقیسـنده وآرغولیده قرینده ایدی. بیوك معبدلری وار ایدی. الیوم (پالیو ایسقوپی) اسمیله بر کوی حالنده‌در.

تحسین (خواجه حسن— افندی) متأخرین علمـای عثمانیه‌دن اولوب، علوم عقلیه ونقلیه‌یی جامع وشرق وغرب لسانلریله اکثر فنون جدیده‌یه واقف ایدی. آرناود اولوب، چاملق خطه‌سـنده فیلات قضاسی قراسندن برنده طوغمش؛ وپدری نیـابتده کزدیکندن، کوچکلکنـده معیتنده بولنوب، ابتدا اوندن تحصیل علم ایتمش؛ وبعده در-سعادتده مدرسه‌نشین استفاده اولوب، مأذون‌اولدقدن صکره، صدر اسبق مرحوم رشید پاشا طرفندن دیکر برقاچ ذاتله برابر اذکیـای علمـانك ایچنده انتخاب اولنه‌رق، اوروپا السنه وفنونی تحصیل ایچون، پارسه کوندرلمشیدی. برمدت اوراده فنون جدیده‌یی تحصیل ایتدکدن‌صکره، پارس سفارت سنیه‌سی‌امامتی‌مأموریتیله اوراده قالوب، معلومات فنیه‌سنی دها زیاده توسیع، وعلی‌الخصوص حکمت طبیعیه، کیمیا، هیئت، علم‌الارض وسائر فنونله توغل ایلمشیدی. بعده درسعادته کله‌رك، یکی کشاد اولنان دارالفنون مدیرلکنه نصب اولنمش ایسـه‌ده، ویردیکی بر درس عمومیده واقع اولان بر سوء افاده‌دن طولایی عزل اولنه‌رق، ذاتاً اکثر ارباب فن ومعرفتـك اوغرادقلری طعنـه دخی اوغرامغله، تکفیرینه قـدر کیدنلر بولندیغندن، فیمابعد طریق علمیده حائز اولدیغی رتبه‌نك معاشیله قنـاعت، وباب عالی قارشیسنده بولنان معطل بر کوچك مکتبی‌مدرسه ومأوی اتخاذ ایده‌رك، بقیهٔ عمرینی تدارك ایتمش‌اولدیغی

کتب کثیره ایله آلات فنیه آره‌سنده مطالعه وتدریسله یچیرمشدر. تأهل دخی ایتمیوب، دنیاده عملدن بشقه بر شیئله مشغول اولمامش؛ و۱۲۹۷ تاریخنده ۷۰ یاشلرنده سل رئه‌دن وفات ایدوب، ارن کوئی قبرستاننده مدفوندر. علوم وفنونه دائر بر طاقم ترجمه‌لری، حکمت وفلسفه‌یه دائر بعض تألیفاتی وبر طاقم اشعاری وار ایسه‌ده، کیمسه جمع ونشرینه همت ایده‌مه‌مشدر. تکلمده افاده‌سی عضرتلی ایدیسه‌ده، انشا وکتابتی واشعاری پك سلیس وفصیحدر. شو قطعه جمله‌ٔ اشعارندندر:

کتاب عالمك اوراقیدر ابعاد نا محدود
سطور حادثات دهردر اعصار نا معدود
یازلمش دستگاه لوح محفوظ طبیعتده
مجسم لفظ معنیداردر عالمده هر موجود

تحسین { بو مخلصله هندستان متأخرین شعراسندن درت کشی اولوب، برنجیسی (آقا عبد العلی کشمیری) اوده ناظمی نواب برهان‌الملك سعادت خانك ملازملرندن ایدی. لکهنوده وفات ایتمشدر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

تحسین زغمت هلاك کردید
من بعد تخلصش فدائیست

— ایکنجیسی (عبدالعظیم) لاهور شعراسندن و(شاه فقیرالله آفرین) ك تلامذه‌سندن ایدی. شو بیت اونکدر:

تحسین بهار آن گل خورشید رو ببین
تاوا نشد نقاب رخ او سحر نشد

— اوچنجیسی (قاضی عبدالرحمن پانی پتی) حافظ قرآن ومتقی بر ذات اولوب، شاهجهان آباده تحصیل علوم ایتمش، وشعرده اسد الله خان غالب دهلوی‌یه تابع اولمش ایدی. ۱۲۹٤ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

خشك شد دامن تر بادهٔ نابی ساقی
داغم از زهد ریائی دم آبی ساقی

— دردنجیسی (میر عطا حسین خان) لکهنولی اولوب، شعرادن (شوق) مخلصیله معروف میر محمد باقر خانك اوغلیدر. (نواب منصور علی خان صفدر جنك) ك خدمتنده بولنوب، (مرصع رقم) لقبیله ملقب ایدی. «ضوابط انکریزی»، «تواریخ قاسمی»، «انشاء تحسین» و«نوطرز مرصع» عنوانلریله درت تألیفی وبعض اشعاری واردر. ۱۲۰۰ تا- ریخلرنده وفات ایتمشدر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

شد بوقت شهادتم معلوم
زندگی هم بکار می آید

تحسین بك { (محمد —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. مکتوبئ صدر عالی اوطه‌سندن نشأت ایده‌رك، اردوی همایون معیتنده مصره و روم ایلی جانبنه کیتمش؛ وبرمدت صدارت عظمی مکتوبجیسی اولدقدن صکره، ۱۲۲۳ ده شق اول دفترداری ایکن وقعهٔ معلومه‌ده یکیچریلر طرفندن شهید اولمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

سیخ غمکده لخت جکر کیم کباب اولور
خوناب اشك چشمم او بزمه شراب اولور

تحسین بك { (الحاج حسن —) قبریسلی اولوب، طریق علمی‌یه منسوب بولنمش، و۱۲۳۹ ده حجه کیدوب، مکهٔ مکرمه‌ده شیخ محمد جان نقشبندیدن اخذ انابتله، درسعادته عودتنده، تدریسله مشغول اولمغه باشلامش؛ و۱۲٦٤ ده نقیب‌الاشراف، وبرسنه صکره مجلس والا اعضاسندن اولوب، ۱۲٦۹ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمشدی. شو بیت اشعارندندر:

یار ایچون ازدل وجان ترك وجود ایلیانك
سویلنور السنه‌ده شهرتی منصور کبی

تحفه { ولیاتدن بر خاتون اولوب، بغدادده برینك جاریه‌سی وعود چالار سازنده‌سی ایکن، عشق وشوقه دوچار اولوب، کیجه کوندوز آه وانین ایتمکه باشلادیغندن، افندیسی مجنونه ظن ایده‌رك، تیمارخانه‌یه قویمش ایسه‌ده، سریٔ سقطی حضرتلری بونك حالندن خبردار اولوب، تیمارخانه‌دن تخلیص، وکندیسنی صاتین آلوب، آزاد ایتمش ایدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بر ایکی بیت تیمارخانه‌ده حالنه مناسب سویلدیکی اشعاردندر:

معشر الناس ماجننت ولکن
انا سکرانة وقلبی صاح
اغللتم یدی ولم آت ذنبا
غیر جهدی فی‌جدی وافتضاحی

تحیه { بو اسمله محدثاتدن ایکی عالمه خاتون اولوب، بری (تحیهٔ راسبیه) ودیکری (تحیه بنت سلیمان) در.

تخت سلیمان { افغانستانك جهت شرقیه‌سنده وهندستان حدودی قربنده

شمالدن جنوبه اوزانان سليمان طاغنك وسطلرنده واقع الڭ مرتفع ذروه‌سی اولوب، ١١٠٠٠ قدم ارتفاعی واردر.

تدرس السنقل { خلفای عباسیه زماننده حکمت وطب کتابلرینی لسان یونانیدن عربی‌یه ترجمه ایدنلردندر. ابن ابی اصیبعه حکمته دائر بونك بعض ترجمه‌لرینی کوردیکنی وترجمه‌سی ضررسز اولدیغنی بیان ایدیور.

تدرك صویی { اناطولینك ساحل جنوبیسنده علائیه‌نك ٤ ساعت جنوب شرقیسنده دکیزه دوکیلور برکوچك نهردر.

تدلیس { مغرب اقصاده بحر محیط ساحلنده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تدمر { (Talmyre, Tadmour) برالشامده مشهور بر شهر قدیم اولوب، خرابه‌لری دمشقك ١٩٠ کیلو متره شرق شمالیسنده وحلبك ٢٢٥ کیلو متره جنوب شرقیسنده وشام ایله حلب ولایتلری حدودنده واقعدر. دمشق وحلب ایله حمص وسائر سوریه شهرلرندن کلوب عراقه طوغری اوزانان یوللرك اجتماع ایتدکلری نقطه‌ده وبر الشامك ایچنده صویی چوق بر واحده تصادف ایتمکله، عراق وشام آره‌سنده اجرا اولنان تجارتك بر بیوك مخزنی حکمنده اولوب، پك اسکی زمانلردن بری بیوك بر اهمیت تجاریه‌یی حائز اوله‌رق، پك معمور ومزین ایدی. بونك زمان وصورت تأسیسی معلوم اولمیوب، بعض کتب عبرانیه‌ده حضرت سلیمان (عم)ك بنا کرده‌سی اولدیغی روایت اولنیورسه‌ده، نبی مشارالیهك بو شهری ضبط وتوسیع وتزیین ایتمش اولدیغی بعض تواریخ معتبره‌ده ذکر اولندیغندن، بناسی عصر سلیمانیدن چوق دها اسکی اولدیغی آکلاشیلیور. یونان وروما جغرافیونی بو شهره «نخلستان» معناسنی افاده ایدن (پالمیره) اسمنی ویرمشلرسه‌ده، کتب عبرانیه ده (تدمر) اسمیله مذکور اولدیغندن، اسم اصلیٔ سریانیسی بو اولدیغنده شبهه یوقدر. بو شهر رومالیلرك زماننده دخی معمور اولوب، کندینه مخصوص حکمدارلری وار ایدی، که بونلردن (اودنات) اسمنده بری ایرانه قارشی رومالیلره یاردیم ایتمکله، آغستوس عنواننه نائل اولمشیدی. بونك خلفی اولان زوجه‌سی (زنوبیه) یاخود (زینب) رومالیلره قارشی عصیانله، مدت مدیده مردانه مقاومتدن صکره، میلاددن ٢٧٢ سنه اول مغلوب و اسیر اولوب، قتل اولندقده، پایتختی دخی (آورلیان) طرفندن تخریب اولنمشیدی. بعده (یوستینیانوس) طرفندن ترمیم وتعمیر اولنمش ایسه‌ده، اسکی معموریتنی بر دها بوله‌میوب، فتوحات اسلامیه زماننده عادی بر قصبه ایدی. حضرت خالد بن ولید (رضنه) طرفندن محاصره اولنوب، بعده اهالیسنك حسن رضاسیله تسلیم اولنمشیدی. ملوك امویه‌نك اخیری اولان مروان حمار طرفندن ایکنجی دفعه اوله‌رق تخریب اولنمش ایسه‌ده، آلتنجی قرن هجری‌یه قدر ینه مسکون قالمش اولدیغی مرویدر. مع هذا دور اسلامده بر کونه اهمیتی حائز بولنمامش اولدیغی قرون مذکوره تواریخنده اسمنه نادراً تصادف اولنمسیله مثبتدر. یاقوت حموی تدمرك یالکز خرابه‌لرندن بحث ایدیور، که بوده زماننده عمراندن اثری اولمدیغنه دلیلدر. بو شهر شهیرك بر چوق وقت موقعی بیله آوروپاجه مجهول اولوب، نهایت ١٦٩١ تاریخ میلادیسنده بر طاقم انکلیز سیاحلر بعض عربلرك دلالتیله ایلك دفعه اوله‌رق خرابه‌لرینی مشاهده ایتمشلر؛ واووقتدن بری خیلی تحریات وتحقیقات فنیه اجرا اولنمشدر. بو خرابه‌لر الیوم حیرت افزای عقول اوله‌جق صورتده بر طاقم آثار متباقیهٔ معماریه‌یی حاوی اولوب، شهرك اسکی وسعت ومعموریتنه دلالت ایدیور. شمسدن کنایه اولان بعله مخصوص جسیم بر معبدك اکثر ستونلریله بعض دیوار وکرلری وسائر معبدلر، سرایلر، تربه‌لر وسائر ابنیهٔ مشهوره‌نك بعض قسملری الیوم باقیدر. یونان ولاتین لسانلریله لسان محلیٔ قدیم اولان سریانیجه‌ده بر طاقم خطوط دخی بولنمشدر. فرانسه ادباسندن مشهور (وولنی) بو خرابه‌لری مشاهده ایدوب، «تدمر خرابه لری» عنوانیله شاعرانه تعریفی متضمن بر اثر عبرت نما قلمه آلمشدر.

تدمیر { اندلسده جیان ناحیه‌سنه ملاصق وقرطبه‌نك شرقنده وبش کونلك مسافه‌ده واقع بر ناحیه اولوب، مدن وقرا وقلاعی چوق اولدیغی ومشاهیر اسلامدن بعض ذواتك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تذروی { ایران شعراسندن اولوب، عن اصل قزوین مضافاتندن ابهر قصبه‌سندن ایکن، هندستانه رحلتله، اکثر اوقاتی او-

راده بکچیرمش، و ٩٧٥ تاریخنده اکره ده وفات ایتمشدر. «حسن ویوسف» عنوانیله بر منظومه‌سی وسائر اشعاری واردر. شو بیت او جمله‌دندر:

درپنبهٔ صبح آتش افتاد
خاکستر شام رفت برباد

تذکار پای خاتون { مصرده حکومت سورن ممالیك بحریه دن ملك ظاهر بیبرس بندقدارك کریمه‌سی اولوب، قاهره ده «رباط بغدادیه» اسمیله، قادینلره مخصوص اولمق اوزره، ٦٨٤ تاریخنده تأسیس ایتمش اولدیغی خانقاهله شهرت بولمشدر. مذکور خانقاه یالکز ذکر وعبادته مخصوص اولمیوب، شیخه تعیین اولنان قادینك علوم متنوعه ده تدریسه اقتداری اولمسی شرط بولنغله، مشاهیر نسادن برچوق عالمه قادینلر رباط مذکورك کرسیٔ تدریسنه بکچوب، صالحات مؤمناتدن پك چوق عالمه‌لر یتیشدیرمشلردی. بو شیخه‌لرك اڭ مشهوره‌سی (ام زینب فاطمه بنت عباس البغدادیه) در، که علم وزهدیله شهرت بولمشدر. بو خانقاه قوجه لرندن ترك اولنان قادینلرله سائر عجزهٔ نسوان ایچون دخی بر ملجأ و بر دارالتربیه اولوب، آنجق صکره‌لری اصول تربیه‌سی چیغرندن چیقمش، وبو حال محوینه سبب اولمشدر.

تر { (Ter) اسپانیانك بارسلونه ایالتنده بر نهردر، که پیرنه سلسله‌سندن نبعانله، جنوبه وبعده شمال شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، ١٨٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، جیرونه‌نك ٣٢ کیلو متره شرقنده آق دکیزه دوکیلور.

ترا { (Théra) یونانك آطه‌لر دکیزنده‌کی جزایرندن (سانتورین) آطه‌سنك اسم قدیمیدر.

ترابی { (مصطفی افندی) اوننجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، ارکلیلیدر. لطیف اشعاری وعلی‌الخصوص تاریخ سویلمه‌ده مهارتی واردر. شاعر شهیر باقی افندی قاضیعسکر اولدیغنده، سویلدیکی شو تاریخ او جمله‌دندر:

ای ترابی دیدی تلریخك انك هاتف غیب
باقی اولسون سکا بو عز وبو دولت باقی

— بو مخلصله قسطمونیلی دیکر بر شاعر دخی واردر، که ینه او زمانلرده یاشایوب، وعظ وتدریسله مشغول اولمشدر. اشعاری پیرانه‌در. شو بیت او جمله‌دندر:

ریشخند یئه کوکل ویرمه صاقین دنیانك
ایته هر جایدر اول شوخ ستمکاره هوس

ترابانی { (Trapani) سیجلیاده پالرمونك ٨٠ کیلومتره غربنده ایالت مرکزی مستحکم بر شهر اولوب، ٣٣٠٠٠ اهالیسی، صاغلام لیمانی، کوزل ریحتمی، کوزل ابنیه‌سی، ایشلك تجارتی، فیل دیشی ومرجانه متعلق مشهور معمولاتی، حسن الهه‌سی زعم اولنان زهره‌یه مخصوص اسکی بر معبد خرابه‌سی، داخلی مکتب اعدادیسی، متعدد مناسترلری وکوزل شرابی واردر. — ترابانی ایالتی پالرمو ایالتنك غربنده واقع اولوب، بویی ٨٠ واڭی ٦٠ کیلومتره‌در. ٢٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

تراپزه طاغی { (Mont de la Table) امید بروننده ونفس امید برونی شهرینك جنوبنده بر طاغ اولوب، اوستی دوز اولمغله بو اسمله تسمیه اولنمشدر. ١١٦٣ متره ارتفاعی واردر. اتکلرنده (قونستانسه شرابی) اسمیله مشهور بر نوع کوزل شراب اعمال اولنور.

تراخینه { (Trachine) تسالیانك جنوب شرقی قسمنده بر شهر قدیم اولوب، بر آره‌لق (تراخینیا) اسمیله بر کوچك دولتك مرکزی ایدی.

ترا دی لاوورو { (Terra di Lavoro) یعنی «زراعت ارضی». ایتالیانك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، ملغی ناپولی قراللغنك شمال غربیسنده وقامپانیه خطه‌سنده واقعدر. شمالاً آبروجه، شمال شرقی جهتندن سانیو، شرقاً پرنچیپاتو اولتریوره، جنوباً پرنچیپاتو چیتریوره وناپولی ایالتلریله، غرباً (تیرن) دکیزیله، شمال غربی جهتندن دخی روما ایالتیله محدود اولوب، بویی ١٤٠ واڭی ٦٥ کیلومتره واهالیسی ٦٩٧٥٠٠ کشیدر. مرکزی (فازرته) اولوب، برنجی اسکله‌سی (غائته) در. اراضیسی دوز وپك منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله کتن، کنویر، اوزوم، زیتون، طود وسائره محصولاتی واردر.

تراس اوس مونتس { (Tras-os-Montes) یعنی «ماوراء الجبال». پورتکیزك شمال شرقی کوشه‌سنده واقع بر ایالتی اولوب، شمالاً وشمال شرقی جهتندن اسپانیا حدودیله، جنوباً (بیرا)، غرباً دخی (انترا دوروامینهو)

ایالتلریله محدوداولوب، مساحۀ سطحیه‌سی ۱۱۷ ۱۱
مربع کیلومتره واهالیسی ۶۷۶ ۳۹۶ کشیدر. مرکزی
(براغانسه) اولوب، براغانسه و(ویلا رئال) اسملریله
ایکی سنجاغه منقسمدر. حبوبات متنوعه ایله مشهور
شرابی وکوزل آت واسترلری واردر.

تراسیبو { (Thrasybule) آتنه‌جمهوریت قدیمه‌سنك اڭ مشهور سردار-
لرندن اولوب، درتیوزلر حکومتی اسقاطله آلکیبیادی
نفیـدن جلب ایتمکه سبب اولانلرك بریدر. تراکیا
سواحلنی دخی ضبط ایتمشیدی. اسپارته‌لیلر طرفندن
آتنـه‌ده اوتوزلر حکومتی تأسیس اولندقـده، تبه‌یه
هجرت ایدن آتنـه‌لیلرك رئیسی اولـوب، قبل‌المیلاد
۴۰۳ تاریخنده مسلحاً وطننه عودتله، جمهوریتی‌اعاده،
واسپارته‌لیلره قارشی تبـه‌لیلرله عقد اتفاق ایتمش؛
وتراکیا ایله آناطولی سواحلنده‌کی مستملکات یونانیه‌یی
ضبط ایتمکه چالیشیرکن، ۳۹۰ تاریخنده‌قتل‌اولنمشدر.

تراکیا { یاخود تراکی (Thrace) بالقان شبه جزیره‌سی ممالك قدیمه‌سندن‌اولوب،
بو قطعه‌نك جنوب شرقی قسمندن عبارت ایدی. ابتدا
حدود شمالیه‌سی طونه‌یه قدر ممتد اولوب، بعده بالقان
سلسلۀ جبالی تراکیایه حدود اعتبار اولنمش؛ وبونك
شمالنده‌کی یر دخی صربیه‌جهتیله‌برابر (مسیا) تسمیه‌ایدلمش
ایدی. شرقاً قره‌دکیزله، جنوباً بوسفور وداردانل بو-
غازلری ومرمره وآطه‌لر دکیزلریله، غرباً‌دخی ماکدونیا
ایله محدود ایدی. ماکدونیا ایله اولان حدودی دخی
دخی معین اولمیوب، کاه استرومنه (یعنی قره صو)
نهرینك مجراسی وکاه ردوب سلسله‌سی حدود اتخاذ
اولنمش؛ وعلی الخصوص فلیب واسکندر زماننده
تراکیانك قسم غربیسی ماکدونیایه الحاق اولنه‌رق،
تراکی تصغیر اولنمش ایدی. هر حالده، تراکی خطه-
سی شمدیکی ادرنه ولایتیله شرقی روم ایلی ایالت ممتا-
زه‌سندن عبارت اولوب، درسعادتك موقعی دخی
بو خطه دن معدود در. اهالئ قدیمه‌سی (پلاسج)
اقوامندن اولوب، بر طرفدن ماکدونیا وایلریاده وبر
طرفدن دخی آناطولینك اقطار غربیه سنده ساکن
یونلنان سائر اقوام پلاسجیه ایله مناسبات وقرابت
جنسیه‌لری وار ایدی. مملکتلری طاغلق واورمانلق
اولمق حسبیله، کندیلری وحشی عد اولنوب، جسا-
رتلریله مشهور ایدیلر. مدار معیشتلری چوبانلق
اولوب، سوریلرینك محصولیله وآو ویغما ایله یاشار-
لردی. مع هذا طریق مدنیتده یونانیلره تقدم ایتمش
اولدقلری آکلاشیلیور؛ چونکه یونانیلر شعر ومو-
سیقی وسائر بعض شیلرك اڭ اول تراکیاده ظهور
ایتمش اولدیغنه معتقد ایدیلر. اعتقادلری سائر پلا-
سجلرك ویونانیلرك اعتقادلرینه مماثل اولوب، اڭ بیوك
معبودلری قردن کنایه اولان (بندیس) ایله (قوتینو)
ایدی. (ساباز) اسمیله بر حرب الهلری دخی وار
ایدی. تراکیانك سواحلنده یونانیلر طرفندن بنا او-
لنمش بر چوق قصبه‌لر واسکله‌لر وار ایدی، که
بعضلری حکومات یونانیه‌نك مستعمراتندن ایدی،
وبعضلری‌ده مستقلاً اداره اولنوردی. تراکیا قطعه-
سی بر چوق کوچك خطه‌لره منقسم ایدی. بو
قطعه اسکی زمانلرده بر چوق قبائل مستقله‌یه منقسم
اولوب، میلاددن بش قرن اول ایرانیلره تابع اولمش؛
وایران دولتنه تابع بر چوق کوچك حکمدارلر ظهور
ایتمش ایدی. فلیب واسکندرك زماننده تراکیا ماکدونیا
دولتنك بر ایالتی حکمنه کچوب، اسکندرك وفاتندن
صکره، (لیسیماخوس) ك حصه‌سنه اصابت ایتمش،
ومرقوم میلاددن ۳۰۷ سنه اول تراکیا حکمداری
عنوانینی آلمش ایدی. بعده ۲۷۲ تاریخنده لیسیما-
خوسك غالبی اولان سلفقوسك الینه، و ۲۸۱ ده
(بطلیوس کراونوس) ك ضبطنه کچمش؛ وبر آره‌لق
مستقل بر طاقم حکمدارلر طرفندن اداره اولنمش
ایسه‌ده، میلادك ۴۶ تاریخنده رومالیلرك ید ضبطنه
کچوب، روما دولتنك بر ایالتی صورتنه کیرمشیدی.
روما دولتنك انقسامنده بالطبع شرق ایمپراطورلغی
حصه‌سنه دوشمش، وبعده دولت علیۀ عثمانیه‌یه
کچمشدر. او وقتدن بری (تراکیا) اسمی متروك او-
لوب، روم ایلی قطعه‌سنك قسم شرقیسنی تشکیل
ایتمکده‌در. اسکیدن بری سواحلنه تقرب ایتمش اولان
یونانیلرله بعده کلن رومالیلر وبونلرك زماننده شرق
شمالیدن کلن بلغارلر و اسلاولر تراکیانك اهالئ قدیمه
واصلیه‌سنی امحا وازاله ایتمشلردر. شمدیکی اهالیسی
ترك، بلغار، روم وسائره‌دن مرکبدر.

ترالی { (Tralles, Tralli) آناطولینك لیدیا خطۀ قدیمه‌سی شهرلرندن اولوب،
میاندر (یعنی مندرس) نهری قربنده واقع ایدی.
الیوم (سلطان حصاری) نامیله معروفدر. (ترالیلی-

آلكساندر) اسميله معروف بر طبيب مشهورك وطنى ايدى.

ترالیه { (Tralée) ايرلاندهنك (مونستر) خطه‌سنده و(ليه) نهرى اوزرنده اوله‌رق بو نهرك بحر آطلاسى ساحلنده اولان منصبندن ٢ كيلومتره يوقاريده واقع بر قصبه اولوب، (كرى) ايالتنك مركزيدر. ١٢٥٠٠ اهاليسى واردر.

ترامبلى { (Trembley) مشاهير طبيعيوندن اولوب، ١٧٠٠ ده طوغمش، و١٧٨٤ ده جنوه‌ده وفات ايتمشدر. تاريخ طبيعي‌يه متعلق بر قاچ اثر يازمش، وبو فنده بر طاقم كشفياته موفق اولمشدر.

ترامن { (Theramène) آتنه شهر قديمنك اك مشهور نطوق وسردارلرندن اولوب، ميلاددن ٤٠٠ سنه اول ياشامشدر.

ترامو { (Teramo) ايتاليانك ايالات جنوبيه‌سندن (آبروچه اولتريوره) ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب، ناپولينك ٣٤٠ كيلومتره شمالنده واقعدر. ١٩٠٠٠ اهاليسى، بعض بيوك منسوجات فابريقه‌لرى ودباغخانه‌لرى واردر. اسكى بر قصبه اولوب، روماليلر زماننده خيلى بيوك ومعمور ايدى.

ترانسبايقال { (Transbaïkal) يعنى «ماوراء بايقال». شرقى سيبريانك منقسم اولديغى اوچ ايالتك برى اولوب، بايقال كولنك شرقنده، چين حدودينك شمالنده و(آمور) ايالتنك غربنده واقعدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٦٢٣ ٥٩٦ مربع كيلومتره اولوب، ٥٠٩ ٦٣٣ اهاليسى واردر. آمور نهرى بو ايالتى شق ايدر. مركزى (كاختة) قصبه‌سى اولوب، ترچينسك، سلينكيسك وچيته اسملريله ديگر اوچ قصبه‌سى دخى واردر.

ترانسقاسپيان { (Transkaspien) يعنى «ماوراء خزر». روسيه حكومتنك بحر خزر ايله خوارزم دكيزى (يعنى آرال كولى) آره‌سنده‌كى ممالكدن تشكيل ايلديكى ايالته ويرديكى اسمدر. بو ايالت شمالاً اورال ايالتيله، شرقاً اورال كوليله ومستقل تركستانله، جنوباً ايرانله، غرباً دخى بحر خزرله محدود اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٢٦ ٠٠٠ مربع كيلومتره واهاليسى ٢٧٦ ٠٠٠ كشيدر. قسم شماليسى (اوست اورت) بايرلرنى جامع اولوب، قسم جنوبيسى وقتيله بحر خزره منصب اولان جيحون طرفندن سقى اولنه‌رق، معمور ايديسه‌ده، شمديكى حالده نهر مذكور بحر خوارزمه منصب اولديغندن، اورالرى چول حالنى كسب ايتمشدر.

ترانسقافقاسيا { (Transcaucasie) يعنى «ماوراء قافقاس». روسيه حكومتنك آسياده قافقاس سلسلهٔ جبالنك جنوبنده اوله‌رق مالك بولنديغى يرلره ويرديكى اسمدر.

ترانسوال { (Transvaal) آفريقاى جنوبيده (بوير)لر طرفندن تشكيل اولنمش مستقل بر جمهوريت اولوب، (وال) نهريله (ليمپوپو) نهرى آره‌سنده ممتد اولور. (آفريقاى جنوبى جمهوريتى République Sud-Africaine) اسميله دخى معروفدر. جنوباً (اورانژ) دولتيله وانكلتره مستملكاتندن (ناتال) خطه‌سيله، شرقاً زولو مملكتيله وپورتكيزك موزامبيك مستملكاتيله، شمالاً وغرباً دخى انكلتره‌نك تحت حمايه‌سنده اولان (بچوآنه) ممالكيله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٠٨ ٢٠٠ مربع كيلومتره اولوب، ٦٩٠ ٠٠٠ اهاليسى واردر، كه بونلردن يالكز ١٤٠ ٠٠٠ ى آوروپالى وقصورى يرلى وزنجيدر. ٢٠٠٠ متره‌يه قريب ارتفاعى اولان (دراكنسبركه) سلسلهٔ جبالى شمالدن جنوبه مملكتى ايكى مائله‌يه تقسيم ايدوب، شرقى مائله‌سى ديك اولديغى حالده، غربى مائله‌سى آز ميلانليدر، وكوزل بايرلر تشكيل ايديور. مياه جاريه‌سى چوق اولوب، اكثرى غرب شمالى حدودينى تشكيل ايدن (ليمپوپو) ايرماغنه دوكيلور. اك بيوكلرى اولان (اوليفانت) نهر مذكوره حدودك خارجنده ومنصبك قربنده دوكيلور. هواسى مرتفع محللرده سرت ايسه‌ده، صاغلامدر. آلچق يرلرنده ايسه معتدل وحتى صيجاقدر. بر رئيس وبر مجلس مبعوثان ايله بر هيئت وكلا طرفندن اداره اولنوب، مركزى (پرتوريا) قصبه‌سيدر. مملكت ٧١ سنجاغه منقسمدر. وارداتى ٤٦ ومصارفى ٣٨ مليون فرانق راده‌لرنده‌در. جمهوريتك تحت تصرفنده اولان اراضى ١٣ مليون فرانق قيمتنده‌در. باشليجه ثروتى كليته بولنان آلتون معدنيله حبوبات، يباغى، درى، حيوانات، دوه‌قوشى توپى، فيل ديشى وسائره اولوب، اخراجات سنويه‌سى ٢١٦ مليون فرانق راده‌لرنده‌در. بر قاچ دمير يول خطى تمديد اولنمقده‌در. ١٨٤٨ ده

(بویر)لر امید برونی مستملکاتنده انکلیزلر طرفندن مغلوب اولدقلرنده، پرتوریوسك ریاستی تحتنده وال نهرینی آتلایه‌رق، (ماتبله) قومندن ضبط ایتدکلری یرلرده بو جمهوریتی تشکیل ایتمش، و ١٨٥٢ ده استقلاللرینی امیدبرونی حکومتنه‌دخی طانیتدیرمشلردی. ١٨٧٧ ده انکلیزلر یرلیلرك عصیانندن استفاده ایله، ترانسوالی تحت حمایه‌لرینه آلمق ایستمشلرسه ده، ١٨٨١ ده بویرلر طرفندن اورادن اخراج اولنه‌رق، او وقتدن بری ترانسوال مستقلاً و جمهوریت صورتنده اداره اولنمقده در.

ترانسوقسیانه (Transoxiane) اسکی یونان جغرافیوننك ماوراء‌النهره ویردکلری اسمدر.

ترانسیلوانیا (Transylvanie) ونام دیکرله (اردل). آوستریا ومجارستان دولتنك بر بیوك خطه‌سی اولوب، مجارستان قراللغنه ملحقدر. دولت مشارالیهانك منتهای جنوب شرقیسنده اولوب، شمالاً وغرباً مجارستانله، جنوباً افلاق وشرقاً بغدانله محدوددر. ٣٥" ١٢' ٤٥° ایله ٤٠" ٤٢' ٤٧° عرض شمالی و ٣٠" ٥٥' ١٩° ایله ٤' ٢٤° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٥٨٩٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٤٠٠٠٠٠ کشیدر. اهالیٔ اصلیه رومان یعنی اولاخ جنسنه منسوب اولوب، اکثریت بونلرده ایسه‌ده، خیلی مقدار مجار، آلمان، اسلاو وسائر جنسلر دخی بولنور. قارپات سلسلهٔ جبالی جنوب و شرق شمالی جهتلرندن ترانسیلوانیانك حدودینی تشکیل ایدوب، بو خطه‌نك اطرافنده بر یاریم حلقه تشکیل ایتمکله برابر، مملکتك ایچنده دخی بر چوق قوللر اوزاتمغله، اراضی دخی طاغلق اولوب، آره‌لرنده کوزل بایرلر و وادیلر تشکیل ایدرلر. وقتیله پك کثرتلی اولوب، مملکته بو اسمی قزاندیرمش اولان جسیم اورمانلردن الیوم بعض بقیه‌لر موجوددر. بو طاغلردن بر چوق انهار آقوب، اك بیوکلری ماروس، ساموس وآلوته نهرلریدر. هواسی قیشین پك صوؤوق اولدیغی حالده، یازین آلچق یرلرنده چوق صیجاق وسریع التحولدر. طوپراغی پك منبت ایسه ده، بحق ایشلنه‌میوب، بر چوق یرلری بطال قالیور. مع هذا خیلی مقدار بغدای، آرپه، یولاف، مصر وسائر حبوباتله توتون، کتن، کنویر، صفران، شربتجی اوتی، پتاتس، ومیوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. باغلری دخی چوق اولوب، مشهور شرابلر چیقار. کلیتله یتیشدیریلن آتلر صغیرالجثه ایسه‌ده، قوتلی وآتشلی اولوب، صیغیرلری دخی مجارستانك کیلردن آشاغی دکلدر. زراعتده اك زیاده مانده‌لری استعمال ایدرلر. کلیتلی قویون دخی بسلیوب، قیشین رومانیایه نقل ایدرلر. آریلری دخی چوق اولوب، کلیتلی بال چیقار. طاغلرده آیی، قورد، تیلکی، کیك، قراجه، طوموز وسائر حیوانات وحشیه ایله طیورك انواعی ونهرلرده بالیقلر بولنور. معادنجه ترانسیلوانیا اك زنکین یرلردن معدود اولوب، متعدد آلتون معدنلریله کومش، باقیر، دمیر، قورشون، جیوه، چینقو، آنتیمون، آرسنیك، کور، طوز، کوکورد وسائر معدنلر ومرمر، دکرمن طاشی، آلچی وذی قیمت طاشلرك انواعی واردر. معدن صولری دخی چوقدر. صنایعی هنوز پك کری ایسه‌ده، چوخه، یوك منسوجات، بز، شابقه وسائره‌یه مخصوص بعض فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وجام فابریقه‌لریله دمیر خانه‌لری وتخته‌دن بعض معمولاتی واردر. اهالینك باشلیجه صنعتی معادنك اخراجندن عبارتدر. تجارتی همان بر طاقم روم وارمنی تجارك اللرنده اولوب، باشلیجه رومانیا ایله اجرا اولنور. اهالیسی تندرست وشن آدملر اولوب، مهمانوازلقله مشهوردرلر. جنسیتلرینه وملی قیافتلرینه بیوك بر مربوطیتلری اولوب، استقلال آرزوسنده بولنورلر. ترانسیلوانیانك کندینه مخصوص نظاماتی ومختاریت اداره‌سی اولوب، خصوصی بر مجلس مبعوثانی دخی واردر. مرکزی (قلاوسنبورغ) شهری اولوب، ١٠ سنجاغه منقسمدر.

ترانسیلوانیا زمان قدیمده (داچیا) مملکتندن معدود اولوب، رومانیا ایله مشترکاً (داچ) قوم قدیمنك وطنی ایدی. رومالیلردن (ترایان) بو مملکتی ضبط ایدوب، روما ایالاتی صره‌سنه ادخال، واو اثناده ایتالیادن بر طاقم اهالی جلب واسکان ایتمکله، بونلرك داچلرك بقیة السیوفیله اولان اختلاط وامتزاجندن شمدیکی (رومان) یعنی اولاخ قومی تولد ایتمشدر. اقوام وحشیهٔ شمالیه‌نك هجومنده ترانسیلوانیا دخی سائر او جهتلرله برابر غوتلرك، هونلرك وآوار-

لرك الينه چكوب، نهايت ١٠٠٤ تاريخ ميلاديسنده مجار قرالى برنجى استفان ترانسيلوانيايى ضبط ومجارستانه الحاق ايله، بو خطه ده دخى خرستيانلغى نشر ايتمشدر. تاريخ مذكوردن ١٥٢٦ تاريخنه دك ترانسيلوانيا مجارستاندن معدود اولوب، تاريخ مذكورده يعنى قانونى سلطان سليمان خان دورنده، مهاج مظفريتى اوزرينه، مجارستان قراللغنه ختام ويريلەرك، بوده وطمشوار ايالتلرى تشكيلنده، او وقت مجارلرك ويردكلرى اسمله (اردل) تسميه اولنان ترانسيلوانيا موقعنك متانتى حسبيله مقاومت ايده‌بيلمش؛ وعثمانلى سردارلرى بونك بسبتون ضبطنه لزوم كورميوب، پرنسك اطاعت وانقياديله قناعت ايتمشلر ايدى. او وقتدن اعتباراً اردل پرنسى اهالى طرفندن انتخاب اولنەرق، باب عالى طرفندن تصديق اولنوردى. وخزينۀ دولته معين ويركيلر ويرردى. هر نه قدر آلمانلره قارشى وقوع بولان محاربەلرك اكثرنده اردل پرنسلرى عساكر عثمانيه ايله متفقاً حركت ايتمشلر ايسەده، بعض دفعه دخى آلمانلرى دها قوتلى كوروب، بالمجبوريه او طرفه ميل ايتدكلرندن، بو مملكت بر چوق وقت ميدان حرب وجدال حكمنه كچمشيدى. هر حالده ١٧٠٠ تاريخ ميلاديسنه دك ١٧٤ سنه دولت عليۀ عثمانيه‌يه تابع اولوب، تاريخ مذكورده عقد اولنان قارلوويچ معاهدەسى بو مملكتى آوستريا دولتنه ويرمشدر. ١٨٤٨ ده وقوع بولان مجار اختلالنده ترانسيلوانيا مجارستانه الحاق اولنمش؛ وبر سنه صكره مجارستاندن بالتفريق طوغريدن طوغرى‌يه آوستريايه ربط ايله، اهالئ اصليەسى اولان رومانلرك حقوق جنسيەلرى تصديق اولنمش ايسەده، ١٨٦٥ ده بعض امتيازات محافظەسيله برابر ينه مجارستانه الحاق اولنمشدر.

دولت عليۀ عثمانيه‌يه تابعيتى زماننده، طرف باب عاليدن مصدق اولملق اوزره، ترانسيلوانياده حكم سورن پرنسلرك اساميسى وتاريخ انتخاب وتعيينلرى بر وجه زيردر:

يان زاپولى	١٥٢٦ الى ١٥٤٦
سجيسموند زاپولى	١٥٧١
برنجى استفان باتورى	١٥٧٦
قريستوف باتورى	١٥٨١
سجيسموند باتورى	١٦٠٢
ايكنجى استفان بوچقاى	١٦٠٦
برنجى غابريل باتورى	١٦١٣
ايكنجى غابريل بتلم	١٦٢٩
برنجى جورج راغوچى	١٦٤٨
ايكنجى جورج راغوچى	١٦٦١
برنجى ميخال آبافى	١٦٩٠
ايكنجى ميخال آبافى	١٦٩٩

ترانكبار (Tranquebar) هندستانك ساحل شرقيسنده (تانجور) ايالتنده ومدراسك ٢٢٥ كيلومتره جنوب غربيسنده اولەرق (كاورى) نهرى قوللرندن برينك منصبنده بر شهر اولوب، ٢٦٠٠٠ اهاليسى وبيوك تجارتى واردر. دانيمارقەليلر بوشهرى ١٦١٦ ده تانجور راجەسندن صاتين آلوب، ١٨٤٥ ده انكليزلره صاتمشلردر.

ترانووه (Terranova) ايتاليانك قلابره خطەسنده و (جراچه) نك ٢٢ كيلومتره شمال غربيسنده بر قصبه اولوب، مقدما ايتاليانك اك كوزل قصبەلرندن ايكن، ١٧٨٣ تاريخنده وقوع بولان حركت ارضدن خراب اولوب، اليوم يالكز ٥٠٠ اهاليسى واردر. — سيچيليانك (قلاتانيسته) ايالتنده وقتانەنك ٥٥ كيلومتره جنوب غربيسنده دخى بو اسمله بر قصبه واسكله اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسى، قلعەسى وخيلى ايشلك تجارتى واردر. — ساردنيه آطه‌سنده دخى بو اسمله بر كوچك قصبه واردر.

ترانى (Trani) ايتاليانك (بارى) ايالتنده وآدرياتيق دكيزى ساحلنده اوله‌رق بارينك ٤٥ كيلومتره شمال غربيسنده بر قصبه اولوب، ٢٤٥٠٠ اهاليسى، اسكى بر قلعەسى، مصنع بر كليساسى، تياتروسى وخيلى تجارتى واردر.

تراؤ (Trau) آوستريانك دالماچيا خطەسنده وآدرياتيق دكيزى ساحلنده اولەرق اسپالاترونك ٢٧ كيلومتره شمال غربيسنده بر قصبه واسكله اولوب، ٣٠٠٠ اهاليسى و بعض استحكاماتى واردر.

تراؤن (Traun) آوستريادە طونەيە تابع بر نهر اولوب، استيريانك منتهاى شمال غربيسنده نبعانله، جنوب غربى‌يه طوغرى آقەرق، نفس آوستريايه دخول وهمنامى اولان سنجاغى سقى ايله، (هالستاد) كولنك ايچندن كچر، وبعده شماله طوغرى دونوب، همنامى اولان كولى تشكيل ايتدكدن صكره، (لينچ)ك ٦ كيلومتره جنوب شرقيسنده

طونه‌یه دوکیلور. مجراسی ١٦٠ کیلومتره طولنده‌در.

تراونکوره (Travancore) هندستانك ملابار خطه‌سنده وغاط سلسلهٔ جبالنك بر وادیسنده واقع بر قصبه اولوب، مقدما بو نامله مستقل بر راجه‌لغك پایتختی ایدی. الیوم چوق تدنی ایتمشدر. — تراونکوره راجه‌لغی غرباً وجنوباً بحر عمانله وشرقاً غاط سلسله‌سیله محدود اولوب، بویی ٢١٥ واکی ١٠٠ کیلومتره‌در. اهالیسی بر ملیون راده‌لرنده‌در. بوراسی وقتیله حکومت اسلامیه‌یه مقاومت ایتمش ایکن، ١٨٠٩ تاریخندن بری انکلتره‌یه تابع اولمشدر. شمدیکی مرکزی (تریواندرام) قصبه‌سیدر.

تراونیك (Travnik) بوسنه‌ده بوسنه سراینك ٧٧ کیلومتره شمال غربیسنده لوا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، متعدد جوامع شریفه‌سی، چارشیسی، مشهور قلیج وبیچاق عملخانه‌لری ودباغخانه‌لری واردر. بر قاچ طریقك نقطهٔ اجتماعنده واقع اولمغله، پك ایشلك تجارتی واردر، وعلی‌الخصوص کورك تجارتنك مرکزیدر. جوارلرنده چوق باغ وباغچه‌لری وکوزل ایشلنمش اراضیسی واردر. قربنده آلتون معدنی وبعض غریب مغاره‌لر بولنور. — تراونیك سنجاغی: یایچه، وقف زیر، پروزور، اهلونه، غلاموچ ودومنه اسملریله ٦ قضادن مرکب اولوب، شمالاً بنالوقه، غرباً بهکه، جنوباً هرسك، شرقاً دخی بوسنه سرایی وازوورنیق سنجاقلریله محاطدر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، کوزل ومنبت بایر ووادیلری دخی واردر. بوسنجاقده کوزل آتلر یتیشیر. اهالیسی ١٤٧٥٠٠ راده‌لرنده اولوب، ٤٨٢٠٠ ی مسلم وقصوری خرستیاندر.

ترایان (Trajan) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ٥٢ تاریخنده اسپانیاده طوغمش ایدی. بر عسکرینك اوغلی اولمغله، کندیسی‌دخی عسکر اولوب، (وسپاسیان)ك قوماندەسی آلتنده ابراز شجاعت ودرایت ایتمکله، ٩١ تاریخنده قونسلوسلق مسندینه چکوب، بعده آشاغی جرمانیا اردوسنك قوماندانلغنه نصب اولنمش؛ و(نروا)طرفندن آخرت اولادلغنه قبول اولنه‌رق، بونك وفاتنده ٩٨ ده ایمپراطور اولمش ایدی. رین مجراسی‌جهتندن دولتك حدودینی تأمین ایتدکجه، رومایه عودت‌ایتمه‌مش؛ وداچیا حکمدارینه معتاد اولان ویرکی‌یی ویرمکدن امتناع ایله، بوکا قارشی ١٠١ دن ١٠٣ تاریخنه و١٠٤دن ١٠٦ یه قدر دوام ایدن ایکی محاربه ایدوب، مظفر اولمغله، (داچیا ترایانه) تسمیه اولنان وشمدیکی رومانیا ایله ترانسیلوانیادن عبارت اولان ایالتی تشکیل ایلمش؛ وبعده ایرانك اشکانیان دولتنه قارشی دخی مظفر اولوب، فتوحاتی فرات ودجله‌نك اوته‌سنه‌دك توسیع، وداغستان وکورجستانی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده، آرزوسی اوزره ایران وهندك ضبطنه موفق اوله‌مامشدر. داخلاً دخی بر طاقم قوانین ونظامات وضعیله برچوق اصلاحاته موفق اولمش، ویرکیلری‌ایندیرمش، ارباب علم وهنری حمایه ایتمش، داچیایه ایتالیادن اهالی نقل واسکان ایلمش، ورومادە برچوق آثار معماریه وجوده کتیردیکی کبی، طونه، دجله وتاج نهرلری اوزرنده اوچ جسیم کوپری ودها نیجه ابنیهٔ جسیمه بنا ایتدیرمشدر. یهودیلرك بر عصیانی باصدیرمغه کیدرکن، ١١٧ ده (سلیونته)ده وفات ایتمشدر. روما ایمپراطورلرینك اڭ ایسی عد اولنوب، آنجق خرستیانلره قارشی شدتلی معامله‌ده بولنمشدر.

ترایان ستونی (Colonne Trajane) رومادە بربیوك ستوندر، که میلادك ١١٢ تاریخنده ایمپراطور ترایانك داچیاده‌کی فتوحاتی نامنه اوله‌رق، رومالیلر طرفندن رکز اولنوب، اوستنه مشارالیهك هیکلی وضع اولنمشیدی. بو ستون بیاض مرمردن اولوب، ارتفاعی ٤١ متره ایله ٦٠ سانتیمتره وقطری ٣ متره ایله ٩٠ سانتیمتره‌در. مرور زمانله ترایانك هیکلی دوشوب نابدید اولمش، وستون دخی بعض رخنه‌لره اوغرامش اولدیغندن، ١٥٨٨ تاریخنده (سیکست کینت) ستونی تعمیر واوستنه حواریوندن (سنت پیر)ك هیکلنی وضع ایتدیرمشدر.

ترایانوپولیس (Trajanopolis) ادرنه ولایتنك دده‌آغاج سنجاغنده ومریچ نهرینك ساحل غربیسنده اسکی برقصبه‌اولوب، ایمپراطور ترایان طرفندن تأسیس ویا تعمیر وتوسیع اولنه‌رق، بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر. الیوم (اوریخوه) و(دربند) اسمیله بر کوچك قصبه‌در.

تربنیچ (Trebnitz) روسیه‌نك سیلزیا خطه‌سنده و(برسلاو)ك ٢٥ کیلو-

متره شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٠٠ ١٤ اهالیسی و بر اسکی مناستری واردر.

تربورغ { (Terburg) آلمانیانڭ مشهور رسامـلرندن اولوب، ١٦٠٨ ده طوغمش، و ١٦٨١ ده وفات ایتمشدر. بعض مشهور رسملری آوروپا موزه وسرایلرینی تزیین ایتمکده‌در.

تربوله { صقلیه جزیره‌سنده برقلعه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تربیا { (Trébie, Trebbia) ایتالیاده بر نهر در، که جنوه‌نڭ شمالنده آپنین طاغلرندن نبعانله، شمالشرقی‌یه طوغری آقه‌رق، پیاچنچه شهری ایچندن بالمرور، ١٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، شهر مذکورڭ ٤ کیلومتره آلتنده (پو) ایرماغنه دوکیلور.

تربین { (Trébigne) هرسکده موستارڭ ٨٠ کیلومتره جنوب غربیسنده وراغوزه‌نڭ ١٥ کیلومتره شمال شرقیسنده وهمنامی اولان کوچك بر نهرڭ اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی واردر. — تربین قضاسی قره طاغ ایله دالماچیا حدودی آره‌سنده واقع اولوب، اراضیسی سنکستاندر. اهالیسی ٢٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، اسلام وخرستیاندن مرکبدر.

ترپسیخوره { (Terpsichore) یونان قدیم اساطیرنده (موسه) اسمیله علوم وفنون وصنایع نفیسه حامیه‌لری زعم اولنان طقوز پرینڭ بری اولوب، رقصڭ حامیه‌سی زعم اولنوردی. باشنده دال ویاپراقدن بر تاج والنده بر عود اولدیغی حالده تصویر اولنوردی.

ترتولیانوس { Tertullien, Tertullia-) (nus خرستیانلغڭ اڭ اسکی پیشوالرندن اولوب، میلادڭ ١٦٠ تاریخنده قارتاجه یعنی اسکی تونسده طوغمش، و ٢٤٥ ده وفات ایتمشدر. خرستیانلغی قبول ایتدکدن صکره، مدافعه‌سیچون بلیغانه برکتاب یازمش؛ ویهودیلرله رافضی عداولنان خرستیانلره وتیاترویه قارشی دخی برقاچ رساله تألیف ایتمشدر. رومایه برسیاحت ایدوب، آفریقایه عودتنده وحدته چکلمش، وبعده کندینه مخصوص بر مذهب تأسیس ایلمشدر.

ترجاله { اندلس حدودنده بر قصبه اولوب، اندلس ملوکندن منصور طرفندن فتح اولندقده اهالئ اصلیه‌سی هجرت ایتمش اولمغله، مشارالیه طرفندن اهالئ اسلامیه ایله اسکان ایتدیرلمش اولدیغی، ومشاهیر اطبادن (ابو جعفر بن هارون ترجالی) نڭ وطنی بولندیغی «عیون الانباء فی طبقات الاطباء» ده مذکوردر. «معجم البلدان» ده (ترجیله) صورتنده محرر اولان قصبه‌نڭ عینی اولمسی ملحوظدر. الیوم (استرمادوره) خطه‌سنده (تروقزیلو Truxilo) ویاخود (تروجیلو Trujillo) اسمیله بر قصبه واردر، که عربلرڭ ترجیله ویا ترجاله دیدکلری دخی بو اولملیدر.

ترجالی { [«ابو جعفر بن هارون» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ترجان { ارضروم ولایت وسنجاغنه تابع بر قضا اولوب، ایچندن جریان ایدن نهرڭ اسمیله مسمادر. ارضرومڭ غرب جنوبی جهتنده واقع اولوب، مرکزی ارضرومدن ١٤ ساعتلق مسافه‌ده واقع (ماماخاتون) قریه‌سیدر. اراضیسی قسماً اووه اولوب، اطرافنده بعض چیلاق طاغلر دخی واردر. طوپراغی اولدقجه منبت اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله بعض میوه وسبزه‌لردن عبارتدر. مرعا وچایرلری دخی چوقدر. اهالیسی ٣٦٨ ٢٤ کشی اولوب، قسم کلیسی مسلم وقصوری ارمنی وساره‌در. درون قضاده ٣٦ جامع ومسجد، ٣٥ کلیسا ومناستر، ١ رشدیه مکتبی، ١٠ مدرسه، متعدد صبیان مکاتبی، ١ قشله، ١ حام، ٤ خان، ٦٠ دکان ومغازه، ١٣٦ دکرمن، ١ طاش کوپری وسائره موجوددر. اهالئ قضا اعلا خالی، کلیم، سجاده، هکبه، چوراب وسائره اعمال ایدرلر.

ترجان { ارضروم ولایت وسنجاغنده بر نهردر، که ارضرومڭ جنوبنده‌کی طاغلردن نبعانله، غربه طوغری همنامی اولان قضانڭ اورته‌سندن کچه‌رك، تقریباً ٦٠ کیلو متره‌لك جریاندن صکره، فرات نهرینه منصب اولور.

ترجیله { [«ترجاله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ترحاله { (Tricala) تسالیا خطه‌سنڭ یکیشهردن صکره اڭ بیوك واڭ مشهور قصبه‌سی اولوب، یکیشهرڭ ١٣٠ کیلو متره غربنده ویانیه‌نڭ تقریباً ٢٠٠ کیلو متره شرقنده اوله‌رق، کوستم نهرینه تابع بر چایڭ اوزرنده، واسع بر اووه-

دلونه‌يه دوكيلور. مجراسى ١٦٠ كيلومتره طولنده‌در.

تراونكوره (Travancore) هندستانڭ ملابار خطه‌سنده وغاط سلسلهٔ جبالنڭ بر واديسنده واقع بر قصبه اولوب، مقدما بو نامله مستقل بر راجه‌لغڭ پايتختى ايدى. اليوم چوق تدنى ايتمشدر. — تراونكوره راجه‌لغى غرباً وجنوباً بحر عمانله وشرقاً غاط سلسله‌سيله محدود اولوب، بويى ٢١٥ واكى ١٠٠ كيلومتره‌در. اهاليسى بر مليون راده‌لرنده‌در. بوراسى وقتيله حكومت اسلاميه‌يه مقاومت ايتمش ايكن، ١٨٠٩ تاريخندن برى انكلتره‌يه تابع اولمشدر. شمديكى مركزى (تريواندرام) قصبه‌سيدر.

تراونيك (Travnik) بوسنه‌ده بوسنه سراينڭ ٧٧ كيلومتره شمال غربيسنده لوا مركزى مستحكم بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهاليسى، متعدد جوامع شريفه‌سى، چارشيسى، مشهور قليج وبيچاق عملخانه‌لرى ودباغخانه‌لرى واردر. بر قاچ طريقڭ نقطهٔ اجتماعنده واقع اولمغله، پك ايشلك تجارتى واردر، وعلى‌الخصوص كورك تجارتنڭ مركزيدر. جوارلرنده چوق باغ وباغچه‌لرى وكوزل ايشلنمش اراضيسى واردر. قربنده آلتون معدنى وبعض غريب مغاره‌لر بولنور. — تراونيك سنجاغى: ياپچه، وقف زير، پروزور، اهلونه، غلاموچ ودومنه اسملريله ٦ قضادن مركب اولوب، شمالاً پنالوقه، غرباً بهكه، جنوباً هرسك، شرقاً دخى بوسنه سرايى وازوورنيق سنجاقلريله محاطدر. اراضيسى طاغلق ايسه‌ده، كوزل ومنبت باير ووادیلرى دخى واردر. بوسنجاقده كوزل آتلر يتيشير. اهاليسى ١٤٧٥٠٠ راده‌لرنده اولوب، ٤٨٢٠٠ ى مسلم وقصورى خرستياندر.

ترايان (Trajan) روما ايمپراطورلرندن اولوب، ميلادڭ ٥٢ تاريخنده اسپانياده طوغمش ايدى. بر عسكرڭ اوغلى اولمغله، كنديسى دخى عسكر اولوب، (وسپاسيان)ڭ قوماندەسى آلتنده ابراز شجاعت ودرايت ايتمكله، ٩١ تاريخنده قونسلوسلق مسندينه چكوب، بعده آشاغى جرمانيا اردوسنڭ قوماندانلغنه نصب اولنمش؛ و(نروا) طرفندن آخرت اولادلغنه قبول اولنه‌رق، بونڭ وفاتنده ٩٨ ده ايمپراطور اولمش ايدى. رن مجراسى جهتندن دولتڭ حدودينى تأمين ايتدكجه. رومايه عودت ايتمه‌مش؛ وداچيا حكمدارينه معتاد اولان ويركى‌يى ويرمكدن امتناع ايله، بوكا قارشى ١٠١ دن ١٠٣ تاريخنه و١٠٤ دن ١٠٦ يه قدر دوام ايدن ايكى محاربه ايدوب، مظفر اولمغله، (داچيا ترايانه) تسميه اولنان وشمديكى رومانيا ايله ترانسيلوانيادن عبارت اولان ايالتى تشكيل ايلمش؛ وبعده ايرانڭ اشكانيان دولتنه قارشى دخى مظفر اولوب، فتوحاتى فرات ودجله‌نڭ اوته‌سنه‌دك توسيع، وداغستان وكورجستانى دخى ضبط ايتمش ايسه‌ده، آرزوسى اوزره ايران وهندڭ ضبطنه موفق اوله‌مامشدر. داخلاً دخى بر طاقم قوانين ونظامات وضعيله برچوق اصلاحاته موفق اولمش، ويركيلرى ايندىرمش، ارباب علم وهنرى حمايه ايتمش، داچيايه ايتاليادن اهالى نقل واسكان ايلمش، وروماده برچوق آثار معماريه وجوده كتيرديكى كبى، طونه، دجله وتاج نهرلرى اوزرنده اوچ جسيم كوپرى ودها نيجه ابنيهٔ جسيمه بنا ايتديرمشدر. يهوديلرڭ بر عصيانى باصديرمغه كيدركن، ١١٧ ده (سليونته)ده وفات ايتمشدر. روما ايمپراطورلرينڭ اڭ ايسى عد اولنوب، آنجق خرستيانلره قارشى شدتلى معامله‌ده بولنمشدر.

ترايان ستونى (Colonne Trajane) روماده بر بيوك ستوندر، كه ميلادڭ ١١٢ تاريخنده ايمپراطور ترايانڭ داچياده‌كى فتوحاتى نامنه اوله‌رق، روماليلر طرفندن ركز اولنوب، اوستنه مشاراليهڭ هيكلى وضع اولنمشيدى. بو ستون بياض مرمردن اولوب، ارتفاعى ٤١ متره ايله ٦٠ سانتيمتره وقطرى ٣ متره ايله ٩٠ سانتيمتره‌در. مرور زمانله ترايانڭ هيكلى دوشوب نابديد اولمش، وستون دخى بعض رخنه‌لره اوغرامش اولديغندن، ١٥٨٨ تاريخنده (سيكست كينت) ستونى تعمير واوستنه حواريوندن (سنت پير)ڭ هيكلنى وضع ايتديرمشدر.

ترايانوپوليس (Trajanopolis) ادرنه ولايتنڭ دده‌آغاج سنجاغنده ومريج نهرينڭ ساحل غربيسنده اسكى بر قصبه اولوب، ايمپراطور ترايان طرفندن تأسيس ويا تعمير وتوسيع اولنه‌رق، بونڭ اسميله تسميه اولنمشدر. اليوم (اوريخوه) و(دربند) اسميله بر كوچك قصبه‌در.

ترنيچ (Trebnitz) پروسيه‌نڭ سيلزيا خطه‌سنده و(برسلاو)ڭ ٢٥ كيلو-

متره شمال شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٤ ٥٠٠ اهالیسی وبر اسکی مناستری واردر.

تربورغ (Terburg) آلمانیانك مشهور رسساملرندن اولوب، ١٦٠٨ ده طوغمش، و١٦٨١ ده وفات ایتمشدر. بعض مشهور رسملری آوروپا موزه وسرایلرینی تزیین ایتمکده‌در.

تربوله صقلیه جزیره‌سنده برقلعه اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تربیا (Trébie, Trebbia) ایتالیاده بر نهر در، که جنوه‌نك شمالنده آپنین طاغلرندن نبعانله، شمال‌شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، پیاچنچه‌شهری ایچندن بالمرور، ١٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، شهر مذکورك ٤ کیلومتره آلتنده (پو) ایرماغنه دوکیلور.

تربین (Trébigne) هرسکده موستارك ٨٠ کیلومتره جنوب غربیسنده وراغوزه‌نك ١٥ کیلومتره شمال شرقیسنده وهمنامی اولان کوچك بر نهرك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٠ ٠٠٠ اهالیسی واردر. — تربین قضاسی قره طاغ ایله دالماچیا حدودی آره‌سنده واقع اولوب، اراضیسی سنکستاندر. اهالیسی ٢٠ ٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، اسلام وخرستیاندن مرکبدر.

ترپسیخوره (Terpsichore) یونان قدیم اساطیرنده (موسه) اسمیله علوم وفنون وصنایع نفیسه حامیه‌لری زعم اولنان طقوز پرینك بری اولوب، رقصك حامیه‌سی زعم اولنوردی. باشنده دال ویاپراقدن بر تاج والنده بر عود اولدیغی حالده تصویر اولنوردی.

ترتولیانوس (Tertullien, Tertullianus) خرستیانلغك اك اسکی پیشوالرندن اولوب، میلادك ١٦٠ تاریخنده قارتاجه یعنی اسکی‌تونسده طوغمش، و٢٤٥ ده وفات‌ایتمشدر. خرستیانلغی قبول ایتدکدن صکره، مدافعه‌سیچون بلیغانه برکتاب یازمش؛ ویهودیلرله رافضی عداولنان خرستیانلره وتیاترویه قارشی دخی بر قاچ رساله تألیف ایتمشدر. رومایه برسیاحت ایدوب، آفریقایه عودتنده وحدته چکلمش، وبعده کندینه مخصوص بر مذهب تأسیس ایلمشدر.

ترجاله اندلس حدودنده بر قصبه اولوب، اندلس ملوکندن منصور طرفندن فتح اولندقده اهالئ اصلیه‌سی هجرت ایتمش اولمغله، مشارالیه طرفندن اهالئ اسلامیه ایله اسکان‌ایتدیرلمش اولدیغی، ومشاهیر اطبادن (ابو جعفر بن هارون ترجالی) نك وطنی بولندیغی «عیون الانباء فی طبقات الاطباء» ده مذکوردر. «معجم البلدان» ده (ترجیله) صورتنده محرر اولان قصبه‌نك عینی اولمسی ملحوظدر. الیوم (استرمادوره) خطه‌سنده (تروقزیلو Truxilo) ویاخود (تروجیلو Trujillo) اسمیله بر قصبه واردر، که عربلرك ترجیله ویا ترجاله دیدکلری دخی بو اوللیدر.

ترجالی [«ابو جعفر بن هارون» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ترجان ارضروم ولایت وسنجاغنه تابع بر قضا اولوب، ایچندن جریان ایدن نهرك اسمیله مسمادر. ارضرومك غرب جنوبی‌جهتنده واقع اولوب، مرکزی ارضرومدن ١٤ ساعتلق مسافه‌ده واقع (ماماخاتون) قریه‌سیدر. اراضیسی قسماً اووه اولوب، اطرافنده بعض چیلاق طاغلر دخی واردر. طوپراغی اولدقجه منبت اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله بعض میوه وسبزه‌لردن عبارتدر. مرعا وچایرلری دخی چوقدر. اهالیسی ٢٤ ٣٦٨ کشی اولوب، قسم کلیسی مسلم وقصوری ارمنی وسائره‌در. درون قضاده ٣٦ جامع ومسجد، ٣٥ کلیسا ومناستر، ١ رشدیه مکتبی، ١٠ مدرسه، متعدد صبیان مکاتبی، ١ قشله، ١ حمام، ٤ خان، ٦٠ دکان ومغازه، ١٣٦ دکرمن، ١ طاش کوپری وسائره موجود در. اهالئ قضا اعلا خالی، کلیم، سجاده، هکبه، چوراب وسائره اعمال ایدرلر.

ترجان ارضروم ولایت وسنجاغنده بر نهردر، که ارضرومك جنوبنده‌کی طاغلردن نبعانله، غربه طوغری همنامی اولان قضانك اورته‌سندن کچه‌رك، تقریباً ٦٠ کیلو متره‌لك جریاندن صکره، فرات نهرینه منصب اولور.

ترجیله [«ترجاله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ترحاله (Tricala) تسالیا خطه‌سنك یکیشهردن صکره اك بیوك واك مشهور قصبه‌سی اولوب، یکیشهرك ١٣٠ کیلو متره غربنده ویانیه‌نك تقریباً ٢٠٠ کیلو متره شرقنده اوله‌رق، کوستم نهرینه تابع بر چایك اوزرنده، واسع بر اووه-

نك كنارنده وطاغ اتكنده واقعدر . يونانه تركندن اول ١٢٠٠٠ اهاليسى وار ايديسه ده ، ثلثانى مسلم اولوب، بونلرك ده اكثرى هجرت ايتدكلرندن، اليوم مقدار اهاليسى پك آزالمش اولملق كركدر. خرستيانلرينك قسم اعظمى اولاخ جنسنه منسوب اولوب، يازين يايله لره چيقدقلرندن ، قيشين اهاليسى دها چوق اولور. مياه جاريه سى واطرافنده باغ وباغچه وبوستانلرى چوق ايسه ده، رطوبتنك كثرتى و موقعنك باصيقلغى جهتيله على الخصوص يازين هواسى آغرجه در. متعدد جوامع شريفه سى اولوب، بانيلرى اولان غازى طورخان بك و سائر ذواتك تعيين ايتمش اولدقلرى وقفلرله معابد مذكوره ايله بر خيلى مدرسه ومككتبلر اداره اولنور. بر قاچ تربه سى دخى واردر. يونانه تركندن صكره يكيشهر طريقيله غلوسه بر دمير يول خطيله ربط اولنمشدر. قصبه ده وجوارلرنده (ولنجه) تعبير اولنور قبا فانله لرله عبا ويوكدن دوشمه لكلر وسختيان اعمال اولنور. جوارلرينك محصولاتى حبوبات متنوعه ايله پاموق وتوتوندن عبارتدر. سوريلرى چوق اولمغله ياغ، قشقوال پينيرى، پياغى، درى كبى محصولاتى دخى زياده در. قضاسنك اكثر اهاليسى اولاخ جنسندندر. — [ترحاله سنجاغيچون « تساليا » ماده سنه مراجعت بيوريله.]

ترخان } (خديجه سلطان) سلطان ابراهيم خانك زوجه لرندن اولوب، سلطان محمد خان رابعك والده لريدر. صالحه ومحبهٔ خيرات بر خاتون اولوب، امين اوكنده (يكى جامع) ديمكله معروف اولان جسيم و مصنع بر اثرى وجامع شريف مذكوره مربوط مكتب، مدرسه، عمارتخانه وكتبخانه كبى مؤسساتيله دها نيجه مبراتى واردر. جامع شريفك ابتدا اساسنى قاين والده سى (كوسم والده) ديمكله معروفه ماه پيكر سلطان وضع ايدوب، اونك شهادتندن صكره صاحبهٔ ترجه اكمال و اتمامه موفق اولمشدر. والده سلطان اولديغنده مشار اليها كوسم والده دخى برحيات بولنديغندن، كنديسنه (كوچك والده) ديرلردى. ١٠٩٤ ده وفات ايدوب، يكى جامع شريف تربه سنده مدفونه در.

تردون } و يونانيلرك ضبطنه كوره ترذوتيس (Térédon, Tiridotis) — كلدانستانك قديم بر شهرى اولوب، فراتك منصبى قربنده وبصره جوارلرنده واقع ايدى.

ترزه } (Thérèse) اسپانيا پرنسسلرندن سفيهه ودساسه برقادين اولوب، قشتاله قرالى آلتنجى آلفونسك قيزى ايدى. ميلادك ١٠٩٠ تاريخلرنده پورتكيز قونتى بورغونيه لى هنرى يه واروب، ١١١٢ ده بونك وفاتى اوزرينه، صبى اوغلنك وصيه سى صفتيله اجراى حكومته باشلامش؛ وهمشيره سى (اوراقه) ايله وبعده يكنى سكزنجى آلفونس ايله بر چوق وقت محاربه ايتمش؛ و١١٢٨ ده اوغلى آلفونسه تسليم حكومت ايتمك ايستمديكندن، بونكله دخى محاربه يه كيريشمش؛ ومغلوب واسير اولوب، زندانه القا اولنه رق، ١١٣٠ ده محبسده وفات ايتمشدر.

ترزه } سانته — (Ste Thérèse) قتوليكلرك المشهور عزيزه لرندن اولوب، ١٥١٥ تاريخ ميلاديسنده اسپانيانك (آويله) شهرنده طوغمش، و ١٥٨٢ ده وفات ايتمشدر. چوجق ايكن، كمال تعصبندن برادريله برابر اندلس اهل اسلامنه قارشى محاربه يه عزيمت ايدوب، اقرباسندن برى طرفندن اعاده اولنمشيدى. بعده بر مناستره كيروب، بر ايكى دفعه تكرار چيقدقدن صكره، نهايت راهبه اولوب، منسوب بولنديغى طريقك تعديل واصلاحيله يكى بر طريق ايجادينه كيريشمش؛ وبو مقصدله بر چوق مناسترلر بنا ايتديروب، برطاقم كتابلر دخى يازمشدر. طبيعت شعريه سى دخى اولوب، اشعارى اسپانيول لسانى ادبياتندن معدوددر. يورطيسى تشرين اولك ١٥ نده اجرا اولنور.

ترزيانوپول } (Thérésianopol) مجارستانك (باقس) قوميتاته سنده (دبرسين) سنجاغنده ودبرسينك ٤٢ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله رق (پالتيش) كولى جوارنده بر شهر اولوب، ٥٧٠٠٠ اهاليسى، مكتب اعداديسى، چوخه وآياق قابى فابريقه لرى و بوياخانه ودباغخانه لرى واردر.

ترس آقان } سيواس ولايتنك آماسيا سنجاغنده بر چايدر، كه (لاديق) قصبه سنك شرقنده واقع بر كولدن خروجله ، غرب شماليه، بعده غرب جنوبيه ونهايت شرق جنوبيه طوغرى جريان، وبر نيم حلقه تشكيل ايده رك، تقريباً ٧٠ كيلومترهلك مجرادن صكره، آماسيه شهرنده يشيل ايرماغه منصب اولور.

ترسیت { (Thersite) تروآ محاربه‌سنه کیدن یونانیلردن آلچق، طالقاوق وهزله‌کو بر آدم اولوب، اسمی بو قبیلدن اوصافده ضرب مثل حکمنه کچمشدر.

ترسیره { (Terceire) بحر محیط آطلاسیده اولوب پورتکیز دولتنك تحت تصرفنده بولنان (آسور) جزایرندندر. سان میکل آطه‌سنك شمالنده، ′٤٦ °٣٨ عرض شمالی ایله °٢٩ ′٢٠ طول غربیده واقع اولوب، محیط دائره‌سی ١٢٠ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ٥٩٠ مربع کیلومتره اولدیغی حالده، ٤٠٠٠٠ اهالیسی واردر. مرکزی (آنغره) قصبه‌سیدر. سواحلی سفاینك تقربنه غیر مساعد اولوب، دکیزنده بالیغی ودکیز قپلومباغه‌سیله استریدیه‌لری چوقدر. (برازیل) اسمیله سونمش برکاندن عبارت بر طاغی واردر. اراضیسی منبت اولوب، برازیلیا ایله خیلی تجارتی واردر. ١٨٢٩ تاریخنده دوق میکلك عصیاننده لیسبوندن قاچان (دوناماریا) درت سنه بوآطه‌ده اقامت واجرای حکومت ایتدکدن صکره، پدری دون پدرو طرفندن تختنه اعاده اولنمشدی.

ترشیز { (ومعربی طریشیث یاخود ترشیش) خراسانده نیشابور قربنده بر کوچك قصبه اولوب، بعض شعرانك وطنیدر.

ترشیش { بعض کتب واشعار عربیه‌ده تونس شهرینه ویریلن اسمدر. — [مادهٔ آنفه‌یه دخی مراجعت بیوریله.]

ترع عوز { حورانده بر قریه اولوب، آثار عتیقه‌سیله وعلی الخصوص زهره‌یه مخصوص بر معبد قدیمك حرابه‌لریله مشهور اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

ترغلو { (Terglou) آلپ جولیانه سلسله‌سنك بر طاغی اولوب، آوستریانك (لایباخ) ایالتنده واقعدر. ٣٣٩٨ متره ارتفاعی واردر.

ترغویست { (Tergovist) رومانیاده بکرشك ٨٠ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی واردر. ١٦٩٨ تاریخنه‌دك افلاق وویووده‌لرینك مقری ایدی.

ترغویشته { قوصوه ولایتنك ایپك سنجاغنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، ایپکك شرق شمالی جهتنده واقع و ٣٠٠٠ قدر اهالیی جامعدر. — ترغویشته قضاسی شمالاً یکیبازار سنجاغیله، غرباً برانه، جنوب غربی جهتندن ایپك، شرقاً دخی مترویجه قضالریله محاط اولوب، ٦٢ قریه‌یی جامعدر. اراضیسی طاشلق اولوب، ذخایری آز ایسه‌ده، مرعالری وحیواناتی چوق اولوب، خیلی یاغ وپینیر وسائر اغنام محصولاتی اخراج اولندیغی کبی، اورمانلرندن دخی خیلی مقدار کراسته قطع اولنور. اهالیسی ٢٥٠٠٠ کشی راده‌لرنده اولوب، قسم کلیسی اسلام وقصوری خرستیاندر. اهالی آرناؤد وبوشناق لسانلریله متکلمدرلر. درون قضاده ٦ جامع شریف، ١٥٠ مغازه ودکان، ٦ مکتب، ١ کلیسا موجوددر. هواسی پك ضوئوق اولوب، قیشلری سورکلی وشدتلیدر.

ترقوس { (Derkos) چتالجه سنجاق وقضاسنده ودرسعادتك ٤٢ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق همنامی اولان کولك ساحل جنوبیسنده ناحیه مرکزی بر قریه در. — ترقوس ناحیه سی چتالجه قضاسنك شمال شرقی جهتنده وقره دکیز ساحلنده اولوب، ١٩ قریه‌دن مرکبدر. — ترقوس کولی قره دکیز ساحلی قربنده واقع اولوب، استرانجه نهرینك صونی اخذ ایدر، وفضلهٔ میاهی یلانجی بوغاز تعبیر اولنور بر بوغازدن قره دکیزه دوکیلور. شکلی غیر منتظم اولوب، هر طرفنده بر طاقم کورفزلری واردر. بو کولك صو یندن دمیر بوریلر و ماکینه‌لر واسطه‌سیله اخیراً استانبوله صو سوق واجرا اولنمشدر.

ترك { (Turcs) آسیانك اك بیوك واك مشهور امتلرندن اولوب، امم تورانیه‌دن معدود وعرق مغولی‌یه منسوبدر. آسیای شمالی اقطارنده بولنغله، سیماجه و احوال بدنیه‌جه سائر امم تورانیه ایله برابر چین وتبیت وجاپون وسائر او جهتلر آدملرینه مشابهدرلر. ترکلر امم تورانیه‌نك اك اسکیسی واك‌شانلی وشهرتلیسی اولوب، مغوللره حقیقتده ترك اولیان سائر اقوام تورانیه کندیلرینه ترك نامنی ویرمکله تفخر ایدرلر. بوحالده اصل ترك اولان بعض اقوامك بو اسمی قبول ایتمیوب، بر حقارت عد ایتلری غرائبدندر. ترکلر اك اول سیبریا ایله چین آره‌سنده واقع (آلتون طاغی) سلسله‌سی جهتلرنده ساکن بولنوب،

اورادن دفعاتله جنوب وغربه طوغری یاییله‌رق، چینده والیوم ترکستان دینلن مملکتده اجرای فتوحات وایلغار ایتمشلردی. سیبریانك منتهای شمالنده دخی ترکلرله پك چوق مناسبات جنسیه ولسانیه‌لری اولان (یاقوت) لر کبی بعض اقوام بولنوب، بونلرك دخی آلتون طاغندن شماله طوغری ایلریلیه‌رك، اوارلرده یرلشمش، ویاخود ترکلرك اك اول کی منشألری بحر منجمد شمالی سواحلی و(لنا) و(ینکیسی) وادیلری اولوب ده، بعده جنوبه طوغری چیقمش اولملری محتملدر. حتی انسانلرك دائما حرارت ویا برودتی زیاده اولان اقالیمدن اقالیم معتدله‌یه ودها منبت یرلره هجرتلری سوق طبیعی ایجاباتندن اولدیغنه باقیلیرسه، ایکنجی احتمال عقله دها قریبدر. هر حالده تاریخك ضبط ایده‌بیلدیکی زمانلرك اك اسکیلرنده ترکلر جیحون وسیحون شمالنده، بحر خوارزمك شرق شمالیسنده وچین وخطانك شمال غربی جهتلرنده بولنوب، دیکر اقوام تورانیه‌دن فینو آوبلغار ومجارلردن مرکب اولان اورال جنسی غرب، مانچو وتونقوز جنسی شرق، مغول جنسی دخی جنوب شرق جهتلرنده بولنیوردی. بو وجهله اقوام تورانیه‌دن ایرانیلره واووقتلرده مرکز مدنیت اولان آسیای غربی‌یه اك قریب بولنانلری ترکلر اولمغله، بونلر اووقتلردن کسب شهرت ایدوب، ایران قدیمك تاریخ واساطیری ایرانیلرك ترکلرله اولان محاربات ومناسباتلری تفصیلاتیله مشحون اولدیغی کبی، اسکی یونانیلرله بنی اسرائیل عندنده دخی ترکلرك نامی مجهول دکل ایدی. ابو المورخین هرودوتك ترکیتاوس (Targitaos) وکتب عبرانیه‌نك توغارمه (Togharma) تسمیه ایتدکلری قومك ترکلردن عبارت اولدیغی قرائن عدیده ایله آکلاشیلوب، بو کلمه‌لرك دخی «ترك» اسمندن غلط ومحرف اولدقلری کوریلیور. اسکیدن بری بین الاتراك منقول ومتواتر اولان بر روایته کوره، ترکلرك اك اسکی حکمدارلری وبرنجی ترك دولتنك بانیسی اوغوز خان بن قره‌خان اولوب، بو ذات اجدادینك دیننی ترکله، یکی بر دین قبول ایتدیکندن، برادریله خیلی وقت محاربه ایدوب، نهایت غالب کلمش؛ وتأسیس ایتدیکی دولت وفاتنده آلتی اوغلی بیننده تقسیم اولنمش ایدی. بو آلتی اوغلی: کون خان، آی خان، یلدز خان، کوك خان، طاغ خان ودکز خان اسملریله معروف اولوب، (اوچ اوق) لقبیله ملقب ایلك اوچی شرق و(بوز اوق) تلقیب اولنان دیکر اوچی غرب جهتنده یرلشمش، وهر برینك دردر اوغلی اولوب، اوغوز خانك ٢٤ تورونی ٢٤ قبائل ترکیه‌نك رئیسلری اولمشلردی. بو تفصیلاته پك‌ده صحیح نظریله باقیله‌مازسه‌ده، هر حالده ترکلرده (اوغوز خان) اسمیله بیوك بر حکمدار کلوب، بر طاقم قوانین ونظامات وضع وبر دولت تأسیس ایلمش اولدیغی آکلاشیلیور. نسابین ترك قومنی یافث بن نوحك اولادندن (ترك) اسمنده بر آدمك نسلندن چیقمش عد ایدیورلر. ایرانیلر ایسه فریدونك اوچ اوغلندن (تور)ه تورانیلرك یعنی ترکلرك جد اعلاسی نظریله باقیورلر. تفصیل احوالی شهنامه‌یی طولدیران (افراسیاب) دخی ترکلرك اك بیوك حکمدارلرندن معدوددر.

ترکلر اسکیدن بری ایکی شعبه‌یه منقسم اولوب، ترکستانك شرق جهتنده بولنانلر (اویغور) وغرب جهتنده‌کیلر دخی ترك ویا ترکمان اسمیله تفریق اولنوردی. ابتدا اویغورلر دها متمدن اولوب، لسانلری ترکلرك لسان ادبیسی ایدی؛ وکندیلرینه مخصوص بر خط ایله خیلی کتابلری دخی وار ایدی. بعده او طرفلره کیدن بر طاقم نسطوری راهبلر، مغوللره قبول ایتدیردکلری کبی، اویغورلره دخی سریانیجه‌دن مأخوذ بر خط اوکرتمشلردی، که ظهور اسلامه‌دك ترکجه بو خط ایله یازیلیردی، وبو خط ایله یازلمش بعض ترکجه کتابلر الیوم موجوددر. هجرت نبویه‌دن ٣٥٠ سنه صکره طاغ خان نسلندن اولدیغی مروی اولان ترکمان حکمدارلرندن سالور خان دین اسلامی قبول ایله، (قره خان) اسمنی آله‌رق، قومنك کبراسنه دخی دین اسلامی قبول ایتدیرمش؛ وبونك اوغلی موسی برچوق جوامع شریفه ومساجد ومدارس بنا ایتمش؛ وخلفی اولان عمجه‌سی بغرا خان شرقه طوغری توسیع ممالك ایله، کاشغر جهتلرینی دخی فتح، وبخارایی سامانیلردن ضبط ایلمش ایدی. خلفلرندن احمد خان بن ابی نصر هنوز اهتدا ایتمه‌مش ترکلری دخی دین اسلامه ادخال ایله، اسلامی اتراك بیننده تعمیم ایلمشدر. اوصره‌لرده ترك وترکمان اقوامی مرکز خلافت اسلامیه اولان بغداده تردد ایتمکله باشلایه‌رق، جسارت وشجاعت فطریه‌لری حسبیله، خلفای عباسیه بونلرك خدمت عسکریه‌لرینه عرض احتیاج ایتمکله، ترکلر عسکرلکله

عراق وشامه طوغری فوج فوج كلمكه باشلامش؛ وعلى الخصوص يوللری اوزرنده بولنان آذربيجان وارضروم جهتلری تركانلرله طولمش ايدی. اشبو ترك عسكرلرينك رؤسا وامراسی تدريجاً كسب نفوذ وقوت ايدەرك، بالآخره سردارلق واميرالامرالق ايله امور حكومتی اللرينه آلمشلردی. بو وجهله بتون ممالك اسلاميەده تركلر بيوك بر نفوذ واقتداره مالك اولوب، آل بويه وسلچوقيلر وغزنويلر ودها صكره‌لری عثمانليلر كبی سطوت وشوكت صاحبی دولتلر يتيشمشدر، كه او وقتلردن بوكونكی كونه‌دك شرق وغربده ممالك واقوام اسلاميه‌يی اداره وحمايه ايتمشلردر.

تركلر دين اسلامی قبول ايتدكدن صكره لسانلرينی خط عربی ايله يازمغه باشلايوب، شرق تركجه‌سنده يعنی اويغور لسانده خيلی ادبيات وجوده كلمش؛ وبرطاقم شعرا وادبا يتيشمش ايدی. آنجق اوزمانلرده بين الاسلام فن لسانی لسان عربی اولديغی كبی، آسيای وسطی جهتنده لسان ادبی دخی باشليجه فارسی اولمغله، اكثر ترك ادبا وشعراسی لسان فارسيده كسب تميز ايدوب، كندی لسانلرينه اوقدر اهميت ويرمزلردی. ايرانده تشكل ايدن ترك دولتلری فارسی‌يی لسان رسمی وادبی اتخاذ ايدوب، يالكز رومده تأسس ايدن سلچوقيلر دولتنده تركجه لسان رسمی اتخاذ اولنمش؛ وعلى الخصوص دولت عثمانيه‌نك تأسسندن صكره بو لسان كوندن كونه كسب ترقی ايتمكه باشلايوب، ابو الفتح سلطان محمد خان ثانی وسلطان سليم وسليمان دورلرنده مكمل بر ادبيات عثمانيه حاصل اولمش، وبر چوق ادبا وشعرا ظهور ايلمش ايدی. اووقتدن زمانلرمزه‌دك ادبيات عثمانيه‌جه بر دور توقف حكم سوروب، بركونه ترقيات كورلەمش ايسه‌ده، نهايت زمانمزده ادبيات عثمانيه ايچون يكی بر دور ترقی آچيلوب، لسان عثمانی احتياجات زمانيه‌يه موافق بررنك وشيوه آلمش، وكوندن كونه ساده‌لكله برابر كسب مكمليت ايتمكه باشلامشدر.

بو ترقيات جديده تركان لساندن مشتق اولان لسان عثمانيده اولوب، الك اول ادبی حكمنه كچمش اولان شرق تركجه‌سی يعنی اويغور لسانی ايسه، چنكيز خان وتيمورلنك سلاله‌لری دورلرنده خيلی ترقی ايتمش ايكن، بعده اورالرينك سياسة متروك ومهمل حالنده قالمسی اوزرينه، چنكيزك اولادندن برينك اسمنه نسبتله، چغتايجه تعبير اولنان لسان مذكورك ادبياتی بسبتون توقف ايدوب، هيچ بر ترقی كورلەمشدر. تركئ غربی وتركئ شرقی تسميه اولنه بيلن لسان عثمانی ايله چغتايجه آره‌سنده مرور زمانله ومحللرك بعد مسافه‌سی جهتيله پك چوق فرق حاصل اولوب، بوكونكی كونده بو ايكی لسانك وهلةً برتك لسانك شعبه‌لری اولدقلری آكلاشيله‌ماز. بوندن ماعدا روسيه‌نك قريم وقزان جهتلرنده بولنان وغلطاوله‌رق تاتار دينان تركلرك دخی كنديلرينه مخصوص لسان وادبياتلری واردر، كه چغتايجه ايله عثمانليجه آره‌سنده‌در.

علمای لسانيون السنهٔ تورانيه‌نك باشليجه اقسامندن اولان ترك شعبه‌سنی بروجه زير ٥ لسانه تقسيم ايديورلر: ١ اويغور (يعنی چغتای)، ٢ نوغای (يعنی تاتار)، ٣ قرغيز، ٤ ياقوت ٥ عثمانلی لسانلری. بونلردن قيرغيز وياقوت لسانلرينك ادبياتی يوقدر. قيرغيزلر بدوی ايسه‌لرده، دين اسلامله متدين اولوب، ياقوتلر ايسه الآن بت پرست وهمان وحشی حالنده‌در. آنجق بعض سياحينك روايتنه ولسانيونك ظننه كوره ياقوت لسانی ترك لسانلرينك الك اسكيسی واصلی اولوب، ديكر دردی بونك فرعلری حكمنده ايمش.

آوروپا علماسی، سائر لسانلرك احواليله اوغراشدقلری كبی، السنهٔ تورانيه ايله دخی توغل ايدوب، كرك بولسانلرك هربری حقنده آيری آيری وكرك جمله‌سنك آره‌سنده‌كی مناسبات ومشابهات حقنده مدققانه كتابلر يازمشلردر. بونلرك تحقيقاتنه كوره لسان تركينك سائر السنهٔ تورانيه‌دن برنجی درجه‌ده تونغوز ومانچو وايكنجی درجه‌ده مغول لسانلريله مشابهت وقرابتی اولوب، فينوآ وساموید ومجار لسانلريله اولان مناسباتی دها كوشكدر. حالبوكه بونلرك كندی بينلرنده قرابتلری زياده‌در. بو خصوصده الك اول والك مدققانه يازان ذات (آبل‑رموزات) اولوب، (لوسيان آدام) وسائر علما دخی اجرای تدقيقاتله بر چوق اثرلر يازمشلردر.

تركلر سائر اقوام تورانيه ايله برابر عرق مغوليه منسوب بولندقلرندن، اصل سيمالری اليوم مملكتمزده تاتار چهره‌سی ديديكمز صورتده اولوب، يوزلری كنيش، يناق كميكلری چيقيق، برونلری ياصی وباصيق، كوزلری كوچك، طوداقلری قالينجه، باشلری كوچك

ویوارلق، صاچلری سیاه وسرت، صقاللری پك آز، بییقلری دوز. بویلری قیصه ورنكلری صاری‌یه‌مائل اسمردر. ترکستانده وروسیه ممالکنده بولنان ترکلرك جمله‌سی بو سیماده اولوب، آنجق ایرانك شمال غربی جهتلرنده وقافقاسك جنوبنده ساکن بولنان ترکمانلرله آناطولی وروم‌ایلنده‌کی عثمانلیلرك، بو یرلرده بولدقلری اهالیٔ قدیمه‌ایله اختلاط وامتزاج ایتمکدن وعلی‌الخصوص چرکس وسائر جنسلره منسوب جاریه‌لر استفراشندن سیمالری دکیشوب، عرق قافقاسیدن فرق اونمیه‌جق برحاله کلمشدر. بوسببه مبنیدر، که طبیعیون عثمانلیلری لسانجه اقوام تورانیه‌دن وسیماجه عرق قافقاسیدن عد ایدیورلر.

اخلاق واحوال معنویه‌لرینه کلنجه، ترکلر عمومیت اوزره غایت ساکن، حلیم، چالیشقان، صبرلی ومع‌هذا پك جسور آدملردر.

بو کونکی کونده ترکلر دولت عثمانیه ایله روسیه، ایران وچین دولتلرینك تحت تابعیتنده بولنوب، بونلردن یالکز دولت عثمانیه ترك دولتیدر. ممالك عثمانیه‌ده‌کی ترکلر ۱۰ ملیون راده‌لرنده اولوب، روسیه‌نك تحت تا- بعیتنده‌کیلر دخی تقریباً اومقدارده، ایرانده‌کیلر ۳ وچینه تابع اولان ترکستان شرقیده‌کیلر دخی تخمیناً ۳ ملیون که جمعاً ۲۶ ملیون مقدارنده‌درلر. یالکز ایرانده‌کیلر شیعی اولوب، قصوری کاملاً سنی وحنفیدرلر. سیبر- یاده بولنوب دین اسلامله متدین اولمیان وبرقاچ یوزبیك کشیدن عبارت اولان یاقوتلر بو حسابه داخل دکلدر.

تُرك { بعض نسابینك قولنه‌کوره یافث بن نوح (عم)ك اولادندن اولوب، اقوام تورا- نیه‌نك جدیدر. کویا احفادندن (مغول) و(تاتار) اسمنده ایکی کشی‌دخی کلوب، بواسملرله معروف‌اولان قوملرك جدلری اولمشلردر. بو تقدیرده ترکلر اصل ومغوللر فرع اولور. لکن هر قومی کندی اسمنده بر شخصك نسلندن عد ایدوب، بویله بر طاقم اسملرله حضرت نوح (عم)ك بر چوق احفادینی فرض ایتمك نسابینك عادتی اولدیغندن، بونلره صحیح نظریله باقیله‌ماز.

تَرَك { روسیه‌نك النده بولنان ترکستان ایله چینك النده‌کی ترکستان شرقی آره‌سنده وفرغانه حدودنده بیوك بر طاغ اولوب، خوقندن کاشغره کیدن کاروانلرك ممری اولان بر بوغازی دخی واردر.

ترِك (Térek) { قافقاسیانك بر بیوك نهریدر، که چرکستان وقبرطایده قافقاس سلسله‌سندن اینن بر چوق چایلرك اجتماعندن بالتشکل، شرقه‌طوغری جریانله، (موزدوق) قصبه‌سنك ایچندن کچر، ودها آشاغیده شمال شرقی‌یه دونوب، (قیزلر) قصبه‌سندن دخی کچدکدن صکره، ینه شرقه طوغری دونه‌رك، وبر چوق قوللره آیریله‌رق، بحر خزره منصب اولور. شمال شرقی‌یه دونه‌جکی یرده (چچن) مملکتندن اینن وبرچوق چایلرك اجتماعندن تشکل ایدن (سونجه) نهرینی اخذ، واورادن آشاغی متوازیاً آقان دیکر بر طاقم انهارله‌دخی اختلاط ایدر. مجراسی تقریباً ۵۰۰ کیلومتره طولنده‌در. — بو ایرماقه تابعلرینك وادیلرینی وشمالنده‌کی اووه‌یی حاوی‌اولان یعنی داغستانك شمال غربی جهتنده بولنان خطه روسیه دولتی طرفندن قافقاسیا اداره‌سنه ملحق بر ایالت اتخاذ اولنه‌رق، (ترك) تسمیه اولنمشدر. بو ایالتك مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۰۹۸۸ مربع کیلومتره واهالیسی ۶۷۸ ۱۱۰ کشیدر. قسم اعظمی مسلمدر. اراضیسی جنوب جهتنده قافقاس سلسله‌سی اتکلرندن عبارت اوله‌رق طاغلق وشمال وشرق جهتنده اووه اولوب، میاه جاریه‌سی پك‌چوق وطوپراغی خیلی منبتدر. مرکز ایالت (قیزلر) شهریدر.

تُرکان خاتون { سلطان ملکشاه سلجوقینك زوجه‌سی اولوب، مشار- الیهك وفاتندن صکره اوغلی برکیارقك وصیه‌سی‌اولمش، وادعای سلطنتده بولنان بعض اقرباسیله محاربه‌ایدوب، امور سیاسیه‌ده اجرای نفوذ ایلمشیدی. — سلطان جلال‌الدین خوارزمشاهك دخی بو اسمده بر قیزی اولوب، هلاکو طرفندن موصل حاکمی ملکشاه بن بدرالدین لؤلؤیه تزویج اولنمش ایدی.

ترکستان (Turkestan) { آسیانك بر بیوك قطعه‌سی اولوب، ترك اقوامیله مسکوندر. شمالاً سیبیریا ایله، غرباً بحر خزرله، جنوباً ایران و افغانستانله، شرق جنوبی جهتندن دخی چین حدودیله محدود در. بو قطعه وقتیله دها بیوك اولوب، الیوم (ترکستان شرقی) ویا (ترکستان چینی) دینلن وتیبتك شمالنده واقع اولان بیوك برخطه‌یی دخی جامع ایدی. ترکستان قرن حاضر میلادی اوائلنه دك مستقل اولوب، بر چوق خانلقلره منقسم ایدی. او وقتدن بری روسیه دولتی برر برر بو خانلقلری ضبط

ایده‌رك، شمدیكی حالده یالكز بخارا وخیوه خانلقلری مستقل قالمشلر ایسه‌ده، بونلر دخی روسیه‌نك دائرهٔ نفوذی داخلنده‌در. قسم جنوبیسی ماوراء النهر وغرب جنوبی قسمی خوارزم اسملریله دخی معروفدر. اراضیسی عمومیت اوزره دوز وآچیق اولوب، یالكز جنوب شرقی جهتنده چین وافغانستان حدودنی آیران جبال مرتفعه‌نك اتك وشعبه‌لری بولنیور. سائر طرفلرینك قسم اعظمی چول وقوملق اولوب، قیرغیز عشیرتلرینك جولانكاهیدر. قسم جنوبیسنده جیحون وسیحون ایرماقلری جریان ایدوب، آرال كولنه یعنی بحر خوارزمه دوكیلور، وكرك كندیلری كرك (زر افشان) كبی بونلره منصب اولان بعض نهرلر مجرالرینه تصادف ایدن یرلری احیا ایدرلر. مذكور آرال كولندن بشقه تركستانك قسم شرقیسنده (ایسیغ كول) و(بلخاش) اسملریله بیوك ایكی كول بولنوب، (صاری صو)، (چو) و(طورغای) كبی برقاچ نهر دخی وسط وشمال جهتلرنده جریانله، قوملرده نابدید اولورلر. هواسی قیشین فوق العاده صوئوق اولمغله برابر، یازین پك صیجاق وهر موسمده یابسدر. بتون تركستانك مساحهٔ سطحیه‌سی ٣ ٥٨٤ ٨٤٠ مربع كیلومتره واهالیسی ٥ ٦٣٢ ٠٠٠ كشی اولوب، اورالره اخیراً هجرت ایدن جزئی مقدار روسلردن بشقه عمومی مسلم وتركدر. تاجیك تعبیر اولنور ولسان فارسی ایله متكلم بعض اهالی دخی وار ایسه‌ده، بونلر دخی سائرلری كبی سنیدر.

الیوم مستقل اولان بخارا وخیوه خانلقلرندن بشقه تركستان روسیه دولتی طرفندن ایكی دائره‌یه آیریلوب، قسم شمالیسی (قیرغیز چوللری) اسم عمومیسیله ٤ ایالته تقسیم اولنمشدر، كه اورالسق، طورغای، آق مولینسك وسمیپالاتینسك اسملریله مسمادر؛ جنوب شرقی قسمی ایسه (تركستان) اسمیله بردائره‌یه جمع، وطاشكند شهری مركز اتخاذ اولنه‌رق، سیرچنسك، فرغنه، زرافشان، سیردریا (یعنی سیحون) وآمودریا (یعنی جیحون) اسملریله ٥ ایالته منقسمدر. خیوه وبخارا خانلغیله بحر خوارزم آره‌سنده اولان خوارزم خطه‌سی دخی (ترانسقاسپیان) یعنی «ماوراء خزر» اسمیله آیریجه بر ایالت اتخاذ اولنمشدر.

دیمك اولیور كه شمدیكی حالده تركستان نامی روسیه‌نك آسیای وسطیده‌كی ممالكنك برقسمنه مخصوص اولوب، شمالاً قیرغیز چوللریله، شرقاً وجنوب شرقی جهتندن چین حدودیله، جنوباً افغانستان حدودیله، جنوب شرقی جهتندن بخارا وخیوه خانلقلریله، شمال غربی جهتندن دخی آرال كولیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١ ٠٨٥ ٧٧٨ مربع كیلومتره واهالیسی ٣ ٣٤٩ ٤٤٦ كشیدر. مركز اداره‌سی طاشكند شهری اولدیغی حالده، سیرچنسك، فرغنه، زرافشان، سیردریا وآمودریا اسملریله ٥ ایالته منقسمدر. بو بش ایالتك صوك ایكیسی یعنی غرب شمالی جهتنده‌كیلر واسع چوللردن عبارت اولوب، یالكز سیحون وجیحون نهرلرینك كنارلرنده‌كی یرلری منبتدر. دیگر اوچنك اراضیسی ایسه مرتفع طاغلر اتكلرندن عبارت اولوب، برچوق نهرلرله دخی اروا اولنمغله، منبت ومحصولداردر. بورالری جغرافیون اسلام آثارنده صغد وماوراء النهر اسملریله معروف اولوب، وقتیله پك معمور یرلر ایدی. [«ماوراء النهر، بخارا، خیوه، خوارزم، صغد، فرغنه، خوقند» وسائره ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

تركستان شرقی { یاخود تركستان چینی (Turkestan Oriental, Chinois) تركستانك یعنی اسكیدن بری تركلرله مسكون مملكت واسعه‌نك شرق جنوبی قسمندن عبارت اولوب، الیوم چین دولتنك حدودی داخلنده‌در. شمال غربی جهتندن روسیه‌نك النده‌كی تركستانله، غرباً افغانستانله، جنوباً كشمیر وتبتله، شرقاً دخی مغولستان چوللریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١ ١١٨ ٧١٣ مربع كیلومتره واهالیسی ٥٨٠ ٠٠٠ كشیدر. اهالیسنك جمله‌سی ترك ومسلم اولوب، باشلیجه شهر وقصبه‌لری كاشغر، یكیشهر، یارقند، ختن، یكیحصار وسائره‌در. غرب وشمال وجنوب جهتلرندن حدودینی تشكیل ایدن مرتفع طاغلردن برچوق نهرلر اینوب، شرقه طوغری جریانله، مغولستان چوللرنده بعض كوللر تشكیل ایده‌رك، تبخرله قورورلر. هواسی صوئوق ویابسدر. طوپراغی اولدجه منبت ومرعالری چوق اولوب، خیلی مقدار قیون، كچی، آت، صیغیر وسائر حیوانات یتیشدیریلیر. طاغلرنده آلتون، كهرچله، كوكورد وسائر معدنلرله ذی‌قیمت طاشلرك انواعی بولنور. بو مملكت وقتیله تواریخ اسلامیه‌ده (خطا) اسمیله معروف بر دولت تشكیل ایدوب، بعده

مغوللرك الینه كچمكله، بردها استقلالنی قزانه‌میه‌رق، نهایت چینلیلرك ادارهٔ ظالمانه‌سنه تابع اولمشدر. ١٨٢٧ تاریخ میلادیسنده تركستان شرقی مسلمانلری چین اداره‌سنه قارشی قیام ایده‌رك، بر چوق قانلی محاربه‌لر ایتمشلرسه‌ده، استقلاله نائل اوله‌مامشلردر. قرن اخیر هجری اواخرنده (آتالق غازی) دیمكله متعارف یعقوب بك چین عسكرینی تركستان شرقیدن اخراجه موفق اولوب، كاشغری مقر اتخاذیله بر دولت اسلامیه تأسیس ایتمش؛ واكثر دوله استقلالنی تصدیق ایتدیره‌رك، مركز خلافت اسلامیه‌یه دخی بر هیئت سفارت ارسال، ودرسعادتدن بر طاقم ضابطان جلبیله منتظم عسكر تشكیلنه تشبث ایلمش ایسه‌ده، بعده كندیسنك وفاتی اوزرینه، چینلیلر هجوم ایله، اولاد وعیالنی واكثر اهالیسنی قتل عام ایتمشلردر.

تركمان { (Turcomans) ترك اقوامنك الك بیوكلرندن اولوب، وقتیله آرال كولیله بحر خزر آره‌سنده ساكن ایدیلر. بونلرك لسانی اویغورلرك‌كندن بر آز فرقلی ایدی. تركلردن الك اول دین اسلامی قبول ایدنلر تركمانلر اولوب، كندیلری عشیرت حالنده‌یاشامغله، جسارت وشجاعتله متصف بولندقلرندن، خلافت عباسیه زماننده عسكرلكله خلفانك خدمتنه مسارعت، وبومناسبتله‌جنوب غربی‌یه طوغری هجرتله، ایرانك شمال غربی جهتلرنده یعنی مازندران، كیلان، طبرستان، آذربیجان‌طرفلریله ارضروم ودیاربكر جهتلرینه یایلمش؛ وبعده آناطولی‌یه حلول ایلمشلر ایدی. سلجوقیلرله عثمانلیلر زماننده آناطولی وروم ایلی قطعه‌لرنده یرلشن تركلرك چوغی تركمان قبائلندن ایدی. الیوم متكلم بولندیغمز عثمانلی لسانی دخی تركمان لساننده مشتقدر. بغداد وارضروم جهتلرنده وآذربیجان ایله ایرانك سائر بعض طرفلرنده وروسیه‌نك بلاد قافقاسده‌كی ممالكنده بولنان تركلر خالص تركمان حالنده قالوب، لسانلری دخی آناطولی وروم ایلی تركجه‌سندن بر آز فرقلیدر، وكندیلرینه مخصوص شیوه‌لری واردر. تركمانلر كرك ایرانده وممالك عثمانیه‌ده وكرك بحر خزر سواحلنده دیكر بر طاقم اقوامله اختلاط وامتزاج ایتمش اولدقلرندن، سیمالری خیلی دكیشوب، اصل تركلره وعلی‌العموم اقوام تورانیه‌یه مخصوص اولان علائمك چوغی كندیلرندن زائل اولمشدر.

تركمان { دیاربكر ولایتنده مركز ولایته ملحق بر ناحیه‌اولوب، ٢١ قریه‌دن‌مركبدر.

ترلیه { خداوندكار ولایتنده بروسه سنجاغنك مدانیه قضاسنه تابع بر ناحیه‌نك مركزی اولان كوچك بر قصبه اولوب، مرمره دكیزی ساحلنده اوله‌رق، مدانیه‌نك ٢ ساعت غربنده وبروسه‌دن ٥ ساعت مسافه‌ده‌در. اسكله اولوب، ددسعادتدن كیدن بعض رموركور واپورلری هفته‌ده‌بر ایكی دفعه‌اوغرارلر. — ترلیه‌ناحیه‌سی مدانیه‌قضاسنك قسم غربیسندن عبارت اولوب، ١٨ قریه‌دن مركبدر. اهالیسی ٣٩٩٦ كشی‌اولوب، قسم‌اعظمی‌خرستیاندر. اراضیسی منبت اولوب، باغ و باغچه‌لری و طود و زیتون آغاجلری چوقدر. مناظری دخی كوزل اولوب، اودون وكراسته كسیلیر بعض اورمانلری دخی واردر. درون ناحیه ده ١ جامع شریف، ٧ كلیسا، ٣ مكتب، ٣ خان، ٢ حام و ٧٢ دكان موجوددر. هواسی لطیف وصولری چوقدر.

ترمایق { (Golfe Thermaïque) سلانیك كورفزینك اسم قدیمیدر.

ترمدی { (میر محمد تقی بن میر علی رضا) هندستانده بلكرام ساداتندن بر شاعراولوب، ١١٦٠ ده طوغمشدر. شوبیت‌اونكدر:

باغیر عجب نیست كه دلدار نشیند
كلرا سر آنست كه باخار نشنند

ترمذ { آسیای وسطیده بخارا خانلغنك قسم جنوبیسنده وجیحونك‌شمالنده اوله‌رق، نهر مذكورك تابعلرندن (سرخ آب) ك كنارنده بر كوچك قصبه اولوب، بخارانك ٣٨٠ كیلو متره جنوب شرقیسنده وبلخك ٨٠ كیلو متره شمال شرقیسنده واقعدر. مدنیت اسلامیه دورنده بیوك ومشهور بر شهر اولوب، اعاظم علما وادبادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمش ایكن، چنكیز خان طرفندن كلیاً هدم وتخریب ایدلمش؛ وبعده ترمیم وتعمیر اولنمش ایسه‌ده، اسكی معموریتنی بر دها بوله‌مامشدر.

ترمذی { (ابو عبدالله محمد بن علی) مشاهیر حكما ومؤلفین اسلامدن اولوب، حكیم ترمذی دیمكله مشهوردر. ترمذده یاشایوب، ٢٥٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. «ختم الولایة»، «نوادر الاصول فی معرفة اخبار الرسول» و «النهج» عنوانلریله اوچ معتبر كتابیله سائر بعض آثاری واردر.

ترمذى (محمد بن عيسى) ائمهٔ حديثدن اولوب، امام ترمذى ديمكله معروفدر. علم حديثه متعلق «صحيح ترمذى» عنوانيله دخى شهرت بولان « الجامع » عنوانيله بر اثر معتبرى و « العلل » عنوانيله ديكر بر تأليفى واردر. ٢٧٩ تاريخنده بوغ قربنده وفات ايتمشدر. — (ابو اسماعيل محمد بن اسماعيل ترمذى) ايله (ابو الحسن احمد بن حسن بن جنيدب ترمذى) دخى مشاهير محدثيندن اولوب، برنجيسى ٢٨٠ تاريخنده بغدادده وايكنجيسى دخى او عصرده وفات ايتمشدر.

ترموپيل (Thermopyles) يونان ايله تساليا آره‌سنده بر كچيد اولوب، محافظه‌سى قولاى اولمغله، يونانك قپوسى عد اولنوردى. ميلاد عيسى (عم) دن ٤٨٠ سنه اول آتنه‌ليلرك ليونيداسك قوماندەسى آلتنده بوكچيدده ايران عسكرينه قارشى قهرمانانه مقاومت ايتلريله شهرت بولمشدر. بكچيدك بر طرفى طاغ و بر طرفى دكيز اولوب، طولى ٧ كيلومتره اولديغى حالده، وسعتى بعض محللرنده ١٠ مترەدن زياده دكلدى. او وقتدن برى ساحلك اوزانمسيله، شمدى وسعتى بر كيلو مترەدن زياده در. بوكچيدده بر طاقم كوكوردلى صيجاق صولر نبعان ايتمكله، « صيجاق قپولر » ديمك اولان بو اسمله تسميه اولنمشدر.

ترمودون (Thermodon) [« ترمه » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ترموس (Thermus) يونان قديم شهرلرندن اولوب، (اتوليا) نك مركزى ايدى، واتوليا حكومات متفقه‌سنك مجلس عموميسى بو شهرده انعقاد ايدردى.

ترمه طربزون ولايتنك جانيك سنجاغنده وصامسونك ٦٠ كيلومتره شرقنده اوله‌رق همنامى اولان چايك اوزرنده وقره دكيز ساحلندن ٢ كيلو متره قدر يوقاريده‌در. ٤٠٠٠ قدر اهاليسى، ١ جامع شريفى، ١ مكتب رشديسى، ١ مكتب ابتدائيسى، ٢ مدرسه‌سى، ١ حمامى و ١ تكيه‌سى واردر. اطرافنده‌كى مياه راكده‌دن وقصبه‌نك عدم نظافتتدن هواسى پك وخيم اولوب، يازين اهالى كويلره چكلمك مجبوريتنده در. بو وخامت هواسى اولمسه، موقعنك اهميت تجاريه‌سى واطرافنك نظافت طبيعيه‌سيله قوهٔ انباتيه‌سى بوقصبه‌نك عمران وترقيسنى موجب اوله‌جقدى. نهرده قايقلر وصندللر ايشليوب، تجارتى دخى بو واسطه ايله اجرا اولنور. — ترمه قضاسى جانيك سنجاغنى تركيب ايدن ٦ قضانك برى اولوب، غرباً چهارشنبه و شرقاً اونيه قضالريله محدوددر. قضا پك واسع دكل ايسه‌ده، زياده مسكون اولوب، ١٥٨ قريه‌يى جامعدر. اهاليسى ٢١٥٦٠ كشى اولوب، همان جمله‌سى مسلمدر. اراضيسى طاغ اتكلرندن وكوزل اووه و بايرلردن عبارت اولوب، پك منبت ومحصولداردر. باشليجه محصولاتى حبوبات متنوعه ايله كتن وجوز، كستانه وسائر ميوه لرك انواعندن عبارتدر. اورمانلريله مرعالرى دخى چوقدر. ترمه ومليح چايلرى قضانك اراضيسنى سقى ايده‌رك، قره دكيزه دوكيلورلر.

ترمه چايى طربزون ولايتنك جانيك سنجاغنده بر كوچك نهردر، كه ولايت مذكوره‌يى سيواس ولايتندن تفريق ايدن سلسلهٔ جبالدن نبعانله، غرب شمالى‌يه طوغرى جريان، و بر نصف حلقه تشكيل ايده‌رك، ترمه قضاسى اراضيسنى سقى، وترمه قصبه‌سى اورته‌سندن مرور ايتدكدن صكره، قره‌دكيزه دوكيلور. مجراسى تقريباً ٨٠ كيلومتره‌در. اسم قديمى (ترمودون) اولوب، اسكى يونان مورخلرينك نقل ايتدكلرى (آمازون) لرك مركز حكومتلرى اولان (تميسكور) شهرى ايچندن كچردى.

ترميا (Thermia) يونانك (كيقلاده) جزائرندن اولوب (زيا) جزيره‌سنك جنوب شرقيسنده واقعدر. طولى ٢٠ وعرضى ٨ كيلومتره اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسى وآطه‌يه « صيجاق » ديمك اولان بو اسمى قزانديران ايليجه‌لرى واردر. — مركزى اولان ترميا قصبه‌سنك ٤٠٠٠ اهاليسى واردر. ايپك بوجكلريله آريلرى چوقدر.

ترمينوس (Terme, Terminus) اسكى روماليلر اساطيرنده حدود الهى زعم اولنوب، انسان باشلى بر قيا صورتنده تصوير اولنوردى.

ترمينى (Termini) سيچيليا جزيره‌سنك پالرمو ايالتنده بر قصبه واسكله اولوب، پالرمونك ٣٥ كيلومتره جنوب شرقيسنده وهمنامى اولان نهرك منصبى قربنده واقعدر. ١٨٠٠٠ اهاليسى، قلعه‌سى، مصنع كليساسى، بحريه مكتبى، صيد ماهيسى، ايشلك تجارتى وايليجه‌لرى واردر.

قربنده‌کی (قالویرو) طاغی اوزرنده (هیمره) شهر قدیمنك خرابه‌لری بولنیور.

ثُرَن { مکهٔ مکرمه ایله عدن آره‌سنده برناحیه اولوب، عدن حجاجنك بشنجی منزلی اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

ترناته { (Ternate) بحر محیط کبیرده‌کی ملوك جزایرینك بری اولوب، (جیلولو) جزیره‌سنك غربنده و ۱۸′ ۰° عرض شمالی ایله ۱۲۵ طول شرقیده واقعدر. بویی ۱۸ و اکی ۹ کیلومتره اولوب، الیوم آتش پوسکورور بر برکانی، منبت اراضیسی وتوز حالنده آلتون معدنی واردر. اهالیسی ملایی جنسنه منسوب اولوب، جمله‌سی دین اسلامله متدیندرلر. مرکزی (مالیه) قصبه‌سی اولوب، جزیره رسماً فلمنك دولتنه تابع بر حاکمك تحت اداره‌سنده در.

ترنت { (Trent) انکلتره‌ده برنهردر، که (استافورد) ایالتنده نبعانله، جنوبه وبعده شرقه طوغری جریان، ودربی، نوتینغهام ولنیقولن ایالتلرینی سقی ایتدکدن صکره، (یورق) ایالتی حدودنده (اوزه) نهریله برلشه رك، (هومبر) ایرماغنی تشکیل ایدر. مجراسی ۲۷۰ کیلو متره طولنده در.

ترنتون { (Trenton) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌دن (نویرسی) جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، فیلادلفیانك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده و (دلاداره) نهرینك ساحل یسارنده واقعدر. ۸۰۰۰ اهالیسی، آقادمیاسی، متعدد مکتبلری، ایکی بانقه‌سی، دمیر یولی وکوزل ابنیه‌سی واردر. ۱٦۸۰ده تأسیس اولنوب، ۱۷۹۰ده جمهوریت مذکوره طرفندن مرکز اتخاذ اولنمشدر.

ترنته { (Trente) آوستریانك (تیرول) خطه‌سنده، (آدیج) نهری اوزرنده واینسبورغك ۱۸۰ کیلو متره جنوبنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۷۰۰۰ اهالیسی، بعض استحکاماتی، متعدد مکتبلری، مصنع کلیسالری، مرمردن بعض ابنیه‌سی وتوتون وایپك فابریقه‌لری واردر. پك اسکی بر قصبه اولوب، قرون وسطاده خیلی وقت پسقپوسنك تحت اداره‌سنده اوله‌رق مستقل بولنمش؛ واون آلتنجی قرن میلادی اواسطنده عقد اولنان بر مجلس روحانینك مقری اولمغله شهرت بولمشدر.

ترنتیوس { (Térence, Terentius) اسکی روما شعراسندن اولوب، یازدیغی متعدد مضحکه‌لریله شهرت بولمشدر. عن اصل کوله اولوب، قبل‌المیلاد ۲۰۰ تاریخلرنده قارتاجه‌ده طوغمش؛ ویونان وآناطولیده سیاحت ایدوب، یونان ادباسنك بر چوق آثارینی وعلی‌الخصوص (منادر)ك ۱۰۸ مضحکه‌سنی طوپلامش ایسه‌ده، عودتنده فرطونه‌یه طوتیلوب، بونلرك جمله‌سنی غائب ایتمش، وکدرندن قبل‌المیلاد ۱۵۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. بر قاچ مضحکه‌سی موجود اولوب، مولیر وسائر آوروپا شعراسی طرفندن تقلید اولنمشدر.

ترنوو { (Terre-Neuve) وانکلیزجه (نوفوندلاند) یعنی «ارض جدید» آمریقای شمالینك بحر محیط آطلاسیده کائن بر بیوك جزیره‌سی اولوب، انکلتره‌یه تابع اولان دومینیون قطعه‌سنك یکی برتانیا ایالتنه ملحقدر. ٤۷° ایله ۵۲° عرض شمالی و ۵۵° ایله ٦۲° طول غربی آره‌سنده و (لابرادور) ساحلی قارشیسنده ممتد اولوب، شمالدن جنوب شرقی‌یه اولان بویی ٦۰۰ و اکی ۲۷۵ کیلو متره در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱۰٦۷۰ مربع کیلو متره واهالیسی ۱۲۱۱۹۱ کشی اولوب، انکلیز، فرانسز وسائره‌دن مرکبدر. مرکزی (سنت جون) قصبه‌سیدر. قویلری چوق ایسه‌ده، سواحلی سفائنك تقربنه غیر مساعددر. هواسی اقلیمك اقتضاسندن زیاده صوئوق اولوب، آلتی آی قار ایله مستور قالیر. سیسلری دخی چوق وفجر شمالی کثیرالوقوعدر. شرق و شرق جنوبی جهتنده سطح بحرك آلتنده ۱۰۰۰ کیلو متره طول و ۳۰۰ کیلو متره عرضی اولان بر قیا ممتد اولور. بو قیانك اوستنده وجزیره‌نك سواحلنده پك چوق مورینه بالیغی بولنوب، ۲۰۰۰دن زیاده سفائن هر سنه بونك صیدیله اوغراشیرلر. بو آطه‌ده بیوك جثه‌لی، یموشاق تویلی ویوزمه‌ده پك مهارتلی بر جنس کوپك یتیشیر. بو آطه ۱٤۹۱ تاریخ میلادیسنده (ژان قابوت) و بر روایتده ۱٤٦٤ تاریخنده (قورترآل) طرفندن کشف اولنه‌رق، ابتدا فرانسه طرفندن ضبط اولنمش، وبعده بر قاچ دفعه فرانسزلردن انکلیزلره و انکلیزلردن فرانسزلره کچمش، ونهایت انکلتره‌نك ضبطنده قالمش ایسه‌ده، بو ایکی دولت آره‌سنده منعقد ایکی معاهده فرانسه‌یه دخی جزیره سواحلنده صید ماهی حقنی تأمین ایتمشدر.

ترنی { (Terni) ایتالیانك وسطلرنده (اومبریا) ایالتنده و (نرا) نهرینك ایچنده واقع

بر آطه اوزرنده بر قصبه اولوب، اسپولته‌نك ۲۵ کیلو متره جنوب غربیسنده واقعدر. ۱۶۰۰۰ اهالیسی وجوارلرنده کوزل یرلری واردر. قصبه‌دن ۳ کیلو مترەلك مسافه‌ده (ولنیو) چایی ۱۶۵ مترەلك ارتفاعدن (نرا) نهرینه دوکیلوب، (ماربوره) اسمیله کوزل بر شلاله تشکیل ایدر.

تروآ { یاخود ترویه — (Troie, Troja) آسیای صغیرك منتهای غرب شمالیسنده واقع وشمدیکی بیغا سنجاغندن عبارت اولان (تروآده) خطه‌سنك مرکزی وترآ دولتنك پایتختی بر شهر قدیم اولوب، ایدا (یعنی قاز) طاغنك غربی اتکنده واقساتی (یعنی مندرس) نهری کنارنده واقع ایدی. (ایلیون) اسمیله دخی معروف اولوب، قلعه‌سی (پرغامه) تسمیه اولنوردی. ساحل بحردن یعنی شمدیکی بشیکه قویندن ۱۰ کیلو مترەلك بر اووه ایله آیرلمشیدی. اهالیسی پلاسج جنسنه منسوب اولوب، حکمدارلرندن (تروس) ویا (داردانوس) پك اسکی بر وقتده بو شهری تأسیس ایتمشیدی. موقعنك استعدادی حسبیله چابق ترقی وتوسع ایدوب، قومشولرینك تجاوزات رقابتکارانه‌سنه دوچار اولمش؛ وحکمدارلرندن لائومدون طرفندن سورله احاطه ایدلمشیدی. (هرکول) تروآیی ضبط ایله، حقسز اولان لائومدونی اسقاط ایده‌رك، کنج پریامی تخته اجلاس ایتمشدی. پریام ملکنی خیلی توسیع ایتدکدن صکره، اوغلی (پارس) ه آرغوس حکمداری منلاسك زوجه‌سی (هلنه) یی قاپمسنه مساعده ایتمکله، بتون یونانیلر (آغا ممنون) ك قوماندەسی تحتنده هجوم ایله، تروآیی اون سنه محاصره‌دن صکره، ضبط، وترآ دولتنی امحا ایتمشلردر. تروآنك ضبطی میلاددن ۱۲۷۰ ویا ۱۲۰۹ سنه اول وقوع بولوب، ازمنهٔ قدیمه تاریخنده بیوك بر اهمیت قزانمشدر. شاعر شهیر (اومیروس) بو محاربه‌یی مصور اوله‌رق (ایلیاده) عنوانیله مشهور بر منظومه یازمشدر. ویرانه‌لری بشیکه قوینك ۱۰ کیلو متره شرقنده وقلعهٔ سلطانیه‌نك ۴۰ کیلو متره غرب جنوبنده واقع اولوب، حضارجق دنیلن قریه‌ده بولنمشدر. آلمانیالی موسیو (شلیمان) اخیراً حفریات اجرا ایدوب، پك چوق آثار عتیقه چیقارمشدر. تروآ حکمدارلری وقبل‌المیلاد جلوسلری بر وجه زیردر:

اسقاماندر	۱۶۱۴
توکر	۱۵۹۰
داردانوس	۱۵۶۸
اریختونیوس	۱۵۳۷
تروس	۱۴۶۲
ایلوس	۱۴۶۲
لائومدون	۱۳۴۷
پریام	۱۳۱۱ الی ۱۲۷۰

تروآ { (یکی — Troie-la-Nouvelle) ونام دیکرله تروآ الکساندریاسی (Alexandria Troas) اسکی تروآ شهرینك خرابه‌لری قربنده اسکندرك سردارلرندن (آنتیغون) طرفندن تأسیس اولنمش بر شهر قدیم اولوب، ویرانه‌لری الیوم (اسکی استانبول) دیمکله معروفدر.

تروآده { (Troade) آناطولینك غرب شمالی کوشه‌سندن عبارت اولان بیغا سنجاغنك اسم قدیمی اولوب، بو خطه زمان قدیمه‌ده، مرکزی (تروآ) شهر شهیری اولملق اوزره، بردولت تشکیل ایدیوردی. [« تروآ » ماده‌سنه مراجعت.]

تروآلوس { (Troilus) تروآ حکمداری پریامك اوغلی اولوب، کویا کندیسی صاغ اولدقجه، تروآنك ضبط اولنمیه‌جغی آلهه طرفندن وعد اولنمش ایکن، آخیلاوسه قارشی چیقمغه جسارت ایتمکله، بو قهرمان طرفندن قتل اولنمشدر. بونك (قالخاس) ك قیزی (قرسیده) ایله اولان معاشقه‌سی شاعر مشهور (شکسپیر) طرفندن کوزل بر هائله صورتنده نظمه چکلمشدر.

تروپاو { (Troppau) آوستریانك سیلزیا خطه‌سنده، (برون) ك ۱۵۵ کیلو متره شمال شرقیسنده و (اوپه) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، خطهٔ مذکورەنك مرکزیدر. ۱۷۲۰۰ اهالیسی، عسکریلر قیزلرینه مخصوص مکتبی، موزه‌سی، کتبخانه‌سی واسلحه، چوخه، مسکرات، صابون وسائره فابریقه‌لری واردر.

تروپیا { (Tropea) ایتالیانك قالابره اولتریوره ایالتنده، میلتونك ۲۲ کیلو متره غرب شمالیسنده و سانته افیا کورفزی قربنده بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی، مصنع بر کلیساسی، ایپك منسوجاتی و یوکدن فانله و سائره معمولاتی واردر. ساحلنده بالیق ومرجان آولانیر.

تروس { (Tros) تروآ شهر قدیمی حکمدارلرندن اولوب، میلاددن ۱۴۶۲ سنه اول بر سنه حکومت سورمش؛ وشهر مذکور بونك اسمنه نسبتله تروآ تسمیه اولنمش ایدی.

تروسو (Trousseau) فرانسه مشاهیر اطباسندن اولوب، ١٨٠١ تاریخنده توره ده طوغمش، و ١٨٦٧ ده وفات ایتمشدر. کرك علوم طبیه‌یی تدریسده وکرك اجرای طبابتده بیوك بر مهارت کوستروب، کسب شهرت ایتمش؛ وطبه متعلق بر قاچ معتبر کتابله فنی غزته‌لرده بر چوق مقاله‌لر یازمشدر.

تروغلودیت (Troglodytes) اسکی یونانیلرك آفریقانك قسم شرقیسنده یعنی حبش جهتلرنده ساکن اولان اقوامه ویردکلری اسم اولوب، بونلرك یر آلتنده یاپلمش مسکنلرده اقامت ایتدکلرینی ادعا ایدرلردی. بو اسم دخی بوکا دلالت ایدیور.

تروفونیوس (Trophonius) یونان قدیمك اك مشهور معمارلرندن اولوب، برادری (آغامد) ایله برابر (دلف) معبدینی تأسیس ایتمش اولدقلری مرویدر. کویا (اورخومنه) حکمداری (هیریه) بونلره خزینه‌لرینی وضع ایچون بر بنا یاپدیرمش؛ وبونلر بنایه کیزلی بر دلیك براقوب، کیجه‌لین اورادن آلتون آلیرلرمش؛ حکمدار خبردار اولنجه، بر دوزاق قورمغله، (اغامد) طوتلمش؛ وتروفونیوس، سری میدانه چقمامق ایچون، برادرینك باشنی کسه‌رك، میتنی آلوب، قاچمش ایسه‌ده، بر مغاره‌نك ایچنده وفات ایتمش. کویا (آپولون) معبدینك بانیسی اولان بو آدمه غیبدن خبر ویرمك قوتنی ویرمکله، وفات ایتدیکی مغاره بر کهانت خانه صورتنی آلمشیدی. غیبدن خبر آلمق ایچون بو مغاره‌یه مراجعت ایدنلر، دخول ایتمزدن اول، بر طاقم ریاضاته اجبار ایدیلیردی.

تروفیم سنت — (St Trophime) حواریوندن پاولوسك تلمیذی اولوب، افسلی ایدی. عیسوی اولدقدن صکره پسقپوس اولمشیدی. کانون اولك ٢٩ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تروقادرو (Trocadéro) اسپانیانك جنوبنده واقع قادیس قصبه‌سنك قارشیسنده بولنان (لئون) جزیره‌سی اوزرنده کائن مشهور بر قلعه‌نك اسمیدر.

تروقزیلو Truxillo, یاخود تروجیلو (Trujillo) اسپانیانك استرمادوره خطه‌سنده، (قاسرس) ایالتنده وقاسرسك ٤٥ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی، قلعه‌سی، اسکی بر سرایی وبر خسته خانه‌سی واردر. عربلر عندنده (ترجیله) یاخود (ترجاله) اسمیله معروفدر. — بو اسمله آمریقاده دخی اوچ قصبه واردر: برنجیسی ونزوئلاده همنامی اولان سنجاغك مرکزی اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی واردر. — تروقزیلو سنجاغی (زولیا) ایالتنه ملحق اولوب، طولی ١٧٥ وعرضی ١٠٠ کیلومتره واهالیسی ٥٥٠٠٠ کشیدر. — ایکنجیسی پروده لیورتاد ایالتنك مرکزی اولوب، بحر محیط کبیر ساحلندن ٢ کیلومتره‌لك مسافه‌ده‌در. ١٥٠٠٠ اهالیسی واردر. حرکت ارضك صیق صیق وقوعی سببیله اولری برقاتلیدر. — اوچنجیسی هوندوراس جمهوریتنده همنامی اولان ایالتك مرکزی اولوب، آنتیل دکیزنده ینه کندی اسمیله یاد اولنان بر کورفزك قربنده واقعدر. تقریباً ١٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

تروکن (Trogen) اسویچره‌نك (آپنزل) جمهوریتنده واینزلك شمال شرقیسنده اوله‌رق (سنت غال) ك ٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر شهر اولوب، ٢٦٠٠٠ اهالیسی، کوزل ابنیه‌سی، طوبخانه‌سی، کتبخانه‌سی وجوارنده کوکوردلی وباقیرلی میاه معدنیه‌سی واردر.

تروکی (Troki) روسیه‌نك (لیتوآنیا) خطه‌سنده و(ویلنه) نك ٢٥ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی واردر. لیتوآنیانك اسکی مرکزیدر.

تروله‌په (Trollope) انکلتره‌نك ادیبه‌لرندن اولوب، ١٧٧٩ تاریخنده (هکفیلد) ده طوغمش، و ١٨٦٣ ده وفات ایتمشدر. برآووقاته واروب، ١٨٣٥ ده طول قالمشیدی. آمریقایه سیاحت ایدوب، «امریقالیلرك احوال بیتیه‌لری» عنوانیله پك تنقیدکارانه بر اثر یازدیغی کبی، «ویانه وآوستریالیلر»، «پارس وپارسیلیلر» و«ایتالیاده برجولان» عنوانلریله ینه بو قبیلدن اوچ کتاب وبر چوق حکایه کتابلری یازمشدر. بعض آثاری فرانسزجه‌یه وسائر السنه‌یه دخی ترجمه اولنمشدر.

ترومسو (Tromsœ) اسوجك بحر شمالیده بر آطه‌سی اولوب، نوروجك شمال غربیسنده واقعدر. بویی ٧ واکی ٢ کیلومتره-

در. مرکزی یه بو نامله بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی واردر.

ترونتو (Tronto) ایتالیاده بر نهردرکه (آبروچه اولتریوره) ایالتنده نبعانله، شماله وبعده شمال شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، (آسقولی) قصبه‌سی ایچندن کچدکدن صکره، آدریاتیق دکیزینه دوکیلور. مجراسی ۸۰ کیلومتره‌در.

ترونیوم (Thronium) یونان قدیم شهرلرندن اولوب، لوقریده‌نك مرکزی ایدی.

تروه (Trèves) پروسیه‌نك رین ایالتنده و (موسله) نك ساحل یمیننده اوله‌رق برلینك ٦۷۰ کیلو متره جنوب غربیسنده بر شهر اولوب، بر کوچك حکومت ممتازه‌نك مرکزیدر. ۳۳ ۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، رهبانه مخصوص مکتبی، کتبخانه‌سی، موزه‌سی، ایچنده حضرت عیسانك بر لباسی بولندیغی مروی اولان مصنع بر کلیساسی، سرایی، روماليلر زماندن قالمه آثار عتیقه‌سی، تحریات نافعه جعیتی وچوخه، چوراب، شکر وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری ودوکمخانه‌لری واردر. رومالیلر زماننده پك معمور وبیوك بر شهر اولوب، بلچیقه‌نك وبر آره‌لق بتون غال ممالکنك مرکزی اتخاذ اولنمش، وبعض ایمپراطورلر بو شهرده سرایلر یاپدیرمشلر ایدی، که بعضلرینك ویرانه‌لری الیوم موجوددر.

تروی (Troy) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك نویورق جمهوریتنده (آلبانی) نك ۱۱ کیلومتره شمالنده بر شهر اولوب، ٥٦ ۷٤۷ اهالیسی، دمیر یولی، طوبخانه‌سی وچوخه، کاغد وسائره فابریقه‌لری واردر. (هودسون) نهری شهری ایکی‌یه تقسیم ایدوب، بر قسمنه (تروی) ودیکرینه (وست تروی) یعنی «غربی تروی» دیرلر.

تروزه (Trévise) ایتالیانك وندیك خطه‌سنده (سیله) نهری اوزرنده وندیکك ۳۰ کیلومتره شمالنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۲۸ ۰۰۰ اهالیسی، دمیر یولی، آقادمیاسی، بر چوق کلیسا ومناسترلری، کوزل ابنیه‌سی، بیوك بر تیاتروسی، بز وسائر پاموق وایپك منسوجات ایله بیچاق وسائر آلات وصاقسونیه فابریقه‌لری واردر. اسکی بر شهر اولوب، برچوق وقایع تاریخیه‌نك محل جریانیدر. — تروزه ایالتی شرقاً اودینه، غرباً ویچنچه، جنوباً وندیك وپادووه، شمالاً دخی بلقونه ایالتلریله محدود اولوب، طولی ۷۰ وعرضی ٦۰ کیلومتره واهالیسی ۲۸۰ ۰۰۰ کشیدر. اراضیسی واسع وغایت منبت براووه‌دن عبارت اولوب، هواسی دخی معتدلدر.

تروئل (Téruel) اسپانیانك آراغون خطه‌سنده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر قصبه اولوب، (غوآدالاویار) نهری اوزرنده ومادریدك ۲۲۰ کیلومتره شرقنده واقعدر. ۸۰۰۰ اهالیسی ورومالیلر زماندن قالمه خراب بر صو یولی واردر. — تروئل ایالتی شمالاً سراغوسه، غرباً غوآدالاجاره (یعنی وادی الحجاره) وقوئنقه، جنوباً والنسه، شرقاً دخی قاستلونه وتاراغونه ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱٤ ۸۱٤ مربع کیلومتره واهالیسی ۲٤۸ ۳۷۳ کشیدر. (سیرا آلباراسین) سلسلهٔ جبالی یالتك اورته‌سندن کچوب، (غوآدالاویار) و(غوآدالوپه) نهرلری اراضیسنی سقی ادرلر.

ترویه (Troja) ایتالیای جنوبیده قاپیتاناته ایالتنده وفوجه‌نك ۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٤٦۰۰ اهالیسی واردر. — [«تروآ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ترویه (Troyes) فرانسه‌ده (اوبه) ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، (سینه) نهری اوزرنده وپارسك ۱٦۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ۳۸ ۷۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، دارالمعلمینی، رسم مکتبی، موزه‌سی، کتبخانه‌سی، تجارت مکتبی، زراعت وفنون وصنایع جعیتلری، برقاج مصنع کلیساسی، کوزل ابنیه‌سی، چوخه، بز، باصمه، دمیر آلات وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر. بعض اولری اخشاب وسوقاقلری طار وطولاشیقلیدر.

ترویچه (Troitza) روسیه‌نك موسقوه ایالتنده وموسقوه‌نك ٦۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٤۰۰۰ اهالیسی ومشهور بر بیوك مناستری واردر.

ترهونه طرابلس غرب ولایتنك خمس سنجاغنه تابع برقضا اولوب، خمسك جهت غربیه‌سنده یعنی خمس ایله طرابلس آره‌سنده‌در. اراضیسی قوملق وطاشلق ایسه‌ده، منبت محللری دخی اولوب، آرپه وسائر حبوباتله زیتون حاصل اولور.

طاغلرنده حلقه اوتی دخی بولنوب، اهالی طرفندن طوپلانیه‌رق، طرابلس اسکله‌سنه ایندیریلیر.

تریادیچه (Triaditza) صوفیه شهرینك نام دیکریدر. [« صوفیه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریاکی [« محمد پاشا » و« حسن پاشا » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تریانده (مع طوربالی) آیدین ولایتنك ازمیر سنجاق وقضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ازمیرك جهت جنوبیه‌سنده واقع و ٤٠ قریه‌دن مرکبدر.

تریبال (Triballes) تراکیا خطهٔ قدیمه‌سنك قسم شمالیسنده یعنی بلغارستانك جهت شرقیه‌سنده ساکن بولنمش بر قوم قدیم اولوب، ماکدونیا حکمداری ایکنجی فلیپ طرفندن مغلوب اولمش، وممکلتلری ضبط اولنمش ایدی.

تریبوله (Triboulet) فرانسه قراللرندن اون ایکنجی لویی ایله برنجی فرانسوانك ندیمی بولنمش اولان بر مجذوب اولوب، کندیسنه بر چوق معنیدار سوزلر اسناد اولنور. ١٥٥٦ ده وفات ایتمشدر.

تریپولیتانه (Tripolitaine) السنهٔ اجنبیه‌ده طرابلس‌غرب ولایتی تشکیل ایدن خطه‌یه ویریلن اسمدر. [« طرابلس غرب » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریپولیچه (Tripolitza) یونانك موره شبه جزیره‌سنده واقع آرقادیا ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، شبه جزیرهٔ مذکوره‌نك همان وسطنده‌واقع و ١١٥٠٠ اهالی‌یی‌جامعدر. ادارهٔ عثمانیه زماننده دها بیوك ومعمور اولوب بتون موره‌نك مرکز اداره‌سی ایدی. یونان اختلالی‌اثناسنده خراب اولوب، بعده یونان دولتی طرفندن تعمیر اولنمش ایسه‌ده، اسکی معموریتی بوله‌مامشدر. اسکی برشهر اولوب، مانتینیا، پالانتیوم وتجیه شهرقدیملری مهاجرلری طرفندن تأسیس ایدلمش اولمغله، « مدن ثلثه » دیمك اولان (تریپولیس) اسمیله تسمیه اولنمشدی. تریپولیچه بونك مصغریدر.

تریپولیس یاخود تریپولی (Tripoli,) (Tripolis) لسان‌یونانیده « مدن ثلثه » دیمك اولان بو اسم زمان قدیمده بر قاچ شهر وممکلتنه ویریلوب، بونلرك اك مشهورلری سوریه‌ده، افریقیه‌ده وموره شبه جزیره‌سنده‌کیلر ایدی [« طرابلس غرب، طرابلس شام وتریپولیچه » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تریتون (Triton) تونسده واقع (شط کبیر) کولنك اسم قدیم یونانیسیدر.

تریتون (Triton) اساطیر یونانیه‌ده دکیز آلهه‌سندن اولوب، (نپتون) ایله (آمفیتریته)‌نك اوغلی زعم اولنوردی. بلدن یوقاریسی انسان وآشاغیسی بالیق شکلنده ونپتونك آرابه‌سی اوکندن بوری چاله‌رق قوشار صورتده تصویر ایدیلیردی.

تریچیناپالی (Tritchinapali) هندستانك مدراس اداره‌سنده وکرنتك خطه‌سنده مستحکم بر شهر اولوب، (کاوری) نهرینك ساحل یمیننده و(تانجاور)ك ١٥٠ کیلومتره غربنده واقعدر. ٨٠٠٠٠ اهالیسی ومصنع بر بتخانه‌سی واردر. وقتیله مستقل بر راجه‌لغك مرکزی اولوب، الیوم انکلیز عسکرندن بر مفرزه‌نك مقریدر.

تریدرآ (Treider-Aa) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده بر نهردر، که قورلانده ایله لیوونیا ایالتلرینی سق ایله، ١٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (دونه) منصبی قربنده لیوونیا کورفزینه دوکیلور.

تریسته (Trieste) آوستریانك ایلیریا خطه‌سنده وآدریاتیق دکیزینك منتهای شمالنده واقع همنامی اولان کورفزك ایچنده بیوك تجارتکاه ومستحکم برشهر اولوب، آوستریا ومجارستان دولتنك برنجی اسکله‌سیدر. ویانه‌نك ٥٥٠ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، ١٤٥٠٠٠ اهالیسی، صنایع وهندسهٔ بحریه مکتبلری، دارالمعلمین، یهودیلره مخصوص مکتبی، تجارت وبحریه آقادمیاسی، موزه‌سی، کتبخانه‌سی، ارمنیلره مخصوص بر بیوك مطبعه‌سی، واسع وصاغلام لیمانی، کوزل ریختملری، قلعه‌سی، بیوك تیاتروسی، بر مصنع کلیساسی، متعدد کوزل ابنیه‌سی، مفرح میدان وتفرجکاهلری واردر. فابریقه‌لری چوق اولوب، اویون کاغدلری، موسیقی آلاتی، قطیفه، ایپك قاشلر، پاموقدن منسوجات، دانتله، اسپارماچت، مسکرات وسائره اعمال اولنور.

سفائن اعمالنه مخصوص فابریقه ودستکاهلری دخی واردر. لوید قومپانیه‌سنك مرکزی اولوب، ممالك عثمانیه، مصر، هند، انکلتره وآمریقا ایله ایشلك تجارتی واردر. پك اسکی ایسه‌ده، قرن سابق میلادی‌یه کلنجه‌یه قدر کوچك بر قصبه اولوب، او وقتدن بری اهمیت کسب ایتمکه باشلامشدر. اهالیسی اکثریت اوزره ایتالیان ولسان محلیسی ایتالیانجه اولوب، ذاتاً وندیك خطه‌سی مضافاتندن ایکن، ١٣٨٢ تاریخ میلادیسندن بری آوستریانك النده بولنقده‌در. — تریسته ایالتی ایلیریا خطهٔ قدیمه‌سی داخلنده اولوب، ملغا (فریول) و(ایستریا) ایالتلرندن تشکیل اولنمشدر. شمالاً قارنیوله، شمال شرقی جهتندن خرواتستان خطه‌لریله، شمال غربی جهتندن ایتالیا حدودیله، سائر طرفلردن دخی آدریاتیق دکیزیله محدود اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٩٨٩ مربع کیلومتره واهالیسی ٦٤٧٩٣٤ کشیدر. بو ایالت تریسته، ایستریا وغوریج اسملریله ٣ سنجاغه منقسمدر. اراضیسی متوسط حالده منبتدر. اهالیسی باشلیجه ایتالیان واسلاودن مرکبدر.

تریسته کورفزی (Golfe de Trieste) آدریاتیق دکیزینك منتهای شمالنده واقع وندیك کورفزینك ایچنده وبو کورفزك شرق شمالیسنده بر کوچك کورفز اولوب، تریسته شهری بونك ساحل شرقیسنده واقعدر. کورفزك شرق وجنوب جهتی ایستریا طاغلریله وشمال جهتی غوریج سنجاغنك اراضیسیله محاط اولوب، یالکز غرب جهتی آچیقدر. طولاً وعرضاً تقریباً ٢٨ کیلومتره وسعتنده‌در.

تریسمجیست (Trismégiste) لسان یونانیده «اعظم» دیمك اولان بو اسم اسکی مصریلرك اك بیوك الهلری ویا حکیملری اولان (هرمس)ه ویریلیردی. [«هرمس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریقاله (Tricala) [«ترحاله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تریقامرون (Tricaméron) افریقیه‌نك اسکی بر شهری اولوب، قارتاجك یعنی تونسك ٣٢ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع ایدی. ٥٣٤ تاریخ میلادیسنده بلیزار بو شهرده واندالارك حکمداری (کلیمر)ی مغلوب ایتمشدر.

تریم جزیرة العربده حضرموتك اك بیوك قصبه‌سی اولوب، شبامك شرق شمالی جهتنده وحضرموتك وسطرنده واقعدر.

تریناقریا (Trinacria) لسان یونانیده «اوچ کوشه‌لی» دیمك اولان بو اسم سیجیلیا آطه‌سنه ویریلیردی.

ترینکماله (Trinquemale) سرندیب جزیره‌سنك شمال شرقی ساحلنده واقع بر کوچك شبه جزیره‌نك اوزرنده و(قولومبو) نك ٢٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی وپك صاغلام لیمانی واردر. پورتکیزلیلرك، فلمنکلیلرك وفرانسزلرك یدضبطنه کچدکدن صکره، ١٧٩٥ دن بری انکلیزلرك النده‌در.

ترینیته (Trinité) یعنی «تثلیث» انکلتره‌نك النده بولنان آنتیل جزایر صغیره‌سنك اك بیوکی اولوب، اورنوق ایرماغنك منصبی قارشیسنده و ′٣°١٠ ایله ′٥١°١٠ عرض شمالی و ′٩°٦٣ ایله ′١٢°٦٤ طول غربی آره‌سنده واقعدر. بویی ٨٠ واکی ٦٢ کیلومتره اولوب، ٦٠٠٠٠ اهالیسی واردر. مرکزی (اسپانیش‌تاون) قصبه‌سیدر. هواسی غایت کوزل وصاغلام اولوب، نباتاتی پك چوق وپك نمالیدر. محصولاتی شکر قامشی، قاقائو، قهوه، توتون، پاموق وسائره‌دن عبارتدر. نفت وقفر الیهود منبعلری دخی چوقدر. آمریقای جنوبی ایله بیوك تجارتی واردر. بو جزیره ١٤٩٨ ده خریستوف قولومب طرفندن کشف اولنه‌رق، ١٥٣٢ ده اسپانیوللرك، ١٥٩٥ ده انکلیزلرك، ١٦٧٦ ده فرانسزلرك الینه کچدکدن صکره، بونلر طرفندن ترك اولنمغله، ١٧٩٧ ده ینه انکلیزلر طرفندن ضبط اولنمشدر. — بو اسمله ینه آنتیل جزایرندن (مارتینیق) جزیرهٔ کبیره‌سنده، (پورت روآیال) ك ٤٠ کیلومتره شمالنده وهمنامی اولان قویك ایچنده بر قصبه دخی اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی وشکر فابریقه‌لری واردر.

ترینیداد (Trinidad) که اسپانیول لساننده «تثلیث» دیمکدر، آنتیل آطه‌لرندن (قوبه) جزیرهٔ کبیره‌سنك ساحل جنوبیسی قربنده و(هاوانه) نك ٢٥٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ١٥٠٠٠ اهالیسی وپك ایشلك تجارتی واردر.

تریوس (Térée, Tereus) اساطیر یونانیه‌یه کوره، تراکیا خطهٔ قدیمه‌سنك حکمدارلرندن اولوب، (پرونیه) نك زوجی و(فیلومل)ك انیشته‌سی ایکن، قاینه خیانت ایتمکله، کویا کندیسی بوخوقوشنه، زوجه‌سی قیرلانغیجه وقاینی بلبله تبدیل اولنمش.

تریومویر (Triumvirs) لاتین لسانده «مثلث» دیمك اولان بو اسم رومادہ اوچ کشیدن مرکب اولمق اوزره تشکل ایتمش بعض هیئت حکومتلره ویرلمشدر. بونلرك برنجیسی میلاددن ٦٠ سنه اول تشکل ایدوب، پومپیوس، قیصر وقراسوسدن؛ وایکنجیسی میلاددن ٤٣ سنه اول تشکل ایدوب، اوقتاویوس، آنطونیوس ولپیددن مرکب ایدی.

ترقوقو (Tezcuco) مکسیقه ممالك مجتمعه‌سنك مکسیقو جمهوریتنده، همنامی اولان کولك قربنده ومکسیقونك ٢٦ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی، بعض پاموق منسوجاتی ومکسیقو ایله ایشلك تجارتی واردر. اسپانیوللرك ورودندن اول معمور وجسیم برشهر ایدی. — ترقوقو کولی همنامی اولان قصبه ایله مکسیقو شهری آره‌سنده واقع اولوب، طولی ٢٢ وعرضی ١٥ کیلومتره‌در. صویی پك طوزلیدر. بوکول یوزر باغچه‌لریله وطغیانیله مشهوردر.

تسارس برقه خطه‌سنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر ادبای عربك مسقط رأسی بولنمشدر.

تسالونیك (Thessalonique) سلانیك شهرینك اسم اصلیسیدر. [«سلانیك» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تسالیه (Thessalie) بالقان شبه جزیره‌سنك بر بیوك خطه‌سی اولوب، جنوباً یونان ممالکیله وزیتون وغلوس کورفزلریله، غرباً اپیر خطه‌سیله یعنی جنوبی آرناوودلقله، شمالاً ماکدونیا ایله، شرقاً دخی آطه‌لر دکیزیله محاط ومحدوددر. ماکدونیادن لیمبوس طاغیله وبوطاغدن (پیند) سلسله‌سنه دك ممتد اولان برصره تپه‌لرله آیرلمش اولدیغی کبی، اپیردن دخی (پیند) سلسله‌سنك صرتیله، ویونادن (اوتریس) طاغیله وزیتون کورفزیله آیرلمش اولوب، همان هر طرفی طاغلرله وحدود طبیعیه ایله احاطه اولنمش بر حوضهٔ مخصوصه تشکیل ایدیور؛ حتی شرق جهتنده دخی ساحله متوازیاً برصره طاغلر ممتد اولور. بووجهله تسالیانك کنارلری طاغ اتکلرندن واورته‌لری واسع وپك منبت اووه‌لردن وبعض کوزل تپه‌لردن عبارت اولوب، بوخطه دنیانك الك کوزل یرلرندندر. حدود مذکوره داخلنده اولان تسالیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ١٣٠٠٠ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٠٠٠٠٠ کشی راده‌لرنده‌در. اهالینك قسم اعظمی خرستیان اولوب، روم واولاخدن مرکبدر. اولاخلر طاغلرده کثرت اوزره‌درلر. اهالئ اسلامیه‌سی مجموع نفوسنك بر ثلثی راده‌لرنده ایدیسه‌ده، اخیراً اکثری آناطولی‌یه وسائر ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر. بونلر خالص ترك اولوب، اثنای فتحده آناطولیدن اورایه نقل واسکان ایتمشلردی. اراضینك قسم کلیسی اهالئ اسلامیه‌نك ملکی ایدی، وبر چوغی الیوم تحت تصرفلرنده‌در. تسالیا کاملاً آطه‌لر دکیزی مائله‌سنده اولوب، (پیند) سلسله‌سیله حدود شمالیه وجنوبیه‌سندن آقان نهرلرك جمله‌سی کوستم (ونام دیکرله سالامبریا ویا پنیوس) ایرماغنه جمع اولنور. یالکز بوخطه‌نك منتهای جنوب غربیسنده وپیند سلسله‌سنك ایکی شعبه‌سی آره‌سنده بولنان (آسپروپوتام) ناحیه‌سی یونان دکیزی مائله‌سنده اولوب، بوناحیه‌نك اورته‌سندن کچن همنامی اولان نهر یونانه بالدخول، کفالونیه آطه‌سنك قارشیسنده یونان دکیزینه دوکیلور. آنجق بوناحیه اسکیدن بری تسالیه‌دن زیاده اپیره منسوب وملحق عد اولنه‌کلمشدر. تسالیه‌نك طوپراغی فوق العاده منبت وهواسی معتدل اولمغله، محصولاتی پك چوق اولوب، حبوبات وذخایر متنوعه ایله پاموق، سیسام، توتون وسائره‌دن عبارتدر. زیتون وایپك محصولاتی دخی چوقدر. حیواناتی دخی چوق اولوب، قیون، صیغیر وخرکله‌دن عبارتدر. صیغیرلری بیوك جثه‌لی وقوتلیدر. زمان قدیمده آتلری مشهور اولوب، حتی الك اول جنس فرسی تأنیس وتعلیم ایدن تسالیه‌لیلر اولدیغی مروی ایدی. قیشین اووه‌لرنده هواسی معتدل ومرعالری دخی چوق اولدیغندن، آرناوودلغك یوقاری جهتندن یعنی قوصوه ومناستر ولایتلرندن پك چوق قویون سوریلری تسالیه‌یه اینوب، قیشلارلر. آرناوود بکلرینك تسالیه‌ده

بر چوق چفتلکلری دخی واردر. صنایع محلیه دخی خیلی ایلری اولوب، باشلیجه اولاخ قاریلرینك نسج واعمال ایتدکلری ولنجه (یعنی قبا فانله)، شیاق، عبا، کلیم وسائر یوك منسوجاتندن بشقه، پاموقدن بز وآلاجه واپکدن بعض قماشلر دخی نسج اولنور. دباغخانه‌لری دخی چوق اولوب، خیلی مقدار مشین وسختیان وکاوساله اعمال اولنور. قروم، قورشون، باقیر، کور وسائر معدنلر بولنیورسه‌ده، پك آزی اخراج اولنمقده‌در. کرك کوستم نهرنده وکرك موجود اولان بعض کوچك کوللرده خیلی بالیق چیقار. طاغلرده آو حیواناتنك انواعی بولنور. اسکله‌سی غلوس اولوب، بتون خطه‌نك فضلهٔ محصولاتی اورایه اینر، وبو اسکله‌دن کلیتلی بغدای، آرپه، ایپك قوزه‌سی، پاموق، پیاغی، دری، زیتون وزیتون یاغی وسائره اخراج اولنور. اخیراً انشا اولنان بردمیر یول خطی بو اسکله‌دن یکیشهر وترحاله‌یه قدر ممتد اولمشدر.

تسالیه خطه‌سی اسکی یونانیلر عندنده منبع مدنیت عد اولنوب، الك اول (پلاسج) اقوامیله مسکون ایدی. بو اقوامك بر قاچی تتابع ایدوب، اپیر خطه‌سندن دخی بعض اقوام پلاسجیه تسالیه‌یه کچمشلردی، که بونلرك بری ده بو خطه‌یه تسالیه اسمنی قزاندیران (تسال) قومی ایدی. تسالیه‌دن بعض اقوام دخی یونانه وپلوپونسه (یعنی موره شبه جزیره‌سنه) کچمشلردی، که بونلرك الك مشهورلری دوریانلردر. دوریانلرك تسالیه‌دن خروجلرنده یعنی (تروآ) محاربه‌سندن ٨٠ سنه صکره تسالیه بروجه آتی ٥ قسمه منقسم ایدی: مغنسیا، فتیوتیده، تسالیوتیده، پلاسجیوتیده، هستیوتیده. بونلرك برنجیسی غلوسك شمالنده ساحل بحردن، ایکنجیسی غلوس ایله زیتون کورفزلری آره‌سنده‌کی ارمیه ودومکه جهتندن، اوچنجیسی وسطده‌کی چتالجه وقردیجه طرفلرندن، دردنجیسی یکیشهر، بشنجیسی دخی ترحاله جهتلرندن عبارت ایدی. اسکی تسالیه‌نك برچوق معمور ومشهور شهر وقصبه‌لری اولوب، باشلیجه‌لری: فرساله (چتالجه)، لاریسه (یکیشهر)، تریقه (ترحاله) اولوسون (آلاصونیه)، لاته (زیتون) والیوم خراب اولان هراقلیه، غومفی، غونوس، کیرتون، قرانون، هیپاقه وسائره ایدی. تسالیه‌نك الك اسکی اسمی (همونیه) ایدی. بو خطه‌ده الك اول حکم سورن اساطیر یونانیه‌جه صاحب طوفان زعم اولنان (دوقالیون) ایله (هلن) در، که میلاددن ١٥٠٠ سنه اول یاشامشلردر. بعده قهرمان مشهور (هرکول) ك نسلندن بر طاقم آدملر حکم سوروب، بونلردن (لواس) اسمنده برینك نسلی تسالیه‌ده طول مدت سلطنت ایتمشلردر. ایرانیلرك یونانك اوزرینه هجومنده تسالیه‌لیلر ایران حکمدارینه عرض تابعیت ایدوب، یونانه قارشی ایرانه یاردیم ایتمشلردی. بعده بر طاقم یرلی حکمدارلر بیننده تقسیم اولنوب، قبل‌المیلاد ٣٥٢ تاریخنده فلیب طرفندن ضبطله، ماکدونیه‌یه الحاق، وینه قبل‌المیلاد ١٤٨ تاریخنده ماکدونیه ایله برابر رومالیلر طرفندن ضبط اولنمشدی. روما دولتنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغنك حصه‌سنه اصابت ایدوب، ٧٩٦ تاریخ هجریسنده یلدیرم سلطان بایزید خانك دور سلطنتنده غازی طورخان بکك همیتله فتح، وممالك عثمانیه‌یه ضم والحاق اولنمشدی. یونان استقلالنده جنوب شرقی جهتندن بر کوچك پارچه‌سی یونانه ترك اولنه‌رق، بو دولت طرفندن (فتیوتیده مع فوکیده) عنوانیله بر ایالت اتخاذ اولنمشدر. برلین معاهده‌سندن صکره تسالیه اپیرك جنوب شرقی کوشه‌سیله برابر یونانه ترك وتسلیم اولنه‌رق، یالکز شمال جهتنده الاصونیه قضاسی دولت عثمانیه‌ده قالمشدر.

تسالیه‌نك اهالئ قدیمه‌سی پلاسج اقوامندن اولوب، بعده اکثر طرفلرینك اهالیسی یونانلاشمشیدی. میلادك عصر اولنده یاشامش اولان (استرابون) جغرافیه‌سنده (پنیوس) یعنی کوستم مجراسنك جنوبنده‌کی اهالینك لسان یونانی ایله متکلم ونهر مذکورك شمالنده‌کیلرك دخی ماکدونیه‌لی وپلاسج اقوامندن اولدقلرینی بیان ایدیور. تسالیه‌ده‌کی اولاخلر ایسه رومالیلر زماننده ایتالیادن اورالره نقل واسکان ایدلمشلردر. ادارهٔ عثمانیه زماننده ترحاله ایالتی نامیله بر ایالت اولوب، ولایت اصولی اجراسنده یانیه ولایتنه ملحق وبعده مستقل بر سنجاق صورتنده اداره اولنه‌رق، یکیشهر، غلوس، ترحاله، قردیچه، چتالجه، الاصونیه وارمیه اسملریله ٧ قضایه منقسم وطرنوی، یکیجه، دره‌لو، بلبلجه، ویستن، رندینه ودومکه اسملریله ٧ ناحیه‌یی جامع ایدی. کرك شهر وقصبه‌لرنده وکرك بعض قراسنده برچوق جوامع شریفه ومساجد ومدارس وتربه وتکیه‌لر موجوددر.

تسپروتیه (Thesprotie) اپیر قطعهٔ قدیمه‌سنك منقسم بولندیغی خطه‌لرك

بری اولوب، قطعهٔ مذکوره ساحلنك قسم جنوبیسنده (آمبراکیا) یعنی نارده کورفزندن (تیامیس) یعنی قالامه نهرینه قدر ممتد اولوردی. تعبیر آخرله تسپروتیا آرناؤدلغك الیوم (چاملق) دینلن قسم جنوبیسنك اسم قدیمیدر. شمالی جهتندن یانیه سنجاغندن عبارت اولان (مولوسیا)، شمالاً ارکری سنجاغندن یعنی (لابلق) قطعه‌سندن عبارت اولان (خائونیا) خطه‌لریله جنوباً آمبراکیا یعنی نارده کورفزیله، غرباً دخی یونان دکیزیله محاط ایدی. منصبلرینه قریب برلشن (آخرون) ایله (قوکین) نهرلری بو خطه‌یی سقی ایدوب، اسکی یونانیلر عندنده جهنم نهرلری زعم اولنوردی. (خارادروس) یعنی لوروس نهری ایسه بو خطه‌یی مولوسیادن تفریق ایدردی. باشلیجه شهر وقصبه‌لری پاند وسیا، قاسوپه، الاقه، خارادره، خیریوم، افینه، اوروقه وسائره اولوب، جمله‌سی روماسر دارلرندن پاولوس امیلیوسك ایرده خاکله یکسان ایتدیکی ٨٠ شهر وقصبه عدادنده داخل اولمغله، آنجق بعضلرینك خرابه‌لری موجوددر. (دودون) معبد مشهورینك دخی بوخطه‌ده بولنمش اولدیغی مروی ومظنوندر. بعده رومالیلر بوخطه‌نك منتهای جنوبنده (نیقوپولیس) اسمیله بیوك بر شهر تأسیس ایتمشلردی، که خرابه‌لری پروزه‌نك بر ساعت شمالنده طار بربرزخده موجوددر. اسکی تسپروتیه‌لیلر خالص پلاسج قومنه منسوب اولوب، خائونیا ومولوسیا اهالیسیله همجنس وهملسان ایدیلر. بر خیلی وقت کندی رؤسالری طرفندن اداره اولندقدن صکره، بر آره‌لق دخی جمهوریت صورتنده اداره اولنمش؛ وبعده مولوسیا حکمداری پیروس طرفندن ضبط، ودها صکره ماکدونیا دولتنه الحاق اولنمشلردی. ماکدونیا ایله برابر رومالیلرك النه کچوب، نهایت بیزانته دولتنك انقراضنه یوز طوتمسی اوزرینه، آرناؤدلغك سائر طرفلرنده اولدیغی کبی، بو جهتده دخی بعض کوچك حکومتلر تشکل ایتمشیدی، که سلطان محمدخان ثانی و بایزید ولی زمان سلطنتلرنده جمله‌سی فتح، وممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنمشدر.

تسپیس { (Thespis) تیاترونك موجدی اولوب، قبل‌المیلاد ٥٤٠ تاریخلرنده آتنه‌ده یاشامش؛ وبعده شهر مذکوردن نفی اولنه‌رق، رفقاسیله برابر بر اوکوز آرابه‌سیله آتیقه‌ده کزمکه، وبو آرابه‌نك اوستنده اجرای لعبیات ایتمکه باشلامشیدی. بعض هائله‌لر ترتیب ایتمشدر.

تسپیوس { (Thespius) اساطیر یونانیه‌یه کوره، تسپیه حکمداری اولوب، ٥٠ قیزك پدری بولنمغله، بونلری هرکوله تسلیم ایتمش؛ وبونلرك قهرمان مذکورله اجتماعلرندن تولد ایدوب (تسپیان) تسمیه اولنان احفادی (یولاس)‌ك تحت ریاستنده ساردنیه‌یه کیدوب، جزیرهٔ مذکوره‌یی اسکان ایتمشلردی.

تسپیه { (Thespies) یونان قدیمده (بیوتیا)‌نك برشهری اولوب، موسه تسمیه اولنان پریلرك عبادتنه مخصوص ابنیهٔ کثیره ایله وبو پریلرك هیکللریله مزین ایدی. ویرانه‌لری (ارینوقاستورون) قربنده مشهوددر.

تُستَر { (شوشترك معربیدر) ایرانك غرب جنوبیسنده واقع (خوزستان) یعنی اهواز ایالتنك اك بیوك شهرلرندن اولوب، ایالت مذکوره‌نك مرکزیدر. کارون ایرماغنك ساحل غربیسنده وزمان قدیمده ایرانك پایتختی بولنمش اولان (سوس) شهری خرابه‌لرینك قربنده اوله‌رق، دیزفولك ٦٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده وبصره‌نك ١٩٥ کیلومتره شرق شمالیسنده واقعدر. ٢٠٠٠٠ قدر اهالیسی وشاپور طرفندن بنا اولنمش بر صو یولی واردر، که جغرافیون عرب عندنده عجایب دنیادن معدوددر. وقتیله بو شهرده غایت قیمتدار اثواب واقمشه اعمال اولنوردی. بو شهر حضرت عمر فاروق (رضه)‌ك زمان خلافتلرنده حضرت موسی الاشعری یدیله فتح اولنوب، مشارالیهك معیتنده بولنمش واوراده شهید اولمش اولان براء بن مالك انصارینك تربه‌سی موجوددر. مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی اولوب، اك مشهورلری ذوالنون مصری اصحابندن وطائفهٔ صوفیوندن (سهل بن عبدالله تستری) در، که بصره‌ده یاشایوب، ٢٨٣ تاریخنده وفات ایتمشدر.

تستریون { بغدادك جهت غربیه‌سنده دجله ایله (باب‌البصره) آره‌سنده بر محله ایدی، که تستر شهری اهالیسیله مسکون اولوب، اوراده قیمتدار اثواب اعمال اولنوردی. بو محله‌دن (تستری) نسبتیله معروف بعض علما چیقمشدر.

تسلی ایران متأخرین شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری (ابراهیم) شیرازلی ودیکری (مرزا معصوم) استرابادلیدر. ایکیسی دخی هندستانه سیاحت ایتمشلردر. ایکیسنك اشعارندن برر بیت ایراد اولونور:

در پریشانی اکر حالم چنین خواهد کذشت
آهم از افلاك واشکم از زمین خواهد کذشت

—

آنچنان کز صفر کردد رتبهٔ اعداد بیش
پایهٔ این ناکسان از هیچ بالا رفته است

تسلیم ایران شعراسندن اوچ ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی شیرازلی محمد هاشمدر؛ که عالمکیرك زماننده هندستانه کیدوب، ١١٠٩ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

غریب کوی توام باوطن چه کار مرا
سپرده ام بتو خودرا بمن چه کار مرا

— ایکنجیسی ینه شیرازلی اولوب، اسمی محمد طاهردر. صحافلق ومجلدلکله مشغول ایمش. شو بیت اونکدر:

از بس زآشنایی مردم رمیده ام
دائم تلاش معنی بیکانه میکنم

— اوچنجیسی میرزا زین العابدیندر، که وطنی معلومز اوله‌میوب، شو بیت دیوانك باشنده‌در:

بنامش میکنم اول رقم منشور دیوانرا
چو تاج شمع زرین میکنم طغرای عنوانرا

تسلیمی کاشان ساداتندن بر شاعر اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کویند بهاری شد وکل آمد و وی رفت
مابیتو ندانیم که کی آمد وکی رفت

تسین (Tessin) ایتالیانك شمالنده بر نهردر، که اسویچره‌ده سنت غوتار طاغندن نبعان ایله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، (مایور) کولی ایچندن کچدکدن، و ١٦٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (پاویه) نك آلت طرفنده (پو) ایرماغنه دوکیلور.

تسین (Tessin) اسویچره جاهیر متفقه‌سندن بر ناحیه اولوب، جاهیر مذکوره‌نك ١٨ نجیسی اعتبار اولونور. ایچندن جریان ایدن آنف البیان نهرك اسمیله مسمی اولوب، شمال شرقی جهتندن (غریزون)، شمالاً (اوری) و(واله) ناحیه‌لریله، جنوب وجنوب شرقی وغربی جهتلرندن دخی ایتالیا حدودیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٨١٨ مربع کیلومتره واهالیسی ١٣٠ ٧٧٧ کشی اولوب، همان جمله‌سی ایتالیان وقتولیکدرلر. مرکزی (لوغانو) قصبه‌سی اولوب، لوقارنو وبلیزونه قصبه‌لری دخی نوبتله مرکز جهوریت اتخاذ اولونورلر. اراضیسی طاغلق اولوب، آلپ سلسله‌سنك جنوبی مائله‌سنده واقع وتسین وادیسندن عبارتدر. لوغانو کولیله مایور کولنك بر قسمی دخی بو ناحیه درونده‌در. پك منبت بعض وادیلری، غایت کوزل مرعالری، کستانه وکراسته آغاجلری، مرمر، بلور وسائر احجاری دخی واردر. بو ناحیه خیلی وقت ایتالیانك الندە اولوب، ١٥١٢ ده اسویچره طرفندن ضبط، و ١٧٩٨ ده جاهیر متفقه صره‌سنه ادخال اولنه‌رق، (بلیزونه) و(لوغانو) اسملریله ایکی ناحیه اتخاذ اولنمش، و ١٨٠٣ ده تسین اسمیله بر ناحیه‌یه جمع ایدلمشدر. اهالیدن منتخب بر بیوك مجلس مبعوثانی اولوب، بو مجلس ایچلرندن ٩ اعضادن مرکب بر هیئت اداره انتخاب ایدر.

تشبیهی (میرزا علی اکبر) کاشان ساداتندن بر شاعر اولوب، هندستانه رحلت، واوراده فقر ودرویشلك طریقنه دخول ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بهر زیارت آمد بر تربت شهیدان
یارب دکر چه داردبا آرمیدهٔ چند

تشمس (مغرب اقصاده بحر محیط ساحلندن بر میل ایچریده و(شفداه) وادیسی اوزرنده پك اسکی بر قصبه اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌دن قالمه بر سوری اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تشن (Teschen) آوستریانك (سلیزیا) خطه‌سنده و(موریش اوستراو) ك ٢٩ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٨٢٠٠ اهالیسی، برقاچ مکتبی، دباغخانه‌لری وچوخه واسلحه فابریقه‌لری واردر. وقتیله سلیزیا دوقه‌لقلرندن برینك مرکزی ایدی.

تضئیفی ایران شعراسندن اولوب، خوانسارلیدر. شعرده‌کی مهارتندن بشقه موسقیده دخی مهارتی وکوزل سسی وار ایمش. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

چون دائره ما ز پوست پوشان توئیم
در دائرهٔ حلقه بکوشان توئیم
کر بنوازی ز دلخروشان توئیم
ور ننوازی هم از خموشان توئیم

تطوان { «تاتوان» ماده‌سنده بیان اولنان قصبه‌نك املای صحیحی اولسه كركدر.

تُطیله { اسپانیانك (ناواره) ایالتنده‌واقع (تودله) قصبه‌سنك عربلر عندنده معروف اسمیدر. حكومت امویه زماننده بعض علما وسائر مشاهیر اسلامك وطنی بولنمشدر. [«تودله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تُطیه { مصرك (سمنودیه) ناحیه‌سنده بركوچك قصبه اولدیغنی یاقوت حموی ذكر ایدیور.

تَعِز { یمن ولایتنده لوا مركزی بر قصبه اولوب، جبل سرانك ایكی شعبه‌سی آره‌سنده بر وادیده، صنعانك تخمیناً ٢٥٠ كیلومتره‌جنوب شرقیسنده واسكله‌سی اولان مخانك ٧ كیلومتره شرق شمالیسنده واقعدر. الیوم یالكز ١٢٠٠ قدر نفوسی، برباغچه‌سی وبرقاچ قیشله‌سی وسائر ابنیهٔ میریه‌سی واردر. وقتیله دها بیوك ومعمور بولنمش اولدیغی اطرافنده‌كی ویرانه‌لردن آكلاشیلیور. یاقوت حموی تعزی یمنك قلاع متینه ومشهوره‌سندن عد ایدیور. — تعز قضاسی: دیشراق، ترتب‌الغم، قاعره ومغنیه اسملریله ٤ ناحیه‌یی و ١٦٢ قریه‌یی جامع اولوب، شرقاً حجریه، شمالاً عدین، غرباً مخا قضالریله، جنوب شرقی جهتندن‌دخی عدن مضافاتیله محدوددر. اراضیسی طاغلق ومحصولداردر.

تعز { سنجاغی. یمن ولایتنك منقسم بولندیغی درت سنجاغك‌بری اولوب، خطهٔ یمانیه‌نك جنوب غربی قسمندن عبارت اولمغله، شمالاً حدیده، شمال شرقی جهتندن صنعا سنجاقلریله، شرقاً انكلتره‌نك النده بولنان عدن مضافاتیله، جنوباً عدن كورفزیله، غرباً دخی باب‌المندب بوغازیله وبحر احمرله محاطدر. تعز، اب، عدین، قعطبه، حجریه ومخا اسملریله ٦ قضایه منقسم اولوب، ١٠ ناحیه و ٤٤٧ قریه‌یی جامعدر. سرا سلسلهٔ جبالی بو سنجاغی دخی شق ایدوب، جهت شرقیه‌یه‌طوغری برطاقم قوللر صالار. بو سلسله‌نك شرقی مائله‌سندن آقان صولرك چوغی عدن‌جوارنده بحرمحیطه دوكیلن (تبین) نهرینه‌وسلسلهٔ مذكوره‌نك غربی مائله‌سندن آقانلر دخی بحر احمره منصب اولورلر. آنجق بو نهرلرك چوغی یالكز یاغمور موسملرنده آقوب، سائر وقتلرده قورو وادیلردن عبارتدر. ساحل بحره متوازیاً ممتد اولان دوز یری تهامه‌دن معدود اولوب، همان چول حالنده ایسه‌ده، طاغلق جهتلری كوزل وادیلر وپك منبت اراضی‌یی حاویدر. محصولاتی قهوه، پاموق، چوید، بغدای، آرپه دوره، سیسام، مصر بغدایی، بقله، خردال، خشخاش، خرما وسائره‌دن عبارتدر.

تعظیما { ایرانك قم شهری شعراسندن ومیرزا صائبك تلامذه‌سندندر. شو بیت جمله‌ اشعارندندر:

كدازد برق آه آتشینم سنك خارارا
شرر پرواز سازد نالهٔ من ریك صحرارا

تعین { ایران شعراسندن اولوب، كاشانلیدر، واصفهانده یاشامشدر. شو بیت اشعارندندر:

در ره عشقش كر از منزل خبر میداشتم
میدویدم آنچنان كز پوست بیرون میشدم

تغُرت { (یاخود تغورت) صحرای‌كبیرك جزائره منسوب قسمنده وبسكره‌نك ٣٠٠ كیلومتره جنوبنده همنامی برواحك اورزنده واقع بر قصبه اولوب، سورله وخندقله محاطدر. ٤٠٠٠ قدراهالیسی‌واهمیتلی بازاری‌واردر. — تغرت واحی شمالدن جنوبه ١٤٨ كیلومتره طولنده اولوب، چول ایله محاط منبت ومحصولدار اراضیدن عبارتدر. ٢٥ قریه‌سی، ٤٠٠ خرما آغاجی، بر چوق آرتوازقیولری، حبوبات، زیتون، نار وسائر محصولاتی ومشهور بالی واردر.

تغزغز { ترك اقواممندن بر قوم اولدیغی كتب عربیه‌ده مذكور اولوب، قیرغیز قوممندن عبارت اولمسی ملحوظدر.

تغلب { (ابوالعباس احمد) اعاظم علما واقتیادن اولوب، كوفه‌ده زماننك امامی ایدی. ٢٩٠ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر.

تُغلَق { دهلی حكمدارلرندن سلطان غیاث الدین بلبانك كوله‌سی اولوب، اوغلی غیاث‌الدین ٧٢١ تاریخ هجریسنده دهلی تختنه‌جلوسه موفق اولمش؛ ونسلندن (محمد شاه تغلق) اسمیله ٢ و(غیاث‌الدین تغلق) و(فیروز شاه تغلق) اسملریله دخی دیكر ایكی حكمدار دهلیده سلطنت سورمشلردر. [«غیاث‌الدین تغلق، محمد شاه تغلق وفیروز شاه تغلق» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تفتازان { خراسانده نسا مضافاتندن بر بيوك قريه‌اولوب، مشاهير قراء ومفسريندن وامام غزالی تلامذه‌سندن (ابو بكر عبد الله بن ابراهيم تفتازانی) وعلامهٔ شهير (سعدالدين تفتازانی) ايله سائر برچوق علمانك مسقط رأسيدر.

تفتازانی { (سعدالدين مسعود بن عمر) اعاظم علمای اسلامدن اولوب، ٧٢٢ تاريخ هجريسنده خراسانده (نسا) جوارنده واقع تفتازان قريه‌سنده طوغمش، و٧٩٢ ده سمرقندده وفات ايتمشدر. تيمورلنكك خدمتنده بولنمش، وبو جهانكير طرفندن پك چوق حرمت وتعظيمه نائل اولمش ايدی. تفسير وفقه وعقائد وسائر علوم متداوله‌ده عصرينك فريدی اولوب، علوم مذكوره‌نك جمله‌سنده تأليفات معتبره‌سی اولمغله، تأليفاتی كندندن اولكی تأليفاتك چوغنی ابطال ايتمش، وبتون علما كنديسنك كتابلرينی شرح وتحشيه وتدريسله اشتغاله باشلامش اولدقلرندن، تفتازانی علمای اسلام دورينی ايكی‌يه بولوب، كنديسندن اول كلمش اولانلره متقدمين ومشاراليهدن صكره كلنلره متأخرين نامی ويرلمشدر. تفتازانيدن اول مغول تخريباتی مدنيت اسلاميه‌يه بر فاصله ويرمش، وممالك اسلاميه‌ده علم وعلما همان قالمامش اولديغندن، تفتازانی معارف اسلاميه‌ده يكی بر دور آچمش ايسه‌ده، حيفا كه بو يكی معارف علوم شرعيه ايله علوم آليه‌دن عبارت قالوب، متقدمين علمای اسلامك فنون عقليه وحكميه‌ده‌كی ثمرات سعی وهمتلری متروك ومهمل براقلمشدر. تفتازانی رومه دخی سياحت ايدوب، علمای عثمانيه ايله بعض مباحث علميه وشرعيه‌ده بولنمش، وبونلره غلبه چالمغله، اووقتدن بری مملكتمزده دخی تفتازانينك تأليفاتی اساس تدريس اتخاذ اولنمشدر. علمای رومی يزيده لعنتی تجويز ايتمكه قانديران دخی علامهٔ تفتازانيدر. تأليفاتی بروجه آتيدر: حديثده «كتاب الاربعين»، نحوده «ارشاد الهادی»، «تلخيص» اوزرينه «مطول» و «مختصر» عنوانلريله ايكی شرحی، «التلويح فی كشف حقايق التنقيح»، «تهذيب المنطق والكلام»، «شرح الشمسية»، «شرح العزی»، «شرح عقائد النسفی»، «كتاب الفتاوی الحنفية»، «كشف الاسرار وعدة الابرار» عنوانيله فارسی بر تفسير شريف، «شرح المفتاح للسكاكی»، علم كلامه دائر «مقاصد الطالبين» وبونك «جامع» عنوانيله شرحی، «شرح منتهی السؤال والعمل فی علمی الاصول والجدل»، «شرح نوابغ الكلم» وسائره.

تفته { (منشی هركوپال سكندر آبادی) هندستانك مشاهير شعراسندن وبرهمنلردن اولوب، لسان فارسيده ٥ بيوك ديوانی و «تضمين كلستان» عنوانيله بر اثری واردر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

چند كويی كه نشان نيست زخونين كفنان
مكر اين لاله كه بينی ز شهيدان تونيست

تفرنو { مغربده برقه ايله مجديه آره‌سنده بر قصبه اولديغنی ياقوت حموی ذكر ايديور.

تفضل حسين خان { هندستان نوابلرندن مظفرجنكك اوغلی اولوب، ١٧٥٧ تاريخ ميلاديسنده انكليزلره قارشی بيوك بر قيام ترتيب ايتمش؛ وانكليزلره پك چوق تلفات ويرديردكدن صكره، دردست ايديلوب، اعدامنه حكم اولنمش ايسه‌ده، بعده هندستان طوپراغنی ترك ايتمك شرطيله، بو جزادن عفو اولنمغله، مكهٔ مكرمه‌يه كلمشيدی.

تفليس { بلاد قافقاسك اك بيوك واك مشهور شهری اولوب، وقتيله كرجستانك پايتختی ايدی، واليوم روسيه‌يه تابع اولان بلاد قافقاسك مركز عموميسی وهمنامی اولان ايالتك مركزيدر. كور ايرماغنك ايكی كنارنده و ٤١°٤١′ عرض شمالی ايله ٤٢°٣٠′ طول شرقيده واقعدر. كرجی، ارمنی، ترك، عجم وروسدن مركب ١١٠٠٠٠ اهاليسی، چارشيسی، بر روس وبر ارمنی مكتب اعداديسی، بيوك بر كليساسی، بر جامع شريفی، متعدد قيشله‌لری، غايت نافع كوكوردلی قابليجه‌لری، وپك ايشلك تجارتی واردر. پوتی وباطومدن باكويه‌كيدن دميريول خطی بو شهرك ايچندن كچر. روايته كوره بشنجی قرن ميلادی اواسطنده تأسيس اولنوب، حضرت عثمان بن عفان (رضه) ك زمان خلافتنده حبيب بن مسلمه طرفندن صلحاً فتح اولنه‌رق، ضميمهٔ ممالك اسلاميه اولمش؛ واووقتدن مدنيت اسلاميه‌نك جملهٔ مراكزندن اولوب، (ابو احمد حامد بن يوسف تفليسی) كبی بعض مشاهير علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. ٥١٥ تاريخ هجريسنده كرجيلر ملكشاه

سلچوقینك اوغللری محمود ومسعود آره‌سندكی مباینتدن بالاستفاده، تفلیسی ضبط ایله، اهالیٔ اسلامیه‌سنی طاغیتمشلردی ٦٢٣٠ ده جلال الدین منكبرتی بن خوارزمشاه تفلیسی ضبط واسترداد ایتمش ایسه‌ده، براقدیغی والینك ظلمی نتایجندن اوله‌رق، بر سنه صكره كرجیلر شهری یكیدن ضبط واحراق ایلمشلردی. بعده چنكیز خان طرفندن یكیدن تخریب اولنمشدی. ٩٨٦ ده سلطان مراد خان ثالث دورنده فتح اولنه‌رق، اوقتدن كاه ممالك عثمانیه وكاه ممالك ایرانیه‌دن معدود بولنمشدر. ١٢١٠ تاریخنده آغا محمد خان قاچار طرفندن یكیدن تخریب، و ٦ سنه صكره كرجستانك صوك حكمداری طرفندن روسیه دولتنه ترك اولنمشدر. روسلر بلاد قافقاسه مركز عمومی اتخاذ ایده‌رك، اعمار وتوسیعنه سعی ایتمشلرسه‌ده، ینه ابنیه‌سی غیر منتظم وسوقاقلری طار وغیر مستویدر. — تفلیس ایالتی بلاد قافقاسك ایالات مركزیه‌سندن اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك جنوبنده واقع وكور ایرماغی حوضه‌سنك قسم اعلاسندن عبارتدر. غرباً وشمال غربی جهتندن قوطایی، شمالاً ترك، شمال شرقی جهتندن داغستان، جنوباً دخی یلیزاوتوپول، اریوان وقارص ایالتلریله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٠٣٤٥ مربع كیلومتره واهالیسی ٧٢٦٦٧٥ كشیدن عبارت اولوب، كرجی، ارمنی، ترك وسائره‌دن مركبدر. بو ایالت كرجستان خطه‌سندن عبارت اولوب، اهالیٔ اصلیه‌سی حسن اندام وتناسب اعضالریله مشهوردر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، كور ایرماغیله بوكا دوكیلن انهار كثیره‌نك وادیلرنده پك منبت یرلری دخی واردر. جنوب غربی قسمنده بر چوق كوللر دخی بولنیور.

تفلیسی { (عیسی الرقی) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، آل حمداندن سیف الدوله‌نك خدمتنده بولنمشدر. طبده وسائر بعض علومده ید طولی صاحبی اولوب، امر تداویده دخی بیوك بر مهارت وموفقیتی وار ایدی. طبه متعلق بر قاچ تألیفی اولدیغی كبی، لسان سریانیه واقف اولمغله، لسان مذكوردن دخی بعض كتب طبیه‌یی عربیه ترجمه ایتمش؛ وبوندن طولایی مشار الیه سیف الدوله‌نك احسان ومكافاتنه نائل اولمش ایدی.

تغنی { قونیه ولایتنك بوردور سنجاغنده قضا مركزی بر كوچك قصبه اولوب، بوردورك ٥٠ جنوب غربیسنده واقعدر. جبال ایله محاط اولوب، معدنلری چوقدر. اهالیسی ١٠٠٠ كشی راده‌لرنده‌در. — تغنی قضاسی بوردور سنجاغنی تركیب ایدن اوچ قضانك بری اولوب، لوانك قسم جنوبیسندن عبارتدر. ملحق اولان كولحصار ناحیه‌سیله برابر ٥٣ قریه‌دن مركب اولوب، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ١٢٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌دن عبارتدر. (كرنیز) چایی بو قضاده نبعانله شمال غربیه طوغری جریان ایده‌رك، اراضیسنی سقی ایتدكدن صكره، منتشا سنجاغنه كیروب، آق دكیزه دوكیلور. كولحصار ناحیه‌سنده بر كول بولنوب، بالیغی چوقدر. درون قضاده ٩ جامع، ٢٠ مسجد، ٢١ مكتب و ١٠ دكرمن موجوددر.

تُقتمش خان { دشت قپچاق حاكی اولوب، ٧٩٨ ده تیمورلنك طرفندن مغلوب اولمشدر.

تقی { (امام محمد —) [«محمد تقی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تقی { (میرزا —) ایران شعراسندن اولوب، ملوك صفویه‌دن شاه سلیمانك قورچیلرندن ایدی. شو بیت اونكدر:

در فضای تنك دل راحت نمیكیرد قرار
كوبی آبادانیٔ نزدیك این ویرانه نیست

تقی { (میر —) هندستان شعراسندن اولوب، اكره‌ده طوغمش؛ و ١٢٢٥ ده لكهنوده وفات ایتمشدر. فارسی واردو لسانلرنده بر قاچ دیوانی ودیكر بعض تألیفاتی واردر.

تقیا { ایران شعرا وعلماسندن اولوب، شوستری اولدیغی حالده: هندستانه رحلتله، اكبر شاهك منظوری اولمش؛ وجهانكیرك سلطنتنده قدری برتر اولوب، مسند صدارتی دخی احراز ایلمش ایدی. ١٠٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. هیئته دائر بر كتابی ودیكر بعض آثاریله بر چوق اشعاری واردر. شو بیت اونكدر:

من بندهٔ این رسم كه دچارسوی عشق
باهركه نه غارت زده سودا ننمایند

تقی اصفهانی { بو مخلصله اصفهانلی ایكی شاعر اولوب، برنجیسی

اكتساب كمالات ايتدكدن صكره، هندستانه رحلت ايده‌رك، بر مدت دكنده ابراهيم قطب شاهك خدمتنده بولنمش؛ وبعده حجه كيدوب، بو سفرده وفات ايتمشدر. شو رباعى جمله‌ٔ اشعارندندر:

لطف باغير غايتى دارد
جور باما نهايتى دارد
كوش بر حرف مدعى تاچند
هركه بينى حكايتى دارد

— ايكنجيسى (آقا تقى) ينه هندستانه رحلتله، جهانكير پادشاهك خدمتنه كيروب، شهزاده پرويزك مربيلكنه تعيين اولنمشيدى. شو بيت اونكدر:

آن خون دل فشاند واين خون دل بخورد
فرق اين قدر بود زلب زخم تالبم

تقى الدين بغدادى
(على بن عبد العزيز) مشاهير شعرادن وفقهاء مالكيه‌دن اولوب، اشعار رائقه‌سيله وبعض قصايديله شهرت بولمش؛ و ٦٨٤ ده وفات ايتمشدر. قصايدينك الك مشهورى اولان «قصيدهٔ دبدبيه» سنك باشلانغيجى شودر:

اى دبدبى تدبدبى انا على بن المغربى
تأدبى ويحك فى حق امير الادب

تقى الدين تميمى
(عبدالقادر) متأخرين علمادن اولوب، «الطبقات السنيه فى تراجم الحنفيه» عنوانيله بر اثر مفيدى واردر. ١٠٠٥ تاريخنده وفات ايتمشدر.

تقى الدين حموى
(شيخ ابوبكر على) مشاهير شعرادن اولوب، (ابن حجه) ديمكله معروفدر. اشهر آثارى مدح نبى (صلعم) حقنده شيخ عزالدين موصلى ايله شيخ صفى الدين حلينك بديعيه‌لرينه اعتراضاً نظم ايتديكى بديعيه‌سيدر، كه ١٤٣ بيتدن مركب اولوب، «تقديم ابى بكر» عنوانيله معنوندر. بوكا «خزانةالادب» عنوانيله بر شرح دخى يازمشدر. ٧٦٨ ده حماده طوغوب، ٨٣٧ ده قاهره‌ده وفات ايتمشدر.

تقى الدين سبقى
(بن عبدالكافى) مشاهير علمادن اولوب، علوم وفنون متنوعه‌ده ١٥٠ دن زياده تأليفاتك صاحبيدر. ٧٥٠ تاريخنده وفات ايتمشدر.

تقى الدين سروجى
(على بن منجد) مشاهير شعرادن اولوب، ٦٢٧ تاريخنده طوغمش، و ٦٩٣ ده وفات ايتمشدر.

حقنده بعض غرائب احوال منقولدر. شو برايكى بيت جمله‌ٔ اشعارندندر:

انعم بوصلك لى فهذا وقته
يكفى من الهجران ماقد ذقته
انفقت عمرى فى هواك وليتنى
اعطى وصولا بالذى انفقته

تقى الدين عمر
[«ملك مظفر» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تقى الدين فاسى
(ادبادن اولوب، «شفاء الغرام» عنوانيله براثر لطيفى واردر. ٨٣٢ تاريخنده وفات ايتمشدر. مكه قاضيسى بولنوب، مصر وشامك وقوعات تاريخيه‌سنى مبين معتبر براثر دخى يازمشدر، كه اسپانياده واقع (اسقوريال) كتبخانه‌سنده بر نسخه‌سى موجوددر.

تقى الدين مقريزى
[«مقريزى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تقى اوحدى
(ميرتقى الدين محمد بلبانى) ايران شعراسندن وساداتدن اولوب، مظنه‌دن شيخ اوحدالدين بلبانينك احفادندن ايدى. اصفهانده طوغوب، بر مدت شاه عباس ماضينك خدمتنده بولندقدن صكره، ١٠٠٥ تاريخنده هندستانه رحلتله، جهانكيرك وشاهجهانك زمان سلطنتلرنده اكبر آباد واجير وكجراتده ياشامشدر. شعر وانشاده فريد عصرى اولوب، «عرفات» عنوانيله مفصل بر تذكرة الشعراسى، «عرفان» عنوانيله بونك مختصرى، «يعقوب ويوسف» و «كعبه‌مدار» عنوانلريله ايكى منظومه‌سى، لغته دائر «سرمهٔ سليمانى» عنوانيله بر كتابى، مرتب ديوانى وبرچوق قصائد ومثنوياتى واردر. ١٠٣٠ ده وفات ايتمشدر. شو بيت جمله‌ٔ اشعارندندر:

اى قاصد اكر حال تقى يار بپرسد
از ديده همين خون جكر بار ودكرهيچ

تقى شوسترى
(ايران شعرا وعلماسندن اولوب. اكبر شاهك زماننده هندستانه رحلتله، مشاراليه طرفندن شاهنامه‌نك نثره تحويلنه مأمور اولمش ايسه‌ده، بوكا موفق اوله‌مامشدر. شو بيت اونكدر:

كر دست نى دهدكه برويت نظر كنم
بارى دهان بياد لبت پر شكر كنم

تقى كاشى
(كاشان شعراسندن بو مخلصله ايكى كشى اولوب، برنجيسى

حافظ وموسیقی‌شناس اولمغله برابر، خوش رو وخوش الحان برذات اولمغله، (بلبل کاشی) دیمکله مشهوردر. شو بیت اونکدر :

اکر پیکان تیر او نبودی دردل چاکم
باین بیطاقتی آرام کی میبود درخاکم

— ایکنجیسی ساداتدن اولوب، (مروارید کاشی) دیمکله متعارفدر. حسن خطده دخی شهرتی واردر. هندستانه رحلته، بقیهٔ عمرینی دکنده کچیرمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر :

هر جا سوزیست آشنایی دل ماست
هرجا دردیست ازبرای دل ماست
آن شعله که برق خرمن مجنون بود
جاروب کش دور سرای دل ماست

— ۹۹۳ تاریخنده وفات ایتمش و« خلاصة الاشعار وزبدة الافکار » عنوانیله بر تذکرة الشعرا یازمش اولان (تقی الدین محمد کاشی بن شرف الدین علی حسینی) بو ایکی شاعرك بری میدر یوقسه آیری بر شخص میدر تحقیق اولنه‌مدی.

تقی مازندرانی { (میرزا —) جملهٔ شعرای ایراندن اولوب، شو بیت اونکدر :

ز دام اشك چون پروانه فارغ بال میکردم
چراغ هرکه روشن میشود خوشحال میکردم

تقیهٔ ارمنازیه { (ام علی) المشهوره شاعره وادیبه‌لردن اولوب، سوریه‌ده واقع (ارمناز) قریه‌سنه نسبتله یاد اولنور. اعیان علمادن ابوالفرج غیث بن علی صورینك کریمه‌سی وتاج الدین ابو الحسن علی بن فاضلك والده‌سی ایدی. علم وفضلی شعر وفصاحتنه غالب اولوب، برمدت اسکندریه‌ده حفاظ حدیثدن ابو طاهر سلفینك درسنه دوام ایتمشدی. ۵۰۵ تاریخنده دمشقده طوغمش، و۵۷۹ ده وفات ایتمشدر. شیخ مشارالیه حقنده سویلمش اولدیغی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر :

لو وجدت السبیل جدت بمجدی
عوضا عن خمار تلك الولیده
کیف لی ان اقبل الیوم رجلا
سلکت دهرها الطریق الحمیده

— (تقیه بنت احمد)، (تقیه بنت اموسان) و(تقیه بنت فهد) دخی مشاهیر محدثاتدن اولوب، اوچنجیسی امام سیوطینك اشیاخندندر.

تقی همدانی { همدان سادات وشعراسندن اولوب، هندستانه رحلته، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

آب از دل من خورد خدنگش
چون تازه نهال برلب جوی

تکدمپت { یاخود تغدمپت (Tékèdempt, Tagdempt) جزایرده شلیف نهرینك منصبی قربنده اوله‌رق جزایرك ۲۶۰ کیلومتره جنوب غربیسنده ووهرانك ۱۴۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده واقع بر قصبه اولوب، اسکی روماليلرك (قاداوم قاستره) دیدکلری قصبه‌نك عینی اولمسی محتملدر. ۱۵۰ سنه ادریسیلرك تحت حکمنده بولندقدن صکره، فاطمیلر طرفندن تخریب، وبعده تعمیر اولنمش ایدی. اخیراً امیر عبدالقادر طرفندن مرکز اتخاذ اولنه‌رق، ۱۸۴۷ تاریخنده فرانسزلر طرفندن ضبط اولنمشدر. بو املا ایله جغرافیون عرب آثارنده کورلیوب، یاقوت حوینك (تامدنت) اسمیله ذکر ایتدیکی قصبه‌نك عینی اولمق احتمالی واردر.

تکر آباد { تکه سنجاغنك ساحلنده وتخته‌لی طاغك اتکنده بر قریه اولوب، (فاسلیس) مدینهٔ قدیمه‌سنك موقعنده بولنمغله، اطرافنده بر چوق آثار عتیقه مشهوددر.

تکرور { عرب جغرافیونك بلادسودانه ویاخود سودانك قسم وسطیسنه ویردکلری اسمدر. اهالئ محلیه‌نك دخی وطنلرینی بو اسمله یاد ایتدکلری مرویدر. [« سودان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تکریت { عراق عربده بغداد ایله موصل آره‌سنده ودجله‌نك ساحل غربیسنده اوله‌رق بغدادك ۱۶۰ کیلومتره شمال غربیسنده وموصلك ۲۰۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، مدنیت اسلامیه زماننده بیوك ومشهور بر شهر ایدی. متانتیله مشهور بولنمش اولان قلعه‌سی الیوم خرابدر. بو شهر ملوك فرسدن شاپور بن آردشیر طرفندن تأسیس اولنه‌رق، حضرت عمر فاروقك زمان خلافتنده هجرت نبویه‌نك ۱۶ نجی سنه‌سی سعد بن وقاص طرفندن کوندریلن (عبدالله بن معتم) یدیله عنوة فتح اولنمشدر. مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی اولوب، برچوق وقایع تاریخیه‌یه مصدر اولمشدر. شمدیکی حالده کوچك برقصبه اولوب، سامرا قضاسنه ملحق بر ناحیه‌نك مرکزیدر.

تكريتى { (ابو تمام كامل بن سام) مشاهير صوفيوندن اولوب، بغدادده‌كى رباط زوزنى شيخى بولنمش، و٥٤٨ تاريخنده وفات ايتمشدر. — [«ابو نصر تكريتى» و«فضل بن جرير تكريتى» ماده‌لرينه دخى مراجعت بيوريله.]

تكزاس { (Texas) آمريقاى شمالى ممالك مجتمعه‌سنى تشكيل ايدن جمهوريتلرك برى اولوب، مكسيقه كورفزى بوينجه ممتد اولور. شمالاً «هنديلر مملكتى»، شمال شرقى جهتندن آرقانساس، شرقاً لويزيانه جمهوريتلريله، جنوباً وجنوب شرقى جهتندن مكسيقه كورفزيله، جنوب غربى جهتندن مكسيقه حدوديله، غرب شمالى جهتندن دخى يكى مكسيقه جمهوريتيله محدوددر. جماهير مجتمعه‌نك وسعت اراضيجه الك بيوكى اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٦٨٨ ٣٤٣ مربع كيلومتره واهاليسى ١ ٥٩١ ٩٤٧ كشيدر. جهت غربيه‌سنده بولنان (آپاش) و(غوآدالوپه) جبالندن بشقه قاله آلنه‌جق طاغلرى اولميوب، اراضيسى دوز وغايت منبت اووه‌لردن عبارتدر. مياه جاريه‌سى دخى پك چوق اولوب، انهارينك الك بيوكى مكسيقه حدودينى آيران (ريو غرانده دل نورته) وايكنجى درجه‌ده شمال شرقى حدودينى تفريق ايدن (ريد ريور) ايرماقلرى اولوب، بونلرك ايكيسى آره‌سنده غربدن باشلايه‌رق: نوئچس، سان آنتونيو، غوآدلوپه، ريو قولورادو، ريو برازوس، ترينيتى، نچس وسايرنه نهرلرى دخى جنوب شرقى‌يه طوغرى متوازياً آقه‌رق، ومنبت اووه‌لرينى سقى ايده‌رك، مكسيقه كورفزينه دوكيلورلر. (پقوس) نهرى دخى الك بيوك چايلرندن اولوب، (ريو غرانده دل نورته) ايرماغنه دوكيلور. نهرلردن اكثرينك منصبلرنده قوم سدلرى بولنيور. سواحلنده بر چوق قويلر بولنوب، الك بيوكى (غالوستون) قويدر. هواسى معتدل وصاغلام اولوب، اوتلرى اوزون واسع چايرلرى وچام، ميشه، سروى ومانوليه آغاجلرينى حاوى بيوك اورمانلرى واردر. باشليجه محصولاتى شكر قامشى، پاموق، توتون، مصر بغدايى وسائره‌در. دمير يوللرى چوقدر. مركزندن بشقه باشليجه شهرلرى (سان آنتونيو)، غالوستون، هوستون، دالاس وسائره‌در. تكزاس الك اول اسپانيوللر طرفندن اعمار اولنه‌رق، مكسيقه‌دن معدود ايدى. مكسيقه‌نك استقلاليله جماهير متفقه حالنه وضعنده تكزاسك بر جمهوريت اتخاذ اولنه‌جق قدر اهاليسى اولمديغندن، (قوآهويلا) يه الحاق اولنمشيدى. او صره‌ده مكسيقه حكومتنك مساعده‌سيله ممالك مجتمعه انكليزلرندن برچوق اهالى تكزاسه هجرت ايتمشيدى. بعده ١٨٢٩ ده تكزاس اهاليسى آيريجه استقلال دعواسنه قالقيشوب، خيلى وقت مكسيقه‌ليلره قارشى حرب ايتدكدن صكره، ١٨٣٧ ده استقلاللرى دول سائره طرفندن تصديق اولنمش؛ و١٨٤٥ ده تكزاس جمهوريتى، مكسيقه‌نك تعجيزاتندن قورتلمق ايچون، ممالك مجتمعه‌يه التحاق ايتمش؛ وبوندن طولايى ممالك مجتمعه ايله مكسيقه آره‌سنده بر محاربه وقوع بولوب، مكسيقه‌ليلرك مغلوبيتنى انتاج ايتمشدى. بر مجلس مبعوثانى وبر مجلس اعيانى اولوب، ٣ سنه مدتله انتخاب اولنور بر رئيس جمهورك تحت رياستنده بولنور.

تكزل { (Texel) فلمنكك ساحل شماليسنده، بحر شماليده و(زويدرزه) نك شمال غربى كوشه‌سى قارشيسنده بر آطه اولوب، بويى ٢٦ واكى ١٢ كيلومتره‌در. ٦٥٠٠ اهاليسى واردر. مركزى همنامى اولان بر بيوك قريه‌در. بو آطه‌نك صولرنده بر قاچ محاربهٔ بحريه وقوع بولمشدر.

تكس { (Tékès) چونغارياده بر نهردر، كه غربدن شرقه طوغرى آقه‌رق، تقريباً ٤٠٠ كيلومتره‌لك جريانندن صكره، (ايلى) ايرماغنه دوكيلور. بو نهرك واديسى جنوباً (تيان شان) سلسله‌سيله محدود اولوب، بو سلسله‌نك بر قاچ بوغازندن تركستان شرقى ايله اختلاط ايدر. بو وادى ١٨٧١ تاريخنده چونغاريانك سائر طرفلريله برابر روسيه طرفندن ضبط اولنه‌رق، چين دولتى طرفندن اعاده‌سى طلب اولنمقده‌در.

تُكُش { (سلطان علاء الدين — خوارزمشاه) خوارزم وخراسان جهتلرنده حكومت سورن خوارزمشاهيان سلاله‌سنك بشنجى حكمدارى اولوب، ايل آرسلانك اوغليدر. ٥٧٦ تاريخنده كوچك برادرى سلطان شاهى مغلوب ايتمكله، تخته جلوس ايدوب، ٥٩٠ ده (رى) حدودنده سلطان طغرل سلجوقى‌يى مغلوب ايده‌رك، عراقى دخى ضبط ايتمش؛ و٢٨ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٥٩٦ ده خناقدن وفات ايلمشدر.

تكفور طاغى { وزبانزدى تكير طاغ (Ro-dosto) مرمره دكيزينك

شمال غربی ساحلنده واستانبولك ١٢٧ كیلومترهٔ غربنده بر قصبه اولوب، ادرنه ولایتنه ملحق همنامی اولان سنجاغك مركزیدر. قصبه دكیزك اوزرنده بر نصف حلقه تشكیل ایدن بر قاچ تپه اوزرنده مؤسس اولوب، منظره‌سی پك كوزل ایسه‌ده، سوقاقلری طار وغیرمنتظم وقالدیرملری بوزوق اولدیغندن، ایچریسی كوزل دكلدر. اسكی بر سورله محاطدر. اهالیسی ٢٣٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، ١٢٠٠٠ ی مسلم وقصوری ارمنی، روم ویهودیدر. بر قاچ جامع شریفی، روم وارمنیلره مخصوص بیوك كلیسالری، ذكور واناثه مخصوص آیری آیری رشدیه وابتدائیه مكتبلری، روم وارمنیلره مخصوص رشدیه وابتدائیه مكاتبی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. بوستانلری چوق اولوب، قاربوزی مشهور اولمغله، استانبوله وسائر طرفلره كلیتله اخراج اولنور. قصبه‌ده كلیتله سجوق دخی اعمال اولنه‌رق، باشلیجه استانبوله نقل اولنور. لیمانی بوغیسه‌ده، هفته‌ده بر قاچ دفعه واپور وخیلی كیلر اوغرار. اوكنده اسكیدن قالمه بعض سدلر ودیوارلر بولندیغندن، لیمانك انشاسی دخی پك قولایدر، كه اوتقدیرده اهمیت تجاریه‌سی ومعموریتی آرته‌جغنده شبهه یوقدر. پك اسكی برقصبه اولوب، زمان قدیمده (بیسانته Bisanthe) اسمیله یونان مستملكاتندن ایدی. بعده (رادستوس Rœdestus) اسمیله تسمیه اولنه‌رق، الیوم السنهٔ اجنبیه‌ده (رودوستو) اسمیله معروفدر. دولت عثمانیه‌نك ابتدای تشكلنده مستقل بر كوچك قرالك تحت اداره‌سنده بولنمغله، عثمانلیلر طرفندن ارمنیجه‌دن مأخوذ و«قرال» معناسنه دال اولان (تكفور) كلمه‌سندن مركب اسم حاضریله تسمیه اولنمشدر. — تكفورطاغی قضاسی همنامی اولان سنجاغك مركز قضاسی وبو لوایی تركیب ایدن ٤ قضانك بری اولوب، (اورته‌جه) و(اشقلر) ناحیه‌لریله برابر ٣١ قریه‌یی جامعدر. شمال شرقی جهتندن چورلی، شمال غربی جهتندن خیره بولی، غرباً معلقره قضالریله، غرب جنوبی جهتندن كلیبولی سنجاغیله، جنوب شرقی جهتندن دخی مرمره دكیزیله محاط ومحدوددر. اهالیسی تقریباً ٣٥٠٠٠ كشی اولوب، نصفندن زیاده‌سی مسلمدر. ایكنجی درجه‌ده اكثریت روملرده اولوب، ارمنی ویهودیلر یالكز مركزده بولنورلر. قضانك محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر.

تكفور طاغی { سنجاغی. ادرنه ولایتنی تركیب ایدن ٦ سنجاغك بری اولوب، مرمره دكیزینك شمال غربی جهتنده كی آچیق بر كورفزك اطرافنده واقع اولمغله، شرقاً چتالجه مستقل سنجاغیله، شمالاً قرق كلیسا، شمال غربی جهتندن ادرنه، جنوب غربی جهتندن كلیبولی سنجاقلریله، جنوباً دخی مرمره دكیزیله محاطدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌لق اولوب، كوزل ومنبت وادی وبایرلری دخی واردر. تكفور طاغی ایله دیكر بر طاقم تپه‌لر ساحله متوازیاً ممتد اولمغله، یالكز برقاچ كوچك دره مرمره‌یه دوكیلوب، سنجاغك اكثر طرفلری اركنه حوضه‌سنه تابعدر، ومیاه جاریه‌سی نهر مذكوره دوكیلور. بونلرك الك بیوكی خیره‌بولیدن كچن بوجه دره‌سیدر. سنجاغك نفوسی ٩٦٦٣٤ كشیدن عبارت اولوب، ٤٠٧٦١ ی مسلم، ٣٨٤٣٤ ی روم، ١٠٩١٧ سی ارمنی، ١٦٢٥ ی یهودی وقصوری ملل مختلفهٔ سائره‌یه منسوبدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، اورمان ومرعالری دخی چوق اولمغله، اودون وكومور وبر مقدار كراسته چیقار، وقیون، صیغیر، كچی وسائر حیوانات دخی یتیشدیریلیر. درون لواده ٨١ جامع ومسجد، ١٩ تكیه، ١ معمور و٣ خراب مدرسه، ٧ تربه، ١٩١ چشمه، ١ كتبخانه، ٤ رشدیه و ٦٩ ابتدائیه مكتبی، ٤٥ كلیسا، ١ حاورا، ١ خسته‌خانه، ٤ تلغرافخانه، ١٧٧٥ دكان، ٣٠٥ مغازه، ٥٧ خان، ٨٢ فرون، ٩ حمام، ١٠٦ دكرمن، ١ شباق طولابی، ٢٨ یاغخانه، ١٣ دباغخانه، ١٠ كرمیتخانه وساحلده ٣ فنار و٢ قرانتینه موجوددر. دمیر یول خطی یالكز چورلی قضاسنك ایچندن وخیره بولی قضاسنك حدودندن كچوب، درون لواده ٣ موقفی واردر. سنجاق تكفور طاغی، چورلی، خیره بولی ومعلقره اسملریله ٤ قضایه منقسم اولوب، ١٢ ناحیه و٢٢٦ قریه‌یی جامعدر.

تكلمبورغ { (Tecklembourg) پروسیه‌نك رین ایالتنده و(مونستر) ك ٣٢ كیلومتره شمال شرقیسنده بر كوچك قصبه اولوب، وقتیله مستقل برقونتلغك مركزی ایدی. شمدیكی حالده یالكز ١٢٠٠ اهالیسی واردر.

تَكله { فارسده حكومت سورن اتابكان سلاله‌سنك اوچنجی حكمداری اولوب، زنكی بن مودود بن سلغرك اوغلیدر. ۵۷۰ تاریخنده پدرینك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس ایتمش؛ وعادل ونیكسیرت بر حكمدار اولمغله، وزیری بولنان خواجه امین‌الدین كازرونینك معاونتیله ۲۰ سنه حكومت سوردكدن صكره، ۷۹۰ ده وفات ایتمشدر. بوندن صكره، عم زاده‌سی طغرل وبعده برادری سعد جلوس ایتمشدر.

تَكله { لربزركده حكومت سورن اتابكان سلاله‌سنك اوچنجی حكمداری اولوب، هزار اسفك اوغلیدر. پدرینك وفاتنده تخته جلوسله، فارس اتابكلرندن سعد سلغری ایله درت دفعه محاربه ایده‌رك، جمله‌سنده غالب كلمشیدی. هلاكو خان بغداده كیریكنده، شهر مذكورده اهل اسلامه اولنان معامله‌دن رقته كلدیكنی هلاكویه یتیشدیردكلرینی ایشیدنجه، خوفندن لرستانه فرار، و(مایخشبه) قلعه‌سنده تحصن ایلمش ایسه‌ده، بعده تسلیم اولنمغه مجبور اولوب، تبریزه كیتدیكنده، فرمان هلاكو ایله قتل اولنمشدر.

تَكله { سانته — (Ste Thècle) خرستیانلرك عزیزه‌لرندن اولوب، اناطولینك (ایسوریا) خطهٔ قدیمه‌سندن ایدی. حواریوندن پاولوس طرفندن دین عیسوی‌یه ادخال اولنه‌رق، ایكی دفعه اعدامنه حكم اولندیغی حالده، كرامتله قورتلمش اولدیغی مرویدر. ایلولك ۲۳ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تكلی { (Tékéli) مجارستان زادكاندن اولوب، ۱۶۷۶ تاریخ میلادیسنده آوستریایه قارشی بر اختلال چیقارمش؛ وبر طاقم كوكلیلرك باشنده اولدیغی حالده، ۳ سنه ایمپراطورك عسكرینه مقاومت ایتدكدن صكره، دولت علیهٔ عثمانیه‌نك امدادینه مراجعته مجبور اولمغله، سلطان محمد خان رابع زماننده صدر اعظم مصطفی پاشانك قوماندا سیله ۲۲۰۰۰۰ عثمانلی عسكری كوندریله‌رك، ویانه شهری محاصره اولندقده، صاحب ترجمه دخی عساكر عثمانیه رفاقتنده بولنمش؛ وطرف باب عالیدن مجارستان وسطی بكلكنه نصب اولنمش ایدی. بعده اوستریا دولتی مجارلر حقنده عفو عمومی‌یی اعلان ایتمكله، معیتنده‌كی مجارلر كندیسنی ترك ایتدكلری جهتله، بر قاچ شهر وقلعه غائب ایتدیكندن، حضرت پادشاهك توجهندن دوشمشیدی. ۱۶۹۰ ده سلطان سلیمان خان ثالث طرفندن اردل پرنسلكنه وبعده مجارستانك قراللغنه نصب اولنه‌رق، آوستریایه قارشی غالبانه محاربه ایله، هرمستاد شهرینی ضبط ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً باده پرنسی طرفندن مغلوب اولوب، فیما بعد كندی باشنه حرب ایده‌مه‌مش، ویالكز اسقلاووینا وصربیه‌ده وقوع بولان محاربه‌لرده عساكر عثمانیه رفاقتنده بولنمش ایدی. ۱۶۹۹ده عقد اولنان قارلوویچ معاهده‌سنده مجارستانده‌كی املاكنی استرداده موفق اوله‌مامغله، درسعادته هجرته مجبور اولوب، سلطان مصطفی خان ثانی طرفندن ازمید قربنده كندیسنه ویریلن چفتلكه چكلمش، و ۱۷۰۵ ده اوراده وفات ایتمشدر.

تكمان { ارضروم ولایت وسنجاغنده ارضرومك جنوب شرقیسنده بر كوچك بقعه اولوب، بیك كول طاغنك شمالی اتكلرنده عبارتدر. مراعالری ومیاه جاریه‌سی چوق بریر اولوب، حبوبات وسائره‌دن عبارت اولان محصولاتی دخی چوقدر. ارتفاعی حسبیله یازین جنت آسا بریر اولوب، قیشین قارو وبرودتی چوق اولور. اورمانلری آزدر. بو بقعه ٤۷ قریه‌یی جامع اولوب، یوقاری وآشاغی تكمانناملریله خنس قضاسنه تابع ایكی ناحیه اتخاذ اولنمشدر. آرس ایرماغنك باشی اولان پاسین نهرینك منابعی تكمانده‌در. قطرانلی نام قریه‌سی قربنده نفت معدنی چیقار.

تَكَوش { سلانیك ولایت وسنجاغنده بر قضا اولوب، ولایتك منتهای شمال غربیسنده واقعدر. مركزی اولان قوادار قریه‌سی سلانیكك ۱۲۰ كیلومتره شمال غربیسنده واقعدر. شمالاً كوپریلی، شرقاً استروجه، طوبران وعورتحصار، جنوباً وودینه قضالریله غرباً دخی مناستر ولایت وسنجاغنك پرلیه قضاسیله، محدود ومحاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۸۸ مربع كیلومتره‌دن عبارتدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌لق اولوب، كوزل ومنبت بایر ووادیلری، واسع اورمانلری وپك ایی مراعالری واردر. واردار ایرماغی قضانك قسم شرقیسندن كچدیكی كبی، (زیرنه قره صو) چایی دخی

جنوب غربیسندن شمال شرقیه طوغری جریانله، قضانك اراضیسنی سقی ایتدکدن صکره، مذکور ایرماغه دوکیلور. قوهٔ انباتیه‌جه سلانیك ولایتنك الك کوزل یری اولوب، بغدای آرپه، چاودار، یولاف، مصر، سیسام، پاموق، آفیون وسائر محصولاتی کثرتلیدر. خیلی مقدار ایپك قوزه‌سی وبال دخی چیقار. باغلری دخی چوق اولوب، کلیتلی شراب چیقار. اورمانلرندن سنوی یدی سکز بیك لیرالق کراسته اخراج اولنور. باشلیجه حیوانات اهلیه‌سی صیغیر، قیون، کچی وجزئی مقدار خرکله‌دن عبارتدر. معمولات صناعیه‌سی باشلیجه کلیم، خالی وعباندن عبارتدر. قضا ٩٠ قریه‌دن مرکب اولوب، ٣٩٦٤٠ اهالیسی واردر، که بونلرك‌ده ١٨٥٣٤ ی مسلم، ٢٠٧٠٨ ی بلغار، ٢٥٦ سی یهودی، ١١٣ ی روم و ٢٦٠ ی قبطیدر. درون قضاده ٢٤ جامع شریف، ١ مدرسه، ٢ کتبخانه، ٢٤ اسلام و ٥ بلغار مکتبی، ٦٤ کلیسا، ٥١٠ دکان، ١٥ خان، ١٤ طاش و ٣ اخشاب کوپری وسائره موجوددر. مرکز قضادن بر بچق ساعت مسافه‌ده بهرسنه روز حضرده (قره‌صو) نامیله بر پنایر قوریلوب، ٣ کون سوزر، حیوانات وسائره اخذ وعطاسی اجرا اولنور. سلانیکدن اسکوبه وآوروپایه کیدن دمیر یول خطی قضانك قسم شرقیسی ایچندن کچدیکی کبی، خط مذکور موقفلرندن دخی ایچلریره طوغری بر قاچ شوسه یاپلمشدر.

تکه { آناطولینك قسم جنوبیسنده برخطه اولوب، قونیه ولایتنه ملحق برسنجاق اتخاذ اولنمشدر. مرکزی آنطالیه قصبه‌سی اولوب، آنطالیه کورفزی سواحلیله ایچ طرفلرندن عبارتدر. غرباً منتشا، شمال غربی جهتندن بوردور، شمالاً حمید، شرقاً قونیه وایچ ایل سنجاقلریله محاط اولوب، محیط دائره‌سی ٥٥٨ ساعت قدردر. بوخطه‌نك ساحل قسمی زمان قدیمده (پامفیلیا) اسمیله معروف اولوب، قسم شمالیسی حمیدایلیله برابر (پیسیدیا) خطه‌سنی تشکیل ایدردی. دولت سلجوقیه‌نك انقراضی اثناسنده بو خطه‌ده امرادن تکه بك اسمنده بری تغردله، نسلی بر مدت اجرای حکومت ایتدکلرندن، (تکه ایلی) نامیله شهرت بولوب، بعده یالکز (تکه) دینلمشدر. تاوروس سلسلهٔ جبالی ایچ ایل ایله قره‌مان خطه‌لرینی بعد التفریق، تکه خطه‌سی حدودینه کیرنجه شماله وبعده جنوبه طوغری تمایل ایله بر قوس تشکیل ایده‌رك، آنطالیه کورفزی اطرافنده بر حوضهٔ مخصوصه تشکیل ایتدیکندن، بو خطه همان هرطرفدن حدود طبیعیه ایله وتقسیم میاه خطیله آیرلمشدر. بو وجهله سواحلدن باشلایه‌رق ایچری‌یه کیدلدکجه اراضیسی کسب ارتفاع ایتمکله، عمومیت اوزره اراضیسی آلچق سواحلدن ویوکسك یایلالردن عبارت‌اوله‌رق، طاغلرك اکثری طاشلق ایسه‌ده، جبال مذکوره‌دن بر چوق نهرلر نبعانله، اراضیسی سقی ایتدکدن صکره، کورفزه منصب اولدقلرندن، پك منبت ومحصولدار بایر ودره‌لری دخی واردر. بو نهرلرك الك بیوکلری آنطالیه‌نك شرق جهتنده آقان آق صو، قره صو ومنغات نهرلریدر، که اوچی دخی صاغ وصولدن بر قاچر چای اخذ ایده‌رك، بربرلرینه متوازی اوچ حوضه تشکیل ایدرلر. اورمانلری دخی چوق اولوب، کلیتلی اودون وکراسته قطع ایله، انهار واسطه‌سیله ساحله ایندیریله‌رك، باشلیجه اسکندریه‌یه نقل اولنور. مرعالری دخی چوق وکوزل اولمغله، خیلی قویون وکچی وصیغیر بسلنوب، ساده یاغ اعمال واخراج اولنور. طاغلر شمال روزکارینك دخوله مانع اولدیغندن، سواحل جهتی یازین خیلی صیجاق ایسه‌ده، یایلالری سرین وعمومیت اوزره هواسی صاغلام وصولری پك ایدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کوك بویا وتوتون وسائره‌دن عبارت اولوب، باغ وباغچه‌لری دخی چوق وسبزه ومیوه‌لری بولدر. سواحلده لیمون وپورتقال حاصل اولدیغی کبی، زیتونی دخی چوق اولوب، طاغلرده یبانی زیتون آغاجلری کثرتله بولنور. زمان قدیمده بوخطه خیلی معمور بولنمش اولدیغندن، کرك سواحلنده وکرك ایچ طرفلرنده برچوق شهر وقصبه‌لر ویرانه‌لری ومتنوع آثار عتیقه بولنقده‌در. معمولات صناعیه‌سی کلیم، سجاده، خالی، چول، بز وسائره‌دن عبارتدر. تکه سنجاغی تکه، المالو، علائیه، اقسکی وقاش اسملریله ٥ قضایه منقسم اولوب، ٩ ناحیه و٥٤٩ قریه‌یی جامعدر. اهالیٔ لوا تقریباً ١١٦٠٠٠ کشی‌اولوب، بونلردن یالکز ٣١٧٠ ی روم و٢٧٥ ی ارمنی اولوب، قصوری کاملاً اسلام وجمله اهالی لسان ترکی ایله متکلمدر. اهالیدن ٧٠٠٠ قدری عشایر افرادندندر.

تكه تركمانلری { خیوه ایله مرو آره‌لرنده برترکمان عشیرتی اولوب، روسیه‌نك اورالرینی استیلاسنده روس عسکرینه خیلی وقت مردانه مقاومت ایتمشلردر.

تکین { (آلپ ـــ) غزنویلر سلاله‌سنك جد اعلاسی اولان سبکتکینك قائن پدری اولوب، دولت غزنویه‌نك اصل مؤسسی بودر. دردنجی قرن هجری اواسطنده سامانیلر طرفندن خراسان والیسی اولوب، منصور سامانی دورنده متوهم اولمغله، غزنه طرفنه کیده‌رك، اعلان استقلال ایتمش؛ و١٣ سنه حکومت سوروب، هندستانده بر چوق فتوحات وغزواته موفق اولمشدر. وفاتنده غلامی ودامادی اولان سبکتکین خلفی اولوب، بونك اوغلی مشهور محمود سبکتکین غزنه دولتنی سطوت واقبالك اوج بالاسنه ایصال ایتمشدر.

تکین خزری { (امیر ابومنصور بن‌عبدالله) امرای اتراکدن اولوب، خلفای عباسیه‌دن معتضد باللهك آزادلیسی ایدی. خلیفه مقتدر بالله طرفندن عیسی بن محمد نوشریدن صکره، ٢٩٧ تاریخنده مصروالیلکنه نصب‌اولنه‌رق، عبدالله فاطمی طرفندن کوندریلن (جاشه بن یوسف) ایله خیلی وقت محاربه‌دن صکره، غالب کلمش؛ و٥ سنه والیلك ایتدکدن صکره، ٣٠٣ ده عزل اولنمش ایدی. ٣٠٧ تاریخنده عبدالله فاطمینك آدملری منوفه وجزیرهٔ اشمونینه داخل اولمغله، بونلرك دفع وتنکیلی مأموریتیله ثانیاً والئ مصر اولوب، اعادهٔ امن واسایشه موفق اولمش؛ و٢ سنه حکومتدن صکره، ٣٠٩ده عزل اولنمش ایدی. ٣١٢ تاریخنده، احمد بن کیغلغك وفاتی اوزرینه، ثالثاً مصر والیسی اولوب، خطهٔ مصریه‌ده ظهور ایتمش اولان مخالفینك حقندن کلمش، وجمعه نمازینی دارالاماره‌ده قیلمغی عادت اتخاذ ایتمشدی. ٣٢٠ ده جلوس ایدن قاهر بالله طرفندن مصر والیلکنده ابقا اولنمش، و٣٢١ ده وفات ایدوب، نعشی بیت مقدسه نقل، واورادە دفن ایدلمشدر.

تل { کوییوم ـــ (Guil. Tell) اسویچره‌نك استقلالنی انتاج ایدن ١٣٠٨ تاریخ میلادیسی وقعه‌سنه سببیت ویرنلردن بری اولوب، (اوری) ناحیه‌سندن و(والترفورست)ك دامادی ایدی. آوستریا دوقه‌لغی طرفندن اسویچره والیسی بولنان (کسلر)، اهالی حقنده ایتدیکی معاملات نابجا جمله‌سندن اوله‌رق، مرکز حکومتی اولان (آلتورف) قصبه‌سی میداننده بر دیرك رکزیله، اوزرینه کندی شاپقه‌سنی وضع ایده‌رك، کلوب کچنلرك بو شاپقه‌یی کمال حرمتله سلاملامه‌لرینی بر قاعده اتخاذ ایتمش اولدیغی حالده، کوییوم تل بو حقارته القای نفس ایتمکدن امتناع ایتدیکیچون، اعدامنه حکم اولنوب، نشانجیلقده‌کی شهرتی حسبیله، اوغلنك باشی اوزرینه موضوع بر المانی خیلی اوزاق برمسافه‌دن اوق‌ایله اورمغه اجبار، وبوکا موفق اولدیغی حالده، عفو اولنه‌جغی کندیسنه علناً وعد اولنمش، وتل جکرپاره‌سنك قاتلی اولمق تهلکه‌سنه دخی غالب کله‌رك، المانی اورمش ایکن، ینه ال وآیاقلری باغلانوب، والینك معیتنده (کوسناخت)ه کیتمك، واوراده حبس اولنمق اوزره، (لوچرنه) کولنده قایغه بیندیرلمش؛ وآنجق اثنای راهده شدتلی بر فرطونه ظهور ایتمسیله، کندیسی پك ماهر کمیجی وقوتلی کورکجی اولدیغندن، قایغی قورتارمق اوزره، ال وآیاغی چوزلمش؛ وکوییوم تل قایغی ساحل سلامته یناشدیروب، کندیسی قره‌یه فیرلادقدن‌صکره، قایغه برتکمه اوروب، والی‌یی کولده براقه‌رق، یولی اوزرنده پوصی طوتمش؛ ووالی یچرکن، اوقله‌اوروب، تلف ایتمش ایدی. بو وقعه اسویچره محارباتنك مبدئی اولوب، ١٣١٥ده وقوع بولان (مورغارتن) محاربه‌سنده دخی کوییوم تل حاضر بولنمش؛ و ١٣٥٤ ده (بورغلن) ده وفات ایتمشدر. اسویچره‌لیلر اسمنی بر حرمت مخصوصه ایله یاد ایدرلر، ومتعدد هیکللرینی رکز ایتمشلردر. وقعهٔ مشروحه‌یی اکثر آوروپا ادباسی سلك نظم و نثره چکوب، بونلرك اك مشهورلری (شیلر)ك فاجعه‌سیله (روسینی) نك اوپراسیدر.

تل اُسقُف { موصلك ٢٠ کیلومتره شمالنده ودجله‌نك شرق جهتنده بر بیوك قریه‌در.

تلاش { هندستان شعراسندن حافظ محمد جمال دهلوینك مخلصیدر. بیدلك شاکردانندن اولوب، عزلت وانزوایه مائل ایدی. ١١٢٧ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بروز عید هرشا. وکدا کم میکند خودرا
تورفق بر ممند ناز ومن از خویشتن رفتم

تل اعرن { حلب جوارنده بيوك بر قريه اولوب ، باغ و باغچه‌لرى چوق اولديغى وبو قريه‌ده يوارلق دانه‌لى قيرمزى بر نوع اوزوم حاصل اولديغى ياقوت حموى ذكر ايديور.

تل اعفر { موصل ايله سنجار آره‌سنده برتپه ـ نك اوزرنده ودجله‌يه تابع بر چايك كنارنده بيوجك برقريه اولوب، وقتيله پك متين بر قلعه‌سى بولنمش، ومشاهير علمادن بعض ذواتك بورادن چيقمش اولديغى «معجم البلدان» ده‌كى تعريفندن آكلاشيليور. ياقوت حموى بونك بين الحواص (تل‌يعفر) ديندليكنى دخى بيان ايديور. — جزيره‌ده دخى رقه ايله حصن مسلمه آره‌سنده بو اسمله بر قلعه وار ايمش.

تل السبع { مصر سفلاده نيلك داليه‌سنده وبوقيرك شرق جهتنده بر كوچك قصبه اولوب، (لئونتوپوليس) شهر قديمنك خرابه‌لرى اوزرنده مؤسسدر.

تل القاضى { سوريه‌ده بانياسدن بر ساعتلق مسافه‌ده كائن مربع الشكل بر تپه اولوب، (دان) شهر قديمنك محليدر. بو شهر بنى اسرائيل ملكنك حدود شماليه‌سنده واقع ايدى. بعده بانياسك تأسيسى (دان) ك خرابنى موجب اولمشدر.

تلامون { (Télamon) اساطيرله مخلوط اولان يونان قديم تاريخنده (اكينه) حكمدارى (اياق) ك اوغلى اولوب، بيوك برادرنى قتل ايتديكيچون، پدرى طرفندن طرد اولنه‌رق، (سالا ـ مينه) حكمدارينه التجا، وقيزينى تزوج ايتمش؛ ووفاتنده خلفى اولمش ايدى. تروآنك ضبطنده هركوله معاونت ايتمش؛ واوغللرى (اياقس) ايله (توكر) دخى تروآ محاصره‌سنه كيدوب، برنجيسى اوراده قتل اولنديغيچون، ايكنجيسنى دخى رد ايلمش؛ واوغلنك قلندن متهم عد ايتديكى اوليسك كميسنى بر طاقم ساخته فنارلرله قياره جلب ايدوب، باتيرمش ايدى.

تلب { (ابو هلقام بن ثعلبه التيمى العنبرى) صحابه‌دن اولوب، بصره‌ده اقامت ايتمشدر. اوغلى هلقام كنديسندن بعض احاديث شريفه نقل وروايت ايتمشدر.

تلبشار { حلب ولايت وسنجاغنك عينتاب قضاسنده وعينتابك ٣٠ كيلومتره قدر جنوب شرقيسنده بر قريه اولوب، وقتيله مستحكم برموقع ايدى. «معجم البلدان» ده (تل باشر) صورتنده محرر اولوب، معمور ومستحكم وارمنى اهالى ايله مسكون اولديغى بيان اولنيور.

تل بطريق { روم حدودنده يعنى آناطولينك شرق جهتنده برقصبه‌اولوب، سيف‌الدوله بن حمدان طرفندن تخريب ايدلمش اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور.

تل بنى صباح { نهر الملك قراسندن جامعى وچارشيسى اولان بر بيوك قريه اولوب، بغداددن ١٠ ميل مسافه‌ده بولنديغى ياقوت حموى بيان ايديور.

تل بونّا { كوفه قربنده بر قريه اولوب، تفرجگاه اتخاذ اولنوردى، وشرابى مشهور ايدى.

تل توبه { موصلك قارشيسنده دجله‌نك شرق جهتنده ونينوى خرابه‌لرى اتصا ـ لنده بر موقع اولوب، هر جمعه كيجه‌سى زيارت اولنور بر مشهديله مشهوردر، وموصل اهاليسنك تفرجگاهى حكمنده‌در. ياقوت حمويك روايتنه كوره، بو موقعده اسكى آثوريلرك بر بيوك معبدى بولنوب، حضرت يونس زماننده صنملرنى شكست ايتمشلردى.

تل جُبَير { طرسوسدن ١٠ ميل مسافه‌ده بر قصبه اولديغى «معجم البلدان» ده مذكوردر.

تل حران { جزيره‌ده بيوك بر قريه اولوب، بعض مشاهير علمانك مسقط رأسى بولنمشدر.

تلخين { (Telchines) اساطير يونانيه‌ده دميرجيلكله وبيطارلقله مشغول زعم اولنور بر طاقم جنلر اولوب، كويا ابتدا بلوپونس شبه جزيره‌سنده ساكن ايكن، بعده ردوسه نقل مكان ايتمشلر. معادنله مشغول بر قوم قديمدن غلط اولسه كركدر.

تلسفور { (St. Télesphore) سنت — ١٣٧ تاريخ ميلاديسندن ١٣٩ تاريخنه‌دك پاپالق ايدوب، آدريان زماننده قتل ايدلمش اولمغله، اعزه صره‌سنه چكيريله‌رك، كانون ثانينك ٧ سنده يورطيسى اجرا اولنور. يونانلى ايدى.

تلسیله { (Télésille) یونان‌قدیم شاعره‌لرندن قهرمان بر قیز اولوب، آرغوسلی ایدی. میلاددن ٥١٤ سنه اول آرغوسی ضبط ایتمکه کیتمش اولان اسپارته‌حکمداری (قلیومن) لئ قارشیسنه قادینلردن مرکب بر کوکللی فرقه‌سیله چیقوب، کندیسنی مغلوب، وفراره مجبور ایتمکله، بیوك بر شهرت قزانه‌رق، هیکلی رکز اولنمشدی، ونامنه بهر سنه بر شهر آیین اجرا اولنوردی. اشعارندن یالکز بعض قطعه‌لر موجوددر.

تلسیو { (Telesio) ایتالیا حکماسندن اولوب، ١٥٠٩ ده قلابره‌نك (قوزنجه) قصبه‌سنده طوغمش، و ١٦٨٨ ده وفات ایتمشدر. آرسطونك فلسفه‌سنه تابعیتك علیهنده بولنوب، فلسفهٔ مخصوصه‌سنی نشر ایچون بر آقادمیا تأسیس ایتمشدیسه‌ده، کندیسنك اتخاذ ایتدیکی مسلك دخی باطل اولوب، کندیلکندن چورومشدر.

تلغون { (Télégone) مشهور اولیسك اوغلی وتماقك برادری اولوب، بر مدت پدرینی تحری ایتدکدن صکره، وطنی اولان (ایتاق) جزیره‌سنه کیدوب، یاشایه بیلمك ایچون، یغماکرلکه مجبور اولمش؛ وکاهنك سوزی یرینی بولملق اوزره، طانیقسزین پدرینی اولدیرمش؛ و اوکی والده‌سی (پنلوپه)یی تزوج ایلمش. کویا بوازدواجدن (ایتالوس) اسمنده برچوجق‌طوغوب، ایتالیانلرك جدی اولمشدر.

تلف { (Télèphe) اساطیرله مخلوط اولان یونان تاریخ قدیمنه کوره، هرکول ایله (آوکی)نك اوغلی اولوب، طوغدیغنده، آتلمش‌اولدیغی حالده، کویا بردیشی کیك طرفندن بسلنوب، آناطولیده‌کی (میسیا) حکمداری (توتراس) طرفندن‌اوغللغه قبول اولنمش؛ وتروآ محاربه‌سنده یونانیلره قارشی تروآلیلرك امدادینه کیدوب، آخیلاوس طرفندن جرح اولنمش ایسه‌ده، کندیسنی یاره‌لیان‌اوقك پاسندن‌اولیس طرفندن یاپیلان بر مرهمله یاره‌سی ایی اولمش؛ وبوکا مکافاةً بعده یونانیلرك خدمتنده بولنمش ایدی. شاعر (اوریپید)ایله آوروپانك بعض‌شعراسی بونك سرکذشتی سلك نظمه چکمشلردر.

تللی { سلطان ابراهیم خانك خاصکیلرندن بر قادین اولوب، حسن وجالیله واجرا ایتدیکی نفوذله مشهوره‌در.

تلماق { (Télémaque) پروزه ساحلی قارشیسنده‌کائن(ایتاق) جزیرهٔ صغیره‌سنك حکمداری وتروآ شهرینی محاصره ایدن یونان قهرمانلرندن (اولیس) ایله (پنلوپه)نك اوغلی اولوب، تروآ محاربه‌سنك ظهورنده بشیکده‌ایدی. پدرینك غیبوبتندن ٢٠ سنه کچنجه، (منتور) اسمیله بر اختیار صورتنه کیرن عقل وحکمت الهه‌سی (مینروه) نك دلالتیله، تحریسنه چیقوب، پیلوس، اسپارته و(قرس)ده بر طاقم وقوعاته دوچار اولدقدن صکره، ایتاقه عودت ایدرکن، والده‌سنی تزوج آرزوسنده بولنانلر طرفندن پوصی‌یه قونمش اولان آدملری قتل ایتمش؛ وپدرینی بولوب، والده‌سنك طلبکارلرینه قارشی اولان محاربه‌لرده کندیسنه یاردیم ایلمش ایدی . کاهنلر اولیسك کندی اوغلی الندن قتل اولنه‌جغنی سویلمش اولدقلرندن، تماق ترك وطن ایتمکه مجبور اولمش ایسه‌ده، کهانتك حکمی برادری (تلغون) طرفندن اجرا اولنمشدر. تماق (کیرکه) اسمنده برقیزله ازدواج ایدوب، (روما) اسمنده بر قیزی ویاخود (روموس) اسمنده براوغلی اولمشدر. تماقك سرکذشتی اومیروسك «ایلیاده» منظومه‌سنده منقول اولدیغی کبی، فرانسه ادباسندن (فنلون) دخی «سرکذشت تماق» عنوانیله حکمت آمیز براثر یازمشدر، که ادبیات فرانسویه‌نك ارکانندن معدوددر. بو اثر صدر اسبق کامل پاشا مرحوم طرفندن بلیغانه واحد وفیق پاشا حضرتلری طرفندن ساده اوله‌رق لسانمزه ترجمه اولنمشدر.

تل محری { (یاخود تل بحری ویا تل‌بلیخ) حصن مسلمه ایله رقه آره‌سنده برکوچك قصبه اولوب، اورته‌سنده قلعه‌سی وچارشی ودکانلری اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تلمسان { (Tlemcen) جزایرك وهران ایالتنده و وهرانك ١١٦ کیلومتره جنوب غربیسنده وساحل بحردن ٤٨ کیلومتره‌لك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهالیسی، (مشوار) اسمیله مسمی متین قلعه‌سی، اسلحه وسائر دمیر آلات عملخانه‌لری، دباغخانه‌لری، زیتون یاغی ودقیق دکرمنلری، فدان باغچه‌لری، جوارلرنده اشجار مثمره‌یی حاوی کوزل باغچه‌لری، واسع زیتونلقلری وخیلی ایشلك تجارتی واردر. مدنیت اسلامیه زماننده خیلی معمور وبیوك برشهر اولوب، زناته قبیله‌سنك مرکزی ایدی. بعده ادریسیلرك مقر حکومتلری اولوب، صکره بنی زیری ودها صکره

ملثمین وموحدینك ضبطنـه كچمش، ونهایت بنی‌زیان طرفنـدن ضبط، ومركز حكومت اتخاذ اولنـه‌رق، بونلرك زماننده دها زیاده اعمار وتوسیع وتزیین اولنمش ایدی. قانونی سلطان سلیمان خانك اوائل سلطنتلرنده خیرالدین پاشـانك برادری اوروج بك طرفندن ضبط اولنمش، ومتعاقباً اسپانیوللرك الینه كچمش ایسه‌ده، ینه پادشـاه مشارالیهك زماننده ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمش ایدی. او وقتدن بری جزایره ملحق بولنمشدر. ١٨٣٥ تاریخ میلادیسـنده فرانسزلر طرفندن ضبط اولنه‌رق، متعاقباً امیر عبدالقادره ترك اولنمش، وبونك طرفندن مركز اتخاذ اولنـه‌رق، ١٨٤٢ده بتكرار فرانسزلر طرفندن ضبط وجزایره الحاق اونمشدر. یاقوت حموی بوشهرك بربرینـه قریب ایكی قصبه‌دن مركب اولدیغنی، وبونلردن اسكیسنك (اقادیر) وملثمین طرفنـدن تأسیس اولنان یكیسنك (تافرزن) تسمیـه اولندیغنی بیان ایدیور.

تلمسه (Telmesse) منتشا ساحلنـده واقع (میس) قصبه‌سنك اسم قدیمیدر.

تَلَّمُصُ یمنده صعده ناحیه‌سـنده مشهور بر قلعه اولدیغـنی یاقوت حموی بیـان ایدیور.

تل مَنَّس شامده معرة‌النعمان قربنده‌برقلعه اولوب، بعض مشـاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

تل موزن جزیره‌ده رأس عین ایله سروج آره‌سنده اسكی برقصبه اولوب، جسیم سـیاه طاشلردن بعض ابنیهٔ قدیمه‌سی اولدیغی «معجم البلدان»ده مذكوردر.

تلمیذ سنان (ابوالحسین‌بن‌كشكرایا) مشاهیر اطبای‌عربدن اولوب، عیسوی المذهب ایدی. مشهور سنان بن قره‌نك تلامذه‌سندن اولمغله، بومخلصله شهرت بولمشدر. طبده‌كی مهـارت ومعلوماتیله مشهور اولوب، سـیف‌الدوله بن‌حمدانك خدمت طبابتنده ایدی. عضدالدوله بغدادده (بیمارستان عضدی)یی تأسیس ایتدیكنده، صاحب ترجمه‌یی دخی جلب، و مذكور خسته‌خانه اطباسی صره‌سنه ادخال ایتمكله، قدری برتر اولمشیدی. طبه متعلق«الحاوی» عنوانیله مشهور بر اثری وسائر بعض تألیفاتی واردر.

تله بتلیس ولایتنك سعرد سنجاق وقضاسنده وسعردك ٣٠ كیلومتره جنوبنده اوله‌رق سعرد چاینك دجله‌یه دوكلدیكی محلده واقع بر كوچك قصبه‌در.

تل هفتون اربلدن آذربیجانه كیدن طریق اوزرنده واربلدن ایكی مرحله‌ده بر كوچك قصبه اولوب، طاغلر آره‌سـنده بولندیغی وكوزل چارشیسیله بعض خیراتی وقلعه یرینی طوتار بر تپه‌سی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

تَمار طبرستان طاغلرنده وخراسان جهتنده بر قصـبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذكوردر.

تَمام عم رسول‌الله حضرت عباس (رضنه) ك اصغر اولادی اولوب، صحبتنده بین‌العلما اختلاف واردر. پدرلرندن نقلاً بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. حضرت‌علی(رضنه)ك زمان خلافتلرنده سهلدن صـكره وابو ایوب انصـاریدن اول طرف مرتضادن مدینـه والیسی اولمش ایدی. (قثم) اسمنده بر اوغلی وار ایدی.

— (تمام بن منده) دخی صحابه‌دن واهل وعیاللریله برابر معیت حضرت فخر رسـلده مكه‌دن مدینـه‌یه هجرت ایدن ذواتدندر.

— صحابه‌دن دیكر بر تمام دهـا واردر، كه بحیرا وابرهه ایله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه كلمش ایدی.

تمبكتو (Tombouctou) سودان غربینك وسـطنده بیوك بر شهر اولوب، (نیجر) ایرماغی قربنده، ′١٠°١٨ عرض شمالی ایله ′٢°٦ طـول شرقیده وبیـاض قومدن عبارت بر چولك اورته‌سنده واقعدر. اهالیسی ٢٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، جـله‌سی مسلمدر. شهر مثلث‌الشكل اولوب، محیـط دائره‌سی ٤ كیلومتره‌در. نیجر نهرنده ایشـلیان سفائن وباشلیجه فاس ومراكشدن كیدن كاروانلر واسطه‌سیله بیوك بر تجارت اولنوب، تمبكتو آفریقانك سواحل شمالیه وغربیه‌سیله سـودان شرقی آره‌سـنده بر تجارت مخزنی حكمنده‌در. جوارلریله برابر مسـتقل بر حاكمك تحت اداره‌سـنده اولوب، مقـدما مراكش حاكمنك تحت تابعیتنـده ایدی. ابن بطوطه مشهورسیاحتنده بو شهره دخی اوغرامشیدی.

تمپیو (Tempio) ساردنیه آطه‌سنك ساساری ایالتنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ١٠٥٠٠ اهالیسی واردر.

تمربغا { یاخود تیور بوغا (ملك ظاهر)، مصرده حکومت‌سورن غلامانچراکسه‌نڭ
١٦ نجیسی اولوب، ٨٧٢ تاریخنده، ملك ظاهر ایلبایك اسقاطنده، سلطان مصر اولمش ایسه‌ده، آنجق ایکی آی حکومت سوردکدن صکره، موقع اقتداردن اسقاط، ودمیاطه نفی اولنمش ایدی. صالح ودیندار بر آدم ایدی.

تمرتاش { یاخود تیور طاشی (امیرحسام‌الدین — بن نجم‌الدین ایلغازی) دیاربکر جهتلرنده حکومت سورن بنی ارتق دولتی حکمدارلرندن اولوب، پدری ایلغازیڭ زماننده حلب والیسی اولمشیدی. پدرینڭ وفاتنده ٥١٦ تاریخنده ماردین حاکمی اولوب، عم زاده‌سی بلك بن بهرامڭ قتلندن صکره، حلبی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده، ینه اوسنه غائب ایدوب، ٥٢١ ده نصیبینی دخی کندیسندن عمادالدین زنکی آلمش ایدی. ماردین ومیافارقینده اوتوز سنه حکومت سوردکدن صکره، ٥٤٧ ده وفات ایتمشدر. کریم‌الطبع وحلیم بر ذات ایدی.

تمرزه { سیواس ولایتنڭ قره حصار شرقی سنجاق وقضاسنده وقضاء مذکورڭ جهت شمالیه‌سنده بر ناحیه اولوب، ١٦ قریه‌دن مرکبدر. اراضیسی طاغلقدر.

تمش { یاخود طمش (Témès) مجارستانده بر نهردر، که قارپات طاغلرندن نبعانله، شرقه طوغری جریان ایدرك، بانات، قراسوه، طمشوار وتورونتال ایالتلرینی سق، وقرانسبش ایله طمشوار وپانچوه شهرلری ایچندن مرور ایتدکدن صکره، بو صوك شهرڭ آلت طرفنده طونه‌یه دوکیلور. مجراسی ٤٥٠ کیلومتره‌در.

تمکین { ایران وهندستان شعراسندن درت کشینڭ مخلصیدر:

برنجیسی (سید رضاخان) کرمان شاهان‌حوالیسندن وشاه نعمةالله ولینڭ احفادندن اولوب، عارف واهل دل وتصوفده بینظیر ایدی. ١٠٨٥ ده طوغوب، تدریس وارشادله مشغول اولمش، وفرخ سیر زماننده هندستانه رحلتله، پادشاه مشارالیهڭ وبعده محمدشاهڭ فوق‌العاده حرمت وتعظیمنه نائل اولمش ایدی. شو بیت جملهٔ اشعار عارفانه‌سندندر:

خاك پای اوشدن کردست رس باشد مرا
کی بغیر ازنقش پا کشتن هوس باشد مرا

— ایکنجیسی (تمکین مولوی) دیمکله معروف اولوب، ملا محمد امین فاضل کشمیرینڭ احفادندن وشاهجهان ایله عالمکیرڭ علماسندن ایدی. علوم عقلیه ونقلیه‌ده ید طولی صاحبی اولوب، اشعاری لطیف ومقبولدر. اون ایکنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

هست بیمهر ماه پارهٔ من
مکر این بود درستارهٔ من

— اوچنجیسی (میرزا محمد علی) ینه کشمیرلی اولوب، میرزا عبدالرسول استغنانڭ برادر زاده‌سی وشاکردی ایدی. خوش طبع وخوش الحان بر ذات اولوب، ١١٣٢ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

زبوستان محبت طمع چه دارد کس
که نخل عشق بتانرا ثمر زسنك بود

تمنا { ایران وهندستان شعراسندن آلتی ذاتڭ مخلصیدر :

برنجیسی (میرزا ابوالحسن) شیرازلی اولوب، ملوك صفویه‌دن شاه سلیمان وشاه سلطان حسینڭ زماننده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

کبوتری بقفس بود شب بناله در آمد
دل اسیر بیاد آمدم ببین چه کشیدم

— ایکنجیسی (خواجه محمد علی بن خواجه عبدالله تأیید) هندستانڭ عظیم آباد شهرندن اولوب، غدوبت بیان وطلاقت لسان صاحبی ایدی. ١٢٣٢ ده وفات ایتمشدر. ایکی بیکی متجاوز بیتی حاوی دیوانی واردر. شو بیت اوندندر:

دمی که کشت تمنا بلند شمشیرش
زخاك تاسر افلاك الامان برخاست

— اوچنجیسی (محمد عابد بن علی مولوی) هندستانڭ سندیله قصبه‌سندن اولوب، ١٢٩٠ ده فات ایتمشدر. مرتب دیوانی وبر چوق قصائد بلیغه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

نیست بی شور محبت جزئی از اجزای من
ناله میخیزد برنك نی ز سر تا پای من

— دردنجیسی هندستان برهمنلرندن و(کایته) قومندن اولوب، عن اصل شکوه آبادلی اولدیغی‌حالده، لکهنوده یاشامشدر. دیوانی ومثنویاتی اون بش بیك بیتدن زیاده‌در. شو بیت بر مثنویسنڭ مطلعیدر:

ای در تو مأمن بیچارکان
مرهم ریش غم آوارکان

— بشنجیسی (میرزا محمد علی) شاهجهان آبادلیدر. شو بیت اونکدر:

نمیدانم چه محفل بود شب جایی که من بودم
که یك نامحرمش دل بود شب جایی که من بودم

— آلتنجیسی (میرزا محمدی) اجدادی ایرانلی اولوب، کندیسی کابلده طوغمش، ودهلیه کیدوب، فرخ سیر طرفندن شهنامه تحریرینه مأمور اولمش ایسه‌ده، اکمال ایتمزدن، اورادن مرشد آباده عزیمتله، بنکاله ناظمی مهابت جنك طرفندن خانلق عنوانـه ونیجـه مراتبه نائل اولمشدی. ۱۱۶۰ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

چون تمنارا ببزم خویش کریان دید کفت
کین مرا رسوای عالم کرد بیرونش کنید

تموجین { چنکیزخانك اسم اصلیسیدر. [«چنکیز خان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تموز { (Thammouz) اسکی سریانیلرله فنیکه‌لیلرك یونانیلر عندنده (آدونیس) نامیله معروف اولان اله کاذبه ویردکلری اسم اولوب، بونك عبادتنه مخصوص معبدلری وار ایدی. صیفدن کنایه اولدیغی آکلاشیلان بومعبودك اسمی شهور سریانیه‌دن معلوم اولان برشهره دخی ویرلمشدر.

تمولوس { (Tmole, Tmolus) آیدین ولایتنده‌کی (برکی) قصبه‌سنك واوسنده‌کی بوجاق طاغنك اسم قدیمی اولوب، باغلرینك اوزومندن حاصل اولان شرابیله مشهور ایدی.

تمیتمنداں { مکرانده برقصبه اولوب، اوسنده‌کی طاغده نشادورچیقدیغی یاقوت جوی بیان ایدیور.

تمیس { (Thémis) اساطیر یونانیه‌ده عدالت الهه‌سی اولوب، سمادن کنـایه اولان (اورانوس) لك وياخود (تيتان) لك قيزى وشمسدن كنايه اولان (آپولون) لك سودیننه‌سی زعم اولنـوردی. بر روایتده تسالیه‌ده حکومت سورمش بر قادین اولوب، کمال عدالتندن آلهه صره‌سنه چکمش ایدی. اوتورمش اولدیغی حالده بر النـده بر قلیج ودیکرنده بر ترازی طوتار صورتنده تصویر اولنوردی.

تمیستوقلس { (Thémistocle) اسـکی آتنه جمهوریتنك الك مشهور سردارلرندن اولوب، میلاددن ۵۳۳ سنه اول طوغمشدر. قبل‌المیلاد ۴۹۰ تاریخنده ایرانیلره قارشی واقع اولان (ماراتون) محاربه‌سنده (میلتیاد) لك قوماندەسی تحتنده ابراز شجاعت و لیـاقت ایتمش؛ واو وقتدن ایرانیلرك بر ایکنجی هجومی وقوع بوله‌جغنی درك ایله، آتنه‌لیلری بیوك بر دونمـا تشکیلنه تشویق ایتمکه باشلامشـدی. ایران شاهی اکسرسس (شیرویه؟) یونانی استیلا ایتدیکنده، آتنه عسکرینك قوماندەسی صاحب ترجه‌یه توديع اولنمغله، وطنداشلرینی آتنه‌یی ترك وتخلیه ایله کیلره کیرمکه قاندیرمش؛ وبتون یونان عسکرینك عمومی‌قوماندانی اولان اسپارته‌لی (اوریبیاد) ه کندی ترتیبنی قبول ایتدیرنجه‌یه قدر اوغراشوب، حتی بونك کندیسنی ضربه قالقیشمسیله، «بنی ضرب ایت، لکن سوزمی دیکله» دیمش اولدیغی مشهوردر. بو وجهله قبل‌المیلاد ۴۸۰ تاریخنده سالامینه جزیره‌سی اوکنده ایران دونماسنی کلیاً مغلوب وپریشان ایده‌رك، اسپارته‌لیلرك ممانعتیله برابر، آتنه‌نك سورینی تجدید، وپیره‌یی تحکیم ایلمشـیدی. دونمایی دخی تزیید وتقویه ایله آتنه جمهوریتنـك سائر یونان جاهیرینـه تفوقنی تأمین ایتدیکیچون، اسـپارته‌لیلر دسایسه مراجعتله، آتنـه‌لیلری تیستوقلسی ۵ سـنه مدتله نفی ایتمکه قاندیرمشلردی. قبل‌المیلاد ۴۷۵ ده وطننی ترك ایتمکه مجبور اولوب، ابتدا اپیره‌ده‌کی مولوسـیا حکمدارینك وبعده ایران شاهی آرد شیرك یانـه التجا ایتمش؛ وبونك طرفندن حسن قبول اولنمش ایسـه‌ده، بعده یونانه قارشی استخدامی مراد اولندیغنـدن، ۴۷۰ تاریخنـده کندینی تسمیم ایتمکه مجبور اولمشدر. تمیستوقلس جسور وجیتلی وفوق‌العاده محب وطن بر آدم ایدیسـه‌ده، مقصدینه نائل اولمق ایچون، هر نوع وسائطه تشبثدن اجتناب ایتمز ایمش. حتی آتنه‌نك تفوقنی تأمین ایچون اسپارته‌نك دونماسنی احراق ایتمك ایستیوب، عدالتیله مشهور اولان (آرسـتید) «بو نافع بر تدبیردر، لکن ناموسکارانه بر حرکت دکلدر» دیه‌رك مانع اولمشیدی. بو کبی مخالفتلرندن آرستیدی دخی آتنـه‌لیلره نفی ایتدیرمشیدی.

تمیستیوس { (Thémistius) یونانك مشاهیر نطق پردازاندن اولوب، میلادك ۳۱۷ تاریخنده پافلاغونیاده یعنی قسطمونی جهتنده طوغمش؛ وحکمای مشائیون فلسفه‌سنه تابع اولوب، فصاحت وطلاقت لسانیله شهرت بولمش ایدی. شرقك بر چـوق شهرلرینی کزوب طولاشـدقدن صکره،

قسطنطنیه‌ده تقرر ایدوب، یدی حکمدارك زماننده یاشامش، وبرآره‌لق شهر امینی اولمش ایدی. کندیسی مشرك اولدیغی حالده، حسن اخلاق جهتیله، خرستیانلرك دخی توجهنی قزانمش ایدی. بعض نطقلریله آرسطونك آثارینه برطاقم حواشی وتعلیقاتی موجوددر.

تمیسکوره { (Thémiscyre) طربزون ولایتنك جانیك سنجاغنده واقع (ترمه) قصبه‌سنك اسم قدیمی اولوب، اسکی یونانیلر طرفندن (آمازون) نامیله معروف اولان وقادینلری جنکاور بر قوم موهومك مرکزی عد اولنوردی.

تمیسون { (Thémison) یونان قدیم اطباسندن اولوب، لاذقیه‌ده طوغمش، و آوغستوس زماننده یاشامشدر. آسقلپیادك تلامذه‌سندن ایدی.

تمیم { قبائل عربدن مشهور بر قبیله اولوب، نجد ایله بصره ویمامه آره‌لرنده ساکن ایدیلر. نسابون بو قبیله‌نك (تمیم بن ادبن طابخه بن الیاس بن مضر بن نزار بن معد بن عدنان) نسلندن اولدیغنه قائلدرلر. بوقبیله‌دن وقت سعادتده صحابه‌دن وشعرا وسائره‌دن بر قاچ ذات کسب اشتهار ایتمش اولدقلری کبی، بعدالاسلام دخی تمیم قبیله‌سنه منسوب برچوق مشاهیر ظهورایتمش؛ وبونلر ممالك اسلامیه‌نك هر طرفنه طاغلمشلردر. شاعر شهیر جریر دخی بو قبیله‌یه منسوب ایدی. هجرت نبویه‌نك طقوزنجی قرندن‌بری تمیم قبیله‌سندن اثر قالمیوب، یرلرنده شمدیکی حالده طی قبیله‌سندن (غزیه) وبنی عقیلدن (خفاجه) حیلری ساکندرلر.

تمیم { بو اسمله صحابه‌دن بر قاچ ذات اولوب، بروجه آتی ذکر اولنور:

تمیم بن اسید (یاخود اسد) خزاعی، که فتح مکه‌ده حضرت رسول‌الله (صلعم) طرفندن انصاب حرمك تجدیدینه مأمور اولمشیدی. عبدالله بن عباس (رضهما) کندیسندن بعض احادیث شریفه‌نقل ایتمشدر.

— ابو رفاعه تمیم بن اسید عضوی، که مؤخراً بصره‌ده اقامت ایدوب، عبدالرحمن بن سمره معیتنده سجستانده وفات‌ایتمشدر. کندیسندن برحدیث شریف منقولدر.

— ابو رقیه تمیم بن اوس، که عن‌اصل نصرانی المذهب اولوب، هجرت نبویه‌نك طقوزنجی سنه‌سی، شرف اسلامله مشرف وصحابهٔ رسول‌الله (صلعم) عدادینه داخل اولمشیدی. حضرت عثمانك شهادتندن صکره، شامه هجرتله، قدس قربنده واقع (عینون) قریه‌سنده ساکن اولمش ایدی. کیجه‌لری عبادتله کچیریردی. کندیسندن برچوق احادیث شریفه مرویدر.

— تمیم بن بشر، که احد غزاسنده حاضر بولندیغی مرویدر.

— تمیم بن جراشه الثقفی، که قومیله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه واروب، شرف اسلامله مشرف اولمشیدی.

— تمیم بن حارث قرشی سهمی، که پدری حارث بن غیطله اسلامله استهزایله جرأت ایدنلردن ایکن، کندیسی سعید، ابوقیس، عبدالله وسائب اسملرنده درت برادریله برابر اسلامه کلمش، ودیکر بر برادری بدر غزاسنده اسیر اولمش ایدی. صاحب ترجه، وبر روایتده بشر بن حارث اسمنده دیکر بر برادری حبشه هجرت ایدن صحابه جمله‌سندندر.

— تمیم بن حمام، وبر روایتده عمیر بن حمام، که بدر غزاسنده شهید اولوب، بونکله امثالی حقنده «ولاتقولوا لمن یقتل فی سبیل الله اموات» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر.

— خراش بن صمه‌الانصارینك آزادلیسی تمیم، که بدر واحد غزوه‌لرنده حاضر بولنمشدر.

— تمیم بن ربیعه الجهنی، که حدیبیه وقعه‌سنده معیت حضرت رسول‌الله (صلعم)ده بولنمشدر.

— ابو عباد تمیم بن زید انصاری مازنی، که اهل مدینه‌دن اولوب، عبدالله بن زید انصارینك برادریدر. اوغلی عباد پدرندن وعمندن بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

— تمیم بن سعد تمیمی، که تمیم قومیله برابر نزد حضرت نبویه‌یه واروب، شرف اسلامله مشرف اولمشیدی.

— تمیم بن سلمه، که بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

— ابو الحسن تمیم بن عبد عمرو المازنی، که حضرت علینك زمان خلافتنده سهل بن حنیفك خروجنده مدینه والیسی نصب اولنمشیدی.

— تمیم غنمی، که بنی غنمك آزادلیسی اولوب، انصاردن ایدی، وبدر ایله احد غزالرنده حاضر بولنمشدر.

— تميم بن غيلان ثقفى، كه پدرى صحابه‌دن اولوب، كنديسنك عهد رسول‌الله (صلعم) ده طوغمش اولديغى مرويدر.

— تميم بن معبد انصارى، كه پدريله برابر احد غزاسنده حاضر بولنمشدر.

— تميم بن نسر انصارى، كه احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. سفيان بن نسر اسميله برى دخى مذكور اولوب، بونك برادرى‌مى يوقسه ينه كنديسى مى اولديغى آكلاشيله‌مامشدر.

— تميم بن يزيد (ياخود زيد) وتميم بن يعار اسمريله صحابه‌دن ايكى ذات دخى بولنديغى مرويدر.

تميم بن معز { (ابو يحيى — صنهاجى) مغربده حكومت سورن (بنى زيرى) ملوكندن اولوب، هجرت نبويه‌نك ٤٥٤ تاريخنده پدرى معزه خلف اولمشدر. ٤٢٢ تاريخنده منصوريه‌ده طوغوب، ٤٤٥ ده پدرى طرفندن مهديه واليلكنه نصب اولنمشيدى. عالم واديب وعادل بر حكمدار اولوب، ارباب علم وهنرى حمايه وتشويق ايدر ايدى. ابن رشيق بونك تحت حمايه‌سنده بولنان شعرا جمله‌سندن ايدى. ٤٧ سنه حكومت سوروب، ٥٠١ ده وفات ايتمشدر. زماننده برچوق وقوعات ظهور ايدوب، صفاقس واليسى حمو بن مليك ايله، بعده عم زاده‌سى ناصر بن علناس ايله، دها صكره‌لرى برادرى عمرو بن معز ايله وتونس صاحبى احمد بن خراسان ايله برر وقت اوغراشمش، وطرابلس غربه مستولى اولان شاهملك تركى ايله محاربه ايتمشيدى؛ وجمله‌سنه غالب كلوب، مغلوبلرينه دائما رفق وملايمتله معامله ايدردى. بر غيبوبتنده ٤٧٩ تاريخنده روم دوننماسى هجوم ايدوب، مهديه‌يى نهب واحراق ايتمشلرسه‌ده، صاحب ترجمه كنديلرينى دفعه موفق اولمش؛ وآنجق صقليه آطه‌سنى ٤٨٤ ده استيلا ايدن فرنكلرى اورادن اخراجه مقتدر اوله‌مامشيدى. طبيعت شعريه‌سى دخى اولوب، شو قطعه جمله اشعارندندر:

فكرت فى نار الجحيم و حرها
يا ويلتاه ولات حين مناص
فدعوت ربى ان خير وسيلتى
يوم المعاد شهادة الاخلاص

تميمى { (ابو عبدالله محمد بن احمد) مشاهير اطباى اسلامدن اولوب، على الخصوص علم نباتاتده وادويهٔ مفرده ايله تركيب وادويه‌ده عصرينك فريدى ايدى. (فاروق) اسميله معروف اولان مشهور ترياق اكمال واصلاح ايله ديكر برچوق ترياقلر دخى ترتيب ايتمشيدى. دردنجى قرن هجرى اوائلنده قدسده طوغوب، اوراده فن طب ايله علوم سائره‌يى تحصيل، وبرمدت قدسده مقيم بولنان راهب (انبازخريا بن ثوبه) نك حلقهٔ تدريسنه دوام ايتدكدن، ووطننده خيلى وقت اجراى طبابتله اوغراشه‌رق، بر قاچ كتاب تأليف، وبر طاقم نافع ترياقلر وتركيبلر ترتيب ايتدكدن صكره، رمله وجوارلرنده حكم سورن (حسن بن عبدالله بن طغج) ه انتسابله، برمدت خدمت طبابتنده بولنمش؛ وبعده مصره عزيمتله، معز وعزيز علوينك وزيرى ابو الفرج يعقوب بن كلسه انتساب ايده‌رك، اوراده مغربدن كلمش اطبا ايله دخى الفت ايله معلومات فنيه‌سنى توسيع، ووزير مشاراليهك نامنه برقاچ كتاب يازوب، بعض ترياقلر وتركيبلر دخى ايجاد ايلمشيدى. ٣٧٠ تاريخنده مصرده بولنوردى. وباء ظهورنده بر طاقم شيلر احراقيله ادخنه استحصال ايده‌رك، منع سرايتى چاره‌سنى بولمش؛ وبوخصوصده وزير مشاراليهك نامنه «مادة البقاء باصلاح فسادالهواء والتحرز من ضرر الاوباء» عنوانيله برقاچ جلددن مركب بر كتاب يازمشدر. كوز خسته‌لقلرى حقنده «مقالة فى ماهية الرمد وانواعه واسبابه وعلاجه» عنوانيله بر تأليفى، «كتاب الفحص والاخبار» عنوانيله بر اثرى، وترياق فاروق ايله ترتيب ايلديكى سائر ترياقلرك صورت ترتيب وتركيبنى وقوللانديغى ادويه‌نك تعريفاتنى جامع اوله‌رق ديكر بر قاچ تأليفاتى دخى واردر.

تنار { (Thénard) فرانسه‌نك اك مشهور كيمياكرلرندن اولوب، ١٧٧٧ ده (اوبه) ايالتنك (لوپير) قصبه‌سنده طوغمش؛ و١٨٥٧ ده وفات ايتمشدر. كيمياده يد طولى صاحبى اولوب، بوفنه متعلق بر چوق كشفياته موفق اولمش، وبرقاچ معتبر كتاب يازمشدر. آقادميا وبرچوق جمعيات فنيه اعضاسندن اولوب، معارف عموميه ايشلرينه دخى قاريشديرلمش؛ ووطنى طرفندن مبعوث انتخاب اولنه‌رق، امور سياسيه‌يه دخى قاريشمشيدى. ١٨٥١ دن صكره امور سياسيه‌دن كف يد ايتمش ايدى. كشفيات فنيه اغورينه وقف وجود ايدن علمايه معاونت ايتمك اوزره، بر جمعيت تأسيس ايدوب، كنديسى دخى يكرمى بيك فرانق اعانه ويرمشيدى.

تناسريم { (Ténasserim) هندچینیده وسیا- { ملك ساحل غربیسنده همنامی اولان خطه‌ده برشهر قدیم اولوب، وقتیله بوخطه‌نك مركزی ایدی. (مرغوی) شهرینك ۷۰ كیلومتره جنوب غربیسنده وهمنامی اولان نهرك كنارنده واقع اولوب، الیوم ویرانه حالنده‌در. سیام دولتنه تابع ایكن، بعده بیرمان حكمدارلرندن (آلومپرا) طرفندن ضبط وتخریب اولنمشدر. — تناسریم خطه‌سی سیام مملكتیله ملاغه شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسندن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه اوزانیر طار واوزون بریردر، كه شرق جهتندن برسلسلهٔ جبالك صرتیله آیرلمش اولدیغندن، بنكاله كورفزینه تابع برمائله تشكیل ایدیور. شمال جهتنده (مرتبان كورفزی) بولنیور. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۵۰۰۰ مربع كیلومتره اولوب، ۲۲۰۰۰۰ اهالیسی واردر. ۱۸۲۶ تاریخندن بری انكلتره‌یه تابع اولوب، هندستانك بنكاله اداره‌سنه ملحقدر. مركزی جهت جنوبیه‌سنده بولنان (مرغوی) یاخود (مركوی) شهریدر. ساحله قریب اولان قسمی دوز ومنبت اولوب، تناسریم، كولپیا وسائر برطاقم كوچك نهرلرله اروا اولنور ایسه‌ده، پك آز یری ایشلندیكندن، محصولاتی احتیاج اهالی‌یه تقابل ایده‌میور. باشلیجه محصولاتی برنج، شكر قامشی، پاموق، متنوع میوه‌لر، صندال آغاجی وسائره‌دن عبارتدر. ایچ طرفلرنده واسع اورمانلر بولنوب، ایچلرنده فیل، قپلان وسائر حیوانات وحشیه كثرتله بولنور. خیلی كراسته وقیمتلی آغاجلر دخی قطع واخراج اولنور. قلای معدنی دخی چوقدر. اهالیسی سیاملیلره مشابه اولوب، حلیم ومونس آدملردر. ساحلك قارشیسنده وعلی‌الخصوص قسم جنوبیسنده (مرغوی) جزایر مجتمعه‌سی نامیله بر طاقم آطه‌لر بولنیور، كه ساحللری صرب وطاشلقدر.

تنبوقتو { [«تمبكتو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تندوس { (Ténédos) بوزجه آطه‌نك اسم { اصلیٔ رومیسیدر. [«بوزجه آطه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تنریفه { (Ténériffe) آفریقانك ساحل { غربیسی قارشیسنده واقع قناریه آطه- لرینك اك بیوكی اولوب، ۲۸° ایله ۲۸° ۳۶′ عرض شمالی و ۱۸° ۲۶′ ایله ۱۹° ۱۸′ طول غربی آره- لرنده ممتد اولور. بویی ۸۰ واكی ۴۰ كیلومتره او- لوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۲۸۰ مربع كیلومتره واهالیسی ۸۰۰۰۰ كشیدر. مركزی قناریه جزا- یرینك مركز عمومیسی اولان (سانته قروز) قصبه‌سیدر. شكلی غیر منتظم اولوب، سواحلی دیك وصرب ایسه‌ده، ایكی اوچ لیمانی واردر، كه اك صاغلاملری سانته قروز مرسای صنعیسی اولوب، اون اون ایكی حرب سفینه‌سنی استیعاب ایدر، وبرطاقم استحكاماتله دخی محفوظدر. اراضیسی طاغلق اولوب، سونمش بركانلردن عبارت برطاقم منفرد طاغ وتپه‌لرله مستور ایسه‌ده، بایر ووادیلری پك منبتدر. نهرلری یوغیسه‌ده، برچوق سیللری وبعض قیناقلری واردر. باغلری پك چوق اولوب، كلیتلی شراب چیقار. هواسی شمال شرقی جهتنده معتدل وسائر طرفلرنده دها صیجاق اولوب، پورتقال، لیمون، موس، حرما، شكرقامشی، انجیر، بادم، كستانه وسائر میوه‌لری پك مبذولدر. چام، میشه وسائر آغاجلری حاوی اورمانلری دخی واردر. محصولات ارضیه‌سی بغدای، آرپه، مصر وسائر حبوباتدن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی دخی چوقدر. حیوانات وحشیه‌یه متعلق یالكز بر جنس یبانی كچی بولنیور، كه جنسی بو آطه‌یه مخصوصدر. ایپك بوجكلری دخی چوق اولوب، خیلی ایپك چیقار، وبر قسمی خام اوله‌رق اخراج اولنه‌رق، بر قسمندن دخی محلنده برطاقم قطیفه‌لر وقوردله‌لرله ایپك چورابلر اعمال ایدرلر. سواحلنده بالیغی چوقدر. تجارتی پك ایشلك اولوب، باشلیجه انكلیزلرله آمریقالیلر طرفندن اجرا اولنور. آطه ۳ قضایه منقسم اولوب، مركزندن بشقه باشلیجه قصبه‌لری: جیود، اوروتووه، لاغو- نه، غوآراشیقو وپالماسدر.

بو آطه‌نك بركانی طاغلری اورته‌سندن دیم دیك بربركانی طاغ كسب ارتفاع ایدوب، «تنریفه ذروه‌سی» (Pic de Téneriffe) اسمیله معروفدر. حذای بحردن ارتفاعی ۳۶۸۶ متره اولوب، اطرافنده‌كی طاغلرك اوسته ۲۵۰۰ متره قدر یوكسلیور. بو طاغك تپه‌سنه چیقانلر تنریفه آطه‌سی پك كوچك كوروب، كندیلرنی بركی سرنی اوجنده ظن ایدرلر. وقناریه آطه‌لرینك جمله‌سنی سیر ایدرلر. یوقاری چیقاركن، بعض دفعه اطرافده‌كی بلوطلرده انسان قوس قزح

رنكلرنده كندی شكلنی كورور. بو بركان ١٧٩٨ ده آتش افشان اولوب، شمديكی حالده آغزی كوكوردله مملودر.

تَنَس (Ténez) جزايرده جزاير شهرينك ١٥٠ كيلومتره غربنده ووهرانك تقريباً ٢٠٠ كيلومتره شرق شماليسنده اولەرق همنامی اولان برونك آلتنده وآق دكيز ساحلنده بر قصبه اولوب، يكی واسكی اسملريله ايكی قسمه منقسمدر. اسكيسی عرب اهالی ايله مسكون اولوب، آنجق ٨٨٦ نفوسی جامعدر. يكيسی ايسه (قارتنه) مدينهٔ قديمه‌سنك محلنده فرانسزلر طرفندن بنا اولنەرق، آزوقتده توسع وكسب عمران ايتمكله، ٦٠٠٠ اهاليسی واردر. جغرافيون عربك روايتنه كوره شمدی اسكی تنس دينلن قصبه ٢٦٢ تاريخ هجريسنده اندلس عربلری طرفندن تأسيس اولنەرق، (تنس الحديثة) تسميه اولنمش، وبش آلتی بيك خانه‌يی جامع بولنمشيدی. (تنس القديمة) اسمی ايسه بونك قربنده بولنان خراب بر قلعه‌يه ويريليردی، كه احتماله كوره، فرانسزلرك يكی تنسی تأسيس ايتدكلری محلده بولنمش اولان (قارتنه) خرابه‌لرندن عبارت ايدی. عربلر عنده وخامت هواسيله مشهورايدی. ابو الربيع ميليانينك روايتنه كوره، تنس شهری ٦٢٠ تاريخلرنده صودن خراب اولوب، اهاليسی طاغلمش، وبعده يالكز بر مقداری عودت ايدوب، ويرانه‌لرك آره‌لرنده ساكن اولمشلر ايدی. ٩٢٥ تاريخلرنده خيرالدين پاشا طرفندن تخريب اولنمشدی. ١٨٤٣ تاريخ ميلاديسنده فرانسزلرك النه كچمشدر. — تنس برونی ٣٦°٣٤′ عرض شمالی ايله ٠°٥٤′ طول غربيده واقع اولوب، اوجنده بر فنار ركز اولنمشدر.

تنسه (Tennessée) آمريقای شمالی ممالك مجتمعه‌سنده بر نهردر، كه جنوبی قارولينه جمهوريتنده دمير طاغندن نبعانله، (قتوقسويل) قربنده (هولستون) چايی ودها آشاغيده (ويرجينيا) جمهوريتندن كلن (قلينچ) نهرينی اخذ، وهمنامی اولان جمهوريتی شق ايتدكدن صكره، (كنتوكی) جمهوريتنه كيروب، صول ساحلندن (اوهيو) ايرماغنه دوكيلور. مجراسی ١٠٥٠ كيلومتره طولنده‌در.

تنسه (État de Tennessée) جمهوريتی آمريقای شماليده ممالك مجتمعه‌نك جماهير وسطيه‌سندن اولوب، ايچندن جريان ايدن نهرك اسميله مسمادر. شمالاً كنتوكی، شمال شرقی جهتندن ويرجينيا، شرقاً شمالی قارولينه، جنوب شرقی جهتندن جورجيا، جنوباً آلابامه، غرباً دخی ميسيسيپی جمهوريتلريله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سی ١٠٨٩٠٥ مربع كيلومتره اولوب، ١٥٤٢٣٦٠ اهاليسی واردر، كه هر كيلومتره باشنه ١٤ كشی دوشيور. مركزی (ناشويل) قصبه‌سيدر. (كومبرلاند) طاغلری بو جمهوريتك ايچندن كچر، وتنسه نهريله ميسيسيپی ايرماغی اراضيسنی سقی ايدر. هواسی معتدل وصاغلام اولوب، طوپراغی منبت ومحصولداردر. باشليجه محصولاتی شكر قامشی، پاموق، توتون، مصر، بغدای وسائره‌دن عبارتدر. حيوانات اهليه ووحشيه‌سی چوق اولوب، مقدما (بيزون) تعبير اولنور آمريقای شماليه مخصوص بر نوع يبانی صيغير سوريلری كثرت اوزره بولنوردی. پك نمالی باقير معدنلری دخی واردر. جنوب شرقی جهتنده وقتيله پك كثرتلی بولنمش اولان (شروكه) قوم اصليسی نيم وحشی حالنده بولنيور. آمريقانك اهالئ اصليه‌سندن قالمه بر چوق آثار عتيقه وازآن جمله (فوركيددير) قربنده ٥١ متره ارتفاعنده بر هرم واردر. بو ير ١٦٦٤ ده (قونت دوقلارندون) ه وبعده ديكر بعض زادكانه مالكانه ويريلوب، بونلر، (شروكه) لرك مقاومتيله برابر، مهاجرلر سوق واسكان ايتمشلردی. آنجق اصل اعماری ١٧٧٣ تاريخ ميلاديسندن باشلايوب، ابتدا (قارولينه) جمهوريتنه تابع ايكن، ١٧٩٠ ده آيريلوب، ١٧٩٦ ده استقلالی تقررله، ممالك مجتمعه عدادينه داخل اولمشدر. ٢٥ اعضادن مركب بر مجلس اعيانيله ايكی سنه مدتله انتخاب اولنور ٧٥ اعضادن مركب بر مجلس مبعوثانی واردر. رئيس جمهور مقامنده اولان واليسی اشبو ايكی مجلسلر طرفندن ينه ايكی سنه مدتله انتخاب اولنور.

تن سيو دای چين (Ten-Sio-Daï-Tsin) جاپونليلرك اك بيوك معبودی اولوب، زعملرنجه، بو اله موهوم ارض وسمواتی خلق ايتدكدن صكره، ٢٥٠٠٠ سنه جاپونده حكمدارلق ايتمش، وبوملكتك سائر حكمدارلری بونك نسلندن چيقمشدر. (ايسيه) ده

اولان مشهور بر معبدنده تمثالی مقامنده یالکز بر آینه واردر.

تُنكت { سیحونك اوته‌سنده واقع (شاش) مملکتنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك وازان جمله (ابوالليث نصر بن حسن تنكتی)نك مسقط رأسی بولنمشدر. بو ذات مشاهیر علما ومحدثیندن اولمغله برابر اغنیای تجاردن اولوب، تجارت طریقیله شام ومصر واندلسه قدر سیاحت ایتمش، و هر کیتدیکی یرده افاده واستفاده وروایت احادیث شریفه ایله مشغول اولوب، فقرا ومحتاجینه دخی پك چوق اعانه‌لر ایدرمش. ٤٨٦ ده وفات ایتمشدر.

تَنكز { (امیر سیف الدین ابو سعید اشرفی ناصری) ملوك مصردن قلاوونك اوغلی ملك اشرفك کوله‌لرندن اولوب، ملك ناصر محمد بن قلاوونك زماننده رتبه واعتباری تزاید ایتمکله، ٧١٢ تاریخنده شام والیلکنه نصب اولنمش، وملاطیه‌یی دخی فتح ایلمش ایدی. فعال وشدید البطش بر آدم اولمغله، بیوك برنفوذ واقتدار قزانوب، زماننده شام وفلسطین وبتون اوجوارلرده امن واسایش تقرر ایتمش؛ وکندیسی حسابسز مال وثروته نائل اولوب، خیراتی دخی سودیکندن، دمشقده، قدسده، صفدده وسائر شهر وقصبه‌لرده بر چوق جوامع ومساجد وصو یوللری وبیمارستانلر وسائر مبرات تأسیسنه موفق اولمش ایدی. ملك ناصرك عندنده قدرواعتباری بر درجه‌یه وارمشیدی،که هرسنه یبنلرنده کرانبها هدیه‌لر تعاطی اولنور، وصاحب ترجمه‌نك معروضاتی ابدی رد اولنماز ایدی. نهایت امرادن طاجار دواتدارك سعایتیله سلطانك اغبرارینه اوغرایوب، ٧٤١ تاریخنده حیله ایله اسکندریه‌یه جلب، واورادہ بر آی قدر حبس اولندقدن صکره، قتل اولنمشدر. برقاچ ملیون درهم مقدارنده ظهور ایدن اموالی دخی مصادره ایدلمشدر.

تَنوح { قبائل عربدن بر بیوك قبیله‌نك اسمی اولوب، بونلر انبار وحیره جهتلرنده ساکن ایکن، بعده بر شعبه‌لری سوریه‌یه هجرتله، یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر جبل‌لبنان اطرافنده بولنمشدر.

تنوخی { (القاضی ابو القاسم علی بن محمد) مشاهیر علما وشعرادن اولوب، عقائدٔ معتزله‌ده وفقه، هیئت، نجوم، هندسه وسائرعلومده ید طولی صاحبی ایدی. فصیح ومجلس آرا بر ذات اولمغله، عراق کبراسی بیننده (ریحانة الندماء) دیمکله شهرت بولمشیدی. ٣٤٢ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

رضاك شباب لا یلیه مشیب
وسخطك داء لیس منه طبیب
کانك من کل النفوس مرکب
فانت الی کل النفوس حبیب

— بونك اوغلی (ابو علی محسن بن ابی القاسم تنوخی) دخی علما وشعرادن اولوب، پدرینك کندن بیوك دیوان اشعاری و«الفرج بعدالشدة»، «نشوان المحاضره»، «المستجاد من فعلات الاجواد» عنوانلریله اوچ معتبر کتابی واردر. بر چوق وقت قاضیلقله کزمش، و٣٨٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

قل للملیحة فی الخمار المذهب
افسدت نسك اخی التقی المذهب
نور الخمار ونور خدك تحته
عجبا لوجهك کیف لم یتلهب

— بونك اوغلی (ابو القاسم علی تنوخی) دخی شعرا وادبادن اولوب، حفظنده پك چوق اشعار ونوادر بولنوردی. بعض قضالرده بولنمشدر. شیعی‌المذهب ومعتزله‌دن اولدیغی مرویدر. ٤٤٧ ده وفات ایتمشدر.

تنوس { سیواس ولایت وسنجاغنده وسیواسك جنوب غربیسنده بر قضا اولوب، مرکزی سیواسدن ٧٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع (شهر قشله) قریه‌سیدر. قضا ١٥ ناحیه و١١٤ قریه‌دن مرکب اولوب، ٤٥٠٠٠ اهالیسی واردر، که بونلرك ٣٣٠٠٠ ی اسلام وقصوری ارمنی وسائره‌در. قضا عزیزیه، قنقال، ایلبکلو ویلدیز ایلی قضا وناحیه‌لریله محدود اولوب، قزیل ایرماغه تابع (آق صو) چایی اراضیسنی سقی ایدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌لق اولوب، طوپراغی اولدقجه منبتدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله آرمود، اریك، قاربوز وسائر میوه‌لردن عبارتدر. خیلی اورمانلری دخی اولوب، سیواس وقیصریه‌یه نقل اولنمق اوزره، اودون وکراسته قطع اولنور. کوزل مرعالری دخی اولوب، قیون، کچی، صیغیر، خرکله وسائر حیواناتله تفتیك کچیلری‌ده واردر. معمولات صناعیه‌یه متعلق اعلا خالی وکلیم یاپیلیور. درون قضاده ٣٩ جامع شریف، ٣ مدرسه، ٢٨ مسلم و١٠ غیرمسلم صبیان

مكتبى، ٥ خان، ٥٥ دكان، ٦٥ دكرمن وبر قاچ ايليجه ومعدن صويى موجوددر.

تَنونيه { حمص قربنده بر محل اولوب، صحابه‌دن عبدالله بن بشر مازنى بو محلده وفات ايتمشدر، ومرقدى اوراده موجوددر.

تنها { (محمد سعيد) ايران شعراسندن اولوب، (قم) شهرندندر. غزليات ومثنويلرى وسائر اشعار مرغوبه‌سى چوقدر. شوبيت اوجمله‌دندر:

عضو عضوم را جدا ذوق طواف كوى دوست
كر قدم در ره كذارم كاروانى ميشود

تنيس { (Tanis) مصر سفلاده (بحيرة المنزله) نك ساحل جنوبيسى قربنده بر شهر قديم اولوب، اليوم (سان) اسميله بر قريه حالنده‌در. بو شهر پك اسكى اولوب، حضرت موسى زماننده مصرك مركزى بولنمش؛ وبعده ايالت مركزى اتخاذ اولنمش ايدى. حتى بحيرة المنزله‌يه دخى اسكى يونان وروما جغرافيونى طرفندن بوشهره نسبتله (تانايقوس لاقوس) اسمى ويريلوب، جغرافيون اسلام آثارنده‌ده (بحيرة تنيس) اسميله ياد اولنور. اوائل دور اسلامده دخى معمور اولوب، خلفاى عباسيه وملوك مصر طرفندن دفعاتله سور واستحكاماتى تجديد، وشهر توسيع وتزيين اولنمشيدى. بعده اهل صليب محاربه‌لرى اثناسنده خراب اولوب، شمديكى حالنده قالمشدر. اسكى مصريلر ورومايلر زمانلرندن قالمه بر چوق آثار عتيقه‌سى موجوددر.

— بحيرۀ مذكوره‌نك شرق جهتنده وسويش قنالنك قربنده دخى بو اسمله طار واوزون بر جزيره بولنوب، يونانيلر عندنده اسم قديمى (تنسوس) در، واليوم (تنه) اسميله معروفدر. جزيره‌نك اوزرنده ينه بو اسمله بر قصبه دخى واردر، كه اليوم پك كوچك واهميتسز ايسه‌ده، وقتيله خيلى بيوك اولوب، بعض آثار باقيه‌سى موجوددر.

تَنين { موصل جهتنده‌كى جبل جودى قربنده بر طاغدر.

تُنَينير { اورفه سنجاغنك جهت شرقيه‌سنده جريان ايدن خابور نهرى اوزرنده بو اسمله ايكى قصبه بولنوب، برينه (تنينير العليا) وديكرينه (تنينير السفلى) دينديكنى، وبرنجيسندن دفعاتله كچمش اولديغنى ياقوت حموى ذكر ايديور.

تو { (Theux) بلجيقه‌نك (ليژه) ايالتنده و(ليژه)نك ٢٤ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسى وچوخه فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى، دميرخانه‌لرى ومرمرلرى واردر.

توآم { (Tuam) ايرلانده‌نك (غالواى) ايالتنده وغالوايك ٣٠ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٧٠٠٠ اهاليسى واردر.

توات { (Touat) آفريقاى شماليده جزايرك جنوب غربى ومراكش دولتنك شرق جنوبى جهتنده برخطه اولوب، رسماً مراكش دولتنه تابعدر. صحراى كبير قوملريله محاط بر طاقم واحلردن عبارت اولوب، °٢٣ ايله °٢٥ عرض شمالى و°٣ طول شرقى ايله °٢ طول غربى آره‌سنده ممتد اولور. بويى ٤٠٠ واكى ١٠٠ كيلومتره‌در. طوپراغى پك منبت دكل ايسه‌ده، كوزل مرعالرى اولوب، پك ايى بر جنس آت يتيشير، وصيغير، قويون، دوه وسائر حيواناتى چوقدر. خرمالرى دخى چوق اولوب، اهالينك باشليجه مدار تعيشيدر. بو خطه صحراى كبيرك ايچنده بيوك بر تجارت مخزنى حكمنده اولوب، مراكش، تمبكتو، سودان، فزان وغدامس ايله مناسبات تجاريه‌سى ومحال مذكوره‌نك هر برينه آمد شد ايدر كاروانلرى واردر. اهاليسى كاملاً عرب ومسلم اولوب، بر درجه‌يه قدر بربر وزنجى جنسلرى دخى قاريشمشدر. اك بيوك قصبه‌سى ومركز تجارتى (انسله) اولوب، تميمون، اولف، تسابت، تاوريت، تامنتيتى وسائره اسملريله بر قاچ قصبه‌سى دخى واردر. مملكتك ايچنده بر قاچ وادى وار ايسه‌ده، يالكز ياغمور موسملرنده صولرى اولوب، اكثرى برر كوچك كول تشكيل ايده‌رك قورورلر. تميمون قصبه‌سنك يانده (سبخة غوراره) اسميله بيوجك بر كول دخى واردر. مراكش حكومتى بو خطه‌نك اداره‌سنى اهمال ايتمش اولديغندن، فرانسزلر جزايردن دائرۀ نفوذلرى ايچنه آلمغه چاليشيورلر.

توارتقو { (Tvartko) بوسنه ويكيپازار حكمدارلرندن ايكى كشى اولوب، برنجيسى مجارستانك (بانات) ايالتنده والى ايكن، بوسنه جهتنده واقع اولان فتوحاتى اوزرينه، ١٣٧٦ تاريخ ميلاديسنده بوسنه قرالى اولمش؛ ودالماچيايى دخى ضبط ايله، اعلان استقلال ايتمش ايسه‌ده، ١٣٨٨ ده

مجارستان قرالی سجیسموندە عرض اطاعتە مجبور اولمش ایدی. بر سنە صکرە دولت عثمانیەنك تحت حمایەسنە کیروب، عساکر عثمانیەنك امدادیلە دالماچیایی کاملاً ضبط ایلمش؛ و ١٣٩١ دە وفات ایتمشدر. — ایکنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، ١٣٩٦ دە قرال اولمش؛ ومحارب بولنان عثمانلیلرلە مجارلر آرەسندە قالوب، عساکر عثمانیەیە التحاقلە، اسقلا وونیایی نهب وغارت ایتمش؛ و ١٤١٥ دە بسبتون دولت عثمانیەنك تحت تابعیتنە کیروب، استرداد استقلال ایچون هر نە قدر چالیشمش ایسەدە، موفق اولەمیەرق، ١٤٤٣ دە وفات ایتمشدر.

تَوارِق (Touaregs) آفریقای شمالیدە صحرای کبیرك قسم وسطیسندە بولنور بر بیوك قوم اولوب، اقوام بربریەدن معدوددر. بر چوق قبائلە منقسم اولان بو قوم طرابلس غرب ولایتنك غرب جنوبی حدودندن یعنی غدامس وفزان جهتلرندن باشلایەرق، تمبکتو شهرینە وسودان وسطی‌یە یعنی حوصە وبورنو مملکتلرینە قدر اولان چوللردە جولان وبو چوللرك آرەلرندە بولنان بعض واحلردە اسکان ایدرلر. بو وجهلە متمکن وخیمە نشین اولەرق ایکی‌یە منقسم اولوب، متمکن اولانلری عربلرلە وسوداندن جلب ایتدکلری زنجیلرلە بر درجەیە قدر قاریشمشلرسەدە، خیمە نشین وکوچبە حالندە یاشایانلری اقوام بربریەیە مخصوص اولان سیما واخلاق و عاداتی محافظە ایتمشلردر. هر قبیلە کندینە مخصوص بر لسانلە متکلم ایسەدە، بو لسانلرك جملەسی بربرلرینە مشابە اولوب، بربر لساندن مشتقدرلر. توارق اسمی کندیلرینە عربلر طرفندن ویریلوب، کندیلری (ایموشار) اسمیلە تسمیە اولنورلر. عربلرلە بینلرندە منافرت اولوب، کندیلری ترك نسلندن اولماق ادعاسندە بولنیورلر، وتوارق اسمنی دخی (ترك) کلمەسنك جمعی فرض ایدیورلر. آنجق حقیقتدە بربر اولدقلرندە شبهە یوقدر. جملەسی دین اسلاملە متدین اولوب، لسان ادبی وتحریریلری عربیدر. اوزون بویلی، بیاض چهرەلی وجسور وتندرست آدملر اولوب، نهب وغارتە زیادەسیلە انهماکلری واردر. هر نە قدر بتون اقوام بدویەنك اخلاقی اولان مهماننوازلق کبی بعض اوصاف حمیدە ایلە دخی متصف ایسەلردە، عمومیت اوزرە خاین وغدار آدملر اولوب، آفریقای شمالی سواحلی ایلە سودان آرەسندە ایشلین قافلەلرە مسلط اولورلر، و صویدقلری کاروانلردن آلدقلری اموال ایلە وکندیلرینك حمایەسنی طلب ایدن کاروانلرك ویردکلری رسم وویرکیلرلە یاشارلر. ارککلری بربری اوستنە کینش وواسع قوللی ایکی کوملك کیوب، بونلرك بری بیاض ودیکری قویو مائی اولور. اغنیاسی اوستدن بورنوس دخی کیررلر. باشلرینە بزدن بر صاریق صاروب، بونکلە آلنلرینی قپادقلری کبی، بر اوجنی دخی چکەلرینك آلتندن چکیرەرك، کوکسلرینە قدر صارقیتیرلر، ویاشمق کبی یوزلرینك اورتەسنە قدر چیقاروب، آغز وبورونلرینی اورترلر. بو سببلە عربلر کندیلرینە (ملثمین) یعنی «یاشمقلی» نامنی ویررلر. (مهاری) تسمیە اولنور بر نوع هجین دوەسنە بینمەدە دخی فوق‌العادە مهارتلری اولوب، صحرای کبیرك قورصانلری دینلمکە شایاندرلر. برنجی درجەدە مرجع ومرکزلری طرابلس غرب ولایتنە ملحق غاط وغدامس شهرلریدر.

توأم (ابو دخان) صحابەدن اولوب، اولادی واسطەسیلە کندیسندن بعض احادیث شریفە منقولدر.

توأم عماندە ساحل بحردە بر قصبە اولوب، انجیسیلە مشهور اولدیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

توبول (Tobol) سیبریادە بر نهردر، کە ترکستان حدودندە (کوچك قراچە) طاغندن نبعان ایلە، شمال شرقی‌یە طوغری جریان ایدەرك، اوربنوغ وتوبولسق ایالتلرینی شق، وتاودە، تورە، ایست وآبوچایلرینی اخذ ایتدکدن صکرە، توبولسق شهری قربندە (ایرتیش) ایرماغنە دوکیلور. مجراسی ٩٠٠ کیلومترە طولندەدر.

توبولسق (Tobolsk) سیبریانك اك بیوك والك مهم شهری اولوب، (توبول) ایلە (ایرتیش) نهرلرینك ملتقاسی قربندە، ٥٨°١١′ عرض شمالی ایلە ٥٦″٤٦′ طول شرقیدە واقعدر. ٢٠١٧٥ اهالیسی، خراب بر قلعەسی، مکتب اعدادیسی، شرقی سیبریا وچین ایلە ایشلك تجارتی واردر. روسیە ایمپراطورینك خزینۀ خاصەسنە عائد کورك تجارتنك مرکزیدر. اهالیسنك بر قسم کلیسی ترك وبخارالی وسائرەدن مرکب اولوب، مسلمدرلر.

هواسی صاغلام ایسه‌ده، صوئوق اولوب، میزان الحراره تحت الصفر ٤٥ درجه‌یه قدر اینر. بوشهر ١٦٤٣ ده تأسیس اولنوب، اوندن اول محلنده بر قریه وار ایدی. — توبولسق ایالتی سیبریانك اك غربی ایالتی اولوب، شمالاً بحر منجمد شمالی ایله، غرباً پرم واوربنورغ، جنوباً ترکستاندن معدود اولان (آق مولینسك) و(سمیپالاتینسك)، شرقاً دخی (ینکسیسك) ایالتلریله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١ ٣٧٧ ٧٧٦ مربع کیلومتره اولوب، ١ ٢٨٣ ٣٧١ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز اولوب، (اوب) ایرماغی ایالتی شق، وبوکا تابع اولان (ایرتیش) ایله بوکا دوکیلن ایشیم وتوبول نهرلری وتوبولك متعدد تابعلری دخی قسم جنوبیسنی سق ایدیور. هواسی عرضنه تابع اولوب، شماله طوغری ایلریلدکجه، برودت آرتیور. نهرلر سنه‌ده ٩ آی منجمد حالنده بولنور. یالکز جنوب جهتنده بعض حبوبات یتیشیر. واسع اورمانلری، کلیتلی صیغیرلری، دریلری، کورك اعمالنه یارار کثرتلی حیوانات وحشیه‌سی وپك چوق بالیغی واردر. توبولسق والیسی بتون غربی سیبریانك دخی والئ عمومیسیدر.

توبه (بن الحمیر الخفاجی) شعرای عربدن اولوب، برنجی قرن هجری اواسطنده وبنی امیه زماننده یاشامش، ولیلی اسمنده غایتله حسنی وشاعره بر قیزه اولان تعشقیله شهرت بولمشدر. بو قیزی پدری کندیسنه ویرمیوب، دیکرینه تزویج ایتمش اولمغله، توبه عمرینی حسرتله کچیروب، معشوقه‌سیله نادراً کوریشه‌بیلیردی. بینلرنده جریان ایدن مشاعره‌لر مشهوردر. صاحب ترجمه ٨٠ تاریخلرنده مقتولاً وفات ایدوب، لیلی اوندن صکره دها چوق وقت یاشامش، وبقیهٔ عمرینی دخی عاشق حقنده مرثیه‌لر سویلمکله وآه واینله کچیرمشدر. شو بیت توبه‌نك لیلی حقنده سویلدیکی قصایدینك برندندر:

وکنت اذاما جئت لیلی تبرقعت
فقد رابنی منها الغداة سفورها

توبیا (Tobie) بنی اسرائیل اقیاسندن اولوب، قبل‌المیلاد ٧١٨ تاریخنده (سالمنصر) طرفندن اسیر ایدیله‌رك، نینوی‌یه سوق اولندقده، اجدادینك دیننده ثابت قدم طورمغله برابر، حکمدار موسی‌الیهك توجهنی قزانمش ایسه‌ده، نوبت سلطنت اوغلنه انتقال ایتدیکنده، بدبخت اولان ملتداشلری حقنده‌کی محبت ومعاونتدن طولایی، غضبه اوغرایوب، اعدامدن قورتلمق ایچون، فراره مجبور اولمش؛ وبونك وفاتنده یعنی قبل‌المیلاد ٧١٢ تاریخنده نینوی‌یه عودت ایلمش ایسه‌ده، متعاقباً نور بصری غائب ایتمشیدی. ینه توبیا اسمیله معروف اوغلی یولده حضرت اسرافیله راست کلمکله، بونك دلالتیله بر بالیغی آولیوب، بو بالیغك ایلیکنی پدرینك کوزلرینه سوره‌رك شفایاب ایتمش؛ واختیار توبیا دها ٤٢ سنه یاشایوب، ١٠٤ یاشنده وفات ایتمشدر. اوغلی ایسه همدانده (راجل)ك قیزی ساره‌یی تزوج ایدوب، پدرینك وفاتندن صکره بیوك پدرینك یاننه کیتمش، واوراده ٩٠ یاشنده وفات ایتمشدر. بونلرك حکایه‌سی توراته ملحق بر رساله‌ده منقولدر.

توبینکه (Tubingue) آلمانیاده وورتمبرغك «قره اورمان» ایالتنده ویوقاری نکر نهری اوزرنده اوله‌رق استوتغاردك ٣٢ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ١٠ ٥٠٠ اهالیسی، مشهور دارالفنونی ودارالفنونه ملحق مکمل کتبخانه‌سی وتاریخ طبیعی وسائره موزه‌سی، اسکی بر سرایی، مصنع و وورتمبرغ حکمدارلرینك مزارلرینی حاوی برکلیساسی وسائر آثاری واردر. اسکی برقصبه اولوب، بعض وقایع تاریخیه‌نك محل جریانیدر.

توپایوس (Topayos) برازیلیاده برنهردر، که (آرینوس) ایله (جوروئنا) چایلرینك اجتماعندن تحصل ایده‌رك، شماله طوغری جریان ایدر؛ و(ماتوغروسو) ایله (پارا) ایالتلرینی شق ایله، آزودو، ترس باراس، شاقوروینه، قاراره چایلرینی اخذ ایده‌رك، تقریباً ١٠٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، آمازون ایرماغنه منصب اولور.

توپفر (Tœppfer) اسویچره مشاهیر محرریندن اولوب، اخلاقه فوق‌العاده خدمت ایده‌جك صورتده یازمش اولدیغی غایت کوزل بر طاقم حکایه کتابلریله شهرت بولمشدر. ١٧٩٩ ده طوغوب، ١٨٤٦ ده وفات ایتمش، وعمرینی مربیلکله ومکتب خواجه‌لغیله کچیرمشدر.

توپلیچ (Tœplitz) چهستانده پراغه‌نك ٨٠ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ١٠ ٧٠٠ اهالیسی، کوزل باغچه‌لری

اولان بر سرایی ومشهور چلیك قاپلیجه‌لری واردر. ١٨١٣ ده ناپولیونه قارشی پروسیه وآوستریا وروسیه آره‌سنده عقد اولنان اتفاق معاهده‌سی بوقصبه‌ده واقع (قلاری) سراینده امضا اولنمشدر.

توپینامباراناس (Topinambaranas) برازیلیانك (پارا) ایالتنده برنهردر، كه (مادیره) نهرندن آیریلوب، ٢٠٠ كیلومتره‌لك جریاندن صكره، آمازون ایرماغی قوللرندن (ماوهه‌یه) دوكیلور. بونكله آمازون آره‌سنده ١٩٠ كیلومتره بویی و ٤٠ كیلومتره اكی اولان برآطه تشكل ایدیور. بو آطه‌ده (توپینامبو) یاخود (توپینامبا) اسمیله معروف یرلی ونیم وحشی برقومك بقیه‌سی ساكندر. توپینامبور اسمیله معروف برنوع یرالماسی دخی بوآطه‌دن چیقمشدر.

توت یاخود ثوث ویا طوط (Thoth) اسكی مصریلرك آلههٔ كاذبه‌سندن اولوب، نطق وكلام ایله یازی ومعارف وصنایعك حامیسی زعم اولنوردی. كافهٔ كشفیات واختراعات دخی بوكا اسناد اولنه‌رق، نامنه منسوب بولنان واو وقتكی علوم ومعلوماتی حاوی اولان ٤٢ فصلی حاوی بر كتاب راهبلره مخصوص اولوب، بشقه‌لرینك الینه كچمسی ممنوع ایدی. بعضاً قوش باشلی وبعضاً دخی میمون قفالی تصویر اولنوردی. بونك (هرمس) لك عینی اولدیغی دخی مظنوندر.

توتا (Teuta) ایلیریا خطهٔ قدیمه‌سنك ملكه‌سی اولوب، پایتختی اشقودره شهری ایدی. آغرونك زوجه‌سی اولوب، بونك وفاتندن صكره قبل‌المیلاد ٢٣١ تاریخلرنده حكم سورمشدر. ٢٣٠ تاریخنده روما ایلچیلری (یونیوس) ایله (قورونقونیوس) ی قتل ایتدیرمكله، رومالیلرك خصومتی دعوت ایدوب، برخیلی محاربه‌دن صكره (پولتومیوس آلبینوس) ایله (فولویوس چنتومالوس) طرفندن مغلوب، وورومایه جذیه اعطاسنه مجبوراولمش ایدی.

توتاتس (Teutatès) اسكی كلتلرك آلههٔ كاذبه‌سندن اولوب، بر روایتده حربك ودیكر برروایتده تجارتله ثروت ونطق‌وذكاوتك حامیسی وروحلرك قابضی زعم اولنوردی. مصریلرك (توت) دیدكلری معبودله كرك اسماً وكرك حالاً مشابهی عیاندر. بر میشه آغاجی وبعضاً بر غارغی

صورتنده تصویر اولنوب، كیجه وقتی اورمانلرده ماهتابده ویاخود مشعله‌لرله عبادتی ایفااولنور، وسنه‌نك ایلك كیجه‌سی بونك نامنه شنلكلر اجرا ایدیلیردی. كندیسنه كوپكلر وبعضاًده انسانلر ذبح ایدرلردی.

توتام (Teutame) یونان قدیم مورخلرینك روایتنه كوره، آثوریه ویاخود سوس حكمداری اولوب، یونانیلره قارشی تروآیه ممنون (یاخود بهمن) لك قوماندەسیله ٢٠٠٠٠ كشیدن مركب بر فرقهٔ امدادیه كوندرمشیدی.

توتبرغ (Teutberg) آلمانیاده بر سلسلهٔ جبال اولوب، هسه‌نك شمال غربیسنده (میندن) و(مونستر) ایالتلریله (لیپه) پرنسلكنده و(اوسنابروق) ایالتنده ٢٠٨ كیلومتره‌لك مسافه‌ده اوزانیر. الڭ یوكسك ذروه‌لری ٦٠٠ متره‌ارتفاعلرنده‌در. جنوبی قسمی اورمانلرله مستوردر.

توتمس (Thoutmès, Thoutmosis) اسكی مصر حكمدارلرندن ١٨ نجی سلاله‌یه منسوب اوچ كشینك اسمی اولوب، قبل‌المیلاد یكرمنجی ایله اون یدنجی قرن آره‌لرنده حكومت سورمشلردر. برنجیسی (میسفراغوتوسس) لك اوغلی اولوب، پدرینك باشلامش اولدیغی (هیكسوس) لرك مصردن اخراجنی اكمال ایتمش، و ١٢ سنه قدر حكومت سورمشدر. اوچنجیسی جهانكیر بر حكمدار اولوب، نینوی وبابله قدر توسیع فتوحات ایتمشیدی.

توتون (Teutons) آوروپانك امم قدیمه‌سندن اولوب، آلمانیانك جهت شمالیه‌سنده وبحر شمالی سواحلنده ساكن ایدیلر. امم آریانیه‌دن اولوب، تاریخك ضبط ایده‌مدیكی بر زمانده آسیای وسطیدن جرمانیایه هجرت ایتمشلردی. میلاددن ١١٣ سنه اول بونلر (كیمری) یاخود (قمری) دینلن دیكر بر قوم ایله متفقاً جنوب شرقیه طوغری یاییله‌رق، اوكلرینه كلن اقطاری یغما وتخریب ایتمشلردی. بعده روما سردارلرندن(ماریوس) طرفندن تعقیب‌اولنه‌رق، مغلوب اولمشلردی. آكلاشلدیغنه كوره، او وقتلرده بو اسم بتون جرمانیا اهالیسنه ویرلیوب، جرمان اقوامنك یالكز برینه مخصوص بولنمش ایسه‌ده، بونلرك اقوام سائره‌یه غلبه‌سندن اولملیدر، كه بونك عینی اولان دایچ (Deutsch) اسمی الیوم بتون آلمانلرك قبول ایتدكلری بر اسمدر. هر حالده توتونلره آلمانلره

اسقاندیناولرڭ وفلمنکلیلرڭ والحاصل بتون اقوام جرمانیه‌نڭ اجدادی نظریله باقیلوب، اقوام مذکوره‌یه مخصوص اولان لسانلره دخی (السنهٔ توتونیه) وبو لسانلرڭ اصلی عد اولنان اسکی جرمان لسانه دخی (توتون لسانی) نامی ویریلیور.

توتیلا { (Totila) ایتالیاده حکومت سورن اوستروغوت حکمدارلرندن اولوب، میلادڭ ٥٤١ تاریخندن ٥٥٢ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر. دها اول (فریول) دوقه‌سی ایدی. انقراضه یوز طوتمش اولان اوستروغوت دولتنه یکیدن قوت قزاندیره‌رق، روم ایمپراطورلرندن قومس، ناپولی، بنونت، اسپولته، پروزه، پلزانسه وفلورانسه شهرلرینی ونهایت رومایی ضبط ایتمش؛ وبعده بلیزار طرفندن بویرلرڭ چوغی استرداد اولنمش ایسه‌ده، بو سردارڭ انفکاکندن صکره ینه غلبه چالوب، سیچلیایه قدر ایلریلمش؛ وآنجق متعاقباً (نارسس) طرفندن مغلوب اولوب، محاربه‌ده آلدیغی یاره‌لرڭ تأثیریله وفات ایتمشدر.

توّج { (یاخود توز) فارسده کازورون قربنده شیرازدن ٣٢ فرسخلق مسافه‌ده بر کوچك قصبه اولوب، مدنیت اسلامیه زماننده غایت اینجه ونفیس کتن منسوجاتیله مشهور ایدی. چقور بر یرده بولنمغله، هواسی پك صیجاق اولدیغنی یاقوت حوی بیان ایدیور. هجرت نبویه‌نڭ ١٨ ویا ١٩ تاریخنده فتح اولنمشیدی. بعض مشاهیر علمانڭ دخی مسقط رأسی بولنمشدر.

توجله { (Tugela) آفریقای جنوبیده بر نهردر، که (بازوتو)طاغلرندن نبعانله (ناتال) خطه‌سی ایچندن وبعده بو خطه‌ایله (زولو) لر مملکتی آره‌سندن‌جریان ایده‌رك،(ویلیامسون) قلعه‌سی یاننده بحر محیط هندی‌یه منصب اولور.

توجین { (بنی —) بربر قبائلندن مشهور بر قبیله اولوب، زناته قبائلندن معدود ایدی. جزایرڭ جهت غربیه‌سنده (شلف) نهری وادیسنده و(وانشریش) جبالنڭ جهت جنوبیه‌سنده ساکن ایدیلر. یدنجی قرن هجری اوائلندن سکزنجی قرن هجری اواخرینه‌دك ایکیوز سنه‌یه قریب مدتده بنی توجین مغرب امور سیاسیه‌سنده بیوك بر نفوذ قزانوب، بنی مرین وبنی یغمراسن وبنی حفص زمانلرنده خیلی اهمیتلی وقوعاته قاریشمشلردر. رؤسالرینڭ اڭ مشهوری ٦٠٧ تاریخنده ریاسته کچن (عبدالقوی) در.

توخت { قسطمونی ولایتنده کنغری سنجاق وقضاسنده ناحیه مرکزی بیوجك بر قریه اولوب، کنغرینڭ شمال غربیسنده واقعدر. — توخت ناحیه‌سی ٤٨ قریه‌دن عبارت اولوب، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ١٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق ایسه‌ده، اولدقجه منبت اولوب، خیلی اورمان ومرعالری دخی واردر.

تودله { (Tudela) اسپانیانڭ پامپلونه ایالتنده وابره ایرماغی اوزرنده‌اوله‌رق‌پامپلونه‌نڭ ٦٠ کیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی، صابون، طوغله وکرمید، قبابوڭ منسوجات وسائره فابریقه‌لری واردر. اسکی بر قصبه اولوب، عربلر زماننده (تطیله) اسمیله معروف ایدی.

تودلینکن { وورتمبرغڭ «قره اورمان» ایالتنده واستوتغاردڭ ١١٠ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی واردر.

تودور { (Tudor) انکلتره‌ده حکومت سورمش بر خاندان اولوب، (استوآرت) خاندانندن اول، ١٤٨٥ دن ١٦٠٢ تاریخنه‌دك حکومت سورمشدر. بو خاندانڭ جدی اولان (اوون تودور) غال ونام دیکرله والس مملکتی کبراسندن اولوب، بشنجی هنریدن طول قالمش اولان انکلتره قرالیچه‌سی (قترینه) یه کندینی سودیرمکله، بینلرنده خفیاً ازدواج وقوع بولمش؛ وبو ازدواجدن (ادموندتودود) تولد ایتمش ایدی، که (ریجموند) قونتی اولوب، اوچنجی ادوآردڭ نسلندن اولان (لانقاستره) لی (مارغریته)یی تزوج ایلمش ایدی. بونڭ اوغلی (هنری‌تودور) یورق خاندانه منسوب اوچنجی (ریچار) ی اسقاطله، انکلتره تختنه جلوس ایتمش؛ ویورق خاندانه منسوب دردنجی (ادوآرد) ڭ قیزی (الیزابته) یی تزوج ایتمکله، لانقاستره ویورق خاندانلرینڭ حقوقنی توحید ایلمش ایدی. یدنجی هنری نامیله حکومت سورن بوذاتدن صکره سکزنجی هنری، بعده آلتنجی ادوآرد، اوندن صکره ماریا ونهایت الیزابته، که جمعاً ٥ شخص اجرای حکومت ایتمشلردر.

تودوس اوس سانتوس (Todos os Santos) و فرانسزجه تو له سنت (Tous les Saints) یعنی «بتون عزیزلر»، برازیلیانك (باهیا) ایالتنده ۱۳° عرض جنوبی ایله ۴۱° طول غربیده برقوی اولوب، طولی ۳۵ وعرضی ۲۸ کیلومتره‌در.

تودی (Todi) ایتالیانك اسپولته ایالتنده واسپولته‌نك ۲۵ کیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ۴۵۰۰ اهالیسی واسکی بر سوری واردر.

تودیس (Theudis) اسپانیاده حکومت سورن (ویسیغوت) حکمدارلرینك برنجیسی اولوب، ۵۳۱دن ۵۴۸ تاریخ میلادیسنه‌دك حکومت ایتمش؛ وفرانقلره غلبه چالمغله، کندیلرینی ساراغوسه‌دن چیقارمش ایسه‌ده، سبته‌یی رومل‌ردن استخلاص ایده‌میوب، بارسلونه‌ده مقتولاً وفات ایتمشدر.

تور ایران قدیم تاریخنه ودها طوغریسی زردشتیلرك اساطیرینه کوره، فریدونك اوچ اوغلندن بری اولوب، پدری طرفندن بوکا توران یعنی ترکستان وتاتارستان طرفلری، وبرادرلرندن (سلم)ه عراق وسوریه جهتلری و(ایرج)ه دخی ایران ویرلمشیدی. تور ایله سلم کوچك برادرلری اولان ایرجك ایرانده قالوب، پدری تختنه جلوسنه حسد ایده‌رك، کندیسنی قتل ایتمشلر. ذاتاً فریدونك اشخاص موهومه‌دن اولدیغی میدانه چیقان هند اساطیرندن آکلاشلمش اولمغله، بو حکایه‌یه صحیح نظریله باقیله مازسه‌ده، ایرجك ام ایرانیه ویا آریانیه‌نك، سلمك ام سامیه‌نك وتورك دخی ام تورانیه‌نك جد موهومی اولدیغی آکلاشیلوب، بو اوچ اسمك ام مذکوره زمره‌لرینك اسملریله اولان مشابهتی شایان دقتدر. شاهنامه ایرانیلرله تورانیلر آره‌سنده‌کی خصومتك مبدأ واساسی تورك سلم ایله مشترکاً ایرجی قتل ایتمسندن عبارت عد ایدیور.

تور (Tours) فرانسه‌ده (ایندره مع لوآره) ایالتنك مرکزی واسکی (تورنه) خطه‌سنك کرسیسی بر شهر اولوب، لوآره ایرماغنك ساحل یسارنده وپاریسك ۲۳۴ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. ۴۱۹۲۳ اهالیسی، طبیه اعدادیه‌سی، داخلی مکتب اعدادیسی، رسم مکتبی، رهبانه مخصوص مدرسه‌سی، زراعت وفنون وادبیات جمعیتلری، تاریخ طبیعی وآثار عتیقه نمونه خانه‌سی، رسم موزه‌سی، کتبخانه‌سی ونباتات باغچه‌سی واردر. طقوزنجی قول اردونك دخی مرکزیدر. ابنیه‌سی خیلی کوزل اولوب، شهرك بر یانندن بر یانه‌دك واسع ودوز بر سوقاق ممتد اولور، وبر اوجنده (دقارت)ك مرمردن بر هیکلی واردر. لوآره نهری اوزرنده آوروپانك الك کوزل کوپریلرندن معدود بر کوپریسی واردر، که طولی ۴۳۵ وعرضی ۱۵ متره‌در. کوزل تفرجکاهلری، مصنع کلیسالری، بیوك اختلالده هدم ایدلمش مشهور بر کلیسانك باقی قالمش ایکی بیوك قله‌سی، اطرافنده مفرح موقعلری؛ چوخه، بز، یورغان، چریشلی پاموق، ایپك قاشلر، قورده‌له، چینی، قایش، بویا، نشاسته، اسپارماچت وسائره فابریقه‌لری؛ مشهور اریکلریله سائر میوه‌لری، حبوبات، یاغی، کنویو، دری وشراب تجارتی واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، برچوق وقایع تاریخیه‌نك مصدریدر. اندلسك فتحی صره‌سنده غزاة مسلمین ایله شارل مارتل آره‌سنده (تور) ایله (پوآتیه) بیننده وقوع بولان محاربه‌لره دخی تور محاربه‌لری نامی ویریلیور.

تور (Thur) اسکی اسقاندیناویالیلرك الك بیوك معبودلرندن اولوب، (اودین) ایله (اریغه)نك بیوك اوغلی زعم اولنوردی. قوت ایله هوانك ورعدك الهی زعم اولنه‌رق، اوزون صقاللی، النده بر عصا، باشنده بر تاج وایکی تکه قوشلمش بر آرابه‌یه بینمش اولدیغی حالده تصویر اولنوردی. کویا یوم قیامتده (تور) یلان شکلنده اولان ومسائینك مصدری اولان بر جنی قتل ایده‌جکسه‌ده، بوجندن چیقه‌جق بر دومان کندیسنی بوغه‌جقمش. پنجشنبه کونی بو معبودك عبادتنه مخصوص ایدی.

تور (Thur) اسویچره‌ده بر نهر اولوب، سنت غال ناحیه‌سنده نبعانله، تورغوویا وزوریخ ناحیه‌لرینی سقی ایده‌رك، (سیتر) و (مورغ) چایلرینی اخذ ایدر؛ و ۱۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره صول ساحلندن (رین) ایرماغنه دوکیلور.

تور (Tver) روسیه‌ده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر شهر اولوب، (توزره)چاینك (وولغا) ایرماغنه دوکلدیکی محلده، پترسبورغ ایله مو-

سقوه آره‌سنده وموسقوه‌نك ١٧٦ كيلومتره شمال غربيسنده واقعدر. ٣٨٠٠٠ اهاليسی، مكتب اعداديسی، عسكری يتيملرينه وزادكانه مخصوص مكتبلری، بر چوق كوزل ابنيه‌سی، خيلی صنايعی، ايشلك تجارتی، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلری وصيد ماهيسی واردر. — تور ايالتی غرباً پسقوف وشرقاً ياروسلاو ايالتلری آره‌سنده اولوب، ٦٥٣٢٩ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سی و١٦٤٦٦٨٣ اهاليسی واردر. وولغا ايرماغی قسم جنوبيسنی سق ايدر. هواسی صوئوق وسريع التحولدر. نهرلرنده پك چوق باليق بولنور. محصولاتی حبوبات متنوعه ايله كنوير وسائره‌دن عبارتدر. سائر اخراجاتی كراسته، دری، ايچ ياغی، حيوانات، بز وسائره‌يه متعلقدر.

توران { اسكی ايرانيلر طرفندن تركستان وتاتارستان جهتلرينه ويريلن اسم اولوب، زنداوستا وشهنامه‌ده توران ايرانك ضدی مقامنده قوللانيليور؛ وايران هرمز ايله فرشته‌لرك مكانی اولديغی حالده، تورانه اهريمنك وارواح خبيثه‌نك محلی نظريله باقيليردی. توران اسكيدن بری تركلرله مسكون اولان يرلر اولوب، (ترك) ايله (تور) كلمه‌لری آره‌سنده‌كی مشابهت دخی بو ايكی اسمك بر اصلدن عبارت اولديغی كوستريور. اساطير ايرانيه‌يه كوره تورانده اك اول حكم سورن فريدونك اوغلی (تور) اولوب، كويا مملكت دخی بونك اسمنه نسبتله تسميه اولنمش ايمش. تورك نسلندن كلن حكمدارلرك اك مشهوری دخی (افراسياب) در، كه ايران شاهی كيكاوسك اوغلی سياوشی ابتدا داماد ايدوب، بعده قتل ايتمسی اوزرينه، ايرانيلرله تورانيلر آره‌سنده پك چوق زمان سورن وتفصيلاتی شاهنامه‌نك قسم اعظمنی تشكيل ايدن بر طاقم محاربه‌لر وقوع بولمش؛ وبو محاربه‌لرده ايرانيلر طرفندن رستم زال، كودرز، طوس، كيو، فريبرز وتورانيلر طرفندن دخی پيران وسائر بر چوق قهرمانلر كسب اشتهار ايتمشلردر. بو خصومت كشتاسب زماننده زردشت دينك نشری آرزوسندن طولايی تجدد ايدوب، ابتدا تورانيلر غالب كلمشلرسه‌ده، بعده كشتاسبك اوغلی اسفنديار غلبه چالوب، تورانده بر چوق فتوحات ايتمشيدی. اسكی يونانيلر عندنده (اسكيت) اسمك مسماسی نصل مبهم ايسه، ايرانيلر عندنده دخی توران اسمك مسماسی اويله غير معين اولوب، حتی توران ايله (اسكيتيا) نك اسماء مترادفه‌دن اولديغی مظنوندر؛ چونكه (اسفنديار بن كشتاسب) ك عينی اولديغنده شبهه اولميان (داريوس بن هستاسب) ك اسكيتياده وحتی اليوم روم‌ايلی ديديكمز مملكتده ويونانك كنديسنده اولان فتوحاتی تواريخ قديمهٔ يونانيه‌ده مفصلاً مذكور اولديغی حالده، شهنامه‌ده بو فتوحاتك تورانده وقوع بولديغی بيان اولنيور؛ ديمك اوليوركه توران اسمك مدلولی روم ايلی‌يه ويونانه قدر دخی توسيع اولنيوردی. برده توران حكمداری افراسياب ايله ايران شاهی كيخسرو حقنده زنداوستا وشهنامه‌ده مذكور حكايهٔ معلومه ايله يونان قديم مورخلرندن (هرودوت) ك (مديا) حكمداری (آستياغ) وفارس حكمداری (كيروس) آره‌سنده وقوعنی نقل ايتديكی حكايه زياده‌سيله مشابه اولديغنه باقيليرسه، اسكی يونانيلرك (مديا) تعبير ايتدكلری وآذربيجان ايله مازندران وسائر اوجهتلردن عبارت اولوب ايراندن معدود بولنان مملكتك دخی اسكی ايرانيلر عندنده توراندن معدود بولنمش اولديغی منفهم اوليور. واقعا اوطرفلرك آثار عتيقه‌سنی تحری وتدقيق ايدن محققين علما اسكی مديايلرك اقوام تورانيه‌دن اولدقلری حقنده بر ظن قوی حاصل ايتمشلردر. بعض آثار عتيقه‌ده اوچ ستون اوزره محرر بولنان اوچ لسانك بری ايرانیٔ قديم، بری آثوری وديكری مديا لسانی اولديغی معلوم اولوب، بو اوچنجی لسان هنوز لايقيله حل وقرائت اولنه‌مامش ايسه‌ده، بولسانك السنهٔ تورانيه‌دن اولديغنه دلالت ايده‌جك بعض علايم حس اولنمشدر. بو حالده افراسيابك آستياغدن عبارت اوله‌جغنده شبهه قاليوب، ايران وتوران آره‌سنده وقوعی شهنامه‌ده اوقدر مطنطن صورتده حكايه اولنان ماجرالرك جمله‌سی دخی اسكی (پرسيا) ايله (مديا) يعنی فارس ايله آذربيجان آره‌سنده جريان ايتمش اوليور. مع هذا توران اسمی مديا خطه‌سنه منحصر قاليوب، ترك اقواميله مسكون اولان بتون آسيای شمالی‌يه وبلكه آوروپانك شمال شرقی قسمنه دخی اطلاق اولنمشدر.

توراندخت { (ياخود پوراندخت) ايرانده حكومت سورن ساسانيان سلاله‌سنك يكرمی آلتنجی حكمداری اولوب، خسرو

رویزك قیزی وشیرویه‌نك همشیره‌سیدر. برادرندن خیلی زمان صکره میلادك ٦٣١ تاریخنده تخته جلوس ایله، برسنه ودرت آی حکمدارلق ایتمشدر. کندیسندن صکره همشیره‌سی آزرمیدخت تخته جلوس ایتمشدر.

تورانشاه { کرمانده حکومت سورن سلجوقیلرك سکزنجیسی اولان طغرل شاهك اوچنجی اوغلی اولوب، ٥٦٢ تاریخنده واقع اولان پدرینك وفاتنده سکز ییل قدر برادرلری آرسلانشاه وبهرامشاهله غوغاونزاع ایده‌رك، گاه بری وگاه دیکری غلبه چالمش؛ وغلبه چالانلر برر مدت حکومت سورمشلر ایسه‌ده، بو محاربات داخلیه‌دن ملك کرمان خراب اولوب، نهایت بهرامشاهك اوغلی محمد شاهك زماننده کرمانده‌کی سلجوقیلر سلطنتی منقرض اولمشدر.

تورانشاه { (ملك معظم شمس الدوله فخر الدین بن نجم الدین ایوب) مشهور صلاح الدین ایوبینك برادری اولوب، ٥٦٤ تاریخنده عائله‌سیله برابر شامدن مصره انتقال ایله، سودانیلره قارشی اولان محاربانده پك چوق غیرت وخدمتی کورلدیکندن، برادری طرفندن قوص واسوان وعیذاب کندیسنه توجیه اولنمشیدی. ٥٦٨ ده نوبه‌یی ضبط ایتدیکی کبی، برسنه صکره دخی یمنك فتحنه مأمور اولوب، زبید، عدن، تعز، صنعا وسائر بتون خطهٔ یمانیه‌یی استیلا ایله، ٥٧١ تاریخنده‌دك اوراده اجرای حکومت ایتدکدن صکره، برادریله کوریشمکه کیدوب، ٥٧٢ ده بونك طرفندن دمشق والیلکنه نصب اولنمش؛ وصلاح الدینك شامه سفرنده ٥٧٤ ده مصره کوندریلوب، اسکندریه والیسی اولمش؛ و٥٧٦ ده اوراده وفات ایتمشدر. سخی وکریم بر ذات اولوب، وفاتنده ایکیوز بیك دینار ترکه‌سی چیقمشدی.

تورانشاه { (ملك معظم) مصرده حکومت سورن ملوك ایوبیه‌نك سکزنجیسی اولوب، ٦٤٧ تاریخنده پدری ملك صالح نجم الدین ایوبك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس ایله، اهل صلیبه قارشی محاربه‌یه باشلایه‌رق، بونلردن ٣٠٠٠٠ قدرینی قتل و ٨٠٠٠٠ قدرینی اسیر ایتمش؛ وفرانسه قرالی (سنت لویی) یی دخی اسیر ایدوب، دمیاط قلعه‌سیله مبادله ایلمش ایدی. بو فتح عظیم اثناسنده پدرینك کوله‌لری اولان ممالیك بحریه اوزرینه غلو ایده‌رك، ٣ آیلق سلطنتدن صکره، ٦٤٨ ده کندیسنی قتل ایتمشلردر.

تورانشاه { (خواجه —) فارسده حکومت سورن آل مظفردن خواجه حافظ شیرازینك ممدوحی اولان شاه شجاعك وزیری اولوب، عاقل ومدبر ومحب علما وادبا بر ذات ایدی.

تورانه { (Tourane) هند چینینك ساحل شرقیسنده وفرانسه‌نك حمایه‌سی تحتنده بولنان آنام مملکتنده، (هوئه) نك ١٠٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده وهمنامی اولان قویك ایچنده بر قصبه‌در.

تورانیه { (اقوام — والسنهٔ —) علمای لسانیون بو اسمی لسانجه وسیاحه مشابه اولوب بر اصلدن متفرع بولندقلری آکلاشیلان برچوق اقوامه وبونلرك سویلدکلری لسانلره اطلاق ایدرلر. بونلره بعضا مسکنلری اعتباریله «اورالیهٔ آلتون طاغیه» (Ouralo-Altaïques) نامنی دخی ویریورلرسه‌ده، اخیراً ایران تاریخ قدیمندن مأخوذ اولان بو اسم قبول اولنوب، ترجیحاً استعمال اولنمقده‌در. اقوام تورانیه‌نك اصل منشألری ووطن اصلیٔ قدیملری چین ایله سیبریا وترکستان حدودنده واقع (آلتون طاغی) سلسله‌سی اولدیغی مظنون اولوب، اورادن جنوباً مغولستانه، شرقاً مانچوریایه، شمالاً سیبریایه، غرباً ترکستانه واورال طاغلرینه طوغری یایلمش؛ وبعده اورال سلسله‌سنی تجاوزله، آوروپای شمالی و شرقیه دخی حلول ایلمشلردر. بینلرنده مناسبت وقرابت جنسیه‌لری اولان سائر اقوام کبی، اقوام تورانیه‌نك دخی بر قوم قدیمدن منشعب اولدقلری شبهه‌سزدر. تاریخك ضبط ایده‌میه‌جکی قدر قدیم اولان بویله احوالده محققین عندنده اك بیوك دلیل لسانلدر. اقوام تورانیه‌نك الیوم متکلم بولندقلری لسانلر آره‌سنده اوقدر مشابهت وقربیت واردر، که بولسانلرله متکلم بولنان اقوامك بینلرنده درجه‌سی مختلف بر قرابتله اقربا بولندقلرنده شبهه قالمیور. علم اللسانه توغل ایدن آوروپا متأخرین علماسی بولسانلرك جمله‌سنی تحصیل وتدقیق وتعمیق ایده‌رك، بینلرنده‌کی مشابهتی وجمله‌سنده مشترك اولان بعض احوال مخصوصهٔ اساسیه‌یی ضبط ایتمشلردر. معلومدرکه لسانیون عندنده کرهٔ ارضك اوزرنده سویلینلن لسانلر اوچ نوعه منقسم اولوب،

بری «السنهٔ هجائیه»، بری « السنهٔ ترکیبیه »، برده «السنهٔ تصریفیه» نوعیدر. السنهٔ هجائیه‌ده بر هجادن عبارت اولان بر قاچ کلمه صره‌لنه‌رق، مقصد افاده اولنوب، اصلا تصریف وترکیب یوقدر؛ مثلا «کیتدم» دینه‌جك یرده بری کیتمکی، بری شخص متکلمی وبری‌ده یچمش زمانی افاده ایدر اوچ کلمه صره‌لنیور. چین وتبت وهند چینی ایله جاپونیا لسانلری بوقبیلدندر. السنهٔ ترکیبیه‌ده ینه مثلا حدث وشخص وزمانی افاده ایدن لفظلر آیری ایسه‌ده بونلر آرتق مستقل بر کلمه حالندن چیقوب، مرکب بر حالده قوللانیلیور؛ آنجق محل ترکیبلری معلوم اولوب، بسبتون خلط وقوع بولماز. مثلا السنهٔ ترکیبیه‌دن اولان لسانمزده «کیتمشیدم» دینلدیکی وقت «کیت» حدثه، «مش» و « اید » زمانه و « ام » شخص متکلمه دلالت ایدیور. بو درت لفظ ترکیب اولنمش ایسه‌ده محل ترکیبلری ظاهر اولوب، هیچ بر خلط و امتزاج وقوع بولمامشدر . السنهٔ تصریفیه‌ده ایسه کلمه‌نك شخص وحدث وزمان بیان ایدن جزئلری بیننده اوقدر مزج وخلط وقوع بولمشدر، که ترکیب اصلا بللی اوله‌میوب، تصریف صورتنی آلمشدر. مثلا السنهٔ تصریفیه‌دن اولان عربیده « نصر » دن « ینصر » و« ناصر » و« استنصر » کبی کلمه‌لر چیقار، که بونلرك وجه ومحل ترکیبلرینی آیرمق و یا آیریلان جزئلردن آیری آیری معنی چیقارمق ممکن اوله‌ماز. بو اوچ صورت نوع بشرك لسانجه اولان ترقیات متوالیه‌سنك اوچ باصمغی حکمنده اولوب، الك اول علی العموم انسانلرك السنهٔ هجائیه ایله متکلم بولندقلری، بعده بر هجالی کلمه‌لر آره‌سنده ترکیب وقوع بوله‌رق ویواش یواش بونلرك بر طاقی ادات یرینه یچه‌رك، السنهٔ ترکیبیه، وترکیبات دها زیاده صیقیشدقجه السنهٔ تصریفیه ظهور ایتمشدر. حتی کرك السنهٔ ترکیبیه وکرك السنهٔ تصریفیه‌نك درجاتی اولوب، السنهٔ ترکیبیه‌دن بعضلرینك السنهٔ هجائیه‌یه وبعضلرینك دخی السنهٔ تصریفیه‌یه قریب اولمسی وکذلك السنهٔ تصریفیه‌دن بعضلرینك السنهٔ ترکیبیه‌یه قریب اوله‌جق صورتده کری بولنملری بو اوچ حالك لسان بشرك درجات مختلفهٔ ترقیسندن عبارت اولدیغنده شبهه براقیور. مثلا السنهٔ تورانیه، السنهٔ ترکیبیه‌دن اولدقلری حالده، السنهٔ تصریفیه‌یه تقربه باشلامش؛ السنهٔ آریانیه ایسه، السنهٔ تصریفیه‌دن اولدقلری حالده، السنهٔ ترکیبیه‌یه مشابهتدن هنوز بسبتون قورتله‌مامش؛ والسنهٔ سامیه ایسه بسبتون وتماملیه السنهٔ تصریفیه حالنه یچمشدر.

بو تفصیلاتدن مقصد السنهٔ تورانیه‌نك السنهٔ ترکیبیه (Langues agglutinantes) دن اولدقلرینی کوسترمك ایدی. مثلا « یازمق، یازدیرمق، یازدیرتمق » و« یازملی ایمش، یازمش اولملیدی » کبی افعالجه وسعت افاده السنهٔ تورانیه‌نك جمله‌سنه وبلکه بتون السنهٔ ترکیبیه‌یه مخصوص ومشترك بر حالدر. خفیف هجالی کلمه‌لرك خفیف صدالی اداتلرله وثقیل هجالی کلمه‌لرك دخی ثقیل صدالی اداتلرله ترکب ایده‌رك، بر آهنك مخصوص حاصل اولمسی ومثلا « آولانمق، اولنمك » کبی آهنکلی کلمه‌لر تشکیلی ایسه السنهٔ تورانیه‌نك خصایصندن اولوب، بو لسانلرك جمله‌سنده مشاهده اولنور بر کیفیتدر.

السنهٔ تورانیه بش زمره‌یه منقسم اولوب، اوچنه شرقی وایکیسنه غربی نامی ویریلیور. شرقی زمره‌لر بینلرنده وغربیلر دخی کندی بینلرنده دها قریب ومشابهدرلر. شرقی زمره‌لر ترك، تونغوز ومغول، غربی زمره‌لر دخی ساموید وفینوآ زمره‌لرندن عبارتدر. بو بش زمره‌دن هربرینك منقسم بولندقلری لسانلر دخی جدول آتیده ذکر اولنور :

ترك زمره‌سی	یاقوت	
	اویغور	اسکی اویغور، چغتای، ترکمان
	قیرغیز	
	نوغای	(تاتار)
	عثمانلی	
تونغوز زمره‌سی	تونغوز	
	مانچو	
	لاموت	
مغول زمره‌سی	مغول	
	قلموق	
	بوریات	
فینوآ زمره‌سی	فینلانده لسانلری (سوئومی، قارلی، چود، قره‌وین، استونیان، ووت)	
	لاپونیا لسانی	
	پرم لسانلری (زیریان، پرمیان، ووتیاق)	
	وولغا لسانلری (موردوین، چرمیس)	
	اوغر لسانلری (مجار، ووغول، اوستیاق)	

ساموید زمره‌سی { یوراق
یکیسی
تاوکی
اوستیاق
قاسین

بو صایدیغمز زمره‌لرك الڭ زیاده منتشری والڭ چوق نفوس طرفندن سویلنیلنی ترك زمره‌سی اولوب، بحر منجمد شمالی ساحلنده وسیبریانڭ منتهاسنده اولان یاقوتلر مملکتندن آق دکیز و وندیك کورفزینه قدر بو زمره‌نڭ شامل اولدیغی لسانلر سویلنمکده‌در. بینلرنده‌کی فرق دخی پك جزئی اولوب، جمله‌سی بر لسان عد اولنه‌بیلیر. [« ترك » ماده‌سنه مراجعت.]

السنهٔ تورانیه‌دن لسانمزه الڭ زیاده قریبت ومشابهتی اولانلر تونغوز زمره‌سی اولوب، سیبریانڭ منتهای شرقیله چینڭ شرق شمالی قسمنده سویلنیلن تونغوز ومانچو ولاموت لسانلرنده ترکجه دینه‌بیله‌جك قدر مشابه کلمه‌لر واداتلر بولنور. مثلا چینده بولنوب وچین خاندان حکمداریسنڭ دخی منسوب اولدیغی مانچـو قومی لسـاننده نهره « بیرا » دینلوب، نهرلر « بیرال »، نهرده « بیرادو » ونهرلرده « بیرالـدو » تعبیر اولنیـور، که « ل » ادات جمعڭ لسانمزده‌کی « لر » و« دو » ادات ظرفـنڭ دخی اسانمزڭ « ده » اداتیله مشابهتی میدانده‌در. مانچو لسانڭ سریانیجه‌دن مأخوذ خط مخصوصی وادبیاتی واردر. مغول زمره‌سنڭ لسانمزله اولان مشابهتی ایکنجی درجه‌ده اولدیغی حالده، چنکیز خان زماننده مغوللرله ترکلرڭ ترجمانه محتاج اولمقسزین قونیشه‌بیلدکلری معلومدر. فینوآ وساموید زمره‌لری وعلی‌الخصوص برنجیسی لسانمزدن خیلی فرقلی وقرابت دها بعید ایسه‌ده، بوایکی زمره‌نڭ شامل اولدقلری السنهٔ متعدده بیننده‌کی فرق پك جزئی اولوب، ذاتاً بونلرڭ چوغی بر قاچر بیڭ کشی طرفندن سویلنمکده‌در. فینوآ لسانلری موقجه اوچ طاقه منقسم اولوب، برطاقی روسیه‌نڭ شمال غربیسنده بالطبع دکیزله شمالی آق دکیز سـواحلنده، بر طاقی وولغا سلسلهٔ جبالی اتکلرنده وبری دخی مجارستانده سویلنمکده‌در. مجارجه‌نڭ اورال سلسلهٔ جبالنڭ شرق جهتنده وسیبریا طوپراغنده برقاچر بیڭ کشی طرفندن سویلنیلن (ووغول) و(اوستیاق) لسانلریله اولان قرابت ومشابهت فوق‌العاده‌سی شایان دقت اولوب، مجارلرڭ وطن اصلیسنی کوسترمکه کافیدر. عن اصل اوطرفلرده ساکن بولنمش اولان بلغارلرڭ لسان اصلیٔ قدیملری دخی بوطاقدن ایدی. فینوآ زمره‌سنه منسوب لسانلرڭ ادبیات وترقیات نقطهٔ نظرنجه الڭ اهمیتلیسی مجارجه اولوب، ایکنجی درجه‌ده دخی فینلانده واستونیا ایله سائر بالطبع سواحلی لسانلریدر، که بونلرڭ دخی بر مدتدن بری ادبیات مخصوصه‌لری اویاندیرلمغه باشلامشدر. دیکرلری وساموید زمره‌سنڭ کیلر قطب شمالی دائره‌سی داخلنده وسیبریانڭ منجمد ایرماقلری وادیلرنده کوچك ونیم وحشی بر طاقم اقوام صغیره طرفندن استعمال اولنمقده‌در. [« تونغوز، مانچو، مغول، فینوآ، مجار، ساموید » وسائره ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

تورتو { (La Tortue) یعنی « قاپلومباغه »، آنتیل جزایرندن (هایتی) جزیرهٔ کبیره‌سنڭ شمال غربیسنده واقع برکوچك آطه اولوب، طولی ۳۲ وعرضی ۹ کیلومتره‌در. ۵۰۰۰ اهالیسی اولوب، مرکزی (تاپونه) قصبه‌سیدر.

تورتوزه { (Tortose) اسپانیانڭ قتالونیه خطه‌سنده وتاراغونه ایالتنده اوله‌رق تاراغونه‌نڭ ۷۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده و(ابره) ایرماغنڭ ساحل یسارنده بر شهر اولوب، ۲۲۰۰۰ اهالیسی، اسکی دار الفنونی، ایرماقده کوزل لیمانی، ۶ قلعه‌سی، مصنع کلیساسی، پك چوق صید ماهیسی، اطرافنده محله‌لریله دمیر، قورشون، جیوه، شاب، کور، سوده، یشم وسائره معدنلری وبرچوق میاه معدنیه‌سی واردر. اسکی برشهر اولوب، عربلر عندنده (طرطوشه) اسمیله معروفدر، وحکومت اسلامیه زماننده پك معمور اولوب، بر چوق علما وادبای اسلامڭ مسقط رأسی بولنمشدر. — سوریه ساحلنده‌کی (طرطوس) قصبه‌سنڭ دخی السنهٔ اجنبیه‌ده اسمی (تورتوزه) در.

تورتوله { (Tortola) آنتیل جزایرندن «بکر آطه‌لری »نڭ بری اولوب، طولی ۲۸ وعرضی ۱۰ کیلومتره‌در. ۷۰۰۰ اهالیسی اولوب، مرکزی (رواد توون) قصبه‌سیدر. انکلیز مستملکاتندندر.

تورتوم { ارضروم ولایت وسنجاغنده وارضرومڭ جهت شمالیه‌سنده بر قضا

اولوب، ایچندن جریان ایدن نهرك اسمیله تسمیه اولنمشدر. جنوباً نفس ارضروم، جنوب شرقی جهتندن پاسینلر، غرباً بایبورد قضالریله، شمالاً وشمال شرقی جهتندن دخی روسیه حدودیله محدوددر. مرکزی تورتوم نهری اوزرنده وارضرومك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده واقع (نخاخ) قصبه‌سیدر. ١٤٥ قریه‌یی ومرکزدن اداره اولنور ١٤ ناحیه‌یی جامع اولوب، ٤٧٨٣١ اهالیسی واردر، که قسم اعظمی اسلام وقصوری ارمنی وسائره‌در. اراضیسی هر نه قدر طاغلق ایسه‌ده، بعض منبت وادیلری دخی اولوب، اهالی‌یی اداره ایده‌جك قدر حبوبات متنوعه ایله سائر محصولاتی وکثرتلی میوه‌لری واردر. ارضرومده صرف اولنان میوه‌لرك جمله‌سی بو قضادن نقل اولنور. اورمانلری چوق اولوب، خیلی کراسته واودون قطع، ویولرك فقدانیله برابر، ارضرومه وسائر قضالره و وان ولایتنه قدر نقل اولنور. درون قضاده ١١٣ جامع ومدرسه، ٣ تکیه، بر مکتب ابتدائی، یوزقدر صبیان مکتبی، ٧ کلیسا ومناستر، ٢٢ دکان ومغازه، ١١ خان، ١٣٤ دکرمن، ٤١ چشمه، ٥ کوپری موجوددر. معمولات صناعیه‌سی کلیم، خالی، سجاده، شال، توزلق، چوراب وسائره‌دن عبارتدر.

تورتوم نهری { ارضروم ولایت وسنجاغنده بر نهر اولوب، ارضرومك شمالنده‌کی طاغلردن نبعان ایله، شماله طوغری جریان ایده‌رك، همنامی اولان قضایی شق، وصاغ وصولدن بر چوق چایلر ودره‌لر اخذ ایتدکدن صکره، روسیه حدودنده چوروق صو ایرماغنه دوکیلور. مجراسی تقریباً ١٠٠ کیلومتره طولنده‌در.

تورتونه { (Tortone) ایتالیانك شمالینك آلکساندریا ایالتنده وآلکساندریانك ٢٠ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (اسقریو) نهری اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهالیسی، داخلی مکتبی وذخایر تجارتی واردر. وقتیله دارالفنونی دخی وار ایدی.

توردسیلاس { (Tordesillas) اسپانیانك والادولید (یعنی بلدالولید) ایالتنده ووالادولیدك ٣٥ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی واردر.

تورده { (Thorda,) وآلمانجه تورنبورغ (Thorenburg) مجارستانك ترانسلوانیا خطه‌سنده، آرانیوس نهری اوزرنده و(قلایسنبورغ)ك ٢٨ کیلومتره شرق جنوبیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی وجوارنده واسع بر طوز معدنی واردر. — تورده ایالتی ماروس، وایسنبورغ، دوبوقه ایالتلریله وغالیچیا خطه‌سیله محدود اولوب، طولی ١٨٠ وعرضی ٥٠ کیلومتره‌در، و ١٦٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

تورس بوغازی { (Détr. de Torrès) بحر محیط کبیرده یکی کینه ایله آوسترالیا آره‌سنده بر بوغاز اولوب، ١٥٠ کیلومتره طولی واردر. بر طاقم کوچك آطه‌لر وقیالرله مملو اولوب، ایچنده سیر سفائن پك مخاطره‌لیدر. مرجانی دخی چوقدر. ١٦٠٦ تاریخنده پورتکیزلی قپودان (تورس) طرفندن کشف اولنه‌رق، بونك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

تورسی { (Tursi) ایتالیای جنوبینك (بازیلیقاته) ایالتنده و(ماترا)نك ٦٥ کیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ٤٦٠٠ اهالیسی واردر.

تورغاو { (Torgau) پروسیه‌نك صاقسه ایالتنده و(البه) ایرماغی اوزرنده اوله‌رق (مرسبورغ)ك ٧٩ کیلومتره شمال شرقیسنده مستحکم بر قصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهالیسی، قلعه‌سی، چوخه، قازمیر، چوراب، بز وشاپقه فابریقه‌لری واردر.

تورغای { (Tourgaï) روسیه‌نك النده بولنان ترکستان تقسیماتنده بر بیوك ایالت اولوب، غرباً اورالسق، شمالاً اورنبورغ، شرقاً آقمولینسق، جنوباً نفس ترکستان یعنی طاشکند ایالتلریله واورال کولیله (یعنی بحرخوارزمله) محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٢٣٦٥٦ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٣٣١٩٠ کشی اولوب، همان جمله‌سی دین اسلامله متدیندرلر. اهالینك قسم اعظمی قیرغیز قومنه منسوب اولوب، کوچبه حالنده یاشایورلر. مرکزی (تورغای) قصبه‌سی اولوب، همنامی اولان بر نهرك کنارنده‌در. اراضیسی دوز وواسع چوللردن عبارت اولوب، یالکز قسم غربیسنده اورال سلسله‌سنك بعض

قوللری اوزانیـور. قسم شمالیسـنده (توبول) نهری نبعان ایدوب، شماله طوغری آقار. سائر طرفلرنده کی نهرلرك ایسه جله‌سی چوللرده قورویوب، بر طاقم کوللر تشکیل ایدرلر. مرکزندن بشـقه باشلیجه قصبه‌لری (ایرغیز) ایله (قره بطاق) در.

تورغو { (Turgot) فرانسـه‌نك اك مشهور رجالنـدن اولوب، باشلیجـه علم ثروتده وسـائر علوم اداره‌ده کسب شهرت ایتمشدر. ١٧٢٧ ده پارسـده طوغوب، ١٧٨١ ده وفات ایتمشـدر. بعض امور اداره‌ده استخدام اولنـه‌رق، آنغاریه‌نك لغـوی کبی ثروت ومعموریت عمومیـه‌نك تزایدینـه مدار اوله‌جق بر چـوق اجراآته موفق اولمش؛ وعلم ثروته، اصول اداره‌یه، امور سیاسیه‌یه، ادبیاته وسـائر علومه دائر بر قاچ کتاب یازمشـدر. عصر مذکورك مشهور حکماسیله‌دخی مناسباتی اولوب، مشهور «مجموعهٔ فنون» ده بر چوق نافع مقاله‌لر نشر ایلمشیدی.

تورغوویا { (Thurgovie) وآلمانجه تورغاؤ (Thurgau) اسویچره جاهیر متفقه‌سنی تشکیل ایدن نواحینك ١٧ نجیسی اولوب، شمالاً باده دوقه‌لغیـله، غرباً زوریخ، جنوباً سنت‌غال ناحیه‌لریله، شرقاً وشرق شمالی جهتندن دخی قونستا- نسه کولیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٨٨ مربع کیلومتره اولوب، ٩٩٥٥٢ اهالیسی واردر. اها- لیسنك یالکز بر ربعی قتولیك وقصـوری پروتستان اولوب، جله‌سی آلمان جنسیتنه منسـوبدر. مرکزی (فرانیفلد) شهریدر. طـاغلری آز مرتفع اولوب، بر چوق کوللری واردر. (تور) نهری شرق جنوبیدن غرب شمالی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، ناحیه‌یه بونامی قزاندیرمشـدر. بر قاچ چای دخی نهر مذکوره دو- کیلور. اراضیسی منبت وهواسی معتدل وصاغلامدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله شراب وسائره‌دن عبارت اولوب، کوزل باغچه‌لری، اورمانلری وخیلی حیوانات اهلیه‌سی دخی واردر. معمولات صناعیه‌سی باشلیجه بز وایپك منسوجاتدن عبارتدر. حکومتی ایکی سنه مدتله اهالی طرفندن انتخاب اولنور ١٠٠ اعضادن مرکب بر بیوك مجلسله بو مجلس طرفندن تعیین اولنور ٩ اعضادن مرکب بر هیئت اداره‌دن عبارتدر. بو ناحیه ١٤٦٠ ده اسـویچره طرفندن ضبط اولنه‌رق، ١٧٩٨ ده کسب استـقلال ایله، جاهیر متفقـه هیئتنه داخـل اولمشدر.

تورقوآن { (Tourcoing) فرانسه‌نك «شمال» ایالتنده و (لیله) نك ١٢ کیلومتره شمال شرقیسـنده اوله‌رق بلجیقه حدودی قربنـده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٨٣٧٩ اهالیسی، داخلی مکتبی، خسته خانه‌سی، دمیر یولی، یوك، پاموق وایپکدن انواع منسـوجات فابریقـه‌لری و بویاخانه و دباغخانه‌لری واردر.

تورکماده { (Torquemada) اسپانیاده اك اول (انکیزیسیون) محاکم ملعنت کارانه‌سـنك رئیسی ومدیر عمومیسی بولنمش بر راهب اولوب، ١٤٢٠ ده والادولیدده طوغمش، و ١٤٩٨ ده وفات ایتمشـدر. پاپا دردنجی سـیکست طرفندن ابتدا قشتاله وبعده آراغون انکیزیسیون محاکنك رئیس عمومیلکنه تعیین اولنـه‌رق، انکیزیسـیونلرك خط حرکتنی مبین بر قانون قلمه آلمش، واندلس اهل اسلا- میله یهودیلری حقنده اوقدر شدتلی حرکات غدارانه‌ده بولنمش، واوقدر بیکناه خلق احراق واشکنجه ایلمش ایدی، که پاپالر بیله بونك مظالم تعصبکارانه‌سنی تخفیف وتعدیل ایچون توسطه مجبور اولمشلر ایدی.

تورلاویله { (Tourlaville) فرانسـه‌نك شمالنده (مانشه) ایالتنده و (شر- بورغ) ك ٥ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ٥٨٢٤ اهالیسی واسکی بر آیینه فابریقه‌سی واردر.

تورمس { (Tormès) اسپانیاده بر نهردر، که آویلا ایالتنـده (سیراده غردوس) طاغلرندن نبعانله، شماله وبعده غربه طوغری جریان ایدوب، (آلبه ده تورمس) قصبـه‌سی ایچندن کچدکدن صکره، (میرانده) نك ٢٢ کیلومتره جنوب غربیسنده (دوئرو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ٢٠٠ کیلومتره طولنده‌در.

تورن { (Thorn) پروسـیه‌نك نفس پروسیه ایالتنده، ویستوله‌نك ساحل یمیننده و (ماریتوردر) ك ٨٤ کیلومتره جنوبنده قضا مرکزی مستحکم بر قصـبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهالیسی، صو بنـدلری، مکتب اعدادیسی، کتبخـانه‌سی، مشهور صابونی وچوخه وسـائر یوك منسوجات فابریقه‌لری

واردر. مشهور قوپرنیقك وطنی اولوب، بر هیکلی دخی رکز اولنمشدر. وقتیله مستقل حکومتی وارایدی.

تورن { [«تورینو» و «تورنه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

تورنای { (Tournay) بلجیقه‌نك (هاینو) ایالتنده، بروکسلك ٨٠ کیلومتره جنوب غربیسنده واسقو ایرماغی اوزرنده قضا مرکزی مستحکم بر شهر اولوب، ٣٢٠٠٠ اهالیسی، آتنه عنوانیله بر بیوك مکتبی، کتبخانه‌سی، صنایع نفیسه وفن معماری آقادمیاسی، مصنع بر کلیساسی، کوزل ریختم وتفرجکاهلری، ایپك وبیوك وپاموقدن انواع منسوجات واقمشه ایله خالی، پورسلن، تونجدن انواع آلات وسائره فابریقه‌لری واردر. پك اسکی بر شهر اولوب، برچوق وقایع تاریخیه‌نك محل جریانیدر.

تورنر { (Turner) انکلتره مورخ وشاعری. لرندن اولوب، ١٧٦٨ده طوغمش، و١٨٤٧ده وفات ایتمش؛ وانکلتره تاریخنه دائر بر قاچ معتبر اثر ایله بر ایکی منظومه یازمشدر. — بو اسمله ینه انکلیز بر رسام دخی اولوب، ١٧٧٥ده طوغمش، و١٨٥١ده وفات ایتمش؛ وبرچوق کوزل رسملر براقمشدر.

تورنفورت { (Tournefort) فرانسه‌نك مشاهیر طبیعیوندن اولوب، علم نباتاتده الك بیوك علمادن معدوددر. ١٦٥٦ده اکسده طوغوب، ١٧٠٨ده وفات ایتمشدر. (مونپلیه) مکتبنده فن طبی بعدالتحصیل، تحریات نباتیه مقصدیله فرانسه واسپانیا وپورتکیز ایله انکلتره‌ده برچوق وقت سیاحت ایتمش؛ وبعده اون دردنجی لویی طرفندن نباتات باغچه‌سی مدیریتنه تعیین اولنه‌رق، بونك ترقیسنه خدمت ایتمش؛ وقرالك مساعده‌سیله ممالك عثمانیه وبلاد قافقاسه بر سیاحت فنیه ایدوب، برچوق نباتات نمونه‌لری جمع ایلمش ایدی. علم نباتاته متعلق بر قاچ معتبر اثریله بعض کشفیاتی و٣ جلد اوزره بر شرق سیاحتنامه‌سی واردر.

تورنوس { (Tournus) فرانسه‌نك (ساؤن مع لوآره) ایالتنده و(ماقون)ك ٣٢ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی، برقصبه اولوب، ٥٤٢٢ اهالیسی وبعض پاموق منسوجاتله شکر فابریقه‌لری واردر.

تورنون { (Tournon) فرانسه‌نك (آردش) ایالتنده، پریواسك ٤٤ کیلومتره شمال شرقیسنده و(رونه) ایرماغنك ساحل یسارنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٥٩١٢ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، قارشیسنده بولنان (تن) قصبه‌سنه کوزل بر دمیر کوپریسی، چوخه وسائره فابریقه‌لری ومقبول شرابی واردر.

تورنه { (Touraine) فرانسه‌نك وسطلرنده بیوك بر خطه اولوب، شمالاً (منه) و(اورلیانه)، غرباً (آنژو)، جنوباً (پوآتو)، شرقاً دخی (بری) خطه‌لریله محدوددر. طولی ١٠٠ وعرضی ٨٠ کیلومتره اولوب، مرکزی (تور) شهریدر. تقسیمات جدیده‌ده (ایندره مع لوآره) ایالتنی تشکیل ایدیور. لوآره ایرماغی بو خطه‌یی ایکی‌یه آییروب، شمالده‌کنه یوقاری وجنوبده‌کنه دخی آشاغی تورنه دیرلر. سائر نهرلری دخی چوقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله شراب ومیوه‌دن عبارت اولوب، علی‌الخصوص اریکی مشهوردر. منبت اووه و وادیلری وغایت کوزل موقعلری اولوب، بحق «فرانسه‌نك باغچه‌سی» تسمیه اولنمشدر.

تورنهوت { (Turnhout) بلجیقه‌نك (آنور) ایالتنده وآنورك ٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی وبز، دانتله، خالی وسائره فابریقه‌لری واردر.

تورنیا { (Tornéa) اسوجك شمالی بوتنیا ایالتنده بر نهردر، که همنامی اولان کولدن خروجله، جنوب شرقی‌یه وبعده شرقه طوغری جریان ایده‌رك، (موئونیو) و(لنیو) چایلرینی اخذ، وروسیه حدودینی تفریق ایله، ٤٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بوتنیا کورفزینه دوکیلور. منصبنك ساحل یسارنده روسیه‌نك فینلانده خطه‌سنه عائد (تورنیا) قریه‌سی بولنیور.

تورو { (Toro) اسپانیانك (زاموره) ایالتنده و(دورو) نهرنك ساحل یمینی قربنده اوله‌رق سالامانقه‌نك ٤٨ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی ودورو نهری اوزرنده ٢٢ کز اوزرنده بر کوپریسی واردر. فتوحات اسلامیه اثناسنده تخریب اولنوب، بعده تجدید اولنمش، واسپانیاده قوانین بلدیه‌نك اساسی حکمنده اولان نظام ابتدا بو قصبه‌ده تنظیم واجرا ایدلمشدر.

توروالدسن (Thorwaldsen) اك مشهور هيكلتراشلردن اولوب، دانيمارقه‌ليدر. ۱۷۶۹ ده طوغوب، ۱۸٤٤ ده وفات ايتمشدر. پك كنج ايكن رومايه كيدوب، صنعتنی بعدالتحصيل، وطننه عودت ايتمش؛ وهيكلتراشلقده اوقدر مهارت وشهرت قزانمش ايدی، كه اوروپانك هر طرفندن كنديسنه مراجعت اولنه‌رق، تقليدی ناقابل بر چوق كوزل اثرلر براقشدر.

توروپچ (Toropetz) روسيه‌نك پسقوف ايالتنده و(دوينه) يه تابع (توروپه) چايی اوزرنده اوله‌رق پسقوفك ۲٤۰ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهاليسی وكتن، كنوير، حبوبات وسائره‌دن عبارت ايشلك تجارتی واردر. اون اوچنجی قرن ميلاديده كندی باشنه بر جمهوريت صورتنده اداره اولنوردی.

توروت (Thourout) بلجيقه‌نك غربی فلاندره ايالتنده و(بروژه) نك ۱۸ كيلومتره جنوب غربيسنده برقصبه اولوب، ۸۵۰۰ اهاليسی، مرانغوزلغه متعلق معمولاتی ومسكرات فابريقه‌لريله دباغخانه‌لری واردر.

توروقس (Thurocs) مجارستانده طونه‌نك جهت غربيه‌سنده بر ايالت اولوب، شمال غربی جهتندن (ترنچين)، شمال شرقی جهتندن (آروه)، شرقاً (ليپتاو)، جنوب شرقی جهتندن (سوهل)، جنوباً (بارس)، جنوب غربی جهتندن دخی (نايزا) ايالتلريله محدوددر. طولی ۵۳ و عرضی ۲۲ كيلومتره اولوب، ۶۵۰۰۰ اهاليسی واردر. مركزی (سنت مارتون) قصبه‌سيدر. ايچندن جريان ايدن بر نهرك اسميله تسميه اولنمشدر.

تورونتال (Toronthal) مجارستانك (تيس) نهری جهت شرقيه‌سنده بولنان ايالاتندن اولوب، شمالاً (قساناد)، شرقاً طمشوار، غرباً باقس، شمال غربی جهتندن قسونغراد ايالتلريله، جنوباً دخی بانات ايالتی واسقلاوونا خطه‌سيله محدوددر. طولی ۱٤۵ وعرضی ۷۵ كيلومتره اولوب، ۲۵۰۰۰۰ اهاليسی واردر. مركزی (غروس بكسكرك) در.

تورونتو (Toronto) آمريقای شماليده انكلتره‌نك النده بولنان يوقاری قناده‌نك مركزی بر شهر اولوب، اونتاريو كولنك شمال غربی ساحلنده ومونترآلك ٤۵۰ كيلومتره غرب جنوبيسنده واقعدر. ۸۶۵۰۰ اهاليسی، كوزل ليمانی وباشليجه كوركه متعلق پك ايشلك تجارتی واردر. يكی برشهر اولوب، ۱۷۹٤ ده تأسيس اولنمش، وبوصوك وقتلرده پك چوق توسع وكسب معموريت ايلمشدر.

توره دل آنونچياته (Torre-del-Annunziata) ايتاليانك ملغی ناپولی قراللغنده و(وزوو) بركانك اتكنده اوله‌رق ناپولينك ۱۹ كيلومتره جنوب شرقيسنده ساحل بحرده بر قصبه اولوب، ۱۱۰۰۰ اهاليسی ودولته عائد اسلحه وباروت فابريقه‌لری واردر.

توره دل غرقو (Torre-del-Greco) ايتاليانك ملغی ناپولی قراللغنده وناپولينك ۱۲ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ۱۶۰۰۰ اهاليسی، مقرنه فابريقه‌لری، مرجاندن سوسه متعلق معمولاتی، صيد ماهيسی وجوارنده مشهور شرابی وپك لذيذ ميوه‌لری واردر. (وزوو) بركانك آلتنده بولنمغله، دفعاتله لاولردن تخريب اولنمشدر.

توره دی قامارينه (Torre-di-Camarina) سيجليانك ساحل جنوبيسنده بر قصبه اولوب، ميلاددن ۵۵۲ سنه اول تأسيس ايدلمش اولان (قامارينه) شهر قديمنك خرابه‌لری اوزرنده واقعدر.

تورياسو (Turyassu) برازيلياده بر نهر اولوب، (مارانهام) ايالتنك جنوب غربيسنده نبعانله، بوايالتی (پارا) ايالتندن بالتفريق، ۵۶۰ كيلومتره‌لك جرياندن صكره، ۱°۳۰′ عرض جنوبيده بحر محيط آطلاسی‌يه دوكيلور.

توريچلی (Torricelli) مشاهير طبيعيوندن اولوب، ۱۶۰۸ ده ايتاليانك (فائنجه) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۶٤۷ ده وفات ايتمشدر. مشهور غاليله‌نك شاكردانندن و(قاستلی) نك احباسندن اولوب، غاليله‌نك صوك نفسنه‌دك ملازمتنده بولنمش؛ و وفاتنده بونك يرينه فلورانسه دارالفنونی علوم رياضيه معلملكنه نصب اولنمش ايدی. بعض كشفيات فنيه‌سی اولوب، ازجمله بارومتره‌يی بوذات ايجاد ايتمشدر. علوم رياضيه وسائره‌يه متعلق آثاری واردر.

تورینکر والد { (Thuringerwald) آلمانیاده (صاقسه) و (هسه‌قاسل) دوقه‌لقلریله (اشوارچبورغ رودو لستاد) پرنسلکنده ممتد اولور اورمانله مستور بر طاغ اولوب، طولی ٨٠ کیلومتره واك یوکسك ذروه‌لری ١٠٠٠ متره راده‌لرنده‌در.

تورینکه { (Thuringe) آلمانیانك وسطلرنده وصاقسه‌نك یوقاری جهتلرنده بر خطهٔ قدیمه اولوب، بشنجی قرن میلادی اواسطندن اعتباراً ٨٠ سنه قدر بر قراللق صورتنده اداره اولنمش؛ واووقت حدودی دها واسع اولوب، اك مشهور حکمدارلری دولتك مؤسسی اولان (مرویغ) ایله (باسین) در. باسینك اوچ اوغلی الکایی بینلرنده مقاسمه ایتمکله، انقراضنه سبب اولمشلردر. حکمدار اخیری اولان (هرمانفروآ) ٥٣٠ تاریخنده آوستراسیا قرالی برنجی (تیری) طرفندن قتل اولنمشدر. اووقت تورینکه‌نك قسم جنوبیسی آوستراسیایه الحاق اولنه‌رق، قسم شمالیسی (اوستفالیه) اسمیله آیریجه بر حکومت تشکیل ایلمشیدی. بعده تورینکه دوقه‌لغی عنوانیله ایکی حکومت تشکل ایدوب، برنجیسی ٦٣٠ دن ٧١٧ تاریخنه‌دك دوام ایده‌رك، آوستراسیا جمهوریتنه تابع، وایکنجیسی ٨٤٩ دن ٩١٩ تاریخنه‌دك سوروب، جرمانیا قراللغنه ملحق ایدی. فرانقونیا اسمیله دخی معروف اولان بو ایکنجی دوقه‌لغك اك مشهور دوقه‌لری: آلمانیا ایمپراطوری برنجی قونرادك پدری (هسه‌لی قونراد) ایله (اوتون) واوغلی (هنری اوآرلور) در، که دوقه‌لغی ایمپراطورلغه الحاق ایتمشدر. بعده اونجی قرن میلادیدن اون اوچنجی قرن میلادی اواسطنه‌دك تورینکه مارغراولغی وقونتلغی نامیله بر قاچ حکومت تشکل ایدوب، نهایت تورینکه نامی اونودلمش ایکن؛ مؤخراً صاقسه قراللغنده بو نامله واسکی تورینکه‌نك بر قسمندن عبارت بر ایالت تشکیل اولنه‌رق، ١٨١٤ و ١٨١٥ ده پروسیه قرالغی طرفندن ضبط اولنمغله، الیوم (ارفورت) سنجاغی و (مرسبورغ) سنجاغنك جنوب غربی قسمنی تشکیل ایدیور.

تورینو { (Turin, Torino) ایتالیانك اك بیوك واك کوزل شهرلرندن اولوب، پیامونته خطه‌سنك وهمنامی اولان ایالتك مرکزیدر. ایتالیانك شمال غربی جهتنده، (پو) ایرماغیله (دوآره) چایی اوزرنده اوله‌رق، پارسك ٨٢٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. مقدما ساردینه وساووآ قراللغنك پایتختی اولوب، بر وقت بتون ایتالیانك دخی کرسیٔ حکومتی بولنمشدر. ٢٣١ ٠٠٠ اهالیسی، بیوك دار-الفنونی، داخلی مکتب اعدادیسی، عسکری آقادمیاسی، دوز وکنیش سوقاقلری، کوزل میدانلری، متعدد مصنع کلیسالری، برقاچ سرایی وسائر ابنیهٔ مشهوره‌سی، فنون وصنایع نفیسه آقادمیالری، زراعت جمعیتی، بیوك کتبخانه‌سی، آثار عتیقه، رسم وتاریخ طبیعی موزه‌لری، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، ایپك منسوجات، قطیفه، داماسقو، مسکرات، چقولاته، جام، پورسلن، طوب، تفنك وباروت فابریقه‌لری واردر. متعدد دمیر یوللرك محل تلاقیسنده واقعدر. پك اسکی بر شهر ایسه‌ده، اصل کسب اهمیت ایتمسی ساووآ ایله پیامونته دوقه‌لقلرینك مرکزی اولدیغی تاریخدن بریدر. بر وقت فرانسه‌نك النده دخی بولنمشدر. — تورینو ایالتی (پیامونته) خطه‌سنك قسم اعظمندن عبارت اولوب، شمالاً (آئوسته)، شرقاً (نوواره) و (آلکساندریا)، جنوباً (قونی) ایالتلریله، غرباً دخی فرانسه‌نك ساووآ ایالتیله محدود ومحاطدر. طولی ١٠٠ وعرضی ٩٠ کیلومتره اولوب، ٩٦٠ ٠٠٠ اهالیسی واردر. تورینو، بیاله، سوسه، ایوره وپینیرول اسملریله ٥ سنجاغه منقسم اولوب، تورینو سنجاغنك ٣٠٠ ٠٠٠ دن زیاده اهالیسی واردر.

توریوم { (Thurium) ایتالیانك (لوقانیه) خطهٔ قدیمه‌سنده آتنه مهاجرلری طرفندن میلاددن ٤٤٤ سنه اول تأسیس اولنمش بر شهر ایدی. بعده رومالیلر طرفندن اسکان اولنه‌رق، (قوپیا) تسمیه اولنمشیدی.

توز { [«توج» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

توزر { تونسده شط الجرید کولنك ساحل شمالیسنده ونفطه‌نك ٢٥ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، اسکیدن بری خرماسنك چوقلغی وپورتقالنك بیوکلکیله مشهوردر.

توسقالوزه { (Tuscaloosa) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (آلابامه) جهو-

ريتنده همنامى اولان نهرك كنارنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهاليسى، دارالفنونى ودميريولى واردر. جمهوريت مذكوره‌نك اسكى مركزيدر.

توسقانلى { (Toscanelli) مشاهير منجميندن اولوب، ١٣٩٧ده فلورانسه‌ده طوغمش، و١٤٨٢ده وفات ايتمشدر. آسيا قطعه‌سنك شرقـه طوغرى زياده ممتد اولديغنه ذاهب اولوب، غرب طريقيله هندستانه كيتمك فكرينى درميان ايتمش؛ وپورتكيز حكمدارى بشنجى آلفونســه بو طريقله بر هيئت اعزامنى تكليف ايلمشيدى. فلورانســه معبد كبيرينك قبه‌سى اوزرنده بررصد قووروب، منطقه‌لرك تعيننه چاليشمش؛ و« ازياج آلفونسـيه » يى تصحيح ايلمش ايدى.

توسقانه { [« طوسقانه » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

توسقولوم { (Tusculum) رومانك قربنده وجنوب شرقى جهتنده قديم بر قصبه اولوب، كبرانك صيفيه‌لرينى حاوى اولان اطرافنه دخى (توسقولانوم) نامى ويريليردى.

توسقه { وتوسقه‌لق [«طوسقه» و« طوسقه‌لق » ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

توسن { (Toussaint) فرانسز محررلرندن اولوب، ١٧١٥ده پارسده طوغمش، و١٧٧٢ده وفات ايتمشدر. اون سكزنجى قرن ميلادى حكماسنك ترتيب ايتدكلرى مشهور « مجموعهٔ فنون » لك تحريرينه مشـاركت ايتمش؛ وخرسـتيانلرك عقايدينه مغاير اوله‌رق اخلاقه متعلق يازديغى بعض كتابلرينك احراق اولنمسى اوزرينـه، بلجيقـه‌يه فراره مجبور اولوب، « فرانسز غزته‌سى » عنوانيله برغزته يازمغه باشـلامش؛ وبعده ايكنجى فردريق طرفندن برلينه جلب، ودارالفنـونده منطق معلملكنه نصب اولنمش ايدى.

توسن لوورتور { (Toussaint - Lou - verture) آنتيل جزا-يرندن (سـنت دومينكه) آطه‌سى زنجيلرندن اولوب، ١٧٤٣ ده طوغمشـدر. جزيرهٔ مذكوره‌ده ظهور ايدن بعض اختـلاللرى باصـديرمغه موفق اولمغله، فرانسز جمهوريتنك توجهنى قزانوب، ميرلولق وبعده فريقلك رتبه‌سنه ترفيع، وجزيرهٔ مذكوره قوماندانلغنه نصب اولنمش ايدى. اسپانيوللرله انكليزلرى آطه‌دن اخراج ايده‌رك، آسـايشى اعاده ايتـدكدن صـكره، فرانسز حكومتنى دخى طانيمامغه باشـلايوب، اعلان استقلال ايتمش؛ و ١٨٠٠ تاريخنده قيد حيات شرطيله جزيره‌نك جمهوريت رياسـتنه انتخاب اولنمشـيدى. فرانسز حكـومتنى اعاده ايچـون كوندريلن جنرال (لقلرق) ى طانيمامش ايسه‌ده، متعاقباً تسـليم اولنمغه مجبور اولوب، فرانسه‌يه نقل، و(ژو) قلعه‌سنه حبس اولنه‌رق، ١٨٠٣ ده اوراده وفات ايتمشدر.

توغوت { (Thugut) آوستريا رجالندن او-لوب، درسعادتده ولهستانده سفير بولنمش؛ ١٧٨٨ ده افلاق وبغدان واليسى نصب او-لنمش؛ و١٧٩٤ده باش وكيل اولوب، فرانسه حقنده بيوك بر خصومت كوسترمشـدر. ١٨١٨ ده وفات ايتمشدر.

توفيق افندى { (السيد يحيى —) سلطان سـليم خان ثالث دورنده مسند مشيخته نائل اولان علماى عثمانيه‌دن اولوب، ١١٢٧ ده درسعادتده طوغمشدر. على الاصول دور مدارس ايتدكدن صكره، ١١٨١ سنه‌سى سـلانيك وبعده شام ومكه قاضيلغنه نصب اولنمش؛ و ١١٩٩ ده استانبول، ١٢٠٠ ده آناطولى و ١٢٠١ ده روم ايلى صـدارتى پايه‌سنه ترفيع اولنـه‌رق، ١٢٠٢ ده بالفعل روم ايلى قاضيعسـكرى، و ١٢٠٤ ده نقيب الاشراف، و ١٢٠٥ ده شيخ الاسلام اولمش ايسه‌ده، ١٣ كون صكره وفات ايدوب، كوچك قره‌مان قربنده بنا ايلمش اولديغى مدرسه‌سى جوارنده دفن اولنمشدر. عالم واديب بر ذات اولوب، بعض اشعارى دخى واردر. شـام ملالغنه نصبنده سـويلمش اولديغى شـو قطعه اوجله‌دندر:

صبح وصلت اولوب اثر نابود
شب هجرت جهانى تار ايتدى
هـوس زلف يار ايله توفيق
شام جنت مشاهده‌ك كيتدى

توقاد { سـيواس ولايتنده وسـيواسك ٩٠ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق يشيل ايرماق تابعلرندن طوزانلى نهرينك ساحل يسارنده يعنى جوبنده سنجاق مركزى بر شهر اولوب، تقريباً ٤٠٠٠٠ اهاليسى، ٣٣ جامع شريفى، ١٥ مدرسه‌سى، ٢٠٠ جلد كتابى حاوى بر كتبخانه‌سى، بر رشـديه ومتعدد

صبیان مکتبی، ۲ تکیه‌سی، نهر مذکور اوزرنده (خضرلق) نامیله جسیم بر کوپریسی، ۱۳۰۰ دکانی حاوی چارشیسی، ۲۰ خانی، ۱۶ جامی ومکمل بر حکومت قوناغی واردر. اهالیسنك قسم کلیسی اسلام اولوب، درت بش بیك ارمنی وسائر خرستیان نفوسی دخی واردر. باقیرجیلق صنعتی خیلی ایلری اولوب، ارغنی معدنندن کلن خام نحاسی اذابه‌یه مخصوص میری‌یه عائد بر قالخانه دخی بولنیور. موقعی آچیق وآب وهواسی لطیف اولوب، چارشی وسوقاقلری دخی تمیز واطرافی باغ وباغچه‌لرله محاطدر. علی‌الخصوص سیواسه کیدن جاده درون شهردن کچمکله، اخیراً بو جاده آچیلوب، ایکی طرفنده مجدداً کوزل ابنیه یاپلمشدر. آثار عتیقه‌دن خراب بر قلعه‌سی دخی اولوب، (چارطاق بدوی) اسمیله تواریخده مذکور حبسخانه بوقلعه‌نك ایچنده‌در. آوانئ نحاسیه‌دن بشقه شهرده ایپك وایپلیکدن چارشاف، یورغان وپاصدیق یوزی، اوطه طاقمی، پشتمال وسائره اعمال اولنور. بر قاچ دباغخانه‌سی دخی واردر. تجارتی دخی خیلی ایشلکدر. اسکی بر شهر اولوب، زمان قدیمده (بریسه) یاخود (قومانه پونتیقه) اسمیله معروف قصبه‌نك عینی اولدیغی مظنوندر. «معجم البلدان» ده مذکور اولوب، قلعه‌سنك متانتی دخی بیان اولنیور. — توقاد قضاسی سنجاغی ترکیب ایدن ٤ قضانك بری یعنی لوانك مرکز قضاسی اولوب، شرقاً اربعه، غرباً زیله قضالریله، شمالاً آماسیه، جنوباً دخی سیواس سنجاقلریله محاطدر. مرکزدن اداره اولنور ۱۶ ناحیه و ۲۳۷ قریه‌یی جامع اولوب، توقاد شهرینك جانب جنوبیسنده واقع چاملی بل طاغیله بونك شمالنده واقع قاز اووه‌سی و جنوبنده‌کی آرد اووه‌یی حاویدر. بو ایکی اووه‌نك برنجیسی طوزانلی وایکنجیسی ینه یشیل ایرماغه تابع چیقریق (یاخود چکه‌رك) چایلریله سق اولنه‌رق، طوپراغی خیلی منبت اولدیغی کبی، مذکور چاملی بلده خیلی اورمانلر ومرعالر دخی موجوددر. قضانك اهالیسی ۷٤۰۰۰ راده‌رنده اولوب، قسم اعظمی مسلم وترك ویالکز ۱۰۰۰۰ قدری ارمنی وسائر ملیتلره منسوب خرستیانلردر. درون قضاده قازآباد ناحیه‌سنده وقاز اووه‌سنده‌بیوجك بر کول بولنوب، اطرافی سازلق اولمغله، هوایی اخلال ایدیور. آرد اووه‌ده واقع صولی سرای قریه‌سی جوارنده نفعی مجرب بر ایلیجه واردر. قضانك محصولاتی حبوبات متنوعه ایله اعلا میوه‌لرك انواعندن وجهری وکوك بویادن عبارتدر.

توقاد { سنجاغی. سیواس ولایتی ترکیب ایدن ٤ سنجاغك بری اولوب، جنوباً وجنوب شرقی جهتندن سیواس، جنوب غربی جهتندن آنقره ولایتنه تابع یوزغاد، شمال غربی جهتندن آماسیه، شمالاً طربزون ولایتنه تابع جانیك شرقاً دخی قره حصار شرقی سنجاقلریله محاط و محدوددر. یشیل ایرماق تابعلرندن طوزانلی نهری سنجاغی بر یاندن بریانه شق ایتدیکی کبی، ینه مذکور ایرماق تابعلرندن چیقریق چایی دخی درون لواده نبعان ایده‌رك، سنجاغی یوزغاد سنجاغندن آیریور. یشیل ایرماغك اك بیوك قولی اولان کلکیت نهری دخی سنجاغك قسم شمالیسنی سق ایله، لوانك منتهای شمال غربیسنده آماسیه‌دن کلن یشیل ایرماقله برلشیور. بووجهله سنجاغك میاه جاریه‌سی چوق اولوب، یوکسك طاغلرك آره‌لرنده بر طاقم وادیلر ومنبت اووه‌لر تشکیل ایدرلر. اراضیسی منبت ومحصولدار اولوب، حبوبات متنوعه ایله، جهری، کوك بویا، توتون، آفیون، خشخاش، پاموق، ثعلب، کنویر وسائره حاصل اولور. هله میوه‌لری پك چوق وپك کوزل اولوب، خیلی مقداری اخراج اولنور. معمولات صناعیه‌سی باقیر آوانی ایله ایپلیك وکتن وایپکدن چارشف ودوشمه طاقلری وپشتمال کبی شیلرله کلیم وخالی، اسلحه وتل‌سیم ایله ایشلنمش باستون وسائره وسختیاندن عبارتدر. حیوانات اهلیه‌سی قیون، کچی، صیغیر، بیکیر، دوه وسائره‌دن عبارتدر. توقاد اسکیدن بری آماسیه‌یه ملحق بولنمش اولدیغندن، احوال تاریخیه‌سیچون «سیواس» ماده‌سنه مراجعت بیورلمق اقتضا ایدر. ۱۲۹٦ تاریخنه‌دك سیواس سنجاغنه تابع قضا صورتنده اداره اولنوب، تاریخ مذکورده دیکر اوچ قضانك الحاقیله توقاد سنجاغی تشکیل اولنمشدر. توقاد سنجاغی درت قضایه منقسم اولوب، سیواس ولایتنده اصول نواحی اجرا ایدلمش اولدیغندن، آریجه مدیرلری اولمقسزین، ٤٥ ناحیه‌یی وجمعاً ٦٣٧ قریه‌یی جامعدر. تقسیماتی بروجه زیردر:

قضا	ناحیه	مقدار قرا	
توقاد	تورحال	۱۳	
	قاز آباد	۲۱	
	دیورطه	۱۵	
	امور سعید	۱۰	
	نجیب	۱۰	
	قره دوکسه	۱۱	
	الموص کبیر	۱۱	
	منکر	۱۳	
	اتره ایفه	۱۴	
	برزی	۱۱	
	قریل	۲۱	
	چفتلك	۲۰	
	اسیلوص	۱۵	
	اکدیر	۱۹	
	چرداق	۱۷	
	کلور	۱۶	۲۳۷
اربعه	دره‌لی	۲۳	
	صونسه	۱۶	
	سیلو	۱۹	
	دنکدی	۱۳	
	الاخیان	۱۷	
	ایرك	۳۹	
	قره آغاج	۲۸	۱۵۵
زیله	سلدیس	۱۵	
	فرانقیسا	۱۸	
	ایجر	۹	
	صوفیلر	۱۵	
	سکود اوزی	۱۲	
	قواق	۱۳	
	قاضی شهری	۱۷	
	دیکمه سکود	۱۰	
	اکدر	۱۰	
	کوستره‌لك	۱۱	
	مشار	۲۰	
	اوچکوی	۱۵	
	حاجی	۱۷	۱۸۲
نیکسار	اسکدیر	۱۴	
	قیوجق	۱۴	
	آواره	۱۳	
	قیواغزی	۱۰	
	اولو الاکی	۸	
	لادیك	۸	
	سکدون	۷	
	باش چفتلك	۵	
	ارغوسلی	٤	۸۳
			۶۳۷

توقانتین (Tocantins) برازیلیاده بر ایرماقدر، که (غویاز) ایالتنده (پاراناتو) ایله (پاراناتینغا) نهرلرندن بالتشکل، (پارا) ایالتنه دخول، و(پالاویچیوزه) قصبه‌سندن مرور، (ریوس داس بوقاس) نهرینی اخذ و(پارا) ایالتنی سقی ایده‌رك، (آمازون) منصبنك شرق جهتنده بحر محیط آطلاسی‌یه منصب اولور. جریانی شماله طوغری او-

لوب، مجراسی ۱۴۰۰ کیلومتره‌در. بر قاچ شلاله‌سی دخی واردر.

توقتمش (یاخود تقتمش) دشت قپچاق خانلرندن اولوب، جوجی خان بن چنکیز خانك نسلندندر. ابتدا (اوروج) خانك زمان سلطنتنده کسب شهرت ایدوب، بعده اوروج خان کندیسندن وهمناك اولمغله، جانه قصد ایتدیکندن، علیهنه قیام ایدوب، ۷۷۷ تاریخنده مغلوب اولمش ایسه‌ده، تیمورلنکه التجا ایدوب، بونك یاردیمیله سلطنته نائل اولمش؛ وروسیه پرنسی اوچنجی (دیمتری دونسکی) یی اطاعته دعوت ایدوب، بونك عدم قبولی اوزرینه، موسقوه و ولادمیر وموژایسق شهرلرینی احراق ایده‌رك، کندیسنی اطاعته اجبار ایلمش ایدی. بعده تیمورلنکله محاربه‌یه کیریشوب، ۷۹۳ده ماوراء النهری استیلا ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً بحر خوارزم ساحلنده مغلوب اولوب، عودت ایتمش؛ ودرت سنه صکره ینه تیمورلنکه قارشی تجاوز ایتمکله، بو دفعه کلیاً مغلوب اولوب، قپچاقدن طرد اولنمش؛ وبرمدت استرداد تخت سوداسیله اوغراشدقدن صکره، ۷۹۹ده سیبریاده مقتولاً وفات ایتمشدر.

توقومان (Tucuman) آمریقای جنوبیده آرجنتین جاهیر متفقه‌سندن همنامی اولان جهوریتك مرکزی اولوب، بوئنوس آیرسك ۱۱۶۰ کیلومتره شمال غربیسنده و ۲۶°۴۹′ عرض جنوبی ایله ۶۷°۱۶′ طول غربیده واقع و ۱۷۵۰۰ اهالی‌یی جامعدر. بو قصبه ۱۶۸۵ ده تأسیس اولنوب، ۱۸۱۲ ده ارباب اختلال اسپانیول عسکرینه قارشی بو قصبه‌ده بر غالبیته نائل اولمش؛ و آرجنتینك استقلالنی اعلان ایدن قونغره بوراده عقد اولنمش ایدی. — توقومان جهوریتی شرقاً سانتیاغو، جنوباً قاتامارقه، غرباً (رئون)، شمالاً دخی (سالته) جهوریتلریله محدود و محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۳۸۷ ٤ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۰۸۹۰٤ کشیدر. غرب جهتی (آند) سلسلهٔ جبالی اتکلرندن عبارت اولوب، سائر طرفلری واسع اووه‌لردن عبارتدر. بر چوق نهرلر اراضیسنی سقی ایدیور. هواسی معتدل وصاغلام وطوپراغی منبت اولمغله، پرنج، مصر، پاموق، قاقائو وسائر محصولاتله میوه‌لرك انواعی حاصل اولور. اورمانلری دخی چوقدر.

توكسبوری (Tewkesbury) انكلتره‌نك (غلوچستر) ایالتنده و غلوچسترك ١٤ كیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٧٠٠٠ اهالیسی، قاش فابریقه‌لری، مشهور خردالی، چوراب وسائر معمولاتی واردر.

توكل ایران شعرا وعلماسندن ایكی ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی اولان (توكل بن اسماعیل اردبیلی) ٨٠٠ تاریخنده «صفوة الصفا» عنوانیله ملوك صفویه خاندانننك تاریخنی یازمش؛ وایكنجیسی اولان (توكل منشی) ١٠٦٢ تاریخنده «شاهنامهٔ شمشیر خانی» عنوانیله منثور بر اثر یازمشدر، كه اكبر شاه زماننده نظماً اردولسانه ترجمه اولنمشدر.

توكنبورغ (Toggenbourg) یاخود (Toc-kenbourg) اسویچره‌نك سنت غال ناحیه‌سنده اسكی بر قونتلق اولوب، قونتلرینك سلاله‌سی ١٤٣٧ تاریخ میلادیسنده منقرض اولمغله، وراثت ادعاسی (زوریخ) ایله (اشویچ) قونتلری آره‌سنده (توكنبورغ) محاربه‌سی نامیله اوزون برغاوغایه سببیت ویرمش اولدیغی كبی، بعده بو قونتلغی صاتین آلمش اولان (سنت غال) آبه‌لری علیهنده اهالی قیام ایتمكله، اسویچره جماهیرینك بعضیسی بونلرك لهنده وبعضلری علیهلرنده طرف آلدقلرندن، بر ایكنجی (توكنبوغ) محاربه‌سی ظهور ایدوب، نهایت ١٧١٨ ده باده‌ده عقد اولنون معاهده اهالی‌یی آبه‌لرك ظلمندن قورتارمشدر. بو بقعه طولی ٤٧ وعرضی ٢٠ كیلومتره اولان بر وادیدن عبارتدر.

توكویل (Tocqueville) فرانسه‌سیاسیون ومحررندن اولوب، ١٨٠٥ ده طوغمش، و ١٨٥٩ ده وفات ایتمشدر. ١٨٣١ ده مأموریت مخصوصه ایله ممالك مجتمعه‌یه كوندریلوب، عودتنده «آمریقاده جمهوریت» عنوانیله بر كتاب نشر ایتمشیدی، كه فوق‌العاده شهرت قزانوب، صاحبننك آقادمیا اعضالغنه قبول اولنمسنه سبب اولمشدر. بعده امور سیاسیه‌ده بیوك بر نفوذ اجرا ایدوب، سربستی طرفنی التزام ایتمش؛ وسوسیالیستلره قارشی بولنمش ایدی. ١٨٤٩ ده خارجیه ناظری اولمشدر. آثار سیاسیه‌سی ٨ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

توكیدید (Thucydide) یونان قدیمك الك مشهور مورخلرندن اولوب، میلاددن ٤٧١ سنه اول آتنه‌ده طوغمش؛ وقبل‌المیلاد ٣٩٥ یاخود ٤٠٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. اون بش یاشنده ایكن هرودوتك تاریخنی اوقویوب، مورخلكه هوس ایتمش؛ ومشهور پلوپونس محاربه‌لرنده آتنه‌نك خدمت عسكریه‌سنده بولنوب، ضبطی كندیسنه تفویض اولنان بر موقعی ضبط ایده‌مدیكندن، وطنندن نفی اولنه‌رق، یكرمی سنه تراكیا قطعه‌سنده یاشامش؛ واوراده بر آلتین معدننی اخراج ایتمكله مشغول اولدیغی حالده، پلوپونس محاربه‌لرینك تاریخنی یازمشدر. اكماله موفق اوله‌مدیغی بو تاریخ لسان یونانیده‌كی فصاحتیله، محاكاتنك متانت واصابتیله ومؤلفنك بیطرفلغیله شهرت بولمشدر. متنی موجود اولوب، دفعاتله طبع ونشر، وبتون آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

توكیو (Tokio) جاپونیانك پایتختی اولان (یدو) شهرینك نام دیكریدر. [«یدو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تول (Toul) فرانسه‌نك مورته مع موزله ایالتنده وموزله نهری اوزرنده اوله‌رق (نانسی)نك ٢٠ كیلومتره‌غربنده وپارسدن‌استراسبورغه كیدن دمیر یول خطی اوزرنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٧٦٨٧ اهالیسی، داخلی مكتبی، كتبخانه‌سی، كوزل بر كوپریسی، مصنع كلیساسی، طوبخانه‌سی، خسته‌خانه‌سی، متعدد قشله‌لری، زراعت جمعیتی، بیوك بر مطبعه‌سی، بز وسائر منسوجاتیله ایشلمه معمولاتی واردر. اسكی بر قصبه‌در.

تولا (Tula) مكسیقه جماهیر متفقه‌سنده بر نهردر، كه مكسیقو جمهوریتنده‌نبعانله، كرتارو جمهوریتنی شق، وبعده پوتوسی ایله وراقروز جمهوریتلرینی فصل ایتدكدن‌صكره، (تامپیقو) قصبه‌سی یاننده مكسیقه كورفزینه دوكیلور. مجراسی ٤٥٠ كیلومتره طولنده‌در. — منبعنه قریب اوله‌رق كنارنده بو اسمله بر قصبه دخی واردر، كه آمریقانك كشفندن اول (تولتك) قومنك مركزی ایدی. [«توله» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

تولاموره (Tullamore) ایرلانده‌نك (لینستر) خطه‌سنده، دوبلینك

١١٠ كيلومتره غرب جنوبيسنده و(آلن) بطاقلغنك اورته‌سنده اوله‌رق بيوك جدولك اوزرنده ايالت مركزى برقصبه اولوب، ٦٥٠٠ اهاليسى واردر. قرن سابق ميلادى آخرنده بر قريه ايدى.

تولتك (Toltèques) آمريقاى شمالى اقوام اصليه‌سندن اولوب، آسياى شرقى جهتدن اورايه كچمش اولملرى ملحوظدر. بو قوم ميلادك ٦٥٠ تاريخلرنده مكسيقه‌يى ضبط ايدوب، بر قاچ عصر حكومت سورمش؛ واون دردنجى قرن ميلاديده اولجه متغلقرى اولان (آزتك) قومى طرفندن موقع اقتداردن اسقاط اولنمش ايدى. مركزلرى (تولا) قصبه‌سى ايدى.

تولده (Tolède) اسپانيانك يكى قستيله خطه‌سنده همنامى اولان ايالتك مركزى بر شهر اولوب، مادريدك ٦١ كيلومتره جنوب غربيسنده وتاج نهرينك ساحل يسارنده واقعدر. ١٧٠٠٠ اهاليسى، (القصر) عنوانيله ملوك اسلاميه‌نك سرايلرندن اولوب كليسايه تحويل اولنمش مصنع وجسيم بر بناسى، مشهور اسلحه فابريقه‌لرى وبعض آثار عتيقه‌سى واردر. سوقاقلرى غير منتظم وصويى آز اولوب، ذاتاً تدنيده بولنور بر شهردر. مقدما دار الفنونى وار ايكن، ١٨٤٥ ده لغو اولنمشدر. اسكى برشهر اولوب، فنيكه مهاجرلرى طرفندن تأسيس ايدلمش اولديغى مظنوندر. روماليلر اسپانياده چيقاردقلرى آلتون معدنلرينه بو شهرى مركز اتخاذ ايتمشلردى. ٥٥٤ تاريخ ميلاديسندن اعتباراً اسپانياده حكومت سورن (غوت) لرك پايتختى اولوب، ٧١٤ تاريخ ميلاديسنده غزاة مسلمينك الينه كچه‌رك، طليطله تسميه اولنمشيدى. حكومت امويه زماننده اسپانيانك سائر شهرلرى كبى فوق العاده وسعت ومعموريت كسب ايدوب، حكومت مذكوره‌نك انقراضنده طليطله‌ده طوائف ملوكدن مستقل بر حكومت اسلاميه تشكل ايتمش؛ و١٠٨٥ تاريخنده بودولت شهرله برابر آلتنجى آلفونس طرفندن ضبط اولنه‌رق، شهر مذكور قشتاله قراللغنك پايتختى اولمش ايدى. حكومت اسلاميه‌نك زوالندن صكره بتون اسپانيانك مركزى اولوب، شارلكينت زماننده خيلى توسيع وتزيين اولنمش، و ٢٠٠٠٠٠ قدر اهاليى جامع بولنمش ايدى. ١٥٦٠ تاريخ ميلاديسنده پايتخلقدن چيقوب، اووقتدن برى تدنى‌يه يوز طوتمشدر. مشاهير اسلامدن بعض علما وحكمانك مسقط رأسى بولنمشدر.

— تولده ايالتى شمالاً مادريد وغواد الاقساره (يعنى وادى الحجاره)، غرباً قاسرس، جنوباً وشرقاً دخى مانشه ايالتلريله محدود اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ١٥٢٥٧ مربع كيلومتره واهاليسى ٣٥٣٣٨٥ كشيدر. اراضيسى پك طاغلق ايسه‌ده، منبت اولوب، حيواناتى، آريلرى وايپك بوجكلرى چوقدر. صنايعى دخى خيلى ايلريدر.

تولستوى (Tolstoï) روسيه‌نك ديپلوماتلرندن اولوب، بيوك پترونك معتمدى ايدى. ١٧٠٢ و ١٧١٠ ده مأموريت مخصوصه ايله درسعادته كوندريلوب، اسوج قرالى اون ايكنجى شارلك قبولنه مخالفت ايتديكندن، يدى قله‌ده حبس اولنمش ايدى. بيوك پترودن صكره برنجى قترينه‌نك دخى توجهنى محافظه ايدوب، آنجق ايكنجى پترو زماننده منزوقوفك دشمنلريله اتحاد ايتديكندن، (سولورتسقوى) مناسترينه حبس اولنه‌رق، ١٧٢٨ ده اوراده وفات ايتمشدر.

تولنه (Tolna) مجارستانده طونه‌نك غرب جهتنده بر ايالت اولوب، شمالاً (وسپريم) و (ستولوايسمبورغ)، شرقاً پشته، جنوباً بارانيه، غرباً دخى شيمك ايالتلريله محدوددر. طولى ٦٥ وعرضى ٤٥ كيلومتره اولوب، تقريباً ٢٠٠٠٠٠ اهاليسى واردر. مركزى (سكزارد) شهرى اولديغى حالده، طونه ساحلنده اولان بيوجك بر قريه‌نك اسميله تسميه اولنمشدر.

تولو (Tolu) آمريقاى جنوبيده (قولومبيا) جمهوريتنك (آنتيل) دكيزى ساحلنده واقع بر قصبه واسكله‌سى اولوب، جوارنده حاصل اولان وامراض صدريه‌يه نفعى مجرب بولنان تولو بالساميله مشهوردر. قارتاجنه‌نك ١٠٠ كيلومتره جنوبنده واقعدر.

تولوزه (Tolouse) فرانسه‌ده (غارونه) ايالتنك مركزى بر شهر اولوب، غارونه ايرماغنك ساحل يميننده وجنوب جدولى اوزرنده اوله‌رق، پارسك ٧١٧ كيلومتره جنوبنده واقعدر. ١٤٧٦١٧ اهاليسى، دارالفنونى، آقادمياسى، طب وفن جراحى مكتبى، داخلى مكتب اعداديسى، طوپچيلق ورسم مكتبلرى، دارالمعلمينى،

ایکی کتبخانه‌سی، موزه‌سی، رصدخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، اشجار غرسیچون نمونه باغچه‌سی، رسم وتاریخ طبیعی نمونه خانه‌لری، جمعیت طبیه وفنیه‌سی، کوزل ریختمی، مصنع کلیسالری، بیوك بر تیاتروسی، برطاش وبر آصمه کوپریسی، ٣ خسته خانه‌سی، مقرنه وشهریه ایله انواع منسوجات، شابقه، آلات وادوات متنوعه توتون وسائره فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، دمیرخانه‌لری، طوبخانه‌سی وباروتخانه‌سی واردر. تجارتی پك ایشلك اولوب، بر طرفدن فرانسه ایله اسپانیا وبر طرفدن دخی آق دکیزله بحر محیط آطلاسی اسکله‌لری آره‌سنده بر تجارت مخزنی حکمنده‌در. پك اسکی برشهر اولوب، روماليلره قارشی خیلی مقاومت ایتمش، و ٤١٩ تاریخ میلادیسنده ویسیغوتلرك پایتختی اولوب، بعده آکیتانه دوقه‌لرینك ودها صکره تولوزه قونتلرینك مقری اولمشیدی. فرانسه قراللغنه الحاقندن صکره (لانکدوق) ایالتنك مرکزی اتخاذ اولنمشیدی.

تولوزه (Tolosa) اسپانیانك (کیپورقوآ) ایالتنده، (سانسباستیان) لك ٢٠ کیلومتره جنوبنده و(اوریا) ایله (آرانیر) نهرلرینك ملتقاسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی واسلحه ایله باقیر فابریقه‌لری واردر.

تولوس (Tullus) اسکی رومانك اوچنجی حکمداری اولوب، قبل المیلاد ٦٧١ تاریخندن ٦٤٠ تاریخنه‌دك حکومت سورمش، و(آلبه) ایله ساببنلره قارشی بعض محاربه‌لر قزانمشدر.

تولوقه (Toluca) مکسیقه جاهیر متفقه‌سندن مکسیقو جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، مکسیقونك ٤٥ کیلومتره جنوب غربیسنده و ٤٧٠٠ متره ارتفاعی اولان (نوادوده تولوقه) طاغنك اتکنده واقعدر. ١٧٠٠٠ اهالیسی ومکسیقویه قدر کوزل بر یولی واردر.

تولون (Toulon) فرانسه‌نك جنوبنده وآق دکیز ساحلنده برشهر واسکله اولوب، (وار) ایالتنده قضا مرکزیدر. پارسك ٨٤٠ کیلومتره جنوب غربیسنده و(فارون) طاغنك اتکنده واقع اولوب، فرانسه‌نك بش مرسای عسکریسندن معدود وتقسیمات بحریه‌سندن برینك مرکزیدر. ٨٥٠٠٠ اهالیسی، متین استحکاماتی، داخلی مکتب اعدادیسی، بحریه‌یه مخصوص طب مکتبی، هندسهٔ بحریه ومواد ناریه مکتبی، رصدخانه‌سی، کتبخانه‌سی، بحریه موزه‌سی، دنیانك اك کوزلی عد اولنور ریختمی، اوچ مکمل ترسانه‌سی، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاه وحوضلری، خلاط، یلکن بزی وسائر سفائنه مخصوص مواد فابریقه‌لری، طوبخانه‌سی، تحفظخانه‌سی، کوزل میدانلریله تفرجکاهلری، بیوك تیاتروسی، فنون وادبیات وصنایع جمعیتلری وشراب، قونیاق، زیتون یاغی، انجیر وسائر میوه‌لره متعلق تجارتی واردر. قدیم بر شهر اولوب، اسکی روماليلرك مستملکاتندن ایدی. دفعاتله عربلر وبربرلر طرفندن ضبط اولنمشدر.

توله (Toula) روسیه‌ده موسقوه‌نك ١٩٧ کیلومتره جنوبنده و(تولیچه) ایله (اوپه) نهرلرینك ملتقاسنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ١٥٨٠٠٠ اهالیسی، زادکان اولادینه مخصوص مکتبی، چارشیسی، بعض کوزل ابنیه‌سی؛ ایپك منسوجات، شابقه، چلیك، ایچ یاغی، صابون، ایپ وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری، میری‌یه عائد اسلحه فابریقه‌سیله طوبخانه‌سی واردر. بوشهر ١٥٠٩ ده تأسیس اولنوب، دفعاتله تخریب اولنمش، و١٦١٣ دن بری کسب عمرانه باشلامشدر. — توله ایالتی شمالاً موسقوه، شرقاً ریازان، جنوب شرقی جهتندن تامبوی، جنوباً اورل، غرباً دخی قالوغه ایالتلریله محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٠٩٣٩ مربع کیلومتره واهالیسی ١٣٦٠٠٠٠ کشیدر. اراضیسی دوز اولوب، کوزل سقی اولندیغندن، حبوبات وسائره‌یه متعلق کلیتلی محصولاتی واردر.

توله (Thulé) اسکی یونان وروما جغرافیونی بواسمله معموره‌نك منتهای شمالنده بر آطه یاخود قره اولدیغنی بیان ایدیورلر. متأخرین محققین بو یرك اسقوچیانك شمالنده‌کی (شتلاند) آطه‌لرندن ویاخود بالطیق دکیزنده‌کی (فروئه) جزائرندن ویا دانیمارقه ونوروجیا سواحلندن عبارت اوله‌جغنی تخمین ایدیورلر. یاقوت حموی (کندی) دن نقلاً (تولیه) اسمنده معموره‌نك جهت شمالیه‌سنده بیوك بر کول اولوب، بر قسمی قطب شمالی دائره‌سی داخلنده اولدیغنی وقربنده ینه بواسمله بر قصبه اولوب، بونك اوته‌سنده مسکون بر بولنمدیغنی بیان ایدیور. بوتعریفه کوره، توله ویا تولیه دینلن یرك اسوج ونوروج جهتنده اولمسی لازم کلیر.

تولی خان { چنکیز خانڭ دردنجی اوغلی اولوب، پدری کندیسنه حکومت وسلطنته بدل اموال وخزاینی ویرمش، وکندینه مصاحب ایتمش ایدی. چنکیز خانڭ وفاتنده، برادری اوقتاقاآنڭ تحت تابعیتنده اوله‌رق، فارس وخراسان وکابل جهتلرنده حکومت سوروب، ٦٢٨ده وفات ایتمشدر. بر چوق اولادی اولوب، الڭ معروفلری منکوقاآن وقبلاقاآن ایله مشهور هلاکو خاندر.

تولیه { (Tullie) اسکی روما حکمدارلرندن سرویوس تولیوسڭ قیزی و(آرنوس)ڭ زوجه‌سی اولوب، (تارکین)ه وارمق ایچون، قوجه‌سنی قتل ایتدکدن صکره، بونکله بالاشتراك، پدرینی دخی قتل ایتمش؛ وآرابه‌سنی سبب حیاتنڭ میتی اوزرینه چکیرمك کبی بر حرکت وحشیانه ونانکورانه‌ده بولنمشدر.

تولیه { [« توله » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

توم { (Tom) سیبریانڭ (تومسق) ایالتنده بر نهر اولوب، شمال غربی‌یه طوغری جریانله، تومسق شهری ایچندن کچدکدن صکره، بو شهرڭ ٤٠ کیلومتره شمال غربیسنده صاغ ساحلندن (اوبی) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی تقریباً ٥٠٠ کیلومتره طولنده‌در.

توما { یاخود توماس (Thomas) عبرانیجه‌ده « توأم » دیمکدر. بو اسمله خرستیانلرڭ اوچ عزیزلری اولوب، برنجیسی حواریوندن معدوددر. دین عیسایی نشر ایتمك اوزره، ایران وهند طرفلرینه کیدوب، (قالامینه) اسمنده مجهول بر قصبه‌ده قتل ایدلمش، ونعشی (ادسه)یه یعنی اورفه‌یه نقل اولنمش ایدی. کانون اولڭ ٢١ نده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی ١٢٢٧ده ناپولی قراللغنڭ (روقه سقا) قصبه‌سنده طوغمش، و١٢٧٤ ده وفات ایتمشدر. عقایدله اوغراشوب، قولونیه‌ده بیوك آلبرتڭ درسنه دوام ایتمش؛ وبعده پارس دارالفنوننده تحصیل علوم ایدوب، فرانسه قرالی سنت لوینڭ محبتنی قزانمش؛ وعمرینی تدریسله کچیروب، امور مذهبیه وفلسفه‌یه متعلق بعض کتابلر یازمشدر. مارتڭ ٧ سنده وتموزڭ ١٨ نده یورطیسی اجرا اولنور. — اوچنجیسی اسپانیانڭ (قوئنلانه) قصبه‌سنده ١٤٨٧ ده طوغوب، ١٥٥٥ده وفات ایتمشدر. القلعه وسالامانقه دارالفنونلرنده تدریس ایدوب، بعده عدم رضاسیله برابر (والنسه) پسقپوسی اولدقده، پسقپوسلق وارداتنی فقرایه توزیع ایدر ایمش. ایلولڭ ١٨ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تومار { (Thomar) پورتکیزڭ استرمادوره ایالتنده ولیسبونه‌نڭ ١٤٤ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی واردر.

توماسیوس { (Thomacius) آلمانیا حکماسندن اولوب، ١٦٢٢ ده لیپسیقده طوغمش، و١٦٨٤ ده وفات ایتمشدر. فلسفه‌یه متعلق بعض اثرلر یازمش، وحکیم شهیر (لیبنیچ)ڭ معلمی بولنمشدر.

تومبورو { (Tomboro) سوند آطه‌لرندن سومباوه جزیره‌سنڭ جهت شمالیه‌سنده بر برکان اولوب، معلوم برکانلرڭ الڭ دهشتلیسیدر. ١٨١٦ تاریخ میلادیسنده ١٢٠٠ کیلومتره‌لك مسافه‌لره‌قدر کوللر یاغدیروب، آلتنده بولنان (تومبورو) شهرینی دخی محو ایتمشدر.

تومبوقتو { [« تمبکتو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تومدره { (Toumédra) هندستانده (میسور) ایالتنڭ قسم شمالیسنده بر نهردر، که (غات) جبالنڭ قسم غربیسندن نبعان ایدن (تونغه) و(بهادره) چایلرندن بالتشکل، شماله، بعده شمال شرقی‌یه ونهایت شرقه طوغری آقه‌رق، ٤٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ١٦° عرض شمالیده (کریشنا) نهرینه دوکیلور.

تومس { (Tomes) قره‌دکیزڭ ساحل غربیسنده برشهر قدیم اولوب، شاعر (اوویده)ڭ منفاسی بولنمشدر. محلی نامعلوم اولوب، برغوسڭ شمال شرقیسنده واقع (مسوری) قصبه‌سی قربنده بولنمش اولدیغی مظنوندر.

تومسق { (Tomsk) سیبریاده همنامی اولان ایالتڭ مرکزی بر قصبه اولوب، پترسبورغڭ ٥٠٠٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده و(توم) نهری اوزرنده اوله‌رق، ٥٦° ٢٩′ عرض شمالی ایله ٨٢° ٤٩′ طول شرقیده واقعدر. ١٢٠٠٠ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، حربیه مکتبی ودری

وكورك تجارتی واردر. كوزل برقصبه اولوب، بعض بیوك ابنیه‌سی دخی واردر. ١٦٠٤ ده تأسیس اولنوب، ١٨٠٠ ده مركز ایالت اتخاذ اولنمشدر. — تومسق ایالتی غربی سیبریادن معدود اولوب، غرباً توبولسق، شرقاً یكیسیك، جنوب غربی جهتندن آق مولینسك وسمیپالاتینسك ایالتلریله، جنوباً چین حدودیله، شمالاً دخی بحر منجمد شمالی ایله محدود اولدیغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ٨٥٢١٧٢ مربع كیلومتره واهالیسی ١١٣٤٧٤٨ كشیدر. شمال جهتنده صولر هیچ بر وقت اریمیوب، قسم وسطیسی واسع اورمانلرله مستور در، وقسم جنوبیسنده بعض منبت محللر بولنوب، بو جهتنده هواسی دخی معتدلجه‌در. آلتون طاغی اتكلری دخی قسم جنوبیسنده نشعب ایدیور. آلتون، كومش، باقیر، توتیا وطوز معدنلری چوقدر.

تومسون (Thomson) اسقوچیانك اك مشهور شاعرلرندن اولوب، ١٧٠٠ تاریخنده (كلسو) قربنده واقع (ادنام) ده طوغمش، و١٧٤٨ ده وفات ایتمشدر. تربیه واخلاقه متعلق «فصول اربعه» عنوانیله مشهور برمنظومه‌سی وبعض فاجعه‌لریله سائر اشعاری واردر. — بو اسمله ینه اسقوچیالی بر كیمیاكر اولوب، ١٧٧٣ ده طوغمش، و١٨٥٢ ده وفات ایتمشدر. غلاسقوو وادیمبورغ دارالفنونلرنده كیمیا معلملكی ایتمش؛ وذرات قاعده‌سنك فوق‌العاده طرفداری اولوب، بو بابده بعض اثرلر یازمشدر.

تومیریس (Thomyris) اسكیت اقوامندن (مساجت) قومنك ملكه‌سی اولوب، هرودوتك روایتنه كوره، كیخسرو بونك اوغلنی قتل، والكاسنی ضبط ایتمش اولدیغندن، بو جهانكیرك اوزرینه عسكر سوقیله، كندیسنی طوتوب، قتل ایتمش؛ وسر مقطوعنی قان ایله مملو برطلومه صوقه‌رق: «شمدی قانه طوی!» دیمش ایدی. ینه یونان قدیم مورخلرندن (اكسنوفون) كیخسروك ایرانده موت طبیعی ایله اولدیكنی، وشاهنامه ایسه نابدید اولدیغنی بیان ایتدیكندن، هرودوتك نقل ایتدیكی بو حكایه‌نك صحتی مشكوكدر.

تون (Thun) اسویچره‌نك برنه ناحیه‌سنده، (آر) نهری اوزرنده وبو نهرك (تون) كولندن چیقدیغی محل قربنده اوله‌رق برنه‌نك ٢٤ كیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی، بتون اسویچره‌یه عائد حربیه مكتبی، كتبخانه‌سی وبراسكی سرایی واردر. — (تون) كولی (آر) نهری طرفندن شق اولنه‌رق، بو نهر واسطه‌سیله (بریَنچ) كولیله اختلاط ایدیور. طولی ١٨ وعرضی ٤ كیلومتره‌در. ساحللری شایان تصویردر.

تون ایرانك خراسان خطه‌سنده مشهدك ٢٨٠ كیلومتره قدر جنوب غربیسنده و(كاخ) طاغنك غربی اتكنده اوله‌رق چولده غائب اولان بر كوچك نهرك كنارنده واقع كوچك بر قصبه اولوب، مقدما دها معمور ایدی. بعض شعرانك مسقط رأسیدر.

تونبرغ (Thunberg) اسوج مشاهیر طبیعیون وسیاحیندن اولوب، مشهور (لینه) نك شاكردیدر. ١٧٧٢ ده فلمنك قومپانیه‌سی طرفندن جاپونیایه كوندریلوب، سرندیبه دخی اوغرامش، واورالرك نباتاتنه دائر پك چوق معلومات جمع ایدوب، عودتنده (اوپسال) دارالفنوننده نباتات معلمی اولمش، و١٧٩٨ ده وفات ایتمشدر. امید برونی طریقیله جاپونیایه اولان سیاحتنی ونباتاته دائر دیكر بعض كتابلر یازمشدر.

تونتون (Taunton) انكلتره‌نك سومرست ایالتنده، بریستولك ٥٩ كیلومتره جنوب غربیسنده و(تونه) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، اسكی برسرای وكلیساسی وایپك وبیوك منسوجاتی واردر.

تونجه (Tunja) آمریقای جنوبیده یكی غرناطه جمهوریتنده سنجاق مركزی بر قصبه اولوب، بوغوته‌نك ٩٧ كیلومتره شمال شرقیسنده ومرتفع برمحلده واقعدر. ٧٠٠٠ اهالیسی، دارالفنونی، داخلی مكتبی، یوك وپاموق منسوجاتی وتوتون فابریقه‌لری واردر. وقتیله دها بیوك اولوب، جاهیر متفقه‌دن برینك مركزی ایدی. — تونجه سنجاغی جنوب غربی جهتنده واقع اولوب، ٢٤٠٠٠ اهالیی جامعدر. — [«طونجه» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

تونره (Tonnerre) فرانسه‌نك (یونه) ایالتنده، آرمانسون نهری اوزرنده و(قرزه) نك ٣٦ كیلومتره شمال شرقیسنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٥٢٨٤ اهالیسی، داخلی

مكتبی، دمیریول موقفی، كوزل بر كلیساسی، خسته خانه‌سی، بر چوق چشمه‌لری، رنكلی كاغد فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وكوزل شرابی واردر.

تونس (Tunis) — آفریقای شمالیده‌واقع همنامی اولان ایالت كبیره‌نك مركزی بر شهر اولوب، آق دكیزك بر كورفزیله اختلاطی اولان طوزلی بر كولك ساحل غربیسنده، جزایرك ٦٤٠ كیلومتره شرقنده، ٣٦°٤٦′٤٨″ عرض شمالی ایله ٧°٥٠′٥٢″ طول شرقیده واقعدر. بیوك بر شهر اولوب، ١٣٥٠٠٠ اهالیسی، متعدد جسیم ومصنع جوامع شریفه‌سی، مدرسه‌لری، بیوك چارشیسی، شهرك غرب جهتنده وخارجنده باردو تسمیه اولنان محله‌ده والی‌یه مخصوص بیوك ومزین سرایلری، شهرك اطرافنده ایكی سوری، قصبه اسمیله اسكی برقلعه‌سی، بری جزایره، بری اسكله‌سی اولان غولته‌یه، وبری دخی ساحل بویجه جنوبه طوغری اوزانیر اوچ دمیر یولی وپك ایشلك تجارتی واردر. باشلیجه اخراجاتی زیتون یاغی، ذخایر، یباغی حیوانات، چوید، صفران، بال، بال‌مومی، خرما، سونكر، آرسلان وقپلان پوستی وسائره‌در. اهالینك یالكز ٢٥٠٠٠ ی یهودی و ١٠٠٠٠ ی آوروپالی اولوب، قصوری كاملاً اسلامدر، كه بونلرك‌ده ٨٠٠٠ قدری اولاد تركدن وباقیسی عربدر. شهر بر سطح مائل اوزرنده بولنمغله، خارجدن منظره‌سی پك كوزل ایسه‌ده، ایچریسی بسبتون بونك عكسیدر. یالكز ایكی بیوك ودوز جاده‌سی اولوب، سائر سوقاقلری پك طار و طولاشیقلی، و قالدیرملری دخی غیر منتظم وپك چامورلیدر. اولرك اكثری واسع حولیلرله محاط اولوب، نادراً سوقاغه پنجره‌لری اولور. اسكله‌ده اولان فرنك محله‌سنك دخی سائر طرفلردن آز فرقی واردر. اوكنده‌كی طوزلی كولك محیط دائره‌سی ١٨ كیلومتره اولوب، عمق وسطیسی ٢ متره‌در. شرق جهتنده تونس كورفزی دینلن كورفزله احتلاط ایتدیكی بوغازده شهرك اسكله‌سی حكمنده اولان غولته قصبه‌سی بولنیور. تونسك جنوب غربی جهتنده دخی درینلكی پك آز بر كول ودها طوغریسی بر بطاقلق بولنوب، یازین قورور. مع هذا تونسك هواسی صاغلام وعلل مستولیه‌یه استعدادی آزدر. تونسك فسلری مشهور اولدیغی كبی، قطیفه وسائر ایپك منسوجاتله بز، اینجه احرام، حصیر وسائره دخی اعمال اولنور.

تونس شهری پك قدیم اولوب، میلاد عیسادن اوچ قرن اول دخی ینه بو اسمله (Tunes) موجود ایدیسه‌ده، ساحل بحرده وغولته‌نك جهت شمالیه‌سنده اوله‌رق تونسك ١٦ كیلومتره شرق شمالیسنده (قرتاج) شهر عظیمی بولندیغندن، تونسك اووقتلرده اهمیتی اولمیوب، كوچك بر قصبه حالنده ایدی. ملوك امویه‌دن عبدالملك بن مروانك زماننده قرتاج (یاخود قرطاجنه) شهری حسان بن نعمان ازدی طرفندن صلحاً فتح اولنوب، بعده روملر شهری بغتةً استیلا ایله ایچنده‌كی اهل اسلامی قتل عام ایتدكلرندن، اهل اسلام ایله روملر آره‌سنده واقع اولان محاربه‌لرده قرتاج شهری خراب اولوب، اووقتدن تونس كسب اهمیت ایتمكه باشلامشیدی. مع هذا اوائل دور اسلامده افریقیه‌نك كرسیء حكومتی قیروان اولوب، مهدیه كبی دیكر بعض بیوك شهرلر دخی بولندیغندن، تونس دفعاتله بعض كوچك دولتلرك وموقت حكومتلرك مركزی اولمغله برابر، ایكنجی وبلكه اوچنجی درجه‌ده بر شهر حالنده قالمشیدی. آنجق چوق‌چكمه‌دن قیروان دخی تدنی‌یه یوزطوتمغله، تونس كسب اهمیت ایدوب، یاقوت حموی كندی زماننده یعنی یدنجی قرن هجریده بو شهرك افریقیه‌نك مركزی وكرسیسی اولدیغی بیان ایدیور. اووقتدن بری وعلی‌الخصوص بنی حفص دولتی زماننده تونس فوق‌العاده توسع وكسب معموریت ایدوب، یقین وقتلره كلنجه‌یه قدر دخی ایكیوز بیكدن زیاده اهالی‌یی جامع بولنمش ایكن، بو صوك زمانلرده خیلی تدنی ایتمشدر.

تونس ایالتی، بكلكی ویا امارتی (Tunisie,) (Régence de Tunis) آفریقانك ساحل شمالیسنده واقع ممالك بربریه‌نك بری اولوب، عرب جغرافیونك افریقیه تسمیه ایتدكلری خطه‌نك قسم اعظمندن عبارتدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — آفریقا ساحل شمالیسی طرابلس غرب ولایتنده جنوبه طوغری كیره‌رك، بیوك بر قوس تشكیل ایتدكدن صكره، بردن بره شماله طوغری چیقمغله، تونس بو چیقنتیده واقع اولدیغندن، قطعهٔ مذكوره‌نك اك شمالی وبناءً

علیه اڭ معتدل واڭ قابل عمران مملکتیدر. سیچیلیادن ٧٠ وایتالیایه ملحق (پانتلریا) آطه‌سندن آنجق ٣٥ کیلومترەلك دکیزله آیرلمش اولدیغندن، طبیعت اراضیجه آفریقادن زیاده آوروپایه مشابهدر. ٣٣°١٠′ ایله ٣٧°١٢′ عرض شمالی و ٥°٣٠′ ایله ٨°٥٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمالاً وشرقاً آق دکیزله، شرق جنوبی جهتندن طرابلس غرب ولایتیله، جنوباً صحرای کبیرله، غرباً دخی جزایرله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ١٦٠٠٠ مربع کیلومترەدر.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری وکوللری. — تونس ایالتی جنوبدن شماله ممتد غیر منتظم بر مستطیل ابراز ایدوب، ساحل شرقیسنده بولنان ایکی واسع قوی ایله ساحل شمالیسنده واقع بیوجك بر کورفز وجنوب جهتنده‌کی توسع بو مستطیلك انتظامنه خلل کتیریور. قسم شمالیسی وعلی‌الخصوص بونك جهت غربیه‌سی طاغلق اولوب، آطلاس (یعنی درن) سلسلهٔ جبالنك شعبه‌لری مملکتك ایچنده تشعب ایدیور. (مجرده) طاغی جزایردن کلوب، تونسك ساحل شمالیسی بوینجه بنزرته‌نك جهت شمالیه‌سنده بولنان و افریقانك اڭ شمالی نقطه‌سی اولان (رأس‌ابیض) نام برونه قدر اوزاندیغی کبی، (حماده) سلسله‌سی دخی کذلك جزایردن کلوب، شرق شمالی‌یه طوغری (داخله) شبه جزیره‌سنك اوجنده واقع (رأس‌اخضر) ه قدر ممتد اولور. جرید کولنك جهت شمالیه‌سنده دخی مختلف وضعیتلرده بر طاقم طاغلر بولندیغی کبی، مذکور کولك جنوب شرقیسنده دخی برصره طاغلر طرابلس غرب حدودینه طوغری اوزانیر. بو طاغلرك اڭ بیوکی اولان (حماده) سلسله‌سی صاغ وصولنه برچوق شعبه‌لر وقوللر صاله‌رق، شمال وجنوبنده ایکی بیوك وادی تشکیل ایدیور، که برنجیسی مجرده ایله میلیانه نهرلرینك وایکنجیسی دخی (زرود) ایرماغنك وادیسیدر. بو نهرلرك اڭ بیوکی اولان (مجرده) جزایرك قسنطینه ایالتی وسطلرنده‌کی (آورس) طاغلرندن نبعان ایله، ایالت مذکوره‌نك قسم شرقیسی صولرینی جمع، وبعده تونسه دخول ایده‌رك، شمال شرقی‌یه طوغری آقار، وصاغ وصولدن برچوق چایلر اخذ ایده‌رك، تونس کورفزینك منتهای شمالنده و(سیدی علی المکی) برونك جنوبنده واقع بر قویك جنوبی کنارنده آق دکیزه دوکیلور. میلیانه نهری ایسه تونسك داخلنده حماده طاغلرندن نبعان ایله، ینه شرق شمالی‌یه طوغری آقار وغوله‌ته‌نك جنوبنده ینه تونس کورفزینه دوکیلور. (زرود) نهری ینه قسنطینه ایالتنده آورس طاغلرینك شرقی اتکلرندن نبعان ایله، شرق جنوبی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، تونسه کیردکدن‌صکره، بودخی شرق‌شمالی‌یه طوغری دونوب، قیروانك یانندن بچه‌رك، (کلبیه) کولنه واورادن بعض دفعه کولك آیاغی صورتنده دکیزه دوکیلور. جرید جهتنده بر چوق نهرلر مختلف استقامتلرده آقیورسه‌ده، اکثری جرید وغرسه کولیله دها کوچك بر طاقم کوللره دوکیلور، وبعضلری قوملرده قورور. تونسك منتهای جنوب شرقیسنده‌کی طاغلردن دخی برچوق نهرلر آقوب، برطاقی شرق شمالی‌یه طوغری جریان ایله، دکیزه دوکیلور؛ وبر طاقی جنوب غربی‌یه طوغری آقوب، بر طاقم کوللر وبطاقلقلر تشکیل ایده‌رك، قورورلر. کوللرینك اڭ بیوکی (شط جرید) اولوب، قابسك شمالنده ساحل بحره قریب بر محلدن باشلایه‌رق، وبعده خیلی توسع ایده‌رك، جزایر حدودی قربنه‌دك ممتد اولور؛ وشمال غربی جهتنده واقع (شط غرسه) دن طار بر دیلله آیرلمش اولدیغی کبی، بو ایکنجی کول دخی جزایر طوپراغنده کائن بر صره کوللرله همان اختلاط ایدر بر حالده بولنیور. بو کوللرك اطرافی حذای بحردن آلچق اولمغله، ساحل ایله شط جرید آره‌سنده بر جدول کشادیله بو کوللره دکیز صویی آقیدیله‌رق، جزایرك ایچ طرفلرینه‌دك داخلی بر دکیز تشکیلی فرانسه‌جه اوته‌دن بری تحت تصورده بولنیور. بو ایکی کولدن صکره قیروانك جنوب شرقیسنده‌کی (سبخة سیدی الهانی) ایله شهر مذکورك شمال شرقیسنده‌کی (کلبیه) ومنتهای شمالنده (بنزرت) ك جنوب غربیسنده کائن وبنزرت کولی اسمیله معروف بر بری ایچنده ایکی کولدر. تونسك وسطلرنده وجنوب غربی جهتنده دخی برچوق کوللر وبطاقلقلر موجوددر. جرید کولنك شمالنده اراضی عمومیت اوزره (مارن)دن متشکل اولوب، آزچوق قومله قاریشیقدر. سواحل ایله وادیلرده سطح ارض خیلی درین بر تراب نباتی طبقه‌سیله مستور اولوب، بو طوپراق پك منبت ومحصولداردر. جرید کولنك جهت جنوبیه‌سنده ایسه اراضی عمومیت اوزره قوملق وچول حالنده

اولوب، چولك ایچنده سیرك سیرك بعض واحلر بولنیور.

اقلیم وهواسی. — پك آز یرلر استثنا اولندیغی حالده، تونسك هواسی معتدل وغایتله صاغلام اولوب، قیشـین میزان الحراره ١٠ ایله ١٢ ویازین ٢٥ ایله ٣٠ آره‌سنده بولنور، ویالکز جنوب جهتلرنده کونشه قارشی بولنان بعض محللرده ٤٠ درجه‌یه قدر چیقار. هله ایلك بهـار یعنی مارت ونیسـان ایله مایس آیلری پك لطیفدر. بو آیلرده اورته‌لق زمرد آسا ایسه‌ده، حزیرانك حلولیـله برابر نباتات قورور. یاغمورلر اك زیاده کانونلرله شباطده یاغار. حصاد وقتی حزیرانده‌در. تشرین اولده مرعالر یکیدن یشیللنمکه باشلار.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — تونسك طوپراغی زیاده منبت ایسه‌ده، اهالینك وسعت اراضی ایله متناسب مقدارده اولمامسـندن وزراعتك اسـکی اصولده اجراسیله بوبابده عدم تقیددن طولایی، اکثر اراضی بطال قالوب، آنجق بر قسم قلیلی ایشـلنیور. اکثر یرلری بره یوز محصول ویریور. باشلیجه محصولاتی : بغدای، آرپه، مصر، بقله، نحود، مرجك، پاموق، چوید، صفران، آفیون، توتون وسائره ایله خرما، زیتون، پورتقال، لیمون، نار، انجیر، فستیق، عناب، قاؤون، مشهور قارپوز وسائر میوه‌لردن عبارتدر. بعض محللرنده شکر قامشی دخی یتیشدیریلیر، وموس دخی بولنـور. باغلری چوق اولـوب، پك کوزل بر نوع بیاض مسکی چاوشی حاصل اولور، وبر خیلی مقداری قورودیلوب، اخراج اولنور. باغچه‌لری دخی مکمل اولوب، چیچکلرك انواعی یتیشـیر. خیلی مقدار بیاض طود آغاجلری دخی یتیشدیریلوب، ایپك چیقاریلیر. اورمانلری دخی چوق اولوب، میشه‌نك انواعیله قاین، کورکن، قواق، سکود وسائره آغاجلری بولنور. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه دوه، آت، استر، صیغیر، قویون وکچیـدن عبارتدر. آتلری کوچك جثه‌لی ایسه‌ده، قوتلی وآتشلی اولوب، اکثریا یکرمی بش اوتوز یاشلرینه قدر قوللانیلیر. قویونلری ایری قویروقلی اولـوب، اتلرنده بر پیاغی قوقوسی حس اولنور. کچیلر جبال اهالیسی طرفندن بسـلنوب، باشلیجه مدار تعیشلریدر. صیغیرلری دخی کوچکدر. استرلری پك ایيدر. حیوانات وحشیه‌دن آرسلان، قپلان، پارس، صـیرتلان، چقال، میمون، تیلکی، کیك، قراجه، یبانی مانده، طاوشان، طوموز، دوه قوشی، قره قوش، ککلیك وسـائر انواع طیور ایله عقرب، یلان وسائر حشراتدن عبارتدر. سواحلنده بالیغی آزایسه‌ده مرجانی وسونکری چوقدر. آریلریله ایپك بوجکلری دخی چوق اولوب، بال وبال مومیله ایپك تونسك باشلیجه اخراجاتندندر. طاغلرنده کومش، قلای، باقیر، دمیر، قورشون وسائر معدنلر بولنیورسه‌ده، اخراج اولنانلری پك آزدر. مرمرلریله بلوری دخی چوقدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — تونسك اهالیسی تقریباً وتخمیناً بر بچق ملیون اولوب، باشلیجه عرب ایله بربردن مرکبدر. عربلرله بربرلر اون اوچ قرندن بری بربرلریله امتزاج واختلاط ایده‌رك، لسان عربی ایله متکلم بر قوم واحد حالنه کچمشلرسـه‌ده، اختلاط ایتمه‌مش بعض عرب وبربر قبائلی دخی بولنوب، بوصورتله طاغلرده یاشایان بربر قبائلنك بعضلری بربر لسانی دخی محافظه ایتمشلردر. شهر وقصبه‌لرده تجارت و صنایعله مشـغول اولان اهالی‌یه آوروپالیلر (مور Maures) یعنی « مغـاربه » نامنی ویروب، بونلرك اکثریت اوزره اندلس وصقلیـه‌دن ممالك بربریه‌یه هجرت ایتمش اهل اسلام اولادندن اولدقلرینی روایت ایدیورلر. آنجق اندلس وصـقلیه مهاجرلری بالطبع آیری یاشامیوب، همجنس وهممذهبلری اولان اهالیٔ محلیه ایله اختـلاط ایتمش اوله‌جقلرندن، اونلرك اولادینی بوکون فرق ایتك ممکن دکلدر. بزجه اهالیٔ مذکوره بربرلرله قاریشمش عرب اولادندن بشـقه برشی دکلدر. ذاتاً بربرجنسی عرب جنسیتی آلتنـده همان منخسف بر حالده بولندیغنـدن، سائر مغرب ممالکی کبی تونسـك دخی اهالیسی خالص عرب عـد اولنـه‌بیلیر. تونس شهریله سائر شهر وقصبه‌لرده ٤٥٠٠٠ قدر یهودی وبتون تونسده ٣٥٠٠٠ قدر آوروپالی خرستیان بولنوب، قصوری کاملاً مسلمدر. اهالیٔ مسلمه‌نك بر مقـداری دخی ترك اولوب، شهر وقصبه‌لرده ساکن بولنورلر. وقتیله عسـکرلك خدمتنده بولنمش اولان ترکلرله یرلی عرب قادینـلردن متـولد (قول اوغلی) اسمیله بر صنف اهالی دخی واردر. که بونلر دخی لسان عربی ایله متکلمدرلر. تحت اسارتده سوداندن کتیرلمش خیلی مقدار زنجیلر دخی

دخی بولنور. اهالیٔ اسلامیه‌نك اكثری مذهب مالكیه تابع اولوب، یالكز شهر وقصبه‌لرده بولنانلرك بر مقداری وعلی‌الخصوص اوته‌دن بری تركلرله مناسبتی اولانلری حنفی المذهبدرلر. لسان عمومی عربی اولوب، طاغلرده وجربه آطه‌سنده ساكن بولنان بعض قبائل بینلرنده بربر لسانیله تكلم ایدرلرسه‌ده، بونلر دخی لسان عربی‌یه‌ده آشنا اولوب، لسان ادبی وتحریریلری ینه عربیدر. سویلنیلن عربی آز چوق بربر كلماتیله مخلوط وغلط ایسه‌ده، سائر ممالك عربده اولدیغی كبی، تحریرده عربینك فصیحی استعمال اولنور. مستعمل اولان یازی خط مغربیدر. تونس اهالیسی عمومیت اوزره تندرست، ایری، كیكلی وسیكیرلی آدملر اولوب، علی‌الخصوص قفالرینك بیوكلكی ویووارلاقلغیله سائر ممالك بربریه اهالیسندن فرق اولنورلر. ذكاوت وقابلیت واستعدادلری فوق‌العاده اولوب، اوته‌دن بری تونس خطه‌سندن پك چوق علما وشعرا وسائر مشاهیر ظهور ایتمشدر.

تقسیماتی شهر وقصبه‌لری. — تونسك تقسیمات طبیعیه‌سی اولمیوب، یالكز بعض طرفلری ساكن بولنان قبائله نسبتله تسمیه اولنور. اداره‌جه ٢٤ قضایه منقسم اولوب، هر بری بر سنه مدتله تعیین اولنور قائد عنوانیله بر قائممقامك تحت اداره‌سنده بولنور. قائممقاملرك تحت امرنده خلیفه عنوانیله بعض مدیرلر ومشایخ عنوانیله كوی مختارلری واردر.

تونسك تونسدن بشقه بر چوق شهر وقصبه‌لری واردر، كه بونلرك بعضلری الیوم اهمیت تجاریه‌یی حائز اولوب، بعضلری دخی وقتیله حائز بولنمش اولدقلری اهمیتدن طولایی تاریخجه مشهوردر. سواحل شمالیه‌سنده‌كی اسكله‌لرینك الك بیوكی (بنزرت) وذكری چكن (غولته) اولوب، سواحل شرقیه‌سنده دخی نابل، سوسه، مناستر، مهدیه، صفاقس وقابس قصبه‌لری ذكره شایاندر. داخلده‌كی قصبه‌لرینك الك بیوك ومهملری دخی: فتوحات اسلامیه‌ده تأسیس اولنوب افریقیه‌نك مركزی بولنمش اولان مشهور قیروان، زغوان، كاف، تیرسوق، تبوریه، حفصه، توزر، نفتا وسائره‌در. زمان قدیمده یعنی قرتاجلیلرله بعده رومالیلر زماننده تونس خطه‌سنك برچوق معمور شهر وقصبه‌لری اولوب، بونلرك بعضیسی بسبتون خراب وویران اولمشدر، وبعضلری تدنی ایدوب، شمدیكی حالده بر كوچك قصبه حالنده بولنیورلر. بونلرك الك مشهوری قرتاج یاخود قرطاجنه شهری ایدی، كه تونس شهرینك شرق شمالیسنده وساحل بحرده واقع اولوب، فتوحات اسلامیه زماننه‌دك بو خطه‌نك مركزی ایدی. قرتاجلیلر زماننده معموریتك درجهٔ علیاسنه واصل اولمش اولان بو شهرك بعض خرابه‌لری وینه خراب حالنده بر صو یولی واردر.

تونس سواحلنك قارشیسنده برطاقم آطه‌لر بولنوب، بونلرك الك بیوكی شرق جنوبی جهتنده‌كی (جربه) ایله بونك شمالنده اولان (كركنه) و(رمله) در. كوچكلری كویره، جامور، غلیطه وسائره‌در.

معارف وصنایع وتجارتی. — هر نه قدر كرك تونس شهرنده وكرك سائر شهر وقصبه‌لرده جوامع شریفه‌ده درسلر ویریلوب، مدرسه‌لر دخی پك چوق ایسه‌ده، تدریس اولنان علوم عقائد دینیه وصرف ونحو ومنطقدن عبارت اولوب، سائر علوم وفنون متروك حالنده اولمغله، عمومیت اوزره معارف پك كریدر. مع هذا اهالینك لسانی عربی اولمغله، صبیان مكاتبنده قرآن كریمی اوقویانلر هم املا وكتابت وهم‌ده برآز ادبیات اوكرنوب، امیلری نسبةً آزدر، وادیب وشاعرلرك دخی ندرتی یوقدر. مكاتب صبیانیه‌ده چوجقلره قرآن كریمك سوره‌لری تخته اوزرینه یازدیریلوب، حفظ ایتدیریلیر، وبو وجهله قرائت، كتابت، املا وحفظ بردن اوكرنیلوب، برآز حساب دخی كوستریلیر. اكثر خلق بو قدرله اكتفا ایدوب، مدرسه‌لره دوام ایدنلری آزدر. تونسده اصول جدیده اوزره یاپلمش برمكتب عالی ایله اجنبیلر وراهبلر طرفندن اداره اولنور برقاچ فرانسز وایتالیان مكتبی دخی بولنیور. حكومتك بیوجك بر مطبعه‌سی دخی اولوب، «الرائد التونسی» عنوانیله رسمی بر غزته نشر اولندیغی كبی، بومطبعه‌ده برچوق كتب معتبرهٔ عربیه نشرینه دخی موفقیت حاصل اولمشدر. جوامع شریفه اتصاللرنده برقاچ كتبخانه دخی بولنوب، كتب عربیه‌یی حاویدرلر.

صنایع پك كری اولوب، هیچ برفابریقه یوغیسه‌ده، نفس تونسده تونس فسی دیمكله مشهور برنوع قالین وطپانیقلی فس، قیروانده آیاق قابی واكر وسائر مواد

سراجیه، تونسده وقیروانده اعلا خالی وکلیم، صفاقسده پاموقدن بز وآلاجه وسائره، تبوربه‌ده چوخه، جرید خطه‌سنده وجربه آطه‌سنده یوکدن کوزل احراملر وسائر اینجه منسوجات، سوسه‌ده کلیتلی صابون، نابلده اینجه وکوزل بر نوع دستی وسائر مواد حزفیه وجربه‌ده کلیتلی کوپلر اعمال اولنور. چیچك وکل صویی اخراجی‌دخی تونسك باشلیجه صنایعندندر.

تونسده بر طرفدن شمال وشرق سواحلنده‌کی اسکله‌لری واك زیاده غولته اسکله‌سی واسطه‌سیله آوروپا واك زیاده فرانسه وایتالیا ایله، بر طرفدن جزایر وطرابلس غرب ایله، بر طرفدن دخی براً سودانله بیوك بر تجارت اجرا اولنوب، ایالتك یوقاریده ذکر اولنان محصولات متنوعه‌سیله معمولات صناعیه‌سنك بعضیسی وسوداندن کتیریلن دوه‌قوشی، آلتون‌توزی، فیل دیشی وسائره اخراج وآوروپا امتعه‌سی ادخال اولنور. طاغلرده خدایی نابت اولان حلفه اوتی دخی جلهٔ اخراجاتندندر. تونس وغولته‌دن صکره اك تجارتکاه شهر واسکله‌لری: بنزرت، سوسه، صفاقس، قابس، جربه، مناستر وقیرواندر. ادخالاتی سنوی تقریباً ٣٢ واخراجاتی ٢١ ملیون فرانق قیمتنده‌در. سنوی بش آلتی بیك کمی تونس اسکله‌لرینه آمد شد ایده‌رك، جمله‌سنك استیعابی تقریباً ١٣٠٠٠٠٠ طونیلاته‌در. تونسك سفائن تجاریه‌سی ٣٠٠ عددنده اولوب، بهرینك استیعابی ١٠ ایله ١٥٠ طونیلاته آره‌لرنده‌در. جزایردن تونسه و اورادن غولته وسوسه اسکله‌لرینه تمدید ایدلمش اولان دمیر یول خطلری ٥٠٠ قدر کیلومتره اولوب، کوندن کونه دخی یکی خطلر انشا اولنمقده‌در. بری مارسلیایه، بری ساردنیه‌یه، بری سیجلیایه وبری دخی مالطه‌یه اولمق اوزره، تحت البحر درت تلغراف خطیله آوروپایه مربوط اولدیغی کبی، سواحلده‌کی اسکله‌لرینه وایچ طرفلره دخی بعض تلغراف خطلری واردر. تلغراف وپوسته مرکزلری ٣٠ عددنده‌در.

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه و عسکریه‌سی. — تونس دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تحت تابعیتنده کیره‌لی صورت ممتازه‌ده واوجاق وبکلك عنوانیله اداره اولنوب، ابتدا (طایی) تعبیر اولنان امراسی اورانك یکیچریلری بیننده انتخاب، ووالیلری باب عالیدن نصب اولندیغی حالده، بعده والیلك بر خاندانه منحصر قاله‌رق، ارثاً اکبرارشده انتقال ایتمکه باشلامشدر. هرنه قدر تونس والیلری مقنن ومعین ویرکی ویرمه‌مشلرسه‌ده، هروالی مسند ولایته کچدیکنده وسائر اوقات مناسبه‌ده بر طاقم هدایای کرانبها تقدیمیله عرض عبودیت ایدر؛ و والیلك نصبی فرمانی درسعادتدن کوندریلوردی. خطبه وسکه دخی خلیفهٔ اسلام اولان پادشاه عثمانی نامنه قرائت وضرب اولنه‌رق، حرب زماننده تونسدن عسکر دخی کوندریلوردی. بو وجهله تونس ممالك عثمانیه‌دن معدود اولوب، دولت علیه‌یه اولان ارتباطی آشکار اولدیغی حالده، فرانسه دولتی جزایری ضبط ایتدکدن صکره، بو ایالتی دخی مطمح نظرنده طوتوب، نهایت ١٨٨٢ تاریخ میلادیسنده تحت اشغاله آلمشدر.

واردات سنویه‌سی ٢٩٥٠٠٠٠٠ ومصارفی ٢٧٩٠٠٠٠٠ فرانق راده‌لرنده اولوب، دیون عمومیه‌سی دخی ½ ١٤٢ ملیون فرانقدر، که بودیونی دخی فرانسه دولتی قبول ایدوب، اوزرینه آلمشدر. بوندن اول تونسك ٣٠٠٠ منتظم و ١٢٠٠٠ غیر منتظم یعنی قول اوغلی وسپاهی وسائره اوله‌رق جمعاً ١٥٠٠٠ عسکری اولدیغی کبی، حین حاجتده قبائلدن بر چوق سواری وپیاده عساکر معاونه دخی جمع ایده‌بیلیردی. دردت قطعه حرب سفینه‌سیله ١٠٠٠ نفر بحریه عسکری و ٨٠٠ ژاندارمه‌سی دخی وار ایدی. بو کونکی کونده ایسه بو عسکرك جمله‌سی طاغیدیلوب، یالکز والینك شخصنه مخصوص ورسمی آلایلرده مستخدم بر طابور پیاده، بر بلوك سواری وبر بطاریه طوپ براغلمشدر. فرانسه‌نك تونسده ٣ آلای پیاده، ایکی آلای سواری و ٢ بطاریه طوپجی عسکری واردر. فیلوسی دخی لغو ایدیله‌رك، فرانسز دونغاسی سواحلنی محافظه ایدیور.

احوال تاریخیه‌سی. — سائر ممالك بربریه کبی، تونسك دخی اهالیٔ اصلیه وقدیمه‌سی بربرلر اولوب، آنجق بونلرك تونسده‌کی حکومت قدیمه‌لری تواریخده مذکور دکلدر. میلاد عیسادن برقاچ عصر اول فنیکه‌لیلردن بیوك بر جماعت تونس جهتنه هجرتله، مشهور قرتاج (یاخود قرطاجنه) شهرنی وتونس، عتیقه وسائر بر چوق شهر وقصبه‌لر تأسیس ایده‌رك، قوتلی بر جمهوریت تشکیل ایلمشلردی. بو جمهوریت

تجارتده وكميجيلكده بيوك بر قوت حاصل ايده‌رك، طريق تمدنده خيلى ايلرى كيتمش؛ واقوام مختلفه افرادندن مركب اوله‌رق معاشلى بيوك عسكرلر ترتيب ايده‌رك، سيجيليا جزيره‌سنى وسائر بعض جزائرله اسپانيانك بر چوق يرلرينى دخى ضبط ايتمش ايدى. چوق كچمه‌دن قرتاج جمهوريتيله روما جمهوريتى آره‌سنده رقابت پيدا اولوب، بينلرنده برچوق بيوك محاربه‌لر وقوع بولمش؛ وبونلرده آميلقار، آنيبال وآسدروبال كبى بعض قرتاجليلر شهرت بولوب، حتى آنيبالك رومايى بيله ضبط ايتسنه آز قالمشيدى. (پونيق) اسميله معروف اولان اوچ بيوك محاربه‌نك نتيجه‌سنده روماليلر غالب كلوب، قرتاجى ضبط وتخريب ايتمكله، فنيكه‌ليلرك آفريقاده‌كى دولتلرى قبل‌الميلاد ١٤٦ تاريخنده ختام بولوب، اوسنه‌دن اعتباراً تونس جهتى روماليلرك جملهٔ ممالكى صره‌سنه كچه‌رك، قسم شماليسى قرتاج ياخود نفس افريقاوقسم جنوبيسى (بيزاچيوم) عنوانيله ايكى ايالته تقسيم اولنمشيدى. روماليلره قارشى بر قاچ اختلال وقوع بولوب، بونلرك الك مهمى (تاقفارماس) اسمنده بر بربرك اختلاليدر. ميلادك اوچنجى قرننده خرستيانلق بو مملكته داخل اولوب، ايچ طرفلره چكلمش اولان بربرلر دكلسه‌ده، شهر وقصبه‌لرده ساكن بولنان وقرتاجلى، رومالى، يونانلى وسائر اقوامدن مركب ومخلوط اولان اهالى بو دينى قبول ايتمش، واو وقت ظهور ايدن مذاهب مختلفه نزاعلرينه دوشوب، قرتاجده مختلف‌المذهب ايكى پسقپوس بولنمغه باشلامشيدى. او صره‌ده بر طاقم فرانقلر دخى آلمانيادن اورايه هجرتله، يرلشوب، بعض قصبه‌لر تشكيل ايلمشلردى. روما ايمپراطورلغنك تقسيمنده بو خطه شرق ايمپراطورلغى حصه‌سنه دوشوب، بعده اوجهتده والى بولنان (بونيفاس) عصيان ايده‌رك، اسپانياده‌كى (وانداللرى) امداده دعوت ايتمكله، بونلرك حكمدارى (جنسريق) سكسان بيك عسكرله آفريقايه كچوب، ٤٣٠ تاريخ ميلاديسنده تونس وقرتاجى دخى ضبط ايتمشدى. وانداللر ٥٣٥ تاريخنه‌دك او جهتده حكم سوردكدن صكره، روم ايمپراطورى طرفندن (بليزار) كوندريلوب، وانداللرك حكومتنه ختام ويرمش، وتونس جهتى قسطنطينيه روم ايمپراطورلغنه اعاده ايلمش ايسه‌ده، او صره‌لرده روم ايمپراطورلرينك‌دخى قوتى تدنيده اولوب، نهايت يدنجى قرن ميلادى اواسطنده شمس منير اسلام آفريقا قطعه‌سنك سواحل شماليه‌سنى تنويره باشلامغله، حضرت عمر فاروق (رضه) ك زمان خلافتلرنده فاتح مصر عمر و بن العاص طرفندن تونسه طوغرى بر سريه كوندرلمش اولديغى كبى، خلافت حضرت عثمانده دخى عبدالله بن ابى سرحك معيتنده بر فرقهٔ مجاهدين كيدوب، (بيزاچيوم) ك مركزى اولان (سبيطله) شهرينى ضبط ايتمشلرسه‌ده، اهالينك جزيه‌يه راضى اولملرى اوزرينه، ٢٧ تاريخ هجريسنده عودت اولنمشيدى. معاويه‌نك زمان سلطنتنده معاويه بن خديج وبعده ٤٥ تاريخنده عقبه بن نافع مغربك فتحنه مأمور اولوب، اووقت عربلر بيننده (افريقيه) اسميله معروف اولان تونس جهتنى فتح، وقيروان شهرينى تأسيس ايله، بتون مغربه كرسئ حكومت اتخاذ ايلمشيدى. يزيدك زماننده عقبه ثانياً مأمور اولوب، فتوحاتى بحر محيط آطلاسى ساحلنه‌دك توسيع ايتمش ايسه‌ده، قرطاجنه ايله تونس شهرى روملرك النده قالمشيدى. عبدالملك بن مروانك زماننده حسان بن نعمان غسانى مأمور اولوب، قرطاجنه ايله تونسى دخى فتح، وقرطاجنه‌ده بر بيوك جامع شريف بنا ايلمش ايسه‌ده، كنديسنك قيروانه عودتنده روملر هجوم ايدوب، قرطاجنه‌ده‌كى اهل اسلامى قتل عام ايتدكلرندن، حسان ٧٠ تاريخنده بو شهرى تخريبه مجبور اولمشدر. بوندن صكره فاتح اندلس مشهور موسى بن نصير مغرب واليسى اولوب، خلافت امويه‌نك نهايتنه قدر ديكر بر طاقم واليلر دخى نصب ايله، افريقيه بر ولايت صورتنده اداره اولندقدن صكره، خلافت عباسيه دورنده دخى بر مدت بوصورتله اداره اولنمش ايسه‌ده، هارون الرشيدك زماننده بربرلر بيننده ظهور ايدن فتنه‌لرده اهالينك طلبى اوزرينه، والئ اسبق (اغلب) ك اوغلى ابراهيم والى نصب اولنه‌رق، بوذات فوق‌العاده براقتدار كوسترمكله، بردرجه‌يه قدر استقلاله نائل اولوب، حكومتى ارثى صورتنه تحويل، وبنى اغلب دولتنى تأسيس ايلمشدر. خلافت عباسيه‌يه تابع اولان بنى اغلب دولتى ١٨٤ تاريخندن ٢٩٠ تاريخنه‌دك ١١٢ سنه سورمشدر. [« اغلب » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.] بنى اغلب دولتندن صكره فاطميلر ظهور ايدوب، بر مدت افريقيه‌ده حكومت‌سوردكدن صكره، مركزحكومتلرينى

مصره نقل ايله، خلافت عباسيه ايله رقابته كيريشد- كلرندن، مغرب جهتلرى اهمال اولنـه‌رق، افريقيه وسائر ممالك غربيـه ٣٦٩ تاريخنده ظهور ايدن بنى زيرى دولتى يد ادارەسنه كچمش؛ وبنى زيرى ملوكى رسماً فاطميلره تابع ايديلرسـه‌ده، حقيقتده مسـتقل اولوب، ٥٤٣ تاريخنه‌دك اجراى حكومت ايتمشلردر. [« زيرى » ماده‌سنه مراجعت بيـوريله.] تاريخ مذكورده سيچليانك صاحبلرى بولنان نورماندلر افريقيه وطرابلس سواحلنى ضبط ايدوب، بنى زيرى دولتنك حكمدار اخيرى اولان حسن مغربده موحدين دولتنى تأسيس ايدن عبـدالمؤمنه التجا ايتمكله، مشـاراليه نورماندلرى افريقيه‌دن چيقـارمش ايسه‌ده، ضـبط ايتديكى ممالكى حسنه اعاده ايتميوب، كنديسى محافظه ايتمش؛ وبووجهله ٥٥٥ تاريخ هجريسـندن اعتباراً تونس جهتى موحدين دولتنه كچمشدر. [«موحدين» ماده‌سنه مراجعت بيـوريله.] يدنجى قرن هجرى اوائلنه‌دك بو دولتك النـده قالوب، ٦٠٣ تاريخنده موحدين طرفنـدن افريقيه واليسى نصب اولنان ابو محمد عبدالواحد اعلان استقلال ايله، بنى حفص دولتنى تأسيس ايتمشدر. بودولت خالص تونس دولتى اولوب، بوندن اول قيروان وبعـده مهـديه مركز ايكن، بنى حفص دولتى تونس شهرينى پايتخت اتخاذ ايتمشدر. بنى حفص دولتندن اول تونسده و سـائر اوطرفلرده دفعاتله بر طاقم ولاة وامرا اعلان اسـتقلال ايده‌رك، آيريجه دولتلر تشكيل ايتمشلرديسـه‌ده، بونلرك هيچ برى اولاد واحفادينه كچه‌جك قدر امتداد ايده‌مه‌مش اولديغندن، بو خلاصـه‌ده ذكرينه محل يوقدر. بنى حفص زمانده دخى دفعاتله مرابطين وبنى مرين وسائر مغرب حكومتلرى موقتاً تونسى استيلا ايتمشلرسه‌ده، بنى حفص دولتنى استيصـاله مقتدر اوله‌مامشـلردر. كذلك بنى حفص زمانده فرانسه قرالى سنت لوينك تحت قيادتنده بر اهل صليب اردوسى تونسه هجومله، خيلى وقت شهرى محاصره ايتمشلرسـه‌ده، وبايه طو- تيلوب، اكثرى هلاك اولمش؛ وفرانسه قرالى دخى اوراده وفات ايتمشدر. [« حفص » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

اوننجى قرن هجرى اواسطنده بنى حفص خاندان سلطنتى افرادى بيننده لاينقطع وقوع بولان مخالفتلرك برنده مولاى حسنك ستمديده‌سى اولان برادرى رشيد جزاير واليسى بولنـان مشهور باربروس خيرالـدين پاشايه التجا ايتمكله، خيرالدين پاشا كنديسنى آلوب، او وقت تحت عثمانيده جالس بولنان قانونى سـلطان سليمانك حضورينه كتيرديكنده، پادشاه مشـاراليهك امرى اوزرينه، مكمل دونتما ايله مشـاراليه خيرالدين پاشا تونسـك فتحنه مأمور اولوب، ٩٣٦ تاريخنده سهولتـله تونسى فتح ايتمش ايسـه‌ده، مولاى حسن اسـپانيا حكمدارى مشهور شارل كينته التجا ايتمكله، شارل كينت دخى، آفريقاده‌كى فتوحات‌عثمانيه‌يه قارشى طورمق ايچون، بروسيله آرامقده بولنديغندن، سائر آوروپا دولتلريله وپاپا ايله بالاتفاق، جسيم بردونتما سوق ايده‌رك، تونسى ضبط، وصورتا مولاى حسنى تختنه اعاده ايده‌رك، تونسك مواقع مهمه‌سنى استيلا ايلمشيدى. متعاقباً مولاى حسـنك اوغلى احمد قيام ايله، سلطنتى ضبط ايتمش؛ وپدرينك كوزلرينه ميل چكدكدن صكره، كنـديسنى سيچليايه طرد ايده‌رك، تونسـك احوالى ينه قارمه قاريشيق اولمش، واهل اسلام اسپانيوللرك تحت ظلمنده زبون قالمش اولديغنـدن، طرف دولت عليه‌دن جزاير واليسى بولنان مشهور قليج على پاشا ٩٧٨ تاريخنده عسكر ودونتما سـوق ايده‌رك، ثانيا تونسى فتح ايتمش ايسـه‌ده، احمد ينه اسپانيوللردن استمداد ايتمش؛ وهرنه قدر كنديسى اهالى طرفندن اسقاط اولنمش ايسـه‌ده، جلوس ايدن برادرى محمد دخى اسپانيوللرك تحت حكمنده اولوب، بونلر اهل اسلام‌حقنده انواع مظالم وحقاراتى تجويز ايتدكلرندن، سلطان سـليم خان ثانى بواحـوالك دوامنى تجويز بيورميه‌رق، فاتح يمن مشهور سنان پاشانك قوماندەسى آلتنده مكمل بر دونتما وكليتلى عسـكر تجهيز وسوق ايله، پاشاى مشـاراليه اسپانيوللرله بر چوق شدتلى وقانلى محاربه‌لردن صكره، ٩٨١ تاريخنده، تونسك قطعياً فتحنـه موفق اولمش؛ ومقـدار كافى يكيچرى عسكرى اقامه، واصول اداره ومحافظه‌سنى تأمين‌ايله، عودت ايلمش ايدى. سنان پاشانك وضع ايتديكى نظامه توفيقاً يكيچرى ضابطانـندن مركب ديوان ناميله بر مجلس تشكيل ايدوب، طرف باب عاليدن نصب اولنان والى بو ديوانله اسـتشاره‌يه مجبور ايدى. ديوانى تركيب ايدن ضابطان ايچلرندن (طايى) عنوانيـله بر رئيس انتخاب ايدوب، بورئيسلر يواش يواش فوق-

العاده بر نفوذ واقتدار حاصل ايتمكله، واليلر بونلرك النده زبون قالمش؛ وفتحدن اون بش سنه يكرمجمز، واليلر طرف دولتدن رسمى بر وكيل حالنده قالوب، ادارهٔ مملكت بسبتون طايلرك النده قالمشيدى. يكيچريلر كندى منتخبلرى اولان طايلرى دخى راحت براقيوب، بونلردن اجل موعودلريله اولنلرى يوق كبيدر؛ وبعضلرى بومهلكه‌دن قورتلمق ايچون، ايفاى حج شريفى وسيله ايده‌رك، حجازدن درسعادته كليرلردى. بونلرك اك معروفلرى (ابراهيم طايى) و(موسى طايى) در. بعده يكيچرى فرقه‌لرى آره‌سنده دخى مخالفت دوشمكله، هر فرقه‌نك رئيسى (طايى) عنوانى آلوب، بينلرنده بر وجهله اتفاق ايده‌مه‌مكه باشلامشلرسه‌ده، ١٠٠٧ تاريخنده طايلق مقامنى احراز ايدن عثمان بك اشرارى دفع ايله، فتنه وفسادك اوكنى آلمغه موفق اولمش؛ وزماننده تونسك قورصان كيلرى، چوغالوب، اموال غنايم تكثر ايتمكله، رفاه ومعموريت آرتديغى كبى، اندلسدن طرد اولنان مهاجرين اسلامى دخى قبول ايله، كنديلرينه آيريجه قصبه‌لر ياپديرمشيدى. بوندن صكره كلن طايلرك دخى چوغى مقتدر آدملر اولوب، تونسك حسن اداره ومعموريتنه خدمت ايتمشلردر.

مشاراليه عثمان بكدن صكره‌كى طايلرك اسملريله تاريخ انتخابلرى بروجه زيردر :

عثمان طايى	١٠٠٧
يوسف طايى	١٠١٩
مراد اوسته	١٠٤٧
احمد خواجه	١٠٥٠
لاز محمد طايى	١٠٥٧
لاز مصطفى طايى	١٠٦٣
مصطفى قره‌كوز	١٠٧٥
حاجى اوغلى محمد طايى	١٠٧٧
شعبان خواجه	١٠٨١
منتشالى محمد طايى	١٠٨٣
لاز على طايى	١٠٨٤
مامى جمل	١٠٨٤
محمد بيشاره	١٠٨٨
مامى جمل ثانيا	١٠٨٨
اوزون احمد	١٠٨٨
دباغ محمد رئيس	١٠٨٨

اشبو جدولدن آكلاشلديغى كبى، ١٠٨٨ تاريخنده متعدد طايلر دكيشوب، بوده ديوانى تركيب ايدن يكيچرى رؤساسنك عدم اتفاقنه وديوانك چيغرندن چيقمش اولديغنه وانتخاب اولنان طايلرك ايچنده‌دخى اهل ومقتدر بر آدم بولنمديغنه دلالت ايديور.

تونسده واليلك ايدن ذواته كلنجه، بونلرك اك مشهورلرى جزايرلى رمضان بك ايله بونك خلفى مراد پاشا واولاد واحفاديدر. رمضان بكك وفاتنده يعنى ١٠٤١ تاريخنده شاكردى حكمنده اولان مراد بك وزارت رتبه‌سيله والى نصب اولنمش ايسه‌ده، اوسنه وقوع وفاتيله، اوغلى ابو عبدالله محمد پاشا نصب اولنه‌رق، بو ذات تونسده اعادهٔ امن واسايشه وبر طاقم قبائلك تسكينيله حدود مملكتك توسيعنه موفق اولديغى كبى، علوم ومعارفى دخى التزامله، هرطرفدن ادبا وشعرا يانته جمع اولمش؛ وطرف دولتدن خلعتلر واحسانلرله تلطيف اولنديغى كبى، سائر بعض دولدن دخى هدايايه نائل اولمش ايدى. بر چوق جوامع ومدارس وخسته‌خانه وسائر خيرات تأسيسنه دخى موفق اولمشدر. ١٠٧٢ تاريخنده‌دك ادارهٔ مملكت ايدوب، تاريخ مذكورده بالاستعفا، واليلكى بيوك اوغلى مراد پاشايه ترك، وديكر ايكى اوغلنى سنجاقلره متصرف نصب ايلمشدى. بودخى مقتدر ومدبر برذات اولوب، زماننده طايى بولنان شعبان بك ايله چكينه‌مديكندن، بونى عزل ايده‌رك، يرينه منتشالى محمد بكى نصب ايتمش ايسه‌ده، يكيچريلر بونى قبول ايتميوب، متعاقباً لاز على بكى انتخاب ايتمشلر؛ و بعده يعنى ١٠٨٥ تاريخنده (وقعة الملاسين) اسميله معروف بر فساد ظهور ايدوب، طائفهٔ باغيه واليناك قوناغنى احراق ايتمشلرسه‌ده، مراد پاشا بونلرك حقندن كلوب، اعادهٔ امن واسايشه موفق اولدقدن‌صكره، ١٠٨٦ ده وفات ايدوب، ايكى اوغلى محمد وعلى بكلرله عملرى محمد بك بيننده وراثت حقنده بر چوق اختلافلر ومحاربه‌لر وقوع بولدقدن صكره، ١٠٩٢ ده موسى‌البيهمدن على بك واليلكده تقرر ايتمش ايسه‌ده، متعاقباً ينه اختلاف وقوع بولوب، جزاير طايسى شعبان بك حرباً مداخله ايده‌رك، احمد بن سوق اسمنده برينى وبعده ابراهيم الشريف اسميله ديكر بريسنى نصب ايتمكله، بر خيلى وقت فتنه وفساد دوام ايتدكدن صكره، نهايت على بكك اوغلى حسين بك ١١١٧ تاريخنده ابراهيم الشريفى طرد ايله، موقع اقتداره كچه‌رك، تونس واليلكنى قاعدهٔ ارثى صورتنه‌قويوب، الى يومنا هذا تونسده اجراى امارت ايدن سلاله‌نك جد اعلاسى اولمشدر. اشبو سلاله‌دن امارت ايدن ذواتك اساميسيله تاريخ نصبلرى بر وجه‌زيردر :

حسین پاشا بن علی	١١١٧
محمد پاشا بن حسین	١١٦٩
علی پاشا بن حسین	١١٧٢
حموده پاشا	١١٩٦
عثمان پاشا	١٢٢٩
محمود پاشا	١٢٣٠
حسین پاشا	١٢٣٩
مصطفی پاشا	١٢٥١
مشیر اول احمد پاشا	١٢٥٣
مشیر ثانی محمد پاشا	١٢٧١
مشیر ثالث محمد صادق پاشا	١٢٧٦
والیٔ حاضر سیدی علی	١٢٩٩

حسین پاشانك والیلکندن صکره یکیچریلرك حکم ونفوذی قالمیوب، دیوانلرینك انتخاب ایتدیکی طایلر آنجق شهر اماتی وظائفی کبی بر طاقم ایشلره قاریشمقده اولدقلرندن، بونلر اسکی نفوذ واقتدارلرینی ینه اللرینه آلمق ایچون دفعاتله قیام ایدوب، نهایت حموده پاشا تونسك یکیچری اوجاغنی بسبتون لغو، ومقاومت ایدن رؤسا وافرادینی قتل ایلمشدر. مشارالیه حموده پاشادن صکره اك زیاده ذکره شایانلری مشیر اول احمد پاشادر، که دولت متبوعه سنه قارشی اولان روابطی تأکید ایتدیکی کبی، فرانسه دولتیله دخی مناسباتی آرتیرمش؛ وپارسه بر سیاحت ایدوب، آوروپا مدنیتنك بدایعنی کوردکدن صکره، عودتنده بر طاقم نظامات وقوانین وضع، واسارتی منع ایلمشدر. والیٔ سابق محمد صادق پاشا دخی بعض قوانین وتنظیمات جدیده وضع، ودولت علیه‌یه اولان روابط تابعیتی تأییده سعی ایلمش ایسه‌ده، مداخلات اجنبیه‌نك اوکنی آله‌مامشدر. اشبو سلاله‌نك اوائلنده حق وراثتدن طولایی افراد خاندان بیننده وقوع بولمش منازعات واختلافاتك تفصیلنه حاجت کورمیورز.

تونغره { (Tongres) وآلمانجه توندرن (Tondern) بلجیقه‌نك لیمبورغ ایالتنده و (لیژه) نك ١٨ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ٦٧٦٠ اهالیسی، دمیر یولی، چلیکلی معدن صویی، دباغخانه‌لری وبز فابریقه‌لری واردر. اسکی بر قصبه اولوب، روماللیلر زماننده خیلی اهمیتی وار ایدی.

تونغوز { (Toungouses) اقوام تورانیه‌دن بر بیوك قومدر، که سیبریانك نصف شرقیسنده ساکن بولنوب، اصل یرلری (ینکیسی) ایرماغنك جهت شرقیه‌سنده وبایقال کولیله بحر منجمد شمالی آره‌سنده ایسه‌ده، سیبریانك سواحل شرقیه‌سنه قدر دخی سائر اقوام تورانیه ایله قاریشیق اوله‌رق، طاغنیق بولنیورلر. رنکلری صاری وسیمالری، بالجمله اقوام تورانیه‌نك اولدیغی کبی، تاتار سیماسی اولوب، صاچلرینی ایکی اورکو اوره‌رك، صارقیتیرلر. (رن) تعبیر اولنور بر نوع مأنوس صیغین دریسندن معمول چادیرلرده اوتوروب، اثوابلری ومفروشاتلری دخی بو حیوانك پوستندن معمولدر. انواع بونجقلر ودریدن شریتلرله اوستلرینی تزیین ایتمك دخی عادتلریدر. آوه انهماکلری اولوب، اوقله نشان اورمه‌ده وسائر لعبیات بدنیه‌ده مهارتلری زیاده‌در. رقصی دخی چوق سورلر، وروسلرك کندیلرینه کوتوردکلری ووتقه‌یی ایچوب سرخوش اولورلر. اکثریسی بت‌پرست اولوب، بعضلری‌ده خرستیانلغی قبول ایتمشلردر. لسانلری چینك شمال شرقیسنده سویلنلین مانچو وسیبریانك منتهای شرقنده تکلم اولنان لاموت لسانلریله برابر السنهٔ تورانیه‌نك بر زمرهٔ مخصوصه‌سنی تشکیل ایدیور، که بو زمره ترك زمره‌سیله مغول زمره‌سی آره‌سنده‌در. مانچو لسانك یازیسی وادبیاتی اولدیغی حالده، تونغوز لسانی حال طبیعیسنده قالوب، هر وادی ومحلده بشقه درلو سویلنمکده‌در.

تونغوزقه { (Toungouska) بو اسمله سیبریانك وسطلرنده (ینکیسی) ایرماغنه تابع اوچ نهر اولوب، «بالا»، «وسطی» و «زیر» صفتلریله تفریق اولنور. تونغوزقهٔ بالا بایقال کولنك آیاغی حکمنده اولان آنغاره ایله ایلیم نهرلرینك اجتماعندن بالتحصل غربه طوغری جریان، ودها بر طاقم چایلر اخذ ایله، تقریباً ١٧٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره مذکور ایرماغه دوکیلور. — تونغوزقهٔ وسطی (کیرنسك) قصبه‌سی شمالنده‌کی طاغلردن نبعانله، ینه غربه طوغری آقه‌رق، تقریباً ١٢٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ′٤٠°٦٠ عرض شمالیده ایرماغه منصب اولور. — تونغوزقهٔ زیر اوچنك اك بیوکی اولوب، ایرقوچق ایالتنده بایقال طاغلرندن نبعانله، شماله وبعده شمال غربی‌یه طوغری جریان، وصاغ وصولدن بر طاقم چایلر اخذ ایده‌رك، ٢٣٠٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (تورونسق) قصبه‌سی قربنده ینکیسی ایرماغنه دوکیلور.

تونغه { جزایر مجتمعه‌سی (Archipel Tonga) ونام دیکرله « احبا آطه‌لری » (Iles des Amis) بحر محیط کبیر جزایرندن بر طاقم آطه‌لر اولوب، ١٧° ایله ٢٢° عرض جنوبی و ١٧٦° ایله ١٨٧° طول غربی آره‌لرنده اوله‌رق (فیجی) جزایر مجتمعه‌سنك جنوب شرقیسنده واقعدرلر. یوز قدر کوچك آطه اولوب، اك بیوکلری تونغه‌-تابو، هاپای، ناموقه و (واوائو) آطه‌لریدر. جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٥٠٠ مربع کیلومتره اولوب، ٥٠٠٠٠ اهالیسی واردر. هوالری صیجاق اولوب، اراضیلری پك منبت ومحصولداردر. باشلیجه محصوللری قوقه دینلن هندستان جوزیله اکمك آغاجی تعبیر اولنان ومیوه‌سی اکمك یرینی طوتان بر نوع آغاج وموس ایله شکر قامشی وسائره‌در. صندال آغاجلری دخی چوقدر. پاپاغانلرله کوکرجینلر پك چوق اولوب، ساحللرنده کلیتلی بالیق دخی چیقار. اهالی ملایی جنسنه منسوب اولوب، سیمالری باقیر رنکنده ایسه‌ده، اعضالری متناسب وبدنلری ایری وقوتلیدر. ایشه وصنایعه میل واستعدادلری واردر. هر آطه یرلی ومستقل بر حکمدارك تحت اداره‌سنده‌در. بوجزایر ١٦٤٣ ده مشاهیر بحریوندن (تاسمان) طرفندن کشف اولندقدن صکره، ١٧٧٣ ده مشهور قپودان (قوق) بو جزایری زیارت ایده‌رك، اهالی طرفندن کوردیکی حسن قبوله بناءً بونلره « احبا آطه‌لری » نامنی ویرمشدی. بعض میسیونرلر بوآطه‌لره کیدوب، اهالینك برطاقنی پروتستان ایتمشلر؛ و١٨٧٦ ده آلمانیا بوآطه‌لرك برنده بر موقف بحری اتخاذ ایلمشدر.

تونغه تابو { (Tonga-Tabou) آنف البیان تونغه جزایر مجتمعه‌سنك اك بیوکی واك مسکونی اولوب، اك اول (تاسمان) طرفندن (آمستردام) تسمیه اولنمشیدی. محیط دائره‌سی ١٠٠ کیلومتره اولوب، ١٨٠٠٠ اهالیسی واردر. اراضیسی فوق العاده منبت ایسه‌ده، حشرات مضره‌سی پك چوقدر. انکلیز میسیونرلری بوآطه‌ده بر مرکز ایدنمشلردر.

تونکت { (Tonkat) ملغی خوقندخانلغنده وسیحونك کنارنده برقصبه اولوب، چنکیز خان بوقصبه‌ده پك چوق خانلردن و ٥٠٠ ایلچیدن مرکب بر مجلس کبیر عقد ایتمشیدی. یاقوت حموی مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمش اولدیغنی بیان ایدیور.

تونکین { (Tonkin) یاخود تونغ کینغ (Tong-King) ونام دیکرله آنام شمالی (Annam Septentrional) هند چینینك بر خطه‌سی اولوب، قطعهٔ مذکوره‌نك منتهای شمال شرقیسنده و(آنام) خطه‌سنك شمالنده اوله‌رق ١٨° ایله ٢٤° عرض شمالی و١٠١° ایله ١٠٦° طول شرقی آره‌لرنده واقعدر. شمالاً چین دولتیله، شرقاً چین دکیزینه تابع تونکین کورفزیله، جنوباً (قوشنشین) خطه‌سیله، غرباً دخی بیرمانیا وسیام ایله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠٥٠٠٠ مربع کیلومتره اولوب، تقریباً ١٠٠٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر. سواحلنده برچوق آطه‌لر بولنوب، بونلرك اك بیوکلری (پیتوتن) ایله (اوکه سیما) در. شمال وعلی‌الخصوص شمال شرقی وغربی جهتلری طاغلق ومرتفع اولوب، بوطاغلرك آره‌سنده چینك (یونان) خطه‌سندن کلن (تونغ کانغ) یعنی « قزیل ایرماق » آقه‌رق، منصبنده واسع بر دالیه تشکیل ایدیور. بو ایرماق صاغدن (سونغ به) یعنی « قره چای » وصولدن (سونغ) چایلرینی ودیکر برطاقم انهاری اخذ ایدر. طوغریدن دکیزه‌دوکیلور بعض کوچك ایرماقلری دخی واردر. کوللری وبطاقلقلری دخی چوقدر. هواسی برآز صیجاق ایسه‌ده، صاغلامدر، ویاغمور صیق یاغار. طوپراغی منبت ونباتاتی پك قوتلی اولوب، باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. اك برنجی محصولی پرنج اولوب، بونك برچوق نوعی حاصل اولور. پاموق، صفران، چوید، چای، شکر قامشی وبوبر دخی باشلیجه محصولاتندندر. (نائو) تعبیر اولنور قیرمزی بر کوك بویاسی وسائر بویاجیلقده مستعمل آغاجلری وضمغی دخی واردر. باغلری دخی چوقدر. طوت آغاجلری پك چوق اولوب، کلیتلی ایپك چیقار. حیوانات اهلیه‌سی مانده، صیغیر، آت، کچی، طوموز وانواع طیوردن عبارت اولوب، حیوانات وحشیه‌دن دخی فیل، کرکدان، قپلان، کیك، میمون کثرت اوزره بولنور؛ وعلی‌الخصوص میمونلر سوریلرایله کزوب، مزروعاتی بوزارلر. ییلانلری دخی پك چوقدر. طاغلرده آلتون، کومش،

قورشـون، دمیر وقلای معدنلری کثرتلیدر. برنجی اخراجاتی ایپك اولوب، پرنج ایله قورو بالیق وسائر محصولاتی دخی تجارت داخلیه‌سنی تشـکیل ایدرلر. اهالیسی سائر هند چینی اهالیسی جنـسندن اولوب، چینلیلرله دخی مناسبت ومشابهت جنسیه‌لری واردر. بورنلری باصیق ورنکلری زیتونی‌یه مائل اسمر او-لوب، صاچ وطیرناقلرینی اوزاتمق عادتلریدر. مذهبلری دخی چین ایله هند مذاهبندن مرکب اولوب، (بودا) دینه تابع اولدقلری حالده، قونفوچیوسه و(لائوچو) یه دخی اعتقادلری واردر. میسیونرلر یوز اللی بیك قدر اهالی‌یه قتولیك مذهبنی قبول ایتدیرمشـلردر. هر نه قدر غایتله ذکی، مستعد ومونس آدملر ایسه‌ده، کذب وحیله‌یه میللری اولوب، ناموس خصوصـنده دخی زیاده مبالاتسزدرلر. ذوق واکلنجه‌یه وسـفاهت وکوسترشـه دخی میللری اولوب، اکثریت اوزره مسرف آدملردر. لسانلری چین لساندن مشتقدر. صنایع اولدجه ایلری اولوب، ایپکدن وپاموقدن بعض منسوجات ایله کلیم، کاغد وسائره اعمال اولنور. بو مملکت میلادك ١١٢ تاریخندن ٩٦٨ تاریخنه‌دك چین دولتنه تابع اولـوب، تاریخ مذکورده کسب استقلال ایلمش، و١٤١٤ده یکیدن چینك تحت تابعیتنه کچمش ایسـه‌ده، ١٤ سنه صکره تکرار استرداد استقلال ایتمشـیدی. ١٧٨٨ ده آنام دولتی طرفندن ضبط اولنه‌رق، برنوع حکومت ممتازه حالنه کچمش ایسه‌ده، ینه چینلیلرك حاکمیت ادعاسندن قورتله‌مامشیدی. بر قاچ سنه اول فرانسز دولتی قزیل ایرماقده‌کی قورصانلرك تعقیبنی وسیله اتخاذ ایده‌رك، بر خیلی مدت اهالی ایله وچین دولتیله محاربه‌دن صکره، تحت حمایه‌سنه آلمشدر. تونکین ١٣ ایالته منقسم اولوب، هر برنده یرلی بر والی ایله بر فرانسز مفتش بولنور. اك بیوك شهرلری قزیل ایرماق قـوللرنده کائن (هانوی) ایله (نام دین) و(هـای چوئونغ) در. برنجیسـنك یوز بیك ودیکر ایکیسـنك اللیشر بیك اهالیسی واردر. آنجق مرکز اداره‌سی (کشو) ونام دیکرله (راق نینغ) قصبه‌سیدر.

تونو { (Thévenot) فرانسـه مشاهیر سیا-حیندن اولوب، ١٦٣٣ ده پارسـده طوغمش، و١٦٦٧ده وفات ایتمشدر. آوروپانك اکثر طرفلرینی کزدکدن صکره، آناطولی، سوریه، مصر، بحر احمر، تونس، ایران وهنده دخی سیاحت ایدوب، عودتنده تبریز قربنده وفات ایتمشدر. برقاچ سیاحتنامه یازمشدر.

تونون { (Thonon) فرانسـه‌نك «یوقاری ساووآ» ایالتنده وجنو کولنك ساحل جنوبیسـنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٠٨٠ اهالیسی، کولده لیمانی وکوزل منظره‌سی واردر.

تونه { مصر سفلاده پورت‌سعیدك ٥ کیلومتره جنوب غربیسنده و(تنیس) قربنده بر کوچك جزیره اولوب، اهالیسـنك یاپدقلری اثوابك کوزللکیله مشهور اولدیغی یاقوت حموی بیان‌ایدیور.

تونین { (Tonneins) فرانسـه‌نك لوت مع غارونه ایالتنـده وغارونه‌نك سـاحل یمیننـده اوله‌رق (مارمانده) نك ١٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٨٠٥٦ اهالیسی، برآصمه کوپریسی، دمیر یول موقفی، شراب وسائر مسکراتله توتون فابریقه‌لری واردر.

توی { (Tuy) اسپانیاده غالیچه خطه‌سـنك (پونتودره) ایالتنده، (مینـو) ایرماغی قربنده و(اورنسه)نك ٩٠ کیلومتره جنوب غربیسنده مستحکم برقصبه اولوب. ٥٠٠٠ اهالیسی وسفره‌بزی وشاپقه فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر.

توید { (Tweed) انکلـتره‌ده بر نهردر، که اسقوچیانك جنوبنده نبعانله، جنوب شرقی‌یه‌طوغری آقه‌رق، برخیلی مسافه‌ده اسقوچیایی انکلتره‌دن آیردقدن صکره، شمال دکیزینه دوکیلور. مجراسی ١٥٠ کیلومتره طولنده‌در.

تویری { (Tuileries) پارسـك مشهور بر سرای وباغچه‌سی اولوب، سـینه نهرینك سـاحل یمیننده واقعـدر. اون آلتنجی قرن میلادیده بر اسـکی طوغله فابریقه‌سی محلنده تأسیس اولنمش؛ واو وقتـدن بری اکثریا قراللر طرفنـدن مسکن اتخاذ اولنه‌رق، نهایت ١٨٧١ ده ظهور ایدن (قومون) عصیانده احراق اولنمشدر. الیوم باغچه‌سی پك مزین اولوب، عمومی باغچه اتخاذ اولنمشدر.

تویکنهام { (Twickenham) انکلـتره‌نك (میدلسـکس) ایالتنده، (تامیسه) نهری اوزرنده ولـوندره‌نك ١٥ کیلومتره جنـوب غربیسنده برقریه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی وبرچوق صیفیه‌لری واردر.

تونْ { (Thuin) بلچیقه‌نك هانیو ایالتنــده، سامبره نهری اوزرنده و (شارلروآ) نك ١٥ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهـالیسی وچوخه ایله فانله وسائره معمولاتی واردر.

تویستون { (Thuiston) اسکی کلت وجرمال قوملرینك آلهه‌سندن اولوب، ارضك اوغلی زعم اولنوردی. روایته کوره، جرمانلره بعض نظامات وآیینلر وضع ایتمش بر آدم اولوب، آلهه صره‌سنه کچیرلمشیدی.

تهامه { جزیرةالعربك بحر احمر بوینجــه ممتد اولان ساحل غربیسنده حجازك نصف جنوبیسیله یمنده طار واوزون بر اووه اولوب، شرق شمالی جهتی حجاز ویمن جبالیله مسـدود وطوپراغی قورو وقوملق اولدیغنـدن، هواسی غایتـله صیجاق واکثریرلرده وخیمدر. هرنه قدر یمن طـاغلرندن بر چوق نهرلر آقیورسـه‌ده، همان جمله‌سی تهامه‌نك قیزغین قوملرنده قورویوب، بر طاقم متعفن طوروغون صولر تشکیل ادرلر، که بو حال هوایی برقات دها اخلال ایدر. تهامه‌ده درجهٔ حرارت اللیدن زیاده یه قدر چیقاز. مع هذا جده، قنفده، لحاج، هدیده ومخا کبی برقاچ قصبه واسکله‌سی اولوب، حجاز ویمن اهـالیسی، بو اسـکله‌لردن اجرای تجـارته مجبور اولدقلرندن، تهامه حرارتی ووخامت هواسیله برابر خیلی مسکون ومعموردر. [زیاده تفصیـلات ایچون «جزیرةالعرب» و «حجـاز» و «یمن» ماده‌لرینـه مراجعت بیوریله.]

تهامی { (ابوالحسن علی بن محمد) مشـاهیر شعرای عربدن اولوب، ٤١٦ تاریخ هجریسنده مصرده مقتولاً وفات ایتمشدر. پك چوق اشعار رقیقه‌سی اولوب، بر کوچك اوغلنك وفاتنده سویلمش اولدیغی مرثیه‌سی مشهوردر. شـو ایکی بیت اوندندر:

جاورت اعدائی وجاور ربه
شتان بین جواره وجواری
وتلهب الاحشاء شیب مفرق
هذا الشعاع شراظ تلك النار

تهانوی { (شیخ محمد علی بن شیخ علی) اون ایکنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، کافهٔ علوم وفنونك اصطلاحاتی جامع وحروف هجا ترتیبیـله مرتب آنسیقلوپدی طرزنده «کشاف اصطلاحات الفنون» عنوانیله مکمل بر کتاب یازه‌رق، مقدمه‌سندن آکلاشلدیغی اوزره، ١١٥٨ تاریخنده اکمال ایلمشـدر. بو ذی‌قیمت اثر انکلیز علماسندن بعض ذواتك همتیله ١٨٦٢ تاریخ میلادیسنده هندستانك کلکته شهرنده طبع اولنـه‌رق، ١٥٦٤ بیوك صحیفه‌دن مرکب بر جلد تشکیل ایتمشدر.

تهوآنتپك { (Téhuantépec) مکسیقه جماهیر متفقه‌سندن جنوبده واقع (اوآقساقه) جمهوریتنده و(اوآقساقه)شهرینك ٢٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه واسکله اولوب، بحر محیط کبیر ساحلنده کائن همنامی اولان کورفزك برقویی ایچنده واقعدر. بو قویك اوکی بر قوم سدیله مسدود اولوب، سفائن حقنده تهلکه‌لیـدر. — تهوآنتپك کورفزی مکسیقه جماهیر متفقه‌سنك جنوبنده وبحر محـیط کبیرده آچیق وکنیش بر قوی اولوب، بو نکله مکسیقه کورفزی ایچنده‌کی (وراقروز) قویی آره‌سـنده (تهوآنتپك برزخی) اسمیله معروف بربرزخ تشـکل ایدیور، که وسعتی ٢٣٠ کیلومتره اولوب، (پانامه) برزخندن چوق دها واسع ایسه‌ده، بر آره‌لق بو برزخـك حفریله بورادن بحر محیط آطلاسـیدن بحر محیط کبیره بر طریق کشادی تصور اولنمشدر.

تیا { (Teia) ایتالیاده حکومت سورن اوستروغوت حکمدارلرینـك اخیری اولوب، میلادك ٥٥٢ تاریخنده، توتیلانك وفاتی اوزرینـه، انتخاب اولنمش؛ و٥٥٣ ده نارسس طرفندن (نوکرا) ده مغلوب اولوب، مقتولاً وفات ایتمشدر.

تیاتیره { (Thyatire) صاروخان سنجاغنده‌کی آقحصارك اسم قدیمی اولوب، لیدیا خطهٔ قدیمه‌سـندن معدود ایدی. اهـالیٔ قدیمه‌سی خرسـتیانلغی الك اول قبول ایدنلردن اولوب، حواریوندن پاولوسك بونلره بر مکتوبی واردر.

تیاذوق { ملوك امویه زماننده کسب اشتهار ایدن اطبای نصرانیه‌دن اولوب، طول مدت حجاج بن یوسـفك خدمت طبابتنـده بولنمش؛ و ٧٠ تاریخـلرنده، پك اختیـار اولدیغی حالده، واسطده وفات ایتمشـدر. حفظ صحه حقنده برچوق اقوال ونصایح حکیمانه‌سی مشهوردر. «کناش» عنوانیله بیوك بر کتابیله ادویه‌نك صورت تهیئه ودق

واذابه‌سی حقنده بر اثری واسماء ادویه حقنده دخی بر تأليفی واردر.

تیان شان { (Thian-Chan) یعنی «کوك طاغی» چینك شمال غربی قسمنده چونغاریه ایله ترکستان شرقی آره‌سنده غربدن شرقه ممتد اولور بیوك بر سلسلهٔ جبال اولوب، افغانستان حدودندن بدأ ایله چین وروسیه حدودی بوینجه ممتد اولان (تکری طاغی)نك مابعدی حکمنده‌در. بو وجهله تیان شان سلسله‌سی روسیه حدودندن باشلایه‌رق، چونغاریه ایله ترکستان شرقی ایالتلرینی تفریق ایتدکدن صکره، (قان صو) ایالتنی دخی شق ایله، مغولستانه قدر اوزانیر. طولی ۱۰۰۰ کیلومتره‌یه قریب و اك یوکسك ذروه‌لری ۴۰۰۰ ایله ۵۰۰۰ متره آره‌لرنده‌در، وياز قيش قار ايله مستوردر. ینار طاغلری پك چوق اولوب، اك مشهوری (تورفان) برکانیدر، که همنامی اولان قصبه‌نك اوستنده اولوب، کیجه‌لین علولری بو قصبه‌یه وبتون جوارلرینه شایان تماشا بر منظره ویریور. بو سلسلهٔ جبالك اوزرنده کول ایله مستور بر طاقم واسع یرلر وار ایمش، که اوستلرنده اوچان قوشلر درحال اولو دوشر، واو کوله برحیوان باصه‌جق اولسه، بردها چیقاماق اوزره، باتوب محو اولور ایمش. نشادری دخی چوقدر.

تیانه { (Tyane) آناطولینك قپادوکیا خطهٔ قدیمه‌سنده برشهر قدیم اولوب، میلادك قرن اولنده خطهٔ مذکوره‌نك مرکزی اولمشیدی. الیوم (کلیساحصاری) نامیله برکوچك قصبه اولوب، نیکده‌نك ۱۴ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. (تیانه‌لی آپولونیوس) نام حکیمك مسقط رأسیدر.

تبت { (Thibet یاخود Tibet) آسیای وسطیده بیوك بر خطه اولوب، چین دولتنه تابع ممالکدن معدوددر. دولت واسعهٔ مذکوره‌نك غرب جنوبی جهتنده واقع اولوب، ۲۷° ایله ۳۷° عرض شمالی و۷۶° ایله ۹۶° طول شرقی آره‌سنده ممتد اولور. شرقاً نفس چینله، جنوباً هندستانله و(بوتان) و(نپال) خطه‌لریله، غرباً هندستانك پنجاب وکشمیر خطه‌لریله، شمال غربی جهتندن ترکستان شرقی ایله، شمال شرقی جهتندن دخی مغولستانله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۸۷۸۹۸ مربع کیلومتره اولوب، تقریباً ۶۰۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. مرکزی (لاسه) یاخود (لهاسه) شهریدر.

تبت آسیانك اك مرتفع محلی اولوب، جنوباً وجنوب غربی جهتندن (هیمالایه) سلسلهٔ عظیمه‌سیله آیرلمش اولدیغی کبی، منتهای غربنده دخی (هندوکوه) جبالندن (آلتون طاغ) اسمیله بیوك بر سلسله آیریلوب، شرق شمالی‌یه طوغری اوزانه‌رق، تبتی ترکستان شرقیدن آییریر؛ و(قوئن لوئن) وچغان طاغ و(بایان قره) اسملریله دیگر برصره طاغلر دخی آلتون طاغندن آیریلوب، شرقه طوغری اوزانه‌رق، تبتی مغولستاندن تفریق ایدیور. بو وجهله تبت خطه‌سی اوچ جهتدن جبال مرتفعه ایله محاط غایت مرتفع بر اووه‌دن عبارت اولوب، ایچنده جبال مذکوره‌نك بعض اتکلری وقوللری دخی تشعب ایدیور. شرق جهتندن ایسه اراضی انحطاطه باشلایوب، نفس چینك ایچنه اوزانیر بر چوق طاغلر تحصل ایدیور. هیمالایه سلسله‌سنك ارتفاعی ۸۰۰۰ متره‌دن زیاده اولدیغی کبی، تبتك ایچنده تشعب ایدن طاغلرك اکثری دخی ۵۰۰۰ متره‌دن یوکسکدر، ودوز یرلری دخی ۴۰۰۰ متره‌دن پك‌ده آشاغی دکلدر. تبتك طاغلرله محاط اولمسندن طولایی، اکثر میاه جاریه‌سی آقه‌جق یول بوله‌میوب، بر چوق کوللر تشکیل ایدیور، که لسان محلیده (نور) اسمیله یاد اولونورلر. یالکز جنوب وشرق جهتنده‌کی صولری شرق جنوبی‌یه طوغری آقوب، هندستان وهند چینی ایله چینك اکثر انهارینك منبعلری بو خطه‌ده‌در. (بر هانپور) نهری تبتك قسم جنوبیسنی غربدن شرقه شق ایتدکدن صکره، جنوبه طوغری دونوب، هندستانه داخل اولور. سند ایرماغنك دخی منابعی تبتك جنوب غربی قسمنده‌در. شرق جهتنده دخی هند چینینك اك بیوك نهرلری اولان (ایراوادی) ایله (مقونغ) ایرماقلرینك وچینك اك بیوك نهرلری اولان هوآنغهو (صاری ایرماق) ویانغچه‌کانغ (کوك ایرماق)ك منبعلری بولنیور. الحاصل تبت خطه‌سی آسیانك ذروه‌سی حکمنده‌در. اك بیوك کوللری بربرینه مربوط وبر چوق کوچك کوللرله محاط اولان (ایکه نامور) و(باقه نامور) کوللریله یانغونغ، آلینغ، غانغری، لانغ چو، تاروغ مچو، لانغ بوپ چو، دانغره، چیقوت چو، کاریغ چو، پلته، تکری نور، بوقانور، چانغول چو، بیلوی جاقه وسائره‌در.

هواسی غایتله صوئوق وقورو اولوب، آلتی یدی آی سورن قیش موسملرنده پك چوق قارياغار، وطاغلری

دائمی صورتده قارله مستوردر. یازلری پك قیصه اولوب، قوراقلقله کچر. ایلك وصولك بهارده دخی پك شدتلی فرطونه‌لر وقوع بولور. جنوب وشرق جهتی بر آز دها معتدلدر. هواسی صاغلام اولوب، علل مستولیه‌سی یوقدر. یالکز واديلری وبعض یرلری منبت اولوب، مرتفع اووه‌لری اصلا منبت دکلدر. هر نه قدر اهالیسی پك چالیشقان اولوب، زراعتی لایقیله اجرا ایدیورلرسه‌ده، یتیشن محصولات احتیاجات اهالی‌یه کافی دکلدر. باشلیجه محصولاتی پرنج ایله میوه‌لرك انواعندن عبارتدر. باغ دخی یتیشوب، پك ایی اوزوم ویرر. اهالی حیوانات یتیشدیرمکله مشغول اولوب، باشلیجه مدار تعیشلری ات، یاغ، پنیر وسائره‌در. کچیلرینك قیلی غایت یموشاق واینجه اولوب، کشمیر شالی اسمیله شهرت بولان پك مقبول شاللر اعمالنه یارایور. قویونلری ایری قویروقلیدر. دوه‌لری دخی چوقدر. حیوانات وحشیه‌سی قویروغی اوزون قیللی بر نوع یبانی مانده ایله مسك آهوسی، کیك، غزال، یبانی آت وسائره‌دن عبارتدر. آلتون، کومش، قورشون، باقیر، کوکورد، آرسنیك، قیا طوزی وسائر معدنلرله مرمرلری وزمرد ایله سائر ذی قیمت احجاری پك چوقدر. کوللرینك اکثرنده دخی بوراقس بولنور. مرتفع طاغلرده کچیلری وتأنیس ایتدکلری یبانی مانده‌لری یوك وبینك حیوانی کبی قوللانیرلر.

تبت اهالیسی مغول عرقنه منسوب اولوب، تاتار چهره‌لیدرلر. بودا دیننه تابع اولوب، تبت بودینك مرکزی حکمنده‌در. لاسه شهرنده اقامت ایدن بیوك (لاما) قتولیکلرك (پاپا) سی کبی بو دینك پیشواسیدر. مناسترلری وراهبلری پك چوق اولوب، علوم ومعارف دخی طائفهٔ رهبانه مخصوصدر. راهبلر معلملك دخی ایدوب، هر کسه اوقویوب یازمغی اوکرتیرلر، وبناءً علیه تبتده امیلر پك آزدر. تبتلیلر غایتله حلیم آدملر اولوب، تعصبلری یوقدر، وقیزلرینك او جوارلرده بولنان اهالیٔ اسلامیه ایله عقد ازدواج ایتملرینه ودین اسلامی قبول ایلملرینه دخی مانع اولمازلر. زراعتدن وحیوانات یتیشدیرمکدن بشقه صنعتلری کچی قیللندن شال وسائر منسوجات نسجی ومعادن مختلفه ایله مرمردن انواع شیلر اعمالیدر. ارکك وقادینلری یوکدن قیرمزی ویا صاری اثواب وقیشین اوستدن کورك کیرلر. ناموس خصوصنده لاابالی اولوب، بر قاچ ارکك مشترك بر قاری آلمسی دخی عندلرنده مجازدر. لسانلری السنهٔ هجائیه‌دن اولوب، هندچینی وچین لسانلریله بعض مناسباتی اولدیغی مظنوندر. علمای لسانیونك بعضیسی السنهٔ تورانیه‌دن عد ایتمشلردر. کندیلرینه مخصوص حروفی اولوب، اصول طباعت دخی چیندن مأخوذ اولنه‌رق اسکیدن بری معلوملریدر. تاریخه وامور مذهبیه ایله قوانینه متعلق بر چوق کتابلری اولوب، بعض مناسترلرده کتبخانه‌لری دخی واردر. تبت لسانی مغول وقالموقلرك دخی لسان مذهبیسیدر. دین اسلام ترکستان شرقیدن وکشمیردن تبته نفوذ ایدوب، بعض اهالیٔ اسلامیه دخی بولنقده، وکوندن کونه مسلمانلر چوغالمقده‌در.

تبت چینك تحت تابعیتنده اولوب، یوقاری وآشاغی تبت اسملریله ایکی ایالته تقسیم اولنمشدر، که بهرینك والیٔ عمومیسی پکیندن تعیین اولنیور، وچین عسکری بعض محللرنده اقامت ایدیورسه‌ده، ادارهٔ داخلیه‌سی آیریجه اولوب، برنجیسی ٧ وایکنجیسی ٦ سنجاغه تقسیم اولنیور. رؤسای روحانیه‌سنك دخی ادارهٔ مملکته دخل ونفوذلری واردر. بوخطه اسکیدن بری جغرافیون اسلامك معلومی اولوب، مسکیله مشهور ایدی. یاقوت حموی (تبت) صورتنده ضبط ایدوب، اراضی واهالیسنك احوالنی پك کوزل تعریف ایدیور. آوروپالیلر طرفندن بعض سیاحتلر اجرا اولنمش ایسه‌ده، الیوم اکثر محللری تماميله معلوم دکلدر.

تیبر { یاخود تیبریوس (Tibère, Tiberius) بو اسمله اسکی روما دولتنده اوچ ایمپراطور کلوب، برنجیسی روماده ودیکر ایکیسی شرقده حکومت سورمشلردر.

برنجیسی (تیبریوس قلاودیوس نرو) روما ایمپراطورلرینك ایکنجیسی اولوب، قبل المیلاد ٤٢ تاریخنده طوغمش؛ وجرمانیاده بر طاقم موفقیاته نائل اولوب، عودتنده قونسلوسلغه نصب اولنمش ایسه‌ده، حرص جاهی وآغریپانك اوغللرینه قارشی اولان کین وحسدی حسبیله، متعاقباً ردوسه نفی اولنه‌رق، اوراده بش سنه قالمش؛ وبعده آوغستوس طرفندن جلب اولنه‌رق، بونك دامادی وولیعهدی اولمغله، ١٤ تاریخ میلادیسنده روما تختنه کچمشدر. غایتله کیندار وظالم بر آدم اولمغله، ارباب اقتدار ولیاقتدن پك چوق ذوات قتل وتسمیم ایتمش؛ ونهایت (قاپریا) آطه‌سنه

چكيلوب، ذوق وسفاهته طالمش اولديغى حالده، اورادن وزيرى وآلت خباثتى اولان (سجان) واسطه‌سيله اعدام اوامرينى ويرردى. عاقبت سجاندن دخى وهمناك اولمغله، ٣١ تاريخنده بونى‌ده قتل ايتمش؛ وكنديسى ٣٧ تاريخنده وفات ايلمشدر.

— ايكنجيسى (تيبر قسطنطين) شرق ايمپراطورلرندن اولوب، ٥٧٨ تاريخ ميلاديسندن ٥٨٢ تاريخنه‌دك قسطنطينيه‌ده حكم سورمشدر. ابتدا ايكنجى (يوستن)ك خاص عسكرى ضابطاندن ايكن، ايمپراطورك زوجه‌سى صوفيا، بونك زوجه‌سى اولمق اميديله، ايمپراطورى بونى ولى‌عهد ايدنمكه قانديرمش؛ وآنجق تيبر ايمپراطور اولدقدن صكره، صوفيايى تزوجه راضى اولمديغندن، مرقومه بر اختلال چيقارمش ايسه‌ده، تيبر منع فسادله قناعت ايدوب، كنديسنه جزا ويرمه‌مشيدى. ايرانيلرله محاربه ايدوب، بعض غالبيتلره نائل اولمش ايسه‌ده، معاهده عقدينه موفق اوله‌مامش؛ وآوارلرى دفع ايدوب، دولته بر چوق خدمتلرى مأمول بولنمش ايكن، آنجق ٤ سنه‌لك حكومتدن صكره وفات ايتمشدر.

— اوچنجيسى (تيبر آبسيمار) ٦٩٨ تاريخ ميلاديسندن ٧٠٥ تاريخنه‌دك قسطنطينيه‌ده ايمپراطورلق ايتمشدر. پطريق يانينك معاونتيله لئونسى اسقاط ايدوب، بونك سلفى ايكنجى يوستيانوسى دخى قتل ايتمك ايستمش ايسه‌ده، بو حكمدار زنداندن قورتلوب، بلغارلرك ياردميله تختى استرداده موفق اولمش؛ وتيبرى قتل ايلمشدر.

تيبره { (Tibre) وايتاليانجه توره (Tevere) روما شهرينك ايچندن كچن ايرماغك اسمى اولوب، بونهر طوسقانه خطه‌سنده آپنين طاغلرندن نبعانله، جنوبه طوغرى جريان ايده‌رك، طوسقانه ايله روما ملحقاتى سقى، وصاغدن (كانه)، صولدن دخى (نرا)، تورونه و(آيه) چايلرينى اخذ ايتدكدن صكره، (اوستيه) قصبه‌سى آلتنده ايكى آغزدن (تيرنه) دكيزينه منصب اولور. مجراسى تقريباً ٣٧٠ كيلومتره طولنده‌در. صويى صاريمتراق وسريع الجريان اولوب، طغيانلرى دخى چوقدر.

تبرياده { (Tibériade) سوريه‌ده‌كى (طبريه) نك اسم قديمى اولوب، رومالى ايمپراطورلرينك ايكنجيسى اولان آنف الترجمه (تيبر)ك اسمنه نسبتله بويله تسميه اولنمشدى.

تيبو { (Tibous) صحراى كبيرده فزانك جنوب جهتلرنده بولنور بربر اقوامندن بر قوم اولوب، طوپراقدن كلبه‌لر ايچنده اوتورورلر، وكاروانلرى اوررلر.

تيبور { (Tibur) ايتاليا‌ده‌كى (تيوولى) قصبه‌سنك اسم قديمى اولوب، اسكى زمانده مشهور بر شهر ايدى. [« تيوولى » ماده‌سنه مراجعت.]

تيبوست { (Thiboust) فرانسه ادباسندن اولوب، ١٨٢٦ ده طوغمش، و١٨٦٧ ده وفات ايتمشدر. اللى‌يى متجاوز تياترو رساله‌لرى يازمشدر.

تيبول { ياخود تيبولوس (Tibulle, Tibullus) اسكى روما شعراسندن اولوب، قبل الميلاد ٤٤ تاريخنده طوغمش، و ١٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. هوراس وويرجيلك محبى بولنمش، وبر طاقم كوزل وحزن انكيز اشعار براقمشدر.

تيبه { (Thèbes) [« تبه » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تيپارنوس { (Tiparenus) يونان آطه‌لرندن اسپچه‌نك اسم قديميدر.

تيپو شاه { هندستانك مشاهير اقياسندن ومظنهٔ كرامدن بر ذات اولوب، آتى الترجمه تيپو صاحبك پدرى حيدرعلى خان طرفندن ميسورك (آركط) قصبه‌سنده غايت مصنع صورتده تربه‌سى ياپديرلمشدر.

تيپو صاحب { هندستانده (ميسور) ملوكندن اولوب، پدرى حيدر على خان شاه عالمك نوابلرندن ايكن، كنديسى ١١٩٦ تاريخ هجريسنده مسند امارته كچنجه، انكليزلره قارشى سلاحه صارلمغله، بيوك بر غالبيته نائل اولمى اوزرينه، سلطان وپادشاه عنوانلرينى آلمشيدى. بعده (تراونكوره) راجه‌سنه اعلان حرب ايتمكله، انكليزلر مذكور راجه‌يه ياردم ايتمكى فرصت اتخاذ ايده‌رك، كنديسنى مغلوب، وبر چوق يرلرله كليتلى تضمينات تأديه‌سنه مجبور ايتمشلردى. بونك انتقامنى آلمق ايچون، تيپو صاحب كرك هندستانده وكرك افغانستان وسائر ممالك اسلاميه‌ده انكليزلره قارشى بر اتفاق عقدينه چاليشدقدن صكره، او وقت مصرده بولنان بوناپارته دخى مراجعت ايتمش ايسه‌ده، انكليزلر بو تشبثاتدن خبر آلوب، كليتلى عسكر سوقيله، ١٢١٣ تاريخ هجريسنده

پایتختنده محاصره ایتمشلر؛ وتیپو صاحب برچوق وقت مردانه مقاومتدن صکره، مأیوس اولنجه، کندیی قلعه دیوارندن آتوب تلف اولمشدر. عالم وادیب ومحب علما برذات اولوب، پك چوق کتب نادره جمعیله بیوك بر کتبخانه تشکیل ایلمش؛ وسانسکری لسانیله سائر السنه‌دن برچوق کتب مشهوره ومعتبره‌یی ترجمه ایتدیرمشیدی. کندیسی دخی «فتح المجاهدین» و«فرمان بنام علی راجه» عنوانیله ایکی کتاب تألیف ایلمشدر. تیپو صاحبك انکلیزلرك الینه دوشن کتبخانه‌سنك حاوی اولدیغی کتب معتبره‌نك دفترلری نشر اولنه‌رق، آوروپاجه شهرت بولمشدر. (تیپو هندستان لساننده قپلان دیمکدر.)

تیت { سنت — (St. Tite) خرستیانلرك اعزه‌سندن اولوب، حواریوندن پاولوسك شاکردی ایدی. برنجی قرن میلادیده کرید پسقپوسی اولوب، ۱۰۵ ده وفات ایتمشدر. حزیرانك اوچنده یورطیسی اجرا اولنور.

تیتان { (Titan) اساطیر یونانیه‌ده سمادن کنایه اولان (اورانوس) لك اوغلی وزحلك برادری اولوب، ملك دنیایی برادرینه ترك ایتمش ایسه‌ده، بونك ارکك اولادی کوچك یاشده اتلاف اولنه‌رق، زحلدن صکره کندی اوغللری (تیتان) لرك ملکه وارث اولملری شرط قویمش؛ وآنجق زحل بو شرطه رعایت ایتمدیکندن، تیتانلر عصیان ایدوب، عالمی ضبط ایتملرینه بر رمق قالمش ایکن، کویا هنوز بر یاشنده اولان مشتری چیقوب، یلدیرمله کندیلرینی مغلوب، وجهنمه حبس ایتمش. تیتانلره جن طائفه‌سی نظریله باقیلیردی.

تیتلیس { (Titlis) اسویچره‌ده اوری، برنه واونتروالد ناحیه‌لری آره‌سنده بر طاغ اولوب، ٦۰ متره ثخننده بر بوز طبقه‌سیله مستوردر. ارتفاعی ۳٦۰٦ متره‌در.

تیت لیو { یاخود تیتوس لیویوس (Tite-Live, Titus Livius) لاتین مشاهیر مورخیننده اولوب، میلاددن ۵۹ سنه اول پادووه‌ده طوغمش، ومیلاددن ۱۹ سنه صکره وفات ایتمشدر. برخیلی وقت رومادە وناپولیده یاشامش؛ وآوغستوسك محبی اولوب، قلودیوسك تربیه‌سنه مأمور اولمش، وبعده وطنی اولان پادووه‌یه چکلمش ایدی. ۱٤۰ فصلدن مرکب برروما تاریخی یازمشدر، که بونك یالکز ۳۵ فصلیله فهرستی موجوددر. بو تاریخ فصاحت وسلاستیله، حسن انتظامیله وبیطرفلغیله مشهور اولوب، دفعاتله طبع ونشر، واکثر السنه‌یه ترجمه اولنمشدر.

تیتوس { (Titus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، وسپاسیانك بیوك اوغلی وخلفیدر. ٤۰ تاریخ میلادیسنده طوغوب، جرمانیا وانکلتره‌ده بعض مأموریتلرده بولندقدن صکره، ٦٦ ده پدرینك معیتنده فلسطینه کیدوب، اوراده برطاقم فتوحاته موفق اولمش؛ وپدری ایمپراطورلغه انتخاب اولنه‌رق رومایه عزیمت ایتدیکنده، اوراده قالوب، قدسی دخی ضبط ایلمش ایدی. رومایه عودتنده ۷ دفعه قونسلوسلغه تعیین اولنمش؛ و۷۹ ده ایمپراطور اولوب، زماننده وزوو برکانك اشتعالندن، رومادە وقوع بولان حریقدن و وبا علتندن مصاب اولانلره پك چوق اعانه‌لر ایتمش ایدی. ۲۷ آی حکومت سوردکدن صکره، ظنه کوره، برادری (دومیتیان) طرفندن مسموماً وفات ایتمشدر. غایت کریم ومحسن بر حکمدار اولوب، بر احسان واعانه ایتمدیکی کونلری نافله یره غائب اولمش ایامدن عد ایدرمش.

تیتون { (Tithon) تروآ حکمداری مشهور پریامك برادری اولوب، اساطیر یونانیه‌یه کوره، کویا پك کوزل بردلیقانلی‌اولدیغندن، شفق الهه‌سی طرفندن قاپیلوب، بونك زوجی‌اولمشیدی. شفق مشتریدن بونك عمر سرمدی‌یه نائل اولمسنی استرحام ایدوب، مطلوبی اسعاف اولنمش ایسه‌ده، کنجلکنك دوامنی دخی طلب ایتمکی اونوتمش اولدیغندن، کویا تیتون اختیارلیوب، او قدر ضعف وهرمه دوچار اولمشیدی، که کندیسنی چوجق کبی قونداقلامغه مجبوریت حاصل اولمش ایمش.

تیتیقاقه { (Titicaca) آمریقای جنوبیده پرو ایله بولیویا حدودنده وآند سلسلهٔ جبالنك ایکی قولی آره‌سنده اوله‌رق، ′۳۰ °۱۳ ایله °۱۷ عرض جنوبی و′۱۷ °۷۱ ایله ′۱۲ °۷۳ طول غربی بیننده ممتد بیوك بر کول اولوب، سطحی حذای بحردن ۳۱۹۵ متره یوکسك اولدیغی حالده، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری اولان بویی ۲۸۰ واکی ۱۰۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی

٠٠٠ ١٠ مربع كيلومتره قدردر. بو كوله اطرافدن بر طاقم چايلر وسيللر دوكيليورسه‌ده، (هوآلاغاس) ونام ديكرله (پانسه) اسميله ديكر بركوله دوكيلن فضلهٔ مياهى مذكور نهرلرك صولرندن زياده اولديغندن، كولك ايچنده منبعلرى اوله‌جغى مظنوندر. بو ايكى كولك آره‌سنده‌كى آياغك اسمى دخى (دزاغوآدرو) در. بونك عرضى ١٠٠ متره اولوب، اينقه‌لرك بشنجيسى اولان قپاق يوپانكى بونك اوزرينه بر اخشاب كوپرى قورمشيدى. آند سلسله‌سنك روزكارلرى كولده بيوك طالغه‌لر قالديروب، سير سفائنى كوجلشديرر. صوبى بولانيق وآجى ايسه‌ده، حيوانات ويرلى اهالى بوصودن ايچرلر. ايچنده صو قاپلومباغه‌سى وباليق وساحللرنده يبانى قازلر پك چوقدر. — بو كولك ايچنده ينه بو اسمله بر آطه واردر، كه ساحلدن بر ميل مسافه‌ده‌اولوب، بويى ١٦ واكى ٦ كيلومتره‌در. طوپراغى پك منبت اولوب، هر نه قدر ايشلنميورسه‌ده، ميوه‌دار آغاجلرله وايلك بهارده چيچكلرك انواعيله مستور ومزين اوله‌رق، رايحهٔ طيبه‌سى اوزاقدن طويلور. روايته كوره اينقه دولتنك مؤسسى اولان (مانقوقپاق) بو آطه‌يى مقر اتخاذ ايتمشيدى. كونشك عبادتنه مخصوص برمعبدك خرابه‌لرى اليوم‌موجوددر.

تيچيانو { ياخود تيتيان (Titiane, Tizia-no) ايتاليانك الك مشهور رساملرندن اولوب، ١٤٧٧ تاريخلرنده ونديكك (پياوه دى قادوره) قصبه‌سنده طوغمش، و١٥٧٦ ده وفات ايتمشدر. رسمده وعلى‌الخصوص‌بويالرى‌ياقيشديرمه‌ده پك بيوك برمهارته نائل اولوب، ونديك جمهوريتى‌طرفندن باش رساملق عنوانه نائل اولمشيدى. پاپا اونجى ليون كنديسنى روماده وفرانسه قرالى فرانسوآ پارسده طوتمغه چاليشمشلرسه‌ده، راضى اولميوب،وطننى ترجيح ايتمش؛ وشارل كينت ايله خلفى ايكنجى فليپه بر چوق كوزل رسملر ياپوب، پك چوق احسانلرينه نائل اولمش ايدى. پك اختيار اولديغى حالده دخى، غايتله مقبول رسملر ترسيمنه موفق‌اولمشدر. آوروپا موزه‌وسرايلرنده بر چوق آثارى موجوددر. ٩٩ ياشنده اولديغى حالده وبادن وفات ايتمشدر.

تيخسن { (Tychsen) مشاهير مستشرقيندن يعنى السنه وعلوم شرقيه ايله اوغراشان علمادن اولوب، ١٧٣٤ تاريخنده اشلسويغ دوقه‌لغنك (توندرن) قصبه‌سنده طوغمش، و١٨١٥ده وفات ايتمشدر. عربى، عبرانى، حبش لسانلريله هندستان السنه‌سنه آشنا اولوب، (روستوق) دارالفنوننده معلم بولنمش، ومكلنبورغ دوقه‌سنك مشاورى اولمش ايدى. كوفى خطيله يازلمش برچوق خطوط عربيه‌يى حل وقرائت ومسكوكات اسلاميه حقنده بر طاقم تحقيقات اجرا ايده‌رك، علوم شرقيه‌يه بيوك خدمتلر ايتمشدر. لسان عربينك صرفنى، عبرانيلرك تاريخنى، اصطخر فارسك خرابه‌لرى حقنده بر كتاب وسائر بعض آثار معتبره يازمشدر.

تيخو براهه { (Tycho-Brahé) مشاهير ارباب هيئتدن اولوب، ١٥٤٦ تاريخنده دانيمارقه‌نك (اسقانيه) قصبه‌سنده طوغمش، ودانيمارقه‌نك الك بيوك خاندانندن برينه منسوب بولنمشدر. [« براهه » ماده‌سنه مراجعت.] تا چوجقلغندن هيئته ومشاهدات رصديه‌يه بيوك بر ميل وآرزو كوستروب، بتون آلمانيا واسويچره رصدخانه‌لرينى زيارت ايتمش؛ و١٥٧٢ده يكى كشف‌اولنمش بر يلديز حقنده بر طاقم مطالعات فنيه نشر ايتمكله، كنديسنى ارباب فنه طانيتمش ايدى. دانيمارقه قرالى ايكنجى فردريق كنديسنى قوپنهاغ دارالفنونده‌هيئت معلملكنه نصب، وتدقيقات رصديه ايله مشغول اولمق اوزره، كنديسنه (هون) آطه‌سنى احسان ايلمكله، تيخو براهه اوراده (اورانينبورغ) رصدخانه‌سنى تأسيس ايده‌رك، ١٧ سنه جزيرهٔ مذكوره‌ده اقامت‌ايلمشيدى. حكمدار مشاراليهك خلفى طرفندن حسن معامله كورمديكندن، ١٥٩٧ ده چهستانه كيده‌رك، ايمپراطور ايكنجى رودولف كنديسنى حسن قبول ايتمش؛ واقامتنه مخصوص كوزل بر كوشك ياپديره‌رق، معيشتنى تأمين ايلمشدى. ١٦٠١ ده پراغه‌ده وفات ايتمشدر. تيخو براهه قمرك حركاتى حقنده بعض حقايق كشفنه موفق اولديغى كبى، قويروقلى يلديزلرك محركلرينى دخى تعيين ايلمشدر. بطليموسك اصول هيئتنى تقدير ايتديكى حالده، قوپرنيقك اصول جديده‌سنى‌دخى قبول ايتميوب، كنديسنه مخصوص بر اصول ايجاد ايتمشيدى. كنديسى كرهٔ ارضى ثابت عد ايدوب، شمس ايله قمرك ارضك اطرافنه، وسائر سياره‌لرك ايسه شمسك اطرافنه دونديكنى قبول ايديوردى. غرائبدن اوله‌رق احكام نجومه‌دخى معتقد ايدى. هيئت‌جديده‌نك

تماميله اثباتنه موفق اولان (كپلر) ك استاديدر. هيئته متعلق بر قاچ تأليفى واردر.

تيدور (Tidor) بحر محيط كبيرده‌كى ملوك جزايرندن كوچك بر آطه اولوب، (جيلولو) جزيره‌سنك ١٢ كيلومتره غربنده و(ترناته) آطه‌سنك جنوبنده اوله‌رق ٤٥ َ ٠ ْ عرض شمالى ايله ٥ َ ١٢٥ ْ طول شرقيده واقعدر. بويى واكى تقريباً ١٢ كيلومتره اولوب، جمله‌سى مسلم اولمق اوزره، ١٢٠٠٠ اهاليسى واردر. رسماً فلمنك دولتنه تابع مسلم بر حاكك تحت اداره‌سنده اولوب، جيلولو جزيره‌سنك قسم جنوبيسيله او جوارلرده‌كى آطه‌لرك بر طاقى دخى بو حاكه تابعدر. مركزى همنامى اولان كوچك بر قصبه‌در. اراضيسى عموميت اوزره طاغلق ايسه‌ده، اكثر يرلرى صو آلتنده اولوب، محصولاتى بوبر، قرانفيل، هندستان جوزى وانواع بهاراتدن عبارتدر. بو آطه (ماجلان) طرفندن كشف اولنه‌رق، ابتدا اسپانيوللرك بعده پورتكيزلرك مستملكاتندن بولنمش. ونهايت فلمنكليره كچمشدر.

تير (Tyr) سوريه ساحلنده‌كى صور شهرينك اسم قديميدر. [« صور » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تير (Thiers) فرانسه‌نك (پوى ده دوم) ايالتنده و(قلرمونت فراند) ك ٤٤ كيلومتره شمال شرقيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٦٣٠٦ اهاليسى ودمير آلاتله كاغد فابريقه‌لرى واردر. وقتيله مستحكم اولوب، بر قونتلغك مركزى ايدى.

تير (Thiers) فرانسه‌نك مشاهير سياسيون ومورخيننندن اولوب، ١٧٩٧ ده مارسلياده طوغمش، و١٨٧٧ده وفات ايتمشدر. (اكس) ده بر مدت آووقاتلق ايتدكدن صكره، تاريخ وفلسفه ايله مشغول اولمق‌اوزره، آووقاتلغى ترك ايتمش؛ وبعده پارسه كيدوب، (قونستيتوسيونل) غزته‌سى محررلكنه كيرمشيدى. نشر ايتديكى مقاله‌لرله وبعض مباحثاتده كوسترديكى متانت رأى ايله شهرت بولوب، تاليرانله وسائر كبرا ايله عقد معارفه ايلمش ايدى. اون جلد اوزره يازديغى فرانسه اختلالنك تاريخى شهرتنى اكمال ايتمشدر. ١٨٢٩ ده، كرهٔ ارضنك اطرافنده بر سياحت ايتمك اوزره، حاضرلنمش ايكن، (پولينياق) قابنتوسنك تشكلى اوزرينه، بوقابنتونك التزام ايتديكى مسلك مستبدانه‌يه قارشى سربستئ افكارى مدافعه ايتمك ايچون، بو سياحتدن واز كچمش؛ و(ناسيونال) غزته‌سنى تأسيس ايدوب، مسلكنى بو غزته ايله نشره باشلامشيدى. بعض مقاله‌لرندن طولايى مجازات قانونيه‌يه دوچار اولمش؛ و١٨٣٠ وقوعاتنده اورليان دوقه‌سنى ابتدا قراللق وكالتنى وبعده قراللغى قبوله قانديرمشيدى. تشكل ايدن يكى حكومتده ابتدا شوراى دولت اعضالغنه، بعده ماليه مستشارلغنه نصب، و(اكس) شهرى طرفندن مبعوث انتخاب اولنمشيدى. ١٨٣٢ ده داخليه وبعده تجارت ونافعه ناظرى اولوب، امور نافعه‌جه پك چوق خدمتلر ايتمش؛ و٣٤ ده بتكرار داخليه ناظرى اولوب، ليونده وپارسده ظهور ايدن اختلاللرى باصديرمش، ومطبوعات وسائره حقنده بعض نظامات وضع ايلمش ايدى. ١٨٣٦ ده خارجيه ناظرى وباش وكيل اولوب، اسپانيا ايشلرينه مداخله ايتمك فكرنده بولنديغى حالده، قرالى قانديره‌مديغندن، استعفا ايتمش؛ ومجلس مبعوثانده مخالفين فرقه‌لرينى توحيدله، بيوك بر نفوذ اجرا ايدوب، خلقى موقع اقتداردن دوشورمش ايدى. او تاريخدن اعتباراً صاحب ترجه ايله موسيو (كيزو) آره‌سنده رقابت حاصل اولوب، برنجيسى صول وايكنجيسى صاغ جناحك رئيسى اولمش ايدى. ١٨٤٠ تاريخنده يكيدن باش وكيل اولوب، مصرده محمد على پاشايى التزام ايتمش؛ واو صره‌ده فرانسه‌نك اوروپا دول معظمه‌سى هيئتنك خارجنده براغلديغنى كوره‌رك، تداركات حربيه ايله اوغراشمش، وپارسك استحكاماتنى تجديد ايتمش ايسه‌ده، قرالى حربه قانديره‌مديغندن، بالاستعفا، موقعنى رقيبى موسيوكيزويه ترك ايده‌رك، مجلس مبعوثانده شدتلى مخالفته باشلامش ايسه‌ده، ١٨٤٨ ده ظهور ايدن حركات اختلالكارانه‌يه قارشيمبوب، آسايش طرفدارى بولنمشدر. اوا‌ثناده لويى فليپ طرفندن باش وكالته اعاده اولنمش ايسه‌ده، اختلالك اوكنى آله‌مامشدر. جمهوريتك تقررندن صكره، قراللق‌طرفدارلغندن طولايى، وطنى‌طرفندن مبعوث انتخاب اولنمامش ايسه‌ده، متعاقباً ديكر بعض ايالات طرفندن انتخاب اولنه‌رق، لويى ناپوليونك رئيس جمهور اولمسنه ياردم ايتمش، وبر مدت بونك مسلك‌سياسيسنى التزام ايتمش‌ايسه‌ده، بونك‌ايمپراطورلق

نیتلرینی آکلایجه، طرفنی ترك ایدوب، ایمپراطورلغك اعلاننده توقیف وحبس ایله فرانسه حدودی‌خارجنه سوق اولنمش ایدی. بعده پارسه عودته مساعده اولنه‌رق، ١١ سنه امور سیاسیه‌یه قاریشمقسزین، تاریخ وسیاسیاته متعلق تألیفاتله و« قونسلوسلقله ایمپراطورلق » تاریخنی اکمال، ودیکر آثارینی یکیدن نشر ایتمکله اوغراشمش؛ وبعده ینه مجلس مبعوثانه داخل اولوب، ایمپراطورلق حکومتنه قارشی صورتا معتدل لکن غایت جدی ومتین بر اعتراضات مسلکنی التزام ایتمشیدی. ١٨٧٠ ده پروسیه‌یه اعلان حرب اولنمسنك پك علیهنده بولنمش، وسنهٔ مذکوره ایلولنده اعلان جمهوریت ایدن فرقه‌یه قاریشمامش ایسه‌ده، مدافعهٔ ملیه حکومتنه یاردیم ایدوب، بو بابده نفوذ ذاتیسنی استعمال ایله، بعض دول معظمه‌نك توسط واتفاقنی طلب ایچون چالیشمش، وبو مقصدله پترسبورغه دخی کیتمش؛ وآنجق بو مساعینی مثمر اوله‌مامشدر. ١٨٧١ ده یکرمی آلتی ایالت طرفندن مبعوث انتخاب، ومجلس مبعوثان طرفندن حکومت موقته ریاستنه تعیین اولنه‌رق، موسیو بسمارقله مصالحه‌یی امضا ایتمش؛ واوصره‌ده ظهور ایدن قوموون وسائره عصیانلرینی باصدیروب، سائر فرقه‌لری دخی اسکات ایله، آسایشك اعاده‌سنه وجمهوریتك تقررینه خدمت ایتمش؛ وجمهوریت رئیسی انتخاب اولنوب، برجمهوریت معتدله تأسیسنه موفق اولمشدی. ١٨٧٣ ده مجلس مبعوثان طرفندن ایستدیکی امنیته نائل اوله‌مامغله، استعفا ایدوب، یرینه مارشال ماق ماهون انتخاب اولنمشدر. ١٨٧٧ ده وفات ایدوب، جنازه‌سی بیوك بر حرمت وطنطنه ایله قالدیرلمشدر. فرانسزلسانده قوهٔ قلمیه‌سی فوق‌العاده اولوب، ١٠ بیوك جلددن مرکب اولان « فرانسه اختلالی تاریخی » ایله ٢٠ بیوك جلددن مرکب‌اولان « قونسلوسلق وایمپراطورلق تاریخی » عنوانلی ایکی بیوك ومشهور تألیفندن بشقه دها بر چوق آثار سیاسیه وتاریخیه‌سی واردر. مجلس مبعوثانده ایراد ایتدیکی نطقلر دخی ١٦ بیوك جلد اوزره نشر اولنمشدر. آقادمیانك دخی‌اعضاسندن ایدی.

تیران { ودها طوغریسی تیرانه (Tyrana) آرناؤدلقده اشقودره ولایتنك دراج سنجاغنده، دراجك ٣٠ کیلومتره شرقنده واشقودره‌نك ٨٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٧٠٠٠ اهالیسی واردر. کوزل وغایت منبت بر اووه‌نك کنارنده واقع کوزل ودلنشین برقصبه اولوب، سوقاقلری واسع ودوز، آقارصولری چوق، چارشیسی بیوك وایشلکدر. اشقودره جاده‌سندن قصبه‌یه کیریلیرکن یولك ایکی طرفنده کوزل ایکی جامع شریفی ودیکر برقاچ جامع ومسجدیله برایکی مدرسه‌سی واردر. بوایکی جامعدن بری تیرانه‌بکلرینك جد اعلاسی وقصبه‌نك بانیسی اولان سلیمان بك‌طرفندن بنا اولنه‌رق، تربه‌سی دخی جامع شریفك حولیسنده موجوددر. تیرانه قصبه‌سی یکی اولوب، تقریباً ٢٨٠ سنه اول تأسیس اولنمشدر. اوندن اول کوچك بر قریه حالنده ایدی. اهالیسندن یالکز بیك قدری خرستیان وقصوری مسلمدر. — تیرانه قضاسی دراج سنجاغنی ترکیب ایدن درت قضانك بری والڭ بیوکی اولوب، جنوب‌شرقی جهتندن مناستر ولایتنك ایلبصان سنجاغیله، جنوب غربی جهتندن قوایه، غرباً نفس دراج، غرب شمالی جهتندن شیاق قضالریله، شمالاً اشقودره سنجاغنك اچه حصار قضاسیله، شرقاً دخی دبره سنجاغنك ماط قضاسیله محاط اولدیغی حالده، ١٠١ قریه‌یی جامعدر. اراضیسنك قسم اعظمی طاغلق‌اولوب، کویلرینك چوغی‌دخی طاغ‌اتکلرنده‌در. مرکز قضادن باشلایه‌رق شمال غربی‌یه طوغری واسعجه بر اووه ممتد اولور، که فوق العاده منبت اولوب، لایق وجهله‌دخی ایشلندیکندن، خیلی محصولات‌ویرر. طاغلری چبلاق ایسه‌ده، بو اووه‌نك غرب جهتلرنده وقضانك حدودنده واسع اورمانلر بولنیور. قضانك اطرافنه برنصف دائره کبی طولاشان (غراب) طاغندن اینن صولر اوچ نهر تشکیل ایدوب، بونلرك بری (آرزن) اسمیله دراج قضاسنه‌کیره‌رك، دراجك شمالنده دکیزه دوکیلور. دیکر ایکیسی (روسیولاته) و(ترکوشه) اسملریله تیرانه اووه‌سنی بعدالاروا اچه حصار قضاسندن کلن (ززه) چایله دخی برلشه‌رك، (ایشم) نهرینی تشکیل ایدرلر، که شیاق قضاسنی شق ایده‌رك، دکیزه منصب اولور. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. اهالیسی ٤٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، همان جمله‌سی دین اسلامله متدیندرلر.

تیرانشاه { شهر زور قربنده برقصبه‌اولدیغنی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تیرتیوس (Tyrtée) یونان قدیم شعراسندن اولوب، میلاددن ۷ عصر اول آتنه‌ده یاشایوردی. اسپارته‌لیلر مسینه‌یه قارشی آتنه‌لیلردن امداد ایستدکلرنده، آتنه‌لیلر مقام استهزاده کندیلرینه طوپال وبر کوزی کور اولان بو شاعری کوندرمشلرسه‌ده، تیرتیوس غایت مشوق ومهیج اشعار نظم ایدوب، میدان حربده اوقومغله، اسپارته‌لیلرك غالبیتنی انتاج ایتمش؛ وفیمابعد اسپارته‌لی اولوب، محاربه‌لرده اشعارینی اوقور ایمش. اشعارندن یالکز بر قاچ قصیده موجوددر.

تیرسو (Tirso) اسپانیانك فاجعه نویس شعراسندن اولوب، ۱۵۷۰ ده طوغمش، و ۱۶۵۰ ده وفات ایتمشدر. ۶۰ قدر فاجعه‌سی واردر.

تیرسه (Tirsa) فلسطینك اسکی بر قصبه‌سی اولوب، سامریه ایله اردن نهری آره‌سنده واقع ایدی. سامریه‌دن اول اسرائیل حکومتنك مرکزی ایدی.

تیرلمونت (Tirlemont) بلجیقه‌نك جنوبی برابانت ایالتنده و(لوون)ك ۱۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده مستحکم بر قصبه اولوب، ۱۳۳۰۰ اهالیسی ویوك منسوجات، صابون، شکر ومشهور بیره فابریقه‌لریله آت بازاری واردر.

تیر مردان فارسده توبند جان ایله شیراز آره‌سنده ۳۳ قریه‌دن مرکب بر ناحیه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی اولدیغی وایچنده صوفیونه مخصوص بیوك بر خانقاه بولندیغی یاقوت حموی ذکر ایدیور.

تیرن (Tyrrhènes) اسکی پلاسج اقوامندن اولوب، ایتالیانك الیوم طوسقانه دینلن (تیرنه) خطهٔ قدیمه‌سنده ساکن ایدیلر، وروایته کوره آسیانك (لیدیا) خطهٔ قدیمه‌سندن یعنی آیدین جهتندن اورایه هجرت ایتمشلردی. کمیجیلکده وقورصانلقده مشهور ایدیلر.

تیرناو (Tyrnau) مجارستانك پرسبورغ ایالتنده وپرسبورغك ۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۸۰۰۰ اهالیسی، بر چوق مناسترلری وشراب تجارتی واردر. وقتیله دارالفنونی دخی اولوب، بعده بوده‌یه نقل اولنمشدر.

تیرنه (Tyrrhenie) ایتالیاده‌کی طوسقانه خطه‌سنك اسم قدیمی اولوب، اهالئ قدیمه‌سی اولان (تیرن) قومنه نسبتله بویله تسمیه اولنمش؛ وبعده (اتروریا) اسمنی آلمش ایدی. — تیرنه دکیزی (Mer Tyrrhénienne) دخی آق دکیزك ایتالیا ایله قورسیقه وساردنیه آطه‌لری آره‌سنده‌کی قسمنه دینور.

تیرول (Tyrol) آوستریانك منتهای غربنده بر خطه وایالت اولوب، شرقاً قارینتیا وسالسبورغ ایالتلریله، شمالاً باویره قراللغیله، غرباً اسویچره ایله، جنوباً دخی ایتالیا دولتیله محدود ومحاطدر. جنوب وغربه طوغری اوزانمش ایکی بروندن مرکب غیر منتظم بر شکلده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۶۶۸۶ مربع کیلومتره واهالیسی ۸۰۵۱۷۶ کشیدر، که بونلرك بر ثلثندن زیاده‌سی ایتالیان وقصوری آلمان جنسیتنه منسوب ایسه‌ده، جمله‌سنك کندیلرینه مخصوص شیوه‌سی، آیریجه قیافتلری، شرقیلری واخلاق وعادتلری واردر. آلپ رتیق سلسله‌سی بو خطه‌یی شق ایتمکله، اراضیسی طاغلق ومرتفع اولوب، اسویچره‌یه مشابهدر. آدیج، ایزاخ، برنته، دراوه ولخ نهرلری بو خطه‌ده نبعان ایدیور. هواسی صوئوق وسرت اولوب، طوپراغی یالکز جنوب جهتنده بر آز منبتدر. مع هذا زراعت کمال دقت وصنعتله اجرا اولنه‌رق، خیلی مقدار حبوبات، شراب، شربتجی اوتی، وسائره حاصل اولور. حیواناتی وآریلریله ایپك بوجکلری وطیوری دخی چوقدر. دمیر، کومش، قورشون، طوز، شاب، مرمر، آلچی وسائر معدنلری ومعدن صولریله ایلیجه‌لری دخی واردر. معمولات صناعیه‌سی پك آزدر. اهالی همان کاملاً قتولیك اولوب، نشانجیلقده وموسیقیده مهارتلری مشهوردر. مرکزی (اینسبروق) شهری اولوب، ٤ سنجاغه و ۲٤ قضایه منقسمدر.

تیره آیدین ولایتنك ازمیر سنجاغنده وازمیرك ۶۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ قدر اهالیسی، ۱٤ جامع شریفی، مکتب رشدیسی وخالی وبز دستکاهلری واردر. جمعه طاغنك شمالی اتکنده کوچك مندرس طرفندن اروا اولنور پك منبت بر اووه‌نك کنارنده واقع اولوب، تجارتکاه بر قصبه

اولمغله، بر شعبهٔ مخصوصه ایله ازمیردن آیدینه کیدن دمیر یول خطنه ربط اولنمشدر. — تیره قضاسی ازمیر سنجاغنی ترکیب ایدن ۱۱ قضانك بری اولوب، شرقاً اوده‌مش، شمالاً بایندر، غرباً ازمیر وقوش آطه‌سی قضالریله، جنوباً دخی آیدین سنجاغیله محدوددر. ۷۶ قریه‌دن مرکب اولوب، ۳۱۶۲۲ اهالیسی واردر، که بونلرك ده قصبه‌ده ساکن ۵۹۰ روم و ۹۰۰ یهودیدن ماعداسی کاملاً مسلمدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، زیاده‌سیله منبتدر. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله پاموق، آفیون وسائره دن ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. جمعه طاغنده واسع اورمانلری دخی واردر. معمولات صناعیه‌سی باشلیجه خالی وکلیم وسجاده‌در.

تیره بولی { طربزون ولایت وسنجاغنده وطربزونك ۸۲ کیلومتره غربنده اوله‌رق قره دکیز ساحلنده قضا مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، خرشوت چاینك قربنده واقعدر. اسم اصلیسی لسان یونانیده اوچ قصبه معناسیله (تریپو-لیس)در. معمور وایشلك بر اسکله اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی، برقاچ جامع شریفی وبررشدیه مکتبی واردر. آب وهواسی پك لطیف وصاغلامدر. — تیره‌بولی قضاسی طربزون سنجاغنی ترکیب ایدن ۸ قضانك بری اولوب، شرقاً نفس طربزون، غرباً کیرسون قضالریله، جنوباً دخی کوشخانه سنجاغیله محاطدر. ۱۱۴ قریه‌دن مرکب اولوب، ۴۰۲۰۰ اهالیسی واردر، که بونلرك ده یالکز ۵۰۰۰ قدری روم و ۵۰۰ ی ارمنی اولوب، قصوری مسلمدر. اراضیسی منبت ومحصولدار اولوب، باشلیجه محصولاتی ذخایر متنوعه ایله پرنج، اوزوم، آرمود، الما، فندق وسائر میوه‌لردن ومعمولات صناعیه‌سی مقراض ایله سجاده وکلیمدن عبارتدر. باقیر معدنی حاوی بعض معدن صولری دخی واردر. درون قضاده ۶۲ جامع شریف و ۴۲ مکتب ابتدائی موجوددر.

تیری { (Thierri) بو اسمله فرانق حکمدارلرندن درت کشی کلمشدر.
برنجیسی قلوویسك بیوك اوغلی وآوستراسیانك برنجی قرالی اولوب، ۵۱۱ تاریخ میلادیسندن ۵۳۴ تاریخنه دك مجده حکومت سورمش؛ وتورینکه قرالی خائنانه بر قلعه‌نك دیوارندن آشاغی‌یه آتوب، اتلاف ایده‌رك، مملکت مذکوره‌یی دخی ضبط ایلمش؛ واوستروغوتلرك حکمداری بیوك تئودوریقی مغلوب ایدوب، غالیاده‌کی الکاسنك چوغنی الندن آلمشیدی.

— ایکنجیسی اورسیانك دردنجی، بورغونیه‌نك اوچنجی وآوستراسیانك یدنجی حکمداری اولوب، ایکنجی شیلدبرتك اوغلیدر. ۵۹۶ تاریخنده واقع پدرینك وفاتنده اورلیان وبورغونیه حکمداری اولوب، برادری (تئودبرت) ك آوستراسیادن اخراج وطرد ایتمش اولدیغی بیوك پدری (برونهاوت) ی یانه قبول ایتمش؛ وبعده برادرینه اعلان حربله، آوستراسیایی دخی ضبط، وکندیسنی اوغلیله برابر (قولونیه) ده اسیر ایدوب، برونهاوتك ید انتقامنه تسلیم ایتمشیدی. ۶۱۳ ده مجده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی ایکنجی قلوویسك اوچنجی اوغلی اولوب، ۶۷۰ تاریخنده، اوچنجی قلوترك وفاتی اوزرینه، (ابروین) طرفندن (نوستریه) تختنه اجلاس اولنمش ایسه‌ده، ینه اوسنه آوستراسیا قرالی اولان برادری ایکنجی شیلدریق طرفندن (ابروین) ایله برابر موقع اقتداردن اسقاط اولنه‌رق، سنت دنیس مناسترینه حبس اولنمش؛ و ۶۷۳ ده، برادرینك وفاتی اوزرینه، یکیدن نوستریه تختنه چکمش ایسه‌ده، وزیری اولان مذکور (ابروین) امور اداره‌یی ید استقلالنه آلمش؛ وآوستراسیا قراللغنی ضبط ایتمش اولان (پیین هریستال) ۶۸۷ ده نوستریه‌یی دخی ضبط ایله، کندیسی واحفادی بتون فرانسه‌ده حکم سورمکه باشلامشلردی.

— دردنجیسی اوچنجی داغوبرتك اوغلی اولوب، ۷۲۰ تاریخنده، ۷ یاشنده اولدیغی حالده، تختنه اجلاس اولنمش؛ و ۷۳۷ یه قدر رسماً قراللق ایتمش ایسه‌ده، امور اداره تماميله وزیری اولان (شارل مارتل) ك ید استقلالنه چکوب، صاحب ترجمه‌نك وفاتنده کندیسی تختی ضبط ایلمش ایدی.

تیری { اوکوستن — (A. Thierry) فرانسه‌نك مشاهیر مورخیندن اولوب، فرانسه‌نك احوال تاریخیه‌سنه دائر برقاچ معتبر اثر یازدیغی کبی، انکلتره‌نك آنغلوصاقونلر طرفندن ضبطی حقنده دخی پك مقبول بر اثر تألیف ایتمشدر. کثرت اشتغالندن طولایی اواخر عمرنده نور بصری غائب ایتمش ایسه‌ده، اوحالده

دخی آثار نافعه تألیفندن واز جمله‌مشیدی. ۱۷۹۵ ده طوغوب، ۱۸۵٦ ده وفات ایتمشدر. — برادری آمده‌تیری دخی فرانسه‌نك اهالیٔ قدیمه‌سی اولان غالّلرك تاریخنه دائر برقاچ کتاب یازمشدر. ۱۷۹۷ ده طوغوب، ۱۸۷۳ ده وفات ایتمشدر.

تیریا (Thyrée) موره شبه جزیره‌سنك آرغولیده ایله لاقونیا حدودنده بر شهر قدیم اولوب، خرابه‌لری وبعض آثار عتیقه‌سی الیوم موجوددر.

تیرداد ودها طوغریسی تیرداد (-Tirida te) دیاربکر وارضروم جهتلرنده حکومت سورن اشکانیان شعبه‌سی ملوکندن بو اسمله ایکی حکمدار کلمشدر.

برنجیسی میلادك ۵۲ تاریخنده (رادمزد) ی اسقاطله، تختی ضبط ایتمش، ومتعاقباً رادمزد طرفندن اسقاط اولنمش ایسه‌ده، یکیدن تختی ضبطه موفق اولمش؛ وبر خیلی وقت مرقومله وآلتنجی تیغرانی تخته اجلاس ایتمك ایستین روماسرداری قوربولون ایله محاربه‌دن صکره، رومایه کیدوب، ایمپراطور (نرون) طرفندن تتویج اولنمش ایدی. میلادك ۷۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی خسروك اوغلی اولوب، پدرینك قتلنده ۲۳۲ تاریخ میلادیسنده، چوجق اولدیغی حالده، رومایه قاچمش؛ و۲۵۹ ده روما عسکری طرفندن تخت موروثنه اجلاس اولنه‌رق، ۳۱٤ تاریخنه‌دك حکومت سورمشدر. ابتدا خرستیانلغك پك علیهنده بولنمش ایسه‌ده، بعده کندیسی دخی بو دینی قبول ایتمشیدی.

تیرینته (Tirynthe) یونانك آرغولیده‌خطهٔ قدیمه‌سنده بر شهر قدیم اولوب، مشهور قهرمان هرکولك مقری ایدی.

تیز مکران ساحلنده، عمانك قارشیسنده ومکرانك مرکزی اولان (کیز) دن بش مرحله‌لك مسافه‌ده برقصبه اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور. الیوم (بندر تقری) اسمیله معروف اولوب، ایرانك (هرمز) اسکله‌سی قربنده واقعدر.

تیس (Theiss) مجارستانك اك بیوك نهری اولوب، قارپات سلسلهٔ جبالنك غرب جنوبی اتکلرندن واردل طاغلرندن اینن میاهك جمله‌سنی جمع ایدر. غالیچیا حدودنده نبعانله، غربه طوغری جریان ایده‌رك، کندیسندن بیوك اولان (ساموس) نهرینی اخذ ایتدکدن صکره، شمال شرقیه وبعده غرب جنوبیه دونوب، صاغدن (بودروغ)، سایو، زاغوه چایلرینی اخذ ایله، جنوبه طوغری دونه‌رك، دها آشاغیده صولدن کوروس، ماروس وبغا نهرلرینی اخذ ایتدکدن صکره، (پترووارادین) شهرینك ٤۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده طونه‌یه منصب اولور. تابعلرینك اك بیوکی (ماروس)، ایکنجیسی ساموس واوچنجیسی کوروس چایدر. تیس نهری تابعلریله برابر مجارستانك شرق جهتنده‌کی قسم اعظمنی اروا ایدوب، برچوق شهر وقصبه‌لرك ایچندن ویانندن کچر، که بونلرك اك بیوکی (سکدین) شهریدر. مجراسی تقریباً ۱۰۰۰ کیلومتره طولنده‌در. وقتیله تیس نهری طغیان ایدوب، صیق صیق یتاق دخی دکیشدیردیکندن، مجارستانك اووه‌لرینی کول وبطاقلغه چویرمش ایدی. شمدیکی حالده مجراسی بوینجه سدلر یاپیلوب، یاتلسنك اوکی آلنمش ایسه‌ده، ینه آره‌صره سدلری ییقه‌رق، اووه‌لره یاییلیر، وبرچوق معموره‌لری تخریب ایدر.

تیسافرن (Tissapherne) یونان قدیم مورخلرینك روایتنه کوره، آردشیر بهمن وزراسندن اولوب، پادشاه مشارالیهك برادری خسرو یونانیلرك امدادیله برادرینه قارشی عصیان ایتدیکنده، آردشیر طرفندن مقابله‌یه مأمور اولمش؛ وقبل‌المیلاد ٤۰۱ تاریخنده مرقوم خسروی مغلوب وقتل ایلمش ایدی. بو خدمتنه مکافاةً کوچك آسیا (یعنی آناطولی) والیسی اولوب، اسپارته‌حکمداری (آجیسلاس) ه مغلوب اولمغله، خیانتنه حکم‌اولنه‌رق، آردشیرك ومقتول خسروك والده‌سی (پارساتیس) ك امریله قتل اولنمشدر.

تیسبه (Thisbé) پیرام ویاپیرامك معشوقه‌سیدر. [«پیرام» ماده‌سنه‌مراجعت.]

تیست (Thyeste) [«آتره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیسدروس (Tysdrus) تونسده قیروان ایله ساحل بحر آره‌سنده بر شهر قدیم اولوب، الیوم (الجم) اسمیله معروف اولان خرابه‌لرنده بر تیاترو ویرانه‌سی ودیکر بعض آثار عتیقه موجوددر.

تيسو (Tissot) فرانسه‌نك الك مشهور اطبا سندن اولوب، ١٧٢٨ ده طوغمش، و١٧٩٧ ده وفات ايتمشدر. حفظ صحه وفن طب حقنده بر قاچ تأليفى واردر. — ادبادن بر تيسودخى اولوب، ١٧٦٨ ده طوغمش، و١٨٥٤ ده وفات ايتمشدر.

تيسيوس (Thesée, Θησεύς) يونان قديمك اساطيرله مخلوط اولان اسكى تاريخنه كوره، آتنه‌نك قهرمان وحكمدارلرندن اولوب، ميلاد عيسادن اون ايكى اون اوچ قرن اول حكم سورمشدر. شهر مذكور حكمدارلرندن (اجيوس)ك (ترزينه) حكمدارى (پيتبوس)ك قيزى (اتره) ايله اولان مناسبت غير مشروعه‌سندن طوغمش؛ وبيوديكنده آتنه‌يه كيدوب، اثناى راهده كويا بر چوق اژدرها وسائر موهوم جانورلر اولديرمش؛ وپدرينه كنديسنى طانيتديردقدن صكره، آتنه‌ليلرى، (مينوتاوروس) اسمنده موهوم بر بوغايه يديرلمك اوزره، هر سنه كريده كوندرمك مجبوريتنده بولندقلرى دليقانليلر ويركيسندن قورتارمق ايچون، جزيرهٔ مذكوره‌يه كيدوب، (آريانه) اسمنده بر قيزك ويرمش اولديغى ايپليك واسطه‌سيله مشهور (لابيرنت)ه كيره‌رك مينوتاوروسى اتلاف ايتمش؛ وعودتنده غالبيت نشانه‌سى اولان بياض سنجاغى چكمكى اونودوب، پدرينك مأيوسيتله دكيزه القاى نفس ايتمسنه سبب اولدقدن صكره، تخت موروثنه جلوس ايله، آتنه‌يى توسيع وتزيين، وملكنى تكثير ايلمشيدى. كويا جهنم الهى پلوتونك الندن (پروسرپينه)يى قورتارمق ايچون (پيروتيوس) ايله برابر آخرته سفر ايدوب، اورادن قهرمان هركول طرفندن قورتارلمشيدى. آتنه‌ليلر وفاتندن صكره كنديسنى تقديس ايدوب، نامنه بر معبد تأسيس ايتمشلردى.

تيغران (Tigran) بو اسمله، برى ارمنيلرك (حاى) سلالهٔ قديمه‌سنه وديكر ايكيسى اشكانيانك دياربكر وارضروم طرفلرنده حكم سورن شعبه‌سنه منسوب اولمق اوزره، اوچ حكمدار كلمشدر:

برنجيسى كيخسروك معاصرى اولوب، قبل الميلاد ٥٦٥ تاريخندن ٥٢٠ تاريخنه‌دك حكم سورمش؛ ومديه حكمدارى آستياغه قارشى كيخسروه ياردم ايتمش ايدى.

— ايكنجيسى اوچهتده حكومت سورن اشكانيان شعبه‌سنك برنجى حكمدارى اولوب، قبل الميلاد ١١٨ تاريخنده خراسان حكمدارى بولنان ايكنجى مهرداد طرفندن نصب اولنمش؛ و ٩٥ تاريخنه‌دك حكم سوروب، پونت وقپادوكيا يعنى طربزون وسيواس جهتلرينى دخى ضبط، وبرادرينك وفاتندن صكره خراسانده‌كى اشكانياله حرب ايتمش ايسه‌ده، بعده بونلرله برلشه‌رك، سلفقيلره قارشى محاربه ايتمشيدى. عاقل وعادل بر حكمدار اولوب، بر طاقم قوانين ونظامات وضع ايتمش، وبر چوق وقوعات تاريخيه‌يى ضبط وتدوين ايتديرمش ايدى. سردارلرينك برى طرفندن مقتولاً وفات ايتمشدر.

— اوچنجيسى «بيوك» عنوانيله معروف اولوب، ايكنجينك اوغليدر. پدرينك تاريخ وفاتندن قبل الميلاد ٦٠ تاريخنه‌دك ٣٠ سنه حكومت سوروب، پونت حكمدارى مهردادك قيزى قليوپاتره‌يى تزوج، وقائن پدريله بالاتفاق، روماليلره اعلان حرب ايله، قپادوكيا وسوريه‌يى ضبط ايلمش ايسه‌ده، روماسردارلرندن (لوقلوس) طرفندن مغلوب، وپومپيوس طرفندن عقد معاهده‌يه وبر چوق يرلرك تركنه مجبور اولمشيدى. ينه تيغران تسميه اولنان ايكنجى اوغلى خراسانده‌كى اشكانيانك امداديله عصيان ايدوب، بر چوق يرلرينى ضبط ايتمش ايسه‌ده، بعده مغلوب اولوب، بالكز (سوفنه) شهرنده حكم سورمسى روماليلر طرفندن تصديق اولنمش ايدى.

تيغرانكرد (Tigranocerte) آنف الترجمه بيوك تيغرانك دجله كنارنده تأسيس، وايچنه قپادوكيادن كتيرديكى ٣٠٠٠٠٠ اسيرى اسكان ايده‌رك، پايتخت اتخاذ ايتمش اولديغى بر شهر قديم اولوب، بعده (لوقولوس) طرفندن ضبط اولندقده، اهاليسى طاغيدلمشيدى. آمد يعنى دياربكر وياخود سعرد شهرينك عينى اولديغى مظنوندر.

تيغره ياخود تيغريس (Tigre, Tigris) السنهٔ اجنبيه‌ده دجله ايرماغنه ويريلن اسمدر. [«دجله» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تيغى شعراى عثمانيه‌دن اولوب، سلطان سليم خان ثانى دورنده سپاهى زمره‌سنه منسوب ايدى. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

آهمه ميل ايلدى اول سروى ايتدم دركنار
عالم ايچره كورمدم بويله موافق روزكار

تیفاش { یاقوت حموی افریقیه‌ده پك قدیم وعالی ابنیه‌لی بر قصبه اولدیغنی بیان ایدیور. بو قصبه الیوم جزایرك قسنطینه ایالتنده وقسنطینه‌نك ۱۰۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده واقعدر.

تیفاشی { (یوسف بن احمد) علمای عربدن او-لوب، آنف البیان تیفاش قصبه سندندر. بلورات وذی قیمت احجار حقنده معتبر بر تألیفی اولوب، بعض فقره‌لری ۱۷۸۴ تاریخ میلا-دیسنده (اوترخت) ده طبع اولنان بر مجموعه‌یه درج ایدلمشدر.

تیفرنوم { (Tifernum) بو اسمله زمان قدیمده بر قاچ قصبه وار ایدی.

تیفون { (Typhon) اسکی مصریلرك آلهۀ کاذبه‌سندن اولوب، سیئاتك، ظلمتك وقحطك حامیسی، و (نفته) یعنی ارض بونك والده‌سی ویاخود همشیره وزوجه‌سی زعم اولنوردی. اشك، صو آیغیری، تمساح وعقرب بوکا مخصوص عد اولنوردی. سائر آلهۀ کاذبه‌یه مخصوص بیوك معبدلرك یاننده بونك عبادتنه مخصوص کوچك وقرانلق بر طاقم معبدلر وار ایدی،که قرانلق معبد وتیفونیا اسمیله معروف ایدیلر. کویا (اوزیریس) دنیانك فتحنه کیتدیکی وقت، مصر چوللرینك محافظه‌سی تیفونه حواله ایتمش ایکن، کندیسی مصری دخی ضبط ایتمکه قالقیشمش، وآنجق اوزیریسك زوجه‌سی (ایزیس) مانع اولمش. اوزیریس عودت ایتدیکنده، تیفون کندیسنی بر تقریبله بر صندیغه قپایوب، تلف ایتدیر-مش، وبعده صندیغی نیله آتمش؛ وایزیس زوجنك جنازه‌سنی بولوب، دفن ایتدیکنده دخی، تیفون بونك جسدینی چیقاروب، ۱٤ پارچه‌یه تقسیم ایده‌رك، هر برینی نیلك بر قولنه آتمش. اوزیریسك اوغلی (اوروس) بیودیکنده، تیفونی مغلوب وتلف ایتمش.

تیفیوس { (Typhée, Typhæus) اساطیر یونانیه‌یه کوره، تارتارایله ارضدن متولد بر دیو اولوب، یوز قفاسی وار ایمش، ویوز آغزندن آتشلر پوسکورترمش. کویا سمایه چیقوب، الهه‌یی مصره فرار ایتمکه مجبور ایدن جنلرك رئیسی اولوب، ابوالآلهه مشتری طرفندن یلدیرمله اورلمش، واتنا برکانی آلتنه کومیلوب، اورادن آتشلر پوسکو-رتمکه دوام ایتمش.

تیق { (Tieck) آلمانیانك اك مشهور ادباسندن اولوب، حکایه وفاجعه اوله‌رق بر چوق آثار مقبوله‌سی واردر. ۱۷۷۳ ده برلینده طوغوب، ۱۸۵۳ ده وفات ایتمشدر.

تیکره { یاخود تیغره (Tigré) حبشك قسم شمالیسنده بر خطه اولوب، ۱۱° ایله ۱٦° عرض شمالی و ۳٤° ایله ۳۹° طول شرقی آره‌سنده ممتد اولور؛ واك وبویی تقریباً ٤٤۰ کیلو متره‌در. مرکزی (اقسومه) و (آدوه) قصبه‌لریدر. اراضیسی (تکزه) نهریله اروا اولنه‌رق، پك منبتدر. قپلانلری وجسیم حشراتی چوقدر. بر چوق رؤسا بیننده منقسم اولوب، بونلر اسماً ورسماً حبش حکمدارینه تابعدرلر.

تیل { (Thiel) فلمنکك (کلدره) ایالتنده و (آرنهایم) ك ۳۵ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق (واهال) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ۹۰۰۰ اهالیسی ویولك وپاموق منسوجات فابریقه‌لری واردر.

تیلبورغ { (Tilburg) فلمنکك برابانت ایالتنده و (بوآلدوق) ك جنوب شرقیسنده بر شهر اولوب، ۲۷۰۰۰ اهالیسی وییولك چوخه فابریقه‌لری واردر.

تیلت { (Thielt) بلجیقه‌نك غربی فلاندره ایالتنده و (بروژه) نك ۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اها-لیسی وبز، دانتله، شاپقه وصابون فابریقه‌لری‌واردر.

تیلسیت { (Tilsit) پروسیه‌نك نفس پروسیه ایالتنده و (کومبین) ك ۵۵ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (نیمن) ایله (تیلسه) نهرلری اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی ولهستانله ایشلك تجارتی واردر. ۱۸۰۷ تاریخنده بو قصبه‌ده پروسیه وروسیه دولتلریله فرانسه آره‌سنده برمعاهده عقد اولنمشدر.

تیلوس { (Tilos) [«ایلیاکی» ماده‌سنه مرا-جعت بیوریله.]

تیماء { جزیرة العربك قسم شمالیسنده، دمشق شام ایله (وادی القری) آره‌سنده وشام حجاجی طریقنده بر قصبه اولوب، تبوكك

۱۹۰ كيلـومتره شرقنـده، حيلك ۳۵۰ كيلومتره غربنده ومدينهٔ منورهنك دخى ۳۵۰ كيلومتره شمالنده واقعدر. مشهور سموئل بن عادیانك حصنى اولان (ابلق الفرد) دخى بونك اوستنده بولنغله، (تيماءاليهود) ديمكله دخى معروفدر. اهاليسى هجرت نبويهنك ۹ تاريخنده حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك (وادى القرا) يى تشريفلرينى ايشيدنجه، عرض اطاعت واعطاى جزيهيه مسارعت ايتمشلردى. بعـده حضرت عمر (رضـه) يهوديلرى جزيرةالعربدن طرد ايتديكنده، بونلردخى مملكتلرندن اخراج اولنمشلردى. بنى طى قبيلهسـنك مركزى ايدى.

تيماجن { (Timagène) يونان قديم مورخلرندن اولوب، اسكندريهده طوغمش، وقبلالميلاد ۵۵ تاريخنده اسكندريهيى ضبط ايدن روماليلرك اسارتنه دوشوب، رومايه كوتورلدكدن صكره، آزاد اولمش ايسـهده، پاشايه بيلك ايچون، آشچيلغه وعملهلكه سـلوك ايتمش؛ وبعده بر ادبيات مدرسهسى آچوب، آوغسـتوسك توجهنى قزانمش ايسهده، بو حكمداره اكلنديكندن، بو توجهىده غائب ايدوب، (دابانوم) قصبهسنه چكلمش، واورادہ وفات ايتمشدر. غال قومنك وبيوك اسكندر ايله خلفلرينك تاريخلرينى يازمش ايسـهده، بو ايكى اثرى نابود اولـديغى كبى، يازمش اولديغى آوغستوسك تاريخنىدخى اثناى نكبتنده كنديسى ياقمشيدى.

تيمانت { (Timanthe) يونانقديمك الڭمشهور رساملرندناولوب، قبلالميلاد دردنجى قرنده (كيتنوس) ويا (سـيكيون) شهرنده ياشامش؛ وايكى مشهور رسم براقمشدر.

تيمبريا { ياخود تيمبريوم (Thymbrée, Thymbrium) آناطوليده (تروآده) خطهٔ قديمهسنك برقصبهسى اولوب، شمسك عبادتنهمخصوص معبديله مشهور ايدى. — فريجيا خطهٔ قديمهسنده و(ايپسـوس) قربنده دخى بو اسمله بر محل اولوب، ايران حكمـدارى كيخسرو بو محلده ليديا حكمدارى قرسوسى مغلوب واسير ايتمشدر.

تيموتيوس { (Timothée) اسكى آتنه جمهوريتى سردارلرندن اولوب، (قونون) ك اوغلى وحكيم (ايسـوقرات) ك شـاگرديدر. ميلاددن ۳۷۵ سنه اول آتنه دونماسـنك قوماندانى اولوب، برچوق غالبيتلره نائل اولمغله، ايران شاهى آردشير بهمنك توسطيله آتنهليلرله اسپارتهليلر آرهسنده عقد اولنان معاهدهيى انتاج ايتمش، واسـپارتهليلرك سائر يونان جمهوريتلرى اوزرينه اولان حاكميتنه ختام ويرمش ايدى. بوكا مكافاةً آتنه ميدانده بر هيكلى ركز اولنمشـدى. قبلالميلاد ۳۶۳ ده دخى دونما ايله چيقوب، اولينته، بيزانسه وسائر بعض قصبهلرله سيسـام جزيرهسنى ضبط ايتمش، وآسياى صغيردن بر چوق غنائم كتيرمش ايدى. ۳۵۹دن باشلايهرق اوچ سنه دوام ايدن محاربهٔ داخليهده (خاريس) طرفندن اتهام اولنهرق، نفينه حكم اولنمغله، ليبى جزيرهسـنه كيدوب، اورادہ وفات ايتمشدر.

— بو اسمله يونان قديم شعراسندن دخى برى اولوب، موسيقيدهكى مهارتيلهده مشهوردر. قبلالميلاد ۴۴۶ تاريخلرنده (ميلت) شهرنده طوغمش؛ وبعده حكمدار (آرخلائوس) ك دعوتى اوزرينه، ماكدونيايه كيدوب، ۳۵۸ ده اورادہ وفات ايتمشدر. عودى ايكى تل دها علاوهسيله اصلاح ايتمشدر. بعض اشعارى موجوددر.

— بو اسمله خرستيانلرك عزيزلرندن دخى برى اولوب، حواريوندن پاولوسك تلميذيدر. ۵۱ تاريخ ميلاديسنده خرسـتيانلغى قبول ايدوب، پاولوسـك معيتنده آناطولى وماكدونيا ايله رومايه كيتمش؛ وبعده (افس) پسقپوسى اولوب، ۹۷ تاريخنده قتلاولنمشدر. كانون ثانينك ۲۴ نده يورطيسى اجرا اولنور.

تيمور { (Timor) آسيانك جنوبنده واقع سوند آطهلرندن ملوك جزاير مجتمعهسنك جنوبنده كائن (سومبا وه تيمور) جزاير مجتمعهسـنك اڭ بيوكى واڭ شرقده بولنانى اولوب، ۸°۳۰′ ايله ۱۰°۳۰′ عرض جنوبى و ۱۲۱° ايله ۱۲۵° طول شرقى آرهسنده ممتد اولور. بويى ۴۵۰ واكى ۱۲۰ كيلومتره اولوب، بعض جغرافيـونك تخمينه كوره ۱۲۰۰۰۰۰ وبعض سياحينك تحقيقنه كوره يالڭز ۵۰۰۰۰۰ اهاليسى واردر. اهالينك بر قسمى ملايى جنسنه منسوب ودين اسلامله متدين اولوب، قصورى پاپو، چينلى، پورتكيزلى وفلمنكليدن مركبدر. بر صره طاغلر آطهيى شق ايدوب، ايكى طرفنـدن برچوق نهرلر آقار. هواسى صيجاق ايسهده، موسم روزكارلريله تعـديل اولنور. طوپراغى پك منبت اولوب، اكثر طرفلرى بالطه كورمهمش واسـع اورمانلرله وبربرينـه صارلمش جسيم نباتاتله مسـتور اولمغله،

بكيد بولمق پك مشكلدر. صوك بهارى وقيتى اولميوب نباتاتى دائمى صورتده تازه‌در. محصولاتى پرنج مصر بغدايى پاموق، توتون، چويد، ايله انواع ميوه‌دن وبهاراتدن عبارتدر. صندال وسائر ذى قيمت اشجارى وكراسته‌سى دخى چوقدر. حيواناتى مانده، آت، قويون، كچى، كيك، طوموز، ميمون و سائره ايله غايت كوزل تويلى قوشلر انواعندن عبارتدر. تجارتى پك ايشلك دكلدر. جزيره‌نك قسم اعظمى بعض مسلم يرلى حاكملرك تحت اداره‌سنده اولوب، يالكز سواحلى پورتكيزليلرله فلمنكليلرك الندەدر. فلمنكليلرك مركزى غرب جنوبى ساحلنده واقع (قوپانغ) ياخود (كوپنك) قصبه‌سى، وپورتكيزليلرك مركزى دخى شرق شمالى ساحلنده كائن (ديلى) اسكله‌سيدر.

تيمور ﴿ [«تيمورلنك» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تيمور ﴿ [«آق محمد تيمور» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تيمور باش ﴿ اسوج قرالى اون ايكنجى شارله عساكر عثمانيه طرفندن ويريلن اسمدر. [«شارل» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

تيمور تاش ﴿ سكزنجى قرن هجرى اوائلنده آذربايجانده حكومت سورن امير چوبانك ايكنجى اوغلى اولوب، پدرى زماننده روم واليسى ايكن، امير چوبانك قتلندن صكره يعنى ٧٢٨ تاريخنده سلطان بو سعيدك خوفندن مصره فرار ايله، ملك ناصر محمد بن قلاوونه التجا ايتمش؛ وبونك طرفندن حرمت وتعظيم كورمش ايسه‌ده، بعده ملك مصره طمع ايتمسى قورقوسيله سنهٔ مذكوره‌ده اخذ وقتل اولنمشدر. — [«تيمور طاش» ماده‌سنه دخى مراجعت بيوريله.]

تيمورجه ويرن ﴿ آنقره ولايت وسنجاغنده بيان آباد قضاسنك مركزى بر قريه اولوب، آنقره‌نك ١٤ ساعت شمال غربيسنده واقعدر.

تيمورجى ﴿ آيدين ولايتنك صاروخان سنجاغنده ومغنيسانك ١٢٥ كيلومتره شرق شماليسنده اوله‌رق همنامى اولان چايك اوزرنده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ قدر اهاليسى، مكتب رشدى وابتدائيسى ودمير يول موقفى اولان صالحلى‌يه قدر بر شوسه‌سى واردر. — تيمورجى قضاسى صاروخان سنجاغنك وبتون آيدين ولايتنك منتهاى شمال شرقيسنده واقع اولوب، شرقاً قوله، جنوباً وغرباً كوردوس قضالريله، شمالاً دخى خداوندكار ولايتنك كوتاهيه سنجاغيله محدوددر. ١٢٨ قريه‌يى جامع اولوب، جمله‌سى مسلم اولمق اوزره، ٣٣٧٦٤ اهاليسى واردر. اراضيسى عموميت اوزره طاغلق اولوب، تيمورجى چايى حوضه‌سندن عبارت اولمغله، بو چايه دوكيلن بر چوق دره‌لرله اروا اولنور منبت وادى واووه‌لرى دخى واردر. باشليجه محصولاتى حبوبات متنوعه ايله اوزوم، پلاموط وسائره‌دن عبارتدر. قضانك شرق وشمال جهتلرنده اورمانلرى دخى چوق اولوب، خيلى اودون وكراسته كسيله‌رك، دره‌لر واسطه‌سيله اينديريلير. — تيمورجى چايى خداوندكار ولايتى حدودنده‌كى طاغلردن نبعانله، جنوب غربى‌يه طوغرى آقه‌رق، همنامى اولان قصبه‌نك ايچندن كچر، وصاغ وصولدن بر چوق دره‌لر اخذ ايله، قضاء مذكورك اراضيسنى اروا ايتدكدن صكره، بورلو قربنده كديز ايرماغنه دوكيلور. مجراسى تقريباً ٥٠ كيلومتره طولنده‌در.

تيمورجى قولى ﴿ (يوسف افندى) خطاطيندن واجدقره حصارى تلميذى درويش محمدك شاكردانندن اولوب، فاتح جامع شريفنك ديوارنده‌كى فتح حديثى وطوبخانه‌ده قليج على پاشا جامع شريفنك بتون جلى خطلرى بونكدر. سائر آثارى دخى واردر. ١٠٠٧ تاريخنده وفات ايدوب، طوبخانه‌ده قره باش تكيه‌سنده مدفوندر.

تيمور حصار ﴿ سلانيك ولايتنك سيروز سنجاغنده وسيروزك ٢٠ كيلومتره شمال غربيسنده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، اسلام وبلغار وروم‌دن مركب ٨٠٠٠ اهاليسى، چارشى جامعى ناميله بيوك ومزين بر جامع شريفيله ديكر معابدى، مكتب رشديسى، برقاچ ابتدائى وصبيان وخرستيانلره مخصوص آيريجه ذكور واناث مكتبلرى وايچندن جريان ايدن (قورشوه) دره‌سى اوزرنده ايكى كوپريسى واردر. قصبه چنكل طاغيله چايرلى بالقانك اتكلرى آره‌سنده و واسع براووه كنارنده واقع اولمغله، موقع ونظارتى پك كوزل اولوب؛ ايچنده واطرافنده باغ وباغچه‌لرى واشجار مثمره‌سى چوق، وعلى الخصوص نارى مشهوردر. قورشوه دره‌سى قصبه‌نك اوستنده

برقاج دکرمن چویریور. — تیمورحصار قضاسی سیروز سنجاغنی ترکیب ایدن ٨ قضانك بری اولوب. جنوباً سیروز، شرقاً نورەقوب، شمالاً منلك وپتریچ قضالریله، غرباً دخی سلانیك سنجاغنك عورتحصار قضاسیله محدوددر. قضا ٨٠ قریەدن مرکب اولوب، ٣٠٤١٤ اهالیسی واردر، که بونلرك‌ده ١٣٨١١ ی مسلم وترك وقصوری بلغار، روم وقبطیدن مرکبدر. اراضیسی طاغ اتکلریله اووەدن عبارت اولوب، پك منبت ومحصولداردر. باشلیجه محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سیسام، پرنج، پاموق، کتن، توتون وسائرەدر. باغلری دخی چوق اولوب، خیلی شراب اعمال واخراج اولنور. ایپك بوجکلریله آریلری دخی اولوب، خیلی ایپك وبال چیقار. قضانك قسم غربیسنده کی طاغلر اورمانلرله مستور اولوب، بو اورمانلردن اودون وکراسته قطع اولنور. مرعالری دخی چوق اولوب، خیلی قویون، کچی، صیغیر، خرکله وسائره یتیشدیریلیر، ویوك ودری وسائر محصولات حیوانیه دخی اخراج اولنور. درون قضاده ٢٥ جامع، ١٠ مسجد، ٣٤ کلیسا، ١ رشدیه، ٣٣ ابتدائی وصبیان اسلام مکتبی، برقاج خرستیان مکتبی، ٢ حمام، ٣٥ خان، ٢٣٥ دکرمن و ٤ کوپری موجوددر. تیمور حصار قصبه‌سندن برساعتلق مسافه‌ده (دربند) ودرت ساعتلق مسافه‌ده دخی (ماریقوستنه) اسملریله ایکی قاپلیجه اولوب، ایکنجیسنك صوبی شیشەلرله آوروپایه دخی کوندریلور.

تیمور سلطان { اوزبك خانلرندن شیبانی خانك اوغلی اولوب، پدرینك وفاتنده ٩١٦ تاریخنده سمرقندی ضبط ایتمش؛ وبرادرلری جانی بك خان ایله عبدالله خان بخاراده حکومت سورمشلردر.

تیمور شاه { افغانستان حکمدارلرندن اولوب، احمد شاه ابدالینك اوغلیدر. کوچك برادری سلیمانی اجلاسه چالیشان پدرینك وزیری شاه ولی خانك قتلندن صکره، ١١٨٦ ده کابلده تخته جلوس ایله، ٢٠ سنه حکومت سورەرك، ١٢٠٧ ده ٤٧ یاشنده وفات ایتمشدر. وفاتندن صکره اولادی آرەسنده اختلاف دوشوب، شاه زمان کابلده، شاه همایون قندهارده وشاه محمود دخی هراتده حکومت سورمشدر.

تیمور طاش { خداوندکار غازینك الك بیوك امراسندن بر دلاور اولوب، غازی سلطان اورخان زماننده هرکه قلعه‌سنی ضبط ایتمش اولان قره علینك اوغلیدر. روم ایلی فتوحاتنده لالا شاهین پاشانك معیتنده بولنوب، ٧٦٧ ده یکیجه وینابولی‌یی فتح ایتمش؛ ولالاشاهین پاشانك وفاتی اوزرینه، ٧٧٧ ده اونك یرینه روم ایلی بکلر بکی اولمش؛ و ٧٨٤ ده مناستر، پرلپه واشتبی ضبط ایله، آرناودلغك بعض طرفلرینی غارت ایلمش؛ وصربیه وبوسنه جهتلرنده دخی برچوق فتوحاته نائل اولمشدر. قرەمان اوغلنك تجاوزی اوزرینه، پادشاه مشارالیهك بالذات سفرلرنده دمدار اردوسنك قوماندەسی صاحب ترجمەیه ویریلەرك، اثنای حربده بالذات علاء الدین بکك اوزرینه هجومله، مظفریتی انتاج ایتمش؛ وبونك اوزرینه او وقته قدر مقام صدارته مخصوص اولان رتبۀ وزارتله تلطیف بیورلمشیدی. بعده یلدیرم سلطان بایزید خان زماننده ٧٩٥ تاریخنده پادشاه روم ایلنده فتوحاتله مشغول ایکن، قرەمان اوغلی فرصت بولوب، بغتةً بروسەیه هجومله، تیمور طاش پاشایی اسیر ایتمش ایسه‌ده، درعقب حضرت پادشاهك عساکر وفیره ایله آناطولی‌یه کچمسی اوزرینه، علاء الدین بك تیمور طاش پاشایی صالیویروب، مصالحه‌یه طالب اولمش؛ وآنجق مطلوبی اسعاف اولنمیوب، کندیسی تیمور طاشك الینه اسیر دوشمش، واخذ ثار حرصیله همان صلب واعدام اولنمشدر. بو حرکت خودسرانەسی اوزرینه، طرف پادشاهیدن تکدیر اولنمش ایسه‌ده، ینه اقبالدن دوشمیوب، تیمور وقعه‌سنده سلطان بایزید خانله برابر اسیر دوشمش، وکوتاهیه‌ده‌کی اموال واملاکی تیمور لنك طرفندن ضبط اولنەرق، دیك دیك جوابلری اوزرینه، صوئوق معاملەیه دخی دوچار اولمشیدی. بعده هر نصلسه اسارتدن قورتیلوب، بروسەده عیسی چلبی‌یی تخت سلطنته اجلاسه چالیشمش؛ وچلبی سلطان محمد خانك عسکریله واقع اولان محاربەده اولوآباد قربنده مغلوباً فرار ایدرکن، کندی خدمتجیسی الیله قتل، ونعشی بروسەیه نقل ودفن اولنمشدر. عثمانلی سنجاغنك رنك ورسمنی تعیین ایدن بو ذات اولدیغی کبی، اووقته قدر بیاض کیبلن فسی دخی قیرمزی‌یه تحویل ایلمشدر. اوغلی یحیی بك وسائر اولاد واحفادی دخی تمیز ایتمشلردر.

تیمور طاش { ممالیك چراکسه‌دن ملك ظاهر بر قوقك امراسندن اولوب، سوریه جهتنده بعض والیلکلرده، وتیمورلنکك حلبی محاصره‌سنده حلب والیسی بولنمش ایدی.

تیمور طاش { (صالح بن محمد) «الزواهر علی جواهر النظایر» عنوانیله «الاشباه والنظایر» کتابنه یازلمش حاشیه‌نك صاحبیدر.

تیمور طاش { خداوندکار ولایتنك بروسه سنجاق وقضاسنده وبروسه‌نك ۱۰ کیلومتره شمالنده بیوك بر قریه‌در.

تیمور قپو { قوجه بالقان سلسله‌سنده واسلیمیه‌نك شمال غربی جهتنده بلغارستان ایله شرقی روم ایلی آره‌سنده بر بکیددر. — دسپوط طاغنك دخی شرقی روم ایلی ایله سلانیك ولایتی حدودنده بو اسمله بر ذروه‌سی واردر. — شروانده‌کی دربند شهرینه دخی بعضاً بو اسم ویریلیر. [«دربند» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

تیمورلنك { امیر تیمور خان، تیمور کورکان وصاحبقران دیمکله دخی معروف اولوب، السنهٔ اجنبیه‌ده غلط اوله‌رق (تامرلان Tamerlan) اسمیله مشهوردر. دنیانك اك بیوك جهانکیرلرندن اولوب، فتوحاتیله وضبط ایتدیکی یرلرده ایتدیکی مظالم وتعدیات وسفك دما ایله شهرت بولمشدر. ۷۳٦ تاریخ هجریسنده ماوراء النهرك سبزشهری جوارنده (کش) قصبه‌سنده طوغمش، وروایته کوره بر قاچ بطنده چنکیزك سلاله‌سیله برلشن بر مغول سلاله‌سنه منسوب اولوب، چنکیز خاندانـه قرابت صهریه ایله دخی مربوط بولنمشدر. بو مناسبتله چغتای حکمداری تغلق تیمورك زماننده وفات ایدن عمی سیف الدینك یرینه کش والیسی وعشیرت رئیسی اولوب، تغلغك وفاتنده بونك قاینی امیر حسینله برلشه‌رك، تغلغك اوغلی مغلوب وقتل ایتمش؛ وبعده امیر حسینی دخی بلخده محاصره واخذ وقتل ایده‌رك، ۷۷۰ تاریخلرنده خانلغنی اعلان ایلمشدر. بعده خوارزم وکاشغر ایله بتون ماوراء النهری ضبط ایده‌رك، آلدیغی یرلردن برچوق اهالی شهر سبزه نقل واسکان ایلمشیدی. ۷۸۳ ده خراسانی ضبط، وحکمداری بولنان ملك غیاث الدین کرتی اسیر ایده‌رك، سمرقنده نقل وحبس، وسبزوار ونشابوری دخی فتح ایله، سربداراندن خواجه علی مؤیدی تسلیمه مجبور ایلمش؛ وبعده سیستانی، ۷۸۵ ده قندهاری ومتعاقباً مازندرانی ضبط ایله، ۷۸۸ ده آذربیجانه کلوب، سلطان احمد جلایری فرار ایتمکله، تبریز، نخجوان، قارص وتفلیس جهتلرینی دخی فتح ایتمش، وقره باغ حاکمی شیخ ابراهیمی عرض اطاعته مجبور ایلمشدی. اورادن شیرازه واروب، اورانك حکمدارلغنی آل مظفردن شاه یحیایه توجیه ایتدکدن صکره، ماوراء النهره عودت، ومتعاقباً دشت قبچاق حکمداری تقتمش خان ایله ایکی دفعه حرب ایده‌رك، کندیسنی مغلوب ایتمشدی. ۷۹٤ ده مازندرانی بعد التسخیر، شیرازه کیده‌رك، آل مظفردن شاه منصوری قتل ایله، فارس اقلیمنی ضبط ایتدیکی کبی، بغداده کیدوب، احمد جلایری فرار ایتمکله، عراق عربی دخی اله کتیرمش؛ وموصل، ماردین، دیاربکر جهتلرینی دخی بعد الفتح، شرواندن دشت قبچاقه کچوب، تقتمش خانی بو دفعه کلیاً منهزم وسیبریانك ایچ طرفلرینه قدر تعقیب ایتمشدر. بو صره‌ده بحر خزر اطرافنی وروسیه‌نك نصف جنوبیسنی دخی ضبط وتخریب ایتمش؛ واورادن شرواندن مرورله ۸۰۰ تاریخنده یلدیرم کبی هندستانه هجوم ایده‌رك، شاه محمد رابعی مغلوب، وپایتختی اولان دهلی ایله هندك اکثر طرفلرینی ضبط ایدوب، کچدیکی یرلری قانه غرق ایتمشدر. عودتنده ینه آذربیجاندن کچوب، کرجستانی ضبط، وبرچوق اسیر اخذ ایتدکدن صکره، ۸۰۳ ده سیواسی تخریب، وحلب وشامی ملوك مصرك الندن ضبط، وبغدادی استیلا ایله کرك دمشق شامك وکرك بغدادك اهالیسنی قتل عام ایتمش؛ واوقیشی قره باغده کچیروب، ۸۰٤ سنه‌سی ایلك بهارنده سیواس وقیصریه‌یی ضبط ایله، انقره‌ده یلدیرم سلطان بایزید خانله جنك ایده‌رك، پادشاه مشارالیهی اسیر ایتمش، وتخریباتی ازمیره قدر توسیع ایلمش ایسه‌ده، بو طرفده چوق وقت طورمیوب، کرجستان وقره باغ طریقیله پایتخت اتخاذ ایتمش اولدیغی سمرقنده عودت ایتمش؛ وچینك فتحیچون ۲۰۰۰۰۰ عسکر تهیئه ایدوب، اوطرفه عزیمت ایتمش ایسه‌ده، اثنای راهده سیحون کنارنده واقع (اترار) ده ۸۰۷ تاریخنده و ۷۱ یاشنده وفات ایتمشدر. نعشی سمرقنده نقل ودفن اولنمشدر. مدت سلطنتی ۳٦ سنه‌در. تیمورلنك غایت ظالم وخونخوار اولوب، کندیسنك

فتوحاتی عالم اسلام ایچون بیوك بر مصیبت اولمش، وهر كچدیكی یرلری قان وكوله بولایوب، تخریب ایتمشدر. دهلی شهرینك اوكنده یوز بیك اسیر كسمش، وبغدادده طقسان بیك انسان قفاسندن بر قله یاپلمسنی امر ایتمشدی. مع هذا عالم ومحب علما اولوب، تخریب ایتدیكی یرلردن طوپلادیغی آثارله سمرقندی اعمار وتزیین ایتمش، وبر چوق مدرسه‌لر، كتبخانه‌لر وسائر اسباب معارف یاپدیرمشیدی. « توزكات » عنوانیله بر طاقم قوانین دخی قلمه آلمش، وكندی ترجمهٔ حالنی كندیسی یازوب، بونده مظالم واقعه‌سنی حقلی ومعذور كوستره‌جك اسباب ایرادینه اوزنمشدر. چغتای لساننده یازدیغی بو كتابلر فارسی‌یه وبعض آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. كندیسی طوپال ایدی.

تیمورلنك { (آل —) آنفاً الترجمه تیمورلنكك تأسیس ایلدیكی دولت

اولوب، اكثر جهانكیرلرك ملكی كبی بونك دخی اوقدر قانلر دوكه‌رك ضبط ایتدیكی یرلر چوق وقت یدواحدده وبر دولت حالنده قالمامش؛ واحفادی بیننده بر چوق نزاعلر واختلافلر ظهور ایده‌رك، بونلرك چوغی بربرلریله واقع محاربه‌لرده قتل اولنمشدر. مع هذا آل تیمورك بر شعبه‌سی یقین وقته‌دك هندستانده كمال شوكت وعظمتله سلطنت سوروب، حكمدارلری آوروپاجه «بیوك مغول» عنوانیله شهرت بولمش، ودارات ودبدبه‌ده ضرب مثل حكمنه كچمشلردر.

تیمورلنكك درت اوغلی اولوب، بیوكی اولان (غیاث‌الدین جهانكیر) پدرینك اوائل سلطنتنده ۷۷۷ تاریخنده ۲۰ یاشنده وفات ایتمشدر. ایكنجیسی اولان (معزالدین عمر شیخ) ۷۹۵ ده پدری طرفندن فارس حاكمی نصب اولنه‌رق، بر سنه صكره، پدریله كوریشمك اوزره، دیاربكره كیدركن، كردستانده قتل اولنمشدر. اوچنجیسی پدری طرفندن عراق وآذربیجان ودیاربكر وروم جهتلرینك حاكمی نصب اولنوب، پدرینك وفاتندن صكره اورالرده اوچ سنه سلطنت سورمش؛ وقره‌قویونلی طائفه‌سیله واقع اولان محاربه‌ده مقتول اولوب، ملكی قره‌یوسف طرفندن ضبط اولنمش ایدی.

بو وجهله تیمورلنكك اصل وارثی دردنجی اوغلی (معین الدین شاه‌رخ) اولوب، بوذات پدرینك حیاتنده خراسان والیسی اولدیغی كبی، تیمورك وفاتنده دخی اعلان سلطنتله، سائر طرفلرده ادعای سلطنت ایدن احفاد تیمور برر صورتله مغلوب وچوغی مقتول اولدقجه، پدرینك ضبط ایتدیكی یرلر بوكا قالمقده ایدی. مدت امارت وحكومتی ۵۰ سنه اولوب، ۸۵۰ ده وفات ایتمشدر.

بیوك اوغلی مشهور (الغ بك) پدرینك حیاتنده سمرقند والیسی اولوب، شاهرخك وفاتنده تخت سلطنته جلوس ایتمش ایسه‌ده، اوغلی عبداللطیف عصیان ایدوب، ۸۵۲ ده كندیسنی ودیكر اوغلی میرزا عبدالعزیزی قتل ایتمش، و٦ آیلق سلطنتدن صكره كندیسی دخی امراسندن بری طرفندن قتل اولنمشدر.

شاه‌رخك دیكر درت اوغلی ابوالفتح ابراهیم، میرزا بایسنقر، میرزا سیورغتمش ومیرزا محمد چوكی برر طرفده والی وحاكم اولدقلری حالده، پدرلرینك حیاتنده وفات ایتمش؛ وبونلردن ابراهیمك اوغلی میرزا عبدالله جدینك زماننده فارس حاكمی ایكن، شاهرخك وفاتنده عم زاده‌سی سلطان محمد طرفندن اورادن اخراج اولنمغله، عمی الغ بكك یاننه كیتمش، وبونك واوغلی عبداللطیفك قتلندن صكره بر سنه سلطنت ایدوب، ۸۵۵ ده امیرانشاهك تورونی سلطان ابو سعیدله واقع محاربه‌ده قتل اولنمشدر. بو وجهله شاهرخ احفادندن یالكز میرزا بایسنقرك، میرزا سلطان محمد، میرزا بابر ومیرزا علاءالدوله اسملریله اوچ اوغلی قالمشیدی، كه جدلرینك وفاتنده هر برلری بولندقلری یرلرده اعلان سلطنت ایدوب، بینلرنده واقع اولان محاربه‌لرده ایكیسی قتل اولنمغله، بابر یدی سنه هراتده سلطنت سورمش، و۸٦۱ ده وفات ایتمش؛ واوغلی میرزا شاه‌محمود جانشینی اولمش ایسه‌ده، ینه او سنه عم زاده‌سی میرزا ابراهیم طرفندن قتل اولنمش؛ وبو دخی قره قویونلی حكمداری جهانشاه بن قره‌یوسف طرفندن مغلوب اولمش؛ ومیرزا سلطان محمدك اوغلی میرزا یادكار محمد اوزون حسنك تقویتیله سلطان ابو سعیدك وفاتنده خراسان حاكمی اولوب، ۸۷۵ ده معزالدین عمر شیخ نسلندن حسین بایقرا طرفندن قتل اولنمش، وبونكله شاهرخك سلاله‌سی منقرض اولمشدر.

معین‌الدین عمر شیخك میرزا پیر محمد، میرزا رستم، میرزا بایقرا، میرزا امیرك احمد ومیرزا اسكندر اسملریله

اولانْ بش اوغلندن بر قاچی تیمورك حیاتنده وبرقاچی دخی بعده شاهرخ فرمانیله فارس، همدان، اصفهان، قره باغ واوزجند جهتلرنده والی بولنوب، بعده بربرلرینه وشاهرخه قارشی عصیان ومحاربه ایده‌رك، جمله‌سی بو یولده تلف اولمش، وهیچ بری سلطنت سورمه‌مشدر. یالکز میرزا بایقرانك تورونی سلطان حسین بایقرا ۸۷۵ ده خراسانده شاهرخ سلاله‌سنك حکمدار اخیری اولان میرزا محمد یادکاری قتل ایده‌رك، ۳۸ سنه حکومت سورمش، و ۹۱۱ تاریخنده وفات ایتمش؛ ومشترکاً خلفلری اولان میرزا بدیع الزمان ومیرزا مظفر ماوراءالنهر حکمداری شیبك خان اوزبك طرفندن مغلوب اولوب، هر بری بر طرفه قاچغله، عمر شیخ سلاله‌سی دخی منقطع اولوب، ملکلری اوزبکلره کچمشدر.

اکبر اولاد تیمور اولان غیاث الدینك ایکی اوغلی اولوب، بیوکی میرزا سلطان محمد جدی طرفندن ولیعهد اتخاذ اولنمش ایسه‌ده، جدینك حیاتنده روم سفرنده وفات ایتمکله، غزنه وکابل وهرات جهتلرینك حاکمی بولنان برادری میرزا پیر محمد ولیعهداولوب، تیمورك وفاتنده یانده بولنمش ایسه‌ده، سمرقندده سلطان خلیل بن امیرانشاه اعلان سلطنت ایتمش اولدیغندن، بینلرنده واقع محاربه‌ده قتل اولنمش؛ وسلطان محمدك اوغلی میرزا سعد وقاص ایله پیر محمدك اوغلی میرزا قیدو شاهرخ طرفندن برنجیسی قم وکاشان وایکنجیسی بلخ وغزنه وقندهار والیلکنه نصب اولنمشلر ایسه‌ده، برنجیسی قره یوسفه التجا، وایکنجیسی عصیان ایده‌رك عزل اولنمغله، پریشان اولوب، بووجهله غیاث الدین جهانکیرك نسلی سلطنت سورمه‌مشدر.

امیرانشاهك اولادی بحثنه کلنجه: بونلردن سلطان خلیل جدینك وفاتنده سمرقندده تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، ٤ سنه صکره امراسی عصیان ایده‌رك، کندیسنی حبس ایتمشلر؛ وخراسانده حکومت سورن عمی شاهرخ کندیسنی تخلیص ایده‌رك، عراق وآذربیجان والیلکنه نصب ایتمشدی. ۲ سنه صکره ریده وفات ایتمشدر. برادرلری میرزا ابوبکر ومیرزا عمر آذربیجان حکومتیچون بینلرنده محاربه ایدوب، بعده برنجیسی کرمان حاکمی اویسله واقع محاربه‌ده، وایکنجیسی عمی شاهرخه قارشی عصیانده قتل اولنمشلردر. بو وجهله امیرانشاه نسلندن الك اول سلطنت سورن میرزا محمد بن امیرانشاهك اوغلی سلطان ابوسعیددر، که ۸۵۵ ده میرزا عبدالله بن ابراهیم بن شاهرخی قتل ایله، سمرقند تخته جلوس، وبعده خراسان، غزنه، کابل، سیستان وعراق جهتلرینی دخی ضبطله، ۱۸ سنه سلطنت سوردکدن صکره، ۸۷۳ده اوزون حسن طرفندن مغلوب واسیر اولوب، قتل اولنمشدر. بوندن صکره اوغلی میرزا سلطان احمد ماوراء النهرده ۲۷ سنه حکومت سوروب، ۸۹۹ده وفات، وبرادری میرزا سلطان محمود ۲ آی سلطنت ایتمشدر. اوغللری میرزا بایسنغر ایله میرزا سلطان علی بر مدت بینلرنده محاربه ایتدکدن صکره، بایسنغر قتل اولنمغله، سلطان علی ۹۰۵ تاریخنده‌دك حکومت سوره‌رك، تاریخ مذکورده شیبك خان اوزبك طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

بو وجهله آل تیمور سلطنتی منقرض اولوب، ملکلرینك بر قسمی اوزون حسنك وبر قسمی دخی اوزبکلرك الینه کچمش ایکن، ۹۱٦ تاریخنده شاه اسماعیل صفوی خروج ایله شیبك خانی قتل ایتدکده، میرزا بابر بن شیخ عمر بن سلطان ابو سعید ماوراءالنهر سلطنتنه نامزد اولمش ایسه‌ده، عبید خان اوزبك طرفندن مغلوب اولوب، غزنه ایله وهندك بعض طرفلریله قناعت ایتمش؛ واوراده یکی برحکومت قوروب، ۱۹ سنه حکم سوردکدن صکره، ۹۳۷ده وفات ایتمشدر. اوغلی وخلفی میرزا همایون توسیع ممالك ایده‌رك، هندستانك کرسیسی مقامنده اولان دهلی‌یی دخی ضبط ایله، ۹٦۳ تاریخنده‌دك سلطنت سورمش؛ وبونك اوغلی میرزا جلال الدین اکبر شاه هندستانك هر طرفنی ضبطله، بیوك بر سلطنت قورمشدر. هندستانده‌کی آل تیمور دولتی بابردن اعتباراً ۹۱٦ دن ۱۲۲۱ تاریخنده‌دك ۳۰۵ سنه سوروب، نهایت هندستانك نادرشاه طرفندن ضبط اولنمسی وبعده انکلیزلرك الینه کچمسی اوزرینه هندستانده‌کی دولت تیموریه دخی منقرض اولمشدر.

خراسان وماوراءالنهر جهتنده سلطنت سورن آل تیمور

تیمورلنك	۷۷۱
سلطان خلیل بن امیرانشاه بن تیمور	۸۰۷
شاهرخ بن تیمور	۸۱۱
اولغ بك بن شاهرخ	۸۵۰
عبد اللطیف بن اولغ بك	۸۵۳
عبدالله بن ابراهیم بن شاهرخ	۸۵٤
ابو سعید بن محمد بن امیرانشاه بن تیمور	۸۵۵
میرزا یادکار بن محمد بن بایسنغر بن شاهرخ	۸۷۳
حسین بایقرا بن منصور بن بایقرا بن شیخ عمر	۸۷۵
بدیع الزمان ایله میرزا مظفر مشترکاً	۹۱۱ الی ۹۱۳

ابو سعيد دورندن صكره ماوراء النهر خراساندن آيريلوب، هراتده سلطنت سورن مذكور حكمدارلردن بشقه سمرقندده مستقلاً سلطنت سورمش بر قاچ حكمدار دها واردر، كه بروجه زير ذكر اولنور :

سلطان احمد بن ابى سعيد	٨٧٣
سلطان محمود بن ابى سعيد	٨٩٩
بايسنغر بن محمود	٨٩٩
سلطان على بن محمود	٩٠٣ الى ٩٠٥

هندستانده حكومت سورن آل تيمور حكمدارلرى دخى بروجه زيردر :

بابر بن عمر شيخ بن ابى سعيد	٩٠٣
ميرزا همايون بن بابر	٩٣٧
جلال الدين اكبر شاه بن همايون	٩٦٣
سليم شاه جهانكير بن اكبر	١٠١٢
شاه جهان بن جهانكير	١٠٣٧
اورنك زيب عالمكير	١٠٦٨
شاه علم بن عالمكير	١١١٨
جهاندار اسكندر شاه بن شاه عالم	١١٢٤
فرخ سير بن عظيم الشان بن شاه عالم	١١٢٥
رفيع الدرجات بن اورنك زيب	١١٢٩
شاه جهان ثانى	١١٢٩
محمد شاه	١١٣٠
احمد شاه	١١٦٠
عالمكير ثانى	١١٦٧
شاه عالم ثانى	١١٧٣ الى ١١٢١

تيموريچه (ودها طوغريسى توموريچـه) آرناوودلقده يانيـه ولايتنك برات سنجاغنه ملحق بر قضا اولوب، جهت غربيه‌سنده واقع (تومور) جبل منفردى اسمنه نسبتله بويله تسميه اولنمشدر. قضا ٤٣ قريه‌دن مركب اولوب، مركزنده بر خان وبر ايكى دكان موجوددر. اراضيسى طاغلق وغير منبت اولوب، اكثر اهاليسى درسعادتده قالدير مجيلقله وداخل ولايتده ضبطيه‌لك وسائر خدمتلرله چكينيرلر. مشهور كوپريلى محمد پاشا بو قضادن ايدى. قضا شمالاً وغرباً نفس برات، جنوباً اسقراپار قضالريله، شرقاً دخى مناستر ولايتنك كوريجه سنجاق وقضاسنه ملحق اوپار ناحيه‌سيله محدوددر.

تيموق (Timok) صربيه‌ده بر نهردر، كه مملكت مذكوره‌نك شرق جهتنده نبعانله، شماله طوغرى جريان ايده‌رك، قورشـواچ وزايچار قصبه‌لرى ياننده كچدكدن وبر خيلى مسافه‌ده صربيه ايله بلغارستان حدودينى آيردقدن صكره، طونه‌يه منصب اولور. مجراسى تقريباً ١٢٠ كيلومتره طولنده‌در.

تيموليون (Timoléon) يونان قديم جنـ‌هيرندن قورنتـه‌نك اك مشهور سردارلرندن اولـوب، قبل الميلاد ٤١٠ تاريخلرنده طوغمش؛ وحب وطنيله شهرت بولمشدر. برادرى (تيوفان)ك حقـوق حكمرانيىي غصب ايتمسنه مانع اولوب، بونى بو نيتدن واز كچيرمكه چاليشـدقدن صـكره، قانديره‌ميه‌جغنى آكلاينجه، كنديسنى اعدام ايتمش؛ وبو فداكارلقدن صكره كنديني تغريب ايدوب، ٢٠ سـنه وطنندن اوزاق طورمش ايدى. بعـده سيراقوسه‌ليلرك امدادينه كيدوب، بونلرى كنج دنيسك ظلمندن قورتارمش، وسيچليانك ديكر بر چوق شهرلرينى دخى بعض متغلبينك ظلمندن قورتاره‌رق، وقرتاجليلرى جزيره‌دن چيقاره‌رق، جمهوريتلر تأسيس ايلمشيدى. قبل الميلاد ٣٣٧ تاريخنده، امورسياسيه‌دن ال چكمش اولديغى حالده، سيراقوسه‌ده وفات ايتمشدر. كنديسـنه محبت وطنيه وحقانيتك بر تمثال مجسمى نظريله باقيلنور.

تيمون (Timon) بو اسمله يونان قديم مشاهيرندن ايكى كشى اولوب، برنجيسى قبل الميلاد ٤٤٠ تاريخلرنده طوغمش؛ وثروتى غائب ايتديكنده، بتون احباسـنك كنديسـندن روكردان اولديغنى كورنجه، انسانلردن نفرت ايدوب، طاغلره قاچمش؛ وبقيـهٔ عمرينى انزواده كچيروب، نهايت بر آغاجدن دوشمكله بجاغنى قيره‌رق، باقه‌جق كيمسـه‌سى اولمديغندن، تلف اولمشدر.

— ايكنجيسى حكما وشعرادن اولوب، قبل الميلاد ٣٥٠ تاريخلرنده (فيونتـه) ده طوغمش، وبر مدت مصر وماكدونياده اكلندكدن صكره، آتنه‌يه كيدوب، فلسفه تدريسيله مشغول اولمش ايدى. حكيم (پيرون)ك محبى ايدى. حكمـايه قارشى بعض هجويات وهزلياتى واردر.

تيمى (ابو محمـد عبدالله بن ايوب) دولت عباسيه زماننده ياشامش مشاهير شـعرادن اولوب، كوفه‌لى وبنى تيم آزادليلرندندر. ابراهيم موصلى واوغلى اسحقك احباسـندن اولوب، خليفه امين ومأمونى وبرامكه‌يى مدح ايله بر چـوق احسانلره نائل اولمش؛ وبعده يزيد بن مزيده انتساب ايتمش ايدى . شرابك وصفنه دائر دخى بعض كوزل اشـعارى واردر. حقنده بر چوق نوادر منقولدر.

شو بيت خليفه امينك مدحنه دائر سويلمش اولديغى بر قصيده‌سندندر :

لابد من سكرة على طرب
لعل روحاً بديل من كرب

تين { (جبل —) جبل زيتون ايله برابر فلسطينده ايكى طاغدر، كه قرآن كريمده مقام قسمده مذكوردر.

تينات { بحرشامده مصيصه قربنده بر كورفز اولوب، ديار مصريه‌يه اودون كوتورن كميلرك اوراده يوكلنديكنى ياقوت حموى بيان ايديور. بو تعريفدن اسكندرون ويا مرسين كورفزى اوله‌جغى آكلاشيليور. جغرافيون عربك بعضيسى بو اسمله مذكور كورفزده بر قصبه دخى اولوب، آتى الترجمه (تيناتى) نك وطنى بولنمش اولديغى بيان ايديورلر.

تيناتى { (ابو الخير عباد بن عبدالله اقطع) مشاهير صلحادن ومحدثيندن اولوب، سباعله انسيت ايلديكى، وبر الى مقطوع اولديغى حالده، نسج ايله مشغول بولنديغى مشهور وحقنده بك چوق كرامات منقولدر. جبل لبنانده اقامت ايتمشدر. عن‌اصل مغربلى اولديغى دخى مرويدر. ۳۴۹ تاريخنده، ۱۲۰ ياشلرنده مصرده وفات ايتمشدر. — اوغلى (عيسى بن ابى الخير تيناتى) دخى صلحادن اولوب، پدرندن روايت احاديث شريفه ايتمشدر.

تينتوره { (Tintoret) ايتاليانك اك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۴۱۲ تاريخنده ونديكده طوغمش، و ۱۵۹۴ ده وفات ايتمشدر. بر بوياجينك اوغلى و (تيچيانو) نك شاكردى اولوب، استادينه ادعاى رقابت ايده‌جك درجه‌ده مهارت كسب ايتمش، وبر چوق رسملر براقمشدر.

تينجيس { (Tingis) مغربده‌كى طنجه قصبه‌سنك اسم قديمى اولوب، اسكى روما ايمپراطورلغى زماننده بو قصبه (ماوريتانيا) نك قسم غربيسنك يعنى مغرب اقصانك مركزى اتخاذ اولنمغله، بو مملكتـه (ماوريتانيا تينجيانه) اسمى ويرلمشدى.

تين‌چين { (Tien-Tsin) چينـده (پى‌هو) نهرى اوزرنده وبو نهرك منصبيله پكين آره‌سنده بر بيوك شهر اولوب، ۴۰۰۰۰۰ اهاليسى واردر. ۱۸۵۸ تاريخنده انكلتره وفرانسه دولتلريله چين دولتى آره‌سنده بو شهرده بر معاهده عقد اولنمشدر.

تيندال { (Tyndale) پروتستان مذهبنك مؤسسلرندن اولوب، ۱۵۰۰ تاريخنده انكلتره‌نك (غال) مملكتنده طوغمش؛ وراهب اولديغى حالده، (لوتر) ك فكر ومذهبنه تابع اولوب، انجيلى انكليزجه‌يه ترجمه ايتديكندن، انكلتره‌دن طرد اولنه‌رق، آلمانيايه رحلتله، اوراده (لوتر) له كوريشه‌رك، ۱۵۲۶ ده (آنور) ده انجيلك ترجمه‌سنى نشر ايتمش، وتوراتك دخى ترجمه‌سنه مباشرت ايتمش ايسه‌ده، انكلتره قرالى سكزنجى هنرينك رجاسى اوزرينه، آلمانيا ايمپراطورينك امريله توقيف اولنه‌رق، اوغسبورغه كوتورلمش، واوراده اخناق وجسدى احراق اولنمشدر.

تينزرت { مغربك جهت جنوبيه‌سنده ملثين بلادى قربنده بر قصبه اولوب، بربر اقواميله معاملاتده بولنان تجارك مجمعى اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور.

تين ملل { مغربده بر طاغ اولوب، اوستنده بربر اهالى ايله مسكون بر چوق قرا ومزارع بولنديغى ومراكشك قربندن بدأ ايلديكنى ياقوت حموى بيان ايديور.

تينغموت { (Tingmouth) انكلتره‌نك (دوونشير) ايالتنده و(تينغ) نهرينك منصبنده كوزل بر قصبه واسكله اولوب، ۷۰۰۰ اهاليسى ودكيز حاملرى واردر.

تينوس { (Ténos, Tinos) يونانك كيقلاده جزايرندن اولوب، آندروس ايله بونك آره‌سنده طار بر بوغاز تحصل ايدوب، آوروپادن درسعادته كلن اكثر سفائنك ممريدر. محيط دائره‌سى ۶۰ كيلومتره اولوب، (آى نيقوله) اسميله بر قصبه‌سى و ۶۰ قدر قريه‌سى واردر. اهاليسى ۲۰۰۰۰ كيشى راده‌لرنده اولوب، چوغى استانبولده آشجيلق وخدمتجيلقله كچينير. اراضيسى طاغلق ايسه‌ده، منبت اولوب، پك‌ايى‌ده ايشلنيور. باشليجه اخراجاتى اوزوم، شراب، ايپك ومرمردن عبارتدر. ساحل شماليسنده (پانورمو) اسميله بر ليمانى، طاغلرنده برچوق مغاره‌لرى ومرتفع بر تپه‌ده ونديكليلر زماننـدن قالمه بر خراب قلعه‌سى واردر.

تیوولی { (Tivoli) ایتالیانك روما ایالتنده ورومانك ٢٦ کیلومتره شرقنده قضامرکزی برقصبه اولوب، ٧٠٠٠ اهالیسیواردر. برتپه‌نك اوزرنده اولوب، کوزل منظره‌سی واردر. یانندن کچن (تورونه) نهری برقاچ شلاله تشکیل ایدیور. اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (تیبور) در. بر چوق آثار عتیقه‌سی واردر.

تیه { مصر ایله ارض فلسطین آره‌سنده بر یر اولوب، بحر احمرك شمالنده عقبه کورفزیله سویش کورفزی آره‌سنده جنوبه طوغری مثلث الشکل بر شبه جزیره صورتنده اوزانیور. قسم جنوبیسنده طورسینا طاغی وبونك شمالنده حضرت موسی ایله بنی اسرائیلك غائب اولدقلری صحرای تیه موجوددر. عرضی ١٥٠ وطولی ٢٠٠ کیلومتره‌قدر اولوب، اراضیسی قوملق صحرالرله طاشلق طاغلردن عبارت اولمغله، معمور دکلدر.

تئوپومپ { (Théopompe) یونان قدیم مورخ وخطیبلرندن اولوب، قبل‌المیلاد ٣٥٨ تاریخلرنده ساقزده‌طوغمش؛ ووطننده پدریله‌برابر نفی اولنه‌رق، آتنه‌یه کیدوب، ایسوقراتدن تحصیل فلسفه ایلمشیدی. یونانك تاریخیله ماکدونیا حکمداری فلیپك تاریخنی یازمش، وهرودوتك تاریخنی اختصار ایتمشیدی. آثارندن یالکز بر قاچ فقره بولنه‌بیلمشدر.

تئودات { (Théodat) اوستروغوتلرك حکمدارلرندن اولوب، برنجی تئودوریقك یکنی ایدی. عمزاده‌سی آمالاسونته‌یی، ایلك زوجی (اوتریك) ایله اوغلی (آتالاریق) ك وفاتندن صکره، تزوج ایتمش ایسه‌ده، بعده حکمده شریکسز قالمق ایچون، مرقومه‌یی قتل ایتمش اولدیغندن، قسطنطینیه روم ایمپراطوری یوستنیانوس، مرقومه‌نك انتقامنی آلمق بهانه‌سیله، (بلیزار) ك قوماندەسیله ٥٣٥ تاریخنده ایتالیایه عسکر سوق ایده‌رك، سیچلیا ایله ناپولی وبتون ایتالیانك قسم جنوبیسنی ضبط‌ایتمش؛ وتئوداتك امضا ایتدیکی معاهده تبعه‌سنی دلکیر ایتمکله، تختدن اسقاط اولنه‌رق، فرار ایدرکن، قتل‌اولنمشدر.

تئودبالد { (Thèodebald) آوستراسیا حکمدارلرندن اولوب، برنجی تئودبرتك اوغلیدر. ٥٤٨ تاریخنده، ١٤ یاشنده اولدیغی حالده، تخته جلوس ایدوب، ٥٥٣ تاریخنه دك حکومت سورمشدر.

تئودبرت { (Théodebert) بواسمله فرانق حکمدارلرندن ایکی‌کشی‌واردر: برنجیسی آوستراسیانك ایکنجی قرالی وبرنجی (تیری) نك اوغلی اولوب، ٥٣٤ دن ٥٤٨ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر. جسور بر آدم اولوب، یوستنیانوسه قارشی امداد ایتمك ایچون، اوستروغوتلردن باویره‌یی آلدقدن صکره، یوستنیانوسك مواعید واقعه‌سنه قارشی اوستروغوتلره اعلان حرب ایتمش؛ وکچدیکی یرلری غارت وتخریب ایده‌رك، قسطنطینیه‌یه طوغری یوریمکده ایکن، آتندن دوشوب، تلف اولمشدر.

— ایکنجیسی آوستراسیانك آلتنجی قرالی‌اولوب، ایکنجی شیلدبرقك اوغلیدر. ٥٩٦ تاریخنده، ١١ یاشنده اولدیغی حالده، پدرینه خلف اولوب، ٦١٢ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر. ابتدا بیوك پدری (بروناوت) معرفتیله اداره ملك ایدوب، بعده بونی طرد ایتمش؛ وایکنجی قلوتره وبرادری ایکنجی تیری ایله غوغا ایدوب، بونك طرفندن اخذ وبروناوته تسلیم اولنه‌رق، بونك طرفندن قتل اولنمشدر.

تئودمیر { (Théodemir) اسپانیاده حکومت سورن ویسیغوت پرنسلرندن اولوب، میلادك ٧١١ تاریخنده رودریق‌ایله‌برابر طارق بن زیاد طرفندن مغلوب اولمغله، سیرا مورنه وبعده اوریهوئلا طاغلرینه چکیله‌رك، مرسیه، بلنسیه ویکی قشتاله خطه‌لرندن مرکب بر کوچك دولت تشکیل ایتمش؛ ووفاتنه‌دك فتوحات اسلامیه‌نك ترقیسنه مانع اولمش ایسه‌ده، بونك وفاتندن صکره مملکت مذکوره دخی غزاة مسلمینك الینه کچمشدی.

تئودور { (Théodore) یونان قدیم حکماسندن اولوب، قبل المیلاد ٣٢٥ تاریخنده برقه‌ده‌کی (کیرن) یعنی قیروان قدیم شهرنده تولد واوراده نشأت ایتمشدر. یونانیلرك آلهۀ کاذبه‌سنی انکار ایتدیکندن، شهر مذکوردن نفی اولنه‌رق، آتنه‌یه کلمش ایسه‌ده،اوراده‌دخی بو انکارندن طولایی اعدامنه حکم اولنه‌رق، تسمیم اولنمشدر.

تئودور { (St. Théodore) سنت — خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، روماليلرك خدمت عسکریه‌سنده اوله‌رق آماسیه‌ده

بولندیغی حالده، ۳۰۷ تاریخنده خرستیانلغی قبول ایله، مشرکلرك معبدینی احراق ایتدیکندن، اشکنجه‌یه آلنمش، وبعده احراق اولنمشدر. تشرین ثانینك ۹ نده یورطیسی اجرا اولنور. — دیکر بر سنت تئودور دخی ۷۵۳ تاریخنده قسطنطنیه‌ده طوغمش، و۸۲٦ ده وفات ایتمشدر. بتلری قیرمغی وظیفه اتخاذ ایدن ایمپراطورلره ممانعت ایتدیکندن، دفعاتله حبس ونفی اولنمشدی.

تئودور (Théodore) بو اسمله ایکی پاپا کلوب، برنجیسی روم جنسیتنه منسوب اولدیغی حالده، ٦٤٢ دن ٦٤٩ تاریخنه دك پاپالق ایتمش؛ و(موحدین Monothéistes) اسمیله ظهور ایدوب تثلیثی انکار ایدنلره قارشی پك شدتلی معاملاتده بولنمشدر. — ایکنجیسی رومالی اولوب، ۸۹۸ ده انتخاب اولنمش، و ۲۰ کون صکره وفات ایتمشدر.

تئودوره (Théodora) روم ایمپراطوریچه‌لرندن اولوب، عن‌اصل چنکی اولدیغی حالده، یوستنیانوس تخته چیقمازدن اول کندیسنه علاقه‌ایتمکله، تزوج‌ایدوب، ۵۲۷ تاریخنده کندیسیله مشترکاً تخته جلوس ایتمش؛ وبوقادین بیوك بر نفوذ واقتدار قزانوب. پك چوق اسرافات ایتمش: وامور مذهبیه‌یه دخی قاریشه‌رق، پاپا طرفندن رفضنه حکم اولنمش ایدی. ۵٤۸ ده وفات ایتمشدر.

— دیکر بر تئودوره دخی ایمپراطور تئوفیلك زوجه‌سی اولوب، بونك وفاتنده اوغلی صبی میخال ثالثه وصیه اولمش؛ و۸۵۷ده موقع اقتداردن اسقاط، وبر مناستره حبس اولنه‌رق، اون سنه‌لك محبوسیتدن صکره وفات ایتمشدر.

— براوچنجی تئودوره‌دخی طقوزنجی قسطنطینك قیزی اولوب، ۱۰٤۲ ده همشیره‌سی (زوئه) ایله مشترکاً بر قاچ هفته حکومت سورمش؛ واونجی قسطنطینك وفاتنده ۱۰۵٤ دن ۱۰۵٦ تاریخنه‌دك حکومت سوروب، عادلانه وعاقلانه ادارهٔ مملکت ایتمشدر. روم ایمپراطورلغنك ماکدونیا سلاله‌سی بونده ختام بولیور.

تئودوره (Théodora) بو اسمله اونجی قرن میلادیده رومادهٔ بر قادین بولنوب، حسن وجمالیله او قدر شهرت بولمش، وبو سایه‌ده او قدر نفوذ قزانمشیدی، که انواع سفاهتلره اولان انهماکیله وجنایات واقعه‌سیله برابر، دسایسی یوروتمك یولنی بولوب، پاپالق مسندینه دوستی اولان رادنه پسقپوسی (ژان) ی اجلاس، ودیکر بر چوق پاپالر عزل ونصب ایتمشدی. کندیسی کبی کوزل وانتریغه‌جی ایکی قیزی اولوب، بری (ماروزیه) ودیکری کنج تئودوره تسمیه اولنوردی.

تئودوریق (Théodoric) اوستروغوتلرك حکمدارلرندن اولوب، ٤۷۲ تاریخ میلادیسنده پدری تئودمیره وارث اولمش؛ و٤۷۷ ده روم ایمپراطوری زنونی تختنه اعاده ایدوب، ذاتاً چوجقلغنده رهن طریقیله قسطنطنیه‌ده بولنه‌رق روم تربیه‌سنی آلمش اولدیغندن، ایمپراطور طرفندن تبجیل اولنمشیدی. ٤۸۷ ده روم ایمپراطوریله بالاتفاق، ایتالیایه سوق عسکرله، (اودوآقر)ی مغلوب ایده‌رك، مشترکاً اجرای حکومته ارضا ایتدکدن‌صکره، اثنای طعامده بیچاقله قتل ایده‌رك، بتون ایتالیا وسیچلیایی ضبط، وبعده ایلیریا، پانونیا وسائر نیجه ممالکی الکاسنه الحاق ایتمشدی. ویسیغوتلر وفرانقلرله دخی عقد صهریت ایدوب، توسیع دائرهٔ نفوذ ایتمش؛ ومعارف وصنایع وتجارتی حمایه ایدوب، اسکی روما مدنیتنی یکیدن احیا ایتمکه باشلامش ایسه‌ده، آریانك مذهبنه تابع اولدیغندن، ایتالیانلری کندینه ایصیندیره‌مامشیدی. اواخر عمرنده علیهنده قورلمش بر اتفاق کشف ایتمکله، وهمه تابع اولوب، بغیرحق بر قاچ کشی قتل ایتدکدن صکره، بونلرك بیکناه اولدقلرینی آکلایه‌رق، برعذاب وجدانی‌یه وبر حزن وکدره مبتلا اولمش؛ و۵۲٦ ده بو حالك تأثیریله وفات ایتمشدر. بر قوانین مجموعه‌سی دخی تحریر ایتدیرمشیدی.

تئودوریق (Thèodoriqne) اسپانیاده حکومت سورن ویسیغوت قراللرندن بو اسمله اوچ کشی کلمشدر:

برنجیسی ٤۲۰ ده (والیا)یه خلف اولمش؛ و٤۵۱ تاریخنه‌دك حکومت سورمشدر. روماليلرله اوچ دفعه محاربه ایتمش، وناربونه‌یی ضبط ایتمکه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامشیدی. مع هذا غالیا واسپانیاده‌کی ممالکنی توسیع ایتمش؛ و(جنسریق) ایله اتفاق ایدوب، بوکا قیزینی دخی ویردکدن صکره، کندیسیله بوزیشمش؛ وآتیلایه قارشی اولان اتفاقه داخل‌اولوب، (شالون) محاربه‌سنده مقتول اولمشدر.

— ایکنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، ۴۵۳ ده برادری (توریسموند) ی قتل ایدەرك، تختە چکمش؛ و۴۶۶ ده دیکر برادری (اوریك) طرفندن قتل اولنمشدر. ممالکنی توسیع ایدەرك، آکیتانەیی ضبط، وسوآو حکمداری (زشیار) ی مغلوب، و آومیتوسی غرب ایمپراطورلغی تختنه اجلاس ایلمشیدی.

— اوچنجیسی اوستروغوتلرك حکمداری اولان بیوك تئودوریق اولوب، ابتدا وصایت طریقیله وبعده اصالةً ویسیغوتلرك اوزرینه دخی حکمدارلق ایتمشدر. [مادۀ آنفەیه مراجعت بیوریله.]

تئودوسیوپولیس (Théodosiopolis) ارضرومك نام قدیمیدر. [«ارضروم» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

تئودوسیوس (Théodose) بو اسمله روم ایمپراطورلرندن اوچ کشی کلمشدر:

برنجیسی «بیوك» عنوانیله معنون اولوب، ۳۴۶ تاریخنده اسپانیانك (قاوقه) شهرنده طوغمشدر. ویسیغوتلره قارشی قزاندیغی غالبیت اوزرینه، غرب ایمپراطوری (غرانیان) طرفندن، ۳۷۹ ده وفات ایدن (والنس) یرینه، شرق ایمپراطورلغنه نصب اولنمش؛ و (ماقسیم) ایله (اوجن) ك تجاوزاتنه قارشی مرقوم (غرانیان) ی وخلفی ایکنجی (والنتیان) ی مدافعه ایتمش؛ و ۳۹۴ ده، والنتیانك وفاتی اوزرینه، صاحب ترجمه شرق وغرب ایمپراطوری اولمش ایسەده، بر سنه صکره وفات ایدوب، وفاتندن اول ملکنی ایکی اوغلی (هونوریوس) و (آرقادیوس) ە تقسیم ایلمش؛ وبونلرك برنجیسی غرب وایکنجیسی شرق ایمپراطوری اولمشدر. عادل وعاقل بر حکمدار ایدیسەده، روما دولتنك انقراضنی آنجق موقتاً تأخیره مقتدر اولەبیلوب، اوغللری زماننده بودونت انقراضه یوز طوتمشدر. خرستیانلغی مدافعه ایله اسکی ادیانی شدیداً منع ایتمشدی. عصیان ایدنلره قارشی پك شدتلی مجازاتده بولنوب، سلانیك اهالیسندن ۷۰۰۰ کشی قتل ایتمش؛ وانطاکیەده قتل عام ایتمسنه آز قالمش ایدی.

— ایکنجیسی برنجینك تورونی وآرقادیوسك اوغلی اولوب، ۳۹۹ ده طوغمش؛ و ۴۰۸ ده تختە جلوس ایدوب، ۴۵۰ تاریخنەدك شرق ایمپراطوری بولنمشدر. کوشك برآدم اولوب، ابتدا وزیری آنتیموس، بعده همشیرەسی (پولخریا)، صکره زوجەسی (اودوسیا) ونهایت مابینجیسی خادم (خریساف) طرفندن اداره اولنمشدی. زماننده ایرانله محاربه اولنمش؛ ونسطوریه ایله اوتیخیه مذهبلری آرەسنده ظهور ایدن اختلافاتله اوغراشیلەرق، افسده (یعنی آیا سلوغده) بر مجلس کبیر عقد ایدلمش ایدی. بعض نظامات دخی جمع اولنمشدی. تئودوسیوس آتیلادن چوق قورقوب، کندیسنه جزیه ویرمش، وصکره کندیسنی قتل ایتدیرمکه چالیشمش ایسەده، مقتدر اولەمامش ایدی.

— اوچنجیسی ادرمیدده محصل ایکن، ردوسده عصیان ایدن عسکر طرفندن ایمپراطورلغه ترفیع اولنمش؛ وعدم رضاسیله برابر، قبوله اجبار اولنەرق، قسطنطینیەیه ورودله، آناستاسی فراغه مجبور ایتمش ایسەده، متعاقباً اوچنجی لئونك ادعای حکومت ایتمسی اوزرینه، کندیسی دخی فراغ ایدوب، راهب اولمشدر.

تئودوسیوس (سنت — St. Théodose) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، ۴۲۳ ده قپادوکیاده طوغمش، و ۵۲۹ ده ۱۰۶ یاشنده وفات ایتمشدر. بیت لحمده بر مناستر تأسیس ایتمشدی. کانون ثانینك ۱۱ نده یورطیسی اجرا اولنور.

تئودوسیه (Théodosie) کفه قصبەسنك اسم قدیمیدر. [«کفه» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

تئوس (Téos) ازمیر سنجاغنك سفریحصار قضاسنده وسفریحصارك جنوبنده واقع اولوب ناحیه مرکزی بولنان (صیغەجق) قصبەسنك نام قدیمیدر. زمان قدیمده بیوجك برشهر اولوب، (یونیا) خطەسنك اك مشهور اولان ۱۲ شهرك بری ایدی.

تئوفان (Théophane) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، مدللیلیدر. پومپیوسه انتساب ایدوب، بونك تاریخنی یازمش ایسەده؛ بو تاریخك یالکز بعض فقرەلری موجوددر.

— بو اسمله قسطنطینیه روم ایمپراطورلغی زماننده‌دخی بر مورخ بولنوب، ۷۵۱ تاریخلرندە طوغمش، و ۸۱۸ ده وفات ایتمشدر. ۲۸۴ دن ۳۱۳ تاریخنەدك جریان ایدن وقوعاتی حاوی بر تاریخی واردر. راهب اولوب، بت شکنلره قارشی طوردیغندن، ایمپراطور طرفندن تعقیب اولنمشدی.

تئوفانو (Théophano) روم ایمپراطوریچه‌لرندن اولوب، عن‌اصل میخانه‌جی قیزی ایکن، ٩٥٩ ده ایمپراطور ایکنجی رومان طرفندن تزوج اولنمش؛ وسفاهت وجنایتلریله شهرت بولوب، ٩٦٣ ده زوجنی قتل ایله، دوستی ایکنجی نیکفوری تخته اجلاس، وبعده بونی دخی قتل ایله، دیکر دوستی برنجی ژانی اقعاد ایلمشیدی. بو اوچنجی قوجه‌سی تخته جلوس ایدر ایتمز کندیسنی نفی ایتمش ایسه‌ده، بعده اوغللری ایکنجی باسیل وطقوزنجی قسطنطین زماننده پایتخته عودت ایلمشدی.

تئوفانیه (Théophanie) آلمانیا ایمپراطوریچه‌لرندن اولوب، شرق ایمپراطوری ایکنجی رومانك قیزیدر. بیوك اوتونك اوغلی ایکنجی اوتونه واروب، جهاز اوله‌رق ایتالیانك قسم جنوبیسنی کوتورمشیدی. اوچنجی اوتونه وصیه اولمش؛ و٩٩٢ ده وفات ایتمشدر.

تئوفراست (Théophraste) یونان قدیم حکماسندن اولوب، میلاددن ٣٧١ سنه اول مدللی آطه‌سنك (ارسوس) قصبه‌سنده طوغمش؛ وکنج یاشنده آتنه‌یه کیدوب، افلاطونك وبعده آرسطونك شاکردی اولمشدی. قبل‌المیلاد ٣٢٢ ده آرسطونك یرینه (لیکیون) مدرسه‌سنده مدرس اولمش؛ وحسن افاده وطلاقتیله شهرت بولوب، اسم اصلیسی (تیرسام) ایکن، «الهی الکلام» معناسنی افاده ایدن (تئوفراست) اسمیله تسمیه اولنمش؛ وهرطرفدن طلبه حلقهٔ تدریسنه جمع اولمش ایدی. ٨٥ وبر روایتده ١٠٧ یاشنده وفات ایتمشدر. استادی کبی کافهٔ علوم وفنونی جامع اولوب، ٢٠٠ دن زیاده کتاب یازمش ایسه‌ده، اکثری غائب اولمشدر. اکثر آثاری نباتاته، معدنیاته، حکمت طبیعیه‌یه، علم جوهوایه وسائر مواده متعلق اولوب، اخلاقه دائر دخی «طبایع بشر» عنوانیله معتبر بر کتابی واردر. آثارینك موجود اولانی دفعاتله نشر، واکثر اوروپا السنه‌سنه ترجمه اولنمشدر.

تئوفیل (Théophile) شرق ایمپراطورلرندن اولوب، ایکنجی میخالك اوغلی وخلفیدر. ٨٢٩ دن ٢٤٢ تاریخنه‌دك ایمپراطورلق ایتمش؛ وبتون مدت حکومتنی خلیفهٔ عباسی معتصم ایله محاربه ایله کچیرمش؛ ومسقط رأسی اولان (آموریوم) شهرینك معتصم طرفندن تخریب اولندیغنی ایشیدنجه، کدرندن وفات ایتمشدر. کندیسی بت شکن اولوب، بتلری التزام ایدن طائفهٔ رهبانله چوق اوغراشمش ایدی.

تئوفیل (Théophile) فرانسه شعراسندن اولوب، ١٥٩٠ ده طوغمش، و١٦٢٦ ده وفات ایتمشدر. برچوق اشعاری وبعض هجویات وهزلیاتی واردر. عدم اعتقادندن واخلاقه مغایر هزلیاتندن دفعاتله نفی اولنه‌رق، حتی بر کره اعدامنه دخی حکم اولنمشدیسه‌ده، بو جزا اجرا اولنمامشدر.

تئوفیل — سنت — (St. Théophile) بو اسمله خرستیانلرك ایکی عزیزی اولوب، برنجیسی ١٦٨ تاریخنده آنطاکیه پسقپوسی اولمش، و١٩٠ ده وفات ایتمشدر. خرستیانلغی مدافعه یوللی برکتابی واردر. کانون اولك ٦ سنده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی ٣٨٨ ده اسکندریه پسقپوسی اولوب، خلق (آپیس)ك معبدینی تخریبه تشویق ایتمش، ومعبد مذکورك ایچنده بولنان مکمل بر کتبخانه‌نك دخی محوینه سبب اولمشدر.

تئوقریت (Théocrite) یونان قدیم شعراسندن اولوب، قبل المیلاد ٢٩٠ تاریخلرنده سیراقوسه‌ده طوغمش؛ وسیاسی قاریشیقلقلردن طولایی سیچلیایی ترکله، مصره کیدوب، ایلك ایکی بطلیموسه انتساب ایتمش؛ وبعده وطننه عودت ایدوب، ایکنجی هیرونك التفاتنه نائل اولمش ایدی. پك چوق معمر اولمشدر. چوبانلغه وچفتچیلکه متعلق اولان اشعاری مشهور اولوب، ویرجیل وسائر شعرا طرفندن تقلید اولنمشدر. برچوق غزلیات وقصایدی دخی وار ایسه‌ده، اکثر اشعاری غائب اولمشدر.

تیونویل (Thionville) آلساس‌لورن ایالتنده (موسله) نك ساحل یسارنده ومچك ٢٥ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ٧٨١٨ اهالیسی، مکتب داخلیسی، نباتات باغچه‌سی، زراعت جمعیتی، دباغخانه‌لری ویبره، چوراپ وطوتقال فابریقه‌لری واردر.

(باب التانك صوکی)

(باب الثاء ـ فصل الالف الخ)

ثابت { (علاءالدين) مشاهیرشعرای عثمانیه‌دن اولوب، بوسنه‌نك اوزیچه قصبه‌سنده طوغمش؛ ودرسعادته کلوب، سیدی زاده محمد پاشایه انتساب، وطریق علمیده قطع مراتب ایده‌رك، بوسنه، قونیــه ودیاربکر مولویتلرینه نائل اولدقدن صکره، ۱۱۲۴ تاریخنده وفات ایتمشــدر. اشعارنده ضروب امثال قبیلندن مشهور سوزلر ســویلمك عادتیدر. بو قبیــلدن بعض بیت ومصراعلری زبانزددر. آنجق اشعاری کربه شــتر واقع اولوب، چــوغی تکلفلی وحلاوتدن خالیدر. مطبوع دیوانی واردر. شــو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نسخه‌ٔ مرض عشقه علاج ایلدی هیچ
ای شیخ کرامات فروش ازده صوین ایچ

ثابت { ایران شعراسندن اولوب، (قم) لیدر. شو بیت اونکدر:

چاره مرکست اکرکار بناکس افتد
مشکل اینستکه کارم بکسی افتاده است

ثابت { (میر محمد افضل) هندستان شعراسندن اولوب، اجدادی بدخشانلی اولدیغی حالده، کندیسی دهلیده طوغمشدر. ۱۱۵۱ ده وفات ایدوب، ۵۰۰۰ بیتی حاوی بر دیوان براقمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دلرا نوید آمدن اونمیدهم
ترسم بحال‌خود نکذار دکرمرا

ثابت بن اثله { (الانصاری الاوسی) صحابه‌دن اولوب، خیبر غزاســنده شهید اولمشدر.

ثابت بن اقرم { صحــابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده وسائر غزواتده حاضر بولنمش؛ وعبدالله بن رواحه‌نك شهادتی اوز- رینه، رایت‌رسول‌الله (صلعم) کندیسنه تسلیم اولنمش ایســه‌ده، کندیسی « محاربه‌ده سن بندن عالمســك » دیه‌رك حضرت خالد بن ولیــده‌تسلیم ایتمشــیدی. بر روایتده ۱۱ تاریخنــده اهل رده محاربه‌ســنده، وبر روایتده دخی ۱۲ سنه‌سنده طلیحة‌الاسدی ایله شهید اولمشدر.

ثابت بن جذع { (الانصاری الخزرجی) صحابه‌دن اولوب، عقبه وبدر غزالرنده حاضر بولنمش، وطائف غزاســنده شهید اولمشدر.

ثابت بن حارث { (الانصاری) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وبعــده مصره انتقــال ایتمش ایدی. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

ثابت بن خالد { صحــابه‌دن اولوب، بدر واحــد غزالرنده حاضر بولنمش؛ و (یمامه) وبرروایتده (بئرمعونه) وقعه‌سنده شهید اولمشــدر. — ثابت بن خنسا دخی صحــابه‌دن اولوب، بدر وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر.

ثابت بن دحداح { (ابوالدحداح) صحابه- دن وانصاردن اولوب، احد وقعه‌ســنده اظهار شجاعت ایتمش؛ وبو محاربه‌ده مجروح اولوب، یاره‌سنك تأثیریله وفات ایتمشدر.

ثابت بن رفیع { (یاخــود ثابت بن رویفع) صحابه‌دن وانصاردن او- لوب، بصره‌ده ساکن اولمش، وبعده مصره انتقال ایتمشدر. حسن بصری (رضه) بوذاتدن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

ثابت بن زید { (ابوزید) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، عهدرسول‌الله (صلعم) ده قرآن کریمی جمع ایدنلرك بریدر. — بو اسم وکنیه ایله صحابه‌دن وانصاردن دیکر بر ذات دخی واردر.

ثابت بن سفیان { صحــابه‌دن وانصــاردن اولوب، ایکی اوغلی سماك وحارث ایله برابر احد وقعه‌ســنده حاضر بولنمش، وحارث بو محاربه‌ده شهید اولمشدر. — سماك اوغلی ثابت دخی صحابه‌دندر.

ثابت بن سنان { (ابوالحسن) مشاهیر اطبای عربدن اولوب، مشهور ثابت بن قره‌نك توروني وسنان بن ثابتك اوغلیدر. خلفای عباسیه‌دن متقی‌بالله ومستکفی بالله ومطیع للهك خدمت طبابتنده بولنمش، و ٣٦٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. عصرینك وقایع تاریخیه‌سنی جامع کوزل بر تاریخ یازمشدر.

ثابت بن ضحاك { (ابویزید) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، خندق واحد وقعه‌لرنده حاضر بولنمش؛ وبعده برمدت شامده ساکن اولوب، مؤخراً بصره‌یه انتقال ایتمشیدی. — بو اسمله صحابه‌دن دیکر بر ذات دخی بولنوب، ابو جبیره بن ضحاکك برادری اولدیغی مرویدر.

ثابت طریف المرادی { صحابه‌دن او-لوب، فتح مصر-ده وسائر فتوحاتده حاضر بولنمشدر.

ثابت بن عبید { صحابه‌دن وانصاردن او-لوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وصفین وقعه‌سنده معیت حضرت مرتضاده حرب ایتمشدر.

ثابت بن عتیك { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، جسر مدائن محاربه‌سنده ابو عبیدة الثقفی معیتنده بولنه‌رق، شهید اولمشدر.

ثابت بن قره { (ابو لحسن — الحرانی) مشاهیر حکما واطبای عربدن اولوب، صائبی المذهب ایدی. ٢١١ تاریخ هجریسنده حرانده‌تولد ایدوب، اورادە صرافلقله مشغول اولدیغی حالده، محمد بن موسی روم سفرندن عودتنده، کندیسنك فصاحتنی تقدیر ایتمکله، برابرنده آلوب، بغداده کتیرمش؛ وبر روایتده محمد بن موسانك حلقهٔ تدریسنه دوام ایتدکدن صکره، بونك طرفندن معتضدك حضورینه دخی چیقارلمش، وسرای خلیفه‌یه منسوب منجمین زمره‌سنه ادخال اولنمش ایدی. فلسفه، طب، نجوم وهیئت وسائر علوم وفنونده عصرینك فریدی اولوب، علوم وفنون مذکوره‌نك هر برنده متعدد تألیفاتی واردر. لسان سریانی ویونانیه واقف اولدیغی کبی، ادبیات عربیه‌ده دخی ید طولی صاحبی اولمغله، اوقلیدس وآرشمید وآپولونیوسك آثارینی لسان عربی‌یه ترجه، وکندیندن اول ترجه اولنمش برچوق کتب فنیه‌یی دخی تصحیح ایلمشدر. ١٥٠ دن زیاده تألیفاتی واردر. خلیفه موفق بالله اوغلی معتضد باللهه غضب ایدوب حبس ایتدیکنده، صاحب ترجه محبوسك صحبت ورفاقتنه مأمور اولمغله، معتضد مسند خلافته چیقدیغنده، کندیسنه فوق‌العاده حرمت ورعایت ایدر، ومجلسندن آیرماز ایمش. ثابت بن قره‌نك اجرای طبابتده‌کی مهارت فوق‌العاده‌سی حقنده برچوق نوادر منقولدر. حفظ صحه وسائر حقایق حقنده بر چوق اقوال حکیمانه‌سی دخی مشهوردر. اوغلی ابو سعید سنان بن ثابت ایله تورونلری ابو الحسن ثابت بن سنان وابو اسحق ابراهیم بن سنان دخی مشاهیر اطبا وحکما دندر. تلامذه‌سنك اك مشهوری عیسی بن اسید نصرانیدر. ثابت بن قره ٢٨٨ تاریخنده ٧٧ یاشنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بر وجه زیر ذکر اولنور: «کتاب فی سبب کون الجبال»، «مسائل طبیعیة»، «کتاب فی النبض»، «کتاب وجع المفاصل والنقرس»، «جوامع کتاب باریمیناس»، «جوامع کتاب انالوطیقاالاولی»، «اختصار المنطق»، «نوادر محفوظة من طوبیقا»، «کتاب فی السبب الذی من اجله جعلت میاه البحر مالحة»، «اختصار کتاب مابعد الطبیعة»، «المسائل المشوقة الی العلوم»، «کتاب فی اغالیط السوفسطائیین»، «کتاب فی مراتب العلوم»، «کتاب فی الرد علی من قال ان النفس مزاج»، «جوامع کتاب الادویة المفرده لجالینوس»، «جوامع کتاب المرة السوداء لجالینوس»، «جوامع کتاب سوء المزاج المختلف لجالینوس»، «جوامع کتاب الامراض الحادة لجالینوس»، «جوامع کتاب الکثرة لجالینوس»، «جوامع کتاب تشریح الرحم لجالینوس»، «جوامع کتاب جالینوس فی المولودین لسبعة اشهر»، «جوامع ماقاله جالینوس فی کتابه فی تشریف صناعة الطب»، «کتاب اصناف الامراض»، «کتاب تسهیل المجسطی»، «کتاب المدخل الی المجسطی»، «کتاب کبیر فی تسهیل المجسطی»، «کتاب فی الوقفات التی فی السکون الذی بین حرکتی الشریان المتضادتین»، «جوامع کتاب الفصد لجالینوس»، «جوامع تفسیر جالینوس لکتاب ابقراط فی الاهویة والمیاه والبلدان»، «کتاب فی العمل بالکرة»، «کتاب فی الحصی المتولدة فی الکلی والمثانة»، «کتاب فی البیاض الذی یظهر فی البدن»، «کتاب

فى مسألة الطبيب للمريض »، « كتاب فى سؤ المزاج المختلف»، «كتاب فى تدبير الامراض الحادة »، « رسالة فى الجدرى والحصبة »، « اختصار كتاب النبض الصغير لجالينوس »، « كتاب فى قطع الاسطوانة »، « كتاب فى الموسيقى »، « رسالة الى على بن يحيى المنجم فى امر بأثباته من ابواب علم الموسيقى »، « رسالة الى بعض اخوانه فى جواب ماسأله عنه من امور الموسيقى »، « كتاب فى اعمال ومسائل اذاوقع خط مستقيم على خطين »، « كتاب فى المثلث القائم الزوايا »، « كتاب فى الاعداد المتحابة »، « كتاب فى الشكل القطاع »، « كتاب فى حركة الفلك »، « الذخيرة »، « جواب رسالة احمد بن الطيب »، « كتاب فى التصرف فى اشكال القياس »، « كتاب فى تركيب الافلاك وخلقتها وعددها وعدد حركات الجهات لها والكواكب فيها ومبلغ سيرها والجهات التى تتحرك اليها »، « كتاب فى جوامع المسكونة »، « كتاب فى الفرسطيون »، « رسالة فى مذهب الصابئين ودياناتهم »، « كتاب فى قسمة الارض »، « كتاب فى الهيئة »، « كتاب فى الاخلاق »، « كتاب فى مقدمات اقليدس »، « كتاب فى اشكال اقليدس »، « كتاب فى اشكال المجسطى »، « كتاب فى استخراج المسائل الهندسية »، « كتاب رؤية الاهلة من الجداول »، « رسالة فى سنة الشمس »، « رسالة فى الحجة المنسوبة الى سقراط »، « كتاب فى ابطاء الحركة فى فلك البروج وسرعتها وتوسطها بحسب الموضع الذى يكون فيه من الفلك الخارج المركز »، « جواب ماسئل عنه عن البقراطيين وكم مبلغ عددهم »، « مقالة فى عمل شكل مجسم ذى اربع عشرة قاعدة تحيط به كرة معلومة »، « مقالة فى الصفرة العارضة للبدن وعدد اصنافها واسبابها وعلاجها »، «مقالة فى وجع المفاصل»، « مقالة فى صفة كون الجنين »، « كتاب فى علم ماقى التقويم بالممتحن »، « كتاب فى الاطلال »، « كتاب فى وصف القرص »، « كتاب تدبير الصحة »، « كتاب فى محنة حساب النجوم »، « تفسير الاربعة »، « رسالة فى اختيار وقت لسقوط النطفة »، « جوامع كتاب النبض الكبير لجالينوس »، « كتاب الخاصة فى تشريف صناعة الطب وترتيب اهلها وتعزيز المنقوصين منهم بالنفوس والاخبار ان صناعة الطب اجل الصناعات »، « رسالة فى كيف ينبغى ان يسلك الى نيل

المطلوب من المعانى الهندسية »، « ذكر آثار ظهرت فى الجو واحوال كانت فى الهواء بمارصد بنوموسى وثابت بن قره واجوبتها لثابت »، « كتاب البصر »، « مسائل عيسى بن اسيد واجوبتها لثابت بن قره »، « كتاب البصر والبصيرة فى علم العين وعللها ومداواتها »، « المدخل الى كتاب اقليدس »، « المدخل الى المنطق »، « اختصار كتاب حيلة البرء لجالينوس »، «شرح السماع الطبيعى »، « كتاب فى المربع وقطره »، « كتاب فى ما يظهر فى القمر من آثار الكسوف وعلاماته »، « كتاب فى علة كسوف الشمس والقمر »، « كتاب الى ابنه سنان فى الحث على تعلم الطب والحكمة »، «جوابات عن كتابى محمد بن موسى بن شاكر اليه فى امر الزمان » ، « كتاب فى مساحة الاشكال المسطحة وسائر البسط والاشكال » ، « كتاب فى ان سبيل الاثقال التى تعلق على عمود واحد منفصلة هى سبيلها اذا جعلت ثقلاً واحداً مبثوثاً فى جميع العمود على تساو »، « كتاب فى طبائع الكواكب وتأثيراتها »، « مختصر فى الاصول من علم الاخلاق »، «كتاب فى آلات الساعات التى تسمى رخامات »، «كتاب فى صفة ايضاح الوجه الذى ذكر بطليوس انه به استخرج من تقدمه مسيرات القمر الدورية وهى المستوية »، « كتاب فى صفة استواء الوزن واختلافه وشرائط ذلك »، «جوامع كتاب نيقوماخس فى الارثماطيقى »، « مقالتان اشكاله فى الحيل»، «جوامع المقالة الاولى من الاربع لبطليوس »، « جواب عن مسائل سأله عنها ابو سهل النوبختى »، « كتاب قطع المخروط المكافى » ، « كتاب فى مساحة الاجسام المكافية »، «كتاب فى مراتب العلوم »، « اختصار كتاب ايام البحران لجالينوس »، « اختصار كتاب الاسطقسات لجالينوس»، «كتاب فى اشكال الخطوط التى يمر عليها ظل المقياس »، «مقالة فى الهندسة » ، «جوامع كتاب جالينوس فى الادوية المنقية »، «جوامع كتاب الاعضاء الآلمة لجالينوس »، « كتاب فى العروض»، «كتاب فيما اغفله ثاون فى حساب كسوف الشمس والقمر » ، «مقالة فى حساب خسوف الشمس والقمر»، «كتاب فى الانواء »، «كتاب فى النفس »، « مقالة فى النظر فى امر النفس »، « كتاب فى الطريق الى اكتساب الفضيلة » « كتاب فى النسبة المؤلفة »، «رسالة فى العدد الوفق »، «رسالة فى تولد النار بين حجرين »،

«كتاب فى العمل بالممتحن»، «كتاب فى مساحة قطع الخطوط»، «كتاب فى الارصاد»، «كتاب تشريح بعض الطيور»، «كتاب فى اجناس ماتقسم به الادوية»، «كتاب فى اجناس ماتوزن به الادوية»، «كتاب هجاء السريانى واعرابه»، «مقالة فى تصحيح مسائل الجبر بالبراهين الهندسية»، «اصلاح المقالة الاولى من كتاب ابلونيوس فى قطع النسب المحدودة»، «مختصر فى علم النجوم»، «مختصر فى علم الهندسة»، «جوابات عن مسائل سأله عنها المعتضد»، «كلام فى السياسيه»، «جواب عن سبب الخلاف بين زيج بطلميوس وبين الممتحن»، «جوابات عن عدة مسائل سئل سند بن على»، «رسالة فى حل رموز كتاب السياسة لافلاطون»، «اختصار القاطيغورياس» وسائره. بونلردن بشقه لسان سريانيده برقاچ تأليفى دخى واردر.

ثابت بن قيس (بن شماس الانصارى) صحابه‌دن اولوب، فخر كائنات (صلعم) افندمزك وانصارك خطيبى ايدى. احد وسائر (غزواتده) حاضر بولنوب، حضرت ابابكر (رضه)‌ك زمان خلافتنده يمامه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. بو ذات شهادتندن صكره مسلميندن برينه عالم معناده كورينوب، بعض وصيتلر ايتمش، وبو وصيتلر حضرت ابابكر طرفندن اجرا بيورلمشدر. اوغللرى محمد ويحيى وعبدالله (حره) وقعه‌سنده شهيد اولمشلردر. انس بن مالك ثابت بن قيسدن بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — (ثابت بن قيس بن الخطيم) دخى صحابه‌دن وانصاردن اولوب، پدرى شاعر ايدى. وعهد نبوتدن اول شركك اوزره وفات ايتمشدى. ثابت جمل وصفين ونهروان وقعه‌لرنده معيت حضرت مرتضاده بولنوب، معاويه‌نك زمان سلطنتنده ارتحال ايتمشدر. بونك دخى عمر ومحمد ويزيد اسملريله اوچ اوغلى (حره) وقعه‌سنده شهيد اولمشلردر. (عدى) اسمنده ديكر بر اوغلى دخى رواة ثقاتدندر.

ثابت بن مخلد صحابه‌دن اولوب، حره وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

— ثابت بن مسعود وثابت بن معبد وثابت بن المنذر اسملريله صحابه‌دن اوچ ذات دخى بولنديغى مرويدر.

ثابت بن نعمان (ابو حية البدرى) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، مصرك فتحنده حاضر بولنمش، وكنديسندن بعض احاديث شريفه نقل اولنمشدر.

ثابت بن نعمان (ابو الصباح) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وخيبر وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثابت بن وديعه (ابو سعد) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، پدرى وديعه ودها طوغريسى يزيد بن وديعه منافقيندن ايدى. صاحب ترجمه بعده كوفه‌ده اقامت، وبعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر.

ثابت بن وقش صحابه‌دن وانصاردن اولوب، احد غزاسنده، پك اختيار اولديغى حالده، شهيد اولمشدر.

ثابت بن هزال صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده وسائر غزواتده حاضر بولنمش؛ ويمامه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثابت بن يزيد (ابو اسيد) صحابه‌دن اولوب، اياغنك حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك دعاسيله شفاياب اولديغى مشهور، وكنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

ثاقب بخارالى بر شاعر اولوب، شو بيت جملهٔ اشعارندندر.

قدم ببحر خطرناك عشق ماندم وآخر
كمر زموج وكلاه از سر حباب كرفتم

— هندستان شعرا وكبراسندن دخى بو اسمله برى اولوب، ١٢٢٩ تاريخنده بنارسده وفات ايتمشدر. شو ايكى بيت جملهٔ اشعارندندر:

ازپشت فلك برشده دوخانهٔ زين باش
باسير و تماشاى جهان خانه نشين باش
بر مائدهٔ اهل دول دست ميندار
از مكسب خود قانع يك نان جوين باش

ثاقب (شيخ مصطفى —) مشايخ مولويه‌دن وشعرادن اولوب، كوتاهيه دركاهنك پوست نشينى ايدى. عن اصل ازميرلى اولوب، كوپريلى زاده مصطفى پاشانك دائره‌سنده تربيه اولنمش؛ وبعده ادرنه‌يه كيدوب، طريق مولويه‌يه انتساب ايتمش ايدى. مؤخراً قونيه‌يه كيدرك، بر مدت آستان پيرده خدمت ايتدكدن صكره، كوتاهيه خانقاهى مشيختنه نصب اولنمشدى. ١١٤٨ ده ارتحال ايتمشدر.

مرتب دیوانی وعرفای مولویه مناقبنی جامع بر سفینه‌سی واردر.

— بو اسمله دیکر بر شاعر دخی واردر، که عن اصل انقره‌لی اولوب، اندرون همایونده تربیه کورمش؛ و١٢٥٨ده وفات ایتمشدر. کوزل شرقیلری وبعض اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

کون کورمدی دورنده اوماهك دخی ثاقب
استرینسه دل دوریـنی مزداد نندر

ثاقب افندی { (حکیم —) عن اصل آخسخه‌لی اولوب، درسعادته بالورود، ارغاد بازارنده کائن قره مصطفی پاشا مدرسه‌سنده تحصیل علوم، وفن طبك تعلیله دخی اشتغال ایتمشیدی. اکمال تحصیلدن صکره سلیمانیه جامع شریفی مقابلنده‌کی متروك (طبخانه) ده تعلیم فن طب ایله مشغول اوله‌رق، ١٢٦٩ ده ١٢٠ یاشلرنده وفات ایتمشدر. بعض اشعاری دخی واردر.

ثالس { [«تالیس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ثانی { شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر: برنجیسی سلطان بایزید خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، فوق العاده حسن و جماله مالك اولمغله، یوسف ثانی دینمکله شهرت بولدیغندن، ثانی تخلص ایدردی. عشاقندن بری قیصقانوب، کندیسنی کنج یاشنده قتل ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

دلربالر دلا بنم نه مدر
نور دیده‌م سرور سینه‌مدر

— ایکنجیسی سلطان مراد خان ثالث دوری شعراسندن اولوب، استانبولده قول اوغلی طائفه‌سنه منسوب ایدی. کنجلکنی عیش وعشرتله کچیرمش ایسه‌ده، بعده توبه ایتمشدی. ایران شعراسنك وعلی‌الخصوص علی شیر نواینك اشعارینی چوق تتبع ایده‌رك، شعرده کسب ملکه ومهارت ایتمشدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

کوکل مرآتنی صوفی مجلا ایتسه‌ك اولمزمی
جمال یاری بو یوزدن تماشا ایتسه‌ك اولمزمی

ثانی { ملوك صفویه‌دن شاه‌عباس ثانینك شعرده قوللاندیغی مخلصدر. [ترجمهٔ حالیچون «عباس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] شو رباعی جمله‌ٔ اشعارندندر:

از هجر توام تودیده خون میکردد
احوال دلم بی تو زبون میکردد
ای دوست اکر ترابیبند ثانی
برکرد سرت ببین که چون میکردد

ثانی خان { هندستان شعراسندن وهمایون واکبر شاه دوری امراسندندر. شو بیت اونکدر:

ای رسم توآزار من وقاعده بیداد
بیداد ازین رسم وازآن قاعده فریاد

ثاوذرس { و ثاوذوسیوس و ثاوفرسطس [«تئودور، تئودوسیوس وتئوفراست» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

ثبات { (میر محمد عظیم) هندستان شعراسندن اولوب، ثابت مخلصیله تخلص ایدن میر محمد افضلك اوغلیدر. ١١٢٢ تاریخنده اله‌آبادده طوغوب، ١١٦١ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

بخت بد کر برد ازکوی توام سوی بهشت
پرسم ازحور که آن سایهٔ دیوار کجاست

ثبیه { (بنت یعار) صحابیاتدن فضل ودرایتله مشهوره بر خاتون اولوب، صحابهٔ کرامدن سالف‌الترجمه ابو حذیفه‌نك زوجه‌سی ایدی.

— ثبیه بنت‌الربیع، ثبیه بنت‌سلیط، ثبیه بنت ضحاك وثبیه بنت نعمان دخی صحابیاتدندر.

ثرثار { جزیره‌ده بر نهردر، که سنجار طاغندن نبعانله، جنوب شرقیه وبعده جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، یاغمورلر موسمنده دیجله فراته منصب اولور. سائر موسملرده قورویوب، بر طاقم میاه راکده براقیر.

ثرثور { ارانده وبرذعه قربنده بو اسمله ایکی نهر اولوب، برینه بیوك ودیکرینه کوچك ثرثور دینديکنی یاقوت حموی بیان ایدیور. برذعه خرابه‌لری قربندن کچن وکوکچه‌کولنه دوکیلن نهرك خریطه‌لرده اسمی (ترتر) صورتنده ضبط اولنمشدر. بونك عینی اوله‌جغنده شبهه یوقدر. کوچکی دخی بونك بر شعبه‌سی اوللیدر.

ثرمه { صقلیه (یعنی سیچلیه) آطه‌سنده بر قصبه اولوب، قورباغه‌لرینك چوقلغیله وهواسنك حرارتیله مشهور اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر. (ترمینی) قصبه‌سنك عینی اولمسی ملحوظدر.

ثروان { (بن فزاره بن عبد یغوث) صحابه‌دن اولوب، حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزه وروده‌نده شو بیتی سویلمشدی:

الیك رسول‌الله خبت مطیتی
مسافة ارباع تروح وتغتدي

ثروت افندی { (عثمان —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. اندرون همایونده تربیه کورمش، و ۱۱۸۰ ده مرعشده وفات ایتمشدر. بر دیوانچه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

مکر کلك قدر اول طفل ابجد خوانك ای ثروت
جلی خطیله یازمش لوحهٔ رخسارینه تمت

ثریا پاشا { (مصطفی —) وزرای دولت علیه‌دن اولوب، ملك زاده خاندانه منسوب کرکجی عثمان پاشانك اوغلیدر. ۱۲٤۱ تاریخنده استانبولده تولد ایدوب، اکمال تحصیلدن صکره، باب عالیده دیوان همایون مضبطه اوطه‌سنه، و ۱۲٦٤ ده آمدئ دیوان همایون اوطه‌سنه مأمور اولمشیدی. قلم مذکور خلفاسندن ایکن، استعداد ودرایت فوق‌العاده‌سی حسبیله، بر قاچ فوق‌العاده ومهم مأموریتلره تعیین بیوریله‌رق، ازآن جمله روسیه قومیسیونه ریاست ایتمش، وپولیروز ماده‌سیچون مأموریت فوق‌العاده ایله کوندرلمش ایدی. بعده پارس سفارت سنیه‌سی باش کتابتنه وایکنجی قومیسرلك انضمامیله مملکتین قومیسیونی باش کتابتنه نصب اولنمشدی. ۱۲۷۵ ده روم ایلی بکلربکیلکی رتبه‌سیله قدس شریف متصرفلغنه ومأموریت فوق‌العاده‌سنه تعیین بیوریله‌رق، جنت مکان سلطان عبدالعزیز خانك جلوسندن صکره ۱۲۸۰ ده ینه مأموریت فوق‌العاده انضمامیله حلب والیلکنه نقل ورتبهٔ وزارته ترفیع بیورلمشدر. زور قطعه‌سنه قوهٔ عسکریه ایله کیروب، اعادهٔ امنیت واسایشه وعشایر عربانی دائرهٔ اطاعته ادخاله وزور متصرفلغنی تشکیل ایله، نفوذ حکومتك اورالرده جاری اولمسنه موفق اولمش؛ وبونك اوزرینه برنجی رتبه مجیدی نشانیله تلطیف بیورلمشدر. ۱۲۸۳ تاریخنده آیدین والیلکنه نصب اولنه‌رق، بر سنه‌یه قریب ولایت مذکوره‌یی اداره ایله، بر قاچ آی دخی درسعادتده معزول قالدقدن صکره، ۱۲۸۵ ده احکام عدلیه اعضالغنه وبر قاچ کون صکره خداوندکار والیلکنه، وینه اوسنه درسعادته جلبله، یکی تشکل ایدن شورای دولتك داخلیه دائره‌سی ریاستنه نصب اولنمشدر. ۱۲۸۸ ده ثانیاً حلب والیسی اولوب، بر سنه صکره، یکی تشکیل اولنان قدس والیلکنه نصب، وآلتی بچق آی صکره ثانیاً آیدین ولایتنه نقل بیورلمشدر. ۱۲۹۳ ده آنقره والیسی اولوب، جلوس همایون حضرت عبدالحمید خانیده آنقره والیسی اولدیغی حالده، ۱۲۹۵ ده، کوریلن لزوم اوزرینه، سیواس والیلکنه نقل بیورلمش؛ و ۱۲۹٦ سنه‌سی شعبانده سیواسده ارتحال ایلمشدر. عالم، ادیب، محب علما وترقیپرور بر ذات اولوب، لسان عثمانیه‌ده ایی کاتب ومنشی اولدیغی کبی فرانسزجه‌ده دخی اقتدار قلمیه‌سی وار ایدی. بولندیغی ولایتلرده خیلی اصلاحاته وبعض آثار برانغه موفق اولمشدر.

ثریاجاه { هندستانده اوده حکمدارلرندن محمد علی شاهك مخاصیدر. [«امجد علی شاه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ثعالبه { مغربده جزایر جهتنده ساکن بولنمش بر عرب قبیله‌سنك اسمی اولوب، بونلر ثعلب بن بکر بن صفیره منسوب ایدیلر. بونلر وانشریش طاغلرنده ساکن، سالف الذکر بنی توجین قبیله‌سنك رئیسی محمد بن عبدالقوی کندیلرینی مغلوب ایدوب، وطنلرندن اخراج ایتکله، مغرب اقصایه کیده‌رك، بر مدت کندی رئیسلرینك تحت اداره‌سنده وبنی مرین حکمدارلرینك تحت حمایه‌سنده یاشادقدن صکره، سکزنجی قرن هجریده ابو حو یغمراسنی کندیلریله ایتدیکی حروب متعدده بوقبیله‌یی بسبتون محو ایتمشدر.

— خوارجدن دخی بو اسمله بر فرقه واردر.

ثعالبی { (ابو منصور عبدالملك بن محمد بن اسمعیل النیسابوری) مشاهیر علما وادبادن اولوب، ۳۵۰ تاریخ هجریسنده نیسابورده طوغمش، و ٤۲۹ ده وفات ایتمشدر. نظم ونثرده زمانك فریدی اولوب، تألیفاتی شرق وغربده شهرت بولمشیدی. تیلکی پوستندن کورك اعمالیله مشغول اولدیغندن، ثعالبی لقبیله شهرت بولمشدر. کندیسی هرنه قدر نیشابورده تولد ونشأت ایتمش ایسه‌ده، اولاد عربدن بولنمشدر. آثارینك اك بیوك واك مشهوری «یتیمة الدهر فی محاسن اهل العصر» عنوانیله یازدیغی کتابدر، که ٤ بیوك جلددن مرکب اولوب، عصرینك مشاهیر شعراسنك تراجم احوالی واشعار منتخبه‌لرینی جامع بر اثر قیمتداردر. بو کتاب اخیراً دمشق شامده (مطبعهٔ حفنیه) ده طبع ونشر اولنمشدر. «یتیمة الدهر» هارون منجمك «البارع فی اخبار الشعرا» عنوانلی کتابنك ذیلی حکمنده اولدیغی

كبي، بوكا دخي باخرزي طرفندن «دمية القصر وعصرة اهل العصر» وعماد الدين اصفهاني طرفندن «خريدة القصر وجريدة اهل العصر» وابو المعالي سعدوراق طرفندن «زينة الدهر» عنوانلريله بر برينى متعاقب برقاچ كوزل ذيل يازلمشدر. بوندن ماعدا ثعالبينك «فقه اللغه»، «سحر البلاغه»، «سر البراعه»، «من غاب منه المطرب»، «مونس الوحيد»، «شئ كثير» و«يتيمة اليتيمه» عنوانلريله برقاچ تأليفات ادبيه‌سی واردر. اشعاری دخی كوزل ومقبول اولوب، شو ایکی بیت اوجمله‌دندر:

لما بعثت فلم توجب مطالعتى
وامعنت نار شوقى فى تلهبها
ولم اجد حيلة تبقى على رمقى
قبلت عينى رسولى اذ رآك بها

ثَعلَب (ابو العباس احمد بن يحيى) مشاهير نحويوندن وائمهٔ كوفيوندن اولوب، ادبيات عربيه‌ده وحفظ اشعار واخبار عربده‌کی ید طولاسيله شهرت بولمشدر. سوزی سند حكمنده اولغله، زمانك ادباسی هر طرفدن كنديسنه مراجعت ايده‌رك، حل شبهه ايدرلردی. برقاچ تأليفی واردر. اواخر عمرنده قولاقلری صاغر اولمشیدی. ٢٩١ تاريخنده ٩١ ياشنده وفات ايتمشدر.

ثعلبه بن ابی بلتعه صحابه‌دن اولوب، وقت سعادتده صغير السن اولديغندن. اكثر صحابهٔ كرامدن روايت احاديث شريفه ايتمشدر.

ثعلبه بن ابی رقيه (اللخمى) صحابه‌دن اولوب، فتح مصرده حاضر بولنمشدر.

ثعلبه بن ابی مالك القرظی (ابويحيى) صحابه‌دن اولوب، بنی قريظه قبيله‌سنك امامی ايدی. كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

ثعلبه بن جذع صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وطائف وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثعلبه بن حاطب صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وحضرت عثمانك دور خلافتنده وفات ايتمشدر. كنديسی استحصال مال ايچون حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك دعاسنی استرحام ايدوب، مطلوبی اسعاف اولنغله، دعای حضرت پيغمبری تأثيريله مال فراوانه وكليتلی بر قويون سوريسنه مالك اولدقدن صكره، معيت حضرت نبويده نماز قيلمغی ترك ايله، قويونلريله اشتغاله باشلامش؛ وصدقه آيت كريمه‌سی نازل اولدقده، جانب رسول الله (صلعم) دن اخذ صدقه ايچون كوندريلن ايكی ذاته رد ايله جواب ويرمش؛ وبونك اوزرينه حقنده «ومنهم من عاهد الله لئن آتانا من فضله الخ» آيت كريمه‌سی نازل اولمشدر. بونی ايشيتديكنده نزد پيغمبری‌يه شتاب ايله، صدقه‌سنی تكليف ايتمش ايسه‌ده، قبول بيورلمامش؛ وحضرت ابوبكر وعمر (رضهما) زماننده دخی صدقه‌سنك قبولی ميسر اوله‌میوب، حضرت عثمان زماننده دخی كنديسی هلاك اولمغله، صدقه‌سنی قبول ايتديرمكه موفق اوله‌مامشدر. حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمز بونك قويونلريله اشتغالندن طولايی جامعه دوامدن كسلديكنی وكرك صدقه اعطاسنه عدم رضاسنی ايشيتدكلرنده، مكرراً «ياويح ثعلبه ياويح ثعلبه» بيورمشلردر.

ثعلبه بن حكم صحابه‌دن اولوب، خيبر غزاسنده حاضر بولنمش، ومؤخراً بصره وبعده كوفه‌ده ساكن اولمش ايدی. كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

ثعلبه بن زهدم (التميمى) صحابه‌دن اولوب، بعده كوفه‌ده ساكن اولمشيدی. بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر.

ثعلبه بن سعد (ياخود بن ساعده) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثعلبه بن سعيه وثعلبه بن سلام. صحابه‌دن اولوب، قبل الاهتدا يهودی المذهب ايديلر. «ليسوا سواء من اهل الكتاب امة قائمة الخ» آيت كريمه‌سی بونلر ايله عبد الله بن سلام واسيد بن سعيه حقنده نازل اولمشدر. برنجيسی حيات رسول الله (صلعم) ده وفات ايتمشدر.

ثعلبه بن صعير (ياخود بن ابی صعير) كنديسی واوغلی عبد الله صحابه‌دن اولوب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر.

ثعلبه بن عبد الرحمن صحابه‌دن وانصاردن اولوب، خدمت رسول الله (صلعم) ده بولنمشدر. روايته كوره بر

كون حضرت فخر كائنات افندمز كنديسنى بر ايش ايچون انصاردن بر ذاتك خانه‌سنه اعزام بيوردقلرنده، قپودن اوذاتك زوجه‌سنك يقانمقده اولديغنى كورمش، وكنديني ضبط ايده‌ميوب، دفعاتله باقدقدن صكره، بو حركتنك حضرت پيغمبره وحى ايله معلوم اوله‌جغنى دوشونه‌رك، خوف وندامتندن طاغلره قاچمش؛ وقرق كون غيبوبتدن صكره، توبه‌سنك عندالله قبول بيورلديغى تبشير اولنغله، بولديريلوب، نزد حضرت نبوى‌يه كتيرلمش؛ وآز مدت صكره خسته‌لنوب، ارتحال ايتمشدر.

ثعلبه بن عمرو { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدرغزاسنده حاضر بولنمش؛ وحضرت عمر (رضه)ك عهدخلافتنده ابوعبيدة الثقفينك معيتنده جسر مدائن محاربه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثعلبه بن غنمه { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر وعقبه‌غزالرنده حاضر بولنمش، ومعاذبن جبل وعبدالله بن انيس ايله برابر بنى سلمه صنملرينى شكست ايلمشدر. خندق وبر روايتده خيبر وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثعلبه بن وديعه { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، تبوك وقعه‌سنده حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه مخالفت ايدنلرك بريدر. بونلر بعده توبه ايدوب، كنديلرينى باغلايه‌رق، نفسلرينى ومالليرينى حضور پيغمبرى‌يه عرض ايتمكله، توبه‌لرى قبول بيوريله‌رق، حقلرنده «وآخرون اعترفوا بذنوبهم خلطوا عملاً صالحاً وآخر سيئاً الخ» آيت كريمه‌سى نازل اولمشدر. رفيقلرى ابولبابه، اوس بن خذام، كعب بن مالك، مراره وهلال بن اميه‌در.

ثعلبى { (ابو اسحق احمد بن محمد) مشاهيرفقها ومفسريندن اولوب، نيشابورده طوغمش، و٤٢٧ تاريخنده وفات ايتمشدر. مشهور ومتداول بر تفسير شريفيله بر تاريخ انبياسى و«تاج‌العرائس» عنوانيله دخى بر تأليفى واردر.

ثعلبيه { مكهٔ مكرمه‌دن كوفه‌يه كيدن طريقده شقوق ايله خزيمه آره‌سنده واقع بر منزلدر.

ثُعَيلب { مشاهير منجمين اسلامدن ابن دهان فخرالدين ابو شجاعك لقبيدر. [«ابن دهان» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

ثغر { «حدود» ديمك اولان بو اسمى جغرافيون عرب ممالك اسلاميه‌نك حدودنده بولنان بعض بلاده اطلاق ايتمشلردر. (ثغر الشام) آطنه جهتنه، (ثغر الجزيرة) مرعش وملاطيه طرفلرينه، (ثغر ماوراء النهر) تركستانك شرق شمالى جهتنه، (ثغر الاندلس) دخى اسپانيانك قسم شماليسنه ديرلردى.

ثقب { (ياخود ثقيب) بن فروه صحابه‌دن وانصاردن اولوب، احد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. انصارك انسابنه واقف ايدى.

ثقف بن عمرو { صحابه‌دن وقريشدن اولوب، ايكى برادريله برابر بدر غزاسنده بولنمش؛ وخيبر وبر روايتده احد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

ثقفى { (ابو عبدالملك) مشاهير اطباى اسلامدن اولوب، اندلس ملوكندن ناصر ومستنصرك خدمت طبابتنده بولنمشدر. علوم رياضيه ومهندسلكده دخى يد طولى صاحبى ايدى. طويال اولوب، اواخر عمرنده كوزلرينه دخى عمى طارى اولمشيدى.

ثقيف { قبائل عربدن برقبيله اولوب، طائف شهريله جوارلرنده ساكن ايديلر. بونلر بر خيلى وقت بنى عامره جزيه‌كذار اولدقدن صكره، مملكتلرينى تحصين ايدوب، بنى عامره مقاومتله، جزيه‌دن قورتلمش؛ وبعده (احلاف) و(بنى مالك) اسملريله ايكى شعبه‌يه منقسم اولوب، بينلرنده خيلى محاربه‌لر وقوع بولمشيدى. ابو طالبك وفاتندن صكره حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمز قريشه قارشى ثقيف قبيله‌سندن استمداد بيورمشلرديسه‌ده، بونلر رد ايله جواب ويرمشلردى. هوازن غزاسنده بنى ثقيفدن يتمش كشى قتل اولنه‌رق، قصورى طائفده تحصن ايتمكله، يكرمى كون قدر محاصره بيوريلوب، بعده يوللرى قطع اولنغله، عرض اطاعته وقبول اسلامه راضى اولمش، و(لات) اسمنده‌كى صنم كبيرلرينى شكست ايلمشلر ايدى. حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزك ارتحالندن صكره قبائل عرب ارتداد طريقنه صاپدقلرنده، ثقيف قبيله‌سى بونلره اويميوب، عهد وايمانده ثبات ايتمشدى. بو قبيله‌دن برچوق علما وشعرا وسائر مشاهير ظهور ايتمشدر.

ثمامه بن اثال { (الحنفی) صحابه‌دن اولوب، یمامه قبائلندن بنی حنیفه قبیله‌سنه منسوب ایدی. قبل الاهتدا اسیر دوشوب، اوچ کون صره ایله جانب رسوالله (صلعم) دن اسلام تکلیف بیورلدیغی حالده، قبول ایتمه‌مش؛ وبعده عفو بیوریلوب، کیتدکدن صکره، عودت ایده‌رك، ارادتیله دین اسلامی قبول ایتمشیدی. مسیلمهٔ الکذابك خروجنده، یمامه خلقی بوکا تبعیتله، ارتداد ایتدکلری حالده، صاحب ترجمه قبیله‌سی بنی حنیفه‌دن برچوق آدملری مسیلمه‌یه تبعیتدن منع، وبونلرله جانب رسول‌الله (صلعم) دن ارسال بیوریلان علاء بن الحضرمی‌یه امداد ایده‌رك، مسیلمه‌نك انهزامنی موجب اولمشدی. بعده بو سببدن طولایی بنی قیس طرفندن شهید ایدلمشدر. — (ثمامه بن ابی ثمامه الجذامی) و (ثمامه بن بجاد العبدی) و (ثمامه بن حزن القشیری) دخی صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشلردر.

ثمامه بن اشرف { (النمیری) فرق معتزله‌دن (ثمامیه) اسمیله معروف بر فرقه‌نك رئیسی اولوب، معرفة اللهك ضروری اولدیغنی، ویهود ونصاری ومشرکینك بهائم قبیلندن اولوب، روحلری بقا بولمیه‌جغنی، ومجازات ومکافاتلری اولمیه‌جغنی وسائر بوکبی بر طاقم اعتقادات غریبه قبول ایدیوردی.

ثمامه بن عدی { صحابه‌دن و قریشدن اولوب، حضرت عثمان (رضنه) ك خلافتنده شامده‌کی صنعا والیسی ایدی. مهاجریندن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش اولدیغی دخی مرویدر.

ثمانین { موصلك اوست طرفنده جزیرهٔ ابن عمر قربنده وجبل جودی اتکنده بر کوچك قصبه اولوب، طوفاندن صکره حضرت نوح (عم) له قورتیلان سکسان کشینك بورایه چیقدقلری مروی اولدیغندن، بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

ثمانینی { (ابوالقاسم عمر بن ثابت الضریر) مشاهیر نحویوندن اولوب، آنف البیان ثمانین قصبه‌سندن ایدی. نحوه وادبیات عربیه‌یه دائر بر چوق تألیفات مقبوله‌سی واردر. ٤٨٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. — (ابوحفص عمر بن حضر ثمانینی) دخی مشاهیر محدثیندندر.

ثمد الروم { شام ایله مدینهٔ منوره آره‌سنده بر محلدر.

ثمود { عرب بائده قبائل قدیمه‌سندن بر قبیله اولوب، حجاز ایله شام آره‌سنده ساکن ایدیلر. قرآن کریمده عاد، جدیس وطسم قبائلی صره‌سنده ذکر اولنمشدر. عرب مورخلرینك روایتنه کوره، بونلر ثمود بن جاثر بن ارم بن سام بن نوح (عم)ه منسوبدرلر. هر حالده قوم ثمود اولدقچه متمدن بر قوم اولوب، طاشدن جسیم بنالری حاوی شهر وقصبه‌لری، وقیالرده اویلمش مصنع مغاره‌لری وار ایدی. بونلر عبدهٔ اصنامدن اولوب، کفر وشرك ایچنده بولندقلرندن، جناب حق ایچلرندن صالح (عم)ه نبوت ویروب، نبی مشارالیه قومنی عبادةالله‌ه دعوت ایتمش؛ وقیادن دوه چیقارمق کبی معجزه ایله نبوتنی اثبات ایتمش ایسه‌ده، اکثری ینه کفرده اصرار ایدوب، نهایت حضرت صالحك دوه‌سنی دخی اتلاف ایتدکلرندن، سمادن صاعقه کبی بر صدای مدهش ظهوریله، کوکسلری ایچنده یورکلری قطع اولنه‌رق، هلاك اولمشلردر. حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمز قوم ثمودك مملکتنی تشریف بیوردقلرنده، اصحابنه بو مملکته دخولی وصویندن ایچمکی منع بیورمشلردی.

ثنا { (شیخ هبةالله) کشمیر شعراسندن وشیخ علی حزین لاهیجانی شاکردانندن اولوب، اون ایکنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

شرم ز آرزوکه یارم بسر بالین کفت
سخت جانی که هنوزت نفسی می آید

ثناءالله { (مولانا —) هندستان علماسندن اولوب ٩٤٦ تاریخلرنده (پانیپات) قاضیسی ایدی. «تفسیر مظهری» عنوانیله بر تفسیر شریفی و «السیف المسلول» عنوانلی بر کتابیله سائر بعض تألیفاتی واردر.

ثنائی { شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر: برنجیسی مغنیسالی اولوب، شهزاده سلطان مصطفانك شهر مذکورده اقامتلرنده خدمتلرنده بولنمش، وبعده معیتلرنده آماسیه‌یه کیتمشیدی. «ومقصود»ه بر شرح دخی یازمشدر. شو بیت اونکدر:

خط رخساری غممدن اولدم اول سنکین دلك
اهل درد ایتسون غبار جسم زردم مرده سنك

— ایکنجیسی بالیکسریلی اولوب، اسمی محمددر. بعض قاضیلقلرده بولنمشدر. علم وفضیلیله وحسن اخلاقیله شهرت بولمشیدی. مرتب دیوانی و «روضة-الابرار» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

اویانمز شمع اقبالم کورنمز اول قمر طلعت
بنی بوقاره کونلرده قویان بخت سیاهمدر

ثنائی (خواجه حسین بن عنایت میرزا) ایران شعراسندن اولوب، ملوك صفویه‌دن ابراهیم میرزانك خدمتنده بولنمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

زمان بیمهر وکینی دشمن ودلدار مستغنی
مرا بر آرزوهای ثنائی خنده می آید

ثنائی (خواجه حسین بن غیاث‌الدین) ایران شعراسندن اولوب، اکبر شاه زمانده هندستانه رحلت، و ۹۹۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر.

— ثنائی مخلصیله ایران شعراسندن دیکر بری‌دخی اولوب، « باغ ارم » عنوانیله بر منظومه‌سی واردر.

ثوبان بن بجدد (ابو عبدالله) صحابه‌دن و حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك آزادلیلرندن اولوب، عن‌اصل یمنده‌کی حمیر قومندندر. سفر وحضرده معیت حضرت پیغمبریده بولنوب، فخر عالم افندمزك ارتحالندن صکره شامه هجرتله، رمله‌ده، بعده مصرده ونهایت حمصده اختیار اقامت، و ٥٤ تاریخنده حمصده وفات ایتمشدر. فتح مصرده حاضر بولنمشدر. کندیسندن بر چوق احادیث شریفه منقولدر. — ثوبان اسمیله صحابه‌دن دیکر بر ایکی ذات دخی بولندیغی مرویدر.

ثور بن تلیده وثور بن عزره وثور سلمی صحابه‌دندر.

ثوری (ملا علی) ایران شعراسندن اولوب، بر رباعینك بیت اولی اولمسی محفوظ اولان شو بیت اونکدر:

تاکی بمن آزار وجفا خواهی کرد
باغیر برغم من وفا خواهی کرد

ثویبه مرضعات حضرت سیدالثقلیندن اولوب، عن اصل ابولهبك جاریه‌سی اولدیغی حالده، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك ولادتی افندیسنه تبشیرنده، آزاد اولمش ایدی. حضرت حمزه(رضه)ی دخی‌ارضاع ایتمشدی. اسلامنده اختلاف واردر.

ثیابی اونیجی قرن هجری شعرای عثمانیه-سندن اولوب، مرزیفونلیدر. ترزیلك صنعتیله مشغول اولدیغندن، بو مخلصله تخلص ایتمشدی. کندیسی امی ایسه‌ده، طبیعت شعریه‌سی غالب اولوب، کوزل اشعاری واردر. شو بیت اوجله دندر:

الفلر سرو ورنکین کل کبی سینه‌مده داغم وار
محبت سبزه زارنده ینه بر تازه باغم وار

(باب الثانك صوکی)

ج

(باب الجیم — فصل الالف الخ)

جآن { (Gèants) یاخود کیغاس ویا کیغا (Γήγας) (ج) ایله (غ) و (ك) فارسی آره‌سنده‌کی قرب مخرج حسبیله السنهٔ مختلفه‌ده مختلف صورتده تلفظ اولنان بو اسم امم قدیمه عندنده بر نوع جن وعفریته وجثه وقامتلری درجهٔ افراطده اولان بعض اقوام موهومه‌یه ویریلیردی. عربیده‌کی (جن) و (جان) اسملرینك دخی بو کلمه ایله مناسبت لفظیه و معنویه‌سی ظاهردر. ابوالشعرا اومیروس (کیغا) لرك ایلیریاده (کراونوس) طاغلرینك اوته‌سنده ساکن بولندقلرینی بیان ایتدیکنه باقیلیرسه، اسکی یونانیلری قامتلریله قورقوتوب بویله خیاللر کورمکه مجبور ایدنلر حالا بوکون (کیغه) دینلن یوقاری آرناؤدلق اهالیسی اوله‌جغنده شبهه قالماز.

جابان { (ابومیمون) صحابه‌دن اولوب، اوغلی میمون کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

جابر اندلسی { (شمس الدین) اندلس علما وادباسندن وفقهاء مالکیه‌دن اولوب، ادبیاته متعلق اولان بعض آثار منظومه‌سنی جامع بر کتاب پارس کتبخانه‌سنده ۱۰۵۶ رقیله مرقم اولەرق موجوددر.

جابر بن ابی سبره { (الاسدی) صحابه‌دن اولوب، بعده کوفه ـ ده ساکن اولمشیدی. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جابر بن ابی صعصعه { صحابه‌دن ومازن بن نجار قبیله ـ سندن اولوب، قیس، حارث وکلاب اسملریله اوچ برادری وارایدی. (بئرمعونه) وقعه‌سنده شهیداولمشدر.

جابر بن ازرق { (الغاضری) صحابه‌دن اولوب، بعده حمصده ساکن اولمشیدی. کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

جابر بن اسامه { (ابوسعادالجهنی) بودخی صحابه‌دن اولوب، حجاز ـ لیلر صره‌سنده مذکوردر. کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

جابر بن حیان { (ابوموسی) مشاهیر حکمای عربدن اولوب. فن کیمیانك موجدی حکیمنده‌در. ترجمهٔ حالی تمامیله معلوم ومضبوط دکلدر. بر روایتده طوسلی ودیکر برروایتده حرانلیدر. حرانلی عد ایدنلرك بعضلری سابئین مذهبنده وسنانك اوغلی وبتانینك پدری اولدیغنی دخی ادعا ایدرلر. هجرت نبویه‌نك ۱۶۰ تاریخلرنده وفات ایتمش اولدیغی مظنوندر. علم کیمیایی بر روایتده امام جعفر صادقدن ودیکر بر روایتده خالد بن یزید بن معاویه‌دن اخذ ایتمشدر. بو فنده ۵۰۰ قدر تألیفاتی اولدیغی مرویدر. بونلرك بعضلری موجود اولوب، آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. کاتب چلبی «الخالص» و «کتاب الخواص» عنوانلریله ایکی تألیفنی ذکر ایدیور. هرنه قدر جابرك اشتغال ایتدیکی کیمیا سائر معادنی وبعض نباتاتی آلتونه تحویل ایتمك امل حریصانه‌سنه مستند اولان معهود کیمیای باطل ایسه‌ده، بونك تجربیات وتجاربی صره‌سنده معادنك ترکیب واذابه‌سنه واحجار ونباتاتك احوال وخصایصنه متعلق بر چوق اسرار وحقایقه واقف اولوب، بونلری کتابلرینه درج ایتمش اولمغله، کیمیای صحیحه دخی پك چوق خدمتلر ایتمش، وبوفنك بحق موجد وواضعی اولمشدر. بعضلری علم جبرك دخی موجدی صاحب ترجمه اولدیغنی وبو علمك بونك اسمیله تسمیه اولندیغنی التزام ایتمشلرسه‌ده، بونی اثبات ایده‌جك دلائل مفقوددر. جابرك بر شخص موهومدن عبارت اولدیغنی ادعا ایدنلر دخی واردر.

جابر بن خالد { (بن مسعود بن عبدالاشهل الانصاری الخزرجی) صحابه ـ دن اولوب، بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمشدر.

جابر بن زید { [«ابوالشعثاء» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جابر بن سفیان { (الانصاری الزرقی) صحابه‌دن اولوب ،

حضرت عمر (رضه) لك زمان خلافتنده ارتحال ایتمشدر.

جابر بن سلیم { (ابوجری التمیمی) صحابه‌دن اولوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمشیدی. ابن سیرین كندیسندن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. بعض كتب حدیثده سلیم بن جابر صورتنده مضبوطدر.

جابر بن سمره { (ابو خالد یاخود ابو عبدالله عامری) صحابه‌دن اولوب، عشرهٔ مبشره‌دن سعد ابن ابی وقاص حضرتلرینك همشیره‌سی خالده بنت ابی وقاصك اوغلیدر. بعده كوفه‌ده بر خانه یاپدیروب، اوراده ساكن اولمش، وبر روایتده بشر بن مروانك كوفه والیلكی زماننده بر روایتده دخی ٦٦ تاریخنده ومختارك عهدنده وفات ایتمشدر. كندیسندن بر چوق احادیث شریفه منقولدر.

جابر بن طارق { (ابو حكیم الاحمسی) صحابه‌دن اولوب، بعده كوفه‌ده ساكن اولمشیدی. بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

جابر بن عبدالله { (ابن عمرو الانصاری السلمی) صحابه‌دن اولوب، عقبهٔ ثانیه غزاسنده، صبی اولدیغی حالده، پدریله برابر حاضر بولنمش؛ وبدر ایله احد غزالرنده حاضر بولندیغی مختلف فیه ایسه‌ده، دیكر اون سكز غزاده معیت حضرت رسول‌الله (صلعم) ده بولندیغی كبی، صفین وقعه‌سنده دخی معیت حضرت مرتضاده حرب ایتمشدر. آخر عمرنده كوزلرینه عمی طاری اولمشدی. عقبه وقعه‌سنده حاضر بولنانلرك اك صكره وفات ایدنی اولوب، ٧٤ وبر روایتده ٧٧ تاریخنده، ٩٥ یاشنده اولدیغی حالده، مدینهٔ منوره‌ده ارتحال ایتمش؛ وجنازه‌سی نمازینی مدینه والیسی بولنان حضرت عثمان بن عفان (رضه) لك اوغلی ابان قیلمشدر. كنیه‌سی ابوعبداللهدر. قسطنطینیه محاصره‌سنده یزید بن معاویه‌نك معیتنده بولنوب، بوراده شهیداً ویا اجل موعودیله وفات ایتدیكنه دائر بوراجه بر روایت اولندیغنه بناءً. قوجه مصطفی پاشا مرحومك طرفندن صاحب ترجمه نامنه بر جامع شریف ایله بر تربه بنا ایدلمشدر. آنجق مشارالیهك مدینهٔ منوره‌ده وفاتی محقق اولمغله برابر، صفین وقعه‌سنده حضرت علی (رضه) لك معیتنده بولنمسی دخی یزید بن معاویه‌نك معیتنه كیرمسنه منافی كورندیكندن، اكر حقیقةً قسطنطینیه سوری خارجنده صحابه‌دن جابر بن عبدالله اسمنده بر ذات وفات ایتمش ایسه، آتی الترجمه‌نك اولمسی محتملدر.

جابر بن عبدالله { (بن ریاب الانصاری السلمی) صحابه‌دن اولوب، عقبه وقعه‌سندن اول شرف اسلامله مشرف اولان انصارك برنجیلرندندر. بدر واحد وخندق وقعه‌لریله سائر غزواتده معیت حضرت رسول‌الله (صلعم) ده بولنمش، وبعض احادیث شریفه نقل وروایت ایتمشدر.

جابر بن عتیك { (الانصاری الاوسی) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده وسائر اكثر غزواتده معیت حضرت نبویده حاضر، وفتح مكه‌ده منسوب بولندیغی بنی معاویه رایتنی حامل بولنمشیدی. ٦١ تاریخنده ٩١ یاشنده وفات ایتمشدر. كنیه‌سی ابو عبدالله وبر روایتده ابوالربیعدر.

جابر بن منصور السكری { اطبای اسلامدن اولوب، ٣٦٠ تاریخلرنده موصلده كسب شهرت ایتمشدی. — بونك تورونك اوغلی (جابر بن موهوب بن ظافر بن جابر) دخی حذاق اطبادن اولوب، حلبده بولنمشدر.

جابَرس { اقصای مشرقده بر شهر اولدیغی، وطالوت ویاخود بخت نصر وقعه‌سنده اولاد موسی (عم) لك اورایه رحلت، واوراده پك چوق تكثر ایتمش اولدقلری، اسرائیلیاتدن منقول اوله‌رق، كتب عربیه‌ده مذكوردر. (جابلق) اسمنده دیكر بر شهر دخی اقصای مغربده فرض اولنه‌رق، بونده عاد قومنك وجابرسده ایسه ثمودك بقیه‌سی ساكن اولدقلری، وایكیسنده‌ده اولاد موسی (عم) دن آدملر بولندیغی مرویدر. اقصای مشرقدن اقصای مغربه‌دك معناسیله «من جابرس الی جابلق» دیرلر. بو شهرلرك موهوماتدن اولملری ملحوظدر.

جابَروان { آذربیجانده تبریزك قربنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جابلق [« جابرس » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جابیه سوریه‌ده حورانك شمالنده حولان ناحیه‌سنده ومرج‌الصفر قربنده بر قریه اولوب. حضرت عمر بن خطاب (رضه) خطبهٔ مشهوره‌سنی بو قریه‌ده ایراد بیورمشلردی. دمشق شامده (باب الجابیه) اسمیله بر قپو واردر.

جاپاره (Giapara) جاوه جزیره‌سنك ساحل شمالیسنده بر قصبه اولوب، همنامی اولان و ١٥٠٠٠ اهالیسی بولنان سنجاغك مرکزیدر.

جاپونیا یاخود جاپون (Japon) آسیاقطعه‌سنك منتهای شرقنده وچینك سواحل شرقیه‌سی قارشیسنده بر دولت اولوب، بر قاچ بیوك وبر چوق کوچك آطه‌دن مرکبدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — جاپونیایی ترکیب ایدن جزایرك بیوکلری ٣٢° ایله ٤٧° وکوچکلریله برابر ٢٦° ایله ٥٢° عرض شمالی و ١٢١° ایله ١٥٥° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٨٢ ٤١٨ مربع کیلومتره‌در. شرقاً وجنوباً بحر محیط معتدل ایله، شمال غربی جهتندن اوخوچق دکیزیله وقامچاتقه وپروزه بوغازلریله، غرباً جاپونیا دکیزیله . غرب جنوبی جهتندن دخی بحر اصفرله محاط و محدوددر . بحراً روسیه‌نك آسیا مالکیله. چین دولتیله وقوریا حکومتیله همحدود صایلور.

جزایری. بوغاز وکورفزلری. — جاپونیایی ترکیب ایدن جزایرك اڭ بیوکی (نیپون) جزیره‌سی اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢٦ ٥٨٢ مربع کیلومتره‌در. بونك شمالنده (یزو) وجنوبنده (سیقوق) و (کیوسیو) اسملریله دیکر اوچ بیوك جزیره واردر، که بونلرده اڭ بیوکی شمالده‌کی (یزو) آطه‌سیدر. (یزو) جزیره‌سنك شمال شرقی کوشه‌سندن سیبریانك قامچاتقه شبه جزیره‌سی برونه طوغری شمال شرقیه متوجهاً اوونك شکلنده (قوریله) اسمیله بر صره کوچك آطه‌لر اوزاندیغی کبی، (کیوسیو) جزیره‌سنك جنوبی کوشه‌سندن دخی (فورموزه) جزیره‌سنه طوغری ینه اوونك شکلنده و (لیوکیو) اسمیله بر صره کوچك آطه‌لر ممتد اولور. نیپونك شرق جنوبی جهتنده دخی (پانافیدین) و (بونیتسیا) اسملریله ایکی طاقم جزایر مجتمعه واردر. بونلردن بشقه بیوك جزیره‌لرك اطرافنده متفرق صورتده بر چوق آطه‌لر دخی واردر، که بونلرك اڭ بیوکلری: نیپونك غرب شمالیسنده واقع (سادو) ایله (کیوسیو) وقوریا آره‌سنده واقع (چوسیما) آطه‌لریدر. بیوك وکوچك اوله‌رق جاپونیایی ترکیب ایدن جزایرك مجموعی ٣٨٥٠ عددنده‌در.

(نیپون) ایله (یزو) آطه‌لری بحر محیط کبیرك اوکنه بر سپر تشکیل ایده‌رك، کندیلریله قوریا وروسیه‌نك النده بولنان سواحل آره‌سنده جاپونیا دکیزی نامیله داخلی بر دکیز حاصل ایدیورلر. جاپونیا جزایری بو دکیز ایله بحر محیط کبیر آره‌سنده اوچ بوغاز تشکیل ایدوب، بونلرك بری شمالده (یزو) جزیره‌سیله روسیه‌یه تابع ساحالین جزیره‌سی آره‌سنده‌کی (پروزه)، ایکنجیسی (نیپون) ایله یزو آره‌سنده‌کی (چونغر). اوچنجیسی دخی جنوبده نیپون ایله قوریا آره‌سنده واقع قوریابوغازلریدر. بونلرك اڭ واسعی اوچنجیسی اولوب، آره‌سنده ذکری سبقت ایدن (چوسیما) آطه‌لری بولنیور. (سیقوق) جزیره‌سی (نیپون) ك جنوبنده کائن بیوك بر کورفزك ایچنده واقع اولدیغی کبی، (کیوسیو) آطه‌سی دخی بونلرك ایکیسنه ده پك قریب بولندیغندن، بونلر دخی بینلرنده بر چوق بوغازلر تشکیل ایدیور. بیوك جزیره‌لرك جمله‌سی غیر منتظم اشکالده بولنوب، کرتی چیقنتیلری چوق اولمغله، جاپونیانك شبه‌جزیره‌لری، برونلری، کورفزلری، قویلری ولیمانلری پك چوقدر. بیوك آطه‌لر (جاپونیا) دکیزینی تشکیل ایتدکلری کبی، شمالده‌کی (قوریله) جزایر صغیره‌سی (اوخوچق) وجنوبده‌کی (لیوکیو) جزایر صغیره‌سی دخی بحر اصفری بحر محیط کبیردن تفریق ایدیورلر.

قوریله ولیوکیو جزایرینك دخی باشلیجه‌لری بروجه زیردر:

(قوریله)	(لیوکیو)
پاراموشیر	تانغه
اونقوتان	یوقونه
مالوآ	سان بوق
سیمو-یر	اوکینا دوآ
اوروپ	چوسان
تیوراپ	سان نان
قوناسیری	

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — بیوك جزیره‌لرك وعلی‌الخصوص (نیپون) ك بر چوق یوکسك

طاغلری اولوب، بو جزیرەنڭ بر اوجندن بر اوجنەدڭ طولاً بر سلسلهٔ جبال ممتد اولور، كه بو سلسلەنڭ سرمدی قارلرلە مستور ذروەلری وبركانلری پك چوقدر. بو بركانلر آرەدە صرەدە آتشلر پوسكورتەرك، شدتلی زلزلەلر تولید، وچوق دفعە بر طاقم شهر وقصبە وقریەلرڭ محوینی ایجاب ایدرلر. بو طاغلردن بعضیسی اورمانلرلە وبعضلری دخی تپەلرینەدڭ مزروعاتلە مستوردر. بو سلسلە نیپون جزیرەسنی ایكی مائلەیە تقسیم ایدوب، برینڭ صولری عمومیت اوزرە جنوب شرقیە طوغری جریانلە بحر محیط كبیره، ودیكرینڭ كیلر عمومیت اوزرە شمال غربیە طوغری آقەرق، جاپونیا دكیزینە دوكیلورلر. برنجی مائلەدەكی نهرلرڭ باشلیجەلری: (اوساقە) شهری ایچندن آقان (یودوقاوە)، قوتامی، فوسی، اومایری، تودە و (یدو) كورفزینە دوكیلن (تنغاوە) در. ایكنجی مائلەدەكیلرڭ اڭ بیوكیدە (سینانوغاوە) نهریدر. (سیقوق) جزیرەسنڭ اڭ بیوك نهری (توقوسیما) اولوب، (كیوسیو) جزیرەسندە دخی (توچیغاوە) نهری ذكرە شایاندر. (یزو) جزیرەسنڭ جبالی خیلی مرتفع اولدیغی كبی، برچوق نهرلری دخی اولوب، بونلرڭ اڭ بیوكلری: قاهورو، آقانیچ، آماو ایسیقاری نهرلریدر. جاپونیادە برچوق كوللر دخی بولنوب، بونلرڭ اڭ بیوكی (نیپون) جزیرەسندە و (اوساقە) شهرینڭ قربندە واقع (اوئیلز) كولیدر.

اقلیم وهواسی. — جاپونیا اقالیم معتدلەدن معدود اولوب، هواسی غایت كوزل وصاغلامدر. فصول اربعە تمامیلە حكملرینی اجرا ایدوب، مارتدن مایسڭ اورتەسنەدڭ سورن ایلك بهاری غایت لطیفدر؛ ایلولە قدر سورن موسم صیفدە حرارت رئومور حسابیلە ٢٧ درجەیە قدر چیقوب، بو موسمڭ ابتداسندە علی‌المعتاد یاغمورلر یاغملە، قوراقلغی پك سیركدر. صوڭ بهاری دخی پك لطیف اولوب، قیشین‌دە میزان الحرارە نادراً ٥ درجەدن آشاغی اینر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — نباتاتجە جاپونیا كرهٔ ارضڭ اڭ كوزل یری اولوب، قیرلری وعلی‌الخصوص باغچەلری اسملرینی بیلەبیلمدیكمز بیكلرجە چیچكلر وچیچك ویرر غایت كوزل آغاجلرلە مستوردر. بو آغاج وچیچكلرڭ كوزللكی وپارلاقلغی كورمكە محتاج اولوب، تعریفی ناقابل اولدیغی بو مملكتی كورن سیاحینڭ متفق علیهیدر. اراضیسی پك اوقدر منبت دكل ایسەدە، اهالیسی فوق‌العادە چالیشقان اولوب، علی‌الخصوص زراعتی پك ایلری‌یە كوتورمش اولدقلرندن، غیر مزروع هیچ بر قاریش یر براقیوب، هرنوع محصولات یتیشدیریلیر. هرنە قدر چایر ومرعالری آز اولمغلە، كوبرە ویرەجك حیوانات اهلیەلری كافی دكل ایسەدە، جاپونیالیلر صنعی كوبرەلر استحصالی خصوصندە پك ماهر اولوب، كوبرە اولەبیلەجك هیچ بر شیئی تلف ایتمەمك سایەسندە طوپراغە اكثریا سنەدە ایكی محصول ویردیرەرك، مثلا تشرین ثانیدە اكدكلری بغدایی مایس وحزیراندە بیچوب، یرینە پرنج اكرلر، وبونی‌دە تشرین اولدە بیچرلر. بغدای، آرپە، پرنج، داری وسائر حبوباتلە پاموق وسائر محصولاتڭ انواعی یتیشدیرلدیكندن، جاپونیالیلر اسكیدن بری كندی احتیاجلرینی كندیلری دفع ایدوب، خارجدن برشی ادخالندن مستغنی بولنمشلردر. هلە اشجار یتیشدیرمك صنعتی جاپونیادە دنیانڭ هریرندن دها ایلری اولوب، باغچە طوناتمغە یارایان چیچكلی وچیچكسز انواع اشجاردن بشقە سكود، قواق، چام، اخلامور وسائر بیلدیكمز اشجارڭ انواعیلە اقالیم حارەیە مخصوص بعض آغاجلر واشجار مثمرەدن پورتقال، اینجیر، جوز، كراز، طوت وسائرە آجاجلری پك كثرتلیدر، و طوت آغاجنە مشابە برنوع آغاج دها واردر، كە الیافندن كوزل بر نوع كاغد وبعض منسوجات اعمال اولنور. تفنە آغاجنڭ دخی انواعی بولنوب، برنوعندن كافور استحصال اولنور. چای آغاجلری دخی چوقدر.

جاپونیانڭ كندینە مخصوص حیواناتی چوق اولوب، بونلرڭ اڭ غریبی (كیرین) تعبیر اولنور درت آیاقلی وقنادلی بر حیواندر، كە اصلا ضرری اولمیوب، مزروعاتی وكوچك حیوانلری ازمەمك ایچون، پك دقتلە یورودیكندن، جاپونیالیلر بوكا برنوع قدسیت اسناد ایدرلر. حیوانات اهلیەسی آز اولوب، آتلری صغیرالجثەدر. صیغیرلری عادی ایسەدە، غایت جسیم واوركوجلی برنوع ماندەلری واردر. كوپكلری تویسز وچركین وكدیلری قویروقسزدر. حیوانات وحشیەدن كیك، طاوشان، تیلكی، آیی، میمون وسائرە ایلە كلیتلی قارە وصیچان ویلان بولنور. طیورە متعلق قرەقوش، شاهین،

قارغه، لكلك، پاپاغان، بلبل، چايرقوشى، چوللق، يبانى قاز واوردك وسائره واردر. نهرلرله سواحلنده باليقلرك انواعى كليتله بولنور. ايپك بوجكلرى پك چوق اولوب، كليتـله ايپك استحصال، واوروپايه ايپك بوجكى تخمى اخراج اولنور.

معادنى پك چوق اولوب، باقير، كوكورد، آلتون، كومش، دمير، قلاى، قورشـون، الوان مختلفه‌ده كهربا، بعض ذى‌قيمت طاشلر، بياض مرمر، پورسلين طوپراغى ونفط جاپونيانك بر چوق يرلرنده اخراج اولنور. معدن كورى دخى (كيوسيو) آطه‌سنده چيقار ايسه‌ده، جنسى عاديدر. آلتون وكومش معدنلرى بر وقتـدن برى منحصراً دولت طرفنـدن چيقارلمقده‌در. سواحلنده مرجان چيقار.

اهـاليسى، جنسيت ولسـان ومذهبلرى. — جاپونيانك اهاليسى ۳۸ ۱۵۱ ۲۱۷ كشيدن عبارت اولوب، پك آز مقـدار آوروپالى ايله شمال جهتنـده ساكن بعض مانچو وآينولردن بشقه جمله‌سى جاپون جنسيتنه منسوبدرلر. جاپونياليلر جزاير بحر محيط‌دن كلمش اوللرى محتمل اولان (آينو) جنيسـيتيله مغول عرقنك اختلاطندن حاصل اولوب، عموميت اوزره قصيرالقامه وصغيرالجثه آدملردر. قفالرى يـوجك ومدور اولوب، يـناق كيكلرى آز چـوق چيقنتيلى وبورونلرى باصيقجـه‌در. آنجق سيمالرى مغول وتاتار سيماسـندن دها دوزكونجه اولوب، ايچلـرنده يناق كيكلرى پك آزچيقنتيلى وبورونلرى يوكسك آدملر دخى بولنور. كوزلرى چينليلرك كيلر قدر دكل ايسه‌ده بر آز يوقارى‌يه مائلدر. رنكلرى عموميت اوزره اسمر، وزيتونى‌يه مائل ايسـه‌ده، ايچلرنده وعلى الخصوص كبار صنفلرنده بياض رنكليلرى دخى چوقدر. صاچلرى سياه ودوز اولوب، بييق وصقاللرى سيركدر. قادينلرى اولدقچه كوزل اولوب، كنديلرينه مخصوص بر شيوه ولطافتلرى واردر. آياقلرى غايت كوچكدر. جاپونياليلر فوق‌العاده ساكن، نازك، شن وسـاده آدملر اولوب،دين خصوصنده اصلا تعصبلرى يوقدر. كبارلرى قونفوچيوسك دينته تابع اولوب، سائر خلق بوده وسينتو دينلريله متدين و بعضلرى جن وپريلره واسـاطير محصولى اولان بعض قهرمانلره متعقـد ايسه‌لرده، اكثريا راست كلدكلرى ويا اك يقين اولان بر معبده كيروب، اديان مختلفه آراسـنده اساسلى بر فرق ومباينت يوقدر. الحاصل عوام دين خصوصنده پك مبالاتسز ايسه‌ده، بر چوق معبدلر، مناسترلر وطرق مختلفه‌يه منسوب رهبان كروهلرى بولنور. جاپونياليلرك ياشايشـلرى پك ساده اولوب، باشليجه يمكلرى پرنجدن وملبوساتلرى كنيش برپانتالون ايله واسع بر انتاريدن عبارتدر، وچاشيرلرى يوق كبيدر. فقرا وزراع وعمله‌طاقلرى ايسه‌همان چيبلاق بر حالده كزرلر. تسـترعندلرنده مجهول اولوب، اكثريا قادينـلرى دخى اركككلرله برلكده حامه كيـدرلر. حامى چوق سووب، همان هركون كيررلر. اركككلر بوش وقتلرينى چايخانه‌لرده كچيريرلر. خانه‌لرى واسع بر صوفه‌دن عبارت اولوب، بو صوفه‌يى مقره ايله تحريك اولنور تختـه‌لرله لزوم واحتياجـه كوره موقت اوطه‌لره تقسيم ايدرلر.

جاپون لسانى بر چوق وقت السـنهٔ تورانيه‌دن عد واعتبار ايده‌رك، بونى اثبات ايچون مغول لساننه مشابه بر طاقم كلمه‌لر ارائه ايتمشلرسـه‌ده، بو كلمه‌لرك مشابهتى جاپون لسانك السـنهٔ تورانيه‌دن اولديغى اثباته كافى دكلدر. هر نه قدر جاپونياليلر بيك التيوز سنه‌دن برى چين مدنيتنه تابع اولوب، كرك يازيلرى وكرك سـائر احواللرى چيندن مأخوذ ايسـه‌ده. لسـانلرينك چين لسانيله هيچ بر مناسبت ومشـابهتى اولميوب، هر حالده جاپون لسانى السـنهٔ تركيبيه‌دن معـدوددر. يازيلرى يوقاريدن آشاغى يازيلوب، سطرلر صـاغدن صوله تعاقب ايدر. هر صدا ايچون بر حرفلرى اولميوب، قوللاندقلرى اشارتلرك هر برى بر هجايه دلالت ايديور. بونك ايچـون يازيلرى پك كوچـدر. ادبياتلرى تماميله معلوم دكل ايسـه‌ده، تاريخ وحكاياته وصرف ونحو واشـعاره متعلق خيلى كتابلرى اولديغى مرويدر. فنوندن اك زياده نباتات علمى عندلرنده متداولدر.

تقسيماتى. — جاپونيا مقدما ۱۰ ايالتـه و ۶۸ سنجاغه منقسم اولوب، بونلرك هر برى بردره بكنك تحت اداره‌سنده ايديسـه‌ده، اخيراً بودره بكلكلرى لغو اولنـه‌رق، شمديكى حالده دولت ۶ قسمه و ٤٤ ايالته تقسيم اولنمشـدر. مذكور ۶ قسمدن هر برينك

مساحهٔ سطحیه‌سیله مقدار اهالیسی بروجه زیر ذکر اولنور:

ایالت	مربع کیلومتره	اهالی
نیپون جزیره‌سنك قسم وسطیسی	۹٤۷۹۷	۱٤۷۲۱۵۲۹
» » » شمالیسی	۷۸۲۲٤	۵۷۰۱۲۷۱
» » » غربیسی	۵۳۵٦۱	۸۸۹٤۲۰۰
سیقوق جزیره‌سی	۱۸۲۱۱	۲۷۵۰٦۰۰
کیوسیو ولیوکیو جزایری	٤۳٦۱٤	۵۸٦۸۳۱۹
یزو وقوریله جزایری	۹٤۰۱۱	۵۱۵۲۹۸
جمعاً جاپونیا	۳۸۲٤۱۸	۳۸۸۵۱۲۱۷

شهر وقصبه‌لری. — جاپونیا دولتنك پایتختی نیپون جزیره‌سنك قسم شرقیسنده واقع (یدو) ونام دیکرله (توکیو) شهری اولوب، اڭ بیوك اسکله‌لری دخی شرق جنوبی سواحلنده واقع اولان (یوقوهامه) ایله (اوساقه) شهرلریدر. دیکر شهر وقصبه‌لری دخی چوق اولوب، ۳۰۰۰۰ دن زیاده اهالیسی اولانلری مقدار نفوسلریله برابر بروجه زیر بیان اولنور:

یدو (توکیو)	۹۰۲ ۸۳۷	نییغاته	٤۱ ٤۵٤
اوساقه	۳۵۳ ۹۷۰	قوماموتو	٤۱ ۳۱۷
کیوتو	۲۵۵ ٤۰۳	هیوغو	٤۰ ٦۱۸
ناغویه	۱۲٦ ۸۹۸	فوقوی	۳۹ ۵۷۲
قانازاوه	۱۰٤ ۳۲۰	ناغاساکی	۳۹ ۰۱٦
هیروشیما	۸۷ ۳٤٤	هاقوداته	۳۸ ٤۱۷
یوقوهامه	۷۰ ۰۱۹	هاکی	۳٦ ۷٦۲
توقوشیما	٦۰ ۵٤۱	ماچوی	۳٦ ۱٦٤
واقایامه	۵۵ ۵۷٤	اوبی	۳۳ ۸۵۰
سندای	۵۵ ۳۲۱	شیزوئوقه	۳۳ ۷۹۸
تویامه	۵۰ ٤۱۷	تاماچو	۳۳ ۱۱۸
قاغوشیما	٤۷ ۵۸۳	اوقایامه	۳۱ ۷۸۹
فوقوئوقه	٤٦ ۵۰٦	آکینا	۳۰ ٦۰۲
ساقای	٤۳ ۹۸۹	هیرومائه	۳۰ ۳٦۱

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — جاپونیا اسکیدن بری (میقادو) عنوانیله روحانی وجسمانی بر رئیسك تحت اداره‌سنده اولوب، ۱۱۸۵ تاریخ میلادیسنده (تایقون) عنوانیله امیرالامرا صورتنده بر رئیس دخی ظهور ایده‌رك، مرور زمانله تایقونلر حکومت جسمانیه‌یی بسبتون ضبط ایتمشلر، وبونلرك جانبه‌سی آلتنده ایالاتده دخی برطاقم دره‌بکلری ظهور ایتمش ایدیسه‌ده، ۱۸٦۸ ده وقوع بولان اختلال اوزرینه، تایقونلرك ودره‌بکلرینك حکم ونفوذینه ختام ویریله‌رك، میقادو ایمپراطورطانیلمش، وکندیسنه مشروطیت قبول ایتدیرلمشدر. بووجهله جاپونیا بو کونکی کونده مشروطتیله اداره اولنور برایمپراطورلق اولوب، مجلس مبعوثان واعیانی، شورای دولتی و ۷ ناظردن مرکب هیئت وکلاسی واردر. اختلال مذکوردن صکره میقادو تماميله آوروپا اصول وقوانيننی قبول ایدوب، منتظم عسکر ودونغا ترتیب ایتمش، متعدد دمیریوللر یاپدیرمش، هرطرفه تلغرافلر تمدید، ومتعدد مکتبلر وفابریقه‌لر کشاد ایلمش، واروپا وامریقایه فنون متنوعه تحصیلیچون کنجلر اعزام ایتمکه باشلامشدر. الحاصل جاپونیا بوکونکی کونده آسیانك اڭ متمدن واڭ منتظم دولتی اولوب، قطعهٔ مذکوره‌نك اقصای شرقنده اولدیغی حالده، بر آوروپا دولتی حکمنه کیرمشدر.

واردات ومصارف سنویه‌سی ٤۱۰۰۰۰۰۰۰ فرانق یعنی ۱۸۰۰۰۰۰۰ عثمانلی لیراسی راده‌لرنده اولوب، دیون عمومیه‌سی دخی ۱۳۳۰۰۰۰۰۰ فرانغه قریبدر. عسکری وقت حضرده ٦۳۰۰۰ کشیدن عبارت اولوب، خاصه اردوسنی ترکیب ایدن ٤ آلای پیاده، ۱ الای سواری و ۱ آلای طوپجیدن بشقه، بهری ۳ طابوردن مرکب اولمق اوزره، ۲٤ الای پیاده، ۱ آلای سواری وبهری ۱۲ طوپی جامع ۲ بطاریه‌دن مرکب ٦ آلای طوپچی ایله ۵ بطاریه سواحل طوپلری، ۳ طابور عملیات‌هندسیه، ٦ بلوك دمیر یول و ٤ بلوك دخی تلغراف عسکری واردر. جنراللری ٤۱ امرا وبیوك ضابطانی (یوزباشیلر دخی داخل اولدیغی حالده) ۱۹۹۵، کوچك ضابطانی ۷۱۸۹، نفراتی ٤۳۷۹۸، خدمه وسائره‌سی ۱۵۰۰۰ ومکاتب عسکریه شاکردانی ۲۰۵۷ عددنده‌در. ضابط یتشدیرمك ایچون عسکری مجلس معارفی، حربیه مکتبی، چاوشلر ایچون مخصوص مکتبی، نشان وجناستیق مکتبی وبر مکتب بیطریسی واردر.

قوهٔ بحریه‌سی ۳٦ سفینه‌دن عبارت اولوب، بونلرك مجموعی ۲۲۱ طوپی حامل اولدیغی حالده، ۵۰۰۹۰ بیکیر قوتنده و ۵۰۹۷۹ طونیلاته استیعابنده‌در.

معارف وصنایع وتجارتی. — معارف جاپونیاده پك منتشر اولوب، اسکیدن بری اوقویوب یازمق وحساب بیلمینلری پك نادردر. هربر جاپونیالینك دائمی صورتده اوستنده دوات وکاغد وقلم برینه قوللاندقلری بر اینجه فورچه بولنور. اخیراً معارف مجبوری

حالنه قونیله‌رق، آوروپا لسانلرینی تحصیل ایچون معتدد مکاتبله برابر، حقوق وسائر علوم وفنونه مخصوص متعدد مکاتب عالیه دخی تأسیس اولنمشدر، وکوندن کونه تکثیر اولنمقده‌در. ٢٥٦ مکاتب رشدیه و ٥٣٠٠٠ مکاتب ابتدائیه دخی موجودر.

جاپونیالیلرك صنایعه فوق‌العاده استعدادلری اولوب، اسکیدن بری عندلرنده معلوم اولان باشلیجه چینی، فیل دیشی وسائره اوزرینه اویمه‌لی شیلر، ایپك منسوجات وسائره اعمالندن عبارت اولان صنایعدن بشقه، آوروپانك كافهٔ معمولات ومصنوعاتی بیوك بر مهارتله تقلیده مقتدرلر. واپور وشمندوفر ماکنه‌لریله سائر ماکنه‌لر وباروموتروکبی آلات فنیه‌یی کندیلری اعمال ایدوب، الیوم مملکتلرنده موجود اولان دمیریول، تلغراف واپور وسائره‌نك جمله‌سی کندی محصول سعی ومهاتلریدر؛ وفابریقه‌لر ودستگاهلری کوندن کونه چوغالمقده‌در.

وقتیله اخراجات وادخالات ممنوع ایکن، بوکونکی کونده بو ممنوعیت مرفوع اولمغله، آوروپا وآمریقا ایله وآسیانك سائر طرفلریله سنوی تقریباً ٢٧٠ ملیون فرانق قیمتنده بر تجارت اجرا اولنیور. باشلیجه اخراجاتی خام ایپك ایله چای اولوب، سنوی تقریباً ١٥٠٠٠ دنك ایپك و ١٠ ملیون کیلو چای اخراج اولنور. ایکنجی درجه‌ده اولان اخراجاتی دخی بال مومی، کافور، مازی، (سویه) تعبیر اولنور بر نوع تخمر ایتمش بقله سالجه‌سی، توتون، کنویر، بالیق یاغی، حصیر، کاغد وچینی وتونجدن معمول انواع آوانیدر. ادخالاتی ایسه باشلیجه آوروپادن کلن باصمه‌لر وسائر پاموق ویوك منسوجاتدن عبارت اولوب، سوسه متعلق اولان آوروپا امتعه ومعمولاتنك جاپونیاده رواجی یوقدر.

دمیریوللری بیك کیلومتره‌دن زیاده اولوب کوندن کونه تزیید اولنمقده‌در. تلغراف خطوطی ١٠٠٠٠ کیلومترهیه قریب اولوب، ٢٧٠ تلغرافخانه‌سی و ٤١٣٧ پوسته‌خانه‌سی واردر. پوسته ایشلرنده ومکتوبلرك سرعت وانتظام توزیعی خصوصنده جاپونیا دنیانك الك ایلری بولنان دولتلدن معدوددر.

احوال تاریخیه‌سی. — جاپونیالیلر خلقت عالم حقنده کندیلرینه مخصوص بر اعتقادده بولنوب، کویا الك اول بر قوهٔ مثلثهٔ روحانیه سمایی ارضدن تفریق ایتمش؛ وایکنجی دورده تعاقب ایدن یدی سلاله زماننده عناصر وجوده کلوب، بو سلاله‌لرك ایلك اوچی صرف قوای سماویه‌دن متولد ارکك آلهه‌دن ودیکر دردی ایسه قوای ارضیه‌دن متولد ارککلی دیشیلی اشخاصدن مرکب ایمش. کویا مختلف الجنس اولان بو آلهه‌نك بر اجتماع روحانیسندن جاپونیا وبعده بر اجتماع جسمانیلرندن دخی آلههٔ ارضیه تولد ایدوب، بونلر دخی کویا بش سلاله تشکیل ایتمکله، صوك سلاله‌نك حکمدار اخیری اولان (زیغوتن) الی یومنا هذا حکمسورن (میقادو)لر دولتنی تأسیس ایتمشدر. بو اساطیرك ایچندن اخراج اولنه‌بیلن وقایع تاریخیه شوندن عبارتدر، که جاپونیانك احوال قدیمه‌سی مجهول اولوب، بو مملکتك تاریخی قبل‌المیلاد ٦٦٠ سنه‌سندن باشلایور. سنهٔ مذکوره‌ده (کیوسیو) جزیره‌سنك منتهای جنوبنده بر کوچك حکومت وبر طاقم اراضی صاحبی بولنان مذکور (زیغوتن) خروجله، تدریجاً (کیوسیو) جزیره‌سنی ضبط ایتدکدن صکره، نیپونه دخی تجاوزله، بر چوق محاربادن صکره اوراسنی وبتون جاپونیایی اله‌کچیرمش، وقبل‌المیلاد ٥٨٥ ده فتوحاتی اکمال ایده‌رك، میقادولر دولتنی تأسیس ایتمشدر. بونك خلفلری ایچنده نائبهٔ حکومت صفتیله بر قاچ قادین دخی بولنوب، بونلردن (زینغو) اسمنده بری (قوریا) شبه‌جزیره‌سنی دخی فتح ایتمشیدی. ابتدا پایتختلری (اوساقه) شهری اولوب، ٧٠٠٠٠٠ اهالیسی وار ایکن، بعده بو شهر ترك اولنه‌رق، ایچ طرفده (کیوتو) شهری تأسیس، وپایتخت اتخاذ اولنمشیدی. رفاه وثروت رخاوتی تولید ایتمکله، مرور زمانله میقادولر ذوق وسفاهته طالوب، مداهنلرك تشویقیله سرایندن طیشاری‌یه چیقمامغه، وغایت واسع اولان سرایلری ایچنده کندیلرینه مخصوص بر عالم قوروب، سرای خلقنك حیل ودسایسیله اوغراشمغه باشلامش اولدقلرندن، طشرلرده بولنان دره‌بکلری فرصت بوله‌رق، میقادونك تابعیت رسمیه‌سی تحتنده هر بری کندی طرفنده مستقل بر حکومت تشکیل ایتمشلردی. میقادو بو اثناده حکومت روحانیه ایله اوغراشه‌رق، جاپونیایی وعلی‌الخصوص پایتختی صنف صنف رؤسای روحانیه ایله طولدیرمش؛ وبونلر فوق‌العاده نفوذ واقتداره مالك اولوب، بربرلرینه قارشی اجرای رقابت وخصومت ایچون،

مناسترلرینی استحکاماتله احاطه ایتمشلر ایدی. اون ایکنجی قرن میلادی اواخرنده دره‌بکلردن (یوریتو- مو) اسمنده بری بو حالك دوام ایده‌میه‌جکنی میقادویه آکلاتمغه موفق اولوب، بونك طرفندن کندیسنه (سیوغون) ویاخود (تایغون) عنوانیله وزارت ویا امیرالامرالق ویرلمکله، بیوك بر عسکر تنظیم ایده‌رك، دره‌بکلرینك عاصیلرینی دفع وتنکیل، ودیکرلرینی عرض اطاعته مجبور ایتمش؛ وبیوك بر نفوذ واقتدار قزانوب، یدو کورفزی مدخلنده واقع (قاماقوره) شهرینی مرکز اتخاذ ایلمش ایدی. بو وجهله حکومت ایکی‌یه آیریلوب، ابتدا تایغونلق ارثاً انتقال ایتمیه‌رك، برینك وفاتنده خلفی میقادو طرفندن تعیین اولنوردیسه‌ده، چنکیز خانك تورونی قبلاقاآن چینی ضبط ایتدکدن صکره، جاپونیایه دخی اعلان حربله، ۴۰۰۰ کمی ایله بو مملکتك اوزرینه یورودیکنده، سیوغون بولنان ذاتك تدبیریله وبر تایفون فرطونه‌سنك دخی یاردیمیله مغوللرك سفائنی باتیریلوب، ۴۰۰۰۰ عسکرلری غرق اولنجه، اهالینك سیوغونه اولان میل ومحبتلری آرته‌رق، اوتاریخدن اعتباراً میقادونك حکومتی بسبتون اونودلمش، وآنجق بو رقابت میقادولر ایله سیوغونلر آره‌سنده بر چوق محاربات داخلیه انتاج ایده‌رك، بو محارباتك امتدادی جاپونیانك محوینی موجب اوله‌جق تخریباته سبب اولمغه باشلامشیدی. نهایت سایسلکدن کلمه (فاقسیلا) اسمنده بر شخص، (فیده‌لوسی) اسمیله سیوغونك امراسی صره‌سنه کچمش اولدیغی حالده، بونك قتلی انتقامنی آلمق بهانه‌سیله دره‌بکلرینك چوغنی ضرب وتنکیل ایله، مظفرانه (کیوتو) یه دخولنده، میقادو طرفندن وزیر وعمومی قوماندان اتخاذ اولنه‌رق، کندیسنه حدسز بر قوت واقتدار ویرلمکله، رؤسای روحانیه‌یی اکتساب ایتمش اولدقلری قوت ونفوذدن تجرید، واله کچیرمش اولدقلری واسع املاك واراضی‌یی خزینهٔ دولت نامنه ضبط ایتدکدن صکره، قوریایی وچینی فتح ایتمك اوزره، بیوك بر عسکر ترتیب، وبتون دره‌بکلرینی بوسفره اعزام ایده‌رك، بعده محافظه وحمایه وسیله‌سیله عائله - لرینی پایتخته جمع ایله، رهن صورتیله محافظه ایدوب، فیما بعد دره‌بکلرینك ایالاتده اجرای حکومت ایتملرینك اوکنی آلمش؛ ومتعاقباً بونلرك املاك واراضیلرینی دخی ضبط ایده‌رك، مقابلنده خزینهٔ دولت طرفندن بورجلرینی تأدیه، وکندیلرینه مناسب معاشلر تخصیص ایتمش ایدی. دره‌بکلرینك غیبوبتندن بالاستفاده، جاپونیانك هر طرفنه مکمل یوللر انشاسیله، مناسب نقطه‌لرده عسکر اقامه ایده‌رك، امنیت واسایش وانضباطی دخی یولنه قومشدی. بو تاریخدن یعنی اون آلتنجی قرن میلادی اواخرندن اعتباراً جاپونیانك پایتخت حقیقیسی (یدو) اولوب، حکومت سیوغونلرك النده وسیوغونلق دخی مرقوم (فیده‌یوسی) نك نسلنده قالمش؛ ومیقادولر صرف ریاست روحانیه ایله قناعت ایده‌رك، سرایلرنده محصور یاشامغه دوام ایتمشلردی.

اون اوچنجی قرن میلادیده آوروپالیلردن برنجی اوله‌رق مشهور (مارقوپولو) جاپونیایه دخول ایدوب، عودتنده آوروپایه بو مملکتك وجودندن خبر ویرمشیدی. ۱۵۴۲ ده (مندزپینتو) نامبورتکیز قپودانك جاپونیایه یناشمه‌سی اوزرینه، پورتکیزدن بر طاقم جزویت میسیونرلری کوندریله‌رك، جاپونیاده یرلشمش، واهالیدن بر چوق آدملره خرستیانلغی قبول ایتدیرمشلر دیسه‌ده، متعاقباً شبهه‌یی دعوت ایدوب، کندیلرینه تابع اولانلرله برابر طرد واخراج اولنمشلردی. ۱۶۰۹ ده فلمنکلیلر پورتکیزلیلرك بومنفوریتندن بالاستفاده، جاپونیایه یناشه‌رق، بعض اسکله‌لرنده اجرای تجارت ایتمك امتیازینه نائل اولمشلردی. ۱۸۵۳ تاریخنه‌دك یوحق فلمنکلیلره منحصر قالدقدن صکره، تاریخ مذکورده آمریقا ممالك مجتمعه‌سی آمیرالی (پاری) سیوغون بولنان (یئوشی) بی جاپونیا اسکله‌لرینی آمریقا تجارتنه آچیق طوتمغه مجبور ایتمش، وبونك اوغلی وخلفی اولان (یساده) نك وصیسی ایقامون ۱۸۵۸ ده بوامتیازی انکلیز، فرانسز وروس تجارینه تعمیم ایلمشدی. اجانبه اولنان بومساعدات اهالینك هیجانی موجب اولوب، دره‌بکلری دخی اخذ انتقام ایچون وسیله آرامقده اولدقلرندن، برطاقم عصیان حرکاتی ظهور ایدوب، انکلیز وسائر اجانبدن بر قاچ کشی قتل اولنمش، وسیوغون تضمینات وترضیه ویرمش ایسه‌ده، اعادهٔ اسایشه وامضا ایتدیکی معاهده‌لرك اجراسنه مقتدر اوله‌مامش؛ وخلفی (استوچباشی) عاجز قالوب، ۱۸۶۳ ده میقادویه مراجعتله، کبرادن ودربکلرندن

مركب بر مجلس عمومی تشكيل ايده‌رك بو حاله ختام ويرمسنی رجا ايلمشدر. ميقادو بو رجايی قبول ايله مجلس عمومی‌يی جمع ايتديكنده، جنوب دره‌بكلری ميقادويی جبراً اردولرينه سوق ايده‌رك، اوراده تايغونلغی قطعياً لغو، وحكومتی تماميله ميقادونك يدينه تسليم ايتديلر. تايغون مقاومت ايتمك ايستمش ايسه‌ده، مغلوب اولوب، فراغه مجبور اولمشدر. بو اختلال دره‌بكلری طرفندن آوروپاليلره قارشی ظهور ايتديكی حالده، نتيجه‌سی بسبتون عكسنه اولوب، دره‌بكلكلری وزادكانلق عنوانلری قطعياً لغو، ودره‌بكلرينك اراضيسی مصادره وبونلرك بورجلری خزينهٔ دولت طرفندن تاديه اولنمش؛ وكنديلری پايتخته جلب اولنه‌رق، اوراده ياشامغه اجبار ايدلمشلردر. بوندن ماعدا بر مجلس مبعوثان دخی تشكيل ايله، مشروطيت قبول، وادارهٔ دولت تماميله آوروپا اصولنه تحويل اولنه‌رق، جاپونيا اسكله‌لری دخی اجانبك تجارتنه آچيق براغلمشدر. ميقادو بولنان كنج (موچوكيتو) حضرتلری قيافتنی، ياشايشنی ودائره‌سنی دخی تماميله آوروپا اصولنه توفيق ايده‌رك، آوروپا وآمريقادن مقتدر ومتفنن آدملر جلبله، نويورق، پارس، لوندره وسائر طرفلره كنجلر كوندروب، فنون لازمه‌يی تحصيل ايتديره‌رك، عسكر ودونانماسنی بر حسن صورتده قومغه، وجاپونيانك هر طرفنده دمير يوللر، ليمانلر، فابريقه‌لر، مكتبلر ياپديره‌رق، يكرمی سنه ظرفنده بو مملكتی عادتا ممالك متمدنه صره‌سنه ادخاله موفق اولمشدر.

جاپونيا دكيزی (Mer du Japon) بحر محيط معتدلك قسم شماليسندن بر شعبه اولوب، شرقاً جاپونيا ايله غرباً قوريا وسيبريانك سواحل شرقيه‌سی آره‌سنده واقعدر. ۳۶° ايله ۵۲° عرض شمالی و ۱۲۵°۳۰′ ايله ۱۳۹°۴۰′ طول شرقی آره‌سنده ممتد اولور. شمالاً روسيه‌نك النده بولنان (ساهالين) جزيرهٔ طويله‌سيله قپالی اولوب، بو جزيره‌نك غرب شمالی جهتنده «تاتارستان» وشرق جهتنده (پروزه) بوغازلرندن اوخوچق دكيزيله اختلاط ايدر. شرقاً جاپونيانك يزو، نيپون وكيوسيو جزيره‌لريله محدود اولوب، بو اوچ جزيره‌نك آره‌لرنده واقع ايكی بوغازدن بحر محيط كبيرله برلشير. جنوباً دخی (كيوسيو) جزيره‌سيله قوريا ساحلی آره‌سنده واقع قوريا بوغازيله بحر اصفره اولاشير. ايكی طرفنده‌كی سواحلده بر چوق كورفزلری واردر.

جات (Gath) فلسطينك اسكی شهرلرندن اولوب، جالوتك وطنی ايدی. قدس شريفدن ۱۰ ميل مسافه‌ده واقع (تل الصافيه) ده بولنمش اولمسی ملحوظ اولوب، اطرافنده بعض آثار موجوددر.

جاتاهی (Jatahy, Jutahy) آمريقای جنوبيده بر نهردر، كه پروده‌نبعانله ۹°۴۰′ عرض جنوبيده برازيليايه كيره‌رك، ۱۳۰۰ كيلومتره‌لك جرياندن صكره، ۶۰° طول غربيده آمازون ايرماغنه دوكيلور.

جاجرم خراسانده نيشاپور ايله جوين وجرجان آره‌سنده بر قصبه اولوب. وقتيله علما وشعرادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. اليوم بر قريه حالنده‌در. قزوينی بو قصبه‌نك قربنده بر معدن صويی بولنوب، اويوز علتنه وسائر امراض جلديه‌يه نافع اولديغنی بيان ايديور.

جاجرمی (ابو حامد معين الدين محمد بن ابراهيم السهلی) مشاهير علمادن وفقهاء شافعيه‌دن اولوب، آنف البيان قصبه‌ده طوغمش؛ ونيشاپورده طول مدت تدريسله مشغول اولوب، بيوك بر صيت وشهرت قزانمش ايدی. ۶۱۳ تاريخنده وفات ايتمشدر. فقهده «الكفايه» عنوانيله موجز ومع هذا كافهٔ قواعدی شامل بر اثر معتبريله «ايضاح الوجيز» عنوانيله ايكی جلد اوزره بر تأليفی وسائر بعض آثاری واردر.

جاجلی جغرافيون عرب آثارنده هندستانده بيوك بر شهر اولمق اوزره مذكور اولوب، دكيزه ناظر بر طاغك اتكنده واقع اولديغی واهاليسنك عبادالكواكبدن اولوب، علم نجوم وهيئتله مشغول اولدقلری، واسكندرك بو شهرك ضبطنه مقتدر اوله‌مديغی بيان اولنيور.

جاحظ (ابو عثمان عمرو بن بحر الكنانی الليثی البصری) مشاهير ادبا وبلغادن اولوب، فصاحت وبلاغت وادبده كيمسه كنديسنك كعبنه واصل اوله‌مامشدر. بصره‌ده طوغوب. بغداد-

ده نشأت ایتمشدر. معتزله‌نك مذهبنه تابع اولوب، فلاسفه‌نك كتبنی تتبع، وطبیعیونك اعتقادینه میل ایتمش ایدی. جناب حقك كناهكارلری جهنمه آتمیوب بلكه بونلری نارك كندیلكندن جذب ایده‌جكنه، اللهك معاصی‌یی مراد بیورمدیغنه، جواهر اجسامك محو ونابود اولمسی ممكن اوله‌میه‌جغنه وسائر كندینه مخصوص بعض اعتقاداته ذاهب اولوب، بو اعتقاداتده كندیسنه تبعیت ایدن فرقه‌یه (جاحظیه) نامی ویرلمشدر. وزیر ابن الزیاته منسوب اولوب، ابن الزیات توقیف اولنه‌رق، قیزغین فرونه القا اولندیغنده، جاحظ قاچمش؛ وبعده طوتیلوب، زنجیر بند اوله‌رق ابو دوادك حضورینه كوتورلدكده، فصاحت وعذوبت لسانی سایه‌سنده قورتلوب، فیمابعد ابو دواده انتساب ایتمش ایدی. ٢٥٥ تاریخنده، طقسان یاشنی متجاوز ومفلوج اولدیغی حالده، بغدادده وفات ایتمشدر. غایتله قبیح الوجه اولدیغندن، حقنده بر چوق نوادر وحكایات منقولدر. بر چوق تألیفاتی اولوب، الڭ مشهورلری: «كتاب الحیوان»، «كتاب البیان والتبیین»، «كتاب الامصار» وسائره‌در. كتاب الحیوانك بر نسخه‌سی هامبورغ كتبخانه‌سنده وكندی طرفندن اختصار اولنمش بر نسخه‌سی دخی اسپانیانك (اسكوریال) دار الكتبنده موجوددر. كوزل اشعاری دخی اولوب، شو بر ایكی بیت اوجمله‌دندر:

یطیب العیش ان تلقی حكیما
غذاه العلم والفهم المصیب
فیكشف عنك حیرة كل جهل
وفضل العلم یعرفه اللبیب
سقام الحرص لیس له شفاء
وداء الجهل لیس له طبیب

جادو { افریقیه‌ده جبل نفوسه‌ده بر بیوك شهر اولوب، بیوك چارشیسی بولندیغی واهالیسنك قسم اعظمی یهودی اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جار { بحر احمرده حجاز ساحلنده بر شهر اولوب، وقت سعادتده ودها صكره‌لری مدینهٔ منوره‌نك اسكله‌سی ایدی. شهرك نصفی ساحلده ونصف دیكری قارشیسنده واقع بر آطه‌ده بولندیغی وكرك بحر احمر سواحلندن كرك هندوچین وسائر ممالك بعیده‌دن بو اسكله‌یه پك چوق سفائن یناشدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذكوردر. صحابه وتابعین وسائر مشاهیر اسلامدن بوشهره نسبتله (جاری) تلقیب اولنان ذوات پك چوقدر.

جار الله { [«زمخشری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله]

جارامه { (Jarama) اسپانیانك مادرید ایالتنده بر نهردر، كه (سیراغوآدارامه) نك (سیجون) طاغنده نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك؛ مانسانارز، هنارس وتاجونه چایلرینی اخذ ایتدكدن صكره، (آرانجواز) قربنده (تاج) ایرماغنه دوكیلور.

جار بردی { (فخر الدین احمد بن سنان) ادبادن اولوب، ابن حاجبك «شافیه» سنه بر شرح وزمخشرینك «كشاف» ینه بر حاشیه یازمشدر. ٧٤٦ ده وفات ایتمشدر.

جارمینی { (محمد بن علی) علمادن اولوب، معانی‌یه متعلق «الاشارات والتشبیهات» عنوانیله بر تألیفی واردر. ٧٢٩ ده وفات ایتمشدر.

جارود { (ابو المنذر بشر بن المعلی) صحابه‌دن اولوب، هجرت نبویه‌نك اونجی سنه‌سی منسوب اولدیغی عبد القیس قبیله‌سیله نزد حضرت پیغمبری‌یه كیده‌رك؛ اول عیسوی المذهب ایكن، ایمانه كلمش؛ وبعده بصره‌ده ساكن اولوب، فارس ونهاوندده شهید اولمشدر. كندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. اسلامه كله‌جكی وقت شو قطعه‌یی سویلمشدر:

شهدت بان الله حق وسامحت
بنات فؤادی بالشهادة والنهض
فابلغ رسول الله عنی رسالة
بانی حنیف حیث كنت من الارض

جاروو { (Jarrow) انكلتره‌نك (دورهام) ایالتنده ودورهامك ٢٤ كیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٢٤ ٢٠٠ اهالیسی واسكی بر مناستری واردر.

جاریه { (ابو ایوب — بن قدامه التمیمی) صحابه‌دن اولوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمش، وحضرت علی (رضه) ك میتنده معاویه‌یه قارشی حرب ایتمش ایدی. كندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — جاریه بن مجمع، جاریه بن عبد المنذر، جاریه بن ظفر یمامی، جاریه بن احرم كلبی، جاریه بن جمیل وجاریه بن زید دخی صحابه‌دن اولوب، بونلرك اخیری صفین محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضاده بولنمشدر.

جاسان { مصر قدیمك بر قسمنه ویریلن اسم اولوب، بنی اسرائیل اوراده اسکان اولنمشیدی.

جاسَك { بصره کورفزینك منتهای جنوبنده وهرمز بوغازی قربنده بیوجك بر آطه اولوب، (کیش) و نام دیکرله (قیس) جزیره‌سیله عمان ساحلی آره‌سنده واقعدر. یاقوت حموی بو آطه‌نك پك معمور واهالیسنك یوزمه‌ده وکمیجیلکده ماهر اولدقلرینی بیان ایدیور.

جاسِم { دمشق شامك ۸ فرسخ جنوبنده بر قریه اولوب، شاعر شهیر ابو تمام حبیب بن اوس طائینك مسقط رأسیدر.

الیوم حوران سنجاق و قضاسنده ۱٤ قریه‌دن عبارت برناحیه‌نك مرکزیدر.

جاغوآپیری { (Jaguapiri) برازیلیانك (پارا) ایالتنده برنهر اولوب، شمال غربی‌یه طوغری جریانله، ۳۲۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (ریونغرو) نهرینه دوکیلور.

جاغوآریبه { (Jaguaribe) برازیلیاده بو اسمله ایکی نهر اولوب، ایکیسی دخی بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. بری (سا آره) ایالتنده اولوب، مجراسی ٤۰۰ کیلومتره طولنده‌در. و (سا آره) نك ۱۱۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده منصب اولور. دیکری (باهیا) ایالتنده اولوب، ۱۱۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (تودوس اوس سانتوس) قوینه دوکیلور.

جاقاتره { (Jacatra) جاوه جزیره‌سنك حکومات اسلامیه‌سندن بر کوچك حکومت اولوب، بانتام ایله شیریبون حکومتلریله وساحل بحرله محدوددر. طولی ۲۵۰ وعرضی ۲۰۰ کیلومتره اولوب، تقریباً ۵۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. محصولاتی قهوه، شکر، پاموق، چوید، پرنج وسائره‌دن عبارتدر. ۱٦۱۹ تاریخ میلادیسندن بری فلمنکلیلرك تحت تابعیتنده بولنیور. مرکزی بولنمش اولان (جاقاتره) شهرینك اسمیله مسمی اولوب، بوشهر بعده خراب اولمش، ویرینه فلمنکلیلر طرفندن الیوم بتون جاوه‌نك مرکزی اولان (باتاویه) شهری تأسیس اولنمشدر.

جاقسون { (Jackson) آمریقا ممالك مجتمعه‌سنك استقلالیچون الك زیاده چالیشانلردن اولوب، ۱۷٦۵ ده یکی اورلیان اوکنده انکلیزلره قارشی قطعی برمظفریته نائل اولمغله، ممالك مذکوره‌نك استقلالنی تأمین ایتمش؛ و ۱۸۲۹ و ۳۳ ده ایکی دفعه رئیس جمهور اولمشدی. اجدادی ایرلانده‌لی اولدیغی حالده، کندیسی ۱۷٦۷ ده جنوبی قارولینه‌ده طوغمش، و ۱۸٤۵ ده وفات ایتمشدر.

جاقمل { (Jacmel) آنتیل جزایرندن (هایتی) آطه‌سنك غرب جهتنده (پورت-رپوبلیق) ك ٤٤ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق همنامی بر نهرك منصبنده واقع بر قصبه واسکله‌اولوب، ٦۰۰۰ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر.

جاقوی { (Jacuy) برازیلیاده بر نهردر، که ریوغرانده ایالتنده (اینیاچیبو) طاغنده نبعانله، شرقه طوغری آقه‌رق، ٤۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (پاتوس) کولنه دوکیلور.

جاقه { (Jaca) اسپانیانك (سراغوسه) ایالتنده قضا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب، هوئسقه‌نك ٦۰ کیلومتره شمالنده وآراغون قربنده واقعدر. ۳۵۰۰ اهالیسی، اسکی بر قلعه‌سی، بیوك بر کلیساسی وبیوك منسوجاتی واردر. اسکی بر قصبه اولوب، وقتیله آراغونك مرکزی ایدی.

جاکرنات { (Djaguernat) هندستانك (اوریسه) ایالتنده وکلکوته‌نك ٤۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق ′۱۹°٤۹ عرض شمالی ایله ′۸۵°۲۵ طول شرقیده بر شهر اولوب، بنکاله کورفزیله (شیلقه) کولنك قربنده و (مهانودی) نهرینك بر قولی اوزرنده واقعدر. ۳٦۰۰۰ اهالیسی وبیوك ومشهور بر بتخانه‌سی‌واردر. بو بتخانه‌یه هندستانك هر طرفندن بهرسنه بر ملیوندن زیاده زوار طوپلانیر.

جالاپه { (Jalapa) مکسیقه‌نك (وراقروز) جمهوریتنده وراقروزك ٦۰ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق مرتفع برموقعده بر قصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی وشکر وقهوه محصولاتی واردر. وقتیله مکسیقه‌ایله آوروپا آره‌سنده اجرا اولنان تجارتك مرکزی ولوب، طبده مستعمل (جالاپ) کوکی بونك اسمیله تسمیه اونمشدر.

جالِقان { سجستانده معمور وخیراتی چوق بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جالوان { بلوجستانك منقسم بولنديغى حكومات صغيره‌نك برى اولوب، شمالاً ساروان وجنوباً لوس حكومتيله محدوددر. مركزى خوزدار قصبه‌سيدر.

جالوت { (Goliath) حضرت داوود (عم) زماننده فلسطين قهرمانلرندن اولوب، قامتنك اوزونلغى وجثه‌سنك جسامتيله مشهوردر. بنى اسرائيله قارشى محاربه‌يه چيقوب، كنديسيله مبارزه ايده‌جك آدم آرايه‌رق، ميدان اوقوديغى، وبنى اسرائيل ملكى طالوت (يا خود شاؤل) بونك قارشيسنه چيقه‌جق آدمه قيزينى ويره‌جكنى وعد ايلمكله برابر، كيمسه جسارت ايده‌مديكى حالده، ١٨ ياشنده بولنان حضرت داود (عم) بر صبان طاشيله اوروب، كنديسنى اتلاف ايتمشدر.

جالوس { جغرافيون عرب بو اسمله بحر محيط كبيرده بر جزيره اولديغى، واهاليسنك سياه اولوب، چيبلاق گزدكلرينى وبربرلرينى يدكلرينى بيان ايديورلر. بو آطه‌نك (رامى) جزيره‌سنك جنوبنده اولديغى بيان اولنوب، (رامى) جزيره‌سى ايسه (بورنئو) دن عبارت اولديغى مظنون اولديغندن، (جالوس)ك دخى (جاوه) ويا (سلب) آطه‌سندن عبارت اولمسى محتملدر.

جالينوس { (Galien,Galenus) مشاهير اطبا وحكماى يونانيه‌دن اولوب، بقراطدن صكره طبك اك بيوك موجديدر. ميلادك ١٣١ تاريخنده آناطولينك (برغمه) شهرنده طوغوب، ٢٠٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. پدرى (نيقون) معمار اولوب، كنديسى فلسفه‌يه سلوك ايله، آرسطونك كتبنى تتبع ايتدكدن صكره، فن طبك تحصيلنه قويله‌رق، بعده اكمال تحصيل واكتساب معلومات ايچون، سياحته چيقمش؛ واسكندريه‌ده بر قاچ سنه اوتوروب، تشريحه متعلق بر چوق تجارب وتحقيقاتده بولنمشيدى. صكره برغمه‌يه عودتله، بر چوق وقت اوراده اجراى طبابت ايتدكدن صكره، ٣٤ ياشنده ايكن، رومايه گيده‌رك، اوراده طبابتده‌كى مهارتيله كسب شهرت ايتمش؛ وايمپراطورلردن (مارق اورل) و(وروس) و(قوموديوس) ك طبيبى اولمش ايدى. اواخر عمرنده برغمه‌يه عودت ايدوب، اوراده وفات ايتديكى مرويدر. بقراطك اصولنى احيايه چاليشوب، حكيم مشار اليهك آثارينى شرح وتحشيه، وكندى تجارب وتحقيقاتنى حاوى بر چوق كتابلر تأليف ايتمشدر. طبده وعلى الخصوص تشريحده پك چوق حقايق كشفنه موفق اولمش ايسه‌ده، انسان تشريحنه دسترس اوله‌ميوب، يالكز حيواناتى تشريح ايتمش اولديغى آكلاشيليور. علوم وفنون يونانيه‌نك عربي‌يه نقلى صره‌سنده جالينوسك همان كافهٔ آثارى حنين بن اسحق وثابت بن قره كبى مشاهير اطبا طرفندن لسان عربي‌يه ترجمه اولنمشدر. تأليفاتنك اكثرى نابود اولوب، موجود اولانلرى لاتينجه‌يه وسائر آوروپا لسانلرينه ترجمه، ودفعاتله طبع ونشر اولنمشدر. بعض آثارينك متون يونانيه‌سى مفقود اولديغى حالده، ترجمهٔ عربيه‌لرى موجوددر. مدنيت اسلاميه زماننده حكمت و فلسفه‌ده آرسطو اولديغى كبى، طبده دخى جالينوس استاد اعظم عد اولنه‌رق، آثار مترجمه‌سى مشاهير اطباى اسلام طرفندن دستور العمل اتخاذ اولنمش، وبونلرك اوزرينه پك چوق شرحلر وحاشيه‌لر يازلمشدر. اياصوفيه كتبخانه‌سنده جالينوسك آثار مترجمه‌سندن بر خيلى كتاب موجوددر. جالينوسك لسان عربي‌يه ترجمه اولنمش آثارى بروجه آتيدر: «فينكس» (Pinax) يعنى «فهرست»، «كتاب الفرق»، «كتاب الصناعة الصغير»، «كتاب النبض الصغير»، «كتاب الى غلوقن فى التأنى لشفاء الامراض»، «كتاب فى العظام»، «كتاب فى العضل»، «كتاب فى العصب»، «كتاب فى العروق»، «كتاب الاسطقسات»، «كتاب المزاج»، «كتاب القوى الطبيعية»، «كتاب العلل والامراض»، «كتاب تعرف علل الاعضاء الباطنة»، «كتاب النبض الكبير»، «كتاب اصناف الحميات»، «كتاب البحران»، «كتاب ايام البحران»، «كتاب حيلة البرء»، «كتاب على التشريح»، «اختصار كتاب مارينس فى التشريح»، «اختصار كتاب لوقس فى التشريح»، «كتاب فيما وقع من الاختلاف بين القدماء فى التشريح»، «كتاب تشريح الاموات»، «كتاب تشريح الاحياء»، «كتاب فى علم البقراط بالتشريح»، «كتاب فى آراء اراسسطراطس بالتشريح»، «كتاب فيما لم يعلمه لوقس من امر التشريح»، «كتاب فيما خالف فيه لوقس فى التشريح»، «كتاب فى تشريح الرحم»، «كتاب فى مفصل الفقرة الاولى»، «كتاب فى اختلاف الاعضاء المتشابهة الاجزاء»، «كتاب

فى تشريح آلات الصوت »، « كتاب فى تشريح العين »، « كتاب فى حركة الصدر والرئة »، « كتاب فى علل التنفس »، « كتاب فى الصوت »، « كتاب فى حركة العضل »، « مقالة فى مناقضة الخطاء الذى اعتقد فى تميز البول من الدم »، « مقالة فى الحاجة الى النبض »، « مقالة فى الحاجة الى التنفس »، « مقالة فى العروق الضوارب هل يجرى فيها الدم بالطبع ام لا »، « كتاب فى قوى الادوية المسهلة »، « كتاب فى العادات »، « كتاب فى اراء البقراط وفلاطن »، « كتاب فى الحركة المعتاصة »، « كتاب فى آلة الشم »، « كتاب منافع الاعضاء »، « مقالة فى افضل هيئات البدن »، « كتاب الادوية المفردة »، « مقالة فى دلائل علل العين »، « كتاب فى اوقات الامراض »، « كتاب الامتلاء »، « مقالة فى الاورام »، « مقالة فى الاسباب البادية »، « مقالة فى الاسباب المتصلة بالامراض »، « مقالة فى اجزاء الطب »، « كتاب المنى »، « مقالة فى تولد الجنين »، « مقالة فى المرة السوداء »، « كتاب ادوار الحميات »، « اختصار كتاب النبض الكبير »، « كتاب فى النبض »، « كتاب فى ردائة التنفس »، « نوادر تقدمة المعرفة »، « اختصار كتاب حيلة البرء »، « كتاب الفصد »، « كتاب الذبول »، « مقالة فى صفات صبي يصرع »، « كتاب قوى الاغذية »، « كتاب التدبير الملطف »، « كتاب الكيموس الجيد والردئ »، « كتاب فى افكار ارسسطراطس »، « كتاب تدبير الامراض الحادة »، « كتاب تركيب الادوية »، « كتاب الادوية التى يسهل وجودها »، « كتاب الادوية المقابلة للادواء »، « كتاب الترياق الى مغليانوس »، « كتاب الترياق الى قيصر »، « كتاب الحيلة لحفظ الصحة »، « كتاب الى اسبولوس »، « كتاب الرياضة بالكرة الصغيرة »، « تفسير كتاب عهد ابقراط »، « تفسير كتاب الفصول لابقراط »، « تفسير كتاب الكسر لابقراط »، « تفسير كتاب رد الخلع لابقراط »، « تفسير كتاب تقدمة المعرفة لابقراط »، « تفسير كتاب تدبير الامراض الحادة لابقراط »، « تفسير كتاب القروح لابقراط ». « تفسير كتاب جراحات الرأس لابقراط »، « تفسير كتاب ابيذيميا لابقراط »، « تفسير كتاب الاخلاط لابقراط »، « تفسير كتاب تقدمة الانذار لابقراط »، « تفسير كتاب قاطيطريون لابقراط »، « تفسير كتاب الهواء والماء والمساكن لابقراط »، « تفسير كتاب الغذاء لابقراط »،

« تفسير كتاب طبيعة الجنين لابقراط »، « تفسير كتاب طبيعة الانسان لابقراط »، « كتاب فى ان رأى ابقراط فى كتاب طبيعة الانسان وفى سائر كتبه واحد »، « كتاب فى ان الطبيب الفاضل يجب ان يكون فيلسوفاً »، « كتاب فى كتب ابقراط الصحيحة وغير الصحيحة »، « كتاب فى الفاظ ابقراط »، « كتاب فى جوهر النفس ماهى »، « كتاب فى الحث على تعلم الطب ». « كتاب فى جل التجربة »، « كتاب فى محنة افضل الاطباء »، « كتاب فيما يعتقده رأياً »، « كتاب فى الاسماء الطبية »، « كتاب البرهان »، « كتاب فى القياسات الوضعية »، « كتاب فى قوام الصناعات »، « كتاب فى تعرف الانسان عيوب نفسه »، « كتاب الاخلاق »، « مقالة فى صرف الاهتمام »، « مقالة فى ان اخيار الناس قد ينتفعون باعدائهم »، « كتاب فيما ذكره افلاطن فى كتابه المعروف بطيماوس من علم الطب »، « كتاب فى ان قوى النفس تابعة لمزاج البدن »، « كتاب جوامع كتب افلاطن »، « كتاب فى ان المتحرك الاول لايتحرك »، « كتاب المدخل الى المنطق »، « مقالة فى عدد المقاييس »، « تفسير الكتاب الثانى من كتب ارسطوطاليس »، « كتاب فيما يلزم الذى يلحق فى كلامه »، « تفسير كتاب اوجاع النساء لابقراط »، « تفسير كتاب الاسابيع لابقراط »، « تفسير كتاب تدبير الاصحاء لابقراط »، « كتاب مداواة الاسقام »، « كتاب فى الجبر »، « كتاب فى الموت السريع »، « كتاب الحقن والقولنج »، « مقالة فى النوم واليقظة والضمور »، « مقالة فى تحريم الدفن قبل اربع وعشرين ساعة »، « مقالة فى عناية الخلق بالانسان »، « رسالة الى فيلافوس الملكة فى اسرار النساء »، « رسالة الى قسطانس القهرمان فى اسرار الرجال »، « كتاب فى الادوية المكتومة »، « مقالة فى استخراج مياه الحشايش »، « مقالة فى ابدال الادوية »، « كتاب فيما جمع من الاقاويل التى ذكر فيها فعل الشمس والقمر والكواكب »، « مقالة فى الالوان »، « جوامع كتابه فى البرهان »، « كتاب الرد على الذين كتبوا فى المماثلات »، « كتاب طبيعة الجنين »، « كتاب الرد على ارنيجانس فى النبض »، « كتاب فى السبات »، « اختصار كتاب قوى الاغذية »، « كتاب فى الافكار المسفية لارا-سسطراطس »، « كتاب منافع الترياق »، « مقالة فى الكيموسات »، « كلام فى الطعوم »، « رسالة فى غشة

الكلب الكلب »، « كتاب فى الاسباب الماسكة »، « تفسير كتاب قولويس فى تدبير الاصحاء »، « تفسير ما فى كتاب فلاطن المسمى طيماوس من علم الطب »، « كتاب فى الادوية المنقية »، « كتاب فى تحسين الاصوات ونفى الآفات عنها » وسائره.

جام { خراسانده بر كوچك قصبه اولوب، مولانا عبدالرحمن جامى ايله ديكر بعض مشاهير علما واوليانك مسقط رأسى اولمغله مشهوردر.

جامارى { (Jamary) برازيليانك ماتوغرو- سو ايالتنده بر نهر اولوب، شمال غربى‌يه آقه‌رق، ٤٥٠ كيلومترەلك جريانندن صكره، (ماديره) نهرينه دوكيلور.

جاماسب { ايران قديم حكماسندن اولوب، كيانيادن كشتاسبك زماننده ياشا- مش، وزردشتك دينه تابع بولنمشدر. زردشتك اصحابندن اولمسى دخى ملحوظدر. سياراتك اقترانه دائر بر كتابى يدنجى قرن هجرى اواخرنده عربى‌يه ترجمه اولنمشدر. بونده كنديسندن مقدم وقوع بولمش اقترانلرى قيد ايتديكى كبى، مؤخر وقوع بوله‌جق اقترانلرى دخى حسابله تعيين ايتمشدر.

جامائقه { (Jamaïque) آمريقاده آنتيل جزايرينك بيوكلرندن برى اولوب، انكلتره مستملكاتندندر. (قوبه) جزيرهٔ كبيره‌سنك جنوبنده و(هايتى) نك غربنده اوله‌رق، ١٧° ٤٣′ ايله ١٨° ٣٦′ عرض شمالى و ٧٨° ٣٥′ ايله ٨١° ١٠′ طول غربى آره‌سنده ممتد اولور. تقريباً بيضوى الشكل اولوب، شرقدن غربه اولان طولى ٢٦٠ وعرضى ٦٠ كيلومترەدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ١٠٨٥٩ مربع كيلومتره واهاليسى ٥٩٦ ٣٨٥ كشيدر. بونلرك بر ربعى آوروپالى وقصورى زنجى وملزدر. واردات ومصارف سنويه‌سى ١٠ مليون فرانق راده‌لرنده‌در. انكليزلر بو جزيره‌ده بيوك بر خسته‌خانه ايله بر بيمارخانه واركك وقيز چوجقلره مخصوص ايكى بيوك تربيه‌خانه آچشلردر.

« مائى طاغلر » اسميله معروف بر صره طاغلر آطه‌يى شرقدن غربه شق ايدوب، اراضيسنى شمالى وجنوبى اوله‌رق ايكى مائله‌يه آيريور. شمال جهتنده‌كى مائله‌نك ميلانى تدريجى اولوب، بر طاقم كوزل بايرلر وتپه‌لرى حاويدر. جنوب جهتنده ايسه برطاقم ديك وقيالى طاغلر واوچوروملر اولوب، سواحلى دخى يوكسك قيالردن متشكلدر. ٨٠٠ كيلومتره طولنده اولان سواحلنده ١٦ بيوك وصاغلام ليمان ايله ٣٠ قدر دمير آته‌جق قوى موجوددر. ايكى مائله‌ده دخى بر چوق نهرلر آقوب، بر طاقم كوزل واديلر تشكيل ايدرلر. بونلرك هيچ برى سير سفائنه صالح اولميوب، اك بيوكى اولان « قره چاى » دخى سرعت جريانندن طولايى سير سفائنه غير مساعددر. مذكور طاغلرك اك يوكسك محلى ٢٤٩٥ متره ارتفاعنده‌در. وسطده‌كى جبال ايله سواحل جنوبيه قربنده‌كى طاغلر آره‌سنده غايت صيق وجسيم اورمانلر واسع شكر قامشى مزرعه‌لرى بولنيور.

هواسى غايت صيجاق وسواحلنده وخيم اولوب، صارى‌صيتمه ووبا اكسيك اولمازايسه‌ده، ايچ طرفلرنده ويوكسك محللرنده صاغلامدر. ايكى ياغمور موسمى اولوب، برى نيساندن حزيرانه قدر سورر، وديكرى تشرينلرده اولور. بو موسملرده هوا غايت رطيب وصيجاق اولوب، فرطونه‌لرى دخى كثير الوقوعدر. زلزله دخى صيق وقوع بولوب، دفعاتله جزيره‌يى تخريب ايتمشدر. طوپراغى عموميت اوزره كلسى اولوب، پك منبت ايسه‌ده، يالكز بر قسم اصغرى ايشلنيور. محصولاتى شكر، قهوه، قاقائو، پاموق، چويد، مصر، بغداى، پرنج، پورتقال، ليمون، زيتون، نار، انجير، قاؤن وسائره‌دن عبارت اولوب، مراعيلرى دخى چوقدر، وپك قوتلى حيوانات يتيشديريليور. مرتفع محللرنده آوروپانك هر نوع سبزه وميوه‌لرى دخى حاصل اولور. رومى مشهور اولوب، كليتله اعمال واخراج اولنور. وقتيله آمريقايه مخصوص انواع حيوانات موجود ايديسه‌ده، شمديكى حالده بونلردن يالكز (آغوتى) دينلن حيوان سيرك اوله‌رق بولنور. طيورى پك چوق ورنكارنك تويلرله مزيندر. يلانلريله كرتنكله انواعى چوق اولوب، بونلرك بعضلرينى زنجى اهالى اكل ايدرلر. بعض نهرلرنده آمريقايه مخصوص اولان و(آليغاتور) تعبير اولنان تمساح دخى بولنور. اورمانلرى يبانى طوموزلرله مملودر. بعض سيملى قورشون، باقير، دمير وآنتيمون معدنلرى وار ايسه‌ده، همان هيچ برى اخراج اولنميور. ادخالات سنويه‌سى ٢٤ واخراجاتى ٢٨ مليون فرانق راده‌لرنده‌در.

جامایقه آطه‌سی اوچ سنجاغه منقسم اولوب، لوندره‌دن منصوب بر والی ایله ١٢ اعضای منتخبه‌دن مرکب بر مجلس اداره طرفندن اداره اولنور. ٤٥ اعضادن مرکب بر مجلس مبعوثانی دخی واردر. (لوقای) جزایریله (هوندوراس) ساحلنده‌کی انکلیز مملکتی دخی جامایقه والیسنک تحت اداره‌سنده‌در. مرکزی (کینغستون) قصبه‌سی ایسه‌ده، والی (اسپانیش تاون) قصبه‌سنده اقامت ایدر.

بو جزیره ١٤٩٤ تاریخ میلادیسنده قریستوف قولومبک کندیسی طرفندن کشف اولنه‌رق، مشارالیه بر فرطونه‌یه طوتلمغله، کمیسی قیریله‌رق، بر سنه قدر جامایقه‌ده قالمشیدی. بعده اسپانیوللر آمریقانک سائر طرفلرنده یاپدقلری کبی، بو جزیره‌ده دخی انواع مظالم اجرا ایده‌رک، ٦٠٠٠٠ قدر اولان اهالیٔ اصلیه‌سنی آز زمان ظرفنده امحا ایتمشلردی. ١٦٥٥ تاریخنده جزیره انکلیزلرک الینه کچدیکنده، اهالیسی ١٥٠٠ آوروپالی و بر او قدر زنجیدن عبارت ایدی. او وقتدن بری انکلتره ایله ایرلانده واسقوچیادن بر چوق مهاجرلر کیدوب، ساکن اولمش، وصورت اداره‌سی بروجه بالا تنظیم اولنمشیدی. جامایقه مجلس مبعوثانیله انکلتره حکومتی آره‌سنده ظهور ایدن اختلافات اوزرینه، ١٧٢٨ده جزیره‌یه ٢٠٠٠٠٠ فرانقدن عبارت مقطوع بر ویرکی تخصیص اولنمشدر. زنجیلر اسارتنک لغوندن صکره، انکلیز حکومتی کافهٔ اهالینک مساوات و توحیدینه چالیشمش ایسه‌ده، بیاضلرله سیاهلر آره‌سنده بر وجهله ائتلاف ممکن اوله‌میوب، ١٨٦٥ ده وقوع بولان زنجیلر عصیانی اوزرینه، حکومت بعض تدابیر فوق‌العاده اتخاذینه مجبور اولمشدر.

جامبیه (Jambie) سوماتره جزیره‌سنده (پالمبانغ) دن ٢٥٠ کیلومتره‌لک مسافه‌ده وهمنامی بر نهرک اوزرنده بر قصبه اولوب، فلمنکلیلر طرفندن ضبط اولنمش بر دولت صغیرهٔ اسلامیه‌نک مرکزی بولنمشدر.

جامس (James) انکلتره مشاهیر بحریونندن اولوب، ١٦٣١ ده بر بحار شرکتی طرفندن آمریقانک شمالنده بر طریق بحری کشف ایتمکه مأمور اولمغله، ٣٠′ ٦٥° عرض شمالی‌یه قدر چیقمش، و(هودسون) کورفزینک قسم جنوبیسنی کشف ایده‌رک، غربده کوردیکی اراضی‌یه دخی (جنوبی یکی غال) نامنی ویرمش ایدی. بحر منجمد شمالی آره‌سندن بر طریق بحری کشادی امکانی انکار ایتمشدر. سیاحتنامه‌سی نشر اولنمشدر.

جامستوون (Jamestown) آمریقای شمالیده ممالک مجتمعه‌نک ویرجینیا جمهوریتنده، (جامس ریور) نهرینک صول ساحلنده و(ریچموند)ک ٨٠ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، انکلیزلرک ممالک مذکوره‌ده‌کی تأسیسلرینک الک اسکیسیدر.

— بو اسمله بحر محیط آطلاسینک قسم جنوبیسنده واقع (سنته هلنه) آطه‌سنک شمال غربی ساحلنده دخی بر قصبه اولوب، جزیرهٔ مذکوره‌نک مرکزیدر، و ٣٠٠٠ اهالیسی واردر.

جامس ریور (James-River) آمریقای شمالیده ممالک مجتمعه‌نک ویرجینیا جمهوریتنده بر نهردر، که (آلغانی) طاغلرندن (حاقسونس ریور) اسمیله نبعان ایدوب، غربه طوغری جریان، و(جامستوون) شهرینی سقی ایله، ٤٠٠ کیلومتره‌لک جریاندن صکره (چساپیک) قوینه دوکیلور.

جامس قویی (Baie de James) آمریقای شمالیده (هودسون) دکیزینک جنوب غربی جهتنده بر قوی اولوب، کاشفی اولان آنف الترجمه قپودان جامسک اسمیله تسمیه اولنمشدر. لابرادور وقناده ایله جنوبی یکی غال آره‌سنده واقعدر. آلبانی ایله وست ریور ایرماقلری وسائر بعض انهار بو قویه دوکیلور.

جامعین حله‌نک اسم دیکریدر. [« حله » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جامه‌باف (سید محمد —) مشهد ساداتندن بر شاعر اولوب، بعده هندستانه رحلتله، اکثریا رباعیات سویلدیکندن، میررباعی لقبیله شهرت بولمش، و ٩٧٢ ده وفات ایتمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

درمزرع دهر کز نشاط آمده پاك
دهقان اجل نریخت جز تخم هلاك
چون دانه کندم همه زان بادل چاك
از خاك بر آمدند ورفتند بخاك

جامی (مولانا نورالدین عبدالرحمن —) اعاظم شعرای ایراندن اولوب، ٨١٧

تاریخنده خراسانده واقع جام قصبه‌سی قربنده (خرجرد) قریه‌سنده طوغمشدر. پدری مولانا محمد عن اصل اصفهانك (زردشت) محله‌سندن ایدی. مولاناجامی هراتده تحصیل ایدوب، اکثرعلوم وفنونه واقف اولمش، وادبیات عربیه وفارسیه‌ده یدطولی قزانمشدی. علوم ظاهره‌یی تحصیلدن صکره، شیخ بهاءالدین نقشبندی حضرتلرینك مرید وخلیفه‌سی سعدالحق والدین کاشغریدن اقتباس انوار باطنیه ایده‌رك، طریق صوفیونه سلوك ایتمشیدی. طبیعت شعریه‌سی دخی غالب اولمغله، نظماً ونثراً بر چوق کتب نافعه ومقبوله تحریر ایده‌رك، صیت وشهرتی اقطار عالمه شایع اولمش؛ وعالم اسلامك هر طرفندن علما وادبا صحبت وملاقاتنه شتاب ایتمکه باشلامشیدی. اووقتلرده تحت تیموریده جالس اولان سلطان بوسعید صاحب ترجمه‌یه فوق‌العاده حرمت ورعایت ایتدیکی کبی، بعده سلطان حسین بایقرا دخی رعایتنده مبالغه ایدوب، سلطنتك کبراسی وعلی‌الخصوص وزیر اعظمی اولان علی شیرنوایی مولانا جامی‌یه انتساب ایتمشلردی. ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلریله دخی مخابره ومکاتبه‌سی اولوب، پادشاه مشارالیهك دعوتی اوزرینه، قونیه‌یه قدر کلمشدیسه‌ده، اوصره‌ده حضرت فاتحك وقوع ارتحالیله، ملاقات میسر اوله‌مامشدی. سفر حجدن عودتدن صکره، ۸۹۸ تاریخنده، ۸۱ یاشنده اولدیغی حالده هراتده وفات ایتمشدر. «هفت اورنك» عنوانیله خمسهٔ نظامی طرزنده مشهور بر بیوك اثری واردر، که « سلسلة الذهب »، « سلامان وابسال »، « تحفةالاحرار »، « سبحةالابرار »، « یوسف وزلیخا »، « لیلی ومجنون» و « خردنامهٔ سکندر » منظومه‌لرندن مرکبدر. بوندن بشقه مرتب اوچ بیوك دیوانی وسعدینك کلستانی طرزنده « بهارستان » عنوانیله مشهور بر تألیف ادبیسی واردر. کافهٔ شعرانك اشعارنده اعلا وادنا واوسط بیتلر وغزللر بولندیغی حالده، مولانا جامینك هیچ بر بیتنی ویابر غزلنی دیکرینه ترجیح ایتمك ممکن اولیوب، جمله‌سی بربرندن اعلا اولدیغی ارباب فرق وتمییز عندنده مسلمدر. آثار شعریه‌سندن بشقه بروجه آتی تألیفاتی واردر: « تفسیر آیت فایای فارهبون »، « شواهدالنبوه »، « نفحات‌الانس »، « نقدالنصوص »، « رسالهٔ طریق صوفیان »، « اشعة اللمعات »، « شرح فصوص الحکم »، « لوامع »، « شرح بعض ابیات تائیهٔ ابن فارض »، « شرح رباعیات »، « لوایح »، « شرح بیت خسرو دهلوی »، « شرح حدیث ابی ذرعقیلی »، « سخنان خواجه پارسا »، « ترجمهٔ اربعین حدیث »، « مناقب خواجه عبدالله‌انصاری »، «مناقب حضرت مولوی»، «رسالة فی‌الوجود »، « رسالهٔ تحقیق مذهب صوفیه ومتکلمین وحکما »، «رسالهٔ سؤال وجواب هندستان »، « رسالهٔ لااله‌الاالله »، «مناسك الحج »، « رسالهٔ کبیره‌درمعما »، «رسالهٔ متوسطه درمعما »، « رسالهٔ صغیره درمعما »،« رسالهٔ صغرای منظومه درمعما »، « رسالهٔ عروض »، « رسالهٔ قافیه »، « رسالهٔ موسیقی »، « رسالهٔ منشآت »، «الفوائد الضیائیه فی شرح الکافیه » ، «شرح بعض ازمفتاح الغیب ». بر دیوانیله بهارستانی ورسالهٔ عروضی درسعادتده ودیکر بعض آثاری هندستانده طبع اولنمشدر. کلیات اشعاری اکثر کتبخانه‌لرده موجوددر. شرح کافیه‌سی «ملاجامی» عنوانیله ممالکمزده بین‌الطلاب مشهور ومتداول اولوب، دفعاتله طبع اولنمشدر. اشعارندن شو رباعینك ایرادیله اکتفا اولندی.

یارب زدوکون بینیازم کردان
وز افسر فقر سرفرازم کردان
درراه طلب محرم رازم کردان
زان ره‌که نه سوی توست‌بازم کردان

جامی { بو مخلصله شعرای عثمانیه‌دن دخی اوچ ذات کلمشدر:

برنجیسی سلطان بایزید خان‌ثانی دوری شعرا وعلماسندن اولوب، فضل وکمالی حسبیله آناطولی قاضیعسکری اولمش؛ و ۹۱۱ ده‌وفات ایدوب، استانبول بنا ایتمش اولدیغی مسجد ومدرسه‌حولیسنده دفن اولنمشدر. اسمی محمد اولوب، حاجی حسن زاده دینمکله معروفدر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

کشتیٔ دل بولمغه دریای حیرتدن خلاص
کاکل دلبر خیالیله رسنلر باغلادم

— ایکنجیسی دیار رومدن اولدیغی‌حالده، مولانا جامی حضرتلرینی زیارت ایچون ایرانه سفر ایتمش؛ واکثریا خلقدن عزلت ایدوب، مساجدده اقامت ایلر ایمش، شوبیت اونکدر:

نیجه بر نفسه اویوب بر سکه سکبانلق ایده‌م
بیردر فقر وفنا ملکنه سلطانلق ایده‌م

— اوچنجیسی استانبوللی اولوب، قول اوغلی طائفه‌سندن ایدی. سلطان سلیم خان ثانینك شهزاده لكلرنده ندماسندن‌اولوب، مشارالیهك‌دورسلطنتلرنده بعض متصرفلقلرده بولنمشدی. شوبیت اونكدر.

زلف دلبر طولاشور بوینمه ایکی کیجه‌در
ای معبر واقعه تعبیری آنك نیجه‌در

جامی { (شیخ الاسلام احمد نامق) کبار صو- فیوندن اولوب، ٥٢٦ ده وفات ایتمشدر. بعض کراماتی مرویدر.

جانبرد غزالی { مصر ملوك چراکسه سندن طومانبایك امرا- سندن اولوب، عن اصل اسقلا وونیه‌لی برکوله ایدی. یاوز سلطان سلیم خانك مصر اوزرینه اولان یورویشنده صاحب ترجه طومانبای طرفندن سوق اولنان عسکرك باش قوماندانلغنه نصب اولنمش؛ وغزه‌ده وقوع بولان محاربه‌ده مغلوب اولوب، فرار ایتدکدن صکره، سلطان سلیم خانه خدمت ایتمك یولنی اختیار ایدوب، طومانبایك مغلوبیتنی ومصرك فتحنی تسهیل ایتدیکی کبی، بعده طومانبایك قتلنه دخی سبب اولمشیدی. بو خدمتنه مکافاةً طرف پادشاهیدن شام والیلکنه نصب اولنمش ایسه‌ده، طینتنده مرکوز اولان خیانتی اظها ایچون، فرصت انتظارنده بولنوب، سلطان سلیم خانك ارتحالنی فرصت اتخاذ ایده‌رك، اعلان عصیان، وطرابلس، بیروت وسائر سوریه سواحلنی ضبط ایتدکدن صکره، حلبی محاصره ایتمش ایسه‌ده، حلب قوماندانی قره‌جه پاشا مردانه مقاومت ایدوب، اوصره‌ده تنکیلنه مأمور اولان فرهاد پاشا دخی عساکر کافیه ایله یتیشدیکندن، جانبرد دمشق شامده بولنان بش بیك یکیچری‌یی خائنانه قتل ایتمش؛ ومتعاقباً دمشقك خارجنده فرهاد پاشا ایله ایتدیکی محاربه‌ده ٩٢٧ ده مغلوب اولوب، بر درویش قیافتنده فرار ایدرکن، دردست اولنه‌رق قتل، وسر مقطوعی درسعادته ارسال اولنمشدر .

جانبولاط { (ملك اشرف) مصرده حکومت سورن ممالیك چراکسه‌نك یکرمنجیسی اولوب، ٩٠٥ تاریخنده ملك ظاهر قانصونك اسقاطی اوزرینه، اتفاق امرا ایله مصر تختنه جلوس ایتمش ایسه‌ده،امرایی ممنون ایده‌میوب، ٦ آی صکره اسقاط، ویرینه ملك عادل طغانبای نصب اولنمشدی.

جانبولاط زاده { سلطان احمد خان اول زماننده حلب والیسی اولوب. جغاله زاده‌نك سردارلغیله ایران اوزرینه سوق اولنان اردویه معاونت ایچون اوتوز بیك کشی ایله وانه‌کیتمش، وسردارك انهزامنی خبر آلنجه، عسکرینی محافظه نیتیله وانده قالمش اولدیغندن، ١٠١٤ تاریخنده سردار مشارالیه طرفندن قتل واعدام اونمشدر. برادرلری علی بك ایله حضر بك معیتلرنده‌کی عسکرله حلبه دونوب، اعلان عصیان ایتمشلردی.

جانبولاط زاده { (مصطفی پاشا) سلطان مرادخان رابع دوری قپودان پاشالرندن اولوب، عن اصل چتالجه‌لی اولدیغی‌حالده، اندرون همایونده تربیه اولنمش، وسلحدارلق پایه‌سنه نائل اولمش ایدی. صدر اعظم رجب پاشا ایله برابر پادشاه مشارالیهك منظورلرندن موسی آغانك سرای همایوندن تبعیدینه چالیشمش، وبونك حیاتنه خلل کلیه‌جکنه متکفل اولمش ایکن، کندیسنی اشقیانك ید انتقامنه‌تسلیم ایتمش اولدیغندن، پادشاهك اغبرارینی جلب ایتمشیدی. آق دکیزه واقع سفرنده ایکی اسپانیا کمیسی طوتوب کتیرمکله، روم ایلی بکلربکیلکنه نصب اولنمش، وحسن پاشادن طول قالمش اولان عایشه سلطان دخی کندیسنه تزویج اولنه‌رق،صهریت شرفنه نائل اولمش ایسه‌ده، حقنده اغبرار پادشاهی ینه زائل اوله‌میوب، ١٠٤٦ ده روان اردوسنه عسکر سوقنه مأمور اوله‌رق، ارضرومه وصولنده، قتل اولنمشدر. قپودانلغی ١٠٤١ تاریخنده ١٠ آی سورمشدر.

جان جانان { (میرزا —) هندستان شعرا- سندن اولوب، ١١١٠ تاریخنده اکره‌ده طوغمش؛ دهلیده امرارعمرایدوب، ١١٩٥ سنه‌سی محرمنك اونجی کونی عادت شیعه اوزره اجرا اولنان آیین ماتم صره‌سنده کندینی خانه‌سنك دامندن آتوب تلف اولمشدر. مرتب دیوانی واردر.

جاندارلی { آیدین ولایتنك ازمیر سنجاغنه تابع برغمه قضاسنده ناحیه مرکزی برکوچك قصبه اولوب، همنامی اولان کورفزك ساحل شمالیسنده واقعدر. — جاندارلی

ناحیه‌سی برغه قضاسنك جنوب شرقیسنده واقع اولوب، ٩ قریه‌دن مركبدر. اراضیسی طاغلق اولوب، منبت وادیلری دخی واردر.

— جاندارلی كورفزی ازمیر كورفزینك جهت شمالیه‌سنده واقع اولوب، طول وعرضی ٢٠ كیلو-متره قدردر. ایچنده بر چوق برون وقویلرله بر ایكی كوچك آطه موجوددر. باقرچایی بو كورفزه دوكیلور.

جانفدا قادین { سلطان مراد خان ثالث زماننده حرم همایون كتخداسی اولوب، پادشاه مشارالیهه والده‌لری (نور-بانو) خاتون طرفندن آخر عمرنده توصیه ایدلمش اولمغله، وكندیسنك فوق‌العاده درایت و اقتداری بولنمغله، مقبول پادشاهی اولوب، بیوك بر نفوذ واقتدار كسب ایتمشیدی. پادشاه مشارالیهك ارتحالندن صكره دخی مستوفی معاش وتعییناتله معززه اولوب، جامع وسبیل كبی بر چوق خیرات ولجوده كتیرمشدر.

جانم خواجه { (محمد پاشا) اك اقتدارلی قپودان پاشالردن اولوب. عن اصل جزایرلیدر. ابتدا قلیون قپودانی اولوب، ونديكلیلره قارشی اولان بر محاربه‌ده بونلرك الینه اسیر دوشه‌رك، یدی سنه ونديك دونماسنده تحت اسارتده خدمت ایتدكدن صكره، طرف دولتدن فدیه ایله تخلیص اولنه‌رق، دور سلطان احمد خان ثالثده ١١٢٦ ده قپودان پاشا اولمش؛ وموره سواحلیله استندیل وبنفشه وچوقه آطه‌لرینك فتحنده پك بیوك خدمت وغیرتی كورلمش؛ وآنجق قورفه محاصره‌سنك رفعنده قصوری وقوع بولمغله برابر، بعض قپودانلرك مجازاتنده دخی زیاده شدت كوستردیكندن، ١١٢٩ ده عزل، ودرسعادته جلب ایله، یدی قله‌ده حبس اولنمش ایدی. سلطان محمود خان اول دورنده ١١٤٣ ده رتبهٔ وزارتله ثانیاً مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، آلتی سنه صكره، عزل اولنمش؛ و ١١٤٥ ده ثالثاً قپودان پاشا اولوب، بو دفعه درت سنه بو مقامده بقا بولمش؛ و ٤٩ ده پك یاشلی ومع هذا توانا اولدیغی حالده، عزل اولنه‌رق، جده ایالتنه نصب اولنمش، واوسنه طائفده وفات ایتمشدر.

جانی { شعرای ایراندن اولوب، عن اصل بخارالی اولدیغی حالده، كابلده همایون شاهك خدمتنده بولنمش، و ٩٨٥ ده خدمتجیسی طرفندن تسمیم اولنه‌رق وفات ایتمشدر. شو بر ایكی بیت جملهٔ اشعارندندر:

دوش ماه عید شد برشكل مصقل آشكار
كز غبار روزه بود آینهٔ دلرا غبار
آن مه نو بود یاخود از ضعف بدن
استخوان پهلو لب تشنكان روزه دار

جانی { (مولانا محمد) شعرای ایراندن اولوب، بر روایتده اسفراینلی ودیكر برروایتده سبزوارلیدر. شو بیت خواجه حبیب‌الله ساوجینك مدحی حقنده سویلمش‌اولدیغی برقصیده‌سنك مصلعیدر:

ای حریم حرمتت را عرش فرش آستان
وی زرفعت آستانت هشتم هفت آسمان

جانیك { طربزون ولایتی تركیب ایدن درت سنجاغك بری واك غربیسی اولوب، سیواس ولایتنك حدودیله قره‌دكیز ساحلی آره‌سنده شرقدن غربه ممتد اولور. شمالاً قره‌دكیزله، شرقاً نفس طربزون سنجاغیله، جنوباً سیواس ولایتنك توقاد وآماسیه سنجاقلریله، غرباً دخی قسطمونی‌ولایتنك سینوب سنجاغیله محدود ومحاطدر. شرقدن غربه اولان طولی ٢٠٠ واكثر محللرنده عرضی ٥٠ كیلومتره اولوب. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ١٠٠٠٠ مربع كیلومتره واهالیسی ٢٩٤٤٨٨ كشیدر،كه هر مربع كیلومتره باشنه ٢٩ كشیدن زیاده دوشوب، نسبةً خیلی مسكون دیمكدر. سواحلی خیلی كیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، منتهای غربنده سینوب كورفزی بولندیغی كبی، بونك جهت شرقیه‌سنده دخی صامسون كورفزی وترمه وفاتسه كوچك‌كورفزلری بولنیور. مركز لوا اولان صامسون شهری همنامی اولان كورفزك ایچنده واقع اولوب،بو كورفزك ایكی طرفی قزیل ایرماق ویشیل ایرماغك تشكیل ایتدكلری دانیه‌لردن متشكلدر. مع هذا طبیعی ویاصنعی هیچ بر صاغلام لیمانی اولمیوب، اسكله‌لری قره‌دكیز قرطونه‌لرینه قارشی آچیقدر. سنجاغك اراضیسی عارضه‌لی اولوب، مختلف استقامتده واكثری اورمانلر ومرعالرله مستور طاغلری بولندیغی كبی، غایت منبت اووه‌لریله كوزل دره وبایرلری دخی پك چوقدر. قزیل ایرماق ایله یشیل ایرماق كبی ایكی جسیم نهر سنجاغی جنوبدن شماله شق ایتدكلری كبی، مرد ایرماق، ترمه وبولمان كبی داخل لواده نبعان ایدن بر چوق نهرلر

دخی اراضیسی سقی ایدر. طوپراغی فوق‌العاده منبت اولوب، بغدای، آرپه، یولاف، پرنج، مصر وسائر حبوباتله کتن، کنویر، توتون وسبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. محصولاتی لوایی اداره ایتدکدن صکره، خیلی مقداری دخی اخراج اولنور. اخراجاتنك اك کلیتلیسی توتوندر. مرعالری پك چوق وپك کوزل اولوب، قویون، کچی، صیغیر وسائر حیوانات بسلنیر. حیوانات وحشیه‌سی دخی آیی، طوموز، قورد، تیلکی، طاوشان، کیك، قره‌جه وامثالندن عبارتدر. یشیل ایرماقده حاویار بالیغی بولنوب، بر مقدار حاویار چیقاریلور. اورمانلری چوق اولوب، خیلی مقدار کراسته قطع، و صامسون ایله سائر اسکله‌لره نقل اولنیورسه‌ده، اکثر اورمانلری یول فقداندن یالکز اودون قطعیله کور اعمالنه یارایور. معادنی دخی چوق اولوب، سنجاغك بر چوق محللرنده منغانز، باقیر، سیملی قورشون وسائر معادن کشف اولنمش ایسه‌ده، هیچ بری چیقارلمامقده‌در. بعض معدن صولری وامراض مختلفه‌یه نافع ایلیجه‌لر دخی بولنور. اونیه قضاسیله قواق ناحیه‌سنده کوزل بر نوع آلچی چیقار. صامسون شهری قره‌دکیز سواحل عثمانیه‌سنك اك ایشلك اسکله‌لرندن اولوب، بغداد جاده‌سنك مبدئی اولدیغی کبی سائر اسکله‌لری دخی اولدقجه ایشلك اولوب، لوانك ادخالات واخراجاتندن بشقه، سیواس وآنقره ومعمورة‌العزیز کبی آناطولینك ایچ طرفلرنده بولنان بعض ولایتلرك دخی تجارتی اکثریا صامسون واسطه‌سیله اجرا اولنور. صامسوندن سیواس وخرپوته طوغری مکمل بر شوسه بولندیغی کبی، داخل لواده دخی بعض شوسه‌لر یاپلمشدر. صامسوندن سیواسه قدر انشاسی متصور اولان دمیریول جانیك سنجاغنك اهمیت تجاریه‌سنی بر قات دها آرتیره‌جقدر. صنایع محلیه لاشی حکمنده‌در. سنجاق صامسون، بافره، چهارشنبه، ترمه، اونیه وفاتسه اسملریله ٦ قضایه منقسم اولوب، قواق، آلاچام وقره‌قوش اسملریله ۳ ناحیه‌یی و ۹٦۵ قریه‌یی جامعدر. سنجاق مرکزیله قضا مرکزلرنده برر رشدیه مکتبیله بر قاچ مکاتب ابتدائیه موجود ایسه‌ده، معارف هنوز پك کری اولوب، اکثر قرا بسبتون مکتبدن محرومدر. جوامع شریفه وتکیه ومدرسه‌لر متعدد اولوب، اکثری معموردر. یوقاریده ذکر اولنان مقدار اهالیدن ٦۲۰۰۰ ی روم و ۱۷۰۰۰ قدری ارمنی اولوب، قصوری کاملاً مسلم وترکدر. خرستیانلری دخی ترکجه لسانیله متکلمدرلر. جانیك سنجاغی ازمنهٔ قدیمه‌ده (پونت) خطه‌سندن معدود اولوب، اسکیدن بری طربزون ولایتنه مربوط بولنمشدر. سنجاقبکلکی خیلی وقت جانیك خاندانی افرادینه منحصر قالوب، بونلردن طربزونده والیلك ایتمش برقاچ وزیر کلمشدر.

جاواری (Javari) آمریقای جنوبیده آمازون ایرماغنه تابع بر نهردر.

جاوجه (Jauja) آمریقای جنوبیده پرو جهوریتنده و (هوآنقه ولیقه) دن ۱۱۵ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌ق همنامی اولان بر نهرك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی واردر، وخیلی حیوانات اخراج ایدر.

جاورو (Jauru) برازیلیانك (ماتوغروسو) ایالتنده بر نهردرکه (ویلابلا) نك ۱۵۰ کیلومتره شمالنده نبعانله، جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، ۲۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (اویلاماریا) نك ٤۰ کیلومتره جنوبنده (پاراغوآی) ایرماغنه دوکیلور. منصبنده، برازیلیا ایله پاراغوآی حدودینی کوسترملك اوزره، بر مسله رکز اولنمشدر.

جاوه (Java) بحر محیط هندیده واقع (سونده) جزایرینك اك بیوکلرندن اولوب، ′۵۳°۵ ایله ′٤۸°۸ عرض جنوبی و ′٤۰°۱۰۳ ایله °۱۱۲ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. غربدن شرقه ممتد اوزون بر آطه اولوب، غرب شمالی جهتندن سونده بوغازیله سوماتره جزیرهٔ کبیره‌سندن وشرقاً طار بر بوغازله (بالی) جزیره‌سندن آیرلمش اولدیغی حالده، بو ایکی آطه وشرقه طوغری اوته‌سنده بولنان بر طاقم آطه‌لرله برابر بر جزایر سلسله‌سی تشکیل ایدیور. شمال شرقیسنده واقع وبوکا ملحق اولان (مادوره) آطه‌سیله برابر مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۱ ۷۳۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۰ ۹۳۱ ٦۵٤ کشیدر. آوروپالیلر بر قاچ بیکدن عبارت اولوب، ایکیوز بیکه قریب چینلی واون بیکدن زیاده دخی عرب موجوددر. یرلیلر ملایی جنسیتنه منسوب اولوب، دین اسلامله متدیندرلر. مرکزی (باتاویه) شهریدر.

جاوه جزیره‌سنك اراضیسی طاغلق اولوب، قسم

غربیسنده بر سلسلهٔ جبال واردر، که بتون ذروه‌لری
برکانلردن عبارت اولوب، ٤٠ کیلومتره طول و١٦
کیلومتره عرضنی اولان بر مسافه‌ده ١٤ برکان بولنور.
قسم شرقیسنده ایسه واسع اووه‌لر بولنوب، آره‌لرنده
برطاقم منفرد طاغلر کسب ارتفاع ایدیور، که بونلرك
دخی ذروه‌لری برر برکاندر. بو برکانلرك ارتفاعی
٣٠٠٠ ایله ٣٦٠٠ متره آره‌لرنده اولوب، جمله‌سی
طومان وبعضلری چامور وکول دخی پوسکورترلر.
یکرمی قدر نهری دخی اولوب، بونلرك طوللری
آزایسه‌ده، بعضلری سیر سفائنه صالحدر. الڭ بیوکلری
مرکزینه قریب اولان (سولو) ایله شرق جهتنده
واقع (کدیری) نهرلریدر. نهرلرنده چوق بالیق واردر.
سواحلنك اکثری قزیل یالچیقدن ویاصاری قومدن
عبارت اولوب، آز منبت ایسه‌ده، ساحلدن ٤ کیلو-
متره ایچریده بولنان اراضیسی پك منبتدر. طاغلرینك
اکثری اورمانلره وانواع نباتات ومزروعاتله مستور
اولوب، پك کوزل بر منظره ابراز ایدرلر. هواسی
آلچق یرلرنده وسواحلنده پك صیجاق وآغر اولوب،
میزان‌الحراره ٥٣ درجه‌یه قدر چیقارسه‌ده، مرتفع
محللرنده هوا معتدل وصاغلام ومیاه جاریه‌سی غایت
مبذول ولذیذدر. موسملری حرارت وبرودتجه پك
فرقلی اولمیوب، آنجق آلتی آی قورو وآلتی آی
دخی یاغمورلی موسم روزکارلی اسدیکندن، سنه‌نك
نصفی قوراقلق ونصف دیکری یاغمور موسمیدر.
(کیواوپاس) اسمیله بروادیسی واردر، که هوای سمی
ایله مملو اولدیغندن، ایچنه کیرن انسان وحیوان
آزمدت ظرفنده تلف اولور. بووادی قضاءً کیرن
حیوانات کیکلریله طولودر. آطه‌نك آلچق جهتلرنده
پك چوق جدوللری بولنوب، بونلر پرنج زرعنه
وسائر محصولاته یاردیم ایدیورسه‌ده، هوایی تسمیم
ایدیورلر. حتی اکثر شهر وقصبه‌لری ایچنده دخی
بر چوق جدوللر بولنوب، اهالی اکثریا قایقله
طولاشیرلر. نغملر وچرکابلر دخی دخی بو جدوللره
دوکلمکله، وخامت هوا باشلیجه بوندن نشأت ایدر.

طوپراغی دنیانك الڭ منبت اتربه‌سندن معدود
اولمغله، کلیتلی پرنج، مصر، آرپه، فصولیه، داری
وسائر حبوباتله پتاتس ویرالماسنك انواعی کلیتله حاصل
اولور. آوروپانك اکثر سبزه ومیوه‌لری دخی
یتیشدیرلمشدر. شکر قامشی آز خدمتله یتیشوب،
پك قالین اولور، وچوق شکر ویرر. پاموق، چوید،
قهوه وتوتون دخی باشلیجه محصولاتندندر. «آغاج
یمورطه‌سی» تعبیر اولنور بر نوع میوه دخی کثرت
اوزره‌در. موس، پورتقال واقالیم حاره‌یه مخصوص
سائر میوه‌لری دخی واردر. بهاراتی دخی چوقدر.
چیچکلرك انواعی مبذول اولوب، سائر یرلرده اوفق
اوتلر حالنده اولان بر چوق نباتات جاوه‌ده عادتا آغاج
جسامتنده‌در. اورمانلرنده ذی قیمت اخشاب ویرر
آغاجلر چوقدر. زهرلی نباتاتی دخی بولدر. فیل،
کرکدان، قپلان، طوموز، میمون، کیك، قراجه
وسائر حیوانات وحشیه‌سی چوق اولوب، بالتأنیس
زراعتده قوللانیلیر بر نوع بیوك مانده‌لری وقیللری
کچی قیلنه مشابه صارقیق قولاقلی بر نوع قویونی
واردر. آتلری کوچك ایسه‌ده، پك قوتلیدر. طیوری
دخی پك چوق اولوب، یبانی قاز واوردك، پاپاغان،
طاوس، چوللق، بیلدیرجین، (قازوآر) تعبیر اولنور
جسیم بر نوع قوش، قره‌قوش، پارلاق وکوزل تویلی
بر نوع یبان خروسی وسائره بولنور. ییلانلریله سائر
حشراتی پك چوق اولوب، نهرلری تمساحلرله مملودر،
وبطاقلقلرنده سمی غایت تأثیرلی یشیل بر نوع انکرك
بولنور. تجارتی پك ایشلك اولوب. اخراجات سنویه‌سی
٢٥٠ ملیون فرانق راده‌لرنده‌در.

جاوه‌لیلر زمان قدیمده هند مدنیتنه تابع اولوب،
براهما دیننه تابع اولدقلری حالده، اون بشنجی قرن
میلادی ابتداسنده جزیرة‌العربدن برطاقم مجاهدلر
بو جزیره‌یه دخول ایله، دین اسلامی نشر وتعمیم
ایتمشلردر. اووقتدن اعتباراً جاوه‌لیلر هندن وبراهما
دیننده آیریلوب، مدنیت اسلامیه‌یه تابع اولمشلر،
ولسانلرینی دخی حروف عربیه ایله یازمغه باشلایوب،
کندیلرینه مخصوص ادبیات پیدا ایتمشلردر. جاوه‌ده
تشکل ایدن حکومت اسلامیه خیلی قوت وسطوته
مالك اولوب، سوماتره وبورنئو جزیره‌لرینك برر
قسمیله تیمور آطه‌سنه قدر اولان جزایری دخی ضبط
ایتمشیدی. اون آلتنجی قرن میلادی اوائلنده پورتکیز-
لیلر جاوه‌یه تقربله، برطاقم مستملکات پیدا ایتمشلرسه‌ده،
قرن مذکورك اواخرنده مستملکاتلری فلمنکلیلر طر-
فندن ضبط اولنمش؛ وبعده بر آره‌لق انکلیزلرك الینه
کچمش ایسه‌ده، ینه فلمنکلیلره اعاده اولنه‌رق؛ الیوم
بونلرك النده بولنمقده‌در. فلمنکلیلر ابتدا یرلی ومسلم

حکمدارلری ابقا ایدوب، بونلرك رسمی تابعیتلریله وتجارتی الده ایتمکله قناعت ایتمشلر ایکن، بعده فلمنك مأمورلری بسبتون حکومتی ضبط، واهالی حقنده اجرای ظلم وحقارت ایتدکلرندن، ١٨٢٥ ده بیوك بر اختلال ظهور ایتمش؛ وبونك اوزرینه فلمنك دولتی بعض مساعدات واصلاحاته مجبور اولمشدر. شمدیکی حالده جاوه جزیره‌سی ٢١ سنجاغه منقسم اولوب، بونلرك ٩ ی سواحل شمالیه‌سنده، ٨ ی سواحل جنوبیه‌سنده و ٤ ی ایچ طرفلرنده‌در. یالکز (سوراقارته) ایله (جوقوقارته) خطه‌لری الیوم ایکی کوچك حکومت اسلامیه طرفندن اداره اولنیور. کویلر مختارلری واختیار مجلسلری معرفتیله اداره اولنوب، بونلر مقطوع اولان ویرکیلرینی فلمنك مأمورلرینك تحصیلدارلرینه تسلیم ایدرلر. مرکزی اولان (باتاویه) شهری بحر محیط هندیده‌کی فلمنك مستملکاتنك دخی مرکز عمومیسیدر. باتاویه‌دن صکره الڭ بیوك شهرلری: تیربیون، سامارانغ، سورابایه، بانیووانغه، جوقوقارته وسوراقارته‌در. سواحل شمالیه‌سی دها معمور واسکله ولیمانلری دها چوقدر. باتاویه‌دن سورابایه‌یه کیدن بر دمیر یول خطی آطه‌یی طولاً شق ایتدیکی کبی، سواحل شمالیه وجنوبیه‌یه دخی بعض شعبه‌لر صالیور.

جاوید (ملا علی) ایران شعراسندن اولوب، مازندرانلیدر، ومازندرانده بعض قاضیلقلرده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

بر مزارم کاشکی بعداز وفاتم بکذرد
کرزخونم نکذرد باری بخاکم بکذرد

جاوید بك متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. مکتوبیٔ صدرعالی خلفاسندن وخواجکاندن ایدی. ١٢٥٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

شب مهتاب اولور پیدا شرار دود آهمدن
شهاب لمعهٔ حسرت اوچار برج نکاهمدن

جاهمه (ابو معاویه — بن عباس السلمی) صحابه‌دن اولوب، اوغلی معاویه واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جاهی (ابراهیم میرزا) شاه اسماعیل صفوینك تورونی وبهرام میرزانك اوغلیدر. شاعر واديب بر ذات اولوب، جدینك امریله قتل اولنمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

تا از سمن تو سنبل آمد بیرون
صد نالهٔ من چو بلبل آمد بیرون
پیوسته ز سبزه کل برون می آید
این طرفه که سبزه از کل آمد بیرون

جایپور (Djeypour) هندستانده (راجپوتانه) خطه‌سنده دهلینك ٢٤٠ کیلومتره جنوب غربیسنده بر شهر اولوب، ٦٠٠٠٠ اهالیسی وپك ایشلك تجارتی واردر. کوزل بر شهر اولوب، همنامی اولان بر راجه‌لغك مرکزیدر. — جایپور راجه‌لغی کجراتك جنوب شرقیسنده واقع اولوب، ٨٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

جائن (Jaën) اسپانیاده بر قصبه اولوب، عربلر عندنده جیان اسمیله معروفدر. [«جیان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جُبّ نوبه ایله بلاد زنج آره‌سنده برقصبه اولوب، زرافه وزرافه دریسنك اوراده‌ن جلب اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. بوقصبه الیوم موجود اولوب، زنکبارك جهت شمالیه‌سنده ساحل بحرده وهمنامی اولان بر نهرك منصبنده واقعدر. نهر مذکور حبشك جنوبنده‌کی طاغلردن نبعان ایدر.

جُبّا اهوازده بر ناحیه اولوب، جبائی نسبتیله معروف بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جبار (ابوعبدالله — بن صخر الخزرجی السلمی) صحابه‌دن و انصاردن اولوب، عقبه وبدر و احد غزالریله سائر غزواتده معیت حضرت پیغمبریده بولنمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — جبار بن حارث وجبار بن سلمی دخی صحابه‌دندر.

جِباره صحابه‌دن اولوب، فتح مصرده حاضر بولنمشدر.

جَباریٔ موصل ولایتنك شهر زور سنجاغنده وبغداد ولایتی حدودنده اوله‌رق دجله‌نك کنارنده بر کوچك قصبه اولوب، مقدما ناحیه مرکزی ایدی.

جباع بیروت ولایتنك صیدا قضاسنده وصیدانك قربنده بر قریه اولوب، جیادت هواسیله ومیوه‌لرینك کوزللکیله مشهور اولمغله، صیدا اغنیاسنك صیفیه‌سی حکمنده‌در.

جبال ایرانك عراق عجمی اسمیله معروف اولان بر بیوك خطه‌سنه عربلرك

ویردكلری اسمدر. [« عراق عجمی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جباوی { [«سعدالدین جباوی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جبر { اعرابی، جبر بن انس، جبر بن عبدالله القبطی وجبر (ویاخود جابر) بن عتیك صحابه‌دن اولوب، ایكنجیسی صفین محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضاده بولنمش؛ واوچنجیسی مقوقس طرفندن ماریهٔ قبطیه‌یی مستصحباً نزد حضرت پیغمبری‌یه كله‌رك، ایمان كتیرمش ایدی.

جبرالتار { (Gibraltar) « جبل طارق » تركیب عربیسندن غلط اوله‌رق اوروپا لسانلرنده سبته بوغازینه وبوغازك ساحل شمالیسنده یعنی اسپانیا جهتنده بر شهره ویریلن اسمدر. جبرالتار شهری سبته بوغازینك شرقی مدخلنده وآق دكیزك ایچنه ممتد طاغلق بر بورونده واقع اولوب اهمیت موقعیه‌سی حسبیله انكلتره دولتی طرفندن ضبط اولنمشدر. ٤٠٠٠ انكلیز عسكرندن بشقه ٢٥٠٠٠ اهالیسی، كوزل بر قوبی، واسع لیمانی وغایت متین استحكاماتی واردر. آق دكیزك كلیدی حكمنده اولمغله برابر، بیوك بر تجارتك دخی مخزنی اولوب، بر طرفدن انكلتره وآمریقا ایله ممالك شرقیه وبر طرفدن دخی اسپانیا ایله مغرب آره‌سنده پك ایشلك تجارتی واردر. لیمانی سربستدر. انكلتره دولتی ١٧٠٤ تاریخنده بو شهری ضبط ایدوب، او وقتدن بری اسپانیا ایله فرانسه متحداً استردادینه دفعاتله چالیشمشلر ایسه‌ده، مقتدر اوله‌مامشلردر. — [جبرالتار بوغازیچون « سبته بوغازی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جبرائیل { (Gabriel) ملائكهٔ مقربینندن اولوب، انبیایه وحی الهی‌یی ایصال وتبلیغ ایتمشدر. تخفیفاً جبریل دخی دینلیر.

جبرتی { (عبدالرحمن) متأخرین علمای مصریه‌دن اولوب، مصرك اون ایكنجی قرن هجری ابتداسندن ١٢٣٦ تاریخنه‌دك اولان وقایعنی وبو مدت ظرفنده مصرده ظهور ایدن علما وادبا وسائر مشاهیرك تراجم احوالنی جامع اولمق اوزره، « عجائب الآثار فی التراجم والاخبار » عنوانیله مكمل بر تاریخ یازمشدر، كه ١٢٩٧ تاریخنده بولاق مطبعه‌سنده ٤ بیوك جلد اوزره طبع ونشر اولنمشدر.

جبرین { فلسطین وشام وحلب جهتلرنده بو اسمله برقاچ قریه اولوب، (جبرینی) نسبتیله معروف بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسلری بولنمشلردر. — [« بیت جبرین » ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

جبرئیل بن بختیشوع { (ابوعیسی) خلافت عباسیه زماننده كسب اشتهار ایدن اطبای سریانیه‌دن اولوب، نصرانی المذهب ایدی. نسلی طبابتله مشغول اولوب، پدری بختیشوع بن جورجس، جدی جورجس بن جبرئیل واوغلی بختیشوع بن جبرئیل دخی مشاهیر اطبادندر. ابتدا ١٧٥ تاریخنده پدری طرفندن جعفر بن یحیای برمكی‌یه توصیه اولنه‌رق، مشارالیهی مبتلا اولدیغی بر علتدن تخلیص ایتمكله، فوق العاده اعتبار و محبتنی قزانمش؛ وبعده هارون الرشیده انتساب ایده‌رك، نزد خلیفه‌ده بیوك بر حرمت واعتباره واموال كثیره‌یه نائل اولمشدی. هارونك اواخر عمرنده علتنه دوا بوله‌مدیغندن، حبس اولنه‌رق، قتلنه دخی امر ویرلمش ایسه‌ده، فضل بن ربیع بو امری ایفا ایتمه‌مشدی. محمد امینك زمان خلافتنده یكیدن كسب اعتبار ایدوب، مأمونك جلوسنده حبس اولنمش ایسه‌ده، چوق كچمه‌دن مأمون دخی صاحب ترجمه‌نك مداواتنه محتاج اولوب، تأثیر سریعنی كوردیكندن، جبرئیلك بونك عنده‌نده دخی قدر واعتباری آرتوب، مكرم ومعزز اولمشدی. ٢١٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. امر تداویده‌كی مهارت فوق العاده‌سی حقنده بر چوق نوادر منقول، وطبه وحفظ صحته دائر بعض اقوال حكیمانه‌سی مشهوردر. « كناش »، « رسالة مختصرة فی الطب »، « كتاب فی صنعة البخور »، « كتاب فی الباه »، « رسالة الی المأمون فی المطعم والمشرب » و« المدخل الی صناعة المنطق » عنوانلریله تألیفاتی واردر.

جبرئیل بن عبیدالله { (ابو عیسی) بو دخی خلافت عباسیه زماننده كسب شهرت ایدن اطبای سریانیه‌دن اولوب، آنف الترجمه‌نك برادرزاده‌سیدر. مقتدر باللهك خدمت طبابتنده بولنوب، بعده آل بویه‌دن عضدالدوله‌یه انتساب ایله، بغدادده بنا ایلدیكی (بیمارستان عضدی)یه مأمور اولمشدی. اكثر ملوك وامرا طرفندن لاجل

الطبابه جلب اولنه‌رق، فارس وری وموصل وسائر طرفلره کیتمش؛ ومصره‌دخی کیدوب، ملوك فاطمیه‌دن عزیز طرفندن اوراده اقامته تشویق اولنمشدیسه‌ده، طوزمیوب، بغداده عودت ایتمشدی. ٣٩٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: بش جلداوزره «الکافی» عنوانیله بیوك کناشی، «الکناش الصغیر»، «رسالة فی عصب العین»، «مقالة فی ام الدماغ بمشارکة فم المعدة والحجاب الفاصل بین آلات الغذاء وآلات التنفس المسمی دیافرغما»، «مقالة فی ان افضل اسطقسات البدن هو الدم»، «کتاب المطابقة بین قول الانبیاء والفلاسفة»، «مقالة فی الرد علی الیهود». بونلرك اکثرینی صاحب بن عبادك نامنه تألیف ایتمشدر.

جبرئیل الکحال { مشاهیر کحالیندن اولوب، مأمون خلیفه‌نك خدمتنده بولنمشدر.

جب علی { استانبولك (جبالی) تلفظ اولنان محله‌سنك اسم اصلیسی اولوب، معاویه زماننده قسطنطینیه‌یی محاصره ایدن عساکر اسلامیه آره‌سنده بولنان (علی انصاری) نك اسیر دوشمه‌سیله بو محلده حبس اولنمسندن طولایی بو اسمله تسمیه اولندیغی مروی ومظنوندر. محلهٔ مذکوره سلطان سلیم جوارنده وفنارك اوستنده واقعدر.

جبّل { نعمانیه ایله واسط آره‌سنده بر قصبه اولوب، کندی زماننده بر قریه حالنده قالمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جبل اقرع { سوریه قطعه‌سنك قسم شمالیسنده حلب ایله بیروت ولایتلری حدودنده بر طاغ اولوب، ساحل بحرده سویدیه‌نك جهت جنوبیه‌سنده بر برون تشکیل ایدیور. اسم قدیمی قاسیوس (Casius) در.

جُبلان { یمنده وادی زبید ایله وادی رمع آره‌سنده واسع بر بلد اولوب، مزروعاتی، سبزه‌سی وبالی چوق وصیغیرلری دخی مشهور اولدیغی وحمیر نسلندن بر قومله مسکون بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جبل برع { یمن ولایتنك حدیده سنجاق وقضاسنده بر ناحیه‌در.

جبل برکت { آطنه ولایتنده همنامی اولان سنجاقده بر طاغ اولوب، اسکندرونك اوستندن بدأ ایله، شمال شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، مرعش سنجاغی حدودینه منتهی اولور. بین العوام (کاور طاغی) دیمکله معروفدر.

جبل برکت { سنجاغی. آطنه ولایتی ترکیب ایدن درت سنجاغك بری‌واك شرقیسی اولوب، غرباً نفس آطنه سنجاغیله، شمالاً قوزان سنجاغیله وحلب ولایتنك مرعش لواسیله، شرق جنوبی جهتندن نفس حلب سنجاغیله، جنوب غربی جهتندن دخی اسکندرون کورفزیله محاط ومحدوددر. مرکزی جبلك اوزرنده واقع (یارپوز) قریه‌سیدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌اولوب، همنامی اولان طاغ سنجاغی شق ایدیور. بو طاغك غربی اتکلرندن طوموز دره‌سیله سائر بر قاچ چای آقوب، جیحان ایرماغنه دوکیلور؛ شرقی اتکلرندن آقان صولردخی (قره‌صو) اسمیله بر نهر تشکیل ایدرلر، که آنطاکیه‌نك اوسته طرفنده عاصی نهرینه منصب اولور. غرب جهتی اووه ومنبت ایسه‌ده، هواسنك وخامتندن پك معمور اولمیوب، بطاقلقلری دخی چوقدر. شرق جهتی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، ساحله قریب اولان یرلری زیتون، پورتقال، لیمون وسائر اشجار یتیشدیرمکه مستعد ایسه‌ده، اکثر طرفلری خالی وغیرمعموردر. اورمان ومرعالری چوق اولوب، خیلی اودون وکراسته قطع اولنور؛ وبعض عشیرتلر حیوانلرینی اوتلاتیرلر. سنجاق یارپوز، اصلاحیه، خاصه، بولانق، عثمانیه وپیاس اسملریله ٦ قضایه منقسم اولوب، ٦ ناحیه وجمعاً ٢٣٨ قریه‌یی جامعدر. مقدما مرکزی پیاس قصبه‌سی ایدی. اهالئ لوا ٥١٥٠٠ مقدارنده اولوب، یالکز ٥٠٠٠ قدری خرستیان وقصوری مسلمدر.

جبلپور { هندستانده «الویهٔ مرکزیه» ایالتنده واله آبادك ٢٦٥ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ٥٥٢٠٠ اهالیسی واردر. منبت بر اووه‌نك اورته‌سنده وبمبایدن کلکته‌یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقع اولمغله، پك ایشلك تجارتی واردر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٨٠٧٩ مربع کیلومتره واهالیسی ١٨٣٩١٠٠ کشیدر.

جبل الدخان { مصرك شرق جهتنده‌كی باديه‌ده بر طاغ اولوب، ويرانه‌لری وسماق مرمر اوجاقلری چوقدر.

جبل دروز { سوريه ولايتنك حوران سنجاغنده وسنجاغك جهت شرقيه‌سنده بر قضا اولوب، اهاليسی درزی قبائلندن وبعض عربان عشايرندن عبارت اولمغله، احوالی تماميله مضبوط دكلدر. قضا سويده، سلخنه، عرمان، شهبا، سالی ومجدل اسملريله ٦ ناحيه‌يه منقسم اولوب، بونلرك هر برى بر مديرله اداره اولنور. اراضيسی حد ذاتنده منبت ايسه‌ده، عشاير غير متمدنه‌نك جولانكاهی اولمغله، معمور اوليوب، پك آز يری ذرع اولنور.

جبل الدوب { (ياخود جبل الداهی) سوريه‌ده بر طاغدر، كه صور قربنده جبل لبناندن تشعبله، جنوبه طوغری اوزانه‌رق، فلسطين خطه‌سنه داخل اولور.

جبل ريمه { يمن ولايتنك حديده سنجاغنده بر قضا اولوب، سرا سلسلهٔ جبالنده واقعدر. غرباً باجل ايله نفس حديده وزبيد قضالريله، جنوباً تعز سنجاغنك اب قضاسيله، شرقاً صنعا سنجاغنك يريم وزمار قضالريله، شمال شرقی جهتندن دخی ينه صنعا سنجاغنك انس قضاسيله محاط ومحدوددر. سرا سلسله‌سنك غربی مائله‌سنده واقع اولمغله، صولری، بحر احمره منصب اولمق اوزره، تهامه‌يه طوغری آقار. بونلرك باشليجه‌لری (وادی رضاع) ايله (وادی الجبی) در. اراضيسی خيلی منبت اولوب، بغدای، آربه، دوره، سيسام، مصربغدايی، قهوه، پاموق، چويد، بويا، فصوليه، مرجك، بقله، قاربوز وسائره حاصل اولور. ارتفاعی حسبيله هواسی دخی معتدل وصاغلامدر. قضا جعفريه، كسيه وسلفيه اسملريله ٣ ناحيه‌يی حاويدر. مقدار قرا ونفوسی الآن مجهولدر.

جبل السماق { حلبك غرب جهتنده بر طاغ وواسع بر بقعه اولديغی جغرافيون عرب آثارنده مسطور اولوب، جبل اقرع ياخود جبل موسی ويا جبل بركتدن عبارت اوله‌جغی آكلاشيليور.

جبل سمعان { حلب ولايت وسنجاغنده بر قضا اولوب، قسماً حلب شهری اطرافنده‌كی قرادن عبارتدر. مركزی حلبه ٧ ساعت مسافه‌ده اولان (دراة عزه) قريه‌سيدر. بو قريه‌نك بر ساعت شمالنده سمعان قلعه‌سنك خرابه‌لری بولنوب، قضا بونك اسميله تسميه اولنمشدر. اراضيسی منبت ومحصولدار اولوب، حلبك ايچندن كچن قويق نهريله دخی اسقا اولنمغله، بغدای، آربه، مصر، داری، مرجك، بورجق، توتون وسائر محصولات ويرير. بعض قريه‌لرنده ايپليكدن بز نسج اولنور. قضا ١٢٨ قريه‌يی جامع اولوب، ٢١١٣١ اهاليسی واردر، كه جمله‌سی اسلام ولسان عربی ايله متكلمدر. درون قضاده ٣١ جامع، ١٥٠ مسجد، ٥٠ صبيان مكتبی، ٢٠ دكان و١٧ خان موجوددر.

جبل شرقی { سوريه‌ده بر سلسلهٔ جبال اولوب، جبل لبنانك شرق جهتنده واقع اولديغندن، بو اسمله، والسنهٔ اجنبيه‌ده آنتيليبان (Antiliban) اسميله تسميه اولنمشدر. جبل لبنانه متوازياً جنوب غربيدن شمال شرقی‌يه طوغری ممتد اوله‌رق، دمشق شامك قربندن حمصك قربنه‌دك واصل اولور. جبل شرقی ايله جبل لبنان آره‌سنده بقاع خطه‌سی ممتد اولور، كه بونك قسم جنوبيسی ليطانی وقسم شماليسی عاصی نهرينك واديسندن عبارتدر. ارتفاعی ٣٠٠٠ متره قدر اولوب، جبل لبناندن آلچقدر. قيالری صحور كلسيه وبلوزيه‌دن عبارت اولوب، بعض بركان اثرلری دخی موجوددر. بو طاغك بعض اورمانلری دخی اولوب، چام، مشه، تره‌منتی، آق قواق، حروب وسائره آغاجلری بولنور. دمشق بو سلسله‌نك جنوب شرقی وبعلبك خرابه‌لری دخی غربی اتكنده واقعدر.

جبل الشيخ { سوريه‌ده جبل شرقينك جنوبنده بر طاغ اولوب، فلسطينه طوغری ممتد اولور. اسم قديمی (حرمون) اولوب، بعض كتب بنی اسرائيلده (سيون) اسميله دخی مذكوردر.

جبل طارق { جبرالتار اسم غلطيله مشهور اولان شهرك اسم اصلی صحيحی اولوب، طارق بن زياد اسپانيايه دخولنده ائك اول بوراسنی فتح ايتمكله، عربلر عندنده (جبل الفتح) اسميله دخی معروفدر. طارق بن زياد بو موقعی فتح ايتديكنده، تپه‌سی اوزرنده بر قلعه انشا ايدوب، ١٤ سنه صكره

مشاهیر مهندسیندن الحاج یعیشك نظارتی تحتنده الیوم موجود اولان استحکامات دخی انشا اولنمش؛ وهر نه قدر قصبه‌سی کوچك ایدیسه‌ده، حکومت اسلامیه زمانده‌دخی اهمیت عسکریه‌سی مسلم‌بولنمشدر. ١٤٦٢ تاریخنده اسپانیوللر طرفندن ضبط‌اولنمشدر. [«جبرالتار» ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

جبل الطیر { صعید مصرده نیلك جهت شرقیه‌سنده وانصنا قربنده بر طاغ اولوب، اوزرنده کائن مناسترده مقیم راهبلر حضرت عیسانك بو طاغه چیقمش اولدیغنی، وبر طاشده ایزی بولندیغنی زعم ایدیورلر. — بحراحمرده ویمن ساحلی قربنده بو اسمله بر کوچك آطه دخی موجوددر.

جبل غربی { (یاخود جبل وغلطی جبل غربیه) طرابلس غرب ولایتنی ترکیب ایدن ٤ سنجاغك بری واك غربیسی اولوب، شرقاً نفس‌طرابلس سنجاغیله، شمالاً تونس حدودیله، غرباً وغرب جنوبی جهتندن صحرای کبیرله، جنوب شرقی جهتندن دخی فزان سنجاغیله محدود ومحاطدر. مرکزی بر طاغ کنارنده بولنمغله بو اسمله تسمیه اولنمشدر. مرکز بر حکومت قوناغیله تفرعاتندن عبارت اولوب، اك بیوك وتجارتگاه قصبه‌سی مرکز قضا اولان (غدامس) در، که بو دخی فزانده بولنان غاط کبی صحرای‌کبیرك اك بیوك مراکز تجارتندن او-لوب، بو ایکی قصبه‌دن سودانك هر طرفنه کاروانلر کیدر، واهالیسی سودان ایله طرابلس اسکله‌سی آره‌سنده بیوك بر تجارت اجرا ایدرلر. جبل غربی سنجاغی نفس‌جبل، غدامس، نالوت، فساطو وحوصنه اسملریله ٥ قضایه منقسم اولوب، ککله ومزده اسملریله ایکی ناحیه‌سی دخی واردر. غدامس قضاسیله ککله ومزده ناحیه‌لرینك اهالیسی مسکون اولوب، لوانك سائر طرفلری اهالیسندن ثلثانی خیمه نشین ویالکز بر ثلثی مسکوندر. اراضیسی اکثریت اوزره قوملق وطاغلری طاشلق اولوب، مع هذا موسم مناسبنده یاغمور یاغدیغی حالده، خیلی محصولات ویرر. محصو-لاتی باشلیجه آرپه، داری وحرمادن عبارتدر. سیار اولان اهالینك دوه وقویونلری چوق اولوب، جبل غربی سنجاغندن خیلی یاغ چیقار، واهالینك کیدکلری بر نوع بیاض احرام اعمال اولنور.

جبل قلمون { (ونام دیکرله دوما) سوریه ولایتنك شام سنجاغنه تابع برقضا اولوب، مرکز ولایتك شرق شمالیسنده‌واقعدر. مرکز قضا دمشق شامدن ٢ ساعتلق مسافه‌ده کائن (دوما) قصبه‌سیدر. اراضیسی منبت اولوب، دمشقك ایچندن کچن (بردی) نهریله ودیکر بعض چایلرله اروا اولنمغله، خیلی محصولات ویرر. محصولاتی بغدای، آرپه، داری، سیسام، نخود، مرجك، بقله وسائره‌دن، ومعمولات صناعیه‌سی اهالینك قوللاندقلری بعض ایپلیك ویوك منسوجاتدن عبارتدر. قضانك بعض یرلرنده بر طاقم آثار عتیقه وقلاع متروکه موجوددر. قضا ٧٤ قریه‌یی جامع اولوب، مرج، غوطه وجزء جبل اسملریله ٣ ناحیه‌سی دخی واردر. مرکز قضاده بر رشدیه وبر قاچ‌ده صبیان مکتبی موجوددر.

جبل القمر { یاخودجبال القمر (Montagnes de la Lune) آفریقای‌وسطیده خط استوا قربنده برسلسلهٔ جبال اولوب، برروایتده ٧° ایله ٨° عرض شمالی آره‌سنده وبر روایتده دخی ١١° عرض جنوبیده واقعدر. برنجی روایته کوره حبشك جنوب‌غربیسنده واقع (غالا) مملکتی‌طاغلرندن، وایکنجی روایته کوره دخی ویقتوریا نیانزه کولنك‌غرب جهتنده وخط استوانك آلتنده بولنان طاغلردن‌عبارت اولسه کرکدر. بو ایکنجی طاغلرك شمالی اتکلرنده نیلك وغربی اتکلرنده دخی (قونغو) ایرماغنك بعض منابعی بولندیغنه، وجغرافیون عربك جبال قمردن نیل مصر ایله غربه طوغری جریان ایدن نیل‌سودانك نبعان ایتدیکنی بیان ایلدکلرینه باقیلیرسه، ایکنجی روایت صحته دها قریب کوریلور. آوروپالیلر (قمر)ی (ق)و(م)ك فتحیله اوقویوب، کندی لسانلرینه «آی طاغلری» اسمیله ترجمه ایتمشلرسه‌ده، مقریزینك وسائر بعض محققینك ذهابنه کوره، اصلی (ق)ك ضمیله و(م)ك سکونیله اولوب، (جزیرة‌القمر) تسمیه اولنان (مدا-غسقار) آطه‌سندن بعض قبائل بو طاغلره هجرت ایتدکلرندن، بو اسمله تسمیه اولندیغی دخی مرویدر. هر حالده آفریقانك او جهتلری شمدی یکیدن کشف اولنمقده اولوب، طاغلری دخی اهالئ محلیه‌نك قوللاندقلری وآوروپا سیاحلرینك طاقدقلری اسملرله ذکر اولنمقده، وبناءً علیه (جبال قمر) اسمی یکی خریطه‌لرده کورلمه‌مکده‌در.

جبل کرمل (ونام دیکرله جبل مارالیاس) فلسطینده بر طاغدر، که حیفانك اوکنده واقع (کرمل) بروندن باشلایوب، نابلسه طوغری ممتد اولور. بر ذروه‌سنده حضرت الیاس نبینك نامنه بر مناستر واردر.

جبل لبنان (Liban) سوریه قطعه‌سنده بیوك بر سلسلهٔ جبال ایله بو طاغلرك اتکلرنده واقع مستقل وممتاز بر متصرفلغك اسمیدر. [« لبنان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جبل موسی حلب ولایتنك ساحلنده بر طاغ اولوب، اسکندرونك جهت جنوبیه‌سندن بدأ ایله، جنوب غربی‌یه طوغری اوزانه‌رق، ارسوسك جنوبنده واقع (رأس الخنزیر) ه منتهی اولور. اسکندروندن حلبه کیدن جاده بو طاغ ایله جبل برکت آره‌سنده متشکل بوغازدن کچوب، بیلان قصبه‌سی دخی بو بوغازده واقعدر.

جبل نصیریه سوریه قطعه‌سنك جهت شمالیه‌سنده بر طاغدر، که بیروت ولایتنك حدودنده واقع جبل اقرعدن باشلایه‌رق، جنوبه طوغری امتدادله، لاذقیه سنجاغنی شق ایتدکدن صکره، طرابلس سنجاغنه دخی داخل اولور.

جَبَلَه سوریه ساحلنده بیروت ولایتنك لاذقیه سنجاغنده ولاذقیه‌نك ٢٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه واسکله اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهالیسی وبر رشدیه ایله ایکی ابتدائیه مکتبی واردر. اسکله‌سندن بعض محصولات قضا اخراج اولنور. روملر زماننده جبله‌دن ایکی فرسخ مسافه‌ده دیکر بر قصبه بولنوب، ١٧ تاریخ هجریسنده عبیده بن جراح حضرتلری طرفندن عباده بن صامت کوندریله‌رك، قصبهٔ مذکوره‌یی فتح ایتدیکنده، اهالیسی قاچغله، بعده معاویه بن ابی سفیان جبله قلعه‌سنی تأسیس ایده‌رك، بو قصبه وجوده کلمش؛ و٣٥٧ تاریخنده روملر طرفندن ضبط اولنه‌رق، ٤٧٣ ده جبله قاضیسی ابن صلیعة التنوخی طرفندن استرداد ایدلمش؛ و٥٠٢ ده اهل صلیبك الینه‌دوشوب، ٥٨٤ ده صلاح الدین ایوبی طرفندن استخلاص اولنمشدر. بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. — جبله قضاسی لاذقیه سنجاغی ترکیب ایدن ٤ قضانك بری اولوب، شمالاً نفس لاذقیه، شمال شرقی جهتندن صهیون، جنوباً مرقب قضالریله، غرباً دخی آق دکیزله محدوددر. اراضیسی نصیریه طاغنك بعض اتکلریله ساحل بوینجه اوزانان اووه‌لردن عبارت اولوب، خیلی منبتدر. مذکور طاغدن نبعان ایدن (سن) نهری مرکز قضانك یاننده نهره منصب اولدیغی کبی، بوکا متوازیاً آقان دیکر بر ایکی نهر دخی قضانك اراضیسنی سقی وارواء ایدر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، داری، کشنش، سیسام، نحود وسائر حبوباتله، توتون، پاموق، زیتون، انجیر، لیمون وسائره‌دن عبارت اولنوب، خیلی قوری انجیر وزیتون یاغی اخراج اولنور. ایپك دخی یتیشدیریلیر، وصابون اعمال اولنور. طاغ اتکلرنده بعض اورمانلری دخی واردر.

جَبَلَه نجدده بر موقع وبر طاغ اولوب، مولد حضرت فخر الرسلدن ١٧ سنه اول وقوع بولمش و ایام عربك اك مشهوری صره‌سنه کچمش اولان (یوم جبله) وقعه‌سیله مشهوردر. بو وقعه بنی تمیم ایله بنی عامر بن صعصعه آره‌سنده وقوع بولوب، بنی تمیم مغلوب اولمش؛ ولقیط بن زراره جعده بن مرداس طرفندن قتل اولنمشدر. جبله یاخود شعب جبله طاغنك یالکز شرق وغرب جهتلرندن بر کچیدی اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور. — حجازده وجزیرة العربك سائر بعض طرفلرنده دخی بو اسمله بعض محللر بولندیغی مرویدر.

جبله (یاخود ذوجبله) یمنده غایت کوزل ومفرح بر قصبه اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور. بو قصبه الیوم موجود اولوب، تعز سنجاغنك اب قضاسنده وتعز ایله یریم آره‌سنده اوله‌رق مخادن صنعایه کیدن طریقك اوزرنده ومخانك ٤٨ کیلومتره شمال شرقیسنده واقعدر. ارتفاعی حسبیله قیشین بعضاً صولر طونوب، قار دخی یاغار.

جبله بن الازرق (الکندی) صحابه‌دن اولوب، بعده حمصده ساکن اولمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

جبله بن الاشعر (الخزاعی الکعبی) صحابه‌دن اولوب، فتح مکه سنه‌سی طریق مکه‌ده شهید اولدیغی مرویدر.

جبله بن الایهم بنی غساندن (آل جفنه) ملوکنك اخیری اولوب،

حضرت عمر بن الخطاب (رضه) ك زمان خلافتلرنده اسلامه كلكله، بيوك بردارات ودبدبه ايله نزدحضرت خليفه‌يه كيتمش؛ ومعيت حضرت فاروقيده حجه كيده‌رك، اثناى طوافده بر آدم سهواً ثوبنه باصمغله، صاحب ترجه كنديسنى ضرب ايتديكندن، حضرت فاروق اوآدمى ترضيه ايتمسنى، واولمديغى حالده، جزا كوره‌جكنى تبليغ ايدنجه، بر حكمدارك آحاد ناسدن بر آدمدن فرقى يوقيدر؟ ديه اعتراض ايتمش؛ واسلامده حقوقجه بويله برفرق وامتياز اوله‌ميه‌جغنى آكلاينجه، قوميله برابر چيقوب، هرقلك يانه كيده‌رك، تنصر ايتمشدر. حسان بن ثابت انصارى حضرتلرى ابتدا بونك شاعرى ايدى.

جبله بن ثعلبه (الانصارى الخزرجى) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر اولديغى كبى، صفين محاربه‌سنده دخى معيت حضرت مرتضاده بولنمشدر.

جبله بن حارثه صحابه‌دن اولوب، ينه صحابه‌دن زيد بن حارثه‌نك برادرى واسامه بن زيدك عميدر. حضرت رسول الله (صلعم) مكه‌ده ايكن، پدريله برابر كيدوب، رؤيت نبى (صلعم) ايله مشرف اولمش؛ وبعده عودت ايدوب، اسلامه كلمشدر. كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

جبله بن عمرو (الانصارى) فقهاء صحابه‌دن اولوب، صفين وقعه‌سنده معيت حضرت مرتضاده بولنديغى كبى، افريقيه فتحنده دخى معاويه بن خديجك معيتنده بولنمش؛ وبعده مصرده ساكن اولمش ايدى.

جبلى (محمد بن عبدون) اندلس اطباسندن اولوب، ٣٤٧ تاريخنده شرقه رحلتله، بر مدت بصره‌ده اقامت ايتدكدن صكره، مصرك فسطاط شهرينه كيده‌رك، اوراده‌كى بيمارستانه مأمور اولمش؛ واوراده طبابتده بيوك بر مهارت وحذاقت حاصل ايتدكدن صكره، ٣٦٠ تاريخنده اندلسه عودتله، مستنصر بالله ومؤيد باللهك خدمت طبابتنده بولنمشدر. منطقده وحساب وهندسه‌ده دخى يدطولى صاحبى ايدى. «كتاب فى التكثير» عنوانيله معتبر بر تأليفى واردر.

جبلى (عبدالواسع) مشاهير شعراى ايراندن اولوب، غرجستانليدر؛ ملوك سلجوقيه‌دن سلطان سنجر ايله بهرامشاه ومسعود شاهك خدمتنده بولنمشدر. اشعارى پك كوزل ومعنيدار اولوب، شو بر ايكى بيت اوجمله‌دندر:

درپاى جاهلان نپراكنده ام كهر
وزدست سفلكان نپذيرفته‌ام عطا
اين فخربس مراكه نديده‌است هيچ كس
درنثرمن مذمت ودر نظم من هجا

جبول (مع باب) [«باب» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جُبّه شام ومصر وعراق وخراسانده بو اسمله بر قاچ قريه اولوب، جبى لقبيله ملقب بعض مشاهير علمانك وطنلريدر.

جبه تركستان شرقيده ختنك ٢٥ كيلومتره غربنده (قره‌قاش) ونام ديكر (ختن درياسى) نهرى كنارنده وكوزل بر وادى ايچنده واقع بر قصبه اولوب، ٧٥٠٠ اهاليسى واردر.

جُبَيب بن حارث صحابه‌دن اولوب، كثرت ذنوبدن وتوبه‌سنده ثبات ايده‌مه‌مسندن حضور حضرت رسول اللهده شكايت ايتمكله، جناب ارحم الراحمينك عفوى كنديسنك ذنوبندن بيوك اولمسيله تبشير بيورلمش اولديغى حضرت عايشه (رضها) دن مرويدر.

جُبَير بن اياس (الخزرجى) صحابه‌دن و انصاردن اولوب، بدر واحد غزالرنده بولنمشدر.

جبير بن بُجينه صحابه‌دن وقريشدن اولوب، يمامه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. بجينه والده‌سى اولوب، پدرينك اسمى مالكدر.

جبير بن الحباب صحابه‌دن اولوب، صفين محاربه‌سنده معيت حضرت مرتضاده بولنمشدر.

جبير بن الحويرث صحابه‌دن وقريشدن اولوب، حضرت ابابكر صديق (رضه) دن بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر. پدرى فتح مكه‌ده حضرت على (رضه) يديله قتل اولنمشدى.

جبير بن مطعم (ابو محمد) صحابه‌دن وساداتِ قريشدن اولوب، علم انسابده يد طولى صاحبى ايدى. فتح مكه‌ده وبر

روایتده اوندن اول اسلامه کلمش، و ۵۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جبیر بن نعمان { (ابو خوات الاوسی) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جبیر بن نفیر { (ابو عبدالرحمن الحضرمی) حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك حیاتنده یمنده اسلامه کلوب. صحبته نائل اوله‌مامش: وحضرت ابابکر (رضه) لك زمان خلافتنده مدینه‌یه کلوب. بعده شامه رحلتله حمصده ساکن اولمش؛ وحضرت ابابکر وسائر صحابهٔ کرامدن روایت احادیث شریفه ایتمشدر.

جُبَیل { سوریه ساحلنده وبیروت ایله طرابلس آره‌سنده بر قصبه واسکله اولوب، جبل لبنانك کسروان قضاسنه تابع بر ناحیه‌نك مرکزیدر. پك اسکی برقصبه اولوب، زمان قدیمده بیوك ومشهور بر شهر ایدی. اسکی فنیکه‌لیلرك عندنده اسم قدیمی (افاپا) اولوب، عبرانیلر (جبال) ویونانیلر (بیبلوس) تسمیه ایتمشلردی. فنیکه‌لیلرك معبودلرندن اولان والیوم (نهر ابراهیم) دینلن (تموز) ویا (آدونیس) نهری قربنده بولنمغله، بو معبوده مخصوص معبدلری واساطیر قدیمه‌ده شهرتی وار ایدی. حضرت عمر بن الخطاب (رضه) لك زمان خلافتلرنده یزید بن ابی سفیان یدیله فتح اولنه‌رق، اهل صلیب زماننده بونلرك ید ضبطنه چکمش، وبعده صلاح الدین ایوبی طرفندن استخلاص اولنه‌رق، محافظه‌سیچون بعض اکراد اسکان اولنمش ایسه‌ده، ۵۹۳ ده بونلر شهری اهل صلیبه صاته‌رق، چکلمشلردی. ۶۸۹ تاریخنده مصر حکمداری ملك اشرف صلاح الدین خلیل بن قلاوون طرفندن استرداد اولنه‌رق، قلعه‌سی هدم اولنمش، ویاوز سلطان سلیم خان دورنده ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشدر. اوائل دور اسلامده دخی معمور اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمش؛ واهل صلیب زماننده تدنی ایتمشدر. — جزیرة العربده وعراق وسائر طرفلرده دخی بو اسمله بعض مواضع وقرا بولنمشدر.

جپید { یاخود کپید (Gèpides) اسکی غوت اقواممندن اولوب، همجنسلری اولان اوستروغوتلرله ویسیغوتلر جنوبه طوغری یاییله‌رق، ضبط ممالك ایتدکلری حالده، بونلر ویستوله وادیسنده وقرپات سلسله‌سنك شمالنده قالمشلردی. میلادك ۲۴۰ تاریخلرنده بونلر آلمانیانك جهات شمالیه‌سنده ساکن (بورغوند) لری طرد واخراجله، مملکتلرینی ضبط ایتمشلر؛ وبعده هونلره رام اولمشلر‌سه‌ده، آتیلانك وفاتنده بو تابعیتدن چیقوب، حکمدارلری اولان آرداریقك قوماندہ‌سیله جنوبه طوغری اوزانه‌رق، طونه ساحلنده‌ن توسیع ممالك ایتمشلر؛ وآنجق ۵۴۷ تاریخنده لومباردلرله وبونلرك متفق اولان آوارلرله ایتدکلری محاربه‌ده کلیاً منهزم وپریشان اولوب، قلیجدن قورتلانلری دخی اطرافه طاغیله‌رق محو اولمشلردر. حکمدار اخیرلری اولان (کونیموند) لومباردلر حکمداری (آلبوآن) لك یدیله قتل، وقیزی (روزموند) جبراً تزوج اولنمش ایسه‌ده، بو قیز جبری قوجه‌سنی قتل ایده‌رك، پدرینك انتقامنی آلمشدر.

جت { یاخود کت (Gètes) آوروپانك اقوام قدیمه‌سندن اولوب، مجارستان ورومانیا طاغلرنده ساکن ایدیلر. قدمای مورخینك بعضیسی بونلری اسکیت اقوامندن بعضلری دخی (داج) ویا (تراکیا) قوملری شعباتندن عد ایتمشلردر. ملکه‌لری (تومیریس) لك قوماندہ‌سی تحتنده ایران شاهی کیخسروی وبعده (انداتیرس) لك قوماندہ‌سی آلتنده اسفندیار بن کشتاسبی مغلوب ایتمشلردی. بیوك اسکندر بونلرله محاربه ایتدکدن صکره کندیلرینی اتفاقه دعوت ایتمش؛ وتراکیا حکمداری لیسیماخوس بونلره مغلوب اولمش ایدی. بعده کندیلری مغلوب اولوب، طاغلرینی ترکله، قره دکیز سواحلنه وبسار ابیایه یایلمغه مجبور اولمشلردر. برنجی قرن میلادیدن صکره داچلرله قاریشمشلردر. (زامولقسیس) اسمیله بر حکیملری کندیلرینه بر آز مدنیت ویرمش، ومعبودلری حکمنه کچمشیدی. ینه حکیملرندن (آناخرسیس) اسمنده بری ممالك یونانیه‌یه بر سیاحت ایتمش، و (باریس) دخی سحارلقله شهرت بولمش ایدی.

جتا { (Géta) روما ایمپراطورلرندن (سپتیم‌سور) لك اوغلی و (قراقاله) نك برادری اولوب، پدرلری طرفندن ایکیسی مشترکاً حکومت سورمك اوزره، ولی عهد تعیین اولنمش، ۲۱۱ تاریخ میلادیسنده برادریله برابر تخته جلوس ایتمش

ایسه‌ده، قراقاله، منفرداً حکومت سورمك ایچون، بونی تسمیم، وسمی تأثیر ایتمینجه، کندی الیله وواـ لده‌لرینك قوجاغنده قتل ایتمشدر. حلیم وساکن بر حکمدار ایدی.

جتولیه (Gétulie) اسکی روماليلر طرفندن صحرای کبیرك قسم غربیسنه ویریلن اسم اولوب، بلدالجرید وسجلماسه ایله مغرب اقصانك بر قسمی دخی بو مملکته داخل ایدی. اقوام بربریه‌دن اولان (جتول) لر جسور وجنکاور بر قوم اولوب، الك مشهور حکمدارلری (یارباس) در. بونلردن قرتاج عسکری داخلنده پك چوق افراد وار ایدی. (یوغورته) مغلوب اولدقدن صکره بونلره التجا ایده‌رك، کندیلرندن جمع ایتدیکی عسکرله روماليلره خیلی وقت مقاومت ایده بیلمشیدی.

جثامه (بن مساحق الکنانی) صحابه‌دن اوـ لوب، حضرت عمر بن خطاب (رضه) ك زمان خلافتلرنده جانب فاروقیدن شام والیسی (هرقل) ك عندینه سفارتله کوندرلمشیدی. هرقل کندیسنی آلتوندن بر صندالیه‌یه اوتورتمش ایسه‌ده، آلتوندن اولدیغی آکلاینجه، اینوب، اسلامده بونك حرام اولدیغی سویلمش اولدیغی کندیسندن مرویدر. — جثامه بن قیس دخی صحابه‌دندر.

جحاف (بن حکیم السلمی) صحابه‌دن وشعراـ دن اولوب، قیس ایله تغلب آره‌سنده وقوع بولان محاربانده قیس طرفنی آله‌رق، بنی تغلبه پك چوق تلفات ویردیرمشیدی.

جحدم صحابه‌دن بو اسمله ایکی کشی‌اولوب، برنجیسی ینه صحابه‌دن حکیمك پدری وایکنجیسی فضاله‌نك اوغلیدر.

جحش (الجهنی) صحابه‌دن اولوب، اوغلی عبدالله واسطه‌سیله کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

جحشیه خابور کنارنده ومجدلدن ٤ میل مسافه‌ده قصبه کبی بیوك بر قریه اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جحظه (ابوالحسن احمد بن موسی بن یحیی بن خالد بن برمك) مشهور برامکه خاندانه منسوب عالم ومتفنن وشاعر واديب بر ذات اولوب، پك چوق لطائف واخباری مرویدر. ابو نصر بن مرزبان اشعاروأخبارینی جمع ایدوب، اشعاری بیوك بر دیوان تشکیل ایتمشدر. قبیح‌الشکل اولمغله دخی شهرتی واردر. ۳۲۶ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر.

جحفه مکهٔ مکرمه‌ایله مدینهٔ منوره‌آره‌سنده بیوك ومنبرلی بر قریه اولوب، بعض احادیث شریفه‌ده دخی مذکوردر. اسم قدیمی (مهیعه) در. یاقوت حموی کندی زماننده خراب اولدیغی بیان ایدیور.

جحی (ابوالغصن) فزاره قبیله‌سندن بر آدم اولوب، حقده ضرب مثل حکمنه کچمشدر. ابو مسلم خراسانینك خروجی زمانلرنده کوفه‌ده یاشامشدر. خواجه نصرالدینك کیلر کبی بر چوق نوادری منقول ومشهوردر. — جحی ـ الرومی اسمیله بوکا مماثل دیکر بری دخی اولوب، خواجه نصرالدیندن کنایه اولمسی ملحوظدر. نوادری مصرده و بیروتده طبع ونشر اولنمشدر.

جد (ابو عبدالله — قیس السلمی) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، سالف‌الترجمه براء بن معرورك عم زاده‌سیدر. نفاق مظنون اولوب، حتی (حدیبیه) وقعه‌سنده حاضر بولنانلرك جمله‌سی حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه بیعت ایتدکلری حالده، صاحب ترجمه دوه‌سنك قارنی آلتنده اختفا ایده‌رك، بیعت ایتمه‌مشدی. «ومنهم من یقول ائذن لی ولم تفتنی» آیت کریمه‌سنك دخی بونك حقنده نازل اولدیغی مرویدر. روایته کوره، بعده توبه ایدوب، حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر.

جد بورغ (Jedburgh) اسقوچیه‌نك (روقسبورغ) ایالتنده وادیمبورـ غك ٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی، کوزل بر بلدیه دائره‌سی واسقورت بوته نافع میاه معدنیه‌سی واردر.

جد روسیا (Gédrosie) ایرانك جنوب شرقی کوشه‌سیله بلوجستانك سواحلندن عبارت اولان مکران خطه‌سنه یونان قدیم جغرافیونی طرفندن ویریلن اسمدر.

جد عون (Gédéon) قبل‌المیلاد ۱۳٤۹ تاریخندن ۱۳۰۹ تاریخنه‌دك

بنی اسرائیلك حاکم وقائدی اولوب، قومنی مدیانیلرك ظلم وتحکمندن قورتارمغله، کندیسنه حکمدارلق عنوانی تکلیف اولنمش ایسه‌ده، حاکملك عنوانیله قناعت ایتمش؛ ویك یاشلی اولدیغی حالده، وفات ایدوب، ۷۰ اولاد براقمش ایدی.

جدود { ارض بنی تمیمده بر یر اولوب، ایام عربدن ایکی وقعه‌نك محل جریانی اولمغله مشهوردر.

جدّه { (اصلی جیمك ضمیله اولوب، زبانزدی جیمك کسریله‌در.) بحر احمر سواحلنك اك بیوك شهری اولوب، حجازك ساحلنده واقع ومکهٔ مکرمه‌نك اسکله‌سیدر. مکهٔ مکرمه‌نك ۹۰ کیلومتره غربنده اوله‌رق، ″۲۷ ′۲۱ عرض شمالی ایله ″۱۳ ′۳۹ طول شرقیده واقعدر. اهالیسی ۲۵۰۰۰ عددنده اولوب، همان جمله‌سی مسلم وعربدر. بیك کشی قدر هندلی وبر مقدار انکلیز وفرانسز وروم تجاری دخی بولنور. حج شریف زماننده اهالیٔ شهر ۶۰۰۰۰ مقدارینه بالغ اولوب، ۱۲۰۰۰۰ ی متجاوز حجاج بو شهردن کچر. شهر بر سورله محاط ولوب، آلتیسی دکیز واوچی قره جهتنده اولمق اوزره، ۹ قپوسی واردر. موقعی بسیط اولوب، آرقه‌سنده و ۲ ساعت مسافه‌ده چبلاق بر طاقم تپه‌لر موجوددر. هواسی صیجاقجه اولوب، یازین میزان‌الحراره سانتیغراد حسابیله ۴۰ درجه‌یی تجاوز ایدر. مدك ساحلده براقدیغی صولرك تعفنندن وصهرنج صولرینك دخی عدم نظافتندن صوك بهارده صیتمه‌لری چوق ایسه‌ده، اخیرا اوزاقدن صو آقیدیله‌رق، چشمه‌لر وشادروانلر یاپلمش اولمغله، قسماً هواسی تصحیح اولنمشدر. لیمانی درین وواسع ایسه‌ده،مدخلی برآز مخاطره‌لیدر. تجارتکاه بر اسکله اولوب ، آوروپا و آفریقا وهند و چین وجزایر بحر هندی ایله پك ایشلك تجارتی واردر . مصردن بغدای وآرپه؛ آوروپادن جام، صابون، چوخه وسائر معمولات صناعیه ؛ آفریقادن فیل دیشی، دوه تویی، مسك، استر؛ هندن پرنج، شکر وبز ادخال اولندیغی کبی، اخراجاتی دخی قهوه صمغ عربی، انواع عطریات، فیل دیشی، دوه قوشی تویی، صبار، اینجی، صدف، مرجان، خرما، بیچاق، دری، پلسنك یاغی وسائره‌دن عبارتدر. اهالیسی باشلیجه مرجان وصدف واینجی صیدیله وبالقجیلقله مشغول اولوب، کمیجیلری (سنبوق) تعبیر اولنان و ۸۰ طونیلاته‌یه قدر استیعابی اولان اوفق کمیلرله هند وچین وجاوه‌یه قدر کیده‌رك، اجرای تجارت ایدرلر. شهرك سوقاقلری دوز ومنتظم اولوب، خانه‌لرینك اکثری کارکیر ویوکسکدر. درون شهرده ۵ جامع شریف، ۳۰ مسجد، ۷ تربه، ۱ رشدیه و ۹ صبیان مکتبی، ۱ حمام، ۳۰۰ صهرنج، ۱ بیوك صو مخزنی، ۷ چشمه، ۱ شادروان، ۹۰۰ دکان ومغازه، ۱ اون فابریقه‌سی و ۱ بیوك صدفجی کارخانه‌سی موجوددر. بیوك بر حکومت قوناغیله بر قشله‌سی وبر عسکری خسته‌خانه‌سی دخی واردر. جده لوا مرکزی اولوب، والی قائممقامی عنوانیله بر ملکیه مأمورینك تحت اداره‌سنده‌در. ملحقاتی جهت جنوبیه‌سنده واقع (لیث) قضاسیله جهت شمالیه‌سنده کائن (رابغ) ناحیه‌سندن عبارتدر. جده شهری اوائل دور اسلام آثار معموریتندن اولوب، حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده تأسیس اولنمشدر.

جدیس { طسم ایله برابر عرب بائده‌قبائلندن اولوب، یمامه‌ده ساکن ایدیلر.

جدیع { (بن نذیر المرادی الکعبی) صحابه‌دن اولوب، خدمت رسول‌الله (صلعم) ده بولنمشدر.

جذبی { ایران شعراسندن اولوب، عن اصل بغداد حوالیسی اکرادندن اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، اورانك امرای صرمسنه کچه‌رك، شجاعتیله شهرت بولمشدر. شو بیت اونکدر:

من آن نیم که بقاصد دهم نشانهٔ خویش
که سازدش زپی مدعا بهانهٔ خویش

— بومخلصله خوانسارلی بر شاعر دخی اولوب، شو بیت اونکدر:

جز درد تو در جهان ندیدم
یاری‌که دلی درو توان بست

جذوی { عن اصل چغتای اولوسندن اولوب، اصفهانده نشو ونما بولمش و ۹۱۰ تاریخنده وفات ایتمش بر شاعردر. شو بیت اشعارندندر:

عاشق وبدنام اکر کشتم دلم باری خوشست
عاشق بد نامیٔ دارد ولی کاری خوشست

جذیمة الابرش { حیره‌ده حکومت سورن ملوك عربدن اولوب،

عراق وسائر بعض طرفلری دخی ضبط ایتمش، ویمامه ده جدیس وطسم قبیله لرینی دخی رام ایلمشیدی. حقنده بعض نوادر وحکایات منقولدر.

جرأت { هندستان متأخرین شعرا وکبرا سندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، بری شاهجهان آبادلی سید جعفر ودیکری لکهنولی قلندربخش بن یحیی امانذر. ایکنجیسنك اردولسانده بر دیوانیله بعض مثنویلری واردر. شو بیت برنجیسنك اشعارندندر:

ریختی خون مکر از شهر فرنك آمده
نادم از صلح زنم بر سر جنك آمده

جراچه { (Gerace) ایتالیانك قلابره اولتریوره ایالتنده ورجونك ٥٣ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی، کوکوردلی معدن صولری ومشهور شرابی واردر.

جراح { (بن ابی جراح الاشجعی) صحابه دن اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر.

جراح { (بن عبدالله الحکمی) دولت امویه رجالندن اولوب، حجاج بن یوسف طرفندن بصره والیلکنه نصب اولنمشیدی. یزید بن المهلب طرفندن دخی بصره والیلکنده ابقا اولنه-رق، ٩٩ تاریخنده عمر بن عبدالعزیز طرفندن خراسان، ومؤخراً ١٠٤ ده یزید بن عبدالملك طر-فندن ارمینیه والیلکنه نصب، وخزر جهتلرینی فتح ایتمك اوزره، کندیسنه کلیتلی عسکر ترفیق اولنمشدی. صاحب ترجمه بلاد قافقاسه داخل اولوب، باب الابوابی وسائر نیجه مدن وقلاع ضبط ایتدکدن صکره، ١٠٧ ده هشام بن عبدالملك طرفندن عزل، و ١١١ ده یکیدن نصب اولنه رق، بو دفعه دخی بر چوق یرلر فتح ایتمش ایسه ده، نهایت ترك وخزر اقوامی جمع اولنه رق، شدتلی بر هجوم ایتمکله، واقع اولان قانلی محاربه لرك برنده صاحب ترجمه شهید او-لوب، ترکلر موصل جوارلرینه قدر کلمشلردی.

جراح محمد پاشا { صدارت عظمایه نائل اولمش وزرای سلطنت عثمانیه دن اولوب، عهد سلطان مراد خان ثالثده سرای همایونده خاص اوطه خدمتیله مشغول ایکن، جراحلغی حسبیله، شهزاده سلطان محمد خانك ختانی خدمتنده بولنمش؛ وبعده یکیچری اغالغیله طشره یه چیقدقدن صکره، وزارت رابعه وثالثه ایله تبجیل اولنمش؛ وعهد سلطان محمد خان ثالثده ١٠٠٤ تاریخنده بلغراد ذخیره سی اشتراسنه مأمور اولوب، عودتنده وزارت ثانیه ایله قائمقام اولمش؛ و ١٠٠٦ ده مسند صدارته چکوب، ١٠ آی بو مقامی اداره ایتدکدن صکره، مبتلا اولدیغی نقریس علتندن اضطرابی حسبیله عزل اولنه رق، ١٠١٢ ده وفات ایتمش، واستانبولده (جراح پاشا) اسمیله معروف اوله رق بنا کرده سی اولان جامع شریفك جوارنده تربهٔ مخصوصه سنه دفن اولنمشدر. صالح ومتقی بر ذات اولوب، مذکور جامع شریف ایله مکتب ومدرسه وسبیل وچشمه وچفته حامی وسائر خیراتی واردر.

جراد { (ابو عبدالله ــ العقیلی) وجراد بن عیسی صحابه دن اولوب، برر حدیث شریف نقل ایتمشلردر.

جراد تان { وقت جاهلیتده بین العرب حسن صوتلریله شهرت بولمش ایکی جاریه اولوب، حسن الحانده ضرب مثل حکمنه کچمشلردر. روایته کوره، برینك اسمی (ورده) ودیکرینك (جراده) اولوب، تغلیباً ایکیسنه (جرادتان) دینلمشدر. بر روایتده قوم عاد زماننده عمالقه رئیسی بولنان معاویه بن ابی بکرك ودیکر بر روایتده وقت سعادته قریب زمانده عبدالله بن جدعانك جاریه لری اولوب، بونك طرفندن شاعر شهیر (امیه بن الصلت ثقفی) یه اهدا اولنمشلردی.

جراده { حضرت سلیمان (عم)ك زوجاتندن اولوب، نبی مشار الیهك موقتاً زوال ملکنه سبب اولدیغنه دائر صحته غیر مقرون بعض حکایات منقولدر.

جراره { (Gérare) فلسطینك اسکی قصبه-لرندن اولوب، غزه نك جهت شرقیه-سنده واقع ایدی. ابی ملکك مقری بولنمشدر.

جراوه { اندلسده فحص البلوط اعمالندن بر ناحیه وافریقیه ده قسنطینه ایله قلعهٔ بنی حاد آره سنده بر موضع اولدیغی، وایکنجیسنك شعرادن عبدالله بن محمد جراوینك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جرباء { بلقانك جهت جنوبیه سنده وحجازك سراة سلسلهٔ جبالی قربنده بر محل

اولوب، عمرو بن العاص ایله موسی الاشعری بیننده تعیین اولنان حکملر بو محل قربنده اجتماع ایتمشلری.

جرباء بنت قسامه { حضرت امام حسن (رضه) ك قاتل والده‌سی وامام اسحاق بن طلحه‌نك والده‌سی اولوب، حسن وآنیله مشهوره بر قادیندر.

جربادقان { (وفارسیسی کربادکان) همدان قربنده وهمدان ایله کرج واصفهان آره‌سنده بر قصبه اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. — استراباد ایله جرجان آره‌سنده دخی بو اسمله بر قصبه وار ایدی.

جربوعه { بغداد ولایتنك حله سنجاق وقضاسنده بر ناحیه‌در.

جربه { تونسك قسم جنوبیسنك ساحلی قربنده وهمنامی اولان کورفزك ایچنده بر جزیره اولوب، کرك شرقدن غربه وکرك شمالدن جنوبه طول اعظمی ۳۸ کیلومتره‌در. قسم جنوبیسنك ایکی اوجی ساحلك اوزاده تشکیل ایتدیکی ایکی برونه زیاده‌سیله قریب اولوب، آطه ایله ساحل آره‌سنده قپالی بر کورفز تحصل ایدیور. اولدقجه مسکون ومعمور بر آطه اولوب، خرما، زیتون، انجیر، اوزوم وسائر محصولاتی واردر، واحراملری مشهوردر. اهالیسی ۴۵۰۰۰ کشی اولوب، زراعت وصنعتله و کمیجیلکله مشغولدرلر. بو جزیره ۴۷ تاریخ هجریسنده ضمیمۀ ممالك اسلامیه اولوب، بعده اهالیسی خوارجه تابع اولمشیدی. اونجی قرن هجری یه قدر تونس وسائر افریقیه بلادینك احوال تاریخیه‌سنه تابع اولوب، دفعاتله فرنکلرك الینه دخی یکمشیدی. قانونی سلطان سلیمان خان دورنده ۹۵۷ ده مشهور طغورت پاشا طرفندن مالطه قوالیرلری النسدن ضبط واستخلاص اولنه‌رق، بعده اسپانیوللر ضبط ایتمشلرسه‌ده، ۹۶٦ ده پیاله پاشا اسپانیول وونديك دونمانسی مغلوب ایده‌رك، جزیره‌یی استرداد ایتمشدر. اسم قدیمی منینکس (Meninx) در. — جربه کورفزی تونسك شرق جنوبی ساحلنده واقع اولوب، جربه وکرکنه آطه‌لری آره‌سنده بولنور. قابس اسکله‌سی بو کورفزك ایچنده وصفاقس اسکله‌سی دخی منتهای شمالنده واقعدر. شمالدن جنوبه طولی ۱۲۰ وشرقدن غربه عرضی ۹۰ کیلومتره قدردر.

جرتروده { اسمله خرستیانلرك ایکی عزیزه‌لری (Ste Gertrude) — سنته بو اولوب، برنجیسی اوستراسیا امراسندن (پپین دولاندن)ك قزیدر، ویدنجی قرن میلادیده یاشامشدر؛ ایکنجیسی صاقسه‌لی اولوب، اون دردنجی قرن میلادی اوائلنده وفات ایتمشدر. برنجیسنك یورطیتی مارتك ۱۷ سنده وایکنجیسنك کی تشرین ثانینك ۱۵ نده اجرا اولنور.

جرثوم { (ابو ثعلبه — یاخود جرهم) صحابه‌دن اولوب، حدیبیه وقعه‌سنده حاضر بولنه‌رق، حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزه بیعت ایتمش، وخیبر غزاسنده دخی حاضر بولنمشدر. جانب رسول اللهدن قومنه اعزام بیوریله‌رق، بونلری اسلامه کتیرمش؛ وبعده شامده ساکن اولوب، معاویه‌نك امارتی اوائلنده وبر روایته یزیدك زماننده وفات ایتمشدر.

جُرجان { ایرانك حدود شمالیه‌سی قربنده بحر خوارزمك شرق جنوبی ساحلی قربنده وهمنامی اولان نهرك اوزرنده اوله‌رق استراباد ك قربنده بر قصبه اولوب، مقدما بیوك ومعمور بر شهر ومدنیت اسلامیه‌نك اك پارلاق مراکزندن ایدی. طبرستان ایله خراسان آره‌سنده واقع اولمغله، جغرافیونك بعضلری طبرستاندن وبعضلری دخی خراساندن عد ایتمشلردر. نهرك بر طرفنده شهرك کندیسی ودیکر طرفنده (بکرآباد) اسمیله بر محله‌سی واقع اولوب، نهرك ایچنده سفاین دخی سیر وحرکت ایتمکله، تجارتی پك ایشلك ایدی. باغ وباغچه‌لری دخی چوق اولوب، اقالیم حاره ومعتدله میوه‌لرینك جمله‌سی یعنی خرما، پورتقال، لیمون، انجیر، زیتون، نار، اوزوم، الما، آرمود وسائر میوه‌لر کثرتله حاصل اولوردی. ایپکی دخی مشهور اولوب، کلیتله اخراج اولنوردی. عرب وایران شعراسی بو شهرك مدحی حقنده پك چوق قصیده‌لر یازمشلردر. یالکز هواسنك پك سریع التحول اولدیغی مشهوردر. هله علوم ومعارفده جرجان ممالك اسلامیه بیننده مشهور اولوب، پك چوق علما وادبا وشعرانك مسقط رأسی بولنمشدر. اهمیتنه بناءً بحر خزره (بحر جرجان) دخی دیرلردی. جرجان شهرینك بر قاچ تاریخی یازیلوب، اك مکمل ومعتبری آتی الترجمه (ابوالقاسم حمزه بن یوسف سهمیٔ جرجانی) نك یازدیغی «تاریخ جرجان» در.

—— جرجان نهری البرز کوهلک منتهای شرق جهتلرندن نبعانله، غربه، بعده غرب جنوبی‌یه ونهایت ینه غربه طوغری و(اترك) ایرماغنه متوازیاً آقه‌رق، تقریباً ۲۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره بحر خزره منصب اولور. وادیسی غایت کوزل ومنبت ومحصو- لداردر. مجراسی پك اوزون دکل ایسه‌ده، صویی چوق اولوب، آشاغی طرفی سیر سفائنه صالحدر.

جرجانی { (ابو سعید اسمعیل بن احمد) قدمای فقهـا وادبادن صالح ومتقی بر ذاتدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر.

انی اذخرت لیوم ورد منیتی
عنـد الاله من الامور خطیرا
قولی بان الهنـا واحـد
ونفیت عنـه شریکه و نظـیرا الخ.

جرجانی { (ابو نعیم عبـدالملك بن محمد) ائمهٔ فقها ومحدثینـدن اولوب، طلب علم وجمع احادیث شریفه ایچون، عراق وشام وحجاز ومصره سیاحت ایتمش؛ وخیلی مدت بغدادده تدریس وافاده ایله مشغول اولمش ایدی. فقهه دائر متعدد تألیفاتی وحدیثـده «کتاب الضعفاء» عنوانیله ۱۰ جزئدن مرکب بر اثر معـتبری واردر. ۱٤۲ ده طوغوب، ۳۲۳ ده استراباده وفات ایتمشدر.

جرجانی { (ابو احمد عبدالله بن عدی) [«ابن العدی» ماده‌سنه مراجعت.]

جرجانی { (القاضی ابوالحسن علی بن عبد- العزیز) مشاهیر ادبا وشـعرادن وفقهاء شـافعیه‌دن اولوب، فقیه صفتیله ابو اسحاق شیرازینك «طبقات الفقها» سنده، وادیب وشـاعر صفتیله دخی ثعالبینك «یتیمة الدهر» نده مذکوردر. طلب علم ایچون اکثر ممالك اسلامیه‌یه سیاحت ایتمشدر. مرتب دیوانی و «الوسـاطة بین‌المتنبی وخصـومه» عنوانیـله بر کتابی وسـائر تألیفاتی واردر. ۳٦٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

یقولون فیك انقبـاض و انمـا
روا رجلا عن موقف الذل احجما
اری الناس من داناهم هان عندهم
ومن اکرمته عزة النفس اکرما

جرجانی { (ابوالقاسم حمزه بن یوسف‌السهمی) مشـاهیر محدثین ومورخینـدن اولوب، استماع احادیث شریفه مقصـدیله خیلی وقت سیر وسـیاحت ایتمش؛ ومولدی اولان (جرجان) شهرینك مکمل بر تاریخنی یازمشدر. ثعلبینك وفاتنده یعنی ٤۲۷ تاریخنده نیسابورده برحیات ایدی.

جرجانی { (ابوبکر عبدالقاهر بن ایوب) ائمهٔ نحویوندن وکبار ادبادن اولوب، شافعی المذهب ایدی. «ایضاح» ه «المغنی» عنوانیله ۳۰ جلددن مرکب بر شرح یازوب، بعده «المقتصد» عنوانیله ۳ جلد اوزره اختصار ایتمشدر. «مائة عامل» عنوانیله نحوده مشهور برمتنی، عروضه متعلق برکتابی، صرفده: «العمدة» عنوانیله برتألیفی، معانیده «تلخیص» عنوانلی کتابی، صحاح جوهری‌یه بر شرحی، «مفتـاح» عنوانیـله بر شرح فاتحه‌سی، و «اعجازالقرآن» عنوانیله مثل ونظیری نابود براثر قیمتداری واردر. ٤۷۱ ده وفات ایتمشدر.

جرجانی { (ابو ابراهیم اسماعیـل بن الحسن العلوی الحسینی) مشـاهیر اطبای اسلامدن اولوب، ملوك خوارزمدن اتسز سلطانك خدمت طبابتنده بولنمش؛ وبعده (مرو)شهرینه کیده‌رك اوراده اختیار اقامتله، ۵۳۱ تاریخنده شهر مذکورده وفات ایتمشـدر. طبه متعلق عربی وفارسی تألیفـاتی اولوب، اك مشهورلری «ذخیرهٔ خوارز مشـاهیه» ایله «اغراض الطبیات» عنوانلی اثرلریدر.

جرجانی { (السـید الشریف ابولحسن علی) [«سید شریف» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جرجانیه { وقتیله خوارزمك مرکزی بولنمش بر شهر اولوب، فارسیده «کور- کانج» اسمیله معروف ایدی. جیحونك ساحل غربیسنده ومنصوره‌نك قارشیسنده واقع اولوب، ابتدا کوچك بر قصبه ایکن، منصـوره‌یی جیحون نهری باصوب تخریب ایتمسی اوزرینه، اهالیسی جرجانیه‌یه هجرتله، بو قصـبه بیوك بر شهر حالنه کیرمشـیدی. یاقوت حموی بو شهری ٦۱٦ ده کوروب، عمرنده بوندن بیـوك ومعمور شهر کورمه‌مش اولدیغنی، وآنجق متعاقباً تاتارلرك هجومی وقوع بولغله، کاملاً تخریب واهالیسنی قتل عام ایتـدکلری مسموعی اولدیغنی بیان ایدیور. ابن سینا «اوسط» عنوانلی کتابنی بو شهرده یازوب، «الاوسط الجرجانی» تسمیه ایتمشدر.

جرجُرا { جزایرده جزایر شهرینـك جهت شرقیه‌سـندن بجایه شهرینـه قدر

ممتد بر طاغ اولوب، ساحله قریب بر هلال شكلنی ابراز ایدیور. جزایرك اڭ یوكسك طاغلرندن اولوب، ٢٣٠٠ متره ارتفاعی واردر. بعض قبائل بربره مسكون اولوب، بونلر موقعلرندن استفاده ایده‌رك، اسكیدن بری بر درجه‌یه قدر استقلاللرینی محافظه ایتمشلردر.

جَرجَرایا { بغداد ایله واسط آره‌سنده نهروان اسفل اعمالندن بر قصبه اولوب، مشاهیر علما وادبا ووزرادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. آلتنجی قرن هجریده خراب اولمشدر.

جرجنتی { (Girgenti) سیچلیا آطه‌سنك ساحل جنوبیسی قربنده وپالر- مونك ١٠٢ كیلومتره جنوبنده اوله‌رق ساحل بحردن ٣ كیلومتره‌لك مسافه‌ده ایالت مركزی بر شهر اولوب، ٢٠٥٠٠ اهالیسی، اطرافنده اسكی (آغریجنتوم) شهرینك خرابه‌لری، گوزل نظارتی وشراب، زیتون یاغی وحبوباتدن عبارت خیلی تجارتی واردر. درون شهرده ١٠٠٠٠٠ جلدی حاوی بر كتبخانه موجوددر. جوارنده بر بركان بولنوب، عربلر زماننده (المقلوبة) تسمیه اولنمش، والیوم بو اسمله یاد اولنمقده بولنمشدر. —— جرجنتی ایالتی جزیره‌نك ساحل جنوبیسنده غرباً (تراپانی) وشرقاً (قالاتانیزته) ایالتلری آره‌سنده واقع اولوب، طولی ١٣٠ وعرضی ٣٥ كیلومتره اولدیغی حالده، ٢٥٠٠٠٠ اهالیسی واردر. اراضیسی منبت اولوب، باشلیجه محصولاتی زیتون، شراب وحبوبات متنوعه‌دن. كلیتلی كوكورت وغاز (طاش یاغی) دخی چیقار.

جَرجومه { انطاكیه قربنده پیاس ایله بوقه آره‌سنده وقتیله بر قصبه اولوب، جراجمه دینمكله معروف اولان اهالیسی محاربه وقوعنده اهل اسلامه معاونت ایتمك شرطیله خلافت امیه زماننده وعباسیلرك اوائل خلافتنده جزیه‌دن معاف طوتلمشلر دیسه‌ده، اكثریا اهانت ایدوب، روم عسكریله برلشیرلردی. بو محاربه‌لرك برنده مغلوب اولوب، اطرافه طاغلمشلردی.

جرجیس { (علیه السلام) انبیادن اولوب، میلادك قرن ثالثنده بر روایتده فلسطینك رمله‌قصبه‌سنده طوغمش، وبر روایتده دخی آناطولینك قپادوكیه خطهٔ قدیمه‌سی (یعنی سیواس وقیصریه جهتی) ملوكندن برینك اوغلی بولنمشدر. حضرت عیسی (عم) ك دیننه تابع اولدیغندن، ٣٠٣ تاریخ میلادیسنده و(دیوقلتیان) ك دوزنده ازمیده شهید اولمشدر. عسكر اولوب، بر حكمدارك قیزینی بر اژدرهانك پنجه‌سندن تخلیص ایتمش اولدیغی دخی مرویدر. خرستیانلر عندنده سنت جوزج (St. George) اسمیله اعزه‌دن معدود اولوب، انكلیزلر طرفندن كندی وطنلرینك حامیسی عد اولنمقده‌در؛ وروسلر دخی سنت جورجك اژدرهانی اولدوردیكنی مصور رسمنی بر علامت رسمیه اتخاذ ایتمشلردر. جرجیس (عم) له حضر الیاس (عم) آره‌سنده بعضا التباس وقوع بولوب، بو التباسدندر، كه حضرت جرجیسك یوم شهادتی اولان وخرستیانلر عندنده (سنت جوزج) اسمیله یورطی اتخاذ اولنان نیسان رومینك ٢٣ نجی كوننه (حضر الیاس) كونی دینلمك عادت اولمشدر. —— [«جورج» و«جورجس» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

جردی { (یاخود جردیه) جزایرده نفس جزایر ایالتنك جهت جنوبیه‌سنده و(ذاب) وادیسنك ساحل یمیننده بر قصبه اولوب، سوزله محاطدر، و ١٠ قپوسی واردر. خانه‌لری گوزل وبیاض اولوب، متعدد جوامع شریفه‌سی واردر، كه بونلرك بری یوك ومصنعدر. اهالیسنك بر قسمی یهودی اولوب، بونلرك بر حاوره‌لری واردر. اطرافنده باغ وباغچه‌لری چوق اولوب، اوزوم، قیسی، الما وسائر میوه‌لرله سبزه‌سی مبذولدر. تجارتی دخی خیلی ایشلكدر.

جُرزان { بعض عرب مورخلرینك كر- جستانه ویردكلری اسم اولوب، (كرج) كلمه‌سندن غلط اولدیغی آكلاشیلیور.

جرزوان { (وفارسیده كرزوان) خراسانده جوزجان اعمالندن معمور بر قصبه اولدیغی، وایكی طاغ آره‌سنده واقع اولمغله مكهٔ مكرمه‌یه زیاده بكزدیكنی «معجم البلدان» صاحبی بیان ایدیور.

جرس { یاخود جرز (Jerez, Xérès) اسپا- نیانك جنوبنده (قادیس) ایالتنده وقادیسك ٥٠ كیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر

اولوب، ۳۲۰۰۰ اهالیسی، متعدد کلیسا ومناستیرلری ومشهور شرابی واردر. طارق بن زیاد بو شهری فتح ایتدکدن صکره، اسپانیانك فتحی تأمین ایتمش، و ۱۲۵۵ تاریخ میلادیسنه‌دك ایادیٔ مسلمینده بولنمشدر.

جرسی { یاخود ژرسی (Jersey) مانشه دکیزنده فرانسه ساحلنك ۲۵ کیلومتره غربنده وانکلتره ساحلنك ۱۳۲ کیلومتره جنوبنده بر آطه اولوب، انکلتره‌یه تابع و (سوتامپتون) ایالتنه ملحقدر. بویی ۲۲ واکی ۱۵ کیلومتره اولوب، ۶۰۰۰۰ اهالیسی واردر، که بونلرك ۴۰۰۰۰ ی انکلیز و ۲۰۰۰۰ ی فرانسزدر. مرکزی (سنت هلیه) قصبه‌سیدر. اراضیسی طاغلق وسواحلی قیالق ایسه‌ده، دوز یرلری منبت ومحصولدار اولوب، خیلی حبوبات وسبزوات ایله یرالمیسی حاصل اولور. هواسی ملایم وصاغلامدر. سواحلنده بالیغك انواعی وایچنده حیواناتی چوقدر. تجارت بحریه‌سی خیلی ایشلکدر.

جرسی { ونام دیکرله پاولوس هوق (Jersey, Paulus Hook) ممالك مجتمعه‌نك یکی جرسی جمهوریتنده و (هود سون) نهری اوزرنده اوله‌رق نویورقك قارشیسنده بر قصبه اولوب، نویورقك بر محله‌سی حکمنده‌در. ۴۰۰۰۰ اهالیسی، دمیر یولی، آوروپایه ایشلر واپورلری وجام، چینی، خالی وسائره فابریقه‌لری واردر.

جرسی { یکی — (New-Jersey) آمریقای شمالی ممالك مجتمعه‌سی جاهیرندن اولوب، شمالاً نویورق، غرباً پانسیلوانیا جمهوریتلریله، جنوباً (دلاواره) قوییله، شرقاً دخی بحر محیط آطلاسی ایله وهودسون ایرماغیله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۰۲۴۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۱۳۱۱۱۶ کشیدر. مرکزی (ترنتون) قصبه‌سیدر. اراضیسی جهت شمالیه‌سنده طاغلق، وسطلرنده بعض تپه‌لری حاوی وجهت جنوبیه‌سنده دوزدر. باشلیجه شهرلری: پاسایق، راوریان و (نئ هربور) در. هواسی جنوب شرقی جهتنده معتدل، وقسم شمالیسنده، صوغوق ایسه‌ده، صاغلامدر. اراضیسی خیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی وکلیتلی پتاس حاصل اولور. دمیر معدنلری پك

چوق اولمغله، جابجا دمیر فابریقه‌لری بولنور. دباغخانه‌لری دخی چوقدر. تجارت خارجیه‌سی پك اهمیتلی دکلدر. بو مملکت اون یدنجی قرن میلادی اوائلنده انکلیز قپودان هودسونون طرفندن کشف اولنه‌رق، انکلتره دولتی بو محلی (ویرجینیا) تجارت شرکتنه ترك ایتمش ایسه‌ده، بو شرکت ضبط واعمار ایده‌میوب، فلمنکلیلر الیوم (غلوچستر) دینان (ناسو) قلعه‌سنی تأسیس، واسوجلیلر «یکی اسوج» تسمیه ایتدکلری دیکر بر طرفنی اعمار ایتمشلر؛ وآنجق متعاقباً اسوجلیلری فلمنکلیلر وفلمنکلیلری انکلیزلر اخراج ایدوب، ۱۶۶٤ تاریخندن ممالك مجتمعه‌نك استقلالنه دکین بویر دخی انکلترونك النده بولنمش، وباشلیجه انکلیزلرله اسکان اولنمشدر.

جَرسیف { مغرب اقصاده فاس ایله تلمسان آره‌سنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جَرَش { (Gerasa) حوران ایله بلقا آره‌سنده وجبل السوادك جهت شرقیه‌سنده اسکی بر شهر اولوب، خرابه‌لری وبعض قیولریله حوضلری وسائر آثاری الیوم باقیدر. فلسطیندن و (دقاپولیس) یعنی «مدن عشره» خطه‌سندن معدود ایدی.

جُرَش { یمنك جهت شمالیه‌سنده بر قلعه ایله بر شهر ومملکت اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

جَرعه { کوفه قربنده بر محل اولوب، اهل کوفه‌نك حضرت عثمن (رضه) طرفندن والی تعیین اولنان سعید بن العاصه قارشی خروجله اونك یرینه ابوموسانی انتخاب ایتلری وقعه‌سی (یوم جرعه) اسمیله مشهوردر.

جُرفار { (یاخود جلفار) عمانده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان»ده مذکوردر.

جِرم { بدخشان جوارنده بر قصبه اولوب، بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جرمان { (Germains) آلمانلرك اسم قدیمی اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده بونلر بسبتون مجهول ایکن، میلاد عیسادن ۵۰ سنه مقدم قیصر غالیایی یعنی فرانسه طرفلرینی بعد الفتح، رین وطونه ایرماقلری وادیلرینه واصل اولنجه، جرمانلرله

قارشی قارشی‌یه کلمش؛ وروماليلر بر خیلی مدت
بونلرله محاربه ایدوب، مملکتلرینك یالکز بر قسم
جنوبیسنی ضبط ایده‌بیلمشلردیسه‌ده، ایچری‌یه طوغری
ایلری‌لیه‌مه‌مشلردی. (جرمان) یاخود کندی تلفظلرینه
کوره (کرمان) اسمی «حرب آدمی» دیمك اولوب،
بو قوم دائمی صورتده جنك وجدال ایله مشغول
اولدیغندن، بو اسمله تسمیه اولنمشدی. اقوام آریانیه‌دن
اولوب، ایران جهتلرندن اوروپایه کچمش اولدقلری
محقق ولسانلرینك لسان فارسی ایله اولان مناسبت
ومشابهتی عیان اولدیغندن، اسملرینك ایرانده‌کی
(کرمان) خطه‌سیله بر مناسبتی اوله‌جغی دخی آکلا-
شیلیور. روماليلرك فتوحاتنده بونلر قبائل متعدده‌یه
منقسم اولوب، رین وادیسندن بحر شمالی وبحر
بالطیق سواحلنه وطونه وادیسندن قرپات طاغلرینه‌دك
یعنی تقریباً شمدیکی آلمانلرك بولندقلری یرلرده منتشر
ایدیلر. مائی ویا صاری کوزلریله، صاری واوزون
صاچلریله وبیاض رنکلریله مشهور اولوب، همان
چپلاق ویالکز آرقه‌لرنده بر حیوان پوستی اولدیغی
حالده کزر، وچپلاق آتلره بینرلردی. بویله وحشی
بر حالده ایدیلرسه‌ده، پك خونخوار وغدار اولمیوب،
مهمان‌نوازلق وسوزده ثبات کبی بدویلره مخصوص
بعض فضیلتلری وار ایدی. شهر وقصبه‌لری
یوغیدیسه‌ده، کوچبه دخی اولمیوب، دائمی مسکنلری وار
ایدی، وزراعت عندلرنده مجهول دکل ایدی. آنجق
ارککلری باشلیجه حربله وآوله اشتغال ایدرلردی.
(هرته) اسمیله ارضدن کنایه، (تلیخ) اسمیله قوملرینك
جد اعلاسی فرض اولنور، (وودان) یاخود (اودین)
اسمیله حرب‌الهی، (تور) اسمیله رعدالهی، (فریا)
اسمیله وودانك زوجه‌سی کبی بر طاقم الهه‌لری اولوب،
سحر وکهانته زیاده‌سیله معتقد ایدیلر؛ وسحاره عد
ایتدکلری بعض قادینلره حرمتلری زیاده ایدی. روما
دولتنك ایکی‌یه انقسامیله ضعفه دوچار اولمسی اوزرینه،
جرمان اقوامندن ویسیغوتلر، بورغوندلر، سوآولر،
فرانقلر، وانداللر، هرولر، اوستروغوتلر، لومبارد-
لر، یوتلر، صاقسونلر، آنغللر بربرلرینی متعاقب
خروج، وجنوب وغربه طوغری هجوم ایله،
هر بریرلری روما دولتی ممالك واسعه‌سنك بر طرفنی
ضبط واستیلا ایتمش؛ وبعضلری خیلی مدت بقا بولمش
دولتلر تشکیل ایلمش ایدیلر. بونلردن فرانقلرك
جرمانیاده حکم سورن شعبه‌سنك انقراضندن صکره،
جرمان وجرمانیا اسمی اونودیلوب، بر فرقهٔ صغیره‌-
لری اولان (آلمان) لرك اسمی بتون جرمان اقوامنه
اطلاق اولنمشدر. مع‌هذا بو قوم انکلیز ویونان
وسائر بعض السنه‌ده الیوم جرمان ومملکتلری
جرمانیا اسمیله تسمیه اولنقده‌دز. [«آلمان» ماده‌سنه
دخی مراجعت بیوریله.]

جرمانوس { (جبریل بن فرحات) مارونی راهبلرندن بر عالم اولوب،
«القاموس العربی» اسمیله مکمل بر لغت کتابی، صرف
ونحوه دائر «بحث المطالب» عنوانیله بر اثری،
«بلوغ الارب» عنوانیله بدیعه دائر بر تألیفی، مرتب
دیوان اشعاری وعربی وسریانی لسانلرنده امور
مذهبیه‌یه متعلق متعدد تألیفات وتراجمی واردر.
آوروپا لسانلرینه دخی آشنا ایدی. ١٦٧٠ تاریخ
میلادیسنده حلبده طوغوب، ١٧٣٢ ده وفات
ایتمشدر.

جرمانیا { (Germanie) آلمانیانك اسم قدیمیدر. [«آلمانیا» ماده‌سنه مراجعت.]

جرمانیا قراللغی (Royaume de Germanie)
فرانق حکمدارلرندن مشهور شارلمانك تشکیل ایتدیکی
دولت واسعه‌نك انقسامندن حاصل اولان کوچك
دولتك بریسیدر؛ ویرین اسم اولوب، ٨٤٣ تاریخ
میلادیسنده شارلمانك (جرمانیقوس) لقبیله معروف
توروني لويي حصه‌سنه فرانق دولتنك رینك شمال
شرقیسنده واقع ممالکنی آله‌رق، بو دولتی تشکیل
ایلمشدی. آلمانیانك جنوب، جهتندن عبارت اولان
بو دولت ٨٧٠ تاریخنده بر آزدها توسع ایده‌رك،
آلمانیانك غرب جهتنده اولان یرلری دخی احاطه ایتمش
ایسه‌ده، هر بر پارچه‌سی بر دوقه ویاقونتك تحت
اداره‌سنه قونیله‌رق، چوق کچمه‌دن بونلر کسب
استقلال وتفرد ایله، حکومت مرکزیه‌یی یالکز رسماً
طانیمغه باشلامشلردی. ٩١١ ده قارلووینجیان سلاله‌سی
منقرض اولوب، فرانقونیا پرنسی (قونراد) قراللغی
ضبط ایتمش؛ و ٩١٩ ده صاقسه‌لی هنری جرمانیا
قرالی اولوب، قراللغی کندی سلاله‌سنه برافمشدر.
مرقوم مجارلرله نورمانلره غلبه چاله‌رق، دولتنك
حدودینی شرق وشماله طوغری خیلی توسیع ایتمکله،
٩٣٣ ده ایمپراطورلق عنوانی آلمش؛ و ٩٦٢ ده

اوغلی (اوتون) بو عنوانی رسماً پاپایه دخی تصدیق ایتدیرمکله، اوندن صکره جرمانیا قرالی عنوانی ایمپراطورلرك اوغللرینه ویرلمکه باشلامش ایدی.

جرمانیقوس { (Germanicus) روما سردارلرندن اولوب، (دروسوس نرو) نك اوغلیدر. ایمپراطور تیبر طرفندن اوغللغه قبول اولنه‌رق، آوغستوسك قیزی (آغریپینه) یی تزوج ایتمشدی. کنج ایکن، قاین پدری طرفندن دالماچیا وپانونیاده‌کی عسکرك قوماندانلغنه، ومیلادك ۱۲ تاریخنده قونسولسلغه نصب اولنمشدی. آوغستوسك وفاتنده جرمانیاده‌کی عسکر کندیسنی ایمپراطور انتخاب ایتمکه قالقیشمشلرسه‌ده، کندیسی قبول ایتمیوب، اصرار ایدن عسکری تسکین ایتمش؛ ومع هذا تیبرك کین وحسدینی قزانمشیدی. متعاقباً جرمانلره قارشی حرب ایدوب، بونلرك رئیسی اولان (آرمینیوس)ی مغلوب ایتمکله، جرمانیقوس اسمیله تسمیه اولنمش ایسه‌ده، حقنده ایمپراطورك حسدی ایکی قات اولمشدی. بعده شرق طرفلرینه کوندریله‌رك، ارمینیه‌ده‌کی اختلالی تسکین ایتمش؛ وبوصره‌ده سوریه والیسی (پیسون) ایله محاربه‌یه کیریشوب، بونی مغلوب ایتمش ایسه‌ده، اواثناده و ۱۹ تاریخ میلادیسنده آنسزین وفات ایدوب، تسمیم اولندیغی ورثه‌سنه سویلمکله، زوجه‌سی آغریپینه رومایه کیده‌رك پیسونه قارشی اقامهٔ دعوی ایتمش؛ وپیسون مجازاته دوشه‌مك ایچون، اتلاف نفس ایلمشدی.

جرمانیقه قیصریه { (Germanica Cæsarea) سوریه‌نك مدن قدیمه‌سندن اولوب، مرعشدن عبارت اولدیغی مظنوندر. مذهب صاحبی نسطورك وطنیدر.

جرمن { سنت — (St. Germain) بو اسمله قتولیکلرك ایکی عزیزلری اولوب، برنجیسی ودیکری آلتنجی قرن میلادیده یاشامشدر. برنجیسنك یورطیسی تموزك ۲۶ و ۳۱ نده، وایکنجیسنك کی‌ده مایسك ۲۸ نده اجرا اولنور.

جرموز { (التیمی) صحابه‌دن اولوب، اوغلی حارث وسائرلری وساطتیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جرمه { فزانده بر قصبه اولوب، عقبه بن عامر طرفندن فتح ایدلمش اولدیغی کتب فتوحده مذکوردر.

جرمه { قرنیه ولایتنك جید سنجاغنده بر قریه اولوب، اطرافنده (قرمنه) شهر قدیمنك خرابه‌لری موجوددر.

جرمی { (ابو عمر صالح بن اسحاق) مشاهیر ادبا وفقهادن اولوب، عن اصل بصره‌لی اولدیغی حالده، بغدادده نشأت ایتمش؛ واحفش واصمعی وسائر ادبادن اخذ وتحصیل علوم ایلمشدر. حفظ احادیث شریفه واخبارده دخی ید طولاسی اولوب، متورع بر ذات ایدی. نحوده «الفرخ» یعنی فرخ کتاب سیبویه عنوانیله بر کتابی، لغتده متعدد تألیفات معتبره‌سی، عروضده بر کتابی، سیرده بر اثری و«کتاب غریب سیبویه» ایله «کتاب الابنیة» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر. ۲۲۵ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جرنی { ارمینیه‌ده دبیل قربنده بر قصبه اولوب، حبیب بن مسلمة الفهری فتوحندن اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جرور { (یاخود سرور) قهستانده بر قصبه اولدیغنی یاقوت جوی بیان ایدیور.

جروز { فارسده بر محل اولوب، ازارقه ایله بصره‌لیلر آره‌سنده بو محلده بر قتال مشهور وقوع بولمشدر.

جروس { غور خطه‌سنده هرات ایله غزنه آره‌سنده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جرول { بن احنف الکندی وجرول بن عباس الانصاری صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشلردر. ایکنجیسی یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

جروه { سنت — (St. Gervais) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، میلانلیدر. برنجی قرن میلادیده برادری (سنت پروته) ایله برابر قتل اولنمش؛ و ۳۸۰ ده سنت آمبرواز رؤیاسنده مدفنلرینی کشف ایده‌رك، کیکلرینی میلانده تأسیس ایلدیکی کلیسایه وضع ایتمشدر. حزیرانك ۱۹ نده یورطیلری اجرا اولنور.

جرهد { (ابو عبدالله — بن خویلد الاسلمی) صحابه‌دن اولوب، حدیبیه وتبعه‌سنده حاضر بولنمش؛ وبعده مدینهٔ منوره‌ده ساکن اولمش ایدی. بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

جُرهُم عرب عاربه‌نك اك بيوك قبيله‌لرندن اولوب، نسابونك قولنـه كوره، جرهم بن قحطانك نسلندن تشعب وحجازده توطن ايتمشلردى. جرهمك برادرى يعرب بن قحطانك نسلى ايسه يمنده ساكن اولمشيدى. حضرت اسماعيل حجازه كيرديكنـده، جرهمدن بر قيز آلوب، عبرانيلر ايله جرهمك اجتماعنـدن عرب مسـتعربه ظهور ايتمشدر. جرهم قبيـله‌سى بعده اوامرالهيه‌يه قارشى عصيـان ايتديكنـدن، قهر وتدمير اولنمشـلردر. قوم عاد زماننده عرب بائده‌دن ديكر بر جرهم قبيله‌سى دخى بولنمش اولديغى مرويدر.

جَريب نجددنك (رمه) تعبير اولنان محلنده بيوك بر واديدر.

جَرير (ابو حزره — بن عطيه بن الخطفى) اعاظم شعراى عربدن اولوب، دولت امويه زماننده ياشامش؛ وينه اعاظم شعرادن فرزدق واخطلك معاصرى اولوب، بينلرنده پك چوق مشاعره‌لر ومهاجاتلر وقوع بولمشدر. جرير اكثر انواع شعرده فرزدقـه وهر نوعده اخطـله مرجحدر. ١١١ ده ٨٠ ياشنده اوله‌رق يمامه‌ده وفات ايتمشـدر. حقنده پك چوق حكايات ونوادر منقولدر. شـو بر ايكى بيت جمله‌ٔ اشعارندندر:

ان العيون التى فى طرفيها حور
قتلننا ثم لم يحيين قتلانا
يصرعن ذا اللب حتى لاحراك به
وهن اضعف خلق الله اركانا

جرير بن اوس (الطائى) صحابه‌دن اولوب، بر روايتده برادرى خريم بن اوس ايله برابر تبوكدن نزد حضرت پيغمبرى‌يه كله‌رك، شرف اسـلامله مشرف اولمش، وحضرت عباسـك مدح رسول‌الله (صلعم) حقنـده سويلمش اولديغى اشعارى روايت ايتمشدر.

جرير بن عبدالله (الحميرى) صحـابه‌دن اولوب، جانب رسول‌الله (صلعم) دن سفارتله يمنه اعزام اولنمشيدى. خلافت حضرت فاروقيده خالد بن وليد حضرتلرينك معيتنده شام فتوحـنده بولنوب، يرموك مظفريتى مژده‌سنى حضرت عمر (رضه) ه كوتورن بوذاتدر.

جرير بن عبدالله (البجلى) صحابه‌دن اولوب، رحلت رسول‌الله (صلعم) دن قرق كون اول نزد پيغمبرى‌يه كله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و (بجيله) قومنك رؤساسندن اولمغله، حقنده جانب سيدالمرسليندن حرمت اولنه‌رق، بو مناسـبتله «اذا اتاكم كريم قوم فاكرموه» حديث شريفى صادر بيورلمشدر. حسن وجماله مالك اولمغله، حضرت عمر بن الخطاب (رضـه) «جرير يوسف هذه الامة» بيورمشـلردر. حضرت فاروق زمان خلافتنـده متفرق بولنان بجيله قبيـله‌سنى جمع ايده‌رك، صـاحب ترجمه‌يى رئيس نصب ايتمشلردى. عراق فتوحنده و قادسيه محاربه‌سنده بيوك خدمتى كورلمشدر. بعده كوفه‌ده ساكن اولوب، ٥١ ويا ٥٤ تاريخنده (قرقيسيا) ده وبر روايتده (سرات) ده وفات ايتمشدر. كنديسندن بر قاچ حديث شريف منقولدر.

جريره افراسيابك سالارى پيران بن ويسه‌نك قيزى وسياوشك زوجه‌سى اولوب، كيخسروك‌لاب برادرى اولمق اوزره (فرود) اسميله بر اوغلى اولديغى «شهنامه» ده مذكوردر.

جريون (Géryon) اساطير يونانيه‌يه كوره (باثار) جزايرينك حكمدارى اولوب، اوچ جثه‌لى بر عفريت صـورتنده ايمش؛ وقيرمزى ضيغيرلردن مركب سـوريسنى انسان اتيله بسـليوب، ايكى باشـلى بر كوپكى وبر اژدرهاسى دخى وار ايمش. كويا قهرمان هركول بونى قتل ايدوب، ضيغيرلرينى ضبطله (اوريستيوس) ه اهدا ايتمش.

جزء (بن الحدرجان) صحابه‌دن اولوب، يمنليدر. برادرى (قذاذ) كنديسـيله آلتيوز خانه‌دن عبارت اولان تعلقاتيچون ايمان طلب ايتمش؛ وعودتنده حضرت رسـول الله (صلعم) افندمزك بر سريه‌سنه راست كله‌رك، مؤمن اولديغى بيان ايلمش ايسه‌ده، اينانميوب، قتل ايدلمش اولديغندن، صاحب ترجمه نزد حضرت پيغمبرى‌يه كلوب، ديت طلب ايتمش؛ وجانب فخر كائناتدن ديت اوله‌رق بيك دينار ايله يوز دوه اعطا بيـورلمش؛ وبو خصوصـنده «ياايهاالذين آمنوا اذا ضربتم فى سبيل الله» الخ آيت كريمه‌سى نازل اولمشـدر. جزء بن الحدرجان صحـابه صره‌سنه كيروب، جانب حضرت نبويدن بر سريه ايله خاتم طى قبيله‌سى اوزرينه اسرا بيـوريله‌رق، غنايم كثيره ايله ٤٠ قيز وقادين اسير ايتمش، كه بونلرك جمله‌سى ايمانه كلمكله، صحابه‌يه تزويج بيورلمش ايدى. — جزء ويا (جزو) اسميله صحابه‌دن ديكر بعض ذوات دخى بولنديغى مرويدر.

جزء { جزيرة العربده (شمر) ايله يبرين آره‌سنده طولى ايكى آيلق يول اولان بر چول اولوب، بنى خويلد بن عقيلك جولانكاهيدر، وبعض قبائل يمن نازل اولورلر.

جزء { خوزستانده (عسكر مكرم) قربنده بر نهردر كه حضرت عمر بن الخطاب (رضه) طرفندن والى بولنوب، كشادينه همت ايدن (جزء بن معاويه التميمى) نك اسميله تسميه اولنمشدر.

جزار احمد پاشا { اون ايكنجى قرن هجرى وزراسندن اولوب، صيدا واليلكى ايكن، جنرال ناپوليون بوناپارته قارشى عكاده ايتديكى مقاومت مردانه ايله و بوناپارتى كلياً منهزم و پريشان و رجعته مجبور ايتمسيله شهرت بولمشدر. عن اصل بوسنه‌لى اولوب، مصر مماليكى زمره‌سنه التحاق ايله، قطع مراتب ايده‌رك، بحيره متصرفى اولمش؛ وعربانه قارشى اولان محاربه وغالبيتنده زياده‌سيله سفك دماء ايتديكندن، قصاب معناسيله جزار تلقيب اولنمشيدى. بعده بيروت متصرفى اولوب، دولته قارشى طغيان ايتمش اولان (ظاهر العمرو) ى قتل ايتمسى اوزرينه، رتبهٔ وزارتله صيدا واليلكنه نصب اولنه‌رق، ١٧٨٩ تاريخ ميلاديسنده بر وجه مذكور عكاده بوناپارتى منهزم ايتمكله، شام واليسى اولوب، بو ولايته دردنجى واليلكى زماننده ١٢١٩ ده دمشق شامده وفات ايتمشدر. مقتدر وجسور بر وزير ايديسه‌ده، زياده‌جه غدار وسفاك اولديغى مرويدر.

جزاير { (Alger) آفريقانك ساحل شماليسنده همنامى اولان خطهٔ واسعه‌نك مركزى بر شهر اولوب، قاهره واسكندريه‌دن صكره آفريقانك اك بيوك واك معمور شهريدر. جزاير سواحلنك تا اورته‌سنده وهمنامى بر قويك ساحل غربيسنده اوله‌رق، ″٢٠ ′٤٧ °٣٦ عرض شمالى و ′١٠ °٥٤ طول شرقيده واقعدر. شهر بر تپه‌نك اتكنده واقع اولمغله، دكيزدن منظره‌سى غايت كوزل اولوب، مقدما يوللرى طار وطولاشيقلى اولديغندن، داخلاً اوقدر منتظم دكل ايديسه‌ده، مؤخراً فرانسزلر طرفندن سوقاقلر توسيع اولنمغله برابر، بر طاقم يكى محله‌لر دخى تأسيس ايدلمكله، شمديكى حالده ايچريسى دخى پك كوزلدر. عرب، يهودى فرانسز وسائر آوروپاليلردن مركب ٨٠٠٠٠ اهاليسى، آقادمياسى، داخلى مكتب اعداديسى وسائر متعدد مكاتبى، كتبخانه‌سى، بر قاچ مدرسه‌سى، (الجامع الكبير) اسميله مصنع بر جامع شريفيله ١٠ قدر بيوك و ٥٠ كوچك جوامعى، بر بيوك كليساسى، بر حاوره‌سى، متعدد جمعيات علميه وخيريه‌سى؛ كوزل بر تختلرى، برى سفائن حربيه‌يه وديكرى سفائن تجاريه‌يه مخصوص ايكى صنعى ليمانى، متين استحكاماتى وبر ميدانى واردر. شهرك اوسطنده واقع اسكى قلعه‌سى فرانسزلر طرفندن قشله اتخاذ اولنمشدر. «كتبخانهٔ شرق» عنوانلى كتابك مؤلفى (هربلو) جزاير اسمنك جزيره‌نك جمعى اولميوب، اسم قديمى اولان (يولياجزارايا) اسم روميسندن مختصر وغلط اولديغنى بيان ايديورسه‌ده، روايت صحيحه‌يه كوره، جزايرك اسم قديمى روماليلر عندنده (ايقوسيوم) اولوب، دور اسلامدن اول خراب اولمش؛ وبنى زيرى دولتى زماننده بلكين بن (زيرى) طرفندن يكيدن تأسيس اولنه‌رق، قصبه‌نك اوكنده دكيزده بولنمش اولان بعض طاشلق آطه‌جقلر مناسبتيله (جزاير) تسميه اولنمش؛ وبعده (جزاير بنى مزغناى) وبعضاً (جزيرة بنى مزغناى) اسميله شهرت بولمشيدى. مؤخراً ادارهٔ عثمانيه زماننده مذكور آطه‌جقلر بربرلرينه ربط اولنه‌رق، ليمانى قپامق اوزره بر رختمه تحويل اولنمشدر. بنى زيرى زماننده خيلى معمور اولوب، بعض مشاهير علمانك دخى مسقط رأسى بولنمشدر. ابو عبيد بكرينك روايتنه كوره، روماليلرك زماندن قالمه بر خيلى آثارى، وموزايقه‌له فرش اولنمش كوزل بر تياترو خرابه‌سى دخى وار ايمش. بنى زيريدن صكره موحدينك وبعده بنى حفصك الينه كچمش؛ وقانونى سلطان سليمان خان دورنده اسپانيوللر شهرك قارشيسنده واقع كوچك بر آطه‌يى ضبط ايتدكدن صكره، شهرى دخى تهديد ايتدكلرندن، مشهور باربارروس خيرالدين پاشا ايله برادرى بابا اوروج طرفندن فتح اولنه‌رق، اسپانيوللر طرد واخراج، وجزيرهٔ مذكوره دخى قره‌يه ربط اولنمشدر. ايشته جزايرك بيويوب ممالك بربريه‌نك اك بيوك شهرى حالنه كچمسى بو وجهله ادارهٔ عثمانيه تحتنه كيرمسى تاريخندن باشلايوب، مغربده طايلق عنوانيله تشكل ايدن اوج اوجاقدن اك بيوكنك مركزى اولمشدر. ١٨٣٠ تاريخ ميلاديسنه‌دك تحت تابعيت عثمانيه‌ده قالوب، تاريخ

مذکوره‌ده جزایر بکلکیله برابر فرانسه طرفندن ضبط اولنمشدر. ادارهٔ عثمانیه زماننده خیلی معمور اولوب، اهالیسی ۱۰۰۰۰۰ مقدارینه قریب ایکن، فرانسزلرك تسلطندن صکره ٤۰۰۰۰ نفوسه قدر تنزل ایتمش؛ واخیراً آلساس لورندن وفرانسه‌دن وقوع بولان مهاجرتلر اوزرینه بو مقدار تضاعف ایتمشدر.

جزایر { ایالتی، بکلکی وياخطه‌سی (Algérie) آفریقانك سواحل شمالیه‌سنده واقع ممالك بربریه‌نك اك بیوك واك معمورلرندن اولوب، فرانسه مستملکاتنك باشلیجه‌سیدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — جزایر ممالك بربریه‌نك همان وسطنده وآفریقا سواحلنك شماله طوغری اوزانمش قسمنده واقع اولوب، آوروپایه پك قریبدر. آزبجق منحنی شکلده اولان سواحلی بر طرفدن اسپانیایه وبر طرفدن دخی فرانسه وایتالیایه قارشی اولوب، جبل طارقدن سیجلیانك غربی کوشه‌سنه بر خط موهوم چکیله‌جك اولسه، بو سواحلك بر چوق نقطه‌سنه تماس ایدر. جزایر شمالاً آق دکیزك قسم غربیسیله، غرباً مغرب اقصی یعنی مراکش دولتیله، شرقاً تونس بکلکیله جنوباً دخی صحرای کبیر ایله محدود ومحاطدر. جنوب جهتندن حدودی تمامیله معین اولمیوب، فرانسز حکومتنك نفوذی نره‌یه قدر توسع ایتمش ایسه، اورایه قدر جزایر عد اولنمقده، وحتی بو یرلرك بر قسمی صحرای کبیردن معدود اولمغله، جزایر صحراسی (Sahara Algérien) تسمیه ایدلمکده‌در. هیچ بر طرفدن حدود طبیعیه ایله محدود اولمدیغی کبی، لسان وجنسیت ومذهبجه دخی اطرافنده‌کی ممالکدن هیچ بر فرقی اولمدیغندن، حدودی صرف اعتباریدر. شرقدن غربه طولی ساحلده ٣٦' ٤° طول غربیدن ٢٦' ٦° طول شرقی‌یه قدر ۱۰۷۰، وجنوبدن شماله عرض اعظمی دخی ٣٣° عرض شمالیدن ٣٧° عرض شمالی‌یه قدر ٥۰۰ کیلومتره راده‌لرنده‌در. حدود جنوبیه‌سی (تغرت) قصبه‌سی حذاسندن اعتبار اولنور. جزایرك وسعتی فرانسه‌نك وسعتنه قریب اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٤۰۰۰۰ (وبعض فتوحات اخیره حسابه داخل اولورسه ٦٦۰۰۰۰) مربع کیلومتره‌در.

شکل طبیعیسی جبال وانهار وکوللری. — جزایر طبیعت اراضیجه اوچه منقسمدر: مغرب اقصادن کلەرك متوازیاً مملکتی شق ایله تونسه کیرن ایکی سلسلهٔ جبال بو خطه‌یی شمالدن جنوبه اوچ مختلف منطقه‌یه تفریق ایدیور. جبال مذکوره متقدمین عندنده (آطلاس) وعربلر بیننده (درن) جبالی اسمیله معروف اولوب، ساحل بوینجه اوزانانی (تل) وجهت جنوبیه‌ده‌کی دخی اصل (درن) تسمیه اولنور. برنجیسنه کوچك وایکنجیسنه بیوك آطلاس دخی دیرلر. برنجی منطقه (تل) طاغلرینك شمالی اتکلریله سواحله طوغری ممتد اولان شعبه وقوللریدر، که انهار کثیره منابعنی حاوی واشجار ونباتات ومزروعاتله مستور اولوب، اك معمور ومسکون شهر وقصبه‌لر دخی بو قسمده‌در؛ بو منطقه جهت غربیه ووسطیه‌ده ۱۰۰ ونهایت ۱۲۰ کیلومتره وسعتنده اولوب، تونس حدودی قربنده بو وسعت ایکی قات اولور. ایکنجی منطقه ایکی سلسله‌نك آره‌سنده مرتفع یایلالردن عبارت اولوب، مذکور ایکی سلسله‌دن بو آره‌یه دوکیلن صولر برطاقم کوللر تشکیل ایدیور، که یازین قورویوب، بر طوز طبقه‌سی براقیرلر. یالکز شلیف نهری تل سلسله‌سنی شق ایله، آق دکیزه دوکیلور. بو منطقه‌نك مزروعاتی پك سیرك واهالی ومعموره‌لری آز ایسه‌ده، مرعالری پك چوق اولوب، کلیتلی دوه، قیون وآت سوریلرینی اوتلادیلیر. حلفه دینلن یوکسك اوت ایله سائر بعض اوتلر وکوچك آغاجلر وچالیلر دخی چوقدر. بونك قسم غربیسی ۱٦۰ وجهت شرقیه‌سی ۸۰ کیلومتره وسعتنده‌در. اوچنجی منطقه سلسلهٔ جنوبیه‌نك جهت جنوبیه‌سنده واقع چوللردر، که صحرای کبیردن معدود اولوب، یالکز قیشین جریان ایدن بعض وادیلری واوته‌ده بریده بر طاقم واحه‌لری واردر؛ بوجهت باشلیجه درت خطه‌یه منقسم اولوب، بونلرده غربدن باشلایه‌رق: اولاد سیدی الشیخ، بنی مزاب (یاخود زاب)، تماسین ووادی سوف خطه‌لریدر.

تل سلسله‌سنك اك یوکسك طاغلری ۱۰۰۰ ایله ۲۰۰۰ متره آره‌سنده اولوب، یالکز جزایر شهریله بجایه آره‌سنده‌کی (جرجرا) طاغنك ارتفاعی ۲۳۰۰ متره‌یی متجاوزدر. جرجرادن صکره اك یوکسکلری شرق جهتنده‌کی (بالور) و (وحشی) ایله غرب جهتنده‌کی (وانشریش) و (اساس) طاغلریدر. جنوبده‌کی

سلسله ایسه بوندن یوکسك اولوب، ارتفاع عمومیسی ۲۰۰۰ متره رادهلرنده واك یوکسك ذروهلری اولان (شلیه) ایله (محمل) طاغلری ۲۳۲۸ و ۲۳۰۶ متره ارتفاعندهدر. بو سلسلهنك اك مشهور طاغلری غربدن باشلایهرق مکتر، تسمرت، تویلات، عمور، ازرق، بوکهل، اورس، شرشار وجبل الدخان طاغلریدر.

جزایرك اك بیوك نهری مستغانم قربنده دکیزه منصب اولان (شلیف) اولوب، (مینا) نهری دخی بوکا منصب اولور. قسنطینهنك یانندن کچن (الوادی-الکبیر)، (ارزن) کورفزینه دوکیلن و (وادی صیغ) ایله (وادی خبره) دن متشکل اولان (مکنه)، تلمسان قربنده جریان ایدن (طفنه)، جزایر ایالتندهکی (ایسر) و (وادی الساحل) وتونس حدودی قربندهکی (وادی سیبوس) دخی آق دکیزه دوکیلن نهرلرینك باشلیجهلریدر. تونسك اك بیوك نهری اولان مجردهنك دخی منابعی جزایردهدر. قسم وسطیسندهکی کوللره دوکیلن نهرلرك دخی باشلیجهلری: جهت غربیهده (شط شرقی) یه دوکیلن (الناصر)، جهت وسطیهده (زحرس غربی) کوللنه دوکیلن وادی الملح، وجهت شرقیهده شط (الحدنا) یه دوکیلن وادی الملح، وادی-المثاوش، وادی القصب، وادی الخام ووادی درملدر. قسم جنوبیده بولنان یعنی درن سلسلهسنك جنوبی اتکلرندن نبعان ایدوب، صحرای کبیره طوغری آقان نهرلره کلنجه، بونلرك بالکز قیشین یاغمور موسملرنده صولری اولوب، یازین قورو وادیلردن عبارتدر؛ وقیشین آقان صولری دخی بر منصبه واصل اولهمیوب، چولك ایچنده بر طاقم طوزلی ومتعفن بطاقلقلر تشکیل ایدهرك، قورورلر. بونلرك اك بیوکی (وادی الجدی) درکه جبل عمورده وشلف نهرینك منبعی قربنده نبعان ایله، جنوب شرقی یه طوغری آقهرق، تونس کوللریله اختلاطی اولان (شط ملریر) ه دوکیلور. بوکا جهت غربیهسنده وادی ابیرغون، وادی سقوار، وادی بنی جریقات، وادی العربی ووادی سلام؛ جهت جنوبیهسنده وادی نسا، وادی زغریر، وادی الاتان، وادی رتم، وادی اتیل ووادی فهامه؛ جهت شرقیهسنده دخی وادی العرب، وادی وزارن، وادی جریش ووادی-سخنادر. تغورتك جنوبندهکی کوللره ودها طوغریسی بطاقلقلره ایسه صحرای کبیرك طاغلرندن بدأ ایله شماله طوغری متوجه اولان بعض وادیلر منتهی اولور، که بونلرك باشلیجهلری وادی المیاه ایله وادی-ایغرغر اولوب، قسم اعظملری جزایر حدودینك خارجندهدر.

شط ویاخود سبخه اسمیله معروف اولان کوللر جزایرك یوکسك یایلالرنده وقسم جنوبیسنده پك چوق اولوب، یایلالرده بولنانلرك باشلیجهلری: مراکش حدودندهکی الشط الغربی، اونك شرق شمالیسندهکی الشط الشرقی شلیف مجراسنك جهت شرقیهسنده وجزایرك وسطلرنده واقع (زحرس الغربی) و (زحرس الشرقی)، قسنطینه ایالتنده بر چوق نهرلرك اجتماعندن متحصل شط حدنی، تونس حدودی جهتنده شط الطرف وبونك اطرافنده واقع بر قاچ کوچك کوللردر. قسم جنوبیدهکی کوللرك ایسه اك بیوکی تونس کوللریله اختلاطی اولان ودکیزله ارتباطی تحت تصورده بولنان شط-الملریر ایله بونکله اختلاط ایدن شط مروان اولوب، دیکرلری پك چوق ایسهده، متعفن واکثریا قورو بطاقلقلردن عبارت اولوب، ذکره شایان یوقدر.

سواحلی، برونی، کورفز ولیمانلری. — جزایرك سواحلی شرق شمالیدن غرب جنوبی یه طوغری مائل وآز بجق مقوس بر خط تشکیل ایدوب، بیوك کورفزلری یوغیسهده، اکثر محللری دانتلهیه مشابه اولوب، بر چوق کوچك قویلری، برونلری ولیمانلری واردر. کورفزلرینك باشلیجهلری غربدن باشلایهرق: وهران، ارزو، جزایر، بجایه، قولو، استوره وبونه کورفزلریدر. عمومیت اوزره سواحلی وعلی الخصوص قسم شرقیسی قیالق ویوکسك اولوب، سفائنك تقربنه غیر مساعد وپك مخاطرهلیدر. برونلرینك اك مشهورلری غربدن باشلایهرق: مراکش حدودندهکی میلونیا، وهران کورفزینك جانب غربیسندهکی فالقون، همنامی اولان قصبهنك جهت شرقیهسنده واقع تنس، جزایر کورفزینك غربندهکی (قاقسینه) وشرقندهکی (ماتیفو)، همنامی اولان قصبهنك اوستندهکی دلیس، بجایهنك اوکندهکی (کربون)، قولو کورفزینك غرب جهتندهکی (سبعه رؤس) ونام دیکرله (بوجارونی)، استوره کورفزینك شرقنده واقع (رأس الحدید)، بونه کورفزینك غربندهکی (غارده)، مذکور کورفزك شرقندهکی (بوسه) وتونس حدودنده واقع رأس احمر برونلریدر. بونلرك جملهسنده فنارلر رکز اولنمشدر.

جزایر سواحلنك طبیعی وصاغلام لیمانلری پك آز اولوب، بو قبیلدن اوله‌رق وهرانك قربنده‌كی (المرسی الکبیر) ایله ارزو وبجایه لیمانلری تعداد اولنه‌بیلیر. قوللو، دلیس، مستغانم، تنس، شرشل وبونه لیمانلری ایكنجی درجه‌ده اولوب، جزئی بر همتله صاغلام لیمانلر حالنه قونیله‌بیلیر. شمدیكی حالده جزایرك اك بیوك واك صاغلام لیمانلری جزایر، وهران وفلیپویل لیمانلریدر، كه اوچی دخی فرانسز حكومتی طرفندن مصارف كثیره اختیاریله صنعی اوله‌رق انشا اولنمشدر.

اقلیم وهواسی. — عرضی اقتضاسنجه جزایرك هواسی صیجاقجه اولمق اقتضا ایدیور ایسه‌ده، اراضیسنك ارتفاعی بو حرارت اقلیمیه‌یی تعدیل ایده‌رك، ارتفاعه كوره بر قاچ نوع هوا تولیدینه سبب اولیور. سواحلده وتل تعبیر اولنان طاغلرك سواحله طوغری اوزاندقلری اتكلرده هوا معتدل اولوب، یازین میزان الحراره‌نك وسطی درجه‌سی سانتیغراد حسابیله ٢٤ وقیشین ١١ ویا ١٢ در. نیساندن ایلوله قدر نادراً وپك آز یاغمور یاغوب، قیشین كلیته یاغار. بو جهتجه قسم شرقیسی دها ایی اولوب، غربه طوغری كیدلدكجه، یاغان یاغمور دها آز وهوا دها صیجاق اولور. طاغلرك صیرتنه طوغری چیقلدقجه، هوا كسب برودت ایدوب، كرك تل سلسله‌سنك صیرتلرنده وكرك بو سلسله ایله درن سلسله‌سی آره‌سنده‌كی یایلالرده قیشین قار یاغار وصولر طونار، ویازین دخی هوا آوروپانك هواسنه مماثل اولوب، آوروپاده حاصل اولان نباتات واشجار یتیشیر. درن طاغلرینك جنوبی اتكلرنده وجزایر صحراسی نامیله جنوبه طوغری ممتد اولان چوللرده ایسه هوا غایت صیجاق ویابس اولوب، نادراً یاغمور یاغار؛ وپك سیرك اولان بعض واحه‌لردن بشقه نباتات كورلیوب، متحرك بر قوم ایله قیزغین وچپلاق قیالره تصادف اولنور. قبله روزكاری اسدیكنده سواحله قدر تأثیری حس اولنه‌رق، حرارت ویبوست تزاید ایدر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — جزایرك اك كوزل یری اولان تلده یعنی سواحله قریب محللرنده بغدای وآرپه ایله فرانسزلرك ادخال ایتدكلری چاودار ویولاف كبی بعض حبوبات كلیتله اولوب، خیلی مقدار بغدای وآرپه اخراج اولنور. نخود، بقله وسائر سبزه‌لرك دخی انواعی حاصل اولوب، بونلردن كرك تازه وكرك قورو اوله‌رق خیلی اخراجاتی واردر. پاتاتس دخی زرع اولنوب، صو آلتنده بولنان بعض یرلرده سنه‌ده اوچ محصول آلنیور. پورتقال، لیمون، فرنك انجیری وزیتون آغاجلری دخی چوق اولوب، خیلی پورتقال وزیتون یاغی اخراج اولنور. خرما آغاجلری یتیشیرسه‌ده، میوه‌ویره‌میور. موس آغاجلری دخی واردر. طوت آغاجیله پاموق، كتن، چوید، قهوه وشكر قامشی یتیشدیرمكه فرانسز حكومتی جهد ایتمكده اولوب، اراضی واقلیم وهوا بو محصولاته پك مساعد كورینیورسه‌ده، هنوز لایقیله ثمره‌لری كورله‌مشدر. باغلری سیرك وآز ایسه‌ده، اوزومی پك ایی شراب اعمالنه یارادیغندن، بونلرك دخی تكثیرینه چالیشلمقده‌در. چیچكلری دخی چوق ومتنوع اولوب، چیچك صوینك انواعی چیقاریلیر. طاغلرك اوستنده‌كی یایلالرك اكثر محللری حلفه اوتیله مستور اولوب، بو اوتدن كاغد وایكه مشابه بعض منسوجات اعمال اولندیغندن، كلیتله قوپاریلوب، انكلتره‌یه اخراج اولنور. حكومت بو اخراجاتی تسهیل ایچون (ارزو) اسكله‌سندن، (صعیده) یه واورادن (كزیویله) یه قدر بر دمیر یول خطی انشا ایتمشدر. بو یایلالرك بعض طرفلرنده بغدای وآرپه زرع اولنور، وآوروپای جنوبینك اكثر اشجار ومحصولاتی یتیشیر. كرك تلده وكرك یایلالرده چایرلر ومراعالر پك كوزلدر. جزایرك قسم جنوبیسنده ایسه یالكز خرما یتیشوب، اهالینك باشلیجه مدار تعیشی خرما ایله دوه سودندن عبارتدر.

جزایرك سواحله قریب اولان تل جهتنك یوكسك محللرنده خیلی اورمانلر بولنوب، هرنه قدر بر قاچ عصر اول بولنمش اولان اورمانلرك اكثری رعی اغنامله مشغول عربان عشایری طرفندن احراق واتلاف اولنمش ایسه‌ده، اراضینك اونده بر قسمی ینه اورمانلرله مستور اولوب، علی الخصوص جهت شرقیه‌سنده اورمانلر دها زیاده‌در. اك چوق بولنان آغاج میشه‌نك انواعی اولوب، یبانی زیتون، كستانه، چام، قره آغاج، كولكن وسائر آغاجلر دخی موجوددر. طاغلره چیقلدقجه آغاجلر آوروپاده‌كی انواعنه كسب مشابهت ایدر.

حيوانات اهليه‌سى قويون، كچى، صيغير، آت، استر، مركب، دوه وسائره‌دن عبارت اولوب، فرانسزلر طرفندن طوموز دخى يتيشديرلمكده‌در. ١٨٧١ اختلالندن، واوصره‌لرده وقوع بولان قحطدن اول جزايرده ٧ مليوندن زياده قويون، ٣½ مليون كچى، ٨٢٠٠٠٠ صيغير، ١٩٥٠٠٠ مركب، ١١٧٠٠٠ استر، و ١٨٠٠٠٠ دوه وار ايديسه‌ده، اووقتدن برى بو مقدارلر براز تنزل ايتمشدر. آتلرى ازمنهٔ قديمه‌دن برى سرعت مشيلريله مشهور اولوب، على الخصوص عسكر ايچون پك الويريشليدر. قويونلرندن كليتلى ياپاغى اخراج اولنيورسه‌ده، جنسى اوقدر ايى دكلدر. چوبان كوپكلريله تازيلرى دخى پك اييدر. حيوانات وحشيه‌سى آرسلان، قپلان صرتلان يبانى كدى، آيى، طوموز، قورد، تيلكى، چقال، طاوشان، بر نوع ميمون، يبانى اوكوز ومانده، غزال، دوه قوشى وسائره‌دن عبارت اولوب، صحراده غايتله زهرلى بر نوع بوينوزلى انكرك يلانى وبرمتره طوللى اولان بر نوع كرتنكله بولنور.

معادنى دخى چوق اولوب، باقير، توتيا، سيلى قورشون وعلى الخصوص دمير معدنلرى پك چوقدر؛ وبرخيليسى اخراج اولنمقده اولوب، خيلى تمتع موجب اولمقده‌در. مرمرلرى دخى چوق اولوب، اسكى روماليلر زماننده مشهور بولنمش اولان (نوميديا) مرمرلرينك هنوز اوجاقلرى بولنامامش ايسه‌ده، يشيل، قرمزى طمارلى كول رنكنده وسائر رنكلرده بر چوق مرمرلر اخراج اولنمقده‌در. ليطوغرافيا طاشلرى، تباشير، آلچى، چينى طوپراغى، آردواز، بناطاشى، كوكورد، قياطوزى وسائره دخى كثرت اوزره اولوب، سواحلك بر قاچ يرنده طوز چيقاريلير ومرجان صيد اولنور. چليكلى، كوكوردلى وسائر موادى حاوى مياه معدنيه‌سيله ايليجه‌لرى دخى چوق اولوب، بونلرك بعضلرنده مكمل حماملر ياپلمشدر.

اهاليسى، جنسيت ولسان ومذهبلرى. — جزايرك اهاليسى ٣٨١٧٤٦٥ كشى اولوب، بونلرك ١٣٠٠٠٠ ى فرانسز، ١١٥٠٠٠ سائر جنسيتلره منسوب آوروپالى، ٣٤٥٧٤ ى يرلى يهودى وقصورى عرب وبربر اوله‌رق كاملاً مسلمدر. اهالئ اصليهٔ قديمه‌سى بربر اولوب، قرن اول هجريده فتوحات اسلاميه صره‌سنده جزيرة العربدن بر چوق اهالى اوطرفه هجرت واسكان ايتمكله بربرلر عربلر آره‌سنده اختلاط وامتزاج وقوع بوله‌رق، ذاتاً بربرلر دخى دين اسلامى قبول ايله مدنيت اسلاميه دائره‌سنه داخل اولدقلرندن، آزوقت ظرفنده اهالى بر جنسيت تشكيل ايتمش، وبعض بربر لغت وتعبيرلرينى حاوى اولمق اوزره عموم ممالك بربريه‌يه مخصوص اولان بر نوع عربى ايله تكلمه باشلامشلردر. يالكز طاغلره چكلمش اولان بعض بربر قبائلى، دين اسلامى قبول ايتدكلرى حالده، كنديلرى لسانلرينى محافظه ايتمشلردر. بعده يدنجى قرن هجريده اوطرفه يكيدن هجرت ايتمش اولان بعض قبائل عرب دخى اهالئ اصليه ايله اختلاط ايتميه‌رك، خالص عرب حالنده قالمشلردر. اندلسك خرستيانلرك الينه كچمسى اوزرينه، قطعهٔ مذكوره‌نك اهالئ اسلاميه‌سندن بر حيلى نفوس دخى جزايره هجرت ايده‌رك، باشليجه شهر وقصبه‌لرده يرلشمشلردر، كه بونلر آوروپاليلر عندنده (Maures) يعنى «مغاربه» اسميله معروف اولوب، باشليجه تجارتله مشغولدرلر. ادارهٔ عثمانيه زماننده خيلى اتراك دخى جزايره كيدوب، بونلرك عرب نساسيله ازدواجلرندن متولد (قول‌اوغلى) اسميله بر قوم تولد ايتمشدر، كه عسكرلك باشليجه بونلر طرفندن ايفا اولنوب، فرانسه دولتى دخى بونلردن (ترقو Turcos) اسميله بر صنف تشكيل ايتمشدر. الحاصل عموم اهالينك جنسيتى عرب ولسان عمومئ محلى عربى اولوب، يالكز بعض قبائل بيننده بربر لسانى سويلنيورسه‌ده، بونلر دخى لسان عربيه‌ده آشنادرلر. فرانسزجه شيمديكى حالده حكومت لسانى ايسه‌ده، اهاليدن اوكرنلرى پك آزدر. اهالئ اسلاميه‌نك قسم اعظمى مالكى مذهبنه تابعدر. عندلرنده مغربى دينلن خط مستعملدر. اكثر اهالى مسكون اولوب، خيمه نشين اولان عشاير دخى بر دائرهٔ محدوده ايچنده ومجرد موسمه كوره حيوانلرينه مرعا بولمق مقصديله حركت ايدرلر. جزاير اهاليسى عموميت اوزره تندرست، كيكلى وسكيرلى آدملر اولوب، جسارت وشجاعتله وذكاوت فوق العاده ايله متصفدرلر.

تقسيماتى، شهر وقصبه‌لرى. — جزاير فرانسه حكومتى طرفندن تعيين اولنمش عمومى بر والى وقوماندانك تحت ادارهٔ ملكيه وعسكريه‌سنده اولديغى

حالده، بروجه زیر ٣ ایالته منقسم اولوب، ١٧ قضا و ٣١٠ ناحیه‌یی جامعدر:

مقدار نفوس	ایالت	قضا
١٥٤٧٥٧٦	جزایر	جزایر، مدیه، میلیانه، اورلیاویل، تیزی‌وزو، بلیده
١٥٤٧١١٦	قسنطینه	قسنطینه، بطنه، بونه، غوئلمه، فیلیپویل، سطیف
٨٧٠٥٠٣	وهران	وهران، مسکره، مستغانم، سیدی بن عباس، تلمسان

بو اوچ ایالتك بحری ساحلدن باشلایه‌رق صحرای کبیره طوغری ممتد اولور. جزایر ایالتی وسطده، قسنطینه ایالتی جهت‌شرقیه‌ده یعنی تونسله همحدود، وهران ایالتی دخی قسم غربیده یعنی مراکش دولتیله همحدوددر. هر ولایتك قسم شمالیسی مأمورین ملکیه واسطه‌سیله اداره اولنوب، جبال مرتفعه‌ده وصحرای کبیر قربنده بولنان وبناءً علیه تماميله تحت اطاعته آلنه‌میان جهتلری ادارهٔ عسکریه تحتنده‌در. آنجق بو یرلر دخی تحت انضباطه آلندقجه، ادارهٔ عسکریه رفع اولنه‌رق، ادارهٔ ملکیه توسیع وتعمیم اولنقده‌در. نواحیدن مقدار کافی فرانسز وسائر آوروپالی اهالی‌یی جامع اولانلری فرانسه اصولی اوزره ادارهٔ بلدیه تحتنده اولوب، آوروپالی مهاجرلری اولمیان ویانك آز اولانلری ایسه بر صورت عرفیه‌ده اداره اولنور.

جزایرك بر خیلی بیوك وکوزل شهر وقصبه‌لری اولوب، کرك سواحلده بولنانلرندن وکرك ایچ طرفلرده ومرتفع محللرده مؤسس اولانلرندن اکثری کوزل منظره‌لی وشایان تصویر بر حالده‌در. فرانسزلر بو شهر وقصبه‌لرك اکثرنده جسیم قلعه‌لر وقشله‌لرله سائر ابنیهٔ عمومیه وخصوصیه انشا ایتمش اولدقلری کبی، مدنیت اسلامیه آثارندن اولان بعض جسیم ومصنع جوامع شریفه وحمام وچارشی وقلعه کبی ابنیه دخی جزایرك شهر وقصبه‌لرینی تزیین ایتمکده‌در. رومالیلر زماندن قالمش بر طاقم خرابه‌لر دخی جابجا مشهود اولمقده‌در. جزایرك باشلیجه شهر وقصبه‌لریله مقدار نفوسلری بروجه زیردر:

٨٠٠٠٠	جزایر	١٤٢١١	مدیه
٦٨٠٠٠	وهران	١٣٧٩٤	مستغانم
٤٥٠٠٠	قسنطینه	١٢١٦٧	بجایه
٣١٥٥٤	تزوزو	١١٥٥٣	سطیف
٢٨٢٢٤	تلمسان	٨٩٠٥	بلیده
٣٠٠٢٠	بونه	٨٧٣٧	اورلیانویل
٢٢١٦٧	فیلیپویل	٧٤٢٦	میلیانه
٢١٥٩٥	سیدی بن عباس	٦٧٢٨	غوئلمه
١٥٤٥٣	مسکره	٦٥١٤	بطنه

جزایرك قسم جنوبیسنده آطلاس سلسله‌سینك جنوبی اتکلرنده وصحرای کبیرده بولنوب اخیراً فرانسزلر طرفندن ضبط اولنمش وادارهٔ عسکریه آلتنه آلنمش اولان قصبه‌لرك دخی باشلیجه‌لری: بیسکره، اغوات، ژیویل، تغورت، کراره، قرداوه، ورکله وانك جنوبده بولنان (غولیه) قصبه‌لریدر.

معارف وصنایع وتجارتی. — جماعت اسلامیه‌نك اسباب معارفی جوامع شریفه مربوطاتندن اوله‌رق اسکیدن قالمش بعض مدرسه‌لرله قرائت وحفظ قرآن کریمه مخصوص بعض صبیان مکتبلرندن عبارت اولوب، مدرسه‌لرده علوم آلیه وفقه وحدیث تعلیم اولنورسه‌ده، بو مدرسه‌لر دخی کوندن کونه تدنیده‌در. فرانسز حکومتی جزایرده وقسنطینه‌ده مسلمانلره مخصوص ایکی بیوك مکتب تأسیس ایدوب، بونلرده عرب وفرانسز لسانلریله فنون جدیده تدریس اولنمقده اولدیغی کبی، جزایرك ایالات ثلثه‌سنده ذکور واناثه مخصوص متعدد مختلط مکاتب ابتدائیه ورشدیه آچیله‌رق، بونلرده دخی عرب وفرانسز لسانلری تدریس اولنور. آوروپالیلره مخصوص آیریجه مکاتب دخی چوق اولوب، یالکز وهران ایالتی، اکثر مهاجرلری اسپانیول جنسیتنه منسوب اولدیغندن، معارف خصوصنده بر آز کریدر. جزایرده داخلی بر مکتب اعدادی، وبونه، فیلیپویل، قسنطینه، وهران وتلمسانده دخی برر داخلی رشدیه مکتبی موجوددر. جزایرده فن طب وجراحیه مخصوص برمکتب عالی دخی واردر. جزایرك احوال تاریخیه وآثار عتیقه‌سنی تحقیق ایتمك وظیفه‌سیله موظف اولمق اوزره دخی بری قسنطینه‌ده ودیکری جزایرده ایکی جمعیت علمیه بولنوب، بر چوق نشریات مفیده‌یه موفق اولدقلری کبی، جزایرده مملکتك تاریخ طبیعیسنه مخصوص بر جمعیت فنیه دخی موجوددر.

اهالئ اصليه‌نك يعنى مسلمانلرك النده‌كى صنايع يوكدن بورنوس وكليم ايله دباغته وسراجلغه متعلق معمولات واسلحهٔ جارحه ايله صيرمه‌لى وايپكلى نقشلردن عبارت اولوب، قسنطينه ايله تلمسان شهرلرى صنايع محليه‌نك باشليجه مركزلريدر. آوروپا مهاجرلرى بر چوق بخار دكرمنلريله طوغله وكرميت فابريقه‌لرينى ويوك وكتن اپليكخانه‌لرى كشاد ايتمشلردر. فرانسز حكومتنك جزايرده اك زياده ايلريلتمكه چاليشديغى صنايع زراعته متعلق صنعتلردن عبارت اولوب، حبوبات، شراب، زيتون ياغى، پاموق، يوك وايپك محصولاتنك تكثيرينه جهد اولنيور.

تجارتى خيلى ايشلك اولوب، برنجى اسكله‌سى جزاير، ايكنجيسى وهران، اوچنجيسى بونه ودردنجيسى فيليپويلدر. فرانسه واسپانيا اسكله‌لريله منتظم واپورلرله اختلاطى اولوب، سنوى ٣٠٠ مليون فرانقى متجاوز تجارت اجرا اولنور، كه بونك ثلثانه قريب مقدارى ادخالات وبر ثلثدن زياده‌جه‌سى اخراجاتدن عبارتدر. تجارتك درت خمسى فرانسه ايله وبر خمسى دول سائره ايله‌در. باشليجه اخراجاتى صيغير، قيون، پاموق، ياغى، حلفه، باقير ودميرله قورشون كولچه‌سى، اون، پورتقال ومرجاندن عبارتدر. تونس ومراكشله اولان تجارتى جزئياتدندر. سودان تجارتى جزايره جلب ايتمك ايچون فرانسز حكومتنك واقع اولان اقداماتيله برابر، بو تجارت جزئيات قبيلندن اولوب، قسم كليسى طرابلس طريقيله اجرا اولنور.

وسائط اختلاط ومخابره‌سى. — جزايرك بتون اسكله‌لرندن ايچريلره طوغرى وهمان كافهٔ شهر وقصبه‌لرى آره‌سنده مكمل آرابه شوسه‌لرى بولنديغى كبى، دمير يوللرى دخى متعدد اولوب، وهراندن باشلايان بر خط ساحله متوازياً شرقه طوغرى اوزانه‌رق، اك بيوك شهر وقصبه‌لره اوغرايه‌رق، وباشليجه اسكله‌لره برر قول اوزاته‌رق، تونس حدودينه كيره‌رك غوولته وسوسه‌يه منتهى اولور. بر ايكنجى دمير يول خطى وهران ايالتنده آرزو اسكله‌سندن بدأ ايله، جنوبه طوغرى كيدوب، صعيده‌يى كچدكدن صكره، مرتفع حلفه يايلالرنده بر قاچ شعبه‌يه آيريله‌رق، جنوبى سلسلهٔ جبالك اتكلرينه قدر واصل اولور. ذاتاً برنجى خطدن دخى بر شعبه آيريله‌رق، وهران اسكله‌سنى حلفه يايلالرينه ربط ايدر. بر اوچنجى خط مستغانمدن بدأ ايله، جنوبه طوغرى كيده‌رك، تاهرته قدر اوزادلمشدر. بر دردنجى خط فيليپويلدن بدأ ايله، قسنطينه‌دن كچه‌رك، جنوبه طوغرى بيسكره‌يه قدر، وبر دردنجيسى دخى بونه‌دن تبسه‌يه قدر اوزادلمشدر. بو خطوطدن ماعدا جزاير شهرى قربنده برنجى خط بر قاچ قوله آيريله‌رق، اوراسى عادتا بر آغ صورتنى آلمش؛ وبر شعبه‌سى شليف واديسى بوينجه (ابوغزول) ه قدر تمديد اولنمشدر. مجموع خطوطى ٢٥٠٠ كيلومتره‌يى متجاوزدر. كرك داخل مملكتده وكرك بحراً فرانسه وسائر اوروپا سواحلنه تمديد اولنمش تلغرافلرى دخى چوقدر. پوسته‌لرى دخى منتظمدر. فرانسه اسكله‌لرندن وآوروپانك سائر طرفلرندن جزاير ووهران وفيليپويل ايله سائر اسكله‌لرينه معيّن صورتده آمدشد ايدن پوسته واپورلرندن بشقه هفته‌ده بركره جزاير سواحلى بوينجه ايشليوب، بتون اسكله‌لره اوغرار بر پوسته واپورى دخى واردر.

اصول اداره‌سى، احوال ماليه وعسكريه‌سى. — فرانسه دولتى جزايرك ادارهٔ ملكيه وعسكريه‌سنى وقوهٔ بريه وبحريه‌سنى عمومى والى وقوماندان صفتيله امراى عسكريه‌دن برينه احاله ايدوب، بونك معيتنده بهر ايالت ايچون ملكيه‌دن برر والى بولنور. ادارهٔ مملكت ملكيه وعسكريه‌يه آيريلوب، مأمورين ملكيه تماميله تحت انضباطه كيرمش اولان شهر وقصبه وقرايى؛ وهيئت عسكريه دخى عشاير وقبائل ايله هنوز تماميله تحت انضباطه آلنمامش محللرى اداره ايدرلر. عسكرى هيئتلرى معيتنده (Bureaux Arabes) يعنى «اقلام عربيه» اسميله بر طاقم قلملر واردر، كه بونلر واسطه‌سيله ادارهٔ مصلحت اولنور. جزايرده ساكن آوروپاليلر فرانسه‌ده استيفا اولنان تكاليفله مكلف اولوب، يالكز هجرته تشويق ايچون املاك ويركيسندن معافدرلر. اهالئ اسلاميه‌نك ويركيلرى ايسه عشر ايله ذكات تعبير ايتدكلرى اغنام رسمندن عبارتدر. هنوز تماميله تحت اطاعته آلنميان عشاير وقبائل ايسه «لازمه» عنوانيله مقطوع بر ويركى ويررلر. اهالئ اسلاميه قاضى ومفتيلرينى كندى بينلرنده انتخاب ايدوب، حكومته تصديق ايتديررلر؛

و امور مذهبیه‌لرینی بونلر واسطه‌سیله تسویه ایتدكلری كبی، كندیلری بیننده تحدث ایدن دعوالر ایچون دخی فرانسز محكمه‌سنه ویا قاضی‌یه مراجعته مخیردرلر. فرانسز حكومتی اهالیٔ اسلامیه‌دن منتظم صورتده عسكر آلمیور ایسه‌ده، ادارهٔ عثمانیه زماننده دخی عسكرلكله مشغول اولان و (ترقو) اسمیله معروف بولنان قول اوغلی صنفندن (زخاف) اسمیله بر قاچ آلای پیاده وعربلردن (سپاهی) نامیله بر قاچ آلای سواری عسكری تشكیل ایدرك، اشبو كوكللی عسكرلردن خیلی استفاده ایتمكده‌در. یرلی یهودیلر فرانسزلغی قبول ایتدكلرندن، ١٨٧٠ دن بری حقوق مدنیه‌یی حائز اولوب، مبعوث انتخاب ایتمك واولمق حقنی حائز اولدقلری حالده، غرائب قواعد مساواتدن اوله‌رق، عربلر بو حقدن محرومدرلر. جزایرده بر باش پسقپوس و وهران ایله قسنطینه‌ده بر پسقپوس بولنور. جزایرك واردات سنویه‌سی ٤٣ ومصارفی ٥٣ ملیون فرانغه بالغ اولوب، مصارفك بو وجهله وارداتدن زیاده اولمسی اقامت ایتدیریلن عسكر ایله اجرا اولنان اعمارات واصلاحاتدن وامور نافعه ایله ترقیٔ زراعته یولنده صرف اولنان مبالغ كلیه‌دن ایلری كلیور.

احوال تاریخیه‌سی. — جزایر خطه‌سی سائر ممالك مغربیه ایله برابر اسكی زماندن بری بربر اقوامیله مسكون اولوب، بربرلرك فلسطین ویمن وسائر جهات شرقیه‌دن اورالره هجرت ایتمش اولدقلری دخی مروی ومظنون ایسه‌ده، بوبابده بر كونه دلائل تاریخیه اولمدیغی كبی. بربرلرك تاریخ قدیملری دخی مجهولدر. میلاد عیسی (عم) دن ١٥ عصر اول بر طاقم فنیكه تجار وبحریونی تونس وجزایر سواحلنده بعض مستملكات ایدنمش؛ وقبل‌المیلاد ٨٧٨ ده فنیكه حكمدارینك همشیره‌سی (دیدون) تونسه هجرتله اوراده قرتاج جمهوریتنی تأسیس ایلمشیدی. بو جمهوریت ابتدا موجود اولان یرلی یعنی بربر حكمدارلرینه جزیه ویرمش ایسه‌ده، بعده كسب قوت ایده‌رك، بو ویركیدن قورتلدقدن بشقه، غربه طوغری توسیع ممالك ایده‌رك، الیوم جزایر دیدیكمز خطه‌ده دخی بر طاقم یرلر ضبط ایتمشیدی. اووقتلرده جزایرك قسم شرقیسی (نومیدیا) اسمیله معروف اولوب، قسم غربیسی ایسه مغرب اقصی ایله برابر (ماوریتانیا) تسمیه اولنوردی. میلاددن ایكی اوچ قرن اول قرتاج جمهوریتیله روماليلر آره‌سنده وقوع بولان بر جسره محاربه‌لر قرتاجلیلری مشغول وضعفه دوچار ایتمكله، اوصره‌ده نومیدیاده یكی ایكی ابربر دولتی تشكل ایتمشدی،كه بونلرك بری (ماسیلیان) ودیكری (ماسیسیلیان) اسمیله معروف اولوب، بینلرنده دائما رقابت جاری بولنمش، وبری روماليلرك طرفنی طوتارسه، دیكری قرتاجلیلره یاردیم ایده‌كلمشیدی. بو محاربانده اك زیاده شهرت قزانان (ماسنیسا) اولوب بوذات بتون (نومیدیا) یی ضبط ایتدكدن صكره، روماليلره مغلوب، اولان قرتاجلیلرك دخی بر چوق یرلرینی اله كچیرمش؛ وآنجق رسماً روما جمهوریتنه تابع اولمش ایدی. بونك تورونی (یوغورتا) رومایه قارشی اعلان عصیان ایده‌رك، بر چوق محاربانده غالب اولدقدن صكره، میلاددن ١٠٤ سنه اول ماریوس طرفندن مغلوب و اسیر اولوب، اشكنجه آلتنده وفات ایتمكله، نومیدیانك بر قسمی رومانك بر ایالتی حكمنه كچمش؛ ویالكز مركزی اولان (سرته) یعنی قسنطینه شهری ایله جوارلری ینه (ماسنیسا) نك تورونلرندن برینه ویرلمش ایدی. رومانك محاربات داخلیه‌سی اثناسنده نومیدیاده ینه ایكی حكومت تشكل ایدوب، هر بری مخالفیندن بر طرفی التزام ایتمش؛ ونهایت سیلانك طرفنی التزام ایدن (هیمپسال) بتون نومیدیایی ضبط ایلمش؛ بونك اوغلی (یوبا) پومپیوسك طرفنی التزام ایتمكله، نهایت قبل‌المیلاد ٤٦ تاریخنده قیصر طرفندن كلیاً مغلوب اولوب، نومیدیا بر آز وقت روماليلر طرفندن نصب اولنمش وروماليلرله عقد مناسبات ایتمش اولان بعض حكمدارلره ویریله‌رك، بونلرك بری (یوبا) نك اوغلی ایكنجی یوبا، ودیكری بونك مشهوره قلئوپاتره‌نك قیزی (قلئوپاتره سلنیه) ایله ازدواجندن متولد بطلمیوس ایدی. بو ایكی ذاتك اسمی ورسمی حكومتندن صكره میلادك ٤٠ تاریخنده نومیدیا بسبتون رومانك بر ایالتی حكمنه كچمش؛ وقسم شرقیسی تونس جهتیله بر اشدیریله (آفریقا) وقسم غربیسی دخی، اصل ماوریتانیا دینلن مغرب اقصادن تفریق ایچون، (ماوریتانیا جزاریانه) یعنی «قیصرك ماوریتانیاسی» تسمیه اولنمش؛ ومغرب اقصی دخی (ماوریتانیا تینجیتانه) یعنی «طنجه ماوریتانیاسی» اسمیله آیریجه بر ایالت تشكیل ایلمش ایدی.

رومالیلرك تحت اداره‌سنده بولندیغی مدتجه جزایرك سواحلنده وسواحله قریب محللرنده وحتی ایچ طرفلرینك دخی بعض محللرنده بر چوق رومالی ویونانلی مهاجرلر اسکان وتوطن ایده‌رك، بیوك شهرلر ومعمور قصبه‌لر تأسیس ایتمشلردی؛ وروما حکومتی دخی منتظم یوللر، صو یوللری وسائر آثار عمران وجوده کتیرمشدی که بو آثارك بعضیسی الیوم موجوددر. ایکنجی قرن میلادیده خرستیانلق آفریقانك اوطرفلرینه داخل اولوب، بربرلردن بودینی قبول ایدنلر پك آز بولنمش ایسه‌ده، اوراده ساکن اولان رومالیلر وسائر شهر وقصبه‌لر اهالیسی بودینله متدین اولمش؛ وایچلرنده بر چوق مذهب نزاع واختلافلری تولد ایلمش ایدی. بو وجهله مغرب ٤٠٠ سنه‌یه قریب مدت رومانك تحت تابعیتنده قالدقدن صکره، میلادك ٤٢٩ تاریخنده والی بولنان (بونیفاس) حکومت متبوعه‌سندن دلکیر اولمغله، استحصال استقلال ایتمك مقصدیله اسپانیادن (واندال) لری امداده دعوت ایتمش؛ وبونلرك حکمدارلری (جنسریق) ٥٠٠٠٠ عسکرله آفریقایه کچوب، رومالیلردن ممنون اولمیان بربرلرله مذهبلری منع اولنه‌رق تحت تضییقده بولنان بعض خرستیانلر دخی بونلره التحاق ایتمکله، آزوقت ظرفنده بتون مغربی ضبط، و معموره‌لرینی هدم واحراق ایتمش؛ وبونیفاس ایتدیکنه نادم اولوب، نهایت مقاومته مجبور اولمش ایسه‌ده، ١٤ آی هیپونه (یعنی بونه) قصبه‌سنده محصور قالدقدن صکره، تسلیمه مجبور اولمشدر. جنسریق متعاقباً تونسی دخی ضبط ایله، بیوك بر دولت تشکیل، وبحریه‌جه دخی کسب قوت ایده‌رك، سیجیلیا وساردنیا وبالیار آطه‌لرینی ضبط، ورومایی دخی نهب وغارت ایتمشیدی. کندیسندن صکره هونریق، غونتاموند، تراسایموند وهیلدریق حکومت سوروب، آفریقاده واندالر دولتی ٥٣٣ تاریخنده‌دك ١٠٥ سنه بقا بولدقدن صکره، هیلدریقك زماننده امراسندن بری عصیان ایدوب، داخلی بر فساد ظهور ایتمکله، فرصت ارتصادنده بولنان قسطنطنیه روم ایمپراطوری (یوستینیانوس) امراسندن بلیزاری ١٥٠٠٠ عسکرله کوندرمش؛ وبونك غالبیتیله واندالرك حکومتنه ختام ویریله‌رك، مغرب ممالکی روم ایمپرا- طورلغنك الینه کچمشدر. رومالرك مغربده حکومتی بر بیجق عصر قدر سورمش ایسه‌ده، بو آراده بربرلر متمادیا عصیان ایدوب، قسطنطنیه‌دن کوندریلن والیلر مجرد بو عصیانلری باصدیرمغله ومنازعات مذهبیه ایله اوغراشمقده واهالی‌یی آغر ویرکیلرله ازمکده ایدیلر.

انوار اسلامیه‌نك ظهورینی متعاقب غزاة مسلمین مغربه طوغری ارجاع عنان اجتهاد ایدوب، حضرت عمر بن الخطاب (رضه) ك زماننده عمرو بن عاص مغربه بر سریه سوق ایتمش، وحضرت عثمان (رضه) ك زماننده دخی عبدالله بن سعدك قوماندسیله بر سریه سوق اولنمش ایسه‌ده، بونلر جدی فتوحاته دسترس اوله‌مدقلری کبی، معاویه بن ابی سفیانك زماننده سوق اولنان (معاویه بن خدیج) دخی فتوحاتی جزایره قدر توسیع ایده‌مشیدی. نهایت هجرت نبویه‌نك ٥٠ تاریخنده ویزید بن معاویه‌نك زماننده مغرب فتوحاتنه مأمور اولان (عقبه بن نافع) حضرتلری طرابلس وتونس جهتلرینی فتح ایله، قیروانی تأسیس ایتدکدن صکره، جزایره داخل اولوب، بحر محیط آطلاسی ساحلنه وصحرای کبیرك ایچ طرفلرینه‌دك بتون اقطار بربریه‌یی ممالك اسلامیه‌یه ضم وعلاوه‌یه موفق اولمشدر. متعاقباً رؤسای بربردن (قصیله) اسمنده بری بربرلری آیاقلاندیره‌رق، کندیسندن صکره (کاهنه) دیمکله معروفه (دانیه) اسمنده بر قادین عصیانی ادامه‌یه چالیشمش ایسه‌ده، ٦٩ تاریخنده عبدالملك بن مروان طرفندن کوندریلن عساکر مسلمین (قصیله) یی قتل ایتمش اولدقلری کبی، ٧٦ تاریخنده دخی حسان بن نعمانك تحت قیادتنده کایتلی بر عسکر سوق اولنه‌رق، مغرب، یکیدن فتح اولنمشدر. اووقت بین‌الاسلام جزایرك قسم شرقیسی یعنی قسنطینه جهتی تونسله برابر (افریقیه) نامیله متعارف اولوب، قسم غربیسی ایسه تلمسانه قدر (مغرب اوسط) وتلمسانك اوته‌سنده اولوب الیوم مراکش دولتنی تشکیل ایدن خطه دخی (مغرب اقصی) نامیله تسمیه اولنوردی. الحاصل شمدیکی جزایری احاطه ایده‌جك جغرافیای قدیمده بر اسم بولنمدیغی کبی، جغرافیای اسلامده دخی بویله بر اسم یوقدر.

دولت امویه زماننده مغربه بر چوق والیلر کوندریلوب، جزایر دخی بونلر طرفندن اداره اولنمش؛ وبو اثناده ظهور ایدن خوارجله وبعض بربر قبائلنك

عصیانلریله اوغراشمشیدی. دولت عباسیه‌نك تأسیسیله اسپانیاده بر ایکنجی دولت امویه‌نك تشکلی اوزرینه، مغربده بر چوق قاریشقلقلر ظهور ایده‌رك والیلرله دها کوچك مأمورلرك بیله هربری بولندیغی محلده اعلان استقلاله باشلامشیدی؛ وبینلرنه محاربه‌لر اکسیك اولمازدی. بو هرج ومرجك آره‌سنده نیم مستقل ویا استقلال ادعاسنده بولنور اوچ کوچك دولت ظهور ایتمشیدی، که بنی اغلب، ادریسیلر وبنی رستم دولتلریدر. بونلرك برنجیسی افریقیه‌ده، ایکنجیسی مغرب اقصاده اوچنجیسی دخی مغرب اوسطده حکم سوریوردی. بو وجهله جزایر ایکنجی قرن هجری اواخرندن اعتباراً بو اوچ دولت بیننده منقسم بولنیوردی. [«اغلب، ادریسیلر ورستم» ماده‌لرینه مراجعت.] بنی رستم دولتی چوق وقت سوره‌مدیکندن جزایر دردنجی قرن هجری ابتداسنده‌دك بنی اغلب ایله ادریسیلر آره‌سنده منقسم بولنمش؛ و ٣٠٠ تاریخلرنده فاطمیلر ظهور ایدوب، بنی اغلب ایله ادریسیلری مضمحل ایتمش؛ وکندیلری مغربده ٥٢ سنه حکومت سوردکدن صکره، مصرده سلطنتلری باقی اولدیغی حالده، مغرب اللرندن چیقوب جزایرده (بنی زیری) دولتی تشکل ایلمشدر.

بنی زیری دولتی ابتدا ملوك فاطمیه‌نك والیسی حکمنده اولان یوسف بن زیری طرفندن ٣٦٠ تاریخ هجریسنده تأسس ایدوب، قسنطینه‌نك شرق جهتنده بولنمش اولان (عاشر) شهرینی مرکز اتخاذ ایتمشیدی. ملوك فاطمیه‌دن (معز لدین الله) پایتختنی مصره نقل ایتدیکنده، افریقیه والیلکنی مذکور یوسفك اوغلی (بلکین)ه براقوب، بو ذات ملوك فاطمیه نامنه خطبه اوقوتدیغی حالده، امر اداره‌ده بسبتون مستقل اولوب، تدریجاً توسیع ممالك ایله، اندلسده‌کی دولت امویه‌دن مغربی دخی ضبط، وجزایر شهرینی تأسیس ایلمش ایدی. ٤٤٠ تاریخنده بنی زیری تختنده بولنان (معز بن بادیس) فاطمیلر نامنه خطبه‌یی رفع ایده‌رك، اندلسده‌کی امویلر نامنه خطبه اوقوتمش، وشیعیلکی منع ایله مذهب مالکی‌یی نشر وتعمیم ایلمشدی. بو وجهله بنی زیری دولتی ٥٤٣ تاریخنه‌دك افریقیه وجزایر جهتلرینی اداره ایتدکدن صکره، منقرض اولوب، بویرلر سائر ممالك غربیه ایله برابر یکی ظهور ایدن مرابطین دولتنك حکمی آلتنه کچمشدر. مرابطین دولتنك حکمی دخی ٥٤٣ تاریخنه‌دك دوام ایدوب، تاریخ مذکورده ظهور ایدن موحدین دولتی سائر ممالك بربریه ایله برابر جزایری دخی ضبط ایتمش، و٦٦٧ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر. موحدینك انقراضنده مغربده اوچ دولت ظهور ایدوب، مغرب اقصاده بنی مرین، مغرب اوسطده یعنی جزایرك غرب قسمنده بنی زیان، افریقیه‌ده یعنی جزایرك جهت شرقیه‌سیله تونسده دخی بنی حفص دولتلری حکم سورمکه باشلامش، وبینلرنده بر چوق محاربه‌لر وقوع بولمش ایدی. بنی زیان سکزنجی وبنی مرین طقوزنجی قرن هجری اواخرینه‌دك دوام ایدوب، طقوزنجی قرن هجری اوائلنده بنی حفص دولتی باقی ایدیسه‌ده، بر طاقم غوائل وتشتتات داخلیه‌یه دوچار اولوب، سواحلك اکثری اسپانیوللرك وپورتکیز وجنویز دولتلرینك یدضبطنه کچمش؛ وبنی زیان ایله بنی مرین دولتلری شعبات متباقیه‌سیله سائر قبائل بربر رؤساسندن عبارت بر طاقم حکومت صغیره ظهور ایده‌رك، ممالك بربریه هرج ومرج اولمشیدی. [«زیری، مرابطین، موحدین، مرین، زیان وحفص» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

ایشته بو زمانده ودولت علیهٔ عثمانیه‌نك اوج بالای اقبالی اولان یاوز سلطان سلیم خان دورنده ایدی، که بابا اوروج ایله برادری بارباروس خیرالدین، دونغا ایله آق دکیزی لرزه‌ناك دهشت ایتدکده اولدقلری صره‌ده، بربرینی متعاقب بجایه وجیجلی وجزایر اسکله‌لرینی بعده تلمسانی ضبط ایده‌رك، اوصره‌ده اوروج بکك وقوع شهادتیله، خیرالدینك تلاحق ایدن مظفریتی اوزرینه، عموم جزایر رؤساسی بالاتفاق مملکتلرینك امارتنی غازیٔ مشارالیهه تکلیف، وخیرالدین دخی پادشاه عثمانیان نامنه بو عنوانی قبول ایده‌رك، خلیفهٔ اسلام نامنه خطبه اوقوتمشدر. بو وجهله جزایر ممالك عثمانیه دائره‌سنه داخل اولوب، قانونی سلطان سلیمان خان دورنده عصیان ایدن بعض رؤسای عربان ایله بحراً هجوم ایدن اسپانیا وجنویز دونمالری دفعاتله خیرالدین پاشا طرفندن دفع وتنکیل، ومقدار کافی یکیچری عسکری کوندریله‌رك، مغرب اوجاقلری میاننده جزایر اوجاغی دخی تشکیل اولنمشدر. ابتدا طرف دولتدن مشاهیر بحریوندن خیرالدین پاشا

واوغلی حسن پاشا ومشهور سنان پاشا کبی والیلر تعیین اولنوب، بعده دیوان تعبیر اولنان یکیچری رؤساسی کسب نفوذ واقتدار ایتمکله، والیلر دیوانله استشارەیه مجبور اولمش؛ ومرور زمانله دیوانك حکم ونفوذی آرتدقجه، یکیچری آغالری بینلرنده (طایی) عنوانیله بر رئیس انتخاب ایدەرك، مملکتك ادارۀ حقیقیەسنی بو طایلرك النده قالمش؛ وباب عالیدن کوندریلن والیلر مجرد دولت طرفندن وکیل صفتنده بولنمغه باشلامشلردی. مع هذا طایلرله والیلر آرەسنده منافرت ورقابت اکسیك اولمدیغی کبی، یکیچریلرك طایی علیهنده حرکتلری دخی سیرك اولمیوب، بونلردن موت طبیعی ایله وفات ایدنلری پك نادر ایدی. نهایت دور سلطان احمد خان ثالثده طایی بولنان علی چاوش باب عالیه مراجعتله، وزارت عنوانیله والیلکك کندیسنه توجیهنی استرحام ایتدیکنده، دولت اوصرەدەکی مشاغلی جهتیله بو استرحامی قبول ایلمش؛ واو وقتدن طایلر مملکتك حاکم مستقلی حالنه کچوب، بریتك وفاتنده دیوانی ترکیب ایدن یکیچری آغالری بینلرنده دیکرینی انتخاب ایدرلردی؛ وبو انتخاباتده اکثریا مقاتلەلر وقوع بولوردی. انتخاب اولنان طایی درسعادته بر مأمور مخصوص کوندرەرك، عرض اطاعت وانقیاد ایدر؛ ومقابلةً درسعادتدن بر مأمور مخصوصله کندیسنه وزارت رتبەسی وخلعت ارسال اولنوردی. یکیچریلر اورادەکی یکیچریلر اولادندن اخذ ویا آناطولی وروم ایلیدن جلب اولنوردی. اولاد اتراکدن اولان قول اوغلی طائفەسی دخی دیکر بر صنف عسکر تشکیل ایدیوردی. خیرالدین پاشا زماندن وبلکه اهل صلیب محارباتندن ومسلمانلرك اسپانیادن اخراجی وقوعاتندن بری اوجهتده خرستیانلرله مسلمانلر آرەسنده بیوك بر خصومت ومنافرت دوام ایدوب، اسپانیوللر وسائر آوروپا خرستیانلری دفعاتله جزایر سواحلنه مسلط اولدقلری، وبر طاقم قوالیر قورصانلری بحراً ازمجادن کری طورمدقلری کبی، جزایر بحریونی دخی قورصان کمیلریله اسپانیا وفرانسه وایتالیا سواحلنه یناشەرق، اخذ غنایم ایتمکی، وآق دکیزدە خرستیان سفائنی سربست کزدیرمەمکی وظیفه اتخاذ ایتمشلردی. مؤخراً قورصانلق اصولی عالم مدنیتده منع ورفع اولندیغی حالده، جزایر قورصانلری ینه آق دکیزده طولاشەرق، سفاینه ایصال کزند ایتمکدن واز کچمدکلرندن، وطایی

بولنان ذاتلر باب عالینك اوامر وتنبیهات اکیدەسیله برابر قورصانلغی منع ایتمدکلرندن، ویا ایدەمدکلرندن، بوندن طولایی فرانسه وسائر آوروپا دولی دفعاتله جزایری تهدید ایتمشیدی. نهایت ۱۸۳۰ تاریخ میلادیسنده فرانسه دولتی قوۀ کلیه ایله جزایرك اوزرینه هجوم ایدوب، جزایر شهرینی ضبط، وطایینی طرد واخراج ایله، موقتاً جزایر خطەسنی استیلا ایتمشدر. آنجق کرك ترك عسکری وکرك عرب اهالی فرانسز عسکرینه مردانه مقاومت ایتدکلرندن، فرانسزلرك استیلاسی بیوك بر بطائتله اجرا اولنمش: وفرانسز عسکری کاه غالب وکاه مغلوب اولەرق، اوچ سنه ظرفنده آنجق بعض سواحل واسکلەلری ضبط ایدە بیلمشیدی. ۱۸۳۳ ده وهران ایالتنده شرفادن عبدالقادر خروج ایدوب، فرانسزلره قارشی مکمل بر قوۀ مجاهدین تشکیل ایدەرك، متعدد محاربەلردە فرانسزلری مغلوب ایتمکله، فرانسه دولتی کندیسنی جزایر امیری طانیمغه مجبور اولمش؛ وامیر عبدالقادر حضرتلری تلمسانی مرکز اتخاذ ایدەرك، یکی بر حکومت اسلامیه تشکیل ایلمشیدی. آنجق فرانسزلر ضبط ایتمش اولدقلری مواقعی تحکیم وعسکرلرینی تکثیر ایتمەدە دوام ایتدکلرندن، عبدالقادر دخی مقابله بالمثله مجبور اولوب، بو مناسبتله یکیدن محاربه آچیلەرق، امیر بو دفعه دخی بعض غالبیتلره نائل اولدقدن صکره، فرانسز عسکرینك کثرتنه وسلاحلرینك تفوقنه قارشی طیانەمیوب، مراکشه چکلمکه مجبور اولمش؛ وذاتاً اقرباسندن بولنان مراکش حاکمنی دخی فرانسەیه قارشی اعلان حربه تشویق ایدەرك، مشترکاً سوق ایتدکلری عسکرله فرانسزلری جزایردن اخراج ایدەبیلەجك قوتی استحصال ایتمشلرسەده، متعاقباً مراکش حاکمی امیردن توهم ایدەرك، فرانسزلرله برلشوب، عبدالقادری یالکز براقدیغندن، بو دخی تسلیمه مجبور اولمشدر. ۱۸٤۷ تاریخ میلادیسنده واقع اولان بو تسلیمدن صکره جزایر بسبتون فرانسەنك النده قالوب، اوتەدە بریده عرب وبربر قبائلی مقاومتدن خالی قالمامشلرسەده، فرانسەنك دائرۀ حکومتی کیتدکجه توسع ایتمکدە بولنمشدر. فرانسه ایله پروسیه محاربەسنده فرانسزلرك مغلوبیتندن بالاستفاده، جزایرلیلر شدتلی بر قیام ترتیب ایتمشلرسەده، باشه چیقەمیوب، وقوع بولان محارباتك نتیجەسی اولەرق، فرانسه

حکومتی بر چوق قبائلك اراضیسنی ضبط ایله، آلساس ولورندن بر طاقم مهاجرلر سوق واسکان ایتمشدر. ایشته بو وجهله فرانسه‌نك موقت استیلاسی حالا دوام ایتمکده وجزایردن عرب عنصرینك رفعیله مملکتك فرانسزلشدیرلمسنه چالیشمقده ایسه‌ده، بوکا موفق اولنه‌میه‌جغی شمدی‌یه قدر بو یولده واقع اولان مساعینك قلت ثمراتیله مستدلدر.

جزایر بحرسفید { ممالك عثمانیه ولایاتندن اولوب، طاشو وسیسا- مدن ماعدا آطه‌لر دکیزنده واقع جزایر عثمانیه‌دن مرکبدر. مقدما قبریس جزیره‌سی دخی بو ولایته تابع ایدی. جزایر مذکوره آسیاقطعه‌سنه مربوط اولوب، آناطولینك سواحل غربیه‌سی اوکنده سرپلمش برحالده بولنیور. جزایر مذکوره، غایت کوچك وغیر مسکون اولانلری داخل حساب اولمدیغی حالده، ٥ بیوك و ١٩ کوچك که جمعاً ٢٤ آطه‌دن مرکبدر. بوآطه‌لردن بشقه منتشا سنجاغنك ساحلنده اولوب، دکیزك ایچنه اوزانان طار واوزون بر برون دخی (میس) قضاسی نامیله جزایر بحر سفید ولایته ملحقدر. مرکز ولایت دفعاتله ساقزدن ردوسه وردوسدن ساقزه نقل اولنه‌رق، شمدیکی حالده ردوسده‌در. مقدما بیغا سنجاغی دخی بو ولایتدن معدود اولوب، مرکز ولایت قلعهٔ سلطانیه ایدی. جزایر مذکوره‌نك بیوکلری، شمالدن باشلایه‌رق، لیمنی، مدللی، ساقز، استانکوی وردوسدر. بونلردن یالکز استانکوی آطه‌سی قضا اولوب، دیکرلری سنجاق صورتنده اداره اولنه‌رق، جزایر صغیره دخی بونلره ملحق قضا وناحیه‌لر تشکیل ایدیور. جزایر مذکوره لسان عثمانیده والسنهٔ اجنبیه‌ده بشقه بشقه اسملرله تسمیه اولندیغندن، شمالدن باشلایه‌رق، اسامیٔ ترکیه واجنبیه‌لری بروجه زیر بیان اولنور:

سمدرك	Samothraki
امروز	Imbros
لمنی	Limnos
بوزجه آطه	Ténédos
بوز بابا	Aïstrati
مدللی	Lesbos (Mytilini)
یونده	Moskonisia
ایپصاره	Psara
ساقز	Chios
قاریوط	Nicaria
فورنی	Phurnès
باطنوز	Patmos
لپسو	Lipsos
لریوز	Leros
قالیمنوز	Kalymnos
اوستروپالیه	Astropalia
استانکوی	Ko
انجیرلی	Nisiros
سومبکی	Symi
ایلیاکی	Tilos
هرکیت	Charki
ردوس	Rhodes
کرپه	Karpathos
قاشوط	Kasos

جزایر مذکوره‌نك اراضیسی اکثریت اوزره اراضیٔ برکانیه‌دن اولوب، وقتیله آتش افشان بولنمش بنار طاغلرك فورانندن تشکل ایتمشدر. عمومیت اوزره عارضه‌لی اولوب، آنجق پك یوکسك طاغلری یوقدر. مدللی وردوسده بر قاچ نهر بولنوب، دیکرلرینك ذکره شایان انهاری یوقدر. اکثریسنك طوپراغی پك منبت ومحصولدار اولوب، حبوبات متنوعه ایله اوزوم، پورتقال، لیمون، ماندلینه، ترنج، زیتون، وسائر میوه‌لری پك چوقدر. ساقز آطه‌سنده کلیتله ساقز آغاجلری دخی بولنور. حیوانات اهلیه‌سی کچی، قیون، صیغیر وسائره‌دن عبارت اولوب، مدللی آطه‌سنده جزیره‌نك اسمیله معروف کوزل بر نوع کوچك آتلر وردوسده دخی کوچك مرکبلر واردر. ردوسك اطرافنده‌کی آطه‌لرك اکثری طاشلق اولوب، بونلرك اهالیسی سونکرجیلکله تعیش ایدرلر. هوالری عمومیت اوزره معتدل وغایت صاغلام اولوب، قیشین پك ملایم اولمغله برابر، یازین دخی ماتم روزکاری اکسیك اولمدیغندن، پك لطیفدر. اهالیٔ ولایت تقریباً ۳۰۰ ۰۰۰ کشیدن عبارت اولوب، بونلردن ۳۰ ۰۰۰ قدری مسلم، ۳۰۰۰ قدری یهودی وقصوری خرستیان وروم‌در. مسلمانلر باشلیجه ردوس، استانکوی، مدللی وساقز جزیره‌لرنده وسائر بعض آطه‌لرك مرکزلرنده بولنیور. خرستیانلر رومجه ومسلمانلر ترکجه لسانیله متکلم اولوب، یالکز ساقزده‌کی اهالیٔ اسلامیه رومجه تکلم ایدرلر. اك بیوك شهر وقصبه‌لری ساقز، ردوس ومدللی اولوب، بونلر خیلی تجارتکاه اسکله‌لردر، ومختلف شرکتلره مخصوص پوسته واپورلری مقنن ومنتظم صورتده اوغرارلر. دیکر آطه‌لردن بعضلرینك مرکزلری دخی اولدقجه معموردر. [زیاده تفصیلات ایچون مذکور آطه‌لردن هربرینك اسمنه مراجعت بیوریله.]

جزایر بحر سفید ولایتی بروجه زیر ٤ سنجاق، ۱۸ قضا، و ۱۹ ناحیه‌یه منقسمدر:

سنجاق	قضا	ناحیه
ردوس	ردوس	قستلوز
		لندوز
		هركیت
	كرپه	
	قاشوط	
	سومبكی	ایلیاكی
	میس	
ساقز	ساقز	فلاموطی
		وولیو
		قرادمیله
	ایپصاره	
	قاریوط	
	لریوز	باطنوز
	قالیمنوز	اوستروپالیه
	استانكوی	انجیرلی
مدللی	مدللی	یره
		آیاصو
		مانده مانده
		هرسه
		قالونیه
		پولنهت
	پیلمار	
	مولوه	
	یونده	
لمنی	لمنی	موندروز
		بوزبابا
	امروز	سمدرك
	بوزجه آطه	

جزایر بحر سفید پك اسكی بر زمانده آناطولینك سواحل غربیه‌سیله برابر یونانیلر طرفندن اسكان اولنه‌رق، ردوس ایله استانكوی واطرافلرنده‌كی جزایر صغیره اقوام یونانیه‌دن (دوریان) لر، مدللی آطه‌سی (ائولیان) لر وسائرلری (یونیان) لرله مسكون ایدی. حتی امم شرقیه طرفندن یونانه ویریلن اسم دخی بونلرك اسمندن مأخوذدر. مدنیت یونانیه زمانده بو آطه‌لر اهالیسی پك چوق ترقی وتمدن ایدوب، ایچلرندن نیجه حكما ظهور ایتمشدر. كیخسرودن صكره ایرانیلر آناطولینك سواحلیله برابر بو جزایری دخی ضبط ایدوب، بوندن طولایی یونانیلرله محاربه‌یه كیریشمشلردی. بعده رومالیلرك الینه كچوب، روما دولتنك ایكی‌یه انقسامنده شرق ایمپراطورلغی حصه‌سنه دوشمش؛ وروم ایمپراطورلغنك ضعفه دوچار اولمسی اوزرینه، وندیك وجنوه جمهوریتلریله اهل صلیب شوالیه‌لری الینه كچمش ایدی. دها اول عربلر ردوس وسائر بعض آطه‌لری فتح ایتمشلر سه‌ده، چوق وقت محافظه ایده‌مه‌مشلردی. نهایت ابو الفتح سلطان محمد خان ثانی وسلطان بایزید ولی ایله بعده قانونی سلطان سلیمان دورلرنده جزایر یونانیه ایله برابر بو آطه‌لر دخی بربربر فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولمشدر.

جزایر بحر محیط { ونام دیگرله اوقیانیا (Océanie) كرهٔ

ارضك قطعات خمسه‌سندن بری اولوب، بشنجیسی عد واعتبار اولنور.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — اسمندن دخی آكلاشلدیغی اوزره، بو قطعه یكپاره بر قره‌دن عبارت اولمیوب، بحر محیط كبیرده سرپلمش بر چوق آطه‌لردن مركبدر. جزایر بحر محیط آسیانك شرق جنوبیسیله آمریقانك غرب جنوبیسنده وبو ایكی قطعه ایله بحر منجمد شمالی وبحر منجمد جنوبی آره‌لرنده واقعدر. ۹۱° طول شرقیدن ۱۰۵° طول غربی‌یه و ۳۵° عرض شمالیدن ۵۶″ عرض جنوبی‌یه قدر ممتد اولور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۹۷۵۸۰۶ مربع كیلومتره‌در. اوقیانیا وسعت اراضیجه قطعات خمسه‌نك دردنجیسی اولوب، آوروپا قطعه‌سندن بیوك ایسه‌ده، مقدار اهالیجه قطعات سائره‌دن پك كریدر.

تقسیمات طبیعیه‌سی. — جزایر بحر محیط بروجه زیر ٤ قسمه منقسمدر: مالسیا، ملانسیا، مقرونسیا، پولینسیا. بونلردن مالسیا آسیانك هندچینی سواحلیله آوسترالیا سواحلی آره‌سنده واوقیانیانك غرب قسمنده واقع بر قاچ بیوك وبر چوق كوچك آطه‌لردن عبارت اولوب، بعض جغرافیون بونلری آسیا قطعه‌سنه مربوط عد ایتمشلردر. ملانسیا (یعنی جزایر سوداء) اوقیانیانك غرب جنوبی قسمنده واقع اولوب، آوسترالیا قطعه‌سیله یكی كینه وتاسمانیا آطه‌لرینی وبونلرك شرق طرفنده واقع بر چوق جزایر صغیره‌یی جامعدر. میقرونسیا (یعنی جزایر صغیره) اوقیانیانك غرب شمالی قسمنده واقع بر چوق آطه‌لردن مركبدر. پولینسیا (یعنی جزایر كثیره) اوقیانك قسم شرقیسندن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه قدر ممتد اولور، وبر چوق جزایر صغیره ایله برابر یكی زلانده جزیره‌لرینی دخی احاطه ایدیور.

اقسام اربعهٔ مذکوره‌نك حاوی اولدقلری جزایر ایله مساحهٔ سطحیه ومقدار نفوسلری بروجه زیردر:

اقسام	جزایر	مربع کیلومتره	اهالی
ماليسيا	سوماتره و ملحقاتی	٤٤٢ ٤٣٠	٢ ٠٠٠ ٠٠٠
	جاوه مع مادوره	١٣٤ ٦٠٧	١٦ ٨٩١ ٠٦٨
	بانقه	١٣ ٠٥٠	٦١ ٢٦٩
	بیدلیتون	٦ ٥٥٢	٢٤ ٩٩٩
	سونده جزایر صغیره‌سی	٩٧ ٥٩٢	٢ ١١٠ ٣٣٠
	بورنئو وملحقاتی	٧٤٨ ٦٩٠	١ ٧٥٨ ٠٠٠
	سلب وملحقاتی	١٧٢ ٨٤٨	٤٧٣ ٩٦٣
	ملوك جزایری	١١١ ٢٢١	٣٧١ ٠٠٠
	فیلیپین وسولو جزایری	٢٩١ ٤٤٨	٧ ٤٥٠ ٠٠٠
	آوستراليا	٧ ٦٢٨ ١٠٩	٢ ٧٦٠ ١٠٥
ملانسيا	تاسمانیا	٦٨ ٣٠٩	٤٠ ٠٨٤
	یکی کینه وملحقاتی	٨٠٧ ٩٥٦	٥٠٠ ٠٠٠
	یکی برتانیه (بسمارق جزایری)	٤٧ ١٠٠	١٨٨ ٠٠٠
	سالومون جزایری	٤٥ ٩٠٠	١٧٦ ٠٠٠
	سانته قروز »	٩٣٨	٥ ٩٠٠
	توقوپیا »	٦٦	٦٥٠
	یکی هبریده »	١٣ ٢٢٧	٧٠ ٠٠٠
	یکی قالدونیا »	١٧ ٠٨٠	٤٣ ٧٠٠
	لویونه »	٢ ٧٤٣	١٧ ٠٠٠
	فیجی »	٢٠ ٨٠٦	١٢٧ ٤٤٤
	ماجلان وآنسون جزایری	١١٠	١٠٠
ميقرونسيا	ماریانه »	١ ١٤٥	٨ ٦٦٥
	قارولینه »	١ ٠٠٧	٢٦ ٠٠٠
	پالائو »	٤٤٣	١٠ ٠٠٠
	مارشال »	٤١١	١١ ٦٠٠
	جیلبرن وپلیاسانت »	٤٣٠	٣٥ ٢٠٠
	یکی زلانده مع ملحقات	٢٧٢ ٩٨٩	٦١٩ ٧١٥
پولينسيا	تونغا جزایری	٩٩٧	٢٥ ٠٠٠
	ساموآ »	٢ ٧٨٧	٣٦ ٨٠٠
	جزایر متفرقه	٤٣١	١٦ ٠٦٤
	الیسه »	٣٧	٢ ٥٠٣
	اتحاد »	١٤	٥١٤
	فنیکس »	٤٢	٥٩
	ماناهیکی »	١٣٧	١ ٦٠٠
	فاںینغ »	٦٦٨	٢٠٠
	فوق »	٣٦٨	٧ ٤٠٠
	توبوآی »	٢٨٦	١ ٣٥٠
	شرکت »	١ ٦٥٠	١٤ ٧٦٧
	پوموتو »	١ ١٠٠	٨٠ ٥٧٨
	مارکیزه »	١ ٢٧٤	٥ ٢١٦
	ساندویچ »	١٧ ٠٠٨	٨٠ ٥٧٨
	اجمال		
	مالسیا	٢ ٠١٨ ٢٣٨	٣١ ١٤٠ ٦٢٩
	ملانسیا	٨ ٦٥٢ ٢٣٤	٣ ٩٢٧ ٩٨٣
	میقرونسیا	٣ ٥٤٦	٩١ ٥٦٥
	پولینسیا	٣٠١ ٧٨٨	٩٠٢ ٣٤٤
	جمعاً	١٠ ٩٧٥ ٨٠٦	٣٦ ٠٦٢ ٥٢١

بوجدولدن آکلاشلدیغی اوزره، پولینسیا ومیقرونسیا قسملرنده پك چوق آطه‌لر موجود ایسه‌ده، پولینسیاده‌کی یکی زلانده‌دن بشقه جمله‌سی کوچك واهالیلری آزدر. اوقیانیانك وسعت اراضیجه قسم اعظمی ملانسیا ایسه‌ده، بونك‌ده اهالیسی نسبةً آز اولوب، مجموع اهالینك قسم کلیسی مالسیا جزایرنده‌در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — طبیعت اراضیجه جزایر بحر محیط عمومیت اوزره ایکی قسمه منقسم اولوب، بر قسمنك اراضیسی طاغلق ومرتفع ودیکر قسمنك اراضیسی دخی آچق ودوزدر. مالسیا آطه‌لری کاملاً طاغلق اولوب، اکثر طاغلرینك ارتفاعی ٣٠٠٠ ایله ٤٠٠٠ متره آره‌سنده‌در. جزایر مذکوره کرهٔ ارضنك اك بر کانلی محلی اولوب، اوستلرنده یوزلرجه آتش افشان وبیکلرجه سونمش بر کانلر واردر. ملانسیا جزایریله یکی زلانده آطه‌لری ارتفاع اراضیجه ایکنجی درجه‌ده اولوب، بونلرده دخی سونمش برکانلردن عبارت طاغلرله الیوم آتش افشان بعض برکانلر بولنیور. پولینسیا ایله میقرونسیا جزایر صغیره‌سی ایسه عمومیت اوزره آچق اراضیدن عبارت اولوب، ١٠٠ متره‌یی تجاوز ایدر ارتفاعلری پك نادردر، واکثری حذای بحردن ایکی اوچ متره ارتفاعنده بولنیور. بونلرك طوپراغی اراضیٔ مرجانیه‌دن اولوب، مرجان قبیلندن بر طاقم حیوانات نباتیه ایله بعض حوینات بحریه‌جثه‌لرینك تحجرندن متشکل اولدقلری بین‌الارضیون متفق علیهدر. بوتشکلات نسبةً یکی یعنی دور بشریده حاصل اولمش شیلر اولوب، حتی شمدی دخی بر طرفدن سطح بحرك اوزرینه یکی آطه‌لر ظهور ایده‌رك کیتدکجه توسع ایتدکلری کوریلیور. اشبو مواد مرجانیه تحت‌البحر اولان بعض تپه‌لرك واکثریا سونمش برکان آغزلرینك اوزرینه قونه‌رق، بوتپه‌لرك ارتفاعنی آرتیرمغله، دکیزك اوستنه چیقمه‌لرینی موجب اولور. حتی جزایرك چوغی تسبیح شکلنده دائره‌لر ویا نصف دائره‌لر تشکیل ایده‌جك وضعیتده اولوب، بعضلری‌ده حلقه شکلنی ابراز ایدرلر، که بو اشکال اساسلرینك سونمش برکانلردن عبارت اولدیغنی کوستریور. جزایر مذکوره‌نك اکثری اوزون وظار اولوب، بعضلرینك اکی اوچ بش متره‌یی تجاوز ایتمز. بووجهله جزایر صغیره‌ده ذکره شایان هیچ بر طاغ اولیوب،

جزایر کبیره‌دن هر برینك جبالی دخی اسمی بحثنده ذکر اولنور. عمومیت اوزره آطه‌لرده بیوك ایرماقلر اوله‌میه‌جغی کبی، کوچکلرنده ذکره شایان چایلر دخی اولمیوب آوسترالیا ایله بورنئو وجاوه‌کبی جزایر کبیره‌ده‌کی انهار دخی اسم خصوصیلری بحثنده مذکوردر.

اقلیم وهواسی. — یکی زلانده ایله منتهای جنوب وشمالده بولنان پك آز کوچك آطه‌لر مستثنا اولدیغی حالده، عمومیتله جزایر بحر محیط منطقهٔ حاره‌ده بولنمغله، هواسی فوق‌العاده صیجاق اولدیغنی بیان ایتمکه حاجت یوقدر. بو آطه‌لرده موسم روزکارلری اسوب، آنجق جزایر مذکوره کرهٔ ارضك همان نصفی اوزرنده طاغنیق بولندقلرندن، بو روزکارلر دخی جزایرك جمله‌سنده بر طرز وصورتده دکلدر. بو روزکارلر شمال شرقی، جنوب غربی، شمال غربی وجنوب شرقی روزکارلری اولوب، هربر طرفك موسمه کوره ملتمی واردر؛ وبعض طرفلرده یاغمور یاغدیران روزکار دیکر طرفده قورو اسر. خط استوایه قریب محللرده شرقدن غربه وغربدن شرقه اسر موسم روزکارلری دخی واردر. دکیز صولرینك آقنتیلری دخی اکثریا روزکارك استقامتنه تابعدر. طاغلق آطه‌لرده حرارت ارتفاع اراضی ایله نسبت منعکسه‌ده اولوب، یوکسك یرلرینك هواسی معتدلدر. آلچق آطه‌لرده ایسه حرارت صرف عرض درجه‌سنه تابع اولوب، منطقهٔ حاره‌نك کنارلرنده ویاخارجنده بولنانلرینك وعلی الخصوص جنوبده‌کیلرك هواسی معتدل وقیشی صوغوقدر. یکی زلانده‌ده بزم یاز موسمزه تصادف ایدن قیش موسمنده قار دخی یاغار. کافهٔ اقالیم حاره‌ده اولدیغی کبی، یاغمورلر پك کثرتلی وشدتلی اولوب، یالکز بعض آطه‌لرك بر طرفی یاغمور یاغدیران موسم روزکارینه قارشی ودیکر طرفی بو روزکاردن محفوظ اولدیغندن، بو آطه‌لرك بر طرفی اشجار ونباتاتله مستور ودیکر طرفی قورو وغیر منبتدر.

محصولات وحیوانات ونباتاتی. — جزایر بحر محیطك اکثر نباتاتی هندستان وهندچینی نباتاتنه مشابه اولوب، تخملری روزکار وآقنتی واسطه‌سیله اقطار مذکوره‌دن منتقل اولدیغی مظنوندر. مالسیانك اکثر آطه‌لری صیق ویوکسك اورمانلرله مستور اولوب، شرقه طوغری کیتدکجه نباتات کسب ندرت ایدرك، دها سیرك ودها آز قوتلی بولنور. باشلیجه محصولاتی هندستان جوزی، موس، آغاج اکمکی، بر نوع یر الماسی وسائره اولوب، پولینسیا ایله میقرونسیا وملانسیاده اهالینك مدار تعیشی بو قبیلدن محصولات طبیعیه‌یه منحصردر. حبوبات زرعی عندلرنده بسبتون مجهول ایدی؛ اخیرا آوروپا مهاجرلری طرفندن اقلیم وهوایه توافق ایدر بعض نوعلری اکلمکه باشلانمشدر. حیواناته کلنجه، مالسیاده آسیا قطعه‌سندن کچمه فیل، کرکدان، میمون، نسناس (اورانغ‌اوتانغ)، صیغیر، ایناك، قویون وسائر حیوانات موجود ایسه‌ده، سائر جزایر بحر محیطده بوانواعدن هیچ بری بولنمیوب، آوسترالیا بحثنده ذکر اولنان بر طاقم حیوانات مخصوصه بولنیور، که بونلر دخی بر قاچ نوعدن عبارت اولوب، باشلیجه جسیم یراسه‌لرله قانغورو دینلن بر نوع چارپادن وکلیتلی صیچانلرله سائر بعض حیوانات غریبه‌دن عبارتدر. پولینسیا ومیقرونسیاده بونلر دخی ندرت اوزره اولوب، اك چوق بولنان حیوان بر نوع کوچك طوموزدر، که اتی اهالینك باشلیجه مدار تعیشلرندندر. طیوری چوق دکل ایسه‌ده، کوزل تویلی بعض انواع مخصوصه‌سی واردر. ییلانلریله سائر حشراتی دخی آزدر. سواحلده بالیقلر پك چوق اولوب، اهالینك باشلیجه مشغولیتلرندن بریده بالیقجیلقدر. آوروپالیلر آوسترالیا وسائر بعض آطه‌لره کلیتلی قویون وسائر حیوانات اهلیه کوتوروب، تأنیس ایتمشلردر؛ وکیتدکجه مقدارلرینی آرتیرمقده‌درلر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جزایر بحر محیط اهالیسی؛ بو قاریده‌کی جدولدن آکلاشلدیغی اوزره، ٣٦ ٠٦٢ ٥٣١ مقدارنده اولوب، اخیرا هجرت وتوطن ایتمش اولان اوروپالیلر استثنا اولندیغی حالده، اهالئ اصلیه باشلیجه ٣ جنسه منقسمدر. بواوج جنسدن برنجیسی ملایی جنسیدر، که عن اصل ملاقه شبه جزیره‌سندن اولوب، مغول عرقنه منسوب اولدیغی حالده، مالسیا جزایرینه یاییلوب، اهالئ اصلیه‌یی طاغلره واورمانلره چکلمکه اجبار ایله، جزایر مذکوره‌نك اهالئ متمدنه‌سی حکمنه کچمش؛ وکمیجیلکده‌کی مهارتلری جهتیله پولینسیا ومیقرونسیایه وتا آفریقانك ساحلی

قارشیده‌کی مداغسقار جزیره‌سنه قدر یایلمشلردر. جزایر بحر محیط اهالیسنك قسم کلیسی بونلردن عبارتدر. [« ملایی » و « مالسیا » ماده‌لرینه مراجعت.]

مالسیا جزایرندن بعضلرینك ایچ طرفلرنده نیم وحشی حالنده یاشایان بعض اقوام ایله میقرونسیا وپولینسیا اهالیسی دیکر بر جنسیته منسوبدرلر، که بونلرك دخی غربدن وهندستان جهتلرندن اوراره انتقال ایتمش اولدقلری مظنون ایسه‌ده، بونلر ملایلردن اسکیدرلر. بونلر اقوام متعدده‌یه منقسم اولوب ، رنکلری بیاضدن قویو اسمره و صاریمتراق و زیتونی‌یه قدر مختلف صورتلرده ایسه‌ده، عمومیت اوزره سیمالری دوزکون وعرق قافقاسی‌یه پك مشابهدر . اقوام مذکوره ملایلر و ملانسیالیلرله امتزاج واختلاط ایده‌رك ، آطه‌لرك اکثرنده ملز حالنده بولنورلر. ملانسیا جزایرینك اهالیسی ایسه اسکیدن (نغریتو) (وپاپو) کبی اسملرله یاد اولنه‌رق ، بونلر سیاه ویا قورومرنکنده ایسه‌لرده، آفریقا زنجیلرندن چوق فرقلی اولوب ، صاچلری اوزون وبرونلری؛ یاصیجه اولمغله برابر، یوکسك وبعضاً غاغا شکلنده‌در.

کرك پولینسیا ومیقرونسیا وکرك ملانسیا اهالیسی حال وحشیتده و بزم طرفلرده نوع بشرك برقاچ یوز بیك سنه اولکی حالنده اولوب، آوروپالیلرك دخولندن اول معادندن اصلا خبرلری یوغیدی . یعنی الیوم دور حجرده یاشایوب، طاشدن معمول بالطه‌لری وسائر سلاحلری وارایدی؛ ودری ایله یاخود آغاج قبوغندن معمول بر نوع بز ایله اورتیلوب، منسوجات اعمالندن دخی بیخبر ایدیلر. اکثری انسان اتی دخی یرلردی. آوروپالیلرك ورودی کندیلرینی دائرهٔ مدنیته ادخال ایده‌جك یرده، بالعکس بسبتون توحیش ایتمش؛ وآوروپالیلرك برابر کتیردکلری مسکرات، اسلحهٔ ناریه وعلل افرنجیه ایله هر نصلسه کندیلرینه مسلط اولان سل رئه مرضی کوندن کونه مقدارلرینی آزالته‌رق ، قپودان قوق کبی اك اول بویرلری کورن سیاحلرك یوزبیکلرجه تخمین ایتدکلری بعض آطه‌لرك اهالیسی شمدی بر قاچ بیك مقدارینه تنزل ایتمشدر. تاسمانیا ویکی زلانده کبی بعض بیوك آطه‌لرده اهالیٔ اصلیه‌دن نشان قالمامشدر . موجود اولانلرندن بعضلری میسیونرلرك اجباریله اسماً ورسماً پروتستان ویا قتولیك اولمشلرسه‌ده ، حقیقتده ینه اجدادلرینك دینیله متدین اولوب، جن وپریلره وارواح امواته معتقددرلر؛ وبرطاقم غریب رسم وآیینلری واردر.

ملایلر ایسه اولدقجه مدنی ودین اسلامله متدین اولوب، مالسیاده‌کی اهالیٔ اصلیه‌یی دخی آوروپالیلر کبی توحیش ایتمیه‌رك، بالعکس چوغنی دائرهٔ مدنیته ادخال ایتمش، وکندیلرینه دین اسلامی قبول ایتدیرمشلردر. بناءً علیه کرك ملایلرك کندیلری وکرك بونلرك دائرهٔ نفوذی داخلنده بولنان اهالیٔ اصلیه دیکر جزایر بحر محیطده‌کی حال انقراضدن مستثنا اولوب، بونلر شریعت محمدیه سایه‌سنده مسکرات استعمالندن توقی ایدیورلر؛ وسائر جزائر اهالیسی کبی ناموس خصوصنده مبالاتسز اولمدقلرندن، آوروپالیلرله اختلاط وامتزاج ایتمیه‌رك، علل افرنجیه‌دن دخی سالم بولنیورلر. بناءً علیه ملایلر ومالسیا اهالیسی کوندن کونه چوغالمقده‌در؛ وبوقاریده‌کی جدولدن آکلاشلدیغی کبی جزایر بحر محیط اهالیٔ عمومیه‌سنك قسم کلیسی بونلردن عبارتدر . هرنه قدر دین اسلام مالسیایه مخصوص اولوب، ملانسیا وپولینسیا ومیقرونسیایه همان دخول ایتمامش کبی ایسه‌ده ، عمومیت اوزره جزایر بحر محیط اهالیسی حساب اولنورسه ، قسم کلیسنك مسلمان اولدقلری کوریلور.

ملایی لسانی السنهٔ ادبیهٔ اسلامیه‌دن اولوب ، جزایر بحر محیطده خیلی منتشردر . میقرونسیا وپولینسیا لسانلری متعدد ایسه‌ده، جمله‌سی آره‌سنده بیوك بر مشابهت ومناسبت بولنه‌رق، همان جمله‌سی بر لسانك شعباتی حکمنده‌در، که بوده، جزایر مذکوره آره‌سنده‌کی مسافه‌لرك بعدینه باقلورسه ، موجب حیرت بر حالدر. ملانسیا لسانلری آیریجه بر زمره تشکیل ایدیورسه‌ده، بولسانلر دخی اهالینك درجهٔ استعداد ومدنیتیله متناسب اولوب، چوغی برقاچ یوز کلمه‌دن عبارتدر.

ملانسیا وپولینسیا ایله میقرونسیانك جدول مخصوصنده کوستریلن اهالیسنك قسم کلیسی آوروپا مهاجرلرندن عبارت اولوب، اصل یرلیلر پك آزدر . مالسیاده ایسه آوروپالیلر پك آز مقدارده اولوب ، اکثریت ملایی مسلمانلرنده‌در. مالسیاده خیلی مقدار چینلی دخی بولنیور.

آوروپا مستملكاتی وجزایر مستقله. ـــ بر ایكی عصردن بری آوروپا دولتلری بحر محیط كبیر جزایرنده استملاكات پیدا ایده‌رك، جزایر مذكوره‌نك چوغنی مقاسمه ایتمشلردر. بو كونكی كونده اوقیانیانك قسم اعظمی انكلتره‌نك النده اولوب، ایكنجی درجه‌ده فلمنك وبعده اسپانیا، فرانسه، آلمانیا و پورتكیز دولتلرینك مستملكاتیدر. انكلتره مستملكاتی آوستراليا قطعهٔ كبیره‌سیله بونك جنوب وشرقنده واقع تاسمانیا ویكی زلانده جزایر كبیره‌سندن و یكی كینه‌نك شرق جنوبی قسمیله فیجی جزایر مجتمعه‌سندن وجاتام، لورد هووه، نورفولق، روتومه، استاربورق، مالدن، فانینغ جزایر صغیرهٔ متفرقه‌سندن و یكی كینه‌نك جنوب شرقی جهتنده واقع (لویسیاده) و (مویو) جزایر مجتمعه‌سیله بورنئو جزیرهٔ كبیره‌سنك منتهای شمال شرقی قسمندن عبارتدر. انكلتره‌نك النده بولنان بوواسع یرلرك اهالیٔ اصلیه‌سی همان منقرض وكوندن كونه انقراض بولمقده اولوب، انكلیز مهاجرلریله اسكان اولنمقده‌در.

فلمنكك مستملكاتی مالسیا جزایریله یكی كینه‌نك قسم غربیسنه منحصر اولوب، یالكز اسپانیایه تابع اولان فیلیپین جزایریله بورنئونك قسم شمالیسی وپورتكیزه تابع اولان تیمور جزیره‌سنك قسم شرقیسی استثنا اولندیغی حالده، بتون مالسیا جزایر كبیره وصغیره‌سی فلمنك دولتی مستملكاتندن معدوددر. آنجق انكلیزلر كندی تصرفلری تحتنده اولان جزایری بسبتون انكلیزلشدیرمش اولدقلری حالده، فلمنكلیلر مالسیاده‌كی مستملكاتلرنده رسمی و اعتباری بر متبوعیتله و یالكز تجارتی ید انحصارلرینه آلمغله اكتفا ایده‌رك، جزایر مذكوره‌نك اكثری یرلی بر طاقم حكومات اسلامیه‌نك تحت اداره‌سنده بولنیور. ذاتاً جزایر مذكوره‌نك اهالیسی چوق اولوب، دین اسلامله متدین و مدنیت اسلامیه ایله متمدن بولندقلرندن، انكلیزلرك آوسترالیاده ویكی زلانده‌ده یاپدقلرینی فلمنكلیلر مالسیاده یاپه‌میورلر. فلمنكك بوندن اول بحر محیط كبیرده دائرهٔ حكم ونفوذی چوق‌دها واسع بولنمش اولدیغی حالده، اكثر مستملكاتی انكلیزلر طرفندن ضبط اولنمش، وموجود اولان مستملكاتنده‌كی حكملری دخی موقت اولوب، انقراضه یوز طوتمشدر.

اسپانیا دولتی بحر محیط كبیرده الك اول جزایر كشف واستملاك ایتمش اولدیغی حالده، بوكونكی كونده مستملكاتی همان یالكز فیلیپین جزایر مجتمعه‌سندن عبارت اولوب، بونلرك شرق جهتنده واقع (ماریانه) و(قارولینه) جزایرینه برقاچ سنه‌دن بری آلمانیا دولتی ادعای استحقاق ایتمكده‌در.

فرانسه‌نك جزایر بحر محیطه‌ده‌كی مستملكاتی: آوستراليا ایله فیجی جزایر مجتمعه‌سی آره‌سنده واقع یكی قالدونیا و «مشروعیت» جزایر مجتمعه‌سندن، فیجینك شرق جهتنده واقع (اوویا) ایله (قوتونه) آطه‌لرندن وجهت شرقیه‌ده كائن «شركت»، توآموتو، توبوآی، ماركیزه جزایر مجتمعه‌سیله (مانغاروه) آطه‌سندن عبارتدر. فرانسه‌نك مستملكاتی یكی اولوب، كیتدكجه توسع ایتمكده در.

آلمانیا دولتی بو صوك زمانلرده بحر محیط كبیرده مستملكات ایدنمكه قالقیشوب، یكی كینه جزیرهٔ كبیره‌سی نصف شرقیسنك قسم شمالیسنی وبونك شرق وشرق شمالی جهتنده واقع اولان «ترسانه آطه‌لری» ایله «بیسمارق جزایر مجتمعه‌سی» نامنی آلان یكی برتانیه، یكی ایرلانده، یكی هانووره، بوكنویل، چویشل، ایزابله وسائر جزایر صغیره‌یی ومارشال جزایر مجتمعه‌سنی الده ایتمشدر؛ و برطرفدن بوجزایرك غرب جهتنده اولان اسپانیا مستملكاتنه الاوزاتمغله برابر، برطرفدن دخی شرق جنوبی‌یه طوغری توسیع مستملكاته چالیشمقده در.

پورتكیزك مستملكاتی ایسه ذكری كچن تیمور جزیره‌سنك نصف شرقیسیله بونك جوارنده‌كی بر ایكی كوچك آطه‌دن عبارتدر.

آمریقاده‌كی ممالك مجتمعه جمهوریتنك دخی بحر محیط كبیرده بعض كوچك آطه‌لری واردر، كه (مانیهیكی) جزایر مجتمعه‌سنك شمالنده متفرق برحالده اولوب، وانكر، قریستماس، سامارنغ، سوالوو، هوولاند، میدله اسلاند وسائره‌دن عبارتدر. منتهای غرب شمالیده واقع (ماجلان) جزایری ایسه جاپونیانك النده در.

الیوم مستقل بونلرك باشلیجه‌لری دخی غربدن باشلایه‌رق: سالومون، یكی هبریده، چلیپا، تاراوه (و نام دیكرله جیلبرت)، لاغونه، فنیكس، توكلاو، ساموه‌ه، قوق، مانیهیكی وساندویچ جزایر مجتمعه‌سیله بحر محیطك اوته‌سنده بریسنده طاغنیق برحالده بولنان برطاقم جزایر صغیرهٔ منفرده‌دن عبارتدر. بونلرك

اكثری آلمانیا وفرانسه وانكلتره‌نك مطمح نظرلری اولوب، بركون بو دولتلرك مستملكاتنه الحاق اولنه‌جقلرنده شبهه یوقدر. شمدیكی حالده حكومت دینله‌بیله‌جك برهیئت ادارهٔ محلیه آلتنده بولنانی ساندویچ جزایر مجتمعه‌سنك اك بیوكی اولان (هاوای)جزیره‌سی ایسه‌ده،اوراده دخی اهالئ اصلیه انقراض بولمقده؛ وآمریقالیلرله چینلیلر تزاید ایتمكده‌در.

احوال تاریخیه‌سی.— بحر محیط‌كبیر جزایرندن اكثرینك تاریخی آوروپا بحریونی طرفندن كشفلرندن باشلایور. واقعا مالسیا جزایری دها اول چینلیلرله هندلیلر وعربلر عندنده معلوم اولوب، بطلمیوسك جغرافیاسنده دخی ایما اولنمش؛ ووقتیله هندستان مدنیتی بوجزایرده جاری بولنمش اولدیغی كبی، آوروپالیلرك كشفندن خیلی وقت اول عرب بحریون وسیاحینی بو آطه‌لره آمدشد ایده‌رك، دین اسلام و مدنیت اسلامیه‌یی دخی ادخال ایتمشلر؛ وكتب اسلامیه‌ده بو جزایر حقنده خیلی تفصیلات ویریله‌رك، ابن بطوطه دخی بونلرك چوغنی كزوب كورمش ایسه‌ده، بو تفصیلات برآز مشوش ومبهم اولوب، هر حالده جزایر مذكوره، بعد مسافه‌لری حسبیله، سائر ممالك اسلامیه‌دن آیری قاله‌رق، وقایع تاریخیه‌لری تواریخ اسلامیه‌یه قاریشه‌مامشدر. اون آلتنجی قرن میلادی اوائلنده اسپانیا وپورتكیز قپودانلری آفریقایی طولاشه‌رق، بحر محیط هندیده‌كی جزایری یكیدن كشف واكثرینی استیلا ایتدكلری كبی، اسپانیا بحریوننده مشهور (ماجلان) دخی آمریقای جنوبیی طولاشه‌رق، وبحر محیط كبیری شق ایده‌رك، ماریانه وفلیپین آطه‌لرینی كشف ایتمشیدی. ایشته اصل جزایر بحر محیطك تاریخی — كرهٔ ارضك كرویتی و هر طرفنك مسكون اوله‌بیلمسی احتمالنی اثبات ایدن — بو ایكی سیاحك بو وجهله بری شرقه و دیكری غربه طوغری كیده‌رك بر نقطه‌یه واصل اولملری زماندن باشلایور. اووقتدن اعتباراً آوروپا دولی طرفندن بحری سیاحتلر وفیلولر سوق اكسیك اولمیوب، پورتكیزلیلر مالسیا جزایرینك اكثریله هندستان سواحلنی ضبط ایتدكلری كبی. اسپانیوللر دخی ماجلانك كشف ایتدیكی ماریانه وفیلیپین جزایرینی استیلا ایتمشلردی. متعاقباً یعنی اون آلتنجی قرن میلادی اواخرنده فلمنكلیلر دخی بحراً اكتساب قوت ایتمكله، بحر محیط هندیده پورتكیزلیلره رقابت ایتمكه باشلایه‌رق، مالاقه شبه جزیره‌سنده وجاوه آطه‌سیله سائر جزائرده بعض مهم نقطه‌لر الده ایتمشلردی. یكرمی اوتوز سنه ظرفنده فلمنكلیلر پورتكیزلیلری بسبتون طرد واخراج ایده‌رك، بتون مالسیانی ضبط ایتمشلر؛ وانكلیزلر دخی صوقلمغه چالیشمشلرسه‌ده، اووقت فلمنكك دونماسنه قارشی چیقیشه‌مدقلرندن، دیكیش طوتدیره‌مامشلردی.

واسقو دی غاما ایله ماجلانك سیاحتلرندن صكره، پورتكیزلیلر و بعده فلمنكلیلر غربدن واسپانیوللر دخی پرو و مكسیقه سواحلندن بحری سیاحتلر ایدوب، مؤخراً انكلیز و فرانسز بحریونی دخی انضمام ایتمكله، وقوع بولان سیاحات متعدده‌ده بحر محیط كبیرك ایچنده طاغنیق بر حالده بولنان جزایر مجتمعه ومنفرده بربرلری آرقه‌سنده كشف اولنمش؛ واكثری كاشفلرینك منسوب بولندقلری دولتلر طرفندن ضبط اولنه‌رق، بعضلری دخی دفعاته صاحب دكیشدیرمشلردر. بو قبیلدن اوله‌رق فلمنك جدید ایله یكی زلانده، اسملرندن دخی آكلاشلدیغی اوزره، فلمنكلیلرك كشفیاتنده ایكن، الیوم انكلیزلرك النده بولنیور. بحر محیط كبیرده سیاحت ایدوب جزایر كشف ایدن بحریونك اك مشهورلری: اسپانیول مندانه، تورس وكیروس، فلمنكلی تاسمان، فرانسز بوكنویل ولاپروز، انكلیز قپودان قوق وروس وسائرلریدر.

جزایر بحر منجمد شمالی (Archipel Arctique)

آمریقانك شمالنده قطب شمالی دائره‌سی داخلنده واقع بر طاقم بیوك وكوچك آطه‌لر اولوب، آمریقای شمالیدن بعض طار بوغازلرله آیرلمشدر. بو جزایر شرقاً غروئنلانده قطعه‌سنك غربنده بولنان (بافن) دكیزیله وغرباً بحر منجمد شمالینك الیوم مجهول قسملریله محدود اولوب، ۶۸° ایله ۷۸° عرض شمالی و ۷۰° ایله ۱۲۸° طول غربی آره‌لرنده واقعدر. اك غربیلری اولان (بانق) جزیره‌سی بافن كورفزیله بهرنك بوغازی آره‌سنده‌كی مسافه‌نك همان وسطنده بولنیور. بو آطه‌لرك جمله‌سی همان دائمی صورتده قارلر وبوزلرله مستور اولوب، سنه‌ده اوچ آی یعنی یاز موسمنده دائمی صورتده كوندوز وقیشین اوچ آی

متمادياً كيجه در. موسم بهارك حلولنده كونش ابتدا بر قاچ دقيقه عرض ديدار ايدوب، اوچ آى كيتدكجه كونلر اوزامقده، وصوڭ بهارده دخى كيجه‌لر بو وجهله إنقلاب ايدوب، تدريجاً بيومكده دوام ايدر. بونهار سرمدى اولان يازموسمنڭ اواخرنده بوزلر قسماً چوزيلوب، آطه‌لرڭ بعض يرلرنده طوپراق كورينور؛ و اواقليمه مخصوص بر طاقم چيلر وچيچكلر له اورتيلور. بو صوغوق وحزين محالرده دخى بعض اسكيمولر دكيز آيسى دريسندن معمول چركه‌لرنى قوره‌رق، و ياخود طوپراغڭ ويا بوزڭ ايچنده قلبه‌لرنى يايه‌رق، باليق آولامغله مشغول اولورلر. آوروپا دولتلرى اون بشنجى قرن ميلاديدن اعتباراً بو آطه‌لرڭ آره‌سندن آسيايه كيتمك اوزره بر طريق بحرى كشف وتحريسيله اشتغال ايدوب، بو اوغورده برچوق كيلر وبرچوق ماهر قپودانلر بوزلرڭ ايچنده قاله‌رق، محو اولمشلردر. اڭ اول انكليز قپودانلرندن (ويليام پارى) ١٨١٩ تاريخنده بو جزايرڭ ايچينه كيروب، اكثرينى كشف ايتمكه موفق اولمشدر. بعده ١٨٥٠ ده فرانسه بحريوندن (ماق‌قلور) جزاير مذكوره‌نڭ آره‌سندن يچه‌رك، آرانيلان طريقى كشف ايتمش ايسه‌ده، بو طريق منجمد ويا جسيم بوز يغينلريله مسدود اولوب، كچلمسى، محال اولديغى وقت دخى، پك مخاطره‌لى اولديغندن، بر ايشه يارايه‌مامشدر. [«قطب شمالى» ماده‌سنه دخى مراجعت بيوريله.]

جزاير الخالدات { (ياخود جزاير السعادة) آفريقانڭ ساحل غربيسى

قارشيسنده وبحر محيط آطلاسيده واقع اولوب اليوم اسپانيانڭ النده بولنان (قناريه) آطه‌لرينه عرب جغرافيونى طرفندن ويريلن اسمدر. ايكنجى اسمى لاتينجه (فورتوناتس) اسمنڭ ترجمه‌سندن حاصل اولمشدر. عرب جغرافيونى اكثريا بو آطه‌لرى مبدأ طول ارض اعتبار ايدرلردى. [«قناريه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جزايرلى حسن پاشا { عن اصل كايبوللى تجارندن برينڭ

آزادليسى اولوب، ١١٥٢ ده تاريخنده بلغراد و موره وحصارجق محاربه‌لرنده ابراز شجاعت ايتمكله، كسب شهرت ايده‌رك، بعده جزايره عزيمتله، اوراده دخى اسپانيوللره وسائر مغارضلره قارشى براً وبحراً محاربه ايده‌رك، اكتساب نام وشان ايتمش؛ وتلمسان بكى اولوب، عربلر بيننده (ابوالبروت) اسميله شهرت بولمشيدى. برمدت صكره جزاير واليسى كنديسنى چكه‌ميوب، اعدامنه قصد ايتمسيله، اسپانيايه قاچوب، قرالڭ معاونتيله سلطان مصطفى خان دورنده وراغب پاشانڭ زمان صدارتنده درسعادته واصل اولمشيدى. جزاير واليسى صاحب ترجمه‌نڭ تلمسان خزينه‌سنى صويه‌رق فرار ايتديكنى يازمغله، مالى مصادره اولنمش ايسه‌ده، متعاقباً بو اسنادڭ اصلسز اولديغى تبين ايتمكله، مالى اعاده، و ١١٧٤ ده كنديسى دونمای همايون قپودانلقلرينڭ برينه نصب اولنه‌رق، اوسنه روسيه‌ايله وقوع بولان محاربه‌ده چشمه اوكنده روسيه‌اينڭ برقاچ كيسنى احراق ايتمش، وسوار اولديغى كمى دخى آتش آلمسيله، كوجله جانى قورتارمش، ومتعاقباً لمنى جزيره‌سنى تخليص ايلمش اولديغندن، ميرميرانلغه ترفيع اولنه‌رق، آلتون چلنكله تلطيف وغازى عنوانيله دخى تبجيل بيورلمشيدى. سنهٔ مذكوره اواخرنده قپودان پاشا اولوب، ١١٨٦ ده بو مقامدن عزل ايله، بوغاز حصارى محافظلغنه و ٨٧ ده كوتاهيه وبعده‌ر وسنجق سرعسكرلكنه نصب اولنمشيدى. ٨٨ ده ثانياً قپودان پاشا اولوب، ٩٣ ده موره محافظلغى دخى علاوهٔ مأموريت اوله‌رق كنديسنه ويرلمكله، بالذات كيدوب، اوراده اجراى سركشى ايتمكده بولنان بعض آرناؤد بكلرينى اخراج ايتديكى كبى، ١٢٠٠ تاريخنده دخى مصره مأمور اولوب، اوراسنى تنظيم واصلاح ايله مشغول ايكن، روسيه محاربه‌سى ظهور ايتمسى اوزرينه، درسعادته جلب اولنه‌رق، بحر سياهه عزيمت ايتمك اوزره ايكن، ١٢٠٣ تاريخنده سلطان سليم خان ثالثڭ جلوسلرنده قپودان پاشالقدن عزل ايله، اسماعيل سرعسكرلكنه نصب اولنه‌رق، طونه‌ده روسيه عسكرينه قارشى ايتديكى محاربه‌لرده مظفر اولمغله، ١٢٠٤ تاريخنده شمنى مشتاسنده مسند صدارت عظمايه ترفيع اولنمشدر. اوچ بچق آى بو مسندده قاله‌رق، سنهٔ مذكوره‌ده، سكسان ياشنى متجاوز اولديغى حالده، وفات ايتمش؛ وشمنيده بنا كرده‌سى اولان بكتاشى زاويه‌سى جوارنده دفن اولنمشدر. فوق‌العاده جسور وشجيع ايدينه‌ده، خونريزلكى دخى غير منكردر. جوامع وتكايا كبى بعض خيراتى واردر. قپودان پاشالغى دفعتينده ١٧ سنه قدر امتداد ايتمكله، ترسانه‌جه خيلى اعمارات واصلاحاته موفق اولمشدى.

جزایرلی عبدالقادر { [« عبدالقادر » مادەسنه مراجعت]

جزره { (جزیرهٔ ابن عمردن مخففدر) دیاربکر ولایتنك ماردین سنجاغنه تابع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، دجله‌نك ساحل یمیننده، دیاربکرك ۲۰۰ کیلومتره شرق‌جنوبیسنده وماردینك ۱۴۰ کیلومتره شرقنده واقعدر. [« جزیرهٔ ابن‌عمر » مادەسنه دخی مراجعت.] — جزره قضاسی ماردین سنجاغنی ترکیب ایدن بش قضانك بری اولوب، سنجاغك منتهای شرقنده واقع اولمغله، شرق شمالی جهتندن وان وشرق جنوبی جهتندن دخی موصل ولایتلری حدودیله محدوددر. ۲۱۹ قریه‌دن مرکب اولوب، همان جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ۳۵۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. اهالیٔ قضا عرب وکرددن مرکب اولوب، لسان عمومی عربجه ایسه‌ده، ترکجه دخی مستعملدر. اهالینك برمقداری مسکون وبر مقداری دخی عربان عشایرندن عبارتدر. اراضیسی پك منبت ومحصولدار اولوب، لایقیله مزروع اولمدیغی حالده، خیلی مقدار حبوبات متنوعه ایله میوه‌لرك انواعی وپاموق وتوتون کبی بعض محصولاتی واردر. معمولات صناعیه‌سی ایپلیکدن بزوآلاجه کبی بعض منسوجاتله عبا، مشین، باقر و کومش آوانیسی وسائره‌دن عبارتدر. حیواناتی دخی چوق اولوب، خیلی یاغ ویاپاغی ودری چیقار. اورالری کرك ازمنهٔ قدیمه‌ده وکرك اوائل دوراسلامده پك معمور ومسکون بولنمش اولدیغندن، جابجا قلعه خرابه‌لری وشهر وقصبه ویرانه‌لری موجوددر.

جزری { جزیرهٔ ابن عمرده نشأت ایدن بر برچوق علما وسائر مشاهیرك لقبی اولوب، بونلرك اك مشهورلری (بنواثیر) دیمکله شهرت بولان اوچ برادرلردر. [« ابن اثیر » مادەلرینه مراجعت.] — (ابوالعز اسمعیل الجزری) اسمنده برذات دخی اووقت معلوم اولان ساعتلر وصو ماکینه‌لریله سائر مصنوعات غریبه حقنده یازمش اولدیغی بر اثر معتبریله شهرت بولمشدر. ایتالیا علماسندن (دوروسی) مشاهیر علمای عرب حقنده یازدیغی کتابده جزرینك بو اثرینك ۶ فصلدن مرکب اولدیغی، و سلطان سلیم خان نامنه ترکجه‌یه ترجمه ایدلدیکنی، و بر قسمنك متنی پارس کتبخانه‌سنده بولندیغی بیان ایدیور. — (شمس الدین محمد الجزری) دخی فقهای شافعیه‌دن و مورخیندن اولوب، « الحصن الحصین » عنوانیله بر کتابی و تاریخه متعلق بر اثری واردر. ۷۲۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جُزولی { (الشیخ ابو عبدالله محمد بن سلیمان بن ابی‌بکر) مشاهیر علمادن و شرفاء حسنیه‌دن اولوب، بین الناس مشهور و متداول اولان « دلائل الخیرات وشوارق الانوار فی الصلاة علی النبی المختار » عنوانلی کتاب شریفك صاحبیدر. ۸۷۰ تاریخنده فات ایتمشدر.

جزولی { (ابوموسی عیسی بن عبدالعزیز) مشاهیر نحویوندن اولوب، آلتنجی قرن هجری اواخرنده اندلسده یاشامش؛ ونامرك عندنده قدر واعتباری زیاده اولوب، مشاهیر اطبادن ابوبکر بن زهروابو محمد بن الحفید ایله همجلس اولمشدر. نحوده « جزولیه » عنوانیله مشهور برکتابی وسائر بعض آثاری واردر.

جزه { (وفارسیسی کزه) سجستانده برقصبه اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جَزی { (ابو حزیمة السلمی) صحابه‌دن اولوب، مشرك ایکن اسیر طوتمش اولدقلری صحابه‌دن برذاتی نزد حضرت پیغمبری‌یه کتیره‌رك، ایمانه کلمکله، التفات حضرت نبوی‌یه مظهر اولمشیدی. اوغللری حیان وعبدالله واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — (جزی بن معاویه التمیمی) اسمنده بری دخی عهد خلافت حضرت فاروقیده اهواز والیسی اولوب، احنف بن قیسك عمی ایدی. بونك صحبتنده اختلاف واردر.

جزیره { بو اسم شام ایله عراق و کردستان آره‌سنده برخطهٔ واسعه‌یه علم اولمشدر. سبب تسمیه دخی دجله ایله فرات ایرماقلری آره‌سنده واقع اولمسیله، بوایکی ایرماغك خطهٔ مذکوره‌نك ایکی جهتنده بربرینه زیاده تقرب ایتمسیدر. اسکی یونان جغرافیونی بو خطه‌یه « بین النهرین » معناسیله (مسوپوتامیا Mésopotamie) نامنی ویرمشلردر، که الیوم السنهٔ اجنبیه‌ده بو اسمله یاد اولنقده‌در.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — جزیره خطه‌سی فرات ایله دجله بحرالرینك اك زیاده بربرینه قریب بولندقلری دیاربکر (یعنی آمد) شهری جذاسندن باشلایوب،

جنوب شرقی‌یه طوغری اوزاندقجه طارلاشه‌رق، بغدادك اوست طرفنده و ینه دجله ایله فرات مجرالرینك بربرینه زیاده تقرب ایتدکلری محلده منتهی اولور، که بو محلده نهرین آره‌سنده برطاقم جدوللر دخی بولنغله، بوخطه‌یه صحیحدن جزیره و یا شبه جزیره شکلنی ویریور. بو وجهله همان هر طرفی نهرین مذکورین ایله محاط اولان جزیره خطه‌سی شرقاً کردستانله، جنوباً عراق عربی ایله، غرب جنوبی جهتندن برالشام ایله، غرباً سوریهٔ بالا یعنی حلب جهتیله، شمالاً دخی آناطولی ایله وقدیماً ارمینیه دینلن ارضروم و وان جهتیله محاط ومحدوددر. ٣٨° ایله ٣٣° ٢٠′ عرض شمالی و ٣٥° ٣٠′ ایله ٤٢° طول شرقی آره‌لرنده واقع اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه یعنی دیاربکردن بغداده قدر اولان طول اعظمی تقریباً ٧٠٠ وموصلدن خابورك منصبنه دك اولان عرض وسطیسی تقریباً ٢٠٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً وتخمیناً ١٤٠ ٠٠٠ مربع کیلومتره در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — جزیره‌نك قسم شمالیسی طاغلق ومرتفع اولوب، دیاربکر ایله ماردین واورفه آره‌لرنده (قره‌جه طاغ) و(طور عابدین) اسملریله برصره طاغلر بولندیغی کبی، موصلك جهت غربیه‌سنده دخی (سنجار) جبل منفردی بولنیور. ٣٨° دن ٣٥° ٣٠′ عرض شمالی‌یه قدر ممتد اولان بو طاغلق محلك ارتفاع وسطیسی ٤٠٠ ایله ٥٠٠ متره آره‌سنده‌در. مذکور طاغلرك شمالی مائله‌سی برطاقم طاغ شعبه‌لرندن عبارت اولوب، دجله‌یه منصب اولمق اوزره، بر طاقم کوچك چایلر آقیور. جنوبی مائله‌لری ایسه نهایت دوز اووه‌یه مبدل اولان برسطح مائل حالنده اولوب، بوطرفدن فراته منصب اولمق اوزره اورفه‌نك ایچندن کچن (جلاب) وبونك منصب اولدیغی (بلیخ) چایلریله (خابور) نهرینی تشکیل ایدن بر چوق چایلر آقیور. خابور نهری جزیره‌نك اك بیوك چایی وفراتك اك بیوك تابعی اولوب، مجراسی ٣٥٠ کیلومتره‌یه قریبدر. بونی تشکیل ایدن چایلرك باشلیجه‌لری: جرجوب، زرقان، جاغجاغ وسنجار نهرلریدر. سنجار طاغنك جنوب غربی اتکلرندن مذکور (نهر سنجار) آقدیغی کبی، شرق اتکلرندن دخی (وادی احمر) و (وادی ثرثر) اسملریله ایکی چای آقیورسه‌ده، بونلر یازین قورور. جزیره‌نك قسم غربی وجنوبیسی ایسه دوز وآچیق واسع اووه‌لردن عبارت اولوب، بو اووه‌لر ایکی جسیم ایرماق آره‌سنده وبرچوق انهارك آلتنده بولنمغله، طوپراغی نهرلرك مرور زمانله ایندیروب براقدقلری اتربهٔ مترسبه‌دن عبارت اولمغله، غایت منبت وکوزل مرعالری حاویدر.

اقلیم وهواسی، محصولات وحیواناتی. — جزیره‌نك قسم شمالیسنده هوا غایت صاغلام اولوب، یازین بر آز صیجاق اولور ایسه‌ده، قیشین پك لطیفدر. صولر نادراً طونار. ایلك بهارك ابتدالرنده ویازك نهایتنده کثرتله یاغمور یاغار. هوانك بو مساعده‌سی طوپراغك قوهٔ انباتیهٔ فوق‌العاده‌سنه منضم اوله‌رق، پك چوق ومتنوع محصولات یتیشدیرر. بغدای وآرپه اکینلری پك یوکسك وصیق اولوب، بره اوتوز وقرق نسبتنده محصول آلنور. سیسام، پرنج وپاموق محصوللری دخی چوقدر. اوزوم، زیتون، طوت، بادم، انجیر، نار، پورتقال، لیمون، آرمود، قیسی، شفتالی، کراز، اریك وسائر میوه‌لرك انواعی غایت مبذول وپك لذیذدر. آریلری غایت نفیس بال ویریر. شمدیکی حالده اراضیسنك قسم کلیسی غیر مزروع وخالی اولدیغندن، طبیعی چایر ومرعا حالنده بولنوب، یوکسك اوتلرله مستوردر؛ وعشایر طرفندن کلیتلی قویون وسائر حیوانات اوتلادیلیر. بوخطه‌ده چالیشقان اهالی اسکان ایتدیریله‌رك، بعض عشایرك تجاوزاتندن دخی تأمین، وبعض طرفلری انهاردن جدوللر وحرقلرله اروا ایدیله‌جك اولسه، دنیانك اك معمور واك برکتلی یری حکمنه کچوب، اون بش یکرمی ملیون اهالی بسلمکه استعدادی اولدیغنده اورالری رأی‌العین کورمش محققین متفقدرلر. بغداده قریب اولان قسم جنوبیسنده ایسه هوا چوق دها صیجاق ویاغمورلر دها سیرك اولدیغی کبی، طوپراق دخی عمومیت اوزره کلس وتباشیردن عبارت اولمغله، بو جهتك یالکز نهرلرك مجراسنه قریب اولان محللری منبتدر. بوجهتده خرما دخی یتیشیر. زفت معدنی جزیره‌نك بو جهتنده پك چوق اولوب، اکثر محللرنده سطح ارضده آقار. جزیره‌ده طولاشان عشایرك حیوانات اهلیه‌سی قویون، کچی، آت، دوه ومرکبدن عبارت اولوب، مرکبلری اوچ نوعدر. قورد، آیی، آرسلان، قپلان وسائر حیوانات وحشیه‌سی دخی چوقدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — جزیره‌نك اهالیسی اراضینك وسعت واستعدادی درجه‌سندن پك دون اولوب، بوكا دخی سبب اوته‌دن بری بر طاقم عرب وكردعشایرینك بو خطهٔ جسیمه‌یی سوریلرینه مرعا اتخاذ ایتملریله، زراعت وحراثتله اشتغال ایدن اهالی‌یی راحت براقاملریدر. بووجهله اهالینك قسم كلیسی كوجبه حالنده یاشایان عشایردن عبارت اولوب، زراعتله اشتغال ایدن فلاحین طاقمی آنجق اللی بش بیك مقدارلرنده‌در، كه بونلر دخی باشلیجه دجله وفرات وادیلریله خطه‌نك قسم شمالیسنده بولنیور. بونلردن بعضلری اولرده وبرطاقلری چادرلرده اقامت ایدرلر. فلاحینك همان جمله‌سی عرب اولوب، عشایر ایسه عرب وكرد وتركمن اوله‌رق اوچ جنسیته منقسمدر؛ لكن بونلرك دخی قسم اعظمی عربدر. اسكیدن جزیرة العربدن مشهورطی قبیله‌سی جزیره‌یی مرعی و مسكن اتخاذ ایتمش ایسه‌ده، بعده عنزه وشمر قبیله‌لری كلوب، علی‌الخصوص شمر قبیله‌سی بوصوك وقتلرده جزیره‌ده بیوك برقوت ونفوذ پیدا ایتمشدر. برچوق عشیرتلره منقسم اولان بو قبیلهٔ جسیمه ١٤٠٠٠ قدر خیمه‌دن مركب اولوب، هرخیمه‌ده بربری اوسطنه ٦ كشی حساب اولنورسه، مجموعی ٨٤٠٠٠ نفوس قدر اولور. بونلر غایت ماهر بینیجی اولوب، عرب جنسنه منسوب اعلا آت وقیصراقلریله وكلیتلی قویون ودوه سوریلریله جزیره‌ده جولان ایده‌رك، اهالئ مسكونه‌دن آقچه وذخیره وحیوانات اوله‌رق ویركی آلیرلر. عنزه قبیله‌سیله بینلرنده خصومت ورقابت بولندیغندن، عنزه قبیله‌سی اكثریا برالشام جهتنه یایلوب، نادراً فراتی تجاوزله جزیره‌یه كیره‌بیلیر. شمر قبیله‌سی جزیره‌نك باشلیجه جنوب وغرب جنوبی جهتلرنده جولان ایدوب، نادراً قسم شمالیسنه قدر چیقار. بوقبیله جربه، زیدار وعمر اسملریله اوچ عشیرته منقسم اولوب، خریسه، صایح، نجم، ثابت، عمود، فداغه، عبده، قلینان اسملریله فروع و شعباتی دخی واردر. طی قبیله‌سی خابورایله موصل آره‌لرنده بولنوب، ٣٠٠٠ خیمه قدر تخمین اولنیور. قسم شمالینك طاغلق محللرنده ایسه كرد وتركان عشایری طولاشیرلر. بونلرك باشلیجه‌لری میللی، جبور، كیكلی ودقوری عشیرتلریدر. بونلرك بعضلری بعض موسملرده خانه‌لرده وبعض موسملرده دخی خیمه ایله یایلالرده اقامت ایتد-كلرندن، پك ده كوجبه صاییله‌مازلر؛ وكرك بونلرك وكرك طی قبیله‌سی شمر كبی سركش اولمیوب، حكومته اطاعتلری واردر، وبعض تكالیفله دخی مكلفدرلر. كرد وتركان عشیرتلری كندی لسانلریله متكلم ایسه‌لرده، لسان عربی‌یه دخی آشنا اولوب، استعراب طریقنی طوتمشلردر. بووجهله موصل، اورفه وماردین كبی بعض شهر وقصبه‌لر دخی داخل اولدیغی حالده، جزیره‌نك اهالیسی ٢٠٠٠٠٠ مقدارینی متجاوز اولمیوب، بهر مربع كیلومتره باشنه ١ ½ آدم دخی دوشمیور. اسكی سریانیلردن قالمه جزئی برمقدار نسطوریلر ویزیدیلرله شهر وقصبه‌لرده ساكن برمقدار یهودیدن بشقه، بالجمله اهالی مسلم واكثری سنیدر.

تقسیماتی، شهر وقصبه‌لری. — جزیره جغرافیاجه اسكیدن بری آیریجه برخطه اعتبار اولنه‌رق، حدود طبیعیه ایله آیرلمش اولدیغی حالده، اداره‌جه درت ولایت ایله بر مستقل متصرفلق بیننده منقسمدر. شمال شرقی قسمی دیاربكر ولایتنه ملحق اولوب، ماردین سنجاغیله نفس دیاربكر ولایتنك بر ایكی قضاسنی تشكیل ایدیور؛ منتهای غرب شمالیسنده‌كی بیوك بر پارچه‌سی حلب ولایتنه ملحق اولوب، اورفه سنجاغنی تشكیل ایدیور؛ قسم وسطیسنك جهت شرقیه‌سی موصل ولایتنه ملحق اولوب، نفس موصل سنجاغنك قسم اعظمنی تشكیل ایدیور؛ قسم مذكورك جهت غربیه‌سی ایسه مستقلاً اداره اولنان زور سنجاغنك نصفندن عبارتدر؛ قسم جنوبیسی دخی بغداد ولایتنك نفس بغداد سنجاغنه ملحقدر.

جزیره ازمنهٔ قدیمه واوائل دور اسلامده پك معمور بولنمش اولدیغندن، هر طرفنده برچوق شهر وقصبه‌لر وقلعه‌لر وسائر آثار عمران ویرانه‌لری مشهود ایسه‌ده، شمدیكی حالده یالكز كوشه وكنارلرنده برقاچ شهر وقصبه بولنیور. دیاربكر (یعنی آمد) شهری جزیره‌نك دیاربكر تعبیر اولنان قسم شمالیسنك مركزی اولوب، بغداد شهری ایسه عراق العربدن معدود اوله‌رق، جزیره‌دن خارج بولنمغله، بو خطه‌نك اصل مركزی واك بیوك شهری موصلدر، كه منتهای شرقنده ودجله كنارنده واقعدر. ایكنجی درجه‌ده‌كی قصبه‌لری دخی اورفه، رقه، ماردین، نصیبین، سنجار وتكریتدر. قریه‌لری دخی پك آز اولوب،

باشيجه قسم شماليسنده وفرات ايله دجله كنارلرنده بولنيور.

احوال تاريخيه‌سى. — جزيره خطه‌سى جودى طاغنك آلتنده بولنمغله، نوع بشرك بشيكى حكمنده اولوب، اسكيدن برى اقوام ساميه‌دن توراتده (ارم) ياد اولنن بر قومك مسكنى بولنمشدر. بناءً عليه كتب عبرانيه‌ده (ارم نهريم) يعنى «ارم نهرين» اسميله دخى ذكر اولنور. بو خطه‌نك هر طرفى آچيق اولوب، مدافعه‌يه صالح حدودى اولمديغندن، اسكيدن برى بين الدول ميدان منازعه بولنمشدر. تاريخك ضبط ايده‌بيلديكى زمانلرده آثوريلرك النده اولوب، بر آرهلق فراعنهٔ مصر طرفندن دخى ضبط اولنمشيدى. جهانكير كيخسرو اوطرفلرى ضبط ايله ايرانك حدودينى آطه‌لر دكيزى ساحلنه‌دك توسيع ايتديكى صره‌ده، جزيره‌يى دخى بو دولته الحاق ايتمش؛ واسكندرك خروجنده بو خطه دخى بو جهانكيرك ضبطنه كچوب، وفاتنده طوائف ملوكدن سوريه‌ده حكومت سورن سلفكيانك حصه‌سنه اصابت ايتمشدى. سلفكيان دولتنك انقراضنده يعنى قبل الميلاد ٦٤ تاريخنده اشكانيان دولتنك برشعبه‌سى جزيره وارمينيه‌ده تأسس ايلمشدى. بعده ساسانيانك حكمنه كچوب، يكيدن ايرانك بر ايالتى صورتنه كيرمش؛ وميلادك ايكنجى قرنى اواسطندن ظهور اسلام دورينه دكين ايرانيلرله روماليلر وبعده روملر بيننده لاينقطع وقوع بولان محارباتك ميدانى اولوب، كاه روملرك وكاه ايرانيلرك ضبطنه كچمش؛ وبرخيلى وقت خابور نهرى بين الدولتين حدود اتخاذ اولنمش ايدى. ظهور اسلامدن خيلى وقت اول جزيرة العربدن بر طاقم قبائل جزيره‌يه دخول ايله، اهالئ اصليهٔ قديمه‌يه وروم وايرانى وسائره‌دن مركب اولان اهالئ متراكه‌يه غلبه چالمشلردى. حضرت عمر بن الخطاب (رضه) لك زمان خلافتنده و ١٧ تاريخ هجريسنده (عياض بن غنم) حضرتلرى جزيره‌نك فتحنه مأمور اولوب، كمال سهولتله بو خطه‌يى ممالك اسلاميه‌يه الحاق ايتمكله، يكيدن جزيرة العربدن برچوق اهالى اورايه نقل واسكان ايلمشلردى. فتحنى متعاقب ويركى اوله‌رق بو خطه‌دن آلنان ذخاير وزيتون ياغى، وسركه وبال كبى محصولاتك كثرتى اووقتكى معموريتنه بردليلدر. بنى اميه دولتى زماننده جزيره اهاليسى اكثريا علويلر طرفنى التزام ايتدكلرندن، بو خطه ينه برچوق محارباته جريانكاه اولمشيدى. خلافت عباسيه زماننده جزيره‌نك معموريتى درجهٔ قصوايه واصل اولوب، بو خطهٔ واسعه‌نك هر طرفنده جسيم ومعمور شهر وقصبه‌لر تأسيس اولنمش؛ وهر طرفى باغ وباغچه حالنه كچمش ايدى. اووقت قسم شماليسى (ديار بكر) وقسم جنوبيسى (ديار مضر) اسملريله ياد اولنوردى. آنجق بومعموريتك جلب ايتديكى انظار حرص وطمع نتايجندن اوله‌رق، دولت عباسيه‌نك تا اوائلنده جزيره‌نك هر طرفنده وقت وقت بر طاقم اشخاص ادعاى تفردله رفع لواى عصيان ايتدكلرندن، كرك بونلرك كنديلرى بيننده وكرك بونلرله مركز خلافت آره‌سنده وقوع بولان محاربات معموريتك دها ايلرى‌يه كيتمسنه مانع اولمغه باشلامشيدى. هله دولت عباسيه‌نك دوچار ضعف اولمسيله امراى اتراكدن وسائره‌دن هر طرفده برر دولت ظهور ايتمكه باشلاديغنده، جزيره بونلرك آره‌سنده كل يوم وقوع بولان محاربه‌لردن اكثرينك ميدانى اولمغله، اووقتدن معموريتى كريلمكه باشلامش ايسه‌ده، دياربكر، موصل، ميافارقين، حصن كيف، رقه، رها (يعنى اورفه)، ماردين، جزيرهٔ ابن عمر وسائر شهرلرى مناوبةً وبعضاً آيرى آيرى پايتخت اتخاذ اولنمغله، واورالرده تشكل ايدن دول صغيره ملوكنك اكثرى دخى حسب الزمان علوم ومعارف وصنايعى حمايه ايده‌رك، ارباب علم وهنرى تشويق ايتمكله، بر درجه‌يه قدر تلافئ مافات اولنه‌رق، دولت عباسيه‌نك نهايتنه‌دك جزيره ينه معمور ايدى. خلافت عباسيه زماننده جزيره‌ده حكم سورن دولتلرك باشليجه‌لرى آل بويه، بنى عقيل، بنى مروان، بنى ايوب وسائره‌در. چنكيزك خروجى سائر ممالك اسلاميه ايله برابر جزيره‌يى دخى تخريب ايدوب، بو خونريزك ناتمام براقديغنى دخى تيمورلنك اكمال ايتمكله، اووقتدن برى جزيره‌نك اكثر شهر وقصبه‌لرى ويرانه‌يه وتارله وباغ وباغچه‌لرى مرعى حكمنه كچوب، عشاير بدويه‌نك جولانكاهى اولمشدر. چنكيز ايله تيمور آره‌سنده كذران ايدن مدتده جزيره آق قيونلى وقره قيونليلرك النده بولنمش؛ ونهايت اونجى قرن هجرى اوائلنده ياوز سلطان سليم خان طرفندن ممالك عثمانيه‌يه ضم والحاق اولنمشدر. اووقتدن برى دياربكر، حلب، موصل وبغداد ايالت وياولايتلرى آره‌سنده منقسم اولوب.

هیچ بر اهمیتی حائز بولنمامش، واسکی معموریتی اعاده اولنه‌مامشدر.

جزیرهٔ ابن عمر { جزیره‌نك دیاربکر ولایتنه تابع اولان شمال شرقی قسمنده ودجله‌نك ساحل یميننده اوله‌رق موصلك تقریباً ۱۵۰ کیلومتره یوقاریسنده یعنی شمال غربیسنده واقع بر قصبه اولوب، الیوم (جزره) اسمیله ماردین سنجاغنه تابع بر قضانك مرکزیدر. وقتیله خیلی معمور اولوب، مشاهیر علما وادبادن (جزری) لقبیله ملقب بر چوق ذواتك وازان جمله مورخ مشهور ابن اثیر ایله برادرلرینك مسقط رأسی بولنمشدر. روایته کوره، ۲۵۰ تاریخ هجریسنده بنی تغلبدن (حسن بن عمر بن خطاب) طرفندن بنا اولنمغله، بو اسمله تسمیه اولنمشدر. موقعی دجله‌نك ایچنه هلال شکلنده کیرمش بر شبه جزیره اولوب، قصبه‌نك تأسیسندن صکره بر خندق حفریله، قره‌یه اولان ارتباطی قطع اولنمش؛ وبو خندقده بر طاقم دکرمنلر یاپلمشیدی. شمدیکی حالده کوچك وغایتله پیس بر قصبه اولوب، هواسی دخی وخیمدر. بعضاً (جزیرهٔ عمریه) دخی دیرلر.

جزیرهٔ اسوان { [«اسوان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جزیرة البربه { صعید مصرده اسوانك ۹ کیلومتره جنوبنده نیلك ایچنده بر آطه اولوب، اوزرنده زمان قدیمدن قالمه بر چوق خرابه‌لر و آثار عتیقه موجوددر. اسم قدیمی فیله (Philæ) در.

جزیرة الخضراء { (الجزیرة الخضراء) اندلسك منتهای جنوبنده وسبته‌بوغازینك مدخل شرقیسنده اوله‌رق جبل طارق بورننك تشکیل ایتدیکی قویك ساحل غربیسنده وجبل طارق قصبه‌سنك قارشیسنده بر قصبه اولوب، الیوم اسپانیوللر عندنده اسم عربیسندن غلط اوله‌رق، (آلجزیراس) اسمیله معروفدر. [«آلجزیراس» ماده‌سنه مراجعت.] عربلر زماننده بیوك وتجارتکاه بر شهر اولوب، مشاهیر علما وادبادن (الجزیری) نسبتیله معروف بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جزیرة الخضراء { (الجزیرة الخضراء) یاقوت حموی «معجم البلدان» نده بو اسمله بحر محیط هندیده وارض زنجده یعنی افریقانك سواحل شرقیه‌سی قارشیلرنده بیوك بر آطه اولدیغی، واوزرنده (متنبی) و (ومکتبلوا) اسملریله ایکی قصبه بولنوب، هربری مستقل بر حکمدارك تحت اداره‌سنده بولندیغی، وبونلرك کوفه‌دن اورایه هجرت ایتمش عربدن اولمق ادعاسنده بولندقلرینی بیان ایدیور. بو تعریفه کوره مداغسقار جزیره‌سی اولمق اقتضا ایدر.

جزیرهٔ شریك { افریقیه‌ده تونس ایله سوسه آره‌سنده بر ناحیه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیورسه‌ده، افاده‌سندن آطه‌می یوقسه قره‌می اولدیغی آکلاشیله‌میور.

جزیرة العرب { آسیاقطعه‌سنك (Arabie) منتهای غرب جنوبیسنده شبه جزیره صورتنده بر بیوك یر اولوب، قوم نجیب عربك وطن اصلیسی ودین مبین اسلامك محل ظهوریدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — جزیرة العرب شمال غربیدن جنوب شرقیه طوغری اوزانمش غیر منتظم بر مستطیل شکلنده اولوب، قسم جنوبیسی شرقه طوغری توسع ایتمکله قبا بر چیزمه شکلنی آلیور. غرباً بحر احمرله، جنوباً عدن کورفزیله وبحر محیط هندی ایله، شرقاً وشرق جنوبی جهتندن بحر عمان ایله، شرق شمالی جهتندن دخی بصره کورفزیله یعنی بحر فارسله محاطدر. یالکز شمال جهتندن قره‌یه مربوط اولوب، هرنه قدر بو جهتدن دخی آسیانك سائر طرفلرندن دکیزه مماثل واسع چوللرله آیرلمش ایسه‌ده، حدود شمالیه‌سی تمامیله معین اولمیوب، جغرافیونك بعضی بو حدودی فرات وادیسنه قدر چیقارمش، وبعضلری برالشامی جزیرة العربدن خارج عدایده‌رك، یالکز (عنه) یه قدر فرات وادیسنی حدود عد ایتمش، واورادن بحرلوطك منتهای جنوبنه‌دك بر خط حدود چکمشلردر، که بو ایکنجی صورت دها طوغریدر. بحرلوطك منتهای جنوبندن عرب جغرافیونی خط حدودی (عقبه) کورفزینه ایندیره‌رك طورسینا شبه جزیره‌سیله تیه صحراسنی خارج براقیورلرسه‌ده، متأخرین جزیرة العربك حدودینی سویش کورفزینك منتهاسندن (عریش) ه قدر ممتد بر خط موهومه قدر توسیع ایده‌رك، سینا شبه جزیره‌سنی دخی جزیرة العربدن عد ایدیورلر. بو وجهله جزیرة العرب شمالاً عراق عربی، جزیره، برالشام وفلسطینله؛ شمال غربی

كوشه‌سندن دخی خطهٔ مصریه ایله محدوددر. بو حدود داخلنده اوله‌رق، ۳۰° ۳۴° ایله ۱۲° ۴۰′ عرض شمالی و ۳۰° ایله ۵۸° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه اولان طول اعظمی ۲۵۰۰ کیلومتره یعنی یتمش بش مرحله، وشرقدن غربه اولان عرض وسطیسی ۱۰۰۰ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ۳۱۵۷۰۰۰ مربع کیلومتره اولوب، فرانسه‌نك همان آلتی مثلی بیوکلکنده‌در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — جزیرة العرب آسیا قطعه‌سنه دها زیاده مربوط وآسیادن معدود اولدیغی حالده، طبیعت اراضیجه واحوال طبیعیه وهوائیه‌جه آسیادن زیاده آفریقایه مشابهدر. بو واسع شبه جزیره سواحل بوینجه اوزانیر آلچق یرلردن سواحله قریب یوکسك طاغلردن وداخلی مرتفع وواسع اووه‌لردن عبارتدر. اصل طاغلری قسم غربیسنده اولوب، فلسطین حدودندن باب المندبه‌دك بحر احمر سواحلنه متوازیاً بر سلسلهٔ جبال اوزانیور، که (سرات) اسم عمومیسیله معروف اولوب، یمن ایله حجاز آره‌سنده واقع عسیر خطه‌سنده اولان اك یوکسك محلنك ارتفاعی ۲۵۰۰ مترەیی متجاوزدر. قسم شمالیسنده یعنی حجاز خطه‌سنده ارتفاعی آز، طاشلق وقورو بر طاغ صورتنده اولدیغی حالده، عسیردن آشاغی یعنی جنوب جهتنده بو سلسله بر چوق شعبه‌لره آیریله‌رق، یمن جبالنی تشکیل ایدیور. وبر چوق نهرلر دخی آقغله، بو خطه‌یی جزیرة العربك باغچه‌سی حالنه قوییور. ساحل جنوبیده حضرموت خطه‌سنده واقع (جوهره) جبالی دخی یمنك (سرات) سلسله‌سنه مربوطدر. سواحل شرقیه قربنده وعمان خطه‌سنده اولان جبل احضرك ارتفاعی دخی ۲۰۰۰ مترەدن اشاغی دکلدر. جزیرة العربك وسطلرنده وحجاز ایله بحرین آره‌سنده واقع نجد خطه‌سنده دخی منفرد بر قاچ طاغ بولنوب، بونلرك بعضلری خیلی یوکسك ایسه‌ده، ارتفاعلری هنوز تعیین اولنه‌مامشدر. تهامه آلچق وقوملق اولوب، جبال سراتدن اینن نهرلر دخی حرارتدن قورویه‌رق، بر طاقم متعفن بطاقلقلر تشکیل ایتدکلرندن، جزیرة العربك بحر احمر سواحلندن عبارت اولان بو قسمی پك صیجاق وهواسی وخیم ایسه‌ده، تجارتکاه اسکله‌لری اولمق حسبیله، معمور ومسکوندر. تهامه‌نك شرق جهتنده شمالده حجاز وجنوبده یمن خطه‌لری بولنوب، ارتفاعلری حسبیله هوالری معتدل اولمغله، بو ایکی خطه وعلی الخصوص یمن پك معمور ومسکوندر. حجازك شرق جهتنده (نجد) خطه‌سی بولنوب، مرتفع یایله‌لرله بعض طاغلری شامل بولنغله، هرنه قدر میاه جاریه‌سی آز وبعض طرفلری چول ایسه‌ده، معمور ومسکون یرلری دخی چوقدر. بر الشامه قدر اوزانان یمامه‌ده دخی طبیعت اراضی بو سیاقده‌در. نجدك جهت جنوبیه‌سنده یعنی یمن ایله عمان آره‌سنده ایسه (دهنا) تعبیر اولنور واسع بر چول واردر، که آفریقانك صحرای کبیرینه مشابه وبلکه اوندن بتر اولوب، قابل سکنی هیچ بر محلی یوق کبیدر. دهنانك جنوبنده سواحل جنوبیه بوینجه حضرموت وشحر خطه‌لری وشرق جهتنده دخی عمان خطه‌سی بولنیور. عمان بحر فارس ایله بحر عمان آره‌سنده واسع بر شبه جزیره شکلنده اولوب، مرتفع محللریله سواحلی خیلی معموردر. نجدك شرق جهتنده (نفود) اسمیله بر چول واردر، که بونك‌ده اوته‌سنده یعنی بحر فارسك سواحل غربیه‌سنده الحسا و بحرین خطه‌لری بولنوب، معمورجه‌در. بو وجهله جزیرة العربك ثلثانی معمور ویاقابل عمران اولوب، یالکز بر ثلثی ناقابل سکنی چول حالنده‌در. فلسطین ایله باب المندب آره‌سنده ۲۰ قدر محلده برکان اثرلری کوریلوب، بونلردن یالکز خیبر قربنده اولانی هجرت نبویه‌دن ۶۰۰ سنه اول آتش افشان بولنمش، وروایته کوره حضرت فاروقك زمان خلافتنده دخی بر آره‌لق علولر چیقارمشدر. جزیرة العربك احوال مخصوصه‌سندن بری انهارك ندرتی اولوب، بو واسع خطه‌ده ایرماق دنیله‌بیله‌جك هیچ بر نهر یوقدر. جبال سراتدن حجاز خطه‌سنده آقان صولر پك آز اولوب، عسیر ویمنده دها زیاده ایسه‌ده، مسافه‌نك آزلغی حسبیله، بونلر کوچك چایلر حالنده قالدقدن بشقه، اکثری تهامه قوملرنده قورویوب، یالکز یاغمور موسملرنده بحر احمره واصل اوله‌بیلیرلر. بونلرك باشلیجه‌لری مکه وطائف قربنده آقان (وادی بهره) (وادی الشجه) ایله قنفذه قربنده‌کی (وادی کنونه)، عسیرده‌کی (وادی العشر) ویمنده‌کی (وادی السهم) در. جبل سراتك وعلی الخصوص عسیر ویمن خطه‌لرنده‌کی قسم جنو-

یمنك شرقی اتكلرندن دخی بر طاقم نهرلر آقوب. بونلر طاغلرك آره‌سنده آقدقجه، بیومكله، مسافه‌لری دها اوزون ایسه‌ده، ایچ طرفده‌كی چوللره واصل اولنجه، یالكز یاغمور موسملرنده سیل حالنده بردرجه‌یه قدر اوزانوب، سائر موسملرده قورورلر. یالكز تعز جهتنده نبعان ایدن (وادی‌كبیر) عدن قوینه، وصنعا جوارلرنده نبعان ایدن (وادی‌شارد) ایله (وادی ذمار) حضرموته اینوب، اكثریا عدن كورفزینه واصل اولورلر. دهنا ونجد چوللرنده قورویان انهارك اك بیوكی عسیرده نبعان ایله شمال شرقی‌یه طوغری آقان (وادی بیشه) در. جزیرة‌العربك سائر طرفلرنده ذكره شایان هیچ بر نهر اولیوب، آنجق بو خطهٔ واسعه (وادی) دینلن وبعضلری پك اوزون اولان بر طاقم قورو دره‌لرله شق اولنمشدر. بونلر عادتا نهر یتاغی صورتنده اولوب، یاغمور موسملرنده بعضا ایچلرنده خیلی بیوك وخیزلی سیللر آقار. بونلرك اك بیوكی عسیر جهتندن باشلایوب، شبه جزیره‌نك قسم اعظمنی شق ایله فراته واصل اولان (وادی‌الرمیم) در، كه بونك سیلی فراته قدر واصل اولدیغی واردر.

سواحل وجزایری. — جزیرة العربك سواحلی ۳۷۰۰ كیلومتره طولنده اولوب، بحر احمرده قیالق مرجان وسائر حیوانات نباتیه تحجرندن متشكل وشعب (وغلطی شاب) دینلن بر طاقم قیالرله وكوچك آطه‌لرله مسدود اولدیغندن، بیوك سفائنك تقربی خیلی مشكلدر. عدن كورفزیله بحر هندی وعمانده‌كی سواحلی دخی یوكسك وصرب اولدیغندن، ینه سفائنك یناشمه‌سنه مساعد دكلدر. بحر فارسده‌كی سواحلی بالعكس آلچقدر. بحر احمرده سویش وعقبه كورفزلرندن بشقه كورفزی وبیوك قویی اولمیوب، مع هذا ینبع، جده، قنفده، حدیده ومخا كبی خیلی تجارتگاه اسكله‌لری واردر. سواحل جنوبیه‌سنده بر قاچ قوی موجود ایسه‌ده، عدن قوینن ماعداسی آچیق اولوب، بو سواحلك باشلیجه اسكله‌سی عدن وایكنجی درجه‌ده مسكتدر. بحر فارسده‌كی سواحلی ایسه دها كیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، بر قاچ كورفزی واردر، كه بونلرده باشلیجه‌لری بحرین ایله كویت كورفزلریدر. جزیرة‌العربه منسوب اطرافنده بر چوق آطه‌لر موجود ایسه‌ده، هیچ بری حائز اهمیت اوله‌جق درجه‌ده بیوك اولمیوب، بحر احمرده‌كیلرك اك بیوكلری عقبه كورفزینك مدخلنده‌كی (تاران)، یمن ساحلنك قارشیسنده‌كی (فرسان) وكران وباب المندبك مدخلنده‌كی (بریم) یاخود (میون) آطه‌لریدر. ساحل جنوبیسنده یالكز خوریان موریان جزایر مجتمعه‌سیله (موسیره) آطه‌سی بولنیور. بحر فارسده بر چوق كوچك آطه‌لر بولنوب، اك بیوكلری (بحرین) جزیره‌سیدر. بونلر اینجی صیدیله مشهوردرلر.

اقلیم وهواسی. — جزیرة العربك، عرضی اقتضاسنجه، عمومیت اوزره هواسی صیجاق ایسه‌ده، اراضینك ارتفاعی بعض طرفلرنده بو حرارتی خیلیدن خیلی‌یه تعدیل ایدیور. بو قطعهٔ واسعه‌نك هواجه اك كوزل یرلری یمنك ایچ طرفلریله نجد خطه‌سی، واك فنا یرلری دخی تهامه ایله ایچ طرفلرده اولان دهنا وسائر بادیه‌لریدر. یمنك مرتفع محللرنده یاغمورلر حزیراندن باشلایوب، ایلولك اواخرینه دك دوام ایدر؛ مقیاس الحراره یازین ۲۹ درجه‌یی تجاوز ایتمیوب، قیشین ایسه اكثریا صولر طوكار وقار دخی یاغار. بعضا نیسان آینده دخی یاغمورلر یاغوب، محصولاته كلی فائده ویرر. عمان جهتنده یاغمور موسمی ایلولدن شباطه قدر سورر. مع هذا كرك یمنده وكرك عمانده بعض سنه‌لر هیچ یاغمور یاغمیوب، قحط وغلا ظهور ایدر. وچوق دفعه علی مستوئیه دخی بو آفته مترافق اولور. تهامه‌ده اكثریا اصلا یاغمور یاغمیوب، حرارت ۳۷° درجه‌دن آشاغی اینمز. بونكله برابر مرتفع محللرده هوا یابس وتهامه‌ده ایسه رطوبتلیدر. نجدك دخی ارتفاعی حسبیله هواسی معتدل ویابس اولوب، غایتله صاغلامدر. اصلا یاغمور كورمین چوللرده ایسه درجهٔ حرارت كیجه وقتی بیله ۳۸ دن آشاغی اینمیوب، اویله وقتی ۴۳ دن یوقاری بولنور. حجازده یمن قدر یاغمور یاغمیور ایسه‌ده، ینه هواسی معتدلجه اولوب، علی الخصوص طائف جهتنده و مدینهٔ منوره‌ده قیشین قار یاغدیغی دخی اولور. حجازك تهامه‌سی دخی یمنكی قدر صیجاق دكلدر. واسع چوللرك ایچندن كچن روزكار جزیرة العربده غایت صیجاق وبوغوق اولوب، سام ویا سموم اسمیله معروفدر. بو روزكار یمنه شرقدن، عمانه غربدن، بغداده جنوبدن والحاصل چول طرفندن كلوب، یاغمورلرك وجوده كتیرمش اولدقلری یشیللكی، قوروته‌رق، اورته‌لغی كوله چویرر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — جزیرة‌العرب ظن اولندیغی قدر محصولسز اولمیوب، برنجی درجه‌ده یمنده وایکنجی درجه‌ده دخی عمان ایله حجاز ونجدده متنوع وقیمتدار محصولاتی واردر. خرما جزیرة‌العربك عمومی واڭ برنجی محصولی اولوب، بو مبارك میوه‌نك انواع کثیره‌سی حاصل اولور، وچوللرده دوه سودیله برابر عربلرك یکتا مدار معیشتیدر. بغدای، آرپه، دوره تعبیر اولنور بر نوع داری، سیسام، مرجك، بقله، فصولیه، مصر بغدایی وسائر حبوبات دخی جزیرة‌العربك اکثر طرفلرنده حاصل اولدیغی کبی، اکثر محللرده توتون دخی کلیتله یتیشیر. یمنده قهوه‌نك اڭ اعلا جنسی حاصل اولدیغی کبی، چوید، پاموق، صاری وقرمزی بویامغه مخصوص بعض نباتات دخی حاصل اولور. طبده مستعمل سناء مکی، وقثاء هندی وتمر هندی کبی بعض نباتات ایله (قات) تعبیر اولنان وچیکنمه‌سی خشیش کبی بر تأثیری موجب اولان بر نوع کوچك آغاج ایله صمغ عربیی ویرن آغاجلر وبعض بهارات جزیرة‌العربك اکثر طرفلرنده بولنور. عمان جهتنده کلیتله پاموق یتیشدیریلور. حجازك قناسی مشهوردر. شکر قامشی دخی جزیرة‌العربك محصولات اصلیه‌سی جمله‌سندندر. میوه‌لره کلنجه، خرمادن بشقه نار، آیوه، انجیر، بادم، شفتالی، زردالی، جوز، قره طوت، الما، آرمود، اریك، موس، عناب، پورتقال، لیمون، تورنج، مندلینه وسائر میوه‌لرك انواعی، موقعك حال واستعدادینه کوره، جزیرة‌العربك اکثر طرفلرنده یتیشیر. باغلر دخی چوق اولوب، پك لذیذ اوزوم اولور، ویمنده اعلا شراب یاپیلیر. قاوون وقارپوز دخی باغچه‌لرده یتیشدیریلوب، پك بیوك اولور. سبزه‌یه متعلق دخی هندبا، انکنار، بامیه، ملخیه، کرویز، پازی، هاوج، طوماتس، پاطلجان، پراسه، لخنه، قباق، قرنبهار، طورب، صوغان، صارمساق وسائره حاصل اولور. یمنده زراعت پك ایی ایشلنوب، اهالی فوق‌العاده چالیشقاندر. یاغمور موسملرندن صویی حفظ ایدوب، قوراقلق زمانلرنده قوللانمق ایچون، برکه تعبیر ایتدکلری بر طاقم سدلر وحوضلر یاپه‌رق، اروای اراضی خصوصنده بیوك دقت ومهارتلری واردر. عمانده دخی بویله سدلر وحوضلر چوقدر. بعض یرلرده دخی باغچه وتارله‌لرینی اروا ایچون پك درین قویولردن صو چکرلر. جزیرة‌العربده ذکره شایان اورمانلر اولمیوب، جبالك اکثری طاشلق وچپلاقدر. اشجاری باشلیجه یوقاریده صایلان میوه‌لر آغاجلرندن عبارت اولوب، سیرك اوله‌رق بعض ایلغین، آردیج، نبق، یبانی زیتون ویبانی یاسمین آغاجلری دخی بولنور. یاغمور موسملرنده اورتدلق یشیل اوتلرله اورتیلوب، خیلی مرعالر تحصل ایدرسه‌ده، چوق کچمه‌دن باد سموم بونلری قوروتور. صولق یرلرنده بر قاچ نوع یوکسك قامشلر حاصل اولوب، عربلر بوندن حصیر اعمال ایدرلر، وداخلاً خانه‌لرینك دیوارلرینی قاپلارلر. تهامه‌ده قامشدن معمول مسکنلر دخی واردر.

حیوانات اهلیه‌سی برنجی درجه‌ده آت ایله دوه اولوب، دوه‌نك اصل وطن ومنشئی جزیرة‌العرب اولدیغی کبی، آتلرینك جنسی دخی مشهور اولوب، دنیانك اڭ کوزل آتلری بو قطعه‌ده چیقار. دوه‌لرك اڭ چوغی واڭ ایلری نجدده بولنوب، بر چوق نوعه منقسمدر. عمانده غایت سریع الحرکه هجین دوه‌لری یتیشدیریلیر. جزیرة‌العربك سواحل جنوبیه‌سی جهتلرنده دخی بعض ایی جنس دوه‌لر بولنور. آتلرك دخی اڭ کوزللری نجدده اولوب، باشلیجه بو قیمتدار حیوانه هر موسمده مرعی بولمق ایچون، شمر وعنزه کبی بعض عشایر فرات ودجله وادیلرینه وجزیره‌نك اڭ یوقاری طرفلرینه قدر یایلمشلردر. عنزه وشمر ومنتفك عشایرینك شجره‌لی آت وقیصراقلری اونر بیك راده‌لرنده اولوب، نجدده بولنانلری دخی اوندن بیکدن آشاغی دکلدر. جزیرة‌العربك سائر طرفلرنده ایسه دها آز مقدارده‌در. عربلرك دیکر حیوانات اهلیه‌لری قویون، کچی، صیغیر، مرکب واستر ایله کوپك وکدی وسائره‌دن عبارتدر. حیوانات وحشیه‌سی صره‌سنده اڭ باشده چوللرك حکمداری مقامنده اولان آرسلان ذکره شایان اولوب، قپلان، صیرتلان، قورد، طوموز، چقال، کیك، تیلکی ومیمون جنسلری دخی چوقدر. حشراتنك اڭ کلیتلیسی واڭ مضری چکرکه اولوب، حجاز طرفنده (لادغ) تعبیر اولنورسی غایت تأثیرلی بر نوع زهرلی اوروبجك دخی بولنور.

جزیرة‌العربك اراضیسی معادن مختلفه‌یی حاوی اوله‌جق اتربه‌دن متشکل اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌ده دخی یمن آلتون معدنلریله وعلی‌العموم جزیرة‌العرب ذی

قيمت احجاريله مشهور ايديسه‌ده، شمديكى حالده يالكز
عمان جهتنده بعض سيلى كبريتيت رصاص معدنلرى
كورلمشدر؛ وباقير معدنى دخى اهالى طرفندن
چيقارلمقده‌در. مكهٔ مكرمه‌نك جوارلرنده دخى بعض
كوكورد معدنى طمارلرى كورلمشدر؛ سياحين شمدى‌يه
قدر اوايله كليتلى وقيمتلى معدنلر كوزه‌مه‌مشلرسه‌ده،
بو قطعهٔ واسعه‌نك پك آز يرلرى ويك سطحى صورتده
فنا كشف وتحقيق اولنه‌بيلمشدر. بحر احمرده وعلى-
الخصوص يمن سواحلنده خيلى تحدلر بولنوب،
كليتلى طوز چيقديغى كبى، اوجوارده‌كى آطه‌لرده
پك چوق باغه واينجى چيقار. بحر فارسده‌كى بحرين
آطه‌سيله اوجهتده‌كى جزاير وسواحلك اينجيسى ايسه
مشهوردر.

اهاليسى، جنسيت ولسان ومذهبلرى. — جزيرة
العربك مقدار اهاليسى حقنده صاغلام وقطعى معلومات
ويرمك ممكن اولميوب؛ اسكيدن برى اكثر جغرافيون
بو قطعه‌نك اهاليسنى ١٢٠٠٠٠٠٠ ظن وتخمين
ايتمكده ايسه‌لرده، بعض محققين، بواديء واسعه‌ده
جولان ايدن بدويلرك ٥٠٠٠٠٠٠ نفوسدن زياده
اوله‌ميه‌جغنه نظراً، بتون جزيرة العربك اهاليسنى
دخى ٥٠٠٠٠٠٠ دن زياده‌يه چيقارمق ايستمه-
مشلردر. جزيرة العربك بتون اهاليسى عرب جنسيتنه
منسوب ودين اسلامله متدين اولوب، يالكز يمنده
وبعض شهر وقصبه‌لرده جزئى مقدار يهودى بولنور.
تجارتكاه اولان اسكله‌لرده خيلى مقدار هندمسلمانلرى،
مكهٔ مكرمه‌ده اجناس مختلفه‌يه منسوب بعض مجاورين
وجزيرة العربك هر طرفنده كوله وآزادلى اوله‌رق
برچوق زنجيلر دخى واردر. اهاليسنك جمله‌سى لسان
عربى ايله متكلم اولوب، عن اصل بو قطعه‌يه
مخصوص اولان بو واسع لسان دين مبين اسلامله برابر
آسيانك ديكر بعض طرفلرينه وآفريقانك بتون قسم
شماليسنه نشر اولنه‌رق، يدى سكز عصر آوروپانك
اسپانيا، پورتكيز، سيچيليا كبى برچوق يرلرنده دخى
سويلنمشدر. مذهبجه جزيرة العرب اهاليسى باشليجه
اوچ طائفه‌يه يعنى سنى، زيدى ووهابى مذهبلرينه
منقسم اولوب، زيديلر اكثريت اوزره يمنده ووهابيلر
نجدده بولنيورلر. جزيرة العرب اهاليسى حضرى
وبدوى اوله‌رق ايكى‌يه منقسم اولوب، بونلر بيننده
اسكيدن برى منافرت موجوددر. زراعت وتجارت

وصنايعله مشغول وخانه‌لرده ساكن اولان حضريلر
باشليجه سواحله قريب محللرده وشبه جزيره‌نك جنوب
غربى جهتلريله مرتفع محللرده يعنى نجدك بعض
طرفلرنده ساكن اولوب، خيمه نشين وكوچبه حالنده
ياشايان بدويلر ايسه شبه جزيره‌نك شمال جهتلرنده
وباديه‌لره قريب اولان محللرده بولنورلر. بو وجهله
يمن اهاليسنك همان جمله‌سيله حضرموت وشحر
وعمان والحسا اهاليسى عموميت اوزره حضرى اولوب،
حجاز ونجد اهاليسنك بر قسمى ساكن وبر قسمى ده
خيمه نشيندر. بدويلر حضريلره نسبةً آزمقدارده
اولوب، عموم اهالينك آنجق بر ربعى خيمه نشيندر.
كرك حضرى وكرك بدوى عربلر عموميت اوزره
تندرست واوزون بويلى اولوب، تناسب اعضالرى
يرنده‌در، وهله قادينلرى پك كوزلدر. اساساً بغداى
رنكلى، قره كوزلى، قره صاچلى، دوز بورونلى؛
يانيق اتلى آدملر اولوب، ال واياقلرى كوچك، آغز
وقولاقلرى دوزكون وديشلرى غايت بياضدر. آنجق
شهر وقصبه‌لر اهاليسى ايچنده وعلى الخصوص يمنده
زنجى وحبشى جاريه‌لر استفراشندن متولد مختلف
درجاتده اسمر آدملر چوقدر. بو وجهله اختلاط
ايتمه‌مش اولانلر ايچنده قرال ويا صارى صاچلى وماوى
كوزلى آدملر دخى بولنور. عربلر غايتله ذكى، فصيح
اللسان، طبعاً نطوق وشاعر، جسور ومهماننواز
آدملردر.

تقسيماتى، شهر وقصبه‌لرى. — جزيرة العرب
طبيعى اوله‌رق بروجه زير ٩ قسمه منقسمدر: حجاز،
يمن، حضرموت، شحر، عمان، الحسا، يمامه، نجد، دهنا.
بونلرك ايلك آلتيسى سواحلده اولوب، ايلك ايكيسى
سواحل غربيه‌سنده، ديكر ايكيسى سواحل جنوبيه-
سنده وصوكك ايكيسى سواحل شرقيه‌سنده‌در؛ قالان
اوچى دخى وسطنده اولوب، برنجيسى شمالده،
ايكنجيسى وسطده واوچنجيسى جنوبده واقعدر. حجاز
ايله يمن آره‌سنده واقع (عسير) خطه‌سى يمندن وحجازك
شمالنده واقع (حجر) خطه‌سى دخى حجازدن معدوددر.
حضرموت ايله عمان آره‌سنده واقع شحر خطه‌سى
خريطه‌لرك اكثرنده (مهره) و(غره) اسملريله ايكى كوچك
خطه‌يه منقسم كوريلورسه‌ده، جغرافيون عرب
آثارنده بتونى شحر اسميله مذكوردر. موقع وقبيله‌يه
كوره ايكنجى درجه‌ده برچوق تقسيماتى دخى واردر.

تقسیمات سیاسیه‌سنه کلنجه، بوکونکی کونده جزیرة العربك بتون قسم غربیسیله سواحل شرقیه ـ سینك قسم شمالیسنی وبحر احمرده‌کی جزایرك اکثریله بحر فارسده بولنان بحرین جزیره‌سی دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تحت تابعیتنده اولوب، منتهای جنوب غربیسنده بولنان عدن اسکله‌سیله جوارلری وباب ـ المندب مدخلنده واقع بر ایکی کوچك آطه ایله (خوریان موریان) آطه‌لری انکلتره‌نك النده‌در.
جزیرة العربده اوچ مستقل کوچك حکومت دخی بولنوب، بونلرك برنجیسی واك بیوکی عمان اماملغیدر که مرکزی مسقط اولدیغی حالده، مقدما اولدجه قوتلی بر دولت حالنده اولوب، زنکبارده دخی حکمی جاری ایدی. اخیراً ایکی برادر میراثلرینی بینلرنده مقاسمه ایدوب، بری عمانده قالمش، ودیکری زنکباره کیتمش اولمغله، زنکبار آیرلمشدر. دیکر ایکی حکومت مستقله نجدده اولوب، شمالده کینك مرکزی (حیل) وجنوبده کینك دخی (ریاض) در. حضرموت وشحرده ویمنك قسم شرقیسنده ایسه بر طاقم مشایخ وائمه ادعای حکومت ایتمکده‌در. جزیرة العربك دولت علیهٔ عثمانیه‌یه تابع اولان جهتلری ایکی ولایت ایله بر سنجاق تشکیل ایدوب، ولایتلر حجاز ویمندن وحجاز ولایتی داخلنده بولنان امارت مکهٔ مکرمه‌دن وسنجاق دخی بصره ولایتنه تابع اولان نجد متصرفلغندن یعنی الحسا خطه‌سندن عبارتدر. [«حجاز، یمن والحسا» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

جزیرة العربك شهر وقصبه‌لری وسعتنه کوره چوق دکل ایسه‌ده، ینه برقاج بیوك ومشهور شهری، تجارتکاه اسکله‌لری وعلی الخصوص یمنده بر چوق قصبه‌لری واردر، که باشلیجه‌لری مقدار نفوسلریله برابر بروجه زیر ذکر اولنور:

(حجازده)	
مکهٔ مکرمه	۱۱۰۰۰۰
مدینهٔ منوره	۸۰۰۰۰
جده	۲۵۰۰۰
ینبع البحر	۵۰۰۰
لیت	۲۰۰۰
طائف	۱۵۰۰
(یمنده)	
عدن	۳۰۰۰۰
صنعا	۲۴۰۰۰
حدیده	۲۰۰۰۰
قنفده	۱۲۰۰۰
لحیه	۱۰۰۰۰
ابو عریش	۸۰۰۰
بیت الفقیه	۸۰۰۰
زبید	۷۰۰۰
مخا	۵۰۰۰
ذمار	۵۰۰۰
ابها	۴۰۰۰
تعز	۱۲۰۰
(حضرموتده)	
تریم	؟
شبام	؟
(عمانده)	
مسقط	۳۰۰۰۰
شرجه	۲۵۰۰۰
برقه	؟
صحار	؟
(الحساده)	
منعمه (بحرین)	۲۵۰۰۰
حفوف	۲۵۰۰۰
کویت	۲۰۰۰۰
(نجدده)	
ریاض	۳۰۰۰۰
بریده	۲۵۰۰۰
حیل	۲۰۰۰۰

معارف وصنایع وتجارتی. — هرنه قدر، سائر اکثر ممالك اسلامیه‌ده اولدیغی کبی، جزیرة العربده دخی مدنیت اسلامیه‌نك پارلاق زمانلرنده‌کی معارف قالمامش ایسه‌ده، ینه بسبتون منقرض اولمیوب، ذاتاً لسانلری فصیح اولدیغندن، اوقویوب یازمق بیلنلری آزدر. حرمین شریفینده، صنعاده، زبیده، مسقطده وسائر بیوجك شهر وقصبه‌لرده متعدد مدرسه‌لر بولنوب، علوم آلیه ایله برابر فقه وحدیث وتفسیر علملری وهندسه وطب کبی بعض فنون تدریس اولنور. جزیرة العربده بحق علمادن عد اولنه‌جق ذواتك وحتی ادبا وشعرانك دخی ندرتی یوقدر. اکثر جوامع ومساجد شریفه‌یه مربوط صبیان مکتبلری بولنوب، ایچلرنده قرائت وکتابت واملا وحساب اوکرنیلیر، ومصحف شریف حفظ اولنور. اناث ایچون آیریجه صبیان مکتبلری اولوب، خواجه‌لری قادیندر. مکه ومدینه ایله یمن وعمانك بعض شهر وقصبه‌لرنده برقاچ کتبخانه واردر. مکهٔ مکرمه‌ده وصنعاده بر ولایت مطبعه‌سی اولوب، رسمی غزته وسالنامه باصلدیغی کبی، مکهٔ مکرمه‌ده کنده خیلی کتابلر دخی طبع اولنور.

جزیرة العرب اهالیسنك صنایعی پك جزئی اولوب، دیوارجیلق، سراجلق، ترزیلك کبی صنایع ضروریه‌دن بشقه یمنده قیوجیلق صنعتی خیلی منتشردر؛ وپاموقدن بز وشام قاشی طرزنده بر نوع آلاجه یاپیلیر. تجارت خیلی ایشلك اولوب، جده، حدیده، لحیه، بیت الفقیه وسائر بحر احمر اسکله‌لریله بحر هندیده وبصره کورفزنده‌کی متعدد اسکله‌لرده وعلی الخصوص عدن ومسقطده هندستانله، جزایر بحر محیطله وآوروپا وآمریقا ایله بیوك بر تعاطی اجرا اولندیغی کبی، براً ایرانه، عراقه، شامه وآناطولی‌یه ایشلین کاروانلر دخی بر چوق ذی قیمت اشیا نقل ایدرلر. اخراجاتی جزیرة العربك محصولی اولان خرما، قهوه، دری، آت، سناءمکی، ضمغ، چوید، اینجی، صدف، باغه، قنا وسائره

ایله آفریقا وهندستاندن جزیرةالعرب اسکله‌لرینه نقل اولنان فیل دیشی وقماش کبی شیلردن، وادخالاتی دخی اقمشهٔ مختلفه‌ایله دمیر، باقیر، شکر، صابون وسوسه متعلق معمولات مختلفه‌دن عبارتدر. عربلرك کرك تجارته وکرك کمیجیلکه استعداد مخصوصلری‌اولوب، شلوك تعبیر ایتدکلری بر طاقم کوچك کمیلرله هند وچین سواحلنه، جزایر بحر محیطه وزنکبار ومداغسقاره قدر سیر وسیاحت ایدرلر. دوه‌لر اوستنده دخی چوللری شق ایده‌رك یمن، عمان، حجاز، نجد، شام وعراق آره‌سنده تجارت بریه اجرا ایدرلر. جزیرةالعربده طریق اطلاقنه شایان یوللر اولمیوب، کاروانلر اکثریا چوللری شق ایدن وادیلری ویا بدویلرجه معلوم اولان ومرحله‌دن مرحله‌یه بولنان غایت درین قویولری تعقیب ایدرلر. بو یوللرك باشلیجه‌لری حجاج یوللری اولوب، جمله‌سی مکهٔ مکرمه‌یه تجمع ایدرلر. بناءً علیه مکهٔ مکرمه اسکیدن بری جزیرةالعربك مرکز حقیقیسیدر. بو یوللرك باشلیجه‌لری ٤ اولوب، برنجیسی شامدن مدینهٔ منوره طریقیله مکه‌یه کیدن یولدر، که عقبه جوارنده مصر طریقیله دخی برلشیر؛ ایکنجیسی بغداددن یمامه ایچندن کچه‌رك، مدینهٔ منوره‌ده شام طریقیله برلشن یولدر، که بصره وایران طریقلری دخی بوکا التحاق ایدر؛ اوچنجیسی بحریندن ریاضنه کیدن واورادن ایکی شعبه‌یه آیریله‌رق بری مدینهٔ منوره‌یه ودیکری مکهٔ مکرمه‌یه واصل اولان یولدر، که عمان طریقی دخی، دهنادن قورتلمق ایچون، حفوفه قدر ساحل بحره متوازیاً کیده‌رك، اوراده بوکا اولاشیر؛ دردنجیسی دخی یمن وحضرموت طریقیدرکه جبل سراتك اوستندن کچر.

احوال تاریخیه‌سی. — جزیرة العرب اوچ جهتندن صو ایله وبر جهتندن دخی چول ایله سائر اقطار عالمدن آیرلمش اولدیغندن، احوال تاریخیه‌سی بر چوق وقت آیری ومجهول قالوب، وقوعات تاریخیهٔ عمومیه‌یه قاریشمامش؛ ووقت وقت ظهور ایدن جهانکیرلرك هیچ بری جزیرةالعربك ایچنه کیرمکه طمع ایتمه‌مشدر.

جزیرةالعربك تاریخی قبل‌الاسلام وبعدالاسلام اوله‌رق ایکی‌یه تقسیم اولنه‌بیلیر. حقیقةً حضرت خاتم النبیین (صلعم) افندمزك بعثی جزیرة العربی ابتدای خلقتدن بری بولندیغی حال مجهولیت ومتروکیتدن چیقاروب، بتون انظار عالمی اوطرفه جلب ایتمش؛ وظهور اسلام ایله برابر قوم نجیب عربه جزیرة العربك صحاری وبوادیسی طار کلمکه باشلایوب، اووقت معلوم اولان ربع مسکونك نصفی بوقومك جولانکاهی اولمش، وبونلر طرفندن انوار معارف ومدنیتله تنویر ایدلمشدر. قبل‌الاسلام عرب قومی وعرب لسانی صرف جزیرةالعربه منحصر ایکن، بعدالاسلام بو قوم ولسان آسیانك غرب جنوبی قسمیله بتون آفریقای شمالی‌یه یاییله‌رق، الیوم بحر محیط آطلاسی سواحلنه‌دك منتشردر. بناءً علیه ظهور اسلام بحق جزیرةالعربك تاریخیچون پك مبهم بر خط فاصلدر.

جزیرةالعربك اك اسکی زمانلرده (عرب عاربه) ویا (عرب بائده) تسمیه اولنان بر طاقم اقواماه مسکون بولنمش اولدیغی معلوم اولوب، عرب عاربه باشلیجه عاد، ثمود، جرهم، عمالقه، جدیس، طسم، عبیل، امیم اقوامندن مرکب ایدی. بونلرك اك بیوك ومشهورلری عاد وثمود ایله عمالقه اولوب، جرهمك دخی، بنی اسماعیل ایله قاریشمقدن طولایی، اهمیت مخصوصه‌سی واردر. قوم عاد یمن وحضرموت جهتلرنده وبلکه جزیرةالعربك بتون قسم جنوبیسنده بولنوب، اولدقجه حضری ومدنی بر قوم ایدی. علی‌الخصوص مرمردن وجسیم طاشلردن ابنیهٔ عالیه انشاسنده مهارتلری مسلم اولوب، شداد کبی بعض حکمدارلری ابنیهٔ رصینه انشاسیله شهرت بولمشلردر. ثمود قومی ایسه جزیرةالعربك شمال غربی جهتنده یعنی حجاز ایله شام آره‌سنده واقع (حجر) خطه‌سنده ساکن ایدی. بونلرك باشلیجه شهرتی قیالرك ایچنده مصنع حجره‌لر ومسکنلر اویمقدن عبارت اولوب، بعض آثار باقیه‌لری بونلرك دخی اولدقجه حضریت ومدنیتده یاشامش اولدقلرینی کوستریور. ملوك طوائف زماننده اسکندریه‌ده ظهور ایدن یونان مورخین وجغرافیونندن بعضلرینك ثمود قومندن بحث ایتملری بو قومك اووقتلره قدر باقی اولدیغنی کوستریور. جرهم قومی حجازده، جدیس وطسم دخی یمامه ایله بحرین آره‌سنده ساکن ایدی. عمالقه قومی ایسه جزیرةالعربك قسم شمالیسنده بولنوب، بصره کورفزندن عقبه کورفزینه‌دك منتشر بولنیوردی؛

وبناءً علیه سریانیلر وعبرانیلرله سائر اقوام عربدن زیاده مناسباتده بولنوب، کتب بنی اسرائیلده ذکرلری چوق کچیور. امیم وعبیل دخی حجاز ایله نجد جهتنده ایدیلر.

عرب عاربه اقوامنك امم سامیه‌دن بولندقلرنده و،شمدیکی لسان عربیدن پك چوق فرقلی ایسه‌ده، هر حالده ینه السنهٔ سامیه‌دن معدود ولسان عربیٔ قدیم تسمیه اولنمغه شایان بر لسانله متکلم بولنمش اولدقلری مظنوندر؛ مع هذا شمدی‌یه قدر اقوام مذکوره‌نك متکلم بولنمش اولدقلری لساندن هیچ بر اثر کشف وحل اولنه‌مامشدر. اقوام مذکوره خیلی متمدن وزمانلرنده جزیرةالعرب اولدقجه معمور بولنمش ایسه‌ده، کندیلری عبدهٔ اوثاندن اولوب، کفر وشرك ایچنده یاشادقلرندن؛ قرآن کریمده مذکور اولدیغی اوزره، قوم عاده (هود) وقوم ثموده دخی (صالح) علیهما السلام بعث بیوریله‌رق، کندیلرینی ایمان وتوحیده دعوت ایتدکلری حالده، ایمانه کلمیوب، کفر وضلالده اصرار ایتدکلرندن، برر آفت سماییه ایله هلاك اولوب، معموره‌لری ویران اولمشیدی.

عرب عاربه‌نك هلاکندن صکره (عرب متعربه) اقوامی ظهور ایتمشدر،که توراتك روایتنه کوره بین العرب قحطان اسمیله معروف یقطن اسمنده بر شخصك وادیٔ فراتدن جزیرةالعربه هجرت ایتمسیله، بونك اولادندن منتشر اولمش؛ وبونلردن یمنده حکومت سورن (حمیری) لر وبنی کهلان ظهور ایدوب، بر روایتده جرهم قومی دخی بونلردن بولنمشدر. بر روایتده وبعض قرائنه کوره دخی عرب عاربه اقوامی امم سامیه‌دن اولمیوب، کوش بن حام نسلندن اولدقلری حالده، سام بن نوح (عم) نسلندن اولان قحطانك جزیرةالعربه دخولیله بونك نسلندن تشعب ایدن عرب متعربه امم سامیه زمره‌سنه داخل اولمشدر.

هر حالده جزیرةالعربك اك اسکی اهالیسی اولان عرب عاربه‌نك دخی فرات ودجله وادیلرندن اورالره نقل وهجرت ایتمش، وآثوریلر، کلدانیلر، عبرانیلر وفنیکه‌لیلر کبی امم سامیه ایله مناسبت وقرابت جنسیه‌لری بولنمش اوله‌جغی شبهه‌سز ایسه‌ده، بو قرابتك صورت ودرجه‌سنی تعیین ایتمك شمدیلك مشکلدر. عرب عاربه‌نك دوچار نکبت واضمحلال

اولمسی اوزرینه، ینه وادیٔ فراتدن قحطان ویا یقطن اسمنده بر شخصك تحت ریاستنده بولنان ویاخود بو اسمله تسمیه اولنان قوتلی وجماعتلی بر فرقه‌نك جزیرةالعربه دخول ایله، ملك وسلطنتی الده ایتمش اوله‌جغی آکلاشیلیور؛ زیرا بویله نقلیات قدیمه‌ده اکثریا بر قوم بر شخص صورتنده کوستردیکی معلومدر. اشبو قحطانیلرك قوم عادله اختلاطندن حمیریلر وسائر عرب عاربه بقیه‌سیله اختلاطلرندن دخی دیکر بر طاقم اقوام وقبائل ظهور ایتمش اوله‌جغی ملحوظدر. حمیریلرك صرف قوم عادك بقیه‌سندن عبارت اولملری دخی احتمالدر بعید دکلدر.

حمیریلر بیوك بر دولت تشکیل ایده‌رك، اصل محل سلطنتلری یمن خطه‌سی اولدیغی حالده، عمان وحجازه ووادیٔ فراته قدر توسیع ملك، وبر روایتده تا آفریقانك سواحل شمالیه‌سنه قدر اجرای فتوحات ایلمشلردی. هرنه قدر بعضاً چینه قدر توسیعلری ادعا اولنان فتوحاتده‌کی مبالغه ظاهر ایسه‌ده، هر حالده دولت حمیریه خیلی قوتلی بر دولت اولوب، بو دولتك زماننده جزیرةالعربك اوجهتی پك معمور ایدی. مرکزلری سبا ومأرب شهرلری اولوب، بر چوق شهر وقصبه‌لریله بعض جسیم صو سدلرینك وسائر ابنیه‌لرینك بعض آثاری الیوم مشهوددر. بونلرك زماننده حبشلیلرك یمنه وحجازه بر تجاوزلری وقوع بولمشدر. [«حمیریلر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حمیریلر یمنده حکومت سورمکده ایکن، وادیٔ فراتدن جزیرةالعربه بر ایکنجی ویا اوچنجی هجرت وقوع بولمشدر،که بوده حضرت اسماعیل (عم) ك حجازه هجرتیدر. نبی مشار الیه ایله جرهم قومنك اختلاط وامتزاجندن بعده (بنی عدنان) اسمنی آلان (عرب مستعربه) قومی ظهور ایتمشدر، که باشلیجه حجازه منحصر اولوب، مرکزلری مکه ایدی. بنی عدنان بر چوق قبائله منقسم اولوب، کندی رؤسالری طرفندن مستقلاً اداره اولنمقده ایکن، حمیریلر جزیرةالعربك هر طرفنه شعبه‌لر صاله‌رق، حجازده دخی بعضاً حکملری جاری اولوردی. ملوك طوائف زماننده وساسانیلر عهدنده انبار وحیره وتدمرده ظهور ایدن کوچك دولتلرك دخی دولت حمیریه‌نك شعبه‌لرندن اولدقلری مرویدر.

مرور زمانله حمیریلر ضعفه دوچار اولوب،

على الخصوص حبشيلرك تجاوزاتيله سطوتلرى متزلزل اولمش، وانبار وحيره حكومتلرى دخى ملوك فرسك تحت تابعيتنه كيروب، جزيرة العربك سائر طرفلرنده دخى بر طاقم كوچك حكومتلر، وشيخلرينه تابع قبيله‌لر قالمش اولديغى بر زمانده ايدى، كه حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمز رسالتله بعث بيوريله‌رق، خوارق عاده‌دن عد اولنه‌جق صورتده، بش اون سنه ظرفنده بتون جزيرة العرب خلقنى دين مبين اسلامه ادخال، وقوم نجيب عربى بر دائرهٔ اتحاده جمع بيورمشلردر. حضرت ابابكر صديق (رضنه) ك زمان خلافتى نكول وارتداد ايدن بعض قبائل عربك دائرهٔ اسلامه ارجاعى وبعض مدعيلرك تنكيلى ايله كچوب، نهايت حضرت عمر فاروق (رضنه) ك زمان خلافتنده بتون جزيرة العرب دائرهٔ اسلامه داخل اولمغله، دين مبين اسلامك جزيرة العربك خارجنده دخى نشر وتعميمنه تشميرساق غيرت بيوريله‌رق، آززمان ظرفنده شام، عراق، ايران ومصر دخى خلافت عظماى اسلاميه‌يه تابع اولمش؛ وحضرت عثمانك زماننده خلافت اسلاميه‌نك حدودى ماوراءالنهره وهند وچين حدودينه قدر توسيع اولنمشدى. بعده حضرت على (رضنه) ايله معاويه آره‌سنده ظهور ايدن مباينت اوزرينه بين الاسلام وقوع بولان محاربات داخليه آزمدت فتوحاتى دوچار تأخير ايتمش ايسه‌ده، خلافت امويلرده تقرر ايدنجه، ينه فتوحاته دوام اولنه‌رق، ياريم عصر كچمه‌دن آفريقانك قسم شماليسيله آوروپانك جنوب غربى قسمى دخى جزيرة العرب غضنفرلرينه رام اولمشيدى.

فتوحات اسلاميه ترقى وتوسع ايتدكجه، حجازدن يمندن، حضرموتدن، نجددن والحاصل جزيرة العربك هر طرفندن عربلر كروه كروه يكى فتح اولنان اقطاره هجرتله، دنيانك هر طرفنه طاغيله‌رق، دين اسلامله برابر عرب جنسيت ولسانى دخى نشر وتعميم ايتمشلردر. آنجق فتح اولنان ممالك هر نوع اسباب واستعداد معموريتجه جزيرة العربه فائق اولديغندن، وحضرت عثمان (رضنه) دن صكره مركز خلافت دخى مدينهٔ منوره‌دن كوفه‌يه، دمشق شامه وبعده بغداده نقل اولنه‌رق، مؤخراً تشكل ايدن دول اسلاميه‌نك دخى اكثرى جزيرة العربك خارجنده بولنمغله، جزيرة العرب يكيدن متروك و مهمل بر حالده قالوب، ذاتاً اكثر اهاليسى دخى اقطار سائرهٔ اسلاميه‌يه هجرت ايتمش اولدقلرندن، بو شبه جزيره ياريم عصر قدر انوار سطوت ومدنيتله لمعه پاش اولدقدن صكره، او انوار مدنيتك اك پارلاق زمانلرنده واولاد عربك اوج بالاى اقبالده بولندقلرى بر وقتلرده دخى، همان دائرهٔ مدنيتدن خارج بر حالده قالمشدى. مع هذا مكهٔ مكرمه‌ده قبله‌گاه اهل اسلام اولان كعبهٔ معظمه ومدينهٔ منوره‌ده دخى مرقد شريف حضرت فخر الرسل (صلعم) بولنمغله، بو ايكى مكان مبارك دائما معزز ومشرف اولوب، دنيانك هر طرفنده‌كى ملوك وامراى اسلاميه طرفندن اعمار وتزيينلرينه صرف همت اولنمش؛ وحرمين شريفين دائما منبع انوار علوم ومعارف بولنمشدر.

ظهور اسلام ايله برابر قرآن كريمك نازل اولديغى قريش يعنى عرب مستعربه لسانى بتون عربلرك لسان ادبى وتحريريسى اتخاذ اولنه‌رق، ذاتاً لغات سائره‌نك افصحى اولمغله، سائر لغتلر مرور زمانله ترك وفراموش اولنمشدر. يالكز حضرموتك بعض طاغلرنده اليوم بشقه بر لغت سويلنمكده‌در، كه عرب عاربه‌دن قوم عادك ويا عرب متعربه‌دن حِميرلرك سويلمش اولدقلرى لساندن قالمه اولمسى محتملدر. حميريلرك فنيكه‌ليلرك خطنه مشابه اولان خط مخصوصلريله محرر اوله‌رق يمنده طاشلره حكوك بولنان بعض يازيلرك حل وتفسيرينه چاليشلمقده‌در. بو يازيلرك محرر اولدقلرى حميرى لسانى شمديكى لسان عربيدن خيلى فرقلى اولوب، عبرانى ايله مشابهتى مرويدر.

حكومت امويه واوائل خلافت عباسيه زماننده حجاز خطه‌سى ابن زبيرك وبعده علويلرك مقاومتلرينه ميدان اولوب، بو صره‌ده بعض تخريباته اوغرامش؛ وجزيرة العربك اوته‌سنده بريسنده بعض موقت وكوچك حكومتلر ظهور ايتمش ايسه‌ده، هيچ برى بحق دولت دينلمكه كسب استحقاق ايده‌جك درجه‌يى بوله مامشدر. يالكز يمنده بعض كوچك دولتلر ظهور ايتمشدر، كه بونلردن دخى «يمن» ماده‌سنده بحث اولنه‌جقدر.

دولت عليهٔ عثمانيه‌نك ظهورنده جزيرة العرب بر طاقم كوچك حكومتلر وشيخلر واماملر آره‌سنده منقسم اولوب، حرمين محترمين مصرده‌كى ممالك

چراکسه‌یه تابع ایدی. ۹۲۳ تاریخنده یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری مصری فتح، واوراده‌کی خلیفهٔ عباسیدن اماناتی تسلم ایتدکده، حجاز بالطبع دولت علیهٔ عثمانیه‌نك ید تصرفنه کچمش؛ ومکهٔ مکرمه امارتی شرفایه احاله اولنه‌رق، حبش ویمنله برابر نجد وجیش بکلکی یاخود بکلر بکیلکی ویا ایالتی نامیله بر اداره آلتنه آلنمش؛ ومدینه محافظلغی ویانام دیکرله شیخ الحرم نبوی مأمورتی کاه جده والیسنه وکاه آیریجه بر مأموره احاله اولنه کلمشدر. بعده سلطان سلیم خان ثانی حضرتلری عهدنده بش دفعه صدارته کچمش اولان قوجه سنان پاشا عدنی وصنعا ایله یمنك اکثر طرفلرینی فتح ایتمش ایسه‌ده، ایچ طرفلری بعض ائمه ومشایخه احاله اولنه‌رق، یالکز سواحل حفظ واداره اولنمشدی. نهایت جنتمکان سلطان عبدالعزیز خان حضرتلرینك زمان سلطنتلرنده یمن خطه‌سی تماما فتح اولنه‌رق، آیریجه بر ولایت اتخاذ اولندیغی کبی، الحسا وبحرین جهتی دخی علاوهٔ ممالك عثمانیه ایدیله‌رك، نجد سنجاغی نامیله بغداد وبعده بصره ولایتنه الحاق اولنمشدر. قانونی سلطان سلیمان خان دورنده ودها صکره‌لری پورتکیزلیلر جزیرة العرب سواحلنده وعلی الخصوص عمان وبحرین جهتلرنده بعض قلاع وقصبات ضبط ایتمشلرسه‌ده، چوق وقت محافظه ایده‌مه‌مشلردی. مائهٔ سابقه اوائلنده وسلطان محمود خان عدلی زماننده نجدده عبدالوهاب اسمنده بر شخص ظهور ایدوب، قرآن کریمدن بشقه برشی طانیمامق، وقبوری وجنازه اوزرینه نماز قیلمغی وسائر سنن شریفه‌یی انکار ایتمك اوزره، یکی برمذهب ایجاد ایتمکله، حرمین شریفینه صارقندیلق ایتمکه باشلادیغندن، اشبو وهابیلرك تربیه وتنکیلی مصر والیسی بولنان محمد علی پاشا مرحومه احاله، وجده والیلکی اوغلی ابراهیم پاشایه تفویض اولنه‌رق، وهابیلر حرمیندن چقارلمش؛ ونجدده دخی دفعاتله مغلوب ایدیلوب، رؤساسی اتلاف اولنمش ایسه‌ده، نجدده وجزیرة العربك اکثر داخلی طرفلرنده ینه مذهب وهابی منتشر قالوب، الیوم ریاضده بر حکومت وهابیه واردر. عدن اسکله‌سی ۱۸۳۹ تاریخ میلادیسنده انکلتره طرفندن ضبط اولنه‌رق، ملحقاتی یمن وحضرموته طوغری کیتدکجه توسیع اولنقده‌در. مسقط اماملغنك صورت تشکلی ایله احوال حاضره‌سی

و حاضره‌سیچون دخی [«عمان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جزیرهٔ عمریه {[«جزیرهٔ ابن عمر» و «جزیره» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جزیرة کاوان {وجزیره کمران [«کاوان» و «کمران» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جزیرة مزغنای {(یاخود جزیرة بنی مزغنای) بعض کتب عربیه‌ده جزایر شهرینه ویریلن اسمدر. [«جزایر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جزیرة مصر {فسطاط مصر محله‌لرندن اولوب، فیضانی زماننده نیلدن احاطه اولندیغیچون بو اسمله تسمیه اولندیغی، وقاهره‌نك نزهتکاهلرندن اولوب، شعرانك بر چوق اوصافنه مستحق اولمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جزین {جبل لبنان متصرفلغنك بر قضاسی اولوب، ملحقاتی اولان (اقلیم التفاح) و (جبل الریحان) ناحیه‌لریله برابر ۱۰۶ قریه‌دن مرکبدر، و ۱۱۱۲۰ اهالیسی واردر. مرکزی اولان جزین قریه‌سی صیدانك ۲۰ کیلومتره شرقنده واقعدر.

جسالمیر {(Djessalmir) هندستانك راجپوتانه خطه‌سنده وبو خطه‌نك قسم غربیسنده همنامی اولان بر کوچك امارتك مرکزی بر شهر اولوب، جودپورك ۲۳۰ کیلومتره غرب شمالیسنده واقع و ۳۵۰۰۰ اهالی‌یی جامعدر. کوزل ومنتظم بر شهر اولوب، اطرافی باغ وباغچه‌لرله واراضیٔ مزروعه ایله محاطدر. سند وبلوجستاندن هنده کیدن کاروانك مراکزندندر. — جسالمیر امارتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۱۰۴۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۵۰۰۰ کشیدن عبارتدر. قسم اعظمی قومق وچول اولوب، قیشین هواسی پك صوغوق وبازین پك صیجاقدر.

جسر {«کوپری» دیمك اولوب، کتب فتوحده اضافتسز استعمال اولندقده، فرات نهری اوزرنده بولنمش ویاخود ابو عبید ثقفی طرفندن یاپلمش بر کوپری مراد اولنیور، که حضرت عمر بن

الخطاب (رضه) لك ابتدای عهد خلافتلرنده مشارالیه ابو عبید ثقفینك تحت قیادتنده بولنان بر سریه بو کوپرینك یاننده ایرانیلرله محاربه ایدوب، مغلوب وابوعبید ثقفی حضرتلری شهید اولمشدر. بو وقعهٔ مؤلمه (یوم الجسر) اسمیله مشهوردر.

جسر ارکنه { [«اوزون کوپری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جسر شغور { حلب ولایت وسنجاغنده وحلبك ١٣٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق عاصی نهری کنارنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهالیسی، ٢ جامع شریفی، ٥ مسجدی، ١ تکیه‌سی، ١ کلیساسی، رشدیه مکتبی، قعه‌سی و ١٤ کوزلی بیوك ومتین بر کوپریسی واردر. — جسر شغور قضاسی حلب ولایتنك منتهای جنوب غربیسنده وبیروت ولایتی حدودنده واقع اولوب، شرقاً ادلب وشمالاً انطاکیه قضالریله محدوددر. ملحقاتی اولان اردو ومضیق ناحیه‌لریله برابر ١٠١ قریه‌دن مرکب اولوب، یالکز اوچ بیکی خرستیان ونصوری مسلم اولمق اوزره، ٢٥١٢٥ اهالیسی واردر. اردو ناحیه‌سنك اهالیسی ترك ونصوری عربدر. اراضیسی خیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله زیتون، توتون، محمودیه کوکی ومیوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. طوت آغاجلری دخی چوق اولوب، خیلی ایپك قوزه‌سی چیقار. لازقیه سنجاغی حدودنده بعض اورمانلر واردر ناحیه‌سنده قروم معدنی بولنور. درون قضاده اسکی شهر وقصبه وقلعه خرابه‌لری چوق اولوب، بونلرك اك مشهوری مضیق قلعه‌سی نام محلده واقع (افامیا) شهر شهیرینك ویرانه‌لریدر. اهالئ قضا چوال وچادر ایله یاتاقلق طوقه‌لر ورنکلی بزلر نسج واعمال ایدرلر.

جسر مصطفی پاشا { [«مصطفی پاشا کوپریسی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جسرین { دمشق شام جوارنده بر قریه اولوب، بعض وقوعات تاریخیه‌یه مصدر اولمغله وبر چوق علما وادبانك مسقط رأسی بولنمغله شهرت بولمشدر.

جسوره { (Djessore) هندستانك بنكاله خطه‌سنده وکلکته‌نك ١٠٨ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق، کنك ایرماغینك داله‌سنی تشکیل ایدن قوللرینك بری اوزرنده واقع ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٨١٥٠ اهالیسی واردر. — ایالتی ٩٤٧٤ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، ٢٠٧٥٠٢١ اهالیسی واردر. اراضیسی آلچق وبطاقلق اولوب، واسع بر پرنج تارلەسندن عبارتدر.

جشیش { (کندی) صحابه‌دندر. — (جشیش دیلمی) دخی وقت سعادتده یمنده بولنوب، اسود عنسینك قتلنه یاردیم ایتمش؛ وبو خصوصده حضرت فخر کائنات (صلعم) ایله مکاتبه ایتمك شرفنه نائل اولمشدر.

جصاص { (احمد بن علی الرازی) مشاهیر فقهاء حنفیه‌دن وابو الحسن کرخینك شاکردانندن اولوب، بغدادده معلمك «مختصر»ینی تدریسیله مشغول بولنمش؛ و«احکام القرآن» و«الاصول فی الفقه» عنوانلریله ایکی کتاب معتبر تألیف ایتمشدر. ٣٠٥ تاریخنده طوغوب، ٣٧٠ ده وفات ایتمشدر.

جصین { مروك محله‌لرندن اولوب، مشاهیر علمادن (جصینی) لقبیله ملقب بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمش؛ ومقبره‌سنده صحابه‌دن بعض ذوات دفن اولنمشدر.

جعال { (یاخود جعیل بن سراقة الغفاری یاخود الضمری) صحابه‌دن وفقراء مسلمیندن اولوب، احد غزاسنده وسائر غزواتده معیت حضرت نبویده بولنمش، قریظه وقعه‌سنده بر کوزی سقطلنمش، وهجرت نبویه‌نك آلتنجی سنه‌سی بنی المصطلق اوزرینه سفر بیوردقلرنده، صاحب ترجه‌یی مدینهٔ منوره‌ده استخلاف بیومشلردی. کندیسندن وکندیسی حقنده بعض احادیث شریفه منقولدر.

جعبر { جزیره‌ده رقه ایله بالس آره‌سنده وفراتك ساحل یسارنده بر قلعه وقصبه اولوب، خرابه‌لری رقه‌نك ٥٠ کیلومتره غربنده واقعدر. اسم قدیمی (دوسیر) اولوب، بشنجی قرن هجری اواخرنده (بنی قشیر) دن جعبر اسمنده بر آدم طرفندن ضبط اولنمغله، بونك اسمیله شهرت

بولمشدر. ٤٩٩ تاریخنده سلطان جلال الدین ملکشاه طرفندن فتح اولنمشدی.

جعبری { (ابراهیم بن عمر) سکزنجی قرن هجری علماسندن اولوب، جعبرده طوغمش، و ٧٣٢ ده وفات ایتمشدر. واحدینك «اسباب النزول» کتابنی اختصار ایلمشدر.

جعد { علمای معتزله‌دن اولوب، ملوك امویه‌نك اخیری اولان مروان حمارك معلمی بولنمش، وبو مناسبتله حکمدار مومی الیه مروان جعدی دخی تسمیه اولنمشدر.

جعده { (بن هبیره) صحابه‌دن وحضرت علی المرتضی (رضه)نك همشیره‌سی هانی بنت ابی طالبك اولادندن اولوب، خلافت حضرت مرتضی عهدنده خراسان والیلکنه نصب بیورلمش؛ وبعده کوفه‌ده ساکن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایلمشدر. — (جعده بن خالد جشمی) (وجعده بن هانئ حضرمی) و (جعده بن هبیرة الاشجعی) دخی صحابه‌دندر. — صحابیاتدن وانصاردن بو اسمله ایکی خاتون دخی واردر.

جعده بنت الاشعث { (بن قیس الکندی) حضرت امام حسن (رضه)نك زوجاتندن اولوب، معاویه طرفندن اوغلی یزیده تنکیح اولنمق وعدیله اغفال اولنه‌رق، وکندیسنه ویریلن زهری طعامنه قویه‌رق، حضرت امامی شهید ایلمشدر.

جعرانه { مکهٔ مکرمه ایله طائف آره‌سنده بر صو اولوب، حضرت فخر الرسل (صلعم) افندمز حنین غزاسندن عودتلرنده اورایه نازل اولمش، وبر مسجد بنا بیورمش ایدیلر.

جعشم { (بن خلیبة الصدفی الحرمی) صحابه‌دن اولوب، تحت شجره‌ده حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه بیعت ایتمش؛ وجانب حضرت نبویدن کندیسنه کندی مبارك کوملك ونعلینی اکسا بیوریله‌رق، مبارك صاچندن دخی برقاچ تل ویرلمشدی. آمنه بنت طلیق بن سفیانی تزوج ایتمشیدی. بر روایتده اهل رده وقعه‌سنده شریك بن مالك طرفندن قتل اولنمش؛ وبر روایتده دخی فتح مصرده دخی بر حیات وحاضر بولنمشدر.

جعفر { خلفای عباسیه‌دن اوچ ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی (متوکل علی الله)، ایکنجیسی (مقتدر بالله)، اوچنجیسی ده (راشد بالله) مخلصلریله مشهوردرلر. [اشبو مخلصلره مراجعت.]

جعفر افندی زاده { [«صنع الله افندی» ماده‌سنه مراجعت.]

جعفر برمکی { خلافت عباسیه اوائلنده مسند وزارتی احراز ایدن مشهور برامکه‌نك اشهری اولوب، (یحیی بن خالد بن برمك)ك اوغلیدر، وکنیه‌سی ابوالفضلدر. پدری طرفندن امام یوسف حضرتلرینك ید تدریس وتربیه‌سنه تسلیم اولنه‌رق، فقهده وسائر علوم وفنونده ید طولی قزانمش اولدیغی کبی، ادبیات و فصاحت وبلاغتده دخی عصرینك فریدی ایدی. بیوك پدری خالد بن برمکی خلفای عباسیه‌نك برنجیسی اولان ابوالعباس سفاحك وزیری اولوب، اسلامده برنجی وزیر بولنمش اولدیغی کبی، پدری دخی هارون الرشیدك وزیری ایدی. ١٦٦ تاریخ هجریسنده پدری یرینه وزارته تعیین اولنه‌رق، متانت رأی وعذوبت لسانی حسبیله خلیفه‌نك بر درجه‌ده توجه ومحبتنی قزانمشیدی، که عرض وانها ایتدیکی شیلرك هیچ بری رد اولنمازدی. مال وثروتی پك چوق اولوب، شعرایه وعلی العموم ارباب احتیاجه ایتدیکی احسانلر اینانیله‌میه‌جق درجه‌ده ایدی. پك بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمش اولدیغی حالده، مؤخراً وزارتی کندی اختیاریله برادری فضله ترك ایتمش ایسه‌ده، خلیفه‌نك عندنده مقام واعتباری ینه باقی اولوب، حتی هارون الرشید، بر طرفدن صاحب ترجمه‌دن وبر طرفدن دخی زیاده‌سیله سودیکی همشیره‌سی عباسه‌دن آیریله‌مدیغچون، ایکیسنی بردن مجلسنه جمع ایتمك اوزره، همشیره‌سنی رسماً جعفره تنکیح ایتمش ایسه‌ده، یالکز کندی حضورنده کوریشوب بینلرنده مقارنت وقوع بولمامسنی شرط قویمش اولدیغی حالده، جعفر ایله عباسه ایکیسی دخی کنج وکوزل اولوب، بینلرنده معاشقه حصولی طبیعی اولمغله، خلیفه‌دن کیزلی واقع اولان ملاقاتلرندن برچوجق طوغدیغی هارون الرشیدك مسموعی اولنجه، انباره کیدوب، اورادن برمکیلرك توقیف اولنمسنی، وبعده جمله‌سنك اعدامنی امر ایلمش؛ وبو وجهله جعفر برمکی ١٨٧ تاریخنده، ٣٨ یاشنده

اولدیغی حالده، پدری یحیی، برادری فضل وسائر افراد خاندانیله برابر قتل اولنه‌رق، سری مقطوعی بر قاچ کون بغداد کوپریسنده معلق قالمشیدی. کندیسندن انعام واحسان کورمش اولان شعرا مدحنده مبالغه ایتمش اولدقلری کبی، مرثیه سویله‌مه‌ده دخی مسابقته کیریشیرجه‌سنه تهالك کوستردکلرندن، هارون الرشیدك برامکه حقنده مرثیه سویلینلری اعدامله تهدیده مجبور اولمشدی. هله جعفر برمکی حقنده سویلنیلن مدحیه و مرثیه‌لر بر یره جمع اولنسه، بر قاچ جلد تشکیل ایدر. کندیسنك درجهٔ فصاحتنه ولاتك برینه یازمش اولدیغی شو مختصر ومعنیدار مکتوبی شاهدر: «قد کثر شاکوك، وقل شاکروك، فاما اعتدلت، واما اعتزلت.»

جعفر بك { قپودان دریا مسندینه نائل اولان امرای دولت علیه‌دن اولوب، سلطان بایزید خان ثانینك اواخر سلطنتنده و ۹۱۷ تاریخنده هرسك زاده احمد پاشادن صکره قپودان دریا اولمش؛ ویاوز سلطان سلیم خان طرفندن ابقا اولنه‌رق، ۹۲۶ تاریخنده‌دك ۹ سنه بو مقامده قالدقدن صکره، واقع اولان مظالمی سببیله، قانونی سلطان سلیمان خانك جلوسنی متعاقب اعدام اولنمشدر.

جعفر بن ابی جعفر المنصور { خلفای عباسیه‌نك ایکنجیسی اولان ابو جعفر منصورك اوغلی اولوب، کندیسی خلافت سورمه‌رك، ۱۸۶ تاریخنده وفات ایدن کریمه‌سی مشهوره (زبیده) هارون الرشیدك زوجه‌سی ایدی.

جعفر بن ابی الحکم { صحابه‌دن اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر.

جعفر بن ابی سفیان { (ابن حارث بن عبدالمطلب بن هاشم) بر روایتده صحابه‌دن اولوب، حنین وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛ وبر روایتده دخی تابعیندن اولوب، حنین وقعه‌سنده پدری ابو سفیان حاضر بولنمشدر. هر حالده کندیسی فخر کائنات (صلعم) افندمزك عم زاده‌سی اولوب، والده‌سی حضرت علی (رضه) نك همشیره‌سی جمانه بنت ابی طالبدر. معاویه‌نك اواسط عهد حکومتنده وفات ایتمشدر.

جعفر بن ابی طالب { [«جعفر طیار» ماده‌سنه مراجعت]

جعفر بن الزبیر { عشرهٔ مبشره‌دن حضرت زبیر (رضه) نك اوغلی اولوب، بر روایتده صحابه‌دن وبر روایتده تابعیندندر. مدینهٔ منوره‌ده نسلی وار ایدی.

جعفر بن طفیل { یدنجی قرن هجری ادباسندن اولوب. (حی ابن یقظان) حکایهٔ مشهوره‌سنك محرریدر.

جعفر بن عقیل { حضرت علی (رضه) نك برادری عقیلك اوغلی اولوب، حضرت امام حسین (رضه) ك رفاقتنده کربلا وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

جعفر بن علبه { مشاهیر شعرای عربدن اولوب، دولت امویه‌نك اواخریله خلافت عباسیه‌نك اوائلنده یاشامش؛ وهر ایکی دولتك ملوك وامراسنی مدح ایتمشدر. اشعاری لطیف وقصائد وغزلیاتی مقبولدر. عشیرتله مألوف اولوب، قادینلرله مشاعره وملاطفه ایتمکه دخی میال بولندیغندن، بنی اسد طرفندن قتل اولنمشدر. بر کون سرخوش بولنوب، حبس اولندقده سویلمش اولدیغی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

لقد زعموا انی سکرت وربما
یکون الفتی سکران وهو حلیم
لعمرك ما بالسکر عار علی الفتی
ولکن عار ان یقال لئیم

جعفر بن علی { حضرت علی (رضه) نك اولادندن اولوب، کربلا وقعهٔ مؤلمه‌سنده برادر اکرمی حضرت امام حسین (رضه) نك معیتنده جانسپارانه حرب ایده‌رك، شهید اولمشدر.

جعفر بن فلاح الکنانی { ملوك فاطمیه‌دن معز لدین اللهك امراسندن اولوب، مشارالیه طرفندن مصرك فتحنه مأمور اولان قائد جوهره ترفیق اولنمش؛ ومصرك فتحندن صکره جوهر طرفندن شامه کوندریله‌رك، ۳۵۸ ده رمله‌یی و ۳۵۹ ده دمشقی ضبط ایله، بر سنه حکومت ایتدکدن صکره، حسن بن احمد قرمطی طرفندن مغلوب اولوب، محاربه‌ده قتل اولنمشدر.

جعفر بن محمد [«جعفر صادق» و «ابو معشر» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جعفر بن محمد الحسینی (خراسان علماسندن اولوب، آل تیموردن بایسنقر بهادر نامنه «منتخب التواریخ» عنوانیله لسان فارسیده بر تاریخ یازمشدر، که خلقت بشردن شاهرخك زماننه‌دك اولان وقوعاتی حاوی اولوب، پك مقبول ومعتبر بر اثردر. بو کتابی ٨٢٠ تاریخنده یازمشدر.

جعفر بن موسی الهادی (خلفای عباسیه‌نك دردنجیسی اولان هادینك اوغلی اولوب، هادی برادری هارون الرشیدی ولی عهدلکدن اخراجله کندیسنی ولی عهد اتخاذ ایتمکه چالیشمقده، واکثر امرایی اوغلنه بیعت ایتمکه اجبار ایلمکده ایکن، وفات ایدوب، هارون الرشید تخت خلافته جلوس ایتمش؛ وجعفر حقنده هیچ بر وجهله شدت وسوء معامله کوسترمیوب، بالآخره کریمه‌سی (ام محمد) ی دخی کندیسنه تزویجله داماد ایتمشیدی.

جعفر بیکدلی (بیکدل اویماغی امراسندن بر شاعر اولوب، وزیر محمد مؤمن خانك برادری ایدی. شو بیت جمله اشعارندندر:

هر شکاف خرابهٔ دهنی است
که بمعمورهٔ جهان خندد

جعفر پاشا (سلطان سلیم خان ثانینك خدمتنده بولنمش اولان خادم غضنفرك برادری اولوب، عن اصل مجارلی اولدیغی حالده، کوچك ایکن برادریله برابر استانبوله کتیرلمش، وحرم همایونده تربیه اولنمشیدی. سلطان مرادخان ثالث زماننده واقع ایران سفرنده پك چوق خدمتی کوریلوب، اوزدمیر عثمان پاشا طرفندن داغستان قائممقاملغنه نصب اولنمش؛ وبعده تبریز محافظی اولوب، ایرانیلر طرفندن محاصره اولندیغی حالده، طقوز آی مردانه مقاومتله، موقعی محافظه، وسردار تعیین اولنان فرهاد پاشانك معیتنده دخی خیلی یرارلق ابراز ایلمشدی.

جعفر پاشا (سلطان احمد خان اول دورنده قپودان پاشالق مسندینه نائل اولان عثمانلی بحریونندن اولوب، مشهور قلیج علی پاشانك اك کزیده رفقاسندن ایدی. ١٠١٥ تاریخنده قپودان پاشا اولوب، بر سنه بو مسندده قالمش؛ ودونتما ایله اسکندریه‌یه سفر ایده‌رك، مصر خزینه‌سنی کتیردکدن صکره، آوارین قلعه‌سی محافظه‌سنه مأمور اولمش ایدی. بعده عزل اولنه‌رق، اقبال واعتباردن دوشمکله، اواخر احوالی مجهولدر.

جعفر پاشا (سلطان احمد خان اول دوری وزراسندن اولوب، سرای همایونده تربیه اولنمش؛ ومیراخور ثانی واول اولدقدن صکره، حبش میرمیرانلغنه، و ١٠١٦ ده رتبهٔ وزارتله یمن والیلکنه نصب اولنمش؛ و ٩ سنه خطهٔ یمانیه‌یی اداره وبر طاقم اصلاحات اجرا ایتدکدن صکره، درسعادته جلب اولنه‌رق، ١٠٢٧ ده مصر والیلکنه نصب اولنمش، و ٩ آیدن صکره عزل اولنمشیدی. بقیهٔ احوالی معلوم اوله‌مدی.

جعفر پاشا (دولت علیه‌نك قپودان پاشالرندن اولوب، سلطان مراد خان رابع دورنده و ١٠٤١ تاریخنده بوستانجی باشی ایکن، مسند قپودانی‌یه تعیین اولنه‌رق، ١٣ آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، آق دکیزه‌کی عدم موفقیتی اوزرینه عزل، ودیمتوقه‌یه نفی اولنه‌رق، اوراده قتل اولنمشدر.

جعفر پاشا (روم ایلی بکلر بکیسی اولوب، عهد سلطان احمد خان ثانیده نیشدن بلغراده قدر اولان طریقی خیدودلردن تطهیر وتأمین ایتمکه ویول اوزرنده بولنان اورمانلری آچمغه مأمور اولمش؛ وسلطان مصطفی خان ثانی دورنده، پك مسن اولدیغی حالده، مجارستانده آلمانیا ایمپراطوریتك سرداری پرنس اوجنله اولنان محاربه‌ده شهید اولمشدر.

جعفر پاشا (سلطان مصطفی خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب، ١١٨٤ تاریخنده بو مسنده نصب؛ وبنه اوسنه عزل ایله، ردوس محافظلغنه نصب اولنه‌رق، بودرومده وفات ایتمشدر.

جعفر چلبی (مشاهیر شعرا وخطاطین عثمانیه‌دن اولوب، تاجی زاده دیمکله دخی مشهوردر. برادری سعدی چلبی دخی شعر وخطده بینظیر اولدیغی کبی، پدرلری تاجی دخی شعرادندر. محمود پاشا مدرسه سنده مدرس ایکن،

یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینك نظر التفاتنه مظهر اولمغله، نشانجیلق خدمتنه تعیین اولنمش؛ ومصاحبت حضرت پادشاهی‌یه نائل اوله‌رق، ندمای حضره‌سنه کچمشیدی. پادشاه مشار الیه صاحب ترجمه‌نك عقل ودرایت وعلم وفضیلتنی تقدیر بیوره‌رق، کندیسنی حضر وسفرده مجلس همایوننده‌ن آیرمازلر ایکن، بعده آماسیه‌ده یکیچری طائفه‌سنی تحریك ایتدیکنه دائر خصماسی طرفندن کندیسنه اولنان افترا اوزرینه قتل اولنمش؛ وسویلمش اولدیغی بر بیتی مقتضاسنجه قانیله ملمع اوله‌رق سلطان سلیم جامع شریفی یاننده کندی بنا کرده‌سی اولان (نشانجی) مسجدی حولیسنده دفن اولنمشدر. اوبیت شو در:

بن شهید تیغ عشق اولدقده راه یارده
یومه‌دن دفن ایلکز تندن غباری کتمه‌رن

نثری دخی شعرینه ماند اولوب، فارسی شعر وانشاسی‌ده پك کوزلدر. «هوسنامه» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. سلطان سلیم مشار الیهك جلوسی حقنده سویلمش اولدیغی بر قصیدهٔ فارسیه‌سنك مطلعی شودر:

جان آفرین که برکف مانقد خان نهاذ
بهر نثار مقدم شاه جهان نهاد

جعفر خان { هندستانده عالمکیر شاه زماننده بنکاله والیسی اولوب، (مرشدقلی خان) اسمیله دخی معروفدر. (مرشدآباد) شهرینی تأسیس ومرکز اتخاذ ایده‌رك، نیم مستقل بر حکومت تشکیل ایتمش؛ و ۱۱۳۸ تاریخ هجریسنده وفات ایدوب، نسلندن ۱٤ کشی ارثاً وبربرینی متعاقب بنکاله‌ده حکومت سورمشلردر.

جعفر خان { دولت صفویه‌نك انقراضندن واقغانیلرك دفعندن صکره ایرانده بر آز وقت حکومت سورن (زند) دولتی حکمدارلرندن اولوب، صادق خانك اوغلیدر. صادق خانی قتل ایتمش اولان یکنی علی مراد خانك وفاتنده و ۱۱۹۹ تاریخ هجریسنده صاحب ترجمه تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، یالکز فارس وکرمان خطه‌لری انده قالوب، ایرانك سائر طرفلری قجار دولتنك مؤسسی اولان آقا محمدك ید ضبطنه کچمشیدی. جعفر خان ٤ سنه حکومتدن صکره ۱۲۰۳ ده مسموماً وفات ایدوب، اوغلی (لطف علی خان) امراسندن حاجی ابراهیمك همت ودرایتیله بر مدت آقا محمدله اوغراشه بیلمش ایسه‌ده، نهایت مغلوب وفراره مجبور اولمش؛ ومتعاقباً طوتیلوب، دشمننه تسلیم اولنمغله، قتل اولنه‌رق، بونکله زند دولتی ختام بولمشدر.

جعفر رازی { (خواجه —) ایران شعراسندن شعر وانشاده ماهر وطب وسائر فنوندن دخی بهره دار ایدی. شو قطعه اونکدر:

ای چرخ تراغبار بامن تاکی
آزار دلم بکام دشمن تاکی
زین مرتبهٔ بلند شرمت نامذا
باهیچو منی ستیز کردن تاکی

جعفر زتلی { (میر—) هندستانك متأخرین شعراسندن اولوب، عظیم شاه بن عالمکیرك خدمتنده بولنمش؛ وهجوه میال اولدیغندن، فرخ سیرك جلوسنده سویلمش اولدیغی بر هجویه‌سی اوزرینه، ۱۲۲۵ ده قتل اولنمشدر. فارسی واردو لسانلرنده اشعاری وبرده «شهنامه» سی واردر.

جعفر ساوجی { ایران شعراسندن اولوب، ساوه‌لیدر. شو بیت اونکدر:

سیلاب کریه ام همه خاکستر آورد
کویاکه سوخت هجر تو دردیده خوابرا

جعفر صادق { (امام — بن محمد باقر بن زین العابدین بن حسین بن علی بن ابی طالب) ائمهٔ اثنا عشرك آلتنجیسی اولوب، والده‌سی (ام فروه) قاسم بن محمد بن ابی بکر الصدیق (رضه) لك کریمه‌سی ایدی. حضرت امام جعفر (رضه) ۸۳ تاریخ هجریسنده مدینهٔ منوره‌ده طوغوب، حضرت امام محمد باقر (رضه) لك اکبر اولادی ایدی. پدرندن تحصیل ایدوب، علم وفضلده زمانك فریدی ایدی. امام اعظم ابو حنیفه حضرتلری حضرت امام جعفر صادقك حلقهٔ تدریس وافاده‌سنه دوام ایده‌رك، اول کان معارف ظاهریه وباطنیه‌دن استفاده ایلمشدر. جفر وکیمیا وسائر علومده دخی معلوماتی اولوب، فن کیمیانك موجدی عد اولنان (جابر) دخی حضرت امامك جملهٔ شاکردانندن بولنمشدر. زهد وتقوا وقناعت وحسن اخلاقده دخی بی‌نظیر اولوب، صدقی حسبیله صادق تسمیه اولنمشدر. خلفای عباسیه‌نك ایکنجیسی اولان ابو جعفر منصور حضرت امامی هروقت کمال تعظیم وتکریمله صحبتنه دعوت ایده‌رك،

رأیندن واخطارات ونصایحندن استفاده ایدردی. روایته کوره ابو مسلم خراسانی امویلره قارشی رفع لوای قیام ایتدکده، ابتدا خلافتی امام جعفر صادقه تکلیف ایلمش ایسه‌ده، حضرت امام قبول ایتمیوب، حتی ابو مسلمك مکتوبلرینی دخی یاقمشیدی. یدی ارکك واوچ قیز اولادی اولوب، امامتده بیوك اوغلی اسماعیل وارث اوله‌جق ایکن، پدرینك حیاتنده وقوع وفاتی حسبیله، ایکنجی اوغلی موسی کاظم حضرتلری یدنجی امام اولمشدر. بر فرقه امامتی ینه اسماعیلده واولادنده طانیوب، اسماعیلیه نامیله آیرلمشلردر. امام جعفر صادق ۱۴۸ تاریخنده، ۶۵ یاشنده اولدیغی حالده، مدینهٔ منوره‌ده ارتحال ایدوب، پدریله جدینك قبرلری جوارنده دفن اولنمشدر. شیعیلر مذهبده دخی صاحب ترجیحی امام طانیوب، کندی مذهبلرینه مذهب جعفری نامنی ویررلر.

جعفر طهرانی { (میر محمد) ایران شعرا وعلماسندن اولوب، دولت صفویه‌نك اواخر دورنده طهرانده تدریس وافاده ایله مشغول ایکن، طرف شاهیدن وقوع بولان دعوت اوزرینه، اصفهانه کیتمش؛ واصفهان فتنه‌سی ظهورنده مشهد مقدسه کیده‌رك، اوراده وفات ایتمکله، جوار امام موسی رضا (رضه) ده دفن اولنمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ازپستی بخت ازرسد دست بجائی
نومید نیم دامن آن زلف درازست

جعفر طیار { (ابو عبدالله — بن ابی طالب) صحابهٔ کبارمدن اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك عم زاده‌سی وحضرت علی (رضه) نك برادریدر. حضرت عقیلدن اون یاش کوچك وحضرت علیدن اون یاش بیوك اولوب، حضرت نبی ذیشانه ایمان کتیرنلرك اوتوز ایکنجیسیدر. بعد الاسلام جور قریشدن رها یاب اولمق اوزره، سائر صحابه ایله برابر حبشه هجرت وخیبرك فتحی کونی عودت بیورمشیدی. حتی حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك «خیبرك فتحنه‌می یوقسه جعفرك قدومنه‌می سوینه‌یم» بیورمش اولدقلری مشهوردر. حضرت جعفر (رضه) جانب حضرت نبویدن اوچ بیك کشیلك بر سریه ایله روملره قارشی شامه اعزام بیورلغله، (مؤته) موقعنده عسکر رومه تلاقی ایدوب، واقع اولان محاربه‌ده سنجاقدار بولنان (زید بن حارثه) شهید اولنجه، حضرت جعفر سنجاغی یدینه آله‌رق، دشمنلرك اوزرینه غضنفرانه هجوم ایتمکله، صاغ الی کسلنجه سنجاغی صول الیله، وصول الی دخی کسلدکده، دیشیله طوته‌رق، نهایت شهید اولدقده، مبارك بدنك یالکز مکشوف اولان یرلرنده یتمشدن زیاده قلیج واوق یاره‌سی کورلمشدر. بو خبر مؤلم حضرت فخر کائنات افندمزه واصل اولدقده، زیاده‌سیله محزون اولمشلر، ومدینهٔ منوره‌ده عمومی بر ماتم حاصل اولمش ایسه‌ده، بعده حضرت جعفره کسیلان ایکی الی یرینه من طرف الله ایکی قناد احسان اولنه‌رق، جنتده طیران ایلدیکی وحی اولنمغله، حضرت رسول الله (صلعم) شهید مشار الیهك اولادینه «یا ابن ذی الجناحین» خطاب بیوره‌رق، کیفیتی تبشیر بیورمش؛ وبو مناسبتله حضرت جعفر (طیار) اسمیله شهرت بولمشدر. شهادتنده ۴۱ یاشنده اولدقلری مرویدر. خلقاً وخلقاً حضرت نبی ذی شان (صلعم) افندمزه زیاده‌سیله مشابه اولوب، بو بابده وسائر فضائلی حقنده بر قاچ حدیث شریف وارد اولمشدر. محمد، عون وعبدالله اسمیله اوچ اوغلی اولوب، بونلردن عبدالله حضرت علی ایله حضرت فاطمه (رضها) نك کریمه‌سی حضرت زینبی تزوج ایتمشدی.

جعفر قزوینی { ایران شعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله، سلیمان شاهك نزدنده قدر ومنزلتی برتر اوله‌رق، (آصف خان) عنوانی احراز ایتمش، وبعده وطننه عودت ایلمش ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

با باد صبا بوی کسی هست که یعقوب
چشمی که ندارد بره قافله دارد

جعفرك { (ابو جعفر احمد بن علی بیهقی) آلتنجی قرن هجری ادباسندن اولوب، «تاج المصادر» عنوانلی اثر مشهورك مؤلفیدر. ۵۴۴ ده وفات ایتمشدر.

جعفری { سابق الترجمه جعفر چلبینك اوغلی اولوب، اسمی (بالی) در. حسن وملاحتیله مشهور اولوب، عشرته وآفیون وبرشه ابتلاسی جهتیله، برشی یکرمی یدی درهمه قدر چیقارمش، وبوندن مسموماً وفات ایتمشدر. ابن کمال پاشانك معاصریدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دیرلکمدن اولمك ای سیمین بدن یکدر بکا
جامهٔ زربفت ودیبادن کفن یکدر بکا

جعفری { (میر محمد جعفر) ایران شعراسندن وتبریز ساداتندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نکرد یاد من از ناز ومن بدین خودرا
دهم فریب که بر قاصد اعتماد نکرد

جعفری { بوده ایران شعراسندن اولوب، عن اصل ساوه‌لی اولدیغی حالده، تبریزده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

حرف دشمن مشنو تیغ مکش دوست مکش
ظلم از حد مبر امروز که فردائی هست

جعفری { بو دخی ایران شعراسندن ومشهد مقدس ساداتندن اولوب، اصفهانده تحصیل علم ایتمشدر. شو بیت اشعارندندر:

اکر بروز قیامت کشید وصل چه شد
وصال یار بدین انتظاری ارزد

جعفری { سامرا قربنده خلفای عباسیه‌دن جعفر المتوکل علی الله طرفندن بنا اولنمش بر قصبه ایدی. خلیفهٔ مشار الیه اوراده ابتدا کندینه مخصوص غایت بیوك ومزین بر سرای یاپدیروب، دجله‌دن (جبیهٔ دجله) اسمیله بر قنال دخی آچتیمش؛ وبعده اطرافنده سوقاقلری ترسیم ایتدیرمکله، اکابر دولت وسائر خلق اورایی یاپدیره‌رق، آز وقت ظرفنده بیوك بر قصبه اولمش ایسه‌ده، پك آز وقت معمور قالوب، متوکلك اوراده قتلی اوزرینه ترك اولنه‌رق، خراب اولمشدر. ٢٤٥ ده تأسیس اولنه‌رق سرایك بناسنه ایکی ملیون دینار صرف اولندیغی مرویدر، که اووقت بر دینار یکرمی بش درهم ایتدیکنه نظراً، تقریباً ایکی ملیون لیرا دیمکدر.

جعفریه { جعفر برمکیه منسوب اولمق اوزره، بغدادك جانب شرقیسنده بیوك بر محله ایدی.

جعفی { (مخلاف —) یمنده وصنعادن ٤٢ فرسخلق مسافه‌ده بر قصبه اولوب، (جعفی بن سعد العشیره) یه منسوب بر قبیله‌نك مرکزی ایدی.

جعیل { [« جعال » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جغاله زاده { (سنان پاشا) مسند صدارتی احراز ایتمش وزرای سلطنت عثمانیه‌دن اولوب، افرنجی الاصلدر. پدری جغاله ودها طوغریسی سیقاله (Cicala) جنویز جمهوریتنك

اك بیوك قپودانلرندن اولدیغی حالده، عهد سلطان سلیمان خانیده سائر برچوق قپودانلرله برابر قپودان دریا پیاله پاشا طرفندن اسیر ایدیله‌رك، درسعادته کتیرلمش، واوغلی (اسکیپیون) برابرنده بولنمغله، سرای همایونه آلنه‌رق، (سنان) تسمیه، ودین اسلام اوزره تربیه اولنمشدر. جغاله زاده سنان پاشا سرای همایونده سلحدار اولدقدن صکره، یکیچری آغالغیله طیشاری چیقوب، سلطان سلیم خان ثانی وسلطان مراد خان ثالث زمانلرنده ارضروم، بغداد، وان وسائر ایالتلر والیلکلرنده بولنمش؛ و ٩٩٨ ده اولوج حسن پاشادن صکره قپودان پاشا اولوب، اینه بحتی بسفرینه کیتمش؛ وشرق سفرلرنده خدمتی کورلمکله، رتبهٔ وزارتله تلطیف اولنمش ایدی. بعده ظهور ایدن بر قاریشیقلغه مدخلی اولمق تهمتیله بر مدت قونیه‌یه نفی اولنمش؛ وسلطان محمد خان ثالث زماننده مجارستانده وقوع بولان اکری فتوحاتنه سبب مستقل اولدیغنه دائر شیخ الاسلام خواجه سعدالدین افندی طرفندن وقوع بولان توصیه اوزرینه، ١٠٠٥ تاریخنده مسند صدارته نصب اولنمش ایسه‌ده، قرق کون صکره عزل اولنه‌رق، ١٠٠٦ ده ثانیاً قپودان پاشا اولوب، بو دفعه دخی درت سنه بو مقامده قالمش؛ و ١٠١٠ ده عزل اولنه‌رق، ١٠١٢ ده سردارلقله ایران سفرینه مأمور اولوب، ایکی سنه ایرانیلرله اوغراشمش ایسه‌ده، بو دفعه موفق اولمقسزین مغلوباً دیاربکره عودت ایتمش؛ وبو عدم موفقیتك ویردیکی کدرله سلطان احمد خان اولك جلوسی متعاقب ١٠١٤ ده دیار بکرده وفات ایتمشدر. استانبولده (جغاله اوغلی) دینمکله مشهور جامی اولوب، بو اسم محله‌یه دخی تعمیم اولنمشدر.

جفار { بجدده بر محل اولوب، ایام العربدن (یوم الجفار) اسمیله معروف بر وقعه‌نك محل جریانی اولمغله مشهوردر. — صحرای تیهك قسم شمالیسنده دخی بو اسمله بر ناحیه اولوب، عریش قصبه‌سی ده بو جفاردن معدوددر. خرما آغاجلری چوق اولوب، فراعنه زماننده پك معمور بولنمش اولدیغی مرویدر.

جفانی { بو مخلصله سلطان بایزید خان ثانی وسلطان سلیم خان قدیم زمانلرنده عثمانلی شعراسندن ایکی ذات بولنوب، برنی استانبول

قاضیسی سعدی چلبینك نائب وكاتبی ایدی. تذكره‌لرده‌كی شعرلرنده شایان نقل برشی كوریله‌مه‌مشدر. — ایران شعراسندن دخی بو مخلصله متخلص بری اولوب، ٩٠١ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

نه محرمی كه بكویم بیسار حال مرا
نه همدمی كه زخاطر برد ملال مرا

جفرسون (Geferson) آمریقای شمالیده‌كی ممالك مجتمعه رؤسای جمهورندن اولوب، ١٨٠١ و ١٨٠٥ ده ایكی دفعه رئیس انتخاب اولنمش؛ وذهبا اول ممالك مذكوره‌نك استقلالنه چالیشمش ایدی. عالم ومتفنن برذات اولوب، امور سیاسیه ومالیه وفلسفیه‌یه دائر برقاچ كتاب یازمش، وكندی تأسیس كرده‌سی اولان بردار الفنونك ترقیاتنه چوق چالیشمشدر. ١٧٤٣ ده ویرجینیاده طوغوب، ١٨٢٦ ده وفات ایتمشدر.

جفره (یاخود جفرة خالد) بصره قربنده بر محل اولوب، عبدالملك بن مروان زماننده و ٧٠ تاریخ هجریسنده حكومت امویه طرفندن مأمور اولان خالد بن عبدالله ایله مصعب بن زبیرك طرفنی التزام ایدن اهل بصره آره‌سنده وقوع بولمش و ٤٠ كون امتداد ایتمش اولان بر محاربه‌نك محل جریانی اولمغله مشهوردر.

جفشیش (ابوالخیر — بن نعمان الكندی) صحابه‌دن اولوب، كنده قبیله‌سیله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه كله‌رك، ایمان كتیرمش؛ وبعض احادیث شریفه نقل ایلمشدر. حضرموتلی اولدیغی دخی مرویدر.

جفلوذ صقلیه جزیره‌سنده ساحل بحره قریب مرتفع بر طاغك اوزرنده واورمانلرله محاط بیوك بر قلعه وقصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذكوردر.

جفنه فلسطینده قدس ایله نابلس آره‌سنده بر قریه اولوب، بر قلعه خرابه‌سی واردر. اسم قدیمی (Gophna) در.

جفنه (Gjafna) سرندیب جزیره‌سنك منتهای شمالنده وقولومبودن ٣٠٠ كیلومترولك مسافه‌ده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی وقلعه‌سی واردر.

جكان هراتده بیوك بر محله اولوب، جكانی لقبیله معروف بعض مشاهیر عثمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جلاب جزیره‌ده حران قربندن كچن ورقه‌نك اوست طرفنده فرات تابعلرندن (بلیخ) نهرینه منصب اولان برچای اولوب، همنامی اولان بر قریه‌نك قربنده نبعان ایدر. مجراسی ١٠٠ كیلومترویه قریبدر. اورفه شهری ایچندن كچن صولر دخی بو چایه دوكیلور. قیشین صوبی بالیخه واصل اولوب، یازین سقی اراضی‌یه صرف اولنور. هارون الرشید زماننده اسماعیل بن صبیح بو نهرك مجراسندن ١٠ میل اوزاق اولان حران قصبه‌سنه‌دك بر قنال كشاد ایدوب، بلدهٔ مذكوره‌یه صو آقیتمشیدی.

جلاباذ (وفارسیسی كلاباد) نیسابورده بیوك بر محله اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جلاس (بن سوید الاوسی) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، حارث بن سویدك برادریدر. برادری ارتداد ایدوب، بعده نادم اولمغله، توبه واستغفار ایده‌رك، نزد حضرت پیغمبری‌یه مراجعت ایتدكده، حقنده «الا الذین تابوا من بعد ذلك» آیت كریمه‌سی نازل اولدیغی كبی، صاحب ترجمه دخی ابتدا منافقیندن اولوب، تبوك غزاسنده خلقی تبریده چالیشه‌رق، حضرت سید الانبیا (صلعم) افندمزه قارشی بعض تفوهاتده بولندیغی اوكی اوغلی عمیر بن سعد طرفندن خبر ویرلمكله، جانب رسالتپناهیدن صورلدقده، سویلدیكنی یمینله انكار ایتمش ایسه‌ده، «ولقد قالوا كلمة الكفر» آیت كریمه‌سی نازل اولنجه، انكاره مجالی قالمیوب، بو دخی توبه واستغفار ایتمشدر. — (جلاس بن صلیت الیربوعی) و (جلاس بن عمرو الكندی) دخی صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشلردر.

جلال نجددن مكهٔ مكرمه‌یه كیدن طریقك اسمیدر.

جلال آباد افغانستانده كابل نهرینك صاغ طرفنده ٥٥٦ متره ارتفاعی اولان بر تپه‌نك اوزرنده وكابلك ١٣٥ كیلومتره شرقنده مستحكم بر قصبه اولوب، یازین ٣٠٠٠ چوبانلرك اجتماعیله ٦٠٠٠ اهالیسی واردر.

جلال آباد هندستانك (میرات) خطه‌سنده ومظفرنكار سنجاغنده اوله‌رق (بلند شهر)ك ٥٢ كیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه

اولوب، ٦٩٠٥ اهالیسی واردر. — ینه هندستانك (رحیلقند) سنجاغنده وشاهجهانپورك ١٨ كیلومتره جنوب غربیسنده دخی بو اسمله بر قصبه اولوب، ٦٣٩٥ اهالیسی واردر.

جلال آباد { ایرانك سیستان خطه‌سنده وافغانستان حدودی اوزرنده وچاكر پورك ٣٥ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (هلمند) نهری كنارنده بر قصبه اولوب، سوروقلعه‌سی خرابدر. جوارلری پك كوزل ایسه‌ده، ایرانیلرله افغانیلر آره‌سنده وقوع بولان محاربات سببیله ویرانه‌لرله مستوردر.

جلال الدوله { (ابو طاهر فیروز خسروشاه) آل بویه دولتنك اون دردنجی حكمداری اولوب، (بهاء الدوله بن عضد الدوله بن ركن الدوله بن بویه) لك اوچنجی اوغلیدر. برادرلری سلطان الدوله وشرف الدوله زمانلرنده بصره حاكمی اولوب، ٤١٦ تاریخنده سلطان الدوله‌نك وفاتی اوزرینه، امیرالامرالق مسندینه اوتورمق اوزره، بغداده عزیمت ایتمش ایسه‌ده، سلطان‌الدوله‌نك اوغلی ابو كالیجار بو مقامی طوتمش اولدیغندن، جلال‌الدوله بصره‌یه عودته مجبور اولوب، نهایت ٤١٨ ده طائفهٔ اتراك ابوكالیجاره قارشی غلو ایده‌رك، خلیفهٔ عباسیدن جلال الدوله‌نك بغداده دعوتی طلب ایتمكله، صاحب ترجمه بو وجهله سلطنته نائل اولمشدر. آنجق كندیسی عالم ومتدین بر ذات اولدیغی حالده، تدبیر ملك وسیاسته مقتدر اولمدیغندن، ایكیده برده عصیان ایدن عسكریله، وادعای سلطنتدن كری طورمیان یكنی ابوكالیجار ایله اوغراشه‌رق، مدت حكومتی اولان ١٧ سنه‌یی بویله غوائل داخلیه ایله كچیرمش؛ ومع هذا خلیفهٔ عباسی (قائم بامرالله) ی كندیسنه (ملك الملوك) عنوانی ویرمكه مجبور ایتمشدی. حالبوكه اوزمانده ارطغرل سلجوقی اكثر بلادی ضبط ایدوب، آل بویه دولتنده بیوك بر قوت ومكنت قالمامشیدی. جلال الدوله ٤٣٥ تاریخنده ٥٢ یاشنده وفات ایتمشدر.

جلال الدین اكبرشاه { [«اكبرشاه» ماده‌سنه مراجعت.]

جلال الدین امیرانشاه { تیمورلنكك اوچنجی اوغلی اولوب، پدری طرفندن عراقین وآذربیجان ودیاربكر جهتلرینه حاكم ووالی نصب اولنمشدی. تیمورك وفاتندن ٣ سنه صكره ٨١٠ تاریخنده، ٣٨ یاشنده اولدیغی حالده، قره قویونلیلردن قره یوسف تركمانله آذربیجانده ایتدیكی محاربه‌ده قتل اولنه‌رق، قره یوسفك امریله تبریز جوارنده دفن اولنمش ایسه‌ده، بعده كمیكلری اخراج وماوراء النهره نقل اولنه‌رق، كش قصبه‌سنده (قبة الخضراء) ده دفن اولنمشدر. كندیسی مستقلاً حكومت سورمه‌مش ایسه‌ده، اوغلی سلطان خلیل تیمورك وفاتنده جدینك تختنی ضبطله، سمرقندده درت سنه سلطنت سورمش اولدیغی كبی، تورونی سلطان ابو سعید دخی شاهرخدن صكره سمرقندده پادشاه اولمش؛ وبونك تورونی بابر یقین وقته قدر هندستانده سلطنت سورن شعبهٔ تیموریه‌نك بانیسی اولمشدر.

جلال الدین پوربی { هندستانده بنكاله ملوكندن اولوب، پدری راجه كنس برهمن دیننده ایكن، كندیسی ٧٩٤ تاریخ هجریسنده واقع اولان جلوسنده شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و١٧ سنه حكومت سوروب، كمال عدل وحقانیتندن نوشروان زمان تسمیه اولنمشدی.

جلال الدین حسن { (خواند —) ایرانده حكومت سورن ملاحدهٔ اسماعیلیه‌نك آلتنجیسی اولوب، ٦٠٧ تاریخنده پدری خواند محمده خلف اولمش؛ وآباء واجدادینك طوتدقلری طریق الحاد وضلالدن نكول ایله، اهل سنت مذهبنه كیره‌رك، ١١ سنه حكومت سوردكدن صكره، ٦١٨ تاریخنده ٦٧ یاشنده وفات ایتمشدر.

جلال الدین دوانی { (محمد اسعد بن سعد الدین اسعد) مشاهیر علما وحكمای اسلامدن اولوب، احفاد تیموردن سلطان ابوسعیدك زماننده یاشامش، و ٩٠٨ تاریخنده وفات ایتمشدر. كازرون ملحقاتندن (دوان) قریه‌سنده دنیایه كلوب، اكثر اوقاتی شیرازده كچیرمشدر. پك چوق تألیفاتی اولوب، اك مشهورلری شونلردر: «اخلاق جلالی»، «شرح هیاكل النور»، «اثبات واجب»، «رساله زوراء»، «حاشیهٔ شمسیه»، «انوار شافیه»، «شرح عقائد»، «شرح تجرید». اخلاق

جلالی عنوانلی کتابی اڭ معتبر آثاردن اولوب، بیوك برشهرت قزانمش؛ وانکلیزجه‌یه دخی ترجمه اولنمشدر. صاحب ترجمه‌نڭ شعرده دخی مهارتی اولوب، جملهٔ اشعارندن اولان شو بیتی بین العلما خیلی قیل وقالی موجب اولمشیدی:

درد خمار دارم ودرمان من میست
میده‌که می زبهر مداوا حرام نیست

حتی بونڭ اوزرینه بعض شعرا دیمشلردرکه:

بهارست درکش می ارغوانی
بفتوای ملا جلال دوانی

جلال الدین رومی { (مولانا —) کبار اولیاءاللهدن وپیران

طریقتدن اولوب، صیت وشهرتی بتون عالم اسلامده منتشردر. علم وفضلی وشعر وادبیاتده‌کی قدرتی دخی انوار باطنیه‌سیله متناسب اولوب، مقامات وکراماتی مشهور، و «مثنوی» سیله دیوان اشعار عارفانه‌سی ایادیٔ ناسده متداولدر. عن اصل خراسانلی اولوب، ٦٠٤ تاریخنده بلخ شهرنده دنیایه کلمشدر. نسبی امیرالمؤمنین حضرت ابابکر صدیق (رضه)ء منتهی اولور. پدری مولانا بهاء الدین ولد اعاظم علمادن اولوب، حلقهٔ تدریسنه پك چوق طلبه ومستمعین تجمع ایتمکله، ملوك خوارزم مشاهیره‌دن جلال الدین محمد اظهار عداوت ایتدیکندن، مولانا بهاء الدین او دیاری ترك ایتمکی مناسب کوره‌رك، اووقت چوجق بولنان جلال الدینی بالاستصحاب، ایفای فریضهٔ حج ایتك اوزره، حجازه طوغری یوله روان اولمشیدی. نیشابورده فریدالدین عطار حضرتلریله کوریشدکلرنده، مشار الیه بو طفل نوسالده بر نورالهی واستعداد جبلی آثارینی مشاهده ایلدیکنی پدرینه بیان وتبشیر، وجلال‌الدینه دخی کندی آثاردن «اسرار نامه» نڭ برنسخه‌سنی هدیه ایتمشدی. طریق حجده کبار صوفیوندن سید برهان الدین محقق ترمذی ایله کوریشه‌رك، طریقت وتصوفدن بحث وصحبت ایتمکله، یانلرندن آیرلیان جلال الدین اووقتدن علوم باطنیه‌دن تلذذ ایتمکه آلیشمشیدی. حجازدن عودتلرنده برمدت شامده اقامت ایدوب، برهان الدین اوراده وفات ایتمکله، بهاء الدینه دیار روم جانبنه کیتمکی وصیت ایتمش؛ ومولانا بهاء الدین ولد اوغلیله برابر ارزنجانه وبعده لارنده‌یه کله‌رك، صکره سلطان علاءالدین سلجوقی طرفندن وقوع بولان دعوت ورجا اوزرینه، قونیه‌یه نقل، واوراده توطن بیورمشلردر. برمدت بهاءالدین تدریسیله مشغول اولوب، ٦٣١ تاریخنده واقع وفاتنده یرینه حضرت مولانا کرسیٔ تدریس وافاده‌یه چیقه‌رق، علم وفضلی حسبیله، آز زمانده اودرجه‌ده شهرت بولمشدی، که هر طرفدن طلبهٔ علوم حلقهٔ تدریسنه شتاب ایدوب، اطرافنده دائما درت بشیوز مستمعین بولنوردی، وخانه‌سنه کیدرکن وکلیرکن دخی اطرافنه طوپلانه‌رق، ایراد اسئله ایله حل مشکلات ایدرلردی. برمدت صکره صوفیون طریقنه میل ومحبت ایدوب، قونیه‌ده بولنان چلبی حسام الدینه انتساب ایتمش؛ و مؤخرا مردان خدادن مشهور شمس الدین تبریزی شیخی رکن الدین زرکوبینك اشارتیله قونیه‌یه کله‌رك، حضرت مولانایی ارشاد، وعلوم ظاهریه‌دن تبرید ایتمکله، فیما بعد درسی ترك ایده‌رك، شمس تبریزی ایله صحراء‌لرده کزوب، باطنیاتدن قونیشمغه باشلاینجه، طلبه ومریدان ایله علمای مملکت شکایت ایده‌رك، حضرت شمسی قونیه‌دن تبعید ایتدیرمشلرسه‌ده، بو ایکی مرد عارف طریق حقده بربرینه عاشق ومعشوق اولوب، جدا یاشامه‌لری ممکن اوله‌مدیغیچون، حضرت مولانا تبریزه قدر کیده‌رك، شمسی آلوب، ینه قونیه‌یه کتیرمشدی. باطنی عشق الهی ناریله سوزان اولنجه، بر مکانده طوره‌میوب، بر دیرکه طوتیله‌رق دونر، ونی وتنبك آوازه‌سیله وجد وحاله کلیرایدی، که طریق مولویه‌ده مرعی اولان سماعك مبدئی بودر. بو حالی کسب ایتدکدن صکره، ادبیاتده بر مقام عالی احراز ایدن ومتصوفانده امثالی اولمیان «مثنوی» یی یازمش؛ وهر بر مصرعی عشق الهینك بر تصویر علنیسی حکمنده اولان اشعار کثیره‌یی سویلمشدر. دیوان اشعاری ٣٠ بيك و «مثنوی» سی ٤٧ بیکدن زیاده بیتی جامعدر ٦٧٢ تاریخنده ٦٩ یاشنده ارتحال ایدوب، تربه‌سی قونیه‌ده زیارتکاه انامدر. اوغلی سلطان ولد پدرینك ترجمهٔ حالنی یازمش؛ وطریقت مولویه‌نك ارکانی تأسیس ایلمشدر. نسلی الیوم قونیه‌ده باقی اولوب، اکبر وارشدلری چلبی عنوانیله پوست حضرت مولوی‌یه اوتورور؛ وسلاطین عظام عثمانیه‌یه، جلوسلرینی متعاقب، قلیج قوشاتمق بونلره عائد بر حق و وظیفه‌در. مثنوی‌سی مشهور

ایسه‌ده تبرکا دیباجه‌سندن بر قاچ بیتك ایرادی مناسب کورلدی:

بشنو از نی چون حکایت میکند
کز جدائیها شکایت میکند
کز نیستان تا مرا ببریده اند
از نفیرم مرد وزن نالیده اند
سینه خواهم شرحه شرحه از فراق
تا بکویم شرح درد اشتیاق
آتش است این بانك نای ونیست باد
هرکه این آتش ندارد نیست باد

جلال الدین سیورغیمش { قره ختاییان سلاله‌سنك بشنجی حکمداری اولوب، سلطان قطب‌الدین محمد بن تاینکونك اوغلیدر. ۶۸۱ تاریخنده اوکی والده‌سی ترکان خاتونك وفاتی اوزرینه، آرغون خانك فرمانیله کرمان حاکمی اولمش؛ ومنکوبن هلاکونك قیزی (کر-خوچین) خاتونی تزوج ایلمش ایدی. ۶۹۱ ده کیخاتو خانك فرمانیله عزل اولنه‌رق، خلفی اولان همشیره‌سی پادشاه خاتون طرفندن قتل اولنمشدر.

جلال الدین سیوطی { [«سیوطی» ماده سنه مراجعت.]

جلال الدین غوری { غوریان دولتنك انقراضندن وملکلر ینك خوارزمشاهیان طرفندن ضبطندن صکره، یدنجی قرن هجریده بامیان جهتنده تشکل ایدن غوریان شعبه‌سنك دردنجی وصوك حکمداری اولوب، ۷ سنه حکومت سوردکدن صکره، ملکی خوارزمشاهیان طرفندن ضبط اولنمشدر.

جلال الدین فرهانی { ایران شعراسندن اولوب، کندیسی زراعتله مشغول اولدیغی حالده، شعرا وادبا ایله دخی کورریشوردی. وکوزل اشعار سویلیوب، خمسهٔ نظامی‌یه بر نظیره‌سی وسائر اشعاری واردر. شو بر ایکی بیت بر حکایهٔ منظومه‌سندندر:

بزرکری داشت یکی تازه باغ
لاله درخشنده درو چون چراغ
سرو وکل وبید بهم برشده
نارو به وسیب بهم درشده

جلال الدین فیروز { [«فیروزشاه خلجی» ماده‌سنه مراجعت.]

جلال الدین محلی { (محمد بن احمد) مشاهیر مفسریندن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، ۸۶٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. موجز ولکن غایتله مقبول ومعتبر بر تفسیر شریف یازوب، عمری اکمالنه وفا ایتمدیکله، اشبو تفسیر شریف بعده علامه جلال‌الدین سیوطی طرفندن ینه اواسلوبده اکمال اولنمش؛ وبناءً علیه «تفسیر الجلالین» اسمیله شهرت بولمشدر.

جلال الدین ملکشاه { [«ملکشاه» ماده‌سنه مراجعت.]

جلال الدین منکبرنی { (بن قطب الدین محمد) خوارزمشاهیان سلاله‌سنك یدنجی حکمداری اولوب، پدری چنکیز خاندن مغلوب اوله‌رق فرار، وجزیرهٔ آبسکونده وفات ایلدکده، یعنی ۶۱۷ تاریخنده خوارزمده تحت موروثنه جلوسله، چنکیزه قارشی عسکر سوق ایده‌رك، افغانستانده ایتدیکی یدی محاربه‌نك ایلك آلتیسنده غالب اولمش ایسه‌ده، یدنجیسنده سند نهری کنارنده مغلوب اولوب، هندستانه قاچش؛ وبعده عودت ایده‌رك، کرمان وفارس وعراقی ضبط ایله، خلیفهٔ عباسینك عسکرینه غلبه چالوب، بغداده داخل اولمش؛ وآزربیجان وکرجستان طرفلرینی دخی ضبط ایده‌رك، تبریزی مرکز سلطنت اتخاذ ایلمشدی. مؤخراً علاءالدین سلچوقی ایله محاربه ایدوب، مغلوب اولدیغی کبی، بر طرفدن دخی مغوللر هجومیله، اکثر ممالکنی ضبط ایتدکلرندن، فرار ایدوب، ۶۲۸ ده بر کردك الیله قتل اولنمشدر. مدت حکومتی ۱۱ سنه‌در. برادرلری غیاث الدین ورکن الدین دخی کندیسندن صکره چوق یاشایه‌میوب، خوارزم مشاهیان دولتی منقرض اولمشدر.

جلال بخاری { (سید —) هندستانك کبار مشایخندن اولوب، بخارادن ملتانه هجرتله، شیخ بهاءالدین زکریایه مرید اولمش؛ وهندستان ملوکی عندنده پك بیوك اعتباره نائل اولوب، اولاد واحفادندن بعض کبرا وشعرا ومشایخ کلمشدر. بونلرك بری‌ده ینه سید جلال بخاری اسمیله معروف اولوب، شاهجهانك وکلاسندن بولنمش، و ۱۰۵۷ ده وفات ایتمشدر.

جلالپور { بو اسمله هندستانده اوچ قصبه بولنوب، برنجیسی پنجابده (روال-پندی) ایالتنده وجلامك ٤٠ کیلومتره جنوب غربیسنده در، جلام نهرینك ساحل یمیننده اولوب، ۱۵۶۵۲ اهالیسی واردر.
— ایکنجیسی اله آباد ایالتنده وجیرپورك ۳۲

کیلومتره غربنده واقع اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

— اوچنجیسی ینه اله آباد ایالتنده وجانپورك ۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع اولوب، ۶۲۷۵ اهالیسی واردر.

جلال چلبی { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، مناسترلیدر، واسمی حسیندر.

ابتدا اصحاب تیماردن اولوب، بعده استحصال منصب ایچون، درسعادته کله‌رك، بر مدت صکره مأیوس اوله‌رق، بعض قلندرانله برابر عربستان وشام وحلب طرفلرینه سیاحته چیقمش؛ وحلبه اوغرادیغنده، اورانك بكی بولنان جعفر پاشانك توجهنی قزانه‌رق، دامادی اولمش؛ وجعفر پاشا سلطان سلیم خان ثانی‌یه لالا اولدقده، کندیسنی کتابتله یاننه آلوب، بعده صاحب ترجه شهزادهٔ مشارالیهك خواص بندکانی صره‌سنه کیرمش، وجلوسلرنده علمداری اولمشیدی. بعض حسودلرینك القا آتیله مؤخراً تقاعد طریقیله مناستره کوندرلمش؛ واوراده وفات ایتمشدر. ارباب فضل وکمالدن اولوب، حسن خطی دخی وار ایدی. صحبت پادشاهدن دور دوشدیکنده مناستردن تقدیم ایتمش اولدیغی بر قصیده‌سنك مطلعی اولان شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بونجه فریادم ایشیتدك دیمدك داد ایده‌یم
سن که داد ایتمیه‌سك بن کیمه فریاد ایده‌یم

جلال درکانی { خواجه — بن خواجه شهاب‌الدین) مشاهیر شعرای

ایراندن اولوب، اصفهان قربنده واقع درکان قریه‌سندندر. قزل آرسلان وسائر ملوك اتابکیه‌یه منسوب اولوب، مدحلری حقنده بر چوق اشعار سویلمشدر. بعده بر مدت تبریزده اقامت ایتمش؛ وصکره خراسانه کیدوب، شیخ نجم‌الدین کبری‌یه انتساب ایلمش ایدی. شو برایکی بیت پادشاه مشارالیهك مدحنه دائر سویلمش اولدیغی بر قصیده‌سندندر:

زکرد شیر شکارش هنوز تا کرمان
بسان پیرهن یوسفست خون آلود
مکرکه موکب سلطان کل رسید از راه
که ساکنان چمنرا فزود رونق وجاه

جلال سیستانی { ایران شعراسندن ومهرهٔ معمارینندن اولوب،

شاه عباس ماضینك بعض سرایلرینی یاپمش؛ وکندیسنه انتساب ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دلی دارم که غیر ازمهر ورزیدن نمیداند
کشد هر چند آزار ازتو رنجیدن نمیداند

جلال شروانی { (حکیم —) شعرای ایراندن اولوب، طب

وحکمتده دخی ید طولی صاحبی ایدی. جلال طبیب دیمکله دخی معروفدر. شیرازده حکومت سورن شاه محمد مظفره واوندن صکره شاه شجاعه منسوب بولنمش؛ و «کل ونوروز» عنوانیله بر منظومه یازمشدر. که تاریخ نظمی ۷۳٤ سنه‌سیدر. شو برایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ازین دیار برفتیم خوش دیاری بود
بآب دیده بشستیم اکر غباری بود
جلال رفت وترا بعد ازین شود معلوم
که آن شکستهٔ مسکین چه‌کونه یاری بود

جلال عضد { ایران شعراسندن اولوب، یزدلیدر. فارس ملوکنندن

شاه محمد مظفر یزده واردقده، صاحب ترجه زیرده منقول قطعه‌یی تقدیم ایتمکله، معیتنه آلنه‌رق، بعده وزیری اولمشیدی. مرتب دیوانی واردر. اوقطعه شودر:

چار چیزست که درسنك اکر جمع شود
لعل ویاقوت شود سنك بدان خارایی
پاکیٔ طینت واصل کهر واستعداد
تربیت کردن خور از فلك مینایی
بنده‌را این سه صفت هست ولی می باید
تربیت از توکه خورشید جهان آرایی

جلالی { ایران شعراسندن ایکی وهندستان شعراسندن بر ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی سلطان حسین میرزا عهدی شعراسندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

فرامش تانسازی آنچه کفتی دردمندانرا
برانکشت تو میخوا هم که بندم رشتهٔ جانرا

— ایکنجیسی کاشانلی اولوب، شاه جلال کاشانینك اوغلیدر. شو بیت اونکدر:

شب هجران اوجز ناله نبود همنفس مارا
بغیر ازعشق بربالین نیاید هیچکس مارا

— اوچنجیسی همایون شاهك رجالندن ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

وعدهٔ وصل تو ای یار بعید افتادست
وه‌که این وعده چه بسیار بعید افتادست

جلالی { ارضروم ولایتنك بایزید سنجاغنده بر ترکمان عشیرتیدر.

جلالی { یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری زماننده آناطولیده متهدیلك دعواسنه قالقیشه‌رق، توقاد قربنده تور خالده باشنه بر طاقم سرسریلر جمع ایله، رفع لوای عصیان

ایتمش بر شخص اولوب، قره حصاری ضبط ایتدکدن صکره، آنقره اوزرینه یورومش ایسه‌ده، تنکیله مأمور اولان روم ایلی بکلربکیسی فرهاد پاشا طرفندن تعقیب اولنه‌رق، ذوالقدریه بکلرندن شهسوار بك طرفندن اخذ وقتل اولنمش، وجمعیتی طاغیدلمش ایدی.

جلاس { (St. Gélase) میلادك ٤٩٢ تاریخندن ٤٩٦ تاریخنه‌دك پاپالق ایدوب، قتولیکلر عندنده اعزه‌دن معدوددر. رفض ایله اتهام اولنان بعض آدملرك علیهنده شدت کوسترمش؛ و ٤٩٤ ده رومه‌ده بر مجلس عمومی روحانی عقد ایلمش ایدی.

— بو اسمله دیکر بر پاپا دها واردر، که ١١١٧ تاریخ میلادیسنده انتخاب اولنمش ایسه‌ده، روما قونسلوسی (فرانجیپانی) طرفندن اسقاط اولنه‌رق، یرینه سکزنجی غرغوار انتخاب ایتدیرلمش؛ وجلاس وطنی اولان (غائته)یه چکیلوب، بعده رومایه کیرمش ایسه‌ده، طورمغه مقتدر اوله‌میه‌رق، فرانسه‌یه قاچمش؛ وبقیهٔ عمرینی (قلرنی) مناسترنده کچیروب، ١١١٩ ده وفات ایتمشدر.

جلایر { (میر —) ایران شعراسندن اولوب، ملوك تیموریه‌دن سلطان حسین بایقرانك ودولت صفویه‌نك بانیسی اولان شاه اسماعیلك زمانلرنده یاشامش؛ وپدری امرادن ایکن، کندیسی لاابالی وقلندر مشرب آدم اولدیغندن، بر وقت شاه اسماعیله تقرب ایتمش ایسه‌ده، چوق سورمه‌دن درکاهندن دور اولوب، سرسریانه بر عمر سورمشدر. اواخر عمرنده عراقده ینه شاه اسماعیلك امراسندن نجم ثانی‌یه انتساب ایتمشدی. مولانا امیدی ایله بعض مشاعره‌لری وقوع بولمشدر. ٩٢٥ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت بر قصیدهٔ مشهوره‌سندندر:

سرو قدت جلوه کرد قدر صنوبر شکست
لعل لبت خنده زد قیمت کوهر شکست
هندوی دربان اوچوب سیادت بقهر
از کف خاقان کشید بر سر قیصر شکست

جلایری { چنکیزیه شعبه‌لرندن اولوب دولت ایلخانیه‌نك انقراضنده ظهور ایتمش اولان ایلکانیان دولتی حکمدارلرینه ویریلن اسمدر، که دولت مذکوره‌نك بانیسی اولان امیر شیخ حسنك بیوك دده‌سی (جلایر)ه نسبتله تحصل ایدیور. [«ایلکانیان» ماده‌سنه مراجعت.]

جَلسَد { زمان جاهلیتده حضرموتده بیوك بر صنم اولوب، حضرموت ویمن اهالیسنك معبودلرندن ایدی. بوکا خدمت ایدن کاهنلر آرقه‌سنده طوروب، مراجعت ایدن ارباب حاجته مسجع ومبهم بر طاقم عبارات‌له جواب ویررلردی. بو صنم بیاض مرمردن معمول بیوك بر هیکل اولوب، باشی سیاه طاشدن ایدی. روایته کوره، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك اعلان نبوت ایتدکلری اثناده کندیلکندن یوز اوستنه دوشوب، قیرلمشدر.

جلعاد { فلسطینك شرق جنوبی جهتنده واردن نهرینك شرقنده بر طاغ اولوب، ایکی اوچ بیك قدم ارتفاعی، اورمانلری وکوزل مرعالری واردر. تواریخ انبیاده مذکوردر.

جُلفار { عمانده معمور بر قصبه اولوب، قویون، پینیر، یاغ وسائره تجارتی پك ایشلك اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جِلّق { دمشق شامك اطرافنده‌کی ناحیه‌نك اسمی اولوب، اشعار عربیه‌ده مذکور در. — امویلر شامدن اندلسه قاچدقلرنده اسپانیانك بر چوق یرلرینی شامده‌کی یرلر اسامیسیله تسمیه ایتدکلری کبی، سرقسطه (یعنی سراغوسه) جوارنده صولری چوق بر ناحیه‌یه دخی بو اسمی ویرمشلردی.

جَلَم { هندستانك پنجاب خطه‌سنده آقان بش بیوك نهرك بری اولوب، کشمیرده هیمالایه طاغلرندن نبعان‌له، لاهور ایالتنی بعد الشق، ملتانك ١٣٠ شمال شرقیسنده (سند) نهرینه دوکیلور. مجراسی تقریباً ٧٠٠ کیلومتره‌در.

جَلولاء { عراق عربده وخانقین قربنده اوله‌رق، خراسان طریقی اوزرنده بر نهر اولوب، ١٦ نجی سنهٔ هجریه‌ده بو نهرك کنارنده عسکر مسلمین ایله ایرانیلر آره‌سنده بیوك بر محاربه اولمش، وایرانیلر کلیاً منهزم اولوب، پك چوق تلفات ویرمشلردی. بو وقعه‌یه (یوم الجلولاء الوقیعة) دیرلر.

جَلولاء { افریقیه‌ده (یعنی تونس خطه‌سنده) قیرواندن ٢٤ میل مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، ازمنهٔ قدیمه‌دن قالمه بر طاقم آثار وابنیهٔ عتیقه‌سی وپك چوق میوه وچیچکلری بولندیغی وبالی مشهور اولدیغی کتب عربیه‌ده مذکوردر. بو قصبه معاویه بن خدیجك عسکرنده بولنمش اولان

عبدالملك بن مروان طرفندن فتح اولنەرق، اوقدر چوق غنایم اخذ اولنمشدی،كه پیادەلرك بهرینه ۲۰۰ وسواریلره ۴۰۰ درهم اصابت ایتمشدی.

جلون { (Gélon) سیچلیا آطەسندەكی سراقوسه شهری حكمدارلرندن اولوب، میلاددن ۴۹۱ سنه اول حكومتی ضبط ایتمش؛ ویونانه هجوم ایدن ایران شاهی (اكسركسس) ە قارشی همجنسلری اولان یونانیلرك امدادینه كیتمكه حاضر لنمقده ایكن، ایران شاهنك تشویقیله قرتاجلیلر اوچیوز بیك عسكرله سیچلیایه هجوم ایدوب، كندیسنی مشغول ایتمشلرسەدە، جلون قرتاجلیلره غلبه چالوب، شرائط مصالحەدن اولمق اوزره، كندیلرینی معبودلرینه انسان ذبحندن وازكچمكه اجبار ایلمشدی. عادل وحكیم بر حكمدار ایدی. قبل المیلاد ۴۷۸ تاریخنده وفات ایدوب، (هیرون) خلفی اولمشدر.

جلون { (Gélons) قره دكیزك سواحل شمالیەسنده وهوجه بك جهتنده ساكن بولنمش بر قوم قدیم اولوب، یونانی الاصل اولدقلری مرویدر. ایكنجی قرن میلادی اواخرنده غوتلر طرفندن مغلوب اولوب، نام ونشانلری قالمامشدر.

جلیانه { اندلسده (وادی یاش) ناحیەسنده مستحكم بر قصبه اولوب، میوەلرینك وعلی الخصوص الماسنك نفاستیله مشهور وبناءً علیه (جلیانة التفاح) اسمیله معروف ایدی. حكیم الزمان عبدالمنعم الجلیانی ایله سائر بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

جلیانی { [«حكیم الزمان» و «عبد المؤمن» مادەلرینه مراجعت بیوریله.]

جُلَیبیب { صحابەدن وانصاردن اولوب، غزوات واقعەدن برنده دشمنلرڭ یدیكشی قتل ایتدكدن صكره شهید اولمش، وحضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك مبارك الیله دفن بیورلمشدر. كندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جُلَیحه { (بن عبدالله اللیثی) صحابەدن اولوب، طائف غزاسنده حاضر بولنمشدر.

جلیقیه { اسپانیانك منتهای شمال غربیسنده واقع غالیچه خطەسنه عربلر طرفندن ویریلن اسمدر. [«غالیچه» مادەسنه مراجعت.]

جلیكانلی { حلب ولایتنك مرعش سنجاغنده بر تركان عشیرتیدر.

جلیل { (Gelilée) فلسطینك جهت شمالیەسنده نابلس ایله عكا آرەلرنده واردن نهرینك جهت غربیەسنده بر یراولوب، حضرت سلیمان طرفندن قدسه جبل لبناندن كراسته كوندرن صورملكی (حیرام) ە ترك اولنمشیدی. اهالیء قدیمەسی سریانی، فنیكی، عبرانی، یونانی وعربدن مركب اولوب، بونلر بر آرەلق خیلی قوت استحصال ایدەرك، حدودلرینی توسیع ایتمشلردی. حضرت عیسی (عم) زماننده دخی مستقل ایدیلر. جغرافیون عرب آثارنده (جبل الجلیل) اسمیله مذكوردر.

جلیل { عثمانلی شعراسندن اوچ كشینك مخلصیدر:

برنجیسی بروسەلی اولوب، سلطان بایزید خان ثانی دوری شعراسندندر. شو بیت اونكدر:

ینه بر درزی كوزل سودی كوكل پارەسی چوق
رشتهٔ زلفنه باغلو یلر آوارەسی چوق

— ایكنجیسی ادرنەلی اولوب، دیكیجیلكله مشغول بولنمش، وسلطان سلیم خان اول زماننده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آه كیم غربتده قالدم بر نكار آكلر بنی
چوقدن ایلردم سفر اول شیوەكار آكلر بنی

— اوچنجیسی سلطان مراد خان ثالث دوری شعراسندن اولوب، بعض قضالرده بولنمشدر. شو بیت اونكدر:

خط مشكینكده سانما نقطهٔ مشكین او خال
آنده هر بر تار زلفك بر شبستان خیال

جلیلهٔ سلطانیه { ملوك ایوبیەدن ملك عادل ابوبكر بن ایوبك كریمەسی اولوب، علم وفضلده وعلی الخصوص علم حدیثده شهرت شایعه صاحبەسیدر. اصل اسمی (مونسه) در.

جلیلی { (حامدی زاده) قدمای شعرای عثمانیەدن اولوب، بروسەلیدر. تحصیل علوم وكسب كمالات ایتدكدن صكره، خلقدن انقطاع وانزوا ایله، سوز سویلەمكی اعتیاد ایتمشیدی. كوزل اشعاری و «كل صدبرك»، «خسرو وشیرین» و «لیلی ومجنون» عنوانلریله اوچ منظومەسی وادر. فردوسینك «شهنامه» سنی دخی نظماً ترجمه ایتمش اولدیغی مرویدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چقسون اول كوز كه شب هجرده خونبار دكل
مدد ای خون جكر اشك بكا یار دكل

جَم { [« جمشید » مادەسنه مراجعت بیوریله .]

جَم { (سلطان —) ابوالفتح سلطان محمدخان ثانی حضرتلرینك ایكنجی اوغلی وسلطان بایزید خان ثانینك كوچك برادری اولوب، ۸٦٤ تاریخ هجریسنده طوغمشدر. پدرلرینك عهد سلطنتنده اون یاشنده ایكن قسطمونی والیلكنه تعیین اولنەرق، اورانك شعرا وادباسندن شعروادب تحصیل ایتمش؛ ودها چوجق ایكن، شعر سویلمكه باشلایوب، «خورشید وجمشید» عنوانیله یازدیغی بر منظومەیی پدرینه تقدیم ایلمش ایدی. ۱۸ یاشنه كلدكده، قرمان والیلكنه نقل بیوریلەرق، اوراده نظم اشعارده وتحصیل علوم وادبیاتده دوام ایتمكله برابر، تجارب بدنیەیه دخی صرف همت ایدەرك، سلاح استعمالنده بیوك برمهارت وحركاتده بیوك برقوت وسرعت اكتساب ایتمشیدی. ۸۸٦ تاریخنده سلطان محمدخان ثانینك وقوع ارتحالنده، صدراعظم بولنان قرمانی محمد پاشا پادشاهك وفاتی كیزلیەرك، برطرفدن رسماً آماسیه والیسی بولنان ولی عهد سلطان بایزید خانه وبرطرفدن دخی خفیاً صاحب ترجمەیه ساعیلر كوندرمش ایسەده، قرمانه كیدن ساعی اخذ وقتل اولنەرق؛ ایشدن خبر آلان ینكیچری كروهی غلو ایدوب، صدراعظم مشارالیهی قتل ایتمشلردی. سلطان بایزید خان درسعادته ورودله تخت موروثنه جلوس ایتدكدن صكره، سلطان جم ادعای وراثتله عسكر تدارك ایدەرك، بروسەیه طوغری یوریمش؛ وبری طرفدن حضرت پادشاه بالذات مقابلەیه چیقوب، ایتالیادەكی فتوحاتدن عودت ایدن كدیك احمدپاشا دخی اواثناده ورود ایتمكله، ینكیشهرده وقوع بولان محاربەده سلطان جم كلیاً مغلوب ومنهزم اولوب، قونیەیه واورادن مصره قاچمش؛ وایفای حج ایتدكدن صكره، انقره بكلربكیسی محمود بك ورمضان اوغلی قاسم بك كبی بعض فسادجیلرك دعوتیله ۸۸۷ ده حلب وآطنه طریقیله قونیه اوزرینه یوریمش ایسەده، اوراده كدیك احمدپاشا ایله ایتدیكی محاربەدن برنتیجه آلەمیوب، قونیەیی ضبط ایدەمدیكی كبی، آنقرەیه كیتمش اولان محمود بك دخی اوراده اخذ وقتل اولنمغله، سلطان جم اوطرفه كیتدیكنده، عسكری سلطان بایزید خانك تقربنی خبرآلمغله برابر طاغیلەرق، سلطان جم قرمانه قاچمغه مجبور اولمش؛ وحضرت پادشاه مأمور مخصوص كوندرەرك، صلح ومسالمتی تكلیف ایتمش ایسەده، سلطان جم آناطولیدن برپارچەنك كندیسنه تركنی ایستیوب، سلطان بایزید خان ممالك دولتك تقسیمنی بروجهله تجویز ایتمدیكندن، سلطان جم كندیسنه ویریلن امانی قبول ایتمیوب، قاسم بكك تشویقیله، روم ایلیجهتی حاكمیتنی ادعا ایتمك اوزره، آوروپایه قاچمغی مناسب كورمش؛ وبونیتله ردوس قوالیرلریله مخابرەیه كیریشوب، بونلرك كوندردكلری سفینه ایله ردوسه التجا ایتمشدی. ردوس قوالیرلری ایسه كندیسنی الده طوتمغی سلطان بایزید خانله ایستدكلری یولده معاهده عقدینه وآطەلرینی فتح عثمانیدن قورتارمغه وبونكله برابر برچوق نقود دخی قوپارمغه كوزل برآلت اتخاذ ایدەرك، آنجق ردوسده اقامتنی مخاطرەدن سالم كورمدكلرندن، كندیسنی فرانسەیه كوندرەرك، منسوب بولندقلری طریق رهبانه مخصوص مناسترلرده وبعض دره بكلرینك قلعەلرنده حفظ ایتمشلردر. بووجهله سلطان جم معیتیله برابر برمدت نیسەده وبرمدت دخی شامبری وپوی قلعەلرنده اقامت ایتمش؛ وبواثناده مجارستان قرالیله وسائر حكمدارانله بعض مخابراته كیریشوب، معیتندەكی آدملرك بعضلرینی تبدیل قیافتله پارسه وسائر طرفلره كوندردیكندن، ودرسعادتدن فرانسه قرالی نزدینه دخی برسفیر مخصوص كوندرلدیكندن، قوالیرلر كندیلریچون برمنبع ثروت اولان شهزادەیی اللرندن قاچیرمق قورقوسیله، معیتندەكی آدملری یانندن بعدالتفریق، كندیسنی (ساسناژ) قلعەسنه حبس ایتمشلردی. بومحبوسیت اثناسنده سلطان جم قلعەنك دوقەسی بولنان شخصك قیزی (فیلیپینەهلنه) اسمنده فوق‌العاده حسنی برقیزله معاشقه ایدوب، بو عشق وعلاقه شهزادەنك فرنك طوپراغندەكی آلام ومصایبنه بشقەجه برمحزونیت رنكی ویرمش، وبرقات دها شهرتنه سبب اولمشدر. مؤخراً قوالیرلر شهزادەیی محافظه ایدەمیەجكلرینی درك ایدەرك، كلیتلی مبالغه مقابل پاپا سكزنجی (اینوسان)ه تسلیم ایتمكله، سلطان جم ۸۹۳ تاریخنده رومایه سوق اولنەرق، واتیقانك ایچنده محبوس قالمش؛ ومتعاقباً اینوسان وفات ایتمكله، یرینه كچن جانئ شهیر آلكساندر بورجیانك یدغدارانەسنه كچمشیدی. بوپاپا شهزادەنك محافظەسیچون آلدیغی كلیتلی مبالغله قناعت ایتمیەرك، دها بیوك برمبلغ

آلمق اوزره، کندیسنی قتل ایتمکی قورمش؛ وحالبوکه اوصره‌ده رومانی عسکرله تضییق ایتمکده اولان فرانسه قرالی سکزنجی شارل مصالحه شرائطندن بری اولمق اوزره، سلطان جمك کندیسنه تسلیم اولنمسنی طلب ایتمکده بولنمش اولدیغندن، هرایکی طرفدن استفاده ایتمك مقصدیله، سلطان جمه تأثیری غایت بطیء ولکن صاغلام برزهر ایچیردکدن صکره، کندیسنی فرانسه قرالنه تسلیم ایتمش؛ وشهزاده ناپولی‌یه واصل اولنجه، ۹۰۰ تاریخنده وفات ایدوب، جنازه‌سی وصیتی اوزره، مساعدهٔ پادشاهی ایله، بروسه‌یه نقل اولنه‌رق، سلطان مراد خان ثانینك تربه‌سی اتصالنده دفن اولنمشدر. والده‌سیله حرمی وچوجقلری مصرده قالمشدی. رومادە ایکن پاپا سکزنجی اینوسانه حالنی غایت مؤثر برصورتله افاده ایدوب، اولاد وعیالنه قاوشمق اوزره، مصره کوندرلمسنی رجا ایتمش؛ وپاپا بوحالندن متأثر اولوب، اغلامش ایسه‌ده، کندیسنی سلطان بایزیده قارشی سوق ایتمك اوزره، مجار قرالیله وسائر حکمدارانله مخابره‌ده بولندیغی ومصره عزیمتی بوترتیبك اجراسنه مانع اوله‌بیله‌جکنی بیانله، رجاسنی قبول ایتمه‌مش؛ وپدرینك تختنی ضبط ایتمك ایچون تنصر ایتمسی لزومنی دخی آکلاتمشیدی. سلطان جم بوتکلیفه قارشی شدتله جواب ویره‌رك، بویله برشرطله بتون عالمك ملکنی قبول ایتمیه‌جکنی سویلمشدی. سلطان جم شاعر واديب برذات اولوب، مرتب دیوانی واردر. آوروپاده بولندیغی مدتجه فاتح سلطان محمد خانك اوغلنه یاقیشور صورتده حرکت ایدوب، جمله‌نك نظر تحسین ومحبتنی قزانمش؛ و (جم)ك غلطی اولان (زیزیم) اسمی بتون اوروپاده شهرت بولمشدر. شوبرایکی بیت جملهٔ اشعارندن وآوروپاده چکدیکی محن ومشاق مصور کفتارلرندر:

طاشلرله دوکنوب یورر آب روانی کور
رحم ایتمدی بو حالمه کون ومکانی کور
طاغلر باشنده ابر فلك اغلیوب کیدر
یانجه رعدك ایتدیکی آه وفغانی کور
چاك ایلدی یقاسنی درد ایله صبحگاه
چرخك شفق یرینه دوکدیکی قانی کور

جم { (محمد شریف) ایران شعراسندن اولوب، عن اصل مشهدلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، وزرادن میرزا جعفر آصف خان اکبری‌یه انتساب ایتمش؛ وبعده شاهجهانك منظوری اولوب، امارته نائل اولمش؛ وواقع اولان برمحاربه‌ده قتل اولنمشدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

چرای ماه مهرافروز من برمن نمی تابی
همانا اختراقبال ماز آسمان کم شد
زآه خویش ای جم برفروزان مشعلی کامشب
بیابان بس خطرناکست وراه کاروان کم شد

جماء { مدینهٔ منوره قربنده بر کوچك طاغدر.

جماعه { بین‌العرب وفاده ضرب مثل حکمنه کچمش برقادین اولوب، عوق بن محلم شیبانینك قیزی ایدی. ضرب مثلده «اوفی من جماعه» دیرلر.

جماعین { سوریه قطعه‌سنده وبیروت ولایتنك بلقا سنجاغنده برقضا اولوب، نابلس قربنده واقعدر. مقدما نابلس قضاسنه تابع برناحیه ایدی. لواء مذکورك طاغلق جهتنده برقاچ قریه‌دن مرکب کوچك برقضادر.

جمال { (ابو الفضل محمد بن عمر بن خالد) مشاهیر ادبادن اولوب، علم لغتده «صحاح» جوهری‌یی «صراح» عنوانیله فارسی‌یه ترجمه ایلمشدر.

جمال { ایران شعراسندن اوچ کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (میر جمال‌الدین) اردستان ساداتندن اولوب، هندستانه رحلتله، شاهجهانك خدمتنه کیرمشیدی. توحید حقنده اولان شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

هرذره سری بود هوائی باباو
هرقطره محیطی من ومائی باباو
چشمی واکن ببین‌که هرحلقهٔ موج
چشمیست نکاه آشنائی باباو

— ایکنجیسی (سید جمال‌الدین) کازرون ساداتندن وافاضل علمادن اولوب، شو بیت اونکدر:

وصل توداد وعدهٔ فردا ولی مرا
از ذوق وعده عمر بفردا نمیرسد

— اوچنجیسی (میر جمال‌الدین) همدان اکابرندن اولوب، شو رباعی اونکدر:

روزی‌که زمشکلات حل میطلبند
آنجا نه ترانه وغزل میطلبند
آواز فکنده‌که کار آسانست
اینها همه صوتست وعمل میطلبند

جمال آباد { هندستانك مدراس ایالتنده ومتکورك ٦٥ کیلومتره شرق

جنوبیسنده بر قصبه اولوب، (تیپو صاحب) طرفندن یاپلمش متین بر قلعه‌سی واردر، ومشارالیهك انكلیزلره قارشی اولان محاربانده شهرت بولمشدر. — ایرانده‌کی قزوین شهرینه دخی بعضاً بو نام ویریلیر. [«قزوین» ماده‌سنه مراجعت.]

جمال اصفهانی { ایران شعراسندن بو مخلصله اصفهانلی ایکی شاعر اولوب، برنجیسی مثنی لقبیله دخی معروفدر. صاحب دیوان خواجه شمس‌الدین محمدك معاصری ایدی. شو برایکی بیت اونكدر:

نهیب غمزهٔ جادو فریب ترکه سحر
هزار شعبده دارد بزیر هرناخن
دراز کرده باهنك جان ببین انکشت
خضاب کرده بخون جگرنکر انکشت

— ایکنجیسی (جمال‌الدین عبدالرزاق) سلطان خوارزمشاهك زماننده نشأت ایدوب؛ خاقانیٔ شیروانی ومجیرالدین بیلقانی ایله معاصر بولنمشدر. بنه شعرادن کمال‌الدین اسماعیل ایله معین‌الدین عبدالکریمك پدریدر. ٥٨٨ ده وفات ایتمشدر. قصایدده بینظیردر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر.

کویند صبر کن که شود خون زصبر مشك
آری شود ولیك زخون جکر شود

جمالپور { بو اسمله هندستانده ایکی قصبه اولوب، برنجیسی (بهار) خطه‌سنك (بهاکلپور) ایالتنده واله آباددن کلکته‌یه کیدن دمیریول خطی اوزرنده واقعدر. ١٠٤٥٥ اهالیسی ودمیریول ادواتیچون بیوك فابریقه‌لری واردر.
— ایکنجیسی بنکاله خطه‌سنك (دکه) ایالتنده و(برا همابوتره) ایرماغنك غربی قولنك محل انشقاقنده واقع اولوب، ١٤٢١٠ اهالیسی واردر.

جمال الدین { مورخیندن اولوب، احفاد تیموردن میرزا اسکندرك نامنه فارسی العباره بر تاریخ یازمش؛ وبونده ترکانلرك احوالندن مفصلا بحث ایتمشدر.

جمال الدین آقسرایی { دور سلطان مراد خان اول مشاهیر علماسندن اولوب، قونیه ولایتنده‌کی اقسرایدندر. علوم شرعیه وادبیه‌ده ید طولی صاحبی اولوب، قرمانده امر تدریسی صحاح جوهری‌یی ازبردن بیلمکله مشروط اولان زنجیرلی مدرسه‌ده مدرس ایدی. حلقهٔ تدریسنه طوپلانان طلبه پك چوق اولوب، روایته کوره اوچ صنفه منقسم ایدیلر: برنجی صنفنه آتله مدرسه‌یه کیدرکن افاده ایتمکله، بونلره (مشائیون)، ایکنجی صنفنه رواق مدرسه‌ده آیاق اوزره افاده ایتمکله بونلره (رواقیون) دیرلردی؛ اوچنجی صنفی دخی داخل مدرسه‌ده درس دیکلین فضلا ایدی. منلا جمال الدینك «کشاف» اوزرینه حواشیسی، معانیده «ایضاح» ه «تلخیص» عنوانیله برشرحی، طبده دخی «موجز» ه برشرحی واردر. مشهور منلا فناری جملهٔ طلبه‌سندندر. سید شریف مولانا جمال الدین ایله کورشمك آرزوسیله دیار رومه عزیمت ایدوب، اثنای طریقده جمال الدینك تلخیصی الینه کچمکله، بو کتابك متنی مفصل وشرحدن مستغنی اولوب، شرحی متن یرینه کچه‌جك صورتده مختصر اولدیغی حالده، متنی سرخله وشرح سیاهله یازلمش اولدیغندن، سید شریفك مقام تزییفده «کالذباب علی لحم البقر» دیمش اولدیغی مرویدر. سید شریفك قرمانه دخولی صاحب ترجمه‌نك وفاتنه تصادف ایتمکله، ملاقات میسر اوله‌مامشدر.

جمال الدین بن ابی بکر انصاری { علمادن اولوب، اسمی محمددر. ابن بیطارك فن نباتاتده‌کی مشهور «جامع» عنوانلی کتابنی اختصار ایتمشدر.

جمال الدین بن ابی الحوافر { (ابو عمرو عثمان بن هبة الله) اطبای اسلامدن اولوب، طبابتده اقتدار علمی وعملیسی اولدیغی کبی، ادبیاتدن دخی بهره‌سی وشعرله اشتغالی وار ایدی. دمشق شامده تولد ایدوب، فن طبی امام مهذب الدین نقاشدن وشیخ رضی الدین رحبیدن تحصیل ایتمشیدی. مشهور ملك ناصر صلاح‌الدین ایوبینك اوغلی ملك عزیز عثمانك خدمتنه کیره‌رك، مصره انتقال ایتمش؛ ومشارالیه طرفندن رئیس اطبا اولمش ایدی. عزیزك وفاتندن صکره ملك کامل محمد بن ابی بکرك خدمت طبابتنده بولنمش؛ ویدنجی قرن هجری اوائلنده قاهره‌ده وفات ایتمشدر.

جمال الدین بن اثردی { (ابو الحسن علی بن ابی الغنائم سعید بن هبة الله) آلتنجی قرن هجری اطباسندن اولوب، طبابتده کسب اشتهار ایتمش اولان (بنی اثردی) عائله‌سنه منسوب ایدی. [«ابو الغنائم» ماده‌سنه مراجعت.]

جمال الدين بن تغرى بردى { [« ابو ـ المحاسن بن تغرى بردى » مادەسنه مراجعت بيوريله.]

جمال الدين بن حاجب { [« ابن حاجب » مادەسنه مرا ـ جعت بيوريله.]

جمال الدين بن الرحبى { (عثمان بن يوسف بن حيدرة الرحبى) مشاهير اطباى اسلامدن اولوب، دمشق شامده طو ـ غمش؛ وپدرندن تحصيل طبابت ايدوب، امر مداواتده بيوك برمهارت كسب ايتمش ايدى. ملك عادل نورالدين بن زنكينك دمشقده تأسيس ايلديكى بيمارستان كبيرك سرطبابتنده اولديغى حالده، تجارتله اشتغالى دخى سوديكندن، تجارت طريقيله مصره كيدر كليردى. مغوللرك خروجنده مصره كيدوب، ٦٥٨ تاريخنده قاهرەده وفات ايتمشدر.

جمال الدين بن القفطى { (ابو الحسن على بن يوسف) مشاهير مورخيندن اولوب، ملوك ايوبيه زماننده مصرده مسند صدارته نائل اولمشيدى. قبطيلرك مكمل بر تاريخنى يازمش اولديغى كبى، ملوك سلجوقيەنك دخى تاريخنى و « تاريخ الحكماء » اسميله پك معتبر بر اثر يازمشدر. اشبو تأليف اخيرى اكثر كتبخانەلرده موجود اولوب، نشر وترجمەيه شايان براثردر. ٦٤٦ تاريخنده وفات ايتمشدر.

جمال الدين بن مالك { [« ابن مالك » مادەسنه مراجعت.]

جمال الدين بن هشام { [« ابن هشام » مادەسنه مراجعت.]

جمال الدين بن يوسف { مشاهير فقها وعلماى شيعەدن اولوب، وطن ومنشئى حله قصبەسى اولمغله، علامهٔ حلى اسميله دخى معروفدر. ٧٢٦ تاريخ هجريسنده وفات ايتمشدر. بر چوق تأليفاتى اولوب، اك مشهورلرى شونلردر: « خلاصة الاقوال »، « مصابيح الانوار »، « الدرر والمرجان »، « غاية الاحكام »، « تحرير الاحكام »، « مختلف الشيعه »، « ارشاد ـ الاذهان ».

جمال الدين حسين انجو { (بن فخرالدين كشميرى) مشهور « فرهنك جهانكيرى » نك مؤلفى اولوب، اجدادى عن اصل شيراز ساداتندن اولديغى حالده، پدرى كشميره نقل وطن ايتمش؛ وكنديسى اكبر شاهك زماننده و ٩٩٣ تاريخنده هندستانه كيدەرك، حكمدار مشار اليهك رجالى صرەسنه كچمش؛ وخلفى اولان جهانكيرك زماننده قدرى برتر اولوب، عضدالدوله عنواننه نائل اولمشدى. مذكور لغت فارسيەيى بو حكمدارك نامنه يازمشدر.

جمال الدين خضر { لركوچكده حكومت سورن ملوك اتابكيه ـ نك طقوزنجيسى اولوب، (تاج الدين بن حسام الدين بن بدر بن شجاع الدين) ك اوغليدر. برادرلرى فلك الدين حسن وعزالدين حسيندن صكره ٦٩٣ ده كيخاتو خانك فرمانيله حاكم لرستان اولوب، يالكز بر سنه حكومت سوردكدن صكره، خرم آباد قربنده شكار اثناسنده اولاد واقرباسى طرفندن قتل اولنمشدر.

جمال الدين عطاءالله { (بن محمد الحسينى النيسابورى) مشهور « روضة الاحباب » تاريخنك مؤلفى اولوب، سلطان حسين بايقرا زماننده هراتده نشأت ايتمش، وكرك تاريخ مذكورى كرك « كتاب تكميل الصناعه » عنوانلى ديكر بر اثرينى على شيرنوايى نامنه تأليف ايلمشدر. بعده سلطان حسين بايقرايه وزير دخى اولمش، و ٩١٧ تاريخنده وفات ايتمشدر. تاريخ مذكورك ترجمەسى ممالكمزده متداول ومطبوعدر.

جمال الدين كاشى { « زبدة التواريخ » عنوانلى اثرك صا ـ حبيدر. بو عنوانله نورالحق دهلوينك دخى بر تاريخى واردر.

جمال النساء { [« ام الخير » مادەسنه مرا ـ جعت بيوريله.]

جمالى { شعراى عثمانيەدن ايكى ذاتك مخلصى اولوب، برنجيسى عن اصل قرمانلى ويا بروسەلى اولديغى حالده، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانى دورنده درسعادته كلمش، وسلطان بايزيد خان ثانى دورنده وفات ايتمشدر. سلطان بايزيد خان نامنه « هما وهمايون » عنوانيله بر منظومه يازمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

لبك ايتمدى دوا ايتدى كوزك خسته بنى
بالله اى عيسى نفس ياوون اولسون مى سنى

— ایکنجیسی (دفتردار زاده) دیمکله معروف اولوب، صنعتلی اشعار سویلمکله اوزنمشدر. مطلعلری چوقدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

بو یردن قویمه‌در درمه دکلدر
دلا اول غنچه دوشرمه دکلدر
صلرلر صید ماهی ایچون اکثر
بشك طاشندن اوغلانجقلر اغلر

جمالی { (شیخ —) هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب، دهلیلیدر. حج شریفدن عودتنده سلطان حسین بایقرا زماننده مولانا عبدالرحمن جامی ایله کورشمش، و خیلی زمان اوراده قالمش ایدی. بعده دهلی‌یه عودتله، همایون شاهك زماننده ۹٤۲ ده وفات ایتمشدر. «سیرالعارفین» عنوانیله بر تألیفی ومرتب دیوانی واردر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

دوکزك بوریا و پوستکی
دلکی پر زدرد و دوستکی
عاشق رند لاابالی را
این قدر بس بود جمالی را

جمانه { (بنت ابی طالب) حضرت علی (رضه) افندمزك همشیره‌سی اولوب، صحابیاتدن برخاتوندر. امهانی بنت ابی طالبدن کوچك وحضرت مرتضادن بیوك ایدی. فخرکائنات افندمزك عم زاده‌لرندن (ابوسفیان بن حارث بن عبدالمطلب)ك زوجه‌سی اولوب، عبدالله بن ابی سفیانی دنیایه کتیرمشدر.

جمانه باهلی { صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

جُمجه { جزیرة العربك ساحل جنوبیسنده وعمان ایله عدن آره‌سنده بر برون اولوب، بحر بونجه شهرتی اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جمره { (بن نعمان) صحابه‌دن اولوب، بنی‌عذره قبیله‌سنك رئیسی اولدیغی حالده قبیله‌سیله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، ایمان کتیرمشیدی. — صحابه‌دن (ابویزید جمره بن عوف) اسمنده دیکر بر ذات دخی اولوب، بعده فلسطینده ساکن اولمش، واولاد واحفادی کندیسندن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشلردر.

جمره { (بنت عبدالله التمیمیة الیربوعیه) و(جمره بنت قحافة الکندیه) ایله (جمره بنت نعمان العدویه) صحابیاتدندر.

جمشید { (یاخود جم) اساطیرله ممزوج اولان ایرانك تاریخ قدیمنه کوره، ایرانده الك اول حکومت سورن پیشدادیان سلاله‌سنك دردنجی والك بیوك حکمداری اولوب، طهمورثدن صکره کویا ۷۰۰ سنه سلطنت سورمش، واصطخر شهرینی تأسیس ایله، بر چوق اسباب معموریت وجوده کتیرمشیدی. شرابك ایجادی ونوروز کونك سنه باشی وعید اتخاذی دخی جمشیده اسناد اولنیور. حتی زردشتدن اول ایرانده موجود اولان مذهب وآیینه دخی (آیین جم) اسمی ویریله‌رك، بوآیین ومذهب شمس وطبیعته پرستش وعیش وعشرتله ممزوج بر صورتده تعریف اولنور. کویا جمشید فروجاه وشوکت وسلطنتنه مغرور اولوب، مؤخراً الوهیت دعواسنه قالقیشمش، وبونك اوزرینه جزیرة العربدن واحتماله کوره یمنده‌کی قوم عاددن (ضحاك) اسمنده بر شخص هجوم ایله، ایرانی جمشیددن ضبط ایده‌رك، کندیسنی فراره مجبور ایتمش؛ وآنجق ضحاك دخی بر طاقم مظالمه قالقیشوب، کویا اوموزلرنده بولنان وکندیسنی راحتسز ایدن ایکی ییلانی بسلمك ایچون، اهریمنك تعلیمیله هرکون تبعه‌سی اولادندن ایکی چوجق ذبح ایده‌رك، بینلرینی بو حیوانلره یدیرمکه جسارت ایتمش اولدیغندن، اوغللری بو مقصدله توقیف ایدلمش اولان (کاوه) اسمنده بر دمیرجی خروج ایله، ضحاکی قتل ایده‌رك، تختنی جمشیدك نسلندن فریدون اسمنده بر دلیقانلی‌یه ویرمشدر، که بوذات دخی عدل ایله شهرت بولوب، بعده ملکنی اوچ اولادی بیننده تقسیم ایتمکله، زردشتیلر عندنده حضرت نوحك مقامنه قائم اولمشدر. حضرت سلیمانك عینی اولدیغنی رغم ایدنلر دخی واردر. جمشید شرابك موجدی اولمق حسبیله، قدحی (جام جم) اسمیله بین الشعرا مشهوردر.

اخیراً کشف اولنان هند برهمنیلری اساطیرینه باقلنجه، بو حکایه‌نك اساطیر هندیه‌دن مأخوذ اولدیغی ظاهر اولور. حقیقةً زردشت برهمنیلرك دیننددن آیریلوب، یکی بر مذهب ایجاد ایتمکله، وطنندن طرد واخراج اولنه‌رق، ایرانه دخول ایتمش، وبناءً علیه ایرانیلره اسکی هند اساطیرینی اوکرتمشدر. ایران قدیمك تاریخی زردشتك کتابی اولان (زنداوستا) دن مأخوذدر. ایمدی هندك اساطیر قدیمه‌سنده (جم شید) یاخود (جاما شیدا) اسمیله شمسدن کنایه بر معبود اولدیغی وبواسمی

تركيب ايدن كلمه‌نك برنجيسى «حكمدار» وايكنجيسى «كونش» معناسنى افاده ايتمكله، بو اسم مركبك «كونش پادشاه» ديمك اولديغى كوريليور. شوراسى‌ده اساطير هنديه كتابلرنده مسطوردركه: (جم شيد) دنيايى خلق واعمار ايتدكدن صكره (آزى داهاقه) اسمنده جسيم بر يلان ويا اژدرها ظهور ايدوب، معموره‌لرى تخريب وانسانلرى اتلاف ايتديكندن، جم شيد (ثريدون) اسمنده بر ملك كوندروب، بو ملك (آزى داهاقه) يى اتلاف، وخلق عالمى بونك مضرتندن تخليص ايتمش. بو مصال جمشيد وضحاك وفريدون حكايه‌سيله بر اولوب، آنجق معبود وملك واژدرهانك زردشت طرفندن حكمدارلره قلب ايدلمش اولديغى آكلاشيليور. (آزى داهاقه) اسمى تحريف وتقديم وتأخيرله (ضحاك تازى) يه قلب ايدلديكى كبى، فارسيده (ث) حرفى بولنمديغندن، (ثريدون) اسمى دخى (فريدون) يازلمشدر. غرائبدن اوله‌رق ابن خلدون وسائر بعض مورخين عرب آثارنده دخى ضحاكك اسم صحيحى (آزى داهاقه) اولديغى مسطوردر؛ (آزى داهاقه) كنديسى يلان اولديغيچون، بونى انسانه تحويل ايتمك ايستينلر دخى، يلانله اولان مناسبتنى غائب ايتميوب، اوموزلرنده ايكى يلان اولديغنى ادعا ايتمشلردر. تازى يعنى عرب فرض اولنمسى بحثنه كلنجه، بوكلمه‌نك (آزى) دن غلط اوله‌جغى آكلاشيليورسه‌ده، اسكى برزمانلرده يمن ملوكندن برينك ايرانده اجراى فتوحات ومظالم ايتمش اولمسندن، اباً عن جدٍ بر طاقم نقليات توارث ايده‌رك، اوشخص مجهولك دخى (آزى داهاقه) ايله برلشديرلمش، وحتى اسمنك دخى (ضحاك) كبى بر كلمهٔ عربيه‌يه تحويل ايدلمسنه سببيت ويرمش اولمسى محتملدر.

جمشيد قطب شاه { هندستانك دكن خطه سنده حكومت سورن قطب شاهيه سلاله‌سى حكمدارلرندن اولوب، قلى قطب شاه اولك اوغليدر. پدرينك وفاتى اوزرينه ٩٥٠ تاريخنده (كلكنده) ده جلوس ايدوب، ٧ سنه سلطنت سوردكدن صكره، وفات ايتديكنده، برادرى ابراهيم قطب شاه خلفى اولمشدر.

جمعه { (ياخود جمعهٔ بالا) سلانيك ولايتنك سيروز سنجاغنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، سيروزك ١١٥ كيلومتره شمال غربيسنده وسلانيكك ١٦٠ كيلومتره شمالنده اوله‌رق، بلغارستان حدودى قربنده، بيستريچه طاغى اتكنده وقره صو تابعلرندن بيستريچه چايى كنارنده واقعدر. مياه جاريه‌سى چوق وباغ وباغچه‌لرله محاط كوزل بر قصبه اولوب، آب وهواسى دخى لطيف ايسه‌ده، صوك روسيه محاربه‌سنده خراب اولوب، اليوم اسكى معموريتى تماميله اعاده اولنمامشدر. شمديكى حالده ٦٠٠٠ قدر اهاليسى، ١٥ معبدى، ١ رشديه، ٢ صبيان و ٣ بلغار مكتبى، ١٦٨ دكانى واطرافنده بر قاچ ايليجه‌سى واردر.
—— جمعه قضاسى سيروز سنجاغنى تركيب ايدن ٧ قضانك بريسى واك شماليسى اولوب، شرق جنوبى جهتندن نوره‌قوب ومنلك قضالريله، غرباً قوصوه ولايتيله، شمالاً وشمال شرقى جهتندن دخى بلغارستان حدوديله محدوددر. قضانك اراضيسى طاغلق ايسه‌ده، زراعته الويريشلى ويك منبت دره و بايرلرى دخى چوقدر. اورمانلرى، مرعالرى وچايرلرى دخى چوق اولوب، قاين وميشه وچام وسائره آغاجلرى بولنور. باشليجه محصولاتى بغداى، آرپه، چاودار وسائر حبوباتله پرنج، پاموق، توتون، كتن وكنويردن عبارتدر. آرى قوغانلريله ايپك بوجكلرى دخى چوق اولوب، خيلى بال و ايپك چيقار. باغلرى دخى چوق اولوب، خيلى شراب اعمال اولنور. حيوانات اهليه‌سى ٣٠٠٠٠٠ راده‌لرنده قيون وكچى، ٤٠٠٠ مانده‌و ١٠٠٠٠٠ صيغير ايله خركله وسائره‌دن عبارتدر. اهالئ قضا ٤٧٣٢٢ مقدارنده اولوب، ثلثانى بلغار وبرثلثى اسلامدر. روم ويهوديلر بر قاچر كشيدن عبارت اولوب، ٦٠٠ قدرده چنكانه بولنور. صنايع محليه عبا وشياق ايله مجلنده مستعمل بعض منسوجاتدن عبارتدر.

جمعه { (ياخود جمعه بازارى) مناستر ولايتنك سرفيجه سنجاغنده، سرفيجه‌نك ٣٠ كيلو متره شمال غربيسنده ومناسترك ٨٠ كيلو متره جنوب غربيسنده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٢٨٦٥ اهاليسى، ٣ جامعى، ١ رشديه و ١ ابتدائى مكتبى، ٢٥ دكانى، ١٠ خانى و ١ قشله‌سى واردر.
—— جمعه قضاسى جنوباً قوزانه، غرباً كسريه وناسليچ، شمالاً فلورينه قضالريله، شرقاً دخى سلانيك ولايتى حدوديله محدود اولوب، قطرانچه وصاريخانلر ناحيه‌لريله برابر ٨٤ قريه‌دن مركب اولديغى حالده، ٥٨٥٧٥ اهاليسى واردر، كه بونلرده ٤٧٥٩٨ ى مسلم وترك، ٥٥٨١ ى بلغار، ٥٣٩٦ سى دخى

روم و اولاخدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب ، اوستروه کولنه طوغری ممتد اولان اووه‌سی صوآلتنده بولنغله، خیلی منبت و محصولدادر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، چاودار، یولاف، مصر وسائر حبوبات ایله میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. اورمانلری آز اولوب، مراعالری چوقدر. درون قضاده ٢٤ جامع ومسجد، ٥ کلیسا، ٥ مکتب، ٤٠ دکان و ١٦ خان موجوددر. معمولات محلیه عبا، شیاق وبزکبی منسوجاتدن عبارتدر.

جمعه { (بنت حابس یاخود بنت الخس) زمان جاهلیتده عربلر بیننده عقل وحکمتله کسب شهرت ایتمش قادینلردن اولوب، عمالقه قومنه منسوب اولدیغی مظنوندر.

جمعهٔ عتیق { [« اسکی جمعه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جمل { (وقعهٔ—) بین‌الاسلام وقوع بولان محاربات مؤلمه‌نك برنجیسی اولوب، زوجات مطهرهٔ حضرت رسول‌الله (صلعم) دن حضرت عایشه بنت ابی بکر (رضها) ایله عشرهٔ مبشره‌دن حضرت طلحه وحضرت زبیر (رضهما) ك حضرت علی المرتضی (رضه) ه قارشی قیاملرندن تولد ایتمشدر. حضرت عثمانك شهادتی وحضرت علینك بیعتی متعاقب، حضرت عایشه حضرت مرتضانی حضرت عثمانك قتلنه ذی‌مدخل عد ایده‌رك، اخذثار مقصدیله دعوایه قیام، وحضرت طلحه وزبیری دخی جلب واقناع ایده‌رك، اوچی مکهٔ مکرمه‌دن بصره‌یه متهیء عزیمت اولمش؛ وحضرت علی (رضه) بیعتدن امتناع ایدن معاویه‌یه قارشی شامه سوق عسکر ایتمکه حاضرلنمش ایکن، بوخبری آلنجه، مدینهٔ منوره‌دن بصره جهتنه حرکت ایتمشدی. حضرت عایشه ایله طلحه وزبیرك معیتنده اوتوز بیك وحضرت علینك رفاقتنده یکرمی بیك کشی اولدیغی حالده، قارشی‌قارشی‌یه کلنه‌رك، حضرت مرتضی طرفندن طلحه وزبیره هر نه قدر نصح وپند اولنمش، وبین‌الاسلام بویله بر فساد ایقاعنك منعنه چالیشلمش ایسه‌ده، فائده ایتمیوب، عاقبت محاربه‌یه بدأ اولنه‌رق، طرفیندن اون بیك کشی تلف واچلرندن صحابه‌دن برچوق ذوات شهید اولمغله برابر، طلحه وزبیر شهادته نائل اولدقدن صکره، حضرت عایشه غایت آزغین بر دوه‌یه بینمش، وطرف مرتضادن زوجهٔ رسول‌الله (صلعم) وکریمهٔ صدیق اکبر (رضه) اولان مشارالیهایه کیمسه طرفندن ال طوقنلمقسزین، دوه‌سیله برابر طوتلمسی شدیداً امر بیورلمش اولدیغندن، برچوق وقت دوه‌نك ضبطیله اوغراشیله‌رق، نهایت دوه‌یی اوقله اوروب، اولدیرمکدن بشقه چاره بولنه‌مش؛ ودوه‌نك اتلافندن صکره، حضرت عایشه محفلیله برابر بصره‌یه کوتوریله‌رك، حضرت علی (رضه) طرفندن حقلرنده پك چوق حرمت ورعایت اولنمش؛ ومعیت مرتضویه‌ده بولنان برادری محمد بن ابی بکر (رضهما) ایله بصره نسوانندن قرق قادین ترفیق، وکندیلری برقاچ میل و اولاد کرامی برکون تشییع بیوره‌رق، مرفهاً ومعززاً مدینهٔ منوره‌یه ارسال بیورمشدی. مشارالیهانك بینمش اولدیغی آزغین دوه مناسبتیله بو وقعه (وقعة الجمل) اسمیله شهرت بولمشدر. حضرت علی (رضه) طلحه وزبیر ایله شهید اولان سائر صحابه‌نك جنازه نمازلرینی بالذات قیلمش، وغیبوبتلرینه پك چوق آغلامشلر ایدی. بووقعهٔ مؤلمه هجرت نبویه‌نك ٣٦ نجی سنه‌سی وقوع بولمشدر.

جملی قارری { (Gemelli - Careri) ایتالیانك مشاهیر سیاحیندن اولوب، ١٦٥١ تاریخنده ناپولیده طوغمش، و ١٧٢٤ ده وفات ایتمشدر. کرهٔ ارضك اکثر طرفلرینی کزوب، « دورعالم » عنوانیله مفصل بر سیاحتنامه یازمشدر.

جمنه { (Djamna) هندستانده کنك ایرماغنه تابع انهارك اك بیوکلرندن اولوب، همالایه جبال مرتفعه‌سنك جنوبی اتکلرنده و ٦٢٩٠ کیلومتره‌لك ارتفاعده واقع (جمنه‌تیر) طاغندن نبعانله، غربه طوغری آقه‌رق، ٣٠° ٣٠′ عرض شمالی و ٣٣° ٧٥ طول شرقیده کندیسندن بیوك اولان (تونسه) ونام دیکرله (سوپین) چایی ودها آشاغیده (کیری) و (آسام) نهرلرینی اخذ ایله، ١٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، دهلی‌یه واصل اوله‌رق، بو شهر عظیمك ایچندن کچر؛ اکره شهرینه قدر بو حالده جریان ایدوب، سقی اراضی ایچون، برچوق جدوللره صوویردکدن صکره، اکره شهرینك آلت طرفنده پین‌کنك، چبال، بتوه، کنه، بکنادی، سینکر، آراندادی کبی بیوك نهرلرك صولرینی دخی جمع ایده‌رك، بیوك واپورلر سیرینه کسب صلاحیت ایدیور. نهایت الله‌آباد شهرنده کنكك ایرماغنه دوکیلور. محل تلاقیده جمنه‌نك یتاغی کنككك یتاغندن کنیش ایسه‌ده، صویی اوندن آزدر. مجموع مجراسی ١٣٧٥ کیلومتره طولنده اولوب ، قسم

اعظمی سیر سفائنه صالح اولمغله، هندستانك تجارتنجه بیوك بر اهمیتی واردر.

جمیع (بن مسعود الخزرجی) صحابه‌دن وانصار-دن اولوب، جمیع مامملکنی فی سبیل‌الله تصدق ایتمسیله مشهوردر.

جمیل (بن بصرة الغفاری) صحابه‌دن اولوب، بعده مصرده ساکن اولمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — (جمیل بن معمر القرشی الجمحی) دخی صحابه‌دن اولوب، فتح مکه وقعه‌سنده اسلامه کلمش، وحنین غزاسنده حاضر بولنمشدر.

جمیل (بن عبدالله بن معمر العذری) اوائل دور اسلام عرب شعراسندن وعشق وعلاقه‌ده داستان اوله‌جق درجه‌ده شهرت قزانان شیدالردن اولوب، عذره قبیله‌سنه منسوب ایدی. ینه قبیله‌سنه منسوب (بثینه) اسمنده حسنی بر قیزله بینلرنده معاشقه واقع اولوب، ماجرا ومشاعره‌لری مشهوردر. اکثریا فراق و هجرانله کچن یکرمی سنه‌لك عشق وعلاقه زماننده معشوقه‌سنه ملاقی اولدیغی ساعتلرده دخی عشق حقیقیدن وجالنه نظردن بشقه خاطرینه بر شی کلمیوب، هیچ بر تکلیفده بولنمدیغی مشهوردر. عبد الملك بن مروان زماننده یاشامش، و۸۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. همان کافهٔ اشعاری بثینه حقنده اولوب، شو ایکی بیت او جمله‌دندر:

وانی لارضی من بثینة بالذی
لو ابصره الواشی لقرت بلابله
وبالنظرة العجلی وبالحول تنقضی
اواخره لا نلتقی و اوائله

جمیل (بن شیخ جلال‌الدین) هندستان شعراسندن اولوب، کالپی شهرندن ایدی. اکبرشاهه انتساب ایتمش شعرادندر. شو بیت اونکدر:

سرزلفش مراسوی جنون تارهنمون کشته
دل دیوانه‌ام پابستهٔ قید جنون کشته

جُمَیل (بنت یسار المزنیه) صحابیاتدن اولوب، معقل بن یسارك همشیره‌سی ایدی. (ابوالبداح)ه واروب، تطلیق اولندقدن صکره، تکرار طلب اولنمغله، برادری طرفندن مخالفت اولندیغندن، « واذا طلقتم النساء فبلغن اجلهن فلاتعضلوهن ان ینکحن ازواجهن » آیت کریمه‌سنك نزولنه سبب اولمشدر.

جمیل پاشا (محمد —) صدر اسبق محمد رشیدپاشا مرحومك بیوك اوغلی اولوب، تحصیل علم وکمال ایتدکدن صکره، سفارت کتابتیله پارسده و سائر آوروپا پایتختلرنده بولنمش؛ وپدرینك وفاتندن صکره، خیلی وقت پارس سفارتنده بولنه‌رق، دیپلوماتلق ایشلرنده ابراز اقتدار ورویت ایتمکله، ۱۲۹۲ تاریخنده خارجیه ناظری اولمش، وینه او سنه قریم جهتنه کلن روسیه ایمپراطورینه جانب حضرت پادشاهیدن رسم خوش آمدی‌یی ایفایه مأمور اولوب، عودتنده دمیربول واغوننده فجأةً وفات ایتمشدر.

جمیل پاشا (حسین —) مشیران عظام سلطنت سنیه‌دن نامق پاشا حضرتلرینك بیوك اوغلی اولوب، مکتب فنون حربیه‌ده اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، ضابط چیقوب، استعداد وذکاوتی حسبیله آز وقتده قطع مراتب ایده‌رك، جنتمکان عبدالعزیز خانك یاورانی سلکنه داخل اولمش؛ وبرآره‌لق باش مابینجیلکه دخی نصب اولنمشیدی. فرقه قوماندانلغیله اردولرده واك صکره حلب موقعنده بولنوب، ۱۲۹۷ ده حلب والیسی اولمش؛ و۱۲۹۹ ده رتبهٔ مشیری احسان بیوریله‌رق، یدی سنه بو ولایتی اداره ایتدکدن صکره، ۱۳۰۴ ده حجاز والیلکنه نصب اولنمش ایسه‌ده، حجازده چوق قالمیوب، ینه او سنه درسعادته جلب ایله، تحت ریاست مفخمهٔ حضرت پادشاهیده بولنان تفتیش عمومی عسکری قومیسیون عالیسی اعضالغنه تعیین بیورلمش؛ و۱۳۰۷ ده چاملیجه‌ده‌کی کوشکنده فجأةً وفات ایلمشدر.

جمیله بو اسمله صحابیاتدن بر قاچ خاتون اولوب، الك مشهوره‌لری (جمیله بنت ثابت بن ابی الاقلح الانصاریه) در، که حضرت عمر بن الخطاب (رضه) ك زوجه‌سی وعاصم بن عمرك والده‌سیدر. بعده حضرت فاروق کندیسنی تطلیق ایتمکله، یزید بن جاریه‌یه وارمش، وبوندن عبد الرحمن بن یزیدی دنیایه کتیرمش ایدی. — (جمیله بنت ابی بن سلول) دخی منافقینك رئیسی عبداللهك همشیره‌سی اولوب، ایکنجی زوجی اولان ثابت بن قیسدن آیرلمش، واسلامده الك اول زوجنی ترك ایدن بو خاتون اولمشدر.

جمیله الك شهرتلی مغنیاتدن اولوب، دولت امویه‌نك اوائل عهدنده مدینهٔ منوره‌ده یاشامشدر. فوق العاده حسن صوت والحانه مالك وقوا-

عد موسیقی‌یه آشنا اولمغله، بیوك بر شهرت قزاندرق، حقنده بر چوق نوادر منقولدر.

جمیله { جزایرده قسنطینه ایله سطیف آره‌سنده بر کچوك قصبه اولوب، اسکی روماليلر زماندن قالمه بعض ویرانه‌لری، بر طاق ظفری وسائر آثار عتیقه‌سی واردر. اسم قدیمی (Gemellæ) در.

جمیله { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. هندستانه سیاحت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

جز خار غم نرست زکلزار بخت ما
آن هم خلید درجکر لخت لخت ما

جمیله بنت وائل { بین العرب عشق وعلاقه ووفالریله داستان حکمنه کچمش اشخاصدن حسنی بر قیز اولوب، عامر بن سعیدك معشوقه‌سی ایدی.

جمیلی { ترکستان شعراسندن اولوب، علی شیر نوایی طرزنده اشعار سویلمش، ومشار الیهك اکثر اشعارینه نظیره یازمغه اوزنمشدر. شو بیت اونکدر:

بولسون اول انجمن کیم آنده صهبا بولمیه
بولسون صهبا دخی کر بردلارا بولمیه
(بولسون وبولمیه چغتایجه‌ده اولسون واولمیه دیمکدر.)

جمین { ارضروم ولایتنك ارزنجان سنجاق وقضاسنده بر ناحیه اولوب، ۱۲ قریه‌دن مرکبدر.

جناب { (میرزا فتح الله) ایران شعراسندن اولوب، شاه اسماعیل صفوی امراسندن بولنان امیر نجم ثانینك نسلندندر. اصفهان قربنده (خواران) قریه‌سنده دنیایه کلوب، ایام شبابنده هندستانه رحلت، وبر مدت اوراده اقامت ایتدکدن صکره، اصفهانه عودتله، شاه طهماسب صفوی زماننده بیوك بر منصبه نصب اولنمش؛ ومؤخراً نادر شاه طرفندن مأموراً خوراسانه کوندریله‌رك، اون سنه اوراده قالدقدن صکره، ۱۱۴۸ تاریخنده نادر شاهك امریله کاشان ایله ری آره‌سنده قتل اولنمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بتلخ کامیٔ ایام شاد باش و مزن
بشهدکاسهٔ هر سفله زینهار انکشت

جناب { (میرزا ابوطالب بن میرزا نصیر) اصفهان شعراسندن خوش طبع وشیرین کفتار بر ذات اولوب، سلطان حسین صفوی زماننده (سر خطنویس دیوان اعلا) بولنمشدر. خطاطیندن اولوب، خط شکسته‌یی پك کوزل یازاردی. ۱۱۳۵ ده وفات ایتمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

نه بوصل یار طاقت نه بهجر تاب دارد
چه کنم چنین دلیرا که مرا خراب دارد
خبر از جناب داری که ز دوریٔ توشبها
نه بدل قرار وطاقت نه بدیده خواب دارد

جنابد { خراسانده نیشابوره ملحق بر کوچك قصبه وناحیه اولوب، مشاهیر علما وشعرادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جنابه { فارس ساحلنده و(خارك) جزیره‌سنك قارشیسنده واقع طار ودرین بر قویك ایچنده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

جنابی { (امیر ابو محمد مصطفی بن الامیر حسن الکافی) مشاهیر علماء عثمانیه‌دن ومورخیندن اولوب، سلطان مراد خان ثالث دورنده یتیشمشدر. درسعادتده اکمال تحصیل ایدوب، علامه ابو السعود افندینك حلقهٔ تدریسنه مداومت، وسلیمانیه مدرسه‌سنده تدریس وافاده ایله اکتساب صیت وشهرت ایلمش ایدی. فضائل وحسن اخلاقی حسبیله کبار وصغار عندنده مقبول ومعتبر اولوب، توجه والتفات حضرت پادشاهی‌یه دخی نائل اولمشیدی. کافهٔ علومدن بهره‌سی اولمغله برابر، ادبیات عربیه‌یه وفن تاریخه زیاده میل وانتسابی وار ایدی. «بحر علم» عنوانیله ابتدای خلقتدن ۹۹۷ تاریخ هجریسنه‌دك جریان ایتمش وقایعی جامع عربی العباره ۲ بیوك جلددن مرکب کوزل بر تاریخی وترکی وعربی برچوق اشعار وقصایدی واردر. تاریخ مذکور اختصارله برابر ترکجه‌یه ترجمه اولنمشدر. تاریخنی اکمالدن ایکی سنه صکره یعنی ۹۹۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعار ترکیه‌سندندر:

غم خدنکه یتارسه نوله جسمی مومك
دود آهینی خدا پرده قوماز مظلومك

جنابی { [«ابو سعید قرمطی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جنابی پاشا { شعرای عثمانیه‌دن قانونی سلطان سلیمان خانك زماننده سرای همایونده تربیه اولنمش؛ وحرم خاصدن چاشنکیر باشیلقله چیقوب، بعده امیر آخور؛ ودهاصکره آناطولی

امیر الامراسی تعیین اولنمش؛ وبو منصبده ایکن ۹۶۹ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

اولسه پیدا دود آهم کوزلرم کریان اولور
ابر وظلمت ظاهر اولسه لاجرم باران اولور

جَنادِل { صعید مصرك منتهاسنده ونوبه حدودنده اوله‌رق اسواندن ۳ میل یوقاریده بر محل اولوب، نیلك اورته‌سنده بولنان قیالردن طولایی بو اسمله تسمیه اولنمشدر. اسکی زمانلرده نیلك فیضانی اورادن خبر ویریلیردی.

جناده { بو اسمله صحابه‌دن بر قاچ ذات اولوب، بری (جناده بن ابی امینة الازدی)، بری (جناده بن ابی امیة الزهرانی)، بری (جناده بن مالك الازدی) وسائره‌در. بعض محدثین بونلرك اوچنی ایکی ویا بر عد ایتمشلردر. هر حالده بری وقت سعادتده چوجق اولوب، سائر صحابه‌دن روایت احادیث شریفه ایتمش؛ وبعده شامده ساکن اولوب، خلافت حضرت عثمان زماننده وبعده معاویه ویزیدك زمانلرنده قسطنطینیه‌یه سوق اولنان عساکر مسلمین ایچنده بولنمش؛ و ۸۰ تاریخنده وفات ایدوب، کوفه‌ده ذریتی قالمش ایدی. طوغریدن طوغری‌یه حضرت رسول‌الله (صلعم) دن احادیث شریفه نقل ایتمش جناده اسمیله صحابه‌دن دیگر بر قاچ ذات دخی بولنمشدر.

جنادیوس { (Gennadius) قسطنطنیه رهابین و علماسندن اولوب، ۱۴۰۰ تاریخلرنده طوغمش؛ و ابتدا محکمه حاکمی، بعده یدنجی یانینك کاتبی اولوب، ۱۴۳۰ تاریخنده بو حکمدار معیتنده فلورانسه مجلس روحانیسنه کیده‌رك، قتولیك وروم مذهبلرینك توحیدینه چالیشمش ایسه‌ده، بعده بو اتحاد مذهب فکرینك پك علیهنده بولنمش؛ واستانبولك فتحنده سلطان محمدخان ثانی حضرتلری طرفندن روم پطریقلغنه نصب اولنه‌رق، ۱۴۵۸ ده استعفا ایله، بر مناستره چکلمش؛ و ۱۴۶۴ ده وفات ایتمشدر.

جَناشك { جرجان قربنده غایتله یوکسك ومتین بر قلعه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

جنان { شاعر شهیر ابونواسك معشوقه‌سی اولان بر قیز اولوب، حسن وجمالیله وحفظ اشعا واخبار عرب خصوصنده‌کی اقتداریله مشهوره‌در. ابونواسك صاحبهٔ ترجمه حقنده پك چوق اشعاری واردر. [«ابونواس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جنان الورد { اندلسده طلیطله اعمالندن بر قصبه اولوب، گل باغچه‌لرینك کثرتی حسبیله بو اسمله تسمیه اولنمشدر. اصحاب کهف مغاره‌سنك بو قصبه جوارنده اولدیغی زعم اولنمشدر.

جنانی { بو مخلصله طقوزنجی واونجی قرن هجری شعراسندن درت ذات اولوب، برنجیسی سلطان بایزید خان ثانی دوری شعراسندن عذارینك برادریدر. اصحاب تیماردن اولوب، بعض محاربه‌لرده ابراز شجاعت ایتمش؛ و ۹۰۰ تاریخلرنده مالقوچ اوغلی بالی بکك معیتنده له سفرنده شهید اولمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

شب غمده یالکز قالدم ایا ماه مدد
سکا ابر شمز الم نیده‌یم ایواه مدد

— ایکنجیسی آماسیه قربنده امنا طائفه‌سندن اولوب، رضوان زاده دیمکله مشهور ایدی. یاوز سلطان سلیم خان زماننده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

چو فرصت عیشه ال ویردی کچور خوش کور بو دورانی
بو کونی قومه یارینه که کورمز بو دور آنی

— اوچنجیسی سلطان مراد خان ثالث دوری شعراسندن عالم وفاضل بر ذات اولوب، بروسه‌لیدر. ۱۰۰۴ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

عالمه عرض ایله یاقوت لعلك متصل
کیم دکر ای خواجهٔ مصر ملاحت آکا دل

— دردنجیسی سمندره‌لی اولوب، سپاهی زمره‌سنه منسوب ایدی. درویش مشرب وصاحب کمال بر آدم اولوب. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

جان و دل خنجرکی هر کیمه پهلویه چکر
بر زمان اولدی بکم هر کشی کندویه چکر
جنبشندن بو سطرلاب سپهری اکلر
شول که فکرت رقمن تختهٔ زانویه چکر

جنتی { ایران شعراسندن اولوب، خراسانلیدر. صاحب تذکره دولتشاهك معاصری اولوب، مورخ مومی الیه صاحب ترجمه‌نك بر مدت درکاه پادشاهی‌یه ملازم اولدقدن صکره، فلاکتزده وسرکردان اولدیغنی، وکندیسنه ایتدیکی نصیحت تأثیر ایتدیکنی بیان ایدیور. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بمی خوردن چو ساقی ساغر میرا دهن پوشد
چه شد کورا بسر پوشی سواد چشم من پوشد

جنّتی { (میر زین الدین) ایران شعراسندن اولوب، عن اصل حیره‌لیدر. کلیات اشعاری یکرمی بیك بیته قریبدر. شورباعی اوجمله‌دندر:

در چند متاعت همه عصیان و خطاست
این جسم شکسته کشتی موج فناست
ای جنتی از کثرت طوفان گناه
مندیش که با خدای این بحر خداست

جنتیوس { (Gentius) ایلیریا یعنی اسکی آرناوودلق حکمدارلرندن اولوب، قبل المیلاد ۱۷۲ تاریخنده تخته جلوس ایتمش؛ وماکدونیا حکمداری (پرسیوس) ایله روماليلره قارشی عقد اتفاق ایلمش ایسه‌ده، ماکدونیادن بکلدیکی امداد کوندرلمه‌مکله، ۱۶۸ تاریخنده روما سردارلرندن (آنیچیوس) طرفندن مغلوب واسیر اولوب، رومایه نقل اولنمشدی.

جنحره { حضرموتده خیراتی چوق برقصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جنجبال { اندلسده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولندیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جنجی خواجه { (حسین افندی) زغفرانبولیلی بر شیخك اوغلی اولوب، نسلی صدرالدین قونوی‌یه منتهی اولدیغی وبرادری دخی قضاة سلکنده بولندیغی حالده، کندیسی جنلری طوپلامق وبوواسطه ایله خسته‌لری ای ایتمك ادعای باطلنده بولنه‌رق، بویله‌لکله سلطان ابراهیم خانه انتساب، وتوجهنی جلب ایتمش؛ وآز زمان ظرفنده قاضیعسکرلك رتبه‌سنه ترفیع اولنه‌رق، بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمغله، صدر اعظم قره مصطفی پاشانك قتلنه سبب اولانلردن بولنمش؛ ومناصب علمیه‌یی آقچه مقابلنده توجیه ایتدیره‌رك، وسائر یوللرله ارتکاب ایده‌رك، بیوك بر ثروت قزانمش؛ وکندیسنه غایت مکمل بر قوناق دخی یاپدیرلمشیدی. وندیك جمهوریتنه اعلان حربله کریدك ضبطی توصیه ایتمش اولدیغندن، بر آره‌لق توجهدن دوشمك درجه‌سنه کلمش، وحتی قوناغی آلنوب، کوهر سلطانه ویرلمش ایسه‌ده، کریدك فتحی اوزرینه، ینه کسب نفوذ واعتبار ایتمشدی. نهایت سلطان محمد خان رابعك جلوسلرنده، یکیچریلره جلوسیه بخششی ویرلمك اوزره، کندیسندن ایستنیلن آقچه‌یی ویرمکدن امتناع ایله، فرار واختفا ایتمی اوزرینه، بولدیریلوب، حبس، ومالی مصادره اولنمش؛ وکندیسی نوبه‌ده‌کی ابریم سنجاغنه تعیین اولنه‌رق، مخالیجه وصولنده، نقریسه مبتلا اولمغله، بر مدت اوراده مکث ایتمك اوزره، مساعده استحصال ایتمش؛ وآنجق حفظ لسان ایتمه‌مك بلیه‌سیله اوسنه یعنی ۱۰۵۸ ده اعدام ایدلمشدر.

جنجیله { اندلسده شاطبه ایله بلنسیه آره‌سنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر ادبانك مسقط رأسی بولندیغی ابن بشکوال بیان ایدیور.

جَنَد { ترکستانده خوارزمك ۱۰ کون اوته‌سنده وسیحون قربنده وقتیله بیوك بر شهر اولوب، مشاهیر علما وادبادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. یاقوت حموی کندی زماننده مغوللرك النده بولندیغی بیان ایدیور.

جَنَد { یمنك شمال شرقی جهتنده بر قصبه اولوب، ظهور اسلامدن صکره خیلی وقت یمنك اوجهتنك مرکزی بولنمشدر. بو شهرده زیدیلر عندنده زیارتگاه اتخاذ اولنور بر بیوك جامع شریف بولنوب، معاذ بن جبل طرفندن بنا اولنمشیدی.

جندب بن جناده { [«ابو ذرغفاری» ماده‌سنه مراجعت.]

جندب بن زهیر { صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمش؛ وصفین وقعه‌سنده معیت حضرت مرتضاده شهید اولمشدر.

جندب بن ضمره { صحابه‌دن اولوب، هجرت نیتیله خانه‌سندن چیقمش ایکن، یولده وفات ایتمش؛ وحقنده «ومن یخرج من بیته مهاجراً الی الله ورسوله ثم یدرکه الموت فقد وقع اجره علی الله» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر.

جندب بن عبد الله { (بن سفیان البجلی) صحابه‌دن اولوب، کوفه‌ده ساکن اولمش؛ وبعده مصعب بن زبیرله بصره‌یه انتقال، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. بوکا (جندب الخیر) دخی دیرلر.

جندب بن کعب { (الازدی الغامدی) صحابه‌دن اولوب، حضرت

عثمان (رضه)ك زمان خلافتلرنده كوفه‌ده ظهور ايله كوفه واليسى وليد بن عقبه‌نك حضورنده اجراى لعبيات ايدن بر ساحرى بر قليج ضربه‌سيله قتل ايتمش؛ وسببى صورلدقده، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك «حدالساحر ضربة بالسيف» بيورمش اولدقلرينى ايشيتمش اولديغى سويلمش؛ و وليد طرفندن حبس اولنمش ايسه‌ده، برروايتده زهد وصلاحنى كورن زندانجى طرفندن قورتارلمش، وبرروايتده‌ده حضرت عثمانك امريله سبيلى تخليه اولنمشدى. بعده معاويه زماننده روملره قارشى وقوع بولان محاربانده بولنه‌رق، شهيد اولمشدر. —(جندب بن مكيث) و(جندب بن ناجيه) دخى صحابه‌دندر.

جُندَيسابور { (ودها طوغريسى جندشابور) خوزستانده اسكى بر شهر اولوب، ١٩ تاريخ هجريسنده فتح اولنمش؛ واوائل دور اسلامده پك معمور اولوب، بر چوق مشاهيرك مسقط رأسى بولنمشدر. قدماى جغرافيون اسلام بو شهرك مياه جاريه‌سنى وباغ وباغچه‌لرينى مدح ايتدكلرى حالده، ياقوت حموى كندى زماننده بو اسباب عمراندن يالكز بعض آثار قاله‌رق، شهرك خراب اولديغى بيان ايديور.

جُنديخُسره { كسرايه نسبت اولنان يدى قصبه‌نك برى اولوب، (رومية المداين) اسميله دخى معروف ايدى. ياقوت حموى بونك انطاكيه طرزنده بنا ايدلمش اولديغنى بيان ايديور. عراق عربده واقع اولوب، ابو مسلم خراسانى بو قصبه‌ده قتل اولنمشدر.

جنر { (Jenner) انكلتره مشاهير اطباسندن اولوب، آشينك موجدى اولمغله، شهرت بولمشدر. ١٧٤٩ ده طوغوب، ١٨٢٣ ده وفات ايتمشدر. ١٧٦٦ ده آشيى كشف ايدوب، يكرمى سنه پياپى اجراى تجارب ايتدكدن صكره، ١٧٩٦ ده نشر ايتمش؛ وانكلتره دولتى طرفندن كنديسنه مكافاةً يكرمى بيك انكليز ليراسى ويرلمش ايدى. آشينك عرب اطباسى عندنده معلوم بولنمش اولديغى مروى ايسه‌ده، هر حالده، صاحب ترجمه‌نك كشف ونشريندك اجراسز قالمشيدى.

جنراليف { (Le Généralif) و اسپانيولجه (Xeniralife) اسپانيانك غرناطه شهرى جوارنده و(الحمراء) قربنده مسلمانلردن قالمه بر سراى اولوب، غرناطه حاكملرينك صيفيه‌سى ايدى. اسمى (قصر الصيف) دن غلط اولسه كركدر.

جنزه { ارانده واقع (كنجه) قصبه‌سنك اسم عربيسى يعنى كنجه‌نك معربيدر. [«كنجه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جنس { سنت — (St Genès) خرستيانلرك عزيزلرندن اولوب، كنديسى تياترو اويونجيلرندن اولديغى حالده، ٢٨٦ تاريخ ميلاديسنده خرستيانلرك احوال وعقايديله استهزادن عبارت اولان بر مضحكه‌ده اويناركن، حضارك اوكنده بردن بره خرستيانلغى قبول ايتديكنى اعلان ايتمكله، توقيف اولنه‌رق، اشكنجه آلتنده قتل اولنمشدر. يورطيسى اغستوسك ٢٥ نده اجرا اولنور.

جنسريق { (Genséric) واندالرك حكمدارلرندن اولوب، ٤٢٨ تاريخ ميلاديسندن ٤٧٧ تاريخنه‌دك ٤٩ سنه حكومت سورمشدر. (غودجيسيل)ك ايكنجى اوغلى اولوب، برادرى (غودريق) دن صكره جلوس ايتمش؛ ٤٢٩ ده بونيفاس طرفندن روماليلره قارشى افريقيه‌يه دعوت اولنه‌رق (ماوريتاليا) يعنى مغرب مملكتنى ضبط ايتمش؛ وبونيفاس ايتديكنه نادم اولوب، قارشى طورمق ايستمش ايسه‌ده، صاحب ترجمه غالب كلوب، قرتاج شهرينى دخى ضبط، وپايتخت اتخاذ ايتمش ايدى. بعده مقتولاً وفات ايدن روما ايمپراطورى (والنتنيان)ك زوجه‌سى (اودوقسيه) قوجه‌سنك انتقامنى آلمق اوزره، صاحب ترجمه‌دن استمداد ايتمكله، جنسريق بونى فرصت اتخاذ ايده‌رك، ٤٥٥ ده ايتاليايه سوق عسكرله، روما شهرينى ١٤ كون غارت ايدوب، كليتلى غنايم آلديغى كبى، يونان وآرناودلق ودالماچيا جهتلرينى دخى نهب وغارت ايده‌رك، اودوقسيه‌نك كنديسنى ده اسير ايتدكدن صكره، افريقيه‌يه عودت ايتمشدى. غايت خونريز ويغماكر بر حكمدار ايدى. وفاتنده اوغلى (هونريق) وارثى اولمشدر.

جنكيز { [«چنكيز» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جنكينسون { (Jenkinson) انكليز سياحيندن اولوب، ١٥٤٦ دن ١٥٨٢ تاريخنه‌دك روسيه وتاتارستان جهتلرنده

واوزبكلر ایچنده سیاحت ایتمش، وبر سیاحتنامه یازمشدر.

جنو { یاخود جنوه (Genève، لاتینجه Geneva وآلمانجه Genf) اسویچره‌نك منتهای غرب جنوبیسنده ولمان کولی کنارنده همنامی اولان ناحیه یعنی جمهوریتك مرکزی بر شهر اولوب، ٥٢٨٢٠ اهالیسی، کوزل مکتبلری، دارالفنونی، متعدد کتبخانه‌سی، موزه‌سی وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌سی، بیوك ومصنع بر کلیساسی، (لمان) کولندن خروجله شهری ایکیه بولن (رونه) ایرماغی وبوکا تابع (آرده) نهری اوزرنده ٦ کوپریسی، اطرافنده کوزل مسیره وصیفیه‌لری وپك ایشلك تجارتی واردر. بو شهرده معارف وصنایعك ایلری اولوب، ساعتلریله مجوهراتی مشهور اولدیغی کبی، جراح ومهندس آلاتیله یوك وایپك منسوجاتی وسائر معمولاتی دخی چوقدر. لسان محلی فرانسزجه اولوب. اهالیسی اکثریت اوزره پروتستان مذهبنه تابعدر. حکیم شهیر (ژان ژاق روسو) نك وطنی اولوب، شهرك ایچنده غایت مصنع بر هیکلی مرکوزدر.

جنوبی { اونیجی قرن هجری اوائلنده یاشامش بدخشانلی بر شاعردر.

جنوره { (Genèvre) آلپ سلسله‌سنه منسوب بر طاغ اولوب، فرانسه ایله ایتالیا آره‌سنده واقعدر. ٣٦٨٦ متره ارتفاعی واردر.

جنو کولی { (Lac de Genève) [«لمان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جنون { هندستان شعراسندن ایکی شاعرك مخلصی اولوب، ایکیسی دخی کشمیر-لیدر:

برنجیسی (خواجه ابوالفتح خان) عالمکیر وشاه عالم زمانلرنده بعض مناصب عالیه‌ده بولنمش، و ١١٠٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. «لطائف سوق» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

پیرکار تیشهٔ فرهاد از سوزن کند
مابژکان سفیدی جوی شیر آورده ایم

— ایکنجیسی (میرزا ارجمند بن میرزا عبدالغنی) ١١٣٤ تاریخنده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بی ترکس تو اشك من آلودهٔ خونست
این آب تیره صاف بیادام میشود

جنو ناحیه‌سی { (Canton de Genève) اسویچره جماهیر متفقه‌سنی ترکیب ایدن نواحینك بری اولوب، ٢٢ نجیسی عد واعتبار اولنیور. فرانسه‌نك ایچنه کیرمش بربرون شکلنده بولنمغله، یالکز جهت شمالیه‌دن آز محلده اسویچره‌نك (وود) ناحیه‌سیله وسائر طرفلردن فرانسه ممالکیله محدود ومحاطدر. ٤٦°٨′ ایله ٤٦°٢٠′ عرض شمالی و ٣°٣٤′ ایله ٣°٥٨′ طول شرقی آره‌لرنده واقع اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٧٩ مربع کیلومتره واهالیسی ١٠١٦٠٠ کشیدر، که جمله‌سی فرانسز لسانیله متکلم اولوب، اکثری پروتستاندر. لمان کولیله بونك آیاغی اولان (رونه) ایرماغی ناحیه‌یی ایکیه بولوب، قسم جنوبیسی دها واسعدر. وود ناحیه‌سی داخلنده بولنان (سیلنی) دخی جنو ناحیه‌سنه تابعدر. (ساووآ) خطه‌سندن کلن (آرده) نهری دخی جنو شهری ایچنده (رونه) یه منصب اولور. اراضیسی دوز وآچیق اولوب، اك یوکسك تپه‌لری کولك سطحندن ١٤٠ وحذای بحردن ٥٠٠ متره‌دن زیاده مرتفع دکلدر. طوپراغی پك منبت دکل ایسه‌ده، فن زراعت پك ایلری کیتمکله، اهالی سعی وفن سایه‌سنده طوپراغی دخی اصلاح ایده‌رك، خیلی حبوبات وسائر محصولات آلیرلر، وصنعی چایرلر یتیشدیرمشلردر. اراضینك وسعتنه کوره حیواناتی دخی چوق اولوب، ٨٠٠٠ صیغیر، ١٧٠٠ آت، ٦٠٠ قویون و ١٦٠٠ طوموز واردر. بعض تباشیر وکمور معدنلری دخی بولنور. مرکزی اولان جنو شهرندن بشقه (قاروژه) و (ورسوی) اسملریله ایکی قصبه‌سی واردر. مقدما آیریجه برجمهوریت اولوب، ١٨١٥ تاریخنده اسویچره نواحیٔ مجتمعه‌سنه التحاق ایتمشدر. اداره‌سی جمهوریت مفرطه اصولی اوزره اولوب، ایکی سنه مدتله انتخاب اولنور بر مجلس مبعوثانی و ینه ایکی سنه مدتله منتخب ٧ اعضادن مرکب بر هیئت اداره‌سی واردر. مطبوعات هر یردن زیاده حردر.

جنونی { (ذوفنون —) ایران شعراسندن اولوب، طقوزنجی قرن هجریده هراتده نشأت ایتمش؛ وامیر غیاث‌الدین سلطان حسین بن امیر کبیر فیروز شاهه منسوب بولنمشدر. ارباب معارفدن ایدیسه‌ده، هجو وهزلیاته زیاده میلی وار ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

هر اهل جنون را ز کمندتو زبونی
زان روی درآن حلقهٔ زبونست جنونی

جنووسی (Genovesi) ایتالیا علماسندن اولوب، ناپولیده فلسفه وعلم ثروت تدریسیله مشغول بولنمش؛ وخیلی شهرت قزانوب، بو ایکی فنه دائر برقاچ کتاب یازمشدر. ۱۷۱۲ ده طوغوب، ۱۷٦۰ ده وفات ایتمشدر.

جنوه (Genova وایتالیانجه Gênes) ایتالیانك سواحل غربیه‌سنك منتهای شمالنده وهمنامی اولان کورفزك ایچنده کائن (لیغوریا) خطه‌سنده بر شهر اولوب، ″۱٦ ′۲٤ °٤٤ عرض شمالی ایله ″۱۷ ′۳٤ °٦ طول شرقیده واقعدر. بیوك وتجارتکاه بر اسکله اولوب، ۱۳۹۰۰۰ اهالیسی، دارالفنونی، بری پك بیوك اولمق اوزره بش کتبخانه‌سی، متعدد کلیساسی ومقرنه، کاغد، ایپك، صابون یاغ، چینی، معادن مختلفه، یاپمه چیچك وسائره فابریقه‌لری، کوزل لیمانی، برقاچ ریختمی، ترسانه‌سی و ۱۱۸ متره ارتفاعی اولان بر فناری واردر. شهر دکیزدن پك کوزل کورینور ایسه‌ده، اسکی بر شهر اولوب، سورله محاط واکثر سوقاقلری طار وطولاشیقلی اولدیغندن، داخلاً اوقدر کوزل دکلدر؛ وهواسی دخی آغیرجه‌در. بو شهر قرون وسطاده مستقل بر جمهوریت صورتنده اداره اولنه‌رق، بو جمهوریت دکیزده بربیوك قوت قزانمش، وونديك جمهوریتنه قارشی رقابتده بولنوب، آق دکیزده وقره دکیزده برچوق سواحل وجزایر ضبط ایتمشیدی. [مادهٔ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.] —— جنوه ایالتی: جنوه، آلبنغه، کاواری، ساوونه واسپچیا اسملریله ٥ قضایه منقسم اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٤۱۱٤ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۱٦۷٦۰ کشیدر. [«لیغوریا» ماده‌سنده مراجعت بیوریله.]

جنوه جمهوریتی (یاخودجنویز جمهوریتی Republique Gê-noise) اوننجی قرن میلادی اوائلنده جنوه شهرنده تشکل ایله قرن حاضر اوائلنه‌دك طقوز عصر دوام ایتمش بر حکومتدر. جنوه شهری روماليلرك وبعده هرول، اوستروغوت، لومبارد وفرانقلرك تحت ضبطنده بولندقدن صکره، شارلمانك اخلافی زماننده کسب استقلال ایله، قونسلوس عنوانلی برقاچ رئیس معرفتیله اداره اولنمغه باشلامشیدی. کیجیلکده وتجارت بحریه‌ده پك ایلری کیتمکله، قزاندیغی ثروت نسبتنده قوتی دخی آرته‌رق، شهرك صاغ وصول طرفنده‌کی لیغوریا سواحلنی دخی ضبط ایتمشدی. اهل صلیب وقوعاتی دخی جنویز جمهوریتنك بیومسنه سبب اولمشدر؛ چونکه مصر وسوریه وسائر ممالك اسلامیه‌یه کیدن اهل صلیب عسکرینی جنویز کمیلری سوق ایده‌رك، بوندن آلدقلری اجرتدن ماعدا عودتلرنده ممالك اسلامیه‌دن اووقته قدر آوروپاجه مجهول اولان برچوق معمولات وبدایع صناعیه وممالك حاره محصولاتی کتیره‌رك، بیوك بر تجارت ایتمش؛ وبو تجارته آلیشه‌رق، شرق تجارتنه بر یول آچمش ایدیلر. جنوه جمهوریتی بو وجهله کسب قوت ایده‌رك، ونديك وپیزه جمهوریتلریله هم‌عنان کیتمکه باشلامش ایدی. ۱۱۹۰ ده برقاچ قونسلوس یرینه (پودستا) عنوانیله بر رئیس انتخاب ایتمکی اصول اتخاذ ایتمشدر. اون ایکنجی واون اوچنجی قرن میلادیده پیزه جمهوریتیله شدتلی محارباتده بولنه‌رق، نهایت غالب کلمش؛ وپیزه‌ایله لیوورنو اسکله‌لرینی تخریب ایده‌رك، ملوریا وقورسیقه آطه‌لرینی ضبط ایتمشدی. فرنکلرك قسطنطینیه‌یی ضبطلرندن صکره جنویزلر روم ایمپراطورلرینی تخته اعاده ایتمکه چالیشمش اولدقلرندن، پالیولوغلر طرفندن بر طاقم مساعداته نائل اولوب، اون اوچنجی قرن میلادی اواخرنده غلطه‌یی، قریمده‌کی کفه‌یی، ازمیری وساقز، مدلی، بوزجه آطه وسائر بعض جزایری الده ایتمشلردی. اووقتدن شرقده تفوق خصوصنده ونديك جمهوریتیله رقابت ومخاصماته کیریشوب، ۱۳٦۰ دن ۱۳٥٥ تاریخنه‌دك سورن کفه محارباتیله ۱۳۷۸ دن ۱۳۸۱ تاریخنه‌دك دوام ایدن ساقز محاربه‌لرنده جنویزلر ونديك جمهوریتنی بسبتون باتیرمق درجه‌سنه کلمش ایکن، جنوه‌ده ظهور ایدن اختلالات داخلیه‌سببیله نهایت ونديكلیلر غلبه چالمشلردی. ابتدا پودستالر هر سنه انتخاب اولنورکن، مرور زمانله بونلر کسب نفوذ و قوت ایده‌رك، پودستالق ایکی خاندانه منحصر قالمشیدی، که بونلرك بری (کلف) ودیکر (جیبلین) خاندانی ایدی. بو ایکی خاندان آره‌سنده‌کی رقابت ومخاصمه برچوق محاربات داخلیه تحدثنه سبب اولمش، ودفعاتله اهالی‌یی اجنبی امداد وحمایه‌سنه مراجعته

مجبور ایتمشدی. بر آره‌لق (قپودان) عنوانیله بر رئیس انتخاب ایده‌رك، بونلر «آره‌لر مجلسی» دینیلان وبر محکمهٔ عالیه حکمنده اولان بر هیئتك انضمام رأییله حرکت ایدرلردی. نهایت ١٣٣٩ ده دوجه یاخود دوقه عنوانیله بر رئیسك تحت اداره‌سنه کیردیلر. جنوه‌ده دوقه‌لق اجرا ایدن خاندانلرك باشلیجه‌لری: دوریا، اسپنوله، فیسکی، غریمالدی ودها صکره آدورنی وفرغوس خاندانلریدر. جنویزلر ایکی دفعه کندی باشلرینه اداره اولنمقدن عاجز قالوب، فرانسه‌یه تسلیم اولنمشلردی. که بو تسلیمك برنجیسی آلتنجی شارل زماننده ١٣٩٥ ده وایکنجیسی اون برنجی لوئی زماننده ١٤٦٨ ده وقوع بولمشدر. بعده (مونتفرات) مارکیلرینه ومتعاقباً میلان دوقه‌لرینه تسلیم اولنمشلردی. بو صره‌لرده ایتالیاده‌کی اکثر مستملکاتلرینی غائب ایتدکلری کبی، دولت علیهٔ عثمانیه‌نك ظهوریله فتوحاتی دخی جنویز جمهوریتنك آق دکیز وقره دکیزده‌کی مستملکاتنك اللرندن چیقمسنی موجب اولمشدر. رؤسای جمهوردن مشهور آندریا دوریا جنوه‌یی یکیدن فرانسه‌نك تحت تابعیتنه صوقمش ایسه‌ده، برنجی فرانسوا آدن دلگیر اولوب، شارل کینت ایله بالاتفاق، ١٥٢٨ ده وطننه یکیدن استقلال قزاندیره‌رق، ایکی سنه مدتله دوجه انتخابی وبونك مشاورلری اولمق اوزره، ایکی قونسلوس ایله بر سانسور نصبنی اصول اتخاذ ایتمشدی. برنجی قونسلوس کندیسی اولمشیدی. اووقتدن جنوه جمهوریتی اسپانیا ایله متفق قالوب، فرانسه‌یه قارشی محاربه ایتمشدی. ١٦٨٤ ده فرانسه قرالی اون دردنجی لوئی سفیرینك کوردیکی حقارتك انتقامنی آلمق ایچون، جنوه‌یی طوپه طوتدیرمشدی. ١٧٤٦ ده آوستریالیلر جنوه‌یی ضبط ایتمشلرسه‌ده، اوچ آی صکره اخراج اولنمشلردی. ١٧٦٨ ده جنویزلر تسکیننه مقتدر اوله‌مدقلری قورسیقه جزیره‌سنی فرانسه‌یه تسلیم ایتدکلری کبی، ١٧٩٦ ده فرانسزلر جنوه‌یه دخی داخل اولوب، لیغوریا جمهوریتی تشکیل ایتمشلردی. ١٨٠٠ ده فرانسزلر (ماسنا) نك قوماندەسیله جنوه‌ده انکلیز وآوستریا عسکرینه قارشی طوروب، نهایت شهری تسلیمه مجبور اولمشلرسه‌ده، درعقب یکیدن ضبط ایتمشلردی. ١٨٠٥ ده جنوه فرانسه ایمپراطورلغنه الحاق اولنه‌رق، جنویز جمهوریتی بسبتون لغو ایدلمش؛ و ١٨١٤ ده ویانه قونغره‌سی طرفندن ساردینیه قراللغنه ویریله‌رك، نهایت ١٨٦٦ ده ایتالیانك اتحادنده جنوه دخی ایتالیا قراللغنه الحاق اولنمشدر.

جنوه کورفزی { (Golfe de Gênes) آق دکیزك اقسامندن لیغوریا دکیزی دینان قسمك منتهای شمالیسی اولوب، شمال شرقی وغربی جهتلرندن ایتالیانك شمال غربی قسمی سواحلیله محاطدر. (مله) بروندن (پورتوونزه) برونه دك بویی ١٣٥ وبو ایکی برون حذاسندن جنوه شهرینه‌دك اولان اکی ٥٠ کیلومتره‌در. سواحلی عمومیت اوزره قیالق اولوب، جنوه لیمانندن بشقه لیمانی یوقدر.

جنویز { [«جنوه جمهوریتی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جنویوه { یاخود جنووفه ویا ژنویوه (Ste Geneviève) خرستیانلرك عزیزه‌لرندن اولوب، ٤١٩ تاریخ میلادیسنده پارس جوارنده (نانتره) قریه‌سنده طوغمش، و٤٤٢ ده وفات ایتمشدر. روایته کوره برچوبان قیزی ایکن، سنت جرمنك نصیحتی اوزرینه، زهد وتقوی وریاضاته قویله‌رق، بعده پارسده اقامت ایتمش؛ وآتیلانك هجومنده، پارس اهالیسی قورقولرندن شهری ترکله، قاچق فکرنده اولدقلری حالده، صاحبهٔ ترجمه بو شهره طوقنلمیه‌جغنی سویلیه‌رك، اهالینك پریشان اولمسنه مانع اولمش؛ وبوسوزی چیقدیغندن، اهالی کرامتنه عطف ایده‌رك، حقنده حسن ظنلری برقات دها آرتمشیدی. قلوویسه حواریوندن پاولوس وپطروسك نامنه بر کلیسا یاپدیروب، بوکلیسا بعده کندی اسمنه نسبتله تسمیه اولنمش؛ وکلیسانك مبنی اولدیغی تپه‌یه دخی (سنته جنویوه) تپه‌سی دینلمشدر. مذکور کلیسا اخیراً (پانتئون) اسمیله مشاهیر رجالك دفننه مخصوص بر بنای عمومی اتخاذ اولنمشدر. بو عزیزه‌یه پارسك حامیه‌سی نظریله باقیله‌رق، کانون ثانینك ٣ نده شهر مذکورده یورطیسی کمال طنطنه ایله اجرا اولنور.

جنه { یاخود جنی (Djenny) آفریقای غربیده سنغامبیانك شرق جهتنده واقع (بامباره) خطه‌سنده وجولیبا ایرماغی کنارنده اوله‌رق (سغو) نك

۱۸۰ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهاليسى واسرا ايله آلتون توزى تجارتى واردر. اهاليسى مسلمدر.

جنيد بغدادى (ابوالقاسم — بن محمد الزجاج القواريرى)

مشاهير اولياءاللهدن وكبار مشايخ صوفيهدن اولوب، عن اصل نهاوندلى اولديغى حالده، بغدادده نشو ونما بولمشدر. پدرى جامه متعلق شيلر صاتمغله مشغول اولديغندن، زجاج وقواريرى لقبيله ملقبدر. امام شافعينك طلبهسندن ابو ثورك وبر روايتده سفيان ثورينك درسنه مداومتله، تحصيل علوم ظاهريه ايتدكدن صكره، طايسى بولنان مشهور سرى سقطى حضرتلرينه انتسابله، طريق صوفيونه دخول ايتمش؛ وتقوى ورياضتله تصفيهٔ درون ايدهرك، اعمال صالحه واقوال حكيمانهسيله بيوك برصيت وشهرت فرانمش ايدى. هر طرفدن مريدان حلقهٔ ارشادينه جمع اولنهرق، عصرينك قطب اعظمى اولمش ايدى. عمرنده ۳۰ كره ياياً اولهرق ايفاى حج شريف ايتمشدر. مقامات وكراماتى واقوال ونصايح مرشدانهسى مشهوردر. ۲۹۸ تاريخنده ۹۱ ياشنده ارتحال ايدوب، مرشدى سرى سقطينك مرقدى يانندە دفن اولنمشدر.

جنيد بك (ازميراوغلى —) آيدين اوغلنك يلديرم سلطان بايزيد خان

طرفندن مغلوب اولمسى اوزرينه، ازمير بكلكنه تعيين ايدلمش اولان سوباشينك اوغلى اولوب، بعده تيمورلنك طرفندن آيدين حكومتنه اعاده اولنمش اولان امور بكه قارشى حرب ايدهرك، ازمير وآيدين جهتلرينى ضبط ايتدكدن صكره، سلطان بايزيد خانك اولادى بيننده ظهورايدن اختلافاتدن استفاده اميديله، قرمان اوغلى وكرميان بكى ايله بالاتفاق، قرق اللى بيك عسكرله شهزاده سليمانه قارشى اعلان حرب ايتمش ايسهده، شهزادهنك عسكرينى كورنجه، متفقلرينى تركله، بوينته ايپ طاقهرق، شهزاده سليمانه تسليم اولنمش؛ وچلبى سلطان محمد خانك جلوسنى متعاقب يكيدن اعلان عصيان ايدهرك، خيلى وقت مقاومت ايتدكدن صكره، طوتديغى يرلر ضبط، وكنديسى، والدهسيله اهل وعيالنك استرحامى اوزرينه، عفو اونمش ايدى. بوندن اول سلطان محمد خانك امين ومعتمدى اولان بايزيد پاشا ايله بينلرنده ظهور ايدن منافرت «بايزيد پاشا» مادهسنده برتفصيل مسطوردر. سلطان مراد خان ثانينك جلوسنده جنيد بك ثالثاً عصيان ايدهرك، دوزمه مصطفانك وزيرى مقامنه كچمش؛ ومرقومى تشويق وتحريكله، برچوق قانلر آقسنه سبب اولدقدن، وسازلى درهده مشار اليه بايزيد پاشايى اخذ ثار ايچون قتل ايتدكدن صكره، طينتنده مركوز اولان خياتى دوزمه مصطفايه قارشى دخى اجرا ايله، آيدين ايالتى وعد كاذبنه آلدانهرق، كنديسنى ليلاً ترك ايدوب، ازمير جهتنه صاوشمش؛ وغوائل موجودهدن بالاستفاده، بر آزوقت ازمير وآيدين جهتنده واليلك وبكلك ايتمش ايسهده، نهايت ۸۲۹ تاريخنده سلطان مراد خان حضرتلرى مشار اليه بايزيد پاشانك برادرى حمزه بك وانيشتهسى خليل يخشى بك قوماندهسيله عسكر كوندرمكله، خيلى وقت محاربهدن صكره، ابتدا اوغلى قورد بك ايله برادرى بايزيد بك اسير طوتيلوب، ادرنهيه كوندرلمش؛ وكنديسى ايساله قلعهسنده تحصن ايتمش ايسهده، نهايت تسليمه مجبور اولوب، بايزيد پاشانك اخذ ثاريچون حمزه بك طرفندن قتل اولنمشدر.

جنيد صفوى (شيخ —) ملوك صفويهنك جد اعلاسى اولان شيخ

صفى الدين اردبيلينك حفيدى ودولت صفويهنك بانيسى اولان شاه اسماعيلك جدى اولوب، قره قيونلى ملوكنك اوچنجيسى اولان ميرزا جهانشاهك زماننده اردبيلده مريدانى پك چوق تكثر ايتديكندن، حكمدار مشار اليه كنديسندن انديشناك اولمغله، الكاسندن اخراج ايتمشيدى. شيخ جنيد اووقت ديار بكرهكلوب، اورانك حاكمى بولنان آق قيونلى حكمدارى اوزون حسنك حسن قبولنه مظهر اولمش، وبونك همشيرهسنى تزوج ايتمشدىكه شاه اسماعيلك پدرى شيخ حيدر بوندن دنيايه كلمشدر. اوزون حسن آذربيجانى ضبط ايتديكنده، صاحب ترجمه اردبيله عودت ايتمش؛ وغزاتميله كرجستانه دفعاتله هجوم ايدهرك، مال فراوان جمع ايلمش ايدى. نهايت ۷٦۰ تاريخنده شروان حاكمى سلطان خليل ايله ايتديكى محاربهده قتل اولنمشدر.

جنين (بيروت ولايتنك بلقا سنجاغنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، بيسانك ۳۰

کیلومترە شمالندە واقع و ٣٠٠٠ اهالیلی جامعدر. اسکی بر قصبە اولوب، اسم قدیمی (جنیا Gènœ) و (انغانیم Engannim) در. —— جنین قضاسی ٥٨ قریەدن مرکب اولوب، شمالاً وغرباً عکا، شرقاً حوران سنجاقلریلە، جنوباً دخی نابلس قضاسیلە محدوددر. اراضیسی طاغلق ایسەدە، پك منبت وادی وبایرلری دخی واردر. باشلیجە محصولاتی بغدای، آرپە، داری، سیسام، مرجمك، زیتون وپاموقدن عبارتدر سیسام حاصلاتی کاملاً اخراج اولنەرق، سائر محصولاتك نصفی احتیاجات محلیەیە تقابل ایدر، ونصف دیکری اخراج اولنور. زیتون یاغی دخی باشلیجە اخراجاتندن اولوب، درون قضادە ٥٧ یاغخانە واردر. اهالیٔ قضا ٤٤١١٣ اولوب، یالکز ٤٠ کشی قدر خرستیان وقصوری کاملاً مسلم ولسان عربی ایلە متکلمدر. درون قضادە ٥٢ جامع شریف، ١ مدرسە، ١ مکتب، ١٧ دکان و ١ خان موجوددر.

جوانز (Juanez) اسپانیانك اك مشهور رسامی اولوب، اسپانیانك رافائلی نامنە مستحق اولمشدر. ٢٣ : ١ دە طوغوب، ١٥٨١ دە وفات ایتمش؛ وبر چوق کوزل رسملر براقمشدر.

جواثاء بحریندە مشهور بر قلعە وقصبە اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضنە) زماندە فتح اولنمشدر.

جَوّاد (جمال الدین ابو جعفر محمد بن علی الاصفهانی) مشاهیر وزرادن اولوب، فوق العادە اولان جود وکرمی سببیلە بو لقبلە تلقیب اولنمشدر. پدری طرفندن تعلیم وتربیە اولنەرق، بعدە موصلدە ملوك سلجوقیەدن محمود بن ملکشاهك وزیری اولمش؛ وموصل حکومتی اتابك زنکی بن اقسنقرە کچدیکندە، بونك طرفندن دخی مقام وزارتدە ابقا، وقدر واعتباری بر قات دها اعلا ایدلمش ایدی. زنکینك قتلی حادثەسندە ارباب فساد صاحب ترجمەنك دخی قتلنی ومالنك مصادرەسنی قصد ایتمشلرسەدە، طائفۂ امرا طرفندن قورتارلمش؛ وسیف الدین غازی بن زنکی طرفندن وزارتدە ابقا اولنمش ایدی. بونك زماندە قدر واعتباری برتر اولوب، جود وکرملە وحرمین شریفیندە وسائر طرفلردەکی خیرات ومبراتیلە صیت وشهرتی عالمکیر اولمشدی. عرفاتە صو آقتمش، مدینۂ منورەنك سورینی انشا ومسجدینی تعمیر ایتمش؛ وهر سنە حرمین شریفین فقرا ومنقطعینە بر سنەلك زاد وذخیرە واثواب ونقود کوندرمکی عادت ایدنمشیدی. موصلدە ظهور ایدن بر قحط وغلا اثناسندە تکمیل مالملکنی فقرایە طاغیتدیغی دخی مرویدر. سیف الدین غازینك وفاتیلە برادری قطب الدین مودودك جلوسنی متعاقب بو حکمدار صاحب ترجمەنك عطایا وخیراتدەکی صیت وشهرتی چکەمیەرك، ٥٥٨ تاریخندە حبس ایتمکلە، بر سنە صکرە محبسدە وفات ایتمشدر. ٥٦٠ تاریخندە جنازەسی موصلدەکی مزاردن چیقاریلوب، حجازە نقل ایلە، کعبۂ شریفەنك اطرافنە طواف ایتدیرلمش، وبعدە مدینۂ منورەیە کوتوریلەرك، بقیعدە دفن ایدلمشدر. شعرانك بونك حقندە پك چوق مدحیە ومرثیەلری واردر.

جوار (Djowar) هندستانك بمبای ادارەسندە واسکی اورنکاباد دائرەسیندە قضا مرکزی بر قصبەدر.

جوارز (Juarez) مکیقسە رؤسای جمهوریندن اولوب، ١٨١٠ تاریخلرندە طوغمشدر. آفریقانك اهالیٔ اصلیەسندن اولوب، فقیر بر عائلەیە منسوب اولدیغی حالدە، مکمل صورتدە تحصیل ایدەرك، آووقاتلقلە شهرت قزانمش، واك بیوك محکمەنك رئیسی اولمش ایدی. ١٨٥٦ دە (قومونفورت) ك سقوطی اوزرینە، حکومات متفقە اصولی طرفدارلرینك باشنە کچوب، قومونفورتە خلف اولان رؤسایە قارشی حرب ایتمش؛ وبر حکومات متفقە جمهوریتی تأسیسنە موفق اولوب، ١٨٥٩ دە امریقای شمالی ممالك مجتمعەسنە، و١٨٦١ دە آوروپا دولتلرینە تصدیق ایتدیرمش ایدی. آنجق داخلی فساد وفتنەنك اوکنی آلمغە مقتدر اولەمیوب، موقعنی محافظە ایچون، تبعۂ اجنبیە حقندە مضر بعض حرکاتە مساعدە ایتدیکندن، ١٨٦٢ دە انکلترە وفرانسە واسپانیا متفقاً مداخلە ایلە سوق عسکر ایتمشلرسەدە، انکلترە ایلە اسپانیایی تفریقە موفق اولوب، یالکز فرانسز عسکرینە قارشی کمال غیرتلە حرب ایتمش؛ وهرنەقدر فرانسز عسکری غلبە چالمغلە، ١٨٦٤ دە اوچنجی ناپولیون آوستریا ایمپراطورینك برادری (ماقسیمیلیان) ی مکسیقەیە

ایمپراطور نصب ایتمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه مقاومتده دوام وثبات ایله، ١٨٦٧ ده ماقسیمیلیانك قورشونه دیزلمسیله ١٨٧١ ده رئیس جمهور انتخاب اولنه‌رق، ١٨٧٢ ده وفات ایتمشدر.

جوالیقی (ابو منصور موهوب بن احمد) مشاهیر ادبادن اولوب، ادبیاتده ولغتده ید طولی صاحبی ایدی. «ادب الکاتب» عنوانلی کتابه کوزل بر شرح یازدیغی کبی، «تتمة درة الغواص» و «معرب» عنوانلریله ایکی تألیفی، عروضده بر رساله‌سی وسائر آثاری واردر. ٥٣٩ تاریخنده ٨٠ یاشنده وفات ایتمشدر.

جوانپور (هندستانك اله آباد ایالتنده وبنارسك ٦٥ کیلومتره شمال غربیسنده) بر قصبه اولوب، کوزل بر کوپریسی، ابنیهٔ مصنعهٔ قدیمه ویرانه‌لری وشکر قامشی محصولاتی واردر.

جوان فرناندز آطه‌سی (Ile Juan-Fernandez) بحر محیط کبیرك قسم جنوبیسنده وشیلی ساحلنك ٦٦٠ کیلومتره آچیغنده بر آطه اولوب، شیلی جمهوریتنه تابعدر. غیر منتظم بر شکلده اولوب، بر چوق قوی ولیمانلری واردر، که بونلرك بریده ساحل غربیسنده واقع (جوان فرناندز) لیمانیدر. اراضیسی طاغلق وطاشلق اولوب، یالکز باغلریله زیتون آغاجلری واردر. بو آطه اون آلتنجی قرن میلادیده (جوان فرناندز) اسمنده بر اسپانیول قپودانی طرفندن کشف اولنه‌رق، خیلی وقت خالی بولنمش؛ واسقوچیا قپودانلرندن (سالکیرك) بو آطه‌یه دوشوب بر چوق وقت روبنسون واری بر عمر سورمشدر.

جوانی (قدمای شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر. برنجیسی عن اصل ترخاله‌لی اولوب، ابن کمال پاشانك خدمتنده بولنمش؛ وبعده ویزه قاضیسی ایکن وفات ایتمشدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

غنچه‌یه اول لعل دربوشی نیجه تشبیه ایدهم
غنچه آنجق بر دهندر کیم آنك دندانی یوق
عاشق اولان شمعدن کورمك کرکدر یانمغی
یورکی یانار یاشی آقار ولی افغانی یوق

— ایکنجیسی ارباب صنعتدن اولوب، کلاه دیکمکله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

وفابنیادی دنبرده توله ایدی استوار اولسه
یا بن بیچاره وافتاده‌ده صبر وقرار اولسه

جوبولپور (هندستانك ایالات وسطیه‌سنده ونکپورك ٢٠٠ کیلومتره شمال شرقیسنده مستحکم بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی ومنسوجات دستکاهلری واردر.

جوپارانه (Jeuparana) برازیلیانك (ماتوغروسو) ایالتنده بر نهردر، که شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، ٤٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (مادیره) ونام دیکرله (پارانه) ایرماغنه دوکیلور.

جوتو (Giotto) ایتالیانك اك مشهور رسام ومعمار وشاعرلرندن اولوب، ١٢٦٦ تاریخلرنده فلورانسه قربنده طوغمش؛ وچوبان چوجغی اولدیغی حالده، (چیمابوئه) کندیسنك ذکاوت واستعدادینی آکلایه‌رق، تعلیم وتربیه‌سنه همت ایتمشدر. طبیعتی تقلیده چالیشانلرك برنجیسی اولوب، بو خصوصده رافائله رهبرلك ایتمشدر. بر چوق مشهور رسملرله بعض اشعار براقمش؛ ومعمار صفتیله فلورانسه‌نك استحکاماتی بنا ایلمشدر. شاعر شهیر دانته‌نك احبابندن اولوب، شاعرك رسمنی یاپمش ودانته بونی اشعارنده ذکر ایتمشدر. ١٣٣٤ ده وفات ایتمشدر.

جوتینو (Gittino) ایتالیانك مشهور رساملرندن اولوب، آنفا ترجمه‌نك حفیدیدر. ١٣٢٤ ده فلورانسه‌ده طوغوب؛ ١٣٥٦ ده وفات ایتمشدر.

جوجر (مصرده دمیاط جهتنده وسمنودیه ناحیه‌سنده بر کوچك قصبه اولدیغنی یاقوت جوی بیان ایدیور.

جوخا (عراق عربده خانقین ایله خوزستان آره‌سنده بر نهر اولوب، مجراسی اوزرنده بولنان ناحیه‌نك دخی بو اسمله مسمی وکثرت محصولاتله مشهور اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

جوخان (اهوازده بر کوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

جودان (صحابه‌دن اولوب، بعده کوفه‌ده ساکن اولمش، وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر.

جودت افندی (احمد —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن و

لوب، درسعادتده طوغمش، وداخليه كتبه‌سندن ايكن، ١٢٤٧ ده وفات ايتمشدر. « نوادر الآثار » و « زينة المجالس » عنوانلريله ايكى اثرى وبر ديوانچه‌سى واردر. شو بر ايكى بيت جملهٔ اشعارندندر:

ماجراى اشكمى پك تركچر مادام صو
ايده‌مز بحر محيطك شرحنى اتمام صو
چشم كريانم كبى خور خور آقاركم ايتمه‌ده
آقسرايلى بر پريتك وصلنه اقدام صو

جودر { هند قديم حكما واطباسندن اولوب، تأليفاتندن برى خلافت عباسيه زماننده «كتاب الموالید» عنوانيله عربى‌يه ترجمه اولنمشدر.

جودى { دجله‌نك شرق جهتنده وجزيرهٔ ابن عمرك اوستنده اوله‌رق، وان ولايتنك هكارى سنجاغنده يوكسك بر طاغ اولوب، ذروه‌لرى اكثريا قارله مستوردر. حضرت نوح (عم) ك كيسنك آرارات (يعنى آغرى) طاغى اوزرنده طورديغى توراتده مسطور ايسه‌ده، قرآن كريمده اشبو جبل جوديده طورديغى مذكوردر. حتى اوستنده حضرت نوح (عم) ك ياپديغى مسجدك وسفينهٔ نوحك بعض آثارى موجود اولديغى مروى اولوب، زيارت اولنقده‌در.

جور { فارس اقليمنده وشيرازك ٢٠ فرسخ جنوب غربيسنده واقع (فيروزآباد) قصبه‌سنك اسم قديمى اولوب، « قبر » ديمك اولان (كور) دن معربدر. روايته كوره آردشير بابكان طرفندن تأسيس اولنه‌رق، اورته‌سنده غايت يوكسك بر قله واوستنده بر آتشكده ياپدرلمشيدى. اوائل دور اسلامده بو تپه ايله آتشكده‌نك خرابه‌لرى موجود اولوب، بعده انقاضى ابنيه‌ده استعمال اولنمشدر. موقعى غايت مفرح ومياه جاريه‌سيله اطرافنده باغ وباغچه‌لرى چوقدر. آل بويه‌دن عضدالدوله بو قصبه‌يى پك سووب نزهتكاه اتخاذ ايتمش اولديغى حالده، اورايه كيتديكنده « ملك بكورزفت » ديدكلرندن، قصبه‌نك اسمنى (فيروزآباد) ه تحويل ايتمشدى.

جورات { (Djorhat) هندستانك آسام خطه‌سنده وكلكته‌نك ٣٠٠ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، آسامك اسكى مركزيدر. چاى وقاولچوق تجارتى واردر.

جورج { (George) انكلتره قراللرندن هانووره خاندانه منسوب ٤ كشينك اسميدر:

برنجيسى هانووره پرنسى (ارنست اوكوست) ك اوغلى اولوب، والده‌سى انكلتره قرالى برنجى ژاقك قيزى صوفيه ايدى. ١٧١٤ تاريخنده، قرالیچه آنه‌نك وفاتى اوزرينه، خاندان حكمدارينك اك يقين وارثى صفتيله، انكلتره تختنه دعوت واجلاس اولنه‌رق، هانووره خاندانك مؤسسى اولمشدر. آوروپا ايشلرينه قاريشمقدن اجتناب ايده‌رك، امور داخليه ايله اشتغالى اختيار ايتمش ايسه‌ده، ١٧١٧ ده اتفاق مثلثه و ١٨١٨ ده اسپانيايه قارشى اتفاق مربعه داخل اولمشيدى. باش وكيلى بولنان (روبرت - والپول) ك معاونتيله داخلى قاريشيقلقلرى تسكينه، واوچنجى ژاقك مدعياتى امحايه مقتدر اولمش؛ وآنجق عائله‌جه بدبخت اولوب، زوجه‌سى (زل) لى صوفيه‌نك ديكريله مناسبات عاشقانه‌سنى كشف ايتمكله، كنديسنى تطليق ايتمش، واولنجه‌يه قدر ٣٢ سنه بر قلعه‌ده محبوس طوتمشدر. انكلتره تختنده ١٣ سنه حكومتدن صكره ١٧٢٧ ده وفات ايتمشدر.

— ايكنجيسى برنجينك اوغلى اولوب، ١٦٨٣ ده طوغمش، و ١٧٦٠ ده وفات ايتمشدر. پدرينك وفاتنده انكلتره تختنه جلوس ايدوب، ابتدا (والپول) ى باش وكالتده ابقا ايتمكله، ١٢ سنه بونك مهارتى سايه‌سنده محافظهٔ آسايش ايده‌بيلمش ايسه‌ده، بعده مرقومى عزل ايده‌رك، بر طاقم مخاطره‌لى ايشلره كيريشمشدى. آوستريا تختنك وراثتى مسئله‌سنده فرانسه‌يه قارشى (ماريه ترزه) يى التزام ايده‌رك، ١٧٤٣ ده (ديتينكن) محاربه‌سنده قزانمش ايسه‌ده، ١٧٤٥ و ٤٧ ده (فونتنوى) و (لاوفلد) محاربه‌لرنده مغلوب اولوب، ١٧٤٨ ده (اكس لاشاپل) مصالحه‌سنى امضايه مجبور اولمشدر. آنجق ١٧٤٦ ده ادعاى حكمدارى ايدن (چارل ادوارد) ى اسقوچيه‌ده مغلوب ايده‌رك، تختنى تقويه ايتمشدى. ١٧٥٥ ده آلمانيا محاربه‌سنده مغلوب اولوب، هانووره‌يى غائب ايتمش ايسه‌ده، اوضره‌ده هندستانده وآمريقاده بر چوق ممالك قزانمشدى؛ انكلتره‌نك بيوك موزه‌سنى تأسيس ايدن بو ذاتدر؛

— اوچنجيسى ايكنجينك تورونى اولوب، ١٧٣٨

ده طوغمش، و ١٨٢٠ ده وفات ايتمشدر. ١٧٦٠ ده بيوك پدرينه خلف اولوب، يدى سنه‌لك محاربه‌ده آوستريا وفرانسه‌يه قارشى پارلاق غالبيتلره نائل اولمش، و ١٧٦٣ ده انكلتره‌يه نافع بر معاهده امضا ايتديرمشدر. آمريقاده‌كى انكليزلر بونك زماننده عصيان ايتمكله، ١٧٨٣ ده ممالك مجتمعه‌نك استقلالنى تصديقه مجبور اولمش؛ وآنجق اوائناده هندستانده‌كى انكلتره مستملكاتى كسب توسع ايلمش؛ وايرلانده قطعياً انكلتره دولتنه الحاق اولنمش ايدى. فرانسه جمهوريتى عليهنده بولنه‌رق، پروسيه وآوستريا وروسيه ايله متفقاً جمهوريته وبوناپارته قارشى محاربه ايتمشدر. برقاچ اوغلى اولوب، بونلردن دردنجى جورج ايله دردنجى كوييوم حكومت سورمش، (ارنست اوكوست) هانووره قرالى اولمش و(كنت) دوقه‌سى اولان (ادوارد) دخى شمديكى قرالیچه‌نك پدرى بولنمشدر.

— دردنجيسى اوچنجينك اوغلى اولوب، ١٧٦٢ ده طوغمش، و ١٨٣٠ ده وفات ايتمشدر. ١٨١١ ده، پدرينك عته كيرمسى اوزرينه، نيابت حكومته چكوب، ١٨٢٠ ده قرال اولمش، وابتدا محافظه‌كاران طرفنى التزام ايله ولينغتونى باش وكالته نصب ايدرك، بوناپارته قارشى حرب ايدوب، مشار اليهك كنديسنه تسليمنده، شان غالبيته منافى معاملات شدتكارانه‌ده بولنمشدر. حريت مطبوعه قارشى برطاقم قوانين وضع؛ وايرلانده اختلالنى تسكين ايتمش؛ وبعده ١٨٢٣ ده حريتپروران طرفنى التزام ايدرك (قانينغ)ى باش وكالته كتيرمشيدى.

جورج (George) كرجستان حكمدارلرندن اون بركشينك اسميدر. بونلرك اك مشهورلرندن ايكنجيسى روم ايمپراطورى ايكنجى باسيله قارشى ١٠٢١ تاريخ ميلاديسنده محاربه ايدرك، غالب اولمش، و ١٠٢٧ ده وفات ايتمشدر. — دردنجيسى ١٢٠٦ دن ١٢٢٢ تاريخنه‌دك حكم سورەرك، سوريه‌ده‌كى اهل صليبه ايتديكى اتفاق سببيله آذربيجانده بعض يرلر ضبط ايتمش ايسه‌ده، ١٢٢٠ ده مغوللرك كرجستانى نهب وغارت ايتمه‌لرينه مانع اوله‌مامشيدى. — آلتنجيسى چنكيزخانك وفاتندن بالاستفاده، كرجستانك استقلالنى استرداد ايتدكدن صكره، ١٣٤٦ ده وفات ايتمشدر. — اون برنجيسى هراقليوسك اوغلى اولوب، ١٧٩٨ دن ١٧٩٩ تاريخنه‌دك ايكى سنه حكومت سورمش؛ وعثمانلى عسكرينه قارشى طيانه‌ميه‌جغنى آكلاديغيچون، مملكتنى روسيه‌يه تسليم ايدەرك، ايشدن چكلمش ايدى.

جورج (George) آلمانياده هانووره حكمدارلرندن دخى بو اسمله بش كشى كلوب، بشنجيسى هانووره قراللرينك اخيريدر. ١٨٥١ ده قرال اولوب، اعمى اولديغندن، پدرينك وصيتى اوزره كنديسنه عرض اولنان كافهٔ اوراق اون ايكى كشى حضورنده جهراً اوقونمق عادت اولمشيدى. پروسيه‌نك فتوحاتنه قارشى طورەرق، ١٨٦٦ ده مغلوب اولمش؛ وتختدن اسقاط ايديله‌رك، مملكتى پروسيه‌يه الحاق اولنمشدر. موسيقى شناس ومحب معارف بر ذات ايدى.

جورج پيسيديس (George Pisidès) روم مورخ وشاعرلرندن اولوب، ميلادك ٦٣٠ تاريخلرنده قسطنطنيه‌ده ياشامش؛ وروملرك ايرانيلرله وعربلرله اولان بعض محاربه‌لرينى وبر ايكى منظومه يازمشدر.

جورجتوون (Georgetown) ممالك مجتمعه ده واشينغتونك ٤ كيلومتره غرب شماليسنده و (پوتوماق) نهرى اوزرنده برقصبه واسكله اولوب، ٨٠٠٠ اهاليسى وايشلك تجارتى واردر.

جورجتوون (Georgetown) آمريقاى جنوبينك ساحل شماليسنده (غويانه) نك انكلتره‌نك النده بولنان قسمنك مركزى برشهر اولوب، ٢١٠٠٠ اهاليسى وشكر، قهوه، روم وسائره اخراجاتى واردر.

جورجتوون (Georgetown) پرنس دوغال جزيره‌سنك مركزى بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسى، ليمانى، قلعه‌سى، ترسانه‌سى وبرقاچ قشله‌سى واردر.

جورجس بن جبرئيل اوائل خلافت عباسيه‌ده ظهور ايدن اطباى سريانيه‌نك اك مشهورلرندن اولوب، سالف الترجمه (بختيشوع بن جورجس) ك پدريدر. خليفه ابو جعفر منصورك خدمتنده بولنوب، پك چوق انعام واحسانلرينه نائل اولمش؛ ولسان يونانيدن

لسان عربی‌یه بر چوق کتب طبیه ترجه ایتدیرمشدی. «کناش» عنوانیله سریانی لسانـنده بیوك بر تألیفی اولوب، حنین بن اسحق طرفـندن عربی‌یه ترجه اولنمشدر.

جورجس بن یوحنا { (ابو الفرج — (الیبرودی)مشاهیر

اطبای عربدن اولوب، نصرانی المذهب ایدی. بشنجی قرن هجریده دمشق شامده یاشامش، ومصرك مشاهیر اطباسندن ابن رضوان ایله فن طبه متعلق مراسلات ومخابراتده بولنمشدر. طبابتده‌کی مهارتی حقنـده بر چوق نوادر منقولدر.

جورجیا { (Géorgie) [«کرجستان» ماده - سنه مراجعت بیوریله.]

جورجیا { (Géorgie) آمریقای شمالیده‌ممالك مجتمعه‌یی ترکیب ایدن جهو-

ریتلرك بری اولوب، جنوباً فلوریده، غرباً آلابامه، شمالاً تنسه، شمال شرقی جهتندن جنوبی قاروالینه جمهوریتـلریله، شرقاً دخی بحر محیط اطـلاسی ایله محاط ومحـدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵٤۰۳٤ مربع کیلومتره اولوب، ۱۵٤۲۱۸۰ اهـالیسی واردر. مرکزی شمال غربی قسمنده بولنان (آطلانده) شهریدر. شمال غربی جهتـنده آنغانی سلسله‌سنك قوللرندن برقاچ صره طاغ بولنـوب، هواسی دخی معتدل ایسه‌ده، سائر طرفلرنده اراضی دوز وآچلق وهوا صیجاقدر. ساوانه نهری شمال شرقی حدودینی آیردیغی کبی، دیکر بر چـوق نهرلر دخی مذکور طاغلردن نبعاله جنوب شرقی‌یه طـوغری آقه‌رق، بحر محیط اطلاسی‌یه دوکیلورلر، که بونلرك اك بیوکلری اوچنجی، اوقونی، اوقولجی وساتیـله نهرلریدر. ترونی نهری دخی جنوبه طوغری آقه‌رق، فلوریده جمهوریتنه بعدالدخول مکسـیقه کورفزینه منصب اولور. (قوسه) ایرماغنك ایسـه منبعلری جورجیا جمهوریتنده ایسه‌ده، مجراسنك قسم اعظمی آلابامه‌ده - در. اراضیسی پك منبت اولوب، کلیتلی پاموق حاصل اولور. تجارتی پك ایشـلکدر. اك بیوك اسـکله‌سی همنامی اولان نهرك منصبنده بولنان (ساوانه) شهری اولوب، اورادن جنـوب غربی‌یه طوغری بر دمیر یول خطی اوزاندیغی کبی، قاروالینه‌دن کلن دیکر ایکی خـط دخی مملکتی شـق ایده‌رك، آلابامه‌یه داخـل اولورلر، سائر طرق ووسائط اختلاطی دخی چوقدر. اورمانلری وآلتـون، کومش، باقیر، دمیر وسـائر معدنلری چوقدر. صنایعی دخی کوندن کونه ترقیده وفابریقه‌لری چوغالمقـده‌در. مقدما قسم غربیسـنده بر چوق اقوام وحشیه بولنوب، بونلرك اك مشهورلری (غریق) و (شروکی) قوملری ایدی؛ لکن ۱۸۳۵ تاریخندن بری بونلر اخراج وامحا ایدیله‌رك، آثارلری قالمامشـدر. وقتیله جورجیا اسمیله معروف اولان مملکت دها واسع اولوب. میسیسیپی ایرماغنك شرق جهتنده اولان خطهٔ واسعه بو اسمله تسمیه اولنور، وآلابامه‌ایله میسیسیپی جمهوریتلری دخی بونك شمامتی داخلنده بولنوردی. انکلیزلر ابتدا ۱۷۳۳ ده قرال ایکنجی جورجك زماننده بو مملکتی استملاك ایده‌رك، قراللرینك اسمنه نسبتله جورجیا تسمیه ایتمشـلردی. بعـده انکلیزلرله اسپانیوللر آره‌سـنده‌کی محاربانك تأثیریله مملکت خراب اولمش ایسـه‌ده، ۱۷۵۲ ده مملکتی اداره ایدن قومپانیـه حقوق حکمرانی‌یی انکلتره دولتنـه ترك ایتمکله، اووقتدن اماراتنه بدأ اولنه‌رق، ۱۷۶۶ ده کسب استقلال ایتمش؛ و۱۷۶۱ ده ممالك مجتمعه هیئتنه داخل اولمشدر.

جورجیا { جنوبی — (Géorgie Méri - dionale) بحر محیط آطلاسینك

منتهای جنوبنده بر آطه اولوب، شمالی وجی ٥٤° ٤′ عرض جنوبی و ۳۵° ٤٠′ طول غربده واقعدر. طول اعظمی ۱٤۳ کیلومتره ومسـحهٔ سطحیه‌سی ٤٠۷۵ مربع کیلومتره اولوب، اراضیسی یوکسـك واکثریا قار و بوزله مسـتوردر. خالی وغـیر مسـکوندر. بو آطه مقدما بر اسپانیول قپودانی طرفندن کشف اولنه‌رق، (سان‌پدرو) تسمیه اولندیغی کبی، بعـده بر انکلیز قپودانی طرفـندن کورلمش ایسـه‌ده، اصل کشـفی مشهور قودان (قوق) ه ویریلوب، شمدیکی اسمله تسمیه ایدن دخی اودر.

جورجیا { یکی — (Nouvelle Géogie) بحر محـیط کبیرده ملانسـیانك

(سـالومون) جزایر مجتمعه‌سـنك بر آطه اولوب، منتهای جنوبیسی ۸° ۵۳′ عرض جنوبیده واقعدر.

جوردانو { (Gordano) ایتالیـانك اك مشهور رسـاملرندن اولوب،

۱۶۳۲ ده ناپولیـده طوغمش؛ وناپولی، روما، فلو -

رانسه، پارمه، ونديك شهرلرنده ياشايوب، بر چوق مشهور رسملر ياپدقدن صكره، ايكنجي شارل طرفندن مادريده جلب اولنه‌رق، اسكوريال سرايني بر طاقم مصنع رسملرله تزيين ايلمشدى. ١٧٠١ ده وفات ايتمشدر.

جوردانو برونو [«برونو» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جوروآ (Jurua) آمريقاى جنوبيده بر نهردر، كه پرونك جهت شرقيه‌سنده نبعان ايله، شرقه طوغرى جريان، وبرازيليايه دخول ايده‌رك، (پارا) ايالتنك بر قسمنى اروا ايتدكدن صكره، صاغدن (آمازون) ايرماغنه دوكيلور. مجراسى تقريبا ١٠٠٠ كيلومتره طولنده‌در.

جوروئنه (Juruena) برازيليانك (ماتو غروسو) ايالتنده بر نهردر، كه بر چوق چايلردن بالتشكل، ٦٠٠ كيلومتره‌لك جرياندن صكره، (آرنيوس) نهريله برلشه‌رك، (توپايوس) نهرينى تشكيل ايدر.

جوره [«ژوره» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

جورى (خراط زاده ابراهيم افندى) سلطان مراد خان ثالث دورى شعراى عثمانيه‌سندن اولوب، ادرنه‌ليدر. پدرى عن اصل ايرانلى اولوب، شرق سفرنده ياوز سلطان سليم خانه انتساب، وبرابرلرنده رومه هجرت ايلمشيدى. صاحب ترجمه عالم وفاضل بر ذات اولوب، طريق قضايه سلوك ايتمشدى. ١٠٦٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

عزم ايلسه نه جانبه اول كعبهٔ اميد
قبله نما كبى يوركم دترر اوسته نه

جوز كرمانده بر قصبه اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

جوزجان خراسانده بلخ ايله مروروذ آره‌سنده بيوك بر ناحيه اولوب، مشاهير علما وادبادن (جوزجانى) لقبيله معروف بر چوق ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر.

جوزجانى (ابو عبيد —) حكيم شهير ابن سينانك اصحابندن اولوب، مشار اليهك ترجمهٔ حالنى يازمشدر.

جوزدره طربزون ولايتنك جانيك سنجاغنده اونيه قصبه‌سى قربنده جريانله قره دكيزه دوكيلور بر نهردر. بعض كتب قديمهٔ يونانيه‌ده (فيغاموس) تسميه اولنمشدر.

جوزق (ابوبكر محمد بن عبدالله) مشاهير محدثيندن اولوب، نيسابور قربنده (جوزق) ناحيه‌سندندر. علم حديثده «كتاب المتفق» عنوانيله مشهور بر تأليفى وسائر بعض آثارى واردر. ٣٨٨ تاريخنده ٨٢ ياشنده وفات ايتمشدر.

جوشيميلقو (Xochimilco) مكسيقه‌ده مكسيقو شهرينك جنوب شرقيسنده بر كول وكولك كنارنده بر كوچك قصبه‌در.

جوف جزيرة العربك قسم شماليسنده وبرية الشامك جنوبنده جبل شمره تابع بر قصبه اولوب، ١٥٠٠٠ قدر اهاليسى، مياه جاريه‌سى وكوزل باغچه‌لرى واردر. ناحيه‌سى ٨ قريه‌دن مركب اولوب، ٣٤٠٠٠ اهاليى جامعدر. چول ايله محاط بر ناحيه اولوب، اهاليسى زياده‌سيله متناسب الاعضا جسور و مهمانواز آدملردر. — بو اسمله وياخود بونك سائر اسمايه اضافتيله حاصل اولمش اسماء مركبه ايله مسمى جزيرة العربده، اندلسده وسائر بلاد عربده بر چوق يرلر واردر.

جوقار (Jucar ياخود Xucar) يعنى «شكر»، اسپانياده بر ايرماقدر، كه (قوئنقه) ايالتنده آلباراسين (يعنى ابن الرزين) طاغندن نبعان ايله، جنوبه وبعده شرقه طوغرى آقه‌رق، (شنشيله) ايالتنى شق، و(والنسه) ايالتنى (سان فليپه) ايالتندن تفريق ايتدكدن صكره، (البوفره) كولنك جنوبنده و (قوله) قصبه‌سى قربنده آق دكيزه منصب اولور. مجراسى تقريباً ٣٥٠ كيلومتره‌در. تابعلرينك اك بيوكى (قابريل) نهريدر.

جوقيوقارته (Djocjokarta) جاوه جزيرهٔ كبيره‌سنده، (باتاويه) نك ٤٠٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده وساحل بحردن ٢٢ كيلومتره ايچريده بر شهر اولوب، ١٠٠٠٠٠ اهاليسى، بيوك بر سراى، سورى، خندقى ودميريولى واردر. فلمنكليره تابع بر حكومت اسلاميه‌نك مركزى اولوب، حكومت مذكوره‌نك ٦٠٠٠٠٠ دن زياده تبعه‌سى واردر.

جوكان فارسده بر كوچك قصبه اولوب، بعض مشاهير علمانك وطنى اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

جولان { (میر سیدعلی) هندستان شعراسندن اولوب، سهرند مضافاتندن (سام) قصبه‌سنده طوغمش، وشاهجهان آبادده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

خون طبیعت رك یاقوت خشك شد
عشق لبت اثر بدل سنك کرده است

جولفه { قره باغ خطه‌سنده وآراس نهرینك ساحل یسارنده یعنی شمالنده بر قصبه اولوب، نهر مذکور اوزرنده‌کی مرتفع جسیم کوپریسیله مشهوردر. الیوم روسیه‌نك النده اولوب، ایران حدودی قارشیسنده‌در.

جوله { (Gyula) مجارستانده (بکس) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، (زاراند)ك ۲۸ کیلومتره شمال غربیسنده واقع و ۱۷۵۰۰ اهالیی جامعدر.

جوله مرك { وان ولایتنك حکاری سنجاغنده وزاب نهرینك ساحل یمینی قربنده اوله‌رق وانك ۱۱۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، لوای مذکورك مرکزیدر. مرتفع بر قیانك آلتنده اولوب، قیانك اوزرنده بر قلعه‌سی واردر. موصلدن وانه کیدن طریق بو قصبه‌نك ایچندن کچر.

جولیبا { (Djoliba) آفریقا قطعه‌سنك اك بیوك انهارندن اولان (نیجر) ك نام دیکریدر. [«نیجر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جومه { حلب ولایتنده وحلب شهری قربنده بر ناحیه‌در.

جومیله { (Jumilla) اسپانیانك مرسیه ایالتنده ومرسیه‌نك ۶۵ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۹۸۰۰ اهالیسی، اسکی بر قلعه‌سی وصابون، زیتون یاغی، صاقسی واسلحهٔ ناریه فابریقه‌لریله محله‌لری واردر.

جون { (John) انکلیزلر عندنده (ژان) اسمنك صورت تلفظیدر. [«ژان» و «یانی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

جون بن قتاده { بر روایتده صحابه‌دن وبر روایتده تابعیندن اولوب، بصره‌ده ساکن اولمش؛ وجمل وقعه‌سنده زبیر وطلحه (رضیهما)نك معیتنده بولنمشدر.

جونس { ایندغو — (Inigo Jones) انکلتره‌نك اك مشهور معمارلرندن اولوب، ۱۵۷۲ ده لوندره‌ده طوغمش، و ۱۶۵۱ ده وفات ایتمشدر. استوآرت خاندانی قراللرندن برنجی چارلسه منسوب اولوب، بر طاقم مصنع بنالر تأسیس ایتمشدر.

جونس { پول — (Paul Jones) اسقوچیه‌نك اك مشهور بحریونندن اولوب، انکلیزلرك آمریقا اسراسی حقنده اجرا ایتدکلری اعتسافاتی تحمل ایده‌مه‌مکله، آمریقا ممالك مجتمعه‌سی خدمتنه کیره‌رك، انکلتره‌یه قارشی پك جسورانه حرب ایتمش؛ و ۱۷۷۸ ده انکلتره‌ده (وایت هاون) قلعه‌سنی ضبط ایلدیکی کبی، ۱۷۷۹ ده دخی بر کمی ایله انکلتره‌نك ایکی بیوك فرقتینی اله کچیرمش ایدی. ۱۷۲۷ ده طوغوب، ۱۷۹۲ده وفات ایتمشدر.

جونس { ویلیام — (Villiam Jones) انکلتره‌نك مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۷۴۶ ده لوندره‌ده طوغمش، و ۱۷۹۴ده کلکته‌ده وفات ایتمشدر. اون سکز یاشنده ایکن، لوندره‌ده بولنان بر حلبلیدن لسان عربیی تحصیل ایدوب، السنهٔ شرقیه ایچون بیوك بر میل ومحبت کوسترمش؛ وبعده دعوی وکیلی اولوب، وظائفنی اجرا ایتمکله برابر، ادبیات شرقیه ایله توغلدن دخی خالی قالمامش ایدی. ۱۷۸۳ ده کلکته محکمه‌سی ریاستنه تعیین اولنه‌رق، وفاتنه‌دك هندستانده قالوب، کلکته‌ده آسیانك احوال جغرافیه وتاریخیه وادبیه‌سنه متعلق اوقدر خدمتلره موفق اولان «جمعیت علمیهٔ شرقیه» یی تأسیس ایلمشدر. عربی، فارسی، سنسکری (یعنی هندیٔ قدیم) وسائر یکرمی لسانه آشنا اولوب، نادر شاهك تاریخنی فارسیدن فرانسزجه‌یه ومعلقات سبعه‌یی عربیدن انکلیزجه‌یه ترجمه ایتمش؛ ولسان هندیدن دخی بعض کتب قدیمه ترجمه ایتمکله برابر، هندك قوانین ونظاماتی حقنده دخی بیوك بر کتاب تألیف ایلمشدی. وفاتندن صکره نشر اولنمشدر. کلیات آثاری زوجه‌سی طرفندن ۱۳ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

جونسون { (Johnson) انکلتره‌نك اك مشهور ادباسندن اولوب، ۱۷۰۹ ده طوغمش، و ۱۷۸۴ ده وفات ایتمشدر. انکلیز لساننك مکمل بر لغت کتابنی وبر چوق آثار ادبیه یازمشدر.

جونسون { بنيامين— (Benjamin Johnson) ياخود بن — (Ben Johnson) انكلتره‌نك مشاهير شعراسندن اولوب، ١٤٧٤ ده لوندره‌ده طوغمش، و ١٦٣٧ ده وفات ايتمشدر. بر فقير چوجغى اولوب، ابتدا ديوارجى بعده عسكر ونهايت تياترو اويونجيسى اولمش؛ وطبيعت شعريه وقريحه صاحبى اولديغندن، مشهور شكسپيرك تشويقيله، ٢٤ ياشنده ايكن، اويونجيلغى ترك ايدوب، تياترويه متعلق كتابلر ومنظومه‌لر يازمغه باشلامشيدى. بر چوق كوزل ومقبول اثرلرى واردر.

جونقسيلون { ياخود سالانغه (Jonkseilon) (Salanga) بحر محيط هنديده مالاقه شبه جزيره‌سنك جنوب غربى ساحلى قارشيسنده بر آطه اولوب، برمان دولتنه تابعدر. تقريباً ١٥٠٠٠ اهاليسى وقلاى معدنلرى واردر. مقدما دها معمور اولوب، برمانليلرك يد ضبطنه كچه‌لى اهميتنى غائب ايتمشدر.

جونكره { (Junquera) اسپانيانك قسم شماليسنده (ناواره) خطه‌سنك بزواديسى اولوب، پامپلونه‌نك ٨ كيلومتره جنوب شرقيسنده واقعدر. ٩٠٠ تاريخ ميلاديسنده اندلس ملوك امويه‌سندن اوچنجى عبدالرحمن بو موقعده آستوريا حكمدارى (اوردونيو) ايله ناواره قرالى (قارچيا) يى مغلوب ايتمشدى. اهميت عسكريه‌يى حائز بر موقعدر.

جونكش { دياربكر ولايتنده ارغنى معدنى سنجاغنك چرميك قضاسنه تابع بر ناحيه اولوب، ٢٧ قريه‌دن مركبدر.

جونير { (Djounir) هندستانك بمباى اداره‌سنده ودكن خطه‌سنك ملغا اورنك آباد دولتنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، (پونه) سنجاغنه ملحق و پونه‌نك ٨٠ كيلومتره شمالنده واقعدر. ١٠٣٠٠ اهاليسى واطرافنده بر چوق خرابه‌لرله آثار عتيقه‌سى واردر.

جونيه { جبل‌لبنان سنجاغنك كسروان قضاسنده بر اسكله اولوب، بيروتك ٢٠ كيلومتره قدر شمال شرقيسنده واقعدر. وقتيله خيلى معمور بر قصبه اولوب، بعض مشاهير علمانك مسقط رأسى بولنمش ايكن، شمديكى حالده خانه‌لرى اوليوب، يالكز بعض تجارت مخزنلرى موجوددر.

جووانى‌دافيزوله { (Giovanni da Fiesole) ايتاليانك مشهور رساملرندن اولوب، ١٣٨٧ ده طوغمش، و ١٤٥٥ ده روماده وفات ايتمشدر. رهبان طريقنده اولوب، فوق‌العاده متدين ايدى. بعض مشهور رسملرى واردر.

جووناچو { (Giovenazzo) ايتاليانك ملغا ناپولى قراللغنده وبارى ايالتنده بر قصبه اولوب، بارينك ١٩ كيلومتره شمال غربيسنده واقع و ٧٠٠٠ اهاليى جامعدر. يوكسك سورى واسكى بر قلعه‌سى واردر.

جوهر { (ابوالحسن — بن عبدالله القائد) ملوك فاطميه‌دن منصور باللهك كوله‌سى اولوب، رومى الاصل اولديغى حالده، منصورك اوغلى معزلدين اللهك وزيرى و قائدى يعنى سرعسكرى اولمشيدى. بحر محيط آطلاسى سواحلنه‌دك بتون مغرب ممالكنى ضبط ايتدكدن صكره، مصرك فتحنه مأمور اولوب، ٣٥٨ تاريخنده اسكندريه‌يى وبتون خطهٔ مصريه‌يى احشيديانك بقيه‌سى الندن ضبط ايتمش؛ ومصر وشام وحجاز ويمنده فاطميلر نامنه خطبه اوقوتمش ايدى. اووقتدن برى مصرك مركزى بولنان قاهره شهر شهيرينى تأسيس، وجامع ازهرى بنا ايتمشدر. عاقل، مدبر، جسور، عادل وكاتب وبليغ بر ذات اولوب، آخر عمرينه‌دك معزلدين اللهك واوغلى عزيز باللهك وزيرى بولنمش؛ و ٣٨١ تاريخنده وفات ايدوب، اوغلى حسن بن جوهر يرينه وزير اولمش، والقائد بن القائد عنوانيله تبجيل ايدلمش ايدى.

جوهره { (Djohore) مالاقه شبه جزيره‌سنك منتهاى جنوبنده سنغاپور قربنده بر قصبه اولوب، همنامى اولان بر حكومت صغيرهٔ اسلاميه‌نك مركزيدر. حكومت مذكوره وقتيله خيلى قوتلى بر دولت ايكن، بعده پورتكيزلره ودها صكره انكليزلره رام اولوب، قوتدن دوشمكله، مملكت دخى اسكى معموريتنى غائب ايتمشدر. ينه بو حكومته تابع وساحله قريب اولان بر قاچ كوچك آطه دخى بو اسمله معروفدر.

جوهرى { (ابونصر اسماعيل بن حماد الفارابى) ائمهٔ اهل لغتدن اولوب، مشهور «صحاح» ك مؤلفيدر. تركستانده (فاراب) قصبه‌سنده

طوغوب، وطننده طابسی ابراهیم فارابیدن وسائر علمادن تحصیل علم ایتدکدن صکره، عراق وجزیره ومصر جهتلرینه کلوب، طول مدت لسان عربینك غوامضنه کسب وقوفله اوغراشمش؛ وبعده خراسانه عودت ایدوب، بر مدت نیشاپورده اقامت ایتمش؛ و۳۹۳ تاریخنده خانه‌سنك سقفندن دوشوب، وفات ایتمشدر. برروایته کوره عقلنه خفت کلوب، اوچق ادعاسیله ایکی بیوك قناد یاپدیره‌رق، قوللرینه باغلادقدن صکره، کندینی طامدن آشاغی‌یه آتوب، تلف اولمشدر. علم لغتده‌کی «صحاح» ی فیروز آبادینك «قاموس» ندن صکره بوفنده اك مشهور اثراولوب، بعض علمای لغت طرفندن شرح وتحشیه واختصار وتفصیل؛ وفارسی وترکی اسانلرینه دخی ترجه‌اولنمشدر. ترکجه‌یه وانی طرفندن ترجه اولنه‌رق، «وانقولی» عنوانیله مشهور ومطبوع ومتداولدر.

جوهری { (شیخ بالی) اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن ومشایخ طریقتدن اولوب، صهبای عشق الهیدن سرمست اولمغله، (سرخوش بالی) دیمکله شهرت بولمشیدی. ابتدا تدریسله مشغول اولوب، بعده طریقته سلوك ایله، درسی ترك ایتمشیدی. اصحاب کرامتدن اولدیغی دخی متواتردر. ۹۸۰ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. شو جناسلی بیت جملهٔ اشعارندندر:

عزایسه مقصود اکرای یوزی مصباح آلنی نور
منطقك حکمتدن ایت ایتمه عوامیله کلام

جوهری { بو دخی اونجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، قره فریه‌لیدر. بعض قاضیلقلرده بولنمش؛ و۹۹۰ تاریخلرنده دیمتوقه قاضیسی ایکن وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بو کون آنك که قتلی ایرته دلدارینه قالمشدر
نه قورقر اول بلادن کیشی کیم یارینه قالمشدر

جوهری { فرس شعراسندن دخی بومخلصله متخلص بر قاچ شاعر اولوب، برنجیسی و اك مشهورلری (جوهری زرکر) در، که بخارالی اولدیغی حالده، اصفهانده امرار اوقات‌ایتمش؛ وسلیمان شاهه انتساب ایدوب، مدحنده بعض قصائد سویلمشدر. «امیر احمد مهستی» عنوانیله بر منظومه دخی یازمشدر. شو بیت شراب حقنده اولان بر قصیده‌سنك مطلعیدر:

چون صبح برکشد علم ساده پرتیاب
باید کشید رایت عشرت بر آسمان

— ایکنجیسی جوهری تبریزی (میرزامقیم)در، که اشعاری‌مقبول شعرادن‌اولوب، هندستانه‌سیاحت، وبعده هراته عودت ایده‌رك، حسن شاملویه‌انتساب ایتمش؛ ونهایت اصفهانه کلوب، اوراده فوت‌اولمشدر. بر آتك ذمی حقنده اولان شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

رود چوآب فرو بر زمین زبار کران
اکر کند کذر از زیر نخل سایه فکن
نه خورده کاه ونه دیده جو ونه کنده کیاه
بغیر یال و بالیش نیست دره کردن

— اوچنجیسی (محمد امین) هندستانده‌کی شاهجهان آباد شهرندن اولوب، شو بیت اونکدر:

تا آب تیغ یار میسر نمی شود
از کریهای خشك کاو ترنمی‌شود

— دردنجیسی قندهارلی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

من دیوانه هر سنك جفای آن پریرورا
بتی میسازم ودائم عبادت می کنم اورا

جویا { فرس شعراسندن ایکی ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی (میرزا داراب بیك) عن‌اصل کشمیرلی اولدیغی حالده، برادری (کویا) ایله برابر تبریزده نشئت ایلمش، و۱۱۱۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

اسیر ساده دلهای زاهدم جویا
غم زمانه بخورد وشراب ناب نخورد

— ایکنجیسی (شیخ محمد فاضل) عن‌اصل‌سهرندلی اولوب، اواخر عمرنده دکن خطه‌سنك اورنکاباد شهرینه رحلتله، اوراده هندوچکانه تعلیم قرائتله مشغول اولمشدر. شو بیت اونکدر:

شب یاد غیرت او شمع این کاشانه بود
تا سحراز شمع نی در ناخن پروانه بود

جُوَیث { بصره قربنده ودجله‌نك شرق جهتنده بر قصبه اولوب، اهالیسی لسان فارسی ایله متکلم اولدقلرینی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جویریه { زوجات مطهرات حضرت رسول الله (صلعم)دن اولوب، بنوالمصطلق قومنك رئیسی حارث بن ابی ضرارك قیزی ایدی. هجرت نبویه‌نك بشنجی ویا آلتنجی سنه‌سی(مریسیع)

وقعه‌سنده سبی اولنغله، صحابه‌دن ثابت بن قیسك حصه‌سنه دوشمش؛ وحضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه مراجعتله، کتابتنی استدعا ایتدیکنده، جانب حضرت نبویدن زوجه‌لکه قبول بیورلمشیدی. بونك اوزرینه بنی مصطلقدن صحابه‌نك یدلرنده بولنان یوزی متجاوز اسرا اطلاق اولنمشدی. رحلت حضرت پیغمبریدن صکره خیلی وقت یاشایوب، بعض احادیث شریفه روایت ایلمش؛ و٥٦ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

جویریه بنت ابی جهل { صحابیاتدن اولوب، فتح مکه‌دن صکره ایمانه کلمشدر. حتی مکهٔ مکرمه‌نك فتحنی متعاقب حضرت بلال (رضه) ك اذانی ایشتدیکنده، «الله پدرمه آجیدی‌ده، بلالك باغردیغنی ایشتمه‌مك ایچون، عمرینی آلدی» دیمش اولدیغی مشهوردر. اسلامه کلدکدن صکره، حضرت علی (رضه) تزوجنی مراد بیورمش ایسه‌ده، حضرت فاطمه (رضها) نك مراجعتی اوزرینه، جانب حضرت نبویدن « برآدمده رسول اللهك قیزیله عدو اللهك قیزی جمع اولنه‌ماز » دیه منع بیورلمشیدی. بونك اوزرینه صحابه‌دن عتاب بن اسیده واروب، عبدالرحمن بن عتابك والده‌سی اولمشدر.

جویریه بنت المجلل { صحابیاتدن اولوب، (ام الجیل) کنیه‌سیله دخی معروفه‌در. زوجی حاطب بن الحارث ایله برابر حبشه هجرت ایدوب، زوجی اوراده وفات ایتمکله، زید ابن ثابته وارمش؛ وحبشدن عودتندن صکره، مدینهٔ منوره‌یه دخی هجرت ایلمش ایدی.

جویم { فارسده باغ وباغچه‌لری چوق برقصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

جوین { خراسانده نیسابور ایله بسطام آره‌سنده بر ناحیه اولوب، جنوباً بیهق وشمالاً جاجرم ناحیه‌لریله محدوددر. اصل اسم فارسیسی (کویان) در. مرکزی (آزادوار) قصبه‌سیدر. یاقوت جوینی بو ناحیه‌نك ١٨٩ قریه‌دن مرکب اولدیغنی وقرالرنك بربرینه متصل عد اولنه‌جق قدر صیق بولندیغنی بیان ایدیور. بو ناحیه‌دن برچوق علما وسائر مشاهیر ظهور ایتمشدر.

جوینی { (ابو محمد عبدالله بن یوسف) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، آنف البیان جوین ناحیه‌سنده طوغمش، ونیسابورده نشأت ایلمشدر. فقه وحدیث وتفسیر وادبیاتده عصرینك فریدی اولوب، « تفسیر کبیر » عنوانیله بر بیوك تفسیری، فقهده « التبصرة »، « التذکرة »، « مختصر المختصر »، « الفرق والجمع »، « السلسلة »، « موقف الامام والمأموم » عنوانلریله تألیفاتی وسائر آثاری واردر. ٤٣٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جوینی { (ابو المعالی ضیاء الدین عبدالملك بن عبدالله) مشاهیر علما وائمهٔ فقهادن اولوب، آنف الترجمه‌نك اوغلیدر. پدرندن تحصیل علوم ایدوب، اونك وفاتنده یرینه مدرس اولمش؛ وبعده طلب علم ایچون عراقه سفر ایده‌رك، بر مدت بغدادده اقامتدن صکره، حجازه رحلتله، درت سنه مکهٔ مکرمه‌ده مجاورت، وبر مدت مدینهٔ منوره‌ده تدریس وافتا ایله اشتغال ایده‌رك، بو مناسبتله (امام الحرمین) عنواننه مستحق اولمشیدی. سلطان آلب آرسلان سلجوقینك اوائل سلطنتنده نیسابوره عودت ایدوب، مشار الیهك وزیری مشهور نظام الملك صاحب ترجمه ایچون شهر مذکورده (مدرسهٔ نظامیه) یی تأسیس ایتمش؛ ومدرسهٔ مذکوره‌نك مدرسلکیله برابر فتوی و وعظ وخطابت وادارهٔ اوقاف دخی صاحب ترجمه‌یه احاله اولنمغله، ٣٠ سنه تدریس وافتا ووعظ وخطابتله مشغول اولوب، تألیفاتی دخی شهرت بولمغله، حلقهٔ تدریسنه پك چوق علما اجتماع ایدردی. ٤٧٨ تاریخنده، ٥٩ یاشنده اولدیغی حالده نیسابورده وفات ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی بروجه آتیدر: « نهایة المطلب فی درایة المذهب »، « الشامل فی اصول الدین »، « البرهان فی اصول الفقه »، « تلخیص التقریب »، « الارشاد »، « العقیدة النظامیة »، « مدارس العقول »، « غیاث الامم فی الامامة »، « مغیث الخلق فی اختیار الاحق »، « غنیة المسترشدین فی الخلاف » وسائره.

جوینی { (علاء الدین عطاء الله بن محمد) مورخیندن اولوب، چنکیز وهلاکو ایله مغوللرك احوالنی مبین « جهان کشا » عنوانیله فارسی العباره بر تاریخ یازمش؛ و٦٨٣ ده وفات ایتمشدر.

جوینی { (مولانا معین الدین) ادبادن اولوب، سعدینك کلستانی طرزنده فارسی

العباره «نكارستان» عنوانيله براثری واردر، که ٧٣٥ تاریخنده آل چنکیزدن ابوسعیدك نامنه یازمشدر.

جهار { زمان جاهلیتده عکاظده هوازن قومنه مخصوص بر صنم ایدی.

جهان آباد { بو اسمله هندستانده ایکی قصبه واردر: برنجیسی بهار خطه‌سنك (پاطنه) ایالتنده ودیناپورك ٦٠ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق، کنك ایرماغنك جنوبی تابعلرندن (موراهار) نهری اوزرنده واقع و ٢١٠٢٠ اهالیی جامعدر. پاموقدن منسوجات دستکاهلری چوقدر.

— ایکنجیسی بنکاله خطه‌سنك (بوردوان) ایالتنده وکلکته‌نك ٦٣ کیلومتره شمال غربیسنده واقع و ١٣٤١٠ اهالیی جامعدر.

— ایرانك سیستان خطه‌سنده دخی بو اسمله بر قلعه اولوب، هامون کولی قربنده واقعدر. اهالیسی رستم زالك نسلندن اولمق ادعاسنده بولنوب، شجاعتلریله مشهوردر.

جهان آرابیکم { هندستان ملوك تیموریه‌سندن شاه جهانك قیزی اولوب، حسن وجمالیله، عقل ودرایتیله، صلاح وعبادتیله وخیراتیله شهرت بولمشدر. ١٠٩٢ ده وفات ایدوب، دهلیده مکمل بر تربه‌سی واردر.

جهانبکلی { بری آنقره ودیکری سیواس جهتنده بولنور ایکی عشیرتك اسمیدر. — قونیه ولایت وسنجاغنك اقشهر قضاسنده دخی بو اسمله بر ناحیه اولوب، ٢٩ قریه‌دن مرکبدر.

جهان پهلوان { (اتابك محمد) آذربیجانده حکومت سورن اتابکانك ایکنجیسی اولوب، پدری اتابك شمس‌الدین ایلدکزك وفاتنده یعنی ٥٦٨ تاریخنده مسند امارته کچمش، ومکنتنی تزیید ایده‌رك، سلطان طغرل سلجوقی زماننده ١٣ سنه حکومت سوردکدن صکره، ٥٨١ ده وفات ایدوب، مسندینی برادری اتابك قزل آرسلانه براقمشدر.

جهان خاتون { ایرانك اك مشهور شاعره‌لرندن اولوب، ایلك قوجه‌سندن صکره شیراز ملوکندن خواجه حافظ شیرازینك ممدوحی شاه ابواسحقك وزیری خواجه امین‌الدینه وارمشیدی. کوزل اشعاری وبعض لطائفی واردر.

مشهور شاعر هزل‌کو عبید زاکانی ایله مشاعره‌لری اولمشدر.

جهاندار شاه { هندستانده حکومت سورن سلالهٔ تیموریه حکمدارلرندن اولوب، بهادر شاه اولك اکبر اولادیدر. ١١٢٤ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، تخت موروثنه جلوس ایتمش ایسه‌ده، ادارهٔ ملکه وتمدید سلطنته موفق اوله‌میوب، برادرلری عظیم‌الشان، رفیع‌الشان وجهانشاه ادعای سلطنته قالقیشمغله، اون برآی حکومت سوردکدن صکره، اکره‌ده واقع محاربه‌ده عظیم‌الشانك اوغلی (فرخ سیر) طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

جهاندار شاه { هندستانده حکومت سورن سلالهٔ تیموریه حکمدارلرندن شاه عالمك بیوك اوغلی اولوب، هندستانك برچوق یرلرینی اله کچیرمش اولان انکلیز تجار قومپانیه‌سنه التجا، و١٢٠٢ ده ٣٥ یاشنده بنارسده وفات ایتمشدر. ادیب وشاعر برشهزاده اولوب، بعض اشعار فارسیه‌سی واحوال زمانی مبین بر رساله‌سی واردر.

جهان سوز { سلطان علاءالدین غورینك مخلصیدر. [«علاء الدین غوری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جهان شاه { (میرزا—) قره‌قیونلی دولتنك اوچنجی حکمداری اولوب، دولت مذکوره‌نك بانیسی اولان قره یوسفك اوغلیدر. ٨٤١ تاریخنده بیوك برادری امیر اسکندرك کندی اوغلی شاه قباد طرفندن قتل اولنمسی اوزرینه، احفاد تیموردن شاهرخك فرمانیله آذربیجان حاکمی اولوب، برادرینك قاتلنی قصاص ایتمش، وکرجستانده بر طاقم فتوحاته نائل اولدقدن صکره، شاهرخك وفاتی متعاقب، ٨٥٠ تاریخلرنده دولت تیموریه‌یه قارشی یوریوب، اصفهانی ضبط واهالیسنی قتل عام ایده‌رك، ایرانك برخیلی یرلرینی وخراسانی دخی اله کچیرمش؛ وبعده آق‌قیونلی دولتنه اعلان حرب‌له، دیاربکره هجوم ایتمش ایسه‌ده، اوزون حسن طرفندن مغلوب اولوب، تبریزه عودت ایدرکن، اوزون حسن طرفندن تعقیب اولنه‌رق، ٨٧٢ ده یولده قتل اولنمشدر. مدت حکومتی ٣٠ سنه اولمشدر. زمان سلطنتنده بر مدت عصیان ایتمش اولان اوغللرینی حسن وپیر بوداقله اوغراشمشدر.

جهانشاه (شهزاده ـ) هندستان ملوك تیموریه‌سندن بهادر شاه اولك كوچك اوغلی وجهاندار شاهك برادریدر. برادرینك وفاتی متعاقب ۱۱۲٤ تاریخنده برادرلر میانده وقوع بولان محاربانك برنده لاهورده قتل اولنمشدر.

جهانكیر (غیاث الدین) تیمورلنكك اكبر اولادی اولوب، پدرینك اوائل سلطنتنده ۷۷۸ تاریخلرنده ۲۰ یاشنده وفات ایتمش؛ ونعشی (سبز)ه نقل ودفن اولنمشدر. بونك بیوك اوغلی میرزا سلطان محمد تیمور طرفندن ولی عهد اتخاذ اولنمش ایسه‌ده، جدینك حیاتنده وفات ایتمكله، ایكنجی اوغلی میرزا پیر محمد ولی عهدلكه تعیین اولنمش ایسه‌ده؛ تیمورك وفاتنده تختی بشقه‌لری ضبط ایتدكلرندن، بودخی سلطنت سورمكه موفق اوله‌مامش؛ وبو ایكی برادرك اولادی شاهرخك زماننده بعض والیلكلرده بولنمشلرسه‌ده، جهانكیرك سلاله‌سندن كیمسه سلطنت سورمه‌مشدر.

جهانكیر قانونی سلطان سلیمان خانك اولادندن اولوب، قنبور وچركین ایدیسه‌ده، غایت ذكی، ادیب ونكته‌شناس بر شهزاده ایدی. برادری شهزاده مصطفانك ایرانده شهادتی اوزرینه، كدر وتأثرندن خسته‌لنوب، آزمدت ظرفنده وفات ایتمشدر. سلطان سلیمان خان زیاده‌سیله محزون ومتأسف اولوب، شهزاده جامع شریفی خطیره‌سنده دفنی وبو شهزاده‌نك نامنه طوبخانه‌نك اوستنده‌كه تپه‌ده بر جامع شریف تأسیسنی امر ایلمشلردی. جامع شریف مذكور الیوم موجود اولوب، محله‌سی دخی بو اسمله مسمادر.

جهانكیر هندستانده حكومت سورن سلالهٔ تیموریه ملوكندن اولوب، مشهور اكبرشاهك اوغلیدر. ۹۷۷ تاریخنده طوغوب، میرزا سلیم تسمیه اولنمش؛ و۱۰۱۵ ده، پدرینك وفاتی اوزرینه، تخت سلطنته جلوس ایده‌رك، (نورالدین محمد جهانكیر) اسمنی آلمشدر. ۲۲ سنه سلطنت سوردكدن صكره، ۱۰۳۷ ده لاهور ایله كشمیر آره‌سنده‌كی طریقده وفات ایتمش: ولاهورده زوجه‌سی شاعرهٔ مشهوره (نورجهان بیكم) ك باغچه‌سنده دفن اولنمشدر. تربه‌سی غایتله مزین ومصنع اولوب، كندیسندن ۱۸ سنه صكره وفات ایدن (نورجهان بیكم) دخی ایچنده مدفوندر. اوغلی (شاه جهان) خلفی اولمشدر. جهانكیر ادیب وعالم بر حكمدار اولوب، «توزك جهانكیری» ویا «جهانكیر نامه» عنوانیله بر كتاب تألیف ایتمشدر، كه انكلیزجه‌یه دخی ترجمه وطبع اولنمشدر. الك اول انكلیزلره هندستانك بعض یرلرنده تجارت دائره‌لری تأسیسنه مساعده ایدن بو حكمداردر. لاهور ایله اكره آره‌سنده ایكی طرفی آغاجلرله محاط كوزل بر یول دخی یاپدیرمشیدی.

جهانكیر آباد هندستانك میرات ایالتنده ودهلینك ۱۰۹ كیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٤۱۰۱ اهالیسی واردر.

جهانكیر پور هندستانك بنكاله خطه‌سنده مرشد آباد ایالتنده ومرشد آبادك ۲۲ كیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۱۳۶۰ اهالیسی واردر.

جهبل (بن سیف بن الجلاح) صحابه‌دن اولوب، حضرموتده (كلب بن وبره) قبیله‌سندن اولدیغی حالده، نزد حضرت پیغمبری‌یه كله‌رك، اهل حضرموتی ایمانه دعوت بیورملرینی تكلیف ایلمشدر. بونك حقنده امرؤالقیس دیمشدركه:

شمت البغایا یوم اعلن جهبل
بنعی احمد النبی المهتدی

جهجاه (بن قیس الغفاری) صحابه‌دن وانصاردن اولوب، رضوان بیعتنده و(مریسیع) غزاسنده حاضر بولنمش؛ وبو غزا اثناسنده صاحب ترجمه ایله مهاجریندن (سنان بن قروة الجهنی) آره‌سنده نزاع وقوع بولمغله، بری انصاری ودیكری مهاجرینی دعوت ایتمشلرسه‌ده، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمز بو دعوتك جاهلیت آثارندن اولوب اسلامده جائز اولمدیغنی اخطارله، صحابه‌یی طرف آلمقدن منع بیورمشلردی. بو اختلاف رئیس المنافقین (عبدالله بن ابی سلول) ك بعض تفوهاتده بولنمسنه سببیت ویرمش؛ وحضرت عمر بو منافقی درحال قتل ایتمك ایچون رخصت ایستمش ایسه‌ده، جانب حضرت نبویدن مساعده بیورلمامشدی. جهجاهدن بعض احادیث شریفه منقولدر.

جهران یمن ولایتنده صنعا شهرینه قریب بر ناحیه در.

جَهرُم { فارسده بر قصبه اولوب، اهالیسنك نسج و اعمال ایتدكلری خالیلرك نفاستیله مشهور اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جهم { (ابو خزیمه بن قیس بن عبد بن سرجیل بن هاشم بن عبد مناف) صحابه‌دن وقریشدن اولوب، زوجه‌سی (ام‌حرمله) وایكی اوغلی ایله برابر حبشه هجرت ایتمش؛ وزوجه‌سی اوراده وفات ایدوب، كندیسی عودت ایلمشیدی. — بو اسمله صحابه‌دن دیكر بعض ذوات دخی بولندیغی مرویدر.

جهنه { (Gehenne) قدس شریفك جنوب جهتنده ویهودا ایله بنیامین قبیله‌لرینك مكانلری آره‌سنده بر وادی اولوب، بو وادیده وقتیله (ملوح) معبودینه بر چوق انسانلر قربان ایدلمش اولدیغندن، بنی اسرائیل عندنده بادیٔ نفرت ودهشت اولوب، فیما بعد اورایه قاتل وجانیلرك جنازه‌لرنی و حیوانات لاشه‌لرینی آتمغی اعتیاد ایتمشلردی. حتی كنهكارلرك دخی بو وادیده عذاب كوره‌جكلرینه معتقد ایدیلر. (جهنم) اسمی بونك معربیدر.

جُهَنی { (تاج الاسلام ابو عبدالله حسین بن نصر الكعبی) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، ٤٦٦ ده طوغمش؛ وموصل وبغدادده استفاده وافاده ایله مشغول اولوب، بر قاچ كتاب دخی یازمشدر. امام غزالی ایله صحبتی واردر. ٥٥٢ تاریخنده وفات ایتمشدر.

جهیزه { بین العرب حقده ضرب مثل حكمنه كچمش بر قادینك اسمیدر.

جهیش { (بن اویس النخعی) صحابه‌دن اولوب، قبیله‌سیله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه كله‌رك، ایمان كتیرمشیدی.

جهیم { (بن الصلت بن عبدالمطلب بن عبدمناف) صحابه‌دن وقریشدن اولوب، بر روایتده خیبر وقعه‌سنده وبر روایتده دخی فتح مكه‌دن صكره اسلامه كلمشدر.

جُهَینه { موصلدن بر مرحله آشاغیده ودجله كنارنده بر بیوك قریه اولوب، مشاهیر علمادن (جهنی) لقبیله معروف بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

جَیان { (Jaen) اسپانیانك (آندالوسیا) خطه‌سنده همنامی اولان ایالتك مركزی بر شهر اولوب، مادریدك ٣٥٨ كیلومتره جنوبنده وقرطبه‌نك ٩٢ كیلومتره شرقنده واقعدر. (جبل‌قز) اسمیله مسمی كوزل بر طاغك اتكنده ووادی الكبیر تابعلرندن (وادی بلون) ك كنارنده مؤسس اولوب، ٢٤ ٤٠٠ اهالیسی، جامعدن مبدل مصنع وبیوك بر كلیساسی، عربلردن قالمه بر سرایی وسائر آثاری، اطرافنده كوزل باغ وباغچه‌لری وقربنده عربلر زماننده دخی مشهور بولنمش بر قابلیجه‌سی واردر. هواسنك لطافت وجیادتیله دخی مشهوردر. حكومت اسلامیه زماننده شهر چوق دها بیوك ودها معمور اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. الیوم ایالتی تشكیل ایدن خطه دخی (كورة جیان) اسمیله معروف اولوب، قصبه وقریه‌لری بربرلرینه متصل عداولنه‌جق درجه‌ده صیق ایدی. — جیان ایالتی اسپانیانی تركیب ایدن ٤٩ ایالتك بری اولوب، غرباً قرطبه، شرقاً البسیطه، شمالاً دخی چوداداریال ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣ ٤٨٠ مربع كیلومتره اولوب، ٤٣٢ ٦٣٤ اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق اولوب، حدود شمالیه‌سنده (سیرا-مورنه) اسمیله بر سلسله ممتد اولور. (وادی الكبیر) ایرماغی حوضه‌سنك قسم اعلاسندن عبارت اولمغله، مذكور ایرماغه دوكیلور بر چوق نهرلری واردر. اراضیسی غایتله منبت، معادنی چوق، محصولاتی متنوع ومیوه‌لری مبذول وغایتله لذیذ ایسه‌ده، اهالیسی تنبل وصنایع ومعارف پك كریده اولمغله برابر، یوللرك دخی فقدانی اولدیغندن، نعم طبیعیه‌سندن بحق استفاده اولنه‌میور.

جَیان { اصفهان قربنده و (قهاب) ناحیه‌سنده بر بیوك قریه اولوب، حضرت سلمان فارسی (رضه) ك مشهدینی حاوی اولمغله مشهور وزیارتكاه انامدر. حضرت مشار الیه اصفهانك فتحندن صكره، اورایه عودتله، اشبو قریه‌ده بر جامع شریف بنا بیورمشلردی، كه یاقوت حموی كندی زماننده باقی اولدیغنی ذكر ایدیور. مشاهیر علمادن بعض ذواتك دخی مسقط رأسیدر.

جَیانی { (حسین بن محمد الغسانی) اندلسك مشاهیر علما ومحدثیننده اولوب، اجدادی زهرالی اولدیغی حالده، پدری جیانده ساكن اولمشیدی. فقه وحدیث وسائر علومده ولغت

وانساب عملرنده زمانك فریدی اولوب، قرطبه‌ده افاده وتدریسله اشتغال ایتمش؛ ورجال صحیحین حقنده «تقیید المهل وتمیز المشکل» عنوانیله پك مقبول بر کتاب تألیف ایلمشدر. ٤٢٧ تاریخنده طوغوب، ٤٩٨ ده وفات ایتمشدر.

جیبون (Gibbon) انکلترەنك الك مشهور مورخلرندن اولوب، ١٧٣٧ تاریخنده (سوری) ایالتنك (پوتنی) قصبه‌سنده طوغمش، و ١٧٩٤ ده وفات ایتمشدر. اسکی بر خاندانه منسوب اولوب، ١٧٧٠ دن اعتباراً ٦ سنه پارلمنتو اعضالغی دخی ایتمشدر. ابتدا ادبیاته متعلق فرانسزجه بر کتاب نشر ایدوب، بعده روما دولتنك صورت انقراضیله اسباب سقوطی حقنده مکمل ومفصل بر تاریخ یازمشدر، که متعدد جلددن مرکب اولوب، اکثر السنه‌یه ترجمه ایدلمش، وصاحبنك بادئ شهرتی اولمشدر. مخابراتیله سائر بعض آثار پریشانی دخی وفاتندن صکره جمع ونشر اولنمشدر.

جیجس (Gygès) اسکی لیدیا حکمدارلرندن اولوب، ابوالمورخین هرودوتك روایتنه کوره، عن اصل مملکت مذکوره حکمدارلرندن (قانداول) ك وزیری ایکن، حکمدار مذکور حسبنه حیران اولدیغی زوجه‌سنی چپلاق اوله‌رق کندیسنه کوسترمکله، مرقومه بو حقارتك انتقامنی آلمق ایچون (جیجس) ه یاقانداولی ویا کندی کندینی اتلاف ایتمسنی تکلیف ایتمش؛ (وجیجس) ایکنجی شقی اختیار ایتمکله، سلطنتی ضبط وقانداولك زوجه‌سنی تزوج ایتمش؛ وبعده یونان مستملکاتندن ازمیر، میلت، قولوفون وسائر شهرلرینی وترواده خطه‌سنی دخی استیلا ایده‌رك، مملکتنی توسیع، و (مرمناد) دولتنی تأسیس ایلمشدر. مدت حکومتی قبل المیلاد ٧٠٨ دن ٦٨٠ ه قدر ٢٨ سنه‌در. افلاطون صاحب ترجمه‌نك طلسملی بر یوزوك بولوب، بونی پارمغنه طاقنجه، غیرمرئی بر جسم لطیف حالنه کچمکله، بو صورتله حکمدارك اوطه‌سنه کیره‌رك، قاریسنی چپلاق کورمش، وکندیسنه عاشق اولمش اولدیغنی ادعا ایدیور.

جیجلی (Djidjelli) جزایرك قسنطینه ایالتنده وقسنطینه‌نك ١٠٠ کیلومتره شمال غربیسنده وبجایه بوغازی مدخلنده بر قصبه اولوب، بر قلعه‌سی؛ بر عسکری قیشله‌سی وباغی وزیتون یاغی تجارتی واردر. ٣٥ سنه اول وقوع بولان بر حرکت ارض بر قسمنی تخریب ایتمشدر.

اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (ایجیلجیلیس Ygilgilis) در.

جیحان آناطولینك بیوجك ایرماقلرندن اولوب، ملاطیه سنجاغنده نبعاناله البستانك ایچندن کچن (سکودلی صو) وقوزان طاغلرندن این خرما چایندن بالتشکل، جنوب غربی‌یه طوغری جریان، وبرطاقم طاغلر وبوغازلر ایچندن مرور ایله، سائر چایلر صره‌سنده مرعش قربنده (آق‌صو)یی دخی اخذ ایتدکدن صکره، آطنه ولایتنه دخول، وقوزان ایله جبل برکت سنجاقلرینی وبعده جبل برکت سنجاغنی نفس آطنه سنجاغندن فصل ایدر، وبعده آطنه اوەسنه دوشوب، (سیحان)ه متوازیاً آقه‌رق، نهایت ایکی قوله آیریلیر، که بری یورطه‌لق لیمانك آلت طرفنده اسکندرون کورفزینه، ودیکری قره طاشده آق دکیزه دوکیلور. مجراسی ٣٥٠ کیلومتره قدر اولوب، قیشین وقارلرك اریمه‌سی موسمنده صویی چوق ایسه‌ده، یازین، مجراسی اطرافنده اورمان فقداندن طولایی، صویی پك آزدر. بناءً علیه سیرسفائنه غیر صالحدر. اسم قدیمی (پیرام) اولوب، متوازیاً آقان دیکر بر نهرله برابر ترکلر طرفندن ترکستانك جیحون وسیحون ایرماقلرینه بکزدیله‌رك، اونلرك اسملریله تسمیه اولنمش، وبعده تفریق ایچون (و)لری (ا)، تحویل اولنمشدر.

جیحون آسیانك الك بیوك ایرماقلرندن اولوب، هندستانك شمالنده‌کی (پامیر)طاغلرندن نبعان ایدن برچوق چایلردن بالتشکل، ٤٨٠٠ متره‌یه قریب ارتفاعی اولان محل مذکوردن، کاه شمال وکاه جنوبه میلانله، غربه طوغری جریان ایده‌رك، یوکسك وطاغلق محللردن کچدکچه، یعنی وخش وبدخشان خطه‌لرنده صاغ وصولدن برچوق چایلر اخذ ایدر؛ وبعده بخارا وخوارزم چوللرینه دوشنجه، ایکی طرفدن این چایلر قوملرده قورویه‌رق واصل اوله‌مامغله، صولری تبخر وتناقص ایده‌رك، غرب شمالی‌یه طوغری آقار؛ وتقریباً ١٨٠٠ کیلومترەلك جریاندن صکره، بحرخوارزمه یعنی آرال کولنه منصب اولور. منصبی بطاقلق حالنی آلمش بر دالیه‌در. بو ایرماغك فیضان موسمی مایسدن تشرین اوله قدر سوروب، آنجق بو موسمده دخی یتاغندن نادراً ٨٠٠ متره‌یه قدر توسع ایتدیکندن، طغیان میاهی چوق خساری موجب اولماز؛ وبالعکس فیضاننده‌ن برطاقم جدوللر وطولابلرله استفاده اولنه‌رق،

مجراسنك ايكى طرفى پك معمور ومحصولداردر. قيش
موسمنده صويى آزالبرسه‌ده، يڭه يتاغى ٤٠٠ ونهايت
٣٥٠ متره‌دن طار اولماز، وهيچ بر يرنده كچيدويرمز.
يوقارى قسميله منصبنه قريب يعنى خيوه خانلغنده
اولان قسمى قيشين دائما وقسم وسطيسى دخى شدتلى
صوئوقلرده طوڭوب، اوستندن كاروانلر كچر. ياقوت
حموى جيحونى منجمد حالنده كورمش اولديغنى بيان،
وصورت انجمادينى تعريف ايديور. مجراسنده قيالرى
صيغلرى ويا پك ديك محللرى اولميوب، سير سفائنه
پك الويرشلى اولمغله، تاقندزه يعنى منصبندن ١٠٠٠
كيلومتره‌لك يوقارى‌يه قدر كميلر چيقه‌بيليرسه‌ده،
منصبى قوم يغينتيلريله مسدود اولديغندن، آرال
كولندن كميلر يوقارى چيقه‌ميوب، يالڭز بر طاقم
كوچك كميلر ايشليور. جيحون نهرى اسكيدن برى
مشهور اولوب، ايران ايله توران آره‌سنده برحد
فاصل عد اولنمقده‌در. ايرماغى تشكيل ايدن چايلرك
برى وبلكه اڭ بيوكى فرنك خريطه‌لرنده (واخان)
اسميله كوريلن (وخش) خطه‌سى ايچندن مرورايدر،
ويڭه (وخش) اسميله معروفدر. اسكى هند كتابلرنده
جيحون ايرماغنه دخى (وخش) ويا بوكا پك قريب بر
اسم ويريلوب، اسكندرك فتوحاتندن صكره يونان
جغرافيونى بو اسمى بالتحريف (اوقسوس)، قلب
ايتمشلردر. جيحون اسمى ايسه بنى اسرائيل كتبندن
مأخوذ اولوب، ياقوت حمويڭ ظننه كوره، وقتيله
كنارنده بولنمش اولان (جيهان) شهرى اسمندن مأخوذ
ايمش. اليوم (آمودريا) ياخود (آمودرياسى) ويا
(درياى آمو) اسميله معروفدر، كه بواسم دخى زعم
اولنديغى كبى (ام دريا) تعبير ضربندن غلط اولميوب،
بخارا ايله مرو آره‌سنده وايرماغك مجراسى اوزرنده
بولنان (آمو) صحراسنك اسمندن مركبدر. مذكور
(وخش) چايندن صكره جيحونك صاغدن آلديغى اڭ
بيوك تابعلرى، كاشغر حدودندن كلن (آق صو)
فرغانه خطه‌سندن كلن (قزيل صو) ايله زرافشان
طاغندن اينن (سرخ آب) وسائر برقاچ چاى ونهايت
سمرقند وبخارانك يانيدن كچن واورالرى باغ ارمه
چويرن مشهور (زرافشان) نهريدر. آنجق بونلر
يالڭز ياغمورلر موسمنده جيحونه واصل اولوب،
سائر موسملرده اراضى ارواسنه صرف اولنه‌رق،
باقيسى دخى قوملرده قورور. صولدن جيحونه‌دو-
كيلن انهارك باشليجه‌لرى هندوكوه وكوه‌بابا سلسله‌لرندن
اينه‌رك بدخشان وقندز وبلخ جهتلرينى اروا ايدن
چايلر اولوب، بونلرك اڭ بيوكى بدخشان خطه‌سى
ايچندن كچن (كوكچه) نهريله قندز چايدر. دها
آشاغيده كيلر يالڭز ياغمور موسملرنده ايرماغه واصل
اولورلر. جيحونك اسكيدن برى اهميت جغرافيه‌سى
اولوب، آسيانك (رين)ى حكمنده‌در. ايرانيلر بواير-
ماغك مجراسنه ايران ايله تورانك حدود تابعيه‌سى
نظريله باقيورلر. عربلر جيحونك اوته‌سنده يعنى
شمالنده بولنان ممالكه (ماوراء النهر) اسمنى ويرمشلردر.

جيده } قسطمونى ولايت وسنجاغنك همنامى اولان قضاسنده وقره دكيز ساحلنده
كوچك برقصبه واسكله اولوب، قسطمونينك ٨٥
كيلومتره شمال غربيسنده واركلينك ٥٥ كيلومتره
شرق شماليسنده واقعدر. — جيده قضاسى قسطمونى
سنجاغنى تركيب ايدن ٩ قضانك برى اولوب، شرقاً
اينه‌بولى وكوره، جنوباً طاطاى، غرباً زعفرانبولى
وبارطين قضالريله، شمالاً دخى قره‌دكيزله محاطدر.
مركزى بازار محلى اولان جمعه قريه‌سى اولوب، مركز
اتخاذ اولنه‌لى، خان ودكان كبى بعض ابنيه انشا اولنمش،
وبازار محلى اولمغله برابر، آب وهواسى دخى كوزل
اولديغندن، برقصبه حالنه كچمكه باشلامشدر. قضا
(قفاد) ناحيه‌سيله برابر ٣٦ قريه‌دن مركب اولوب،
اهاليسى كاملاً اسلام اولمق اوزره، ٢١٠٠٠ نفوس
راده‌لرنده‌در. اراضيسى طاغ اتكلرندن وپك منبت
دره ويايلردن عبارت اولوب، اورمانلرى دخى
چوقدر. محصولاتى حبوبات متنوعه ايله كتن
وسائره‌دن وسبزه وميوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب،
على الخصوص كستانه والمالرى پك مبذول ومقبولدر.
اورمانلرندن خيلى كراسته قطع واخراج اولنه‌رق،
اهاليسنك باشليجه مشغوليتى كراسته قطعندن وقاشيق
وسائره كبى تخته‌دن بعض شيلر اعمالندن وسواحل
خلقيچون سفائن انشاسندن عبارتدر. درون قضاده
٤٧ جامع ومسجد، ٢ تكيه، ١٢٠ صبيان مكتبى،
١٧ خان، ٤١ دكان، ١٥٠ دكرمن، ٢٠ صو
حرازى وبركوز معدنى موجوددر.

جيرانلى } بتليس ولايتنك موش سنجاغنده بر تركمان عشيرتيدر.

جيرفت } ايرانك كرمان خطه‌سنده بيوك ومعمور بر شهر اولوب، باغ
وباغچه‌لرى وخرماسى چوق اولديغى ومشاهير علما
وادبادن بعض ذواتك مسقط رأسى بولنديغى جغرافيون

اسلام آثارنده مسطور ایسه‌ده، الیوم نه حالده بولندیغی تحقیق اولنه‌مدی. یاقوت حموی بو شهرك اقلیم ثالثده ۳۰′ ۳۱° عرض شمالی ایله ۸۸° طول شرقیده واقع اولدیغی بیان ایدیور.

جیرنج { مروك ۱۰ فرسخ یوقاریسنده و(مرغاب) نهرینك ایکی ساحلنده اوله‌رق هرات طریقی اوزرنده غایت کوزل ومعمور بر کوچك قصبه اولوب، بیوك بر کوپریسی، مصنع ابنیه‌یی وکوزل کوشکلری اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جیرون { دمشق شامك اسم قدیمی ویادمشق قربنده برقصبه بولنمش اولدیغی مروی اولوب، شهر مذکورده‌کی جامع کبیرك شرق جهتنده‌کی قپوسی الیوم (باب جیرون) دینمکله معروفدر. بعض علما دخی (جیرونی) نقبیله شهرت بولنشلردر.

جیرونه { یاخود جرونه (Girene, Gerona) اسپانیانك قتالونیه خطه‌سنده بر قصبه اولوب، همنامی اولان ایالتك مرکزیدر. بارسلونه‌نك ۸۵ کیلومتره شمال شرقیسنده واقع اولوب، ۱۶۰۰۰ اهالیسی، استحکاماتی، بیوك بر کلیساسی، بعض مؤسسات علمیه وخیریه‌سی، پاموقدن بز، چوراب وسائره ایله صابون وکاغد فابریقه‌لری واردر. — جیرونه ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۸۶۵ مربع کیلومتره اولوب، ۳۰۸۷۵۹ اهالیسی واردر.

جیزاباد { نیسابور محله‌لرندن اولوب، مشاهیر صیدلانیوندن (احمد بن اسماعیل الجیزابادی) بو محله‌یه منسوبدر.

جیزه { مصرده قاهره‌نك قربنده وفسطاطك قارشیسنده اوله‌رق نیلك ساحل غربیسنده برقصبه اولوب، همنامی اولان مدیریتك مرکزیدر. مصرك اك مفرح قصبه‌لرندن اولوب، قربنده مشهور هرملرله منف شهر قدیمنك خرابه‌لری وبرچوق آثار عتیقه موجوددر. متعدد جوامع ومساجدی، خدیوه مخصوص برسرایی واطرافنده پك چوق خرما وزیتون آغاجلری واردر. بو قصبه‌ده صنعی صورتده یومورطه‌دن کلیتلی پلیج چیقاریلوب، بو عادتك تا فراعنه زماننده بری مرعی اولدیغی مرویدر. قصبه وقتیله دها بیوك اولوب، مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. — جیزه مدیریتی نیلك غرب جهتنده واقع اولوب، ۳ قضایه منقسم اولدیغی حالده، ۱۶۰ قریه‌دن مرکب و۲۰۰۰۰۰ اهالیی جامعدر.

جیسا { (Geysa) مجارستان قراللرندن ایکی کشینك اسمیدر:

برنجیسی برنجی بلانك اوغلی اولوب، ۱۰۷۴ده عمیجه زاده‌سی سالومونی اسقاطله، تخته جلوس ایتمش؛ و۳ سنه حکومت سورمشدر.

— ایکنجیسی برنجیك تورونك اوغلی اولوب، پدری ایکنجی بلانك وفاتی اوزرینه، ۱۱۴۱ده جلوس، و۱۱۶۱ده وفات ایتمشدر. ۱۱۵۱ده ایمپراطور اوچنجی (قونراد)ه عرض انقیاد ایتمشیدی.

— اك اول مجارستانده خرستیانلغی نشر ایدن برنجی استفانك پدری دخی بو اسمله مسمی اولوب، مجارستان دوقه‌سی ایدی.

جیسقون { (Giscon) قرتاج سردارلرندن اولوب، بر جمعیت متفقه طرفندن وطنندن نفی، وقبل المیلاد ۳۳۹ده جلب واعاده اولنمشیدی. دشمنلرینه ایستدیکی کبی مجازات ویرمك اوزره، کندیسی مخیر اولدیغی حالده، بونلرك کندیسنك آیاقلرینه‌قپانملرینی بر مجازات کافیه عدایتمش اولدیغی مشهوردر. ۳۳۸ده (تیمولیون)ك تحت قیادتنده بولنان قورینته‌لیلره قارشی سیچلیایه سوق عسکر ایدوب، غالب کلمشیدی.

جیش { یمنده تعز سنجاغنك عدین قضاسنده بر ناحیه اولوب، ۲۶ قریه‌دن مرکبدر.

جَیش { (ابو العساکر ـ بن خمارویه بن طولون) خلافت عباسیه زماننده مصرده ظهور ایدن بنی طولون حکامنك اوچنجیسی اولوب، ۲۸۲ تاریخنده، پدری ابو الجیش خمارویهك قتلی اوزرینه، شامده جلوس، وبعده مصره عودت ایتمش؛ وآنجق آلتی بچق آی حکومت سوردکدن صکره، سوء احوالندن طولایی، ۲۸۳ده موقع اقتداردن اسقاط وحبس، وبرادری ابوموسی هارون اجلاس اولنمشدی. برمدت صکره محبسده قتل اولنمشدر.

جیشی { (عبدالرحیم) هندستان شعراسندن اولوب. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کسی که دل ز تو کیرد کجانکه دارد
من ودل از تو کرفتن خدانکه دارد

جیفر { (بن الجلندی) برادری عبد الجلندی ایله برابر عمان رؤساسندن اولوب، خیبرك فتحندن صکره، او طرفه ارسال بیوریلان عمرو بن العاصك تکلیفیله ایمانه کلمشلردی. رؤیت نبی (صلعم) کندیلرینه میسر اوله‌مامشدر.

جیلا { (Gila) مکسیقه‌نك سونوره ایالتنده بر نهردر، که (سیرادلوس میبرس) سلسلهٔ جبالندن نبعانله، ٥٢٠ کیلومترهلك جریاندن صکره، صول ساحلندن (قولورادو) ایرماغنه دوکیلور.

جیلاباد { ایرانده (ری) خطه‌سنك شرق جهتنده سرای وابنیه خرابه‌لریله ستونلری وسائر آثار عتیقه‌سی چوق بر موضع اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

جیلان { کیلانك معربیدر. [«کیلان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

جیلبرت { (Gilbert) انکلتره حکماسندن اولوب، قرالیچه (الیزابته)نك طبیبی ایدی. ١٥٤٠ تاریخنده (قولچستر)ده طوغمش، و١٦٠٣ده وفات ایتمشدر. حکمت طبیعیه ایله توغل ایدوب، مقناطیس حقنده بر طاقم حقیقتلر کشف ایتمش، وبوعلمه دائر بعض کتابلر یازمشدر.

جیل پولو { (Gil-Polo) اسپانیانك مشاهیر شعراسندن اولوب، ١٥١٦ده طوغمش، و١٥٧٢ده وفات ایتمشدر. برچوق اشعاری و« دیانه آموروزه » عنوانیله مشهور بر منظومه‌سی واردر.

جیلداس { سنت (St Gildas) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، ٥١٦ تاریخلرنده انکلتره‌ده طوغمش؛ وبر مدت انکلتره وایرلانده‌ده اجرای وعظ ونصیحت ایتدکدن صکره، فرانسه‌یه کچوب، (روی)ده برمناستر تأسیس، و٥٦٥ تاریخلرنده اوراده ویاخود انکلتره‌ده وفات ایتمشدر. کانون ثانینك ٢٩نده یورطیسی اجرا اولنور؛ وتشفیهٔ مجانین ایچون کندیسنه دعا اولنور.

جیلقریست { (Gilchrist) انکلترهنك مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ١٧٥٩ده ادیمبورغده طوغمش، و١٨٤١ده وفات ایتمشدر. خیلی وقت کلکته‌ده وبعده ادیمبورغده ولوندره‌ده اردو وفارسی لسانلرینی تدریس، وبوایکی لسانه دائر برقاچ کتاب تألیف ایتمشدر. اردولسانك مکمل برلغت کتابیله صرفنی دخی جمع وترتیب ایلمشدر.

جیلولو { (Gilolo) بحر محیط هندیده‌کی ملوك جزایرینك اك بیوکی اولوب، ٥٠′ ٠° عرض جنوبی ایله ٢٠′ ٢° عرض شمالی و ٥٠′ ١٢٤° ایله ٣٠′ ١٢٦° طول شرقی آره‌سنده ممتداولور. شمالدن جنوبه اولان بویی ٣٨٠ وشرقدن غربه اولان اکی ٦٩ کیلومتره اولوب، سطحی طاغلقدر. قسم شمالیسی (ترنته) وقسم جنوبیسی (تیدور) حاکمنك تحت اداره‌سنده اولوب، وسطلرنده دخی مستقل برطاقم رؤسا حکم ایدیور. اشبوحکومات صغیرهٔ اسلامیه اسماً ورسماً فلمنك دولتنه تابعدرلر. اك بیوك قصبه‌لرندن بری (جیلولو)در، که ساحل غربیسنده واقع اولوب، حاکی سلطان عنوانیله تعنون ایدیور. ایکنجی درجه‌ده اولان (بیتیولو) و(غاالله)اسکله‌لرنده بر فلمنکلی مأمور اقامت‌ایدیور. بو آطه خط استوانك آلتنده واقع اولمغله، هواسی پك صیجاقدر. طوپراغی پك منبت اولوب، کلیتلی شکر وبهارات متنوعه حاصل اولور. سواحله قریب اولان محللرینك اهالیسی ملایی جنسنه منسوب ودین اسلامله متدین اولوب، ایچ طرفلرنده بعض وحشیلر بولنیور.

جیلیمر { (Gilimer) آفریقاده حکم سورن واندالرك حکمدار اخیری اولوب، جنسریقك احفادندن ایدی. ٥٣٠ تاریخ میلادیسنده روملرك متفق اولان (هیلدریق)ی اسقاطله، تختی ضبط ایتمشدی. یوستنیانوس بووسیله ایله مشهور (بلیزار)ك قوماندهسیله عسکر کوندره‌رك، ٥٣٤ ده ملکنی ضبط ایتمش، وکندیسنی اسیر طوتوب، غالاتیا یعنی انقره جهتنده اقامت ایتدیرمشدی. او وقتدن اعتباراً افریقیه ومغرب روم ایمپراطورلغنك برایالتی حکمنه کچمشدی.

جیندس { (Gyndès) دجله تابعلرندن قره صو نهرینك اسم قدیمیدر.

جینغو { (Xingu) برازیلیاده برنهردر، که ماتوغروسو ایالت واسعه‌سنده ٤٠′ ١٥° عرض جنوبیده نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، (پارا)ایالتنه کیردکدن و(ایلاباغوآ)، پاقایه، ریو فرسقو وغوآرنی نهرلرینی آلدقدن صکره، ٤٢′ ١° عرض شمالیده آمازون ایرماغنه دوکیلور. مجراسی تقریباً ٣٠٠٠ کیلومتره طولنده‌در.

جینین { جنینك املای صحیحیدر. [«جنین» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

(حرف الجیمك صوکی)

چ

(باب الجیم الفارسی — فصل الالف الخ)

چاتام { (Chatham) انکلترهنك (کنت) ایالتنده، لوندرهنك ٤٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده و(مدوای) نهری اوزرنده بر شهر واسکله اولوب، ٤٦٠٠٠ اهالیسی، غایت متین استحکاماتی، ترسانهسی، سفائن انشاسنه مخصوص فابریقهلری، دمیر خانهلری، خلاط عملخانهلری، سفائن حربیهیه مخصوص لیمانی وعسکری هندسهخانهسی واردر. (روچستر) شهرینه متصل اولوب، اونك بر محلهسی عد اولنور. — مشهور دیپلومات (پیت) عائلهسنه بو شهره نسبتله (لورد چاتام) نامی ویرلمشیدی. [«پیت» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

چاتانوغه { (Chattanoga) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعهنك (تنسه) جمهوریتنده برقصبه اولوب، ٦٢٠٠ اهالیسی ودمیریولی واردر.

چاترتون { (Chatterton) انکلترهنك مشاهیر شعراسندن اولوب، ١٧٥٢ده (بریستول) شهرنده طوغمش؛ و١١ یاشنده ایکن شعر سویلمکه باشلایوب، فقیر برمکتب خواجهسنك اوغلی اولدیغی حالده، آثارینك تمتعیله یاشامق امیدیله لوندرهیه کیتمش ایسهده، ضرورتده قالوب، نهایت برقاچ کون آجلقله پنجهلشدکدنصکره، ١٧٧٠ تاریخنده ١٧ یاشنده اولدیغی حالده، کندینی تسمیم ایدهرك، وفات ایتمشدر. وفاتندن صکره آثاری شهرت بولوب، دفعاتله طبع، وسائر بعض لسانلره دخی ترجمه اولنمشدر.

چاد { (Tchad) آفریقانك وسطلرندهوسودانك وسطینك اورتهسنده بیوك برکول اولوب، ١٢°١٧′ ایله ١٤°٢٠′ عرض شمالی و١١°٢٠′ ایله ١٤°٣٠′ طول شرقی آرهلرنده ممتد اولور. شمال شرقی جهتندن (غنم)، غرباً بورنو (یاخود برنوح)، جنوباً دخی ینه بورنو و(باکرمی) مملکتلریله محاط ومحدوددر. شکلی مثلثه قریب اولوب، بویی تقریباً ٣٨٠ واکی ٢٢٠ کیلومترهدر. شرق جهتندن (ودای) مملکتندن کلن (بحر الغزال)، جنوب جهتندن باکرمیدن کلن (شاری) وغرب جهتندن دخی بورنودن کلن (وابه) ونام دیکرله (یئو) نهرلرینی اخذ ایدر. ایچنده برچوق آطهلر بولنوب، اکثری مسکوندر. سطحی حذای بحردن ٢٧٥ متره یوکسکدر. ساحل غربیسنده بورنونك مرکزی اولان (قوقه) یاخود (کوکه) شهری بولنیور.

چاده { ونام دیکرله بنوئه (Tchadda, Bénué) آفریقای غربیده (نیجر) ایرماغنك الك بیوك تابعی اولوب، بورنونك جنوبنده واقع (آدامووه) مملکتنده نبعانله، غرب شمالیه وبعده غرب جنوبیه طوغری آقهرق، تقریباً ٨٠٠ کیلومترهلك جریاندن صکره، ٨° عرض شمالیده مذکور (نیجر) ایرماغنه دوکیلور.

چار سنجاق { معمورة العزیز ولایتنك درسم سنجاغنده برقضا اولوب، مرکزی اولان (چارسنجاق) قصبهسی خرپوتك ٤٠ کیلومتره شمالنده واقعدر.

چارشنبه { [«چهارشنبه» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

چارطاق { بیغا سنجاغنك لاپسکی قضاسنده وکلیبولینك قارشیسنده ناحیه مرکزی برقصبهدر. ناحیهسی ١٥ قریهدن مرکبدر.

چارلس { (Charles) فرانسزلرك (شارل) تلفظ ایتدکلری اسمك عینی اولوب، بواسمله انکلترهده ایکی قرال کلمشدر:

برنجیسی برنجی ژاقك اوغلی اولوب، ١٦٢٥ تاریخنده، ٢٥ یاشنده اولدیغی حالده، تخته جلوس، وابتدا ادارهٔ امور دولتی (بوکینغهام)ه ترك ایتمش ایسهده، بعده عنان ادارهیی کندی النه آلهرق، اسپانیا وفرانسهیه قارشی اعلان حرب ایتمش؛ وبر

چوق محاربه‌لرده مغلوب اولوب، پارلمنتونك اعتراضات واخطاراتی دخی دیكلمیه‌رك، وبر طرفدن اهالینك بعض امتیازاتی رفع والغا ایده‌رك، تبعه‌سنی دلكیر ایتمش اولدیغی حالده، بعض مذهب آیینلرینك دخی تعدیلنه قالقیشمغله، اهالی قارشی طورمق اوزره عقد اتفاق ایتمشلر؛ وبونك اوزرینه، فصل دعوی ایچون، پارلمنتویی جمع ایتدكده، پارلمنتو اهالی‌یه حق ویره‌رك، قرالك باش وكیلی اولان (استرافورد)ك اعدامنه حكم ایتمش؛ وكندیسنه قارشی دخی حقوقلرینی محافظه ایچون، بر صنف عسكر ترتیب ایده‌رك، قیادتنه (اسكس) ایله (قروموول)ی نصب ایلمش ایدی. قرال بونلره قارشی حربه كیریشوب، مغلوب اولمغله، اسقوچیه‌یه قاچمش ایسه‌ده، اسقوچیه‌لیلر طرفندن تسلیم اولنه‌رق، ١٦٤٩ده اعدام اولنمشدر. فرانسه قراللرندن دردنجی هنرینك قیزی (هنریته)یی تزوج ایدوب، بوندن ایكنجی ژان ایله ایكنجی چارلس تولد ایتمشدی.

— ایكنجیسی برنجینك اوغلی اولوب، ١٦٣٠ده طوغمش، و١٦٨٥ده وفات ایتمشدر. پدرینك اخذ واعدامندن اول فلمنكه قاچمش اولدیغی حالده، بو وقعه‌یی متعاقب اسقوچیه‌یه یچه‌رك، انكلتره قراللغنی اعلان ایتمش، واسقوچیالیلرك یاردیمیله تخت موروثنی ضبط ایتمكه چالیشمش ایسه‌ده، مغلوب اولوب، بیوك برتانیه‌یی ترك ایتمكه مجبور اولمشدی. نهایت ١٦٦٠ده جنرال (مونق)ك سعییله انكلتره قرالی اولمشدر. بودخی پارلمنتویه قارشی بولنه‌رق، رأی‌خودیله ادارهٔ مملكت ایتمك ادعاسنده‌بولندیغندن، وسفاهته زیاده انهماكی اولوب، بویولده پك‌چوق اسرافات ایتدیكندن، مدت حكومتنده پك چوق وقوعات واختلالاتك ظهورینه سببیت ویرمشدر. حتی حریت طرفدارانی اسمیله بر فرقه‌نك ظهوری دخی بونك زماننده اولمشدر. زماننده ادبیاتجه بعض ترقیات‌كورلمش‌ایسه‌ده، اخلاق عمومیه‌پك‌بوزلمشدی. اولادی اولمدیغندن، وفاتنده برادری ایكنجی ژاق خلفی اولمشدر.

چارلستون { (Charleston) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جنوبی قارولینه جمهوریتنده، آشلی ایله قوپر نهرلری آره‌سنده وساحل بحردن ١٠ كیلومتره‌لك مسافه‌ده بر شهر اولوب ٤٩٠٠٠ اهالیسی، كوزل لیمانی، درت قلعه‌سی، بیوك برتیاتروسی، بعض كوزل ابنیهٔ رسمیه‌سی، طب وحقوق مكتبلری، كتبخانه‌سی، جمعیات علمیه‌سی، پاموق وپرنج وسائره‌دن عبارت ایشلك تجارتی ومتعدد دمیر یوللری واردر. اهالیسنك نصفی زنجی وملزدر.

چارلستوون { (Charlestown) ممالك مجتمعه‌نك (ماساچوست) جمهوریتنده وبوستونك ١ كیلومتره شمالنده برشهراولوب، ٢٩٠٠٠ اهالیسی، طوپخانه‌سی، ترسانه‌سی وبیمارخانه‌سی واردر.

چارلوتستوون { (Charlottestown) آمریقای شمالیده (دومینیون)ك (یكی برونسویق) خطه وایالتنده (پرنس‌ادوآرد) آطه‌سنك مركزی برقصبه اولوب، ٩٠٠٠ اهالیسی وكوزل لیمانی واردر.

چارلوتسویل { (Charlottesville) ممالك مجتمعه‌نك (ویرجینیا) جمهوریتنده ایالت مركزی بر قصبه اولوب، ریچموندك ١١٠ كیلومتره شمال غربیسنده واقعدر. یالكز ٣٠٠٠ اهالیسی ودارالفنونی واردر.

چارملك { حلب ولایتنك اورفه سنجاغنده، اورفه‌نك ٣٥ كیلومتره غربنده وبیره‌جكك ٤٠ كیلومتره شرقنده اوله‌رق، حلبدن اورفه‌یه كیدن جاده‌نك اوزرنده واقع بربیوك قریه‌در.

چاغانغ { (Tchagaïng) برمانیاده ایراوادی نهری كنارنده و (آماره‌پور)ك قارشیسنده برشهر اولوب، ١٧٦٠ تاریخ میلادیسندن ١٧٦٤ تاریخنه قدر برمانیانك پایتختی بولنمشدر. بعض استحكامات‌خرابه‌لریله بت عملخانه‌لری وپاموق تجارتی واردر.

چاغلایق { سلانیك ولایتنك درامه سنجاغنه تابع صاری‌شعبان قضاسنده وقره‌صویك غرب جهتنده واقع بركوچك قصبه‌در.

چاك { بیغا سنجاغنك بیغا قضاسنده وقضانك قسم شمالیسنده برناحیه اولوب، مركزی كر قصبه‌سیدر. ناحیه ٦٤ قریه‌دن مركب اولوب، اراضیسی اولدقجه منبت ومحصولداردر. بوناحیه‌نك بازار وبیوك تپه قریه‌لرنده برر ایلیجه اولوب، صولری كوكوردلیدر. قره‌طاغ قریه‌سنده سیلی

قورشون، پازار قریه‌سنده آشی بویا وآلچی، چوماقلی قریه‌سنده دخی کوکورد معدنلری بولنور.

چاکلی { قسطمونی ولایتنده سینوب سنجاغنك استفان قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ۲۰ قریه‌دن مرکبدر.

چال { آیدین ولایتنك دکیزلی سنجاغنده ودکیزلینك شمال شرقی جهتنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. دکیزلی‌یه بر شوسه ایله مربوطدر. — چال قضاسی غرب جنوبی جهتندن نفس دکیزلی، سرای کوی وبولدان قضالریله، غرب شمالی جهتندن صاروخان سنجاغیله، شرقی جهتندن دخی خداوندکار ولایتنك قره‌حصار سنجاغیله محاط ومحدود اولوب، ٦١ قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی ٤١٦٧٠ کشی اولوب، جمله‌سی مسلمدر. اراضیسی قسماً طاغلق اولوب، کوزل اووه ووادیلر دخی واردر. بیوك مندرس نهری اراضیسنی صولاروایدر. طوپراغی پك منبت اولوب، حبوبات وسائره‌دن خیلی محصولاتی واردر. بو قضا مقدما خداوندکار ولایتنك قره‌حصار سنجاغنه تابع ایدی.

چالدران { آذربیجانك شمال غربی جهتنده وبایزید سنجاغیله وان ولایتنك شرقنده اوزون بر وادی اولوب، ۹۲۵ تاریخ هجریسنده یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینك شاه اسماعیل صفوی‌یه قارشی قزاندیغی مظفریت عظیمه ایله شهرت بولمشدر. بو غلبه دولت علیهٔ عثمانیه‌نك آسیا قطعه‌سنده شان وشوکتنی بر قات دها تزیید، واستقبالنی تأمین ایتمشدر. چالدران محاربه‌سنده عساکر عثمانیه ۱۵۰۰۰۰ کشیدن عبارت اولوب، ۸۰۰۰۰ ی سواری و ۷۰۰۰۰ ی پیاده ایدی. شاه اسماعیلك عسکری دخی همان بو مقدارده اولوب، پیاده‌سی آز ایدیسه‌ده، سواریسی زیاده ایدی. حتی عساکر عثمانیه یولدن یورغون وارزاق فقدانندن فتورزده اولوب، ایچلرنده مذهب شیعی‌یه میلی اولانلر دخی چوق بولنمغله، محاربه‌یه خواهشلری آز اولدیغی حالده، ایران عسکری متحدالمذهب ومجرب آدملردن مرکب اولوب، مهمات وحیواناتلری دخی مکمل اولدیغندن، غالبیتك عثمانلیلره نصیب اولمسی مأمول دکل ایکن، مجرد سلطان سلیمك شجاعت وجلادت ذاتیه‌سیله فن حربده‌کی مهارتی وبرده عثمانلی اردوسنده طوپلر بولنمسی سایه‌سنده مظفریت میسر اولمشدر. سلطان سلیم خانك معیتنده بولنان رجالك باشلیجه‌لری خادم سنان پاشا، هرسك زاده احمد پاشا، دوقکین زاده احمد پاشا، روم ایلی بکلربکی حسن پاشا، زینل پاشا، دفتردار پیری پاشا، مورخ ادریس بتلیسی وسائرلری ایدی. صف حربده آناطولی وقره‌مان سپاهیلری سنان وزینل پاشالرك قوماندهسی آلتنده اوله‌رق صاغ جناحی، وروم ایلی سپاهیلری دخی حسن پاشانك قوماندهسی آلتنده صول جناحی تشکیل ایدردی. عزبلر دخی بو ایکی جناحه تقسیم ایدلمشیدی. ینکیچریلر اردونك قلبگاهنی تشکیل ایدوب، آرقه‌لرنده حضرت پادشاه ویاننده دوقه‌کین زاده احمد، هرسك زاده احمد ومصطفی پاشالر بولنیوردی. ایکی جناحك آرقه‌سنده طوپلر وضع اولنه‌رق، عزبلر بطاریه‌لرك اوکنده بر سپر تشکیل ایدیوردی؛ وطوپلر بربرلرینه زنجیرله باغلی اولوب، دشمنه قارشی بر سد آهنین شکلنی آلمشیدی. شاه اسماعیل عسکرینك صاغ جناحی باشنه بالذات کندیسی کچوب، صول جناحی قوماندهسنی دیار بکر والیسی اوستاجلی اوغلنه ویرمش؛ وایکی جناحك بردن حرکت وهجوم ایتمسی قورمشیدی. کندی قوماندهسی آلتنده اولان صاغ جناح ابتدا غالب کلوب، عساکر عثمانیه‌نك صول جناحی قیرلمش، وروم ایلی بکلربکیسی حسن پاشا دخی مقتولین ایچنده قالمش ایسه‌ده، صاغ جناح جعلی بر صورتده ایکی بلوکه آیریلوب، دشمنه یول ویرمکله، ایران عسکری هجوملرنده طوپلرك اوکنه کلوب، بطاریه‌لرك بردن آتش ایتمسی اوزرینه، کلیتلی تلفات ویره‌رك، پریشان بر حالده رجعته مجبور اولمشلر؛ وشاه اسماعیل مجروح اولوب، آتندن دوشمکله، اسیر طوتلمسنه رمق قالدقدن صکره، تبریزه قاچمش ایدی. ایران اردوسنك بتون اسلحه ومهماتیله شاه اسماعیلك خزینه‌لری وزوجه‌لرندن بری عساکر عثمانیه‌نك غنیمتی اولمش؛ وبو غالبیت قطعیه‌نك اوزرینه ۱۳ کون صکره، سلطان سلیم خان اردوسیله بلا حرب تبریزه داخل اولوب، نامنه خطبه اوقوتمش؛ وبر طاقم جوامع شریفه وسائر مبرّاتك تعمیرینه همت ایلمشدر. تبریزده سلالهٔ تیموریه‌دن بدیع الزمان بن سلطان حسین بایقرا‌یی بولوب، حقنده پك چوق

حرمت ورعايت ايتمش، وعودتنده برابرلرنده آلوب، استانبوله كتيرمشلردى. تبريزدن ايلرى‌يه كيدوب، تبون ايران ممالكنى ضبط ايتمك جملهٔ آمالندن ايكن، اردوسنده ظهور ايدن بعض اويغونسزلقلر وعسكرك كوستردىكى خوشنودسزلق وسركشلك سببيله، سكز كون صكره تبريزى ترك ايده‌رك، عودته مجبوريت حاصل اولمشدى. سلطان سليم تبريزدن مشاهير علما وادبا وهنروراندن بر چوق ذواتى برابر آلوب، استانبوله كتيرمشيدى، كه بونلرك بريده مؤذن محمد حافظ اصفهانى واوغلى حسن جاهدر. مورخ سعدالدين افندى بونك اوغليدر. شاه اسماعيلك ملوك تيموريه وچنكيزيه ايله آق قيونلى سلاله‌سندن ضبط ايتمش اولديغى نيجه ذى‌قيمت مواد واشيا دخى استانبوله نقل اولنمشدى.

چاليق { سلطان مصطفى خان ثانى دورنده يكيچرى آغاسى اولوب، پادشاه مشاراليهك فراغتنى منتج اولان وقعهٔ فساديه‌ده اوك آياق اولانلردن بولنمش؛ وسلطان احمدخان ثالثك جلوسلرنده جرأتى آرتوب، حتى صدور عظامدن بشقه پادشاهى دعوته كيمسه‌نك حق وصلاحيتى يوغيكن، كنديسى پادشاه مشاراليهى قوناغنه دعوته، وبو دعوت اثناسنده مقام صدارتى طلبه اجتسار ايلمشيدى. آنجق برقاچ آى كچمه‌دن جرأتك جزاسنى كوروب، قبريس سنجاغى بكلكيله يكيچرى آغالغندن عزل ايدلدكدن صكره، اعدام اولنمشدر.

چاملق { آرناودلغك جنوبنده برخطه اولوب، يانيه ولايتك پروزه سنجاغيله يانيه سنجاغنك نصف غربيسنى تشكيل ايديور. اهاليسى چام تسميه اولنه‌رق، جسارت و ذكاوتلريله، طورلوندانه‌لريله وخورده‌لرينك كوزللكيله مشهوردرلر. [«پروزه» و«يانيه» ماده‌لرينه مراجعت.]

چاندارلى { آناطولينك ساحل غربيسنده وآيدين ولايتك ازمير سنجاغنده برغمه ايله منمن قضالرى آره‌سنده بيوجك بركورفز اولوب، مدللى جزيره‌سنك قسم جنوبيسى قارشيلرنده واقعدر. ساحل شماليسنده بولنان بر كوچك قصبه‌نك اسميله مسمى اولوب، اسم قديمى (فليتيقوس Flaitcius) در. —— چاندارلى قصبه‌سى برغمه قضاسنه ملحق و٩ قريه‌دن مركب برناحيه‌نك مركزيدر.

چاندره { (Tchandra) هندولرك اعتقاداتنده قمردن كنايه برمعبود اولوب، ثروت وصحتك مربيسى عد اولنور.

چاندره كوپته { (Tchanbra - Goupta) هندك ملوك قديمه‌سندن اولوب، بهار خطه‌سنده حكومت سورمش؛ وطقوز قرداشنى هلاك ايدوب، يكى بر دولت تشكيل ايتمش ايدى.

چانسلور { (Chancellor) انكلتره‌نك مشاهير بحريونندن اولوب، ١٥٥٣ تاريخنده شمال شرقيدن آمريقايه بر طريق آچغه چاليشيركن، آرخانكل ليمانى كشف ايتمش؛ و١٥٥٤ ده برفرطونه‌يه طوتيلوب، كميسى باتمغله، هلاك اولمشدر. سياحتنامه‌سى نشر اولنمشدر.

چانغ چئو { (Tchang - Tchéou) چينك (كيانغ سو) خطه‌سنده ايالت مركزى برشهر اولوب، (نان كينغ)ك ١٣٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده واقع وبرچوق جدوللر اوزرنده مؤسسدر. چينليلر عندنده مقدس برشهر اولوب، معبدلر وبتخانه‌لرله مملودر. ٢٠٠٠٠٠ اهاليسى وپك ايشلك ايپك تجارتى واردر.

چانينغ { (Chaning) آمريقانك مشاهير ادباسندن اولوب، طريق رهبانه منسوب اولديغى حالده، حريت افكاريله واسارته قارشى اولان مساعيسيله شهرت بوله‌رق، «آمريقانك فنلونى» تسميه اولنمشدر. ١٧١٠ ده (نوپورت)ده طوغوب، ١٨٤٢ ده بوستونده وفات ايتمشدر. آثارى دفعاتله نشر وسائر لسانلره ترجمه اولنمشدر.

چاودر { خداوندكار ولايتك كوتاهيه سنجاق وقضاسنده واطرافو نهرى اوزرنده بركوچك قصبه اولوب، زمان قديمده (آزانى Acanie) اسميله مشهور برشهر ايدى. اطرافنده برچوق آثار عتيقه موجوددر.

چاوسر { (Chaucer) انكلتره‌نك قدماى شعراسندن اولوب، ١٣٢٨ ده لوندره‌ده طوغمش، و١٤٠٠ ده وفات ايتمشدر.

چاوش زاده محمد پاشا { سلطان محمدخان رابع دورنده ايكى دفعه مسند قپودانى‌يه كچمشدر. سيواس سنجاغى بكلكندن معزول اولديغى حالده، ١٠٦٣ تاريخنده درويش محمد پاشادن صكره قپودان پاشا اولوب، دونغا ايله كريده عزيمت ايتمش؛ و٦ آى صكره، كريد سرعسكرى دلى حسين پاشا طرفندن اطاعتلرى عرض ايدلمش اولان سلونه رعاياسنى اورديغيجون، عزل وحبس

اولنه‌رق، بعده رتبهٔ وزراتی احراز ایتمش؛ و۱۰۶۸ ده، طوپال محمد پاشانك قتلی اوزرینه، ثانیاً مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، یدی آیدن صکره عزل اولنمشدی. نتیجهٔ احوالی معلوم اوله‌مدی.

چای { خداوندکار ولایتنك قره‌حصار سنجاق وقضاسنده‌وقره‌حصارك ۱۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده بیوك برقریه‌در.

چایره { آیدین ولایتنك منتشا سنجاغنده‌ومغله‌نك قربنده اوله‌رق قره صودن ۳ کیلومتره‌لك مسافه‌ده و(آفرودیسیاس) شهر قدیمنك خرابه‌لری اوزرنده برقریه اولوب، اطرافنده کوزل برطاقم آثار عتیقه واردر.

چبق آباد { آنقره‌ولایت وسنجاغنده‌وآنقره‌نك ۴۰ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی برقضا اولوب، چبق چاینك ساحل یسارنده یعنی شرقنده واقعدر. — چبق آباد قضاسی آنقره سنجاغنك منتهای شمال شرقیسنده واقع اولوب، ۸۱ قریه‌یی جامعدر.

چبق چایی { آنقره ولایت و سنجاغنده بر چایدر، که قسطمونی ولایتی حدودینی آیران (ایشیق) طاغندن نبعان ایله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، چبق آباد قضاسنی شق، وآنقره شهرینی یانندن مرور ایتدکدن صکره، غربه طوغری دونوب، سقاریه ایرماغنه دوکیلور.

چتالجه { درسعادتك ۴۰ کیلومتره غربنده وبیوك چکمجه کولنك ۱۰ کیلومتره شمال غربیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، مذکور کوله دوکیلن برچایك وروم ایلی دمیر یولی خطنك غرب جنوبی جهتنده واقعدر. مقدما شهر امانتنه ملحق ایکن الیوم مستقلاً اداره اولنور بر سنجاغك مرکزی اولوب، اکثری مسلم اولمق اوزره، ۶۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. اسم قدیمی (متره Metra) در. — چتالجه سنجاغی شمالاً قره‌دکیز ایله جنوباً مرمره دکیزی آره‌سنده اولوب، شرقاً شهر اماتتی وغرباً ادرنه ولایتیله محدوددر. نفس چتالجه وسلوری ایله بیوك چکمجه‌دن عبارت ۳ قضایی ومرکزه ملحق ترقوس ناحیه‌سنی جامع اولوب، ۸۳ قریه‌دن مرکبدر. اراضیسی اولدقجه منبت ومحصولدار اولوب، حبوبات وسائره‌دن عبارت محصولاتی واردر. چتالجه‌دن بچمك اوزره مرمره‌دن قره‌دکیزه قدر برصره تپه‌لر ممتد اولوب، بوسلسله اصول جدیده اوزره استحکاماتله تحکیم ایدیله‌رك، درسعادتك محافظه‌سیچون صاغلام بر سپر حالنی آلمشدر. سنجاغك مقدار اهالیسی حقنده برقیده دسترس اوله‌مدق.

چتالجه { ونام دیکرله فرساله (Pharsala) تسالیه‌ده یکیشهرك ۴۰ کیلومتره جنوب غربیسنده وترحاله‌نك ۶۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده برقصبه اولوب، ادارهٔ عثمانیه زمانده ۵۰۰۰ اهالیسی، ۶ جامع شریفی و۱ مدرسه‌سی وار ایدی. اهالیسنك قسم اعظمی مسلم اولمغله، یونانه ترکندن صکره اکثری ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر. دومکه ناحیه‌سنی دخی جامع اولمق اوزره، ۹۱ قریه‌دن مرکب برقضانك مرکزی ایدی. بوقضاده برچوق جوامع ومساجد وتکایا بولنوب، تکیه‌لرینك الك بیوکی دوربالی بابانك تربه‌سی اتصالنده‌کی بکتاشی تکیه‌سیدر، که اوقافی زیاده اولمغله، الیوم معموردر. چتالجه قصبه‌سی ترحاله‌نك ایلریسنه قدر ممتد واسع وغایت منبت بر اووه‌نك کنارنده واقع اولوب، میاه جاریه‌سی وباغ وباغچه‌لری چوق ایسه‌ده، هواسی آغیرجه‌در. قضاده کلیتلی حبوبات وتوتون حاصل اولور. قصبه پك اسکی اولوب، زمان قدیمده آیریجه برحکومت تشکیل ایدیوردی. جوارلرنده آثار عتیقه‌سی چوقدر.

چتالجه‌لی علی افندی { مشیخت اسلامیه مسندینه نائل اولان علمای عثمانیه‌دن اولوب، ۱۰۴۱ تاریخنده چتالجه‌ده طوغمش؛ ودرسعادته ورودله، منقاری زاده‌نك درسنه دوام ایده‌رك، اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، علی الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایده‌رك، کرید سفرنده اردوی همایون قاضیسی اولمش؛ وبعده سلانیك ومصر قاضیلغنه نصب اولنه‌رق، ۱۰۸۱ ده روم ایلی قاضیعسکرلکیله درسعادته جلب، و۱۰۸۴ ده خواجه‌سی منقاری زاده‌نك عزلی اوزرینه، مسند مشیخت اسلامیه‌یه ترفیع اولنمشدر. دور سلطان محمد خان رابعده ۱۳ سنه مسند فتوایی اداره ایده‌رك، التماس قبول ایتمه‌مك وطریق علمینك اصول وقانوننه رعایتده مبالغه ایتمکله شهرت بولمشدر. بوطور استقامتیله دلگیر ایلدیکی بعض اکابرك استرحامی اوزرینه، ۱۰۹۷ ده عزل اولنه‌رق، برمدت بروسه‌ده

وبعده درسعادتده اقامته مأمور ومأذون اولمشيكن، دور سلطان احمد خان ثانيده ١١٠٣ده ثانياً مسند صدارته نصب اولنمش ايسه‌ده، ايكى آى چكمه‌دن ارتحال ايدوب، ادرنه‌ده دفن اولنمشدر. جمع ايلديكى فتاوى مشهور ومتداول اولوب، «فتاواى على افندى» ديمكله معروفدر.

چتينه { (Cettigné) قره‌طاغك مركزى بر قريه اولوب، اشقودره‌نك ٦٠ كيلومتره شمال غربيسنده وقتارونك ٣١ كيلومتره شرق شماليسنده واقعدر. يالكز ١٢٠٠ اهاليسى وپرنسه مخصوص بر كوچك سرايى واردر.

چتينه { (Cettina) دالماچياده بر نهردر، كه جنوب غربى وبعده غربه طوغرى آقه‌رق، بر طاقم شلاله‌لر تشكيل، و ١٠٠ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، (آلميسه) قربنده آدرياتيق دكيزينه منصب اولور.

چچ { سلانيك ولايتك درامه سنجاغنده صارى شعبان قضاسنه ملحق بر ناحيه اولوب، ٢١ قريه‌دن مركبدر. اهاليسى ١٣٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، باشليجه زراعت وكراسته جيلكله مشغولدر. اراضيسى منبت اولوب، حبوبات متنوعه وميوه وسبزه‌لرك انواعى حاصل اولور. اورمانلرى چوقدر. حيوانلرى وعلى الخصوص استرلرى پك اييدر.

چچيله { (Ste Cecile) خرستيانلرك عزيزه‌لرندن اولوب، سيچيليه آطه‌سنده ياشامش؛ وايكنجى قرن ميلادى اواخرنده ياخود اوچنجى قرن اوائلنده رومده قتل اولنمشدر. موسيقونك پيرى عد اولنور.

چراكسه { (غلامان — ويا دولت —) مصرده غلامان اتراكدن صكره ٧٨٤ تاريخندن ٩٢٣ تاريخنه‌دك ١٣٩ سنه حكومت سورمش بر دولتدر. بو دولت دولت ايوبيه‌دن صكره مصرده تشكل ايدن غلامان اتراك دولتنه وقلاوون سلاله‌سنه خلف ودولت عليۀ عثمانيه‌يه سلف اولمشدر. ملوك چراكسه، زيرده‌كى جدولدن آكلاشلديغى اوزره، ٢٣ كشى اولوب، سلطنت بعضاً پدردن اولاده انتقال ايتمش ايسه‌ده، حق سلطنت ارثى اوليوب، امرانك انتخابنه متوقف اولديغندن، حكومت بر سلاله‌ده قالمامشدر. ملوك چراكسه مصردن بشقه بتون شام يعنى سوريه قطعه‌سنه وحجازه دخى مالك ايديلر. زمانلرنده تيمورلنك ظهور ايدوب، شامى ضبط وتخريب ايلمش ايسه‌ده، مصره چكمديكندن، دوام سلطنتلرينه خلل كثير مه‌مشدر. نهايت ٩٢٣ تاريخنده بونلرك يكرمى ايكنجيسى اولان ملك اشرف قانصوه غورى، ياوز سلطان سليم خانه قارشى ايران شاهى اسماعيل صفوى ايله اتفاقه جرأت ايلديكندن، سلطان سليم خان حضرتلرى شاه اسماعيلك حقندن كلدكدن صكره، غورينك اوزرينه ارجاع عنان ايده‌رك، كنديسنى عسكريله برابر شامده مغلوب ايتمش؛ وبونك اثناى حربده مقتول اولمسيله، امرادن يرينه چكن ملك اشرف (طومان باى) دخى يالكز درت آى حكومت سوره‌بيلوب، كنديسى ده مغلوب ومقتول اولمغله، دولت چراكسه ختام بولوب، مصر وشام وحجاز دولت عليۀ عثمانيه‌نك قبضۀ تصرفنه چكمشدر. سلطان سليم خانك بو مظفريت كبراسى خلافت عظماى اسلاميه‌نك دخى ملوك عثمانيه‌يه انتقالنه سبب اولمشدر. ملوك چراكسه‌نك ايكنجيسى اولان ملك ناصر ابو السعادات فرجك قتلى اوزرينه، ٨١٥ ده امراى چراكسه‌نك اتفاقيله سلالۀ عباسيه‌دن (المستعين بالله ابو الفضل عباس المتوكل) دمشق شامده تخت سلطنته اجلاس اولنمش ايسه‌ده، آنجق يدى آى اجراى حكومتدن صكره خلع اولنه‌رق، برقوقك عتقاسندن (ملك مؤيد شيخ محمودى الظاهرى) اجلاس اولنمش؛ وبو وجهله سلطنت ينه غلامان چراكسه‌ده قالمش ايدى.

ملوك چراكسه وتاريخ جلوسلرى بر وجه زيردر:

١	الملك الظاهر سيف الدين برقوق	٧٨٤
	(بنى قلاووندن ملك صالح حاجى)	٧٩١
	ثانياً برقوق	٧٩٢
٢	الملك الناصر ابو السعادات فرج بن برقوق	٨٠١
٣	الملك المنصور عبد العزيز بن برقوق	٨٠٨
	ثانياً ابو السعادات فرج	٨٠٨
	(سلالۀ عباسيه‌دن المستعين بالله ابو الفضل عباس المتوكل)	٨١٥
٤	الملك المؤيد شيخ محمودى الظاهرى	٨١٥
٥	الملك المظفر ابو السعادات احمد بن مؤيد	٨٢٤
٦	الملك الظاهر ابو الفتح ططر	٨٢٤
٧	الملك الصالح محمد بن ططر	٨٢٤
٨	الملك الاشرف ابو النصر برسباى	٨٢٥
٩	الملك العزيز ابو المحاسن يوسف بن برسباى	٨٤١
١٠	الملك الظاهر ابو سعيد چقمق	٨٤١
١١	الملك المنصور ابو السعادات عثمان بن چقمق	٨٥٧
١٢	الملك الاشرف ابو النصر اينال	٨٥٧

۱۳	الملك المؤيد احمد بن اينال	۸٦٦
۱٤	الملك الناصر خوشقدم الناصری	۸٦٦
۱۵	الملك الظاهر ایلبای	۸۷۲
۱٦	الملك الظاهر تمربغا	۸۷۲
۱۷	الملك الاشرف قایتبای	۸۷۲
۱۸	الملك الناصر ابو السعادات محمد بن قایتبای	۹۰۱
۱۹	الملك الظاهر قانصو	۹۰٤
۲۰	الملك الاشرف جانبولاط	۹۰۵
۲۱	الملك العادل طمانبای	۹۰٦
۲۲	الملك الاشرف قانصوه الغوری	۹۰٦
۲۳	الملك الاشرف طومانبای	۹۲۳

چرپان } شرقی روم ایلینك اسکی زاغره سنجاغنده، اسکی زاغره نك ۳٦ کیلومتره جنوب غربیسنده وقلبه نك ٤٤ کیلومتره شرقنده ودمیر یول خطنك ۸ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. سرداراکرم عبدالکریم پاشا مرحومك مسقط رأسیدر.

چرپانلی } [«عبدالکریم پاشا» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

چرتو } (Cerreto) ایتالیانك (ترادی لابوره) ایالتنده و(قازرته)نك ۳۱ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی واردر.

چرخه جی علی پاشا } سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینك اوائل سلطنتلرنده قپودان پاشالق مسندینی احراز ایتمش وزرادن اولوب، عن اصل مصر بکلرندن الفینك کوله سی وخزینه داری ایکن، یوسف ضیا پاشانك اردوی همایونله مصره عزیمتنده کندیسیله الفت ایتمسیله، ۱۲۱۷ده درسعادته جلب اولنه رق، قپوجی باشیلقله تلطیف، و۱۲۲۲ سفرنده رتبهٔ میرمیرانی ایله اردوی همایون چرخه جیلغنه نصب اولنمشدی. بعده وزارت رتبه سیله رکاب همایون قائممقاملغنه، و۱۲۲٤ده قپودان پاشالق مسندینه ترفیع ایدلمش؛ وبش آی صکره عزل اولنه رق، قارص وسائر بعض ایالتلر والیلکلرنده بولندقدن صکره، ملاطیه ده مقیم ایکن، وفات ایلمشدر.

چرقاسق } (Tcherkask) روسیه ده یکی و اسکی چرقاسق اسملریله ایکی قصبه اولوب، اسکیسی آزاق دکیزی ساحلنك ۵۵ کیلومتره شمال شرقیسنده و(دون) نهری اوزرنده واقع و ۱۵۰۰ اهالیلی جامعدر. — یکیسی اسکیسنك ۲۲ کیلومتره شمالنده واقع اولوب، سنجاق مرکزیدر. ۱۲۰۰۰ اهالیسی، طوپخانه سی ومکتب اعدادیسی واردر.

چرکس } (Circassiens) بلاد قافقاس اقواممندن مشهور برقوم اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالی قسم غربیسنك شمالی اتکلرنده و(ترك) ایله (قوبان) ایرماقلری مجرالرینه قدر ممتد اولان بایر ووادیلرده ساکندرلر. چرکسلرك دخی، سائر اقوام قافقاسیه کبی، اصل ونسبلری مجهول اولوب، لسانلرینك السنهٔ معلومه دن هیچ بریله مشابهت وقرابتی تحقق ایده مه مشدر. هرنه قدر کندیلری عربلرله قرابت جنسیه لری بولنمق ادعاسنده اولوب، لسانلرینك دخی تلفظجه عربی یه برمشابهت صوریه سی وار ایسه ده، بو قرابت نه تاریخله ونه ده علم اللسان قواعدیله مؤید اولمیوب، واهی بر ادعادن عبارتدر. اخلاقجه آرناؤدلرله اولان مشابهتلری دخی تصادفی اولوب، داغستانك قدیماً آلبانیا تسمیه اولنمسی بوایکی قوم آره سنده برقرابت جنسیه وجودینه دلیل اتخاذ ایتمکه چالیشانلرك فرضیاتی دخی واهیدر. مثبت ومحقق شورا سیدرکه: چرکسلر ازمنهٔ قدیمهٔ مجهوله دن بری قافقاس سلسلهٔ جبالی اتکلرنده ساکن منفرد برقوم اولوب، الیوم موجود اولان اقوامك هیچ بریله مناسبت وقرابت جنسیه لری یوقدر. مع هذا کندیلری ازمنهٔ تاریخیه دن اول آوروپاده یاشامش اولان اقوام وحشیه بقایاسندن ویا آسیانك شرق وشمال جهتلرندن کلمش اقوام مغولیه دن اولمیوب، عرق قافقاسینك اك مکمل واك کوزل سیما وقیافتنی حائز برقوم نجیبدر. چرکسلر هیچ بروقت کندی مملکتلرنده بیوك بر دولت تشکیل ایتمیوب، اسکی زمانلردن بری بلادقافقاسی ضبط ایدن بیوك دولتلره وزمان زمان ظهور ایدن جهانکیرلره تابع اوله کلمشلرسه ده، هیچ بروقت تماميله مطیع اولمیوب، دائما استقلال ذاتیلرینی آز چوق محافظه ایتمش؛ وتا استرابونك زماندن وبلکه چوق دها اولدن بری کندی بکلرینك تحت اداره سنده بولنمشلردر. احتمالدر، که وقتیله نفوسی زیاده برقوم اولوب، مملکتلرینه تعرض ایدن اجانبله چارپیشه چارپیشه افرادلری آزالمشدر. روسیه یه قطعیاً مغلوب اولمازدن اول چرکسلر تخمیناً وتقریباً بر ملیون نفوس راده لرنده ایدی. او وقتدن بری اکثری ممالك عثمانیه یه

هجرت ایدوب، چرکستانده قالانلر پك آزالمشدر. هرنه قدر چرکسلرك اسکیدن بری یازیلری اولمیوب، یازیلی قوانین و نظاماتلری یوغیسه‌ده، عندلرنده من‌القدیم مرعی برطاقم عادات مخصوصه‌لری واردر. کندیلری بسبتون مستقل وحر اولوب، اصول‌اداره وحکومتلری برطرز قدیمده ایدی. اهالی بش صنفه منقسم اولوب، برنجیسی (پشه) یاخود (پشی) تعبیر ایتدکلری اك بیوك بکلری ایدی که هربرلری بولندیغی طرفك دره‌بکی ایدی. (وورق) تعبیر ایتدکلری ایکنجی درجه‌ده برطاقم بکلری دخی وار ایدی، که اکثریا (پشه)لرك خدمتنده بولنوب، سائر اهالینك اوزرینه حکم ونفوذلری وار ایدی. اوچنجی صنف آزادلیلردن عبارت اولوب، بونلرك کندیلری ویاخود اجدادلری وقتیله قول ایکن، بعده آزاد اولوب، ایچلرندن بعضلری ثروت استحصالیله (وورق) صنفنه کچه‌بیلیر. دردنجی صنف چفتجیلردن عبارت اولوب، بونلر بکلرینك اراضیسنی ایشلرلردیسه‌ده، کندیلری روسیه‌ده‌کیلر کبی بسبتون اصحاب اراضینك ملکی حکمنده اولمیوب، ایستدکلری وقت چفتلکی ترکله دیکر برچفتلکه کیده‌بیلیرلر؛ وکندیلرینه مخصوص حیوانات وسوریلری دخی واردر. بشنجی صنف کوله وجاریه‌لردن عبارت اولوب، بونلر اثنای محاربه‌ده دشمندن استرقاق اولنور، وارککلری قادینلریله اولندیریله‌رك، یتیشدیریلن اولاد دخی کوله وجاریه کبی قوللانیلیر. هر (پشه) و(وورق)ك نفوذ وقوتی قوم وقبیله‌سنك واتباع وطرفدارلرینك والحاصل چیقاره‌بیلدیکی مسلح آدملرك مقدارینه کوره اولوب، عموم چرکسلر روسیه‌یه وسائر دولتلره قارشی یوز بیك عسکر چیقاره‌بیلیرلردی. اقوام وقبائل آره‌سنده ودره‌بکلری بیننده محاربات ومنازعات دخی اکسیك اولمیوب، طرفینك طوتدقلری اسیرلری کوله وجاریه صفتیله صاتمق اسکیدن بری عادتلری اولدیغی کبی، اقوام سائره‌دن طوتدقلری اسرایی ویتیشدیردکلری اولادلرینی بووجهله صاتمق دخی عادات مخصوصه‌لری جمله‌سندندر. بناءً علیه چرکس نامیله صاتیلان کوله وجاریه‌لرك جمله‌سی خالص چرکس اولمیوب بعضلری کندیلری ویا آبا واجدادلری چرکسلرك الینه اسیر دوشمش روس وکرجی وسائر اقوامه منسوبدر. اخذ ثار قاعده‌سی کندیلرنده پك مرعی اولوب، بینلرنده تحدث ایدن بعض منازعاتك حلیچون دخی کندیلرندن منتخب مجلسلری واردر، که بو مجلسلر ایشك اهمیتنه کوره اون اون بش کشیدن مرکب اولور. مجلسلرده ریاست نسب وسنله اولوب، اختیارلرینه فوق‌العاده حرمت ورعایتلری واردر. قیزلری تأهل ایدنجه‌یه قدر سربست وآچیق کزوب، مسافرلری قبول وبونلره خدمت ایتمك قیزلرك جمله وظائفندندر. دلیقانلیلرله برابر رقص ایدرلر؛ وناموس وتربیه دائره‌سی داخلنده معاشقه ایدوب، زوجلرینی کندیلری انتخاب ایلرلر؛ بووجهله بربرلرینی بکنن دلیقانلی ایله قیز اکثریا قاپیشوب، بعده ابوینلرینك رضالرینه مراجعت ایدرلر. بعدالتأهل قادینلر اوزونجه برزمان اورتیسیله تستر ایدرلر. مهمانوازلق کندیلرنده زیاده‌سیله مرعی اولوب، میزبان مهمانك حیاتندن کندینی مسئول عد ایدر؛ وهرکس مهمانك انتقامنی آلمق مجبوریتنده بولنور. چرکسلر عمومیت اوزره اینجه بللی واوزون بویلی اولوب، صاچلری سیاه، کستانه، قزال ویا صاریدر. چرکسلر لوندانه وطور ومشوارلری قهرمانانه اولوب، جسارت وشجاعتلریله مشهوردرلر؛ وناموس وحیثیتلرینی محافظه خصوصنده زیاده مبالاتلری اولوب، مردانه اخلاق وعادتلری وعلو جنابلری واردر. عادات قدیمه‌لرینه ارتباطلری زیاده اولوب، قرن سابقده شیخ منصور اسمنده برذات ودها بعض علما بوعادتلرك ترکیله احکام شرعیه‌نك اجراسنه سعی ایتمشلرسه‌ده، عادات قدیمه‌نك بسبتون لغوینه موفق اوله‌مامشلردر. بعده شیخ شامل مرحوم بتون چرکسلری تحت اداره‌سنه جمع ایده‌رك، کندیلرینه بعض نظامات قبول ایتدیرمش؛ ویاریم عصردن زیاده دشمنله پنجه‌لشوب، روسلره کلیتلی تلفات ویردیرمش ایسه‌ده، نهایت روسیه عسکرینك قوتی غالب کلوب، چرکستان ضبط اولنغله، ابدی کیمسه‌یه تمایله رام اولمامش اولان چرکسلر اویله براداره‌نك تحت حکمنده یاشایه‌میوب، فوج فوج ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمکه باشلامشدر. کاه تحت ممنوعیته آلنوب کاه سربست براغیلان بومهاجرت الی یومنا هذا دوام ایتمکده اولوب، بوکونکی کونده ممالك عثمانیه‌ده بولنان چرکسلر چرکستانده قالانلردن مطلقا زیاده‌در. ممالك عثمانیه‌یه کلن چرکسلرك برطاقی طاغنیق حالده یاشامقده اولوب، بعضلری‌ده آیریجه قریه‌لر تشکیل ایتمشلردر.

طاغنیق حالده بولنانلرك کندی لسان وجنسیتلرینی آنجق کندی حیاتلرنده محافظه ایده‌بیلوب، ذریتلری غائب ایتمکده ایسه‌ده، آیریجه قریه‌لر تشکیل ایدنلر لسان وعادتلرینی تماميله محافظه ایتمکده‌درلر. چرکسلردن خلافت عباسیه وملوك سلجوقیه وسائره زمانلرنده مقامات عالیه‌یه نائل اولمش واسلامیته بیوك خدمتلر ایتمش آدملر ظهور ایتمش اولدیغی کبی، ملوك ایوبیه وبنی‌قلاووندن صکره ممالیك‌چراکسه‌خیلی وقت‌مصرده حکومت سورمش؛ ودولت عثمانیه زماننده چرکسلردن دولته پك بیوك خدمتلر ابرازینه موفق اولمش نیجه‌رجال‌واکابر یتیشمشدر. آوروپالیلر وعلی‌الخصوص انکلیزلر چرکس لسانی حقنده پك چوق تحقیقات ومطالعات اجرا ایدوب، بوبابده برطاقم کتابلر یازمش؛ وبو لسانك صرفنی ولغت کتابنی دخی ضبط، ولاتین حروفیله نشر ایتمشلردر.

چرکستان (Circassie) بلاد قافقاسده بیوك بر خطه اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك قسم غربیسی صیرتندن وشمالی اتکلرندن عبارت اولدیغی حالده، شمالاً قوبان وترك ایرماقلرینك مجرالرینه قدر بو ایکی ایرماق وادیلرینك قسم جنوبیسنی دخی شامل بولنور. بووجهله غرباً قره‌دکیز وآزاق دکیزیله، جنوباً منکرلی وکرجستانله، جنوب شرقی جهتندن داغستانله، شرق وشمال شرقی جهتلرندن دخی نوغای وتاتار اقوامنك مسکنی اولان برطاقم اووه‌لرله محدوددر. ٤١°٥٤′ ایله ٤٥°١′ عرض شمالی و٣٤°٣′ ایله ٤٣° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، هرطرفدن وعلی‌الخصوص جهت شرقیه‌دن حدودی تماميله معین اولمدیغندن، مساحهٔ سطحیه‌سی حقنده صاغلام برشی دینه‌مزسه‌ده، ۷۰۰۰۰ مربع کیلومتره زاده‌لرنده تخمین‌اولنه‌بیلیر. اراضیسی قسم‌جنوبیسنده پك طاغلق ومرتفع اولوب، قافقاسك اك یوکسك محلی و۵۴۲۳ متره ارتفاعی اولان (البرز) طاغی دخی بوخطه داخلنده‌در. جریان میاه اعتباریله اوچ مائله‌یه منقسم اولوب، قسم‌اعظمی اولان‌شمال غربی‌جهتنك صولری شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، قوبان ایرماغنه وبودخی آزاق دکیزینه دوکیلور. شرق جنوبی قسمنك صولری شمال شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، ترك ایرماغی واسطه‌سیله‌بحرخزره منصب اولور. جنوب غربی قسمنك یعنی قافقاس سلسله‌سنك جنوبی مائله‌سنده بولنان آبازه خطه‌سیله جوارلرینك صولری دخی طوغریدن طوغری‌یه قره‌دکیزه دوکیلور. طاغلق قسمنك اکثر محللری اورمانلرله مستور اولوب، پك یوکسك میشه، چام، دیش بوداق وسائر آغاجلری واردر. قوبان وترك وادیلرینه قریب اولان محللری ایسه دوز ومنبت اولوب، هرنه قدر زراعت پك کری ایسه‌ده، ینه خیلی مقدار بغدای، آرپه، چاودار، داری، مصر، پرنج وسائر حبوباتله کتن، کنویر، توتون وسائره حاصل اولور. اوزومی دخی چوقدر. کوزل مرعالری دخی اولوب، بیاغیسی پك مقبول قویونلریله مشهور آتلری وکچی وصیغیر وسائر حیواناتی واردر. بولنان معدنلرك اك مهمی دمیر اولوب، طوتیا، باقیر، قورشون، شاب، کومور، دکرمن وکرچ طاشلری وسائره دخی بولنور. طاغلرده آو حیوانلری‌پك‌چوق ومتنوع اولوب، اهالینك باشلیجه مشغولیتلرندن بری‌ده آوجیلقدر. صنایع پك کری اولوب، چرکس قادینلری کندی احتیاجلرینه مخصوص برنوع اینجه شیاق وسائر بعض منسوجات اعمال ایدرلر. سواحلده بولنان (آناپه) وطمان وطمروق وصحوم کبی برقاچ اسکله ایله روسلرك قوبان وترك کنارلرنده اخیراً تأسیس ایتدکلری (یقترینودار) و(پیاتیفورسق) کبی برقاچ کوچك قصبه‌دن بشقه چرکستانك شهر وقصبه‌لری اولمیوب، چرکسلر کویلرده اقامت‌ایدرلر.

چرکستان ازمنهٔ قدیمه‌دن بری چرکسلرله مسکون اولوب، استرابون وپلین کبی اك اسکی جغرافیون بو خطه‌ده ساکن بولنان قومی «چرکس» اسمنه پك قریب اسملرله یاد ایدیورلر. بونلر اسکیدن بری مستقل وحر یاشایوب، ایران جهانکیری کیخسرو طرفندن دخی رام ایدلدکلری بیلنه‌میور، واحتمالدرکه کیخسروی مغلوب وقتل ایتدیکی مروی اولان ملکه (موریس) دخی برچرکس قاریسی ایدی. ازمنهٔ قدیمه‌ده (آمازون) یاخود (همه‌زن) اسمیله شهرت بولمش وقادینلری جنکاورلکله مشهور اولان قومك دخی چرکس قومندن عبارت اولمسی مظنوندر. بعده اشکانیاندن طربزون جهتلرنده حکم سورن مهردادە تابع اولوب، بونك مغلوبیتی اوزرینه روماليلرك تحت تابعیتنه کیرمشلرسه‌ده، بوتابعیت رسمی وصوری بر صورتده بولنمشدر. اوندن صکره دخی مستقل وآیریجه

اوله‌رق كندی عالملرنده یاشامش اولدقلری، قومشو-
لری اولان كورجیلر وارمنیلر كبی، خرستیانلغی
قبول ایتمیوب، اسكی دینلرنده قالمرله یعنی یوكسك
آغاجلره وطبیعتك سائر بویله خارق عاده شیلرینه
عبادتده ثباتلریله دخی مثبتدر. حضرت عثمان (رضه) لك
زمان خلافتندن باشلایه‌رق، خلافت امویه وعباسیه
زمانلرنده اوطرفلرده وقوع بولان فتوحات اسلامیه
آره‌سنده دخی چركستان، طاغلرینك متانت ومدافعهٔ
طبیعیه‌سی ممانعتیله، استقلالنی محافظه ایده بیلمشدی.
دور اسلامده اك اول ایرانده حكومت سورن
سلجوقیلر بو مملكتی ضبط، وبعده تیمورلنك بسبتون
رام ایدوب، اهالیسنی كاملاً دین اسلامه ادخال
ایلمشلردر. تیمورك وفاتندن صكره چركسلر استقلاللرینی
استرداد ایدوب، مؤخراً روسلرك تجاوزاتندن امین
اولمق ایچون، قریم خانلرینه تابع اولمشلرسه‌ده،
تاتارلرك ایتدكلری مظالمی دخی چكه‌میوب، طوغریدن
طوغری‌یه دولت علیهٔ عثمانیه‌نك زیر تابعیتنه كیرمشلر-
دی. قینارجه معاهده‌سی دولت علیه‌یی چركستاندن
كف ید ایتمكه مجبور ایدوب، روسلر ١٧٨٣ ده
قوبان واردیسنی ضبط ایتمكله، چركستان اوزرینه
دخی ادعای تابعیته قالقیشمشلرسه‌ده، چركسلردن
هیچ بر نوع ویركی آله‌میوب، اوراده بر كونه حكومت
اجرا ایده‌میورلردی. بعده روسلر بوجسور قومی
بسبتون رام ایتمك تشبثنده بولنه‌رق، یاریم عصر
یاپی كندیلریله مصرانه محاربه ایتمشلردر. چركسلر
بو اللی سنه‌لك محاربه‌ده خارق عاده بر غیرتله ثبات
ایدوب، قسم كلیلری محو وپریشان اولدقدن صكره،
وطنلرنده روس باندره‌سنك تموجنی كورمكدن ایسه،
اوقدر ثبات وجسارتله مدافعه ایتدكلری وطنلرینی
بر دها كورمه‌مكی اختیار ایده‌رك، ایچلرندن
٢٠٠٠٠٠ كشی فوجا فوج ممالك عثمانیه‌یه هجرت
ایتمشلردر. بو مهاجرت بو كونه قدر دوام ایتمكده
اولوب، چركستانده پك آز چركسلر قالمشدر.
چركسلر بر چوق قبیله‌لره منقسم اولوب، لسانلری
دخی آز چوق فرقلی ایسه‌ده، جمله‌سی بر قومك
فروعندن عبارتدر. آبازه‌لر وچچنلر دخی چركس
قومی شعباتندندر.

روسلر چركستانك نامنی بیله خریطه‌دن
قالدیروب، قوبان حوضه‌سنده‌كی قسمنی ایرماغك
شمالنده‌كی واسع اووه‌لرله برابر (قوبان)، وترك
ایرماغی حوضه‌سنده‌كی قسمنی حوضهٔ مذكوره‌نك
سائر طرفلریله برابر بحرخزره قدر (ترك)ناملریله
بر ایالت عد ایتدكلری كبی، بحرسیاه ساحلنده‌كی آبازه
خطه‌سنی «بحر سیاه ایالتی» نامیله آیریجه، بر ایالت
اتخاذ ایتمشلردر.

چركس محمد بك { مصرده قالمش اولان امرای چراكسه‌دن
اولوب، سلطان احمد خان ثالث دورنده، قاهره‌ده
شیخ البلد اولدیغی حالده، ادارهٔ اموری الینه آله‌رق،
والیلرك یدنده نفوذ براقامش اولدیغندن، ١١٣٩ ده
مصر والیسی بولنان صدر سابق قیصریه‌لی محمد پاشانك
عزلیله موره‌لی علی بكك والیلكه نصبی فرمانی
كوتورن چاوش باشی صاحب ترجمه‌نك دخی اعدامی
فرمانی كوتورمش ایسه‌ده، والئ جدید چركس محمد
بكله خفیاً مخابره ومشاوره ایتدیكندن، چاوش باشی
چركس محمد بكك خصماسیله برلشه‌رك، علناً صاحب
ترجمه ایله برلشن علی بكه قارشی محاربه ایتمش؛ وغالب
كلوب، والئ سابق محمد پاشانی ولایته اعاده‌یه موفق
اولنجه، چركس محمد بك طراباس غربه واورادن
تریسته‌وویانه‌یه قاچش ایسه‌ده، آوستریا ایمپراطورینك
اجباری اوزرینه، طرابلس غربه عودته مجبور اولمش؛
واورادن بر آره‌لق بنغازی‌یه قدر ایلریلیه‌رك،
طرفكیرانی واسطه‌سیله مصرده برقاریشیقلق چیقار-
مش ایسه‌ده، مشارالیه محمد پاشا فنالغك اوكنی آلمش
ایدی.

چركس محمد پاشا { سلطان مرادخان رابع دورنده مسند صدارتی
احراز ایدن وزرادن اولوب، حرم همایونده تربیه
اولنمش؛ وسلحدار پادشاهی اولدقدن صكره، شام
والیلكنه تعیین اولنمش؛ وبعده دیوان همایونه مأمور
اولوب، ١٠٣٣ تاریخنده كمانكش علی پاشانك اوزرینه
صدراعظم اولمشیدی. اواثناده آناطولیده رفع لوای
عصیان ایدن سالف الترجمه آبازه محمد پاشایه قارشی
عسكر سوق ایده‌رك، قیصریه قربنده كندیسنی
مغلوب وعسكرینی پریشان ایتدكدن صكره توقاد
مشتاسنه كله‌رك، سفر ایران مهماتی تداركله مشغول
ایكن، ١٠٣٤ ربیع الآخرنده اوراده وفات ایتمش؛
وجنازه‌سی درسعادته نقل اولنه‌رق، سلطان بایزید

جامع شریفی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. کریم وعاقل وممدوح الخصال بر وزیر ایدی.

چرکش { قسطمونی ولایتنك کنغری سنجاغنده، قسطمونینك ١٠٠ کیلومتره جنوب غربیسنده وکنغرینك ٦٥ کیلومتره غرب شمالیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، اولو صویك برچاریك شمالنده واقعدر. دوز بریرده مؤسس کوزل برقصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی، بری سلطان مراد خان رابع حضرتلرینك بنا کرده‌سی اولمق اوزره، ٨ جامع شریفی، ١ مسجدی، ٣ تکیه‌سی، بر قاچ تربه‌سی، ١ مدرسه‌سی، ١ رشدیه و٧ صبیان مکتبی، ٥ خانی، ١٩٧ دکانی، ٣ حمامی، مذکور نهرك اوزرنده برطاش وایکی اخشاب کوپریسی و٧ دکرمنی واردر. بو قصبه‌ده هفته‌ده برکره بازار قورولور. بغداد جاده‌سی قصبه‌نك ایچندن کچدیکیچون، خیلی تجارتی واردر. آقار صولری پك‌چوق ایسه‌ده، هواسی زیاده‌جه صوئوق اولدیغندن، باغ وباغچه‌سی یوقدر. —— چرکش قضاسی کنغری سنجاغنی ترکیب ایدن اوچ قضانك بری اولوب، شرقاً نفس کنغری، شمالاً قسطمونی سنجاغنه تابع آراج، غرباً بولی سنجاغنه تابع کرده، جنوباً دخی آنقره ولایت وسنجاغنه تابع بیان آباد قضالریله محدود ومحاطدر. قره‌جه ویران، اووه‌جق وبایندر ناحیه‌لریله برابر ٣٨٨ قریه‌لی جامع اولوب، بونلر دخی ٧٤ دیوانه منقسمدر. اهالیٔ قضا ٢٣٠٠٠ مقدارینی متجاوز اولوب، جمله‌سی مسلمدر. اراضیسنك قسم اعظمی طاغلق اولوب، جنوب جهتنده ایشیق وشمال جهتنده القاز طاغلرینك اتکلری ممتد اولور. آره‌لرنده واسع ومنبت براووه اولوب، اولو صو ایله اروا اولنور. طوپراغی منبت اولوب، حبوبات متنوعه وسائره‌دن عبارت خیلی محصولاتی واردر. تفنك چکیلری دخی اولوب، خیلی تفنك اخراج اولنور. چرکش قصبه‌سندن برساعتلق مسافه‌ده وقره‌جه ویران ناحیه‌سی داخلنده واقع چاوندر قریه‌سنده کوکورد وقورشون معدنلرینی حاوی نافع برایلیجه واردر.

چرمن { ادرنه‌ولایت وسنجاغنك جسرمصطفی پاشا قضاسنده وجسرمصطفی پاشانك ٥ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق دمیریول خطی‌اوزرنده واقع ناحیه مرکزی برکوچك قصبه اولوب، ناحیه‌سی ١٠٩ قریه‌دن مرکبدر.

چرمیس { (Tcheremisses) روسیه‌ده بولنان فینوآ اقوامندن برقوم اولوب، تقریباً ٢٠٠٠٠٠ نفوسدن عبارت‌اولدقلری حالده، ویاتقه، پرم، قزان، سیمبریسك واورنبورغ ایالتلرنده ساکن، وباشلیجه آری یتیشدیر وب‌بال‌صاتمغله مشغولدرلر. اکثری بت پرستدر. صاچلری قوله، قیصه بویلی وضعیف آدملردر.

چرمیك { دیار بکر ولایتنك ارغنی معدنی سنجاغنده، دیاربکرك ٥٠ کیلومتره غرب شمالیسنده وارغنینك ٢٥ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٣٠٠٠ قدر اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی، مشهور بر ایلیجه‌سی، کارکیر برکوپریسی وباغ وباغچه‌لری واردر. یازموسمنده مذکور ایلیجه‌یه برچوق خلق‌طوپلانمغله، اهالی بومناسبتله خیلی تجارت ایدر. قصبه‌نك آرقه طرفلرنده آقان صولر برلشوب (سنان) نهرینی تشکیل ایدرلر، که بونهرده غربه طوغری آقوب، قضانك اراضیسنی بعد الاسقا، فراته منصب اولور. —— چرمیك قضاسی (چونکش) ناحیه‌سیله برابر ١١٩ قریه‌دن مرکب اولوب، قسم کلیسی مسلم اولمق اوزره، ٢٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. شمالاً نفس ارغنی معدنی، جنوباً سیورك، شرقاً نفس دیاربکر قضالریله غرباً دخی ملاطیه سنجاغیله محدوددر. اراضیسی آز عارضه‌لی اولوب، طوپراغی اولدقچه منبتدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله میوه‌لرك انواعندن عبارت اولوب، هله اوزومی مشهوردر.

چرنایه { (Tchernaïa) قریم شبه جزیره‌سنده برنهردر، که جنوب جهتنده نبعانله، شمال غربیه طوغری جریان ایده‌رك، سواستوپول قربنده قره‌دکیزه دوکیلور. قریم محاربه‌سنده فرانسز وساردنیه عسکری بونهرك کنارنده روس عسکرینه قارشی بیوك برغالبیت قزانمشلردر.

چرنوزیم { (Tchernozième) یعنی «قره طوپراق» روسیه‌نك قسم جنوبیسنده واقع واون ایکی قدرایالتی جامع پك واسع وغایت منبت براووه‌در، که بغدای یتیشدیرمکده دنیانك برنجی یری اولوب، تجارتده هوجه بك بغدایی اسمیله معروف جنسدن سنوی ٥٠٠ ملیون کیلو بغدای اخراج ایدر.

چرنوغوره (Tchernogora) قره‌طاغك اسلاوجه اسمیدر. [«قره‌طاغ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چرنوویچ (Czernovicz) آوستریانك (بوقووینه) خطه‌سنده خطهٔ مذكوره‌نك مركزی برشهر اولوب، (پروت) نهرینك ساحل یمیننده ووبانه‌نك ٧٤٠ كیلومتره شرقنده واقع و ٣٣٠٠٠ اهالیی جامعدر. آوستریاده‌كی اورتودوقسلر پطریقنك مقری اولوب، فلسفه وعقائده مخصوص مكتبی وقیوجیلق ومجوهراته متعلق معمولاتی واردر.

چرنیغوف (Czernigov) روسیه‌نك جنوب جهتنده همنامی اولان ایالتك مركزی برشهر اولوب، (دسنا) نهری اوزرنده و(مینسك) شهرینك ٣٧٣ كیلومتره جنوب شرقیسنده واقع و ٢٠٠٠٠ اهالیی جامعدر. وقتیله برحكومت مستقله تشكیل ایدوب، ١٢٣٩ تاریخ میلادیسنده مغوللر طرفندن تخریب، و١٥٠٩ ده روسیه‌یه الحاق اولنمشدر. — چرنیغوف ایالتی موهیلاف، اسمولنسك، اورل، قورسق، پولتاوه، كیف ومینسك ایالتلریله محاط اولوب، طولی ٣٩٠ وعرضی ١٤٠ كیلومتره اولدیغی حالده، ١٧٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر. اراضیسی پك منبت اولوب، كلیتلی بغدای چیقاریر.

چروارو (Cervaro) ایتالیانك جنوب جهتنده بر نهردر، كه قاپیتاناته ایالتنده (مونتلیونه) قربنده نبعانله، ٩٠ كیلومتره‌لك جریاندن صكره (مانفردونیا) كورفزینه دوكیلور.

چروین (Cervin) آلپ سلسله‌سنده ایتالیا ایله استویچره‌نك (واله) ناحیه‌سی آره‌سنده برطاغ اولوب ٤٥٠٥ متره ارتفاعنده پك سیوری ذروه‌لری وبوز دره‌لری واردر.

چریغو (Cerigo) یونان جزائرندن اولوب، موره شبه جزیره‌سنك جنوبنده واقع و(آرغولیده) ایالتنه تابعدر. طولی ٢٨ وعرضی ١٣ كیلومتره اولوب، ٢٨٠٠٠ اهالیسی واردر. مركزی ٥٠٠٠ اهالیسی اولان قاپسالی قصبه‌سیدر. اراضیسی طاشلق وآز منبت اولوب، اهالیسی عمومیت اوزره فقیردر، وباشلیجه یكی بسلمكله یاشارلر. اسم قدیمی (كیتره) در. برچوق آثار عتیقه‌سی وازجمله عشق الهه‌سی زعم اولنان زهره‌نك عبادتنه مخصوص بربیوك معبدك خرابه‌لری واردر. اون بشنجی قرن میلادیده وندیكلیلرك ضبطنه كچوب، بعده ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنمش، ویونانك استقلالنده بو دولته ترك ایدلمش ایدی.

چرینیوله (Cerignole) ایتالیانك قسم جنوبیسنده وفوجه‌نك ٣٨ كیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی واردر.

چزار (César) [«قیصر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چزاروتی (Cesartti) ایتالیانك مشاهیر ادباسندن اولوب، ١٧٣٠ ده پادووه‌ده طوغمش، و ١٨٠٨ ده وفات ایتمشدر. پادووه دارالفنوننده لسان یونانی وعبرانی معلمی بولنمش، وبرچوق كتب معتبره ایله بعض اشعار براقمشدر. كلیات آثاری ٤٢ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

چزاریه (Césarée, Caesarea) رومالیلر زماننده قیصره نسبتیله بو اسم بر چوق شهر وقصبه‌لره ویرلمشیدی. بونلرك اك مشهورلری شونلردر:

١" چزاریه آوغوسته (C. Augusta)، كه اسپانیاده واقع اولوب، الیوم (سراغوسته) وعربلر عندنده (سرقسطه) اسمیله معروفدر. [«سراغوسته» و« سرقسطه » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

٢" آناطولینك قپادوكیا خطهٔ قدیمه‌سنده‌كی چزاریه، كه دها اول (مازاقه) تسمیه اولنه‌رق، بعده چزاریه اوسبیه (C. Eusebia) اسمیله تفریق اولنمشیدی. الیوم قیصریه نامیله معروف ومشهوردر. [« قیصریه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

٣" ینه آناطولینك كیلیكیا خطهٔ قدیمه‌سنده‌كی چزاریه اولوب، (آنازارب) اسمیله دخی معروف ایدی. الیوم خرابدر. [«آنازارب» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

٤" ماوریتانیا یعنی مغرب اوسطده‌كی (یولیه چزاریه Julia C.) اولوب، الیوم جزایر ایالتنه تابع و(شرشل) اسمیله معروفدر. (جزایر) اسمنك اشبو (چزاریه) دن غلط اولدیغی قبول ایدنلر واردر.

"٥" فلسطين ساحلنده‌كى (چزاريه) اولوب، بين‌الاسلام (قيصاريه) اسميله معروفدر.

"٦" يته فلسطينده واقع چزاريه فيليپى (C. Philippi) اولوب، اليوم (بانياس) اسميله مسمادر.

چزالپين (Cesalbin) ايتاليانك مشاهير حكما واطباسندن اولوب، ١٥١٩ ده (آرچينو) ده طوغمش، و ١٦٠٣ ده رومادە وفات ايتمشدر. آرسطو ايله ابن رشدك آثارينى تتبع ايدەرك، تاريخ طبيعيده نباتاتك اركگلى ديشيلى اولديغنى كشف ايتمش؛ وابن رشدك افكار ومسلكنى قبول ايتديكيچون، انكيزيسيون طرفندن الحاد ايله اتهام وتعقيب اولنمشدى. طب وتاريخ طبيعى وفلسفه‌يه متعلق آثار معتبره‌سى واردر.

چزر سنت ـ (St Cesaire) خرستيانلرك عزيزلرندن اولوب، ميلادك ٣٣٠ تاريخنده طوغمش، و ٣٦٩ ده وفات ايتمشدر. اكثر علومدن بهره‌دار اولوب، روما ايمپراطورلرينك خدمت طبابتنده بولنمشدر. شباطك ٢٥ نده يورطيسى اجرا اولنور.

چستر (Chester) انكلتره‌ده همنامى اولان ايالتك مركزى بر شهر اولوب، لوندره‌نك ٢٧٠ كيلومتره شمال غربيسنده و (دى) نهرى اوزرنده واقعدر. ٣٣٠٠٠ اهاليسى، مصنع بر كليساسى، قلعه‌سى، منتظم حبسخانه‌لرى، سفائن اعماله مخصوص دستگاهلرى، توتون فابريقه‌لرى، بيوك تجارتى وسنه‌ده ايكى بيوك بازارى واردر. —— چستر ايالتى ايرلانده دكيزى ساحلنده اولوب، جنوباً (لانقاستر) وشمالاً (شلوب) و(فلنيت) ايالتلريله محدوددر. طولى ٨٢ وعرضى ٤٨ كيلومتره اولوب، ٥٦١٠٠٠ اهاليسى واردر. زراعتى پك ايلرى، قيا طوزى معدنى چوق و(چستر) ديمكله معروف پينيرى مشهوردر. اوچنجى ادواردك زماننده برى انكلتره قراللك ايكنجى اوغلنه چستر قونتى عنوانى ويرلك عادت اولمشدر.

چسترفيلد (Chesterfield) انكلتره‌نك (دربى) ايالتنده ودربينك ٢٨ كيلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهاليسى، اسكى وبيوك بر كليساسى ودمير، خالى وپاموق منسوجات فابريقه‌لرى واردر.

چشمه آيدين ولايتك ازمير سنجاغنده قضا مركزى برقصبه واسكله اولوب، ساقز جزيره‌سى قارشيسنده‌كى شبه جزيره‌نك غرب شمالى كوشه‌سنده كائن برقويك ايچنده وازميرك ٧٠ كيلومتره غربنده واقعدر. ٦٠٠٠ اهاليسى، واسع ليمانى، قلعه‌سى، غايت كوزل هواسى وقربنده پك نافع قاپليجه‌لرى واردر. اسكى بر قصبه اولوب، اسم قديمى (كيسوس Cysus) در. ميلاددن ١٩٣ سنه اول روماليلر بوقصبه‌نك پيشگاهنده آنطيوخسك دونانماسنى مغلوب ايتمشلردى. ١٧٧٠ تاريخ ميلاديسنده دخى انكليز وروس دونانمالرى عثمانلى دونانماسنى چشمه‌ده احراق ايتمشلردر. —— چشمه قضاسى مذكور شبه جزيره‌دن عبارت بر قضا اولوب، شرق جهتنده‌كى آلاچاطى ناحيه‌سيله برابر ١٣ قريه‌يى جامعدر. اهاليسى ٣٠٣٠٠ كشيدن عبارت اولوب، بونلرك يالكز ٤٠٠٠ قدرى اسلام وجزئى مقدارى يهودى وقصورى رومدر. اراضيسى پك منبت ومحصولداردر.

چشمه‌لى حسن پاشا دور سلطان محمود خان ثانى امراى بحريه‌سندن اولوب، ١٢١٠ تاريخلرنده چشمه‌ده طوغمش؛ وچوجق ايكن طايه‌سى پەپەكو خليل بك طرفندن درسعادته جلب اولنه‌رق، دونانماى همايونده استخدام اولنمش؛ وبر چوق مهم سفرلرده ابراز اهليت واقتدار ايتمكله، قطع مراتب ايده‌رك، قپودانلق رتبه‌سنه نائل اولمش؛ ونظام جديدك احداثنده فريقلك رتبه‌سنى احراز ايلمشدى. ترسانه‌جه اولان خدماتندن ماعدا طرابلس غرب، قبريس، ردوس، ازمير محافظلقلرنده دخى بولنمش؛ وسلطان عبدالمجيد خانك جلوسنى متعاقب ١٢٥٦ تاريخنده بلغراد محافظى ايكن، اوراده وفات ايتمشدر. متميزان امراى بحريه‌دن واركان حربيه ميرلوالرندن حقى پاشانك پدريدر.

چغاكولى قسطمونى ولايتنك بولى سنجاغنده وكرده قصبه‌سنك ٢ ساعت غربنده بر كول اولوب، محيط دائره‌سى ٢ ساعت قدردر.

چغتاى (خان) چنكيز خانك ايكنجى وك عقللى ومقتدر اوغلى اولوب، پدرينك وفاتنده يعنى ٦٢٤ تاريخنده بيوك برادرى

اوکتاقاآنك فرمانیله ماوراءالنهر وبلخ وبدخشان وکاشغر جهتلرینك حاکمی اولمش؛ و ١٤ سنه اجرای حکومت ایتدکدن صکره، برادرندن ٧ آی اول ٦٣٨ده وفات ایتمشدر. اوکتاقاآن صاحب ترجمه حقنده پك چوق حرمت ورعایت ایدردی. تیمورلنکك جداعلاسی اولان (قراچار نویان) چغتای خانك امراسندن ایدی. — چغتای خانك حکومت سوردیکی محللرده سویلنیلن (اویغور) لسانی اووقتدن بری (لسان چغتای) دینمکله شهرت بولمشدر. «ترك» ماده‌سنده برتفصیل بیان اولندیغی اوزره، بو لسان خالص ترکجه اولوب، آنجق بزم سویلدیکمز عثمانلی ترکجه‌سی محل اصلیدن دور دوشمش، وشیوه وتلفظی دکیشوب، بر چوق کلمات اجنبیه دخی قبول ایله خالص ترکجه اولان نیجه کلمات ترك واهمال ایدلمش اولدیغندن، بوکونکی کونده وهلهٔ بزم سمعمزه چغتای لسانی بسبتون بشقه بر لسان کبی کورینور ایسه‌ده، کرك الفاظنده وکرك قواعد صرفیه ونحویه‌سنده‌کی فرق پك جزئیدر. چغتای لسانی ادبیاتده دخی غرب ترکجه‌سنه تقدم ایدوب، بزم اڭ اسکی واڭ ایی شاعرلرمز علی شیرنوائی کبی چغتای شعراسنه پیرولك ایتمکله چالیشمشلردر. [«ترك» و«تورانیه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

چغری بك { ایرانده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌نك برنجیسی اولان طغرل بکك برادری ومیکائل بن سلجوقك اوغلی اولوب، برادری طرفندن خراسان حاکمی نصب اولنمش؛ و ٢٤ سنه اجرای حکومتدن صکره برادرندن ایکی سنه اول اوله‌رق ٤٥٣ تاریخنده وفات ایتمشدر. بونك اوغلی مشهور آلب آرسلان عمجه‌سی طغرل بکه خلف اولوب، ملوك سلجوقیه‌نك ایکنجیسی اولمشدر.

چغمینی { (محمود بن محمدالخوارزمی) مشاهیر ارباب هیئتدن اولوب، فن مذکورده «الملخص» عنوانیله مشهور برتألیفی واردر. بخارا ملحقاتندن چغمین قریه‌سنده طوغمش، وخوارزمده نشأت ایلمشدر. کتاب مذکوری قاضی زاده وسید شریف کبی مشاهیر علما شرح وتحشیه ایتمشلردر.

چفالو { (Cefalu) سیچیلیانك ساحل شمالیسنده وپالرمونك ٦٢ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهالیسی واردر.

چفته‌لر { خداوندکار ولایتنك کوتاهیه سنجاغنه تابع اسکی شهر قضاسنده وولایتك منتهای شرقنده اوله‌رق آنقره ولایتی حدودنده میری‌یه عائد جسیم وواسع بر چفتلکدر. بو چفتلك اوته‌دن بری دائرهٔ عسکریه‌یه مربوط اولوب، عساکر شاهانه‌یه حیوانات یتیشدیرمك ایچون حارا اتخاذ اولنمشدر. چفتلکك طولی ١٨ وعرضی ١٦ ساعت اولوب، ١٦ قریه‌یی، ٢٧٠٠٠٠٠ دونم اراضی‌یی و ٥٠٠٠ اهالی‌یی جامعدر. ٧٠٠ نفر عسکر دخی بولنور. کویلیلرهٔ عائد اولانلرندن بشقه ایچنده ١١٠٠ آت وقیصراق، ١١٠٠ صیغیر وماده و ١٢٠٠٠ قیون وکچی واردر. حاصلات سنویه‌سی ٥٠٠٠٠٠ غروشی متجاوزدر.

چقاللی { حلب ولایتنك مرعش سنجاق وقضاسنده بر کوچك ناحیه اولوب، ٥ قریه‌دن مرکبدر.

چقمق { (الملك الظاهر ابوسعید) مصرده حکومت سورن غلامان چراکسه‌نك اوتنجیسی اولوب، ملوك مذکوره‌نك برنجیسی اولان برقوقك عتقاسندن اولدیغی حالده، ملوك چراکسه‌نك طقوزنجیسی اولان ملك عزیز ابوالمحاسن یوسفك اتابکی ونائب السلطنتی ایدی. مشار الیه یوسفك اسقاطی اوزرینه ٨٢٥ تاریخنده اتفاق امرا ایله مصر تختنه جلوس ایتمش؛ ومحب علما وصلحا کریم وخلوق بر ذات اولمغله، ١٤ سنه کمال عدالتله اجرای حکومت ایده‌رك، بر چوق خیراته موفق اولدقدن صکره، ٨٥٧ تاریخنده، خسته اولدیغی حالده، سلطنتی اوغلی (ملك منصور ابوالسعادات عثمان) ه فراغت ایده‌رك، بر آی صکره وفات ایتمشدر.

چقو داسقولی { (Cecco d' Ascoli) ایتالیانك مشاهیر علما وادباسندن اولوب، علوم مختلفه‌دن باحث (آچربو) عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. بولونیه‌ده تدریسله مشغول ایکن، دینه طوقنمش اولمغله اتهام اوله‌رق، ١٣٢٧ ده فلورانسه انکیزیسیونی طرفندن حیاً احراق اولنمشدر.

چقور اووه { آطنه ولایت وسنجاغنده غایت واسع بر اووه اولوب، ساحل بحردن قوزان سنجاغی داخلنه قدر ممتد اولور. جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه اولان طولی ١٠٠

کیلومترهیه قریب اولوب، عرضی دخی ۵۰ ایله ۲۰ کیلومتره آره‌لرنده تخلف ایدیور. الك کنیش محلی ساحلده‌در. جیحان وسیحان ایرماقلرنی بو اووه‌نك ایچندن متوازیاً آقوب، آطنه شهری دخی اوووه‌نك ایچنده وطرسوس قصبه‌سی کنارنده‌در. بو اوووه‌نك طوپراغی نهایت درجه‌ده منبت ایسه‌ده، اسمندن دخی آکلاشلدیغی اوزره، طاغلرله محاط اولوب، هوا آلامغله، یازین پك صیجاق اولدیغندن، ومذکور ایکی ایرماغك طاشمسندن بعض بطاقلقلر تحصل ایدوب، هوایی اخلال ایتدکلرندن، اهالی وعمله حرارت ووخامت هوایه طیانه‌میور؛ وبناءً علیه پك آز یری ایشلنوب، قسم کلیسی خالی وبطال قالیور. مع هذا بو اوووه‌دن خیلی مقدار پاموق، پرنج وسائر حبوبات حاصل اولوب، اخراج اولنور. علی‌الخصوص پاموغی پك ایی ومقبولدر. مرسیندن آطنه‌یه قدر تمدید اولنان دمیر یول خطی چقور اووه‌یی شق ایدیور.

چکرك صویی { (یاخود چیقرق صویی) آناطولیده یشیل ایرماغه تابع بر نهردر. توقاد شهرینك جنوبنده‌کی طاغلك جنوبی اتکلرندن نبعانله، غرب جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، آرد اووه‌یی اسقا ایتدکدن صکره، یوزغاد سنجاغی حدودینه واصل اولنجه، شمال غربی‌یه طوغری دونر، وصولدن یوزغاد وچورم طرفلرندن کلن بر طاقم چایلری اخذ ایتدکدن صکره، شرق شمالی‌یه طوغری دونوب، آماسیه سنجاغنه کیرر، واوراده دخی بعض صولر اخذ ایله، آماسیه شهرندن ایکی ساعت یوقاریده یشیل ایرماغه قاریشیر. مجراسی تقریباً وتخمیناً ۲۵۰ کیلومتره طولنده‌در.

چکمجه { (بیوك —) چتالجه سنجاغنده ودرسعادتك ۳۰ کیلومتره غربنده اوله‌رق مرمره دکیزی ساحلنده وهمنامی اولان بیوجك بر کولك دکیزله محل اتصالنده بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰ قدر اهالیسی وکول ایله دکیز آره‌سنده محل تلاقینك اوزرنده اوچ پارچه‌دن مرکب بر طاش کوپریسی واردر. کول سببندن هواسی آغیرجه‌در. — بیوك چکمجه قضاسی چتالجه سنجاغنی ترکیب ایدن ۳ قضانك بری اولوب، بیوك وکوچك چکمجه ایله مقری کوی وجوارلرندنکه جمعاً ۲۱ قریه‌دن مرکب اولدیغی حالده، مرکزی مقری کویدر. حدودی استانبول سوری قربنه قدر ممتد اولوب، طوپراغی منبت وباغ وباغچه وبوستانلری چوقدر. — بیوك چکمجه کولی شمالدن جنوبه ۱۰ کیلومتره قدر اوزون وایکی اوچ کیلومتره کنیش اولوب، قره صو چاینك صوینی اخذ ایدر، وفضلهٔ میاهی صیغ بر بوغازدن دکیزه دوکیلور. بعضاً دکیز صویی دخی کوله کیرمکله، صویی طوزلیدر. آچیلوب تطهیر اولنه‌جق اولسه پك امین وواسع بر لیمان تشکیل ایده‌بیلیر.

چکمجه { (کوچك —) چتالجه سنجاغنك بیوك چکمجه قضاسنده، بیوك چکمجه‌نك ۱۵ کیلومتره شرقنده ودرسعادتك دخی ۱۵ کیلومتره غربنده وهمنامی اولان کولك منتهای جنوبنده بر قریه اولوب، مرمره ساحلنه قریبدر. باغ وباغچه‌لری وآو حیواناتی چوقدر. دمیر یول خطی کوچك چکمجه‌یه قدر. دکیز قیسی بوینجه کیدوب، اورادن کولك ساحل شرقیسنجه شماله وبعده شمال غربی‌یه طوغری دونر. — کوچك چکمجه کولنك شمالدن جنوبه طولی تقریباً ۱۰ وعرض اعظمی ۵ کیلومتره‌در. بو دخی بر کوچك نهرك صوینی اخذ ایدوب، درینلکی آزدر. یبانی اوردکلری چوقدر.

چلام { هندستانده سالم شهرینك نام دیکریدر. [«سالم» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چلانو { (Celano) ایتالیای جنوبیده (آبروچه اولتریوره) ایالتنده و (آقویله) نك ۳۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی واردر. جنوبنده بولنان کول قورودیلوب، پك منبت بر اووه‌یه تحویل اولنمشدر.

چلبی { (کاتب —) [«کاتب چلبی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چلبی زاده { (اسماعیل عاصم افندی) [«اسماعیل افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چلبی سلطان محمد { [«محمد» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چلبی علی پاشا { سلطان عثمان خان ثانی دورنده مسند صدارت عظمایه چیقمش وزرادن اولوب، تونس بکلر بکیسی

استانکویلی احمد پاشانک اوغلیدر. جد مادریسی قیا پاشا طرفندن سیادتی واردر. پدری یحیی اسمنده ارباب خروجدن بر شخصله ایتدیکی محاربه‌ده شهید اولوب، کندیسی یتیم قالمش؛ وبعده شقیٔ مذکوری قتل ایتمکله، مکافاةً دمیاط سنجاغنه تعیین اولنمشدی. سلطان احمد خان دورنده ١٠٢٦ تاریخنده وزارت رتبه‌سیله تونس والیلکنه نصب اولنه‌رق، ینه اوسنه درسعادته جلبله، قپودان پاشا اولمش؛ و ٥٠ کون صکره عزل اولنه‌رق، موره وبعده قبریس والیلکلریته نصب اولنمشیدی. سلطان مصطفی خانک زمان سلطنتلرنده ١٠٢٧ ده ثانیاً قپودان پاشا اولوب، سنهٔ مذکوره‌ده جلوس ایدن سلطان عثمان خان ثانی طرفندن دخی ابقا اولنمغله، ایکی سنه بو مقامی اداره ایتمش؛ و ١٠٢٨ ده دونتما ایله آق‌دکیزه واقع سفرنده التی قطعه دشمن کمیسی طوتوب، هر برینک آرقه‌سنده بر کیسه آلتون محمول اولمق اوزره، حضور پادشاهی‌یه ٢٠٠ اسیر تقدیم ایتمکله، مظهر التفات واحسان اولمشیدی. ینه سلطان عثمان خان شهید دورنده ١٠٢٩ محرمنده مسند صدارته کچوب، بو مقامی دخی حسن اداره ایتمش ایسه‌ده، تحصیل اموالده زیاده شدت کوستردیکندن، غدر وطمعله شهرت بولمشدر. ١٤ ماه مقام صدارتده قالدقدن صکره، حضرت پادشاه خوتین سفرینه متهیٔ عزیمت اولدیغی اثناده، ١٠٣٠ تاریخنده اسکیدن مبتلا اولدیغی مثانه علتندن وفات ایدوب، بشکطاشده یحیی افندی تربه‌سی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. ساقزده ویکی کویده جامع شریفی وسائر بعض خیراتی واردر.

چلبی مصطفی پاشا { سلطان مصطفی خان رابع دورنده مسند صدارته کچمش وزرادن اولوب، استانبوللیدر. یکیچری اوجاغنک بکتاشیان زمره‌سی رجالندن باش قپو کتخداسی احمد آغانک اوغلی اولوب، کندیسی دخی زمرهٔ مذکوره‌یه التحاق ایتمش؛ وبعده طورناجی وسکبان باشی اولوب، مؤخراً ادرنه آغالغنه نصب اولنمشیدی. اوراده ضبط وربط وتنکیل اشقیا خصوصلرنده کوستردیکی غیرت اوزرینه، بر خصوص ایچون درسعادته جلب اولنه‌رق، انکلیزلره قارشی بوغازلرک محافظه‌سنه مأمور اولمش؛ وکندیسنه وزارت رتبه‌سی ویرلمش ایدی. اوصره‌ده رجال دولت بیننده ظهور ایدن تفرقه وفسادک اردولره دخی انعکاسیله، سردار اعظم وعلمدار مصطفی پاشا طرفندن مخالفت کوستریلمکده اولدیغندن، بونلرک دخی حقلرندن کلیر اعتقادیله ١٢٢٢ ده مهر صدارت کندیسنه ویرلمش، و ١٤ آی مسند صدارتده قالمش ایسه‌ده، بو مقامه اهلیتی واداره‌ٔ امور دولته اقتداری اولمدیغی کوستره‌رک، بر طرفدن علمدار مصطفی پاشا ایله خفیاً اتفاق ایتدیکی حالده، بر طرفدن دخی مشارالیهک نیاتنی سلطان مصطفی خانه اخبار ایتمکله، نهایت علمدار مصطفی پاشا استانبوله دخولنده مهر صدارتی الندن آلوب، کمال حقارتله داود پاشایه کوندره‌رک، اوراده حبس ایتمش ایدی. سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینک جلوسندن صکره اسماعیل محافظلغنه تعیین اولنوب، اوراده دخی پهلوان آغا ایله عسکر آره‌سنده القای فساد ایده‌رک، قلعه‌نک دشمنک الینه دوشمسنه سبب اولدیغندن، وزارتی رفع اولنه‌رق، ساقزه نفی اولنمش؛ وبرسنه صکره کوزلجه حصارده وفات ایتمشدر.

چلت { (Celtes) [«کلت» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چلتنهام { (Cheltenham) انکلتره‌نک غلوچستر ایالتنده وغلوچسترک ١٤ کیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر اولوب، ٤٥٠٠٠ اهالیسی، بیوک بر کلیسا وتیاترویی، معدن اصولری ومشهور قاپلیجه‌لری واردر. ١٨٠١ تاریخنده یالکز ٣٠٠٠ اهالیلی جامع بر کوچک قصبه ایدی.

چلدر { محاربهٔ اخیره‌دن اول ارضروم ولایتنی ترکیب ایدن سنجاقلرک بری اولوب، ١٢٩٤ ده قارص سنجاغیله برابر روسیه‌یه ترک اولنمشدر. شرقاً قارص، جنوباً نفس ارضروم، غرباً طربزون ولایتنه تابع لازستان سنجاقلریله، شمالاً دخی روسیه حدودیله محدود ایدی. مرکزی جهت جنوبیه‌سنده واقع (اولتی) قصبه‌سی ایدی. چلدر سنجاغی ٥٩٥ قریه‌یی حاوی اولوب، ١٠٥٠٠٠ اهالیسی وار ایدی، که بونلرک یالکز ٦٠٠٠ قدری خرستیان وقصوری کاملاً اسلام ایدی. درون اوراده ٢٤٠ جوامع ومساجد، ١ مدرسه، ١ رشدیه و١٤٩ اسلام ایله ١٣ خرستیان صبیان مکتبی، ١٥ کلیسا، ٥ حمام، ٩ خان و٥٦٤ دکان وار ایدی. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق ایسه‌ده، منبت وادی واووه-

لری دخی واردر. (كور) ایرماغنك منابعی بو سنجاقده اولدیغی كبی، قسم غربیسنی سقی ایدن (چـورق) صـویـنه دوكلك اوزره دخی بر قاچ چای آقیـور. بو وجهله لوا اراضیسی ایكی حوضـه ومائله‌یه منقسم اولوب، كور حوضه‌سـنه تابع اولان قسم شرقیسی بحر خزر، وچورق صو حوضه‌سـنه تابع اولان قسم غربیسی بحر سیاه مائله‌سنده واقعدر. طوپراغی منبت اولوب، بغدای، آرپه، چاودار، داری وسائر حبوباتله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. بر قاچ اورمانی دخی واردر. اهالیسی بر قاچ صنعتله مشغول اولوب، كوزل كلیم، سجاده، آلاجـه، بز، كومش وباقیر آوانی وسائره اعمال ایدرلر. بو سنجاق اردهان قضاسنه تابع چلدر ناحیه‌سنك اسمیله مسمی اولوب، بروجه زیر ۳ قضا و ۷ ناحیه‌یه تقسیم ایدی:

قضا	ناحیه
اولتی	پنك
	مامروان
	طاوسكر
آردهان	چلدر
	پوسخو
	كوله
آردنوج	شاوشیب

چلدر { (ناحیه‌سی) چلدر سنجاغنك آردهان قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ٤٨ قریه‌دن مركب و، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ۱۰۰۰۰ اهالیبی جامع ایدی. كور ایرماغنك منبعه قریب اولان قسمنك صاغ طرفنـده اولوب، الیوم روسیه داخلنده‌در.

چلستین { [«سلستین» ماده‌لرینـه مراجعت بیوریله.]

چلسیا { (Chelsea) انكلتره‌نك (میدلسكس) ایالتنـده لوندره‌نك غربنـده وپك قربنده اوله‌رق (تامیسـه) نهری اوزرنده بر شهر اولوب، ۵۰۰۰۰ اهالیسی، تامیسه نهری اوزرنده بر طاش كوپریسی، متقاعد وسقط عسكرلره مخصوص قشله‌سی، ایتام عسكریه‌یه مخصوص دائره‌سی ونباتات باغچه‌سی واردر.

چلینی { (بنونوتو — Benvenuto Cellini) ایتالیـانك اك مشهور هنروراننـدن اولوب، هیكلتراشـلقده وقیومجیلقـده‌كی مهارت فوق‌العاده‌سیله شهرت بولمشدر. بو ایكی فن حقنـده پك مفیـد بر كتاب دخی یازمشـدر. ۱۵۰۰ ده فلورانسه‌ده طوغوب، ۱۵۷۱ ده وفات ایتمشـدر. آثاری پك قیمتداردر.

چلیوسكین { (Tcheliuskin) برونی سیبریانك اك شمالی نقطه‌سی اولوب، ′٤۰°۷۷ عرض شمالی ایله °۱۲۰ طول شرقیسنده واقعدر. ۱۷٤۲ ده روسیه قپودانلرندن (چلیوسكین) طرفنـدن كشف اولنه‌رق، اونك اسمیـله تسمیه اولنمشدر.

چمشكزك { معمورة‌العزیز ولایتنـك درسم سنجاغنده وخرپوتك ٤۰ كیلومتره شمالنده قضا مركزی بر كوچك قصبه اولوب، ۲۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. قضاسی درسم سنجاغنك جنوب غربی قسمندن عبارتدر.

چناب { (Tchennab) هندستانده بر نهردر كه هیمالایه جبالنـدن نبعانله، غرب جنـوبی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، كشمیر وپنجـاب خطه‌لرینی شق ایتكدن صكره، سند ایرماغنه دوكیلور.

چناق قلعه { [«قلعـۀ سلطانیه» ماده‌سـنه مراجعت بیوریله.]

چنبرلی طـاش { (Colonne Brûlée) استانبولده سلطان‌محمود تربه‌سی قربنده آثار عتیقه‌دن بر یوكسك ستون اولوب، قزیل مرمردن معمولدر. بو ستون قسـطنطنیه‌نك بانیسی قسطنطین طرفندن رومادن كتیریلوب، اورایه ركز اولنمشدر. ابتدا اوستنده شمسـدن كنایه اولان آپولونك هیكلی بولنوب، قسـطنطین بونی كنـدی هیكلی عد ایتمشیدی. بعده یولیانوس وتئودوسیوس كندی هیكللرینی قومشـلردی. آلكسیس قومنوس زماننده‌صاعقه هیكلی وستونك اوست طرفنی‌ییقوب، مانوئل قومنوس زمانـنـده تعمیر اولنمش، واوزرینه برخاچ ركز اولنمشـدی. مؤخراً بریانغینده یانمغله، چاتلادیغندن، برطقم دمیر چنبرلرله باغلانمشدر.

چندرلی { باخـود چاندرلی (قره خلیـل) [«خیرالدین پاشا» و«قره خلیل» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

چنده { (Cenda) ایتالیـانك ونديك خطـه وایالتنـده ووندیكك ۵۸ كیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهلیسی وكوكوردلی میاه معدنیه‌سی واردر.

چنستوشووه { (Czenstochowa) لهستانك روسيه‌نك النده بولنان قسمنده، (قاليش) ايالتنده وقاليشك ١٢٠ كيلومتره جنوب شرقيسندن مستحكم بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهاليسى ومشهور بر مناسترى واردر.

چنكال اوغلى { (طاهر پاشا) سلطان محمود خان ثانى وسلطان عبد- المجيد خان دورلرنده ايكى دفعه قپودان دريا اولمش وزرادندر. چنكال اوغلى خليل اسمنده بر قپودانك كميسنده بك چوق مدت كزوب، قپودانلقده كسب مهارت ايتمش، ومرقوم قپودانه داماد اولمش ايدى. بعده ترسانه‌يه يازيله‌رق، مهارتى حسبيله، قطع مراتب ايله، آز زمان ظرفنده رتبهٔ ميرميرانى ايله قپودانهٔ همايون اولمش؛ و ١٢٢٧ و ١٢٣٠ تاريخلرنده دونغا باشبوغلغيله موره‌يه كيدرك، آوارين وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛ وعودتنده ادرنه‌يه نفى اولنمشيدى. بعده مظهر التفات اولوب، فرانسه ايله جزاير بكى آره‌سنده ظهور ايدن اختلافى فصله مأموراً اوطرفه اعزام، وعودتنده طوپخانه فريقلكنه نصب اولنمش؛ ومتعاقباً ١٢٤٩ ده خليل رفعت پاشانك اوزرينه رتبهٔ وزارتله قپودان دريا اولمش ايدى. اوچ سنه ايله ٢ آى و ٦ كون ترسانه‌يى اداره ايتدكدن صكره، ١٢٥٢ ده عزل اولنه‌رق، آيدين مشيرلكنه نصب اولنمشدى. سلطان عبدالمجيد خان حضرتلرينك جلوسندن صكره، تنظيمات خيريه‌نك اثناى اجراسنده، آيديندن انفصال ايده‌رك، ١٢٥٧ ده سعيد پاشانك اوزرينه ثانياً قپودان دريا اولمش؛ وبو دفعه دخى ايكى سنه‌يه قريب ترسانه‌يى اداره ايدوب، على‌الخصوص كريد جزيره‌سنده ظهور ايتمش اولان روم عصيانى تسكين ايچون دونغا ايله وقوع بولان سفرنده موفق اولمغله، نائل التفات اولمشيدى. ١٢٥٩ ده عزل اولنه‌رق، برمدت صكره وفات ايتمشدر.

چنكانه { آوروپانك هر طرفنده وآسياى غربينك اكثر جهتلرنده منتشر بر قوم اولوب، كنديلرينه مخصوص مملكت وشهر وقصبه دكل، قريه دخى بولنمديغى حالده، سائر اهالى ايله قاريشيق اوله‌رق، هرطرفده بولنوب، بعض شهر وقصبه وقريه‌لرده آيريجه محله‌لر تشكيل ايدرلر. برطاقلرى دخى كوجبه حالنده ياشايوب، چركه‌لريله دور وسياحت ايدرلر. چنكانه‌لرك اصل ومنشألرى حقنده بك چوق آراى مختلفه بيان اولنه‌رق، نهايت سويلدكلرى لساندن هندلى اولدقلرى تحقق ايتمشدر. هندستانك سند وملتان جهتلرى ساكنلرندن ايكن، اون بشنجى قرن ميلادى ابتداسنده تيمورلنك طرفندن مغلوب وپريشان اولمغله، برملجأ آرايه‌رق، دنيانك هر طرفنه طاغلمشلردر. بر روايتده دخى وطن اصليلرندن چوق زمان دها اول چيقوب، ايران وآناطولى جهتلرنده ياشامقده ايكن، اورالردن تيمور خروجنده قاچيغه مجبور اولوب، اوروپا ممالكنه كيرمشلردر. براحتماله كوره دخى هندستانده غايله محقر اولان اك ادنى صنف اهاليدن اولوب، صنوف سائره‌نك حقارتى چكه‌مدكلرندن، ترك وطن ايتمكه مجبور اولمشلردر. كندى كنديلرينه (سندى) اسمنى ويريورلر، كه بوده وطن اصليلرينى كوستريور. آوروپانك اكثر طرفلرينه مصردن كچدكلرندن، مصرلى ظن اونه‌رق، مثلا روملر طرفندن (يفتى)، آرناودلر طرفندن (اوكيت) اسپانيوللر طرفندن، (جيتانو)، انكليزلر طرفندن (جيپسى) تسميه اولنمشلردر، كه بو اسملرك جمله‌سى مصرلى ديمكدر. حتى كنديلرى دخى مصرلى اولدقلرينه اينانه‌رق، ويا بونسبتله افتخار ايده‌رك، (فراعون) ويا (قبطى) تسميه اولنمغى سورلر. روم ايلى‌يه وروسيه، مجارستان، چهستان، آلمانيا، دانيمارقه، اسوج ونوروج جهتلرينه صوقيلان چنكانه‌لر ايسه بحر خزرك سواحل شماليه‌سندن كلدكلرندن، اورالرده كائن برمملكته نسبتله (چنكانه) ويا (چيغان) ودانيمارقه ايله اسوج ونوروجده (تاتار) تسميه اولندقلرى كبى، فرانسه‌يه دخى چهستاندن كچدكلرندن، (بوهميان) يعنى «چهلى» اسمنى آلمشلردر. ايتاليانلر ايسه (چينچار) اسميله تسميه ايديورلر. چنكانه‌لرك جمله‌سى درت بش مليون قدر تخمين اولنمقده‌در. سويلدكلرى لسان ياشادقلرى ويا كچدكلرى محللر السنه‌سندن مستعار برچوق كلمه‌لرله قاريشمش، وهر مملكتده‌كى چنكانه‌لرك لسانى آزچوق تغير ايتمش ايسه‌ده، اساساً ينه برلسان اولوب، هندستان السنه‌سيله وفارسى ايله بك چوق مشابهتى واردر. هرنه‌قدر بولندقلرى مملكتك دينيله تدين ايدوب، بعضيسى اسلام، بعضيسى خرستيان ايسه‌ده، اساساً كنديلرينه

مخصوص بعض اعتقادات غریبه‌لری اولوب، هیچ بر دینه متدین دکلدرلر. غربلکلری سببیله هر مملکتده محقر اولدقلرندن، ویاخود کندی وطن اصلیلرنده دخی حقارت آلتنده یاشامغه آلیشمش اولدقلرندن، اصلا عزت نفسلری اولمیوب، هر حقارته قاتلانیرلر، وناموس خصوصنده پك مبالاتسز اولدقلری کبی، خرسزلقده وعلی الخصوص حیوان خرسزلغنده دخی مهارتلری واردر. اکثریا دمیرجیلکله مشغول اولوب: ماشه، کورك وسائره اعمال وفروخت ایدرلر. کوچبه حالنده یاشایانلری باشلیجه قالبور واللك یاپوب، قاریلری صاتارلر. آیی ومیمون اویناتمق وآت ومرکب جانبازلغی ارککلرینك وفال باقمق دخی قاریلرینك جملهء مشاغلندندر. عمومیت اوزره اسمر لونلی، قره کوزلی، قره صاچلی، بیاض دیشلی، ضعیف بنیه‌لی وچرکین آدملر ایسه‌ده، ایچلرنده قرال صاچلی ومائی کوزلی اشخاص دخی بولنور. قیزلری میاننده خیلی کوزل وجاذبه‌لیلری وار ایسه‌ده، اکثریا تأهل وتولیددن صکره بردن بره چرکینلشیرلر. چنکانه‌لرك ذکاوت طبیعیه‌لری وعلی الخصوص موسیقی‌یه اولان استعداد وقابلیتلری فوق العاده اولوب، کوزل سسلیلری دخی چوقدر. کوچبه حالنده یاشایانلرله بعض یرلرده جمعیتلی بولنانلر، لسان اصلیلرینی محافظه ایتمکده ایسه‌لرده، متفرق حالنده بولنانلرینك چوغی مرور زمانله کندی لسانلرینی اونودوب، میانلرنده یاشادقلری اقوامك لسانلریله متکلم بولنیورلر. مع هذا هر لسانی سویلدکه جنسیتلرینی کوسترەجك برشیوه وصدای مخصوصلری واردر.

چنکل کوی استانبول بوغازینك آناطولی ساحلنده بولنان قریه‌لردن اولوب، بکلربکی‌ له قله‌لی آره‌سنده واقع بر قویك ایچنده واقعدر. سحل بحرده ودره بوینجه بر طاقم تپه‌لر اتکلرنده برچوق یالی وکوشکلری حاوی اولوب، هواسی معتدلدر. باغ وباغچه‌لری دخی چوق اولوب، آبواسی مشهوردر. اسکدار متصرفلغنه وآناطولی حصاری دهء بلدیه‌سنه تابعدر.

چنکیز (خانه دنیانك اڭ بیوك جهانکیرلرندن والك مشهور ظالم وخونریزلردن اولوب، مغول طغه‌سنه منسوبدر. اصل اسمی (تموجین)در. ظهوری لم اسلام ایچون بیوك مصائبدن اولان بو شخص مصر ٥٤٩ تاریخ هجریسنده مغولستانده طوغوب، ابتدای حالنده بر کوچك قبیله‌نك رئیسی ایکن، سائر رؤسای قبائلك بعضیسیله اتفاق وبعضیسنه قارشی حرب ایده‌رك، جنکده‌کی طالعنك یاردیمیله دها بر طاقم یرلر ضبط وکیتدکجه دائرهء حکومتنی توسیع ایدوب، ٥٩٩ تاریخ هجریسنده بتون مغولستان وتاتارستان خانلرندن (خاقان) عنوانیله پادشاه طانیله‌رق، قره قرومده تخته جلوس ایتمشدر. بو وجهله بتون مغولستانك متبوعی اولدقدن صکره، بو اقوام بدویه‌دن کلیتلی بر عسکر، ودها طوغریسی، بریغماکران اردوسی تشکیل ایده‌رك، جهانکیرلکه مباشرت ایتمش؛ وابتدا الیوم ترکستان شرقی نامیله معروف اولان خطایی، بعده چینك جهت شمالیه‌سنی وپکین شهرینی ومتعاقباً قوریا مملکتنی ضبط ایلمش؛ وبو وجهله قوت ومکنتنی بر قات دها آرتیردقدن صکره، ٦١٦ده سلطان محمد خوارزمشاهه اعلان حربله، ماوراءالنهر، خوارزم، خراسان، قندهار وملتان جهتلرینی تخریب، اهالیسنی قتل عام، وبخارا، سمرقند، بلخ، هرات کبی بیوك شهرلری خاك ایله یکسان ایتدیکی کبی، مدنیت اسلامیه‌نك آثارندن اولان نیجه معموره‌لری دخی، بردها کسب عمران ایده‌میه‌جك صورتده، ویرانه‌لره چویرمشدر. شمال غربی‌یه طوغری دخی توسیع فتوحات ایدوب، دشت قبچاقی وقافقاس بلادیله روسیه‌نك قسم جنوبیسنی ضبط، وعسکرینك بر فرقه‌سی رومه یعنی اناطولی‌یه دخول ایله، الکاسی بحر چیندن بحر سیاهه قدر توسیع ایلمشیدی. ٦٢١ ده قره قرومه رجعت ایدوب، ٦٢٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. غایتله خونریز وظالم برآدم اولوب، اڭ زیاده تلذذ ایتدیکی شی بیکناه آدملرك واطفال ونسانك دخی قانی دوکمك ایدی. عسکری مجرد اکلنجه ایچون دخی آدم اولدیررلردی، وکندیسی ضبط ایتدیکی یرلرك اکثرنده عموم اهالی‌یی قلیجدن کچیرمك امرینی ویرردی. آنتیوز سنه ظرفنده نیجه امکلرله وجوده کلمش و حتی قبل الاسلام‌کی، اقوام واممدن دخی قالمش اولان نیجه آثار عمرانی، نیجه کتبخانه‌لری، مدرسه‌لری، رصدخانه‌لری، امحا ایلمشدر. علما وحکمای اسلامك اکثر آثار مفیده‌لرینك الیوم مفقود ونایاب اولمسی باشلیجه چنکیز ایله اولاد واحفادینك وبونلرك تحت امرنده اولان مغول

طائفهٔ وحشیه‌سنك ممالك اسلامیه‌ده ایقاع ایتدكلری تخریبات جانسوزك نتیجه‌سیدر. الحاصل چنكیز خانك خروجی عالم اسلام ایچون بیوك بر عقبهٔ مصیبت اولوب، هرنه قدر چوق كچمه‌دن ینه قوت وسلطنت ایادیٔ اسلامه عودت ایتمش ایسه‌ده، مدنیت اسلامیه بر دها باش قالدیره‌مامشدر. واقعا چنكیزك خروجی اثنالرنده بین‌الاسلام فساد احلاق ونفاق وفتنه پك چوغالمش، وبویله بر اضمحلاله دخی كسب استعداد ایلمش ایدی. حتی آل چنكیزك خدمتنده بولنمش اولان بعض مورخین اسلام بو آفتك ظهورینی مسلمانلر ایچون من طرف الله بر تازیانهٔ تربیه عد ایده‌رك، بویله بر خونخوارك مظالم مدهشه‌سنی رضای الهی‌یه توفیق ایتك درجه‌سنه قدر جرأتلرینی ایلری‌یه سورمكدن اوتانمامشلردر.

چنكیزك جوجی خان، چغتای خان، اوكتاقاآن وتولی خان اسملریله درت اوغلی وار ایدی. بیوكلری اولان جوجی خان دشت قپچاق وروسیه جهتلرینك حاكمی اولدیغی حالده، پدرینك حیاتنده وفات ایتمكله، اوغلی باتو خان یرینه تعیین اولنمش، وجوجی خانك نسلی بعده قریم خانلرنده تسلسل ایلمشدر. ایكنجی اوغلی چغتای خان اویغور یعنی ماوراءالنهر وخوارزم وتركستان حاكمی اولوب، پدرینك وفاتندن صكره جانشینی اولان برادری اوكتاقاآنه تابع بولنمش، ونسلی بعده اوجهتده بر مدت بالاستقلال حكم سورمشدر. اوچنجیسی اولان اوكتاقاآن چنكیزك ولیعهدی اولوب، بونك وفاتنده قره‌قورومده تخت سلطنته جلوس ایتمش، وبرادر وبرادرزاده‌لرینی بر طرفه حاكم نصب ایدوب، كندیسی مغولستان وچین طرفلرنده طوغریدن طوغری‌یه اجرای حكومت ایلمشدر. بونك وفاتنده زوجه‌سی (توراكینا) خاتون اوچ بچق ییل حكومت سوروب بعده اوغلی كیوك خان جلوس ایلمشدر. چنكیزك دردنجی اوغلی تولی خان پدرینك حیاتنده مصاحبی اولوب، اموال وخزائننه مأمور ایدی. چنكیزك وفاتندن صكره چوق یاشامیوب، ینه اوسنه وفات ایتمكله، كندیسی سلطنت سورمه‌مش ایسه‌ده، مرقوم كیوك خاندن صكره بونك اوغللری منكوقاآن وقبلاقاآن بر برینی متعاقب حكم سورمش، واوچنجی اوغلی مشهور هلاكو خان برادرلرینك امرینه تابع بولنمش ایسه‌ده، اوغلی ابقاخان اعلان استقلال ایتمكله، بونك زماننده دولت چنكیزیه تشعب ایتمش؛ واصل سلطنت تولی خانك نسلنده قالمشدر.

چنكیزیه (آل ـ) یاخود (دولت چنكیزیه) (آنف الترجمه جهانگیر چنكیز خانك تشكیل ایلدیكی دولت اولوب، اولاد واحفادی كندیسنك مسلكنه تبعیتله، فتح ممالك وتوسیع حدودده دوام ایتدكلرندن، چنكیزك وفاتندن صكره تأسیس كرده‌سی اولان مغول دولتی همان آسیانك بوتون جامع اولوب، چینك سواحل شرقیه‌سیله هند چینیدن باطیق دكیزینه، آوروپانك وسطلرینه وآق دكیز سواحلنه‌دك ممتد اولمشدی. چنكیزدن صكره سلطنت سورن اوغلی اوكتاقاآن ایله اونك اوغلی كیوك خانك زماننده وتولی خانك اوغللری منكوقاآن وقبلاقاآنك عهدلرنده مغول دولتی كیتدكجه بیومكده اولوب، آنجق قبلاقاآنك زماننده ایران وآسیای غربی جهتلرنده توسیع فتوحاته مأمور واهل اسلامه مسلط ایدلمش اولان برادری هلاكو خانك تابعیتی رسمی بر صورتده اولدیغی حالده، بونك اوغلی ابقا خان، هرنه‌قدر جلوسنده قبلاقاآن طرفندن تصدیق اولنمش ایسه‌ده، بعده بسبتون قطع ارتباطله، اعلان استقلال ایتمش؛ وبووجهله دولت چنكیزیه ایكی بیوك شعبه‌یه آیرلرق، هلاكو خانك نسلی یعنی دولت ایلخانیه ایران وعراق وشام وخراسان وسائر اوجهتلرده حكم سورمش؛ وابتدا مراغه‌یی بعده سلطانیه‌یی پایتخت اتخاذ ایلمشدر. بو دولت بعده بر دولت اسلامیه حالنه كچدرك مغول طائفه‌سیله حكمدارلری دین اسلامی قبول ایتمشلردر. قبلاقاآنك نسلی ایسه چین ومغولستان جهتلرنده حكم سوروب، دین وجنسیتلرینی محافظه ایتمشلردر. بو ایكی دولت بووجهله آیرلدقدن صكره دخی بربری بر طرفدن توسیع حدود وتزیید قوت ایتمه‌ده دوام ایلمشلردی. كیوك خان ومنكوقاآنك نسللری دعوای سلطنت منازعه‌لرنده محو اولدقلری ح، جوجی خان ایله چغتای خانك احفادی دخی دشت قپچاقده وماوراء النهرده بر مدت حكومت سرمشلر ایسه‌ده، تزیید قوت وتوسیع حدوده مقتدر اوله‌میوب، دولتلرینك تاریخ عالمده بر كونه اهمیتی اوله‌مامشدر. چغتای خانك نسلی دیكر ایكی دولت چنكیزیه‌نك حدودی آره‌سنده قالوب، ایكی طرفدن دخی تضییق آلتنده بولندیغی ح، دشت قپچاقده بولنان

جوجی خان سلاله‌سی دخی روسلرله لهلیلر ومجارلر وسائر آوروپا اقوامی آره‌سنده قالوب، بر بیوك دولت حالنه کچه‌مه‌مش؛ ومع هذا بو سلاله‌نك بقیه‌سی اولان قریم تاتارلری دولت علیهٔ عثمانیه‌یه تابع اولوب، یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر اوجهتده حکم سورمش؛ وبرچوق وقت روسیه‌یی تحت جزیه‌لرنده طوتوب، لهلیلرله مجارلره دخی دفعاتله غلبه چالمشلردر. چغتای خان ایله جوجی خانك احفادی دخی وقتیله دین اسلامی قبول ایتمشلردی. هلاکو خان سلاله‌سنك احوالی «ایلخانیه» ماده‌سنده بیان ایدلمش اولدیغندن، شوراده چنکیزك تختنده قالوب مغولستان وچین طرفلرنده حکم سورن شعبهٔ اصلیه ایله چغتای وجوجی سلاله‌لرندن بحث ایده‌جکز. شعبهٔ اصلیه ٥٩٩ تاریخندن ٧٣٤ تاریخنه دك ١٣٥ سنه سورمش؛ وبعده بینلرنده تفرقه دوشوب، قوتلری مبدل ضعف اولنجه، چینك (مینغ) سلاله‌سی وبعده مانجولر غالب کله‌رك، مرور زمانله مغولستانی دخی تحت تابعیتلرینه آلمشلردر. بودولتك حکمدارلریله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

چنکیز خان ٥٥٩
اوکتاقاآن بن چنکیز ٦٢٤
توراکینا خاتون زوجهٔ اوکتا ٦٣٩
کیوك خان بن اوکتا ٦٤٣
منکوقاآن بن تولی بن چنکیز ٦٤٤
قبلاقاآن بن تولی خان ٦٥٧
الجایتوخان بن چنکیم بن قبلا ٦٩٤
کلوك خان بن ترمابلا بن چنکیم ٧٠٧
بیانتوخان بن ترمابلا ٧١١
کویکن خان بن بیانتو ٧٢٠
یسون تیمور بن کمالا بن چنکیم ٧٢٣
آسوکیا بن یسون تیمور ٧٢٩
کتوکتو خان بن کلوك خان ٧٣٠
طوب تیمور بن کلوك خان ٧٣٠
ایله چبه بن کتوکتو خان ٧٣٣
طوغان تیمور بن کتوکتوخان ٧٣٤

چغتای شعبه‌سی ٦٢٤ تاریخندن ٧٧١ تاریخنه یعنی تیمورلنكك ظهورینه دك ١٣١ سنه قدر ترکستانده حکم سورمشدر. حکمدارلرینك اسامیسیله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

چغتای خان بن چنکیز (برادری اوقتاقاآنه تابع ایدی)
قره هلاکو بن مواتکان بن چغتای ٦٤٠
یسو منکو بن چغتای ٦٤٥
آرغونه زوجهٔ قره هلاکو ٦٥٠
الکو بن بیدار بن چغتای ٦٥٩
مبارك شاه بن قره هلاکو ٦٦٥
براق بن یسوتوا بن مواتکان
نیکپی بن ساربان بن چغتای ٦٦٩
توقا تیمور بن کدامی بن
بوزای بن مواتکان ٦٧١
دوا بن براق
کنجك بن دوا ٧٠٦
تالیکوا بن کدامی ٧٠٨
یسن بغا بن دوا ٧٠٩
کبك بن دوا
الچکدای بن دوا ٧٢١
دوره تیمور بن دوا
ترما شیرین بن دوا
بوزان بن جکان بن دوا ٧٣١
جنکشی بن جکان بن دوا
یسون تیمور بن بکان بن دوا
علی سلطان (اوکتاقاآن سلاله‌سندن)
فولاد بن اوروق تیمور بن دوا
محمد بن فولاد
غزان بن یسلور بن اوروق تیمور ٧٣٣
دانشمندجه (اوکتاقاآن احفادندن) ٧٤٧
بیان قولی بن سورکتو بن دوا
تیمور شاه بن یسون تیمور
تغلق تیمور بن امیل خواجه بن دوا
الیاس خواجه بن تغلق تیمور ٧٦٤
هابیل شاه ٧٦٥

جوجی خان سلاله‌سی ٦٣٥ تاریخندن تیمورلنكك خروجنه یعنی ٧٨٥ تاریخلرینه دکین ١٥٠ سنه دشت قپچاقده حکم سورمشدر. حکمدارلرینك اسامیسیله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

جوجی خان بن چنکیز (پدری حیاتنده وفات ایتمشدر)
بایدو خان بن جوجی ٦٣٥
سرطاق بن بایدو ٦٥٤
اولاغجی بن بایدو ٦٥٤
برکان بن بایدو ٦٥٥
منکو تیمور بن کوتکان بن بایدو ٦٦٤
تودا منکو بن کوتکان ٦٧٩
تولابغا بن دارتو بن کوتکان ٦٨٦
توقاتقا بن منکو تیمور ٦٩٠
اوزبك بن طغرلجه بن منکو تیمور ٧١١
جانی بك بن اوزبك ٧٤٣
بردی بك بن جانی بك ٧٥٧
اوروس بك (اولاد جوجیدن
توقاتیمورك احفادندن)
تقایا بن اوروس ٧٧٨
تیمور ملك بن اوروس
تقتمش (عن احفاد توقاتیمور بن جوجی) ٧٨٠

اشبو جدولده اسمی کوریلن وکندیسی حکومت سورمین (توقاتمر) بن جوجینك احفادندن آیریجه بر سلاله تیمور وقعه‌سندن صکره دخی قریم وقزاق جهتلرنده حکم فرما اولوب، بونلر قریم خانلری اسمیله معروفدرلر. بو اسمه مراجعت بیوریله.

چنيس { (Cenis) آلپ سلسله‌سنه منسوب اوله‌رق فرانسه ايله ايتاليا آره‌سنده بر طاغدر، كه اڭ يوكسك ذروه‌لری ۳۵۰۰ متره ارتفاعنده اولوب، تشكيل ايتديكی بوغازدن برجاده پكر، وآلتندن ۱۲۲۰۰ متره طولنده برتونل آچيله‌رق، دمير يول پكيرلمشدر.

چوبان { (امير ـ سلدوز) سلالهٔ چنكيزيه‌نك ايلخانيان شعبه‌سندن غازان خان والجايتو خانك امراسندن اولوب، بعده سلطان ابوسعيدك جلوسنده، بونك حداثت سنی حسبيله، نائب حكومت واميرالامرا اولمشيدی. بغداد حاكمی بولنان شيخ حسن ايلكانی‌يه تزويج ايتمش اولديغی (بغداد خاتون) اسمنده غايتله حسنی وعاقله برقيزی وار ايدی. بعده سلطان ابوسعيد بغداد خاتونك حسن وجمالنی خبر آلمغله، غياباً عاشق اولوب، صاحب ترجمه‌يه مرقومه‌يی قوجه‌سندن آيره‌رق كنديسنه تزويجنی تكليف، وبو تكليفنده اصرار ايتمكله، امير چوبان رضا ويرميوب، بوندن طولايی بينلرنده حاصل اولان خصومت اوزرينه، خراسانه قاچمش؛ واوراده اوغلی اميردمشقك سلطانيه‌ده ابوسعيد طرفندن قتل اولنديغنی خبر آلنجه، اخذثار ايچون عسكرسوق ايتمش ايسه‌ده، ربده اثنای حربده عسكر كنديسنی تركله، ابوسعيدك عسكرينه التحاق ايتديكندن، امير چوبان فراره مجبور اولوب، ملوك كرتدن غياث‌الدين محمده التجا ايتمش ايسه‌ده، بو ذات قاعدهٔ مهماننوازی‌يه رعايت ايتيه‌رك، ۷۲۸ تاريخنده كنديسنی اوغلی (هلوخان) له برابر هراتده قتل، ونعشلرينی سلطان ابوسعيده ارسال ايلمشدر. ابوسعيد طرفندن شيخ حسن ايلكانی‌يه جبراً تطليق ايتديريله‌رك، تزوج ايدلمش اولان بغداد خاتونك سعييله، جنازه‌لری مكهٔ مكرمه‌يه كوندريله‌رك، حجاجك اوكنده نمازلری قيلندقدن صكره، مدينهٔ منوره‌يه نقل ايله، بقيعده دفن ايدلمشدر. ديندار وصاحب خيرات برامير اولوب، مكهٔ مكرمه‌يه اوزاقدن برصو دخی كتيرمشيدی. مذكور (امير دمشق) و(هلو خان) ايله (بغداد خاتون)دن بشقه اميرحسن، محمود، تيمور تاش، سيورخان وباغی باستی اسملريله كه جمعاً ۸ اولادی وار ايدی. الجايتو خانك (ساتی بك) و(دولندی) اسملرنده ايكی قيزينی تزوج ايدوب، سيورخان ايله هلوخان بونلردن دنيايه كلمشيدی.

چوبان آطه‌سی { (Casos) جزاير بحر سفيددن ردوس سنجاغنه ملحق بر قضا تشكيل ايدن وكريد ايله كرپه آره‌سنده واقع اولان (قاشوط) آطه‌سنك نام ديكريدر. [«قاشوط» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

چوبانكرای { قريم خانلرندن محمد كرای خان ثالث زماننده ۱۰۳۲ تاريخنده نورالدين منصبنه نصب اولنمش امرادن اولوب، فتح كرای خانك اوغلی پكنمك ايستمش ايسه‌ده، اصل سلالهٔ خانادن اولميوب، فتحكرای ايك لهستانده سبی ايتمش اولديغی بر بويار قيزيله بونی مملكتنه اعاده‌يه مأمور اولان حاجی احمد اسمنده بر تاتارك اختلاط غيرمشروعندن متولد مصطفی اسمنده برولدزنا اولديغی حالده، چوجق ايكن پدری طرفندن اخفا اولنه‌رق، بعده چوبان اولمش؛ وفتحكرایك وفاتندن صكره ميدانه چيقوب، (قول بولدی) و(چول بولدی) اسملريله مسمی اولان ايكی اوغليله برابر قريم خانلری خاندانه قاريشمش؛ وكنديسی (دولتكرای) نامنی آلديغی كبی، اوغللرينه دخی (فتحكرای) و(عادلكرای) اسملرينی ويرمشدر. بونلرك ايكنجيسی خانلق مسندينه دخی چيقمشدر. چوبانكرایك نسلی (چوبانكرای زاده‌لر) ديمكله مشهوردر.

چوبانلر چايی { قسطمونی ولايتنك سينوب سنجاق وقضاسنده برنهردر، كه (الفار) طاغندن نبعان ايدن ايكی دره‌دن بالتشكل، شمال شرقی‌يه طوغری جريانله، سينوبك ۸ كومتره جنوبنده قره دكيزه دوكيلور. مجراسی تقريباً ۵۰ كيلومتره طولنده‌در.

چوبانيان { آنف‌الترجمه امير چوبان احفادينك سلطان ابو سعيدك وفاتندن صكره آذربيجان واران ودياربكر جهتلرنده تأسيس ايتدكلری دولت اولوب، اصل حكومت سورن چوبانيلر مادهٔ آنفه‌ده ذكر اولنان امير تيمور تاش بن چوبانك اوغللری (امير شيخ حسن) ايله (ملك اشرف) در. امير چوبانك قتلندن صكره صاغ قالان اوغللرندن ديار روم واليسی بولنان تيمور تاش مصره، وخراسان واليسی بولنان امير حسن خوارزمه فرار ايدوب، اوراده قتل اولندقلری كبی، كورجستان واليسی بولنان امير محمود دخی سلطان ابو سعيدك عسكری طرفندن اخذ، وتبريزده قتل اولنمش؛

وسیورخان ایله (یاغی باستی) دخی گاه فرار وگاه اختفا ایله ١٧ سنه پاشادقدن صکره، برنجیسی شیخ حسن ایلکانی، ودیگری یکنی ملك اشرف طرفندن قتل اولنمشدر. مذکور امیر شیخ حسن بن تیمور تاش ایسه سلطان ابو سعیدك وفاتندن صکره ٧٣٩ تاریخنده آذربیجان ودیاربکر جهتلرنده تفرد ایدوب، بغداد حاکمی شیخ حسن ایلکانی ایله بر قاچ کره محاربه ایدەرك، واکثرنده غالب گلەرك، درت بچق سنه اجرای حکومتدن صکره، ٧٤٤ تاریخنده وفات ایدوب، برادری ملك اشرف جانشینی اولمش؛ وبو دخی ٧٥٧ تاریخنەدك ١٣ سنه حکومت سوروب، تبعەسی حقنده پك چوق ظلم واعتسافی اعتیادله، مالارینی غصب ایتدیکندن، جوجی خان سلالەسندن دشت قپچاقده حکومت سورن جانی بك تاریخ مذکورده یوز بیك تاتار عسکریله دربندن بچەرك، ایتدیکی محاربەده کندیسنی قتل، واموال وخزاینی ضبط ایلمش؛ وبوتکله چوبانیانك حکومتی ختام بولمشدر. امیر دمشق بن چوبانك دخی (دلشاد خاتون) اسمیله بر قیزی وار ایدی، که سلطان ابو سعید طرفندن تزوج اولنەرق، بونك وفاتندن صکره شیخ حسن ایلکانی‌یه وارمش؛ وسلطان اویس بهادرك والدەسی اولمشدر.

چوپین { [«بهرام چوبین» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

چود { (Tchoudes) روسیەنك شمال جهتلرنده وبحر منجمد شمالی ایله بالطیق دکیزی سواحلنده ساکن اولان اقوام تورانیەیه ویریلن اسمدر. [«فینوآ» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

چوداد رودریغو { (Ciudad Rodrigo) اسپانیانك (سالامانقه) ایالتنده وسالامانقەنك ٨٦ کیلومتره جنوب غربیسنده اولەرق پورتکیز حدودی قربنده بر قصبه اولوب، ٥٧٣٠ اهالیسی، آغوەده نهری اوزرنده بر متین کوپریسی، قلعەسی ودباغخانەلری واردر.

چوداد ریال { (Ciudad Real) اسپانیانك یکی قستیله خطه سنده ومادریدك ١٦٠ کیلومتره جنوبنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٩٠٠٠ اهالیسی، گوزل بر میدانی، متعدد کلیساسی، بیوك بر خستەخانەسی، منسوجات وغانت فابریقەلری، دباغخانەلری ومیوه وشراب تجارتی واردر. — چوداد ریال ایالتی شمالاً تولده (طلیطله) و وقوئنقه، شرقاً البسیطه، جنوباً جیان وقرطبه، غرباً دخی ویلانوئوه ایالتلریله محاط اولوب، مساحهٔ سطحیەسی ١٩٦٠٧ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٤٢ ١٧٠ ٦ کشیدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، غوآدیانه (وادی‌یانه) ایرماغی ایالتی شق وسقی ایدیور. طوپراغی منبت ومحصولدار اولوب، اوزوم ومیوەلری دخی چوقدر. مادریددن گلن ایکی دمیر یول خطی بو ایالتی شق ویریسی درون ایالتده ایکی‌یه تشعب ایدەرك، اسپانیانك جنوب شرقی وغربی سواحلیله پورتکیزه طوغری ممتد اولورلر. — بو اسمله آمریقای وسطینك (غوآتماله) مملکتنده دخی بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی واردر.

چودادله { ونام دیگرله جه (Ciudadela, Jemma) اسپانیانك مینورقه آطەسنده بر قصبه اولوب، آطەنك ساحل غربیسنده و (ماهون) ك ٣٥ کیلومتره شمال غربیسندەواقعدر. ٧٣٠٠ اهالیسی، لیمانی، قلعەسی، اسکی بر کلیساسی وطار سوقاقلری واردر. عربلر طرفندن تأسیس اولنەرق، حکومت اسلامیه زماننده جزیرەنك مرکزی ایدی.

چوداد ویقتوریا { (Ciudad Victoria) مکسیقەده (تاماولیپه) جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، ٢٤٥ عرض شمالیده واقع و ٦١٦٥ اهالیی جامعدر.

چودی { (Tschudi) اسویچرەنك اڭ مشهور مورخلرندن اولوب، ممکلت مذکورەنك ١٠٠٠ تاریخ میلادیسندن ١٤٧٠ تاریخنەدك مکمل بر تاریخنی یازمش، ودیگر بعض آثار دخی براقشدر. ١٥٠٥ ده طوغوب، ١٥٧٢ ده وفات ایتمشدر.

چورچیل { (Churchill) انکلترەنك اڭ مشهور شعراسندن اولوب، ١٧٣١ ده (وستمینستر) ده طوغمش، و ١٧٦٤ ده وفات ایتمشدر. هزلیات وهجوه مائل اولوب، سرسریانه بر عمر سورمشدر.

چورق صو { آناطولینك منتهای شرق شمالیسنده بر ایرماقدر، که ارضروم ولایتنده وارضروم شهرینك شمالنده واقع

كول طاغندن نبعانله، ابتدا غربه طوغرى آقه‌رق، وبعده شماله دونه‌رك، بايبورد قصبه‌سى ايچندن كچدكدن صكره، شرقه طوغرى دونه‌رك، منبعنه تقرب ايدر. واسپيرك يانندن كچدكدن صكره، شمال شرقيه طوغرى دونر، وروسيه حدودينه قدر بو استقامتده آقدقدن صكره، روسيه طوپراغنده غرب شماليه وبعده غربه طوغرى جريانله، (كونيه)لك ايچندن بعدالمرور، باطوملك جهت جنوبيه‌سنده قره‌دكيزه دوكيلور. مجراسنه صاغ و صولندن بر طاقم دره‌لر دوكيلور. بك طولاشيقلى اولان مجراسى تقريباً وتخميناً ٣٨٠ كيلومتره طولنده اولوب، ٣٠٠ كيلومتره‌لكى ممالك عثمانيه‌ده و ٨٠ كيلومتره‌لكى‌ده روسيه‌نك ضبطنده‌كى يرلرده‌در. واديسى خيلى منبت ومحصولداردر.

چورلى { ادرنه ولايتنك تكفور طاغى سنجاغنده، تكفورطاغنك ٣٢ كيلومتره شرق شماليسنده ودرسعادتك ١٠٠ كيلومتره غربنده اوله‌رق دمير يول خطى قربنده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، اكثرى مسلم اولمق اوزره، ٥٠٠٠ قدر اهاليسى، رشديه مكتبى، روملره مخصوص اعداديه‌سى واولدجه تجارتى واردر. يانده بر كوچك چاى آقوب، مرمره‌يه دوكيلور. — چورلى قضاسى غرب جنوبى جهتندن نفس تكفور طاغى قضاسيله، جنوباً مرمره دكيزيله، شرقاً چتالجه سنجاغيله، شمال غربى جهتندن دخى قرق كليسا سنجاغنك ويزه ولوله برغوس قضالريله محاط ومحدوددر. اهاليسى تخميناً ٣٥٠٠٠ كشى اولوب، قسم اعظمى مسلم وقصورى رومدر. مركز قضاده ٥٠٠ قدر ارمنى دخى واردر. اراضيسى كوچك طاغ وتپه‌لرله دوز يرلردن عبارت اولوب، طوپراغى منبت اولمغله، زراعتك مهمل بر حالده بولنمسيله برابر، خيلى مقدار حبوبات وسائره ايله اوزوم حاصل اولور.

چورليلى على پاشا { سلطان احمد خان ثالث دورنده مسند صدارتى احراز ايتمش وزراى دولت عثمانيه‌دن اولوب، چورليده دنيايه كلمشدر. سن رشده واصل اولدقدن صكره، رجالدن قره بيرام آغانك همتيله درسعادته كتيريله‌رك، سراى همايونه دخول ايتمش؛ وذكاوت واستعداد طبيعيسى حسبيله، سلطان مصطفى خان ثانى زماننده سلحدار حضرت پادشاهى اولمش ايدى. ١١١٥ تاريخنده، ادرنه حادثه‌سى صره‌سنده، رتبهٔ وزارتله تبجيل اولنه‌رق، سلطان احمد خان ثالثك جلوسندن صكره، درسعادته عودت همايون وقوعنده، قائمقام ناميله ادرنه‌ده قالوب، بعض امور جسيمه‌نك تمشيت وتسويه‌سنه مأمور اولمشيدى. سنهٔ مذكوره‌ده حلب واليلكنه نصب اولنمق اوزره، درسعادته جلب اولنديغى حالده، داماد حسن پاشا يرينه ركاب همايون قائمقاملغنه، و ١١١٦ده طرابلس غرب ايالتنه نصب اولنه‌رق، ينه اوسنه درسعادته جلبله، قبه نشين، و ١١١٧ محرمنده ثانياً ركاب همايون قائمقامى اولمش؛ و ١١١٨ محرمنده مسند صدارته تعيينله برابر مرحوم سلطان مصطفى خانك كريمه‌سنى دخى تزوجله شرف مصاهرته نائل اولمشدى. ٤ سنه‌يى متجاوز مدت امور دولتى حسن اداره وكمال عدالت و حقانيتله رؤيت مصالح ايتدكدن صكره، ١١٢٢ده بدخواهلرينك غمز ونفاقيله عزل، وكفه ايالتنه نصب اولنه‌رق، قپوسى خنقيله برابر عزيمتى استعجال اولنمش؛ وكفه‌يه يتشدكدن صكره مدللى‌يه كيتمك امرينى آلوب، اورايه وصولنده قتل ايدلمشدر. وفاتنده قرق ياشنى آنجق متجاوز ايتمشيدى. عاقل ومدبر وعادل بر ذات اولوب، خيرات وحسناته ميلى زياده ايدى. حلبده جامع كبير داخلنده بولنان حضرت زكريا (عم)ك تربه‌سنى مجدداً بنا ايتديرمش اولديغى كبى، درسعادتده اسكى على پاشا قربنده خرقهٔ شريف حضرت نبوى يى محافظه ايچون كاركير حجرات وعمارت وچشمه ياپديرمش، وپارمق قپو قربنده اسكى سيككشخانه محلنده‌بيوك بر جامع شريف ودارالحديث وعمارت وكتبخانه وترسانه ساحلنده‌ده برجامع وحمام وشادروان وبرقاچ چشمه ايله دها نيجه خيرات وجوده كتيرمشدر. سر مقطوعى پارمق قپوده‌كى جامعى حوليسنده مدفوندر.

چورليلى كتخداسى { [«ابراهيم پاشا (كتخدا)» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

چورم { انقره ولايتنك بوزغاد سنجاغنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، بوزغادك ٧٣ كيلومتره شمالنده واسكله‌سى اولان صامسونك ١٥٠ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق، يشيل ايرماق تابعلرندن چكرك نهرينه دوكيلور بر چايك اوزرنده واقعدر. تخميناً ٦٠٠٠ اهاليسى اولوب،

كوزل وواسع بر اووه‌ده مؤسس ايسه‌ده، نظافت قاعده‌لرينه عدم رعايتدن طولايى هواسى آغيرجه‌در. اسكى بر قصبه اولوب، اسم قديمى (تاويوم Tavium) در. مقدما سنجاق مركزى ايدى. — چورم قضاسى ولايت وسنجاغنك منتهاى شرق شماليسنده واقع اولوب، بوداق اوزى خطه‌سنك قسم غربيسندن عبارتدر. قزيل ايرماق قضانك شمال غربى حدودينى تشكيل ايديورسه‌ده، اراضيسنك قسم اعظمى بو ايرماغك واديسندن يوكسكجه بر طاغله آيرلمش اولوب، يشيل ايرماق حوضه‌سى داخلنده بولنيور؛ ودروں قضاده نبعان ايدن بر قاچ چاى جمع اولنه‌رق، يشيل ايرماق تابعلرندن چكرك نهرينه دوكيلور. طوپراغى اولدقجه منبت اولوب، ذخاير متنوعه ايله ميوه وسبزه‌لرك انواعى حاصل اولور. مراعالرى دخى چوقدر. قضانك مقدار اهاليسى اوتوز بيكه قريب اولوب، جمله‌سى مسلمدر.

چوروك صو { خداوندكار ولايتنك قره حصار سنجاغنده وولايتك منتهاى جنوب غربيسنده اوله‌رق قونيه ايله آيدين ولايتلرينك حدودى قربنده بر كول اولوب، شرقدن غربه اولان طولى ۳۰ كيلومتره‌يه قريب اولديغى حالده، عرض اعظمى ۵ كيلومتره‌دن دوندر.

چوسه { (Tseu - Ssé) چين حكماسندن اولوب، مشهور قونفوچيوسك تورونيدر. قبل الميلاد ۵۱۵ تاريخلرنده طوغوب، ۴۵۳ تاريخلرنده وفات ايتمشدر. حكمت واخلاقه متعلق بر چوق كتابلر يازوب، اك مشهورى (چونغ يونغ) عنوانلى اثريدر، كه آوروپانك اكثر لسانلرينه ترجمه، ومتنى دخى طبع ونشر اولنمشدر.

چوسيما { (Tsou -Sima) جاپونيانك بر جزيره وايالتى اولوب، قوريا بوغازنده واقعدر. طولى ۸۰ كيلومتره اولوب، مركزى (فوچيو) شهريدر.

چوقچى { (Tchouktchis) سيبريانك منتهاى شمال شرقيسنده ساكن بر قوم اولوب، ۶۰۰۰ قدر نفوسدن عبارت اولدقلرى حالده، آوجيلق وبالقجيلقله تعيش ايدرلر. بر طرفدن آمريقانك منتهاى شمالنده بولنان اسكيولرله وبر طرفدن دخى سيبريا‌ده‌كى اقوام تورانيه ايله مناسبت ومشابهتلرى اولوب، اسكيولرله اقوام تورانيه زمره‌سى آره‌سنده بر واسطهٔ ارتباط حكمنده بولندقلرى مظنوندر.

چولى { (ميرزا محمد) معين الدين شاهرخك اوغلى وتيمورلنكك تورونى اولوب، پدرينك حياتنده ۸۴۸ تاريخنده وفات ايتمشدر.

چونكش { دياربكر ولايتنده ارغنى معدنى سنجاغنك چرميك قضاسنه تابع بر ناحيه اولوب، ۲۸ قريه‌دن مركبدر.

چوواش { (Tchouvaches) روسيه‌نك شرق جهتنده ساكن اقوام تورانيه‌دن اولوب، ۳۹۰۰۰۰ قدر نفوسدن عبارت اولدقلرى حالده، يڭى نووو غوروود، قزان واورنبورغ ايالتلرنده بولنيورلر. قرن سابقده خرستيانلغى قبول ايدوب، زراعت وآوجيلقله ياشيورلر. اقوام تورانيه زمره‌سنك فينو آياخود ترك طاقمنه منسوبدرلر.

چه { ياخود چهلى (Tchèques) سلاو اقوامندن بر قوم اولوب، آوستريانك منتهاى غرب شماليسنده واقع چهستان ونام ديكرله بوهميا خطه‌سنده ساكن بولنيورلر. بونلر عن اصل ويستوله ايرماغى منابعنده بولنوب، بشنجى قرن ميلاديده بوهميايه هجرتله، اوراده يرلشمشلردر. مقدارلرى ۳ مليوندن زياده اولوب، مليونه قريب آلمانلرله برلكده ياشايورلر. قتوليك مذهبنه تابع اولوب، كنديلرينه مخصوص لسانله متكلمدرلر. لسانلرينك لهجه، روسجه وصربجه ايله مناسبت ومشابهتى واز ايسه‌ده، آيريجه بر لسان تشكيل ايدوب، ادبيات مخصوصه‌سى واردر. چهليلر لاتين حروفنى استعمال ايدرلر. بونلر يقين وقته كلنجه‌يه قدر حيوانلريله برلكده اوله‌رق آخورلرده وكوبره‌ده ياشايوب پك كريه بر حالده بولندقلرى حالده، بوصوڭ زمانلرده طريق ترقيده ديوخطوه‌لريله يوروديه‌رك، خيلى تمدن ايتمش؛ واديبات مليه‌لرينى ايلرى‌يه كوتوروب، وطنداشلرى اولان آلمانلرله دعاى رقابته كيريشمشلردر.

چهارشنبه { طربزون ولايتنك جانيك سنجاغنده وصامسونك ۰ ۰ كيلومتره شرق جنوبيسنده اوله‌رق يشيل ايرماغك ايكى ساحلنده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰ قدر اهاليسى، ۷ جامع شريفى، ۵ مدرسه‌سى، ۱ رشديه و ۴ ابتدائى ايله برر روم وارمنى مكتبلرى، بر بيوك

صودکرمنی، برطاقم منتظم یکی ابنیه‌سی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. یشیل ایرماقده آولنان بالیقدن خاویار اعمال واخراج اولنور — چهارشنبه قضاسی غرباً نفس صامسون وشرقاً ترمه قضالریله محدود ومحاط اولوب، یشیل ایرماق وادیسنك قسم اسفلندن عبارتدر. اراضیسی قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، طوپراغی پك منبت اولمغله ، ذخایر متنوعه ایله میوه و سبزه‌لرك انواعی حاصل اولور . اك زیاده اخراج ایتدیکی محصولات مصر ایله چاواردر. توتون وکتن وسائره دخی حاصل اولور. طاغلرنده برقاچ اورمان بولنوب، ترسانهٔ عامره ایچون وتجارت ایچون خیلی کراسته ایندیریلیر. قضا ٢٦١ قریه‌دن مرکب اولوب، ٦٠٦٠٠ اهالیسی واردر، که مرکزده بولنان برمقدار ارمنی ورومدن ماعداسی کاملاً مسلمدر. چرکس مهاجرلرینك برخیلیسی بو قضاده اسکان ایدلمکله، سائر یرلردن زیاده کثرتلی بولنیورلر. درون قضاده ٢٥٠ جوامع ومساجد، ٢٨٠ مکاتب صبیان و٣٢ تکیه موجوددر.

چهارشنبه { قسطمونی ولایتنده بولی سنجاغنك بارطین قضاسنده وفیلیاس چایی قربنده بیوجك برقریه اولوب، مقدما ناحیه مرکزی اولدیغی حالده، اخیراً جدیده نامیله قضا مرکزی اولمشدر.

چهارشنبه { استانبولده سلطان سلیم ایله فاتح آره‌سنده بیوك برمحله اولوب، چهارشنبه کونلری قوریلان پازار مناسبتیله بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

چهستان { (Bohème) آوستریا ومجارستان دولتنك بیوك ایالاتندن برخطه اولوب، دولت مشارالیهانك منتهای غرب شمالیسنده واقعدر.

موقع وحدود مساحه‌سی. — چهستان خطه‌سی غیر منتظم برمربع شکلنده اولوب، کوشه‌لری شرق وغرب وشمال وجنوبه متوجهدر. جنوباً یوقاری آوستریا، شرق جنوبی جهتندن آشاغی آوستریا، ومورا اویا خطه‌لریله، شرق شمالی جهتندن پروسیه‌نك سیلزیا خطه‌سیله، غرب شمالی جهتندن صاقسه قراللغیله، غرب جنوبی جهتندن دخی باویره قراللغیله محاط ومحدوددر. خط حدودی دائراً مادراً ١١٠٠ کیلومتره طولنده اولوب، آلمانیا ممالکندن یعنی پروسیه وصاقسه وباویره‌دن برصره طاغلرله آیرلمشدر. ٤٨°٣٠′ ایله ٥١° عرض شمالی و ١٠° ایله ١١°٣٠′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥١ ٩٥٦ مربع کیلومتره‌در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — چهستان عمومیت اوزره دوز بریر اولوب، یالکز حدود شمالیه وغربیه‌سی بوینجه برصره طاغلر وایچ طرفلرنده دخی بعض منفرد طاغلر وبرطاقم تپه صره‌لری واردر. سیلزیا حدودنده ممتد اولان (ریزن کبیرکه) طاغلرینك اك یوکسکی اولوب، اك مرتفع ذروه‌سی ١٦٠١ متره ارتفاعنده‌در. بوطاغك ذروه‌لری سیرك اولوب، سائر طرفلری آلچق اولدیغی حالده، اورمانلرله وآشاغی جهتلری چایرلرله مستوردر. صاقسه حدودنده‌کی (ارز کبیرکه) سلسله‌سنك ارتفاع وسطیسی ٧٠٠ متره‌دن زیاده دکلدر. آنجق منتهای غربنده اولان (اسپیچبرغ) طاغنك ١١٠٧ متره ارتفاعی واردر. باویره حدودنده‌کی (بوهمر والد) یعنی چهستان اورمانی باویره جهتندن میلانلی واورمانله مستور اولدیغی حالده، چهستان جهتندن صربدر. بونك ارتفاع وسطیسی ١٠٠٠ متره اولوب، اك یوکسك ذروه‌سی اولان (آربر) طاغنك ١٤٧١ متره ارتفاعی واردر. موراویا حدودنده‌کی (مهریشه کبیرکه) سلسله‌سی بر تپه‌لر صره‌سندن عبارت اولدیغی کبی، داخلنده‌کی منفرد طاغلر دخی بوحالده اولوب، ارتفاعلری پك آزدر.

یوقاریکی تعریفدن آکلاشلدیغی اوزره، چهستانك طاغلری شمال وغرب جهتنده اولدیغی حالده، اراضیسنك ارتفاعی بونك عکسنه اولوب، نفس آوستریا وموراویادن برتقسیم میاه خطیله آیریله‌رق، بالطبع دکیزی مائله‌سنه تابع وآلمانیانك انهار عظیمه‌سندن (البه) ایرماغی حوضه‌سنه داخلدر. میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، جنوب ایله جنوب شرقی وغربی جهتلرندن اینن چایلر باشلیجه اوچ نهر تشکیل ایدیور. بونلرك اك بیوکی (مولداو) نهریدر، که چهستانك منتهای جنوبندن شماله طوغری آقه‌رق، وصاغ وصولدن برچوق چایلر آله‌رق، پراغه‌نك ایچندن کچدکدن صکره، (البه) ایله برلشیر. ایکنجیسی (البه) نهریدر، که موراویا حدودندن و(ریزنکبیرکه) سلسله‌سندن اینن چایلردن بالتشکل، غربه وبعده غرب شمالیه طوغری آقار.

اوچنجیسی دخی (لاۋن) نهریدر، که حدود غربیه‌دن کله‌رك، شرقه طوغری جریان ایله، مولداوك ملتقاسندن آشاغی (البه) یه قاریشیر. بو وجهله تشکل، وبتون چهستان صولرینی جمع ایدن (البه) ایرماغی (ریزنکبیرکه) ایله (ارزنکبیرکه) سلسله‌لری آره‌سنده بربوغازدن بالمرور، آلمانیایه داخل اولور. مذکور اوچ نهرك تابعلرندن بعض انهار خیلی بیوك اولوب، بونلرك باشلیجه‌لری: باویره حدودندن کلن صولری جمع ایله شرق شمالیه طوغری آقه‌رق (مولداو) نهرینه دوکیلن (براو)، ینه (مولداو)ه تابع (وولداو) و(وولشاوه)، کذلك (مولداو)ه شرق جهتندن کلن (صاقساوه) وسائره‌در.

چهستانده برچوق کوللر دخی وار ایسه‌ده، جمله‌سی کوچك اولوب، ذکره شایانی یوقدر.

اقلیم وهواسی، محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی.— چهستانك هواسی پك مختلف اولوب، مرکزنده وجنوب شرقی جهتنده معتدل اولدیغی حالده، غرب وشمال جهتلرنده اورمانلرله مستور طاغلرك هوایه تأثیری واردر. باویره‌ده صیجاق نهایت سانتیغراد حسابیله ٣٠ درجه‌یه قدر چیقار، وصوؤق تحت‌الصفر ٢٠ درکه‌یه قدر اینر. اڭ زیاده اسن روزکار کون طوغیسی وایکنجی درجه‌ده باطی لدوسیدر. شرق وشرق شمالی جهتندن اسن روزکار دائما یاغمورلی اولوب، شمال وغرب شمالی وجنوبی روزکارلری ایسه قورودور. حد وسطی اوزره سنه‌ده ٩٠ کون یاغمور یاغار.

طوپراغی پك منبت وزراعت ایلری اولوب، خالی اراضیسی آنجق یوزده درت نسبتنده‌در. محصولاتی مملکتی اداره ایتدکدن صکره خیلی مقدار ذخائر ومیوه‌دخی اخراج اولنور. اراضیسنك تقریباً یوزده ٢٩ی اورمان، یوزده ٢٠سی مرعی ویوزده ٤٧سی مزروعدر. میوه وسبزه‌لری چوق اولوب، باغلری آزدر؛ یالکز ملنیك و چرنوسك شرابی مشهوردر. اهالیسی آلمان اولان یرلرده شربتجی اوتی وریزنکبیرکه جهتنده کتنویر کثرت اوزره اولوب، پنجار زراعتی دخی کوندن کونه توسع ایتمکده‌در. مملکتك اڭ بیوك منبع ثروتی کراسته‌در.

حیواناتدن اڭ زیاده قیون، آت، قاز وسائر طیور یتیشدیریلوب، آریلری دخی چوقدر. کوللرده خیلی مقدار بالیق چیقار.

معدنلری پك چوق اولوب، وقتیله چهستانه کومش وآلتون منبعی نظریله باقیلیردی. شمدیکی حالده، اڭ کثرتلی معدنلری کومش وقلای اولوب، قورشون، کور وسائر معدنلری دخی بولدر. ابنیه ودکرمن طاشلریله مرمری وچینی اعمالنه یارار طوپراغی دخی چوقدر. میاه معدنیه‌سی پك کثرتلی اولوب، سدلیچ وقارلسباد بوجمله‌دندر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری.— چهستانك اهالیسی ٥ ١٤٠ ٥٠٠ عددنده اولوب، بهر مربع کیلومتره‌باشنه تقریباً ١٠٠ کشی دوشیور. بو وجهله چهستان وسعت اراضیسنه نسبتله آوستریا ومجارستانك اڭ مسکون یریدر. اهالیء مذکوره‌نك ٣ ملیوندن زیاده‌سی چهلی یعنی اسلاو و٢ ملیونی آلماندر. بونلرك قسم کلیسی قتولیك اولوب، ١٠٠ ٠٠٠ قدری یهودی و٩١ ٠٠٠ی پروتستاندر. آلمانلر چهلیلرله قاریشیق اولوب، یالکز (تابور) ایالتنده آلمان یوقدر، وشمال غربی کوشه‌سنده‌کی اوچ ایالت صرف آلمان اهالی ایله مسکوندر.

تقسیماتی، باشلیجه شهر وقصبه‌لری.— چهستان اداره‌جه ٨٩ قضایه منقسم اولوب، بونلر مقدما ١٣ سنجاق تشکیل ایتدکلری حالده، ١٨٦٧ده سنجاقلر لغو اولنه‌رق، قضالر طوغریدن طوغری‌یه مرکزدن اداره اولنیور.

چهستانك مرکزی اولان پراغه‌دن بشقه بیوك شهری اولمیوب، جمعاً ١٥٤ شهر وقصبه‌سی، ٢٢٣ بیوك قریه‌سی و١٢ ٢٧٤ کویی واردر. بونلر ٦٢٤٨ ناحیه‌یه ویا دوائر بلدیه‌یه منقسمدر. باشلیجه شهر وقصبه‌لریله مقدار نفوسلری بروجه‌زیردر:

پراغه	٢٢٣ ٠٠٠	اکر	١٣ ٤٠٠
		قوتنبرغ	١٢ ٨٠٠
پیلسن	٢٣ ٧٠٠	قلادنو	١١ ٠٠٠
اریختنبرغ	٢٢ ٤٠٠	آوسیغ	١٠ ٩٥٠
بودوایس	١٧ ٥٠٠	توپلیج	١٠ ٢٠٠
وارنسدورف	١٤ ٤٠٠	لایتمریچ	١٠ ٠٠٠

رومبرغ، شونلینده، هایده، توروناو قصبه‌لری دخی فابریقه‌لریله مشهوردر.

معارف وصنایع وتجارتی.— پراغه اسکیدن بری آوروپانك مراکز معارفندن معدود اولوب، مشهور

دارالفنونی وسائر مکاتب عالیه‌سی بولنمش ایسه‌ده، بونلرده اوته‌دن بری آلمان لسانده تدریس وتدرس اولنقده، وچهلیلر ایسه حقیر ومبتذل برحالده یاشایوب، کندی لسان وجنسیتلرینی ستر وکتم ایتمکده ایکن، اخیراً ایچلرنده ظهور ایدن بعض شعرا وعلمانک تشویق وتهییجیله حسیات ملیه‌لری غلیانه گلوب، کندی لسانلرنده مکمل ادبیات پیدا اولمش؛ ودارالفنون ایله مکاتب عالیه‌ده چه لسانی آلمان لسانیله رقابت ایتمک درجه‌سنه گلدیکی کبی، کوچک قصبه‌لرده وکویلرده دخی مکاتب ابتدائیه ورشدیه واعدادیه تأسیس وکشاد اولنه‌رق، بوکونکی کونده چهستان معارفجه آوروپانک سائر طرفلرندن کری قالمیور؛ وچه لسانی آوروپانک السنهٔ ادبیه‌سندن عد اولنیور.

معدن کورله اودونک کثرتی ومیاه جاریه‌نک چوقلغی چهستانده فابریقه‌لرک تکثرینی وصنایعک ترقیسنی تسهیل ایدوب، بومملکت نفس آوستریادن صکره آوستریا ومجارستان دولتنک صنایعجه اک ایلری بولنان یریدر. چهستانده ١٤٠٠ فابریقه بولنوب، معمولات سنویه‌لری ٦٠٠ ملیون فرانق راده‌لرنده‌در. فابریقه‌لرک چوغی قسم شمالیسنده‌در. باشلیجه معمولات صناعیه‌سی یوک منسوجات، بز وجامه متعلق شیلردر. دمیردن آلات وادوات ایله مجوهرات وآیینه دخی باشلیجه معمولاتندندر. پنجاردن شکر اخراجی کیتدکجه تعمم ایتمکده‌در. چینی، کاغد، بیره اجزای کیمویه وسائره فابریقه‌لری دخی واردر.

تجارتی دخی بالطبع ایشلک اولوب، ادخالاتی باشلیجه طوز، ممالک حاره محصولاتی ومملکتده اعمال اولنمیان بعض معمولات صناعیه‌دن؛ واخراجاتی محصولات ارضیه ایله فابریقه‌لرک معمولاتندن وکراسته‌دن عبارتدر. نهرلرک نقلیاته یاردیمی آز ایسه‌ده، طرق ومعابری چوق ومکمل اولوب، برچوق دمیریوللری دخی واردر، که پراغه بونلرک مرکزنده بولنیور.

اصول اداره‌سی. — چهستان الآن قراللق عنوانی محافظه ایدیورسه‌ده، ویانه‌دن تعیین اولنان بر والینک تحت اداره‌سنده بولنیور. مع‌هذا اداره‌سی برنوع مختاریت اساسی اوزرینه مؤسس اولوب، ٢٤٢ مبعوثدن مرکب برمجلس منتخبی واردر.

احوال تاریخیه‌سی. — چهستانده زمان قدیمده کلت اقواممندن (بویی) اسمنده برقوم ساکن اولوب، آوغستوس قیصر زماننده (ماربود)ک تحت قیادتنده هجوم ایدن (مارقومان)لر قوم مذکوری چهستاندن اخراج ایتمشلر؛ وبونلر دخی میلادک بشنجی قرننده اسلاو اقواممندن چهلر طرفندن طرد واخراج اولنمشلردر. چهلر اووقتدن بری بومملکتده ساکن اولوب، ابتدا برطاقم کوچک حکومتلرک تحت اداره‌سنده بولنیورلردی. یدنجی قرن میلادی اوائلنده (سامو) اسمنده برچهلی مملکتی استیلا ایتمش اولان آوارلری اخراج ایتمکله برابر، بتون چهستانی بر اداره‌یه جمع ایده‌رک، برحکومت تشکیل ایتمشیدی، که بوحکومت خیلی قوت بولوب، فرانق دولتنه مقاومت ایلمشدی. ٨٧١ تاریخنده چهستان موراویا حکمداری (اسواتوپلوق)ک ضبطنه کچوب، اوصره‌ده خرستیانلق دینی دخی مملکته دخول وانتشار ایتمشدی. اسواتوپلوقک وفاتندن صکره، مملکت مجارلر طرفندن استیلا اولنمغله، چهلیلر بونلره قارشی جرمانیا ایمپراطورلغنک تشکیلنه یاردیم ایتمشلردی. اون برنجی قرن میلادی‌یه قدر چهستان حاکملری (دوقه) عنوانیله قناعت ایتمش اولدقلری حالده، ١٠٦١دن ١٠٩٢یه قدر حکومت سورن (ولادیسلاف)، ایمپراطوردردنجی هنری طرفندن قراللق عنوانی ویرلمش ایدی. ١٢٥٣دن ١٢٧٨ تاریخنه‌دک حکومت سورن ایکنجی (پرمیسل اوتوقار) زماننده چهستان دولتی خیلی بیویوب، تیرولدن بشقه بتون آوستریا ممالکنی ضبط ایتمشیدی. آنجق موی‌الیه هابسبورغ خاندانه منسوب رودولفه قارشی ایتدیکی محاربه‌ده ممالکنی غائب ایتمکله برابر، کندیسی دخی تلف اولمش؛ ومع هذا اوغلی ایکنجی (ونچلاس) لهستانی، وتورونی اوچنجی ونچلاس مجارستانی دخی چهستانه الحاقه موفق اولمشلردر. ١٣٠٦ده وفات ایدن بوحکمدار اخیرله (پرمیسل) خاندانی منقرض اولمشدر. بعده هابسبورغلی رودولف ایله دیکر برچوق ذوات چهستان قراللغنه انتخاب اولنه‌رق، بوتبدلات صره‌سنده لهستان کسب استقلال ایتمکه فرصت بولمشدی. ١٣١٠دن ١٣٤٦ تاریخنه‌دک چهستان لوکسنبورغ خاندانه تابع اولوب، بوخاندانه منسوب حکمدارلرک برنجیسی اولان (ژان) لهستاندن صرف نظر ایده‌رک، سیلزیایی ضبط ایتمشدی. مؤخراً جرمانیا ایمپراطوری اولان و١٤نجی قرن میلادی اواسطنده حکم سورن برنجی شارل مملکتک

ترقیاتنه خیلی خدمت ایدوب، یوقاری پالاتینات ایله براندبورغی دخی الحاق ایتمشدی. بونك اولاد واحفادی کوشکلك ایدوب، دولتك تنزیل قوتنه سبب اولمشلر؛ وبونلرك زماننده ظهور ایدن (هوس) وطرفدارانی مذهبجه اولان ادعا واختلافلریله چهستانی بسبتون دوچار ضعف ایتمشلردی. اشبو هوس طرفدارلری اکتساب ایتدکلری ثروت ونفوذ قوتیله چهستانی آلمانیا ایمپراطورلغنه تابع برقراللق حالنه صوقوب، قراللغی یکیدن هابسبورغ خاندانه تکلیف ایتمشلردی. اون آلتنجی قرن میلادی اواخرنده مجارستانده دخی حکم سورن لهستان پرنسلرندن بشنجی ولادیسلاف چهستان قراللغنه دعوت اولنمش؛ وبونك اوغلی مهاج محاربه‌سندن صکره طونه‌ده بوغلمغله، چهستان آوستریا آرشیدوقی وشارل کنتك برادری اولان فردیناندە ویرلمش؛ واو وقتدن بری چهستان آوستریایه تابع اولوب، یالکز بعض امتیازات محافظه ایده‌بیلمشدر.

چه‌کیانغ (Tché - Kiang) چینك برایالتی اولوب، بحراصفرك ساحلنده واقع واراضیسنی سقی ایدن ایرماغك اسمیله مسمادر. شمالاً (کیانغ نان) و(کیانغ سو)، غرباً (آن هوئی)، جنوباً دخی (فوکیان) ایالتلریله محدود اولوب، طولی ٤٥٠ وعرضی ٣٥٠ کیلومتره‌در. ٨١٠٠٠٠٠ اهالیسی واردر. مرکزی (هانغ چئو) شهریدر. اراضیسی پك منبت اولوب، پرنج، بغدای، چای، پاموق، نباتات طبیه، شراب، جوجه طود، ایج یاغی آغاجی، کافور وسائر محصولاتی واردر. ایپك بوجکلری دخی چوق اولوب، کلیتلی حریر چیقاریلیر. ایپکلی وصیرمه‌لی قاشلر نسج اولنور.

چهل منار اصطخر فارس خرابه‌لرینه ویریلن اسم اولوب، ابنیهٔ قدیمه‌سنك الیوم قائم اولان ستونلرندن طولایی بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

چیامپه (Tsiampa) هند چینیده قوشینشینك جهت جنوبیه‌سنده بر بیوك خطه اولوب، وقتیله آیریجه بر دولت تشکیل ایتدیکی حالده، الیوم آنام دولتنه تابعدر. ١٠°١٨′ ایله ١٢°٥′ عرض شمالی و ١٠٤°٣٥′ ایله ١٠٦°٣٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، اراضیسی طاغلق واهالیسی وحشیدر.

چیتاکونك (Tchittagong) هندستانك بنکاله خطه‌سنده کنك وبراهماپوتره ایرماقلرینك اوته‌سنده برایالت اولوب، مرکزی (اسلام آباد) شهریدر.

چیتاوکیا (Citta - Vecchia) یعنی «اسکی شهر»، مالطه آطه‌سنده (والته)نك ١٠ کیلومتره غربنده برقصبه اولوب، استحکاماتی، اسکی قاوالیرلره مخصوص سرایی وپك یوکسك برچاك قلعه‌سی بولنان واسع ومصنع برکلیساسی واردر. بوکلیسانك آلتنده‌کی مغاره‌ده حواریوندن پاولوسك اوچ آی اختفا ایتمش اولدیغی مرویدر. والته‌دن اول مالطه جزیره‌سنك مرکزی ایدی.

چیتریا قیبریس جزیره‌سنده لفقوشه‌دن ٢ ساعتلق مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، زمان قدیمده (کیتره) اسمیله جزیره‌نك اك بیوك شهرلرندن ایدی.

چیتلی خداوندکار ولایتنده ارطغرل سنجاغنك اینه‌کول قضاسنده واینه‌کول قصبه‌سندن ایکی بچق ساعتلق مسافه‌ده بر قریه اولوب، ایچنده چیقان هاضم ونافع معدن صویله مشهوردر. چیتلی صویی طباً وبشی صوینه معادل و بلکه مرجح اولوب، کوندن کونه کسب شهرت واعتبار ایتمکده، وشیشه‌لر ایچنده کلیتله اخراج اولنمقده‌در.

چیچرون یاخود کیکرون (Cicéron) اسکی روماليلرك اك مشهور فصحا ونطوقلرندن اولوب، میلاددن ١٠٧ سنه اول (آرپیوم) قربنده طوغمش؛ وفصاحت وبلاغتله فلسفه تحصیلنه قویلوب، ٢٦ یاشنده ایکن، محکمه حضورنده بعض مهم مسئله‌لر مدافعه‌سنده ابراز اقتدار ایلمش ایدی. بعده آتنه‌یه کیدوب، برقات دها توسیع معلومات ایله، عودتنده سیچلیا محکمه‌سی ریاستنه تعیین اولنمشدی. بعده دیکر بعض مهم وسیاسی دعوالر دخی قزانمغله، قبل المیلاد ٦٣ تاریخنده قونسلوس تعیین اولنه‌رق، زراع حقنده مدبر اولان بعض قوانینك ردینه موفق اولمغله، «وطنك پدری» عنواننه مظهر اولمشیدی. آنجق ٥٨ تاریخنده قلودیوسك تحت ریاستنده بولنان (قاتیلینا) طرفدارلری غلبه ایتمکله، کویا برطاقم مظنونینی بلا محاکمه اعدام ایتمش اولمغله اتهام اولنه‌رق، رومادن نفی اولنمشیدی. ١٦ آیلق غیبوبتدن

صکره رومایه جلب اولنه‌رق، ۵۲ تاریخنده کیلیکیا (یعنی آطنه جهتی) والیلکنه تعیین اولنمش، وبرطاقم موفقیات حربیه‌یه نائل اولوب، عسکری طرفندن «ایمپراطور» عنوانیله تبجیل ایدلمش ایدی. محاربات داخلیه زماننده پومپیوسڭ طرفنی التزام ایدوب، فرساله محاربه‌سندن صکره امور سیاسیه‌دن کف‌یدله، تألیفاتله اوغراشمغه باشلامش ایسه‌ده، مؤخراً نطقلر ایرادیله قیصردن بعض مشاهیرڭ عفوینی استحصال ایتمش؛ وقیصرڭ وفاتندن صکره، (اوقتاویوس)ه تقرب ایدوب، آنطونیوسه اعلان خصومت ایلمش ایدی. آنجق اوقتاویوس آنطونیوس ایله اویوشوب، هیئت مثلثه‌یی تشکیل ایتدیکنده، صاحب ترجمه‌یی آنطونیوسڭ یدانتقامنه براقوب، اودخی جلادلر اعزامیله، قبل المیلاد ۴۳ تاریخنده اعدام ایتدیرمشدر. کرڭ آثارنده‌کی متانت واصابت افکار وکرڭ حرکاتنده‌کی استقامت ممدوح اولوب، آثاری مشهور ومتداولدر.

چیچستر (Chichester) انکلتره‌ده (سوسکس) ایالتنڭ مرکزی بر قصبه اولوب، لوندره‌نڭ ۹۶ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. ۸۴۰۰ اهالیسی، کوزل بر کلیساسی، تیاتروسی وسائر ابنیهٔ مصنعه‌سی، دمیریولی وکوچك بر لیمانی واردر. اسکی برقصبه‌در.

چیرنهاوزن (Tschirnhausen) مشاهیر طبیعیون وریاضیوندن اولوب، ۱۶۳۱ ده یوقاری لوزاسه‌ده طوغمش، و۱۷۰۸ ده وفات ایتمشدر. رصده متعلق بعض خدمات وکشفیاتی واردر. چینڭ کینه مشابه برنوع چینی دخی اختراع ایتمشیدی. برقاچ اثری واردر.

چیغا قسطمونی ولایتنده بولی سنجاغنڭ کرده قضاسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، همنامی اولان برکوچك کولڭ کنارنده واقعدر. — ناحیه‌سی ۱۶ قریه‌دن مرکبدر.

چیقاغو [«شیقاغو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

چیقوته آسیانڭ ساحل شرقیسنده واقع (قوریله) جزایرینڭ اڭ بیوکی اولوب، طولی ۱۴۰ وعرضی ۵۰ کیلومتره‌در. ژاپونیه‌یه تابع اولوب، خیلی اهالیسی، صید ماهیسی وتیلکی وسموری واردر.

چیکیسلر (Tchikislar) روسیه‌نڭ آسیاده‌کی ممالکندن (ماورای بحر خزر) ایالتنده، بحر خزرڭ ساحل شرقیسنده وایران حدودی قربنده مستحکم برکوچك قصبه‌در.

چیمبر یاخود کیمبر (Cimbres) توتون یعنی جرمان اقوامندن برقوم قدیم اولوب، عن اصل دانیمارقه‌نڭ جهت جنوبیه‌سنده ساکن ایکن، میلاددن برقرن اول غالیایه (یعنی فرانسه‌یه) هجرتله اوراده رومالیلره خیلی وقت مقاومت ایتمش؛ وبعده اسپانیا وایتالیایه دخول ایدوب، نهایت قاتولوس وماریوس طرفندن مغلوب وپریشان اوله‌رق، نام ونشانلری قالمامشدر.

چین وعربیسی صین (Chine) آسیانڭ منتهای شرقنده بربیوك مملکت اولوب، آنجق چین دولتی تبت، مغولستان، ترکستان شرقی ومانچوریا کبی برطاقم ممالکه دخی حکم ایتدیکندن، چین دولتی ایله اصل چین مملکتی آره‌سنده بیوك برفرق واردر. بو ماده‌ده جغرافیاجه اصل چین اسمیله معروف اولان مملکتدن بحث ایده‌جکز.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — چین مملکتی آسیا قطعه‌سنڭ منتهای شرقنده واقع اولوب هند چینی حدودندن قوریا شبه جزیره‌سی حذاسنه وبحر محیط کبیر سواحلندن تبت ومغولستان حدودینه‌دك ممتد اولور. شرقاً بحر محیط کبیره تابع بچیلی کورفزی، بحر اصفر وشرقی چین دکیزیله، جنوباً جنوبی چین دکیزیله وتونکین مملکتیله، جنوب غربی جهتندن برمانیا مملکتیله، غرباً تبت ایله، شمالاً دخی مغولستان ومانچوریا ایله محدود ومحاطدر. مغولستان ومانچوریا طرفندن «سد اسکندر» اسم کاذبیله معروف ۲۵۰۰ کیلومتره طولنده مشهور برسدله مسدوددر. بو مملکت واسعه ۲۰° ایله ۴۳° عرض شمالی و۹۵° ایله ۱۲۳° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمال شرقیسندن جنوب غربی‌یه اولان طول اعظمی، قوش اوچشی حسابیله، ۲۹۰۰ کیلومتره‌دن آشاغی دکلدر. آنجق برطاقم کوشه وبرونلر داخل حساب ایدلمدیکی حالده، چین مملکتی مدوره قریب برشکل ابراز ایدوب، ۲۱° ایله ۴۰° عرض شمالی آره‌سنده ممتد اولور، وقطری ۱۹۵۰ کیلومتره طولنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی

تقریباً ٤٠٢٤٦٩٠ مربع کیلومتره اولوب، همان فرانسه‌نك سکز مثلی بیوکلکنده‌در.

شکل طبیعیسی جبال وانهاری. — چینك شکل طبیعیسی وجبالنك درجهٔ ارتفاعی حقنده هنوز بر کونه تحقیقات وکشفیات فنیه اجرا اولنمامش ایسه‌ده، بو مملکت واسعه عمومیت اوزره غربدن شرقه متوجه بر مائله تشکیل ایدوب، آسیانك اك مرتفع محلی اولان تبتدن ومغولستان حدودندن باشلایه‌رق، صولری شرقه وشرق جنوبی‌یه طوغری آقار. بو صولر باشلیجه اوچ بیوك ایرماق تشکیل ایدوب، بونلرك آره‌لرنده دخی، تبت جبالنك شعبه‌لری حکمنده اولمق اوزره، اوچ بیوك سلسله‌سی شرقه طوغری اوزانیر. بو سلسله‌لرك برنجیسی (نان لینغ) یعنی «جنوب جبالی» سلسله‌سیدر، که چینك منتهای غرب جنوبیسنده وتبت حدودنده بولنان (یون نان) خطه‌سندن باشلایه‌رق، (سی کانغ) ایله (یانغ چه کانغ) ایرماقلری آره‌سنده فورموزه آطه‌سی قارشیسنده‌کی سواحله قدر اوزانیر؛ وشمال وجنوبه طوغری برچوق قوللر ودیرسکلر اوزاته‌رق، بو ایکی ایرماغه تابع برچوق انهارك حوضه‌لرینی تشکیل ایدر. ایکنجیسی بونك شمالنده اولوب، مذکور (یانغ چه کانغ) ایرماغیله (هوآنغ هو) ایرماغی آره‌سنده واقع (په لینغ) یعنی «شمال جبالی»در، که ینه غربدن شرقه ممتد اولوب، کرك امتداد وکرك ارتفاعجه برنجیدن چوق دوندر. اوچنجیسی دخی منتهای شمالده ومغولستان حدودی قربنده شمال شرقی‌یه وپکین شهرینه طوغری ممتد اولان سلسلهٔ جبال اولوب، بو سلسله بعده دها زیاده کسب ارتفاع ایده‌رك، (هینغان) اسمیله مانچوریایه داخل اولور. هر حالده چین جبالنك اك مرتفعلری غرب جنوبی وشمالی جهتلرنده اولوب، اورالرده دائمی صورتده ویا سنه‌نك اکثر اوقاتنده قارله مستور بولنور طاغلر واردر، که عرضی اقتضاسنجه ارتفاعلری اوچ درت بیك متره‌دن آشاغی اولمسه کرکدر. عمومیت اوزره چینك غرب وجنوب جهتلری مرتفع وطاغلق اولوب، شرق جهتی دها آلچقدر. وبو جهتده واسع اووه‌لری چوقدر.

یوقاریده ذکر اولنان اوچ ایرماقدن (یانغ چه کانغ) و(هوآنغ هو) یالکز چینك دکل بلکه بتون عالمك اك بیوك انهارندن اولوب، کرك مجرالرینك طولی وکرك صولرینك کثرتی جهتیله اهمیتلری فوق العاده‌در. علی الخصوص برنجیسی پك بیوك اولوب، تبتك قسم شمالیسنده وهنوز لایقیله کشف اولنه‌میان اقطار مجهوله‌ده نبعانله، شرق جنوبه وبعده جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، چینك یون نان خطه‌سنی شق ایتدکدن صکره، شرق شمالی‌یه طوغری دونه‌رك، وچینك تا اورته‌سندن کچوب، پك طولاشیقلی بر مجرا تشکیل ایله، صاغ وصولدن برچوق انهار آله‌رق، ٣٢° عرض شمالیده شرقی چین دکیزینه دوکیلور. جریاننده تشکیل ایتدیکی منحنیلر داخل حساب اولمدیغی حالده، مجراسی تقریباً ٦٠٠٠ کیلومتره طولنده اولوب، بونك ایکی خمسی چینك خارجنده یعنی تبت خطه‌سنده‌در. تابعلرینك بعضلری عادتا جسیم انهاردن معدوددر. بو نهرك مجراسی چینك اك بیوك طرق تجارتندن اولوب، کنارلرنده وتابعلری اوزرنده یوزدن زیاده بیوك شهر واردر. انهار مذکوره‌نك ایکنجیسی اولان (هوآنغ هو) یعنی «صاری ایرماق» دخی تبتك قسم شمالیسنده نبعانله، شرقه طوغری جریان ایده‌رك، چینه داخل اولدقدن صکره، شماله طوغری دونوب، مغولستانه دخول، وبعده شرقه وجنوبه دونه‌رك، یکیدن چینه رجوع ایدر؛ و(هین یانغ) نهریله برلشنجه‌یه قدر جنوبه طوغری آقوب، بعده شرقه ونهایت شرق شمالی‌یه طوغری جریانله، پچیلی کورفزینه دوکیلور. مجراسی تقریباً ٤٧٠٠ کیلومتره طولنده ایسه‌ده، تابعلری آز وکوچك اولدیغندن، صویی نسبةً آزدر؛ ویتاغی پك کنیش اولدیغی حالده، درینلکی چوق اولمیوب، اکثر طرفلری سیر سفائنه صالح دکلدر. طغیانلری چوق اولوب، قربنده وباصیق یرلرده بولنان اراضی‌یی باصار، ونیجه شهر وقصبه‌لری وقت وقت تخریب ایدر. هر نه قدر بر چوق سدلر یاپلمش ایسه‌ده، تهلکه‌نك بسبتون اوکی آلنه‌مامشدر. چینك اکثر انهاری بو ایکی ایرماغه وعلی الخصوص برنجیسنه تابع اولوب، سواحله قریب محللردن نبعانله طوغریدن طوغری‌یه دکیزه منصب اولانلری آز ونسبةً اهمیتسزدر. چینك اك بیوك حوضه‌سنی تشکیل ایدن ایرماقلرك اوچنجیسی اولان (سی کانغ) ایسه دیکر ایکیسی قدر بیوك اولمیوب، یون نان حدودنده نبعانله، شرقه طوغری آقه‌رق، وبر طاقم انهار اخذ ایده‌رك، (هونغ قونغ) وقانتون قربنده جنوبی

چین دکیزینه منصب اولور. یونان خطه‌سنك نصف جنوبیسی ایسه هند چینی مالك‌سنده بولنوب، پك چوق اولان میاه‌جاریه‌سی هند چینینك (هونغ کانغ)، مقونغ، سالوئن وایراوادی ایرماقلرینه دوکیلور.

چینده برچوق کوللر بولنوب، بونلرك الڭ بیوکلری (یانغ چه کانغ) ایرماغنك مجراسی قربنده بولنان بروجه آتی ٥ کولدر: بونلردن (قونغ - تینغ)، (پو - یانغ) و (تای - هو) کوللری نهر مذکورك جنوبنده واقع اولوب، فضله‌ٔ میاهلری بونهره دوکیلور. دردنجیسی اولان (قائویئو) نهر مذکورك شمالنده اولوب، ینه آیاغی بونهره دوکیلور. بشنجیسی اولان (هونغ‌چه) کولی ایسه بونك شمالنده اولوب، فضله‌ٔ میاهی طوغریدن طوغری‌یه دکیزه دوکیلور. چینك شرق جهتنده نهرلر وکوللر آره‌سنده برچوق جدوللر بولنوب، بونلر زراعت وتجارتی تسهیل ایدرلر.

سواحل وجزایری. —— چین سواحلنك بیوك کورفز وشبه جزیره‌لری آز اولوب، منتهای شمال شرقیسنده واقع پچیلی کورفزیله بوکورفزی صاری دکیزدن آیران (شان قونغ) شبه جزیره‌سندن بشقه، ایکنجی درجه‌ده اوله‌رق ساحل شرقیسنده (هانغ‌چئو) کورفزی وساحل جنوبیسنده دخی قانتون کورفزیله هایتان جزیره‌سی قارشیسنده (لی‌چئوفو) شبه‌جزیره‌سی بولنیور. آنجق سواحلنك سائر طرفلری وعلی‌الخصوص جنوب وشرق جنوبی سواحلی دخی دوز اولمیوب، برچوق کوچك کورفزلر، قویلر، لیمانلر، بورونلر، قیالر وآطه‌جقلرله بر دانتله شکلنی ابراز ایدیور. ٥٠٠٠ کیلومتره طولنده اولان بوسواحلده پك‌چوق لیمانلر واردر. چینك ایکی بیوك جزیره‌سی اولوب، برنجیسی جنوبنده‌کی (های‌نان) آطه‌سیدر، که محیط دائره‌سی ٩٠٠ کیلومتره‌دن زیاده‌در؛ ایکنجیسی ده‌شرق جنوبی جهتنده واقع (فورموزه) جزیره‌سیدر، که‌شمالدن‌جنوبه اولان طولی ٤٠٠ کیلومتره‌دن زیاده اولوب، قره‌دن الڭ طار محلی ١٥٠ کیلومتره عرضنده اولان (فوکین) بوغازیله آیرلمشدر. (هانغ چئو) کورفزی اطرافنده وجنوب شرقی سواحلی قربنده دخی برچوق جزایر صغیره موجوددر.

اقلیم وهواسی. —— ٢٠° دن ٤٣° عرض شمالی‌یه قدر ممتد اولان بویله بر مملکت واسعه‌ده هوانك بر درلو اولمسی ممکن اولمیوب، چینك هرطرفنده عرض وارتفاعه کوره هوا تخلف ایدیور. سواحل جنوبیه‌سی اقالیم حاره‌دن معدود اولوب، قانتون شهرنده یازین حرارتك وسطی درجه‌سی ٣١ وقیشین ٧ درجه‌در. ٤٠° عرض شمالیده واقع اولوب، اقالیم بارده‌دن معدود اولان (پکین) شهرنده ایسه قیشین موسقوه وپترسبورغده اولدیغی قدر صوغوق‌اولور. معهذا عمومیت اوزره چینك هواسی معتدل‌وصاغلام اولوب، علی‌الخصوص چینلیلرك نهر وکوللرك کنارلرینی زراعت وامور نافعه ایله اصلاح واعماره‌دکی غیرتلرینك تصحیح هوایه پك بیوك تأثیر وخدمتی واردر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. —— چینك نباتات واشجاری پك‌چوق ومختلف اولوب، اکثری بومملکته مخصوص بولندقلرندن، تعدادیچون لسانمزده اسم دخی بولقدن عاجزز. قاملیه، مانولیه، هورتنسیا کبی چیچکلی آغاجلر چیندن آوروپایه نقل اولنمشدر. راوند، چای، کافور، طود، بامبو وسائره آغاجلریله بال مومنه وایج یاغنه مشابه برماده ویرر ایکی نوع آغاج، الیافندن مشهور چین کاغدی یاپیلان برنوع طود آغاجی، پورتقال آغاجی وسائر اشجار ونباتاتك انواعی حاصل اولور. چینده یتیشدیکمز حبوباتك جمله‌سی یتیشیورسه‌ده، الڭ کثرتلی محصولی پرنج اولوب، اهالینك وعلی‌الخصوص آشاغی صنفلرینك باشلیجه مدار تعیشی بو محصولدر. پرنجدن صکره چینك الڭ کلیتلی محصولاتی ایپك، پاموق وچایدر.

حیواناتی دخی پك چوق اولوب، اکثر انواعی چینه مخصوصدر. آتلری پك ایی اولمیوب، کوچك جثه‌لیدر. صیغیرلری آز اولوب، مانده‌لری وایکی هورکوجلی دوه‌لری چوقدر. کوپکلری برقاچ نوعه منقسم اولوب، برنوعنك اتی دخی ییرلر. کدیلری دخی کذلك برقاچ نوع اولوب، اوزون ویومشاق تویلی بر نوعی دخی واردر. حیوانات وحشیه‌دن قپلان و پارسك انواعی وکیك وغزاللرك برچوق نوعی بولندیغی کبی، غرب جهتلرنده فیل وکرکدان وجنوب جهتنده میمونلرك انواعی وحتی اورانغ اوتانغه مشابه برنوع بیوکلری بولنور. قوشلرله کلبك وبوجکلرك چینه مخصوص پك‌چوق وغایت کوزل نوعلری‌واردر. فاره وکلنجك کبی حیوانات دخی پك‌چوق اولوب، هله صیچانلر بعض دفعه مزروعاتی تلف ایده‌جك درجه‌ده

چوغالیرلر. کرك سواحلده وکرك کوللرده بالیقلر پك چوق اولوب، اکثر انواعی بزجه مجهولدر.

چینده معادن معلومه‌نك جمله‌سی کثرت اوزره بولنوب، آلتون، کومش، باقر، دمیر، قورشون، نیکل، قلای، جیوه وسائره اخراج اولنور. آلتون باشلیجه تیبتدن اینن نهرلرك قوملرنده طوپلانیلیر. مرمرك انواعی بولنوب، علی‌الخصوص سیاه رنکلی پك کوزل برنوعی واردر. معدن کوری پك کثرت اوزره اولوب، ایالات شمالیه‌ده اودونك قلتی حسبیله اخراج اولنه‌رق، محروقات یرینه قوللانیلیر. ذی‌قیمت احجارك دخی انواعی بولنور.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — نفس چینك اهالیسی ۳۸۱ ۵۵۵ ۰۰۰ کشی اولوب، بهر مربع کیلومتره باشنه ۹۵ کشی‌دوشیور. بووجهله چینك آوروپانك اکثر یرلرندن زیاده مسکون اولدیغی آکلاشیلیور. چینلیلر مغول عرقنه منسوب اولوب، یوزلری یاصی، یناق کیکلری چیقنتیلی، بورنلری باصیق ویاصی، کوزلری بربرندن اوزاق ویوقاری‌یه مائل، قاشلری یوکسکده و اوجلری یوقاری‌یه قالقمش، رنکلری صاریمتراق وکبار قادینلرنده بیاض، صاچلری قالین ودوز، بییق وصقاللری دخی سیرك وتل تلدر. بویلری قیصه وبتون اولوب، ایچلرنده اوزون بویلی وانجه بللی اشخاص یوق کبیدر. شیشمان ومحملری چوقدر. قسم جنوبیده ساکن اولانلر خالص چینلی اولوب، دها کوچك، وقسم شمالیده‌کیلر ایسه مانچو ومغول تاتارلریله قاریشیق اولوب، برآز دها ایری بویلیدرلر. بونلرك سیماجه مغوللرله دخی چوق مشابهتلری واردر. شمدیکی حالده مات حاکمه بولنان مانچو تاتارلریله اصل چینلیلردن بشقه چینك غرب وجنوب جهتلرنده نیم وحشی بر طاقم اقوام بولنوب، کندیلرینه مخصوص لسانلری واردر. بونلردن بعضلرینك هند چینی وتیبت‌اقوامیله مناسبتلری واردر.

اصل چین لسانی السنهٔ هجائیه‌دن یعنی حال ابتداءئیده بولنان السنه‌دن اولوب، کلمه‌لری برر هجادن عبارتدر. هرکلمه‌نك برقاچ معناسی اولمغله، یالکز قوللانلسه، تردد حاصل اوله‌جغندن، ایکی مترادف کلمه برلکده استعمال اولندقده، ایکیسنك جمع وتوافقندن مقصد تعین ایدر. لسانك اکثر کلمه‌لرینك ایکی هجادن مرکب کورنمسی بو حکمته مبنی اولوب، حقیقتده ایکی کلمه‌دن مرکبدر. بو لسانك تصریفاتی اولمیوب، مثلا فعللرده ماضی وحال واستقبال واثبات ونفی واسملرده اعراب آیریجه برطاقم کلمه‌لرك علاوه‌سیله افاده اولندیغندن، اوکرنلمسی اول ظن ایدلدیکی قدر مشکل اولمیوب، آنجق تحریری پك کوجدر. ابتدای حالده‌چین خطی مصرك هیروغلیف خطی کبی افاده‌سی مراد اولنان مواد واشیانك رسمنی چیزمکدن عبارت بولنمش ایکن، مرور زمانله بو شکللر رسم اولدقلری آکلاشلمیه‌جق قدر تبدل ایدوب، مختلف وضعیت واستقامتده برطاقم خطوط مختلفه‌دن مرکب اشکال صورتنی آلمش، وهربری برهجایه تخصیص اولنمشدر. کلمه‌لر برر هجالی اولدقلرندن هربرکلمه‌یه مخصوص بر شکل وار دیمکدر. بولسان حقنده بوصوك زمانلرده آوروپالی‌بعض علما ومحققین برطاقم تحقیقات‌ومطالعات اجرا ایده‌رك، صرف ولغتنی دخی ضبط ایتمشلردر. چینلیلرك‌اسکیدن ادبیاتلری وصرف ونحو ولغت‌وسائر کتب‌ادبیه‌لری واردر. اصل لسان‌ادبی‌چینده براولوب، بعض ایالاتده سائر لسانلرله متکلم بولنان اقوام‌کندی لسانلرینی یازمیورلر. شمدیکی سلالهٔ حکمداری مانچو جنسنه منسوب اولوب، مانچوریا تاتارلری ذی‌نفوذ بولندقلرندن، سرای حکمداریده ورأس حکومتده وعلی‌الخصوص عسکرده مانچولسانی دخی قوللانیلوب، اکثر محررات رسمیه ایکی لسان‌اوزره نشر اولنور. مانچو لسانی سریانیجه‌دن مأخوذ برخط مخصوصله یازیلیر. خط چینی یوقاریدن آشاغی‌یه یازیلوب، اشبو عمودی سطرلر صاغدن صوله تعاقب ایدرلر.

چینده اك زیاده منتشر اولان ادیان اوچ اولوب، آنجق اوچی آره‌سنده آز فرق بولنمغله، اهالی‌عندنده اوچی دخی مساوی عد اولنه‌رق، منتسبینی بیننده بر کونه خصومت ومباینت یوقدر. برنجیسی علماوکبرایه مخصوص اولان قونفوچیوس دینیدر، که اساساً وحدانیتی تصدیقدن وانسان ایله الوهیت آره‌سنده‌کی مناسبات حقنده بعض افکار متصوفانه‌دن عبارت بولنمش ایکن، مرور زمانله بوساده‌لکی غائب ایدوب، ارکان طبیعته عبادت وآلههٔ متعدده‌یه اعتقاد درکه‌سنه اینمش، وبعض شعبه‌لری الوهیتی بسبتون انکار بولنه صاپمشدر. بودینك رؤسای روحانیه‌سی وبت وصنملری اولمیوب، چین ایمپراطوری‌بودینك دخی رئیس

روحانیسی عد اولنور. ایکنجیسی ینه قونفوچیوسڭ دیننده مأخوذ اولوب، جن وپریلره وارواح امواته عبادتدن عبارتدر. بونلرڭ راهب وراهبه‌لری اولنیوب، غائبدن خبر ویرمك، فال آچمق، منجملك ورماللق ایتمك کبی حرکات غریبه‌ده بولنورلر. بودینه متدین اولانلره (تائوسه) دیرلر. اوچنجیسی دخی (بودا) دینیدر، که حضرت عیسادن ایکی قرن اول چینه دخول وانتشار ایدوب، آنجق بودخی اسکی حالنی غائب ایتمکله، غایت قبا بر بت‌پرستلك صورتنی آلمشدر. بودا دینڭ رئیس اعظمی برقاچ عصر چینده اقامت ایتدکدن صکره تبته چکلمشدر. بودینڭ (بونز) تعبیر اولنان راهبلری ومناسترلری پك چوق اولوب، جهالت وتعصبلری درجهٔ نهایه‌ده‌در. اڭ زیاده منتشر اولان دین دخی بودر.

چینڭ ترکستان شرقی کبی ایالات ممتازه‌سنده مسلمانلر اکثریت اوزره بولندقدن بشقه، نفس چینده دخی خیلی مسلمانلر بولنوب، مذکور اوچ دیندن صکره اڭ زیاده منتشر اولان دین دین اسلامدر. اسلامیت چینه ایکی طریقله داخل اولمشدر. اولا بحراً جزیرة العربدن قانتون اسکله‌سنه نقلاً، واورادن چینڭ جنوب جهتنه ادخال اولنه‌رق، اوراره انتشار ایتمش؛ وعلی الخصوص (یون‌نان) تعبیر اولنان خطه‌نڭ اهالیسی عمومیت اوزره دین اسلامله تدین ایلمشدر. بوحال اوائل دور اسلامده وکندی اعتقادلرینه کوره وقت سعادتده وقوع بولوب، صحابهٔ رسول الله (صلعم)دن چینلیلره تلقین دین اسلام ایتمکه کیدن ذات قانتونده ارتحال ایتمکله، تربه‌سی الیوم اوراده موجوددر؛ واورا مسلمانلری حضرت پیغمبردن صکره صحابه وائمه واولیادن اوله‌رق یالکز بوذاتی طانیورلر. دین اسلامڭ چینه ایکنجی دخولی اولاد چنکیزڭ چینده ایتدکلری فتوحات زماننده واقع اولوب، آسیانڭ جهت غربیه‌سنده عالم اسلام ایچون اوقدر مضر اولان مغول طائفهٔ وحشیه‌سنڭ دین اسلامڭ چینه ادخالنه خدمتلری اولمشدر. اوصره‌ده آل چنکیزڭ عالم اسلام اوزرینه دخی حکملری جاری اولدیغندن، بونلرڭ معیتنده برچوق مسلمانلر عسکرلکله وسائر مأموریتلرله چینه داخل اولوب، اوراده قالمش، ومرور زمانله چوغالمشلردر. بونلر اڭ زیاده پکینده وچینڭ شمال جهتلرنده بولنوب، دائما حکومت طرفندن اکرام واعزاز کورمش، وبعض حقوق وامتیازاته دخی نائل اولمشلردر. کرك بونلر وکرك جنوب جهتنده‌کیلر سائر ممالك اسلامیه‌دن پك اوزاق بولندقلرندن، وچین ویا مانچو لساندن بشقه لسان بیلمیوب، دین اسلامڭ اساسی اولان لسان عربی‌یه دخی وقوفلری اولمدیغندن، اعتقادات وعملیات مذهبیه‌نڭ تفرعاتنده کندیلرینه مخصوص بعض احوال وعادتلری واردر. نفس چینده‌کی اهالیٔ مسلمه‌نڭ مجموعی یکرمی ملیون نفوسه قریب اولوب، کوندن کونه دخی چوغالمقده، وچینلیلرده دین اسلامی قبول خصوصنده بیوك بر استعداد وانهماك کورلمکده‌در. چین اهالیٔ عمومیه‌سنڭ کلیتنه نسبةً مسلمانلری پك اقلیتده اولدقلری حالده، محکوم ومحقر اولمیوب، پکینده پك چوق دفعه‌لر امور ووقوعات سیاسیه‌ده پك اهمیتلی بر موقع طوتمش اولدقلری کبی، یون‌نان خطه‌سنده دخی بوندن یکرمی سنه اول چین دولتنه قارشی قیام ایده‌رك، مقتبلری بولنان شاه سلیمان اسمنده برذاتی رئیس انتخابله، بر حکومت مستقله تشکیل ایتمشلردی.

تقسیماتی، باشلیجه شهرلری. — چین دولتنده سلالهٔ حکمداری تبدل ایتدکجه مملکتڭ تقسیماتی دخی دکیشدیرلمك عادت اولوب، شمدیکی حالده نفس چین ١٧ ایالته منقسم ایسه‌ده، جغرافیاجه مانچوریایه تابع اولان (لائوتونغ) ونام دیکرله (شینغ کینغ) ایالتی دخی اکثریت اوزره چینلیلرله مسکون اولدیغندن، رسماً نفس چیندن عد اولنیور. اشبو اون سکز ایالتڭ اسامیسیله، مساحهٔ سطحیه‌لری واهالیسی بروجه زیردر:

ایالات	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
(ایالات شمالیه)		
پچیلی	١٤٨ ٣٥٧	١٧ ٩٣٧ ٠٠٠
شان تونغ	١٣٩ ٢٨٢	٣٦ ٥٤٥ ٧٠٤
هونان	١٧٣ ٢٥٠	٢٢ ١١٧ ٠٣٦
شان‌سی	١٧٠ ٨٥٣	١٠ ٧٩١ ٣٤١
شن‌سی	٢١٠ ٣٤٠	٨ ٢٧٦ ٩٦٧
قان سو	٦٧٤ ٩٢٥	٤ ٣٦٨ ٨٧٢
(ایالات وسطیه)		
سه‌چوآن	٤٧٩ ٢٦٨	٧١ ٠٧٣ ٧٣٠
قوئی چئو	١٧٢ ٨٩٨	٧ ٦٦٩ ١٨١
هوپه	١٧٩ ٩٤٦	٣٣ ٦٠٠ ٤٩٢
هونان	٢١٥ ٥٥٥	٢١ ٠٠٥ ١٧١
کانغ‌سی	١٧٧ ٦٥٦	٢٤ ٥٤١ ٤٠٦
نغان هوئی	١٣٩ ٨٧٥	٢٠ ٥٩٦ ٩٨٨
کانغ سو	١٠٣ ٩٥٩	٢١ ٢٥٩ ٩٨٩

(ايالات جنوبيه)

چه‌كانغ	۹۲ ۳۸۳	۱۱ ٦۸۵ ۳٤۸
فوكان مع فورموزه	۱۵۷ ۳۲۰	۲۳ ۵۰۲ ۷۹٤
قوآنغ تونغ مع هايتان	۲٦۹ ۹۲۳	۲۹ ۷٤۰ ۰۵۵
قوآنغ سى	۲۰۱ ٦٤۰	۵ ۱۲۱ ۳۲۷
يون‌نان	۳۱۷ ۱٦۲	۱۱ ۷۲۱ ۵۷٦
جمعاً	٤ ۰۲٤ ٦۹۰	۳۸۱ ۵۵٤ ۹۷۷

اشبو ايالاتك هر برى سكز اون سنجاغه منقسم اولوب، هر سنجاق بر ايكى ويا زياده قضايى ومتعدد ناحيه‌يى حاويدر. طوغريدن طوغرى‌يه ايالت مركز-لرينه تابع قضا وناحيه‌لر دخى واردر.

چينده برچوق بيوك شهرلر بولنوب، آنجق بونلرك مقدار اهاليسى حقنده بعض مبالغه‌لى روايتلر وقوع بولمشدر. پايتختى اولان پكين شهرينك اهاليسى بر خيلى وقت ۵ مليون قدر ظن اولنمشيكن، مؤخراً اولنان تحقيقلر بو شهر عظيمك اهاليسى ۵۰۰ ۰۰۰ ايله ۱ ٦۵۰ ۰۰۰ آره‌لرنده كوستريور. مقدار نفوسلرى اك زياده معلوم اولان شهرلرى اجنبيلره تقريبى مساغ اولان اسكله‌لر اولوب، بونلرك باشليجه‌لرى بروجه زيردر:

قانتون	۱ ٦۰۰ ۰۰۰	ون‌چئو	۸۰ ۰۰۰
تين چين	۹۵۰ ۰۰۰	ييچوآنغ	٦۰ ۰۰۰
هان كئو	۷۵۰ ۰۰۰	ووهو	٦۰ ۰۰۰
فوچئو	٦۳۰ ۰۰۰	كوكانغ	۵۳ ۰۰۰
شانهاى	۳۵۵ ۰۰۰	كونغ‌چئو	٤۰ ۰۰۰
نينغ‌پو	۲٤۰ ۰۰۰	اينچانغ	۳٤ ۰۰۰
تاقائو وتاپوآن	۲۳۵ ۰۰۰	چه‌فو	۳۲ ۰۰۰
چين‌كانغ	۱۳۵ ۰۰۰	سواتاو	۳۰ ۰۰۰
آموى	۹۵ ٦۰۰	پاخوى	۲۵ ۰۰۰
تامسوى	۹۵ ۰۰۰		

چينده‌كى شهر وقصبه‌لرك چوغى بر طرزده اولوب، جمله‌سى سورله وقورو ويا صو ايله مملو خندقلرله محاطدر. خصوصى ابنيه‌نك جمله‌سى اخشاب اولوب، خارجاً بويالى وچينه مخصوص چاتيلر وصچاقلرله مزيندر. يالكز معبدلر، سرايلر وسائر ابنيهٔ عموميه طاشدن اولوب، بونلرك ايچنده مصنعلرى دخى واردر. هله كوپريلرى پك مكملدر. سوقاقلرى اكثريا طار وپيسدر. چينليلر غايت صيق بر حالده ياشامغى سودكلرندن، چينده سيرك خانه‌لر، كوچك كويلر وصيفيه‌لر مفقود اولوب، اكثر قريه‌لرى دخى جسيم وصيقدر، يالكز سور وخندقلرى اولمامغله قصبه‌لردن فرق اولنورلر. چينده برچوق اهالى دخى نهرلرده وقنالّلرده صندالّلر ودوبه‌لر ايچنده ساكن اولوب، قره‌ده مسكنلرى يوقدر.

مدنيتى، معارف وصنايع وتجارتى. — آسيانك غرب جنوبيسيله آوروپاده ساكن اقوام آريانيه وساميه‌دن صكره دنياده اك اول واك زياده تمدن ايتمش برقوم وار ايسه، اوقوم‌ده چينليلردن عبارتدر. چينليلر اسكى زماندن برى آيريجه بر عالم تشكيل ايدوب، آسيانك سائر طرفلرندن واسع چوللرله وكچلسى پك مشكل يوكسك طاغلرله وسائر طرفلردن دخى بحر محيط كبيرله آيرلمش اولدقلرندن، سائر اقوام وامملە اختلاط ايتمه‌مش؛ وبناءً عليه نه امم سائره‌نك مدنيتندن استفاده، ونه‌ده كندى مدنيتلرينى امم سائره‌يه نشر واشاعه ايتمشلردر. دائما آيريجه ياشامشلردر. بونك ايچون كنديلرنده كورديكمز آثار مدنيتك صرف كندى ايجادلرى اولديغنده امين اوله‌بيليرز. هر نه قدر بوكونكى آوروپا مدنيتنه نسبةً چينليلر پك كرى بر حالده بولنيورلرسه‌ده، ازمنهٔ قديمه وقرون وسطاده آوروپا ظلمت جهل ايچنده مستغرق بولنديغى زمانده، چين ينه شمديكى حالنده ايدى، چينليلر ساكن وچاليشقاق آدملر اولوب، زراعته، صنعته وعلم وهنره فوق‌العاده ميل واستعدادلرى وار ايسه‌ده، اصول وعادات قديمه‌لرينه فوق‌العاده حرمت ورعايتلرى اولديغندن، اجدادلرينك بولنمش اولدقلرى حالدن بر وجهله آيريله‌ميوب، ايجابات زمانيه ايله موافق صورتده ترقى ايده‌ميورلر.

معارفلرى باشليجه تاريخ وجغرافيا ايله ادبياتدن وتاريخ طبيعيدن عبارت اولوب، وقعه نويسلكه اسكيدن برى فوق‌العاده اهميت ويرمشلر، وكونى كونينه ضبط ايتدكلرى وقوعاتدن يوزلرجه جلدلردن مركب تاريخلر تشكيل ايلمشلردر. معلومات جغرافيه‌لرى چينه وتبت، مغولستان، مانچوريا كبى، چين دولتنه تابع ممالكه منحصردر. كنديلرينه مخصوص بر طرزده نقصان بعض خريطه‌لر دخى ترسيم ايدرلر. اك اسكى كتب ادبيه‌لرى ميلاد عيسادن بر قاچ قرن اول بر زمانده يازلمشدر. اخلاقه وشعره متعلق كتابلرى چوقجه‌در. وقايع فلكيه وجويه‌يه پك بيوك دقتلرى اولوب، اسكيدن برى خسوف وكسوف واحجار سمائيه سقوطى وزلزله كبى وقوعاتى قيد وضبط ايتمشلرسه‌ده، هيئت ونجومه متعلق معلومات فنيه‌لرى

پك ناقص اولديغندن، اوتەدن برى بو خدمتى ممالك اسلاميەدن جلب واستخدام ايتدكلرى بعض علماى اسلامە احالە ايدرلردى؛ اخيراً آوروپا ارباب هيئتندن استمداد ايتمكە باشلامشلردر. تقويملرى شمسى وقمرى اولوب، شهرلرى قمرى ايسەدە، هر ١٩ سنەيە ٧ آى ضم ايدەرك، سنەلرى شمسيدر. آيى درت هفتەيە تقسيم ايتميوب، اوچ اونلغە تقسيم ايدرلر، يعنى هفتەلرى اون كوندن مركبدر. كونلرى ١٢ ساعتە منقسم اولمغلە، هر ساعتلرى بزم ايكى ساعتمزە معادلدر. هر نە قدر بينلرندە معارف خيلى منتشر اولوب، امور ملكيە وصنعت وتجارتلە مشغول اولانلرك ايچندە اوقويوب يازمسى اولميانلر پك نادر ايسەدە، خطلرينك پك مشكل اولمسى توسيع معلوماتە وقت براقديغندن، سنەلرجە تحصيل ايلە مشغول اولان عالملرى آنجق لسانلرينى تماميلە اوقويوب يازمق اقتدارينى اكتساب ايدەبيليرلر. اسكيدن برى همجوار اولان اقوامك لسانلرينى اوكرنمكە مخصوص بر مكتبلرى بولنديغى كبى، اخيراً آوروپا لسانلرينك تحصيليچون دخى بر مكتب آچمشلردر.

چينليلرك استعداد طبيعيلرى ياردميلە اسكيدن برى چيندە بعض صنايع اجرا اولنمقدە ايسەدە، دائما اسكى حاللرندە قالوب، بركونە ترقى كورلەمشدر. رسملە چوق اشتغال ايتدكلرى حالدە، كولكە ترسيملە قرب وبعدك تصويرى فكرى كنديلرندە مفقود اولديغندن، رسملرى مختلف بويالردن مركب غريب بر صورت آلير. فن معماريدە اولدقجە مهارتلرى اولديغى حالدە، هيكلتراشلق عندلرندە مجهول اولوب، يالكز تختە وفيل ديشى وكيك اوزرندە قبارتمە رسملر وشكللر قازمقدە مهارتلرى فوق العادەدر. بو خصوصدە صبر وثباتلرى دخى اولوب، اويونجق قبيلندن بر اوفق شيئك اعماليلە سنەلرجە اشتغال ايدنلرى واردر. ممالك سارەدە معمول مواد صناعيەيى تقليدە دخى مهارتلرى وار ايسەدە، كنديلكلرندن يكى برشى كشف ايتمك ويا اجدادلرندن بولدقلرى صنعتلرى ايلريلتمك فكر واقتدارندن محرومدرلر. چينى وصاقسى كبى طوپراقدن معمول نفيس شيلر اعمالى ايسە اسكيدن برى چينليلرە مخصوص بر صنعتدر.

چينك تجارتى باشليجە تجارت داخليەدن عبارت اولوب، منطقهٔ حارەدن منطقهٔ باردەيە قدر ممتد وهر اقليمك محصولاتى جامع اولەرق درتيوز مليون اهالى ايلە مسكون بولنان اويلە بر مملكت واسعەنك ايالاتى آرەسندە محصولات ارضيە ومعمولات صناعيەدن عبارت پك ايشلك بر تجارت اجراسى طبيعيدر. هر نەقدر يوللر پك منتظم دكل ايسەدە، جسيم نهرلر وبونلرك آرەسندە موجود بولنان متعدد جدوللر وعلى الخصوص چينك جنوبندن شمالنە دك ممتد اولان و ٢٧٠٠ كيلومترە طولى اولوب ذكرى سبق ايدن سد ايلە برابر حقيقة عجايب عالمدن عد اولنمغە شايستە بولنان بيوك جدول چيندە تجارت داخليەيى فوق العادە تسهيل ايديور. چينك هر خانغى شهر وقصبەسنە كيرلسە بيوك بر حركت كوريلوب، بتون خلقك اخذ وعطا ايلە مشغول بولندقلرى حس اولنور. بو تجارت داخليەنك مكمليتى چينليلرى تجارت خارجيەدن مستغنى ايتديكندن، اسكيدن برى اجنبيلرە چينە دخول واجراى تجارت ممنوع اولوب، بو مملكت واسعەدن يالكز ايپكە وچينى وفيل ديشنە متعلق بعض نفايس معمولات اخراج، وهند وايران واسطەسيلە ممالك غربيەيە نقل وفروخت اولنوردى. چينە ايسە يالكز مغولستاندن آت، تبتدن مسك، تركستان شرقيدن شال كبى بعض شيلر ادخال اولنوردى. شمديكى حالدە اقطار مذكورەدن مواد مزبورە ادخال اولنمغلە برابر، سيبريادن دخى كورك وچوخە كيرديكى كبى، آوروپانك تجارت بحريەسنە دخى برقاچ اسكلە آچيلوب، معادن معمولە وغير معمولە، پاموق ويوكدن منسوجات، معدن كورى، آفيون وسائرە ادخال، وباشليجە ايپك وچاى ايلە بعض چين معمولاتى اخراج اولنور. اشبو تجارت بحريە سنوى بر مليار فرانغى متجاوز اولوب، نصفندن زيادەسى ادخالات ونصفنە قريب مقدارى اخراجاتدن عبارتدر. بو تجارتك قسم كليسى انكلترە ايلە وآسيادەكى انكليز مستملكاتيلە اجرا اولنور.

اصول ادارەسى، قوۀ ماليە وعسكريەسى. — چين حكومتى ايمپراطورلق اولوب، سلطنت بر خاندانك ايچندە ارثاً انتقال ايدر. عموم اهالينك تخت سلطنتندە بولنان ذات حقندە فوق العادە حرمت ورعايتلرى واردر. هر نە قدر حكومت بركونە مشروطيتلە مقيد دكل ايسەدە، برى «مجلس عالى»

ودیکری «شورای دولت» اسمیله ایکی بیوك مجلس بولنوب، بونلرك حکم واقتداری دخی زیاده‌در. مجلس عالی، اوچی مانچو واوچی چینلی اولمق اوزره، آلتی اعضادن مرکب اولوب، حکمدارك اوامر وارادانی نشر وتبلیغ ونظاماتی وضع وتعدیل ایتمکله موظفدر. شورای دولت خاندان حکمدارییه منسوب پرنسلردن، وکلادن وسائر کبرادن مرکب اولوب، اعضالری معین دکلدر؛ وامور ملکیه وعسکریه‌یه متعلق موادمهمه‌نك مذاکره‌سیله موظفدر. حکومت: امور داخلیه، امور مذهبیه، امور عدلیه، امور نافعه، امور عسکریه ومالیه نظارتلری اسملریله آلتی نظارتدن عبارت اولوب، هر بر نظارتك، بری مانچو ودیکری چینلی اوله‌رق، ایکی رئیس ودرت رئیس ثانیسی واردر. بر تفتیش عمومی نظارتی دخی واردر، که کافهٔ دوائر حکومتك امور وحرکاتی تفتیش ایدر، وامورعدلیه‌ده محکمهٔ تمییز وظیفه‌سنی ایفا ایلر. شهرامینی وممالك تابعه ناظری دخی وکلادن معدوددرلر. مغولستان ایله ترکستان شرقی ممالك تابعه‌دن معدود اولوب، مانچوریا ایسه، شمدیکی خاندان حکمدارینك وطنی ومانچو قومی ملت حاکمه اولمغله، اصل چین ایالاتندن آیری اداره اولندیغی حالده، ممالك تابعه‌دن عداولنماز. حتی اکثر نظارتلرده بری مانچو وبری چینلی اولمق اوزره ایکی ناظر بولندیغی کبی، مجلسلرك اعضالری دخی متساویا مانچو وچینلیدن مرکبدر.

چین دولتنك واردات ومصارفی وسعت مملکته وثروت طبیعیسنه کوره اولمیوب، تقریباً ٤٠٠ ملیون فرانقدن عبارتدر. ویرکیلرك طرح وتحصیلی براسکی اصولده اولوب، چوغی اشیای عینیه اوله‌رق تحصیل اولنور. دیونی دخی پك آزدر.

عسکری صلح زمانده ٣٠٠٠٠٠ وحرب زمانده بر ملیون نفردن مرکب اولوب، ١٠٠٠٠ کشیدن مرکب بر معلم فرقه‌سی دخی واردر، که برقاچ آلای پیاده ایله بهری ٢٥٠ آتیدن مرکب برقاچ سواری بلوکنی و ٦ صحرا ایله ٣ طاغ بطاریه‌سنی جامعدر. سائر عسکری برطرز مخصوص قدیمه‌در. اخیراً چین دولتی بر بحریه دائره‌سی تشکیل ایدوب، دونماسی ٣ زرهلی، ٢ فرقتین، ٥ قوروت، ١٥ زرهلی طوپ چکر، ٩ طورپیل واپوری، ٦ بطاریه دوبه‌سی، ١٣ نقلیه و٧ کرك قروازوروندن وجمعاً ١٢٤ قطعه سفینه‌دن عبارت اوله‌رق، شمال وجنوب فیلوسی نامیله ایکی‌یه منقسمدر. دمیر یوللری دردست انشا اولان برایکی کوچك خطدن عبارت اولوب، تلغرافلری دخی آزدر.

احوال تاریخیه‌سی. — چینك تاریخی پك اسکیدن بری مضبوط اولوب، میلاد عیسادن ٤٨٤ سنه اول مشهور (شوکینغ) کتابنی یازمش اولان حکیم قونفوچیوس میلاددن ٢٢٠٠ سنه اول حکم سورمش (یائو)دن بدأ ایده‌رك، بوندن اولکی حکمدارلرك احوالیله چینك وقوعاتی، اساطیردن غیرخالی کوردیکیچون، مشکوك عد ایله، مسکوت عنه براقدیغنی بیان ایدیور. چینك هرودوتی مقامنده اولوب، میلاد عیسادن ١٠٤ سنه اول (سه‌کی) عنوانلی تاریخنی یازمش اولان (سماچین) ایسه چوق دها اولکی وقوعاتی دخی نقل ایدیورسه‌ده، قبل المیلاد ٨٤١ تاریخنه متصادف اولان بر زمانه‌دك جریان ایدن وقوعاتك تواریخنه پك‌ده صاغلام نظریله باقیله‌میه‌جغنی علاوه ایدیور. هرحالده اووقتلرده چین شمدیکندن برآز دها کوچك اولوب، مذکور (یائو) طرفندن ٩ ایالته تقسیم اولنمشدی. بونك خلفی (شون) ایالاتك عددینی ١٢ یه ابلاغ ایتمش ایسه‌ده، بوندن صکره حکومت سوروب (هیا) اسمیله معروف ایلك سلاله‌نك بانیسی اولان (یو) چین الکاسی یکیدن ٩ ایالته تقسیم ایتمش؛ وبوتقسیم میلاددن ٣ قرن اولنه کلنجه‌یه‌قدر تعاقب ایدن ایلك ٣ سلاله زمانلرنده باقی قالمشیدی. ایلك سلاله‌نك زمانده چین دولتی شمدیکی چینك قسم وسطیسیله شمال غربی جهتندن عبارت اولوب، آکلاشلدیغنه کوره، مدنیت الك اول اوراده ظهور ایتمشیدی. بعده شمال وجنوبه طوغری توسیع ممالك ایده‌رك، میلاد عیسادن برقرن اول حکومت سورن (خان) ویا (خاقان) سلاله‌سی زمانده برطرفدن هند چینینك قسم شرقیسی اولان (آنام) خطه‌سی ضبط اولنمش؛ وبرطرفدن چین تواریخنده (هیونغ نو) اسمیله یاد اولنان برترك قومنه قارشی (تبا) ویا (یوچی) تسمیه ایتدکلری دیکر برقومله عقد اتفاق ایتمك اوزره، (چانغ کان)ك قوماندهسیله غربه طوغری برسریه سوق اولنمش ایدی. بوسوقیات واسطه‌سیله ختن وماوراءالنهر وایران ایله عقد مناسبات اولنه‌رق، او وقت چینك اسمی امم غربیه‌نك معلومی اولمغه باشلامشدر. چوق کچمه‌دن ایلك تجارتی کسب توسع

ایتمکه باشلایه‌رق، هند وایران وروما‌یه قدر چین‌ایپکی سورلمش؛ وبومناسبتله چین معلوم اولوب، حتی بعضاً «ایپک‌مملکتی» دخی تسمیه اولنمسی عادت اولمش‌ایدی. بوتجارت براً اجرا اولنمغه باشلامازدن اول بحراً یعنی بحرمحیط هندی طریقیله وهندستان وجزیرة العرب واسطه‌سیله مصره قدر واصل اولوردی. رومالیلردن صکره چینک تجارت بحریه‌سی عربلر طرفندن اجرا اولنه‌رق، اوائل دور اسلامده بحریون اسلام جزیرة العرب سواحلندن وبصره کورفزندن چینک سواحل جنوبیه وشرقیه‌سنه کیدوب کلیرلردی؛ وبوقاریده دنیلدیکی کبی، دین اسلامی دخی بوطریقله چینه ادخال ایتمشلردی. میلادک ۶۲۶ تاریخندن ۹۰۸ تاریخنه‌دک، یعنی اوائل دور اسلامده چینده حکومت سورن (تانغ) سلاله‌سی کرک توسیع ممالک وکرک تزیید اسباب عمران ومدنیت خصوصنده سلفلرینه تفوق ایتمشدی. بوسلاله‌نک انقراضنده برطاقم طوائف ملوک ظهور ایدوب، برمدت چینک احوالی هرج ومرج اولمش ایسه‌ده، ۹۶۰ تاریخ میلادیسنده (سونغ) سلاله‌سی یکیدن چین ممالکنی بردولته جمع ایتمشدر. ۱۱۲۵ تاریخنده مانچو تاتارلری چینک نصف شمالیسنی ضبط ایدوب، (خطا) اسمیله معروف دولتی تشکیل ایتمرله، سونغ سلاله‌سی چینک یالکز نصف جنوبیسنده حکم سورمکه باشلامشلردی. ۱۱۸۰ده سونغ سلاله‌سندن برحکمدار مشهور چنکیز خان ایله بالاتفاق مانچولری چیندن اخراج ایتمش ایسه‌ده، درعقب مغوللرک دها تهلکه‌لی قومشولر اولدیغنی کوره‌رک، بونلره قارشی مقاومته چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، ۱۲۸۰ده قبلاقاآنک الینه اسیر دوشمش؛ وبتون چین اولاد چنکیزک ملکی حکمنه کچمش ایدی. قبلاقاآن چینده (یوئن) اسمیله برچینلی دولتی تشکیل ایدوب، یوز سنه قدر دوام ایدن بو دولت زماننده معارف وادبیات خیلی ترقی ایتمشدی. نهایت ۱۳۶۸ده ظهور ایدن اختلالک نتیجه‌سنده مغوللرک دولتی ختام بولوب، فرومایه برچینلی تخت سلطنته نائل اولمش؛ و (مینغ) سلاله‌سنی تأسیس ایلمشدر. ۱۶۴۴ تاریخ میلادیسنه‌دک ۲۷۶ سنه حکم سورن بو سلاله‌دن ۱۶ حکمدار کلوب، ایچلرندن بعضلری تمیز ایتمشلردر. قبلاقاآنک زماننده آوروپالیلردن برنجی اوله‌رق مشهور (مارقو پولو) چینه‌داخل اولوب، ۱۸ سنه اقامتله، عودتنده بوممکلت حقنده معلومات مفصله وغریبه ویرمش اولدیغی کبی، مینغ سلاله‌سی زماننده دخی جزویتلر وسائر میسیونرلر چینده برچوق تحقیقات جغرافیه وفنیه اجرا ایتمشلردر. ۱۶۴۴ ده مانچو تاتارلری یکیدن چینه هجومله، مینغ سلاله‌سنه ختام ویره‌رک، الی یومنا هذا حکم سورمکده اولان (تای چینغ) سلاله‌سنی تأسیس ایتمشلردر. بویکی سلاله ترکستان شرقی ایله تبتی وچینک جنوب غربیسنده بولنان بعض نیم وحشی اقوامی دخی رام ایدوب، چین دولتنک حدودینی توسیع ایتمشدر. بو سلاله حکمدارلرندن بعضلری جزویت میسیونرلرینه مساعده‌کارانه معامله‌ده بولنمغله، بونلر چینک هرطرفنی کزوب، احوالنه کسب وقوف ایده‌رک، آوروپایه برچوق معلومات ویرمشلردر. ۱۷۴۴ تاریخ میلادیسنده انکلتره دولتی چینه هندستاندن آفیون ادخال ایتمک ایستیوب، چین حکومتی ایسه بو زهرقاتلک ادخالنی منع ایتدیکندن، دولتین بیننده محاربه وقوع بولوب، نهایت انکلیزلر غالب کلمکله، (هونغ قونغ) جزیره‌سنی ضبط، وچین دولتنی بش اسکله‌سنی آوروپا تجارتنه آچیق طوتمغه اجبار ایتمشلردر. چینلیلر بومجبوریتدن دلکیراولوب، تعصبلری بردرجه دها غلیان ایتمکله، ۱۸۶۰ ده بعض آوروپالیلری قتل ایتدکلرندن، بو دفعه انکلتره ایله فرانسه برلکده چینه اعلان حرب ایده‌رک، انکلیز وفرانسز عسکری مظفراً پکینه داخل اولمش؛ وبو دفعه عقد ایتدکلری معاهده ایله دیکر اون اسکله‌یی دخی آوروپا تجارتنه آچدیرمشلردر. ۱۲۹۰ تاریخ هجریسنده بر طرفدن ترکستان شرقیده آتالق غازی یعقوب بکک دلالتیله وبرطرفدن دخی (یونان) ده شاه سلیمانک ریاستیله مسلمانلر چینه قارشی اعلان استقلال ایده‌رک، بو ایکی نو ظهور دولت اسلامیه‌در سعادته وآوروپا پایتختلرینه سفیرلر ارسالیله استقلاللرینی تصدیق ایتدیرملک ایستمشلرسه‌ده، عاقبت چینلیلر غالب کلوب، کرک کاشغرده وکرک یونانده قتل عام کبی نیجه اعتسافات وحشیه‌ده بولنمش؛ وبو ایکی خطه‌ده‌کی بیچاره مسلمانلرینه چینلیلرک اداره‌ٔ ظالمانه‌سی آلتنده قالمشلردر.

چینچیناتوس (Cincinatus) حمیت‌واستقامتیله مشهور بر رومالی اولوب، قبل‌المیلاد ۴۶۰ تاریخنده قونسلوس تعیین

اولنغله، وطننه بعض خدمات مهمه ایفا ایتمش؛ وبعده زراعتله مشغول اولدیغی حالده، ٤٥٨ ده روما عسکرینك بعض خصما طرفندن محاصره آلتنده بولنمش اوزرینه، (دیکتاتور) عنوانیله رأس حکومته کتیریله‌رك، درحال جمع ایتدیکی عسکرله دشمنلری قهر، وروما اردوسنی تخلیص، و١٦ کون حکومتدن صکره استعفا ایده‌رك، ینه چفت وچبوغیله اوغراشمغه باشلامشیدی. ٤٣٨ تاریخنده، (مولوس)ك عصیانی اوزرینه، ٨٠ یاشنده اولدیغی حالده، ثانیاً رأس حکومته کتیریله‌رك، مرقومك وجودینی ازاله ایتمشدی. بودفعه دخی ٢١ کون رأس حکومتده قالدقدن صکره، هیچ برمکافات قبول ایتمیه‌رك، استعفا ایتمشدر.

— آمریقانك ممالك مجتمعه‌سنده بعض اهالی بوذاتی نمونهٔ امتثال اتخاذ ایده‌رك، ١٧٨٣ده بو اسمله بر جمعیت تشکیل ایتمشلردی. کندیلری حکومتده وراثتی قبول ایتدکلرندن، جمهوریتك تشکلندن صکره جمعیتلری طاغیدلمشدر.

چین دکیزی (Mer de Chine) بحرمحیط کبیرك چین سواحلنده وآسیا قطعه‌سنك منتهای شرق جنوبیسنده بولنان واسع بر دکیز اولوب، جنوبی وشرقی اسملریله ایکی‌یه منقسمدر:

جنوبی چین دکیزی (Mer de Chine Méridional) وچینجه نان های (Nan Haï) یعنی جنوب دکیزی، غرباً مالاقه شبه جزیره‌سندن وقوشنشین ایله تونکین سواحلندن باشلایه‌رق، وبورنئو ایله فیلیپین جزایریله بحرمحیط کبیردن آیریله‌رق، فورموزه جزیره‌سنه قدر ممتد اولور. بونك منتهای غربنده (سیام کورفزی) وغرب شمالی جهتنده دخی (تونکین کورفزی) بولنیور. مالاقه شبه جزیره‌سیله بورنئو آره‌سنده جاوه دکیزیله اختلاط ایدر. صیغلری وقیالری چوق اولوب، سیرسفائن حقنده مخاطره‌لیدر.

شرقی چین دکیزی (Mer de Chine Orientale) وچینجه (تونغ های) یعنی «شرق دکیزی» جنوبیسندن چوق دها کوچك اولوب، فورموزه آطه‌سندن بدأ ایله، چینك سواحل شرقیه‌سی بوینجه شماله طوغری ممتد اوله‌رق، جاپونیا وقوریا سواحلنه قدر ممتد اولور. قوریا ایله چین سواحلی آره‌سنده‌کی قسم شمالیسی «صاری دکیز» اسمیله معروف اولوب، بونك شمال غربی جهتنده دخی پچیلی کورفزی تشکل ایدیور. شرقی چین دکیزی بحرمحیط کبیردن جاپونیایه عائد بر صره کوچك آطه‌لرله آیرلمش اولوب، شمالاً (فوکان) بوغازندن جاپونیا دکیزیله اختلاط ایدیور. صیغلری وقیالری یوغیسه‌ده، دهشتلی قاصرغه‌لرندن طولایی بودخی سیرسفائن حقنده مخاطره‌دن خالی دکلدر.

چین دولتی (Empire Chinois) وسعت اراضی وکثرت نفوسجه کرهٔ ارضك وقوت ومکنتجه آسیا قطعه‌سنك اك بیوك دولتی اولوب، نفس چین ایله مانچوریا، مغولستان، ترکستان شرقی وتیبت ممالك واسعه‌سندن عبارتدر. شرقاً شرقی چین دکیزیله، صاری دکیزله، قوریا شبه جزیره‌سیله وروسیه‌یه تابع اولان برمقدار اراضی ایله؛ شمال شرقی جهتندن ترکستانله؛ غرباً افغانستانله؛ غرب جنوبی جهتندن هندستانله؛ جنوباً دخی هند چینی ایله وجنوبی چین دکیزیله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١١ ٥٧٤ ٣٥٦ مربع کیلومتره اولوب، ٤٠٢ ٧٣٥ ٠٠٠ اهالیسی واردر، که بروجه زیر منقسم بولنیور:

مملکت	مربع کیلومتره	اهالی
نفس چین	٤ ٠٢٤ ٦٩٠	٣٨١ ٥٥٤ ٩٧٧
مانچوریا	٩٨٢ ٤٧٢	١٢ ٠٠٠ ٠٠٠
مغولستان	٣ ٧٦٠ ٥٨٣	٢ ٦٠٠ ٠٠٠
تیبت	١ ٦٨٧ ٨٩٨	٦ ٠٠٠ ٠٠٠
ترکستان شرقی	١ ١١٨ ٧١٣	٥٨٠ ٠٠٠
جمعاً	١١ ٥٧٤ ٣٥٦	٤٠٢ ٧٣٥ ٠٠٠

[زیاده تفصیلات ایچون «چین، مانچوریا، مغولستان، تیبت وترکستان شرقی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

چینغ کانغ (Tching Kiang) چینك (کانغ سو) ایالتنده و (یانغ چه کانغ) نهری اوزرنده اوله‌رق (نانغ کینغ) شهرینك ٧٠ کیلومتره شمال شرقیسنده برشهردر. ١٨٤٢ده انکلیزلر طرفندن ضبط اولنمشیدی.

چیویتلا (Civitella) ایتالیانك (آبروچه چیتریوره) ایالتنده و(ترامو)نك ١٤ کیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی ودمیریول موقفی واردر.

چیویته دی پنه (Civita di Penne) ایتالیانك ملغا ناپولی قراللغنده وآبروچه اولتریوره ایالتنده برقصبه اولوب،

۱۱۰۰۰ اهالیسی واردر. پسقپوسلق مرکزیدر. اسکی برقصبه اولوب، اسم قدیمی (پنیاوستینا)در.

چیویته قاستلانه { (Civita Castellana) ایتالیاده (ویتربه)نك ۲۷ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی و(ریوماجوره) نهری اوزرنده ۵۰ متره یوکسکلکنده برکوپریسی واردر.

چیویته وکیا { (Civita Vecchia) ایتالیاده (رومانك ۶۳ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه واسکله اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، استحکاماتی، سربست لیمانی، ترسانه‌سی وایشلك تجارتی واردر. رومایه بردمیر یولله مربوطدر. « اسکی شهر » دیمك اولان اسمندن آکلاشلدیغی اوزره، قدیم برقصبه‌در.

چیوی زاده { (محی‌الدین افندی) دورسلطان سلیمان خان قانونیده مسند مشیخت اسلامیه‌یه نائل اولان علمای عثمانیه‌دندر. عن‌اصل منتشالی اولوب، اورانك مدرسیندن چیوی افندینك اوغلیدر. ناجی زاده سعدی چلبیدن، فناری محی‌الدین افندیدن، مولانا محمد پاشادن ومولا ناقره بالیدن تحصیل علوم ایدوب، ادرنه وبروسه وچورلی مدرسه‌لرنده بر مدت تدریسله مشغول اولدقدن صکره، ۹۳۴ تاریخنده مصرقاضیسی، ۹۴۴ده آناطولی قاضیعسکری و ۹۴۵ده شیخ‌الاسلام اولمشدر. اوچ سنه ایله طقوز آی بومقامی اداره ایتدکدن صکره، ۹۴۸ده عزل‌وتقاعد اولنه‌رق، بو اثناده زیارت بیت‌الله مقصدیله جانب حجازه عزیمت ایتمش؛ وعودتنده مدارس ثمانیه‌نك برینه مدرس اولوب، ۹۵۲ده روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنمش ایدی. ۹۵۴ده وفات ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وفاضل برذات اولوب، اجرای احکام‌شرعیه‌ده‌پك عادل ومحق ایدی. « الایثارفی‌شرح المختار » و « حسن القاری فی‌التجوید » عنوانلریله ایکی تألیفی وبعض کتب معتبره‌یه تعلیقاتی واردر. آنجق ارباب تصوف حقنده رعایتده نقصانی اولوب، حتی مسند مشیختدن سبب عزلی دخی محی‌الدین عربی وجلال‌الدین رومی کبی کبار صوفیون حقنده واقع اولان اطاله‌ٔ لسانی اولدیغی مرویدر.

چیوی زاده { (محمد افندی) دور سلطان مراد خان ثالثده مسند مشیخت اسلامیه‌یه نائل اولان علمای عثمانیه‌دن اولوب، آنف الترجمه چیوی زاده محی‌الدین افندینك اوغلیدر. ۹۳۷ده طوغوب، پدرندن وبعده طاشکپری زاده کبی مشاهیر علمادن اخذ علوم، وپدری معیتنده ایفای حج شریف ایتدکدن صکره، علی‌الاصول‌دورمدارسله ۹۷۷ده شام، ۹۷۸ده مصر، ۹۷۹ده بروسه، ۹۸۱ده ادرنه و۹۸۳ده استانبول قاضیسی اولمش؛ وینه اوسنه آناطولی و۹۸۵ده روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنمش ایدی. ۹۸۷ده صدراعظم محمد پاشانك اصراری اوزرینه عزل وتقاعد اولنه‌رق، ۹۸۹ده ثانیا روم‌ایلی قاضیعسکری اولمش، وینه‌اوسنه مسند مشیخت اسلامیه‌یه ترفیع اولنمشدی. ۵ سنه ایله ۵ آی بو مقامی کمال عدل وحقانیتله اداره ایتدکدن صکره، ۹۹۵ده وفات ایدوب، پدرینك مرقدی یاننده دفن اولنمشدر. زیرکده وشهرامیننده ایکی مسجد بنا ایتدیرمشیدی.

چیوی زاده دامادی { [« حامد افندی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

(باب‌الجیم الفارسینك صوکی)

ح

(باب الحاء — فصل الالف الخ)

حابس { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی (ابوحیه حابس بن ربیعه - التمیمی) در، که اوغلی حیه واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — ایکنجیسی (حابس بن سعدالطائی) در، که حضرت عمر (رضه) طرفندن حمص قضاسنه تعیین اولنمشیکن، مشرقدن ملکلرله محاط شمسك ومغربدن کواکبله محاط قمرك طلوع ایتدیکنی رؤیاسنده کوردیکنی حضور حضرت فاروقیده بیان ایلمنی، وجانب خلیفه‌دن کندیسنك خائنی طرفده بولندیغنه دائر واقع اولان سؤاله جواباً قمر طرفنده ایدم دیمسی اوزرینه، حضرت فاروقك « سن بنم آدمم اوله‌مازسك » بیوره‌رق، حمص قضاسنه نصبندن وازکچمش اولدقلری مرویدر. بو رؤیایه ماصدق اولمق اوزره، حابس صفین محاربه‌سنده معاویه‌نك طرفنی التزام ایتمش؛ وبومحاربه‌ده قتل اولنمشدر.

حابطیه { معتزله‌دن بر فرقه اولوب، ابراهیم نظامك اصحابندن احمد بن حابطه تابع ایدیلر. کفره قریب بعض اعتقادات باطله وغریبه‌لری وار ایدی.

حاتم { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، برنجیسی فخرالرسل (صلعم) افندمزك خدمت نبویه‌لرنده بولنمش؛ وکندی روایتنه کوره جانب رسول‌اللهدن ۱۸ دیناره اشترا بیوریله‌رق، درعقب اعتاق اولنمش ایسه‌ده، آیرلمق ایستمیوب، ۴۰ سنه خدمتلرنده بولنمشدر. — ایکنجیسی (حاتم بن عدی) در، که اهل حمصدن معدود اولوب، «لاتزال امتی بخیر ماعجلوا الافطار واخروا السحور» حدیث شریفنك راویسیدر.

حاتم اصم { (ابو عبدالرحمن بن علوان) مشاهیر علما واتقیادن اولوب، بلخده طوغمش؛ وشقیق بلخینك اصحابندن بولنمشدر. کندیسندن بر چوق اقوال حکیمانه ونصائح زاهدانه منقولدر. ۲۳۷ تاریخنده (واشجرد) ده وفات ایتمشدر.

حاتم بن هرثمه { (بن اعین) خلفای عباسیه زماننده مصرده والیلك ایدن امرادن اولوب، ۱۹۴ تاریخنده خلیفه محمدامین طرفندن مذکور والیلکه نصب واعزام اولنمش؛ واهل احواف ایله محاربه ایدوب، بلبیسه قدر ایلریلدکدن صکره، صلح ایلمش ایدی. بر بچق سنه حکومت ایتدکدن صکره ۱۹۵ ده عزل اولنمشدر. مصرده (قبة الهواء) اسمیله مشهور اولان بنا بونك اثریدر. — (حاتم بن هرثمه بن نصرالبجلی) دخی خلافت عباسیه زماننده‌کی ولاة مصردن اولوب، خلیفه متوکل بالله عهدنده پدری (هرثمه بن نصر) ك وفاتی اوزرینه والی نصب اولنمش، ویالکز بر بچق آی حکومت ایتمشدر.

حاتم دهلوی { (شیخ ظهیرالدین) هندستانك مشاهیر شعراسندن والك اول اردو لساننده یازان ادبادن اولوب، لسان مذکورده ایکی دیوانی واردر. ۱۱۱۱ تاریخنده دهلیده طوغمشدر.

حاتم طائی { (ابو عدی بن عبدالله بن سعد) مشاهیر رؤسا وشعرای عربدن اولوب، سخاوتیله مشهوردر، واسمی جود وکرمده ضرب مثل حکمنه کچمشدر. حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك زماننه یتیشمش ایسه‌ده، بعثدن اول وفات ایتمشدر. قیزی بنی طی اسراسی ایچنده بولنوب، پدرینك اوصافنی تعداد ایله اعتاقنی استرحام ایتدیکنده، جانب رسول‌اللهدن «بو اوصاف مؤمنلرك صفتلریدر»

بيوريله‌رق، درحال اعتاقنه امرويرلمشدى. حاتم طا-
ئينك اوغلى (عدى) ابتداشام طرفنه قاچش ايسه‌ده،
بعده رجوع ايدوب، شرف اسلامله مشرف اولمشدر.
حاتمك نابغه وسائر شعراى زمانيـله بعض ماجرالرى
دخى منقولدر. بعض اشعارى جمع اولنه‌رق، برديوان
ترتيب، وبوديوان غضبان افندى معرفتيله لوندره‌ده
طبع ايتديرلمشدر. شو بر ايكى بيت جملهٔ اشعارندندر:

هل الدهر الااليوم او امس اوغد
كـذاك الزمان بيننـا يتردد
يرد علينـا ليلة بعـد يومهـا
فلانحن ما نبقى ولاالدهر نيفد
لنـا اجـل اما تنـاهى امامه
فنحن على آثاره نتـورد

حاتم كاشى { شـاه عباس ماضى زمانـنـده يتيشن ايران شعراسندن اولوب،
اسمى هداية‌اللهدر، وابتدا (هدايت) تخلص ايدردى.
مرتب ديوانى واردر. شو بيت بو جملهٔ اشعارندندر:

قتاده از نظر هركه بود در عالم
هنوز چشم بدانديش در قفاى منست

حاتم همدانى { ايران شعراسندن اولوب، همدانده عطارلقله مشغول
ايدى. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

خانهٔ دلرا تهى كن ازهوسها چون حباب
تاتوانى كف زنان چون موج ازدرياگذشت

حاتمى { (ابو عبدالله محمد بن حسن البغدادى) مشاهير علما وادبادن اولوب، بغدادده
تدريس وافاده ايله مشغول بولنمش، و٣٨٨ تاريخنده
وفات ايتمشدر. شاعر شهير متنبينك زيارتنه كيدوب،
قدرينه كوره حرمت كورمديكندن، وشـاعرك
كبرونخوتى بكنمديكندن، بونك اشـعارنده‌كى نواقص
وعيوبى مبين اولمق اوزره، بر رساله يازمشدر.كه
مشهوردر. «حلية الادب» اسميله دخى ٢ جلد اوزره
بر اثرى واردر.

حاج { (ملك مظفر امير —) غلامان اتراك ناميله مصرده حكومت سورن ملوكك
١٨ نجيسى اولوب، ملك ناصرالدين محمد بن قلاونك
اوغليدر. ٧٤٧ تاريخنده برادرى ملك كامل شعباندن
صكره جلوس ايدوب: بر سنه حكومت سـوردكدن
صكره، بعض امراسى طرفندن قتل اولنمشدر.

حاجب { صحابه‌دن ايكى ذاتك اسمى اولوب، برى،كه (حاجب بن زيد الانصارى
الخزرجى) در، برادرى حباب ايله برابر احد غزاسنده
حاضر بولنمش؛ وديكرى،كه (حاجب بن زيدالانصارى
الاشهلى) در، يمامه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

حاجب اصفهانى { (آقاجـواد) ايران شعراسندن اولوب،
هندستانه رحلتله، (اود) خطه‌سنده حكمران بولنان
يمين الدوله نواب سـعادت على خان بهادره انتسـاب
ايده‌رك، قـدرى برتر اولمش ايكن، بعـده ترك جاه
ومنصب ايده‌رك، وكسوهٔ درويشانه‌يه كيره‌رك،
هندستانك هر طرفنه سيروسياحت ايتمش، ونرده‌ده وفات
ايتديكى معلوم اوله‌مامشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

تا چرخ نالهٔ دل رنجور ميرود
اين تيررا ببين چه قدر دور ميرود

حاجرى { (حسام‌الدين ابو يحيى عيسى بن سنجرالاربلى) مشـاهير شعراى
عربدن اولوب، اربل حاكمى ملك معظم مظفرالدينك
خدمتنـده بولنمش، وبونك وفاتندن صـكره وطنى
تركله، بر مدت سياحت ايتمش، واربلك خليفهٔ عباسى
مستنصرك الينه رجوعندن صكره ينه اورايه عودت
ايدوب، ٦٣٢ تاريخنده ٥٠ ياشلرنده اولديغى حالده،
بعض دشمنلرى طرفنـدن غدا ايله قتل اولنمشـدر.
اشعارى پك كوزل ومقبول اولوب، شو بر ايكى بيت
اوجمله‌دندر:

الله يعلم ما ابقى سـوى رمق
منى فراقك يامن قربه الامل
فابعث كتابك واستودعه تعزية
فربما مت شوقاً قبلما يصـل

حاجى { (ملك صالح)مصرده حكومت سورن غـلامان اتراكك ٢٤ نجى وصـولك
حكمدارى اولوب، برادرى ملك منصور علينك
وفاتندن صكره ٧٨٣ تاريخنده جلوس ايتمش ايسه‌ده،
حداثتـنى حسبيله، اتابكى بولنان برقوق چركسى
ادارهٔ امور ايتمش؛ وبرقاچ سـنه صكره اتفاق امرا
ايله مرقوم تخته اجلاس اولنغله، غلامان اتراك دولتى
وبنى قلاون سلاله‌سى صاحب ترجمه ايله ختام بولوب،
ملك مصر غلامان چراكسه يدينه چكمشدر.

حاجى { ايران وهند شعراسندن بروجه زير برقاچ ذاتك تخلصيدر:
برنجيسى اردبيلى اولوب، شـو بيت جـملهٔ
اشعارندندر:

دارد آن دم سرماترك پرى پيكرما
كه بفتراك خود آويخته باشد سرما

— ایکنجیسی عن‌اصل قزوینلی اولوب، کاشانده یاشامشدر. شو بیت اونکدر :

ماباتو خورده‌ایم می وبیتوکی خوریم
خون جکر خوریم اکر بیتومی خوریم

— اوچنجیسی (حاجی محمد) هندستان ملوکندن همایون شاهك رجالندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

صد آرزوست در دل تنکم کره زدوست
دل نیست در برم کره آرزوی اوست

— دردنجیسی سمرقندلی اولوب، شو بیت اونکدر :

ای جم خوبرویان مانندهٔ شمائیم
ازدست بیکسیها شرمندهٔ شمائیم

— بشنجیسی (شاه عبد الهادی) هندلی اولوب، زیارت بیت‌الحرامدن صکره، مدارس شهرنده‌توطن، واون ایکنجی قرن هجری اواخرنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

زند دردشت بیتابی باهو سیلیٔ وحشت
نمیدانم دل از شوق که آتش زیر پادارد

— آلتنجیسی طهرانلی اولوب، شو بیت اونکدر :

آنان که دل بغیبت ما شاد میکنند
باری بدان خوشم که مرایاد میکنند

— یدنجیسی سبزوارلی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

فلك بکوشه نشینان ستم کندکه محیط
همیشه سیلیٔ امواج برکنار زند

— سکزنجیسی طبسلی اولوب، هندستانه کیدرکن قطاع طریق النده مقتول اولمشدر. شورباعی اونکدر:

در خوابکه جهان من شیدایی
چشمی بکشودم ازپی بینایی
دیدم که درو نبود بیدارکسی
من نیز بخواب رفتم از تنهایی

حاجی ابراهیم پاشا { سلطان محمد خان ثالث دوری وزراسندن اولوب، ابتدای حالنده قضاتدن ایکن، بعده شق ثانی واول دفترداری وحلب میرمیرانی اوله‌رق، ١٠١٠ تاریخنده آناطولیده ظهور ایدن اشقیانك تنکیلنه مأمور اولمش ایسه‌ده، پك‌ده موفق اوله‌مدیغندن، قونیه‌ده متقاعد اولمشیدی. ١٠١٢ ده مصر خزینه‌سنی درسعادته کتیروب، وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ واون اوچ آی خطهٔ مصریه‌یی اداره ایتدکدن صکره، مصر قوللری طرفندن قتل ایدلمشدر.

حاجی احمد پاشا { [«احمد پاشا-حاجی» ماده‌سنه مراجعت.]

حاجی اوغلی بازارجغی { بلغارستانك وارنه سنجاغنده ووارنه‌نك ٤٠ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ قدر اهالیسی واردر.

حاجی بکتاش { آنقره ولایتنك قیرشهر سنجاق وقضاسنده، قیرشهرك ٦٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده وقیصریه‌نك ٧٥ کیلومتره شمال غربیسنده ناحیه مرکزی بیوك بر قریه اولوب، مشاهیر اولیاءاللهدن حاجی بکتاش ولی (قدس سره)نك تربهٔ شریفه‌سنی حاوی اولمغله مشهوردر. قریه‌نك ٣١١ خانه‌سی، ١٥٢٠ اهالیسی، ١٥ دکانی، برجامع شریفی، بر مدرسه‌سی، چلبی افندی‌یه مخصوص قوناغی، ولی مشارالیهك تربه‌سنه متصل بیوك بر تکیه‌سی وتکیه‌نك حولیسی درونده دخی آیریجه ایکی جامعی واردر. قریه‌نك وعلی‌الخصوص تکیه‌نك باغ وباغچه‌لری پك چوق، آقار صولری بول ومیوه‌لری مشهوردر. آب وهواسی دخی غایت لطیفدر. تکیه طریقت بکتاشیه‌نك مرکزی اولوب، ایچنده ٦٠ قدر درویش بولنور. اوقاف وواردانتك برقسمی چلبی افندی‌یه وبر قسمی دخی شیخ وتربه‌دار ایله درویشانه عائددر. — حاجی بکتاش ناحیه‌سی ١٤٢ قریه‌دن مرکب اولوب، ٦٩٦ خانه و٣٤٥٥ اهالیی جامعدر. اراضیسی اولدقجه منبت اولوب، بغدای، آرپه و سائر حبوباتله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. طوزکویی دینلن قریه‌سنده غایت لذیذ کوزل بر قیا طوزی معدنی بولنوب، حاجی بکتاش ولی حضرتلری طرفندن کرامتله کشف ایدلمش اولدیغی مروی اولمغله، بکتاشی درویشلری تبرکاً اوستلرنده کزدیررلر، وهبه ایدرلر. درون ناحیه‌ده بکتاشی درویشلرینك تسلیملری اعمالنه یارایان بلغامی بر نوع پشم طاشی بولنور.

حاجی بکتاش ولی { [«بکتاش» ماده‌سنه مراجعت.]

حاجی بهرام { بخارا شعراسندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

یك چشم زدن غافل ازآن ماه نباشم
ترسم که نکاهی کند آکاه نباشم

حاجی بیرام ولی { [« بیرام » مادەسنه مراجعت بیوریله.]

حاجی پاشا { یلدیرم سلطان بایزید خان دوری علما واطباسندن اولوب، وقعهٔ تیموریەدن صکره شهزاده سلیمانك خدمتنده بولنمشیدی. عن اصل آیدینلی اولوب، مصره رحلتله، شیخ اکمل الدینك حلقهٔ تدریسنه بالدخول، شیخ بدرالدینك شریك درسی اولمش؛ وعلوم عقلیه وحکمیه یی دخی مولانا مبارك شاه منطقیدن تحصیل ایلمشیدی. رازینك « شرح المطالع » عنوانلی کتابك تصورات وتصدیقات قسمنه بعض تعلیقات یازدیغی کبی، بیضاوینك « طوالع » عنوانلی اثرینی دخی شرح ایلمشدر. بعده کندیسنه عارض اولان بر مرضك اجباریله فن طبك تحصیلنه مباشرت ایدوب، اکمالندن صکره مصردەکی بیمارستانك مدیریت وسر طبابتنه نصب اولنمشدی. صکره آیدینه عودتله، آیدین اوغلی محمد بك نامنه طبه متعلق « الشفا » عنوانیله بر کتاب تألیف ایتدیکی کبی، لسان ترکی ایله « تسهیل » عنوانلی مختصر بر طب کتابی دخی یازمشدر. تیمورك اطباسیله ادعای رقابت ایدوب، حذاقتنی اونلره دخی تسلیم ایتدیرمشیدی. سید جرجانینك دخی صاحب ترجمه حقنده حسن شهادتی واردر.

حاجی حمزه { سیواس ولایتنده آماسیه سنجاغنك عثمانجق قضاسنده وعثمانجق قصبەسنك ١٥ کیلومتره غرب شمالیسنده اولەرق قزل ایرماق کنارنده وقسطمونی ولایتنك حدودی قربنده ناحیه مرکزی بیوك بر قریەدر. ناحیەسی ٨ قریەدن مرکبدر.

حاجی خلیفه { (Hadji Kalfa) [« کاتب چلبی » مادەسنه مراجعت.]

حاجی زمان { ایران شعراسندن اولوب، شیرازلیدر. کندیسی قوندیرەجی اولدیغی حالده، شعر وادبیاتدن بهرەسی اولمق حسبیله، دکانی مجمع ادبا ونجبا اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

جام بلور از خم شراب بر آمد
ماه فرو رفت وآفتاب بر آمد

حاجی صالح پاشا { زعفرانبولیلی اولوب، دور سلطان سلیم خان ثالثده ١٢٢١ ده بوستانجی باشی حاجی محمد پاشادن صکره قپودان پاشا اولمش؛ ودونانمه ایله آق دکیزه چیقوب، نعره اوکنده لنکر انداز اولدیغی حالده، انکلترەنك بر فیلوسیله محاربەیه کیریشوب، قوماندەسی تحتنده بولنان سفاینی حرق وغرق ایله، قرەدن استانبوله کلدکده، عزل اولنەرق، بعده شام وسائر بعض سنجاقلر بکلکلرنده بولندقدن صکره، ١٢٤٠ تاریخنده آخسخه والیسی ایکن، اورادە وفات ایتمشدر.

حاجی علی پاشا { سلطان احمد خان ثانی دور سلطنتنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، مرزیفونلیدر. همشهریسی اولان صدر اعظم مقتول مصطفی پاشانك آدملرندن اولمغله، اونك زماننده قپوجیلر کتخداسی وبعده چاوش باشی اولمشیدی. مؤخراً رتبهٔ وزارتله ساقز وحانیه محافظلغنه و ١١٠١ تاریخنده سرعسکره تهیهٔ ارزاق ومهمات مأموریتی علاوەسیله ارضروم والیلکنه نصب اولنەرق، ینه اوسنه درسعادته جلبله، قائممقام تعیین، و ١١٠٢ ده والیلکله دیار بکره اعزام اولنمشدی. ١١٠٣ سنەسی اوائلنده درسعادته دعوتله، آرابەجی علی پاشانك اوسته صدر اعظم اولمش؛ وسفر زمانی اولمغله، آنجق ٥٥ کون ادرنەده آرامدن صکره، بلغراده عزیمت ایتمش ایسەده، تدافعی حرکته قرار ویرلمش اولدیغندن، حربه کیریشمیوب، قلعەلرك ترمیم وتعمیریله اکتفا ایتمش؛ و ١١٠٤ ده ادرنەیه عودت ایدەرك، سنهٔ مزبوره رجبنده دفتردار حاجی احمد افندینك عزلنه قارشی مدافعەیه جرأتله، استعفاده اصرار ایلدیکندن، عزل اولنوب، چکنجه قربندەکی چفتلکنده اقامته مأمور اولمشیدی. بعده استدعاسی اوزرینه بروسەیه نقل اولنەرق، ١١١٠ تاریخنده قندیه محافظلغنه نصب اولنمش؛ واوراده وفات ایتمشدر. عفیف ومستقیم بر ذات ایدیسەده، اقتداری اوسط بر حالده ایدی. مدت صدارتی بر سنەدر.

حاجی قادین { (دها طوغریسی حاجه قادین) سلطان بایزید خان ثانی وزراسندن اسکندر پاشانك قیزی اولوب، اسمی (مهرشاه) در. خیرات وحسنات صاحبەسی بر قادین اولوب، قوچه مصطفی پاشا قربنده جامع وتکیەسی وزیرك قربنده چفته حامی ومحلەسی واردر. عهد سلطان سلیمان خانیده ٩٤٧ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حاجی كرای خان { (ملك —) قريم وقبچاق چوللرنده

حكومت سورن سلالهٔ چنكيزيه‌دن (كرای خان) عنوانيله ياد اولنان خانلرك برنجيسی اولوب، نسلی بروجه آتی سكز بطنده چنكيزه منتهی اولور: ملك حاجی كرای بن غياث الدين سلطان بن تاش تيمور جاناسی بن تولا تيمور بن كنجك بن دوكيمور بن توقاتمر بن جرجی بن چنكيز. پدرينك وفاتنده عميجه زاده‌سی سيد احمد خان غلبه ايتمكله، صاحب ترجمه بدی سنه قدر فرار وغيبوبتده قالوب، بعده تخت موروثی ضبط، و ٨٧١ ده وفات ايتمشدر. حسن سيرت صاحبی اولوب، الكاسنك بر چوق يرلرنده جوامع ومساجد ومدرسه‌لر بنا ايتديرمشيدی. باغچه سرايك صلاجق محلنده حياتنده تهيئه ايتمش اولديغی تربه‌سی درونده مدفوندر.

حاجی كرای خان { بو دخی قريم خانلرندن كرای خان

عنوانی حائز بولنانلرك يكرمی برنجيسی اولوب، سلامتكرای اولادندن قريم كرايك اوغليدر. پدرينك وفاتندن صكره سليم كرای خانك خدمتنه كيرمش؛ وبچه سفرنده اردوی همايون عثمانيده بولنه‌رق، جسور وشجيع بر ذات اولمغله، ويانه محاصره‌سنده وسائر وقوعاتده پك چوق خدمتلری كورلمشدی. اواثناده قريم خانی بولنان مراد كرايك، سلطنت سنيه‌نك دلخواهنه مغاير حركتندن طولايی، وقوع عزلی اوزرينه، ١٠٩٤ تاريخنده صاحب ترجمه قريم خانلغنه وسليم كرای زاده دولتكرای قلغايلق واونك برادری عظمتكرای نورالدينلكه نصب اولنه‌رق، قريمه عودت ايدركن، اسماعيل چكيدی طوتمش اولان له عسكرينه راست كلوب، بونلری منهزم وپريشان ايتمش، وبر چوغنی اسير كوتورمشيدی. كنديسی نه قدر جسور ايسه اوقدرده بخيل وخسيس اولديغندن، اوته‌دن بری عطايايه آليشمش اولان تاتارلری ممنون ايده‌ميوب، عليهنده ظهور ايدن فساد اوزرينه، منكوب قلعه‌سينه تحصن ايتمش؛ وقريمدن تقديم اولنان عرض محضر اوزرينه، قريم كرايك اوغلی سعادتكرای خانلغه تعيين اولنه‌رق، صاحب ترجمه ردوسده اقامته مأمور اولمش؛ و ١١٠٠ تاريخنده اوراده وفات ايتمشدر.

حاجی كويی { [«كوش حاجی كويی» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حاجی محمد سمرقندی { ماوراء النهر شعراسندن

اولوب، شو مطلع جملهٔ اشعارندندر:

از شوق نركس توكه هستيم مست ازو
چندان گريست ديده كه شستيم دست ازو

حاجی محمد قندهاری { ادبا ومورخيندن اولوب، كنديسی

نامنه نسبتله معروف بر تاريخی واردر.

حاجی محمد كشميری { هندستان شعرا وعلماسندن او-

لوب، اكبر شاهك زماننده دهليده ياشامش، وبر چوق طلبه يتيشديرمشدر. اجدادی عن اصل همدانلی اولدقلری حالده، كنديسی كشميرده طوغمش؛ و ١٠٠٦ تاريخنده دهليده وفات ايتمشدر.

حاجی محمد مشهدی { متأخرين شعرادن اولوب، عن اصل

خراسانلی اولديغی حالده، هندستانده ياشامش؛ وملوك تيموريه‌دن شاه جهانك ملك الشعراسی اولمش ايدی. پادشاه مشار اليهك فتوحاتی مبين «ظفرنامه» عنوانيله بر منظومه‌سی، مرتب ديوانی وانشايه متعلق بر كتابی واردر. اشعارنده (قدسی) تخلص ايدر. ١٠٥٥ تاريخنده وفات ايتمشدر.

حاجی مصطفی پاشا { سلطان احمد خان ثالث دورنده ايرانه

سوق اولنان اردوی همايونك باشليجه قوماندانلرندن اولوب، شروان جهتنده‌كی عسكره قوماندە ايدردی؛ وخطهٔ مذكوره‌يی تحت اطاعته آلمشيدی. اواثناده چاوش باشی ايكن، بعده ١١٣٩ ده ميرميرانلق عنوانيله مراغه سنجاغنه تعيين اولنمشدی.

حارث { بو اسمله صحابه‌دن بروجه آتی بر چوق ذوات بولنمشلردر: حارث

بن الازمع الهمدانی، كه صحبتی مختلف فيه اولوب، دور معاويه‌نك اواخرنده وفات ايتمشدر. — حارث بن اسد الخزاعی. — حارث بن اشيم الانصاری، كه بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن اقيش الاكلی، كه «مامن مسلمين يموت لهما اربعة من الولد لم يبلغوا الحنث الا ادخلهم الله عزوجل الجنة» حديث شريفنك راويسيدر. — حارث بن انس الانصاری الاوسی، كه بدر

غزاسنده حاضر بولنوب، احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن انس الانصاری، که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن اوس الثقفی، که بعض احادیث شریفه‌نك ناقلیدر. — حارث بن اوس الانصاری، که احد وسائر غزواتده حاضر بولنوب، ١٣ تاریخ هجریسنده فتح شام صره‌سنده اجنادین وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن اوس بن معاذ الانصاری، که سعد بن معاذك برادر زاده‌سی اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، و احد وقعه‌سنده ١٨ یاشنده شهید اولمشدر. — حارث بن بدل السعدی. که صحبتنده اختلاف اولوب، اهل شامدن معدوددر. — حارث بن تبیع الرعینی، که مصر فتحنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن ثابت الخزرجی، که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن جماز. که سعد بن جماز وکعب بن جمازك برادری اولوب، احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن حارث الازدی. — حارث بن حارث الاشعری. که اهل شامدن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — حارث بن حارث القرشی السهمی. که حبشه هجرت ایدن صحابه‌دن اولوب، اجنادین وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن حارث بن کلده، که مؤلفهٔ قلوبدن اولوب، پدری حکما و اطبای عربدن ایدی. — حارث بن حاطب بن حارث القرشی الجمحی، که ابوینی حبشه هجرت ایدن صحابه‌دن اولوب، کندیسی وبرادری محمد حبشه‌ده طوغمشلر، وکندیسی ٦٦ تاریخنده عبدالله بن زبیر طرفندن مکه والیلکنه نصب اولنمشیدی. — حارث بن حاطب الانصاری الاوسی، که برادری ابولبابه ایله برابر معیت حضرت نبویه‌ده بدر غزاسنه عزیمت ایتدیکی حالده، جانب رسول الله (صلعم)دن مأموریتله اعاده بیورلمش، وصفین محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضویه‌ده بولنمشدر. — حارث بن حیال الاسلمی. — حارث بن حسان البکری، که بعض احادیث شریفه نقل ایتمش، وجمل وقعه‌سنده معیت حضرت مرتضویه‌ده بولنمشدر. — حارث بن خالد التمیمی، که بر روایتده دفعهٔ اولاده وبر روایتده دفعهٔ ثانیه وجعفر بن ابی طالب (رضه) معیتنده حبشه هجرت ایدن صحابه‌دن اولوب، زوجه‌سی ریطه ودرت اولادی اوراده وفات ایتمکله، عودتنده یزید بن هاشم بن مطلبك قیزیله عقد ازدواج ایده‌رك، مشاهیر فقهادن محمدك پدری ابراهیمی دنیایه کتیرمشدر. — حارث بن خزمة الانصاری الخزرجی. که بنی عبدالاشهلك کوله‌سی اولوب، بدر، احد، خندق وسائر غزواتده حاضر بولنمش، و تبوك غزاسنده حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك غائب اولان دوه‌سنی بولمش ایدی. «براءة» سوره‌سنك صوك ایکی آیتنی خبر ویرن دخی بو ذات اولدیغی مرویدر. خلافت حضرت علی (رضه) عهدنده و ٤٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. — حارث بن حضرامة الهلالی. — حارث بن زیاد الانصاری الساعدی، که بدر غزاسنده حاضر بولنمش، و بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — حارث بن زید الربعی. — حارث بن زید اخو بنی معیص. که مکه‌ده شرك اوزره ایکن اهل اسلامه اذا ایدوب، بعده خفیا ایمانه کله‌رك، اصحاب رسول الله (صلعم) ایله برابر هجرت ایتمکده اولدیغی حالده، ایماننده خبری اولمیان عیاش بن ابی ربیعه طرفندن قتل اولنمش، وبونك اوزرینه «وماکان لمؤمن ان یقتل مؤمناً الا خطاءً الخ» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر. — حارث بن سعید الکندی. — حارث بن سوید التمیمی، که صحبتنده اختلاف اولوب، اسلامه کلدکدن صکره ارتداد وبعده توبه ایتمش، و «کیف یهدی الله قوماً کفروا بعد ایمانهم الخ» آیت کریمه‌سنك نزولنه سبب اولمش اولان بودر دینلر دخی واردر. — حارث بن شریح النمیری. — حارث بن صبیرة القرشی. که کنیه‌سی ابو وداعه اولوب، فتح مکه‌ده، کفر اوزره اولدیغی حالده، اسیر طوتیلوب، اوغلی طرفندن فدیه ایله قورتارلمش، وبعده ایمانه کلوب، حضرت عمر (رضه)ك خلافتنده‌دك یاشامشدر. — حارث بن ابی صعصعة، که مؤته وقعه‌سنده شهید اولان ابو کلاب وجابر ایله قیسك برادری اولوب، یمامه غزاسنده شهید اولمشدر. — ابو سعد حارث بن صمة الانصاری الخزرجی. که بدر واحد غزالرنده بولنمش، وبعده بئر مؤنه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — ابو مالك حارث بن ضرار الخزاعی. — حارث بن ابی ضرار الخزاعی المصطلقی، که زوجات مطهرات حضرت نبویه‌دن جویریه‌نك پدری اولوب، بنی مصطلق سبایاسندن بولنان دختراننك تخلیصیچون نزد حضرت پیغمبری‌یه کیتدیکنده، کوردیکی معجزه اوزرینه اسلامه کلمشیدی. — حارث بن طفیل القرشی، که

حضرت عايشـه ايله عبدالرحمن ابنـا ابى بكرك للام برادرلرى طفيلك اوغليدر . — ابو الاعور حارث بن ظالم الانصارى الخزرجى؛ كه بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن العباس بن عبدالمطلب. — حارث بن عبدالله بن اوس الثقفى. — حارث بن عبدالله البجلى. — حارث بن عبدالله القرشى المخزومى؛ كه عيـاش بن ابى ربيعهنك برادرزادهسى اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — حارث بن عبدالله بن السائب بن المطلب القرشى. — حارث بن عبدالله الخزرجى، كه احد وقعهسنده شهيد اولمشدر. — ابو علكثه حارث بن عبدالله الازدى، كه اهل شـامدن معدوداولوب، رملهدهساكن اولمشيدى. — حارث بن عبدالله الانصارى، كه حديبيه واوندن صكرهكى غزواتده بولنوب، جره وقعهسـنده شهيد اولمشـدر. — حارث بن عبدالله الدوسى، كه يرموك وقعهسندهبولنمش، وبعده فلسطينده ساكن اولوب، صفين محاربهسـنده معاويهنك معيتنـده بولنمش، وبونك زمانـنده وفات ايتمشدر. — حارث بن عبد شمس الخثعمى، كه اهل شامدن معدود اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — حارث بن عبدالعزى؛ كه حضرت سيد الانبيا (صلعم) افندمزك سودباباسى اولوب، كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر . — حارث بن عبد قيس، كه برادرى سعدله برابر حبشه هجرت ايتمشيدى. — حارث بن عبد مناف. — حارث بن عبيدالانصارى. — حارث بن عتيق، كه بدريله برابر احد وقعهسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن عتيك، كه اوغلى عتيك ايله برابر احد وسائر غزواتده حاضر بولنمشدر. — ابو اخزم حارث بن عتيك، كه عقبـه وبدر غزالرنده بولنمش اولان سهل بن عتيـكك برادرى اولـوب، جسرابى عبيد وقعهسنده شهيد اولمشدر. — حارث بن عدى الانصارى الخطمى، كه احد وقعهسنده شهيد اولمشـدر. — حارث بن عادى الانصـارى كه احد وقعهسنده حاضر بولنوب، جسرابى عبيدمحاربهسنده شهيد اولمشدر . — حارث بن عرفجة الانصارى الاوسى، كه بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن عفيف الكندى . — حارث بن عقبه، كه عمى وهب بن قابوس ايله برابر مدينهيه كلوب، شهرى خالى كورمكله، هر كسك احـدده مشركلره قارشى محاربهده بولنديغنى ايشيدنجه، اهتدا ايدهرك، احده كيتمش، وايكيسى دخى بومحاربهده شهيد اولمشدر. — حارث بن عمر الهذلى، كه وقت سعادتده طوغوب، عمرو بن مسـعوددن روايت احاديث شريفه ايتمش، و ٧٠ تاريخنده وفات ايلمشدر . — حارث بن عمرو الانصارى؛ كه براء بن عازبك عميجهسى ويا دايىسى اولوب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر. — حارث بن عمرو الباهلى السهمى. — ابومكعث حارث بن عمرو الاسدى. — حارث بن عمرو القرشى العدوى، كه خيبر غزاسى سنهسنده مكهدن مدينهيه هجرت ايدن بنى عديدندر. — حارث بن عمرو الازدى، كه بنى لهبدن اولوب، جانب رسول الله (صلعم) دن ايلچيلكله شامدهكى روم واليسى نزدينه اعزام بيورلديغى حالده، شرحبيل بن عمرو الغسانى طرفندن قتل اولنمشدر. — ابو واقد حارث بن عوف الليثى، كه فتح مكهدن اول اسلامه كلوب، حنين وقعهسنده حاضر بولنمش، و ٦٨ تاريخنده ٧٥ ياشنده وفات ايتمشدر. بعض احاديث شريفه راويسيدر. — حارث بن عـوف الغطفـانى المرى كه نزد حضرت پيغمبرى يه كلوب، ايمانله مشرف اولدقدن صـكره، انصـاردن بر ذاتله برابر قومنى ايمانه دعوت ايتمكه مأمور اولديغى حالده، قومى انصارى يى شهيدايتمشلر، وكنديسى محافظهسـنه مقتدر اولهمامشدى . — حارث بن غزيه، كه اهل مدينهدن معدود اولوب، بعض احاديث شريفه راويسيدر . — حارث بن غطيف السكونى الكندى، كه اهل شـامدن معدود اولوب، حمصده سـاكن اولمشدى. كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر. — حارث بن فروه . — حارث بن قيس، كه فرسـان وشـعراى صحابهدندر. — ابو خالدحارث بن قيس الانصارى الخزرجى كه عقبه وبدر غزالرنده حاضر بولنمشـدر. — حارث بن كعب الانصـارى النجارى المازنى. كه يمامه وقعهسنده شهيد اولمشدر. — حارث بن كلدة الثقفى، كه اطباى عربدن اولوب، صحبتنـده اختلاف واردر. — حارث بن مالك الكنانى الليثى كه ابن البرصاد ديمكله مشهور اولوب، بعض احاديث شريفه راويسيدر. — حارث بن مالك الانصارى. — حارث بن مالك، كه حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزه حجامت ايدن حجام ابو هندك وبر روايتده افنديسنك اسميدر. — حارث بن مسعود الانصارى الاوسى، كه جسر وقعهسنده شهيد اولمشدر. — ابو مسلم حارث بن مسلم التميمى، كه جانب

رسول اللهدن بر سریه ایله بر طرفه مأمور اولوب، اوقومه کلمهٔ توحیدی تکلیف ایتمکله، قبول ایتملری اوزرینه، عودت ایتمش، ومعیتنده‌کی عسکر غنیمتدن محروم قالدقلرندن، حضرت پیغمبره شکایت ایتمشلرسه‌ده، حارثك حرکتی تقدیر وتحسین بیورلهرق، یدینه، اخلافه نمونهٔ امتثال اولمق اوزره، بر نامهٔ سعادت ویرلمش؛ وبو نامه حضرت ابوبکر وعمر وعثمان طرفلرندن دخی خلافتلری زماننده تصدیق اولنمش ایدی. صاحب ترجمه حضرت عثمانك خلافتی زماننده وفات ایتمش ایسه‌ده، ذریتنده قالان نامهٔ سعادت مؤخراً عمر بن عبدالعزیز طرفندن دخی کمال احترامله تصدیق اولنمشیدی. — حارث بن مسلم القرشی. — حارث بن مضرس، که تحت الشجره‌ده بیعت ایدوب، اوندن صکره‌کی غزواتده حاضر بولنمش، وقادسیه‌ده شهید اولمشدر. — حارث بن معاذ الاوسی الاشهلی، که سعد بن معاذك برادری اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارث بن معاویة الکندی. — ابو سعید حارث بن المعلی الانصاری. — حارث بن معمر الجمحی، که زوجه‌سیله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی. — حارث بن نبعه، که وقعهٔ کربلاده معیت حضرت امام حسینده شهید اولان انس بن حارثك پدری اولوب، حضرت امام حسین حقنده «ان ابنی هذا یقتل فی ارض یقال لها العراق فمن یدرکه فلینصره» حدیث شریفنی روایت ایتمشدر. — حارث بن النعمان الانصاری الخزرجی، که بدر واحد غزالرنده بولنوب، مؤته وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن النعمان الانصاری الاوسی، که بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمشدر. — ابو سعید حارث بن نفیع بن المعلی الانصاری. — حارث بن نوفل بن حارث بن عبدالمطلب القرشی الهاشمی، که حضرت فخر کائنات افندمزك عم زاده‌سی اولان پدریله برابر ایمانه کلوب، جده قضاسنه تعیین بیورلمشیدی. بعده بصره‌یه کیدوب، اوراده توطن ایتمش؛ وحضرت عمر ویا عثمانك زمان خلافتنده ۷۰ یاشنده وفات ایتمشدر. ابو سفیانك قیزی هندی تزوج ایتمش اولمغله، حضرت رسول اللهك باجناغی ایدی. — حارث بن هانی الکندی، که ایران فتوحندن ساباط محاربه‌سنده شهید اولمشدر. — حارث بن هشام الجهنی. — ابو عبدالرحمن حارث بن هشام القرشی المخزومی، که ابو جهلك برادری وخالد بن ولید ایله حضرت عمر بن الخطابك والده‌سی جهتیله عم زاده‌سی اولوب، کافر ایکن بدرده بولنمش، ومنهزماً فرار ایتمشیدی. بعده فتح مکه‌ده ایمانه کلوب، حضرت عمرك زمان خلافتنده مالملکنی جهاده صرف ایتمش، ویرموك محاربه‌سنده شهید اولمشدر. خالد بن ولیدك همشیره‌سی واوغلی عبدالرحمنك والده‌سی بولنان زوجه‌سی فاطمه‌یی کندیسنك وفاتندن صکره حضرت فاروق تزوج ایتمشدی. — حارث بن وهبان. — حارث یزید الاسدی. — حارث بن یزید الجهنی.

حارث { بنی غسان ملوکندن بر قاچیله کنده ملوکندن برینك اسمیدر. [«غسان» و«کنده» ماده‌لرینه مراجعت بیورله.]

حارث بن حلزة الیشکری { مشاهیر شعرای عربدن اولوب، معلقات سبعه‌دن قصیدهٔ همزیه‌نك صاحبیدر. بکر بن وائل قبیله‌سنه منسوب اولوب، ظهور اسلامدن آز وقت اول یاشامشدر. کندی قبیله‌سیله تغلب قبیله‌سی آره‌سنده‌کی مخاصمات حقنده وسائر مواده متعلق دیکر اشعاری دخی واردر. معلقه‌سنك باشلانغیجی شودر:

آذنتنا ببینها اسماء
رب ثاو یمل منه الثواء
بعد عهد لها ببرقة شماء
فادنی دیارها الخلصاء

حارث بن خالد المخزومی { اوائل دور اسلامده ظهور ایدن مشاهیر شعرای عربدن اولوب، قریش قبیله‌سنه منسوبدر. عمرو بن ابی ربیعه‌نك مسلکنه تابع اولوب، کوزل اشعاری واردر. مؤخراً مصعب بن زبیره واران عائشه بنت طلحه‌یه عشق وعلاقه‌سی اولوب، حقنده پك چوق غزلیاتی واردر. مغنیلر طرفندن غزللرینه الحان اویدیرلمشدر. حقنده پك چوق اخبار منقولدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعاریندندر:

ان وجهاً رأیته لیلة البد
ر علیه انثنی الجمال وخلا
انعم الله لی بذا الوجه عیشا
وبه مرحباً وأهلاً وسهلا

حارث بن ظالم { زمان جاهلیتده بین العرب ظلم وغدریله شهرت بولمش بر آدمدر. ملوك حیره ایله بعض ماجرالری واخباری مشهوردر.

حارث بن كلدة الثقفى { صحابه‌ صره‌سنده بيان اولنديغى اوزره، وقت سعادتده برحيات بولنمش مشاهير اطباى عربدن اولوب، طائفليدر. طب وحكمتى ايرانده تحصيل ايدوب، بر مدت دخى يمنده امرار اوقات ايتمشيدى. نوشيروان عادل ايله بعض ماجرالرى وحكمدار مشاراليه سويلمش اولديغى بعض اقوال حكيمانه‌سى مشهوردر. نوشيروانله اولان محاوره‌سى بر رساله صورتنده تحرير ايتمشلردر.

حارث الكذاب { عبدالملك بن مروان زماننده دعواى نبوت ايتمش بر آدم اولوب، دمشقلى ايدى. ابتدا زهد وتقوى ايله متصف اولوب، بعده قدسه كيده‌رك، بر طاقم احوال خارقة العاده اظهاريله دعواى نبوته قالقيشمش؛ وصكره بصره‌يه كيدوب، اوراده اخذ وتوقيف ايله، عبدالملكك يانـنه كوتوريله‌رك، صلب ايتديرلمشدر.

حارثه { صحابه‌دن بروجه زير برقاچ ذاتك اسميدر: حارثه بن الاخبط الذكوانى، كه اهل جزيره‌دن معدود اولوب، «ليس منا من لم يرحم صغيرنا ويوقر كبيرنا» حديث شريفنك راويسيدر. — حارثه بن جبيلة الكلبى، كه حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك آزادليلرندن زيد بن حارثه‌نك برادر زاده‌سيدر. — حارثه بن خدام، كه اهل شامدن معدوددر. — حارثه بن خير الاشجعى، كه انصاردن اولوب، بنى سلمه‌نك كوله‌سيدر. بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن الربيع، كه والده‌سنه نسبتله معروف اولوب، پدرى سراقه ايدى. چوجق اولديغى حالده، بدر غزاسنده حاضر بولنوب، بر سهم اصابتيله شهيد اولمشدر. — حارثه بن زيد الانصارى، كه بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن سهل، كه احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن شراحيل الكلبى، كه حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك آزادليلرندن زيد بن حارثه‌نك پدريدر. اوغلنى طلب ايچون نزد حضرت پيغمبرى‌يه ورودنده شرف اسلامله مشرف اولمشدى. — حارثه بن عدى، كه اهل شامدن معدود اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — حارثه بن عمرو الانصارى، كه احد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — حارثه بن قطن الكلبى، كه برادرى حصن ايله برابر نزد حضرت پيغمبرى‌يه كله‌رك، بر نامهٔ سعادته نائل اولمشلردر. — حارثه بن مالك الانصارى، كه بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن مالك الانصارى الزرقى، كه بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حارثه بن مضرب، كه اهل كوفه‌دن معدوددر. — حارثه بن النعمان الانصارى الخزرجى، كه بدر واحد وخندق غزالرنده و سائر غزواتده حاضر بولنمشدر. فضلاى صحابه‌دن اولوب، حقنده بعض احاديث شريفه منقولدر. — حارثه بن وهب الخزاعى، كه حضرت فاروقك اوغلى عبيدالله‌ك لام برادرى اولوب، كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر.

حارم { حلب ولايت وسنجاغنده وحلبك ۶۰ كيلومتره غربنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهاليسى، بر جامع شريفى، براسكى قلعه‌سى و ۳۰ دكانى واردر. اهاليسى كاملاً مسلم اولوب، عربجه وتركجه لسانلريله متكلمدرلر. — حارم قضاسى شرقاً نفس حلب، شمالاً بيلان، غرباً آنطاكيه، جنوباً دخى ادلب قضالريله محاط ومحدود اولوب، ۱۴۰ قريه‌يى جامعدر. ارمناز وكفرتخارين قصبه‌لرى دخى بو عدده داخلدر. باربشا وريحانيه اسملريله ايكى ناحيه‌سى دخى واردر. اهاليسى ۲۵۲۶۱ مقدارنده اولوب، جمله‌سى مسلم واكثريت اوزره لسان عربى ايله متكلمدرلر. اراضيسى قسماً طاغلق وقسماً اووه اولوب، عاصى ايرماغى حدود غربيه‌سنى تشكيل ايتديكى كبى، (عفرين) نهرى دخى اراضيسنى سقى ايدوب، شماله طوغرى آقار. طوپراغى اولدقجه منبت اولوب، بغداى، آرپه، دارى، مرجك وسائر حبوباتله توتون، آفيون، زيتون، انجير، اوزوم، آرمود وسائره حاصل اولور. بر خيلى زيتون ياغى دكرمنى بولنديغى كبى، برقاچ شيشه‌خانه دخى واردر. فتوحات اسلاميه زماننده سويديه‌دن موصله قدر تمديد ايدلمش اولان (دشمه) طريقنك بعض آثارى موجود اولديغى كبى، اهل صليب محاربانده شهرت بولمش اولان حاصون، آرتاح، سرمده، حارم قلعه‌لرى وسائر برچوق قلاعك دخى آثارى موجوددر. جبل باريشاده برچوق كليسا وصنمخانه‌لر خرابه‌لرى و(دانا) قريه‌سنده بر طاقم بيوك مغاره‌لر مشهوددر. درون قضاده ۱۵ جامع شريف، ۲۴ مسجد، ۱ رشديه و ۳۰ صبيان مكتبلرى، ۱ قپليجه، ۲۴ خان،

٧ حمام، ٣٦٨ دکان، ٢٤ یاغ ماکینه‌سی، ٣٠ قدیم معصره، ٢٣ صو دکرمنی و ٣ شیشه کارخانه‌سی واردر.

حازم { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، برکون معاذ بن جبلك امامتنده نمازی تطویل ایتمسی اوزرینه، نزدحضرت پیغمبری‌یه کیدوب شکایت ایلدیکی، وبونك اوزرینه جانب رسالتپناهیدن «یا معاذ خفف علی الناس فان فیهم المریض والضعیف والکبیر» حدیث شریفی صادر اولدیغی مرویدر. — حازم بن حرمله وحازم بن حرامدخی صحابه‌دندر. — صفینده معیت حضرت مرتضویده شهید اولان (حازم بن ابی حازم احمسی) ایسه عهد رسول الله (صلعم) ده مسلم بولنمش ایسه‌ده، رؤیت نبی‌یه موفق اوله‌مامشدر.

حاصبیا { شام ولایت وسنجاغنده ودمشقك ٦٠ کیلومتره‌قدر جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، جبل شیخك اتکنده واردن نهری تابعلرندن (حاصبانی) چاینك کنارنده واقعدر. هواسی معتدل ایسه‌ده، صویی آغیرجه اولوب، یازین صیتمه‌سی واردر. مقدما امرای دروزدن شهابیلرك مقری ایدی. وقتیله ٥٠٠٠ دن زیاده نفوسی اولوب، درزیلرله خرستیانلر آره‌سنده جریان ایدن وقوعاتدن صکره، اکثر اهالیسی بیروته ومرجعیونه هجرت ایتکله، شمدیکی حالده اهالیسی ٣٠٠٠ کشیدن زیاده اولمیوب، مذاهب مختلفه‌یه تابعدرلر. هر جمعه کونی قوریلور بازاری دخی واردر. — حاصبیا قضاسی شام سنجاغنك منتهای جنوب غربیسنده اولوب، شمالاً راشیا قضاسیله، غرباً بیروت ولایتیله، شرق جنوبی جهتندن دخی حوران سنجاغیله محاطدر. ١٧ قریه‌دن مرکب اولوب، ١٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر، که اکثری مسلم ودرزی اولوب، قصوری روم، مارونی وسائره‌در. اراضیسی خیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله زیتون، طوت، اوزوم، انجیر وسائره حاصل اولور. جهت غربیه‌سنده اورمانلری دخی چوقدر. طرف حکومتدن احاله اولنور بر حمر معدنی دخی واردر. درون قضاده ١١ جامع شریف، ٥ مدرسه، ١٨ کلیسا، ١٤١ دکان، ١ خان و٣٧ دکرمن موجوددر.

حاصل { (شاه باقر مشهدی) ایرانك متأخرین شعراسندن اولوب، وطننده حضرت امام رضا تربه‌سنك خدامندن ایکن، جهانکیرك زمان سلطنتنده هندستانه کیدرك، اکتساب ثروت ایتمش، و ١١١٤ تاریخنده اوراده وفات ایلمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

سحر چو شمع سیه روی کشت دانستم
که هرکه پرده دری کرد زود رسوا شد

حاضر { قبل الاسلام حلب شهری خارجنده ساکن بولنمش بر عرب قبیله‌سی اولوب. ابو عبیده‌نك فتوحاتی زماننده جزیه‌کذار اوله‌رق، خرستیانلقده ثبات ایتمشلر ایسه‌ده، بعده اهتدا ایدوب، هارون الرشیدك وفاتندن صکره حلب اهالیسیله ایتدکلری محاربه اوزرینه، اورادن اخراج اولندرق، قنسرینه کیتمشلر ایسه‌ده، شهری ضبط ایتك ایستدکلرندن، اورادن دخی اخراج اولنه‌رق، برطاقی تکریته وبرطاقی کردستان جهتلرینه کیدوب، طاغلمشلردی. یاقوت حموی کندی زماننده دخی حلبك خارجنده حاضر اسمیله برمحله اولدیغنی واکثر اهالیسی عربلشمش ترکمان اولادندن بولندیغنی بیان ایدیور.

حاضره { اندلسده جیان بقعه‌سنك مرکزی بر قصبه وجزیرهٔ حضراده دخی برکوچك قصبه اولدیغی وبرنجیسنك (اوریه) دخی دنیلدیکی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

حاطب { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمیدر. بونلرك اك مشهوری (حاطب بن ابی بلتعه) در، که احوال مؤمنیندن قریشی خبردار ایتك اوزره، یازمش اولدیغی مکتوب حضرت علی ایله زبیر بن عوام (رضهما) طرفندن طوتیلوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه تسلیم اولندقده، حضرت عمر «یا رسول الله اذن ویر شو منافقك بوینی اوره‌یم» دیمش ایسه‌ده، حضرت پیغمبر (صلعم) بدر غزاسنده بولنمش اولدیغنه حرمةً بو قباحتنی عفو بیورمش؛ وحقنده «یا ایها الذین آمنوا لا تتخذوا عدوی وعدوکم اولیاء» آیت کریمه‌سی نازل اولوب، حاطبك اهل ایماندن اولدیغنی اثبات ایتمشدر. هجرتك آلتنجی سنه‌سی جانب نبویدن اسکندریه‌ده‌کی مقوقس نزدینه سفارتله ارسال بیورلمش: ومقوقس طرفندن تقدیم اولنان ماریهٔ القبطیه ایله سائر هدایایی کتیرمشیدی. ٣٠ تاریخنده ٦٥ یاشنده وفات ایدوب، جنازه نمازی حضرت عثمان (رضه) طرفندن قیلنمشدر.

— ایکنجیسی حاطب بن حارث الجمحی اولوب، زوجه‌سی فاطمه ایله برابر حبشه هجرت ایدن صحابه عدادینه داخل بولنمش، واوراده وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی مؤلفهٔ قلوبدن اولان حاطب بن عبدالعزی اولوب، بنی عامردندر.

— دردنجیسی حاطب بن عمرودر، که بوده بنی عامردن اولوب، حبشه وبعده مدینه‌یه هجرت ایتمش؛ وبدر غزاسنده حاضر بولنمشدر.

— بشنجیسی حاطب بن عمرو الانصاری الاوسی اولوب، بودخی بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر.

حافظ { (سیداکبر علی) هندستان شعرا وساداتندن اولوب، مولوی کرام‌الدین حیرانک همشیره زاده‌سی وشاکردیدر، نسلی امام حسن عسکرینک برادری جعفره منتهی اولوب، سید جلال‌الدین بخاری اجدادندندر. آبا واجدادی دهلیده مشایخ طریقتدن بولنمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

لرزه می افتد زماهی تابماه آسمان
ناله ام چون ازدل پر اضطراب آیدبرون

حافظ آبرو { (نورالدین بن لطف‌الله) مورخیندن اولوب، «تاریخ آبرو» دیمکله مشهور «زبدةالتواریخ» ک مؤلفیدر. تیمورلنک طرفندن حرمت ورعایت کوروب، بعده اوغلی شاهرخه انتساب ایتمش، ومیرزا بایسنجرک خدمتنده بولنمشدر. مذکور تاریخی دخی بونک نامنه یازمشدر. هراتده طوغوب. همدانده تربیه اونمش؛ و ۸۳۴ ده وفات ایتمشدر.

حافظ احمد پاشا { [«احمد پاشا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حافظ اسماعیل پاشا { [«اسماعیل پاشا» ماده‌سنه مراجعت.]

حافظ پاشا { (چرکس محمد—) سلطان محمود خان وسلطان عبدالمجید خان دوری مشیرانندن اولوب، نزیب وقعه‌سنده کردستان والیسی بولنمغله، مصرلی ابراهیم پاشایه قارشی عساکر عثمانیه‌یه قوماندە ایتمش ایسه‌ده، بتقدیرالله تعالی موفق اوله‌میوب، مغلوب اولمش؛ وبعده بر آره‌لق ضبطیه ناظری اولوب، مؤاخراً یانیه، اسکوب، بوسنه کبی ایالتلر والیلکنده بولنمشدر.

حافظ پاشا { بواسمله اخیراً وفات ایتمش ایکی فریق اولوب، ایکیسی دخی بر مدت ضبطیه ناظرلغی ایتمشدر. بری بوسنه‌نک تخلیه‌سی اثناسنده قوماندانلقله اوراده بولنوب، اهالی طرفندن جبراً کندی قوماندەلری باشنه کچیرلمش؛ وبو مناسبتله آوستریا عسکری طرفندن اسیرایدیلوب، نیچه طوپراغنه کوتورلمش ایسه‌ده، متعاقباً تریسته طریقیله درسعادته کوندرلمش؛ وتفتیش عسکری قومیسیونی اعضالغنه وبعده اشقودره والیلکنه نصب اولنه‌رق، ۱۳۰۵ تاریخندن صکره قلب علتندن وفات ایتمشدر. تحصیلی بلچیقه‌ده اولوب، لسان فرانسوی‌یی کوزل سویلردی.

حافظ حلوایی { ایران شعراسندن اولوب، اولاد تیموردن شاهرخ میرزانک زماننده هراتده یاشامشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

حافظ حلوایی ام واز کمال
معتقد حافظ شیرازی ام

حافظ سیروزی { سلطان مراد خان ثالث دوری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، طریق علمیه‌یه منسوب ایکن، بعده ترک طریقله قلندرانه تکایا وجوامع شریفه‌یی طولاشه‌رق، بو صورتله عمرینی پایانه ایردیرمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

عاشقلرز بلازده مبتلالرز
عالمده برمحبته قالمش کدالرز

حافظ شیرازی { (خواجه شمس‌الدین محمد) اعاظم شعرای ایراندن اولوب، اشعار وغزلیاتی ساده وتکلفسز ایسه‌ده، قلندرانه برطرزده‌در. کندیسی اشعارینی تدوینه اوزنمدیکی حالده، معتقدلرندن سید قاسم انوار غزلیاتنی جمع ایدوب، مشهور اولان دیوانی ترتیب ایتمشدر. حافظ شیرازی آل مظفر زماننده شیرازده یاشایوب، لاابالیانه بر عمر کچیرمش؛ ومع هذا اکثر ملوک وکبرانک احسانلرینه نائل اولمشدی. ۷۹۱ وبر روایتده ۷۹٤ تاریخنده وفات ایدوب، اشعارنده اوقدر مدح ایلدیکی مصلای شیرازده دفن اولنمش؛ ومؤخراً شیرازی ضبط ایدن سلطان ابوالقاسم بهادرک وزیری محمد معمایی طرفندن قبری اوزرینه مکمل بر تربه یاپدیرلمشدر. تیمورلنک شیرازی ضبطنده خواجه حافظک برحیات اولوب، کندیسیله کوریشمش،

ویتـلرنده بعض ملاطفـه‌لر جریان ایتمش اولدیغی مرویدر. حافظك اشعاری مشهور اولوب، دیوانی اکثر آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. شو بیت اوجمله‌دندر:

پدرم روضهٔ رضوان بدوکندم بفروخت
ناخلف باشم اکر من بجـوی نفروشم

حافظ عثمان { مشاهیر خطاطیندن اولوب، استانبولده نشئت ایتمشدر.

شیخ حمدالله‌ك اثرینه سالك اولمش ایسـه‌ده، خطی استادینك کندن لطیفدر. ١١١٠ تاریخنده وفات ایدوب، قوجه مصطفی پاشا تکیه‌سی خطیره‌سـنده مدفوندر. آیاصوفیه‌ده بر مصحفیله بر مرقعی موجوددر. یازدیغی مصحف شریفـك اخیراً فطـوغرافله رسمی آلنه‌رق، نسخه‌لری تکثیر اولنمشدر.

حافظ عجم { سلطان سلیم خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، برادری

قوقله عجم ایله برابر ایراندن کلمش؛ و بر مدت مرزیفونده اقامتدن صکره، درسـعادتده علی پاشا مدرسـه‌سی مدرسلکنه نصب اولنمش ایدی. اکثر علوم وفنونه واقف ایدیسه‌ده، کرك اشعاری وکرك تألیفاتی وحتی کتابلرینك عنوانلری بیله پك غریبدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

خوشاکه میکده انجمنده بر ایاغم اوله
الم ایاغم اوله کاسـه‌دن فراغم اوله

حافظ علی پاشا { سلطان محمود خان ثانی دوری وزراسـندن او-

لوب، آماسیه‌لیدر. بعض وزرانك خدمتنده بولنوب، قپوجی باشی اولدقدن صکره، درسـعادته کله‌رك، ارغنی معـدنی امانتی استحصـال ایتمش؛ وبعده رتبهٔ وزارتله طرابزون والیلکنه نصب اولنمشـیدی. ١٢٢٥ ده چرخه‌جی علی پاشانك اوستنه قپودان پاشا اولوب، دونما ایله قره دکیزه عزیمت وعـودت ایتمش؛ وپالکز درت آی بومسندده قالدقدن صکره، ودین والیلکنه نصب اولنمش ایدی.

حافظ قونوی { اونیجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سـندن اولوب،

قونیه‌ده مثنوی خوان ایدی. شو بیت اونکدر:

زلف مشکین کیم صیادن چین سحر قالقار قوپار
هر طرف جان ایللرنده فتنـه‌لر قالقار قوپار

حافظ لدین الله { (عبدالمجید) ملوك فاطمیونك اون برنجیسی اولوب،

٥٢٤ تاریخنـده عم زاده‌سی آمر با حکام اللهك قتلی

اوزرینه، قاهره‌ده تخته جلوس ایتمش؛ و ١٨ سنه حکومت سـوردکدن صکره، ٥٤٤ تاریخنـده ٧٧ یاشنده وفات ایتمشدر. عالم وعادل بر حکمدار ایدیسه‌ده، مجوموه معتقـد وجمع ماله حریص ایدی. زمانـنده مصرده طاعون ظهور، وطول مدت دوام ایتمکله، خیلی تلفات اولمشیدی.

حافظ محمد آغا { (حصیرجی زاده —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن

اولوب، عینتاب اعیانندن بر ذات ایدی. آثالق عنوانیله برابر ادبیات عربیه وفارسیه وترکیه‌ده عصرینك فریدی اولوب، حفظنده پك چوق اشعار ونوادر وار ایدی. شو برایکی بیت اشعارینك لطافتنه دلیلدر:

دهر سفلیده غریب اولدیغمه چوق آجرم
خاطره کلـدیکی دم عالم بالای وطن
آدم اسـکندر وقت اولسه دخی غربتده
جلوه ایلر ینـه کوکلنده مزایای وطن

حافظ مشفق { (اسماعیل افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب،

١٢٢١ تاریخنده درسعادتده طوغمش، وفرطذکاسی حسبیله ٨ یاشنده تکمیل حفظ ایدوب، دیوان همایونه وبعده مکتوبیٔ صدر عالی قلمنه کیرمش؛ وفن انشاده‌کی اقتداری جهتیله بر مدت جریده‌خانه کتابتنده یعنی «جریدهٔ حـوادث» محررلکنده بولنـدقدن صـکره، طریقت خلوتیه‌یه اولان منسوبیتی حسبیله، خانه‌سنده خلوت‌کزین اولمشدی. بعض اشعار ومنشآتی حاوی «مشفقنامه» عنوانیله مطبوع بر مجموعه‌سی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

اوکنده شمع هدایت دلیل اولورسه سکا
سرائره وحدت عیـان اولور کیده‌رك

حافظه { قوم عادك صنملرندن اولوب، سیاحته قصد ایدنلر بونك امدادینه مراجعت ایدرلردی.

حافظی { ایران شعراسـندن اولوب، شاه عبـاس ماضی زمانـنده حکاکلقله

مشـغول ایدی. فاضل وعالم بر آدم اولـوب، ٩٠ یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

فروغ ماه رخت دیده را پرآب کـنند
کسی ندیدکه مه کار آفتـاب کـند

— [«زین الدین حافظی» ماده‌سنه مراجعت.]

حافیق { سیواس ولایت وسنجاغنده وولایتك جهت شرقیه‌سنده بر قضا اولوب،

مرکزی سیواسدن ٦ ساعتلق مسافه‌ده واقع قوچحصار قریه‌سیدر. ۱٥۹ قریه‌دن مرکب اولوب، ۱۷ ناحیه‌یه منقسمدر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق ایسه‌ده، منبت اووه‌لری دخی واردر. قزیل ایرماق قضانك ایچندن جریان ایدر. اهالیسی ٤۱۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، ۳۰۰۰۰ ی اسلامدر. مرعی واورمانلری دخی چوق اولوب، خیلی اغنام وصیغیری دخی واردر. محصولاتی باشلیجه بغدای، آرپه وسائر حبوبات‌له میوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. درون قضاده ۱٦٥ جامع ومسجد، ۱٥۰ اسلام و۲۲ خرستیان مکتبی، ۲۰ کلیسا ومناستر، ۷٦ دکرمن، ۲ خان و۲٦ دکان موجوددر.

حاکم { (سید محمد افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، وقعه‌نویس ایکن، ۱۱۸٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

حاکم اول اهل دله حلقه بکوش
ایده کور معرفتی قرطه بکوش

حاکم { (عبدالشکور افندی) اون اوچنجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، دیوان همایون قلمی خلفاسندن ایدی. شو بیت اونکدر:

پاك زر ایتسون سنی ای سیمتن کل آلتنه
قیسله کاه قلبك آلتون ناودانیدر کوکل

حاکم بامرالله { (منصور) ملوك فاطمیه‌نك آلتنجیسی ومصرده حکومت سورنلرینك اوچنجیسی اولوب، عزیز بن معزك اوغلیدر. ۳۸٦ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، ۱۱ یاشنده اولدیغی حالده، تخته جلوس ایده‌رك، ابتدا اجرای عدل وحقانیت ایتمش ایسه‌ده، بعده (ضرار) اسمیله ظهور ایتمش اولان بر ملحده وخلقی حزدیه اویه‌رق، مغایر شرع شریف بر طاقم حرکات مجنونانه‌یه وحتی نبوت والوهیت دعواسنه جرأت ایتمش؛ و۲٥ سنه بو صورتله حکومت سوردکدن صکره، همشیره‌سی تشویقیله ٤۱۱ ده قتل ایتدیریله‌رك، مرقومه‌نك وصایتی تحتنده اوغلی ظاهر لدین الله اجلاس اولنمشدی.

حاکم بامرالله { مصرده اجرای خلافت ایدن خلفای عباسیه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب. برنجیسی هارون الرشیدك نسلندن احمددر، که مستنصردن صکره ٦٥۹ ده مصره کلوب، نسبنی اثبات ایتدکله، مسند خلافته اجلاس اولنه‌رق، ٤۰ سنه‌دن زیاده بو مقامده قالمش؛ و۷۰۱ ده وفات ایتمشدر. — ایکنجیسی برنجینك تورونی اولان احمد بن المستکفی اولوب، واثق ابراهیمك سقوطندن صکره ۷٤۱ ده مسند خلافته کچه‌رك، ۱٤ سنه اجرای خلافتله، ۷٥٤ ده وفات ایتمشدر.

حاکم مروزی { (ابو الفضل محمد بن محمد السلمی) اکابر علمادن اولوب، بخارا قاضیسی ایکن، خراسان صاحبی حمیدی طرفندن وزارتنه نصب، و۳۳۲ تاریخنده قتل اولنمشدر. بر چوق کتابلر تألیف ایتمش، وبر چوق شاکرد یتیشدیرمشدر.

حاکم نیسابوری { [«ابن بیع» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حالت افندی { (محمد سعید) سلطان محمود خان ثانی دوری رجالندن اولوب، پادشاه مشارالیه حضرتلرینك امنیت واعتمادلرینه مظهر اولمش، وطرف شاهانه‌دن رأی وتدبیرینه مراجعت اولنمقده بولنمش ایکن، (هرکه شاه آن کند که او کوید حیف باشد که جز نکو کوید) قول حکماسنه توفیق حرکت ایتمیه‌رك، اغراض ومنافع ذاتیه‌سنه خدمت ایتمش؛ ووقتیله خدمت کتابتلرنده بولنمش اولدیغی بعض فنار بکلرینه یارانمق مقصدیله، تپه‌دلنلی علی پاشایی فرمانلی ایتمکه چالیشمش، وروم فترتیله موره عصیانینك ظهورینه سبب مستقل اولمشدر. اشراف قضاتدن قریمی حسین افندینك اوغلی اولوب، ابتدا رئیس الکتاب راشد افندینك مهردار یماغی ایدی. بعده یکیشهر نائبنك کتخداسی اولوب، اورادن عودتنده بعض کبرانك خدمت کتابتنده بولنمش، ومتعاقباً خواجکانلق رتبه‌سیله بکلکجی کیسه‌داری معاونلکنه نصب اولنمش ایدی. برآره‌لق سفارتله پاریسه اعزام اولندقدن صکره، ۱۲۲۲ ده دیوان همایون بکلکجیلکنه وایکی آی صکره رکاب همایون ریاستنه تعیین اولنه‌رق، سنهٔ مذکوره اواخرنده کوتاهیه‌یه نفی، وبر سنه صکره اطلاق اولنه‌رق، بر مأموریت مهمه ایله بغداده اعزام اولنمشدی. عودتنده رکاب همایون کتخداسی وبر قاچ سنه صکره

توقیعٔ دیوان همایون اولوب، وجه مشروح اوزره نفوذ واقتدارینی سؤ استعمال ایتدیکندن، ۱۲۳۸ ده قونیه‌یه نفی واوراده اعدام اولنمشدر. ذاتاً طریقت مولویه‌یه منسوب اولدیغندن، جسدی اوراده دفن اولنه‌رق، سر مقطوعی غلطه مولویخانه‌سی خطیره‌سنده مدفوندر. مذکور مولویخانه‌ده سبیلی وکتبخانه‌سی واردر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت کندیسنکدر:

کوزلسك بیبدلسك طرز وطورك هپ مسلمدر
نه چاره بیوفاسك آه انسانیتك یوقدر

حالت بك { عثمانلی محررلرندن اولوب، سلالهٔ عبدالقادر کیلانیدن

اسبق مالیه ناظری خالدافندینك اوغلیدر. ۱۲۵۵ ده تولد ایلمشدر. مثنوی خوانشهیر خواجه حسام افندیدن عربی وفارسی اوقودیغی کبی، ایاصوفیه جامع شریفنده‌ده اساتذهٔ علمادن تدرس ایتمشدر. دها پك کنج ایکن، جریدهٔ حوادثه بر چوق مقالات یازمش، وناپولئون تاریخنی نظر تصحیحدن کچیرمشدی. بعض کوچك مأموریتلرده بولندقدن صکره، رتبهٔ ثانیه ایله حلب مکتوبجی معاونلکنه تعیین اولنوب، مؤخراً مکتوبجی اولمشدی. رسمی «فرات» غزته‌سی کندیسنك مکتوبجیلغنده تأسیس اولندیغی کبی، حلبده «غدیر الفرات» نامنده غیر رسمی بر غزته‌ده نشر ایدردی. «فهرست ولایت حلب» نامیله وایستاتستیق یولنده ترتیب ایتدیکی بر سالنامه باب عالیجه تقدیر اولنه‌رق، بر نسخه‌سی ولایاته ارسال ونمونه اتخاذیله بویله سالنامه‌لر یاپلمسی اشعار اولنمشدی. سکسان ایکی سنه‌سنده اولی ثانیسیله دیوان احکام عدلیه باش کتابتنه مأمور اولوب، بو مأموریتده اول وقت موقع اجرایه قونیلان تشکیلات عدلیه ایله اوغراشمش، ومکافاةً اولی اولی رتبه‌سنی احراز ایلمشدی. بر مدت صکره انفصال ایدوب، دهاصکره معارف مکتوبجیلغنه تعیین قلنمش، واو مأموریتده ایکن، ۱۲۹۵ تاریخنده ٤۰ یاشنده وفات ایتمشدر. ملا لطفی ایله فؤاد پاشانك بر طرز لطیفده ترجمهٔ حاللرینی یازمشدر. فن بلاغته دائر «انموذج» اسمنده بر رساله‌سی، هردرسی پادشاهان آل عثماندن برینك ترجمهٔ حالنی شامل اوله‌رق «مبدأ کتابت» عنوانلی بر درس مجموعه‌سی، مقالات ادبیه‌یی محتوی اوله‌رق بر مدت صورت موقوته‌ده طبع اولنمش «دولاب» اسمنده بر مجموعه‌سی، «سرالاسرار» و «سیرالافکار» عنوانلریله ایکی رساله‌سی، بر قاچ تیاترو رساله‌سی، هنوز طبع اولنمامش و«حالت الشباب» عنوانلی دیوانی واردر. جنتمکان سلطان عبدالعزیز خانك بر تصویری آلتنه یازمش اولدیغی شو قطعه اشعارندندر:

صانمیك تصویردر بو ایلمش الطف ازل
عدل ودادك بر مجسم صورت شاهانه‌سی
ذات شوکتسازی افکار اصابت آوری
روحدر بو جسم دولتدر آنك کاشانه‌سی

حالتی { اون برنجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (عزمی زاده مصطفی افندی)در، که اجلهٔ صدوردن پیر محمد عزمی افندینك اوغلی اولوب، ۹۷۷ تاریخنده درسعادتده طوغمش؛ وخواجه سعدالدین افندی کبی مشاهیر علمانك درسنه دواملە اکمال تحصیل، وعلی‌الاصول دور مدارس ایده‌رك، یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینك دخی مظهر نظر التفاتی اولمش؛ وشام، مصر، بروسه، ادرنه، استانبول قاضیلقلرنده بولندقدن صکره، ۱۰۳۲ ده آناطولی و ۱۰۳۷ ده روم ایلی قاضیعسکری اولوب، ۱۰٤۰ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. خانه‌سی قارشیسنده تعمیر ایتمش اولدیغی مکتب ساحه‌سنده مدفوندر. عالم وفاضل بر ذات اولوب، اصولدن «ابن ملك»ه وفقهدن «درر»ه حاشیه‌لری، «مغنی اللبیب»ه شرحی «هدایه» و «مصباح» شرحلرینه تعلیقاتی، تفسیره متعلق مقالاتی، منشأتی ومرتب دیوانی واردر. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

مقصود من کونش یوزکه بر نظاره‌در
مانع اولور اکا دخی اشکم ستاره‌در

ـــ ایکنجیسی (عبدالله بن صنوبر قاضی) روم ایلنده کوستندیل ایلیجه‌سندن اولوب، روم ایلنده بعض قضالرده بولنمشیدی. شوبیت اونکدر:

قو باشدن آیاغه جسم نزارم نعل وداغ اولسون
سکا ای نور دیده‌م هرطرفدن کوز قولاغ اولسون

ـــ اوچنجیسی (محمد) تیره‌لی اولوب، تحصیل علوم ایچون بر چوق وقت دور بلدان ایتدکدن صکره، قونیه‌ده طریقت مولویه‌یه انتساب، واسرار مثنویه واقف اولمغه صرف مقدرت ایده‌رك، مناقب حضرت مولانایی نظماً ترجمه ایتمش؛ ویحیاتك «اصول»

نه «اصول اصول» عنوانیله بر نظیرهٔ منظومه یازمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

پاك ایت قلبکی یوری نفکبی حالتی
کشف اوله ساکه تیدوکی اسرار مثنوی

حالتی { ایران شعراسندن دخی بو مخلصله ایکی شاعر واردر:

برنجیسی ترکان رؤساسندن اولوب، اسمی قاسم بیکدر. ملوك صفویه‌دن شاه طهماسبك زماننده طهرانده نشو ونما بولوب، بکلکی رفع اولندقدن صکره، ملا عنوانیله قزوینده تدریسله مشغول اولمغه باشلامشیدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چون تنالم که درین سینه دل زاری هست
راحتی نیست درآن خانه که بیماری هست

— ایکنجیسی کیلان ساداتندن وخطاطیندن اولوب، شو بیت اونکدر:

بدامن بسکه گل زین چشم خون افشان من باشد
گلستان بهار عاشقی دامان من باشد

حالی { (سید عبدالله) ایران شعراسندن وخطاطیندن اولوب، اصفهانلیدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

طپد در سینه ام دل ازخیال حلقهٔ زلفش
چوگنجشکی که ماری کردش در آشیان پیدا

حام { حضرت نوح (عم) ك اوچنجی اوغلی اولوب، پدرینی عریان کوردیکی حالده، اویله‌جه براقوب، دیکر اوغللری سام ایله یافث ایسه ستر ایتدکلرندن، حضرت نوح اویاندیغنده، حام حقنده بددعا ایدوب، بونك ونسلنك یوزی قره اولدیغی، وحام نسلی سام ویافث نسللرینه کوله اولمغه محکوم ایدلدیکی کتب عبرانیه‌ده مذکوردر. حامك کنعان، کوش وفوط اسملرنده اوچ اوغلی اولوب، قبط وحبش وسودان وبربر اقوامنك بونلرك نسلندن اولدقلری مرویدر. متأخرین نسابین وعلمای لسانیون دخی قبط وحبش قوملرینه (اقوام حامیه) نامنی ویرمش؛ وبعضلری بربرلری دخی بونلره الحاق ایتمشلردر. السنهٔ حامیه‌نك السنهٔ سامیه ایله مناسبت ومشابهتی وار ایسه‌ده، بومناسبت السنهٔ سامیه آره‌سنده‌کی مشابهت قدر اولمیوب، ایکنجی درجه‌ده‌در. بعض مورخین اسلام فنیکه‌لیلری دخی حامك نسلندن عد ایدیورلرسه‌ده، لسانیون عندنده فنیکه‌لیلر اقوام حامیه‌دن اولمیوب، اقوام سامیه‌دندر.

حامد { (یاخود عبدالحامد یحیی) مشاهیر خطاطیندن اولوب، خط کوفی‌یی خط نسخه تحویل ایدن بوذاتدر. معاویه بن یزید زماننده بوخطی ایجاد ایدوب، ۱۳۲ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حامد { (ملا —) ایران شعراسندن اولوب، فارس اقلیمنده واقع بهبهان قصبه سندندر. شو بیت اونکدر:

ماعذر این که بیتو چرازنده مانده ایم
خواهیم خواست ازتو اکرمرك امان دهد

حامد افندی { (چیوی زاده دامادی محمود —) عصر سلطان مراد خان ثالثده مسند مشیخت اسلامیه‌یی احراز ایدن علمای عثمانیه‌دن اولوب، قونیه‌لیدر. ۹۰۰ تاریخنده تولدله، مملکتنده تحصیل علم ایتدکدن صکره، ۹۲۲ ده درسعادته کله‌رك، چیوی زاده وسائر علمای وقتك حلقهٔ تدریسنه مداومتله، اکمال تحصیل، وعلی الاصول دور مدارس ایدوب، بروسه وکوتاهیه ودرسعادتده بر خیلی وقت مدرسلك ایتدکدن، وشیخ الاسلام چیوی زاده‌یه داماد اولدقدن صکره، ۹۵٤ ده مغنیسا وبعده شام، مصر، بروسه ونهایت استانبول قاضیسی اولمشیدی. ۹٦٤ ده روم ایلی قاضیعسکری اولوب، سکتوار سفرندن عودتنده بلغرادده معزول ومتقاعد اولمش؛ و ۹۸۲ تاریخنده ابوالسعود افندی یرینه شیخ الاسلام اولوب، اوچ سنه ایله اوچ آی بومقامی حسن اداره ایتدکدن صکره، ۹۸۵ شعبانده ارتحال ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وفاضل بر ذات اولوب، جمع وتدوین ایلدیکی فتوالر «فتاوای حامدیه» عنوانیله مشهوردر. استانبولده فیل یوقوشی قربنده مسجدی وملازمین اوطه‌لری واردر.

حامد افندی { (احمد —) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن وخطاطیندن اولوب، استانبوللیدر. ۱۱۸۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

چونکه دل شیفتهٔ زلفی سك اول دلدارك
حامدا اولسه پریشان نه عجب کفتارك

حامد افندی { (نظیف زاده احمد —) بودخی متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، مدت مدیده کتخدا قلمنه وسائر بعض مناصب دیوانیه‌یه مداومتدن صکره، غلطه مولویخانه‌سی شیخی غالب افندی‌یه انتسابله، طریقت

مولویه‌یه دخول ایدنجه، مأموریتدن صرف نظرله، یکی کویده کائن ساحلخانه‌سنده عزلت گزین اولمش؛ و ۱۲۴۸ ده، سکسان یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، ارتحال ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. خط تعلیق کوزل یازاردی، وموسیقیدن دخی بهره‌سی وار ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نوله مضمونلر رعیت ایتسه شاه طبعنه
حامدڭ سرحد اقلیمی سخن الکاسیدر

حامد افندی (خواجه —) مترجم قاموس مشهور عاصم افندینڭ اوغلی اولوب، متأخرین شعرادن معدوددر. عینتابدن درسعادته کلدرك، ادبیات عربیه وفارسیه‌ده‌کی مهارتی حسبیله، برمدت باب عالی قارشیسنده واقع بشیر آغا جامعنده کتبه‌دن ایستینلره درس ویرمکله مشغول اولدقدن صکره، اسکدارده اختیار کوشهٔ عزلت ایتمش اولدیغی حالده، رعشه علتنه دوچار اولوب، ۱۲۵۸ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

شوق کل صد برك عذارك ایله حامد
اولمش هله بر بلبل کو یای محبت

حامد بك (طیفور —) بودخی متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، صدر اعظم حکیم اوغلی علی پاشانڭ همشیره زاده‌سی نوح بکڭ اوغلیدر. ۱۱۹٤ ده خزینهٔ همایونه کیروب؛ سرکتابته واصل اولدقدن صکره، طریق تدریسه سلوك ایله، ۱۲۳۰ تاریخنده حلب قاضیسی اولمش؛ ودرسعادته بعدالعوده ۱۲۳۲ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آه سرد دل عشاقه طیانماز دیدیلر
سرو نازم اوقدر تازه وتورسته‌میدر

حامد بن سمجون [« ابن سمجون » ماده‌سنه مراجعت.]

حامد علی (میرزا —) هندستانده لکهنو حکمدار اخیری واجد علیشاهڭ اوغلی اولوب، نائبهٔ حکومت بولنان بیوك والده‌سی دواکر بانو ایله برابر ۱۸۵٦ تاریخ میلادیسنده انکلتره‌یه کیتمکه مجبور اولمشیدی.

حامدی ایران شعراسندن اولوب، شوستر شهرنده نشوونما بولمش، وشاه عباس ماضی‌یه منسوب بولنمشدر. شو رباعی اشعار مقبوله‌سندندر:

ای دلبر زود رنج ازیاری سیر
ای کافر دیر صلح ودرجنك دلیر
بسم الله اگر خون مرا میریزی
اینك من واینك تو واینك شمشیر

حامی متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، دیار بکرلیدر. بعض وزرانڭ دیوان کتابتی خدمتلرنده بولندقدن صکره، ۱۱٦۰ تاریخنده وطنی اولان شهر آمدده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

که‌چیقار نقشك بیاضه‌که اولور رویك سیاه
ایتمه رازك هرکسه اعلام مانند نگین

— بو مخلصله سلانیکلی برشاعر دخی بولنوب، بوده بعض وزرانڭ دیوان کتابتلرنده بولنمش، و ۱۲۵۸ ده وفات ایتمشدر.

حامی پاشا (مصطفی —) اطبای عثمانیه‌دن اولوب، مکتب فنون طبیهٔ شاهانه‌ده اکمال تحصیل، وعلی‌الاصول قطع مراتبله میرلوالق رتبه‌سنی احراز ایلمشیدی. کندیسی چالیشقان وغیرتلی برذات اولوب، کتابتی دخی ضررسز اولمغله، حفظ صحته وسائر معلومات نافعه‌یه متعلق برصره رساله‌لر ترجمه وتألیف ایده‌رك، میدان انتشاره قومشیدی. ۱۲۹۵ تاریخلرنده وفات ایتمشدر.

حامیم (ابو محمد — بن من الله المحکیی) دردنجی قرن هجری اوائلنده مغرب اقصاده ظهورایله دعوای نبوت ایتمش برشخص اولوب، حاشا قرآن کریمه تقلیداً بر کتاب یازه‌رق، کندیسنه وحی اولندیغنی ادعا ایتمش، وکاهنه وساحره بولنان خاله‌سیله همشیره‌سی کندیسنه ایمان کتیرمشلر ایدی. غماره قبیله‌سنه منسوب اولوب، ۳۱۵ تاریخنده طنجه خارجنده وقوع بولان محاربه‌ده قتل اولنمشدر. اوغلی عیسی بعده قبیله‌سی عندنده بیوك برنفوذ واقتدار قزانمشیدی.

حانیه (Canée) کرید جزیره‌سنك قسم غربیسی ساحل شمالیسنده برشهر اولوب، کریدولایتنك مرکزیدر. (قلادیسوس) نهرینك ساحل یمیننده وسوده لیمانی تشکیل ایدن (آقروتیری) شبه جزیره‌سنك جهت غربیه‌سنده اوله‌رق، ۳۵° ۳۰′ عرض شمالی ایله ۲۱° ٤۰′ طول شرقیده واقعدر. متساویاً اسلام وخرستیاندن وبر مقدار یهودیدن مرکب ۱۹۰۰۰ اهالیسی، ۲۲ جامع ومسجدی، ٦ تکیه‌سی، ۲ روم وبر قتولیك کلیساسی

سی، ۲ حاوره‌سی، مسلمانلره مخصوص ذکور ایچون ۵ واناث ایچون ۱، روملره مخصوص ذکور ایچون ۲ واناث ایچون دخی ۲، فرنکلره مخصوص ذکور واناث ایچون بر، یهودیلره مخصوص دخی ذکور ایچون ۱، که جمعاً ۱۳ مکتبی، بری عسکری اولمق اوزره ۲ خسته خانه‌سی، ۲ قیشله‌سی، طوپخانه‌سی، ۳ جامی، ۷ چشمه‌سی، برعمومی باغچه‌سی، ۲ مسافر خانه‌سی، ۷ صابون فابریقه‌سی، ۲ دوکوبخانه‌سی، ۲ بخار دکرمنی، ۱ سختیان دستکاهی و ٤ مطبعه‌سی واردر. شهر سورله محاط اولوب، ایکی قپوسی واردر. ابنیه‌سی کارکیر واکثری وندیکلیلر زماندن قالمه برطرز قدیمده اولوب، سوقاقلری عمومیت اوزره طار وطولاشیقلیدر. لیمانی شمال طرفندن برطاقم قیالر اوزرینه مؤسس بر ریختمله قپالی اولوب، لیمان مدخلنک برطرفنده قلعه ودیکر طرفنده فناری حامل بر قله موجوددر. قصبه‌نک شرق طرفنده اهمیتی معلوم اولان سوده لیمانی وینه شهرک قربنده ضیقبه‌لری و ۲۵۰۰ اهالی‌یی جامع اولان (حلپه) قصبه‌سی بولنیور. سوده لیماننده مکمل بر ترسانه واردر. پک اسکی بر شهر اولوب، اسم قدیمی (کیدونیا) در. اطرافنده بعض آثار عتیقه دخی مشهوددر. قرون وسطاده وندیکلیلرک الینه کچوب، بونلر طرفندن تحکیم وتجدید اولنمشیدی. سلطان ابراهیم خان زماننده عساکر عثمانیه طرفندن محاصره اولنه‌رق، ۱۰۵۵ تاریخنده غازی یوسف پاشا یدیله فتح اولنمشدر. یقین وقته کلنجه‌یه قدر کرید ایالتنک مرکزی جزیره‌نک الک بیوک شهری اولان قندیه ایکن، ۱۲۷۲ تاریخلرنده خانیه شهری مرکز ولایت اتخاذ اولنمشدر.

خانیه { سنجاغی. کرید ولایتی ترکیب ایدن ۵ سنجاغک بری اولوب، جزیره‌نک قسم غربیسندن عبارت وشرقاً اسفاکیه سنجاغیله محدوددر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، منبت بعض یرلری دخی واردر. بتون جزیره‌نک اولدیغی کبی، باشلیجه محصولاتی زیتون، پورتقال، لیمون، اوزوم وسائره‌دن عبارتدر. سنجاق بروجه زیر ۳ قضا و۹ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ۲۸۲ قریه‌یی جامعدر:

قضا	ناحیه	مقدار قرا
کیدونیا	پرغواپسیلونو	۱۲
	لاقوس	۱٤
	الیکان	۱٤
	پروولیا	۹
	کرمکا	۱۲
	اقروطور	۷
	عزیزیه	۱
سلنه	پالیوخورا	۲۰
	قانیانو	۱۷
	قدانو	۱۱
کیسامو		۱٦٥
		۲۸۲

سنجاغک اهالیسی ٦٥ ٧٨٧ کشیدن عبارت اولوب، بونلرک ۲۱ ۵۹۸ ی مسلم، ٤۳ ٤٤۹ ی روم، ۵۲۵ ی یهودی وقصور جزئی مقداری قتولیک وپروتستان وسائره‌در. [سنجاغک سائر احوالیچون «کرید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حائط العجوز { مصرده عریشدن اسوانه قدر ممتد اولوب، خطهٔ مصریه‌یی شرق وغرب وجنوبدن احاطه ومحافظه ایدر اسکی بر دیوار ایدی. بو دیوارک سبب وصورت انشاسی حقنده برچوق روایتلر منقول اولوب، یاننده بر خندق دخی ممتد اولدیغی، وزمان قدیمده ومعین مسافه‌لرنده بولنان قله‌لرده اقامت ایتدیریلن عسکر طرفندن برطاقم بیوک چاکلر چالنه‌رق قله‌دن قله‌یه تاپایتخته قدر دشمنک تقربندن خبرویرلدیکی مرویدر. مقریزی کندی زماننده بودیواردن بعض بقایا وآثار موجود اولدیغنی بیان ایدیور. حائط العجوز مصرک ۲۰ عجایبندن معدود ایدی.

حباب { صحابه‌دن بروجه زیر برقاچ ذاتک اسمیدر: حباب بن جبیر، که بنی امیه‌نک ازادلیلرندن اولوب، اوغلی عرفطه طائف وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حباب بن جزء الانصاری، که بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حباب بن زید الانصاری، که برادری حاجبله برابر احد وقعه‌سنده حاضر بولنوب، یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حباب بن عبدالله بن ابی سلول. — حباب بن عمرو الانصاری، که صحابه‌دن ابوالیسرک برادریدر. — حباب بن قیظی الانصاری، که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حباب بن المنذر الانصاری، که بدر غزاسنده وسائر غزواتده حاضر بولنوب، بعض احادیث

شریفه روایت ایتمش، وحضرت عمر (رضه)ك زمان خلافتنده وفات ایلمشدر.

حبابه | الك مشهور مغنیات عربدن اولوب، ملوك امویه‌دن یزید بن عبدالملكك جاریه‌سی ومحبوبه‌سی ایدی. مدینه‌لی اولوب، اصل اسمی عالیه‌در. سلامه اسمنده دیگر بر جاریه ایله برابر مومی الیه یزیدك عندنده قدر واعتبارلری فوق‌العاده اولوب، (قینتی یزید) اسمیله شهرت بولمشلردر. یزیدك صاحبهٔ ترجمه‌یه میل وابتلاسی بر درجه‌ده ایمش،که اکثریا یوزینه باقق وتغنیاتی دیكلمكله امرار اوقات ایدوب، امور حكومتی اهمال ایدردی. نهایت برگون تغنی اثناسنده حبابه‌نك دكزینه بر نار دانه‌سی قاچمغله، بوغیلوب وفات ایتمش؛ ویزید اودرجه‌ده متأثر اولمش،که فراقنه طیانه‌میوب، یدی گون صكره كندیسی دخی فوت اولمشدر.

— حبابه اسمنده محدثاندن مشهور بر عالمه دخی واردر،که ابوسلمة التنبوركینك استادیدر.

حبان | بن منقذالانصاری وحبان بن بج - الصدائی وحبان بن‌الحكم السلمی صحابه دندر.

حبحاب | (ابوعقیل‌الانصاری) صحابه‌دن او - لوب، خرما صدقه‌سنی نزد حضرت پیغمبری‌یه كتیریكنده، منافقلر طرفندن تعریضاته اوغرامغله «الذین یلمزون المطوعین من المؤمنین فی‌الصدقات الخ» آیت كریمه‌سی نازل اولمشدر.

حبرون | (ونام دیگرله خلیل‌الرحمن) فلسطینده یعنی قدس سنجاغنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، قدس شریفك ٤٠ كیلومتره جنوب غربیسنده واسكله‌سی اولان غزه‌نك ٥٥ كیلومتره شرقنده واقعدر. قصبه شمال جهتندن (جبل خلیل) اسمیله بر طاغه طیانمش اولوب، اولری صیق وصوقاقلری طاردر. حبرونك ١١٠٠٠ اهالیسی، ٣ جامعی، ١ رشدیه و ٦ صبیان مكتبلری، ٣١٥ دكانی و ٢٢ حمامی واردر. جبل خلیلك اتكنده بر صخره اوزرنده ابوالانبیا حضرت ابراهیم ایله اولاد واحفادندن حضرت اسحق ویعقوب ویوسف (عم) وزوجات واولادلرینك مرقدلری بولنوب، بر جامع شریفك ایچنده وجوارنده واقعدرلر. اشبو معبد شریف حضرت سلیمان (عم) طرفندن بنا اولنه‌رق، بعده ملوك مصریه‌دن ملك ظاهر وبرقوق وسائرلری طرفندن تعمیر وتوسیع اولندیغی كبی، اوجهتلری ممالك عثمانیه دائره‌سنه ادخال وبالذات قبر جناب خلیل اللهی زیارت ایدن یاوز سلطان سلیم خان طرفندن دخی تعمیر وتجدید اولنمش، وسلطان محمود خان ثانی طرفندن یكیدن تعمیرات اجراسیله برابر بر عمارت دخی علاوه بیورلمشدر. قصبه‌نك باغ وباغچه‌لری چوق اولوب، اوزوم، نار وسائر میوه‌لریله زیتونی مبذول ومشهوردر. جبل خلیلدن بعض كوزل صولر دخی جریان ایدر. اهالیسندن یالكز ٦٠٠ قدری یهودی اولوب، قصوری كاملاً مسلم وشافعی‌المذهبدرلر. لسان محلی عربجه‌در. یهودیلرك بر حاوره‌لریله بر مكتبلری واردر. قصبه‌نك جوارنده شیشه اعمالنه الویریشلی برنوع قوم بولنمغله، بوندن اهالی شیشه، بیلزیك، یوزوك كبی بعض شیلر اعمال ایدیورلرسه‌ده، اعماللری اصول قدیمه اوزره اولوب، یكی اصولده بر فابریقه انشاسنه موفق اوله‌مامشلردر. قصبه‌دن بر طرفدن غزه‌یه وبر طرفدن دخی قدس شریفه قدر ایكی شوسه یاپیلوب، آرابه ایشلر. — حبرون ویا خلیل‌الرحمن قضاسی ٦٠ قریه‌یی جامع اولوب، شمالاً نفس قدس قضاسیله، شرقاً بحر لوط سواحلیله، جنوباً چول ایله، غرباً دخی غزه قضاسیله محدوددر. اهالیسی ٢٧٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، مركزده بولنان بر مقدار یهودیدن ماعداسی مسلم وعربدر. اهالیٔ قضا شجاعت وجسارتله مشهور اولوب، مصرلی ابراهیم پاشایه طول مدت مقاومت ایتمشلردر. اراضیسی اولدقجه منبت ومحصولدار ایسه‌ده، حقیله ایشلنه‌مدیكندن، حبوبات وذخایره متعلق محصولاتی آنجق احتیاجات محلیه‌یه تقابل ایدوب، یالكز زیتون واوزوم ایله سائره میوه‌لردن بعض اخراجات اجرا اولنور. قیون وكچی وصیغیرلری چوق اولوب، هله جبل خلیلده بولنان ایری بر نوع كچیدن یوز بیكی متجاوز مقدار موجود اولمغله، بونلرك دریسندن دباغت طریقیله برنوع بیوك طلوملر یاپارلر، كه شام، مصر، حلب وجزیرة العربه سنوی اون بیكدن زیاده كوندروب، صاتمغله، بوندن قضایه خیلی اقچه كیرر. اهالینك قیصراق بسلمك مراقلری اولوب، بعض جنس طایلر یتیشدیررلر. مصنوعاته متعلق كلیم ایله كتندن برنوع كوملكلك بز اعمال اولنور.

حبره (بنت ابی ضیغم البلویه) تابعیاتدن وعرب شاعره‌لرندن بر خاتوندر.

حبسمانه طربزون ولایت وسنجاغنك اردو قضاسنه ملحق بر ناحیه اولوب، ٣٩ قریه‌دن مرکبدر. [تفصیل احوالیچون «اردو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حبش وغلط اوله‌رق حبشستان (Abyssinie) آفریقانك قسم شرقیسنده بیوك بر خطه‌در.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — حبش خطه‌سی بحر احمرك قسم جنوبیسیله باب المندبك غرب جهتنده واقع اولوب، بحر مذکورك ساحلنه قدر ممتد اولمدیغی حالده، مرتفع وطاغلق بر یر اولوب، نیلی ترکیب ایدن ایکی جسیم نهردن (نیل ازرق)ك منابعنی حاویدر. شمالاً ادارهٔ مصریه‌ده بولنان (نوبه) خطه‌سیله، غرباً سودان شرقینك کردفان وسائر خطه‌لریله، جنوباً غالا وسومالی ممالکیله، شرقاً دخی بحر احمر وعدن کورفزی سواحلی بوینجه ممتد اولان عدل وسومالی یرلریله محاط ومحدوددر. اشبو حدود تمامیله معین اولمیوب، وقت وزمانه کوره تخلف ایتمشدر. اوائل دور اسلامده حبش بحر احمر سواحلنه قدر ممتد اولوب، حتی مؤخراً سواحل مذکوره ضمیمهٔ ممالك عثمانیه اولدیغی وقت دخی (حبش ایالتی) نامیله آیریجه بر ایالت اتخاذ اولنمشیدی. بعده سواحل مذکوره گاه جده وگاه مصر ایالتنه الحاق اولنمغله، حبش اسمی اونودیلوب، حبش قراللغی شرق وشمال جهتندن طارلشدیغنه بدل غرب وجنوب طرفلرینه طوغری توسع ایتمشدر. حتی شمدی حبش حکومتنك جاری اولدیغی ونفس حبشك جهت جنوبیه‌سنده بولنان (شوا) خطه‌سنه حبش اسمنك پك‌ده شمولی یوقدر. مع‌هذا شوراده حبش قراللغنك حکمی جاری بولندیغی یرلری حبش اعتبار ایده‌رك، حدود ومسافه‌سنی اوکا کوره بیان ایده‌جکز. بو اعتبارله حبش ٦° ایله ١٥° ٣٠′ عرض شمالی و ٣٢° ایله ٤١° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، کرك شمالدن جنوبه وکرك شرقدن غربه اولان وسعتی تقریباً ١١٠٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی تقریباً ٤٤٢٠٠٠ مربع کیلومتره‌در.

شکل طبیعیسی، جبال وانهاری. — حبش عمومیت اوزره طاغلق ومرتفع بر یر اولوب، آفریقانك الك یوکسك یرلرندن معدوددر. الك مرتفع قسمی شرق وشمال جهتی اولوب، بحر احمره وعدل اووه‌لرینه طوغری اولان مائله‌سی دیك وصرب اولدیغی حالده، شمال غربی وغرب وجنوب جهتلرندن بو ارتفاع تدریجاً تنزل ایتمکله، بر طاقم باصمقلر ومیلانی آز بایرلر حاصل اولور. هر نه‌قدر طاغلرك اوستنده وآره‌لرنده بعض مرتفع اووه‌لر دخی وار ایسه‌ده، حبشك اکثر محللری طاغ وتپه‌لرله دره وبوغازلردن مرکبدر. طاغلرینك بعض جهتلری صیق اورمانلرله مستور ایسه‌ده، قیالق وچیلاق یرلری دخی چوقدر. طاغلرینك ارتفاع وسطیسی ٢٥٠٠ ایله ٣٠٠٠ متره آره‌سنده‌در. قسم وسطیسنده (چانه) اسمیله واسع بر کول واردر، که بویی ٧٥ واکی ٤٠ کیلومتره اولوب، سطحی حذای بحردن ١٩٠٠ متره یوکسکدر. بو کول ایله حدود شمالیه‌سی آره‌سنده شرقدن غربه آلتی یدی یوز متره درینلکنده بر دره ممتد اولوب، نفس حبشی اداره‌جه وجنسیت اهالیجه ایکی‌یه تقسیم ایدیور.

حبش طاغلری باشلیجه ایکی بلوکه منقسم اولوب، بونلرك بری تقازه وادیسیله چانه کولی آره‌سنده بولنان (سمن)، ودیکری (آبایی) نهرینك منابعنده بولنان (غویام) طاغلریدر. برنجی بلوکك الك یوکسکی اولان (دتیام) طاغنك ٤٦٠٠ متره ارتفاعی اولوب، سیلکه، ابایرد، ماجه وآمبا رأس طاغلری دخی ارتفاعجه ایکنجی درجه‌ده‌در. بو طاغلرك تپه‌لرنده قار یاغارسه‌ده، هیچ بری سرمدی قارلرله مستور دکلدر.

حبشك ایکی ایرماغی اولوب، بری (آبایی) ودیکری (تقازه) اسمیله معروفدر. برنجیسی نیله قاریشان (بحر ازرق)ك یوقاری قسمندن عبارت اولوب، حبشك قسم جنوبیسنده نبعان، وینه اورالردن آقار بر چوق چایلرك صولرینی جمع ایله، خرطومده بحر ابیضله قاریشه‌رق، نیلی تشکیل ایدر. تقازه ایرماغی دخی (چانه) کولنك جنوب جهتنده نبعان ایدوب، یوقاریده ذکر اولنان دره‌دن مروراله، حبشك حدودندن چیقدقدن صکره، (اینازه) اسمنی آله‌رق، بو دخی نیله قاریشیر. قسم شمالیسنده (مارب) یاخود (معرب) اسمیله دیکر بر نهر دها واردر، که یالکز موسمه کوره گاه غیبوبت وگاه ظهور ایتمسیله مشهوردر. حبشك انهاری سریع الجریان، ویتاقلری پك درین وشلاله‌لی اولدیغندن، هیچ بری سیر سفائنه قابل دکلدر.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — حبش ارتفاعجه اوچه منقسم اولوب، محصولاتی دخی اوکا کوره تخالف ایدر. آلچق طرفلرنده وعلی‌الخصوص نوبه جهتنده بی محللرنده قوراقلق زماننده سانتیغراد حسابیله حرارت ٤٠ درجه‌یه قدر چیقار، ویاغمورلر موسمنده ٢٢ یه قدر اینر. بو قسمده بغدای وآرپه کبی حبوبات یتیشه‌میوب، بونلره بدل دوره حاصل اولور. (داغوسه) اسمیله داری‌یه مشابه دیکر بر نوع حبوب‌دخی واردر، که بوندن برنوع بیره‌چیقاریرلر. بو قسم اراضینڭ باشلیجه محصولاتی: پاموق، چوید، صفران، شکر قامشی، موس، تمرهندی، ضمغك انواعی، قهوه، خرما، انواع نباتات طبیه وسائره‌دن عبارتدر. آبانوس آغاجیله (میبوزه) انواعندن برنوع یاپراقسز آغاج دخی یتیشیر، و(باؤباب) دنیلن آفریقانڭ جسیم شجرندن دخی بولنور. حیوانات وحشیه‌سی باشلیجه : فیل، کرکدان، صو آیغیری، یبانی مانده، طوموز، آرسلان، پارس، صیرتلان، زرافه، غزال، یبانی استر وسائره ایله کلیتله بولنان میمونلرڭ انواعندن عبارتدر. حشرات ومضر سینکلر وسائره پك چوق وپك‌ایریدر. ارتفاعجه متوسط اولان محللرده هوا پك لطیف اولوب، حرارت نادراً ٢٧ درجه‌یی تجاوز ایدر، و ١٤ درجه‌دن آشاغی اینز. بویرلرده‌آوروپای جنوبینڭ همان هرنوع محصولی یتیشوب، بغدای، آرپه واورایه مخصوص بعض حبوباتله اوزوم، پورتقال، لیمون، شفتالی، قیسی وسائره حاصل اولور. زیتون آغاجلری بعض طرفلرده واسع اورمانلر تشکیل ایدر. بو یرلرڭ مرعالری‌دخی چوق وکوزل اولوب، قویون، کچی، صیغیر وسائر حیوانات اهلیه بسلنیر. حبشڭ باشلیجه قصبه‌لری‌دخی ارتفاعجه درجهٔ‌وسطاده اولان بومحللرده‌در. یوکسك یرلرینه کلنجه، بورالرده درجهٔ‌حرارت اکثریا ١٠ ایله ١٢ آره‌سنده بولنوب، نادراً ١٧ یی تجاوز ایدر. یالکز طاغلر آره‌سنده‌کی دره‌لر پك صیجاقدر. بو مرتفع محللرده اورمانلر پك سیرك وقوتسز اولوب، یالکز برمقدار بغدای وآرپه حاصل اولور. آقاژو آغاجنه مشابه (قوسو) اسمیله برآغاج دخی یتیشیر. مرعالرنده کوزل بر جنس آت ایله اوزون تویلی بر نوع قویون وسائر حیوانات کندی باشلرنده کزه‌رك اوتلارلر.

معادنی هنوز مجهول وغیر مکشوف اولوب، یالکز غرب وغرب جنوبی جهتلرنده قوملردن ییقامه واسطه‌سیله برمقدار آلتون چیقاریلیر. ذروهٔ جبال ایله سواحل بحر احمر آره‌سنده واقع کوللردن کلیتلی طوز چیقوب، حبشلیلر طرفندن مسکوکات یرینه واسطهٔ مبادله اوله‌رق قوللانیلیر.

اقلیم وهواسی. — حبش اقالیم حاره‌دن معدود اولمغله، یاز وقیشی اولمیوب، قوراقلق ویاغمور موسملری واردر. یاغمور موسمی نیسانڭ ابتداسندن ایلولڭ نهایتنه، وقوراقلق موسمی دخی تشرین‌اولدن مارتڭ نهایتنه قدر سورر. یاغمور موسمی بالطبع دها سرین اولمغله، حبش کرهٔ ارضڭ نصف شمالیسنده واقع اولدیغی حالده، یازی بزم قیشمزه، وقیشی یازمزه تصادف ایدر. فرطونه‌لری پك شدتلیدر. مختلف یرلرینڭ درجهٔ حرارتی یوقاریده ذکر اولنوب، معتدل اولان محللرینڭ هواسی صاغلام وپك لطیفدر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — حبشڭ اهالیسی تخمیناً ٣٠٠٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، مختلف اجناسدن مرکب وبرقاچ لسانله متکلمدرلر. اصل حبشلیلرڭ باشلیجه ایکی جنسیتڭ اختلاط وامتزاجندن تشکل ایتمش اولدقلری آکلاشیلوب، بونلرڭ بری محل ظهورلری دجله وفرات وادیلری بولنان ام سامیه‌دن برقوم ودیکری دخی اهالیٔ قدیمهٔ محلیه‌یی تشکیل ایتمش دیکر بر قومدر. اقوام سامیه‌دن اولوب آسیادن آفریقانڭ بو محلنه کلمش اولان قوم، که کتب مقدسهٔ عبرانیه‌نڭ روایتنه کوره، کوش بن حام بن نوحڭ اولادندندر، السنهٔ سامیه‌دن برلسانله متکلم بولنوب، بولسان اهالیٔ اصلیه‌نڭ متکلم بولندقلری لسان قدیم محلی ایله قاریشه‌رق، الیوم (کزه) ویا (تیکزایی) تسمیه اولنان حبش لسانی تشکیل ایتمشدر. که بولسان بر چوق وقت حبشده سویلندکدن صکره، بوکون تکلمی استعمالدن ساقط اولوب، یالکز لسان ادبی وتحریری حکمنه کچمشدر. بولسانڭ عربی وعبرانی وقبطی السنه‌سیله مشابهتی عیاندر. اڭ زیاده قوللانیلان لسان آیسه (امهاره) لسانیدر، که تیکرایی‌دن مأخوذ برچوق تعبیرات واصطلاحاتی جامع اولمغله برابر، السنهٔ سامیه‌دن اولمیوب، قوم سامینڭ ورودنده اوراده بولمش اولدقلری قوم قدیمڭ لساندن متولد اولدیغی مظنوندر. بوندن ماعدا حبشڭ ملحقاتنده دها برقاچ لسان سویلنوب، بونلرڭ

اك مستعملی (آغاو) لسانیدر. حبشك غرب وجنوب جهتلرنده پك منتشر اولان غالالر دخی كندی لسانلریله متكلمدرلر. حبش اهالیسی بیننده لسانجه بو قدر اختلاف بولندیغی حالده، سیماجه بینلرنده كلیتلی بر فرق اولمیوب، جملهسی درجات مختلفهده اسمردرلر. عرق زنجی ایله آز چوق اختلاط ایتمش اولدقلری آكلاشیلیورسهده، كندیلری اقوام زنجیهدن اولمیوب، صرف عرق قافقاسی‌یه منسوبدرلر. كبارلرنده وعلی‌الخصوص قادینلری بیننده عادتا بیاض رنكلیلری وار ایسهده، آشاغی صنفلره منسوب اولوبده عادتا سیاه رنكلی اولانلرینك برون وطوداق وسائر اعضالری دخی عرق قافقاسی‌یی آكدیروب، زنجیلره مشابهتلری یوقدر. حتی حبشلیلردن چوق دها سیاه اولان (غالا)لر دخی عرق قافقاسی‌یه منسوبدرلر. حبشلیلرك بعض رسم وهیكللرده سیمالری كوریلن اسكی مصریلرله اولان مشابهتلری دخی شایان دقتدر.

حبشلیلر ٥ صنفه منقسم اولوب، بونلر دخی زادكان، رهبان، تجار، زراع وعبده صنفلرندن عبارتدر. كولهلری زنجیدر. خانهلری صمانله اورتیلی وچامورله صیوالی قلبهلردن عبارتدر. اثوابلری پاموق واپكدن معمول بر احرامدن عبارت اولوب، صیجاق طرفلرده ساكن اولانلری یالكز دریدن بر پشتمال ایله اكتفا ایدرلر. عمومیت اوزره خرستیان اولدقلری حالده، كندیلرینه مخصوص بر مذهبلری اولوب، حضرت عیسانك الوهیتنه قائل اولمقسزین، یالكز نبوتنی تصدیق ایدرلر. تعدد ازواج عندلرنده مساغ اولوب، زنكینلری قدرتلری یتدیكی قدر قاری آلیرلر. یالكز راهبلری بر قاری آلمق مجبوریتندهدرلر. امور دینیهده پك مبالاتلری اولمیوب، اسكیدن قالمه بعض عادتلره دخی رعایت ایدرلر. مع هذا پاپاسلرینك نفوذ واقتداری زیادهدر. مملكتده مسلمانلر دخی كثرت اوزره اولوب، علی‌الخصوص حكم ونفوذلری زیاده اولان غالالر دین اسلامله متدیندرلر.

تقسیماتی، باشلیجه قصبهلری. — تقازه نهرینك مجراسی حبش مملكتنی ایكی‌یه تقسیم ایدوب، مجرای مذكورك شمالنده اولان قسمی (تیكره) اسمیله معروفدر. قدیما حبش یالكز بوخطهدن عبارت ایدی، والیوم لسان ادبی حكمنه كیرمش اولان كزه یاخود تیكرایی لسانی بوخطهده سویلنیلیردی. مجرای مذكورك جنوبندهكی قسم ایسه (امهاره) اسمیله معروف اولوب، شرق شمالی جهتندهكی نفس امهاره ایله غرب جنوبی جهتنده واقع (شوآ) خطهلرندن مركبدر. تیكرهنك وبتون حبش قراللغنك مركزی یقین وقتهدك (اكسوم) قصبهسی ایكن، اخیرا بوقصبه متروك وخراب حالنه كیدرك، تیكرهنك مركزی (آدوه) قصبهسی اولمش؛ وامهارهنك مركزی اولان (غوندار) قصبهسی پایتخت اتخاذ اولنمشدر. شوآنك مركزی (آنقوبر) قصبهسیدر. حبشده بواوچ مركزدن بشقه برچوق قصبهلر دهاوار ایسهده، هیچ برینك ١٠٠٠٠ دن زیاده اهالیسی یوقدر. مذكور اوچ خطهنك هربری بر طاقم سنجاق وقضالره منقسمدر.

معارف وصنایع وتجارتی، اصول حكومتی — حبشلیلر اسكیدن بری كندی اسانلرینی یعنی كزه لسانی كندیلرینه مخصوص بر خطله یازیورلر ایسهده، ادبیاتلری بعض كتب دینیه واخلاق وصرفه متعلق معلومات جزئیهدن عبارت اولوب، فنوندن خبرلری یوقدر. صنعتلری پاموقدن بعض منسوجاتله دمیرجیلك وقیومجیلق كبی اوفق تفك صنعتلردن عبارت اولوب، بونلر دخی باشلیجه (غوندار) ده اجرا اولنور. حبش طاغلق بریر اولوب، یوللری، اسكلهلری وكمی ایشلر نهرلری دخی اولمدیغندن، تجارتی دخی بالطبع اونسبتده كری اولوب، یالكز آوروپا امتعهسندن اولهرق داخل مملكتده صرف اولنان بعض اشیانك ادخالی وبعض محصولات ارضیه وسائرهنك اخراجی كاروانلر واسطهسیله ومصوع وبعضا سواكن اسكلهسی طریقیله اجرا اولنور. حبش مملكتی اسكیدن بری (نجاشی) عنوانیله معروف بر حكمدارك تحت ادارهسنده اولوب، راس (یعنی رئیس) عنوانی وصفت ملكیه وعسكریهیی حائز بر طاقم رؤسا معرفتیله اداره اولنور. اصول ادارهسی وعسكری اسكی بر طرزدهدر. حبشلیلر اولدقجه جسور وجنكاور آدملر اولوب، بوصوك زمانلرده انكلیز، مصر وایتالیان عسكرلرینه قارشی ایتدكلری محاربهلرده ابراز شجاعت ایتمشلردر.

احوال تاریخیهسی. — حبشك ازمنهٔ قدیمهدهكی احوالی مجهول اولوب، بطالسه زماننده مصردن بحر احمر سواحل شرقیه وغربیهسنك كشفنه

كوندريلن هيئتلر اوراده دولت تسميه‌سنه شايان بر هيئت كورميوب، يالكز بدوى قبيله‌لر بولنديغنى بيان ايتمشلردى. اكسوم حكومتيله حبشه‌ده متشكل دولتدن ائڭ اول بحث ايدن مورخ ميلادڭ قرن اولنده يازان (پلين) در. بعده، حبشده بولنمش اولان بعض احجار محكوكه‌دن وبونلرڭ لسان يونانى اوزرينه بولنمسندن استدلال اولنديغنه نظراً، حبشيلر ميلاددن بر ايكى قرن اول مصرده بولنان يونانيلرله واقع اختلاطدن بالاستفاده، بر درجه‌يه قدر تمدن ايتمكه باشلامش، وبرحكومت منتظمه دخى تشكيل ايتمشلردى. يونانيلر عندنده «زنجى» معناسيله مستعمل اولان (اتيوپيان) اسمى حبشيلره تخصيص اولنه‌رق، اووقتلر تاريخلرنده بومعنى ايله مستعملدر. حتى حبش لسان وخطنه دخى بواسم ويريلوب، حبشليلرڭ كنديلرى دخى كتب ادبيه‌لرنده بواسمى قبول واستعمال ايتمشلردر. ميلادڭ دردنجى قرنى اوائلنده سوريه‌دن حبشه برطاقم راهبلر كيده‌رك، دين عيسانى قبول ايتديرمشلردر. روايته كوره دها اول دخى حبشليلر دين موسادن بعض مراسم وازجمله چوجقلرينى سنت ايتمك عادتنى اخذ ايتمشلردى.

اووقتدن اعتباراً حبشليلر استحصال قوت ايده‌رك، وقت سعادتدن مقدم بحر احمرى تجاوزله، خطهٔ يمانيه‌يى ضبط، واورادن حجازه دخى تجاوز ايتمشلردى. حبشيلر يمنده ٧٢ سنه حكومت سوردكدن صكره، ايران دولتنڭ معاونتيله طرد واخراج اولنمشلردر. ابتداى ظهور اسلامده حبش نجاشيسى بولنان (اصحمه) طرف قريشدن اذا كورمكده اولان اصحاب رسول‌الله (صلعم) ى قبول ومحافظه ايتمكله، صحائف تواريخده حبشڭ نامى خيرله ياد ايتديرمكه سبب اولمشدر. حتى حكمدار مشاراليهڭ اسلامه كلديكى دخى مرويدر. آنجق اخلاف اثرينه تبعيت ايتميوب، اهل اسلام طرفندن حبشليلرڭ صحابه‌يه قبول ومحافظه‌ده سبق ايدن خدمتلرينه حرمة، حبشه سوق عسكر اولنميوب، حبش اهاليسى، آفريقا قطعه‌سنده يكتا اوله‌رق، وهر طرفدن اقوام اسلاميه ايله محاط اولدقلرى حالده، بوكونه قدر خرستيان دينى محافظه ايتمشلردر. اوندن صكره حبشده وحبشليلر طرفندن بركونه مهم وقوعات ظهور ايتميوب، مقريزينڭ حبشده حكومت سورن ملوك اسلاميه‌نڭ احوالنه دائر تاريخنده فصل مخصوصى اولديغنه نظراً، حبش برخيلى وقت دخى ادارهٔ اسلاميه آلتنده بولنمش؛ وهر حالده ايچنده اهل اسلام چوغالمشدر. اووقتلردن برى حبشڭ احوالى آوروپاليلر عندنده مجهول قالوب، نهايت ١٦ نجى قرن ميلاديده پورتكيزليلرڭ آفريقا وآسيا سواحلنده‌كى فتوحات وكشفياتى صره‌سنده بعض پورتكيز سياحلرى حبشه دخى كيره‌رك، بوممكلتڭ احوالنى يازمشلردر. ازمنهٔ اخيره‌ده دخى بعض انكليز وسائر آوروپا سياحلرى حبشده اجراى سياحت ايده‌لكلرى كبى، انكليزلرڭ ١٨٦٨ ده واقع اولان سوقيات عسكريه‌سى ده حبشى آوروپايه بر قات دها طانيتديرمشدر. اون سكزنجى قرن ميلادى اواخرنده بعض رؤسا، نجاشينڭ تدنىٔ قوتندن بالاستفاده، ادعاى استقلاله قالقيشه‌رق، تيكره وشواده بر بر مستقل حكومت تشكيل ايتديكى كبى، نجاشينڭ قلمروى اولان امهاره‌ده دخى غالا جنسندن بررئيس ظهور ايدوب، نجاشيده بر قورو عنواندن بشقه برشى براقمامشيدى. اووقت اهالى قالقوب، (تئودوروس) اسمنده غيور برشخصى تخت نجاشى‌يه اجلاس ايتمكله، بوذات بتون حبش ممالكنى بر اداره‌يه جمع ايده‌رك، خيلى اصلاحات وترقيات ايتمكه باشلامش اولديغى حالده، انكليزلر كنديسنه مسلط اولوب، مردانه مقاومت ايتمسيله برابر، ثباتلرى سايه‌سنده حقندن كله‌رك، حبشڭ يكيدن اكتساب قوت ايتمسنه مانع اولمشلردر. تئودوروسدن صكره اوغلى نجاشى اولوب، انكليزلرله معاهده ايتمشدر. اخيراً ايتاليانڭ حبشه قريب اولان بحر احمر سواحلنه مسلط اولمسى اوزرينه بو دولتله حبش حكومتى آره‌سنده مخاصمات باشلانه‌رق، ايتاليا عسكرى پك چوق تلفات ويرمش؛ ومسئله هنوز تماميله فصل اولنه‌مامشدر.

حبشى } مكهٔ مكرمه قربنده ومكه‌دن ٦ ميل مسافه‌ده بر طاغ اولوب، (احابيش قريش) دينلن قبيله بو طاغدن ايدى. حضرت عبدالرحمن بن ابى بكر (رضهما) بوطاغده فجأةً وفات ايتمشدر.

حبشى } [« بلال حبشى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حبشى بن جناده { صحابه‌دن اولوب، اهل كوفه‌دن معدوددر. حجة الوداعده حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزى كوروب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر.

حبقوق { انبياء بنى اسرائيلدن اولوب، قوم مذكورك كلدانيلرك اسارتنه دوشمسى اثنالرنده يعنى ميلاد عيسادن ٦٠٠ سنه قدر اول برحيات بولنمشدر.

حبوس { (بن ماكسن) افريقيه‌ده ملوك فاطميه‌نك زير تابعيتنده حكم سورن بنى زيريدن اولوب، بشنجى قرن هجرى ابتداسنده پدريله وعميجه‌لريله برابر اندلسه كچمش؛ واوصرده‌ده غرناطه‌ده بعض فتن داخليه ظهور ايتمكله، عميجه‌لرندن (زاوى) غرناطه‌يى ضبط ايتمش؛ وبعده كنديسى افريقيه‌يه عودتله، اوغلى غرناطه حكومتنده براقمش ايسه‌ده، اهالى كنديسنى اسقاط ايدوب، صاحب ترجمه‌يى اجلاس ايتمشلردى. بووجهله حبوس حكومته نائل اولوب، الكاسنى توسيع ايتمكله، ملوك طوائفك اك بيوكلرندن معدود بر دولت تأسيس ايتمشدر؛ كه (بنى حبوس) اسميله معروفدر. كنديسى ٤٦٩ تاريخنه‌دك حكومت سوروب، سنهٔ مذكوره‌ده وفات ايتمشدر.

حبوس { (بنى —) آنف الترجمه حبوس بن ماكسنك بشنجى قرن هجريده غرناطه‌ده تأسيس ايلديكى بركوچك دولت اولوب، اورانك طوائف ملوكندن معدوددر. بودولت ٤١٠ تاريخنده تأسس ايدوب، غرناطه ومريه ايله ملحقاتلرينى جامع ايدى. مؤسس دولت اولان حبوسدن صكره اوغلى باديس المظفر حكومت سوروب، بونك زماننده مرابطين دولتى ظهور ايتمشدر. باديسدن صكره تورونى عبدالله بن بلكين بن باديس حكومت سوروب، برادرى تميمى دخى مالقه‌يه والى تعيين ايتمشدى. ٤٨٣ تاريخنده يوسف بن تاشفين اندلسه كيروب، موى اليهما عبدالله بن بلكين ايله برادرى تميمى اخذ، ومغربه ارسال ايله، اوراده كنديلرينه بعض مالكانه‌لر ويره‌رك، غرناطه مضافاتنى ضبط ايتمش؛ وبنى حبوس دولتنه ختام ويرمشدر. بودولت وجه مشروح اوزره ٣ حكمداردن عبارت اولوب، ٧٣ سنه دوام ايتمشدر.

حبه { صحابه‌دن برقاچ ذاتك اسمى اولوب، بونلردن (ابوالسنابل حبه بن بعكك القرشى العامرى) فتح مكه‌ده اسلامه كلمش، وبعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر. — (حبه بن خالد الخزاعى) اهل كوفه‌دن معدوددر. — (حبه بن مسلم) شطرنجك تحريمنه دائر اولان حديث شريفى نقل ايتمشدر. — (حبه بن جوين البجلى) ايسه حضرت على المرتضى (رضه)ك اصحابندن واهل كوفه‌دن اولوب، رؤيت نبى (صلعم) ه نائل اوله‌مامشدر.

حبه { اساطير عربده بر قاديندر، كه كويا كنديسنه تعشق ايتمش اولان (منظور) اسمنده برجنك تعليميله اجراى طبابت ايدرمش.

حبّى { مشاهير نسوان عربدن اولوب، چوق قوجه‌لره وارمه‌ده وكثرت شهوتده ضرب مثل حكمنه كچمشدر.

حبى بن جارية الثقفى { صحابه‌دن اولوب، فتح مكه‌ده اسلامه كلمش، ويمامه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

حبى قادين { (عائشه —) عثمانلى شاعره‌لرينك اك مشهوره‌سى اولوب، شيخ محيانك حفيده‌سى وسلطان سليم خان ثانينك خواجه‌سى شمسى چلبينك زوجه‌سى ايدى. بومناسبتله پادشاه مشار اليهك كرك شهزاده‌لكنده وكرك زمان سلطنتنده مصاحبه ومنادمه‌سى اولوب، بيوك بر نفوذ واقتدار قزانمش، وقپوسى ارباب حاجت ايچون برباب شفاعت حكمنه كچمش ايدى. اشعارى پك لطيف اولوب، غزليات وقصائد ومثنوياتى واردر. «خورشيد وجمشيد» عنوانيله بر منظومه دخى يازمشدر. شو برقاچ بيت جملهٔ اشعارندندر:

دعا تمثيلى يوسف كبيدر هم
كه آكا مشتريدر خلق عالم
ويرر هركيشى مقدورنجه كوهر
آنك تا مشتريسندن اوله‌لر

حبيب { صحابه‌دن بو اسمله بروجه زير برقاچ ذات بولنمشدر: حبيب بن اسيد بن جارية الثقفى. — حبيب بن بديل بن ورقا. — حبيب بن حارث. — حبيب بن حباشه. — حبيب بن حماز. — حبيب بن حامه. — حبيب بن حيان. — حبيب بن خراش التميمى، كه انصاردن وبنى سلمه آزادليلرندن اولوب، اقندسى صامت

ایله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حبیب بن خراش العصری، که اهل بصره‌دن معدود اولوب، «المسلمون اخوة لافضل لاحد علی احد الا بالتقوی» حدیث شریفنك راویسیدر. — حبیب بن خماشة الانصاری، که اهل مدینه‌دن معدود اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — حبیب بن ربیعة الثقفی، که جسر محاربه‌سنده شهید اولمشدر. — حبیب بن زیدالانصاری، که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — حبیب بن زیدالانصاری الخزرجی، که عقبه واحد غزالرنده حاضر بولنوب، بعده جانب نبویدن مسیلمة الکذابه کوندریله‌رك، مرقوم کندیسنه حضرت محمد (صلعم) ك نبوتی تصدیق ایدوب ایتدیکنی صوردیغنده «اوت»، وکندیسنك نبوتی تصدیق ایدوب ایتدیکنی صوردیغنده «بن صاغرم» دیه‌رك، بونی دفعاتله تکرار ایتمسی اوزرینه، اعضای بدنی بر بر کسیله‌رك شهید ایدلمشدر. (رضی الله عنه). — حبیب بن زیدالکندی. — ابوالجمعه حبیب بن سباع الانصاری. — حبیب بن سعد، که انصاردن برینك آزادلیسی اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — ابوعبدالله حبیب السلمی، که کافهٔ غزواتده حاضر بولنمشدر. اوغلی عبدالرحمن کبار تابعیندن اولوب، پدرندن نقل احادیث شریفه ایتمشدر. — ابوعبدالرحمن حبیب بن سندر. — حبیب بن ضحاك الجمحی. — ابوضمیره حبیب. — حبیب بن عمرو السلامانی. — حبیب بن عمروالثقفی، که مسعود وربیعه‌نك برادری وامیه بن ابی الصلتك جدی اولوب، کندیسیله برادرلری حقنده «وان تبتم فلکم رؤس اموالکم» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر. — حبیب بن عمروالمازنی، که یمامه‌یه کیدرکن قتل اولنه‌رق، یمامه غزاسی شهداسندن معدوددر. — حبیب الغزی، که طلق بن حبیبك پدریدر. — ابوعبدالرحمن حبیب بن مسلمة الفهری القرشی، که بر روایتده حضرت عمر فاروق (رضه) طرفندن عیاض بن غنمدن صکره جزیره والیلکنه نصب اولنه‌رق، بعده ارمینیه وآذربیجان دخی علاوه اولنمش؛ وبر روایتده حضرت عمر طرفندن استخدام اولنیوب، حضرت عثمان (رضه) طرفندن آذربیجان والیلکنه نصب ایدلمش؛ وحضرت عثمان محاصره اولندقده، معاویه طرفندن امداده کوندرلمش ایسه‌ده، یتیشه‌میوب، بعده صفین وسائر محاربانده معاویه‌نك معیتنده بولنمش؛ و ۴۲ تاریخنده، هنوز ۵۰ یاشنده اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر. صحبتنده اختلاف اولوب، بر روایتده رحلت حضرت نبویه‌ده ۱۲ یاشنده ایمش. — حبیب بن مله. — حبیب بن ذهب القاری، که اهل شامدن معدوددر. — حبیب بن ابی الیسر، که برادری یزیدله برابر حره غزاسنده شهید اولوب، دیکر برادری عمیر جسر وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

حبیب { (علی بن محمد) خلفای عباسیه‌دن معتمد باللهك زماننده ظهور ایتمش بر آدمدر، که حضرت امام حسین (رضه) ك نسلندن اولمق ادعاسیله باشنه بر طاقم آدملر طوپلایه‌رق، بصره وجوارلرینی ضبط، وبصره قربنده (مختاره) اسمیله بر قصبه بالتأسیس، پایتخت اتخاذ ایتمشیدی. خلیفه‌نك برادری موفق بو قصبه‌یی طول مدت محاصره ایتمش ایسه‌ده، استحکاماتك متانتی حسبیله ضبطنه موفق اوله‌میوب، نهایت قارشیسنده (موفقیه) اسمیله دیکر بر قصبه تأسیسیله، معسکر اتخاذ ایتمش؛ وبو واسطه ایله نهایت ۲۷۰ تاریخنده مختاره‌یی ضبط، وصاحب ترجمه‌یی قتل ایده‌رك، سرمقطوعنی قصبه‌ده بر مزراغك اوجنده کزدیردکدن صکره، بغداده کوندره‌رك، اوراده دخی تشهیر ایتدیرمشیدی.

حبیب { ایران شعراسندن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی محمد رضای سهیلینك شاکردانندن اولوب، کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

بیرد دل ز کفم دوش مجلس آرایی
سهی قدی سمن اندام ماه سیمایی
بیك طرف ز تبسم حیات بخشنده
بجانبی ز نکه قتل عام فرمایی

— ایکنجیسی شیرازلی اولوب، (خواجه حبیب شیرازی) دیمکله معروفدر. شو بیت اونکدر:

تا شنیدی که امرا میل بجای دکرست
هر زمان با منت ازمهر وفای دکرست

— اوچنجیسی (میرزا حبیب الله) اسمیله مسمادر. شو بیت اونکدر:

هر ذره ام بیادت از بس که باصفا شد
آیینه های داغم آخر بدن نما شد

حبیب الله اصفهانی { (خواجه —) ایران شعراسندن

اولوب، شو قطعه اونکدر:

دوشینه که یار بر سر یاری بود
وان نرکس مست در وفاداری بود
در خواب نرفته بود آن غمزه هنوز
ای مرغ سحر چه وقت بیداری بود

حبیب الله سبزواری { (میرزا —) بوده ایران شعراسندن

اولوب، شو بیت اونکدر:

بعد عمری کر نکاهی جانب من میکند
صد نکه بهر تسلی سوی دشمن میکند

حبیب بن اوس { [«ابو تمام» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حبیب عجمی { مشاهیر اتقیادن وحسن بصرینک شاکردانندن او-

لوب، ایتراز طریقته متعلق مشار الیه واسطه‌سیله حضرت علی المرتضی (رضه) دن بعض حقایق نقل وروایت ایتمش؛ و ۱۲۰ تاریخنده وفات ایلمشدر.

حبیبه { صحابیاتدن بر قاچ خاتونک اسمی او- لوب، اک مشهوره‌لری: حضرت

فخر کائنات (صلعم) افندمزک اوکی قیزی وام حبیبه بنت ابی سفیانک کریمه‌سی اولان (حبیبه بنت عبدالله بن جحش) ایله حضرت ابابکر صدیق (رضه) ک زوجه‌سی (حبیبه بنت زید بن خارجه الخزرجیه) وحضرت رسول الله (صلعم) طرفندن تزوجی مراد بیوریله‌رق بعده صرف نظر بیورلمسیله ثابت بن قیسه وارمش اولان (حبیبه بنت سهل الانصاریه) در. برنجیسی والده‌سیله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی.

حبیبه بنت عبدالرحمن { محدثاتدن عالمه ومتقیه بر خاتون

اولوب، اسناد حدیثده‌کی وقوفی مشهوردر. ۷۳۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حبیبه بنت عبدالعزا العوراء { بعدالاسلام یتیشن عرب

شاعره‌لرندن اولوب، بعض اشعاری «حماسه» ده مذکوردر.

حبیبی { شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتک مخلصیدر:

برنجیسی عن اصل ایرانلی اولوب، سلطان بایزید خان ثانی دورنده رومه کلمش؛ ویاوز سلطان سلیم خان زماننده وفات ایتمشدر. عالم ومتفنن بر ذات اولوب، بک چوق سیاحت ایتمشیدی. اداسی عجمانه ایسه‌ده، اشعاری عاشقانه اولوب، کندینه مخصوص شیوه‌سی وار ایدی. شو بیت جمله اشعارندندر:

کر سنکچون ایتیم چاک ای کل نازک بدن
قبرم اولسون اول قبا اکنده پیراهن کفن

— ایکنجیسی آیدینلی اولوب، بارده قصبه‌سنده خطیب ایکن، عقلنه خفت کلمکله، ترک خطابت ایده‌رک، سرسریانه کزمکله اکمال عمر ایتمشدر.

حُبَیش { رقه قربنده بر محل اولوب، بو محلده حضرت علی (رضه) ک معیتنده

بولنوب ده صفین محاربه‌سنده شهید اولان صحابه وسائر شهدانک قبرلری موجوددر.

حُبَیش { (ابو صخر — بن خالد الخزاعی) صحابه‌دن اولوب، حضرت فخر-

کائنات (صلعم) افندمزک حضرت ابابکر (رضه) ایله برابر مکه‌دن چیقدقلرنده خیمه‌سنه اوغرادقلری وقیصیر قویوندن سود صاغمق معجزه‌سنی کوستر- دکلری (ام معبد) ک برادریدر. اسلامه کلوب، فتح مکه‌ده، خالد بن ولیدک خیلنده بولندیغی حالده، کرز بن جابرله برابر بشقه بر یوله صاپمغله، دشمن طرفندن شهید اولمشدر.

حُبَیش { (ابو الفضل — بن ابراهیم التفلیسی) مشاهیر علمای اسلامدن اولوب،

حکمت وهیئت ونجوم ایله سائر علومده ید طولی صاحبی ایدی. هیئته متعلق «بیان النجوم» عنوانیله ثوابت وسیاراتدن باحث بر اثر معتبرله «قانون الادب» عنوانیله بر کتابی واردر.

حُبَیش الاعسم { خلفای عباسیه زماننده ظهور ایدن مشاهیر اطبای

سریانیه‌دن اولوب، لسان یونانی وسریانیدن عربی‌یه کتب کثیرهٔ طبیه ترجمه‌سنه موفق اولان مشهور حنین بن اسحقک همشیره زاده‌سی وشاکردیدر. استادینک ناتمام براقدیغی «کتاب المسائل» ی اکمال، و «کتاب اصلاح الادویة المسهلة»، «کتاب الادویة

المفردة »، «كتاب الاغذية »، «كتاب فى الاستقساء »، «مقالة فى النبض من جهة التقسيم» عنوانلى كتابلرى تأليف ايتمشدر.

حبيشه { بنى كنانه‌دن جذيمه قبيله‌سنه منسوب حسنى وشاعره بر قيز اولوب، بنه اوقبيله‌يه منسوب، عبدالله بن علقمه‌نك معشوقه‌سى ايدى. وقت سعادتده ياشايوب، فتح مكه‌دن صكره، جانب رسالتپناهيدن بوقبيله‌نك اسلامه دعوتيچون خالد بن وليد حضرتلرى اسرا بيورلديغنده، خلاف مرضاى پيغمبرى وقوع بولان حركتده مذكور عبدالله قتل اولنمش؛ وحبيشه دخى كمال تأثردن كنديني تلف ايتمشدر. بينلرنده‌كى عشق ومحبت حقنده مشاعره‌لرى مشهور اولوب، شو ايكى بيت صاحبهٔ ترجمه طرفندن عاشقنك قتلندن اول سويلنمشدر:

وتحن بكينا من فراقك مرةً
واخرى و آسيناك فى العسر واليسر
وانت قلاتبعد فنعم: فتى الهوى
جميل العفاف فى المودة والستر

حتات { (بن يزيدالتميمى) صحابه‌دن اولوب، قوميله برابر نزد حضرت پيغمبرى‌يه كلمش؛ ودين اسلامى قبول ايدوب، حضرت فخرالرسل (صلعم) طرفندن معاويه بن ابى سفيان ايله اخرت قرداشى ايدلمش ايدى. معاويه‌نك زمان حكومتنده يانته كيده‌رك، بر مدت صكره اوراده وفات ايتمكله، معاويه مانته وارث اولمش؛ وبووراثت شاعر شهير فرزدقك بعض ابيات مشهوره ايله تعريضنه اوغرامش ايدى.

حجاب { (ميرزا ابوتراب) ايران متأخرين شعراسندن وتبريز ساداتندن اولوب. اصفهانك عباس آباد محله‌سنده ساكن بولنمشدر. شو بيت اونكدر:

زين پيش كردون درشير من خون
ميكرد واكنون درباده‌ام آب

حَجّاج { صحابه‌دن بروجه زير بر قاچ ذاتك اسميدر: حجاج باهلى. — حجاج بن حارث بن قيس القرشى السهمى،كه حبشه هجرت ايدنلردن اولوب، بعده اجنادين محاربه‌سنده شهيد اولمشدر. — حجاج بن عامرالشمالى،كه اهل حمصدن معدود اولوب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر. — حجاج بن علاط،كه كورديكى بر معجزه اوزرينه اسلامه كلوب، خيبر غزاسنده حاضر بولنمشدر. حسن وجمالندن طولايى بعض قادينلرك آرزوسنى تحريك ايتمكله، حضرت عمر طرفندن مدينه‌دن نفى ايدلمش اولان نصر بن حجاج بونك اوغلى ايدى. — حجاج بن عمرو الانصارى الخزرجى،كه بعض احاديث شريفه نقل ايتمش، وصفينده معيت حضرت مرتضويده بولنمشدر. — حجاج بن مالك الاسلمى.

حجاج { (سلطان —) دولت ايلخانيه‌نك تحت تابعيتنده اوله‌رق كرمانده حكومت سورن قره‌ختائيان ملوكنك دردنجيسى اولوب، پدرى سلطان قطب‌الدينك وفاتندن صكره ٦٥٥ ده تخته جلوس ايتمش ايسه‌ده، صغيرالسن اولديغندن، والده‌سى تركان خاتون ادارهٔ امور ايدردى. بيوديكنده والده‌سنى امور دولته مداخله‌دن منع ايتمك ايستمش ايسه‌ده، تركان خاتون ابقا خانه مراجعت وشكايت ايتديكنده، ملك مرقومه‌نك اولملق اوزره فرمان چيقمغله، حجاج حكومتدن كف يد ايتمكه مجبور اولوب، خوفندن هندستانه فرار، وبر مدت صكره دهليده وفات ايتمشدر.

حجاج بن عطار { مشاهير فقهادن اولوب، ثورينك شاكرديدر. الفقيه الحفاظ ديمكله معروفدر. كوفه‌لى ايدى.

حجاج بن مطر { اوائل خلافت عباسيه‌ده لسان يونانى وسريانيدن عربى‌يه كتب طبيه وحكميه ترجمه ايدنلردن اولوب، مأمونك نامنه اقليدسك كتابنى ترجمه ايتمشيدى. بعده ترجمه‌سنى ثابت بن قره طرفندن تصحيح اولنمشدر.

حجاج بن يوسف الثقفى { دولت امويه‌نك مشهور امراسندن اولوب، ظلم وشدتيله اسمى ضرب مثل حكمنه كچمشدر. طائفلى اولوب، ٤١ تاريخ هجريسنده طوغمش، وملكتنده بيويوب، عبدالملك بن مروانك وزيرى (روح بن زنباع الجذامى) يه انتساب ايده‌رك، بونك طرفندن عقل ودرايتى عبدالملكه مدح وثنا اولنمغله، عبدالملك طريق اطاعتدن انحراف ايتمش اولان عسكرينك تربيه‌سنى صاحب ترجمه‌يه احاله ايده‌رك، كنديسنى امرابى صره‌سنه ادخال ايتمشيدى. بر مدت عبدالملك يانده بولندقدن

صكره، عبدالله بن زبيرك حجازده اعلان خلافت ايتمسى اوزرينه، بونك تنكيلنه مأمور اولوب، مكهٔ مكرمه‌يى منجنيقله تخريب، وبيت‌اللهه تجاوز ايده‌رك، عبدالله بن زبيرى اخذ وقتل، وسر مقطوعنى شامه كوندروب، جسدينى صلب ايتديرمش؛ وبعده مدينه‌يه دخى كيده‌رك، اهل حجازى عبدالملك بن مروانه بيعت ايتمكه اجبار ايتمش؛ وصحابه ايله سائر حرمين خلقى حقنده انواع عقوباتى روا كوروب، برچوغنى قتل ايلمشدى. بعده حجازى صول اليله اداره‌يه مقتدر اولديغى عبدالملكه يازه‌رق، عراق حكومتنى دخى ايستمش؛ وبونك اوزرينه ٧٥ تاريخنده حجاز وعراق واليسى اولوب، مؤخراً شرق يعنى هند ومغولستان حدودينه قدر اولان ممالك وسيعهٔ شرقيه كنديسنك يد اداره‌سنه ويرلمشيدى. بووجهله خراسان وسائر اوطرفلره كنديسى واليلر نصب ايدردى. كوفه وبصره وسائر عراق بلادنده دخى بك چوق مظالم اجرا ايده‌رك، وجزئى بر وسيله ايله خلقى انواع عقوباتله اعدام ايتديره‌رك، ٢٠ سنه تحت حكمنده بولنان ممالكى دهشت ايچنده بولنديرمشدر. حكومت امويه‌يه قارشى قيام ايدن عبدالله بن جارود وشبيب خارجى وعبدالرحمن بن محمد بن اشعث وسائره‌يى مغلوب ايده‌رك طرفدارلرينى اشكنجه آلتنده هلاك ايتمشدر. كوفه ايله بصره آره‌سنده (واسط) شهرينى بنا ايدوب، مركز حكومت اتخاذ ايتمشدى. ٨٦ تاريخنده عبدالملك بن مروان وفات ايدوب، حجاج بن يوسفه رعايت ايتمكى اوغلى وولى عهدى اولان وليده وصيت ايتمكله، بونك زماننده حجاجك حكم واقتدارى بر قات ها آرتوب، ٩٥ سنه‌سنده واقع وفاتنه‌دك موقع اقتدارده بولنمشدر. تاريخ مذكورده، ٥٤ ياشنده اولديغى حالده، دهشتلى بر خسته‌لقدن وفات ايتمشدر. عمرنده يوز يكرمى بيك كشى قتل واعدام ايتديرمش اولديغى، ووفاتنده زندانلرنده اللى بيك كشى بولنديغى مظالم واعتسافاتى حقنده منقول اولان غرائبندر. سيد بن جبيرى قتل ايتديردكدن صكره، بوذاتك هر كيجه رؤياسنه كيروب « ياعدوالله فيم قتلتنى » ديمسيله بك معذب اولديغى مرويدر. بونكله برابر كنديسى فوق‌العاده ذكى، اجراى حكومته مقتدر، قال ونهايت درجه‌ده فصاحت وطلاقت لسانه مالك ايدى. كرم وسخاوتى دخى ظلمى درجه‌سنده اولوب، اعتراف جرمه قارشى وبعض كوزل جوابلر آلديغنده عفو واحسانله دخى معامله ايدردى. بعض بليغ خطبه‌لرى مشهوردر. زمان امارتنده هندستان جهتلرنده برچوق يرلر ممالك اسلاميه دائره‌سنه ادخال اولنمشدر. قرآن كريمه حركه وضعنى ايجاد ايدن دخى حجاج اولديغى منقولدر.

حجاز { جزيرة العربك شمال غربى قسمندن عبارت بيوك بر خطه اولوب، شمالاً فلسطين خطه‌سيله، غرباً بحر احرله، جنوباً يمنه تابع عسير خطه‌سيله، شرقاً دخى نجد وشمر وبرالشام باديه‌سيله محاطدر. بحر احر سواحلى بويجه ممتد اولان جبال (سراة) جهتى نفس حجاز اسميله مسمادر. تهامه يمن قطعه‌سنده دخى امتداد ايتديكندن حجاز خطه‌سنده‌كى قسمنه لاجل التفريق (تهامة الحجاز) ديرلر. حجازك وجه تسميه‌سى تهامه ايله نجد آره‌سنده حاجز اولمسندن عبارت اولوب، بوده تهامه‌نك اصل حجازدن معدود اولمديغنه دليل ايسه‌ده، تهامه‌نك قسم شماليسى حجازه وقسم جنوبيسى يمنه مربوطدر.

حجازك تهامه قسمى قوملق برچول حالنده اولديغى كبى، مرتفع جهتى دخى اكثريت اوزره قيالق وچيلاق طاغلردن عبارت اولديغندن، بطلميوس وسائر يونان قديم جغرافيونى طرفندن (پتريا آرابيا Arabié Petré) تسميه اولنمشديكه « طاشلق عربستان » ديمكدر. طاغلرى (جبال سراة) سلسله‌سنك نصف شماليسندن عبارت اولوب، اك مرتفع محلى مكهٔ مكرمه‌نك شرق طرفنده و ١٢ ساعت اوزاغنده بولنان (جبل كرا) در، كه ذروه‌سى سطح بحردن ٢٠٠٠ متره قدر يوكسكدر. بوطاغ جبال سراتك سائر طرفلرينه مخالف اوله‌رق، اورمانلرله مستوردر، وكوزل صولرى دخى واردر. مدينهٔ منوره‌نك قربنده بولنان (طى) و(احد) طاغلرى دخى سلسلهٔ مذكوره‌نك اك يوكسك طاغلرندن اولوب، برنجيسنده بعض اورمانلر دخى واردر. بوجبالك ذروه‌لرينه قيشين صولر طونار وبعضاً قار دخى ياغار. طاغ اتكلرى ياغمور موسملرنده نباتاتله اورتيلوب، زمرد آسا بر شكل آليرسه‌ده، صيجاق روزكارك اسمسيله برابر نباتات قورور. طاغلردن آقان صولر آنجق بعض

باغچه‌لر سقی ایتدکدن صکره قوملرده قورویوب، نادراً دکیزه واصل اولورلر. بناءً علیه موجود اولان وادیلر دخی اکثریا قورو اولوب، حجازده نهر تسمیه اولنه‌بیله‌جك صولر یوقدر. مرتفع محللرده هوا معتدل وصاغلام ایسه‌ده، آلچق محللرنده یازین حرارت پك زیاده اولوب، قیش موسمنده هواسی لطیفدر. اراضینك طاشلق اولمسی ویاغمورلرك ندرتی حسبیله، حجازك محصولاتی آز اولوب، اك زیاده حاصل اولان آرپه دخی ادارهٔ محلیه‌یه کافی دکلدر. دوره وتوتون دخی حجازك جملهٔ محصولاتندندر. خرماسی چوق وپك مقبول اولوب، طائفده وسائر بعض مرتفع محللرنده اوزوم، شفتالی، قایصی، اینجیر، آیوه، آرمود، الما، اریك، بادم، جوز، پورتقال، لیمون، قاوون، قارپوز وسائر میوه‌لر حاصل اولور. سبزه‌لرك اکثر انواعی یتیشوب، بعضلری پك بیوك اولور. بلسان، صمغ، عنبر وانواع بهارات ونباتات طبیه‌سی دخی واردر. حیوانات اهلیه‌سی قیون، کچی، دوه، هجین، آت، مرکب، استر، صیغیر وسائره‌دن عبارت اولوب، جنس فرسی مشهوردر. حیوانات وحشیه‌سی دخی یبانی مرکب، یبانی کچی، طاوشان، کیك، تلکی، صرتلان، قورت، میمون وقپلانه مشابه (فهد) تعبیر اولنور بر حیواندن وطیور مختلفهٔ معلومه‌دن ودوه قوشندن عبارتدر. ییلان وعقربلر یله (لادیغ) دیدکلری برنوع زهرلی اورومجك دخی بولنور. بحر احمر سواحلنده بالیقلرك انواعی چیقوب، قوروده‌رق، حجازك ایچ طرفلرینه نقل اولندیغی کبی، جسیم قابلومباغه‌لر واصدفلر دخی چیقار.

حجازك اهالیسی تخمیناً وتقریباً ایکی بچق ملیون راده‌لرنده اولوب، جمله‌سی عرب ومسلم اولدقلری حالده، بر طاقمی شهر وقصبه وقریه‌لرده ساکن، وبر طاقملری خیمه نشیندر.

حجاز خطه‌سنك ازمنهٔ قدیمه‌ده اك متمدن جهتی قوم ثمودك مسکنی بولنمش اولان قسم شمالیسی اولوب، سائر طرفلرنده دخی عمالقه وطسم اقوامی ومکهٔ مکرمه جهتنده جرهم قومی ساکن ایدی. بعده حضرت اسماعیلك مکه‌یه ورودیله، اولاد اسماعیلك جرهم قومیله اختلاطندن عرب مستعربه ظهور ایدوب، کعبهٔ شریفه‌نك دخی مکه‌ده بولنمسی حسبیله، حجاز جزیرة العربك سائر جهتلرینه بالوجوه تقدم وتفوق ایتمش؛ وهر نه‌قدر سیاسةً یمن جزیرة العربك سائر طرفلرینه فائق ایدیسه‌ده، فصاحت لسانجه ینه حجاز جزیرة العربك ممتاز بر محلی ایدی. لکن اصل حجازك تفوق واعتباری ظهور اسلامله برابر حاصل اولوب، وقت سعادتده وخلفای راشدین زماننده مدینهٔ منوره بتون جزیرة العربك وعلی العموم عالم اسلامك کرسیٔ حکومتی اولمش؛ ومکهٔ مکرمه دخی کعبهٔ شریفه مناسبتیله بر مرکز ومرجع عمومی حکمنی آلمشدر. معاویه‌نك غصب حکومت ایتمسندن اعتباراً، دولت امویه‌نك وبعده دولت عباسیه‌نك زمانلرنده حجاز مرکز خلافتدن اوزاق قالمش ایسه‌ده، خلفا وملوك وامرای اسلامیه هر یردن حرمین شریفینك تزیینه ومکه ومدینه‌نك اعمارینه صرف همت ایتمشلردر. مع هذا کرك دولت امویه وعباسیه زمانلرنده وکرك دها صکره، بعض اهل خروج مکه ومدینه‌یی مرکز وملجأ اتخاذ ایتدکلری صره‌ده، حجازك تابع بولندیغی دولتك عسکریله بونلر بیننده وقوع بولان محارباتده مکه ومدینه دفعاتله تخریب اولنه‌گلمشدر. خلفای راشدیندن صکره حجاز دولت امویه وعباسیه نك تحت تابعیتنده اولوب، ۲۵۱ تاریخ هجریسنده (بنی الاخیضر) دولتی ظهوریله، ۳۱۷ تاریخنه‌دك ۶۸ سنه حکومت سورمش؛ وتاریخ مذکورده حجاز قرامطه‌نك وبعده صره‌سیله بنی هاشم، بنی عجلان وبنی ابی نمانك تحت اداره‌سنه کچمشدر.

خلافت عباسیه‌نك دوچار ضعف اولدقدن صکره، حجاز اکثریا ملوك مصره تابع اولوب، هله دولت عباسیه‌نك انقراضندن صکره بتون مصره تابع قالمشیدی. مع هذا مکهٔ مکرمه‌ده شرفادن بر ذات مقام امارتده بولنوب، ملوك مصره تبعیت ایدردی. ۹۲۳ تاریخنده سلاطین عظام عثمانیه‌دن یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری غلامان چراکسه دولتنه ختام ویره‌رك، مصری ضمیمهٔ دولت عثمانیه ایلدیکی وقت، حجاز دخی بالطبع مصرله برابر دولت مشارالیهایه کچمش؛ وشریف بولنان ذات دخی مصره کلوب، عرض اطاعت ایتمکله، اوندن بری حجاز ممالك عثمانیه‌دن معدود اولوب، بر والی تعیین اولنمغله برابر، مکهٔ مکرمه‌یه (امیر مکه) عنوانیله شرفادن بر ذات،

ومدینهٔ منوره‌یه متصرف یرینه (شیخ الحرم) عنوانیله درسعادتدن بر مأمور مخصوص تعیین اولنور.

حجاز خطه‌سی ادارهٔ عثمانیه‌یه کچدکدن صکره کاه جده بکلکلکی ویابکلر بکلکی، کاه جده وحبش ایالتی عنوانیله اداره اولنه‌رق، اوائلده اکثریا مدینه شیخ الحرملکی دخی والی بولنان ذاته احاله اولنوردی. اصل والینک مقری جده اولوب، اورادن سواکن ومصوع وسائر حبش سواحلنی دخی اداره ایدردی. ولایات تشکیلنده خطهٔ مبارکهٔ مذکوره دخی (حجاز ولایتی) نامیله بر ولایت اعتبا اولنه‌رق، مکهٔ مکرمه مرکز اتخاذ اولنمش؛ وولایت نفس مکه ایله مدینهٔ منوره وجده‌که جمعاً اوچ سنجاقدن مرکب بولنمشدر. جده متصرفنه والی قائممقامی ومدینه‌نک کینه شیخ الحرم نبوی عنوانی ویریله‌رک، والی بولنان ذاته شیخ الحرم مکی عنوانی دخی علاوه اولنور.

حجاز ولایتی بروجه مشروح ۳ سنجاقدن مرکب اولدیغی حالده، وجه آتی اوزره ۵ قضا و ۲۱ ناحیه‌یی شاملدر.

سنجاق	قضا	ناحیه
مکهٔ مکرمه	مکه	طائف
		تمنار
		قرن
		نجران
		مرالظهران
		عکاظ
		منجره
		کشه
		جبرشن
		سراة
		نعم
		علک
		حنکان
		وبش
		وادی نخله
		ذات عراق
		بلیل
مدینهٔ منوره	مدینه	خیبر
	ینبع البحر	الوجه
جده	جده	رابغ
	لیت	

حجازک اوچ بیوک شهری اولوب، بونلرده مکهٔ مکرمه ومدینهٔ منوره ایله جده‌در. جده مکهٔ مکرمه‌نک اسکله‌سیدر. مدینهٔ منوره‌نک اسکله‌سی اولان ینبع البحر ایله مکهٔ مکرمه‌نک صیفیه‌سی حکمنده بولنان طائف دخی حجازک باشلیجه قصبه‌لریدر. دیکر ذکره شایان قصبه‌سی یوقدر.

حجازی { (محمد بن محمد الواعظ القلقشندی) اون برنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، ۹۷۵ ده طوغمش، و ۱۰۳۵ ده وفات ایتمشدر. حجازلی اولدیغی حالده، مصرده تحصیل علم ایتمش؛ وباشلیجه علم حدیثه انتساب ایده‌رک، «الجامع الصغیر» ه ۱۲ جلد اوزره بر شرح یازمش، و «سوادالصراط فی بیان الاشراط»، «القول الشفیع فی الصلوة علی الحبیب الشفیع» عنوانلریله ایکی کتاب ایله دیکر بر چوق شرحلر تألیف ایتمشدر. — (اسماعیل بن عبد الحق الحجازی) و (عبد الحق بن محمد الحجازی) دخی قرن مذکور ادباو شعراسندن اولوب، برنجیسی ۱۰۰۱ وایکنجیسی ۱۰۲۰ تاریخلرنده وفات ایتمشلردر.

حُجَّت { مشاهیر شعرا و حکمادن ناصر خسروک مخلصیدر. [«ناصر خسرو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حَجَر { جزیرة العربک شرق شمالی قسمنده واقع یمامه خطه‌سنک مرکزی بر قصبه اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضنه) ک عهد خلافتنده ادعای نبوت ایدن مسیلمة الکذاب بوقصبه‌ده ظهور ایتمشدر. بعده بر خیلی وقت دها معمور اولوب، حقنده شعرای عرب تشوقی حاوی بر چوق اشعار سویلمشلردر. مؤخراً خراب اولمشدر.

حِجر { جزیرة العربک غرب شمالی قسمنده مدینهٔ منوره ایله برالشام آره‌سنده اوله‌رق دومة الجندلک جنوبنده قدیم بر شهرک بقیه‌سی اولمق اوزره، بر قریه‌در. اطرافنده ثمود قومنک آثاری مشهوددر.

حُجر { یمنده بر قصبه اولدیغی کتب عربیه‌ده مذکوردر.

حُجر بن عدی الکندی { صلحای صحابه‌دن اولوب، ینه صحابه‌دن (حجر الشر) دینلن حجر بن یزید الکندی دن تفریق ایچون (حجر الخیر) دینمکله و(ابن الادبر) مخلصیله دخی معروفدر. برادری (هانی) ایله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رک، بعده قادسیه محاربه‌سنده بولنمش؛ وحضرت علی (رضنه) ه انتساب

ایله، اجلهٔ اصحابی صره‌سنه گیره‌رك، جمل وصفین ونهروان محاربه‌لرنده معیت حضرت مرتضی‌ویده بولنمشدر. حضرت علینك ارتحالندن صکره کوفه‌ده امرای امویه‌نك اوامرینه مخالفتله، علناً حضرت مرتضانك طرفنی التزام وتصاحب ایتدیکندن، ومعاویه‌یه لعنت اوقودیغندن، عراق والیسی زیاد طرفندن بعض اصحابیله برابر توقیف، شامه ارسال اولنه‌رق، دمشق قربنده واقع (عذراء) قریه‌سنده ۵۱ تاریخنده قتل اولنمشدر. حضرت علی‌یی طعن ایتمك شرطیله کندیسنه تکلیف اولنان عفوی قبول ایتمیوب، مظلوماً شهادتی اختیار ایتمش؛ وقبریله کفنی حاضرلنمش اوکنده طوردیغی حالده، اصلا فتور کوسترمه‌مشدر. حقنده جمله‌نك حسن ظن واعتقادی اولوب، حضرت عایشه (رضها) توقیفنی ایشیدنجه، معاویه‌یه مخصوص بر آدم کوندره‌رك، شفاعت ایتمك ایستمش؛ وبعده معاویه مدینه‌یه کیتدیکنده، بوندن طولایی پك چوق تعذیر ایتمشلردی. حسن بصری (رضه) دخی، حجرك شهادتنی ایشیدنجه، پك چوق تأسف ایدوب «یاویل معاویة من قتل حجر واصحابه!» دیمشیدی. حتی معاویه دخی نادم اولوب، زیاد طرفندن اغفال اولندیغنی اعتراف ایلدیکی، وحالت نزعنده «یومی منك یاحجر طویل!» دیدیکی مرویدر.

حجر بن عمرو الکندی { وقت جاهلیتده نجد ملکی بولنوب، (آکل المرار) لقبیله شهرت بولمشدر. روایته کوره، اوزمانلرده نجدده ضبط وربط مفقود اولدیغندن، اهالی یمنده‌کی تابعه ملوکنه مراجعتله، بر حکمدار ایستدکلرنده، صاحب ترجمه تعیین اولنمش؛ وکندیسندن صکره بر مدت اولاد واحفادی ارثاً حکومت سورمشلردر.

حجر بن العنبس الکوفی { وقت سعادتده اسلامه کلمش ایسه‌ده، رؤیت نبی (صلعم) ه نائل اوله‌مامش؛ وجمل وصفین محاربه‌لرنده حضرت علی (رضه) لك معیتنده بولنوب، حضرت مشارالیهدن بعض احادیث نبویه روایت ایتمشدر.

حجر بن یزید الکندی { صحابه‌دن اولوب، (حجر الشر) دیمکله معروفدر. ابتدا حضرت علینك معیتنده ایکن، بعده معاویه‌یه تقربله، بونك طرفندن ارمینیه والیلکنه نصب اولنمشیدی.

حجریه { یمن ولایتنك تعز سنجاغنده بر قضا اولوب، سنجاغك جنوب جهتنده واقع، وغرباً نفس تعز، شمالاً عدین واب، شرقاً قعطبه قضالریله، جنوباً دخی عدن حدودیله واراضئ غیرمضبوطه ایله محدوددر. (قبیطه) ناحیه‌سیله برابر ۱۰۸ قریه‌دن مرکب اولوب، اراضیسی مرتفع ومنبت ومحصولداردر.

حجناء { اك مشهور شاعره‌لردن اولوب، شاعر ابوالحجناء نصیبك قیزیدر. پدریله برابر خلیفهٔ عباسی مهدینك خدمتنده بولنوب، مشارالیه حقنده پك چوق قصیده‌لر و مدحیه‌لر سویلمش، وانعام واحسانلرینه نائل اولمشلردی. شو برایکی بیت مهدینك (عیسی باذ)ده‌کی تنزهکاهنك وصفنده سویلمش اولدیغی بر قصیده‌سندندر:

رب عیش ولذة ونعیم
وبهاء بمشرق المیدان
بسطة الله فیه ابهی بساط
من بهار وزاهر الحوذان

حجور { یمن ولایتنك حدیده سنجاغنه تابع برقضا اولوب، جبل سراة اوزرنده واقع اولدیغی حالده، شرق شمالی جهتندن صنعا سنجاغیله، شمال غربی جهتندن حدیده سنجاغنك باجل قضاسیله، غرباً نفس حدیده، جنوب شرقی جهتندن دخی جبل ریمه قضالریله محدوددر. اراضیسی مرتفع اولمغله، هواسی معتدل وطوپراغی منبت ومحصولداردر. محصولاتی بغدای، آرپه، دوره وسائر حبوباتله قهوه، زنجبیل وسائره‌دن عبارتدر. قضا عبس، اتهم، عاهم، خمس وقاره اسملریله ۵ ناحیه‌یی جامعدر. «معجم البلدان» ده یمنده حجور اسمیله بر موضع بولندیغی کبی عمانده دخی بو اسمله بریر اولدیغی مذکور اولوب، بو سببه مبنی اولملیدرکه بوکا (حجور یمانی) دیرلر.

حجه { یمن ولایتنده صنعا سنجاغنك منتهای شمال غربیسنده واقع بر قضا اولوب، شمال شرقی جهتندن اراضئ غیر مضبوطه ایله، غرباً حدیده سنجاغنك ابو عریش ولحیه، جنوباً دخی کوکبان وعمران قضالریله محاط ومحدوددر. محلی مرتفع اولمغله، هواسی معتدل واراضیسی منبتدر. بو

قضادن بر قاچ نهر نبعاننه، غرب وغرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، تمامیه ایتر. بونلرك اڭ بیوكی (وادی‌مور) در. قضا بنی عوام، شقادره، مسود وعقار اسملریله ٤ ناحیه‌یی و ۳۹ قریه‌یی جامعدر. محصولاتی بغدای، آرپه، دوره وسائر حبوباتله كلیتلی قهوه وانواع میوه‌دن عبارتدر. — قضانك مركزی اولان وجهت شمالیه‌سنده بولنان كوچك بر قصبه دخی بو اسمله مسمادر.

حجة الاسلام امام غزالینك لقبیدر. [«غزالی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حُجَیر صحابهٔ رسول الله (صلعم) دن بر ایكی ذاتك اسمیدر.

حداده خراسانده (قوس) ناحیه‌سنده وبسطام ایله دامغان آره‌سنده بیوك برقریه اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

حَداره (یاخود هدره) اندلسده غرناطه‌دن كچن نهرك اسمیدر.

حدباء موصل شهرینه ویریلن اسم اولوب، دجله‌نك بو شهرك اوكنده بر قنبور شكلی ابراز ایتمسی مناسبتیله ویرلمشدر.

حَدَث ملاطیه ایله مرعش آره‌سنده بر قصبه وقلعه اولوب، حضرت عمرك زمان خلافتنده حبیب بن مسلمة الفهری یدیله فتح اولنمش؛ و مروانك زماننده رومارك الینه دوشوب، تخریب اولنمش ایسه‌ده، خلفای عباسیه‌دن مهدینك زماننده ملاطیه وسمیساطدن اهالی نقلیله، یكیدن اعمار، وهارون الرشید طرفندن تحكیم اولنمشدی. بعده یكیدن رومارك ضبطنه كچوب، سیف الدوله حمدانی طرفندن فتح اولنمشدی.

حدرد (ابو خراش سلامه بن عمیر الاسلمی) صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه‌نك ناقلیدر.

حَده یمنك عسیر سنجاغنده خیبه قضاسنده بر قلعه‌در. — مكهٔ مكرمه ایله جده آره‌سنده دخی بو اسمله مفرح بر محل اولوب، اسم قدیمی (حداه) در.

حُدَیبیه مكهٔ مكرمه‌دن مدینهٔ منوره‌یه كیدن طریقك اوزرنده ومكه‌دن بر مرحله بعدنده كوچك بر قریه اولوب، قربنده برقیو وبر آغاج وارایدی، كه بو آغاجك آلتنده حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزه بشنجی سنهٔ هجریه‌ده اصحابی طرفندن بیعت اولنمشدر. شویله‌كه هجرتدن بش سنه ایله اون آی مرورنده حضرت رسول الله (صلعم) معیت نبویه‌لرنده مهاجرین وانصاردن ۱٤۰۰ كشی بولندیغی حالده، عمره نیتیله كعبهٔ شریفه‌یه متهیء عزیمت اولوب، بو محله وصوللرنده قریشك حرب ایچون قارشی چیقدقلرینی استخبار بیورمسیله، حرب نیتیله كلیوب، آنجق صله وزیارت بیت الله نیتیله كلدكلرینی بیان بیورمشلرسه‌ده، قریش اوسنه حضرت نبی ذی‌شانك (صلعم) ایله مسلمینك مكه‌یه دخولنه راضی اولمیوب، ایرتسی سنه دخول ایتمك شرطیله وشرائط سائره ایله معاهده عقد ایتمشلردر. بونك اوزرینه صحابه مذكور شجره‌نك آلتنده حضرت سید الانبیا (صلعم) افندمزه بیعت ایتدكدن صكره، مدینهٔ منوره‌یه عودت بیورلمشدی.

حدیثه بو اسمله ایكی قصبه وبرقریه اولوب، قصبه‌لرك بری موصل قربنده و(زاب) نهری اوزرنده واقعدر. لاجل التفریق (حدیثة الموصل) اسمیله معروف اولان بو قصبه بر روایتده حضرت عمر فاروق (رضه) ك زمان خلافتنده وموصلك تأسیسی صره‌سنده، وبر روایتده مروان حمارك زماننده تأسیس اولنمش؛ ومشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. الیوم بیوجك بر قریه حالنده موجوددر. — ایكنجیسی فرات اوزرنده وانباردن بر قاچ فرسخلق مسافه‌ده واقع اولوب، (حدیثة الفرات) و (حدیثة النوره) اسمیله دخی معروفدر. بو دخی بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر. اوچنجیسی اولان حدیثه قریه‌سی دخی دمشق شام قربنده واقع اولوب (حدیثة حرش) اسمیله تفریق اولنوردی.

حُدَیده یمنده بحر احمر ساحلنده لوا مركزی بر شهر واسكله اولوب، بحر احمر اسكله‌لرینك اڭ مهملرندندر. مخانك ۱٦۰ كیلومتره شمالنده وصنعانك ینه ۱٦۰ كیلومتره قدر غرب جنوبیسنده اوله‌رق ″۳٦ ′٤٦ °١٤ عرض شمالیده واقعدر. شهر سورله محاط اولوب، ٥ قپوسی وبر قاچ طابیه‌سی واردر. خانه‌لری كاركیر ودرت بش قاتلی

اوله‌رق، مرتفع اولوب، چارشوسی دخی مکملدر. جوامع ومساجد وابنیهٔ امیریه اوله‌رق بر خیلی بنالری دخی واردر. اهالیسی ۲۰۰۰۰ دن زیاده‌در. لیمانی ضیغ ایسه‌ده، جنوب روزکارلرندن محفوظدر. تجارتی پك ایشلك اولوب، اسکیدن مخادن اخراج اولنان یمن محصولاتی شمدیکی حالده باشلیجه حدیده اسکله سندن اخراج اولنور. صنعانك دخی اسکله‌سیدر. صنعانك فتح اخیرندن اول حدیده یمن سواحلنده‌کی خطهٔ عثمانیه‌نك مرکزی اولوب، جده ایالتنه تابع ایدی. یمنك کاملاً فتحندن صکره لوا مرکزی اتخاذ اولنمشدر. هواسی خیلی صیجاق اولوب، یازین حرارت سانتیغراد حسابیله ٤۰ درجه‌یه قدر چیقار وقیشین نادراً ۲۵ درجه‌دن آشاغی‌یه اینر.

حدیده { سنجاغی. یمن ولایتی ترکیب ایدن ٤ سنجاغك بری اولوب، ۹ قضا و ۱۷ ناحیه‌دن مرکبدر. بو سنجاق یمنك قسم وسطیسندن عبارت اولوب، جبال سراة سلسله‌سیله ساحل بحر آره‌سنده ممتد اولور. شمالاً عسیر، شرقاً صنعا، جنوباً دخی تعز سنجاقلریله محاط ومحدوددر. اکثر قسمی تهامه‌دن عبارت اولمغله، اراضیسی دوز وآلچق ویالکز جبل ریمه ایله حجور قضالری مرتفع وطاغلقدر. جبل سراةدن اینن نهرلرك اکثری تهامه چوللرنده قورویوب، نادراً دکیزه واصل اولورلر. مع هذا نابدید اولنجه‌یه قدر جریان ایتدکلری یرلری سقی وارواء ایدرلر. طوپراغی خیلی منبت اولوب، تهامه قسمنده دوره، مصر، سیسام، توتون، چوید، پاموق، بویا، فصولیه، قاربوز وسائره وجبال سراة اتکلرنده بو محصولاتدن بشقه قهوه، بغدای، آرپه، بقله، مرجك، قات، زنجبیل وسائره حاصل اولور. بعض طرفلرنده کلیتلی خرما ودیکر بعض جهتلرنده دخی پورتقال، لیمون، ومندلینه یتیشیر. سواحلی قارشیسنده بولنان بعض آطه‌لرده اینجی وباغه چیقار. سنجاغك مقدار اهالیسی حقنده بر قید صحیحه دسترس اوله‌مدقسه‌ده، خیلی معمور ومسکون اولدیغی معلومدر. سنجاغی ترکیب ایدن قضالرله ناحیه‌لر بروجه زیردر:

قضا	ناحیه
حدیده	قمران، جبل برع
زبید	حدس، وصاب العالی، وصاب السافل
لحیه	زهره
زیدیه	بنی قیس
جبل ریمه	جعفریه، کسمه، سلفیه
حجور	عبش، جرصین، اسلم، عاهم، خمس، قاره
بیت الفقیه	
باجل	ملحان، خفاش
ابوعریش	جیزان

حدیدی { اوننجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، ادرنه جوارنده قره‌جك قریه‌سندن ایدی. پدری دمیرجی اولدیغی حالده، کندیسی طریق علمه سلوکله، مدرس اولمشیدی. اشعاری لطافتدن عاریدر.

حدیر { (ابوفوزة الاسلمی یاخود ابوفورة الاسلمی) صحابه‌دن اولوب، بعض تواریخده «صاحب الفرس الجرور والرمح الثقیل» دیه توصیف اولنمشدر. — بو اسمله صحابه‌دن دیکر بر ذات دخی بولندیغی مرویدر.

حدُیله { یمنده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

حذافه { [«شیاء» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حذام { بین العرب اصابت رأیله مشهوره بر قادین اولوب، حقنده سویلنمش اولان بیت آتی ضرب مثل حکمنه کچمشدر:

اذا قالت حذام فصدقوها
فان القول ماقالت حذام

حذَیفه { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: حذیفة الازدی البارقی، که بنی ازددن برقاچ کشی ایله برابر جمعه کونی، صائم اولدقلری حالده، نزد حضرت پیغمبری‌یه کلوب، اوروجلرینی

بوزمق امرینی آلدقلرینی و دیکر بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — ابو سریحه حذیفه بن اسید الغفاری، که تحت شجره‌ده بیعت ایدنلردن اولوب، بعده کوفه‌ده ساکن اولمش، واوراده وفات ایتمشدر. — حذیفه بن اوس. — حذیفه بن عبید المرادی: که فتح مصرده حاضر بولنمشدر. — حذیفة القلعانی: که حضرت ابابکر (رضه) طرفندن عکرمه بن ابی جهلدن صکره عمان والیلکنه وبعده حضرت عمر (رضه) طرفندن یمامه ایالتنه تعیین بیورلمشیدی. — ابوعبدالله حذیفه بن الیمان العبسی، که جمله‌سنك اشهری اولوب، پدریله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه یعنی مدینهٔ منوره‌یه کلمکله، مهاجرین ویا انصار صره‌سنه ادخالی خصوصنده مخیر بیورلدقده، انصاردن عد اولنمسنی اختیار ایتمش، واحد وقعه‌سنده حاضر بولنمش ایدی. حضرت فخرالرسل (صلعم) افندمز منافقلری یالکز بوذاته کوسترمش، وبو خصوصده کندیسنی سرداش ایتمش ایدی. حضرت عمر فاروق (رضه) زمان خلافتنده عامللری ایچنده منافق بولنوب، بولنمدیغنی صوروب، بولندیغی جوابنی آلمش، وهرنه‌قدر اصرار ایلمش ایسه‌ده، حذیفه منافقلرك کیملر اولدیغنی سویلمه‌مش ایدی. خلیفهٔ مشارالیه صحابه‌دن برینك وفاتنده حذیفه‌نك حاضر بولندیغنی کورمیجه، جنازه‌سنه کیتمزلرمش؛ چونکه حذیفه‌نك حضورینی متوفانك منافقیندن اولمدیغنه دلیل عد بیوریورلردی. حذیفه ایران فتوحاتنده حاضر بولنوب، نهاونده نعمان بن مقرن شهید اولنجه، عساکر مسلمین لواسنی حذیفه الینه آله‌رق، همدان وری ودینوری فتح ایتمش؛ وجزیره‌نك فتحنده دخی حاضر بولنه‌رق، نصیبین والیلکنه تعیین اولنمش ایدی. امنیتده شهرت بولوب، حضرت فاروق یکی فتح اولنان ممالکه «حذیفه نه ایسترسه ویرکز» دیه امر بیورمش اولدیغی حالده، کندیسی کندی یه‌جکیله وآتنك یمیله قناعت ایتمش؛ وعودتنده حضرت فاروق کندیسنك اصلا حالنی دکشدیرمیه‌رك ینه فقیرانه برقیافتده بولندیغنی کورنجه، ممنون اولوب، بوینه صاریله‌رق: « انت اخی وانا اخوك » بیورمشلردی. حذیفه حضرت عثمان (رضه)ك شهادتندن ۴۰ کون صکره وفات ایتمشدر.

حذیم { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (ابوحنظله حذیم بن حنیفة الحنفی) ودیکری (حذیم بن عمروالسعدی) در.

حر { (بن قیس بن حصن الفزاری) صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه نقل ایتمش، وحضرت عمر فاروقك زمان خلافتنده مقربلرندن بولنمشدر. عن اصل تبوك جهتندن اولوب، عمی (عیینه بن حرض) ایله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمشیدی.

حراء { مکهٔ مکرمه طاغلرنده اولوب، شهردن ۳ میل بعدنده واقعدر.

حرار { آفریقانك قسم شرقیسنده وعدن کورفزی قربنده بر شهر اولوب، بربره‌نك ۳۵۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده وزیلعك ۲۸۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق، ۹° ۲۲′ ۴۸″ عرض شمالی و ۴۰° ۰′ ۶″ طول شرقیده واقعدر. موقعی حذای بحردن ۱۷۰۰ متره مرتفعدر. اهالیسی ۳۵۰۰۰ قدر اولوب، جمله‌سی مسلم وشیعی المذهبدر. شهر سورله محاط اولوب، ۵ قپوسی واردر. خانه‌لری کارکیردر. جوامع ومساجدی چوق اولوب، اك بیوکی عثمانلی جوامعی طرزنده اولمغله، اورالرینك حبش ایالتی نامیله ادارهٔ عثمانیه تحتنده بولندقلری زمان تأسیس ایدلمش اوله‌جغی آکلاشیلیور. بعده شهر مستقل بر امیرك تحت اداره‌سنه کچوب، بوندن ۱۵ سنه اول مصر عسکری طرفندن ضبط اولنمش ایسه‌ده، اخیراً حبشه الحاق اولنمشدر. تجارتگاه بر شهر اولوب، زیلع وبربره ایله خیلی تجارتی واردر. اهالیسی برلسان مخصوصله متکلم ایسه‌لرده، علماسی چوق اولوب، لسان عربی دخی متداولدر.

حراز { یمن ولایتنك صنعا سنجاغنده بر قضا اولوب، شرقاً نفس صنعا، شمالاً کوکبان، جنوباً انس، غرباً دخی حدیده سنجاغنك باجل سنجاقلریله محدوددر. جبل سرانك اوزرنده اولمغله، اراضیسی مرتفع اولوب، هواسی معتدل ومیاه جاریه‌سی چوقدر. یمنك اك بیوك نهرلرندن اولان وادی سهم ووادی الحمیره بو قضاده نبعان واراضیسی سقی ایدرك، حدیده سنجاغنه کیررلر. طوپراغی منبت ومحصولداردر. قضا عمر، مغمق، وستوح اسملریله ۳ ناحیه‌یی وجمعاً ۲۰ قریه‌یی حاویدر.

حرام { بن عوف البلوی، حرام بن ابی کعب الانصاری، حرام بن معاویه وحرام بن ملحان الانصاری صحابه‌دن اولوب، اك مشهورلری

اولان دردنجیسی، كه انس بن مالكك دایسیدر، بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمش، وبئرمؤنه وقعه‌سنده شهید اولمشدر.

حرام { [«مسجد حرام» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حَرّان { جزیره‌ده اورفه‌نك ٣٥ كیلومتره جنوبنده وجلاب نهری اوزرنده پك قدیم ومشهور بر شهر اولوب، الیوم خراب وبر قریه‌دن عبارتدر. حضرت ابراهیم (عم) ارض بابلدن ابتدا بورایه هجرت ایدوب، بورادن ارض كنعانه داخل اولمشیدی. روماليلر زماننده دخی معمور بر شهر اولوب، روما تاریخلرنده (قارائه) اسمیله مذكوردر. صابئیونك مركزی اولوب، بودینه تابع اولانلرك عباداتنه مخصوص جسیم معبدلری وبتخانه‌لری وار ایدی. حضرت عمر (رضه) زماننده عیاض بن غنم یدیله فتح اولنه‌رق، اوائل دور اسلامده معمور ایدی. دور اسلامده بو شهرده مشاهیر علمادن برچوق ذوات یتیشمش اولدیغی كبی، صابئه‌دن دخی بعض حكما واطبا ظهور ایده‌رك، كتب حكمیه وطبیه‌نك عربی‌یه ترجمه‌سنه همت ایدنلرك چوغی حرانلی ایدی.

حرانی { مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، عن اصل حرانلی اولدیغی حالده، اندلسه رحلتله، قرطبه‌ده اجرای طبابت ایده‌رك، اوجاع ایچون ترتیب ایلدیكی پك مؤثر برشربتله شهرت بولمشدر، كه بو شربت «المغیث الكبیر» اسمیله معروف اولوب، صورت ترتیبی ابتدا كندیسندن سرطوتلمش ایسه‌ده، بعده قرطبه اطباسندن بش كشی بربره كله‌رك، تدقیقات عمیقه اجراسیله، اجزای مركبه‌سنی كشف ایتمش؛ ویالكز مقدارلرینی بوله‌مامشلر ایدی. بونك اوزرینه حرانی صورت ترتیبنی اعلان ایدوب، اووقتدن اعتباراً بتون اندلس اطباسی طرفندن استعمال اولنمغه باشلامشدی. اوچنجی قرن هجری اواسطنده واندلس ملوك امویه‌سندن محمد بن عبد الرحمنك زماننده یاشامشدر.

حرانی { (احمد بن یونس وعمر بن یونس) بونلر دخی اندلس اطباسندن ایكی برادر اولوب، ناصر لقبیله ملقب عبد الرحمن ثالث زماننده شرقه رحلتله، بغدادده ثابت بن سنان بن ثابت بن قره‌دن فن طبی وابن وصیفدن كحالتی بعدالتحصیل، اندلسه عودت ایده‌رك، ناصرك خدمت طبابتنه كیرمش؛ و عندنده پك چوق حرمت و اعتبار بولوب، مدینة الزهراده اسكان ایتدیرلمشلردی. عمر آز زمان صكره وفات ایدوب؛ احمد دها خیلی وقت یاشامش؛ وترتیبات مخصوصه‌سندن اولان بعض شربتلر و معجونلرك استحضارنده او قدر شهرت بولمش، كه بونلرك تهیئه‌سیچون دائمی صورتده یاننده اون اجزاجی استخدام ایدوب، ادویۀ مذكوره‌یی مرضاوفقرایه مجاناً ویررمش. كوز خسته‌لقلرینی ابی ایتمه‌ده دخی مهارت كامله‌سی اولوب، قرطبه‌ده بعض فوق العاده موفقیتلری مرویدر. وفاتنده یوز بیك آلتوندن زیاده نقود براقمشدر.

حَرّانی { [«ابراهیم صابی» و «ابو الحسن حرانی» ماده‌لرینه مراجعت.]

حرب { صنعا حججاجی طریقنده برقصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذكوردر. — (باب حرب) دخی بغدادده امام احمد بن حنبلك مرقدی جوارنده برمحله ایدی.

حرب { بنی امیه‌نك جد اعلاسی اولان امیه‌نك اوغلی وابو سفیانك پدریدر. حضرت عثمان ایله مروانك جدی اولان ابو العاص بونك برادری ایدی. — صحابه‌دن دخی بو اسمله ایكی ذات اولوب، بری (حرب بن الحارث المحاربی) ودیكری (حرب بن ابی حرب) در. ایكیسی دخی برر حدیث شریف روایت ایتمشلردر.

حُرّ بن یزید { دولت بنی امیه امراسندن اولوب، یزیدك زماننده بصره والیسی بولنان عبیدالله بن زیاد طرفندن امام حسین (رضه) ك اوزرینه سوق اولندیغی حالده، عسكرندن آیریله‌رق، حضرت امام طرفنه دونمش؛ واغور حضرت امامه جان سپارانه حرب ایدوب، شهید اولمشدر.

حَربی { بغداد ایله تكریت آره‌سنده بركوچك قصبه اولوب، پاموق منسوجاتیله مشهور اولدیغی، وبعض علمانك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

حربیه { بغدادده باب حرب قربنده بیوك بر محله ایدی.

حَرَّم { جزیره‌ده ماردین ایله دیشر آره‌سنده بر کوچك قصبه اولوب، اکثر اهالیسی ارمنی اولدیغی «معجم البلدان» ده‌مذکوردر.

حرقوص { (بن زهیرالسعدی) طبرینك روایتنه‌کوره، صحابه‌دن‌اولوب، حضرت عمر (رضنه) طرفندن ایرانك فتحیله مشغول اولان عساکر مسلمینك امدادینه ارسال بیوریله‌رق، سوق‌الاهوازی فتح ایتمش؛ وبعده صفین محاربه‌سنده معیت حضرت مرتضویده بولندیغی حالده، مؤخراً خوارجه قاریشوب، بونلرك حضرت علی (رضنه)ه قارشی واقع محاربه‌سنده قتل اولنمشدر.

حرقه { فتوحات اسلامیه‌دن اول، کیاسرهٔ ایرانه تابع اوله‌رق عراق عرب جهتنده حکم سورن (نعمان بن منذر) لك قیزی اولوب، اجدادینك ملکی برادری منذر بن نعمانده ختام بولمغله، عراقك خالد بن ولید حضرتلری طرفندن فتحی اوزرینه، حرقه راهبه اولوب، سرسریانه بر عمر سورمکه باشلامشیدی. فصیحة اللسان وشاعره بر قیز اولمغله، سعد بن وقاص حضرتلریله وسائر صحابه ایله بعض محاوره‌لری وبرطاقم اشعار واقوالی مشهوردر.

حرمله { (بن‌زیدالانصاری) (حرمله‌بن‌عبدالله بن ایاس‌التیمی العنبری)، (حرمله بن عمرالاسلمی)، (حرمله بن مریطه) و(حرمله المدلجی) صحابه‌دندر.

حرمین { مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره‌یه ویریلن اسمدر. [«مکه» و«مدینه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حریث { صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: حریث بن زید الخزرجی، که برادری عبدالله ایله برابر بدر غزاسنده ویالکز اوله‌رق احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — حریث بن زیدالخیل الطائی،که پدری دخی صحابه‌دن اولدیغی حالده، برادری مکنفله برابر اهل رده محاربه‌سنده خالد بن ولید حضرتلرینك معیتنده بولنمشدر. — حریث بن سلمة‌الانصاری. — ابوسلمی حریث،که حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزك راعیسی اولوب، اهل شامدن معدوددر. — حریث بن عمروالقرشی المخزومی،که ینه صحابه‌دن عمرووسعیدك بدریدر. — حریث بن عوف،که ینه صحابه‌دن ضمره بن عوفك برادریدر.

حریری { (ابو محمد قاسم بن علی) اعاظم ادبای عربدن اولوب، ادبیات عربیه‌ده برمقام مخصوص احراز ایدن واسمنه اضافتله مشهور اولان «مقامات حریری» نك وسائر بعض آثار ادبیه‌نك صاحبیدر. ٤٤٦ تاریخ هجریسنده بصره قربنده واقع (مشان) قریه‌سنده طوغوب، بصره‌ده تحصیل علوم ایتمش؛ ومقاماتك قرقنی اوراده‌یازدقدن صکره، ادبای عصرینه وخلیفه مقتدر باللهه عرض ایتمك اوزره، بغداده کیده‌رك، بر مدت اوراده اقامت ایلمش ایدی. کندیسی قصیرالقامه وقبیح‌الوجه اولمغله برابر، محجوب ومحتویتلی بر آدم اولدیغندن، ابتدا مقاماتك کندی اثری اولدیغنه اینانلمامش؛ وبعض امتحانلره دخی چکلمش ایدی. اثنای تألیف وتحریرده دوشونورکن صقالنی یولمق عادتی ایمش. حتی بر روایتده کندی اوغللری وبر روایتده بصره والیسی طرفندن صقالنی یولمقدن منع اولنمغله، مقاماتی حضور خلیفه‌یه تقدیمنده، بربر حاکلکیله مکافاة اولنمسی تکلیفنه جواباً، «بکا کندی صقالمه اولان حاکلکمی اعاده بیورسه‌کز، بشقه حاکلك ایستمم» دیمش اولدیغی مشهوردر. ٥١٦ تاریخنده بصره‌ده وفات ایتمشدر. مقاماتدن بشقه «درةالغواص» عنوانیله مشهور بر نحو منظومه‌سی وبعض اشعاری واردر. مقاماتنه عربی وفارسی وترکجه لسانلرنده بر چوق شرحلر وحاشیه‌لر یازلمش اولدیغی کبی، اکثر اوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمش؛ ومتنی شرقده وآوروپاده دفعاتله طبع اولنمشدر. شو ایکی بیت حریرینك اشعارندن اولوب، کندیسنك اهل قناعتدن بولنمش اولدیغنه دخی آیریجه بر دلیلدر:

قنعت من‌الدنیا بقوت وشملة
وشربة ماء کوزها منکسر
فقل لبنی‌الدنیا غروا من اردتم
وولوا وخلوا ومن بعدانظروا

حریری { بو مخلصله عثمانلی شعراسندن دخی ایکی کشی اولوب، بری بروسه‌لی وشاعر شبیر احمد پاشانك معاصریدر. ایکنجیسی قسطمونیلیدر. ایکیسنك دخی اشعاری لطافتدن عاریدر.

شو بیت ایکنجیسنك جملهٔ اشعارندندر:

غمزه‌کك دشنه‌لری تشنه کچر جانمزه
ایشی قان ایلمه‌در کیرسه نوله قانمزه

حريز { (بن سراحيل الكندى) صحابه‌دن او - لوب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمش؛ و ٦٦ تاريخنده جارف وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — بو اسمله صحابه‌دن ديگر بر ذات دها اولديغى مرويدر.

حريش { صحابه‌دن ايكى ذاتك اسمى اولوب، بونلردن (حريش بن هلال القريعى) صاحب «حماسه» ابو تمامك قولنه كوره شو ايكى بيتك قائليدر:

شهدت مع النبى مسومات
حنيناً وهى داعية الحوامى
ووقعة خالد شهدت وحكت
سناً بكها على البلد الحرام

آنجق ابن هشام بو بيتلرك سالف الترجمه (جحاف بن حكيم السلمى) نك اولديغى بيان ايديور.

حريم { خلافت عباسيه زماننده بغدادك وسطنده اولوب سورله محاط وخليفه‌نك سرايلريله بعض اكابرك قوناقلرينى وسائر مشتملاتى حاوى بولنمش اولان واسع بر محله‌يه (حريم) ويا (حريم دار الخلافه) نامى ويرلديكى كبى، بغدادك ديگر بر محله‌سى دخى (حريم طاهرى) اسميله معروف اولوب، بنى طاهرك سرايلرينى حاوى ايدى.

حريمى { شعراى عثمانيه‌دن اولوب، بروسه - ليدر. سلطان سليم خان ثانى دورنده وفات ايتمشدر. شو قطعه اونكدر:

ايشم آلتون ايلدى ساقى كوش پيمانه‌لر
كيميادار وار ايسه خاك درميخانه‌لر
كرم اولوب اويكنديكيچون عارض كلنارکه
شمعه‌له محكم طوتشدى بوكيجه پروانه‌لر

حزابه { (بن نعيم) صحابه‌دن اولوب، غزاى تبوك سنه‌سى اسلامه كلمش، وبعده فلسطينده ساكن اولمش ايدى.

حزام { (بن خويلد القرشى الاسدى) صحابه‌دن اولوب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر.

حزامون { واسط شهرينك بيوك بر محله‌سى اولوب، بعض وقوعات تاريخيه‌نك مجراسى اولمشدر.

حزائل { سريانى ملوكندن اولوب، ميلاددن ٨٧٦ سنه اول ابن عدادى اسقاطله، تختنى ضبط ايتدكدن صكره، اسرائيل ويهود ممالكنى استيلا و تخريب ايدرك، بر چوق مظالم اجرا ايتمش؛ وقبل الميلاد ٨٣٣ تاريخنده فوت اولمشدر.

حزقيا { ملوك يهوددن اولوب، ميلاددن ٧٢٠ سنه اول پدرى احازه خلف اولمش، و ٩ سنه حكومت سورمشدر. آثور حكمدارلرندن (سناحريب) ى قدسك استيلاسى نيتندن وازكچيرمك ايچون، بيت مقدسك قپوسنده‌كى كوش وآلتونى سوكوب، ويرمش ايسه‌ده، (سناحريب) مصرى فتح ايتدكدن صكره، ينه قدسك ضبطنه تصدى ايتمش؛ وآنجق عسكرى طاعونه طوتلديغندن مقتدر اوله‌مامشدر.

حزقيل { انبياى بنى اسرائيلدن اولوب، حضرت حسن بصرينك قولنه كوره ذوالكفل (عم) ك عينيدر. حله ايله كوفه آره‌سنده مدفون اولديغنه نظراً بنى اسرائيلك ارض بابلده اسير بولندقلرى زمان ياشامشدر.

حزم { (بن ابى كعب الانصارى) صحابه‌دن او - لوب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر.

حزن { (بن ابى وهب القرشى المخزومى) صحابه - دن ومهاجريندن اولوب، بعض احاديث شريفه نقل ايتمش؛ ويمامه ويا روايتده بزاخه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. بعضلرى فتح مكه‌ده اسلامه كلنلردن اولديغنى ادعا ايتمشلردر. سعيد بن المسيبك جديدر. برادرلرى هبيره ويزيد دخى صحابه‌دندر.

حزنى { ايران شعراسندن اولوب؛ اصفها - نليدر. شو بيت اونكدر:

در چمن بود زليخا و بحسرت ميكفت
ياد زندان كه درو انجمن آرائى بود

حزين { (شيخ محمد على —) ايران متأخرين شعراسندن اولوب، عن اصل لاهيجانلى اولديغى حالده، اصفهانده نشو ونما بولمش؛ ودولت صفويه‌نك انقراضى اثنالرنده ايرانده ظهور ايدن شورشلر ايچنده ياشايوب، تبريزى فتح ايدن احمد

باشا ایله دخی کوریشمش؛ و١١٤٦ تاریخنده نادر شاهڭ شرندن هندستانه رحلت ایتمش ایدی. هندستاندن خوشلانمدیغی حالده، بقیهٔ عمرینی اوراده کچیروب، ١١٨٠ ده ٧٧ یاشنده بنارسده وفات ایتمشدر. کندی ترجمهٔ حالنی وزماننده وقوع بولان احوال سیاسیه‌یی غایت کوزل بر طرزده یازمشدر. اکثر علوم وفنونه وقوفی اولدیغی اشبو ترجمهٔ حالی مطالعه‌سندن آکلاشیلیور. مرتب دیوانی و عربی و فارسی بعض تألیفاتی واردر. مذکور ترجمهٔ حالڭ کرك متنِ فارسی وکرك انکلیزجه ترجمه‌سی لوندره‌ده طبع ونشر اولنمشدر. شو بیت جلهٔ اشعارندندر:

ای وای بر اسیری کز یاد رفته باشد
دردام مانده باشد صیاد رفته باشد

حزینی { ایران شعراسندن اوچ کشینڭ مخلصیدر:

برنجیسی (سید حسن قاضی) استرابادلی اولوب، تشیع سببیله عبدالله خان طرفندن قتل اولنمشدر. شو بیت اونکدر:

توان بهجر تو آسان وداع جان کردن
ولی وداع تو آسان نمی توان کردن

— ایکنجیسی (میر —) یزدلی اولوب، تجارتله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر.

غمکین نمیشوم زوفای تو با رقیب
از بسکه بوفای توام اعتماد نیست

— اوچنجیسی (میرزا محمدرضی) امام رضانسلندن اولان ساداتدن اولوب، شو بیت اونکدر:

زکویش میکند شتم خار درپایم شکست آنجا
بحمدالله که تقریبی شد ازبهر نشست آنجا

حسابی { (میرزا سلمان) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. اکثر علومه وموسیقی‌یه آشنا ایدی. شو بیت اونکدر:

کینه میورزند باحسرت کشان دور کرد
بخشد انصافی خدا پهلو نشینان ترا

حسام الدین { بنی ارتق دولتی ملوکندن ایکی ذاتڭ اسمیدر: برنجیسی حسام الدین تمرتاش بن ایلغازی بن ارتقدر، که سلالهٔ مذکوره‌نڭ دردنجی حکمداری اولوب، ٥١٦ تاریخنده، پدرینڭ وقوع وفاتی اوزرینه، شهر آمدده تخته جلوس ایتمش؛ و٥٤٧ تاریخنده‌دك ٣١ سنه حکومت سورمش؛ واهل صلیبله خیلی محاربه‌لر ایتمشدر. — ایکنجیسی (حسام الدین بولق آرسلان) برنجیسنڭ تورونی ایلغازی بن البی بن تمرتاشڭ اوغلی اولوب، سلالهٔ مذکوره‌نڭ یدنجی حکمداریدر. ٥٨٠ تاریخنده پدرندن صکره جلوس ایدوب، ٥٩٨ تاریخنده‌دك ١٨ سنه حکومت سورمشدر. عالم وحکیم بر حکمدار اولوب، علما وادبایی حمایه، ومعارفڭ ترقیسنه خدمت ایده‌رك، مدرسه وکتبخانه کبی خیلی آثار براقمشدر.

حسام الدین { (ملك منصور — لاجین) مصرده حکومت سورمش اولان غلامان اتراك دولتنڭ اون برنجی حکمداری اولوب، ملك ناصر بن محمد بن قلاونڭ چکلدکدن صکره ایکی سنه حکومت سورن ملك عادل زین الدین کتبغا دخی ترك حکومت ایتدیکندن، ٦٩٥ ده تکرار موقع حکومته کچمش؛ واوچ سنه‌یه قریب اجرای حکومتدن صکره، تکرار چکیله‌رك، ملك ناصر عودت ایتمش؛ وآرتق سلطنت بنی قلاونده قالمش ایدی.

حسام الدین { (چلبی —) حضرت جلال الدین رومینڭ اصحابندن اولوب، مولانای مشار الیه مثنوی شریفی بو ذاتڭ اخطار ورجاسی اوزرینه یازمش؛ وکندیسنه املا ایتمشدر. مثنوی شریفده دفعاتله ذکری کچیور. حضرت پیرڭ ارتحالندن صکره خلفلری اولوب، ٦٨٤ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. مرقدی حضرت مولانانڭ قبر شریفلری یانینده‌در.

حسام الدین افندی { (جلال افندی حفیدی عمر —) دور سلطان عبدالعزیز خانیده مشیخت اسلامیه مسندینه نائل اولان متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، رئیس الکتاب بولنمش اولان عاطف زاده جلال افندینڭ تورونیدر. پدری جال افندی دور سلطان سلیم خان ثالث علماسندن اولوب، ١٢٢٣ ده وفات ایتمشدی. کندیسی ١٢١٤ ده دنیایه کلوب، تحصیل علوم وعلی الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایده‌رك، ١٢٦٤ ده سلانیك مولویتنه نصب اولنمش؛ وینه اوسنه مکه پایه‌سیله اوقاف همایون مفتشلکی وکالتنه، و ٦٥ ده ادرنه‌ده تشکل ایدن مجلس کبیر ایالت اعضالغنه تعیین اولنه‌رق، ٦٦ ده استانبول پایه‌سنی احراز ایتمش؛ ومؤخراً بروسه مجلس کبیری وبعده انجمن دانش ومجلس معارف اعضالغنده

بولنه‌رق، ٧٢ تاريخنده صدر آناطولی پایه‌سیله مجلس معارف ریاستنه، وبرمدت صکره باب مشیختده متشکل مجلس انتخاب نواب ریاستنه نصب اولنمش؛ و ٧٦ ده بالفعل آناطولی قاضیعسکری اولمش ایدی. سلطان عبدالعزیز خانك جلوسندن صکره ٧٨ سنه‌سنده صدر روم ایلی‌یه تعیین اولنه‌رق، ١٢٨٠ ده مسند مشیخته چکمش؛ و ٢ سنه ایله ٩ آی امور فتوایی حسن اداره ایتدکدن صکره، ١٢٨٢ ده عزل اولنه‌رق، ١٢٨٨ ده وفات ایتمش، واسکدارده دفن اولنمشدر. عالم وکاتب بر ذات اولوب، اموعدلیه وسیاسیه‌یه دخی وقوفی وار ایدی.

حسام الدین پاشا { سلطان مصطفی خان ثالث دورنده قپودان پاشالق ایتمش امرای بحریهٔ عثمانیه‌دن اولوب، ینه قپودان پاشا بولنمش اولان جانم خواجه محمد پاشانك حفیدیدر. ١١٨٣ تاریخنده آغریبوزلی ابراهیم پاشانك اوسته‌نه قپودان دریا اولوب، ١١ آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، دونتما ایله آق دکیزه کیدرکن، ١١٨٤ ده کلیبولیده وفات ایتمشدر.

حسام الدین خلیل { لرکوچك اتابکاننك بشنجیسی اولوب، سلاله مذکوره‌نك بانیسی اولان شجاع الدین خورشیدك تورونیدر. پدرینك عمیجه زاده‌سی عزالدیندن صکره مقام حکومته چکوب، آز مدت حکومت سوردکدن صکره، ٦٤٠ تاریخنده وفات ایلمشدر.

حسام الدین عمر { لرکوچك اتابکاننك اونجیسی اولوب، پدری جلال الدین حصردن صکره برآز وقت حکومت سورمش؛ وپدرینك قاتیچون غازان خانك فرمانیله اعدام اولنمشدر.

حسام بك زاده { (علی پاشا) سلطان محمد خان رابع دوری قپودان پاشالرندن اولوب، ردوس محافظی ایکن، ١٠٦٠ تاریخنده قپودان دریا اولمش؛ وکرید سفری وقتی اولمغله، بوغاز ونديك دونتماسیله محصور اولدیغی حالده، کیجه وقتی عثمانلی دونتماسنی بوغازدن چیقارمغه موفق اولمش؛ وایکی سنه صکره آق دکیزده‌کی امرای بحریه ایله برلشه‌رك، ایمروز اوکنده دشمنله بر محاربه ایتدکدن صکره، شدتلی بر فرطونه‌یه طوتیله‌رق، اواثناده دشمن دونتماسی دخی هجوم ایتمکله، مغلوبیته دوچار اوله‌رق، دونتما پریشان اولدیغندن، عزل ومالکی مصادره اولنمشدی. بعده موره محافظلغنه نصب اولنه‌رق، ١٠٧٠ ده ثانیاً قپودان پاشالغه نصب اولنمش؛ وبودفعه دخی ایکی سنه‌یه قریب بو مقامده قالدقدن صکره، آق دکیز سفرنده ایکن، ١٠٧٢ ده وفات ایتمشدر.

حسام بن جمیل { (ابو سهل البغدادی) مشاهیر محدثیندن اولوب، ١٠٤ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حسام زاده { (عبد الرحمن افندی) دور سلطان محمد خان رابعده مشیخت اسلامیه مقامنی احراز ایدن علمای عثمانیه‌دن اولوب، قضاتدن قوجه حسام افندینك اوغلیدر. ١٠٠٣ تاریخنده درسعادتده طوغوب، تحصیل علم وعلی الاصول دورمدارس ایتدکدن صکره، ١٠٥٠ تاریخنده حلب وبعده شام مولویتنه، و ١٠٥٤ ده استانبول قاضیلغنه نصب اولنه‌رق، ١٠٥٩ ده آناطولی، ١٠٦٢ ده روم ایلی قاضیعسکری و ١٠٦٥ ده شیخ الاسلام اولمشدر. ذاتاً مسند مشیختی اولنان ابرام اوزرینه قبول ایتمش، و او اثناده ینکیچری کروهنك ایقاع ایتدکلری فتنه‌دن طولایی، ٣٤ کون صکره استعفا ایدوب، قدس قضاسنه نصب اولنمش ایدی. بعده عینتاب وصکره مصرده جیزه آرپه‌لغی ویریله‌رك، ١٠٨١ ده اورادە وفات ایتمشدر. خط تعلیقی کوزل یازاردی.

حسامی { مشاهیر شعرادن اولوب، عن اصل خوارزملی اولدیغی حالده، ماوراء النهرك قره‌کول قصبه‌سنده ساکن بولنمش؛ ومحمد خان شیبانی زماننده یاشامشدر. او اخر عمرنده دنیادن انقطاع ایله، برزاویه‌ده اختیار فقر وقناعت ایتمشیدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

همچونی درغم او چهرهٔ زردی دارم
کر بنالم عجبی نیست که دردی دارم

حسامی { (شیخ حسام الدین) هندستان شعراسندن اولوب، (قصهٔ کامروب) عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

با یبنی عجب بر دست مطرب زادهٔ هوشم
که از حیرت سراپا همچونی که چشم وکه کوشم

حَسّان { (بن ثابت بن المنذر الانصاری الخزرجی) مشاهیر شعرای عربدن واعیان صحابه‌دن اولوب، مدح رسول الله (صلعم) ایله تزیین

لسان ايدنلردندر . كنيه‌سی ابوالوليد وبر روايتده ابوعبدالرحمن ويا ابوالحسام ايدی. كفار قريشدن حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزی هجوه جسارت ايدن شعرايه وعلى الخصوص ابوسفيان بن حارث بن عبد المطلبه جواب ويرردی. حضرت نبی ذيشان مسجدده حسان بن ثابته مخصوص برمنبر ياپديرمشلردی. مارية القبطيه‌نك همشيره‌سی (سيرين) دخی صاحب ترجمه‌يه تزويج بيورلمغله، اوغلی عبدالرحمن اولاد رسول اللهدن حضرت ابراهيمك تيزه زاده‌سی ايدی. حسان زياده‌سيله جبين اولديغندن، هيچ بر غزايه اشتراك ايتمه‌مش، وخندق غزاسنده قادينلر وچوجقلرله معسكرده قالمش ايدی. اسلامه كلديكنده ٦٠ ياشنده اولوب، دها آلتمش سنه ياشامش؛ وبر روايتده ٤٠ تاريخ هجريسندن اول حضرت علی (رضه) نك زمان خلافتنده وبر روايتده دخی ٥٠ ويا ٥٤ تاريخنده ١٢٠ ياشنده وفات ايتمشدر. پدريله جدينك دخی بو قدر ياشامش اولملری غرائب اتفاقدندر. شعرای رسول اللهدن حضرت حسان ايله كعب بن مالك شعرای كفاره بين العرب معروف اولان طرزده يعنی نسل و نسبلرينی ذم ايتمكله جواب ويررلردی. بناءً عليه حسان هجويه‌لرينی يازه‌جغی وقت انسابده وقوف تامی اولان حضرت ابابكر صديق (رضه) ه مراجعتله، اخذ معلومات ايدردی. عبدالله بن رواحه ايسه شعرای قريشك كفرينی واعتقادات باطله‌لرينی هدف اعتراض اتخاذ ايتمشدی. بو سببه مبنيدر كه حضرت عمر فاروق (رضه) كندی خلافتلرنده حسان وكعبك قريشه قارشی شعرای جاهليت طرزنده‌كی هجويه‌لرينك اوقونمسنی منع بيورمشلردی. شو ايكی بيت حسانك مدح رسول الله (صلعم) ده سويلمش اولديغی بر قصيده‌سندندر:

متى يبد فی الداجی البهيم جبينه
يلح مثل مصباح الدجی المتوقد
فمن كان اومن قد يكون كأحمد
نظام لحق او نكال لملحد

حسان { بو اسمله آنف الترجمه حسن بن ثابت حضرتلرندن بشقه صحابه‌دن بروجه زير برقاچ ذات واردر: حسان بن جابر ياخود ابن ابی جابر السلمی كه طائف غزاسنده حاضر بولنمش، وبعض احاديث شريفه نقل ايتمشدر. — حسان بن ابی حسان العبدی . — حسان بن خوط الذهلی البكری، كه قومنك اعيانندن اولوب، بر جماعتله نزد حضرت پيغمبری‌يه كله‌رك، اهتدا ايتمش، وجمل محاربه‌سنده معيت حضرت مرتضويده بولنمشدر. — حسان بن ابی سنان العسكری، كه «طالب العلم بين الجهال كالحی بين الاموات» حديث شريفنك راويسيدر . — حسان بن شداد التميمی . — حسان بن عبد الرحمن الضبعی . — ابواسود حسان بن قيس التميمی.

حسان بك { (محمد -) متأخرين شعرای عثمانيه‌دن اولوب، رجائی زاده سليمان هاوی افنديك اوغليدر. مكتوبئ صدر عالی خلفاسندن ايكن، ترك مأموريتله، ١٢٤٢ ده ايفای حج شريف، و ١١٥٢ ده وفات ايتمشدر.

حسانه { (المزنيه) صحابياتدن برخاتون اولوب، ام المسلمين حضرت خديجة الكبرا (رضها) نك محبهٔ صادقه‌سی اولمغله، خانهٔ سعادتلرينه كيتديكنده، جانب رسول الله (صلعم) دن حقنده التفات بيوريله‌رق، كنديسنه «حسن العهد من الايمان» بيوريورلردی. صاحبهٔ ترجمه مسنه اولديغی حالده، حضرت خديجه‌نك ارتحالندن صكره دخی احيانا نزد حضرت پيغمبری‌يه كيدر ، والتفات نبويلرينه نائل اولوردی. حتی بر هديه ويا صدقه وروندده دخی حضرت فخر المرسلين بر مقدارينی آييره‌رق، «حسانه‌يه كوتورك، زيرا خديجه‌نك محبه‌سی ايدی» بيوردقلری مرويدر. اصل اسمی (جثامه) اولوب، جانب رسالتپناهيدن حسانه تسميه بيورلمشدی.

حسانه { (التميميه) اندلس اديبه وشاعره‌لرندن اولوب، شعرادن (ابوالحسين الاندلسی) نك قيزيدر. ملوك امويه‌دن اوچنجی قرن هجری اواسطنده اندلسده حكومت سورمش اولان حكم بن عبدالرحمن زماننده ياشامش؛ واولنجه‌دن پدری وفات ايتمكله، جهازسز قالديغيچون، حكمدار مشار اليه بر قصيده تقديم ايدوب، احسانه نائل اولمش ايدی. شو بر ايكی بيت اوقصيده‌سندندر:

الی اليك ابا العاصی موجعة
ابا الحسين سقته واكف الديم
قدكنت ارتقع فی نعماء عاكفة
فاليوم آوی الی نعماك ياحكم الخ

حسبی { اوننجی قرن هجری شعرای عثمانيه‌سندن اولوب، اسمی حسيندر.

پدری بودینده امیرالامرا ایکن اوراده وفات ایتمشدی. عالم ومتفنن برذات اولوب، مشهور ابوالسعود افندینك درسنه دخی مداومت ایتمش؛ وبعض مدرسه‌لرده مدرس اولمش ایدی. الك زیاده معماده شهرت بولمشدر. شوبیت اونکدر:

خراب اولدی یترسنك ملامتدن دل عاشق
عمارت قیل اسیرکه قالمسون شاهم بوزوق یازق

بعض اشعار فارسیه‌سی دخی اولوب، شو بیت اوجمله‌دندر:

از نالهٔ شبگیرم آزرده سگش دیدم
رو در کف پای اومالیدم وناليدم

حسدای بن اسحق { اندلس مشاهیر اطباسندن ویهود علماسندن اولوب، ملوك امویه‌دن حکم بن عبدالرحمنك طبیبی ومنظوری ایدی. حکمدار مشارالیهك عندنده قدر واعتبار واقتداری زیاده اولمغله، بغداددن بر چوق کتب عبرانیه جلب ایتدیره‌رك، اندلس یهودیلرینه کندی مذهبلرینه متعلق شرایعی اوکرتمشدر.

حسدای بن یوسف { (ابوالفضل —) مشاهیر علما واطبای عربدن اولوب، یهودی المذهب ایدی. بشنجی قرن هجری اواسطنده اندلسك سرقسطه (یعنی سراغوسه) شهرنده بولنوب طب، تاریخ طبیعی، هندسه، هیئت، موسیقی وسائر فنونده مشار بالبنان اولدیغی کبی، ادبیات عربیه وفصاحت وبلاغتده دخی عصرینك فریدی ایدی.

حسرت { (سید محمد) مشهد مقدس ساداتندن وایران متأخرین شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

جان پیوسته بحق را خطر از دشمن نیست
هیچ چیزی چو دل خود بخدا بستن نیست

— بری همدانلی ودیکرلری هندلی اولمق اوزره، دیکر بر قاچ شاعر دخی بو مخلصله تخلص ایتمشلردر.

حسرتی { (نواب مصطفی خان بن نواب مرتضی خان) هندستان شعرا وامراسندن اولوب، اجدادی عن اصل همدانلی ایدی. دهلی سلطنتنك انقراضندن صکره پدری بعض راجه‌لره قارشی انکلیزلره یاردیم ایتمکله، نائل اولدیغی مکافاتلر میاننده اوغلی صاحب ترجمه دخی (جهانکیر آباد) نوابلغنه نصب اولنمش؛ وبعده ایالت مذکوره انکلیزلرك اداره‌سنه کچه‌رك، کندیسنه تخصیصات باغلانمشیدی. ادیب وشاعر برذات اولوب، اشعاری پك مقبولدر. مرتب دیوانی واردو لساننده یازان شعرانك تراجم احوالنی جامع «کلشن بهار» عنوانیله بر تذکره‌سی واردر. شیفته، دخی تخلص ایدردی. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

تهدید بوریا کرد دی شیخ شهر مارا
امروز ساغر می خوردیم آشکارا

حسل { (بن خارجة الاشجعی) و (حسل العامری) صحابه‌دن اولوب، برنجیسی خیبر غزاسنده اسلامه کلمشدر.

حَسَن { (امام —) صحابهٔ کرامدن واهل بیت رسول‌اللهدن اولوب، حضرت علی وحضرت فاطمه (رضهما)نك بیوك اوغلی وحضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزك سوکیلی تورونیدر. ائمهٔ اثنا عشرك ایکنجیسی وخلفای راشدینك بشنجیسیدر. لقبلری (مجتبی) وکنیه‌لری (ابومحمد) در. جانب حضرت نبویدن «سید شباب اهل الجنة» وصفیله توصیف بیورلمشدر. هجرت نبویه‌نك اوچنجی سنه‌سی نصف رمضاننده مدینهٔ منوره‌ده دنیایه کلمشدر. حضرت نبی ذی‌شان (صلعم) افندمزك حضرت امام حسن ایله برادری حضرت امام حسینه اولان محبت وارتباط قلبیلری حقنده پك چوق اخبار منقولدر. چوق دفعه کندیلرینی مبارك قوجاغنه ودیزینه آلیرلردی. حقلرنده «هذان ابنای وابنا ابنتی، اللهم انی احبهما، فاحبهما واحب من یحبهما» بیورمشلردر. حضرت امام حسن وجهاً حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزه زیاده‌سیله مشابه ایدی. حلم ورضا ایله وحسن اخلاقله متصف اولوب، صبر وکرمی وسائر مکارم اخلاقی حقنده پك چوق نوادر منقولدر. بعض احادیث شریفه نقل بیورمشدر. ارتحال حضرت نبویدن صکره پدر بزرکوارلرینك بیعت وخدمتنده بولنوب، حضرت عثمان (رضه) ك محاصره‌سنده برادری امام حسین (رضه) ایله برابر پدرلری طرفندن خلیفهٔ مشارالیهك امدادینه ارسال بیورلمشیدی. جمل محاربه‌سنی متعاقب ینه برادر محترملریله برابر حضرت عایشه (رضها) یی معززاً مدینهٔ منوره‌یه کوتورمکه مأمور اولمشیدی. حضرت علی (رضه) ك شهادتی متعاقب ٤٠ تاریخنده، ٣٧ یاشنده اولدیغی حالده، کوفه‌ده مسند خلافته

جلوسله، یدی آی قدر عراق وخراسان وحجاز ویمن جهتلرینه حکم ایتدکدن صکره، معاویه شامدن عسکر سوق ایتمکله، حضرت امام دخی مقابله‌یه حاضرلنمش ایسه‌ده، بر چوق مسلمانلرك قانی دوکلمکسزین طرفیندن بری غالب اوله‌میه‌جغنی دوشونه‌رك، کمال حلم ومرحمتندن، حربدن صرف نظرله، امر حکومتی کندی رضاسیله معاویه‌یه ترك ایتمش؛ وآنجق معاویه‌دن صکره خلافت ینه کندیسنك اولمق، وحجاز وعراق وخراسان اهالیسنه حضرت علی (رضه) ه طرفدارلق ایتدکلرندن طولایی برکونه جزا ومسئولیت ترتب ایتمه‌مك شرطلرینی معاویه‌یه قبول ایتدیرمشدی. بو حرکت قناعتکارانه‌لریله حضرت رسول اکرم (صلعم) افندمزك کندیلری حقنده سویلمش اولدقلری «ان ابنی هذا سید یصلح الله به بین فئتین» حدیث شریفنی تصدیق ایلمشدر. بو وجهله خلافتی ترك ایتدکدن صکره، منبره چیقوب، ذاتاً فصاحت لسانلری اولدیغندن، برخطبهٔ بلیغه ومؤثره ایرادیله بتون حاضرونی آغلاتمشلردی. معاویه کوفه‌یه دخولنده، عمرو بن العاصك تشویقیله وترك خلافت ایتدیکنی علناً اقرار ایتدیرمك مقصدیله، حضرت امامه منبره چیقوب، جماعت مسلمینه توجیهاً خطابت التماسنی امر ایتمش ایسه‌ده، حضرت امام بداهةً ایراد ایتدیکی خطبه‌ده اهل بیت نبوینك حقوق صریحه‌سندن وبو حقوقی آنجق دماء مسلمینك دوکلمه‌سیچون ترك ایتدیکندن بحث ایده‌رك، معاویه‌نك حرکت غاصبانه‌سنی ایما ایلدیکندن، معاویه بوزیلوب، درحال حضرت امامی منبردن ایندیرمش؛ وعمرو بن العاصه قیزوب، «بکا بونی ایشیتدیرمك ایچونمی منبره چیقارتدك؟» دیمش ایدی. بوفراغدن صکره دها یدی سنه معمر اولوب، ٤٩ تاریخنده، ٤٦ یاشنده مسموماً مدینه‌ده ارتحال ایلمشدر. زوجه‌سی (جعده بنت الاشعث) معاویه طرفندن اوغلی یزید یلیده تزویج ایدلك کبی بر طاقم مواعد کاذبه ایله اغفال اولنه‌رق، حضرت امامه معاویه‌نك اخص اطباسندن سابق الترجمه ابن اثالك ترتیب کرده‌سی اولان مؤثر بر زهردن اوچ دفعه یدیروب، شهادتنه آلت وسبب اولمشدر. حضرت امام حسن حیاتنده، پهلوی حضرت نبویده دفن اولنمق اوزره، حضرت عایشه (رضها) نك مساعده‌سنی استحصال ایتمش اولمغله، تسلیم روح ایده‌جکلری وقت حضرت امام حسینه بو مساعده‌دن بحث ایده‌رك، اورایه دفنی حقنده‌کی آرزوسنی بیانله برابر، بنی امیه‌نك بوکا رضا ویرمیه‌جکلرینی دخی اخطارله، بو تقدیرده بقیعده دفنی وصیت بیورمشلردی. حقیقةً مروان حضرت امامك آرزوسنه وحضرت عایشه (رضها) نك امری اجراسینه ممانعت ایتدیکندن، حضرت امام حسین بقیعده دفننه مجبور اولمشلردر، وقبر شریفلری الیوم اوراده‌در. جنازه نمازنده بنی امیه‌دن یالکز مدینه والیسی بولنان سعید بن العاص بولنمشدر. ابو هریره مروانك حرکتنی ایشیدنجه «حسنك کندی پدرینك یاننه دفننه مانع اولمق بیوك برظلمدر!» دیمشیدی. حضرت امام حسن (رضه) ك متعدد اولادی اولوب، امامت اولاد امام حسینده قالمش ایسه‌ده، امام حسنك اولاد واحفادی دخی امیر وشریف عنوان مفخرت نشانی حائز اولمشلردر.

حسن { خلفای عباسیه‌نك اوتوز اوچنجیسی اولان مستضی بنور الله حسن [«مستضی بنور الله» ماده‌سنه مراجعت.] — آل بویهك ایکنجیسی اولان رکن الدوله حسن ایله اون اوچنجیسی اولان (شرف الدوله حسن) [«رکن الدوله» و «شرف الدوله» ماده‌لرینه مراجعت.] — غوریان دولتنك مؤسسی اولان علاء الدین حسن بن حسین بن سام [«علاء الدین حسن» ماده‌سنه مراجعت.] — لرکوچکده حکومت سورن اتابکانك سکزنجیسی فلك الدین حسن [«فلك الدین» ماده‌سنه مراجعت.] — قهستان ملاحده‌سنك برنجیسیله دردنجیسی والتنجیسی [«حسن صباح، حسن بن محمد وجلال الدین حسن» ماده‌لرینه مراجعت.] — آق قیونلی دولتنك مؤسسی اولان اوزون حسن. [«اوزون حسن» ماده‌سنه مراجعت.] — سربداران حکمدارلرینك اون برنجیسی اولان پهلوان حسن [«پهلوان حسن» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن { (امیر شیخ —) چوبانیان اسمیله آذربیجان ودیاربکر جهتلرنده حکومت سورن امرادن اولوب، تیمور تاش بن چوبانك اوغلیدر. ٧٤٠ تاریخ هجریسنده سلاطین ایلخانیه‌نك اخیری اولان سلطان ابوسعیدك وفاتندن صکره آذربیجان ودیاربکر جهتنده اعلان استقلال ایله، حاکم

بغداد بولنان امیر شیخ حسن ایلکانی ایله بر خیلی وقت محاربه ایتمش؛ ودرت بچق سنه حکومتدن صکره، ٧٤٤ ده، وفات ایتمکله یرینه برادری ملك اشرف بچمش ایدی. حسن ایلکانی‌یه (حسن بزرك) دنیلدیکی جهتله اوکا مقابل بوکا (حسن کوچك) دخی دیرلر.

حسن { (ملك ناصر سلطان —) مصرده حکومت سورن غلامان اتراك ملوکندن وقلاون سلاله‌سندن اولوب، ناصرالدین محمد بن قلاونك اوغلیدر. غلامان اتراكك اون طقوزنجیسی اولوب، ٧٤٨ تاریخنده، برادری ملك مظفر امیر حاجك وفاتی اوزرینه، تخت مصره جلوس ایله، اوچ سنه قدر حکومت سوردکدن صکره، کوشه انزوایه چکیله‌رك، برادری ملك صالح الدین صالح جلوس ایتمش ایسه‌ده، اوچ سنه ایله اوچ بچق آیدن صکره صالح چکیله‌رك، صاحب ترجمه حسن ثانیاً جلوس ایتمش؛ وبودفعه دخی یدی سنه‌یه قریب، که جمعاً اون سنه ایله ایکی آی سلطنت سوروب، ٧٦٢ ده وفات ایتمشدر. مصرده بیوك بر جامع شریف بنا ایتمشدر. مشاهیر علمادن شیخ اکمل الدین ایله قوام الدین بونك زماننده ایدیلر.

حسن { (میر —) هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب، لکهنوده یاشامش، و ١١٠٩ تاریخنده نواب آصف الدوله‌نك نامنه « سحر البیان » عنوانیله اردولسانده بر منظومه یازمشدر، که « منظومهٔ میر حسن » دینمکله شهرت بولمشدر. مرتب دیوانی وبر تذکرة الشعراسی دخی واردر. اجدادی هراتدن دهلی‌یه هجرت ایتمشلردی.

حُسن { صاحب المذهب امام احمد بن حنبلك ام الولد جاریه‌سی اولوب، امام مشارالیهدن احادیث شریفه ومسائل فقهیه روایت ایتمشدر. — بصره مغنیاتندن دخی بو اسمله بر جاریه بولنمشدر.

حسن آردشیر { مشاهیر شعرادن اولوب، فارسی وچغتای لسانلرنده کوزل اشعاری واردر. درویشلکه وتصوفه مائل اولوب، شاه اسماعیل صفوینك اکرام وانعامیله برابر، قلندرانه عمر سورمکدن وازکچه‌مه‌مشدی. صاحب تذکره دولتشاه کندیسنك پدری مقامنده بولنمش اولدیغنی بیان ایدیور. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

چه خوش باشد صبوحی با دلارام
لبالب از قدح دم درکشیدن
چوغنچه هردودر یك پیرهن تنك
بهم پیچیدن ودم درکشیدن

شو بیت اشعار ترکیه‌سندندر:

الهی نور عرفاندن کوکلکا بیر صفا ویرکیل
که عصیان ظلمتی ایچرا خراب احوال وحیران دور

حسن آغا { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، تکفور طاغلیدر. ١١٤٠ تاریخنده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت اونکدر:

هوس دانهٔ خالك ایده‌لی مرغ دلم
رشتهٔ زلفکه پا بسته کرفتار کدر
صاقین آلدیرمه الکدن غمی زنهار حسن
نیجه دمدرکه سنك یار وفادارکدر

حسن ابدال { (یاخود بابا حسن) خراسانده سبزوار ساداتندن و مظنه‌دن بر ذات اولوب، شاهرخ بن تیمور معیتنده هندستانه کیتمش، وقندهارده وفات ایتمشدر. تربه‌سی الیوم زیارتکاهدر.

حسن ایلکانی { (امیر شیخ —) اجدادی شعبات چنکیزیه‌دن اولان دولت ایلخانیه‌نك امراسندن اولدقلری وکندیسی روم (یعنی آناطولی) والیسی بولندیغی حالده، سلطان ابو سعیدك وفاتنده عسکرله آذربیجانه کیدوب، علی پادشاه وموسی خان وشیخ حسن چوبانی ایله، بر چوق محاربه‌لر ایده‌رك، کاه غالب وکاه مغلوب اولمش؛ ونهایت عراق عربله قناعت، وبغدادی مرکز حکومت اتخاذ ایده‌رك، ١٧ سنه بالاستقلال حکومت سوردکدن صکره، ٧٥٧ ده وفات ایتمشدر. سلطان ابو سعیدك محبوبه‌سی وامیر دمشق بن چوبانك قیزی اولان مشهوره بغداد خاتونی ابتدا صاحب ترجمه تزوج ایتمشیدی. شیخ حسنك والده‌سی آرغون خانك همشیره‌سی اولمغله، بو جهتدن نسبی چنکیز خانه منتهی اولور. بوکا (حسن بزرك) و(حسن کبیر) دخی دیرلر. پدرینك بیوك پدری ایلکان بن جلایر اولمغله، شیخ حسنك تأسیس ایتدیکی دولته (ایلکانیان) نامی ویرلمشدر. [« ایلکانیان » ماده‌سنه مراجعت.]

حسن بختری { مشاهیر علمادن اولوب، « کتاب الاخلاص » عنوا-

نیله بر اثری وسائر تألیفاتی واردر. مشهور منصور حلاج حج حقنده‌کی فکرینی بوکتابدن اقتباس ایتدیکنی سویلشیدی.

حسن برزك { [« حسن ایلکانی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسن بصری { (ابو سعید بن جعفر) کبار تابعیندن ومشاهیر اتقیادن اولوب، حضرت عثمان بن عفان وحضرت عبدالله بن عباس وسائر صحابهٔ کرامله کوریشمش؛ وبرچوق احادیث شریفه نقل وروایت ایتمشدر. پدری صحابه‌دن زید بن ثابت الانصاری‌نك کوله‌سی ووالده‌سی ازواج مطهرهٔ حضرت رسول اللهدن ام‌سلمه‌نك جاریه‌سی ایدی. حتی مشارالیها کندیسنی طفولیتنده دفعاتله قوجاغنه آلمش، وبر روایتده ممه دخی ویرمش ایدی. احکام شرعیه وفقه وحدیثده زمانك فریدی اولوب، بصره‌ده حلقهٔ تدریس و وعظنه پك چوق خلق طوپلانیردی. مذهب اعتزالك موجدی اولان واصل بن عطا حضرت حسن بصرینك جلهٔ شاکردانندن اولدیغی حالده، استادینك مسلك وطریقنه مخالف بر طریق مخصوص اتخاذ ایتمکله، حسن بصری حضرتلری او وقت حقنده « قداعتزل واصل عنا » بیورمش؛ وبومناسبتله مذهب مذکوره اعتزال ویا مذهب معتزله نامی ویرلمشدر. بعض اهل طریقك سلسلهٔ اذکاری مشارالیهه منتهی اولور. وحدته متعلق بعض اشعارله سائر بر طاقم آثار مشارالیهه اسناد اولنیور. حضرت علی (رضه) ایله معاویه آره‌سنده‌کی اختلافاتده بیطرفلغی التزام ایدوب، خلقه دخی بیطرفلغی توصیه ایدردی. ۲۱ تاریخ هجریسنده طوغوب، ۱۱۰ تاریخنده ۸۹ یاشنده ارتحال ایتمشدر. جنازه‌سنه خلق اوقدر تهالکله جمع اولمشلردی، که او کون بصره‌ده کیمسه ایکندی نمازینی قیلمغه وقت بوله‌مامشیدی.

حسن بن زیاد اللؤلؤی { مشاهیر فقهاء حنفیه‌دن اولوب، امام ابو یوسفه بعض مسائلده مخالفت ایتمش، وابن جریجدن اون ایکی بیك حدیث شریف نقل ایلمشدر. فقه وحدیثه متعلق برقاچ تألیفی واردر. ۱۸۴ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حسن بن زیرك { مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، اوچنجی قرن

هجری اواسطنده مصرده یاشامش، واحد بن طولونك خدمت طبابتنده بولنمشدر.

حسن بن سهل { (یاخود بن سهیل) مأمون خلیفه‌نك امراسندن اولوب، خلیفهٔ مشارالیهك وزیری اولان فضل بن سهلك برادری وعراق والیسی ایدی. فوق‌العاده ثروت وسامان صاحبی اولوب، قیزی (بوران) ی مأمون خلیفه‌یه تزویجنده مثلی کورلمه‌مش بر سور اجرا ایده‌رك، ملیونلرد کر بر جهاز ترتیب ایتدکدن ماعدا، بتون منسوبینه کرانبها هدیه‌لر واحسانلر ایتمشیدی. بو سور مشهور اولوب، شعرای زمانك پك چوق مدحیه‌لرینه سببیت ویرمشدر. صاحب ترجمه‌نك کرم وسخاوتی دخی ثروتی نسبتنده اولوب، شعرا ایله وارباب علم وهنره باب احسانی دائما آچیق ایدی. عالم وادیب بر ذات اولوب، « جاودان خرد » عنوانلی کتابی فارسیدن عربی‌یه ترجمه ایدن کندیسی اولدیغی مرویدر.

حسن بن قاسم کنون { ادریسیلرك حکمداراخیری اولوب، ۳۴۷ تاریخنده جلوس ایتمش، وبر طرفدن یکی ظهور ایدن عبیدیلرله بر طرفدن دخی اندلسده‌کی امویلرله محاربه ایده‌رك، اندلسیلره مغلوب اولمش؛ وحربده اسیر دوشوب، قرطبه‌یه سوق اولنمش ایدی. بر مدت صکره فرار ایدوب، مصره قاچمش: واوراده بر مقدار عسکر تدارك ایدوب، مغرب اقصانی یکیدن ضبطه چالیشیرکن، ۳۷۴ ده وفات ایتمشدر.

حسن بن محمد { ادریسیلرك طقوزنجی حکمداری اولوب، یحیی بن ادریسدن صکره ۳۱۰ تاریخنده جلوس ایتمش؛ و ۳ سنه حکومت سورمشدر.

حسن بن محمد { قهستانده حکومت سورن ملوك ملاحده‌نك دردنجیسی اولوب، حسن صباحك تورونك اوغلیدر. ۵۵۷ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس، واظهار الحادوزندقه ایده‌رك، دعوای امامت ایتمش؛ و ٤ سنه حکم سوردکدن صکره، ۵۶۱ ده قاینی طرفندن قتل اولنمشدر.

حسن بن نوح القمری { (ابو منصور —) مشاهیر

اطبای اسلامدن اولوب، فن طبده واصول مداواتده‌کی مهارتی حسبیله، ملوك وامرای زمانی عندنده حرمت واکرامه نائل اولمشیدی. کندیسی یك اختیار اولدیغی حالده، ابن سینا ایله کوریشوب، حکیم مشارالیهك صاحب ترجمه‌نك دیجی درسنه بر مدت مداومت ایتمش اولدیغی مرویدر. «کتاب غنی ومنی» و «کتاب علل العلل» عنوانلریله طبه متعلق ایکی تألیفی واردر.

حسن بیك { ایران شعراسندن اولوب، عن اصل امرای اتراکدن } اولدیغی حالده، ملوك صفویه‌دن شاه عباس ثانی‌یه منسوب بولنمش، ولسان فارسیده اشعار سویلمشدر. شو بیت اونکدر:

سحر آمدم بکویت بشکار رفته بودی
توکه سك نبرده بودی بچه‌کار رفته بودی

حسن پاشا { (خادم —) سلطان محمد خان ثالث دورنده مسند صدارتی } احراز ایدن وزرادن اولوب، اندرون همایوندن نشأت ایتمشیدی. سلطان مراد خان ثالث دورنده حرم همایونده خزینه‌دار باشی ایکن، ۹۸۸ تاریخنده رتبهٔ وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ و ۹۹۱ ده عودت ایدوب، بر مدت یدی قله‌ده حبس اولندقدن صکره، شروان والیلکنه نصب اولنه‌رق، بر مدت صکره درسعادته جلبله، وزیر رابع اولمشیدی. سلطان محمدخان ثالث اکره سفرینه عزیمت ایتدیکنده، پایتختك اداره‌سنی کندیسنه تودیع بیورمشیدی. ۱۰۰۶ تاریخنده مسند صدارته کچوب، ظلم وتعدی قپوسنی آچغله، وبعض ذواتی اتهام وناحق یره اعدام کبی حرکاته جرأت ایتدیکندن، ٦ آی صکره ویکی جامع شریفك اساسی وضع اولندیغی کون اعدام اولنمشدر. استانبولده بناکرده‌سی اولان مدرسه خطیره‌سنده مدفوندر. عقل و دراتی وار ایسه‌ده، ظلم وغروری غالب ایدی.

حسن پاشا { (یمشجی —) بوده سلطان محمد خان ثالث دورنده مسند } صدارته کچن وزرادن اولوب، آرناود جنسیتنه منسوبدر. ۹۸۵ تاریخنده زلفلی بالطه‌جیلر زمره‌سنه داخل اولوب، بعده چاشنکیر باشی، قپوجیلر کتخداسی وایکی دفعه یکیچری آغاسی اولمش ایدی. مؤخراً رتبهٔ وزارتله شروان والیلکنه نصب، وبر مدت صکره وزارت رابعه ایله درسعادته جلب اولنه‌رق، تجدید سکه ودیکر بعض مهم مأموریتلر کندیسنه احاله اولنمشدی. ۱۰۰۹ ده قائمقام و ۱۰۱۰ ده صدر اعظم اولمشدر. او اثناده خرب زمانی اولمغله، بالذات مجارستانه عزیمت امرینی آلمش ایسه‌ده، قیشی بهانه ایده‌رك، عزیمتی یازه تأخیر ایده‌بیلمش؛ وموسم صیفك حلولنده عزیمت ایدوب، دشمنك الینه کچمش اولان استونی بلغرادی کوچ حال ایله استرداد ایده‌رك، اظهار نااهلی ایتمش اولدیغندن، دشمن جسارت آلوب، مدونی محاصره ایتمشدی. بو صره‌ده پایتختده فساد ظهور ایتمکله، عودته شتاب ایدوب، بکتاشیان کروهنه التجا ایتمك سایه‌سنده حیاتی قورتارمشدی. علما ورجال دولتك رتبنی تغییر وتنزیل، واهالی‌یی بر طاقم تکالیفله دلکیر ایتدیکندن، ایکی سنه ایله بر آی صدارتدن صکره عزل اولنه‌رق، یکیچریلر مسند صدارته اعاده‌سیچون آیاق باصدقلرندن، ۱۰۱۲ تاریخنده اعدام اولنمشدر. اسکدارده مسکینلرده مدفوندر.

حسن پاشا { (اوخریلی —) سلطان عثمان خان ثانی دورنده مسند صدارته } نائل اولان وزرادن اولوب، اوخریلی بر سپاهینك اوغلیدر. حدیقهٔ خاصه‌دن یتیشوب، بوستانجی باشی، روان سفرنده یکیچری آغاسی وبعده روم ایلی بکلربکیسی اولمشیدی. درسعادته عودتنده وزارت رابعه ایله تلطیف اولنه‌رق، ۱۰۳۰ تاریخنده مسند صدارته کچمشدر. بش آی صکره خوتین سفرنده شهید اولان قره‌قاش محمد پاشایه امداد ایتمه‌مکله اتهام اولنه‌رق، عزل اولنمش، وینه اوسنه ظهور ایدن فتنه‌ده شهید اولمشدر. بشکطاشده یحیی افندی تربه‌سی جوارنده مدفوندر. اوخریده بعض خیرات ومبراتی واردر.

حسن پاشا { (داماد —) سلطان احمد خان ثالث دورنده مسند } صدارته کچن وزرادن اولوب، موره‌لی ایدی. اندرون همایونه کیره‌رك، قطع مراتبله سلطان محمد خان رابعك دورسلطنتنده سلحدار باشی اولمشیدی. ۱۰۹۹ تاریخنده سلطان سلیمان خان ثانینك جلوسنی متعاقب رتبهٔ وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ وچوق کچمه‌دن درسعادته جلبله، خدیجه سلطان

كنديسـنه تزويج ايديله‌رك، شرف مصاهرته نائل اولمش ايدى. اوصره‌ده دشمن دونماسنك كثرتندن ساقز جزيره‌سنك محافظه‌سى لازم كلمكله، جزيرۀ مذكوره محافظلغنه تعيين اولنمش ايسه‌ده، محافظه‌سنه مقتدر اوله‌ميوب، جزيره‌يى تخليه وتسليمه مجبور اولمغله، ادرنه‌يه جلب اولنه‌رق، قپو آره‌سنه حبس وتضييق، وبعده آزاق محافظلغنه تعيين اولنمش ايدى. ۱۱۰٦ تاريخنده سلطان مصطفى خان ثانينك جلوسنى متعاقب ركاب همايون قائممقاملغنه نصب اولنه‌رق، نيجه مصالحه‌سنده وسائر امور مهمه‌ده عمجه زاده حسين پاشايه معاونت ايتمشدى. سلطان احمد خان ثالثك جلوسندن صكره ۱۱۱۵ تاريخنده كنديسنه مهر صدارت تسليم اولنه‌رق، كنديسى عاقل ومدبر بر ذات اولمغله، دفع اشرارده وسائر اموره‌ده خيلى خدمتى كورلمش ايسه‌ده، مسند صدارتده يالكز ۱۱ آى قالوب، ۱۱۱٦ ده عزل اولنه‌رق، خاص تقاعدله وخليله‌سى خديجه سلطانله برابر ازميدده اقامته مأمور اولمشدى. بعده خديجه سلطان درسعادته جلب بيوريله‌رق، كنديسى ثانيا مصر ومتعاقباً طرابلس واليلكنه، صكره كوتاهيه مفتشلكنه ونهايت رقه ايالتنه تعيين اوله‌رق، ۱۱۵۲ تاريخنده رقه‌ده وفات ايتمشدر.

حسن پاشا { (سعيد —) سلطان محمود خان اول دورنده مسند صدارته ارتقا ايدن وزرادن اولوب، قره‌حصار شرقى سنجاغنده اسكفسر ناحيه‌سنك (اورين) قريه‌سندن ايدى. درسعادته كلوب، بكتاشيان زمره‌سنه دخول ايله، نيجه محاربانده بولنه‌رق، چورباجيلق ومرور زمانله قول كتخدالغى رتبه‌لرينه نائل اولمش ايدى. ۱۱۵۱ ده ودينده وفات ايدن عبد الله پاشا يرينه يكيچرى آغاسى اولوب، بلغراد فتحنده وسائر وقوعاتده ابراز شجاعت ايتمكله، رتبۀ وزراته و ۱۱۵٦ ده مسند صدارته نائل اوله‌رق، اوچ سنه‌يه قريب مدت بو مقامنده قالدقدن صكره، ۱۱۵۹ ده عزل اخراج ايل و بعده دياربكر ايالتنه نصب اولنه‌رق، ۱۱٦۱ ده اوراده وفات ايتمشدر. جاهل ايديسه‌ده، حليم وسخى ومستقيم بر ذات ايدى. سلطان بايزيد قربنده خان، جامع، سبيل، چشمه ومكتب بنا ايتمشيدى.

حسن پاشا { (كتخدا —) سلطان سليم خان ثالث دورنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، چركس جنسيتنه منسوبدر. سلطان احمد خان ثالث وزراسندن قازنجى حسن پاشانك كوله‌سى اولوب، بعده ملك محمد پاشانك خدمتنه كيره‌رك، كتخداسى اولمشيدى. عقل ودرايتى مجرب اولمغله، ودين محافظى بولنان افنديسى ملك محمد پاشانك وزارتى رفع اولندقده، صاحب ترجمه‌يه وزارت رتبه‌سيله مذكور محافظلق توجيه اولنه‌رق، اردوى همايونله مظهر موفقيت اولمغله، ۱۲۰۳ تاريخنده، روسچق صحراسنده اسيرفراش اولديغى حالده، مهر صدارت كنديسنه تسليم اولنمش ايسه‌ده، خسته‌لغى تمادى ايتمكله، (ميت حسن پاشا) ديمكله شهرت بولمشدر. بش آى صكره صدارتدن عزل، وترحاله سنجاغى توجيه اولنه‌رق، روسچق محافظلغى دخى كنديسنه محول ايكن، ايكى آى صكره وزارتى رفع، و مالى مصادره اولنه‌رق، بوزجه آطه‌ده اقامته مأمور اولمش؛ و ۱۲۰٦ ده افنديسى ملك محمد پاشا صدارته كلمكله، وزارتى اعاده، وسلستره وبعد حانيه ايالتى توجيه اولنه‌رق، بر خيلى وقت كريدده قالدقدن صكره، ۱۲۱۳ ده موره محافظلغنه نصب اولنمش؛ وينه اوسنه متقاعداً يكيشهرده اقامته مأمور اولمشيدى. ۱۲۱۵ ده دفعۀ ثالثه اوله‌رق وزارتى اعاده ايله، بندر وبعده اينه‌بختى محافظلغنه نصب اولنمش؛ وبعده تكرار يكيشهرده متقاعد اولوب، بر مدت صكره اوراده وفات ايتمشدر. خوتينده بر جامع شريف بنا ايتمشيدى.

حسن پاشا { (غازى —) [«جزايرلى حسن پاشا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسن پاشا { (روسچقلى شريف —) دور سلطان سليم خان ثالثده مسند صدارته چيقن وزرادن اولوب، روسچق اعيانندن چلبى سليمان آغانك اوغلى ايدى. سلطان مصطفى خان ثالث دورنده سفر اثناسنده سر دنكچدى آغاسى اولوب، قريم كراى خان ايله چاپوله كيتديكنده، ابراز شجاعت ايده‌رك، قپوجى باشى اولمشيدى. ۱۱۸۷ ده بركوكى قلعه‌سنى استخلاص ايتمك شرطيله عهده‌سنه وزارت توجيه اولنوب، قلعۀ مذكوره‌نك ضبطنه موفق اوله‌مامغله، بالآخره وزارتى رفع اولنه‌رق، بر مدت سلانيك وقلبه‌ده امرار اوقات ايتدكدن صكره، ۱۲۰۱ ده چليك مصطفى پاشانك رجاسيله وزارتى اعاده اولنه‌رق، مسورى و بعده ودين محافظلغنه مأمور اولمشدى،

مهاديه سفرنده سنجاغ شريف اردوسنه قائممقام وبعده راخوه محافظه‌سنه مأمور اولوب، او اثناده صدر اعظم وسردار اكرم بولنان جزايرلى غازى حسن پاشا نڭ مشتاسنده وفات ايتمكله، قرب وجوارده بولنمق مناسبتيله، ١٢٠٤ ده صدارته روا كوريلوب، تصادفاً اواثناده نمچه اردوسى منهزم اولمش ايسه‌ده، اسماعيل وطولجى وايساقجى وسائر مواقع مهمه استخلاص اولنه‌مديغندن، اون آى ايله اون كون مسند صدارتده قالدقدن صكره، ١٢٠٥ ده عزل ووقورشونله اعدام اولنه‌رق، سرمقطوعى درسعادته كوندرلمشدر. وجيه وشجيع وشعر وانشايه مقتدر ايديسه‌ده، هواى هوسه تابع ومزاج دولتدن بيخبر ايدى.

حسن پاشا (اولوج —) [« اولوج حسن پاشا » ماده‌سنه مراجعت.]

حسن پاشا عصر سلطان مراد خان رابع قپودان پاشالرندن اولوب، چتالجه‌ليدر. اصطبل عامره‌ده امير آخور ايكن، ١٠٣٥ تاريخنده قپودان دريا اولوب، ٦ سنه بو مقامده قالمش؛ و ١٠٣٧ ده دوننما ايله قره دكيزه كيدوب، قريمده اعادهٔ آسايش ايچون، محمد كراىى اسقاطله، جانى بكى خانلغه نصب ايتمش؛ ومحمد كراى ايله برادرى شاهين كراى قزاقلره التجا ايدوب، يكرمى بيڭ قزاقله قريمڭ اوزرينه يوريمشلرسه‌ده، مغلوب اولوب، محمد كراى محاربه‌ده مقتول اولمش، وشاهين كراى لهستانه قاچمش ايدى. بعده قزاقلرى تربيه و ٤٠٠ اسير اخذ ايده‌رك، مظفراً درسعادته عودت ايتمش؛ وترسانه‌يه بر قاچ سنجاق دها علاوه‌سيله، دوننماىى ايلريلتمڭ ايستمش ايسه‌ده، صدر اعظم بولنان خسرو پاشا مانع اولمش ايدى. ١٠٤٠ ده كفالونيه وآياماوره آطه‌لرنده موفق اوله‌مامش ايسه‌ده، متعاقباً قره دكيزه سفر ايدوب، ٢٥ روس كميسيله ٨٠٠ اسير آلمشدى. بو اثناده بعض بد خواهلرينڭ سعايتيله عزل اولنه‌رق، روم ايلنده عسكر سوريجيلكنه مأمور اولمش؛ ويكيشهره وصولنده وفات ايتمشدر. پادشاه مشاراليهڭ همشيره‌سى عايشه سلطانله عقد ازدواج ايدوب، صهريت شرفنه دخى نائل اولمشيدى.

حسن پاشا سلطان مصطفى خان ثالث دورى قپودان پاشالرندن اولوب، يكيچرى اوجاغنده تحصيل وزارتله، ١١٧٤ ده مير آخور مصطفى پاشانڭ اوسته‌نه قپودان دريا اولمش؛ و ١٤ آى بو مقامده قالدقدن صكره، ١١٧٥ ده عزل و آخسخه ايالتنه نصب اولنه‌رق، كرجستان ومنكرلى طرفلرنده بر خيلى فتوحاته موفق اولمش؛ وبعده بلغراد محافظى اولوب، ١١٨٢ ده اوراده وفات ايتمشدر.

حسن پاشا سلطان محمود خان ثانى دورى قپودان پاشالرندن اولوب، ديمتوقه‌لى وبوماق طائفه‌سندن ايدى. ابتدا ماتزملكله مشغول اولوب، استحصال ثروت ايتدكدن صكره، ١٢٢٢ سفرنده نزل امينى، وصكره استانبولده قصاب باشى اولمشيدى. مؤخراً رتبهٔ وزارتله خداوندكار واليسى و ١٢٣٣ ده قپودان دريا اولوب، برسنه ايله سكز آى بو مقامده قالدقدن صكره، دردست انشا اولان سفن همايونڭ قيچ قاره‌لرى آلتنده بعض استحكاملر ياپديرمغه قالقيشديغندن، عزل وازميره نفى، وبر مدت صكره ناردە محافظه‌سنه تعيين اولنمغله، اوراده وفات ايتمشدر.

حسن پاشا سلطان احمد خان ثالث زماننده بغداد واليسى اولوب، ايران سفرى اثناسنده حدودى تجاوزله، كرمانشاه وهمدان جهتلرنده بر خيلى فتوحاته موفق اولمش؛ واواثناده ١١٣٦ ده وفات ايتمشدر.

حسن پاشا (تللى —) سلطان مراد خان ثالث دورى وزراسندن اولوب، عن اصل ونديكلى ايدى. بر خيلى وقت بوسنه واليسى بولنوب، آوستريايه قارشى بر چوق محاربه‌لر ايتمش؛ و ١٠٠١ تاريخنده سنان پاشانڭ اوچنجى صدارتنده دولت مشاراليهايه قارشى واقع اولان محاربه ده، يكرمى بيڭ قدر عسكرله برابر شهيد اولمشدر.

حسن پاشا (فرارى —) سلطان مصطفى خان ثانى دورى وزراسندن اولوب، صدر اعظم كتخداسى اولدقدن صكره، شهر زور ايالتنه نصب اولنه‌رق، بعده اعدامى ايچون چاوش باشى كوندرلديكى حالده، حسن پاشا چاوش باشىيى قتل ايله فرار ايده‌رك، استانبولده كندى خانه‌سنده صاقلانمش؛ و ١١١٥ ده سلطان احمد خان ثالثڭ جلوسنى انتاج ايدن فتنه‌ده اوڭ آياق اولوب،

بعده شق اول دفترداری وروم ایلی بکلربکیسی اولمش؛ ومسند صدارته کوزدیکدیکیچون، مصر والیلکنی قبول ایتمیوب، کیتمکدن امتناع ایتدیکندن، اعدام اولنمشدر.

حسن پاشا { (تریاکی —) سلطان احمد خان اول دوری رجالندن اولوب، نمچه سفرنده آرشیدوق فردنیاندی کلیاً مغلوب ومنهزم ایدەرك، قنیجه‌یی فتح واستخلاص، وغنایم وفیره اخذ ایتمشدی. بونك اوزرینه جانب پادشاهیدن فوق‌العاده التفات ونوازشه نائل اولوب، روم ایلی بکلربکیسی اولمش؛ و بر خیلی وقت بلغراده صدر اعظمه وکالة اردوی همایونه قوماندە ایدوب، بعده رتبهٔ وزارتله تقاعدی اجرا اولنمشدی.

حسن پاشا { مشهور باربروس خیرالدین پاشانك اوغلی اولوب، پدرندن وسنان پاشادن صکره جزایر والیسی اولمش؛ ومالطه‌نك پیاله پاشا طرفندن محاصره‌سنده دخی حاضر بولنوب، ابراز شجاعت ایتمشدی. مشهور طغورت پاشانك دامادی ایدی.

حسن پاشا { (صقوللی زاده —) مشهور صقوللی محمد پاشانك اوغلی اولوب، سلطان محمد خان ثالث دورنده بوده والیسی ایکن، (پاپا) قلعه‌سنی فتحه موفق اولمش؛ وبعده روم ایلی بکلربکیلکی رتبه‌سیله، آناطولیده ظهور ایدن شقی قره‌یازیجینك تنکیلنه مأمور اولوب، ابتدا غالب کلمش ایسه‌ده، بعده توقادده محاصره اولنەرق، عزل اولندقدن صکره، مقتولاً وفات ایتمشدر.

حسن پاشا { (آبازه —) آناطولیده‌کی ترکمان عشیرتلرینك بکی ایکن، اثنای غلوده یکیچریلر طرفندن عزل اولنمغله، سلطان محمد خان رابع زماننده و ١٠٦١ تاریخنده قسطمونی جهتنده رفع لوای عصیان ایتمشیدی. بغدادوالیلکنه تعیین ایدلمش اولان ابشیر پاشا دخی کندیسنه التحاق ایتمکله، دائرهٔ عصیانی توسیع ایدەرك، بروسه‌یی تهدید ایتمك درجه‌سنه کلمشلردی. او وقت طرف دولتدن کوندریلن مأمور مخصوص مفرقتیله، کندیسنه ینه ترکمانلر بکلکی وابشیر پاشایه دخی آرزو ایتدیکی حلب والیلکی ویرلمك شرطیله، عرض انقیاد ایتمشلر ایسه‌ده، بر سنه صکره، حقنده وقوع بولان شکایتلر اوزرینه، آبازه حسن پاشا یدی قلعه‌ده حبس اولنمش؛ وآنجق چوق کچمه‌دن شیخ‌الاسلام بهائی افندینك توسطیله عفو و اطلاق، واوخری سنجاغنه نصب اولنمشدی. ابشیر پاشا صدراعظم اولدیغنده کندیسنی یانه جلب ایتمش؛ وبونك اعدامنده آبازه حسن پاشا کندیسنه وفادار قالوب، اخذثار ایچون، بتکرار آناطولیده عصیان تشبثنده ایکن، ترکمانلر بکلکی کندیسنه اعاده اولنمغله تسکین اولنمش؛ وبعده سیواس والیسی سیدی احمد پاشا ایله بالاشتراك آناطولیده اجرای مظالم ایتدکلرندن، کندیسنه دیاربکر والیلکی ویرلمش ایسه‌ده، آبازه حسن پاشا مجارستان سفرندن بالاستفاده، محاربه ایچون عسکر طوپلامق بهانه‌سیله، معیتنی کیتدکجه تکثیر ایتدیره‌رك، وبر چوق سنجاقلرك بکلرینی وحتی بروسه والیلکنه تعیین اولنان کنعان پاشا ایله سائر بعض وزرایی دخی دائرهٔ فسادینه ادخال ایتمش، وبتون آناطولی‌یی عصیان آلتنه براقمش ایدی. صدراعظم بولنان کوپریلی محمد پاشا بوحالك وخامتنی آکلایەرق، دیاربکر والیلکنه آناطولی سردارلغی علاوه‌سیله مرتضی پاشایی تعیین ایتمکله، بوذات آبازه حسن پاشانك معیتنده‌کی سپاهی ویکیچری ولوندرؤساسنی خفیاً کندیسندن آیرەرق، قوتی آزالتدقدن صکره، عفو پادشاهی‌یه مظهریتنه توسط ایده‌جکی وعدکاذبیله کندیسنی اغفال ایدەرك، حلبه جلب ایتمش؛ واوراده اثنای طعامده کندیسیله عونه‌سنی قتل ایتدیره‌رك، ١٠٦٩ ده سرمقطوعلرینی درسعادته کوندرمش ایدی.

حسن پاشا { (مصرلی پرنس —) حالاخدیو مصر بولنان توفیق پاشا حضرتلرینك برادری وخدیو سابق اسماعیل پاشا حضرتلرینك اوچنجی اوغلی اولوب، مصرده وآوروپاده اکمال تحصیل ایله، فن حربی واکثر آوروپا لسانلرینی اوکرندکدن صکره، مصره عودتنده پدرلری طرفندن خدمت عسکریه‌ده استخدام اولنەرق، حبشه قارشی اولان محاربه‌ده فوق‌العاده شجاعت واقتدار عسکری ابراز ایتمش اولدیغی کبی، روسیه‌یه قارشی اولان محاربهٔ اخیره‌ده دخی مصر عسکریله وارنه جهتنده بولنوب، مزیت عسکریه‌سنی کوسترمشدی. پدرلرینك مصردن انفکاکلرنده معیتلرنده آوروپایه کیدوب، بعده درسعادته کلمش؛ ودرایت ومعلوماتنه انضمام ایدن حسن اخلاق ولطافت طبعی حسبیله، توجهات سنیهٔ حضرت پادشاهی‌یه نائل

اوله‌رق، فوق‌العاده التفاته مظهر اولمش؛ وياور اكرم حضرت پادشاهی عنوانيله دخی تبجيل اولنمشيدی. مشيريت رتبهٔ جليله‌سنی حائز وعثمانلی واجنبی متعدد نشانلری حامل ايدی. هنوز اوتوز بش ياشلرنده اولديغی حالده، ۱۳۰٦ تاريخنده درسعادتده وفات ايدوب، جنازه‌سی مصره نقل، واجدادی يانده دفن اولنمشدر.

حسن چلبی { (آشچی زاده —) اونيجی قرن هجری عثمانلی علما وشعراسندن اولوب، كليبوليلی ايدی. مشهور كمال پاشا زاده‌نك درسنه مداومتله علامهٔ مشارالیهك محبت وتوجهنی قزانمش، وحتی ياوز سلطان سليم خانله مصره عزيمتنده كمال پاشا زاده كنديسنی دخی برابر آلمش ايدی. عالم واديب وحسن اخلاق صاحبی بر ذات اولوب، جاه ايچون كيسه‌يه سرفرو ايتديكندن، وذاتاً تأهل ايتيوب، مجرد اولديغندن، بعض مدرسلكلرده بولندقدن صكره، بروسه مولويتنه تعيين اولنمش ايسه‌ده، متعاقباً اختيار تقاعد ايده‌رك، قناعتكارانه بر عمر سورمش؛ و ۹٤۲ ده وفات ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

وجودم دهر باغنده ديكلمش غم نهاليدر
خم اولمش بار محنتدن صنانك درد داليدر

حسن چلبی { سلطان مراد خان ثالث دوری شعراسندن اولوب، اول عصر علماسندن اخی زاده افنديك اوغلی ايدی. عالم واديب بر ذات اولوب، كوزل اشعاری وبر «تذكرة الشعرا» سی واردر. سلطان محمد خان ثالث درونده ۱۰۱۳ ده وفات ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

تير مژه‌كه سينه دمادم سپر اولسون
تك عاشق بيچاره‌كه كاهی نظر اولسون

حسن چلبی { [«قنالی زاده» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسن خاكی { ايران علماسندن اولوب، شيرازلی اولديغی حالده، اكبر شاهك زمان سلطنتنده هندستانه رحلتله، بقيهٔ عمرنی اوراده كچيرمش؛ وحكمدار مشارالیه ايله خلفی جهانكيرك مدت سلطنتلری وقوعاتنی حاوی اوله‌رق، «منتخب التواريخ» عنوانيله بر تاريخ يازمشدر.

حسن خير الله افندی { [«خير الله افندی» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسن دامغانی { [«پهلوان حسن» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسن دهلوی { (خواجه) — هندستانك مشاهير شعراسندن اولوب، امير خسرو دهلوينك معاصر ومحبی وشيخ نظام الدينك مريديدر. اوائل حالنده اكيكجی اولوب، ٥۰ ياشنده ايكن، امير خسروك دلالتيله شيخ مشار اليه انتساب ايله، طريق صوفيونه سلوك ايده‌رك، ترك كسب وكار ايلمش اولديغی مرويدر. ۷۰۷ تاريخنده دكنده وفات ايدوب، دولت آبادده مدفوندر. شيخنك بعض مكتوبلرينی جامع «فوائد الفؤاد» عنوانلی بر اثری وسائر بعض تأليفاتی واردر. ديوانی هندستانده متداول واشعاری عاشقانه‌در. (حسن سنجری) ديمكله دخی معروفدر. شو بيت اونكدر:

ابر چون چشم زليخا بهر يوسف ژاله بار
ژاله‌ها چون ديدهٔ يعقوب پيغمبر سفيد

حسن رومی { سلطان بايزيد خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، قره‌فريه‌لی ايدی. درويش مشرب بر آدم اولوب، عاقبت بسبتون قلندرلكه اوره‌رق، آبدال واری كزمكده ايكن، بر شخص طرفندن قتل اولنمشدی. شو بيت اونكدر:

مصر حسنكده‌كه كم قيلدی كوكل جان وسری
شام زلفكده ايمش آلدی لبكدن خبری

حسن سليمی { ايران مشاهير شعراسندن اولوب، عن اصل تون قصبه‌سندن ايسه‌ده، سبزوارده نشأت ايتمشدر. ابتدای امرده تحصيلدار ايكن، بر قوجه قادينك شكايتی وكنديسنی جزای اخروی ايله تهديدی اوزرينه، متأثر اولوب، بومأموريتی تركله، قلندرانه ياشامغه باشلامش؛ وحج شريفه وائمه‌نك مراقدينی زيارته كيده‌رك، بقيهٔ عمرنی بو وجهله كچيروب، ۸٥٤ تاريخنده وفات ايتمشدر. اهل بيت وائمه حقنده كوزل نعتلری واردر. شو بيت بر نعتنك مطلعيدر:

الهی باعزاز آن پنج تن
نبی وولی ودو فرزند وزن

حسن سنجری { [«حسن دهلوی» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسن شاملو { (ياخود حسن خان) ايران مشاهير شعراسندن اولوب، عشاير اتراكدن شاملو عشيرتی رؤساسندن اولديغی

حالده، شاه عباس ثانینك خدمتنده ایدی. خیلی وقت هرات والیسی اولوب، اوراده وفات ایتمش، ومشهدده دفن اولنمشدر. ارباب سیف وقلمدن اولوب، خط تعلیق پك كوزل یازاردی. بعض اشعاری دخی واردر. شو بیت اوجملهدندر:

ای كه می بینی بخوشم دروداع دوستان
كر زبان سر داری هر نكاهی ناله ایست

حسن صباح { دولت اسماعیلیهٔ شرقیهنك مؤسسی اولوب، یمن امراسندن یوسف حمیری نسلندن ایدی. كنجلكنده مشهور وزیر نظام الملكه وشاعر عمر خیامله برابر امام موفق نیشابورینك تلامذهسندن اولوب، بعده مشار الیه نظام الملكك دلالتیله آلب آرسلان سلجوقینك حاجبی اولمشیدی. مؤخراً نظام الملكه بوزیشهرق، ۴۷۲ تاریخنده مصره قاچمش؛ وشیعی المذهب اولمق حسبیله، مستنصر فاطمیدن اكرام والتفات كورمشیدی. بو اثناده اسماعیل بن امام جعفر صادق نسلندن بر ذاته كوریشوب، اسماعیلیه مذهبنی قبول، وكندینه مخصوص بر طاقم عقائد اتخاذ ایتمشدی. بعده مسقط رأسی اولان (ری) ه عودت ایدوب، قهستان اهالیسنك بر طاقنی كندی مذهب وعقائدینه تابع ایدهرك، ۴۷۳ ده (الموته) قلعهسنی وكیدهرك دیكر بر طاقم قلاع مستحكمهیی دخی اله كچیرمش؛ واوزرینه كلن دولت سلجوقیه عسكرینه، موقعك متانتی جهتیله، مقاومت ایدوب، بر كوچك دولت تشكیل ایتمشیدیكه (دولت اسماعیلیه) نامنی آلوب، آفریقادهكی دولت اسماعیلیهدن تفریق ایچون (دولت اسماعیلیهٔ شرقیه) دینلور. (ملاحدهٔ اسماعیلیه) دیكله دخی معروف اولان بو سلاله ۸ كشیدن عبارت اولوب، ۴۷۳ دن ۶۵۴ تاریخنهدك ۱۸۱ سنه حكومت سورمشلردر. حسن صباح ۴۵ سنه حكم سوروب، ۵۱۸ ده وفات ایتمشدر. كرك حسن صباح وكرك خلفلری، تابع بولندقلری مذهب الحادی قبول ایتدیرمك ایچون. پك چوق مظالم اجرا ایتمش. وممانعت ایدن بر چوق علما ومشایخ وسائر ذواتی شهید ایتمشلردر. [«ملاحده» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

حسن عسكری { (امام —) ائمهٔ اثنا عشرك اون برنجیسی اولوب، امام علی نقینك اوغلیدر. ۲۳۲ تاریخنده مدینهٔ منورهده دنیایه كلمشدر. عالم وجسور وكریم وسخی بر ذات ممدوح الخصال اولمغله، خلیفهٔ عباسی معتمد باللهك توهمنی موجب اولوب، ۱۶۱ تاریخنده، ۲۸ یاشنده اولدیغی حالده، احتماله كوره، مسموماً وفات ایتمش؛ وبغدادده (سرمن رأی) ده پدرینك یاننده دفن اولنمشدر. یالكز بر اوغلی اولوب، اوده ائمهنك اخیری اولان محمد مهدیدر.

حسن علی { قرهقیونلی دولتنك دردنجی وصونك حكمداری اولوب، میرزا جهانشاه بن قره یوسفك اوغلیدر. پدری زماننده ماكویه قلعهسنده محبوس اولوب، حبسی امتداد ایتمكله، شعورینه خفت كلمشیدی. پدرینك وفاتنده تخته جلوس ایدوب متعاقباً اوزون حسنله ایتدیكی محاربهده مغلوب اولمغله، ابو سعید میرزایه التجا؛ وبونك دخی اوزون حسنه مغلوبیتنده، فارسه فرار ایتمشیدی. ۸۷۳ ده اوزون حسنك اوغلی اوغورلی محمد ایله ایتدیكی محاربهده همدان قربنده وفات ایتمش؛ وبونكله قره قیونلی سلالهسی منقرض اولمشدر.

حسن علی شوستری { ایران شعراسندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ساقی بیا كه روز وشبم ازتو روشنست
ازجبهه ماه داری واز ساغر آفتاب

حسن علی یزدی { ایران شعراسندن اولوب، بر مدت قلندرانه مصر وشامده سیاحت، وایفای حج شریف ایتدكدن صكره، هندستانه رحلتله، خیلی مدت اوراده قالمش؛ وبعده وطننه رجوع ایدوب، ۹۰۰ تاریخلرنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

روز كردن باتو جانان درشب یلدا خوشست
نی غلط كفتم شب وصل تو بی فردا خوشست

حسن غزنوی { مشاهیر شعرای ایراندن وغزنه ساداتندن اولوب، آل سبكتكیندن بهرام شاهك زماننده یاشامشدر. شعر وادبیله وعلم وفضل وصلاح حالیله زماننده شهرت بولوب، وعظنه بیكلرجه خلق طوپلاندیغندن، حكمدار مشار الیهك اندیسنه ایكی قلیجله برقین كوندرهرك، قیجك ایكیسنی اوقینده قومسنی امر ایتمكله، صاحب ترجمه بهرام شاهك مقصدینی آكلایهرق، ایفای حج

نیتیله غزنه‌یی ترك ایتمش؛ واثنای عودتنده ٥٣٥ تاریخنده (آزادوار) قصبه‌سنده فجأةً ارتحال ایلمشدر، شو ایکی بیت روضهٔ مطهره‌یی زیارتنده سویلدیکی بر قصیدهٔ بلیغه‌سندندر:

یارب این مایم واین درگاه صدر انبیاست!
یارب این مایم واین خاك جناب مصطفاست!
سلوا یاقوم بل صلوا علی صدر الامین
مصطفی ماجاء الا رحمةً للعالمین

حسن فسوی { مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، فارسك فسا قصبه‌سندن ایدی. آل بویهدن بهاءالدوله‌نك خدمت طبابتنده بولنمشدر.

حسن فهمی افندی { خاقان مغفور سلطان عبدالعزیز خان دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه نائل اولان متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، علی‌الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایده‌رك، ١٢٨٥ ده مقام فتوایه نصب اولنمش؛ واوچ بچق سنه قدر امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، عزل اولنه‌رق، ١٢٩١ ده ثانیاً شیخ‌الاسلام اولمش؛ وبو دفعه دخی بر بچق سنه‌یه قریب مسند فتواده قالدقدن صکره، ١٢٩٣ ده عزل اولنه‌رق، برقاچ سنه صکره وفات ایتمشدر. بین‌العلما متداول اولان علومه آشنا اولوب، بعض درس کتابلرینه حواشی وتعلیقات یازمشدر.

حسن قزوینی { (قاضی‌ـ)شعرادن اولوب، عن اصل قزوینلی اولدیغی حالده، هندستانه رحلتله، اکبر شاهك خدمتنه کیرمش، وگجرات صوبه دارلغنه تعیین اولنمش ایدی. شو بیت اونکدر:

نه پرسشی نه نگهی کردنی نه دشنامی
کسی چنین بر جانان خریش خوار مباد

حسن قلعه { ارضروم ولایت وسنجاغنده بر قصبه اولوب، پاسینلر قضاسنك مرکزیدر. ارضرومك ٣٣ کیلومتره شرقنده، آراس نهری کنارنده وطربزوندن ایرانه کیدن جاده‌نك اوزرنده واقعدر. جنویزلردن قالمه خراب بر قلعه‌سی ونافع ایلیجه‌لری واردر.

حسن قمی { (میرزا ابوالحسن) ایران شعراسندن اولوب، عن اصل فراهانلی اولدیغی حالده، قمده یاشامشدر. مرتب دیوانی وعاشقانه اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

کان مبرکه ملامت چنان گران آید
که کف بریدن بیکا نکان زلیخارا

حسن کاشی { مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، آملده تولد ونشأت ایتمش ایسه‌ده، اجدادی کاشانلی ایدی. فاضل ومتقی بر ذات اولوب، دنیا ایچون کیمسه‌یی مدح ایتمه‌مش، ویالکز ائمه حقنده بعض مدحیه‌لر ونعتلر سویلمشدر. تاریخ وفاتی معلوم اولمیوب، طقوزنجی قرن هجریده یاشامشدر. شو بیت حضرت علی‌المرتضی (رضه) حقنده سویلمش اولدیغی نعتندندر:

ای بدور آفرینش پیشوای اهل دین
وی ز عزت مادح بازوی تو روح الامین

حسن کیلانی { ایران شعراسندن اولوب، حکمت وتصوفی بر یره جمع ایتمك اوزره بر تألیفی وبعض اشعاری واردر. شو رباعی اونکدر:

نیدر طلب سمور ونی اطلس باش
دردیدهٔ امتیاز خار وخس باش
خواهی‌که سری برون بری زمنزل
چون جاده پامال کس وناکس باش

حسن متکلم { مشاهیر شعرای ایراندن ومولانا مظفر هرویننك تلامذه‌سندن اولوب، نیشابورلیدر. ملوك کرتدن غیاث‌الدینه منسوب اولوب، بونك نامنه صنایع شعره متعلق بر رساله‌سی واردر. سکزنجی قرن هجری اواسطنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کس نداست نشان درختن وچین وچگل
که بتی چون تو بشیرینی وزیبایی هست

حسن معید { اوننجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، سیرزولیدر. خوش طبع وشیرین گفتار بر شاعر ایدی. ابتدا طریق تدریسده بولنوب، بعده بعض قضالره نصب اولنمشدی. شو بیت اونکدر:

تحریك ایدر آهم یم عشقی تولمه یارب
دل زورقنك حالی که عمانده بولندی

حسن مولوی { (محمد حسن علی ماهکی) هندستان متأخرین شعرا وعلماسندن اولوب، جداعلاسی شاه فتح الله تغلق شاهك زماننده دهلی‌یه کیده‌رك، بعده جونپوره انتقال ایله، علم وعرفانیله شهرت بولمش، وسلاطین هند طرفندن پك چوق اکرام کورمش ایدی. صاحب ترجمه الله

آبادده وبنارسده اكمال تحصيل ايله، فارسى وعربى ادبياتده يد طولى كسب ايتدكدن صكره، انكليزلرك طلبى اوزرينه، مدراسه كيدوب، اورانك اك بيوك مكتبى معلملكنه نصب اولنمش؛ وبرچوق اكرام واحترامه نائل اولمش ايدى. ١٢٥٨ تاريخنده اوراده وفات ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

دوش چون بيرحمىٔ ظالم دل من يادكرد
من جدا فرياد كردم دل جدا فرياد كرد

حسن ميمندى { سلطان محمود سبكتكينك وزير ومشاورى اولديغى

مروى ومشهور ايسه‌ده، پادشاه مشاراليهك فتوحات وسائر وقايع مهمه‌سى صره‌سنده ذكرى كچمديكندن، بعض محققلرك ظننه كوره، حسن ميمندى ناصرالدين سبكتكينك مصالرندن اولوب، آنجق بعض دشمنلرينك احوالندن كنديسنى خبردار ايتمكله محرم ومعتمدى ايدى. اوغلى احمد بن حسن ميمندى ايسه سلطان محمود غزنوينك وزراسندن اولمشيدى. هر حالده سلطان محمود مشاراليه ايله حسن ميمندى آره‌سنده جريان ايتمش پك چوق حكايات وغرائب منقولدر. حتى شاعر شهير فردوسىٔ طوسى‌يه وعد اولنان مبالغى استكثار ايله كنديسنى تشيعله اتهام ايدن وبعده شكار كاهده فردوسينك اشعارينى اوقوب سلطان محمودك ندامتنى ايجاب ايلين دخى حسن ميمندى اولديغى منقولدر. عجبا بو رواياتك جمله‌سنده احمد بن حسن ميمندى‌مى مراد اولنيور، يوقسه حسن ميمندى وزرادن اولمديغى حالده، پادشاه مشاراليهك ندما ومصاحبلرندن‌مى ايدى؟ بوراسى تحقيقه محتاجدر.

حسنه { (ام شرحبيل) صحابياتدن اولوب، قوجه‌سى سفيان بن معمر واوغللريله

برابر حبشه هجرت ايتمشيدى.

حسنى { (ابوعبدالله محمد بن محمد العالى) اندلس حذاق اطباسندن وشرفادن اولوب،

«الادوية المفردة» عنوانيله بر تأليفى واردر.

حسنى افندى { (حسن —) متأخرين شعراى عثمانيه‌دن اولوب،

استانبولليدر. بر مدت سراى همايونده خدمت ايتدكدن صكره، ديوان همايون قلمنه چراغ بيورلمشيدى. بعده مأموريتله سيواس جهتنه كيدوب، اوراده وفات ايتمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندن اولوب، خوانندكان شهرياريدن صو يولجى زاده حقنده سويلنمشدر:

نه زمان ايلسه تقسيم صو يولجى زاده
سوبسو صو آقيدير لوله مثالى چشمم

حسيل بن جابر { صحابه‌دن اولوب، اوغللرى حذيفه بن اليمان

وصفوان ايله برابر احد وقعه‌سنده بولنمش؛ وپك مسن اولمق حسبيله، ثابت بن وقشله برابر، اردوكاهده ترك بيورلمش اولدقلرى حالده، غيرته كلوب، قليجلرينى آله‌رق، عسكر مسلمينه التحاق ايتمكده ايكن، ثابت مشركلر طرفندن وصاحب ترجه ايسه خطأً اهل اسلام يديله قتل اولنمشدر.

حسيل بن خارجه { (ياخود حسيل بن نويره وياحسل)

صحابه‌دن اولوب، فتح خيبرده حضرت فخركائنات (صلعم) افندمزه دليللك ايتمش، واو واقعه‌ده اسلامه كلمشدر.

حسين { (امام —) حضرت على المرتضى (رضه) ايله حضرت فاطمة الزهرا

(رضها) نك ايكنجى اوغلى وحضرت رسول الله (صلعم) افندمزك سوكيلى حفيدى اولوب، ائمهٔ اثنا عشرك اوچنجيسى واهل بيت نبوينك بشنجيسيدر. هجرت نبويه‌نك آلتنجى سنه‌سنده وحضرت امام حسن (رضه) ك ولادتندن ٢٢ آى صكره دنيايه كلوب، پدرلرى طرفندن، برادرى كبى، حرب تسميه اولنمش ايكن، حضرت فخركائنات (صلعم) افندمز حسين تسميه بيورمشلردر. برادر اكرملرى حضرت امام حسنله برابر رسالتپناه افندمزك فوق‌العاده محبوبلرى اولوب، مبارك ديزلرندن آيرمازلردى. حقلرنده پك چوق احاديث شريفهٔ صحيحه منقول اولوب، محبتلرى اهل ايمان ايچون شرط حكمنه كچمشدر. حضرت امام حسن (رضه) ك صدرندن يوقاريسى وحضرت امام حسين (رضه) ك صدرندن آشاغيسى سيدالانبيا افندمزه مشابه ايدى. حضرت فخر الرسل (صلعم) افندمزك ارتحاليله نوازش شفقت آميز نبويلرندن محروم قالدقدن صكره، پدربزركوارلرينك معيتنده بولنوب، كنديلرى طرفندن تعليم وتربيه بيورلمشلردى. حضرت على (رضه) نك شهادتندن صكره ٤١ تاريخنده مدينهٔ منوره‌يه عودت بيوروب، برادر اكرمنك خلافتى معاويه‌يه تركنى تقدير ايتمه‌مشيدى. بعده معاويه

کندی اوغلی یزیدی ولیعهد طانیتدیره‌رق، نامنه بیعت طلب ایتدیکنده، حضرت امام حسین (رضه) عبدالرحمن بن ابی بکر، عبدالله بن عمر وعبدالله بن زبیر (رضهم) ایله برابر بیعتدن امتناع ایده‌رك، معاویه‌نك وفاتنده دخی یزیده بیعت بیورمامشلردی. اوصره‌ده حضرت امام مکهٔ مکرمه‌ده بولندیغی حالده، اهل کوفه‌دن کثیرایله دیکر بعض آدملر مکاتبه‌یه کیریشه‌رك، وکندیلرینه بیعت ایده‌رك، ارثاً ولیاقةً استحقاقی اولان خلافتی آلمغه دعوت ایتمکله، هر نه قدر برادری محمد بن حنیفه ایله ابن عمر وابن عباس ودیکر بعض ذوات مانع اولمق ایستمشلرسه‌ده، امت محمده بر خدمت ایتمك غیرتیله، بونلرك نصایحنی دیکلمیارك، اهل بیتندن وسائر صحابه وتابعین کزیده‌لرندن یتمش ایکی کشی ایله عراقه متوجه اولمشلردی. بو اثناده یزید شامدن خبر آلمغله، عراق والیسی بولنان عبیدالله بن زیاده مقابله امرینی ویرمش؛ وبو دخی عمر بن سعد بن ابی وقاصك قیادتی تحتنده بر عسکر تهیئه ایده‌رك، حضرت امامه قارشی کوندرمشدی. کوفه اهالیسی خوفلرندن ویردکلری سوزدن نکول ایله، حضرت امامی معیتنده‌کی برآوج آدمله براقشلر، واوحالده عمر بن سعد عبدالله بن زیادك امرینه اطاعت ایتمکی تکلیف ایتمش ایسه‌ده، حضرت حسین (رضه) عزمنده متین، غیور واولومدن قورقماز بر ذات اولمغله، اولومی اختیار ایده‌رك، دشت کربلاده معیتلرنده‌کی جماعت قلیله‌ایله عمر بن سعدك عسکرینه قارشی طورمغی تصمیم بیورمش؛ ودشمن عسکری فرات کنارینی طوتوب صویی کسمش اولدقلری حالده، اوصیجاق یرده صوسزلغه طیانه‌رق، شهید اولنجه‌یه قدر ثبات بیورمشدر. اولاد واحفاد علیدن وسائر اولاد صحابه فدائیلرندن معیتنده بولنان ذواته دفعاتله تسلیمی تکلیف بیورمشلرسه‌ده، بونلردخی قبول ایتمیوب، حفید حضرت نبوی ایله برابر رتبهٔ شهادته نائل اولمغی ترجیح ایتمشلردر. یالکز اهل بیت علیدن ۱۹ وجمعاً ۷۲ ذات بووقعهٔ فاجعه‌ده شهید اولمشدر. محدرات واطفالك چکدکلری محن ومشاقك وکوردکلری حقارتك دخی تعریفی دلخراشدر. حضرت امامك قاتلی شمر بن ذی‌الجوشن اولدیغی مشهور وعمر بن سعد اولدیغی دخی مروی ایسه‌ده، ابن اثیرك تحقیقنه کوره، بو روایت عمر بن سعدك عسکره قومانده ایتسندن وشمرك خلقی مقاتله‌یه تهییج وتشویق ایتسندن وبرده خولی بن یزید اصبحی‌یی حضرت امامك رأس مبارکنی قطع ایتمکه کوندرمسندن ایلری کلوب، یوقسه اصل قاتل سنان بن انس نخعی نام خبیث ایمش. مرقوم خولی لعین امامك مبارك سرینی عبیدالله بن زیاده کوتوردیکنده، بو خبیث حضور ناسده الندە بولنان بر دکنکله مبارك طوداقلرینه اورمغه جرأت ایتمش؛ وحاضر بولنان صحابه‌دن زید بن ارقم بو حرکتی کورنجه هونکور هونکور اغلایه‌رق: «بو سنك اوردیغك طوداقلره حضرت رسول‌اللهك مبارك طوداقلری تماس ایلدیکنی دفعاتله کوردم!» دیمش؛ وعبیدالله حدت ایدوب، آنجق احتیارلغنه حرمةً قتلندن وازکچمشدی. یوم قیامته قدر قلوب مسلمینی داغدار ایدن بووقعهٔ مؤلمه ٦١ سنهٔ هجریه‌سی محرمنك اونجی کونی وقوع بولمشدر. حضرت امام ٥٥ یاشنده ایدی. حضرت مشار الیه ایله سائر شهدانك سر مقطوعلری و حفیدهٔ رسول‌الله اولان زینب بنت علی ایله سائر محدرات اهل بیت وطفل بولنان امام زین‌العابدین بن حسین (رضهما) عبیدالله لعین طرفندن آلای ایله وبر چوق ناسزا حرکات ومعاملاتله عراقدن شامه کوندریلوب، اوراده دخی یزید پلید طرفندن اذا وتحقیره دوچار اولمشلردر. حضرت امام حسینك کربلاده مرقد شریفلری زیارتکاه انام اولوب، فوق‌العاده معمور ومزیندر. وقعهٔ دلسوز کربلایی السنهٔ مختلفهٔ اسلامیه‌ده بك چوق ادبا وشعرا نثراً ونظماً یازمشلردر؛ وبو بابده بك چوق محرق مرثیه‌لر دخی نظم اولنمشدر.

حسین } بن ثابت الانصاری وحسین بن اربطه دخی صحابه‌دندر.

حسین } [«حسین جلایری»، «عزالدین حسین» «وبایقرا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حسین } (سلطان —) سلالهٔ چنکیزیه‌دن وچغتای شعبه‌سندن بر کوچك

حكمدار اولوب، خراسانك بر قسمنده حكم فرما ايكن، ٧٧١ تاريخنده تيمورلنك طرفندن بلخده محاصره واخذ وقتل اولنمشدر. تيمور ابتدا بونك خدمتنده بولنوب، قيزى تركان خاتونى دخى تزوجله دامادى اولمشيدى. تيمورلنك اشبو سلطان حسينك وجودينى قالديردقدن صكره اعلان سلطنت ايتمشدر.

حسين { (مير محمد —) هندستان متأخرين شعراسندن اولوب، (اود) مملكتنده } طوغمش؛ وعلوم حكميه‌ده اكتساب معلومات ايتدكدن صكره، سياحته قويلوب، هندستانك اكثر طرفلرينى كزمش؛ وسالف‌الترجمه شيخ على حزين لاهيجانى‌ايله كسب الفت ومحبت ايلمش ايدى. ١٢٠٥ تاريخنده بنارسده وفات ايتمشدر. ادبيات فارسيه‌ده يد طولى صاحبى اولوب، بولسانده مرتب ديوانى وكوزل اشعارى واردر. شو بيت اونكدر:

آيا كجا دارى وطن كز ماچنين بيكانهٔ
سرو كدامين كلشنى شمع كدامين خانهٔ

حسين آغا { سلطان بايزيد خان ثانى دورنده قزلر اغاسى اولوب، كوچك } آياصوفيه‌يى كليسادن جامع شريفه تحويل ايدن بوذاتدر. مقتولاً وفات ايدوب، جامع شريف مذكور جوارنده مدفوندر.

حسين اصفهانى { (ميرزا —) شعراى ايراندن اولوب، شو } بيت معنيدار اونكدر:

نقش پاى رفتكان پيوسته دارم در نظر
عينك بينايى ازسنك مزارم داده اند

حسين افندى { (انجى زاده —) سلطان مراد خان رابع دورنده } مشيخت اسلاميه مسندينه نائل اولان علماى عثمانيه‌دن اولوب، ٩٨٠ تاريخنده درسعادتده طوغمش؛ واكمال تحصيل ايله، على‌الاصول دور مدارس ايتدكدن صكره، ١٠١٤ تاريخنده دفعهٔ استانبول قاضيسى، ١٠٢٠ ده آناطولى، ١٠٣٢ ده روم ايلى قاضيعسكرى و ١٠٤١ ده شيخ‌الاسلام اولمشدر. مسند مشيختى ايكى سنه اداره ايتدكدن صكره، ١٠٤٣ ده بعض بدخواهلرينك سعايتيله عزل واعدام اولنمشدر. عالم برذات اولوب، بعض درس كتابلرينه تعليقاتى و (هدايى) مخلصيله بعض اشعارى واردر. خانه‌سى قارشيسنده بر مدرسه بنا ايتمش؛ وبلاطده بر كليسايى جامعه تحويل ايده‌رك، وظيفه تعيين ايلمش ايدى.

حسين افندى { سلطان مراد خان رابع دورنده سراى همايون } منجم باشيسى اولوب، كنديسى يكيچرى اوجاغندن يتيشمش اولديغى حالده، ترتيب ايلديكى زيجلرينك بعض استخراجاتى تصادفاً وقوعاتله تصديق اولنديغندن، بيوك بر اعتبار وشهرت بولوب، پادشاه مشار اليه ايله سلطان ابراهيم خانك زمانلرنده اجراى نفوذ ايتدكدن صكره، نهايت سلطان محمد خان ثالث زماننده مكهٔ مكرمه‌يه نفى فرمان بيوريله‌رق، بعده منفاسى انقره‌يه تحويل اولنمش، وبالاخره استنبه‌ده اقامتنه مساعده بيورلمشيدى. ١٠٦٠ تاريخنده بر استخراجندن طولايى قتلنه فتوى ويريلوب، كنديسى خبر آلمغله، فرار ايتمش ايسه‌ده، قلعهٔ سلطانيه قربنده دردست اولنه‌رق، اعدام اولنه‌رق، اموال واملاكى مصادره اولنمشدر.

حسين افندى { [« جنجى خواجه » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.] }

حسين بايقرا { [« بايقرا » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.] }

حسين بك { سلطان عبدالمجيد خان دوريله سلطان عبدالعزيز خانك اوائل } سلطنتى رجالندن اولوب، والده سلطان كتخداسى واحتساب ناظرى ايدى. بوصفت اخيره ايله اجرا آتنده كوستردیکى شدت ايله شهرت بولمشدر. بر بيوك ثروته دخى مالك ايدى.

حسين بن ابى‌الحسين { (ويا حسين بن اسحق) [« ابن } كرنيب » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين بن سام { غوريان دولتنك مؤسسى اولان علاءالدين حسنك } پدرى اولوب، دولت مذكوره‌نك اصل بنيادينى طرح ايدن كنديسيدر. پدرى سام عن اصل غور ولايتنك حاكمى ايكن سلطان محمود غزنوى طرفندن قتل وملكى ضبط ايدلمش اولان (سورى) نك تورونى ايدى. سام بيوك پدرينك مصيبتنده پدريله برابر هندستانه فرار ايدوب، اوراده تجارتله مشغول اولمش، وصاحب ترجمه هندستانده طوغمشدر. پدريله بحر عمانده

سیاحتده ایکن، کیلری قیریلوب، یالکز صاحب توجه بر تختهیه صاریلهرق، قورتله بیلمش؛ وسرسریانه کزمکده ایکن، مجهول الاحوال کوریلوب، بالتوقیف حبسه قونمشیدی. یدی آی محبوس قالدقدن صکره، سبیلی تخلیه اولنهرق، کیتمکده ایکن، بر خیدود چتهسنك الینه دوشمش؛ وخیدودلر کندیسنی کنج وتوانا کوردکلرندن، جبراً چتهلرینه الحاق ایتمشلردی. چوق کچمهدن خیدودلر طوتیلوب، غزنهده اعداملرینه حکم اولنمغله، صاحب ترجمه دخی صلب اولنمق اوزره ایکن، حالنی افاده ایدهرك، حکمدار بولنان آل سبکتکیندن سلطان ابراهیم طرفندن عفو، وخدمتنه قبول اولنمشدی. قابلیت واستعدادی حسبیله قطع مراتب ایدهرك، سلطان ابراهیمك خلفی سلطان مسعود زماننده اصل وطنی اولان (غور) ولایتی حاکمی اولمشیدی. آلتنجی قرن هجری اوائلنده بر مدت ولایت مذکورهده حکومت سوردکدن صکره، وفات ایدوب، اوغلی علاءالدین حسن خلفی اولمش؛ وکیدهرك آل سبکتکینه ضعف طاری اولمغله، علاءالدین غورده اعلان استقلال ایدهرك، بعده هرات وغزنهیی دخی ضبطله، غزنویلر دولتنی استیصال ایدهرك، غوریان دولتنی تأسیس ایتمشدر.

حسین بن سینا { [« ابن سینا » مادهسنه مراجعت بیوریله.]

حسین بن محمد سمعانی { سکزنجی قرن هجری فقهاسندن اولوب، هندستانده پك معتبر ومتداول اولان « خزانة المفتین » کتابنك مؤلفیدر.

حسین پاشا { (مره —) سلطان مصطفی خان اول زماننده ایکی دفعه مسند صدارته کچمش وزرادن اولوب، آرناوود جنسیتنه منسوبدر. درسعادتده ورودنده آشچیلق کبی خدمات سفلیهده بولنوب، ساطورجی محمد پاشانك آشچی باشیسی اولمشیدی. بعده سپاهی وچاوشلق ایله سوقاق سلحداری، بر مدت اغنام امینی، قپوجی باشی، قپوجیلر کتخداسی ومیر آخور ثانی اولمش ایدی. ۱۰۲۹ تاریخنده مصر والیسی اولوب، ۱۰۳۰ ده داود پاشانك اوزرینه مسند صدارته رواکورلمشدی. شدیدالشکیمه اولمغله، آنجق ۲٤ کونلك صدارتدن صکره، عزل اولنهرق، فرار واختفا ایتمشدی. ۱۰۳۲ ده ثانیاً صدراعظم اولوب، ۷ آی بومسندده قالدقدن صکره عزل اولنهرق، ینه اختفا ایتمش ایسهده، سلطان مراد خان رابعك جلوسنی متعاقب ۱۰۳۳ ده بولنوب، اعدام اولنمشدر. حبس ویا اعدام ایتدیرهجکی اشخاص حقنده کندی آدملرینه آرناوودجه « آلك » معناسیله (مره) دیمك عادتی اولدیغندن، بوکلمه لقبی اولمشدر.

حسین پاشا { (عموجه زاده —) سلطان مصطفی خان ثانی زماننده مسند صدارتی احراز ایدن وزرای دولت عثمانیهدن اولوب، کوپریلی محمد پاشانك کوچك برادری حسن آغانك اوغلی وکوپریلی محمد پاشادن صکره صدر اعظم اولان کوپریلی زاده فاضل احمد پاشانك عموجهزادهسی اولمغله، بولقبله شهرت بولمشدر. عموجهسی وعموجهزادهسی زمان صدارتلرنده وبعده مقتول مصطفی پاشانك ایامنده ناز ونعمتله متنعم ومترفه ایکن، ۱۰۹۵ ده واقع بچ هزیمتندن صکره، نظردن دوشوب، شهرزور ایالتنه وبعده چارطاق محافظلغنه نصب اولنهرق، تبعید اولنمشدی. ۱۱۰۰ تاریخنده رتبۀ وزارتله تلطیف اولنهرق، سدالبحر محافظلغنه و ۱۱۰۲ ده آستانه قائممقاملغنه نصب اولندقدن صکره، ۱۱۰۵ ده سدالبحرده اقامته مأمور اولمش؛ و ۱۱۰٦ ده مسند قپودانییه نصب اولنهرق، ساقزك استخلاصنه خدمت وغیرتی کورلمکله، بر مدت جزیرۀ مذکورهنك اعادۀ اسایش وانتظامیله اوغراشدقدن صکره، ثانیاً آستانه قائممقاملغیله سفره مأمور اولوب، بلغراد محافظهسی دخی عهدهسنه احاله اولنمشدی. ۱۱۰۹ ده ادرنهیه جلبله مسند صدارته قعود، وهرنه قدر انکلیز سفیری وساطتیله مصالحه مکالماتنه مباشرت اولنمشدیسهده، هنوز مکالمات نتیجه پذیر اولمدیغندن،

عساکر وفیره جمع وتدارکیله بلغراده عودت ایتمشیدی. متعاقباً مصالحه امضا اولنمغله، درسعادته عودت ایده‌رك، بش سنه‌یی متجاوز مدت مقام صدارتی کمال عدل ورویتله اداره ایتدکدن صکره، ۱۱۱٤ ده وجودینه عارض اولان مرضدن طولایی استعفا ایدوب، متقاعداً سلوری قربنده‌کی چفتلکنده اقامت ایتمکده ایکن، ینه اوسنه اوراده وفات ایدوب، جنازه‌سی درسعادته نقل ایله، سراجخانه باشنده بناکرده‌سی اولان دارالحدیث جوارنده استحضار ایلمش اولدیغی تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. عاقل وعادل بر وزیر ایدیسه‌ده، ذوقنه مجبور اولمغله، تفرعات اموری رئیس‌الکتاب رامی افندینك الینه براقمشیدی.

حسین پاشا { [«آغا حسین پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین پاشا { (دلی —) سلطان مراد خان رابع ایله سلطان ابراهیم خان وسلطان محمد خان رابع دورلرنده اوچ دفعه قپودان دریا اولمش وزرادن اولوب، اصطبل عامره‌ده میر آخور ایکن، ۱۰٤۲ تاریخنده رتبهٔ وزارتله مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، رکاب همایونله، وان‌سفرینه کیتدکدن و ۳ سنه بو مسندده قالدقدن صکره، ۱۰٤۵ ده عزل اولنه‌رق، مصر ایالتنه وبعده کریده نصب اولنمشدی. ۱۰٤۹ ده ثانیا قپودان دریا اولوب، دونتما ایله قره دکیزه سفر ایتمش؛ و ۱۰۵۱ ده عزل واوزی قلعه‌سی محافظلغنه نصب اولنمشدی. ۱۰٦٦ تاریخنده مسند صدارته نصب اولنمش ایسه‌ده، مهر همایون وصولندن اول عزل اولنه‌رق، ۱۰٦۸ ده ثالثاً قپودان پاشا اولمش؛ ویالکز ٤ آی بو مقامی اداره ایتدکدن صکره، عزل اولنه‌رق، ۱۰۷۱ ده کوپریلی محمد پاشانك غدریله یدی قله‌ده قتل اولنمشدر. جسور بر ذات اولوب، کریدك فتحنده پك چوق خدمتی کورلمشدر.

حسین پاشا { (مزه‌مورته —) عصر سلطان مصطفی خان ثانیده قپودان دریا اولان وزرادن اولوب، سلطان احمد خان ثانی دورنده ۱۱۰٤ تاریخنده ونديكليلرك ساقزی استیلالری اوزرینه، باشبوغ اوله‌رق، دونتما ایله کوندرلدکده، ونديك کمیلرندن بر قاچنی یاتیره‌رق، جزیرهٔ مذکوره‌یی استخلاصه موفق اولمغله، مکافاةً رتبهٔ وزارتله تلطیف بیورلمش؛ و ۱۱۰۷ ده عموجه زاده حسین پاشادن صکره مسند قپودانی‌یه نصب اولنه‌رق، دونتما ایله آق دکیزه واقع اولان سفرنده ونديك دونتماسیله ایتدیکی ایکی محاربه‌ده موفق اولمغله، فوق‌العاده التفاته نائل اولمش ایدی. ۱۱۱۳ تاریخنده‌ك آلتی سنه ایله ایکی بچق آی مسند قپودانیده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، ۱۱۱٤ ده ساقزده وفات ایتمشدر. لقبی اولان (مزه‌مورته Mezzomorto) ایتالیانجه «یاری اولی، نیم مرده» دیمك اولوب، وجه تسمیه‌سی معلوم اوله‌مدی.

حسین پاشا { (کریدلی —) عصر سلطان سلیم خان ثالثده ۱۲۰۳ ده میرمیرانلقله قپودان پاشا اولوب، ینه اوسنه رتبهٔ وزارتله تبجیل اولنمش؛ و ۱۲۰٦ تاریخنده‌ك ٤ سنه بو مقامده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، حانیه محافظلغنه وبعده جده ایالتنه نصب ایدلمش، وجده‌ده وفات ایتمشدر. — بحریه مستعدان فریقاننده بر کریدلی حسین پاشا دخی واردر، که کرید فیلوسی قوماندانی ایکن، ۱۳۰۷ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. مکتب فنون بحریه‌دن نشأت ایدوب، متفنن بر ذات ایدی.

حسین پاشا { (کوچك —) بو دخی سلطان سلیم خان ثالث دوری قپودان پاشالرندن اولوب، اندرون همایونده تربیه اولنمش؛ وپادشاه مشارالیهك سود برادری اولمغله، جلوس همایونلرنده باش چوقدار اولمش ایدی. ۱۲۰٦ تاریخنده آنف‌الترجمه کریدلی حسین پاشانك اوستنه رتبهٔ وزارتله قپودان دریا اولوب، بر قاچ دفعه دونتما ایله آق دکیزه سفر ایتمش؛ وکرك آطه‌لرك تنظیم احوالنده کرك مصرك فرانسزلرك الندن استخلاصنده حسن خدمتی کورلمکله، التفات حضرت پادشاهی‌یه نائل اولوب، مصاهرت شهریاری ایله دخی مشرف اولمشیدی. ۱۲۱۸ تاریخنده‌ك ۱۲ سنه مسند قپودانیده قالوب، تاریخ مذکورده وفات ایتمکله، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر.

حسین پاشا { جزایرك صوك طایسی (یعنی بکی) اولوب. عن اصل آیدین زیبکلرندن ایدی. جزایرده‌کی یکیچری آغالرندن او-لوب، ١٢٣٤ تاریخنده بکلکه انتخاب وتعیین اولنمش؛ وفرانسه قونسلوسنك واقع اولان بر طاقم تکالیف مزعجه‌سندن بیزار اولوب، کندیسنه النده‌کی سینکلکیله اوره‌رق، بوندن طولایی هیچ بر ترضیه اعطاسنه دخی راضی اولمدیغندن، ١٢٤٦ تاریخنده فرانسز دونغاسی جزایرك اوکنه کله‌رك، شهری طوپه طوتمش؛ وحسین پاشا ایسه هیچ بر تدارك تدافعیده بولنمدیغندن، ایرتسی کون شهری تسلیمه مجبور اولمش؛ واخذینه مساعده اولنان بر طاقم اموال آله‌رق، ناپولی‌یه، اورادن لیوورنه‌یه وبرآره‌لق پارسه کیتمش؛ و ١٢٥٤ ده ایتالیانك آلکساندریا شهرنده وفات ایتمشدر.

حسین جلایری { (سلطان —) بغدادده حکومت‌سورن ایلکانیان سلاله‌سنك اوچنجی حکمداری اولوب، دولت مذکوره نك بانیسی اولان حسن بزرکك تورونی وامیر شیخ اویسك اوغلیدر. پدرندن صکره ٧٧٦ تاریخنده تخته جلوس ایدوب، سکز سنه عراق عرب وآذر-بایجانده حکم سوردکدن صکره، اوزرینه خروج ایدن برادری سلطان احمد طرفندن قتل، وتبریزده مدرسهٔ دمشقیه‌ده دفن اولنمشدر.

حسین چلبی { (کفه‌لی —) اون برنجی قرن هجری علما وشعرا-سندن اولوب، عن اصل کفه‌لی اولدیغی حالده، درسعادتده نشوونما بولمش؛ وعصری علماسنك حلقهٔ تدریسنه دواملە اکثر علومه واقف اولمش ایدی. بعض مدرسلکلرده وقضالرده بولنوب، عهد سلطان محمد خان ثالثده ١٠١٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. معاصر ومحبی اولان صاحب تذکره قنالی زاده فضل وذکاسنی وعلم وعرفانیله اخلاقنی پك چوق مدح ایدیور. شو بیت اونکدر:

غم دلدار کلوب ملك دله حکم ایتسون
جان ودلدن سوره‌لم ذوق وصفایی کیتسون

حسین حسنی پاشا { مشیران دولت عثمانیه-دن اولوب، ١٢٤٥ تاریخلرنده درسعادتده قاسم پاشا محله‌سنده طوغمش؛ ومکتب فنون حربیه‌یه دخول ایله، ضابط چیقوب، قطع مراتب ایده‌رك، سلطان عبدالعزیز خان دورنده فریقلك رتبه‌سنی احراز ایلمش؛ وبر مدت دارشورای عسکری ریاستنده وبغدادده اردو مجلسی ریاستنده وسائر خدمات عسکریه‌ده بولندقدن صکره، مسئلهٔ زائله‌ده اشقودره والیسی بولنیوردی. ١٢٩٧ ده مابین همایونده تشکل ایدن تفتیش عسکری قومیسیون عالیسی اعضالغنه تعیین بیوریله‌رق، ینه اوسنه رتبهٔ مشیری ایله سرعسکر اولمش؛ وبر سنه صکره عزل اولنه‌رق، یاور اکرم صفتیله سرای همایونه مداوم ایکن، ١٣٠١ ده وفات ایدوب، سلطان محمود خان تربه‌سی جوارنده دفن اولنمشدر. ذکی ومستقیم بر ذات ایدیسه‌ده، تیز مشرب وحریص جاه ایدی.

حسین حلاج { [«منصور حلاج» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حسین حلوایی { اوننجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، ادرنه‌لیدر. کندی اشعاری لطافتدن عاری اولمغله، سائر شعرانك اشعارینی چالمق عادتی اولدیغندن، اکثر تذکره‌لرده کندیسنه اسناد اولنان اشعار بشقه‌لرینکدر.

حسین خوانساری { (آقا —) ایرانك اون ایکنجی قرن هجری مشاهیر علما وشعراسندن اولوب، اکثر علوم وفنونه وقوفیله شهرت بولمش؛ وحلقهٔ تدریسی مرجع تشنکان زلال معارف بولنمشدر. طهران ایله کاشان آره‌سنده واقع خوانسار قصبه‌سندن ایدی. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

ای باد صبا طرب افزا می آیی
از طوف کدامین کف پا می آیی
از کوی که بر خاسته‌ئی راست بکو
ای کرد بچشمم آشنا می آیی

حسین دوست { (میر — سنبهلی) هندستا-نك اون ایکنجی قرن هجری شعرا وعلماسندن اولوب، (سنبهل) قصبه-سندندر. «تذکرهٔ حسینی» عنوانیله معروف بر تذکرة الشعراسی واردر.

حسین سبزواری { خراسان علما وشعرا-سندن اولوب، تصوفه متعلق «لطائف الوظائف» و «راحة الارواح» عنوانلریله ایکی تألیفی واردر.

حسين شاه { هندستانده بنگاله خطه‌سی حکمدارلرندندر. [«علاءالدين حسين شاه» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين شاه { (سيد —) هندستان علماسندن اولوب، بهرام كورك حكايهٔ مشهوره‌سنى امير خسروك «هشت بهشت» عنوانلى منظومه‌سندن «هشت كلكشت» عنوانيله نثره چويرمشدر. ١٢٥١ ده وفات ايتمشدر.

حسين شاه شرقى { هندستانك (جونپور) شهرنده حكومت سورن شرقيون سلاله‌سى حكمدارلرندن اولوب، ٨٥٦ تاريخنده برادرى محمد شاهك قتلندن صكره، تخته جلوس ايله، دهلى حكمدارلرندن بهلول لودى ايله بر چوق محاربه‌لر ايدوب، ٨٨١ ده بهلولك عسكرى غلبه چالمغله، صاحب ترجه‌يه جزئى بر طاقم يرلر ترك اولنه‌رق، جونپور دهلى حكومتنه الحاق، واداره‌سى بهلولك اوغلى باربكه احاله اولنمشيدى. بهلولك وفاتندن صكره، ٨٩٥ ده تخت موروثنى استخلاصه قالقيشمش ايسه‌ده، موفق اوله‌ميوب، بنگاله حاكمى علاءالدين پوربى‌يه التجا، و ٩٠٥ ده وفات ايتمشدر.

حسين صفوى { (شاه —) ايرانده سلطنت سورن سلالهٔ صفويه‌نك طقوزنجى وصوك حكمدارى اولوب، شاه سليمان بن شاه عباس ثانينك اوغليدر. پدرينك وفاتى اوزرينه ١١٠٦ ده اصفهانده تخته جلوس ايدوب، غايت كوشك بر آدم اولمغله، سلطنتنك ايلك ٢٠ سنه‌سى آسايشله كچمش ايسه‌ده، كردلر، خوارزميلر، افغانيلر ومسقط عربلرى هر طرفدن كوندن كونه ايلريليوب، ايران دولتنك حدودينى كيتدكجه تضييق ايتمكده ايديلر. نهايت افغانيلر محمودك قومانده‌سى آلتنده اصفهانى محاصره ايتمكله، ١١٣٥ تاريخنده شاه حسين تخت وسلطنتى تسليمه مجبور اولمش؛ وكنديسى دها يدى سنه ياشادقدن صكره، ١١٤٢ ده وفات ايتمش وبونكله سلالهٔ صفويه منقرض اولمشدر. هرنه‌قدر اوغلى طهماسب، مؤخراً نادر شاه اسميله اعلان سلطنت ايدن وايرانى افغانليلردن استخلاصه موفق اولان طهماسب قولى خانك همتيله، رسماً تخت صفويه‌يه اجلاس اولنمش ايسه‌ده، چوق كچمه‌دن اسقاط اولنه‌رق، صبى بولنان اوغلى عباس ثالث اجلاس، وبعده بو دخى حذف وامحا اولنمش؛ ونادر شاه اعلان سلطنت ايلمش ايدى.

حسين قاضى مير { مشاهير علما وادبادن اولوب، عن اصل (ميبد) قصبه‌لى اولديغى حالده، شيرازده جلال‌الدين دوانى وسائر مشاهير علمادن تحصيل علوم وفنون ايتمش؛ وعلى‌الخصوص حكمت ومنطق وهيئت وسائر فنون حكميه‌ده وتصوفده شهرت بولمشدر. «هدايه» كتابنه «قاضيمير» عنوانيله مشهور وايادئ ناسده متداول بر شرح يازمش اولديغى كبى، حضرت على‌المرتضى (رضه)ك ديوان حكمت بيانتى دخى غايت كوزل بر صورتده شرح ايتمش، وبو شرحده رموز ونكات مرتضويه‌يى بحق فهم وافهام ايده‌رك، حكمت وتصوفى مزج ايلمشدر. هيئته متعلق «كيتى نما» عنوانيله بر اثرى وسائر فنونه دائر دخى متعدد تأليفاتى واردر. اونجى قرن هجرى اوائلنده وفات ايتمشدر. طبيعت شعريه‌سى دخى اولوب، اشعارنده (منطقى) تخلص ايدردى. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

طبع من پاكست چون دريا زفيض مرتضى
ابر كوهر بار جويد فيض از درياى من

حسين كفوى { [«چلبى حسين» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين لنكا { هندستانك ملتان خطه‌سنده حكومت سورمش ايكى حكمدارك اسميدر: برنجيسى ٨٧٤ ده بدرى قطب‌الدين لنكايه خلف اولوب، دهلى حكمدارى اسكندر لودى ايله اتفاق ايلمش؛ و ٩٠٤ ده وفات ايتمشدر. — ايكنجيسى لنكا سلاله‌سنك حكمدار اخيرى اولوب، ٩٣٠ ده جلوس ايتمش؛ وبر مدت حكومت سوردكدن صكره، ملتان دهلى سلاطين تيموريه‌سنك ضبطنه كچمشدر.

حسين مازندرانى { ايران متأخرين شعراسندن اولوب، هندستانه رحلت ايتمشدى. شو بيت اونكدر:

شادم از درغم تو پر زغبارست دلم
خط مشكين ترا آينه دارست دلم

حسين مروزى (خواجه —) اكبر شاهه منسوب شعرادن اولوب، عن اصل مروىلى اولديغى حالده، هندستانه رحلت ايتمش؛ وبر ديوان ايله بعض منظومه‌لر براقمشدر.

حسين مشهدى (خواجه —) اون بريجى قرن هجرى شعراسندن اولوب، سلطان ابراهيم ميرزايه منسوب بولنمش؛ وبعض قصايد ايله «سدهٔ سكندر» عنوانلى بر منظومه براقمشدر.

حسين معمايى (مير —) شعرادن اولوب، معماده كسب شهرت ايلمش؛ و ٩٠٤ تاريخنده وفات ايتمشدر.

حسين ميرزا (سلطان —) [«بايقرا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين نظام شاه اول هندستانك دكن خطه‌سنده حكومت سورن نظام سلاله‌سى حكمدارلرندن اولوب، ٩٦١ ده پدرى برهان نظام شاه اوله خلف اولمش؛ و ٩٧٢ ده هندستان ملوكندن ديكر ايكى ذاتله بالاتفاق (بيجاناكر) راجه‌سنه اعلان حربله، ممالكنى ضبط ايده‌دك، بو فتوحاتدن عودتنده سنهٔ مذكوره‌ده وفات ايتمشدر.

حسين نظام شاه ثانى [«فتح خان» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسين نقشى هندستان شعراسندن ومهرهٔ حكاكيندن اولوب، اكبر شاهك زماننده ياشامش؛ و ٩٨٩ ده وفات ايتمشدر.

حسين واعظ مشاهير شعرا وعلماى ايراندن اولوب، سلطان حسين بايقرا زماننده هراتده واعظ ايدى. عن اصل سبزوارليدر. (كاشفى) تخلص ايديور. سورهٔ بقره‌يى «جواهر التفسير» عنوانيله تفسير ايتمش اولديغى كبى، «مواهب لدنيه» عنوانيله مختصر بر تفسير شريف يازمش، حضرت منلاى رومك «مثنوى» سنى «لب لباب» عنوانيله اختصار ايتمش ومشهور بيدپايك حكاياتى «انوار سهيلى» عنوانيله بر طرز بليغانه‌ده سلك تحريره چكمشدر. بونلردن بشقه اهل بيت نبوينك احوالنى ووقايع فجيعهٔ كربلايى مصور «روضة الشهدا» وبونك مختصرى اولان «ده مجلس»، «اخلاق محسنى»، «مخزن الانشا»، «صبا»، «كاشفيه»، «اسرار قاسمى»، «مطلع الانوار»، «لطائف الطوائف» عنوانلى اثرلرى وسائر تأليفاتى واردر. ٩١٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. «مواهب لدنيه» سى ١٢٤٦ تاريخنده خواجكان ديوان همايوندن اسماعيل فرح افندى طرفندن «تفسير مواكب» عنوانيله تركجه‌يه ترجمه اولنه‌رق، بعده طبع ونشر دخى اولنمشدر.

حسينى (حسين بن عالم بن حسن) مشاهير شعراى ايراندن اولوب، عن اصل غور مملكتندن ايسه‌ده، هراتده نشأت ايتمشدر. علوم ظاهريه وباطنيه‌يى جامع اولوب، شيخ صدرالدين سهروردينك مريداندن ايدى. بر آره‌لق هندستانك ملتان خطه‌سنه كيده‌رك، بعده هراته عودت. و ٧١٧ ده اوراده وفات ايتمشدر. مرقدى سيدالسادات عبدالله بن جعفر بن ابى طالب (رضهما) نك تربه‌سى جوارنده‌در. مرتب ديوانى وادبيات واخلاق وتصوفه متعلق منظوم ومنثور بر قاچ آثار مقبوله‌سى واردر. انك مشهورلرى «زادالمسافرين»، «نزهة الارواح»، «كنزالرموز»، «روح الارواح»، «طرب المجالس»، «سى نامه»، «صراط المستقيم» وسائره‌در. بعض قصائد عربيه‌سى دخى واردر. (حسينئ سادات) ديمكله متعارفدر.

حسينى افندى (افضل زاده حيد —) [«حيد حسينى افندى» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسينئ كاشانى كاشان ساداتندن بر شاعر اولوب، ميرحيدر معمائينك همشيره زاده‌سيدر. شو رباعى جملهٔ اشعارندندر:

فلك بى طالعى چون من ندارد
چراغ بخت من روغن ندارد
بدرد هجر هركو مبتلا شد
علاجى بهتر از مردن ندارد

حسينئ كوركانى ميرزا سلطان حسين بايقرادر. [«بايقرا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حسينئ لاهورى (غلام على) هندستان شعراسندن اولوب، جهانكيرك زماننده ياشامشدر. شو بيت اونكدر:

تو در سخن شدى ولذت از شكر كم شد
تولب كشودى وسيرابى از كهر كم شد

حسینیٔ مشهدی { (سید فتح علی خان) اجدادی مشهد مقدس
ساداتندن اولوب، پدری فرح سیر زماننده هندستانه رحلتله، بعض مناصب عالیه‌یه نائل اولمش؛ وصاحب ترجمه اوزاده نشوونما بوله‌رق، ١٢٢٤ تاریخنده (شاهجهان آباد) ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تاشد دلم بآن بت بیگانه آشنا
هرگز نشد بکعبه وبتخانه آشنا

حشایشی { (تقی‌الدین) یدنجی قرن هجری مشاهیر اطباسندن اولوب،
ترتیب ایلدیکی تریاقله شهرت بولمشدر.

حشمت { مشاهیر شعرای عثمانیه‌دن اولوب، صدوردن عباس افندینك اوغلیدر.
راغب پاشانك معاصری ومنظوری ایدی. طریق تدریسه دخول ودور مدارس ایتمکده ایکن، لطائف وهجویاته میلی اولدیغندن، زباندرازلقله اتهام اولنه‌رق، ١١٧٥ تاریخنده کرکوکی نورس افندی ایله برابر بروسه‌یه نفی اولنمش، وبعده منفاسی ردوسه تحویل اولنه‌رق، ١١٨٢ ده اوراده وفات ایتمکله، مشهور مراد رئیسك تربه‌سی خطیره‌سنده مدفوندر. مرتب دیوانی و «سندالشعرا» عنوانیله منثور بر اثری واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

قوینکدن آیرمه بیل آنك قدرینی ای شوخ
حشمت کبی بر نسخهٔ عرفان الله کیرمز

حشمت { (میر محتشم علیخان) هندستان شعراسندن اولوب، اجدادی
بدخشانلی اولدیغی حالده، کندیسی دهلیده طوغمش، و ١١٦١ ده وفات ایتمشدر. ٧٠٠٠ بیتی حاوی دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

درتماشایش نه تنها دست ودل ازکارماند
عکس در آیینه همچون نقش بر دیوار ماند

حشمتی { (ملا علی بیك) ایران متأخرین شعراسندن اولوب، خوانسار-
لیدر. شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

کله کم کن اکر بخانهٔ تو
حشمتی شام ویا صباح نرفت
روشنست این سخن‌که هیچ کمی
بی تقاضا بمستراح نرفت

حصار { ترکستانده بخارا خانلغنده وبخارانك ٣٨٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده
مستحکم بر قصبه اولوب، همنامی اولان خطه‌نك مرکزیدر. ١٥٠٠٠ اهالیسی وبك مصنع اسلحه وسائر دمیره متعلق معمولاتی واردر. (حصار شادمان) دخی دینلن بو خطه جیحونك شمالنده واقع اولوب، نهر مذکوره دوکیلور سرخ آب وسائر بر قاچ نهر جنوبه مائل بر طاقم کوزل وادیلر تشکیل ایدیور. بو وادیلرك یوقاری جهتلری قارله مستور وجیحون ساحلنه قریب‌یرلری بطاقلق ایسه‌ده، قسم وسطیلری معتدل هوالی وغایت کوزل اولوب، اورالرده نفس حصار ایله شیرآباد، دوشنبه، صاری جوی، فیض آباد کبی بر قاچ قصبه واردر. جیحون سواحلنده (ترمذ) کبی بعض اسکی شهرلر خرابه‌لری کوریلیور. اکثر اهالیسی اوزبك اولمغله، بخاراجه اوزبکستان اسمیله دخی معروفدر. حبوبات، پاموق، بال وسائر محصولاتیله نهرلرنده آلتون معدنی واردر.

حصار { هندستانك پنجاب مملکتنده، دهلینك ١٦٦ کیلومتره غرب شمالنده وفیروز
جدولی اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٤٠٠٠ اهالیسی واردر. فیروز شاه طرفندن بنا اولنمغله (حصارفیروز) دخی دینلیر. — مرکزی بولندیغی حصار ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٦٨ مربع کیلومتره واهالیسی ٤٨٤٦٧٠ کشیدر.

حصار { [« آناطولی حصاری، روم ایلی حصاری، قره حصار » وسائر
مرکباته مراجعت بیوریله.]

حصار اوکی { [« فیلیاس » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حصارجق { طربزون ولایتنده جانیك سنجاغنك بافره قضاسنده کوچك
بر قصبه اولوب، آلاچام ایله برابر بر ناحیه اعتبار اولنور.

حصار جق { بیغا سنجاغنده بیکار باشی قربنده بر موقع اولوب،
ایچنده بعض آثار عتیقه بولنمغله، ابتدا (تروآ) شهر شهیرینك موقعی ظن اولنمش ایسه‌ده، اصل تروآنك موقعی دها جنوبده اولوب، بونك (ایلیوم نوووم) یعنی «یکی ایلیون» نامیله بعده تأسیس اولنمش بر قصبه‌نك خرابه‌سی اولدیغی آکلاشلمشدر.

حصری { [«ابواسحاق حصری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حِصن { (بن قطن) صحابه‌دن اولوب، ینه صحابه‌دن حارثه بن قطنك برادریدر.

حِصن الاکراد { بیروت ولایتنك طرابلس شام سنجاغنه تابع بر قضا اولوب، طرابلسك شمال شرقی جهتنده واقعدر. ولایتك اك بیوك نهری اولان (نهر اسود) اراضیسنی سقی ایتدکله، خیلی منبت ومحصولداردر. مقدما مرکزی (قلعة الحصن) ایکن، موقعنك صربلغی جهتیله، بعده تبدیل اولنه‌رق، (برج العناز) قریه‌سی مرکز اتخاذ اولنمشدر. پك اسکی بر قلعه اولوب، اهل صلیب وقوعاتی اثناسنده محافظه‌سیچون ایچنه بعض کردلر اقامه ایدلمش، وبو مناسبتله بو اسمله تسمیه اولنمشدر. بعده کردلر قلعه‌یی ترك وتخلیه ایتدکله، اهل صلیبك الینه دوشمشدی.

حِصن کیفا { دیاربکر ولایتنك ماردین سنجاغنده ودیاربکرك (یعنی آمد شهرینك) ۱۲۰ کیلومتره شرقنده اوله‌رق دجله‌نك ساحل جنوبیسنده بر قصبه اولوب، وقتیله خیلی بیوك ومعمور ایدی. حتی اووقتلرده دجله‌نك ایکی کنارنده اولوب، نهرك اوزرنده بر کرلی جسیم بر کوپریسی وارایدی. یاقوت حموی بوندن یوکسك کوپری کورمدیکنی بیان ایدیور. شمدیکی حالده، کوچك بر قصبه اولوب، مدیات قضاسنه تابع ٦ قریه‌دن مرکب بر ناحیه‌نك مرکزیدر.

حِصن منصور { معمورة العزیز ولایتنك ملاطیه سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ملاطیه‌نك ۷۵ کیلومتره جنوبنده وبهسنینك ۵۰ کیلومتره شرقنده واقعدر. بو قصبه‌نك بنی امیه‌نك حکمدار اخیری اولان مروان حمارك رجالندن منصور بن جعونه طرفندن بنا واعمار اولنه‌رق، بو آدم خلفای عباسیه‌نك برنجیسی اولان سفاحك جزیره ولایتنه نصب ایتمش اولدیغی برادری ابو جعفر منصوره بو قصبه‌ده خیلی وقت مقاومت ایتمشیدی. — حصن منصور قضاسی شمالاً نفس ملاطیه، غرباً بهسنی، شرقاً کاختة قضالریله، جنوباً دخی حلب ولایتیله محدود اولوب، اراضیسی فرات وادیسنه تابع بایرلردن عبارتدر. نهر مذکوره منصب اولور بر قاچ کوچك چایله اروا اولنور. اکثر اهالیسی کرد اولوب، بر طاقی یرلی وبر طاقی خیمه نشیندر. مقدار اهالیسی ۲۵۰۰۰ راده‌سنده اولوب، یالکز ۱۲۵۵ ی خرستیان وقصوری کاملاً مسلمدر. درون قضاده (سمیساط) شهر قدیمنك خرابه‌لریله دیکر بر چوق آثار عتیقه موجوددر.

حصن مهدی { خوزستانده (مسرقان) نهری اوزرنده وبو نهرك منصبی قربنده بر قصبه ایدی.

حصوص { مصیصه قربنده وجیحان نهرینك شرق جهتنده بر قصبه اولوب، ملوك امویه‌دن هشام بن عبدالملك طرفندن بنا وتحکیم ایدلمش اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

حصیرجی زاده { [«حافظ محمد اغا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حُصَین { جزیره‌ده خابور نهری اوزرنده بر کوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

حُصَین { بو اسمله صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذات بولنمشدر: ابو زیاد حصین بن اوس التمیمی، که اهل بصره‌دن معدود اولوب، اوغلی زیاد کندیسندن روایت ایتمشدر. — حصین بن بدر التمیمی، که (زبرقان) لقبیله معروفدر. — ابو جندب حصین بن جندب. — حصین بن الحارث بن المطلب بن عبدمناف، که برادرلری عبیده وطفیل ایله برابر بدر وقعه‌سنده بولنوب، عبیده بو وقعه‌ده شهید اولمش؛ وکندیسی بعده معیت حضرت مرتضویده معاویه‌یه قارشی حرب ایتمشدر. — ابو معینة حصین بن الحمام الانصاری، که شعرای عربدندر. — ابو ارطاه حصین بن ربیعة البجلی، که ذوالخلصه‌نك احراقنی جانب رسول الله (صلعم) ه تبشیر ایچون جریر بن عبدالله البجلی طرفندن کوندرلمشیدی. — حصین بن عبید الخزاعی، که صحابه‌دن عمران بن الحصینك پدری اولوب، کندیسنك اسلامی مختلف وحقنده بعض روایات منقولدر. — ابو حازم حصین بن عوف البجلی. — حصین بن عوف الخثعمی. — حصین بن محصن الانصاری. — حصین بن مروان، که مکه‌ده نزد حضرت نبوی‌یه کله‌رك، معیت سنیه‌لرنده مدینه‌یه هجرت ایتمشدر. — حصین بن مشمت التمیمی، که نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، بتون مامملکنی تصدق ایتمش، وجانب رسالتپناهیدن کندیسنه بعض اراضی ترك اولنمش ایدی. — حصین بن المعلی

بن ربيعه. — حصين بن نضلة الاسدى، كه جانب رسالتپناهيدن بر نامهٔ سعادت اخذى شرفنه نائل اولمشيدى. — حصين بن وحوح الانصارى الاوسى، كه طلحه بن البراء حديثنى روايت ايتمش، وبرادرى محصن ايله برابر قادسيه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — ابو رجاء حصين بن يزيد الكلبى، كه ١٣٤ ياشنه قدر ياشايوب، بعض احاديث نقل ايتمشدر. — ذوالغصه حصين بن يزيد الحارثى، كه بوده ١٠٠ سنه ياشايوب، روايت احاديث شريفه ايتمشدر. — حصين بن يعمر العبسى.

حَضْر { جزيره‌ده موصلك ٨٥ كيلومتره جنوبنده وثرثار نهرينك ساحل يميننده آثوريلر زماننده‌ن قالمه جسيم بر شهر قديم خرابه‌سيدر. ياقوت حموى زماننده قائم اولان ستونلريله بعض ديوار وسائر آثارينى مفصلاً تعريف وتوصيف ايديور. بو خرابه‌لرده هنوز لايقيله تحريات وحفريات اجرا اولنمامشدر.

حَضْرَموت { جزيرة العربك بيوك برخطه‌سى اولوب، شبه جزيرهٔ مذكوره‌نك ساحل جنوبيسنده يمن ايله عمان آره‌سنده ممتد اولور. شمالاً (احقاف) دينلن ودهنادن معدود اولان واسع بر چول ايله، جنوباً عدن كورفزيله وبحر عمانله، غرباً خطهٔ يمانيه ايله محدوددر. حدود شرقيه‌سنه گلنجه، تماميله معين اولميوب، جغرافيون اسلامك بعضى حضرموتك مسماسنى عمان خطه‌سنه قدر تمديد وتوسيع ايديورلر، كه بوتقديرده جزيرة العرب ساحل جنوبيسنك ايكى كوشه‌سندن ماعداسى حضرموت صايلمش اولور؛ بعض جغرافيون ايسه حضرموت اسمنى سواحل مذكوره‌نك يالكز قسم غربيسنه حصر ايدوب، (شحر) و (مهره) يى آيريجه برر خطه اعتبار ايتمشلردر. برنجى تقديرده بويى شرقدن غربه ١٢٠٠ ايله ١٥٠٠ كيلومتره آره‌سنده اولوب، شمالدن جنوبه اولان اكى ايسه پك طاردر. حضرموت خطه‌سى يمندن باشلايه‌رق شرقه طوغرى ممتد اولان بر صره طاغلردن عبارتدر، كه بو طاغلرك اك مرتفع ذروه‌لرى ٢٤٠٠ متره راده‌لرنده اولوب، عرضى ١٢ ونهايت ١٥ كونلك اولمق اوزره، بر بقعهٔ مرتفعه تشكيل ايدرلر. بو طاغلرك اوستى آز چوق دوز ايسه‌ده، طاشلق وقورو اولوب، يالكز غربدن شرقه ممتد اولان وبر قوس شكلنى ابراز ايده‌رك نهايت ساحله اينن (وادى دوان) ايله بوكا منتهى اولان بعض كوچك واديلر ووادئ دواندن آيريله‌رق ساحله اينن بعض شعبه‌لر مياه جاريه ايله ونباتاتله معمور اولوب، بو واديلرده پك چوق قصبه‌لر وقريه‌لر موجوددر. بو قرا وقصبات پك صيق اولمغله برابر، بعضلرى عادتا شهر دينله‌جك قدر بيوكدر. اهاليسى غايت چاليشقان اولمغله، واديلرك صولرينى جمع وقوراقلق زماننده استعمال ايتمك اوزره، جسيم سدلر وحوضلر يايه‌رق، اراضيلرينى پك كوزل سقى وارواايدرلر؛ واقليم وهوانك دخى مساعده‌سيله سنه‌ده اكثريا اوچ وبعضاً درت دفعه محصول آليرلر. مركزى اولان (شبام) ايله ايكنجى درجه‌ده شهرى اولان (تريم) دخى بو وادى داخلنده‌در. ساحلده دخى مكلا، شحر، مربط وسيحه كبى بر قاچ قصبه واسكله‌سى واردر. قسم شرقيسنده يعنى عمانه قريب اولان جهتنده اراضى كسب انحطاط ايتمكله، مرتفع محللرى اولميوب، چول ساحله تقرب ايديور؛ وبناءً عليه اوجهتده آثار عمران دها آزدر. محصولاتى يمن محصولاتنه مشابه اولوب، باشليجه دوره، قهوه، قات، چويد وسائره ايله بر مقدار بغداى وآربه‌دن عبارتدر. ميوه وسبزه‌لرك دخى انواعى حاصل اولور. سواحل اهاليسندن بعضيسى گميجيلكله مشغول اولوب، هندستانه وبصره كورفزيله بحر احمره ايشلرلر. حضرموت بر ادارهٔ مضبوطه تحتنده اولميوب، هر شهر وقصبه‌ده همان مستقل بر شيخ ويا امير حكم ايدر. شبام شيخنك بتون حضرموت اوزرينده ادعاى حاكميتى وار ايسه‌ده، بونك‌ده حكمى شبامك خارجنده پك آز جاريدر. اهاليسى كاملاً اسلام واكثريت اوزره زيدى المذهب اولوب، لسان عربى ايله متكلمدرلر. يالكز بعض جبال اهاليسى اليوم (عقيلى) تعبير اولنور بر لسان مخصوصله متكلمدرلر، كه بولسانك قوم عاد لساندن قالمه اولديغى مظنوندر. قديمده حضرموت قوم عادله مسكون اولوب، حضرت هود (عم) دخى اوراده ظهور ايتمشدر. جهالت بو خطه‌ده زياده‌سيله حكم فرما اولوب، حتى اهالى ايچنده شروط اسلاميه‌دن دخى بيخبر افراد بولنور. اهاليسنك قسم اعظمى قرا وقصباتده ساكن اولوب، خيمه نشين بعض قبائل دخى واردر. عموميت اوزره اهالى مهمانواز وقوم نجيب

عربه مخصوص بعض فضائل اخلاقله ممتازدرلر. مقدار اهالیسی بر بچق ملیون قدر تخمین اولنیورسه‌ده، بو تخمینك صحته درجهٔ تقربی مجهولدر. هر حالده قابل سکنی اولان وادیلرنده ظن اولندیغندن زیاده اهالی بولنوب، اکثر یرلرنده قصبه‌لرله قریه‌لر کسب التصاق ایده‌جك قدر صیقدر.

حضرموت جزیرة العربك پك کنارنده واقع اولوب، پایانسز چوللرله آیرلمش اولدیغندن، اسکیدن بری حقنده‌کی معلومات پك سطحی ومختصر بولنمشدر. حتی عرب جغرافیونی دخی اثرلرنده بو یردن آز بحث ایدیورلر. وقت سعادتده سائر اقطار صره‌سنده حضرموت اهالیسنه دخی نامهٔ سعادت یازیلوب، اشعث بن قیس اهالیدن بر هیئتله نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، اسلامه داخل اولمش؛ وعودتنده مملکتنده نشر اسلام ایلمشلردی. حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك ارتحاللرنده اشعث بن قیس دخی سائر اهل رده ایله برابر ارتداد ایتمش ایسه‌ده، بعده نادم اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضه) ه التجا ایتمشیدی. بعده عراق وشام وافریقیه و اندلس وسائر اقطارك فتحنده بولنان شجعان عرب میاننده وبو اقطاره هجرت وتوطن ایدن جزیرة العرب اهالیسی بیننده پك چوق حضرموتیلر دخی بولنوب، اجیال وانسابلری حضرمی لقبنی محافظه ایتمشلردر.

حضرمی { (بن عامر الاسدی) صحابه‌دن اولوب، بر هیئتله برابر بنی اسد طرفندن نزد حضرت پیغمبری‌یه کوندریله‌رك، کلمشلردی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بر ایکی بیت حضور حضرت نبویه‌ده انشاد ایتدیکی اشعارندندر:

حی ذوی الاضغان تسب عقولهم
تحیتك الحسنی فقد یرقع النغل
وان حسوا بانکره فاعف تکرما
وان خنسوا عنك الحدیث فلا تسل
فان الذی یؤذیك منه سماعه
وان الذی قالوا ورائك لم یقل

حضرو { دیاربکر ولایت وسنجاغنك سیلوان قضاسنده ناحیه مرکزی بر کوچك قصبه‌در. ناحیه‌سی ٨٠ قریه‌دن عبارتدر.

حضن { مجدده بر طاغك اسمی اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

حَضور { یمنده زبید قربنده بر قصبه اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

حضوری { سلطان سلیم خان ثانی دوری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، کلیبولیلیدر. فقر وتوکل ایله کوشهٔ قناعتده یاشامش بر مرد خدا ایدی. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

بزکیم بوجهان کاشنی خاره دکیشدك
واردیی یوغه یاریبی اغیاره دکیشدك
بو شعر شکرباره ایکن دوشمه حضوری
بز دفترمز مخزن اسراره دکیشدك

حضوری { (میر عزیزالله) ایران شعراسندن و (قم) شهری ساداتندن اولوب، شاه طهماسب صفوی زماننده یاشامش، وبرخیلی وقت نجف اشرفده مجاور بولنمشدر. اصحاب تقوادن بر ذات ایدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بیالین آمدی در وقت مردن ناتوانیرا
ازین رحمت بمردن ساختی مائل جهانیرا

حِضوه { مدینهٔ منوره قربنده بر موقع اولوب، اسم قدیمی (عفوه) ایکن، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز طرفندن بو اسمله تسمیه بیورلمشدر.

حطاب { (یاخود خطاب بن حارث القرشی) صحابه‌دن اولوب، برادری حاطب وزوجه‌سی (فکیهه) ایله برابر حبشه هجرت ایده‌رك، اثنای عزیمت و یا عودتنده یولده وفات ایتمشدر. ذریتی قالمشیدی.

حِطّین { سوریه قطعه‌سنده طبریه ایله عکا آره‌سنده بر قریه اولوب، صلاح الدین ایوبینك بو قریه‌ده اهل صلیبه قارشی بیوك بر مظفریته موفق اولمسیله، و قربنده واقع (خیاره) قریه‌سنده حضرت شعیب (عم) ك قبری بولنمسیله مشهوردر. مشاهیر رجالدن بعض ذواتك وازان جمله اجلهٔ زهاد ومحدثیندن (ابو محمد هیاج بن محمد الحطینی) نك مسقط رأسی بولنمشدر.

حطیئه { وقت سعادت عرب شعراسندن وعبس قبیله‌سندن اولوب، بعضلری طرفندن صحابه عدادینه ادخال اولنمش ایسه‌ده، اقوای احتمالاته کوره رؤیت نبی (صلعم) شرفنه نائل اوله‌مامشیدی. فخر کائنات (صلعم) افندمزك حیاتلرنده ایمانه کلوب، بعده ارتداد وبتکرار اسلامه رجوع ایتمشدی. حضرت عمر فاروق (رضه) ك زمان خلافتلرنده (زبرقان بن بدر) ی هجو ایتمکله، بونك واقع اولان شکایتی اوزرینه، «من

احدث فی الاسلام هجاء فاقطعوا لسانه » حدیث شریفنه استناداً، شاعرك لسانك قطعنه حکم اولنمغله، فرار ایتمش؛ وبرمدت صکره عدالت فاروقیه‌دن مفر اولمدیغنی آکلایه‌رق، ینه جناب خلافتمآبك کندیلرینه التجا ایله، کندیلرینی بعض ابیاتله مدح وثنا ایده‌رك، عفوینه مظهر اولمشیدی.

حطیم { (یاخود خطیم الحدانی) صحابه‌دن اولوب، کندیسندن برحدیث شریف منقولدر.

حظیری { (ابوالمعالی سعد بن علی الوراق) آلتنجی قرن هجری ادباسندن اولوب، ثعالبینك مشهور « یتیمة الدهر » عنوانلی کتابنه باخرزی طرفندن یازیلان « دمیة القصر » عنوانلی ذیلنه « زینة الدهر » عنوانیله کوزل بر ذیل یازمشدر. لغره متعلق بر کتابی دخی واردر. ٥٦٨ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حفص { (بن ابی جبلة الفزاری) صحابه‌دن اولوب، بر حدیث شریف روایت ایتمشدر. صحبتی مختلف فیه‌در. — (حفص السائب) و (حفص بن المغیره) دخی صحابه‌دن اولوب، اسلامده الك اول قاریسنی بردن اوج طلقله تطلیق ایدن اشبو حفص ابن المغیره‌در.

حفص { ائمهٔ قراءدن اولوب، الیوم اکثر ممالك روم وعربده قرآن کریم بو ذاتك قرائتنه توفیقاً تلاوت اولنور. ١٨٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حفص بن الولید الحضرمی { دولت امویه امراسندن اولوب، هشام بن عبدالملك زماننده ١٠٨ تاریخنده مصر والیسی اولمش؛ وایکی هفته صکره عزل اولنه‌رق، ١٢٤ تاریخنده ثانیاً والیٔ مصر اولمش؛ وبودفعه ٣ سنه حکومت ایتدکدن صکره، ١٢٧ تاریخنده مروان حار طرفندن عزل، و یرینه حسان بن عتاهیه نصب اولنمش ایسه‌ده، ١٦ کون صکره اهالیٔ مصر خروج ایدوب، حسانی طرد، وصاحب ترجمه‌یی جبراً مقام ولایته اعاده ایتمشلردی. اشبو دفعهٔ ثالثه سنده دخی ٦ آی حکومت ایتدکدن صکره، مصر اهالیسی مروانك اطاعتندن چیقمش اولدقلرندن، ١٢٨ محرمنده شامدن تعیین واعزام اولنان حوثره بن سهل العجلان طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

حفصه { حضرت سید المرسلین (صلعم) افندمزك زوجات مطهراتندن اولوب، حضرت عمر فاروق (رضه) ك کریمه‌سیدر. برنجی زوجی بدر غزاسنده حاضر بولنمش اولان صحابه‌دن (خنیس بن حذافة السهمی) ایدی. زوجیله برابر مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایتمشیدی. خنیسك وفاتندن صکره حضرت عمر (رضه) تزوجنی حضرت ابابکر (رضه) ه تکلیف ایتمش ایسه‌ده، بر جواب آله‌مینجه، حضرت عثمان (رضه) ه تکلیف ایلمش؛ وآنجق مشار الیهك زوجه‌سی حضرت رقیه بنت رسول الله (صلعم) یکی ارتحال ایلمش اولدیغندن، اوصره‌ده اولنمك آرزو ایتدیکنی بیان بیورملری اوزرینه، حضرت فاروق نزد پیغمبری‌یه کیده‌رك، حضرت عثمانك جوابندن شکایت ایتدیکنده، حضرت نبی ذی شان «حفصه‌یی عثماندن ایسی آله‌جق، وعثمان حفصه‌دن ایسنی تزوج ایده‌جکدر» بیوره‌رق، هجرتك اوچنجی سنه‌سی حفصه‌یی زوجات مطهره صره‌سنه ادخال، وحضرت عثمانه حضرت ام کلثومی تزویج بیورمشلردر. بعده سورهٔ تحریمده محکی ماجرادن طولایی تطلیق بیوره‌رق، حضرت عمرك زیاده‌سیله کدر وتأسف ایلمسی اوزرینه، جبریل امینك اشارتیله یکیدن عقد نکاح بیورلمشیدی. حضرت فاروق ارتحاللرنده حضرت حفصه‌یه واونلر دخی برادرلری حضرت عبدالله‌ه وصیت بیورمشلردر. صائمه وقائمه برخاتون ایدی. هجرت نبویه‌نك ٤١ وبر روایتده ٤٥ تاریخنده ارتحال ایتمشدر. کندیلرندن ٦٠ حدیث شریف روایت اولنوب، باشلیجه ناقلی برادری عبدالله بن عمر (رضهما) در.

حفصه بنت الحاج الرکونیه { اندلسك الك مشهور شاعره‌لرندن اولوب، حتی شهرتنه بناء (شاعرة الاندلس) دینمکله دخی معروفه‌در. موحدیندن (عبدالمؤمن بن علی) زماننده غرناطه‌ده یاشامش، ووزیر ابوجعفر ایله وسائر ادبای عصریله مشاعره ایتمشدر. غرناطه کبارندن بر عائله‌یه منسوب اولوب، حسن وجمالیله دخی کسب امتیاز ایتمشیدی. اشعاری پك کوزلدر. شو بر ایکی بیت اوجمله‌دندر:

ازورك ام تزور فان قلبی
الی ماتشتهی ابدا یمیل
فثغری مورد عذب زلال
وفرع ذوابتی ظل ظلیل

حفصه بنت حمدون { بو دخی اندلس شاعره‌لرندن اولوب، دردنجی قرن هجریده وادی‌الحجاره‌ده یاشامشدر. کوله‌لرندن شکایتی حاوی اولان شو ایکی بیت اونکدر:

یارب انی من عبیدی علی
جرالقضا مافیهم من نجیب
اما جهول ابله متعب
او فطن من کیده لایجیب

حفصه بنت سیرین { معبر مشهور محمد بن سیرینك همشیره‌سی اولوب، زهد وتقوی ایله مشهوره‌در.

حفصه سلطان { سلطان سلیم خان اولك قادینلرندن اولوب، قانونی سلطان سلیمان خانك والده‌سیدر. حسن وجمالیله مشهوره ایدی. سلطان سلیمه تربهٔ مخصوصه‌سنده دفن اولنمشدر.

حفظ الله خان { هندستان شعرا وکبراسندن اولوب، شاهجهانك وزیری اولان سعدالله خانك اوغلیدر. عالمکیر پادشاه طرفندن سندك (سیوستان) ایالتنده والی ایکن، ١١١٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. مکرم ومنعم بر ذات اولوب، فقرادن بيك کشی‌یه ضیافت ویره‌رك، اللرینی یقامق ایچون دخی بالذات صو دوکدیکی مشهوردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

ای آن که سراپا همه لطف ونمکی
بر برك کل تازه چکیده نمکی
جز شیر زپستان ملاحت نمکی
پیغمبر خوبانی وامانه مکی

حفظی { اونجی قرن هجری شعراسندن ایکی کشینك مخلصی اولوب، بری ادرنه‌لیدر، وقره فریه‌ده مدرس ایکن وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بر دوکمه پیرهندن اولمش یقاکده ظاهر
ای مه صباحه قرشو طاك یلدیزینه بکزر

—— ایکنجیسی استانبوللی اولوب، شو بیت اونکدر:

عالمك مرتبه‌سی کور نقدر بر تردر
باشدن بزم صفا بر آیاغ آلتی یردر

—— اون ایکنجی قرن هجری شعراسندن بری دخی بو مخلصله متخلص اولوب، آنقره ولایتنده‌کی آیاش قصبه‌سندن ایدی. اوائل دور سلطان سلیم خان ثالثده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت اونکدر:

صرف ایلدیکم یولکه هب نقد سرشکدر
عالمده بنم برکلورم یوق کیدرم وار
اشعارمی هب کاغد یلپازه‌یه یازدم
یارانه بنم باد هوا چوق اثرم وار

حفید { [«ابوبکر بن زهر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حفیظ { ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. عالمکیرك زمانده هندستانه سیاحت ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

کی ازفنای تن زتوکس دور میشود
شمع ازکداختن همکی نور میشود

حقی { [«ابراهیم حقی» و «اسماعیل حقی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حقی { (شیخ عبدالحق دهلوی) هندستانك مشاهیر شعرا وعلماسندن اولوب، «شروح مشکوه»، «سفرالسعاده» «اخبارالاخیار» وسائر ١٣٠ تألیفی ومرتب دیوانی واردر. ٩٥٨ تاریخنده طوغوب، شاهجهانك زمانده ١٠٥٢ تاریخنده ٩٤ یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

آن ترك مردم کش مکو بهر تماشا میرود
شهری همه شد صید او اکنون بصحرا میرود

حقیر { (شیخ کمال الدین محمد بن شیخ محمدافضل) هندستان متأخرین شعراسندن اولوب، اله آبادلیدر. شو بیت اونکدر:

از عدم تابعدم خوش سفری درپیشست
لیك درمنزل هستی خطری درپیشست

حقیر نافع { مشاهیر اطبای عربدن اولوب، یهودی‌المذهب ایدی. فاطمیوندن حاکم بامرالله‌ك زمانده مصرده باشلیجه جراحلقله مشغول اولوب، ابن مقشرك وسائر اطبانك مداواتندن عاجز قالدقلری بر خسته‌یی ایی ایتمکله، حکمدار مشارالیهك اطبای خاصه‌سی صره‌سنه کچمش، وبك چوق انعام واحسانه نائل اولمش ایدی.

حقیری { ایران شعراسندن اولوب، تبریزلیدر. شو بیت اونکدر:

دوش درمجلس حدیث آن لب میکون کذشت
من زخود رفتم ندانستم که آخر چون کذشت

حقیری { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، صندقلی قصبه‌سنده طوغمش؛

وبروسه‌یه هجرتله، طریق خلوتیه‌یه دخالت ایده‌رك، ١١٨٦ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. اشعاری درویشانه‌در. شو بیت اوجمله‌دندر:

حقیری سر ایله سویلر نهان علمن عیان ایلر
خبر صور باغ وجهندن نیچون عرفانه کلمزسك

حقیقت (سید شاه بن سید عرب شاه) هندستان متأخرین شعرا وعلماسندن اولوب، اون اوچنجی قرن هجری اوائلنده مدراسده وفات ایتمشدر. «تحفة العجم»، «خزینة الامثال»، «هشت کلکشت» عنوانلریله اوچ تألیفی وسائر بعض آثاریله اردولسانده مرتب دیوانی واردر.

حکاری (جغرافیون عرب آثارنده وتواریخ عربیه‌ده هکاری املاسیله مسطوردر) کردستانده وایران حدودی اتصالنده بر خطه اولوب، وقتیله بر قضا صورتنده اداره اولنمقده ایکن، بر قاچ سنه اول، اهمیت موقعیه‌سنه مبنی، بر ولایت اتخاذ اولنمش؛ واخیراً سنجاغه تحویل ایله، وان ولایتنه الحاق ایدلمشدر. غرب جهتنده واقع بهتان، شرق جهتنده واقع چال وشمال جهتنده کائن آلباق خطه‌لری دخی شمدیکی حالده حکاری‌یه تابعدر. بو وجهله تشکل ایدن حکاری سنجاغی شرقاً حدود ایرانیه ایله، شمالاً وان سنجاغیله، شمال غربی جهتندن بتلیس ولایتنك سعرد سنجاغیله، غرب جنوبی جهتندن دیار بکر ولایتنك ماردین سنجاغیله، جنوباً دخی موصل ولایتیله محدوددر. مرکزی (جوله‌مرك) قصبه‌سیدر. اراضیسی طاغلق وطاشلق اولوب، قابل زرع وحراثت یرلری آزدر. دجله تابعلرندن زاب اعلا نهری بو سنجاغك منتهای شمال شرقیسنده وایران حدودی قربنده نبعان ایده‌رك، جنوب غربی‌یه وبعده جنوب شرقی‌یه جریانله لوای بر یاندن بر یانه شق، وصاغ وصولدن بر چوق چایلر ودره‌لر اخذ ایدر. دجله‌نك کندیسی دخی لوانك غرب جنوبی حدودینی آییرور، وبهتان خطه‌سندن اینن بعض چایلر اخذ ایدیور. اهالیسی همان کاملا اکراددن عبارت اولوب، مقدارلرینه دائر بر قید صحیحه دسترس اولنه‌مدی. حکاری سنجاغی بروجه زیر ٨ قضا و ٤١ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ١٢٠٠ قریه‌یی حاویدر:

قضا	مقدار نواحی	مقدار قرا
حکاری	٤	١٦٦
الباق	٨	١٥٤
کوار	٦	١٨٤
شمدینان	٤	١٢٩
محمودی	٥	٨٣
معمورة الحمید	٢	٣٤
بیت الشباب	٧	٤٦
عمادیه	٥	٤٠٤
جمعاً	٤١	١٢٠٠

حکم (بن ابی العاص بن امیه بن عبد شمس) صحابه‌دن اولوب، مشهور مروان لعینك ملعون پدری وحضرت عثمان (رضه)ك عمجه‌سیدر. فتح مکه کونی اسلامه کلوب، بعده حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك بعض اسرار مهمه‌سنی افشا، وحضرت سید المرسلینی مشی وحرکتلرنده آرقه‌لرندن تقلیده جرأت ایلدیکندن، ودها کیم بیلیر نه خباثتلرده بولندیغندن، فخر کائنات افندمز کندیسنی لعنت ایده‌رك، طائفه نفی بیورمشلردی. دها اول دخی حضرت نبی محترم حکمی کوستره‌رك «ویل لامتی مما فی صلب هذا» بیورمشلردی. حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك حیاتلرنده طائفده قالوب، مروان لعین اوراده طوغمش؛ وحضرت ابابکر وعمر (رضهما) زمان خلافتلرنده کندیسنی منفادن کتیرمکه راضی اولمدقلری حالده، حضرت عثمان مقام خلافته کلنجه، قرابتنه بناءً حکمی اوغلیله برابر عفو واطلاق ایده‌رك، مدینه‌یه کتیرمش؛ وحکم حضرت عثمانك زماننده وفات ایدوب، مروان حدیث شریف حضرت نبوی‌یه ماصدق اوله‌رق، امت محمد بیننده اوقدر تفرقه وفساده سبب اولمشدر.

حکم (صحابه‌دن بو اسمله بر وجه زیر دیکر بر قاچ ذات دها واردر: حکم بن حارث، که اکثر غزواتده معیت حضرت نبویده بولنوب، بعده بصره‌ده ساکن اولمش؛ وبعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — حکم بن حزن الکلفی. — حکم بن ابی الحکم، که تبوك غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حکم بن رافع بن سنان الانصاری الاوسی، که پدری دخی صحابه‌دن ایدی. — حکم بن سعید بن العاص بن امیه بن عبد شمس، که مکه‌دن مدینه‌یه هجرت ایده‌رك، نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش؛ وجانب رسول الله (صلعم) دن عبد الله تسمیه بیورلمشیدی. بدر وبر روایتده مؤته ویا یمامه غزاسنده شهید اولمشدر. — حکم بن سفیان

(وبر روایتده سفیان بن الحکم) الثقفی،که بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — ابو شبت حکم بن الحکم. — حکم بن الصلت بن مخرمه بن المطلب القرشی،که خیبر غزاسنده حاضر بولنمش، ومحمدبن حذیفه طرفندن عریشده بولنان عمروبن العاصك يانه كيتديكنده مصر واليلكنده وكيل براغلمش، و « لاتقدموابين ايديكم فى صلاتكم وعلى جنائزكم سفهاءكم » حديث شريفنى روايت ايتمشدر. — حکم بن ابی العاص الثقفی،که ينه صحابه‌دن عثمان بن ابی العاصك برادريدر، و حضرت عمر فاروق (رضه) لك خلافتنده برادرى عمان واليسى اولدقده، كنديسنه دخى بحرين ولايتى ويريلوب، عراق جهتنده برچوق فتوحاته موفق اولمش؛ وبعده بصره‌ده ساكن اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. كنديسنك صحبته نائل اوله‌ميوب، برادرندن نقل احاديث شريفه ايتديكى دخى مرويدر . — ابو عبدالله حكم الانصارى، كه احد غزاسنده حاضر بولنمشدر. تورونى ابويحيى مطيع كنديسندن روايت احاديث شريفه ايتمشدر . — حكم بن عمروالغفارى،كه رافع بن عمروك برادرى اولوب، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك ارتحالندن صكره بصره‌ده ساكن اولمش: ومعاويه‌نك زمان سلطنتنده زياد طرفندن سهواً خراسان واليلكنه نصب اولنمش؛ وبيت المال مسلمينه نه قدر كوش وآلتون مسكوكات كيررسه كافه‌سنى معاويه‌يه كوندرمسى لزومى حقنده زياد طرفندن كنديسنه تبليغ اولنان امرنامه‌يه جواباً « انى وجدت كتاب الله قبل كتاب اميرالمؤمنين » جوابنى ويروب، امره امتثال ايتمه‌مش؛ وبونك اوزرينه جناب حقدن اولومى دعا ايده‌رك، ٥٠ تاريخنده مروده ارتحال ايتمشدر. صحابه‌دن عمرانك صاحب ترجمه‌يى معاويه وزياد طرفندن ويريلن واليلكى قبولندن طولايى تكدير ايده‌رك ، معصيتده اطاعت جائز اولمديغى حقنده‌كى حديث شريفى اخطار ايلمش اولديغى دخى مرويدر . — حكم بن عمير الثمالى،كه بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وبعده حمصده ساكن اولمغله، اهل شامدن عد اولنه‌رق، كنديسندن موسى بن ابى حبيب بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر . — حكم بن كيسان،كه ابوجهلك پدرى هشام بن المغيره‌نك كوله‌سى اولوب،عسكر مسلمیندن برسريه‌نك الينه اسير دوشمش، ونزد حضرت پيغمبرى‌يه كتيرلديكنده،اسلامه كلوب، بعده بئر مؤنه واقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — حكم بن مره. — ابو مسعود حكم الزرقى،كه اوغلى مسعود بن الحكم واسطه‌سيله كنديسندن بر حديث شريف منقولدر. — حكم بن مينا،كه بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر.

حکم بن محمد المازنی { مشاهير شعراى عربدن اولوب، ايكنجى قرن هجرى اواسطنده وسفاحك زماننده بصره‌ده ياشامشدر.

حکم بن هشام { اندلسده حكومت سورن ملوك امويه‌نك اوچنجيسى اولوب، دولت مذكوره‌نك مؤسسى اولان (عبدالرحمن بن معاويه بن هشام عبدالملك بن مروان) لك تورونيدر. ١٨٠ تاريخ هجريسنده، پدرى هشامك وفاتى اوزرينه قرطبه‌ده تخته جلوس ايدوب، ابتدا سلطنت دعواسنده بولنان عميجه‌لرى سليمان وعبداللهه قارشى محاربه ايتمش؛ وسليمان واقع اولان محاربه‌ده مقتول اولوب، عبدالله فاسه فرار ايلمش؛ و بو صره‌ده قطالونيه‌يه دخول ايتمش اولان فرانسه قرالى مشهور شارلمانك اوغلى لويى‌يه قارشى دخى محاربه ايدوب، غالب كلمكله، (مظفر) لقبيله تلقيب اولنمش ايدى. بعده سيرتى دكيشديروب، ظلم وتعديه واهاليى بر طاقم آغر رسملرله ازعاجه باشلاديغندن، وبو حركاتنه قارشى اهالى بيننده ظهور ايدن خشنودسزلقلرى پك مدهش عقوبتلرله جزالنديرديغندن، زماننده اندلسده مثلى نامسبوق بر ظلم حكم سورمشدر. بو وجهله ٢٦ سنه سلطنت سوردكدن صكره، ٢٠٦ تاريخنده وفات ايدوب، اوغلى عبدالرحمن جانشينى اولمشدر.

حکم بن هشام { خلفاى عباسيه‌دن مهدينك زماننده خراسانده ظهور ايتمش بر كذابدر ،كه تناسخ اعتقادينه و الوهيت دعواسنه قالقيشه‌رق، خلافت عباسيه‌يه قارشى عصيان ايتمش؛ وجانب خلافتدن كوندريلن عسكر طرفندن صيقيشديريلوب ، اله كچيرمش اولديغى بر قلعهٔ حصينه‌يه تحصن ايلمشيدى. بر مدت مقاومتدن صكره تسليمه مجبور اوله‌جغنى آكلايه‌رق، ابتدا كندى عونه‌سيله عائله‌سى خلقنى تسميم ايتمش، وبعده كنديني تيزآب ايله مملو بر فوچى‌يه آته‌رق، تلف اولمشدر. او اثناده صاقلانه‌رق قورتلمش اولان برجاريه‌سى خليفه‌نك عسكرينه قلعه‌نك قپولرينى آچوب، تسليم ايتمشدر.

حكمت بك { [« عارف حكمت بك » ماده- سنه مراجعت بيوريله.]

حكم دمشقی { بنی امیه زماننده یتیشن مشاهیر اطبادن اولوب، معاویه بن ابی سفیانك خواص اطباسندن بولنمش اولان ابوالحكمك اوغلی وینه مشاهیر اطبادن عیسی بن حكمك پدریدر. نصرانی‌المذهب ایدی. طبده‌كی مهارتی ومداواتده‌كی اصابتیله مشهوردر. ۱۰۵ سنه یاشامش، و ۲۱۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حكم المستنصر { اندلسده حكومت سورن ملوك امویه‌نك طقو- زنجیسی اولوب، ۳۵۰ تاریخنده، پدری ناصرلدین‌الله عبدالرحمنك وفاتی اوزرینه، تخت سلطنته جلوس ایله، ذاتاً ولی عهدلكنده باشلامش اولدیغی حمایهٔ علوم ومعارف خصوصنی دها ایلری‌یه كوتوروب، زماننده اندلس قطعه‌سی بر باغ مدنیت وعرفان حكمنه كچمش؛ وبارگاهی دائما علما وارباب فن وهنره كشاده اولوب، جابجا مدرسه‌لر، معارف انجمنلری، كتبخانه‌لر وسائر وسائط نشر معارف آچلمش،وصنایع وزراعت واخراج معادن وسائر هرنوع اسباب عمران ومدنیت درجهٔ قصوایه ایصال ایدلمش اولمغله، بونك دوری اندلسده‌كی مدنیت اسلامیه‌نك اك پارلق زمانیدر. یالكز جلوسنی متعاقب، بین‌الاهالی حاصل اولان كفتكو اوزرینه، محاربه‌یه مجبور اولوب، لیون وقشتاله قراللرندن بعض قلاع وممالك ضبط ایتمش؛ وبتون اسپانیا وفرانسه قراللرینی صلح‌واتفاقنه آرزوكش اولمغه مجبور ایلمشدی. كندیسی عالم ومتفنن وعادل ومرحتلی بر حكمدار اولوب، ۱۵ سنه كمال عدل وحقانیتله حكومت سوردكدن صكره، ۳٦٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. — بونك برادری سلیمانك دخی حكم اسمنده بر اوغلی وار ایدی،كه كندیسی وپدری حكومت سورمدكلری حالده، اوغلی سلیمان هشام بن حكم‌المستنصردن صكره (المستعین‌بالله) لقبیله مسند سلطنته كچوب، اندلسده‌كی ملوك امویه‌نك اخیری اولمشدر.

حكمی { (محمد) اونیجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، كلیبولیلیدر. شو بیت اونكدر:

غم وغصه الم فرقت فغان وماتم وحسرت
پیشوردی بغرمی جانا كباب ایتدی یدی زحمت

حكیم { بو اسمله صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذات واردر: حكیم اشعری،كه ابو موسی‌الاشعری ایله برابر بولنمشدر. — حكیم بن امیه،كه ابتدای ظهور اسلامده مكه‌ده ایمانه كلوب، قومنی حضرت فخركائنات (صلعم) افندمزه اظهار عداوتدن منع ایدردی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو قطعه اونكدر:

تبرأت الاوجه من يملك الصبا
واهجركم مادام مدل ونازع
واسلم وجهی للانام ومنطقی
ولو راعنی من ذاالصدیق روائع

— حكیم بن جبله،كه حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزه یتیشمش ایسه‌ده، كوچك اولدیغندن، احادیث شریفه روایت ایتمه‌مشدر. بعده بصره‌ده ساكن او- لوب، طلحه وزبیر ایله عایشه (رضهم) حضرت علی‌یه قارشی عسكر سوق‌ایتدكلرنده، حضرت علی طرفندن بصره والیسی بولنان عثمان بن حنیف طرفندن یدی بیك كشی ایله مقابله‌یه چیقاریلوب، اثنای جدالده بر آیاغی كسلمش، وكندیسی كسیلن آیاغنی قالدیروب، كسنه اورمغله اولدیرلدكدن صكره، بر آیاغیله سكه‌رك، جریان دمدن شهید اولنجه‌یه قدر مقاتله‌ده دوام ایتمش ایدی. دها اول حضرت عثمان طرفندن سند مملكتنك احوالنی تفتیشه ارسال بیوریله‌رق، عودتنده مملكت مذكوره‌یه آز عسكر كوندیلورسه، موفق اوله‌میه‌جقلرینی وچوق عسكر كوندریلورسه، آچ قاله‌جقلرینی، والحاصل فتحی مشكل اولدیغی بیان ایلمش ایدی. — حكیم بن حزام بن خویلد القرشی،كه ام‌المؤمنین خدیجة الكبری بنت خویلد (رضها) نك برادر زاده‌سی وزبیر بن العوام (رضه)ك عمیجه زاده‌سی اولوب، اشراف قریشدن ایدی. بدرده كفارله برلكده بولنوب، فتح مكه‌ده مؤلفهٔ قلوب، صره‌سنده اسلامه كلمش، وبعده اسلامده مأثر صداقت واستقامت كوسترمشدر. مقدار عمرنده اختلاف وار ایسه‌ده، هر حالده اسلامه كلدیكنده خیلی مسن ایكن، دها خیلی وقت یاشایوب، معاویه‌نك زماننده، یوز یاشنی متجاوز اوله‌رق، وفات ایتمشدر. بر چون احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — حكیم بن حزن،كه پدریله برابر فتح مكه‌ده اسلامه كلوب، یمامه غزاسنده ایكیسی شهید اولمشلردر. — حكیم بن طلیق بن سفیان بن امیة‌القرشی، كه مؤلفهٔ قلوبدندر. — حكیم بن

قيس بن سنان التيمى، كه فخر كائنات (صلعم) افندمزك حياتنده دنيايه كلوب، پدرندن روايت احاديث شريفه ايتمشدر. — حكيم بن معاوية النميرى.

حكيم { متأخرين شعراى فرسدن ايكى ذاتك مخلصيدر: برنجيسى مشهدلى اولوب، ١١٠٠ تاريخلرنده ياشامش، وفارسى وعربى برطاقم اشعارى حاوى بر ديوانله بر مثنوى براقمشدر. — ايكنجيسى (شاه عبدالحكيم) لاهورلى اولوب، ١١٧٥ تاريخنده اورنك آبادده زمانى شعراسنك تراجم احوالنى حاوى «مردم ديده» عنوانيله بر تذكره يازمشدر.

حكيم الزمان { (ابو الفضل عبدالمؤمن بن عمر الاندلسى الجليانى) اندلسك مشاهير اطبا وادباسندن اولوب، كرك طبده وكحالقده وكرك شعر وادبيات وسائر علوم وفنونده عصرينك فريدى اولمغله، بحق حكيم الزمان عنوانتى قزانمشدر. صلاح الدين ايوبى زماننده اندلسدن شامه كله‌رك، دمشقده بر اجزاخانه آچش؛ وبقية عمرينى اوراده كچيروب، پادشاه مشاراليهك توجه و التفاتنه مظهر اولمش؛ وحقنده برچوق قصيده ومدحيه‌لر سويلمشدر. بعضيسى حكمت وتفسير وحديثه، بعضيسى ادبيات وانشا وخطبه‌يه وبعضيسى دخى مدائح وغزلياته متعلق اولمق اوزره، منظوم اون ديوانى واردر، كه بونلرك برى صلاح الدين ايوبينك اهل صليبه قارشى اولان محارباتى مصوردر. طبه متعلق بعض تعليقاتى و« صفات الادوية المركبة » عنوانيله دخى بر تأليفى واردر. يدنجى قرن هجرى اوائلنده دمشقده وفات ايتمشدر. اوغلى عبدالمؤمن دخى كحال وشاعر اولوب، ملك اشرفك خدمتنده بولنمشدر.

حكيم اوغلى { ياخود حكيم زاده [« على پاشا» مادەسنه مراجعت بيوريله.]

حكيم ترمذى { (ابو عبدالله محمد بن على) مشاهير محدثيندن اولوب، «كتاب الفروق»، «عرس الموحدين»، «غور الامور»، «كتاب المناهى»، «كتاب شرح الصلوة»، «اثبات العلل الشرعية»، «ختم الولاية» عنوانلى تأليفات ايله سائر بعض آثارك صاحبيدر. ٢٥٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. «ختم الولاية» كتابنى نشر ايتديكنده، متعصبان اهالى عليهنده قيامله، كنديسى ترمذدن طرد واخراج ايتمشلردى.

حكيم خانى { معمورة العزيز ولايتنده ملاطيه سنجاغنك آقچه طاغ قضاسنده وملاطيه‌نك ٥٥ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق قورى چاى كنارنده واقع ناحيه مركزى بر كوچك قصبه‌در.

حكيم شاه { (محمد) سلطان بايزيد خان ثانى دورى مشاهير علما واطباسندن اولوب، عن اصل ايرانده‌كى قزوين شهرى اهاليسندن ومشهور جلال الدين دوانينك تلامذه‌سندندر. مختصر بر تفسير شريفى، « هدايه » و« نسفى » يه حاشيه‌لرى، « ايساغوجى » و «كافيه » يه شرحلرى وطبده « موجز » اسميله بر تأليفى واردر. دميرينك « حياة الحيوان » اثر مشهورينى تركجه‌يه ترجمه ايتمش، وعلى شيرنواينك تذكرة الشعراسنه دخى ذيل يازمشدر.

حكيمه { بين العرب درت قادينه اطلاق اولنه‌رق، دردينه بردن (حكيمات العرب) ديرلر، كه بونلر دخى صحر بنت لقمان، هند بنت الخس، جمعه بنت حابس وعمره بنت عامر بن الظرب‌در.

حكيمه { (بنت غيلان الثقفيه) صحابيادن اولوب، يعلى بن مره‌نك زوجه‌سى ايدى. بر حديث شريف نقل ايتمشدر.

حكيمۀ دمشقيه { زهد وتقوا وعلم وعرفانله شهرت فزانمش صالحات امتدن اولوب، رابعۀ شاميه‌نك استاديدر.

حكيمى { ايران شعراسندن اولوب، قزوينليدر. شاه اسماعيل صفوى زماننده مذهب شيعينك رسماً نشرى اوزرينه اطرافه طاغيلان اهل سنتدن اولوب، دياربكره هجرت، ومولانا مصلح الدين لارينك خدمتنه مداومت ايتمشيدى. بعده سلطان مرادخان ثالث دورنده درسعادته كله‌رك، كوشۀ انزواده ياشامشدر. كوزل اشعار فارسيه‌سى واردر. شو بيت اوجله‌دندر:

عاقبت دركلخن اندوه ومحنت شد مقيم
دل كه هردم فكر كشت بوستانى داشتى

— بو مخلصله ينه ايران شعراسندن واسترابادساداتندن بر ذات دها واردر، كه علوم حكميه‌ده وفن طبده دخى ماهر ايدى. ٨٨١ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

كر قدم رنجه كنى سوى حكيمى چه شود
تا نثارتو كنند نقد دل وجان برسر

حلاج { [« منصور حلاج » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

حلاجی { (یحیی بن ابی حکیم) خلفای عباسیه‌دن معتضد باللهك اطباسندن اولوب، «کتاب تدبیر الابدان النحیفة التی قدعلتها الصفراء» عنوانیله نافع بر کتاب یازمشدر.

حلب { (Alep) سوریه قطعه‌سنك قسم شمالیسنده همنامی اولان ولایتك مرکزی بر شهر اولوب، ممالك عثمانیه‌نك ایکنجی درجه‌ده بیوك شهرلرندن معدوددر. فرات ایله عاصی نهرلری آره‌سنده ممتد اولان واسع بر اوونك ایچنده وبو اوونك غرب شمالی جهتنده کائن تپه‌لرك قربنده اوله‌رق، "٢٥ '١١ °٣٦ عرض شمالی ایله '٤٥ °٣٤ "١٣ طول شرقیده واقع اولوب، شمالدن کلن (قویق) چایی ایچندن مرور ایدر. قسم اعظمی سور ایله محاط اولوب، ٩ قپوسی واردر. سورك خارجنده بر قاچ محله وشهرك اورته‌سنده بر ایچ قلعه بولنیور. معمور وتجارتکاه بر شهر اولوب، بیوك چارشی وبازاری، ١٠٢٠٠٠ اهالیسی، ١٥٥ جامع شریفی، ١٦٤ مسجدی، ٢٣ مدرسه‌سی، بر اعدادیه وبر رشدیهٔ عسکریه وملکیه مکتبلریله ٩٠ مکاتب صبیانیه‌سی، اهالئ غیر مسلمه‌یه مخصوص ٣٨ مکتبله بر فرانسز مکتبی، ٥ کتبخانه‌سی، ٢ مطبعه‌سی، بر خسته خانه‌سی، ٢ دارالشفاسی، بر قشله‌سی، ٢٣ تکیه‌سی، ٢١ تربه‌سی، ١٥ کلیساسی، ٢ حوراسی، ٧٣ حمامی، ١٢٠ خانی و ١١ کوپریسی واردر. اولری کارکیر ایسه‌ده، خارجاً زینتدن عاری اولوب، سوقاقلری دخی طار وچوغی قسماً اورتیلیدر. مع هذا سوقاقلرینك چوغی قالدیرملی واولدقجه تمیزدر. جامعلرینك اك بیوك ومصنعی (جامع کبیر) در، که شهرك اورته‌سنده واقع اولوب، نمازکاه وحولیسی واسع وشادروان وموصلقلرله مزین ومدرسین وطلبه وخدمه ایچون آیری آیری متعدد اوطه‌لرله مرتفع وکوزل بر مناره‌یی حاویدر. بو جامع شریف ملوك امویه‌دن سلیمان بن عبدالملك بن مروان طرفندن ٩٠ تاریخنده تأسیس اولنه‌رق، بعده روملر طرفندن تخریب اولنغله، سیف‌الدوله طرفندن ومؤخراً نورالدین شهید طرفندن، وهلاکونك تخریبندن صکره دخی ثالثاً قره سنقور جانبندن تعمیر وترمیم اولنمشدر. اشبو جامع شریفده حضرت یحیی (عم) ك سر سعادتلرینك بر پارچه‌سی مدفوندر. ایچ قلعه‌ده حضرت ابراهیم (عم) وباب‌الجنانده (مشهد شریف) اسمیله حضرت علی (رضه) مقاملری موجوددر. اهالیسنك ٧٦٠ ٧٢ ی اسلام، ٧٥٢٥ ی یهودی وقصوری مذاهب وفرق مختلفه‌یه منقسم اوله‌رق خرستیاندر. شهرك جهت شرقیه‌سی زیتون وفستق باغچه‌لریله وجهات سائره‌سی دخی سائر میوه آغاجلریله، سبزه باغچه‌لریله وباغ وبوستانلرله مستوردر. هواسی صاغلام اولوب، قیشین نادراً قار یاغارسه‌ده، قورو صوئوغی تأثیرلیدر؛ یازین میزان الحراره بعضاً ٤٠ درجه‌یه قدر چیقار. حلبه مخصوص بر چبان واردر، که اهالیسنده طفل ایکن ویبانجیلرده دخی بر آز مدت اقامتدن صکره چیقوب، بر سنه‌ده آنجق قپانیر، ویری قانیر. حلبك صنایع محلیه‌سی دخی خیلی ایلریده اولوب، ایپکدن دوشمه‌لك وچارشف وسائر کوزل قماشلر یاپیلیر. ال دستکاهلری ٣٠٠٠ مقدارینه قریب اولوب، اخیراً اصول جدیده اوزره وبخارلی ماکینه‌لرله بعض قماش فابریقه‌لری دخی آچلمشدر. یوك ویاموقدن دخی بعض منسوجات ایله عجم تقلیدی شال، باصمه مندیل، آلاجه، دوشمه‌لك اعمال اولنور. قیومجیلغه متعلق معمولات ایله کوزل مصر حصیری، صابون، انفیه، وشکرلمه‌لرك انواعی دخی یاپیلیر. باغچه‌لرینك میوه‌لری مبذول اولوب، قایصی، فستق، اوزوم، انجیر، نار، ویشنه، کراز، اریك وسائره حاصل اولور.

حلب پك اسکی بر شهر اولوب، ظن اولندیغنه کوره، عمالقه طرفندن تأسیس، ویونان قدیم مورخلرینك ضبطنه کوره (حلبون) ودها طوغریسی (حلب) تسمیه اولنمشیدی. بعده ملوك طوائفدن سلفکیلر زماننده تعمیر وتجدید اولنه‌رق، (Berœa باروا) تسمیه ایدلمشیدی. حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتلرنده فتوح شامه مأمور بولنان ابو عبیده بن الجراح حضرتلری طرفندن عیاض بن غنم بر سریه سوق ایده‌رك، حلبی صلحاً ضبط ایتمش؛ وبر روایتده قلعه ترك اولنه‌رق یالکز شهر استیلا اولنمش، ودیکر بر روایته کوره دخی روملر قلعه‌یی ترك ایده‌رك، انطاکیه‌یه چکلمش اولدقلرندن، حضرت ابو عبیده دخولنده، اهالی بولنمامش ایدی. بعده یکیدن روملرك ضبطنه کچمش ایسه‌ده، چوق کچمه‌دن استخلاص اولنه‌رق، ممالك اسلامیه‌یه ضم اولنمشدی. اهل صلیب ضبطنه چوق چالیشمشلرسه‌ده، مقتدر اوله‌مامشلردی.

٥٦٦ تاريخنده شدتلى بر حركت ارضدن خيلى تخريب اولنديغى كبى، بعده هلاكو طرفندن دخى ضبط واحراق اولنمش ايسه‌ده، يكيدن تعمير اولنمش؛ وعلى‌الخصوص ملوك ايوبيه‌دن ملك ظاهر بن صلاح‌الدين طرفندن تعمير وتحكيم وتزيينه چوق سعى وهمت صرف اولنمشدر. ٩٢٣ تاريخنده ياوز سلطان سليم خان طرفندن ضميمهٔ ممالك عثمانيه اولوب، دور عثمانيده خيلى معموريت كسب ايتمكله، اهاليسى ٣٠٠٠٠٠ مقدارينه تقرب ايتمش ايكن، ١٢٣٨ تاريخنده وقوع بولان شدتلى بر حركت ارضده، اهالينك نصفندن زياده‌سى تلف اولمشدر. اوائلده حلب شهرى هندستان ايله اوروپا آره‌سنده اجرا اولنان تجارتك بيوك بر مخزنى حكمنده ايكن، اميد برونى طريقنك كشفى واخيراً سويش جدولنك كشادى بو اهميتى ازاله ايتمش ايسه‌ده، ينه ايران وعراق وكردستان وسوريه وآناطولى ايله ممالك غربيه آره‌سنده بيوك بر تجارت مركزى اولوب، على‌الخصوص بصره‌دن اسكندرونه تمديدى متصور اولان دمير يول خطى انشا ايديله‌جك اولورسه، حلبك اهميت تجاريه‌سى ومعموريتى پك چوق آرته‌جغى وهند تجارتنك قسماً ينه بو طريقه چوريله‌جكى شبهه‌سزدر.

حلب ولايتى. آسياده‌كى ولايات عثمانيه‌نك اك بيوكلرندن اولوب، سوريه قطعه‌سنك قسم شماليسيله آناطولينك وجزيره‌نك بر كوچك پارچه‌سندن عبارتدر. اسكندرون كورفزينك آلتنده يعنى جهت جنوبيه‌سنده بر مقدار ساحلى اولوب، ايچ طرفى شمال وجنوبه طوغرى توسع ايدر. غرباً آطنه ولايتيله وآق دكيزله، جنوب غربى جهتندن بيروت وسوريه ولايتلريله جنوب شرقى جهتندن (زور) مستقل سنجاغيله، شمال شرقى جهتندن دياربكر، شمالاً دخى معمورة‌العزيز وسيواس ولايتلريله محاط ومحدوددر.

بو ولايت اراضيسنك قسم اعظمى يوكسك وقورو اووه‌لردن عبارت اولوب، يالكز حلب شهرى جوارلرنده منبتدر، دكيزه قريب اولان قسم غربيسنده آناطولى‌يى شق ايدن طاوروس سلسله‌سيله سوريه‌نك جبل‌لبنان سلسله‌سى آره‌سنده واقع برقاچ طاغ بولنوب، بونلرك باشليجه‌سى الما طاغيدر، كه اسم قديمى (اماتوس) اولوب، اك يوكسك ذروه‌سى سطح بحردن ١٥٠٠ متره ارتفاعنده‌در. اردو طاغى (يعنى جبل‌اقرع) ايله جبل موسى وجبل قصير وجبل سمعان بونك شعبه‌لرندندر. بو طاغلرده بعض بركان اثرلرى بولنور. آطنه ولايتى داخلنده اولان جبل بركتك ونام ديكرله كاور طاغنك دخى بر اوجى وبعض اتكلرى حلب ولايتنه داخل اولور. ولايتك آناطوليدن معدود اولان قسم شماليسنى تشكيل ايدن مرعش سنجاغى ايسه طاغلق بر ير اولوب، طاوروس سلسله‌سى شعباتندن آخور طاغى غرب جنوبيدن شرق شماليه طوغرى سنجاغى شق ايتديكى كبى، غرب شمالى حدودنده دخى بيك بوغا طاغى ممتد اولور. مذكور سنجاغك البستان قضاسنده (نورحق) اسميله منفرد بر طاغ واردر، كه ياز قيش قارله مستور بولنور. اورفه سنجاغنده دخى قره طاغ اسميله بر كوچك طاغ واردر. ذكر اولنان جبالك اكثرى اورمانلرله مستور اولوب، كراستهٔ يه الويريشلى كوزل ويوكسك اشجارى حاويدر.

حلب ولايتى آق دكيزه قريب اولديغى حالده، تماميله بحر مذكور مائله‌سنده بولنميوب، بر بيوك قسمى يعنى جهت شرقيه‌سى بصره كورفزى مائله‌سنه تابع اوله‌رق، فرات واديسنه داخلدر. بو وجهله جهت مذكوره‌ده اولان مياه جاريه فراته دوكيلور. جهت غربيه‌سنده‌كى صولرى ايسه آق دكيزه منصب اولان ديكر ايكى ايرماق جمع ايدر، كه بونلرك برى (عاصى) وديكرى (جيحان) ايرماغيدر. بونلرك برنجيسنك منابعى سوريه ولايتنده اولوب، قسم اسفليله منصبى حلب ولايتنده، وايكنجيسنك بالعكس منابعى حلب ولايتنده اولوب، قسم اسفليله منصبى آطنه ولايتنده‌در. عاصى نهرى، كه اسم قديمى (اورونت) در، نفس حلب سنجاغنك قسم غربيسنى وعميق اووه‌سنى سقى ايله، انطاكيه‌نك ايچندن كچه‌رك، حلب ولايتنك ايكنجى درجه‌ده‌كى انهارندن اولان (قره صو) و (عفرين) چايلرينى دخى اخذ ايدر. بو ايكى چاى شمال شرقى جهتندن اينوب، عميق كولنى بعدالتشكيل، برلشوب، عاصى ايرماغنه دوكيلورلر. جيحان ايسه مرعش سنجاغنده نبعان ايدن آق صو، سكودلى، خرما چايى كبى بر چوق چايلردن بالتشكل، عادتا ايرماق حالنه كيردكدن صكره، آطنه ولايتنه داخل اولور. حلب شهرى ايچندن كچن (قويق) نهرى ايسه يوقاريده ذكر اولنان ايكى مائله‌نك هيچ برينه تابع اولميوب،

حلبك جنوبنده یاغمور موسملرنده بر اوفق کول تشکیل ایدر، وقوراقلق موسمنده قورور. ذکره شایان کولی (عمیق) کولی اولوب، بالیق صیدیله مشهور بر ایکی کوچك کول دها واردر.

هر نقدر حلب ولایتنك جهت شرقیه‌سنده واقع اولوب اك زیاده وسعتنی موجب اولان واسع اووه‌لرك قسم اعظمی چول حالنده ایسه‌ده، قسم غربی وشمالیسی ومرکزه قریب یرلری پك منبت ومعمور اولوب، حاصل اولان حبوبات احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتدکدن بشقه، خیلی مقداری دخی اخراج اولنور. پرنج، کتن تخمی وسائره ایله شکر قامشی دخی حاصل اولور. لکن اصل حلب ولایتنك ثروتی موجب محصولاتی زیتون، سیسام، پاموق وتوتوندر. میوه‌لری دخی چوق اولوب، حلب وروم قلعه وعینتاب قضالرنده فستق؛ ینه حلب ایله کلیس، حارم، عینتاب، انطاکیه وجسر شغور جهتلرنده زیتون؛ اورفه وباب قضالرنده مشهور نار؛ ریحاده کراز وویشنه؛ اسکندرون وآنطاکیه جهتنده دخی پورتقال، لیمون وتورنج، کلیتله حاصل اولور. مرعالری دخی چوق اولمغله، کلیتلی اغنام وصیغیر بسلنوب، ساده یاغی اك باشلیجه اخراجاتندر و نفاستیله مشهوردر. طوت آغاجلری دخی چوق اولوب، ایپك بوجکی یتیشدیریلیر؛ وکلیتلی ایپك چیقاریله‌رق، کرك خام وکرك قماش اوله‌رق، اخراج اولنور. آریلری‌ده چوق اولوب، بالی وبال مومی باشلیجه اخراجاتندندر.

ساحلنده برنجی اسکله‌سی اسکندروندر، که سوریه سواحلنك اك ایشلك اسکله‌لرندن اولوب، آزهمتله وجوده کله‌بیلن لیمانی انشا وهواسنك تصفیه‌سنی موجب اوله‌جق بعض اصلاحات اجرا اولنه‌جق اولسه، معمور بر شهر حالنه کله‌بیلیر. ایکنجی درجه‌ده اسکله‌سی (سویدیه) اولوب، بوده لیمان فقداندن اسکی اهمیتنی غائب ایتمشدر.

حلب شهری جوارنده باقیر وصاری مرمر، حلبك ٢٠ ساعت شرقنده واقع (ابو فیاض) موقعنده کمور معدنی، آنطاکیه قضاسنده وسائر بعض جهتلرده سیملی قورشون، بوراسیت، آمیانت، قروم وآلتون، کلیس قضاسنده قرمزی مرمر وکلیتلی کیل، عینتاب قضاسنده ینه قرمزی مرمر، مرعش قضاسنده کومش، دمیر وقرمزی وسیاه مرمر، زیتون قضاسنده دمیر، اسکندرون قضاسنده ده پترول معدنلری وولایتك سائر بعض طرفلرنده دخی مختلف معدنلر بولنبورسه‌ده، پك آزندن استفاده اولنوب، اکثری اخراج اولنمامقده‌در. حلبك شرقنده وچول جهتنده واقع جبول قریه‌سنده بر بیوك وبر قاچ کوچك کول واردر، که موسم صیفده صولری تبخر ایتمکله، حاوی اولدیغی طوز انجماده ایدر. غایت بیاض ولذیذ اولان بوطوزك آنجق بوزده بری اخذ وصرف اولنه‌بیلدیکی حالده، سنوی یدی ملیون قیه قدر چیقار، که بو حسابه کوره یالکز بیوك کولدن سنوی یدییوز ملیون قیه چیقارلمق ممکندر. میاه معدنیه‌سی دخی چوق اولوب، جسرشغور قضاسنده امراض جلدیه‌یه نافع ایکی قاپلیجه، عمیق اووه‌سنده حرارتی ٤٢ درجه‌ده کوکوردلی بر قاپلیجه، بیره‌جك قضاسنده فرات کنارنده دیکر بر ومرعش وزیتون قضالرنده بررقاپلیجه موجوددر. البستان قضاسنده دخی (ایچمه) نامیله صوئوق وامراض متنوعه‌یه نافع بر معدن صویی واردر.

ولایتك هر طرفنده کلیتلی بولنان اغنام وصیغیردن بشقه اورفه سنجاغیله معره ومنبج قضالرنده ومرعش سنجاغنده‌کی کرد عشیرتلرنده کثرت اوزره دوه دخی بولنور. حلب قضاسیله باب، معره، منبج ورقه قضالرنده وچولده جولان ایدن عنزه عشیرتنده اعلا جنس آت وقیصراق دخی بولنور. حلب شهرنده (شامی) اسمیله سودی چوق بر جنس اینك دخی‌واردر. سائر حیوانات اهلیه‌سی استر، مرکب وسائره‌دن عبارتدر. حیوانات وحشیه سنه کلنجه طاغلق محللرنده قپلان، قورد، آیی، طوموز، تیلکی، چقال، کیك، جیلان، طاوشان، صانسار، قوندوز؛ فرات کنارلرنده دخی آرسلان بولنور. طیوری انواع معلومه‌دن اولوب، کوللرنده خیلی بالیق دخی واردر. یلان، عقرب، جیان کبی حشرات مضره‌سی دخی چوقدر.

ولایت اراضیسنده کلوب کچن عنزه عشیرتیله سائر بعض کوچبه عشیرتلر داخل حساب اولمدیغی حالده، حلب ولایتنك اهالیسی ٧٧٦ ٦٥٢ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك ٦٧٤ ٥٥٥ ی مسلم، ٠٤٩ ٩٣ ی خرستیان و ٩٥٤٨ ی یهودیدر. اهالئ اسلامیه‌سی عرب، ترك، کرد وچرکس؛ وخرستیانلری

سریانی، کلدانی، مارونی، ارمنی وروم جنسیتلرینه منقسم اولوب، آنجق همان جمله‌سی لسان عربی ایله متکلمدرلر. ولایتك قسم جنوبیسنده لسان عمومی عربیجه اولوب، خرستیان ویهودیلری دخی عربی تکلم ایدرلر. حلب سنجاغنك غرب وشمال جهتلرنده ترکلر وترکمانلر اکثریت اوزره بولنوب، اك زیاده ترکجه لسانی مستعملدر. اورفه ومرعش سنجاقلرنده ایسه لسان محلی ترکجه اولوب، ایکنجی درجه‌ده کردجه سویلنیلیر.

حلب ولایتنك قسم اعظمی سوریه قطعه‌سندن ویالکز مرعش سنجاغی کوچك آسیا یعنی آناطولیدن وفراتك اوته‌سنده اولان قسمی دخی مسوپوتامیا یعنی جزیره‌دن معدود اولوب، بر کونه حدود طبیعیه ایله ویاقوم وجنسیت وتاریخه مستند حدود اعتباریه ایله مفرز دکلدر. ازمنهٔ قدیمه‌ده بویرلر سریانی وآثوریلرك تحت حکومتنده اولوب، بر آره‌لق مصریلرك وبعده ایرانیلرك ضبطنه کچمشیدی. بیوك اسکندرك قلمرو فتوحاتنه داخل اولدقدن صکره، ماکدونیه‌لی طوائف ملوك زماننده سلفکلیلرك تحت اداره‌سنده بولنوب، بونلرك زماننده خیلی اسباب عمران وجوده کلمشیدی. سلفکلیلردن رومالیلرك الینه کچوب، بونلرله ایران ساسانیلری آره‌سنده خیلی محارباته میدان اولمشیدی. روما ایمپراطورلغنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغنك یعنی قسطنطنیه قیصرلرینك حصه‌سنه دوشمش؛ وحضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتنده ابوعبیده وخالد بن ولید حضرتلرینك همتیله فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمشدر. بر خیلی وقت فتوحات اسلامیه سوریه قطعه‌سنك حدود شمالیه‌سنی تجاوز ایده‌مدیکی جهتله، کرك امویلر وکرك عباسیلر زماننده حلب ولایتنك قسم شمالیسی (ثغور) یعنی حدود نامیله معروف اولوب، اهل اسلامله رومل آره‌سنده وقوع بولان بر چوق محاربه‌لره میدان اولمش، ودفعاتله ضبط وینه استخلاص اولنمش ایدی. بو آرالقده حلبده، خلافت عباسیه‌یه تابع اولمق اوزره، بنی حمدان، بنی مرداس وسلچوقیلر دولتلری صره ایله حکم سوروب، روملرله چاریشان اك زیاده بونلر اولمشدر. بعده بنی ارتق وملوك اتابکیه حکم سوروب، بونلرك زماننده، اهل صلیب ممالك اسلامیه‌یه مسلط اوله‌رق، بوکروه متعصبانله اولنان محاربه‌لردن بر چوغنك میدانی اولمغله، حلب جهتی خیلی تخریباته اوغرامشیدی. صلاح‌الدین ایوبی اهل صلیبی طرد واخراج ایتدکدن صکره، حلب جهتی ایوبیلرك اداره‌سنده قالوب، بونلرك بر شعبه‌سی حکم سورمشدر. ایوبیلردن صکره دخی حلب سوریه‌نك سائر جهتلریله برابر مصر ملوکنك النده قالوب، اتراك وچراکسه غلامانه تابع اولمش، ومرعش جهتنده (ذوالقدریه) حکومتی ظهور ایلمش ایدی. ٩٢١ تاریخنده سنان پاشا طرفندن ذوالقدریه دولتنك وجودی قالدیریلوب، مرعش جهتی ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولندیغی کبی، بر سنه صکره دخی حلب وبتون سوریه یاوز سلطان سلیم خان طرفندن فتح اولنمشدر. ١٢٤٧ ده حلب ایالتی سوریه‌نك سائر ایالاتیله وآطنه ایله برابر مصرلی ابراهیم پاشانك ضبطنه کچوب، ١٢٥٥ تاریخنه‌دك ادارهٔ مصریه‌ده قالدقدن صکره، اعاده اولنمشدر.

حلب ولایتی بروجه زیر ٣ سنجاق، ٢٣ قضا و ١٤ ناحیه‌یه منقسم اولوب، مراکز حکومت اولان شهر وقصبه‌لردن بشقه ٣.٥٢١ قریه‌یی حاویدر:

سنجاق	قضا	مقدار نواحی	مقدار قرا
حلب	حلب	٠	٠
	عینتاب	٠	٢٠٢
	کلیس	٢	٤٦٩
	اسکندرون	١	٢٦
	انطاکیه	١	٢٧٢
	ادلب	١	١١٧
	حارم	٢	١٤٤
	جسرشغور	٢	٧٥
	معره	٠	١١٠
	باب	١	١٧٤
	بیلان	٠	٤٨
	جبل سمعان	٠	١٢٨
	منبج	٠	١٣٢
	رقه	٠	٣٨
مرعش	مرعش	١	٢٢٠
	زیتون	١	٢٧
	الدستان	١	١٣٥
	پازارجق	٠	٧٦
	اندرین	١	٨٢
اورفه	اورفه	٠	٣٩٤
	بیره‌جك	٠	١٢٩
	روم قلعه	٠	١٦٣
	سروج	٠	٢٦١
	جمعاً	١٤	٣٥٢١

حلب { سنجاغى. حلب ولايتنك مركز سنجاغى اولوب، ولايت مذكورەيى تركيب ايدن اوچ سنجاغك اڭ واسعى، اڭ معمورى، اڭ زيادە مسكونى واڭ چوق محصولات ويرنيدر. شمالاً مرعش، شمال شرقى جهتندن اورفە سنجاقلريلە وسائر طرفلردن مادۀ آتفەدە بيان اولنان حدود ولايتلە محدوددر. حلب ولايتنك سوريە قطعەسندن معدود اولان قسمنى تشكيل ايدن بو سنجاق اولوب، قطعۀ مذكورەنك قسم شماليسندن عبارتدر. مادۀ آنفەدەكى جدولدن آكلاشلديغى اوزرە، ١٤ قضادن مركب اولوب، ١٠ ناحيە و ٢٠٣٥ قريەيى جامعدر. اهاليسى ٥٠٣١٦٤ نفوسدن عبارت اولوب، اكثريت اوزرە دين اسلامە متدين ولسان عربى ايلە متكلمدرلر. [احوال سائرەسيچون مادۀ آنفەيە مراجعت بيوريلە.] — حلب قضاسى حلب شهريلە جوارلرندن عبارت اولوب، ١١٠ محلەيە منقسمدر.

حلب { مصردە قاهرە ايلە فسطاط آرەسندە بر بيوك محلە اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور.

حلبى { (برهان الدين على بن ابراهيم) اون برنجى قرن هجرى مشاهير علماسندن وفقهاء شافعيەدن اولوب، مشهور «سير حلبى» نك صاحبيدر. ٩٧٥ تاريخندە مصردە طوغوب، اورادە تحصيل ايتمش؛ وعلوم عقليە و نقليەدە وعلى الخصوص فقە وحديث وتفسير وتصوفدە عصرينك فريدى اولمغلە، حلقۀ تدريسى مجمع علما وفضلا اولمشيدى. صلاح وتقواسى دخى علم وعرفانيلە متناسب ايدى. اوچ بيوك جلد اوزرە تأليف و «انسان العيون فى سيرة الامين المأمون» تسميە ايلديكى مذكور «سير حلبى» دن بشقە «مطالع البدور فى الجمع بين القطر والشذور»، «غاية الاحسان فى وصف من لقيه من ابناء الزمان»، «حسن الوصول الى لطائف حكم الفصول»، «المحاسن السنيه من الرسالة القشيريه»، «الجامع الازهر لما تفرق من ملح الشيخ الاكبر»، «النفحة العلوية من الاجوبة الحلبية»، «النصيحة العلوية فى بيان حسن طريقة الاحدية»، «المختار من حسن الثناء فى العفو عمن جنا»، «صبابة الصبابه»، «انفاذ المهج بمختصر الفرج»، «اعلام الناسك باحكام المناسك» عنوانلى تأليفاتى وسائر آثاريلە تصوفە دائر بر رسالەسى، صرفە متعلق بر متنى و كتب مشهورەيە بر چوق شرح وحاشيە وتعليقاتى واردر. ١٠٤٤ تاريخندە مصردە وفات ايتمشدر.

حلبى { [«ابراهيم حلبى» مادەلرينە مراجعت بيوريلە.]

حلپه { كريد جزيرەسندە خانيەنك ياريم كيلومترە شرقندە بر كوچك قصبە اولوب، خانيەنك بر محلەسى ويا صيفيەسى حكمندەدر. بوقصبە اوتوز قرق سنە اول تشكل ايدوب، كيتدكجە توسع ايتمكدەدر. ٢٥٠٠ اهاليسى، برجامعى، ايكى روم وبر قتوليك كليساسى، بر اسلام وبر روم مكتبى وبر قاچ دباغخانەسى واردر. هواسى خانيەنك كندن ايى اولمغلە، قونسلوسلر واكثر كبار واغنيا حلپەدە اقامت ايدرلر. شهرە بر آرابە يوليلە مربوطدر.

حلحول { قدس ايلە خليل الرحمن آرەسندە بر قريە اولوب، حضرت يونس (عم) ك قبرى اوندەدر.

حلق الوادى { (Goulette) تونس امارتندە وتونس شهرينك ٩ كيلومترە شرقندە بر قصبە اولوب، تونسك اوكندە واقع (بحيرە) كولنى دكيزە ربط ايدن [بر بوغازك ايكى جانبندە واقعدر. قسم اعظمى بوغازك شمالندە واقع اولوب، (قرتاج) شهر قديمنك خرابەلرينە قدر ممتد اولور. بو قسمدە بر قلعە دخى واردر. قسم جنوبيسى ايسە تونسك ترسانەسنى وتونس بكنك يكى واسكى سراى اسملريلە ايكى سرايى وبعض خانەلرى حاويدر. اهاليسى ٣٠٠٠ كشيدن عبارت اولوب، نصفنە قريب مقدارى اجنبى يعنى مالطى، ايتاليان فرانسز وروم ونصفدن زيادەسى اسلامدر. سوقاقلرى منتظم وخانەلرى اصول جديدە اوزرە مؤسسدر. تونس شهرينك اسكلەسى حكمندە اولوب، خيلى تجارتى واردر، وشهرە ١٧ كيلومترە طولندە بر دمير يول خطيلە مربوطدر. ياز موسمندە تونس بكى وكبار واغنيا طاقى دكيز حماملريچون حلق الوادى يە ايتمكلە، اوموسمدە شنلكى زيادەدر. آوروپاليلر عندندە «بوغاز» ديمك اولان (غولتە) اسميلە معروفدر.

حلمى { اونجى قرن هجرى عثمانلى شعراسندن اوچ ذاتك مخلصيدر:

برنجیسی (بقال زاده بوستان افندی) بروسه‌لی اولوب، طریق علمه سلوك، وبعده بر قاچ آقچه تقاعدله قناعت ایده‌رك، شامده اقامت ایتمكده ایكن، ١٠٠٤ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

مالله مالك اولمه صانمه دلا دلداره
زر ایله یوسفی طارتنجه نلر چكدی عزیز

— ایكنجیسی (وحی زاده عبدالله افندی) ازنیقلی اولوب، بو دخی طریق علمه سالك ایدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونكدر:

بلن قوچق لبن بوس ایلمك امر محال آنجق
آنی كورمش یوق ای دل سویلنور بر قیل وقال آنجق

— اوچنجیسی (عبدالحلیم علی) موره‌لی اولوب، روم ایلنده قاضیلقده كزردی. شو بیت اونكدر:

عرض ایتدی كرچه عارض اول مه نقابدن
كون یوزینه با قلدی اما حجابدن

حلمی { ایران شعراسندن دخی بو مخلصله اوچ ذات كلمشدر:

برنجیسی (ملامقیم) كاشانلی اولوب، داراشكوه زماننده بر مدت هندستانده اقامتدن صكره، زیارت بیت‌الله‌الحرامه كیدوب، مكهٔ مكرمه‌ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

مارا كه درعشق زاغیار نباشد
ازیار برنجیم اكر یار نباشد

— ایكنجیسی اصفهانلی اولوب، شو بیت اونكدر:

بارها كفتم بخود كزدل غمش بیرون كنم
دل نمیخواهد كه باشد بیغم اوچون كنم

— اوچنجیسی عن اصل اردبیللی اولوب، برخیلی وقت سیاحتدن صكره، اصفهانده توطن ایتمشیدی. شو بیت اونكدر:

نخواهم سایه افتد بر زمین ازنخل بالایش
كه پندارم زپا افتادهٔ افتاد برپایش

حلمی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اوچ كشینك مخلصیدر:

برنجیسی (عبدالله حلمی افندی) شیخ القراء یوسف افندی زاده محمد افندینك اوغلی اولوب، ١٠٨٥ تاریخنده طوغمش؛ و تحصیل علم وكمال ایتدكدن صكره سرای همایون خواجه‌لكنه نصب اولنمش ایدی. عمرینی افاده وتدریسله كچیروب، بخاریٔ شریفه مفصل برشرح یازدیغی كبی بعض كتب معتبره‌یه شرح وحاشیه كبی ٤٠ قدر رساله تألیف ایتمشدر. ١١٦٧ ده وفات ایتمشدر. بعض نعوت وقصاید وسائر اشعاری دخی واردر. شو بیت بر نعتندندر.

قضای دركهك كان عطادر یارسول الله
جنابك ملجأ اهل رجادر یا رسول الك

— ایكنجیسی (عبدالله حلمی دده) قاسم پاشالی اولوب، ابتدا قضاتدن ایكن، بعده طریقت مولویه‌یه سلوك ایله، عالمدن انقطاع ایتمش؛ و ١١٨٠ تاریخنده عربستان طرفنه سیاحت ایدوب، عودتنده اثنای راهده وفات ایتمشدر. شو مطلع جملهٔ اشعارندندر:

قیریلور اوستنه عشاق او كوزی بادامك
زر محبوب ایله فندقلیه جك آل كامك

— اوچنجیسی (حسن حلمی افندی) قبریسلی اولوب، ١١٩٧ ده جزیرهٔ مذكوره‌ده طوغمش؛ وتحصیل علم وكمال ایتدكدن صكره، قبریس مفتیلكنه نصب اولنمش ایدی. اشعاری جمله عندنده مقبول اولوب، حتی سلطان محمود خان حضرتلری طرفندن كندیسنه رئیس الشعرا عنوانی احسان بیورلمشیدی. ١٢٦٤ ده وفات ایتمشدر.

حُلوان { عراقك اك مشهور شهرلرندن اولوب، جبله قریب بر محلده وبغدادك ١٩٠ كیلومتره شرق شمالیسنده واقع ایدی. خرابه‌لری ایران حدودی داخلنده وبغداددن كرمانشاهه كیدن طریقك اوزرنده اوله‌رق دیاله نهری تابعلرندن بر چایك كنارنده موجوددر. كوكوردلی میاه معدنیه‌سیله، انجیر ونارینك كوزللكیله وشهره كیره‌جك یرده واقع بوغازده موجود بولنمش اولان ایكی خرما آغاجیله مشهوردر. بو ایكی آغاج صداقت وصلابته بر علامت عد اولنه‌رق عرب شعراسنك اشعارنده كثرتله ذكرلری كچر. بو شهر اكاسره زماننده معمور اولوب، حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتنده سعد بن ابی وقاصك یكنی هاشم بن عتبه بن ابی وقاص طرفندن صلحاً فتح اولنمش؛ ومشارالیه خیلی وقت حلوانده والیلك ایتمشدر. خلافت عباسیه‌نك اواخرینه دك حلوان معمور اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. انكلیز علماسندن بیكباشی (راولینسون) بو شهرك خرابه‌لرنده حفریات اجرا ایده‌رك، بر طاقم آثار عتیقهٔ ایرانیه

واسلامیه چیقارمشدر. — بو اسمله مصرده قاهره ایله فسطاط آره‌سنده بر بیوك قریه دخی بولنوب، مصرده والیلك ایتمش اولان عبدالعزیز بن مروان اموی طرفندن اعمار اولنمشدی. — خراسانك حدود غربیه‌سنده دخی نیشاپور مضافاتندن بو اسمله بر کوچك قصبه وار ایدی.

حلّه { عراق عربده وبغداد ولایتنده لوامرکزی بر قصبه اولوب، بغدادك ۱۰۰ کیلومتره جنوبنده وفراتك ایکی کنارنده اوله‌رق ″۳۵ ′۲۸ °۳۲ عرض شمالی ایله ″۳۰ ′۱۸ °۴۲ طول شرقیده واقعدر. جمله‌سی مسلم اولمق اوزره ۱۰۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. قصبه‌نك قسم اعظمی فراتك صاغ ساحلنده یعنی جنوب غربیسنده اولوب، بازار وحکومت قوناغیله قیشله دخی اوجهتده‌در. فرات اوزرنده دوبه‌لر اوزرینه موضوع بر کوپریسی واردر. جوامع ومساجد وسائر خیراتی چوقدر. شمال جهتنده وبر بچق ساعتلق مسافه‌ده مشهور (بابل) شهرینك خرابه‌لری بولنوب، حله‌نك ابنیه‌سی انشاسنده مستعمل اولان طوغله‌لرك چوغی اورادن مأخوذدر. حله شهری ۴۹۵ تاریخ هجریسنده ملوك سلجوقیه امراسندن (سیف‌الدوله صدقه بن منصور بن دبیس بن علی بن مزید الاسدی) طرفندن تأسیس اولنه‌رق، مشارالیه کندینه واقربا وتعلقاتیله قوم وقبیله‌سنه قوناقلر و خانه‌لر بنا ایتدرمش، ودرعقب تجار تهاجم ایدوب، چارشی وبازاری دخی وجوده کلمشیدی. موقعنك اهمیتی حسبیله حله آز زمان ظرفنده توسع وکسب معموریت ایتمکله، بیوك بر شهر حالنی آلمشیدی. خلافت عباسیه‌نك انقراضی صره‌لرنده اوجهتك سائر شهرلریله برابر حله‌نك دخی معموریتی تنزل ایتمکله، بر قصبه صورتنی آلمشدر. حله‌ده مشلح کبی بعض یوك منسوجاتله پاموقدن بز وآلاجه کبی شیلر اعمال اولنه‌رق، باشلیجه تجارتی بونلردن عبارتدر. وقتیله بغدادله بصره آره‌سنده دخی (حله) اسمیله ایکی کوچك قصبه بولندیغندن، لاجل التفریق بوکا بانیسنك قبیله‌سی اسمنه نسبتله (حلهٔ بنی مزید) دخی دیرلردی.

حله { سنجاغی. بغداد ولایتنی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری اولوب، شمالاً بغداد سنجاغیله، شرق جنوبی جهتنده بصره ولایتیله، جنوب غربی جهتندن چول ایله، غرباً دخی کربلا سنجاغیله محاط ومحدوددر. فرات نهری سنجاغی شمال غربیدن جنوب شرقیه شق ایتدیکی کبی، دجله دخی شمال شرقی حدودی قربندن وقسماً ایچندن کچر. بو ایکی ایرماق آره‌سنده سقی اراضی ایچون بر چوق جدوللر وار ایسه‌ده، اکثری مسدود ومعطلدر. اراضیسی دوز ومنبت اولوب، وقتیله معموریت ومدنیتله شهرت بولمش اولان بابلستانك مرکزی بولنمش اولدیغی کبی، خلافت عباسیه زماننده دخی پك معمور اولوب، شهر وقصبه‌لری بربرلرینه تماس ایده‌جك قدر صیق ایدی؛ واراضیسی بر باغچه صورتنی ابراز ایدردی. بوکونکی کونده ایسه قسم اعظمی خیمه نشین وزراعت وفلاحته غیر مألوف عربان عشایریله مسکون اولوب، اسکی معموریتندن پك آز نشانلر قالمشدر. معهذا اراضیسنك فوق‌العاده اولان قوهٔ انباتیه‌سی سایه‌سنده اصول زراعتك پك کری ومهمل بر طرز قدیمده اولمسیله واهالیسنك عدم سعی وغیرتیله برابر، بغدای، آرپه، سیسام، داری، مرجك، توتون، پاموق ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولوب، مملکتی اداره ایتدکدن صکره، بر ربعی مقداری دخی اخراج اولنور. اهالیسی تقریباً وتخمیناً ۴۰۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، یالکز ۱۰۰۰ قدری یهودی وقصوری کاملاً مسلم اوله‌رق، نصفی قدرسنی ودیگر نصفی شیعی المذهبدر. خانه‌لرده ساکن اولانلری پك آز اولوب، قسم کلیسی خیمه نشیندر. آنجق اوجهتك خیمه نشینلری ایکی طاقم اولوب، بر طاقملری اغنام ودوه‌لریله قونار کوچر بدویلر وبر طاقمی دخی زراعتله مشغول اولور فلاحلردر. چول جهتنده شمر ومنتفك ایله سائر عربان عشایری جولان ایدر. حیوانات اهلیه‌سی باشلیجه دوه، قویون وآتدن عبارت اولوب، حیوانات وحشیه‌نك انواعی وچول جهتنده ارسلان دخی بولنور. حله‌نك جهت شمالیه‌سنده موادکلسیه‌یی حاوی اولوب صویی تحجر ایدر برکول وبرطوز مملحه‌سی واردر. درون لواده مذکور بابل خرابه‌سندن بشقه کرك کلدانیلر وآثوریلر زماندن وکرك اوائل دور اسلامدن قالمه بر چوق شهر وقصبه‌لر خرابه‌لری وپك چوق آثار عتیقه موجوددر.

حَلْی { یمن ساحلنده ومکهٔ مکرمه‌دن ۸ کونلك مسافه‌ده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

حلیس { صحابه‌دن اولوب، اهل حصدن معدوددر . — حلیس بن زید بن صفوان دخی صحابه‌دن اولوب، ینه صحابه‌دن حارث بن زید بن صفوانك برادریدر .

حلیم کرای { قریم خانلرینك اوتوزدردنجیسی اولوب، الحاج سلیم کرای‌زاده سعادت کرایك اوغلیدر. عمیجه‌لرندن منکلی کرایك خانلغی زماننده نورالدینلك منصبنده بولنوب، بعده اولاده مشروط اولان سراجه‌لی قریه‌سنده عزلت گزین اولدیغی حالده، ١١٦٩ تاریخنده سلطان عثمان خان ثالث دورنده قریم خانلغنه نصب اولنه‌رق، ایکی سنه ایله طقوز آی اجرای حکومت ایتدکدن صکره، نوغای تاتارلرینك بغدانده بعض یغماگرلکلر اجرا ایتلری، وتأدیبلریچون طرف باب عالیدن آلدیغی امری اجرا ایده‌مه‌مسی اوزرینه، ١١٧٢ تاریخنده عزل اولنه‌رق، ینه سراجه‌لی قریه‌سنه چکلمش؛ وبر سنه صکره، یتمش یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، اوراده وفات ایتمشدر. گنجلکنده شجاعت وجسارتله مشهور ایدیسه‌ده، خانلغی زماننده عجزی گورلمشدر.

حلیم کرای { قریم خانلری نسلندن عالم وشاعر برذات اولوب، برخیلی وقت درسعادتده یاشامش؛ وبعده چتالجه‌یه نقل وهجرتله، ١٢٢٩ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. ١٢٢٦ تاریخنده «گلبن خانان» عنوانیله قریم خانلرینك بر تاریخچه‌سنی یازمشدر، که ١٢٨٧ تاریخنده مطبعهٔ عامره‌ده طبع اولنمشدر. دیوانچه‌سی دخی واردر.

حلیمه { (بنت ابی ذؤیب السعدیه) حضرت سیدالمرسلین (صلعم) افندمزك سوت والده‌لری اولوب، صحابیاتدن مبارك بر خاتوندر. بنی سعد بن بکر قبیله‌سنه منسوب اولوب، پدرینك آدی عبدالله بن حارث، وقوجه‌سی حارث بن عبدالعزی ایدی. حضرت نبی محترمی طفل ایکن آغوش شفقتنه آلوب، فوق‌العاده سور، وحسن محافظه ایدر ایدی. اعلان نبوت بیورلدقده برحیات اولوب، ایمانه گلمش؛ ونزد حضرت نبوی‌یه واردیغنده فوق‌العاده حرمته نائل اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز کندیلرینی مبارك ردالری اوزرینه اوتورترلردی . نبوت مآب افندمزی طفولیتلرنده اوپوترکن اکثریا شو نینی ترانه‌سیله ترنمساز اولورلردی:

یارب اذ اعطیته فابقه
واعله الی العلا فارقه
وارخص الاباطیل العدا بحقه

حلیمه { (بنت الحارث) ملوك غسانیه‌دن حارث بن ابی شمر الاعرجك قیزی اولوب، پدریله منذر بن ماءالسماء آره‌سنده وقوع بولان والك مشهور ایام عربدن معدود اولان محاربه‌ده، پدرینك عسکرینی تهییج ایتمکله، بو وقعه (یوم حلیمه) اسمیله شهرت بولوب، ضرب مثل حکمنه گچمشدر.

حلیمی { (لطف الله) طقوزنجی قرن هجری مشاهیر علمای عثمانیه‌سندن اولوب، ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی دورنده صدراعظم بولنان محمودپاشانك لطف دیده‌سی ایدی. بعده دها خیلی وقت معمر اولوب، ایران سفرنده ادریس بتلیسی ایله وتاج زاده جعفر بك ایله برابر یاوز سلطان سلیم خانك معیتلرنده بولنمشدر. «بحر الغرائب» عنوانیله بر تألیفی واردر، که ایکی قسمدن مرکب اولوب، قسم اولی لغات فارسیه وقسم ثانیسی دخی عروض وقافیه وبدیع وبیان قواعدینی جامعدر. بوکتاب «لغت حلیمی» دیمکله دخی معروفدر. فرائضه متعلق بر متن وشرحی دخی واردر.

حلیمی { (اخی زاده عبدالحلیم افندی) اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن وعلماسندن اولوب، روم‌ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و١٠١٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

قصدم جهانده برگوزی آهوبی صیددر
فکرم کمند کاکل وزلفینه قیددر

حلیمی { بودخی اوننجی قرن هجری علما وشعراسندن اولوب، قسطمونیلیدر. یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری شهزاده‌لکلرنده، طربزون والیسی ایکن، صاحب ترجمه کندیلرینه انتساب ایله، خواجه‌سی اولوب، علم وفضلی وحسن اخلاقی حسبیله شهزادهٔ قدردانك فوق العاده محبت والتفاتنه مظهر اولمش ایدی. جلوسلرینی متعاقب صاحب ترجمه‌یی یانه جلب بیوره‌رق، صحبتلرندن آیرمازلردی. عربستان سفرنده دخی معیت حضرت پادشاهیده بولنوب، دمشقده وفات ایتمشدر. پادشاه مشارالیهك

حلبینڭ جنازه‌سنه بالذات کیندکلری دخی مرویدر. شو بیت صاحب ترجمه‌نڭ اشعارندندر:

اله کیرمشیدی لطف ایله اول زلف دوتا
صانکه دستمده ایدی مملکت چین وخطا

حما { (وعربیسی حماة) سوریه قطعه‌سنڭ اڭ مشهور شهرلرندن اولوب، سوریه ولایتنه ملحق همنامی اولان بر سنجاغڭ مرکزیدر. ولایتڭ منتهای شمالنده یعنی حلب ولایتنڭ حدودی قربنده، عاصی نهرینڭ ساحل شرقیسنده و(علا'دینلی بر کوچك طاغڭ اتکنده اوله‌رق، دمشق شامڭ ۲۰۰ کیلومتره شمال شرقیسنده، ′۸ °۳۵ عرض شمالی ایله ″۳۰ ′۲۳ °۳٤ طول شرقیده واقعدر. سور ایله محاط اولوب، سورڭ خارجنده دخی بعض محله‌لری، بری داخل ودیکری خارج سورده اوله‌رق ایکی چارشیسی، ۲۲ جامع شریفی، ۱۲ مسجدی، ۲ تربه‌سی، بر دارالشفاسی واخیراً بوکا علاوه اولنمش بر غرباخسته‌خانه‌سی، بر رشدیه ایله بر ابتدائی و ۲۹ صبیان مکتبلری، ۳ کلیساسی، بری ذکور ودیکری اناثه مخصوص ایکی خرستیان مکتبی، ۳ قشله‌سی وبر قلعه‌سی واردر. اطرافی باغ وباغچه‌لرله محاط اولوب، عاصی نهرنده اسکیدن بری بولنان طولابلرله اسقا اولنان بو باغچه‌لرده کوزل وچوق میوه‌لر حاصل اولور. اهالیسی ۲۲۰۰۰ قدر اولوب، قسم کلیسی اسلام وعربدر.

حما اسکی بر قصبه اولوب، توراتده (حماة) اسمیله مذکوردر. اسکندردن صکره سلفکیلر زماننده تعمیر وتوسیع اولنه‌رق، (ایپفانیا) تسمیه اولنمشیدی. بعده سوریه‌نڭ احوال تاریخیه‌سنه تابع اولوب، رومالیلرڭ وروملرڭ اداره‌سنده بولندقدن صکره، ۱۷ تاریخ هجریسنده ابو عبیده حضرتلری طرفندن صلحاً فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمشدر. اوچنجی قرن هجری اواسطنه‌دك حمص مضافاتندن کوچك بر قصبه حالنده اولوب، حتی بعض کتب قدیمهٔ عربیه‌ده (قریه) دیه یاد اولنمشدر. بعده کسب عمران وتوسع ایدوب، حمص بونڭ مضافاتندن عد اولنمغه باشلامشدر. ۵۰۱ تاریخنده اهل صلیبڭ ید ضبطنه کچوب، بر آره‌لق طغتکین طرفندن استخلاص اولنمش ایسه‌ده، ینه فرنکلر طرفندن ضبط اولنه‌رق، نهایت صلاح‌الدین ایوبی طرفندن طعیاً فتح اولنمشدر. ۵۵۳ ده شدتلی بر حرکت ارضدن خیلی خراب اولوب، اهالیسندن اون بش بیڭ کشی تلف اولمشدی. بعده ملوك ایوبیه طرفندن تعمیر واعمار اولنه‌رق، بونلرڭ بر شعبه‌سی‌ده حماده حکم سورمشدر، که مورخ شهیر ابو الفدا دخی اونلردندر. مشاهیر علما وادبای اسلامیه‌دن (حموی) نسبتیله متعارف بر چوق ذواتڭ مسقط رأسی اولوب، «معجم البلدان» صاحبی یاقوت حموی دخی اوجمله‌دندر.

حما { سنجاغی. سوریه ولایتی ترکیب ایدن اوچ سنجاغڭ بری واڭ شمالیسی اولوب، شمالاً حلب ولایتیله، شرقاً زور مستقل متصرفلغیله، جنوباً شام سنجاغیله، غرباً دخی بیروت ولایتنڭ طرابلس ولاذقیه سنجاقلریله محدوددر. قسم غربیسی جبل لبنانڭ مابعدی حکمنده اولان جبل نصیریه‌نڭ شرقی اتکلرندن عبارت اولوب، قسم شرقیسی ایسه دوزلك ویالکز بعض تپه‌لری حاویدر. نام قدیمی (اورونت) اولان (عاصی) نهری بعلبك قربنده نبعاننه شماله طوغری آقه‌رق حماسنجاغنه داخل اولدقدن صکره، صاغ وصولدن بر قاچ چایك صولرینی اخذ ایله بیوییه‌رك، لوانی جنوبدن شماله شق، ودوزلك اولان اراضیسنی سقی واروا ایدر. حمصڭ اوست طرفنده حمص کولی تعبیر اولنان بر کول دخی تشکیل ایلر. حما سنجاغی سوریه قطعه‌سنڭ اڭ منبت ومحصولدار محلی اولوب، باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، مصر، مرجك، بقله، بیاض داری وباغ چیقارمغه یارایان بعض حبوباتله پاموق وسائره‌دن ومیوه وسبزه‌لرڭ انواعندن عبارتدر. جبل نصیریه‌نڭ اتکلرنده بر خیلی اورمانلر دخی بولنوب، کراسته‌لك واودونلق اشجارڭ انواعی یتیشیر. مرعالری دخی کوزلدر. طوت آغاجلری‌ده چوق اولوب، خیلی ایپك چیقاریلیر، وبر قسمی محلنده ایشلنه‌رك، کوزل دوشمه‌لکلر وسائر ایپك قاشلرله چارشف وکتفیه وسائره اعمال اولنور. پاموق وبوکدن دخی بعض منسوجات یاپیلیر. معمولات صناعیه‌سی اشبو منسوجات ایله مارپیچ، اکر قالناغی وبعض معمولات سراجیه‌دن ودمیرجیلك وباقیرجیلق وقیومجیلغه متعلق اوفق تفك ایشلردن عبارتدر. اهالیسی ۱۰۶۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، بونلرڭ یالکز ۱۶۰۰۰ ی روم و ۲۰۰۰ قدری سریانی وقصوری کاملاً اسلام اولوب، جمله‌سی لسان عربی ایله متکلمدرلر. درون لواده ۱۲۳ جامع شریف،

٢٠ مسجد، ٢ مدرسه، ٢٩ كلیسا، ٣ تكیه، ٧ تربه، ٣ رشدیه و ١٢٩ صبیان مكتبی، ٢ خستهخانه، ١٠ قاپلیجه، ٣٢١٠ دكان، ١٩ خان، ٢٨ مغازه، ٦٣ دكرمن، ١٥ فرون و ٢٦ حمام موجوددر. اراضئ مزروعه‌سی ایكی بچق ملیون دونمدن زیاده‌در.

حما سنجاغی بروجه زیر ٤ قضا و ٢ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ٣١٦ قریه‌یی جامعدر.

قضا	نواحی	عدد قرا
حما	.	٩٥
حمص	قصیر ایكی قپولی	١٠٩
حمیدیه	.	٦١
سلمیه	.	٥١
جمعاً	٢	٣١٦

حَمّاد { صحابه‌دن اولوب، وقت سعادتده پك اختیار اولدیغی مرویدر.

حماد { (ابواسماعیل — بن سلیمان) اعاظم فقهادن اولوب، امام اعظم ابوحنیفه حضرتلرینك خواجه‌سیدر. فقهی انس بن مالكدن وحدیثی ابراهیم نخعیدن اخذ ایتمشیدی. ١٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. جود وكرمی حقنده بعض نوادر منقول اولوب، رمضان شریفده اللی فقیر بسلر، وبیرام كونی یكی البسه ایله كیدیریر، واللرینه یوزر درهم (كه تقریباً دردر لیرا) ویرر ایمش.

حمادالراویه { (ابوالقاسم — بن میسرة الشیبانی) مشاهیرادبادن اولوب، حفظنده شعرای عربك پك چوق اشعاری بولنه‌رق، روایت ایتمكله، (راویه) لقبیله شهرت بولمشدر. دولت امویه وعباسیه زماننده یاشایوب، ١٦٥ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حمادالضریر { (ابو اسماعیل — بن زید البصری) آنادن طوغمه اعمی اولدیغی حالده، كمال ذكاوتیله، مشاهیر فقها وعلمانك درسلرینه مداومتله، فقه وحدیث وسائر علومده ید طولی صاحبی اولمش؛ وبعده تدریس وافاده ایله مشغول اولوب، مشاهیر علمادن بعض طلبه یتیشدیرمشدر. ایكنجی قرن هجریده بصره‌ده یاشایوب، ١٧٧ ده وفات ایتمشدر.

حمار { [«مروان حمار» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حمار { (سعید بن فتحون السرقسطی) اندلسك بشنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، علوم حكمیه ومنطق وسائرده‌ده ید طولی صاحبی ایدی. سرقسطه (یعنی سراغوسه) شهرنده افاده وتدریسله مشغول بولنمشدر.

حمارویه { (ابوالجیش — بن طولون) خلافت عباسیه زماننده مصرده تفرد ایتمش اولان بنی طولون امراسنك ایكنجیسی اولوب، احمد بن طولونك اوغلیدر. ٢٧٠ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، مسند امارته چكوب، پدرینك زماننده محبوس بولنان وبیعتدن امتناع ایدن برادری عباسی قتل ایتمش؛ وخلیفه بولنان معتمد علی‌اللهك برادر زاده‌سی احمد بن موفق باللهله شامده ایتدیكی ایكی محاربه‌ده مغلوب ومصره عودته مجبور اولمش ایسه‌ده، برسنه صكره طرسوس جهتنه كیدوب، كندی نامنه خطبه اوقوتمش ایدی. ٢٨٩ ده معتمد بالله وفات ایدوب، مشارالیه احمد بن موفق معتضد بالله عنوانیله خلیفه اولدقده، صاحب ترجمه هدایای كرانبها ارسالیله ایفای تبریك ایتدیكندن، خلیفهٔ مشارالیه دخی مقابلةً خلعتلر وقلیچ وتاج ارسالیله برابر اوتوز سنه ایچون مصر ایالتنی بافرمان كندیسنه واولادینه ترك وتوجیه ایتمشیدی. اوصره‌ده حارویهك قیزی (قطرالندا) دخی خلیفهٔ مشارالیهه تنكیح ایدیله‌رك، مكمل آلای ایله وآغیر جهازلرله مصردن بغداده كوندرلمشدی. ١٢ سنه ایله ١٢ كون حكومت سوردكدن صكره، ٢٨١ ده دمشقده ایكن، جاریه‌لریله خادملری بینلرنده اتفاق ایدوب، كیجه كندیسنی ذبح ایتملریله، نعشی مصره نقل اولنه‌رق، پدرینك تربه‌سی یاننه دفن اولنمش؛ واوغلی ابولعساكر جیش خلفی اولمشدر.

حماس { (اللیثی) عهد رسول‌الله (صلعم) ده طوغوب، مدینه‌ده ساكن بولنمش؛ وحضرت عمر (رضه) دن روایت احادیث شریفه ایتمشدر. اوغلی ابو عمرو بن حماس كندیسندن روایت ایتمشدر.

حمالة الحطب { (ام‌جمیل) ابوسفیان بن حرب امویك همشیره‌سی وابولهبك قاریسی اولوب، حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه كمال بغض وعداوتندن كیجه‌لین مرور بیوره‌جقلری یولك اوزرینه دیكن وچالی طاشیدیغندن، قرآن

کریمه بو صفتله ذکر بیورلمشدر. عربده حطب دیدی قودیدن دخی کنایه اولوب، مرقومه پك دیدی قودیجی وئمامه اولمغله، بو معنا ایله دخی بو صفت کندیسنه مناسبدر.

حمام { بو اسمله وبو کلمه‌نك دیگر اسمیله اضا- فتیله جزایر وتونسده وسائر بلاد عربده میاه معدنیهٔ حاره‌یی حاوی بر چوق محللر وقریه‌لر واردر.

حمام علی { موصلك جنوب جهتنده ودجله- نك ساحل غربیسنده بیوك برکوی اولوب، بعض امراضه نافع اولان قاپلیجه‌لریله مشهوردر.

حمامه { صحابیاتدن اولوب، مشرکیندن برینك جاریه‌سی اولدیغی حالده، اسلامه کلمش اولدیغندن، صاحبلری طرفندن پك چوق اذا وجفایه دوچار اولمغله، ترحماً حضرت ابابکر صدیق (رضه) طرفندن اشترا واعتاق بیورلمشیدی.

حمامه { تونسك ساحل شرقیسنده وتونس شهرینك ٧١ کیلومترو جنوب شر- قیسنده بر قصبه واسکله اولوب، ٣٠٠٠ اهالیسی وزیتون یاغی وبغدای اخراجاتی واردر. سورله محاط اولوب، سورك خارجنده باغچه‌لری وبعض کوزل کوشکلری دخی واردر. جوارلرنده بر قاچ شهر قدیمك خرابه‌لری مشهوددر.

حمدالله { آق شمس‌الدین حضرتلرینك اوغلی اولوب، (حمدی) مخلصیله معروفدر. [« حمدی » ماده‌سنه مراجعت.]

حمدالله { مشاهیر خطاطیندن اولوب، آما- سیه‌لی شیخ مصطفی افندینك اوغلی اولمغله، شیخ زاده دیمکله دخی معروفدر. سلطان بایزید خان ثانی حضرتلری اماسیه‌یی تشریفلرنده کندیسیله کوریشمکله، بعده درسعادته جلبله، اوق میدانی زاویه‌سنه شیخ تعیین بیورمشلردی. کانکشلکده وبوزیجیلکده دخی مشهور ایدی. ٩٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حمدالله مستوفی { (خواجه احمد بن ابی بکر قزوینی) مشاهیر مورخیندن اولوب، ٧٣٠ سال هجریسنده « جامع- التواریخ » صاحبی وزیر غیاث‌الدین بن رشیدالدینك نامنه « تاریخ کزیده » عنوانیله پك معتبر بر کتاب یازمشدر، که ایران ملوك قدیمه‌سیله خلافت عباسیه زماننده ایرانده ظهور ایدن دول اسلامیه‌نك احوالندن باحثدر. بو تاریخی اکمالندن اون بر سنه صکره « نزهة القلوب » عنوانیله جغرافیا وهیئتدن باحث دیگر بر اثر معتبر دخی تألیف ایتمشدر. وفاتی ٧٥٠ تاریخنده واقع اولمشدر. برادری فخرالدین فتح‌الله مستوفی دخی مشاهیردندر.

حمدان { (آل —) خلافت عباسیه زماننده جزیره ایله سوریه‌ده حکومت سور- مش بر دولت اولوب، بونك مؤسسی ابوالهیجا عبدالله بن حمداندر؛ واوغللرندن سیف‌الدوله زماننده آل حمدان دولتی پك قوتلی وشانلی اولوب، دائرهٔ حکومتنی توسیع، واناطولیده روملردن بر چوق یرلر فتح وضبط ایتمشیدی. حمدان قبائل عربدن بنی ثعلب قبیله‌سنه منسوب اولوب، خلفای عباسیه‌نك اون آلتنجیسی اولان معتضد باللهك امراسندن ایدی. اوغلی ابوالهیجا عبدالله خلیفه مکتفی بالله طرفندن موصل واینلکنه نصب اولنه‌رق. استقلاله قریب بر حکم ونفوذ قزانمشیدی. ٣٢٢ تاریخنده قاهر باللهك مدافعه‌سنده مقتول اولوب، بیوك اوغلی ناصرالدوله حسن خلفی اولمشدی. یکرمی برنجی خلیفه متقی بالله بغدادی ترکله، موصله کلدیکنده، ناصرالدوله برادری سیف‌الدوله علی ایله برابر خدمت خلیفه‌ده بولنه‌رق، دها بر چوق امتیازاته نائل اولمشلردی. ناصرالدین حسن موصل ایله جوارلرنده وسیف‌الدوله علی حلب وادنه وسائر اوطرفلرده حکم ایدردی. آل بویهدن معزالدوله بغدادی ضبط ایتدیکنده، ناصرالدوله موصلده طوره‌میوب، برادری سیف‌الدوله‌یه التجا ایتمش، وبووجهله آل حمدان دولتی سیف‌الدوله‌ده برلشمش ایدی. مشارالیه سوریه طاغلرنده‌کی خر- ستیانلره وسوریه‌یه هجوم ایدن فرنکلره قارشی بر چوق محاربه‌لر ایدوب، اکثرنده غالب کلدیکی کبی، قسطنطینیه روم ایمپراطورلغنك النده بولنان آناطولی‌یه دخی ایکی دفعه غزا ایدوب، آماسیه‌یه قدر کلمش، وبر چوق غنایم آلمش ایدی. ٣٥٠ تاریخنده سیف- الدوله وفات ایدوب، اوغلی سعدالدوله ابوالمعالی وارثی اولمش؛ وباباسی کوله‌لرندن فرعونه ایله اوغراشوب، بر مدت کندیسی حمصده وفرعونه حلبده حکم

سوردکدن صکره، ینه بابای کوله‌لرندن بکجور فرعونه‌یی اخذ وحبس ایتمکله، سعدالدوله حلبه داخل اولوب، بکجوره رقه‌یی ویرمشدی. سعدالدوله‌دن صکره اوغلی ابوالفضائل حلبده مسند نشین امارت اولمش ایسه‌ده، اوصره‌ده، فاطمیوندن وزیر ابونصر حلبی ضبط ایتمکله، آل حمدان دولتی منقرض اولمشدر. ابوالفضائلك برادری ابوتغلب آل بویهدن بختیاره التجا ایدوب، عضدالدوله‌یه قارشی کندیسنه امداد ایتمش؛ وبختیار مغلوب ومقتول اولنجه، ابو تغلب موصلده عضدالدوله‌نك عسکریله ایتدیکی محاربه‌ده غالب کلمکله، ماردینده اعلان استقلال ایتمش ایسه‌ده، بر ایکنجی محاربه‌ده مغلوب، وفراره مجبور اولوب، رمله‌ده قتل اولنمشدر. ناصرالدوله‌نك اوغللری ابراهیم و حسین آل بویهدن شرف الدوله‌نك خدمتنده اولدقلری حالده، مصر جانبنه کیتمکه رخصت آله‌رق، موصله وصوللرنده، اورانك والیسنی قتل ایله، اجدادلرینك ملکنی استرداد ایتمشلرسه‌ده، یالکز اوچ سنه حکومت سوروب؛ ٣٨٠ ده برطرف ایدلمشلردر. بو وجهله ابو تغلب وابراهیم وحسینك آل حمدان دولتنی یکیدن اویاندیرمق اوزره اولان جهدلری بیهوده اولوب، آل حمدانك اخیری ابو الفضائل عداولنه‌بیلیر، که‌بوده حکم سورمکه وقت بوله‌مدیغیچون، اصل حکومت سورنلر ناصرالدوله، سیف‌الدوله، وسعدالدوله‌در. بو دولتك آب رویی سیف‌الدوله اولوب، کرك قوت وسطوتجه وکرك معارف وترقیات علمیه‌جه اك پارلاق زمانی بونك عهدیدر. آل حمدان دولتنك مدت حکومتی ٦٠ سنه‌یه قریبدر.

حمدونه { اندلسك غرناطه ایالتنده واقع (وادی‌اش) قصبه‌سندن ادیبه وشاعره بر قیز اولوب، شعر وفصاحتده‌کی قوتیله واشعارینك حسن ولطافتیله مشهوره‌در. شو برایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

وقانا نفحة الرمضاء واد
سقاه مضاعف الغيث العميم
حللنا دوحة فحنا علينا
حنو المرضعات على الفطيم
وارشفنا على ظمأ زلالا
الذ من المدامة للنديم

حمدونه بنت ندیاب { اندلسك اك مشهور مغنیه‌لرندن اولوب، وزرادن هشام بن عبدالعزیزك زوجه‌سی ایدی.

حمده { (بنت واثق الهیتینه) علم وفضلیله شهرت شعار قادینلردن اولوب، فقه وحدیث وسائر علومده ید طولی صاحبه‌سی ایدی. دردنجی قرن هجری اواخرنده بغدادده یاشایوب، فصاحت لسانی اولمغله، وعظ ونصیحتی پك مؤثر ایدی. مخصوص مجلس وعظی وار ایدی. مشاهیر محدثیندن ابن سمعانی صاحبهٔ ترجمه‌دن روایت احادیث شریفه ایتمشدر.

حمدی { قدمای شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (حمدالله) سلطان العارفین آق شمس‌الدین حضرتلرینك اوغلی اولوب، نسلی شیخ شهاب‌الدین سهروردی‌یه منتهی اولور. طریق علمه سلوك ایله، اکتساب کمالات ایتدکدن صکره، مناصب دولته وحتی وظیفه‌یه دخی میل ورغبت ایتمیوب، کوشهٔ قناعتی اختیار ایتمشیدی. غزلیاتی اوقدر لطیف دکل ایسه‌ده، مثنویاتی پك لطیف وسایدر. «یوسف وزلیخا»، «لیلی ومجنون»، «مولد جسمانی»، «مولد روحانی» و «قیافتنامه» عنوانلریله بش منظومه‌سی اولوب، جمله‌نك اك لطیف واك مشهوری «یوسف وزلیخا» سیدر، که ملاجامینك منظومهٔ فارسیه‌سندن ترجمه ایسه‌ده، خیلی علاوه‌لری دخی واردر. سلطان بایزید خان ثانی دورنده یاشامش، و ٩١٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. «یوسف وزلیخا» منظومه‌سنی کندی خط دستیله استنساخ ونسخه‌لرینی فروخت ایده‌رك، کدیمنیله کچینرمش. شو برایکی بیت «قیافتنامه» سندندر:

رنك احمر دلیل خون و شتاب
رنك اسمر دلیل فکر وصواب
کوچك اولسه کدی کبی کوشی
اوغریلقده اونوتدیرر موشی

— ایکنجیسی آیاصوفیه‌ده تعریف خوانلقله معروف اولوب، شیخ سعدیٔ شیرازی‌یه دعوای انتساب ایدردی. حفظنده پك چوق قصاید واشعار وار ایدی شو مطلع جملهٔ اشعارندندر:

طیلسانه طولشمه زاهدك ای رند اولان
قل حذر کردم صفتدر زهری قویر غنده‌در

حمدی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن دخی ایکی ذاتك مخلصیدر.

برنجیسی (احمد حمدی افندی) آطنه علماسندن اولوب، شهر مذکورده نشر علوم ایله مشغول ایکن، ۱۲۵۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت بر نعتندندر:

اوشب قلدك عروج سدره‌یه جبریل ایله همت
سما ارض اولدی نورکله که نور پرضیاسك سن
کلوب بیت مقدسده صلاتی ایلدك اتمام
اودم جم اولدیلر ارواح امام مقتداسك سن

— ایکنجیسی (احمد مختار حمدی افندی) مدوردن کتخدازاده عارف افندینك برادری اولوب، اوائل حالنده مدرسیندن ایکن، بعده سلك مجذوبین حقیقت بینه سلوك ایده‌رك، دور تکایا وزوایا ایله امرار عمر ایتمشدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

فراق لعلی ایتدی دیزهٔ الماس‌وش تأثیر
جکرده طاغلر کان بدخشان اولدی کتدکجه
آچنجه بادبان حسرتی عمان اشکمده
نظردن کشتیٔ امید پنهان اولدی کتدکجه

حمدی افندی (احمد —) متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، عن اصل داغستانلی اولدیغی حالده، درسعادته ورودله، طریق علمی‌یه سلوك ایده‌رك، باب فتواجه بعض مأموریتلرده بولندقدن صکره، مجلس معارف اعضالغنه وبعده معارف نظارتنده (انجمن تفتیش ومعاینه) ریاستنه نصب اولنمش، وحرمین پایه‌سنی احراز ایلمشیدی. محاربهٔ زائله اثناسنده یعنی ۱۲۹۴ ده شیروانی افندینك رفاقتنده، افغانستانه مأمور اولوب، هندستان طریقیله عزیمت وعودت ایتمش؛ وبر «هندستان سیاحتنامه‌سی» تحریر ونشر ایلمشدر. اکثر علومدن معلوماتی وقوهٔ انشائیه‌سی اولوب، فقه وادبیاته وهیئته متعلق بعض آثار مطبوعه‌سی واردر. ۱۳۰۳ تاریخنده وفات ایتمشدر.

حمدی پاشا (احمد —) پادشاه دوران سلطان عبدالحمید خان ثانی حضرتلرینك اوائل سلطنتلرنده مسند صدارت عظمایه کچمش وزرای دولت علیه‌دن اولوب، دور سلطان عبدالعزیز خانیده علی‌الاصول قطع مراتب ایده‌رك، وبر چوق ملکیه مأموریتلرنده بولنه‌رق، رتبهٔ وزارتی احراز ایتدکدن صکره، بعض ولایتلر والیلکلرنده ونظارتلرده بولنه‌رق، ۱۲۹۵ سنه‌سی محرمنده مسند صدارته تعیین بیورلمش؛ وبر سنه قدر بو مقامده قالدقدن صکره آیدین وبعده شام والیلکنه نصب اولنه‌رق، ۱۳۰۰ تاریخلرنده شامده وفات ایتمشدر. حلم واستقامتله مشهوردر.

حمراء (الحمراء Alhambra) اندلس عربلرینك الك بیوك والك مصنع آثار عمرانندن اولوب، غرناطه شهرنده الیوم قائم وزوار وسیاحینك حیرتنی موجب بر سرایدر. بو سرای ملوك طوائف زماننده غرناطه‌ده حکومت سورن بنی احمردن ابو عبدالله محمد بن یوسف طرفندن یدنجی قرن هجری اواسطنده بنا اولنمشدر. خارجاً جسیم وتزییناتدن عاری ایسه‌ده، ایچریسی فوق‌العاده مزین ومصنع اولوب، رنکارنك مرمرلردن مصنوع ستونلرینك وکر وقبه‌لرینك ظرافت ولطافتی، مرمر اوزرینه اولان اویمه‌لرایله انواع تزییناتی وکرفت یازیلری حیرت افزای عقولدر. حتی بعض کر وقبه‌لرایله اویمه‌لرینك بوکونکی کونده، صنایعده‌کی ترقیات حاضره ایله برابر، مثل ونظیری یاپلمق مستحیل اولدیغی آوروپا ارباب هنری بیننده متفق علیهدر. بو سرایك غایت مصنع ومزین ایکی حولیسی واردرکه بری (بنی سراج حولیسی) ودیکری (آرسلانلر حولیسی) دینمکله معروفدر. ایکنجیسنك اورته‌سنده بیاض مرمردن واسع بر حوض بولنوب، اوزرنده سیاه مرمردن مصنوع بر طاقم آرسلان هیکللری آغزلرندن حوضه صو دوکیلور، واورادن بر آلتندن بوریلرله صو سرایك وباغچه‌لرك هر طرفنه طاغیلیردی. بو حولی ۱۲۸ کوزل ویوکسك ستونلرله محاطدر. الحاصل الحمرا اندلسده‌کی مدنیت اسلامیه‌نك بر نمونهٔ مجسمه‌سی حکمنده اولوب، حقیقةً سیر وزیارته شایان عجایبندر.

حمران صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر: برنجیسی حمران بن جابر الحنفیدرکه عبدالله بن بدرك جدی اولوب، حضرت سیدالمرسلین (صلعم) افندمزك اوچ دفعه «ویل لبنی امیه» بیورمش اولدقلرینی روایت ایتمشدر. — ایکنجیسی حمران بن حارثهٔ انفزاریدرکه یدی برادریله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، صحابه عدادینه داخل اولمش، ورضوان بیعتنده حاضر بولنمشدر.

حمزه (بن عبدالمطلب بن هاشم) صحابهٔ کرامدن اولوب، حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزك عم بزرکواریدر. کنیه‌سی (ابوعماره)

و (ابویعلی) در. والده‌سی (هاله بنت وهیب بن عبد مناف) ام رسول‌الله (صلعم) اولان جناب آمنه‌نك عم زاده‌سی وصفیه بنت عبدالمطلبك لام برادری ایدی. حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزی ارضاع ایتمش اولان ابوجهلك آزادلیسی (ثویبه) حضرت حمزه (رضه) ی دخی ارضاع ایتمش اولمغله، حضرت رسول اکرمك سود برادری ایدی. رسالت مآب افندمزدن ایکی ویر روایتده درت یاش بیوك ایدی. مبعث نبوینك ایکنجی سنه‌سی ایمانه کلوب، معیت حضرت پیغمبریده مدینه‌یه هجرت ایتمش؛ وبدر غزاسنده حاضر بولنه‌رق، شجاعت وجسارت فوق‌العاده‌سنی ابراز ایلمشدی. احد غزاسنده دخی حاضر بولنوب، کفار اعدادن اوتوز برکشی‌یی جهنمه کوندردکدن صکره، هجرت نبویه‌نك اوچنجی سنه‌سی نصف شوالنده شهید اولمشدر. مشرکینك نسای شهداء مسلمینك بطن وصدرلرینی یارمق وبرون وقولاقلرینی کسمك کبی نامردانه حرکاتده بولنمغی اعتیاد ایتدکارندن، حضرت رسول‌الله (صلعم) ایله صحابهٔ کرامنه واهل بیتنه شدت بغضیله مشهوره اولان معاویه‌نك والده‌سی هند حضرت حمزه‌نك مبارك صدرینی یاروب، قره جکرینی دیشلریله قوپارمشدر. رسالت پناه افندمز حضرت حمزه‌نك شهادتنی ایشیدوب کندیسنی اوحالده کورنجه، زیاده‌سیله محزون ومکدر اولوب، چوق آغلامش؛ وجنازه نمازینی بالذات قیلمشلردر. حضرت حمزه شهادتنده ۵۷ یاشنده ایدیلر.

حمزه { صحابه‌دن بو اسمله بروجه زیر دیکر برقاچ ذات دخی واردر: حمزه بن عمر والاسلمی، که سفرده اوروجی بوزمق جائز اولدیغنه دائر اولان حدیث شریفك راویسیدر. ٦۱ تاریخنده ۷۱ ویر روایتده ۸۰ یاشنده وفات ایتمشدر. — حمزه بن عمار، که برادری سعد ایله برابر احد غزاسنده حاضر بولنمشدر. — حمزه بن عوف، که اوغلی یزیدله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، دعای نبوی‌یه نائل اولمشلردی. — حمزه بن مالك بن ذی معشار، که همدان قبیله‌سنك وفدیله نزد حضرت نبوی‌یه کلوب، ستایش رسالتپناهی‌یه مظهر اولمشلردی.

حمزه { مغرب اقصاده برقصبه اولوب، شرفادن حمزه بن حسن بن سلیمان بن حسین بن علی بن حسن بن علی بن ابی طالب (رضهم) طرفندن بنا اولنمشدر. بانیٔ مشارالیهك پدری حسن شرفادن الك اول مغربه داخل اولانیدر، واورادہ اعقابی تشعب وتکثر ایتمشدر. — (سوق حمزه) دخی مغرب اقصاده دیکر برقصبه اولوب، ینه شریف مشارالیهك بناکرده‌سیدر.

حمزه { بشنجی قرن هجری اوائلنده فاطمیوندن حاکم بامراللهك زماننده مصرده بر مذهب الحاد ایجاد ایدن ضرارك مریدی وخلیفه‌سی اولوب، حکمدار مشارالیه دخی بومذهب باطله تابع اولمشیدی. درزیلردن بعضلری الیوم بو مذهب الحاده تابعدرلر.

حمزه بك { آق‌قیونلی دولتنك مؤسسی اولان مشهور اوزون‌حسنك عمیجه‌سی اولوب، پدری قره‌عثمان بکدن صکره، دولت تیموریه‌نك تحت تابعیتنده اوله‌رق، دیاربکر طرفلرینك والیسی اولمشیدی. قرق سنه قدر اجرای حکومت ایتدکدن صکره، ۸۷۲ تاریخنده وفات ایدوب، خلفی اولان اوزون حسن اعلان سلطنت ایتمشدر.

حمزه بك { سلطان مراد خان ثانی حضرتلرینك الك کزیده رجالندن اولوب، چلبی سلطان محمد خان حضرتلرینك صادق بنده‌سی اولان آرناود بایزید پاشانك برادریدر. صاحب ترجه دخی اوچ پادشاهه یعنی چلبی سلطان محمد خان وسلطان مراد خان ثانی ایله ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی حضراتنه خدمت ایتمشدر. چلبی سلطان محمد خان زماننده لابسکی قوماندانی اولوب، وندیکلیلرك اورایه چیقمسنه مانع اولمش، ودها بعض خدمتلر ایتمشدی. سلطان مراد خان ثانی زماننده برادری مشارالیه بایزید پاشانك معیتنده اوله‌رق، دوزمه مصطفایه قارشی مأمور اولوب، ایکیسی دخی سازلی دره انهزامنده اسیر اولمش، ودوزمه‌نك وزیری مقامنده اولان ازمیر اوغلی جنیدك ید انتقامنه تسلیم اولنه‌رق، بایزید پاشا قتل ایدلمش، وصاحب ترجه قویویرلمش ایدی. اوتاریخدن اعتباراً سلطان مراد خانك فوق‌العاده منظور ومنتخبی اولوب، ازمیرده یکیدن اعلان عصیان ایتمش اولان جنیدك تنکیلنه مأمور اولدقده، آز زمانده موفق اولوب، جنیدی وعونه واقرباسنی قتل، وسرمقطوعلرینی ادرنه‌یه

ارسال ایلمشیدی. سلطان محمد خان ثانی دورنده کلیبولی سنجاغنه تعیین اولنه‌رق، دونتما ایله آطه‌لرك فتحنه مأمور اولمش ایسه‌ده، هنوز عثمانلی دونتماسی وندیك دونتماسنك حقندن كله‌جك درجه‌یه كلمه‌مش اولدیغندن، بودفعه بیوك بر خدمته موفق اوله‌مامش؛ وادرنه‌یه عودتنده غضب حضرت پادشاهی‌یه اوغرایوب، مجرد پدرلرینه اولان خدماتنه حرمةً عفو، وآنطالیه سنجاغنه نصب اولنمش ایدی. بعده اوزون حسنك ید ضبطنه كچمش اولان قیونلی حصاری تخلیصنه مأمور اولوب، موفق اولمغله، یكیدن مظهر التفات حضرت پادشاهی اوله‌رق، روم ایلی بكلربكی اولمش؛ ومتعاقباً قره‌مان بكی اسحق بكك تنكیلنه مأمور اولوب، بونی كلیاً مغلوب وفراره مجبور ایتمشدر. بوندن صكره تاریخ عثمانیده اسمنه تصادف اولنمدیغندن، دها چوق وقت یاشامامش اولدیغی آكلاشیلیور. بروسه‌ده بك دلنشین بر جامع شریفیله مدرسه وكتبخانه‌سی واردر. فوق‌العاده جسور اولمغله برابر حلیم بر ذات اولدیغی تواریخده مذكوردر.

حمزه بك { مشهور آرناؤد اسكندر بكك برادر زاده‌سی اولوب، پدری

كنج ایكن دیكر بر برادریله واسكندر بكله برابر عهد سلطان مراد خان ثانیده رهن مقامنده آلنه‌رق، سرای همایونده تربیه اولنمش، ودین اسلامله مشرف اولمش ایدی. حمزه‌بك دخی بو تربیه‌نك ایچنده بیویوب، بعده عمیجه‌سی اسكندر بك آرناؤدلغه‌فرار ایتدیكنده، بو دخی كندیسنه رفاقت ایتمش؛ وسلطان مراد خان ثانی زماننده اسكندر بكك قزاندیغی محاربه‌لرده حمزه بكك شجاعت وجسارتنك دخی چوق یاردیمی اولمش ایدی. بعده سلطان محمد خان ثانی زماننده حمزه بك اسكندر بكدن آیریلوب، آرناؤدلق بكلكنه نصب اولنمق وعدینه مقابل، اسكندر بكه قارشی دولتنه خدمت ایتمكی قبول ایتمش؛ واورنوس بك زاده عیسی بك ایله برابر قرق بیك سواری عساكر عثمانیه‌سی باشنده آرناؤدلغه‌كیروب، ابتدا اسكندر بكی وندیكلیلرك الندہ بولنان (لش)ه چكلمكه مجبور ایتمش ایسه‌ده، بعده اسكندر بك حربده‌كی مهارت وخدعه‌سی سایه‌سنده غالب كلوب، بینلرنده واقع اولان محاربه‌ده عیسی بك قتل اولنمش، وحمزه بك اسیر دوشمش ایدی. جانب پادشاهیدن تكلیف اولنان فدیه ایله برابر

اسكندر بك ابتدا یكنی تسلیمه راضی اولمامش ایسه‌ده، حمزه بك مواضعةً تسلیمی حالنده، درسعادته ورودینی متعاقب اسكندر بكك قاریسیله چوجقلرینی آله‌رق، عودت ایده‌جكنی وعد ایتمسیله، اسكندر بك دخی بوصورتی قبول ایتمش؛ وآنجق حمزه بك تسلیم اولندقدن آزوقت صكره وفات ایتمكله، عمیجه‌سنه اولان وعدینی ایفا ایده‌مه‌مشدر. آوروپا تاریخلرنده حمزه‌دن غلط اوله‌رق (آمزه Améza)اسمیله مذكوردر.

حمزه بن حسن الاصفهانی { مشاهیرمورخیندن

اولوب، دردنجی قرن هجریده یاشامش، وبك معتبر بر تاریخ یازمشدر. بو تاریخ باشلیجه اسكی ایرانیلر، آثوریلر، سریانیلر، عبرانیلر، مصریلر، یونانیلر وعربلر ملوك واخبارندن بحث ایدوب، خلیفه مطیع للهك زمانه‌دك اولان احوال اسلامیه‌یی دخی جامعدر.

حمزه بن یوسف السهمی { (ابو القاسم) [«جرجانی»

ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حمزه پاشا { (توقیعی حامد —) سلطان مصطفی خان ثالث دوری صدور

عظامندن اولوب، پدری نیكده سنجاغنده واقع دده‌لی حصار قصبه‌سندن اولدیغی حالده، كندیسی استانبولده طوغمشدر. صدارت عظمی مكتوبی قلمنه ملازمت ایدوب، اووقت مكتوبجی بولنان مشهور راغب، پاشانك تربیه‌سیله تحصیل كتابت ایتمش؛ و ١١٥٣ ده راغب پاشا رئیس‌الكتاب اولدقده، صاحب ترجمه مكتوبجی اولمش ایدی. ١١٦٩ ده رئیس الكتاب اولوب، ینه اوسنه كتخدای دولت وبعده دفتر امینی اولمش؛ و٧١ ده عزل اولنه‌رق، ینه اوسنه ثانیاً كتخدا اولوب، ٧٢ده عزل، و ٧٣ ده روزنامچهٔ كبیره نصب اولنمش؛ وینه اوسنه چاوش باشی و ٧٤ ده توقیعیٔ دیوان همایون اولوب، ٧٦ ده رتبهٔ وزارتله سلانیك سنجاغنه نصب اولنمش ایسه‌ده، اوصره‌ده صدر اعظم راغب پاشا خسته‌لنمغله، وكالةً امور صدارتی اداره‌یه مأمور اولوب، ١١٧٦ تاریخنده، راغب پاشانك وقوع وفاتی اوزرینه، مسند صدارته ارقا اولنمشدر. یدی آیه قریب بو مقامده قالمش ایسه‌ده، غایت وهام واجراآتی ناقص بر آدم اولمغله، امور دولتی تمشیه ایچون لازم اولان فعالیته مالك

اولدیغندن، ١١٦٧ ده عزل ایله، قندیه محافظلغنه، بعده کرید والیلکنه، ١١٨٠ ده موره محصلّلغنه، ٨٢ ده ثانیاً کریده و ٨٣ ده جده و حبش والیلکنه نصب اولنەرق، سنۀ مذکورەده عرفاتده وفات ایدوب، وصیتی اوزره، غربا مزارستاننده دفن اولنمشدر.

حمزه پاشا { (سلحدار ماهر —) بو دخی سلطان مصطفی خان ثالث دوری صدور عظامندن اولوب، نیکده سنجاغنده واقع قره حصار قصبەسندندر. ١١٤٠ تاریخلرنده طوغوب، استانبوله ورودنده حلواخانه نفراتی سلکنه داخل اولمش؛ ١١٥٧ ده اندرونده کیلار همایونه چراغ اولمش؛ وبر آرەلق باش قوللقچی اولوب، بو اثنالرده بر آز علم دخی اوکرنمش؛ و ٦٢ ده خانۀ خاصەیه آلنمش؛ وسلطان مصطفی خان ثالثک جلوسنده یعنی ١١٧١ ده پشکیر آغالغندن سلحدارلغه ترفیع ایدلمش؛ وبریاشنده بولنان هبةالله سلطان کندیسنه نامزد اولمش ایدی. ٧٢ ده رتبۀ وزارتله موره محصلّلغنه، ٧٥ ده روم ایلی ایالتنه نصب اولنمش؛ واوسنه هبةالله سلطان وفات ایتمکله، عزل اولنەرق، ٧٦ ده نیکبولی سنجاغی الحاقیله ودین محافظلغنه وبعده اوزی وخوتین سنجاغنه نصب اولنمش؛ و ٧٨ ده عزل ووزارتی رفع اولنەرق، دیمتوقەیه نفی ایدلمش ایسەده، ینه اوسنه وزارتی اعاده اولنەرق، سلانیک سنجاغنه، و ١١٨٠ ده مصر والیلکنه، وینه اوسنه حلب ایالتنه و بعده ازمیر محافظلغنه نصب اولنوب، ١١٨٢ ده مسند صدارته کچمشدر. نابمحل احسانلرله اسرافده بولندیغندن، وروسیه سفیری اوبرسقوفی یدی قلەیه حبس ایله، روسیه محاربەسنه سببیت ویردیکندن، ٢٧ کونلک صدارتدن صکره عزل وکلیبولی‌یه نفی اولنەرق، ١١٨٥ ده اورادە وفات ایتمشدر.

حمزه میرزا { ملوک صفویەنک دردنجیسی اولان شاه خدابندەنک بیوک اوغلی وشاه عباس ماضینک برادریدر. عمیجەسی شاه اسماعیل ثانی زماننده پدریله برابر شیرازده مقیم اولوب، کرک بونک وکرک خراسان والیسی بولنان برادری عباسک قتلنه شاه اسماعیل طرفندن فرمان چیقمش ایسەده، اوصرەده شاه اسماعیلک وقوع قتلیله ایکیسی دخی قورتلمشلردی. ٩٨٥ تاریخنده پدری تخته جلوس ایدوب، آنجق همان اعمی بر حالده بولندیغندن، والدەسی ادارۀ امور ایدر، وصاحب ترجمه دخی قوماندانلقده استخدام اولنوردی. اوصرەده یعنی سلطان مراد خان ثالث زماننده شروان واریوان وآذربیجان جهتلرنده عساکر عثمانیه وایرانیه آرەسنده وقوع بولان محاربات عدیدەده صاحب ترجمه پک چوق غیرت وشجاعت کوسترەرک، عساکر عثمانیه قوماندانلرینی خیلی مشغول ایتمشیدی. اواثناده یعنی ٩٩٠ ده جودی اسمنده بر غلامی طرفندن، اویقوده ایکن، قتل اولنمشدر.

حمص { (اصلی حانک کسریله اولوب، الیوم حانک ضمیله مستعملدر) سوریه قطعەسنک اک مشهور شهرلرندن اولوب، سوریه ولایتنده حما سنجاغنه ملحق بر قضانک مرکزیدر. دمشقک ١٥٠ کیلومتره شمالنده واسکلەسی اولان طرابلس شامک ٩٠ کیلومتره شرق شمالیسنده اولەرق عاصی نهرینک ساحل یمیننده یعنی شرقنده و "٢٠ '٤٣ °٣٤ عرض شمالی ایله "١٣ '٢٢ °٣٤ طول شرقیده واقعدر. موقعی حذای بحردن ٤٩٤ متره یوکسکدر. جبل لبنان ایله جبل تصیریەنک محل التصاق شرقنده ممتد اولان واسع وغایت منبت بر اووەنک ایچنده اولوب، هواسی پک لطیف وصویی بولدر. ٢٥٠٠٠ قدر اهالیسی، متعدد جوامع شریفه ومساجدی، پک چوق تربه ومقامات وزیارتکاهلری، واسع وپک ایشلک چارشی وبازاری، شهرک جنوبنده بر تپەنک اوزرنده قدیم بر قلعەسی، اطرافنده باغ وباغچەلری وبر چوق آثار عتیقەسی واردر. خانەلری سیاه طاشدن معمول اولدیغندن، خارجدن منظرەسی کوزل دکلدر. چارشیسنک باشلیجه تجارتی بدویلرک اخذ وعطاسندن عبارتدر. حمصده یوک وایپلیک وایپکدن صیرمەلی وساده چارشفلق ودوشمەلک انواع قماشلرله مشلحلر وسائره اعمال اولنور. پک اسکی بر شهر اولوب، عمالقه طرفندن بنا اولنمش، واسکندردن صکره سوریەده حکومت سورن ماکدونیەلیلر زماننده خیلی معموریت کسب ایدوب، حمصدن غلط اولەرق (امسه Emese) تسمیه اولنمش ایدی. سوریه فتوحاتی صرەسنده ابوعبیده بن الجراح وخالد بن ولید حضرتلری طرفندن فتح اولنمشدر. معاویه ایله حضرت علی

(رضه) بیننده وقوع بولان اختلافده حمص اهالیسی حضرت مرتضایه اك زیاده بغض کوسترنلردن اولوب، صفین محاربه‌سنده شدتله قتاله کیریشمشلردی. بعده تشیع ایدوب، افراطدن تفریطه دوشمشلردی. اوائل دور اسلامده حمص پك معمور اولوب، مشاهیر علما وادبادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. اهل صلیب محارباتی زماننده خیلی تخریباته اوغرامش، وبر مدت اوکروه متعصبینك النده قالمش ایدی. جزیره فاتحی عیاض بن غنم ایله صحابه‌دن بر چوق ذوات حمصده مدفون اولوب، حضرت خالد بن ولیدك اولدیغی متواتر اولان بر مرقد دخی موجود ایسه‌ده، مشارالیهك مدینه‌ده وفات ایتدیکی محقق اولوب، بعض محققینك ظننه کوره مرقد مذکور علما وصلحادن بولنمش اولان خالد بن یزید بن معاویه‌نکدر. — حمص قضاسی حما سنجاغنی ترکیب ایدن درت قضانك بری اولوب، لواء مذکورك قسم جنوبیسندن عبارتدر. تابعلری اولان قصیر وایکی قبولی ناحیه‌لریله برابر ١٠٩ قریه‌دن مرکب اولوب، ٥٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی پك منبت ومحصولدار اولوب، مرعا واورمانلری وعلی‌الخصوص خروب آغاجلری چوقدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. اغنامی وصیغیر، آت، دوه کبی حیواناتی چوق واسترلری مشهوردر. درون قضاده ٦٠ جامع، ٥ مسجد، ٣ مدرسه، ٢ رشدیه، ٥٨ صبیان وبر اناث مکتبی و ٥ تربه موجوددر.

حمص { اندلس عربلری سوریه‌ده‌کی حمصه تشبیهاً بو اسمی اشبیلیه شهرینه دخی ویرمشلردی.

حمظ { (بن شریق القرشی) صحابه‌دن اولوب، حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه یتیشمش، وخلفای راشدین زماننده واقع اولان فتوحاتك بعضنده حاضر بولنمشدر.

حَمَل { (بن سعدانة الکلبی) صحابه‌دن اولوب، قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش؛ وبعده خالد بن ولیدك معیتنده بعض فتوحاتده بولندقدن‌صکره، صفین محاربه‌سنده معاویه‌نك معیتنه کیرمش ایدی. — ابونضله حمل بن مالك بن نابغة الهذلی دخی صحابه‌دن اولوب، بعده بصره‌ده ساکن اولمش، وبعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

حممه { (بن ابی حممة الدوسی) صحابه‌دن اولوب، حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتنده اصفهانك فتحنده حاضر بولنمش، واوراده شهید اولمشدر.

حمن { (بن عوف الزهری القرشی) صحابه‌دن اولوب، عشرهٔ مبشره‌دن عبدالرحمن بن عوفك برادریدر. آلتمش سنه جاهلیتده وآلتمش سنه اسلامده یاشایوب، هجرت ایتمه‌مش، ومدینه‌یه اصلا کیرمه‌مش ایدی.

حمنه { (بنت جحش) صحابیاتدن اولوب، ازواج مطهرهٔ نبویدن ام المؤمنین حضرت زینب(رضها)نك همشیره‌سیدر. صحابه‌دن عبدالله وعبید اسمیله ایکی برادری وعبدالرحمن بن عوفك زوجه‌سی اولان (ام‌حبیبه) اسمیله دیکر بر همشیره‌سی وار ایدی. والده‌سی حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزك خاله‌سی اولان (امیمه بنت ابی طالب) ایدی. معیت حضرت نبویده مدینه‌یه هجرت ایتمشدی. احد غزاسنده دخی حاضر بولنوب، صوصایان مجاهدین اسلامه صوطاشیر، مجروحینی قالدیرر، ویاره‌لرینی باغلایوب تداوی ایدر ایدی. حضرت عایشه (رضها) حقنده افکی اختراع ایدن درت کشینك بری اولوب، دیکر اوچی حسان بن ثابت، عبدالله بن ابی و مسطح بن اثاثه ایدی. — ینه صحابیاتدن بر حمنه دخی واردر، که ابوسفیانك قیزی ومعاویه‌نك همشیره‌سی ایدی. — ذهنی افندی «مشاهیر النسا» سنده (حنة المعذبه) اسمنده قدمای صحابیاتدن دیکر بر خاتون دها ذکر ایدیور، که کفاردن برینك جاریه‌سی اولمغله، اسلامندن طولایی افندیسی طرفندن عذاب کوردیکیچون، حضرت ابابکر صدیق (رضه) طرفندن اشترا واعتاق اولنمشدی. آنجق ابن اثیرك «اسدالغابه» سنده ذکر اولنمامشدر.

حموی { [«یاقوت حموی»، «ابن ابی الدم» و «سعدالدین حموی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

حَمّه { بو اسم جزیرة‌العرب وآفریقا واندلس وسائر بلاد عربده، میاه حاره‌لری مناسبتیله بر چوق یرلره ویریلوب، اك مشهورلری اندلسده بولنانلریدر، که اسپانیولرك شمدیکی تلفظلرینه کوره «آلهامه» ماده‌لرنده ذکر اولنمش؛ واوراده سهواً (الحمام) دن غلط دینلمشدر. جزایرده قسنطینه

اعمالنـدن وبلاد جريد داخلنـده بو اسمله بر قصبه بولنديغنى دخى ياقوت حموى ذكر ايديور.

حُمَيد { الانصـارى وحيد بن عبدالرحمن بن عوف وحيد بن عبديغوث صحـابه‌دن } اولوب، بو اسمله اولان صحابه‌نك الك مشهورى ايسـه ابوالمثنى حميد بن ثوردر،كه شعرادن اولوب، حنين وقعه‌سـنده زمرهٔ كفار داخلنده بولنـديغى حالده، بعده ايمان واسلام الهام اولنمغله،نزد حضرت پيغمبرى‌يه كله‌رك، حضـور نبويده بر مفصل قصيده انشـاد ايتمشيدى،كه مطلعى شودر:

اضحى فؤادى من سليمى مقصدا
ان خطأ منها وان تعمدا

حَميد { آناطولينك غرب جنوبى جهتنـده بر خطه اولوب، دولت سلجوقيه امرا- } سندن اوراده حكومت سـورمش اولان حميد بكك اسميله (حميد ايلى) تسميه اولنمشدر. اليوم قونيه ولايتنه ملحق بر سنجاق اولوب، مركزى اسپارته قصبه‌سيدر. شرقاً نفس قونيـه، جنوباً آنطاليه، غرباً بوردور سنجاقلريله شمالاً دخى خداوندكار ولايتنك قره حصار صـاحب سنجاغيله محدوددر. ٢٧° عرض شماليـده و ٣٧° ايله ٣٨° طـول شرقى آره‌لرنده واقعدر. اراضيسـنك قسم اعظمى طـاغلق ومرتفع اولوب، اغلاسون طاغنك الك يوكسك ذروه‌سى اولان (هينو) تپه‌سنك ٢٦٣٣ متره ارتفاعى واردر. هواسى قيشين خيلى صوغوق ويازين معتدلدر. آنطاليه سنجاغنى اروا ايدن (آق صو) ايله كوپرى صويى چايلرينك منبعلرى ومجرالرينـك برر مقدارى حميد سنجاغنـده اولديغى كبى، ديگر بر چـوق چايلر دخى سنجاغك اراضيسنى بعدالاروا آتى البيان كوللره دوكيلور. حميد سنجاغنده ايكى بيوك كول بولنـوب، بونلردن (اكردر) كولى سنجاغك اورته‌سـنده وبكشهر كولى حميد ايله قونيه سنجاقلرى آره‌سنده واقعدر. برنجيسنك محيط دائره‌سى ٩٠ وايكنجيسنك ٢١٠ كيلومتره‌در. ايكيسنك دخى باليغى چوق اولوب، ايكنجيسنك بر قاچ آطه‌سى دخى واردر،كه اوستلرنده آت وصيغير بسلنير. اورمانلرى چوق ايسـه‌ده، دكيزدن بعدى ويوللرك فقـدانى حسبيله، كراسته اخراج اولنه‌ميوب، يالكز محلنده استعمال اولنـور. طوپراغى منبت اولوب، ذخاير متنـوعه ايله آفيون، خشخاش وسائر محصـولاتى چوقدر. هله بغدايى پك ايى اولوب، يونان وسپچايه‌ده پك مقبولدر. باغ وباغچه‌لرى واوزومبله سائر ميوه- لرى دخى چوقدر. اغنام وسـائر حيوانات اهليه‌سى متوسط حالده اولوب، بر مقـدار يپاغى دخى اخراج اولنور. قروم، منغانس، دمير وسائر معدنلرى چوق اولديغى تحقق ايتمش ايسـه‌ده، هيچ برى اخراج اولنمامقده‌در. اورمانلرنده آيى، قورد، تيلكى، صكسار، طاوشـان وسائر حيوانات وحشـيه بولنوب، خيلى كورك دخى چيقـار. اخراجاتى باشليجه بغداى ايله آفيون، خشخاش، يپاغى، جوز، كورك وآلاجـه‌دن عبارت اوله‌رق سنوى ٤٠٠٠٠٠ عثمانلى ليراسنه، وادخالاتى دخى آوروپا امتعـه‌سيله قهوه، شـكر وسـائره‌دن عبارت اوله‌رق ١٦٠٠٠٠ ليرايه بالغ اولور. بر شوسه يولى آيدين دمير يولنـك اوجهنجه صوك موقفى اولان سراى كويندن كلوب، مركز اودن بالمرور، سنجاغى ياردقدن صـكره، قونيه‌يه طوغرى تمديد اولنمقده‌در. ديگر شايان ذكر يوللرى اوليوب، حتى اسكله‌سى اولان آنطاليه‌يه دخى شوسه ايله مربوط دكلدر. صنايع محليه كليم وآلاجه نسجيله باقير جيلغه ودمير جيلكه متعلق بعض معمولاتدن عبارتدر. درون لواده ٧٤ جامع شريف، ١٨ مدرسه، ٥ كتبخانه، ٣ رشديه و ٦٤ صبيان مكتبى و ١١ كليسا موجود- در. حميد خطه‌سى زمان قديمده (پيسيديا) اسميله معروف اولان خطـه‌نك غرب شمالى قسمندن عبارت اولوب، اووقتلردن قالمه بعض شهر وقصبه‌لر خرابه‌لرى وسائر آثار عتيقه‌سى موجوددر . اهاليسى ١٢٠٠٠٠ راده‌سنده اولوب، يالكز ١٠٠٠٠ قدرى روم، بر قاچ يوزى ارمنى ويهودى وقصورى كاملاً اسلامدر. خرستيانلرى دخى لسان عثمانى ايله متكلمدرلر. بونلر يالكز قصبه‌لرده بولنيور. سنجاق بروجه زير ٥ قضا و ٦ ناحيه‌دن مركب اولوب، ٢٣٠ قريه‌يى جامعدر:

قضا	ناحيه	مقدارقرا
اسپارته	كچى‌بورلى، سكركت	٥٥
اولوبورلى		٥
يلواج	حويران	٥٠
قره‌آغاج	افشار	٥١
اكردر	بارله، پاولو	٦٩
جمعاً		٢٣٠

حمید { بو اسمله قونیه ولایتنك نیكده سنجاغنده بر قضـا دخی واردر، كه معدن اسمیله دخی معروفدر. [«معدن» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

حمید { فرس شعراسندن بروجه زیر درت كشینك مخلصیدر:

برنجیسی (قاضی حمیدالدین بلخی) مشـاهیر ادبا وعلمادن اولوب، «مقامات» عنوانیله فارسی بر تفسیر شریفی وكوزل اشـعاری واردر. سـلطان سنجر سلجوقینك معاصری وانورینـك محبی ایدی. بلخیلر وقعەسنده انوری‌یی اولومدن قورتارمشـیدی. شو رباعی اونكدر:

برنك باد صبا درجهان مسافر باش
بسـان خاك بزیر فلك مقیم مشـو
كلیم وار قدم بر فراز طور كذار
زعجز معتكف سـایهٔ كلیم مشو

— ایكنجیسی (مولوی حمیـدالله اردبیلی) علوم ظاهریه وباطنیه‌یه آشـنا اولوب، اون برنجی قرن هجری اوائلنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

آنروزكه روی دل بسویم كردی
دیدار حریص ووصل جویم كردی

— اوچنجیسی هندسـتان ملوك تیموریەسـندن جهانكیر شـاه عصری شعراسندن اولوب، «عصمت نامه» عنوانیـله بر منظومه یازمش، و ۱۰۱۶ ده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی (مولانا حمیدالدین) ینه هندسـتان شعراسندن اولوب، اورنك زیب عالمكیرك اوستادی ایدی. ۱۲۱۶ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

جای آرام كودرین كلشن
تمر آسـا رسیدم ورفتم

حمیدالدین دهلوی { (قاضی —) سكز. نجی قرن هجری مشاهیرعلماسندن اولوب، «هدایه»یه بر شرحی وسائر آثاری واردر. ۷٦٤ ده وفات ایتمشدر.

حمیدالدین ناكوری { هندستانك مشاهیر علماسندن اولوب، تصـوفه متعلق «طوالع الشموس» عنوانلی بر تألیفك وسـائر آثارك صاحبیدر. ٦۹٥ ده وفات ایدوب، دهلیده قطب شاه تربەسنده مدفوندر.

حمیدالله خان { هندستان مورخلرندن او- لوب، «تاریخ حمید» عنوانیله دخی معروف «حوادث الخوانین» عنـوانیله بر تاریخی واردر، كه ۱۸۷۱ تاریخ میلادیسـنده كلكتەده طبع اولنمشدر.

حمید بن قحطبه { دولت عباسیه امراسندن اولوب، ابو جعـفر منصورك زماننده و ۱۳۹ ایله ۱٤۰ تاریخنـده ۱٤ آی مصر والیسی بولنمش؛ وبرقەده افریقیه عسكریله محـاربه ایدوب، غالب اولمش، وسردارلری اولان ابوالخطابی قتل ایتمشدر.

حمید تانكو { قره ختاییان دولتنك مؤسسی اولان براق حاجب قتلغ خانك برادری، وسلالهٔ مذكورەنك اوچنجی حكمداری اولان سلطان قطب الدین محمدك پدریدر.

حمید حسینی افندی { سلطان بایزید خان ثانی دورنده مشیخت اسلامیه مسندینه چیقن علمای عثمانیەدن اولوب، علمادن افضل الدین افندینك اوغلیـدر. پدرندن وسائر علمای عصرندن تحصیل علم ایتدكدن صكره، بروسەدە قپلوجه مدرسەسـنه وبعده درسعادتده سـلطان مراد خان مدرسەسـنه مدرس اولمش؛ ومؤخراً دارسـلطنه قاضیعسكری اولوب، ۹۰۱ تاریخنده مسند مشیخته چیقمش ایدی. یدی سـنه ایله ایكی آی مقام فتواده قالدقدن صـكره، ۹۰۷ ده وفات ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. عالم ومستقیم وغیـور بر ذات اولوب، بعض درس كتابلرینـه حاشیەلری واردر.

حمیده بانو بیكم { هندستان ملوك تیموریه- سـندن همایون شاهك زوجـەسی ومشهور اكبر شـاهك والدەسی اولوب، احمد جامك نسـلندندر. دهلیده واكرەده وسائر بلاد هندده پك چوق خیراتی واردر. حج شریفدن عودتنده اهالئ حرمینـدن ۳۰۰ كشی برابر آلوب، دهلیده كندیلرینه مخصـوص (عرب سرای) اسمیله بر عمارت یاپدیرمش، وجملەسـنه وظیفه و معینات باغـلامش ایدی. ۱۰۱۲ ده وفات ایدوب، همایون شـاهك تربەسی داخلنده مدفوندر.

حمیدة البربریه { حضرت امام موسی كاظمك والدەسی اولوب، عن اصل بربر قومنه منسـوب بر جاریه ایدی. مملوكەسی (ام البنین)ی، عالم معناده جانب رسالت مآبدن آلدیغی

امر و اشارت اوزرینه، اوغلی مشارالیه ویرمش؛ وموی الیها حضرت امام رضانك والده‌سی اولمشدر.

حمیده بنت النعمان { الك مشهور شاعره‌لردن اولوب، صحابه‌دن نعمان بن بشیرك قیزیدر. قوجه‌لرینی هجو ایتمك عادتی اولوب، بو سببدن بر قاچ قوجه‌دن تطلیق اولنمشدی. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

لعمری دمشق وفتیانها
احب الی من الجالیه
نکحت المدینی اذجاءنی
فیالك من نکحة الغالیه الخ

حمیدی { کشمیر شعراسندن اولوب، نعت حضرت مرتضی حقنده اولان شو بیت اونکدر:

مرتضی آنکه شه مسند عالی نسبیست
آفتابیستکه برج شرفش دوش نبیست

حمیدی زاده { (مصطفی افندی) دور سلطان سلیم خان ثالثده مسند مشیخت اسلامیه یه چکن علمادن اولوب، مصر قاضیسی ایکن اوراده وفات ایتمش اولان حمیدی محمد افندینك اوغلیدر. ۱۱۴۴ تاریخنده طوغوب، تحصیل علم ایتدکدن صکره طریق نقشبندیه‌یه انتسابله، مسلك تصوفه سلوك ایتمشیدی. کیده‌رك دعا ونفسنك تأثیریله شهرت بولوب، دور سلطان عبدالحمید خان اولده سرای همایونه آلنه‌رق، سرای خواجه‌سی اولمش ایدی. بو مناسبتله قطع مراتب ایده‌رك، آناطولی پایه‌سنی احراز ایتمشدی؛ ومذاکرهٔ امور دولتده مجالس ومحافل عالیه‌ده بولنوردی. سلطان سلیم خان ثالثك جلوسلرنده اقبالی برتر اولوب، روم ایلی قاضیعسکری و ۱۲۰۴ ده شیخ الاسلام اولمش ایسه‌ده، طریق علمیی اسکی نظامنه ارجاعه چالیشوب، بو بابده زیاده شدت کوستردیککندن، واسکی طور صوفیانه سیله ناقابل توفیق دارات ودبدبه‌یه دوشدیککندن، هرکسی کندیسندن بیزار وطریق علمی منسوبیننی بر چوق خلق مغدور واطوار غریبه‌سیله وکلایی دخی رنجیده ایتمش؛ وبو وجهله بر ایشه موفق اوله‌میوب، اون یدی آی ایله اون کون مقام فتواده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، انجیر کوینده اقامته مأمور اولمش؛ وبعده منفاسی مغنیسایه تحویل اولنه‌رق، ۱۲۰۸ ده اوراده وفات ایتمشدر.

حمیدیه { قسطمونی ولایتنك بولی سنجاغنه مربوط بر قضا اولوب، شرقاً بارطین، جنوباً کرده، غرباً ارکلی قضالریله، شمالاً دخی قره دکیزله محاطدر. مرکزی چهارشنبه قصبه‌سیدر. یقین وقته کلنجه‌یه قدر بارطین قضاسی چهارشنبه نامیله بر ناحیه ایکن، وسعت وجسامتنه مبنی، اخیراً حمیدیه اسمیله بر قضا اتخاذ اولنمشدر. ۳۴۰ قریه‌دن مرکب اولوب، همان جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ۳۰۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. اورمانلری پك چوق اولوب، خیلی کراسته قطع واخراج اولنور. حیوانات اهلیه‌سی متوسط حالده اولوب، بر مقدار تفتیك کچیسی دخی واردر.

حمیدیه { سیواس ولایتنده قره حصار شرقی سنجاغنه ملحق بر قضا اولوب، لوانك جهت غربیه‌سنده واقعدر. مرکزی اولان حمیدیه قصبه‌سی قره حصار شرقیدن ۱۶ ساعتلق مسافه‌ده واقعدر. قضا مقدما میلاس اسمیله معروف ایکن، شمدی مرکزی بولنان بازار یرنده بعض اصحاب خیر طرفندن جامع ومدرسه وبر قاچ خان ودکان انشاسیله قصبه حالنه قونه‌رق، مرکز اتخاذ، وپادشاه زمان سلطان عبدالحمید خان ثانی حضرتلرینك نام نامیٔ شاهانه‌لرینه نسبتله حمیدیه تسمیه اولنمسی اوزرینه، قضایه دخی بو نام ویرلمشدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، کلکیت ومیلاس نهرلریله بونلره منصب اولان بر قاچ چای طرفندن شق اولنیورسه‌ده، انهار مذکوره‌نك یتاقلری درین واطرافلری مرتفع اولمغله، صولری سقی اراضی‌یه استعمال اولنه‌میور. طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی متوسط حالده اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبارتدر. قضانك بر چوق محللرنده باقیر ودمیر وقورشون معدنلری بولنیورسه‌ده، اخراج اولنمامقده‌در. (معدن) قریه‌سنده‌کی دمیر معدنندن اهالی کندیلرینه مخصوص بر اصول قدیمه اوزره برر مقدار جوهر چیقاروب، صبان وقازمه وبالطه کبی شیلر اعمال ایدرلر. قضانك اورمانلری دخی پك چوق ایسه‌ده، ساحلدن بعدی جهتیله کراسته اخراج اولنه‌مامقده‌در. سیواس ولایتنده نواحی اصول جدیده‌سی اجرا قلنمش اولمغله،

اشبو قضا ١٠ ناحیه‌یه منقسم اولوب، ١٥٠ قریه‌یی جامعدر. اهالیسی ٣٤٠٠٠ کشی قدر اولوب، درت بیکه قریب مقداری روم وارمنی اوله‌رق خرستیان وقصوری کاملاً اسلامدر. درون قضاده ٧١ جامع ومسجد، ٦ مدرسه، ١ رشدیه، ٨٠ اسلام و ٢٠ خرستیان مکتبی موجوددر.

حمیدیه { سوریه ولایتنك حما سنجاغنده بر قضا اولوب، مقدما جبل کلبیه تسمیه اولنوردی. لوائك جهت غربیه‌سنده واقع اولوب، جبل نصیریه‌نك اتکلرنده بولنمغله، اراضیسی طاغلقدر. اهالیسی قسماً نصیری قسماً اسماعیلی وقسماً دخی سنی اولوب، اکثری حال وحشتده بولنیور. طاغلرنده بعض اورمانلر بولنمغله، اهالیسنك باشلیجه مدار تعیشی اودونجیلق وکورجیلکدر. مرکزی حمانك ٣٠ کیلومترهٔ غرب جنوبیسنده واقع (مصیاف) قصبه‌سیدر. قضا ٦١ قریه‌دن مرکب اولوب، ٧٠٠٠ اهالیسی واردر.

حمیدیه { درسعادتده باغچه قپوسی قربنده بر محله اولوب، سلطان عبدالحمید خان اولك تربه ومدرسه وکتبخانه‌سنی شامل اولمغله، بو اسمله تسمیه اولنمشدر.

حُمَیر { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (حمیر بن عدی القاری) در، که عبدالله بن ابی سلولدن طول قالمش اولان معاذه‌یی تزوج ایتمشیدی. — ایکنجیسی انصاردن وبر روایتده بنی سلمه آزادلیلرندن اشجعی اولوب، وقتیله مسجد ضرار اصحابندن بولنمش ایکن، بعده توبه ایتمشیدی.

حِمْیَر { عرب عاربه‌دن عبدالشمس بن یعرب بن قحطانك اوغلی اولوب، یمن خطه‌سنده (حمیریلر) اسمیله معروف بر دولت تأسیس ایلمشیدی. بونك زمان ظهورینی تعیین ایتمك ممکن اولمیوب، آنجق حمیریلرك اون سکزنجیسی اولان (بلقیس) حضرت سلیمان (عم) ك معاصره‌سی بولندیغنه نظراً، حمیر اوندن بر قاچ یوزسنه اول یاشامش اولسه کرکدر.

حمیراء { حضرت عایشه (رضها) نك لقبیدر.

حمیریلر { قبل الاسلام یمنده حکومت سورمش بر حکمداران سلاله‌سی اولوب، زمان جاهلیتده ظهور ایتمش اولان عرب دولتلرینك اك بیوکی واك متمدنیدر. بونلر زماننده یمن وحضرموت جهتلرنده معموریت پك ایلریلیوب، الیوم خرابه‌لری حیرت افزای عقول اولان بعض صوبند وسدلری وبر طاقم باغچه‌لر وسرایلر یاپدیرمشلردی. (باغ ارم) و (سیل عرم) بو جمله‌دندر. بونلرك اك بیوکی واك مشهوری (شداد) در. عرب مورخلری حمیریلری عرب عاربه‌دن عد ایدیورلرسه‌ده، حضرت هودك بونلرك زماننده قوم عاده بعث اولندیغنی دخی بیان ایدیورلر؛ حالبوکه قوم عاد عرب بائده‌دن معدوددر. حمیریلردن (ذوالقرنین) ك جهانگیر اولوب، بر چوق ممالك ضبط ایلدیکی وظلماته دخی کیتدیکی؛ افریقه‌نك آق دکیز سواحلنه قدر چیقوب، بلاد بربری ضبط ایلدیکی، وحتی افریقیه‌نك بونك اسمنه نسبتله بویله تسمیه اولندیغی، وشمر وتبعك چین وتبته قدر توسیع فتوحات ایلدکلری تواریخ عربده مذکور ایسه‌ده، حمیریلرك جزیرة العربك خارجنده برکونه فتوحاتلری امم سائره تواریخنده اصلا مذکور اولمدیغندن، روایات مذکوره مبالغه وخیالاتدن عبارت اولسه کرکدر. یالکز حمیریلردن بر قاچنك، کعبه‌یی تخریب وحجر اسودی سبا وصنعایه نقل ایتمك مقصدیله، حجازه سفرلری وقوع بولمش اولدیغی صحیحدر. ملوك حمیردن بلقیس نام ملکه‌نك حضرت سلیمان (عم) ایله مخابره‌یه کیریشوب، بعده برچوق کرانبها ونادیده هدایا تقدیمیله زیارتنه کیتدیکی دخی محقق اولوب، آنجق مشارالیهانك نبی مشارالیه طرفندن تزوجی حقنده‌کی روایت شایان وثوق دکلدر. اووقتلردن حمیریلرك بیننده دین موسی انتشار ایتمشیدی. حمیریلردن (ذونواس) زماننده حبش نجاشیسی طرفندن (ابرهه) اسمنده بر قائدك قومانده‌سیله عسکر کوندریله‌رك، یمن ضبط اولنمش، وحمیریلر دولتنه ختام ویرلمش ایدی. اوصرهده ابرهه حجازه دخی تجاوز ایدوب، اصحاب فیل وقعه‌سی وقوعه کلمشیدی. بعده حمیریلر بقیه‌سندن سیف ذوالیزن ایران کسراسنك معاونتیله حبشلیلری طرد ایتمش؛ وبو مناسبتله یمن ایرانك حکمی آلتنه کیروب، اورادن والیلر تعیین اولنمغه باشلامشیدی، که وقت سعادتده دخی بو حالده بولنوب، اواخر عمر حضرت رسول الله (صلعم) ده دائرهٔ اسلامه داخل اولمشدر. حمیریلرك کندیلرینه مخصوص بر خطلری وار ایدی، که صاغدن صوله وحروف مقطعه ایله یازیلوب، فنیکه‌لیلرك

خطندن مأخوذ کبی کورینور؛ وبلقیس ایله حضرت سلیمان آره‌سنده تحدث ایدن مناسبات زماننده اخذ ایدلمش اوله‌جغی، ویاخود اوندن اول دخی فنیکه‌لیلرك بحر احمرده واقع سیر وسیاحت وتجارتلرنده حمیریلره کندی خطلرینی اوکرتمش اوله‌جقلری آکلاشیلیور. بو خط ایله محرر یمن وحضرموتده بر چوق آثار مشهود اولوب، ارباب تحقیق حروفاتك صورت قرائتنی حل وفصل ایتمشلردر. آثار مذکوره‌ده مستعمل اولان لسانك لسان عربی ایله مناسبت ومشابهتی ظاهر ایسه‌ده، خیلی فرقلی اولدیغی دخی ناقابل انکاردر. حمیریلرك مرکز قدیملری (سبا) شهر شهیری اولوب، بعده صنعایی مرکز اتخاذ ایتمشلردی. حکومت سورن ملوك حمیر بروجه زیر ٣٦ کشیدر:

١ حمیر	١٣ ذوالقرنین	٢٥ تبع
٢ لهلان	١٤ ذوالمنار	٢٦ کیلرب
٣ وایل	١٥ افریقس	٢٧ حسان
٤ سکسك	١٦ ذوالازعار	٢٨ ذوالاعواد
٥ یعفر	١٧ سرحبیل	٢٩ عبدکلال
٦ ذواریاش	١٨ هدهاد	٣٠ حارث
٧ لقمان	١٩ بلقیس	٣١ عمرو
٨ سمع	٢٠ ناشر	٣٢ بیعه
٩ شداد	٢١ شمر	٣٣ صهبان
١٠ لقمان	٢٢ ابرمالك	٣٤ ذوالجناح
١١ شدید	٢٣ عمران	٣٥ ذوشناتر
١٢ حارث	٢٤ ذوحیشان	٣٦ ذونواس(زرعه)

بونلرك یکرمی بشنجیسی اولان تبعدن صکره کیلره تبع ثانی وتبع اصغر کبی اسملر ویرلمکله، اوندن صکره کلنلر (تبابعه) اسمیله دخی معروفدر.

حُمَیضه { (بن رقیم) صحابه‌دن اولوب، احدده و اوندن صکره‌کی غزواتده حاضر بولنمشدر.

حُمَیل { (بن بصره بن ابی بصره) کندیسی وپدریله جدی صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشلردر.

حَنبَل { (بن خارجه) صحابه‌دن اولوب، حنین غزاسنده حاضر بولنمشدر.

حنش { (بن عقیل) و (ابوالمعتمر حنش) صحابه‌دندر.

حنطب { (بن حارث القرشی المخزومی) صحابه‌دن اولوب، فتح مکه‌ده اسلامه کلمشدر. اوغلی عبدالله وتورونی عبدالمطلب واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر.

حنطمه { آفریقای جنوبینك ساحل شرقیسنده واقع (سفالة الذهب) مملکتنده وساحل بحرده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مذکوردر.

حنظل { (بن ضرار) صحابه‌دن اولوب، خیلی یاشلی اولدیغی حالده، اسلامه کلمشیدی.

حنظله { بو اسمله صحابه‌دن بروجه زیر بر قاچ ذات بولنمشدر: حنظله بن ابی حنظلة الانصاری، که قباء مسجدینك امامی ایدی. — حنظلة الثقفی، که اهل حصدن معدوددر. — حنظله بن حذیم بن حنیفة المالکی، که طفل ایکن، پدری طرفندن نزد حضرت پیغمبری‌یه کوتوریله‌رك، دعای حضرت نبوی‌یه نائل اولمش، و بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — ابو ربعی حنظله بن الربیع، که (حنظلة الاسیدی) دیمکله دخی معروف اولوب، کتاب حضرت نبویدن بولنمش؛ وبعده (قرقیسیا) ده ساکن اولوب، اوراده وفات ایتمشدر. جمل وقعه‌سنده حضرت علی (رضه) ك علیهنده بولنمشدر. — حنظله بن ابی عامر الانصاری الخزرجی، که سادات صحابه‌دن اولوب، (غسیل الملائکه) دیمکله معروف ایدی. پدری ابو عامر راهب حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه حسد ایدنلردن اولوب، شامده‌کی روم والیسنه التجا ایتمش ایدی. حنظله احد وقعه‌سنده ابو سفیان بن حربله مبارزه ایدوب، برروایتده بونك وبرروایتده ابوسفیانك امدادینه کلن (ابن شعوب شداد بن اسود اللیثی) الیله شهید اولمشدر. — حنظلة العشمی. — حنظله بن علی. — حنظله بن قسالة الطائی، که قیزی زینب ایله برابر نزد حضرت نبوی‌یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمشدی. — حنظله بن قیس الانصاری، که عهد رسول اللهده طوغوب، حضرت عمر وعثمان (رضهما) دن روایت احادیث شریفه ایتمشدر. — حنظله بن نعمان، که معاویه‌یه قارشی اولان محارباتده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر.

حنظله بن صغوان { ظهور اسلامدن اول قوم ثمودك بقیه‌سی ظن اولنان (اصحاب الرس) ه مبعوث پیغمبر اولدیغی مرویدر.

حنظله بن صفوان { دولت امویه امراسندن اولوب، یزید بن عبدالملك زماننده برادری بشر بن صفواندن صکره

مصر والیسی اولمش؛ و ۳ سنه والیلك ایدوب، شامدن آلدیغی امر اوزرینه ، خطهٔ مصریه‌ده‌كی صنملری شكست وآثارینی امحا ایتمشدی. بعده هشام بن عبد-الملك زماننده ثانیاً والیٔ مصر اولوب، بودفعه دخی ۵ سنه اجرای حكومتله، عصیان ایدن قبطیلری مغلوب ایتمش؛ و ۱۲٤ تاریخنده مصردن چیقوب، مغرب جانبنه كیتمش ایدی.

حنفی محمد افندی { سلطان محمد خان رابع دورنده مشیخت اسلا-میه مسندینه چیقن علمادن اولوب، علی‌الاصول تحصیل علم ایله، دور مدارس ایتدكدن صكره، ۱۰٤٤ ده مدینه، ۱۰۵۱ ده مصر، ۵٦ ده ادرنه مولویتلرینه، ۵۸ ده آناطولی قاضیعسكرلكنه، ۱۰٦۱ ده روم‌ایلی صدرینه و ۱۰٦٦ ده مقام فتوایه نصب اولنه‌رق، آنجق بك اختیار وضعیف اولدیغندن، یالكز ٤ آی بو مقامده قالوب، ۱۰٦۷ ده عزل اولنمش؛ واو سنه وفات ایده‌رك، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن ایدلمشدر.

حنه { حضرت مریم (عم) ك والده‌سی اولوب، قرآن كریمده (امرأة عمران) دیه یاد بیورلمشدر. حضرت زكریانك زوجه‌سی اولان(ایساع)ك همشیره‌سی ایدی.

حنی { (محمد بن علی) شعرادن اولوب، ۷۳۲ تاریخ هجریسنده وفات ایتمشدر.

حنیف { (بن ریاب الانصاری) صحابه‌دن اولوب، احد و اوندن صكره‌كی غزواتده حاضر بولنمش؛ ومعونه محاربه‌سنده شهید اولمشدر.

حنیف بك { (ابراهیم—) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن و خواجكان دیوان همایوندن اولوب، ۱۲۱۱ تاریخندن صكره‌جه وفات ایتمشدر. سیر حضرت نبویه متعلق ۳ جلد اوزره بر منظومه‌سی واردر. شو بر ایكی بیت اوندندر:

نور اقدم ختم قرآن رسل
مبتدا ومنتهای هر سبل
جان عالم عالم جان وصال
جانلر اولسون یولنده پایمال

حنیفه { صحابه‌دن ایكی ذاتك اسمیدر: برنجیسی سالف الترجمه حذیمك پدری وحنظله بن حذیمك جدی اولوب، اوچیده صحبت رسول الله (صلعم) شرفنه نائل اولمشلردر. — ایكنجیسی ابوحره حكیم بن ابی یزیدك عمیجه‌سی اولوب، (رقاشی) دیمكله معروفدر. بر حدیث شریف روایت ایتمشدر.

حنیفه { حضرت علی‌المرتضی (رضه) ك زوجاتندن اولوب، حضرت اسامیندن صكره اولاد علی بیننده تمیز ایتمش اولان محمد بن حنیفه‌نك والده‌سیدر.

حنیفه بنت القمنی { علم وفضل ایله شهرت بولمش مشاهیر نساء اسلامدن اولوب، علی‌الخصوص حدیثده ید طولی صاحبه‌سی ایدی. امام سیوطینك اشیاخندندر.

حنین { صحابه‌دن اولوب، حضرت فخركائنات (صلعم) افندمزك كوله وخادملری ایكن، عم بزر كوارلری حضرت عباسه اهدا بیورلمش، واونلر طرفندن اعتاق اولنمش ایدی. تورونلری ابراهیم بن عبدالله وابوحنین بن عبدالله بن حنین مشاهیر تابعیندن اولوب، جدلرندن روایت احادیث شریفه ایتمشلردر.

حُنَین { مكهٔ مكرمه ایله طائف آره‌سنده بر محل اولوب، هجرت نبویه‌نك سكزنجی سنه‌سی هنوز شركدن قورتلمامش بعض قبائل عرب، مكه‌یی استرداد مقصدیله هجوم ایتدكلرنده، بو موقعده عساكر اسلامه قارشی كله‌رك، ابتدا غالب كلمشلرسه‌ده، بعده غلبه ونصرت عساكر مسلمینه نصیب اولمشدر. حنین غزوه‌سی غزوات حضرت نبوینك اك مهملرندن اولوب، بونده دخی صحابه‌دن بر خیلی ذوات شهید اولمشلردر.

حُنَین بن اسحق { (ابوزید — العبادی) خلفای عباسیه زماننده یتیشن مشاهیر اطبادن اولوب، نصرانی‌المذهب ایدی. انوار اسلامیه‌نك انتشار وتعممندن صكره اوته‌ده بریده متفرق قالان خرستیانلر حیره جهتنده اجتماع ایدوب، (عباده) اسمیله تسمیه اولنمشلردی. صاحب ترجمه دخی بونلردن ایدی. ۱٤۹ تاریخنده طوغوب، لسان سریانی‌یی كندی وطننده ویونانی‌یی اسكندریه‌ده تحصیل ایتدیكی كبی، ادبیات عربیه‌یی دخی بصره‌ده خلیل بن احمددن وسائر اعاظم ادبادن تحصیل ایتمش؛ وحتی مشهور سیبویه ایله درس شریكی بولنمشدر. لسان فارسی‌یه دخی آشنا ایدی. ادبیاتی اكمال ایده‌رك، لسان

عربی فصاحت وبلاغتنده ید طولی قزاندقدن صکره، بغداده کیدرك، یوحنا بن ماسویهدن فن طبی تحصیله باشلامش ایسهده، اثنای افاده وتدریسده معلمنی پك دقیق سؤاللرله یوردیغندن، وعباده طائفهسی اکثریا تجارت وصرافلقله مشغول اولوب، ایچلرندن اووقته قدر هیچ بر طبیب یتیشمهمش اولدیغندن، یوحنا بن ماسویه «کیت بر کوشهده بر صراف دکانی آچ» دیهرك کندیسنی حلقهٔ تدریسندن چیقارمشیدی. حنین بر قاچ سنه نابدید اولوب، تبدیل نام وقیافتله تحصیل فن طب ایتدکدن صکره، بتکرار بغدادده ظهور ایدوب، یوحنا بن ماسویه کندیسنك اقتدار علمیسنی کورنجه، معاملهٔ سابقهسندن طلب عفو ایلمش؛ واوندن صکره، حنین اطبای زمانیله مجلس افاده واستفادهده بولنهرق، عربی ویونانی وسریانی لسانلرندهکی اقتدار فوق‌العادهسی حسبیله، بعض کتب طبیه ترجه ایتمکه باشلامش؛ واووقت حکومت سورمکده اولان مأمون خلیفه کتب فنیهٔ یونانیهنك عربی‌یه ترجهسنی زیادهسیله آرزو ایتدیکندن، حنینك خلیفهٔ مشارالیه عندنده قدر و اعتباری پك زیاده اولوب، حتی ترجه ایتدیکی کتابلرك ثقلتنجه آلتون ویردیکی شهرت بولمشدر. اجرای مداواتده دخی مهارت کاملهسی بولنمغله، کرك مشارالیه مأمون خلیفهنك وکرك خلفلری اولان سائر خلفای عباسیهنك خدمت طبابتنده بولنهرق، پك چوق اموال واعتباره نائل اولمشدی. معاصرلری اولان اطبای نصرانیه وعلی‌الخصوص جبرائیل بن بختیشوع ایله رفقاسی حنینك بو اقبالنی چکهمیوب، کندیسنك ایی بر مترجم اولدیغنی وآنجق فن طبده حذاقتی اولمدیغنی ادعا ایله، نظر خلفادن دوشورمکه چالیشهرق، بونکله موفق اولهمیهجقلرینی آکلاینجه، خلیفه بولنان متوکل علی‌الله حنینك عقائد نصرانیهیه غیر معتقد اولدیغنی وحضرت عیسی ومریم ایله حواریونك تصویرلریله اکلندیکنی سویلمشلر؛ وخلیفه لاجل‌التجربه بویله بر رسمی حنینه کوسترنجه، کندیسی حکیم بر آدم اولمغله، بونك بر رسمدن عبارت اولوب، حرمت وعبادته مستحق اولمدیغنی بیان ایتمی، وخلیفهنك تکلیفیله بو رسمه توکورمسی اوزرینه، بطریق طرفندن آفروز اولمش؛ وجانب خلیفهدن شدیداً حبس، وبتون اموال واملاکی مصادره اولنهرق، نهایت متوکلك اوغرادیغی بر خستهلق اوزرینه، اطبایه الك زیاده محتاج اولدیغی بر صرهده، بونلرك تکلیف مصرانهسیله، خلیفه کندیلرینه حنینك اعدامنی وعد ایتمش ایسهده، اوکیجه خلیفهنك رؤیاسنده حضرت عیسی (عم) کورینوب، حنینی عالم معناده توصیه ایتمکله، ایرتسی کون اعداسنه رغماً حبسدن چیقاریلوب، اولکندن زیاده انعام واحسان واعتباره نائل، وبر معالجهٔ مخصوصه ایله خلیفهیی مبتلا اولدیغی مرضدن قورتارمغه دخی موفق اولمغله، رئیس الاطبا عنوانیله مظهر اولمشدی. بوحکایهیی کندیسی تألیفاتنك برنده پك مؤثر صورتده حکایه ایتمشدر. حنین بن اسحق کتب طبیه وحکمیه نسخهلرینی تحری ایچون روم ممالکنه دخی سیاحت ایتمشدی. کحالقده یعنی کوز طبابتنده دخی مهارتی وار ایدی. ٢٦٤ تاریخنده ٧٠ یاشنده وفات ایتمشدر. داود واسحاق اسملرنده ایکی اوغلی اولوب، بونلردن سالف‌الترجمه اسحاق بن حنین پدرینك شهرتنه معادل بر شهرت قزانمش، وعربی‌یه بر چوق کتب حکمیهٔ یونانیه ترجه ایتمشدر. حنین بقراط حکیمك طبه متعلق اولان متونیله جالینوسك متون مذکوره اوزرینه یازدیغی شرحلری کاملاً لسان عربی‌یه نقل ایتدکدن بشقه، بونلرك چوغنی اختصار ایتمش، وکندیلکندن دخی بر قاچ معتبر کتاب یازمشدر. ترجه وتألیف اولهرق آثاری بروجه آتیدر: «کتاب العشر مقالات فی العین»، «کتاب فی العین»، «اختصار ستة عشر کتاباً لجالینوس»، «کتاب التریاق»، «اختصار کتاب جالینوس فی الادویة المفردة»، «مقالة فی ذکر ماترجم من کتب جالینوس وبعض مالم یترجم کتبها»، «مقالة فی ثبت الکتب التی لم یذکرها جالینوس فی فهرست کتبه»، «مقالة فی اعتذاره لجالینوس فیما قاله فی المقالة السابعة من کتاب آراء ابقراط وفلاطن»، «جل مقالة جالینوس فی اصناف انغلظ الخارج عن الطبیعة»، «جوامع کتاب جالینوس فی الذبول»، «جوامع کتاب جالینوس فی ان الطبیب یجب ان یکون فیلسوفا»، «جوامع کتاب جالینوس فی کتب ابقراط الصحیحة وغیر الصحیحة»، «جوامع کتاب جالینوس فی الحث علی تعلم الطب»، «جوامع کتاب المنی لجالینوس»، «ثمار تفسیر جالینوس لکتاب الفصول لابقراط»، «ثمار تفسیر جالینوس لکتاب تقدمة المعرفة»، «ثمار تفسیر

جالینوس لکتاب ابقراط فی تدبیر الامراض الحادة »، « ثمار تفسیر جالینوس لکتاب ابقراط فی جراحة الرأس »، « ثمار السبع عشرة مقالة الموجودة من تفسیر جالینوس لکتاب ابیذیمیا لابقراط »، « ثمار تفسیر کتاب قاطیطریون لابقراط »، « ثمار تفسیر جالینوس لکتاب ابقراط فی الاهویة والازمنة والبلدان »، « شرح کتاب الهواء والماء والمساکن لابقراط »، « شرح کتاب الغذاء لابقراط »، « ثمار المقالة الثالثة من تفسیر جالینوس لکتاب طبیعة الانسان لابقراط »، « ثمار کتاب ابقراط فی المولودین لثمانیة اشهر »، « فصول من کتاب ابیذیمیا »، « فصول من کتاب الاهویة والبلدان »، « مقالة فی تدبیر الناقهین »، « رسالة فی قرص العود »، « رسالة الی الطیفوری فی قرص الورد »، « کتاب الی المعتمد فیما سئله عنه من الفرق بین الغذاء والدواء المسهل »، « کتاب قوی الاغذیة »، « کتاب فی کیفیة ادراك الدیانة »، « مسائل فی البول »، « مقالة فی تولد الفروج »، « مسائل من کتب المنطق الاربعة »، « مقالة فی الدلائل علی معرفة کل واحد من الامراض »، « کتاب فی النبض »، « کتاب فی الحمیات »، « کتاب فی البول »، « کتاب فی معرفة اوجاع المعدة وعلاجها »، « کتاب فی حالات الاعضاء »، « مقالة فی ماء البقول »، « کتاب فی الیبس »، « کتاب فی حفظ الاسنان واللثة »، « کتاب فیمن یولد لثمانیة اشهر »، « کتاب فی امتحان الاطباء »، « کتاب فی طبایع الاغذیة وتدبیر الابدان »، حروف هجا ترتیبیله « کتاب فی اسماء الادویة المفردة »، « کتاب فی مسائل عربیة »، « کتاب فی تسمیة الاعضاء علی مارتبها جالینوس »، « کتاب فی ترکیب العین »، « مقالة فی المد والجزر »، « کتاب فی افعال الشمس والقمر »، « کتاب فی تدبیر السوداوین »، « کتاب فی تدبیر الاصحاء فی المطعم والمشرب »، « کتاب فی اللبن »، « کتاب فی تدبیر المستسقین »، « کتاب فی اسرار الادویة المرکبة »، « کتاب فی اسرار الفلاسفة فی الباه »، « جوامع کتاب السماء والعالم »، « کتاب فی المنطق »، « کتاب فی النحو »، « مقالة فی خلق الانسان وانه من مصلحته والتفضل علیه جعل محتاجاً »، « کتاب فیما یقرأ قبل کتب فلاطن »، « مقالة فی تولد النار بین الحجرین »، « کتاب الفوائد »، « مقالة فی الحمام »، « مقالة فی الآجال »، « مقالة فی الدغدغة »، « مقالة فی ضیق النفس »، « کتاب فی اختلاف الطعوم »، « کتاب فی تشریح آلات الغذاء »، « تفسیر کتاب النفخ لابقراط »، « تفسیر کتاب حفظ الصحة لروفس »، « تفسیر کتاب الادویة المکتومة لجالینوس ». « رسالة فی دلالة القدر علی التوحید »، « رسالة الی سلمویه ابن بنان عما سئله من ترجمة مقالة جالینوس فی العادات »، « کتاب فی احکام الاعراب علی مذهب الیونانیین »، « مقالة فی السبب الذی من اجله صار میاه البحر مالحة »، « مقالة فی الالوان »، « کتاب قاطیغوریاس علی رأی ثامسطیوس »، « مقالة فی تولد الحصاة »، « مقالة فی اختیار الادویة المحرقة »، « کتاب فی میاه الحمات »، « کتاب نوادر الفلاسفه والحکماء وآداب المعلمین القدماء »، « کناش مختصر من کناش بولس »، « مقالة فی تقسیم علل العین »، « کتاب اختیار ادویة العین »، « مقالة فی الصرع »، « کتاب الفلاحة »، « مقالة فی الترکیب عما وافقه علیه الفاضلان ابقراط وجالینوس »، « مقالة تتعلق بحفظ الصحة وغیرها »، « کلام فی الآثار العلویة »، « مقالة فی قوس قزح »، « کتاب تاریخ العالم والمبدأ والانبیاء والملوك والامم والخلفاء والملوك فی الاسلام »، « حل بعض شکوك جاسیوس الاسکندرانی علی کتاب الاعضاء الآلمة لجالینوس »، « رسالة فیما اصابه من المحن والشدائد »، « کتاب الی علی بن یحیی فیما دعاه الیه من دین الاسلام »، « جوامع مافی المقالة الاولی والثانیة والثالثة من کتاب ابیذیمیا لابقراط »، « مقالة فی کون الجنین مما جمع من اقاویل جالینوس وابقراط »، « جوامع تفسیر القدماء الیونانیین لکتاب ارسطوطالیس فی السماء والعالم »، « مسائل مقدمة لکتاب فرفوریوس المعروف بالمدخل »، « شرح کتاب الفراسة لارسطوطالیس »، « کتاب دفع مضار الاغذیة »، « کتاب الزینة »، « کتاب خواص الاحجار »، « کتاب البیطره ». « کتاب حفظ الاسنان »، « کتاب فی ادراك حقیقة الادیان ». تعدادی بیله انسانی یوران اشبو تألیفاتك اسامیسندن دخی آکلاشلدیغی اوزره، بو دهانك همتی یالکز بقراط وجالینوسك آثارنی ترجمه‌یه منحصر اولمیوب، طبه متعلق کندیلکندن بر چوق کتابلر یازدقدن بشقه، حکمته، علم جوه، تاریخ طبیعی‌یه، فن بیطره‌یه، فلسفه‌یه وحتی تاریخ ونحوه متعلق دخی تألیفات وجوده کتیرمشدر. ترجمه‌لرینك برقاچی یونانیدن سریانی‌یه اولوب، بعده بشقه‌لری طرفندن عربی‌یه نقل

اولنمشـدر. بر چوق شاكردان يتيشديرمشـدر، كه اوغللريله همشيره‌زاده‌سی وكاتبی اولان حبيش الاعسم دخی او جمله‌دندر.

حَوّاء { ابوالبشر اولوب، حضرت آدم (ع.م) ك زوجه‌سيدر. جناب حق حضرت آدمی طوپراقدن خلق بيوردقدن صكره، حضرت حوايی آدمك پهلوسندن ياراتمشدر. ايكيسی جنتده اسكان اولنوب، بعده ابليسك اغواسيله منع بيورلمش اولان بر ميوه‌دن اكل ايتمكله، جنتدن اخراج اولنه‌رق، دنيايه هبوط ايتمشلردر. محل هبوطلری حقنده اختلافات واقع اولوب، سرنديب جزيره‌سی اولديغی منظوندر. حضرت حواء بری اركك وبری قيز اولمق اوزره توأم اوله‌رق، قرق اولاد دنيايه كتيرمش؛ وحضرت آدمدن صكره ارتحال ايلمشـدر. قبری جده‌ده اولديغنـه اعتقاد اولنور.

حواء { (بنت يزيد بن سنان) صحابياتدن اولوب، شعرادن (قيس بن الخطيم) ك زوجه‌سی ايدی. زوجندن اول اسلامه كلوب، دينی كتم ايدر، وبوندن طولايی اذا وجفا كورور ايدی. بعـده حضرت فخركائنات (صلعم) افنـدمزك مرقوم قيسه توصيه‌بيورمسی اوزرينه اذادن واز كچمشيدی. — (حواء بنت زيد الانصاريه) و (حواء بنت رافع) اسملريله صحابياتدن ديكر ايكی خاتون‌دخی بولنديغی بعض مورخين طرفندن ذكر اولنمش ايسـه‌ده، بعضلری اوچنك بر شخصدن عبارت اولديغنی التزام ايتمشلردر.

حوارين { بحرينده بر قصبه اولوب، حضرت علی (رضه) ك اصحابندن زياد بن عمرو طرفنـدن فتح اولنمشيدی. — تدمر ايله شـام آره‌سـنده وتدمردن ايكی قوناقلق مسـافه‌ده دخی بو اسمله بر قريه بولنوب، يزيد بن معاويه اوراده وفات ايتمشدر.

حواريون { (Les Apôtres) حضرت عيسى (ع.م) ك اصحـابی اولوب، نبی مشاراليهك نبوتنی تصديق ووحدانيته ايمان كتيرمش؛ وحضرت عيسـانك رفعندن صكره اقطـار عالمه طاغيلوب، نشردينه چاليشمشلردر. بونلر بروجه زير اون ايكی كشيدر: بطروس (پيرو نام ديكرله شمعون)، آندرياس (بطروسك برادری)، يوحنا، فليب، يعقوب اكبر، بارتلمی، توما، متی، سيمون (ياخود شمعـون)، تاديوس (ونام ديكر يهودا)، يعقوب اصـغر، يهودا. بونلرك اخيری خيـانت ايدوب، حضرت عيسـايی دشمنلرينه تسليم ايتمكله، حواريون صره‌سندن چيقوب، لعنته مستحق اولديغندن، يرينـه (ماتياس) كچمشدر. پاولوسی و (بارنابه) يی دخی حواريوندن عـد ايدنلر واردر. حواريونه فرنكلر طرفندن ويريلان Apôtres اسمی Ἀπόστολοι اسم يونانيسندن مأخوذ اولوب، بودخی رسولك جمعی اوله‌رق «رسل» ديمك اولديغندن، بعض كتب نصرانيه‌ده رسل ديه ياد اولنورلر. [هر برينك اسم مخصوصنه مراجعت بيوريله.]

حواريون آطه‌لری { (Iles des Apôtres) ياخـود Apostoles } آمريقای جنوبينك منتهای جنوبنـده ماجلان بوغـازينك غربنده اون ايكی كوچك آطه اولوب، ٥٢° ٥٤' عرض جنوبيده واقعدرلر.

حوثره { (العصری) صحـابه‌دن اولوب، بر حديث شريف روايت ايتمشدر.

حَوران { سوريه قطعه‌سنده بر خطه اولوب، اردن نهرينك جهت شرقيه‌سـنده وفلسـطينك شرق شماليسـنده واقع اولمغله، شمالاً دمشـقك جوارلرندن عبارت اولان غوطه وجنوباً بلقاء خطـه‌لريله، شرقاً دخی چول ايله محـدوددر. بوخطـه جبل حوران ايله بونك اطرافنـده بولنان عارضه‌لی ومرتفع محللردن عبارت اولوب، اكثر يرلری حذای بحردن ٥٠٠ متره مرتفعدر. قسم شرقيسنده بولنان مذكور جبل حـوراندن ماعدا غرب جهتنده دخی بر طاقم تپه‌لر بولنـوب، بونلرك اك يوكسـكی جنوب جهتنـده‌كی جبل عجلوندر. جبل حـوراندن نبعان ايدن بر چوق چايلردن بعضيسی شرقه طوغری جريان ايده‌رك، چـول قوملرنده نابديد اولور؛ وبر طـاقی دخی غربه طـوغری آقه‌رق وبرلشـه‌رك، (يرموك) نهرينی تشكيل ايدرلر، كه بوده اردن نهرينه دوكيلور. خطـه‌نك شمال غربی جهتنده حـولان، حيدور ولجا بقعه‌لری بولنيور. بونلردن لجا بقعه‌سی بريناز طـاغك آلت اوست اولمش لاولرندن متحصل اولديغی آكلاشيلان صارب قيالردن عبارتدر. بوقيالرك آره‌لرنده بر چوق درين ياريقلر ومغـاره‌لر بولنوب، بو جهتله بقعهٔ مذكوره اكثريا ملجأ اشرار واشـقيا اولور. حورانك اكثر طرفلری غايتله منبت اولوب،

بره سکسان قدر محصول آلنیر. آنجق اهـالیسی آز اولمغله برابر بر حال وحشیتده بولنوب، اراضی بحق ایشلنمدیکندن، وطـائفهٔ زراع بدوی عربانك هجوم وغارتندن امین بولنمدقلرندن، بو استعداد طبیعیدن بحق استفاده اولنه‌میور. مع هذا یتیشن بغدای، آربه، داری وسائر حبوبات وعلی‌الخصوص نفاستیله مشهور اولان بغدایی اهالیی اداره ایتدکدن صکره، بر خیلی مقـداری دخی اسکله‌لره وسـوریه‌نك سائر طرفلرینه اخراج اولنور. اهالیسی درزی وعربدن مرکب اولوب، بونلرك بر طاقی چادیرلرده سـاکن وزراعتله مشـغول بولنور، وبر طـاقی دخی سیار اولوب، اغنام ودوه‌لرینی کودرلر. درزیلر ایسـه اکثریا مرتفع محللرده قلعه‌یه مشـابه طاشدن اولرده اوتورورلر. مقدار اهالیسـنه دائر بر قیده دسترس اوله‌مدق.

بنی اسرائیل زمانـنـده بو خطه «ماورای اردن» تعبیر اولنـوب، کرك یهودیلر وکرك بعده آثوریلر وکلدانیلر طرفندن ضبط اولندیغنـده، خیلی تخریباته اوغرامشیدی. اسکندردن صکره اورالرده حکومت سورن ماکدونیـالیلرله رومالیلر زمانـنـده حوران خطه‌سی استعداد طبعیسیله متناسب بر معموریته نائل اولوب، الیوم اکثرینك خرابه‌لری قائم اولان نیجـه شهر وقصبه‌لر تأسیس اولنمش ایدی. روملر (حوران)دن غلط اوله‌رق بوكا (آورانیتیس) نامنی ویررك، برقاچ قسمه تقسیم ایتمشـلردی. فتوحات اسـلامیه زماننده مرکزی الیوم خرابه‌لری (اسکی شام) دنیلان (بصری) شهری ایدی. اکثر طرفلری صلحاً فتح اولندیغندن، بوخطه‌نك خرابیتی، بعض آوروپا محررلرینـك رغم ایتدکلری کبی، فتوحات اسلامیه صره‌سنده اولمیوب، اوائل دور اسلامده پك معمور ایدی. خرابیتی چنکیز وتیمـور ایله اهل صلیب وقوعات وحشـیهٔ مؤلمه‌سی صره‌سنده حاصل اولمش؛ واووقتدن بری عربان عشیرتلرینك پایمال بدویتلری اولمغله، بر دها اسکی معموریتی بوله‌مامشدر. حتی بوکونکی حورانده، شهر شـویله طورسون، هیچ بر قصبه‌دخی بولنمیوب، لوا وقضـا مرکزلری قریه‌لردن ویا خالی یرلردن عبارتدر.

حوران خطه‌سی سوریه ولایتنه ملحق بر سنجاق اتخـاذ اولنه‌رق، زیرده بیان اولندیغی وجهـله، ۷ قضـا و۲۱ ناحیه‌یه منقسم و ۳۶۳ قریه ایله ۵۱ مزارعی جامعدر. مرکز لوا جیدور ناحیه‌سنده واقع (شیخ سعد) قریه‌سی قربنده‌در. اهالیسـنك وحشی حسـبیله، بولواده تشـکیلات جدیده هنـوز اجرا اولنمیوب، مستثنا بر صـورتده اداره اولنمقده‌در. هواسی معتدل ویالکز بعض باصیق محللرنده زیاده‌جه صیجاقدر.

قضا	مقدارنواحی	مقدارقرا
حوران	۳	۵۲
قنیطره	۲	۴۱
بصرالحریر	۰	۳۶
درعا	۱	۳۱
جبل دروز	۷	۵۸
سلط	۱	۲۵
عجلون	۷	۱۲۰
جمعاً	۲۱	۳۶۳

حوشب (ذوظلیم —— بن طحیة الحمیری) وقت سعادتده یمن قبائلی رؤساسندن اولوب، اسود کذابك قتلی حقنده بوكا وذوالکلاع ایله فیروز دیلمی‌یه جانب رسول‌الله (صلعم) دن نامهٔ سعادت یازلمش؛ وبونلر دخی اجابت ایدوب، ایمانه کلمشلردر. رؤیت نبی (صلعم) شرفنه نائل اوله‌مامشـیدی. بعده صفین محاربه‌سـنده ذوالکلاع ایله برابر معـاویه‌نك معیتنده بولنمش، وشـامده ساکن اولمش ایدی. —— حوشب بن یزید الفهری دخی صحـابه‌دن اولوب، بر حدیث شریف نقل ایتمشدر.

حَوصه (یاخود حوصنه) سـودان وسطیده بیـوك بر خطه اولوب، ۷° ایله ۱۴° عرض شمالی و ۲° ایله ۱۰° طـول شرقی آره‌سـنده ممتد اولور. شمالاً صحرای کبیرله، شرقاً بورنو خطه‌سیله، غرباً (نیجر) ایرماغیله، جنوباً دخی کینه کورفزینـك ایچ طرفنده واقع اراضئ مجهوله ایله محـاط ومحدوددر. بو وجهله حوصـه مملکتی آفریقانك سواحل غربیه‌سنه یعنی کینه کورفزینه پك قریب اولدیغی حالده، قطعهٔ مذکوره‌نك سـواحل شمالیه‌سـیله دخی مناسبات وتجـارتی واردر. مرکزی (سوقوتو) شهری اولوب، بعضاً بتون خطـه‌یه دخی بو اسم ویریلیر. (حوصـه) اسمی جغرافیـون عرب آثارنده وابن بطوطه وسائر سیاحین اسلام کتابلرنده مذکور اولمیـوب، بونلرك چوغی خطهٔ مذکوره‌نك مرکب بولندیغی کوچك ناحیه‌لری آیری آیری تسمیه وتعداد ایدیورلر. مقریزی ایسه بو خطه‌یه (آفنو)

اسمنی ویریور، که بو اسم اورالردن کلن زنجیلرجه دخی معلوم اولوب، بونلرك بر طاقمی بورنو وبر طاقمی آفنو لسانیله متکلم بولنیورلر. حوصه اهالیسی کاملاً دین اسلامله متدین اولوب، ذکاوت واستعدادجه سائر سودان اهالیسندن فرقلیدرلر. هرنه قدر رنکلری سیاه وصاچلری قیویرجق ایسه‌ده، سیمالری خالص زنجی سیماسندن چوق فرقلی ودوزکون اولوب، بربر ایله زنجی عرقلرینك اختلاطندن متولد اولدقلری آکلاشیلیور. تجارته دخی زیاده میل واستعدادلری اولوب، کندی مملکتلرینك خارجنده‌ده اجرای تجارتله مشغول بولندقلرندن، سائر سودان اهالیسنك چوغی وعلی‌الخصوص تجارتله مشغول اولانلری آفنو لساننه آشنا بولنورلر؛ وبو لسان آفریقانك سواحل غربیه‌سنده واقع آوروپا مستملکاتی چارشی وبازارلرنده دخی استعمال اولنور. اراضیسی کینه کورفزی مائلسنده واقع اولوب، (نیجر) ایرماغی حدود غربیه‌سنی وبونك اك بیوك تابعی اولان (بنوئه) نهری دخی حدود جنوبیه‌سنی تفریق ایدر؛ ودیکر بر چوق نهرلر مملکتی شق وسقی ایده‌رك، بو ایکی نهره منصب اولور. بو وجهله میاه جاریه‌سی چوق وطوپراغی پك منبت ومحصولداردر.

حَوصه { ادرنه ولایت وسنجاغنده وادرنه‌نك ٢٦ کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی برکوچك قصبه اولوب، ١٠٠٠ قدر اهالیسی، ٢ جامع شریفی، معطل مدرسه وعمارتخانه‌سی خراب حالنده بیوك برکاروانسرای وخانی وبرقاپلیجه‌سی واردر. مقدما درسعادت ایله ادرنه آره‌سنده‌کی طریقك اك مهم منزللرندن ایدی. دمیر یول خطنك انشاسندن صکره اهمیتدن دوشمشدر. —— حوصه قضاسی ادرنه سنجاغنك قسم شرقیسنده واقع اولوب، شرقاً قرق کلیسا سنجاغیله، شمالاً شرقی روم ایلی حدودیله، غرباً نفس ادرنه ودیمتوقه قضالریله، جنوباً دخی جسر ارکنه قضاسیله محدود ومحاطدر. اراضیسی قسماً جبالدن وقسماً بایر ودره واووه‌لردن عبارت اولوب، شمالدن جنوبه ایتن (قوله‌لی) و(آقار) دره‌لری ارکنه نهرینه دوکیلور، حوصه قصبه‌سندن کچن برکوچك دره دخی (آقار) چاینه تابعدر. طوپراغی منبت ومحصولدار اولوب، حبوبات متنوعه ایله میوه وسبزه وسائره‌دن خیلی محصولاتی ومشهور شرابی واردر. اورمان ومرعالری دخی چوق اولوب، خیلی حیوانات یتیشدیریلیر. قضا قره‌جه صالح ناحیه‌سیله برابر ٣٣ قریه‌دن مرکب اولوب، اسلام وروم وبلغاردن عبارت ١٣٧٩٠ اهالیسی واردر.

حوضه { [«حوصه» ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت بیوریله.]

حوضه { سیواس ولایتنك آماسیه سنجاغنده، آماسیه‌نك ٣٣ کیلومتره شمال غربیسنده وصامسونك ٦٠ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٠٠٠ قدر اهالیسی، ٢ جامع شریفی، بر قاچ خانی، ٢٠ دکانی، هفته‌ده بر قوریلور بازاری ومشهور قاپلیجه‌سی واردر. بو قپلوجه‌نك صویی ٥٧° سانتیغراد حرارتنده اولوب، روماتیسمه وشربی معده وباغرصاق خسته‌لقلرینه نافع اولمغله، واوستنده مکمل صورتده حمام یاپلمش اولمغله، موسمنده بر قاچ بیك کشی اجتماع ایده‌رك، استحمام ایدرلر. قصبه‌نك بشقه صویی اولمدیغندن، صوینی صوغوده‌رق ایچرلر. پك خفیف ولذیذ بر صودر. قصبه اورمانلر اورته‌سنده وپك کوزل بر موقعده اولوب، بر طرفدن آماسیه وسیواسه وبر طرفدن دخی صامسونه شوسه ایله مربوطدر. —— حوضه قضاسی اوانك قسم شمالیسنده واقع اولوب، شمالاً جانیك سنجاغیله، غرباً کوپری، جنوباً کومش حاجی کویی، شرقاً دخی نفس آماسیه ولادیق قضالریله محاط ومحدوددر. اراضیسی طاغلق اولوب، (ترس آقان) صویی ایچندن مرورله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، یشیل ایرماغه دوکلدیکی حالده، دیکر بر ایکی چای شماله طوغری آقه‌رق، قزیل ایرماغه منصب اولورلر. طوپراغی منبت اولوب، محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعی حاصل اولور. اورمانلری دخی چوقدر. قضا ٤ ناحیه و٨٦ قریه‌یی حاوی اولوب، ٢٢٣٢٠ اهالیسی واردر، که بونلرك یالکز ٢٥٠٠ ی ارمنی و ١٠٠٠ قدری روم اولوب، قصوری کاملاً اسلامدر. جمله‌سی لسان عثمانی ایله متکلمدرلر. درون قضاده ٢٢ جامع، ٢٨ مسجد، ٧٧ اسلام و خرستیان مکتبی موجوددر.

حوط { بن قرواش، حوط بن مره، حوط بن یزید الانصاری وحوط العبدی صحابه میاننده مذکوردرلر.

حولاء { صحابیاتدن اوچ خاتونك اسمی اولوب، بونلردن (حولاء بنت تویت القرشیه) معیت حضرت نبویده مدینه‌یه هجرت ایتمش، وكثرت عبادتله شهرت بولمش ایدی. — بری دخی مدینه‌ده عطارلقله اشتغال ایدردی. — اوچنجیسی عثمان بن مظعونك زوجه‌سی ایدی.

حوله { شامده ایكی ناحیه اولوب، بری حمص ایله طرابلس آره‌سنده ودیكری صور قربنده بولندیغی، وعبدالملك بن مروان زماننده دعوای نبوت ایدن (حارث) ك بو ایكنجی ناحیه‌نك قراسندن برنده ظهور ایتمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مذكوردر.

حُوَیرث { صحابه‌دن ایكی ذاتك اسمی اولوب، بری، كه حویرث بن عبدالله الغفاریدر، آبی اللحم لقبیله معروفدر. — دیكری مالك بن الحویرثك پدری اولوب، اوغلی واسطه‌سیله كندیسندن بعض احادیث شریفه نقل اولنمشدر.

حُوَیزه { بصره ایله واسط وخوزستان آره‌سنده وبطایح تسمیه اولنان بطاقلقلرك ایچنده بر قصبه اولوب، دولت عباسیه زماننده خیلی معمور ایدیسه‌ده، ردائت هواسیله شهرتی وار ایدی. بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

حُوَیصه { (بن مسعود الانصاری الاوسی) صحابه‌دن اولوب، ینه صحابه‌دن محیصه‌نك برادریدر. احد وخندق غزالریله سائر بعض غزاواتده حاضر بولنمشدر.

حُوَیطب { (ابو محمد — بن عبدالعزی القرشی العامری) صحابه‌دن ومؤلفهٔ قلوبدن اولوب، بدر وقعه‌سنده میانهٔ مشركینده بولنمش اولدیغی حالده، حنین وطائف غزالرنده معیت حضرت نبویده بولنمش؛ ومعاویه‌نك زماننده یوزیاشی متجاوز اوله‌رق مدینه‌ده وفات ایتمشدر. مروان بن حكم كندیسنه مقام تزییفده پك كیچ اسلامه كلدیكنی سویلمكله، صاحب ترجمه‌نك: «دفعاتله شرف اسلامله مشرف اولمق ایستدیكم حالده، سنك پدرك مانع اولوب، یكی ایجاد اولنمش بر دین ایچون آبا واجدادكك دینیمی ترك ایده‌جكسك؛ دیمشدی» جوابیله مروانی اسكات ایتمش اولدیغی مرویدر.

حَیّ { بصره ولایتنك منتفك سنجاغنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، (غراف) نهری اوزرنده واقعدر. ٤٥٠٠ قدر اهالیسی، ٢٠٠ قدر دكانی وایكی جامی واردر. هواسی بصره ولایتنك سائر طرفلرینه نسبةً ایيدر. محصولات موسمنده تجار وسائره‌دن خیلی غلبه‌لك طوپلانیر. — قضاسی محیریجه وقلعهٔ سكر ناحیه‌لرینی دخی حاویدر. اراضیسی نهر وجدوللر صویله وبعض یرلرنده طولابلر واسطه‌سیله سقی واروا اولنه‌رق، اولدقجه منبت ومحصولدار ایسه‌ده، اهالیسی آز اولدیغندن، بحق ایشلنه‌میور. محصولاتی باشلیجه بغدای وآرپه ایله داری وسائره‌دن عبارتدر. اهالیسی عموماً عرب وشیعی المذهبدر.

حیا { (شیورام اكبر آبادی) هندستان شعراسندن اولوب، برهمنی المذهب ایدی. راجه (مل امتیاز) ك برادری ومشاهیر شعرادن عبدالقادر بیدلك شاكردی ایدی. استادینك «چار عنصر» ینه تقلیداً «گلگشت بهار ارم» عنوانیله بر منظومه یازمشدر. بش بیكدن زیاده بیتی حاوی دیوانی دخی واردر. حسن اخلاق ونزاكت طبع ایله متصف ایدی. ١١٤٤ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تنها نه همین بر سر مژگان تر آید
از هر بن مویم چو عرق اشك برآید

حیات { شاه اسماعیل صفوینك زوجه‌لرندن بر شاعره اولوب، ینه شعرده شهرت ومهارتی اولان (جهان) ك اورتاغی ایدی. جهانك زوجنه خطاباً:

تو پادشاه جهانی جهان زدست منه
كه پادشاه جهانرا جهان بكار آید

بیت معنیدارینی سویلمسی اوزرینه، صاحبهٔ ترجمه دخی شو بیتله مقابله ایتمشیدی:

ترك غم جهان بكن تا ز حیات بر خوری
هركه غم جهان كند كی ز حیات بر خورد

حیاتی { قدمای شعرای عثمانیه‌دن بر وجه آتی اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی قسطمونیلی اولوب، صاحب تذكره لطیفینك جدیدر. شو بیت اونكدر:

سینه‌می تیغ غمیله شرحه شرحه یاره‌یم
یاره‌لرله یاره حالم شرح ایده‌یم واره‌یم

— ایكنجیسی استانبوللی اولوب، سلطان سلیم جامع شریفنك امامی مصلح الدین خلیفه‌نك اوغلیدر. كوچك برادرینه ده ظرفا (عماتی) نامنی ویرمشلردی. ایكیسی برابر شام وحلب طرفلرنده بعض مأموریتلرده بولنوب، خیلی ثروته مالك اولمشلر ایكن، بعده حیاتی

مبتلا اولدیغی بر عشق وعلاقه یولنده وارنی اتلاف ایتمکله، مکهٔ مکرمه‌یه هجرت ایدوب، جده امینی بولنان برادری طرفندن تخصیص اولنان معاشله قناعت، وبر مدت صکره اول بقعهٔ مبارکه‌ده ارتحال ایتمشدر. معاصرلرندن (پوستی) مخلصیله متخلص بر برشاعرله ملاطفه‌لری اولوب، برکره صاحب ترجمه پوستی‌یه بر پوصله یازه‌رق: «کوپك پوستی، طوموز پوستی دباغت قبول ایدرمی؟» دیه صورمغله، پوستی جواباً «حیاتی ده مردار مماتی ده» دیه یازمش. شو بیت حیاتینك اشعارندندر:

یار اکر عرض عذار ایلیه کلزاره کله
چاك ایده یاقه‌سی غنچهٔ کل زاره کلا

— اوچنجیسی (حیاتی بك) دخی استانبوللی اولوب، سپاهی زمره‌سندن ایدی. شو بیت اونکدر:

طاتلو کلدی باکه جانمدن لبك
جان چیقار چیقمز دهانمدن لبك

حیاتی { (حاجی احمد افندی) علمای عثمانیه‌دن اولوب، مرعش سنجاغنده واقع البستان قصبه‌سندندر. پدری قصبهٔ مذکوره مفتیسی بولنمش اولدیغی کبی، کندیسی دخی پدرینك وفاتندن صکره بر مدت اوراده مفتیلك ایتمش؛ وبعده درسعادته کله‌رك، آیاصوفیه‌ده نشر علومله مشغول اولوب، صدراعظم بولنان یوسف ضیا پاشانك دخی خواجه‌سی اولمشیدی. ۱۲۲٤ تاریخنده سرای بوسنه وایکی سنه صکره بغداد مولویتنه نصب اولنه‌رق، درسعادته عودتندن صکره ۱۲۲۹ ده وفات ایتمشدر. علوم شرعیه وسائره ایله ادبیات عربیه وفارسیه‌ده ید طولی صاحبی اولوب، متعدد تألیفاتی وترکی وعربی بعض اشعار وقصایدی واردر. سنبل زاده وهبینك «تحفه» سنه غایت کوزل بر شرحی اولدیغی کبی، «تحفهٔ شاهدی» یی دخی شرح ایتمشدر. وهبینك «محبه» سنی دخی شرحه باشلامش ایسه‌ده، اتمامنه عمری وفا ایتمیوب، اوغلی (شرف افندی) اکمال ایتمشدر. «اسعاف المنه فی شرح اتحاف الجنه» و «تهافت مستحاجه» عنوانلریله ایکی تألیفی ومنطق وآدابه متعلق برمنظومه‌سی واردر. تحفهٔ وهبی‌یه اولان شرحی مطبوع اولوب، لسان فارسینك نکات وقواعدینه دائر برچوق معلومات نافعه‌یی حاوی اولمغله برابر هر برلغت ایچون شاهد عد اولنه‌بیله‌جك مشاهیرشعرا آثارندن بر بیت دخی ایراد ایتدیکندن، حقیقةً باعث استفاده بر اثردر؛ وصاحبنك اوبابده‌کی وسعت معلومات وکثرت مطالعه‌سنه شاهددر. شو مطلع جملهٔ اشعارندندر:

حقیقت کلشننده کلده بلبل کبی دیر هوهو
قمونك مقصدی حقدر کرك لا لا کرك او لو

حیاتی { ایران شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (قاسم بیك) ملوك صفویه‌دن شاه طهماسب ماضینك رجالندن ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دلم از سینه بشکست خدایا برسان
هرکجا درقفسی مرغ کرفتاری هست

— ایکنجیسی عن اصل کاشانلی اولوب، بعده هندستانه رحلتله، اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

مابجور او خوشیم امانه چندانی که یار
باعث لطف رقیبان سازد آزار مرا

حیاتی زاده { (محمد امین افندی) سلطان محمود خان اول دورنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچمش علمای عثمانیه‌دن اولوب، سلطان احمد خان ثالث زماننده سر اطبا بولنمش اولان حیاتی زاده مصطفی افندینك اوغلیدر. علی الاصول دور مدارس وقطع مراتب ایدرك، یکیشهر وادرنه مولویتنه نصب اولنمشیدی. فن طبی دخی تحصیل ایتمش اولمغله، ۱۱٤۹ ده سر اطبای حضرت پادشاهی اولوب، استانبول پایه‌سنی احراز ایتمش؛ و ۱۱۵۰ ده بالفعل استانبول قاضیسی وبعده آناطولی وروم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و ۱۱۵۹ سنه‌سی ربیع الاولنده مسند فتوایه نصب اولنه‌رق، یدی آی بو مقامده قالمشدر. عالم وفاضل وعفیف بر ذات ایسه‌ده، نحافت بدنیه‌سی وخسته مزاجلغی بحق تمشیهٔ امور ایتمسنه مانع اولوب، معیتی خلق دخی بوحالدن استفاده ایله، بعض سؤ استعمالاتده بولندقلرندن، طریق علمی منتسبینی کندیسندن دلکیر اولمغله، ینه اوسنه عزل اولنه‌رق، بروسه‌یه نقل اولنمش، ومتعاقباً، ٦۱ سنه‌سی محرمندن ضبط ایتمك اوزره، مکهٔ مکرمه قضاسنه نصب اولنه‌رق، شامه عزیمت ایتمش، وآنجق مبتلا اولدیغی خسته‌لق سفر حجازه مانع اولمغله، استانبوله عودت مأذونیتنی استحصال ایتمکده ایکن، ۱۱٦۰ تاریخنده شامده وفات ایتمشدر.

حیاطله { مورخین عرب آثارنده تبت جهتلرنده ساکن تاتار و هندلیدن

متولد بر قومه ویریلن اسم اولوب، بو قوم ظهور اسلامدن اولجه غرب شمالی‌یه طوغری توسیع دائره ایده‌رك، بلخی مرکز اتخاذ ایتمشلردی. حکمدارلرندن (خشنوار) ایران ملوکندن فیروز بن یزدکردی مغلوب، وقبادی ایران تختنه اجلاس ایتمشدی. بعده قبادك اوغلی نوشیروان خشنواری مغلوب ایدوب، قتل ایتمش، وحیاطله‌یی بلخدن چیقارمش ایدی.

حَیّان { (ابو مروان — بن خلف) اندلسك مشاهیر مورخیندن اولوب، قرطبه‌لیدر. اندلسك یعنی اسپانیا وپورتکیزك ۶۰ جلد اوزره مکمل بر تاریخنی یازدیغی کبی، ینه اندلسك احوال تاریخیه‌سنه دائر «المقتبس» عنوانیله ۲۰ جلددن مرکب دیکر بر اثر معتبر دخی وجوده کتیرمشدر. وفاتی ۴۶۹ تاریخ هجریسنده واقع اولمشدر. — اندلس مشاهیر ادبا وعلماسندن (ابن حیان) دیمکله دخی معروف اولان (ابو حیان) بشقه‌در. [«ابوحیان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حی بن یقظان { بعض ادبای عرب طرفندن یازیلان کتابلرك قهرمانی اولان بر شخص موهومدر، که کویا طاغده وحیوانات وحشیه آره‌سنده بر کچینك سودینی امه‌رك بیومش؛ وکیسه ایله کوریشمکسزین وبرشی اوکرنمکسزین، مجرد کندی فکریله علوم وحکمتك اسرارینی آکلامق درجه‌سنه کلوب، کندیلکندن بر حکیم وفیلسوف اولمش. بو حکایه (ابو جعفر بن طفیل) اسمنده بر محرر مجهول طرفندن عربیده یازیلوب، آوروپا مستشرقیندن (پوقوکتوس) طرفندن لاتینجه ترجمه‌سیله برابر طبع ونشر اولنمشدر. عربیده دیکر بعض مؤلفین طرفندن دخی یازلمش؛ وفضل‌الله اصفهانی طرفندن «بدیع الزمان» عنوانیله فارسی‌یه ترجمه اولندیغی کبی، عبرانیجه‌یه دخی نقل ایدلمشدر.

حیدر { حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزك اسملرندندر. [«علی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

حیدر { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سیوری حصارلیدر. سلطان جمك دفترداری ایدی؛ شهزاده‌نك وفاتندن صکره مخلفات و یادکارلرینی آلوب، سلطان بایزید خانه تقدیم ایتمکله کندیسنه بر اعلا زعامت احسان اولنمشدی. عالم وادیب بر ذات ایدی.

حیدر آباد { هندستانك دکن قطعه‌سنده نظام دولت اسلامیه‌سنك مرکزی اولان بیوك بر شهر اولوب، بمبایك ۷۲۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده ومدراسك ۴۹۵ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق، ۱۷°۲۲′ عرض شمالی ایله ۷۲°۱۲′ طول شرقیده واقعدر. شهر واسع بر اووه‌نك اورته‌سنده و ۵۵۷ متره ارتفاعنده اولوب، بو اووه‌ده بر چوق کوللرله بعض قیالق تپه‌لر دخی موجوددر. بمبایدن مدراسه کیدن دمیر یول خطنه بر شعبهٔ مخصوصه ایله مربوطدر. اهالیسی ۴۰۰۰۰۰ نفوسه قریبدر. بو شهر دکن قطعه‌سنك پایتخت قدیمی اولان (کلکونده) خرابه‌لری اوزرینه مؤسس اولوب، ۹۸۹ تاریخنده ابراهیم قطب شاهك اوغلی محمد قولی خان طرفندن بنا اولنمشدر. شهر برسورله محاط اولوب، (موسی) نهری بوینجه بر مستطیل شکلنی ابراز ایدیور. ایکی بیوك جاده شهری اورته‌سندن یاره‌رق، ووسطنده تقاطع ایده‌رك، درت بیوك قسمه آییریور. وسطنده یعنی بو ایکی جاده‌نك تقاطع ایتدیکی محلده (چارمنار) اسمیله فوقانی بیوك بر مدرسه و (مسجد جامع) اسمیله غایت جسیم وفوق‌العاده مصنع ومزین بر جامع شریف بولنیور. مدرسه مرتفع کرلر وستونلر اوزرینه مؤسس اولوب، مذکور ایکی جاده آلتندن کچر. دیکر سوقاقلری طار واکثری کرلرله مستور اولوب، خانه‌لری ایسه اوچ درت قاتلیدر. شهرك ایچنده مذکور مسجد جامعدن بشقه بیوك وکوچك پك چوق جوامع ومساجد وسائر مؤسسات خیریهٔ اسلامیه موجوددر. اهالیسی همان کاملاً مسلمان اولوب، هندستانده عصبیت اسلامیه‌نك اك قوتلی بولندیغی بر بوراسی اولمغله، یقین وقته کلنجه‌یه قدر آوروپالیلرك بو شهره دخولی مساغ دکلیدی. هر نه قدر شمدیکی حالده نظاملر انکلتره دولتی طابیورلر ایسه‌ده، ینه انکلیزلر ادارهٔ داخلیه‌لرینه قاریشمیوب، (رزیدان) یعنی وکیل ویاقونسلوس عنوانیله بولندیریلان انکلیز مأموری شهرك خارجنده اقامت ایدر. نظامك سرایی پك بیوك ایسه‌ده، صنعت معماریه‌دن عاریدر.

حیدر آباد { هندستانك قسم غربیسنده وبمبای اداره‌سنده برشهر اولوب، سند خطه‌سنك مرکز قدیمیدر. بمبایك ۸۳۰ کیلومتره شمال غربیسنده و سند ایرماغنك تشکیل ایتدیکی بر

جزیره داخلنده اوله‌رق ٢٥°٢٢′ عرض شمالی ایله ٦٦°٨′ طول شرقیده واقعدر. قسم کلیسی مسلم اولمق اوزره، ٤١١٥٠ اهالیسی، منظره‌سی غایت کوزل بر قلعه‌سی، مصنع بر بیوك جامع شریفیله‌دیکر بر چوق جوامع ومساجدی، مصنع تربه‌لری و واسع چارشیلری واردر. بر دمیر یول خطنك مبدئی اولدیغی کبی، سند ایرماغنده ایشلین واپورلرك دخی برنجی اسکله‌سیدر. بوشهرده کوزل اسلحه ایله صیرمه‌لی قماشلر وآغاج و معدندن اویمه‌لی مواد مختلفه اعمال اولنوب، مقدما ایرانله بیوك تجارتی وار ایدی. اسکی ملوك اسلامیه‌سنك سرایی الیوم موجوددر. شهرك جنوب جهتنده انکلیزلرك دخولندن صکره طرز جدید اوزره یکی بر محله دخی تأسیس اولنمشدر.

حیدر آغا زاده (محمد پاشا) دور سلطان محمد خان ثالثده قپودان دریا اولان وزرادن اولوب، یکیچری اوجاغندن یتیشمش، ومصر والیسی دخی اولمش ایدی. ١٠٥٩ ده مسند قپودانی‌یه چکوب، اوصره‌ده کیرید فتوحاتیله اوغراشدیغندن، دونمّا ایله آق دکیزه چیقمش؛ وحانیه‌یه یناشه‌میوب، عسکر ومهماتی رسموه‌چیقارمغه چالیشیرکن، قندیه‌دن دشمن دونماسنك هجومنی کورنجه، مدللی طرفنه قاچش اولدیغندن، بر سنه مأموریتدن صکره عزل اولنه‌رق، ١٠٦٦ ده سلوریده قتل اولنمشدر.

حیدرانلی وان جهتنده جولان ایدر بر عشیرتك اسمیدر.

حیدر بن جنید (شیخ —) ملوك صفویه‌نك برنجیسی اولان شاه اسماعیلك پدری اولوب، شیخ صفی‌الدین اردبیلینك احفادندندر. ساداتدن اولوب، نسبی امام موسی کاظمه منتهی اولور. والده‌سی آق قیونلی ملوکندن اوزون حسنك همشیره‌سی اولدیغی کبی، کندیسی دخی اوزون حسنك قیزی عالمشاهی تزوج ایتمشدی. بو دخی پدری شیخ جنید کبی مریدان وطرافدارانی جمع ایله، کرجستانده غزا ایتدکدن صکره، شروانه دخی تعرض ایتمکله، دایی زاده‌سی وقانی اولان سلطان یعقوب بن حسنك سرعسکری و شروان والیسی بولنان (فرخ یسار) طرفندن ٨٩٣ ده قتل اولنمشدر.

حیدر پاشا سلطان سلیم خان ثانی دوری وزراسندن اولوب؛ حرم خاصه‌دن نشأت ایتمش؛ وروم ایلی والیسی اولوب، اوطرفده وفات ایلمشدر. چرچر قربنده مسجد وچشمه‌سی واردر.

حیدر پاشا سلطان سلیم خان ثالث دوری وزراسندن اولوب، سلیمیه قربنده واقع حیدر پاشا قشله‌سنك بانیسیدر. بوقشله‌نك موقع وهواسی غایتله کوزل وباغچه‌لری واسع اولمغله، خسته خانه اتخاذ اولنه‌رق، مکتب طبیهٔ شاهانه‌دن چیقان اطبا بو خسته خانه‌ده بر مدت معینه‌ده اجرای عملیات ایدرلر. — قاضی کوینك شمال جهتنده واقع اولان واسع بر محله‌یه وبومحله‌نك اتصالنده اولان ابراهیم آغا چایرینه دخی، قشله مناسبتیله، حیدر پاشا نامی ویرلمشدر. بومحله کیتدکجه توسع وکسب معموریت ایتمکده‌در. ازمید طریقیله آنقره واورادن بغداده دردست تمدید اولان دمیر یول خطنك مبدئی حیدر پاشا اسکله‌سی اولمغله، بوندن طولایی دخی اهمیتی آرتمقده‌در.

حیدر پاشا (حسن —) متأخرین شعرادن اولوب، درامه‌لیدر. صدراسبق خورشید پاشانك ترحاله والیلکی اثناسنده واقع التماسی اوزرینه، ١٢٣٦ ده سلحشورلق رتبه‌سنی احراز ایله، مصره اعزام اولنه‌رق، بر خیلی مدت اوراده استخدام اولنمش؛ و ١٢٦٤ ده مصر والیسی عباس پاشانك التماسیله عهده‌سنه میرمیرانلق رتبه‌سی احسان بیورلمش؛ و ١٢٦٨ ده درسعادته کله‌رك، بیغا متصرفلغنه نصب اولنوب، ١٢٦٩ ده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

تا صباح حشره‌دك تنویر ایلر عالمی
شام وحدتده ینان قندیله یاغ اولدی کوکل

حیدر طهماسبی ایران شعراسندن اولوب، کاشانلیدر؛ وشاه طهماسب صفوی زماننده‌یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

چشمهٔ حیوان کجا لعل لب جانان کجا
هر دو جان بخشند اما این کجا وآن کجا

حیدر علی خان هندستان غزاتندن اولوب، (میسور) خطه‌سنده بر قلعه محافظنك اوغلی ایدی، وسیادت دعواسنده بولنوردی. هنوز کنج ایکن (مه‌راجه) لره قارشی ابراز شجاعت ایتمکله، میسور راجه‌سی طرفندن بر مقام عالی‌یه نصب اولنمش ایسه‌ده، بعده

راجه‌یه قارشی قیامله، میسوری وملابار سـواحلیله مالدیب جزایرینی ضبط ایده‌رك، اعلان استقلال ایلمشـدی. انکلیزلر بونك فتوحاتنـه مانع اولمغه چالیشمشلرسـه‌ده، مقتدر اوله‌مامشـلردر. ١١٩٦ تاریخنـده وفات ایدوب، ملك وسـلطنتنی اوغللری مشهور تیپو صاحب ایله کریم صاحبه براقشدر.

حیدر کلیجه ﴿ هرات شعراسندن اولوب، ابتدای حالنده خالی طوقومق صنعتیله مشـغول ایدی. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

کر میسر نشود بوسه زدن پایشرا
هرکجا پای نهد بوسه زنم جایشرا

حیدر مجذوب ﴿ ایران شعراسندن اولوب، تکمیل عـلوم ایلدکدن صکره، عقلنه خفت کلمکله، دیوانه واری کزردی. آره‌ده صره‌ده عقلی باشنه کلوب، علما ایله مباحثات علمیه‌یه کیریشـیر، وکافهٔ علومده اولان اقتـدارینی کوستردیسه‌ده، درعقب صـاپیتوب، صاچه صاپان سویلمکه باشلاردی. عقلی باشـنه کلدیکی صره‌لرده کوزل اشعار دخی سویلردی. شو بیت اوجمله‌دندر:

لب ودندان آن مه باچه ماند
چوقنـدی باپرنج دانه دانه

حیدر معمائی ﴿ ایران شعراسندن اولوب، ملوك صـفویه‌دن شـاه اسماعیل ثانینك زمانده یاشامش؛ واکبر شاهك زماننده هندستانه سـیاحت ایدوب، بحراً ایرانه عودتنـده، فیضیٔ هندینـك آثارینی استنساخ ونشر ایتمکه سعی ایلمش ایدی. باشلیجه تاریخ ومعما نظمنـده مهارتی وارایدی.

حیدر ملك ﴿ هندسـتانك اون برنجی قرن هجری ادباسـندن اولوب، جهانکیر شاهك رجالندن ایدی، و (رئیس الملك چغتائی) عنوانیله شهرت بولمش ایدی. ١٠٢٨ تاریخنده شـاه مشـارالیهك معیتنده کشمیره سـفر ایدوب، خطهٔ مذکوره‌نك احـوالنه کسب اطلاع ایتمکله، مکمل بر « تاریخ کشمیر » یازمشدر.

حیدر میرزا ﴿ ملوك صـفویه‌نك ایکنجیسی اولان شاه طهماسـبك بیوك اوغلی وشـاه اسماعیلك torونی اولوب، ٩٨٣ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، اوکیجه سمحال چرکسك سعیله قتل اولنمشدر.

حیدر میرزا ﴿ ملوك صفویه‌دن شاه عباس ماضینك برادرزاده‌سی وسالف الترجمه حمزه میرزانك اوغلی اولوب، سـلطان مراد خان ثالث زمانـده و ٩٩٨ تاریخنـده تکلیف صلح ایچون شـاه مشار الیه طرفندن درسـعادته اعزام اولنمش؛ وفوق العاده صورتده مظهر اکرام والتفات اولوب، مورخ سلانیکی مهمانداری اولمشیدی. حیدر میرزانك تکلیف ایتـدیکی صلح تبریز ایله جوارلرینی وشروان وکرجستان ایله لورسـتانی دولت عثمانیه‌یه ترك ایدیوردی. بوصلح طرف دولتدن قبول اولنوب، عقد اولنان معـاهده‌یه ایرانیلرك مذهب سنی‌یی قبول ایلملری دخی درج اولنمشیدی.

حیدر میرزا ﴿ (یاخـود میرحیدر تغلات) هندستان ملوك تیموریه‌سندن بابر شاهك اینشته‌سی یعنی خاله‌سنك قوجه‌سی اولوب، همایون شـاهك برادری کامران میرزانك خدمتنده ایکن، ٩٤٦ تاریخنده‌بونی ترکله، طرف حکمداری‌یه دونمش؛ وبرسنه صکره کشمیرك فتحنه مأمور اولوب، آز زمانده موفق اولمغـله، اورادہ اعلان اسـتقلال ایتمش، وتبتك دخی بعض یرلرینی ضبط ایدوب، ١١ سنه اجرای حکومتدن صـکره، ٩٥٨ ده مقتولاً وفات ایتمشدر.

حیدر هروی ﴿ ایران شعراسندن اولوب، تجارتله مشـغول اولور، وآره‌صره تجارت طریقیله هندستانه کیده‌رك، سائر شعرا کبی کیمسـه‌یه عرض احتیاج ایتمز ایمش. غزل وقصیده وسائره‌دن اشعاری اون بیك بیتی متجاوزدر. کندی اشـعارینه پك معتقد ایدی. شـو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چنان طوطی صفت حیران آن آیینهٔ رویم
که میکویم سخن اما نمیدانم چه میکویم

حیدری ﴿ اوننجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، استانبوللیدر. شو بیت اونکدر:

همای عشق پرواز اول کل‌ای جان مرغی تندن کچ
علایقـدن مجرد اول یوری قیـد بدندن کچ

حیدری ﴿ خراسان شعراسـندن اولوب، سبزوارلیدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

چون بکویش کشته خواهم شد خوشم کز بیکسی
کشته بکذارند شـاید یك شبم درکوی او

حیدری { ایران شعراسندن ولسانیٔ شیرازینك شاکردانندن اولوب، تبریزلیدر. هندستانه دفعاتله سیاحت ایتمشدی. شو قطعه هندستان شاهنه خطاباً سویلدیکی اشعارندندر:

مشکلی دارم شها خواهم کنم پیش تو عرض
زانکه زین مشکل مراصد داغ حسرت بردلست
سیم وزر انعام کردی لیك از خازن مرا
هم کرفتن مشکل وهم ناکرفتن مشکلست

حیدری { ارضروم ولایت وسنجاغنك اووه قضاسنده بر ناحیه اولوب، ۱۱ قریه‌دن مرکبدر.

حیر { سامراده بیوك ومزین بر سرای ایدی،که خلفای عباسیه‌دن متوکل علی‌الله طرفندن درت ملیون درهمله یاپدریلوب، بعده خلیفه مستعین بالله طرفندن وزیری احمد بن الخصیبه احسان اولنمش ایدی.

حیران { (مولانا مفتی کرام‌الدین بن مولوی نظام‌الدین) هندستان شعرا وعلماسندن و شیخ عبدالحق محدث دهلوینك احفادندن اولوب، ۱۱۹۱ تاریخنده شاهجهان آبادده طوغمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

تیر عشق زکه خوردی بدل خود حیران
ناله ومویه وافغان تو بی چیزی نیست

حیرانی { ایران شعراسندن اولوب، (قم) لی اولدیغی حالده، همدانده یاشامش، و ۹۰۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. «بهرام وناهید»، «مناظرهٔ ارض وسما»، «مناظرهٔ شمس وپروانه» و «مناظرهٔ سیخ ومرغ» عنوانلریله درت مثنویسی وبر چوق غزلیات وقصایدی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دوش آتشی‌که بر سر کویش بلند بود
آتش نبود آه من مستمند بود

حیرت { (قیام‌الدین —) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. «تذکرهٔ مقالات الشعرا» عنوانیله بر تذکره‌سی وبر خیلی اشعاری واردر. ۱۱۷٤ ده وفات ایتمشدر. شو رباعی اونکدر:

مضطرب حالم از آهو روشان ورم شان
من ندانم بچه تدبیر بدام آرم شان
صفحهٔ روی توچینست ودوچشمت دوغزال
جنبش زلف تو دادست زهر سورم شان

— کشمیر بر همنلرندن دخی بو مخلصله متخلص بر شاعر اولوب، هندستانك (لکهنو) شهرنده یاشامش، و ۱۲۳٤ تاریخ هجریسنده ۳۵ یاشنده وفات ایتمشدر.

حیرت { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، دارنده‌لیدر. مملکتنده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، درسعادته کله‌رك، دیوان همایون قلمنه مداومتله، خواجه کانلق رتبه‌سنه نائل اولمش؛ وبعده صدر اسبق یوسف ضیا پاشا ایله محمد غالب پاشانك وسائر وزرانك دیوان کتابتنده بولنمش؛ ونهایت جانب مصره کیده‌رك، محمد علی پاشا مرحومك دیوان کاتبی اولدیغی حالده، ۱۲٤۰ تاریخلرنده اوراده وفات ایتمشدر. مفصل بر منشآت مجموعه‌سیله منظوم فارسی بر لغتنامه‌سی وعلم نحودن ابن مالکك «الفیه» سنه بر شرحی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دوندی بر سبحهٔ لؤلؤیه سرشکم حیرت
قطرهٔ خون آراسنده سراغ یاقوت

حیرتی { شعرای عثمانیه‌نك کزیده‌لرندن اولوب، واردار یکیجه‌سندندر. فقر وقناعتله یاشامش، واواخر عمرنده کوزلرینه عمی طاری اولمش ایدی. ۹٤۱ ده وفات ایتمشدر. اشعاری لطیف ومعنیدار اولوب، شو بیت اوجمله‌دندر:

نه سلیمانه اسیرز نه سلیمك قولی‌یز
کمسه بیلمز بزی بر شاه کریمك قولی‌یز

حیرتی { ایران شعراسندن بر وجه زیر درت شاعرك مخلصیدر:

برنجیسی مولانا حیرتیدر،که (مرو) لی اولدیغی حالده، (تون) لی اولمق ادعاسنده ایدی. کنجلکنده حسن وجمالیله مشهور اولوب، بعده قلندرلکه اوره‌رق، لاابالیانه بر عمر سورمشدر. نعت کویلقده مهارتی اولدیغی کبی، هجوده دخی ملکه‌سی اولوب، وحید قمی ایله مهاجاتلری واردر. شاه طهماسب ماضینك التفاتنه مظهر اولوب، رئیس‌الشعرا عنوانئه نائل اولمش؛ و ۹٦۲ تاریخنده وفات ایتمشدر. «کلزار» عنوانیله بر منظومه‌سی، «بهجة المباهج» عنوانلی بر تألیفی وجمعاً ٤۰۰۰۰ قدر بیته بالغ اشعاری واردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

که دل از عشق بتان‌که جکرم میسوزد
عشق هرلحظه بداغ دکرم میسوزد
من زخود بیخبر وآتش هجران در دل
وه‌که این شعله شی بیخبرم میسوزد

— ایکنجیسی قزوینلی اولوب، شهر مذکورده

سراجلقله مشغول بولنمش، وخراسان وعراقه دخی سیاحت ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

عید آمد وافزود غمرا غم دیکر
ماتم زده را عیـد بود ماتم دیکر

— اوچنجیسی (میرحسن) استرآباد ساداتندن اولوب، ۸۳۹ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

توان بهجر تو آسان وداع جان کفتن
ولی وداع تو آسـان نمیتوان کفتن

— دردنجیسی اصفهانلی اولوب، ۹۸۹ تاریخنده هندستانه رحلتله، قطب شاهك حسن قبولنه مظهر اولمشدی. اشعارینه دسترس اولنه‌مدی.

حیرون { (بن رابطه) خلفای عباسیه زماننده لسان یونانیدن عربی‌یه کتب حکمت وطبی ترجمه ایدنلردن اولوب، ترجمه‌سی اوقدر مقبول دکلدر.

حیره { عراق عربده وفراتك صاغ طرفنده اوله‌رق (هندیه) نهرینك ساحل یسارنده الیوم (نجف) قصبه‌سنك بولندیغی موقعده بولنمش بر شهر قدیم اولوب، بر خیلی وقت اوجوارلرك مرکزی وبر عرب حکومتنك پایتختی بولنمشـدر. اسـکندر طرفندن بنا اولنه‌رق، ابتدا (اسکندریه) تسمیه اولندیغی مروی ایسه‌ده، یاقوت حموی (بخت نصر) زماننده تأسـیس اولندیغنی بیان ایتدیکنه نظراً، شهرك دها اسکی اولوبده اسکندر طرفندن تعمیر وتوسیع ایدلمش، وبومناسبتله اسکندریه نامنی آلمش اولمسی دخی محتملدر. بر آره‌لق حیره ایکنجی درجه‌ده قالوب، (انبار) شهری اوجوارك مرکزی حکمنه کچمش ایسه‌ده، بعده ینه حیره تقدم ایدوب، ایران کیاسره‌سنه تابع اولان حیره عرب ملوکنك مقری اولمشـدی. ایرانیلر وبعـده اسکندر بابل و آثوریه اقوامنی مغلوب ایدوب، قوت وحکومتلرینی محو ایتدکلرنده، عراق وجزیره وسوریه‌نك بادیه‌یه قریب اولان محللرینـه جزیرة العربدن بر طاقم قبائل، وروایته کوره یمنده حکم سورن حمیریلردن بعض شـعبه‌لر تقرب، واورالرینی ضبط ایده‌رك، بر طاقلری ایران وبر طاقلری دخی روما دولتنه تابع ومربوط بولنمشلردر. حیره وانبار ایله تدمر ملوکی وبنی غسان بوجمله‌دن ایدیلر. حیره ملوکی دور اسلامه‌دك باقی اولوب، کندیلری وتبعه‌لری خرستیانلغی قبول ایتمشلردی. زمان سعادتده اورالری شمس منیر اسلامك انوار مدنیت پاشی آلتنده قالمغله، حیره دولت صغیره‌سی خالدبن ولیدك همتیله منخسف اولمش؛ وچوق کچمه‌دن اوجوارده (کوفه) شهری تأسیس اولنه‌رق، بتون عراقك مرکزی وحضرت علی ایله امام حسن (رضهما) زمانلرنده مقر خلافت عظمای اسلامیه اتخاذ اولنمغله، اهالیسی اورایه نقل ایده‌رك، حیره بسبتون متروك قالوب، خراب اولمشـدر. بر خیلی وقت مرورندن وکوفه‌نك دخی خرابندن صکره، حضرت علی المرتضی (رضه) ك تربهٔ شریفه‌سی بولنمق مناسـبتیله، حیره‌نك موقعی ینه برقصبه حالنی آلمغه باشلایه‌رق، الیوم (نجف) و(مشهد علی) نامیله معروفدر. کربلانك ۷۷ کیلومتره جنوب شرقیسـنده واقعدر. [«نجف» ماده‌سـنه مراجعت بیوریله.]

حیره ملوکی بروجه زیر ۱۸ کشیدن عبارتدر:

مالك	امرأ القیس ثانی	منذر ثالث
عمرو	نعمان اعور	عمرو رابع
خذیمه	منذر	قابوس
عمرو ثانی	اسود	ایاس
امرأ القیس	منذر ثانی	رادویه
عمرو ثالث	علقمه	منذر رابع

حیره { نیشـاپورده بیوك بر محـله اولوب، مشـاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

حَیس { یمنك حدیده سنجاغنه تابع زبید قضاسنه ملحق ناحیه مرکزی بر کوچك قصبه ایله واسع بر ناحیه‌در.

حَیص بَیص { (ابو الفوارس شهاب الدین سعدبن محمد بن الصیفی) مشاهیر شعرا و ادبای عربدن اولوب، فقه شافعیه وسائر علومده دخی ید طولی صاحبی ایدیسـه‌ده، باشلیجه اشتغالی شعر وادبیات ایدی. پك نادر لغتلر قوللانمق عادتی اولوب، غایت بلیغ رساله‌لری واردر. خلفای عباسیه‌دن مقتفی لامرالله‌ك زماننده بغدادده یاشایوب، شعرای اطبادن ابو القاسم هبة‌الله‌ایله وسائر شعرای زمانیله مشاعره‌لری وار ایدی. حتی کندیسنه (حیص بیص) لقبنی وضع ایدن مشارالیه ابو القاسم هبة اللهدر. بونك سببی‌ده بر کون بغدادده برغلبه‌لك کوردکده: «مالی الناس اراهم فی حیص وبیص» دیمسیدر. خلیفهٔ مشـارالیهه خطاباً بعض رسائل بلیغه‌سی وکوزل اشعاری واردر. ۵۷٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ

اشعارندن اولوب، علويلر اغزندن بنى اميه‌يه خطاباً سويلنمشدر:

ملكنا فكان العفو منا سجية
فلما ملكتم سال بالدم ابطح
وحللتم قتل الاسارى وطالما
غدونا على اسرى نعف ونصفح
فحسبكم هذا التفاوت بيننا
وكل اناء بالذى فيه ينضح

حَيفا { سوريه ساحلنده وبيروت ولايتنك عكا سنجاغنده قضا مركزى برقصبه واسكله اولوب، عكانك ١٣ كيلومتره جنوب غربيسنده وبو ايكى قصبه آره‌سنده‌كى قويك منتهاى جنوب غربيسنده واقعدر. بر سورله محاط اولوب، يانندن (زرقا) نهرى جريان ايدر. قربنده ١٠٠٠ متره ارتفاعى اولان (جبل كارمل) واقع اولوب، اوزرنده حضرت الياس (عم)ك مقامى ومشهور بر مناستر واردر. حيفانك اهاليسى ٦٠٠٠ كشى راده‌لرنده اولوب، نصفندن زياده‌سى مسلم وقصورى خرستيان ويهوديدر. بررشديه‌سيله ٥ صبيان مكتبى واهالئ غير مسلمه‌يه مخصوص دخى يدى مكتبى واردر. اطرافى باغ وباغچه‌لرله محاط وجبل مذكور زيتون آغاجلريله مستوردر. او جهتده خرمانك يتيشديكى محللرك الك شماليسى اولوب، اطرافنده بر چوق خرما آغاجلرى موجوددر. — حيفا قضاسى عكا سنجاغنك منتهاى جنوبنده واقع اولمغله، جنوباً بلقا سنجاغيله، شرقاً ناصره، شمالاً نفس عكا قضالريله، غرباً دخى دكيزله محاطدر. اراضيسى خيلى منبت اولوب، محصولاتى حبوبات متنوعه ايله پورتقال، ليمون، زيتون، خرما و سائره‌دن عبارتدر. اهاليسى ٢٥٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، قسم اعظمى مسلم وعربدر. درون قضاده ٢٢ جامع، ٥ مسجد، ١٠ مدرسه و برتكيه موجوددر. حيفا قصبه‌سى جوارنده برطاقم آلمان مهاجرلرى توطن ايدوب، اصول جديده اوزره زراعتله اشتغال ايديورلر.

حَيفاء { مدينهٔ منوره‌ده بر محل اولوب، حضرت نبى ذى‌شان (صلعم) افندمز مسابقنده اورادن اسب ران اولمشلردى.

حَيق { يمنده برطاغ اولوب، كرهٔ ارضى احاطه ايتديكى زعم اولنان جبل قافه دخى بعضاً بو اسم ويرلمشدر.

حَيمانه { آنقره ولايت وسنجاغنده واسع بر اووه اولوب، لواء مذكورك قسم جنوبيسندن عبارتدر. آنقره شهريله سيورى حصار جوارلرندن قونيه ولايتى حدودينه قدر ممتد اولور. غرباً سقاريه وشرقاً قزيل ايرماق نهرلريله محدوددر. بو اووه‌نك آره‌لرنده بعض تپه‌لر و منتهاى جنوبنده قره‌جه طاغ و پاشا طاغى اسملريله ايكى طاغ واردر. حيمانه‌نك طوپراغى پك منبت ايسه‌ده، حال حاضرنده خالى ومعطل اولوب، برطاقم كرد عشيرتلرى خيمه‌لرينى قوره‌رق، حيوانلرينى رعى ايدرلر. بو اراضئ واسعه حيمانه و يا حيمانين اسميله انقره سنجاغنه تابع بر قضا اتخاذ اولنمشدر.

حَيّه { (بنت ابى حيه) صحابياتدن اولوب، حضرت ابابكر صديق (رضه)دن نقلاً بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر.

(حرف الحانك صوكى)

(باب الخاء فصل الالف الخ .)

خابران { خراسانده سرخس ایله ابیورد آره‌سنده بر قصبه وناحیه اولوب، وقتیله بیوك شهر حالنده بولنمش اولان (میهنه) قریه‌سی دخی بو ناحیه داخلنده‌در.

خابریاس { (Chabrias) اسکی آتنه جمهوریتنك اك مشهور قائدلرندن اولوب، علی‌الخصوص اسفار بحریه‌ده‌کی مهارتیله شهرت بولمشیدی. (آجسیلاس) ك تحت قیادتنده بولنان اسپارته‌لیلری دفعاتله مغلوب ایدوب، قبل‌المیلاد ۳۷۶ تاریخنده دونغملرینی باتیرمش؛ ومصر حکمداری (نکتانبوس) ی تختنه اعاده ایتمش ایدی. میلاددن ۳۵۸ سنه اول، ساقز جزیره‌سنك ضبطنه چالیشیرکن، مغلوب اولوب، اسیر دوشمه‌مك ایچون، کیسنی باتیره‌رق، تلف اولمشدر.

خابور { جزیره‌ده بیوك بر نهر اولوب، فراتك اك بیوك تابعیدر. دیار بکرك جهت جنوبیه‌سنده واقع قره‌جه طاغك ایکی طرفندن نبعان ورأس العینك آلتنده اجتماع ایدن ایکی چایدن بالتشکل، جنوب شرقیه طوغری جریان، وصولدن یعنی شمالدن (زرقان) ایله (جاحجاح) چایلرینی دخی اخذ ایتدکدن صکره، جنوبه طوغری دونر؛ وجبل سنجاردن کلن سنجار چاینی دخی آلدقدن صکره، بر آز غربه میلان ایده‌رك، ابو سرای یعنی قرقیسیا خرابه‌لری یاننده فراته منصب اولور. مجراسنك طولی ۳۵۰ کیلومترویه قریبدر. کرك مجرای اصلیسی وکرك تابعلری کچدکلری یرلری سقی وارواء ایتدکلرندن، وجزیره‌نك طوپراغی فوق‌العاده منبت اولدیغندن، وقتیله مجراسنك اطرافی پك چوق شهر وقصبه وقریه‌لرله معمور ایکن، شمدیکی حالده همان خالی اولوب، جولانکاه عربان وعشایر اولمشدر.

خابور { دجله‌نك تابعلرندن دخی بو اسمله بر نهر اولوب، حکاری طاغلرندن اینن بر چوق دره‌لردن بالتشکل، موصل ولایتنك منتهای شمالنده غربه طوغری جریانله، دیاربکر ولایتنك حدودی قربنده صولدن دجله‌یه منصب اولور. مجراسنك طولی ۱۰۰ کیلومتره قدردر. زاخو قصبه‌سی بو نهرك کنارنده واقعدر.

خاتانغه { (Khatanga) سیبریاده بر نهر اولوب، (تومسق) ایالتنده نبعان ایله، شرقه وبعده شرق شمالیه آقه‌رق، ۱۰۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بحر منجمد شمالیه دوکیلور.

خاتم { (آق اووه‌لی زاده احمد — افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، فنار یکیشهرلندندر؛ و ۱۱۶۸ تاریخنده شهر مذکورده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو مطلع اونکدر:

کوکلر هر بری بر وجهله مفتونك اولمشدر
دل زارم چراغ طرزکونا کونك اولمشدر

خاتماندو { (Khatmandou) هندستانك شمالنده واقع (نپال) خطه‌سنك مرکزی بر شهر اولوب، همالایه جبالنك قسم وسطیسی اتکنده ۱۳۲۳ متره ارتفاعنده و ′۳۶°۲۷ عرض شمالی ایله ′٤°۸۳ طول شرقیده واقعدر. سورله محاط اولوب، ۵۰۰۰۰ اهالیسی، راجه‌یه مخصوص بیوك سرایی، متعدد جسیم بتخانه‌لری وشایان تماشا منظره‌سی واردر. اجنبیلرك بو شهره دخولی پك مساغ دکل ایسه‌ده، انکلتره دولتی بر وکیل ایله بر بلوك عسکر اقامه ایتمشدر.

خاتمی { مشهور مؤید زاده‌نك اشعارنده قوللاندیغی مخلصدر. [«مؤیدزاده» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خاتمی { سلطان سلیم خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، برغوسلیدر. پدری قصبهٔ مذکورهده جامعی اولان سنجاق بکی محمد بکك اولادندن زعیم دیوانه محمود چلبیدر. صاحب ترجمه سپاهی زمرهسندن ایکن، بعده قلندرلکه اورهرق، ترك دار ودیارله، سیاحته چیقمشیدی. شو بیت اشعارندندر:

شیوهسندن طورهمن بر دم آیاغ اوستنه یار
تازه شاخك یته کندویه اولور میوهسی بار

خاتمی { ایران شعرا وخطاطیندن اولوب، اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

بقربانت شوم شبهای هجران در دلم مگذر
که این دریای آتش دوست از دشمن نمیداند

خاتون { مصرده حکومت سورن ملوك ایوبیه خاندانته منسوب ایکی مشهور قادین اولوب، برنجیسی ملك عادل سیف الدین بن ابی بکر بن ایوبك والدهسی، وایکنجیسی مشارالیه ملك عادلك اوغلی ملك اشرف موسانك کریمهسی ایدی. برنجیسی ۵۹۳ ده وایکنجیسی ٦۹٤ ده وفات ایتمشدر. دمشق شامده (خاتونیه) مدرسهسی ایکنجیسنك بناکردهسی ایدی.

خاتون { شاعره بر قادین اولوب، قطب الدین شاهك قیزی اولدیغی و ٦۹۰ تاریخنده برادرینی قتل ایتدیرهرك، سریر حکومته جلوسله، ٦۹٤ ده دیکر برادری طرفندن قتل ایدلمش اولدیغی بعض تذکرهلرده کورلمش ایسهده، کندیسنك وپدرینك نرهده حکومت سوردکلری معلوم اولهمامشدر. شو رباعی اونکدر:

بس غصه که از چشمهٔ نوش تو رسید
تادست من امروز بدوش تو رسید
درگوش تو دانهای در می بینم
آب چشمم مگر بگوش تو رسید

خاتون خانی { قونیه ولایت وسنجاق وقضاسنده وقونیهنك ٦۰ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قریه اولوب، قونیهیه کیدن طریقك اوزرنده واقعدر.

خاتون سرایی { ینه قونیه ولایت وسنجاغنده نفس قونیه قضاسنه ملحق بر ناحیهنك مرکزی بر قریه اولوب، ناحیهسی ۳٤ قریهدن مرکبدر.

خاخو { ارضروم ولایت وسنجاغنده تورتوم قضاسنه ملحق بر ناحیه اولوب، ۳ قریهدن مرکبدر.

خادم { فرس شعراسندن درت کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (باباقاسم) اصفهانلی اولوب، جامع عباسیده خادم باشی ایدی. مرتب دیوانی واردر. کوزل تاریخ سویلردی. نادر شاهك اواخر دورنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بمن دشوار شد آخر ره میخانه پیمودن
باین پیری بکوی میفروشم خانه بایستی

— ایکنجیسی (حافظ — علی) هندستانده واقع (کیهتل) قصبهسندن اولوب، خطوط متنوعهیی کوزل یازارمش. «انیس العشاق» عنوانیله بر مجموعهسی وفارسی واردو لسانلرنده اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

خواب برزانوی دلدار تمناست مرا
از خدا طالع بیدار تمناست مرا

— اوچنجیسی (مولوی — حسین خان) هندستانده لکهنو مضافاتندن (جالیش) قصبهسندن اولوب، برمدت (بنارس) شهرنده تدریس وافاده ایله مشغول اولمش؛ وبعده جونپورده توطن ایدوب، ۱۲۷۵ ده اوراده وفات ایتمشدر؛ شو بیت اونکدر:

گیسو بدوش انداخته فتنه دو بالا ساخته
آن دشمن جان میرسد هان دوستداران مژده

— دردنجیسی (نظربیك) دخی هندستان شعراسندن اولوب، میر محمد فضل ثابت الله آبادینك شاکردیدر. دهلی حکمدارلرندن محمد شاهك عهدنده ۱۱٦۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ای که میگویی دم مردن فراموشم مکن
من که میمیرم برایت چون فراموشت کنم

خادم حسن پاشا { خادم سلیمان پاشا، خادم سنان پاشا، خادم علی پاشا وخادم مسیح پاشا [«حسن پاشا، سلیمان پاشا، سنان پاشا، علی پاشا ومسیح پاشا» مادهلرینه مراجعت.]

خاراقس { قریمك قدیم بر شهری اولوب، الیوم محلی (قرهقیا) نامیله معروفدر.

خارجه { بو اسمله صحابهدن بروجه زیر برقاج ذات بولنمشدر: خارجه بن جبله

(یاخود جبله بن خارجه). — خارجه بن جزی. العذری. — خارجه بن حذاق القرشی العدوی، که مشاهیر فرساندن اولوب، حضرت عمر فاروق (رضه) زماننده عمرو بن العاص طرفندن طلب اولنغله، حضرت زبیر بن العوام ومقداد بن الاسوده برابر برسریه ایله عمرو بن العاصك امدادینه کوندرلمشدر؛ ومصرك فتحنده پك چوق خدمتی کوریلوب، بعده خارجیلر حضرت علی (رضه) ایله معاویه‌نك وعمرو بن العاصك قتلنی مراد ایده‌رك، بر آدم تعیین ایتدکلرنده خارجه عمرو طرفندن وکالةً امامت ایتمکده ایکن، بو فعل کریهه مأمور اولان خارجی طرفندن قتل اولنمشدر. بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — ابو اسماء خارجه بن حصین الفزاری، که تبوك غزاسندن عودت بیورلدیغی اثناده بر جاعتله نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، قوراقلغه قارشی دعای حضرت نبوی‌یی استرحام ایله ایمانه کلمشلر ایدی. — خارجه بن حبیر الاشجعی، که برادری عبدالله بن حبیر ایله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — خارجه بن زید الانصاری الخزرجی، که حضرت ابابکر صدیق (رضه)ك قائن پدری وآخرت قرانداشی اولوب، بر روایتده هجرت نبویه‌ده ابابکر (رضه) بونك خانه‌سنه مسافر اولمشیدی. بدر وعقبه غزالرنده حاضر بولنوب، احد غزاسنده شهید اولمش؛ وسعد بن الربیع ایله برابر بر مزاره دفن اولنمشدر. بونك اوغلی زید بن خارجه حضرت عثمانك زمان خلافتنده وفات ایدوب، بعدالموت تکلم ایتمکله مشهوردر. — خارجه بن الصلت، که کوفیوندن معدود اولوب، عهد رسول‌الله (صلعم) ده دنیایه کلمش ایسه‌ده، رؤیت نبی شرفنه نائل اوله‌مامش؛ وعمیجه‌سندن بعض احادیث شریفه نقل ایتمشدر. — خارجه بن عقفان، که اولاد واحفادی واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — خارجه بن عمرو الانصاری. — خارجه بن عمرو الجمحی.

خارجه { صعید مصرده نیلك غرب جهتنده بر واخ یعنی اطرافی چول ایله محاط صولی ومحصولدار بر یر اولوب، (داخله) تسمیه اولنان دیکر بر واخك شرق جهتنده واقعدر. شمالدن جنوبه طوغری ممتد اولوب، بویی ۱۵۰ کیلومتره قدردر. قیولری اللی آلتمش متره عمقنده اولوب، صولری ۲۵ درجه صیجاقدر. بو قیولر واسطه‌سیله اسقا اولنان اراضیسنده بغدای، آرپه، دوره، پرنج وسائره ایله کلیتلی خرما حاصل اولور. اهالیسی آلتی یدی بیك کشی راده‌لرنده‌در. مرکزی (خارجه) اسمیله بر قصبه اولوب، ۲۸°۲۰′۶″ عرض شمالی ایله ۲۵°۱۶′۲۶″ طول شرقیده واقع و ۳۵۰۰ اهالی‌یی جامعدر. ایکنجی درجه‌ده قصبه‌سی جهت جنوبیه‌ده واقع (بریس) در. سوداندن کلن کاروانلرك یولی بو واحك ایچندن کچر. اسکی مصریلر وروماليلر زماندن قالمه بعض آثار عتیقه دخی موجوددر.

خارجه بن زید الانصاری { تابعیندن وفقهاء سبعه‌دن اولوب، پدری زید بن ثابت کبار صحابه‌دن ایدی. حضرت عثمانك زمان خلافتنده یتیشمش؛ و ۹۹ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده وفات ایتمشدر.

خارجیلر { (خوارج) حضرت علی (رضه) زماننده ظهور ایتمش بر فرقه‌در، که ۳۷ تاریخنده حضرت مرتضانك معاویه ایله اولان اختلافی فصل ایچون حکم تعیین ایتمسنی ومعاهده ومتارکه‌یه رضا ویرمسنی کفر عد ایده‌رك، بوندن طولایی توبه وتجدید ایمان ایتدکجه، اطاعت ایتمیه‌جکلرینی بیان ایده‌رك، هرنه قدر جانب مرتضویدن کندیلرینه وعظ ونصیحت بیورلمش ایسه‌ده، بر وجهله فکر باطللرندن رجوع ایتمه‌مشلردی. بونکله برابر حضرت علی (رضه) کندیلرینه وعظ ونصیحتدن بشقه بر صورتله مقابله ومعامله ایتمدیکی حالده، کندیلری ایچلرندن عبدالله بن وهبك خانه‌سنه اجتماع ایله، مرقوم عبدالله بن وهبی رئیس انتخاب ایتدکدن صکره، بصره‌ده‌کی همفکر وهممسلکلریله بالمخابره، بر مرکز اتخاذ ایتمك اوزره، نهروانه عزیمت ایتمشلردی. مرقوم عبدالله بن وهبدن صکره باشلیجه رؤساسی شبث بن ربعی التمیمی، عبدالله بن الکوا، زرعه بن البرج الطائی، حرقوص بن زهیر السعدی، شریح بن اوفی العبسی، زید بن حصین الطائی، حمزه بن سنان، طرفه بن عادی بن حاتم طائی وسائرلری ایدی. خارجیلرك بو وجهله خروجی (شیعه)نك دخی ظهورینه سببیت ویرمشدر. شویله که حضرت علینك تمامیله طرفدارلری اولانلر، خارجیلرك «لاحکم الاالله» دیمه‌لرینه قارشی، حضرت مرتضایه

«نحن اولياء من واليت و اعداء من عاديت» ديه‌رك آريجه بر فرقه تشكيل ايتمشلردی. حضرت علی (رضه) ايله معاويه طرفندن نصب اولنان حكملر بر شيئه موفق اوله‌مامغله، حضرت مرتضی (رضه) خار- جيلره مكتوب يازوب، آرزولری وجله اعداء ايله حربه مجبور اولديغی بيان، وكنديلرينی محاربه‌يه دعوت ايتديكنده، بونلر يكيدن توبه وتجديد ايمان تكليفنی درميان ايده‌رك، اطاعت ايتمدكلرندن، واو اثناده خارجيلر صحابه‌دن خبابك اوغلی عبدالله ايله زوجه‌سنی اله كچيروب، عقوبتله قتل ايتدكلرندن، ورعايانك اموال وحيواناتنه ايصال كزند كبی حركاته جرأت‌ياب اولدقلرندن، حضرت مرتضی معاويه‌يه قارشی سفره حاضرلنمقده ايكن، اصحابك تشويق واخطاری اوزرينه، بونلرك حركات سركشانه‌سنه بر نتيجه ويرمك اوزره، سفر مذكوری تأخير ايله، ابتدا حضرت عبدالله بن عباسی كونده‌رك، اجرای نصح وپند ايتدكدن صكره، برفائده كورمينجه، عسكر سوقنه مجبور اولوب، نهروانده واقع اولان محاربه‌ده خوارجك اكثری قتل وتلف اولنمش، واصحاب حضرت مرتضويدن اون ذات شهيد اولمشدر. بو وجهله خوارجك قوتی امحا اولنمش ايسه‌ده، طرفدار ومسلكداشلری قالوب، بونلر نهروانده اوريلان خار- جيلرك قتلنی برظلم عد ايده‌رك، حضرت علی‌يه اولان كين وبغضلری كيتدكجه آرته‌رق، نهايت ٤٠ تاريخنده ايچلرندن اوچ شخص، كه عبدالرحمن بن ملجم المرادی وبرك بن عبدالله الصريمی و عمر بن بكر السعدی‌در، بينلرنده بالاتفاق، حضرت علی (رضه) ايله معاويه وعمرو ابن عاصی بر كونده وصباح نمازنده قتل ايتمكه قرار ويرمشلر؛ وابن ملجم لعين حضرت مرتضانك، عبدالله معاويه‌نك، عمرو دخی عمروك قتلنی درعهده ايده‌رك، ابن ملجم بو فعل ملعنت كارانه‌سنی اجرا ايتمش ايسه‌ده، ديكر ايكيسی موفق اوله‌ميوب، برك معاويه‌يی آرقه- سندن يارهلاديغی حالده، دردست اولنمش؛ و عمرو بن العاص صانجيسی اولديغی بهانه ايده‌رك، خارجه بن ابی حبيبه‌يی وكيل ايتمش اولمغله، عمرو بن بكر سهواً خار- جه‌يی قتل ايتمشدر. بووقوعاتدن صكره دخی خارجيلر خيلی وقت باقی قالمشلردر.

خارزنج (وفارسيسی خارزنك) نيسابور مضافاتندن بر ناحيه اولوب، مشاهير علمای اسلامدن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

خارقوف (Kharkof) روسيه‌نك قسم جنوبيسنده ايالت مركزی وتجارتكاه بر شهر اولوب، موسقوه‌نك ٧٥٤ كيلومتره جنوبنده وپترسبورغدن ١٥٠٠ كيلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق ٤٩° ٥٩′ ٢٥″ عرض شمالی ايله ٣٣° ٥٣′ ٣١″ طول شرقيده واقعدر. ايكی چايك محل اجتماعنده واقع خيلی كوزل برشهر اولوب، ١٢٨ ٤٥٠ اهاليسی، بيوك بر دارالفنونی، مكتب عسكريسی، دباغخانه‌لری، ديكر بعض فابريقه‌لری و سنه‌ده درت دفعه قوريلور بيوك بازاری واردر. بوشهر ١٦٥٠ تاريخ ميلاديسنده، قريم تاتارلرينه قارشی بر نقطهٔ مقاومت اولمق اوزره، قزاق روساسندن (خارقوف) طرفندن تأسيس اولنمشدر. —— خارقوف ايالتی كوچك روسيه‌يی تركيب ايدن درت ايالتك بری اولوب، شمالاً (قورسق) و (وورونيه) ايالتلريله، شرقاً وشرق جنوبی جهتندن (دون) قزاقلرينك مملكتيله، جنوباً (ايقاترينوسلاف)، جنوب غربی جهتندن دخی (پولتاوه) ايالتلريله محدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سی ٥٤ ٤٩٤ مربع كيلومتره اولوب، ٢ ٠٧١ ٧٧٧ اهاليسی واردر. اراضيسی دوز وعارضه‌سز اولوب، اكثری (دون) وبر قاچی (دينپر) ايرماغنه دوكلك اوزره، برچوق چايلری وارايسه‌ده، هيچ بری سير سفائنه صالح دكلدر. هواسی يابسجه اولوب، بغدای، آرپه، چاودار، كنوير، توتون، قاون، آرمود، الما وسائر محصولاتی چوق اولديغی كبی، بال وبال مومی ايله خيلی ايپك دخی چيقار. خركله وقيون و سائره‌دن عبارت اولان حيواناتی چوقدر. اورمانلری آز در. بطاقلقلری چوق اولديغی حالده، هواسی ينه صاغلامدر. ايالتی شق ايدن برقاچ دميريول خطی تجارتی تسهيل ايدوب، محصولاتك اخراجنه ياردم ايديور. ايالت ١١ قصبه‌يه منقسم اولوب، قضا مركزی اولان ١١ قصبه‌دن بشقه ٦ قصبه‌سی دخی واردر.

خارك بصره كورفزنده ايرانك فارس خطه‌سی ساحلنك قربنده وايرانه تابع بركوچك جزيره اولوب، شط العرب منصبنك

١٧٦ كيلومتره جنوب شرقيسنده وبندر بوشيرك ٥٥ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق، ´١٨ °٢٩ عرض شمالى ايله °٤٨ طول شرقيده واقعدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٥ مربع كيلومتره اولوب، ١٠٠٠ قدر اهاليسى واردر. خرماسيله سائر ميولرى مبذولدر. ياقوت حموى بو آطه‌يه دفعاتله اوغرامش اولديغنى، وايچنده محمد بن حنفيه‌نك زعم اولنان بر تربه بولنديغنى بيان ايديور. بعض مشاهيرك مسقط رأسى اولوب، مأمون خليفه‌نك زماننده ياشامش اولان شاعر خاركى بو جمله‌دندر.

خاروندس حكماى فيثاغوريوندن اولوب، قبل الميلاد ٦٠٠ تاريخلرنده سيچليه‌نك (قتانيه) و (رجيوم) شهرلرى اهاليسنه بعض قوانين ونظامات وضع ايتمشيدى. بو قانونلرك برنده مجمع اهالى اولان محله مسلح كيدلمكى منع ايتمش اولديغى حالده، كنديسى سهواً اورايه مسلح كيتمكله، مجازات اولمق اوزره، درحال قليجنى كندى بدننه صاپلايه‌رق، اتلاف نفس ايتمشدر.

خارى ايران شعراسندن ايكى ذاتك مخلصى اولوب، برنجيسى تبريزليدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

بخت آتم كوكه خواب آلوده برخيزى شى
ناله‌ام بشناسى وكوشى بفر يادم كنى

— ايكنجيسى (قلندر) عن اصل اصفهانلى اولوب، سمنانده توطن ايتمشيدى. شو بيت اونكدر:

نام ليلى بسر تربت مجنون مبريد
بكذاريدكه بيچاره قرارى كيرد

خاريبدوس (Charybde, Χάρυβδος) سيچليه جزيره‌سنك منتهاى شمال شرقيسنده واقع اولوب، اليوم (غاروقالو) تسميه اولنان بر ورطه‌نك اسم قديم يونانيسيدر. بونك قارشيسنده وايتاليانك منتهاى جنوبنده (اسكيلا) اسميله ديكر بر ورطه بولنديغندن، اسكى يونانيلر عندنده بر فنالقدن بترينه اوغرامقدن كنايه اوله‌رق، «خاريبدوسدن اسكيلايه دوشمك» ضرب مثلى مستعمل ايدى. بو ضرب مثل اليوم السنهٔ غربيه‌ده مستعملدر.

خاريدم (Charidème) يونان قديمك مشهور قائدلرندن اولوب، (اوبيا) يعنى آغريبوز آطه‌سندن ايدى. معاشه مقابل حرب ايدن بر عسكرك باشنده اولوب، ابتدا آتنه‌ليلرك، بعده (تراكى) حكمدارى (قوتس) ك ونهايت ايران سردار- لرندن (ارداباز) ك خدمتنه كيرمشيدى. ماكدونيه حكمدارى (فليب) ه وبعده اوغلى اسكندره قارشى حرب ايتمكله، اسكندرك غالبيتنده آتنه‌ليلره اعلان اولنان عفو عموميدن استثنا ايديله‌رك، ايران حكمدارى دارانك نزدينه التجا ايتمش ايسه‌ده، قبل الميلاد ٣٣٣ تاريخنده بونك طرفندن قتل اولنمشدر.

خازر موصل ايله زاب اعلا آره‌سنده بر نهر اولوب، اطرافنده‌كى ناحيه‌نك (نخلا) تسميه ايدلديكى، ومختارك زماننده بو محلده ابراهيم بن مالك اشتر ايله عبيدالله بن زياد آره‌سنده محاربه وقوع بولوب، عبيداللهك بو وقعه‌ده قتل اولنديغى كتب عربيه‌ده مذكوردر.

خازن (ابوالفضل — دينورى) مشاهير خطاطين وشعرادن اولوب، خط رقاع وتوقيعك موجديدر. ٥١٨ وابن خلكانك روايتنه كوره ٥٤٢ تاريخنده، ٨٠ ياشنده اولديغى حالده، بغدادده وفات ايتمشدر. بشيوز مصحف شريف يازديغى مرويدر. شو ايكى بيت جملهٔ اشعارندندر:

من يستقم يحرم مناه ومن يزغ
يختص بالاسعاف والتمكين
انظر الى الالف استقام ففاته
عجم ففاز به اعوجاج النون

خازنى (عبدالرحمن —) مشاهير رياضيوندن اولوب، آلات رصديه حقنده بر اثر معتبرى واردر.

خاست و (خاشت) بلخ جوارنده ايكى كوچك قصبه اولديغى «معجم البلدان» ده مذكوردر.

خاشع فرس شعراسندن اولوب، عن اصل ايرانلى اولديغى حالده، كشميرده ياشامشدر. ١٠٩٢ تاريخنده ترتيب اولنمش ديوانى واردر. شو بيت اونكدر:

جلوهٔ سرو تو ديدم وزمين كير شديم
آن قدر محو توكشتيم كه تصوير شديم

خاشك مكرانده مشهور بر قصبه اولوب، ايچنده حضرت عبدالله بن عمرك اولديغى زعم اولنان بر جامع بولنديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

خاصكوى شرقى روم ايلنده وفلبه‌نك ٧٤ كيلومتره جنوب شرقيسنده مريجه تابع بر چايك اوزرنده واقع سنجاق مركزى بر قصبه اولوب، اسلام وبلغار وروم وسائره‌دن

مرکب ۶۰۰۰ اهالیسی واردر. — خاصکوی سنجاغی شرقی روم ایلی ایالتنی ترکیب ایدن ۶ سنجاغك بری اولوب، ایالت مذکوره‌نك قسم جنوبیسی وسطنده واقع اولمغله، جنوباً سلانیك ولایتنك سیروز و ادرنه ولایتنك کوملجینه سنجاقلریله، شرق جنوبی جهتندن ادرنه سنجاغیله، شرقاً شرقی روم ایلینك اسیبه، شمالاً اسکی زغره، غرباً دخی فلبه سنجاقلریله محاطدر. سنجاق نفس خاصکوی، خرمنلی وغابرووه اسملریله ۳ قضایه منقسم اولوب، تخمیناً ۱۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی منبت ومحصولداردر.

خاصکوی { ادرنه ایله قرق کلیسا آره‌سنده وهمان یاری یولده برکوچك قصبه‌در.

خاصکوی { بتلیس ولایتنك موش سنجاغنده وموشك کیلومتره شرق جنوبیسنده بیوك بر قریه‌در.

خاصکوی { استانبولك خلیجی داخلنده وخلیجك ساحل شرقیسنده اوله‌رق، قاسم پاشانك ایلریسنده وایوبك قارشیسنده بر محله اولوب، اهالیسی باشلیجه یهودی وارمنیدن مرکبدر.

خاصکی { [« خرم خاصکی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خاص مراد پاشا { سلطان محمد خان ثانی دوری رجالندن اولوب، روم ایلی بکلر بکیسی ایدی. قیاصره‌ٔ رومدن پالیولوغلرك نسلندن اولدیغی مرویدر. ۸۷۸ تاریخنده اوزون حسنه قارشی واقع اولان سفرده مقدمةالجیش قوماندانی اولدیغی حالده، جسارت وشجاعت فوق‌العاده‌سی سوقیله، بلا تأمل پك ایلری‌یه واروب، اوزون حسنك قوردیغی دوزاغه دوشمکله، بر خیلی دلاورانله برابر میدان حربده شهید دوشمش ایدی.

خاص یونس { [«یونس پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خافی { متأخرین شعرای ایراندن اولوب، « چهار درویش » عنوانیله بر منظومه‌سی واردر.

خافی خان { (محمد هاشم) هندستان مورخلرندن اولوب، عالمکیر شاهك زماننده دهلیده یاشامش؛ وهندستانده حکومت سورن سلالهٔ تیموریه‌نك « منتخب اللباب » عنوانیله فارسی العباره مکمل بر تاریخنی یازمشدر، که «تاریخ خافی» دیمکله دخی معروفدر. بو تاریخی عالمکیرك زماننده نشرینه مساعده اولنمدیغندن، بعده محمد شاهك زماننده و ۱۱۴۵ تاریخنده میدانه قویمشدر.

خاقان { ایران ملوك قاجاریه‌سندن فتح علی شاهك شعرده قوللاندیغی مخلصدر.

شو بیت جملهٔ اشعارندن اولوب ، (دلکشا) اسمیله یاپدیرمش اولدیغی بر باغچه حقنده سویلمشدر:

دلکشا بی‌یار زندان بلاست
هرکجا یارست آنجا دلکشاست

[احوال سیاسیه‌سیچون « فتح علی شاه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خاقانی { (افضل الدین ابراهیم بن علی) مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، شیروانلیدر. شیروان ملوکندن خاقان کبیر منوچهرك ندماسندن اولدیغیچون بو مخلصله تخلص ایتمشدر. اثیرالدین آخستکی ایله معاصر اولوب، مکاتبه طریقیله بینلرنده بر چوق مشاعره‌لر وقوع بولمشدر. حجه کیدوب، عودتنده عراقیندن کچمکله، بوخطه‌لرك احوالنی مبین « تحفة العراقین » عنوانیله بر کتاب یازمشدر. بر روایتده اواخر عمرنده، اختیار عزلت ایتمك اوزره، خاقان کبیردن رخصت ایستیوب، مساعده اولنمامغله، فرار ایتدیکندن، طوتیلوب حبس اولنمش؛ ودیکر بر روایتده حجدن عودتنده (اوزی) قومنك الینه اسیر دوشوب، تنصر ایتمك تکلیفنی قبول ایتدیکیچون برمناستره حبس ایدلمش ایدی. هر حالده بر خیلی وقت محبوس قالوب، محبوسیتی حقنده اشعاری واردر. ۵۸۲ تاریخنده تبریزده وفات ایتمشدر. « هفت اقلیم » عنوانیله برمنظومه‌سی ومرتب دیوانی دخی واردر. شو ایکی بیت اثیرالدین آخستکی‌یه قارشی سویلمش اولدیغی بر فخریه‌سندندر:

بکردکار که دور زمان بدید آورد
که دور دور منست وزمان زمان منست
منم بوحی معانی پیمبر شعرا
که معجز سخن امروز دربیان منست

خاقانی { (محمد بك) شعرای عثمانیه‌نك متیزلرندن اولوب، مشهور «حلیهٔ شریفه» منظومه‌سنك ناظمیدر. ۱۰۱۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. بواثر جلیلی «حلیهٔ خاقانی» دیمکله متعارف

اولوب، مطبوع ومنتشردر. بعض ابياتی ضرب مثل حكمنه كچمشدر. شو بيت اوجمله‌دندر:

كسمش آتمشدر آنی ايتمه جدل
تيغ لايسئل عما يفعل

خاكسار { (شكر الله خان) هندستان شعرا - سندن اولوب، مرتب ديوانی واردر. ١١٠٨ ده وفات ايتمشدر.

خاكی { اوننجی قرن هجری شعرای عثمانيه - سندن درت كشينك مخلصيدر:

برنجيسی (محمد) صاحب تذكره عاشق چلبينك كوچك برادری اولوب، شو بيتی تذكرهٔ مذكوره‌ده محرردر:

كوز قيزاردوب كيرمشم بر چشمی آهو عشقنه
چشم خونبارم كوروب صانماك بنی صاحب رمد

— ايكنجيسی (مصطفی) كليبوليلی اولوب، شو بيت اونكدر:

قاشلرك اوستنده دير خالك كورن ای مه جبين
بال آچوب پرواز ايدر صان سدره‌دن روح الامين

— اوچنجيسی اسكوبلی اولوب، سلطان بايزيد خان زماننده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

ملامت چكمزم هركزكه هجران بركال ايلر
كه هرنسنه كال اولسه فلك آنی زوال ايلر

— دردنجيسی قسطمونيلی اولوب، آل اسفندياردن اسماعيل بكك زماننده ياشامشدر. شو بيت اونكدر:

ای مراد مؤمن وترسا عين مرد وزن
قدرتكدر طاشی كه مرجان كه مرمر دوزن

خاكی { (ميرزا علی قوليخان لكزی) ايران متأخرين شعراسندن وشاه طهماسب صفوی رجالندن اولوب، شو بيت اونكدر:

غم كه پير عقل تدبيرش بمردن ميكند
ميفروشش چاره دريك آب خوردن ميكند

خاكی { (محمد — افندی) متأخرين شعرای عثمانيه‌دن اولوب، عن اصل حلب ولايتنده كائن كليس قصبه‌سندن اولديغی حالده، درسعادته كله‌رك، خواجكان صنفنه داخل اولمش؛ وكيده‌رك دفتردار مكتوبجيسی اولوب، ١١٧٢ تاريخنده وفات ايتمشدر. صدراعظم راغب پاشا حقنده سويلمش اولديغی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

كرم مقاطعه‌سی تا زمان حاتمدن
قالوب مزادده بركمسه اولميوب طالب
كيمك نقود عطاياسی وار آنی آله‌جق
مكر جناب صدارت پناه اوله راغب

خاكئ شيرازی { بوده شاه طهماسب صفوی دوری شعراسندن اولوب، شو بيت اونكدر:

بر تربت خاكی زكرم يار كذر كرد
كوجان كه فدای قدم يار كند كس

خاكئ كاشغری { درويش مزاجلی برشاعر اولوب، شو بيت اونكدر:

بيچارهٔ كه دل بتو نامهربان دهد
آخر در آرزوی وصال تو جان دهد

— بو مخلصله ادبادن بری دخی اولوب، كبار صوفيوندن بهاءالدين نقشبندی وبرهان الدين وجلال الدين حضراتنك ترجمهٔ حاللرينی حاوی «مناقب العارفين» عنوانيله برتأليفی واردر.

خالد { صحابه‌دن بروجه‌زير برقاچ ذاتك اسميدر: خالد الاحدب الحارثی. — خالد الازرق الغاضری، كه صكره حمصده ساكن اولوب، اوراده وفات ايتمشدر. — خالد بن اساف الجهنی، كه ينه صحابه‌دن كليب وخبيبك برادری اولوب، احد غزاسنده وسائر غزاوتده بولنمش؛ وبعده قادسيه وقعه‌سنده سعد بن ابی وقاصك معيتنده شهيد اولمشدر. كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر. — خالد بن اسيد بن ابی العيص بن اميه القرشی، كه مؤلفهٔ قلوبدن اولوب، فتح مكه‌ده اسلامه كلمش، ومكه‌ده وفات ايتمشدر. اوغلی عبدالرحمن واسطه‌سيله كنديسندن بعض احاديث منقولدر. — خالد الاشعر الخزاعی، كه حبيش بن خالدك پدری اولوب، فتح مكه سنه‌سنده طريق مكه‌ده شهيد اولمشدر. — خالد بن اياس. — خالد بن البكير بن عبد ياليل الليثی الكنانی، كه عاقل واياس وعامرك برادری اولوب، برادرلريله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وبوغزادن اول عبدالله بن جحش ايله برابر جانب رسول الله (صلعم) دن مأموراً قريش نزدينه ارسال بيورلمش؛ وهجرت نبويه‌نك دردنجی سنه‌سی (رجيع) وقعه‌سنده عاصم بن ثابت ومرثد بن ابی مرثد الغنوی ايله برابر شهيد اولمشدر. — خالد بن ثابت الانصاری الظفری، كه بئر معونه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — خالد بن ابی جبل العدوانی، كه تحت شجره‌ده بيعت ايدنلردن اولوب، بعده برروايتده طائفده وبرروايتده دخی كوفه‌ده ساكن اولمش، وروايت احاديث شريفه ايتمشدر.

— خالد بن حزام القرشی، که حکیم بن حزامك برادری وحضرت خدیجة الکبرانك برادر زاده‌سی اولوب، الك اول ایمانه کلنلردن وحبشه‌یه هجرت ایدنلردن اولدیغی حالده، اثنای راهده یلان صوقمغله وفات ایتمش؛ وحقنده «ومن یخرج من بیته مهاجراً الی الله ورسوله ثم یدرکه الموت فقد وقع اجره علی الله» آیت کریمه‌سی نازل اولمشدر. — خالد بن حکیم بن حزام القرشی، که خالد بن حزامك برادر زاده‌سی اولوب، برادرلری هشام وعبدالله ویحیی ایله برابر فتح مکه کونی اسلامه کلمشدر. — خالد بن الحواری الحبشی. — خالد بن ابی خالد، که معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — خالد الخزاعی، که اوغلی نافع واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — خالد بن ابی دجانة الانصاری، که صفین و سائر محاربانده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — خالد بن رافع. — ابورویحه خالد بن رباح، که حضرت بلال حبشینك بر روایتده اصل برادری وبرروایتده آخرت برادری اولوب، رحلت حضرت نبویدن صکره ایکیسی شامك (داریا) قصبه‌سنده ساکن اولمشلردی. — خالد بن ربعی التمیمی، که بنی تمیم طرفندن نزد حضرت پیغمبری‌یه کوندریلن مبعوثلردندر. — خالد بن زید بن جاریة الانصاری، که برروایتده صحابه‌دن و بر روایتده تابعیندن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — خالد بن زید. — خالد بن سطیح الغسانی. — خالد بن سعد. — ابو سعید خالد بن العاص بن امیة القرشی الاموی، که قدمای صحابه‌دن اولوب، حضرت ابابکر (رضه) دن صکره اسلامه کلمش؛ وپدری طرفندن اذا وجفا کوردیکندن، فرار واختفا ایده‌رك، بعده هجرت ثانیه‌ده زوجه‌سی امیه بنت خالد الخزاعیه ایله وبرادری عمرو ایله برابر حبشه مهاجرت ایتمش؛ واوغلی سعید ایله قیزی ام خالد اوراده دنیایه کلمشدر. خیبر وقعه‌سنده برادریله برابر حضرت جعفر بن ابی طالبك معیتنده عودتله، غزاء مذکورده وفتح مکه وحنین وطائف وتبوك غزواتنده حاضر بولنمش؛ وجانب رسول الله (صلعم) دن یمنه وبرادری اباء بحرینه ودیکر برادری عمر خیبره والی تعیین اولنه‌رق، رحلت حضرت نبوی‌یه قدر اورالرده قالمشلردی. بعده حضرت ابابکر (رضه) طرفندن عسکر مسلمینده

استخدام اولنوب، صفر ویا اجنادین وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — خالد بن سنان بن ابی عبید، که احد غزاسنده حاضر بولنمش، وجسر وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — خالد بن سیار. — خالد بن طفیل الغفاری. — خالد بن العاص بن هشام المخزومی، که ابو جهلك برادر زاده‌سی اولوب، پدری بدر وقعه‌سنده، کافر اولدیغی حالده، قتل اولنمش؛ وکندیسی حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتنده وبعده خلافت حضرت عثمانده مکه والیسی اولمش، واوغلی عکرمه واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه وازان جمله «اذا وقع الطاعون بارض وانتم بها فلا تخرجوا فراراً منه واذا وقع بارض ولستم بها فلا تدخلوها» حدیث شریفی منقولدر. بو حدیث شریف عادتا قرانتنه یی آمردر. — خالد بن عبادة الغفاری، که (حدیبیه) وقعه‌سنده جانب رسول الله (صلعم) دن قویویه ایندیریله‌رك حضرت نبی ذیشانك بر سهمی قومغله، صو چیقارمشیدی. — خالد بن عبد العزی الخزاعی، که اهل حجازدن معدود اولوب، اوغلی مسعود واسطه‌سیله کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — خالد بن عبیدالله السلمی. — خالد بن عدی، که اهل مدینه‌دن معدود اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — خالد بن عرفطه اللیثی، که سعد بن وقاص طرفندن کوفه‌ده وکیل براغیلوب، اوراده ساکن اولمش؛ و ٤٠ تاریخنده معاویه کوفه‌یه داخل اولدیغنده، خروج ایدن عبدالله بن ابی الحوسایه قارشی کوندریله‌رك، بونی قتل ایتمشیدی. ٦٠ ویا ٦١ تاریخنده وفات ایتمشدر. کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — خالد اخو عرفطه، که حسان بن ثابت واوس بن ثابتك برادر زاده‌سیدر. — خالد بن عقبة الاموی، که فتح مکه‌ده اسلامه کلوب، بعده رقه‌ده ساکن اولمش، وبعض احفادی مؤخراً قرطبه‌یه هجرت ایتمش ایدی. — خالد بن عمرو الانصاری الخزرجی، که عقبهٔ ثانیه‌ده وبر روایته کوره بدر غزاسنده دخی حاضر بولنمشدر. — خالد بن عمیر. — خالد بن العنبس، که مصره داخل اولان صحابه‌دندر. — خالد بن غلاب، که حضرت عثمان (رضه) زماننده اصفهان والیسی اولوب، بعده بصره‌ده ساکن اولمشیدی. — خالد بن فضاء. — خالد بن قیس الانصاری الخزرجی، که

عقبه وبدر واحد غزالرنده حاضر بولنمشدر. — خالد بن كعب الانصاری الخزرجی، كه بئرمعونه وقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — خالد بن مالك التميمی، كه قعقاع بن معبد تميمی ايله برابر اشرف قومدن اولوب، اسلامه يتيشمش، وبر روايتده نزد حضرت پيغمبری‌يه كله‌رك، شرف صحبته نائل اولمشلر ايدی. — خالد بن معبد. — خالد بن مغيث. — ابو نافع خالد الخزاعی، كه تحت شجرده بيعت ايدنلردن اولوب، اوغلی نافع واسطه‌سيله كنديسندن بعض احاديث شريفه منقولدر. — ابو بزره خالد بن نضلة الاسلمی. — خالد بن الوليد الانصاری، كه صفين محاربه‌سنده معيت حضرت مرتضويه‌ده بولنمشدر. — ابو هاشم خالد بن عتبة القرشی العبشمی، كه اخبار صحابه‌دن اولوب، معاويه بن ابی سفيانك دايسی ايدی. — خالد بن هشام بن المغيره، كه ابو جهلك برادری اولوب، بدر غزاسنده، كافر اولديغی حالده، عسكر مسلمين طرفندن اسير طوتلمش، وفتح مكه‌ده مؤلفهٔ قلوب ميانده اسلامه كلمشدر. — خالد بن هوذه بن ربيعة العامری، كه مؤلفهٔ قلوبدن اولوب، قومنك اشرافندن اولدقلری حالده، برادری حرمله واوغلی عداء ايله برابر اسلامه كلمشلردی. — خالد بن يزيد بن حارثه، كه زيد بن حارثه‌نك برادر زاده‌سی اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. بخاری كنديسنی تابعيندن عد ايتمشدر. — خالد بن يزيد المزنی.

خالد آباد { خراسانده سرخس مضافاتندن بر قريه اولوب، مشاهير فقهادن (ابواسحاق ابراهيم بن محمد خالد آبادی) نك وسائر بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

خالدات { عرب جغرافيونی طرفندن آفريقانك سواحل غربيه‌سی قارشيسنده واقع (قناريه) آطه‌لرينه ويريلن اسمدر. جغرافيون عرب ارضنك طولنی بو آطه‌لردن اعتبار ايدرلردی. [« قناريه آطه‌لری » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خالد ارضرومی { مشاهير خطاطيندن اولوب، خطوط متنوعه تحريرنده مهارتی وار ايدی. ۱۰۴۰ تاريخنده وفات ايتمشدر.

خالد افندی { اون اوچنجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، سلوريليدر. كتابتله مشغول ايدی. شو بيت اونكدر:

كرفتار اولدم ای خالد بلای هجر دلداره
دوچشمم قان دوكر بيلم عجب بن نه‌كناه ايتدم

خالد بن برمك { برمكيلرك برنجيسی اولوب، ابومسلم خراسانينك رفقاسندن اولمغله، دولت امويه‌نك اسقاطنه و دولت عباسيه‌نك تأسيسنه غيرتی سبق ايتديكندن، عباسيلرك برنجيسی اولان ابوالعباس سفاحك وزيری اولمشيدی. خلفای مشارانيهمك ايكنجيسی اولان ابوجعفر منصور زماننده بيت المال مأمور اولمش؛ ومهدينك زماننده ۱۶۳ ويا ۱۶۶ تاريخنده وفات ايتمشدر. ايرانی الاصل اولوب، خراسانلی ايدی. اولاد واحفادی وزارت ايدوب، بيوك برشهرت قزانمشلردر. [« برمكيلر » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خالد بن زيد { (ابو ايوب — الانصاری) [« ابوايوب انصاری » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خالد بن سنان { بنی عبس بن بغيصدن موحد برذات اولوب، حضرت فخرالرسل (صلعم) افندمز بو ذاتك حقنده (هو نبی ضيعه قومه) بيورمشلردر. كنديسی عهد رسول‌اللهه يتيشه‌مه‌مش ايسه‌ده، قيزی نزد حضرت نبوی‌يه كله‌رك، (قل هوالله احد) آيت كريمه‌سنی قرائت بيوردقلرينی ايشيدنجه، «بونی، بابامده اوقوردی» ديمش اولديغی مرويدر.

خالد بن عبدالله البجلی { (ابويزيد—) دولت امويه رجالندن اولوب، هشام بن عبدالملك زماننده ۱۰۵ تاريخنده عراقين واليسی اولمش؛ و دها اول ۸۹ تاريخنده بر سنه مكه‌ده واليلك ايتمش ايدی. جدی يزيد صحابه‌دن ايدی. فصاحت وطلاقت لسانيله مشهور اولوب، كوزل خطبه‌لر ايراد ايدردی. جودوسماحتله دخی كسب اشتهار ايتمشيدی. آنجق ديانت و اعتقادی مشكوك اولوب، خرستيان بولنان والده‌سنه بركليسا ياپديرمغله، خيلی قيل وقالی موجب اولمش ايدی. ۱۵ سنه كوفه‌ده واليلك ايدوب، ۱۲۰ تاريخنده عزل، وخلفی اولان يوسف بن عمر ثقفی (كه حجاج بن يوسفك برادر زاده‌سيدر) طرفندن حبس ومالی ومصادره اولندرق، ۵ سنه صكره حيره‌ده انواع عقوباتله قتل اولنمشدر.

خالد بن مهاجر { خالد بن وليد حضرتلر- ينك تورونى اولوب،

پدرى مهاجر بن خالد صفين محاربه‌سنده معيت حضرت مرتضويده بولنديغى حالده، عمى عبدالرحمن بن خالد معاويه‌نك طرفنده بولنمش اولديغندن، بينلرنده منا- فرت واراي‌ديسه‌ده، معاويه اهل شامه كنديسنه بر خلف انتخابنى تكليف ايتمسى اوزرينه، اكثريت عبد- الرحمن بن خالدك انتخابى رأينده بولنمغله، معاويه‌نك امريله عبدالرحمن ابن اثال نام طبيب نصرانى طرفندن تسميم اولندقده، صـاحب ترجه قرابت عصبيتيله، وعروه بن زبيرك تشويقيله، مكهٔ مكرمه‌دن دمشق شـامه كيده‌رك، ابن اثالى قتل ايتمش؛ وطوتيلوب معاويه‌نك حضورينه كوتورلدكده، «مأمورى قتل ايتدم، لكن آمر قالدى» ديمسى اوزرينـه، حبس اولنه‌رق، بعده سويلديكى بعض ابيات اوزرينه، سبيلى تخليه اولنوب، مكه‌يه عودت ايتمشيدى.

خالد بن الوليد { (ابوسليمان ياخود ابوالوليد — بن المغيرة القرشى

المخزومى) اعيان صحـابه‌دن وشجعان غزاة اسـلامدن اولوب، شام وجزيره وعراق جهتلرنده‌كى فتوحات جليله‌سـيله مشهوردر. والده‌سى (لبابةالصغرى بنت الحارث بن حزن الهلاليه) ازواج مطهرهٔ رسالتپنا- هيـدن (ميمونه) نك وحضرت عباس بن عبدالمطلب (رضه)ك زوجه‌سى اولان (لبابة الكبرا)نك همشيره‌سى ايدى. سادات قريشدن اولمغله، ابتدا عسكر اسلامه قارشى كفار قريش عسـكرينه قيادت ايتمش، وحتى حديبيه وقعه‌سـنده عساكر كفار ايچـنده بولنمش ايسـه‌ده، آز وقت صكره وخيبر غزاسـندن اول اوله‌رق، هجرت نبويه‌نك آلتنجى سـنه‌سى اواخرنده عمرو بن العـاص ايله برابر مدينهٔ منـوره‌يه هجرت ايده‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ ومكه فتحنده معيت حضرت نبويده بولنمشـدر. بعده رسالتپناه افندمز طرفندن بعض سريه‌لرله غزايه كوندريله‌رك، موفق اولمش ايسـه‌ده، بنى جذيمه‌يه قارشى اولان محاربه‌سنده رضاى نبوى‌يه مغاير اوله‌رق، قتلى لازم كلمين بعض كسانى قتل ايتمش اولديغندن، خاطر عالىٔ جنـاب پيغمبرى‌يى مكدر ايلمش؛ وبونك اوزرينـه حضرت على بن ابى طالب (رضه) واسـطه‌سيله مال غنيمتك بر قسم مهمى ارسال بيوريله‌رق، قبيلهٔ مذكوره مصـابيننه تقسيم ايله، خاطرلرى تطييب بيـورلمش

ايدى. بعده دومة الجندل صاحبى اكيدر بن عبدالملكه قارشى اعزام بيـوريله‌رق، بونى اسـير ايدوب، نزد حضرت نبوى‌يه كتيرمشيدى. روملره قارشى اعزام اولنـه‌رق، مؤته وقعهٔ مشهوره‌سـنده دخى زيد بن حارثه وحضرت جعفر طيـار (رضهما) ايله برلكده بولنمش؛ وبو محاربه‌ده فوق‌العـاده شجاعت وجسارت كوستره‌رك، اوچ بيك مجاهدين اسلامله هراقليوسك معيتنـده بولنان يوز بيك كشـيلك بر اردويه غلبه چالديغندن، جانب حضرت نبويدن (سيف من سيوف الله) تسميه بيورلمش ايدى. بو محـاربه‌ده النده يدى قليچ قيرلديغى مرويدر. ارتحال حضرت نبويدن صكره حضرت ابابكر صـديق (رضه) طرفنـدن مرتدلره قارشى استخدام بيوريله‌رق، ازآنجمله يمامه‌ده مسليمة الحنفى غائله‌سنى برطرف ايتمكه موفق اولمشـيدى. بوصره‌ده قتـل ايتمش اولديغى (مالك بن نويره) نك اسلامنه قائل اولانلر بولنمغله، حضرت عمرفاروق(رضه) كمال عدالتندن جناب خالدك قصاصاً اعدامنى مصرانه طلب بيورمش ايسـه‌ده، حضرت خالد (مالك بن نويره) نك رسالتپناه افندمز حقنده كنديسنه «صا- حبكم» ديمش اولمسـيله كفرينى اثبات ايتديكندن، حضرت ابابكر (رضه) اعدامنه راضى اولمامشلردر. خلافت جناب فاروقيده دخى عراق وجزيره وشـام جهتلرنده فرس وروم عسكرلرينه قارشى خارق‌العاده اولان اقتدار عسكريسيله بر چوق محاربه‌لر قزانه‌رق، ابو عبيده بن جراحله برابر بر چوق فتوحاته موفق اولمشدر. هله شام يعنى سوريه وفلسـطين قطعه‌لرى ودمشق شهرى باشليجه صاحب ترجه‌نك همتيـله فتح اولنمشدر. الحاصل فوق‌العاده جسور وحربده ماهر بر غازىٔ نامدار ايدى؛ آنجق شجاعتى مرحمتنه غالب بولنـديغى مرويدر. كرك كنديسى وكرك معيتنده‌كى امراى اسـلام فتوحاتلرنده كوردكلرى فرس وروم امراسنه تقليداً ونائل اولدقلرى غنيمتلر وثروتلر واسطه- سيله مطنطن وذى‌قيمت قيافتلر اتخاذ ايلملرى فقر ايله افتخارى مسلك ايدنمش اولان جناب فاروقك اغبرارينى موجب اولمش، وهرنه قدر حضرت خالد اغبـاره قارشى اسـلامك شان وسطوتنى محافظه ايچـون بو صورتك ضرورى اولديغنى مقام اعتذارده بيان ايلمش ايسه‌ده، حضرت عمر (رضه) شان حقيقينك صيرمه‌لى اثوابله دكل بلكه عدل وحقانيتله واختيـارى اولان

فقر وقناعتله قزانلدیغی حقیقتنه واقف ایدیلر. بناءً علیه امرای اسلامك سنت وسیرت حضرت نبویه‌یه مغایر اوله‌رق بویله آلایشلره دوشدکلرینه زیاده‌سیله محزون اولوب، اشك ریز تأثر اولمشلردی. حضرت خالد (رضه) هجرت نبویه‌نك ٢١ نجی سنه‌سی بر روایتده حمصده و بر روایتده دخی مدینه‌ده ارتحال ایتمشدر. روحنی تسلیم ایده‌جکی وقت، بونجه محاربه‌لرده بولنوب، بوقدر یاره‌لر آلمش اولدیغی حالده، هیچ برندن وفات ایتمیوب‌ده، عاقبت یتاقده اولدیکنه زیاده‌سیله کدر ایتدیکنی بیان بیورمشدر. حمصده قبری موجود ایسه‌ده، یاقوت حموی مشارالیهك مدینه‌ده مدفون اولدیغی التزامله، حمصده‌کی قبرك آتی‌الترجمه خالد بن یزید بن معاویه‌نك اولدیغنی بیان ایدیور.

خالد بن یزید { (بن معاویه بن ابی سفیان الاموی) یزید پلیدك اوغلی اولدیغی حالده، یخرج الحی من‌المیت فحواسنجه، بو دخی برادری معاویه کبی صالح ومنصف بر ذات اولوب، قریشدن اك اول تحصیل فنونه رغبت ایدن وبین الاسلام فنونك تداولنه بر مثال کوسترن بوذاتدر. علی‌الخصوص فن طب وکیمیاده ید طولی صاحبی اولوب، بوفنلری (مریانس) اسمنده بر راهبدن اخذ وتعلم ایتمشیدی. بو ایکی فنه دائر بر قاچ تألیفی واردر. شعرده وادبیات عربیه‌ده دخی مهارت تامه‌سی وار ایدی. کنیه‌سی ابو هاشمدر. زماننده حکم فرما اولان عبدالملك بن مروانله بعض ماجرالری اولوب، بونلرك برنده خالدك جدوجده‌سی اولان ابو سفیان وهندك اسلامه قارشی سبق ایدن خیانتلری عبدالملك طرفندن خالدك یوزینه اورلمسنه مقابل، خالد بونلرك خیانتلرینی تصدیقله برابر، عبدالملکك جدی اولان حکمك جانب رسول‌الله (صلعم) دن لعن وطائفه نفی بیورلمش اولدیغی اونوتمامسی لازم کله‌جکنی اخطار ایلمش ایدی. امام جعفر صادق (رضه) ك وجابر بن حیانك کیمیایی صاحب ترجمه‌دن اخذ ایتمش اولدقلری مروی ایسه‌ده، تاریخ وفاتلرینه باقیلیرسه، مشارالیهمانك خالده یتیشمش اولملری مأمول اولمیوب، بوفنك خالددن دیکر بری واسطه‌سیله حضرت امام جعفره واونلردن جابره انتقال ایتمش اولمسی ملحوظدر. خالد بن یزید ٨٥ تاریخ هجریسنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

تجول خلاخیل النساء ولا اری
لرملة خلخا لاً یجول ولا قلبا
احب بنی العوام من اجل حبها
ومن اجلها احببت اخوالها کلبا

خالد بن یزید { (بن رومان) اندلسك مشاهیر اطباسندن اولوب، نصرانی المذهب ایدی. قرطبه‌ده ساکن اولوب، اجرای طبابتده واحضار تداویده‌کی مهارت تامه‌سی سایه‌سنده بر بیوك ثروته مالك اولمشیدی. احشیدیون زماننده مصرده کسب اشتهار ایدن طبیب نطاس بن جریحك صاحب ترجمه‌یه خطاباً بول حقنده بر رساله‌سی واردر.

خالد ضیاءالدین { متأخرین مشایخدن اولوب، طریق نقشبندی شعباتندن خالدیه طریقتنك مؤسسیدر. عن اصل سلیمانیه‌لی اولوب، شیخ عبدالله دهلویدن اخذ انابت ایتمشیدی. بر مدت بغدادده وبعده دمشق شامك صالحیه درکاهنده ارشاد ونشر علومله مشغول اولوب، ١٢٤٢ تاریخنده اوراده وفات ایتمش، وجبل اربعینده دفن اولنمشدر.

خالده { صحابیاتدن اوچ خاتونك اسمیدر. بونلردن خالده بنت‌الاسود بن عبد یغوث القرشیه صالحاتدن اولوب، معیت حضرت نبویده هجرت ایتمشیدی. دیکر ایکیسی (خالده بنت انس‌الانصاریه) وعبدالله بن سلامك خاله‌سی اولان (خالده بنت‌الحارث) در.

خالدی { (ابو الفرج) آل حمداندن سیف‌الدوله‌یه منسوب شعرادن اولوب، خراسانك (خالدیه) قریه‌سندن اولمغله، بولقبله تلقب ایتمشدی.

خالص { بغدادك شرق جهتنده بر بیوك ناحیه اولوب، یاقوت حموی بو اسمك محدث اولمسیله اسکی جغرافیه وتاریخ کتابلرنده کورلدیکنی بیان ایدیور. الیوم بغداد ولایت وسنجاغنك خراسان قضاسنه ملحق بر ناحیه‌در.

خالص { (محمد الحسینی المکی) ابن عنقا دیمکله دخی معروف اولوب، « الواح فی مستقر الارواح » عنوانلی کتابك مؤلفیدر.

خالص { (سید امتیاز خان) ایران شعراسندن اولوب، مشهدلیدر.

هندستانه رحلتله، عالمکیرك توجهنی قزانوب، کجرات والیسی اولمشیدی. اون ایکنجی قرن هجری اوائلنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونکدر:

دور از آن کو چو مرغ قبله نما
آن قدرها طپیده‌ام که مپرس

خالص { (شیخ احمد — افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سالف الترجمه شیخ ثاقب افندینك اوغلیدر. پدرینك وفاتنده کوتاهیه مولویخانه‌سی مشیخته کچوب، قرق بش سنه قدر پوست نشین بولنمش، و ۱۱۹۱ سنه‌سی وفات ایتمشدر. شو بیت جمله‌ٔ اشعارندندر:

غم لعلی ایله خونابه پاش محنت اولدقچه
سرشك چشممی سیر ایدن آدم دم قیاس ایلر

خالصه { ابن حوقل صقلیه جزیره‌سنك ساحلنده بر قصبه اولدیغنی، وجزیره‌ٔ مذکوره سلطاننك اوراده‌اقامت ایتدیکنی بیان ایدیور. یاقوت حموی خالصه‌نك (بلرم) ك یعنی پالرمو شهرینك مرکز محله‌سی اولدیغنی سویلیور.

خالصی { (عبدالحی) شعرای عثمانیه‌دن اولوب، سلطان سلیم خان ثانینك خواجه‌سی عطاءالله افندینك اوغلیدر. کنج یاشنده شعر سویلمکه باشلامش؛ وسپاهی زمره‌سنه داخل اولوب، بعده طمشوار دفترداری اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

دیردم که بر بهانه ایله سیر ایده‌م یوزین
هیچ بولمدم بهانه او غنچه دهانه بن

خالع { (حسین بن محمد) ادبادن اولوب، ضروب امثال عربیه‌یی جامع «امثال» عنوانیله بر تألیفی واردر.

خالقوندیلاس { دیمیتریوس — (D. Chalcondylas) بیزانس یعنی قسطنطنیه روم ایمپراطورلغی ادباسندن اولوب، ۱۴۲۴ تاریخلرنده آتنه‌ده طوغمش؛ وقبل الفتح قسطنطنیه‌ده منطق تدریسیله مشغول اولوب، اثنای فتحده ایتالیایه قاچه‌رق، فلورانسه ومیلانده لسان یونانی معلملکی ایتمکله، لسان وادبیات یونانیه‌نك آوروپاجه انتشارینه سبب اولانلردن بولنمشدر. لسان یونانینك قواعد صرفیه‌سنه متعلق بر تألیفی واردر. ۱۵۱۲ ده وفات ایتمشدر.

خالقوندیلاس { نیقولاس — (N. Chalcondylas) بیزانس موَرخلرندن اولوب، اون بشنجی قرن میلادیده یاشامشدر. دولت عثمانیه‌نك ظهوریله قسطنطنیه روم ایمپراطورلغنك صورت انقراضنه دائر بر تاریخ یازمشدر، که ۱۲۹۸ سنه‌سندن ۱۴۶۲ سنه‌سنه‌دك جریان ایدن وقوعاتی حاوی اولوب، مؤخراً طبع ونشر، واکثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

خالقه { (Khalka) روسیه‌نك جنوب جهتنده (یقاترینوسلاو) ایالتنده برنهر اولوب، منصبنه قریب اوله‌رق، (دنیپر) ایرماغنه دوکیلور. ۱۲۲۳ تاریخ میلادیسنده مغوللر بو نهرك کنارنده روسلری مغلوب ایتمشلردر.

خالقه { (Khalkas) مغول قبائلندن بر قبیله اولوب، مغولستانك شرق شمالی جهتنده ساکندرلر. بو قبیله مقدما چوق دها کثرتلی وقوتلی اولوب، دیکر بعض قبائل ایله ایتدکلری محاربه‌لر اوزرینه، ضعفه دوچار اولمشلردر. افرادی خیمه نشین واغنام وخرکه‌لرینك رعیبله مشغولدرلر.

خالکی { (Chalki) هکبه‌لی آطه‌سنك اسم اصلیٔ یونانیسیدر. [« هکبه‌لی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خالکیدونیه { (Chalcédoine) قاضی کوینك اسم قدیم یونانیسیدر. [« قاضی کویی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خالکیدیق { (Chalcidique) روم ایلنده وسلانیك ولایتنده سلانیك کورفزیله (رندینه) کورفزی آره‌سنده واقع شبه جزیره‌نك اسمیدر. سلانیك وکسندیره ایله آینوروز قضالرینی حاوی اولان بوشبه جزیره‌نك منتهای جنوبنده ایکی طار واوزون کورفز بولنوب، شبه جزیره‌نك قسم جنوبیسنی اوچ طار واوزون شبه جزیره‌یه تقسیم ایله بر ال شکلنی ابراز ایدرلر. بوایکی کورفزك بری (کسندیره) ودیکری (آینوروز) کورفزی نامیله معروف اولوب، مذکور طار شبه جزیره‌لرك دخی جهت غربیه‌ده واقع اولانی (کسندیره) جهت شرقیه‌ده بولنانی (آینوروز) واورته‌کی دخی (لونغه) اسملریله مسمادر. اسم قدیملری ایسه (پالنه)، (سیتونیه) و (آتوس) در. زمان قدیمده بو شبه

جزیره یونانیلرك مستملكاتندن اولوب، مركزی (خالكیس) قصبه‌سی ایدی. (اولینته) و (پوتیدیه) دخی باشلیجه قصبه‌لرندن ایدی. ماكدونیه حكمدارلرندن اسكندرك پدری (فلیپ) بو مملكتی یونانلیلردن ضبط ایتمشدر. [احوال حاضره‌سیچون «سلانیك، كسندیره وآینوروز» ماده‌لرینه مراجعت.] — زمان قدیمده یونانده وآناطولی ساحلنده دخی بو اسمله بعض خطه‌لر وار ایدی، كه مركزلری (خالكیس) تسمیه اولنمغله، بو اسمله یاد اولنورلردی.

خالكیدیوس (Chalcidius) اوچنجی قرن میلادی حكماسندن اولوب، افلاطونك بعض آثارینی شرح ایتمشدر. خرستیان اولوب اولمدیغی مجهولدر.

خالكیس (Chalcis) آغریبوز جزیره‌سنك مركزی اولان قصبه‌نك اسم اصلیسی اولوب، (اوریپو) بوغازنده واقع اولمغله، اداره عثمانیه زماننده قوللانیلان وبتون جزیره‌یه دخی تعمیم اولنان (آغریبوز) اسمی بوغازینك اسمندن محرفدر. وندیكلیلر «قره‌كوپری» معناسیله (نغروپونته) اسمنی ویرمشلردی. زمان قدیمده بو قصبه بیوجك بر شهر حالنده اولوب، باقر معمولاتنك شهرتنه بناءً، لسان یونانیده (خالقوس) دینلن بو معدنه نسبتله خالكیس تسمیه اولنمشدی. [«آغریبوز» ماده‌سنه دخی مراجعت.] — كسندیره شبه جزیره‌سی زمان قدیمده (اوبیا) یعنی آغریبوز جمهوریتنك مستملكاتندن بولنمغله، بو شبه جزیره‌نك مركزینه دخی (خالكیس) نامی ویرلمشیدی. — سوریه قطعه‌سنده وآنطاكیه‌نك جنوب غربیسنده دخی بو اسمله بر قصبه بولنوب، اطرافنده‌كی بقعه‌یه (خالكیدیق) نامی ویریلیردی.

خالی (حسن بك) هندستان شعراسندن اولوب، جهانكیرك زماننده یاشامش؛ و ۱۰۲۱ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

عشق خوبان و فاكیش ندارد سودی
سرآن شوخ بكردم كه جفا كیش بود

خالیب (Chalybes) پافلاغونیا خطه‌سنك بر قسمنده یعنی سینوب وآماسیه جهتلرنده ساكن بولنمش بر قوم قدیمك اسمی اولوب، باشلیجه دمیر وچلیك اخراج واعمالیله مشغول اولدقلرندن، یونانیلر طرفندن «چلیكجی» معناسیله بو یله تسمیه اولنمشلردر.

خالیجی زاده (سلطان محمد خان ثالث دوری وزراسندن اولوب، ۱۰۶۶ تاریخنده قپودان پاشا اولمش؛ واوچ آی صكره عزل اولنه‌رق، مصر والیلكنه تعیین اولنمش ایدی. اوزمانده صدر اعظم بولنان كوپریلی محمد پاشانك دامادی ایدی.

خامفی (Khamephis) اسكی مصریلر عندنده مصرك حامیلری زعم اولنان اوچ معبود موهوم اولوب، كنف، فتا، قره اسملریله معروف ایدیلر.

خاموش هندستان برهمنیلری كبراسندن وشعرادن (رای صاحب رام) ك مخلصیدر. دهلیده یاشامشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت اونكدر:

فرض كردم همه تقصیر منست
بعد ازین كوكه چه تدبیر منست

خان خاقان ویا قاآن كلمه‌سنك مخففی اوله‌رق، مغول وتاتار وترك حكمدارلرینه وبعض امرایه ویریلان عنوان اولوب، زمانمزده باشلیجه خیوه، بخارا، بلخ وسائر تركستان اقطارینك حاكملرینه اطلاق اولنور. مقدما قریم خانلری بو عنوانله شهرت بولمشلردی. [«خیوه، بخارا، بلخ، قریم» وسائره ماده‌لرینه مراجعت.] خانم كلمه‌سی بونك مؤنثیدر.

خان اعظم (شمس الدین محمد آتكه) هندستان شعراسندن واكبرشاهك رجالندن اولوب، ۹۶۹ تاریخنده مقتولاً وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

منه‌ای طفل اشك ازخانهٔ چشمم قدم بیرون
كه مردم زادها ازخانه می آیندكم بیرون

خان اعظم (میرزا عزیزكوكه) آنف الترجمه شمس الدین محمد آتكه‌نك اوغلی اولوب، اكبر شاه وجهانكیرك رجالندن وشعرادن ایدی. ۱۰۳۴ تاریخنده گجرات والیسی ایكن اوراده وفات ایتمشدر. یاپدیرمش اولدیغی بر كوشكی حقنده سویلمش اولدیغی شو قطعه جلهٔ اشعارندندر:

یارب بصفای دل ارباب تمیز
كان پیش توهست خوبتر ازهمه چیز
چون كشت بتوفیق تواین خانه تمام
از راه كرم فرست مهمان عزیز

خان ایلچی { (ابراهیم) ایران مشاهیر خطاطینندن اولوب، ۹۹۰ تاریخنده (قم) شهرنده حاکم ایکن، تبریك سور همایون ایچون سلطان مراد خان ثالث نزدینه اعزام اولنه‌رق، استانبوله کلمشیدی. نسخ وتعلیق خطلرینی کوزل یازاردی.

خان بارچین { (ونام دیکرله خسرو پاشا) خداوندکار ولایتنده قره‌حصار صاحب سنجاغنك عزیزیه قضاسنه ملحق بر ناحیه‌نك مرکزی برکوچك قصبه اولوب، قره‌حصارك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده واقعدر. ۳۰۰۰ قدر اهالیسی، ۳ چشمه‌سی و ۲ مدرسه‌سی واردر. ناحیه‌سی ۱۱ قریه‌دن مرکب اولوب، جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ٦۳۷۰ اهالیسی واردر. طوپراغی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ایله آفیون حاصل اولور. اورمان ومرعالری دخی چوق اولوب، خیلی کراسته کسیلیر ویاغی وتفنیك دخی چیقار.

خانبلك { خطاده یعنی ترکستان شرقی ویا چین ومغولستانده بیوك ومعمور برشهر اولدیغی جغرافیون اسلام آثارنده مسطور اولوب، شاهرخ والغ بك زمانلرنده بو شهره ایلچیلر کوندرلمشیدی. الیوم نه حالده ونره‌ده بولندیغی تحقق ایده‌مه‌مشدر.

خان بهادر { هندستانده (پاتنه) راجه‌سنك اوغلی عالم وادیب بر ذات اولوب، «جامع خان بهادری» عنوانیله فنون حدیده‌یی جامع فارسی بر کتاب یازدیغی کبی، «علم المناظره» عنوانیله دخی بر رساله یازه‌رق، ۱۸۵۱ تاریخ میلادیسنده کلکته‌ده‌کی مستشرقین جمعیتنه تقدیم ایتمشدر.

خان بهادر خان { (بن جلال الدین ذوالفقار خان بن رحمت خان) هندستان شعرا وکبراسندن اولوب، ۱۸۵۷ تاریخ میلادیسنده هندستانی ترك ایتمکه مجبور اوله‌رق، مکهٔ مکرمه‌یه هجرت ایتمشیدی. مرتب دیوانی واردر. اشعارنده (مصروف) تخلص ایدر.

خانپور { هندستانك پنجاب خطه‌سنده واقع بهوالپور حکومتنده وکراچیدن ملتانه کیدن دمیریول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر.

خان تکری { (Khan-Tengri) چینك قسم غربیسنده واقع (تیان‌شان) جبال مرتفعه‌سندن بر طاغ اولوب، سرمدی قارلرله مستوردر. اك یوکسك ذروه‌سی ۷۲۰۰ متره ارتفاعنده در.

خان جدید { سیواس ولایتنده ۱۰ قریه‌دن مرکب بر ناحیه‌در.

خان دوران { (صمصام الدوله) هندستان شعراسندن ودهلی حکمداری محمد شاهك رجالندن اولوب، ۱۱۵۱ تاریخنده نادر شاهه قارشی مردانه حرب ایتمش؛ وبو محاربه‌ده قتل اولنمشدر شو بیت اونکدر:

بر سر بحر پر کهر کرچه بود نشست ما
همچو حباب مفلسیم ما وهوا بدست ما

خان عالم { هندستان شعراسندن وجهانکیرك رجالندن اولوب، سفارتله ایران شاهی شاه عباسك نزدینه کوندرلمشیدی. شو بیت اونکدر:

لباس آل ببر کرده شوخ مهوش من
بجلوه آمده وتیز کرده آتش من

خانقین { بغداد ولایت و سنجاغنده و بغدادك کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق همدان وخراسانه کیدن طریقك اوزرنده وایران حدودینك پك یقیننده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر. دیاله نهری تابعلرندن (حلوان‌رود) چایی قصبه‌نك ایچندن کچر. — نیکدره و قزل رباط ناحیه‌لرینی دخی حاوی اولان قضاسی حقنده بر کونه معلوماته دسترس اولنه‌مدی.

خان لنجان { اصفهان قربنده بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. قلعه‌سی باطنیه‌نك الینه کچوب، ۵۷۰ تاریخنده سلطان محمد طرفندن تخریب اولنمشدر.

خان میرزا { سلالهٔ تیموریه‌دن سلطان محمد میرزا بن سلطان ابو سعید میرزانك اوغلی اولوب، هندستان پادشاهی بابرك عمزاده‌سی اولمغله، بدخشان حاکملکنه نصب اولنمش؛ و ۹۲۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خانو { ایرانك قسم جنوبیسنده (لارستان) خطه‌سنده وبندر عباسك ۱۵۰ کیلو-

متره شمال شرقیسنده اوله‌رق رودبار وادیسنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر. بو قصبه‌نك حاکمی ارثی ونیم مستقل اولوب، ایران دولتنه مقطوع وجزئی بر ویرکی ویرر. اهالی ایسه بونك جد اعلاسی طرفندن خراساندن کتیرلمش اسرادن عبارت اولوب، چفتجیلک حکمنده اولان اراضیسنی ایشلرلر.

خانوقه { رقه قربنده وفرات کنارنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. الیوم خراب اولسه کرکدر.

خانیجار { بغداد ایله اربل آره‌سنده برقصبه اولوب، هاشم بن عتبه بن ابی وقاص طرفندن فتح اولنمشیدی.

خاوَر { فرانك جنوبنده واقع (کاوار) خطه‌سنك اڭبیوك قصبه‌سی اولدیغنی و۴۷ تاریخنده عقبه بن عامر طرفندن فتح ایدلدیکنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خاورانی { (ابوالحسن محمد بن محمد) آلتنجی قرن هجری علماسندن اولوب، خلاط نواحیسندن (خاوران) قریه‌سنده طوغمش، واکثر مشاهیر علما وائمه ایله کوریشه‌رك، کندیلرندن اخذ واستفاده ایتمش ایدی. «کتاب التلویح فی شرح المصابیح»، «کتاب الشرح و البیان»، «کتاب الاربعین»، «شرح حصار الایمان»، «سیرالملوك»، «کتاب بیان قصة ابلیس مع النبی صلعم»، «کتاب النقاوة فی الفرائض»، «کتاب النخب والنکت فی الفرائض»، «کتاب القواعد والفوائد فی النحو»، «نخبة الاعراب»، «کتاب الادوات»، «کتاب التصریف» وسائر نیجه تألیفاتك صاحبیدر.

خاوری { (علی) اونتجی قرن هجری شعرای عثمانیه‌سندن اولوب، مناسترلیدر. برمدت قره فریه‌ده مدرسلك ایتدکدن صکره سلانیك واسکوبه قاضی اولمش، ونهایت قره فریه قاضیسی ایکن اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

سی کوزلر دو چشم خون فشانم نیجه دملرله
کل ای نور بصر مردملك ایت دملر قدملرله

خاوری { سمرقند شعراسندن اولوب، شهر مذکورده درزیلکله مشغول ایدی. شو بیت اونکدر:

من که عمری هوس پیروی دل کردم
عمر بکذشت وندانم که چه حاصل کردم

خاوَس { (یاخود خاوص) ماوراء النهرده بر کوچك قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خایدوکول { چینه تابع اولان ترکستان شرقیده بر نهردر، که (تیان شان) جبالندن نبعانله، جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، (بغراج) کولنی شق ایتدکدن صکره، (غنچه دریا) اسمیله چیقوب، (تاریم) ایرماغیله بعدالاجتماع (لوب نور) کولنه دوکیلور. مجراسی اوزرنده بولنان خراب ومعمور قلعه‌لر اهمیت عسکریه‌سنه بردلیلدر.

خای فونغ { (Khaï-Foung) چینك (هونان) ایالتنده وپکینك ۵۳۰ کیلومتره جنوب غربیسنده برشهر اولوب، ۲۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. (هونغهو) نهری کنارنده وآنجق نهرك یتاغی حذاسندن آشاغیده بولنمغله، بعض سدلرله محفوظدر. ۱۶۴۲ تاریخ میلادیسنده بو سدلرك بیقلمسیله، صو آلتنده قالوب، ۳۰۰۰۰۰ اهالیسی بوغلمشیدی. بو شهرده اسکیدن بری بعض یهودیلر بولنمقده‌در.

خاؤس { (Chaos) اسکی یونانیلر اعتقادنجه الڭ اسکی اله اولوب، کویا ظلمت وکیجه‌نك پدری ایدی. کائناتك تشکلندن اولکی ظلمتدن کنایه‌در.

خباب { صحابه‌دن بروجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: خباب بن الارت، که قدما واخیار صحابه‌دن اولوب، اسلامه کلنلرك اون آلتنجیسیدر. کندیسی کوله اولمغله، اسلامی سببندن کفار طرفندن بك چوق جور وجفا واشکنجه‌یه دوچار اولدیغی حالده، صبر وتحمل ایتمش؛ وبعده مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایدوب، بدر واحد وسائر غزواتده حاضر بولنمشدر. مؤخرا کوفه‌ده ساکن اولوب، نهروان وسائر محارباتده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. وصفین محاربه‌سی اثناسنده ۳۷ تاریخنده ۷۳ یاشنده وفات ایتمشدر. کندیسندن برچوق احادیث شریفه منقولدر. —— عتبه بن غزوانك کوله‌سی اولان ابویحیی خباب، که افندیسیله برابر بدر وسائر غزواتده حاضر بولنمشدر. —— عطانك پدری اولان خباب، که بر روایتده صحبت رسول الله (صلعم) شرفنه نائل اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضه) دن بعض احادیث شریفه روایت

ایتمشدر. — ابراهیم خزاعینك پدری اولان خباب خزاعی.

خَبار { مدینهٔ منوره قربنده بر موقع اولوب، رسول الله (صلعم) افندمز بدر غزاسندن اول قریشه قارشی عزیمتلرنده اورادن مرور بیورمشلردی.

خُبّان { یمنده همنامی اولان بر وادی داخلنده واقع بر قریه اولوب، اسودکذابك وطنی بولنمش اولمغله، کتب فتوحده مذکوردر.

خَبت { مکه ایله مدینه آره‌سنده بر اووه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خَبر { فارسده شیراز قربنده بر کوچك قصبه اولوب، مشاهیر علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

خَبوشان { نیشابور مضافاتندن (استوا) ناحیه‌سنك مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

خبیب { صحابه‌دن بروجه‌زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: خبیب بن اساف الانصاری الخزرجی، که بدر غزاسی اثناسنده اسلامه کلوب، غزاء مذکوره‌له احد و خندق غزالرنده حاضر بولنمش؛ وحضرت عثمانك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر. خبیب بن عبدالرحمنك جدیدر. بدر وقعه‌سنده امیه بن خلفی قتل ایدن کندیسی اولدیغی مرویدر. حضرت ابابکرك ارتحالندن صکره زوجه‌سی حبیبه بنت خارجه بن زیدی تزوج ایتمشیدی. — خبیب بن الاسود الانصاری الخزرجی، که حجازیوندن معدود اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — ابوعبدالله حبیب الجهنی، که صحبتی مختلف فیهدر. — خبیب بن عدی الانصاری الاوسی، که بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وجانب نبویدن، قره قوللق خدمتنی ایفا ایتمك اوزره، عاصم بن ثابتك معیتنده چیقاریلوب، عاصم شهید اولمش؛ وصاحب ترجمه زید بن الدثنه ایله برابر اسیر دوشوب، مکه‌ده فروخت اولنمش؛ وآلان ادم برخیلی اذا وجفادن صکره کندیسنی صلباً شهید ایتمشدر.

خَبیص { کرمانده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَتّ { عمان جبالنده بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خُتّا { دربنده یعنی شروانده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خُتّل { جیحونك جهت شمالیه‌سنده قصبات وقراسی چوق بر ناحیه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

خَتْلان { ماوراء النهرده سمرقند قربنده بر بقعه اولوب، ختلی لقبیله ملقب بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسیدر.

ختمی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر: برنجیسی (مصطفی بك) سلطان سلیم خان ثانینك لالاسی جعفر بكك اوغلی اولوب، پادشاه مشارالیه زماننده بعض سنجاقلر بکلکنه تعیین اولنمش ایدی. شو بیت اونکدر:

جنت کوینده یارك جلوه‌لر قلماغیچونه
ختمیا طاوس وش طاقندی شهپر آفتاب

— ایکنجیسی چورلیلی اولوب، بعض قاضیلقلرده بولنمشدی. شو بیت اونکدر:

کندم کوزم یاشیله دونو بر دکرمنم
چرخ فلکده کمسه‌یه نوبت دکرمنم

خُتَن { الیوم چین دولتنه تابع اولان ترکستان شرقیده بیوك ومشهور برشهر اولوب، یارکندك ۳۰۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده، تاریم ایرماغنه تابع (ختن دریا) نهری کنارنده و ۱۳۷۰ مترهلك ارتفاعده اوله‌رق، ″۵۰ ′۷ °۳۷ عرض شمالی ایله ′۴۰ °۷۷ طول شرقیده واقعدر. همان جمله‌سی مسلم وترك اولمق اوزره، ۴۰۰۰۰ اهالیسی، برچوق ایپك وپاموق منسوجات دستکاهلری وخیلی ایشلك تجارتی واردر. جوارلرنده مسك آهولری کثرت اوزره بولنمغله، ختن شهری اسکیدن بری مسکیله مشهور اولوب، بوذی قیمت ماده دنیانك هر طرفنه اورادن نقل اولنور. جوارنده بولنان طاغلرده آلتون، دمیر وکومور معدنلریله بعض ذی‌قیمت احجار بولنور. ختن شهری چیندن ایرانه وآسیانك سائر بلاد غربیه‌سنه کلن طریقك اوزرنده بولنمغله، اسکیدن بری بیوك بر اهمیت تجاریه‌یی حائز اولوب، مقدما یوزبیکه قریب اهالیسی وار ایکن، چین دولتنك ادارهٔ ظالمانه‌سنی تحمل ایده‌مین اهالیسنك واقع اولان قیاملری صره‌سنده بعض تخریباته اوغرامشدر. وقتیله آریجه بر خانلق تشکیل ایدردی. ۱۲۹۰ تاریخلرنده آتالق

غازی یعقوب بك طرفندن استقلالی اعاده اولنان ترکستان شرقی حکومتی داخلنده بولنوب، متعاقباً کاشغرله برابر بنه چینك اداره‌سنه کچمشدر. جوارلری (ختن دریا) واونك تابعی اولان (قره‌قاش) چایلریله اسقا اولنه‌رق، خیلی منبتدر. محصولاتی بغدای، پرنج، پاموق وسائره‌دن عبارتدر. طوت آغاجلری دخی چوق اولوب، کلیتلی ونفیس ایپك چیقار. — [« ختن » ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله.]

خُجَند { ماوراء النهرك اك مشهور شهرلرندن اولوب، سیحونك ساحل یسارنده، (خواجه بهارکان) نهرینك ایکی کنارنده، تاشکندك ۱٤۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده و ۲۵۶ متره‌لك ارتفاعده اوله‌رق، ۱۷′°۴۵ عرض شمالی ایله ″۴۸′۱۶°۶۷ طول شرقیده واقعدر. ایکی سورله محاط اولوب، ۸ قپوسی، بیوك چارشیسی، بر چوق جوامع ومساجد وسائر آثار خیریه‌سی، اطرافنده بر چوق باغ و باغچه‌لریله مشهور میوه‌لری و ۲۹۰۰۰ اهالیسی واردر. اهالیسنك قسم اعظمی تاجیك تعبیر اولنور ایرانیلردن اولوب، قصوری اوزبك وقره‌قرقیز در. خواجه بهارکان نهرینك صاغ ساحلنده اولوب اکثر اهالیسنك هجرتیله خالی قالمش اولان محله‌یه اخیراً روسلر یرلشمکه باشلامشلردر. جوامعنك اك بیوکی (حضرت رابعه) جامع شریفیدر. مشاهیر علما وادبادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. خجند مقدما مستقل بر خانلغك مرکزی اولوب، او وقت چوق دها بیوك و دها معمور ایدی. بعده فرغانه (یعنی خوقند) خانلغی طرفندن ضبط اولنه‌رق، نهایت روسلرك استیلاسی آلتنه کچمشدر. بو استیلادن بری کاروانلر ایشلمکه باشلایوب، بعض اهالیسی دخی هجرت ایتمکله، کیتدکجه اهمیتی زائل اولمقده‌در. الیوم سیردریا یعنی سیحون ایالتنه ملحق بر سنجاغك مرکزیدر. سنجاغنك تاجیك و اوزبك و قره قرقیزدن مرکب ۱٤۰۰۰۰ اهالیسی واردر. جغرافیون عرب آثارنده (خجنده) صورتنده محرردر.

خجندی { [« کمال خجندی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خدابنده { (سلطان محمد غیاث الدین) سلالهٔ چنکیزیه‌دن دولت ایلخانیه‌نك سکزنجی حکمداری اولوب، (ارغون خان) بن اباقاخان بن (هلاکوخان) ك اوغلیدر. بو دخی برادری سلطان محمود غازان خان کبی دین اسلامی قبول وفضائل کثیره ایله تزیین ذات ایتمشیدی. مغولجه اسم اصلیسی (الجایتو خان) در. دولت مذکوره‌نك حکمدار اخیری اولان سلطان ابو سعیدك پدریدر. برادری مشارالیه غازان خانك وفاتی اوزرینه، ۷۰۳ تاریخنده تخت موروثنه جلوس ایده‌رك، دین اسلامی تقویه‌یه فوق العاده جهد وغیرت، وعلمای اسلامه زیاده‌سیله حرمت و رعایت ایتمشدر. (سلطانیه) شهرینی بنا ایدوب، پایتخت اتخاذ ایتمشدی. علم واقتداریله و تألیفات عدیده‌سیله مشهور اولان (رشیدالدین) وزیری ایدی. بنی قلاونه قارشی شامه عسکرسوق ایتمش ایسه‌ده، رشیدالدینك تدابیریله اختلاف صلحاً تسویه اولنوب، حرب ایتمه‌مشدر. خراسانه تجاوز ایتمش اولان بعض امراء اتراکی اورادن اخراجله، اوغلی ابوسعیدی خراسان والیلکنه نصب ایده‌رك، اورالرینی تسکین واصلاح ایتمشدی. ۱۳ سنه‌یه قریب مدت کمال عدالتله حکومت سوردکدن صکره، ۷۱۶ تاریخنده ۳۶ یاشنده وفات ایدوب، سلطانیه‌ده احضار ایتمش اولدیغی تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. مسکوکاتنك بر طرفنی ائمهٔ اثناعشرك اسامیسیله تزیین ایتمشدی.

خدابنده { (شاه—) دولت صفویه‌نك دردنجی حکمداری اولوب، شاه طهماسبك اوغلی وشاه اسماعیلك تورونیدر. برادری شاه اسماعیل ثانیدن صکره ۹۸۵ تاریخنده تخت شاهی‌یه جلوس ایدوب، کندیسی همان هیچ کورمز درجه‌ده علیل وغیر مقتدر اولمغله، بیوك اوغلی حمزه میرزا ادارهٔ امور ایدردی. زماننده یعنی سلطان مراد خان ثالث دورنده طرف دولت عثمانیه‌دن ایرانه عسکر سوقیله بر چوق محاربه‌لر وقوع بولوب، تبریز وشروان وروان وتفلیس وسائر او طرفلر ضبط اولنمش؛ و علی الخصوص حمزه میرزانك قتلندن صکره ایران عسکری بسبتون دوچار هزیمت اولمغله، مملکتنده بیوك برفساد ظهور ایدوب، ایکینجی اوغلی شاه عباس خراساندن جلبله، تخت ایرانه اجلاس اولنمش؛ وصاحب ترجمه آز وقت صکره وفات ایتمشدر.

خداش { صحابه‌دن بر وجه زیر بر قاچ ذاتك اسمیدر: خداش بن بشیر بن الاصم (یاخود خداش بن حصین بن الاصم)، که بنی معیص

بن عامردن اولوب، برروايتده مسيلمة الكذابك قاتليدر. —— خداش بن ابى خداش المكى، كه صفيه بنت بحرك عمى اولوب، مشاراليها كنديسندن بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. —— ابوسلامه (ياخود ابن ابى سلامة) خداش السلمى: كه اهل كوفه‌دن معدود اولوب، بعض احاديث شريفه‌نك راويسيدر. —— خداش بن قتادة الانصارى الاوسى، كه بدر غزاسنده حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

خدالعذراء { كثرت مياه واشجارى حسبيله كوفه‌يه ويريلن اسمدر.

خداوندكار { (غازى سلطان مراد خان اول حضرتلرينك مخلصيدر .
[«مراد» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خداوندكار { ولايتى . آناطولى قطعه‌سنك اك بيوك ولايتندن اولوب، كرك معموريته اولان قابليت طبيعيه‌سيله، كرك درسعادته قربيتيله وكرك دولت عليهٔ عثمانيه‌نك اك اول ظهور وتشكل ايلديكى محل بولنمغله اهميت فوق العاده‌يى حائزدر. سلاطين عظام عثمانيه‌نك اوچنجيسى اولان خداوندكار غازى سلطان مراد خان اولك مخلصيله تسميه اولنمشدر.

خداوندكار ولايتى آناطولى شبه جزيره‌سنك غرب شمالى جهتنده واقع اولوب، شمالاً مرمره دكيزيله، قوجه ايلى (يعنى ازميد مستقل متصرفلغى) ايله وقسطمونى ولايتنه ملحق بولى سنجاغنك برپارچه‌سيله، شرقاً انقره، جنوب شرقى جهتندن قونيه ، جنوب غربى جهتندن و غرباً آيدين ولايتلريله، شمال غربى جهتندن دخى بيغا مستقل متصرفلغيله محدود ومحاطدر. بو وجهله روم ايلى قطعه‌سنه اك قريب اولوب بوغازلره قدر ممتد اولان قوجه ايلى ايله بيغا شبه جزيره‌لرى خداوندكار ولايتنك خارجنده قالوب، آطه‌لر دكيزنده اولان سواحلى دخى آز اولمغله ، بو ولايت باشليجه مرمره دكيزينه متوجه كورينور ايسه‌ده ، اكثر اراضيسى قره دكيز و آق دكيز مائله‌لرنده بولنوب، مياه خارجيه‌سنك چوغى سقاريه ومندرس ايرماقلرينه دوكيلور. ولايت ′١٥ °٣٨ ايله ′٢٠ °٤٠ عرض شمالى و ′١٨ °٢٤ ايله °٢٩ طول شرقى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٧٤ ٧٩٢ مربع كيلومتره‌در.

اراضيسى قسماً طاغلق وقسماً اووه وبايير ودره‌لردن مركب اولوب، دنيانك اك كوزل يرلرندندر. طاغلرينك اك يوكسكى مركز ولايت اولان بروسه شهرى اوستنده بولنان كشيش (ونام قديميله اوليمپوس) طاغى اولوب، كمليك كورفزى ساحلنه قريب بولنان (قاطرجى) و (بورجين) طاغلرى دخى بونك شعبه‌لرى حكمنده‌در. جبل مذكورك اك بيوك قولى ايسه شرق جنوبى‌يه طوغرى ممتد اولان (دومانيچ) طاغيله بوكا مربوط اولان (اغى) ياخود (آهو) طاغيدر. كشيش طاغنك زروه‌سى حذاى بحردن ٢٥٠٠ متره مرتفع اولوب، همان دائمى صورتده قارله مستوردر. ولايت جبالنك ايكنجيسى كوتاهيه سنجاغنده بولنان (مراد) طاغى اولوب، غرب جهتنده واقع (شابخانه) طاغى دخى بوكا مربوطدر. ولايتك جنوب شرقى جهتنده قونيه ولايتى حدودنده (امير) و (سلطان) طاغلرى بولنديغى كبى، جهت غربيه‌سنده بيغا وازمير سنجاقلرى حدودنده دخى (قاز) ومادراس طاغلرى بولنيور. بروسه سنجاغنك قسم غربيسيله قره‌سى سنجاغنك شرق جنوبى جهتنده دخى مراد طاغنه مربوط برطاقم قوللر وشماله طوغرى (ايدا) طاغى اوزانيور.

ولايتك انهارى دخى چوق اولوب، اك بيوكلرى سقاريه، بيوك مندرس وميخاليچ ايرماقلريدر. سقاريه نهرى مراد طاغى اتكلرندن اينن (پورصق) ايله كوچك سقاريه چايلرندن باتشكل، شرقه طوغرى جريانله، آنقره ولايتنه كيردكدن واورانك صولرينى دخى اخذ ايتدكدن صكره، غربه طوغرى دونه‌رك، ينه خداوندكار ولايتنه كيرر؛ وشمال غربى‌يه طوغرى جريانله، بروسه جوارندن اينن (كوك صو) چايى دخى آله‌رق، قوجه - ايلنه داخل وقره دكيزه منصب اولور. بيوك مندرس ايرماغى ينه مراد طاغنك جنوبى اتكلرندن نبعانله جنوب غربى‌يه طوغرى جريان، وقره‌حصار صاحب سنجاغندن اينن بعض نهرلرى دخى اخذ ايله، آيدين ولايتنه داخل اولوب، آق دكيزه دوكيلور. ميخاليچ ايرماغى ذكر اولنان ايكى ايرماقدن كوچك ايسه‌ده، كرك منابعى وكرك منصبى درون ولايتده اولوب، مرمره دكيزينه دوكيلور. بو ايرماق باشليجه درت چايدن تركب ايدر. بودرت چايك برنجيسى (نيلوفر) نهريدر، كه شرقدن كلوب، بروسه اووه‌سنى شق ايدر. ايكنجيسى اطرانوس نهريدر، كه دومانيچ طاغلرندن نبعانله، شمال غربى‌يه طوغرى آقه‌رق، آبولبوند كولنى

تشکیل ایتدکدن صکره، میخالیجه دوکیلور. اوچنجیسی واك بیوکی (سماو) ونام دیکرله (صوصیغیرلق) نهریدر، که سماو کولندن خروجله، قره‌سی سنجاغنی شق ایده‌رك، میخالیج قصبه‌سنده اطره‌نوس‌له وآتی الذکر قره صو ایله برلشیر. دردنجیسی مادراس طاغندن نبعانله ینه قره‌سی سنجاغنی شق و مانیاس کولنی تشکیل ایدن (قره‌صو) نهریدر. هر بری آیری بر ماله تشکیل ایله بشقه بر دکیزه منصب اولان مذکور اوچ بیوك ایرماقدن بشقه، ولایت داخلنده مستقل بر قاچ کوچك نهر دخی واردر. بونلرك برنجیسی قره‌سی سنجاغنده نبعانله ازمیر سنجاغنه داخل اولوب آطه‌لر دکیزینه دوکیلن (کدوز)، ایکنجیسی قاز طاغندن نبعانله اردك قربنده مرمره‌یه دوکیلن کونان، اوچنجیسی دخی قره‌حصار صاحبك اوست طرفندن نبعانله شرق جنوبی‌یه جریان ایده‌رك (ابر) کولنی بعد التشکیل قونیه ولایتی داخلنده آق شهر کولنه دوکیلن (آقار) چایلریدر. ولایت داخلنده بر قاچ کول دخی بولنوب، بونلرك اك بیوکلری مرمره سواحلی قربنده کائن ازنیق، آپولیوند، میخالیج ومانیاس کوللریدر. (اکدیر) و (کول بازار) ایله کوتاهیه سنجاغنده‌کی (سماو) وقره‌حصار سنجاغنده‌کی (ابر) کبی برقاچ کوچك کول دخی واردر.

ولایت سواحلنك اك چوغی مرمره‌ده اولوب، آطه‌لر دکیزنده‌کی ساحلی ادرمید کورفزیله بونك جنوبنده واقع آیوالق جوارندن عبارتدر. مذکور دکیزده‌کی اسکله‌لری ادرمیدك اسکله‌سی اولان آقچای ایله آیوالق اسکله‌سیدر. مرمره‌ده دخی کملیك، مدانیه، باندرمه واردك اسکله‌لری وار ایسه‌ده، بو صایلان اسکله‌لرك آلتیسی دخی کوچك واهمیتسزدر. مرمره دکیزنده ولایته ملحق بر قاچ آطه بولنوب، بونلر دخی مرمره، پاشا لیمانی، آفیا وامیر علی جزیره‌لریدر. آطه‌لر دکیزنده دخی آیوالق لیمانی قارشیسنده (مسك آطه‌لری) نامیله بر قاچ کوچك آطه بولنیور.

یوقاریده ذکر اولنان طاغلرك اکثری اورمانلرله مستور اولوب، کراسته واودون وکوره یارار مختلف اشجار قطع اولنورسه‌ده، کراسته‌سی یالکز محلنده استعمال اولنوب، اخراج اولنماز. معادنی دخی چوق اولوب، آنجق هنوز تحریات لازمه اجرا اولنمدیغندن، الیوم اخراج اولنانلری برقاچ قروم وزیمپره معدنلرندن عبارتدر. یکیشهر وبالیکسری جهتلرنده دکیز کوپوکی معدنی چیقار. میاه معدنیه‌سی دخی چوق اولوب، بروسه‌نك قاپلیجه‌لری وچیتلی معدن صوبی مشهوردر. مرعالری پك چوق وغایتله کوزل اولوب، درون ولایتده ایکی بچق ملیونی متجاوز اغنام ایله خیلی صیغیر و سائر حیوانات اهلیه موجوددر. میخالیج جهتنك صیغیر وماندەلری مشهوردر. طوپراغی پك منبت ومحصولدار اولوب، آنجق زراعت هنوز اسکی اصولده اجرا اولندیغندن، واهالیسنك چوغی پك ده چالیشقان اولمدقلرندن، محصولات ارضیه‌سی استعداد طبیعیسی نسبتنده دکلدر. حتی ذخایری اکثریا احتیاجات محلیه‌یه تقابل ایده‌میوب، قونیه ولایتندن وسائر محللردن ادخال اولنور. حبوبات متنوعه‌دن صکره باشلیجه محصولی اوزوم اولوب، باغلری پك چوقدر. مرمره سواحلنه وادرمید کورفزینه قریب اولان محللرده کلیتلی زیتون دخی حاصل اولور. طوت آغاجلری دخی پك چوق اولوب، بروسه وبیله‌جك جهتلرنده کلیتلی ایپك چیقار. آفیون وخشخاش دخی ولایتك باشلیجه محصولاتندن اولوب، علی الخصوص قره‌سی وقره‌حصار سنجاقلرنده کثرتله حاصل اولور. پاموق زرعنك تعمیمنه خیلی همت اولنمش ایسه‌ده، هنوز لایقیله محصولات آلنه‌مامشدر. میوه‌لرك انواعی وپك اعلالری حاصل اولوب، علی الخصوص بروسه جوارلرینك کستانه‌سیله شفتالیسی مشهوردر. ولایتك واردات سنویه‌سی ۷۰۰ ۰۰۰ لیرا راده‌لرنده‌در. درون ولایتده ٦ ٨٨٧ ٠٠٠ دونم حبوبات تارله‌سی، ٦٥٨ ٠٠٠ دونم باغ، ٣٤٠ ٠٠٠ دونم باغچه، ٣ ٠٢٤ ٠٠٠ دونم مرعی و ٢٥٣ ٧٠٠ ٠٠٠ دونم اورمان وخالی اراضی بولنور.

هواسی عمومیت اوزره معتدل وصاغلام اولوب، آنجق بروسه اووه‌سنده ومرمره سواحلنه قریب محللرده بعض کوللر وبطاقلقلرك وجودی بر درجه‌یه قدر جیادت هوایی مخلدر. کوتاهیه وقره حصار سنجاقلرینك یعنی ولایتك قسم جنوبیسنك اراضیسی خیلی مرتفع اولمغله، اورالرینك قیشلری سرتجه ایسه‌ده، یازین هوالری پك کوزلدر.

صنایع هنوز اصول قدیمه اوزره ایسه‌ده، اهالینك بعض صنعتلره استعداد طبیعیلری واسکیدن بری الفتلری اولمغله، خداوندکار ولایتی صنایعجه مالك عثمانـ

نیه‌نك اك ایلری بولنـان محللرندن عد اولنـه‌بیلیر. بروسه‌ده و بیله‌جك و سائر بعض محللرده متعدد ایپك فابریقه‌لری بولنه‌رق، ایپكدن نفیس قاشلر و چارشاف وسائره اعمال اولنور. بروسه‌نك خاولیلریله حام‌طاقلری دخی مشهوردر. كوتاهیه‌ده اسكیدن بری موجود بر چینی فابریقه‌سی واردر، كه الیوم اولدقجه دوزكون طباق، فنجان وسائره اعمال ایدر. كوتاهیه سنجاغنك عشاق قضاسـنده انفس خالیلر نسج واعمال اولنه‌رق، ازمیر طریقیله اخراج اولنور. سائر صنایع محلیه‌ سراجلق وباقرجیلیق كبی احتیاجات محلیه‌یه عائد اوفق تفك صنعتلر- دن عبارتدر. ولایتك سـاحل بحرده هیچ بر بیـوك اسكله‌سی اولمیوب، بوصوك سنه‌لره كلنجه‌یه قدر منتظم یوللری دخی اولمدیغندن، تجارتی كریدر. وقتیله بروسه وكوتاهیه وبالیكسری شهرلری آناطولینك ایچ طرفلر- ندن كلن كاروانلرك بر موقف مهمی بولنغله، اهمیت تجاریه‌یی حائز ایدیسه‌ده، زمانمزده نقلیات تجاریه‌نك بحراً اجراسی دها قولای اولمغله، اسكله‌لر كسب اهمیت ایدوب، كاروانلر پك ایشلمز اولدیغندن، خداوندكار ولایتنك تجارت ومعموریتی خیلی تدنی ایتمشدر. آنجق دردست انشا وتصور اولان دمیر یول خطلری آناطولینك ایچ طرفلرینه طوغری ایلریلدكجه، بو ولایتك اهمیت تجار- یه‌سی آرته‌رق، زراعت وصنایع دخی او نسـبتده ترقی ایده‌جكنه شبهه یوقدر. حیدر پاشادن انقره‌یه تمدید اولنقده اولان آناطولی دمیر یولی خداوندكار ولایتنك قسم شرقیسی ایچندن كچدیكی كبی، مدانیه‌دن قونیه‌یه تمدیدی متصور اولان خط دخی ولایتی بریاندن بریانه شق ایده‌جك، وبالیكسریدن مدانیه‌یه منتهی اوله‌جق دیكر برخط دخی آیدین ولایتی خطوطیله التصاق ایده- جكدر. شمدیكی حالده مدانیه‌دن بروسه‌یه وكوتاهیه وقره‌ حصار طریقیله قونیه‌یه قدر برآرابه یولی‌ودیكر بعض شوسه‌لر موجوددر.

اهالئ ولایت حقنده بر قید صحیحه دسترس اولنه- میوب، ۱۳۰۳ سـالنامه‌سنده ۸۰۰۰۰۰ كسور كوسترلدیكی حالده، ۱۳۰۷ سـالنامه‌سنده بر بچق ملیون راده‌لرنده اولدیغی بیان اولنیور. ولایتك وسعتنه واحوال عمومیه‌سنه نظراً ایكنجی تخمینك حقیقته دها قریب اولمسی مظنوندر. مقـدار مذكوردن ۶۸۰۰۰ ی، روم و ۲۴۰۰۰ ی ارمنی اولوب، قصـوری كاملاً مسلم وتركدر. بو صوك سنه‌لرده ۱۵۰۰۰۰ ی متجاوز روم‌ایلی مهاجری دخی اسكان اولنمشدر. سواحلده‌كی جزئی مقدار روملردن بشقه خرستیان اهالیسی دخی تركجه لسانیله متكلمدرلر. درون ولایتده ۳۰۵۹ قریه، ۲۷۲۹ جوامع شریفه، ۸۷ كلیسا، ۳ اعدادیهٔ ملكیه، ۱ اعدادیهٔ عسكریه، ۱ رشدیهٔ عسكریه، ۳۷ ذكور واناث رشدیهٔ ملكیه، ۲۵۵۲ ذكور و ۳۹ اناث صبیان مكاتبی و اهالئ غیر مسلمه‌یه مخصوص ۸ رشدیه ایله ۱۴۵ ذكور و ۲۰ اناث صبیان مكتبی واردر. مركز ولایتده بر اصلاحخانه یعنی صنایع مكتبی، بر حربردار التعلیمی، بر زراعت مكتبی وبرده دار المعلمین صبیان موجوددر.

خداوندكار ولایتی بركونه حدود طبیعیه ایله مفرز اولمدیغندن، زمان قدیمده مجموعی بر خطه حالنده او- لمیوب، شرق شمـالی قسمی یعنی بروسـه وارطغرل سنجاقلری (بیتنیا) وغرب شمالی قسمی (میسیا) اسملریله آیریجه برر خطه عد اولنور، و قسم جنوبیسی یعنی كوتاهیه وقره‌حصار سنجاقلری آنقره طرفلرینه قدر ممتد اولان (فریجیا) خطه‌سی داخلنده بولنوردی. [بو اسملره مراجعت.] ازمنهٔ قدیمه‌ده بو خطه‌لرك هر برنده بر طاقم حكومات صغیره حكم سوردكدن، و بر آره‌لق ایرانك تحت استیلاسنه كچدكدن صكره، روما دولتنه الحاق اولنمشلردی. روما دولتنك انقسامنده بالطبع شرق ایمپراطورلغنك حصه‌سنه دوشوب، بعده قسطنطینیه قیاصره‌سنك دوچار ضعف اولمسیله، او جهتده دخی نیم مستقل بر طاقم بكلر ظهور ایتمشدی. سلجوقیلر خـداوندكار ولایتنك یالكز شرق جنوبی جهتنی ضبط ایده‌بیلدكلری حالده، دولت سلجوقیه‌نك اواخرنده ارطغرل غازی حضرتلری سكود جهتنده برلشوب، بعده فرزند ارجمندی مؤسس دولت عثمان خان غازی حضرتلریله سلطان اورخان غازی زماننده خداوندكار ولایتنك اكثر طرفلری فتح اولنه‌رق، سـطوت عثمانیه اورادن اطرافه لرزه انداز اولمغه باشـلامش؛ و یالكز جهت جنوبیه‌سی یعنی كوتاهیه وقره‌حصار جهتی دولت سلجوقیه امراسندن كرمیان بكلرینك النده قالمش؛ وبو مناسبتله او طرف (كرمیان) اسمیله متعارف اولمش ایدی. كرمیان اوغللری سائر بعض امرا كبی قارشی طورمیوب، سـلاطین عظام عثمانیه ایله خوش كچندكلرندن، سلطان مرادخان ثانی

زمانه قدر باقی اولوب، ٨٣١ تاریخنده بلاولد وفات ایدن کرمیان اوغلی یعقوب بك اوجهتی دخی باوصیتنامه دولت عثمانیه‌یه ترك ایتمشدر. مقدما کوتاهیه و قره‌سی آیریجه بر ایالت صورتنده اداره اولنوب، اخیراً دخی قره‌سی جهتی بیغا ایله برلشدیریله‌رك، آیریجه بر ولایت اتخاذ اولنمش ایسه‌ده، بعده ینه بیغادن بالتفریق خداوندکار ولایتنه الحاق اولنمشدر.

خداوندکار ولایتی بروجه‌زیر ٥ سنجاقدن مرکب اولوب، ٢٤ قضا و ٣٥ ناحیه‌یی جامعدر:

- بروسه
  - بروسه
  - کملیك: بازار کویی، جدید ناحیه
  - مدانیه: ترلیه، امیرعلی
  - میخالیج
  - کرماستی: سنجان
  - اطرانوس: کوکجه طاغ، خرمانجق
- ارطغرل
  - بیله‌جك: کوپلی، بازارجق، یارحصار، لفکه، کول بازاری
  - سکود: این اوکی، بوز اویوك، میخال غازی
  - اینه‌کول: ینکیجه، دومانیج
  - ینکیشهر: ازنیق
- کوتاهیه
  - کوتاهیه: اطراف شهر، آلتون طاش، کره‌کی، ویرانجق، کموش، آرمود ایلی، طاوشانلی، اکریکوز
  - اسکیشهر
  - عشاق: بناز، کوبك
  - کدوس
  - سماو: طاغ آردی
- قره حصار صاحب
  - قره‌حصار
  - بولیوادین: اسحاقلو
  - صندقلی: شیخلو، کیکلر، طازقیری
  - عزیزیه: خان بارچین
- قره‌سی
  - بالیکسری: بالیه، ایورندی، کیره‌سون، کبسود، فرط، بلاط
  - آیوالق
  - کمر ادرمید
  - ادرمید: امرود آباد، آونیه
  - اردك: قپو طاغی، پاشا لیمانی، مرمره
  - باندرمه: ایدنجك، مانیاس
  - کونان
  - بیغادیج
  - صندرغی

خُدائی } اونتجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، استانبوللیدر. یایاباشی اولوب، بعده بر مدت بو دیده یکیچری کاتبی اولمشیدی. شو بیت اونکدر:

می تلخ ایچدم ایدی چاره صانوب دفع غمه
یارسز اولمغله آجیسی چیقدی تپمه

— «تحفۀ شاهدی» و «گلشن توحید» صاحبی مغله‌لی شاهدینك پدرینك مخلصی دخی (خدائی) اولدیغی تحفۀ شاهدینك دیباجه‌سنده مذکوردر.

خُدَیج } (ابو رشید — بن سلامه بن اوس) صحابه‌دن اولوب، عقبۀ ثانیه واقعه‌سنده وسائر بعض غزواتده حاضر بولنمشدر.

خَدیجه } (بنت خویلد بن اسد بن عبدالعزی بن قصی القرشیه) حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك ایلك زوجه‌سی اولوب، (خدیجة الکبری) دیمکله متعارفه‌در. پدری اشراف قریشدن اولوب، والده‌سی عامر بن لوئی اولادندن (فاطمه بنت زائدة الاصم) در. حضرت نبی ذی‌شان افندمز او وقت ٢٥ یاشلرنده اولوب، حضرت خدیجه ایسه ٤٠ یاشلرنده‌ایدی. حضرت فخر کائناتدن قبل الاسلام (قاسم) اسمیله بر اوغلی اولوب، رسالتپناه افندمزه (ابوالقاسم) کنیه‌سنی قزاندیرمش؛ و یوریمکه باشلادقدن صکره ارتحال ایتمشدر. بعده زینب، ام کلثوم، فاطمه ورقیه اسملریله درت کریمه‌سی اولوب، بعدالاسلام طیب، طاهر وعبدالله اسملریله اوچ اوغلی دخی اولدیغی مروی ایسه

ده، طاهر وطیب مخلصلری وعبدالله اسمی اولمق اوزره، اوچنك بر شخص واحد اولدیغنه دائر اولان روایت احتماله دها قریبدر. بو ذات دخی کوچك یاشنده ارتحال ایتمشدر. سیدالمرسلین افندمزه جبریل امین کورینمکه باشلادیغنده، بوایشدن الك اول حضرت خدیجه‌یی خبردار بیوره‌رق، مشارالیها دخی عمی ورقه‌یه حکایهٔ حال ایتمکله، حقیقته واقف اولوب، دعوته قیام بیورلدقده، الك اول ایمانه کلن حضرت مشارالیهادر. کفار قریش حضرت نبی ذی‌شانی تکذیب ایله تهدید وتعقیب ایتدکلرنده، حضرت خدیجه دائما تسلی وغیرت ویره‌رك، بتون مالملکنی دخی بو اغورده فدا ایتمشدر. حضرت خدیجه (رضها) ٢٤ سنه سیدالمرسلین افندمزله برلکده یاشادقدن صکره، هجرتدن اوچ سنه اول وابوطالبك وفاتندن اوچ کون صکره، ٦٥ یاشنده اولدقلری حالده، مکهٔ مکرمه‌ده ارتحال ایتمشدر. حضرت پیغمبر (صلعم) افندمز حضرت خدیجه‌نك حیاتنده بشقه‌سیله تزوجه رغبت بیورمامش؛ وبعده‌دخی ازواج مطهره‌دن هیچ برینی حضرت مشارالیهانك یرینه قویمامشدر. حتی حضرت عایشه (رضها)دن مرویدر، که رسالتپناه افندمز هر وقت حضرت خدیجه (رضها) نك مدح وثناسنده بولندقلرندن، بر کون « جناب حق سزه اوندن ایسنی ویردی » دیدیکمده، « خیر، اوندن ایسنی ویرمدی. زیرا بتون خلق بنی تکذیب ایتدکلری بر زمانده، او بنی تصدیق ایتدی، وبتون خلق بکا اذا وجفا ایتدکلری صره‌ده، او بکا یار اولدی » بیورمشلردر. حضرت خدیجة الکبری ایله اوچنجی کریمه‌سی حضرت فاطمة الزهرا (رضهما) حدیث شریف صحیحله نساء عالمینك جمله‌سنه فضل ورجحانلری مصدق اولان درت خاتوندن معدود اولوب، دیکر ایکیسی حضرت مریم بنت عمران ایله فرعونك زوجه‌سی آسیه بنت مزاحمدر.

خدیجه بنت بدران { (ام سلمه) علم حدیثده شهرت قزانمش صالحاتدن اولوب، امام سیوطینك اشیاخندندر.

خدیجه بنت جعفر { اندلس ادیبه وشاعره‌لرندن اولوب، کرك اشعاریله وکرك حسن الحانی وفن موسیقیده‌کی مهارتیله زماننده بیوك بر شهرت قزانمش ایدی.

خدیجه بنت الحسن { صالحه و عالمه بر خاتون اولوب، فقه وحدیثده ید طولاسی وار ایدی؛ ومشاهیر علمادن بر چوق ذوات کندیسندن استفاده ایتمشلردر. ٦٤١ ده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت زین الدین { زین الدین مقدسینك قیزی وسالفة الترجمه (حبیبه) نك همشیره‌سی اولوب، علم حدیثده وسائر علومده یدطولاسی اولمغله، قدس شریفده افاده وتدریسله مشغول بولنمش؛ و ٧٠٢ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت العبیری { بودخی عالمه وصالحه بر خاتون اولوب، طقسان یاشنه قدر فقه وحدیث تدریسیله مشغول بولنمش، و ٥٧٠ ده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت الفیم { [« امة العزیز البغدادیه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خدیجه بنت المأمون { مأمون خلیفه‌نك قیزی اولوب، شعر وفصاحتله شهرت بولمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

باللّه قولوا لی لمن ذا الرشا
المثقل الردف الهضیم الحشا
اظرف ما کان اذا ما صحا
واملح الناس اذا ما انتشی

خدیجه بنت الملقن { فقهاء شافعیه‌دن ابن الملقن دیمکله معروف علی الانصاری حفیدی شیخ نورالدینك قیزی اولوب، فقه وحدیثده ید طولی صاحبه‌سی بر خاتوندر. امام سیوطینك اشیاخی میانده مذکوردر. طقوزنجی قرن هجری اوائلنده وفات ایتمشدر.

خدیجه بنت النویری { ینه امام سیوطی مشایخندن عالمه ومحدثه بر خاتون اولوب، ٧٩٧ تاریخنده مکهٔ مکرمه‌ده طوغمش، و ٨٧٠ ده وفات ایتمشدر.

خديجة الست { بغداد خلفاء عباسيه‌سنك اخيرى اولان مستعصم باللهك قيزى اولوب، هلاكو وقعه‌سندن وپدرينك شهادتندن صكره ٢٠ سنه دها ياشامش؛ و وفاتنده بيوك بر آلايله دفن اولنه‌رق، بتون خلق بوتك شخصنده دولت عباسيه‌نك محوينه آغلامشلردى.

خديجة السلجوقيه { عراقده حكومت سورن ملوك سلجوقيه‌دن ركن الدوله طغرل بكك برادر زاده‌سى و داود بن ميكائلك قيزى اولوب، خلفاء عباسيه‌دن قائم بامرالله وارمشيدى. (آرسلان خاتون) ديمكله دخى معروفه‌در. دوكونى بك مطنطن صورتده اجرا اولنوب، بك قيمتدار جهاز ويرلمشيدى.

خديجة الشاهجهانيه { صالحه و عالمه بر خاتون اولوب، بغدادده اجراى وعظ ايله شهرت بولمشدر. ابن سمعوندن اخذ علم ايتمشدر.

خُديسر { ماوراء النهرده بر قصبه اولوب، مشاهير علمادن بعض ذواتك مسقط رأسى بولنمش اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

خذام { (بن وديعه ياخود ابو وديعه خذام بن خالد الانصارى الاوسى) صحابه‌دن اولوب، صحابيات‌دن خنسانك پدريدر. بر روايته كوره اثناى هجرتده حضرت عثمان (رضه) بوذاتك خانه‌سنه نازل اولمشدى.

خرّاز { [« ابو سعيد خراز » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خُراسان { آسياى وسطينك بيوك برخطه‌سى اولوب، اسكيدن برى ايراندن معدود بولنمش ايكن، شمديكى حالده يالكز قسم غربيسى ايرانه، قسم شرقيسى افغانستانه وقسم شماليسى دخى روسيه‌يه تابعدر. بو خطه‌نك حدودى جغرافيون عرب آثارنده مختلف صورده بيان اولنوب، بعضلرى بو حدودى زياده توسيع ايله، ماوراءالنهرى وافغانستانك قسم اعظميله بلوجستانى دخى خراساندن عد ايتمشلردر. ياقوت حموى بواختلافك حدود سياسيه‌دن و خراسان ولايتنك وقت و زمانه كوره بيوبوب كوچلمسندن ايلرى كلمش اولديغنى سويليور. ادوار اسلاميه‌ده اصل خراسان خطه‌سى اليوم ايرانه تابع اولان خراسان ايالتيله افغانستانه تابع اولان هرات وبلخ خانلقلرينى وروسيه‌يه تابع اولان (مرو) جهتنى جامع ايدى. بووجهله شمال شرقى جهتندن جيحون نهريله، شمال غربى جهتندن خوارزم خطه‌سيله، غرباً طبرستان وعراق عجمى ايله، جنوباً كرمان وقهستان وسجستانله، شرقاً كابلستان وبدخشانله محاط ومحدود ايدى. بو خطهٔ واسعه اكثريا درده منقسم اولوب، مركزلرى نيسابور، هرات، بلخ ومرو ايدى. اسكى ايران دولتى يعنى پيشداديان وكيانيان زماننده اصل ايران خراسان ايله جوارلرندن عبارت اولوب، فارس آيريجه بر مملكت ايدى؛ وبلخ شهرى ايران دولتنك پايتختى ايدى. بعده ساسانيلر زماننده فارسده‌كى اصطخر پايتخت اتخاذ اولنه‌رق، خراسان بر ايالت حكمنده قالمش؛ و احتماله كوره (خراسان) اسمى او وقتلرده وضع اولنمشدر؛ چونكه بو اسم «كونش» معناسنى افاده ايدر (خور) كلمه‌سندن مركب اولوب، «كونش مملكتى» يعنى شرق ديمكدر. خراسان اسمنك ساسانيلردن اول معلوم بولنمامش اولديغى يونان جغرافيونك تعريفاتندن دخى آكلاشيليور. بونلر اسكندرك فتوحاتنده اورالره كسب اطلاع ايتدكلرى حالده، بو خطهٔ واسعه‌يى بر اسمله ياد ايتميوب، شمال شرقى قسمنى يعنى بلخ ومرو جهتلرينى (باقتريانه)، وسطى يعنى هرات جهتنى (آريا)، قسم شرقيسى يعنى اليوم ايران دولتنه تابع اولان نيشاپور جهتنى دخى (پارتيانه) تسميه ايتمشلردر.

بوقاريده بيان اولنان حدودله محدود ومعين اولان خراسان خطه‌سى اسكيدن برى كرهٔ ارضك اك متمدن ونوع بشرك اك اول اسكان ايتديكى يرلردن اولوب، اليوم هندستان و ايران ايله بتون آوروپايه منتشر اولان ام آريانيه خطهٔ مذكوره‌دن چيقمشلردر، كه ام مذكوره تناسب اعضا و سيما وبدنجه نوع بشرك اك كوزل عرقيدر. ظهور اسلامدن صكره حضرت عمر

وعثمان(رضهما)نك زمان خلافتلرنده خراسان خطه‌سی حرباً وصلحاً فتح اولنه‌رق، ممالك اسلامیه دائره‌سنه ادخال اولنجه، خراسان اهالیسی دور اسلامده دخی درایت وقابلیت طبیعیه‌لرینی كوستروب، ایچلرندن كرك امور سیاسیه‌ده وكرك علوم ومعارفده كسب اشتهار ایتمش پك چوق رجال یتیشمشدر. علی الخصوص فتو- حات اسلامیه زماننده صحابه وتابعیندن وشرفا وساداتدن برچوق نجبای عرب دخی خراسانی وطن اتخاذ ایده‌رك، ممالك اسلامیه‌نك هر طرفندن زیاده اوراده امرا وسلاطین وعلما ظهور ایتمش؛ و چنكیزك خروجنه‌دك خراسان خطه‌سی مدنیت اسلامیه‌نك اك زیاده شعشعه- پاش اولدیغی محل بولنمشدر. بعده احفاد تیمور زماننده دخی هرات مركز سلطنت اولمغله، خراسانده یكیدن بر مدنیت اسلامیه ظهور ایتمش ایسه‌ده، اسباب عمران تمامیله تحصل ایده‌میوب، اووقتدن بری دخی او بر متروك ومهمل حالنده قاله‌رق، ترك و تاتار اقوامنك لاینقطع منازعاتنه میدان اولمغله، بو كونكی كونده او اسكی علوم و معارف و مدنیتدن اثر قالمامشدر، دینلسه سزادر.

تبدلات سیاسیه ایله حدود دولك تغیری حالنده ایلریده خراسان خطه‌سنك بر دائره‌یه جمعی و ینه حدود قدیمه‌سنی قزانمسی ممكن ایسه‌ده، شمدیكی حالده خراسان اسمی یالكز بو خطه‌نك ایران دولتنه تابع وقهستان بقعه‌سنی دخی شامل اولان قسم غربیسنه ویرلدیكندن، عموم خراسان حقنده بو قدرله اكتفا ایدوب، خراسان ایالتنی مادهٔ آتیه‌ده ذكر و بیان، واقسام سائره‌سنی دخی هرات و بلخ و مرو ماده‌لرینه عطف وتعلیق ایدرز.

خُراسان { ایران دولتنك اك بیوك ایالاتندن اولوب، دولت مشارالیهانك شرق شمالی قسمندن عبارتدر. شرقاً افغانستان، شمالاً روسیه حدودیله ، غرباً استرآباد و عراق عجم ، جنوباً كرمان ایالتلریله، شرق جنوبی جهتندن دخی سیستانله محدوددر. شمالدن جنوبه ممتد غیر منتظم بر مستطیل شكلنده اولوب ، شمال جهتندن (تركان) و جنوب جهتندن دخی(لوط)چوللریله محاطدر. °۳۱ ایله °۳۸ عرض شمالی و°۵٤ ایله °۵۹ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمالدن جنوبه اولان بویی تقریباً ۷۵۰ وشرقدن غربه اولان اكی دخی ۵۰۰ كیلومتره در. جنوب غربی قسمنده واقع چول جهتی محسوب اولمد- یغی حالده، مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۶۰ ۲۷۲ مربع كیلومتره اولوب، آنجق بوقدر وسعتیله برابر اهالیسی بر ملیون نفوسی متجاوز دكلدر. مركزی شمال شرقی قسمنده واقع (مشهد) شهریدر.

خراسانك قسم شمالیسی طاغلق اولوب، هندوكوه سلسله‌سنه مربوط برصره طاغلر افغانستان حدودندن بحر خزر سواحلی قربنه‌دك شرق جنوبیدن غرب شمالیه طوغری اوزانیور. بوطاغلرك روسیه‌یه تابع تركان چولی بوینجه ممتد اولانلری كوران ، كوپت، كلستان، قره طاغ و هزار مسجد اسملریله بر صره تشكیل ایدرلر. ارتفاعلری ۲٤۰۰ ایله ۳۲۰۰ متره آره‌لرنده‌در. بو صره‌نك جنوبنده دیكر بر صره طاغلر ممتد اولوب، بینالود، شاهجهان، الاطاغ وخور- كوه اسملریله معروفدر. بو صره دها یوكسك اولوب، ارتفاعلری ۳۳۰۰ ایله ۳۹۰۰ متره آره‌لرنده در. مازندران حدودنده (شاه‌كوه) اسمیله یاد اولنان بر ذروه‌سی ۳۹۵۰ متره ارتفاعنده در . بو ایكی صره طاغلرك آره‌سنده ۱۳۵۰ متره ارتفاعنده بر وادی واقع اولوب، قسم غربیسنده، بحر خزره منصب اولمق اوزره اترك وجرجان نهرلری آقار، وقسم شرقیسنده (هری رود)، تابع (كشف رود) جریان ایدر. ایالتك قسم شرقیسنده بو ایكی صره طاغك جنوب جهتنده دخی ۱۰۰۰ ایله ۲۰۰۰ متره آره‌سنده مختلف ارتفاعلرده بر طاقم طاغلر تعاقب ایدر. ایالتك قسم جنوبیسی وسطلرنده دخی قهستان طاغلری بولنوب، ایالتك منتهای جنوبنه‌دك بعض اتكلر وقوللر تمدید ایدرلر. قسم غربیسی ایسه عراق عجمی ایالتنك قسم شرقیسیله برابر (دشت كبیر) تعبیر اولنور واسع بر طوزلی چولك داخلنده بولنیور. بوچول شمال شرقیدن جنوب غربیه طوغری اوزانان برصره تپه‌لرله(لوط) چولندن آیرلمش اولوب، بو ایكنجی چول دخی خرا- سان ایله كرمان ایالتلرینك بر قسمنی ضبط ایتمشدر. بو وجهله خراسان ایالتنك همان نصفی چول وخالی اولوب، دیكر نصفی طاغلق وقابل عمراندر. بوقاریده ذكر اولنان اترك وجرجان ایله قسماً حدود شرقیه‌سنی تفریق ایدن هریرود وبوكا تابع اولوب مشهدك ایچندن كچن كشف روددن بشقه ذكره شایان انهاری اولمیوب، ذاتاً

هریرود قره قوم چولنده محو اولدیغی کبی، ایالتك قسم وسطی و جنوبیسنده‌کی طاغلردن اینن بر طاقم کوچك چایلر دخی اثنای جریانده بر طاقم طوزلی بطاقلقلر تشکیل ایده‌رك قورومغله ، یالکز مذکور اترك وجرجان نهرلری یاغمورلرك کثرتی موسملرنده بحر خزره واصل اوله‌بیلیور. بناءً علیه خراسان ایالتی بحر خزر ماڭه‌سنه تابع عد اولنه‌بیلیر.

طاغلق ومرتفع محلرنده هواسی یازین معتدل وصاغلام اولوب، قیشین صوئوق زیاده‌جه تأثیرلیدر. جنوب جهتنده و چوله قریب اولان محلرده ایسه حرارت زیاده‌در. چوللریله طوزلی بطاقلقلرینك اطرافی زراعته ورعی اغنامه دخی مساعد اولمیوب، یالکز طاغلق جهتلرنده بعض منبت وادی وبایرلری واردر. آنجق اورالرینك دخی صولری قیتدر. مع هذا اهالیسی چالیشقان اولوب، اسکیدن بری خراسانده وایرانك سائر طرفلرنده مستعمل اولان بر طاقم لغملرله اراضی‌یی سقی واروا ایده‌رك، کندیلرینی اداره ایده‌بیله‌جك قدر حبوبات وذخایر یتیشدیریورلر. مشهد جوارلرینك وسائر بعض طرفلرینك باغ وباغچه‌لری چوق اولوب، اوزومی وسائر میوه‌لری مشهوردر. پاموق محصولاتی دخی کثرتلی اولوب، برخیلی توتون وتنباکی دخی حاصل اولور سه‌ده، جنسی پك مقبول دکلدر. طاغلرنده دمیر، قورشون، باقیر، آنتیمون، کوکورد، مرمر، آلچی، کوکورد، قیا طوزی وسائر معدنلرله زمرد وفیروزه وسائر ذی قیمت احجار کثرت اوزره بولنور. قیون وکچیلری چوقجه اولوب، یوك وقیللری پك ایی اولمغله ، خالی و شال اعمالنه یارار. خراسانك دوه‌لری دخی مشهور اولوب ، ٢٥٠ کیلویه قدر یوك قالدیررلر. آتلرینك جنسی دخی ایبدر. صنایعجه خراسان آسیانك وبلکه بتون ممالك اسلامیه‌نك اك ایلری بولنان یرلرندن معدود اولوب، اهالیسی نفیس خالی وسجاده واعلا شال نسج ایدرلر. خراسان قلیجلری اسکیدن بری مشهور اولوب، بو صنعتله اشتغال ایدنلر یکی اصول اوزره تفنك اعمالنه دخی آلیشمشلردر. صنایع وتجارتك مرکزی مشهد شهریدر. خراساندن کاروانلر واسطه‌سیله افغانستانه، روسیه‌نك الده بولنان ترکستان طرفلرینه و بحر خزر وبحر سیاه طریقلریله آوروپایه خیلی اخراجات اجرا اولنوب، بونلرده باشلیجه خالی، سجاده، شال، یوك، دری، پاموق، قورو میوه‌لر، ذی قیمت احجار و بعض معدنلردن عبارتدر.

خراسان ایالتی بر وجه زیر ١٩ سنجاق و یاقضایه منقسم اولوب، ١٨٧١٠٠ عائله یعنی تقریباً بر ملیون اهالی‌یی جامعدر:

سنجاق ویا قضا	عائله	سنجاق ویا قضا	عائله
		نقل یکون	١١١٩٠٠
مشهد	٢٠٠٠٠	رادکان	٨٠٠
نیشاپور	٢٥٠٠٠	درکز	١٨٠٠
طبرستان سمنان	١٠٠٠٠	بوجرد	١١٠٠٠
طبرستان دامغان	٦٠٠٠	بام	١٣٠٠
طبرستان بوستان	٨٠٠٠	جوین	١٥٠٠
مسینوم	٨٠٠	اسفرایین	١٤٠٠٠
سبزوار	٨٠٠٠	خران	٨٠٠
کلات نادری	٢٥٠٠	تربه	٦٠٠٠
کوچان	٢٨٠٠٠	ترشیز	٣٠٠٠
سفن آباد	٦٠٠	قهستان تون وتبس	١٠٠٠٠
چناران	٣٠٠٠	قهستان کام	٢٥٠٠٠
یکون	١١١٩٠٠	جمعاً	١٨٧١٠٠

اهالیسی ایکی صنفه منقسم اولوب، برصنفی شهر وقصبه وقریه‌لرده ساکن وزراعت وصنایعله مشغولدر. بونلر اصل ایرانی اولوب، لسان فارسی ایله متکلمدرلر. صنف دیکری ایسه خیمه نشین اولوب، رعی اغنام وخرکله ودوه‌لریله قونار کوچرلر. بونلر ترکمان، کرد وعربدن مرکبدرلر. کردلر ٢٥٠٠٠ ، ترکمانلرله عربلر دخی یوزربیك مقدارلرنده در. لسان اصلیٔ محلی فارسی ایسه‌ده، ترکمان ترکجه‌سی کوندن کونه کسب توسع ایده‌رك ، یواش یواش لسان عمومی حکمنه کچمك استعدادینی قزانمشدر. خراسان اهالیسی اوزون بویلی، تندرست، متناسب الاعضا، غایتله ذکی وچالیشقان آدملردر.

خراسان ایالتنك احوال تاریخیه‌سی بتون خراسان خطه‌سی وایران دولتی تاریخنه تابع اولمغله، مادهٔ آنفه‌یه و « ایران » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.

خُراسان (بغداد ولایت وسنجاغنده وبغدادك شرق شمالی جهتنده برقضا اولوب، مرکزی بغدادك ٦٠ کیلومتره شمال شرقیسنده ودیاله نهری کنارنده واقع (بعقوبا) قصبه‌سیدر. بوقضا دیاله نهرینك صول ساحلی یعنی جنوبی بویجه ممتد اولوب، شرقاً خانقین، جنوباً مندلی، غرباً نفس بغداد، شمالاً دخی سامرا قضالریله محاط ومحدوددر. تابعلری اولان شهربان و خالص ناحیه‌لریله برابر ٢٥٠٠٠ قدر اهالی‌یی جامع اولوب، بونلر دخی عرب وکرد وترکدن

مركبدر. اراضیسی دیاله نهریله واوكا تابع بعض چایلرله اروا اولنه‌رق خیلی منبتدر. محصولاتی بغدای، آرپه، پرنج، داری، سوسام، نخود وسائره‌دن عبارتدر. درون قضاده خلفای عباسیه زماننده معمور بولنمش بر چوق شهر وقصبه‌لر خرابه‌لری موجوددر. بوقضا اراضیسی بغداددن خراسانه كیدن طریقك اوزرنده واقع اولمغله، (طریق خراسان) نامیله شهرت بولمش، و اختصاراً خراسان دینلمشدر.

خراسان { ارضروم ولایت وسنجاغنك پاسینلر قضاسنده ١٦ قریه‌دن مركب بر ناحیه‌در.

خراش { صحابه‌دن بروجه‌آتی بر قاچ ذاتك اسمیدر: خراش بن امیة الكعبی الخزاعی، كه حدیبیه وخیبر غزالرنده حاضر بولنمش؛ وبو وقعه‌لرك برنجیسنده حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك رأس مباركنی تراش ایتمشیدی. ینه او وقعه‌ده جانب نبویدن (ثعلب) دینلن بر دوه‌یه راكباً مكه‌یه ارسال بیوریله‌رق، كفار قریش طرفندن خیلی اذا وجفا كورمش؛ وقتلنه قصد اولنوب، حبشیلر طرفندن قورتارلمش ایدی. معاویه دوری اواخرنده وفات ایتمشدر. — خراش بن حارثه، كه برادری اسماء بن حارثه و دیكر آلتی قرداشیله برابر اسلامه كلوب، رضوان بیعتنده حاضر بولنمشلردر. — خراش بن اصمة الانصاری الخزرجی، كه بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمش؛ واك ایی نشانجیلردن اولدیغی حالده، احد وقعه‌سنده اون یاره آلمش ایدی. — خراش بن مالك.

خرائطی { (ابوبكر محمد بن جعفر السامری) مشاهیر علمادن اولوب، «اعتلال القلوب» و «كتاب مكارم الاخلاق» عنوانلریله ایكی تألیفی وسائر برچوق آثاری واردر. ٣٢٧ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خرباق { (السلمی) صحابه‌دن اولوب، (ذوالیدین) لقبیله ملقبدر. برحدیث شریف روایت ایتمشدر.

خِرِبتا { اسكندریه جوارنده بر ناحیه اولوب، حضرت محمد بن ابی بكر (رضـه) وقوعاتنده مذكوردر.

خَرَبه یاخود خُربه { جزیرة العرب و شام و مصرده بر چوق مواضع اسمی اولوب، ازجمله سعید مصرده بر قریه‌در، كه (آبیدون) شهر قدیمنك خرابه‌لری اوزرنده واقعدر. یاقوت حموی نیلك شرق جهتنده (خربة الملك) اسمنده برقصبه اولدیغنی واطرافنده‌كی ایكی طاغدن زمرد معدنی چیقدیغنی بیان ایدیور. ایكیسنك بر اولمسی محتملدر.

خرپوت { آناطولینك قسم شرقیسنده (معمورة العزیز) ولایتك مركزی برشهر اولوب، دیاربكرك ٩٥ كیلومتره شمال غربیسنده ومراد نهری مجراسنك قربنده اوله‌رق حذای بحردن ١٢٣٧ متره ارتفاعی اولان برتپه‌نك اوزرنده واقعدر. حكومت قوناغی اخیراً بوتپه‌نك آلتنده یعنی جنوب غربیسنده واووه‌ده واقع (مزرعه) نام محله ایندیریله‌رك، اوراده بعض ابنیهٔ امیریه وجامع وخان كبی ابنیه انشا اولنمغله، شمدیكی حالده خرپوت شهری ایكی قسمدن مركب اولمشدر. مزرعه خاقان مغفور سلطان عبدالعزیز خانك زماننده اعمار اولنمغله، (معمورة العزیز) نامنی آله‌رق، سنجاغه وبعده تشكل ایدن ولایته دخی بواسم ویرلمشدر. مزرعه ایله برابر خرپوتك ٢٥٠٠٠ اهالیسی اولوب، یالكز ٢٥٠٠ ی ارمنی وقصوری مسلمدر. نفس خرپوتده ١٠ جامع شریف، ١٠ مدرسه، ٨ كتبخانه، ١٣ اسلام و ٩ خرستیان مكتبی، ٨ كلیسا، ٩ حمام، ١٢ خان و ٨٤٣ دكان ایله ٢٦٧٥ خانه موجوددر. رشدیهٔ ملكیه مكتبی ایله آمریقا میسیونرلرینك یاپدیردقلری جسیم بر پروتستان مكتبی دخی نفس خرپوتده‌در. مزرعه‌ده دخی ٤ جامع شریف، بیوك بر رشدیهٔ عسكریه مكتبی ایله اسلام وخرستیانه مخصوص دیكر ٥ مكتب، ٤ حمام، ٣ خان، جسیم برقشله، ٢ منسوجات فابریقه‌سی، ١ دباغخانه، ١٠ مسافرخانه، ١٩ مغازه، ٢٥٠ دكان و ٥٥٥ خانه بولنیور. خرپوتك اطرافنده باغ وباغچه‌لر پك چوق ومیوه‌لری كوزل اولوب، اراضیسی دخی پك منبت ومحصولداردر. جوارلرنده صیق صیق وبیوك قریه‌لر بولنیور. قیشین هواسی زیاده‌جه صوغوق ایسه‌ده، یازین سرین وصاغلامدر. خرپوت خیلی اسكی ایسه‌ده، شهرحالنده اولمیوب، برقلعه حكمنده ایدی. اصل اسمی (خربروت)‌در، كه ارمنی لساننده «طاش قلعه» دیمكدر. عربلر (حصن زیاد) تسمیه ایتمشلردی. جغرافیون عرب آثارندن (خرتبرت) اسمیله دخی مذكوردر. قلعه‌سی الیوم خرابدر. بعده ادارهٔ عثمانیه زماننده توسع ایتمش

اوله‌جغی آکلاشیلیور. پك منبت ومحصولدار اراضی آراسنده وبغداد جاده‌سی اوزرنده واقع اولمغله، خیلی اهمیت‌تجاریه‌سی اولوب، آناطولی دمیر یولنك اوره‌لره قدر تمدیدی حالنده، بواهمیتك قات قات آرته‌جغی شبهه‌سزدر. اڭ قریب اسکله‌سی (کیره‌سون) اولوب، بواسکله‌یه برشوسه ایله مربوطدر. سیواس طریقیله صامسونه دخی ایندیلیر. خرپوت اسکیدن دیاربکر ولایتنه ملحق برقضا صورتنده اداره اولنوب، قائممقاملری اکثریا یرلی بکلردن تعیین اولنمغله، بکلك مسکنی اولان قریه مرکز اتخاذ اولنوردی. بعده ینه دیاربکر ولایتنه ملحق اولمق اوزره، تشکیل اولنان برسنجاغه مرکز اتخاذ اولنه‌رق، اولجه مرکز لوا اولان (کبان) قصبه‌سی بوکا الحاق اولنمشیدی. نهایت ۱۲۹۶ تاریخنده (معمورة العزیز) نامیله تشکیل اولنان ولایته مرکز اتخاذ اولنمشدر. [«معمورة العزیز» ماده‌سنه مراجعت.]

خرپوت { سنجاغی. معمورة العزیز ولایتنك مرکز سنجاغی اولوب، شرقاً وشرق جنوبی جهتندن دیاربکر ولایتنك ارغنی سنجاغیله، جنوباً ملاطیه سنجاغیله، غرباً سیواس ولایتنك سیواس سنجاغیله، شمالاً ارضروم ولایتنك ارزنجان سنجاغیله، شمال شرقی جهتندن دخی درسم سنجاغیله محاط ومحدوددر. مراد (یعنی فرات) نهری سنجاغك اورته‌سندن کچوب، درون لواده چالطه وقزلق چایلریله قوری چایی و دیگر بر چوق چای و دره‌لر اخذ ایدر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، نهر مذکورك وادیسیله شرق طرفنده اولان خرپوت جهتی پك منبت ومحصولدار ایسه‌ده، غرب شمالی جهتی یعنی اکین وعربکیر قضالری طاشلق وآز محصولاتلیدر. اهالیسی ۱۰۰۰۰۰ نفوس راده‌لرنده اولوب، برربعی خرستیان واوچ ربعی اسلامدر. ۱۰۰۰۰ نفوسه بالغ کرد عشیرتلری دخی بولنوب، باشلیجه رعی اغنام ایله مشغول اولورلر. بو سنجاق خرپوت، کبان، عربکیر واکین اسملریله ٤ قضادن مرکب اولوب، خرپوت شرق جهتنده، کبان مراد نهرینك ایکی طرفنده، عربکیر ایله اکین قضالری دخی سنجاغك غرب شمالی جهتنده واقعدر.

خَرتِبرت { (یاخود خرت برت) بعض کتب عربیه‌ده خرپوته ویریلن اسمدر. حصن زیاد دخی دیرلردی.

خَرتَنك { سمرقنددن اوچ فرسخلق مسافه‌ده برقریه اولوب، ائمهٔ حدیثدن محمد بن اسماعیل بخارینك قبری اونده‌در. علمای حدیثدن ابو منصور غالب بن جبرائیل خرتنكینك دخی مسقط رأسیدر، که امام بخاری بوکا مسافر اولوب، خانه‌سنده وفات ایتمشدر.

خَرجِرد { (یاخود خرکرد) نیشابور مضافاتندن (بوشنج) قربنده برقصبه اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

خُرزاد آردشیر { موصل نواحیسنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خرس آباد { [مادهٔ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.]

خُرستاباد { یاقوت حموی «معجم البلدان» ـ نده بو اسمله دجله‌نك شرق جهتنده ونینوی خرابه‌لری قربنده بر قریه اولوب میاه جاریه‌سیله باغ وباغچه‌لری چوق اولدیغی وجوارنده (حرعون) اسمیله برشهر قدیم خرابه‌لری بولندیغی بیان ایدیور. الیوم خرابدر. ۱۸٤۳ تاریخ میلادیسنده فرانسه‌نك موصل قونسلوسی موسیو (موتا) بوقریه‌نك خرابه‌لری اطرافنده میخ خطیله منقوش بر چوق آثار عتیقه کشف ایتمشدر. بومناسبتله قریهٔ مذکوره خرابه‌لری آوروپاجه (خرس آباد Khorsabad) اسمیله شهرت بولمشدر.

خرستوس { (Christ, Χριστός) لسان یونانیده واوندن مأخوذ اوله‌رق آوروپا لسانلرنده «مسیح» معناسیله حضرت عیسی (عم) ه ویریلن اسمدر.

خرستیان { خرستیانیا، خرستیانستاد، خرستینه وسائره [« قرستیان » وسائره ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

خُرسندی { بخارا شعراسندن اولوب، «کنز الغرائب» عنوانیله برمنظومه‌نك ناظمیدر.

خرسو { (Cherso) آدریاتیق دکیزنده آوستریانك (ایلیریا) خطه‌سنه مربوط برآطه وبو آطه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، قصبه‌نك ۷۶۰۰ اهالیسی واردر. آطه صنعی بربرزخله (لوسین) آطه‌سنه ربط اولنمشدر.

خرسوکی (Chrysoko) قبریس جزیره‌سنك ساحل غربیسنده بر کوچك قصبه اولوب، (آقاماس) مدینهٔ قدیمه‌سی محلنده بولندیغی مظنوندر.

خرسون (Cherson) قریم شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسنده واحتماله کوره سیواستوپولك موقعنده بولنمش بر شهر قدیم اولوب، قره دکیز ارکلیسنده ساکن بولنان یونان مهاجرلرینك مستملکاتندن ایدی. بعده اقوام شمالیه‌نك تعرضاتندن امین اولمق ایچون، اهالیسی مهردادك تحت حمایه‌سنه کیروب، نهایت رومالیلرك ضبطنه یکچمشلردی. بواسم روسلر طرفندن دیکر بر قصبه‌یه ویرلمشدر. [مادهٔ آتیه‌یه نظر بیوریله.]

خرسون (Kherson) روسیه‌نك جنوب جهتنده قره دکیز ساحلنده و(دنیپر) نهرینك منصبی قربنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٢٥٠٠٠ اهالیسی، استحکاماتی، ترسانه‌سی، عسکری لیمانی، متعدد قشله‌لری وبیوك ذخیره مخزنلری واردر. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، کلیتلی ذخیره وکراسته چیقاریر. ١٧٨٨ تاریخنده تأسیس اولنه‌رق، (خرسون) شهر قدیمنك اسمیله تسمیه اولنمش؛ وابتدا زیاده اهمیت قزانمش ایسه‌ده، بعده بواهمیت هوجه‌بك ونیقولایفه انتقال ایتمشدر. — خرسون ایالتی جنوباً قره دکیزله، شرق جنوبی جهتندن تاوریده یعنی قریم، شرقاً یقاترینوسلاو، شمالاً کیف وپودولیا، غرباً دخی بسارابیا ایالتلریله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٧١ ٢٨٤ مربع کیلومتره واهالیسی ٢ ١٣٧ ٨٣٦ کشیدن عبارتدر. اراضیسی دوز اولوب، (دنیپر) و(دیستر) ایرماقلری حدود شرقیه وغربیه‌سنی تفریق ایتدکلری کبی، (دوغ) و(اینغولیچ) چایلریله دیکر بعض انهار دخی اورته‌سندن جریان ایدوب، ایالتی اروا ایدرلر. مرکزندن بشقه هوجه‌بك (یعنی اودسا) ونیقولایف ایله (یلیزاوتوغراد) اسملریله اوچ شهری وبر خیلی قصبه‌لری واردر. طوپراغی پك منبت اولمیوب، یالکز قسم غربیسی محصولداردر. باشلیجه حبوبات متنوعه ایله باغ وطوت آغاجلری یتیشیر. اغنامی وسائر حیواناتی دخی چوقدر. ساحلنده متعدد طوزله‌لری واردر.

خرسوه (Khirsovo) بلغارستانك روسجق سنجاغنده وطونه ساحلنده بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ اهالیسی واردر.

خَرَشْکَت ماوراء النهرده سمرقندك شرق جهتنده واقع شاش بلادندن بر بلده اولوب. بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَرَشْنه ملاطیه قربنده بر قصبه اولوب، سیف الدوله بن حمدان طرفندن فتح ایدلمش اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

خَرَشه بن الحارث المرادی وحرشه بن الحر المحاربی صحابه‌دن اولوب، برنجیسی فتح مصرده حاضر بولنمش، وایکنجیسی حمصه نازل اولمش ایدی. ایکیسی‌ده بعض احادیث شریفه روایت ایتمشلردر.

خُرشید فارس ساحلنده سینیز ایله سیراف آره‌سنده اوله‌رق بر خلیجك ایچنده برقصبه واسکله اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَرطوم نوبه‌نك قسم اعلاسنده ونیلی تشکیل ایدن بحر ابیض ایله بحر ازرقك محل اجتماعنده اوله‌رق ١٥°٣٧′١٠″ عرض شمالی ایله ٣٠°١٦′٤٥″ طول شرقیده و حذای بحردن ٣٨٥ متره ارتفاعنده واقع برشهر اولوب، ٥٠٠٠٠ اهالیسی و بر طرفدن سودان وسطی وحبشه‌له، بر طرفدن بحر احمر سواحلنده‌کی مصوع وسواکن وسائر اسکله‌لرله، بر طرفدن دخی قاهره واسکندریه ایله پك ایشلك تجارتی واردر. نیل بیوك بر طریق تجارت اولدقدن بشقه سودانك ایچ طرفلرینه و بحر احمر سواحلنه آمدشد ایدر منتظم کاروانلری دخی واردر. اهالیسی عرب وزنجی وترك وقبطی وسائره‌دن مرکب اوله‌رق، جمله‌سی مسلمدر. خرطوم شهری ١٢٤٠ تاریخلرنده و سودانك فتحی صره‌سنده محمد علی پاشا مرحوم طرفندن تأسیس اولنه‌رق، سودان مصریه‌یه مرکز اتخاذ اولنمش؛ وموقعنك اهمیتی حسبیله پك آز وقت ظرفنده ترقی وتوسع ایتمشدر. ابنیه‌سنك

اك كوزلى حكومت قوناغيدر . هواسى خيلى صيجاق وآغردر .

خَرفه { نجدده رياضك ٤٨ كيلومتره جنوب غربيسنده وجبل تويقك جنوبنده بر قصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهاليسى واردر .

خَرقاء { صحابياتدن زنجيه بر خاتون اولوب، مسجد شريف حضرت نبويده فراشت خدمتنى ايفا ايدردى . بعضلرى صحبتنه قائل اولمامشلردر .

خرقاء { شعراء عربدن ذوالرمه‌نك محبوبه‌سى بر قادين اولوب، اسمى (ميه) در، و تخفيفله (مى) دخى ديرلر . عاشقى اولان ذوالرمه‌نك دخى اصل اسمى غيلان اولمغله ، معشوقه‌سنه اضافتله (غيلان مى) ديمكله‌ده معروفدر . شو بيت شاعر موى اليهك صاحبهٔ ترجمه حقنده سويلديكى اشعاردندر :

تمام الحج ان تقف المطايا
على خرقاء واضعة اللثام

خرقاء { (ربطه بنت سعد) بين العرب حمق وغباوتده ضرب مثل حكمنه كچمش برقاديندر .

خَرقان { راءنك فتحيله بسطام، راءنك جزميله سمرقند وراء مشددهنك فتحيله دخى همدان مضافاتندن اوچ قريه اولوب، هر برى بعض مشاهير علمانك مسقط رأسى بولنمشدر .

خرقانى { [« ابو الحسن خرقانى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

خرکوش { (ومعربى خرجوش) نيشابورده بيوك بر محله اولوب، ٤٠٦ تاريخنده وفات ايدن مشاهير زهاد وفقهادن (ابو سعد عبد الملك بن ابى عثمان خركوشى) نك وسائر بر چوق مشاهيرك مسقط رأسيدر . تأليفات عديده صاحبى اولان زاهد مشار اليهك قبرى محلهٔ مذكوره‌ده‌در .

خُرَّم { قانونى سلطان سليمان خانك زوجاتندن اولوب، سلطان سليم خان ثانى ايله شهزاده بايزيدك ومهرماه سلطانك والده‌سيدر . عن اصل روس اسراسندن اولوب، حسن وجمالى وعقل ودرايتى حسبيله فوق العاده بر نفوذ و اقتدار كسب ايتمشيدى . آنجق نفوذ و اقتدارينى هر وقت خيره آلت ايتميوب، صدور عظامدن ابراهيم و احمد پاشالرك اعدامنه سبب اولمش؛ وروايته كوره پادشاه مشار اليهك بيوك اوغلى شهزاده مصطفايى دخى خفياً قتل ايتديرمشدر . ٩٦٥ ده وفات ايدوب، سليمانيه جامع شريفى حواليسنده تربهٔ مخصوصه‌سنده مدفونه‌در . آوروپاجه (روقسلانه Roxelane) اسميله شهرت بولمشدر .

خُرَّم { اردبيل قربنده بر ناحيه در . — سرنديب جزيره‌سنده حضرت آدم (عم) ك مرقدى بولنديغى محله دخى بعض كتابلرده بو اسم ويرلمشدر .

خُرَّم { (ميرزا —) هندستان ملوك تيموريه‌سندن شاهجهانك تخته جلوسندن اولكى اسم اصليسيدر . [« شاهجهان » ماده‌سنه مراجعت]

خُرَّم آباد { ايرانك غرب جنوبى جهتنده واقع لورستان ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب، اصفهانك ٢٢٠ كيلومتره غرب جنوبيسنده، سفيد كوهك بر واديسنده وكرخه ايرماغنه تابع (كسكان) چايى اوزرنده اوله‌رق، ٣٣°٣٢′ عرض شمالى ايله ٤٥°٢٣′ طول شرقيده واقعدر . اهاليسى ١٥٠٠٠ كشى راده‌لرنده‌در . اوستنده‌كى جبل قيالق اولديغى حالده، نهرك مرورينه يول ويرمك اوزره، بردن بره كسيله‌رك بر كچيد ويرير . شهرك وسطنده منفرد ومرتفع برقيا اولوب، اطرافى استحكاماتله تقويه اولنمشدر . تپه‌سندن كوزل بر صو آقار . الحاصل قصبه‌نك موقع ومنظره‌سى غايت كوزل اولوب، اطرافى باغ و باغچه‌لر و كوشكلرله محاطدر . قيانك اوزرنده كوزل بر سراى ايله بر صو بندى وبعض باغچه‌لر موجوددر . سلچوقيلر زماننده قالمه يوكسك بر مناره‌سيله بعض خطوط عربيه ايله مزين بر مرمر ستونى واردر . بو آثاره نظراً قصبه خيلى اسكى ايسه‌ده، كتب اسلاميه‌ده (سمحا) اسم عربيسيله مذكور اولوب، خرم آباد اسمى يكيدر .

خرم آباد { برى بلخ ودیگرى رى مضافاتندن ايكى قريه اولوب، هر برى بعض علمانك مسقط رأسى بولنديغى « معجم البلدان » ده مذكوردر .

خُرمارود { جرجان ايله بسطام آره‌سنده بر نهر و بوغاز اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور .

خُرمان { بصره طريق حجاجيله كوفه طريق حجاجنك محل التصاقنده بر تپه

اولوب، يوجليره رهنما اولمق اوزره، اوزرنده بر بيراق ركز اولنه‌رق، آتش دخی ايقـاد اولنديغنی ينه ياقوت حموی بيان ايديور.

خرم بخت } (ميرزا —) دهلی ملوك تيموريه‌سندن شاه عالك تورونی وميرزا جهاندار شاهك اوغليدر.

خرمنجك } (ياخود خرمانجق) خداوندكار ولايتنده بروسه سنجاغنك اطرانوس قضاسنه تابع همنامی اولان ناحيه‌نك مركزی بر كوچك قصبه اولوب، كشيش طاغنك شرق اتكنده وكوك صو كنارنده واقعدر. ٤٠٠٠ قدر اهاليسی، باغ وباغچه‌لری، مياه جاريه‌سی ومسـيره‌لری واردر. — خرمنجك ناحيه‌سی وقتيله (خرمن قيا) ديدكلری ميخال بك اراضيسندن عبارت اولوب، ٤٣ قريه‌دن مركبدر. شرقدن غربه طولی ١٠ وعرضی ٨ ساعت اولوب، مسـافهٔ سطحيه‌سی تقريبـاً ٢٠٠٠ مربع كيلومتره‌در. غرباً نفس اطرانوس قضاسيله وكوكجه طـاغ ناحيه‌سـيله، جنوباً طاغ آردی، شرقاً دومانيج و طاوشانلی ناحيه‌لريله، شمالاً دخی جبل عتيق ايله محاطدر. اهـاليسی ٩٣٨٥ نفوسـدن عبارت اولوب، جـله‌سی مسلمدر. اراضيسی منبت اولوب، حبوبات متنوعه ايله آنيسون، پاموق وميوه‌وسبزه‌لرك انواعی حاصـل اولور. طاغلری اورمانلرله مسـتور اولوب، مراعالری دخی چوقدر. طوموز، قره‌جه، طاوشان، كَكليك وسائر آو حيوانلری كثرت اوزره بولنور. قروم معدنی چوق اولوب، بر قاچ محلده اخراج اولنمقده‌در. مركز ناحيه‌دن ٣ ساعتلق مسافه‌ده وايليجه صو قريه‌سی جوارنده بر قاپليجه وقربنده آقار بر صيجاق صو واردر. درون ناحيه‌ده ٧٤ جامع و٤٣ مكتب موجوددر. صنايع محليه باشليجه پاموق بزيله چول و چوال نسجندن عبارتدر.

خِرنِق } معلقات سبعه اصحابندن شاعر شهير طرفه‌نك همشيره‌سی اولوب، بوده شـاعره بر خاتون ايدی. شو ايكی بيت برادرينك قتلی حقنده سويلمش اولديغی مرثيه‌دندر:

عددنا له ستاً و عشرين حجةً
فلما توفاها استوی سيداً ضخما
فجعنـا به لما رجـونا ايابه
علی غير حال لاوليدا ولا فخما

خروات } (Croates) جنوبی اسلاو اقوامندن بر قوم اولوب، آدرياتيق دكيزينك شمال شرقی كوشه‌سنده وبحر مذكور ايله صاوه واونه نهرلری آره‌لرنده ساكندر. بوقوم ايكی مليونه قريب نفوسدن عبارت اولوب، همان جله‌سی قتوليك مذهبنه تابعدر. شرق جهتنده بولنان اسلاوونلردن و جنوب شرقی جهتنده ساكن اولان بوشناق و صربلی ودالماتلردن لسانجه پك آز فرقلری واراسـه‌ده، مذهب بينلرنده مدار تفريق اولوب، قتوليك مذهبنه تابع اولانلری لسانلرينی لاتين واورتودوقس اولانلری اسلاو حروفيله يازارلر، وبناءعليه ادبياتلری آيريدر. خرواتلر بو صوك سنه‌لرده معارف مليه‌لرينی خيلی ايلريلدوب، مركز مدنيتلری اولان آغرام شهرنده آلمان ومجارلسان وادبياتنه قارشی بر رقابت غيورانه كوسترمكده درلر. قره طاغليره خروات دينلمسی غلطدر. چونكه بونلر صرب جنسيتنه منسوبدرلر.

خرواتستان } (Croatie) آدرياتيق دكيزينك شمال شرقی كوشه‌سنده وبحر مذكورك سواحلندن دراوه واونه نهرلری مجرالرينه دك ممتد بر خطه اولوب، قسم اعظمی آوستريا ومجارستان دولتنك حدودی داخلنده اوله‌رق، شرق جهتنده واقع (اسلاوونيه) خطه‌سيله برابر مجارستان قراللغنه تابع قراللق عنوانيله بر ايالت ممتازه صورتنده اداره اولنور. شرق جنوبی قسمی ايسـه ممالك عثمانيه‌دن معدود اولوب، بوسـنه ولايتنك (بهكه) سنجاغندن عبارتدر. غرباً آدرياتيق دكيزيله و ايستريا خطه‌سيله، شمالاً قارنيوله ايالتيله ونفس مجارستانله، شرقاً اسلاوونيه خطه‌سيله، جنوب شرقی جهتندن بوسنه ايله، جنوباً دخی دالماچيا ايله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحيه‌سی ١٨٨٤٠ مربع كيلومتره اولوب، ١١٥٠٠٠٠ اهاليسی واردر. اراضيسی طاغلق اولوب، (آلپ-قارنيق) سلسله‌سنك اتكلری بوخطه‌نك ايچنده تشعب ايديورسه‌ده، طاغلری يوكسك اولميوب، قسم شماليسنده شرقه طوغری ممتد اولان (وارازوين) سلسله‌سنك اك يوكسك زروه‌سی ١٠٣٥ وجنوبه طوغری اوزانان (قاپلا) سلسله‌سنك اك يوكسكی ١٥٣٣ متره ارتفاعنده در. ساحل بوينجه دخی (ولبيج) اسميله قيالق بر سلسله اوزانوب، خطـه‌نك غايت صرب و طاشـلق اولان سواحلنی تشـكيل ايدر، وبرچوق مغاره‌لرله غريب كردابلری حاوی بولنور. سـاحله پك يقين اولان يرلردن بشقه بتون خطه طونه حوضه‌سی داخلنده

اولوب، بو ایرماغڭ تابعلرندن (دراوه) حدود شمالیه‌سنی و (اونه) حدود جنوبیه‌سنی تشکیل ایدر؛ صاوه نهری دخی اورته‌سندن کچوب، ایکی ساحلندن خرواتستانی اروا ایدن برچوق چایلر اخذ ایدر. طوپراغی آزمنبت اولوب، حاصل اولان ذخایر احتیاج محلیه‌یه کفایت ایتمیور. اورمانلری چوق اولوب، بوللرڭ قلیتله برابر خیلی کراسته اخراج اولنور؛ وکثرتله حاصل اولان پلاموط طوموزلری بسلمکه استعمال اولنور. صیغیرلری آز ایسه‌ده، قویونلری چوقدر. معادنی آغرام جوارنده بولنان کوکورد و وارادین جهتنده چیقان باقیردن عبارت اولوب، سواحلندن خیلی مرمر و یاپی طاشی دخی چیقار. ایپك وبال باشلیجه محصولاتندندر. صنایعی پك کری اولوب، یالکز آغرام وفیومه شهرلرنده برقاچ کاغد، شکر، صابون، توتون، اجزای کیمیویه، بز، سختیان، جام، دمیر وسائره فابریقه‌لری وفیومه‌ده سفاین اعمالنه مخصوص دستگاهلر واردر. تجارتی باشلیجه ترانسیتدن عبارت اولوب، ایشلك تجارتگاهلری مرکزی بولنان آغرام ایله اسکله‌سی اولان (فیومه) شهریدر. ویانه‌دن تریسته‌یه کیدن دمیر یول خطنڭ آغرامه برشعبه‌سی واردر، که اورادن دخی، برطرفدن فیومه اسکله‌سنه ایتمك، برطرفدن بوسنه خطیله برلشمك، برطرفدن دخی مجارستانڭ ایچنه کیرمك اوزره، اوچه تشعب ایدر.

خرواتستان زمان قدیمده (کلت) اقوامیله مسکون اولوب، قسماً رومالیلرڭ ضبطنه کچمش، وبعده غوتلر طرفندن استیلا اولنمشدی. یدنجی قرن میلادیده اسلاولرڭ جنوبه طوغری هجوملری صره‌سنده بونلردن (خروات) اسمیله مسمی برقوم کلوب، بوخطه‌ده یرلشمش؛ ومتعاقباً خرواتلر خرستیانلغی قبول ایدوب، قسطنطینیه روم ایمپراطورلرینڭ تحت تابعیتنده اوله‌رق ایکی پرنسلك تشکیل ایتمشلردی. بعده بو ایکی پرنسلك برلشوب، مستقل بر خروات قراللغی تشکیل ایتمش، وبرآره‌لق دالماچیایی دخی دائرهٔ اتحادلرینه آلمشلر ایدی. مؤخراً سواحلی وندیکلیلرڭ الینه کچدیکی کبی، اون ایکنجی قرن میلادیده سائر طرفلری دخی مجارستان قراللغنه الحاق اولنه‌رق، برچوق وقت بوحالده قالمش؛ و ۱۸۰۹ ده بوناپارتڭ ضبطنه کچدکدن صکره، آوستریایه اعاده اولندقده، طوغریدن طوغری‌یه آوستریا ایمپراطورلغنه تابع برایالت ممتازه اتخاذ اولنمش؛ ونهایت ۱۸۶۸ ده امتیازاتیله برابر ینه مجارستان قراللغنه ترك اولنمشدر. شمدیکی حالده اسلاوونیه ایله برابر برحکومت ممتازه صورتنده اداره اولنوب. مرکزی آغرام اولمق اوزره، ۸ سنجاق و ۶ ادارهٔ عسکریه‌یه منقسمدر. خصوصی مجلس مبعوثانی اولوب، پشته مجلسنه دخی معین مقدارده مبعوثان کوندریر.

خروشی (حسن بك) متأخرین شعرای ایراندن اولوب، تبریزلیدر. شو بیت اوننکدر:

پیر مغیان اگر قدحت پر نمیدهد
بستان ودم مزن که تهی از اشاره نیست

خُرَیبه بصره‌نڭ برمحله‌سی اولوب، قبل الاسلام (بهشت آباد آردشیر) اسمیله بر قصبه حالنده ایکن، بصره‌نڭ تأسیسنده خراب حالنده بولنمغله، عربلر طرفندن بو اسمله تسمیه اولنمش؛ واعمار اولنوب، بعض مشاهیر علمانڭ مسقط رأسی اولمشدر. — حضرموت ساحلنده دخی بو اسمله برقصبه بولنوب، ۱۵° ۲۰′ عرض شمالی ایله ۴۰° ۲′ ۵۰″ طول شرقیده واقعدر.

خریت (بن راشد الناجی) صحابه‌دن اولوب، بعده جمل وقعه‌سنده طلحه وزبیر (رضیهما) معیتنده بولنمش؛ وبووقعه‌دن صکره معیت حضرت مرتضوی‌یه کیرمش ایکن، مؤخراً تکرار آیریلوب، فارسه قاچمش، وبرطاقم نصارا و مرتدینڭ باشنه کچه‌رك، عصیان ایتمش؛ وحضرت علینڭ عسکرینه خیلی تلفات ویردیردکدن صکره قتل اولنمشدر.

خریسوپولیس (Chrysopolis) اسکدارڭ اسم قدیم یونانیسیدر. [«اسکدار» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خریسوستوم (J. Chrysostome) نصارانڭ اسکی پیشوالرندن اولوب، لسان یونانیده‌کی فصاحت وبلاغتیله وخطبه ونطقلرینڭ قوت وتأثیریله مشهوردر؛ وبو مناسبتله «ذهبی الفم» دیمك اولان بو لقبله تلقیب اولنمشدر. ۳۴۷ تاریخ میلادیسنده آنطاکیه‌ده طوغوب، اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، آووقاتلغه سلوك ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً بو صنعتی ترکله، کتب مقدسه‌نڭ مطالعه‌سنه وپرهیزوریاضته قویله‌رق، ۳۷۴ تاریخنده سوریه طاغلرنده عزلت کزین اولمش؛ وکثرت ریاضتدن

صحتی منحرف اولمغله، ۳۸۱ ده آنطاکیه‌یه عودته مجبور اولوب، اوراپسقپوسی (فلاویان) کندیسنی معاون وکیل اتخاذ ایتمشدی. بوصره‌ده کرك فصاحت وبلاغتیله ووکرك ریاضت وحقانیتیله شهرت بولوب، ۳۹۸ده ایمپراطور (آرقادیوس) طرفندن قسطنطینیه‌یه جلبله، بطریقلك مسندینه نصب اولنمشدی. بومسندده بولندیغی مدتجه دین عیسانك نشرینه فوق‌العاده غیرت ایتمکله برابر، یالکز رفض والحاد تعقیب ایدیلوب، اعتقادندن طولایی کیمسه تعذیب اولنماسی لازم کله‌جکنی التزامله، تعصبه قارشی بولنمشدی. ایمپراطوریچه (اودوقسیه)نك اغتصابات وسفاهتنی تعییب ایتمکله، بونك غضبنه اوغرایه‌رق، ۴۰۷ ده عزل ونفی اولنمش؛ وشیخوختیله برابر منفاسنه پایان وسرعتله کیتمکه اجبار ایدلدیکندن، اثنای راهده قومانه (یعنی توقاد) شهرنده وفات ایتمشدر. آثاری مشهور اولوب، دفعاتله طبع ونشر، واکثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر. [خرستیانلر ایچنده یونان قدیم لسانی اك ایی یازانلردن معدوددر.

خریسولوراس { (Chrysoloras) اون دردنجی قرن میلادی روم علماسندن اولوب، قسطنطینیه ایمپراطورلرندن ایکنجی یان پالئولوغ طرفندن، عثمانلیلره قارشی استمداد ایچون، آوروپایه کوندریله‌رك، اوراده قالمش؛ و خیلی وقت فلورانسه، وندیك، پاویه ورومادن لسان وادبیات یونانیه‌نك تدریسیله مشغول اولوب، ۱۴۱۵ ده (قونستانسه) ده وفات ایتمشدر. بعض تألیفاتی واردر.

خریسیف { (Chrysiphe) حکمای یونانیه‌دن اولوب، قبل‌المیلاد ۲۸۰ تاریخنده طرسوسده طوغمش، و ۲۰۸ ده وفات ایتمشدر. آثاری غائب اولمشدر.

خریم { صحابه‌دن بروجه زیر اوچ ذاتك اسمیدر: ابوالخاء خریم بن اوس الطائی، که تبوك غزاسندن عودت نبویه‌ده نزد حضرت مصطفوی‌یه کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش، وبعده اهل رده‌یه قارشی خالد بن ولیدك معیتنده بولنوب، حیره‌نك فتحنده دخی حاضر بولنمشدر. بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. — خریم بن ایمن. — ابویحیی خریم بن فاتك، که برادری (سبره) ایله برابر بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وبعده رقه‌ده ساکن اولوب، شامیوندن عد اولنمشدر. بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. اوغلی (ایمن بن خریم) مروان بن حکمك کندیسنی (مرج راهط) محاربه‌سنه دعوتنه جواباً «پدرم وعمم بدر غزاسنده حاضر بولنمش، وبکا اهل اسلامه قارشی حرب ایتمه‌مکلکمی توصیه ایتمشلردر» دیمش ایدی.

خَرِیم { مدینهٔ منوره ایله جار آره‌سنده بر بوغاز اولوب، حضرت سیدالمرسلین (صلعم) افندمز بدر غزاسندن عودتلرنده اورادن مرور بیورمشلردر.

خَزازْ { بصره ایله حجاز آره‌سنده بر محل اولوب، ایام عربدن معدود برمشهور وقعه‌نك محل جریانی بولنمشدر.

خَزّاز { بطیحه ایله بصره آره‌سنده بیوك بر نهراولدیغی «معجم البلدان» ده مذکور اولوب، شطین آره‌سنده واسطهٔ اختلاط اولان جدوللردن اولمسی ملحوظدر.

خزاعِل { بغداد ولایتنده حله سنجاغنك دیوانیه قضاسنده برعرب عشیرتیدر.

خزاعی { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (خزاعی بن اسود) یاخود (اسود بن خزاعی) وایکنجیسی (خزاعی بن عبد نهم المزنی) در. ایکنجیسی قومنك معبودی اولا (نهم) اسمیله مسمی صنمك محافظی ایکن، بوصنمی قیروب، نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش، و قومندن برقاچ کشی ایله برابر دین اسلامه داخل اولمشیدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، بوصره‌ده شو بر ایکی بیتی سویلمشدی:

ذهبت الی نهم لاذبح عنده
عتیرة انسك کالذی کنت افعل
فقلت لنفسی حین راجعت حزمها
اهذا اله ابکم لیس یعقل
ابیت فدینی الیوم دین محمد
اله السماء الفاضل المتفضل

خزامه { (بن یعمر اللیثی) صحابه‌دن اولوب، بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر.

خزانی { اونبجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، صوفیه‌لیدر. واردار یکیجه‌سنده اورنوس غازی مدرسه‌سنده مدرس ایکن ۹۷۹ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

بو مسافر خانه‌دن کوچمه‌ك کرك لیکن هنوز
نحسدر ایامز بر سعد ساعت بکلرز

خزائيل { بغـداد ولايتنـده كربلا سنجاغنڭ هنديه‌قضاسنده بر عرب عشيرتيدر.

خَزَر { (Khazares) ترك اقواممندن بر قوم اولوب، عن‌اصـل بحر خزرڭ شمـال غربيسـنده و (اتل) يعنى وولغا نهرينڭ ايكى جهتنده آسيا ايله آوروپا حدودى اوزرنده سـاكن ايديلر. بونلر يدنجى قرن ميلاديده يعنى وقت سعادتده قريب بر زمانده غربه طوغرى ايلريليه‌رك، آوارلردن روسـيه‌نڭ قسم جنوبيسنى ضبط، وحدودلرينى غرباً (دنيپر) وشمالا (اوقه) نهرلرينه‌دك توسيع ايتمشلردى. بو صره‌ده قوت ومكنتلرى آرتوب، قسطنطنيه روم ايمپراطورلريله كسب مناسبات ايتمش؛ وحتى خرستيانلغى دخى قبول ايدوب، حكمدارلرى روم ايمپراطـوريله قرابت صهريه حاصل ايتمشدى. ملوك امويه‌دن عبد-الملك بن مروان خزر قوميله قافقاس جهتنده حرب ايدوب، كنديلرينى مغلوب ايتمش؛ و بو مغلوبيتـدن قورتلان عسكرلرى دين اسلامله متدين اولمشلردى. يهود علماسـندن بريڭ دلالتيله حكمدارلرى و بعض افرادى دين موسايى قبول ايتمش اولدقلرى دخى مرويدر. بعض مورخين اسـلام خزر قومى عندنده دين سربست اولوب، ايچلرنده خرسـتيان و يهودى ومسلم بولنديغنى بيان ايديورلر. هارون‌الرشيد زماننده سفارتله بلغاره اعزام اولنان احمد بن فضلان دخى بو سفرى حقنده يازديغى رساله‌سنده خزر قومى افراد-ينڭ بواوج دينه منقسم بولندقلرينى تصديق، وايچلرنده بر خيلى مقـدار عبدهٔ اوثان بولنديغنى ده علاوه ايديور. اوزمانده مركزلرى اتل نهرينڭ ايكى طرفنده واقع وينه اتل اسميله مسمى برشهر اولديغى آكلاشيلوب، بوشهرده اهالئ اسلاميه‌يه مخصـوص متعدد جوامع شريفه وار ايدى. مشـاراليه احمد بن فضلان خزر قومنڭ ترك لساننڭ غيرى وهيچ برلسـانله مناسـبتى اولميان برلغتله متكلم اولدقلرينى بيان ايديورسه‌ده، (قره خزر) و (آق‌خزر) اسملريله ايكيه منقسم بولند-قلرينى، و حكمدارلرينه (خاقان)، رئيسـلرينه (باك) ديدكلرينى ده علاوه ايديور؛ حالبوكه بو اسملر صرف تركجه اولديغندن، خزر قومنڭ ترك اقواممندن بولنمش اولديغنده شبهه قالميور. يونان قديم مورخلرى اورا-لرده (اسـكيت) اقواممندن (اغاثيرس) اسميله بر قوم بولنديغنى ذكر ايديورلر. بواسمڭ (خزر) اسمندن غلط ومحرف اولديغى آكلاشلديغندن، خزر قومى پك اسكى اولسه‌گركدر. بلغارلر خزرلر مملكتنڭ شمالنده ساكن ايديلر. طقوزنجى قرن ميلادى اواخرنده (وارك)لر خزرلرڭ اكثر ممالكنى ضبط ايتدكلرى كبى، پچنكلر دخى خزر الكاسنڭ قسم غربيسنى اسـتيلا ايتمكله، خزر قومنڭ دائرهٔ حكومتى قريم شـبه جزيره‌سيله جوارلرندن عبارت قالوب، نهايت اون يدنجى قرن ميلادى اوائلنده برنجى (اسوياتوپولق) بونلرى اورادن دخى اخراج ايتمشدر. اووقتدن برى خزر قومى نابديد اولوب، قالان افرادى سائر ترك اقوامنه قاريشمشدر. بونلرڭ خزر بن يافث نسلندن اولدقلرى نسـابون طرفندن ادعا اولنيور.

خزر { بحر — (Mer Caspienne) آسـيا ايله آوروپا آره‌سنده بر دكيز اولوب، هرطرفى قره‌لرله محاط اوله‌رق، سائر دكيزلرله وبحر محيطله اختلاطى اولمديغندن، غايت واسع بر كول عد اولنه‌بيلير. بو اعتبارله كرهٔ ارضڭ الڭ بيوك كولى عد اولنمق اقتضا ايدرسه‌ده، وسعتنه و صوينڭ طوزلى اولديغنه بناءً بحوردن معدوددر. سـواحل شمـاليه وغربيه‌سنده ساكن بولنمش اولان ومادهٔ آنفه‌ده بيان اولنان خزر قومنڭ اسميله تسميه اولنمشدر. جغرافيون اسلام آثارنده (بحر جرجان)، (بحر ديلم) و (بحر طبر-ستان) اسملريله دخى مذكوردر. سواحل شرقيه‌سنده ساكن اولان تركمانلر ايسـه بوكا (آق دكيز) وبعضـا سـاده (دكيز) نامنى ويريورلر. اسـكى يونانيلرڭ وضع ايتدكلرى واليوم آوروپاليلر عندنده مستعمل اولان (قاسپيا) و يا (قاسپين) اسمى ايسه قافقاس سلسلهٔ جبالنه ويريلن (قاسـپيوس) اسمندن مأخوذ ظن اولنيور. آنجق بو اسمڭ (قزوين) اسميله اولان مشـابهتى دخى شايان دقتدر. غريبدركه تاريخ و جغرافياى اسلامدن بيخبر اولان بعض يكى عثمانلى جغرافيونى نقطـه‌لرڭ موضعنى دكيشديره‌رك (حرز) صورتنده يازمشلردر؛ وتصحيحى الزم اولان بو غلط فاحش مكتبلرمزده تعمم ايتمشدر.

بحرخزر جنوباً، شرقا وشرق شمالى جهتندن آسيا، شمال غربى وغرب جهتندن دخى آوروپا ارضيله محدود اولوب، جنوبنده ايران (يعنى جرجان ، طبرستان، مازندران وكيلان) بولنيور، و سـائر طرفلرى كاملاً روسيه الكاسندن معدوددر. شرق جهتنده خوارزم

ترکمانلری، شمالنده قیرقیز قبائلی، شمال غربیسنده نوغای تاتارلری، غرب جهتنده بلاد قافقاس بولنمغله، سواحل وجوارلری تماماً ممالك اسلامیه‌دن معدوددر. شمالدن جنوبه اولان طولی تقریباً ١٢٦٠ کیلومتره اولوب، قسم وسطیسنده اولان عرض وسطیسی ٢٨٠ کیلو- متره‌در. قسم جنوبیسنده کسب توسع ایدوب، عرضی ٤٥٠ کیلومتره‌یه بالغ اولدیغی کبی، قسم شمالیسنده دخی شرقه طوغری بر کورفز صورتنده اوزانمغله، ٦٥٠ کیلومتره‌یه قدر چیقار. باکو برونیله قارشیسی آره‌سنده و ٤٠° عرض شمالینك برآز اوستنده واقع اولان اك طار محلی دخی ٢٠٠ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٩٦ ٤٤٠ مربع کیلومتره‌در. ٣٦°٣٠′ ایله ٤٧°٢٠′ عرض شمالی و ٤٤°٢٠′ ایله ٥٢°٣٥′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. قسم شمالیسی آزدرین اولوب، یاغمورلر موسمنده اطرافنده‌کی چوللرك دخی برقسمنی صو باصدیغی حالده، قوراقلق موسملرنده دکیز خیلی چکیلوب، برچوق یرلر قورووقالیر. قسم جنوبیسی ایسه خیلی درین اولوب، باکو قربنده ٧٠٠ و ٨٠٠ متره‌یه قدر درینلك اولچلمشلردر. سطحی قره دکیز سطحندن وعلی العموم سطح بحردن ٢٦ متره ایله ٢٥ میلیمتره آلچق اولوب، دفعاتله تصور اولندیغی کبی، بو ایکی دکیز آره‌سنده برجدول آچیله‌جق اولسه، بحر خزرك ارتفاع کسب ایده‌جکی وتزاید ایده‌جك صولرك سوا- حلنك آلچق جهتلرینی اورتوب، پك چوق توسع ایلیه‌جکی شبهه‌سزدر. بحر خزرك وقتیله چوق دها واسع وبناءً علیه سطحی دها یوکسك بولنمش اولدیغی ساحلدن اوزاق چوللرده بو دکیزده یاشایان حیوانات مستحاثه‌لری بولنمغله مستدلدر.

بحرخزرك قسم شمالیسنك بتون سواحلی آلچق اولوب، بعض یرلری قوملق و بعضلری بطاقلق وقامشلق حالنده‌در. بعض طرفلرنده ساحلك ایچ طر- فلرنده بر طاقم طوزلی کوللر و بطاقلقلر، وبعض جهتلرنده، وعلی الخصوص شمال غربی جهتنده، دکیزك ایچنده بربرینه قریب برچوق جزایر صغیره بولنیور. بو قسمك سواحلنده هیچ بر شهر وقصبه اولمیوب، اك بیوك اسکله‌سی اولان اژدرهان وولغا نهری اوزرنده وسائر قرا وقصبات دخی ساحلدن اوزاقجه بولنیور. سواحل غربیه‌سنك قسم وسطیسی قافقاس سلسلهٔ جبالنك اتکلرندن عبارت اولوب، طاغلق و اورمانلق بر ساحل کورینورسه‌ده، بو قسمك منتهای جنوبنده اولان (باکو)دن بشقه هیچ بر لیمان ویا قویی یوقدر. باکودن ایران حدودی قربنه دك ساحل ینه آلچالوب، کور منصبنك آلتنده قره آغاج کورفزی تشکیل ایدیورسه‌ده، یالکز بونك جنوبنده واقع (صاری) آطه‌سی صاغلام بر لیمان تشکیل ایدیور. دکیزك جنوبنده بر قوس صورتنی ابراز ایدن سواحل ایرانیه (البرز) سلسلهٔ جبالنك اتکلرندن عبارت اولوب، بو اتکلر اورمانلرله مستور اوله‌رق کوزل برمنظره پیدا ایدیور- سه‌ده، ساحلك کیرنتی وچیقنتیسی اولمیوب، غرب جهتنده‌کی (رشت) اسکله‌سی اوکنده بولنان (انزه‌لی) کورفزیله شرق جهتنده استراباد اسکله‌سی قربنده واقع (اشراف) کورفزی دخی شرائط لازمه‌یی حائز دکلدر. سواحل شرقیه‌سی ایسه بالعکس خیلی کیرینتیلی چیقینتیلی اولوب، بیوك و کوچك بر چوق کورفزلر وشبه جزیره و برونلر وار ایسه‌ده، بو سواحل ذاتاً صیغ وچوغی طوزلی بطاقلق ویا قامشلق حالنده اولد- یغندن، بونلردن دخی سیر سفائنجه پك آز استفاده اولنیور. یالکز قسم جنوبیسنده واقع بالقان کور فزی، که (داریجه) شبه جزیره‌سیله ایکی‌یه منقسم و (اوزون آطه) ایله محفوظدر، ضررسز اولوب، روسلر اوراده، آسیای وسطی دمیر یول خطنه مبدأ اولمق اوزره، (میخایلوفسقوی) اسکله‌سنی تأسیس ایتمشلردر. بونك شمالنده (قره بوغاز) نامیله طار بر بوغازله آیرلمش ینه بو اسمله مسمی واسع بر کورفز بولندیغی کبی، بونك شمالنده (کندرلی) و (قوچاق) اسملریله ایکی کورفز واردر. قره بوغاز کورفزیله بحرخزرك شرقه طوغری ممتد اولان قسم شمالیسی آره‌سنده (مان قیشلاق) اسمیله بیوك بر شبه جزیره بولنوب، بونك قسم شمالیسنده (بوزاچی) اسمیله دیکر برشبه جزیره شرقه طوغری اوزانه‌رق، ابتدا جنوب شرقی‌یه و بعده غرب شمالی‌یه طوغری ممتد اوزون بر خلیج تشکیل ایدیور. بحرخزرك سواحل شمالیه‌سنده بر چوق کوچك آطه‌لر بولنوب، اکثری خالیدر. بیوجك وآزچوق اهمیتی حائز اولان جزایری: سواحل غربیه‌سنده (چتره بوغره)، چچن و صاری، سواحل شرقیه‌سنده دخی آیداق، چالکن، قله‌لی، کیرل وبیاردی آطه‌لریدر.

بحر خزرك سواحل شرقیه‌سی چوللردن عبارت

اولمغله، ايچنه دوكيلن انهار شمال و غرب و جنوب جهتلرندن ايندر. بونلرك اك بيوكى وولغا (يعنى اتل) ايرماغى اولوب، دكيزك شمال غربى كوشه‌سنده بيوك برداليه تشكيل ايدر. بونك شرق جهتنده وينه سواحل شماليه‌ده (اورال) و (امبا) نهرلرينك منصبلرى بولنيور. سواحل غربيه‌دن كلن انهار قافقاس جبالنك ايكى مائله‌سندن اينوب، بونلرك اك بيوكلرى (ترك) ايله (كور) ايرماقلريدر بوايكى ايرماغك آره‌سنده داغستان خطه‌سنده برچوق كوچك نهرلر دخى قافقاس اتكلرندن اينوب، بحر خزره دوكيلورلر. سواحل جنوبيه‌دن يعنى ايران ممالكندن بحر خزره دوكيلن انهاره كلنجه، بونلرك چوغى (البرز) جبالندن اينن بر طاقم سيللردن عبارت اولوب، يالكز جهت غربيه‌ده آذربايجاندن اينن (سفيد رود) ايله جهت شرقيه‌ده خراساندن اينن (جرجان) ايرماق اطلاقنه شاياندر. (ترك)ك منصبندن يوقارى بحر خزر ساحلى قربندن آزاق دكيزينه‌دك بربرلرينه مربوط برصره كوللر وبطاقلقلر بولنوب، بونلرك فضلهٔ مياهى (صارى قامش) اسميله بر چاى تشكيل ايديور، كه (دون) ايرماغيله برلشدكدن صكره، آزاق دكيزينه دوكيلور. اورالرى ادارهٔ عثمانيه آلتنده بولنديغى صره‌ده بونك بر جدول صورتنده حفريله بحر خزرله بحر سياه آره‌سنده بر طريق بحرى كشادى دفعاتله تصور اولنمشدى.

بحر خزرك صويى طوزلى وآجى اولوب، هرنه قدر طوزى سائر دكيزلره نسبتله آز ايسه‌ده، كوكورد تركيباتى زياده در؛ بناءً عليه آجيلغى طوزليلغنه غالبدر. قسم شماليسنده وولغا وسائر انهارك دوكلسيله صويى اولدقجه طاتلى ايسه‌ده، جنوب روزكارى اسديكنده، اورايه دخى آجيلق سرايت ايدر. كرك دكيزده وكرك بحر مذكوره دوكيلن ايرماقلرك منصبلرنده باليقلرك انواعى كليتله اولوب، اك زياده وولغا، اورال، امبا وكور ايرماقلرينك منصبلرى قربلرنده و مانقيشلاق سواحلنده پك چوق باليق صيد اولنور. او سواحله قريب اهالينك باشليجه تعيشى باليقدن عبارت اولدقدن بشقه اژدرهان جوارنده ٥٠٠٠٠ نفوس صيد ماهى صنعتيله كچينير، وسنوى بر مليون ليرا قيمتنده باليق اخراج ايدرلر.

بحر خزرده اسكيدن برى بيوك بر تجارت اجرا اولنوب، خلافت عباسيه زماننده ممالك اسلاميه ايله (بلغار) شهرى آره‌سنده اجرا اولنان تجارت باشليجه بحر خزرك ايچندن سفائن واسطه‌سيله وقوع بولوردى. بعده مغوللرك خروجى بحر مذكورك اطرافنده‌كى عمارات اسلاميه‌يى تخريب ايتكله، بو تجارته اوزون بر فاصله ويرمش؛ واخيراً اژدرهان شهرى بلغار شهر قديمنك يرينه كچوب، بحر مذكور اسكله‌لرينك اك مهمى حكمنه كچمشدر. باكو اسكله‌سى دخى قره‌دكيزك پوتى و باطوم اسكله‌لرندن بدأ ايدن دميريول خطنك منتهاسى اولمغله، كوندن‌كونه كسب اهميت ايدوب، آسياى وسطى دميريول خطنه كيدن يولجيلرله اشياى تجاريه بو اسكله‌دن مراكب بحريه‌يه نقل اولنور. بو دكيزده اجرا اولنان تجارت باشليجه روسيه ممالكيله ايران آره‌سنده وقوع بولور.

خَزْرَج { (بن حارثه بن ثعلبة العنقا بن عمرو بن مزيقيا بن عامر بن ماء السماء الخ) برادرى (اوس) ايله برابر اعيان عربدن اولوب، يثربده ساكن اولمش؛ ونسللرى بنى خزرج ايله بنى اوس مدينهٔ منوره اهاليسنك منقسم بولندقلرى باشليجه ايكى قبيله‌يى تشكيل ايدوب، بنى خزرج هجرتدن اول اسلامه كلمش، وهجرت نبويده انصار عدادينه داخل اولوب، واقع اولان غزواتده فوق العاده ابراز شجاعت وجسارت ايتمش، وايچلرندن بر خيليسى شهيد اولمش ايدى. ارتحال حضرت نبويده خليفه‌نك انصاردن اولمسنى طلب ايده‌رك، مخالفتده بولنمشلر ايسه‌ده، بعده حضرت ابابكر صديق (رضه) ه بيعت ايتمشلردى. بعده يزيد بن معاويه‌نك زماننده عبدالله بن زبير (رضهما) يه تابع اولمغله، يزيدك عسكرى طرفندن مغلوب اولوب، پريشان اولمشلردر. شام، عراق، مصر، افريقيه، اندلس وسائر طرفلره هجرت ايدنلردن خزرجى لقبيله ملقب بر چوق علما وادبا وسائر مشاهير يتيشمشدر.

خَزْرَج { صحابه‌دن اولوب، اوغلى حارث واسطه‌سيله كنديسندن بعض احاديث شريفه منقول ايسه‌ده، رواتى اوقدر موثوق دكلدر.

خزرون { قبائل بربردن معدود مغراوه امراسندن اولوب، ٣٦٧ تاريخنده مغرب اقصاده (سجلماسه) خطه‌سنى ضبط ايله، اندلس حكومت امويه‌سى نامنه خطبه اوقوتمش؛ وكنديسندن صكره اوغلى (وانودين) و بعده بونك اوغلى (مسعود)

(بنو خزرون) ناميله حكومت سوروب، دولت امويه‌نك انقراضنده ملوك طوائف ميانده بونلر دخی اعلان استقلال ايتمشلردی. ٤٥٥ تاريخنه‌دك ٨٨ سنه حكومت سوروب، تاريخ مذكورده مرابطين طرفندن مغلوب ومضمحل اولمشلردر. — بنی خزرونك بر شعبه‌سی دخی برمدت طرابلس غربده حكومت سورمشلردر.

خَزَيمه { صحابه‌دن بر وجه آتی بر قاچ ذاتك اسميدر: خزيمه بن اوس الانصاری، كه بنی نجاردن مسعود بن اوسك برادری اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ وجسر واقعه‌سنده شهيد اولمشدر. — ابو عماره خزيمه بن ثابت الانصاری الاوسی، كه منسوب بولنديغی بنی خطمه قبيله‌سنك اصنامنی قيرمش؛ وبدر و سائر غزواتده حاضر بولنوب، فتح مكه‌ده بنی خطمه رايتنی حامل ايدی. بعده جمل وصفين وقعه‌لرنده معيت حضرت مرتضويه‌ده بولنوب، صفين وقعه‌سنده عمار بن ياسر حضرتلرينك شهيد اولديغنی كورنجه، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك «تقتل عماراً الفئة الباغية» بيورمش اولدقلرينی درخاطر ايتمكله، سل سيف ايده‌رك، شهيد اولنجه‌يه قدر حرب ايتمشدر. بعض احاديث شريفه راويسيدر. — خزيمه بن ثابت ياخود خزيمه بن حكيم، كه قبل الوحی حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزده علامات نبوتی كوروب، خبر ويرمش؛ و فتح مكه كونی نزد حضرت پيغمبری‌يه كلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش ايدی. — خزيمه بن جزی السلمی، كه بعده بصره‌ده ساكن اولوب، برادری حبان كنديسندن بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — خزيمه بن جهم، كه نجاشی طرفندن عمرو بن اب ايله برابر سفينه‌يه اركاب اولنانلردندر. — خزيمه بن الحارث، كه اهل مصردن معدوددر. — خزيمه بن خزمه، كه احد وسائر غزواتده حاضر بولنمشدر. — خزيمه بن عاصم العكلی، كه قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت نبويه كلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وحضرت رسول الله (صلعم) افندمز مبارك اليله يوزينی مسح بيوروب، قومنك صدقته مأمور ايتمشدی. — ابو معمر خزيمه بن معمر الانصاری الخطمی، كه كنديسندن ابن منكدر بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — صحابياتدن خزيمه بنت جهم العبدريه دخی پدر و والده‌سيله برابر حبشه هجرت ايتمشدی.

خزيمه بن نهد { زمان جاهليت عرب شعراسندن اولوب، مشؤوم وفاسد بر آدم اولمغله، طائفهٔ نسابه تعرض ايدردی. (فاطمه بنت يذكر بن عنزه) اسمنده بر قيزه علاقه ايدوب، پدری كنديسنه ويرمديكندن، بونی قتل ايتمش؛ و بو سببدن ايكی قبيله آره‌سنده وقوع بولان محاربه‌ده قتل اولنمشدر. مرقومی قتل ايتمسی حقنده سويلديكی شو قطعه جملهٔ اشعارندندر:

فتاة كان رضاب العبير
بفيها يعل به الزنجبيل
قتلت اباها على حبها
فتبخل ان بخلت او تنيل

خُسرَو { ايرانك ملوك ساسانيه‌سندن مشهور نوشيروان عادلك اسميدر. [«نوشيروان» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خسرو { فرس قديمك اشكانيان طبقه‌سنه منسوب ملوكندن اوچ كشينك اسميدر:

برنجيسی اشكانيان سلاله‌سنك ايكنجی حكمداری اولوب، (اشك)ك اوغليدر. پدرينه خلف اولوب، ١٢ سنه حكومت سورمشدر. روايته كوره حضرت عيسی (عم) بونك زماننده طوغمشدر.

— ايكنجيسی طبقهٔ مذكوره‌نك حكمدار اخيری اولوب، بلاشانك اوغليدر. پدرينه خلف اولوب، ١٣ سنه حكومت سورمشدر.

— اوچنجيسی اشكانيانك آذربايجان و دياربكر جهتلرنده حكومت سورن شعبه‌سنه منسوب اولوب، ميلادك ٢١٣ تاريخندن ٢٥٨ تاريخنه‌دك حكومت سورمش؛ وساسانيان دولتنك مؤسسی اولان آردشير بن ساسان ايله خيلی وقت محاربه ايدوب، نهايت بونك طرفندن قتل ايتديرلمشدر.

خسرو { (سلطان—) دهلی ملوك تيموريه‌سندن جهانكيرك بيوك اوغلی اولوب، ١٠٣١ تاريخنده، ٣٦ ياشنده اولديغی حالده، دكنده برادری شاهجهان طرفندن قتل ايتديرلمشدر.

خسرو { (قبا—وفيروز—) آل بويه‌دن ايكی حكمدارك اسميدر. [«عضد الدوله» و «جلال الدوله» ماده‌لرينه مراجعت بيوريله]

خسرو { (ملا — محمد افندی) اعاظم علمای عثمانيه‌دن اولوب، دولت عثمانيه‌ده

مشیخت اسلامیه‌یی احراز ایدن علمانك اوچنجیسیدر. پدری فرامرز رومدن و بر روایتده فرانسزدن دونمه اولوب، قیزینی امرای عثمانیه‌دن امیر خسرو اسمنده بر ذاته تزویج ایتمکله، صاحب ترجمه صغر سننده انیشته‌سی یاننده بولندیغندن، امیر خسرو قانی نامیله یاد اولنوب، کثرت استعماله ملا خسرو دینمکله شهرت بولمش ایدی. برهان الدین حیدر هروی وسائر اعاظم علمادن تحصیل علوم ایتدکدن صکره، ادرنه‌ده شاه ملك و بعده چلبی مدرسه‌سنده تدریس وافاده ایله مشغول اولوب، سلطان مراد خان ثانی دورنده ٨٣٢ تاریخنده قاضیعسکر اولمش؛ وسلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك جلوسلرنده قاضیعسکرلکده ابقا اولنمش؛ وسلطان مراد خان ثانی حضرتلرینك ثانیاً جلوسلرنده معیت حضرت سلطان محمد خانیده مغنیسایه عزیمت ایتمش ایدی. سلطان محمد خانك ایکنجی جلوسلرنده کندیسنه وظیفه تعیین اولنوب، استانبولك فتحندن صکره ٨٦٢ تاریخنده استانبول وغلطه و اسکدار قاضیلقلرینه نصب اولنه‌رق، آیاصوفیه مدرسلکی دخی کندیسنه توجیه بیورلمش ایدی. بعده بر ولیمه جمعیتنده حضرت فاتح ملا کورانی‌یی صاغ وصاحب ترجمه‌یی صول طرفنه آلدیغندن، مغبر اولوب، بروسه‌یه عزیمت، واوراده برمدرسه بنا ایله، تدریس وافاده ایله مشغول اولمقده ایکن، ٨٦٥ تاریخنده درسعادته جلبله، فخرالدین عجمیدن صکره مشیخت اسلامیه مسندینه نصب اولنمش؛ و ٢٠ سنه بو مسند عالی‌یی کمال عدالتله اداره ایتدکدن صکره، ٨٨٥ سنه‌سی وفات ایدوب، نعشی بروسه‌یه نقل ایله مدرسه‌سی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. استانبولده متعدد مساجد بنا ایتمشدر. عالم وفاضل برذات اولوب، فقهده «درر» عنوانیله برمتن و «غرر» عنوانیله برشرح یازمشدر، که ایکیسی ده مشهور و بین العلما متداولدر. «شرح مطول» ه، فن اصولده «تلویح» ه، تفسیر بیضاوی‌یه وسائر کتب معتبره‌یه حواشی و تعلیقاتی اولدیغی کبی، علم اصولده «مرقات الوصول» عنوانیله برمتنی و «مرآت الاصول» عنوانیله برشرحی واردر. «تلخیص» ه دخی بر شرح یازمشدر. فاتح حضرتلری کندیسی حقنده زمانمزك ابوحنیفه‌سیدر بیورورلرمش. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت جمله اشعارندندر:

بو چشمم چشمه سارینك عجب طورماز آقار یاشی
مکر وار ایسه اول عینك بلا طاغنده در باشی

خسرو } اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، قره‌کوزبك دینمکله معروف برسنجاق بکینك اوغلی اولدیغی حالده، یکیچری بلوکنده مستخدم ایدی. شو بیت اشعارندندر:

بو دهر دهشت آبادك کچوب جام صفاسندن
چویردم یوزمی آیینهٔ عالم نماسندن

خسرو افندی } متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، آطنه‌لیدر. حالت افندینك دائره‌سنده تربیه اولنوب، بعده بعض وزرانك دیوان کتابتنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

دون کیجه سنك اغزکی پك چوق آرامشلر
خسرو هله دیوانه دیمشلر خبرم وار

خسرو بك } بو دخی متأخرین شعرای عثمانیه‌دن و خدیویت مصریه رجالندن اولوب، درامه‌لیدر. سرکرده‌لکله مصر جانبنه کیدوب، محمد علی پاشا مرحومه داماد اولمش؛ ومصر دفترداراغنه نصب اولنمش ایدی. بعده سودانك تنظیم اداره‌سیله ضبط وربطنه مأمور اولوب، خیلی خدمتی کورلدکدن صکره، قاهره‌یه عودتله، ١٢٤٩ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اونورمش بستر ناز اوزره استغنا سریرنده
سرکوینده اولان آه و واویلایی بیلز اول

خسرو پاشا } قانونی سلطان سلیمان خان دوری رجالندن اولوب، ٣٠ سنه بوسنه‌ده والیلك ایتمش؛ ومجارستانده واقع اولان مهاج محاربه‌سیله سائر محاربانده پك چوق غیرت وهمتی کورلمش ایدی. بعده غضب پادشاهی‌یه اوغرایوب، عزل و رتبه‌سی رفع اولنمغله، مأیوسیتندن کندینی آج براقه‌رق، ٩٥٤ تاریخنده تلف اولمشدر.

خسرو پاشا } سلطان مراد خان رابع دورنده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، بوسنه‌لیدر. حرم همایونده تربیه اولنه‌رق، سلحدارلق رتبه‌سنی احراز ایلمش، ویکیچری آغالغیله سرای همایوندن چیقمش ایدی. ١٠٣٧ تاریخنده وزیر ثانی اولوب، متعاقباً مسند صدارته تعیین اولنمغله برابر، آناطولیده رفع لوای عصیان ایتمش اولان آبازه پاشانك تنکیلنه مأمور اولوب، ارضرومده کندیسنی محاصره وامان دیلمکه مجبور ایتدکدن صکره، مظفراً درسعادته عودت ایتمش؛ و ١٠٣٨ تاریخنده ایران سفری آچلدقده، سردارلقله اوطرفه عزیمت ایدوب،

همدان جوارلرینی تخریب، و ایرانیلری کلیاً مغلوب ایدەرك، بغدادك فتحنه آیلرجه چالیشمش ایسەده، موفق اولەمیوب، ماردین مشتاسنه عودت ایتمشیدی. ١٠٤٠ سنەسی صفرنده ماردینه کلیتلی عسکر تجمع ایدوب، ایرانله محاربەیه کیریشمکی تعجیل ایتدکلری حالده، صاحب ترجه کاه تاتار عسکرینك ورودینه انتظار ایندیکنی و کاه دیکر بعض وسیلەلر درمیان، ونهایت بغداد سفرینك زمانی کچمش اولدیغی بیان ایدەرك، حربدن اجتناب ایتدیکندن، عسکر بیننده یولسز حرکات ظهور ایتمکه باشلامش، وکندیسی دیاربکره عودت ایتمش ایدی. بو حال درسعادتده معلوم اولنجه، عزل اولنەرق، کندیسی استعفای قصور مقصدیله، درسعادته متهیء عزیمت اولمش ایسەده، توقاده وصولنده، خستەلنوب یاتمش؛ و دیاربکر والیلکنه تعیین اولنان مرتضی پاشا قتلی فرمانی حامل بولنمغله، کندیسنی اوراده اعدام ایدوب، سرمقطوعنی استانبوله کوندرمشدر. مدت صدارتی ٣ سنه ایله ٨ آیدر. جسور و کار آشنا بر وزیر ایدیسەده، غدار وخونریز ایدی.

خسرو پاشا { (محمد —) سلطان سلیم خان ثالث ایله سلطان محمود خان

ثانی وسلطان عبدالمجیدخان دوری وزراسندن اولوب، آبازەلیدر. کوچك ایکن اندرون همایونه آلنەرق، اوراده تربیه اولنمش؛ و ١٢٠٦ تاریخنده کوچك حسین پاشا ایله سرای همایوندن چیقوب، مشارالیه مهردار وبعده کتخدا اولمش ایدی. ١٢١٦ تاریخنده رتبهٔ میرمیرانی ایله قرەحصاره والی اولوب، ینه او سنه فرانسزلرك مصردن اخراجلری اوزرینه، صدراسبق خورشید پاشانك معیتنده مصره عزیمت ایدوب، اسکندریه محافظی اولمش؛ واوراده ایکن مصر والیلکی کدیسنه توجیه اولنمش ایدی. اوصرەده مصرکولنلری ایقاع شورشدن خالی قالمیوب، عساکر معاونه سرکردەسی بولنان محمد علینك دخی وقوعبولان فتنەلره مداخلەسی اولدیغندن، صاحب ترجه دفع فتنەیه موفق اولەمدقدن بشقه، مصرجه بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمش اولان محمد علی‌یی دخی بسبتون توحیش ایلدیکندن، موقعنی محافظەیه مقتدر اولەمیوب، مصری ترك ایله چکلمکه مجبور اولمش ایدی. بعده رسمو، سلانیك، بوسنه، ابرائیل، ینه سلانیك،

بولی والیلك و محافظلقلرنده بولنەرق، عصر سلطان محمود خانیده ١٢٢٦ تاریخنده قپودان دریا اولوب، آلتی سنەیی متجاوز زمان بو مقامده قالدقدن صکره، ١٢٣٣ ده عزل، وارضروم، بعده قارص، بولی وآغریبوز سنجاقلرینه وبر مدت شرق سرعسکرلکنه نصب اولنمش؛ و١٢٣٨ ده ثانیاً قپودان دریا اولوب، بو دفعه دخی درت سنەدن زیاده امور بحریەیی اداره ایتمش، و آق دکیزده بعض موفقیاته نائل اولمش ایدی. ١٢٤٢ ده عزل اولنەرق، بر مدت صکره کیلرده بولنان بکلك بیراق عسکرلرینه ایتدیرمش اولدیغی تعلیم جدید منظور ومقبول پادشاهی اولمغله، آغا حسین پاشادن صکره ایکنجی اولەرق، سرعسکر اولمش؛ واون سنەیه قریب مدت بو مقامی اداره ایتدکدن صکره، ١٢٥٢ تاریخنده شیخوختندن طولایی تقاعد ایدیلەرك، برسنه صکره مجلس احکام عدلیه ریاستنه تعیین اولنمش ایدی. ١٢٥٥ تاریخنده سلطان عبد المجید خانك جلوسلرنده صدراعظم اولوب، اون بجق آی قدر اجرای وکالت ایتدکدن صکره، ١٢٥٦ ده ینه شیخوختندن طولایی عزل اولنەرق، خانەسنده اوتورمقده ایکن، بعض سوء احوالی کورلمسی اوزرینه، تکفور طاغنه اقامته مأمور اولوب، حقنده تحقیقات اجراسی صرەسنده بعض رشوت وهدایا مادەلری دخی ظهورایتمکله، وزارتی رفع اولنەرق، ایکی سنه مدتله تکفورطاغنده منفی بولنمسه وسکز ماه قرەغول آلتنه آلنمسنه قرار ویرلمش ایدی. ١٢٥٧ ده حال شیخوختنه ترحماً عفوبیوریلەرق، درسعادته عودت ایتمش؛ ومتعاقباً مجالس عالیەیه مأمور اولمش ایدی. ١٢٦٢ ده ثانیاً سرعسکر اولوب، اون بجق آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، ینه ضعف پیریسندن طولایی عزل اولنەرق، مجلس خاص وکلایه مأمور اولمش؛ و ١٢٧١ سنەسی جمادی الاخرەسنده، طقسان یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. کولر یوزلی حلیم وکریم برذات اولوب، آدم یتیشدیرمکی چوق سوردی. تربیه کردەلری اولان آزادیلرندن بر چوق ذوات مقامات عالیەیه نائل اولمشلردر. مصرلی محمد علی پاشا مرحومه فوق العاده کین وخصومتی وار ایدی. تربەسی جوارنده برنقشبندی تکیەسیله بر کتبخانەسی واردر.

خسرو پاشا { [« خان بارچینلو » مادەسنه مراجعت بیوریله.]

خسرو پرویز { ایران قدیم ملوکندن ساسانیان سلالەسنك یکرمی ایکنجی حکمداری اولوب، هرمزك اوغلی ومشهور نوشیروان عادلك تورونیدر. میلادك ۵۹۰ تاریخنده بهرام چوبینه طرفندن پدری اسقاطله کندیسی تخته اجلاس اولنمش ایسەده، درعقب بهرام چوبینه کندیسی اعلان سلطنت ایتدیکندن، خسرو پرویز قسطنطینیه روم ایمپراطوری (موریس) ك نزدینه التجا ایتمکه مجبور اولمش؛ و ایمپراطور کندیسنی داماد ایدوب، معیتنه عسکر ویرمکله، بهرام چوبینه‌یی ایراندن طرد ایده‌رك، ملك موروثنی ضبط ایلمشیدی. بعده موریس قتل اولندقده، خسرو بونك انتقامنی آلمق بهانه‌سیله، ۶۰۴ تاریخنده کلیتلی عسکرله بلاد رومه هجوم ایدوب، آناطولی جهتنی تخریب، و بر خیلی یرلر ضبط ایتمش ایسەده، ۶۲۲ ده هراقلیوس طرفندن مغلوب اولوب، ضبط ایتدیکی یرلری ترکه مجبور اولمشیدی. نهایت سفاهته مبتلا اولمغله، ۳۸ سنەلك حکومتدن صکره ۶۲۸ تاریخنده اسقاط وحبس اولنه‌رق، اوغلی شیرویه اجلاس اولنمشدر. شیرین اسمنده برقیزله اولان معاشقه‌سی مشهور بر داستاندر. زوجه‌سی اولان روم ایمپراطورینك قیزی کتب شرقیه‌ده (مریم) اسمیله یاد اولنمش ایسه‌ده، بعض غربیون بونك اسمی (ایرن) اولوب (شیرین) اسمنك بونك غلطی اولدیغنی التزام ایتمشلردر. حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك دعوتی خسرو پرویزك زمانه تصادف ایدوب، کندیسنه ارسال بیوریلان نامهٔ سعادتی یرتمق کبی جرأت کستاخانه‌ده بولندیغی مرویدر.

خسرو دهلوی { (امیر —) اعاظم شعرای فرسدن اولوب، اجدادی ترکستانده (لاچین) اولوسندن ایکن، کندیسی هندستانده تولد ونشأت ایتمشدر. پدری امیر محمود جنکیز فتنه‌سنده وطنی اولان (کش) قصبه‌سنی ترکله، دهلی حکمداری شاه محمد تغلقك یانه کیده‌رك، بونك امراسی صره‌سنه کچمش؛ وصاحب ترجمه ۶۵۱ تاریخنده طوغوب، پدرینك وفاتنده یرینه قائم اولمش؛ ودهلی حکمدارلرندن برقاچنك خدمتنده بولنمش ایدی. اشعار و ادبیاتیله وکمالات ظاهریه‌سیله کسب اشتهار ایتدکدن صکره، مشاهیر اولیاء اللهدن شیخ نظام الدینه انتسابله، کمالات باطنیه ایله دخی تزیین ذات ایده‌رك، نهایت علائق دنیادن منقطع اولوب، صوفیانه برعمر سورمکه باشلامش؛ وتصوفه دائر برچوق آثار وجوده کتیرمشدر. غزلیات وقصاید ومثنوی وسائر انواع شعرده مهارتی وموسیقیدن دخی بهره‌سی وار ایدی. ۹۹ کتب و رسائل تألیف ایتمش اولدیغی، واشعارینك درتیوز بیك بیته بالغ بولندیغی مرویدر. سلطان سعید بایسنغر صاحب ترجمه‌یه زیاده‌سیله معتقد اولمغله، اشعارینك جمعنه چوق سعی ایتمش ایسه‌ده، یوز یکرمی بیك بیتدن زیاده بوله‌میوب، بعده ایکی بیك دها بولنمش ایسه‌ده، باقیسنه دسترس اولنه‌مامشدر. سلطان مشارالیه امیر خسروك خمسه‌سنی و مشهور الغ بك خمسهٔ نظامی‌یی ترجیح ایتدیکندن، بینلرنده بو ترجیح حقنده بر چوق مناقشه‌لر جریان ایتمشدر. امیرخسروك حیاتنده دخی شهرتی عالمگیر اولوب، حتی شاعر شهیر شیخ سعدیٔ شیرازینك، سن شیخوختنده، محضا صاحب ترجمه ایله کوریشمك ایچون، هندستانه سیاحت ایتمش اولدیغی مرویدر. امیرخسروك بعض اشعاری دخی بو ملاقاته دلالت ایدر. ۷۲۵ تاریخنده ۷۲ یاشنده وفات ایدوب، دهلینك (غیاث پور) محلنده واقع شیخ نظام الدینك تربه‌سنده دفن اولنمشدر. اشعارینی کندیسی درت قسمه آیروب، کنجلکنده سویلمش اولدیغی اشعاری « تحفة الصغر »، وسط عمرنده سویلدکلرینی « وسط الحیاة »، اوائل شیخوختنده سویلدکلرینی « قرة الکمال »، نهایت شیخوختنده کندیسندن صادر اولانلرینی دخی « بقیة البقیه » عنوانلریله تدوین ایتمشیدی. غزلیات وقصایددن بشقه برچوق مثنوی ومنظومه‌لری دخی اولوب، بونلرك بشی، که « هشت بهشت »، « سکندر نامه »، « پنج کنج »، « لیلی ومجنون » و « شیرین وخسرو » در، « خمسهٔ امیر خسرو » عنوانیله بر مجموعه تشکیل ایدیور. بوندن بشقه « خضر نامه »، « آینهٔ سکندر »، « اعجاز خسروی »، « جواهر البحر »، « قران سعدین »، « بحر الابرار »، « انیس القلوب »، « مرآت الصفا »، « مناقب هند »، « تاریخ دهلی »، « تغلقنامه »، « مطلع الانوار »، « مقالات جهاریار » عنوانلریله منظومه‌لری ومنظوم ومنثور دیکر برچوق رساله‌لری واردر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

اقبالرا بقا نبود دل برو مبند
عمری که در غرور کذاری هبا بود
ورنیست باورت زمن این نکتهٔ شریف
(اقبال) را چو قلب کنی (لابقا) بود

خسرو زاده { (مصطفى بن محمد) اونجی قرن هجری عثمانلی علماسندن اولوب، قطب الدين محمد بن احمد المكينك خطهٔ يمانيه‌نك سنان پاشا طرفندن فتحنی حاكی اوله‌رق يازديغی «البرق اليمانی فی الفتح العثمانی» عنوانلی تاريخنی لسان تركی‌يه ترجمه ايتمشدر. وفاتی ۹۷۸ ده واقع اولمشدر.

خسرو شاه { غزنويلر سلاله‌سنك اون دردنجی وصوك حكمداری اولوب، ۵٤٤ تاريخنده لاهورده پدری بهرامشاهه خلف اولمش؛ و ۵ سنه حكومت سورمش ايسه‌ده، پدری زماننده غزنه‌يی ضبط ايتمش اولان غوريلر ۵٤۹ تاريخنده بونی دخی اخذ وحبس ايده‌رك، غزنويلر دولتنه ختام ويرمشلردر.

خسرو شاه { (ناصر الدين) دهلی حكمدارلرندن سلطان مباركشاهك بنده‌سی و وزيری اولديغی حالده، ۷۲۱ تاريخنده حكمدار مشار اليهی قتل ايله، تختنی ضبط ايتمش ايسه ده، ينه اوسنه غياث الدين تغلق شاه طرفندن اسقاط وطرد اولنمشدر.

خسرو شاهی { [«شمس الدين خسرو شاهی» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خسرو كرد { خراسانده نيسابور مضافاتندن (بيهق) ناحيه‌سنك مركز قديمی بر قصبه اولوب، بعض مشاهير علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. بعده (سبزوار) ناحيهٔ مذكوره‌يه مركز اتخاذ اولنه‌رق، خسروكرد متروك قالمشدی.

خسروی { اونجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، سالف الترجمه ملا خسروك حفيديدر. يوقاريده ذكر اولنان (خسرو زاده) نك عينی اولمق محتملدر. شو بيت اونكدر:

يانكه آلوب رقيبی ايلدك سير چمن
يانكه قالورمی ای سروسهی سير ايله سن

خسروی { ماوراء النهر شعراسندن وعبدالله خان اوزبكينك مداحلرندن اولوب، سمرقندليدر. شو بيت اونكدر:

طفل اشكم خويشرا رسوای مردم كرده است
ميدود هر سو نميدانم كراكم كرده است

خشخاش { (بن حارث العنبری التميمی) صحابه‌دن ومؤلفهٔ قلوبدن اولوب، اوغللری مالك وقيس وعبيد دخی صحابه‌دندر.

خشرم { (بن الحباب الانصاری الخزرجی) صحابه‌دن اولوب، حديبيه وقعه‌سنده ورضوان بيعتنده حاضر بولنمشدر.

خشف { (الواضحيه) خلفای عباسيه‌دن متوكل علی الله زماننده يتيشن اك مشهور مغنيه‌لردن اولوب، ينه مغنياتدن (عريب) ك معاصره‌سيدر.

خصاصه { حجاز ايله تهامه آره‌سنده كوچك بر قصبه اولوب، حضرت ابابكر صديق (رضه) زماننده عكرمه بن ابی جهل طرفندن فتح اولنمشدر.

خصّاف { [«ابو بكر خصاف» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خصالی { ايران شعراسندن ايكی كشينك مخلصيدر:

برنجيسی (حسن بيك) عن اصل چغتای اولوسندن اولديغی حالده، خراسانده ياشامشدر. شو بيت اونكدر:

يك شيشه می آريد ز ايران سوی توران
تاخون جگر گوشهٔ كاوبين بيندم

— ايكنجيسی كاشانلی اولوب، مولانا محتشمك شاكردانندن ايدی. شو بيت اونكدر:

مكن منع من بيدل زبسيار آمدن سويت
كه كر صد بار دارم آرزو يكبار می آيم

خُصَيب { هارون الرشيدك بر زنجی كوله‌سی اولوب، جهل وحمقيله مشهوردر. خليفهٔ مشار اليه طرفندن، ملك مصره مغروراً الوهيت دعواسنی ايتمش اولان فرعونه رغماً، مصر واليلكنه نصب ايدلمش اولديغی مرويدر.

خُصَيب { خلافت عباسيه اوائلنده ظهور ايدن اطبادن اولوب، نصرانی المذهب ايدی. بصره‌ده ياشامشدر.

خضر { انبيادن اولوب، حضرت موسی ايله ملاقاتی وذو القرنين ايله ظلماته كيدوب، آب حيات ايچديكی، وبناءً عليه اليوم بر حيات بولنديغی مشهوردر. اسمی (بليا بن ملكان) اولديغی بعض كتب تفسيرده مذكور ايسه‌ده، كتب مقدسهٔ بنی اسرائيلده بو اسم ايله بر نبی ذكر اولنمديغندن، سمايه رفعی كتب مذكوره‌ده مصرح اولان الياس نبی (عم) ك عينی اولمسی محتملدر. حضرت ابراهيم (عم) ك زماننده

یاشامش اولمسی وحضرت موسی (عم) له ملاقاتی حقنده اولان روایتلر زمانك دخی مجهول ومختلف فیه اولدیغنی کوستریور .

خضر { [« جمال الدین حضر » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خضر { (مظفر بن عثمان البرمکی) اوننجی قرن هجری علماسندن اولوب، « اخلاق الاتقیاء وصفات الاصفیا » عنوانیله صوفیانه بر تألیفی واردر. ٩٦٤ ده وفات ایتمشدر.

خضر بك { (— چلبی بن جلال الدین) اعاظم علمای عثمانیه‌دن اولوب، سیوری حصارلیدر. پدری بلدهٔ مذکوره‌ده قاضی اولدیغی حالده، اوراده کندیسندن تحصیل علوم ایدوب، بعده مولانا یکانه انتسابله، اوندن علوم عقلیه ونقلیه‌یی تکمیل ایتمش، وقیزینی دخی آلوب، دامادی اولمش ایدی. وفرت ذکاسی و فوق العاده جد و اهتمامی حسبیله، متداول اولمیان بر چوق علوم وفنونده دخی ید طولی کسب ایدوب، مملکتنده مدرس اولمشیدی. ابو الفتح سلطان محمد خان حضرتلرینك اوائل سلطنتلرنده بلاد عربدن برذات کلوب، علوم وفنون مختلفه‌دن اسئله ایراد ایتدیکی حالده، علمای زمانك هیچ بری جواب ویرمکه مقتدر اوله‌مامغله، حضرت فاتحك بوندن جانی صیقلدقده، صاحب ترجمه‌دن خبر ویریلوب، جلب اولنمش؛ وکندیسی اووقت هنوز اوتوز یاشلرنده وزی عسکریده بولنمغله، سن وقیافتی مشاهیر علمایه میدان اوقویان ذاتك خندهٔ استخفافنی دعوت ایتمش ایسه‌ده، کندیسنك ایراد ایتدیکی اسئله‌نك کافه‌سنه خضر بك جواب ویرمش، و حالبوکه حضر بکك سؤاللرینه کندیسی جوابدن عاجز قالوب، مغلوب اولمش ایدی. بو حال سلطان محمد خان حضرتلرینك فوق العاده ممنونیتنی موجب اولمغله، علامهٔ مشارالیه حقنده نظر و توجهی کوندن کونه تزاید ایدوب، بروسه‌ده بعض مدرسه‌لرك مدرسلکی توجیه، وبرچوق وظائف ومخصصات تعیین بیورلمش؛ وبعده آناطولی وروم ایلنده بعض قضالره دخی نصب اولنمش ایدی. استانبولك فتحنده برنجی اوله‌رق استانبول قاضیسی اولوب، وفاته‌دك یعنی ٦ سنه بو مقامده قاله‌رق، اجرای عدل و حقانیتله کسب اشتهار ایتمش؛ و٨٦٣ ده وفات ایدوب، حضرت ابا ایوب انصاری جوارنده دفن اولنمشدر. حلقهٔ تدریسنه مداومت و علم وعرفانندن استفاده ایدنلر پك چوق اولوب، ایچلرندن مولانا مصلح الدین قسطلانی، علی العربی، خواجه زاده وخیالی کبی مشاهیر علما یتیشمشدر. حسن اخلاق وزهد وتقواسی دخی علمیله متناسب ایدی. ادبیات عربیه وفارسیه وترکیه‌ده دخی معلومات واسعه‌سی وطبیعت شعریه‌سی اولوب، السنهٔ ثلثه‌ده مقبول اشعاری واردر. عقائده دائر مشهور بر « قصیدهٔ نونیه » نظم ایتمشدر، که شاکردی ملا خیالی وسائر علما طرفندن شرح اولنمشدر. « عجالة لیلة اولیلتین » عنوانیله عربی العباره دیکر بر قصیدهٔ نونیه‌سی و سائر بعض آثاری واردر.

اشعار عربیه‌سندن:

لو مر علی تربی من جسمك ظل
یامونس روحی
حیاك من القبر عظامی ورفاتی
من بعد وفاتی

اشعار فارسیه‌سندن:

عشقرا بیرون زهفتاد ودوملت حالتیست
در میان جمع وکثرت عاشقانرا حلوتیست

اشعار ترکیه‌سندن:

ویرمش صبا بنفشه‌یه پیغام زلف یار
اول لذتك هوامی دماغنده در دخی

خضر بك { سلطان بایزید خان ثانی دوری شعرا و مشایخندن اولوب، مشاهیر علما وادبادن احمد پاشانك اوغلیدر. حضری تخلص ایدردی. ٩١٤ ده وفات ایتمشدر. شیخ امیر بخاری‌یه انتساب ایتمشدی. ترکی وفارسی اهل دلانه اشعاری واردر. شو ایکی بیت او جمله‌دندر:

کر حجاب اولور ایسه طلعت جانانه تنم
بر آوج خاك ندر کیم قاله کوزمده بنم
نیجه صبر ایلیم ای دوست جفا تیغنه کیم
طاش دکلدر یورکم برج دکلدر بدنم

خضر بن ابی بکر { (المهرانی العدوی) مشاهیر مشایخدن اولوب، کردی الاصلدر. ملوك مصردن ملك ظاهر بیبرسك جلوسنی اولدن خبر ویرمکله، ولایتنه اعتقاد اولنه‌رق، حکمدار مشارالیهك عندنده قدر واعتباری پك زیاده اولمش؛ وبك چوق مریدان پیدا ایتمش ایدی. بعده ملك ظاهر کندیسندن متوهم اولوب، قلعة الجبله حبس، واختلاطدن منع ایلمشدی. ٦٧٦ تاریخنده مکهٔ مکرمه‌ده وفات ایتمشدر.

خضر بن حسين ماردینی { شارح «كافيه»

هندینك تورونی اولوب، سلطان احمد خان اول دوری مشایخ وادباسندندر. نصوح پاشانك پك معتمد ومحرمی اولوب، شاه عباسله عقد مصالحه‌یه مأمور اولمش؛ وبو مأموریتنده موفق اولمغله، عودتنده مصالحه‌نك مجرد كندیسنك همتیله میسر اولدیغی سویلدیكندن، نصوح پاشا كندیسنی وان دفتردارلغنه نصب ایتمش، وآرقه‌سندن آدم كوندروب، بوغدیرمشدر. «شافیه»یی نظمه چكمش اولدیغی مرویدر.

خضر بن عطاء الله الموصلی { علماوادبادن اولوب،

شرفاء مكه‌دن حسين بن ابی نمی‌یه منسوب ایدی. بونك نامنه «الاسعاف بشرح ابيات القاضی والكشاف» عنوانیله بر كتاب واهل بيتك فضائلی حقنده مفصل بر ارجوزه یازمشدر. بعده شریف مشار اليهك توجهی غائب ایتمكله، مدينهٔ منوره‌یه كیتمكده ایكن، ۱۰۰۷ تاریخنده یولده وفات ایتمشدر.

خضر بن نضر { (ابو العباس — الاربلی) مشاهیر علمادن وفقهاء

شافعیه‌دن اولوب، ٤٧٨ تاریخنده طوغمش، و٥٦٧ ده وفات ایتمشدر. بغدادده تحصیل علوم ایتدكدن صكره، اربله عودت ایدوب، اورانك صاحبی طرفندن كندیسنه مخصوص اوله‌رق بنا ایتدیریلن مدرسه‌ده تدریس وافاده ایله مشغول اولمش؛ وتفسیر وفقهه متعلق بر قاچ كتاب تألیف ایتمشدر. حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك ۲۰ خطبهٔ صحیحه‌سنی دخی جمع وتحریره موفق اولمشدر.

خضر پاشا { سلطان محمد خان ثالث وسلطان احمدخان اول دوری وزراسندن

اولوب، ۱۰۱۰ تاریخنده‌دك ۳ سنه مصر والیسی بولنمش؛ و بعده طونه و سائر طرفلرده محافظلق ودرسعادتده قائممقاملق ایدوب، ۱۰۱۸ ده وفات ایتمشدر.

خضر چلبی { (تپه كوز —) [«حضری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خضر خان { ملكشاه سلجوقی زماننده ماوراء النهرده حكومت سور-

مش بر حكمدار اولوب، عسكر و خزائنك كثرتی بعض كتب تواریخده مذكوردر.

خضر خان { (سید —) ملتان حاكمی ملك سلیمانك اوغلی اولوب، ۸۱۷

تاریخنده دهلی حكمداری دولتخان لودی‌یی مغلوب ایده‌رك، دهلی‌یی ضبط ایتمش ایسه‌ده، كندی نامنه اعلان سلطنت ایتمیوب، شاهرخ بن تیمور نامنه خطبه اوقوتمش؛ و ۷ سنه حكومت سوروب، ۸۲٤ ده وفات ایتمشدر. كندیسندن صكره اوغلی مباركشاه، بعده تورونی محمدشاه بن فرید وبوندن صكره علاء الدین بن محمد شاه دهلیده حكومت سوروب، ۸٤۹ ده بهلول لودی بو سلاله‌نك حكومتنه ختام ویرمشدر.

خضر شاه { صاروخان بكی ایكن، یلدیرم سلطان بایزید خان طرفندن

الكامی ضبط، وبعده تیمورلنك طرفندن كندیسنه اعاده اولنمش ایدی. زمان فطرتده مغنیساده حكومت سورمكده اولوب، چلبی سلطان محمد خان حضرتلرینه قارشی عیسی چلبی‌یه امداد ایتمكله، پادشاه مشار الیه عسكری طرفندن جامده طوتیلوب، قتل اولنمشدر.

خضره { صحابیاتدن اولوب، حضرت نبی محترم (صلعم) افندمزك خدمت شر-

یفه‌لرنده بولنمشدر.

خضری { (ابو عبد الله محمد بن احمد المروزی) مشاهیر فقهاء شافعیه‌دن اولوب،

مروده تدریس وافتا ایله مشغول بولنمش؛ و۳۸۰ تار-یخنده وفات ایتمشدر. علم حدیثده دخی ید طولی صاحبی ایدی.

خضری { عثمانلی شعراسندن بروجه آتی درت ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی مشهور احمد پاشا زاده خضر بكدر.

[«خضر بك» ماده‌سنه مراجعت.]

— ایكنجیسی (تپه كوز خضر چلبی) در، كه ادرنه‌لی اولوب، مرحبا افندینك درسنه ملازمت ایتمشیدی. بروسه‌ده یلدیرم بایزید خان مدرسه‌سنده مدرس اولوب، ۹۷۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایكی بیت اونكدر:

قصد دل اول زلف عنبر فامه‌در
بر قلندر دركه عزمی شامه در
كربكم دل ماجراسن یازمغه
كاتب چشمم النده خامه در

— اوچنجیسی یکی حصارلی اولوب، طاشکپری زاده استانبول قاضیسی ایکن، معیتنده دانشمند ایدی. عیش وعشرته مبتلا ایمش. شو بیت اونکدر:

زنخدانانده دل کم اولمشیدی
خط دلدار کلدی خضر ایرشدی

— دردنجیسی آماسیه‌لی اولوب، قانونی سلطان سلیمان خانک بغداد سفرینه عزیمتلری اثناسنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اشکم ایچره روی زردم ای کل خوش ترهمان
صویه دوشمش بر خزان یپراغنه بکزر همان

— متأخرین شعرادن دخی (خضری) تخلص ایدن حاجی خضر افندی اسمنده بر شاعر واردر، که زنبیل بردوش اوله‌رق کتاب صاتمغله، واشعاری مقابلنده کبرادن جائزه‌لر آلمغله مشغول اولوب، خیلی اقچه طوپلامش ایسه‌ده، کمال خستندن ینه ضرورت ایچنده یاشایوب، ١٢٦٢ ده وفات ایتمشدر. اکثر اشعاری مشوش وبی مألدر. شو بیت اونکدر:

عاکف بیت العلومه پیری اولدم خضریا
حضرتیله توله ایتسهم دائما کفتار عشق

خضری { ایران شعراسندن دخی درت کشینک مخلصیدر:

برنجیسی قزوینلی اولوب، شو بیت اونکدر:

سر کوی یار خضری بحریم کعبه ماند
که بهر طرف کنی رو بتوان نمازکردن

— ایکنجیسی خوانسارلی اولوب، شو بیت اونکدر:

موبی زسر زلف توام تارکفن شد
در حشر همین باعث آمرزش من شد

— اوچنجیسی لارلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بختم آورده بصد خون جکر تادر دوست
مژه بر هم مزن ای دیده که خوابم نبرد

— دردنجیسی استرابادلی اولوب، اعمی اولدیغی حالده، معنیدار اشعاری واردر. شو بیت اوجمله‌دندر:

ناله پیش چشم بیمارش مکن
فتنه در خوابست بیدارش مکن

خطّ { عمان ایله بحرین آره‌سنده‌کی سواحله اطلاق اولنوب، هنددن کلن مشهور غرغیلر بوسواحلده‌کی اسکله‌لرده صاتلمغله، (رماح الخط) دینمکله شهرت بولمشیدی. دیکر بر روایتده دخی بحرینک باشلیجه اسکله‌لرندن اولوب، ایکنجیسی ده (هجر) در. شمدیکی حالده سواحل مذکوره‌ده بو اسمله اسکله بولندیغی بیلنمیور.

خَطا { (یاخود خطای) تواریخ وکتب ادبیهٔ اسلامیه‌ده کثیر الاستعمال اولان بو اسمک مسماسنی تمامیله تعیین مشکلجه ایسه‌ده، هرحالده چینک قسم شمالیسنه یعنی مانچوریا و مغولستان ایله ترکستان شرقی جهتلرینه اطلاق اولنه‌رق، سیبریانک دخی بر قسمنی جامع بولندیغی آکلاشیلیور. اصل (خطا) ویاخود (خطان) مغول طوائفندن بر طائفه‌نک اسمیدر، که بو طائفه دردنجی قرن هجری ابتدالرنده (بولیجی آپوآکی) نام رئیسنک تحت قیادتنده اوله‌رق، بتون مغولستانی وچینک برقسمنی ضبط ایتمشیدی. ایشته اووقت خطا اسمی بو طائفه‌نک تحت حکمنده بولنان ممالک واسعهٔ مذکوره‌یه اطلاق اولنوب، بو دولت ایکیوز سنه قدر سوردکدن صکره، مانچو طوائفندن (یوشی) طائفه‌سی غلبه چالوب، ممالک مذکوره‌نک اکثر طرفلرینی ضبط ایتمکله، خطا خاندان حکمداریسنه منسوب برشخص مغولستانک شمال غربی جهتلرنده واقع (جونغاریه) خطه‌سنه کله‌رک، اوراده بر کوچک دولت تأسیس ایتمشدر، که بو مملکتک اورمانلری چوق اولمق حسبیله، (قره خطا) اسمیله شهرت بولمشیدی. بناءً علیه خطا اسمی که یوقاریده بیان اولنان ممالک واسعه‌نک جمله‌سنه اطلاق، وکاه یالکز قره خطا دینلن مغولستانک شمال غربی قسمنه حصر ایدیله‌رک استعمال اولنور.

خَطّاب { (بن نفیل بن عبد عزی بن ریاح بن عبد الله بن قرط بن زراح بن عدی بن کعب القرشی العدوی) امیر المؤمنین عمر (رضـه) ک پدری اولوب، عشرهٔ مبشره‌دن سعید بن زید (رضه) ک جدی اولان عمرو دخی برادری ایدی. حضرت عمر (رضه) ک اسلامه دخولندن اول مشرک اوله‌رق وفات ایتمشدر.

خطّابی { (ابوسلیمان حمد بن محمد البستی) مشاهیر محدثین وادبادن اولوب، علم فقهده دخی یدطولی صاحبی ایدی. عراقده تحصیل علوم و فنون و استماع حدیث ایتدکدن صکره، وطنی اولان (بست) شهرینه عودتله، افاده وتدریسله امرار عمر ایتمشدر. «غریب الحدیث»، «معالم السنن فی شرح سنن داود»، «اعلام السنن فی شرح البخاری»،

«کتاب الشجاج» «کتاب شان الدعاء» و «کتاب اصلاح غلط المحدثین» کبی برچوق تألیفات معتبره‌سی واردر. ۳۸۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. زهد وتقواسی دخی علمیله متناسب ایدی. نفیس اشعاری دخی اولوب، شو رباعی اوجمله‌دندر:

شر السباع العوادی دونه وزر
والناس شرهم مادونه وزر
کم معشر سلموا لم یؤذ سبع
وماتری بشراً لم یؤذه بشر

خطائی { شاه اسماعیل صفوینك شعرده قوللاندیغی مخلصدر. فارسی وترکی اشعاری واردر. ترجمهٔ حالی «اسماعیل صفوی» ماده‌سنده سبق ایدوب، شوراجقده یالکز اشعارندن بر بیت ایرادیله اکتفا اولنور:

چنان خوبست ماه عارض وچاه زنخدانش
که یوسف مبتلا کشتست واسماعیل قربانش

— ایران شعراسندن بو مخلصله متخلص دیکر بری دخی واردر، که هندستانه رحلتله، بر خیلی وقت کجراتده یاشامشدر: شو رباعی اونکدر:

سیه چشمان کجراتی که رشك صورت چین اند
نکویم کافر ایشانرا ولی غارتکر دین اند
بکیسو جمله چون عنبر ولیکن عنبر سارا
بچشمان جمله چون آهو ولی آهوی مشکین اند

خطی { (موقوفاتجی مصطفی — افندی) سلطان محمود خان اول دوری رجالندن اولوب، ادیب وشاعر برذات ایدی. عن اصل قسطمونیلی اولوب، صغرسنده درسعادته کله‌رك، تحصیل علم ایتدکدن صکره، طاوقجی باشی علی آغایه داماد اولمش؛ وسلطان احمدخان ثالث دوری اولان ۱۱۳۱ تاریخنده وفات ایدن قائن پدری یرینه نصب اولنمش ایسه‌ده، علم وادبه میل ورغبتی اولمغله، سلطان محمود خان اولك جلوسی سنه‌سی اولان ۱۱۴۳ ده مقاطعه‌جی خواجه‌لغی مأموریتیله زمرهٔ خواجکانه داخل اولمشیدی. ادب وتربیه‌سی وحسن محاضره‌سی مسلم اولمغله، اوسنه جلوس همایون خبرینی ایصال ایتمك اوزره، سفارتله ویانه‌یه اعزاد اولنمشیدی. بوسفارتدن عودتی متعاقب دیوان همایونجه بعض مناصبه تعیین اولنه‌رق، ۱۱۴۵ ده بکلکجی اولمش؛ و ۴۹ ده رئیس الکتاب اسماعیل افندی معیتنده روسیه حدودی تعیینته مأمور اولوب، اوصره‌ده نادرشاه طرفندن درسعادته کوندریلن سفرا ایله مکالمه‌یه مأمور اولمق اوزره، جلب اولنه‌رق، بو مأموریتده دخی اظهار لیاقت واقتدار ایتمکله، ۱۱۴۹ ده رئیس الکتاب اولمش؛ ودرت سنه دوام ایدن بو مأموریتی اثناسنده روسیه‌لی ایله اولنان مکالمه‌ده و اطه‌قلعه و بلغراد فتحلرنده حاضر بولنه‌رق، حسن خدمتی کورلمکله، بعض حسودلرك سعایتی اوزرینه، ۱۱۵۳ ده عزل اولنه‌رق، عملکتی اولان قسطمونی‌یه اقامته مأمور اولوب، بو اثناده ایفای فریضهٔ حج ایتمش؛ و ۵۵ تاریخنده دفتر امینی اولوب، ۵۷ ده ثانیاً رئیس الکتاب اولمش؛ و ۱۱۶۰ ده معزولاً ادرنه‌ده اقامته مأمور اولمش ایسه‌ده، ۶۱ ده برنجی فرانسوا آنك آلمانیا ایمپراطورلغی تختنه جلوسنی تبریك، ومشارالیه ایله ایمپراطوریچه (ماریه ترزه)یه بر طاقم هدایای کرانبها ایصال ایتمك اوزره، ثانیاً سفارتله ونشانجی رتبه‌سیله ویانه‌یه اعزام اولنمشیدی. غایتله مطنطن صورتده وقوع بولان بوسفارتدن عودتنده روزنامچهٔ اول اولوب، ۱۱۶۲ ده وفات ایتمشدر. ویانه‌یه واقع سفارتی کندیسی قلمه آلمشدر. ترکی وعربی وفارسی لسانلرنده شعر و انشایه اقتداری وار ایدی. شو قطعه اونکدر:

شهنشاه جهان سلطان محمودك بو در اشته
بتون دنیایی تسخیر ایلین طغرای فرمانی
تماشا ایت نشان حکمی سیر ایتمك ایسترسه‌ك
مدار ضبط انس وجن اولان مهر سلیمانی

خطیب { (قاسم بن یعقوب) سلطان بایزید خان ثانی دوری علماسندن اولوب، آماسیه‌لیدر. پادشاه مشارالیه حضرتلری آماسیه والیلکلری اثناسنده معلملری بولنمش؛ وجلوسلرنده بروسه‌ده واقع سلطان مراد خان مدرسه‌سی مدرسلکی توجیه بیوریله‌رق، بعده آماسیه‌یه عودتله، شهزاده احمدك معلمی اولمشیدی. فقه وحدیث وسائر علومده یدطولی صاحبی اولوب، ارباب تصوفه دخی میلی وبونلرله الفتی وار ایدی.

خطیب آیاصوفیه { (محمد بن احمد) مشاهیر خطاطیندن اولوب، آیاصوفیه جوارنده مکتب خواجه‌سی ایدی. (ابری) تعبیر اولنان منقش کاغد بونك ایجادیدر. ۱۱۸۷ ده خانه‌سندن آتش ظهور ایده‌رك، ایچنده محترق اولمشدر.

خطیب الانبیاء { حضرت شعیب (عم) ه ویریلن اسمدر.

خطیب بغدادی { [« ابو بکر خطیب بغدادی» ماده سنه مراجعت.]

خطیب تبریزی { (ابو زکریا یحیی بن علی الشیبانی) ائمۀ لغتدن ومشاهیر ادبادن اولوب، علم حدیثده وسائر علومده دخی یدطولی صاحبی ایدی. خطیب بغدادی و دیگر بعض مشاهیر کندیسندن اخذ وروایت ایتمشلردر. ادبیاته متعلق بعض نافع کتابلری و کتب مشهورۀ ادبیه یه معتبر شرحلری واردر. « شرح الحماسه »، « شرح سقط الزند »، « شرح دیوان متنبی »، « شرح المعلقات السبع » و « شرح المفضلیات » عنوانلی اثرلری بو قبیلدندر. « غریب الحدیث » و « اصلاح المنطق » عنوانلریله ایکی تألیفی، نحوه متعلق بعض مقدماتی، عروض وقافیه یه دائر « الکافی » عنوانیله بر کتابی، ٤ جلد اوزره « معرب القرآن » ی وسائر نیجه تألیفاتی واردر. ١٤٢ تاریخنده تبریزده طوغوب، ٥٠٢ تاریخنده بغدادده فجأةً وفات ایتمشدر. شرح حماسه سی (لیدن) ده طبع ونشر اولنمشدر.

خطیب حصکفی { (ابو الفضل معین الدین یحیی بن سلامه) مشاهیر شعرا و ادبادن اولوب، دیوان اشعاریله بعض خطب و رسائلی مشهوردر. حصن کیفاده دنیایه گلوب، علوم ادبیه یی آنف الترجمه خطیب تبریزیدن وفقه شافعی ایله سائر علومی بعض علمادن اخذ ایده رك، میافارقینده خطیب ومفتی اولمشیدی. ٥٥١ تاریخنده، طقسان یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملۀ اشعارندندر:

اشکو الی الله من نارین واحدة
فی وجنتیه واخری منه فی کبدی
ومن سقمین سقم قد احل دمی
من الجفون وسقم حل فی جسدی الخ

خطیب دمشق { (جلال الدین قزوینی) مشاهیر علمادن اولوب، عن اصل قزوینلی اولدیغی حالده، بلاد رومده یعنی آناطولیده بعض قاضیلقلرده بولنمش؛ وبعده دمشق شام جامعنده خطیب اولمش، وشهر مذکور قاضیلغی دخی کندیسنه توجیه اولنمش ایدی. بعده ملك ناصر طرفندن مصره جلب اولنه رق، مصر قاضیسی اولمشدی. ٧٣٩ تاریخنده وفات ایتمشدر. معانیده مشهور و متداول اولان « تلخیص المفتاح » کتاب معتبری بونك جملۀ مؤلفاتندن اولدیغی کبی، « ایضاح التلخیص » و « سور المرجانی من شعر الارجانی » عنوانلریله دیگر ایکی تألیفی وسائر آثاری واردر.

خطیب زاده { (محیی الدین محمد) مشاهیر علمای عثمانیه دن اولوب، ابو الفتح سلطان محمد خان ثانی و سلطان بایزید خان ثانی زمانلرنده یاشامشدر. پدری مولانا تاج الدیندن وعلامه علی طوسی وسالف الترجمه خضر بکدن تحصیل علوم ایدوب، ازنیقده وبعده مدارس ثماندن برنده مدرسلك ایتمش؛ وآنجق تندخو، علمیله مفتخر ومتکبر اولدیغندن، پادشاهان مشار الیهمانی وکبرای دولتی دفعاتله دلگیر ایتمشیدی. رتبه جه کندیسنه تقدم ایدن خواجه زاده یه قارشی رقابت وخصومتی وار ایدی. بر آره لق سلطان محمد خان حضرتلرینه معلملك دخی ایتمشیدی. علاء الدین عربی ایله وسائر بعض معاصرینیله مباحثه لری گچمشدر. سید شریفك « شرح تجرید » ینه و « حاشیة الکشاف » ینه وصدر الشریعه نك « شرح الوقایه » سنه وسائر بعض درس کتابلرینه حاشیه لری، رؤیت وکلام حقنده بر رساله سی، وسائر بعض آثاری واردر. خطیب زاده ٩٠١ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خطیب عراقی { [«ابو اسحاق عراقی» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

خطیب وزیری { (شمس الدین محمد بن ابراهیم المالکی) مشاهیر علمادن اولوب، علوم متنوعه یه متعلق بر قاچ تألیفی واردر. ٨٩١ ده وفات ایتمشدر.

خطیری { (امیر عز الدین ایدمر) ملوك مصردن ملك ناصر محمد بن قلاوونك امراسندن اولوب، حکمدار مشار الیه زماننده فوق العاده اقتدار واعتباره نائل اولمغله، کرم وسخاوتیله شهرت بولمش؛ ومبالغ کثیره صرفیله بولاقده بیوك بر جامع وکتبخانه تأسیس ایتمشیدی. ٧٣٧ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خطیری { یا خوحظیری (ابو المعالی سعد وراق بن علی) مشاهیر ادبا و شعرادن اولوب، برچوق گوزل مجموعه لری واردر. ثعالبینك « یتیمة الدهر » عنوانلی تألیف مشهورینك اوچنجی ذیلی حکمنده اولان « زینة الدهر فی ذکر الطاف شعر-

العصر » عنوانلى كتاب صاحب ترجمه‌نك اك مشهور ومعتبر تأليفيدر. وسعت اطلاعنه دال اولمق اوزره، « لمح الملح » عنوانيله بر تأليف معتبرى دها واردر. ٥٦٨ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بر ايكى بيت جمله اشعارندندر:

شكوت هوى من شف قلبي بعده
توقد نار ليس يطفى سعيره
فقال بعادى عنك اكثر راحة
ولولا بعاد الشمس احرق نورها

خَفاجه { بنى عقيلدن بيوك بر قبيله اولوب، كوفه اطرافنده ساكن ايديلر. بشنجى قرن هجريده انبار وكوفه و بصره طرفلرينه و بعضا حجاجه مسلط اولوب، دفعاتله اوزرلرينه عسكر سوق اولنه‌رق، مغلوب اولمشلرسه‌ده، ينه ايقاع فساددن كرى طورمامشلردى.

خَفاجى { (ابو محمد عبدالله بن محمد) شعراى عربدن اولوب، شيعى المذهب ايدى. ٤٦٦ ده وفات ايتمشدر. شو بر ايكى بيت جمله اشعارندندر:

بقيت و قد شطت بكم غربة النوى
وماكنت اخشى اننى بعدكم ابقى
و عالمتونى كيف اصبر عنكم
و اطلب من رق الغرام بكم عتقا الخ

خفاجى { (محمد بن عمر) مصر علماسندن وفقهاء شافعيه‌دن اولوب، شعرادن شهاب الدين خفاجينك پدريدر. [« شهاب الدين خفاجى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خُفاف { (ابو خرشه — بن ندبه) صحابه‌دن ومشاهير شعرادن اولوب، فرسان عربدن معدوددر. جاهليتده بعض قهرمانلقلرى سبق ايدوب، شهرت قزانمشيدى. مدينهٔ منوره‌ده نزد حضرت پيغمبرى‌يه كله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وحنين وطائف غزالرنده وبر روايتده فتح مكه‌ده دخى حاضر بولنمش ايدى. اهل رده صره‌سنده اسلامنده ثابت قالوب، حضرت عمر (رضه) لك زمان خلافتنده وفات ايتمشدر. و الده‌سى (ندبه) زنجيه و كنديسى دخى ملز ايدى. شو بر ايكى بيت جمله اشعارندندر:

ان تك خيلى قد اصيب صميمها
فعمداً على عينى تيممت مالكا
وقفت له علوى وقدحان صحبتى
لا بنى مجدا اولا ثارها لكا

— (خفاف بن ايماء الغفارى) و (خفاف بن نضلة الثقفى) دخى صحابه‌دندر.

خُفتيان ياخود خُفتيذكان { اربل جوارنده ايكى بيوك قلعه اولوب، مراغه طريقنده اولانى (خفتيان الزرزارى) و شهر زور طريقنده اولانى (خفتيان سرخاب) اسميله تفريق اولنديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

خَفى { ابو الفتح سلطان محمد خان ثانى دورى شعراسندن اولوب، ادرنه‌ليدر. خفاف اصنافندن اولوب، امى اولديغى حالده، معتدار اشعارى واردر. شو بيتى اوجمله‌دندر:

فتنه‌دن كرچه آنك خالى دخى خالى دكل
ليك جان ودل آلان كوزلريدر خالى دكل

خَلّ { خلافت عباسيه زماننده كسب شهرت ايدن مغنيادن اولوب، (فريده) ايله برابر (عمرو بن بانه) نك مملوكه‌لرى ايدى. جمال و ذكاوتى دخى حسن صوتيله متناسب ايدى.

خلاد { صحابه‌دن بروجه زير بر قاچ ذاتك اسميدر: خلاد انصارى، كه اوغلى عبد الرحمن كنديسندن بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — ديكر خلاد انصارى، كه قريظه وقعه‌سنده شهيد اولوب، ايكى شهيد اجرينه مستحق اولديغى جانب رسالتپناهيدن والده‌سنه تبشير بيورلمشيدى. — خلاد بن رافع الانصارى الخزرجى، كه برادرى رفاعه بن رافعله برابر بدر غزاسنده بولنمشدر. — خلاد بن سائب الانصارى الخزرجى، كه بدر غزاسنده حاضر بولنمش؛ واوغلى سائب معاويه طرفندن يمن واليلكنه نصب اولنمش ايدى. — خلاد بن عمرو الانصارى الخزرجى، كه بدر غزاسنده حاضر بولنوب، احد وقعه‌سنده شهيد اولمشدر.

خلاصى { ايران شعراسندن اولوب، شو بيت اونكدر:

زقول مدعى كشتم جدا از آفت جانم
چسان خواهد شدن حال دلم بى اوئميدانم

خِلاط { وان ولايتنده‌كى اخلاط قصبه‌سنك كتب عربيه‌ده مستعمل اسميدر. [« آخلاط » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خلاطى { (نجم الدين ايوب بن عين الدوله) علمادن اولوب، « اصول الاحكام » عنوانلى كتابك مؤلفيدر.

خلّال { (ابو محمد عبد الله بن نجم الجذامی السعدی) مشاهیر فقهاء مالکیه‌دن اولوب، فقه مالکیده امام غزالینك «وجیز»ی طرزنده یازلمش «الجواهر الثمینه فی مذهب عالم المدینه» عنوانیله پك معتبر بر تألیفی واردر. مصرده تدریس وافاده ایله مشغول ایکن، اهل صلیبك دمیاطی ضبط ایتملری اوزرینه، غزانیتیله اورایه کیده‌رك، ٦١٦ ده اوراده وفات ایتمشدر.

خلال همْدانی { (ابوسلمه حفص بن سلیمان) الك اول وزیر عنوانتی حائز اولان ذات اولوب، دولت عباسیه‌نك تأسسنده ابو العباس سفاحك برنجی وزیری اولمشیدی. کندیسی جسور ومدبر و ثروت وسامان صاحبی اولوب، دولت امویه‌یه قارشی رفع لوای قیام ایدن بو ذات ایدی، وابو مسلم کندیسنك معیتنده بولنوردی. ماملکنك قسم اعظمنی دخی بو اوغورده صرف ایتمشیدی. ابو العباس سفاح تخت خلافته جلوس ایدنجه، کندیسنی وزیر اتخاذ ایده‌رك، کیجه وکوندوز یانندن آیرمازدی. آنجق کندیسی سفاحك برادری امام ابراهیمه بیعت ایتدیرمك ایستمش، وبونك مروان حمار طرفندن قتل اولنمسی اوزرینه، علویون طرفنه میل ایتمش ایدی. بوندن طولایی سفاحك خاطرنده صاحب ترجه حقنده وهم عارض اولوب، بو وهمی ابو مسلمه یازدیغنده، اودخی خلالك علویلره اولان میلنی تصدیق ایله، قتلی لزومنی بیان ایتمش؛ آنجق خلیفه خدمات واقعه‌سنه حرمةً عفوی طرفنه میل ایلمش ایدی. ابو مسلم بونی آکلاینجه آدم قویه‌رق، بر کیجه انبارده عادتی اوزره سفاحك سرایندن چیقوب، اوینه کیدرکن قتل ایتدیرمشدر. خارجیلر طرفندن قتل اولندیغی شایع اولمشدی. وزارتی ٤ آی سوروب، خلافت عباسیه‌نك تأسسی سنه‌سی یعنی ١٣٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. یمنده‌کی (همدان) قبیله‌سنه منسوب ایدی.

خلاّیی { (برهان الدین عدوی) مشاهیر فقهادن اولوب، ابن شحنه‌نك ناتمام براقدیغی «لسان الحکام» عنوانلی کتابك صوك طقوز فصلنی علاوه ایدن بو ذاتدر.

خلبتا { موصلك شرق طرفنده طاغ اتکنده بیوك بر قریه اولوب، آب وهواسنك وباغ وباغچه‌لرینك لطافتیله، جامعنك کوزللکیله وصوینك صوئوق بر فواره‌سیله مشهور اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَلخال { ایرانك آزربایجان خطه‌سنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، کیلان خطه‌سی حدودنده وطاغلق بر محلده واقعدر.

خُلد { بغداد بانیسی ابوجعفر منصور طرفندن شهر مذکورده بنا اولنمش بر سرایك اسمی اولوب، بو سرایك عرصه‌سنده بغدادك تأسیسندن اول بر مناستر بولنوردی. ارتفاعی وهواسنك لطافتی حسبیله انتخاب اولنمشدی. بو اسم بعده جوارنده‌کی محله‌یه دخی ویریلوب، بیمارستان عضدی دخی بو محله‌ده ایدی.

خلده { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

خُلدی { (جعفر بن محمد الخواص) مشاهیر زهاد وصوفیوندن وجنیدك اصحابندن اولوب، بغدادده تولد ونشأت ایتمشدر. آلتمش دفعه قدر ایفای حج ایدوب، ٣٤٨ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر. بعض اقوال صوفیانه‌سی مشهوردر.

خُلدی { (مصطفی — افندی) شعراء عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. ١٠٧٨ ده طوغوب، ١١٣٨ ده وفات ایتمشدر. شو قطعه اونکدر:

کوکلم ینه بر سروقده یار اولهیم دیر
آزاده ایکن درده کرفتار اولهیم دیر
شمدی یکی باشدن ینه دیوانه‌لك ایستر
آشفته سر طرهٔ طرار اولهیم دیر

خلصاء { (الخلصاء) خلیل الرحمندن طورسینایه کیدن طریق اوزرنده اسکی بر شهر اولوب، خرابه‌لری الیوم موجوددر. بطلیوسك جغرافیاسنده (الوسه Elusa) اسمیله مذکوردر.

خِلعی { (ابو الحسن علی بن حسن) مشاهیر محدثیندن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، عن اصل موصللی اولدیغی حالده، مصرده نشأت، واوراده وفات ایتمشدر. زماننده مصرك مسندی ایدی. حلب مضافاتندن (فامیه) قاضیلغنه نصب اولنمش ایسه‌ده، یالکز برکون قالوب، استعفا ایتمش؛ ومصرك قرافهٔ صغراسنده انزوایه چکلمش ایدی. ولادتی ٤٠٥ ده واقع اولوب، ٤٩٢ ده وفات ایتمشدر.

خَلَف { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمی اولوب، بری (آبی اللحم) قبیله ملقب (خلف بن مالك الغفاری) ودیکری ینه صحابه‌دن (اسود) ك پدریدر.

خلف بن عباس الزهراوی { اندلسك مشاهیر اطباسندن اولوب، «التصریف لمن عجز عن التألیف» عنوانیله بیوك ومعتبر بر تألیفیله «کتاب الزهراوی» دیمکله معروف دیکر بر اثری و سائر بعض مؤلفات طبیه‌سی واردر.

خلف طولونی { بو دخی اندلس مشاهیر اطباسندن اولوب، علی الخصوص کحالقده‌کی معلومات ومهارتیله مشهور ایدی. برچوق تألیفات معتبره‌سی اولوب، اك مشهوری «کتاب النهایة والکفایة فی ترکیب العینین و خلقتهما وعلاجهما وادویتهما» عنوانلی اثریدر، که ٢٦٤ ده باشلانوب، ٣٠٢ تاریخنده اکمال اولنمشدر.

خلفیه { خوارجدن بر فرقه اولوب، کرمان ومکران جهتلرینك خارجیلری ایدی. بونلر امامسز نمازی تجویز ایترلردی.

خُلم { افغانستانك شمالنده، ملغا بلخ امارتنده، بلخ ایله قوندوز آره‌سنده وجیحونك ٣٠ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق همنامی اولان چایك کنارنده برقصبه‌در. اکثری تاجیك یعنی ایرانی اولمق اوزره، ١٠٠٠٠ اهالیسی واردر. قوزی دریسیله حیوانات سائره پوستلرندن خیلی تجارت اجرا اولنور. تواریخ اسلامیه‌ده مذکور (خلم) قصبه‌سنك خرابه‌لری ٨ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اولوب، شمدیکی قصبه اخیراً بنا اولنمش، واوزبکلر طرفندن (طاش کورکان) تسمیه اولنمشدر. اطرافی باغ وباغچه‌لرله محاطدر. مقدما مستقل برخانلق مرکزی اولوب، دائره‌سی ٣٠٠٠٠٠ اهالیی حاوی ایدی.

خلوص { (سیدمحمدبن خواجه حسن چشتی) هندستان شعراسندن اولوب، مدراسلیدر. اون اوچنجی قرن هجری اوائلنده شهیداً وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

من وصد آه وافغان و نی و صد بوسه بر لعلش
هزاران پیچ و تابم داد این قلیان کشید نها

خلوص دده { (اسماعیل —) عثمانلی شعراسندن و طریقت مولویه دراویشاندن اولوب، مرحوم شیخ غالب افندی غلطه مولویخانه‌سنك شیخی ایکن، صاحب ترجمه درکاهك آشچی باشیسی ایدی. ١٢٢٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کهی زلفکده‌که چاه زنخدانکده آه ایلر
رها بولمز خلوصك هیچ دل آزادی بر پرده

خلیج امیر المؤمنین { فسطاطدن یعنی قاهره جوارندن بحر احمره قدر ممتد ونیل ایله بحر مذکور آره‌سنده اختلاطی موجب بر جدول اولوب، عمر بن الخطاب (رضه) زماننده وحضرت مشارالیهك امریله عمرو بن العاص طرفندن حفر اولنه‌رق، ٢٣ تاریخ هجریسنده حفرینه بدأ، وآلتی آیده اکمال اولنمش؛ ویدنجی آیی سفاین بحراحمردن نیله ونهر مذکور واسطه‌سیله بحر رومه یعنی آق دکیزه آمد شد ایتمکه باشلامش ایدی. مقریزی ایسه بو جدولك فراعنهٔ مصردن (طولمیس) طرفندن حفر ایدلمش اولدیغنی بیان ایدیور. هر حالده مؤخراً قپانمش، وحضرت عمر (رضه) زماننده یکیدن کشاد ایدلمش اولدیغنده شبهه یوقدر. اسمندن دخی بو آکلاشیلیور. اوائل دوراسلامده مصره کیدن ولاة بو جدول طریقیله کیدوب، حتی عمر بن عبدالعزیز دخی، مصر والیسی اولدیغنده، بوطریقله کیتمشیدی. بعده قوملرك تراکمیله طولوب، تعمیرینه همت اولنمدیغندن، بطال قالمش؛ وبر روایتده (محمد بن عبدالله بن حسن بن حسن بن علی بن ابی طالب) ك مدینه‌ده خروجی زماننده، مصر ایله حجاز آره‌سنده ارتباط و مناسباتی قطع ایتمك مقصدیله، خلیفهٔ عباسی ابو جعفر منصور طرفندن قصداً قپادلمشدر. یاقوت حموی بو جدولك آثاری کندی زماننده باقی اولدیغنی علاوه ایدیور.

خلیج قسطنطنیه { بو اسم عربلر طرفندن مرمره دکیزیله بوغاز ایچنه وکاغدخانه کورفزینه ویرلمشدر.

خلید { الحضرمی وخلید بن قیس صحابه‌دن اولوب، برنجیسی اهل مصردن معدوددر؛ وایکنجیسی بدر واحد غزالرنده حاضر بولنمشدر.

خلیده { بنت الحباب وحلیده بنت قعنب صحابیاتدن اولوب، برنجیسی انصاریاتدن وایکنجیسی مهاجراتدندر.

خلیدة الملکیه { اغانیٔ کبیرده مذکور مغنیاتدن اولوب، ربیحه

وعقیله نام دیگر ایکی مغنیه ایله برابر ابن شماسك جاریه‌لری اولدقلرندن، اوچی (شماسیات) دیگمکله معروفدرلر.

خلیسه { صحابیاتدن ایکی خاتون اولوب، بری ازواج مطهره‌دن حضرت حفصه بنت عمر (رضهما) نك جاریه‌سی ودیگری حضرت سلمان فارسی (رضه) لك خادمی ایدی، واسلامه گلدکدن صکره واقع اولان امر نبوی اوزرینه، حضرت سلمانی اعتاق ایتمشدی.

خلیع { (حسین بن ضحاك بن یاسر الباهلی) مشاهیر شعرای عربدن اولوب، خلافت عباسیه زماننده بصره‌ده تولد ونشأت ایتمش، وابن نواسله معاصر بولنمشدر. محمد امین بن هارون الرشید زماننده بغداده گیدوب، خلیفهٔ مشارالیه انتساب ایتمش، ومدحنده بر چوق اشعار سویلمشدی. بعده دها چوق وقت معمر اولوب، معتصم وواثق ومتوکل ومستنصر و مستعینك دور خلافتلرینه یتیشمش؛ و ۲۵۰ تاریخنده، یوز یاشلرنده وفات ایتمشدر. معتصم وواثق ومتوکلك مدحلری حقنده دخی اشعاری واردر؛ وجمله‌سنك احساناتنه نائل اولمشدی. اشعاری غایتله فصیح وسلیس ومؤثر اولوب، حتی خلیفه واثق بالله کندیسنه «لله درك یاحسین مااقرب قلبك من لسانك» دیمش اولدیغی مشهوردر. شو برایکی بیت محمد امین حقنده سویلدیکی مرثیه‌لرندندر:

اطل حزناً وابك الامام محمدا
بحزن وان خفت الحسام المهندا
فلاتمت الاشیاء بعد محمد
ولازال شمل الملك منها مبددا
فلا فرح المأمون بالملك بعده
ولازال فی الدنیا طریدا مشردا

خلیفه بن ابی الفرج { (الزمی البیضاوی) ادبادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، مکهٔ مکرمه‌ده تولد ونشأت، و ۱۰۶۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. «رونق الحسان فی فضائل الجشان» عنوانیله برکتابی واردر.

خلیفه بن حیاط { (ابوعمرو الشباب) مشاهیر محدثین ومورخیندن اولوب، ۲۳۰ ویا ۲۴۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خلیفه بن عدی { صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بدر واحد غزالرنده وبعده معیت حضرت مرتضویه‌ده بولنمشدر.

خلیفه بن یونس { (ابن ابی اصیبعه — الخزرجی السعدی) مشاهیر علمادن اولوب، دمشق شامده تولد ونشأت ایتمش؛ و بعده صلاح الدین ایوبی زماننده مصره گیده‌رك، مشارالیهك خدمتنده بولنمش؛ و اولاد واحفادینی علوم طبیه وفنون سائره‌نك تحصیلنه سوق ایلمش ایدی. «عیون الانباء فی طبقات الاطباء» عنوانلی کتاب قیمتدارك صاحبی (موفق الدین ابو العباس احمد بن قاسم)، که (ابن ابی اصیبعه) دیگمکله مشهوردر، صاحب ترجمه‌نك طورونیدر.

خلیل { (ابوعبدالرحمن — بن احمد الفراهیدی) ائمهٔ نحاتدن اولوب، علم عروضك موجدیدر، ونجوم ولغت وسائر علومده دخی ید طولی صاحبی ایدی. حکیم وزاهد وصاحب قناعت بر ذات اولوب، بر چوق پندآمیز اقوال حکیمانه‌سی واردر. ابن مقفع ایله گورشمش، وسیبویه کبی شاگردان یتیشدیرمشدر. تألیفاتی «کتاب العین»، «کتاب العروض»، «کتاب الشواهد»، «کتاب النقط والشکل»، «کتاب النغم»، «کتاب فی العوامل» و سائره‌دن عبارتدر. ۱۷۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. اوغلنه خطاباً سویلدیکی شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

لوکنت تعلم ما اقول عذرتنی
او کنت اجهل ما تقول عذلتکا
لکن جهلت مقالتی فعذلتنی
و علمت انك جاهل فعذرتکا

خلیل { (اصالت خان) هندستان شعراسندن اولوب، دکن خطه‌سنده‌کی حیدر آباد رئیسی ابوالحسنك رجالندن سید مظفرك اوغلی ایدی. برادری نجابت خان ایله برابر دهلی‌یه گلوب، عالمگیر شاهك خدمتنه گیرمشدی. شو بیت اونکدر:

قطرهٔ خورشید را حکم چکیدن دهم
تشنه لب عشقرا ذوق چشیدن دهم

خلیل { (شیخ خلیل الله) اصفهان شعرا ومشایخندن اولوب، انزوا وزهد وتقوی ایله شهرت بولمشدر. حسن خطی دخی وار ایدی. شو رباعی اونکدر:

تاکی زغمش چو شمع گریان باشم
وز آتش عشق او فروزان باشم
تا چند در انتظار او آینه وار
سرتا بقدم دیدهٔ حیران باشم

خلیل { حصن کیفاده حکومت سورن ایوبیه شعبه‌سی ملوکندن اولوب، پدری

ملك اشرفدن صكره سلطان مصرك فرمانيله حصن كيفاده حاكم اولمش ايسه‌ده، چوق چكمه‌دن اوغلی خلف طرفندن شهيد ايدلمش؛ و اودخی متعاقباً اوزون حسن طرفندن مغلوب اولوب، اشبو شعبهٔ ايوبيه منقرض اولمشدر.

خليل { ذوالقدريه ملوكنك برنجيسی اولوب، پدری قره‌جه بكك حاضرلمش اولديغی ملكه وارث اولمغله، ۷۸۰ تاريخنده البستان بكی مبارك شاهی قتل، وفتوحاتی تبريزه قدر توسيع ايله، اكتساب قوت ومكنت ايتدكدن صكره، شام وحلبده بولنان مصر عسكرينی دخی مغلوب ايتمش؛ و ۷۸۸ تاريخنده‌دك حكومت سوروب، تاريخ مذكورده قتل وسر مقطوعی مصره نقل اولنمشدی. برادری سولی بك جانشينی اولمشدر.

خليل { (اوزون —) سلطان احمد خان اولك جلوسنی متعاقب آناطوليده عصيان ايده‌رك، خيلی وقت دولتی مشغول، وبوليوادينده وزير نصوح پاشايی مغلوب ايتمشدی. بونك اوزرينه پادشاه مشاراليه بالذات بروسه‌يه كيدوب، اوزرينه عسكر سوق ايلمشدی. كنديسنه تكليف اولنان اطاعته قارشی آناطولی وسيواس ايله حلب ولايتلرينی ايستمش ايسه‌ده، بو تكليفی قبول اولنميوب، بر مدت صكره دفع و تنكيل اولنمشدر.

خليل { (ملك اشرف صلاح الدين —) [« اشرف » ماده‌سنه مراجعت.]

خليل { (حسام الدين —) [« حسام الدين خليل » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

خليل { (سلطان —) آق قيونلی دولتنك ايكنجی حكمداری ودولت مذكوره‌نك بانيسی اولان اوزون حسنك اوغلی اولوب، پدرينك حياتنده فارس حاكمی ايدی. اكبر اولادی اولمق حسبيله، اوزون حسنك وفاتی اوزرينه، ۸۸۲ ده تبريزه كيدوب، تخت موروثنه جلوس ايتمش؛ ومتعاقباً وقوع بولان شورشلردن صكره حكومت برادری يعقوب بكه قالمشدی. مدت حكومتی يالكز ۶ آيدر.

خليل { (سيد —) يمنده حكومت سورن ائمهٔ مهديه‌نك ايكنجيسی اولوب، سلالهٔ مذكوره‌نك بانيسی اولان امام مهدی احمد بن يحيانك اوغليدر. اونجی قرن هجری اوائلنده پدرندن صكره برمدت حكومت ايتمشدر.

خليل { (قره —) [« خيرالدين پاشا » و« قره خليل » ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

خليل { (ميرزا —) هندستان شعراسندن اولوب، اورنك زيب عالمكيرك قيزی (زيب النسابيكم) ك خدمتنده بولنوردی، ومشاراليهانك آثار قلميه‌سنی « زيب المنشآت » عنوانيله جمع وتدوين ايتمشدر.

خليل افندی { (الحاج —) سلطان محمود خان ثانی دورنده مشيخت اسلاميه مسندينه چيقن علمادن اولوب، چركسی الاصلدر. والده‌سی سلطان مصطفی خان ثالث اولادينك برنجيسی اولان هبة الله سلطانه دايه آلنوب، چركستانده قالمش اولان بر كوچك اوغلیچون روز وشب فغان ايتديكی مسموع پادشاهی اولمغله، آدملر كوندريله‌رك، صاحب ترجمه بولديريلوب، او اثناده دنيايه كلن سلطان سليم خان ثالث حضرتلريله برلكده بيومش، وتربيه اولنمش ايدی. سلطان عبدالحميد خان اول زماننده سرای همايوندن اخراج وخزينه‌يه ارسال اولنه‌رق، ۱۵ سنه دور ومهجور قالدقدن صكره، مشاراليه سلطان سليم خان ثالثك جلوسنده كنديسنه خزينه كتخدالغی توجيه اولنمشدی. ۱۳ سنه صكره غلطه مولويتيله سرای همايوندن چيقه‌رق، ۱۲۱۸ ده مكهٔ مكرمه پايه‌سيله تبجيل اولنمغله، اوسنه جانب حجازه كيدوب، ايفای حج ايتدكدن صكره، عودتنده استانبول پايه‌سنی و چوق چكمه‌دن آناطولی قاضيعسكرلكنی احراز ايتمش؛ ودور سلطان محمودخان ثانيده ۱۲۲٤ ده روم ايلی پايه‌سنه ترفيع ايله مجالس عاليه‌يه مأمور اولمش ايدی. ۱۲۲۸ ده بالفعل روم ايلی قاضيعسكری اولوب، ۱۲۳٤ ده ثانياً روم ايلی قاضيعسكری اولدقدن صكره، مشيخت اسلاميه مسندينه تعيين اولنمشدر. يكرمی آی بو مسندده قالوب، روم فترتی ظهورنده، كنديسنه عزو اولنان قصوردن طولايی عزل، وكنديسی قره حصار صاحبه، زوجه‌سی خواجه خانم دخی بروسه‌يه نفی اولنمش؛ ومنفاسنه وصولنده زوجه‌سنك بروسه‌ده اعدام اولنديغی خبر آلنجه، شعورينی غائب ايده‌رك، او سنه يعنی ۱۲۳۶ ده متأثراً وفات ايتمشدر.

خليل افندی زاده { (محمد سعيد افندی) سلطان محمود خان اول دورنده مشيخت اسلاميه مسندينه چيقن علمادن او-

لوب، ایکی دفعه آناطولی قاضیعسکری اولمش اولان برکیلی خلیل افندینك اوغلیدر. پدرندن تحصیل علوم، وعلی الاصول دور مدارس ایتدکدن صکره، یکیشهر و ١١٤١ ده بروسه مولویتنه نصب اولنمش ایدی. ١١٤٨ ده استانبول قاضیسی، ١١٥٢ ده آناطولی، ١١٦١ ده روم ایلی قاضیعسکری و ١١٦٢ ده شیخ‌الاسلام اولوب، اون‌آی‌قدر بومقامده قالدقدن صکره، خشونت طبعی حسبیله، عزل وبروسه‌یه نفی اولنه‌رق، اوراده مطالعهٔ کتبله وبعض تألیفاتله مشغول ایکن، ١١٦٨ ده وفات ایدوب، امیر سلطان قربنده دفن اولنمشدر. عالم وعادل وقوهٔ قلمیه‌یه مالك برذات اولوب، عینی تاریخنی ترکجه‌یه ترجمه ایتمشدر.

خلیل الرحمن { حضرت ابراهیم (عم) ك قبر شریفنی حاوی اولمق مناسبتیله، فلسطینده واقع (حبرون) قصبه‌سنه ویریلن اسمدر. [« حبرون » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خلیل الله { (وخلیل الرحمن) ابراهیم (عم) ك صفت شریفه‌سیدر.

خلیل بن احمد البصری { [« خلیل » ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت بیوریله.]

خلیل بن اسحاق { الاندلسی مشاهیر فقهاء مالکیه‌دن اولوب، فقه مالکی حقنده « المختصر » عنوانیله برتألیف معتبری واردر، که فرانسه علماسندن موسیو (پرون) طرفندن فرانسزجه‌یه ترجمه اولنه‌رق، ١٨٤٩ تاریخ میلادیسنده پارسده نشر اولنمشدر.

خلیل بن ایبك الصفدی { (صلاح الدین —) مشاهیر علما و مؤرخیندن اولوب، ٧٦٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. برچوق تألیفاتی اولوب، اك مشهورلری « الوافی بالوفیات » ایله « اعیان العصر واعوان النصر » عنوانلی اثرلریدر، که تراجم احوالی جامع بك قیمتدار ایکی کتابدر.

خلیل بیك { (میرزا —) ایران شعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله، بر مدت اوراده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

ازپا فکند چون شمع اشکم ز بس دویدن
بر باد داد خاکم درسینه دل طپیدن

خلیل پاشا { دولت عثمانیه‌ده صدارت عظمی مسندینه چیقن وزرانك آلتنجیسی وخاندان سلطنته منسوب اولان علاء الدین وسلیمان پاشالردن صکره متسلسلاً بو مقامی اداره ایدن چاندرلی قره خلیل دیمکله مشهور خیرالدین پاشانك تورونی ابراهیم پاشانك اوغلیدر. سلطان مراد خان ثانی حضرتلرینك زمان سلطنتلرنده و ٨٣١ تاریخنده، قاضی عسکر ایکن، پدری ابراهیم پاشانك وفاتی اوزرینه، مسند صدارته چیقوب، پادشاه مشارالیهك و ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرینك زماننده ٢٦ سنه بو مقامی اداره ایتمشدر. آنجق استانبولك فتحنی متعاقب خلیل پاشانك روملری تشجیع بولنده اولان مکاتیب خفیه‌سی نوتاراس طرفندن حضور پادشاهی‌یه ابراز اولنجه، خیانتی رأی العین کوره‌رك، کندیسنی حبسه القا ایتمش؛ و قرق کون محبوسیتدن صکره ٨٥٧ تاریخنده اعدامنه فرمان پادشاهی صادر اولمشدر. دولت عثمانیه‌ده برنجی اوله‌رق اعدام اولنان صدراعظم بودر. اعدامنده یوز یکرمی بیك آلتون نقودی چیقوب، مصادره اولنمشدر. قلعه خارجنده مدفوندر.

خلیل پاشا { (قیصریه‌لی —) دولت عثمانیه صدورعظامندن اولوب، قیصریه مضافاتندن زیتون قریه‌سنده طوغمش، ودرسعادته وروده سرای همایونه داخل اولوب، چاقرجی باشیلیقله طشره‌یه چیقمش، وبعده یکیچری آغاسی اولمش ایدی. عصر سلطان احمد خان اولده ١٠١٧ تاریخنده قپودان دریا اولوب، ایکی سنه بومقامی اداره ایتمش، وبعض خدمات بحریه‌یه موفق اولوب، رتبهٔ وزارتی احراز ایلمش ایدی. ١٠٢٢ ده اوکوز محمد پاشادن صکره ثانیاً قپودان پاشا اولوب، یالکز ٥٠ کون بو مقامده قالمش؛ و١٠٢٦ ده مهر صدارت کندیسنه تسلیم اولنه‌رق، سردارلقله ایران سفرینه عزیمت ایتمش؛ وهرنه قدر انهزامه دوچار اولمش‌ایسه‌ده، ایران شاهیله دولت عثمانیه حقنده نافع بر معاهده عقدینه موفق اولدیغندن، التفات پادشاهی‌یه نائل اولمش؛ وآنجق معاهده‌نك بقاسی اولمیوب، ایران شاهی نکول ایتدیکندن، ارضرومده ایکن ١٠٢٨ ده عزل اولنه‌رق، درسعادته وروده، اسکدارده هدایی محمود افندینك زاویه‌سنده عزلت گزین اولمش ایدی. ایکی سنه سورن مدت صدارتنده سلطان احمد خان حضرتلری ارتحال، وسلطان مصطفی خان اول وبعده سلطان عثمان خان ثانی حضرتلری جلوس ایتمش؛

ومشارالیهما طرفلرندن دخی مسند صدارتده ابقا بیور-
لمش ایدی. بر خیلی مدت کوشه نشین انزوا اولدقدن
صکره، ۱۰۲۹ ده ثانیاً قپودان دریا اولوب، له سفری
اثناسنده خیلی خدماته موفق اولمش؛ واوصرده ظهور
ایدن آبازه پاشایه طرفدارلقله اتهام اولندیغندن، بر
سنه لك خدمتدن صکره عزل وتبعید اولنمش ایسه‌ده،
۱۰۳۰ ده رابعاً قپودان دریا اولوب، بر بچق سنه‌یه
قریب ترسانه‌یی اداره ایتمشدر. سلطان مراد خان رابع
زماننده ۱۰۳۷ ده ثانیاً مهر صدارت عهده‌سنه تودیع
اولنه‌رق، ینه سردارلقله شرق سفرینه عزیمت ایتمش
ایسه ده، ارضرومده عصیان ایتمش اولان آبازه پاشایه
قارشی موفق اوله‌میوب، قیش موسمی دخی اولمغله،
اردوی همایون شدت برودتدن خیلی رخنه‌دار اولد-
یغندن، توقاد مشتاسنده ایکن عزل اولنه‌رق، استانبوله
وروده‌ده، شیخوختنه حرمةً حقنده عفو ایله معامله
بیوریله‌رق، تقاعد اولنمش؛ و ۱۰۴۰ تاریخنده وفات
ایدوب، هدایی قربنده تهیئه ایتدیکی تربه‌سنده دفن
اولنمشدر. درویش نهاد بر ذات اولوب، فاتح جوار-
نده جامعی وسائر خیراتی واردر. بکلر بکی شهید محمد
پاشا بونك برادری ایدی.

خلیل پاشا { سلطان احمد خان ثالث زماننده مسند صدارته کچن وزرادن
اولوب، آرناؤد جنسیتنه منسوبدر. ایلبصانلی اولوب،
برادری سنان آغا بوستانجی باشی اولدقده، یاننه کله‌رك،
بعده شطرنجی باشیلق خدمتیله قلایلی محمد پاشانك
معیتنده بغداده عزیمت ایتمش؛ وعودتنده یکیچری اوجا-
غنده قطع مراتب ایده‌رك، بوستانجی باشی اولمشیدی.
خدماتی نزد حضرت پادشاهیده مقبول اولمغله، قدری
برتر اوله‌رق، ۱۱۲۸ ده رتبهٔ میرمیرانی ایله ارضروم
ایالتی عهده‌سنه توجیه اولنمش؛ ونمچه سفری هنکامی
اولمغله، نیش قلعه‌سنك تعمیرینه مأمور اولمش ایدی.
بومأموریتی حسن ایفایه موفق اولدیغندن، عهده‌سنه
دیاربکر ایالتی توجیه اولنمش ایسه‌ده، حسب الاقتضا
بلغراد محافظلغنه نقل اولنمشدی. او صرده صدراعظم
علی پاشا شهید اولمغله، معسکر همایونده متحیز بر ذاتك
سردار تعیین اولنمسنه لزوم کوریله‌رك، قزانمش اولد-
یغی نیکنامی‌یه بناءً سنهٔ مذکوره رمضاننده مهرصدارت
کندیسنه تودیع بیورلمش؛ وسنهٔ مذکوره ذی‌الحجه-
سنده ادرنه مشتاسنه معاودتله، شرف پای بوس
حضرت پادشاهی‌ایله مشرف اولدقدن صکره، ۱۱۲۹
رجبنده اردوی همایونله بلغراد دارالجهادینه عزیمت
ایده‌رك، واقع اولان محاربه‌ده موفق اوله‌مامغله، نیشه
عودتنده صدارتدن عزل اولنه‌رق، سلانیك ایالتنه نصب
اولنمش ایسه‌ده، وهمه تابع اولوب، فرار و اختفا
ایتمش؛ وایکی سنه مخفی قالدقدن صکره، سن شیخوختنه
ترحماً عفو بیوریله‌رق، بوغاز حصاری محافظلغنه
نصب اولنمشدی. فراری اثناسنده کندیسنی کیزلمش
اولان عبدی خصکی‌یی کتخدالغنده استخدام ایتمکله،
مومی‌الیهك مظالم واقعه‌سندن اشتکا تکثر ایدنجه،
حامیسی اولان صاحب ترجمه‌یه ضرری طوقنه‌رق،
مدللی‌یه نفی اولنمش؛ و ۱۱۴۰ ده وزارتی اعاده اولنه-
رق، آغریبوز و بعده قندیه وحانیه وبتکرار قندیه
محافظلغنه نصب اولنوب، اوراده ترك دغدغهٔ حیات
ایتمشدر. مدت صدارتی اون اوچ آیه قریبدر. لین الجانب،
متواضع ودیندار بر ذات ایدی.

خلیل پاشا { (عوض زاده —) سلطان مصطفی خان ثالث دورنده مسند صدارت
عظمایه کچن وزرادن اولوب، استانبوللیدر. ۱۱۳۷
ده طوغوب، ۱۱۷۰ ده میرآخور اول اولمش؛ وسائر
بعض مناصبه تعیین اولندقدن صکره، ۱۱۸۲ ده
کتخدای قائممقامی، ومتعاقباً رتبهٔ وزارتله خوتین محا-
فظی اولمش ایدی. ۱۱۸۳ ده مسند صدارت
وسرداری‌یه تعیین اولنه‌رق، روسیه‌لی ایله واقع اولان
محاربه‌ده قرتال صحراسنده وقوعه کلن هزیمت اوزر-
ینه، عزل ورتبه‌سی رفع ایله قلبه‌ده اقامته مأمور او-
لمش؛ و ۱۱۸۷ ده وزارتی اعاده اولنه‌رق، آغریبوز
وبعده بوسنه، سلانیك ونهایت سیواس والیلکنه نصب
اولنمشدی. مأموریت اخیره‌سنه کیدرکن، ۱۱۹۱ ده
اثنای راهده نعللو خانده وفات ایتمشدر. مسند مشیخت
اسلامیه‌یه واصل اولان ابراهیم بك ملانك برادریدر.

خلیل پاشا { سلطان مراد خان ثالث زماننده قپودان پاشالق ایتمش وزرادن
اولوب، افرنجی الاصلدر. ایتالیانك آنقونه شهرندن
اولوب، درسعادته التجا واهتدا ایتمشیدی. قبل الاهتدا
اسمی (یابجی) ایدی. ۱۰۰۰ تاریخنده امیرآخور اول
ایکن، یکیچری آغاسی اولمش؛ ۱۰۰۲ ده پادشاه مشار-
الیهك کریمه‌سیله ازدواجی اجرا اولنه‌رق، شرف
مصاهرته نائل اولمش؛ و ۱۰۰۳ ده قپودان دریا

اولوب، ۳ سنه بو مقامده قالمشدر. بقیهٔ احوالنه دسترس اولنه‌مدی.

خلیل چندری { [«خیرالدین پاشا (قره خلیل)» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خلیل حمید پاشا { سلطان عبدالحمید خان اول زماننده مسندصدارته

کچن وزرادن اولوب، پولاد پاشانك کوله‌لرندن کورجی حاجی مصطفی آغانك اوغلیدر. اسپارته ده طوغوب، درسعادته ورودنده کتابت سلکنه دخول ایله، خیلی مدت دیوان قلمنده وبکلکجی معیتنده بولنمش؛ و۱۱۸۲ ده خواجکانلق رتبه‌سیله اردوی همایون معیتنه کیدوب، عودتنده سلحدار محمد پاشانك التماسیله آمدجی، ۹۳ ده بیوك تذکره‌جی و ۹٤ ده کتخدای صدر عالی اولمشدی. محمد پاشا عزل اولنوب، عزت پاشا صدراعظم اولدقده، صاحب ترجه دخی عزل اولنه‌رق، ۹۵ ده ترسانه اماتی کندیسنه تودیع اولنمش؛ و۹٦ ده عزت پاشانك یرینه یکن محمد پاشا صدراعظم اولنجه، ثانیاً کتخدای صدر عالی اولوب، ۱۱۹۷ ده مسندصدارته کچمشدر. بومقامه واصل اولنجه، میدانی رقبادن تخلیه ایتمك هوسنه دوشوب، کرك باب عالیدن وکرك اندرون همایوندن بر چوق ذواتی وحتی کندیلرندن ایلك و افندیلك کورمش اولدیغی بعض کبرابی دخی برر صورتله تبعید ایده‌رك، هرکسی دلگیر ایتمش، واواخر صدارتنده ارتکابه دخی آلیشمش اولدیغندن، ۲ سنه ۳ آی و ۲۵ کونلك صدارتدن صکره، ۱۱۹۹ ده عزل اولنه‌رق، مالی مصادره ورتبه‌سی رفع اولندیغی حالده، کلیبولی‌یه نفی اولنمش؛ ویکرمی کون صکره جده ایالتنه نصب اولنه‌رق، بوزجه آطه قپوسی تنظیم ایلمك امرینی دخی آلمغله، جزیرهٔ مذکوره‌یه وصولنده اعدام ایدلمشدر. عشرت وسفاهته مائل بر آدم ایدی.

خلیل رفعت پاشا { مشیران دولت عثمانیه‌دن اولوب، سالف الترجه

خسرو پاشانك کوله‌لرندندر. چرکسی الاصل اولوب، مشارالیه خسرو پاشانك مهرداری ایدی. خسرو پاشانك عساکر منصوره سرعسکرلکنده میرمیرانلق رتبه‌سنه نائل اولوب، ۱۲٤۳ تاریخنده وقوعه کلن روسیه سفرنده رتبهٔ وزارته وسر عسکر قائممقامی عنوانیله سرعسکر آغا حسین پاشانك معیتنده شمنی‌یه اعزام اولنه‌رق، عودتنده مصالحه تصدیقنامه‌سنی کوتورمك اوزره، بیوك ایلچیلکله روسیه‌یه کوندرلمش؛ و ٤٥ تاریخنده قپودان دریا اولوب، ٤٦ ده دونتما ایله مصره عزیمت ایتمش؛ و ٤٨ ده طوبخانه مشیرتنه تعیین بیورلمغله برابر، مصاهرت پادشاهی شرفنه دخی نائل اولمش ایدی. ۱۲۵۲ ده خسرو پاشادن صکره سرعسکر اولوب، اون آلتی بچق آی بو مقامده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، بعده بر مدت دخی تجارت مشیری اولمشدی. ۱۲۵۵ ده جلوس سلطان عبد المجید خانیده ثانیاً سرعسکر اولوب، بو دفعه دخی اون بربچق آی قدر بو مقامی اداره ایتدکدن صکره، عزل اولنه‌رق، بر قاچ آی مرورنده مجلس والای احکام عدلیه اعضالغنه و بعده ریاستنه تعیین بیورلمش؛ و ۵۹ تاریخنده ثانیاً قپودان دریا اولوب، ٦۳ ده ثالثاً سکز بچق آی بو مقامده بولنمش؛و ۷۰ ده رابعاً قپودان دریا اولوب، بر بچق سنه ترسانه اموریله اشتغال ایتمشدر. طوبخانه مشیرلکنده دخی دفعاتله بولنوب، کندیسی غیور وفعال بر ذات اولمغله، کرك ترسانه وکرك طوبخانه‌جه خیلی اصلاحات وانشاآته موفق اولمشدر. ۱۲۷۲ تاریخنده ارتحال ایدوب، تقسیمده‌کی مزارستانده مدفوندر.

خلیل سلطان { (یاخود سلطان خلیل ویامیرزا خلیل) تیمورلنكك تورونی

وجلال الدین میرانشاهك اوغلی اولوب، تیمورلنكك وفاتنده پایتخت سلطنت تیموریه اولان سمرقندده بولنمغله، بیوك پدرینك یرینه تخته جلوس ایتمش؛ وآنجق اولاد تیموردن شاهرخ خراسانده وصاحب ترجه‌نك پدری میرانشاه آذربایجانده آیریجه اعلان سلطنت ایتدکلرندن، خلیل سلطانك حکمی ماوراء النهره منحصر قالمش ایدی. درت سنه حکومت سوردکدن صکره، امراسندن (الله داد) و (آرغون خان) ایله سائرلری عصیان ایدوب، مملکتده فتنه وفساد چوغالمش؛ وکندیسی عالم وادیب بر ذات ایدیسه‌ده، (شادملك) اسمنده بر محبوبه‌سنك عشقنه کرفتار اولوب، امور حکومتی بعض نا اهلر یدینه براقمش اولدیغندن، فسادی تسکینه مقتدر اوله‌میوب، نهایت عمی شاهرخ خراساندن عسکر سوق ایده‌رك، کندیسنی عصاتك الندن قورتارمش؛ وارباب فسادی تأدیب ومجازاة ایدوب، ماوراء النهری

اوغلی مشهور الغ بکه ویرمش؛ وصاحب ترجمه‌یی ری وهمدان جهتلری امارتنه نصب ایتمشدی. اوراده دخی ایکی سنه حکومت سوردکدن صکره، ۸۱۴ تاریخنده ۲۸ یاشنده وفات ایتمشدر. محبوبه‌سی شادملك کندیسندن صکره یاشامغی ایستیوب، اتلاف نفس ایتمکله، ایکیسی بر مزاره دفن اولنمشدر. خلیل سلطانك طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

هرکسی پیش دلارام کشد هر چه بود
دل من هیچ نمیدا شت ازآن آه کشید

خلیل شاه { (یاخود سلطان خلیل) شروانده حکومت سورن ملوك دربندیه‌دن اولوب، طقوزنجی قرن هجری اواخرنده پدری شیخ ابراهیمدن صکره جلوس ایتمش؛ وقره قویونلی یوسفله حرب ایتمشدر.

خلیل شریف پاشا { متأخرین وزرای دولت عثمانیه‌دن اولوب، عن‌اصل خدیویت مصریه خدمتنده ایکن، بعده درسعادته کله‌رك، لسان فرانسوی‌یه آشنا اولمغله، امورخارجیه‌ده استخدام اولنه‌رق، بعض سفارتلرده بولنمش؛ و سلطان عبدالعزیز خانك زماننده رتبهٔ وزارته نائل اولوب، ۱۲۹۱ ده بر مدت خارجیه ناظری دخی اولمشدی. بعده برنوع علته مبتلا اولوب، ۱۲۹۳ ده وفات ایتمشدر. اواخر عمرنده مصرلی مصطفی فاضل پاشانك بیوك کریمه‌سیله ازدواج ایتمشدی. افکار جدیده اصحابندن ترقی پرور بر ذات ایدیسه‌ده، سفاهت وقماره زیاده میل و انهماکی وار ایدی.

خلیلی { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، دیاربکرلیدر. فاتح زماننده ازنیقه کلوب، تحصیل علم ایله مشغول ایکن، بر عشق وسودایه مبتلا اولمغله، ترك طریق ایتمشیدی. کندی حالنی مصور بر منظومه‌سی واردر، که « فرقتنامهٔ خلیلی » دیمکله مشهوردر. شو بر ایکی بیت اوندندر :

دیدم ای نامهٔ فرخنده اختر
چو سنسك بر همای عنبرین پر
برونك مظهر انوار اشواق
درونك مخزن اسرار عشاق
عجب نطق فصیحك وار زبانسز
سوزکی عرض ایدرسك ترجمانسز

خلیلی { بوده شعرای عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. غایت نحیف وصاری بکزلی اولدیغیچون ، صاری خلیل دیمکله شهرت بولمشدر. عاشقانه اشعاری واردر. لامعینك اوغلی اولوب کندیسنك محبوبی اولان پرتوی اسمنده بر جوانك (شمس میخانه‌سی) دیمکله معروف بر میکده‌یه دخولنده بداههٔ سویلمش اولدیغی شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

پرتوی مهر رخك بزمزه ویردی ضیا
شمس میخانه‌سنك شمدی کونی طوغدی شها

خلیل یخشی بك { سالف الترجمه بایزید پاشانك ایشته‌سی اولوب، سلطان مراد خان ثانی حضرتلری طرفندن ازمیر بکی جنیدك تنکیلنه مأمور اولمغله، قاینی بایزید پاشانك انتقامنی آلمق آرزوسی دخی مأموریتنه منضم اولوب، ابتدا جنیدك اوغلی قوردی وبرادری بایزیدی اسیرایده‌رك، ادرنه‌یه کوندرمش؛ وبعده جنیدی دخی طوتوب، کندیسنه امداد ایچون کوندرلمش اولان بایزید پاشانك برادری حمزه بکك ید انتقامنه تسلیم ایتمش؛ و ایکیسی برابر جنید خاندانی امحا ایدوب، سر مقطوعلرینی پایتخته ارسال ایتمشلردی. جسور وحرب آزمابر ذات ایدی.

خُم { (غدیر —) مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره آره‌سنده برکوچك کول اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز بو کولك کنارنده بر خطبه ایراد بیورمشلردی. وقت جاهلیت واسلامده اهل مکه تنزه ایچون بو کولك اطرافنه کیدرلردی.

خماریه { بعض کتبده کورلدیکی اوزره، حاء مهمله ایله ذکری سبق ایتمشدر. [« حماریه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خمخام { (بن حارث البکری) صحابه‌دن اولوب، دیکر بعض آرقداشلریله بکر بن وائل قبیله‌سی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش؛ وحنین غزاسنده حاضر بولنمشدر .

خَمِر { یمنده صنعانك ۱۶۰ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، بنی سریم قبیله‌سیله مسکوندر.

خُمران { خراسانده بر قصبه اولوب، کتب فتوحده مذکوردر.

خَمِلیخ { بلاد خزردن برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خُمس { طرابلس غرب ولایتنده وطرابلس غربك ۱۲۰ کیلومتره قدر شرقنده

اوله‌رق ساحل بحردن بر ساعتلق مسافه‌ده سنجاق مرکزی کوچك بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهالیسی، لطیف هواسی و اطرافنده پورتقال ولیمون باغچه‌لریله زیتونلقلری واردر. خمسك قربنده وساحل بحرده (لبده) شهر قدیمنك بعض خرابه‌لری بولنوب، ساحل قوملری ایچنده یوزوك طاشی کبی بر چوق آثار عتیقه بولنور. — خمس سنجاغی طرابلس غرب ولایتنی ترکیب ایدن درت سنجاغك بری اولوب، غرباً نفس طرابلس، جنوباً فزان سنجاقلریله، شرقاً بنغازی مستقل متصرفلغیله، شمالاً دخی آق دکیزله محاط ومحدوددر. غرب شمالی قسمی معمورجه اولوب، قسم شرقیسی سرت چوللردن عبارتدر. سنجاق نفس خمس، مصراطه، سرت، ظلتین و مسلاطه اسملریله ٥ قضایه منقسم اولوب، مرکزه ملحق طابیه وطاورغه اسملریله ایکی ناحیه‌سی دخی واردر. اراضیسی عمومیت اوزره قوملق ایسه‌ده، نیسانده یاغمور یاغدیغی سنه‌لر خیلی محصولات ویرر. باشلیجه محصولاتی آرپه وخرما اولوب، ساحله قریب محللرنده پورتقال، لیمون وزیتون آغاجلری دخی چوقدر. طاغلرنده حلفه تعبیر اولنان اوت چیقار. سواحلنده ممله‌لری چوق اولوب، ایتالیا وفرانسه‌یه خیلی مقدار طوز کیدر. صیغیر وسائر بعض حیوانات دخی اخراج اولنور.

خمیر { ایرانك لارستان خطه‌سنده وبحر فارس ساحلنده اوله‌رق (کیش) جزیره‌سی قارشیسنده ولارك ١٦٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب، کوکورد معدنی واردر.

خمیر { تونسك غرب شمالی جهتنده وجزایر حدودنده بیوك بر قبیله اولوب، فرانسزلر غلط اوله‌رق (قرومیر Kroumirs) دیرلر.

خمیصه { (بن ابان الحدانی) صحابه‌دن اولوب، عمان اهالیسنی ایمانه دعوت ایچون، مدینه‌دن اوطرفه عزیمت ایتمشدی.

خناصره { حلبه ملحق وبادیه جهتنده اوله‌رق قنسرینك قارشیسنده بر قصبه اولدیغی جغرافیون عرب آثارنده محرر اولوب، عمر بن عبدالعزیزك اقامتکاهی بولندیغی مرویدر.

خنافر { (بن توأم الحمیری) صحابه‌دن اولوب، عن اصل یمنده‌کی حمیریلر کاهنلرندن ایکن، معاذ بن جبل حضرتلرینك دلالتیله اسلامه کلمشدی.

خنافس { انبار قربنده بر محل اولوب، (سوق خنافس) دینلن بازاریله و حضرت ابابکر وبعده حضرت عمر (رضیهما) زمانلرنده جریان ایدن ایکی وقعه ایله شهرت بولمشدر.

خنان { کرجستانده بر قصبه اولوب، حبیب بن مسلمه طرفندن فتح اولندیغی کتب فتوحده مذکوردر.

خندان { (سلطان محمد —) مشاهیر خطاطیندن اولوب، هراتلیدر. ٩٥٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خندق { بو اسمله جرجانده بر بیوك محله ومصرده قاهره قربنده بر قریه وار ایدی. — غزاء خندق غزوات حضرت سیدالمرسلین (صلعم) دن اولوب، هجرت نبویه‌نك بشنجی سنه‌سی شوالنده وقوع بولمشدر. اصل محاربه‌یی اویاندیرانلر (بنی نضیر) قبیله‌سی اولوب، بونلر قریش ایله غطفان قبیله‌لرینی دخی دعوت ایتمکله، جمله‌سی بردن مدینهٔ منوره‌یه هجوم ایتدکلرنده، حضرت رسول الله (صلعم) افندمز سلمان فارسینك رأییله مدینه‌نك اطرافنه خندق حفرینی امر بیوره‌رق، بو مناسبتله (غزوهٔ خندق) دینمکله شهرت بولمشدر. محاربه بر آی قدر دوام ایدوب، نهایت یهودایله قریش آره‌سنده نفاق دوشمش، وکفار برباد صرصره طوتیلوب، پریشان بر حالده رجعت ایتمشلردر.

خندق { قوجه ایلی خطه‌سنده یعنی ازمید سنجاغنده بر کوچك قصبه اولوب، سقاریه‌یه تابع بر چایك اوزرنده و آطه بازارینك ٢٥ کیلومتره شرقنده واقعدر.

خندمه { مکهٔ مکرمه قربنده بر طاغ اولوب، فتح مکه سنه‌سی بو طاغده کفار قریش ایله مسلمین آره‌سنده شدتلی بر محاربه وقوع بوله‌رق، کفار منهزم وپریشان اولمشلردر.

خندی { شعرادن اولوب، قبریس جزیره‌سنك لفقوشه قصبه‌سنده‌کی مولویخانه‌نك شیخی ایدی. ١٠٤٠ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اغیاره مونس اولدی او وحشی غزالمز
آخر شکار اولور کوره‌سك کوسترش بودر

خنس { ارضروم ولایت وسنجاغنده وارضرومك ٩٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق وان طریقی اوزرنده قضا مرکزی بر کوچك

قصبه اولوب، بر حکومت قوناغی، بر رشدیه مکتبی و بر قشله‌سی واردر. — خنس قضاسی ارضروم سنجاغنك منتهای شرق جنوبیسنده واقع اولوب، جنوباً بتلیس ولایتیله، شرقاً بایزید سنجاغیله، شمالاً پاسین، غرباً دخی ترجان و کیغی قضالریله محاط و محدوددر. بیك کول طاغی و تکمان ناحیه‌سنی دخی حاویدر. بیك کول طاغنك شمالی اتکندن نبعان ایدن (آراس) نهری قضانك قسم شمالیسی ایچندن کچدیکی کبی، جبل مذکورك شرق جنوبی جهتلرندن ایین بر چوق چایلر دخی اراضیٔ قضایی بعدالاسقا فرات نهرینه دوکیلورلر. قضا ٢٣٦ قریه‌دن مرکب اولوب، تقریباً ٢٧٠٠٠ اهالیسی واردر، که بو مقداردن ١٧ بیك قدری اسلام و ١٠ بیکی ارمنیدر. اراضیسی منبت و محصولدار اولوب، ذخایری احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتدکدن صکره خیلی مقداری ده ارضرومه نقل اولنور. درون قضاده ٧ جامع، ٢٦ مکتب، ٣٥ مدرسه، ٣٣ بزرخانه، ٧٨ دکرمن و ٣ کوپری موجوددر. اورمانلری آز اولوب، مرعالری چوقدر. صنایع محلیه باشلیجه نفیس سجاده و کلیم نسجندن عبارتدر.

خَنساء { (تماضر بنت عمرو بن الحرث بن الشرید السلمیه) عرب شاعره‌لرینك اڭ بیوکی و اڭ مشهوره‌سی اولوب، جاهلیت و اسلام دورلرینه یتیشمش و دورینده بونك کبی شاعره کلمه‌مشدر. اسمی فحول شعرای عرب صره‌سنده مذکوردر، و حتی کندیسنی حسان و جریر کبی اعاظم شعرایه تقدیم ایدنلر دخی واردر. زمان جاهلیتده فوق‌العاده سودیکی برادرلری صخر و معاویه‌نك قتلی اوزرینه، بونلر حقنده مرثیه‌لر سویلمکه باشلامش، و بو مرثیه‌لری شهرت بولوب، بین العرب اشتهارینه سبب اولمشدی. بعده قبیله‌سی مبعوثانیله برابر نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف و صحابیات عدادینه داخل اولمشدر. حضرت نبی ذی شان (صلعم) افندمز خنسایه کندی اشعارینی اوقوده‌رق، فوق العاده متلذذ اولورلرمش. درت اوغلی اولوب، حضرت عمر فاروق (رضه) ك زمان خلافتلرنده برابرلرنده قادسیه غزاسنه عزیمت ایده‌رك، کندیلرینی حربه تشویق و تشجیع ایتمش؛ و دردی دخی اوراده شهید اولمغله، جانب حضرت فاروقیدن صاحبهٔ ترجمه‌یه ایکیوز درهم معیشت باغلانمشدی. بعده معاویه‌نك زمانده وفات ایتمشدر. اکثر اشعاری برادرلری حقنده مراثیدن عبارت اولوب، شو بر ایکی بیت او جمله‌دندر:

اعینی جوداً ولا تجمدا
الا تبکیان لصخر الندی
الا تبکیان الجری الجمیل
الا تبکیان الفتی السیدا الخ

خُنلیق { دربندده (یعنی داغستانده) بر قصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خنیس { صحابه‌دن بر وجه زیر درت ذاتك اسمیدر: خنیس بن حذافة القرشی السهمی، که سابقیندن اولوب، حبشه هجرت ایتمش، و بعده مدینهٔ منوره‌یه دونوب، بدر و احد غزالرنده حاضر بولنمش؛ و بو غزالرك ایکنجیسنده آلدیغی جریحه‌دن متأثراً وفات ایتمشدر. حضرت حفصه بنت عمر (رضهما) ابتدا بونك زوجه‌سی ایدی، و بونك وفاتندن صکره ازواج مطهرهٔ سید المرسلین عدادینه داخل اولمشدر. — ابو صخر خنیس بن خالد الخزاعی الکعبی، که فتح مکه‌ده کرز بن جابرله برابر خالد بن ولیدك معیتنده بولنوب، ایکیسی ده بو وقعه‌ده شهید اولمشدر. — خنیس بن ابی السائب الانصاری الاوسی، که بیعت رضوانده و اکثر غزواتده حاضر بولنوب، بعده عراق فتحنده دخی خدمتی کورلمشدر. — خنیس و دها طوغریسی ابو خنیس الغفاری.

خوابی { بیروت ولایتنده لازقیه سنجاغنك مرقب قضاسنده بیوك بر ناحیه اولوب، ١٦١ قریه‌دن مرکبدر.

خوات { (ابو عبدالله — بن جبیر الانصاری الاوسی) فرسان صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده بولنمش؛ و بر روایتده غزاء مذکوره کیدرکن آیاغنه بر طاش اصابت ایتمکله، کری دونوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) کندیسنك بر سهمنی آله‌رق، اثنای حربده رمی بیورمشلردی. بعض احادیث شریفه‌نك راویسیدر. هجرت نبویه‌نك قرقنجی سنه‌سی، ٧٤ یاشنده اولدیغی حالده، مدینه‌ده وفات ایتمشدر.

خواجو زاده { هندستان شعراسندن اولوب، عن اصل کابللی اولدیغی حالده، همایون و اکبرشاهك زمانلرنده دهلیده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

بر رخ نشست گرد غریبی بسی مرا
نبود عجب اگر نشناسد کسی مرا

خواجوی کرمانی { اعاظم شعرای ایراندن اولوب، کرمانلی او- لدیغی حالده، اکثر عمرینی بغدادده وسائر ممالکده کچیر- مشدر. شیخ علاء الدولهٔ سمنانینك مریداننده اولوب، شیخ مشار الیهك اشعارینی جمع وتدوین ایتمشدر. (نخلبند شعرا) لقبنه مظهر اولمشدر. یکرمی بیك قدر بیتی حاوی دیوان اشعاری و «همای همایون» عنوانیله بر منظومه‌سی واردر. ٧٦٢ ده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

خوشا باد عنبر شمیم سحر
که بر خاك کرمانش باشد گذر
خوشا وقت آن مرغ بوستان سرای
که دارد در آن بوم فرخنده جای
زمن تاچه آمد که چرخ بلند
ازان خاك پاکم بغربت فکند
ببغداد بهرچه سازم وطن
که ناید بجز دجله در چشم من

خواجه { سربداران حکمدارلرندن اکثرینك وسائر برچوق ذواتك اسملرینه ادخال اولنور بر عنواندر. بوراده بولنمیانلرینك اسم اصلیلرینه مراجعت بیورلمق اقتضا ایدر.

خواجه افندی { تاریخ صاحبی خواجه سعد الدین افندی مراد اولنور. [«سعد الدین افندی» ماده‌سنه مراجعت.]

خواجه اویس { [«خواجه پاشا» ماده- سنه مراجعت بیوریله.]

خواجه پارسا { مشاهیر صوفیوندن ومشایخ نقشبندیه‌دن اولوب، «فصل الکتاب فی المحاضرات» عنوانیله بر کتابی وسائر بعض تألیفاتی واردر. شاهرخك زماننده یاشایوب، ٨٢٢ تاریخنده ارتحال ایتمشدر.

خواجه پاشا { سلطان سلیم خان ثانی ومراد خان ثالث دوری وزراسندن اولوب، اسمی (اویس) در. بر مدت مصر والیسی بولندقدن صکره، ٩٩٩ تاریخنده مقتولاً وفات ایدوب، مسیح پاشا قربنده بنا کرده‌سی اولان خواجه اویس مسجدینك محرابی اوکنده دفن اولنمشدر. استانبولده باب عالینك آلت طرفنده اسمیله مسمی محله‌ده واقع جامع شریف دخی صاحب ترجمه‌نك بنا کرده‌سیدر.

خواجهٔ جهان { هندستانده شرقیون دولتنك مؤسسی اولوب، اصل اسمی ملك شرواردر. کندیسی دهلی حکمدارلرندن سلطان محمد شاه بن فیروز شاه تغلقك خادملرندن اولوب، بعده (خواجهٔ جهان) عنوانیله وزیری ومؤخراً جونپور وسائر ایالات شرقیه والیسی اولمش ایدی. محمد شاهك وفاتیله محمود شاه تغلقك جلوسنی متعاقب ظهور ایدن فتنه‌لر صره‌سنده ٧٩٦ تاریخنده صاحب ترجمه آیریجه بر دولت تأسیس ایتمش؛ و ٨٥٢ تاریخنه‌دك حکومت سورمشدر. کندیسندن صکره آخرت اوغلی مبارك شاه وبعده بونك سلاله‌سی حکم سوروب، شرقیون عنوانیله شهرت بولمشلردر.

خواجه چلبی { مشهور ابو السعود افندی مراد اولنور. [«ابو السعود عمادی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خواجه خیر الدین { (جازم بن عیسی) سلطان سلیمان خانك خواجه‌سی اولوب، ٩٥٣ ده وفات ایتمشدر. کچه‌جیلر قربنده بر مسجدی اولوب، اطرافنده‌کی محله دخی اسمیله مسمادر.

خواجه زاده { (مصلح الدین مصطفی بن یوسف) اعاظم علمای عثمانیه- دن اولوب، بروسه‌لیدر. پدری تجارتله مشغول اولوب، فوق العاده زنکین اولدیغی حالده، صاحب ترجمه کند- یسنك مسلکنی ترکله طلب علمه سلوك ایتدیکیچون، کندیسنی نظردن دوشوروب، برادرلری ناز ونعم ایچنده بیودکلری حالده، بیچاره کتاب مبایعه‌سنه مقتدر اوله‌میوب، کیجه‌لری ترك خواب وراحتله اوقو- یه‌جغی کتابلری استنساخ ایدردی. بو وجهله کمال فقر وضرورتله تحصیل علوم ایدوب، سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك استانبولی فتح بیورملری اوزرینه، سائر علماکبی حضور پادشاهی‌یه چیقمق اوزره، بروسه‌دن استانبوله کلمك ایچون اوشاغندن اقچه استقراضنه مجبور اولمش؛ وحضور پادشاهیده مولا نازیرك ایله مباحثه ایدوب، مولانای موی الیهی الزام ایتمش ایکن، هر نصلسه بر جایزه واحسانه نائل اوله‌میوب، کمال فقر وضرورتله معیت حضرت پادشاهی‌یه قاتیلوب، ادرنه‌یه کیتمکده ایکن، اثنای راهده بردن بره طالعی دونوب، حضرت پادشاهك معلملکنه نصب اولنمغله، فوق العاده احتشامه نائل اولمش ایدی. بعده ادرنه واستانبول قاضیسی وقاضیعسکر اولوب، مؤخراً بعض حسودلر- ینك سوقیله ازنیق قضاسنه ونهایت بروسه مفتیلکنه وبعض مدارسك مدرسلکنه نصب اولنمش؛ واواخر

عمرنده ایکی آیاغیله بر الی مفلوج اولدیغی حالده، ینه مطالعه وتدریس وافتا ایله مشغول اولوب، ٨٩٣ تاریخنده بروسه‌ده وفات ایتمش، وامیر بخاری جوارینه دفن اولنمشدر. علمه رغبتی فوق العاده اولوب، طلب علم ایچون کنجلکنده پدرینك ثروت ونعمتندن محروم اولمغی کوزینه آلمش اولدیغی کبی، بعده دخی منصبدن زیاده مدرسلکله افتخار ایدر، و بلکه مطالعه‌یه مانع اولور فکریله منصبی کرهاً قبول ایلردی. حضرت فاتحك امریله «التهافت» عنوانلی کتاب مشهوری یازمش اولدیغی کبی، سلطان بایزید خان ثانینك امریله دخی «شرح المواقف» ه برحاشیه وسائر بعض حواشی و تعلیقات تحریر ایتمشدر. صیت و شهرتی آفاقه بایلوب، حتی سلطان حسین بایقرا، سلطان بایزید خانك جلوسنی تبریك ایچون، هدایا ایله سفیرلر کوندردیکی وقت، خواجه زاده‌نك درسندن استفاده ایتمك التماسیله خراسانك ازکیای طلبه‌سندن بر ذات دخی کوندرمشیدی.

خواجه سلیمان پاشا { سلطان احمد خان ثالث دوری رجالندن اولوب، لیمان رئیسی ایکن، ١١٢٥ ده قپودان دریا اوله‌رق، برسنه بو مقامده قالمش؛ و ١١٣١ ده رتبهٔ وزارتله ثانیا مسند قپودانی‌یه چکوب، بو دفعه دخی بر بچق سنه‌یه قریب مدت ادارهٔ امور بحریه ایتدکدن صکره، ساقز محافظلغنه نصب اولنه‌رق، اوراده وفات ایتمشدر.

خواجه صدر نظامی { هندستان ادباسندن اولوب، ٦٠٥ تاریخنده دهلی حکمداری سلطان قطب الدین ایبك نامنه «تاج المآثر» عنوانیله بر کتاب یازمشدر.

خواجه کامکار { (غیرت خان بن سردار خان) هندستان امرا وادباسندن اولوب، ١٠٥٠ تاریخنده (تاته) والیسی ایکن، اوراده وفات ایتمشدر. «جهانکیر نامه» عنوانیله بر اثری واردر.

خواجه محمد طاغی { بدخشانده هندوکوه سلسله‌سنه مربوط برطاغ اولوب، جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری اوزانیر. باقیر وقورشون معدنلرینی حاویدر، ویانلرندن آقان دره‌لرده آلتون توزی بولنور.

خُوار { (ری) اعمالندن وری ایله سمنان آره‌سنده بیوك بر قصبه ایدی. ٦١٣ تاریخنده کوردیکنده خرابه یوز طوتمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. بعض مشاهیر عثمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

خوارِزم { بحر خزرك جهت شرقیه‌سنده وبحر مذکور ایله آرال کولی وجیحون ایرماغی آره‌سنده بر خطهٔ واسعه اولوب، الیوم قسم شرقیسی (خیوه خانلغی) نامیله مستقل بر حکومت اسلامیه حالنده وسائر طرفلری روسیه‌نك «ماوراء بحر خزر» دنیلن ایالتی داخلنده بولنقده‌در. بو خطه ازمنهٔ قدیمه‌دن بری بو اسمله معروف اولوب، حتی هرودوتك تاریخنده دخی بو وجهله مذکور اولدیغی کبی، قرون وسطاده و تواریخ اسلامیه‌ده دخی خوارزم اسمی بیوك بر اهمیتله یاد اولنور. آنجق زمانمزده بو اسم بسبتون متروك وخریطه‌لردن مهجور اولوب، خطهٔ مذکوره‌نك شرق شمالی قسمی (خیوه خانلغی)، غرب شمالی قسمی (اوست یورت) وقسم جنوبیسی دخی (قره قوم) اسملریله معروفدر. خوارزم خطه‌سی غرباً بحر خزرله، شمالاً دشت قپچاقله وآرال کولیله، شرقاً ماوراء النهرله، جنوباً دخی خراسان خطه‌سیله محاط ومحدود ایدی. جیحون ایرماغنك مجراسی خوارزمی ماوراء النهردن آییریور ایسه‌ده، آرال کولنه قریب اولان قسم شمالیسنده جیحونك ساحل یمیننده یعنی شرق جهتنده‌کی یرلر دخی خوارزمدن عد اولنوردی. آرال کولی دخی بو خطه‌یه منسوب اولوب، اکثر جغرافیون اسلام آثارنده بحر خوارزم اسمیله مذکوردر. خوارزم خطه‌سی بعض معموره‌لری وبر چوق چوللری حاوی اولوب، مرکزی (جرجانیه) نام دیکرله (کرکنج) شهری ایدی. چول اولمیان یرلری خیلی معمور و آبادان اولوب، علوم ومعارف دخی لایقیله ترقی ایتمش اولدیغندن، مدنیت زمانلرنده خوارزمدن بر چوق علما وادبا وسائر مشاهیر ظهور ایتمشدر. یاقوت حموینك وسائر مؤلفین اسلامك روایتنه کوره خوارزم اهالیسی، ترك جاریه‌لری استفراش ایتمك سببیله، سیماجه ترکلره مشابه ایسه‌لرده، کندیلری ترك اولمیوب، ایرانیلردن معدود ومع هذا کندیلرینه مخصوص بر لسانله متکلم ایدیلر. لسان فارسینك شعبه‌لرندن اولمسی ملحوظ اولان بو لسان، ادبیاتدن محروم اولمغله، مرور

زمانله اونوديلوب، لسـان ادبئ محلى حكمنه كچمش اولان فارسى دخى ترك اولنه‌رق، چنكيز وتيمورك غلبه‌سندن صكره اوراله ترك و تركمان اقوامى كلمش اولديغندن، بوكونكى كونده لسان محلى شرق تركجه‌سيدر. يالكز شهر وقصبه‌لرده لسان فارسى ايله متكلم (تاجيك) تعبير اولنور برصنف اهالى قالمشدر. خوارزم خطه‌سى كتب اسلاميه‌ده موسم شتاده‌كى برودت هواسيله دخى مشهوردر. بو خطه حضرت عثمـان (رضنه) ك زمان خلافتنده فتح اولنه‌رق، خلافت عباسيه زماننده سامانيلر وسلچوقيلرك تحت اداره‌سنده بولندقدن صكره، ٤٤٠ تاريخنده دولت سلچوقيه امراسندن (قطب الدين محمد) خوارزمده كسب اسـتقلال ايتمكله، آيريجه بر دولت تأسيس ايتمش؛ وسـلاله‌سى (خوارزمشـاهيلر) ناميله چنكيزك استيلاسـنه‌دك خوارزمده حكم سـوردكدن بشقه، ماوراء النهر وخراسان وسـائر بعض بلاد دخى ضبط ايتمشلردى. [« خوارزمشاهيان » ماده‌سنه مراجعت.] چنكيزدن صكره خوارزم قپچاق دولتنه الحاق اولنوب، طقوزنجى قرن هجرى اواخرنده البرس شيبانى معرفتيله قپچاقدن بالتفريق، يكيدن بر حكومت مستقله حالنه كيرمش؛ وخيوه خانلغى تشكل ايلمشدر. قرن حاضرده اكثر يرلرى روسلر طرفندن ضبط اولنه‌رق، يالكز آرال كولندن بخارا خانلغى حدودينه دك جيحون بويتجه بر مقدار يرلر خيوه خانك يدنده قاله‌بيلمشدر. [« خيوه خانلغى » ماده‌سنه دخى مراجعت.]

خوارزمشاه { (قطب الدين محمد بن انوشتكين) خوارزمشاهيان دولتنك موسسيدر. [« قطب الدين خوارزمشـاه » ماده‌سنه ومادهٔ آتيه‌يه مراجعت بيوريله.]

خوارزمشاهيان { (ياخود دولت خوارزمشاهيه) بشنجى قرن هجرى اواخرندن يدنجى قرن هجرى اوائلنه دك خوارزمده حكومت سورمش بر دولت اولوب، قطب الدين خوارزمشاه طرفندن تأسيس اولنمشدر. مشاراليهك پدرى انوشتكين دولت سلچوقيه نامنه خوارزم شحنه‌سى بولنان بيلكاتكينك كوله‌سى اولوب، افنديسنك وفاتنده ملكشـاه سلچوقى فرمانيله خوارزم واليسى اولمش؛ و ٤٩١ ده وقوع وفاتيله واليلك اوغلى قطب الدينه توجيه اولنمشدى. بو ذات زياده‌سيله جسـور وعادل ومدبر اولوب، ترقئ علوم ومعارفه دخى فوق‌العاده خدمت ايتديكندن، نوعاما استقلاله نائل اولوب، سلطان سنجر سلچوقى طرفندن كنديسنه (خوارزمشاه) عنوانى ويرلمشيدى. اوغلى اتسز وتورونى ايل ارسلان ملوك سلچوقيه ايله محاربه ايدوب، بسبتون كسب استقلال ايتدكدن صكره، خوارزمشاهيان ماوراء النهرى وكيده‌رك خراسانى وبعده عراق وفارسى دخى ضبطله، دولت سلچوقيه‌يى اسـتيصال ايدوب، اونك يرينه قائم اولمشلردى. بو دولتك ذروهٔ اقبالى يدنجى حكمدار اولان سـلطان قطب الدين محمد ثانى زماننده اولوب، آنجق زوال وانقراضى دخى مشـاراليهك زمانـنده وقوع بولمشدر. كنديسى اهل اسلامدن ائ اول چنكيزك هجومنه قارشى كلوب، برخيلى محـاربادن صكره، فراره آبسكون آطه‌سنده مأيوساً وفات ايتمش؛ واوغلى جلال‌الدين مغوللرله پك چوق اوغراشمش ايسه‌ده، پدرينك ملك موروثنى تمـاميله اله كچيرمكه موفق اوله‌ميوب، بونكله خوارزمشاهيان دولتى منقرض اولمشدر. بونك ايكى برادرى غياث الدين و ركن الدين دخى برر مدت تاتار عسكريله محاربه ايدوب، بعض مورخلر طرفندن ملوك خوارزمشاهيه صره‌سنه ادخال اولنمشلرسه‌ده، بحق اجراى سلطنت ايده‌مه‌مشلردر. خوارزمشاهيان دولتى ٤٩١ تاريخندن ٦٢٨ تاريخنه دك ١٣٧ سنه سوروب، بو سلاله‌يى تركيب ايدن حكمدارلرك اسملريله تاريخ جلوسلرى بروجه زيردر:

١	قطب الدين محمد بن انوشتكين	٤٩١
٢	اتسز بن قطب الدين	٥٢١
٣	ايل آرسلان بن اتسز	٥٥١
٤	سلطان شاه بن ايل آرسلان	٥٥٨
٥	علاء الدين تكين بن ايل آرسلان	٥٨٩
٦	قطب الدين محمد ثانى بن تكين	٥٩٦
٧	جلال الدين بن قطب الدين	٦١٧

خوارزمى { خوارزم ديارنده ظهور ايتمش برچوق علما و سائر مشـاهيرك لقبيدر. [اسم وكنيه‌لرينه مراجعت بيوريله.]

خوارى { ايران شعراسـندن و خطاطيندن اولوب، تبريزليدر. لسانئ شيرازى شاكردانندن اولوب، ٤ ٥ تاريخنده شيرازده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

بخت آنم كوكه خواب آلوده بر خيرى شبى
ناله‌ام نشنـاسى و كوشى بفريادم كفى

خواش { سجستانده (یعنی سیستانده) بر قصبه اولوب، صولریله قنالری واشجاری چوق اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خواص محمد پاشا { آماسیه سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه‌در. [« حوضه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خَواف { خراسانده نیشاپور مضافاتندن بر شهر اولوب، باخرز وزوزن وسنجان قصبه‌لری دخی اعمالندندر. وقتیله خیلی بیوك ومعمور اولوب، بر چوق علما وسائر مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر. ناحیه‌سی ٢٠٠ قریه‌دن عبارت ایدی.

خوافی { (ابو المظفر احمد بن محمد) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب. آنف البیان خواف شهرنده تولد ونشأت ایتمشدر. امام غزالینك درس آرقداشلرندن ایدی. علم مناظرده زمانك فریدی ایدی. بر خیلی مدت طوسده قاضی بولنمش؛ و ٥٠٠ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خواقند { ماوراء النهرده فرغانه خطه‌سنده بر شهر اولوب، طاشکندك ١٦٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده وسیحونه تابع قره صو نهری کنارنده اوله‌رق ″٣٨ ′٣١ °٤٠ عرض شمالی ایله ″٤٨ ′٢٦ °٦٨ طول شرقیده واقعدر. اسکی بر قصبه ایسه‌ده، قرون اخیره‌ده کسب توسع ایدوب، بتون فرغانه‌نك مرکزی ومستقل برخانلغك مقری اولمشدی. ١٢٩٢ ده روسلر خانلرك اخیری اولان خدایار خانی مغلوب ایده‌رك، فرغانه خطه‌سیله برابر خواقندی دخی ضبط ایدوب، آیریجه بر ولایت صورتنه قودقلری فرغانه‌یه مرکز اتخاذ ایتمشلرسه‌ده، بعده مرکزی (مرکلان) قصبه‌سنه نقل ایتمشلردر. خواقند کوزل بر شهر اولوب، ٣٥٠٠٠ اهالیسی، کنیش وتمیز سوقاقلری، مکمل چارشیسی، مصنع جوامع شریفه‌سیله سائر ابنیه‌سی، کوزل بر کوپریسی، مجوهرات واثواب و اقمشه واسلحه وآوانی‌یه متعلق خیلی صنایعی وایشلك تجارتی واردر.

خواند { (امیر —) [« میرخواند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خواند { ملاحدهٔ اسمعیلیه حکمدارلرندن بعضنه ویریلن عنواندر. [« محمد، جلال الدین حسن، علاء الدین محمد ورکن الدین خورشید » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

خواندمیر { (غیاث الدین محمد بن حمید الدین) مورخ مشهور میر خواندك اوغلی اولوب، کندیسی دخی مشاهیر مورخیندندر. ٨٨٠ تاریخنده هراتده طوغوب، سلطان حسین بایقرا زماننده پرورش بولوب، وعلیشیر نوایینك توجهنه نائل اولمشیدی. پدرینك ناتمام براقدیغی « روضة الصفا » عنوانلی تاریخ مشهورك یدنجی فصلنی تحریرله اکمال ایتدیکی کبی، بونی « خلاصة الاخبار » عنوانیله اختصار دخی ایتمش؛ واستادی بولنان کریم الدین حبیب الله اردبیلی نامنه « حبیب السیر » عنوانیله دخی بك مقبول بر تاریخ یازمشدر. بو ایکی تاریخدن بشقه « مآثر الملوك »، « دستور الوزراء »، « اخبار الاخیار »، « مکارم الاخلاق »، « منتخب تاریخ وصاف »، « غرائب الاسرار » و « جواهر الاخبار » عنوانلریله تألیفاتی واردر. ٩٣٢ تاریخنده وقوع بولان شورشلر اوزرینه هراتی ترکه مجبور اولوب، هندستانه رحلتله اکره‌ده بابر شاهه انتساب، ومعیتنده بنکاله سفرینه عزیمت ایتمش ایدی. بابر شاهك وفاتندن صکره اوغلی همایون شاهه انتسابله، بونك نامنه « قانون همایونی » عنوانلی کتابی یازمشدر. ٩٤٢ ده حکمدار مشارالیهك معیتنده کجرات سفرینه کیدوب، اثنای سفرده وفات ایتمش؛ وجنازه‌سی دهلی‌یه نقل اولنه‌رق، نظام الدین اولیا وامیر خسرو دهلوی جوارنده دفن اولنمشدر. کرك کندیسنك وکرك پدرینك تاریخلری مشهور اولوب، اکثر آوروپا لسانلرینه ترجمه‌ده اولنمشدر.

خوانسار { ایران وسطیده عراق عجمی ایالتنك فرهان سنجاغنده واصفهانك ١٥٠ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ١٣٠٠٠ اهالیسی، باغ وباغچه‌لری وپاموق منسوجات دستکاهلری واردر. غایت کوزل بر وادی ایچنده واقع اولوب، ایچندن کچن نهر وادی‌یی اروا ایتمکله، زمرد آسا بر منظره حاصل ایدیور. قصبه نهر بوینجه اون اون ایکی کیلومترهلك محلده ممتد اولور.

خوبذان { فارسده ارجان ایله نوبندجان آره‌سنده بر موقع اولوب، غایت مصنع وعجیب بر کوپریسی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خوپر { (Khoper) روسیه‌ده بر نهردر، که ساراتوف ایالتنده نبعانله (وورونیه)

دون ايالتلرینی شق ايدەرك، ٧٥٠ كيلومترەلك جريا- ندن صكره ، دون ايرماغنه دوكيلور.

خوپه { طربزون ولايتنك لازستان سنجاغنده و ولايتـك منتهای شرقنده اولەرق روسيه حدودی قربنده وساحل بحرده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهاليسی وبازاری واردر. — خوپه قضاسی ٢٨٠٠٠ اهاليلی جامع اولوب، قسم اعظمی لاز جنسيتنه منسوب مسلمدر. اراضيسی سنكستان ايسەده، مزروع يرلری دخی اولوب، حبوبات متنوعه ايله كتنوير وسائر محصولاتی واردر. شباغه مشابه بر نوع شال دخی اعمال اولنوب، محلنده صرف اولنور. درون قضاده برونت قريەسنده وكرچخانه موقعنده ايكی قاپليجه واردر.

خوتين { (Khotin) روسـيەنك بسارابيه خطەسنده وكيشنفك ٢٣٥ كيلو- متره شمال غربيسنده اولەرق (دنيستر) ايرماغی كنارنده بر قصبه اولوب، ١٥٧٨٠ اهاليسی واردر. وقتيله جنويزلرك النده بولنوب، بعده دولت عثمانيەنك ضبطنه كچمش؛ وبرخيلی زمان لهليلره وروسلره قارشی استناد- گاه اتخاذ اولنەرق، بر چوق قانلی محـاربەلرك ميدانی اولمشدر.

خوجان { (ياخود خوشان) نيشابور مضافا- تندن (استوا) ناحيەسـنك مركزی بر قصبه اولوب، علمادن بر چوق ذواتك مسقط رأسی بولنمش اولديغی « معجم البلدان » ده مذكوردر.

خورپشته { (Krupista) مناسـتر ولايتنده كوريجه سنجاغنك كسريه قضا- سـنه تابع ناحيه مركزی بر كوچك قصـبه اولوب، كسريەنك ٧ كيلومتره جنوبنده وانجه قره صـويه تابع (بيليچه) چايی كنارنده واقعدر. اكثری مسـلم اولمق اوزره ٢٠٠٠ اهاليسی، بر جامع شريفی، ايكی كليسـاسی، ٢٥٠ دكانی ، ٩ خانی، بر رشـديه و ٦ صبيان اسـلام مكتبيله ايكيسی روملره وبری اولاخلره مخصـوص ٣ خرستيان مكتبی واردر. بو قصبەده تركجـه ، آرناودجه ، رومجـه و اولاخجه تكلم اولنور. — ناحيەسی ٣٦ قريەدن مركب اولوب، اسلام وروم واولاخدن مركب ١٠٠٠٠ قدر اهاليسی واردر. اراضيسی اولدقجـه منبت اولوب، باشليجـه محصـولاتی حبوبات متنوعه ايله اوزوم وسـائرەدن عبارتدر. درون قضاده ١٣ جامع، ٤٦ كليسا، ٣٩ مكتب وبرخسته خانه موجوددر.

خورشاه { (خواند ركن الدين —) [« ركن الدين خورشـاه » مادەسـنه مراجعت بيوريله.]

خورشيد { [« شجاع الدين خورشـيد » مادەسنه مراجعت بيوريله.]

خورشيد پاشا { (احمد —) دور سلطان محمود خان ثانيده مسـند صدارت عظمايه نائل اولان وزرادن اولوب، كورجی الاصلدر. عن اصل زمرهٔ تاتاردن برينك كولەسی ايكن، روم ايلی واليسی سـايم سری پاشايه كچمش؛ وآزاد اولدقدن صكره راسخ افندينك دائرهٔ تربيەسنه دخول ايله، بعده قپودان دريا كوچك حسين پاشايه انتسـاب ايدەرك، بونك حمايەسيله ١٢١٧ ده رتبهٔ ميرميرانی ايله اسكندريه محافظلغنه، وبر سنه صـكره، مصرك فرانسزلردن تخليەسی اوزرينه، رتبهٔ وزارتله مصر واليلكنه نصب اولنمش ايسەده، اوصرەده مصرك احوالی پك قاريشيق اولوب، محمدعلی پاشانك والی نصبی اقتضا ايتديكندن، صاحب ترجه عزل، بعده ايران سفرلرنده استخدام اولنەرق، شجاعت وحسن خدمتی كورلمكله، سلانيك و صـكره بوسنه واليسی اولمش؛ وصربليلره قارشی وقوع بولان محاربەده سردار نصب اولنمش ايدی. اوائل سلطنت سلطان محمود خانيده بش سنه سـورن محاربه اثناسنده خدماتی كورلمكله، ١٢٢٧ تاريخنده مهر صدارت كنديسنه توديع بيوريلەرق، اعادهٔ صلحه وبلغرادك تخليصنه موفق اولدقدن صكره، ١٢٢٩ سنەسی محرمنده درسـعادته كلەرك، التفات حضرت پادشاهی‌يه نائل اولمش؛ وايكی يچق سنەيه قريب مدت مسند صدارتده قالدقدن صـكره ١٢٣٠ ده عزل اولنەرق، تكفور طـاغنده اقامتـه مأمور اولمش؛ وبعده كوتاهيه، حلب، روم ايلی ونهايت موره واليلكنه نصب اولنەرق، ١٢٣٧ ده تپەدلنلی علی پاشانك فرمانلی اولمسی اوزرينه، صاحب ترجه تپەدلنلی‌يه قارشی عسكر سوقنه مأمور اولوب، يانيەيی محـاصره ايتمش؛ وعلی پاشا استيمان ايتديكی حالده، كنديسنی قتل ايتديرەرك، سر مقطوعنی درسـعادته كوندرمش ايدی. اوصرەده مورەده عصيان ظهور ايتمكله، صاحب ترجه اوطرفه عسـكر سـوق ايتمك تداركنده ايكن، ١١٣٨ ده يكيشهرده وفات ايتمشدر.

خورمی { ایران شعراسندن ومولانا جامینك معاصریندن اولوب، هراتلیدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کشم بر صفحهٔ جان صورت جانانهٔ خودرا
بدین صورت دهم تسکین دل دیوانهٔ خودرا

خورنق { حیره جوارنده بر قصر اولوب، حیره ملوکندن نعمان طرفندن وبر روایتده ایران ملوکندن یزدجردك امریله و(سنمار) نام معمارك معرفتیله بنا اولنمشدی. حقنده بر چوق روایات اولوب، شعراء عرب طرفندن بر طاقم اشعار دخی سویلنمشدر. — بو اسمله مغربده بر قصبه‌ده دخی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خوریه موریه { (یاخود خوریان موریان) جزیرة العربك ساحل جنوبیسی قارشیسنده بر طاقم آطه‌لر اولوب، همنامی اولان بر کورفزك ایچنده واقعدر. بوطاقم اوچ بیوك ودرت کوچك آطه‌دن مرکب اولوب، بیوکلری: هلانیه، السوداء والقبلیه اسملریله مسمادر. بونلرك یالکز برنجیسی ٣٠ قدر عائله‌یی جامع اولوب، دیکرلری خالیدر. اهالیٔ مذکوره بنی جناب قبیله‌سنه منسوب اولوب، بطلیموسك جغرافیه‌سنده (جزایر زنوبیه) اسمیله یاد اولنملری بو قبیله‌نك قدیملکنه دلالت ایدیور. حقیقةً بونلر الیوم حمیری لسانیله متکلمدرلر. جزایر مذکوره اخیراً انکلتره‌نك ید ضبطنه کچمشدر.

خوز { (بلاد —) [«خوزستان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خوزات { درسم سنجاغنك مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، خربوتك ٥٠ کیلومتره شمالنده واقعدر.

خوزستان { (ونام دیکرله عربستان) ایرانك منتهای غرب جنوبیسنده بر خطه وایالت اولوب، شمالاً لورستان وعراق عجمی ایله، شرقاً فارس ایله، جنوباً بصره کورفزیله، غرباً دخی ممالك عثمانیه‌نك بغداد وبصره ولایتلریله محدود ومحاطدر. ٣٠° ایله ٣٣° عرض شمالی و ٤٥° ایله ٣٠َ ٤٩° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمالدن جنوبه بویی قوش اوچشی حسابیله ٣٠٠ وشرقدن غربه اکی‌ده ٢٠٠ کیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ١٠١ ٤٨١ مربع کیلومتره‌در. مقدار اهالیسی حقنده تخمینات مختلف اولوب، بعضلری ٤٠٠٠٠٠ کشیدن زیاده اولمدقلرینی التزام، و بعضلری ٩٠٠٠٠٠ کشی‌یه بالغ اولدقلرینی ادعا ایتمشلردر. بوخطه زمان قدیمده (سوسیانه) اسمیله معروف اولوب، ایران قدیمك مشهور پایتختلرندن (سوسه) شهری بونده ایدی. آنجق کرك سوسیانه خطهٔ قدیمه‌سی وکرك جغرافیون اسلام آثارنده تعریف اولنان خوزستان خطه‌سی بوکونکی خوزستان ایالتی قدر واسع اولمیوب، بو ایالتك یالکز قسم اسفلندن یعنی جنوب غربی جهتندن عبارت ایدی. خوزستان اهالیسی ایکی جنسیتدن مرکب اولوب، قسم اسفلنده یعنی جنوب غربی جهتنده ساکن اولانلری اکثریت اوزره عرب، وقسم اعلاسنده یعنی شمال شرقی جهتنده‌کی طاغلرده ساکن اولانلری کرد اجناسندن (لوری) جنسیتنه منسوبدرلر. یاقوت حموی دخی خوزستان اهالیسنك عربی وفارسیدن بشقه کندیلرینه مخصوص بر لسانله متکلم اولدقلرینی بیان ایدیور. بونلرك اسکیدن بری حسن وردائت اخلاقله شهرتلری واردر.

طبیعت اراضی وهواجه دخی خوزستان ایکی‌یه منقسم اولوب، غرب جنوبی جهتنده اولان قسم اسفلی بصره ولایتنه مشابه وشرق شمالی جهتی ایسه طاغلق ومرتفعدر. قسم اسفلی قیشین صو آلتنده وبطاقلق حالنده اولوب، یازین ایسه کثرت حرارتدن چول حالنه کچر. قسم اعلاسی ایسه اکثریا قارله مستور یوکسك طاغلردن عبارتدر. آنجق یوکسك طاغلریله آلچق اوولری آره‌سنده بر طاقم تپه‌لر وبایرلردن عبارت وسطی اراضیسی واردر، که بورالرینك هواسی معتدل اولدیغی کبی، طوپراغی دخی پك منبت ومیاه جاریه ومراعالری چوق اولوب، اسکیدن بری خطه‌نك معمور جهتی بورامی بولنمشدر. طاغلری بر طرفدن لورستان وکردستان وبر طرفدن دخی فارس جبالیله کسب اتصال ایدوب، باشلیجه سلسله‌سی (شترنك) طاغیدر. بوغازلری دخی چوق اولمق مناسبتیله خطه (تنکسیر) اسمیله دخی یاد اولنور. خوزستان خطه‌سی کاملاً بصره کورفزی مائله‌سنده وباشلیجه شط العرب حوضه‌سنده واقع اولوب، اکثر میاه جاریه‌سی مذکور ایرماغه دوکیلور. الك بیوك نهری (کارون) در، که (آب دیزفول)ی وسائر برچوق انهاری دخی اخذ ایله، ممالك عثمانیه حدودنده شط العربه منصب اولور. آنجق صوینك بر مقداری‌ده آیریلوب، طوغریدن طوغری‌یه بصره کورفزینه

دوكيلور. ايكنجيسى اولان (كرخه) نهرى لورستاندن كلوب، خوزستانك شمال غربى كوشه‌سنى شق ايتدكدن صكره، ممالك عثمانيه‌يه دخول ايله، قرنه‌نك اوست طرفنده دجله‌يه منصب اولور. اوچنجيسى اولان (جريحه) ايله دردنجيسى بولنان (زاب) نهرلرى ايسه خطه‌نك شرق جهتنده‌كى طاغلردن نبعان ايله، جنوب غربى‌يه طوغرى آقه‌رق، طوغريدن طوغرى‌يه بصره كورفزينه دوكيلور. كارون نهرى سيرسفائنه صالحدر. كارون ايله كرخه آره‌سنده بر چوق جدوللر بولنيور.

مركز حكومتى ٢٠٠٠٠ قدر اهاليسى اولان (شوستر) شهرى اولوب، اك بيوك شهرى ايسه ٣٠٠٠٠ اهاليلى جامع اولان (ديزفول) در. كارون ايله شط العربك محل تلاقيسنده واقع (محمره) قصبه‌سى دخى تجارتكاه بر يردر. اهواز قصبه‌سى وقتيله خطه‌نك مركزى اولوب، شمديكى حالده تدنيده‌در. حرم آباد وبهبهان قصبه‌لرى‌ده باشليجه معموره‌لرندندر. سواحلنده بر ايكى اسكله‌سى وار ايسه‌ده، اهميتلى شهرى يوقدر. ساسانيلر زماننده ايرانك پايتختى بولنمش اولان (سوسه) شهر قديمنك خرابه‌لرى ديزفولك غرب جنوبى وشوسترك غرب شمالى جهتنده موجوددر.

محصولاتى باشليجه بغداى، آربه، پرنج وسائر حبوباتله پاموق، شكر قامشى، توتون وسائره‌دن عبارتدر. وقتيله بو خطه‌ده مشهور ايپك قماشلر و اثواب ياپلمقده ايكن، شمديكى حالده صنايع محليه بعض قبا پاموق منسوجاتله جزئى ايپك قماشلردن وخالبدن عبارتدر. قويون وصيغير ايله سائر حيواناتى دخى چوقدر.

خوزنس { ارضروم ولايتنده ارزنجان سنجاق وقضاسنده بر ناحيه اولوب، ١٣ قريه‌دن مركبدر.

خَوست { بلخ جوارنده طخارستان خطه‌سنك اندرابه ناحيه‌سنده دردده منقسم واشجارى چوق بر قصبه اولوب، بعض مشاهير علمانك مسقط رأسى اولديغنى ياقوت حموى بيان ايديور.

خوشاب { [« محمودى » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

خوشدل { هندستان شعراسندن ايكى ذاتك مخلصيدر: برنجيسى (مير محمد قايم) شاهجهان آبادلى اولوب، ١١٦٦ ده وفات ايتمشدر .

— ايكنجيسى (راى امرسنكه) كايتهان قومى هندولرندن اولوب، بعض راجه‌لرك خدمتنده بولندقدن صكره، نواب ابو المنصور خان صفدر جنكه انتساب ايتمش؛ ونهايت انكليزلرك خدمتنه كيروب، ١٢٢٥ ده وفات ايتمشدر. « بهاردانش » عنوانيله بر منظومه‌سى، بر تاريخى و ٥٠٠٠ بيتدن عبارت اشعارى واردر. « بهار دانش » ى تركجه‌يه ترجمه وطبع اولنمشدر. شو بيت اونكدر:

كرم است بس كه نالهٔ آتش فشان ما
سوزد برنك شمع زبان در دهان ما

خوشقدم { (ملك ناصر — ناصرى) مصرده حكومت سورن غلامان چراكسه‌نك اون دردنجيسى اولوب، حكمداران مشار اليهمك دردنجيسى اولان ملك مؤيد شيخ محمودى ظاهرينك عتقاسندن ايدى. ملك مؤيد شهاب الدين احمدك اتابكى اولوب، ٨٦٥ ده حكمدار اولمش و آلتى بچق سنه حكومت سوردكدن صكره، ٨٧٢ ده وفات ايتمشدر. كريم و سخى بر ذات اولوب، بعض خيراته موفق اولمشدر.

خوشكو { هندستانك بر همنى شعراسندن اولوب، « سفينهٔ خوشكو » عنوانيله بر تذكرة الشعراسى وخيلى اشعارى واردر. اون ايكنجى قرن هجرى اواسطنده وفات ايتمشدر.

خوقند { [املاى صحيحى اولان « خواقند » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

خَولان { بو اسمله يمنده ايكى قصبه اولوب، برى صنعانك شمالنده وديكرى صنعا ايله معرب آره‌سنده واقعدر. برنجيسى حضرت عمرك زمان خلافتنده و ١٣ ياخود ١٤ تاريخنده يعلى بن منيه يديله فتح اولنمشدر.

خوله { صحابياتدن بروجه زير بر قاچ خاتونك اسميدر: ام حرمله خوله بنت الاسود الخزاعيه، كه زوجى جهيم بن قيسله برابر حبشه هجرت ايدنلردندر . — خوله بنت ثامر الانصاريه، كه بر حديث شريفك راويه‌سيدر. — خوله بنت ثعلبة الانصاريه، كه اوس ابن الصامتك زوجه‌سى اولوب، حقلرنده سورة المجادله‌نك باش طرفى نازل اولمشدر.

— خوله بنت حکیم الانصاریه، که بر حدیث شریفك راویه‌سیدر . — خوله (یاخود خویله) بنت حکیم السلمیه، که عثمان بن مظعونك زوجه‌سی اولوب، کندی‌یسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — حفص بن سعیدك جده‌سی اولان خوله، که فخر کائنات (صلعم) افندمزك خادمه‌لرندندر. — هلال بن امیه‌نك زوجه‌سی اولان خوله بنت عاصم. — خوله بنت عبدالله الانصاریه، که بعده بصره‌ده ساکن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — حضرت حمزه (رضه) لك زوجه‌سی اولان ام محمد خوله بنت قیس الانصاریه . — ام صبیه خوله بنت قیس الجهنیه. — خوله بنت الهذیل التغلبیه، که حضرت رسول الله (صلعم) افندمز طرفندن تزوج بیورلمش ایسه‌ده، یولده وفات ایدوب، رسالتپناه افندمزه واصل اوله‌مامشدر. — خوله بنت یسار . — خوله بنت الیمان العبسیه.

خولی { صحابه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر. برنجیسی (خولی بن اوس انصاری) در، که بر روایتده حضرت علی (رضه) ایله برابر فخر کائنات (صلعم) افندمزك مبارك جنازه‌سنی قبره ایندیرمشدر. — ایکنجیسی خولی بن ابی خولیدر، که برادرلری هلال وعبدالله ایله برابر بدر غزاسنده بولنمش؛ وحضرت عمر (رضه) لك زمان خلافتنده ارتحال ایتمشدر.

خونا { آذربایجانك منتهای شرقنده بر قصبه اولوب، ایچنده کاتبلی کاغد اعمال اولنمق مناسبتیله، (کاغدکنان) دخی تسمیه اولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خونجی { [« افضل الدین خونجی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خونی { (میر—) ایران خطاطلرندن وسلطان علی مشهدی شاکردانندن اولوب، قانونی سلطان سلیمان خان زماننده درسعادته کله‌رك، شاهنامهٔ خاقانی تحریرینه مأمور اولمشدی.

خوی { ایرانك آذربایجان خطه‌سنده تبریزك ۱۱۰ کیلومتره غرب شمالیسنده وحدود عثمانیه‌دن ۳۸ کیلومترەلك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰۰ اهالیسی، واسع چارشی وبازارلری، میاه جاریه‌سی واطرافنده پك چوق باغ وباغچه واشجاری واردر. بو قصبه‌نك خارجنده یاوز سلطان سلیم خان ایله شاه اسماعیل صفوی آره‌سنده بر محاربه وقوع بولمشدر. خوی قصبه‌سی سلطان مراد خان رابع وبعده سلطان احمد خان ثالث زماننده فتح اولنه‌رق، خیلی وقت تحت ادارهٔ عثمانیه‌ده بولنمشدر.

خویران { قونیه ولایتنده حمید سنجاغنك یلواج قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، همنامی اولان کولك اطرافنده واقعدر. — خویران کولی اکردیر کولنك قسم شمالیسندن عبارتدر. [« اکردیر » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خُوَیلِد { صحابه‌دن بر وجه‌زیر بر قاچ ذاتك اسمی اولوب، اك مشهورلری (ابو ذؤیب هذلی) دیمکله مشهور اولان شاعر خویلد بن خالددر . [« ابوذؤیب هذلی » ماده‌سنه مراجعت.] — ابو عقرب خویلد بن خالد الکنانی العریجی، که کندیسی مکه‌ده قائم اولوب، اولادی بصره‌یه نقل ایتمشلردی. — خویلد بن عمرو الانصاری السلمی، که بدر غزاسنده وبعده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر. — ابوشریح خویلد بن عمرو الخزاعی، که فتح مکه‌دن اول اسلامه کلوب، ٦٨ تاریخنده وفات ایتمشدر .

خویی { [« شمس الدین خویی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خیال { (میر محمد تقی) ایرانك اون ایکنجی قرن هجری شعراسندن اولوب، « بوستان خیال » عنوانیله بر تألیفی واردر.

خیالی { عثمانلی شعراسندن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی ابوالفتح سلطان محمد خان حضرتلرینك دوری علماسندن وخضر بك شاکردانندن اولوب، ازنیقلیدر. شرح عقائده بر حاشیه‌سی واردر. علم نحوده ید طولی صاحبی اولوب، اکمال تحصیل ایچون مصره دخی کیتمشیدی. شو بیت اونکدر:

دور رخنده سلسلهٔ زلفن دیر کورن
جمع اولدی کور تسلسل ایله دوری جملهٔ

— ایکنجیسی علمادن مولانا عبد الکریمك اوغلی اولوب، اسمی عبدالوهابدر. سلانیك ومغنیسا قضالرنده بولندقدن صکره، سلطان سلیم خان اولك دفترداری ومصاحبی اولمشیدی. لیلی ومجنون منظومه‌سی وبعض غزلیاتی واردر.

— اوچنجیسی والـٔ مشهوری سلطان سلیمان خان دوری شعراسندن اولوب، واردار ینکیجه‌سندندر. اسکندر چلبی‌یه وصدراعظم ابراهیم پاشایه انتساب ایدوب، بونلرك دلالتیله صحبت حضرت پادشاهی‌یه نائل اولمشیدی. ۹۶٤ ده ادرنه‌ده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر.

خیالی { فرس شعراسندن دخی اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی والـٔ مشهوری خیالیٔ بخاریدر، که بخاراده تولد ونشأت ایتمش؛ ومشهور الغ بکه انتساب ایدوب، بر مدت هراتده بولنمشدر. دیوان اشعاری ماوراءالنهر وترکستان وخراسانده مشهور ومتداولدر. شو ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

ای تیر غمترا دل عشاق نشانه
خلق بتو مشغول وتوغائب زمیانه
که معتکف دیرم وکه ساکن مسجد
یعنی که ترا میطلبم خانه بخانه

— ایکنجیسی کاشانلی اولوب، شهر مذکورده مکتب خواجه‌سی ایدی. برخمسه نظمنه باشلامش ایسه‌ده، اکمالنه عمری وافی اوله‌مامشدر. شو بیت اونکدر:

مده ای خضر فریبم بحیات جاودانی
من وخاك آستانش تو وآب زندکانی

— اوچنجیسی هندستان شعراسندن اولوب، لکهنولیدر. یوز قدر تألیفاتی وفارسی واردو لسانلرنده اشعاری واردر. ۱۲۷۹ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو ایکی بیت برقصیده‌سندندر:

دلم ز پرتو نورست آنچنان پرنور
که لوح سینه بود تابناك همچو بلور
منور ست چنان طبع تیره ام که رسد
شعاع روشنیٔ او زاستعاره بطور

خَیّام { (عمر —) مشاهیر شعرای ایراندن واعاظم حکماوصوفیون اسلامدن اولوب، نیشابورلیدر. علوم عقلیه‌ده وحکمت وتصوفده یدطولی صاحبی اولوب، نیجه رموزونکاتی ومعانیٔ دقیقهٔ فنیه‌یی جامع اولان رباعیاتی مشهور اولوب، حتی بعض آوروپا لسانلرینه دخی ترجمه اولنمشدر. رباعیاتنك بر طاقمی عصرمز ادباسندن فیضی افندی طرفندن نشر اولنمشدر. سلطان سنجر سلجوقینك فوق‌العاده حرمت واعتبارینه مظهر اولوب، حتی کندیسیله برابر تختنه اوتورتمش اولدیغی مرویدر. ابوالحسن اشعرینك شاکردانندن و مدرسهٔ نظامیه صاحبی مشهور نظام الملکك درس شریکی اولوب، مشارالیه طرفندن کندیسنه نیشابور جوارنده بر خیلی اراضی احسان اولنمش؛ واراضیٔ مذکوره‌نك زرعیله مشغول اولمش ایدی. ۵۱۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو رباعی جملهٔ اشعارندندر:

تا کرده کناه در جهان کیست بکو
آن کس‌که‌کنه نکرد چون زیست بکو
من بد کنم وتوبد مکافاة دهی
پس فرق میان من وتوچیست بکو

خیان لونغ { (Khian-Loung) مانچو جنسیتنه منسوب چین حکمدار-لرندن اولوب، ۱۷۳٦ تاریخ میلادیسنده تخته جلوس ایله، ۱۷۵۵ ده تاتارلرك واقع اولان قیامنی باصدیروب، بتون مغولستان وترکستان شرقی‌یی ضبط، ۶۰۰۰۰۰ جلددن مرکب بر کتبخانه تشکیل، وعلوم ومعارفه خدمتله بعض کتابلر دخی تألیف ایتمشدر. چینده خرستیانلغی منع ایتمشدی. ۱۷۹۵ ده تختی اوغلنه ترك ایتمشدی.

خَیبَر { جزیرة العربده حجازك حدود شرقیه‌سنده ومدینهٔ منوره‌نك ۱۷۰ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، شمر بلادندن معدود وخیبل حکومتنه تابعدر. چول ایله محاط کوزل بر واحك اورته‌سنده اولوب، خانه‌لری برمرتفع قیانك اوزرنده مؤسس بر قلعه‌نك اطرافنده بولنیور. ۲۵۰۰ اهالیسی ومیوه‌لری مشهور پك چوق خرما آغاجلری واردر. خیبر اسکی برقصبه اولوب، هجرت نبویه‌نك یدنجی سنه‌سی وقوع بولان غزای حضرت نبوی‌ایله مشهوردر. سنهٔ مذکوره‌ده حضرت فخرالرسل (صلعم) افندمز حدیبیه‌دن عودتلرینی متعاقب ۱۲۰۰ پیاده و ۲۰۰ سواری ایله خیبرك فتحنه عزیمت بیورروب، خیبر ناحیه‌سنی ترکیب ایدن یدی قلعه‌نك بعضیسنی فتح بیورمش؛ وحضرت علی (رضه) مبارك کوزلرندن راحتسز اولمغله، معیت حضرت نبویه‌ده بولنه‌مامش ایسه‌ده، بعده یتیشوب، خیبرك تمام فتحی مشارالیهك انضمام همت حیدرانه‌سیله حصول پذیر اولمشدر. کتب فتوحده روایت اولندیغنه کوره، خیبر

عموم ناحیه‌نك اسمی اولوب، بونی ترکیب ایدن قلاع سبعه دخی: حصن ناعم، حصن ابی الحقیق، حصن الشق، حصن النطاة، حصن السلالم، حصن الوطیح وحصن الکتیبه ایدی. شمدیکی خیبر قصبه‌سی بو حصونك برندن عبارت اولسه کرکدر. خیبرك اهالیٔ قدیمه‌سی یهودی اولوب، بعد الفتح خراج کذار اوله‌رق وطنلرنده ترك بیورلمشلر دیسه‌ده، حضرت عمر فاروق (رضه) سیدالانبیاء (صلعم) افندمزك صوك خسته‌لقلرنده «لایجتمع دینان فی جزیرة العرب» بیورمش اولدقلرینی ایشیتمش اولملریله، بو حدیث شریفه استناداً زمان خلافتلرنده خیبردن یهودیلری چیقاروب، شامه نقل بیورمشلردر. خیبر غزاسی هنکامنده اهل خیبردن (زینب بنت الحارث) حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه مسموم بر پارچه ات یدیرمکله، بالاخره بو سم رسالتپناه افندمزك ارتحالنه سبب اولمشدر. خیبرك کتب عربیه‌ده ردائت هوا وصیتمه ایله شهرتی واردر. خیبر ناحیه‌سنی تشکیل ایدن واحك ۱۵۰۰۰ قدر اهالیسی واردر.

خیبر { افغانستان ایله هندستان حدودنده وکابلدن پیشاوره کیدن طریق اوزنده اوله‌رق سلیمان طاغنده مشهور واهمیت عسکریه‌یی حائز بر بوغاز اولوب، ۱۸۷۸ تاریخ میلادیسنده افغانستان امیری طرفندن انکلتره دولتنه ترك اولنمشدر.

خیبری { (بن النعمان الطائی) صحابه‌دن وشعرادن اولوب، قبل الاسلام مشهور حاتم طائی ایله مشاعره‌سی کچمشدر. شو بیت حاتم حقنده سویلدیکی اشعارندندر:

انا الخیبری وانت امرؤ
ظلوم العشیرة حساد ها

خیبری { (مولانا —) ایران شعراسندن اولوب، خوارزملیدر. دیوانه مشرب بر آدم اولوب، اکثر اشعاری آکلاشلماز، وکندیسندن صورلدقده دخی حل ایتمز ایمش. شو بیت اونکدر:

بروز تشنکی آب روان نبود هوس مارا
دم تیغ تراکر بر کاو یابیم بس مارا

خیثمه { (بن الحارث الانصاری الاوسی) صحابه‌دن اولوب، ینه صحابه‌دن سعدك پدریدر. احد وقعه‌سنده هبیره بن ابی وهب المخزومی یدیله شهید اولمشدر.

خیرآباد { بو اسمله هندستانده ایکی قصبه واردر. برنجیسی اود خطه‌سنده وکنك ایرماغنه تابع (کومتی) نهری اوزرنده اوله‌رق (سیتاپور) ایالت وسنجاغنده وسیتاپورك ۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ۱۵۶۸۰ اهالیسی، ۴۰ جامع شریفی، ۳۰ بتخانه‌سی و دیکر خیلی آثاری واردر. — ایکنجیسی پنجاب خطه‌سنده وپیشاورك ۵۹ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق سند ایرماغنك ساحل یسارنده واقعدر. — افغانستانده میمنه‌نك ۴۵ کیلومتره شمال شرقیسنده و (ناری) نهرینك کنارنده دخی بو اسمله بر قصبه اولوب، اوزبك اهالی ایله مسکون وباغ وباغچه‌لرله محاطدر.

خیرالدین { ابو الفتح سلطان محمد خان ثانی عصری علماسندن وعلامه خضر بکك شاکردانندن اولوب، پادشاه مشارالیهك معلمی اولمش، واواخر سلطنتنده وفات ایتمشدر.

خیرالدین باربروس { [«خیرالدین پاشا» ماده‌لرینك ایکنجیسنه مراجعت بیوریله.]

خیرالدین پاشا { (چاندرلی قره خلیل) دولت علیهٔ عثمانیه‌ده خاندان سلطنته منسوب اولمقسزین مسند صدارته نائل اولان وزرانك برنجیسی وعلی العموم صدور عظام دولت مشارالیهانك اوچنجیسیدر. عن اصل علمادن اولوب، قره خلیل دینمکله معروف ایدی. شیخ اده بالینك نسلندن اولوب، مولانا قره علاءالدیندن تحصیل علم ایتدکدن صکره، سلطان اورخان غازی زماننده وپادشاه مشارالیهك التماسیله ازنیق وبیله‌جکده اجرای احکام شرعیه‌یه مأمور اولوب، ۷۶۱ تاریخنده بروسه قاضیسی ایکن، حضرت خداوندکار غازینك اوائل سلطنتلرنده، برنجی اوله‌رق، قاضی عسکر تعیین اولنه‌رق، حضر وسفرده پادشاه مشارالیهك معیتلرنده بولنمش؛ و ۷۷۰ تاریخنده (خیرالدین پاشا) نامیله مسند صدارت عظمایه تعیین اولنمشدر. امور ملکیه وسیاسیه‌ده‌کی معلومات ومهارتیله جسارتی دخی علم وفقهی نسبتنده اولمغله، کرك قاضیلق وقاضیعسکرلکده وکرك صدارتنده دولته پك چوق خدمتلر ارازینه موفق اولوب، ۱۸ سنه مسند صدارتده قالدقدن صکره، ۷۸۸ تاریخنده اردو ایله فنار یکیشهرینی فتح ایتمکه کیدرکن، واردار یکیجه‌سنده وفات ایدوب، اوراده مدفوندر. کندیسندن صکره اوغلی علی پاشا، بعده بونك اوغلی ابراهیم پاشا وصکره

بونك اوغلی خلیل پاشا مسند صدارته چیقوب، استانبولك فتحنه دك ۸۷ سنه مهر وکالت صاحب ترجه خیرالدین پاشانك نسلنده قالمشدر. بو سلاله‌یی ترکیب ایدن صدر- اعظملرك دردی دخی مدرسلکدن وقاضیعسکرلکدن کلوب، عالم آدملر ایدی.

خیرالدین پاشا { (باربروس —) عثمانلی بحریه‌سنك اڭ مشهوری اولوب، اعاظم غزاة اسلامدن معدوددر. عن اصل مدللی اولوب، ۸۷۸ تاریخنده طوغمش؛ ویوك برادری (اوروج) ایله برابر کمیجیلکه سلوك ایدوب، مرور زمانله بو صنعتده فوق العاده مهارت واقتدار کسب ایتمکله برابر، جسارت وشجاعت فطریه‌لرینك دخی انضمامیله آق دکیزده قورصانلقله شهرت بولمشلردی. اوصره‌ده دکیزده اڭ قوتلی دولتلر اسپانیوللرله وندیکلیلر اولوب، اسپانیالیلر اندلس اهل اسلامی حقنده‌کی معاملات دلخراشلریله اکتفا ایتمیه‌رك، آفریقاده ممالك اسلامیه‌یه دخی مسلط اولدقلرندن، بو ایکی برادر تونسده‌کی بنی حفص ملوکی طرفندن امداده دعوت اولنه‌رق، اسپانیا دوننماسنه برقاچ دفعه میدان اوقومش؛ ونهایت جزایری اسپانیوللرك ید غصبندن قورتاره‌رق، برحکومت اسلامیه تشکیل ایتمشلر ایدی. اوروج رئیس ۹۲۴ تاریخ هجریسنده شهیداً وفات ایتمکله، جزایر حکومتی صاحب ترجه خیرالدینه قالوب، کندیسی یاوز سلطان سلیم خان حضرتلرینه عرض اطاعتله، جزایری ممالك عثمانیه‌یه ضم والحاق ایتدیکنده، پاشالق عنوانیله برابر جزایر والیلکی عهده‌سنده ابقا اولنمشدی. ۱۹ سنه جزایر والیسی بولنوب، آق دکیزده آوروپا دوننمالرینی لرزه‌ناك خوف ودهشت و بر درجه دها اکتساب صیت وشهرت ایتدکدن صکره، ۹۴۱ تاریخنده قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلری طرفندن درسعادته جلب اولنه‌رق، قپودان دریا تعیین بیورلمشدی. اون سنه بومقامده قالوب، دولت علیهٔ عثمانیه‌یه قوهٔ بحریه‌ده دخی برنجیلکی قزاندیرمش؛ وآق دکیزده برچوق فتوحاته نائل اولوب، یونان جزایرینك اکثریله قندیه‌یی ومسینه و سائر بعض ایتالیا سواحلنی ضبط و تخریب، و وندیك جمهوریتنك اڭ مشهور قپودانی اولان (آندریادوریا)یی پروزه اوکنده کلیاً مغلوب ودوننماسنی غرق ایتمش؛ وفرانسه قرالی برنجی فرانسوا آنك سلطان سلیمان خانه مراجعتی اوزرینه، دوننما ایله نیسه‌یه کیدوب، شهر مذکوری ضبط وفرانسزلره تسلیم ایله، شارل کنتك دوننماسنی کلیاً منهزم وپریشان ایده‌رك، فرانسوایی بونك اسارتندن بالتخلیص، فرانسه تختنه اعاده واجلاس ایلمشدر. عمرینی بویله شانلی موفقیات وفتوحاتله کچیردکدن صکره، ۹۵۲ تاریخنده ارتحال ایدوب، بشکطاشده نامیله معروف محله‌ده تربهٔ مخصوصه‌سنده مدفوندر. آوروپالیلر طرفندن ایکی برادره ویریلن (باربروس) اسمی صقاللرینك قرمزی اولمسی مناسبتیله تعین ایلمش اولدیغی مظنون ایسه ده، بو اسمك ایکی برادردن بیوکنه علم اولان (بابا اوروج) دن غلط اولمسی احتمالی عقله دها قریبدر.

خیرالدین پاشا { پادشاه زمان سلطان عبد الحمیدخان ثانی حضرتلرینك عصر همایونلرنده مسند صدارت عظمایه چیقن وزرادن اولوب، چرکسی الاصلدر. تونسده تربیه اولنه‌رق، علوم وفنون متنوعه‌یه وعربی وفرانسز لسان وادبیاتنه وقوفی وعقل ودرایتی حسبیله، تونس امارتنده قطع مراتب ایده‌رك، آوروپاجه بعض دیپلوماتلق ایشلرنده وبعده خیلی وقت امارت مشارالیها مدیران ریاستنده بولنمش؛ وبو مأموریتی اثناسنده امارتك دولت علیهٔ عثمانیه‌یه اولان تابعیتی روابطنی تأکیده خیلی خدمتلر ایدوب، سلطان عبد العزیز خان حضرتلری زماننده، بو روابطی مؤید اولمق اوزره، بر فرمان استحصالنه موفق اولمشدی. بعده تونس والئ سابقی صادق پاشا ایله بوزیشه‌رق، تونسی ترکله، پارسه چکلمشدی. ۱۲۹۴ تاریخنده پادشاه قدردان سلطان عبدالحمید خان افندمز طرفندن درسعادته جلب ودعوت بیوریله‌رق، التفات حضرت پادشاهی‌یه نائل اولمش؛ وابتدا شورای دولت ریاستنه نصب اولنه‌رق، ۱۲۹۵ ده مهر صدارت عهده‌سنه احاله بیورلمشدر. ۸ آی بو مقامده قالدقدن صکره، استعفا ایدوب، قوری چشمه‌ده‌کی ساحلخانه‌سنده و بعده نشان طاشنده کندیسنه مخصوص اوله‌رق انشا ایدیلان کوشکده اقامت ایتمکده ایکن، ۱۳۰۷ تاریخنده ۷۰ یاشلرنده وفات ایتمشدر. «اقوم المسالك فی معرفة احوال الممالك» عنوانیله عربی العباره کوزل بر تألیفی واردر، که ترکجه‌یه و فرانسزجه‌یه دخی ترجمه و طبع اولنمشدر.

خیرالدین خضر { (عطوفی —) یاوز سلطان سلیم خان دوری

علماسندن اولوب، علوم فقهیه وادبیه‌ده وتفسیر وحدیثده ید طولی صاحبی ایدی. «کشاف» ه حاشیه‌لری، «مشارق» ه بر شرحی، فن طبده بر کتابی وعلم کلام وسائره‌یه متعلق بعض رسائلی واردر. ۹٤۷ تاریخنده وفات ایتمشدر.

خیرالدین خلیل { ابو الفتح سلطان محمد خان دوری علماسندن اولوب، صاحب «شقایق» طاشکپری زاده‌نك جدیدر.

خیرالدین رملی { اون برنجی قرن هجری مشاهیر علماسندن اولوب، علوم فقهیه وادبیه‌ده ید طولی صاحبی ایدی. ۹۹۳ تاریخنده فلسطینك رمله قصبه‌سنده طوغوب، مصرده تحصیل علوم وفنون ایتدکدن صکره، رمله‌یه عودتله، تدریس وافتا ایله مشغول اولمش؛ وقپوسی مرجع انام اولوب، هر طرفدن حل مسائل ایچون کندیسنه مراجعت اولنوردی. کندیسی وقفدن وظیفه ومخصصات قبول ایتمیوب، کندی الیله باغ واشجار مثمره یتیشدیرمکله کچینیردی؛ وتعمیر جوامع ومدارس کبی خیلی خیراته موفق اولمشدی. ۱۰۸۱ تاریخنده رمله‌ده وفات ایتمشدر. فتوالری «فتاویٔ خیریه» عنوانیله مشهور اولوب، بعض کتب فقهیه‌یه حاشیه وشرحلریله مرتب دیوان اشعاری دخی واردر.

خیرالله افندی { (حسن —) متأخرین علمای عثمانیه‌دن اولوب، بر مدت سلطان عبدالعزیز خان حضرتلرینك امام اولی بولنمش؛ و ۱۲۹۱ ده شیخ الاسلام اولوب، یالکز ۳۸ کون بو مقامده قالمشدی. ۱۲۹۳ ده ثانیا شیخ الاسلام اولوب، بر سنه ایله اوچ آی قدر بو مسندده بولنمش؛ و بعده طائفده اقامته مأمور اولوب، اوراده وفات ایتمشدر.

خیرالله افندی { سلطان عبد المجید خان وعبدالعزیز خان دورلری رجالندن اولوب، سلطان محمود خانك رئیس الاطباسی و مکتب فنون طبیه ناظری بولنمش اولان صدوردن رئیس العلماء عبد الحق افندینك اوغلیدر. مکتب فنون طبیه‌ده فن طبابتی و فنون جدیده‌یی بعدالتحصیل مجلس معارف ریاست ثانیه‌سنده، انجمن دانش ریاستنده و سائر بو کبی خدمات علمیه‌ده بولنوب، بر مدت مکتب طبیه ناظری دخی اولمشدی. زراعت و جغرافیا وسائر فنونه متعلق بر قاچ کتاب ترجمه ایتمش اولدیغی کبی، دولت علیهٔ عثمانیه‌نك مکمل بر تاریخنی یازمغه دخی باشلا‑یوب، قانونی سلطان سلیمان خان دورینه دك اولان وقوعاتی حاوی ۳ جلدینی اکمال ایتمشدر. بعض اشعاری‌ده واردر. ۱۲۸۲ تاریخنده طهران سفیری ایکن اوراده وفات ایتمشدر. تاریخ ولغت وطبه متعلق بعض آثار غیر مطبوعه‌سی دخی واردر. الیوم طهران سفیری بولنان رتبهٔ بالا اصحابندن نصوحی بك افندی حضرتلریله عصرمز شعراسندن اوندره سفارت سنیه‌سی باش کاتبی عبد الحق حامد بك افندینك پدرپدر.

خیرالنسا خاتون { الك مشهور شاعره‌لردن اولوب، سمرقند قاضیسنك قیزی ایدی. خراسانده یاشامشدر.

خیربای { امرای چراکسه‌دن اولوب، سلطان غوری طرفندن حلب ملك الامراسی ایدی. سلطان غوری یاوز سلطان سلیم خان ایله واقع اولان محاربه‌ده مغلوب ومقتول اولدقده، خیربای حما وحمص جهتنه فرار ایتمشیدی. بعده پادشاه مشارالیهه التجا ایله، وزیر یونس پاشا توسطیله مظهر عفو والتفات اولمش؛ ومعیت پادشاهیده مصره کیتمشیدی. استانبوله عودت مقرر اولدقده، مصر والیلکی مشارالیه یونس پاشایه وعد اولنمش ایکن، جمع مال قیدنده بولندیغی معلوم شاهانه اولمغله، بوندن صرف نظر اولنه‌رق، صاحب ترجمه مصرده والی براغلمشیدی. ۹۲۳ تاریخندن اعتباراً بش سنه ایله اوچ آی والیلك ایدوب، عصر سلطان سلیمان خانیده ۹۲۸ ده مصرده وفات ایتمشدر. مستقیم ودیندار برذات ایدی.

خیرپور { هندستانك (سند) خطه‌سنده حیدر آبادك ۲٤۰ کیلومتره شمال شرقیسنده وسند نهری ساحل یسارندن ۲٤ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع بر قصبه اولوب، بر امارت اسلامیه‌نك مرکزیدر. قصبه ۷۲۷۵ اهالیی جامع اولوب، سند نهرینك طغیانندن بطاقلق حالنده بولنان بر اووه‌ده واقع اولمغله، هواسی آغیردر. ایچنده صرمه‌لی قاشلر، آلتوندن معمول مزینات ومشهور اسلحه اعمال اولنور. امیرینه مخصوص بیوك بر سرایی دخی واردر. —خیرپور امارتی سند ایرماغنك ساحل یسارندن (طار) چوللرینه‌دك ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۵۸۲۲ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۳۰۳۵۰ کشیدر. یالکز سند ایرماغیله بوکا تابع (ناره) نهری آرسنده‌کی قسمی منبت اولوب، باشلیجه بغدای وچاودار محصولاتی واردر. سائر جهتلری قوملق وچالیلق اولوب، غیر منبتدر. شرق جهتنده نفط چیقار. قپلان، صرتلان،

قورد وسائر حیوانات وحشیه‌سیله یلانلری چوقدر. سند وادیسنده غزاللر سوری ایله کروب، ککلك وسائر آو حیواناتی دخی بولدر. (امیر) عنوانی حائز اولان حاکمی (بلوچ) قومنه منسوب اولوب، انکلتره‌یه تابع عد اولنیورسه‌ده، هیچ بر ویرکی ویرمیور. — سند خطه‌سنده (خیرپور) اسمیله دیکر برقاچ کوچك قصبه دها واردر.

خیرپور { هندستانك پنجاب خطه‌سنده ملتان ایالتنك مظفرکر سنجاغنده برقصبه اولوب، ۳۵۴۰ اهالیسی وسندخطه‌سیله یپاغی ویاموق وحبوبات تجارتی واردر.

خیرنساج { (ابوالحسن) مشاهیر صوفیوندن اولوب، عن‌اصل سامرالی اولدیغی حالده، بغدادده یاشامش؛ وسری سقطی وشبلی کبی کبار مشایخ صوفیه ایله صحبت ایدوب، ۳۲۲ ده ارتحال ایتمشدر.

خیرون { (Chiron) اساطیر یونانیه‌ده (قنطور) تعبیر اولنور جنلردن اولوب کویا زمان الهی زعم اولنان (قرونوس) ونام دیکرله (ساتورن) ك (فیلیره) اسمنده بر پری ایله اجتماعندن تولد ایتمشیدی. تسالیاده (پلیون) طاغنده ساکن اولدیغنه و آوجیلق، منجملك و طبابتله مشغول بولندیغنه ایناتیرلردی. کویا هرکولك و بعده آخیلئوسك معلمی ایدی. مؤخراً سهواً مسموم براوقله اوریله‌رق، اولومی آرزو ایتمش؛ وکویا ابو الآلهه زعم اولنان مشتری کندیسنی سمایه رفع ایدوب، بوندن قدس کوکبه‌سنی تشکیل ایلمشدی.

خیره { صحابیاتدن ایکی خاتونك اسمی اولوب، بری صحابه‌دن ابوالدرداك زوجه‌سی اولان (ام الدرداء خیره بنت حدرد) در، که صحابیات میاننده عقل ودرایت وتقوی ایله ممتازه اولوب، برخیلی احادیث شریفه روایت، وحضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده شامده وفات ایتمشدر. کندیسندن صکره ابوالدرداء هجیمه اسمنده برقادینله عقد ازدواج ایتدیکندن، بوکا (ام الدرداء الصغری) وصاحبهٔ ترجمه‌یه (ام الدرداء الکبری) دیرلر. — ایکنجیسی کعب بن مالك انصاری‌نك زوجه‌سیدر.

خیره { تابعیاتدن برخاتون اولوب، ام‌المؤمنین (ام‌سلمه) نك جاریه‌سی و حسن بصری (رضه) نك والده‌سیدر. — (خیره بنت خفاف) و (خیره بنت عبد الرحمن) دخی محدثاتدندر.

خیره بولی { ادرنه ولایتنك تکفور طاغی سنجاغنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، تکفور طاغنك ۴۷ کیلومتره شمال غربیسنده ودمیربولك بابا اسکی موقفنك ۱۵ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق ارکنه نهرینه تابع همنامی بر چایك اوزرنده واقعدر. ۲۷۵۸ اهالیسی اولوب، اکثری اسلام وقصوری رومدر. قصبه داخلنده ٤ جامع، ۲ مسجد، ۲ تکیه، ۲ زاویه، بررشدیه، اوچی اهالئ اسلامیه و ایکیسی روم اهالی‌یه مخصوص ٥ صبیان مکتبی، بر اون فابریقه‌سی، ۸ چشمه، ۲ کره‌میدخانه و ٤ چوملکخانه ایله بعض مشاهیر مرقد وتربه‌لری وقصبه خارجنده جسیم برکارکیر کوپری موجوددر. بو قصبه ۷۵۹ تاریخنده شهزاده غازی سلیمان پاشا حضرتلری طرفندن فتح اولنمشدر. — خیره بولی قضاسی جنوباً نفس تکفور طاغی ومعلقره قضالریله، شمال شرقی جهتندن قرق کلیسا، و شمال غربی طرفندن دخی نفس ادرنه سنجاقلریله محدود اولوب، امور بك ناحیه‌سنی دخی جامع اولدیغی حالده، ۷۲ قریه‌دن مرکبدر. اهالیسی ۱۶ ۷٤۲ کشیدن عبارت اولوب، اون اوچ بیکه قریب مقداری اسلام وقصوری روم و بلغار وارمنیدر. اراضیسی آزعریضه‌لی وغایتله منبت اولوب، حبوبات متنوعه وسائر محصولاتی چوقدر. مراعالری وحیواناتی دخی چوق اولوب، ذخائردن بشقه، حیوانات، دری، یپاغی وپنیره متعلق دخی خیلی اخراجاتی واردر. قضانك بعض جهتلرنده کور معدنی موجود ایسه‌ده، چیقارلمیور. معمولات صناعیه‌سی کویلیلر طرفندن اعمال واستعمال اولنان بعض قبا منسوجاتدن عبارتدر.

خیری { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن بروجه‌زیر برقاچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (محمد خیری افندی) عن اصل ویران شهر قضاسندن اولوب، ۱۱٤۰ تاریخنده طوغمش؛ و درسعادته ورودله قطع مراتب ایده‌رك، بکلکجیٔ دیوان همایون وبعده اوچ دفعه رئیس الکتاب اولمش؛ و۱۲۰٤ تاریخنده (موزه) نهرنده مغروقاً وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شوبیت جملهٔ اشعاندندر:

اختلافات شئونك غایتی توحید در
کوسترن اجسامی اضداد عناصر در بتون

— ایکنجیسی (خیر الله خیری افندی) سنبل زاده وهبی افندینك اوغلی اولوب، ١١٩٥ تاریخنده درسعادتده طوغمش؛ وطریق قضایه داخل اولوب، خیلی ایلریلمش ایکن، بعده فقره دوچار اولوب، بعض اکابره قصیده‌لر تقدیمیله آلدیغی جائزه‌لرله چکینیردی. ١٢٦٧ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

امـوب گلنـار لعلن ایلـه آرزدهٔ دندان
که جان ویرسه‌ك ده صکره قورتلش یوق دیش کراسندن

— اوچنجیسی صدور عظامدن سراطبای شهریاری عبدالحق افندی زاده تاریخ صاحبی (خیرالله خیری افندی) در. [« خیرالله افندی » ماده‌سنه مراجعت]

خیزران { خلفای عباسیه‌دن مهدینك جاریه‌سی وهادی ایله هارون الرشیدك والده‌سیدر. ادیبه و شاعره بر قادین اولوب، کرك مهدینك وکرك اوغللرینك زمانلرنده خیلی اهمیت واقتداری حائز بولنمشدر. بر چوق خیراتی اولوب، مکهٔ مکرمه‌ده دخی (دارالخیزران) نامیله بر بنا تأسیس ایتمشدی.

خَیسار { غزنه ایله هرات آره‌سنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

خَیل { ری ایله قزوین آره‌سنده بر کوچك قصبه وناحیه اولدیغی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

خیلون { (Chilon) یونان حکماء سبعه‌سنك بری اولوب، میلاد عیسی (عم) دن ٦٠٠ سنه اول لاکدمونیه‌ده یاشامشدر.

خیاره { یانیه ولایتنده ارکری سنجاغنك (قورولش) قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ساحل بحر بوینجه ممتد چبلاق بر طاقم طاغلردن عبارتدر. آرناوودلغك (لاپلق) خطه‌سندن معدود اولوب، اهالیسی اکثریت اوزره خرستیان ایسه‌ده، زمان قدیمدن بری سلاح طاشیمق ومحاربه زماننده خدمت عسکریه‌ده بولنمق صلاحیتنی محافظه ایتمشلردی. اراضیسی زراعته غیرقابل اولمغله، اهالی رعی اغناملە وکمیجیلکله مشغول اولورلر. مرکزی (پالرمو) لیماننك ٨ کیلومتره شمالنده وساحل قربنده واقع خیاره قریه‌سیدر. بو ناحیه آرناوودلر بیننده (برغو دتیت) یعنی « ساحل » اسمیله معروفدر. خیاره طاغلری اسکی یونانیلر عندنده (کراونیا اوری) یعنی « یلدیرم طاغلری » نامیله معروف اولوب، بو طاغلرك اوته‌سی (کیفه) تعبیر ایتدکلری دیولرله مسکون زعم اولنوردی.

خیمة ام معبد { (یاخود بئرام معبد) مکهٔ مکرمه ایله مدینهٔ منوره آره‌سنده بر محل اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزك اثنای هجرتده حضرت ابا بکر صدیق (رضه) ایله برابر بو محله نزول بیورمشلردی.

خین { خراسانده طوس نواحیسندن بر قصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

خینغان { (Khingan) مغلستانك قسم شرقیسیله مانجوریاده برسلسلهٔ جبالدرکه نفس چین حدودندن وپکینك اوست طرفندن باشلایه‌رق، شمال شرقی‌یه طوغری امتدادله، آمور نهری ساحلنه وسیبریا حدودینه واصل اولور. ارتفاعی حقنده روایات مختلفه اولوب، ٢٥٠٠ مترودن یوکسك یرلری اولمدیغی مرویدر. غربی اتکلری قورو وچبلاق اولوب، شرقی اتکلرنده بر طاقم اورمانلر ودره وبایرلر موجوددر. بوسلسله‌نك اکثر ذروه‌لری سونمش برکانلردن عبارتدر. آمور نهری مجراسنك اوته‌سنده سیبریاده ینه بو استقامته ممتد اولان بر سلسلهٔ جباله دخی روسلر طرفندن خینغان نامی ویریلوب، تفریق ایچون سیبریاده کینه کوچك ومغلستانده کینه بیوك خینغان دیرلر.

خَیوان { یمنده صنعادن مکه‌یه کیدن طریق اوزرنده وصنعانك ١٥٠ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه‌در. قصبه وجوارلری بنی ضحاك قبیله‌لریله مسکوندر.

خیوط { بتلیس ولایت وسنجاغنده موطکی قضاسنه تابع بر ناحیه اولوب، ٤٧ قریه‌دن مرکبدر.

خیوق { خیوه‌نك معربی اولوب، یاقوت حموی بوقصبه اهالیسنك سائر اهل خوارزمك خلافنه اوله‌رق شافعی المذهب اولدقلرینی بیان ایدیور.

خیونغ چئو { [« کیونغ چئو » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

خیوه { ترکستان شرقیده و خوارزم خطه‌سنده بر شهر اولوب، همنامی اولان خانلغك مرکزیدر. ٤١° ٢٣′ عرض شمالی ایله ٥٨° ٤′ طول شرقیده اوله‌رق جیحونك ساحل یسارینك ٣٠

كيلومتره غربنده وبو نهردن آيريلان (پهلوان آباد) جدولنك (چيرچلی) شعبه‌سی اوزرنده واقعدر. حذای بحردن ارتفاعی ٨٤ متره‌در. شهر بر سورايله محاط اولوب، متعدد قپولری، بر ايچ قلعه‌سی، ٣٠ قدر جامع شريفی، متعدد مدرسه‌لری، چارشی وبازاری وجهت غربيه‌سنده بر چوق باغ وباغچه‌لريله اشجاری وجدوللری واردر . ابنيه‌سنك اك كوزللری خانك سرايی ايله اهاليسنك اعتقاد تامنه مظهر اولان شيخ پهلوانك تربه‌سيدر . اهاليسی ١٥٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، قسم اعظمی اوزبك جنسيتنه منسوبدر. تاجيك تعبير اولنان ايرانيلر دخی چوقدر. صنايعی باشليجه خالی وسجاده‌ايله ايپك وپاموقدن بعض منسوجاتدن عبارتدر. مدنيت اسلاميه زماننده خوارزمك سائر شهرلرينه نسبتله عادی بر قصبه اولوب، ينه خيوه ياخود خيوق اسميله معروف ايدی. شمديکی حالده خطهٔ مذکوره‌نك اك بيوك معموره‌سيدر.

خيوه خانلغی (Khanat de Khiva ياخود Khivie) تركستانك قسم غربيسنده وخوارزم خطه‌سنده بر حکومت اسلاميه اولوب، ١٨٧٣ تاريخ ميلاديسندن برى روسيه‌نك حمايه‌سی آلتنده بولنيور.

موقعی، حدود و مساحه‌سی . — خيوه خانلغی آرال كولنك (يعنی بحر خوارزمك) ساحل جنوبيسندن باشلايه‌رق، جيحونك ساحل غربيسی بوينجه جنوب شرقيه طوغری ممتد اولور، وقسم شماليسی پك طار اولديغی حالده، جنوبه طوغری اوزاندقجه كسب توسع ايده‌رك، غير منتظم براچه تخته‌سی شكلنی ابراز ايدر. شرقاً بخارا خانلغيله وروسيه‌نك النده اولان (آمودريا) ايالتيله محدود اولوب، جيحونك مجراسيله آيرلمشدر . شمالاً آرال كوليله، غرباً و جنوباً ينه روسيه‌نك يد ضبطنه كچمش اولان (اوست يورت) وقره قوم چوللريله يعنی « ماوراء خزر » ايالتيله محاطدر. حدود غربيه‌سی ′٣٠ °٥٥ طول شرقی و حدود جنوبيه‌سی دخی ″٢٠ ٤٠ عرض شمالی حذالرنده ممتد خطوط مستقيمهٔ موهومه‌دن عبارتدر. مساحهٔ سطحيه‌سی ٥٧٨٠٠ مربع كيلومتره‌در. يكرمی سنه مقدم خيوه خانلغنك مساحهٔ سطحيه‌سی ١٤٥٣٧٣ مربع كيلومتره‌يه بالغ اولوب، اوتاريخلرده ثلثانه قريب محللری يعنی شمال غربی قسمی روسيه‌نك يد استيلاسنه كچمشدر.

احوال طبيعيه‌سی . — خيوه خانلغنك اراضيسی عموميت اوزره دوز اولوب، يالكز چول جهتنده بعض قوم تپه‌لريله بر طاقم كوچك وقورو طاغلر بولنيور. بواراضينك مابه الحياتی جيحون اولوب، هر نه قدر بو ايرماغك منصبنه قريب تشكيل ايتديكی داليه قاملشق وبطاقلق حالنده اولديغندن، نيلك داليه‌سی كبی استفاده‌يی موجب دكل ايسه‌ده، دها يوقاريده جيحوندن برطاقم صنعی جدوللرله صو نهرك ساحل غربيسندن ١٠٠ و ١٥٠ كيلومتره‌لك محللره قدر سوق اولنه‌رق، چوللرك ايچنده صنعی برواح حصوله كلبور، كه ايشته خيوه خانلغنك منبت ومحصولدار جهتی بونلردن عبارتدر . سائر طرفلری ايسه قوملق وچپلاق اولوب، يالكز بعض چاليلر بيتر، كه بونلردن‌ده اهالی كور اعمال ايدرلر. پك اسكی برزمانلرده جيحون نهری بحر خزره منصب اولمغله، چوللری شق ايدن بواسكی مجراسی براز رطوبتی محافظه ايدوب، بونده بعض اشجار ونباتات بولنيور. صنعی جدوللرك حفر ومحافظه‌سنه خيوه‌ليلرك سعی وغيرتی مشهود ايسه‌ده، جيحون مجراسنك بعض محللرنده سدلر ياپلوب، فنه تطبيقاً جدوللر تزييد ايديله‌جك اولسه، خانلغك اراضیٔ منبته‌سی دها خيلی تزايد ايده‌بيلير.

اقليم و هواسی . — خيوه خانلغنك وسعتی آز اولديغندن، هرطرفنك هواسی براولوب، يازين فوق‌العاده صيجاق اولور. آنجق اكثريت اوزره شرق وشرق جنوبی جهتلرندن اسن روزكارلر حرارتی براز تعديل ايدر. ياغمورلر سيرك اولوب، حتی صوك بهارده بيله پك آز ياغمور ياغار، وبالعكس بو موسمده چوللدن اسن روزكار اينجه برتوز ياغديرير، كه انسانی پك راحتسز ايدر. قيشين صوغوغی دخی زياده اولوب، قار آز ياغارسه‌ده، تشرين ثانيدن شباطه قدر جيحون منجمد حالنده بولنوب، قورو صوغوغی پك تأثيرليدر.

محصولات وحيواناتی . — خيوه خانلغنك باشليجه محصولاتی : بغدای، آرپه، داری، پرنج، سيسام، پاموق، نخود، مرجك، توتون، صفران، خشخاش، كنوير، قاؤن، قاربوز وسائره‌دن عبارتدر. باغ وباغچه‌لری دخی چوق اولوب، ميوه‌لرك انواعيله اوزوم حاصل اولور .

يوك حيواناتی دوه ومركب وآتدن عبارت اولوب،

براوركوچلی اولان دوه‌لری پك چوقدر. تركمان آتلری پك مقبول اولوب، قیرغیزلرك كیلر ایسه ضعیف وكوچكدر. صیغیر وقیونلری آز اولوب، قویونلری قره‌مان جنسنه مشابهدر. حیوانات وحشیه‌سی باشلیجه قورد، تیلكی، چقال، كیك، جیلان وسائره‌دن عبارتدر. قره‌قوش وشاهین ایله سائر طیور دخی كثرتلی اولوب، اهالی بعض طیوری و حتی طاغ كچیلرینی دخی شكار ایتمك اوزره، آنجه قوللانیرلر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — خیوه خانلغنك اهالیسی ٧٠٠٠٠٠ راده‌لرنده تخمین اولنوب، بونلردن ٣٠٠٠٠٠ كشی قصبه وقریه‌لرده ساكن بولنور، ودیگر ٤٠٠٠٠٠ ی چوللرده وقیرلرده قونار كوچر. عمومیت اوزره اهالی ایكی جنسه منقسم اولوب، بری ترك دیگری تاجیك نامیله ایرانی جنسیدر. تاجیكلر خوارزمك اهالئ قدیمه‌سندن اولوب، كندیلری صنعت وزراعت ومدنیته دها مستعد وسیمالری دخی دوزكوندر. بونلر فارسی لسانیله متكلمدرلر. بو صنف اهالی مقدما قوم حاكم اولان اوزبكلرك استبدادی تحتنده ایدیسه‌ده، یواش یواش امور حكومته صوقلمش، وتجارت وثروت مملكتی دخی اللرینه كچیرمكله، خیلی نفوذ واقتدار قزانمشلردر. ترك جنسیتنه منسوب اولان اهالی دخی درت قومه منقسم اولوب، الك كثرتلی و اهمیتلیسی اوزبك قومیدر، كه اسكی اویغورلردن متولد اولدقلری مظنوندر؛ ایكنجیسی تركمان، اوچنجیسی قره قالپاق و دردنجیسی قیرغیز قوملریدر. اوزبكلرله قره قالپاقلرك اكثری وتركمانلرك بر طاقی قیشین قرا وقصباتده ساكن اولوب، یالكز یازین حیوانلریله یایلالرده خیمه قورارلر. برطاقلری دخی دائمی صورتده كوجبه حالنده بولنوب، خیوه خانلغنده وبخارا خانلغیله روسیه‌یه تابع صحرالرده جولان ایدرلر. بونلردن تركمانلر خراسان وایرانه قدر یاییلوب، یغما كرلك ایدرلر. خیوه خانلغنك بتون اهالیسی سائر تركستان اهالیسی كبی كاملاً مسلم وسنی المذهب اولوب، مذهب حنفیه تابعدرلر.

شهر وقصبه‌لری. — خیوه خانلغنك مركزی اولان خیوه شهرندن بشقه شهر نامنی حائز ١٥ قدر معموره‌لری وآلتمش قدر قصبه‌سی واردر. باشلیجه‌لری: كهنه اوركنج، یكی اوركنج، هزار اسب، شاه آباد، خرآباد وسائره‌در. اكثریسنك خانه‌لری وسورلری طوپراقدن اولوب، بعض جوامع شریفه‌دن بشقه مصنع ابنیه‌لری یوقدر. قریه‌لرینك برطاقی دخی تجارت نقطهٔ نظرندن خیلی اهمیتی حائزدرلر. شهر وقصبه‌لری آره‌سنده‌كی طرق ومعابر حال طبیعیده اولوب، تسویه اولنمش هیچ بر یولی یوقدر.

اصول اداره‌سی. — خیوه خانلغی الآن اسكی بر اصولده اداره اولنوب، معهذا برزمان اول مجرمین حقنده اجرا اولنان اشكنجه‌لره ومحاكه‌سز مجازاتلره ختام ویریله‌رك، بر درجه‌یه قدر شرع شریفه توفیق حركت اولنمقده‌در. اداره‌سی بر نوع ادارهٔ عسكریه اولوب، خاندن صكره الك نفوذلی آمرلر قاضی القضاة یرینی طوتان نقیب الاشراف ایله (مهتر) تعبیر اولنان داخلیه ناظریدر. خیوه‌نك روسیه‌یه قارشی واقع اولان مقاومت مردانه‌سنی متعاقب عقد اولنان معاهده حكمنجه خان روسیه ایمپراطورینی طانیق وخانلغك ایچنده روسیه‌نك تجارتی سربست براقق مجبوریتنده بولنوب، دولت مشارالیهایه تضمینات حربیه نامیله بورجلی اولدیغی ٢٢٠٠٠٠٠ روبله‌یه قارشی دخی مملكتی ترهین ایتمش اولدیغندن، خیوه‌ده مقیم روسیه سفیرینك دخی بیوك بر قوت ونفوذی اولوب، خانلغك امور داخلیه‌سنه دخی قاریشیر. خیوه خانلغنك یكی اصولده عسكری وبركونا تأسیسات نافعه‌سی یوقدر.

احوال تاریخیه‌سی. — خیوه خانلغی خوارزم خطه‌سنك برقسمندن عبارت اولمغله، احوال تاریخیه‌سی حقنده سویلیه‌بیله‌جكمزی «خوارزم» ماده‌سنده بیان ایتدكسه‌ده، شوراجقده دخی برایكی سوز علاوه ایده‌لم. بو خطه‌نك قبل الاسلام اولان احوالی پك ده معلوم اولمیوب، ممالك اسلامیه دائره‌سنه داخل اولدقدن صكره دخی الك اهمیتلی زمانی خوارزمشاهیان دولتنك هنگامیدر، كه او صره‌ده خوارزم كندی باشنه بر دولت اولدقدن بشقه، ماوراء النهر وخراسان وایرانك دیگر بر خیلی یرلری خوارزمه تابع ایدی. بعده چنكیزك ید ضبطنه كچوب، چنكیزدن صكره اولاد چنكیزدن چغتای و قبچاق حكمدارلرینه تابع اولوب، بعده تیمورك واولاد واحفادینك ید اداره‌سنده بولنمش؛ واونجی قرن هجری اوائلنده اویغور اولادندن اولان اوزبكلر كلوب، مستقل بر خانلق تشكیل ایتمشلردر.

خوارزمك اسكی مركزی اولان اورگنج مغوللرك هجوملری زماننده خرابه اوغرامش اولدیغندن، اوزبكلر خیوه‌یی مركز اتخاذ ایتمشلردر. خیوه خانلغی ابتدا بتون خوارزم خطه‌سندن عبارت ایكن، بو صوك زمانلرده روسلر اوطرفده توسیع ممالك ایتدكجه، خانلغك حدودینی طارلاشدیرمشلردر. روسیه دولتی بیوك پترو زماننده بری خیوه‌نك ضبطنه چالیشمقده اولوب، تواریخ مختلفه ایله اردولر سوق ایتمش؛ وآنجق خیوه‌لیلر جسور وحرب آزما آدملر اولمغله، مردانه مقاومت ایدوب، روسیه عسكرینی دفعاتله كلیاً منهزم ایتمش، ویك چوق تلفاته اوغراتمشلردر. نهایت ۱۸۷۳ تاریخ میلادیسنده طاشكند والیسی جنرال قاوفمان اوچ جهتدن عسكر سوقیله بر چوق محاربادن صكره خیوه‌یه داخل اوله‌بیلمش؛ وبوقاریده ذكر اولنان معاهده‌یی امضا ایتدیرمشدر. او وقتدن بری روسیه خیوه حدودنده بر طاقم استحكامات یاپدیروب، قزاقلر اسكان ایتدیرمكده‌در. بو استحكاماتك اك مهمی خیوه قربنده و جیحونك ساحل یميننده واقع (پترو آلكساندروفسق) استحكامیدر.

(حرف الخانك صوكی)

د

(باب الدال فصل الالف الخ .)

دابِق { حلب قربنده بر قریه اولوب، ملوك امویه‌دن سلیمان بن عبد الملك، استانبولی فتح ایتمدکجه، دمشقه عودت ایتمه‌مکی نیت ایتمش اولمغله، اوراده وفات ایتمش؛ وتل سلیمان دینلن محل مخصوصه دفن اولنمشدر.

دابّه { نوبه‌نك حدود جنوبیه‌سنده ونیلك ساحل یسارنده بر قصبه اولوب، سودانه کیدن کاروانلرك مبدئیدر.

داتام { (Datame) تواریخ یونانیه‌یه کوره، بیچ آردشیر(؟)ك زماننده ایران سردارلرندن اولوب، آناطولیده واقع (قپادوقیا) خطه‌سنده عصیان ایتمش؛ واوزرینه عسکر سوق ایدن (آردباز)ی مغلوب ایدوب، بر حکومت مستقله تشکیل ایتمش ایسه‌ده، قبل المیلاد ٣٦١ تاریخنده قتل ایتدیریله‌رك، قپادوقیا ایران ممالکنه الحاق اولنمشدی.

داتیس { (Datis) یونان مورخلرینك قولنه کوره، برنجی داریوس یعنی اسفندیار زماننده ایران سردارلرندن اولوب، (آرتافرن) ایله برابر یونانه سوق عسکر ایتمکله، قبل المیلاد ٤٩٠ تاریخنده (میلتیادیس) طرفندن (ماراتونه) ده مغلوب اولمشدی.

داجَل { هندستانده پنجاب خطه‌سنك شمال غربی حدودنده مستحکم بر قصبه اولوب، ٢٩°٣٧′ عرض شمالی ایله ٦٧°٥٩′ طول شرقیده واقعدر.

داج { (Daces) آوروپانك اقوام قدیمه‌سندن اولوب، رومانیا جهتنده ساکن ایدیلر. وحشیلکلریله معروف ایدیلر. بونلرك اصل وجنسلری تماميله معلوم دکل ایسه‌ده، اقوام آریانیه‌دن بولندقلری مظنون اولوب، (داج) اسمنك آلمانلرك اسم اصلیلری اولان (دایچ) اسمیله ظاهر اولان مناسبتی بو قومك آلمان اقوامندن اولمسنه دخی احتمال ویریور. روما سردارلرندن (ترایان) ایکنجی قرن میلادیده بونلری مغلوب وپریشان ایتمشدر.

داچیا { (Dacie) آوروپانك بیوك بر خطهٔ قدیمه‌سی اولوب، افلاق، بغدان، بساربیه، اردل ومجارستانك برقسمندن عبارت ایدی. جنوباً طونه نهریله، شرقاً قره‌دکیزله ودنیستر نهریله، شمالاً قرپات طاغلریله، غرباً دخی تیس نهریله محاط ومحدود ایدی. بو خطه‌نك احوال قدیمه‌سی مجهول اولوب، اسکی یونانیلر آثارنده اهالیسی وحشیلکلریله یاد اولنورلر. ایکنجی قرن میلادی اوائلنده روما سردارلرندن (ترایان) داچیالیلرله اون سنه محاربه ایدوب، کندیلرینی مغلوب ایتمش؛ و ایتالیادن بر چوق اهالی کتیروب، اسکان ایتدیرمکله، بونلرك داچ قومنك بقیة السیوفیله اولان اختلاطندن شمدیکی اولاخلر تولد ایتمشدر. روما دولتی زماننده (داچیا) آیریجه بر ایالت اتخاذ اولنوب، بعده (آورلیوس) طونه‌نك جنوبنده واقع خطه‌یه یعنی بلغارستانك بر قسمنه دخی (داچیا) اسمنی ویرمکله، بوکا (آورلیوس داچیاسی Dacie Aurelienne) واصل داچیایه (ترایان داچیاسی Dacie Trajane) دیرلردی. بعده بیزانس دولتی زماننده داچیا بر چوق صفتلرله برقاچ ایالته تقسیم اولنه‌رق، صربیه واسکوب واشقودره جهتلرینه وارنجه‌یه دك بتون روم ایلینك قسم شمالیسنه اطلاق اولنمشدی.

داخل { (الواح الداخل) صعید مصرده نیلك غرب جهتنده بیوك بر واح اولوب، (الواح الخارج)ك غربنده واقعدر. شرقدن غربه ممتد بر طاقم تپه‌لردن عبارت اولوب، بویی ١٤٠ واکی ٢٠ کیلومتره‌در. سطحی حذای بحردن ١٠٠

متره یوکسکدر. مرکزی اولان القصر قصبه‌سی ″۳۲′۴۱°۲۵ عرض شمالی ایله ″٦′۳۹°۲٦ طول شرقیده واقع اولوب، ۱۵۰۰ قدر اهالیسی واردر. بو قصبه‌دن بر ساعتلق مسافه‌ده اسکی بر معبد خرابه‌لری موجود اولوب، (دیرالحجر) اسمیله معروفدر. کرك بو معبد وکرك قصبه‌نك جوارنده‌کی ویرانه‌لر اوراده زمان قدیمده بیوك بر شهر بولنمش اولدیغنه دلالت ایدیور. قصبه‌ده (عین القباد) اسمیله صیجاق بر صو منبعی بولنوب، جامعك اطرافنده بوصوایله اداره اولنور بر قاج حمام واردر. القصردن بشقه (قلمون) اسمیله دیگر برقصبه ایله ۱۲ قریه موجوددر. واحك اهالیسی ۱۷۰۰۰ کشی قدر در. قیشین یاغمورلری چوق اولوب، شدتلی روزکارلر دخی اسر. محصولاتی باشلیجه خرمادن عبارتدر. القصرك اهالیسی قریش نسلندن اولمق ادعاسنده بولنوب، قلمون اهالیسی ایسه یاوز سلطان سلیم خان زماننده اسکان اولنمش ترك اولادندندر.

داخلیه { مصر سفلاده بر مدیریت اولوب، شرق شمالی جهتندن آق دکیزله، شمال غربی جهتندن غربیه، جنوب شرقی طرفندن دخی شرقیه مدیریتلریله محاط ومحدود در. نیلك دمیاطدن یکچن بر بیوك قولی مدیریتك حدود غربیه‌سنی تشکیل، ودیگر بر چوق قوللر دخی اراضیسنی سقی ایدیور. مرکزی (منصوره) شهریدر. اهالیسی ۳۰۰۰۰۵ کشیدن عبارتدر. احوال سائره‌سیچون «مصر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.

دادار { بلوجستانده (بولان) نهری کنارنده وبولان بوغازندن ۸ کیلومترەلك مسافه‌ده بر قصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی واردر. دنیانك اك صیجاق محلی عد اولنوب، حرارت ٦۰ درجه‌یه قدر چیقارمش.

داذویه { صحابه‌دن اولوب، قیس بن مکشوح وفیروز دیلمی ایله برابر عهد رسول الله (صلعم) ده ادعای نبوت ایدن اسود عنسی‌یی قتل ایتمشدر.

دارا { ایران قدیم ملوکندن کیانیان سلاله‌سنك طقوزنجی وصوك حکمداری اولوب، دارابك اوغلیدر. پدرندن صکره ایران تختنه جلوس ایدوب، قبل المیلاد ۳٤۲ تاریخندن ۳۳۰ تاریخنه‌دك ۱۲ سنه حکومت سورمشدر. ماکدونیا حکمداری اسکندر کبیر پدرینك منوی ضمیری بولنمش اولان ایران سفرینه تشنه اولدیغندن، عسکر سوق ایده‌رك، آناطولی وسوریه و مصر جهتلرینی ضبط ایتدکدن صکره، دارانك تکلیف ایتدیکی صلحی قبول ایتمیه‌رك، ایرانه طوغری حرکت ایتمش؛ و اربلده وقوع بولان محاربهٔ عظیمه‌ده دارا مغلوب اولوب، فرار ایتمکده ایکن، وفات ایتمشدر؛ و بونك وفاتیله کیانیان دولتی ختام بولوب، بر مدت ایران ممالکی ماکدونیالیلرك ید اداره‌سنده قالدقدن، واشکانیان ایله سائر بعض طوائف ملوك حکم سوردکدن صکره، ساسانیان دولتی ظهور ایدوب، ایران دولتنی یکیدن احیا ایتمشدر. دارایه یونان قدیم مورخلری و اونلردن اقتباساً آوروپالیلر (داریوس Darius) اسمی ویروب، آنجق بونلر ایران ملوکندن اوچ داریوس تعداد ایتدکلرندن، تفریق ایچون بوکا (داریوس قودومان) نامنی ویرمشلردر. بواوچ داریوسك برنجیسی (اسفندیار بن کشتاسب) وایکنجیسی (داراب بن بهمن) در. [«اسفندیار» و «داراب» ماده‌لرینه مراجعت.] یونان مورخلری دارایی ایکنجی دارانك یعنی دارابك اوغلی عد ایتمیوب، اونك نسلندن فرض ایدیورلر. وینلرنده دها بر قاج حکمدار ایله ایران تاریخلرنده ذکر اولنمیان بر طاقم وقوعات بیان ایلیورلر.

دارا { جزیره‌ده نصیبین ایله ماردین آره‌سنده بر قصبه اولوب، روایته کوره دارانك مغلوبیتندن صکره اسکندر طرفندن بنا، ودارانك اسمیله تسمیه اولنمشدی. روملر بوقصبه‌یی ضبط وتحکیم ایده‌رك، خیلی وقت ایرانیلره قارشی برقره‌غول حکمنده طوتمشلردی. ابن بطوطه بو قصبه‌یی کورمش اولدیغنی، وخانه‌لری بیاض اولوب، مشرف خراب برقلعه‌سی ده بولندیغنی بیان ایدیور. الیوم خراب اولوب، قربنده بر قریه واردر.

داراب { ایران ملوك قدیمه‌سندن کیانیان سلاله‌سنك سکزنجی حکمداری اولوب، بهمن آردشیر درازدست بن اسفندیارك اوغلیدر. والده‌سی همایدن صکره ایران تختنه جلوس ایدوب، ۱٤ سنه حکومت سورمشدر. ایران مورخلری بونك ماکدونیا حکمداری فلیپله محاربه ایدوب غالب کلدیکنی بیان ایدیورلرسه‌ده، بویله بر محاربه‌نك اصلی یوقدر. آنجق بونك زماننده آیدین جهتلرندن عبارت

اولان (لیدیا) ایالتنك اهالیسی عصیان ایدوب، ایراندن کوندریلن عسکر طرفندن مغلوب اولدقلرندن، قربیت محل مناسبتیله بو سفری ایرانیلر فلیبه قارشی ظن ایتمش اولسه‌لر کرکدر. یونان قدیم مورخلری دارابه ایکنجی داریوس نامنی و (اوخوس) یعنی « پیچ » لقبنی ویروب، آردشیر درازدستك اوغلی و آردشیر بهمنك پدری اولادیغنه ذاهب اولمشلردر. حالبوکه ایران مورخلری آردشیر درازدست ایله آردشیر بهمنی بر شخصدن عبارت عد ایدیورلر. یونان مورخلرینك قولنه‌کوره ایکنجی داریوس یعنی داراب میلاددن ۴۲۳ وداراردن ۸۳ سنه اول تخته جلوس ایتمشدر. بوحالده دارانك پدری اوله‌ماز.

دارابخت { (میرزا —) دهلیده حکومت سورن سلالهٔ تیموریه‌نك حکمدار اخیری اولان بهادر شاهك اوغلی اولوب، ادیب وشاعر بر ذات ایدی. مرتب دیوانی واردر.

دارابکرد { (ومعربی دارابجرد) ایرانك فارس خطه‌سنده فسا مضافاتندن بر قصبه اولوب، شیرازك ۲۰۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع و ۱۵۰۰۰ قدر اهالیبی جامعدر. وقتیله دها بیوك ومعمور اولوب، شمدیکی حالده اکثر یرلری خرابدر. قربنده قیا طوزی معدنی واردر. — یاقوت حوینك روایتنه کوره، بواسمله ایکی قریه دخی بولنوب، بری اصطخر قربنده ودیکری نیسابور جهتنده ایمش. برنجیسی یانده‌کی جیوه معدنیله مشهور ایدی. بواسم فرس ملوك قدیمه‌سندن داراب بن بهمن طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغنی کوستریور.

داراشکوه { دهلی ملوك تیموریه‌سندن شاه‌جهانك بیوك اوغلی اولوب، عالم وادیب وشاعر بر ذات ایدی. بر چوق تألیفاتی ودیوان اشعاری واردر. ولادتی ۱۰۲۴ ووفاتی ۱۰۶۹ ده وقوع بولمشدر. سلیمان شکوه وسپهر شکوه اسملریله ایکی اوغلی اولوب، بونلر دخی برر مدت فرار واختفاده یاشادقدن صکره، پدرلرینك اوغرادیغنه اوغرامشلردر. داراشکوهك مذکور « مجمع البحرین » دن بشقه « سفینة الاولیا »، « حسنات العارفین »، « حق نامه » عنوانلریله بر قاچ تألیفاتی ومرتب دیوان اشعاری واردر. سانسکری یعنی اسکی هند لسانه دخی آشنا اولوب، لسان مذکوردن « سرالاسرار » عنوانیله فارسی‌یه بر کتاب ترجمه ایتمشدی، که بك قیمتدار بر اثر اولوب، بعض آوروپا لسانلرینه دخی نقل اولنمشدر. اشعارنده تخلصی (قادری) در.

دارالبطیخ { بغدادده بر محله اولوب، میوه بازاری اونده ایدی.

دارالبنود { فاطمیون زماننده قاهره‌ده بر سلاحخانه اولوب، قتلی مراد اولنانلر دخی اوراده حبس اولنوردی.

دارالبیضاء { (الدار البیضاء) مراکش دولتنك (فاس) ایالتنده وبحر محیط آطلاسی ساحلنده بر قصبه واسکله اولوب، ′۳۷ °۳۳ عرض شمالی ایله ′۵۰ °۵۵ ۹ طول غربیده واقعدر. اهالیسی ۸۰۰۰ کشیدن زیاده اولوب، بیك قدری یهودی، بر قاچ یوزی آوروپالی وقصوری عرب واسلامدر. تجارتکاه بر محل اولوب، خیلی اخراجات وادخالاتی واردر. اسم قدیمی (انفا) اولوب، آوروپالیلر (قازه‌بلانقه) دخی دیرلر، که دارالبیضانك ترجمه‌سیدر.

دارالجهاد { تواریخ عثمانیه‌ده حدودده بولنوب اکثریا معسکر اتخاذ اولنان بلغراد، بغداد، جزایر، تونس وطرابلس غرب کبی بعض شهرلره اطلاق اولنور.

دارالحکیم { کوفه‌ده مشهور بر محله ایدی.

دارالخلافه { بغداد و قاهره و استانبول کبی طول مدت مرکز خلافت عظمی بولنمش وبولنان شهرلره اطلاق اولنور.

دارالخیل { بغدادده حوالیسی غایت واسع بر سرای ایدی، که بیرام الایلرنده ودول سائره‌دن سفرا وروندنده بو حولی داخلنك هر طرفنده آلتین رختلی ۵۰۰ آت طورور وهر برآتك دیزکیننی بر سایس طوتاردی.

دارالرقيق { بغدادده بيوك بر چارشى او - لوب، درت قپوسى، اورته‌سنده واسع بر ميدانى وبر باغچه‌سى وار ايدى. ٥٠٣ ده بناسنه باشلانوب، ٥٠٧ ده اكمال اولنمشدى.

دارالسلام { (ومدينة السلام) بغداده ويريلن اسمدر.

دارالسلام { زنكبار ساحلنده وزنكبار جزيره‌سنك قارشيسنده وجنوبنده بر قصبه واسكله اولوب، ٦°٤٩′ عرض جنوبى ايله ٣٧°٢١′٤٦″ طول شرقيده واقعدر. آفريقانك ايچ طرفلرينه طوغرى كيدن كاروانلرك مبدئى اولوب، خيلى تجارتكاه بر يردر.

دارالشجرة { بغدادده خليفه مقتدر بالله طرفندن بنا اولنمش بر سراى ايدى. ياقوت حموينك روايتنه كوره بو سرايك حوليسنده بيوك بر حوضك اورته‌سنده كومش وآلتوندن معمول جسيم بر آغاج اولوب، داللرنده آلتون وكومشدن وذى قيمت احجاردن چيچكلر و ميوه‌لر و انواع طيور بولنوردى؛ وروزكار اسدكجه، قوشلر حركت ايدوب، اغزلرندن بعض سسلر چيقاردى. سرايك اوكنده وحوضك ايكى طرفنده آته بينمش واللرنده مزراق وسپر طوتار اون بشر سوارينك هيكللرى وار ايدى. سرايك دارالشجره تسميه اولنمسى مذكور شجرۀ مصنوعه‌دن طولاييدر.

دارالطواويس { ودارعماره، دارفرج، دارالقز ودارالقطن خلافت عباسيه زماننده بغدادك محله‌لرندن ايدى.

دارالندوه { مكۀ مكرمه‌ده زمان جاهليتده مشاورات ادبيه وسياسيه‌يه مخصوص بر خانه اولوب، قريشدن قصى بن كلاب طرفندن تأسيس اولنمش؛ وبونك وفاتنده اوغلى عبد الداره وبونك نسلنه قالوب، بعد الاسلام عكرمه بن عامر وبر روايتده حكيم بن حزام طرفندن يوز بيك درهم مقابلنده معاويه‌يه صاتلمش؛ وبونك طرفندن دارالاماره اتخاذ اولنمشدى. دارلندوه‌ده جريان ايدن مباحثات قريشيلرك تشحيذ اذهانه خيلى خدمت ايتمش؛ واسكندريه‌ده تدريس اولنان حكمت يونانيه‌دن بر چوق حقيقتلر دخى دارالندوه مذاكراتى صره‌سنه كيره‌بيلمشدى.

دارائى { ياخود دارانى (عبدالرحمن بن عطيه) قدماى صوفيوندن اولوب، دمشق شام مضافاتندن (دارا) قريه‌سنده طوغمش؛ و ٢١٥ تاريخنده اوراده وفات ايتمشدر. بعض اقوال ومواعظ صوفيانه‌سى واردر.

داربنده { آفريقاى وسطيده نيل منابعيله (قونغو) و (چاد) منابعنك آره‌سندكى تقسيم مياه خطنده مرتفع بر خطه اولوب، شمال غربى جهتندن دارفور و ودای، شمال غربى طرفندن باكرمى خطه‌لريله، جنوباً دخى (نيام نيام) ممالكيله محاط ومحدوددر. ٦° ايله ٤° عرض شمالى آره‌سنده ممتد اولور. اهاليسى نيام نيام اقواممندن معدود در. احوالى هنوز تماميله معلوم دكلدر.

داربهنكه { (Darbhangha) هندستانك شمال شرقى جهتنده (بهار) خطه‌سنك پاطنه ايالتنده سنجاق مركزى بر شهر اولوب، ٢٦°١٠′٢″ عرض شمالى ايله ٨٣°٣٦′ طول شرقيده وكنك ايرماغنه تابع بر نهر كنارنده واقعدر. چارشى وبازارلريله كوللرى چوق وتجارتكاه بر شهر اولوب، ١٤٠٠٠ قدرى مسلم اولمق اوزره، ٤٧٤٥٠ اهاليسى واردر. پيشاوردن كلكته‌يه كيدن دميريول خطنه بر شعبۀ مخصوصه‌ايله مربوطدر.

داربورام { (Darpouram) هندستانك مدراس ايالتنده وكاورى ايرماغنه تابع برچاى كنارنده واقع بر قصبه اولوب، ٧٠٠٠ اهاليسى واردر.

دارتفورد { (Dartford) انكلتره‌نك (كنت) ايالتنده، لوندره‌نك ٢٤ كيلومتره شرق جنوبيسنده وتاميسه‌يه تابع (دارنت) چايى اوزنده واقع برقصبه اولوب، ٨٣٠٠ اهاليسى وكاغد فابريقه‌لرى واردر. نهر مذكورده سفائن ايشلديكى كبى، دميريول موقعى دخى واردر.

دارتموت { (Dartmouth) انكلتره‌نك (دوون) ايالتنده و (دارت) نهرى منصبنك قربنده برقصبه اولوب، ناحيه‌سنى تشكيل ايدن جوارلريله برابر ٥٣٤٠ اهاليسى واردر. ١١٩٠ تاريخ ميلاديسنده اهل صليب بو اسكله‌دن بادبان كشاى تعصب اولمشلردر. — آمريقاى شماليده

(دومینیون) قطعه‌سنك (یکی اسقوچیا) خطه‌سنده دخی بو اسمله برقصبه بولنوب، خطهٔ مذکوره‌نك مرکزی اولان (هالیفاقس) شهرینك قارشیسنده وهالیفاقس کورفزی ایچنده واقعدر. ٤٣٦٠ اهالیسی، تجارتخانه‌سی وقربنده آلتین معدنی واردر. دومینیونی بر یاندن بریانه شق ایله بحر محیط آطلاسیدن بحر محیط کبیر ساحلنه قدر ممتد اولان دمیر یول خط کبیرینك مبدئیدر.

داردانله (Dardanelles) بحرسفید بوغازینه اسکی یونانیلر طرفندن واونلره امتثالاً الیوم السنهٔ اجنبیه‌ده ویریلن اسم اولوب، دها اسکی اسم یونانیسی (هلسپونت)در. داردانله اسمی قلعهٔ سلطانیه‌نك جنوب جهتنده بولنمش اولان (داردانیه) قصبه‌سنه نسبتله تحصل ایتمشدر. بو بوغاز آطه‌لر دکیزیله مرمره دکیزی آره‌سنده اختلاطی موجب اولوب، غرب جنوبیدن شمال شرقی‌یه طوغری ممتد اولور. سدالبحر ایله قوم قلعه‌سی آره‌سندن کلیبولی‌یه قدر اوزانوب، طولی ٧٠ کیلومتره وعرضی ١٨٠٠ ایله ٧٠٠٠ متره آره‌سنده‌در روم ایلی جهتنده‌کی ساحلی صرب وآناطولی ساحلی ایسه دها دوز وبعض یرلرنده قوملقدر. عمقی اکثر محللرنده ٥٠ ایله ٦٠ متره آره‌سنده‌در. اك طار محلی قلعهٔ سلطانیه ایله کلیدالبحر آره‌سنده‌در. بوصوك زمانلرده بوغازك محافظه‌سیچون اصول جدیده اوزره پك جسیم ومتین استحکاملر انشا اولنمشدر.

داردانوس (Dardanus) تروآ مملکت قدیمه‌سنك اك اسکی حکمداری وتروآ دولتنك مؤسسی اولوب، اساطیر یونانیه‌یه کوره کویا ابوالآلهه زعم اولنان مشتری‌نك اوغلی ایدی. ابتدا ایتالیاده واقع (اتروریا) خطهٔ قدیمه‌سنك (قوریته) بلده‌سنده طوغمش؛ وبرادری (یاسیون) ی قتل ایتدیکیچون، مملکتی ترك ایتمکه مجبور اولوب، آناطولی ساحلنه چکه‌رك، (توکریا) حکمداری (توکر) ك قیزینی تزوجله، قاین پدرینه خلف اولوب، قبل المیلاد ١٥٦٨ دن ١٥٣٧ تاریخنه دك حکومت سورمش؛ و (تروآ) شهرینی بنا ایلمش ایدی. بومناسبتله تروآ مملکتنه (داردانیه) دخی دیرلردی.

داردانیه (Dardanie) بیغا سنجاغندن عبارت بولنمش اولان تروآ مملکت قدیمه‌سنك اسم دیکری اولوب، آنف الترجمه (داردانوس) ه نسبتله بویله تسمیه اولنوردی. — آبیدوس قربنده بو اسمله برقصبه دخی وار ایدی، که میلاددن ٨٥ سنه اول روما سردارلرندن (سیلا) بو قصبه‌ده مهردادله بر معاهده عقد ایتمشیدی. بحرسفید بوغازینه (داردانله) اسمی ویرلمسنه سبب بو قصبه‌در.

داردانیه (Dardanic) آوروپا قطعه‌سنده دخی بو اسمله برخطه وار ایدی، که ماکدونیانك شمالنده ومیسیانك جنوبنده واقع اولوب، شمدیکی قوصوه حوالیسندن عبارت ایدی. مرکزی (سقوپی) یعنی اسکوب شهری ایدی. ماکدونیا حکمدارلرندن فلیب واسکندر داردانیه‌یی ضبط ایتمشلر ایسه‌ده، اهالیسی بسبتون رام اولمیوب، بردرجه‌یه قدر استقلاللرینی محافظه ایده‌بیلمشلردی. کرك بو داردانیه‌نك وکرك آناطولیده‌کینك اهالیسی اقوام پلاسجیه‌دن بولندقلری جهتله، بو ایکی خطه‌نك براسمله تسمیه‌لری اهالیسنك همجنس اولمسنه وبینلرنده بر قرابت ومناسبت بولنمسنه مبنی اوله‌بیلیر.

داردستان (Dardistan) هندستانك منتهای شمال غربیسنده (هیمالایا) ایله هندوکوهك محل التصاقنده وکشمیر ایله افغانستان آره‌سنده برخطه اولوب، (کافرستان) اسمیله دخی معروفدر. [«کافرستان» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داردینار بری کبری ودیکری صغری اولرق بغدادده بو اسمله ایکی بیوك محله اولوب، هارون الرشیدك آزادلیلرندن ومأمونك امراسندن دینار بن عبدالله منسوب ایدیلر.

دارزاله (Darzala) سودان وسطیده بر خطه اولوب، (برغو) اسمیله دخی معروفدر. [«برغو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دارس (Dares) تروآده (وولقان) ك یعنی آتش الهنك عبادتنه مخصوص بیوك بر راهب اولوب، تروآ محاربهٔ مشهوره‌سی زماننده یاشامش، وکویا تروآ دولتنك صورت زوالنی نظمه چکمشدر. یونانیلك بری طرفندن بو نام مستعارله یازلمش اوله‌جغی ملحوظ اولان بو منظومه‌نك اصل یونانیسی نابود اولوب، لاتینجه ترجمه‌سی موجوددر.

دارسه ژان — و پیرژوزف — (J. Darset — P. J. Darset,) بابا اوغل مشهور ایکی فرانسز کیمیاکردر. برنجیسی ١٧٢٥ ده طوغوب،

١٨٠١ ده وفات ایتمشدر. ابتدا مونتسكونك اولادینك مربیسی اولوب، مشارالیهك اخص احبابندن ایدی. بعده ضربخانه‌ده وسائر بعض خدماتده بولنوب، آقادمیا ومجلس اعیان اعضاسی صره‌سنه دخی چكمشیدی. كیمیایه متعلق بر چوق كشفیات نافعه‌سیله بعض تألیفاتی واردر. — اوغلی ١٧٧٧ ده طوغوب، ١٨٤٤ ده وفات ایتمشدر. پدرینك اثرینه تبعیتله، بو دخی كیمیاجه بر چوق خدمات وكشفیاته موفق اولمشدر.

دارفرتیت } و دارورونغه [« فرتیت » و « رونغه » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله]

دارفور } (Darfour) سودان شرقیده بر مملكت اولوب، شرقاً (كردفان)، غرباً ودای)، شمالاً صحرای كبیر، جنوباً دخی (دارفرتیت) و(دارورونغه) ایله محاط ومحدوددر. ٩° ایله ١٦° عرض شمالی و ٢٠° ایله ٢٦° طول شرقی آره‌سنده ممتد اولوب، غیر منتظم بر مربع شكلی ابراز ایدیور. اورته‌سندن (جبل مارە) اسمیله بر طاغ اوزانوب ١٥٠٠ متره قدر ارتفاعی وبر چوق بوغازلری واردر. نیل وقونغو ایرماقلرینك منابعنه قریب بولنمغله، عمومیت اوزره اراضیسی مرتفعجه اولوب، ارتفاع وسطیسی ٦٠٠ متره‌در. شمال وشرق شمالی جهتلری قورو وچوله مشابه اولوب، غرب وجنوب ایله شرق جنوبی جهتلرنده ایسه میاه جاریه ورطوبت زیاده‌در. بناءً علیه مملكتك منبت ومعمور یرلری غرب وجنوب جهتلرنده اولوب، شرق وشمال طرفلرنده بر طاقم عرب وبربر قبائلی خیمه‌زن اولورلر. جبل مارە اوزرنده دخی نیم وحشی بر طاقم قبائل زنجیه ساكن اولوب، بونلر سائر اهالی ایله اختلاط ایتمزلر. جبل مارە‌نك غرب وجنوب اتكلرندن بر چوق نهرلر آقوب، چاد كولنه طوغری آقارلر. بونلرك اك بیوكی (بحر السلام) در. جنوب شرقی اتكلرندن دخی بر قاچ نهر آقوب، نیله طوغری جریان ایدرلر. بونلرك دخی اك بیوكی (بحر العرب) در. اك بیوك واك تجارتكاه قصبه‌سی (قبه) ایسه‌ده، مركزی (فاشر) قصبه‌سیدر. بو ایكی قصبه‌دن بشقه دها خیلی قصبه‌لری اولوب، شمالدن باشلایه‌رق باشلیجه‌لری: بئرمدوب، بئرمدون، بكاریه، ام بدر، فوجه، میلت، كوكبیه، كلكول، نوره، داره، توشه، شكه، كلكه، تایمو، دانغو، حفرالنحاس وسائره‌در.

خانه‌لری سودانك سائر طرفلرنده دخی اولدیغی كبی، طوپراقدن اولوب، داری صمانیله مستور وقازیقدن چیتلرله محاطدر. هواسی غایتله صیجاق ایسه‌ده، صاغلامدر؛ یالكز جنوب غربی جهتنك هواسی یبانجیلر ایچون آغرجه‌در. سنه‌سی درت فصله منقسم اولوب، حزیران وتموز واغستوس آیلری فصل حزانی حكمنده در. بو اوچ آیده كثرتله واكثریا شدتلی فورطونه‌لرله قاریشیق یاغمور یاغار. بوموسمی تعاقب ایدن اوچ آیده هوا نسبةً سرینجه اولوب، بزم قیشمزه مصادف اولان كانونلر وشباط آیلری دخی اورانك ایلك بهاری حكمنده در. بزم بهارمزی تشكیل ایدن مارت، نیسان ومایس آیلرنده ایسه حرارت صوك درجه‌ده اولور. محصولاتی چوق اولوب، یوكسك یرلرنده بغدای وآرپه ایله سائر حبوبات وآلچق یرلرنده ایكی نوع داری، پرنج، پاموق، توتون، طوماتس، قارپوز وسائر میوه وسبزه‌لرك انواعی وصولی یرلرده پرنج دخی حاصل اولور. تمرهندی كثرت اوزره اولوب، دیكر بر چوق نباتات طبیه دخی بولنور. خرمه‌لری پك كوچك ولذتسزدر. اكثر وادیلری اورمانلرله مستوردر. شرق جهتلرنده (بواباب) دینلن جسیم آغاجلردن دخی بولنور. آتلری آز وكوچك اولوب، باشلیجه مركب ودوه قوللانیرلر. قیون وصیغیرلری چوقدر. یاغ، بال، بالمومی و دری دخی مملكتك باشلیجه اخراجاتندندر. تجارتی خیلی ایشلك اولوب، جنوب وغرب جهتلرندن كلن كاروانلر دارفورده بر مدت مكث ایله، اكثریا اون بش بیك دوه‌یه بالغ اولدقلری حالده، سیوطه واورادن قاهره‌یه طوغری حركت ایدرلر. اهالیسی ٤ ملیون رادەلرنده اولوب، یالكز ٥٠٠٠٠٠ قدری خیمه‌نشین وقصوری ساكندر. اهالی باشلیجه اوچ جنسیته منقسم اولوب، اهالیء اصلیهٔ قدیمه‌سی اولان زنجیلردن بشقه بر چوق عربلر وبربرلر دخی بولنور. اصل زنجیلر زیاده‌سیله سیاه رنكلی، یاصی بورونلی، قیوریجق وقیصه صاچلی وپك چركین آدملردر. آنجق بربرلر وعربلرله اختلاطلرندن متولد اولانلرك چهره‌لری اولدقجه دوزكوندر. یقین وقتلره كلنجه‌یه قدر اهالیء اصلیه‌نك بر طاقمی مشرك اولوب، حتی ایچلرنده انسان اتی ییەنلر دخی وار ایكن، بوكوننكی كونده مملكت لوث شركدن پاك اولوب، كافهٔ اهالی دین اسلامله متدیندر. زنجیلر وبربرلر كندیلرینه مخصوص لسانلرله

متكلم ايسه‌لرده، همان جمله‌سی لسان عربی‌يه آشنا اولوب، چارشی وبازارده باشليجه عربجه لسانی استعمال اولنور. قرآن كريمك قرائتی خيلی منتشر ايسه‌ده، اك زياده سحر وافسونه رعايت اولنوب، اجرای طبابت ادعاسنده بولنور افسونجيلری واردر.

دارفور يقين وقتلره قدر مستقل بر حكومت اسلاميه اولوب، حاكملرندن محمد الحسين و محمد الفضل ايله سائرلری زماننده كردفان و دارفرتيت ايله دار رونغه دخی دارفور حكومتنه تابع اولمش ايسه‌ده، ابتدا كردفان و بعده ۱۲۹۲ تاريخنده زبير پاشا طرفندن دارفور دخی ضبط اولنه‌رق، ادارهٔ مصريه‌يه تابع اولمشدی. بوندن مقدم سودان مصريده ظهور ايدن شورشلر ميانده دارفور دخی ادارهٔ مصريه‌دن چيقوب، مهدينك تشكيل ايتديكی حكومته تابع بولنمقده‌در.

دارقطنی (ابوالحسن علی بن عمر) ائمهٔ حديثدن وفقهاء شافعيه‌دن اولوب، بغدادك (دارالقطن) محله‌سندن اولمغله، بولقبله شهرت بولمشدر. حديثده زمانك فريدی اولديغی كبی، فقه و تفسيرده وعلوم ادبيه‌ده دخی يد طولی صاحبی ايدی. بغدادده تدريس ايله مشغول اولوب، كافور اخشيدينك وزيری ابوالفضل بن خرابه طرفندن دعوت اولنه‌رق، مصره دخی گيتمشيدی. «كتاب السنن» و «المختلف والمؤتلف» عنوانلريله ايكی مشهور كتابی و ديگر بعض تأليفاتی واردر. ۳۸۵ تاريخ هجريسنده ۷۹ ياشنده وفات ايدوب، معروف كرخی جوارنده دفن اولنمشدر.

دارلاستون (Darlaston) انكلتره‌نك استافورد ايالتنده واستافوردك ۳۰ كيلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، جوارلريله برابر ۱٤٤۱۵ اهاليسی، دمير يولی، كور ودمير معدنلری ودميرخانه‌لری واردر.

دارلينغ (Darling) آوستراليا‌ده بيوك بر نهردر، كه قطعهٔ مذكوره‌نك سواحل شرقيه‌سی قربنده بولنان (توانغلاند) سلسلهٔ جبالندن نبعان و (قوئنسلاند) ايله (يكی جنوبی والس) حكومتلرنده جريان ايدن برچوق چايلردن بالتشكل، بو ايكيجی حكومت داخلنده شمال شرقيدن جنوب غربی‌يه طوغری آقه‌رق، ۲۰۰۰ كيلومتره‌يه قريب مسافه قطع ايتدكدن صكره، بويجه كنديندن كوچك اولان (موراى) ايرماغنه دوكيلور. آوسترالیانك سائر نهرلری كبی بونك دخی صويی آز اولوب، مجراسنك طولیله متناسب دكلدر. حوضه‌سی ۳۱۷۰۰۰ مربع كيلومتره وسعتنده اولوب، اهاليسی هنوز آز اولان بو اراضئ واسعه پك كنيش وگوزل مرعالری حاويدر. نهر مذكور (بوركه)، ويلقانيه، منيندی وسائر بر چوق قصبه‌لرك يانندن كچر. — بونهرك اسمی ديگر بر طاقم اسملرله تركيب اولنه‌رق، آوستراليا‌ده برقاج ايالت اسملرينی تشكيل ايدیور.

دارلينغتون (Darlington) انكلتره‌نك (دورهام) ايالتنده ودورهامك ۲۹ كيلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، جوارلريله برابر ۳۰۰۰۰ اهاليسی، دمير يولی، يوك وكتن وپاموق منسوجات ايله گوزلك جاملری فابريقه‌لری واردر. — آوستراليانك (ويقتوريا) حكومتنده و(مابورن) ك ۱۰۰ كيلومتره غرب جنوبيسنده بو اسمله بر قصبه بولنديغی كبی، آمريقای شماليده ممالك مجتمعه‌نك (ويسقونسن) جمهوريتنده دخی بر قصبه واردر.

دارم (بن ابی دارم الجرشی ياخود التميمی) صحابه‌دن اولوب، اوغلی اشعث واسطه‌سيله كنديسندن بر حديث شريف مرويدر.

دارمستاد (Darmstadt) آلمانيانك غرب جهتنده (هسه) بيوك دوقه‌لغنك مركزی بر شهر اولوب، (رن) ايرماغی ساحل يمينندن ۱۵ كيلومتره‌لك مسافه‌ده وبو ايرماغه دوكيلن (دارم چايی اوزرنده واقع و ۳۷۵۰۰ اهاليی جامعدر. اسكی و يكی دارمستاد نامیله ايكی‌يه منقسم اولوب، دوقه‌يه مخصوص سرايی، موزه‌سی، حربيه مكتبی، ديگر مكاتبی، بيوك كتبخانه‌سی، جمعيات علميه‌سی، نباتات باغچه‌سی، تياتروسی، چوقه وبز فابريقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر. موقعی پك مفرح اولديغی كبی يكی دارمستادك ابنيه وسوقاقلری دخی گوزلدر.

دارمی (ابومحمد عبدالله بن عبدالرحمن السمرقندی) ائمهٔ حديثدن اولوب، ۱۸۱ تاريخنده سمرقندده طوغمش، و ۲۵۵ ده وفات ايتمشدر. «مسندالدارمی» ديمكله مشهور بر تأليف معتبری واردر.

دارمی (ابوالفضل محمد بن عبد الواحد التميمی) شعرا و وزرادن اولوب، بغداديدر.

خلفاء عباسیه‌دن قائم طرفندن سفارتله افریقیه صاحبی معزبن بادیس نزدینه کوندریله‌رك، اوراده ایکن بر شورش ظهور ایتمکله، طرابلسده مأمون بن‌ذی النونك یانینه کیتمش؛ وخیلی وقت بونك یاننده قالوب، بونك حقنده برچوق مدحیه‌لر سویلمش؛ و ٤٥٥ تاریخنده، ٤٧ یاشنده اولدیغی حالده، اوراده وفات ایتمشدر. حلبده معری ایله دخی کورشمشدی. شو بر ایکی بیت جمله اشعار رقیقه‌سندندر:

اینفع قولی اننی لااحبه
ودمعی بما علیه وجدی یکتب
اذاقلت للواشین لست بعاشق
یقول لهم فیض المدامع یکذب

دارمی { شعرا ومغنییندن اولوب، عمر بن عبدالعزیزك خلافتی زماننده مکه‌ده ایدی. ظرفادن اولوب، حقنده برچوق نوادر منقولدر. شو بر ایکی بیت جمله اشعارندندر:

قل للملیحة فی الخمار الاسود
ماذا صنعت بناسك متعبد
قدكان شمر للعبادة ذیله
حتی وقفت له بباب المسجد

دارنتال { (Darnetal) فرانسه‌نك (آشاغی سینه) ایالتنده (روئن) قضاسنده وروئنك ٤ کیلومتره شرقنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ٥٥٧٠ اهالیسی، یوك وپاموق منسوجات فابریقه‌لری، ایپلیکخانه‌لری ودمیرخانه‌لری واردر.

دارنده { سیواس ولایت وسنجاغنده وسیواسك ١٣٠ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق فرات تابع (طوقه) نهری اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٠٠٠ قدر اهالیسی، ٣١٢ دکانی، ٢ خانی، ٢ جامی، ٨ مدرسه‌سی، بر رشدیه مکتبی، و بر کتبخانه‌سی واردر. اسکی برقصبه اولوب، حکومت امویه‌نك اوائلنده فتح اولنمشدی. — دارنده قضاسی سیواس ولایتنك منتهای جنوبنده اولوب، شمال وغرب جهتلرندن کرون قضاسیله، جنوباً مرعش، شرقاً دخی ملاطیه سنجاقلریله محاطدر. ٦ ناحیه و ٢٠ قریه‌دن مرکب اولوب، ١٨٥٠٠ اهالیسی واردر، که بونلرك یالکز ٢٠٠٠ قدری ارمنی وقصوری کاملاً اسلامدر. اراضیسی قسماً طاغلق و قسماً اووه اولوب، فرات حوضه‌سی داخلنده بولنمغله، قضایی شق واروا ایدن مذکور طوقه و آشوری وسترك نهرلری فراته منصب اولورلر. طوپراغی اولدقجه منبت اولوب، بغدای، آرپه وسائر حبوبات ایله آفیون، توتون، طوت، انجاز تعبیر اولنور خوشابلق اریك وسائر میوه وسبزه‌لرك انواعی حاصل اولور. مرعالری دخی ضررسز اولوب، قویون، کچی، صیغیر وسائر حیوانات اهلیه‌سی واردر. درون قضاده ١٥ جامع، ٨ مسجد، ٤ کلیسا، ٢٠ اسلام و ٤ خرستیان مکتبی موجوددر.

دارنده‌لی محمد پاشا { [«محمد پاشا» ماده‌سنه مراجعت.

دارنلی { لورد — (L. Darnley) اسقوچیا زادکانندن اولوب، انکلتره فرالی سکزنجی هنریك یکنی مارکریته‌نك اوغلیدر. اسقوچیا قرالیچه‌سی (ماریا استوآرت) کندیسنه علاقه ایتمکله، ١٦٦٥ ده ٢٠ یاشنده ایکن مشارالیهانك زوجی اولوب، قرالیچه‌نك توجهنه مظهر اولان نجبه کبرایی دفع وتبعید ایتدیکی کبی، قرالیچه‌نك کاتبی (ریچیو)یی دخی قتل ایتدیرمش؛ ونهایت ١٥٦٧ ده بولندیغی خانه هوایه آتیلوب، تلف اولمشدر. بو فعل قتلك قرالیچه‌نك امریله وقوع بولدیغی مظنوندر.

دارو { (Darro) اسپانیاده کوچك ایکن مشهور بر نهر اولوب، غرناطه شهری قربنده (شنیل) نهرینه منصب اولور.

داروم { قدسدن مصره کیدن طریق اوزرنده وغزه‌نك اوته‌سنده اوله‌رق ساحل بحردن برفرسخلق مسافه‌ده بر قلعه اولوب، اهل صلیب محارباتی صره‌سنده صلاح‌الدین ایوبی طرفندن تخریب اولنمشدر.

داروین { اراسم — (Er. Darwin) انکلتره شعرا واطباسندن اولوب، ١٧٣١ تاریخنده (السئون) قصبه‌سنده طوغمش، و ١٨٠٢ ده وفات ایتمشدر. «نباتات باغچه‌سی» عنوانیله برمنظومه‌سی ودیکر بعض آثار ادبیه وفنیه‌سی واردر.

داروین { شارل روبرت — (Ch. R. Darwin) انکلتره‌نك مشاهیر طبیعیوندن اولوب، آنف‌الترجمه شاعر اراسم داروینك طورونیدر. ١٨٠٩ تاریخنده (اشروسبورغ)ده طوغوب، مملکتنك مکاتبنده علوم ابتدائیه‌یی تحصیل ایتدکدن صکره، ادیمبورغ دارالفنوننه کیرمش؛ و ١٨٣١ ده (قامبریج) دارالفنوندن باشهادتنامه چیقوب، اوسنه دورعالمه کیدن قپودان (فیچروی) ك معیتنده فنون طبیعیه مأموری صفتیله سیاحته چیقه‌رق، بش سنه متمادیاً

برازیلیا وآمریقای جنوبی سواحل غربیه‌سیله بحر محیط کبیر جزایرینی گزوب، تاریخ طبیعی حقنده پك چوق معلومات وتجارب اکتساب ایله، ١٨٣٦ ده انکلتره‌یه عودت ایتمش؛ ودیگر بعض رفقاسنك مشارکتیله بو سیاحتك مشهوداتنی نشر ایتدیکی کبی، علم نباتات وحیوانات حقنده‌کی معلومات مکتسبه‌سنی دخی دیگر برقاچ اثریله میدانه قویمشدی. فنون طبیعیه‌ده‌کی معلومات واسعه وتجارب کثیره‌سیله برابر خارق العاده بر ذکاوت وفطانته مالك اولمغله، عمرینی مطالعات وتحقیقات فنیه‌یه حصر ایدرك، فنون مذکوره‌نك اڭ بیوك عالملری صره‌سنه چکمش، وکندینه مخصوص بر فکر ومسلك صاحبی اولمشدر، که بو فکر ابتدا کتب سماویه‌یه منافی گورینه‌رك، اکثر خلق طرفندن کفر محض عد اولنوب، شدیداً رد اولنمش ایسه‌ده، مسئله‌یه دها بیطرفانه باقلدقجه، حقیقت حالك ظن اولندیغی کبی اولمیوب، داروینك درمیان ایتدیکی ادله‌نك پك واضح ومقنع اولدیغی آکلاشلمغله، بوکونکی گونده (داروینیسم) تعبیر اولنان اوفکر ومسلك کافهٔ طبیعیون طرفندن قبول اولنمش برحقیقت فنیه حکمنی آلمشدر. داروین باشلیجه حیوانات ونباتات انواع واجناسی بیننده‌کی فرق ومشابهتك درجاتیله، بونلر بر اصلدن متفرع اولدقلری حالده، بینلرنده‌کی فرقك نه‌دن ونه صورتله حاصل اولدیغنی کشف وتحری ایتمك مسئله‌سیله اشتغال ایدوب، بو خصوصده کندیسندن اول فرانسه وسائر آوروپا طبیعیونندن بعضلری بر طاقم افکار متفرقه میدانه قویمشلر ایسه‌ده، بونی بر علم مخصوص صورتنه قویوب، قوانین فنیه وبراهین مقنعه ایله اثبات ایدن داروین‌در. بناءً علیه کشفی شرفی بوذاته عائد اولوب، بو مسلکه بحق (داروینیسم) اسمی ویرلمشدر. بو بابده متعدد تألیفاتی اولوب، آوروپانك سائر لسانلرینه دخی ترجمه ونشر اولنمغله، داروینك اشتهارینه سبب اولوب، آز مدت ظرفنده اسمی بتون عالمك معلومی اولمشدی. آنجق اکثر خلق فکر ومسلکنی تمامیله آکلامیه‌رق، وکندیسنك اتخاذ ایتدیکی اصول ایله افکارینك ماهیتنی فرق ایتمیه‌رك، مجرد انسانك میموندن متولد اولدیغنی التزام ایلمسی ظن باطلیله بو دهانك کشف ایتدیکی حقیقت فنیه‌یی هرکسك نظرینه مردود ومنفور گوسترمکه چالشمشلردی. حتی فرانسه آقادمیاسی کندیسنی فخری اعضاسی میانه ادخاله گوج حال ایله مقتدر اوله‌بیلوب، ینه بوندن طولایی قتولیك مطبوعاتنك پك شدتلی تعریضاتنه اوغرامشدی. انکلتره‌نك اکثر جمعیات فنیه‌سی اعضالغنده بولندیغی کبی، ویانه وبرلین آقادمیالری طرفندن دخی فخری اعضالغه انتخاب اولنمشدی. ١٨٨٢ تاریخ میلادیسنده وفات ایتمشدر.

داریا { شامده دمشق قربنده بر بیوك قریه اولوب، بعض مشاهیر علما وزهادك مسقط رأسی اولمغله شهرت بولمشدر.

داری آباد { هندستانك (اود) خطه‌سنده ولکهنونك ٧٨ کیلومتره شرقنده برقصبه اولوب، شهر مذکوردن فیض آباده کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقع و ٦٠٣٠ اهالیی جامعدر.

داریان { (Darien) آمریقای وسطیده پانامه برزخنك شرق جنوبی جهتنده اوله‌رق (قولومبیا) ممالك مجتمعه‌سی داخلنده بر برزخ اولوب، جنوب غربی جهتنده (میکل) کورفزی بولنیور. بو برزخ ٧°٣٠′ ایله ٩°٣٠′ عرض شمالی آره‌سنده ممتد اولوب، ینه (داریان) اسمیله بر صره طاغلری واردر. اراضیسی اشجار ونباتات وحشیه ایله مستوردر. بو برزخك دفعاتله حفر وکشادینه تشبث اولنمش ایسه‌ده، بر نتیجه حاصل اوله‌مامشدر. — برزخك شرق طرفنده وآنتیل دکیزنده واقع بر کورفزه دخی بو اسم ویریلیور.

داری دره { ادرنه ولایتنك کوملجنه سنجاغنده وکوملجنه‌نك ٤٠ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، دسپوط طاغی اتکنده وآرده نهرینه تابع بر دره‌نك اوزرنده واقعدر. ٤٠٠٠ قدر اهالیسی، رشدیه وابتدائیه مکتبلری، چارشیسی وبرقاچ جامع شریفی واردر. — داری دره قضاسی جنوباً نفس کوملجنه واسکیجه، غرباً وغرب شمالی جهتندن اخی چلبی، شرق شمالی جهتندن جبل، شرقاً دخی سلطان یری قضالریله محاطدر. شاهین وآق بیکار ناحیه‌لریله برابر ٢٧ قریه‌دن مرکب اولوب، اکثری اسلام وقصوری بلغار وروم وسائره‌دن عبارت ٢١١٧٤ اهالیسی واردر. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق وسنکستان اولوب، بعض منبت یرلری دخی واردر. محصولاتی بغدای، آرپه، چاودار، فصولیه وسائر حبوبات ایله پتاتس وتوتوندن عبارتدر. درون قضاده ٣٨ جامع ومسجد، ٥ مدرسه، ٧٠ مکتب، ٤ تکیه، ٢ کلیسا، ١١٣ دکان ومغازه، ١٢٧ صو

دکرمنی، برصو بیاق طراغی، برعبا طولابی، برحمام، ٦ چشمه وبرایکی کرمیت وکرچ فرونی موجوددر .

داریل { یاخود داریال (Dariel, Darial) جبال قافقاسك اك مهم بوغازی اولان باب‌الانده اسکی ومشهور برقلعه اولوب، ۱۳۷٤ متره ارتفاعی اولان برقیانك اوزرنده مؤسس ایدی . ترك نهری بو قلعه‌نك آلتندن چكمكله، اوزرنده بركارگیر کوپری دخی وار ایدی . روسلر بوقلعه‌یی تخریب وقیانك برقسمنی دخی هدم ایتدکلری کبی، کوپری‌ده یقیلوب، دها آشاغیده براخشاب کوپری یاپلمشدر .

دارین { عمانده برقصبه اولوب، حضرت ابابکر صدیق (رضه) زماننده فتح اولنمشدر . یاقوت حوینك ظننه‌کوره (اوال) قصبه‌سنك عینیدر .

داریوس { (Darius) یونان قدیم مورخلری بو‌اسمله فرس قدیم ملوکندن اوچ ذات تعداد ایدرلر :

برنجیسی (هیستاسب) ك اوغلی بیوك داریوسدر، که تواریخ یونانیه‌یه کوره، کیخسروك اوغلی قامبیس (کاوس؟ قباد؟) دن صکره وقوعه کلن فترتدن صکره، کبرای دولت بیننده، اك اول آتی کیشنین تخته اوتورمق اوزره، واقع اولان اتفاق اوزرینه، سایسنك دسیسه‌سیله کندیسنك آتی کیشنه‌یکندن، قبل‌المیلاد ٥۲۱ تاریخنده ایران تخته جلوس ایدوب، عصیان ایتمش اولان بابلیلری تأدیبله، بابلستانی یکیدن فتح ایتمش؛ واسکیتلرله (یعنی تورانیلرله) محاربه ایدوب، مغلوب اولمش، و بعده تراکیا خطه‌سنه یعنی روم ایلی‌یه عسکر سوق ایده‌رك، بو قطعه‌یی ضبط ایلمش؛ و (یونانیا) ده یعنی آناطولی سواحل غربیه‌سنده عصیان ایدن یونانیلره امداد ایتدکلری ایچون، یونانك اوزرینه‌کلیتلی عسکر کوندرمش ایسه‌ده، (ماردونیوس) ك قوماندسی آلتنده بولنان دونمه‌سی (آتوس) یعنی آینوروز اوکنده باتدیغی کبی، یونانه داخل اولان سردارلری (داتیس) ایله (آرتافرن) دخی ماراتونه‌ده (میلتیاد) طرفندن مغلوب اولوب، ۲۰۰۰۰۰ عسکری تلف اولمشدی . اوصره‌ده داریوس هندستانه سفر ایدوب، بر خیلی یرلر ضبط ایتمش، واخذ انتقام ایچون یونانه‌قارشی سفرتدارکانده ایکن، قبل‌المیلاد ٤۹۰ تاریخنده وفات ایتمشدر . بو داریوسك، کندیسیله پدرینك اسمندن آکلاشلدیغی اوزره، تواریخ ایرانیه‌ده بیان اولنان (اسفندیاربن کشتاسب) اوله‌جغنده شبهه یوغیسه‌ده، کرك تخته جلوسی وکرك محاربانی حقندکی روایات یونانیه نقلیات ایرانیه ایله ناقابل توفیقدر .

— ایکنجیسی (اوخوس) لقبیله ملقبدر؛ میلاددن ٤۲۳ سنه اول تخته جلوس ایدوب، عصیان ایتمش اولان مصرولیدیا و میدیایی تسکین ایتمش؛ و ٤۰٤ تاریخنده وفات ایدوب، اوغلی (آردشیربهمن) خلفی اولمشدر. بونك تواریخ ایرانیه‌ده مذکور (داراب) ك عینی اولمسی اقتضا ایدرسه‌ده، ایکنجی اکسرسیسك کیم اولدیغی، وایرانیلر دراز دست لقبنی دارابك پدری (آردشیر بهمن) ه ویردکلری حالده، یونانیلر آردشیر دراز دستی داریوسك پدری وآردشیر بهمنی بونك اوغلی زعم ایتدکلرندن، بوایکی روایتك خانغیسی حقیقتده دها مقرون بولندیغی آکلاشیله‌میور .

— اوچنجیسی (قودومان) لقبیله ملقب اولوب، اسکندرك مغلوب ایتدیکی دارانك عینیدر .

— توراتده دخی (دانیال نبی) سفرنده (میدیا) یعنی آذربایجان جهتی حکمدارلرندن بر (داریوس) مذکور اولوب، بونك دخی اسفندیار بن کشتاسبدن عبارت اوله‌جغی مظنوندر . [«اسفندیار، داراب ودارا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

داساریته { (Dassaretie) ماکدونیا خطهٔ قدیمه‌سی اقسامندن اولوب، اوخری جهتندن عبارت ایدی . مرکزی (لیخنیدوس) یعنی اوخری قصبه‌سی ایدی .

داستان { مشهور رستم زالك جدی نریمانك لقبیدر .

داش { قونتسه — (Contesse Dach) فرانسه‌نك اك مشهور ادیبه‌لرندن اولوب، ۱۸۰٥ تاریخنده پارسده طوغمش؛ و ۱۸۷۲ ده وفات ایتمشدر . ابتدا بعض درجه ضرورت چکوب، بعده (قونتسه داش) اسم مستعاریله برچوق حکایه کتابلری نشر ایده‌رك، تألیفاتی عمومك حسن قبولنه مظهر اولمغله، خیلی ثروت قزانمشیدی .

داعی { شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر .

برنجیسی سلطان محمد خان ثانی دوری شعراسندن اولوب، قسطمونیلیدر. شو بیت اونکدر :

ضرب آهم شوقدر سله‌لر ای ماه کوکی
حشره‌دك دونر ایسه کیتمیه‌بر ذره کوکی

— ایکنجیسی ایاس پاشا منسوبیندن اولوب، درویش نهاد برآدم ایدی. شوتاریخ جملهٔ اشعارندندر:

دریغ اول نوجوانی بو جهاندن
اجل پیکی ایریشوب قیلدی دعوت
دعالر ایدوب آکا جان ودلدن
دیدم تاریخ اوله روحنه رحمت

داعی { ایران شعراسندن دخی بروجه‌زیر بش ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی اصفهانلی اولوب، اسمی (ملامیرك).ر. ابتدای حالنده پدری ملاضمیرینك اشعارینی تحریرله مشغول اولوب، بعده کندیسی دخی اشعار سویلمشدر. شوبیت اونکدر :

خوش آن شبها که همچون شمع باشم همنشین با او
شود مجلس تهی از غیر ومن ماتم همین با او

— ایکنجیسی (قم) مضافاتندن (انجدان) قریه‌لی اولوب، ملك طیفور انجدانینك برادریدر. شوقطعه اونکدر :

آمدی رفت زخود دل بکنارم بنشین
بنشین تابخود آید دل زارم بنشین
دلودین بردی واکنون پی جان آمده‌ئی
بنشین تابتو آن هم بسپارم بنشین

— اوچنجیسی خراسانك سرخس قصبه‌سندن اولوب، شاه اسماعیل صفوی زماننده یاشامشدر. شوبیت اونکدر :

هردم از ناخن خراشم سینهٔ افکاررا
تازدل بیرون کنم غیر از خیال یاررا

— دردنجیسی استرابادلی اولوب، شوبیت اونکدر:

هردم زهجر یار مراچشم ترهنوز
یعنی نکرده ام زتو قطع نظرهنوز

— بشنجیسی (مولانا محمد مؤمن) قم مضافاتندن (تفرش) قریه‌سی ساداتندن اولوب، اکثر عمرینی اصفهانده کچیرمش، و ۱۱۵۵ ده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت برقصیده سندندر :

شب زنشئهٔ صهبای بیخودی سرشار
کشیده ساغر وحدت بطاق ابرو یار
چوشب بنرکس جادوی حسن سرمه فروش
چوشب بابروی دلجوی یار وسمه کذار الخ

داغانه { (Daghana) آفریقای غربیده (سنغال) ایرماغی کنارنده و (سنت لویی) نك ۱۱۴ کیلو متره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، اورا حاکمنك مقریدر. فرانسزلر بو قصبه‌ده بعض استحکامات ایدنمشلردر. ضمغی مشهوردر.

داغستان { بلاد قفقاسدن بر خطه وایالت اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك شمال شرقیسنده وسلسلهٔ مذکوره ایله بحرخزر آره‌سنده واقعدر.

حدود ومساحه‌سی. — داغستان خطه‌سی ۴۱°۱۵' ایله ۴۳°۲۲' عرض شمالی و ۴۲°۵۵' ایله ۴۶°۸' طول شرقی آره‌لرنده اوله‌رق بحرخزرك ساحل غربیسنده ممتد اولوب، شمالاً (ترك) ایالتیله، غرب جنوبی جهتندن تفلیس ایالتیله یعنی کرجستان خطه‌سیله، جنوباً یلیز اوتوپول وباکو ایالتلریله، شرقاً دخی بحرخزرله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۹۸۴۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۴۵۰۰۰۰ کشیدر.

احوال طبیعیه‌سی، جبال وانهاری. — داغستان خطه‌سی قافقاس سلسله‌سنك بحرخزر سواحلنه طوغری ممتد شمالی اتکلرندن وشعبه‌لرندن عبارت اولوب، بو شعبه‌لرك الك بیوکی (دربند) ه منتهی اولان (تباسران) طاغیدر، که ساحله قریب محله قدر ممتد اولوب، اورادن کچید ویریور. بو مناسبتله شهر (دربند) تسمیه اولنمشدر. بو محل اسکی یونانیلر طرفندن (پیلی آلبانیه Πύλαι Ἀλβάνιαι)، عربلر طرفندن (باب الابواب)، ایرانیلر طرفندن (دربند) وتاتارلر طرفندن (دمیرقپو) تسمیه اولنمشدر. الحاصل داغستان خطه‌سی طاغلق بریر اولوب، حتی اسمنك دخی (طاغ) کلمهٔ ترکیه‌سیله (ستان) ادات فارسیه‌سندن مرکب اولمسی مظنون ایسه‌ده، اقوای احتمالاته کوره، بو اسم اورالرده ساکن بولنمش اولان (داغ) یاخود (داك) قومنك اسمندن مشتقدر. طاغلرینك اکثری کلسی اولوب، اوزرلرنده برکان اثری هنوز کورلمه‌مشدر.

داغستانك نهرلری عمومیت اوزره قافقاس سلسله‌سی اتکلرندن نبعانله، شمال شرقیه طوغری جریان، وخطه‌یی برچوق موازی حوضه‌لره تقسیم ایده‌رك، بحرخزره منصب اولور. بونلرك الك بیوکی (صولاق) ایرماغیدر، که (قویوصو) نهرینی دخی اخذ ایده‌رك، داغستانك بتون شمال غربی قسمنك صولرینی جمع ومجراسنك آشاغی قسمی خطه‌نك حدود شمالیه‌سنی تشکیل ایدیور. آنجق منبعندن یوقاری ایکی قوله آیر-

يلوب، (آغراخان) اسمى آلان شمالى قولى حدودى تحديده دوام، وصولاق اسمى محافظه ايدن جنوبى قولى دها آشاغيده انصباب ايدر. بو ايكى قول آره‌سنده (اوج) اسميله اوزون بر شبه‌جزيره ايله بر طاقم آلچق اراضى بولنيور. بيوكلكده ايكنجيسى داغستانك حدود جنوبيه‌سنى تشكيل ايدن (سمور) نهريدر. بو ايكى نهر آره‌سنده طوغريدن طوغرى‌يه دكيزه دوكيلور برچوق نهرلر واردر، كه بونلرك ده باشليجه‌لرى شمالدن باشلايه‌رق: تورقه‌لى، مناس، اينجيك، قرى، باخلى، بوغان، درباخ، روباه وكيلكرى نهرلريدر. سواحلى دوز اولوب، يوقاريده ذكر اولنان (اوج) شبه جزيره‌سنك تشكيل ايتديكى آغراخان كورفزندن بشقه هيچ برقويى وليمانى يوقدر.

اقليم وهواسى . —— هرنه قدر داغستانك يوكسك يرلرنده هوا سرينجه وصاغلام ايسه‌ده، سواحله قريب اولان محللرنده يازين حرارت پك شدتلى اولوب، ميزان الحراره كولكه‌ده سانتيغراد حسابيله ۴۸ درجه‌يه قدر چيقار. صيتمه‌لرى دخى چوق و على‌الخصوص يبانجيلر ايچون مهلكدر. وباعلت مدهشه‌سى كثير الوقوعدر.

محصولاتى . —— طاغ اتكلريله ساحل آره‌سنده اولان آلچق يرلرينك محصولاتى پك آز اولوب، تموز وآغستوسده كثرت حرارت نباتات ومزروعاتى ياقار، بوجهتده باغلرله طوت آغاجلرى چوقجه اولوب، خيلى شراب وايپك چيقار. يوكسك يرلرى ايسه زراعته دها الويريشلى ايسه‌ده، پك ده مزروع اولميوب، قسم اعظمى اورمان ومرعادن عبارتدر. بغدادى، مصر، دارى، صفران، كنوير وسائره‌دن عبارت اولان محصولاتى آز مقدارده در. حيوانات اهليه‌سى وعلى‌الخصوص قيون، صيغير وخركله‌سى زياده‌در. طاغلرده آو حيوانلريله سائر حيوانات وحشيه‌سى چوق اولوب، آيى، قورد، تيلكى، چقال، كيك، يبانى صيغير، يبانى كچى، يبانى كدى، مسك كديسى وسائره بولنور.

تقسيمات ملكيه‌سى، مقدار اهاليسى، شهر وقصبه‌لرى. —— داغستان هنوز روسيه حكومتى طرفندن سائر ايالتلركبى منتظم صورتده قضالره تقسيم اولنميوب، خانلق ونيابت وسائر عنوانلرله ۱۰ دائره‌يه منقسم بولنيور، كه شونلردر: دربند، دميرخان، شورا، غونيب، قاضى قوموق، آندى، آوار، قايتاق تباسران، دارغو، كورين، سامور. بعض كتابلرده دخى تقسيميله مقدار اهاليسى بروجه زير ضبط اولنمشدر:

		مقدار اهالى
	۱ شمالى داغستان	
۱	صولاق نيابتى	۱۱ ۵۵۱
۲	تارقو خانلغى	۲۷ ۷۹۶
۳	مختولين خانلغى	۱۵ ۱۹۲
۴	دارغو قضاسى	۶۲ ۶۶۲
	۲ وسطى داغستان	
۵	غونيب قضاسى	۴۸ ۶۳۱
۶	قاضى قوموق »	۳۱ ۲۴۵
۷	آوار »	۲۸ ۶۵۴
۸	آندى »	۲۹ ۴۳۴
	۳ جنوبى داغستان	
۹	قايتان تباسران قضاسى	۷۲ ۳۲۸
۱۰	قورين »	۳۱ ۷۹۰
۱۱	سمور »	۳۰ ۶۵۴
	۴ يوقارى داغستان	
۱۲	بشيتا قضاسى	۱۴ ۲۸۹
۱۳	زقاتالى »	۵۲ ۵۸۸
	۵ دربند دائره‌سى	
۱۴	دربند قصبه‌سيله جوارلرى	۱۴ ۱۳۱
	جمعاً	۴۷۰ ۸۴۷

داغستانده شهر نامنه لايق هيچ بر معموره اولميوب، قصبه دينله‌بيله‌جك محللرى دخى مركزى اولان (دربند) ايله تارقو قصبه‌سندن عبارتدر .

اهاليسى، جنسيت ولسان ومذهبلرى. —— داغستانك اهالئ اصليه‌سى (لزكى) جنسيتنه منسوب اولوب، لزكى قومى اصل ونسبلرى مجهول اولان اقوام قافقاسيه‌دندر. بو قوم خطهٔ مذكورده پك قديم اولوب، ميلاد عيسادن ۴۵۰ سنه اول يازلمش اولان مشهور (هرودوت)ك تاريخنده دخى بو اسمله مذكوردر. لزكيلرك ايرانك مازندران خطه‌سندن داغستانه هجرت ايتمش اولدقلرى حقنده برروايت وارايسه‌ده، درجهٔ صحتى مجهول اولوب، بو قومك سويلديكى لسانك السنهٔ آريانيه ايله بركونه مناسبتى يوقدر. لزكيلرك اولسه اولسه چركسلر، كورجيلر، لازلر وسائر اقوام قافقاسيه ايله مناسبت وقرابت جنسيه‌لرى اولمق احتمالى وار ايسه‌ده، بونكده اثباتى تحقيقات وتحريات عميقه‌يه متوقفدر. هرحالده لزكى قومى پك كوچك بر يرده ياشاديغنه كوره متحداللسان اولمسى اقتضا ايدركن، بر چوق شعبه وقبيله‌لره منقسم اولوب، بونلرك هربرى كنديته مخصوص برلسانله

متكلمدر. بو لسانلر برلسان اصلینك شعبه‌لری اولمغله، بینلرنده قرابت ومناسبت بولنمق لازم كلیور ایسه‌ده، بعضلری بیننده بربرینك لسانی اصلا آكلایه‌میه‌جق درجه‌ده فرق واردر. باشلیجه‌لری آلتی یدی عددنده اولوب، هربری برقاچ نوعه منقسمدر. بو لسانلرك بعضلری یالكز بر ایكی كوی اهالیسی بیننده مستعمل اولوب، بو حال ایسه ازمنهٔ قدیمه‌دن بری، آسیادن آوروپایه كیتمك اوزره، قافقاس برزخندن كچمش اولان اقوام مختلفه‌دن اورالرده برر مقدار افراد قالمش اوله‌جغنه دلالت ایدیور: چونكه بو لسانلردن بعضلرینك قومشولرینك لسانیله اصلا مشابهتی اولمدیغی مرویدر. ذاتاً لزكی لسانی حال اصلیسنده قالمیوب، عربی، فارسی، تركجه وسائر لسانلردن برچوق كلمه‌لر استعاره ایتمشدر.

الحاصل داغستانك اصل اهالیسی لزكی قومندن عبارت ایسه‌ده، بونلر طاغلق ومرتفع محللرنده ساكن اولوب، بحرخزر سواحلنه قریب اولان آلچاق یرلرینك اهالیسی ترك، تركمن، تاتار، نوغای وسائر اقوام تورانیه‌دندر. لزكیلر اكثریت اوزره اوزون بویلی، تندرست، ایری كوزلی وكستانه صاچلی آدملر اولوب، سیمالری غایتله دوزكون ومشی وحركتلری لوندانه‌در. استعداد وذكاوت طبیعیه‌لری فوق‌العاده اولوب، مقدما سرقت ویغمایه انهماكلری وارایدیسه‌ده، روسیه‌نك ضبطی آلتنه كچه‌لی بواخلاقدن وازكچمكه مجبور اولمشلردر. جمله‌سی مسلم وسنی‌المذهبدرلر. لزكی لسانك ادبیات مخصوصه‌سی اولمیوب، اهالینك لسان ادبیسی عربیدر. مع هذا لزكی لساننده دخی حروف عربیه ایله محرر برقاچ كتاب واردر.

احوال تاریخیه‌سی. — داغستانك دخی سائر بلاد قافقاس كبی بركونه وقوعات قدیمه واحوال تاریخیهٔ مخصوصه‌سی اولمیوب، زمان قدیمده بو یرلر حقنده‌كی معلومات پك سطحی ایدی. اسكی یونانیلر وروماليلر داغستانه وبونك جنوبنده واقع شروان خطه‌سنه (آلبانیا) نامنی ویررلردی. بعده بو اسم آرناؤدلغه كچمش؛ و(آسیا آلبانیاسی) ایله (آوروپا آلبانیاسی) ناملریله تفریق اولنه‌رق، بو اسم مشاركتی بعض مورخینجه آرناؤدلرك داغستان جهتندن كلمش اولملرینه احتمال ویرمش ایسه‌ده، بوفكرك باطل اولدیغی «آرناؤد» ماده‌سنده كوسترمشدر. لزكی اسمی كرجیلر وسائر اقوام متجاوره طرفندن ویریلوب، كندیلرینك مجهولی اولدیغی كبی، (آلبانیا) اسمی دخی رومالیلر طرفندن ویریلوب، مملكتك طاغلق اولسی مناسبتیله وضع ایدلمش اولمسی ملحوظدر.

ازمنهٔ قدیمه‌ده داغستان دخی سائر بلاد قافقاس كبی كیخسروك وسائر بعض جهانكیرلرك ضبطی آلتنه كچمش ایسه‌ده، مواقع واراضیسنك متانتی حسبیله، اهالیسی بسبتون رام وطول مدت جزیه كذار اولمیوب، متغلبین برصغانق كبی مملكتك اوستندن كلوب كچمشدی. اقطار شمالیه‌دن هجوم ایدن اقوام تورانیهٔ وحشیه‌نك بعضیسی طرفندن دخی پایمال اولوب، بونلردن (آوار)لرك داغستانده ذریت براقش اولدقلری دخی ملحوظدر. حضرت عثمانك دورخلافتندن باشلایه‌رق امویلر وعباسیلر زماننده اوجهتده برچوق محاربه‌لر وقوع بولمش ایسه‌ده، آكلاشلدیغنه كوره، داغستان اهالیسی یعنی لزكیلر اووقتلرده كندی مملكتلرینه مالك اولمیوب، خزرلرك وسائر اقوام تركیه‌نك تحت ضبطنده بولندقلرندن، غزاة اسلام لزكیلرله دكل، بلكه بونلرك حاكملریله محاربه ایتمشلردر. هرحالده اووقتلرده لزكیلر دین اسلامی قبول ایدوب، داغستان ممالك اسلامیه دائره‌سنه داخل اولمش؛ وخرستیانلغی قبول ایتمش اولان قومشولری كرجیلرله دخی پك‌چوق محاربه ومقاتله‌لری وقوع بولمشدر. چنكیز وتیمورك خروجلرندن صكره داغستان شروانله برابر برحكومت مستقله صورتنه كچوب، شروانشاهان وملوك دربندیه نامیله معروف اولان حكمدارلری برخیلی وقت آق قیونلیلرله وملوك صفویه ایله محاربه ایدرك، نهایت داغستان شروانله برابر ایرانك یدضبطنه كچمش؛ وعثمانلیلرله ایرانیلر آره‌سنده وقوع بولان محاربات عدیده‌ده میدان حرب حالنده بولنوب، دفعاتله ممالك عثمانیه دائره‌سنه ادخال اولنمشدی. نهایت قرن سابقده ایرانیلر بوخطه‌یی روسیه دولتنه تركه مجبور اولوب، لكن اهالیسی طول مدت روس عسكرینه قارشی مقاومت ایتمش؛ وآنجق ۱۸۶٤ تاریخ میلادیسنده روسلر مملكتی ضبطه مقتدر اوله‌بیلمشلردر. داغستاندن كرك منفرداً وكرك مجتمعاً برچوق اهالی ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر.

داغستانی } [«واله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داغو { (Dago)بالطيق دكيزنده فيلانده كور- فزى مدخلنك جنوب غربيسنده روسيه‌يه تابع برآطه اولوب ١٠٫٠٠٠ اهاليسى واردر.

داغوبرت { (Dagobert) فرانق حكمدار- لرندن اوچ كشينك اسميدر:

برنجيسى ايكنجى قلوترك اوغلى اولوب، ٦٠٤ تاريخ ميلاديسنده طوغمش؛ و ٦٢٢ ده آوستراسيا حكمدارى اولوب، ٦٢٨ ده، پدرينك وفاتى اوزرينه، نوستراسيايى، و ٦٣١ ده، برادرى (قاريبرت) ك وفاتى اوزرينه، آكيتانيه‌يى دخى دائرهٔ قلمروى داخلنه آلمش؛ وصاقسونلرله غاسقونلرى وبرتونلرى مغلوب ايدرك، بيوك برقوت قزانمش ايسه‌ده، ظلم واعتسافى وسفاهته اولان تمايليله شهرتى لكه‌دار ايتمشدر. صنايعك وعلى الخصوص قيومجيلقله هيكلتراشلق صنعتلرينك ترقياتنه دخى بعض خدمتلرى كورلمشدر. (سنت‌دنيس) شهرينى بنا ايدوب، ٦٣٨ تاريخنده ٣٤ ياشنده وفاتى وقوع بولمغله، شهر مذكورده دفن اولنمشدر. «فرانسه‌نك سليمانى» لقبيله تلقيب اولنمشدر.

— ايكنجيسى «كنج» لقبيله ملقب اولوب، ٦٥٦ تاريخنده اوستراسيا قراللغنده پدرى ايكنجى (سيجبرت) ه خلف اولمش ايسه‌ده، وزيرى بولنان (غريموآلد) طرفندن حكمى االندن آلدقدن صكره، انكلتره‌يه تبعيد ايدلمش؛ و ٦٧٤ ده عودت ايدوب، مملكتك برقسمنى ضبطله، كندى حالنده ياشامقده ايكن، ٦٧٩ ده (غريموآلد) طرفدارلرندن قتل ايدلمشدر.

— اوچنجيسى ٧١١ تاريخنده، ١٢ ياشنده اولديغى حالده، پدرى اوچنجى (كيلدبرت) ه خلف اولمش؛ ووزيرى بولنان شيشمار (پين) ك وصايتى تحتنده حكومت سورمشدر.

داغون { (Dagon)اسكى فلسطينيلرك معبود- لرندن اولوب، يارى باليق يارى انسان صورتنده تصوير اولنوردى.

دافنه { (Daphné) اساطير يونانيه‌ده برپرينك اسميدر، كه كويا شمسدن كنايه اولان (آپولون) پريوزينه نفى اولندقده بوكا عاشق اولوب، كنديسنى تساليا‌ده‌كى (پنه) يعنى (كوستم) نهرى كنارنده تعقيب ايدركن، بو پرى (تفنه) آغاجنه تبديل اولنمش. تفنه‌دن كنايه اولديغى اسمندن دخى آكلاشيلير.

دافنيس { (Daphnis) اساطير يونانيه‌ده سيچيلیالى بر چوبان اولوب، كويا عطارديله برپرينك اوغلى ايدى. (پان) دينان چوبانلق مربيسندن چوبانلغى وقوال چالمغى اوكرنوب، معارف مربيه‌لرى طرفندن دخى حمايه اولنه‌رق كنديسنه شعر تعليم اولنمش.

داقس { (Dax) فرانسه‌نك (لانده) ايالتنده، (آدور) نهرى اوزرنده و (مونت دومارسان) ك ٥٥ كيلو متره جنوب غربيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ١٠ ٢٥٠ اهاليسى، سورى، قلعه‌سى، قاپليجه‌لرى وكوزل بركوپريسى واردر.

داقوته { (Dakota) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك قسم شماليسنده واسع برخطه اولوب، اخيراً ادارهٔ منتظمه آلتنه آلنمش اولمغله، هنوز جمهوريت حالنه قونميوب، ايالت صورتنده اداره اولنمقده‌در. شمالاً (دومينيون) حدوديله، شرقاً (مينزوته) و (يووه)، جنوباً (نبراسقه)، غرباً دخى (ويومينغ) و (مونتانه) جمهوريتلريله محاط ومحدوددر. مستطيل الشكل بربر اولوب، يالكز حدود شرقيه‌سى قسماً «شمالى قرزيل ايرماق» نهرينك وحدود جنوبيه منك قسم شرقيسى ميسورى ايرماغنك مجراريله وسائر طرفلردن خطوط مستقيمهٔ مفروضه ايله آيرلمشدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٨٦ ١٥٣ مربع كيلو متره واهاليسى ٥٥٠ ٠٠٠ كشيدر. اراضئ واسعه‌سى برقاچ سنه اولنه كلنجه‌يه قدر (داقوته) ونام ديكرله (سيو) تعبيراولنان اقوام وحشيه افرادينك جولانكاهى اولوب، آوروپالى اهاليسى پك آز ايكن، بوصوك سنه‌لرده، اسكان واعمارينه فوق العاده غيرت اولنمغله، ممالك مجتمعه‌نك سائر طرفلرندن وآوروپادن برچوق مهاجرلر كيدوب يرلشمش؛ وشهر وقصبه وقريه‌لرى كيندكجه چوغالمقده اولوب، بردمير يول خطى دخى خطه‌يى شرقدن غربه شق ايتمشدر. ميسورى ايرماغى شمال غربيدن جنوب شرقى‌يه طوغرى خطه‌يى شق ايتديكى كبى، بوايرماغه دوكلك اوزره برچوق چايلر دخى مختلف استقامتلرده جريان، واراضيسنى سق ايدرلر. بونلرك ك بيوكى يته (داقوته) اسميله معروف اولان نهردر، كه خطه‌نك حدود شماليه‌سى قربنده نبعانله، جنوبه طوغرى جريان ايدرك، حدود جنوبيه‌سنده ميسورى‌يه منصب اولور. اراضيسى

مثبت وعلى الخصوص مرعالرى پك چوق ايسه‌ده، هنوز لايقيله اعمار اولنميوب، اكثر يرلرى معطلدر. يابانى صيغيرلر سوريلرله كزوب ارتلارلر. شمالى وجنوبى داقوته اسملريله ايكى دائره‌يه منقسم اولوب، ١٤ قونتلغى يعنى قضايى حاويدر. مركزى داقوته نهرى كنارنده ودميريول خطى اوزره واقع (يانقتون) قصبه‌سيدر.

داقوته { (Dakota) آمريقاى شماليده همنامى اولان ايالتده بر نهر اولوب، ايالت مذكورەنك قسم شماليسنده نبعانله، جنوبه طوغرى جريان ايده‌رك، و (يانقتون) قصبه‌سى ايچندن كچه‌رك، ٦٠٠ كيلومترەلك جرياندن صكره، ميسورى ايرماغنه دوكيلور.

داقوته { (Dakotas) آمريقاى شمالى اقوام اصليه ووحشيه‌سندن اولوب، (سيو) اسميله دخى معروفدر. [«سيو» ماده‌سنه مراجعت.]

داكر { (Daguerre) فطوغرافيانك موجدلرندن اولوب، ١٧٨٨ تاريخنده فرانسه‌نك (قورنى ان پاريزيس) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ١٨٥١ ده وفات ايتمشدر. ابتدا نقاشلغه سلوك ايدوب، پك كوزل رسملر ياپمغه موفق اولمش: و ١٨٢٢ ده (ديورامه) دينلن رسم اصولنى كشف ايتمش ايدى. بعده ضيا واسطه‌سيله رسملرى تمثيل طريقنى تحرى ايله مشغول اولان (نيپسه) ايله برلشوب، برابر چاليشمش؛ و (نيپسه) نك وفاتندن ٦ سنه صكره يعنى ١٨٣٩ ده رسملرى بر معدن صفحه‌سى اوزرينه قالديرمق اصولنى كشف ايتمشدر. بو اصوله كندى اسمنه نسبتله (داكرئوتيپى) اسمى ويرلمشدر. بو صنعته متعلق بر ايكى تأليفى دخى واردر.

داكور { (Dakour) هندستانك كجرات خطه‌سنده (كيره) سنجاغنده وكيره‌نك ٥٥ كيلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ٧٧٤٠ اهاليسى واردر.

دال { ياخود داللف (Dal, Dalelf) اسوجده بر نهردر، كه (دورفين) طاغندن نبعانله ٥٠٠ كيلومترەلك جرياندن صكره، (بوتنيا) كورفزينه دوكيلور. كوزل شلاله‌لرى واردر.

دالايراق { (Dalayrac) فرانسه‌نك اك مشهور بسته‌كارلرندن اولوب، ١٧٥٢ ده (موره) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ١٨٠٩ ده پاريسده وفات ايتمشدر. برچوق اوپرالرى واردر.

دالاى نور { (Dalaï - Nor) يعنى «بيوك كول»، مغولستان شرقيده ايكى كولك اسميدر:

برنجيسى (قولون نور) اسميله دخى مسمى اولوب، مغولستانك شمال شرقى كوشه‌سنده، سيبريا حدودى قربنده و ٤٩° عرض شماليده واقع اولديغى حالده، محيط دائره‌سى، ٢٩٠ كيلومتره‌در. جنوب جهتندن (كرولن) وشرق طرفندن (خلقه كول) نهرلرينى اخذ ايدر. (آرغون) نهرى بوكولك آياغى حكمنده اولوب، شمالدن (آمور) ايرماغنه دوكيلور.

— ايكنجيسى مغولستانك شرق جنوبى كوشه‌سنده وپكينك ٣٥٠ كيلومتره شمالنده واقع اولوب، محيط دائره‌سى ٦٥ كيلومتره‌در، و بر قاچ نهرك صولرينى اخذ ايدر. صويى طوزلى وباليغى چوقدر.

دالتون { (Dalton) انكلترەنك (يورق) ايالتنده و (هودرسفيلد) ك ٣ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٦١٧٠ اهاليسى واردر.

دالتون { جون — (J. Dalton) انكلترەنك مشاهير طبيعيون وكيمياونلرندن اولوب، ١٧٦٦ ده طوغمش؛ و ١٨٤٤ ده وفات ايتمشدر. اجسامك ذراتدن مركب اولديغنى اثبات ايتمش، وبعض تأليفات براقمشدر.

دالتون اين فورنس { (Dalton - In - Furness) انكلترەنك (لانقاستر) ايالتنده ولانقاسترك ٢٧ كيلومتره غرب شماليسنده وايرلانده دكيزنده واقع (مورقامبه) كورفزى ايچنده بر قصبه اولوب، ٩٣٠ اهاليسى ودمير فابريقه‌لرى واردر.

دالتون لدال { (Dalton - le - Dale) انكلترەنك (دورهام) ايالتنده، (سوندرلاند) ك ١٠ كيلومتره جنوبنده وبحر شمالى ساحلنده برقصبه اولوب، ١٠٣٧٥ اهاليسى واردر.

دالرى { (Dalry) اسقوچيانك (آير) ايالتنده وآيرك ٢٩ كيلومتره شمال غربيسنده برقصبه اولوب، ٥٢١٥ اهاليسى، كومور معدنى، دمير خانه‌لرى ويوك منسوجات فابريقه‌لرى واردر.

دالريمپل { (Dalrymple) اسقوچيا مشاهير جغرافيونندن اولوب، ١٧٣٧ ده

أدیمبورغده طوغمش؛ و ۱۸۰۸ ده وفات ایتمشدر. بحر محیط کبیرده سیاحت ایدوب، بر سیاحتنامه یازمش، وجزایر بحر محیطك مکمل بر خریطه‌سنی ترتیب ایلمش ایدی. انکلتره دولتی بوذاتك ترتیبی ارزوه مشهور قپودان قوقی سیاحته چیقارمشدی.

دالسم { (Dalesme) فرانسه‌نك مشاهیر طبیعیونندن اولوب، ۱۶۶۰ تاریخلرنده طوغمش، و ۱۷۲۷ ده وفات ایتمشدر. قوتلی برماچونه ایله دومانی طولاشدیروب آتشه اعاده ایله آلوه تحویل ایدر بر فرون ایجاد ایتمشدر.

دال طبان مصطفی پاشا { [«مصطفی پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دالقارلیه { (Dalecarlie) واسوججه (دالارنه) (Dalarne) اسوجك وسطلرنده بر خطه وایالت اولوب، غرباً نوروج حدودیله، شمال شرقی جهتندن (نورلاند) جنوباً دخی (اسوآلاند) خطه‌لریله محدوددر. اورته‌سندن جریان ایدن (دال) نهرینه نسبتله بو اسمله تسمیه اولنمشدر. طاغلق واورمانلق بر یر اولوب، معدنلری دخی چوقدر. اهالیسی اسوجك استقلالی ایچون هردائم غیرت ایتمشلردر.

دالکیت { (Dalkeith) اسقوچیانك ادیمبورغ ایالتنده و ادیمبورغك ۱۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۶۹۳۰ اهالیسی، دمیر فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

دالماتوف { (Dalmatof) روسیه‌نك (پرام) ایالتنده (شادرینسك) قضاسنده وشادرینسكك ۵۷ کیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ۳۶۸۰ اهالیسی وسنه‌ده اوچ کره قوریلور بازاری واردر. بوبازاره سبیریادن کلینلی قورو بالق، دری، ایچ یاغی، داری وال ایله ایشلنمش بعض یوك منسوجات چیقاریلیر.

دالماچیه { (Dalmatie) آوستریا ومجارستان دولتنك بر خطه وایالتی اولوب، طوغریدن طوغری‌یه آوستریا ایمپراطورلغنه تابعدر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — دالماچیا خطه‌سی آدریاتیق دکیزی سواحل شرقیه‌سنك قسم شمالیسنی تشکیل ایدوب، ساحل مذکور بوینجه شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری ممتد طار واوزون بر یر ایله قارشیسنده بولنان واکثری ینه بویله طار وازون اولان برچوق آطه‌لردن مرکبدر. جنوبه طوغری اوزاندقجه دها زیاده طارلاشیر. ساحلك بویی خط مستقیم اوزره ۴۶۰ وسواحلنك کیرتی وچیقنتیلری دخی داخل حساب اولورسه، ۱۳۷۸ کیلومتره طولنده‌در. ۴۴°۲۵′ ایله ۴۲°۱۰′ عرض شمالی آره‌سنده ممتد اولوب، قره سنك شمال غربی کوشه‌سی ۱۲°۴۶′ ومنتهای جنوب شرقیسی دخی ۱۶°۴۰′ طول شرقیده واقعدر. شمالاً مجارستان قراللغنه تابع خرواتستانله محدود اولوب، آنجق خرواتستان ساحلنك قارشیسنده واقع (پاغو) و(آربه) آطه‌لری دخی دالماچیادن معدوددر. شرق شمالی جهتندن بوسنه، هرسك وقره‌طاغله، جنوباً آرناؤدلقله، غرب جنوبی جهتندن دخی آدریاتیق دکیزیله محدوددر. (آلپ دیناریق) سلسلهٔ جبالیله بوسنه‌دن آیرلمش اولوب، سلسلهٔ مذکوره‌نك ساحل بحره قدر اولان اتکلرندن عبارتدر. قسم شمالیسنده اکی اللی آلتمش کیلومتره قدر ایسه‌ده، قسم جنوبیسی پك طار اولوب، مثلا راغوزه اسکله‌سنده وسعتی ٤ کیلومتره‌دن یعنی بر ساعتلق مسافه‌دن زیاده دکلدر. دالماچیانك بوسنه‌نك اوکنده بولنان قسمی آریجه بر خطه اعتبار اولنمغه شایان اولمه‌یله، قسم جنوبیسی هرسك وقره‌طاغك سواحلندن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۷۹۳ مربع کیلومتره اولوب، بونك ۱۰۴۷٤ ی قره و ۲۳۱۹ ی جزایردن عبارتدر.

احوال طبیعیه‌سی، جبال وانهاری. — دالماچیا عمومیت اوزره طاغلق و طاشلق بر یر اولوب، حدود شمالیه‌سنده (ولبیت) وحدود شرقیه‌سنده (آلپ دیناریق) طاغلری بولنیور. برنجیسنك اك یوکسك ذروه‌سی اولان (بیچونه) طاغنك ۱۶۳ و ایکنجیسنك اك مرتفع اولان (دیناره) طاغنك ۱۸۱۰ متره ارتفاعی واردر. آلپ دیناریق سلسله‌سی بوسنه ایله دالماچیا حدودینی بعد التفریق خط حدودی ترکله، هرسکه داخل اولوب، بالقان وشار سلسله‌لریله کسب التصاق ایتمك اوزره، یکیبازاره طوغری اوزانیر. آلپ دیناریقدن بر چوق شعبه‌لر آیریلوب؛ ساحله طوغری اوزانیرلر. بوطاغلرك جمله‌سی کلسی یعنی بیاض طاشدن عبارت اولوب، دیك وصرب قیالری، چقور،

یاریق، مغاره، بوغاز و اوچورملری چوقدر. مسافه‌سنك آزلغی مناسبتیله، بیوك نهرلری اولمیوب، باشلیجه‌لری قسم شمالیسنده اولان (کرقه) ایله (چتینه) نهرلریدر. هرسکدن کلن (نارتوه) نهرینك دخی منصبی هرسكك قسم جنوبیسنده واقعدر. ذاتاً شدتلی وکثرتلی اولان یاغمورلرینك صولری دالماچیا قیالرینك آره‌لرینه کیروب محو اولور، وبعضلری ساحله قریب محللرده ویاخود دکیزك ایچنده بردن بره یر آلتندن چیقارلر. بونلردن بعضلرینك صویی چوق اولوب، سیر سفائنه دخی قابلیتلری واردر. دالماچیانك غریب وشایان تماشا مغاره‌لری دخی چوقدر.

اقلیم وهواسی. — نارتوه ایله کرقه وسائر بعض نهرلرك یتاقلری اطرافنده‌کی بطاقلقلر ایله بحیره‌لره قریب محللر مستثنی اوله‌رق، دالماچیانك هواسی عمومیت اوزره صاغلام اولوب، ساحله قریب اولان آلچق یرلرنده یازین حرارت زیاده‌جه‌در. میزان الحرارهنك درجهٔ وسطیه‌سی ۱۷° اولوب، یازین نادراً ۳۳° ی کچر وقیشین تحت الصفر ۷° دن آشاغی اینمز. بیاض قیالرینك انعکاسندن حرارتی تأثیرلیدر. یازین یاغمورلر سیرك اولوب، صوك بهارده صیق وشدتلی یاغمورلر یاغار. اکثریا شمال غربیدن اسن ملتم هواسنی تعدیل ایدوب، جنوب غربی روزکاری ایسه حرارتی تزییدله برابر سیوری سنکلرك دخی تکثرینی موجب اولور. قیشین نادراً قار یاغوب، برایکی کوندن زیاده طیانماز. صوك بهارده هوالر پك سریع التحول اولمغله، علی الخصوص یبانجیلر ایچون بر آز تهلکه‌لیدر. طاغلق جهتلرنده ایسه طاغلرك ارتفاعنه کوره هوا دها صوغوقدر.

محصولات ونباتات وحیواناتی. — دالماچیانك کرك قره‌سنده وکرك آطه‌لرنده نباتاتی پك چوق اولوب، بعض نباتیون بو خطه‌ده ۲۵۰۰ نوع قره و ۷۰۰ نوع صو نباتاتی طوپلامشلردر. بناءً علیه طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی پك ای ایسه‌ده، فن زراعتك هنوز پك کری اولمسندن و اهالیسنك عدم سعی وتقیدندن محصولات زرعیه‌سی بو نسبتده اولمیوب، اك زیاده زرع اولنان آرپه و مصر دخی احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتمیور. شراب ایله زیتون یاغی باشلیجه حاصلاتندندر. بر مدتدن بری طوت آغاجلری تکثیر اولنه‌رق، خیلی ایپك دخی چیقاریلیر مرعاری چوق وطاغلر اهالیسنك باشلیجه مشغولیتی چوبانلق ایسه‌ده، حیواناتی یتیشدیرمکده وجنسلرینی اصلاح خصوصنده دخی سعی ومعلوماتلری ناقص اولوب، حیوانلرینك چوغی کچی وییاغیسی پك قبا بر جنس قیوندن عبارتدر. سواحلده پك چوق بالیق صید اولنوب، دالماتلرك اك باشلی مشغولیتلری بالقجیلقدر. آطه‌لرده اورمانلر پك چوق اولوب، قره جهتنك طاغلری ایسه چیپلاقدر. حتی اوجهتك اودون وکراسته‌سی دخی آطه‌لردن وخرواتستاندن جلب اولنور. کوور ودمیر وسائره‌یه متعلق خیلی معدنلری وار ایسه‌ده، یالکز بر محلنده کومور معدنی اخراج اولنمقده‌در. بحیره‌لری چوق اولوب، خیلی طوز چیقار. معدن صولریله ایلیجه‌لری چوق ایسه‌ده، یالکز جوار اهالیسنك معلومیدر.

صنایع وتجارتی، طرق ومعابری. — دالماچیاده اصول جدیده اوزره فابریقه‌لر بولنمیوب، صنایعی پك کریدر. مع هذا اصول عتیقه اوزره و ال دستکاهلرنده بعض منسوجات وسائره اعمال اولنور. راغوزه‌ده بر نوع مائی چوخه نسج اولنوب، باشلیجه قره طاغ و هرسکده صرف اولنور. محلنده استعمال اولنور بعض قبا شیاقلر وعبالر ایله یاموق وکتندن بزلر دخی یاپیلیر. اسپالاتو ایله راغوزه ده خیلی دباغخانه‌لر بولنوب، سختیان اعمال اولنور. زاره‌نك مسکراتی چوقدر. میلانه واسپالاتو وسائر بعض لیمانلرنده سفائن مختلفه انشا اولنوب، خفیفلکلریله وصاغلاملقلریله مشهوردر. کمی خلاطی دخی یاپیلیر. راغوزه‌ده کمیجیلره مخصوص بر نوع باصدیرمه یاپارلر. راغوزه‌نك قبوجاغه متعلق معمولاتی دخی مشهوردر.

ساحله قریبتی ولیمانلرینك کثرتی حسبیله تجارتی خیلی ایشلك اولوب، سنوی تقریباً ۲۳ ملیون فرانقلق ادخالاتی و ۲۵ ملیونلق اخراجاتی واردر. اخراجاتنك ۱۵ ملیونی زیتون یاغندن و ۲ ملیونی شرابدن عبارتدر. ایکنجی درجه‌ده‌کی اخراجاتی دخی دری، یاغی، طوز، ساردلیه، انجیر وسائره‌دن عبارتدر. ادخالاتی باشلیجه بغدای، توتون، اقمشه ومنسوجات مختلفه، بال، صغیر وسائره‌دن عبارت اولوب، آوستریانك سائر ممالکندن جلب اولنور.

دالماچیاده کمیجیلك پك ایلری اولوب، آوستریا ومجارستان سفائن تجاریه‌سنك بربیوك قسمی دالماچیایه منسوبدر. بیوك سفائنی ۸۰۰، وسطیلری ۱۰۲۵،

بالیقجی قایقلری ١٤٧٧ و عادی قایق و صنداللری ٢٢٩٦ یعنی جلهسی ٤٨٨٦ پارچهدن عبارت اولوب، مجموع استیعابلری ٩٨ ١٨٨ طونیلاتهدر. بو سفائنده مستخدم ١٧ ٧٥٠ کمیجی بولنور. کمی انشا اولنان دستگاهلرده دخی ٢٠٠٠ ی متجاوز عمله استخدام اولنور. راغوزه، قتارو، اسپالاتو وزاره باشلیجه اسکلهلری ایسهده، تجارت بحریه ایچون برمرکز عمومی اولمیوب، اسکلهلرینك هر بری طوغریدن طوغری‌یه تریسته ایله معامله ایدر. دالماچیاده ٣ بحریه مکتبی واردر.

دالماچیانك باشلیجه وسائط اختلاط ومورداتی بحراً اولوب، طرق بریه‌یه اهمیت ویردکاری یوقدر. یالکز فرانسهنك ید ادارهسنده بولندیغی مدتجه بیوك ناپولیون خطهنك طولنجه ایکی یول یاپدیرمشیدی، که بری ساحل بحردن ودیکری دها ایچریدن کچردی. آنجق بونلر دخی ناتمام قالمشیدی. باشلیجه اسکلهلردن خرواتستانه، بوسنهیه، هرسکه وقرهطاغه طوغری بر قاچ یولی وار ایسهده، یالکز راغوزهنككی آرابه یولی اولوب، دیکرلرندن آرابه ایشلیهمز. اخیراً خطهنك بوینجه بر دمیر یول دخی انشا اولنمشدر.

اصول ادارهسی، تقسیمات ملکیهسی، شهر وقصبهلری. — دالماچیا دخی، آوستریانك سائر ممالکی کبی، مختاریت ادارهیه نائل اولوب، کندینه مخصوص (دیت) ی یعنی مجلس مبعوثانی واردر؛ ویانه مجلس مبعوثانه دخی ٥ مبعوث کوندرمك حقنی حائزدر. دیتی ٤٣ مبعوثدن مرکبدر. مرکزی (زاره) شهریدر. ١٨٦٧ تاریخنهدك دالماچیا: زاره، راغوزه، اسپالاتو وقتارو اسملریله ٤ سنجاغه منقسم اولوب، زاره شهری دخی آیریجه اداره اولنوردی. بعده سنجاقلر لغو اولنهرق، شمدیکی حالده ١٣ قضایه منقسمدر. اشبو قضالرك اسامیسیله مساحهٔ سطحیه ومقدار اهالیسی بروجه زیردر:

قضا	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
بنقوواج	١٨٥١	٢٩ ٩٠٣
قتارو	٦٣٥	٣٠ ٥٤٣
قورزوله	٥٨٩	١٩ ٧٣٩
ایموسکی	٦٤١	٢٥ ٩٢٨
قنین	١٤١١	٩٥ ٤٤٢
لسینه	٤١٣	١٩ ٨٦٣
مقارسقه	٩٢٥	٢٧ ٩٥٥
راغوزه	٧٧٥	٤٣ ٦٣٥
سبنیقو	٩٦١	٣٥ ٩٦٥
سینی	١٣٣٥	٣٨ ٦٠٨
اسپالاتو	١٨٨٥	٨٤ ٧٦٣
زاره شهری	٣	٢٠ ٨٤٩
زاره جوارلری	١٦٣٢	٣٢ ٠٩١
جمعاً	١٢ ٧٩٢	٤٤٢ ٧٩٦

دالماچیاده مرکز اداره اولان (زاره) دن بشقه راغوزه، اسپلاتو وقتارو دخی شهر عنوانه لایق اولوب، ٥٠ قدر قصبهسی دخی وار ایسهده، بونلرك چوغی چارشیلی بیوجك کویلردن عبارت اولوب، قضا مرکزلرینك بعضیسی دخی دوائر حکومتله بر کلیسادن عبارتدر. دالماچیالیلر دخی آرناؤدلر کبی سیرك سیرك او یاپدیرمغی ومتفرق بر حالده یاشامغی سودکلرندن، قریه و قصبهلرك اکثری تپهلرده طغنیق خانهلردن مرکبدر.

اهالیسی، جنسیت و لسان ومذهبلری. — دالماچیانك اهالیسی عسکرله برابر ٤٦٧ ٥٣٥ مقدارنده اولوب، هر مربع کیلومتره باشنه ٣٦ کشی دوشیور. بونلرك قسم کلیسی (یوغوسلاو) یعنی جنوبی اسلاو جنسیتنه منسوب اولوب، بوشناقلر وصربلیلر وقرهطاغلیلرله همجنس و هملساندرلر. ٥٦٠٠٠ قدر ایتالیان وبرایکی بیك آرناؤد واولاخ وسائره دخی بولنور. بونلرك قسم کلیسی قتولیك مذهبنه تابع اولوب، یالکز ٨٣ ٠٠٠ ی اورتودوقسدر. ٣٠٠ قدر یهودی دخی واردر. طاغلرده ساکن اولان دالماتلرك بر قسمی دخی (مورلاق) اسمیله آیریجه بر صنف تشکیل ایدوب، بونلر اسلاو ایله آرناؤد جنسیتلرینك اختلاط وامتزاجلرندن متولددرلر. مورلاقلر مدنیتجه دها کری ایسهلرده، سیمالری کوزل، قدوقامتلری موزون و قیافتلری پك سوسلیدر. لسان عمومی اسلاوجه ایسهده، سواحل وجزایرده ایتالیان لسانی دخی پك مستعملدر. دالماتلر قتولیك اولمق مناسبتیله لسانلرینی لاتین حروفاتیله یازارلر. معارف وادبیاتلری دها پك کریدر.

احوال تاریخیهسی. — دالماچیا ازمنهٔ قدیمهده بوسنه و هرسك وقره طاغ ایله وآرناؤدلغك نصف شمالیسیله برابر (ایلیریا) اسمیله یاد اولنوب، اهالئ قدیمهسنك ایلریان یعنی آرناؤد قومنه منسوب بولنمش اولملری محتملدر. روماليلر بو خطهنك ضبطنه کیتدکلرنده پك ثباتلی ومتانتلی بر مقاومته تصادف ایدوب،

برچوق فداكارلقلرله ضبط ايده بيلمشلردى. روما دولتنك انقسامنده شرق ايمپراطورلغى حصه‌سنه دوشوب، بو ايمپراطورلغك انقراضنده غوتلرك و ٤٩٠ تاريخ ميلاديسنده آوارلرك ضبطنه كچمشدى. ٦٢٠ تاريخنده اسلاولر هجوم ايله، بوسنه و صربيه وسائر او جهتلرى استيلا ايتدكارى صره‌ده، دالماچيايه دخى دخول ايدوب، بر حكومت مستقله تأسيس، واهالئ اصليه وغوت و آوار بقيه‌لريله برلشه‌رك شمديكى دالماتلرى توليد ايتمشلردر. اون برنجى قرن ميلادى اوائلنده مجارستان قرالى (لاديسلاس) دالماچيانك برقسمنى ضبطله، خرواتستان ايالتنه الحاق ايتمشدى. ديكر قسمى دخى مؤخراً عثمانليلرك فتوحاتنه قارشى ونديك جمهوريتنك حمايه‌سنى قبول ايدوب، بر دوقه‌لق صورتنه افراز اولنمش؛ ومعهذا برقسمى ممالك عثمانيه دائره‌سنه ادخال ايدلمش ايدى. ١٧٩٧ ده دالماچيانك ونديكه تابع اولان قسمى ونديكله برابر، آوستريانك ضبطنه كچوب، ١٨٠٥ ده آوستريا طرفندن بيوك ناپوليونه ترك اولنه‌رق، ايتاليا قراللغنه الحاق اولنمش؛ و ١٨١٤ ده آوستريايه اعاده اولنه‌رق، ١٨٦٧ ده شمديكى امتياز نه نائل اولمشدر.

دالمبرت { [« آلمبرت » ماده‌سنه مراجعت بيوريله]

داليه { فراتك ساحل غربيسنده وعانه ايله رحبه آره‌سنده برقصبه اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور.

دام { (Damm) بروسيه‌نك پومرانيه خطه‌سنده و(اشتتين) ك ٧ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسى وقلعه‌سى واردر.

داماد { (مير محمد —) ادبا وعلمادن اولوب، ملوك صفويه‌دن شاه عباس ماضينك دامادى ايدى. عن‌اصل استرابادلى اولوب، اصفهانده ياشامشدر. « الافق المبين » عنوانيله برتأليفى، « شرح مختصر اصول » ه حاشيه‌لرى وديكر بعض آثارى واردر. ١٠٤٠ تاريخنده وفات ايتمشدر.

داماد ابراهيم پاشا { داماد احمد پاشا، داماد حسن پاشا، داماد خليل پاشا، داماد على پاشا، داماد محمد پاشا وداماد محمد على پاشا [« ابراهيم پاشا، احمد پاشا، حسن پاشا، خليل پاشا، على پاشا، محمد پاشا و محمد على پاشا » ماده‌لرينه مراجعت بيوريله.]

داماد زاده { (ابوالخير احمد افندى) سلطان محمودخان اول دورنده مشيخت اسلاميه مقامنه كچن علمادن اولوب، شيخ الاسلام منقارى زاده يحيى افنديك دامادى قاضيعسكر كنغريلى مصطفى افنديك اوغليدر. ١٠٧٦ ده درسعادتده طوغوب، تحصيل علوم وعلى المعتاد دور مدارس ايتدكدن صكره، سلانيك و ١١١٢ ده بروسه و ١١١٨ ده استانبول قاضيسى اولمشيدى. ١١٢٢ ده آناطولى و ١١٢٦ ده روم ايلى قاضيعسكرى اولوب، دفعاتله بالفعل روم ايلى قاضيعسكرلكنده بولندقدن صكره، ١١٤٤ ده شيخ الاسلام اولوب، برسنه‌ايله سكز بچق آى امور فتوايى اداره ايتدكدن صكره، شيخوختندن وخسته مزاجلغندن طولايى عزل اولنه‌رق، بيوكدره وبعده سودليجه‌ده وروم ايلى حصارنده واقع ياليسنده اقامت ايتمكده ايكن، ١١٥٤ ده وفات ايدوب، ايوبده شيخ مراد تكه‌سنده مدفوندر. الى ديتردبكى مناسبتله فتوالرى امضا ايده‌ميوب، تمهيره مأذون اولمشدى.

داماد زاده { (فيض الله افندى) سلطان عثمان خان ثالث دورنده مسند مشيخت اسلاميه واصل اولان علمادن اولوب، آنف الترجمه داماد زاده ابوالخير افنديك اوغليدر. ١١١٢ تاريخنده بروسه‌ده طوغوب، تحصيل علوم ودور مدارس ايتدكدن صكره، غلطه و ١١٤٣ ده بروسه حاكمى اولوب، استانبول پايه‌سنى احراز ايتمش؛ و ١١٥٢ ده آناطولى و ١١٦٣ ده روم ايلى قاضيعسكرى اولمش ايدى. ١١٦٨ ده شيخ الاسلام اولوب، ١٤ آى بو مقامده قالدقدن صكره، عزل اولنه‌رق، سلطان مصطفى خان ثالث دورنده ١١٧٠ تاريخنده ثانياً شيخ الاسلام اولمش، و بودفعه دخى برسنه‌يه قريب مدت امور فتوايى اداره ايتدكدن صكره، عزل اولنه‌رق، سودليجه‌ده كائن ياليسنده اقامت ايتمكده ايكن، ١١٧٥ ده وفات ايدوب، سودليجه آرقه‌سنده بنا كرده‌سى اولان زاويه حواليسنده دفن اولنمشدر. فن طب وعلم موسيقى‌يه دخى آشنا ايدى.

دامارا { (Damaras) آفريقه‌نك جنوبينك ساحل غربيسى قربنده و °١٩ ايله °٢٢ عرض جنوبى آره‌لرنده ساكن برقوم اولوب،

جنوب جهتنده بولنان (ناماقوآ) قومیله و(هوتنتوت) جنسـیتیله مناسبت ومشابهت جنسیه‌سی واردر . رنکلری قویو اسمر اولوب، اوسنلرینی بونجق انواعیله تزیین ایدرلر. اووه‌ده ساکن اولانلری آو اتیله وطوپلادقلری کوکلرله و طاغلرده‌کیلر بسلدکلری صیغیرلرك سود واتیله تعیش ایدرلر. بونلرك مملکتنده اوللری بو یرلر و بعض انکلیز میسیونرلری یرلشمك ایستمشلرسه‌ده، اخیراً سائر اوطرفلرله برابر آلمانیانك مستملکات جدیده‌سی عدادینه داخل اولمشدر.

داماس { (Damase) بو اسمله ایکی پاپا کلمشدر:

برنجیسی اعزه‌دن معدود اولوب، پورتکیزده طوغمش، و ۳۶۶ تاریخ میلادیسنده انتخاب اولنمش، وراهبلره برطاقم نظامات وضع ایدوب، آریوسه تابع اولانلره سـائر رفض ایله متهم بولنانلری لعن و تبعید ایتمشدر. ۳۸٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. عقایده متعلق تألیفاتی وینه دینه دائر بعض اشـعاری واردر. کانون اولك ۱۱ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی تیرولده (بریکسن) پسقوسی ایکن، انتخـاب اولنمقسزین، ۱۰٤۸ ده ایمپراطور اوچنجی هنری طرفندن پاپالغه نصب اولنمش؛ ویالکز ۲۳ کون بومقامده قاله‌بیلمشدر.

داماسـقوس { یاخـود داماس و یا داما (Damas, Damascus) دمشقدن غلط اوله‌رق السنهٔ اجنبیه‌ده دمشق شـام شهرینه ویریلن اسمدر .

داماسقیوس { (Damascius) حکمادن اولوب، میلادك ٤٨٠ تاریخنده دمشق شامده طوغمش؛ و آتنه‌ده تدریسله اشـتغاله باشلامش ایدی . قسـطنطنیه روم ایمپراطورلرندن یوستنیانوس مشرکلرك مدارسنی قپاتدیغنده، صاحب ترجمه ایران شاهی خسروك یانته التجا ایتمش؛ وبونك التماسـیله وطننه عودته مأذون اولمش ایدی. تألفاتنك یالکز بعض قسملری بولنه‌بیلمشدر.

داماله { (Damala) یونانك آرغولیده ایالتنده و (پوروس) ك ۸ کیلومتره غربنده بر قصـبه اولوب، اطرافنده بعض آثار عتیقه موجوددر.

دامان { (Daman) هندستانك (سـوراته) خطه‌سنده و بمبایك ۱۳۰ کیلومتره شمـالنده بر قصـبه اولوب، ۱۵۳۱ تاریخندن بری پورتکیز دولتنك ضبطنده در. ۶۰۰۰ اهـالیسی ومشهور بر آتشکده‌سی واردر. ینه پورتکیز دولتنه تابع اولان جوارلریله برابر ٤۱۰۰۰ اهالیسی واردر.

دامپیه { (Dampier) انکلتره‌نك مـشاهیر سیاحیندن اولوب، ایکی دفعه دورعالم ایتمشدر. بو سـیاحتلرینك برنجیسی ۱۶۷۳ دن ۱۶۹۱ تاریخنه‌دك و ایکنجیسی ۱۶۹۹ دن ۱۷۰۱ سنه‌سنه‌دك دوام ایتمشدر.

دامپیه آطه‌لری { (Archipel Dampier) آوسترالیانك غرب شمالی سـاحلی قربنده برقاچ کوچك آطـه اولوب، آنف الترجمه سیاح طرفندن کشف اولنمش اولمغله، بو اسمله تسمیه اولنمشلردر.

دامپیه بوغازی { (Détr. de Dampier) یکی کینه ایله یکی بریتانیه آطه‌لری آره‌سـنده بر بوغاز اولوب، ۸۹ کیلومتره وسعتنده‌در.

دامغان { ایرانك طبرستان خطه‌سنده و(ری) ایله نیشـاپور آره‌سنده بر قصـبه اولوب، اسـترابادك ٦٤ کیلومتره جنوبنده والبرز طـاغنك جنوبی اتکنده اوله‌رق ۱۱۷٤ مـترولك ارتفاعده واقعدر. وقتیله (قومس) ناحیه‌سنك مرکزی اولوب، بیوك برشهر حالنده ایدی، ومشاهیر علما وادبادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. حتی شاه عباس ماضی زمانـنده دخی ۱۵۰۰ خانه‌یی یعنی تقریبـاً ۷۵۰۰۰ اهالیسی وار ایدی. شمدیکی حالده مسکون خانه‌لری آنجق ۳۰۰۰ اولوب، سوریتك وسعتی وبر چوق خانه خرابه‌لری اسـکی بیوکلکنه شـاهددر. جهت غربیه‌سنده برقلعه‌سی واردر. میوه‌لری مشهوردر. جغرافیون اسـلام بوشهرك خارجنده ساسانیلر زمانندن قالمه جسیم وغایتله مصنع بر صویولی بولنوب طاغدن این صویك یوزه تقسیم اولندیغنی وهر قسمنك برناحیه‌یی اروا ایتدیکنی بیان ایدیورلر. یاقوت حموی دامغانده آز اوتوردیغی مناسبتله بو صویولنی کوره‌مدیکنی سـویلیور. شمدیکی حالده خراب اولسـه کرکدر.

دامن کوه { (یعنی «طـاغ اتکی») ایرانك شمال شرقی حـدودینی تفریق

ایدن وخراسانی قره‌قوم چولندن آیران سلسلهٔ جبالیله ودها طوغریسی بو سلسله‌نك جنوبی اتكلرینی تشكیل ایدن خطه‌یه ویریلن اسمدر. سلسلهٔ مذكوره (هری رود) ساحلندن بحر خزر ساحلنه‌دك جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه ممتد اولوب، اقسامی قره‌طاغ، كلستان، كوپت طاغی وكوران طاغی اسملریله معروف اولوب، اك یوكسك محللرنده ۲۰۰۰ متره‌قدر ارتفاعی واردر.

داموده (Damouda) هندستانك بنكاله خطه‌سنده برنهر اولوب، (هزار باغ) خطه‌سنك غرب جهتنده نبعانله، شرقه وبعده جنوبه طوغری آقه‌رق، ۵۶۰ كیلومترولك جریاندن صكره بنكاله كورفزینه دوكیلور. مجراسنك اوست طرفنده پك چوق كور معدنی بولنوب، بو معدن هندستانك شمالی دمیر یوللرینی اداره ایدیور.

داموس مغربده (جزایر بنی مزغنای) یعنی بوكونكی جزایر شهری قربنده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دامون (Damon) یونان حكمای قدیمه‌سندن وفیثاغوریوندن اولوب، محب صادق اولان (پیتیاس) ایله برابر كنج (دنیس) ك زماننده ومیلاددن ۴۰۰ سنه اول سیچلیانك (سیراقوسه) شهرنده یاشامشدر. دامون حكمدار موی الیه طرفندن اعدامله محكوم اولوب، قبل الاعدام امور بیتیه‌سنی تسویه ایچون مملكتنه عزیمته مأذون اولمش؛ ومحبی پیتیاس كندیسنه تكفل ایتمش ایدی. مدتی منقضی اولدقده، (پیتیاس) كفالتی حسبیله محبی برینه اعدام اولنمغه كوتوریلوب، تام بونی اوریله‌جغی دقیقه‌ده دامون یتیشمش؛ و «سن اعدام اوله‌جقسك، بن اعدام اولنه‌جغم» دیه‌رك بینلرنده منازعه ظهور ایتكله، دنیس بو حالی كورنجه، رقته كلوب، ایكیسنی ده عفو ایتمش؛ وكندیسنك دخی ایكیسی طرفندن احبابلغه قبول اولنمسنی رجا ایلمش ایدی.

دامه (Damma, Damme) جزایر بحر محیطده بركوچك آطه اولوب، (تیمور) جزیره‌سنك شمالی كوشه‌سنك ۲۰۴ كیلومتره شرق شمالیسنده و ۷° عرض جنوبیده واقعدر. شمال شرقی كوشه‌سنده بر یوكسك بركانی اولوب، وقت وقت آلولنیر. طاغلری اورمانلرله مستور اولوب، بهاراتدن هندستان جوزی خداپی نابت حالنده بولنور.

دامیرون (Damiron) فرانسه علماسندن اولوب، ۱۷۹٤ ده طوغمش، و ۱۸۶۲ ده وفات ایتمشدر. «اون یدنجی واون طقوزنجی قرنده فرانسه‌ده فلسفه» عنوانیله بر تألیفی واردر.

دامیلاویل (Damillaville) وولترك احباسندن اولوب، ۱۷۱۹ ده طوغمش، و ۱۷۶۸ ده وفات ایتمشدر.

دان (Dan) حضرت یعقوب (عم) ك اون ایكی اولادندن بری اولوب، اسباط اثنا عشردن برینك جدیدر. والده‌سی حضرت یعقوبك زوجه‌سی (راحیل) ك جاریه‌سی (بلهه) ایدی. دان سبطنك مملكتی شرقاً بنیامین ویهودا، جنوباً یهودا، شمالاً افرایم سبطلریله وغرباً دكیزله محدود ایدی. — بو اسمله فلسطینك شمالنده بر قصبه دخی اولوب، اسم دیكری (لاشم) ایدی.

دانا (Dana) آفریقای شرقیده برنهر اولوب، ۲°۳۰′ عرض جنوبیده بحر محیط هندی‌یه منصب اولور. مجراسی ۳۵۰ كیلومتره‌در.

دانا حلب ولایت وسنجاغنده وحلب ایله انطاكیه آره‌سنده‌كی طریق اوزرنده بیوك برقریه اولوب، جوارنده رومالیلرك آثارندن بعض خرابه‌لر موجوددر.

دانا (ملا فخرالدین كشمیری) مشاهیر شعرادن اولوب، فرخ سیر زماننده شاهجهان آباده وروده، حكمدار مشارالیهك منشیانی زمره‌سنه داخل، و فارغای قلی ایله برابر «شاهنامهٔ فرخ سیری» نك تحریرینه مأمور اولمش ایدی. بعده كشمیره عودت ایدوب، ۱۱۵۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

دل بر خیال روی عرقناك بسته ام
خیزد شمیم روغن كل ازكباب من

دانائوس (Danaüs) مصر قدیم حكمدارلرندن (بلوس) ك اوغلی اولوب، ابتدا برادریله برابر حكم سورمش ایسه‌ده، بعده بینلرنده ظهور ایدن نزاع اوزرینه، مصری تركله، یونانه كیده‌رك، آرغوس حكمداری (جلانور) طرفندن حسن قبول اولنمش؛ اساطیر یونانیه‌یه كوره (دانایده) اسمیله شهرت بولان ۵۰ قیزی اولوب، دامادی (لینكیوس)

خلق اولمشدر. بونك اسمنه نسبتله يونانيلره (دانائى) اسمى دخى ويرلمشدر. بونك زماننده يونانيلر مدنيت مصريه‌دن خيلى بهره‌ياب اولمشلردر.

دانائه { (Danaé) اساطير يونانيه‌يه كوره، آرغوس حكمدارى (آقريسيوس) ك قيزى اولوب، بو حكمداره قيزينك اوغلى طرفندن قتل اولنه‌جغى (كاهن) طرفندن خبر ويرلمش اولديغندن، دانائه‌يى تونجدن برقله‌يه حبس ايتمش؛ وكويا ابو الآلهه زعم اولنان مشترى آلتوندن برياغمور صورتنده بوقله‌يه كيروب، دانائه‌يى حامله براقغله، بو اجتماع غريبدن (پرسيوس) اسمنده بر چوجق طوغمش؛ و آقريسيوس چوجغى والده‌سيله برابر بر صنديغه قويوب، دكيزه آتمش ايسه‌ده، صنديق (سريفه) آطه‌سنك ساحلنه دوشمكله، ايكيسى قورتاريلوب، مؤخراً (پرسيوس) ايستمه‌رك بيوك پدرينى قتل ايله كاهنك سوزينى يرينه كتيرمش.

دانائيده { (Danaïdes) اساطير يونانيه‌ده آنف الترجمه (دانائوس) ك ٥٠ قيزينه ويريلان اسم اولوب، كويا يونانلرى مصر حكمدارى بولنان عمجه‌لرى (اجيپتيوس) ٥٠ اوغلنه ايستديكى حالده، كنديلرى عمجه‌لرى اوغللرينه وارمغى حرام عد ايده‌رك، امتناع ايتمشلر؛ وبونك اوزرينه مصر حكمدارى ٥٠ اوغلنى قوتلى بر عسكرله كوندروب، قيزلرى قاپديرمش ايسه‌ده، بابالرى كنديلرينه زفاف كيجه‌سى قوجه‌لرينى اتلاف ايتمكى تنبيه ايتمكله، دانائيده‌لر بو تنبيهى اجرا ايتمشلر؛ وايچلرندن يالكز (هيپرمنستره) قوجه‌سى اولان (لينكيوس) ى قتل ايتمه‌مش. كويا ابو الآلهه مشترى، دانائيده‌لرك بوجنايتنه جزا اولمق اوزره، كنديلرينى جهنمه آتوب، اوراده ديبسز بر فوچى طولديرمغله مكلف ايتمش.

دانبورى { (Danbury) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه‌نك (قونكتيقوت) جمهوريتنده قضا مركزى برقصبه اولوب، (نوهاون)ك ٤٥ كيلومتره غربنده اوله‌رق دميريول خطى اوزرنده واقعدر. ٦٥٤٠ اهاليسى وشاپقه فابريقه‌لرى واردر.

دانت { ياخود دانته آليكرى (Dante (Alighieri) ايتاليانك اك مشهور شاعرلرندن اولوب، ١٢٦٥ تاريخ ميلاديسنده فلورانسه‌ده طوغمش؛ واووقت معلوم اولان كافهٔ علوم وفنونى تحصيل ايدوب، شعرده (رونتو لاتينى) دن تلمذ ايتمشدر. كنجلكنده (بياتريكس) اسمنده برقيزه تعشق ايدوب، معشوقه‌سى كنج ياشده وفات ايتمكله، عاشق بر چوق اشعاريله اسمنى تأبيد ايتمشدر. اووقت ايتاليانك منقسم بولنديغى فرق سياسيه‌يه قاريشوب، بولونيه وپيزه حكومتلرينه قارشى خيلى وقت محاربه ايتمش؛ و ابراز شجاعت ايده‌رك، وطنداشلرينك بعض غالبيتلرينه سبب اولمشدى. بونك اوزرينه ١٣٠٠ تاريخنده فلورانسه رأس حكومتنده بولنان حكام صره‌سنه كچوب، بعده شهر مذكورده ظهور ايدن داخلى فساد اوزرينه وطنندن نفى واجلا اوله‌رق، بر خيلى وقت كمال ضرورتله شهردن شهره كزدكدن، و بر مدت پارسده اقامتله، بو شهرك دار الفنوننه دوام ايتدكدن صكره، (راونه) ده اختيار اقامت ايده‌رك، ١٣٢١ ده اوراده وفات ايتمشدر. مشعوقه‌سنك وفاتندن صكره اولنوب، بر قاچ اولادى اولمشدى. دانتك بر چوق اشعارى وغزليات ومنظومه‌لرى اولوب، اك مشهورى « مضحكهٔ الهيه » (Divina Comédia) عنوانلى منظومه‌سيدر. ادبيات غربيه‌نك اك قيمتلى آثارندن معدود اولوب، « جهنم ، جنت و عراف » اسملريله اوچ قسمه منقسمدر. ايتاليان لساننده اك اول شعر سويلين (دانت) اولوب، اوندن اول شعر واديانده لاتين لسانى استعمال اولنوردى.

دانتون { (Danton) فرانسه‌نك ايلك جمهوريتنك اك مشهور رجالندن اولوب، ١٧٥٩ د (آرسيس سورواب) قصبه‌سنده طوغمشدر. اختلالك وقوعنده محاكم قراليده آووقات ايدى. جمهوريت افكارينى قبول ايله، مأموريتندن چكيله‌رك، مالك اولديغى فصاحت وطلاقت لسان سايه‌سنده وسسنك ايريلكيله چهره‌سنك مؤثرلكى قوتيله اهالينك محبت وحسن ظننى قزانمشدى. « قوندره‌جيلر قلوبى » اسميله برقلوب تأسيس ايدوب، قوهٔ ناطقه‌سيله اطرافنه بر چوق خلق طوپلاردى. ١٧٩١ ده سينه ايالتنك مجلس اداره‌سى اعضالغنه و ١٧٩٢ ده پارس دائرهٔ بلديه‌سنك برمأموريتنه انتخاب اولنمشدى. سنهٔ مذكوره‌نك آغستوسى ١٠ نده ظهور ايدن وقوعاتده بيوك بر نفوذ و تأثير اجرا ايده‌رك، بو

وقوعاتدن صکره عدلیه ناظری اولمشدی. سنهٔ مذکوره ایلولی ۲ سنده، پروسیه ایلرك (شامپانیه)یه دخولی اوزرینه، پارس اهالیسی ضبط ایدن خوف وفتوری دفعه مقتدر اولمش ایسه‌ده، (ترور) یعنی «دهشت» اسمیله معروف اولان مجازات شدیده اصولنی قبول ایله، فرانسه‌نك هر طرفنی دار آغاجلریله طولدیره‌رق، نامنی لکه‌دار ایتمشدر. بعده عدلیه نظارتنی ترکله، جمع ایتدیکی مجلس عمومیه مبعوث صفتیله داخل اولمش؛ و (روبسپیر) ایله رقابته کیریشمشدی. بر مدت استراحت ایتمك اوزره، وطننه چکیلوب، عودتنده نامنك اونودلمش وکندیسی یرینه (روبسپیر)ك شهرت بولمش اولدیغنی کورمش؛ وکندیسی اعتدالی التزام ایدوب، آرتق اصول دهشته حاجت قالدیغنی درمیان ایتدیکیچون، جمهوریت اعداسندن عد اولنه‌رق، (روبسپیر)ك امریله توقیف، و ۱۷۹٤ سنه‌سی نیسانده اعدام اولنمشدر.

دانچیغ { [« دانسیغ » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داندنونغ { (Dandenong) آوستراليانك ویقتوریا حکومتنده و(ملبورن)ك ۳۲ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، (فلیپ پورت) قویندن ۱۳ کیلومترەلك مسافه‌ده ومذکور قوبه دوکیلان بالیقلرینك کثرتیله مشهور اولان (داندنونغ قریق) نهری اوزرنده واقعدر. (داندنونغ رانج) تسمیه اولنان سلسلهٔ جبالك منتهای غربیسنده بولنوب، موقعی غایت کوزل وپك یوکسك اوقالیپتوس آغاجلریله مستوردر. قربنده بر آلتون معدنی و اطرافنده کوزل و واسع مرعالری واردر.

داندولو { (Dandolo) وندیکده اسکی بر خاندان اولوب، بو خاندان‌دن بر چوق (دوژ) لر یعنی جمهوریت رئیسلری کلمشدر. بونلرك الك مشهوری (انریقو داندولو) درکه ۱۱۹۲ تاریخ میلادیسنده، ۸۲ یاشنده اولدیغی حالده، ریاسته انتخاب اولنمش؛ و دردنجی اهل صلیب سفرینك باشلیجه مرتبلرندن اولوب، وندیك جمهوریتی نامنه (زاره) یی ضبط ایتمش؛ واهل صلیبی قسطنطنیه‌یه طوغری سورمشدی. قسطنطنیه‌نك اهل صلیب طرفندن ضبطی اوزرینه، کندیسنه تکلیف اولنان حکمدارلغی رد ایله، یالکز شهر مذکورك بر محله‌سنی (یعنی غلطه‌یی) و جزایر بحر سفیدی وندیکه الحاق ایتمش؛ وکندیسی رومانیا دسپوطلغیله اکتفا ایلمش ایدی. بر سنه صکره یعنی ۱۲۰۵ ده قسطنطنیه‌ده وفات ایتمشدر. — جووانی داندولو ۱۲۸۰ ده دوژلغه انتخاب اولنوب، ۱۲۸۹ ده وفات ایتمشدر. — فرانچسقو داندولو ۱۳۲۸ دن ۱۳۳۹ تاریخنه‌دك دوژلق ایتمشدر. — آندریا داندولو ۱۳٤۲ ده انتخاب اولنه‌رق، مجارلره قارشی ایتدیکی محاربه‌ده موفق اوله‌مامش ایسه‌ده، علوم ومعارفی ارقا ومشهور (پترارق) ی حمایه ایتمکله اکتساب نیکنامی ایلمش؛ و ۱۳۵٤ ده وفات ایتمشدر.

دانسیغ { یاخود دانچیغ (Dantzig) وآلمانجه (Danzig) پروسیه‌نك شمال شرقی جهتنده و برلینك ٤۰۷ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق ویستوله ایرماغنك ساحل یسارنده ونهر مذکور منصبندن ۷ کیلومتره یوقاریده واقع سنجاق مرکزی بر شهر واسکله اولوب، بیوك لیمانی، جسیم استحکاماتی، متعدد دمیریوللری و ۱۰۰۰۰۰ اهالیسی واردر. موقعی پك کوزل ایسه‌ده، خارجنده بولنان بعض یکی محله‌لرندن ماعداسی طرز قدیم اوزره اولوب، سوقاقلری طار و طولاشقلیدر. الك کوزل ابنیه‌سی بلدیه دائره‌سیله تیاتروسی وطوبخانه‌سیدر. ۲۳ کلیساسی، کتبخانه‌سی، مکتب اعدادیسی، تجارت، صنایع وبحریه مکتبلری، موزه‌سی، بورسه‌سی، بانقه‌سی، متعدد تأسیسات علمیه وتجاریه‌سی، سفائن اعمالنه مخصوص بیوك دستکاهلری، چوخه، اجزای کیمیویه، اسلحه، مشهور قونیاق وسائره فابریقه‌لریله پك ایشلك تجارتی واردر. اسکی بر شهر اولوب، خیلی وقت دایمارقه‌ایلرله اسوجلیلر آره‌سنده سبب مجادله بولنمش، و بر آره‌لق لهستانه تابع اولمش ایدی. — دانسیغ سنجاغی ۸ قضایی حاوی اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۰۵۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۵٤۲۰۰۰ کیشیدر.

دانش { فرس شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (میرزا محمد رضی) طوسلی اولوب، امام علی رضا نسلندن اولان ساداتدندر. ۱۰۷۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

تا کرا سیراب کن ای ابرنیسان زینهار
قطره می تامیتواند شد چرا کوهر شود

— ایکنجیسی (منشی دانش علیخان) برادری منشی رونق علیخان ایله برابر هندستانده اود خطه‌سنك حکمداری نواب سعادت علیخانك کتابتنده بولنمش، ولکهنوده یاشامشدر. شو بیت اونکدر:

آن سلسلهٔ زلف مجنبان ذکر ای باد
درشور میاور دل شوریدهٔ مارا

دانش بك { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، استانبوللیدر. دیوان همایون مهمه اوطه‌سی خلفاسندن ایکن، ١٢٤٥ تاریخنده کنج یاشنده وفات ایتمشدر. بر دیوانچه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

کورمدم کیتدکجه هجران ایچره صبح وصلنی
اول مه خوابیده‌نك بختم شب یلداسیدر

دانشمند { (غازی احمد بن علی بن نصر) ترکان امراسندن اولوب، دانشمندلی دولتنك مؤسسیدر. کندیسی عالم وفاضل ومجاهد برذات اولمغله، ٤٥٠ تاریخلرنده بلاد رومده یعنی آناطولی جهتنده غزا ایتمك اوزره، خلیفهٔ عباسیدن مساعده استحصال ایدوب، فتح ایده‌جکی ممالك ولایتی جانب خلافتدن کندیسنه توديع اولنمشدی. بونك اوزرینه ملاطیه‌یه عزیمت ایدوب، سیواسی فتح، ومقر اداره اتخاذ ایتدکدن صکره، قسطمونی‌یه قدر توسیع فتوحات ایلمش؛ ونیکساری محاصره ایتدکده ایکن، شهیداً وفات ایتمشدر.

دانشمند { (عبد الباقی) ایران شعراسندن اولوب، تبریزلیدر، وبغداده امرار عمر ایتمشدر. نسخ وثلث خطلرینی پك ایی یازدیغی مناسبتله، شاه عباس ماضی طرفندن اصفهانه جلب اولنه‌رق، جامع کبیرك خطلرینی یازمشدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بود کلام توثبتم بصفحه صفحهٔ دل
بسینه ام دل صدپاره مصحف بغلی است

دانشمندلی { (یاخود دولت دانشمندیه) آنفاً الترجمه غازی احمد دانشمند طرفندن تأسیس اولنمش بر دولت اولوب، مرکزی سیواس شهری ایدی. بو دولت ٤٦٤ تاریخنده تأسس ایدوب، ٥٦٠ تاریخلرینه‌دك تقریباً یوز سنه سورمشدر. دانشمندلی دولتنی ترکیب ایدن حکمدارلر ٦ کشی اولوب، اسملریله تاریخ جلوسلری بر وجه زیردر:

غازی احمد دانشمند	٤٦٤
غازی محمد بن دانشمند	—
یاغی بصان ابو المظفر نظام الدین بن محمد	٥٣٨
غازی جمال الدین بن نظام الدین	٥٦٢
ابراهیم بن محمد بن دانشمند	—
ابو الفداء اسماعیل بن ابراهیم	—

بونلردن غازی محمد بن دانشمند اهل صلیبك شامه هجومنده ٥١٨ تاریخنده اوزرلرینه عسکر سوق ایده‌رك، غلبه چالمش، وکندیلرینه خیلی تلفات ویردیروب، بر چوق اسیر طوتمشدی. دولت دانشمندیه‌نك انقراضنده ملکلری دولت سلجوقیه‌یه انتقال ایتمشدر.

دانشی { (سلیمانکی زاده پیری چلبی) اونبجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن اولوب، بر مدت مدرسلك ایتدکدن صکره، مصرده منوفه قاضیلغنه تعیین اولنه‌رق، کیدرکن، کمی باتمغله، مغروقاً وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

قاشی حلقه تنی زرد اولانی اونوتمه
قولاغکده کوپه اولسون سنك ایکل سوزمز

دانقورت { (Dancourt) فرانسه‌نك فاجعه‌نویس محررلرندن اولوب، ١٦٦١ ده (فونتنبلو) ده طوغمش، و١٧٢٦ ده وفات ایتمشدر. برچوق تیاترو اویونلری یازمشدر.

دانوب { (Danube) السنهٔ اجنبیه‌ده طونه نهرینه ویریلان اسمدر. [«طونه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دانور { (Danvers) آمریقای شمالیده جماهیر متفقه‌نك (مساچوست) جمهوریتنده وبوستونك ٢٠ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ٥٦٠٠ اهالیسی، بیوك بر مکتبی وقوندره فابریقه‌لری واردر.

دانویل { (Danville) بو اسمله آمریقای شمالینك ممالك مجتمعه‌سنده ٤ قصبه واردر:

برنجیسی (ایلینویس) جمهوریتنده وشیقاغونك ٢٠٠ کیلومتره جنوبنده و (ورمیلیون) نهرینی تشکیل ایدن ایکی چایك محل تلاقیسنده واقع اولوب، ٤٧٥٠ اهالیسی، ٦ دمیریول خطی وجوارلرنده پك منبت اراضیسی واردر. قضا مرکزیدر.

— ایکنجیسی (کنتوکی) جمهوریتنده و (فرا-

نقفورت) لك ٦٥ كيلومتره جنوبنده واقع اولوب، ٢٥٤٠ اهالیسی، صاغر و دیلسزلره مخصوص مكتبی، عقائد مكتبی و مكمل بر كتبخانه‌سی واردر. ١٧٩٢ تاریخنده دك كنتوكی جمهوریتنك مركزی بولنوب، شمدیكی حالده قضا مركزیدر.

— اوچنجیسی پانسیلوانیا جمهوریتنده و (هاریسبورغ) لك ٨٠ كیلومتره شمال شرقیسنده واقع اولوب، ٨٤٣٠ اهالیسی، بر قنالی، دمیر یوللری، جوارنده كلیتلی دمیر و آنتراسیت معدنلریله بر چوق دمیرخانه وسائر فابریقه‌لری واردر.

— دردنجیسی (ویرجینیا) جمهوریتنده و (ریچموند) لك ٢٢٠ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (دان) نهری اوزرنده واقع اولوب، ٣٤٠٠ اهالیسی واردر.

دانی { (عثمان بن سعید) علم قرائتده «الاقتصاد فی رسم المصحف» عنوانلی كتابك مؤلفی اولوب، ٤٤٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. — (ابو اسحق ابراهیم دانی) دخی مغرب اطباسندن اولوب، ناصر بن مستنصرك زماننده مراكشده وفات ایتمشدر. ایكیسی دخی اندلسك (دانیه) شهرندن ایدیلر.

دانیال { (Daniel) انبیاء بنی اسرائیلدن وحضرت داود (عم) لك نسلندن اولوب، میلاد عیسی (عم) دن ٦٠٦ سنه اول، چوجق اولدیغی حالده، بخت نصر طرفندن اسیر ایدیلن بنی اسرائیل افرادیله برابر بابله كوتوریله‌رك، بوحكمدارك سراینده بیومش، وكندیسیله خلقی باطالسارك معبر باشیسی اولمشیدی. حكمدارك تصویرینه سجده ایتمكدن امتناع ایتدیكیچون، آرسلانلره آتلدیغی حالده، صاغ وسالم چیقمشدی. تاریخ وفاتی معلوم دكلدر. عزیر (عم) له معاصر بولنمشدر. بخت نصرك وفاتندن صكره بهمن بن اسفندیار طرفندن حضرت عزیرله برابر قدسه كوندریله‌رك، عودتنده اهواز قربنده واقع (سوسه) شهر قدیمنده وفات ایتمش اولدیغی مرویدر. رمل وتعبیر رؤیایی ایجاد ایدن حضرت دانیال (عم) اولدیغی متواتردر.

دانیال میرزا { هندستان ملوك تیموریه‌سندن مشهور اكبر شاهك اوچنجی اوغلی اولوب، پدری طرفندن عسكرله دكنه كوندرلمش اولدیغی حالده، ١٠١٣ تاریخنده ٣٣ یاشنده برهانپورده وفات ایتمشدر.

دانیل { سنت — (St. Daniel) خرستیانلرك اعزه‌سندن اولوب، ٤١٠ تاریخنده سوریه‌ده سیمساط قربنده طوغمش، و ٤٩٠ ده وفات ایتمشدر. بر قاچ سنه بر ستون اوزرنده ریاضت وعبادتله اشتغال ایده‌رك یاشامشدر. كانون اولك ١٠ ندە یورطیسی اجرا اولنور.

دانیلوف { (Danilof) روسیه‌نك (یاروسلاو) ایالتنده ویاروسلاوك ٧٠ كیلومتره شمالنده اوله‌رق (پلنده) نهری اوزرنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٤٥٧٠ اهالیسی واردر.

دانیمارقه { (Danemark) آوروپانك دول صغیرهٔ شمالیه‌سندندر.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — دانیمارقه قراللغی ١٨٦٤ معاهده‌لرندن بری (كیمبریق) شبه جزیره‌سنك قسم شمالیسندن وبو شبه جزیره ایله اسوجك جنوب غربی سواحلی آره‌سنده واقع جزایردن مركب اولوب، جنوباً پروسیه‌یه الحاق ایدلمش اولان (اشلسویغ) خطه‌سنه مربوط اولدیغی حالده، سائر جهتلردن قریه ارتباطی وحدود بریه‌سی یوقدر. حدود جنوبیه‌سی قسماً بعض كوچك نهرلرك مجرالرندن وقسماً خطوط موهومه‌دن عبارتدر. غرباً بحر شمالی ایله، شمالاً (اسقاكراق) بوغازیله، شرقاً (قاتغات) بوغازیله، شرق جنوبی جهتندن دخی بحر بالطیقله محاطدر. دانیمارقه جزایری قاتغات دكیزیله بحر بالطیق آره‌سنده واقع اولوب، بینلرنده بیوك وكوچك (بلت) و (سوند) اسملریله اوچ بوغاز و كوچك آطه‌لرك آره‌لرنده دخی بر چوق بوغازلر تحصل ایدیور. قره قسمی شمالدن جنوبه ٣٠٠ كیلومتره طولنده اولوب، عرضی ١٠٠ ایله ١٢٠ كیلومتره آره‌سنده‌در. آنجق جزایر دخی داخل اولدیغی حالده، دانیمارقه انكاسنك شمال غربیدن جنوب شرقیه طولی ٤٣٥ وعرضی ٣٠٠ كیلومتره در. دانیمارقه انكاسی ٥٤°٣٣′ ایله ٥٧°٤٥′ عرض شمالی و ٥°٤٥′ ایله ١٠°١٧′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. بحر بالطیقك آچیقلرنده بولنان (بورنهولم) آطه‌سی بودائره‌نك خارجنده در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٣٨٢٥٧ مربع كیلومتره اولوب، بونك ٢٥٢٤٤ كیلومتره‌سی قره‌یه یعنی (یوتلاند) خطه‌سنه و ١٢٩٩٣ كیلومتره‌لكی ده جزائره عائددر.

احوال طبیعیه‌سی. — دانیمارقه بالطیق دكیزینك

جنوب وشرق طرفلرنده ممتد اولان واسع اوودلرك بقیه‌سی حكمنده اولمغله، طبیعت اراضیجه بو اووه‌لردن فرقی اولمیوب، عمومیت اوزره آلچق یرلردن عبارتدر. ارتفاع وسطیسی ۳۵ متره ایله ۲۰ سانتیمتره اولوب، آوروپا قطعه‌سنده یالکز فلمنك مملكتی دانیمارقه‌دن دها آلچقدر. قره جهتنی تشکیل ایدن (یوتلاند) شبه جزیره‌سنك سواحل شرقیه‌سی وعلی‌الخصوص بو سواحلك قسم جنوبیسی پك كیرنتیلی چیقنتیلی اولوب، اشجارله مستور ومحصولدار تپه‌لردن عبارت ایسه‌ده، ایچ طرفی قوملق، طاشلق، وچالیلق اولوب، غیر منبت وحزین منظره‌لیدر. سواحل غربیه‌سی اولدیجه منبت وواسع مرعالری حاوی ایسه‌ده، متحرك بعض قوم تپه‌لری واردر، كه بعضاً كلیتلی خساری موجب اولور. آطه‌لر عمومیت اوزره ارتفاعی آز تپه‌لردن عبارت اولوب، ساحللری اشجارله مستور اولمغله، بینلرنده تشکل ایدن بوغازلر دنیانك اڭ كوزل یرلرندن معدوددر. آنجق بو جزائرك اڭ بیوكلری اولان (سیلاند) ایله (فیونیه) نك ایچ طرفلری نظاره اوصانج ویره‌جك صورتده متحد الشكل اووه‌لردن عبارتدر.

دانیمارقه‌نك وسعت اراضیسی و طاغلری اولمدیغی جهتله، بیوك نهر وایرماقلری اولمیوب، «صو» معناسنی افاده ایدن (آ) تركیبیله یاد اولنور برطاقم چایلری واردر. بونلرك اڭ بیوكی (یوتلاند) ك اورته‌لرنده نبعانله شرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق و بر طاقم كوللرك ایچلرندن كچه‌رك (راندس فیورد) قوینه دوكیلن (غودن آ) در، كه مجراسنك طولی یالكز ۱۳۲ كیلومتره‌دن عبارتدر. مجراسی ۷۵ كیلومتره طولنده اولان (استورآ) دخی غربه طوغری جریانله (نیسوم فیورد) قوینه دوكیلور. یوتلاندك وسطرله قسم شرقیسنده وآطه‌لرده بر چوق كوللر دخی بولنور. انهاره بدل دانیمارقه‌نك (فیورد) اسمیله مسمی بر چوق طار واوزون قویلری واردر، كه قره‌لرك ایچنه پك درین كیروب، سیرسفائنی تسهیل ایدیورلر. بونلرك اڭ بیوكی (ایم فیورد) در، كه یوتلاندك قسم شمالیسنده ساحل شرقیدن باشلایوب، غربه طوغری ایلریلدكجه توسع، وبرطاقم كنیش كوللر وبو كوللرك اورته‌لرنده بر طاقم آطه‌لر تشکیل ایده‌رك، شبه جزیره‌نك ساحل غربیسی قربنه قدر كیتدیكی حالده، ۱۸۲۵ تاریخ میلادیسنده بونك منتهاسیله دكیز آره‌سنده‌كی فاصله دخی دكیزك طالغه‌لرندن رفع اولنه‌رق، بو اوزون كورفز قاتغات دكیزیله بحر شمالی آره‌سنده بر قنال صورتنی آلمش، ویوتلاندك قسم شمالیسنی آیروب بر آطه حكمنده براقمشدر. آنجق بو قنالك بحر شمالی جهتنده‌كی آغزی صیغ وآچلمسی مصارف كثیره‌یه متوقف اولمدیغندن، سیرسفائن حقنده برفائده‌یی مستلزم اوله‌میور.

دانیمارقه جزایری بینده‌كی بوغازلرده سیرسفائن مخاطره‌دن خالی اولمدیغی كبی، سواحلك سائر طرفلرنده دخی صیغلر، آقنتیلر و شدتلی طالغه‌لر چوق اولمغله، سفائن سهولتله ایشلیه‌میور.

اقلیم وهواسی. — دانیمار دكیزله محاط كوچك یرلردن عبارت اولمغله، اكثریا صوئوق ورطوبتلی سیسلرله مستور اولوب، قیشین میزان‌الحراره صفردن یوقاری ۳ ایله صفردن آشاغی ٤ درجه‌لری آره‌لرنده بولنور؛ وبعضاً تحت الصفر ۱۵ درجه‌یه قدر اینوب، بوغازلر وساحللر طونار. یازین میزان‌الحراره ۱۵ ایله ۲۲ درجه‌لری آره‌لرنده بولنور. یاز موسمی حزیراندن آغستوسك نصفنه قدر دوام ایدوب، بو موسمده هوا پك سریع التحولدر. صوك بهاری كوزل ایسه‌ده، پك قیصه اولوب، تشرین اولده صوئوقلر باشلار، و تشرین ثانیده یاغمور وفرطونه‌لر چوق اولور. كوندوز وكیجه‌لرك اڭ اوزونی ۱۷ واڭ قیصه‌سی ۷ ساعتدر. یازین دخی كیجه‌لری سریندر. مانع اوله‌جق جبالك فقداننده‌ن طولانی روزكاری پك شدتلی اولوب، اكثریا بلوطلری طاغیدیر.

تقسیمات جغرافیه وملكیه‌سی. — یوقاریده ذكر اولندیغی اوزره دانیاقه (یوتلاند) تسمیه اولنان برشبه جزیره ایله برطاقم جزایردن مركبدر. بوجزایر بیوك، اورته وكوچك اوله‌رق اوچ صنفه منقسم اولوب، بیوكلری: سیلاند، فیونیه، لالاند و فالستر اسملریله ٤؛ اورتانجه‌لری: لانكلاند، آرو، موئن، سامو، آنهولت، لاسو و بورنهولم اسملریله ۷ آطه‌دن عبارتدر. كوچكلری دخی بیوك و اورتانجه جزایر ایله یوتلاند سواحلی اطرافنده بولنور.

اداره‌جه دانیمارقه ۷ ایالته منقسم اولوب، ۳ ی آطه‌لرده و ٤ ی یوتلاندده در. بو ۷ ایالت بروجه زیر ۱۸ قضایه منقسمدر:

(جزایرده)

ایالت		قضا
۱ سیلاند	۱	قوپنهاغ
	۲	فردریقسبورغ
	۳	هوالبك
	٤	پرستو
	٥	سورو
	٦	بورنهولم
۲ فیونیه	۷	اودنسه
	۸	اسوندبورغ
۳ لالاند	۹	ماریبو

(قره‌ده)

ایالت		قضا
٤ آلبورغ	۱۰	آلبورغ
	۱۱	هیورینغ
	۱۲	تریستد
٥ ویبورغ	۱۳	ویبورغ
٦ آرهوس	۱٤	آرهوس
	۱٥	راندرس
۷ ریبه	۱٦	ریبه
	۱۷	ویله
	۱۸	رینكیوبینغ

بحر محیط شمالیده واقع ایسلانده جزیرهٔ کبیره‌سیله (فرویر)جزایر صغیره‌سی دخی دانیمارقه‌نك ممالك متممه‌سندن اولوب، آیریجه بر ایالت صورتنده اداره اولنور.

محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — دانیمارقه‌نك كثرت رطوبتی نباتاتك نشوونماسنه پك مساعد ایسه‌ده، شدتلی روزكاری اكثریا آغاجلری قیرار، وشمال غربیدن اسن روزكار اشجارك اوجلرینی قورودور. مع هذا یوتلاندك جهت شرقیه‌سیله فیونیه وسیلانده خیلی اورمانلر بولنوب، میشه، كوركن، سكود، قاین آغاجی وسائر اشجار بولنور. چام آغاجلری آز در. چایرلری پك چوق وپك كوزل اولوب، اهالینك سعی وغیرتیله بر چوق بطاقلقلر قورودلمش؛ وصنعی چایرلر وجوده كلمشدر. مرعالری دخی چوقدر. ذخایری ادارهٔ مملكته كافی اولوب، یوتلاندك چاوداری، بورنهولمك یولاقی، لالاندك آرپه‌سی وسیلاندك بغدایی مشهوردر. بوندن بشقه كتن، كنوپر، توتون، مصر، پتاتس، كیمون، خردال وسائره حاصل اولور. سبزه باغچه‌لری دخی چوق اولوب، انكینار، قرن بهار، قوش قونماز و سائر سبزه‌لرله قاون و قارپوز یتیشدیریلیر. اوزوم آنجق صوبه ایله یتیشدیریلوب، شفتالی وقیسی دخی آز ایسه‌ده، اریك، كراز، آرمود والما كبی میوه‌لری پك چوق وپك كوزلدر. میوه محصولاتندن اسوجه وروسیه‌یه خیلی اخراجاتی اولور.

برقاچ قرن اول دانیمارقه‌نك اورمانلری پك چوق اولوب، او وقتلرده قورد و آیی وكیك كبی حیوانات وحشیه‌لری ده كثرتلی ایدیسه‌ده، اورمانلرینك آزالمه‌سیله برابر بو حیوانلر دخی كسب ندرت ایدوب، شمدیكی حالده یالكز تیلكی وطاوشان كبی كوچك حیوانلرله ككلیك وسائر آو طیوری بولنور. یبانی قاز واوردكلری چوقدر. حیوانات اهلیه دانیمارقه‌نك باشلیجه منابع ثروتندن اولوب، صیغیر وقویونلری چوقدر. قویونلری انكلیز واسپانیول قویونلریله قاریشدیره‌رق، جنسلرینی اصلاح ایتمشلردر. دانیمارقه‌نك آتلری ایكی جنس اولوب، آطه‌لرده‌كیلر كوچك بویلی ایكن پك قوتلیدر. یوتلانده‌كیلر ایسه اری اولوب، ممالك اجنبیه‌ده دخی مقبولدر. صیغیرلرك یوتلانده‌كیلر دها بیوك وآطه‌لرده‌كیلر كوچكدر. یوتلانده طوموزلر دخی چوقدر. قاز واوردك وسائر طیور اهلیه دخی كثرتلیدر. دانیمارقه‌لیلر زراعته و حیوانات یتیشدیرمكه پك چوق سعی وغیرت ایدوب، بو سایه‌ده جمله‌سی رفاهله كچینیرلر، وهر نه‌قدر پك زنكینلری نادر ایسه‌ده، ضرورت چكنلری دخی پك نادر اولوب، هله دیلنجیلك نامی بیله مجهولدر. دانیمارقه‌نك دكیزلری نوروج سواحلی قدر دكلسه‌ده، هر حالده كلیتلی بالیقلری حاوی اولوب، بالقجیلق دانیمارقه‌لیلرك باشلیجه مدار تعیشلرندندر. قاتغات دكیزنده استاقوزلر كثرتلی اولدیغی كبی، بعض كول ونهرلرنده دخی یلان بالیغی وسائر طاتلی صو بالقلری چوقدر.

صنایع وتجارتی. — دانیمارقه‌ده صنایع پك ترقی ایتمه‌مش ایسه‌ده، یوتلاندك طوغله وكرمید ایله صاقسی‌یه متعلق سائر مصنوعاتی چوقدر. مملكت مذكوره‌نك ارككلری زراعتله، حیوانله، بالقجیلقله، كمیجیلكله وسائر بوكبی ایشلرله مشغول اولدقلری حالده، قادینلری یوك وباموقدن ایپلك بوكه‌رك، كندی ملبوسانلرینی كندیلری نسج واعمال ایدرلر. یوتلاندك شرق جهتنده كیلرده مستعمل ایپ وخلاط دخی یاپیلیر، وكلیتلی اسپرتو وراقی چیقاریلیر. دانیمارقه‌دن بهر سنه برچوق ارككلر دخی ترك وطنله، كمیجیلك وسائر خدمتلرده استخدام اولنمق اوزره، ممالك اجنبیه‌یه وعلی الخصوص آمریقا ممالك مجتمعه‌سنه هجرت ایدرلر.

دانیمارقه‌نك اخراجاتی آز دكل ایسه‌ده، باشلیجه دری، یاغی، طوموز پاصدیرمه‌سی، پنیر، حیوانات

وحبوبات كبی محصولات طبیعیه‌دن اولوب، منسوجات وسائر معمولات صناعیه‌یه متعلق اخراجاتی یوقدر. ادخالاتی ایسه باشلیجه فابریقه محصولاتندن معدود اولان منسوجات واقمشهٔ مختلفه ایله ماکینه وسائره‌دن عبارتدر. اخراجاتی سنوی تقریباً ٢٤٠ وادخالاتی ٣٢٠ ملیون فرانق قیمتنده‌در. سواحل ولیمانلری چوق اولدقدن بشقه، دمیر یوللری دخی چوق اولوب، مجموع خطوطی تقریباً ٢٠٠٠ کیلو متره طولنده‌در.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — دانیمارقه‌نك اهالیسی ٢١٧٢٢٠٥ عددنده اولوب، بو مقدارك ٩٤٢٣٦١ ی یوتلانده ٩١٧٤٥٧ سی جزایرده و٣١٢٣٨٧ سی ده پایتختی اولان قوپنهاغ شهرنده ساکندر. دانیمارقه‌لیلر جرمان جنسنك (اسقاندیناو) شعبه‌سندن اولوب، لسانلرینك اسوج ونوروج لسانلریله مناسبت ومشابهت تامه‌سی وآلمان لسانیله دخی قرابتی واردر. دانیمارقه لسانی نوروجك بیوك شهرلرنده دخی تکلم اولنور، ونوروجك دخی لسان رسمیسیدر. مذهبجه بتون اهالی پروتستاندر. دانیمارقه‌لیلر عمومیت اوزره اورته بویلی، صاری صاچلی، مائی کوزلی، چالیشقان، ناموسلی، متواضع وجسور آدملر اولوب، کندی حاللرنده بولنورلر، وشعشعه‌لی حرکاتی سومزلر. هر نه‌قدر کندی بینلرنده جنبش واکلنجه‌یی سووب مونس آدملر ایسه‌ده، بیانجیلره قارشی براز صوغوقدرلر. معارف دانیمارقه‌ده پك منتشر اولوب، اوقومه یازمه بیلمینلری پك نادردر. اهالیسی بیننده علوم وفنونك هر برنده بتون آوروپاجه صیت وشهرت قزانمش پك چوق آدملر یتیشمشدر. فلکیوندن مذهب مخصوص صاحبی (تیهوبراهه) ایله مشاهیر سیاحیندن (نیبوهر) بو جمله‌دندر.

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی. — دانیمارقه قراللق اولوب، حکومتی مشروطیتله اداره اولنورسه‌ده، مجلس مبعوثانك بودجه‌یه مداخله ایتمکه حق یوقدر. قراللری اسکی برخاندانه منسوب اولمغله، اکثر آوروپا خاندان حکمداریلریله قرابت صهریه‌سی واردر. مجلس اعیانی ٦٦ اعضادن مرکب اولوب، بونلرك ١٢ سی قرال طرفندن قید حیات شرطیله تعیین، ودیکرلری اهالی طرفندن ایکنجی درجه‌ده انتخابله و ٨ سنه مدتله انتخاب اولنورلر. مجلس مبعوثانی دخی طوغریدن طوغری‌یه اهالی طرفندن وبهر ١٦٠٠٠ کشی ایچون بر مبعوث حسابیله انتخاب اولنمش یوزی متجاوز اعضادن مرکبدر. ایسلانده دانیمارقه‌نك اجزای متممه‌سندن معدود اولدیغی حالده، آیریجه مجلس مبعوثانی اولوب، قوپنهاغه مبعوث کوندرمز. (فروئر) جزایری ایسه مجلس اعیانه بر مبعوث کوندرمك حقنی حائزدر. اهالی: زادکان، تجار ورنجبر اوله‌رق ٣ صنفه منقسم اولوب، زادکانك الیوم اعتبارلری چوقدر، وبو اعتباره قارشی دولته مخصوص بر ویرکی ویررلر. مأمورین دولت دخی زادکاندن معدوددرلر. سنوی واردات ومصارفی ٨٠ ملیون فرانق یعنی ½ ٣ ملیون لیرا راده‌لرنده‌در. عسکری صلح زماننده ٤٥ وحرب زماننده ٦٠ بیك موجوددن عبارتدر. سفائن حربیه‌سی ٤٥ عددنده اولوب، بونلرك ٨ ی زرهلی و ٢٠ سی تورپیلیوزدر.

مستملکاتی. — دانیمارقه دولتنك دانیمارقه‌نك خارجنده بعض مستملکاتی اولوب، بونلرده بحر محیط شمالیده واقع ایسلانده جزیرهٔ کبیره‌سیله (فروئر) جزایر صغیره‌سندن و (غروئنلاند) ك جنوب غربی سواحلیله آنتیل دکیزنده واقع سنت قروا، سنت طوماس وسنت ژان آطه‌لرندن عبارتدر. جمله‌سنك اهالیسی ١٣٠٠٠٠ راده‌لرنده‌در.

احوال تاریخیه‌سی. — دانیمارقه‌نك اسکی اهالیسی (کیمبر) یاخود (چیمبر) اسمیله معروف اولوب، جنسیتجه اقربالری اولان (توتون) لرله برابر غال ممالکنه کیره‌رك، رومالیلره قارشی خیلی محاربه وابراز شجاعت ایتمشلردی. بعده (غوت) قومی دانیمارقه واسوج ایله نوروجه کیره‌رك، بونلردن بعض حکمدارلر دانیمارقه‌ده حکومت سورمشلردر. دانیمارقه‌نك اك اسکی حکمداری (اسکولد) اسمنده اولوب، بونك نسلندن کلن حکمدارانه (اسکولدیون) نامی ویرمشلردر. اسکولد ایله خلفلرینك احوال تاریخیه‌سی بر چوق مصاللر وخارق عاده وقوعات ایله ممزوج بولندیغندن، حقیقت نظریله باقیله‌ماز. دانیمارقه اهالئ قدیمه‌سی همجنسلری اولان اسوج ونوروج اهالیسیله برابر ذاتاً کمیجی اولوب، قورصانلغه میل طبیعیلری

بولندیغندن، روما دولتنك قوتی زائل اولنجه جنوبه طوغری یاییله‌رق، برطاقم سواحل ونهر منصبلری ضبط ایتمش؛ و (نورمان) یعنی «شمال آدملری» نامیله شهرت بولمشلردی. بونلر جسارتلری نسبتنده وحشی، خونخوار ویغماکر آدملر ایدی. ۸۳۲ تاریخ میلادیسنده انکلتره‌یی استیلا ایده‌رك، اوراده ایکی دولت تأسیس ایتدکلری کبی، ۹۱۱ ده دخی فرانسه‌نك او وقتدن (نورماندیا) تسمیه اولنان خطه‌سیله فرورو، شتلاند، اورقاده وایسلانده جزایرنده یرلشمش؛ ومؤخراً یغماکرلکلرینی اسپانیا وایتالیا وسیجلیایه قدر توسیع ایتمشلردی. اووقتلرده کندیلری برچوق قبائله منقسم اولوب، هربر قبیله کندی رئیسنه تابع ایدی. بعده فرانق حکمدارلری کندیلرینك حقوقنه مداخله ایتمك ایستدکلرندن، بو قبیله‌لر برلشه‌رك، اوچ دولت تشکیل ایتمشلردی،که دانیمارقه، اسوج ونوروج دولتلریدر.

(ایوان میکبلاتی) سیلاند ایله سائر آطه‌لری (اسقانه) یه ضم ایده‌رك، بووجهله تشکل ایدن دولت (دانیمارقه) نامنی آلمشدی. خلفلرندن (اختیار غورموند) ۸۸۵ تاریخندن ۹۲۰ تاریخنه‌دك بولنلادی وبتون دانیمارقه قبائلنی دخی رام ایده‌رك، دولتنی توسیع ایتدیکی کبی، تورونی (اسوتون) دخی ۱۰۰۰ تاریخنده نوروجك برقسمنی و ۱۰۱۳ ده انکلترونك قسم اعظمنی ضبط ایتمش؛ واوغلی (قانوت) بو ایکی مملکتی کاملاً دائرهٔ اطاعتنه کتیردکدن صکره، اسقوچیه‌نك دخی قسم اعظمنی استیلا ایلمشدی. بونك زماننده دانیمارقه دولتنك قوت وسطوتی درجهٔ نهایته واصل اولوب، آنجق متعاقباً زواله باشلایه‌رق، ۱۰۴۲ ده انکلتره واسقوچیه و ۱۰۴۷ ده نوروج دانیمارقه دولتندن آیرلمشدر. قانوت بعض اسباب سیاسیه‌دن طولایی خرستیانلغی قبول ودانیمارقه‌یه ادخال ایتمشدر. اوصره‌ده ظهور ایدن مناقشات داخلیه دانیمارقه دولتنك ضعفنی موجب اولوب، ۱۰۴۷ ده (اسوتون استریتسون) یکی بر دولت تأسیس ایتمش ایسه‌ده، بونك سلاله‌سندن دخی یالکز ایکی اوچ ایی حکمدار کلوب، بونلردن ایکنجی (والدمار) لك زماننده واون اوچنجی قرن میلادی اواسطنده دانیمارقه دولتی بالطبع دکیزبنك بتون سواحل جنوبیه‌سنه حاکم ایدی. بو دولت زماننده دره بکلری بیوك بر قوت ونفوذ قزانه‌رق، قراللرك النده هیچ بر حکم براقامش؛ وزراع دره بکلرینك اسارتی آلتنده ازیلوب، زراعت کریلمش، وتجارت (توتون)لرك الینه کچمش ایدی. ۱۳۸۷ ده (استریتسون) سلاله‌سندن ارکك قالمامغله، اوچنجی والدمارك قیزی (مارکریته) تخته کچوب، ۱۳۹۷ ده اسوج ونوروجی دخی دانیمارقه‌یه الحاق ایده‌رك،«قالمار اتحادی» نامیله معروف بردولت تشکیل ایتمشدر. ۱۴۴۸ ده (اسکولد) نسلی منقرض اولمغله، دانیمارقه‌لیلر (اولدنبور) قونتنی قراللغه انتخاب ایتمشلر؛ وبو ذات برنجی (قریستیان) نامیله تخته اوتوروب، سلاله‌سی بوکونه قدر دانیمارقه‌ده حکم سورمکده اولدقدن بشقه، بو سلاله‌دن اسوج وروسیه‌ده حکومت سورمش حکمدارلر کلمشدر. بو سلاله زماننده دخی دره بکلری واعضاسی بونلر طرفندن منتخب اولان (سناتو) یعنی مجلس اعیان بیوك بر قوت ونفوذ قزانه‌رق، حکمدارلرك النده پك آز حکم براقشلردی. اسوج دخی اتفاقدن آیریلوب، دانیمارقه ایله بالدفعات محاربه‌یه کیریشمشدر. ۱۶۶۰ ده اهالی قیام ایدوب، دره بکلرینك قوتنه بر حد قویه‌رق، وحکم واقتداری سناتودن قالدیره‌رق، ادارهٔ مملکتی قراللرینك الینه تسلیم ایتمشلردر. اوندن صکره دانیمارقه اسوجله، روسیه ایله وانکلتره ایله برچوق محاربه‌لر ایدوب، هله قرن حاضر میلادی ابتدالرنده بیوك ناپولیونله اتفاق ایده‌رك،سائر دولتلرله بوزیشمقدن خیلی غائب ایتمش؛ ونوروجی اسوجه ترك ایتمکه مجبور اولدیغی کبی، هندستان وبحر محیط هندیده‌کی مستملکانی دخی انکلتره‌یه براقش ایدی. ۱۸۴۹ ده یدنجی فردریق مشروطیتی اعلان ایتمشدر. ۱۲۶۳ ده آلمانیا هیئت متفقه‌سی (اشلسویغ) ایله (هولشتاین)ی آلمانیا دائرهٔ اتحادینه ادخال ایتمکله، بونك اجراسنی درعهده ایدن آوستریا وپروسیه دانیمارقه دولتیله حرب ایده‌رك، ۱۸٦٤ ده دانیمارقه مذکور ایکی مملکتی ولاینبورغی ترك ایتمکه مجبور اولمش؛ و ۱۸٦٦ ده پروسیه آوستریایه ایتدیکی غلبه اوزرینه مملکتین مذکورتینی ضبط ایتمشدر.

دانیّه { اندلسده بلنسیه اعمالندن بر قصبه اولوب، حکومت اسلامیه زماننده بیوك ومعمور برشهر ایدی. طوائف ملوك زماننده ابوالحسن مجاهد عامری طرفندن پایتخت اتخاذ اولنمش؛ وکندیسی

قرائه زیاده حرمت و رعایت ایدیکندن، هر طرفدن علماء قرائت جمع اولنه‌رق، الك مشهور قراء بوشهرده ظهور ایتمشدر. دانی لقبیله ملقب بر چوق علمانك دخی مسقط رأسیدر. مجاهدك نسلی منقرض اولدقده یعنی ٤٧٨ تاریخ هجریسنده دانیه بنی هوددن مقتدربالله احمد بن سلیمانك الینه کچمشدی. بوقصبه قدیما قردن کنایه اولان (دیانه) معبوده‌سنك جسیم بر هیکلیله مشهور اولوب، بومناسبتله (دیانیوم) تسمیه اولنمشدی. الیوم (دنیه Denia) اسمیله بر قریه حکمنده اولوب، آلیقنت ایالتنده وآلیقنتك ٨١ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق ساحل بحرده واقعدر. لیمانی پك مخاطره‌لیدر.

داود { (علیه السلام) انبیاء بنی اسرائیلدن اولوب، نبوت ایله سلطنتی جمع ایتمشدر. میلاد عیسی (عم) دن ١٠٨٦ ویا ١٠٧١ سنه اول بیت لحمده طوغوب، پدری (ایشا) نك قیونلرینی رعی ایتمکله مشغول ایکن، ١٥ یاشنده اولدیغی حالده، حضرت اشموئل طرفندن طالوته خلف تعیین اولنه‌رق، بنی اسرائیلی تضییق ایدن حکمدار جالوتی قتل ایتمك شرطیله، طالوتك قیزینه دخی نامزد اولمشدی. آنجق طالوت حضرت داود (عم) ك غالبیت ونام وشهرتنی چکه‌میوب، قتلنی قصد ایتمکله، نبی مشارالیه فرار و اختفایه مجبور اولمش؛ وقبل المیلاد ١٠٥٦ ویا ١٠٤٠ تاریخنده، طالوتك وقوع قتلی اوزرینه، جرونده تخته جلوس ایدوب، یدی سنه قدر طالوتك اوغلیله اوغراشدقدن صکره، بونك وقوع قتلیله، رقیبسز قاله‌رق، قدس وسوریه وجزیره‌نك برر قسمنی فتح ایله، مملکتی توسیع ایتمشدی. امراسندن اوریانك زوجه‌سنه کوکل ویره‌رك، مرقومی تهلکه‌لی بر محاربه‌یه اعزامله؛ قتل اولندیغی خبر آلدقده، زوجه‌سنی تزوج ایتمك کبی بر حرکتده بولنمش ایسه‌ده، بعده نادم اولوب، طول مدت توبه واستغفار وناله وفریاد ایتمکله، توبه‌سی نزد الهیده مقبول اولمشدی. طالوتك قیزندن متولد اوغلی (ابشالوم) برادری (عمنون) ی قتل ایتدکدن صکره، پدرینه دخی عصیان ایدوب، واقع اولان محاربه‌ده قتل اولنمش؛ وبووقوعات دخی نبی مشارالیهك قلبنی دلخون ایلمش ایدی. اوریانك زوجه‌سندن دخی حضرت سلیمان (عم) متولد اولوب، اصغر اولادی اولدیغی حالده، خلفی اولمشدر. حضرت داود حسن الحان ایله مشهور اولوب، صوتی پك مؤثر، وکندیسی مزمار چالمه‌ده پك ماهر ایدی. کندیلرینه نازل اولان زبور لسان عبرانیده منظوم اولوب، منظومات قدیمه‌نك الك مشهورلرندندر؛ وهر بر آیتی نبی مشارالیهك قلب نالاننك بر تصویر مجسمی حکمنده‌در. حضرت داود (عم) قبل المیلاد ١٠١٦ ویا ١٠٠١ تاریخنده یتمش یاشنده ارتحال ایتمشدر. بیت مقدسك اساسنی حضرت داود وضع ایدوب، حضرت سلیمان اکمال ایتمشدر. حضرت داود (عم) قدس شریف سوری خارجنده مدفوندر.

داود { (ملك زاهر ابوسلیمان مجیرالدین — بن صلاح الدین الایوبی) سلطان صلاح الدینك اون ایکنجی اوغلی اولوب، سائر اولادندن زیاده پدرینه مشابه ایدی. ٥٧٣ تاریخنده مصرده طوغوب، بیره (یعنی بیره‌جك) صاحبی ایکن، ٦٣٢ تاریخنده وفات ایتمش؛ وبرادری ملك ظاهرك اوغلی ملك عزیز خلفی اولمشدر.

داود { (میرزا —) ایران شعراسندن وسلالهٔ صفویه شهزادکانندن اولوب، شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

ازلعل لبت درتب وتابست دل ما
در آتش یاقوت کبابست دل ما

— دیکر بر میرزا داود دخی اصفهان ساداتندن اولوب، شاه سلیمان صفوینك دامادی و مشهد والیسی ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

نکوید آنکه بداند چه کوید آنکه نداند
بحیرتم که سراغ وصالت ازکه بکیرم

داود انطاکی { (بن عمر البصیر) مشاهیر اطبا وحکمادن اولوب، ٩٥٠ تاریخنده انطاکیه‌ده طوغمش؛ وعلوم ریاضیه وطبیعیه ایله فن طبی ولسان یونانی‌یی بعدالتحصیل، شامك هر طرفنی کزه‌رك، علماسندن اخذ علوم متنوعه ایتمش؛ وصکره مصره کیده‌رك، اوراده توطن ایتمش؛ وکرك اجرای طبابتده کرك علوم وفنون متنوعه‌ده ابراز مهارت تامه ایده‌رك، شهرت تامه قزانمش ایدی. شریف مکه حسن بن ابی نمی طرفندن دعوت اولنه‌رق، مکهٔ مکرمه‌یه کیتمشیدی. ایکی کوزندن عاجز اولوب، و فرط ذکاسی سببیله (بصیر) لقبیله تلقیب اولنمشدی. فن طبده «التذکره» عنوانلی بر تألیفی، «کتاب البهجة والدرة المنتخبة فی ما صح

من الادوية المجربة »، « رسالة فی الحمام »، « شرح قصیدهٔ ابن سینا فی النفس »، « غایة المرام فی علم الکلام »، « نزهة الاذهان فی اصلاح الابدان »، « زینة الطروس فی احکام العقول و النفوس »، « القیة فی الطب »، « رسالة فی الهیئة »، « کفایة المحتاج فی علم العلاج » عنوانلریله کتابلری و سائر بر چوق آثاریله اشعاری واردر. شیعی المذهب اولوب، معراجی منکر ایدی، واهل سنته قارشی پك شدتلی اعتراضاتده بولنوردی. حذاقتی ووفرت ذکاسی حقنده بعض نوادر منقولدر. ١٠٠٨ تاریخنده مکهٔ مکرمه‌ده وفات ایتمشدر.

داود بن ابی البیان { [« سدیدالدین بن ابی البیان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داود بن ابی المنی { [« ابو سلیمان » ماده‌سنه مراجعت.]

داود بن حنین { مشاهیر اطبادن حنین بن اسحقك اوغلی اولوب، بو دخی اطبادن بولنمش؛ وبرادری اسحق بن حنین قدر شهرت بولمامش ایسه‌ده، فن طبده برکتاش براقشدر.

داود بن دیلم { مشاهیر اطبای عربدن اولوب، خلفای عباسیه‌دن معتضد باللهك رئیس الاطباسی بولنمش؛ وخلیفهٔ مشارالیهك فوق العاده حرمت واعتبارینه و بر چوق احسانلرینه نائل اولوب، بیوك بر نفوذ واقتدار قزانمش ایدی. ٣٢٩ تاریخنده بغدادده وفات ایتمشدر.

داود بن سرابیون { فن طبك لسان سریانی و عربیه نقلنه همت ایدن اطبادن اولوب، پدری سرابیون وبرادری یوحنا ایله برابر بو بابده سعی ایتمشدر.

داود بن سلیمان { [« داود سلجوقی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داود بن نصیر { [« داود طائی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داود بن یزید المهلبی { دولت عباسیه امراسندن اولوب، ١٧٤ تاریخنده هارون الرشید طرفندن مصر والیلکنه تعیین اولنه‌رق، برسنه خطهٔ مصریه‌یی اداره ایتمشدی. ابن اثیرك روایتنه کوره، اوندن اول ١٧٠ ده افریقیه والیلکنه تعیین اولنمش؛ وبعده ١٧٤ ده سند والیسی اولوب، ٢٠٥ ده اوراده وفات ایتمشدر.

داود پاشا { سلطان بایزید خان ثانی دورنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، عن اصل آرناود اولدیغی حالده، سن شبابنده اسیر دوشمش؛ وبعدالاهتدا، استعداد فطریسی حسبیله، قطع مراتب ایده‌رك، ابو الفتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینك دور سلطنتلرنده روم ایلی بکلر بکیسی اولمش؛ واشقودره‌یی محاصره ایتمك کبی بعض خدمات مهمه‌ده بولنمش ایدی. عهد سلطان بایزید خانیده ٨٨٨ تاریخنده، آناطولی بکلر بکیسی ایکن، اسحق پاشانك اوسته مقام صدارته کچوب، ١٤ سنه امور مهمهٔ دولتی حسن اداره ایتمش؛ وفرمانه عسکر سوق ایده‌رك، اوراده ظهور ایدن عصیانی باصدیرمغه موفق اولمش ایدی. ٩٠٢ تاریخنده عزل اولنه‌رق، وانی تقاعد معاشیله دیمتوقه‌ده اختیار عزلت ایتمش؛ وایکی سنه صکره اوراده وفات ایدوب، جنازه‌سی استانبوله نقل ایله، بنا کرده‌سی اولان جامعك محرابی اوکنده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. محب علما، دیندار ودرایتلی بر وزیر ایدی. استانبولده اسمیله مسمی محله‌ده جامع شریفیله مدرسه‌سی، مکتبی، چشمه‌سی وعمارتخانه‌سی و سائر یرلرده دخی بعض خیراتی واردر. استانبولك خارجنده اولوب، وفتیله روم ایلی طرفنه کیدن اردوی همایونك مبدأ حرکتی اتخاذ اولنان صحرایه دخی صاحب ترجمه‌نك نامی ویریلوب، الیوم محل مذکورده بولنان قشله دخی بو نامله یاد اولنمقده در.

داود پاشا { سلطان مصطفی خان اول دورنده مسند صدارته نائل اولان وزرادن اولوب، عن اصل بوسنه‌لیدر. حرم همایونده چوقدار ایکن، سلطان محمد خان ثالث دورنده قپوجی باشیلق ایله طشره‌یه چیقوب، ١٠١٣ ده رتبهٔ وزارته نائل اولمش؛ وخوتین سفرینه روم ایلی ایالتیله کیتمشیدی. ١٠٢٦ ده قپودان دریا اولوب، برسنه‌یی متجاوز زمان ترسانه‌یی اداره ایتدکدن صکره، سلطان مصطفی خانك ایکنجی جلوسلرنده ١٠٣١ ده مهر وکالت کندیسنه تسلیم اولنمشدی. غدار وظالم وسفله پرور بر شخص اولمغله، عمومی دلکیر ایدوب، یالکز یکرمی آلتی کون مقام صدارتده قالدقدن صکره، وقوع بولان هجوم عوام اوزرینه، عزل اولنه‌رق، جان خوفیله فرار واختفا ایتمش؛ وبرسنه صکره

ايوب جوارنده بر آخورده بولنوب، ميدان سياستنه كتيرلمش ايكن، بعض يكيچريلرك غلوبله قـورتلمش ايسـه‌ده، متعاقباً يدى قله محبسـنه نقل اولنه‌رق، قتل اولنمشدر.

داود پاشا { عصر سلطان بايزيد خان ثانيده ۸۹۸ دن ۹۰۲ تاريخنـه دك
۱۴ سـنه قپودان دريا اولوب، دونغا ايله اينه‌بختى فتحنه ومدللينك امدادينه كيتمش ايدى. بقيهٔ احوالنه دسترس اولنه‌مدى.

داود پاشا { عصر سـلطان سليمان خانيـده ۱۱ سـنه مصرده واليلك
ايدوب، ۹۵۶ تاريخنده اوراده وفات ايتمشدر. اندرون همايوندن يتيشمه مقدم ومستقيم بر ذات ايمش

داود پاشا { عصر سلطان محمودخانيده خيلى مـدت بغداد واليسى بولنمش
وزرادن اولوب، كورجى الاصل ايدى. بغداد واليسى سليمان پاشانك كوله‌لرندن اولوب، مشارالیهك اوغلى سعيد پاشانك واليلكى زماننده بغداد دفتردارى ايكن، اورادن عزل واخراج اولنمش؛ و سعيد پاشانك قتلى اوزرينه بغداد واليلكنه نصب اولنمش ايدى. تمرد وتفردى سببيله، ۱۲۴۶ تاريخنده على رضا پاشـا اوزرينه كوندريله‌رك، صاحب ترجمه تحصن ايتمش؛ واوصره‌ده طاعون ظهور ايدوب، دجله‌نك طغيانيله دخى بغدادك بعض محللرينى صو باصمش اولديغندق، اهالى شهرك قپولرينى آچوب، على‌رضا پاشـاىى قبول ايتمشلردى. داود پاشا درسعادته كتيريله‌رك، ابتدا برمحله نفى اولنمش ايسـه‌ده، بعده عفو بيوريله‌رق، مدينـهٔ منوره شيخ الحرمى اولمش؛ و۱۲۶۷ ده اوراده وفات ايتمشدر. عالم برذات اولوب، بغداد واليلكى زماننده قتل نفوس ومصادرهٔ اموال كبى حركاتده بولنمش ايسه‌ده، برچوق خيرات دخى براقشدر. طبيعت شعريه‌سى دخى واردر.

داود پاشا { دور سـلطان عبدالعزيز خانى وزراسندن اولوب، ارمنى ملتنه
وقتوليك مذهبنه منسوب ايدى. ۱۸۱۶ تاريخ ميلاديسنده درسـعادتده طوغوب، خارجيه نظـارتنجه بعض خدماتده استخدام، وسـفارت معيتنـده برلينه وقونسلوسـلقله دخى ويانه‌يه ارسـال اولنمش ايدى. ۱۸۵۷ ده درسعادته جلب ايله، مطبوعات مديريتنه، وبر سنه صكره تلغراف نظارتنه تعيين اولنمش ايدى. ۱۸۶۱ ده جبل‌لبنانك ممتـاز بر متصرفلغه تحويلنه قرار ويرلمسى اوزرينه، رتبهٔ وزارتله برنجى اوله‌رق جبل مذكور متصرفلغنه تعيين اولنمش؛ وايلك مدت متصرفيتى اولان اوچ سنه ده حسن اداره‌يه مقتدر اولوب، مدتى بش سنه دها تمديد اولنمش ايسه ده، بو ايكنجى مدتده بعض رؤساء اهالى ايله اويوشه‌مديغندن، بر وقت اوغراشـدقدن صكره، درسـعادته جلبـله، نافعه نظـارتنه تعيين اولنمش؛ واستقراض عقديچون آوروپايه كوندريله‌رك، بوايشده رضـاى دولته مغـاير بعض حركات و سؤاستعمالاته جرأت ايتمكله، درسعادته عودت ايده‌ميوب، اوراده قالمش؛ و ۱۸۶۹ ده آوروپاده وفات ايتمشدر.

داود سلچوقى { خاندان سلچوقيدن داود اسميله اوچ ذات كلمشدر:
برنجيسى ايرانده حكومت سورن ملوك سلچوقيه‌نك برنجيسى اولان طغرل بك بن ميكائل بن سلچوقك برادرى اولوب، برادرى فرمانيله خراسـان حاكمى اولمش؛ وآل سبكتكينه قارشى خيلى محاربه ومقاومت ايدوب، ۴۵۱ تاريخنده وفات ايتمشـدر. عالم وعادل وصاحب خير برذات ايدى.

— ايكنجيسى رومده حكومت سـورن ملوك سلچوقيه‌نك ايكنجيسى اولوب، دولت مذكوره‌نك بانيسى اولان سليمان بن قوتلمشـك اوغلبـدر. پدرى باشلبجه حلب وشام جهتنده حكومت سورمش ايكن، صـاحب ترجمه آناطولينك اكثر طرفلرينى ضبط، و قونيـه‌يى فتح ايله پايتخت اتخـاذ ايده‌رك، دولت مذكوره‌نك اصل بانيسى عد اولنمغه سزادر. ۴۸۰ ده ملكشـاه سلچوقى فرمانيله حاكم روم اولوب، ۲۰ سـنه‌لك حكومتدن صـكره، ۵۰۰ تاريخنده وفات ايتمشدر. برادرى قليچ آرسلان خلفى اولمشدر.

— اوچنجيسى ايرانده حكومت سـورن ملوك سلچوقيه‌دن محمد بن ملكشاهك اوغلى اولوب، پدرينك وفاتنده يعنى ۵۲۵ تاريخنده جبل وآذربايجانده اعلان سلطنت ايتمش ايسه‌ده، عمى مسعودايله محاربه ايدوب، مغلوب ومقتول اولمشدر.

داود شاه { بنكاله ملوكندن وسليمان كرانى اولادندن اولوب، ۹۸۱ تار-
يخنده برادرى بايزيد شاهدن صكره برمدت حكومت

سورمش؛ وزمانده بنكاله اكبر شاه طرفندن ضبط اولنه‌رق، دهلی دولتنه الحاق اولنمشدر.

داود شاه بهمنی { هندستانك دكن خطه‌سنده حكومت سورن
سلالهٔ بهمنیه ملوكندن اولوب، ۷۸۰ تاریخ هجریسنده، مجاهد شاهك قتلی اوزرینه تخته جلوس ایتمش؛ وینه اوسنه كلبرك جامعنده قتل اولنمشدر.

داود شاه گجراتی { گجرات ملوكندن اولوب، ۱۴۳۹ تاریخ
میلادیسنده یكنی قطب شاهدن صكره تخته جلوس ایتمش ایسه‌ده، یدی كون صكره اسقاط اولنه‌رق، ۱۴ یاشنده بولنان محمود شاه خلفی اولمشدر.

داود طائی { (ابو سلیمان — بن نصیر الكوفی) مشاهیر اتقیا وزهاددن اولوب،
ابتدا علم فقه ایله وتدریس وافاده ایله مشغول اولمش؛ وامام اعظم ابو حنیفه حضرتلریله مباحثاتده بولنمش ایدی. بعده انقطاع وانفراد ایدوب، عبادتله مشغول وقناعتله شهرت بولمشدر. هارون الرشیدك وسائر زمانی اكابرینك كندیسنه تقدیم واحسان ایتدكلری هدایا ومبالغ كلیه‌یی رد ایله، دنیاده هیچ بر شیئه نظر التفاته باقامشدر. زهد وتقوی و قناعتی حقنده پك چوق نوادر منقولدر. ۱۶۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

داود ظاهری { (ابو سلیمان — بن علی الاصفهانی) مشاهیر علما
واتقیادن اولوب، اجدادی اصفهانلی اولدیغی حالده، ۲۰۲ تاریخنده كوفه‌ده طوغمش؛ و ۲۷۰ ده بغدادده وفات ایتمشدر. امام شافعی حضرتلرینك متعصبانه طرفكیرلرندن اولوب، مشارالیهك مدح وثناسنه دائر ایكی كتاب یازمشدر. ظاهریه اسمیله معروف مذهب مخصوص اصحابنك امامی اولوب، حلقهٔ تدریسنه درتیوزی متجاوز طلبه طوپلانیردی.

داود قیصری { مشاهیر علمای رومدن اولوب، قیصریه‌ده طوغمش؛
وملكتنده تحصیل علوم ایتدكدن صكره، مصره عزیمتله، اورانك فحول علماسندن استفاده ایده‌رك، فقه وحدیث وتصوف ایله علوم عقلیه‌ده كسب شهرت ایتمش ایدی. سلطان اورخان غازی حضرتلری ازنیقده دولت علیهٔ عثمانیه‌ده ایلك تأسیس اولنان مدرسه‌یی بنا ایده‌رك، صاحب ترجمه‌یی جلب و دعوتله، مدرسلكنی كندیسنه احاله ایتمشلر ایدی. محی الدین عربینك «فصوص» نه و «حدیث اربعین» ه بر شرح معتبری واردر. ۷۵۱ تاریخنده وفات ایتمشدر.

داود نكر { هندستانك بهار خطه‌سنده وكنك ایرماغنه تابع (سونه)
نهری كنارنده بر قصبه اولوب، بر محله‌سی حكمنده اولان (احدكند) ایله برابر ۱۰۰۰۰ اهالیسی، ایشلك چارشیسی وپاموق وبوك وایپك اقمشه‌سی واردر.

داودون { (Dawdon) انكلتره‌نك (دورهام) ایالتنده و(سوندرلاند)ك ۱۰ كیلو-
متره جنوبنده بر قصبه اولوب، ۷۱۳۰ اهالیسی وكمور معدنی واردر.

داوَر { (یاخود زمین داور) سجستان ایله غور آره‌سنده یعنی افغانستانده بر بیوك
ناحیه اولوب، مشاهیر علمادن بعض ذواتك مسقط رأسی بولندیغی جغرافیون عرب آثارنده مسطوردر.

داوردان { واسطده برقصبه ایدی. بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.
حضرت ابن عباس (رضه) ك روایتنه كوره « الم تر الی الذین خرجوا من دیارهم وهم الوف حذر الموت » آیت كریمه‌سیله ایما بیوریلان وقوعاتك محل جریانی بولنمشدر. بوقصبه‌ده حضرت حزقیل (عم) ه منسوب بر دیر دخی وار ایدی.

داوری { (سلطان ابراهیم) ایران شعراسندن اولوب، كاشانلیدر. خراسانده
برینی مدح ایدوب، مدحیه‌سی ممدوح طرفندن معناسز بولنمغله، بوبابده سویلمش اولدیغی شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

در خراسان مدحتی گفتم نه از روی طمع
اوغلط فهمیده گفتا مدح ما معنی نداشت
گفتمش بسیار نیكو گفت این انصاف بود
بنده هم دانسته‌ام مدح شما معنی نداشت

داوریه { آسیانك شمال شرقی جهتنده روسیه ایله چینك حدودنده واقع برخطه
اولوب، نصفی چینه تابع (مانچوریا) مملكتنه ونصف دیكری سبیریانك (ایرقوتچق) ایالتنه داخلدر. اهالیسی (تونغوز) قومنه منسوبدر. كومش، باقیر، قورشون ودمیر معدنلری چوقدر.

داوسون ایسلاند { (Dawson Island) آمریقای جنوبینك
منتهای جنوبیسنده واقع آتش ارضی آطه‌لرینك بری اولوب، ماجلان بوغازینك جنوبی كوشه‌سنده ونفس

(آتش ارضی) نك غرب شمالیسنده واقعدر. بویی ٨٥ واکی ٣٥ کیلومتره در.

داولاکیری { (Daoulaghiri) هندستان ایله تیبت آره‌سنده واقع (هیمالایه) جبال مرتفعه‌سنك الڭ یوکسك ذروه‌لرندن اولوب، (نپال) خطه‌سنك حدودنده و ٢٩°٤′ عرض شمالی ایله ٧٩°٣١′ طول شرقیده واقعدر. ارتفاعی ٨١٧٦ متره در.

داونانت { (Sir Will. — سیرویلیام) (Davenant) انکلتره شعراسندن اولوب، ١٦٠٥ تاریخنده طوغمش، و١٦٦٦ ده وفات ایتمشدر. فاجعه وهائله وسائره‌دن عبارت برچوق اشعاری واردر. — اوغلی (چارلس داونانت) دخی امور سیاسیه وعلم ثروته متعلق ٥ جلددن مرکب تألیفات براقمشدر.

داونپورت { (Davenport) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك وسطی جمهوریتلرندن (یووا) جمهوریتنده برشهر اولوب، (میسیسیپی) ایرماغی کنارنده وبحر محیط آطلاسیدن بحر محیط کبیر ساحلنه قدر ممتد اولان بیوك دمیر یول خطی اوزرنده واقعدر. شهرك ٢٣٤٠٠ ونهرك اوبر کنارنده واقع قسمیله برابر ٤٠٠٠٠ اهالیسی، متعدد دمیرخانه‌لری وسائر فابریقه‌لری، ایشلك تجارتی، جوارنده کمور معدنلری وایرماغك اوزرنده برکوپریسی واردر. واپورلر نهرده بوشهره قدر ایشلرلر.

داونتری { (Da ventry) انکلتره‌نك (نورتامپتون) ایالتنده ونورتامپتونك ٢٠ کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٤٠٥٠ اهالیسی ومنسوجات فابریقه‌لری واردر.

داوودان { بصره نواحیسنده بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

داوی { (Davy) انکلیز مشاهیر کیمیویونندن اولوب، ١٧٧٨ تاریخنده (پنزانشه) ده طوغمش، و ١٨٢٩ ده جنوه‌ده وفات ایتمشدر. کیمیایه متعلق بر چوق کشفیات مهمه‌یه موفق اولمشدر.

داوید { (David) خرستیانلر طرفندن حضرت داود (علم)، ویریلان اسمدر.

داوید { سنت — (S t. David) خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، انکلتره‌ده واقع (والس) مملکتنك حامیسی عد اولنور. میلادك ٤٨٠ تاریخلرنده طوغوب، ٥٤٤ ده وفات ایتمشدر. انکلتره‌نك جنوب جهتنده خرستیانلغی نشر ایدوب، ١٢ مناستر تأسیس ایتمش؛ و(منویا) پسقپوسی اولمش ایدی. مارتك برنجی کونی یورطیسی اجرا اولنور.

داوید { اسقوچیا حکمدارلرندن بو اسمله ایکی کشی کلمشدر. [«اسقوچیا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

داوید { فرانسه‌نك الڭ مشهور رسامرندن اولوب، ١٧٤٧ تاریخنده پارسده طوغمش و ١٨٢٥ ده وفات ایتمشدر. روما و یونان آثار عتیقه‌سنك زیاده‌سیله طرفداری اولوب، او اصولك تجدید واحیاسنه چالیشمش؛ وبر چوق کوزل رسملر براقمشدر.

داوید { (پیرژان —) فرانسه‌نك الڭ مشهور هیکلتراشلرندن اولوب، ١٧٩٢ ده (آنژو) ده طوغمش و ١٨٥٦ ده وفات ایتمشدر. بر چوق مشهور ذواتك هیکللرینی وسائر بعض آثار نفیسه براقمشدر.

داوید { (David) آمریقای وسطیده قولومبیا جماهیر متفقه‌سنك پانامه جمهوریتنده وپانامه‌نك ٣٥٠ کیلومتره غربنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك کنارنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ قدر اهالیسی ونسبةً ایی هواسی واردر.

داوید قومنوس { (D. Commènes) طربزونده حکومت سورن روم ایمپراطورلرینك اخیری اولوب، ١٤٥٨ تاریخ میلادیسنده مملکتی ابوالفتح سلطان محمد خان ثانی حضرتلرینه ترك وتسلیم، و قیزینی دخی تزویج ایتمش ایدی.

داوید نرکن { (David de Nerken) ارمنی بر فیلسوف اولوب، (موسی خورن)ك شاکردی وعم زاده‌سی ایدی. سیریانوسك زماننده وبشنجی قرن میلادی اواخرنده آتنه‌ده تحصیل ایدوب، بعده ادسه (یعنی اورفه)، اسکندریه وقسطنطنیه‌یه سیاحتله، اکمال تحصیل، وبر چوق کتابلر جمع ایتمش؛ وآرسطونك منطقه متعلق تألیفاتی

ارمنیجه‌یه ترجمه ایله، سائر بعض آثارینی وپورفیریوسك بعض تألیفتنی یونانیجه و ارمنیجه لسانلرنده شرح ایتمشدر.

داویس { جـون — (J. Davis) انکلیز مشـاهیر بحریونـندن اولوب، ١٥٨٥ تاریخیـله سنین متعـاقبه‌ده آوروپانك شمـال طرفندن هنده برطریق بحری آچق مقصدیله متعدد سیاحتلر ایده‌رك، (غروئنلاند) سـواحلنی طولاشمش، واسمیله یاد اولنان بوغازی کشـف ایتمش ایسـه‌ده، آرادیغی طریقی بوله‌مامشدی. بعده شرقی هند قومپا. نیه‌سی نامنه برچوق سـیاحتلر ایدوب، ١٦٠٥ ده مالاقه سـاحلنده (پاتانی) قربنده بر طـاقم جاپونیه‌لی قورصانلر طرفندن قتل اولنمشـدر. سـیاحتلرینی کندیسی یازمشدر.

داویس بوغازی { (Détroit de Davis) آمریقانك شمالنده (بافن) دکیزیله بحرمحیط آطلاسی آره‌سنده بر بوغاز اولوب، شمال شرقی جهتنده قومبرلاند سواحلی بولنیور. ٦٣° ایله ٦٧° عرض شمالی و ٥٢″ ایله ٢٠′ ٦٨° طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. آنف الترجمه سیاح طرفندن کشف اولنمغله، اسمیله تسمیه اولنمشدر.

داهریه { بغداد جوارنده محول ایله سـندیه آره‌سنده معموریتیله مشهور برکوی ایدی.

داهلن { (Dahlen) پروسیه‌نك رین ایالتنده، (درسـلدورف) سنجاغنك (غلادباخ) قضاسنده وغلادباخك ٨ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصـبه اولوب، ٦٠٣٥ اهـالیسی وپاموق وکتن وایپکدن منسوجاتی واردر. — صاقسـه قراللغنك لیپسـیغ ایالتنده دخی بو اسمله بر کوچك قصـبه موجوددر.

داهومی { (Dahomey) آفریقـای غربینك ساحل جنوبیسـنده وکینهٔ شمالی داخلنده بر مملکت اولوب، غرباً آلتـون سـاحل وآشانتی مملکتلرندن (وولتا) نهریله، شرقاً دخی بنین ویوروبه خطلرندن (وپاره) چایله آیرلمشدر. ٣٠′ ٦° عرض شمالیده شرقدن غربه ایکی بچق درجهٔ جغرافیه یعنی تقریباً ٢٨٠ کیلومتره وسـعتی اولوب، شمـاله طوغری نره‌یه قدر ممتد اولدیغی هنوز مجهول و غیر معیندره ٩° عرض شمالیده واقع اولمسی محتمل اولان ونیجر حوضه‌سنی ساحل مائله‌سـندن آیران بر صره طـاغلره قدر ممتد اولمسی ملحوظدر. سـاحل جهتی «اسرا ساحلی» نامیله معروفدر؛ چونکه مقدماکیلر طولوسیله آمریقایه نقل اولنان اسیرلرك چوغی بورا. لردن آلنیردی.

داهومیك سـاحله قریب یرلری آلچق اولوب، داخلدن کلن متعدد نهرلرك آغزلری دخی قوم سدلریله مسدود اولدیغندن، صولر تراکم وانتشـار ایده‌رك، یاغمور موسملرنده واسـع کوللر وقوراقلق زماننده مهلك صیتمه‌لری مولد برطاقم بطاقلقلر تشکیل ایدر. ایچ طرفلری درجه درجه کسب ارتفاع ایدوب، شایان تصویر منظره‌لر ابراز ایدر، واشجار ونباتاتله مستور بولنور. آنجق اورالرینك احوالی وکرك نهرلرینـك منبع ومجرالری هنوز تماميله معلوم دکلدر. سواحلی اوکنده بر طاقم قیالر سرپلمش برحالده بولندیغندن، سـفاینك تقربی مخاطره‌لیدر، وهمان هیچ بر لیمانی یوقدر.

ساحل بوینده یرلیلرك برچوق کویلری واردر، که صمان وقامشله اورتلمش مدور الشکل برطاقم قلبه‌لردن عبارت اولوب، بعضـلرنده آوروپا دولتلرینك تجـارت اداره‌خانه‌لری بولنیور. بونلرك اك معروفلری: کسته، پوپو، ویده وپورتو نوووددر. (باداغری) ایله (لاغوس) اسکله‌لری ایسه انکلتره‌نك النده بولنوب، داهومی مملکتندن خارج قالمشدر. ایچ طرفلرینه کلنجه، یالکز (پورتونووو) ایله داهومینك مرکزی اولان (آبومی) آره‌سـنده‌کی ١٠٠٥ کیلومتره‌لك بر طریق معلوم اولوب، بو طریقـك اوزرنده بولنـان معموره‌لرك باشلیجه‌لری: ساوه، تولی، آلوده وقانه‌در.

داهومینك هنوز حدودی و درجهٔ وسعتی معلوم اولمدیغندن، مقدار اهالیسی حقنده برشی دینله‌میوب، سـیاحینك بعضیسی بو مملکت اهالیسنی ٩٠٠٠٠٠ مقدارینه چیقارمش، وبعضـلری ١٥٠٠٠٠ دن زیاده اولمدقلرینی التزام ایتمشلر ایسـه‌ده، بو رقملرك هیچ بری برتخمین تقریبی اوزرینه مؤسس اولمیوب، شمدیلك یالکز بومملکتك اهالیسی زیاده‌جه ومعموره. لری خیلی صیق اولدیغی وبعضـلرنده کثرت نفوس بولندیغنی ذکرایتمکله اکتفا ایتمك اقتضا ایدر. اهالیسی ایکی جنسیته منسوب اولوب، حکمدار عائله‌سـیله

ارباب حكم ونفوذك رنكلرى پك قوزغونى سياه اولديغى كبى، سيمالرى دخى دوزكون وعرب سيماسنه مشابهدر. بونلرك آفريقاى وسطى وياشماليدن اورايه كلوب مملكتى ضبط ايتمش اولملرى ملحوظدر. عوام ايسه خالص زنجى اولوب، رنكلرى پك سياه وسيمالرى غايتله چركيندر، وناصيه‌لرنده اصلا اثر ذكاوت يوقدر.

داهوميك بر حكمدار مستقلى اولوب، هر بر ناحيه‌نك دخى كنديته مخصوص رئيسى واردر. كرك حكمدار وكرك رؤسانك اهالى اوزرينه حكم ونفوذلرى چوق اولوب، عموم اهالينك ثلثانى دخى اسرادن مركبدر. حكمدارك ذاتنه مخصوص اوله‌رق بر قاچ بيك قادينيدن مركب بر فرقه‌سى واردر، كه بونلرك جمله‌سى بكار اولوب، حكمدار معيتنده جنكه كيدرلر. دينلرى جن وپريلره عبادتدن عبارت اولوب، على الخصوص جنلرك شرندن امين اولمق ايچون، برچوق كولنج رسم وآيينلرى واردر. طوپراقدن پك قبا بر طاقم صنملره دخى پرستش ايدرلر. انسان قربان ايتمك عادت مكروهه‌سى دخى بونلرده جارى اولوب، حتى بعض ايام رسميه‌ده پك چوق انسان قانى دوكرلر. دين اسلام سودان غربيدن بو سواحله طوغرى كيتدكجه ايلريلمكده ايسه‌ده، هنوز داهوميه داخل اوله‌مشدر. مأمولدركه انوار اسلاميه قريباً بو بيچاره‌لرى دخى بو حال وحشتدن قورتاره‌جقدر.

الك برنجى محصولى بر نوع آغاجدن چيقان ياغ اولوب، بوندن كليتلى تجارت اوله‌بيلير ديسه‌ده، موسم استحصالى اولان شباط آيى حكمدارك سفره چيقديغى ومركزده بر طاقم آيينلر اجراسى زمانلرينه تصادف ايتديكندن، اهالى بو ياغك استحصالنه وقت بوله‌ميورلر. صنايع محليه طوپراقدن بر طاقم صاقسيلر ودميردن اسلحۀ جارحه وآلات زرعيه اعماليله پاموقدن طار بر طاقم بزلر نسجندن عبارتدر. مملكتده خيلى پاموق وبر نوع حرير نباتى دخى حاصل اولور.

بو كونكى كونده داهوميده حكومت سورن قوم (قويين) اسميله معروف اولوب، بونلر ايكى عصر اوله كلنجه‌يه قدر يالكز جسارت وجنكاورلكلريله مشهور اولدقلرى حالده، قرن سابق ميلادى اوائلنده (آبومى) ى ضبط ايله، بر دولت تأسيس ايتمش؛ وآوروپاليلر عندنده اسير تجارتيله وكليتلى انسان قربان ايتمك كبى عادات وحشيانه‌لريله شهرت بولمشلردر. انكلتره دولتى هم اسرا تجارتنى هم انسان ذبحنى منع ايچون بونلرله خيلى وقت محاربه ايتمشدر. بر سنه‌دن برى دخى فرانسه جمهوريتى داهومى ايله محاربه ايتمكده اولوب، داهوميليلر مردانه مقاومت ايتدكلرندن، خيلى قان دوكلمكده‌در.

داياق { (Dayaks) جزاير بحر محيطدن (بورنئو) آطه‌سنك اهالئ اصليه‌سى } اولان بر قوم اولوب، بر قاچ قرن اول ملايلر جزيره‌نك سواحليله ساحلره قريب محللرينى ضبط، واورالرده بر طاقم حكومتلر تشكيل ايتدكلرندن، بونلر آطه‌نك ايچ طرفلرينه وطاغلرينه چكلمكه باشلامشلردر. بر طاقلرى طاغلرده نيم وحشى بر حالده ياشامقده اولوب، بر طاقلرى دخى ملايليرله اختلاط، ودين اسلامى قبول ايده‌رك، آزچوق تمدن ايتمشلردر. متمدن ومسلم اولانلرى باشليجه پرنج زرعيله وبر طاقم بزلر نسجى كبى بعض صنايعله مشغول اولوب، وحشيلرى ايسه همان يالكز آو ايله ياشامقده‌درلر. بونلر قورقاق وساكن ايسه‌لرده، پك خائن اولوب، قريه وقصبه‌لرى اركككدن خالى بولنجه، هجومله مقاومت ايدن قادينلرى اولديره‌رك، اله كچيردكلرى چوجقلرى آلوب بشقه يرلرده صاتمق عادتلريدر. بونلرك او جهتده‌كى سائر جزائرك بعضنده بولنان اقوام اصليه ايله نه درجه‌لرده مناسبت وقرابت جنسيه‌لرى اولديغى ولسانلرينك خانقى زمره‌يه منسوب بولنديغى هنوز تعين ايده‌مه‌مشدر. سيما وتناسب اعضاجه ملايليره مرجح اولوب، رنكلرى صارى‌يه مائل اسمر ايسه‌ده، بورونلرى ملايليرك كبى باصيق وكوزلرينك استقامتى مائل اولميوب، قافقاسى جنسنه دها زياده مشابهتلرى واردر؛ وايچلرنده عادتا كوزل اشخاص دخى بولنور. مسلم اولانلرينك ملايليرله اختلاطلرندن سيمالرى آز چوق دكيشوب، وحشيت حالنده ياشايانلرى ايسه اصل شكل وسيمالرينى محافظه ايتمكده درلر. آنجق بونلرك ده عددى كوندن كونه تناقصده‌در. بونلر دشمنلرندن اولديردكلرى آدملرك قفالرينى صاقلايوب، بعض ايام رسميه‌ده ورؤسالرينك وفاتنده بونلرى معبودلرينه تقديم، و بعضاً انسان دخى ذبح ايدرلر. فارقلر اوزرنده يانمش وبرچوق قسملره تقسيم اولنمش

واسع قلبه‌لرده ساكن اولوب، هر بر عائله بر اوطه‌ده اوتورور. محاربه‌ده سهملی اوقلر قوللانیرلر. اثوابلری بللرینه صاردقلری وقادینلرده دیزه قدر صارقان بر پوطه‌دن عبارت اولوب، بونلرك عادیلری آغاج قبوغندن یاپدقلری بر نوع بزدن وسوسلیلری بر نوع پاموق بزدندر. بدنلرینی توسیم ایتمك وقولاقلرینه کوپه مقامنده آغاج وسائره‌دن بیوك شیلر صوقمق عادتلری جمله‌سندندر. آنجق دین اسلامی قبول ایتدکجه، بو عادات قبیحه‌نك جمله‌سندن وازکچمکده‌درلر.

دایان { یمنده صنعا مضافاتندن برقلعه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دایتون { (Dayton) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك اوهیو جمهوریتنده (مونتغومری) ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، (سینسیناتی) نك ۷۵ کیلومتره شمال شرقیسنده، (ماد ریور) ایله (غرآت میامی) نهرلرینك ملتقاسنده‌ویدی دمیریول خطنك محل التصاقنده واقع و ۳۰۴۷۵ اهالیلی جامعدر. غایت منتظم وکوزل بر شهر اولوب، سوقاقلری ۳۰ متره وسعتنده وشطرنج رسمنده در. کوزل ابنیه‌سی وزراعت ماکینه‌لریله منسوجات متنوعه فابریقه‌لری واردر، که چوغنی (ماد ریور) صویله تحریك اولنور.

دایچ { (Deutsch) آلمانلرك کندی قوم وجنسیتلرینه ویردکلری اسم اولوب، بومناسبتله آلمانیایه دخی (دایچ لاند) دیرلر. [« آلمان » و « آلمانیا » ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دایچ قرون { (Deutsch - Krone) پروسیه‌نك نفس پروسیه ایالتنده، (مارینوردر) قضاسنده و(مارینوردر)ك ۲۱۵ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق ایکی کولك آره‌سنده برقصبه اولوب، ۶۰۶۵ اهالیسی ایله باقر وبیوك منسوجات فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

دایلسفورد { (Daylesford) آوستورالیاده (ویقتوریا) حکومتنك (تالبوت) ایالتنده و(بالارات) ك کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، معدنیاتی چوق برمحلده واقع و ۴۸۰۰ (وجوارلریله برابر ۱۸۵۲۵) اهالیلی جامعدر. متعدد معدن فابریقه‌لری وبیوك بر صو بندی واردر.

دائمیل { (Daïmiel) اسپانیانك (چوداد ریال) ایالتنده ومادریدك ۲۱۹ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق (مانشه) ناحیه‌سنده بر قصبه اولوب، ۱۲۴۵۰ اهالیسی، اطرافنده منبت وواسع براووه‌سی، دمیریولی وجوارنده (غوآدیانه) یعنی (وادی آنه) نك منبعلری واردر.

دبا { (Deba) تبتك جنوب غربی جهتنده و(سند) ایرماغنه تابع (سادلج) نهری کنارنده بر قصبه اولوب، هندستان برهمنلرینك زیارتکاهی اولان بیوك بر معبدیله مشهوردر. ۳۰° ۱۳′ عرض شمالی ایله ۷۸° طول شرقیده اوله‌رق ۴۵۰۰ متره ارتفاعنده واقعدر. جوارلرنده قیللرینك کوزللکیله مشهور کچیلر بولنور.

دَبا { عمانده بر قصبه اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) عهدنده اهالیسی حذیفه بن محصن الازدی ریاست ودلالتیله مدینهٔ منوره‌یه بر هیئت ارسال ایدرك، دین اسلامی قبول ایتمش؛ وارتحال حضرت سید المرسلین (صلعم) ده ارتداد ایتمرلیله، زکاتلرینی آلمغه مأمور اولان مذکور حذیفه‌نك اخبار واستمدادی اوزرینه، عکرمه بن ابی جهل اعزام بیوریله‌رق، قهراً دین اسلامه اعاده ایتمشدی. اصمعی بواسمله عمانده بر بازار بولندیغنی ذکر ایتدیکنه نظراً قصبه‌نك بعده خراب اولدیغی آکلاشیلیر.

دُبّا { بصره نواحیسندن انهاری چوق بر محل اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دباغ زاده { (محمد افندی) دولت عثمانیه مشایخ الاسلامندن اولوب، دباغ شیخ محمود افندینك اوغلیدر. ۱۰۶۷ تاریخنده خارج رتبه‌سنه نائل اولوب، ۱۰۷۷ ده دارالحدیث مدرسلکندن شام و ۸۱ ده ادرنه مولویتنه نصب اولنه‌رق، ۸۵ ده استانبول قاضیسی، ۹۰ ده اناطولی و ۹۸ ده روم ایلی قاضیعسکری اولمشیدی. ۱۰۹۸ ده عهد سلطان محمد خان رابعده انقروینك وفاتی اوزرینه، مقام مشیخته کچوب، اوچ بچق آی صکره، پادشاه مشار الیه وقعه‌سندن صکره عهد سلطان سلیمان خان ثانیده عزل وتقاعد اولنمش ایسه‌ده، ۱۸ کون صکره ثانیاً مسند مشیخته کلوب، بودفعه دخی مشارالیه سلطان سلیمان ایله سلطان احمد خان ثانی دورلرنده ۲ سنه ایله ۴ ½ آی امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، مناصب عالیه اربابنی صیق صیق عزل وتبدیل

ايچكى اعتياد ايتديكندن، بين العلما حاصل اولان خشنود-
سزلق اوزرينه، ١٠٩٩ ده عزل اولنه‌رق، ١١١٤
تاريخنده وفات ايتمش؛ وسلطان سليم قربنده بنا كرده‌سى
اولان مدرسه حوليسنده دفن اولنمشدر.

دُباوند { ياخود دنباوند [« دماوند » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

دبرچين { (Debreczin) مجارستانك شرق جهتنده (وارادين) ك ٧٠ كيلو-
متره شرقنده بر شهر اولوب، غير منبت و بطاقلقلرى
حاوى براووه‌نك اورته‌سنده واقع و ٤٦١١٠ اهاليلى
جامعدر. هر نه قدر دوائر رسميه‌سى، مؤسسات علميه
وصناعيه‌سى، اهميت تجاريه‌سى وبازار وچارشيلرى
وار ايسه‌ده، خانه‌لرينك اكثرى يرله برابر وسوقاقلرى
پك چامورلى اولوب، عادتا بيوك برقريه شكلنى ابراز
ايديور. سنه‌ده بر كره قوريلان پنايرده حيوانات،
درى، بال وسائره‌دن كليتلى تجارت اولنوب، باشليجه
اردل اهاليسى استفاده ايدرلر. بو شهرك اهاليسى سلطان
محمد خان زماننده آلمانيا ايمپراطورينك بعض تكاليفنه
قارشى دولت عثمانيه‌يه التجا ايدوب، باب عالينك تحت
حمايه‌سنه كيرمشلردى؛ و بعده شهر مذكور ممالك
عثمانيه دائره‌سنه داخل اولمشدى. اكثر اهاليسى
پروتستان اولوب، بومذهبه تابع مجارلرك مركزى عد
اولنور.

دبروس { (Debrosse) ژاق — اون آلتنجى قرن ميلادى مشاهير معمارلرندن
اولوب، فرانسه و ايتاليا ده بر چوق آثار معماريه‌سى
واردر. — شارل — دخى فرانسه‌نك مشاهير مور-
خيندن اولوب، بر خيلى آثار معتبرۀ تاريخيه‌سى واردر.
١٧٧٧ ده وفات ايتمشدر.

دبره { (Dibra) آرناودلغك باشليجه شهرلرندن اولوب، مناستر ولايتنه ملحق همنامى
اولان سنجاغك مركزيدر. مناسترك ٩٠ كيلومتره
غرب شماليسنده، (راديقه) نهرينك (قره‌درين) ايرماغنه
دوكلديكى محلك بر چاريك شمال شرقيسنده و (دشات)
طاغنك جنوب غربى اتكنده اوله‌رق كوزل بر بايرده
و ٤١°٣٣′ عرض شمالى ايله ١٨°١٦′ طول شر-
قيده واقعدر. موقعى وآب وهواسى پك كوزل
اولوب، شمال غربى جهتنه طوغرى (درين) مجراسى
بوينجه كوزل ومنبت بر اووه ممتد اولور. شهرك
تقريباً ٢٠٠٠٠ اهاليسى، ٩ جامع شريفى، ٥ تكيه-
سى، ١٠ مدرسه‌سى، ١ رشديه و ١١ ابتدائى صبيان
مكتبى، ١ كليساسى، ٣ خرستيان ابتدائى مكتبى،
٤٢٠ دكانى حاوى چارشيسى، ٩ خانى، ٢ حمامى،
١ ساعت قله‌سى و ١ قشله‌سى واردر. اهاليسى كاملاً
آرناود اولوب، قسم كليسى مسلمدر. ملحق عد اولنان
قرانك بر طاقى يعنى شمال غربى جهتنده بولنانلرى
اوته‌دن برى آيريجه بر قضا و يا ناحيه صورتنده اداره
اولنه‌رق، دبرۀ زير اسميله تفريق اولنقده وبوكا مقابل
اصل دبره شهريله قضاسنه دخى دبرۀ بالا اطلاق اولنمقده
در. — دبره قضاسى شمالاً رقه‌لر ودبرۀ زير، شرقاً
مناستر سنجاغنك قرچوه واوخرى قضالريله، جنوباً ينه
اوخرى قضاسنك استروغه واسناروه قضاسنك كوكس
ناحيه‌لريله و ايلبصان سنجاغنك مركز قضاسيله، غرباً دخى
ماط قضاسيله محاط اولوب، ١١١ قريه‌يى وتخميناً
٧٥٠٠٠ اهاليلى حاويدر. قراسنك بر طاقى اووه‌ده
وبر طاقى طاغلرده اولوب، اهاليسى ماليسور يعنى
طاغلى عد اولنور. اهالئ عموميه‌سنك ثلثانى اسلام
وبر ثلث قدرى خرستيان اولوب، اكثرى زراعت
ورعى اغنامله وبر طاقى دخى ارفق تفك صنايعله
مشغولدرلر. بر خيلى افرادى دخى استانبولده وسائر
بعض شهرلرده اكمكجيلك ومحالبه‌جيلك، طوكديرمه-
جيلك كبى صنعتلرله وبعض اغنياسى ده ملتزملكله
كچينيرلر. قضانك محصولاتى بغداى، آرپه، مصر كبى
حبوباتدن وبعض ميوه وسبزه‌لردن عبارتدر. اورما-
نلرى آز و مرعالرى چوقدر.

دبره { سنجاغى. دبره سنجاغى مناستر ولايتى تركيب ايدن ٥ سنجاغك برى اولوب،
غرباً وغرب شمالى جهتندن اشقودره ولايتيله، شمالاً
قوصوه ولايتنك پرزرين سنجاغيله، شرقاً مناستر،
جنوباً دخى ايلبصان سنجاقلريله محاط و محدوددر.
دبرۀ بالا، دبرۀ زير، رقه‌لر و ماط اسملريله ٤ قضادن
مركب اولوب، دبره شهريله ١٧٤ قريه‌دن مركبدر.
مركز لوادن بشقه شهر وقصبه‌سى اولميوب، ديكر

قضالرینك مركزلری برر قریه‌دن عبارتدر. تحریر نفوس حقیله اجرا اولنه‌مدیغندن، مقدار اهالیسی حقنده قطعی بر شی دینه‌مزسه‌ده، ۲۰۰۰۰۰ نفوسدن آشاغی اولمدیغی محقق اولوب، جمله‌سی آرناود اولدقلری حالده، یالکز ۲۰۰۰۰ قدری اورتودوقس مذهبنه تابع خرستیان وقصوری کاملاً اسلامدر. اهالیسی تندرست وایری آدملر اولوب، صلابت و شجاعتلریله مشهوردرلر. عائله‌لری تشعب ایتدیکی حالده، ینه برلکده یاشامق عادتلری اولدیغندن، علی‌الخصوص مالیسیاده یعنی طاغلرنده بعض خانه‌لرده یوز کشیدن زیاده بولنور. اووده وعمر اولان کویلرده اهالی شهری یاشایشنه قریب بر صورتده یاشایورلرسه‌ده، طاغلرده‌کیلر برحال بدویتده یاشایوب، بونلرده تستر دخی عادت اولمامشدر؛ وحتی مسافرلری قبول ایله کندیلرینه اکرام ایتمك وظیفه‌سی قادینلره عائد عد اولنور. معهذا ناموس خصوصنده‌کی مبالات وتعصبلری فوق ماتصوردر. بسایه و قان کودمك عادتلرینه رعایتلری چوقدر.

دبره سنجاغنك اراضیسی طاغلق اولوب، یالکز درین ورادیقه نهرلرینك مجرالری بوینجه طار واوزون ایکی اووه ممتد اولور؛ وماط قضاسی دخی طاغلرله محاط آچیق وکوزل تپه‌لردن عبارتدر. عمومیت اوزره طوپراغنك قوهٔ انباتیه‌سی آز اولوب، اهالینك بینلرنده‌کی لاینقطع مخاصمه‌لری دخی بحق چالیشمه‌لرینه مانع اولور. بناءً علیه، حبوبات وسائره‌دن عبارت اولان محصولاتی احتیاجات محلیه‌نك دفعنه دخی تماميله کفایت ایتمیور. قیون، کچی و سائر حیواناتی دخی آزدر.

دبره سنجاغنك قسم اعظمی (شار) سلسله‌سنه مربوط (دشات) طاغنك صرت واتكلرندن عبارت اولوب، بو طاغك شرقی اتكلرنده رقه‌لر، جنوب غربی قسمنده دبرهٔ بالا وشرقی اتكلرنده دخی دبرهٔ زیر بولنور. سنجاغك جنوب جهتنده (یابلانیچه) و(مارتنش) وغرب جهتنده دخی (تومنیشت) و (والمور) طاغلریله بونلرك شعبه‌لری ممتد اولور. سنجاغك اراضیسی تماميله آدریاتیق حوضه‌سنده اولوب، قسم اعظمی (درین) حوضه‌سی داخلنده بولنیور؛ ویالکز ماط قضاسی همنامی اولان ایرماغك حوضه‌سنك اوست طرفندن عبارتدر. سنجاغك بتون صولری بو ایکی نهره جمع اولنور. درین ویا قره‌درین نهری مناستر سنجاغنده اوخری کولندن خروجله، شمال و شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، دبره سنجاغنی بریاندن بریانه شق ایتدکدن صکره، پرزرین سنجاغی داخلنده شمالدن کلن (آق‌درین) ایله برلشه‌رك، وغربه طوغری دونه‌رك، اشقودره ولایتنی دخی شق ایله آدریاتیق دکیزینه دوکیلور. بو نهرك دبره سنجاغنده‌کی مجراسنك بر خیلی یرلری اووه ایسه‌ده، یتاغی درین اولدیغندن، اراضی ارواسنه یارایه‌میور. کوپریلری دخی آز اولدیغندن، ایچندن عبور ایدنلرجه هر سنه تلفات وقوع بولیور. (رادیقه) نهری شار طاغنك شرقی اتكلرندن نبعانله، جنوب غربی‌یه طوغری آقدیغی حالده، دبره شهرینك آلت طرفنده (درین) ایرماغنه دوکیلوب، شمال غربی‌یه طوغری دونر. شارودشات طاغلرینك غربی اتكلرندن وسنجاغك جهت غربیه‌سنده بولنان طاغلردن اینن برچوق چای ودره‌لر دخی درین نهرینه دوکیلوب، بونك صولرینی چوغالتیورلر. دشاتدن اینلرینك باشلیجه‌لری: غرامه، ولشا و (بوشتریچه)؛ غرب جهتندن اینلرینك دخی الك بیوکلری: وبیونج، زنه و(لورسا) چایلریدر. (ماط) نهری ایسه (مارتنش) طاغنك غرب شمالی اتكلرندن نبعان وشمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، همنامی اولان قضانك صولرینی دخی آلدقدن صکره، اشقودره ولایتنه دخول ایله، میردیته وآچقه حصار قضالرینی شق ایده‌رك، آدریاتیق دکیزینه دوکیلور.

دبره سنجاغی داخلنده ۴۹ جامع ومسجد، ۴۳ مکتب، ۱ رشدیه مکتبی، ۷ مدرسه، ۳۴ تکیه، ۳ کلیسا، ۴۲۵ دکان، ۲۳ فرون، ۲۷ خان، ۲ حمام، ۳۶۸ دکرمن، ۵۱۷۴ باغ، ۳۷۴ باغچه، ۳۴ ۴۰۱ تارله، ۶۲۹۴ چایر، ۹۸۰ مرعی و۵۸ اورمان موجوددر.

دبرهٔ بالا { [«دبره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دبره تابور { (Débra - Tabor) حبشستانك قسم جنوبیسنده واقع (امهاره) خطه‌سنده، (چان) کولنك ۲۰ ساعت شرقنده بر

قصبه اولوب، نجاشی تئودورك زمانه دك حبشستانك پایتختی ایدی.

دبرهٔ زیر { وآرناؤدجه دبره پوشته (Dibre Pochte) آرناؤدلقده مناستر ولایتنك دبره سنجاغنده برقضا اولوب، لواء مذکورك شمال غربی قسمندن عبارتدر. (شار) طاغنك غربی اتکلریله (درین) مجراسنك برقسمندن وبونك غرب جهتنده‌کی بعض طاغ اتکلرندن عبارت اولوب، شرقاً رقه‌لر، جنوباً دبرهٔ بالا، غرباً ماط قضالریله، شمالاً دخی اشقودره ولایتیله وپرزرین سنجاغیله محاطدر. اراضیسی طاغلق وآز منبتدر. قصبه‌سی اولمیوب، مرکزی (پشقوپه) قریه‌سیدر. قضا مع مرکز ٣٩ قریه‌دن مرکب اولوب، ٢٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر،که یالکز ٣٠٠ ی خرستیان وقصوری کاملاً اسلامدر. درون قضاده ٦ جامع، ٢ مکتب، ٧ تکیه، ١٥ دکان، ٣ فرون، ١ خان، ٢٠ دکرمن، ٢٥٠٠ باغ، ١٤٧ باغچه، ٣٢٢٩ تارله، ٦٧٠ چایر، ٤٥٢ مرعی و ٦ اورمان موجوددر.

دبو { (Débou) سودان غربیده ٧° طول غربیده و ٢٠′ ١٥° ایله ٣٠′ ١٥° عرض شمالی آره‌سنده اوله‌رق (تمبکتو) نك ٢٤٠ کیلومتره جنوب غربیسنده برکول اولوب، (نیجر) ایرماغی صویندن تشکل ایدیور. عربلرجه (بحرطیب) اسمیله معروفدر.

دبورد والمور { (Desbordes Valmore) فرانسه شاعره‌لرندن اولوب، ١٧٨٧ تاریخنده (دوئه) قصبه‌سنده طوغمش، و١٨٥٩ ده وفات ایتمشدر. ابتدا آقتریس اولوب، تیاترو اوپوتجیلرندن برینه وارمش؛ وبعده تیاترودن چکیلوب، بر طاقم اشعار ایله بعض حکایه کتابلری وچوجقلره مخصوص بر طاقم نظملر نشریله اشتغال ایتمشدر.

دبوره { (Débora) بنی اسرائیل حاکمه‌لرندن اولوب، قبل‌المیلاد ١٣٩٦ تاریخندن ١٣٥٦ تاریخنه‌دك ٤٠ سنه حکم سورمش؛ وسردار (برك) ایله برابر محاربه‌یه کیدوب، قزاندیغی غالبیتله قومنی کنعانیونك اللرندن تخلیص ایتمشدر. بو غالبیت حقنده سویلدیکی برقصیده کتب مقدسه مجموعه‌سنده مندرجدر.

دَبوریه { اردن حوضه‌سنده و طبریه قربنده برکوچك قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دبوسی { (ابوزید عبیدالله بن عمر) مشاهیر فقهاء حنفیه‌دن اولوب، آتی‌البیان (دبوسیه) قصبه‌سنده طوغمش؛ و ٤٠٣ تاریخنده بخاراده وفات ایتمشدر. «کتاب الاسرار» و «تقویم الادله» عنوانلریله ایکی تألیف معتبری واردر.

دَبوسیه { (صغد) ده یعنی بخارا قربنده برکوچك قصبه اولوب، دبوسی لقبیله ملقب برچوق علما و فقهانك مسقط رأسی اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دَبه { (تخفیف یاخود تشدیدله) اصافر ایله بدر آره‌سنده بر قصبه اولوب، فخر کائنات (صلعم) افندمز بدر غزاسنه عزیمتلرنده بورادن مرور بیورمشلردی.

دبیر { هندستان شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی برهمنی المذهب اولوب. لاهور مضافاتندن کنجاوه قصبه‌سنده‌کی (کهتری) قومی رئیسنك اوغلی ایدی. زمانك مشاهیر علمای اسلامیه‌سندن تحصیل علوم ادبیه وفنون عقلیه ایدوب، بعده بعض نوابلرك منشیلك خدمتنده بولنمش؛ درانیلرك هجومی اثناسنده شاهجهان آبادی ترکه مجبور اولوب، برمدت شهردن شهره کزمش؛ و ١٢٠٥ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعار مقبوله‌سندندر:

دل صد چاك دارد شانه زان رو
كه با اشعار با شد الفت او

— ایکنجیسی ینه عن‌اصل برهمنی المذهب ایکن، اهتدا ایده‌رك مذهب شیعی‌یی اختیار ایتمش اولان (سلامت علی) در،که اردو لساننده یازدیغی مرثیه‌لری وفارسیده دخی یاشلیجه ائمهٔ اثنا عشر حقنده کوزل نعتلری واردر. ١٢٩٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. شومخمس جملهٔ اشعارندندر:

چون دبیر مدح خوانت ای امام دین پناه
بندهٔ خاص خدا و سایهٔ لطف اله
باکمال عجز از تقصیر خدمت عذر خواه
بندهٔ بیچاره کاشی ازدل و جان سال و ماه
روز وشب در خطهٔ آمل ثنا خوان شماست

دبیس { (ابوالاعز نورالدوله — بن سیف الدوله ابی الحسن الصدقه بن منصور

بن دبیس بن علی بن مزید) حله‌ده حکومت سورن بنی مزید ملوکندن اولوب، ٥٠١ تاریخنده پدری صدقه، که حله‌نك بانیسیدر، سلطان محمد بن ملکشاه سلجوقی ایله واقع محاربه‌سنده قتل اولندقده، صاحب ترجه سلطان مشارالیهك اسارتنه دوشوب، بغداده سوق اولنمش؛ و صداقتیچون یمین ایتدکدن صکره، پادشاه مشارالیه طرفندن استخدام اولنمش ایدی. سلطان محمدك وفاتیله برادری سلطان محمود بن ملکشاه سلجوقی تختنه جلوس ایتدیکنده، دبیس حله‌یه عودت ایتمکه مساعده استحصال ایتمش؛ و شهر مذکوره وصولیله برابر عرب وکرددن بر چوق آدملر جمعیله کندینی امیر طانیتمش ایدی. خلیفهٔ عباسی مستظهر باللهك وفاتی اوزرینه، اوغلی مسترشد بالله جلوس ایتدیکنده، دعوای وراثتله فرار ایدن برادری ابوالحسن بن المستظهر صاحب ترجه‌نك نزدینه التجا ایتمش؛ ودبیس تسلیمنه راضی اولمامش ایسه‌ده، ابوالحسن حله‌دن خروجله واسطه مستولی اولدقده، مستظهرك اشعاری اوزرینه، عسکر سوقیله کندیسنی طوتوب، بغداده کوندرمش ایدی. بعده دبیس سلطان محمود سلجوقی ایله برادر زاده‌سی مسعود بیننده القای فساد ایتمکه باشلایه‌رق، بونلرك منازعه‌لرندن بالاستفاده، عراقده نهب وغارته قویلمش، وحتی بغدادی محاصره ایتمش ایدی. بونك اوزرینه خلیفه مسترشد باللهك فوق‌العاده خصومتنه اوغرایوب، ٥١٤ تاریخنه دك کرك خلیفهٔ مشارالیه ایله وکرك سلطان محمود سلجوقی ایله بالدفعات محاربه ایده‌رك، مغلوب اولدقجه، کاه قاین پدری بولنان ماردین صاحبی ایلغازی‌یه وکاه نجد عرب قبائلندن منتفق قبیله‌سنه التجا ایله، بونلرله برابر بصره و عراق طرفلرنده یغما کرلك ایده‌رك، امرار عمر ایتمش؛ ونهایت ٥٢٩ تاریخنده سلطان محمود سلجوقی مراغه‌ده مسترشدی قتل ایتدیکنده، فعل قتلی معیتنده بولنان دبیسه اسناد ایله، کندیسنی خیمه‌سی قپوسنده قتل ایتدیرمشدر. سلطان مشارالیه دبیسك قیزینی تزوج ایتمشدر. دبیسك زوجه‌سی اولان کهار خاتون بنت ایلغازی ایسه وزیر شهیر نظام الملکك قیزی زبیده‌نك کریمه‌سی شرف خاتونك قیزی ایدی. دبیس ادیب وشاعر وکریم وشجیع بر ذات ایدی.

دبیس (ابوالاعز نورالدوله — بن علی بن مزید) بنی مزید ملوکندن اولوب، پدرینك وفاتنده ٤٠٧ تاریخنده آل بویه‌دن سلطان الدوله‌نك فرمانیله مسند امارته کچه‌رك، برادریله، عم زاده‌لریله بنی خفاجه ایله وآل بویه وطغرل بك سلجوقی ایله بر چوق وقت اوغراشدقدن صکره، ٤٧٤ تاریخنده ٨٠ یاشنده وفات ایتمشدر. مدت امارتی ٥٧ سنه‌در.

دَبیق مصرده فرما ایله تنیس آره‌سنده بر کوچك قصبه اولوب، اهالیسنك اعمال ایتدکلری (دبیقی) دینلکله معروف غایتله مقبول بر نوع ایپك قماشیله مشهور ایدی.

دَبیل ثغور ممالك اسلامیه‌ده و(اران)قربنده بر قصبه اولوب، حضرت عثمان (رضنه)ك خلافتی ومعاویه‌نك شام والیلکی زماننده حبیب بن مسلمه یدیله فتح ایدلمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. — بواسمله جزیرة العرب وسوریه‌ده بعض قرا و مواضع بولندیغنی دخی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دپسنك (Dapsang) آسیای وسطیده قره قوروم سلسله‌سنه مربوط یوکسك برطاغ اولوب، کشمیره تابع اولان کوچك تبت خطه‌سنی ترکستان شرقینك (یارقند) خطه‌سندن آییریور. ارتفاعی ٨٥٦٨ متره اولوب، جهت جنوبیه‌سنده ٥٦٠٠ وجهت شمالیه‌سنده ٥٩٠٠ متره‌دن یوقاریسی سرمدی قارلرله مستوردر. منجمد درەلرندن آقان صو (لوب نور) کوله دوکیلان یارقند نهرینی تشکیل ایدر.

دپتفورد (Deptford) انکلتره‌نك (کنت) ایالتنده، (تامیسه) نك جنوبی ساحلنده ولوندره کوپریسنك ٥ کیلومتره آشاغیسنده اوله‌رق (غرنویج)ك اتصالنده برشهر اولوب، ٥٣٧٠٠ اهالیسی واردر. لوندره‌نك توسعی اوزرینه، انکلتره‌نك پایتختنه کسب اتصال ایدوب، الیوم محلاتندن عد اولنه‌بیلیر. ترسانه‌سی وچینی وسائره فابریقه‌لری واردر.

دتروا (Détroit) یعنی «بوغاز»، آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جماهیر شمالیه‌سندن (میشیغان) جمهوریتنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، (سنت قلر) ایله (اریه) کوللری آره‌سنده واقع (سنت لوران) بوغازی اوزرنده بولنغله، اورانك

ایلك صاحبلری اولان فرانسزلر طرفندن بو اسمله تسمیه اولنمشدر. ۴۲°۲۰´ عرض شمالی ایله ۸۵°۱۸´ طول غربیده واقع اولوب، ۷۹ ۵۹۵ اهالیسی، بك ایشلك تجارتی، متعدد دمیریوللری، سفاین دستگاهلری، دوكوخانه ودمیرخانه‌لری، آلات زراعیه وسائره فابریقه‌لری واردر. لیمانی بك كوزل و صاغلام ایسه‌ده، قیشین ٤ آی منجمد بولنور.

دتروا { (Détroits) یعنی «بوغازلر»، انكلتره حكومتنجه ملاقه بوغازیله شبه جزیره‌سنده واقع مستملكانه ویریلن اسم اولوب، مستملكات مذكوره (پنانغ) جزیره‌سیله (ولسلی)، ملاقه وسینغاپوردن عبارتدر. وقتیله هندستانه ملحق ایكن، ۱۸۶۷ تاریخنده اورالری تفریق ایدیله‌رك، طوغر- یدن طوغری‌یه لوندره حكومتنه تابع برایالت حكمنه قونلمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۱۲۵ مربع كیلومتره واهالیسی ۳۰۸۰۰۰ كشیدر.

دتمولد { (Detmold) آلمانیاده (لیپه دتمولد) پرنسلكنك مركزی بر قصبه او- لوب، برلینك ۳۳۰ كیلومتره غرب جنوبیسنده وهانوورەنك ۸۰ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (وسر) ایرماغنه تابع (ورا) نهری اوزرنده واقعدر. ۶۹۱۵ اهالیسی، پرنسه مخصوص سرایی، متعدد مكاتبی، تیاتروسی، منسوجات فابریقه‌لری و جوارنده مرمر وتباشیر اوجاقلری واردر.

دتوش { (Destouches) فرانسه ادباسندن اولوب، ابتدا آقتورلق ایتمش، وبعده امور سیاسیه‌یه قاریشوب، نهایت تألیفات ادبیه‌یه حصر مساعی ایله بر چوق تیاترو اویونلری یازمش؛ و فرانسه انجمن دانشی اعضالغنه ده قبول اولنمش ایدی. ۱۶۸۰ ده (تور) ده طوغوب، ۱۷۵۴ ده پارسده وفات ایتمشدر.

دجله { (Tigre) آسیای عثمانینك فراتدن صكره الڭ بیوك نهری اولوب، دیار بكر ولا- یتنك شمال غربی حدودنده‌كی طاغلردن نبعان ایدن بر چوق چای ودره‌لردن باتشكل، جنوب شرقی‌یه طوغری جریانله، نفس دیار بكر یعنی آمد شهری ایچندن بچدكدن صكره، شرقه دونوب، ولایت مذكوره‌نك حدود شرقیه‌سنه قدر بو استقامتده جریان، وشمالدن بطمان صوییله سعرد نهرینی وسائر بعض چایلری اخذ ایتدكدن صكره، ینه جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، موصل شهری یانندن بعدالمرور، صولدن (زاب اعلا) نهرینی دخی اخذ ایله، جنوبه طوغری دونه‌رك، بغداد ولا- یتی حدودی قربنده ینه صولدن (زاب اسفل) ی دخی اخذ ایدر، وسامرانك آلتنده شرق جنوبی‌یه طوغری دونه‌رك، ینه صولدن (ادهم) چایی دخی اخذ ایتدكدن صكره، جنوب وجنوب غربی وبعده شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، بغداده واصل اولور. بغدادك اوست وآلت طرفنده فرات مجراسنه زیاده قریب بولندیغندن، صاغدن بر چوق صنعی وطبیعی جدوللر واسطه سیله فراتله اختلاط ایدر. بغدادك آلت طرفنده صولدن (دیاله) نهرینی اخذ ایله، جنوب شرقی‌یه طوغری غایت طولا- شیقلی بر مجرا تشكیل ایدر؛ و (كوت العماره) یه واصل اولنجه، (شط الحی) نامیله فراته بر بیوك جدول آیر- دقدن صكره، شرق وبعده ینه شرق جنوبی‌یه طوغری دونه‌رك، ایران حدودندن كلن بر چوق چایلرك صو- لرینی ونهایت (كرخه) نهرینی آلیر؛ وقرنه‌ده فرات نهریله برلشه‌رك، (شط العرب) ایرماغنی تشكیل ایدر، كه بوده ینه او استقامتده دوامله، بصره‌نك ایچندن بالمرور، خوزستاندن كلن (كارون) ایله برلشه‌رك، بصره كورفزینه یعنی بحر فارسه منصب اولور. دجله- نك مجراسی تقریباً ۱۲۵۰ كیلومتره طولنده اولوب، جریانی بك سرعتلیدر. مجراسنك یوقاری قسمی وعلی- الخصوص موصله قدر اولان قسمی طاغلر آره‌سنده وبك اینیشلی اولوب، دیار بكردن موصله كلكله‌وخیلی زحمتله یوزیلیر. موصلدن بغداده قدر كوچك كیملر ایشلیه‌بیلیر. بغداددن آشاغی اولان قسمنك ایسه صو- لری چوق ومجراسی دوز اولدیغندن، بیوجك كیملر وواپورلر سیرینه قابل اوله‌بیله‌جك بر حاله قونلمسی آساندر. بصره ولایتی داخلنده اولان مجراسنك ایكی طرفنده بعض بطاقلقلر موجوددر. نیسانده طاغلر- ده‌كی قارلرك اریمسندن وتشرین ثانیده دخی موسم یاغمورلرینك كثرتندن دجله‌نك صولری طاشوب، بعض

دفعه مجراسی اطرافنده‌کی مزروعاتی و بغداد شهرینی دخی صو باصار، دجله‌نك منابعی فرات مجراسنك اوست قسمنك تشكیل ایتدیكی بر نصف دائره‌نك داخلنده اولوب، دجله مجراسنك الك یوقاری جهتی فرات مجراسنه پك قریب اولدیغی حالده، دجله‌نك شرقه و فراتك غرب جنوبی‌یه طوغری آقسیله، بینلرنده دیار بكر و جزیره اسملریله واسع بر خطه قالیورسه‌ده، بو ایکی نهر عظیمك ایکیسی‌ده شرق جنوبی‌یه طوغری متوازیاً آقسیله، وفراتك شرقه طوغری میلانی زیاده اولمسیله، بغداد قربنده بربرینه تقرب وبر چوق جدوللرله اختلاط ایده‌رك، جزیره‌یی قپارلر؛ ودها آشاغیده بتكرار بربرك شرقه ودیكرینك غربه طوغری میلانیله بر ایکنجی جزیره تشكیل ایدر، كه بغداد ایله قرنه آره‌سنده اولوب، عراق وواسط اسملریله معروفدر. جزیره‌ده‌كی سیرك وادیلرك همان جمله‌سی فراته منصب اولوب، دجله‌نك صولری مجراسنك صول طرفندن یعنی بتلیس ووان طاغلریله حدود ایرانیه بویجه ممتد اولان طاغلردن وقسماً ممالك ایرانیه‌دن كلیر. باشلیجه‌لری یوقاریده صره‌سیله ذكر اولنان تابعلرینك الك بیوكلری (زاب اعلا) ایله (دیاله) نهرلریدر.

كرك دجله وكرك فراتك جزیره وعراق جهتلرنجه پك چوق اهمیتلری اولوب، بو صولر اورالرك عروق حیاتیه‌سی حكمنده‌در؛ وكرك اروای اراضیجه كرك سیر سفائن خصوصنجه صولرندن پك چوق استفاده اولنه‌بیلیر. ازمنهٔ قدیمه‌ده بو ایکی نهر آره‌سنده برچوق جدوللر بولنوب، عراق وجزیره‌نك هر طرفی فاصله‌سز برباغچه حكمنده ایدی؛ وهله دجله مجراسی اوزرنده پك چوق شهر و قصبه‌لر بولنوردی. الیوم دجله شق ایتدیكی اوچ ولایتك مركزلری ایچندن یعنی آمد (دیار بكر)، موصل وبغداددن مرور ایدر، وفراته برلشدكدن صكره دخی شق ایتدیكی ولایتلرك دردنجیسی اولان بصره ولایتك مركزی ایچندن كچر. مجراسی اوزرنده وقتیله بولنمش اولان شهرلر شمدی یوق ایسه‌ده، تكریت وسامرا كبی بعض قصبه‌لر دخی موجوددر. موصل وبغداد وعماره‌ده بر كوپریسی واردر. مجراسنده برچوق كوچك آطه‌لر بولنیور.

دجله‌نك فراتله مناسبت واختلاطی اولدیغندن ایکیسنك حوضه‌سنی برعد ایتمك اقتضا ایدرسه‌ده، آیریجه اعتبار اولندیغی حالده، دجله‌نك حوضه‌سی خیلی واسع اولوب، اصل كردستان دینلن وجغرافیون اسلام آثارنده جبال وكوهستان اسملریله معروف اولان طاغلق یرلر بو حوضه‌یه داخلدر. دیار بكر، بتلیس ووان ولایتلرینك نصفلریله موصل ولایتنك بتونی وبغداد و بصره ولایتلرینك نصفلری دجله‌نك حوضه‌سی داخلنده بولنیور. حدود ایرانیه اكثر طرفلرده تقسیم میاه خطنی تعقیب ایدیورسه‌ده، زاب اسفلك منابعی و (دیاله) مجراسنك قسم اعلاسی ممالك ایرانیه داخلنده بولنمغله، ایرانه تابع (آردبلان) ایالتنك دخی بر قسمی ولورستانك قسم غربیسی دجله حوضه‌سی داخلنده بولنیور.

دُجَیل { (یعنی دجله‌جك) بو اسمله جغرافیون اسلام آثارنده ایکی نهر ذكر اولنیور: بری دجله‌یه تابع اولوب، قادسیه قربنده بو ایرماغه منصب اولدیغی بیان اولندیغنه نظراً الیوم (شط الادهم) دینلن چایك عینی اولسه كركدر. — دیكری ایرانده اولوب، خوزستان طاغلرندن نبعانله، بحر فارسه منصب اولور.

دَحل { یمن تهامه‌سیله صعید مصرك بجا ساحلی آره‌سنده بر جزیره اولدیغی «معجم البلدان» ده مذكور اولوب، مصوعك اوكنده‌كی جزایرك الك بیوكی اولان و آوروپالیلرك خریطه‌لرنده (دحلك Dahlak) صورتنده محرر بولنان آطه‌نك عینی اولمسی ملحوظدر. ۱۰ قدر قریه‌سی و ۱۵۰۰ اهالیسی واردر. وقتیله بو جزیره اینجی وصدف صیادلرینك مركزی اولوب، بوتجارتله مشغول اولان اهالیسی پك زنكین ایدی.

دَحمان { (ابو عمرو عبدالرحمن بن عمرو) الك مشهور مغنیلردن وظرفادن اولوب، خلفای عباسیه‌دن مهدی وهادینك زماننده یاشامش، وابراهیم موصلی ایله معاصر بولنمشدر. حسن الحانیله خلفا وكبرانك پك چوق عطیه‌لرینه نائل اولمشدی. حقنده بعض حكایات ونوادر منقولدر. وفاتی هارون الرشیدك خلافتندن اولدر.

دحیه { (بن خلیفة الكلبی) خواص صحابه‌دن اولوب، جانب رسول الله (صلعم) دن

دين حقه دعوت ايچون قيصر رومك نزدينه اعزام بيورلمشيدى . حضرت جبرائيلك رسالتپناه افندمزه بعضاً بو ذاتك صورتنده كورنديكى مرويدر . خالد بن يزيد بن معاويه وسائر بعض تابعين كنديسندن احاديث شريفه روايت ايتمشلردر .

دُختَر { ايران شاعرەلرندن اولوب ، شو بيت جملهٔ اشعارندندر :

مكو رسواى عشق ازمردم دانا كمى دارد
كه عاشق كشتن ورسوا شدن هم عالمى دارد

دختنوس { بين العرب عقل وذكاسيله وشعر وفصاحتيله مشهوره بر قادين اولوب ، بنى تميم قبيلەسنك رئيسى اولان لقيط بن زرارەنك قيزى ايدى . ولادت حضرت سيد المرسلين (صلعم) اثنالرنده بنى تميم ايله بنى عامر آرەسنده وقوعه كلن (يوم شعب جبله) حادثەسى تاريخنده ذكرى كچيور . بو محاربەده قتل اولنان پدرى حقنده بر مرثيەسى وسائر اشعارى اولوب ، «اغانى» ده مذكوردر . اسمى (دخترنوش) دن معرب اولوب ، بو اسم ابتدا نوشروانك قيزينه قونمشدى .

دخلى { ايران شعراسندن اولوب ، اصفهانلى اولديغى حالده ، هندستانه رحلتله اكبر شاهك (احديان) ى زمرەسنه داخل اولمشدى . منصب مذكورى استرحام ضمننده شاه مشار اليهه تقديم ايلمش اولديغى شو رباعى جملهٔ اشعارندندر .

اين ساده دل آخر احدى خواهد شد
محتاج كلاه نمدى خواهد شد
از غايت اضطرار روزى صد بار
قربان بروت سرمدى خواهد شد

دده آغاج { روم ايلينك آطەلر دكيزى ساحلنده بر قصبه اولوب ، ادرنه ولايتنه تابع بر سنجاغك مركزيدر . قصبه ادرنەنك ١٤٩ كيلو متره جنوب غربيسنده ومريجك منصبنده واقع اينوسك ٢٢ كيلو متره شمال غربيسنده واقعدر . پك يكى بر قصبه اولوب ، روم ايلى دمير يولنك لولەلى برغوس موقفندن آيريلان برشعبەنك منتهاسى اتخاذ اولنەلى يعنى ١٢٨٨ تاريخندن برى كوندن كونه كسب عمران ايتمكدەدر . انشاسى منصور اولان ليمانك وجودەه كلمسى واطرافندەكى بطاقلقلرك تطهيرى حالنده دها زياده ترقى وتوسع ايدەجكى مأمولدر . شمديكى حالده ٤٢٩ خانه و ٢١٠١ اهاليسى ، بر جامع شريفى ، بر مسجدى ، قشلەسى ، حكومت قوناغى ، مكتب اعدادیسى ، ٣ مكاتب ابتدائيەسى ، ٢ جامى ومتعدد خانه ودكانى واردر . — دده آغاج قضاسى همنامى اولان لوايى تركيب ايدن اوچ قضانك برى اولوب ، غرب شمالى جهتندن كوملجنه سنجاغيله شمال شرقى جهتندن صوفيلو ، شرق جنوبى جهتندن اينوز قضالريله جنوباً دخى آطەلر دكيزيله محاطدر . سمادرك آطەسى دخى بو قضايه ملحقدر . سمادرك ، مكرى ، فردجك ، شاهينلر و طوغانحصار اسملريله ٥ ناحيه ايله ٤٣ قريەيى جامعدر . اهاليسى ٢٦٦ ٢١ كشيدن عبارت اولوب ، ٨٦٠ ى اسلام ، ٣١٦٢ سى روم ، ٩٠٢١ بلغار وقصورى ارمنى ، يهودى وقبطيدر .

دده آغاج { سنجاغى . ادرنه ولايتنى تركيب ايدن ٩ سنجاغك برى اولوب ، غرباً كوملجنه ، شمالاً ادرنه ، شرقاً كليبولى سنجاقلريله ، جنوباً دخى آطەلر دكيزيله محاط ومحدوددر . سنجاق مريچ مجراسنك قسم اسفليله حوالرلرندن عبارت اولوب ، قارشيسنده بولنان (سمادرك) آطەسى دخى بو لوايه مربوط وملحق اولديغى حالده ، زيردەكى جدولده كوسترلديكى اوزره ، ٣ قضادن مركب اولوب ، ١٢ ناحيه و ١٦٨ قريەيى جامعدر . اهاليسى ٢٩٠ ٦٦ كشيدن عبارت اولوب ، بو مقدارك ٤٢٧ ٢٨ سى اسلام ، ٠٩٧ ٣٤ سى روم ، ١٢٨٩٩ ى بلغار وجزئى مقدارىده ارمنى ، يهودى وقبطيدر . اراضيسى قسماً طاغلق وقسماً دوز وآلچق تپەلردن عبارت اولوب ، طوپراغى پك منبتدر . مريچ نهرى شمالدن جنوبه طوغرى جريانله اينوزده دكيزه منصب اولور . داخل لواده نبعان وجريان ايدن صولرك همان كافەسى بو ايرماغه منصب اولوب ، يالكز بر قاچ كوچك دره طوغريدن دكيزه دوكيلور . بو ايرماقده مقدما كوچك كيلر سير ايدوب ، اورتەيه قدر چيقمقده ايكن ، منصب ومجراسنك قومله طولەسندن ودكرمنلره صو آلمق ايچون ياپديريلان سدلردن طولايى شمديكى حالده يالكز بعض كوچك صاللر يوزديريلەبيليور . ينه بو سببدن ياغمورلر موسملرنده صولر طاشوب ، اطرافنده وعلى الخصوص منصبى قربنده بر بطاقلق تشكل ايدر ، كه بونلر حد ذاتنده صاغلام اولان هواسنى دخى اخلال ايتمكله ، اينوز ودده آغاج ايله جوارلرينك صيتمەسى چوقدر . باشليجه محصولاتى بغداى ، آرپه ، سيسام ، بورچاق ، چاودار ، دارى ،

آنیسون، مرجمك و سائر حبوباتله توتون، پاموق، کتن، اوزوم، زیتون وسائر میوه وسبزەلرك انواعندن عبارتدر. مکریده کوزل بر نوع قیصی حاصل اولوب، کلیتلی محصولاتی آلنیر. داخل لواده سنوی تقریباً ٥٠٠ ٠٠٠ کیله بغدای حاصل اولور. پلاموطی دخی چوقدر. ایپك بوجکلری‌ده یتیشدیریلوب، سنوی ١٥٠ ٠٠٠ کیلو قوزه آلنیر. سنوی ١ ٢٠٠ ٠٠٠ قیه شراب دخی چیقار. اوزوم وتوتون وایپکك اك کلیتلیسی صوفیلو قضاسنده حاصل اولور. قیون، کچی، صغیر وجانوار کبی حیوانات اهلیه‌سی دخی چوقدر. صنایع محلیه جزئیاتدن عبارت اولوب، بعض کویلرده طبانیقلی بر نوع کلیم ایله عادی خالی اعمال اولنور. اورمانلری تقریباً ٤٠ ٠٠٠ دونم وسعتنده اولوب، کراسته واودون وکوره الویریشلی چام، میشه، کورکن، قاین، پرنار وسائر آغاجلر بولنور. نفس دده آغاج قضاسنده (فره‌قیا) و (خواجه کویی) جوارنده وصوفیلو قضاسنك آشاغی ویوقاری قنبرلرله فره وبران قریه‌لرنده سیملی قورشون، باقیر وآنتیمون معدنلری ودده آغاج قضاسنك شاهینلر ناحیه‌سنده واقع (ایندره) موقعنده دخی کور معدنی موجوددر. دکرمن وابنیه طاشلری دخی چوقدر. مرکز لوایه ایکی ساعت مسافه‌ده واقع (فره) ده ایکی ایلیجه اولوب، بعض امراضه نافع اولمغله، مایس وآغستوس آیلرنده خیلی آدملر طوپلانیر. بعض خراب ابنیه‌لری دخی واردر. درون لواده ١٠٣ جامع، ٢ مسجد، ٢ مدرسه، ١١١ مکتب، ١٨ تکیه‌وتربه، ٨١ کلیسا ومناستر، ٦ حمام، ١٥٩٥ دکان ومغازه، ٦٩ فرون، ٢٢ خان، ٣٤٠ دکرمن، ٣ دقیق فابریقه‌سی، ٢٠ چفتلك، ١٩١٩١ باغ، ٥٦٠٥ باغچه، ١٠٣٦٢٨ تارله، ١٨٥١ چایر، ٢١٤ مرعی، ٢٠٤٠ اورمان و ٢٤٩ چشمه موجوددر. سنجاغك قضا وناحیه‌لره تقسیمی بروجه آتیدر:

قضا	ناحیه	مقدار قرا
دده آغاج	مکری	١٣
	فره‌جك	١٠
	شاهینلر	١٠
	طوغانحصار	٩
	سمادرك	١
اینوز	قوجه‌علی	١٨
صوفیلو	ایپصاله	١٢
	پشمان	٦
	تیکلی	٢٠
	اده	٩
	قنبرلر	٢٧
	دربندکبیر	٢٠

ددهام (Dedham) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (مساچوست) جمهوریتنده وبوستونك ١٨ کیلومتره جنوب غربیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ٧٣٥٠ اهالیسی ومتعدد دمیر یوللری واردر.

دده زاده (سید محمد سعید) مشاهیر خطاطلرندن اولوب، خط تعلیقده مهارت تامه‌سی وار ایدی. ١١٧٣ ده وفات ایتمشدر.

درابجرد (دارابکرد) ك معربیدر. [« دارابکرد » ماده‌سنه مراجعت.]

دراج (Durazzo) آرناوودلقده وآدریاتیق دکیزی ساحلنده بر قصبه اولوب، اشقودره ولایتنده برسنجاغك مرکزیدر. اشقودره‌نك ٨٠ کیلومتره جنوبنده و براتك همان او قدر شمال غربیسنده اوله‌رق ٤١° ١٧′ ٣٢″ عرض شمالی ایله ١٧° ٦′ ٢٠″ طول شرقیده واقعدر. قصبه واسع برقوبك منتهای شمال غربیسنده قیالق بر بورنك اوزرنده مؤسس اولوب، جنوبنده اوفق وغیر محفوظ بر لیمانی واردر. شمال جهتنده واسع برطوزلی کول بولنیور، که وقتیله شمال طرفندن دکیزله اختلاط ایدوب، شهرك لیمانی ایکن فتحدن صکره وندیك سفائننك تقربنی منع ایچون مدخلی سد اولنه‌رق، کول ودها طوغریسی بطاقلق حالنه کچمش؛ ویالکز دکیز فرطونه‌لی اولدیغی وقت طالغه‌لر ایچری‌یه کیروب، بعده تعفن ایتمکله، صیتمه‌یی تولید، وقصبه‌نك هواسنی اخلال ایدرلر. دراجك شمدیکی حالده یالکز ٢٠٠٠ قدر اهالیسی، خراب برسور وقلعه‌سی، متعدد جوامع شریفه‌سی، خیلی ایشلك تجارتی وبرچوق آثار عتیقه‌سی واردر. سنجاق مرکزی اتخاذ اولنه‌لی توسع وترقی ایتمکده ایسه‌ده، موقعاً بتون روم ایلینك آدریاتیق دکیزنده برنجی اسکله‌سی اولدیغنه، وبرندیسینك قارشیسنده بولندیغنه کوره، یکیدن اهمیت قدیمه‌سنی بولمق ایچون، مسدود اولان لیمانك کشادینه ومناستر طریقیله سلانیك واستانبوله بر دمیر یول خطیله ربط اولنمغه محتاجدر. جوارلرنده واسع ومنبت اووه‌لر وکوزل اورمانلر بولندیغی کبی، کثرتلی کور معدنی بولندیغی دخی مرویدر.

دراج پك اسکی اولوب، زمان قدیمده اهمیتلی، بیوك وتجارتکاه بر شهر ایدی. بر روایتده ایلیریا

حكمدارلرندن (ايبدامنوس) طرفندن تأسيس اولنه‌رق، بونك اسميله تسميه اولنمش؛ و بعده بونك اخلافندن (ديراخيوس) طرفندن توسيع و تزيين اولنه‌رق، (ديراخيوم) اسمنى آلمش ايدى. اسكى يونان مورخلرينك روايتنه كوره ايسه بو شهر قورنته يونانيلرى طرفندن تأسيس اولنه‌رق، او جوارده فرطونه‌لرك شدتلى اولديغنه بناءً «مخاطره‌لى» معناسيله (ايپدامنوس Epidamnus) وايكى قيا اوزرينه تأسيس اولنديغنه مبنى «صخرتين» معناسيله (ديراخيون Δυρράχιον) تسميه اولنمشدر. كرك تركجه ده مستعمل دراج اسمنك وكرك محلنده آرناودلرك ويردكلرى (دورس Durres) نامنك اشبو (ديراخيون) ولاتين لساننك شيوه‌سنجه (ديراخيوم) اسمندن مأخوذ اولديغنده شبهه يوقدر. هر حالده زمان قديمده بو شهر يونانيلرك مستملكاتندن اولوب، يونانيلرله مسكون ايدى؛ وبونده اقامت ايدن يونانيلر، اطرافلرنده ساكن اولان ايليريانلردن امين اولمق ايچون، بونلره مقنن ومعين ويركيلر ويرمك مجبوريتنده ايديلر. بعده ايليريا حكمدارلرى كسب قوت ايتدكلرنده، بو شهرى دخى ضبط، واملاكلرينه الحاق ايدوب، نهايت روما جمهوريتى پك چوق قانلر دوكدكله ايليريانلردن آله‌بيلمش ايدى. روما جمهوريتى زماننده ديراخيوم زياده‌سيله توسع وتزيين ايدوب، بيوك بر اهميت قزانمش؛ وروماده خيلى بيوك عائله‌لر بو شهرى وطن اتخاذ ايتمشلردى. حتى شهر بعض امتيازاته دخى نائل اولوب، مستقل اداره‌سى وار ايدى؛ وروماىى تركه مجبور اولان كبرانك ملجئى حكمنه كچوب، چيچرون وبعده پومپيوس وسائر سناتورلر اورايه چكلمشلردى. روما ايمپراطورلغنك ايكى‌يه انقسامنده شرق ايمپراطورلغنك پايتختى اتخاذ اولنمسى تصور اولنمش؛ وايليريا ايالتنك مركزى اولوب، بو ايمپراطورلغك قسطنطينيه‌دن صكره اك مهم شهرى حكمنه كچمش ايدى. اوصرده اهميتنه كوره تحكيم اولنه‌رق، اداره‌سى شهرك اعيانندن بر خاندانه احاله اولنمش، وبونلره (دوراچودوقه‌سى) نامى ويرلمش ايدى. قسطنطينيه روم ايمپراطورلغنك دوچار ضعف اولمسى اوزرينه، نورمانلرك ضبطنه كچوب، بونلر اوراده ناپولى قراللرينك حمايه‌سى تحتنده بر كوچك حكومت تشكيل ايله، بر قاچ قرال حكم سورمشدر. بعده ونديك جمهوريتنك ضبطنه كچوب، نهايت ٩٠٨ تاريخنده سلطان بايزيد خان ثانى زماننده فتح اولنه‌رق، ممالك عثمانيه دائره‌سنه ادخال اولنمشدر. اووقتدن برى تدنيده اولوب، بوندن اول كوچك بر ناحيه مركزى ايدى. روماليلر زماننده دراجى سلانيكه ربط ايدر (ايغناتيوس) اسميله مكمل بر طريق وار ايدى. [«ايغناتيوس» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

— دراج قضاسى قصبه ايله جوارنده بولنان ٥ قريه‌دن مركب اولوب، شمالاً (شياق)، شرقاً (تيران)، جنوباً قوايه قضالريله، غرباً دخى دكيزله محاطدر. اراضيسى منبت اولوب، آنجق زراعتنه چاليشلمامقده‌در.

دراج { سنجاغى. اشقودره ولايتنى تركيب ايدن ايكى سنجاغك برى اولوب، ولايتك قسم جنوبيسنى تشكيل ايديور. شمالاً اشقودره، شمال شرقى جهتندن مناستر ولايتنك دبره، شرقاً و جنوباً ايلبصان سنجاقلريله، غرباً دخى آدرياتيق دكيزيله محاط ومحدوددر. دراج، شياق، تيران و قوايه اسملريله ٤ قضادن مركب اولوب، شياق قضاسنه ملحق (پرز) و (ايشم) اسملريله ٢ ناحيه‌سى دخى واردر، و ٣٠٣ قريه‌يى جامعدر. مقدار اهاليسى حقنده بر قيد صحيحه دسترس اولنه‌مدى. بتون اهاليسى آرناود ومركزلواده‌كى جزئى مقدار خرستيانلردن ماعداسى مسلمدر. اراضيسى اكثريت اوزره دوز واووه‌لق اولوب، يالكز تيران وقوايه قضالرينك شرق جهتى طاغلقدر. بو جهتده (غراب) طاغى بر نصف دائره شكلنده ممتد اولوب، اتكلرندن (ايشم) و (آرسن) نهرلرى آقار، كه ايكيسى متوازياً برر كوزل ومنبت اووه‌نك ايچندن جريان ايده‌رك، آدرياتيق دكيزينه دوكيلور. برنجيسى (ززى)، تركوش و (روسبوته) چايلرينى، وايكنجيسى (سارانيقه) چاينى اخذ ايدر. قوايه قضاسنده دخى (دارچى) و (قوايه) اسميله ايكى كوچك چاى واردر. طوپراغى پك منبت ومحصولدار اولوب، حقيله ايشلنمديكى حالده، خيلى مقدار بغداى، مصر، آرپه، پرنج وسائر حبوبات ايله ميوه وسبزه‌لرك انواعى حاصل اولور؛ ودراج اسكله‌سندن تريسته وايتاليايه خيلى ذخاير نقل واخراج اولنور. اورمانلرى دخى چوق ودكيزه قريب اولمغله، كراسته‌دن كليتلى استفاده اولنه‌بيلير. مملحه‌لرى دخى چوقدر. بر خيلى

معادن دخی بولندیغی مروی ایسه‌ده، هیچ بری اخراج اولنمامقده‌در.

دراسماعیل خان { هندستانك پنجاب خطه‌- سنده ولاهورك ٣٢٦ کیلو متره شمالنده اوله‌رق (سند) نهرینك ساحل یمینی قربنده برشهر اولوب، ٢٤٩٠٥ اهالیسی، کلیتلی پاموق منسوجاتی وافغانستانله ایشلك تجارتی واردر. (درجات) ایالتنك مرکزیدر.

دراغونره { (Dragonera) اسپانیانك آق دکیزده واقع (بابار) جزایرندن (مایورقه) جزیره‌سنك قربنده برکوچك آطه‌در.

دراق { (Drac) فرانسه‌نك جنوب شرقی جهتنده برنهر اولوب، «بوقاری آلپ» طاغلرندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، وبرچوق چایلرك صولرینی آله‌رق، (ایزره) ایالتنه کیرر؛ و ١٥٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (ایزره) نهرینه دوکیلور. برسیل حکمنده اولوب، عادی وقتلرده ثانیه‌ده یالکز ٤٠ مکعب متره صو ویردیکی حالده، فیضاننده ثانیه‌ده ویردیکی صو ٤٠٠٠ مکعب متره‌یه بالغ اولور.

دراقون { (Dracon) اسکی آتنه جمهوریتی رؤساسندن اولوب، قبل المیلاد ٦٢٤ تاریخلرنده غایت شدتلی بر طاقم قوانین وضع ایتمشدی. «قانله محرر» تعبیریله توصیف اولنان بو قوانینی (سولون) ك قوانین حکیمانه‌سی ابطال ایتمشدر.

دراکنبرکه { یاخود دراکنسبرغ (Draken-berge, Drakensberg) آفریقای جنوبیده برسلسلهٔ جبال اولوب، ٣١°٣٠′ ایله ٢٤°٣٠′ عرض جنوبی آره‌سنده وامید برونی حکومتندن (ترانسوال) حکومتنك اورته‌لرینه قدر ممتد اولور. استقامتی جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری اولوب، ساحل ایله متوازیاً وساحلدن تقریباً ٢٦٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اوزانیر. اك یوکسك ذروه‌لرینك ارتفاعی ٣٣٥٠ متره‌یه قدردر. بو سلسله بحر محیط هندی مائله‌سی بحر محیط آطلاسی مائله‌سنده بولنان (اورانژ) ایرماغی حوضه‌سندن آییرر. یرلیلر طرفندن (قاهلامبه) تسمیه اولنوب، (دراکنبرکه) اسمی اك اول اورالرینی اعمار ایدن فلمنکلیلر طرفندن ویرلمشدر.

دراکو { (Dragö) نوروجك ساحل جنوبیسی قارشیسنده و (فلکفیورد) قصبه‌سی قربنده برآطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٠ یکی دونمدر (هکتاردن) واهالیسی ١١٨٥ کشیدن عبارتدر.

دراکه { فرانسوآ — (Fr. Drake) انکلتره‌نك اك مشهور قپودانلرندن اولوب، ١٦ نجی قرن میلادیده کرهٔ ارضك اطرافنده بر سیاحت اجرا، وآمریقا وسائر جهاتده اسپانیوللرله برچوق محاربه‌لر ایده‌رك، برخیلی یرلر ضبط ایتمش ایدی. پتاتسی اك اول مکسیقه‌دن آوروپایه نقل ایدن بوذات اولدیغی مرویدر. ١٥٩٦ ده وفات ایتمشدر. سیاحتیله اسفار بحریه‌سی ضبط وتحریر ونشر اولنمشدر.

دراکیذیان { (Draguignan) فرانسه‌نك جنوب شرقی ایالاتندن (وار) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، مارسلیادن نیسه‌یه کیدن دمیریول خطنك تشعبی نقطه‌سنده وپارسك ٨٥٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقعدر. ٧٣٥٠ اهالیسی، متعددمکتبلری، کتبخانه‌سی، کوچك موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی، برچوق چشمه‌لری، کوزل تفرجکاهلری، ایپك وپاموق منسوجاتله چوراب، صابون، مسکرات وسائره فابریقه‌لری وزیتون یاغی وسائره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر.

درامبورغ { (Dramburg) پروسیه‌نك پومرانیا ایالتنده (کوسلین) سنجاغنده وکوسلنك ٨٠ کیلومترو جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٦٢٥ اهالیسی وبوك ایپلیك ایله چوخه فابریقه‌لری واردر.

درامن { یاخود درام (Drammen, Dram) نوروجده (قریستیانیا) ایالتنده وقریستیانیانك ٣٣ کیلو متره جنوب غربیسنده و (درامسلف) نهری اوزرنده برشهر اولوب، ٢٩٠٠٠ اهالیسی، نهرده بیوك سفائنك دخی دخولنه مساعد لیانی وایشلك تجارتی واردر. اطرافنده‌کی اورمانلردن کسیلن کلیتلی اودون اسکله‌سندن انکلتره‌یه وسائر طرفلره اخراج اولنور.

درامه { (Drama) روم ایلنده تراکیا ایله ماکدونیا خطه‌لری حدودنده برقصبه اولوب، سلانیك ولایتنه ملحق بر سنجاغك مرکزیدر. سلانیكك ١٢٠ کیلومتره شرق شمالیسنده، سیروزك

٤٨ کیلومتره شرقنده واسکله‌سی اولان قواله‌نك ٥٣ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق، (نخیانوس) کولنه دوکیلن (آنکیستنه) ونام دیکرله (درامانیجه) نهری تابعلرندن برچایك اوزرنده واقعدر. کوزل بر قصبه اولوب، ٧٥٠٠ اهالیسی، فرح فزا موقعی، اطرافنده آقار صولریله اشجاری، کوزل باغچه‌لری، بری یلدیرم سلطان بایزید خان حضرتلرینك بناکرده‌سی اولمق اوزره، ٣ جامع شریفی وبهرنده بر کوچك کتبخانه‌سی، براعدادیه وبررشدیه وبرقاچ صبیان مکتبی، پاموقدن بعض منسوجاته مخصوص دستکاهلری وتوتون وسائره‌یه متعلق خیلی ایشلك تجارتی واردر. اطرافنده‌کی اووه پك منبت ومحصولداردر. اهالیسنك قسم اعظمی مسلم وقصوری روم وبلغار وسائره‌در. پك اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (درابسقوس) در، که بونده زمان قدیمده آتنه جمهوریتنك ١٠٠٠٠ کشیدن مرکب بر فرقهٔ عسکریه‌سی تراکیالیلر طرفندن کلیاً امحا اولنمشدی. — درامه قضاسی همنامی اولان سنجاغی ترکیب ایدن اوچ قضانك بری اولوب، لوانك غرب شمالی قسمنی تشکیل ایدر. غرباً وشمال غربی جهتندن سیروز سنجاغیله، شمال شرقی طرفندن ادرنه ولایتنك کوملجنه سنجاغیله، جنوب شرقی جهتندن صاری شعبان، جنوباً دخی قواله قضالریله محدود ومحاطدر. پراویشته وپرسیچان وچچ ناحیه‌لریله برابر ١٣١ قریه‌یی جامعدر. اراضیسی پك منبت ومحصولدار اولوب، بغدای، آرپه، چاودار وسائر حبوبات ایله کلیتلی توتون وبر مقدار پاموق حاصل اولور. باغلری دخی چوق اولوب، خیلی اوزوم وشراب چیقار. آری قوغانلرندن خیلی بال وبال مومی دخی آلنیر. اهالیسی ٥٣١٦٧ کشیدن عبارت اولوب، بونلرك یالکز ٦٥٠٠ قدری روم، ٣٠٠٠ قدری بلغار، ٣٠٠٠ قدری چنکانه وقصوری کاملاً اسلامدر.

درامه } سنجاغی. سلانیك ولایتی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری واك شرقیسی اولوب، غرباً وغرب شمالی جهتندن سیروز سنجاغیله، شرقاً وشرق شمالی طرفندن ادرنه ولایتنك کوملجنه سنجاغیله جنوباً دخی آطه‌لر دکیزیله محدود ومحاطدر. وسعت اراضیجه کوچك برسنجاق اولوب، درامه، قواله وصاری شعبان اسملریله ٣ قضا ایله مرکزه ملحق پراویشته وپرسیچان وچچ اسملریله ٣ ناحیه‌دن مرکب و ٢٠٥ قریه‌یی حاوی اولدیغی حالده، ٨٥٥٣٥ اهالیسی واردر، که ثلثاندن زیاده‌سی اسلام وقصوری روم، بلغار وسائره‌در. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، کوزل اووه‌لری و منبت دره وبایرلری واردر. قره صو نهری شمالدن جنوبه کلوب، سنجاغك اکثر میاه جاریه‌سی جمع ایله قواله‌ده دکیزه منصب اولور. درامه قصبه‌سی اطرافنده‌کی اووه‌لری اروا ایدن صولر ایسه غرب جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، سیروز سنجاغنده‌کی دیکر قره صویه منصب اولور. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، چاودار وسائر حبوباتله کلیتلی توتوندن وبکی زرع اولنمغه باشلایان پاموق وسائره‌دن عبارتدر. توتونی ممالك عثمانیه‌ده حاصل اولان توتونلرك اك ایسی اولوب، پك مقبول اولمغله، آوروپانك هرطرفنه نقل واخراج اولنور. باغلری ده چوق اولوب، خیلی شراب یاپیلیر وبال وبال مومی حاصلاتی دخی چوقجه‌در. اورمانلری ده چوق اولوب، کراسته وکومور واودون اعمالنه یارار اشجار مختلفه‌سی واردر. اسکله‌سی اولان قواله قصبه‌سی خیلی تجارتکاه اولوب، اورادن کلیتلی توتون وذخایر وسائره اخراج اولنور. دده آغاجندن سلانیکه تمدیدی متصور اولان دمیریول شعبه‌سی بو سنجاغك معموریتنی بر قات دها آرتیره‌جقدر.

درانسه } (Dranse) بو اسمله فرانسه‌ده ایکی نهر واردر: بری (یوقاری ساووا) ایالتنده نبعانله، (تونون) قصبه‌سی قربنده (لمان) کولنه دوکیلور. مجراسی ٥٠ کیلومتره‌دن عبارت ایسه‌ده، صویی پك چوق اولوب، آشاغی قسمی صال یوزدیرلمسنه مساعددر. فیضانی زمانده پك چوق طاشلر وطوپراقلر ایندیرمکله، منصبی کولك ایچنده بربرون تشکیل ایتمشدر. — دیکری اسویچره‌ده آلپ سلسله‌سنك اك یوکسك محللرندن نبعانله، خیزلی بر سیل صورتنده آقه‌رق، فرانسه‌ده (مارتینی) قربنده (رونه) ایرماغنه دوکیلور.

درانکیانه } (Drangiane) یاخود درانجیانه اسکی یونان جغرافیونی طرفندن ایران قدیم دولتنك برایالتنه ویریلن اسم اولوب، سیستان(سجستان) ایله قندهار جهتندن عبارت ایدی. ماکدونیالیلرك تغلبی زماننده مرکزی پروفتاسیه (؟) شهری ایدی.

درانوه (Dranova) طونه‌نك منصبنده دوبریجه‌یه ملحق بر کوچك آطه اولوب، اراضیسی آلچق وبطاقلق اولمغله، خالیدر.

دراوه (Drave) آوستریاده بر نهر اولوب؛ طونه‌نك اك بیوك تابعلرندندر. تیرول خطه‌سنك قسم شرقیسنده (نوبلاش) صیرتندن نبعانله، (قارینتیه) و (استیریه) خطه‌لرینی شق، وبعده خرواتستان واسلاوونیه ایالتنی مجارستاندن فصل و تفریق ایله، وارادین واسك شهرلری ایچندن یچدکدن صکره، طونه‌یه منصب اولور. مجراسنك طولی ٦٥٠ کیلومتره اولوب، استقامتی غربدن شرقه طوغریدر. مجراسنك اوسط طرفی طاغلر آره‌سنده درین بر یتاقدن عبارت اولوب، وارادیندن آشاغیسی ایسه اووه‌لق ویتاغی آزدرین اولمغله، نهرك صولری یاییلوب، بر بطاقلق ایچندن آقار. وارادین اوکنده وسعتی ١٢٦ واسکده ٣١٦ متره‌در. خرواتستانده‌کی مجراسی سیر سفائنه صالحدر. تابعلرینك اك بیوکی (غراج) شهری ایچندن یچن (مور) نهری وایکنجی درجه‌ده‌کیلر دخی بدینه، بیستره، زارانیچه چایلریدر، که جمله‌سی خرواتستان واسلاوونیه ایالتنی سقی ایله صاغدن دراوه‌یه منصب اولورلر. بونلرك صولری آزایسه‌ده، فیضانلری زماننده طاشوب، اطرافلرنده‌کی اووه‌لرده بر طاقم بطاقلقلر تشکیل ایدرلر.

دَرب «جاده» دیمك اولان بو کلمه بغدادده بر محله‌یه علم اولدیغی کبی، طرسوس ایله بلاد روم یعنی قونیه وحوالیسی آره‌سنده‌کی جهته دخی اطلاق اولنوردی. — دیکر بعض کلماته اضافتله دخی بغداد وموصل و نهاوند و سائر شهرلرده بعض محله‌لرك اسماء مرکبه‌سنی تشکیل ایدردی. — درب الکلاب دیار بکرده میافارقین قربنده بر محل ایدی.

دَربند بلاد قفقاسدن داغستان خطه‌سنك مرکزی بولنان بر قصبه اولوب، بحر خزرك ساحل غربیسنده وتفلیسك ٢٩٦ کیلومتره شرقنده اوله‌رق ′٤ °٤٢ عرض شمالی ایله ′٥٣ °٤٥ طول شرقیده واقعدر. قافقاس سلسله‌سی شعباتندن بر طاغك اتکنده واقع اولوب، بر نصف دائره شکلنده اولدیغی حالده، برسورله محاطدر. قصبه‌نك اوسننده‌کی طاغك تپه‌سنده بر قلعه اولوب، قصبه‌یه بو اسمی قزاندیران بوغاز دخی ٢ کیلومتره طولنده ایکی صره‌لی جسیم دیوارله مسدوددر. قسم اعظمی مسلم اولمق اوزره، ١٣ ٧٧٥ اهالیسی، ١٥ جامع شریفی، ٢ کلیساسی، ٣ حاوره‌سی، ٢١ مکتبی، ٣ چارشیسی وخیلی دباغخانه‌لریله اسلحه وایپك وبوك منسوجات دستکاهلری واردر. لیمانی اولمیوب، اوکی آچیقدر. پك اسکی بر قصبه اولوب، قباد ویا نوشروان طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغی مرویدر. تأسیسنك مقصدی (خزر) قومنك تجاوزاتنه قارشی بر سپر اولمقدن عبارت بولنمش اولدیغندن، امر تحکیمنه زیاده‌سیله اعتنا اولنمشدی. اوائل دور اسلامده معمور بر شهر اولوب، مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. جغرافیون اسلام متانت واستحکامنی توصیفده مبالغه ایدیورلر. عربلر عندنده (باب الابواب) و (الباب) اسملریله معروف اولوب، ترکلر عندنده دخی (دمیرقپو) اسمنی آلمشدر. دولت عثمانیه ایله دولت صفویه آره‌سنده وقوع بولان محاربات صره‌سنده دفعاتله عساکر عثمانیه طرفندن فتح واسترداد اولنه‌رق، خیلی وقت ممالك عثمانیه‌دن معدود بولنمشدر. ١٧٢٢ تاریخ میلادیسنده بیوك پترو طرفندن ضبط اولنه‌رق، ٦ سنه صکره نادرشاه طرفندن استرداد، و ١٨١٣ ده بتکرار روسیه‌یه ترك اولنمشدر.

— روسیه‌نك (استاوروپول) ایالتنده وبحر خزره دوکیلن (قومه) نهری اوزرنده دخی بو اسمله بر کوچك قصبه اولوب، اکثری ارمنی اولمق اوزره، ٢٠٠٠ اهالیسی واردر.

— بوسنه‌نك بانالوقه سنجاغنده دخی بو اسمله بر کوچك قصبه واردر.

دربندی (ابوالولید حسن بن محمد) مشاهیر محدثیندن اولوب، جمع احادیث شریفه ایچون ممالك اسلامیه‌نك هر طرفنه سیاحت ایتمش؛ وکندیسندن برچوق محدثلر روایت ایتمشلردر. ٤٥٦ تاریخنده وفات ایتمشدر.

دربندیه (دولت —) طقوزنجی قرن هجری اواخریله اوننجی قرنده شرواندە حکومت سورمش بر کوچك دولت اولوب، پایتختی (دربند) قصبه‌سی اولدیغی اجلدن، بو اسمله شهرت بولمشدر. بو دولتك مؤسسی شیخ ابراهیم اولوب، کندیسی اهالی طرفندن حکمدار انتخاب اولنه‌رق، او صره‌ده خروج ایدن تیمورلنکه عرض مطاوعت

ایتمکله ، یرنده بقا بولمش ؛ و وفاتنده اوغلی سلطان خلیل خلفی اولوب ، دولت موروثه‌سنی بر قات دها تقویه ایلمش؛ وقره یوسف ترکمانی ایله محاربه ایدوب ، غالب کلمش ایدی . اوغلی وخلفی شروان شاه زماننده شیخ حیدر صوفی ظهور ایدوب ، دولت دربندیه‌یه مسلط اولمش ایسه‌ده ، شروان شاه اوزون یعقوبك امدادیله بونك شرندن قورتلمش ایدی . بعده شاه اسمٰعیل صفوی شروان شاهی مغلوب ایله ، شروان خطه‌سنی ضبط ایتمش ایسه‌ده ، چوق طوته‌میوب ، ترك ایتمکله ، شروان شاهك اوغلی غازی بك تخته چقوب ، ٦ آی صکره مقتولاً وفات ایتمش وبعده کیلان والیسی بولنان برادری شیخ شاه تخته چقمشدر . محمود شاه اسمٰعیل صفوی‌یه التجا ایله ، شیخ شاهه قارشی عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده ، مغلوب ومقتول اولوب ، شیخ شاه تقرر ایتمش ؛ وکندیسی عاقل وعادل بر ذات اولمغله ، بونك زماننده دولت دربندیه یکیدن بر فر آلمش ایدی . بوندن صکره حکومت سورن اوغلی خلیل ایله توروني شاهرخ بن فرخ میرزا زمانلرنده دولت دربندیه‌یه ضعف طاری اولوب ، ٩٥٥ تاریخنده طهماسب صفوی شروانی ضبط ایتمش ایدی . سلطان سلیمان خان زماننده طهماسب عساکر عثمانیه‌یه مغلوب اولوب ، فرار ایتدیکنده ، شاهرخك عمیجه‌سی برهان ملك موروثنی استرداد ایله ، ٧ سنه حکومت سورمش ؛ وبعده شروان ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولندقده ، بونك اوغلی ابا بکر میرزا طرف دولت علیه‌دن شروان والیلکنه نصب اولنمش ایدی . تقریباً ١٠٠ سنه حکومت سورن دولت دربندیه حکمدارلریله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر :

شیخ ابراهیم	
سلطان خلیل بن ابراهیم	٨٢١
شروان شاه بن خلیل	
غازی بیبك	٩٠٦
محمود بن غازی بیبك	٩٠٦
شیخ شاه بن غازی بیبك	٩٠٧
خلیل شاه بن شیخ شاه	٩٢٥
شاهرخ بن فرخ میرزا	٩٤٥ الی ٩٥١
برهان بن شاهرخ	٩٥٥ « ٩٦٢

دربی } (Derby) انکلتره‌ده لوندره‌نك ١٧٨ کیلومتره شمال غربیسنده و (درونت) نهری اوزرنده برشهر اولوب ، همنامی اولان قونتلغك (یعنی ایالتك) مرکزیدر . ٤٩١٠٠ اهالیسی ، طوبخانه‌سی ، باروتخانه‌سی ، منسوجات فابریقه‌لری ، قیومجیلغه متعلق معمولاتی ودمیر یول موقفی واردر . ــ دربی ایالتنك بویی ٨٨ و اکی ٣٥ کیلومتره اولوب ، ٣٨٠٠٠٠ اهالیسی ، منسوجات متنوعه فابریقه‌لری و بر چوق معدنلری واردر . اراضیسی عارضه‌لی اولوب ، آلچق یرلری پك منبتدر . کوللری دخی چوقدر .

ــ بو اسمله آمریقه‌ای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (فونکتیقوت) جمهوریتنده ، (نیوهاون) ایالتنده ونیوهاونك ١٢ کیلومتره غربنده دخی بر قصبه اولوب ، ٨٠٢٠ اهالیسی واردر .

دربی } لورد ــ (L. Derby) انکلتره سیاسیوندن اولوب ، دربی قونتلرینك اون دردنجیسیدر . خدمات علمیه‌ده و مجلس مبعوثان اعضالغنده بولندقدن صکره ، ١٨٦٨ ده وفات ایدن پدرینك یرینه خارجیه مستشاری و ١٨٧٤ ده دیزرائلی قابینوسنده خارجیه ناظری اولمشیدی . صوك روسیه محاربه‌سنده استعفایه مجبور اولمش ؛ وبر قاچ سنه صکره وفات ایتمشدر . بش چوجغی اولان مارکی دوسالیسبورینك طول قاریسنی تزوج ایدوب ، کندیسنك اولادی اولمامشدر .

دربی وست } (Derby-West) یعنی « غربی دربی » انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده ولیورپولك ٧ کیلومتره شمال شرقیسنده بر شهر اولوب . لیورپولك بر محله‌سی عد اولنور . ٢٧٢٩٠ ودائرۀ بلدیه‌سیله برابر ٧٨٠٠٠ اهالیسی واردر .

دریانه } (Drepane) سیچیله‌ده‌کی (ترایانی) قصبه‌سنك اسم قدیمیدر .

درجات } (Dérajat) هندستانك پنجاب خطه‌سنده بر ایالت اولوب ، افغانستان حدودنده وسلیمان کوه ایله سند ایرماغی آره‌سنده واقعدر . مساحۀ سطحیه‌سی ٣٢٥٤٢ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٥١٩٩١ کشی اولوب ، جمله‌سی افغان جنسیتنه منسوب ودین اسلامله متدیندرلر . نهرلرك

کنارلرنده بولنان ویا قیو ایله اروا ایدیله بیلن اراضیسی بك منبت ومحصولدار اولوب ، سائر طرفلری چوللق ودیکنلرله مستوردر .

درد { (خواجه میر محمد بن خواجه ناصر دهلوی) هندستانك مشاهیر شعرا وصوفیوننذن اولوب ، فارسی واردو لسانلرنده برر دیوانی ، تصوفه متعلق « رسالة الواردات » اسمیله بر کتابی ، « درددل » ، « ناله ودرد » ، « علم الکتاب » عنوانلریله تألیفاتی وسائر بعض آثاری واردر. ۱۱۹۹ تاریخنده وفات ایتمشدر .

دردمند { (محمدتقی دهلوی) بودخی هندستان شعراسندن اولوب ، بردیوانیله بر ساقی‌نامه‌سی واردر. ۱۱۷۶ تاریخنده وفات ایتمشدر .

دردی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر : بری افشار عشیرتی رؤساسندن اولوب ، شو بیت اونکدر :

توبی وقوت یك ناله ذکر دردی
نعوذ بالله اکر دردلش اثر نکند

— دیکری سمرقندلی اولوب ، فقر وفنا اصحابندن ایدی. شو بیت جمله اشعارندندر :

نهم بر زخم پیکانش دمادم مرهم دیکر
که بهر تیر دیکر زنده باشم تادم دیکر

درزی { وجمعی دروز (Druzes) سوریه‌ده بر طائفه در، که باشلیجه جبل لبنان ایله جبل حورانده وراشیا وحصبیا ایله دمشق شامك اطرافنده ساکن اولوب ، حلب ومرعش وحله طرفلرنده دخی بعض فرقه‌لری بولنور . بونلر آیریجه بر دین ایله متدین زعم اولنمشلر ایسه‌ده ، اساساً مسلم اولوب ، یالکز مذهبلری آیریدر . کندیلرینك ادعاسنه کوره، آل تنوخدن اولان ملوك قدیمهٔ عربك اتباعندن اولوب، حیره دولتنك کسری طرفندن انمحاسی صره‌سنده آل تنوخك بقیة السیوفیله حلبك معره جهتنه هجرت ایتمش ؛ وصدر اسلامده شامك فتحنه کیدن صحابهٔ کرامه امداد ایدوب ، ایکنجی قرن هجریده بیروت جهتنده اختیار وطن ایلمشلردر . فاطمیون مصرده اجرای حکومت ایتدکلری اثناده درزیلر بونلره انتساب ایدوب، علی الخصوص حاکمك زماننده بیوك برنفوذ واقتدار قزانمشلردی . حاکم بامرالله‌ك ضرار اسمنده بر ملحده اویوب، کفره درجه‌سنه واران برطاقم افکار واعتقادات باطله‌یه صاپدیغی ، وضرارك مریداندن (حمزه) نك بو افکار واعتقادات باطله‌یی عادتا بر مذهب صورتنه وضع ایلدیکی معلومدر . ایشته درزیلر دخی اووقت، حاکمه اولان انتسابلری حسبیله ، بو مذهبه تابع اولوب ، الی یومنا هذا او اعتقادات باطله‌یی محافظه ایتمکده‌درلر . وحدانیته وانبیاء عظامه اینانوب ، صحابه‌دن سلمان فارسی (رضه) حقنده حرمت واعتقادلری زیاده‌در . تناسخه دخی اینانیرلر . مذهبلرینك اصول وفروعی سر اولوب ، اغیاره شویله طورسون، کندی ایچلرندن (جهال) تعبیر ایتدکلری عوامه دخی کوسترمزلر ؛ و (خلوة) تعبیر ایتدکلری معبدلرینه هر پنجشنبه اقشامی واقع اولان اجتماعلرنده یالکز (عقال) تعبیر ایتدکلری خواص بولنوب، جهاله دخول وتقرب مساغ دکلدر . قرآن کریمه اعتقادلری وار ایسه‌ده ، بعض آیات کریمه‌یی اهل سننك رأینه مخالف بولده تفسیر ایدرلر . کتب مذهبیه‌لرینك قرائنی دخی عقاله مخصوص اولوب، بو کتابلر کیزلی طوتیلیر ؛ واله یکنلری دخی، بر طاقم اشارات ورموزاتله محرر اولدقلرندن، تماميله آکلاشیله‌ماز. کندیلرینه قرداش واولاد تزوجی کبی بر طاقم افعال شنیعه دخی اسناد اولنیور ایسه‌ده، کندیلری بوکبی افعالی منکر اولوب، علی الخصوص عاقللرینك کافهٔ محرماتدن اجتنابلری شرطدر. تعدد ازواج کندیلرنجه محرماتدن اولوب، تطلیق ایتدکلری زوجاتی دخی بردها آله‌مازلر.

درزیلر سائر اهل اسلامله مصاهرت ایتمدکلرندن، نسللری هر اختلاط وامتزاجدن عاری اولوب، سیمالری‌ده کندیلرینه مخصوص بر طرزده‌در. اکثریت اوزره ایری، تندرست، تناسب اعضایه مالك وشانلی آدملر اولوب، ایچلرنده صاری صاچلی وماوی کوزلی افراد دخی بولنور. جسارت وشجاعتله متصف اولوب، مهمانوازلقلری دخی مشهوردر. آنجق بعضلری وعلی الخصوص جبل حورانده اقامت ایدنلری سرکشلك وتمردله مألوف اولوب، اخذ ثاره وغدارانه سفك دمایه انهماکلری زیاده‌در. بتون درزیلرك مقداری سکسان ایله یوز بیك آره‌سنده تخمین اولنمقده‌در. اهل صلیب محارباتی زمانلرنده امرای اسلامك تحت قیادتنده فرنکلره قارشی پك جسورانه حرب ایتدکدن صکره، کندی استقلاللرینی محافظه ایچون، اکثریا

غالیبندن صکره سلاحلرینی امرای مشارالیهمه قارشی چویرمشلردر. یاوز سلطان سلیم خان حضرتلری شامک فتحنه کیتدیکنده، درزیلر عرض مطاوعتله حرباً امداد ایتدکلرندن، بعض امتیازاته نائل اولوب، ادارهلری کندی بکلرندن امیر فخرالدینه احاله اولنمشیدی. بعده عدم انقیاده تصدی ایتملریله، سلطان مراد خان ثالث زماننده ابراهیم پاشا یدیله تربیه اولنمشلردی. متولیلرک عصیانی صره‌سنده ایسه بونلره قارشی عساکر دولته یاردیم ایتمشلردر. جبل لبنانده وسوریه‌نک سائر طرفلرنده بولنان خرستیانلرله منافرتلری پک زیاده اولوب، دفعاتله بینلرنده حرب ونزاع وقوع بولمشدر. بو منازعاتک اک مشهوری آوروپا دولنک مداخله‌سنی منتج اولان شام وقعه‌سیدر، که ۱۲۷۷ تاریخنده وقوع بولمشدر. جبل لبنانده‌کیلر بوصوک وقتلرده طریق تمدن وترقی‌یه سلوک ایدوب، کندیلرینه مخصوص بعض منتظم مکتبلری واردر؛ واکثریت اوزره بولندقلری شئون قضاسیله سائر بعض محللرک مأمورین ملکیه و عدلیه‌سی دخی کندیلرندر. درزیلرک اکثری فلاحت وزراعتله مشغول اولوب، ایچلرنده ارباب حرف وصنعت آزدر.

درزیجان { بغدادک آلت طرفنده ودجله‌نک ساحل غربیسنده بر بیوک قریه اولوب، مورخ شهیر خطیب بغدادینک پدرینک وطنی ایدی. کیاسره زماننده (مدائن) اسمیله معروف مدن سبعه‌نک بری بولنمش اولدیغی کتب عربیه‌ده مذکوردر.

درسده { وآلمانجه درسدن (Dresde, Dresden) آلمانیاده صاقسه قراللغنک پایتختی بر شهر اولوب، برلینک ۱۷۰ کیلومتره جنوبنده و(البه) ایرماغنک ایکی ساحلنده اوله‌رق ۵۱° ۳′ ۳۹″ عرض شمالی ایله ۱۱° ۲۳′ ۴۷″ طول شرقیده واقعدر. کرک موقعجه وکرک ابنیه وسوقاقلری جهتیله آلمانیانک وبلکه بتون آوروپانک اک کوزل واک فرحفزا شهری اولوب، ۲۵۰۰۰۰ اهالیسی، ایکی کوزل واوزون کوپریسی، ۲ سرایی، متعدد مصنع کلیسالری، دلنشین ابنیهٔ امیریه وعمومیه‌سی، بیوک تیاترولری، آقادمیاسی، طب وفن جراحی مکتبیله بوکا مربوط نباتات باغچه‌سی، تشریح سرکیسی، آلات جراحیه موزه‌سی، فن بیطره وفن قباله مکتبلری، مکتب صنایعی، پیاده وسواری وطوبچیلر ایچون مکاتب عسکریه‌سی، موسیقی نمونه‌خانه‌سی، فن معماری مکتبی، ۳۰۰۰۰۰ جلدی حاوی اولان کتبخانهٔ قرالی ایله دیگر متعدد کتبخانه‌لری، فنون طبیعیه، علم ثروت، جغرافیا، طب، استاتستیق وسائره‌یه مخصوص جمعیات علمیه‌سی، علوم ریاضیه وحکمت طبیعیه الات وادواتنه مخصوص نمونه‌خانه‌سی، مکمل برموزه‌سی وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌سی واردر. علوم ریاضیه نمونه‌خانه‌سنده مشاهیر منجمین اسلامدن محمد بن محمد دمشقی طرفندن یدنجی قرن هجری ابتدالرنده معمول برکرهٔ مصنعه دخی موجوددر. درسده شهری علوم وفنونک اک پارلاق مرکزلرندن اولمغله، بحق «آلمانیانک فلورانسه‌سی» تسمیه اولنمشدر. کوندن کونه دخی کسب توسع ایتمکده اولوب، اهالیسی سنه‌دن سنه‌یه عقوله حیرت ویره‌جک بر صورتله تزاید ایتمکده‌در. البه ایرماغی وبوکا منصب اولمق اوزره ایکی جهتندن آقان ایکی چای شهری درده تقسیم ایدیور. اسکی استحکاماتی هدم ایدیلوب، کوزل تفرجکاهلره تحویل اولنمشدر.

درسیم { آناطولی ایله کردستان آره‌سنده بر کوچک خطه اولوب، معمورة العزیز ولایتنه ملحق برسنجاق تشکیل ایدیور. ۳۸° ۴۰′ ایله ۳۹° ۳۷′ عرض شمالی و ۳۶° ۷′ ایله ۳۷° ۵۸′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، جنوباً وغرباً خربوت سنجاغیله، شمالاً ارضروم ولایتیله، شرقاً دخی ینه ارضروم ودیاربکر ولایتلریله محاط اولوب، (مزور) طاغنک جنوبی اتکلرندن عبارتدر. فرات غربی ونام دیکرله قره‌صو مزور طاغنک شمالی اتکلرندن طولاشه‌رق، سنجاغک حدود غربیه‌سنی آیردیغی کبی، فرات شرقی ونام دیکرله مراد نهری دخی حدود جنوبیه‌سنی تشکیل ایده‌رک، بو ایکی نهر درسمک غرب جنوبی کوشه‌سنده برلشیرلر. مراد نهری تابعلرندن (پری صویی) ودرسم چایی دخی سنجاغک ایچندن کچه‌رک، مراد نهرینه دوکیلورلر. بو وجهله درسم همان هر طرفدن نهر مجرالریله وطاغ صرتلریله آیرلمش اولوب، طاغلق وصرب بر یر اولمغله، اوته‌دن بری بعض عشایر اکرادک جولانکاهی حکمنده قالمشدر. بوسببه مبنیدر، که مقدما ارضروم ولایتنه ملحق اهمیتسز بر یر ایکن، بعده آیریجه بر ولایت اتخاذ اولنمش؛

وآنجق مأمول اولان نتیجه استحصال اولنه مدیغندن، اخیراً سنجاق صورتنه چویریلوب، معمورة العزیز ولایتنه الحاق اولنمشدر. مرکزی (خوزات) قریه‌سی اوله‌رق، مرکز ایله اووه‌جق، چشکزك، چارسنجاق، مازکرد، قوزیچان، قزل‌کلیسا وپاخ اسملریله ٨ قضایه منقسم وجمعاً ٥٣٣ قریه‌یی جامعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣ ٤٦٠ مربع کیلومتره‌دن یعنی ١٤ ١١٦ ٢٠٠ دونمدن عبارت اولوب، بوندن ٨ ١٨٧ ٠٠٠ دونمی ناقابل زراعت طاغلق وطاشلق، ٥ ٢١٩ ٠٠٠ دونمی مزروع، ٥٦٠ ٠٠٠ دونمی مرعی، ١٥٠ ٠٠٠ دونمی دخی اورماندر. اهالیسی ٦٣ ٤٣٠ نفسدن عبارت اولوب، ٤٣ ٢٦٠ ی ترك، ١٢ ٠٠٠ ی کرد، که جمعاً ٥٥ ٢٦٠ ی اسلام و ٨ ١٧٠ ی ارمنی اوله‌رق، ارمنیلرك ٦١٠ ی پروتستاندر. طاغلرده ساکن اولان کردلر قیشین یر آلتنده بر طاقم قلبه‌لرده ویازین آچیقده یاشارلر. یوقاریده‌کی تقسیمدن دخی آکلاشلدیغی اوزره، اراضیسنك اکثری غیر قابل زراعت اولوب، اهالینك چوغی دخی چوبانلقله کچینیرلر. چارشیلی وبازارلی قصبه‌سی اولمیوب، اهالینك محتاج اولدقلری جزئی منسوجات وسائره‌یی بعض سیار صاتیجیلر کزدیررلر. مع هذا کرد قاریلری اولدقجه مقبول کلیم وخالی اعمال ایدرلر. محصولات ارضیه‌سی بغدای، آرپه، نحود، فاصولیه، توتون وسائره‌دن عبارت اولوب، احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایدیور. خیلی بال، بال مومی، کراسته واودون ایله اغنام محصولاتندن دری، یوك، کچی قیلی وسائره دخی چیقار. آنجق یوللرك فقدانی وقیشك شدت وامتدادی فضلهٔ محصولاتك اخراجنه وبرکونه تجارت اجراسنه دخی مانع اولور. درون اواده ٦ مدرسه ایله ٩ اسلام و٨ ارمنی صبیان مکتبی موجوددر.

دَرعه { مغرب اقصاده مراکش حکومتنك قسم غربیسنده حدود جنوبیه‌یی تشکیل ایدر بر نهر اولوب، درن (یعنی اطلاس) سلسلهٔ جبالنك الك یوکسك محللرندن نبعانله، ابتدا جنوبه وبعده غربه طوغری آقه‌رق، تقریباً ١٥٠٠ کیلومترهلك جریاندن صکره، (رأس النون)ك ٦٠ کیلومتره جنوب غربیسنده بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسنك قسم اسفلنده یتاغی ١٥٠ متره قدر کنیش ایسه‌ده، عمقی برمتره‌دن آشاغیدر. منابعی اطرافنده‌کی قارلرك اریمسی موسمنده طاشوب، بعض کوللر تشکیل ایدر. وادیسی پك منبت اولوب، مزروعاتی، باغلری وخرما ونار آغاجلری چوقدر. بو وادیده کویلر پك صیق واهالی چوقدر. — یاقوت حموی «معجم البلدان»نده بو اسمله اورالرده برقصبه بولندیغنی بیان ایدیور. بونهرك کنارنده اولمسیله نهرك بوقصبه‌نك اسمیله تسمیه ایدلمش اولمسی محتملدر.

دَرعیه { جزیرة العربده نجدك مرکزی اولان (ریاض)ك ١٠ کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ریاضدن اول وهابیلرك مرکزی ایدی. اووقت ٥ محله‌دن مرکب اولوب، هر بری آیریجه برسورله محاط ایدی. وهابیلر مسئله‌سنده تخریب اولنوب، شمدیکی حالده یالکز ١٥٠٠ اهالیسی واردر.

درغازی خان { هندستانده پنجاب خطه‌سنك درجات ایالتنده وملتانك ٤٤ کیلومتره غرب جنوبیسنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ١٧ ١٦٥ اهالیسی، ١٦٠٠ دکاندن مرکب ایشلك چارشیسی، هندستانله وآسیای وسطی ایله بیوك تجارتی واردر. جوارلری پك منبت اولوب، کلیتلی حبوبات، پاموق، چوید، شکر وبك کوزل میوه‌لر حاصل اولور. هواسی آغیردر. اهالیسی افغانیدر. — سنجاغی سند نهریله سلیمان طاغی آره‌سنده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٢ ٢٧٦ مربع کیلومتره واهالیسی ٣٠٨ ٨٤٠ کشیدر.

درغان { جیحونك ساحل جنوبیسندن ایکی میل مسافه‌ده و(مرو)دن خوارزمه کیدن طریق اوزرنده برقصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

دَرغَم { سمرقند مضافاتندن بر قصبه وناحیه اولدیغی «معجم البلدان»ده مذکوردر.

درغور { سجستان یعنی سیستانده برقصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

درفاتح خان { پنجابك درجات ایالتنده ودامن خطه‌سنده برقصبه اولوب، آنف البیان درغازی خانك ١٢٠ کیلومتره شمالنده وسند نهرینك بر شعبه‌سی کنارنده واقعدر. ٥٠٠٠ اهالیسی واطرافنده پاموق، چوید، توتون، آفیون وشکر محصولاتی ویرر منبت اراضیسی واردر.

دَرَق { سمرقند جوارنده اعلی واسفل اوله‌رق ایکی قصبه ایدی.

دَرَك { مکرانده بر قصبه وطوس جوارنده برقلعه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دَرَکی { ایران شعراسندن اولوب، (قم)لیدر. شاه عباس زماننده یاشامش؛ وبعده (دکن)ه کیدوب، اوراده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی واردر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر :

نه یاری حلقه بردر زد نه صبحی خنده بر روزن
بتنك از سوختن آمد چراغم داد ازین شبها

دَرَن { آفریقانك شمالنده واقع آطلاس سلسلهٔ جبالنه یرلیلر طرفندن ویریلان اسم اولوب، کتب عربیه‌ده بو اسمله مذکوردر. [«آطلاس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

درنته { (Drenthe) فلمنكك شمال شرقی جهتنده برایالتی اولوب، شمالاً وغرباً وجنوباً غرونینکه، اوور ایسل وفریزه ایالتلریله، شرقاً دخی هانووره حکومتیله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۶۶۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۱۸۸۴۵ کشیدر. اراضیسی قوملق وآزمنبت اولوب، مرعالری چوقدر. محصولاتی بغدای، چاودار، مصر، کتن، شربتجی اوتی وسائره‌دن عبارت اولوب، احتیاجات محلیه‌یه کافی اولمامغله، اهالینك باشلیجه مدار تعیشی حیواناتدر. قیون، کچی، صیغیر، طوموز وسائر حیواناتله طیور بیتیه وآریلری چوقدر. مرکزی (آسن) قصبه‌سی اولوب، (میل) اسمیله بر قصبه‌سی دها واردر. بردمیریول خطیله برقاج جدول خطه‌یی شق ایدیور. صنایعی جزئیاتدن عبارتدر.

درنکام { (Dharangam) هندستانك دکن قطعه‌سنده بمبای ریاستنك (کندش) سنجاغنده، ودولیه‌نك ۵۵ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ۱۱۰۸۵ اهالیسی واردر.

درنه { برقه خطه‌سنده یعنی بنغازی سنجاغنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، بنغازینك ۳۳۳ کیلومتره شرق شمالیسنده و ۴۲′ ۳۲° ۵۵″ عرض شمالی ایله ۵۰″ ۱۵′ ۲۰° طول شرقیده واقعدر. بنغازیدن جبل اخضر ایله آیرلمش اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی واردر. قصبه‌نك ایچندن کچن دره باغچه‌لرینی اروا ایتدکله، پك کوزل پورتقال، لیمون، موس، نار وسائر میوه‌لر حاصل اولور. بدویلرك اطرافدن ایندیردکلری ساده یاغ دخی بو واسطه‌ایله‌دن اخراج اولنمغله درنه یاغیله معروفدر. درنه‌نك صولری قصبه‌نك اطرافنده بعض بطاقلقلر تشکیل ایتدکله، هواسی آغیرجه‌در. بنغازی ومالطه وکریدایله تجارتی واردر. ازمنهٔ قدیمه‌ده (درنیس Dernis) اسمیله معروف اولوب، هله رومالیلر زماننده پك معمور ایدی. سوری ابنیهٔ قدیمه‌نك طاشلریله معموندر. ۷۶ تاریخ هجریسنده درنه‌ده زهیر بن قیس علوی ایله برخیلی مجاهد شهید اولوب، اوراده مدفوندرلر. — درنه قضاسی بنغازی مستقل متصرفلغی ترکیب ایدن ۴ قضانك بری اولوب، قبه، بومبا وطبرق اسملریله ۳ ناحیه‌یی دخی حاویدر.

درو { (Dreux) فرانسه‌نك (اوره معلوآره) ایالتنده و(شارتره)نك ۳۳ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، (بلزه) نهری اوزرنده واقع و ۶۴۰۰ اهالیبی جامعدر. مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، دباغخانه‌لری وباقیرجیلق ودمیرجیلکه متعلق فابریقه‌لری واردر. پك اسکی بر قصبه اولوب، اسکی بر کلیساسی وبعض آثار عتیقه بقایاسی قائمدر. قرون وسطاده کوچك بر قونتلغك مرکزی ایدی.

دروار { (Dharvar) هندستانك دکن قطعه‌سنده بمبای ریاستنده وبمبایك ۴۶۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده سنجاق مرکزی بر شهر اولوب، ۲۷۱۳۵ اهالیسی وایشلك پاموق تجارتی واردر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۶۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۹۸۸۰۴۰ کشیدن عبارت اولوب، هندستان غربینك الك زیاده پاموق محصولاتی ویرر یریدر.

درواز { ترکستانك منتهای جنوب شرقیسنده وبدخشان خطه‌سی داخلنده برناحیه اولوب، سرخ آب نهریله اروا اولندیغندن، منبت ومحصولداردر. اهالیسی تاجیك یعنی ایرانی جنسنه منسوبدر.

دروپولی { (Dropoli) آرناودلقده یانیه ولایتك ارکری سنجاق وقضاسنده وارکرینك جهت جنوبیه‌سنده بر بر اولوب، (درینو) نهری وادیسنده کائن طار واوزون بر

اووه‌دن عبارتدر. بو اووه‌ده بولنان کویلرك جمله‌سی چفتلك اولوب، زراعی وقتیله خارجدن نقل‌واسکان ایدلمش رومللردر. اراضیسی پك منبت و محصولدار در. — مذکور (درینو) نهرینه دخی بعضاً (درو-پولی) نامی ویریلیور.

دروت { یاخود درویت (Drot, Dropt) فرانسه‌نك جنوب غربی جهتنده (غارونه) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، (دوردونیه) ایالتنده نبعانله، دفعاتله مذکور ایالتدن (لوت مع غارونه) ایالتنه کچه‌رك، وبرچوق قصبه‌لری اروا ایده‌رك، ۱۲۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ایکی قوله آیریله‌رق، غارونه‌یه دوکیلور. مجراسنك نصف اسفلی بعض سدلر واسطه‌سیله سیر سفائنه صالح اوله‌جق حاله قونمشدر.

دروز { [« درزی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دروسن { (Drossen) پروسیه‌نك (براندبورغ) ایالتنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، (اودر) نهری اوزرنده‌کی فرانقفورتك ۳۰ کیلومتره شمال شرقیسنده‌واقع و ۵۱۷۰ اهالیلی جامعدر.

دروسوس { (Drusus) بواسمله اسکی روما رجالندن درت کشی کلمشدر:

برنجیسی (لیویوس —) میلاددن ۱۲۲ سنه اول تریبون اولوب، رقیبی اولان (غراقخوس) ه غلبه چالمق ایچون، اهالی‌یه اراضی توزیع ایتمك کبی بعض سماحتلرده بولنمش؛ و قبل المیلاد ۱۱۲ تاریخنده قونسلوس اولوب، (اسقوردیسق) لری مغلوب ایتمش ایدی.

— ایکنجیسی (لیویوس —) برنجینك اوغلی اولوب، قبل المیلاد ۹۱ تاریخنده تریبون اولمش؛ و پدرینك اثرینه تبعیتله، اهالی حقنده نافع بر طاقم قوانین وضع ایده‌رك، ۹۰ تاریخنده مقتولاً وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی (قلودیوس نرو—) لیویانك اوغلی و(تیبر)ك کوچك برادری اولوب، آوغستوس طرفندن اوغلاغه قبول اولنمش؛ وفرانسه وآلمانیا طرفلرنده بر چوق غالبیتلره نائل اولوب، اك اول (جرمانیقوس) لقبیله تلقیب ایدلمش؛ و(رن) ایله (ایسل) ایرماقلری آره‌سنده (فوسادروسیانه) اسمیله معروف بر جدول آچدیرمشیدی. میلاددن ۳۸ سنه اول طوغوب، ۹ سنه اول وفات ایتمشدر. مشهور جرمانیقوس ایله ایمپراطور قلودیوسك پدریدر.

— دردنجیسی (قیصر —) تیبر ایله ایکنجی قاریسی (ویپسانیه) نك اوغلی اولوب، جسور بر آدم اولمغله، میلادك ۱۴ تاریخنده (پانونیا) آلایلرینك عصیانی باصدیرمش، و(آلمان) قومنی مغلوب ایتمش اولدیغندن، ۲۱ تاریخ میلادیسنده پدری طرفندن قونسلوسلغه نصب اولنمش؛ و (سیان) ه برطوقات اوردیغیچون، ۲۳ ده بونك طرفندن تسمیم اولنمشدر.

دَرَوَقره { عراقده بر قصبه اولوب، حجاج طرفندن تخریب واهالیسی‌واسطه نقل ایدلمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دَرَوَقه { اندلسده بر قصبه اولوب، ۵۳۰ تاریخنده صعید مصرك قفط قصبه‌سنده وفات ایدن مشاهیر علما وفراءدن (ابو زکریا یحیی بن عبدالله الدروقی) نك مسقط رأسی اولدیغی « معجم‌البلدان » ده مسطوردر.

دروکده { (Drogheda) ایرلانده‌نك (لینستر) خطه‌سنده همنامی اولان سنجاغك مرکزی برقصبه واسکله اولوب، دوبلینك ۳۸ کیلومتره شمالنده و(بونیه) نهری اوزرنده واقعدر. تجارتکاه براسکله اولوب، ۱۳۵۱۰ اهالیسی، ذخایر اخراجاتی وبیره وبز فابریقه‌لری واردر. — سنجاغی قصبه ایله جوارلرندن عبارتدر.

درومور ه { (Dromore) ایرلانده‌نك (دوون) ایالتنده و(دوون پاتریق) ك ۳۰ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی وایرلانده‌نك قتولیك باش پسقپوسلغنه مخصوص دائره‌سی واردر.

دروموند { (Drummond) آمریقای‌شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ویرجینیا) جمهوریتنده وشمالی قارولینه حدودی‌قربنده برکول‌اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲ مربع کیلومترویه قریبدر.

— ینه ممالك مجتمعه‌نك (میشیغان) جمهوریتنده واقع (هورون) کولی داخلنده بواسمله برآطه اولوب، (مانیتولین) جزایر مجتمعه‌سندن معدوددر. — بحرمحیط معتدلده کائن (جیلبرت) جزایر مجتمعه‌سندن بر کوچك آطه دخی بواسمله تسمیه‌اولنوب، اصل اهالیسی‌عندنده

دروم { (Drome) فرانسه‌نك جنوب شرقی جهتنده همنامی اولان ایالتده بر نهر اولوب، (یوقاری پیرنه) ایالتی حدودنده نبعان ایله، ابتدا شمال غربی‌یه، بعده جنوبه ونهایت بنه غرب شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، مذکور ایالتی اورته‌سندن شق ایله، ۱۲۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (رونه) ایرماغنه دوکیلور. عادی وقتلرده صویی آز ایسه‌ده، یاغمور یاغدیغنده سیللردن آرتوب، پك مخاطره‌لی اولور. رونه دوکلمزدن‌اول پارسدن مارسلیه‌یه کیدن دمیریولك بچدیکی ٦ کمرلی برکوپرینك آلتندن بچر.

دروم { (Drome) فرانسه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن اولوب، رونه ایرماغی مجراسنك شرق طرفنده‌در. غرباً (آردش)، جنوباً یوقاری پیرنه، شرقاً (ووقلوزه)، شمالاً دخی (ایزره) ایالتلریله محدود ومحاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۰۶۵۷ مربع کیلومتره اولوب، ۳۲۱ ۷۵۰ اهالیسی واردر. (دوفینه) ایله (پرووانسه) خطه‌لرینك بر قسمندن متشکل اولوب، مرکزی (والانسه) شهریدر. اراضیسی منبت اولوب، حبوبات ومیوه وسبزه‌لرك انواعیله، صفران، کنویر وسائره حاصل اولور. باغلری چوق اولوب، چوق شراب چیقار. بالی دخی چوقدر. معدن کوری، بیاض مرمر، هیکل اعماله الویریشلی طاش، آلچی، صاقسی طوپراغی، یاپی طاشی وسائره دخی بولنور. قسم شرقیسنده اورمانلر دخی چوقدر. صنایع محلیه عادی یوك منسوجاتله، صاقسی، جام، کاغد، اسپرتو وسائره اعمالندن عبارت اولوب، خیلی فابریقه‌لر واردر. تجارتی باشلیجه شراب، بال، بال مومی، بادم وسائره‌یه متعلقدر. ایالت والانسه، دیه، نیون ومونتلیار اسملریله ٤ قضایه منقسم اولوب، ۲۹ ناحیه و۳۷۲ دوائر بلدیه‌یی حاویدر.

دروِنت { (Derwent) انکلتره‌ده بو اسمله ٤ نهر واردر: بری دربی سنجاغنك منتهای شمالنده نبعان ایله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، دربی قصبه‌سی ایچندن بچدکدن صکره، سیر سفائنه صالح برحاله کلوب، ۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (لیچستر) سنجاغی حدودنده صولدن (ترنت) ایرماغنه دوکیلور. — ایکنجیسی (یورق) سنجاغنك قسم شمالیسنده نبعان ایله، جنوبه وبعده غربه طوغری جریان ایدرك، (نیومالتون) ایچندن بچدکدن صکره، سیر سفائنه کسب قابلیت ایدرك، تقریباً ۱۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، صولدن (اوره) ایرماغنه دوکیلور. — اوچنجیسی (قومبرلاند) سنجاغنده نبعان ایله، شماله طوغری آقه‌رق، و(درونت واتر) ایله (باسنتوایت واتر) اسملریله ایکی کوزل کولك ایچندن بچه‌رك، ۵۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، ایرلانده دکزینه دوکیلور. — دردنجیسی دورهام ایله نورتومبرلاند سنجاقلری آره‌سنده آقوب، تقریباً ۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (نیوقاستل)ك اوست طرفنده صاغدن (تینه) نهرینه دوکیلور.

— آوسترالیانك (تاسمانیا) جزیرهٔ کبیره‌سنده دخی بو اسمله بر ایرماق اولوب، جزیره‌نك وسطلرنده نبعان ایله، (سنت قلر) کولنك جنوب غربی کوشه‌سنی شق ایتدکدن صکره، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، درت بچق کیلومتره‌لك بر آغزدن بحر محیط معتدله منصب اولور. مجراسی تقریباً ۲۰۰۰ کیلومتره‌در.

درونت‌واتر { (Derwentwater) انکلتره‌نك (قومبرلاند) سنجاغنده بر کول اولوب، آنفاً ذکر اولنان (درونت) نهری صوینك یاتاغندن متشکلدر. بویی ۵ واکی $1\frac{1}{2}$ کیلومتره اولوب، اطرافی اورمانلر وباغچه وکوشکلرله مستور تپه‌لرله محاط اولدیغی کبی، ایچنده دخی باغچه‌لرله مستور ایکی کوچك آطه بولنمغله، غایتله کوزل وفرح‌فزا بر منظره پیدا ایدوب، دنیانك اك کوزل کولی عد اولنور.

درونتهایم { یاخود تروندهیم (Drontheim,) (Trondhjem) نوروچك (نوردنفیلس) ایالتنده و(نید) نهرینك منصبنده اوله‌رق قریستیانیانك ٤٠٠ کیلومتره شمالنده برشهر واسکله اولوب، ۲۰۰۰۰ اهالیسی، کوزل لیمانی، مصنع برکلیساسی، فنون آقادمیاسی، فنون طبیعیه نمونه‌خانه‌سی، کتبخانه‌سی، لاپونلرك تعلیم وتربیه‌سنه مخصوص مدرسه‌سی، کراسته وبالیق وبالیق یاغنه متعلق ایشلك تجارتی واردر. (روراس) ده چیقان باقیر معدنلرینك مرکزی حکمنده‌در. اولری اخشاب

اولدیغندن، یانغینلری کثیرالوقوعدر. نوروچ قراللری بوشهرده تتویج اولنورلردی.

درونه { (Dronne) فرانسه‌نك جنوب غربی قسمنده برنهردر، که (یوقاری ویانه) ایالتنده نبعاناله، جنوب غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، براز یرده (یوقاری ویانه) ایله (دوردونیه) ایالتلرینك حدودینی آیردقدن صکره، دوردونیه ایالتنه بالدخول، بو ایالتك قسم غربیسـنی شق، و بر خیلی یرده حدود غربیه‌سـنی تفریق ایله، (ژیرونده) ایالتنه کیره‌رك، (قوتراس) قصبه‌سنك آلت طرفنده ژیرونده ایرماغی تابعلرندن (ایسله) نهرینه دوکیلور. بر چوق چایلرك صولرینی اخذ ایدوب، بونلرك اك بیوكلری (نیزونه) ایله (توده) در. مجراسی ١٨٠ کیلومتره طـولنده اولوب، سیر سـفائنه صالح دکلسه‌ده، غایتله کوزل واطرافی منبتدر.

درونی { شـعرای عثمانیـه‌دن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی ازنیقلی اولوب، ابتـدای حالنـده ترزیلکله مشـغول بر امی ایکن، بعده تحصیل علم ایتمش؛ وآفیـونه مبتلا اولوب، بونك تأثیریله وفات ایلمشدر. کوزل اشعاری اولوب، شو بیت اوجمله‌دندر:

قوت ایدنمشدر بزی مور اجل ارزن کبی
کیم طاشـور زیر زمینـه دانهٔ خرمن کبی

— ایکنجیسی واردار یکیجه‌سندن اولوب، شو بیت اونکدر:

شام زلفك دخی بغداد نه حائل کوریجك
کوزمك بریسی دجله بریسی اولدی فرات

— اوچنجیسی مغنیسالی اولوب، طنبور چالمه‌ده وفن موسیقیده دخی مهارتی وار ایدی. شهزاده‌لکنده سـلطان سلیم خان ثانی‌یه انتساب ایتمشدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

جابجا یلکن آچوب چیقدی آچلدی ازهار
صانکه دریای سـفید اولدی فضای کلشن

دروهوبیـچ { (Drohobycz) آوستریا ومجارستان دولتنك غالیچیا ایالتنده، (سامبور) سنجاغنده وسامبورك ٢٨ کیلومتره جنوب شرقیسـنده اوله‌رق (دنیستر) نهری تابعلرندن بری اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ١٦٨٩٠ اهالیسی، مصنع برکلیسا وحاورسی، بازاری، طوز وغاز تطهیر خانه‌لری ومجارستانله ایشلك تجارتی واردر.

درویش { شـعرای عثمـانیه‌دن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی اسـتانبوللی اولوب، رئیس الکتـاب اولمشدی. کوزل اشعاری وار ایدی.

— ایکنجیسی قونیه‌لی اولوب، طریقت مولویه‌یه انتسابی ومثنوی شریفله اشتغالی واردر. شام بکلربکی مصطفی پاشانك معیتنده شهر مذکوره کیدوب، اوراده بر مولویخانه تأسیس، و ٩٨٠ده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

طوتدی جهانی خیمهٔ کردون طنابلر
صحرایی زین ایلدی چادر چیچکلری

— اوچنجیسی ادرنه‌لی اولوب، شو بیت اونکدر:

قد دلجویك خیالی دیدهٔ خونابده
کوییا برسرو رعنادر کنار آبده

درویش آغا { شـعرای عثمانیه‌دن اولوب، بوسنه‌نك (موستار) قصبه‌سندندر. سلطان مراد خان ثالثك التفات وحمایه‌سنه مظهر اولوب، فرمان پادشاهیلریله (بنایی)نك «سحاب نامه» سنی نظماً ترکجه‌یه ترجمه ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

عارض سیمینك اوستنده سنك کاکلیدر
سایه صالمش برك نسرین اوزره یاسنبلیدر

درویش پاشا { عهد سلطان احمد خان اولده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، حدیقهٔ خاصه‌دن نشأت ایله، بوستانجی باشی اولدقدن صـکره، ١٠١٤ تاریخنـده قپودان دریا و ١٠١٥ ده لاله محمد پاشـادن صکره صدراعظم اولمشیدی. عقل وتدبیری آز وظلم وخباثتی چوق اولمغله، او صره‌ده آچیلان ایران سفرینه دیوانه فرهاد پاشـا کبی بر نااهلی کـوندره‌رك، باعث کفت وکو اولمش؛ و ٧ آی صدارتدن صکره یـنه اوسـنه عزل، و قتل اولنه‌رق، وجودینك رفعی عمومك ممنونیتنی جلب ایتمش ایدی.

درویش پاشا { سلطان عبدالحمید خان اول دورنده مسند صدارت عظما

اسمی (تاپوتو) در. ١° ٢٠′ عرض جنوبی ایله ١٧٢° ٣٦′ ٥٠″ طـول شرقیـده واقع اولوب، ٦٢٠٠ اهالیسی واردر.

یه‌نائل اولان وزرادن اولوب، استانبوللیدر. سلطان باغلقجیسی قدری آغانك اوغلی اولوب، ۱۱۴۸ تاریخنده خوشقدم محله‌سنده طوغمش؛ وابتدا بعض وزرانك مهردارلق ودواتدارلق خدمتلرنده بولنوب، بعده مدت مدیده دفتردار کیسه‌داری بولنمش؛ و۱۱۸۲ده ینه دفتردار کیسه‌دارلغیله اردوی همایونه اعزام اولنه‌رق، برمدت دفتردار وکالتنده بولندقدن صکره، ۸۵ده شمنی قشلاغنده شق اول دفترداری اولمش؛ و درسعادته عودتنده عزل اولنمش ایسه‌ده، یکرمی کون صکره ثانیاً شق اول دفتردارلغنه، و۲۹ده صدر عالی کتخدالغنه نصب اولنه‌رق، اوچ آی صکره عزت محمد پاشانك دفعهٔ اولی صدارتندن عزلی اوزرینه، مسند صدارت عظمایه چیقوب، بریجق سنه‌دن زیاده‌جه امور دولتی اداره ایتدکدن صکره، ۱۱۹۰ تاریخنده عزل اولنه‌رق، خانیه محافظلغیله کریده عزیمت ایتمکده ایکن، اثنای راهده خسته‌لنه‌رق، ساقزده وفات ایتمشدر. حلیم وسلیم بر وزیر ایدی. روسیه ایله مصالحه اولندیغی صرده وایام صدارتنده اوچ دفعه شهر دونغامسی وقوعندن طولایی بر چوق هدیه‌لر ویروب، عزلنده کلیتلی دیونی ظهور ایتمشیدی. بعض خیراتی واردر.

درویش پاشا { (کیمیاکر —) متأخرین مشیران دولت عثمانیه‌دن اولوب، ۱۲۳۳ تاریخنده استانبولده ایوبده طوغمشدر. پدری محله امامی ومکتب خواجه‌سی ایدی. اون ایکی یاشنده ایکن یکی کشاد اولنان مهندسخانهٔ بریٔ همایون مکتبنه دخول ایله، مکتب مذکوردن خروجندن صکره طرف دولتدن اکمال تحصیل ایچون آوروپایه کوندریلن ضابطان میاننده بولنه‌رق؛ برقاچ سنه انکلتره‌ده واوچ سنه دخی پارسده اقامتله، معادن مکتبنه دوام ایتمشیدی. استانبوله عودتنده کیان وارغنی معدنلرینك سرمهندسلکیله آناطولی یه اعزام، وبعده مکتب فنون حربیه‌ده حکمت طبیعیه و کیمیا معلملکنه نصب اولنه‌رق، وبو آرالقده قطع مراتب دخی ایدرك، نهایت میرالوالق رتبه‌سیله مکتب فنون حربیه مدیریتنه تعیین اولنمشدی. ۱۲۶۶ تاریخنده فریقلك رتبه‌سیله تحدید حدود ایرانیه‌یه مأمور اولوب، بر هیئت مخصوصه ایله اوطرفه عزیمت ایتمش؛ ودرت سنه‌یه قریب دوام ایدن بو مأموریتدن عودتنده مملکتین بکلرینی مقاملرینه اعاده ایتمك مأموریتیله اوطرفه اعزام اولنه‌رق، عودتنده عموم مکاتب عسکریه ناظری اولمش ایدی. ۱۸۵۶ تاریخ میلادیسنده پارسده انعقاد ایدن مجلس عمومیٔ عسکریده طرف دولت علیه‌دن مرخص تعیین اولنه‌رق، روسیه مصالحه‌سندن صکره بسارابیه حدودی تعیینته مأمور اولمش ایدی. سلطان عبدالعزیز خان حضرتلرینك جلوسنی متعاقب تشکیل بیوریلان اورمان ومعادن مدیریتنه نصب اولنه‌رق، شام وقعه‌سندن صکره دخی جبل لبنانده اعادهٔ آسایش ایتمك مأموریت مخصوصه‌سیله سوریه‌یه کوندرلمشیدی. بعده بعض مجالس عسکریه اعضالق وریاستلرنده وسائر مهم مأموریتلرده بولنه‌رق، واکثر مکاتبده حکمت طبیعیه وکیمیا معلملکی ایده‌رك، سلطان عبدالعزیز خانك اواسط سلطنتلرنده رتبهٔ مشیریتی احراز ایلمش؛ و۱۲۹۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. بر کیمیا وحکمت طبیعیه ترجمه‌سیله سائر بعض آثاری واردر.

درویش حسن { شعرای عثمانیه‌دن اولوب، اینه بختیلی ایدی. دور سلطان مراد خان ثالثده بعض کبرا معیتنده پك چوق سیر وسیاحت ایتمشدی.

درویش دهکی { مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، قزوینلیدر. شهر مذکورك (دهك) محله‌سنه نسبتله معروفدر. چولهالق و کربیجچیلك صنعتلریله مشغول ایکن، بعض اشعاری سلطان یعقوبك حضورنده اوقونمغله، خوشنه کیتدیکندن، حکمدار مشارالیه طرفندن جلب اولنه‌رق، التفات و نوازشه مظهر اولمش ایدی. علی شیرنوایی صاحب ترجمه‌نك اشعارینی تقدیر ایتدیکی کبی، مولانا جامی دخی شوبیتنی چوق تحسین ایتمشدر:

منزل عشق که وادیٔ سمومست وسراب
غیر مجنون که دران آب و هوادارد تاب

درویش علی { مشاهیر خطاطیندن اولوب، ثلث و نسخ خطلرینی خالد ارضرومیدن اخذ ایلمشدر. یوزلرجه شاکردی اولوب، حتی کوپریلی زاده احمد پاشا دخی شاکرداندن

بولنمشدر. قرقی متجاوز مصحف شریف ایله برچوق انعام واوراد ومرقعات یازمشدر. ١٠٨٠ تاریخنده وفات ایدوب، طوپقپو خارجنده مدفوندر.

درویش قاسمی { شعرای ایراندن اولوب، عن اصل هراتلی اولد- یغی حالده، (تون) شهرینه نقل وتوطن ایتمکله، تونی لقبیله شهرت بولمشدر. درویش نهاد وصاحب قناعت بر آدم ایدی. شو بیت اونکدر:

از همت بلند نباشد که قاسمی
شهر هری گذارد وقانع بتون شود

درویش محمد پاشا { دولت عثمانیه‌نك مسند صدارته کچمش وزرا- سندن اولوب، چرکسی الاصلدر. طبانی یاصی محمد پاشانك صدارتنده صدراعظم کتخداسی اولوب، ١٠٤٧ تاریخنده شام و ٤٨ ده دیاربکر والیسی اولمشیدی. ١٠٤٩ ده رتبهٔ وزارتله بغداد محافظلغنه تعیین اولنمش؛ ١٠٥٤ ده حلب، ٥٥ ده آناطولی، ٥٩ ده سلستره والیسی اولوب، ١٠٦١ ده ثانیاً آناطولی وبوغاز حصاری محافظه‌سنه مأمور اولدقدن صکره، ٦٢ ده قپودان دریا اولمش؛ و١٠٦٣ ده، سلطان محمد خان رابع دورنده، طرخونجی احمد پاشادن صکره مسند صدارت عظمایه کچمشیدی. فوق العاده زنکین ومستغنی و ذوق وصفاسیله مشغول بر آدم ایدی، وحتی امور مالیه‌یی تماميله دفترداره براقوب، قاریشمامشیدی. مزاح و لطائفه دخی طبعی مائل اولوب، ارباب مناصبه رتبه‌لرینه کوره معامله ایتدیکی وحتی قیافتلرینه کوره حرمت ایلدیکی مرویدر. ٢١ آی صدارتدن صکره، کندیسنه نزول اصابت ایتمکله، عزل اولنه‌رق، درت آی صکره وفات ایتمش؛ ودیکیلی طاش قربنده اسکی علی پاشا جامعی خطیره‌سنده دفن اولنمشدر. مخلفات سائره‌دن بشقه ١١٠٠ کیسه نقدی چیقمشدی. وفاتنده آلتمش یاشلرنده ایدی.

درویش محمد پاشا { جنتمکان سلطان محمود خان ثانی حضرتلرینك دور سلطنتلرنده مسند صدارته کچن وزرادن اولوب، موره‌ده واقع آناولی قصبه‌سندن ایدی. موره‌لی صلاقباش احمد پاشانك دائره‌سنه انتسابله، مهرداری اولمش؛ وبعده اونك سوق ودلالتیله رتبهٔ میرمیرانی‌یه نائل اولوب، بالیکسری متصرفلغنه نصب اولنمش ایدی. ١٢٣٠ تاریخنده آنطاکیه وبعده برطوغ دها احسا- نیله کوتاهیه ومؤخراً خداوندکار والیلکنه تعیین اولنمشدی. ١٢٣٣ ده، محمد امین رؤف پاشانك ایلك دفعه‌کی صدارتدن عزلنده، مهر صدارت عظمی کندیسنه احاله اولنه‌رق، ایکی سنه‌یی متجاوز زمان امور دولتی اداره ایتدکدن صکره، ١٢٣٥ ده عزل اولنمش؛ و٣٦ ده شام ومؤخراً کوتاهیه وصکره قره حصار والیسی اولوب، بعدالعزل قره‌حصارده اقامته مأمور اولمش ایدی. ١٢٤٧ تاریخنده، استدعاسی اوزرینه، منفاسی بروسه‌یه تحویل اولنه‌رق، ١٢٥٣ ده عفو ایله شیخ الحرم اولوب، مدینهٔ منوره‌یه عزیمت ایتدیکی حالده، ینبوعه وصولنده، حلول اجل موعو- دیله اوراده ترك حیات ایتمشدر. وفاتنده یتمش یاشنی متجاوز نحیف وضعیف ایدی. استانبولده وبروسه‌ده بعض خیراتی واردر.

درویش منصور { ایران شعراسندن او- لوب، درویش نهاد وپرهیزکار برآدم ایدی. عن اصل سبزوارلی ایدی. عروضده ید طولاسی اولوب، بوعلمده ایکی تألیفی دخی واردر. صاحب تذکره دولتشاه عروضی صاحب ترجمه‌دن اوکرندیکنی وسنی اللی‌یه واصل اولنجه وفات ایدوب خواجه طاقده دفن اولندیغنی بیان ایدیور. شو بیت برقصیده‌سنك مطلعیدر:

بس دویدم بر هوای وصل یار
کس ندیدم آشنای اصل کار

درویش ناصر { [«ناصر بخاری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دَره { هرات ایله سجستان آره‌سنده بر قصبه اولوب، هرات ولایتنك منتهای حدو- دنده بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دُرّه { صحابیاتدن اوچ خاتونك اسمیدر. برنجیسی (دره بنت ابی سفیان) که فخر کائنات (صلعم) افندمزك بالدیزیدر. — ایکنجیسی دره بنت ابی سلمه، که زوجات مطهره‌دن ام سلمه‌نك قیزی ورسول اکرم (صلعم) افندمزك اوکی قیزیدر. بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — اوچنجیسی (دره بنت ابی لهب) در، که پدرینك کفر وعنادینه قارشی ایمانه کلوب، مدینهٔ منوره‌یه مهاجرت ایتمشدی.

درهم { ابو زیاد وابو معاویه کنیه‌لریله بو اسمده صحابه‌دن ایکی ذات اولوب، ایکیسندن برر حدیث شریف مرویدر.

دُرّی { شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی اسکوبلی اولوب، درویش نهاد وفقر وقناعته مائل برذات ایدی.

— ایکنجیسی بروسه‌لی اولوب، سلطان محمد خان ثانی دورنده یاشامشدر. شوبیت اونکدر:

عارضك یادی ایله اوینار بوزلف عنبرین
صانکه‌ایلر جلوه‌لر طاوس فردوس برین

دُرّی { (محمد افندی) عصر سلطان محمود خان اولده مقام مشیخته کچن علمادن اولوب، علی الاصول دور مدارس و قطع مراتبله، ۱۱۲۱ تاریخنده حلبدن معزولاً مصر و۲۹ده مکهٔ مکرمه مولویتنه و۳۲ ده استانبول قاضیلکنه نصب اولنه‌رق، ۳۸ده آناطولی ومتعاقباً روم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و۱۱۴۷ده مسندمشیخت اسلامیه یه کچوب، بر بچق سنه‌یه قریب مدت امورفتوایی اداره ایتدکدن صکره، شیخوخت ومعلولیتنه مبنی، عزل اولنه‌رق، اسکدارده‌کی خانه‌سنده اقامت‌ایتمکده‌ایکن، ۱۱۴۹ده وفات ایدوب، قره‌جه احمد قربنده دفن اولنمشدر.

دریاده { (Dryades) اسکی یونانیلر اساطیرنده اورمانلرك حامیه‌لری زعم‌اولنان وکویا آغاجلرك اطرافنده خوره تپوب قوف کوتوکلرك ایچنده اقامت ایدن برطاقم موهوم پریلر ایدی.

دریا عماد شاه { هندستانده دکن‌قطعه‌سنك (برار) خطه‌سنده‌حکومت سورن ملوك عمادیه‌دن اولوب، علاءالدین عماد شاهك اوغلیدر. ۹۳۹ تاریخ هجریسنده پدرینه خلف اولوب، قرق سنه‌یه قریب حکومت سوره‌رك، دکن ملوکندن ابراهیم عادل شاهه همشیره‌سنی وحسن نظام شاهه قیزنی ویرمکله، جمله‌سیله صلح ومسالمت اوزره یاشامش؛ ووفاتنده اوغلی برهان عماد شاه تخته جلوس ایلمش ایسه‌ده، ادامهٔ سلطنته موفق اوله‌میوب، ۹۸۰ده دولت عمادیه منقرض اولمشدر.

دری افندی { (احمد —) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، وانلیدر. درسعادته ورودله، دیوان همایون قلمنه بر مدت مدا-

ومتدن صکره، ۱۱۳۲ تاریخنده سفارتله ایرانه کیده‌رك، عودتنده باش محاسبه‌جی اولمش؛ و ۱۱۳۷ تاریخنده وفات ایتمشدر. بکچشم اولدیغنی ایما ایدن شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

خاکپایك کحلی ایچون بو ایکی چشم سفید
بربریله جنك ایدوب آخر بری اولدی شهید

— (سلیمان دری افندی) اسمنده دیکر بر شاعر دها واردر، که ۱۲۶۶ تاریخلرینه‌دك برحیات اولوب، «کهرریز» عنوانیله تحفهٔ وهبی‌یه نظیره‌کونه برلغت منظومه‌سی یازمشدر.

دریاندر { یوناس انجمان —(Jonas Ench-mann Dryander) اسوج مشاهیر طبیعیوننده اولوب، تاریخ طبیعی واضعی اولان مشهور (لینه) نك شاکردیدر. ۱۷۴۸ ده طوغوب، ۱۸۱۰ ده وفات ایتمش؛ وتاریخ طبیعی‌یه متعلق بعض آثار براقمشدر.

دریتند { (Deritend) انکلتره‌نك (واروبق) سنجاغنده بر قصبه اولوب، (بیرمینغهام) شهرینك بر محله‌سی حکمنده‌در. ۱۰۸۰۰ اهالیسی واردر.

دُرَید { (ابن الصمه) مشاهیر شعرا و شجعان عربدن اولوب، هوازن قبائلندن بنی جشم قبیله‌سنك رئیسی ایدی. زمان‌جاهلیتده‌یاشایوب، یوزقدر محاربه‌ده بولنمش، وهیچ‌برنده مغلوب‌اولمامش ایدی. وقت سعادته یتیشمش ایسه‌ده، اسلامه‌کلمیوب، حنین وقعه‌سنده، ۱۲۰ یاشلرنده اولدیغی حالده، هوازن کفاری ایچنده بولنه‌رق، صحابه‌دن (ربیعه بن یربوع‌السلمی) یدیله قتل اولنمشدر. مرثیه وهجویه ومدحیه قبیلندن بر چوق اشعاری واردر. حقنده بعض نوادر منقولدر. شو بیت برادری عبداللهك قتلنده سویلمش اولدیغی مرثیه‌سنك مطلعیدر:

ارث جدید الحبل من ام معبد
بعاقبة قد اخلفت کل موعد

دریدن { (Dryden) انکلتره‌نك اك مشهور شاعرلرندن اولوب، ۱۶۳۱ ده (آدونیقله) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۷۰۱ده وفات ایتمشدر. مکتب شاکردی ایکن شعر سویلمکه باشلایوب، ابتدا بعض مدحیه‌لر نظم ایتمش، وقرالی مدح ایتمسی اوزرینه، رئیس‌الشعرا عنوانیه وبر خیلی

مخصصاته نائل اولمش ایدی. بعده منظوم تیاترو کتابلری تألیفنه قویلوب، سنه‌لرجه آثاری تیاترولرده تقدیر وتحسین عمومی‌یه مظهر اولمش ایدی. ایکنجی ژاقك زماننده قتولیك مذهبنی قبول ایتمش اولدیغیچون، اورانژلی کویوم زماننده رئیس‌الشعرا عنوانی رفع ومخصصاتی قطع اولنه‌رق، خیلی یاشلی اولدیغی حالده، یاشایه‌بیلمك ایچون، زیاده چالیشمغه مجبور اولمش؛ وبر چوق کوزل اثرلر میدانه قویمش ایدی. تألیفاتی ۱۸ جلد اوزره نشر اولنه‌رق، انکلیز ادبیاتنك اك مقبول نمونه‌لرندن معدوددر.

دری زاده { (مصطفی افندی) مسندمشیخت اسلامیه‌یه کچن علمای دولت عثمانیه‌دن اولوب، سالف الترجمه شیخ الاسلام دری محمد افندینك اوغلیدر. ۱۱۱٤ تاریخنده طوغوب، تحصیل علم ودور مدارس ایتدکدن صکره، پدرینك مشیختی زماننده غلطه مولویتنه وادرنه ومکه پایه‌لرینه نائل اولمش؛ وپدرینك وفاتندن صکره ۱۱۵۲ده استانبول قاضیسی، ۵۹ده آناطولی و٦٤ده روم ایلی قاضیعسکری اولمش؛ و۱۱٦۹ده عهد سلطان عثمان خان ثالثده، ثانیاً صدر روم ایکن، مسند مشیخت اسلامیه‌یه ترفیع اولنه‌رق، سکز آی قدر امورفتوایی اداره ایتدکدن صکره، ۱۱۷۰ ده عزل ایله، کلیبولیده اقامته مأمور اولمش ایدی. ۱۱۷۵ده، سلطان مصطفی خان ثالث دورنده، ثانیاً شیخ الاسلام اولوب، بش سنه‌یی متجاوز زمان مسند فتواده قالمش؛ و۱۱۸۰ ده عزل اولنمش ایدی. سلطان عبدالحمید خان اول زماننده ۱۱۸۷ تاریخنده ثالثاً مفتیٔ انام اولوب، یدی آی امور فتوایی اداره ایتدکدن‌صکره، ۱۱۸۸ ده عزل اولنه‌رق، او سنه وفات ایتمش؛ وادرنه قپوسی خارجنده دفن اولنمشدر. عفیف ومتقی وعالم برذات اولوب، فقهه متعلق «درهٔ بیضی» عنوانیله برتألیفی واردر.

دری زاده { (السید محمد عطاء الله افندی) بو دخی دولت علیه مشایخ الاسلامندن اولوب، آنف الترجمه دری زاده مصطفی افندینك اوغلیدر. ۱۱٤۲ تاریخنده طوغوب، ۱۱۷۲ده سلانیك ملاسی اولمش، ۸۷ده مکه پایه‌سنی احراز ایتمش، ۱۱۸۳ده استانبول قاضیسی، ۸۸ ده آناطولی و۹۲ده روم‌ایلی قاضیعسکری اولمش ایدی. دور سلطان عبدالحمید خان اولده، ۹۷ ده، ثانیاً روم‌ایلی قاضیعسکری ایکن، مسند فتوایه ترفیع اولنه‌رق، ایکی سنه‌یه قریب بو مقام عالیده قالدقدن صکره، صدراعظم مقتول خلیل حمید پاشایه مماشاة ایتمکله اتهام اولنه‌رق، غضب پادشاهی‌یه اوغرامغله، نفینه ارادهٔ پادشاهی متعلق اولمش؛ و ایفای فریضهٔ حج ایچون، جانب حجازه عزیمت ایدوب، کلیبولی‌یه وصولنده ۱۱۹۹ده مبتلا اولدیغی استسقا علتندن وفات ایدوب، اوراده دفن اولنمشدر. حلیم ومتواضع وجلب قلوبه مائل برذات ایدی.

دری زاده { (السید محمد عارف افندی) بو دخی دولت علیه‌ده مشیخت اسلامیه مسند عالیسنه کچمش علمادن اولوب، دری زاده مصطفی افندینك اوغلی وآنف الترجمه محمد عطاء الله افندینك برادریدر. ۱۱۸۸ده بروسه و۱۱۹٤ده استانبول قاضیسی، ۹٦ده نقیب الاشراف، ۹۷ده آناطولی و۹۸ده روم‌ایلی قاضیعسکری اولمش ایدی. سلطان عبدالحمید خان اول دورنده و۱۱۹۹ تاریخنده مسند مشیخت اسلامیه‌یه کچوب، آلتی آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، خلفی حمیدی زاده افندی طرفندن نفینه سعی اولنمغله ، موسم حجه دك کوتاهیه‌ده وایفای حجدن صکره طائفده اقامته مأمور اولمش ایسه‌ده، بعده طائفدن عفو اولنه‌رق، بعدالحج ینه کوتاهیه‌یه عودت ایتمش؛ ومکی افندینك زمان مشیختنده درسعادته عودته مأذون اولوب، سلطان سلیم‌خان‌ثالث دورنده و۱۲۰٦ تاریخنده ثانیاً شیخ الاسلام اولمش ایدی. آلتی سنه‌یی متجاوز زمان امور فتوایی اداره ایتدکدن صکره، ۱۲۱۳ تاریخنده روم‌ایلنده پاسبان‌اوغلنك‌عصیانی‌وفرانسزلرك مصره تجاوزی کبی وقوعاتدن طولایی صدراعظم‌عزت محمد پاشا ایله برابر عزل، وبروسه‌یه نفی اولنمش؛ ومتعاقباً عفوه مظهر اولوب، درسعادته عودت‌ایتمش ایدی. ۱۲۱۵ ده وفات ایدوب، مسکینلر قربنده پدر وجدینك یاننده مدفوندر.

دریغلینغتون { (Drighlington) انکلتره‌نك (یورق) ایالتنده و(برادفورد)ك ۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٤٤۰۰ اهالیسی، دمیریولی وچوخه فابریقه‌لری واردر.

دریفیلد (Driffield) انكلترەنك (یورق) ایالتنده ویورقك ٤٢ كیلومترە شرق شمالیسنده ارلەرق (هول) نهری اوزرنده واوج دمیریول خطنك نقطهٔ التصاقنده بر قصبه اولوب، ٥٤٢٥ اهالیسی، بغدای تجارتی ویوك ویاموق منسوجاتی واردر.

درین (Drin) آرناؤدلغك اك بیوك ایرماغی اولوب، (آق درین) و(قره درین) اسملریله باشلیجه ایكی نهرك اجتماعندن تشكل وتحصل ایدیور.

آق درین آرناؤدلغی یكیبازاردن وآدریاتیق مائلەسنی طونه حوضەسندن آیران (موقره) و(سوخه پلانینه) طاغلرندن نبعانله، (ایپك) قصبەسی ایچندن كچەرك، برخیلی مسافەده شرقه طوغری آقدقدن صكره، جنوبه طوغری دونوب، یانوەنك شرق جهتندن ودها آشاغیده پرزرینك غرب طرفندن جریان، وبو ایكی شهرك ایچندن كچن ایكی چای ایله دیكر بعض درەلر اخذ ایدەرك، پرزرینك آلتنده غرب جنوبی‌یه طوغری دونر. و(لومه) ناحیەسنده (كوكس) قریەسی قربنده قرەدرین ایله برلشیر. آق درینك مجراسی تقریباً ١٥٠ كیلومترە طولنده اولوب، یتاغنك قسم اعظمی طاغلر آرەسنده طار ودرین ایسەده، جهتینده دوز ومنبت بعض یرلر دخی بولنور. مجراسی ایپك وپرزرین سنجاقلری داخلندەدر.

قره درین ایسه اوخری كولنك آیاغی حكمنده اولوب، (استروغه) قصبەسنده مذكور كولك منتهای شمالندن چیقار؛ وشماله طوغری آقوب، دبرەشهرینك آلتنده شمال شرقیدن وشار طاغنك آرقەسندن كلن (رادیقه) نهرینك صولرینی دخی آلەرق، شار سلسلەسنك غربی اتكلرینی تعقیب ایله، بوده تقریباً ١٥٠ كیلومترەلك جریاندن صكره، آق درینه قاریشیر. مجرا ویتاغی آق درینك كینه مماثلدر. قرەدرین مناستر ودبره سنجاقلری ایچنده آقیور.

وجه مشروح اوزره آق درین ایله قره درینك برلشمسندن حاصل اولان اصل (درین) مذكور كوكس قریەسندن غرب شمالی‌یه طوغری آقەرق، اشقودره ولایتنه كیرر، وبعده جنوب غربی‌یه وصكره غربه طوغری جریان ایدەرك، اشقودره اووەسنه دوشر. اووەیه دوشدكدن صكره اصل مجراسی جنوب غربی‌یه طوغری اولوب، (لش) قصبەسنك یانندن كچدكدن صكره (ماط) نهری منصبنك اوست طرفنده آدریاتیق دكیزینه منصب اولور، وبركوچك دالیه دخی تشكیل ایدردی؛ ویالكز فیضانی زماننده فضلهٔ میاهی غرب شمالی‌یه طوغری آیریلەرق، اشقودره شهرینك آلتنده اشقودره كولنك آیاغی اولان (بویانه) یه قاریشیردی. آنجق اوتوز قرق سنەدن بری نهرك ایندیردیكی قوم وچامور مجرای قدیمی سدایتمكله، همان بتون صولری دائمی صورتده بویانەیه قاریشیور؛ یعنی اسكی مجراسنی براقوب، بویانەنك مجراسنی ضبط ایتمشدر. قرەدرین ایله آق درینك اجتماعندن صكره درینك مجراسی صرب طاغلر آرەسنده طار وطاشلق بریتاقدن عبارت اولوب، بعض یرلرنده شلالەلری وسرعتلی اینیشلری دخی واردر. بوقسمنك طولی ٢٠٠ كیلومترەیه قریبدر. اشقودره اووەسنه ایندكدن صكره ایسه مجراسی دوز وكوچك كیلر سیرینه مساعد اولوب، اطرافی دخی منبت ومحصولدار ایسەده، صویی یتاغنه صیغمدیغندن اطرافه یاییلوب، برطاقم بطاقلقلر تشكیل ومخاطرەلی صیتمەلر تولید ایدیور. اسكی یتاغنك كشادیله ایجاب ایدن سدلرك انشاسی حالنده، هم اشقودره شهری ایكیده برده طغیان میاه خسارندن قورتارلمش، هم اووەنك احوال صحیه وزراعیەسی اصلاح اولنەرق، خیلی استفاده ایدلمش اوله جقدر. موانع موجودەنك رفعیله درینك ممكن اولەبیلەجكی محله قدر سیر سفائنه صالح برحاله ارجاعی دخی تجارت نقطهٔ نظرنجه بیوك منافعی موجب اولەبیلیر.

درینو یاخود دروپولی (Drino, Dropoli) آرناؤدلقده برنهر اولوب، یانیه ولایتنك ارگری سنجاغنده (دلوینا كی) قریەسی قربنده نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری آقەرق، دروپولی اووەسنی سقی ایدر؛ وارگری قصبەسنك آلتندن كچەرك، ٨٠ كیلومترەلك جریاندن صكره، تپەدلنك اوست طرفنده (ویوسه) ایرماغنه دوكیلور. وادیسی منبت ومحصولداردر.

درینه (Drina) بوسنەده برنهردر، كه قره طاغ حدودی قربنده قره طاغدن كلن (تاره) ایله (پیوه) چایلرندن بالتشكل، شماله طوغری جریان ایدەرك، فوچه قصبەسندن كچدكدن صكره شرقه طوغری دونر، وینه قره طاغ حدودندن ویكی

بازاردن کلن (ابم) نهرینی دخی اخذ ایله، صربیه حدو-
دینه واصل اولور، وبعده شماله طوغری آقه‌رق،
وصربیه ایله بوسنه آره‌سنده‌کی خط حدودی تعقیب
ایده‌رك، آوستریا ومجارستان حدودی قارشیسنده‌طونه
تابعلرندن (صاوه) نهرینه دوکیلور. مجراسی (ابم)
نهرینك منابعندن اعتباراً ۴۰۰ کیلومترویه قریب
اولوب، وادیسی دنیانك اڭ کوزل یرلرندن معدوددر.

دریوپ (Dryopes) اسکی پلاسج اقوامندن برقوم اولوب، عن‌اصل تسالیاده
ساکن اولدقلری حالده، مشهور قهرمان (هرکول)
طرفندن مملکتلرندن اخراج اولنه‌رق، بر طاقی
آرغولیدیه، بر طاقی اوبا (یعنی اغریبوز) آطه‌سنه،
بر طاقی ازنیق جهتلرینه، بر طاقی دخی قبرسه
هجرت ایتمشلردی.

دزارغ (Désargues) فرانسه مشاهیر مهندسیننده اولوب، ۱۵۹۳ تا-
ریخنده لیونده طوغمش، و۱۶۶۲ده وفات ایتمشدر.
هندسهٔ مجسمه ومخروطات حقنده بعض کشفیاته موفق
اولوب، برطاقم تألیفات براقمشدر. حکیم شهیر (دقارت)ڭ
فوق‌العاده محب وطرفداری ایدی.

دزاغوآدرو (Desaguadero) آمریقای جنوبینك (بولیویه) مملکتنده
بر نهردر، که مشهور (تیتیقاقه) کولنك آیاغی مقامنده
اولوب، مذکور کولدن خروجله، ۳۰۰ کیلومترولك
جریاندن صکره (آوغالاس) کولنه دوکیلور. وادیسی
(آند) سلسلهٔ جبالی آره‌سنده ۳۸۰۰ متره ارتفا-
عنده‌در. بو نهر پك درین اولوب، وسعتی ۵۰ ایله
۱۵۰ متره آره‌لرنده‌در. وادیسی پك یوکسك اولد-
یغندن، حبوبات یتیشه‌میوب، یالکز پتاتس ایله پنجار
حاصل اولور. — بواسمله آمریقای‌جنوبیده نه بویله
کوللر آره‌سنده دیکر بعض نهرلر دخی واردر.

دزفول ایرانك خوزستان ایالتنده وشسترك ۵۰ کیلومتره غرب شمالیسنده
وکارونه تابع همنامی برچایك اوزرنده برشهر اولوب،
۳۰۰۰۰ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر. آردشیر
بابکانك بنا کرده‌سی اولدیغی مرویدر.

دزیراده (Désirade) آنتیل جزایر صغیره‌سنك فرانسه دولتنه تابع اولانلر-
ندن اولوب، بونلرك مرکزی بولنان (غوآدلوپه) جزیره-
سنك ۱۴ کیلومتره شمال شرقیسنده و ۲۰′ ۱۶°
عرض شمالی ایله ۲۲′ ۶۳° طول غربیده واقدر. بویی
۱۸ وعرضی ۳ ایله ۴ کیلومتره آره‌سنده اولوب،
۱۵۰۰ قدر اهالیسی واردر، که بونلرك‌ده یالکز ۲۰۰
قدری آوروپالی وقصوری زنجی وملزدر. اراضیسنك
برطرفی صرب ودیکر طرفی شبولی اولوب، طوپراغی
قوتلی اولمغله، پاموقدن بشقه محصولاته پك الویر-
یشلی دکلدر. پاموغی پك مقبولدر. سواحلنده بالیغی
چوقدر. لیمانی اولمیوب، ۳۰ کیلومترولك مسافه‌دن
کوزیکور بر فناری واردر. بو آطه قریستوف
قولومبك ایکنجی سفرنده ایلك کشف ایتدیکی آطه‌در.
هواسی صاغلامدر.

دسالین (Dessalines) فرانسه‌نك ایلك جمهوریتی زماننده آمریقانك (هایتی)
جزیره‌سنده ظهور ایدن قاریشیقلقلر اثناسنده ایمپرا-
طورلغنی اعلان ایتمش بر زنجی اولوب، ۲ سنه
حکومت سوردکدن صکره، ۱۸۰۶ تاریخنده پوصیده
اورلمشدر.

دسپنه پروس (Despena Perros) اسپانیاده آندالوسیا ایله یکی
قشتاله خطه‌لری آره‌سنده و ۷۲۵ متره ارتفاعنده
بر بوغاز اولوب، بر دمیریول خطنك دخی ممریدر.

دسپوط طاغی ردوب سلسلهٔ جبالنك نام دیکریدر. [« ردوب »
ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دستبی همدان ایله (ری) آره‌سنده ۱۰۰ دن زیاده قریه‌یی حاوی برناحیه اولوب،
قسم اعظمی ری و بر مقداری همدانه تابع ایکن،
بعده بتونی قزوینه الحاق اولنمشدی.

دسترو (Destero) برازیلیانك قسم جنوبیسی ساحلی قارشیسنده واقع (سانته
قترینه) جزیره‌سنده وجزیره‌نك ساحل غربیسی اورته-
لرنده برقصبه اولوب، ۹۰۰۰ اهالیسی، فوق‌العاده
دلکشا موقعی، اطرافنده کوزل باغچه‌لریله تفرجکا-
هلری ومنتظم سوقاقلری واردر. لیمانی محفوظ و واسع
ایسه‌ده، مدخلی صیغ اولدیغندن، بیوك کیلر جزیره
ایله ساحل آره‌سنده‌کی قوبده لنکرانداز اولورلر.
جزیره‌نك اسمیله دخی تسمیه اولنان بوقصبه‌یه برازیلیا-
لیلر « برازیلیانك جنتی » دیرلر.

دستجرد { ایران وماوراء النهرده بو اسمله بر قاچ قریه اولوب، بعضیسی بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. — نهاوند قربنده اولان (دستجرد کمرویه) ده مرمردن مصنوع موجب حیرت ایوانلر و ابنیهٔ عالیه ویرانه‌لری بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دَستمیسان { بصره ایله واسط واهواز آره‌سنده بیوك بر ناحیه اولوب، مرکزی (بسامتی) قصبه‌سی ایدی.

دستن { (Destin) و لاتینجه فاتوم (Fatum) بخت وطالعدن کنایه اوله‌رق اسکی یونان وروما آلههٔ کاذبه‌سندندر.

دَستوا { اهواز ایله فارس آره‌سنده بر ناحیه اولوب، (دستوانیه) اسمیله مشهور البسه واقمشه‌سیله شهرت بولمش، و (دستوائی) لقبیله ملقب بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

دسقابزادو { (Descabezado) آمریقای جنوبیده (شیلی) جمهوریتنك (تالقه) ایالتنده بر برکان اولوب، (سروآزول) طاغیله برابر (آند) سلسله‌سنك اوکنده آیریجه برکومه تشکیل ایدیور. ۳۵°۳۵′ عرض جنوبیده اولوب، ۳۸۸۸ متره ارتفاعی واردر. — کوچك دسقابزادو اسمیله دیکر بر برکان دخی برنجینك شمال شرقیسنده و شیله ایله آرجنتین حدودنده واقع اولوب، ۲۰۳۰ متره ارتفاعی واردر.

دسموآن { (Desmoines) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (یووه) جمهوریتنده بر نهر در، که (مینسوته) جمهوریتنك غرب جنوبی کوشه‌سنده و ٤٤° عرض شمالی ایله ۹۷° طول غربیده نبعان و جنوب شرقیبه طوغری جریان ایده‌رك، (یووه) جمهوریتی اورته‌سندن شق ایله، ۶۰۰ کیلومترولك مسافه‌یی قطع ایتدکدن صکره، صاغدن (میسیسیپی) ایرماغنه دوکیلور. منبعی ۱۵۰ متره کنیشلکنده‌در. منصبندن اعتباراً ۲۲۵ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر. حوضه‌سی ۵۰۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، منبت اراضیی وکیللی معدن کومری حاویدر. مجراسی اوزرنده (دسموآن سیتی) ایله (فورت دوجه) قصبه‌لری بولنیور.

دسموآن سیتی { (Desmoines - City) ممالك مجتمعه‌نك جماهیر وسطیه‌سندن (یووه) جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، آنف البیان (دسموآن) نهری اوزرنده و بر قاچ دمیریول خطوطنك نقطهٔ التصاقنده واقع و ۱۲۰۳۳ اهالیی جامعدر. کیلر (میسیسیپی) ایرماغندن بوقصبه‌یه قدر چیقارلر. منسوجات ودمیر فابریقه‌لریله اطرافنده کوزل موقعلری واردر.

دسنا { (Desna) روسیه‌نك جنوب غربی قسمنده (دنیپر) ایرماغنه تابع بر نهر اولوب، (اسمولنسك) ایالتنده نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، ۷۵۰ کیلومترولك مسافه‌یی قطع، وصاغ وصولدن برطاقم چایلرك صولرینی جمع ایتدکدن صکره، مذکور ایرماغه دوکیلور. طولنك نصفندن زیاده‌سی سیر سفائنه صالح ایسه‌ده، تشرین ثانیدن ماردك نهایتنه‌دك منجمد بولنور. مجراسنك صاغ طرفی صرب وطاشلق اولوب، صول طرفی قسماً اورمانلر وچایرلرله مستور وقسماً بطاقلقدن عبارتدر. اوزرنده بولنان باشلیجه اسکله‌لری: (اورل) ایالتنده‌کی (بریانسق) و (تروبشوسق) ایله (چرنیغوف) ایالتنده‌کی (نووغورود سیورسك)، قوروب، سوسنیچه، چرنیغوف و (اوستر) قصبه‌لریدر.

دسو { یاخود دساو (Dessau) آلمانیانك وسطلرنده واقع (آنهالت) دوقه‌لغنك مرکزی بر شهر اولوب، برلینك ۱۲۶ کیلومتره جنوب غربیسنده وبراز آشاغیسنده (البه) ایرماغنه دوکیلان (مولده) نهری اوزرنده واقع و ۱۹۶٤۵ اهالیی جامعدر. متعدد مکاتب عالیه‌سی، جمعیات علمیه‌سی، مؤسسات خیریه‌سی، کتبخانه‌سی، تیاتروسی، دوقه‌یه مخصوص سرایی وکوزل باغچه‌لریله تفرجکاهلری واردر.

دَسوق { مصر سفلانك بحیره مدیریتنده ودمنهورك ۱۹ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق نیلك قوللرندن رشید نهری اوزرنده برقصبه اولوب، مشاهیر اولیاء اللهدن ابراهیم دسوقینك وطنیدر. مشار الیهك قصبه‌ده کائن تربه‌سی زیارتنه پك چوق خلق اجتماع ایدر. سنه‌ده اوچ دفعه دخی بازار قوریلور.

دسوقی { [«ابراهیم دسوقی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دسیزه (Decize) فرانسه‌نك نیوره ایالتنده، لوآره نهرنده واقع بر آطه‌ده، (و.رس)ك ۳٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ٤٥٠٠ اهالیسی واردر.

دسیما (Desima) جاپونیه‌ده (ناغاساکی) شهرینك جنوب غربیسنده صنعی بر آطه اولوب، شهر مذکوره برکوپری ایله مربوطدر. فلمنکلیلر بو آطه‌یی جاپونیه‌ده‌کی تجارتلرینه مرکز اتخاذ ایتمشلردر.

دسیوس یاخود دچیوس (Dèce, Decius) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ۲۰۱ تاریخنده (پانونیا)نك (سیرمیوم) شهری قربنده طوغمش؛ وعرب فلیپك ایمپراطورلغی زماننده (میسیا) والیسی اولمشیدی مذکور والیلکده ایکن ۲٤۹ تاریخنده حکومتی اعلان اولنمغله، فلیپ ایله (ورون) قربنده وقوع بولان محاربه‌ده صاحب ترجه غالب کلوب، فلیپی کندی الیله اولدیرمش؛ وایکی سنه حکومت سوردکدن صکره، تراکیا قطعه‌سنده غوتلرله ایتدیکی محاربه‌ده قتل اولنمشدر. او وقتلرده نوظهور اولان خرستیانلغك منعنه قالقیشوب، خرستیانلره ایتدیکی جفا واذیتله شهرت بولمشدر.

دشان (Deschamps) فرانسه‌نك اسکی شعراسندن اولوب، ۱۳۲۵ ده (ورتو)ده طوغمش، و ۱٤۲۱ ده وفات ایتمشدر. بشنجی وآلتنجی شارلك خدمتنده بولنمش؛ وبر چوق اشعار ایله بعض منظومه‌لر براقمشدر.

— (امیل دشان) دخی فرانسه‌نك متأخرین ادباسندن اولوب، بعض اشعار ایله ایتالیانجه وانکلیزجه‌دن بعض منظوم ترجه‌لر براقمشدر. ۱۷۹۱ده طوغوب، ۱۸۷۱ده وفات ایتمشدر. — ینه اوسنه وفات ایدن برادری (آنتونی دشان)ك دخی بعض آثار ادبیه‌سی اولوب، ازجمله دانته‌نك مشهور (دیوینه قومدیه) سنی نظماً ترجه ایتمشدر.

دشت بلوجستانه تابع مکران خطه‌سنده وساحل بحرده برناحیه اولوب، ایران حدودینه قدر ممتد اولور. ایچندن جریان ایدن (نهنك) ایرماغی اراضیسنی اروا ایتمکله، خیلی حبوبات وپاموق حاصل اولور.

— بو اسمله اصفهان قربنده بربیوك قریه وکردستانده اربل ایله تبریز آره‌سنده برکوچك قصبه دخی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دشت بادین فارسده بر قصبه اولوب، باغ وباغچه وآقار صویی اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دشت بیاض ایرانك خراسان خطه‌سنده ومشهدك ۳۹۰ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق سیستان جاده‌سنده برقصبه اولوب، ۲۰۰۰ قدر اهالیسی، متعدد جوامعی وبازاری واردر. کوزل بر وادیده واقعدر.

دشتستان ایرانده خوزستان ایله فارس خطه‌لرینك بصره کورفزینه قریب اولان آلچق یرلرینه ویریلان اسمدر.

دشت قپچاق [«قپچاق» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دشتك ایرانك سیستان خطه‌سنده، ناصر آبادك ۲۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده، آفغانستان حدودی قربنده و(هلمند)نهرینك بر جدولی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ قدر اهالیسی، اطرافنده باغ وباغچه‌لریله اراضئ منبته‌سی واهمیت موقعیه‌سی واردر. — بو اسمله اصفهان وری قربلرنده برر قریه واسترابادده برمحله دخی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دشت کبیر ایرانده واسع بر چولدر، که غرباً طهرانك جنوبندن باشلایه‌رق شرقاً خراسان طاغلرینه، وشمالاً البرز سلسله‌سنك مابعدی حکمنده اولان طبرستان واستراباد طاغلرندن کرمان حدودینه یعنی °۳٤ عرض شمالی‌یه قدر ممتد اولور. بویی ۷۰۰ وایکی ۲۰۰ کیلومتره قدر اولوب، قوملق وطاشلقدر. ایچنده بعض قورو طاغلر وتپه‌لرله برطاقم طوزلی بطاقلقلر دخی بولنیور.

دشنته اندلسده شنتریه (یعنی پورتکیزده سانته ماریه) مضافاتندن بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دشنی صعید مصرده، نیلك ساحل شرقیسنده برقصبه اولوب، باغ وباغچه‌لری وشکر معصره‌لری چوق اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

دشنیچه (Dechnitza) آرناوداقده یانیه ولایتنك ارکری سنجاغنده پرمدی

قضاسنه مربوط بر ناحیه اولوب ، ایچنـدن کچن (ویوسـه) ایرماغنه دوکیلن بر درهنك اسمیـله تسمیه اولنمشـدر. کوزل ومنبت بر وادیده واقع ٤٠ قدر قریه‌دن مرکب اولوب، کافهٔ اهالیسی اسلامدر. میوه‌لری چوقدر. —— کوریجه قصبه‌سی قربنده دخی بو اسمله بر قریه واردر.

دعایی { شعراء عثمانیه‌دن اولوب، بروسه‌لیدر. جوامعده معرف اولمغله ، بو مخلصی اختیار ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

عارضك عرض ایت کله کلشنده زیبالنسون
سروه کوستر قدی ناز ایله رعنالنسون

دعبل { (ابو علی —— بن علی بن رزین بن سلیمان الخزاعی) مشاهیر شعرای عربدن اولوب، بحتری و ابو تمامك معـاصری وبحترینك محب صادقی ایدی. فحول شعرادن مسلم بن ولیدك شاکردی اولوب، حقنده حرمت مخصوصه‌سی وارایدیسه‌ده، بحتری صاحب ترجمه‌نك اشـعارنی مسلمك اشعارینه ترجیح ایده‌رك، شـیوهٔ عربه دها موافق بولوردی. دعبل تعصب درجه‌سـنده شیعی اولوب، اهل بیت نبوی حقنده کوزل نعتلری واردر. بشقه کیمسه‌یی مدح ایتمیوب، زمانننك اکابرینی هجو ایدردی، وکیمسه لسانندن قورتیله‌مازدی. حتی هارون الرشید ایله مأمون ومعتصمك حقنـده هجویه‌لری واردر. هجویاتـندن طولایی دائما خوف اوزره اولوب، اکثریا سنه‌لرجه بغداددن غیبوبت ایدردی؛ وبو مناسبتله چوق سیاحت ایتمشـدی . حقنده پك چوق نوادر منقولدر. ٢٤٦ تاریخنده ٩٨ یاشنده وفات ایتمشدر. شو بر ایکی بیت جملهٔ اشعارندندر:

یالیت شعری کیف یومکما
یا صاحبی اذا دمی سفکا
لاتأخذوا بظلامتی احداً
قلبی وطرفی فی دمی اشترکا

حضرت امام علی بن موسی رضا جانب خراسانه عزیمت بیوردقلرنده، دعبل دخی کندیلرینـه رفاقت ایدوب، اثنای راهده اشعار ونوادر نقلیله خاطرلرینی تسلیت ایدردی. حتی بوصره‌ده حضرت امامین حقنده سویلمش اولدیغی بر مرثیه‌یی اوقویوب،

فقبر ببغداد لنفس ذکیة
تضمنهـا الرحمن للغرفات

بیتنه کلنجه، حضرت امام « قصیده‌یی اکمال ایچون بر بیتده بن سویلیه‌یم » دیه‌رك، زیرده‌کی بیتی اوقومش؛ وکندیلرینك طوسده وفات ایده‌جکنی خبر ویرمشلر ایدی:

وقبر بطوس یالها من مصیبة
توقد الاحشاء منه الحرقات

دعثور { (یاخود غورث بن الحارث الغطفانی) صحـابه‌دن اولوب، روایته کوره، غزوهٔ انمار اثناسنده حضرت فخر الرسل (صلعم) افندمز یاغموردن ایصلانان اثوابلرینی قورولتمق ایچون، اصحابدن آیری وتنها بولندیغی حالده، بوذات النده بر قلیج مبارك باشلری اوجنه کلوب، « یا محمد سنی بندن کیم قورتاره‌بیلیر؟ » دیمسیله، لسان حضرت نبویدن « بنی الله قورتاریر » کلام شریفی صادر اولمش؛ و درحال دعثورك الندن قلیج یره دوشمکله، رسالتپناه افندمز او قلیجی آله‌رق « یا سنی کیم قورتاریر؟ » بیورمغله، « کیمسه قورتاره‌ماز » دیمسی اوزرینه، « اویله ایسه هایدی قومکه کیت » دیه‌رك عفو بیورمشلر؛ ودعثور او آنده اسـلامه کلوب، بو علو جنـاب حضرت پیغمبری‌یی قومنه نقل ایله، اونلری دخی دین حقه دعوت ایلمشدی . آنجق کرك بو روایت وکرك صاحب ترجمه‌نك صحبتی مختلف فیهدر.

دعد { حضرت ابابکر صـدیقك زوجـه‌سی (ام رومان) ك اسمیدر. [« امرومان » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دغفل { (بن حنظلة الشـیبانی) صحابه‌دن وبر روایت‌ده تابعیندن اولوب، کندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. معاویه بن ابی سفیانك صاحب ترجمه‌یه عربیات وانسـاب ونجوم حقنده بر طاقم اسئله ایراد ایتمسیله، کثرت وقوف و معلوماتنه دلالت ایدر جوابلر آلدیغی مرویدر. فارسده (دولاب) ده وقوع بولان خوارج محاربه‌سنده غرق اولمشدر.

دغه { (ماریه بنت منعج یاخود بنت ربیعه) بین العرب حمقیله مشهوره بر قادین اولوب، حقنده بر چوق نوادر ومضحکات منقولدر.

دفاق { دولت عباسیه زماننده یتیشن مغنیه‌لرك اك مشهوره‌لرندن اولوب، یحیی بن ربیعك اوطه‌لغی ایدی. بومناسبتله یحیانك اوغلی احمد (ابن دفاق) دیمکله شهرت بولمشدر. حسن وملاحت وفن موسقیده‌کی مهارتیله مشهوره اولوب، ظریفانه بعض سوزلری دخی منقولدر. یحیانك وفاتندن صکره

بر قاج آدمه واروب، زوجلری حقنده شـآمتی مرویدر.

دفترار مصطفی پاشا { وزرای دولت علیه‌دن اولوب، نیکده‌لیدر. خوتین سـفرنده یکیچری آغاسی اولوب، بو سـفردن کوپری‌یه عودتنده، سلطان عثمان خان ثانی دوری اولان ۱۰۳۰ تاریخنده قپـودان دریا اولمغله برابر، کوپری محافظه‌سنه‌دخی مأمور اولمش؛ وبونك محافظه‌سنه موفق اوله‌مدیغیچون، ٦ آیلق مأموریتدن صـکره عزل اوله‌رق، بعده مصر والیسی ودفتردار یعنی مالیـه ناظری اولوب، ۱۰٤۱ ده موسی چلبی وقعه‌سنده قتل اولنمشدر.

دفره { صحابیاتدن وثقاتدن بصره‌لی بر خاتون اولوب، بعض صحابه‌دن روایت احادیث شریفه ایتمشدر.

دفوئه { دانیـل — (D. Defoe) انکلتره مشاهیر ادباسندن اولوب، ۱٦٦۳ ده لوندره‌ده طوغمش، و ۱۷۳۱ ده وفات ایتمشدر. مشهور «روبنسون» ك وسائر برچوق آثار ادبیه‌نك مؤلفیدر.

دفه { (یاخود ذفه بن ایاس بن عمرو الانصاری) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر.

دقاپول { (Décapole) «اون قصـبه» دیمك اولان بو اسم اسکی یونانیلر طرفندن عن اصل اون قصبه‌یی حاوی بعض نواحی‌یه ویرلمشیدی. بو اسمله مسمی نواحینك بری فلسطینده ایدی.

دُقاتِش { صعید مصرده بهنسی قربنده بر محل اولوب، حضرت عثمانك شهـادتی مسئله‌سـندن طولایی بو محلده معاویه بن خدیج ایله محمد بن ابی حذیفه آره‌سـنده بر محاربه وقوع بولمش ایدی.

دقاتور { (Décatur) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ایلینویس) جمهـوریتنده و(اسپرینغفیلد) ك ٦۰ کیلومتره شرقنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۷۱٦۰ اهالیسی واردر. برچوق دمیریوللرك محل التصاقنده بولنمغله، اهمیت تجاریه‌سی زیاده اولـوب، کوندن کونه کسب توسع ومعموریت ایتمکده‌در.

دقارت { (Descartes) فرانسه‌نك مشاهیر حکماسـندن اولوب، ۱۵۹٦ تاریخنده (تورنه) خطه‌سنك (لاهایه) قصبه‌سنده طوغمش؛ وزادکاندن بر عائله‌یه منسـوب اولدیغی حالده، جزویتلرك (لافلش) مکتبنده تحصـیل علوم ایدوب، الك زیاده فلسفه‌یه انتساب ایتمش، واووقتدن اسکی فلسفه‌نك بطلانتی آکلامش ایدی. اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، ابتدا عسـکرلکله سلوك ایدوب، ۱٦۱۷ ده ناسـو حاکمی (موریس) ك و ۱٦۱۹ ده باویره دوقه‌سـنك خدمت عسکریه‌سنده بولنمش ایسه‌ده، بعده بومسلکی ترکله، ۱٦۲۰ تاریخندن اعتباراً سیاحته چیقه‌رق، آلمانیا وفلمنك وایتالیانك اکثر طرفلرینی کزدکدن صکره، پارسده اختیار اقامتله، زمانك مشاهیر علماسیله کسب الفت ایتمشیدی. برقاچ سنه صکره فلسفه‌یه ومطالعات فکریه‌یه حصر وجود ایتمکه قرار ویره‌رك، تنها بر آرامغه مجبور اولمغله، ۱٦۲۹ ده فلمنکه کیدوب، وحدت وانزواده یاشـامغه باشلامش؛ وبرنجی تألیفی اولان اوزره، علم هیئته متعلق برکتاب میدانه قویمش ایدی. بو کتـابنده غالیله‌نك فکرینی التزامله، کرهٔ ارضـك دوندیکنی بیان ایدیوردیسـه‌ده، ۱٦۳۳ ده غالیله‌نك بوفکرندن طولایی، ایتالیاده اعدام اولندیغی ایشیدنجه، بوکتابنی اخفایه مجبور اولمش ایدی. بعده اصول حقنده‌کی نطق مشهورینی ومتعاقباً جو هوایه، هندسـه‌یه وسائر فنونه دائر بعض تألیفـاتی ظهور ایتمشیدی. ۱٦٤۱ ده «فلسفهٔ قدیمه حقنده مطالعات» و ۱٦٤٤ ده «اصول فلسفه» عنوانلریله ایکی کتاب میدانه قویمشدر، که فکر ومذهب فلسفیسی بونلرده مصرح اولمغله، افکارینی تقـدیر وتحسین ایدنلر چوغالمغه باشلایوب، بیوك برشهرت وبرچوق طرفدارلر قزانمش ایسه‌ده، خصماسی دخی چوغالوب، کندیسی الحاده اتهام اولنمش، وکتابلرینك احراقنه رمق قالمش ایدی. بعض آثارینك قرائتی پاپا طرفندن منع اولنمش ایسه‌ده، بوممنوعیت کندیسنك وفاتندن صکره وقوع بولمشدر. برچوق اعتراضاته جواب ویرمك مجبوریتنده بولنمش ایسه‌ده، اك بیوك ارباب علم ومعارفدن وزمانی کبراسندن برچوق طرفکیرلری دخی وارایدی. بشنجی فردریقك قیزی (الیزابت) ك صاحب ترجمه‌نك صحبتنه زیاده میلی وار ایدی؛ و(مازارن) کندیسنه معاش مخصص ایتمش ایدی. اسوج قرالیچه‌سی (قریستینه) کندیسنی سراینه دعوت ایتمکله، دقارت اجابت ایدوب، کیتمش ایسـه‌ده، استوقهولمك هواسیله امتزاج ایده‌میوب،

١٦٥٠ تاریخنده اورادہ وفات ایتمش؛ و١٦٦٧دہ کمیکلری فرانسه‌یه نقل اولنه‌رق، کمال تعظیمله (سنته ژنویوه) کلیساسنده دفن اولنمش ایسه‌ده، جنازه دعاسنک اجراسنه طائفهٔ رهبان طرفندن موافقت اولنمامش ایدی. دقارت فلسفه‌یه وفنون حکمیه‌یه خیلی خدمت ایدوب، فلسفه‌ده برمذهب مخصوص تأسیسنه وعلوم ریاضیه ایله هیئت وحکمت طبیعیه وسائر فنونده بعض کشفیات نافعه‌یه موفق اولمشدر. فلسفه‌سی برخیلی وقت بتون آوروپاجه مقبول ومتداول بولنمش ایسه‌ده، لوق، نیوتون ولیبنیچ کبی حکمانک ونهایت وولترک فلسفه‌سی دقارتک فلسفه‌سنی چورودوب، متروک ومهمل حالنه قویمشدر. اکثر تألیفاتی لاتین‌لساننده‌ایسه‌ده، بونلردخی فرانسزجه‌یه ترجمه، و١١ بیوک جلد اوزره نشر اولنمشدر.

دقاز دوق (Duc Decazes) — فرانسه سیاسیونندن اولوب، ١٧٨٠ ده طوغمش، و١٨٦٠ ده وفات ایتمشدر. اون سکزنجی لویی ولویی فلیپ زمانلرنده بعض نظارتلرده وسائر بیوک مأموریتلرده بولنه‌رق، برطاقم قوانین ونظامات وضع ایتمش ایدی. — اوغلی ماق‌ماهونک جمهوریت ریاستنده فرانسه خارجیه ناظری بولنمشدر.

دقازویل (Decazeville) فرانسه‌نک (آویرون) خطه‌سنده و(ویلفرانشه)نک ٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٩٦٠٠ اهالیسی، معدن کوری ودمیر یول چبوقلریله سائر دمیر فابریقه‌لری واردر. بو قصبه پک یکی اولوب، آنف‌الترجمه دوق دقازک یاپدیرمش اولدیغی فابریقه تأسس وتشکلنه سبب اولمشدر.

دقّاق ملوک سلجوقیه‌دن مشهور آلپ آرسلانک‌تورونی وسالف‌الترجمه (تتش)ک اوغلیدر. ٤٨٧ تاریخنده، پدرینک قتلی اوزرینه، شامده‌کی ممالکنک بر قسمنده برمدت حکومت سورمشدر. دیکر قسمنی برادری رضوان ضبط ایتمشیدی. [«تتش» و«رضوان» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دقّاق (ابوبکر احمد بن نصر) اولیاء اللهدن اولوب، نیشابورلیدر. ٤٠٥ ده‌وفات ایتمشدر. بعض کراماتی منقولدر.

دقوقاء اربل ایله بغداد آره‌سنده برقصبه اولوب، بونده خوارجله بر محاربه وقوع بولمش ایدی.

دقهله مصرده، نیلک بر قولی اوزرنده، دمیاطدن ٤ ودمیره‌دن ٦ فرسخلق مسافه‌ده برقصبه اولدیغی، و(دقهلیه) خطه‌سنک اسمی بوکا نسبتله وضع ایدلدیکنی یاقوت حموی بیان‌ایدیور. شمدی خراب اولسه کرکدر.

دقهلیه مصر سفلاده برمدیریت اولوب، نیلک دمیاطدن کچن قولنک شرق جهتنده واقع‌اولمغله، غرباً وغرب‌شمالی جهتندن غربیه، جنوب شرقی طرفندن‌شرقیه مدیریتلریله، شمال شرقی جهتندن دخی آق دکیزله محاطدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٠٦١ مربع کیلومتره‌اولوب، ٥٠٠٣٠٠ اهالیسی واردر. مرکزی‌منصوره شهریدر. نیلک برقاچ قولیله برچوق جدوللری اراضیسنی‌سقی وارواایتمکله، محصولاتی چوقدر. شمال‌شرقی قسمی منزله کولی‌ضبط ایتمشدر. بومدیریت‌داخلنده ٣٥٠٠٠صیغیر، ٤٦٠آت، ١٨٠٠ دوه، ٧٥٤٦ مرکب واستر و ٥٠٠ ٣٧ قیون وکچی موجوددر. [سهواً «داخلیه» دخی یازلمشدر.]

دقیق (بدرالدین —) مشاهیر مشایخدن اولوب، حاجی بیرام ولینک مریداندر.

دقیقی (استاد منصور بن احمد) ندمای شعرای ایراندن اولوب، سمرقندده و یا روایتده طوس و یا بخاراده طوغمش، وسامانیلر زماننده یاشامشدر. شاهنامه‌یی ابتدا بوذات نظم و تحریره باشلایوب، زردشتک ظهوریله کشتاسب واسفندیارک وقوعاتنه دائر یکرمی بیک بیت قدر یازمش ایسه‌ده، اکماله عمری وفا ایتمه‌مشدر. فردوسی عالم معناده دقیقیدن آلدیغی امر اوزرینه شاهنامه‌نک نظمنه باشلادیغنی بیان ایدیور؛ ودقیقینک ابیاتنی عیناً آلوب، شاهنامه‌سنه درج ایتمشدر. دقیقینک بر ترک غلامی الیله قتل اولندیغی مرویدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

کویند صبرکن که تراصبر بر دهد
آری دهد ولی بعمری دکر دهد
من عمر خویشرا بصبوری کذاشتم
عمری دکر بباید تاصبر بر دهد

دکاله مغربده بربر اهالی ایله مسکون برقصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دکرمن آطه‌سی جزایر یونانیه‌دن (میلوس) آطه‌سنه ادارهٔ عثمانیه زماننده ویریلن اسمدر. [«میلوس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دکزلی { آناطولینك آیدین ولایتنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، آیدینك ١٢٥ وازمیرك ٢٢٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق، بیوك مندرس تابعلرندن (چوروك صو) به منتهی بر وادیده و ٣٧٠ متره‌لك ارتفاعده واقعدر. آیدین دمیر یول خطنك سرای کوی موقعندن اوج چاریك اوزاق اولوب، برشعبه ایله بوخطه ربطی متصوردر. موقعی ′٤٥ °٣٧ عرض شمالیده‌در. قصبه‌نك اوج جهتی طاغلرله محاط اولوب، شمال طرفندن بر اووه‌یه ناظردر. قصبه‌نك ١٢٠٩٢ اهالیسی، ٢٨ جامع شریفی، ٢٥ مسجدی، ٩ تکیه‌سی، ١٢ مدرسه‌سی، ٢ کتبخانه‌سی، ١٩ اسلام و ٢ خرستیان مکتبی، ٢ کلیساسی، ٦٣١ دکانی، ٢٤٨ مغازه‌سی، ٢٢ خانی، ٧ حمامی و ٩ اون فابریقه‌سی واردر. میاه جاریه‌سی پك چوق اولوب، هر اوده چشمه وار ایسه‌ده، بوسببدن هواسی پك رطوبتلی وصوقاقلری طاردر. او جوارلر ذخایرینك مرکزی اولوب، کلیتلی ذخیره تجارتی اجرا اولنور. قصبه‌نك برساعت شمالنده (اسکی حصار) اسمیله معروف محلده کوچك آسیانك اك بیوك و اك مشهور مدن قدیمه‌سندن (لائودیقیه) شهرینك خرابه‌لری موجوددر. دکزلینك ١٤ کیلومتره شمالنده دخی (یراپولیس) شهر شهیرینك خرابه‌لری بولنور. — دکزلی قضاسی جنوباً طواس، غرب شمالی جهتندن سرای کوی، شمال شرقی جهتندن چال قضالریله، شرقاً دخی خداوندکار ولایتی حدودیله محدوددر. خوناز ناحیه‌سیله برابر ٨٦ قریه‌یی جامع اولوب، ٣٥٧٢٧ اهالیسی واردر، بونلرك یالکز ٢٢٨٣ ی روم وارمنی و سائره اولوب، قصوری کاملاً مسلمدر. اراضیسی منبت ومحصولدار اولوب، کلیتلی ذخایر وسائر محصولاتی وواسع اورمانلری واردر.

دکزلی { سنجاغی. آیدین ولایتنی ترکیب ایدن بش سنجاغك بری اولوب، اك شرقیسی واك کوچکیدر. دیکر اوچ سنجاغك سواحلی اولدیغی حالده، بونك، اسمی خلافنده اوله‌رق، دکیزه قریبتی یوقدر. شمال غربی جهتندن صاروخان، غرباً آیدین، جنوباً منتشا سنجاقلریله، شرقاً دخی قونیه وخداوندکار ولایتلریله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٨١٦ مربع کیلومتره اولوب، ٢١٢٥١٤ اهالیسی واردر، که هر مربع کیلومتره باشنه ٢٧ کشیدن زیاده‌جه دوشر. اهالیسندن یالکز ٢٥٦٢ سی روم و ٦٠١ ی ارمنی اولوب، قصوری کاملاً مسلمدر. خرستیانلری دخی لسان ترکی ایله متکلمدرلر. راضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، منبت دره وبایرلری دخی چوقدر. قوهٔ انباتیه ومحصولاتی ازمیر وآیدین وصاروخان سنجاقلرندن کری ومنتشا سنجاغندن ایلریدر. بو سنجاق بیوك مندرس ایرماغی حوضه‌سنك یوقاری قسمندن عبارت اولوب، خداوندکار ولایتندن کلن نهر مذکور سنجاغك قسم شمالیسنی شرقدن غربه شق ایدر. سنجاغك بتون صولری بوایرماغه دوکیلوب، بونلرك اك بیوکی (چوروك صو) در، که سنجاغك حدود شرقیه‌سندن نبعان ایدوب، دکزلی قصبه‌سی جوارلرینی سقی، واورالردن آقان بر چوق دره‌لری جمع ایله، شماله طوغری جریان ایده‌رك، مندرسه دوکیلور. (کوبك) و(باناز) چایلریله دیکر برقاچ دره دخی شمالدن جنوبه طوغری آقوب، مذکور ایرماغه‌دوکیلورلر. (آق چای) ایسه سنجاغك قسم جنوبیسی صولرینك اجتماعندن حاصل اولوب، غرب شمالی‌یه طوغری جریانله، آیدین سنجاغی داخلنده مندرسه منصب اولور. جبالنك اك بیوکلری شرق وجنوب جهتلرنده واقع خوناز وبابا طاغلریدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن وتوتون، کتن وسائره‌دن عبارت اولوب، آیدین دمیر یول خطی سنجاغك ایچ طرفلرینه قدر تمدید اولنمغله، خیلی ذخیره‌سی اخراج اولنور. اورمانلری چوق اولوب، کراسته و اودون وکوره الویریشلی اشجارك انواعی بولنور. معادنی پك چوق اولوب، بعض کور وقروم معدنلرینك امتیازی دخی آلنمش ایسه‌ده، الآن هیچ بری اخراج اولنمامقده‌در. میاه معدنیه‌سی دخی چوق اولوب، امراض مختلفه‌یه نافع باشلیجه سکز ایلیجه وبعض ایچیله‌جك معدن صولری موجوددر. بوقاریده مقدار عمومیسی بیان اولنان اراضیسندن ٢٦٠٠ مربع کیلومتره‌سی قابل زراعت اولوب، بونك ١٩٠٨ مربع کیلومتره‌سی مزروع وقصوری معطلدر. اورمانلری دخی ١٣٠٧ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. حیوانات اهلیه‌سی قیون، کچی، صیغیر وسائره‌دن عبارت اولوب، آریلری دخی چوق اولمغله، خیلی بال چیقار. صنایع محلیه کلیم وعبا نسجی کبی شیلردن عبارت اولوب، تجارتی دخی باشلیجه ذخیره اخراجنه متعلقدر.

دکزلی سنجاغی قدیما (فریجیا) خطه‌سندن معدود وکوتاهیه وآنقره جهتلریله متحد اولوب، بر وقت (لیدیا) دولتنه تابع بولنمش، وبعده ایرانیلر، ماکدونیه‌لیلر ونهایت رومالیلر طرفندن ضبط اولنمش ایدی. مدن قدیمه‌سندن (برابولیس)ك خرابه‌لری الیوم (پاموق قلعه) و(لائودیقیه)نك ویرانه‌لری (اسکی حصار) اسملریله معروف اولدقلری کبی، فریجیانك الك بیوك شهرلرندن بولنمش اولان (قولوسه) نك دخی خرابه‌لری موجوددر، و(خوناز) وبولدان قصبه‌لری دخی (خونوس) و(ترپولیس) شهر قدیملرینك بقیه‌لریدر. بعده بورالری سلجوقیلرك الینه کچوب، دولت عثمانیه‌نك ابتدای تأسیسی زمانلرنده دکزلی جهتی (کرمیان) خطه‌سندن معدود بولنمشدر.

دکزلی سنجاغی بروجه زیر ۶ قضایه منقسم اولوب، ۵ ناحیه و۳۷۲ قریه‌یی حاویدر.

قضا	ناحیه	مقدار قرا
دکزلی	خوناز	۸۶
سرای کوی	قاضی کوی	۳۶
بولدان	کونای	۴۱
چال	بقلاك	۶۱
طواس	•	۶۲
غربی قره آغاج	ایرله	۸۶

دکسیپ (Dexippe) روم قائد ومورخلرندن اولوب، میلادك ۲۶۹ تاریخنده (آتیقه) خطه‌سنی ضبط ایتمش اولان (غوت) لره قارشی حرب ایتمش، وبر تاریخ عمومی یازمشدر، که یالکز بعض فصللری موجوددر.

دکن (Dekkan) هندستانك قسم جنوبیسنه یعنی اصل شبه جزیره شکلنده اولان جهتنه ویریلن اسم اولوب، دکن قطعه‌سی (کنك) ایرماغنك حوضه‌سنی (نرباده) و(مهانادی) ایرماقلری حوضه‌لرندن آیران (وندیا) سلسلهٔ جبالیله نفس هندستاندن یعنی هندك قسم شمالیسندن آیرلمشدر. بو وجهله شمالاً کجرات وبنکاله ایله بو ایکی خطه‌نك آره‌سنده‌کی برارله محدود اولوب، نفس دکن، برار، نظام، میسور وکرنتیك خطه‌لریله ملابار وکروماندل سواحلی دکن قطعه‌سندن معدود اولمغله، بمبای اداره‌سنك نصفیله مادراس اداره‌سنك بتونی ونظام دولت اسلامیه‌سنی جامعدر. بمبای، مادراس وحیدر آباد شهرلری دکن داخلنده در. دکنك اهالیسی ۵۹ ملیوندن زیاده اولوب، مسلمانلری چوقدر، وعلی الخصوص قسم وسطی وشمالیسنده دین اسلام پك منتشردر. [تفصیلات احوالیچون «هند» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] — انکلیز حکومتی دکن اسمنی رسماً بو قطعه‌نك یالکز بر قسمنه یعنی شمال غربی جهتنه حصر وتخصیص ایدوب، دکن ایالتی نامیله بر ایالت تشکیل ایتمشدر، که سواحل غربیه بوینجه کجراتدن میسوره قدر ممتد اولوب، شرقاً برار خطه‌سیله ونظام الکاسیله محدوددر. بمبای شهری دخی بونك ساحلنده‌در. بو ایالت واسعه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۶ ۲۰۰ مربع کیلومتره اولوب، ۷ ۹۶۶ ۰۶۱ اهالیسی واردر.

دکندورف (Deggendorf) باویره‌نك (اشاغی باویره) ایالتنده، (پاسو) نك ۵۰ کیلومتره شمال شرقیسنده و(بوهمروالد) طاغنك اتکنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یسارنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۶۷۶۰ اهالیسی، دمیریولی، بیوك بر سرایی، مصنع کلیساسی، کنیش بر کوپریسی وچینی فابریقه‌لری واردر.

دکن شهبازپور هندستانده کنك ایرماغنك منصبنده تشکیل ایتدیکی (سندربند) جزایرینك الك شرقیسی اولوب، ۲۱۱۸ مربع کیلومتره مساحهٔ سطحیه‌سی و۲۲۱۰۳۷ اهالیسی واردر. اهالیسنك قسم کلیسی یعنی ۱۸۳۰۰۰ ی مسلماندر. بنکاله‌نك (دکه) ایالتنه ملحق اولوب، شهر وقصبه‌سی یوقدر. مرکزی اولان (دولتخان) دخی بر قریه‌در.

دکه (Dacca) هندستانك بنکاله خطه‌سنده وکلکته‌نك ۲۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق براهماپوتره ایرماغنك (دلاسری) قولی اوزرنده ایالت مرکزی بر شهر اولوب، ۶۹ ۲۱۰ اهالیسی، باشلیجه پرنج وچویده متعلق ایشلك تجارتی وایپك وبوك منسوجات دستکاهلریله بویاخانه‌لری واردر. — دکه ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۵۰۳ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۸۵۳۰۰۰ کشیدر.

دکین (ابن سعید الخثعمی) صحابه‌دن اولوب، کندیسندن بعض منقولات مرویدر.

دکینی (Deguignes) مستشرقیندن اولوب، ۱۷۲۰ ده (پونتوآزه)ده طوغمش، و۱۸۰۰ ده وفات ایتمشدر. ترکلرله تاتارلرك وهونلرله سائر اقوام تاتاریه‌نك تاریخنی یازمشدر.

دل { (میر قاسم) ایران متأخرین شعراسندن وساداتدن اولوب، سیف وقلمده مهارتی اولمغله، افغانلیلر مسئله‌سنده اصفهان محاصره‌سنده مقتول اولمشدر. شو رباعی جمله' اشعارندندر:

ترک من و دلربائی نکنی
دوری ز تو مرکست جدائی نکنی
ترسم که بمیرم و نبینم دگرت
ای عمر عزیز بی‌وفائی نکنی

دلارام چنکی { ملوک فرسدن مشهور بهرام کورك عقل وجمالیله مشهوره برجاریه‌سی اولوب، لسان فارسیده اك اول شعر سویلینلردن اولدیغی مرویدر.

دلاروش { (Delaroche) فرانسه‌نك اك مشهور و اك ماهر رساملرندن اولوب، ۱۷۹۷ تاریخنده پارسده طوغمش، و۱۸۵٦ ده وفات ایتمشدر. برچوق کوزل رسملر براقمشدر.

دَلاص { صعید مصرده نیلك غرب جهتنده بهنسی مضافاتندن بر قصبه وناحیه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

دلاغوآ { (Delagoa) آفریقه‌ای جنوبینك ساحل شرقیسنده، وبحر محیط هندیده برکورفزدر، که مدخلی ۲٦° عرض جنوبی و۳۰° ۲۸′ طول شرقیده واقع اولوب، شرقدن غربه اکی ۲۵ وشمالدن جنوبه‌بویی ۳۵ کیلومتره قدردر. ایچنده «فیل آطه‌لری» اسمیله برقاچ آطه اولوب، قارشیلرنده (تمبه) نهرینك منصبی بولنور. مذکور نهردن بشقه شمال جهتندن (مانیسو) وجنوب جهتندن (مابوتو) چایلری بوکورفزه دوکیلور. کورفزك جنوب جهتنده برطاقم بطاقلقلر بولنوب، بو مناسبتله پورتکیزلیلر طرفندن (بایه دلاغوآ) یعنی «بطاقلق قویی» تسمیه اولنمشدر. پورتکیزلیلر بوکورفزك ایچنده (لورنسومارکس) اسمیله براسکله تأسیس ایتمشلردر. انکلیزلر مقدما کورفزك قسم جنوبیسنی الله کچیرمشلر ایسه‌ده، بعده حکم نصب اولنان فرانسه رئیس جمهوریتك قراریله ترکه مجبور اولمشلردر.

دلاقروآ { (Delacroix) فرانسه‌نك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۷۹۸ ده (شارنتون سنت موریس) ده طوغمش، و۱۸٦۳ ده وفات ایتمشدر. برچوق کوزل رسملرله بعض محرراتی واردر.

دلامبر { (Delambre) فرانسه منجملرندن اولوب، ۱۷٤۹ ده آمیانده طوغمش، و۱۸۲۲ ده وفات ایتمشدر. ابتدا ادبیاتله مشغول اولوب، ۳٦ یاشنده علم هیئت مطالعاتیله اوغراشمغه باشلامش؛ وهیئت وعلوم ریاضیه‌یه متعلق نشرایتدیکی تألیفات اوزرینه، فرانسه فنون آقادمیاسی اعضالغنه انتخاب، وهیئت معلمکلکنه نصب اولنمشدی. ۳ جلد اوزرینه برعلم هیئت تاریخی دخی یازمشدر.

دلاوار { (Delaware) آمریقای شمالینك ممالك مجتمعه‌سنده برنهردر، که (نیویورق) جمهوریتنده (قاچکیل) سلسله' جبالنك غربی اتکلرندن نبعانله، (پیاقنون) چایی دخی اخذایتدکدن صکره، ابتدا شرقه طوغری جریانله، پانسلوانیا الله نیویورق، وبعده جنوبه طوغری دونوب، (نیوجرسی) ایله پانسلوانیا آره‌سنده‌کی خط حدودی تشکیل ایده‌رك، و«ماوی طاغلر»ك آره‌سنده (واتر غاب) اسمیله مشهور واوج درت یوز متره یوکسك دیك قیالردن متشکل غریب بر بوغازدن کچه‌رك، (فیلادلفیا) شهری اوکنه کلدکده، بیوك سفائن ایچون دخی قابل سیر اوله‌جق درجه‌ده کسب توسع ایتمش بولنور؛ وینه بو اسمله معروف برقوی تشکیل ایده‌رك، بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسنك طولی ۵۰۰ کیلومتره اولوب، فیلادلفیایه قدر اولان ٦٤ کیلومترهلك محلنده بیوك سفائن وترنتونه قدر اولان دیکر ۳۳ کیلومترهلك محلنده‌ده کوچك وابورلر ایشلر.

دلاوار { (Delaware) آمریقای شمالیه ممالك مجتمعه جماهیرندن اولوب، اك اول تشکل ایدن ۱۳ جمهوریتك بریدر. همنامی اولان نهر وقوییك جنوبنده و(چساپیق) کورفزینك شمال شرقیسنده واقع کوچك بریر اولوب، شمالاً پانسلوانیا وجنوباً (ماریلاند) جمهوریتلریله محدوددر. وسعت اراضیجه یالکز (رود ایسلاند) جمهوریتی بوندن کوچك اولدیغی حالده، کثرت نفوسجه جماهیر متفقه‌نك اوتوز دردنجیسیدر. مساحه' سطحیه‌سی ۵۳۰۹ مربع کیلومتره اولوب، ۱٦۱ ۸۷۱ اهالیسی واردر. قسم شمالیسی عارضه‌لی ومنبت ومحصولدار اولوب، جنوب جهتی قوملق وبعض یرلرده بطاقلقدر. هواسی معتدل وصاغلامدر. اهالیسی باشلیجه زراعت وحیواناتله مشغول اولوب، فابریقه‌لری آزدر. تجارتی دخی کری

اولوب، محصولاتنڭ قسم اعظمی فیلادلفیا ونیویورقه نقل اولنـور. اوچ سنجاغه منقسم اولوب، مرکزی (دوور) ایسـه‌ده، باشلیجه شهری (ویلمینغتـون)در. بو مملکت ابتدا ١٦٣٨ ده اسـوجلیلر وفیلاندەلیلر طرفندن اعمار اولنەرق، بعـده، فلمنکلیلرڭ ونهایت انکلیزلرڭ الینه کچمش؛ و١٧٧٦ده کسب استقلال ایتمشدر.

دلاوار { (Delaware) آمریقای شمالیده‌ءِ الٔك مجتمعه‌نڭ (اوهیو) جمهوریتنـده، (شرقی شیوتو) نهری اوزرنده و(قولومبوس)ڭ ٤٥ کیلومتره شمالنده سنجاق مرکزی بر قصـبه اولوب، ٥٦٤٠ اهالیسی ودارالفنونی واردر.

دلاوار { لو. د— (L. Delaware)ء الٔك مجتمعه انکلتره مستملکاتندن ایکن، برنجی ژاق زماننده (ویرجینیا) والیسی اولوب، اورالرینڭ اعمار وترقیسـنه پك چوق خدمتلر ایتمش اولدیغنـه بناءً، آنف البیان نهر وقوی وجمهوریت وقصبه ایله دیکر برطاقم کوچك قصبه‌لر وبرچوق سنجاقلر بونڭ اسمیله تسمیه اولنمشدر.

دلاور آغازاده { (عمر افندی) ادبادن اولوب، اندرون همایوندن زعامتله مخرج دلاور آغانڭ اوغلیدر. ١١٠٠ تاریخلرنده طوغوب، دور سـلطان احمد خان ثالثده خواجکان دیوان همایون سـلکنه داخل، وقطع مراتبله، باش محاسبه‌جیلکه وتشریفاتجیلغه دخی نائل اولمش ایدی. بعده برخیلی وقت معزول قالوب، دور سلطان مصطفی خان ثالثده ١١٧٢ تاریخنـده قلم آرقداشی بولنمش اولان صدراعظم راغب پاشانڭ دلالتیله رئیس الکتاب اولمش؛ وآنجق قرق کون صـکره وفات ایتمشدر. عثمان نائب افندینڭ «حدیقة الوزرا» سـنه بر ذیلی وبعض اشعاری واردر.

دلاور پاشا { مسند صدارت عظمایه کچن وزرادن اولـوب، خرواتی‌الاصلدر. حرم همایونده تربیه اولنوب، چاشـنیکیر باشـیلقله طشره‌یه چیقمش؛ وبعده قبریس وبغـداد ایالتلرینه نصب اولنمش ایدی. ١٠٣٠ تاریخنده دیاربکر والیلکیله خوتین سفرنده بولنمغله، حسین پاشانڭ مغلوبیت وعزلی اوزرینه، مهر همایون کندیسـنه تودیع اولنەرق، عصر سلطان عثمان خان ثانیده ١٦ آی مسـند صدارتده قالمش؛ ووقعهٔ هائلهٔ معلومه‌ده اشقیاالنده شهیداً وفات ایتمشدر. مسکینلرده مدفوندر. عقل وتدبیری متوسط حالده حلیم وسلیم برذات ایدی.

دلاور خان { هندستانڭ (مالوه) خطه‌سنده الٔك اول تشـکل ایدن دولت اسلامیه‌نڭ مؤسسی اولوب، شهاب الدین غوری اقرباسندندر. مملکت مذکوره ٧١٠ تاریخ هجریسـنده دهلی حکمدارلرندن غیاث الدین بلبان طرفنـدن فتح اولنەرق، محمدشاه تغلق ثانی زماننده و٧٨٩ تاریخنده صاحب ترجه والی نصب اولنمشدی. ٨٠١ده دلاور خان اعلان استقلال ایدوب، ٧ سنه دخی بالاستقلال حکومت سـوردکدن صکره، ٨٠٨ ده وفات ایتمش؛ واوغلی آلب خان هوشنڭ شاه نامیله خلفی اولمشدر. بونڭ سلاله‌سی کندیسیله برابر بروجه‌زیر ١١ کشیدن عبارت اولوب، همایون شـاهڭ زماننه‌دك حکومت سورمشلر؛ وحکمدار مشارالیه طرفندن مالوه دهلی دولت تیموریه‌سنه الحاق اولنەرق، غوریلر حکومتنه ختام ویرلمشدر.

١ دلاور خان غوری
٢ هوشنڭ شاه بن دلاور
٣ سلطان محمد شاه
٤ سلطان محمود خلجی بن ملك مغیس
٥ غیاث الدین خلجی
٦ ناصر الدین
٧ محمود ثانی
٨ بهادر شاه (حکمدار کجرات)
٩ قادر شاه
١٠ شجاع خان
١١ باز بهادر بن شجاع

دلاوینی { (Delavigne) فرانسه ادبا وشعراسندن اولوب، ١٧٩٣ده (هاوره) ده طوغمش، و١٨٤٣ده وفات ایتمشدر. مکتب شاکردانندن ایکن شعرسویلمکه باشلایوب، ١٨١٥ده فرانسـه‌نڭ اوغرادیغی مصـائبی مصور (مسـینیانه (Messeniennes) عنـوانیله بر منظـومه ترتیب، ودیکر بر چوق اشـعار نشر ایتمشدی. صـورت افکارندن طـولایی مستخـدم بولنـدیغی حافظ کتبلکدن عزل اولنمش ایسه‌ده، بعده قرال کتبخانه‌سنڭ حافظ کتبی اولمشدی. برچوق تیاترو منظومه-

لريله سائر آثار ادبيه‌سی واردر. آثاری پك مقبول ومعتبر اولوب، برادری (ژرمن دلاوني) طرفندن ۸ جلد اوزره جمع ونشر اولنمشدر. آقادميا اعضالغنه دخی انتخاب اولنمشدی.

دلایه { اندلسده مريه مضافاتندن برقصبه واسكله اولديغی، ومشاهير علمادن «اعلام النبوة» وجغرافيايه متعلق «نظام المرجان» كتابلرينك صاحبی (ابو العباس احمد بن عمر المری)نك مسقط رأسی بولنديغی ياقوت حموی بيان ايديور. مشاراليه ابو العباس مری (عمر بن عبدالبر)كی نجبه مشاهير علمانك معلمی بولنمشدر؛ و۴۷۸ ده بلنسيه‌ده وفات ايتمشدر.

دُلدُل { فخر كائنات (صلعم) افندمزك ركوبلرينه مخصوص سريع الحركه وخوشرفتار بربياض استر ايدی، كه (مقوقس) طرفندن جانب رسالتپناهی‌يه اهدا اولنه‌رق، ارتحال نبويدن صكره حضرت علی المرتضی (رضه) افندمزه انتقال ايتمشدی.

دلشاد خاتون { امير چوبانك حفيده‌سی وامير دمشقك قيزی اولوب، حسن وذكاوتيله مشهوره بر قادیندر. سلطان ابو سعيد صاحبهٔ ترجمه‌نك خاله‌سی بغداد خاتونی بغداد حاكمی بولنان حسن بزركه تطليق ايتديروب كنديسی آلدقدن صكره، دلشاد خاتونی دخی تزوج ايتمشدی. سلطان ابو سعيدك وفاتندن صكره حسن بزرك دلشاد خاتونی تزوج ايدوب، آشفتهٔ حسن وجمالی اولمغله، امور حكومتی بونك اليذه تسليم ايتمش ايدی. سلطان اويس بهادر بوندن تولد ايتمشدر. مشاهير شعرادن خواجه سلمان ساوجی مداحلرندندر. فقراپرور برقادين ايدی. زوجندن اول وفات ايدوب، روايته كوره حسن بزرك بونك عم زاده‌سی اشرف بن تمرتاشه ميلی حس ايتمكله، تسميم ايتمشدر.

— ايران شاعره‌لرندن دخی دلشاد اسميله ايكی قادين اولوب، بری فتحعلی شاهك زوجاتندن ايدی. شو بيت ايكنجيسنك جملهٔ اشعارندندر:

طاعات منكرات محبت قبول نيست
صدبار اكر بچشمهٔ زمزم وضو كنند

دلغادو { (Delgado) آفريقای جنوبينك ساحل شرقيسنده وپورتكيز مستملكا-تندن اولان (موزامبيق) ايله زنكبار حدودنده بر برون اولوب، ۱۰° ۲۴′ عرض جنوبی ايله ۳۸° ۲۰′ طول شرقيده و(تونكو) كورفزينك منتهای شمالنده واقعدر. موزامبيق داخلنده اوله‌رق اطرافنده بولنان برلر (قابو دلغادو) يعنی «دلغادو برونی» ناميله برسنجاق تشكيل ايدوب، مركزی (ابيو) قصبه‌سيدر.

دلف { (Delphes) يونان قديمك فوكيده خطه‌سنده و(پارناس) طاغنك جنوب غربی اتككنده غايت قديم ومشهور بر شهر اولوب، شمسدن كنايه اولان (آپولون)ك عبادتنه مخصوص معبد مشهوری مناسبتيله مقدس عد اولنوردی. بو معبدده غايبدن خبر ويرمك ادعاسيله بعض كاهنه‌لر بولنوب، هركس استخاره مقصديله مراجعت ايدر؛ ويالكز يونانيلر دكل، اجنبی حكمدارلر دخی بومعبده پك كرانبها هديه‌لر كوندررلر ايدی. بومناسبتله معبد پك مزين وذی‌قيمت اوانی واشيای حاوی اولمغله، قبل الميلاد ۳۵۵ دن ۳۴۵ تاريخنه‌دك وقوع بولان محاربانده دفعاتله غارت اولنمشيدی. غاللر يعنی فرانسه اهالئ قديمه‌سی دخی ميلاددن ۲۷۸ سنه اول معبدی يغما ايتمك نيتيله يونانه قدر كلمشلرسه ده، پارناس طاغنك بربوغازنده انهزامه اوغرايوب، عودته مجبور اولمشلردی. شمديكی حالده خراب اولوب، برنده (دلفی) ياخود (قاستری) اسميله آرناود اهالی ايله مسكون بر قريه واطرافنده برچوق ويرانه‌لر وآثار عتيقه بولنيور. (آتيقه مع بئوتيا) ايالتنك حدود شماليه‌سنده واقعدر.

دلفت { (Delft) فلمنكك (جنوبی هولانده) ايالتنده و(لاهای)ك ۹ كيلومترو جنوب شرقيسنده اوله‌رق موزه ايرماغنه منتهی اولان (شيه) جدولی اوزرنده برشهر اولوب، ۲۴ ۵۱۰ اهاليسی، دمير يولی، كوزل سوقاقلری، مصنع كليسالريله ابنيهٔ اميريه وخصوصيه‌سی، كوزل تفرجكاهلری، طوبخانه‌سی وسائر بعض فابريقه‌لری واردر. وقتيله استحكاماتی چوق ايديسه‌ده، اخيراً هدم ايديلوب، تفرجكاهلره تحويل اولنمشدر. چينی فابريقه‌لری وقتيله پك مشهور ايديسه‌ده، شمدی اهميتدن دوشمشدر. كيلر موزه نهريله شيه جدولندن شهره قدر چيقارلر. مع هذا تجارتی‌ده آزدر.

دلفشاون { (Delfshaven) فلمنك (جنوبی هولانده) ایالتنده و(روترلانده)‌نك ۳ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (موزه) ارماغی کنارنده بر قصبه اولوب، آنف‌البیان (دلفت) شهرینك اسکله‌سی حکمنده‌در، وشهر مذکوره (شیه) جدولی وبر دمیریول خطیله مربوطدر. ۴۸۳۵ اهالیسی واردر.

دلمینیوم { (Delminium) ازمنهٔ قدیمه‌ده دالماچیانك مرکزی بولنمش بر شهر اولوب، الیوم (دوونو) دینان قصبه اولمسی محتملدر. میلاددن ۱۵۵ سنه اول رومالیلر طرفندن ضبط اولنمشدی.

دلورم { (Delorme) بو اسمله فرانسه‌ده مشهور بر معمار (۱۵۱۸-۱۵۷۰) وبر رسام (۱۷۸۳-۱۸۵۹) گلمشدر. — (ماریون دلورم) دخی حسن وآنیله ووفرت ذکاسیله مشهوره بر قادین اولوب، مشاهیر ادبادن وزمانی کبراسندن برچوق ذواتك وحتی اون اوچنجی لوئینك دخی معشوقه‌سی بولنمش؛ و۱۶۵۰ وقوعاتنده توقیف اولنمق اوزره ایکن بغتةً وفات ایتمشدر. ویقتور هوغو بونك نامنه کوزل بر فاجعه یازمشدر.

دلوس { (Delos) یونانك (کیقلاده) جزایرندن کوچك بر جزیره اولوب، یاننده بولنان (رنه) نام دیکر له «بیوك دلوس» ایله برابر (میقونه) ایله (شیره) آطه‌لری آره‌سنده و ۲۵' ۳۷° عرض شمالیده واقعدر. اسکی یونانیلر عندنده مقدس بر آطه عد اولنه‌رق، شمس وقمردن کنایه اولان (آپولون) ایله (دیانه)‌نك عبادتنه مخصوص معبدلری وار ایدی. ساحلنده بنه دلوس اسمیله برقصبه دخی بولنیوردی. بو آطه تجاوزدن مصون اولوب، ایرانیلر یونان سفرلرنده دها سه طوقنمامشلر دیسه‌ده، بعده مهردادك عسکری طرفندن غارت وتخریب اولنه‌رق، اووقتدن بری خراب وخالیدر. زمان قدیمده دلوسده طوغورمق قادینلره ممنوع اولدیغی کبی، بو آطه‌ده دفن اموات دخی مجاز اولمدیغندن، اهالیسی جنازه‌لرینی (رنه) آطه‌سنه نقل ایدر، وحامله قادینلر اوراده کیدوب طوغورورلر ایدی.

دلوکه { (بنت زباء) بعض تواریخ اسلامیه‌نك روایتنه کوره، مصر قدیمده بو اسمله برملکه کلوب، کویا خطهٔ مصریه‌یی برسورله احاطه ایتمش؛ وبو سورك باقی قالان بعض قسملرینه بعده عربلر طرفندن (جدارالعجوز) و(حائط العجوز) نامی ویرلمشدر.

دلویناکی { (Delvinaki) آرناوودلقده، یانیه ولایتنده، ارکری سنجاغنك پوغون قضاسنده بر کوچك قصبه اولوب، ارکرینك ۴۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده ودرینو نهری منبعنك قربنده واقعدر. ۱۵۰۰ قدر اهالیسی اولوب، طائفهٔ نساسنك حسن وجمالیله مشهوردر.

دلوینه { (Delvina) آرناوودلقده یانیه ولایتنك ارکری سنجاغنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ارکرینك ۲۰ کیلومتره جنوب غربیسنده ویانیه‌نك ۷۰ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق طاغ اتکنده واقع برقاچ تپه‌نك اوزرنده ومنبت براووه‌نك کنارنده واقعدر. خانه‌لری سیرك وآب وهواسی پك لطیف اولوب، ۷۵۰۰ اهالیسی، ۱۲ جامع شریفی، ۲ مدرسه‌سی، ۱ رشدیه مکتبی، ۸ تربه‌سی، ۱۲۰ دکانی و۱۴ خانی واردر. اسکله‌سی اولان آیاساراندیدن یانیه‌یه کیدن جاده اوزرنده واقع اولمغله، اولدقجه تجارتی واردر. — دلوینه قضاسی ارکری سنجاغنی ترکیب ایدن ۶ قضانك بری اولوب، شمالاً ارکری وفورولش، شرقاً پوغون، جنوباً یانیه سنجاغنه تابع فیلات قضالریله وغرباً آدریاتیق دکیزیله محدود اولوب، سراندوس ناحیه‌سیله برابر ۱۰۱ قریه‌دن مرکب اولوب، نصفندن زیاده‌سی مسلم اولمق اوزره، ۳۳۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی قسماً طاغلق، قسماً اووه اولوب، پك منبت ومحصولداردر. (بالوه) ایله (پیستریچه) نهرلری دلوینه اووه‌سنی شق واروا ایدرك، بوار کولنه دوکیلور، ومذکور کول (پوترینتو) شهر قدیمی خرابه‌لری یاننده دکیزله اختلاط ایدر. بو کولك اطرافنده بر طاقم بطاقلقلر تحصل ایدر. اورمانلری آز ایسه‌ده مرعالری چوق اولوب، خیلی اغنام بولنور. مذکور بوترینتودن بشقه ایاسراندوس اسکله‌سنده وفنیکه قریه‌سیله قضانك سائر بعض محللرنده برطاقم آثار عتیقه موجوددر. دونقضاده ۶۷ جامع ومسجد، ۲ مدرسه، ۸۲ مکتب، ۷۵ کلیسا، ۱۲ کوپری، ۵۰ دکرمن، ۱۴ خان و۲۳۰ دکان موجوددر.

دلهی { (Delhi) آوروپالیلر طرفندن (دهلی) شهرینه ویریلن اسمدر. [«دهلی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دلهی {(Delhi) سوماتره جزیرهٔ کبیرهسنك قسم شمالیسنده وساحل شرقیده اولهرق برکوچك نهرك منصبنده برقصبه اولوب، نیم مستقل بر حکومت اسلامیهنك مرکزیدر. دلهی حکومت اسلامیهسی وقتیله آچین حکمدارینه تابع ایکن، ۱۸۱٤ تاریخ میلادیسنده کسب استقلال ایتمش، و۱۸٦۲ ده رسماً فلمنك دولتنك تابعیتی طانیمشدر. اصل دلهی اسمی خطهیه مخصوص اولوب، قصبهنك اسمی (لابوار) در.

دلی برادر {سلطان بایزید خان ثانی وسلیم خان اول دوری علما وادباسندن اولوب، اشعارنده (غزالی) تخلص ایدردی. [«غزالی» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

دلیجان {اصفهان قربنده برکوچك قصبه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دلیجه ایرماق {آناطولیده آنقره ولایتنك بوزغاد سنجاغنده قزیل ایرماغه تابع بر نهر اولوب، لواء مذکورك منتهای شرقنده وسیواس ولایتی حدودنده آق طاغدن نبعانله، غربه وبعده غرب جنوبیه طوغری جریان ایدهرك، بوزغاد قصبهسی ایچندن کچن چایی وصولدن دخی برقاچ چای آلدقدن صکره، شماله طوغری دونهرك، سنجاغك حدود شمالیهسنده وکنغری سنجاغنه تابع (اووهجق) قربنده قزیل ایرماغه دوکیلور. مجراسنك طولی ۲۹۰ کیلومترهیه قریب اولوب، حوضهسی بوزغاد سنجاغنك قسم اعظمیله قیر شهر سنجاغنك قسم شمالیسنی حاویدر. اسمندن دخی آکلاشلدیغی اوزره، جریانی خنزلیدر.

دلیچ {(Delitsch) پروسیهنك صاقسه ایالتنده، مرسبورغ سنجاغنده ومرسبورغك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق (لوبر) نهری کنارنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۸۲۳۰ اهالیسی، دمیر یولی وتوتون وچیغاره ایله ایپلیك فابریقهلری واردر.

دلی حسن {سلطان محمد خان ثالثك اواخر سلطنتلرنده آناطولیده رفع لوای شقاوت ایتمش اولان قره یازیجینك برادری اولوب، مرقومك جانبکده قوتندن صکره، کندیسی رئیس اولمش؛ و ۱۰۱۲ تاریخنده توقادی محا-

صره وضبط ایتمشیدی. بعده استیمان ودخالت ایدوب، سلطان احمد خان اول حضرتلری طرفندن بوسنه والیلکنه نصب بله، صدراعظم وسردار اکرم بولنان لالا محمد پاشانك معیتنده مجارستان محاربهسنه کوندرلمشیدی. معیتنده بولنان اون بیك کشیلك فرقه اکثری چپلاق وغریب القیافه آدملر اولمغله، اردوی همایونده بولنان قریم خانی بونلرله برلکده حرب ایتمکی قبول ایتمیوب، اردوی همایونی ترکله، قریمه عودت ایتمشدی. بوسنه اهالیسی صاحب ترجمهنك ظلمندن متشکی اولمغله، کندیسنك استدعاسی اوزرینه، طمشوار والیلکنه نقل اولنمش ایسهده، اورانك اهالیسی دخی شکایته باشلادقلرندن، ولالا محمد پاشانك اوامرینی دیکلمدیکندن، وبر روایتده دالماچیا قلاعندن برینی پاپایه صاتمق تشبثنده بولنوب، مکتوبلری طوتلدیغندن، ۱۰۱٤ ده اعدامنه فرمان پادشاهی صادر اولوب، آنجق حکمنك اجراسندن اول بلغرادده مقتولاً وفات ایتمشدر.

دلی حسین پاشا {[«حسین پاشا» مادهلرینك بشنجیسنه مراجعت بیوریله.]

دلیر {هندستان شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:
برنجیسی (نواب همت خان بهادر مظفر جنك) شاه عالم دوری امراسندن اولوب، فرخ آبادك رئیسی ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کفتمش قتل من خسته چسان خواهی کرد
کفت کامی بتغافل بشکاهی کاهی

— ایکنجیسی (محمد —) فارسی واردو اسانلرنده بعض منظومهلر وسائر اشعار صاحبی اولوب، «قران السعدین» طرزنده «قصهٔ کامروپ» عنوانیله بر منظومهسی و «بخ کنج» عنوانیله بر رسالهسی واردر. شو بیت اونکدر:

نمیدانم چه غفلت دارد این می
که ساقی دربر ومن طالب وی

دلی عبدالله پاشا {[«عبدالله پاشا» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

دلیغراد {(Deligrad) صربیهنك آلکسیناچ قضاسنده وآلکسیناچك ۱۲ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق نیشدن بلغراده کیدن طریق اوزرنده وموراوه وادیسنده مستحکم برقصبه اولوب، صربلیلر عثمانلیلره قارشی ایتدکلری محاربه-

لرك اكثرنده بونده تحصن ايتمشلرسه‌ده، صوك محاربه‌ده آلكسيناچك ضبطى اوزرينه بوموقعى دخى تخليه‌يه مجبور اولمشلردر.

دليكلى طاش { سيواس ولايتك مركز قضاسنده وسيواسك ٥٠ كيلومتره جنوبنده ناحيه مركزى بيوك برقريه وبرچفتلك اولوب، قانغال وآلاجه خان ناحيه‌لريله برابر بوكسك وقيشين قارله مستور برمحلده واقع اولمغله، بغداد جاده‌سنك ممرى بولنديغندن، امر محافظه‌سيله يوللرك قاردن تطهيرى اسكيدن برى اورانك آغالرينه واهاليسنه محولدر.

دليل { (Delille) فرانسه مشاهير شعراسندن اولوب، ١٧٣٨ده طوغمش، ١٨١٣ده وفات ايتمشدر. پاريسده بعض مكاتب معلملكنده بولنوب، الك اول روما شعراسندن مشهور (ويرجيل)ك زراع حقنده‌كى منظومهٔ مشهوره‌سنى لاتينجه‌دن نظماً فرانسزجه‌يه ترجمه ايتمكله، بواثر فوق‌العاده رغبت عموميه‌يه مظهر اولوب، صيت وشهرتنه سبب اولمشدر. بونك اوزرينه فرانسه آقادمياسى اعضالغنه انتخاب اولنه‌رق، «باغچه‌لر» عنوانيله ديكر برمنظومه دخى يازمشدر، كه بودخى زياده‌سيله مقبوله كچمشدر. ١٧٦٤ده فرانسه سفارتى معيتيله استانبوله كلوب، برمدت اقامت ايتمشدر. برقاريشقلقده كلى ضرر وزيانه اوغرايوب، فرانسه‌يى دخى تركه مجبوراولمغله، برمدت اسويچره وآلمانيا وانكلتره‌ده سياحت‌ايدوب، ١٨٠٢ده پاريسه‌عودتله، ينه معلملك ايتمكه‌باشلامش؛ وبرچوق منظومه‌لرله سائر اشعار يازمشدر. اواخر عمرنده ايكى كوزندن كور اولمشدى. آثارمنظومه‌سى ١٦ جلددن مركب اولوب، دفعاتله طبع ونشر اولنمشدر.

دليله { فلسطينده بر قادين ايدى، كه قوتله مشهور اولان (شمشون)ك معشوقه‌سى اولوب، كويا بوقهرمانك خصماسى طرفندن اقچه ايله قانديريله‌رق، قهرمان موى‌اليهك مركز قوتى اولان صاچلرينى كسمش، وبعده اللرى آياقلرى باغلى دشمنلرينه تسليم ايتمش.

دليم { بغداد ولايت وسنجاغنده وبغدادك شمال غربيسنده اوله‌رق فراتك ايكى جهتنده برقضا اولوب، مركزى فراتك ساحل غربيسنده

بولنان (قلعهٔ رمادى) در. هيت، كبيسه وصقلاويه اسملريله اوچ ناحيه‌يى حاويدر. اراضى واهاليسنك احوالنه دائر بركونه تفصيلاته دسترس اولنه‌مدى.

دليون { باخود دليوم (Delium) يونانك (بئوتيا) خطهٔ قديمه‌سنده واويا (يعنى اغريبه، ز) جزيره‌سى قارشيسنده برقصبه اولوب، ميلاددن ٤٢٤ سنه اول بونده آتنه‌ليلرله تيبه‌ليلر آره‌سنده برمحاربه اولمش؛ وبومحاربه‌ده سقراط آلكبياد ايله اكسنوفونى اولومدن قورتارمش‌ايدى.

دليون بولدوق { (Delioun-Boldok) سيبريانك قسم شرقيسنده، ماوراء ابقل ايالتنده، (نرچيسق) قضاسنده ونرچيسقك ٢٤٥ كيلومتره جنوب غربيسنده. بيوك بر قريه اولوب، بعض مورخين بو قريه‌نك مشهور جهانكير چنكيزك وطنى اولديغنى بيان ايتمشلرسه‌ده، اهاليسنك بوندن بركونه معلوماتلرى يوقدر.

دما { عمانده برقصبه وبازار اولديغى «معجم البلدان» ده مذكوردر.

دماد { (Démade) يونان قدمى خطيبلرندن اولوب، عن‌اصل عادى بركميجى ايكن، مجرد فصاحت وطلاقت لسانيله بيوك برمرتبه احراز ايتمشيدى. خرونه محاربه‌سنده ماكدونيه حكمدارى فليپك اسارتنه دوشوب، قوهٔ ناطقه‌سيله بونك محبتنى جلب ايله، سربستى تخليه اولنمش؛ واو وقتدن اعتباراً ماكدونيه طرفدارى قالوب، وطنداشلرينى او طرفه اماله‌يه چاليشمش؛ وبوسببله مشهور دموستن بونك‌بك عليهنده بولنمش ايدى. (آنتيپاتر)ك آتنه‌يى ضبط ايده‌جكى آكلاشلديغنده، ماكدونيه‌ليلرك غضبنى جلب ايتمشدر ديه، دموستنك‌اعدامنه حكم اولنمسنى تكليف ايتمشدى. بعده پرديقاسك لهنده اوله‌رق آنتيپاتره خيانت ايتديكيچون، بونك اوغلى قساندر طرفندن قبل‌الميلاد ٣١٨ تاريخنده قتل اولنمشدر. يالكز بر نطقى باقيدر.

دمارات { (Démarate) روماده حكومت سورون تاركينك پدرى اولوب، عن‌اصل قورنته‌لى اولديغى حالده، ميلاددن ٦٥٨ سنه اول اورادن طرد ونفى اولنه‌رق، ايتاليانك (تاركينيه) قصبه‌سنه كچمشيدى.

— اسپارته حكمدارلرندن دخى بواسمده برى

اولوب، قبل المیلاد ٥٢٠ دن ٤٩٢ تاریخنه دك حكم سورمش؛ وحكومتده شریكی اولان (قلئومن) طرفندن بیج اولدیغی ادعا اولنمغله، وطننـدن نفی اولنـه‌رق، ایران حكمداری داریوسه (یعنی اسفندیاره) التجا ایتمش؛ وحكمدارك یونان حقنده‌كی فكر ونیتندن یونانیلری خبردار ایتدیككیچون، اعدام اولنمشدر.

دُمانس { تفلیس قربنده بر قصبه اولوب، ابریشمیله مشهور اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دَماوند { ایرانك جهت شمالیه‌سنده بحر خزر سواحلنه متوازیاً ممتد اولان (البرز) سلسلهٔ جبالنك اك بیوكسك طاغی اولوب، (ری) ایله طبرستان آره‌سنده وطهرانك ١٠٠ قدر كیلومتره شمال شرقیسنده واقعدر. ایرانك اك بیوكسك نقطه‌سی اولوب، ٦٠٠٠ متره‌دن زیاده ارتفاعی واردر، و ٤٣٠٠ متره‌دن یوقاریسی یاز قیش قار ایله مستوردر. بر چوق منجمد دره‌لری اولوب، اك بیوكی (دره‌مای یخ) یعنی «بوز دكیزی» اسمیله معروفدر. جغرافیون اسلام آثارنده (دباوند) و(دنباوند) صورتلرنده دخی محرر بولنور. یاقوت حموی بو طاغك اطرافنده‌كی ناحیه‌نك دخی بو اسمله مسمی اولدیغنی بیان ایدیور. — طاغك جنوبی اتكنده بو اسمله وقتیله خیلی بیوك برقصبه حالنده بولنمش اولدیغی خرابه‌لرندن آكلاشیلیر برقریه دخی موجوددر.

دمبعه { (Dembia) حبشك امهاره خطه‌سنده برناحیه اولوب، (جانه) كولنك اطرافنده بولنمغله، مذكور كوله دخی بعضاً بو اسم ویریلیر. بو كول ٢٠ عرض شمالی ایله ′١٥ °١٧ طول شرقیده واقع اولوب، نیلك شرقی قولی اولان بحر ازرق ایچندن كچر.

دمتره { (Démetre) «یرآنا» معناسیله اسكی یونانیلر طرفندن لاتینلرك (سرس) دیدكلری زراعت الههٔ موهومه‌سنه ویرلمن اسمدر. [«سرس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دمتریاده { (Démétriade) تسالیانك (مغنسیا) خطهٔ قدیمه‌سنده وغلوس كورفزنده اوله‌رق شمدیكی غلوس قصبه‌سنك قربنده بولنمش برشهر قدیم اولوب، ماكدونیه حكمدارلرندن (دمتریوس پولیورکیت) طرفندن تأسیس اولنمش؛ وخیلی وقت ماكدونیه‌نك پایتختی بولنمشدر.

دمتریوس { (Démétrius) ماكدونیه حكمدارلرندن بو اسمله ایكی كیشی كلمشدر:

برنجیسی (پولیورکیت) یعنی «محاصر» لقبیله ملقب اولوب، اسكندرك سردارلرندن وخلفلرندن (آنتیغون) ك اوغلیدر. قبل المیلاد ٣٣٧ تاریخنده طوغوب، ابتدا پدرینك معیتنده حرب ایتمش؛ وپدرینك حقوقنی مدافعه ایچون عراقده سلفقوسه وسوریه‌ده بطلمیوسه قارشی محاربه‌ده بولنمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میوب، استقلالنی محافظه بهانه‌سیله ٣٠٨ ده آتنه‌یی ضبط و(فالره‌لی دمتریوس) ی اورادن اخراج ایده‌رك، حكمدارلغنی اعلان ایتمشیدی. قساندردن بتون آتیقه وبیوتیا ایله پلوپونسك برقسمنی ضبط ایدوب، بعده قبریس، صور وصیدایی دخی ممالكنه الحاق ایتمش؛ وردوسی دخی محاصره ایتمش ایسه‌ده، فتحنه موفق اوله‌مامشدی. ٣٠١ ده پدریله برابر (ایپسوس) محاربه‌سنده مغلوب اولوب، بر مدت سرسریانه كزمش؛ وقساندرك وفاتندن صكره ماكدونیه‌یی ضبط ایدوب، ٢٩٥ دن ٢٨٧ تاریخنه‌دك ٨ سنه حكومت سورمش؛ وتاریخ مذكورده (پیروس) طرفندن مغلوب اولوب، ماكدونیه‌دن اخراج اولنمغله، آسیایه كچه‌رك، سلفقوسك ممالكنی یغمایه باشلادیغندن، بونك ید اسارتنه دوشوب، ٥ سنه اسارتده یاشادقدن صكره، قبل المیلاد ٢٨٣ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— ایكنجیسی (آنتیغون غوناتاس) ك اوغلی وبرنجی دمتریوسك تورونی اولوب، قبل المیلاد ٢٤٢ دن ٢٣٢ تاریخنه‌دك ١٠ سنه ماكدونیه‌ده حكومت سورمش؛ واتولیالیلرله، آتنه‌لیلرله واپیر حكمداری ایكنجی آلكساندر ایله محاربه ایدوب، (كیرنائیق) یعنی برقه خطه‌سنی دخی ضبط ایتمش ایدی.

دمتریوس { اسكندردن صكره سوریه‌ده حكومت سورن ماكدونیه‌لی طوائف ملوكدن دخی بو اسمله اوچ حكمدار كلمشدر:

برنجیسی (سوتیر) یعنی «مخلص» لقبیله ملقب اولوب، (سلفقوس فیلوپاتور) ك اوغلیدر. چوجق ایكن رهن مقامنده رومایه كوندریلوب، باباسنك وفاتندن صكره، اورادن فراراله، سوریه‌یه كچه‌رك، ملك موروثنی ضبط ایتمش اولان (آنتیوخس اوپا-

تور)ی طرد واخراج ایدەرك، قبل المیلاد ١٦٢ دە حکمدارلغنی اعلان ایتمش؛ ویهودیلره اعلان حرب ایله، قپادوقیایی دخی ضبط ایتدکدن صکره، مصر حکمداری (بطلیموس فیلومیتور)ك تحت حمایەسندە بولنان (آلکساندر بالا) نام کمسه طرفندن ١٤٩ دە مغلوب ایدلمشدر.

— ایکنجیسی (نیقاتور) یعنی «غالب» لقبیله ملقب اولوب، دمتریوس سوتیرك اوغلیدر. آلتنجی بطلیموسك قیزی قلیوپاترەیی تزوج ایدوب، قائن پدرینك امدادیله آلکساندر بالایی طرد واخراج ایدەرك، قبل المیلاد ١٤٤ تاریخندە حکمدارلغنی اعلان ایتمش ایدی. اشکانیلە محاربە ایدوب، مهردادك اسارتنە دوشمش، وبونك طرفندن حسن معاملە کوروب، قیزینی تزوج ایلمش ایدی. ایلك قاریسی قلیوپاترە بووجهلە زوجی طرفندن ترك اولنجە، قائنی (آنتیوخس سیدل)ە واروب، بونی سوریە تختنە اجلاس ایتمش ایسەدە، متعاقباً دمتریوس نیقاتور اسارتدن فرارله، سوریەیی ضبط ایتمش؛ وآنجق (آلکساندر زبینا) طرفندن ملکی ضبط اولنمشدر.

— اوچنجیسی (اوکروس) یعنی «وقنی خوش» لقبیله ملقب اولوب، سکزنجی آنطیوخسك اوغلیدر. میلاددن ٩٥ سنه اول برادری فلیبله مشترکاً سوریه تختنه جلوس ایتمشلرسەدە، متعاقباً بینلرندە نزاع ظهور ایتمکلە، فلیپ اشکانیانك امدادینە مراجعت ایتمش؛ وبونلرك حکمداری مهرداد صاحب ترجەیی اسیر ایتمش؛ وحقندە حسن معاملەدە بولنمش ایسەدە، قبل المیلاد ٨٧ تاریخندە وقوع بولان وفاتنەدك اسارتدە طوتمشدر.

دمتریوس { فالرەلی — (Démétrius de) آتنەلی بر خطیب (Phalère) وسیاسی آدم اولوب، ماکدونیه طرفنی التزام ایتمکلە، آتنەنك ضبطندن صکره قبل المیلاد ٣١٨ تاریخندە قساندرك نامنە آتنە جمهوریتی ریاستنە نصب اولنمش؛ وحسن ادارەسیلە آتنەلیلرك محبتنی قزانمش ایدی. (دمتریوس پولیورکیت) کویا آتنەیی بسبتون مستقل براقق بهانەسیلە، صاحب ترجەیی موقع اقتداردن دوشورمش؛ وبونك اوزرینە فالرەلی دمتریوس مصره قاچوب، بطلیموس لاغوس طرفندن حسن قبوله مظهر اولمش؛ وروایته کوره اسکندریه کتبخانەسیله موزەسی بونك اخطاری اوزرینه تأسیس اولنمش ایدی. بطلیموس لاغوسك وفاتندن صکره، اوغلی بطلیموس فیلادلف صاحب ترجەیی صعید مصره نفی ایدوب، اوراده محافظه آلتندە بولندیرمغله، کندیسی بو اسارتی چکەمیوب، اتلاف نفس ایتمشدر.

دمتریوس { (سنت —) روملرك عزیزلرندن اولوب، روز قاسمده یورطیسی اجرا اولنور.

دمتریوس قانتاقوزن { [«قانتاقوزن» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

دمتریوس لاسقاریس { (D. Lasca-ris) قسطنطینیه روم ایمپراطورلرندن (مانوئل پالیولغوس)ك امراسندن اولوب، دوزمه مصطفی ایله جنیدك سلانیك جهتنه التجالرنده سلانیك والیسی ایدی؛ وچلبی سلطان محمد خانك طلبنه جواب رد ویروب، موما الیهمایی تسلیم ایتمەمشیدی. پادشاه مشارالیه حضرتلری استانبولدن کچدکلرنده، صاحب ترجمه استقبالنه مأمور اولمش؛ وسلطان محمدك ارتحالندن صکره، مدللی‌یه کیدوب، دوزمه مصطفی ایله برمعاهده عقد ایتمش، وعسکریله یاردیم ایدوب، تغلبنی تسهیل ایتمك یستمش ایدی.

دمغ { نجدده بوکسك برطاغ اولوب، اشعار عربیەدە مذکوردر.

دمر { (Demer) بلجیقەدە بر نهردر، که (لیمبورغ) ایالتنده نبعانله، غربه طوغری جریان ایدەرك، (برابانت) ایالتنه کیرر، وبرقاچ چای آلدقدن صکره، کندندن کوچك اولان (دیله) نهریله برلشەرك، اسقو ایرماغی تابعلرندن (روپل) نهرینه منصب اولور. مجراسنك طولی ٩٥ کیلومترە ایسەدە، صویی آزدر؛ معهذا برابانت ایالتندەکی (دیست) قصبەسنەدك سیر سفائنه صالحدر.

دمراره { (Demerara) آمریقای جنوبینك ساحل شمالیسنده واقع (غویانه) ملکتنك انکلترەنك ضبطنده بولنان قسمنده برنهردر، که ایچ طرفلردەکی جبال مجهولەدن نبعانله، شماله طوغری جریان ایدەرك، مرکز اداره اولان (حور. جتوون) شهرنده و(اسکیبو) ایرماغی منصبنك قربنده

بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسی ٢٦٠ کیلومتره طولنده اولوب، درینلکی وکنیشلکی چوقدر. منصبنه قریب محلی کسب توسع ایده‌رك، ودکیزك صوییله دخی قاریشه‌رق، ٣ کیلومتره عرضنده برفوی تشکیل ایدیور، که کوزل بر لیمان ایسه‌ده، مدخلی صیغدر. بونهرك قسم اعظمی سیر سفائنه صالحدر.

— نهر مذکورك منصبی قربنده اولان ومملکتك مرکز اداره‌سی بولنان (جورجتوون) شهرینه دخی بعضاً بو اسم ویریلیر.

— انکلتره‌یه تابع غویانه‌نك منقسم بولندیغی اوچ ایالتك بری دخی (دمرارد) اسمیله مسمی اولوب، ٨٦٢٥٠ اهالیسی وکلیتلی قهوه، شکر وپرنج محصولاتی واردر.

دِمِشق { یاخود دمشق الشام (Damas) سوریه ولایتنك وبتون سوریه قطعه‌سنك مرکزی بر شهر اولوب، آسیا قطعه‌سنده بلاد عثمانیه‌نك اك بیوك واك مهم شهریدر. شرق و جنوب جهتندن (برالشام) دینلن چوله قدر ممتد اولان (غوطه) اسمیله معروف کوزل ومنبت براووه‌نك کنارنده واقع اولوب، شمالاً (قاسیون) طاغیله وغرباً وغرب جنوبی جهتندن دخی (جبل الشیخ) ك دیکر اتکلریله محاطدر. اطراف اربعه‌سنده کوزل باغ وباغچه‌لر بولنوب، جبل قاسیوندن اینن (بردی) نهرینك براق وخوشکوار صویی بر چوق جدوللره آیریله‌رق، هم بو باغچه‌لری هم شهری وهمده بتون غوطه اووه‌سنی سقی وارواء ایدر. اصل غربدن شرقه ممتد بر مستطیل شکلنده اولوب، خراب برسورله محاطدر. آنجق سورك خارجنده غرب و شمال وجنوب جهتلرنده دخی واسع محله‌لر بولنوب، علی الخصوص (میدان) تعبیر اولنان قسمی جنوبه طوغری خیلی مسافه‌ده ممتد اولور. شمال جهتنده و (بردی) جدولنك اوته‌سنده بولنان قسمی (عماره) اسمیله یاد اولنور. عماره‌نك ٢٠ دقیقه قدر شمالنده وجبل قاسیون اتکنده واقع و ٧٠٠٠ اهالیلی جامع اولان (صالحیه) قصبه‌سی دخی دمشقك اقسام ومحلاتندن معدوددر. شهر ″٢٧ ′٢٢ °٣٣ عرض شمالی ایله ″٤٧ ′٥٩ °٣٣ طول شرقیده و حذای بحردن ٦٩٦ متره ارتفاعنده واقع اولوب، خارجدن موقع ومنظره‌سی غایتله کوزل ودلنشین ایسه‌ده، اکثر سوقاقلری طار، طولاشیقلی وچامورلی اولدیغی کبی، خانه‌لری دخی تزیینات خارجیه‌دن عاری اولدیغندن، وشهرك ایچنده هیچ بر میدان بولنمدیغندن، ایچریسی اولدقجه صیقندیلیدر. اولرك ایچی ایسه عمومیت اوزره بالعکس پك مزین و دلکشا اولوب، همان هر اوك ماء جاریسی وحوض و شادروانی ومرمر دوشه‌لی حولیلری واردر. هرحالده بوشهر هیچ بر تبدل وتجدده اوغرامیوب، اسکی طرز و اصولنی محافظه ایتمش اولدیغندن، کندینه مخصوص برلطافتی واردر. اهالیسی ١٥٠٠٠٠ راده‌لرنده اولوب، بو مقدارك ١٣٠٠٠٠ ی مسلم، ١٥٠٠٠ ی روم، قتولیك، پروتستان و سریانی اوله‌رق خرستیان و ٥٠٠٠ ی اسرائیلیدر. جمله‌سی لسان عربی ایله متکلم اولوب، دمشقده سویلنیلان عربی پك فصیح دکل ایسه‌ده، سوریه‌نك سائر جهتلرنده سویلنیلان عربیجه‌لرك اك فصیحیدر. اهالیسی تناسب اعضا وحسن اندامه مالك ذکی وچالیشقان آدملردر.

دمشقك خراب بر سوری، جهت غربیه‌سنده مربع الشکل برقلعه‌سی، جسیم حکومت قوناغیله، دائرهٔ عسکریه‌سی ومتعدد قشله‌لری، ٢٠٠ قدر جامع شریفی، متعدد مدرسه‌لریله صبیان مکاتبی، ملکی وعسکری رشدی واعدادی مکتبلری، جماعات غیر مسلمه‌یه مخصوص برقاچ مکتبی، برکتبخانه‌سی، ٢ مطبعه‌سی، اسکی بیمارستاندن مبدل بر مکتب صنایعی وبرقاچ بیوك چارشیسی واردر. جوامع شریفه‌سنك اك بیوکی مشهور (جامع اموی) در، که غایت جسیم ومصنع اولوب، بعده کلیسایه تحویل اولنمش اولان پك اسکی برمعبدك یرنده ملوك امویه‌دن (ولید بن عبد الملك بن مروان) طرفندن بنا اولنمشدر. مذکور معبد قدیمدن قالمه بعض دیوار وستونلری الیوم طوریور. ایکنجیسی سنان پاشا طرفندن تأسیس ایدلمش اولان (سنانیه) جامعیدر. تربه ومقاملری حد وحسابدن افزون اولوب، حضرت یحیی (عم) ایله حضرت علی وامام حسین (رضهما) نك وزوجات مطهرهٔ حضرت نبویدن اوچ خاتون ایله صحابه وتابعیندن برچوق ذواتك مقاملری وبعضلرینك تربه‌لری زیارتگاه انامدر. قاسیون طاغنك برچوق مغاره‌لریله سائر محللری دخی بعض انبیاء عظامه نسبتله یاد اولنه‌رق، زیارتگاه اتخاذ اولنمشدر. صلاح الدین ایوبینك تربه‌سی جامع کبیر (یعنی جامع اموی) خطیره‌سنده وشیخ اکبر محی الدین عربینك مرقدی دخی صالحیه‌ده بولنور.

دمشق شهری سوریه سواحلیله بغداد وایران وهند وجزیرة العرب آره‌سنده واسکیدن بری کاروانلرك ممری اوزرنده واقع اولوب، کندی مصنوعات ومحصولاتی دخی چوق اولمغله، پك تجارتکاه برشهر اولوب، چارشی وبازارلری ذی‌قیمت اشیا واموال ایله طولوب بوشانمقده‌در. برطرفدن آوروپادن کلن امتعه واشیای مختلفه اورادن جزیره وعراق وجزیرة العرب طرفلرینه سوق اولنمقده، وبرطرفدن دخی بصره کورفزیله ایران وهندستاندن کلن اقمشه ومواد سائرهٔ متنوعه دمشق چارشیلرندن اوروپایه کوندرلمکده‌در. مصنوعات محلیه‌سی دخی چوق اولوب، ایپك قماشلرله پاموق وبوك منسوجات، دوشمه‌لك قلابدانلی منسوجات، کنفیه‌لر، مشلحلر وسائر انواع منسوجات ومرانغوزلغه متعلق صدفلی واویه‌لی انواع شیلرله توجدن معمول اوانئ مختلفه اعمال، وکلیتله آوروپایه ارسال اولنیور. دمشقك مشهور قلیج وقما وسائر اسلحهٔ جارحه‌سی ایسه چوقدن یاپیله‌مامقده‌در. طاتلی ورچللری دخی مشهوردر. اهالیسنك قسم اعظمی صنعت وتجارتله مشغول اولوب، اغنیاسی چوقدر. باغچه‌لر دخی اهالینك اك باشلیجه منابع ثروتندن معدود اولوب، اشلمز قیصی، پورتقال، لیمون، وسائر میوه‌لرك انواعی یتیشیر. اوزومك دخی برقاچ نوعی حاصل اولور.

دمشق شهری پك اسکی اولوب، کیمك طرفندن ونه زمان تأسیس اولندیغی معلوم اولمامغله، حضرت ابراهیم (ع م) زماننده دخی بو شهرك موجود بولنمش اولدیغی مرویدر. بنی اسرائیل زمانلرنده دمشقده ملوك نبطدن بعض حکمدارلر حکومت سورمشلردی. حضرت داود وحضرت سلیمان (ع م) زمانلرنده برمدت یهودیلرك تحت حکمنده بولنوب، بعده ارض مقدس ایله برابر آثوریلرك وبونلرك ملکیله معاً ایرانیلرك تحت ضبطنه کچمش؛ واسکندردن صکره ماکدونیه‌لیلرك الندە قالوب، سوریه‌ده حکومت سورن سلفقوسیلر آنطاکیه‌یه زیاده اهمیت ویرمشلرسه‌ده، دمشق دخی بسبتون اهمیتدن دوشمیوب، آنطاکیه‌یه رقابت ایده‌جك درجه‌ده معموریت واهمیتنی محافظه ایتمشیدی. بعده روما لیلرك ضبطنه کچوب، بونلرك زماننده برقات دها کسب عمران ایتمشیدی. اکثر آثار عمرانی اوزماندن اولوب حتی باب جابیدن باب شرقی‌یه قدر شهرك اورته‌سندن اوزانان طوغری یول دخی آثار مذکوره‌دندر. روما ایمپراطورلغنك انقسامنده شرق ایمپراطورلغی یعنی قسطنطینیه قیصرلغی حصه‌سنه دوشوب، سوریه ایالتنك مرکزی ایدی. ١٤ تاریخ هجریسنده وعهد خلافت حضرت فاروقده خالد بن ولید ابا عبیده بن جراح ویزید بن ابی سفیان طرفندن فتح اولنه‌رق، ضمیمهٔ ممالك اسلامیه اولمغله، شام یعنی سوریه قطعه‌سنه مرکز اتخاذ اولنه‌رق، عهد حضرت عثمانده والیسی بولنان معاویه‌نك بعده اعلان استقلال ایتمسیله، ٤٠ تاریخندن اعتباراً دولت امویه‌نك پایتختی وبتون ممالك اسلامیه‌نك مرکزی اولمشدی. دولت امویه‌نك سال نهایتی اولان ١٣٢ تاریخنه‌دك ٩٢ سنه دار الخلافه اولوب، بو صره‌ده خیلی بیومش، وبرقات دها اهمیت کسب ایتمش ایدی. خلافت عباسیه‌نك تأسسندن صکره دخی دمشق اهمیتدن دوشمیوب، بغداددن صکره مدن اسلامیه‌نك اك بیوك واك معموری حالنده قالمشیدی. مصر خلافت عباسیه‌دن آیرلدیدن صکره، دمشق، موقعی حسبیله، کاه مصره وکاه بغداده تابع اولوب، سلجوقیلرك ظهورندن صکره، بونلرك بعض شعبه‌لری وبنی حمدان وبنی طغتکین کبی بعض کوچك دولتلر دمشقده حکومت سورمش؛ واهل صلیب طرفندن محاصره اولنمش ایسه‌ده، ضبط اولنه‌مامشدی. ملوك ایوبیه‌دن دخی برشعبه دمشقده حکومت سورمش؛ وهلاکو طرفندن ضبط اولنمشدی. بعده مصر چراکسه‌سنك الندە ایکن، تیمورلنك طرفندن ضبط اولنه‌رق، کاملاً تخریب واهالیسی قتل عام ایدلمش؛ واو وقت مشهور دمشق قلیجلری یاپان صنعتکران دخی ماوراء النهره نقل اولنه‌رق، بو صنعت الابد محو اولمشدر. ٩٢٢ تاریخنده یاوز سلطان سلیم خان طرفندن مصر چراکسه‌سی الندن ضبطله، ممالك عثمانیه‌یه الحاق اولنه‌رق، شام ایالتنه مرکز اتخاذ اولنمش؛ واخیراً ولایات اصولنك احداثنده (سوریه) نامیله تشکیل اولنان ولایته مرکز اتخاذ اولنوب، بعده فلسطین جهتی قدس مستقل متصرفلغی نامیله آیرلدیغی کبی، بودفعه دخی ساحل وجنوب قسمی (بیروت ولایتی) نامیله آیریلوب، دمشق شام یعنی سوریه خطه‌سندن یالکز قسم وسطیسی جهت شرقیه.

سنك مركزى قالمشــدر. (ابن عساكر) دمشقك ۸۰ جلد اوزره مكمل بر تاريخنى يازمشدر، كه آثار اسلافك الكزيده‌لرندن معدود بر اثر قيمتداردر.

دمشق شهرينه بين العوام (شام) دينلبور ايسه‌ده، شام بتون خطه‌نك يعنى سوريه قطعه‌سنك نام عموميسى اولوب، شهرك اسمى (دمشق) اولديغنــدن، بوراده ذكرى مناسب كورلدى. [«شام» و «سوريه» ماده‌لرينه دخى مراجعت بيوريله.]

دمشق ((امير —) امير چوبانك اوچنجى اوغلى وسلطان ابو سعيد خاتونى دلشاد خاتونك پدرى اولوب، پدرى خراسانه عزيمت ايتديكنــده، قائمقامى اوله‌رق خدمت ابو سعيد خانده قالمش ايدى. آزمدت صكره، خان مشار اليهك امريله قتل اولنمشدر.

دمشقى ((محمد —) قدماى شعراى ايراندن اولوب، برمكيلردن فاضل بن يحيا‌نك مداحلرندندر.

دُمقله ((Dongola) نوبه‌ده، نيلك ساحل غربيسنده و ″۴۱ ′۱۳ °۱۹ عرض شمالى ايله ″۲۰ ′۴۷ °۲۸ طول شرقيده همنامى اولان خطه‌نك مركزى بر قصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهاليسى، بر طرفدن مصرله وبر طرفدن دخى خرطوم، دارفور وكردفانله ايشلك تجارتى واردر. ارمنهٔ قديمه‌ده بيوك بر شهر اولوب، عهد خلافت حضرت عثمانده ۳۱ تاريخنده (عبدالله بن سـعد بن ابى سرح) يديله فتح اولنمش؛ ومعاويه بن حديجك كوزى بو غزاده سقطلنمش ايدى آنجق اسكى دمقله شمديكينك ۲۵ ساعت قدر جنوبنده ونيلك ساحل شرقيسنده ايدى. قرن سابق اواسطنده اسكيسى ترك اولنمشدر. خراب اولان اسكيسنه (دمقلة العجوز) ويكيسنه (دمقله اردو) ديرلر.

دمقله (خطه‌سى ياخود (داردمقله) نوبه‌نك اواسطنده يعنى سودان مصريده بر خطه اولوب، بشاره خطه‌سنك جهت غربيه‌سنده ونيلك ايكى طرفنده واقع وشمالاً (درمهاس)، جنوباً (دارشخبه) ايله محدوددر. ′۴۲ °۱۹ ايله °۱۸ عرض شمالى آره‌سنده ممتد اولوب، نيل بوينجه طولى ۲۶۰ كيلو مترودر. اهاليسى تقريباً ۲۵۰۰۰۰ نفوسدن عبارت وعرب وبرابره‌دن مركبدر. اراضىٔ منبته‌سى يالكز نيلك ايكى طرفنده‌كى طار يرلردن عبارت اولوب، قصورى چوقدر. هواسى عرضنه كوره صيجاق اولميوب، حتى كانونلرده حبشك قارلى طاغلرندن اسن روزكار خيلى صوغوقدر. باشليجه محصولاتى خرمادر.

دملوه (يمنده بيوك برقلعه اولوب، اوجوارده مستولى اولان (بنى زريع) ك مقرى ايدى.

دَمَندان (كرمانده بيوك بر شهر اولوب، دمير، باقير، كومش، آلتون، قلاى ونشادر معدنلريله مشهور ايدى. بوكونكى ايران خريطه‌لرنده بواسمله بر شهر اشارت اولنميوب، آنجق خراسانك كرمانه همحدود اولان قسم جنوبيسنده (نهندان) اسميله بر قصبه كورليبور. عينى اولوب اولمديغى كسديريله‌مه‌مشدر.

دَمَنْش (صقليه يعنى سجيليه ساحلنده بر قصبه اولديغى «معجم البلدان» ده مذكوردر.

دَمَنهور (مصر سفلاده بحيره مديريتنك مركزى بر شهر اولوب، اسكندريه‌نك ۶۲ كيلو متره شرق جنوبيسنده وقاهره‌نك ۱۴۰ كيلو متره شمالى غربيسنده ونيلك رشيده طوغرى آقان قولنك بر جدولى اوزرنده واقع و ۲۵۰۰۰ اهاليى جامعدر. اسكندريه‌دن قاهره‌يه كيدن دميريول خطى اوزرنده واقع اولوب، اورادن برى رشيده وديكرى دسوقه طوغرى ايكى شعبه آيرلمغله، اوچ دميريولك نقطهٔ اتصاقنده بولنيور. شهر اسكى طرز واصولده اولوب، مع هذا خيلى تجارتى واردر، واو جوارلرده يابيلان پموق وبوك منسوجاتك مخزنى حكمنده‌در.

دَمنو (صعيد مصرده ونيلك ساحل غربيسنده برقريه اولوب، خرستيانلرجه زيارتكاه اولان بيوك بر كليسا اسيله مشهور اولديغى ياقوت حموى بيان ايديور.

دموستن ((Démosthène) يونان قديم خطيبلرينك اك مشهورى اولوب، ميلاددن ۳۸۱ ويا ۳۸۵ سنه اول آتنه‌ده طوغمش؛ و ۱۷ ياشنده ايكن مال موروثنى يمك ايستيان وصيلرى عليهنده حضـور محكمه‌ده بالذات دعوى ايدوب، دعواسنى قزانمش ايدى. بو موفقيتدن جسارت آله‌رق، عمومك حضورنده خطبه ايراد ايتمك ايستمش ايسـه‌ده، بدننك بعض قصورلريله ركاكت لسانى

خندەسنی جلب ایتمش ایدی . دمـوستن مأیوس او-
لمیوب، برانزوایه چکلمش؛ وفصاحت وبلاغتده ترقی
ایتمك ایچون، اك مشهور محررلرك آثارینی دفعاتله او-
قویوب استنساخ ایتمکله؛ ورکاکت لسانی کیدرمك
ایچون، ساحل بحرده طالغەلرك کورلدیسنه قارشی
آغزینه اوفق چاقل طاشلری طولدیرەرق یوکسـك
سـسله نطق ایرادینه باشلامشیدی. سویلرکن براو-
موزینی اویناتمق عادتندن دخی واز کچمك ایچون، او
اوموزینك اوزرینه بر قلیچ آصمغی دوشونمشیدی. بو
صورتله اون سنه اجرای تجـاربدن صکره، آتنەیه
عودتله، عمومك حضورنده نطق ایراد ایدیجه، جلە-
نك نظر تقدیر وحیرتنی جلب ایتمش ایدی. اوصرەده
ماکدونیه حکمداری فلیب آتنەلیلرك ماکدونیه سوا-
حلنده اولان بعض مستملکاتنه مستولی اولوب، بتون
یونانی ضبط ایتمك هوسنده دخی بولندیغندن، دموستن
حیتك برتمثـال مجسمی کسـیلوب، نطقلر ایرادینه
قویلمش؛ وبو حکمداره قارشی یونان جماهیرینـك
اتفـاقنی آرزو ایدوب ، همشهریلرینی بو مقصـده
جلب ودعوت یولنـه حصر وجود ایتمشـیدی .
قبل المیلاد ٣٣٨ تاریخنده آتنه وتبه عسکریله فلیبك
عسکرینه قارشی محاربەیه دخی کیتمش ایسەده، سوزله
کوستردیکی جسارتی فعلاً کوستره‌میوب، ماکدونیه-
لیلرك غالبیتنی آکلایجه، میدان حربدن فرار ایتمشیدی.
فلیب وفات ایدوب، اسکندر ماکدونیه تختنه جلوس
ایدیجه، دموستن یکیدن یونانیلری حربه تشـویق
ایتمکده ایکن، اسکندر (تبه) یی ضبطله، آتنەلیلری
خطیبانی تسلیم ایتمکه مجبور ایلمش: و دموستن تسلیم
اولنمش ایسەده، اسکندرك قدردانلغی سایەسنده قور-
تلمش ایدی. برقاچ سـنه صکره آتنەلیلری اسکندره
قارشی تحریك ایدن (هارپالوس) ایله متفق اولمسی
تهمتیله آتنەدن نفی اولنمش ایسەده، اسکندرك وفاتنده
وطننه جلب اولنمش؛ و یکیدن همشهریلرینی ماکدونیه-
لیلره قارشی حرب وشقایه تشویق ایتمکله، محاربەیی
اویاندیرمغه موفق اولمش ایسەده، ماکدونیه والیسی
(آنتیپـاتر) (قرانون) ده غالب اولنجه، دموستنك
کندیسنه تسلیم اولنمسی ایستمش؛ ودموستن(قالاوریه)یه
قاچوب، تجـاوزدن مصون اولان (نپتون)ك معبدینه
التجا ایتمش: وبر قاچ نفرك کندیسنی طوتمغه کلدیکنی
کورنجه، اولجه قلمك اوجنه سورمش اولدیغی زهری
یالایوب، قبل المیلاد ٣٢٢ تاریخنده وفات ایتمشـدر.
فلیپه حقنده اولان نطقلریله دیکر بعض خطبەلری وبر
طاقم رسائلی موجود اولوب، فصاحت وبلاغتیلەقوۀ
ناطقەسی حیرت افزادر. آثاری دفعاتله طبع، واکثر
آوروپا لسـانلرینه ترجمه اولنمشدر. فلیپ واسکندرك
و بتـون ماکدونیـەلیلرك یونانی الجنس اولمدقلرینی
دموستنك نطقلری پك اعلا اثبات ایدیور.

— بو اسمله آتنـەلی برقائد دخی وار ایدی، که
قبل المیلاد ٤١٦ تاریخنده دونمایله سیچلیەنك ضبطنه
مأمور اولوب، برقاچ محاربەده مغلوب، وسیراقوسە-
ده بسبتون منهزم اولمغله، کندینی تسمیم ایتمشدی.

دموقریت (Démocrite) یونان قدیم حکما-
سندن اولوب، قواله قربنـده
بولنمش اولان (آبدره) شهرنده قبل المیلاد ٤٩٠ ویا
٤٧٠ تاریخنده طوغمش؛ وایرانك استیلاسندن بری
اوراده قالمش اولان بعض مجوسیلر طرفندن تربیـه
اولنەرق، بعده (لوکیپ)ك درسنه دوام ایتمشیدی.
مصره وآسیـایه برخیلی وقت سیاحت ایدوب، اکمال
وتوسیع معلومات ایتمشیدی. مال موروثنی بوسیاحتلرده
و بعض تجارب و تجربیات فنیەده صرف و استهلاك
ایتمکله، وطننه عودتنده اهالینك اعانەسنه محتاج او-
لوب،عالم حقنده یازمش اولدیغی کتابی محضر عمومیده
اوقوینجه، هرکس تقدیر وتحسینله برابر اعانەیه شتاب
ایتمش ایدی. کندینـه مخصوص بر یاشـایشی اولمغله،
وطنداشلری جنتنه حکم ایدەرك، تداویسیچون مشهور
بقراط حکیمی جلب ایتمشـلرسەده، حکیم مشـارالیه
دموقریتـك عقللی و کندیلرینـك مجنون اولدقلرینی
سـویلمشیدی (هراقلیت) نوع بشرك حالنـه دائما
اغلامغله شهرت بولدیغی کبی، دموقریت دخی انسا-
نلرك جنتنه دائما کولمکله شهرت بولمشـدر. ١٠٠
یاشلرینه قدر یاشـامشدر. فلسـفەسی کائناتی ذرات
وحرکت وخلا اسـاسلری اوزرینه مؤسس عدایتمکدن
عبارت ایدی. آثارندن یالکز بعض بحثلر بولنه بیلمشدر.
عربلر عنـدنده (دمقراط) و(دیمقراطیس) اسملریله
معروفدر.

دموکید یاخود دیموکیدس (Démocède)
یونان قدیم حکما واطباسندن او-
لوب، قبل المیلاد ٥٥٨ تاریخلرنده طوغمش، وسیسام
حکمداری (پولیقرات)ك خـدمت طبـابتنه کیرمش

ایدی. ایران شاهی اسفندیارك سیاسی ضبطنده بونك اسارتنه دوشوب، او صره‌ده شاهك آیاغنده حاصل اولان بر چیقبغی ایی ایتدکله، بونك انعام واحسانه نائل اولمش؛ واسفندیار شرطیابنی تکلیف ایتمش ایسه‌ده، صاحب ترجمه وطننه عودتی ترجیح ایتمش ایدی.

دمولن (Desmoulins) فرانسه‌نك بیوك قارشقلغنده کسب شهرت ایدن جمهوریوندن اولوب، (دانتون) ك آرقداشلرندن ایدی. ۱۷۶۰ تاریخنده (کیزه) ده طوغوب، قارشقلقدن اول، دعوی وکیلی ایدی. ایکی غزته نشر ایتمش، وبعض کتابلر دخی یازمشدر. سفك دماءه حاجت قالدیغی درکله، دانتونله برابر اعتدالی التزام ایتدیکیچون، (روبسپیر) طرفندن اعدامنه حکم اولنه‌رق، مدافعه‌سنه مجال ویرلمکسزین، ۱۷۹٤ سنه‌سی نیسانك بشنده دار آغاجنه چکلمش؛ وبرقاچ کون صکره‌ده زوجه‌سی اعدام اولنمشدر. آثاریله بعض مخابراتی جمع ونشر اولنمشدر.

دموناقس (Démonax) یونان قدیم حکمای کلبیوندن اولوب، دائما شن وکولر یوزلی اولمسیله ونکات ولطائفیله مشهوردر. آدریانوس و مارق آورل زمانلرنده قبریسده یاشایوب، یوز سنه قدر معمر اولمش؛ ونهایت کندینی آج براقه‌رق اتلاف نفس ایتمشدر. صوك نفسنی ویررکن حاضرونه: «آرتق چکیلك شقه بیتدی» دیدیکی مشهوردر. آتنه‌لیلر بر حقه‌باز خانه یاپمق ایستدکلرنده «ابتدا اجدادکزك یاپمش اولدقلری کهانت معبدلرینی ییقك» دیدیکی دخی متواتردر.

دمیاط (Damiette) مصر اسفلده بر شهر اولوب، قاهره‌نك ۱۹۰ کیلومتره شمال شرقیسنده ونیلك الشرقی قولنك ساحل یمیننده، بو نهرك منصبندن یعنی ساحل بحردن ۱۲ و(منزله) کولندن ۱ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقعدر. کیملر نهرك ایچنده شهره قدر ایشلمکله، اسکندریه‌دن صکره مصرك الك بیوك والك مهم اسکله‌لرندندر. ۳۱° ۲۵′ عرض شمالی ایله ۲۹° ۲۶′ ۵۰″ طول شرقیده واقع اولوب، بردبیر یولی خطیله منصوریه ومصرك سائر شهرلرینه مربوطدر. ۳٤۰٤٤ اهالیسی، پرنج وسائره متعلق پك ایشلك تجارتی، مشهور برنوع سیاه چومله‌کلری، نیلدن آیریلیر ایکی جدولی، جوارلرنده واسع پرنج تارله‌لری وکلیتلی صید ماهیسی واردر. پرنج تارله‌لری هواسنی اخلال ایدوب، صحته‌یی تولید ایدیور. پك اسکی برشهر اولوب فتحنك اهمیتی حقنده برحدیث شریف دخی مرویدر. متوکلك زماننده روملی طرفندن ضبط اولنمغله، بعد الاسترداد استحکاماتنه فوق العاده اهمیت ویرلمش، وممالك اسلامیه‌نك الك مستحکم محللری صره‌سنه کچمشیدی. اهل صلیب محارباتنده بونلر طرفندن دفعاتله محاصره اولنوب، ضبطی کندیلرینه میسر اوله‌مامش؛ و٦۱٦ده فرانسه قرالی (سنت لویی) ضبط ایده‌بیلمش ایسه‌ده، ایکی سنه صکره کندیسی ایادئ مسلمینه اسیر دوشمکله، فدیهٔ نجات اوله‌رق کری ویرمکه مجبور اولمشدی. آنجق اسکی شهر شمدیکینك ٦ کیلومتره آشاغیسنده ودکیزه دها قریب اولوب، ملوك چراکسه‌دن بیبرس طرفندن هدم وتخریب اولنمغله، انقاضندن شمدیکی شهر بنا اولنمشدر. یاقوت حموی دمیاطك اثواب فاخره‌سیله وصید ماهیسیله مشهور اولدیغی بیان، وبواثوابك بهری اوج بیك آلتونه قدر صاتلدیغی علاوه ایدیور. — دمیاط غربیه مدیریتی داخلنده بولنیورسه‌ده، قاهره واسکندریه ورشید کبی آیریجه اداره اولنه‌رق، دائره‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۱ مربع کیلومتره واهالیسی ٤۳٦۱٦ کشیدر.

دمیانه اندلسده اکشونه اعمالندن بر قصبه اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

دمیتروف (Dmitrov) روسیه‌نك موسقوه ایالتنده وموسقوه‌نك ٦٥ کیلومتره شمالنده بر قصبه اولوب، ۳۲۰۰ اهالیسی واردر.

دمیتری (Dmitri, Dimitri) یاخود دیمتری روسیه حکمدارلرندن درت کشینك اسمیدر:

برنجیسی آلکساندر نوسکینك اوغلی اولوب، ۱۲۷٦ تاریخ میلادیسندن ۱۲۹٤ تاریخنه‌دك ولادمیرده پرنس عنوانیله حکومت سورمش؛ وبرادری (آندریا) ایله اوغراشوب، نهایت کندیسیله اوبوشمش ایسه‌ده، تاتارلر ممالکنی استیلا ایدنجه، مقاومته مقتدر اوله‌مدیغیچون، راهب اولوب، انزوایه چکلمشدی.

— ایکنجیسی (تورلی) دیمکله معروف اولوب، ۱۲۲۳ تاریخ میلادیسندن ۱۳۲۶ یه قدر ولادمیرده بیوك پرنس عنوانیله حکومت سورمش ایسه‌ده، تاتارلرك امریله حرکت ایتمکه مجبور اولوب، نهایت پدرینك قاتلی اولدیردیکیچون، تاتارلرك خانی اوز بك خانك امریله اعدام اولنمشدر.

— اوچنجیسی (سوزدالی) لقبیله ملقب اولوب، ۱۳۵۹ دن ۱۳۶۲ یه قدر موسقوه‌ده حکومت سوردکدن صکره، تختی عمزاده‌سی ایوان اوغلی دمیتری‌یه ترکه مجبور اولمشدر.

— دردنجیسی (دومسقوی) لقبیله ملقب اولوب، اوچنجی دمیترینك قیزینی تزوج ایتدکدن صکره، ۱۳۶۳ ده قائن پدرینی تختی کندیسنه ترك ایتمکه مجبور ایدوب، ۱۳۸۹ تاریخنه دك حکم سورمش؛ وادعای حکومت ایدن (تور) و (یازان) پرنسلرینی و(دون) کنارنده تاتارلری مغلوب ایتمش ایسه‌ده، بعده بونلر طرفندن پایتختی دخی ضبط و غارت اولنمغله، کندیلرینه جزیه اعطاسنه مجبور اولمشدی.

— دیکر بردمیتری دخی دردنجی ایوانك اوغلی و (روریق) سلاله‌سنك یکتا وارثی اولوب، چوجق ایکن، برادری (فدور) ك وصیسی (غودونوف) طرفندن خفیاً قتل ایتدیرلمکله، بونك غیبوبتی بعض اشخاصك دمیتری اولمق ادعاسیله ظهورینه سببیت ویرمشیدی. بونلرك الك اهمیتلیسی ۱۶۰۳ ده لهستانده ظهور ایدیدر، که بر چوق عسکر جمعیله، مرقوم (غودونوف) ی مغلوب ایده‌رك، بونك نجاة وفاتی اوزرینه، ۱۶۰۵ ده روسیه امپراطوری اولمش ایسه‌ده، روسلرك عاداتی تحقیرله لهلیلری جایه وترجیح ایتدیکیچون، برسنه صکره (شویسکی) طرفندن قتل اولنمشدر. اوندن صکره دها بر طاقم دوزمه دمیتریلر چیقوب، نهایت (رومانوف) سلاله‌سنك تقرری بوادعالره ختام ویرمشدر.

دمیتریف { (Dmitrieff) (ایوان ایوانویچ) روسیه مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۷۶۰ ده (سیمبیرسك) ده طوغمش، و۱۸۳۷ ده وفات ایتمشدر. ابتدا عسکر اولوب، میرالای رتبه‌سنی احراز ایتمش؛ وبرنجی پاولونك زمانده مدعی عمومی وآلکساندرك زمانده عدلیه ناظری اولمش ایدی. بعض منظوم حکایات و امثالی و سائر اشعاری واردر.

دمیرآپاران { شروانده کوك صو نهرینه تابع برچایدر.

دمیرجی { دمیر خصار، دمیرطاش، دمیر قپو وسائره. [«تیمورجی» وسائره ماده‌لرینه مراجعت بیوریله]

دمیره { مصرده دمیاط قربنده ونیلك ایکی ساحلنده بیوك برقریه اولوب، مشهور دمیری ایله برچوق علما ومحدثینك مسقط رأسی بولنمشدر.

دمیری { (کمال الدین محمد بن موسی) مشاهیر علمادن وفقهاء شافعیه‌دن اولوب، مصرك آنف البیان دمیره قریه‌سنده طوغمش؛ و۸۰۸ تاریخنده وفات ایتمشدر. «حیوة الحیوان» عنوانیله بیوك برتألیفی واردر، که حروف هجا ترتیبیله کافهٔ حیوانانك اسملرینی واحواللرینی و هر بری حقنده بر طاقم منقولات وحکایاتی حاویدر. دمیری علوم طبیعیه علماسندن اولمدیغیچون، تاریخ طبیعی نقطهٔ نظرندن بو کتابك اهمیتی پك آز اولوب، برچوق خطایایی وبعض نامعقول تفصیلاتی حاوی ایسه‌ده، کثرت محتویاتی حسبیله ینه شهرت قزانمشدر. آوروپالیلر دمیری‌یی مشهور بوفونه تشبیه ایدوب، عربلرك بوفونی تسمیه ایتمشلردر. «حیوة الحیوان» نی برچوق ذوات اختصار، وبعضلری تنقید وتصحیح ایتمشلردر. حکیم شاه محمد قزوینی یاوز سلطان سلیم خانك نامنه فارسی‌یه ترجمه ایتمشدر. ترکجه‌ده دخی برمختصر ترجمه‌سی واردر.

دمین { (Demmin) پروسیه‌نك پومرانیا خطه‌سنده، (اسنتن) ایالتنده واستتنك ۱۳۸ کیلومتره شمال غربیسنده ومکلنبورغ حدودی قربنده برقصبه اولوب، ۹۷۸۵ اهالیسی وچوخه وبز وتوتون فابریقه‌لری واردر.

دناقل { (دنقلی) نك جمعی اوله‌رق، حبش ایله بحر احمر آره‌سنده ساکن اولان قومه ویریلان اسمدر. [«آفار» ماده‌سنه مراجعت.]

دنانیر { خلافت عباسیه زماننده حسن الحال وشعر وادبله کسب شهرت ایتمش ایکی مغنیه‌نك اسمیدر:

برنجیسی وزیر شهیر یحیی بن خالد برمکینك جاریه‌سی اولوب، سالفة الترجمه (بذل) ك شاگردیدر؛

ومشاهیر موسیقیوندن ابراهیم موصلی واوغلی اسحاق موصلی ایله صحبتی واردر. هارون الرشید صاحبهٔ ترجمه‌نك تغنیسنه زیاده‌سیله مفتون اولوب، یحیانك قوناغنه کیتدکجه، الحانندن تلذذ ایدر ایدی. حسن وآنی دخی الحانیله متناسب اولوب، صالح بن هارونك آزادلیسی اولان مهرهٔ موسیقیوندن وشعرادن عقیل دنانیره اولان عشق وعلاقه‌سیله شهرت بولمشدر. ذکاوت فوق العاده‌سی وطبیعت شعریه‌سی دخی وار ایدی. برکون افندیسیله باغچه‌ده طولاشیرکن، یحیی:

الورد احسن منظراً فتمتعوا بالحظ منه

بیتنی اوقوینجه، دنانیر بداهةً شوبیتی سویلمشدی:

فاذا انقضت ایامه و رد الخدود ینوب عنه

ابراهیم موصلینك دنانیرك بر بسته‌سنی تصحیحه چالیشوب مقتدر اوله‌مدیغی، یعنی هیچ برقصور بوله‌مدیغی اوغلی اسحاق موصلیدن مرویدر.

— ایکنجیسی شعرا وظرفادن ابن کناسه‌نك جاریه‌سی اولوب، زمانی ادبا وشعراسیله صحبت ومشاعره‌سی وارایدی. بوجمله‌دن اولان علی بن عثمان کلابی‌یی برکون محزون کورمکله، سببنی صوروب، برادری وفات ایتمش اولدیغی خبر آلنجه، بداهةً شو قطعه‌یی سویلمشدی:

بکیت علی اخ لك من قریش
فابکانا بکاؤك یا علی
فمات و ما خبرناه ولکن
طهارة صحبه الخبر الجلی

دنباوند { [« دماوند » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دنبیغ { (Denbigh) انکلتره‌نك (والس) خطه‌سنده و (روتین) ك ١١ کیلومتره شمال غربیسنده همنامی اولان سنجاغك مرکزی برقصبه اولوب، ٦٢٥٥ اهالیسی، دباغخانه‌لری وبراسکی قلعه خرابه‌لری واردر.

دنتون { (Denton) انکلتره‌نك لانقاستر سنجاغنده، (تامه) نهری قربنده و (مانچستر) دن (شفیلد) ه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ٥١٢٠ اهالیسی، معدن کوری وشاپقه فابریقه‌لری واردر.

دَنْدانقان { مرو ایله سرخس آره‌سنده برقصبه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولنمش اولدیغی حالده، ٥٥٣ تاریخنده

اتراك طرفندن تخریب ایدلمش اولمغله، یاقوت حموی یالکز ویرانه‌لرینی کورمش اولدیغی بیان ایدیور.

دَنْدَر { نوبه‌نك جهت جنوبیه‌سنده برنهردر، که حبش طاغلرندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، ٤٠٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، نیلی ترکیب ایدن ایکی نهردن (بحرازرق) ه دوکیلور.

دَنْدَره { صعید مصرده ونیلك ساحل یسارنده اوله‌رق (کنه) نك ٥ کیلومتره غربنده و ″٣٦ ′٨ °٢٦ عرض شمالی ایله ″١١ ′١٦ °٣٠ طول شرقیده بر قریه اولوب، اسکی یونانیلرك (تنطوریس) و قبطیلرك (تناطوره) تسمیه ایتدکلری برشهر قدیمك خرابه‌لری اوزرنده واقعدر. غایتله جسیم برمعبدینك اکثر اقسامی هنوز قائمدر. بومعبدك بطالسه زماننده تأسیس ایدلمش اولدیغی کرك هیروغلیف ایله وکرك خط یونانی ایله دیوارلرنده بولنان کتابه‌لردن وقلیوپاتره‌نك رسمندن آکلاشیلیورسه ده، فراعنه زمانندن قالمه دها اسکی بر معبدك انقاضیله یاپلمش اولدیغی دخی بعض حفریاتدن استنباط اولنمشدر. الك اسکی معبد (هاطور) الههٔ کاذبه‌سنك عبادتنه مخصوص اولوب، شهر دخی اوکا منسوب عد اولنوردی؛ وبومناسبتله (تناطور) یاخود (تن‌هاطور) یعنی « ارض هاطور » تسمیه اولنمشدی. معبد مذکور فن معماری نقطهٔ نظرنجه مصنع ایسه‌ده، برتدنی دورنده تجدید اولنمغله، رسوم وخطوطی پك عادیدر. دندره‌نك ازمنهٔ قدیمهٔ اسلامیه‌ده دخی باغ وباغچه‌لری چوق اولدیغی برقصبه اولوب، قضا مرکزی بولنمش اولدیغی یاقوت حموینك تعریفندن آکلاشیلیور.

دنقله { یاخود دنکله [« دمقله » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دنکور { (Dankor) هندستانك (میرات) خطه‌سنده و (بلند شهر) ك ٣٥ کیلومتره غربنده اوله‌رق (جنه) نهری تابعلرندن بر چایك اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ٤٥٢٥ اهالیسی واطرافنده منبت براووه‌سی واردر.

دنکیز { (یعنی دکیز) بواسمله قیرغیزلر عالمکنده بر قاچ کول بولنوب، الك بیوکلری (آق‌مولنسك) ایالتنده‌کی شمالی وجنوبی دنکیزدر.

برنجیسی (اومسق) ك ١٦٠ كیلومتره جنوبنده واقع اولوب، بویی ٧٥ واكی ٢٥ كیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی‌ده ١٢٦٩ مربع كیلومتره‌در. (سلنه) ایله (قزیل قره‌صو) چایلری بوكوله دوكیلور. برنجیسنك مجراسی ٣٠٠ كیلومتره طولنده وبالیغی چوقدر. —— ایكنجی كول آق‌مولنسكك ١٢٨ كیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، بویی ٩٠، اكی ٣٥ كیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی دخی ١٥٠٢ مربع كیلومتره‌در. بونك صوبی طوزلیدر.

دنن { (Denain) فرانسه‌نك «شمال» ایالتنده، (والنسیانه) قضاسنك (بوشن) ناحیه‌سنده وبوشنك ١٠ كیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ١١٧٤٠ اهالیسی، معدن كوری، دمیرخانه‌لری، شكر واسپرتو فابریقه‌لری ودكیزه قدرسیرسفائنه صالح برجدولی واردر.

دنور { یاخود دنورسیتی (Denver, Den-ver City) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك وسطلرنده واقع (قولورادو) مملكتنك مركزی برشهر اولوب، «قیالی طاغلر» ك شرقی اتكندن ٢٠ كیلومتره‌لك مسافه‌ده، (میسوری) یه تابع (پلاته) نهرینه دوكیلن (سوت فورق) چاینك جنوبی قولی اوزرنده و١٦٢٤ متره‌لك ارتفاعده واقع و٢٠٠٠٠ اهالیبی جامعدر. پك یكی برشهر اولوب، ١٨٥٨ده تأسیس اولندیغی حالده، اهمیت تجاریه‌سی حسبیله، كوندن كونه كسب عمران وتوسع ایتمكده‌در.

دنهام { (Denham) ایرلانده مشاهیر شعراسندن اولوب، ١٦١٥ ده دوبلینده طوغمش، و١٦٦٨ ده وفات ایتمشدر. بعض منظوم هائله وفاجعه‌لرایله سائر آثار منظومه‌سی واردر. —— بو اسمده انكلتره سیاحیندن بری دخی واردر، كه ١٧٨٦ ده لونده ده طوغوب، ١٨٢٨ ده وفات ایتمش؛ وسودانه برسیاحت ایدوب، سیاحتنامه‌سنی یازمشدر.

دنیا { (Denia) [«دانیه» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

دنیا { عرب شاعره‌لرندن مشهور ایكی جاریه‌نك اسمیدر:

برنجیسی (دیك الجن) دیمكله معروف شاعر عبدالسلامك جاریه‌سی اولوب، ابن خلكانك روایتنه كوره، افندیسی كندیسنك بركوله‌سیله مناسبات غیر مشروعه‌سی اولدیغندن شبهه‌لنه‌رك، ایكیسنی قتل ایتمشدی. «اغانی» ده ایسه دیك الجنك قتل ایتدیكی جاریه‌نك اسمی (ورد) اولدیغی مسطوردر. شو بیت براوغلنك وفاتنده سویلدیكی مرثیه‌سندندر.

بأبی نبذتك بالعراء المقفر
وسترت وجهك بالتراب الاعفر

—— ایكنجیسی دولت عباسیه شعراسندن بصره‌لی (ابوعیینه) نك جاریه‌سی ومعشوقه‌سیدر.

دنیپر { (Dnieper) روسیه‌نك قسم جنوبیسنده بیوك بر ایرماقدر، كه روسیه‌نك وسطلرنده، واقع (اسمولنسك) ایالتنده ٥٥°٥٢′ عرض شمالی ایله ٣١°٢٠′ طول شرقیده واقع (مشاره) كولندن چیقه‌رق، (دوروغوبوی)ه قدر جنوبه وبعده غربه طوغری جریانله، (موهیلف) ایالتنده (اورشه) قصبه‌سنه واصل اولنجه، ینه جنوبه، و(برزینه) نهرینی آلدقدن صكره، جنوب شرقی‌یه طوغری دونه‌رك، موهیلف، چرنیغوف وپولتاوه ایالتلرینی مینسك، كیف، خرسون ویقاترینوسلاف ایالتلرندن آیردقدن صكره، پوصوك ایالته كیروب، یقاترینوسلاف شهرینه واصل اولنجه، بردن بره جنوبه و(آلكساندروفسق)ه واصل اولدقدن صكره غربه ونهایت غرب جنوبی‌یه دونوب، ابتدا یقاترینوسلاف ایله تاوریده وبعده تاوریده ایله خرسون ایالتلری بیننده‌كی خط حدودی تشكیل ایله، خرسون شهری ایچندن دخی كچدكدن صكره، (دنیپر لیمانی) اسمیله یاد اولنان وغربدن، شرقه ممتد اولان طار واوزون بر خلیجك ایچنه دوكیلور. بوخلیجك شماله طوغری ممتد اولان برقولنه‌ده نیقولایفك ایچندن آقان (بونغ) و(اینغول) نهرلری منصب اولور. مجراسی ١٩٥٠ كیلومتره طولنده اولوب، قسم اعظمی سیر سفائنه صالحدر؛ ویقاترینوسلاف ایله (آلكساندروفسق) آره‌سنده قیالری ودیكر بعض محللرنده دخی ایتیشلری سیر سفائنه بر درجه‌یه قدر مانع اولیورسه‌ده، بونهر جنوبی روسیه‌نك اڭ بیوك طرق تجارتندن اولوب، هوجه بكدن اخراج اولنان ذخایرك چوغی بوطریقله ایندریلیر. كیف، یقاترینوسلاف وخرسوندن بشقه برچوق تجارتكاه شهر وقصبه‌لرك ایچندن كچر. كیفده ١٠٠٠ متره طولنده دوبه‌لر اوزرینه مبنی بركوزل كوپریسی وایكی برنده

دمیر یول کوپریلری واردر. حوضه‌سی ۰۰۰ ۴۶۰ مربع کیلومتره وسعتنده اولوب، برچوق نهرلرك صولرینی جمع ایدر، که بونلرك بعضلری عادتا بیوك انهاردن معدود اولوب، متعدد تابعلری واردر. تابعلرینك باشلیجه‌لری صولدن: سوی، دسنه، سوله، ووسقلا، اورل وساماره؛ صاغدن دخی: برزینه، پریپت و(روس) نهرلریدر. لیمانه دوکیلان (اینغول) ایله (بونغ) دخی (دنیپر)ك تابعلرندن عد اولنه‌بیلیر. (دنیپر) ایرماغنك ثانیه‌ده دوکدیکی صو ۲۸۰۰ مکعب کیلومتره مقدارنده‌در. مجراسنك بعض محللرنده بر طاقم بطاقلقلی چایرلر تشکیل ایدر. بالغی پك چوقدر. بو ایرماق ازمنهٔ قدیمه‌ده (بوریستنه) تسمیه اولنوب، ترکلر عندنده (اوزی) وتاتارلرجه (اکثی صو) اسمیله معروفدر.

دنیس { یاخود دیونیسیوس (Denys, Dionysius) «قدیم» و «ظالم» دیمکله مشهور اولوب، سیجیلیه‌ده‌کی (سیراقوسه)شهرنده حکمدارلق ایتمشدر. مجهول بر عائله‌یه منسوب اولوب، وطنداشلرینك قارتاجلیلره قارشی ایتدکلری محاربانده نفر خدمتیله کوستردیکی جسارت و شجاعتله آرقداشلرینك محبتنی قزاندقدن صکره، میلاددن ۴۰۵ سنه اول، ۲۵ یاشنده اولدیغی حالده، حکمدارلغنی اعلان ایده‌رك، قارتاجلیلری سیجیلیه‌دن اخراج ایتدکدن بشقه، ایتالیانك بعض سواحلنی دخی ضبط ایتمشدی. و۳۸ سنه حکومت سوردکدن صکره، قبل المیلاد ۳۶۷ تاریخنده ۶۳ یاشنده اولدیغی حالده، برضیافتك عقبنده هضمسزلکدن وفات ایتمشدر. ظلمیله برابر محب علم وعرفان اولوب، سرایی مجمع علما وادبا ایدی. حتی حکیم شهیر افلاطونی دخی جلب ودعوتله، حقنده حرمت ورعایت ایتمشیدی. کندیسی دخی ادیب وشاعر اولوب، یازدیغی بر حاله‌سی آتنه‌ده مظهر تحسین اولمشیدی.

— ایکنجیسی «کنج» لقبیله ملقب اولوب، برنجینك اوغلیدر. پدرینك وفاتنده انیشته‌سی (دیون)ك وصایتیله خلف اولوب، افلاطونی جلب ایتمش، وحکیم مشارالیهك کوستردیکی طریقه سلوك ایدر کبی کورنمش ایسه‌ده، بعده افلاطونی طردله، ظلم وسفاهته قویلمش؛ و وصیسی دیونی نفی ایتمش ایدی. آنجق دیون باشنه بر مقدار عسکر جمع ایله، سیراقوسه‌یی اوچ کونده ضبط ایده‌رك، قبل المیلاد ۳۵۷ ده دنیسی طرد واخراج ایتمش ایدی. اون سنه صکره دنیس سیراقوسه‌یی یکیدن ضبط ایتمش ایسه‌ده، نهایت (قورنته) قاندلرندن (تیمولئون) طرفندن اسقاط اولنه‌رق، قورنته‌یه کیدوب، مکتب معلمی اولمشیدی.

دنیس { یونان قدیم علما و مؤرخینندن دخی بو اسمله درت کشی کلمشدر:

برنجیسی (میلت) لی اولوب، میلاددن ۵ عصر اول یاشامش، وایکی تاریخ یازمشدر.

— ایکنجیسی (هالیقارناسه) لی یعنی بودروملی اولوب، میلاد عیسادن ۳۰ سنه اول رومایه کیتمش، و میلاددن ۷ سنه اول «رومانك احوال قدیمه‌سی» عنوانیله برکتاب نشر ایتمش ایدی، که روماليلرك تاریخ قدیمنه دائر پك مفصل ومکمل معلوماتی حاویدر. بو کتابك ۲۰ فصلندن یالکز ۱۱ فصلیله دیکرلرندن بعض فقره‌لر باقی وموجوددر. منطق وادبیاته و یونانك مشهور محررلری آثارینی تنقیده متعلق بعض آثاری دخی واردر.

— اوچنجیسی عن‌اصل تراکیالی اولمغله، تراکیایه نسبتله شهرت بولوب، قبل‌المیلاد ۱۰۰ تاریخلرنده اسکندریه‌ده طوغمش، واك اول لسان یونانینك صرف ونحوینی وضع ایتمشدر. پومپیوس زماننده رومادە معلملك ایدردی. یازدیغی صرف و نحو کتابی موجوددر.

— دردنجیسی «سیاح» لقبیله ملقب اولوب، اسکندردن صکره ایرانده قالان یونانیلر اولادندندر، و (سوسیانه) یعنی خوزستان خطه‌سنك (خاراقس) مدینهٔ قدیمه‌سنده طوغمش، ومیلادك برنجی قرننده یاشامشدر. منظوم برسیاحتنامه‌سی واردر، که متنی ولاتینجه منظوم ومنثور ترجمه‌لری موجوددر.

دنیس { (سنت —) خرستیانلرك بو اسمله ۳ عزیزلری واردر:

برنجیسی حواریوندن (پاولوس) ی محاکمه ایتمش اولان محکمهٔ عالیه اعضاسندن بولنمش اولمغله، (حاکم Aréopagite) لقبیله ملقب اولوب، مشارالیهك

مدافعه بوللی سویلدیکی سوزلره قانه‌رق، خرستیان اولمش؛ وبوندن طولایی ۹۵ تاریخ میلادیسنده، احراق بالنار اولنمشدر. پاولوس طرفندن آتنه پسقپوسلغنه نصب اولنمشدی. عقائد وتصوفه وکلام وفلسفه‌یه متعلق بعض آثار بوکا اسناد اولنیور. تشرین اولك ۳ نده یورطیسی اجرا اولنور.

— ایکنجیسی ۲۵۰ تاریخ میلادیسنده رومادن نشر دین ایچون غالیایه کوندریله‌رك، برنجی اوله‌رق پارس پسقپوسی اولمش، وفرانسه‌ده بر چوق کلیسالر تأسیس ایتمشدر. (والریان) ك تعقیباتی صره‌سنده ۲۷۲ تاریخنده قتل اولنمشدر. یورطیسی تشرین اولك ۹ نده اجرا اولنور.

— اوچنجیسی ۲۵۹ تاریخ میلادیسندن ۲۶۰ تاریخنه‌دك برسنه رومه‌ده پاپالق ایتمشدر. کانون اولك ۲۶ سنده یورطیسی اجرا ایدرلر.

دنیس (Denys) پورتکیز قراللرندن اولوب، ۱۲۶۱ تاریخ میلادیسنده لیسبونه‌ده طوغمش، و ۱۳۲۵ ده وفات ایتمشدر. ۱۲۷۹ ده پدرینه خلف اولوب، دره بکلرینه قارشی اهالی‌یه برطاقم امتیازات ویره‌رك، وعلوم ومعارفی حمایه ایده‌رك، تبعه‌سنك محبتنی قزانمشیدی.

دنیستر (Dniester) آوستریا ایله روسیه‌نك جنوب غربی جهتنده بربیوك ایرماقدر، که (قارپات) سلسلهٔ جبالنك شمالی اتکلرنده نبعاناله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، وصاغ وصولدن برچوق چایلر اخذ ایده‌رك، غالیچیا خطه‌سنی بوینه شق، و ۵۵۰ کیلومتره‌لك مسافه‌یی قطع ایتدکدن صکره، خوتینك، اوست طرفنده روسیه‌یه دخول ایله، (بسارابیه) خطه‌سنی (پودولیه) خطه‌سندن وخرسون ایالتندن فصل وتفریق ایله، موهبلف، کیشنف وبندر شهر وقصبه‌لرندن بالمرور، هوجه بکك جنوب غربیسنده واقع آق کرمان قوینه دوکیلور. مجراسی ۱۲۰۰ کیلومتره طولنده اولوب، ثانیه‌ده حد وسطی اوله‌رق، ۲۱۲ مکعب متره صو دوکر. مجراسنده برچوق قوم سدلری بولنوب، بیوك سفائنك سیرینه مانع اولیورسه‌ده، کوچك کیلرله خیلی ذخیره ایندیریلیر. بالیغی بك چوقدر. تابعلری چوق ایسه‌ده، هیچ بری بیوك وشایان ذکر دکلدر. بونهر

اسکی زمانده (توراس) تسمیه اولنوب، حدود عثمانیه‌یی تشکیل ایتدیکی زمانلرده ترکجه [(طورله) اسمیله معروف ایدی.

دُنَیسر جزیره‌ده ماردینك ۱۲ کیلو متره جنوب غربیسنده بربلده اولوب، یاقوت حموی چوجقلغنده بونی برقریه وبعده جسیم وکوزل برشهر حالنده کورمش اولدیغنی و (قوج حصار) دخی تسمیه اولندیغنی بیان ایدیور. الیوم بو اسمله کوچك بر قصبه حالندهدر. مشاهیر اطبا وشعرادن (عمادالدین دنیسری) نك وطنیدر.

دنیسری [«عماد الدین دنیسری» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوا (Deva) اسپانیاده بو اسمله ایکی نهر واردر:

بری ایکی قستیله خطه‌سنده قاینار حالنده نبعانله، غریب برطاقم بوغازلردن کچدکده صکره، (آستوریا) نك (اوویدو) ایالتنه کیره‌رك، بحر محیط آطلاسیك (ریا) قوینه دوکیلور. مجراسیله حوضه‌سنه نسبةً صویی بك چوقدر.

— دیکری (کیپوزقوآ) ایالتنده پیرنه طاغلرندن نبعانله، درین و غریب بر وادی ایچندن جریان ایده‌رك، همنامی اولان قصبه‌ده بحر محیط آطلاسی‌یه منصب اولور.

دوا (Deva) اسپانیانك ایالات شمالیه‌سندن (کیپوزقوا) ایالتنده و (سان سباستیانو) نك ۴۷ کیلو متره غربنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك منصبنده بر قصبه اولوب، ۲۵۰۰ اهالیسی ومشهور دکیز حاملری واردر.

دوا [«دیو» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

دوآب «ایکی صو» دیمك اولان بو اسم هندستانك جهت شمالیه‌سنده ایکی نهر آره‌سنده بولنان بعض یرلره اطلاق اولنور. بونلرك اك بیوکی (کنك) ایله (جمنه) نهرلرینك (هیمالایه) جباللنده‌کی منبعلرندن (اله آباد) ده واقع تلاقیلرینه قدر آره‌لرنده ممتد اولان واسع براووه‌در، که شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه متوجه اولان طولی ۷۲۰، (متره) ایله (فرح آباد) آره سنده اولان عرض اعظمی ۲۰۰ وعرض وسطیسی ۱۰۰ کیلومتره‌در. غایتله منبت

بریر اولوب مذکور ایکی نهر آره‌سنده آچلمش برچوق جدوللرله اروا اولنور، وکلیتلی پاموق وپرنج محصولاتی ویرر. کلکته‌دن پیشاوره کیدن دمیریول خطی بواووه‌یی اورته‌سندن شق ایتدیکی کبی، سیر سفائنه صالح اولان مذکور ایکی نهر دخی محصولاتك اخراجنی تسهیل ایدر. — پنجاب قطعه‌سنك بش نهرندن هر ایکیسنك آره‌سنده‌کی یرلره دخی (دوآب) نامی ویریلیور.

دوآر { (Doire) [«دوره» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

دوآرننز { (Douarnenez) فرانسه‌نك ایالات غربیه‌سندن (فینیستر) ایالتنده و(کیمپر)ك ۲۲ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق همنامی اولان برکورفزك ایچنده قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ۸٦٤۰ اهالیسی وکلیتلی صیدماهیسی واردر. — دوآرننز کورفزی کوزل برقوی اولوب، محیط دائره‌سی ٥٤ کیلومتره‌در.

دواتدار محمد پاشا { مسند صدارت عظمایه چکن وزرای دولت عثمانیه‌دن اولوب، بصره والیسی ایکن اوراده وفات ایدن آشجی باشی محمد پاشانك اوغلیدر. صدر اعظم داماد ابراهیم پاشایه انتساب ایدوب، دواتداری اولمغله، دواتداربك دیمکله شهرت بولمشیدی. صدر مشارالیهك داماد وکتخداسی محمد پاشایه داماد اولوب، بعض معتنا مأموریتلرده بولندقدن صکره، ۱۱٤۳ده واقع جلوس سلطان محمود خان اولده نظردن دوشوب، بعده ینه بر طاقم مأموریتلره و۱۱٥٥ ده شهر امانتنه تعیین اولنمش؛ ومؤخراً موقوفاتی، ٥٨ده یکیچری افندیسی، ٦۰ ده ترسانه امینی و٦٢ده کتخدای صدر عالی اولدقدن صکره، ینه اوسنه مهر صدارت عهده سنه تودیع اولنه‌رق، ایکی بچق سنه‌یه قریب مدت امور دولتی اداره ایتمش؛ و۱۱٦٥ده یکیچریلرك بعض اوضاع نامرضیه‌سی رخاوتنه حمل اولنه‌رق، عزل وردوسه نفی اولنمش؛ و٦٦ده مصر والیسی اولمش ایسه‌ده، مصره دخولی کونی وفات ایتمشدر. عالم ودرایتلی برذات ایدی.

دواد { یاخود دهات (Devad, Dohat) هندستانك کجرات قطعه‌سنده و(ملوه) حدودنده برقصبه اولوب، (پنج محل) اسمیله برکوچك حکومتك مرکزیدر. فن حرب نقطهٔ نظرنجه اهمیتلی برموقعده اولوب، اورنك زیب طرفندن یاپلمش بر قلعه‌سی و ۱۱٤۷۰ اهالیسی واردر.

دَواسِر { جزیرة العربده نجدایله عسیر آره‌سنده‌کی (وادی دواسر)ده بولنور بربیوك عرب عشیرتی اولوب، بونلر مستثنی برحالده وباشلیجه دوه قوشی صیدیله یاشارلر. — بصره ولایتنده دخی بو اسمله برناحیه واردر، که عشیرت مذکوره طرفندن اسکان اولندیغندن، بواسمله تسمیه ایدلمش اولمسی محتملدر.

دوالاکیری { (Devalaghiri) یاخود (Dhavalaghiri) هندستان ایله تبت آره‌سنده واقع (هیمالایه) جبال مشهوره‌سنك اك یوکسك ذروه‌لرندن بر طاغ اولوب، ارتفاعجه جبال مذکوره‌نك اوچنجیسیدر. (نپال) خطه‌سنده و "٨ '٤١ °٢٨ عرض شمالی ایله '٨ °٨١ طول شرقیده واقع اولوب ٨١٨١ متره ارتفاعی واردر. قارله مستور اولوب، بر طاقم بوز دره‌لری واردر. اسمی «آق طاغ» معناسنی بیان ایدیور.

دَوان { حضرموت قطعه‌سنده بیوك برواددر، که یمن طاغلرندن بدأ ایله، شرقه وبعده شرق جنوبی‌یه طوغری اوزانه‌رق، بحر محیط هندی‌یه منتهی اولور. محلنه کوره (وادی منوا) و (وادی قصر) و (وادی مسرت) اسملریله دخی معروف اولان بواوزون وادی بعض یرلرنده پك درین وبعض جهتلرده پك واسع اولوب، (وادی نبی) و (وادی آمد) ایله دیکر برطاقم وادیلر دخی تابعلری مقامنده‌در. بو وادینك ایکی جهتی جزیرة العربك اك معمور ومسکون محلی اولوب، سیاحك بری سکز ساعتلق مسافه‌ده ۱٤ قصبه و ۱۰ قریه‌یه تصادف ایتمشدر، که بو قصبه‌لرك‌ده اکثری ۱۰۰۰۰ دن زیاده اهالی‌یی جامعدر. — سیاح مشهور (نیبوهر) بواسمله صنعادن ۲٥ وساحل بحرده اولان (کشیم) دن ۱۱ کونلك مسافه‌ده برقصبه دخی بولندیغنی بیان ایدیور. یاقوت حموی ایسه بو اسمله عمان ساحلنده برناحیه بولندیغنی یازیور.

دَوّان { فارسده برناحیه اولوب، شرابنك کوزللکیله مشهور ایدی. مشاهیر علما وشعرادن ملاجلال‌الدین دوانی بوناحیه‌دن ایدی.

دواناكيرى { (Devanaghiri) هندستانك ميسور خطه‌سنده تكر ايالتنك (چيتالدروغ) قضاسنده وچيتالدروغدن ٤٨ كيلومتره‌لك مسافه‌ده برقصبه اولوب، ٥٠٩٥ اهاليسى واردر.

دوانى { [« جلال الدين دوانى » ماده سنه مراجعت بيوريله.]

دواوانيه { (Devavanya) مجارستانك ايالات وسطيه‌سندن (هوس) ايالتنك (منزوتيسا) قضاسنده ودبرسينك ٧٥ كيلومتره جنوب غربيسنده برقصبه اولوب، ١٠٢٠٠ اهاليسى واردر.

دوب { (Doubs) فرانسه‌نك شرق جهتنده بربيوك نهردر، كه همنامى اولان ايالتده نبعانله، شمال شرقى‌يه طوغرى جريان ايده‌رك، برخيلى مسافه‌ده فرانسه ايله اسويچره حدودينى آيردقدن صكره، اسويچره‌يه دخول ايله، (رين) ايرماغنه طوغرى متوجه اولديغى حالده، اسويچره‌نك (سنت اورسان) قصبه‌سنه واصل اولنجه، بردن بره غربه طوغرى دونه‌رك، يكيدن فرانسه‌يه كيرر؛ و (سنت هيپوليت) قصبه‌سنى يچدكدن صكره، شماله طوغرى دونه‌رك، (آلنه) قصبه‌سنده (رين) ايله (رونه) ايرماقلرى آره‌سنده‌كى جدولله برلشه‌رك، جنوب غربى‌يه طوغرى دونر؛ وهمنامى اولان ايالتى يكيدن برباشدن بريانه شق ايده‌رك، و (بزانسون) شهرى ايچندن يچه‌رك، بعده (ژوره) ايالتنك دخى شمال غربى قسمنى شق ايله (ساؤنه مع لوآره) ايالتنه داخل اولوب، برخيلى مسافه‌ده غربه طوغرى آقدقدن صكره (وردون) قصبه‌سنده (رونه) ايرماغنه تابع (ساؤنه) نهرينه دوكيلور. قسم اعظمى سير سفائنه صالح اولوب، (آلن)دن (وردون)ه قدر (رونه) ايله (رين) ايرماقلرى آره‌سنده برجدول برينى طوتيور. دها يوقاريده برايكى كولك ايچندن يچر، و ٢٧ متره ارتفاعى اولان كوزل برشلاله دخى تشكيل ايدر. منبعيله منصبى آره‌سنده‌كى مسافه ٩٥ كيلومتره‌دن زياده اولمديغى حالده، شماله طوغرى آقوب‌ده كرى دونمسيله، مجراسى ٤٣٠ كيلومتره طولنده‌در.

دوب { (Doubs) فرانسه‌نك ايالات شرقيه‌سندن برايالت اولوب، آنف‌البيان نهرك اسميله تسميه اولنمشدر. شرق جنوبى جهتندن اسويچره حدوديله، شمال شرقى طرفندن (بلفور) محافظلغيله، شمال غربى جهتندن يوقارى ساؤنه، جنوب غربى جهتندن دخى (ژوره) ايالتلريله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٢٢٧ مربع كيلو متره اولوب، ٣١٠٩٦٣ اهاليسى واردر. اراضيسى (ژوره) سلسلهٔ جبالنك اتكلريله بعض شعبه‌لرندن عبارت اولوب، اك يوكسك طاغى اولان (سوشه)لك ١٦١٠ متره ارتفاعى واردر. همنامى اولان نهر ايالتى ابتدا كنارندن ودونشنده اورته‌سندن ايكى دفعه شق‌ايدوب، بوكا تابع بعض چاى ودره‌لرى واردر. منبت واديلرى چوق اولوب، اوج كوليله برطاقم طوزلى بطاقلقلرى دخى واردر. اورمانلريله مرعالرى چوق اولوب، دمير معدنيله مرمر، آلچى وياپى طاشى دخى چيقار. محصولاتى باشليجه مصر، پتانس، شراب ايله سبزه وميوه‌لرك انواعندن عبارتدر. بيكيرلرى قوتلى اولوب، صيغيرلرى كوزل وقويون وكچيلرى دخى چوقدر. دمير خانه‌لريله چوخه، بز، كاغد، جام، دانتله وسائره فابريقه‌لرى چوق اولوب، برخيلى غراويره پينيرى دخى چيقار. تجارتى ايشلكدر. مركزى (بزانسون) شهرى اولوب، ٤ قضا و ٢٧ ناحيه‌يه منقسم و ٦٣٨ دوائر بلديه‌يى جامعدر.

دوبرووندنيك { « ايى ونديك » معناسيله اسلاوجه‌دن مأخوذ اوله‌رق (راغوزه) شهرينه ويريلان اسمدر.

دوبريجه { (Dobroudja) روم ايلينك منتهاى شرق شماليسنده وقره دكيز ساحلنده برخطه اولوب، شرقاً قره‌دكيزله وشمال وغرب جهتلرندن دخى طونه ايرماغيله محاط اوله‌رق، يالكز جنوباً بلغارستانه مربوط اولديغندن، برشبه جزيره صورتنى ابراز ايديور. بووجهله طبعاً بلغارستانه مربوط اولديغى حالده، برلين معاهده‌سنده روسيه‌يه اعاده اولنان بساربيه‌نك بر قسمنه بدل رومانيه‌يه ترك اولنمشدر. اصطلاح جغرافيجه دوبريجه خطه‌سى جنوباً باليجغه قدر ممتد ايسه‌ده، بازارجق قضاسى بلغارستانده قالمشدر.

دوبريجه خطه‌سى مرتفعجه بر ير اولوب، طونه وقره دكيز سواحلنده بردن بره انحطاط ايدر. ارتفاع وسطيسى ٦٠ ويا ٨٠ متره اولوب، اك يوكسك يرلرى دخى ٥٠٠ متره‌يى تجاوز ايتمز. ايچ طرفلرى قورى وصوسز اولوب، طوپراغى قوملى وكيرجلى اولديغندن، ياغمور صولرينى بلع ايدر. سيرك بولنان كويلر اهاليسى

يك درين قويولردن صو چيقارمق مجبوريتنده‌در. اوتلر غايتله يوكسك اولوب، اهالينك طوپلاديغى جزئى مقداردن ماعداسى يرسنه طوتيشوب يانار. آغاجلرى هيچ يوق حكمنده‌در. طونه مجراسنه ودكيزه قريب محللرنده ايسه برطاقم كوللر بولنوب، طونه‌نك صولرى آرتديغنده، بونلر كسب وسعتله اطرافه صو باصار؛ وحاصل اولان بطاقلقلردن صيتمه‌لر تولد ايدر. ايچ طرفلرنده روسيه‌نك بوجاق يعنى بسارابيه جهتندن اورايه هجرت ايتمش توغاى تاتارلرى بولنوب، زراعتله ورعى اغنامله مشغول اولورلر. بعده قريم تاتارلرندن وقافقاس چركسلرندن برچوق مهاجرلر دخى اورالرده يرلشمش ايسه‌ده، محاربهٔ اخيره‌دن صكره بونلرك‌ده چوغى ممالك عثمانيه‌يه هجرت ايتمشلردر. بناءً عليه شمديكى حالده دوبريجه اولكندن زياده خالى وخرابدر. كوستنجه‌دن (چرناووده)يه يعنى قره‌دكيز ساحلندن طونه كنارينه‌دك ممتد اولان دميريول خطى اوزرنده جنتمكان سلطان عبدالمجيد خان زماننده تأسيس ايدلمش اولان (مجيديه) دن بشقه ايچ طرفنده قصبه بولنميوب، طولجى، ايساقچه، ماچين، خرسووه، چرناووده واسووه قصبه‌لرى طونه كنارنده وكوستنجه ايله سنه (سولينه) دخى قره دكيز ساحلنده بولنيور. شمالدن جنوبه اولان بويى ٢٠٠ كيلومتره اولوب، دميريول خطنك قطع ايتديكى اك طار محلى ٥٠ كيلومتره كنيشلكنده ايسه‌ده، شمال وجنوب جهتلرنده وسعتى ٨٠ كيلومترويه قدر چيقار. مساحهٔ سطحيه‌سى تقريباً ١٢٠٠٠ كيلومتره‌در.

دوبلن (Dobeln) صاقسه قراللغنك (ليپسيغ) ايالتنده وليپسيغك ٦٤ كيلو متره جنوب شرقيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهاليسى، چوخه واپليك فابريقه‌لرى ودباغخانه‌لرى واردر.

دوبلين (Dublin) ايرلانده‌نك مركزى بر شهر اولوب، جزيرهٔ مذكوره‌نك ساحل شرقيسنده، همنامى اولان بر كوزل قويك ايچنده، (ليفى) نهرينك ايكى ساحلنده و (روآيال قنال) دينلن جدولك كنارنده اوله‌رق، "١٢ '٢٣ °٥٣ عرض شمالى ايله "٢٩ '٤٠ °٨ طول غربيده واقعدر. بيوك وكوزل برشهر اولوب، ٢٥٢٠٠٠ اهاليسى، مصنع كليسالريله كوزل ابنيهٔ عموميه وخصوصيه‌سى، اشجارله مستور كوزل ميدانلرى، متعدد جدوللرى، آقادمياسى، پروتستانلره مخصوص دارالفنونى وبوكا مربوط نباتات باغچه‌سى، بيوك كتبخانه‌سى، فنون متنوعه موزه‌لرى، متعدد جمعيات علميه وفنيه‌سى، آيريجه نباتات وحيوانات باغچه‌لرى، اطرافنده كوزل تفرجكاهلرى، برقاچ قلعه‌سى، كوزل ليمانى ودكيز بانيه‌لرى واردر. آلتى دمير يول خطى بو شهردن باشلايوب، ايرلانده‌نك هر طرفنه طوغرى تشعب ايدرلر. هرنه‌قدر دوبلين صنايع مراكزندن معدود دكل ايسه‌ده، برچوق دميرخانه‌لرى، دباغخانه‌لرى، جام، يلكن بزى، كاغد، نشاسته، قوله، قناويچه، شابقه، آرابه، بيره، صابون وسائره فابريقه‌لرى وخيلى ايشلك تجارتى واردر. پك اسكى بر شهر اولوب، بطلميوسك جغرافياسنده (ايلانه) اسميله مذكوردر. — دوبلين قويى واسع وكوزل ايسه‌ده، شرق روزكارينه قارشى آچيق وبعض طرفلرى صيغ اولديغندن، شهرك اوكنده صنعى برليمان ونهرك ايكى ساحلنده كوزل ايكى ريختم ياپلمشدر. نهرك ايچنده دخى سفائن سير ايدر.

دوبنو (Doubno) روسيه‌نك ايالات غربيه‌سندن (وولهينيه) ايالتنده (ژيتومير) قضاسنده وژيتوميرك ٢٤٥ كيلومتره غربنده اوله‌رق (دنيپر) حوضه‌سنده واقع (ايواق) نهرى اوزرنده بر قصبه اولوب، ٦٠٠٠ ى اسرائيلى و قصورى اهلى اولمق اوزره، ٧٩٥٥ اهاليسى، دباغخانه‌لرى وتوتون وطوغله فابريقه‌لرى واردر. سنه‌ده ايكى دفعه پناير قوريلوب، كليتلى حبوبات، حيوانات، يوك، درى وسائره تجارتى اجرا اولنور.

دوبنيچه (Doubnitza) بلغار سنجاغنده و صوفيه‌نك صوفيه سنجاغنده و صوفيه‌نك ٥٠ كيلومتره جنوبنده و جرمان صويى كنارنده اوله‌رق (ريلو) طاغنك غربى اتكنده برقصبه اولوب، ٥٥٠٠ اهاليسى واردر.

دوبو (Dubbo) آوستراليانك يكى (جنوبى والس) مهجرنده (لينقولن) ايالتنده و (دارلينغ)، تابع (ماقاريه) نهرينك ساحل يميننده بر قصبه اولوب، حبوبات، شراب، شكر، پاموق، توتون وحيواناته متعلق خيلى تجارتى اولمغله، (سيدنى)ه بر دمير يول خطيله ربط اولنمشدر.

دوبوساری { (Doubossary) روسیه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن خرسون ایالتنك (تیراسپول) قضاسنده وتیراسپولك ٦٢ وهوجه بكك ١٦٣ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (دنیستر) ایرماغی کنارنده برقصبه اولوب، ٦٤٠٠ اهالیسی وتوتون تجارتی واردر.

دوبوك { (Dubuque) آمریقای شمالیده‌کی ممالك مجتمعه‌نك جماهیر وسطیه‌سندن (یووه) جمهوریتنده، (دسموآر)ك ٢٥٠ کیلومتره شمال شرقیسنده و(سنت لویی)دن ٧٢٠ کیلومتره یوقاریده، (میسیسیپی) ایرماغنك ساحل یمینی اوزرینه حاکم بولنان یوکسك وغایتله لطیف برموقعده واقع سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، اکثری آلمان اولمق اوزره، ١٨٤٣٠ اهالیسی واردر. اوجوارلرده چیقان قورشون معدنلرینك مرکزی اولوب، میسیسیپی نهریله ودمیر یول ایله خیلی قورشون وذخایر اخراج ایدر.

دوبهای { (Doubhaï) هندستانك کجرات خطه‌سنده و(بارووده)نك ٢٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ١٤٩٠٠ اهالیسی، برچوق مصنع بتخانه‌لری، اورته‌سنده کوزل وواسع بر حوضی وعجائب عالمدن عد اولنمغه سزا سوریله قلعه‌لری واستحکاماتی واردر.

دوبینقه { (Donbienka) لهستانك (لوبلین) ایالتنده (غروبیسزوف) قضاسنده ومرکز قضانك ٣٢ کیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ٤٣٤٠ اهالیسی واردر.

دوپویترن { (Dupuytren) فرانسه‌نك اك مشهور جراحلرندن اولوب، ١٧٧٧ده (پیربوفیر) قصبه‌سنده طوغمش، و١٨٣٥ده وفات ایتمشدر. پارسده طب مکتبنده معلملك وبعض خسته‌خانه‌لرده عملیاتجیلق ایدوب، عملیات جراحیه‌ده‌کی مهارت وموفقیت فوق‌العاده‌سیله شهرت بولمشدر. اوچ ملیون فرانقدن زیاده برثروت قزانوب، پارس طب مکتبنه ٢٠٠٠٠٠ فرانق براقمشدر، که بونکله برتشریح مرضی درسی آچلمش، واسمنه نسبتله یاد اولنور بر تشریح موزه‌سی کشاد اولنمشدر. بعض تألیفات ومقالاتی واردر.

دوپویی { (Du Puy) فرانسه دره‌بکلرندن بر خاندان اولوب، بو خاندانه منسوب (هوغ دوپویی) اوچ اوغلیله برابر اهل صلیب کروهنه قاتلمش؛ وبونك اوچنجی اوغلی (رایموند دوپویی) ١١٢١ تاریخ میلادیسنده (جرار)دن صکره قدس شوالیه‌لرینك رئیسی اولوب، عسقلانی دخی ضبط ایتمش ایدی.

دوتاق { ارضروم ولایتنك بایزید سنجاغنه تابع (عنتاب) قضاسنك مرکزی برقریه‌در.

دوتوآتنس‌پان { (Du Toits Pan) آفریقای جنوبیده امیدبورونی مهجرنده و(کیمبرلی)ك ٧٢٥ کیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، اطرافنده چیقان الماس معدنیله مشهوردر. مقدما ٢٠٠٠٠ عمله‌سی وار ایکن، بشقه طرفلرده دها ایی الماسلر بولندیغندن، تدنی‌یه یوز طوتمشدر.

دوجانه { (Doudjanah) هندستانك سرهند خطه‌سنده ودهلینك ٨٧ کیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، بر کوچك حکومت ممتازهٔ اسلامیه‌نك مرکزیدر. ١٠٠٠٠ اهالیسی واردر. —— دوجانه حکومتی نواب عنوانیله بریتسك تحت اداره‌سنده اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٥٩ مربع کیلومتره واهالیسی ٢٧٠٠٠ کشیدر.

دوچه { یاخود ریودوچه (Rio Doce) یعنی «طاتلی ایرماق» برازیلیا جماهیر متفقه‌سنك جهت شرقیه‌سنده بر نهردر، که میناس جرائس جمهوریتنده (سرادو اسپیناچو) طاغلرندن اینن برقاچ نهرك اجتماعندن بالتشکل، شرقه طوغری جریانله، (اسپیریتو سانتو) جمهوریتنی دخی شق ایده‌رك، ١٩°٢٥′ عرض جنوبیده بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسی، ٧٥٠ کیلومتره طولنده اولوب، حوضه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٠٠٠٠٠ مربع کیلومتره‌در. مجراسنك میناس جرائس جمهوریتنده‌کی قسمی بالطه کورمه‌مش اورمانلرله مستور اولوب، سرعتلی اینیشلری وشلاله‌لری چوقدر. (اسپیریتو سانتو) جمهوریتنده‌کی قسمی ایسه دوز وسیر سفاینه صالح ایسه‌ده، منصبنده‌کی قوم سدلری بوکا مانعدر. بعض محللرده ٨٠٠ متره قدر وسعتی واردر. صویی پك براق اولوب، بعض آلتون ریزه‌لرینی دخی حاویدر. منصبنه قریب محللرده بعض بطاقلقلر تشکیل ایدوب، هوایی اخلال وصیتمه‌یی تولید ایدر.

دودرستاد (Duderstadt) پروسیه‌نك شمال غربیسنده واقع هانووره حكومتنده، (هیلد سهایم) سنجاغنك (اوستروده) قضاسنده و اوسترودەنك ٢٥ كیلومتره جنوبنده برقصبه اولوب، ٤١٢٥ اهالیسی ویوك منسوجات فابریقه‌لریله پك ایشلك حیوانات بازاری واردر .

دودفانت (M. du Deffant) — ماركیزه حسن وآنیله وعقل وذكاوتیله مشهوره بر فرانسز قادین اولوب ، ١٦٩٧ ده طوغمش، و ١٧٨٠ ده پارسده وفات ایتمشدر. اصیل لكن فقیر برعائله‌یه منسوب اولوب، پك كنج ایكن خیلی یاشلی اولان ماركی دودفانته وارمش؛ ومتعاقباً كندیسندن آیریلوب، مشربی آچیقجه اولمغله، زمانك كبرا وحكماسیله كوریشه‌رك، بر عشاق دائره‌سی مركزنده امرار عمر ایتمكه باشلامشیدی. وولتر ایله دالمبرت سالوننه دوام ایدنلرك جمله‌سندن اولوب، بونلرله وسائره بعض ذواته اولان مكاتبه‌لری مشهوردر، وجمع نشر ایدلمشدر. ٥٤ یاشنده ایكن ایكی كوزندن كور اولمش ایسه‌ده، ینه هركس صحبتنه میل وشتاب ایدوب، ٨٤ یاشنه قدر بوحالده یاشامشدر .

دودلی (Dudley) انكلتره‌نك (ورچستر) سنجاغنده، ورچسترك ٣٨ كیلومتره شمال شرقیسنده وبیرمینغهامك ١٢ كیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق بر چوق جدوللرله دمیر یوللرك محل تقاطعنده واقع برشهر اولوب، ٤٣٨٠٠ اهالیسی، دمیر وكور معدنلری، دمیرخانه‌لری، جام وایكنه فابریقه‌لری، براسكی قلعه ویرانه‌لری وكوزل برروضه‌سی واردر.

دودونه (Dodone) اسكی (اپیر) خطه‌سنده (یعنی یانیه ولایتنده) بولنمش بر قصبه اولوب، (ژوپیتر)ك یعنی ابوالآلهه زعم اولنان مشتری‌نك عبادتنه مخصوص بولنمش اولان معبد شهیریله شهرت بولمشدر. بوقصبه ومعبدك موقعی هنوز حقیله تعین ایتمیوب، نارده‌لی موسیو قره‌پانوس یانیه ایله نارده آره‌سنده كشف وتحری ایلدیكی ویرانه‌لرله بعض آثار عتیقه‌دن دودونه‌نك اوراده بولنمش اولدیغنی ادعا، وبوكا متعلق بعض رساله‌لر نشر ایتمش ایسه‌ده، محل مذكور اومیروسك وسائر شعرا ومورخین قدیمه‌نك تعریفاتنه پك‌ده توافق ایتمیور. اومیروس دودونه‌یی «پك شمالی» ، «غایت صوغوق وقارلی» ، «زیاده مرتفع» صفتلریله توصیف ایدیور. حالبوكه موسیو قره‌پانوسك كشف ایتدیكی ویرانه‌لر آلچق براووه‌ده وهیچ قار یاغماز برمحلده بولنمغله برابر یونان قدیمك حدودینه دخی قریب اولدیغندن، پك شمالی دخی دنیله‌مز. دودونه‌نك (توماروس) اسمنده برطاغك اوزرنده بولنمش اولدیغی معلومدر. بوحالده یانیه ولایتنك جهت شمالیه‌سنده ویرات قصبه‌سی قربنده الیوم (تومور) اسمیله معروف پك مرتفع ومنفرد بر طاغ واردر، كه الیوم جوار اهالیسی عندنده مقدس عد اولنه‌رق، آره‌صره ایچندن طوپ سسنه مشابه چیقان سسك دخی بعض احوال فوق العاده‌یی قبل الوقوع خبر ویردیكنه اعتقاد اولنور . بوطاغك تپه‌سنه كیمسه چیقمغه جسارت ایتمیوب، چیقانلرك تلف اولدیغنه دخی ایناتیلیر. بوكبی اعتقادلردن، تومور طاغنك اسمیله حال وارتفاعندن، یونانه نسبتله پك شمالده بولنمسندن واوسطنده بولنان بعض ویرانه‌لردن (دودونه)نك اوراده بولنمش اولمسی احتماله دها قریبدر. هرحالده دودونه شهرك ویا معبدك جسامت ومعموریتیله مشهور اولمیوب، بادئ شهرتی قدیملكی وكهانتك ادعا اولنان اصابتی ایدی. بومعبد اساطیر یونانیه‌نك اصل موجدلری اولان (پلاسج) قومنه مخصوص اولوب، جوارلرینك بتون اهالیسی بوجنسیته منسوب بولنمش اولدقلری كبی، معبدده اجرای كهانتله غائبدن خبر ویرن قوجه قاریلر دخی پلاسج قومی نساسندن ایدی. معبدك یاننده مشتری‌یه مخصوص زعم اولنان برجسیم میشه آغاجیله برطاقم كوكرجینلر وبعض جسیم قزانلر بولنیوردی. كهانت باشلیجه سسله اجرا اولنوب، كاهنه‌لر روزكارك میشه آغاجنك یاپراقلرینه اوردیغی سسدن، كوكرجینلرك اوتمه‌سندن وقزانلره اوردقجه چیقان صدادن احكام چیقاریرلردی. دودونه معبدی پلاسجلره مخصوص ایدیسه‌ده، یونانیلرك وسائر اقوامك دخی بوكا رعایت واعتبارلری زیاده اولوب، پك اوزاقلردن هدیه‌لرله كیده‌رك، استخاره ایدرلردی.

دور (Dour) بلجیقه‌ده (هاینو) خطه‌سنده (مونس) ایالتنده ومونسك ١٦ كیلومتره غرب جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ٩٨٦٥ اهالیسی، كوزل معدن كوری، ایپلیكخانه‌لری، دباغخانه‌لری وایپ فابریقه‌لری واردر.

دور { سائر اسملره اضافتله عراق و خراسان وسائر طرفلرده بعض قرا ومحلاتك اسمی اولوب، بونلرك هربری (دوری) لقبیله ملقب بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

دوراچو { (Durazzo) دراج قصبه‌سنه السنهٔ اجنبیه‌ده ویریلن اسمدر. [«دراج» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دورامه { نجدده ریاضك ١١٠ کیلو متره غرب شمالیسنده وایراندن مکهٔ مکرمه‌یه کیدن حجاج طریقی اوزرنده اوله‌رق حنیفه وادیسنده برقصبه اولوب، ٨٠٠٠ اهالیسی واردر. وهابیلر مسئله‌سنده مصرلی ابراهیم پاشا طرفندن تخریب اولنمش ایسه‌ده، یکیدن کسب معموریت ایتمشدر.

دوران { یمنده صنعانك ٧٠ کیلومتره جنوبنده براکی قصبه‌در.

دورانسه { (Durance) فرانسه‌نك شرق جنوبی جهتنده برنهردر، که ایتالیا حدودنده آلپ سلسلهٔ جبالك (ژبوره) طاغندن نبعانله، جنوب وجنوب غربی‌یه طوغری آقه‌رق، وصاغ وصولدن برطاقم چایلر آله‌رق «یوقاری آلپ» ایالتنی شق، وبرخیلی مسافه‌ده ایالت مذکوره ایله «آشاغی آلپ» ایالتنك حدودینی تفریق ایتدکدن صکره، بوایکنجی ایالته داخل اولور، وبعده غرب شمالی‌یه طوغری دونه‌رك، «رونه منصبی» ایالتنی (ووقلوزه) ایالتندن تفریقله، (آوینیون) شهرینك آلت طرفنده (رونه) ایرماغنه دوکیلور. مجراسنك طولی ٣٨٠ کیلومتره اولوب، حوضه‌سی ١٣٤٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. صویی چوق وبتاغی واسع ایسه‌ده، جریانی سرعتلی اولوب، اینیشلری دخی چوق اولدیغندن، سیر سفائنه صالح اولمیوب، یالکز کراسته ایندیرمکه یارار.

دورانغو { (Durango) مکسیقه‌نك جهت شمالیه‌سنده ومکسیقونك ٨٠٥ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ٥٤°٤′ عرض شمالی ایله ١٠٦°٢٤′٣٢″ طول غربیده و ٢٠٠٠ متره‌لك ارتفاعده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ١٢٥٠٠ اهالیسی، کوزل ابنیه‌سی وکنیش وطوغری سوقاقلری واردر. — ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١١٠٠٧٠ مربع کیلومتره اولوب، ١٩٠٨٥٠ اهالیسی واردر.

دوربان { (Durban) آفریقای جنوبیده (ناتال) مهجرنده و (قاپتوون) دن بحراً ١٦٠٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده اوله‌رق ٢٩°٣٠′ عرض جنوبی ایله ٢٨°٥٠′ طول شرقیده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ١٠٥٠٠ اهالیسی، کوزل لیمانی، فناری، نباتات باغچه‌سی وخیلی ایشلك تجارتی واردر. آفریقای جنوبیده‌کی انکلیز مستملکاتنك اوچنجی قصبه‌سی اولوب، اورانژ، حکومت مستقله‌سیله ترانسوال مهجرینك دخی باشلیجه اسکله‌سیدر. اورالرده اخراج اولنان الماس ایله آلتون معدنك چوغی بواسکله‌دن اخراج اولنور. هواسی معتدل اولوب، مقیاس الحراره کانون ثانیده ٢٣ درجه‌یه قدر چیقار، وتموزده ١٩ دن آشاغی‌یه اینمز.

دورپات { (Dorpat) روسیه‌نك شمال غربی جهتنده واقع (لیوونیه) خطه وایالتنده، ریغانك ٣٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده و ٥٨°٢٢′٤٧″ ده عرض شمالی ایله ٢٤°٢٦′١٣″ طول شرقیده واقع قضا مرکزی برشهر اولوب، ٢٠٥٤٠ اهالیسی، مکمل دارالفنونی وبوکا مربوط ٨٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، رصدخانه‌سی، مکتب اعدادیسیله سائر مکاتبی، متعدد جمعیات علمیه‌سی، امباش نهری اوزرنده بردمیر کوپریسی، برقاچ فابریقه‌سی وسنه‌ده درت پنایری واردر. یانغینلری پك صیقدر.

دورچستر { (Dorchester) انکلتره‌نك جهت جنوبیه‌سنده (دورست) سنجاغنك مرکزی برقصبه اولوب، لوندره‌نك ٢٢٥ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (فرومه) چایی اوزرنده واقعدر. پك اسکی برقصبه اولوب، خیلی آثار عتیقه‌سی، ٧٠٠٠ اهالیسی وچوخه فابریقه‌لری واردر.

دورچستر { (Dorchester) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (مساچوست) جمهوریتنده برقصبه اولوب، بو ستون شهرینك بر محله‌سی حکمنده‌در. بوستون قوینك جنوبنده‌کی تپه‌لرك اوزرنده واقع اولوب، کوزل ابنیه وکوشکلری حاویدر. ١٥٠٠٠ اهالیسی واردر.

دورخایم { (Durkheim) باویره‌نك (پالاتینات رنان) ایالتنده، نایستاد قضاسنده ونایستادك ١٦ کیلو متره شمالنده ناحیه

مركزى برقصبه اولوب، ٥٨٤٠ اهاليسى، معدن صولرى وجام فابريقه‌لرى واردر.

دوردرخت { ياخود دورت (Dordrecht, Dort) فلمنكك جنوبى هولانده ايالتنده و (روتردام)ك ١٩ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق (موزه) ايرماغنك شمالى قولنك ساحل جنوبيسنده واقع قضا مركزى برشهر اولوب، ٢٦٥٧٥ اهاليسى، مكتب صنايعى، متعدد جمعيات علميه وخيريه‌سى، مختلف فابريقه‌لرى، نهرده كوزل ليمانى وپك ايشلك تجارتى واردر. — اميد برونى مهجرنده دخى بواسمله بركوچك قصبه بولنيور.

دوردونيه { (Derdogne) فرانسه‌نك جهت غربيه‌سنده بيوك بر نهردر، كه فرانسه‌نك وسطلرنده (پويى دودوم) ايالتنده (مونت دوره) طاغندن نبعان ايله، جنوب غربيه طوغرى جريان ايده‌رك، برآز مسافه‌ده ايالت مذكوره ايله (قوررزه) ايالتى وبعده بو ايالتله (قانتال) ايالتى آره‌سنده خط حدودى تشكيل ايتدكدن صكره، قوررزه ايالتنه كيرر، وبعده (لوت) ايالتنه كيروب، غربه طوغرى دونر، وصولدن (سره) نهرينى دخى اخذ ايله ايالت مذكوره‌نك قسم شماليسنى شق ايده‌رك، همنامى اولان ايالته داخل اولور، وبونده صاغدن (اوزره) نهرينى دخى اخذ ايله، بروقت بو ايالتله (ژيروند) ايالتنى بعد التفريق، ژيروند ايالتنه كيروب، ينه صاغدن (ايسله) نهرينى دخى آلدقدن صكره، بوردو شهرينك آلت طرفنده (غارونه) ايرماغنه دوكيلور، ودها طوغريسى (غارونه) نهريله برلشه‌رك، بحر محيط آطلاسيه دوكيلن (ژيروند) ايرماغنى تشكيل ايدر. (بـ ژراق) و (ليبورن) شهرلريله برچوق قصبه‌لرك ايچندن كچر. مجراسى ٤٦٠ كيلومتره طولنده اولوب، حوضه‌سنك مساحهٔ سطحيه‌سى ٢٣٤٠٠٠٠ يكى دونمدر. مجراسنك يوقارى طرفى اكثريا درين دره‌لر وطار بوغازلردن عبارت ايسه‌ده، آشاغى طرفى كنيش وسير سفائنه صالحدر.

دوردونيه { (Dordogne) فرانسه‌نك ايالات غربيه‌سندن بر ايالت اولوب، قسم جنوبيسنى شق ايدن آنف‌البيان نهرك اسميله تسميه اولنمشدر. شمالاً (شارنته) و (يوقارى ويانه)، شرقاً (قوررزه) و (لوت)، جنوباً (لوت مع غارونه)، غرباً دخى (ژيروند) و (آشاغى شارنته) ايالتلريله محدود اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٩١٨٣ مربع كيلومتره واهاليسى ٤٩٢٢٠٥ كشيدر. اراضيسى عموميت اوزره طاغلق اولوب، كوزل وادى وبايرلرى دخى وار ايسه‌ده، نا قابل زراعت اراضئ خاليه‌سى دخى چوقدر. تماميله بحر محيط آطلاسى مائله‌سنده وقسم كليسى (ژيروند) حوضه‌سنده بولنوب، يالكز منتهاى شماليسنك صولرى (شارنته) ايرماغنه دوكيلور. دوردونيه ايرماغى ايالتى شرقدن غربه شق ايتديكى كبى، بونك تابعلرندن (اوزره)، ايسله ودرونه نهرلرى شرق شماليدن غرب جنوبيه طوغرى آقار، وبرچوق چايلر ودره‌لر دخى بونلره دوكيلور. طوپراغنك قوهٔ انباتيه‌سى متوسط حالده ايسه‌ده، فن زراعته زياده اهميت ويرلمكله، خيلى حبوبات حاصل اولور. باغلرى پك چوق اولوب، كليتلى شراب چيقار. كستانه‌لرى دخى چوقدر. طاغلرينك اكثرى اورمانلرله مستور اولوب، دمير، باقير، قورشون، منغانس وكور معدنلريله مرمر، آلچى وتباشير دخى بولنور. صيغيرلريله مركب واسترلرى، طوموزلرى وكوچك آو حيوانلرى چوقدر. فابريقه‌لرى باشليجه دميرخانه‌لرله دباغخانه‌لردن واسپيرتو وكاغد فابريقه‌لرندن عبارتدر. مركزى (پريكو) شهرى اولوب، ٥ قضا و ٤٧ ناحيه‌يه منقسم و ٥٨٢ دوائر بلديه‌يى حاويدر.

دَورَق { ايرانك خوزستان خطه‌سنده، دزفولك ٣٠٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده وبصره‌نك ٩٠ كيلومتره شرقنده، جراحى نهرى اوزرنده وبو نهر ايله (كارون) آره‌سنده‌كى جدولك آيرلديغى محلده واقع برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسى وخيلى تجارتى وار ايسه‌ده، اطرافنده‌كى اووه‌نك بطاقلقلرى حسبيله، هواسى آغيردر. اسكى برقصبه اولوب، ياقوت حموى دورقده قباد زماندن قالمه برچوق آثار عتيقه وجوارنده كبريت اصفر معدنى بولنديغنى واهاليسنك سماحتله متصف اولدقلرينى بيان ايديور.

دَورقستان { (وبوين دوسنت مارتن) بواسمى آنف‌البيان (دورق) قصبه‌سنك ناحيه‌سنه ويريورسه‌ده، ياقوت حموى ناحيهٔ مذكوره‌يى (سرق) تسميه ايدوب، (دورقستان) اسميله دخى (عسكر مكرم) نهرى منصبنده بركوچك قصبه واسكله

بولندیغی وهندندن کلن سفائنك اورایه اوغرادیغی
بیان ایدیور .

دورقه { اندلسك سرقسطه (یعنی اسپانیانك سراغوسه) شهری جوارنده بر
قصبه اولوب، مشاهیر علمای عربدن برقاج ذاتك
مسقط رأسی بولندیغی جغرافیون عرب آثارنده
مذکوردر.

دَورَك { قسطمونی ولایتنده برچایدر، که کنغرینك شمالنده ایشیق طاغنك
شرق انکلرندن نبعانله، شرق شمالی‌یه طوغری جریان،
وقوچ حصار ایله طوسیه ایچلرندن مرور ایده‌رك،
وصاغ وصولدن برقاج دره آله‌رق، ۱۵۰ کیلومتره‌لك
جریاندن صکره، سیواس ولایتنك اماسیه سنجاغی
حدودنده قارغی قصبه‌سی یاننده، قزیل ایرماغه
دوکیلور .

دورکانی { قسطمونی ولایت وسنجاغنك مرکز قضاسنده وقسطمونینك ۸ کیلو-
متره شمال غربیسنده ناحیه مرکزی برقریه اولوب،
ناحیه‌سی ۱٤ قریه‌دن مرکبدر.

دورکینغ { (Dorking) انکلتره‌نك (سوری) سنجاغنده و (کیلدفورد)ك ۱۹
کیلومتره شرقنده اوله‌رق، (تامیسه)یه تابع (موله)
نهری اوزرنده وبرقاج دمیریولك نقطهٔ تقاطعنده بر
قصبه اولوب، ۵۵۰۰ اهالیسی ومشهور طبور
یتیشه‌سی واردر .

دورلاخ { (Durlach) باده بیوك دوقه‌لغنك (قارلسروهه) سنجاغنده وقارلسر-
وهه‌نك ٦ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (رین) ایرماغنه
تابع (پفینز) چایی اوزرنده برقصبه اولوب، ٦٧٨٠
اهالیسی، چلیکلی بانیه‌لری وتوتون وپاموق منسوجات
ایله چینی فابریقه‌لری ورومالیلردن قالمه بعض آثار
عتیقه‌سی واردر .

دورمیتور { (Dormitor) هرسکك برلین معاهده‌سیله قره‌طاغه ترك
اولنان قسم جنوبیسنده و (درینه) ایله (پیوه) نهرلری
آره‌سنده برطاغ اولوب، اك یوکسك ذروه‌سی ۲٤۰۹
متره ارتفاعنده‌در. اکثر محللری صرب اولوب،
چیقلمسی متعسردر.

دورن { (Düren) پروسیه‌نك (رین) ایالتنده، (اکس لاشاپل) سنجاق وقضاسنده
واکس لاشاپلك ۳۰ کیلومتره شرقنده برقصبه
اولوب، ۱٤۵۱۵ اهالیسی، دمیریولی، بیوك چوخه
فابریقه‌لریله دمیرخانه‌لری وکاغد فابریقه‌لری واردر.

دورنبورغ { (Dornburg) ساقس وایمر بیوك دوقه‌لغنده، (وایمار)ك
۳۰ کیلومتره شرقنده و (ساله) نهری کنارنده کائن
برتپه‌نك اتکنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب،
۸۰۰۰ اهالیسی واوچ اسکی قلعه خرابه‌لری واردر.

دورنفورد { (Durnford) زنکبار ساحلنده ۱° ۱۳′ عرض جنوبی ایله
۳۹° ۳٤′ طول شرقیده واقع برلیمان ایله بولیمانه
منصب اولان نهره انکلیزلر طرفندن ویریلان اسمدر.
عرب بحریونی بوکا (بندر رنجنین) دیرلر.

دورو { یاخود دوئرو (Douro, Douero) اسپانیاوپورتکیزده بیوك برایرماقدر،
که اسپانیاده اسکی قستیله خطه‌سنك (سوریا) ایالتنده
نبعانله، ابتدا جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، سوریا
شهرینه واصل اولنجه، جنوبه وبعده غربه طوغری
دونر؛ واسکی قستیله‌یی اورته‌سندن شق ایله، خطهٔ
مذکوره‌یی اسقا ایدن برچوق انهارك صولرینی جمع
ایده‌رك، پورتکیز حدودینه واصل اولنجه، جنوب
غربی‌یه طوغری دونوب، برخیلی مسافه‌ده دولتین
بیننده‌کی حدودی بعدالتفریق، پورتکیزه دخول ایله،
ابتدا غرب شمالی‌یه وبعده غربه طوغری آقه‌رق،
و (تراس اوس مونتس) خطه‌سنی (بیرا) خطه‌سندن
آیره‌رق، (پورتو) شهرینك آلتنده بحر محیط اطلاسی‌یه
منصب اولور. منصبی واسع اولوب، کوزل برلیمان
تشکیل ایدیور. مجراسنك طولی تقریباً ۸۵۰ کیلومتره
اولوب، بونك ۳۵۰ کیلو متره‌لکی پورتکیزده
وقصوری اسپانیاده‌در. اسپانیوللرجه (دوئرو) وپور-
تکیزده (دورو) اسمیله معروفدر. مجراسنك یوقاری
جهتی طاغلر آره‌سنده ومرتفع محللرده اولوب، بعده
(والادولید) اووه‌سنه دوشر؛ وپورتکیز حدودینه
تقرب ایدنجه، یتاغی طاراشوب درینلشه‌رك، بعض
یرلرده برکنارندن اوبرکنارینه صیچرانه‌جق درجه‌ده
تضییق ایدر. پورتکیزه کیردکدن صکره دخی برخیلی
مسافه‌ده بوحالده بولنوب، بعده آلچق یرلره اینه‌رك،
کسب توسع ایدر. منصبندن اعتباراً ۲۳۸ کیلومتره-
لك محلی سیر سفائنه صالح عد اولنیورسه‌ده، یالکز
قسم اسفلنده کیلر سربست ایشلیه‌بیلیور. آغزنده‌کی

سدلر آچدیرلمش ایسه‌ده، منصبنده دریالکی حالت جذرده ۲½ مترهدن زیاده اولمدیغندن ، بیوك سفائن تقرب ایده‌میور. معهذا بونهر بیوك برتجارت طریقیدر. پورتکیزده‌کی وادیسنك باغلری چوق اولوب، کلینله چیقان شرابی مشهوردر. تابعلرینك باشلیجه‌لری اسپانیاده صاغدن: (والادولیده) شهری ایچندن کچن (پیسوئرغه) ایله (والدرادوئی) و (اسلا) وصولدن: زیاده، دورتون ، سغا ، آداجا، تورمس ، یلدس وآغونده؛ پورتکیزده دخی صاغدن: سابور، توآ، تامغا وصولدن: فوآ، تاوورا وپایوه نهرلریدر. حوضه‌سی پك واسع اولوب، یالکز پورتکیزده‌کی قسمی ۱۸۷۶۰ مربع کیلومتره‌در .

دوروته { سنته (Ste. Dorothée) — خرستیانلرك عزیزه‌لرندن اولوب، (ماقسیمیوس) زمانده خرستیانلغی قبول ایتدیکیچون، ۲۱۱ تاریخ میلادیسنده مالملکی مصادره وکندیسی نفی اولنمشدی. شباطك ٦ سنده یورطیسی اجرا اولنور.

دوروته { سنت (Ste. Dorothée) — خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، صورلی اولدیغی حالده، انطاکیه‌ده یاشامش، وسنت کیریلوسك معاصری بولنمشدر. ۳٦۲ ده قتل اولنمشدر. یورطیسی حزیرانك ٥ نده اجرا اولنور.

دوروغوبوی { (Dorogobouj) روسیه‌نك (اسمولنسك) ایالتنده واسمولنسکك ۸۸ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (دنیپر) ایرماغنك ایکی ساحلنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۹۱۰۰ اهالیسی واردر. سفائن مذکور ایرماقده بو قصبه‌یه قدر چیقار .

دوروهوی { (Dorohoï) رومانیانك بغدان خطه‌سنده ویاشك ۱۳۵ کیلو متره شمال غربیسنده و (بوقووین) ایله بساراببه حدودی قربنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر .

دورویل { (Durville) یکی زلانده‌یی ترکیب ایدن ایکی بیوك جزیره‌دن جنوبده‌کینك شمال شرقی ساحلی قارشیسنده و (تاسمان) کورفزیله (قوق) بوغازی آره‌سنده برآطه اولوب، بویی ۳۲ واکی ۱٦ کیلومتره‌در. قسم جنوبیسنده منفرد برطاغی واردر .

دوره { یاخود مونت دوره (Mont-Doré) فرانسه‌نك وسطلرنده (پوی دودوم) ایالتنك جنوب غربیسنده بر طاغ اولوب، حدودده بولنان آلپ وپیرنه سلسله‌لرندن صکره فرانسه‌نك اك یوکسك طاغیدر. اك مرتفع ذروه‌سی اولان (پوی دوسانسی)نك ۱۸۸٦ متره ارتفاعی واردر. (دوردونیه) نهریله دیکر برقاچ نهر بوطاغدن نبعان ایدر.

دوره { (Doré) فرانسه‌نك (پوی دودوم) ایالتنده نبعاله ابتدا جنوبه وبعده شماله طوغری جریان ایدر (دولوره) نهریله دخی برلشدکدن صکره (آلیه) نهرینه دوکیلور برنهردر. مجراسی ۱۳۰ کیلومتره اولوب، صویی چوقجه‌در .

دوره { (Doreh) سودان وسطیده (سوقوتو)نك ٦۰۰ کیلومتره غرب شمالیسنده تمبکتویه کیدن کاروان یولی اوزرنده و (نیجر) ایرماغنك ساحل یمینندن ۱۳۰ کیلومترولك مسافه‌ده واقع برقصبه اولوب، برکوچك حکومت اسلامیه‌نك مرکزیدر. پك ایشلك تجارتی واردر.

دوره { (Dora) وفرانسزجه دوآر (Doire) ایتالیانك (پیامونته) خطه‌سنده (پو) ایرماغنه تابع ایکی نهر اولوب، برینه (دوره بالتیا D.Baltea) یاخود (دوره مایور D. Major) یعنی «بیوك دوره» ودیکرینه (دوره ریپاریه D. Riparia) یاخود (دوره منیور D. Minor) یعنی «کوچك دوره» دیرلر. برنجیسی (مونت بلان) ایله (پتی سنت برنار) طاغلرندن اینن بر طاقم سیللردن بالتشکل، ابتدا غربه وبعده غرب جنوبیه طوغری جریانله، اووه‌یه دوشدکدن صکره (پو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۱٤۸ کیلومتره طولنده اولوب، جریانی سرعتلیدر. ایکنجیسی برنجیسنك جنوب غربیسنده اولوب، آلپ سلسله‌سنك ساحله قریب قسمندن نبعانله، ابتدا شمال غربیه بعده شمال شرقیه ونهایت شرقه طوغری آقه‌رق، ۱۱۰ کیلو مترولك مسافه قطع ایتدکدن صکره، تورینونك آلت طرفنده (پو) ایرماغنه دوکیلور.

دورهام { (Durham) انکلتره‌نك جهت شمالیه‌سنده ، لوندره‌نك ۳۷۰ کیلو متره شمال غربیسنده وبحر شمالیدن ۱۸ کیلومترولك مسافه‌ده اوله‌رق بر قاچ دمیریول خطنك نقطهٔ التصاقنده واقع سنجاق مرکزی برقصبه اولوب،

۲۰۰۰۰ اهالیسی، دار الفنونی، مصنع بر کلیساسی وپك صاغلام هواسی واردر . —— سنجاغنك بویی ۷۱ واکی ٤٤ کیلو متره اولوب، ۶۸۶۰۰۰ اهالیسی، منبت اراضیسی، مشهور آتلریله صیغیرلری، معادنه متعلق فابریقه‌لری وکور، دمیر وقورشون معدنلری واردر.

دوره دیستریا { (Dora d'Istria) علم ومعارفیله ووفرت ذکا ومعلوماتیله مشهوره برقادین اولوب، افلاقده بکلك ایتمش اولان (کیقه) عائله‌سنه منسوبدر. اصل اسمی (هلنه کیقه) اولوب، تألیفاتنده (دوره دیستریا) اسم کاذبنی اختیار ایتمشدر. افلاق بکی آلکساندر کیقه‌نك یکنی ومیخال کیقه‌نك قیزی اولوب، ۱۸۲۹ ده بکرشده طوغمش؛ وتحصیل علوم وفنون ایتدکدن صکره، آلمانیا، اسویچره، ایتالیا، بلچیقه‌یه وآوروپانك سائر طرفلرینه خیلی وقت سیاحت وبعض یرلرده اقامت ایده‌رك، معلوماتنی توسیع ایتمشدر. اسکی یونان ولاتین لسانلرندن بشقه بتون آوروپانك السنهٔ جدیده‌سنی دخی اوکرنوب، دها ۱۵ یاشنده ایکن اومیروسك مشهور «ایلیاده» منظومه‌سنی آلمانجه‌یه ترجمه ایتمش، وبعض تیاترو رساله‌لری دخی یازمش ایدی. حسن وجمالی دخی عقل وعلمیله متناسب اولوب، ۱۸٤۹ تاریخنده روسیه پرنسلرندن (قولچوف ماسالسکی)یه وارمش ایسه‌ده، تحریات علمیه وفنیه‌یه اولان انهماکی برقوجه‌نك تحت تحکمنده یاشامسنه مانع اولدیغندن، چوق کچمه‌دن بوندن آیریلوب، ینه سیاحته چیقمش؛ ونهایت فلورانسه‌ده اختیار اقامت ایلمش ایدی. «شرقده قادینلر» عنوانیله ۲ جلد اوزره پك معتبر بر اثری اولدیغی کبی، «قادینلر حقنده برقادینك مطالعاتی» عنوانیله دیکر برکتابی ودها برچوق تألیفاتی واردر، که اکثری فرانسز وبعضیسی ایتالیان لسانده یازیلی اولوب، هربری وفرت معلوماتنه برشاهد عادلدر. ایتالیا وفرانسه‌ده چیقان رسائل موقوته‌یه واز آن جمله Revue des deux mondes رسالهٔ مشهوره‌سنه علمی وفنی برچوق کوزل مقاله‌لر یازمشدر. کیقه فامیلیاسنك عن اصل آرناوود اولدیغنی اونوتمیه‌رق، آرناوود قومنك احوال واخلاق وفضائلی حقنده بر چوق مقاله‌لر نشر ایتمشدر. اکثر آقادمیالر طرفندن اعضالغه قبول اولنوب، حتی بعض آقادمیالرك قادین قبول ایتمسی مجاز دکل ایکن، محضا صاحبهٔ ترجمه ایچون بالاستثنا نظاملرینی بوزمشلردر. تا آمریقاده بیله تشکل ایدن جمعیات علمیه طرفندن دعوت اولنوردی. ۱۸۹۰ تاریخ میلادیسنده فلورانسه‌ده وفات ایتمشدر. رسامللقده دخی مهارتی وار ایدی.

دوریا { (Doria) جنوه جمهوریتنده بربیوك خاندان ایدی، که اکثر اعضاسی بحریوندن اولوب، پیزه وونديك جمهوریتلریله سائر حکومتلره قارشی ایتدکلری محاربات بحریه‌ده شهرت قزانمشلردر. بونلرك الك مشهوری (آندریا دوریا)در، که عائله‌سنی برطاقم داخلی تفرقه‌لر آتنده کورنجه، ابتدا پاپانك وبعده ناپولی قرالنك خدمتنه کیرمش؛ وبعده خدمت بریه‌یی ترکله، فرانسه قرالی برنجی فرانسوآنك خدمت بحریه‌سنه کیروب، شارل کینته قارشی بعض غالبیتلره نائل اولدقدن صکره، فرانسوآنك وکلاسنك حسدینی جلب ایتدیکنی وقرالك جنوه حقنده‌کی وعدلرینی اجرا ایتمدیکنی کوره‌رك، شارل کینتنك خدمتنه کیرمش؛ وبونك دونتماسیله دفعاتله عثمانلی دونتماسنه قارشی حرب ایده‌رك، بعض کیلر ضبط واحراق ایتمش ایسه‌ده، نهایت (آیاماوره) آطه‌سی اوکنده مشهور خیرالدین بارباروس ایله طغورت پاشا طرفندن کلیاً منهزم اولمش ایدی. شارل کینته اولان خدمتی جنوه‌نك تخلیصی شرطیله مشروط اولدیغندن، بونك دونتماسی جنوه‌نك اوکنه کوتوره‌رك، فرانسزلری اورادن طرد واخراج ایتمش؛ عائله‌سنك حریتنی اعاده ایدوب، کندیسنه تکلیف اولنان دوجلق یعنی ریاستی قبول ایتمه‌مش، وآنجق ظهور ایدن برعصیانده مدخلی اولانلر حقنده شدتلی مجازاتده بولنمغله نامنی لکه‌دار ایتمشدر. ۱٤۶۸ ده طوغوب، ۱۵۶۰ ده وفات ایتمشدر.

دوریان { (Doriens) اسکی یونانیلرك منقسم بولندقلری ٤ بیوك قومك بری اولوب، سائر یونانیلردن صکره یونانه داخل اولمشدر. دوریانلر ابتدا تسالیا جهتلرنده وپیندوس طاغنك اتکلرنده ساکن اولوب، بعده تسالیانك جنوبنده واقع (دریوپیده) خطه‌سنی ضبطله، بو خطه‌نك (دوریده) تسمیه اولنمسنه سبب اولمشلردی. برخیلی وقت صکره (پلوپونس) شبه جزیره‌سنه تجاوزله، موره‌نك جنوب وشرقی جهتلرینه یعنی مسینیا،

لاقونيا، آرغوليده ونهايت قورينته ومغاره خطه‌لرينه دخی يرلشمشلردی. مؤخراً بونلر دخی سائر يونان اقوامی كبی مستملكات هوس واحتياجنده بولنوب، كريد ايله ردوس واستانكوی جزيره‌لرينی وبونلره جوار اولان بعض كوچك آطه‌لرله ردوس واستانكو-يك قارشيسنده‌كی سواحلی ضبط ايتمشلردی. قورفه جزيره‌سيله نارده جوارلری دخی دوريانلرله مسكون ايدی. دوريانلر يونانه داخل اولدقلرنده، سائر يونانيلر خيلی ترقيانه نائل اولوب، كنديلری ايسه نيم وحشی برحالده بولندقلرندن، مدنيت يونانيه‌نك برچوق زمان دها تأخرينه سبب اولمشلردر.

دوريده { (Doride) يونان قديمه‌ده بركوچك خطه ايدی، كه تساليا ايله دوكيده ولوقريده آره‌لرنده بولنوب، دوريانلر طرفندن وطن اتخاذ ايدلمش اولمغله، بو اسمله تسميه اولنمشدر. دها اول (دريوپ) قومنك مسكنی اولوب، (دريوپيده) تسميه اولنوردی. — (قاريا) خطهٔ قديمه‌سنك يعنی منتشا سنجاغنك جنوب غربی سواحلی دخی، دوريانلرله مسكون اولدیغيچون، بو اسمله تسميه اولنوردی.

دورير { (Du Ryer) فرانسه مستشرقيندن اولوب، ١٥٨٠ ده طوغمش؛ وسفارت معيتنده استانبولده وقونسلوسلقله اسكندريه‌ده بولنوب، لاتين لساننده برصرف عثمانی يازمش؛ وقرآن كريم ايله سعدينك گلستانی فرانسزجه‌يه ترجمه ايتمش ايدی. تركجه‌دن لاتينجه‌يه برلغت كتابی دخی جمع ايتمش ايسه‌ده، نشر ايدمه‌مشدر.

دوريس { (Duris) يونان قديم مورخلرندن اولوب، سيساميدر. قبل الميلاد ٣٤٠ تاريخلرنده طوغوب، ٢٧٠ تاريخنده وفات ايتمشدر. سيسامك حكومتنی ضبط وغصب ايتمش ايسه‌ده، ٣٠١ ده طرد واخراج اولنمشدی. يازدیغی تاريخدن يالكز بعض فقره‌لر بولنه‌بيلمشدر.

دوريس { (Doris) اساطير يونانيه‌ده اوقيانوس ايله (تتيس)ك قيزی زعم اولنوب، گويا (نرئوس) اسمنده برشخص موهومه وارمش، وبوندن دكيز پريلرندن (نرئيد) دينلن ٥٠ قيز دنيا كتيرمش.

دوريليوم { (Dorylée, Dorylium) قونيه ولايتنده‌كی اسكيشهرك نام قديميدر.

دوزجه { قسطمونی ولايتنك بولی سنجاغنده وبولينك ٣٢ كيلو متره غربنده قضا مركزی بركوچك قصبه اولوب، منبت براووه‌نك ايچنده واقعدر. بوندن اول قريه حالنده اولوب، كيتدكجه خانه‌لری ودكان ومغازه‌لری چوغالمقده‌در.

— دوزجه قضاسی ولايتك منتهای غرب شمالیسنده واقع اولوب، شرقاً نفس بولی واركلی، جنوباً مدرنی قضالريله، غرباً ازميد سنجاغيله، شمالاً دخی بحر سياهله محاط ومحدوددر. اراضيسی قسماً طاغلق وقسماً اووه‌دن عبارت اولوب، مركز قضانك اطرافنده بولنان اووه ايله ساحل بحر آره‌سنده (چپله) طاغی ممتد اولور (ميلان) نهری قضانك جنوب شرقی حدودندن گله‌رك، (افتنی) گولنی شق ايتدكدن صكره، شماله طوغری جريانله، قضانك اراضيسنی سقی ايده‌رك، قره‌دكيزه دوكيلور. مركز قضانك شمال جهتنده (اسكوبی) ناميله بركوچك قصبه وساحل بحرده (آقچه شهر) اسميله ناحيه مركزی بر اسكله بولنيور. بو اسكله‌دن، اسكوبی ودوزجه‌دن بچمك اوزره، بولی‌يه قدر برشوسه ياپلمقده‌در. طوپراغی منبت اولوب، محصولاتی بغدای، آرپه، مصر، چاودار، يولاف، پرنج وسائر حبوباتله كتيتلی توتوندن وميوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. سنه‌ده ١٥٠٠٠٠ كيله قدر ذخيره و ٢٠٠٠٠٠ قيه توتون اخراج اولنور. ميلان نهری كنارلرنده برخيلی حزارلر ودكرمنلر بولنور. افتنی گولنك كنارنده خراب برقاپليجه ونهرك كنارنده بر طاقم آثار عتيقه واردر. اورمانلری چوق اولوب، كستانه، ميشه، گورگن، اخلامور، قره وصاری چام آغاجلری بولنور، وخيلی كراسته قطع اولنه‌رق، آقچه شهر اسكله‌سنه وميلان نهری آغزينه ايندريليور. قضا ١٣٠ قريه‌دن مركب اولوب، ٢١٧٧٢ اهاليسی واردر، كه بونلرك يالكز ١١٧ سی خرستيان وقصوری كاملاً مسلماندر. درون قضاده ١٤٠ جامع ومسجد، ٦ مدرسه، ٣ تكيه، ٢ رشديه، ١ ابتدائی و ١٥٧ صبيان مكتبی، ٢ خان، ٢ حمام، ٤٥٠ دكان، ٥١ دكرمن و ٧ صو حزاری موجوددر.

دوزمه مصطفی { [« مصطفی » ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

دوس { صحابه‌دن وحضرت رسول الله (صلعم) افندمزك آزادليلرندن اولدیغی مرويدر.

دوسبوری { (Dewsbury) انکلترهنك (یورق) ایالتـده، (یدس)ك

١٣ کیلومتره جنوب غربیسنده. (هل)دن (لیورپول)ه کیدن جدول قربنده، (قالدر) نهری کنارنده کائن برتپهنك اوزرنده و یکی دمیر یولك محل تصادفنده واقع برشهر اولوب، ٢٤ ٧٦٥ اهالیسی، خالی وسائر یوك منسوجات فابریقهلری وجوارنده کومور معدنلری واردر.

دوست { (محمد) کشمیر شعراسندن اولوب، دهلی حکمدارلرندن شاهجهانك

زماننده وشاه مشارالیهك بعض وکلاسی صحبتنده یاشامشدر. شطرنج اوینامهده مهارت فوق‌العادهسی وار ایدی. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

بلاست ازتوبما هرزمان جفای دگر
جفاکه بردل ماميکنی بلای دگر

دوست محمد خان { افغانستانده الیوم حکومت سورمکده

بولنان دولتك مؤسسی اولوب، وزیر فتح خانك برادری ایدی. فتح خان (برکزای) قبیلهسنك رئیسی اولوب، نادر شاهدن صکره تأسس ایتمش اولان (درانی) دولتنك اوچنجی حکمداری بولنان (شاه زمان بن تیمور بن احمد شاه درانی) زماننده هرات والیسی ایکن، ایرانه قاچش اولان حکمدار مشارالیهك برادری محموده انتساب ایتمش؛ وبرچوق محاربادن صکره شاه زمانی واوندن صکره حکومتی ضبط ایدن دیگر برادری شاه شجاعی کابلدن طرد واخراجله، محمودی افغان تختنه چکمکه موفق اولمش؛ وبونك کوشکلکندن بالاستفاده، اون سکز برادرلرینی وسائر اقربا وتعلقاتنی مناصب مهمهیه یرلشدیرهرك، عنان حکومتی الینه آلمش ایدی. محمودك اوغلی کامران بونك نفوذ واقتدارینی چکهمیهرك، پدرینی اقناع ایله، فتح خانی قتل ایتدیرنجه؛ بونك برادرلری هرطرفدن رفع لوای عصیان ایدهرك، محمودی بلامقاومت قاچمغه مجبور ایتمش، وهربررلری افغانستانك بر طرفنی ضبط ایتدیکی صرهده، کشمیر والیسی بولنمش اولان صاحب ترجمه دوست محمد خان دخی کابلده یرلشمش ایدی. محمودك اوغلی کامران ایسه هراتی محافظه ایده‌بیلمشیدی. بووجهله افغانستان برچوق کوچك حکومتلره منقسم اولوب، نفاق وتفرقهیه واکثر، یرلری نااهللر الینه دوشمش اولدیغی حالده، برطرفدن روسیه وبرطرفدن دخی انکلتره دولتلری کندی مراملرینی ترویج ایچون مداخلهیه باشلایوب. دوست محمد خان انکلترهنك مقاصدینه موافقت ایتمدیکچون، دولت مشارالیها هندستانده بولنان شاه شجاعی قوتلی برعسکرله افغانستانه کوتورهرك، وقندهار ایله جلال آبادده عسکر اقامه ایدهرك، شجاع خانی کابل تختنه اجلاس، ودوست محمد خانی هندستانه نقل ایله، کافیلی معاش تخصیص ایدهرك، محافظه ایتمش ایدی. آنجق افغانستانده شورش وقتنه زائل اولمیوب، انکلیز محافظه عسکرینك چوغی اتلاف، وشجاع خان تضییق اولنمغله، اوصرهده دخی بوحرکتی تقدیر ایتمین سربستی طرفدارلری لوندرهده موقع اقتداره کلمش اولدیغندن، افغانلیلر برای انتقام تأدیب اولنمقدن صکره، کندی حاللرنده براغیلوب، درعقب دوست محمد خان کابله عودتله، بتون افغانستانی تحت اطاعتنه آلمش؛ و ١٢٥٨ دن ١٢٧٩ تاریخنهدك ٢١ سنه حکومت سوردکدن صکره، وفات ایدوب، اوغلی شیرعلی خان خلفی اولمشدر. الیوم حکومت سورن عبدالرحمن خان دخی دوست محمد خانك اوغلی وشیرعلی خانك برادریدر.

دوسر { فرات وادیسنده وصفین قربنده بر قریه اولوب، قلعهٔ جعبرك محلنده

بولندیغی مروی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دوسلدورف { (Düsseldorf) پروسیهنك (رین) خطهسنده، رین

ایرماغنك ساحل یمیننده و(دوسل) نهرینك منصبنده اولهرق، قولونیهنك ٤٤ کیلو متره شمال غربیسنده و ″٤٢′١٢°٥١ عرض شمالی ایله ″١٤′٢٦°٤ طول شرقیده واقع برشهر اولوب، خطهٔ مذکورهنك منقسم بولندیغی بش ایالتدن برینك مرکزیدر، و ٨٠ ٧٠٠ اهالیی جامعدر. آلمانیانك اك کوزل شهرلرندن اولوب، کوزل ومنتظم ابنیهسی، کنیش سوقاقلری، واسع میدانلری، استحکاماتك هدمیله میدانه کلمش کوزل تفرجگاهلری، پروتستان وقتولیکلره مخصوص ١٠ بیوك کلیساسی، برحاورهسی، ٢ خستهخانهسی، ٢ یتیمخانهسی، ٢ تیمارخانهسی، متعدد بیوك قشلهلری، برقاچ مکتبی، جمعیت علمیهسی، کتبخانهسی، رصدخانهسی، رسم وفن نقره مخصوص جمعیتی وموزه.

سی، برچوق دمیرخانه‌لریله باصمه، طوغله، اسپیرتو، بیره، خردال، توتون، ماکینه وسائره فابریقه‌لری وپك ایشلك تجارتی واردر. رین ایرماغنده کمیلر ایشلیوب، تجارتی تسهیل ایدر. — ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۵٤٦٧ مربع کیلومتره اولوب، ۱٤٦٠٣٧٥ اهالیسی واردر.

دوشاتله { مارکیزه — (M. Du Chatelet) عقل وذکاوتیله وحسن وجمالیله شهرت‌بولمش فرانسز برقادین اولوب، پك کنج ایکن (مارکی‌دوشاتله)یه وارمش؛ وآنجیقجه مشربلی اولمغله، زماننك اك مشهور ادبا وحکماسیله وازآنجمله حکیم شهیر وولترله الفت ومصاحبت ایتمش ایدی. حتی وولتر بر قاچ سنه (سیری)ده بونك یاننده اقامت ایتمشدی. بر قاچ لسانله برابر حکمت وکیمیا وسائر فنونده یدطولی قزانمش اولدیغندن، (نیوتون)ك بعض آثار فنیه‌سنی فرانسزجه‌یه ترجمه ایتمش، ودیگر بعض آثار فنیه دخی نشر ایتمشیدی. وولترله وسائر بعض ذواتله اولان مخابراتی دخی جمع ونشر اولنمشدر. ۱۷۰٦ تاریخنده پارسده طوغوب، ۱۷٤۹ ده وفات ایتمشدر.

دوشنبه { قونیه ولایتنده تکه سنجاغنك علائیه قضاسنه تابع برناحیه اولوب، ۵۱ قریه‌دن مرکبدر.

دوغان { جزیره‌ده نصیبین ایله رأس‌العین آره‌سنده بربیوك قریه اولوب، بازاریله مشهور اولدیغی، وآنجق کندی زماننده بازاردن اثر قالمدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دوغلاس { (Douglas) انکلتره‌نك (مان) جزیره‌سنده، آطه‌نك ساحل‌شرقیسنده، همنامی اولان نهرك منصبنده و(قاستلتوون)ك ۱۸ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۳۹۸۰ اهالیسی، صیدماهیسی، سفائن‌دستگاهلری، دباغخانه‌لری، دمیرخانه‌لری، مشهور دکیز حاملری وجوارلرنده کوزل باغچه‌لریله کوشکلری واردر.

دوغه { (Douga) هرسکده برناحیه اولوب، مسئلهٔ اخیره‌ده قره طاغه ترك اولنمشدر. جنوب غربی جهتندن (بانیانی) ناحیه‌سیله وسائر طرفلردن نقشیك قضاسیله محاط اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۵۲۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۲۰۰۰ کشیدر. اراضیسی طاغلق وطاشلقدر.

دوغه { (Dougga) تونسك جهت شمالیه‌سنده و(تبورسوق)ك قربنده اوله‌رق (مجرده) ایرماغنه تابع (وادی خالد)ه حاکم برتپه‌نك اوزرنده بر خرابه اولوب (توغه Thugga) مدینهٔ قدیمه‌سنك ویرانه‌لرندن عبارت اولدیغی مظنوندر. رومالیلرله یونانیلر زمانلرندن قالمه اولان بوآثارك ایچنده بیاض مرمردن یاپلمش غایت مصنع ایکی معبدله برتیاترونك وسائر برچوق ابنیهٔ جسیمه‌نك بقایاسی کوریلیور. بوندن ماعدا رومالیلرله یونانیلرك استیلاسندن اولکی آفریقا اقوام قدیمه‌سندن قالمه بعض تربه‌لر موجود اولوب، اقوام مذکوره‌یه مخصوص خطوطله یازیلیدر. زیتون اشجاریله وچالیلرله مستور اولان بو ویرانه‌لر آثار عتیقه‌نك اك کوزللرندن معدوددر.

دوف { (Duff) بحر محیط کبیرده (سانته قروز) جزایرینه ملحق برطاقم کوچك آطه‌لر اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری ۳۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده ممتد ۱۱ آطه‌دن عبارتدر. اك شمالیسی ″۳۰ ′٤۵ °۹ عرض جنوبی ایله °۱٦٤ ″۳۰ ′٤۹ طول شرقیده واقعدر. بوآطه‌لر ۱۷۹۷ تاریخنده (دوف) سفینه‌سنه راکب اولان قپودان (ویلسون) طرفندن کشف اولنمشدر.

دوفرینه { (Dofrines) اسقاندیناویا شبه جزیره‌سنی شمالدن جنوبه بوینه یاره‌رق، اسوجی نوروجدن وبالطبع دکیزی مائله‌سنی بحر شمالی مائله‌سندن آیران برصره طاغلر اولوب، اك یوکسك محلی اولان (اسنیهتان)ك ۲۵۰۰ متره ارتفاعی واردر. بعض محللرینده آلچق تپه‌لردن عبارتدر. بو طاغلرده کلیتلی دمیر وباقیر چیقار، وقورشون، جیوه، قوبالت وکموش معدنلری دخی بولنور. (اسقاندیناویا آلپلری Alpes Scandinaves) اسمیله دخی معروفدر.

دوفینه { (Dauphiné) فرانسه‌نك تقسیمات سابقه‌سنده شرق جهتنده برخطه اولوب، شرقاً ساووا وپیامونته، جنوباً پرووانسه، غرباً لیونه، فورز وویواره، شمالاً دخی (برسه) و(بوژی) خطه‌لریله محدود ایدی. شمدیکی تقسیمنده (ایزره) و«یوقاری آلپ» ایالتلریله (دروه) ایالتنك بر قسمنی حاویدر. یوقاری وآشاغی دوفینه‌یه منقسم اولوب، مرکزی (غرنوبله) شهری ایدی. اراضیسی پك عارضه‌لی اولوب، شایان تماشا برچوق مواقع ومناظر غریبه‌سی واردر.

دوقات { آرناوودلقده یانیه ولایتنه ملحق برات سنجاغنك آولونیه قضاسنده، آولونیه‌نك ٢٠ كیلومتره جنوبنده وپاشا لیمانك ١٠ كیلومتره جنوب شرقیسنده واقع بیوك برقریه اولوب، لاپلرك مركزی حكمنده‌در. اطرافنك مرعالری چوق اولمغله، اهالیسی باشلیجه رعی اغناماله مشغولدر. بو قریه ایله مذكور لیمان آره‌سنده (اوریقوم) مدینهٔ قدیمه‌سنك خرابه‌لری بولنور.

دوقاس { (Ducas) قسطنطینیه‌ده حكومت سورن قیاصره‌دن بعضیسنك منسوب بولندیغی برخانداندر. [«آلكسیس، قسطنطین ویانی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.] — میخال دوقاس دخی بوخاندانه منسوب اولوب، قسطنطنیه‌نك سلطان محمد خان حضرتلری طرفندن فتحنده حاضر بولنمش، وبعده مدللی جزیره‌سنه چكیله‌رك، یانی قانتا قوزندن اعتباراً قسطنطینیه قیاصره‌سنك تاریخنی یازمشدر. بو تاریخ موجود اولوب، نشر واكثر اوروپا السنه‌سنه ترجمه اولنمشدر.

دوقالیون { (Deucalion) اساطیر یونانیه‌یه كوره، تسالیاده حكمدار اولوب، كویا بونك زماننده طوفان وقوع بولمغله، بتون انسانلر غرق اولدیغی حالده، یالكز كندیسیله زوجه‌سی (پیرا) كال عدالتلرندن طولایی، پارناس طاغی اوزرینه چكیله‌رك، قورتلمشلر؛ وطوفان صولری چكلدكدن صكره، (تمیس) كهانتی طرفندن كندیلرینه بیوك والده‌لرینك كمكلرینی آلوب آرقه‌لرینه آتملری تنبیه واشارت اولنمغله، كندیلری بیوك والده‌دن مراد طوپراق وبونك كمكلرندن مقصد طاشلر اوله‌جغنی آكلایه‌رق، همان طاش آلوب آرقه‌لرینه آتملریله، دوقالیون طرفندن آتیلان طاشلر اركك وپیرا طرفندن آتیلانلر قادین اولوب، یریوزی یكیدن اسكان اولنمش. دوقالیونك طوفانی دیمكله معروف اولان بوطوفانك میلاد عیسی (عم) دن ١٦٠٠ ویا ١٥٠٠ سنه اول وقوعی زعم اولنور.

دَوقَره { عراقده واسط قربنده بولنمش اسكی بر قصبه اولوب، یوسف حجاج طرفندن واسطك تأسیسنده خراب اولمشدر.

دوقكین { ودها طوغریسی دوقه‌كین (Le duc Jean) فحدن اول وقسطنطینیه روم ایمپراطورلرینك قوتی زائل اولدقدن صكره، آرناوودلغك بعض طرفلرینی ضبط اتمش اولان (نورماندیا) بكلرندن اولوب، اشقودره جهتنی ضبط ایتمشدی. بونك نسلی آرناوودلشوب، دوقكین اسمی كندیلرینه فامیلیا اسمی صورتنده اطلاق اولنمش؛ وبونلرك اك مشهوری (لك یعنی آلكساندر دوقكین) بولنمشدر، كه آرناوودلره برطاقم نظامات وضع ایدوب، بو نظامات الیوم مالیسورلر بیننده مرعی ومستعمل اوله‌رق (لك دوقكین قانونی) اسمیله معروفدر. بعده قره طاغ جهتنده بولنان (بالسا)لر دوقكین فامیلیاسنك اكثر ممالكنی ضبط ایدوب، بونلردرین نهرینك جنوبنده الیوم (دوقكین) دینلن ناحیه ایله (میردیته) جهتنده قالمشلردی. اسكندر بك عموم آرناوودلغك ریاستی وقتا ماندانلغی عهده‌سنه آلدیغنده (دوقكین) بكی دخی اسكندر بكك ریاستنی قبول ایدوب، معیتنده بولنمشدی. بعده آرناوودلق فتح اولندقده، دوقكین افراد خاندانی شرف اسلامله مشرف اولوب، ایچلرنده مناصب عالیهٔ دولت عثمانیه‌یه نائل اولمش بعض رجال ایله علوم وادبیات عثمانیه‌ده شهرت بولمش بعض ذوات یتیشمشدر.

دوقكین زاده { (محمد پاشا) سلطان سلیم خان وقانونی سلیمان خان دورلری وزراسندن اولوب، آنف البیان دوقكین برنسلرندن اك صكره كلنك اوغلیدر. یاوز سلطان سلیم خانه اك زیاده خدمت ایدنلردن اولوب، پادشاه مشارالیهه داماد اولمشیدی. بعده حلب ودها صكره مصر والیسی اولوب، ٩٦٢ ده معزولا درسعادته عودت، وبر مدت صكره وفات ایتمشدر.

دوقكین زاده احمد بك { اونجی قرن هجری شعراسندن اولوب، بو دخی آنف البیان دوقكین برنسلری سلاله‌سندندر. آغر زعامتی وار ایكن، كوشهٔ فنا وانزواده اختیار قناعت ایتمشدی. فقر وفنا وتصوفه متعلق كوزل اشعاری واردر. شو رایكی بیت او جمله‌دندر.

زین ایتمكیچون جنته انسان ایلدیرلر
قوللوغنه آنك حوری وغلمان ایلدیرلر
جان یوسفی مصر وجودكده بولورسك
كنعان ایلنه اسمكی سلطان ایلدیرلر
واعظ بزی قورقتمه جهنمده اود اولمز
هر كیشی او دین یانغنه بوندن ایلدیرلر

دوقکین زاده عثمان افندی { سلطان مرادثالث
دوری علماسندن اولوب، دوقکین زاده محمد پاشانك اوغلیدر. ۱۰۰۹ تاریخنده استانبول قاضیسی اولوب، ایکی سنه امور قضا ایله اشتغال ایتمش؛ واستانبول قاضیلرینك حروف هجا ترتیبیله تراجم احوالنی جمع وتألیف ایدوب، پادشاه مشارالیهك نامنه «ازهار الجنائل» عنوانیله برکتاب یازمشدر. ۱۰۱۲ تاریخندن صکره‌جه وفات ایتمشدر.

دوقو { (Dokkos) آفریقاده حبشك جنوب غربیسنده احوالی هنوز مجهول بر قوم اولوب، زنکبارك شمال غربیسی طرفلرینه قدر منتشر بولنورلر. غایتله قصیرالقامه اولمریله مشهور اولوب، نیم وحشی برحالده یاشایورلر.

دوقوم { (Dokum) فلمنکك (فریزه) ایالتنده و (یوواردن)ك ۱۹ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق بحر شمالی ساحلی قربنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۴۵۴۰ اهالیسی واردر.

دوکربانق { (Dogger-Bank) یعنی «کوپك صیغی» بحرشمالیده انکلتره ایله فلمنك وداینمارقه آره‌سنده قوملق بر صیغ اولوب، ۵۴°۱۰′ ایله ۵۷°۲۳′ عرض شمالی و ۱°۲۰′ ایله ۴°۱۷′ طول شرقی آره‌لرنده واقعدر. بومحلده پك چوق مورینه بالغی صید اولنور.

دوك ریور { (Duck-River) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك وسطلرنده (تنسه) نهرینه تابع بر چای اولوب، (کومبرلاند) طاغلرندن نبعان، وغرب‌شمالی‌یه طوغری جریانله، (تنسه) جمهوریتنی شق، وکوزل بر اووه اروا ایتدکدن صکره، (اوهیو) یه منصب اولدیغی محلدن ۱۶۰ کیلومتره یوقاریده (تنسه) نهرینه دوکیلور. مانچستر، شلبویل وقولومبیا قصبه‌لری ایچندن کچر، وبرقاچ دمیریول کوپریسی واردر. مجراسنك طولی ۳۰۰ کیلومتره‌دن زیاده‌در.

دوکینفیلد { (Dukinfield) انکلتره‌نك چستر ایالتنده، (آشتون اوندرلینه) قربنده و (تامس) نهریله برجدولك اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ۱۴۰۸۵ اهالیسی وکوزل معدنیله پاموق ایپلیك فابریقه‌لری واردر.

دول { (Dol) فرانسه‌نك (ایله مع دیلنه) ایالتنده و (سنت مالو)نك ۲۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی ومکتب اعدادیسی واردر. وقتیله مهم برموقع مستحکم ایدی.

دولاب { (دالك ضمی ویا فتحیله) بواسمله بغدادده بر محله وری، اهواز خراسان وسائر طرفلرده بعض قرا اولوب، علمادن (دولابی) لقبیله ملقب بعض ذواتك مسقط رأسلری بولنمشدر.

دولابلا { (Dolabella) مشهور چیچرونك دامادی اولوب، قیصرك طرفداری ایدی؛ وبونك معیتنده بر قاچ محاربه‌ده بولندقدن صکره، سوریه والیسی اولمشدی. قیصرك وفاتندن صکره (قاسیوس) طرفندن عزل اولنمغله، قیصرك قاتللرندن اولوب آسیای صغیر والیسی بولنان (تربونیوس)ی قتل ایتدیرمشیدی. بوسبیدن روما جمهوریتنك دشمنی اولدیغنه حکم اولنمغله، لازقیه‌ده قپانمش؛ وقاسیوس طرفندن محاصره اولنه‌رق، میلاددن ۳۰ سنه اول اتلاف نفسه مجبور اولمشدر.

دولارت { (Dollart) بحرشمالیده فلمنك (غرونینکه) ایالتیله هانووره‌نك (شرقی فریزه) ایالتی آره‌سنده و (امس) ایرماغنك منصبنده بر قوی اولوب، قریبه طوغری بویی ۳۵ واکی ۱۵ کیلومتره‌در. وقتیله اورامی قره اولوب، میلادك ۱۲۷۷ و ۱۲۸۷ تاریخلرنده ایکی دفعه صو باصمغله، ۳۳ کوی محو و ۱۰۰۰۰۰ نفوس غرق اوله‌رق، دکیزه تحول ایتمشدر.

دولت آباد { هندستانك دکن قطعه‌سنده ونظام حکومت اسلامیه‌سنك قلمروی داخلنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، اورنك آبادك ۱۵ کیلومتره شمال غربیسنده واقعدر. واسع بر اووه‌نك وسطنده اولدیغی حالده، اوستنده ۸۰ متره ارتفاعنده مخروطی الشکل بر منفرد قیا بولنوب، بوقیانك اوزرنده متین برقلعه بنا اولنمشدر، که دیك وطار بر مردیوله چیقیلیر. بو محلده ازمنهٔ قدیمه‌ده هندلیلرجه (دوکر) ویونان قدیم جغرافیونی عندنده (تاغاره) اسمیله مشهور برشهر عظیم وار ایدی، که بتون دکن قطعه‌سنك مرکزی ایدی. ۶۹۴ تاریخ هجریسنده سلطان علاءالدین طرفندن فتح اولنمش؛

واخلافندن محمد شاه تغلق طرفندن پایتخت اتخاذ اولنمق مقصدیله، دولت آباد شهری تأسیس، ودهلیدن ۶۰۰۰۰ نفوس هجرت ایندیریله‌رك، اسکان ایدلمش ایدی. بعده اهمیتندن دوشوب، شمدیکی حالده کوچك بر قصبه‌در. قلعه‌سنده نظام طرفندن بر مقدار محافظه عسکری بولندیریلیور.

دولت آباد { ایرانك طبرستان ایالتنده دامغانك ۵ ½ ساعت جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، فتح علی شاهك اوغللرندن بری طرفندن بنا اولنمش قلعه‌سی، جامعی، حمامی وسائر مؤسساتیله کوزل باغچه‌لری دخی وار ایسه‌ده، اهالیسی ۱۰۰۰ کشیدن زیاده دکلدر. اطرافی پك کوزل ومنبتدر. — شیراز قربنده بو اسمله بر محل بولندیغی دخی « معجم البلدان » ده مذکوردر.

دولت خاتون { لر کوچکده حکومت سورن اتابکان خورشیدیه ملوکندن عزالدین محمدك زوجه‌سی اولوب، ۷۱۶ تاریخنده واقع قوجه‌سنك وفاتنده، کندیسی تخت سلطنته جلوس ایتمش ایسه‌ده، هر طرفدن هجوم وتغلب ایدن مغوللره مقاومت ایده‌میه‌رك، بونکله سلالهٔ مذکوره منقرض اولمشدر.

دولت خان لودی { هندستان ملوکندن محمود شاه تغلقك منشیسی اولوب، بعده قدری اعلا اولنه‌رق، « عزیز الممالك » عنوانیله نائل اولمشیدی. شاه مشار الیهك ۸۱۶ ده واقع وفاتنده، دهلی تختنی ضبط ایتمش ایسه‌ده، بر سنه صکره ملتان حاکمی خضر خان طرفندن اسقاط، وفیروز آباد قلعه‌سنده حبس اولنه‌رق، ایکی آی صکره وفات ایتمشدر. — بونك احفادندن دیکر بر دولت خان لودی کلمشدر، که شعر وادبیله معروف اولوب، سلالهٔ تیموریه‌دن بابر شاهی هندستانك فتحنه سوق وترغیب ایتمش؛ وبابر شاه ۹۱۲ تاریخنده دهلیی ضبط ایلمشدر.

دولتشاه { (درویش - بن علاء الدین بختی شاه سمرقندی) مشاهیر ادبادن اولوب، « تذکرهٔ دولتشاهی » عنوانیله معروف ومتداول اولان تذکرة الشعرانك صاحبیدر. عن اصل سمرقندلی اولوب، سلطان حسین بایقرا زماننده هراتده یاشامش؛ وکتاب مذکوری ۹۹۵ تاریخنده پادشاه مشار الیه ایله وزیری علی شیر نوایینك نامنه یازمشدر.

بو تذکره اعاظم شعرای عربدن ۹ ذات ایله فرس شعراسنك تراجم احوالنی وبر چوق اشعارلرینی حاوی اولدقدن بشقه، بالمناسبه زمانلری ملوك و وزراسی احوالندن وبر خیلی وقوعات سیاسیه‌دن دخی بحث ایدر بر اثر قیمتداردر. سلطان محمود خان ثانی دورنده خواجکان دیوان همایوندن سلیمان فهیم افندی طرفندن ترکجه‌یه ترجمه اولنمش ایسه‌ده، اکثر مترجملرمزك عادتی اوزره، کتابك وقایع سیاسیه‌یه متعلق قسملری وسائر بعض یرلری طی، ودیکر بر طاقم فقرات علاوه اولنه‌رق، دیکر بر کتاب صورتنی آلمشدر. « سفینة الشعرا » تسمیه اولنان بو ترجمه ۱۲۵۹ ده، مترجمی برحیات اولدیغی حالده، مطبعهٔ عامره‌ده طبع اولنمشدر.

دولتکرای خان { قریم خانلرندن بو اسمله درت ذات کلمشدر:

برنجیسی قریم خانلرینك آلتنجیسی اولوب، خانان مشار الیهمك ایکنجیسی اولان منکلی کرای خانك تورونی ومبارك کرای سلطانك اوغلیدر. پدری یاوز سلطان سلیم خانك معیتنده مصر فتحنده شهید اولمغله، والده‌سی عمی محمد کرای وبعده دیکر عمی سعادت کرای تزوج ایتمش؛ ومشار الیه سعادتکرای مسند خانی‌یه چیقدیغنده، صاحب ترجمه قلغایلق منصبنه نصب اولنمش ایدی. اسلام کرای وقعه‌سی اوزرینه، سعادتکرای ایله برابر درسعادته کلوب، پادشاه زمان قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلرینه انتساب ایله، نائل التفات شاهانه اولوب، سفر وحضرده معیت حضرت پادشاهیده بولنمش؛ وبو اقبالی چکه‌مین قریم خانی صاحب کرای قزان خانلغنه نصبنی عرض ایله، درسعادتدن تبعیدینه چالیشمش ایسه‌ده، بو حرکت موجب انفعال حضرت شهریاری اولوب، ۹۵۸ تاریخنده دولتکرای خان قریم خانلغنه نصب اولنمشدی. بو دولکرای خان سابقك هنوز صبی اولان اولاد واحفادینی قتل، وبر چوق اموال وحیواناتنی غصب ایله، خان جدیده قزاندیرمش اولدیغندن، مکافاة قالغایلق منصبنه نصب اولنمش ایسه‌ده، برکون خانك مجلسنده صاحب کرایك صورت قتلنی نقل ایتدیکنده، دولتکرای غیرته کلوب، همان خنجرینی چکه‌رك، کندیسنی اتلاف ایتمشدی. دولتکرای ۲۵ سنه خانلق ایدوب، سلطان سلیمان خان دورینه لایق صورتده موفقیاته نائل اولمش؛

وروسلری بالدفعات مغلوب ایدوب، مسقوه‌یی دخی محاصره وفتح ایده‌رك، روسیه حکومتنی جزیه‌یه باغلامش، وبو مناسبتله (تخت آلغان) لقبنی قزانمش ایدی. ۹۸۵ تاریخنده طاعوندن وفات ایدوب، باغچه سرایده خان جامعی خظیره‌سنده دفن اولنمشدر. کوزلوه قصبه‌سنده بر بیوك جامعی ومتعدد چشمه‌لرله سائر بعض خیراتی واردر. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بیت کندیسنکدر:

یاقه سن چاك ایدن هر برك کلك
کلشن ایچره ناله‌سیدر بلبلك

— ایکنجیسی بکرمی دردنجی خان اولوب، حاجی سلیمکرای خانك اوغلیدر. پدرینك ایکی دفعه خانلغنده وبعده حاجی کرای وسعادتکرایك خانلقلرنده قالغایلق منصبنده بولنوب، ۱۱۱۰ تاریخنده، پدرینك فراغتی اوزرینه، قریم خانلغنه نصب اولنمشدی. قالغای نصب ایتدیکی برادری سعادتکرای کندیسندن روکردان اولوب، بوحاقده (یعنی بساربیه‌ده) رفع لوای عصیان ایدن توغایلره التحاق ایتدیکی کبی، دیکر طرفلرده دخی فتنه‌لر چیقاملغله، ۱۱۱٤ ده صاحب‌ترجه عزل وردوسه نفی اولنمشدی. ۱۱۲۰ تاریخنده ایکنجی دفعه اوله‌رق قریم خانلغنه نصب اولنه‌رق، روسیه‌لی ایله بر قاچ محاربه ایتمش؛ واو صره‌ده ظهور ایدن روسیه سفرنده پروت کنارنده اردوی همایونه خدمات مبروره‌سی کورلمشدر. بعده اسوج قرالی مشهور اون آلتنجی شارل مسئله‌سندن طولایی کندیسنه تهمت عزو اولنه‌رق، ۱۱۲۵ ده عزل، وینه ردوسه نفی اولنمش؛ و ۱۱۲۸ ده نفیدن عفو اولنه‌رق، ۱۱۳۷ ده یتمش یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایدوب، ویزه قصبه‌سنده ایاس پاشا جامعی خظیره‌سنده مدفوندر.

— اوچنجیسی یکرمی یدنجی خان اولوب، (قره دولتکرای خان) دنمکله شهیردر. سلامتکرای خانك اولادندن عادلکرای سلطانك اوغلی اولوب، عمی صفا کرای خانك زماننده قالغایلق منصبنه نصب اولنمش ایسه‌ده، بعده عزل وبانبولی‌یه نفی اولنمش؛ و ۱۱۲۸ سنه‌سی اواخرنده قپلان کرای خانك عزلی اوزرینه، کلیتلی عسکرله اردوی همایونه یتیشمك شرطیله، قریم خانلغنه نصب اولنمش، وعسکر تدارکیله، بوجاغه واصل اولمش ایسه‌ده، قریم اهالیسنك عرض محضری اوزرینه، اوچ آی صکره عزل، ورتبه‌سی رفع اولنه‌رق، یانبولیده اقامته مأمور اولمش؛ ومتعاقباً ۷۰ یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی اوتوز سکزنجی خان اولوب، آرسلانکرای خانك اوغلیدر. پدرینك خانلغی زماننده قالغای بولنوب، ۱۱۸۲ تاریخنده، عمی قریمکرای خانك وفاتی اوزرینه، خانلق مقامنه نصب اولنه‌رق، سفر وقتی اولمغله، عسکر تاتارله بوجاغه شتاب ایتمش ایسه‌ده، روسیه‌لینك خوتین قلعه‌سنی ضبط وبغدانه تجاوز ایلمسی صدراعظم ملدوانجی علی پاشا ایله صاحب ترجه‌نك رخاوتنه اسناد اولنه‌رق، ۱۱۸۳ ده عزل ونفینه ارادهٔ پادشاهی صادر اولمش ایکن، بعده معلقره‌دن اعاده اولنه‌ق، چفتلکنده استراحته مأمور اولمش؛ و ۱۱۸۷ تاریخنده روسیه‌لینك تجاوزاتی اوزرینه جانیکلی علی پاشا ایله برابر مقابله‌یه مأمور اولوب، تاتار وچرکس ونوغای عسکریله دشمنی دفعه موفق اولمش؛ وبعدالمصالحه ثانیاً قریم خانلغنه نصب اولنمش، و ۱۱۹۰ ده عزل اولنه‌رق، ویزه‌ده اقامت ایتمکده ایکن، ۱۱۹٤ ده ۵۲ یاشنده وفات ایتمشدر.

دولچه { غولفو — (Golfo Dulce) یعنی «طاتلی قوی». بواسطه آمریقاده برکورفز ایله برکول واردر:

کورفز آمریقای وسطیده (قوسته‌ریقا) مملکتنك ساحل غربیسنده وبحر محیط معتدلده اوله‌رق ۸°۲۵′ عرض شمالیده واقعدر. مدخلنده کنیشلکی ۲۵ کیلو متره اولوب، ایچ طرفی ۳۰ کیلو متره‌یه قدر توسع ایدر. قره‌یه طوغری بویی دخی ٦۰ کیلومتره‌در. بحر محیطدن طار واوزون بربروغله آیرلمشدر. ایچنده سیرسفائن قولای ایسه‌ده، پك درین اولدیغیچون، یالکز سواحله قریب محللرینه دمیر آتیله بیلیر.

— دولچه کولی ایسه غوآتمالا مملکتنك ساحل شرقیسنه قریب اولوب، بویی ۷۰ واکی ۱۵ کیلومتره‌در. کنارنده ایالت مرکزی اولان (ابزابال) قصبه‌سی بولنیور. بوکوله برنهر دوکیلور، وکول دخی بر آیاق واسطه‌سیله (هوندو راس) کورفزیله اختلاط ایدر.

دولچه { ریو — (Rio Dulce) یعنی «طاتلی چای». آمریقای جنوبینك

آرجنتين جمهوريتنده برنهردر، كه توقومان ايالتنك (سيرا آقونكيه) طاغندن نبعانه، جنوب شرقيه طوغرى آقه‌رق، و (سانتياغو دل استرو) ايالتنى دخى شق ايده‌رك، ٧٠٠ كيلومترەلك مسافه قطع ايتدكدن صكره، (بوروتغاس) كولنه دوكيلور. منبعه قريب قسمى (تاله) ودها آشاغيسى (ساله) تسميه اولنديغى كبى، منصبنه قريب قسمى دخى (سالاديلو) تسميه اولنه‌رق، (دولچه) اسمى قسم وسطيسنه مخصوصدر. (سانتياغو) شهرينه قدر صويى براق وطاتلى اولوب، اوندن آشاغيده بولانيق وطوزلبدر، ونهايت بربطاقلق حالنى آلير.

دولچه { (C. Dolce) ايتاليانك اك مشهور رساملرندن اولوب، ١٦١٦ ده فلورانسه‌ده طوغمش، و ١٦٨٦ ده وفات ايتمشدر.

دولچينيو { (Dulcigno) اولكون قصبه‌سنك السنهٔ اجنبيه‌ده ويريلن اسميدر. [«اولكون» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

دَوَامى { (ابو القاسم عبدالملك بن زيد) مشاهير علما وصلحادن اولوب، دمشق خطيبى ايدى. ٥٠٧ تاريخنده موصل ملحقاتندن (دولعيه) قريه‌سنده طوغمش؛ وموصل وبغدادده تحصيل علوم ايدوب، بعده دمشقه انتقال ايله، اوراده اكمال عمر ايده‌رك، ٥٩٨ ده وفات ايتمشدر.

دولعيه { موصل ايله نصيبين آره‌سنده وموصلدن بركونلك مسافه‌ده بيوك بر قريه اولوب، آنف الترجمه خطيب دمشقك مسقط رأسيدر.

دولغان { ياخود طولغار (Dolgans) سيبريا‌ده ساكن اقوام تركيه‌دن اولوب، (ينكيسى) ايرماغى كنارلرنده ساكندر. دولغانلر (لنا) نهرى كنارلرنده ساكن اولان (يافوت) قومى افرادينه مشابه اولوب، آنجق سيمالرى باقر رنكنه چاله‌رق دها قويودر. لسانلرى خالص تركجه اولوب، توبواسق تاتارلرينك سويلدكلرى لسانه بكزر.

دولغوروكى { (Dolgorouki) روسيه‌ده بيوك واسكى بر خانداندر، كه جد اعلالرندن برقاج كشى اون ايكنجى قرن ميلاديده موسقوه‌ده وكيفده حكومت سورمشدر. ازمنهٔ متأخره‌ده دخى بوخاندانه منسوب اوله‌رق روسيه‌ده برقاج جنرال وسائر رجال ايله ١٨٢٤ ده وفات ايدن برشاعر يتيشمشدر.

دولكن { (Dulken) پروسيانك رن ايالتنده (دوسلدورف) سنجاغنده ودوسلدورفدن (ونلو)يه كيدن دمير يول خطى اوزرنده بر قصبه اولوب، ٦١٠٠ اهاليسى واردر.

دولان { (Doullens) فرانسه‌نك سومه ايالتنده و (آميان)ك ٣٠ كيلومتره شمالنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٣٢٢٠ اهاليسى واردر.

دولوپ { (Dolopes) تساليانك اقوام قديمه‌سندن اولوب، خطهٔ مذكوره‌نك جنوب غربيسنده، پيندوس جبالى اتكلرنده وايپر ايله اتوليا حدودنده ساكن ايديلر. (فنيكس)ك رياستيله تروا محاربه‌سنه كيتمشلردى.

دولور { (Dulaure) فرانسه مشاهير مورخلرندن اولوب، ١٧٥٥ ده (قلرمونت فراند)ده طوغمش، و ١٨٣٥ ده وفات ايتمشدر. زمانى وقايع مهمه‌سنه، فرانسه تاريخنه دائر متعدد جلدلردن مركب برقاج كتاب يازمشدر.

دولورس { (Dolores) اسپانيانك اليقنت ايالتنده و (اوريهوئلا)نك ١٦ كيلومتره شمال شرقيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهاليسى واردر. اطرافى (سغوره) نهرندن آلنمش برقاج جدولله اروا اولنور منبت بر اووه‌دن عبارتدر.

— آمريقاى جنوبيده (آرجنتين) جمهوريتك (بوئنوس آيرس) ايالتنده و (بوئنوس آيرس)ك ٢١١ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ٣١٢٥ اهاليسى واردر. اهاليسنك چوغى (باسق) قومتينه منسوبدر. بوئنوس آيرسه بر دمير يول خطيله مربوطدر.

— آمريقاى وسطينك غواتماله مملكتنده و (فلورس)ك ٦٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده دخى بواسمله برمحل واردر، آمريقانك اهالئ قديمه‌سندن قالمه برطاقم مهم خرابه‌لرى حاوى اولمغله مشهوردر.

دولورس هيدالغو { (Dolores-Hidalgo) مكسيقه‌نك ايالات وسطيه‌سندن (غواناجواتو) ايالتنك (سان ميكل)

قصاسنده وسان میکلك ۲۸ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۶۲۷۰ اهالیسی واردر. ۱۸۱۰ تاریخنده اسپانیا حکومتنه قارشی وقوع بولان اختلال ابتدا بوقصبه‌ده و (هیدالغو) نام راهبك سوقیله ظهور ایتمشدر.

دولورن { (Dulaurens) فرانسه حکماسندن اولوب، ۱۷۱۹ ده (دوئه) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۹۷ ده وفات ایتمشدر. جزوئیتلره وعلی العموم خرستیانلغه قارشی بعض کتابلر یازدیغیچون، فرانسه‌یی ترکه، فلمنکه قاچمغه مجبور اولمش؛ وبعده مجلس روحانی طرفندن مؤبداً حبسنه حکم اولنه‌رق، ۱۷۶۹ ده (ماریابوم) مناسترنده حبس اولنمش؛ و ۲۰ سنه محبوس قالوب، ۷۸ یاشنده محبسده وفات ایتمشدر. برچوق آثار منثوره ومنظومه‌سی واردر.

دولومیو { (Dolomieu) علم الارض وعلم المعادن مشاهیر علماسندن اولوب، ۱۷۵۰ تاریخنده فرانسه‌نك دوفینه خطه‌سنده طوغمش، و ۱۸۰۱ ده وفات ایتمشدر. آوروپانك اکثر طرفلرینی پایان کزوب، اجرای تحریات فنیه ایتمش، وبوناپارتك معیتنده مصره دخی کیتمش ایدی. علم الارضه متعلق برچوق تألیفات معتبره‌سی واردر.

دولونغ { (Dulong) فرانسه‌نك مشاهیر طبیعیونندن اولوب، ۱۷۸۵ ده (روئن)ده طوغمش، و ۱۸۳۸ ده وفات ایتمشدر. حکمت طبیعیه وکیمیایه متعلق برقاچ معتبر کتاب تألیفنه وبوایکی فنده برخیلی کشفیات نافعه‌یه موفق اولمشدر.

دولونور { (Dolonnor) مغولستانك جنوب شرقی جهتنده، پکینك ۲۵۰ کیلومتره شمالنده و (کینغان) سلسلهٔ جبالنك غربی اتکلرنده اوله‌رق ۱۳۰۷ متره‌لك ارتفاعده برشهر اولوب، ۲۰۰۰۰ قدر اهالیسی، چین ومغولستان شرقی ایله ایشلك تجارتی ومتعدد بتخانه‌سی واردر. اطرافنده یدی کوچك کول بولندیغندن، مغولجه «یدی کول» دیمك اولان بواسمله تسمیه اولنمشدر. بو شهرده تونجدن چاکلر وصنملر دخی اعمال اولنور. جوارلرنده لاما عبادتنه مخصوص معبدلری چوق اولدیغندن، چینلیلر عندنده (لاما میائو) اسمیله معروفدر.

۲۴°۱۶′۴۸″ عرض شمالی ایله ۱۱۳°۴۲′۴۵″ طول شرقیده واقعدر.

دوله { (Dôle) فرانسه‌نك ایالات شرقیه‌سندن (ژورا) ایالتنده وپارسك ۳۶۱ کیلومتره شرقنده اوله‌رق (دوب) نهرینك ورین ایله رونه ایرماقلری آره‌سنده‌کی جدولك اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی، وقتیله مشهور بولنمش جزوئیتلره مخصوص مکتبیله سائر مکاتبی، ۴۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، موزه‌سی، زراعت اوطه‌سی، باقیر ودمیره متعلق مواد مختلفه وموم فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر. ایالت مذکورنك اك مهم قصبه‌سی اولوب، کوزل سوقاقلریله ابنیه‌سی دخی واردر.

دوله { (Dolet) فرانسه قدمای علماسندن اولوب، ۱۵۰۹ ده اورلیانده طوغمشدر. کنجلکنده وندیك سفارتی کتابتنده بولنوب، بعده تولوزه‌ده علم حقوق تحصیلیله مشغول اولمش؛ وآنجق زمانك افکار وعاداتنه رعایت ایتمدیکیچون، شهر مذکوردن طرد واخراج اولنه‌رق، لیونه کیدوب، برمطبعه آچمش ایسه‌ده، امور مذهبیه‌یه منافی عد اولنان بعض کتابلر نشر ایتدیکیچون، حبس اولنه‌رق، بعده سبیلی تخلیه اولنمش ایسه‌ده، اهالینك شکاتی اوزرینه یکیدن توقیف اولنمش؛ واوصره‌ده قرال برنجی فرانسوانك قزانمش اولدیغی توجهی دخی غائب ایتمکله، مجلس رهبان طرفندن اعدامنه حکم اولنه‌رق، ۱۵۴۶ تاریخنده پارسه کوتوریله‌رك، اوراده صلب واحراق اولنمشدر. برخیلی تألیفاتی ویونان ولاتین لسانلرندن بعض ترجمه‌لری واردر. بهانهٔ اعدامی مظنون الحادی وپروتستانلغه میلی اولمشدر.

دولینه { (Dolina) آوستریانك غالیچیا خطه‌سنده، (استری) سنجاغنده واستری‌نك ۵۰ کیلومتره جنوبنده برقصبه اولوب، ۶۹۲۰ اهالیسی، معدن صولری وطوز تطهیرخانه‌لری واردر.

دوم { (Doums) هندستانك جهت شمالیه‌سنده هیمالایه سلسلهٔ جبالنك جنوبی اتکلرندن کنك ایرماغنك وادیسنه وهندوکوهدن هند چینی‌یه قدر اولان اراضیٔ واسعه‌ده ساکن برقوم اولوب، بزده چنکانه‌لر اولدیغی کبی، بونلر دخی کرك مسلمان

وكرك برهمنی هندیلر عندنده پك خوار وحقیردرلر. وكور وكرپیج یاپوب صاتمق كبی خدمات شاقه ایله مشغولدرلر. بونلرك هندستانك آریانلرك هجرتندن اولكی اهالیسنك بقیة السیفی اولدقلری مظنوندر. كندیلرینه مخصوص لسان ومذهبلری واردر. لسانلری دراویدان دینلن السنه زمره‌سندندر. بویلری قیصه، صاچلری اوزون، صقاللری سیرك ورنكلری پك اسمردر.

دوما { آلكساندر — (A. Dumas) فرانسه مشاهیر محرریندن اولوب، جنرال (داوی دوما) نك اوغلی و (ماركی دلا پانیری) نك تورونیدر. پدرینك والده‌سی زنجیه اولدیغی كبی، كندی والده‌سی دخی زنجیه اولمغله، سیما ورنكجه زنجی جنسنه پك مشابه ایدی. ۱۸۰۳ تاریخنده (ویلرقورتره) ده طوغوب، ۱۸۷۰ ده وفات ایتمشدر. پك كنج ایكن، پاریسه كیدوب، جنرال (فوی) ك وساطتیله اورلیان دوقه‌سنك خدمت كتابتنه كیرمش؛ و ۱۸۲۶ ده «نوادر» عنوانیله بر كتاب نشریله عالم مطبوعاته قاریشه‌رق، افكار تجددكارانه‌ده بولنان ادبا زمره‌سنه التحاق ایتمش، وتیاترولره كتاب یازمغه باشلامش ایدی. ۱۸۲۹ ده «اوچنجی هنری» عنوانیله یازدیغی فاجعه فوق العاده مظهر تقدیر وتحسین عمومی اولمغله، اورلیان دوقه‌سی طرفندن حافظ كتب نصب اولنمشدی. لویی فلیپك قراللغی مدتنجه قرال سراینده حرمت واعتباری پك زیاده اولوب، عمرینك اك پارلاق زمانی او زمان اولمشدر. او صره‌ده یالكز ویا آرقداشیله برچوق فاجعه‌لر ومضحكه‌لر یازوب، بونلر تیاترولرده اوقدر رغبت وحسن قبوله مظهر اولوردی، كه ۱۸٤٦ ده كندی آثارینی اوینامغه مخصوص بر تیاترو آچدیرمش ایدی. بوندن بشقه غزته تفرقه‌لرینه ورسائل موقوته‌یه برچوق حكایه كتابلری یتیشدیردی. بونلرك اكثری اوقدر اعتبار بولمشدی، كه آیریجه دخی دفعاتله باصلدقدن صكره، عمومك طلب وآرزوسی اوزرینه، تیاترولرده اوینانه‌جق صورتده دخی افراغ اولنوردی. ۱۸٤۸ ده امور سیاسیه‌یه قاریشمق ایسته‌مسیله، ۱۸۵۲ ده اوچنجی ناپولیونك، واقع اولان عهد ویمیننه قارشی اوله‌رق، امپراطورلغنی اعلان ایتمسنده، بلچیقه‌یه قاچمه‌غه مجبور اولمشدی. ۱۸٦۰ ده ایتالیایه كلوب، غاریبالدینك رفقاسی زمره‌سنه داخل اولمش، ووقعه نویسلكنی اجرا ایتمكله برابر، ناپولی موزه‌لری مدیرلكنه نصب اولنمشدی. پاریسه عودتنده یكیدن بعض حكایه كتابلری وبعض غزته‌لر نشرینه باشلامش ایسه‌ده، آثاری اسكی رغبته مظهر اوله‌مدیغی كبی، غزته‌جیلكده دخی موفق اوله‌مامش؛ ومع هذا «سیاحت تأثیراتی» و «لوائح وخواطر» عنوانلریله بعض كوزل اثرلر دخی میدانه قومشدر. وسعت قریحه‌سی وفكر ایجادكارانه‌سی امثالسز اولوب، آنجق كندیسی پك چوق آثار یازدیغچون، طول مدت باقی اولوب‌ده نامنی تأیید ایده‌جك آثار سنجیده تحریرینه موفق اوله‌مامشدر. یازدیغی آثار اوقدر چوقدر، كه جمله‌سنك كندی محصول قلمی اولدیغنه اینانلمیور. واقعا بعض رفقای تحریری وار ایدیسه‌ده، بونلرك هیچ بری آیریجه اوله‌رق اوله براثر میدانه كتیرمه‌مش اولدیغندن، جمله‌سنده كندیسنك حصهٔ همتی بیوك اولدیغی نا قابل انكاردر. اوغلی (آلكساندر دوما اوغل A. Dumas fils) الیوم فرانسه‌نك اعاظم ادباسندن اولوب، حتی پدرینك نائل اوله‌مدیغی آقادمیا اعضالغنه دخی نائل اولمشدر. — ۱۸۷۸ ده وفات ایدن قیزی (ماریه دوما) دخی برقاچ حكایه كتابی یازمش، ورساملقده‌ده شهرت بولمشدر.

دوما { (Daumas) فرانسه جنراللرندن اولوب، ۱۸۰۳ ده طوغمش، و ۱۸۷۱ ده وفات ایتمشدر. جزائرده قطع مراتب ایدوب، عمرینی اوراده كچیرمش اولمغله، مملكت مذكوره‌نك احوالنه دائر برقاچ كتاب یازمشدر. فریقلك رتبه‌سنی احراز ایدوب، مجلس اعیان اعضالغنه دخی نصب اولنمشدی.

دومبارتون { (Dumbarton) اسقوچیانك وسطلرنده وغلاسقووك ۲۰ كیلومتره غرب شمالیسنده سنجاق مركزی برقصبه اولوب، (قلیده) نهرینك ساحل یمیننده و (لون) چاینك منصبنده اوله‌رق برقاچ دمیر یولك نقطهٔ التصاقنده واقع و ۱۱٤۲۵ اهالیلی جامعدر. برمطبعه‌سی وجام، شاقه وایپك قماش فابریقه‌لری واردر. پك اسكی برقصبه اولوب، وقتیله اسقوچیه‌نك پایتختی بولنمشدر.

دومبازی { (Dombazi) آفریقای جنوبینك انهار عظیمه‌سندن (زامبز) ایرما-

قنه اهالیٔ محلیه طرفندن ویریلن اسمدر. [«زامبز» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

دومبوویچه { (Dombovitza) رومانیانك افلاق خطه‌سنده برنهردرکه ترانسیلوانیانك (تاماس) طاغندن نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، بکرشك ایچندن کچدکدن صکره، طونه‌یه تابع (آرجیش) نهرینه دوکیلور. مجراسنك طولی ۱۹۰ کیلومتره‌در.

دَوَمریه { صعید مصرده نیلك ایچنده معمور واشجاری چوق برجزیره اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دومفرونت { (Domfront) فرانسه‌نك (ورنه) یالتنده و(آلنسون)ك ۶۲ کیلومتره غرب شمالیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۲۶۳۰ اهالیسی واردر. پك اسکی ووقتیله استحکاماتیله مشهور برقصبه اولوب، برخیلی خرابه‌لری و ۳۰۰۰ جلدی حاوی برکتبخانه‌سی واردر.

دومفریس { (Dumfries) اسقوچیانك قسم جنوبیسنده وغلاسقووك ۱۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۵ ٤٤۰ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر. (نیت) نهرینك ساحل یسارنده ومنصبندن ۱٤ کیلومتره یوقاریده اولوب، کوچك کیلر قصبه‌یه قدر چیقار.

دومکه { (Domoko) تسالیاده ترحاله‌نك ۸۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده ویونان حدود سابقه‌سی قربنده بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی واردر. قصبه اله جوارلرینك اکثر اهالیسی مسلم اولوب، یونانه ترکنده ممالك عثمانیه‌یه هجرت ایتمشلردر. پك اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (تاماکیا Thaumacie) در.

دومنك { (Domenitza) مناستر ولایتنده سرفجه سنجاغنك آلاصونیه قضاسنده وآلاصونیه‌نك ۱۷ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق کوک‌تم ایرماغنه تابع (اکسریا) نهرینه دوکیلور بردره‌نك کنارنده واقع ناحیه مرکزی برکوچك قصبه اولوب، ۱۰۰۰ قدر اهالیسی و ۱۵ دکانی واردر. — ناحیه‌سی طاغلق بریر اولوب، ۱۶ قریه‌یی حاویدر.

دومه { (Dome) فرانسه‌نك وسطلرنده یونان اوورنی طاغلرندن اولوب، (لوآره) ایرماغنه تابع (آلیه) نهریله بوکا تابع (سیوله) چایی آره‌سنده جنوبدن شماله طوغری ممتد اولور، وجنوباً (دوره) طاغنه مربوط بولنور. اك یوکسك ذروه‌سی اولان (پوی دودومه) نك ۱٤۶۳ متره ارتفاعی واردر. سونمش برکانلرینك کثرتیله وشکل غریبیله مشهور اولوب، اوزرنده آلتمش برکان آغزی وبرچوق مغاره‌لر موجوددر. اکثر طرفلری قورو وچپلاق اولوب، اورمانلری آز ومرعالری پك یاواندر.

دومة الجندل { جزیرة العربده مدینهٔ منوره اله دمشق شام آره‌سنده ودمشقدن آلتی مرحله‌لك مسافه‌ده برقصبه اولوب، برسورله محاط. (مارد) اسمیله برحصن متینی حاوی ایدی. زمان سعادت نشان حضرت نبویده بوحصنده اکیدر بن عبدالملك الکندی حاکم اولوب، هجرت نبویه‌نك طقوزنجی سنه‌سی خالد بن ولید حضرتلری جانب رسول الله (صلعم) دن اعزام بیوریله‌رق، موسی‌الیه اکیدرك برادری حسانی اثنای حربده قتل، وکندیسنی اسیر ایدوب، نزد حضرت نبوی‌یه کتیرمشیدی. اکیدر دین اسلامی قبول ایتمکله، اعطای ذکات ایتمك شرطیله، دومة الجندله اعاده بیورلمش ایسه‌ده، رحلت حضرت رسالتپناهیدن صکره ارتداد ایدوب، برروایتده حیره جانبنه قاچه‌رق، اوراده (دومة حیره) اسمیله معروف قصبه‌یی تأسیس، ومسکن اتخاذ ایتمش؛ ودیگر برروایتده دخی اکیدر ارتداد ایتدکدن صکره دخی دومة الجندلده قالوب، هجرت نبویه‌نك ۱۲ نجی سالنده وحضرت ابوبکر صدیق (رضه)ك زمان خلافتنده خالد بن ولید حضرتلری دومة الجندلی ثانیاً فتح، واکیدری قتل ایتمشدر. هرایکی تقدیرده دومة الجندل اکیدردن صکره برادری حریثه ویریلوب، یزید بن معاویه بونك قیزینی تزوج ایتمش ایدی. دومة الجندل پك اسکی اولوب، حضرت اسماعیل (عم) اولادندن (دوماء) طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغی مرویدر. ماء جاریسی وباغچه‌لری اولوب، اطرافنده برچوق قرا دخی بولنوردی. بعده خراب اولمشدر.

دومة حیره { کوفه ونجف جهتنده وعین تمر قربنده برقصبه ایدی، که

بر روایتده، مادهٔ آنفهده بیان اولندیغی کبی، دومة الجندلی ترك ایتدکدن صکره اکیدر طرفندن بنا اولنمش؛ ودیکر برروایتده اکیدرك اجدادینك اصل وطنی بو اولوب، بعده حجازه نقل ایله، دومة الجندلی تأسیس، ووطن اتخاذ ایتمشلردی

دومی { (بن قیس) صحابه‌دن وبنی ذهلدن اولوب، قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمشدی.

دومیتیان { یاخود دومیطانوس (Domitien) روما ایمپراطورلرندن اولوب، وسپاسیانك ایکنجی اوغلیدر. میلادك ۵۱ تاریخنده طوغوب، ۸۱ نده برادری تیتوسه خلف اولمش؛ وابتدا اظهار عدالتله، برطاقم ابنیهٔ خیریه تأسیس ایتمش، وجرمانلره غلبه چالش ایسه‌ده، درعقب خصلت طبیعیه‌سنی میدانه چیقاره‌رق، انواع مظالم اجراسنه، واعیان واغنیادن برچوق آدملر قتل ایله، مالل‌رینی مصادره ایتمکه ورذیلانه فسق وفجور وسفاهته باشلامش؛ وبوصورتله ۱۴ سنه حکم سوردکدن صکره، زوجه‌سی (دومیتیا) طرفندن قتل ایتدرلمشدر. خرستیانلره وحکما ومورخینه دخی پك چوق جور واذا ایتمش؛ ونهایت الوهیت دعواسنه دخی قالقیشوب، کندی عبادتنه مخصوص اولمق اوزره، معبدلر تأسیس ایلمش ایدی.

دومینیق { (St. Dominique) قتولیکلرك عزیزلرندن اولوب، (دومینیکن) اسمیله معروف رهبان طریقتك مؤسسیدر. ۱۱۷۰ تاریخ میلادیسنده اسپانیاده اسکی قستیله‌نك (قالاهوره) قصبه‌سنده طوغمش؛ وبرمدت (بالنسبه) ده عقائد معلمکی ایتدکدن صکره، یسقپوس (اوسما) نك معیتنده قستیله قرالی طرفندن فرانسه‌یه کوندریله‌رك، عودتنده (لانکدوق) ده رفض عد اولنان برمذهبه تابع اولمش اولان اهالی‌یی وعظ ونصیحتله قتولیکلکه ارجاعه جهد ایتمش؛ وبرمناستر تأسیس ایدوب، بر طائفهٔ رهبان تشکیل ایلمش ایدی، که اسمنه نسبتله یاد اولنورلر. بعده رومایه کیدوب، واتیقانده عقائد وعلوم دینیه تدریسنه مأمور اولمش؛ و ۱۲۲۱ ده بولونیه‌ده وفات ایتمشدر. یورطیسی اغستوسك ٤ نده اجرا اولنور. انکیزیسیون محکمهٔ ملعنت کارانه‌سنك موجدی زعم اولنمش ایسه‌ده، بعض مورخین انکیزیسیونك بوندن اول دخی موجود بولنمش اولدیغی التزام ایتمشلردر.

— دیکر برسنت دومینیق دها واردر، که ایتالیاده آپنین طاغلرنده شدتلی برریاضتله عمرینی کچیروب، دائما زره کیه‌کی وکسر نفس ادعاسیله کندینی قیرباجلاتمغی اعتیاد ایتمشیدی. ۱۰۶۰ تاریخ میلادیسنده وفات ایدوب، تشرین اولك ۱۴ نده یورطیسی اجرا اولنور.

دومینیق { (Dominique) آمریقاده‌کی آنتیل جزایرینك جهت شرقیه‌ده بولنان کوچکلرندن برجزیره اولوب، انکلتره دولتی مستملکاتندندر. ۱۵°۱۲′ ایله ۱۵°۲۶′ عرض شمالی و ۶۳°۳۷′ ایله ۶۳°۵٤′ طول غربی آره‌لرنده شمالدن جنوبه ممتد اولوب، بویی ٤۸ وانی ۲۵ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۵۰ کیلومتره مربع اولوب، ۲۸۸۱۰ اهالیسی واردر. (غوآدلوپه) ایله (مارتینیق) آطه‌لری آره‌سنده اولوب، سائر اوصره‌ده‌کی آطه‌لر کبی اراضی برکانیه‌دن عبارتدر. طاغلق بریر اولوب، اك یوکسك طاغنك ۱۸۰۰ متره ارتفاعی واردر. کوکوردلی صولری چوق اولوب، بربرکانك واسع اغزنده تحصل ایتمش اولان برکولك صولری بر آلتندن چیقان کوکورددن دائمی صورتده فوران وتموجده بولنور. بوآطه ۱٤۹۲ ده قریستوف قولومبك کندیسی طرفندن بر بازار کونی کشف اولنمغله، «بازار» دیمك اولان بو اسمله تسمیه اولنمشدر. بعده فرانسزلر طرفندن اسکان اولنمش؛ و ۱۷۶۳ ده انکلترونك ضبطنه کچمشدر. الیوم اك زیاده سویلنیلان لسان فرانسزجه‌در. اهالئ قدیمه‌سی اولان (غرائب) قوم وحشیسی افرادندن دخی بوآطه‌ده برخیلی اهالی بولنوب، بونلر کندیلری انتخاب ایتدکلری بررئیس معرفتیله اداره اولنورلر.

دومینیق { (La Dominiqne) بحر محیط کبیر جزایرندن فرانسه‌یه تابع (مارکیز) آطه‌لرینك اك بیوکلرندن برجزیره اولوب، ۹°۵۰′ عرض جنوبی ایله ۱٤۱°۳۰′ طول شرقیده واقعدر. اك یوکسك محلی ۱۲۵۹ متره ارتفاعنده‌در. اهالئ اصلیه‌سی عندنده اسمی (هیوه‌اوآ) در.

دومینیکن { جمهوریتی . [«سان دومینغو» مادەسنە مراجعت بیوریلە]

دومینیکینو { Dominiquin, Domi- (nichino) ایتالیانلك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۵۸۱ دە بولونیەدە طوغمش، و ۱٥٤۱ دە ناپولیدە وفات ایتمشدر. اوورەدە وسائر محللردە برچوق آثار نفیسەسی موجوددر. فن معماری وهیکلتراشیدە دخی مهارتی وار ایدی .

دومینیون { (Dominion) آمریقای شمالینك قسم شمالیسندن عبارت واسع بر مملکت اولوب، انکلترە دولتی مستملکاتندن اولدیغی حالدە، دولت مشارالیها طرفندن منصوب بر والینك تحت ادارەسندە اولەرق، حکومات متفقە صورتندە ادارە اولنور. جنوب شرقی قسمی (قنادە) اسمیلە معروف اولوب، انکلیزلر قطعەنك بتوننە (دومینیون اوف قنادە) یعنی «قنادە قلمروی» نامنی ویرمشلردر.کە اختصارلە یالکز دومینیون دخی علم اولمشدر .

بوقطعۀ واسعە بحر محیط آطلاسیدن بحر محیط معتدلە قدر ممتد اولوب، آمریقای شمالینك همان نصفی بیوکلکندەدر. ویالکز منتهای شمال غربیسندە (آلاسقە) نامیلە معروف اولان واسع بر برون ایلە بونك جنوبندەکی بعض سواحل وجزائر خارج قالوب، روسیە طرفندن ترك اولنەرق ممالك مجتمعەیە تابعدر. بو وجهلە دومینیون شرقاً بحر محیط آطلاسی، شمالاً بحر منجمد شمالی، غرباً آلاسقە وبحر محیط معتدل ایلە، جنوباً دخی ممالك مجتمعە ایلە محدوددر. منتهای شرق شمالیسندە واقع (لابرادور) خطەسیلە سواحل شرقیەسی قارشیسندە واقع (ترنو) جزیرەسی، انکلترە مستملکاتندن اولدیغی حالدە، آیریجە ادارە اولنوب، دومینیونە تابع دکلدر . دومینیونك مساحۀ سطحیەسی ۷۹۹۰۷۰٦ مربع کیلو مترە یعنی بتون آوروپا قطعەسی وسعتنە قریب اولدیغی حالدە، یالکز ٤۱۹۰۳٤۳ اهالیسی واردر .

آمریقا قطعەسنك منتهای شمالندن منتهای جنوبنەدك ممتد اولان وآمریقای شمالیدە «قیالی طاغلر» اسمیلە معروف اولان سلسلۀ جبال دومینیونك قسم غربیسنی شق ایتمکلە، اوجهت طاغلق اولوب، جبال مذکورەنك بعض شعبەلری مملکتك اواسطنە طوغری ممتد اولیورسەدە، سائر طرفلری وعلی‌الخصوص جهت شرقیە وشمالیەسی دوز وآلچق یرلردن عبارت اولوب، کوللری پك چوقدر. بعضلری پك واسع اولان بوکوللرك چوغی بربرلریلە اختلاط ایدر، ونهرلر دخی کوللرك مجدری کچر. وتعبیر آخرلە، نهرلرندە کوللر تشکیل ایدرلر. ممالك مجتمعە حدودینك قسم شرقیسی دخی بربریلە اختلاط ونهایت سنت لوران ایرماغنی تشکیل ایدن واسع کوللردن عبارتدر. سنت لوران ایرماغی طبیعی بر حدود اولوب، بونك سواحل جنوبیەسی ممالك مجتمعەیە عائد اولمق لازم کلیرسەدە، بو سواحلك تشکیل ایتدیکی شبه جزیرەنك منتهای شمال شرقیسی دومینیوندن معدود اولوب، بوقطعەنك الك معمور یرلرندندر. بو وجهلە باشلیجە دومینیونە عائد اولان مذکور (سنت لوران) دن صکرە بومملکتك اك بیوك ایرماغی (ماکنزیه) نهریدر، کە قیالی طاغلردن اینن بر چوق کوللرك ایچندن کچن متعدد نهرلردن بالتشکل، شمال غربیە طوغری جریانلە، آلاسقە حدودی قربندە برچوق اغزلردن بحر منجمد شمالیە دوکیلور. قیالی طاغلرك غربی اتکلرندن اینەرك بحر محیط معتدلە دوکیلن انهاری دخی چوقدر . مملکتك قسم شرقیسی ایچنە دریـن کیرمش اولان (هودسون) کورفزینە دخی اطرافدەکی کوللردن بر چوق نهرلر دوکیلوب، بونلرك اك بیوکی قسم جنوبیسندەکی (آلبانی) نهریدر .

بومملکت واسعەنك قسم شمالیسی، اقلیمی اقتضاسنجە، پك صوغوق واکثریا قارلە مستور اولوب، ناقابل عمران واسکان اولمغلە، یالکز کورك تجار وآوجیلرینە مخصوص اوتەسندە بریسندە بعض قلەلر یاپلمشدر؛ وبعض طرفلرندە وعلی‌الخصوص هودسون کورفزی اطرافندە (اسکیمو) قومی جولان ایدر. بونك ایچون یالکز معمور ومسکون اولان جهتلری حکومات متفقە صورتندە وهر برینك کندینە مخصوص مجلس مبعوثانی اولمق اوزرە ادارە اولنوب، سائر طرفلری «ارضی» نامیلە مستثنا برحالدە بولنیور. قابل اعمار اولوبدە الآن برادارۀ ممتازەیە مستحق اولەمیان بعض یرلری دخی، ایلریدە حکومات ممتازەیە بالتحویل دائرۀ اتفاقە ادخال اولنمق اوزرە، شمدیلك واسع قضالر صورتندە ادارە اولنورلر . بو وجهلە

دومینیون بروجه زیر ٧ حکومت متفقه ایله ٤ قضایه منقسم اولوب، اراضیٔ شمالیهٔ غربیه واراضیٔ شمالیهٔ شرقیه اسملریله دخی بك واسع اراضیٔ خالیه‌یی حاویدر.

حکومات متفقه	مساحهٔ سطحیه	مقدار اهالی
کبك	٤٩٩ ٨٥٠	١٣٥٩ ٠٣٧
اونتاریو	٥٧٧ ٥٥٠	١٩٢٣ ٢٢٨
یکی برونسویق	٧٢ ٤١٣	٣٢١ ٣٣٣
یکی اسقوچیا	٥٤ ١٤٦	٤٤٠ ٥٧٢
پرنس ادوآرد آطه‌سی	٥ ٥٢٤	١٠٨ ٨٩١
مانیتوبه	١٧٠ ٩٠٠	١٠٨ ٦٤٠
بریتانیه قولومبیه‌سی	٩٩٧ ١٠٠	٤٩ ٤٥٩
قضالر		
آلبرته	٣٧٤ ٠٠٠	١٥ ٥٣٣
آسینیبویه	٢٣٣ ٠٠٠	٢٢ ٠٨٣
سانقاچوان	٣٧٤ ٠٠٠	١٠ ٧٤٦
آتاباسقه قضاسی اراضی خالیهٔ شمالیه	٤٨٣٢ ٣٤٤	٣٠ ٩٣١
جمعاً دومینیون	٦٩٩٠ ٧٠٦	٤٣٩٠ ٢٤٣

دومینیون اهالیسنك برثلثه قریب مقداری فرانسز اولوب، قناده‌نك فرانسه مستملکاتندن اولدیغی زماندن قالمشلردر. قصوریننك قسم اعظمی انکلیز وبرمقداری آلمان، دانیمارقه‌لی، ایتالیان وسائر آوروپا اقوامندندر. یوز بیکدن زیاده مقداری دخی اسکیمو وسائر اقوام اصلیهٔ وحشیه افرادندندر. مذهبجه نصفندن زیاده‌سی پروتستان، نصفه قریب مقداری قتولیك، درت بیکدن زیاده‌سی بت پرست وبرایکی بیکی اسرائیلیدر.

مرکز عمومیسی ٤٠ ٠٠٠ اهالیی حاوی اولان (اوتاوه) شهری اولوب، اك بیوك شهری ایسه ٢٠٠ ٠٠٠ اهالیی جامع اولان (مونترآل) شهریدر. دیکر بیوك شهرلریله مقدار نفوسلری دخی بروجه زیردر:

لوندون	٢٦ ٩٦٠		
سنت جون	٢٦ ١٢٧		
تورونتو	١٦٦ ٨٩٩	وینیپغ	٢٢ ٠٩٨
کبك	٦٢ ٤٤٦	پورتلاند	١٤ ٣٢٦
هامیلتون	٤٣ ٨٢		
هالیفاقس	٤٠ ٠٠٠		

دومینیون حکومات متفقه سنك واردات ومصارف سنویه‌سی ٧١ ملیون دولار راده‌لرنده اولوب، قوهٔ عسکریه‌سی ایکی طابور پیاده و ٢ بطاریه طوپچی اوله‌رق جمعاً ١٢٠٠ کشیلك منتظم عسکردن وحال حضریده ٢٧ ٣٤٠ وسفر برلك حالنده ٦٥٥ ٠٠٠ کشیدن مرکب عساکر ملیه‌دن مرکبدر. اراضیٔ شمالیهٔ غربیه‌ده ١٠٠٠ کشیدن مرکب برسواری ژاندارمه آلایی دخی واردر. سفائن حربیه‌سی ٥ دکیز و ٢ نهر واپورندن عبارتدر. کبکدن بحر محیط معتدل ساحلنه قدر بردمیر یولیله دها بر چوق خطوطی واردر. سفائن تجاریه‌سی چوق وتجارتی خیلی ایشلکدر [«قناده، اسقوچیا (یکی ـ)، برونسویق (یکی ـ) ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

دون (Don) روسیه‌نك جهت جنوبیه‌سنده بربیوك ایرماقدرکه روسیه‌نك اورته‌لرنده (توله) ایالتنده وتوله شهرینك جنوبنده نبعانله، جنوبه طوغری جریان ایده‌رك، ریازنه، تامپوف و (اورل) ایالتلرینك برر کوشه‌سنی اروا ایتدکدن صکره، (ورونی) ایالتنه دخول ایله، بوایالتی شمالدن جنوبه اورته‌سندن شق ایده‌رك، بعده شرق جنوبی‌یه طوغری دونوب، همنامی اولان ایالته کیرر؛ وشرقه طوغری دونه‌رك (وولغا) ایرماغنه دوکیله‌جك کبی مذکور ایرماق مجراسنه خیلی تقرب ایتدکدن صکره، بردن بره جنوب غربی‌یه، بعده غربه ونهایت غرب جنوبی‌یه دونوب، ینه همنامی اولان ایالت داخلنده وطیغه‌نك جهت شرقیه‌سنده آزاق دکیزینه دوکیلور. مجراسی پك طولاشیقلی اولوب، طولی ٢١٠٠ کیلومتره‌در. ثانیه‌ده دوکدیکی صو حد وسطی اوزره ٩٠٠ مکعب متره‌در. مجراسنك قسم اعظمی یعنی ١٥٠٠ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر. مجراسنده هیچ بربیوك شهر یوقدر. تابعلری آز اولوب، منصبنه قریب صولدن سال چایی دخی آلان (مانیچ) ودها یوقاریده صاغدن تابعلرینك اك بیوکی اولان (دونیج) نهری، وبوقاریده شرقه طوغری اولان جریاننده صولدن آلدیغی (خوپر) ایله (مدبودیج) چایلری باشلیجه تابعلریدر.

دون (Don) انکلتره‌نك یورق سنجاغنده (اوزه) نهرینه تابع برچای اولوب، چستر ایله دربی سنجاقلری حدودنده نبعانله، ابتدا شرق جنوبی‌یه وبعده شرق شمالی‌یه طوغری آقه‌رق، ٩٠ کیلومترەلك جریاندن صکره، مذکور اوزه نهرینه دوکیلور. برقسمی سیر سفائنه صالح اولوب، (ترنب) و (قالدر) نهرلرینه دخی برر جدولله مربوطدر.

— اسقوچیاده دخی بو اسمله بر نهر اولوب ، (بن آوِن) قربنده نبعان ایله ، شرقه طوغری جریان ایده‌رك، ۱۰۰ کیلومترهلك جریاندن صکره، بحر شمالی‌یه دوکیلور .

دون { (Don) فرانسه‌نك آشاغی (لوآره) ایالتنده برچای اولوب، (بن) کولندن نبعان ایله، غربه طوغری جریان ایده‌رك، ۸۵ کیلومترهلك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (ویلنه) نهرینه دوکیلور. ۸ کیلومترهلق سیر سفائنه صالحدر.

دون { ایالتی یاخود دون قزاقلری ایلی (Prov. Pays des Cosa- یاخود du Don ques du Don) روسیه‌نك ایالات جنوبیه‌سندن بیوك بر ایالت اولوب، آزاق دکزینك شمال شرقیسنده اولدیغی حالده، وولغه مجراسی قربنه قدر ممتد اولور، ودون ایرماغی حوضه‌سنك قسم اعظمنی حاوی بولنور. غرب‌شمالی جهتندن یقاتارینوسلاو، خرقوف و(وورونژ)، شمال شرقی طرفندن ساراتوف، شرقاً ینه ساراتوف واژدرهان، جنوباً استاوروپول وقوبان ایالتلریله، جنوب غربی جهتندن دخی آزاق دکزیله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۴۶۰۷ کیلومتره، اولوب، ۱۶۸۳۳۲۷ اهالیسی واردر. مرکزی چرقاسق شهریدر. اراضیسی دوز وآچیق اولوب، واسع چایر ومرعالری وایرماغك مجرا و منصبنه قریب محللرده قامشلق بطاقلقلری واردر. طوپراغی منبت ایسه‌ده، باشلیجه اهالیسی اولان قزاقلر حیوانات یتیشدیرمکله مشغول اولوب ، زراعته میللری اولمدیغندن، حبوبات وذخایری آزدر، ویالکز بوصوك سنه‌لرده زراعته اهمیت ویرلمکه باشلانمشدر. دون ایرماغنك صاغ کنارلرنده خیلی یاغلر دخی واردر. ایالت داخلنده ۳۷۳۰۰۰ آت، ۹۹۱۰۰۰ صیغیر و ۲۲۴۲۰۰۰ اغنام موجوددر . اهالیسی بیننده (بودا) دیننه تابع ۲۶۰۰۰ قالموق تاتارلری دخی بولنور.

دونا { (Duna) روسیه‌نك غرب جهتنده، بالتیق دکزی مائله‌سنده بر ایرماق اولوب، آلمانلرجه بو اسمله، روسلرجه (غربی دوینه) ولیتوآنیالر عندنده دخی (داوغاوا) اسمیله معروفدر. (تور) ایالتنده وولغا ایله دنیپر منابعی قربنده نبعان ایله غرب جنوبی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، اسمولنسك ایالتنك شمالی کوشه‌سنی یاردقدن صکره، (ویتبسك) ایالتنه کیرر، و ویتبسك شهری ایچندن بعدالمرور، دها آشاغیده غرب‌شمالی‌یه طوغری دونه‌رك، وشمالنده‌کی ویتبسك ایله لیوونیه ایالتلرینی جنوبنده بولنان (ویلنو) ایله قورلانده ایالتلرندن بعدالتفریق، (ریغ) شهرنده (ریغا) کورفزینه دوکیلور. مجراسی ۹۶۰ طولنده اولوب، (ویتبسك) شهرینه قدر اولان قسم اعظمی سیر سفائنه صالح ایسه‌ده، منصبنده‌کی قوم سدلریله بعض یرلرنده‌کی اینیشلری بیوك کیلر ایشلمسنه مانع اولور؛ وتشرین ثانی اواخرندن مارت اواخرینه‌دك منجمد حالنده بولنور. نیسانك اواسطندن حزیرانه قدر دوام ایدن طغیانی موسمنده خیلی کراسته یوزدیریلوب ایندیریلیر. باشلیجه تابعلری : میا، بولوته، دیسنا، دریسا و (اوست) چایلریدر.

دونابورغ { (Dunabourg) روسیه‌نك قسم غربیسنده کائن ویتبسك ایالتنده ویتبسکك ۲۹۴ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق دونا نهری کنارنده وایکی دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده واقع قضا مرکزی برشهر اولوب، ۲۹ ۶۱۶ اهالیسی وباشلیجه بوك، کتن، کنویر وکراسته‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر. شهر درت قسمه منقسم اولوب، برقلعه‌سی دخی واردر.

دونات { (Donat) دردنجی قرن میلادی اوائلنده بربرینی متعاقب قرتاج پسقپوسی بولنمش ایکی رئیس روحانینك اسمی اولوب، بونلر خرستیانلقده برمذهب مخصوص ایجاد ایتمشلر، وطرفکیرلری (دوناتست) تسمیه اولنمشلردر. پاپا طرفندن لعنتلمه‌یه مظهر اولوب، ایکنجیسی قنوبکلره وروم ایمپراطورلرینه قارشی رفع لوای عصیان ایله، واندالارك استیلاسنه وافریقیه‌ده برطاقم محاربات داخلیه دوامنه سبب اولمشدر .

دونافولدوار { (Duna-Foldvar) مجارستانك (تونه) ایالتنده و (سکزارد)ك ۵۲ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یمیننده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۲۳۸۰ اهالیسی ونهرده واپور اسکله‌سی واردر .

دونالد { (Donald) بو اسمله اسقوچیا حکمدارلرندن ۸ کشی کلمشدر:

برنجیسی میلادك ۱۹۵ تاریخندن ۲۱۶ تاریخنه‌دك حکم سوروب، روما ایمپراطورلرندن (سپتیم سور)ك متفق بولنمش؛ وخرستیانلغی قبول ایدوب، تبعه‌سنه دخی قبول ایتدیرمك ایستمش ایسه‌ده، مقتدر اوله‌مامش ایدی.

— ایکنجیسی ۲۵۴ تاریخنده قرال اولوب، بنه او سنه هبریده آطه‌لرینك حاکمی اوچنجی دونالدله ایتدیکی محاربه‌ده آلدیغی جریحه‌دن وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی، بروجه مذکور هبریده آطه‌لری حاکمی ایکن، ایکنجی دونالدی مغلوب ایتدکده، بونك وفاتی اوزرینه، ۲۵۴ ده اسقوچیا حکمداری اولوب، ۲۶۰ تاریخنده وفات ایتمشدر.

— دردنجیسی دیندار بر حکمدار اولوب، ۶۳۶دن ۶۵۱ تاریخنه‌دك حکومت سورمش؛ و(نورتومبرلاند)دن طرد ایدلمش اولان (انلرد) خاندانی قبول ایدوب، عملکی حکومتنه عودتنه یاردیم ایتمش؛ وعملکت مذکوره‌ده خرستیانلغی نشر ایچون میسیونرلر کوندرمش ایدی.

— بشنجیسی ۸۵۷ تاریخنده جلوس ایدوب، (پیکت) و(برتون) قوملریله ایتدیکی محاربانده موفق اوله‌مامش و ۸۵۸ ده وفات ایتمشدر.

— آلتنجیسی ۸۹۲ دن ۹۰۳ تاریخنه‌دك حکومت سوروب، دانیمارقه‌لیلره قارشی آلفرده امداد ایتمش؛ وعدالت ومرحمتیله تبعه‌سنك محبتنی قزانمش ایدی.

— یدنجیسی ۱۰۲۳ دن ۱۰۴۰ تاریخنه‌دك حکومت سوروب، نوروج قرالی (سوئرون)ه قارشی غالبانه حرب ایتدکدن صکره، (ماقبت) طرفندن قتل اولنمشدر. شاعر شکسپیرك مشهور «ماقبت» فاجعه‌سنده (دونقان) تسمیه اولنان قرال بودر.

— سکزنجیسی یدنجینك اوغلی اولوب، ماقبتك زوربانی زماننده هبریده آطه‌لرینه قاچمش؛ و۱۰۹۳ ده بیوك برادری اوچنجی مالقولمك اوغللرینك حقنی ابطال ایله، اسقوچیا تختنی ضبط ایتمش؛ وهبریده آطه‌لرنی نوروج قرالنه ترك ایتدیکیچون، آلتی آی صکره دونقان طرفندن اسقاط اولنمش؛ وخلفنك سرتلککندن طولایی، درعقب اعاده اولنمش ایسه‌ده، نهایت مالقولمك اوغلی ادغار طرفندن ثانیاً اسقاط اولنمش؛ وبونك یدینه تسلیم اولنمغله، حبس اولنه‌رق، ۱۰۹۸ ده محبسده وفات ایتمشدر.

دونامنسیا { (Dona Mencia) اسپانیاده (آندالوسیا) خطه‌سنك قوردو (یعنی قرطبه) ایالتنده، قابره قضاسنده و (بائنا) نك ۷ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق وادی الکبیره تابع غوآدابوز (یعنی وادی بوز)-نهری کنارنده بر قصبه اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر.

دوناوسه { (Duna - Vesce) مجارستانده پشته ایالتنك (سولت) سنجاغنده وسولتك ۱۲ کیلومتره شمالنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یسارنده برقصبه اولوب، ۴۲۰۵ اهالیسی واردر.

دونایشینکن { (Donaueschingen) باده بیوك دوقه‌لغنك قونستانسه سنجاغنده و (ویلینکن)ك ۵۹ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق طونه‌یی تشکیل ایدن (بریغاچ) ایله (برغ) نهرلرینك محل اجتماعنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۲۲۶۵ اهالیسی، اسکی بر سرایی، مکتب اعدادیسی، ۶۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی ورسم موزه‌سی واردر. سرای مذکورك باغچه‌سنده نبعان ایدن برکوچك دره طونه‌نك منبع اصلیسی عد اولنیورسه‌ده، اصل منبعلری ذکر اولنان بریغاج ایله برغ چایلریدر.

دون بنیتو { (Don Benito) اسپانیاده استرماده‌وره خطه‌سنك بادابوز ایالتنده وبادابوزك ۱۱۲ کیلومتره شرقنده اوله‌رق غوآدیانه (یعنی وادی آنه) مجراسنه حاکم برتپه‌نك اتکنده ومادریددن لیسبونه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۴۰۰۰ اهالیسی واطرافنده کوزل میوه وسبزه باغچه‌لری واردر.

دونتر { (Deventer) فلمنكك (اووه ایسل) ایالتنده وآمستردامك ۱۲۵ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (ایسل) نهرینك ساحل یمیننده و (شینیك) چاینك بونهره دوکلدیکی محلده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۸۵۷۵ اهالیسی، کوزل ابنیه وتفرجکاهلری، استحکاماتی، بز، دمیر

وخالی فابریقه‌لری وحیوانات، حبوبات، یوك، یاغ، پینیر وساره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر.

دونچ (Donetz) روسیه‌نك قسم جنوبیسنده (دون) ایرماغنه تابع بیوك برنهر اولوب، (قورسق) ایالتنده نبعاناله، ابتدا جنوبه، و(زمیف)ه واصل اولدقدن صکره شرق جنوبی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، (اوسقول) قصبه‌سنه واصل اولنجه، تابعلرینك الك بیوكی اولان (اوسقول) چاینی دخی اخذ ایله، سیر سفائنه کسب صلاحیت ایدر؛ وخرقوف ایالتنی یقاترینوسلاو ایالتندن وبعده بریكنی دون ایالتندن تفریق ایله، نهایت دون ایالتنه کیروب، بریردن ٢٨ کیلومتره اوزاق ایکی آغزدن دون ایرماغنه دوکیلور. مجراسنك طولی ١٠٩٥ کیلومتره‌در.

دوندا (Dundas) آفریقانك ساحل شرقیسی قربنده و(جب) نهرینك منصبی قارشیسنده ٥٠٠ قدر کوچك آطه‌نك جمله‌سنه ویریلن اسم اولوب، بونلر اراضئ مرجانیه‌دن متشکل و ٣٠′ ٠° ایله ٢′ ٢° عرض جنوبی آره‌سنده واقعدرلر. نهرك اسمیله (جب) (آطه‌لری) دیمکله‌ده دخی معروفدرلر.

دونداس (Dundas) آمریقای شمالیده دومینیون قطعه‌سنك (اونتاریو) حکومتنده و(هامیلتون)دن ٨ کیلومتره‌لك مسافه‌ده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ٢١٢٠ اهالیسی واردر.

دونداس (Dundas) آوسترالیانك ساحل شمالیسنده، شرقاً (فوبورغ) شبه جزیره‌سیله غرباً (ملویل) آطه‌سی آره‌سنده و ٢٠′ ١١° عرض جنوبی ایله ٢٠′ ١٢٩° طول شرقیده بربوغاز اولوب، (وان دیمن) کورفزینك شرق مدخلنی تشکیل ایدیور. الك طار محلی ٢٥ کیلومتره وسعتنده‌در.

دونداق (Dundalk) ایرلانده‌نك (لینستر) خطه‌سنده (لوت) سنجاغنك مرکزی برقصبه اولوب، دوبلینك ٨٠ کیلومتره شمال غربیسنده وهمنامی اولان قویك ساحلنده واقع و ١١٢٢٠ اهالیی جامعدر. دمیر یول موقفی، حیوانات وحبوباته متعلق اخراجاتی، بیره، آیینه وطوبلی ایکنه فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وصیدماهیسی واردر. باشلیجه تجارتی لیوربول ایله‌در. — دوندا.

لق قویك قره‌نك ایچنه طوغری طولی ٢٠ وآغزنده عرضی ٢٠ کیلومتره اولوب، قاسلتوون، فانه وغلیده نهرلری بوقویك ایچنه دوکیلور. استریدیه‌سی چوقدر.

دوندره (Dondra) سرندیب جزیره‌سنك منتهای جنوبنده بربرون اولوب، ٥٦′ ٥° عرض شمالیده واقعدر. قبالق برتپه اولوب، قره‌یه بربرزخله مربوطدر. بومحل ازمنهٔ قدیمه‌دن بری هندیلر عندنده مقدس عد اولنه‌رق، مذکور برزخده بولنمش اولان (دوندره) شهرنده کرك برهمنیلرك وکرك بودا دیننه تابع هندولرك مصنع معبدلری وذی‌قیمت معادندن ومرمردن جسیم صنملری وار ایدی. شهر ١٥٨٧ تاریخ میلادیسنده پورتکیزلیلر طرفندن ضبط وتخریب اولنه‌رق، معبدلرینك اموال کثیره‌سی یغما وصنملری شکست اولنمش ایسه‌ده، بعده مجدداً برتبخانه تأسیس اولنمشدر.

دوندو (Dondo) آفریقای جنوبینك ساحل غربیسنده پورتکیز مستملکاتندن (آنغوله) مملکتنده، ٢٥″ ٢٠′ ٩° عرض جنوبی ایله ١٥″ ٢٥′ ١٢° طول شرقیده و(قوآنزه) نهری کنارنده برقصبه واسکله اولوب، ٢٠٠ قدر خانه‌سی وپك ایشلك تجارتی وار ایسه‌ده، هواسی پك آغردر.

دوندی (Dundee) اسقوچیانك (فورفار) سنجاغنده وفورفارك ٢١ کیلومتره جنوب غربیسنده وادیمبورغك ٧٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (تی) آغزینك ساحل شمالیسنده واقع برشهر اولوب، ٨٦٥٣٠ اهالیسی، صاغلام لیمانی، کوزل ریحتملری، کنیش سوقاقلری، کوزل ابنیه‌سی، بیوك برخسته‌خانه‌سی، واسع برنباتات باغچه‌سی، ٣١٧١ متره طولنده واورته‌سی ٢٦ متره ارتفاعنده بردمیر کوپریسی، آچیقده بیوك برفناری، کتن وپاموق منسوجات متنوعه‌سیله قناواچه، بچه، ایپ وخلاط، دمیره متعلق آلات متنوعه ایله ماکینه فابریقه‌لری، سفائن دستکاهلری، دباغخانه‌لری وآمریقا وهندستانله مواردات تجاریه‌سی واردر.

دوندین (Dunedin) بحر محیط کبیرده واقع انکلتره مستملکاتندن یکی زلانده‌یی ترکیب ایدن ایکی بیوك جزیره‌دن جنوبیده کینك ساحل شرقیسنده (اوتاغو) سنجاغنده و(اوتاغو)

قویی ایچنده بر شهر اولوب، ۴۲۷۹۴ اهالیسی، کنیش وکوزل دوشمش سوقاقلری، ایچریلره طوغری متعدد دمیر یوللری، دارالفنونی، کتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی، موزه‌سی، بیوك ومصنع بر کلیساسی، ایکی تیاتروسی، بر چوق فابریقه‌لری، مشهور بیره‌سی وپك ایشلك تجارتی واردر. ۱۸۴۸ ده تأسیس اولنوب، جوارنده بولنان آلتون معدنی مناسبتیله، آز زمان ظرفنده یکی زلانده‌نك الڭ بیوك شهری حکمنه یکمشدر، وکوندن کونه کسب وسعت ومعموریت ایتمکده‌در.

دونغاروان { (Dongarvan) ایرلانده‌نك (مونستر) سنجاغنده، (واتر- فورد) ك ۴۲ کیلومتره جنوب غربیسنده و(قولیغان) نهرینك منصبنده اوله‌رق واسع بر قویك ایچنده واقع بر قصبه واسکله اولوب، ۶۵۲۰ اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی، صیدماهیسی، دکیزجاملری وحبوبات وحیواناته متعلق اخراجاتی واردر.

دونغان { یاخود طونغان (Doungâns, Toungans) مغولستانده وعلی- الخصوص جونغاریه خطه‌سنده تاتار اقوامندن بیوك بر قوم اولوب، ۳۰ ملیونه قریب تخمین اولنان کافهٔ افرادی دین اسلامله متدیندرلر. بعض سیاحلر بونلرك آیریجه بر قوم اولمیوب، اشبو دونغان (احتمالدرکه دونن ودونمه معناسیله) علی الاطلاق چینده‌کی اهل اسلامه اطلاق اولندیغنی التزام ایتمشلر ایسه‌ده، دیکر بعض سیاحلر دخی بونلرك سائر اهل اسلام میاننده‌ده بو اسمله یاد وتفریق اولندقلرینی درمیان ایده‌رك، آیریجه بر قوم اولدقلری فکرنده بولنمشلردر. بوندن ۳۰ سنه اول بونلر مغولستانك بتون شمال غربی قسمنی استیلا ایتمشلرسه‌ده، ایتدکلری مظالم اوزرینه، ۳ سنه صکره ترکستان شرق مسلمانلری قالقوب، کندیلرینی دفع ایتمشلردر. او وقت دونغانلرك برطاقی روسیه‌نك تحت ضبطنده بولنان قولجه خطه‌سنه هجرت ایتمشلردر.

دونغو { (Dongos) خط استوایه قریب بولنان آفریقای وسطیده ساکن اقوام زنجیه‌دن بر قوم اولوب، بونلر بویلرینك کوچکلکیله مشهوردرلر.

دونفرملینه { (Donfermline) اسقوچیانك (فیفه) سنجاغنده وادیمبورغك ۲۶ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۵۰۰۰ اهالیسی، اینجه بز ایله سفره بزی فابریقه‌لری، دمیرخانه‌لری وسائر بر چوق فابریقه‌لری، جوارنده دمیر وکمور معدنلری وبعض اسکی آثاری واردر.

دونق { نهاونددن ایکی میللك مسافه‌ده باغ وباغچه‌سی چوق بر قریه اولوب، بعض مشاهیر علمانك مسقط رأسی بولندیغی وصوفیلره مخصوص بر رباطی اولدیغی «معجم البلدان» ده مسطوردر.

دونقاستر { (Doncaster) انکلتره‌نك یورق سنجاغنده ویورقك ۵۳ کیلو- متره جنوبنده اوله‌رق (اوزه) نهرینه تابع (دون) چایی اوزرنده بر شهر اولوب، یدی دمیر یول خطنك نقطهٔ التصاق وتقاطعنده واقع و ۲۱۳۰۰ اهالیی جامعدر. هر نه قدر پك اسکی بر شهر ایسه‌ده، سوقاق وابنیه‌سی طرز جدید اوزره اولوب، بعض ایپلیك ومنسوجات فابریقه‌لری وحبوباته متعلق ایشلك تجارتی واردر. نهرده سفائن ایشلیوب، کوچکلری شهره قدر چیقار. خارجنده هر سنه آت یاریشلری اجرا اولنوب، برچوق خلق طوپلانیر.

دونقان { (Duncan) اسقوچیاده بو اسمله ایکی حکمدار کلمشدر: برنجیسنك اصل اسمی دونالد اولوب، بو اسمله مسمی اسقوچیا حکمدارلرینك یدنجیسیدر. [«دونالد» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

— ایکنجیسی اوچنجی مالقولمك ولد غیرمشروعی اولوب، ۱۰۹۳ تاریخ میلادیسنده سکزنجی دونالدك برینه قعود ایتمش و۱۰۹۵ ده دونالد طرفندن قتل ایتدیرلمشدر.

دونقان { (Duncan) آمریقای شمالینك ساحل غربیسی قارشیسنده (دومینیون) ك انکلیز قولومبیاسی خطه‌سنه ملحق بر آطه اولوب، (غراهام) آطه‌سیله (نامه) نهرینك منصبی آره‌سنده واقعدر. قره‌دن (شاتام‌سوند) بوغازیله آیرلمش اولدیغی حالده، بویی ۳۲ واکی ۸ کیلومتره‌در.

— آمریقـای جنوبینك (اقوآدور) جمهوریتنده وینه بحر محیط معتـدلده بو اسمله دیکر بر آطه دخی بولنوب، (غالاپاغوس) جزایرندن معدوددر.

— بحر محیط کبیرده دخی بو اسمله بر آطه بو- لنـوب ٦° عرض جنـوبی ایله ٤٠′ ٢٥١° طول شرقیده واقعـدر. ١٧٨٧ ده انکلیز قپودانلرندن (دونقان) طرفندن کشف اولنمشدر.

دونکرق { (Dunquerque) فرانسـهنك ساحل شمالیسنده و (لیل) لك ٧٩ کیلومتره شمال غربیسـنده «شمال» ایالتنك مرکزی بر شهر واسکله اولوب، ٧١ ٠ ٣٥ اهالیسی، کوزل ریختمی، قلعهسی، سـفائن حوضی، فنـاری، بحریه واعدادیه مکتبی، کتبخانهسی، زراعت جمعیتی، دمیر وبافیر دوکمخانهلری، صابون، نشاسته، یاغ، تنکه، اسپیرتو، یلکن بزی وسـائره فابریقهلری وسـفائن دستکاهلری واردر. بردمیر یول خطیله اوچ جدولك منتهاسنده بولنمغله، تجارتی پك ایشلکدر.

دونکیرق { (Dunkirk) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعهنك (نیـویورق) جمهوریتنده و (بوفالو) نك ٧٠ کیلومتره جنـوب غربیسنده اولهرق (اریه) کولنك ساحل جنوبیسنده واقع بر قصبه اولوب، ٥٢٣٠ اهالیسی، صـاغلام لیمانی وخیلی تجارتی واردر.

دونلروا { (Dun-Le-Roi) فرانسـهنك (شر) ایالتنده، (سنت آماند مونت روند) قضاسـنده ومرکز قضانك ٢٢ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٣٤٠ اهالیسی، دمیر معدنی ودمیرخانهلری واردر.

دونه { (Dona) بلغارسـتانده وارنه قربنده طار واوزون برکول اولوب، شرقدن غربه اولان طولی ٢٠ کیلومترهدر. وارنه فویـسله اختلاطی واردر. وارنهدن روسجقه کیدن دمیر یول خطی بو کولك کنارندن کچر.

دوور { و فرانسزجـه دووره (Dover, Douvres) انکلـترهنك (کنت) سنجاغنـده ولوندرهنك ١١٤ کیلومتره شرق جنو- بیسنده وانکلیزلرك (دووراسترت) یعنی «دووربوغازی» تسمیه ایتدکلری (پادوقاله) بوغازنده برقصبه واسکله اولوب، ١٥ ٢٤٠ اهـالیسی، پك ایشلك تجـارت بحریهسی، صیـد ماهیسی، دکیز حـاملری وبعض استحکاماتی واردر. سـوقاقلری طار وقرانلقـدر. انکلترهنك فرانسـهیه اك قریب اسکلهسی اولوب، بوایکی مملکت آره سـنده تحت البحر تمدیدی منصور اولان دمیر یولك براوجی بونده اولهجقدر.

دوور { (Dover) آمریقـای شمالیـده ممالك مجتمعهنك (ینوهامپشیر) جمهوریتنده (استرافورد) سنجاغنده و (پورچوث) لك ٣٠ کیلومتره شمال غربیسنده اولهرق (فوشقو) نهرینك ایکی سـا- حلنده وبحر محیط آطلاسی ساحلندن ٢٥ کیلومترهلك مسـافهده بر قصبه اولوب، ٩٣٠٠ اهالیسی ونهر مذکور شلالهسیله تحریك اولنور برچوق ماکینهلری واردر. کوچك کیلر قصبهیه قدر ایشلرلر. — ممالك مذکورهدن (دلاوار) جمهوریتنك مرکزی اولان دیکر بر (دوور) قصبهسی دخی واردر، که (ویلمینغتون) لك ٨٠ کیلومتره جنوبنده اولوب، یالکز ١٩١٠ اهالیبی جامع بر بازار محلی حکمندهدر.

دوورفیلد { (Dovrefiield) اسـوج ایله نوروج آرهسنده اولوب (دو- فرنیه) اسمیله معروف اولان سلسلهٔ جبالك اسم اصلیٔ محلیسیدر. [«دوفرینه» مادهسنه مراجعت بیوریله.]

دووره { (Douvres) [«دوور» مادهلرینك برنجیسنه مراجعت بیوریله.]

دوول { (Devol) آرناؤدلقـده برنهردر، که مناستر ولایتنده کوریجه سنجـاغنك کسریه قضاسـنده بری شرقی ودیکری غربی دوول نامیله (نرچقه) و (غراموس) طاغلرندن نبعان ایدن ایکی چایدن بالتشکل، غرب شمالیه طوغری جریانله، (ونتروق) کولنـك آیاغی اولان (ونتروق) چایی دخی اخذ ایتدکدن صکره، کوریجه اووهسـنه دوشوب، (اسوپرینه) و (مالك) کوللری ایچنـدن بعدالمرور، طاغلر آرهسنده آقهرق، (اشقومبی) یه دوکیلهجك کبی نهر مذکوره خیلی تقرب ایتـدیکی حالده، بردن بره جنوبه دونهرك (موزاکه) اووهسنه دوشر، و (برات) قصبهسـنك ١٢ کیلو متره آشاغیسـنده یعنی شمال غربیسـنده (اوسون) ونام دیکرله (برات) نهریله برلشـهرك، (سمـان) ونام دیکرله (ارکنت) یعنی

«کومش» ایرماغنی تشکیل ایدر، که بو دخی بعضاً (دوول) ویا (برات نهری) نامنی محافظه ایدر؛ وغربه طوغری جریانله، موزا که اووه‌سی شق، وبر چوق بطاقلقلر تشکیل ایده‌رك، ینه بطاقلقلی قوم سدلریله مسدود بر آغزدن آدریاتیق دکیزینه دوکیلور. منصبی اطرافنده واسع بحیره‌لر بولنیور. برات نهریله برلشنجه‌یه قدر اولان مجراسی ۱۵۰ ومنصبنه قدر ۱۹۵ کیلو متره طولنده‌در. — نهر مذکوری تشکیل ایدن ایکی چایك آره‌سنده وکسریه قصبه‌سنك شمال غربیسنده واقع اولوب بهلشنه ناحیه‌سنی تشکیل ایدن بقعه‌یه دخی (دوول) نامی ویریلیر. بوبقعه‌نك اهالیسی کاملاً آرناؤد ومسلم اولوب، جسارتلریله مشهوردرلر.

دوون { یاخود دوونشیر (Devons, Devonshire) انکلتره نك منتهای جنوب غربیسنده ومانشه دکیزیله بریستول قنالی‌دینلن کورفز آره‌سنده‌کی شبه جزیره‌ده بر خطه وایالت اولوب، شبه جزیرهٔ مذکوره‌نك قسم شرقیسندن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۶۲۸ مربع کیلومتره اولوب، ۶۱۰ ۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه‌لی اولوب، معادنی پك چوق وزراعت وصنایعی پك ایلریدر. شهر وقصبه واسکله‌لری چوقدر.

دوون { شمالی — (North Devon) بحر منجمد شمالیده واقع (پاری) جزایرندن بربیوك جزیره اولوب، (بافن) کورفزینك شمال غربیسنده واقعدر. شمالاً (جونس) وجنوباً (لانقاستر) و (بارووه) بوغازلریله دیکر آطه‌لردن تفریق اولنمشدر. واسع بر بر ایسه‌ده، سائر اوطرفلر کبی همان دائمی صورتده قار وبوزله مستور اولوب، غیر مسکوندر.

دوونپورت { (Devonport) انکلتره‌ده (دوون) سنجاغنك ساحل جنوبیسنده برشهر واسکله اولوب، (پلیموت)ك قربنده وجهت غربیه‌سنده وپلیموت کورفزی داخلنده اولەرق (تامار) نهرینك منصبنده واقعدر. ۵۴ ۰۰۰ اهالیسی وسفائن اعمالنه مخصوص دستکاه وحوضلری واردر. پلیموت و (استونهوزه) ایله برابر (دی تره توون) یعنی «اوچ شهر» اسمیله بر معموره تشکیل ایدیور.

دوونشیر { [«دوون» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دوهاق { موصلك تقریباً ۷۵ کیلو متره شمالنده بر بر اولوب، بعض محللرنده اسکی آثوریلردن قالمه بر طاقم آثار عتیقه بولنمشدر.

دوه‌لو { (قره حصار) انقره ولایتنك قیصریه سنجاغنده وقیصریه‌نك ۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر کوچك قصبه اولوب، (زنجبار) اسمیله اسکی وغریب برقلعه‌سی، اکثری خراب ومناره‌سز اوله‌رق بر قاچ جامعی و ۲۰۰۰ قدر اهالیسی واردر. (تیانه) یاخود (نوره) ویا (کوبیستره) شهر قدیمنك محلنده اولدیغی مظنون وشمدیکی حالده متروك وخراب اولوب، حتی حکومت قوناغی دخی ۴۰۰۰ اهالیلی جامع اولان (اورك) قریه‌سنه نقل اولنمشدر. — دوه‌لو قضاسی (کوستره) ناحیه‌سیله برابر ۵۷ قریه‌دن مرکب اولوب، ولایتك منتهای جنوب شرقیسنده بولنمغله، شمالاً نفس قیصریه‌وانجه صو قضالریله، شرقاً سیواس وآطنه، جنوباً دخی قونیه ولایتلریله محدوددر. اهالیسی ۲۵ ۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، قسم اعظمی مسلم وقصوری ارمنی وروم ایسه‌ده، جمله‌سی لسان ترکی ایله متکلمدرلر. اراضیسی عمومیت اوزره اووه اولوب، شمالاً ارجیش طاغی اتکلریله محدوددر.

دُوَیره { بغدادده برمحله ونیشاپور قربنده برقریه اولوب، هربری (دویری) لقبیله ملقب بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

دویره { (Deuera) جزایرده نفس جزایرك ۲۳ کیلو متره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، جوارلریله معاً ۳۱۵۲ اهالیسی، وخسته‌خانه‌سی، اسکی برسوری واطرافنده پك چوق باغلری واردر.

دویزه { (Devizes) انکلتره‌نك (ویلچ) سنجاغنده و (سالیسبوری)نك ۳۴ کیلو متره شمال غربیسنده اوله‌رق (آوون کنت) جدولی اوزرنده برقصبه اولوب، ۶۸۴۰ اهالیسی، دمیر یول موقفی وابریشیم فابریقه‌لری واردر.

دوئسبورغ { (Doesborg) فلمنك كلدره ایالتنده و (زوتفن) ك ١٦ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (ایسل) نهرینك ساحل یمیننده ناحیه مركزی برقصبه اولوب، ٤٥١٥ اهالیسی وبعض كوزل ابنیه‌سیله خیلی تجارتی واردر.

دویلس غاته { (Devil's Gate) یعنی «شیطان قپوسی»، آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ویومینغ) مملكتنده وقیالی طاغلرده غریب بر بوغاز اولوب، ٢٦′ ٤٢° عرض شمالی ایله ٥٠′ ١٩٠° طول غربیده وحذای بحردن ١٨٣٠ متره ارتفاعنده‌در. بوغازك طولی ٢٣٠ متره وكنیشلكی ١٢ ایله ٣٠ متره آره‌سنده اولوب، ایكی یاندن ١٠٠ متره‌دن زیاده یوكسك دیم دیك قیالرله محاطدر. بو بوغازك ایچندن (پنیاپا) اسمیله بر چای آقوب، قیالره چارپه‌رق كوزل چاغلایانلر تشكیل ایدر.

دویلس لاكه { (Devil's Lake) یعنی «شیطان كولی» آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (داقوته) مملكتنده، ٤٨° عرض شمالی ایله ١٠١° طول غربیده بركول اولوب، سطحی حذای بحردن ٤٥٠ متره مرتفع اولدیغی حالده، كنارلری سطح مادن ٥٠ الی ٧٠ متره یوكسك ودیكدر. شرقدن غربه بویی ٧٠ واكی ٢٥ كیلومتره‌در. آیاغی اولمیوب، دومینیون حدودنده واقع بركوچك كولك آیاغنی اخذ ایدر.

دویل لس روئن { (Deville lès Rouen) فرانسه‌ده آشاغی سینه ایالتنك (روئن) قضاسنده و (سینه) ایرماغنه تابع (قایلی) چاینك صاغ كنارنده برقصبه اولوب، ٤١٨٠ اهالیسی، دمیرخانه‌سی وكراستنه فابریقه‌سی واردر.

دویلیوس نپوس { (Duillius Nepos) روما قونسولسلرندن اولوب، رومالیلردن اك اول بحراً حرب ایدن بو ذاتدر. قبل المیلاد ٢٦٠ تاریخلرنده سیجلیه سواحلی قربنده قرتاجلیلرله بحراً حرب ایدوب، بونلرك ٥٨ كمیسنی ضبط ایتمشیدی. رومایه عودتنده كمال تعظیم واكرامله استقبال اولنه‌رق، بو موفقیتك یادینه بر ستون دخی ركز اولنمشدی، كه الیوم برقسمی باقیدره

دوین { اران نواحیسندن تفلیس قربنده بر قصبه اولدیغی وملوك شامدن بنی ایوبك وطنی وامام غزالینك شاكردانندن «(ابو الفتوح نصرالله بن منصور الدوینی) نك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. — نیسابور قربنده بو اسمله بر قریه بولندیغی دخی «معجم البلدان» ده مذكوردر.

دوینه { (Dvina) روسیه‌نك قسم شمالیسنده برابرماق اولوب، ٢٠′ ٦١° عرض شمالیده برلشن (ویچدغه) ایله (سوخونه) چایلرندن بالتشكل، شمال غربی‌یه طوغری جریانله، (آرخانكل) شهرینك ٤٠ كیلومتره آشاغیسنده بحر منجمد شمالی‌یه مربوط شمالی آق دكیزك آرخانكل كورفزینه‌دوكیلور. منصبنده برقاچ قوله آیریلوب، آرخانكل شهری بو قوللرك تشعب نقطه‌سنده واقعدر. مجراسی ٣٦٠ كیلومتره طولنده اولوب، سیر سفائنه صالحدر، وبالیغی پك چوقدر. باشلیجه تابعلری صولدن (واغه) وصاغدن (پینغه) چایلریدر. مذكور (ویچدغه) نهریله (قامه) نهری آره‌سنده آچلمش اولان (قترینه) جدولی (دوینه) ایله بحر خزره منصب اولان (وولغا) ایرماقلری آره‌سنده اوزون بر سیر سفائن طریق تشكیل ایدیور. شوخونه‌نك منبعی حكمنده اولان (قوبینسقوئه) كولیله (بیله اوزرو) كولی آره‌سنده اولان (كریلوف) جدولی دخی دوینه‌یی (نوه) كولیله وبحر بالطیقله اختلاطده بولندیریور.

دوینیچه { (Dvinitza) روسیه‌نك قسم شمالیسنده (وولوغده) ایالتنده (دوینه) ایرماغنی تركیب ایدن ایكی نهرك بری اولان (سوخونه)یه تابع برچای اولوب، برطاقم بطاقلقلردن نبعان، شماله طوغری اورمانلرك ایچنده جریان ایدر. مجراسنك طولی ٢٠٠ كیلومتره اولوب، یازین بعض محللرده قورور.

دوئه { (Douai) فرانسه‌نك «شمال» ایالتنده و (لیل) ك ٣٢ كیلومتره جنوبنده و (اسقو)یه تابع (اسقارپه) نهری اوزرنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ١٩٠٠٠ اهالیسی، طوپجی مكتبی، طوپخانه‌سی، استحكاماتی، دارالفنونی، دارالمعلمین ودار المعلماتی، انكلیز مكتبی، موسیقی ورسم وسائره درسخانه‌لری، ٥٥٠٠٠ جلدی حاوی

كتبخانه‌سی، رسم وآثار عتیقه وتاریخ طبیعی موزه‌سی، متعدد جمعیات علمیه وفنیه‌سی، بیره، کاغد، شکر، قایش، جام وسائره فابریقه‌لری وحبوبات وسائره‌یه متعلق ایشلك تجارتی واردر. پك اسکی بر قصبه ایسه‌ده، تجدد ایدوب، منتظم وکوزل سوقاقلریله ابنیه‌سی واردر.

دوئیده { (Duida) آمریقای جنوبیه‌ده (ونزوئلا) جمهوریتنك (آمازون) ایالتنده و (سیراپاریمه) سلسلهٔ جبالنك غربی مائله‌سنده برطاغ اولوب، ٢٤٧٤ متره ارتفاعی اولدیغی حالده، پك اوزاقلردن کوزیکن ذروه‌سی قیالق وچپلاق واتکلری ایسه اورمانلرله مستوردر. (اورنوق) نهر عظیمی بوطاغك اتکلرینی طولاشیر، وبوطاغك آلتنده (آمازون) ایرماغنه تابع (ریو نغرو) یه برقول اوزانه‌رق آنتیل دکیزیله بحر محیط آطلاسی بیننده ونزوئلا وبرازیلیا ممالك واسعه‌سی آره‌سندن طبیعی برجدول تشکیل ایدر.

دوئیسبورغ { (Duisbourg) پروسیه‌نك (رین)خطه‌سنده،دوسلدورف ایالتنده ودوسلدورفك ٢٢ کیلو متره شمالنده، رین نهرینك ساحل یمینیله دها آشاغیده رینه دوکیلن (رور) چاینك ساحل یساری قربنده اوله‌رق بوایکی نهر آره‌سنده‌کی جدول اوزرنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ٢٧٢٨٠ اهالیسی، دمیر یول موقفی، ایپلك ومتنوع اقمشه ایله مواد کیمیویه، بیره، توتون وسائره فابریقه‌لریله دمیرخانه وبویاخانه‌لری، ایشلك تجارتی، زراعت اوطه‌سی، صنایع مکتبی ومکاتب سائرهٔ متنوعه‌سی واردر. دار الفنونی دخی وار ایدیسه‌ده، ١٨٣١ ده دوسلدورفه نقل اولنمشدر.

ده حاجی { یعنی «حاجی کوبی» افغانستانده قندهارك ٣٠ کیلومتره جنوبنده و (هلمند)ه تابع (ارکنداب)ه دوکیلن (ارکسان) نهری اوزرنده مستحکم برقصبه اولوب، ٢٠٠٠ اهالیسی واردر.

دَهر { حضر موتده بروادی اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دهر { (بن الاحرم الاسلمی) کنیدیسی واوغلی نصربن دهر صحابه‌دندر.

دهرور { ایرانك خراسان خطه‌سنده مشهدك غرب جهتنده ونیشاپوره حاکم اولان طاغلر آره‌سنده باغ وباغچه‌لرله مستور بروادی ایچنده برقصبه اولوب، ٣٠٠٠ اهالیسی واردر.

دهروط { صعید مصرده بهنسی قربنده ونیلك ساحل غربیسنده برکوچك قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دهره { (Dehra) هندستانك میرات ایالتنده ومیراتك ١٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده (دهره دون) قضاسنك مرکزی برقصبه اولوب، ٧٥١٥ اهالیسی واردر.

دهستان { مازندران جهتنده وخوارزم ایله جرجان قربنده برقصبه وناحیه ایدی. — کرمانده دخی بو اسمله برقصبه وهرات قربنده برناحیه بولندیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دهشتك { هارون الرشید دوری مشاهیر اطباسندن اولوب، جندی سابور بیمارستاننك مدیری ایدی.

دهشور { مصرده ونیلك ساحل غربیسنده جیزه اعمالندن بیوك برقریه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دهك { ری مضافاتندن برقریه اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولندیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دَهلَك { بحراحمرده حبش ساحلی قارشیسنده ومصوع قربنده بولنان جزایرك اك بیوکی اولوب، ١٠ قریه‌ده ١٥٠٠ اهالیسی واردر. کوپریلرینك اك بیوکی بنه (دهلك) اسمیله ساحل غربیسنده واقعدر. اهالیسی نوبه‌لی وعربدن مرکبدر. روماليلرك زماننده اینجی صیدیله مشهور اولوب، زنکین تجارتی وار ایدی. شمدیکی حالده، اینجی مفقود ویا صیدی متروکدر. هواسی پك آغر وصیجاق اولدیغندن، دولت امویه زماننده مجرملرله سیاست متهملری بو آطه‌یه نفی اولنوردی. (دهلی) آطه‌سی بشقه اولوب، «دهلی» ماده‌سنده سهواً ایکیسی بر ظن اولنمشدر.

دهلی { (Delhi) هندستانك اك مشهور شهرلرندن اولوب، انکلیزلرك دخولندن

اول دولت اسلامیهٔ تیموریه‌نك پایتختی وبتون هندستانك مرکزی ایدی. شمدیکی حالده پنجاب حکومت انکلیزیه سنده ایالت مرکزیدر. کلکته‌نك خط مستقیم اوزره ۱۳۰۰ ودمیر یول خطیله ۱۶۲۸ کیلومتره شمال غربیسنده، اکره‌نك ۱۷۹ کیلومتره شمال شرقیسنده ولاهورك ٤٤٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق حذای بحردن ۲۵۲ مترهلك ارتفاعده و ۲۸° ٤٠′ ۳۰″ عرض شمالی ایله ۷٤° ۵۲′ ۸″ طول شرقیده واقعدر. اهالیسی ۱۷۳ ۳۹۳ مقدارنده اولوب، قسم اعظمی مسلمدر. کنك ایرماغنه تابع (جمنه) نهر عظیمی کنارنده وجنوبه طوغری ممتد اولان واسع بر اووه‌نك ایچنده مؤسس اولوب، پك قدیم بر شهر اولمسیله برابر، ازمنهٔ قدیمه‌دن بری دولتلر تبدل وتجدد ایتدکجه، شهر دخی دفعاتله تخریب ویکیدن بنا ایدلمش اولمغله، مذکور اووه ویرانه‌لرله وبعض آثار باقیه ایله مملودر. یکی دهلی ملوك تیموریه‌دن شاهجهان طرفندن تأسیس وتجدید ایدیله‌رك، شاهجهان آباد اسمیله دخی معروفدر. سوقاقلری دوز و واسع اولوب، علی‌الخصوص شهری بر اوجدن بر اوجه‌شق ایدرکنیش وطوغری برجاده‌سی واردر، که مجوهرات وصیرمه‌لی قاشلرله شالار وکوش وآلتون قاقمه‌لی چکمجه وساٸره ایله دهلینك اك کوزل واك قیمتلی معمولاتنك صاتلدیغی چارشیلر دخی بو جاده‌ده‌در. شهر ۱۱ کیلومتره محیط داٸره‌سی اولان بر سورله ومتعدد برجلرله محاط اولوب، ۱۱ قپوسی واردر. ملوك تیموریه‌نك سرایی ومرمردن معمول برچوق جوامع شریفه ایله حمام وساٸره کبی ابنیهٔ مصنعه‌یی حاوی اولان ایچ قلعه شهرك جهت شرقیه‌سنده وجمنه‌نك کنارنده‌در. ابنیهٔ مصنعهٔ مذکوره‌نك شمدیکی حالده پك آزی قائم اولوب، دولت اسلامیه‌نك شوکت وعظمتنه دلالت ایدن بوآثار نفیسه‌نك چوغی بالالتزام هدم وتخریب اولنمشدر. مع هذا شهرك پك جسیم ومصنع آثار اسلامیه‌سی مفقود اولمیوب، بیاض وسیاه ویننه مرمردن معمول پك مصنع ومزین برجامع کبیری، (کالامسجد) یعنی «مسجد سیاه» اسمیله دیکر برجامع شریفی وساٸر پك چوق ابنیهٔ جسیمه‌سی واردر. لکن اصل آثار مصنعه‌سی سورك خارجنده وذکر اولنان اووه‌ده اولوب، بونلرك باشلیجه‌لری شمالدن باشلیه‌رق، تیمورلنك طرفندن تخریب اولنان فیروز شاهك سرایی، (پورانه کیلا) اسمنده بر معبد قدیم، دولت لودی جامعی، همایون شاهك تربه‌سی، بی‌سینکه نام راجه طرفندن تأسیس اولنمش جسیم رصدخانه، اود نوابی صفدر جنکك تربه‌سی، نظام الدین جامعی واطرافنده‌کی متعدد تربه‌لر، قطب الدین شاه طرفندن بنا اولنمش (مسجد جمعه) ایله ۷۰ متره ارتفاعنده اولان مصنع مناره، علاء الدین قپوسی، التمشك تربه‌سی، ۱۵۰۰ سنه اول تأسیس ایدلمش بر صره ستونلر، ۱٤ متره ارتفاعنده اولان جسیم بر دمیر ستون ونهایت تغلق شاهك جسیم طاشلردن معمول غریب ابنیه‌سی وساٸره‌در. انکلیزلرك یکی تشکیل ایتدکلری محله دخی شهرك شمالنده اولوب، کوزل باغچه‌لرله محاطدر.

دهلی شهری پك قدیم اولوب، اسکی هند کتابلرنده (ایندره پخته) اسمیله مذکوردر. برهمنیلرك حسابنه کوره بو شهرك میلاد عیسادن ۳۰۰۰ سنه اول تأسیس ایدلمش اولمسی لازم کلیور ایسه‌ده، بونك درجهٔ صحتی مجهولدر. میلاددن ۵۷ سنه اول هند حکمدارلرندن (دیلو) شهر قدیم مذکورك خرابه‌لری اوزرینه (دهلی) اسمیله برشهر جدید تأسیس‌ایتمشدی. برخیلی وقت بونك سلاله‌سنك پایتختی اولوب، برچوق آثارله تزیین اولندقدن صکره، ترك اولنه‌رق، (قنوج) شهری پایتخت اتخاذ اولنمش؛ و ۱۱۵۲ تاریخ میلادیسنده (ویساله دیوا) نام حکمدار طرفندن یکیدن تخت حکومت دهلی‌یه نقل ایدلمش ایدی. ۵۹۰ تاریخ هجریسنده محمد شهاب الدین غوری سردارلرندن قطب الدین طرفندن فتح اولنه‌رق، بعده سردار مشارالیه اعلان استقلال ایتدیکنده، دهلی‌یی پایتخت اتخاذ ایتمش؛ وکرك کندیسی کرك خلفلری وعلی‌الخصوص التمش وعلاء الدین بر چوق آثار مصنعه علاوه‌سیله توسیع وتزیینه همت ایلمشلردر. ۷۲۱ ده تغلق شاه دهلی‌یی ضبطله، یکی تأسیس ایتدیکی دولتنه پایتخت اتخاذ ایده‌رك، برقاچ کیلومتره شرقه طوغری چکمش؛ وبونك خلفلرندن فیروز شاه ثالث شماله طوغری اسکی (ایندراپخته) نك یرینه نقل ایلمشدر. ۸۰۰ تاریخنده تیمورلنك طرفندن بسبتون تخریب واهالیسی قتل اولنه‌رق، ۱۵ سنه صکره دولت

لودیه طرفندن یکیدن تأسیس، وپایتخت اتخاذ اولنمشدی. ۹۶۲ ده احفاد تیموردن همایون شاه بن بابر دهلی‌یی ضبطله، پایتخت اتخاذ ایتمش؛ واخلافندن اکبر شاه ایله جهانکیر پایتختی اکره واله آباد ولاهوره نقل ایده‌رك، دهلی‌یی متروك بر حالده براقشلرسه‌ده، نهایت ۱۰۴۱ تاریخنده شاهجهان دهلی‌یی یکیدن اعمارله، (شاهجهان آباد) تسمیه ایده‌رك، پایتخت اتخاذ ایتمشدر، که الیوم موجود اولان دهلی شهری بودر. بعده نادر شاه وافغانلیلرله مهراته‌لر طرفندن اوچ دفعه یغما اولنمش ایسه‌ده، بسبتون تخریب اولنمیوب، نهایت ۱۲۲۱ تاریخ هجریسنده انکلیزلر سلالهٔ تیموریه‌دن واحفاد شاهجهاندن اولان دهلی حکمدارلرینی مهراته‌لرك تجاوزندن محافظه ایتمك بهانه‌سیله، شهره عسکر ادخال ایده‌رك، حقیقتده ملوك تیموریه‌یی بو شهرده محبوس وموقوف بر حالده محافظه ایتمش؛ و ۱۲۷۴ ده وقوع بولان قیام اوزرینه، انکلتره دولتی بر اوزون محاصره‌دن صکره شهری ضبطله، دولت تیموریه‌نك نامنی دخی رفع، ودهلی‌یی اهمیتندن دوشورمك ایچون، عادی بر ایالت مرکزی صفتیله پنجاب حکومتنه الحاق ایلمشدر. آنجق اهمیت موقعیه وتاریخیه‌سی حسبیله، هندلیلر دهلینك بتون هندستانه مرکز اتخاذ اولنمسنی آرزو وطلب ایتمکدن فارغ اولمیورلر. انکلتره قرالیچه‌سنك هندستان ایمپراطوریچه‌لکی دخی بو شهرده رسماً اعلان اولنمشدر. دهلی مشاهیر علما وادبای اسلامدن بر چوق ذواتك منشأ ومسقط رأسیدر.

دهنا { جزیرة العربك ایچ طرفلرنده وعلی‌الخصوص قسم جنوبیسنده واسع بر بیابان اولوب، شمالاً نجد، غرباً یمن، جنوباً حضرموت وصحره، شرقاً عمان وحسا خطه‌لریله محدوددر. شمالی جهتندن (نفود الاصغر) اسمیله طار بر بیابان صورتنده نجد ایله حسا آره‌سنده امتداد ایده‌رك، شمر اراضیسیله بر الشام آره‌سنده‌کی (نفود الاکبر) بیابانیله دخی کسب التصاق ایدر. اصل دهنا غربدن شرقه ایکی بچق درجهٔ جغرافیه‌یی متجاوز اولوب، شمالدن جنوبه دخی ایکی درجهٔ جغرافیه‌یه قریبدر. بو کنیش صحرا صو ونباتات واشجاردن بسبتون محروم اولوب، بر قوم دریاسی صورتنی ابراز ایدر. قومك درینلکی حد وسطی اوزره ۱۲۰ متره‌دن زیاده اولوب، بعض طاغلر وتپه‌لر دخی تشکیل ایدرسه‌ده، بونلر متحرك ومتحول اولوب، بعض دفعه بیوك کاروانلر کاملاً قومك التنده قاله‌رق، محو وهلاك اولورلر. قومك آلتی غرانیت وبعض یرلرده بازالت طاشندن عبارت قیاسالقدر. بوقاریده ذکر اولنان (نفود الاصغر) بیابانی دخی بعضاً دهنا مسماسنه داخل اولوب، اصل کاروانلرك شق ایتدکلری دهنا بو بیوك دهنانك بعض کوشه وکنارلریدر؛ بوقسه بیوك دهنایی اورته‌دن شق ایله ایچنه کیرمك محال قبیلندندر.

دهنخیرجان { اذربیجانده تبریز ایله مراغه آره‌سنده و (اورمیه) کولنك شرق جهتنده بر قصبه اولوب، مذکور کوله دوکیلان بر چایك اوزرنده واقعدر. یاقوت حموی بونك بیوك بر شهر اولدیغنی بیان ایدیورسه‌ده، شمدیکی حالده کوچك بر قصبه اولدیغندن، بعده اهمیتندن دوشمش اولسه کرکدر.

دهوك { موصل ولایتنده وموصلك شرق شمالی جهتنده قضا مرکزی بیوجك بر قریه اولوب، اطرافنده آثوریلر زماندن قالمه بر چوق آثار عتیقه بولنمشدر. — دهوك قضاسی (مروزی) ناحیه‌سیله برابر ۲۱۱ قریه‌یی حاوی اولوب، اهالیسی اکثریت اوزره کرددر.

دی { (Dee) بیوك برتانیه‌ده بو اسمله بر قاچ نهر واردر. اك بیوکلرندن بری (والس) مملکتنده اولوب، (چستر) ایچندن مرورله، ایرلانده دکیزینه دوکیلور. — دیکر بری دخی اسقوچیه‌ده (کرنتول) طاغندن نبعاناله، جنوبه طوغری آقه‌رق، ۱۵۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (آبردین) قربنده بحر شمالی‌یه منصب اولور.

دیابلره { (Diablerets) اسویچره‌ده آلب سلسله‌سنه مربوط بر طاغ اولوب، برنه آلپلرینك منتهای غربیسنده و (واله) ایله (وود) جمهوریتلری آره‌سنده واقعدر. اك یوکسك ذروه‌سی ۳۰۰۰ متره ارتفاعنده اولوب، بوز دره‌لری دخی واردر.

دیادومنیانوس { (Diadumenianus) روما ایمپراطورلرندن (ماقرین) ك

اوغلی اولوب، (قراقاله) نڭ وفاتندن صکره ۲۱۷ تاریخ میلادیسنده پدری طرفندن سلطنته تشریك اولنمش ایسه‌ده، بر سنه صکره کندی عسکری طرفندن قتل اولنمشدر.

دیادین { ارضروم ولایتنڭ بایزید سنجاغنده وبایزیدڭ ۴۰ کیلومتره غربنده اوله‌رق الاطاغڭ شمال شرقی اتکنده ومراد چایی کنارنده قضا مرکزی برقصبه‌اولوب، ۳۰۰۰ قدر اهالیسی، ۲ جامعی، ۱ مدرسه‌سی، ۱ کلیساسی، ٤ صبیان مکتبی وبرخراب قلعه‌سی واردر. — دیادین قضاسی نفس بایزید قضاسنڭ غرب جهتنده واقع اولوب، شمال غربی جهتندن قره کلیسا وجنوب غربی طرفندن عنتاب قضالریله محدوددر. حاوی اولدیغی ۳ ناحیه ایله برابر ۷۹ قریه‌یی حاوی اولوب، اکثری کرد وترك اوله‌رق مسلم وقصوری ارمنی اولمق اوزره، ۱۰ ۲۱۶ اهالیسی واردر. اراضیسی طاغلق ومرتفع اولوب، قوهٔ انباتیه‌سی آزدر. محصولاتی بغدای، آرپه وسائر حبوباتله بعض سبزه‌لردن عبارتدر. فرات ایرماغنی تشکیل ایدن ایکی نهرڭ بری واڭ بیوکی اولان مراد چاینڭ منبعی بو قضاده‌در. قضا داخلنده ایکی قاپلیجه بولنوب، بری کوکوردلیدر.

دیاربکر { الیوم بر شهر ایله برولایته ویردیکمز بو اسم عن اصل فرات ایله دجله آره‌سنده‌کی جزیره خطهٔ واسعه‌سنڭ قسم شمالیسنه مخصوصدر. عربلر قبل الاسلام دخی جزیره‌یه دخول ایدوب، اسکان، وبعض کوچك حکومتلر تشکیل ایتمشلردی. بو صره‌ده بکر بن وائل قبیله‌سی جزیره‌نڭ طاغلق ومرتفع اولان قسم شمالیسنده برلشوب، بو مناسبتله جهت مذکوره (دیاربکر) تسمیه اولنمشدی. مرکزی الیوم (دیاربکر) دیدیکمز (آمد) شهری ایدی. جزیره‌نڭ شرق جنوبی قسمی دخی ساکنلری بولنان بنی ربیعه‌یه نسبتله دیار ربیعه تسمیه اولنوب، بو اسم اعم اولمغله بعض دفعه دیاربکری دخی شامل اولمق اوزره، جزیره‌نڭ بتون قسم شرقی وشمالیسنه اطلاق اولنوردی. خطهٔ مذکوره‌نڭ غرب جنوبی قسمی ایسه قبائل عربدن اورایه هجرت ایتمش اولان (بنی مضر) ه نسبتله (دیار مضر) تسمیه اولنمشدی. [«جزیره» و «دیاربکر ولایتی» ماده‌لرینه دخی مراجعت بیوریله.]

دیار بکر { شهری. آسیای عثمانی جزیره خطه‌سنڭ منتهای شمالنده اوله‌رق دجله‌نڭ ساحل یمین یعنی غربیسنده همنامی اولان ولایتڭ مرکزی برشهر اولوب، ″۲۰ ′۲۵ °۳۷ عرض شمالی ایله ′۲ °۳۸ طول شرقیده وحذای بحردن ۶۲۶ متره ارتفاعنده واقعدر. پك اسکی ومشهور برشهر اولوب، اصل اسمی (آمد) در؛ وابنیه‌سی قره طاشدن معمول اولوب، سیاه برمنظره ابراز ایتمکله، (قره آمد) دینمکله شهرت بولمشدر. اهالیسی ۳۵۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، ۲۰۰۰۰ دن زیاده‌سی مسلم، ۸۵۰۰ قدری ارمنی، ۳۰۰ قدری یهودی وقصوری سریانی، کلدانی، یعقوبی وسائره‌در. اهالئ مسلمه‌سنڭ قسم اعظمی ترك اولوب، ۵۰۰۰ قدری دخی کرد وعربدر. لسان عمومیسی ترکجه اولوب، کردجه وعربجه دخی سویلنیر. شهر دجله‌نڭ ساحل غربیسندن یاریم ساعتلق مسافه‌ده واقع اولوب، آره‌ده کوزل باغچه‌لر بولنیور. ایکی مرتفع سورله محاط اولوب، درت قپوسی، برچوق برجلری وداخلنده برایچ قلعه‌سی دخی واردر. خارجی سورڭ محیط دائره‌سی ۸ کیلومتره طولنده‌در. خارجدن منظره‌سی پك کوزل اولوب، شهرڭ اوستنده کوزل نظارتلی بعض محللری دخی وار ایسه‌ده، داخلاً سوقاقلری طار وخانه‌لری سیاه طاشدن معمول اولمغله، خیلی قسوت انکیزدر. اسکی حکومت قوناغی دجله وادیسندن ۱۰۰ متره مرتفع برقیانڭ اوزرنده بولنوب، کرك موقع ومنظره‌جه وکرك تزیینات معماریه‌جه دیاربکر ابنیه‌سنڭ الڭ برنجیسی عد اولنمغه شایان ایسه‌ده، پك خراب وبناءً علیه متروکدر. ایچ قلعه درونده رومالیلرله روملر زمانندن قالمه ایکی معبد بولنوب، بری سلاحخانه‌یه ودیکری جامع شریفه تحویل اولنمشدر. درون شهرده ۲۸ جامع شریف، ۳۲ مسجد، ۹ مدرسه، براعدادیهٔ ملکیه، بر رشدیهٔ عسکریه وبرر شدیهٔ ملکیه مکتبلریله بر ابتدائی و ۲۰ قدر صبیان مکتبی، ۷ کتبخانه، ۵ تکیه، ۱۱ کلیسا، ۱۹ خرستیان مکتب ابتدائیسی، ۱۹ خان، اوستی اورتیلی بربیوك چارشی، ۸ حمام، عموم ایچون ۱۳۰ وخانه‌لرده ۴۳۰ چشمه موجوددر. بوچشمه‌لرڭ صویی پك ایی اولوب، ۲۵۰۰ ماصوره‌لق برصو یولیله شهره کلیر.

شهرك يارىم ساعت آشاغيسنده دجله اوزرنده ۱۱ كز اوزرينه مبنى جسيم ومتين بركاركير كوپرى واردر. شهرك داخل وخارجنده صحابه وتابعيندن واوليا وسائر مشاهير اسلامدن برچوق ذواتك قبرلريله مقاملرى بولنوب، زيارت اولنور. هواسى يازين زياده صيجاق وقيشين بالعكس پك صوغوق اولوب، سورك ارتفاعى جريان هوايه مانع اولمغله برابر، شهرك ايچنده برچوق سوپرنتى يغينلرى دخى بولنه‌رق، نظافته رعايت اولنمديغندن، جودت هواسى يوقدر.

ديار بكرده اليوم خيلى صنعتلر اجرا اولنه‌رق، ايپك وپاموقدن منسوجات، مشهور سختيان، باقيردن اوانئ مختلفه، شيشه وچوملك اعمال اولنور. ۲۸ دباغخانه، ۲۱ قماش كارخانه‌سى، ۳۰ بوياخانه، ۱۲ باقيرجى، ۹ شيشه‌جى و ۱۰ چوملكجى عملخانه‌سى موجود اولديغى كبى، اولرده ايپك بوجكى يتيشديريلوب، خيلى قوزه دخى چيقاريلير. بوشهر قره دكيزله آق دكيز وبصره كورفزى آره‌سنده اولوب، صامسون واسكندرون وبغداد وبصره طريقلرينك نقطهٔ اجتماعنده واقع اولمغله، اهميت تجاريه‌سى دخى پك بيوك اولوب، شمديكى حالده يوللرك مطلوب صورتده بولنماسيله برابر، خيلى تجارت اجرا اولنور. باغچه‌لرنده كلبتلى وپك كوزل كللرله خرما وپورتقال وليمون كبيلرندن بشقه انواع ميوه‌لر حاصل اولور. دجله‌نك ايكى كنارنده‌كى باغچه‌لرده دانه‌سى اللى اوقه‌لغه قدر لذيذ قاربوزلر و ۲۰ اوقه‌لغه قدرده قاوونلر حاصل اولور.

ديار بكر شهرينك او جهتده حكومت سورن اشكانيان ملوكى طرفندن تأسيس اولنديغى مظنون اولوب، ميخ خطيله محرر بعض آثار دخى بولنمشدر. بعده ساسانيلرك الينه كچوب، برخيلى وقت ايرانيلرله روملر بيننده مدار حرب وجدال بولنمش، ودفعاتله روم ايمپراطورلرينك ضبطنه كچمش ايدى. قسطنطينيه قياصره سندن ايكنجى قسطنطين سورينى انشا ايدوب، بعده شاپور ضبط ايتمش؛ ومؤخراً ينه روملرك الينه كچه‌رك، يوستنيانوس طرفندن سورى واستحكاماتى اكمال اولنمشيدى. حضرت فاروقك زمان خلافتنده جزيره فاتحى عياض بن غنم حضرتلرى طرفندن محاصره اولنوب، محاصره‌نك اوزانمسى جهتيله، شام فتوحاتيله مشغول بولنان حضرت خالد بن وليدك دخى امداديله، هجرت نبويه‌نك ۱۱ نجى سالنده فتح اولنه‌رق، ممالك اسلاميه دائره‌سنه ادخال اولنمشدر. حضرت خالدك اوغلى سليمان اثناى فتحده شهيد اولوب، ايچ قلعه‌دكى جامع شريف اتصالنده مدفوندر. عباسيلر زماننده ديار بكر خيلى وقت آل بويه ملوكى آره‌سنده ظهور ايدن منازعاته ميدان اولوب، برمدت بنى حمدانه مركز اولدقدن صكره، ۳۸۰ تاريخ هجريسنده (آل مروان) ناميله تأسس ايدن كرد دولت صغيره‌سنه وبعده بنى ارتق دولتنك برشعبه‌سنه مقر اولمشيدى. مغول استيلاسندن صكره قره قيونلى وآق قيونلى دولتلرى برر مدت ديار بكرده حكومت سورمش؛ وبعده ديار بكر شاه اسماعيل صفوينك ضبطنه كچوب، چالديران غالبيتى اوزرينه، كرد بكلرى ياوز سلطان سليم خان حضرتلرينه التجا، وشهرى تسليم ايتمكله، اووقتدن برى دولت عليهٔ عثمانيه‌نك يد اداره‌سنده بولنمقده‌در. برخيلى مدت ايالت مركزى بولندقدن صكره، ولايات تشكيلنده (ديار بكر) ناميله تشكيل اولنان ولايته مركز اتخاذ اولنمشدر.

ديار بكر { ولايتى. آسيا قطعه‌سنده‌كى ولايات عثمانيه‌نك بريدر. شرق وغربسنك اصل ديار بكر دينلن قسم شماليسيله كردستانك جهتلرندن برخيلى مسافه‌ده ذاتاً جزيره‌نك حدودى اولان دجله وفرات مجرالرى ولايتك حدودينى تشكيل ايديورسه‌ده، شرق شمالى جهتندن دجله‌يى تجاوزله، بطمان صويينه قدر ممتد اولديغى كبى، شمالاً دخى فرات مجراسنى تجاوزله، بوكا تابع (پرى صويى) مجراسنه قدر توسع ايدر. ديار بكر ولايتى غرب جنوبى طرفندن حلب، شمال غربى جهتندن معمورة العزيز، شمالاً ارضروم، شمال شرقى جهتندن بتليس ووان، شرق جنوبى طرفندن موصل ولايتلريله، جنوباً دخى زور مستقل متصرفلغيله محاط ومحدود اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ۴۶۸۰۰ مربع كيلومتره واهاليسى ۴۷۱۴۶۲ نفوسدن عبارتدر. اراضيسى عموميت اوزره طاغلق وعارضه‌لى اولوب، طاغلرى باشليجه اوچ سلسله‌يه منقسمدر: برنجيسى (طاوروس) سلسلهٔ عظيمه‌سندن معدود اولوب، ولايتك قسم شماليسنده بولنان وفرات واديسنى دجله حوضه‌سندن آيران (آق طاغ) سلسله‌سيدر، كه جنوب

غربیه طوغری اوزانه‌رق، معمورة‌العزیز ولایتنه
کبور، و (محراب طاغی) اسمیله داخل ولایتده برشعبه
صالار؛ ایکنجیسی (قره‌جه طاغ) سلسله‌سیدر، که
شمالی غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری ممتد اولوب،
بودخی اوجهتدن دجله حوضه‌سنی فرات حوضه‌سندن
آیرر، وجنوبی اتکلری ولایتك حدود جنوبیه‌سنی
تشکیل ایدر؛ اوچنجیسی دخی ولایتك شرق جنوبی
قسمنده ینه شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه ممتد اولان
وینه مذکور ایکی ایرماغك حوضه‌سنی آیران (طور
عابدین) سلسله‌سیدر، که ماردین طاغلری دینمکله دخی
معروفدر. ولایتك قسم اعظمی دجله حوضه‌سی
داخلنده اولوب، نهر مذکورك منابعنی حاوی اولمغله،
بوحوضه‌نك الك یوقاری قسمیدر. فرات ایرماغی ایسه
ولایتك الك شمالده‌کی کوشه‌سنی شق ایتدکدن صکره،
معمورة العزیز ولایتنه داخل، وبعده طولاشه‌رق،
دیاربکر ولایتی حدودینه واصل اولور، وبر خیلی
مسافه‌ده ولایتین بیننده خط حدودی تشکیل ایدر.
ولایتك غرب جنوبی وجنوب جهتلری وعلی‌الخصوص
سیورك، دیرك ونصیبین قضالری فرات حوضه‌سی
داخلنده بولنوب، سائر طرفلری دجله حوضه‌سی
داخلنده‌در. فراته منصب اولمق اوزره، ولایتك قسم
غربیسنده آقان چایلر کوچك دره‌لردن عبارت اولوب،
جنوب جهتندن ایسه باشلیجه جرجیب، زرنمان
وجاغجغه اسملریله اوج چای آقیور، که اوچی‌ده زور
سنجاغنده برلشوب، فراتك الك بیوك تابعی اولان
(خابور) نهرینی تشکیل ایدرلر. ولایتك قسم اعظمی
اولان شمال وشرق جهتلرنده آقوب دجله ایرماغنه
دوکیلن انهار ایسه دها چوق اولوب، باشلیجه‌لری
صولدن یعنی شمالدن زیبنه، عنبر، خازور، چانلاتیس
وبطمان، صاغدن یعنی جنوبدن دخی (قره صو)
و (آق صو) ایله دیکر برطاقم کوچك انهاردر. طوپرا-
غی پك منبت ومیاه جاریه‌سی چوق ایسه‌ده،
مخرجلرینك بعدیتی سببیله اهالی یالکز کندی احتیا-
جلرینه کوره اکوب بیچمك مجبوریتنده‌درلر. یوقاریده
ذکر اولنان ٤٦٨٠٠ مربع کیلومتره‌لك مساحهٔ
سطحیه‌سندن ٢٦٤٩٤ مربع کیلومتره‌لکی ناقابل
زراعت اوله‌جق صورتده طاغلق وطاشلق و١٧٢٢
مربع کیلومتره‌لکی دخی اورمانلقدر. باشلیجه محصو-
لاتی بغدای، آرپه، فصولیه، مرجمك، پرنج، سوسام،
کتن تخمی، پاموق، میان کوکی، مازی، صوغان
وسائره ایله بادم، اوزوم، زیتون، نار وسائر اقالیم
معتدله‌یه مخصوص میوه‌لرك انواعی حاصل اولور.
دجله کنارلرنده حاصل اولان قاون وقاربوزلرك کرك
لذتده وکرك بیوکلکده امثالی یوقدر. شهر وقصبه
وقریه‌لرك جمله‌سی کوزل باغ وباغچه‌لرله محاط اولوب،
حاصل اولان میوه‌لرك کرك تازه وکرك قوروسندن
خیلی اخراجات اولور. دیاربکرده کوزل شروبلر
وشهر مذکور ایله ماردینده مشهور شرابلر دخی
اعمال اولنور. کللریله سائر چیچکلری‌ده چوقدر.
مرعالری پك چوق اولوب، هله نصیبین وجزره
طرفلرینك یبانی چیچکلرله مزین چایرلری مشهوردر.
حیوانات اهلیه‌سی وعلی‌الخصوص قیون وکچیلری
چوق اولوب، قیونلرینك یپاغیسی مرینوس قیونلر-
ینك کینه قریب وکچیلرینك قیلی دخی یموشاقدر.
داخل ولایتده ٢٨٠٠٠ صیغیر، ٤٠٥٤٢ فرس،
٦٢١٠٦ استرو مرکب، ٢٠٠٠ دوه، ٦١٦٩٨٤
قیون و ٢٩١١٠ کچی موجود اولوب، آتلرینك
برطاقمی عرب جنسنه منسوب وهله قیصراقلری پك
مقبولدر. استرلری دخی ایری وتوانا اولور. دوه
یالکز ولایتك جنوب جهتلرنده‌کی عشیرتلرده بولنور.
قیون وکچیلرك چوغی دخی کرد وعرب عشیرتلرینکدر.
بال آریلری‌ده کثرت اوزره اولوب، علی‌الخصوص
جزره ونصیبین جهتلرینك بالی مشهوردر، وخیلی
مقدار بال مومی دخی اخراج اولنور. حیوانات
وحشیه‌سی: بوز وسیاه آیی، قورد، طوموز، صر-
تلان، تیلکی، چقال، طاوشان، کیك، قره‌جه، یبانی
قوج وکچی وسائره‌دن عبارت اولوب، طیورك دخی
انواعی بولنور. اسکندرك وبعده روماليلرك زماننده
او طرفلرك واسع اورمانلرله مستور بولنمش اولدیغی
او وقتلرده یازلمش تواریخك شهادتیله معلوم اولدیغی
حالده، قرون سالفه‌ده بربرلرینی تعقیب ایدن محاربه-
لرك تخریباتی اورمانلری اتلاف ایتمش اولمغله، شمدیکی
حالده، یوقاریده‌کی رقملردن آکلاشلدیغی اوزره،
اورمانلری پك آز اولوب، اودون وکراسته‌جه اهالی
طرفندن ضرورت چکلمکده‌در. معدنلری چوق
ایسه‌ده، الیوم یالکز ارغنی سنجاغنده‌کی باقیر معدنیله
پالو قضاسنده بولنان قلوشین باقیر معدنی وارغنی

قضاسنده كائن (تكل) كوكوردى اخراج اولنمقده‌در . سيلوان قضاسنك (هازو) قريه‌سنده وجزره قضاسنك خربوت قريه‌سنده دخى كور معدنى كشف اولنمش ايسه‌ده، اخراج اولنمبور . وقتيله كومش وآلتون معدنلرى دخى اخراج اولنور ايكن، شمدى بوذى‌قيمت معدنلره دسترس اولنه‌مامشدر . ليجه قضاسنده برطوز معدنى بولنوب، سنوى ٢٥٠٠٠٠ قيه قدر طوز چيقار؛ وولايتده صرف اولنان طوزك قسم كليسى سعرد سنجاغندن جلب اولنور .

دياربكر ولايتنده اسكيدن برى بعض صنايع اجرا اولنمقده اولوب، باشليجه صنايع مركزلرى ديار بكر ايله ماردين شهرلريدر . پاموقدن چتارى ومانوسه ايله بزلرك انواعى، ايپكدن قطنى، غزليه وسائر اقمشه، يوكدن دخى خالى، كليم، سجاده، شال، عبا وسائره نسج اولنور . مشين وسختيان وكا وساله دخى مصنوعات محليه‌نك باشليجه‌لرندندر . قيومجيلغه متعلق آلتون وكوشدن پك كوزل شيلر اعمال اولنديغى كبى، صيرمه‌كشلك وسراجلق صنعتلرى دخى پك ايلريدر، وقيزلر ايپك وصيرمه‌دن كوزل نقشلر واويه‌لر ياپارلر . باقيردن آوانى ودمير وچليكدن آلات مختلفه دخى اعمال اولنور . مارديننده بطوم تعبير اولنور برنوع فستيق ياغندن صابون ياپيلير . ولايتك معمولات صناعيه‌سندن برثلثندن زياده مقدارى اخراج اولنوب، بونك بر خيليسى آوروپايه نقل، وثلثانه قريب مقدارى دخى محلنده صرف اولنور . اسكله‌لرك بعد مسافه‌سى ويوللرك فقدانيله برابر ولايت معمولاتنك بودرجه‌ده رواجى اهالئ ولايتك صنايعه اولان ميل واستعدادينه ومصنوعاتك نفاستنه بردليل اولمغله ، يوللرك مكمل صورتده انشاسى حالنده، بوصنايعك پك چوق ترقى وتوسع ايليه‌جكى شبهه‌سزدر . دياربكر ولايتنك ايران، عراق، سوريه وآناطولى آره‌سنده وصامسون واسكندروندن كلن ايكى بيوك طريقك مجمعنده بولنمسى، اراضيسنك قوۀ انباتيه‌سيله محصولات زرعيه‌سنك كثرتى واهاليسنك صنايعه اولان الفت واستعدادلريله معمولات صناعيه‌سنك نفاستى تجارتنك توسع وترقيسنى موجب اوله‌جق اسبابدن ايسده‌ده، اسكله‌لرى اولان اسكندرون وصامسونك بعد مسافه‌سيله يوللرك عدم انتظامى بوكا مانع اولديغندن، تجارتى سنه‌دن سنه‌يه تدنى ايتمكده‌در . بوصوك سنه‌لرده ولايتك اخراجاتى ١٧٢٠٠٠ وادخالاتى ١٧٨٠٠٠ ليرا راده‌لرنده اولوب، اخراجاتنك ٧٣٠٠٠ ليرالغى ممالك اجنبيه‌يه وقصورى سائر ولاياته كيدر؛ ادخالاتنك دخى ١١٣٠٠٠ ليرالغى ممالك اجنبيه‌دن وقصورى سائر ولاياتدن كلير .

ولايت اهاليسنك مقدار عموميسى اولان ٤٧١٤٦٢ نفوسك اوج ربعندن زياده‌سى مسلم اولوب، ١٣٢٥٤٩ خرستيان و ١٢٦٩ اسرائيلى ايله برقاچ بيك يزيدى وچنكانه وسائره واردر . اهالئ مسلمه‌سنك قسم اعظمى ترك وقصورى كرد وعرب اولوب، اون بيك قدر چركس دخى بولنور . مسلمانلرك همان جمله‌سى سنى اولوب، يالكز برايكى بيكى قزيلباشدر . خرستيانلرك نصفى ارمنى اولوب، نصف ديكرى قتوليك، پروتستان، سريانى، كلدانى وسائره‌دن مركبدر .

معارف هنوز كرى اولوب، يالكز مركز ولايتده براعداديۀ ملكيه ايله بررشديۀ عسكريه مكتبى وبتون ولايتده ٥ رشديۀ ملكيه ايله مسلمانلره مخصوص ١٥٦٥ اركك و ٢ قيز صبيان مكتبى، ٧ مدرسه، ارمنيلره مخصوص ١٢٥ ذكور و ١ اناث، ارمنى قتوليكلرينك ١٦ ذكور، ارمنى پروتستانلرينك ٥ ذكور و ٣ اناث، روملرك ٣ ذكورويراناث، كلدانيلرك ٢٥ ذكور و ١ اناث، سريانيلرك ٢٤ ذكور و ١ اناث، لاتينلرك ٢ ذكور و ٢ اناث، اسرائيليلرك دخى ١ ذكور و ١ اناث ابتدائى مكتبى واردر . جمعاً ولايتده مكاتب ومدارسك عددى ١٨٠٥ اولوب، ٦١٥١١ شاكردان و ١٨٧٦ معلم بولنيور . پروتستان وقتوليكلرك مكتبلرى باشليجه اجنبى ميسيونرله راهبه‌لرك تحت اداره‌سنده‌در .

دياربكر ولايتنك هواسى يازين پك صيجاق اولوب، حد وسطى اوزره ميزان الحراره سانتيغراد حسابيله ٢٥ درجه كوسترر، و ٤٠ و ٤٥ درجه‌يه قدر دخى چيقار . قيشين دخى حد وسطيسى تحت الصفر ١٠ درجه‌دن عبارت اولوب، ٢٠ درجه‌يه قدر اينديكى اولور . كانونلرده متماديا قار ياغوب، ايلك وصوك بهارلرده دخى ايكيشر بچق آى كثرتله ياغمور ياغار ، ونيسانك اواسطندن ايلولك اواسطنه‌دك قوراقلق حكم سورر . بوتحولات عظيمه ايله برابر مركزى اولان دياربكر شهرندن ماعدا ولايتك هر طرفنك هواسى پك صاغلام اولوب، علل مستوليه يوق حكمنده‌در .

ولايتك تسويه اولنمش شوسه‌لرى جمعاً ٣٢٩ كيلومتره طولنده اولوب، ايكى جاده‌دن عبارتدر. برى صامسوندن بغداده كيدن جاده‌نك بر قسمندن عبارت اولمق اوزره، ولايتك غرب شمالى حدودندن ارغنى، دياربكر وماردينـدن كچه‌رك، نصيبينه قدر واصل اولور. ٢٢٦ كيلومتره طولنده اولان بو يول صامسوندن آماسيه، توقاد، سيواس وخربوتدن كچه‌رك كلن طريقك مابعدى اولوب، نصيبينه قدر آز چوق تسويه اولنمش ايسه‌ده، موصل وبغداد ولايتلرى داخلنده اولان مابعدى هنوز ياپيلمامشدر. ايكنجى طريق دياربكردن اورفه، بيره‌جك وحلبدن كچه‌رك اسكندرونه واصل اوله‌جق جاده اولوب، بونك دخى دياربكردن سيورككه و ولايتك جنوب غربى حدودينه‌دك اولان ١٠٣ كيلومتره‌لك تسويه اولنمش ايسه‌ده، هنوز حلب ولايتنده‌كى تسويه اولنمش قسميله كسب التصاق ايده‌مه‌مشدر. دجله نهرى دخى دياربكر ايله موصل آره‌سنده بر طريق حكمنده اولوب، كلكله سيراولنيورسه‌ده، سرعتلى جريانلريله اينيشلرى چوق اولديغندن، بو طريق پك زحمتلى ومخاطره‌ليدر.

دياربكر ولايتى بروجه زير ٣ سنجاق و ١٣ قضايه منقسم اولوب، ٨٨ ناحيه و ٣٢٠١ قريه‌يى جامعدر.

سنجاق	قضا	ناحيه
دياربكر	دياربكر	شرق، بهرامكى، غرب، بشيرى، تركان، كيلى، ايكور، عمركان
	سيورك	بوجاق، هوشين، بورهان، يكيشهر، قره كچى، قره‌جه طاغ، جم عرب
	سيلوان	حضرو، مهرانى، باديكان
	ديرك	محل، متينان، دشنكور، ليف
	ليجه	هانى
ماردين	ماردين	اطراف شهر، قوچ حصار، دار اوقلندران، خواص همايون، ميرستيان، جم وبريفان وكوجيكان، ميلك، دقورى، جيكى كريكان، كيكى خليجان
	نصيبين	بكار على، پولسترى، ازناور، ايليان، چسنبان، مقان، طى
	جزره	حسنان، محسان، شاخ، هاروناباقى، علوان، عليكان، عمركان، عماران، زيبارى، پشخابور، شاه پسند بالا، شاه پسند زير، سلوپى
	مديات	محلمى، لزيزخ، اربو، عليكان، حباب، درمهكان، دوماتان، باصبرين، حسنكيف (حصن كيفا)، درهاز، سيوان، باسقلى، تراتر، چليك، كرچوى، حصار، جزيرى، كولكان، عرناس، دمان
	عوينه	عمركان، صاور، غورس، سوركچى، شيخان

سنجاق	قضا	ناحیه
ارغنی	ارغنی معدنی	ارغنی، اکیل
	پالو	اشمشان، بولانق، اوخی، قره‌جور، کوك دره، هون رشید، سیوان
	چرمیك	چونکش

اشبو جدولده ذکر اولنان نواحی اصول جدیده اوزره تشکیل ایدلمش اولوب، اکثری مرکز قضادن اداره اولنور. ویك آزینك آیریجه مدیرلری وحکومتلری واردر .

[دیار بکر ولایتنك احوال تاریخیه‌سیچون «جزیره، کردستان ودیار بکر (شهری)» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

دیار بکر { سنجاغی. همنامی اولان ولایتی ترکیب ایدن اوچ سنجاغك بری یعنی مرکز سنجاغی اولوب، غرب شمالی جهتندن ارغنی، شرق جنوبی جهتندن ماردین سنجاقلریله جهات سائره‌دن دخی ولایتك حدودیله محدوددر. قسم اعظمی دجله حوضه‌سی داخلنده اولوب، یالکز جنوب غربی قسمی فرات حوضه‌سنده بولنیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۷ ۵۲۰ مربع کیلومتره اولوب، تربیعاً ۱۳ ۶۹۲ کیلو متره‌لکی قابل زراعت، ۳۲۸۶ کیلومتره‌لکی طاغلق و ۵۵۲ کیلو متره‌لکی دخی اورمانلقدر. اهالیسی ۱۴۲ ۹۳۲ کشیدن عبارت اولوب، بومقدارك ۹۹ ۶۹۰ ی ترك، کرد، عرب وچرکسدن مرکب مسلمان، ۴۰ ۹۴۲ ی ارمنی کلدانی وسریانی جنسلیلرینه واورتودوقس، قتولیك وپروتستان مذهبلرینه منقسم خرستیان، ۲۰۰۰ ی یزیدی وچنکانه، ۲۸۴ ی دخی اسرائیلیدر.

سنجاغك محصولاتیله تقسیمات ملکیه‌سی واحوال سائره‌سی حقنده ویریله‌جك معلومات بوندن اولکی ماده‌ده مفصلاً بیان اولندیغندن، تکرارینه حاجت یوقدر.

دیار ربیعه { فرات ایله دجله آره‌سنده‌کی جزیره خطه سنك قسم شرقیسنه ویریلن اسم اولوب، موصلدن خابورنهری مجراسنه‌دك ممتد اولوردی. شمالاً دیاربکر وغرباً دیار مضر ایله محدود ایدی. قبل الاسلام اوطرفلرده یرلشمش اولان قبائل عربدن بنی ربیعه قبیله‌سنك اسمیله تسمیه اولنوب، دیار بکرده حکم سورمش اولان (بکر بن وائل) دخی بنی ربیعه قبیله‌سنه منسوب بولندیغندن، دیار ربیعه‌نك مسماسی بعضاً دیاربکری دخی شامل اولمق اوزره، تعمیم اولنور. هرحالده بواسم جغرافیون ومورخین عرب آثارنده موجود اولوب، الیوم متروك وغیر مستعملدر. [«جزیره» ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

دیار مضر { فرات ایله دجله آره‌سنده واقع جزیره خطه‌سنك فرات ایله خابور آره‌سنده اولان غرب جنوبی قسمنه ویریلن اسم اولوب، حران ورقه وشمشاط وسروج طرفلرینی یعنی اورفه سنجاغنك برقسمیله زور متصرفلغنی حاوی ایدی. قبل الاسلام اورالرده یرلشمش اولان قبائل عربدن بنی مضره نسبتله وضع ایدلمش اولان بواسم الیوم متروك وغیر مستعملدر. [«جزیره» و «زور» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دیاز { بارتلمی — (B. Diaz) پورتکیز مشاهیر بحریوندن اولوب، آفریقا قطعه‌سنك منتهای جنوبنده اولان امید برونـنك کاشفیدر . ۱۴۸۶ تاریخ میلادیسنده بومحلی کشف ایدوب، اوراده دوچار اولدیغی فرطونه‌لردن طولایی «اضطراب برونی» تسمیه ایتمش ایسه‌ده، پورتکیز قرالی اورادن هند طرفلرینه کیدیله‌بیله‌جکی امیدینه بناءً، بواسمه بدل «امید برونی» اسمی اختیار ایتمشدی. دیاز ۱۵۰۰ تاریخ میلادیسنده شدتلی برفرطونه‌یه طوتیلوب، مغروقاً تلف اولمشدر.

دیاز { میکل — (M. Diaz) اسپانیا بحریوندن اولوب، آراغونه‌لیدر. فریستوف قولومبك آرقداشلرندن اولوب، ۱۴۹۵ ده (سنت دومینغ) جزیره‌سنده (هایته) آلتون معدنلرینی کشف ایتمش؛ و ۱۵۰۹ ده (پورتوریقو) والیسی اولمش ایدی .

دیاز { بالتازار — (B. Diaz) پورتکیز مشاهیر شعراسندن اولوب، آنادن طوغمه اعمی اولدیغی حالده، پك کوزل برطاقم فاجعه‌لر وسائر منظومه‌لر ترتیبنه موفق اولمش، والك بیوك شعرا

صره‌سنه بگمشدر. (مادره) جزیره‌سنده طوغوب، اون یدنجی قرن میلادیده یاشامشدر.

دیاسقوریدس { ودیسقوریدس، دیوسقو- ریدسه عربلر عندنده ویریلن اسمدر. [«دیوسقوریدس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیاغوراس { (Diagoras) یونان قدیم حکما وشعراسندن اولوب، عن‌اصل آزاد اولمش برکوله ایدی. (میلوس) جزیره‌سنده طوغوب، دموقریطه تلمذ ایتمشیدی. ابتدا بك متعصب ایکن، بعده برتحقیر کوروب، انتقامنی آلمدیغندن، قومنك معتقدی اولان الهۀ کاذبه‌یه کوسه‌رك، دینسز اولمش؛ وبعض آیینلرله اکلنمش اولدیغندن، میلاددن ۴۱۵ سنه اول آتنه‌دن طرد اولنمش؛ وبعده قاتلنه مکافاة وعدی اعلان اولندیغندن، قبل‌المیلاد ۴۰۰ تاریخنده یونانی ترکه مجبور اولوب، برفرطونه‌یه طوتلغله، مغروقاً وفات ایتمشدر. اشعارندن بعض ابیات بولنه‌بیلمشدر.

دیافونو { (Diafounou) آفریقای غربیده، سنغال نهری کنارنده، صحرای کبیرك جنوبنده و(مدینه)نك شمالنده بریر اولوب، فرانسه دولتی بعض نقطه‌لرینی ضبط ایتمشدر. ممالك اسلامیه‌دن اولوب، مرکزی (تامباقاره) یاخود (تمبکره) قصبه‌سیدر.

دیاقوه { (Diakova) یاقوه قصبه‌سنه السنۀ اجنبیه‌ده ویریلن اسمدر. [«یاقوه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیال { (Deal) انکلتره‌نك (کنت) سنجاغنده و(قانتوربری)نك ۲۲ کیلو متره جنوب شرقیسنده اوله‌رق مانشه دکیزی ساحلنده برقصبه واسکله اولوب، ۸۲۰۰ اهالیسی واستحکاماتی واردر.

دیالماط { (Dialmath) آفریقای غربیده سنغامبیانك (دیمار) خطه‌سنده برقصبه وقلعه اولوب، فرانسه دولتی طرفندن بوقصبه‌ده برقره‌غول بولندیریلیور.

دیاله { عراقده دجله‌یه تابع بیوك برنهر اولوب، ایرانك (اردلان) ایالتنده نبعانله، (آب شیروان) نامیله غربه طوغری آقه‌رق، حدود عثمانیه‌یه واصل اولنجه، دیاله اسمنی آلیر؛ وابتدا غرب شمالی‌یه بعده جنوب غربی‌یه طوغری جریانله سلیمانیه سنجاغنك حدود جنوبیه‌سنده برخیلی مسافه‌ده حدود ایرانیه خطنی تشکیل ایتدکدن صکره، برخیلی مسافه‌ده دخی موصل وبغداد ولایتلرینی آیرر، وبعده بغداد سنجاغنه کیروب، بغدادك ایکی بچق ساعت آشاغیسنده صولدن دجله ایرماغنه منصب اولور. ایران ممالکنده بر قاچ چای ودره اخذ ایلدیکی کبی، ممالك عثمانیه‌ده دخی صاغدن سلیمانیه وشهر زور سنجاقلرندن وصولدن خانقین قضاسندن بر قاچ چای دیاله نهرینه دوکیلور. خانقین قربنده بر قاچ قوله آیریلوب، بعده جمله‌سی یکیدن برلشیر. دیاله نهرینك صویی چوق اولوب، خراسان قضاسنده برچوق جدوللر آیریله‌رق، اراضی سقی اولنور. مجراسنك طولی تقریباً ۵۰۰ کیلومتره اولوب، ۱۷۵ کیلومتره‌لکی ایرانده، ۱۰۰ کیلومتره‌لکی حدودده و۲۲۵ کیلومتره‌لکی دخی ممالك عثمانیه داخلنده‌در. آزمیتله سیرسفائنه صالح اوله‌جق حاله قونیله بیلیر. جغرافیون عرب آثارنده (دیالی) صورتنده محرر اولوب، یاقوت حموی بونك (نهر بعقوبا) و(تامرا) دخی تسمیه اولندیغنی بیان ایدیور.

دیامانتینو { (Diamantino) برازیلیانك (ماتوغروسو) ایالتنده و(قویابه)نك ۱۴۰ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (پاراغوآی) ایرماغی منابعی قربنده بر قصبه اولوب، ۴۸۰ اهالیسی واردر.

دیامانتینه { (Diamantina) برازیلیانك (میناس‌جرائس) ایالتنده و(اوروپرتو)نك ۲۳۰ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۴۰۰۰ اهالیسی، کوزل منظره‌سی، خیلی تجارتی ومعمولات دباغیه ایله قوبجیلغه متعلق مصنوعاتی واردر. جوارلرنده‌کی نهرلرده خیلی الماس چیقدیغیچون بواسمله تسمیه اولنمشدر.

دیامانتینه { (Diamantina) آوستورالیانك ایج طرفلرنده برنهردر، که (قوینسلاند) حکومتنك وسطلرنده و۲۲° عرض جنوبیده نبعانله، جنوب غربی‌یه طوغری آقه‌رق، جنوبی آوستورالیا حکومتنده و۳۲° عرض جنوبی قربنده (اریه) کولنه دوکیلور. بو نهر ۱۸۷۷ ده کشف اولنمشدر.

دیانه (Diane) اسکی یونان وروما اساطیر- نده خردن کنایه اولان الههٔ کاذبه‌نك لاتینجه اسمی اولوب، یونانیلر عندنده (آرتمیس) تسمیه اولنوردی. کویا ابو الآلهه زعم اولنان مشتریك قیزی وشمسدن کنایه اولان (آپولون)ك همشیره‌سی اولوب، بودخی برادری کبی (دلوس) جزیره‌سنده طوغمشیدی. آوك وعصمتك حامیه‌سی زعم اولنه‌رق، حامله قادینلر دخی بوندن استمداد ایدرلردی. (آقتیون) اسمنده برآوجی حمامده چپلاق اولدیغی حالده، کندیسنه باقمغه جرأت ایتدیکیچون، کویا دیانه بونی کیکه تحویل ایتمش؛ وبوعفت ادعاسیله برابر (اندیمیون) ایله (پان)ی و (لوریون)ی سومش ایدی. (افس) یعنی آیاثلوغده عبادتنه مخصوص بك جسیم ومصنع بر معبد وار ایدی، که ابقای نام ایچون (اروستراث) طرفندن احراق اولنمشدی. (تاوریده)ده یعنی قریمده دخی بوکا عبادت اولنور، وقرطونه‌یه طوتیلوب او سواحله دوشن بیانجیلر قربان ایدیلیردی. روما جوارنده کائن (آریکیا)ده دخی دیانه‌نك عبادتنه مخصوص بر معبد بولنوب، بونده راهب اولمق ایستینك سلفنی اولدیرمسی شرط ایدی. ایجه وقیصه برکوملك کیمش، النده براوق ویاننده بردیشی کیك ویا براو کوپکی اولدیغی حالده تصویر اولنوردی.

دیانیره (Déjanire) اساطیر یونانیه‌ده (هرکول) نام مشهور قهرمانك زوجه‌سی و اتولیاده واقع (قالیدون) حکمداری (انئوس)ك قیزی اولوب، کویا کندیسنی (اوتوس) نهرندن کچیرمك ایچون آرقه‌سنه آلمش اولان (نسوس) اسمنده بردیو بونی قاچیرمق ایستدیکندن، هرکول بودیوی برسهمله اوقله اتلاف ایتمش؛ ودیو اولمزدن اول قانلی کوملکنی دیانیره‌یه ویره‌رك، هرنه وقت قوجه‌سی بروفاسزلقده بولنورسه، بوکوملکی کیدیررك بوله کنتوه‌یه‌بیله‌جکنی سویلمش ایدی. مؤخراً هرکول (قیوله) اسمنده برقیز سومکله، دیانیره بوکوملکی کیدیرمش؛ وهرکول بوندن متأثراً وفات ایتدکله، دیانیره دخی مأیوسیتندن کندینی اتلاف ایتمشدر. بو مصالك بعض شعرا ورساملره سرمایه اولمشدر.

دیانیوم (Dianium) اسپانیاده‌کی دانیه ویادنیه قصبه سنك اسم قدیمیدر. اسکی زمانده بیوجك بر شهر اولوب، دیانه معبوده‌سنه منسوب عد اولنوردی. مارسلیاده‌کی یونانیلرك مهجری ایدی.

دیاهوت (Diahot) جزایر بحر محیطدن یکی قالدونیه آطه سنده بر نهر اولوب، جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری آطه‌نك بویجه آقه‌رق، جزیره‌نك منتهای شمالنده واقع (هارقورت) قویه دوکیلور. مجراسنك طولی ۱۵۰ کیلومتره اولوب، آشاغیکی ۴۰ کیلومتره‌لك یری سیر سفائنه صالحدر. کنیشلکی ۱۰۰ و ۱۵۰ متره اولوب، منصبنه قریب محلده ایسه ۱۵۰۰ متره‌یه بالغ اولور. مجراسنك یوقاری طرفلری طاغلر وبوغازلر آره‌لرنده اولوب، آشاغی جهتی ایسه خفیف صورتده طالغه‌لی اووه‌لرده بولنیور، که بوجهتده آلتون وباقیر معدنلری بولنوب، کلیتلی کولیجه اخراج اولنور.

دیبان [« ذیبان » ماده سنه مراجعت بیوریله.]

دیبای (Dibaï) هندستانده میرات خطه‌سنك (بلند شهر) سنجاغنده برقصبه اولوب، ۷۷۸۰ اهالیسی واردر.

دیبجات هندستانك جنوب غربیسنده واقع (مالدیو) جزایرینه جغرافیون عرب آثارنده ویریلن اسمدر. (دیب) یاخود (دیو) کلمه‌سی لسان هندیده « آطه » دیمك اولدیغندن (دیبجات) بونك جمعی اوله‌بیلیر.

دَیبُل هندستانك ساحل غربیسنك منتهای شمالنده وسند نهرینك منصبنده برشهر اولوب، مشاهیر علمای اسلامدن برقاچ ذاتك مسقط رأسی بولنمشدر. اوائل دور اسلامده پك بیوك ومشهور بر شهر ایکن، شمدیکی حالده خریطه‌لرده بوله براسم کورلمدیکندن، خراب اولمش اولسه کرکدر. دربلو «کتبخانهٔ شرقی»سنده بوشهرك البوم (ادیو) دینلن و پورتکیزلیلرك النده بولنان اسکله‌دن عبارت اولدیغنی ادعا ایدیور ایسه‌ده، دیو برآطه اوزرنده اولوب، پورتکیزلیلر طرفندن تأسیس ایدلمش اولدیغندن، و حالبوکه یاقوت حموی لاهور وملتان صولرینك دیبلده بحره منصب اولدیغنی بیان ایتدیکندن، دیبلك سند ایرماغی منصبنده بولنمش اولمسی احتمالی دها قریبدر.

دیبنك { یاخود دیبانغ (Dibang) تیبتده (لهاسه) قربنده برقصبه اولوب، لامه‌لره مخصوص بیوك برمناستری و ۷۰۰ ۷ اهالیسی واردر.

دیبور { جزیرهٔ ابن عمر قربنده بر ناحیه اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

دیبورغ { (Dieburg) آلمانیاده (هسه) بیوك دوقه‌لغنك (استارکنبورغ) ایالتنده ودارمستادك ۱۴ کیلومتره شرق شمالیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۳۸۸۰ اهالیسی وصاج، تنکه، مغوی وچناق چوملك فابریقه‌لری واردر.

دیبونغ { یاخود دیبنك (Dibong) هندستانك جهت شرقیه‌سنده آسام خطه‌سنده (براهما پوتره) ایرماغنی تشکیل ایدن اوچ نهرك بری اولوب، ظن اولندیغنه کوره تیبتده (لهاسه)نك شمالنده واقع بیوك کوللردن چیقه‌رق، ابتدا شمال شرقیه وبعده غرب جنوبیه آقار؛ و(لوهیت) ایله (دیبونغ) نهرلری آره‌سنده براهما پوتره‌یه دوکیلور.

دیپه { (Dieppe) فرانسه‌نك قسم شمالیسنده آشاغی‌سینه ایالتنك مرکزی بر شهر اولوب، پاریسك ۱۶۷ (ودمیر یول طریقیله ۲۰۱) کیلومتره شمال غربیسنده، مانشه دکیزی ساحلنده و(آرقه) نهرینك منصبنده واقعدر. ایکی قسمدن مرکب اولوب، ۴۰۰ ۲۰ اهالیسی، صاغلام لکن آغزی طار لیمانی، دمیر یولی، تحت البحر تلغرافی، اسکی سور وقلعه‌سی، ۶۸ چشمه‌سی، مشهور دکیزبانیه‌لری، مکتب اعدادیسیله بحریه مکتبی، کتبخانه‌سی، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری، ایپ وخلاط فابریقه‌لری، کیك وفیل دیشندن معمولاتی وایشلك تجارتی واردر. اون برنجی قرن میلادیده برباليقجی کویی حالنده اولوب، بعده بیومش؛ وآنجق بو صوك زمانلرده اوجوارده بولنان (هاوره) اهمیت قزانمغله، (دیپه) کری قالمشدر. قرون وسطاده اهالیسنك کمیجیلکده‌کی مهارتیله شهرت بولوب، دیپه‌لیلر آفریقای غربیده وآمریقاده برچوق کشفیاته وبعض مهجرلر تأسیسنه موفق اولمشلردر.

دیچ { (Dietz) پروسیه‌ده (ناسو)نك ۹ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی ومیوه آغاجلری بتیشدیرمکه مخصوص مشهور فدانلقلری واردر.

دَیدان { حجازده بلقاء طریقنده کوزل بر قصبه ایکن خراب اولمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دیدرو { (Diderot) فرانسه مشاهیر حکماسندن اولوب، ۱۷۱۲ تاریخنده (لانغره)ده طوغمش، و ۱۷۸۴ ده وفات ایتمشدر. بربچاقجینك اوغلی اولوب، باباس اولمق اوزره، علم عقائدی اوکرنمك ایچون پارسه کوندرلمش، وبعده برمتعهدك یانده کیرمش ایسه‌ده، علوم ومعارفله اشتغالدن بشقه برشیئه میلی اولمدیغندن، متعاقباً هرایشدن چکیلوب، ادبیات وفلسفه وهندسه ایله اوغراشمغه، وکد یمینیله یاشامق اوزره، درس ویرمکه وکتاب یازوب نشر ایتمکه باشلامش ایدی. ابتدا انکلیزجه‌دن برطاقم کتابلر ترجمه ایدوب، بعده «فضیلتك قدری» عنوانیله برکتاب وبر طاقم امثال حکمیه نشر ایتمش؛ وبوایکنجی کتابی پارلمانك قراریله جمع واحراق اولنمشدی. ۱۷۴۹ ده «کورلره عبرت اولمق اوزره کورلر حقنده رساله» عنوانیله براثر نشر ایدوب، بونده امور دینیه‌یه قارشی وبعض اکابره طوقنور برطاقم رموزات مندرج بولنمغله، (وینسنه) مجلسنه حبس اولنمشدی. سبیلی تخلیه اولندقدن صکره، مشهور «مجموعهٔ فنون»ك یعنی (آنسیقلوپدیا)نك تحریرینی فوروب، دالمبرتله اشتراك ایتمش؛ وطائفهٔ رهبان ایله حکومتك کوستردیکی موانع کثیره ایله برابر، ۱۷۵۱ دن ۱۷۷۲ تاریخنه‌دك ۲۱ سنه بوبیوك اثره چالیشه‌رق، ۱۷سی متن و ۱۱ ی اشکال اولمق اوزره، ۲۸ بیوك جلددن مرکب اولان اثر مذکورك وجوده کلمسنه سبب اولمشدر. بو اثرده کندیسی فلسفهٔ قدیمه وصنایعه دائر اولان مقالاتی یازوب، اقتدارینی اثبات ایتمشدر. بوندن ماعدا برچوق جدی تألیفاتله، بعض حکایه وتیاترو کتابلری یازمش؛ واسمی بللی ایتمکسزین دخی بعض کتابلر نشر ایتمشدی. دیدرو خرستیانلغك پك علیهنده اولوب، اکثر آثاری راهبلره قارشیدر. الحاد درجه‌سنه قدر دخی واربر. وولتر، روسو، دالمبرت، هولباش وسائر معاصرین حکما ایله وعلی‌الخصوص غریم ونژون ایله پك دوست اولوب، یالکز

روسو ایله بعده بوزشمشـدی. کنج ایکن اولنوب، برقیزی دنیایه کلمشدی، وبو قیزی فوق العاده سوردی. نشر ایتدیکی آثار کندیسنی رفاهله یاشاته‌میوب، کتابلرینی صاتمغه مجبوریتنده بولنمش ایسه‌ده، روسیه ایمپراطوریچه‌سی ایکنجی قاترینه، دیدرو صاغ اولدقجه کندیسی قوللانمق شرطیله، کتابلرینی ۵۰۰۰۰ فرانغه اشترا، وکندیسنه معاش دخی تخصیص ایده‌رك، قید ضرورتدن قورتارمش؛ و ۱۷۷۳ ده دیدرو برای تشکر پترسبورغه کیدوب، عودتنده بقیهٔ عمرینی انزواده کچیرمشدر. (نژون) دیدرونك آثارینی جمعله، ۱۵ جلد اوزره نشر ایتمشدر. بعده دیدرونك آثاری دفعاتله طبع اولنه‌رق، صکره‌دن بولنمش بعض تألیفات ومخابراتی دخی علاوه اولنمشدر. قیزی ترجمهٔ حالنی دخی یازمشدر.

دیدو (Didot) فرانسه‌ده مشهور برمطبعه‌جی عائله‌سی اولوب، برنجیلری اولان (فرانسوا دیدو)، که ۱۷۲۰ ده پارسده طوغوب ۱۸۰٤ ده وفات ایتمشدر، برمطبعه وبر حروفات دوکمخانه‌سی تأسیس ایدوب، حروفاتی کوزللشدیرمش؛ ویك کوزل ومصحح کتابلر نشر ایده‌رك، هم فن طباعتك هم معارفك ترقیسنه بیوك خدمتلر ایتمشدر. — بیوك اوغلی (پیر دیدو) ایله کوچك اوغلی (فیرمین دیدو) وبونك اوغللری دخی بوصنعته دوامله، فن طباعتك ترقیسنه بیوك خدمتلر ایتدکدن بشقه، بعض نافع کتابلر دخی تألیف ایتمشلردر.

دیدون (Didon) صور حاکمی مشهور پیکمالیونك همشیره‌سی وبعلك قیزی اولوب، صوری ترکله برطاقم فنیکه‌لیلرله قبل المیلاد ۸٦۰ ویا ۸۸۰ تاریخلرنده آفریقایه کچه‌رك، تونس جوارنده بولنمش اولان (قارتاج) شهر قدیمنی تأسیس ایلمشیدی. روایته کوره (جتول) قومنك حکمداری (یارباس) صاحبهٔ ترجمه‌یه عاشق اولوب، تزوجنه اصرار ایتدیکندن، دیدون بونك تعقیباتندن قورتلمق ایچون، اتلاف نفس ایتمشدر. بعض شعرانك منظومه‌لرینه مبنی علیه اولمش؛ وبعض مشهور رسـاملر طرفندن تصویر اولنمشدر.

دیدیمو تیخوس (Didymotichos) دیمتوقه‌نك اسم اصلی قدیمیدر. [« دیمتوقه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیدیوس یولیانوس (Didius Julianus) روما ایمپراطورلرندن اولوب، ۱۳۳ تاریخ میلادیسنده میلانده طوغمش؛ وقومودیوسك زماننده خدمت ایدوب، جرمان اقواممندن (قات) قومنی مغلوب ایتمشیدی. (پرتیناقس)ك وفاتنده ۱۹۳ تاریخنده ایمپراطورلغه قعود ایتمش وایکی سنه صکره، مقتولاً وفات ایتمشدر.

دیدیه (Didier) لومباردلرك صوك حکمداری اولوب، ابتدا (ایستریا) دوقه‌سی ایکن، (آستولف)ك بلا ولد وفاتی اوزرینه، ۷۵۷ تاریخ میلادیسنده، لومباردلر حکمداری اولمش؛ وپاپا ایکنجی ایستانه قارشی محاربه ایدوب، (پپین) طرفندن مغلوب اولمش ایدی. اتفاقی قزانمق امیدیله، قیزینی شارلمانه ویرمش ایسه‌ده، برسنه صکره شارلمان قیزینی تطلیق ایتمش؛ ودیدیه شارلمانك طرد ایتدیکی یکنلرینی وملکنی ضبط ایتمش اولدیغی آکیتانه دوقه‌سی (هونالد)ی حسن قبول ایتدیکندن، شارلمانك خصومتنی قزانوب، نهایت ۷۷۳ ده، پاپا طرفندن اولنان استمداد اوزرینه، شارلمان دیدیه‌نك ممالکنی ضبط، وکندیسنی دخی اخذ ایله، (فوربیه) مناسترینه حبس ایتمکله، اوراده وفات ایتمشدر.

دیدیه (Didier) فرانسه متأخرین ادباسندن اولوب، ۱۸۰٤ ده اسویچره‌نك (جنو) شهرنده طوغمش، و۱۸٦٤ ده وفات ایتمشدر. برچوق حکایه کتابلری یازمشدر.

دیدیه (St. Didier) سنت — قتولیکلرك بواسمله ایکی عزیزلری اولوب، برنجیسی (لانغره) پسقپوسی ایکن، ۲٦٤ تاریخ میلادیسنده قتل اولنمشدر. مایسك ۲۳ نده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی فرانسه‌ده‌کی (ویانه) باش پسقپوسی ایکن، ٦۰۸ ویا ٦۱۲ ده لیون قربنده قتل اولنمشدر. بونك دخی یورطیسی یوم مذکورده اجرا اولنور.

دیر زور مستقل متصرفلغنك مرکزی برقصبه اولوب، برالشام ایله جزیره

آره‌سنده وفراتك ساحل غربیسنده اوله‌رق، رقه‌نك ١٢٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده و (خابور) منصبنك یعنی (قرقسیه) خرابه‌لرینك ٢٠ کیلومتره غرب شمالیسنده، ٢٠′ ٣٥° عرض شمالی ایله ٤٥′ ٣٧° طول شرقیده واقعدر. ٢٥٠٠ خانه‌سی و ٢٠٠٠٠ اهالیسی اولوب، ١٨٧٥٠ سی مسلم و قصوری سریانی وارمنی ویهودیدر. کوزل برقصبه اولوب خانه‌لری بیاض و سوقاقلری دوزدر. مکمل برحکومت قوناغی، ٣ جامع شریفی، ٢ کلیساسی، بر رشدیه و ٤ ابتدائی مکتبی، برعسکری خسته‌خانه‌سی، برحمامی، ٣٠٠ دکانی حاوی، ٥ چارشیسی و ٤ خانی واردر. قارشیسنده اوله‌رق فراتك ایچنده بولنان (احویجه) آطه‌سی اشجار ونباتاتله مستور وقصبه‌یه برکوپری ایله مربوطدر. یکی بر قصبه ایسه‌ده، شام ایله بغداد آره‌سنده‌کی کاروان طریقنك اوزرنده واقع اولمغله‌برابر، برالشام وجزیره جهتلرنده طولاشان عربانك دخی مرکزی بولندیغندن، خیلی اهمیت تجاریه‌سی واردر. قبولرینك صویی پك آجی اولوب، اهالیسی فرات صویندن ایچر. بورانك دخی چبانی واردر. اصل اسمی (دیررمان)در. (زور) متصرفلغنك مرکزی اولمق مناسبتیله (دیر زور) دخی دیرلرسه‌ده، اصل (دیر زور) اهواز جهتنده برمناستر ایدی.

دَیر «مناستر» دیمك اولان بوکله دیگر برطاقم اسملره اضافتله جزیره و عراق وشام ومصر وسائر بلاد عربده برچوق مشهور مناسترلره وبعض قرا وسائر محلره علم اولمشدر. بونلرك الك مشهوری موصل قربنده بولنان (دیرابون) در، که حضرت نوح (عم)ك قبرینی حاوی اولدیغی مظنوندر.

دیر آسیای وسطیده کابل نهریله هندوکوه آره‌سنده وکابل نهرینه دوکیلن (کونه) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ١٤′ ٣٥° عرض شمالی ایله ٢٩′ ٦٩° طول شرقیده واقعدر.

دیراخیوم یاخود دوراخیوم (Dyrachium) دراج قصبه‌سنك اسم اصلی قدیمیدر.

دیرالقمر جبل لبنان مستقل متصرفلغنك مرکزی اولان بر قریه اولوب، بیروتك ٣٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده، طاغلر آره‌سنده، ٩٠٠ متره ارتفاعنده وبیروت ایله صیدا آره‌سنده (نهر الدامور) اسمیله دکیزه منصب اولان (وادی القاضی) اوزرنده واقعدر. باشلیجه درزی ومارونیلردن مرکب ٢١٧٥ اهالیسی، برکلیسا ومناستری وسدلر اوزرینه یاپلمش کوزل باغچه‌لری واردر. قارشیسنده ووادینك او بر طرفنده درزیلر امیری بشیرك مقری بولنمش اولان (بیت الدین) سرایی بولنیور.

دیرشاو (Dirschau) پروسیه‌نك شمال شرقی جهتنده واقع نفس پروسیه ایالتنده، (دانسیغ) سنجاغنك (استارغارد) قضاسنده واستارغاردك ٢٤ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق، (ویستوله) ایرماغنك منصبنه قریب منقسم اولدیغی قوللرك الك غربیسی اوزرنده برقصبه اولوب، ٩٧١٥ اهالیسی، دمیر دوکمخانه‌سی، چناق چوملك وطوغله فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری، اودون تجارتی وویستوله اوزرنده کوزل برکوپریسی واردر. مشهور قپودان قوقك معیتنده دور عالم ایتمش اولان مشاهیر طبیعیون وسیاحیندن (فورستر)ك مسقط رأسیدر.

دیرق هارتوغ (Dirk - Hartog) آوسترالیانك ساحل غربیسی قارشیسنده و «کوپکلر قویی» نك مدخلنده اوله‌رق ٢٦° عرض جنوبیده واقع اوچ آطه‌نك الك غربیسی والك بیوکی اولوب، بویی ٧٠ وانی ١٥ کیلومتره‌در. سواحلی صرب ودیك اولوب، اوسطی دوزدر. آقار صولری چوق اولوب، پك کوزل وواسع مرعالری حاوی اولمغله اخیراً بعض انکلیزلر یرلشوب، کلیتلی سوریلر تشکیل ایتمشلردر. صوینك کثرتی حسبیله کمیلر دخی چوق اوغرارلر.

دیرك دیار بکر ولایت وسنجاغنده، دیاربکرك ٦٥ کیلومتره جنوبنده وماردینك ٣٦ کیلومتره غربنده اوله‌رق قره‌جه طاغك اتکنده وخابوره تابع جرجب نهری اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، بیك قدری ارمنی وقصوری کرد اولمق اوزره، ٢٥٠٠ اهالیسی، برجامعی، برکلیساسی، برحمامی، برخانی، ١٥٠ دکانی و ١٠ چشمه‌سی واردر. آب وهواسی کوزل اولوب، زیتون

وانجیر ونار آغاجلریله محاطدر. — دیرك قضاسی شمالاً نفس دیار بکر، غرباً سیورك قضالریله، شرقاً ماردین سنجاغیله، جنوباً دخی زور مستقل متصرفلغیله محاط ومحدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳٤٤٨ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، تربیعاً ۲۷۸٤ کیلومتره‌لکی قابل زراعت، ٦٤٦ کیلو متره‌لکی طاغلق وطاشلق، ۱۸ کیلومتره‌لکی دخی اورمانقدر. اهالیسی ۱۸ ۲۸۸ کشیدن عبارت اولوب، ۱۵ ۲۸۸ ی ترك وکرد وعرب وچرکس اوله‌رق مسلم و ۳۰۰۰ ی ارمنی وسریانی اوله‌رق خرستیاندر. قضا ۷۸ قریه‌دن مرکب اولوب، محل، متینان، شنکور ولیف اسملریله درت ناحیه‌یی حاویدر. تماميله فرات حوضه‌سنده بولنوب، خابور نهرینه تابع جرجب چاینك منابعی جامعدر. اراضیسی پك منبت ومحصولدار اولوب، اهالیسنك زراعته عدم اهتماملریله ومخرجلرینك بعد مسافه‌سیله برابر خیلی محصولات آلنیر. اشجار مثمره‌سی وباغچه‌لری پك چوق اولوب، میوه‌لری پك مبذولدر. باغلری دخی چوق اولوب، پك مقبول برنوع شراب چیقار. مرعالری پك چوق واوتلری رایحه‌دار اولمغله، پك کایتلی اولان قیونلری سودندن کوزل رایحه‌لی یاغلر چیقار. صیغیر، آت، مرکب، استر کبی حیوانات اهلیه‌سی دخی چوقدر.

دیروت { مصرده رشید اداره‌سنده ورشیدك ۲۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده ونیلك رشید قولی اوزرنده برکوچك قصبه‌در.

دیره { بحر احرده باب المندبك ساحل غربیسنده بولنمش اسکی برقصبه‌نك اسمیدر.

دیریا { (Deirie) آلتنجی قرن میلادیده بیوك برتانیه‌ده (آنغل) قومی طرفندن تشکیل اولنمش برکوچك دولت اولوب، بعده (برنیکیه) دولتیله برلشدیریله‌رك، حکومات سبعه‌نك بری اولان (نورتومبرلاند) دولتنی تشکیل ایتمشدر.

دیزرائلی { (D' Israeli) [«اسرائلی» مادەسنه مراجعت بیوریله.]

دیزك { ایرانك شرق جنوبی جهتنده وبلوجستان حدودی قربنده اوله‌رق (مشکد) نهرینه تابع برچاینك وادیسنده برقصبه اولوب،

همنامی اولان ناحیه‌نك مرکزیدر. حقیقتده قصبه برینه یقین ٦ قریه‌دن مرکبدر. ناحیه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۰۰۰ مربع کیلو متره واهالیسی ۳۰۰۰۰ کشی اولوب، حبوباته متعلق محصولاتیله خرمالری چوقدر. — اسطخری بو اسمله سمر قند قربنده برقریه دخی بولندیغنی، وبعض علمانك مسقط رأسی اولوب، ماء جاریسی ورباطی اولدیغنی بیان ایدیور.

دیژون { (Dijon) فرانسه‌نك جهت شرقیه‌سنده (قوته دور) یعنی «آلتون ساحل» ایالتنك و (بورغونیه) خطه‌سنك مرکزی برشهر اولوب، پارسك ۲۷۱ کیلو متره جنوب شرقیسنده و (اوشه) ایله (سوزون) نهرلری ملتقاسی اوزرنده واقعدر. کوزل و تجارتگاه برشهر اولوب، ۴۸۰۰۰ اهالیسی، کوزل ابنیه‌سی، مفرح تفرجگاهلری، آقادمیاسی، علوم وفنون درسخانه‌سی، حقوق وطب مکتبلری، مکتب اعدادیسی، جمعیت علمیه‌سی، کتبخانه‌سی، نباتات باغچه‌سی وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌سی، وقتیله پولتیقه متهملریچون محبس اتخاذ اولنان برقلعه‌سی، متعدد دمیر یوللری وبعض آثار عتیقه‌سی واردر. خردالی مشهوردر. اسکی برشهر اولوب، ابتدا قیصر طرفندن اردوگاه اتخاذ اولنمش؛ وروما ایمپراطورلرندن (آورلیان) جمع صیغه‌سیله (دیویس) دینان بتون آلههٔ کاذبه‌نك عبادتنه مخصوص برمعبد تأسیس ایتمکله، (دیویو Divio) تسمیه اولنمشدی، که دیژون بوندن مأخوذدر. طقوزنجی قرن میلادیدن صکره کسب اهمیت ایتمکه باشلامشدر.

دیژونه { (Dijonnais) فرانسه‌نك بورغونیه خطه‌سنده دیژون شهریله اطرافندن عبارت بربقعه ایدی. تقسیمات جدیده‌ده (قوته‌دور) ایالتی داخلنده بولنیور.

دیس { (Diss) انکلتره‌نك (نورفولق) سنجاغنده و (نورویچ)ك ۳۲ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق شمالی دکیزینه دوکیلان (وادنی) نهرینك ساحل یمیننده برقصبه اولوب، ۳۸۵۰ اهالیسی وکتن ایپلیك ایله چوراب وسائره‌یه متعلق بعض معمولاتی واردر.

دیسا { (Dissa, Deesa) هندستانده کجرات خطه‌سنك (کیکوار) حکومت ممتازه‌

سنده واحد آبادك ١٥٠ كيلومتره شمال شرقيسنده برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهاليسی واردر. اطرافنده‌كی اورمانلرده چوق آرسلان وقپلان بولنور.

ديست { (Diest) بلجيقه‌نك (برابانت) ايالتنده و (لوون) ك ٢٤ كيلومتره شرق شماليسنده بر قصبه اولوب، ٧٣٢٠ اهاليسی، استحكاماتی، چوخه وسائر منسوجاته بيره فابريقه‌لری وباقر دوكمخانه‌سی واردر. بيره‌سی مشهوردر.

ديسقو { (Disco) غروئنلاندك ساحل غربيسی قارشيسنده بر بيوك آطه اولوب، منتهای جنوبيسی ′١١ °٦٦ عرض شمالی ايله °٥٥ طول غربيده واقعدر. بوبی تقريباً ١٦٠ كيلومتره اولوب، °٧٩ عرض شماليده دكيزك ايچنده قيالق بر قول اوزانه‌رق، صاغلام بر ليمان تشكيل ايديور، كه بو ليمانك ايچنده دانيمارقه‌نك اوجهته‌كی مستملكاتنك مركز اداره‌سی اولان (غودهاون) قصبه‌سی بولنيور. بو قصبه بالينه آوجيلرينك التجاكاهيدر. جزيرهٔ مذكوره ايله غروئنلاند آره‌سنده‌كی ديسقو قوبی ١٠٠ كيلومتره عرضنده اولوب، يازين غيرمنجمد حالنده بولنور، و ياالكز اوته بريسنده بعض بوز قيالری يوزر.

ديسقوريدس { [« ديوسقوريدس » ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

ديسمال { (Dismal) آمريقای شماليده م‌لك مجتمعه‌نك سواحل شرقيه‌سی قربنده و (ويرجينيا) ايله شمالی قارولينه جمهوريتلری آره‌سنده بيوك بر بطاقلق اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سی ٨٠٠ مربع كيلومتره‌در. يوكسك اوتلر وقامشلرله مستوردر.

ديسنا { (Disna) روسيه‌نك جهت غربيه‌سنده غربی دوينه‌يه تابع بر نهردر، كه (فوونو) ايالتنك (نوووآلكساندروفسق) قضاسنده همنامی اولان بر كوچك كولدن چيقه‌رق، بطاقلق واورمانلق بر طاقم اراضينك ايچنده ابتدا جنوب شرقی‌يه وبعده شمال شرقی‌يه طوغری جريانله، ١٤٠ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، همنامی اولان قصبه‌ده صولدن دوينه‌يه دوكيلور.

ديسنا { (Disna) روسيه‌نك جهت غربيه‌سنده، (ويلنا) ايالتنده و ويلنانك ٢٣١ كيلومتره شمالی شرقيسنده اوله‌رق همنامی اولان چايك غربی دوينه‌يه دوكلديكی محلده واقع قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٦١١٠ اهاليسی، چناق چوملك وطوغله فابريقه‌لری وحبوباتله كتن وحيوانات تجارتی واردر.

ديصا { مصرده اسكی برقصبه اولوب، جوارلرينك دخی بو اسمه اضافتله تسميه اولنديغنی ياقوت حموی بيان ايديور.

ديغوراميرز { (Diego Ramirez) بحر منجمد جنوبيده، آمريقای جنوبينك منتهای جنوبنده واقع (هورن) بورونك ٩٣ كيلومتره جنوب غربيسنده و ′٣٠ °٥٩ عرض جنوبی ايله ″٢٤ ′٥٥ °٧٠ طول غربيده بر طاقم كوچك آطه‌لر اولوب، اك بيوكلرينك حذای بحردن اللی آلتمش متره ارتفاعلری واردر. اوزرلرنده يوكسك اوتلر وبعض طاتلی صو منبعلری بولنور.

ديغوسوآرز { (Diego Suarez) مداغسقار جزيره‌سنك منتهای شماليسنده واسع وامين برقوی اولوب، جوارلريله برابر فرانسه‌نك تحت ضبطنده‌در.

ديغوغارسيا { (Diego Garcia) بحرمحيط هنديده (موريس) آطه‌سی قربنده‌كی (شاغو) جزاير صغيره‌سنك اك بيوكی واك مهميدر.

ديغونقو { (Diegunko) سودان غربيده (فوته‌جالو) خطه‌سنده اهميتلی بر قصبه‌در.

ديغوه { (Digoa) سودان وسطيده (بورنو) حكومتنه تابع وقوقه (ياخود كوكه) نك ١٠٠ كيلومتره جنوبنده واقع بر قصبه اولوب، ٣٠٠٠٠ اهاليسی اولديغی مرويدر.

ديفوبوس { (Deiphobe) تروآ حكمداری مشهور (پريام) ك اوغلی اولوب، برادری (پارس) ك وفاتندن صكره، يونانيلرله تروآليلر آره‌سنده سبب محاربه اولان هلنه‌يی تزوج ايتمش؛ وبعده منلاس هلنه طرفندن اوطه‌سنه ادخال اولنه‌رق، كنديسنی اويقوده باصوب، بيچاقله اولدير مشدر.

ديفوبه { (Deiphobe) اساطير يونانيه‌يه كوره بر كاهنه اولوب، كويا كنج ايكن شمسدن كنايه اولان (آپولون) ك معشوقه‌سی اولمغله،

بوندن آوجنده طوتدیغی قوم دانه‌لری قدر سنه یاشامغی طلب ایتمش، وآنجق گنجلگنك دوامنی دخی برابر طلب ایتمکه اونوتدیغندن، اختیارلغی امتداد ایتمش؛ وکویا (انیوس) ایتالیایه گیتدیکنده، بوعجوزه ٧٠٠ یاشنده اولوب، کندیسنه جنت وجهنمی گزدیرمش؛ وتارکینه دخی کهانت کتابلرینی صاتمش.

دیفیل { (Diphile) یونانیلرك اسکی مضحکه نویس شعراسندن اولوب، قبل المیلاد ٣٠٠ تاریخلرنده سینوپده یاشامش، ویوز قدر مضحکه یازمش ایسه‌ده، یالکز بعض فقره‌لری بولنه بیلمشدر.

دیك { (Digh, Deeg) هندستانك شمال غربی جهتنده (بهارتپور) حکومت ممتازه‌سی داخلنده و (متره) نك ٤٠ کیلومتره غربنده بر قصبه اولوب، ٢٠٠٠٠ اهالیسی واردر. قرن حاضر میلادی اوائلنده انکلیزلره قارشی اولنان محاربانده کسب شهرت ایتمشدر. ذاتاً پك قدیم بر قصبه‌در. قصبه‌نك خارجنده اسکی وبیوك بر سرای واردر.

دیکدان { فارسك کرمانه قریب اولان ساحلنده وهرمز جزیره‌سنك قارشیسنده مستحکم برقلعه ایدی، که آل جلندی ضبطنده بولنوب، بونلر اورادن مرور ایدن سفائندن رسم آلیرلردی.

دیکسون { (Dixon) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ایلینویس) جمهوریتنده، و (شیقاغو) نك ١٨٠ کیلومتره غربنده و (روق‌ریور) نهرینك ساحل یسارنده سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٠٥٠ اهالیسی وبرقاج دمیر یولی واردر.

دیکمار { (Diquemare) فرانسه علمای طبیعیوندن برآبه اولوب، ١٧٣٣ تاریخنده هاورده طوغمش، و ١٧٨٩ ده وفات ایتمشدر. تاریخ طبیعی وهیئت وجغرافیا ایله اوغراشه‌رق، خیلی نافع کتابلر یازمش، وبعض کشفیاته دخی موفق اولمشدر.

دیکن { شارل (Ch. Dickens) انکلتره‌نك اك مشهور حکایه نویسانندن اولوب، ١٨١٢ ده پورچه‌وتده طوغمش، و ١٨٧٠ ده وفات ایتمشدر. برچوق حکایه کتابلری یازوب، قوه مخیله‌سنك وسعتیله و افاده‌سنك سلاست ولطافتیله شهرت بولمشدر. ممالك مجتمعه‌یه وایتالیایه واقع ایکی سیاحتنی دخی بر طرز دلنشینده یازمشدر. آثاری آوروپا لسانلرینك اکثرینه ترجمه اولنمشدر.

دیکیلی { آیدین ولایتنده ازمیر سنجاغنك برغمه قضاسنده وبرغمه‌نك ١٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ساحل بحرده ومدللینك قارشیسنده واقع و ٣٢٧٧ اهالیی جامعدر. —— دیکیلی ناحیه‌سی برغمه قضاسنك جهت غربیه‌سندن عبارت اولوب، شمالاً آیازمند وقوزاق، جنوباً دخی چاندارلی ناحیه‌لریله محدوددر. ناحیه ١١ قریه‌دن مرکب اولوب، ١٠٠٠٠ قدر اهالیسی واردر. اراضیسی منبت ومحصولداردر.

دیکیلی طاش { استانبولده سلطان احمد جامع شریفی قارشیسنده وآت میداننده بولنان مسله‌یه ویریلن اسمدر. [«آت میدانی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیلم { ایرانك شمال غربی جهتنده وبحرخزرك جنوب غربی ساحلنده بربقعه اولوب، کیلان خطه‌سنك شمالی غربی قسمندن عبارتدر. بو بر اسکیدن اکرادله مسکون اولوب، آل بویه سلاطینی دخی دیلملی ایدیلر. [«کیلان» ماده‌سنه مراجعت.]

دیلم { (بن فیروز الحمیری) صحابه‌دن ویمنده‌کی بنی حمیردن اولوب، اورادن اك اول نزد حضرت پیغمبری‌یه کله‌رك شرف اسلامله مشرف اولان بو ذاتدر. فتح مصرده حاضر بولنوب، اوراده قالمش ایدی. کندیسندن برحدیث شریف منقولدر. بعض مورخین بو ذاتی اسود عنسی‌یی قتل ایدن (فیروز دیلمی) دن فرق ایتمه‌مشلردر.

دیلم { خلفای عباسیه زماننده بغدادده کسب اشتهار ایدن اطبادن اولوب، خلیفه معتمد باللهك وزیری بولنان حسن بن مخلدك خدمت طبابتنده بولنوردی. اوغلی داود بن دیلم دخی خلیفه معتضد باللهك خدمت طبابتنده بولنمشدر.

دیلمان { ایرانك آذربیجان خطه‌سنده وتبریزك ١٢٥ کیلومتره غربنده اوله‌رق، اورمیه کولنه دوکیلن بر چایك اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی واردر.

—— اصفهان قربنده بو اسمده بر قریه اولدیغنی دخی یاقوت حموی بیان ایدیور.

دیلمی { [« فیروز دیلمی » مادەسنه مراجعت بیوریله.]

دیلمی { ایران شعراسندن اولوب، قزوینلیدر. شو بر ایکی بیت اونکدر :

همرنگی لبانش وهمرنگ کل قبای
بر دست می کرفته وبر کل نهاده پای
نور بهار یافته ازدست او نبید
بوی بهشت یافته ازپای او سرای

دیلنبورغ { (Dillenburg) پروسیەنك جهت غربیەسنده (هسەناسو) ایالتنك (ویسبادن) قضاسنده و ویسبادنك ۸۰ کیلومترە شمالنده بر قصبه اولوب، ۳۶۳۰ اهالیسی، باقیرله نیکل ودمیر معدنلری، کیرج فورونلری ودباغخانەلری واردر.

دیلولو { (Dilolo) آفریقانك جنوبینك وسطلرنده، ۳۰′ ۱۱° عرض جنوبی ایله ۱۹° طول شرقیده بر کول اولوب، (زامبز) ایله (قولغو) ایرماقلرینك منابعی آرەسنده واقعدر. ۱۸۵۴ده سیاح شهیر (لیوینغستون) طرفندن کشف اولنەرق، ۱۸۷۵ده دخی (قامرون) طرفندن کورلمش ایسەده، هنوز هر طرفی واحوالی تمامیله تعین ایدەمەمشدر.

دیله { (Dyle) بلجیقەده برچای اولوب، اسقو ایرماغنه تابع (روپل) نهرینی تشکیل ایدن ایکی چایك بریدر. باشلیجه (برابانت) ایالتنده ابتدا شمال شرقی‌یه بعده شمال غربی‌یه ونهایت غربه طوغری آقەرق، ۸۶ کیلومترەلك جریاندن صکره، (نته) نهریله برلشەرك، (روپل) نهرینی تشکیل ایدر، كه بوده، بر کیلومترە دها آشاغیده اسقویه دوکیلور. مجراسنك ۲۳ کیلومترەلکی سیر سفائنه صالحدر.

دیلینکن { (Dillingen) باویرەنك (سوآبه) سنجاقنده و (آوغسبورغ)ك ۴۶ کیلومترە شمال غربیسنده اولەرق طونەنك ساحل یسارنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۰۳۰ اهالیسی وچوخه وکاغد فابریقەلری واردر. —— پروسیەنك رین ایالتنده (ترو) سنجاقنك (سارلویی) قضاسنده و مرکز قضانك ۳ کیلومترە شمال غربیسنده دخی بو اسمده برکوچك قصبه بولنوب، ۲۷۲۰ اهالیسی وکاغد فابریقەسی واردر.

دیمبوویچه { (Dimbovitza) رومانیانك افلاق خطەسنده بر نهردر، که (قارپات) سلسلهٔ جبالنده (موسنلو) سنجاقنده ۲۵۰۰ مترە ارتفاعی اولان بر محلده نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری آقەرق، بکرشلك ایچندن کچدکدن صکره طونه تابعلرندن (آرچو) ونام دیکرله (آرجش) نهرینه دوکیلور. مجراسی ۲۲۵ کیلومترە طولنده اولوب، طاغلرده‌کی صوبی براق ایسەده، اووەیه اینەدکدن صکره، صاریمتراق بر رنك آلیر. —— بو نهرك شق ایندیکی ایالت دخی بو اسمله مسمی اولوب، ۱۴۱۹۸۵ اهالیسی واردر. مرکزی تیرغوویچه قصبەسیدر.

دیمتوقه { (Dimotika) ادرنه ولایت وسنجاغنده و ادرنەنك ۴۰ کیلومترە جنوبنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، قزیل دلی نهرینك ساحل یسارنده یعنی شمالنده وبو نهرك مریچ ایرماغنه دوکلدیکی محل قربنده اولەرق، روم‌ایلی بیوك خطندن تشعبله دده اغاجنه منتهی اولان دمیر یولك کذرکاهی اوزرنده واقعدر. اکثری مسلم وقصوری روم، ارمنی، بلغار ویهودی اولمق اوزره، ۸۷۰۷ اهالیسی، قصبەنك اوستنده واقع تپەده خراب بر قلعەسی، سوری، ۷ جامع شریفی، ۳ مسجدی، ۳ تکیەسی، ۳ کلیساسی، ۱ خاورەسی، رشدیه مکتبی، ۲ مسلم وبرقاچ روم وارمنی وبلغار مکاتب ابتدائیەسی، بعده حبسخانه اتخاذ اولنمش قدیم و واسع بر صهریجی وسائر بعض آثار عتیقەسی، اطرافنده باغ وباغچەلری، بر عسکری وبر غربا خستەخانەسی، سنەده بر کره پاسقالیەدن اول قوریلور پنایری وبهر هفته پازاری واردر. اسکی بر قصبه اولوب، اسم قدیمی (دیدیموتیخوس) یعنی «ایکیزلر سوری» در. ۷۶۳ تاریخ هجریسنده غازی خداوندکار جانبندن فتح اولنەرق، موقعنك لطافتی حسبیله، بر سرای دخی تأسیس بیورلمش، و ادرنەنك فتحنده دکین بر ایکنجی پایتخت حکمنده بولنمشدر. تیمور طاش دینکله شهیر اسوج قرالی اون ایکنجی شارل پولتاوه محاربەسندن صکره بر مدت بو قصبەده اقامت ایتمشدر. —— دیمتوقه قضاسی

شمالاً نفس ادرنه، غرب شمالی جهتندن اورته کوی، جنوباً صوفیلو، شرقاً دخی جسرارکنه قضالریله محاط ومحدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۷۶۳۱۷ دونمدن عبارت واراضیسی عارضه‌لی واولدیجه منبتدر. مریچ حوضه‌سی داخلنده اولوب، نهر مذکور ایله قزیل دلی چایی وبونلره تابع بعض دره‌لر قضایی شق واروا ایدرلر . محصولات زرعیه‌سی حبوبات متنوعه ایله توتون، پاموق، قاون، قاربوز، اوزوم وسائر میوه‌لرله سبزه‌لرك انواعندن عبارتدر. خیلی ایپك قوزه‌سی وبال دخی چیقار. کلیتلی شراب دخی یاپیلور. معمولات صناعیه‌سی قادینلر طرفندن یاپیلان چوراب، شباق وعبا کبی منسوجاته چناق چوملك کبی جزئی شیلردن عبارتدر. اورمانلری چوجقه ایسه‌ده باشلیجه اودون قطعنه یارار . داخل قضاده ۱۱ جامع، ۱۲ مسجد، ۲ خراب مدرسه، ۱۸ اسلام، ۱۲ روم، ۲ بلغار، ۱ ارمنی و بر یهودی مکتبی، ۳۱ روم و برر بلغار وارمنی کلیساسیله بر حاوره، متعدد طاش وکرج اوجاقلری و ۸ کرمید وطوغله فابریقه‌سی موجوددر. قضا: قلعه‌لی برغوس، قره‌جه خلیل ، صالتق و قره کلیسا اسملریله درت ناحیه و۴۲ قریه‌یی حاوی اولوب، اهالیسی ۲۶۵۵۱ کشیدن عبارتدر . مقدار مذکوردن ۸۰۸۳ ی مسلم، ۱۷۳۶۱ ی روم، ۱۱۵۳ ی بلغار، ۲۱۶ سی ارمنی و ۲۲۸ ی‌ده یهودیدر . حیوانات اهلیه‌سی ۹۳۳۰ صیغیر، ۱۲۰۰ بیکیر، ۳۹۱۳۴ قیون، ۲۴۹۱۵ کچی ، ۳۲۵۶ طوموز ، ۵۰۰ مرکب و ۳۵ استردن عبارتدر .

دیمقراطیس { (یاخود دمقراط) [« دیموقریت » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

دیمن { [« وان دیمن » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

دیناپور { (Dinapour) هندستانده بهار خطه‌سنك (پاتنه) ایالت وسنجاغنده و پاتنه‌نك ۱۶ کیلومتره غربنده اوله‌رق کنك ایرماغنك صاغ یعنی جنوبی ساحلنده وکلکته‌دن الله‌آباده کیدن دمیر یول خطی اوزرنده برشهر اولوب، ۴۲۰۸۵ اهالیسی واردر .

دیناجپور { (Dinadjpour) هندستانده بنکاله خطه‌سنك راجشاهی ایالتنده و کلکته‌نك ۴۰۰ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (پورنابهاده) نهری اوزرنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۳۰۰۰ اهالیسی واردر . — سنجاغی غایت منبت وکاملاً مزروع اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۰۶۸۶ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولدیغی حالده، ۱۵۰۱۹۲۴ اهالیسی واردر .

دینار { خداوندکار ولایتنك منتهای جنوبنده قره‌حصار سنجاغنك صندقلی قضاسنه ملحق کبکلر ناحیه‌سنك مرکزی برقریه اولوب، قره حصارك ۷۰ وصندیقلینك ۵۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. آیدین دمیر یولنك شمدیکی حالده صوك موقفیدر .

دینار { بو اسمله صحابه‌دن ایکی ذات بولندیغی مروی اولوب، بری انصاردن وعدی بن ثابتك ودیکری عمرو بن دینارك پدریدر .

دینارق { (Dinarque) یونان قدیم مشاهیر خطباسندن اولوب، قبل المیلاد ۳۰۰ تاریخلرنده (قورنته)ده طوغمش، وآتنه‌ده دعوی وکیللکی ایتمکله بیوك برثروت قزانمش ایدی. خطبه‌لرندن بعضیسی موجوددر.

دیناره { (Dinara) آوستریاده دالماچیا ایله خرواتستان آره‌سنده برطاغ اولوب، ۲۲۷۳ متره ارتفاعی واردر. آلپ جبالنك الك شرقی قولی بوطاغه نسبتله (آلپ دیناریق) تسمیه اولنمشدر. [«آلپ» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

دیناغات { (Dinagat) اسپانیا مستملکاتندن اولان فلیپین جزایرندن برکوچك آطه اولوب، (میندانائو) جزیرهٔ کبیره‌سنك شمالی اوجنك قارشیسنده واقعدر .

دینان { (Dinan) فرانسه‌نك «ساحل شمالی» ایالتنده و (سنت بریو) نك ۶۰ کیلومتره شرقنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۸۲۳۷ اهالیسی، کوچك لیمانی، سوری، اسکی برقلعه‌سی، بز، قاله وسائره فابریقه‌لری وجوارنده معدن صولری واردر .

دینانا کر { (Dinanagar) هندستانده پنجاب خطه‌سنك (امرتسیر)

ایالتنده ولاهورك ۱۴۲ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۷۶۴۰ اهالیسی واردر.

دینانت (Dinant) بلجیقه‌نك نامور ایالتنده ونامورك ۲۷ کیلو متره جنوبنده و (موزه) ایرماغی کنارنده قضا مرکزی مستحکم بر قصبه اولوب، ۶۰۲۰ اهالیسی، باقیر ودمیره متعلق معمولاتی وسیاه مرمر اوجاقلری واردر.

دیندیغال (Dindigal) هندستانده مدراس ایالتنك (مادوره) سنجاغنده ومادوره‌نك ۵۰ کیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ۱۲۸۶۵ اهالیسی واوستنده‌کی تپه‌ده برقلعه‌سی واردر.

دیندینغ (Dinding) ملاقه شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسی قارشیسنده وملاقه بوغازی قربنده برطاقم کوچك آطه‌لر اولوب، '۲۰°۴ عرض شمالیده واقعدرلر.

دینقه (Dinkas) سودان شرقیده نیلك غربی قولی اولان بحر الابیضك وادیسی اطرافنده و °۱۲ ایله °۵ عرض شمالیسی آره‌سنده ساکن برقوم اولوب، زنجی ایله بربر جنسلرینك امتزاجندن حاصل اولمشدر. برچوق قبائله منقسم اولوب، جمله‌سی برلسانله متکلمدرلر. سیمالری دوزکون وبویلری قیصه اولوب، مونس آدملردر.

دینکلسبول (Dinkelsbühl) باویره‌نك وسطی فرانقونیه ایالتنده وآنسپاخك ۳۶ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق طونه‌یه تابع (وورنیچ) چایی اوزرنده و (وورتمبرغ) حدودی قربنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۵۲۴۰ اهالیسی و غانت، شابقه، بویا وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری واردر.

دینور عراق عجمیده همداندن یکرمی فرسخدن زیاده‌جه مسافه‌ده واقع برشهر ایدی، که مدنیت اسلامیه زمانلرنده پك معمور اولوب، مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. الیوم خرابدر. یاقوت حموی بوشهرك همدانك ثلثانی بیوکلکنده اولدیغنی بیان ایدیور.

دینوری (ابومحمد عبد الله بن مسلم) [« ابن قتیبه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] — عبدالله بن محمد بن وهب دینوری مشاهیر محدثیندن اولوب، کندیسندن برچوق ذوات روایت احادیث شریفه ایتمشلرسه‌ده، روایتی اوقدر موثوق دکلدر. — احمد بن داود دینوری مورخیندن اولوب، امام اعظم ابوحنیفه‌نك ترجمهٔ حالنی یازمشدر. — ابوبکر بن حسن دینوری دخی مورخیندن اولوب، فارسی لساننده برتاریخ یازمشدر.

دینوقرات (Dinocrate) ماکدونیه‌لی مشهور بر معمار اولوب، اروستات طرفندن احراق ایدلمش اولان افس معبد مشهورینی یکیدن بنا ایتمشدی. روایته کوره آتوس یعنی آینوروز طاغنی حفر ایله النده بر شهر طوتار جسیم برهیکل صورتنه قومغی دخی قورمشیدی. بطلیموس فیلادلف طرفندن مصره جلب اولنه‌رق، اسکندریه شهرینی تزیین ایتمشدی.

دینیانو (Dignano) آوستریانك ایستریا خطه‌سنده و (پولا)نك ۱۳ کیلومتره شمالنده وساحل بحردن ۶ کیلومتره ایچریده برقصبه اولوب، ۴۷۰۰ اهالیسی واردر. تریسته‌دن پولایه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده واقعدر.

دینیه (Digne) فرانسه‌نك پرووانسه خطه‌سنده «آشاغی آلپ» ایالتنده و پاریسك ۷۵۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۴۷۰۰ اهالیسی، معدن صولری وقورو میوه‌لریله شکرلمه‌لری واردر.

دیو بواسم السنهٔ آریانیه‌نك اك قدیمی اولان سانسکری لساننده « اله » معناسنی بیان ایدوب، اسکی یونانیلرك (ذیوس) و (تئوس) و آوروپالیلرك (دیو) کلمه‌لری بوندن مأخوذدر. زردشت برهمنیلر دیننده‌ن آیریلوب، مجوس دینی ایجاد ایتدیکنده، برهمنیلرك آلههٔ متعدده‌سنی رد و ارواح خبیثه‌دن عد ایتمکله، فارسیده بواسم الیوم « جن » معناسیله مستعملدر.

دیو (Dieu ودها طوغریسی D'yeu) فرانسه‌نك ساحل غربیسی قارشیسنده (وانده) ایالتنه ملحق برکوچك آطه اولوب، ساحلدن ۱۹ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقعدر. بویی ۱۳ واکی ۴ کیلومتره اولوب، ۲۶۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی قیالق اولوب، برقلعه‌سی و بر بالیقچی کوبی واردر.

دیو { (Diu) هندستانك كجرات خطه‌سنه مربوط (كتیوار) شبه جزیره‌سی قار- شیسنده، وهمنامی اولان برونك شرق طرفنده بركو- چك آطه اولوب، پورتكیز مستملكاتندندر . قره‌دن طار بر بوغازله آیرلمش اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۰ مربع كیلومتره واهالیسی ۱۳۸۹۸ كشیدن عبارتدر . شمال شرقی كوشه‌سنده جسیم استحكاماتی واردر . ساحل غربیسنده واقع (پرسه) قصبه‌سنه دخی دیو اسمی اطلاق اولنور. بوقصبه ۱۵۵۵ تاریخ میلادیسنده پورتكیزلیلر طرفندن تأسیس اولنه‌رق، بروقت پك اهمیتلی وتجارتكاه ایكن، بعده اهمیتدن دوشمشدر .

دیو { یاخود دیوه (Dive) فرانسه‌نك جهت غربیه‌سنده برچایدر، كه (ویانه) ایالتنده نبعاله ، ایالت مذكوره‌یی (سوره) ایالتندن تفریق ایده‌رك، ۶۵ كیلومترولك مسافه قطع ایتدكدن‌صكره، (سنت هیپولیت) قصبه‌سنده (توئت) نهرینه دوكیلور. برقسمی سیر سفائنه صالح حالده قونمشدر .

دیو { (Dives) فرانسه‌ده برنهر اولوب، (اورنه) ایله (قالوادو) ایالتلرینی شق ایده‌رك، ۹۰ كیلومترولك مسافه قطع ایتدكدن صكره، (مانشه) دكیزینه دوكیلور .

دیوانه { هندستان شعراسندن اوچ ذاتك مخلصی‌اولوب، بری ۱۱۵۰ده وفات ایدن محمد جان ، بری بنارسلی میرزا محمد علی خان ، بری‌ده ۱۲۰۶ ده وفات ایدن لكهنولی برهمنی (رابه- سرابسرخ) در . اوچنجیسنك اون بیكدن زیاده بیتی حاوی فارسی ایكی دیوانی واردر.

دیوانیه { بغداد ولایتنك حله سنجاغنده و حله‌نك ۱۸ ساعت جنوب شرقیسنده اوله‌رق فراتك صول یعنی شرق ساحلنده واقع قضا مركزی برقصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی واردر .

دیوبند { طهمورث — [«طهمورث» ماده- سنه مراجعت بیوریله .]

دیوبند { (Déoband) هندستانده میرات ایا- لتنك (سهرنپور) سنجاغنده وسهرنپورك ۳۴ كیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق پك منبت براووه‌نك اورته‌سنده واقع برقصبه اولوب، ۱۹۱۷۰ اهالیسی واردر .

دیوجانس { یاخود دیوجن (Diogène) یونان قدیم مشاهیر حكمای كلبیوندندن اولوب، میلاددن ۴۱۳ سنه اول او وقت یونان مستملكاتندن بولنان سینوبده طوغمش ، وقبل المیلاد ۳۲۴ تاریخنده قورنته‌ده وفات ایتمشدر . كنج ایكن پدریله برابر قالپزنلقله اتهام اولنه‌رق، وطننی تركله، آتنه‌یه كیدوب، (آنتیستن)دن فلسفه تحصیلنه‌باشلامش؛ وبیوك برفقر وضرورتله یاشامش ایدی . بعده بعض قورصانلرك الینه اسیر دوشوب، قورنته‌ده صاتلمقله، (اكسنیادیس) اسمنده برفیلسوف طرفندن اشترا اولنه‌رق، بونك طرفندن وكیل خرج ومربی اطفال صفتیله استخدام اولنمش ایدی. صكره دنیادن چكیلوب، برفوچینك ایچنده اقامت ایدر، ویالكز برطوربه ایله برعصا و برچناغه مالك بولنور ایدی . حتی بركون برچوجغك آوجنده صو ایچدیكنی كورمكله ، چناغك دخی لزومسزلغنی آكلایه‌رق آتدیغی مرویدر . بوفقر اختیاریسیله‌مفتخر اولوب، اهل دنیایه وزمانی آدملرینه نظر حقارتله باقردی. بركون كوندوزین النده برفنارله طولاشوب، صو- رانلره آدم آرایورم دیر ایمش. بیوك اسكندر قو- رنته‌یی ضبط ایتدیكنده دیوجانسی زیارت ایدوب، كونشه ایصینقده بولمش، واوكنده طوروب، بندن هرنه آرزو ایدرسه‌ك ویره‌یم دیمش ؛ حكیم جواباً «كولكه ایته‌مكزی ایسترم» دیمش . حقنده بوكبی پك چوق نوادر منقولدر . وفاتنده جنازه‌سنك مزبله‌یه آتلمسنی وصیت ایتمش ایسه‌ده ، احبابی كمال تعظیمله دفن، و مزاری اوزرینه مرمردن بركلب هیكلی ركز ایتمشلردی. عربلر عندنده یونانجه‌دن مستعرب (دیوجانس) اسمیله متعارف ایكن، زمانمزده فرانسز- جه‌یه تقلیداً (دیوژن) اسمیله شهرت بولمشدر .

— بواسمله یونان قدیم حكماسندن دیكر اوچ ذات دها واردر.

برنجیسی كریدده‌كی آپولونیا شهر قدیمندن اولوب، قبل المیلاد ۵۰۰ تاریخلرنده تدریس فلسفه ایله مشغول بولنمش؛ والحاده اتهام اولنه‌رق، اعدامنه

قصد اولنمش ایدی. آثارینك بعض فقراتی موجوددر.

— ایکنجیسی بابللی دیخکله شهیر اولوب، قبل المیلاد ۳۰۰ تاریخنــدن صکره سلفکیه‌ده طوغمش؛ و آتنه‌لیلر طرفندن سفــارتله رومایه کوندریله‌رك، اوراده برمکتب آچمش ایدی.

— اوچنجیسی (کیلیکیا) یعنی آطنه جهتنده‌کی (لاژنه) شهرندن اولوب، میلادك ۱۹۰ تاریخــلرنده برحیــات ایدی. ظن اولندیغنــه کوره، (اپیکور)ك مذهب فلسفیســنه تابع اولوب، مذاهب متنوعــهٔ فلسفه‌یه متعلق مفصل برکتاب یازمشــدر، که الیوم موجوددر. آنجق بوکتابده تنقید یولنی التزام ایتیوب، هرمسموعاتنی وبعض فقرات ادبیه‌یی دخی درج ایتمشدر.

دیودور { سچلیه‌لی — (Diodore de Si-cile) یونان قدیم مشاهیر مورخینندن اولوب، سچلیه‌نك (آجیریوم) شهرنده طوغمش، وقیصر ایله آوغستوسك زمانلرنده یاشامشدر. آوروپا وآسیا عالمکی دور ایتدکدن صکره، «کتبخانهٔ تاریخ» عنوانیله ۴۰ فصل اوزره مکمل برتاریخ عمومی یازمشدر. بوتاریخك ۱۵ فصلی موجود اولوب، دیکرلرندن یالکز بعض فقره‌لر طوپلانه بیلمشــدر. هر نه قدر بوکتابده حسن انتخاب وتنقید مفقود ایسه‌ده، دیکر تاریخلرده بولنمیان برچوق تفصیلات بولندیغندن، الك قیمتدار آثاردن معدوددر.

دیور { (Diour) سودان شرقیسنده نیله تابع بحرالغزاله دوکیلور برنهر ایله بونهرك مجراسی اطرافنده ساکن قومك اسمیدر. نهرمذکور ۴° عرض شمالی جوارنده ونیام نیام مملکتنده نبعانله شماله طوغری جریان ایدر.

دیورکی { سیواس ولایت وسنجاغنده وولایتك حدود شرقیه‌سی قربنده اوله‌رق سیواســك ۱۲۶ کیلومتره شرق جنوبیســنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۰۰۰۰ دن زیاده اهالیسی، ۱۲ جامع شریفی، ۱۵ مسجدی، ۳ مدرسه‌سی، ۱ کتبخانه‌سی، مکتب رشدیسی، ۹ اسلام و ۱ خرستیان صبیــان مکتبی، ۱۳ خانی، ۳ حمامی، ۵۲۰ دکانی، ۵ فرونی وبرخراب قلعه‌سی واردر. اطرافی طاغلرله محاط واسع برواديده واقع اولوب، خانه‌لری اطرافنده کنیش باغچه‌لر بولندیغی، قصبه خیلی طــاغینیقدر. یما طاغندن نبعان ایدن برچای شماله طوغری جریانله، قصبه‌نك ایچندن کچدکدن، واراضیسینی سقی ایتدکدن صکره، قصبه‌نك آلت طرفنده فراته تابع چولتــه نهرینــه دوکیلور. اســکی برقصبه اولوب، روما سردارلرندن پومپیوســك مهردادە قارشی قزاندیغی غالبیت یادینه تأســیس ایتمش اولدیغی (نیقوپولیس) یعنی «مدینة الظفر» شهر قدیمنك موقعنده بولندیغی مظنوندر. سکز قرن اول بنا ایدلمش قلعه‌سیله احمد شاه جامعی عرب طرز معماریسنك الك کوزل آثارندن اولوب، جامع مذکورك محرابی پك مصنعــدر. — دوریکی قضــاسی شمالاً وغرباً قوچکیری، قوریچای، حافیق قضالریله وقنغال ناحیه‌ســیله، شرقاً وجنوباً دخی معمورة العزیز ولایتنك اکین وعربکیر قضالریله محاط ومحدود اولوب، طولی ۲۵ وعرضی ۱۶ ساعــتدر. اراضیسی عارضــه‌لی اولوب، منبت اووه ووادیلری دخی واردر. اراضئ مزروعه‌سی ۴۲۱۶۵۴ دونمدن عبارت اولوب، باغلری ومیوه وسبزه باغچه‌لری دخی چوقدر. محصــولاتی حبوبات متنوعه ایله سبزه ومیوه‌لرك انواعندن عبــارت اولوب، پتاتس دخی حاصل اولور. مرکز قضاده بز نسجنه مخصوص بعض دستکاهلر اولوب، ســائر معمولات صناعیه‌سی یوق حکمنده‌در. قضا ۱۱۸ قریه‌دن مرکب اولوب، ۹ ناحیه اعتبار اولنور. اهــالیسی ۳۴۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، یالکز ۷۰۰۰ ی ارمنی وسائره اوله‌رق خرستیان وقصوری کاملاً اســلامدر. درون قضاده ۵۲ جامع، ۳۱ مسجد و ۳۵ مکتب موجوددر.

دیوزه { (Dieuze) آلساس لورن خطه‌سنك (مورته) خطه‌سنده و (شاتوسالن)ك ۱۵ کیلومتره شرقنــده برقصبه اولوب، ۳۹۶۵ اهــالیسی، داخلی مکتبی وکلیتلی قبا طوزی واردر. اسکی برقصبه اولوب، رومالیلر زمانــده دخی مواقع مهمهٔ عسکریه‌دن معدود ایدی.

دیوژن { [«دیوجانس» ماده‌ســنه مراجعت بیوریله.]

دیوسپولیس { (Diospolis) «مشــتری‌نك شهری» دیمك اولان بواسمله زمان قدیمده یونانیلر عنــدنده برقاچ شهر وقصبــه معروف اولوب، بونلرك چوغی مصرده ایدی.

دیوسقوریاده { (Dioscuriade) قریمه‌کی سیوا ستوپول قصبه سنك اسم قدیمیدر .

دیوسقوریدس { (Dioscoride) یونان قدیم مشاهیر اطباسندن اولوب، برنجی قرن میلادیده کیلیکیانك (یعنی آطنه جهتنك) آنازاربه شهر قدیمنده یاشایوردی . طبه متعلق یازدیغی کتابلر نباتاته دائر پك چوق معلوماتی حاویدر . آثاری عربی‌یه دخی مترجم اولوب، عربلر عندنده (دیوسقوریدس) اسمیله معروفدر .

دیوفانت { یاخود دیوفنطس (Diophante) یونان قدیم مشاهیر ریاضیونندن اولوب، نرون یاخود آنتونین و یا یولیانوس زماننده اسکندریه‌ده یاشایوردی . جبره متعلق الك اول بعض قواعد یازان بو ذات اولمغله، کندیسنه بو علمك موجدی نظریله باقانلر وار ایسه‌ده، اصل علم جبر عربلرك ایجادکرده‌سی اولدیغی کافهٔ امم طرفندن قبول اولنان امر عربیسندن دخی معلوم اولور . یازمش اولدیغی کتابك یالکز بر قسمی باقیدر .

دیوقلتیان { (Dioclétien) روما ایمپراطورلرندن اولوب، میلادك ۲۴۵ تاریخنده دالماچیانك (سالونه) قصبه‌سی جوارنده طوغمش ؛ وپدری عادی بر آشچی اولدیغی حالده، کندیسی عسکره یازیلوب، ۲۸۴ تاریخنده، (نومریان) قتل اولندیغنده، سرای ضابطاننك قوماندانی بولنوردی . حکمدار موی الیهك قاتلنی کندی الیله قتل ایدوب، نیقومدیا یعنی ازمیدده کندی ایمپراطورلغنی اعلان ایتمش ؛ وایکی سنه صکره (ماقسیمیان هرکول) ی تشریکله، بونی غرب جهتی قوماندانلغنه کوندره‌رك، کندیسی شرق جهتنی محافظه ایلمش ایدی . ایرانیلرله حرب ایدوب، جزیره‌یی ضبط ایتدیکی کبی، جرمانلری دخی مغلوب ایتمشدی . مرقوم ماقسیمیانه آوغستوس عنواننی ویرمش اولدیغی کبی، ۲۹۲ تاریخنده (قونستانس قلور) ایله (غالریوس)ی دخی قیصر عنوانیله حکومته تشریك ایتمش ؛ وهربرینه دولتك بر طرفنی ویروب، کندیسی عموم اوزرینه حاکملکی محافظه ایله، مصر عصیاننی باصدیرمغه کیتمش ؛ وهر برلری بر طاقم غالبیتلره نائل اوله‌رق، ۳۰۳ ده رومادە اجتماع ایلمشلر ایدی . او سنه‌دن اعتباراً غالریوسك اخطاریله خریستیانلره قارشی تعقیبات وتعدیاته باشلایوب، بو تعقیبات اون سنه دوام ایتمشدر . برسنه صکره بر اوزون خسته‌لغه طوتیلوب، شعورینه ضعف طاری اولمغله، ۳۰۵ ده غالریوسك تهدیداتی اوزرینه فراغته مجبور اولوب، وطنی اولان سالونه‌یه چکیله‌رك، کندی الیله باغچه‌سنی ایشلمکه باشلامش ؛ وعمرینك لذتنی اوکوندن آکلامغه باشلامش اولدیغنی سویلمکی اعتیاد ایتمش‌ایدی . حتی یکیدن تخته چیقمه‌سنی تکلیف ایدن ماقسیمیانه جواباً « سالونه‌یه کل‌ده باغچه‌یی کور » دیمش اولدیغی مشهوردر .

دیوقلس { (Dioclès) یونان قدیم اطباسندن اولوب، اوبیا (یعنی اغریبوز) آطه‌سنك (قاریستە) قصبه‌سندن ایدی . بقراطدن مقدم ظهور ایدوب، الك اول تشریح وفن تداوی ایله اشتغال ایدن کمسه‌ایمیشدر .

— بو اسمله سیجلیه‌ده‌کی سیراقوسه شهری اهالیسندن بری دخی بولنوب، میلاددن ۴۱۲ سنه اول وطنداشلرینه بر طاقم قوانین حکیمانه وضع ایتمشیدی . روایته کوره، شهره مسلح کیرنلرك اعدامی بوقانون اقتضاسندن اولدیغی حالده، کندیسی سهواً شهره مسلح کیرمش، وکندی کندینه مجازات ویروب، قلیجیله اتلاف نفس ایتمشدر . بو حکایه (خاروندا س) اسمنده بری حقنده دخی مرویدر .

دئولی { (Déoli) هندستانك وسطلرنده تکپور ایالتنك (وارده) سنجاغنده وواردە‌نك ۱۸ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق بمبایدن تکپوره کیدن دمیریول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۵۵۶۰ اهالیسی و یاموق تجارتی واردر .

دئولیا { (Déolia) هندستانده راجپوتانه خطه‌سنك (آجمیر) ایالتنده وآجمیرك ۶۵ کیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ۶۰۰۰ اهالیسی واردر .

دیولیبه { (Dioliba) سودان غربیده بر نهردر . [«نیجر» و «کواره» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله .]

دیوم { (Dium) ماکدونیه‌ده سلانیك کورفزی ساحلنده اسکی برقصبه ایدی . الیوم (مالاتریا) اسمنده برقریه‌در . — اوبیا (یعنی

اغریبوز) آطه‌سنده دخی بو اسمله بر قصبه وار ایدی . شمدی (آیا) اسمیله بر کویدر .

دیومد (Diomède) یونان قدیم قهرمانلرندن اولوب، اتولیا حکمـداری ایدی. تروآ محاصره‌سنه کیدوب، (هکتور) و (انیاس)ه قارشی مردانه مبارزه‌لر ایتمش؛ واولیسی لنی جزیره‌سنه کوتوره‌رك، اوراده (فیلوقتیت)ك اوقلرینی و (رسوس)ك صاچلرینی آلمش؛ و تروآده تخته‌دن یایدقلری آت هیکلنك ایچنه صاقلانه‌رق، (پالادیوم)ه دخول ایله قلعه‌یی ضبط ایلمش ایدی . کویا (پالاس) طرفندن سوق اولنـه‌رق آلهۀ کاذبه‌دن (انیاس)ه یاردیم ایتمش اولان مریخ و زهره‌یی یاره‌لامش ایدی. تروآدن عودتنـده ، زوجه‌سی (اجالیا)نك ناموسسزلغندن طولایی، وطنی ترکه مجبور اولوب، ایتالیایه قاچمش؛ واوراده برقاچ شهر وقصبه تأسیس ایتمشدی.

دیومد آطه‌لری (Iles Diomède) بهرنك بوغازنده وآسیا ایله آمریقا ساحللرندن همان مساوی مسافه‌ده اوچ کوچك آطه اولوب، ′۵۰ °۶۵ عرض شمالی ایله °۱۷۱ و °۱۷۲ طول شرقیده واقعدرلر. ۱۷۲۸ تاریخ میلادیسنده قپودان بهرنك طرفندن کشف اولنمشلردر .

دیومه (Dioma) روسیه‌نك قسم شرقیسنده اورنبورغ ایالتنده برنهردر، که (سامارە) ایالتی حـدودنده نبعانله، شمال شرقی‌یه طوغری جریان ، و خـیلی منبت بر اووه‌یی سـقی ایده‌رك ، ۳۷۵ کیلومتره‌لك مسـافه قطع ایتـدکدن صکره ، (اوقه) دن آشـاغی (قامه) یه تابع (بیالایه) نهرینه دوکیلور . مجراسنك اطرافنده باقیر معدنی و اشجـار مستحاثه ایله تحجر ایتمش (ماموت) فیلی کیکلری بولنور. صویی آز و بولانیق اولوب، سیر سفائنه صالح دکلدر .

دیون (Dion) سیچیلیـه‌ده‌کی سیراقوسـه شهری اهالیسندن اولوب، افلاطونك محبی وشاکردی ایدی . سیراقوسه حاکمی دنیس قدیمك دامادی و منظوری اولوب ، بونك وفاتندن صکره اوغلی کنج دنیس طرفندن نفی اولنمش ایسه‌ده، میلاددن ۳۵۷ سنه اول دنیسدن بیزار اولان اهالی طرفندن جلب ایله، تخته اجلاس اولنمش؛ واوچ سنه صکره لطف‌دیده‌سی اولان (قالیه) اسمـنده برآتنه‌لی طرفندن قتل اولنمشدر. پلوتارق بونك‌ده ترجمۀ حالنی یازمشدر .

دیون خریسوستوم (Dion Chrysostôme) یونان قدیم مشاهیر خطباسندن اولوب، بروسه‌لیدر. ۳۰ تاریخ میلادیسنده طوغوب، ۱۱۶ ده وفات ایتمشدر. نرونك وخلفلرینـك زماننده رومادە وسـائر طرفلرده قوۀ ناطقه‌سیله شهرت بولمشـیدی. وسپاسیان طرفندن لاجل الاستشاره سوریه‌یه جلب اولندقده، کندیسنه بعض اخطـارانده بولنمش ؛ ودومیتیـان زماننده ظهور ایدن برفساده ذی مدخل ظن اولنه‌رق، شمال ممالکنه فرار واختفایه مجبور اولمشیدی. دومیتیانك وفاتی خبر آلندقده، طونه‌ده بولنان عسکر حرکت ایتدکله، دیلنجی قیافتیله اردوکاهده بولنان صـاحب ترجه مؤثر نطقلر ایراد ایده‌رك، اسایشی محافظه، و (نرو) نك تخته جلوسـنه یاردیم ایتمش ؛ و بونك وترایانك حسن توجهنی قزانمش ایدی. ۸۰ نطقی باقیدر .

دیون قاسیوس (Dion Cassius) یونان قدیم مورخلرندن اولوب، والده‌سی طرفندن آنف الترجمه دیون خریسوستومك حفیدیدر. ۱۵۵ تاریخ میلادیسنده ازنیقده طوغوب، روما دولتنده بیوك مسانده نائل اولمش؛ وبعده ازنیقه چکیلوب، رومانك مکمل برتاریخنی یازمغله اشتغال ایتمش ایدی. تاریخنك یالکز برقسمی موجوددر.

دیونوسیوس عربلر طرفنـدن (سنت دنیس) ، ویربان اسمدر . [«دنیس (سنت)» ماده‌لرینك برنجیسنه مراجعت.]

دیونه (Dioné) اسـاطیر یونانیه‌ده حسن وعشق الهه‌سی زعم اولنان (زهره) نك والده‌سی و اوقیانوس ایله (تتیس)ك قیزی زعم اولنوردی .

دیونیسوس (Dionysos) اساطیر یونانیه‌ده عشرت الهی زعم اولنان (باقخوس)ك نام دیکریدر .

دیونیسیوس (Dionysius) [«دنیس» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

دیویدینغ رانجه (Dividing Range) آوسـترالیانك جهت

شرقیه‌سنده بیوك برسلسلهٔ جبال اولوب، قطعهٔ مذکوره‌نك شرق جنوبی کوشه‌سنده واقع (ویقتوریا) دائره‌سنده ساحل بحردن ۹۵ الی ۱۱۵ کیلومتره‌لك مسافه‌ده غربدن شرقه طوغری اوزانیر؛ وبعده شمال شرقی‌یه طوغری دونه‌رك، «یکی جنوبی والس» دائره‌سنه دخول ایله، ساحل بحردن ۸۰ الی ۲۴۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده دائرهٔ مذکوره‌یی شق ایده‌رك، (قوئینملاند) دائره‌سنه داخل ودائرهٔ مذکوره‌نك اراضئ واسعه‌سنك اورته‌لرینه قدر واصل اولور. بواوج دائره‌ده مختلف اسملرله قول وشعبه‌لری دخی واردر. اك مرتفع محلی «یکی جنوبی والس»ده واقع (قوسچوسقو) طاغیدر، که ۲۲۰۰ متره ارتفاعی اولوب، ذروه‌لری قارله مستوردر. بوسلسلهٔ جبال آوسترالیانك اوجهتنی ایکی مائله‌یه آیروب، دکیز جهتنده اولان طار مائله‌سنك صوبی ونباتاتی چوقدر؛ داخله ناظر اولان مائلهٔ واسعه‌سنك ایسه انهاری وار ایسه‌ده، اکثریا صولری یولده قورویوب، قوراقلق موسملری پك شدتلیدر.

دیه { (Die) فرانسه‌نك (درون) ایالتنده و (والنسه)نك ٦٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق درون نهری اوزرنده قضامرکزی برقصبه اولوب، ۳٤۰۰ اهالیسی، کوزل شرابی واپك معمولاتی واردر.

دیهونغ { (Dihong) آسام خطه‌سنك منتهای شمال شرقیسنده برلشه‌رك براهماپوتره ایرماغنی تشکیل ایدن اوچ نهرك بری اولوب، هنوز منابعی ومجراسنك قسم اعظمی مجهولدر.

(حرف الدالك صوکی)

ذ

(باب الذال ـ فصل الالف الخ)

ذابل (بن طفيل السدوسی) صحابه‌دن اولوب، ابزی جبعه واسطه‌سیله کندیسندن بر حدیث شریف مرویدر.

ذات الخال هارون الرشیدك معشوقه‌سی اولان بر جاریه اولوب، حسن وآنیله وهنر ومعرفتیله مشهوره‌در. اسمی خنث اولوب، اوست دوداغنده بر کوزل بکی اولدیغندن، بو لقبله شهرت بولمشدر.

ذات النطاقین [« اسماء بنت ابی بکر » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ذاتی مشاهیر شعرای عثمانیه‌دن اولوب، بالیکسریلیدر. اسمی عوض اولوب، ۸۷۶ ده طوغمشدر. اوائل حالنده، شعر وادبه اشتغالیله برابر، چیزمه دیکمك صنعتیله تعیش ایدوب، بعده درسعادته ورودله، سلطان بایزید خان ثانی حضرتلرینه واکابر زمانه تقدیم اشعار ایده‌رك جائزه‌لره یکجینمکه باشلامش؛ وبر آره‌لق بعض تولیتلره دخی نصب اولنمش ایدی. بعده جائزه‌لر کسلمش، وشاعر خیالینك دخی سعایتنه اوغرامش اولمغله، فقر وضرورته دوچار اولوب، سلطان بایزید جامعی حوالیسنده رماللق ایتمکه مجبور اولمشدی. کندیسی صاغر ایدی. ۹۵۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. کلدی قولی اوزره ۱۶۰۰ دن زیاده غزلی و ۴۰۰ ی متجاوز قصیده‌سیله « شمع وپروانه » و « احمد ومحمود » عنوانلریله ایکی منظومه‌سی وبعض لطائفی واردر. اشعاری برنسقده اولمیوب، ایچلرنده پك معنیدارلری وپك عادیلری واردر. شو بیت اونکدر :

دوشندم نهان پای سگ دلبر اوستنه
اول غنچه کلدی دیدی یوزك کللر اوستنه

ذاتی (شیخ سلیمان ـ) شعرادن و مشایخ خلوتیه‌دن اولوب، روم ایلنده‌کی کاشان قصبه‌سندندر. بروسه‌لی شیخ حقی افندی مستخلفلرندن اولوب، قصبهٔ مذکوره‌ده‌کی خلوتی تکیه‌سنده پوست‌نشین ایکن، ۱۱۵۱ ده وفات ایتمشدر. اشعاری متصوفانه اولوب، مطبوع بر دیوانچه‌سی واردر. شو بیت اونکدر :

بو مرده جسمك صان جانیدر فیض
بو دردلو سینه‌مك درمانیدر فیض

ذائق (شیخ محمد امین ـ افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن وطریقت مصریه مشایخندن اولوب، ۱۲۶۹ ده درسعادتده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

هوس عشق یار وار دلده
صید اولنماز شکار واردلده

ذباب (ذالك ضمیله ویا کسریله) مدینه‌ده بر طاغ اولوب، کتب مغازی واخبارده مذکوردر.

ذباب (بن الحارث) صحابه‌دن وانس‌الله بن سعد العشیره قبیله‌سندن اولوب، قبیله‌سنك معبودی اولان (فراض) اسمنده‌کی صنمی شکست ایله، نزد حضرت نبوی‌یه کله‌رك، شرف ایمانله مشرف اولمشدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بر ایکی بیت اسلامی حقنده سویلدیکی بر قصیده‌سندندر :

تبعت رسول الله اذجاء بالهدی
وخلفت فراضاً بدار هوان
شددت علیه شدة فکسرته
کان لم یکن والد هرذ وحدثان

ذبیان اردن وادیسنده بلقایه مضاف بر قصبه اولوب، ساکن بولنان قبیله‌نك اسمیله مسمی اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

ذبیح (اسماعیل ـــ) متأخرین شعرای ایرانیه‌دن اولوب، درویش نهاد برآدم ایدی، وسیاحتله امرار وقت ایتمشدر. شو رباعی اونکدر.

درحقیقت مرد دنیادار کوری بیش نیست
مال وجاهش مایهٔ عجب وغروری بیش نیست
پا منه آنجا مکر بهر قضای حاجتی
خانهٔ اهل دول جای ضروری بیش نیست

ذره { صحابیاتدن بر خاتون اولوب، ایتام و ارامل و مساکینه باقانلرك اجر اخرویسنه دائر برحدیث شریفك راویه‌سیدر. محمد بن المنکدر و زید بن اسلم کندیسندن روایت ایتمشلردر.

ذره { (میرزا عبدالله بن ملا محمد باقر) ایران متأخرین شعراسندن ومجتهدین امامیه‌دن اولوب، اصفهان محاصره‌سی زماننده اورادن خرم آباده هجرتله، قصبهٔ مذکوره‌ده توطن ایتمش؛ و ۱۱۳۷ ده وفات ایلمشدر. شورباعی اونکدر:

آرایشی بهر خس وخاك ازبهار ماند
نخل حیات ماست که بی برك وبار ماند
چونشاخ خشك دستم زآغوش کل جداست
داغی بدل زلاله‌رخی یادکار ماند

— هندستان شعراسندن وپنجابده کهتری قومی افرادندن بری دخی اشعار فارسیه‌سنده بومخلصله واردو لساننده‌کی اشعارنده (مهر) مخلصیله تخلص ایتمشدر. شو بیت اونکدر.

ذره‌کاری‌نیست با دوزخ مرا‌نی بابهشت
اندکی درخانهٔ خمار باید جا مرا

ذکائی { (شیخ مصطفی ـ افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن ومشایخ شعبانیه‌دن اولوب، اسکدار محافظی میر میراندن ابراهیم بکك اوغلیدر. اسکدارده طوغوب، تحصیل علوم ایتدکدن صکره، برمدت سیاحت ایدوب، سماوده شیخ حسن افندیدن اخذ انابت و خلافتله، ۱۲۲۰ ده درسعادته عودت ایده‌رك، شهر امیننده امی سنان درکاهی مشیختنه نائل اولمش؛ و ۱۲۲۷ ده وفات ایتمشدر. متصوفانه اشعاری اولوب، مرتب دیوانی واردر. شو مطلع اوندندر:

کهی جوش ایلیوب دریای بیپایان اولور کوکلم
کهی برقطره ایچره کیزلنوب پنهان اولور کوکلم

ذکرجی { (ابراهیم افندی) متأخرین شعرای عثمانیه‌دن اولوب، ۱۲۱۰ تاریخنده صربیه‌ده بلغراد قربنده واقع (اوزیجه)ده طوغمش، وبوسنه‌ده تحصیل علوم ایتدکدن صکره، بملکتنه عودت ایدوب، کوچك آغا دیمکله شهرت بولمش ایدی. بعض اشعاری وسائر آثاری اولدیغی تذکرهٔ فطینده مذکوردر. شومطلع اونکدر:

جوش ایدلدن بیت قلبمده خم صهبای عشق
برعجب حالت کتوردی نفسمه سودای عشق

ذکوان { (ابوالسبع — بن عبد قیس الانصاری الخزرجی) صحابه‌دن واهل مدینه‌دن اولوب، هجرتدن مقدم مکه‌یه کیده‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمش؛ وبعده حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزله برابر مدینهٔ منوره‌یه هجرت ایده‌رك، بدر غزاسنده حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده ابوالحکم بن الاخنس یدیله شهید اولمشدر. — (ذکوان بن یامین النضیری) ایله بری حضرت رسالتپناه (صلعم) افندمزك، بری بنی امیه‌نك بری دخی انصارك آزادلیسی اولمق اوزره، دیکر اوچ ذکوان دخی صحابه‌دندر.

ذلفاء { بو اسمله شعر وادبده وحسن وملاحتده شهرت شعار ایکی جاریه اولوب، برنجیسی مدینه‌لی ایدی، وبنی امیه زماننده یاشایوب، ابتدا سعید بن عبد الملك و بعده برادری سلیمان بن عبد الملك طرفندن اشترا اولنمش ایسه‌ده، اولدن بر عاشق معشوقی اولوب، اونك محبتندن بر وجهله واز کچه‌مه‌مشیدی. بو خصوصده بعض ابیاتی واردر.

— ایکنجیسی عباسیلر زماننده یاشایوب، شاعر شهیر ابو نواس ایله بعض ماجرالری مرویدر.

ذمار { (ذالك فتحی ویا کسریله) یمنده صنعا سنجاغنه تابع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، صنعانك ۱۵ ساعت قدر جنوبنده واقعدر. اسکی بر قصبه اولوب، حمیریلر زماننده خیلی اهمیتی بولنمش اولدیغی کبی، اوائل دور اسلامده دخی برچوق محدثین وسائر علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. — ذمار قضاسی شمالاً نفس صنعا، جنوباً یریم قضاالریله، غرباً حدیده سنجاغنك ریمه قضاسیله، شرقاً دخی اراضیٔ غیر مضبوطه ایله محدوددر. طاغلق ومرتفع بر یر اولوب، صولرینك بر طاقی حدیده سنجاغندن بحر احمره وبرطاقی حضر موتدن بحر عمانه دوکیلور. قویونلری چوق وجنسلری کوزلدر.

ذوالاصابع { (التمیمی یاخود الخزاعی) صحابه‌دن اولوب، ارتحال حضرت نبویدن صکره قدسده اقامت ایتمشدر.

ذوالاکتاف { (شاپور –) [« شاپور » ماده‌سنه مراجعت.]

ذوالبجادین { (عبدالله –) صحابه‌دن اولوب، تبوك وقعه‌سی هنکامنده وفات ایتمشدر.

ذوالجوشن { (الضبابی) صحابه‌دن و بنی عامر فرسانندن اولوب، سید الشهدا حضرت امام حسین (رضه) ك قاتللرندن شمر لعینك پدریدر. کندیسندن روایت اولندیغنه کوره، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزه بر طای تقدیم ایدوب، جناب رسالتپناهیدن طای رد، و کندیسنه اسلام تکلیف بیورلمش ایسه‌ده، فتح مکه‌دن اول اسلامه کلمه‌یه‌جکنی بیانله، چکلمش؛ وبعد الفتح اسلامه کلوب، بعده کوفه‌ده ساکن اولمش ایدی.

ذوالخویصره { (التمیمی) صحابه‌دن اولوب، بر غزا غنائمنك تقسیمنده حضرت فخر الرسل (صلعم) افندمزه تعریضه جرأت ایتمش؛ وحضرت عمر (رضه) درحال بیونی اورمق اوزره استیذان ایتمش ایسه‌ده، جناب رسالتپناهیدن مساعده بیورلمیوب، بو مناسبتله عواقب حالنه دائر بر حدیث شریف صادر بیورلمش؛ و فی الواقع ذوالخویصره عهد حضرت مرتضویده خارجیلرك اوك آیاقی اولانلرندن اولوب، خوارج وقعه‌سنده قتل اولنمشدر.

ذوالزوائد { (الجهنی) صحابه‌دن اولوب، بعده دخی مدینهٔ منوره‌ده قالانلردندر.

ذوالشمالین { (عمر بن عبد عمرو) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده شهید اولمشدر.

ذوالغره { (یعیش الجهنی یاخود الطائی ویا الهلالی) صحابه‌دن اولوب، کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

ذوالغصه { (حصین بن یزید الحارثی) صحابه‌دندر.

ذوالفقار { حضرت علی (رضه) ك قلیجی اولوب، بو قلیج عن اصل مشر-کیندن (عاص بن منبه) ك ایکن، بدر غزاسنده بونك قتلیله اغتنام اولنمش؛ وجانب رسالتپناهیدن حضرت مشار الیهه احسان بیورلمش ایدی. ایکی چتال اولدیغنه دائر اولان روایتك اصلی یوقدر.

ذوالفقار شیروانی { مشاهیر شعرا وساداتدن اولوب، سلطان محمد خوارزمشاه زماننده یاشامش؛ وپادشاه مشار الیهك منظوم بر تاریخنی یازمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

کل صد برك دلبر وار چون در بوستان آمد
بهار وباغ در کلزار چون بیدل خزان آمد

ذوالفقار علی { هندستانك متأخرین شعراسندن اولوب، اشعارنده (مست) مخلصیله تخلص ایدر. کلکته وبنارس شعراسنك تراجم احوالنی حاوی « ریاض الوفاق » عنوانیله بر تذکره‌سی وسائر بعض تألیفاتی واردر. مذکور تذکره‌یی ۱۲۲۹ ده اکمال ایتمشدر.

ذوالقدریه { سکزنجی قرن هجری اواخرندن اونجی قرن اوائلنه‌دك مرعش وحوالیسنده حکومت سورمش کوچك بر ترکمان دولتیدر. بانیسی (ذوالقدر زین الدین قره‌جه) در، که ترکمان قبائلندن برینك رئیسی اولدیغی حالده، ۷۸۰ تاریخنده مرعشی وبعده البستانی ضبط ایتمشدر. اوغلی خلیل بك ملاطیه وخرپوت ایله بهسنی‌یی دخی ضم ایده‌رك، توسیع ممالك ایتمش؛ وبونك برادری وخلفی سولی بك قیزلرندن برینی چلبی سلطان محمدك اوغلی بایزیده وبرینی دخی سیواس حاکمی قاضی برهان الدینه تزویج ایده‌رك، متفقلر ایدنمکه چالیشمش ایدی. حتی حاکمك دخی ملکنی ضبط ایتمش ایسه‌ده، متعاقباً مصر ملوکی چراکسه‌سندن بر قوق ایله ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب ومقتول اولمشدر. او صره‌ده مرعش ایله ملاطیه آناطولیده فتوحاتله مشغول بولنان تیمور طاش پاشا طرفندن ضبط، وممالك عثمانیه‌یه علاوه اولنمشدی. سولی بکك یکنی وخلفی نصیر الدین محمد بر مدت مصر ملوکندن ملك مؤیدله محاربه ایتدکدن صکره، بونکله تجاوزی وتدافعی بر معاهده عقد ایده‌رك، مصر عسکرینك معاونتیله قرمان حاکمی محمد بکی مغلوب واسیر ایدوب، زنجیربند اوله‌رق مصره کوندرمش؛

وبعده سلطان مراد خان ثانینك امدادیله قرهمان حاكمی ابراهیم بكه غلبـه ایدوب، قیصریه‌یی ضبط ایلمش؛ ومصره برسیـاحت ایدوب، بیـوك اكراملره نائل اولمش ایدی. اوغلی سلیمان خانی اولمشـدر. سلطان مراد خان ثانی حضرتلری برهیئت سفارت اعزامیله، بش قیزندن (سیتی) اسمنده‌كی الڭ كوزلنی بالانتخـاب، شهزاده سلطـان محمد خانه آلدیرمش ایدی. سلیمان بكدن صكره درت اوغلی: آرسلان، شهسوار، شاه بوداق وعلاءالدوله صره ایله حكومت سورمشلردر. شـاه بوداق مصرطرفندن مسـند امارته كچیرلمش ایسـه‌ده، مملكتك بكلری ابوالفتح سـلطان محمد خان حضرتلرینـه مراجعت ایتملریله، شـاه بوداق عساكر عثمانیه طرفنـدن طرد واخراج اولنه‌رق، برادری شهسـوار اقعاد اولنمش؛ وآنجق شاه بوداق مصره قاچوب، عساكرمصریه ایله دونه‌رك، شهسوار ایله خیلی وقت محـاربه ایتمش؛ ونهایت مصر حاكمی قیتبای، سلطان محمد خانه شهسوار بكی ترك ایلمسنی، وكندیسی بوندن انتقـامنی آلنجـه، مملكتنی دولت عثمانیه‌یه ترك ایده‌جكنی وعد وتعهد ایلمش ایسه‌ده، شهسوار بكی مغلوب ایده‌رك، مصرده صلب ایلدیكی حالده، پادشاه مشارالیهك روم ایلنده‌كی مشغولیتندن بالاستفـاده، یرینه محبسی اولان برادری بوداق بكی اقعاد ایلمشدی. آنجق اون سـنه صكره سلطان محمد خان حضرتلری عسـكر اعزامیله شاه بوداغی ثانیاً طرد، وبرادری علاءالدوله‌یی اقعاد ایندیرمشـلردی. علاءالدوله یاوز سلطان سلیم خانك دورینه‌دك برحیات اولوب، شاه اسماعیلك او طرفلره تجاوزنده اوغلیله تورونی بونك الینه اسـیر دوشمكله، پیشـیریلوب یتمشیدی. سلطـان سلیم خانك شاه اسمـاعیله قارشی اولان سفرنده ذوالقـدریه بكلرندن بوزوق حاكمی بولنان سلیـمان بكدن برمقدار سواری عسـكری ایستنلدیكی حالده، ویرمدكدن بشقه، عثمانلی اردو-سنك حركاتنـه دخی بعض موانع ومشكلات ایقـاع ایلدیكندن، سلطان سلیم خان حضرتلری چالدیران مظفریتندن عودتلرنده ٩٢ تاریخنده سنان پاشـایی علاءالدوله‌نك اوزرینه سوق ایدوب، كندیسنی وبر قاچ اوغلیـله برادرینی قتل، وممالكنی تمـامیله ضبط ایدوب، خدمتلرنده بولنان ذوالقدریه سلالهسـندن شهسوار بك زاده علی بكی والی تعیین ایتمشـلردی.

بووجهله ذوالقدریه دولتی ٧٨٠ تاریخنـدن ٩٢١ تاریخنه‌دك ١٤١ سنه حكم سوروب، بوسلاله‌یی تركیب ایدن وبوخلاصـه‌ده ذكرلری كچن امرا ٩ كشیدن عبارتدر. تاریخ قعودلری بروجه زیردر:

١	زین الدین قره‌جه	٧٨٠
٢	خلیل بك بن زین الدین	٧٥٧
٣	سولی بك بن زین الدین	٧٨٨
٤	نصیر الدین محمدبك بن خلیل	٨٠٠
٥	سلیمان بك بن نصیرالدین	٨٤٦
٦	آرسلان بك بن سلیمان	٨٥٨
٧	شـاه بود اق بك بن سلیمان	٨٧٠
٨	شهسوار بك بن سلیمان	٨٧٢
	ثانیاً شاه بوداق	٨٧٥
٩	علاء الدوله بن سلیمان	٨٨٥

ذوالقرنین { الڭ بیوك جهانگیرلردن ماكدو-نیه‌لی اسكندر بن فیلیبوسـك شرقیون عندنده معروف لقبی اولوب، برروایتـده شرق وغربه حكم سـوردیكیچون، وبرروایتده دخی تاجنك ایكی اوجنده بوینوزه مشـابه ایكی چیقنـدی بولندیغیچون بووجهله تلقیب اولنمشدر. [«اسكندر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ذوالقرنین اسمی قرآن كریمده دخی مذكوراولوب، بواسمله تسمیه اولنان ذاتك ملك وسلطنت صـاحبی اولدیغی، وجهانگیرلكله برچوق یرلر فتح ایتدكدن صكره، چینه دخی دخـول ایله یأجوج مأجوجـه قارشی بربیوك سـد یاپدیردیغی، وظلماته كیروب، آب حیات چشمه‌سنی آرادیغی، وآنجق بوچشمه‌یی بوله‌میوب، عسكرینك مقدمه‌سنده بولنان حضر بولدیغی تواریخ اسلامیه‌ده مسطوردر. ذوالقرنینك نبوتی مختلف فیه اولوب، بعضلری ولایتنه قائل اولمشلردر.

ابن اثیر وسائر بعض مشاهیر مورخین قرآن كریمده مذكور اولان ذوالقرنینك اسكندر ذوالقرنین رومینك كندیسی اولدیغنی التزامله، سدیأجوجك بناسنی وظلماته دخولی دخی بوجهانگیره اسناد ایتمشلردر. دیگربعض مورخلر ایسه اسكندر رومی بشقه ونبوت وولایتی مختلف فیـه اولان ذوالقرنین بشـقه اولدیغنی ادعا ایده‌رك، ذوالقرنینك حضرت ابراهیم (ع م) دن اول ظهور ایتمش اولدیغنی بیان ایدیورلر. یمن ملوكندن اولوب، هندوچینه قدر توسیع فتوحاتله ظلماته دخولی دخی مرویدر.

برطرفدن بندن بویله برجهانکیر ظهوری بیلنمیوب، سدیأجوج عد اولنان چیندهکی مشهور سدك دخی چین حکمدارلری طرفندن تأسیس اولندیغی معلوم اولدیغندن؛ وبرطرفدن دخی اسکندر رومینك ماوراءالنهره وهندك شمال غربی کوشهسنه قدر کیدوب، دها اوتهیه توسیع فتوحات ایدهمدیکی، وظلماته کیرهجك قدر قطب شمالی‌یه تقرب ایتمدیکی کندی زماننده یازلمش تاریخلرله مثبت بولندیغندن، اشبو ذوالقرنین دینلن ذاتك کیم اولدیغی ونه وقت نرهده ظهور ایتدیکی حقنده طوغری برفکر حاصل ایتمك پك مشکل اولوب، بومسئله مبهم وقرانلقدر. هله ذوالقرنینی یمن ملوکندن عد ایدوبده ینه براسم یونانی ایله (اسکندر) تسمیه ایتمك قدر عبث شی اولهماز.

ذوالکفل { انبیاء بنی اسرائیلدن اولمق اوزره قرآن کریمده مذکور اولوب، آنجق بواسم عربی اولمغله، اصل اسم عبرانیسی حقنده اختلاف وقوع بولمشدر. حزقیلك عینی اولدیغی مظنوندر. الیسعدن صکره نبوت بوکا کچمشدر. قبری بتلیس قربنده اولدیغی مروی اولوب، شامده وسائر بعض محللرده دخی مقاملری واردر. بعض اجنبی تاریخلرنده ایسه ذوالکفلك بنی اسرائیلدن اولمیوب، عرب قبائلندن برینه منسوب بولندیغی، وافکار ومواعظنك اعتقادات بنی اسرائیله مخالف اولمغله، بونلر طرفندن تعقیب ایدلمش اولدیغی مسطور اولوب، نبوتی انکار اولنمشدر.

ذوالکلاع { (ابو شراحیل اسمیفع بن ناکور) زمان سعادت نشان حضرت نبویده شرف اسلامله مشرف اولان رؤسای عربدن اولوب، صحبتی یعنی رؤیت نبی (صلعم)ه نائل اولوب اولمدیغی مختلف فیهدر. حضرت رسول الله (صلعم) صاحب ترجمهیه جریر بن عبد الله بجلی واسطهسیله برنامۀ سعادت ارسال ایله، اسود عنسی‌یه قارشی معاونتنی طلب بیورمشلردی. بعده شامده ساکن اولوب، صفین محاربهسنده معاویهنك معیتنده بولندیغی حالده، عمار بن یاسرك شهادتندن اوجه قتل اولنمشدر. بونك قتلی معاویهیی پك مسرور ایتمشدی؛ زیرا کندیسی عمار بن یاسرك فئۀ باغیه طرفندن قتل اولنهجغی حقندهکی حدیث شریفه واقف بولنمغله، عمارك حضرت علی ایله برابر اولدیغنی ایشیدنجه، بونلره قارشی حرب ایتمکه معترض بولنمش؛ ومعاویه عمارك کندیلری طرفنه دونهجکنی سویلیهرك، کندیسنی قاندیرمش ایدی. عمار بن یاسرك شهادتنی ایشیدنجه، معاویه «ذوالکلاع صاغ اوله ایدی، شمدی برقاچ بیك کشی ایله علینك طرفنه دونردی» دیمش.

ذوالجیه { (شریح بن عامر الکلابی) صحابهدن اولوب، کندیسندن بر حدیث شریف منقولدر.

ذواللسانین { (موله بن کثیف) صحابهدن اولوب، فصاحتندن طولایی بولقبله تلقیب اولنمشدی.

ذوالنون { (ابو الفضل ثوبان بن ابراهیم المصری) مشاهیر اولیاء اللهدن اولوب، مصرده صوفیون طریقنی الك اول ایجاد ایدن بوذاتدر. جهلا طرفندن متوکلك عندنده زندیقلقله اتهام اولنهرق، خلیفۀ مشارالیه طرفندن بغداده جلب ایدلمش ایسهده، صلاح حالی مشاهده اولنجه، کمال اکرام وتوقیر ایله مصره اعاده اولنمشدی. مکۀ مکرمهده دخی برکره حبس اولنهرق، عمرنده برچوق جور وجفالره دوچار اولمش؛ وجملهسنه عطایای الهیه نظریله باقوب، اصلا دلتنك اولمامش ایدی. کراماتی واقوال صوفیانه سیله حکم ومواعظی مشهوردر. ۲٤۵ تاریخنده مصرده وفات ایتمشدر.

ذوالنون { ایران شعرا واطباسندن اولوب، شاه اسماعیلك اوغلی صاحب تذکره سام میرزانك منظوری ولطف دیدهسی ایدی. شو بیت اونکدر:

نسبت روی خود بماه مکن
نسبق نیست اشتباه مکن

ذوأله { (بن عوفلة البانی) صحابهدن اولوب، قومی طرفندن مبعوثاً یمندن نزد حضرت پیغمبری‌یه کلهرك، شرف اسلامله مشرف اولمشدی. کندیسندن تفضیل صحابه حقنده برحدیث شریف منقولدر.

ذوالیدین { (خرباق ــ) صحابهدن اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم)

افنـدمزك برايكندى نمـازنده اونوتدقلرى ركعتلرى اخطار ايدن بوذاتدر.

ذواليمينين { [« طاهر ذواليمينين » مادەسنه مراجعت بيوريله.]

ذوبيانى { (نابغـا ـ) [« نابغا » مادەسـنه مراجعت بيوريله.]

ذوظُلَيم { (حوشب بن طخمه) عهدرسول الله (صلعم) ده اسـلامه كلن رؤساء عربدن اولوب، بودخى سـالف الترجمه ذوالكلاع كبى جرير بن عبـد الله واسطەسـيله ارسال بيـوريلان نامهٔ سعادتله اسود عنسى يه قارشى امداده دعوت بيوريلەرق، ايمانه كلمش؛ وصفين محاربەسنده معاويەنك معيتنده اولديغى حالده، قتل اولنمشدر.

ذوعمرو { اهل يمندن برآدم اولوب، اسلامه كلدكدن صـكره، ذوالكلاع ايله نزد حضرت پيغمبرى يه كلكده ايكن، ارتحـال جناب نبوى يى خبر آلمغله، يارى يولدن عودت ايتمشلردى.

ذوفنون جنونى { [« جنونى » مادەسـنه مراجعت بيوريله.]

ذوقى { ايران شعراسندن ايكى ذاتك مخلصيدر: برنجيسى (محمدامين) تركان طائفەسندن اولوب، كاشانده متوطن بولنمش، وبرمدت خراسان وعراق وفارسده سياحت ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

كناهمرا عذابى بايد از دوزخ فزون ترسم
كه سـوزندم بداغ هجر فرداى قيامت هم

— ايكنجيسى من اصل اردسـتانلى اولوب، اصفهانده ياشامش، و ۱۰٤٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. مرتب ديوانى واردر. شو بيت اوندندر:

بيتوشب تنهائى زين ذوق كه مى آئى
تاكى من سـودائى بنشينم وبرخيزم

ذومخبر { (ياخود ذومخمر) صحـابەدن ونزد پيغمبرى يه كلمش اولان يتمش ايكى حبشيلردن اولوب، حبش نجاشيسنك برادر زادەسى اولديغى مرويدر. فخركائنات (صلعم) افندمزك خدمتنده بولنمغى اختيار ايدوب، بعده شـامده ساكن اولمش؛ وبعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر.

ذويب { صحـابەدن درت ذاتك اسميـدر: برنجيسى (ذؤيب بن حلحلة الخزاعى) در، كه حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك هدا- ياسنى ايصاله مأموراولوب، فتح مكەده حاضر بولنمش؛ ومعاويەنك زمانەدك برحيات بولنمشـدر. قبيصەنك پدريدر. ابن عبـاس (رضه) بوندن روايت احاديث شريفه ايتمشدر. — ايكنجيسى (ذؤيب بن شعثن) در، كه معيت حضرت نبويده اوچ غزاده بولنوب، بعده بصرەده ساكن اولمشدى. — اوچنجيسى (ذؤيب بن كليب الخولانى) در، كه اهل يمندن اك اول ايمانه كلوب، روايته كوره بوندن طولايى اسـود عنسى طرفندن آتشه القا اولنديغى حالده، يانمامش. — دردنجيسى اسمانك برادرى (ذؤيب بن حارثة الاسلمى) در.

ذويزن { (مالك بن مرارة الرهاوى) صحابەدن اولوب، حميريلردن زرعه طرفندن مبعوثاً نزد حضرت پيغمبرى يه كلمشيدى.

ذهبى { (ابو عبدالله شمس الدين محمد بن احمد) مشاهير مؤرخيندن اولوب، ظهور اسلامدن ۷٤۰ سنەسنەدك اولان وقايعى ومشـاهير اسـلامك تراجمنى حاوى « تاريخ الاسلام » اسميله بر تأليفى واردر، كه ۱۲ جلددن مركب پك مقبول ومعتبر بر اثردر. مؤلف كنديسى بوكتابدن تلخيصاً « العبر » « سيرالنبلاء » ، « طبقات الحفاظ » ، « طبقات القراء » عنوانلريله برقاچ كتـاب ميدانه كتيرديكى كبى، ديكر بعض مورخين دخى تاريخنى اختصار ايتمش؛ و (شمس الدين محمد بن عبدالرحمن شماوى) دخى ذيلنى يازمشدر. ذهبى ۷٤۸ تاريخنده وفات ايتمشدر.

ذهبى { (ابو جعفر ـ) اندلسـده علوم حكميەده شهرت بولان علماء اسلامدن اولوب، حكيم شهير ابن رشدك معاصرى ايدى.

ذهنى { متقدمين شعراء عثمانيەدن بش ذاتك مخلصيدر: برنجيسى بروسـەلى اولوب، (موجى زاده بالى چلبى) ديمكله معروفدر. طريق علمه سالك اولوب، بر آرەلق اسكدار وبعده غلطه قاضيسى اولمشـيدى. ۹۸۳ ده وفات ايتمشدر. اشعارى سادەدر. شو بيت او جملەدندر :

جام عيشك پيره چالدك خاكه يكسـان ايلدك
نيتدك اى ساقئ دوران كوز كوره قان ايلدك

— ايكنجيسى اسـتانبوللى اولوب، بونك دخى اسمى باليدر. شهزادەلكنده سـلطان سليم خان ثانى

حضرتلرینه منسوب اولوب، پادشاه مشارالیهك جلوسلرندن صکره آرپه امینی وبعده دیاربکره، قبریسه وحلبه دفتردار اولمش؛ ونهایت تقاعد اولوب کوشهٔ انزوایه چکلمش ایدی. شو بیت نکتهدار اونکدر:

یار چاه ذقنم عین وفادر دیر ایسه
آکا ای عاشق شوریده اینانمهچکهدر

— اوچنجیسی بغدادلی اولوب، اسمی عبد الدائمدر، و (نجف زاده) دینمکله معروفدر. سلطان مراد خان ثالث زماننده اسکندر پاشا زاده احمد پاشا ایله استانبوله کلمشیدی. اشعار فارسیه وترکیهسیله معماو فن موسقیدهده مهارتی وار ایدی. شو بیت اونکدر:

کولسهك آچلسهك رقیب ایله نوله ای غنچه لب
شمدی می اولدی کل رعنا آچلق خار ایله

— دردنجیسی سلطان بایزید خان ثانی شهزادهلرندن سلطان محمدك کفه متصرفلغنده دفترداری ایدی. اشعاری ساده وعادیدر شایان نقل برینه دسترس اولنهمدی.

— بشنجیسی سلطان علمشاهك خدمت کتابتنده ایدی. شوبیت اونکدر:

نیلرم شول بزمی کانك ساغر ومهرویسی یوق
یاشو مجلسدن نولور کیم مطرب خوش کویسی یوق

— ایران شعراسندن دخی بو مخلصله متخلص بری اولوب، کاشانلیدر. شوبیت اونکدر:

نرنجیم باغیر اکن خوکی
توباماچه کردی کهبا اوکنی

ذهین { (بن قرضم المهری) صحابهدن اولوب، جزیرة العربك ساحل جنوبیسنده واقع شحر مملکتندن نزد حضرت پیغمبری‌یه کلمش؛ ومملکتنك بعد مسافهسی حسبیله اکرام جناب رسالتپناهی‌یه نائل اولوب، بعده مملکتنه اعاده بیورلمشیدی.

ذی‌شراق { یمن ولایتنده تعز سنجاق وقضاسنده برناحیه اولوب، ۳۸ قریهدن مرکبدر.

(باب الذالك صوكی)

ر

(باب الراء ـ فصل الالف الخ)

راب وبجارجه رابه (Raab, Raba) مجارستانده بر نهردر، كه استيريه ده نبعانله، آبسنبورغ واودنبورغ ايالتلرينى شق ايده رك، (پنيقه) و (فيستريچ) چايلرينى اخذ ايتدكدن صكره، طونه يه منصب اولور. مجراسى ٢٦٠ كيلومتره در.

راب وبجارجه كور (Raab, Györ) مجارستانده همنامى اولان نهرك طونه يه دوكلديكى محلده وپشته نك ١٣٠ كيلومتره شمال غربيسنده ايالت مركزى مستحكم بر شهر اولوب، ٢١٠٠٠ اهاليسى، آقادمياسى، مكتب اعداديسى، مصنع بر كليساسى، بعض آثار عتيقه سى وايشلك تجارتى واردر.

رابط (ملك محمد) ايران شعراسندن اولوب، اصفهانليدر. شهر مذكورده صحافلقله مشغول ايدى. آثار قدما وعلى الخصوص نظامى يه تتبع ايدردى. شو بيت اونكدر:

حسن تو بكلبرك تر آميخت جهانرا
ابروى تو بر طاقمه آويخت كمانرا

رابعة الشاميه زهد وتقوى ايله كسب اشتهار ايتمش صالحاتدن اولوب، بعض اشعارى دخى منقولدر. شو ايكى بيت او جمله دندر:

حبيب ليس يعدله حبيب
و مالسواه فى قلبى نصيب
حبيب غاب عن بصرى وشخصى
و لكن عن فؤادى مايغيب

رابعة العدويه (ام الخير ـ بنت اسماعيل) زهد وصلاح ايله شهرت بولمش بر خاتون اولوب، بصره ليدر. (تاج الرجال) عنوان شرفبخشاسنه نائل اولمشدر. بعض اقوال عارفانه سيله مواعظى منقول اولوب، بر طاقم كراماتى دخى مرويدر. سفيان ثورى وسائر صلحاى عصريله صحبتى واردر. ١٣٥ ويا ١٨٠ تاريخنده وفات ايدوب، قبرى قدس جوارنده زيارتكاهدر. زوجنك وفاتندن صكره حسن بصرى حضرتلرى طرفندن تزوجه طلب اولنديغى وبعض ابيات ايله جواب رد ويرديكى بر چوق كتبده مسطور اولوب، بو تقديرده وفاتنك ١٣٥ ده وقوعى لازم كلير؛ زيرا حسن بصرى حضرتلرى ١١٠ ده وفات ايتمشدر. شو بر ايكى بيت مشاراليهانك اولمق اوزره منقولدر:

احبك حبين حب الهوى
وحباً لانك اهل لذاك
فاما الذى هو حب الهوى
فشغلى بذكراك عمن سواك
فلا الحمد فى ذاولا ذاك لى
ولكن لك الحمد فى ذاو ذاك

رابله (Rabelais) فرانسه مشاهير علماسندن اولوب، ١٤٨٣ ده (شينون) ده طوغمش، و ١٥٥٣ ده وفات ايتمشدر. ابتدا زمرۀ رهبانه التحاق ايدوب، بعده بوطريقى تركله، فن طبى تحصيل ايده رك، (مونتپليه) طب مكتبنده بعض خدمتلرده بولنمش؛ وصكره رومايه كيدوب، يكيدن رهبانيتى قبول ايتمش ايسه ده، يازديغى آثارده راهبلرله وخرستيانلرك رسم وآيينلريله استهزا ايتمشدر. بعض كتابلرينك مطالعه سى او وقت پاپا طرفندن منع اولنمشدى. بعض تأليفاتى ده وفاتندن صكره ظهور ايتمشدر.

رابنيچ (Rabnitz) مجارستانده (راب) نهرينه تابع بر چاى اولوب، ١٩٠ كيلومتره لك جرياندن صكره (راب) شهرينك اوست طرفنده صولدن نهر مذكوره منصب اولور.

رابه (Raba) آوستريانك غاليچيا خطه سنده (ويستوله) ايرماغنه تابع بر نهر اولوب، قارپات جبالنك شمالى اتككلرندن نبعانله، شمال شرقى يه

طوغری جریان ایدر. مجراسی ١٣٠ کیلومتره طولنده اولوب، کوزل بروادی ایچندن آقار.

رابه { صقلیه جزیره‌سنک اورته‌لرنده برقصبه اولدیغی «معجم البلدان» مذکوردر.

رابه { (Rabba) سودان وسطیده کائن (نوبه) مملکتنده، نیجرک ساحل یسارنده و مملکت مذکوره‌نک مرکزی اولان (بیده)‌نک ١٢٥ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق "٢٠ °١٢ °٩ عرض شمالی ایله °٥٩ °٢ طول شرقیده واقع بر قصبه‌در. وقتیله مملکت مذکوره‌نک مرکزی ایدی. شمدی ٢٠٠٠ قدر اهالیسی واردر.

رابه { سوریه قطعه‌سنده بلقا سنجاغنده وقدسک ٧٥ کیلومتره شرق شمالیسنده برخرابه اولوب، اسکی زمانده معابیلرک مرکزی ایدی. (رباط معاب) اسمیله دخی معروفدر. روملر تعبیر ایدوب، (آقروپولیس) تسمیه ایتمشلردی. بعض ستونلری وسائر انقاضی موجوددر.

راپاهانوق { (Rappahannock) آمریقای شمالیده ممالک مجتمعه‌نک ویرجینیا جمهوریتنده برنهردر، که ماوی طاغلرک جنوب شرقی انکلرندن نبعانله، جنوب شرقی‌یه طوغری دیکر ایکی نهرک مجرالری آره‌سنده آقه‌رق، ٢٢٥ کیلومتره‌لک جریاندن صکره (چیساپیق) کورفزینه دوکیلور. منصبی ٧٤ کیلومتره طولنده و ٢ نهایت ٥ کیلومتره عرضنده برخلیج صورتنده‌در. مجراسنک ١٤٠ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

راپتی { (Rapti) هندستانک قسم شمالیسنده کنکک نهر عظیمنه منصب اولان (کوکره) نهرینه تابع برچای اولوب، هیمالایه طاغلرندن نبعانله، ابتدا جنوب غربی‌یه، بعده غرب شمالی‌یه ونهایت جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، ومجراسنده برچوق دره‌لر اخذ ایده‌رک، ٦٥٠ کیلومتره‌لک جریاندن صکره، ′١٥ °٢٦ عرض شمالی ایله ′٢٢ °٨١ طول شرقیده نهر مذکوره دوکیلور.

راپل { (Rapel) شیلیده برنهردر، که آند سلسلهٔ جبالندن اینوب، سانتیاغو ایله قولشاغوا ایالتلری آره‌سنده آقه‌رق، ٢٢٠ کیلومتره‌لک جریاندن صکره، بحر محیط معتدله منصب اولور. مجراسنک یالکز ١٣ کیلومتره‌لکی سیرسفائنه صالحدر.

راپه { (Rapa) بحر محیط کبیر جزایرندن فرانسه‌یه تابع اولان (توبوآی) آطه‌لرینک بری اولوب، "٤٦ ′٣٥ °٢٧ عرض جنوبی ایله "٣٥ ′٣٧ °١٤٦ طول غربیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٢ مربع کیلومتره اولوب، طاغلق بریردر. شمال غربی وشمال شرقی ساحللرنده ایکی قوبی وبرنده صاغلام لیمانی واردر.

راپید { (Rapide) ویا (Canal des Rapides) میلانی زیاده وسریع الجریان برنهره دلالت ایدن بو اسم آمریقای شمالیده (دومینیون) قطعه‌سنده برقاچ نهر وجدوله علم اولمشدر.

رات { یاخود راط (Rât, Rath) هندستانک اله آباد ایالتنده وهامیرپورک ٧٢ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٠٠٠ ی مسلم اولمق اوزره، ١٤٤٨٠ اهالیسی واردر.

راتاچی { (Ratazzi) ایتالیا مشاهیر سیاسیوندن اولوب، ١٨٠٨ ده آلکساندریه شهرنده طوغمش، و ١٨٧٣ ده وفات ایتمشدر. ابتدا تورینوده دعوی وکیلی اولوب، بعده مبعوث انتخاب اولنمش؛ مؤخراً هیئت وکلایه داخل اولمش؛ امور مذهبیه‌نک امور ملکیه‌دن بسبتون تفریقی حقنده برچوق نظامات تنظیم ایتمش؛ وایتالیانک توحیدیله رومانک پایتخت اتخاذیچون چالیشمشدر. بعده مجلس مبعوثان رئیسی وایکی دفعه باش وکیل اولوب، ایتالیانک اتحادندن صکره مجلس مبعوثانده بولنمشدر.

راتب افندی { (ابو بکر) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، سلطان سلیم خان ثالث زماننده ١٢٠٩ دن ١٢١١ تاریخنه دک رئیس الکتاب بولنمش؛ و ١٢١٤ ده منفی بولندیغی ردوسده اعدام اولنمشدر. طوسیه‌لی اولوب، آمدی اوطه‌سندن نشأت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

کلک فکرم رشحه پاش منقل آشوبدر
نار نمروده نم بلبل بهار اولسون‌می هیچ

راتب پاشا { (احمد) وزرا وشعراء عثمانیه‌دن اولوب، صدر اسبق طوپال عثمان پاشانک اوغلیدر. فنار یکیشهرنده طوغوب، پدرینک وفاتنده عهده‌سنه رتبهٔ وزارت

توجیه، و ۱۱۵٦ تاریخنده قپودان دریا نصب اولنمش؛ وصدارت شرفنه دخی نائل اولمش ایدی. بعده موره والیلکنه تعیین اولنەرق، ۱۱۷۵ ده اوراده وفات ایتمشدر. بر دیوانچه‌سی واردر. شو بیت اونکدر:

ایدردم مرغ دلله یاره ارسال عرضحال اما
بو یرلردن قوش اوچماز تیلیم سمت دلارایه

راتلام { یاخود رتلم (Ratlam) هندستانک ملوه خطه‌سنده واینده‌ورەنک ۱۰٦ کیلومتره شمال غربیسنده وعمابادن دهلی‌یه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر شهر اولوب، همنامی اولان کوچک بر حکومت ممتازه‌نک مرکزیدر. ۷۳۵۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۳۱۰٦۵ اهالیسی، کوزل بر سرایی وبک ایشلک آفیون تجارتی واردر. — بر راجه‌نک تحت اداره‌سنده بولنان راتلام حکومتنک مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۸۸۸ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، ۹۹۱۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۸۳۳۱٤ اهالیسی واردر.

راتلین { (Rathlin) ایرلانده‌نک ساحل شمالیسی قارشیسنده بر کوچک آطه اولوب، طولی ۱۰ کیلومتره وعرض اعظمی ۱٦۰۰ متره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱٤ مربع کیلومتره اولوب، ۳٦۱ اهالیسی واردر.

راتنا کیری { یاخود رتنا کیری (Ratna-ghiri) هندستانک ساحل غربیسنده وبمبایک ۲۲۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۳۰۷۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۲٦۱۵ اهالیسی، خسته‌خانه‌سی، مسکنخانه‌سی وبر قاچ مکتبی واردر.

راتنپور { (Ratanpour) بو اسمله هندستانده ایکی قصبه اولوب، بری غرب جهتنده کجرات خطه‌سنده وباروجک ۳۸ کیلومتره شرقنده‌در. — دیکری ایالات وسطیه‌دن (چاتیسکر) ایالتنک (بیلاسپور) سنجاغنده و بیلاسپورک ۲۰ کیلومتره شمالنده‌در. ۹۰۰ قدری مسلم اولمق اوزره، ٥٦۱۵ اهالیسی واردر.

راتنکر { (Ratanghar) هندستانک راجپوتانه خطه‌سنده، (بیکانیر) حکومت ممتازه‌سنده و بیکانیرک ۱۳۰ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۷۵۸۰ اهالیسی واردر.

راتنوو { (Rathenow) پروسیه‌نک براندنبورغ ایالتنده (پوچدام) سنجاغنه تابع (وست هاولاند) قضاسنک مرکزی بر قصبه اولوب، پوچدامک ٥٥ کیلومتره غرب شمالیسنده و (البه) ایرماغنه تابع (هاول) چایی اوزرنده واقع و ۱۳۰۷۰ اهالیلی جامعدر.

راتیبور { (Ratibor) پروسیه‌نک جنوب شرقیسنده‌واقع (سیلزیا) خطه‌سنک (اوپلن) سنجاغنده واوپلنک ٦۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (اودر) ایرماغنک ساحل یسارنده ودمیر یول‌خطی‌اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۹۵۲٥ اهالیسی، اسکی بر سرایی، متعدد مکتبلری، بیمارخانه‌سی، صاغر ودیلسزلره مخصوص مکتبی، ایشلک تجارتی وشکر، سیغاره، انفیه، کاغد، بیره وسائره فابریقه‌لری واردر.

راتیسبونه { وآلمانجه رکنسبورغ (Ratis-bonne, Regensburg) باویره‌ده یوقاری پالاتینات ایالتنک مرکزی بر شهر اولوب، مونیخک ۱۰۵ کیلومتره شمال شرقیسنده وطونه‌نک ساحل یمیننده واقعدر. اوکنده طونه‌نک ایچنده ایکی آطه وقارشیسنده (اشتاداموف) قصبه‌سی بولنوب، آره‌لرنده ۱۵ کمرلی برکارکیر کوپری ایله اختلاط اولنور. اسکی طرزده بر شهر اولوب، ۳٦۰۹٥ اهالیسی، مصنع کلیسالری، بعض اسکی ابنیه‌سی، متعدد مکتبلری، مختلف جمعیات علمیه‌سی، ۳۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، رصدخانه‌سی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی وبک کوزل تفرجکاهلری واردر. وقتیله اهمیت تجاریه‌سی زیاده ایکن، بعده تدنی ایتمشدر.

راجانپور { (Radjanpour) هندستانک پنجاب خطه‌سنده، درجات ایالتنک درغازی خان سنجاغنده ودرغازی خانک ۱۱٦ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق سند ایرماغنک ساحل یمیننده ۱۵ کیلومتره‌لک مسافه‌ده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۳۰۱۰ ی مسلم اولمق اوزره، ٤۹۳۰ اهالیسی واردر.

راجاولی { (Radjaoli) هندستانده بهار خطه‌سنک (پاتنه) ایالتنده (کایه) سنجاغنده وکایه‌نک ٥۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده بر قصبه اولوب، ٤۸۱۰ اهالیسی واردر.

راجپوت (Radjpout) { هندستانك برهمنیلرینك منقسم بولندیقلری صنوف اهالیدن بر صنف اولوب، طائفهٔ رهباندن صكره اك معتبر صنفدر. بونلر وقتیله حكومت وقوماندانلق حقنی حائز اولان (كهتری) قومنك یرینی طوتوب، كهتری قومنك یالكز (اود) خطه‌سنده بعض افرادی قالمشدر. روایته كوره، بیوك اسكندر زماندن صكره اقوام تورانیه‌دن (ماوری) اسمنده برقوم ظهور ایله، برخیلی مدت حكومت سوره‌رك، كهتری قومنك حكم ونفوذینی امحا ایتمش؛ و (ماوری) لرك اضمحلالندن صكره ریاست وحكومت (راجپوت) یاخود (راجپوتره) یعنی «شاهزادكان» قومنه كچمشدر. بوقومك دخی تورانی الاصل اولوب (جات) قومیله قرابت جنسیه‌لری اولدیغی مظنوندر. هر حالده راجپوت قومی هندستانده اقوام سائره ایله دخی امتزاج واختلاط وسائر بر چوق افراد بو قومه التحاق ایده‌رك، شمدیكی حالده بتون هندستانده‌كی افرادی سكز ملیونی متجاوز، وبر خیلیسی بوكونكی كونده‌دین اسلام ایله متدیندر.

راجپوتانه (Radjpoutana) { هندستانك غرب شمالی قسمنده واسع بر خطه اولوب، شمدیكی حدودینه كوره، شمال غربی جهتندن (بهلوالپور)، شمالاً پنجاب خطه‌لریله، شرق شمالی جهتندن «شمال غربی ایالاتی» ایله، شرقاً (مالوه)، جنوباً ینه مالوه وكجرات، غرباً دخی سند خطه‌لریله محدوددر. برمخمس الاضلاع شكلنده اولوب، شرقدن غربه طول اعظمی ۸۸۰ وشمالدن جنوبه عرضی دخی ۷۸۵ كیلومتره‌در. آلتی كوشه‌سندن بری یعنی غرب جنوبیسی ساحل بحره قدر ممتد اولوب، (كچ) كورفزینه واصل اولور. ۲۳° ۹′ ایله ۳۰° ۱۱′ عرض شمالی و ۶۷° ۱۱′ ایله ۷۵° ۵۸′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳٤۳ ۰۵۳ مربع كیلومتره واهالیسی ۱۰ ۷۲۹ ۱۱٤ كشیدر. بو خطهٔ واسعه ۲۰ حكومت ممتازه ایله وسطنده طوغریدن طوغری‌یه انكلیز حكومتنه تابع (آجمیر) ایالتنی حاویدر.

حال طبیعیسی، جبال وانهاری. — (آراوالی) سلسلهٔ جبالی غرب جنوبیدن شرق شمالی‌یه طوغری راجپوتانه‌نك ایچنده اوزانه‌رق، شمال غربی جهتنده قالان (تار) چولیله (مروار) خطه‌سی راجپوتانه‌نك سائر طرفلرندن تفریق ایدرلر. بوقسم چول وصوسز اولوب، یالكز جنوب غربی كوشه‌سی (كچ) كورفزینه دوكیلان (لونی) نهرینك حوضه‌سندن عبارتدر. خطه‌نك حدود غربیه‌سنده (ماهی) سلسله‌سی آراوالی سلسله‌سنك برقولی صورتنده جنوب شرقی‌یه طوغری اوزانه‌رق، جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری ممتد اولان (ویندیا) سلسلهٔ عظیمه‌سنه اولاشیر. بو اوچ سلسله‌نك آره‌سنده قالان یرلر، كه راجپوتانه خطه‌سنك اك منبت ومعمور قسمیدر، شرق شمالی‌یه ناظر واسع برحوضه اولوب، كنك ایرماغنه تابع (جنه) نهرینه دوكیلان (چنبال) نهرینی تشكیل ایدن برچوق چایلری واردر. جایپور ایله مروار حدودنده دخی (سمبار) اسمیله بیوك بركول بولنوب، بوكا دخی برایكی نهر دوكیلور. مرواره كلیتلی طوز وبرر دیكر ایكی كول دها واردر.

اقلیم وهواسی. — هواسی عمومیت اوزره صیجاق ویابس اولوب، یالكز طاغلرك اوزرنده كسب اعتدال ایدر. علی الخصوص شمال غربی قسمنده یاغمورلر پك سیرك اولوب، كوندوزین پك صیجاق اولدیغی حالده، كیجه صولرك طوڭدیغی واردر. جنوب شرقی قسمنده كرك بحر عماندن وكرك بنكاله كورفزندن كلن بلوطلر خیلی یاغمورلر دوكر ایسه‌ده، بعض قوراق سنه‌لر دخی اولور. قیشین هندستانك شمالنده كثرتله یاغان یاغمورلردن بوخطه محرومدر. الحاصل هواسی غیر مطرد وسریع التحولدر. قولره همان هرسنه ظهور ایدرسه‌ده، برقاچ سنه‌دن بری اجرا اولنمقده اولان تطهیرات واتخاذ اولنان تدابیر صحیه سایه‌سنده او قدر تلفاتی موجب اولمیور.

نباتات وحیواناتی، منابع ثروتی. — آراوالی جبالنك شمال غربیسنده بولنان یرلر همان چول حالنده اولوب، قیولری دخی پك درین اولمغله، ارواء اراضی ممكن اوله‌مدیغندن، یالكز یاغمورلی سنه‌لرده دریجه اكیلان تخملردن كلیتلی محصولات آلنیر. قوراق سنه‌لرده ایسه تخم دخی ضایع اولدیغندن، وبركتلی سنه‌لرك فضلهٔ محصولاتی كویلرده حفظ اولنوب، لزومی قدر كوب تداركی ایسه قولای اولمدیغندن، قحط وغلا كثیر الوقوعدر. بوطرفك باشلیجه محصولاتی برنوع

داری ایله برنوع بیزلیه‌دن عبارتدر. اهالینك باشلیجه مدار معیشتی ایسه حیوانات اولوب، دوه، صیغیر وقیونلری پك چوق وجنسلری پك مقبولدر. لونی نهری فیضاننده منصبنه قریب اولان محللری باصوب، چکلدیکنده، قبجاق کبی برچامورترك ایتدکله، اوراسی پك منبت ومحصولدار اولدیغی کبی، تابعلرینك وادیلری دخی کوزل ومحصولدار اولوب، قحط سنه‌لرنده سائر طرفلرك ذخیره‌سنی دخی حاصل ایدر. آراوالی سلسلهٔ جبالنك شرق جنوبیسنده اولان یرلر ایسه پك منبت اولوب، سنه‌ده ایکی دفعه محصولات ویرر. محصولاتی بغدای، آرپه، پرنج، داری، پاموق، آفیون، لعل، شکر قامشی وسائره‌دن عبارتدر.

چول جهتـنك بالطبع اورمانلری اولمدیغی کبی، لونی حوضه‌سـنك دخی اشجـاری آز اولوب، علی‌الخصوص نهر مذکور وادیسـنك آشاغی طرفلری قامشـلقدر. جنوب شرقی قسمنك ایسـه اورمانلری چوق اولوب، صنـدال کبی ذی قیمت آغاجلری دخی واردر. حیوانات وحشـیه‌سی هندستانك وآسیـای وسطینك سائر طرفلرنده بولنانلردن عبارت اولمغله، تعدادینه حاجت یوقدر.

معادنجه بوخطه هندستانك اك ایلری بولنان یری ایسـه‌ده، پك آزی چیقارلمقده‌در. چیقاریلانلرینك باشلیجه‌لری قورشون، باقیر، قوبالت، دمیر، شـاب وسائره‌دن عبارتدر. کوللردن کثیرتلی طوز دخی چیقار.

اهالیسی، جنسـیت ولسان ومذهبـلری. — راجپوتانه‌نك اهالیسی برچوق اقوامه وهندولرك عادتی اوزره برطـاقم صنوفه منقسم اولوب، چوغی راجپوت وایکنجی درجـه‌ده (جات) جنسیتلرینه منسوبدرلر. جمله‌سـنك لسانی هندی اولوب، اسکی سانسکری لسـانندن مترجم واساساً هندی لساننده محرر برطاقم منظومه‌لری واردر. مذهبجه اهالینك قسم کلیسی برهمنی اولوب، اهل اسـلام، خیلی نفوذ واهمیتی حائز اولدقـلری حالده، اقلیتده بولنه‌رق، ۸۶۱ ۷۴۷ نفوسدن عبارتدرلر. مسلمانلر اك زیاده خطه‌نك شمـال وشرق جهتلرنده بولنورلر. اهالینك برقسمی هنوز نیم وحشی حالنده بولنوب، بعضلری انسان ذبح ایتمك عادت منفوره‌سنی دخی یقین وقتلره کلنجه‌یه قدر محافظه ایتمشلردر.

تقسیـاتی. — بوقاریده دخی بیـان اولندیغی اوزره، راجپوتانه خطه‌سی طوغریدن طـوغری‌یه انکلیز حکومتنه تابع اولان (آجیر) ایالتیله ۲۰ حکومت ممتازه‌دن مرکب اولوب، حکومات مذکوره‌نك بری یعنی (تونق) یاخود (تنك) حکومتی حکومت اسـلامیه‌در. دیکرلرندن ایکیسی یعنی (بهارتپـور) ایله (دولپور) حکومتلری جات، وقالان اون یدیسی راجپوت قوملرینه مخصوصدرلر. حکومات مذکوره‌نك اسامیسیله مساحهٔ سطحیه‌لری ومقدار نفوسلری بروجه زیردر:

حکومت	مربع کیلومتره	مقدار اهالیسی
جودپور (مروار)	۰۵ ۸۲٤	۱ ۷۵۰ ٤۰۳
بیکانیر	۵۷ ۸۵۷	۱۰۸ ۱٤۳
جسالمیر	٤۲ ۵۹۵	۵۰۹ ۰۲۱
جایپور	۳۷ ٤٦۲	۲ ۵۳٤ ۳۵۷
ادیپور	۳۲ ۸۱۳	۱ ٤۹٤ ۲۲۰
کوته	۹ ۸۲٤	۵۱۷ ۲۷۵
آلوار	۷ ۸۳۲	٦۸۲ ۹۲٦
سیروهی	۷ ۸۲۱	۱۲۲ ۹۰۳
جلوار	٦ ۹۷۷	۳٤۰ ٤۸۸
تونك (تنك)	٦ ٤۹۸	۳۳۸ ۰۲۹
بوندی	۵ ۹۵۷	۲۵٤ ۷۰۱
بهارتپور	۵ ۱۱۲	٦٤۵ ۵٤۰
بانسواره	۳ ۸۸۵	۱۵۲ ۰٤۵
پرتابکر	۳ ۷۸۱	۷۹ ۵٦۸
کراولی	۳ ۱۲۸	۱٤۸ ٦۷۰
دهولپور	۳ ۱۰۸	۲٤۹ ٦۵۷
دونکار رپور	۵ ۵۹۰	
ایشنکر	۱ ۸۷۵	۱۱۲ ٦۳۳
شاهپوره	۱ ۰۲٦	۵۱ ۷۵۰
لاوه	٤۷	۲ ٦۸۲
جمعاً حکومات ممتازه	۲۳٦ ۰۳۲	۱۰ ۲٦۸ ۳۹۲
آجیر ایالتی	۷ ۷۲۱	٤٦۰ ۷۲۲
جمعاً راجپوتانه‌خطه‌سی	۳٤۳ ۰۵۳	۱۰ ۷۲۹ ۱۱٤

راجپوتانه‌نك شهر وقصبه وقریه‌لری ۲۰ ۷۲۹ مقدارنده اولوب، بونلردن اوننك ۲۰ ۰۰۰ دن، بشنك ۱۵ ۰۰۰ دن، اون آلتیسنك ۱۰ ۰۰۰ دن، یکرمیسنك ۵ ۰۰۰ دن زیاده وقصورینك ۵ ۰۰۰ دن آشـاغی اهالیسی واردر. باشلیجه شهرلریله مقدار نفوسلری بروجه زیردر:

جایپور	۱٤۲ ۵۷۷
بهارتپور	٦٦ ۱۲۳
آلوار	٤۹ ۸٦۷
آجیر	٤۸ ۷۳۵
بیکانیر	٤۲ ۳۸۵

تونك	۴۰ ۷۲۶
کوته	۴۰ ۲۷۰
کراولی	۲۵ ۶۰۷
ناصرآباد	۲۱ ۲۲۰
بوندی	۲۰ ۷۲۲

معارف وصنایع وتجارتی . — راجپوتانه خطه‌سنده بوصوك وقتلرده معارف خیلی ترقی ایدوب، کرك هندولر وکرك مسلمانلر برچوق مکتبلر آچشلردر. مسلمانلرك تحصیلی عربی وفارسی، هندی لسانلرنده اولوب، برهمنیلر ایسه هندی وسانسکری لسانلرینی تدریس وتدرس ایدرلر. آنجق اناثه مخصوص مکتبلری یوق حکمنده‌در. معارفجه مرکزلری جایپور شهریدر.

صنایع خیلی متنوع اولوب، باقیر وتونجدن اوانیٔ مختلفه، یوك قاشلر، خالیلر، صندال وسائر قیمتلی آغاجلردن اویمه‌لی چکمجه‌لر، قیومجیلغه متعلق مینه‌لی غایت کوزل زینتلر، سختیانلر، آبانی صاریقلر، قلیج وبقا کبی اسلحهٔ جارحه وسائر ظریف وقیمتلی شیلر اعمال اولنورسه‌ده، بونلرك چوغی اغنیایه مخصوص تحف ونادراتدن اولوب، عمومك حوایج ضروریه‌سیچون اقتضا ایدن معمولات ومنسوجات آوروپادن ادخال اولنور. دمیر یوللری وسائر وسائط نقلیه‌سی چوق اولوب، موقعنك دخی اهمیتی اولمغله، تجارتی خیلی ایشلکدر. باشلیجه اخراجاتی پاموق، یاغی، آفیون، قیون وسائره‌در.

احوال تاریخیه‌سی . — راجپوتانه‌نك الك اسکی اهالیسی الیوم برحال وحشیده یاشایان (بهیل) و (مینا) قوملرینك اجدادی اولوب، اقوام تورانیه‌دن اولمسی محتمل اولان (جات) قومی تعیین ایده‌میه‌جکمز برزمانده بوخطه‌یی ضبط، واهالیٔ اصلیه‌سنی رام ایتمشدی. بعده اقوام آریانیه‌دن (راجپوت) قومی مملکتی استیلا ایدوب، اسمنی ولسانی دخی ویرمشدر.

خطه‌نك احوال تاریخیهٔ قدیمه‌سنه دائر بیان ایده‌بیله‌جکمز معلومات بوندن عبارت اولوب، بشنجی قرن هجری ابتداسنده بوراسی دخی هندستان شمالینك سائر طرفلریله برابر سلطان محمود غزنوی طرفندن فتح اولنه‌رق، غزنویلردن صکره غوریلرك وبونلردن صکره‌ده آل تیمورك یداداره‌سنه کچمش؛ وبووجهله سلطان محمود مشارالیه دورندن بری حکومت اسلامیه تحتنده قالوب، بعده ینه دهلی دولت اسلامیه‌سنه جزیه‌کذار برطاقم مهراجه‌لر ظهور ایتمشدی. برآره‌لق علاءالدین خلجی راجپوتانه‌ده بر حکومت مستقلهٔ اسلامیه تأسیس ایتمش ایسه‌ده، بقا بوله‌میوب، کرك بوخطه‌ده وکرك کجراتده وسائر اوجوارلرده تشکل ایدن حکومات اسلامیه وغیر اسلامیه بینندهکی منازعات، انکلیزلره فرصت ویرمکله، بونلر راجپوتلری حمایه وسیله‌سیله کندیلرینه انکلتره تابعیتی طانیتدیرمش، وجابجا استحکاملر انشاسیله مواقع عسکریه اتخاذ ایده‌رك، حاکمیتلرینی تقویه ایتمشلردر. بعده محلی پرنسلرندن (سندیا) آجیری بتون انکلیز حکومتنه تسلیم ایتمشدر.

راجپور (Radjpour) هندستانده بو اسمله ایکی قصبه واردر: بری بنکاله خطه‌سنك کلکته ایالتنده واقع اولوب، ۸۴۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۰ ۵۷۵ اهالیسی واردر. — دیکری (میرات) خطه‌سنك (دهره‌دون) ایالتنده ودهره‌نك ۱۲ کیلومتره شمالی شرقیسنده اولوب، ۳ ۲۰۰ اهالیسی واردر.

راجس یاخود رایس (Ragès) ایراندکی (ری) شهر قدیمنك یونان قدیم جغرافیونی عندنده اسمیدر. بعده (اوروپوس) و (آرساکیا) یعنی (ارشکیه) اسملریله دخی تسمیه اولنمشدی.

راجشاهی (Radjchahi) هندستانده بنکاله خطه‌سنك قسم شمالیسنده برایالت اولوب، شمالاً بوتان وسکیم، شرقاً آسام خطه‌لریله، شرق جنوبی جهتندن (دکه)، جنوباً کلکته ایالتلریله، غرباً دخی بهار ونپال خطه‌لریله محاطدر. ایچنده (کوچ بهار) حکومت متنازه‌سی دخی بولنیور. ۲۳°۴۹′ ایله ۲۷°۱۲′۴۰″ عرض شمالی و ۸۵°۴۲′ ایله ۸۷°۳۵′۳۰″ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۵ ۱۳۵ مربع کیلومتره واهالیسی ۷ ۷۳۳ ۷۷۵ کشیدر. آلتی سنجاغه منقسم اولوب، مرکزی (رامپوربوالیه) شهریدر. اراضیسی هیمالایه سلسله‌سی جبالنك جنوبی اتکلریله بو اتکلرك آلتنده ممتد واسع اووه‌لردن عبارت اولوب، براهما پوتره ایرماغی برقسمنی شق، وکرك بونهره کرك طوغریدن طوغری‌یه کنك ایرماغنه دوکیلان برچوق انهار اراضیسنی سقی ایدر.

طوپراغی پك منبت اولوب، الك كلیتلی محصولی پرنجدر. بغدای وآرپه پك آز حاصل اولوب، سائر محصولاتنك باشلیجه‌لری دخی آفیون، شكر قامشی، چیوید، چای، توتون، یاغ اخراجنه مخصوص حبوبات متنوعه وقیمه قیمه‌در. بردمیر یول خطی ایالتی شق ایدوب، بعض شعبه‌لری دخی واردر. اهالیسنك ثلثاننددن زیاده‌سی مسلمان وقصوری برهمی وجزئی مقداری بوده دیننه وادیان سائره ایله متدیندر. ایالتك ۲۸ ۸۲۷ قریه و ۲۷ شهر وقصبه‌سی اولوب، بونلردن ۸ ینك ۱۰ ۰۰۰ دن زیاده اهالیسی واردر. مركزینك ۱۹ ۲۳۰ اهالیسی اولوب، الك بیوك شهری اولان (دیناجپور) ایسه ۲۱ ۰۴۰ نفوسی جامعدر. مركزنده اهالئ اسلامیه‌یه مخصوص بربیوك مكتب ایله برمدرسه اولوب، سنجاق مركزلرنده دخی برر اعدادی واردر. برقاچ انكلیز مكتبی دخی آچلمشدر. هواسی عمومیت اوزره صیجاق اولوب، بعض مواقعده ارتفاعله كسب اعتدال ایدر. ایالتی تركیب ایدن سنجاقلرك بری دخی بواسمله مسمادر.

راجكر (Radjgarh) بو اسمله هندستانده ایكی قصبه واردر:

بری مالوه خطه‌سنده وبوپالك ۱۰۸ كیلومتره شمال غربیسنده واقع اولوب، همنامی اولان، برحكومت ممتازه‌نك مركزیدر. ۱۳۳۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۶۸۸۰ اهالیسی واردر. — راجكر حكومت ممتازه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۶۹۶ مربع كیلومتره اولوب، ۵۸۳۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۱۷ ۵۵۵ اهالیسی واردر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله آفیوندن عبارتدر. راجه‌سی ۱۸۷۱ تاریخ میلادیسنده شرف اسلامله مشرف اولوب، انكلیز حكومتی طرفندن (نواب) عنواننه لایق اولمش ایسه‌ده، خلقی برهمی دیننده ثبات ایتمشدر.

— دیكری راجپوتانه خطه‌سنك (آلوار) حكومت ممتازه‌سی داخلنده و آلوارك ۳۷ كیلومتره جنوبنده واقع اولوب، دوز سوقاقلری، كوزل باغچه‌لری و براسكی سرایی واردر.

— بو اسمله هندستانده دیكر برقاچ كوچك قصبه وقلعه‌لر دخی بولنیور.

راجكوت (Radjkot) هندستانده كجرات خطه‌سنك (كتیوار) شبه جزیره‌سنده وجوانكرك ۹۳ كیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق ۱۷° ۱۷′ ۴۰″ عرض شمالی ایله ۶۸° ۳۵′ ۴۵″ طول شرقیده واقع حكومت ممتازه مركزی بر شهر اولوب، ۴۷۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۲۱۱۵۰ اهالیسی، كبرا اولادینه مخصوص مكتبی، مكتب صنایعی، ایشلك تجارتی ومشهور بویاخانه‌لری واردر. — راجكوت حكومت ممتازه‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۷۳۳ مربع كیلومتره اولوب، ۶۷۷۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۴۶ ۵۴۰ اهالیسی واردر. اكثر اراضیسی طاشلق اولوب، محصولاتی ذخیره ایله شكر وپاموقدن عبارتدر.

راجمحل (Radjmahal) هندستانده بهار خطه‌سنك (بهاكلپور) ایالتنده و (نابه‌دومكه) نك ۱۰۴ كیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۳۸۴۰ اهالیسی واردر. وقتیله چوق دها بیوك اولوب، حتی قرن حاضر میلادی اوائلنده دخی ۳۰ ۰۰۰ اهالیسی وار ایدی. — بو اسمله ینه بهار خطه‌سنده برتپه‌لر صره‌سی دخی واردر.

راجوقتال (سید سعدالدین) هندستانده مظنه‌دن بر ذات اولوب، (مخدوم جهانیان جهانكشت شیخ جلال) ك برادریدر. ملتانك (اوچه) قصبه‌سنده تربه‌سی زیارتكاهدر. ۸۰۶ تاریخنده وفات ایتمشدر. «تحفة النصایح» عنوانیله مقبول بر تألیفی واردر.

راجه‌پالیام (Radjapaliyam) هندستانده مدراس اداره‌سنه تابع (تینولی) ایالتنك (سریویلیپاتور) سنجاغنده و (واپار) وادیسنك یوقاری جهتنده بر قصبه اولوب، ۱۲ ۰۰۰ اهالیسی واردر.

راجه‌پور (Radjapour) بو اسمله هندستانده ایكی قصبه واردر:

بری اله آباد ایالتنك (بانده) سنجاغنده وجمنه نهرینك ساحل یمیننده واقع اولوب، ۷۳۳۰ اهالیسی وبرچوق بتخانه‌لری واردر.

— دیكری بمبای اداره‌سنده واقع (كولكان) ایالتنك (راتناكیری) سنجاغنده وراتناكیرینك ۴۸

کیلومتره جنوب شرقیسنده اولوب، ٢٦٩٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٧٤٥٠ اهالیسی واردر. (سافنادی) نهری اوزرنده اولوب، سفائن بحریه یناشمغله، ایشلك بر اسکله‌در. جزیرة العرب کمیلری بو اسکله‌یه چوق آمد وشد ایدرلر.

راجه‌جنك (Radjadjang) هندستانده پنجاب خطه‌سنك لاهور ایالت وسنجاغنده ولاهورك ٤٥ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ٣٠٩٥ ی مسلم اولمق اوزره، ٥١٩٠ اهالیسی واردر.

راجه‌خرا (Radjakhéra) هندستانده راجپوتانه خطه‌سنك (دهولپور) حکومت ممتازه‌سنده ودهولپورك ٣٥ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ٦٢٥٠ اهالیسی واردر.

راجه‌کریها (Radjagriha) هندستانده بهار خطه‌سنك (پاتنه) ایالتنده وپاتنه‌نك ٧٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان بر تپه‌لر سلسله‌سی اتکنده واقع قدیم بر شهر خرابه‌سیدر.

راجه‌ماندری (Radjamandri) هندستانك (مدراس) اداره‌سنده ومدراسك ٤٦٠ کیلومتره شمال شرقیسنده (کوداوری) سنجاغنك مرکزی بر شهر اولوب، یالکز ١٧٨٥ ی مسلم اولمق اوزره، ٢٤٥٥٥ اهالیسی، کوزل بر جامع شریفی، متعدد بتخانه‌سی، ٢ کلیساسی، موزه‌سی، نباتات باغچه‌سی، بر قاچ مکتبی وبر خسته‌خانه‌سی واردر. (کوداوری) نهری ساحلنجه اوزانمش بر شهر اولوب، کوزل ابنیه‌سی و باغچه‌لری واردر. آوروپالیلرك اسکان ایتدکلری محله آیریدر.

راجیم (Radjim) هندستانده چانیسکر ایالتنك (راپور) سنجاغنده و راپورك ٤٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (مهانادی) ایرماغی کنارنده بر قصبه اولوب، ٣٢٥ اهالیسی ومشهور بر بتخانه‌سی واردر.

راجیمین (Radjymin) لهستانك (وارسوویا) ایالتنده و وارسوویانك ٢٥ کیلومتره شمال شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٣٩٩٠ اهالیسی واردر.

راجین (Radjyn) لهستانك (سیدلچه) ایالتنده وسیدلچه‌نك ٣٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤١١٠ اهالیسی واردر.

راچبورغ (Ratzeburg) آلمانیاده (مکلنبورغ اشورین)ك منتهای غرب شمالیسنده واقع و (مکلنبورغ استرلیچ) بیوك دوقه‌لغنه تابع کوچك بر پرنسلك اولوب، شمال شرقی جهتندن و شرقاً (مکلنبورغ اشورین) بیوك دوقه‌لغیله، جنوباً وغرباً (لاینبورغ) دوقه‌لغیله، غرب شمالی جهتندن (لوبك) شهر مستقلنك اراضیسیله محاط ومحدوددر. مساحۀ سطحیه‌سی ٣٧٢ مربع کیلومتره اولوب، ١٦٦٠٠ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز وآز منبتدر. بش ناحیه‌یه منقسم اولوب، مرکزی ٢٩٥٠ اهالیلی جامع (شونبورغ) قصبه‌سیدر. بو پرنسلکه اسمی ویرن قصبه ایسه الیوم لاینبورغ دوقه‌لغی داخلنده‌در.

راچبورغ این لاینبورغ (Ratze-burg-in-Lauenburg) آلمانیاده (اشلسویغ هولستاین) خطه‌سنك لاینبورغ دوقه‌لغنده و لاینبورغك ٤٠ کیلومتره شمال شرقیسنده (راچبورغ) کولنك جهت جنوبیه‌سنده واقع برکوچوك آطه‌نك اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ٤٣١٥ اهالیسی، مربیلر یتیشدیرمکه مخصوص مکتبی، چوخه فابریقه‌سی وحرازلری واردر.

راچبورغ سه‌ئه (Ratzeburg-See) یعنی «راچبورغ کولی» آلمانیاده لاینبورغ ایله مکلنبورغ آره‌سنده اوزون و طار بر کول اولوب، شمالدن جنوبه بویی ١٣ وعرض اعظمی ٢ کیلومتره‌در.

راچکوه (Razckeve) مجارستانك پشته ایالتنده و بوده پشته‌نك ٣٧ کیلومتره جنوبنده (پشت آلسو) قضاسنك مرکزی برقصبه اولوب، طونه‌نك ساحل یسارنده کائن (سپل) آطه‌سی اوزرنده واقع و ٥٤٦٥ اهالیلی جامعدر.

راچول (Rathol) هندستانك ساحل غربیسنده و پورتکیز دولتنه تابع

(غوآ) یاخود (کوه) خطه‌سنده برکوچك ایرماقدر، که (کات) سلسلهٔ جبالندن نبعانله ٦٥ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، برچوق قوللره آیریلوب، ١٨ آطه ومنصبنده واسع وصاغلام برلیمان تشکیل ایدر. بمبایدن مدراسه کیدن دمیریول خطی برکوپری ایله بو نهرك اوستندن کچر، وخیلی مسافه‌ده برکنارینی تعقیب ایدر.

راحل { حضرت یعقوبك زوجه‌سی وعمجه‌سی لابنك قیزیدر. حضرت یعقوب راحله عاشق اولمغله، کندیسنه نائل اولمق ایچون، یدی سنه عمجه‌سنه خدمت ایتمکه مجبور اولمش؛ وآنجق بومدتك انقضاسنده (لابن) بیوك قیزی (لیا)یی ویرمکله، حضرت یعقوب، معشوقه‌سنه واصل اولمق ایچون دها یدی سنه خدمت ایتمکه مجبور اولمشدی. تأهلنك آلتنجی سنه‌سی راحلدن حضرت یوسف و ١٦ سنه صکره اصغر اولادی اولان بنیامین دنیایه کلمشدی.

راخوه { (Rakhovo) بلغارستانده طونه‌نك ساحل یمیننده، (ژول) نهرینك منصبی قارشیسنده وصوفیه‌نك ١٤٩ کیلومتره شمال شرقیسنده سنجاق مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ٣٨٤٠ اهالیسی وخیلی تجارتی واردر. — راخوه سنجاغنك ٦٦ ٧٤٠ اهالیسی واردر.

راداپورام { (Radapouram) هندستانده مدراس ایالتنك (تینولی) سنجاغنده و (تینولی) نك ٥٤ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق (منار) کورفزی ایچنده برقصبه اولوب، ٥٢١٥ اهالیسی واردر.

راداکز { (Radagaise) اسکی جرمان رؤساسندن اولوب، ٤٠٦ تاریخ میلادیسنده اقوام مختلفهٔ وحشیه‌دن مرکب ٢٠٠ ٠٠٠ عسکرله ایتالیایه هجومله، بوملکتك قسم شمالیسنی ضبط، وفلورانسه‌یی محاصره ایتمش ایسه‌ده، بنه او سنه هونوریوسك جنراللرندن (استیلیقون) طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر.

رادانپور { (Radanpour) هندستانك کجرات خطه‌سنده و (پالانپور)ك ٩٢ کیلومتره غرب جنوبیسنده حکومت متنازعهٔ اسلامیه مرکزی برقصبه اولوب، ٤٦٠٠ ی مسلم اولمق اوزره، ١٤ ٧٢٠ اهالیسی، برسوری، برقلعه‌سی وخیلی تجارتی واردر. — رادانپور نوابلغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٩٧٨ مربع کیلومتره اولوب، ١١ ٧٦٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٩٨ ١٢٠ اهالیسی واردر.

راداولی { (Radaoli) هندستانده (اود) خطه‌سنك لکهنو ایالتنده برقصبه اولوب، ٦٣٦٠ ی مسلم اولمق اوزره، ١١ ٢٩٥ اهالیسی، دمیریولی وایشلك تجارتی واردر.

رادایچ { (Radautz) آوستریا ومجارستان دولتنك (بوقووینه) خطه‌سنده و (کزرنوویچ)ك ٥٦ کیلومتره جنوبنده اوله‌رق لنبرغدن یاشیه‌یه کیدن دمیریول خطی اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ١١ ١٦٠ اهالیسی، جام فابریقه‌سی وحماملری واردر.

رادبرغ { (Radeberg) صاقسه قراللغنك (درسده) ایالتنده و (درسده نایستاد)ك ١٢ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ٧٣٨٥ اهالیسی، دمیرخانه‌لری وجام، کاغد بیره، طوغله وسائره فابریقه‌لری واردر. ٢ کیلومتره شمال غربیسنده (لاتقبابن) معدن صولری بولنیور.

رادس { تونسك اوکنده‌کی دکیزك اسمی اولوب، یاقوت حوینك استخبار ایتمش اولدیغنه کوره اصل بو اسم او ساحلده واقع وبرمعبدی حاوی برقریه‌یه مخصوص ایمش.

رادغونده { (Ste Radegonde) سنته — قتولیکلرك عزیزه‌لرندن اولوب، ٥١٩ تاریخ میلادیسنده طوغمش، و ٥٨٧ ده وفات ایتمشدر. (تورنیکه) قرالی (برتر)ك قیزی اولوب، مشرکه ایکن، فرانسه قرالی برنجی قلوتر کندیسنی خرستیان ایدوب، تزوج ایتمش؛ وصاحبهٔ ترجمه ٦ سنه قرالیچه بولندقدن صکره، راهبه اولوب، (پوآتیه) ده تأسیس ایتدیکی مناسترده بقیهٔ عمرینی ریاضتله کچیرمشدر. اغستوسك ١٣ نده یورطیسی اجرا اولنور.

رادفورد { (Radford) انکلتره‌نك (نوتینغهام) ایالتنده ونوتینغهامك ٢ کیلو متره غرب شمالیسنده اوله‌رق دمیریول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ٢٠ ٩٥٥ اهالیسی، دانتله وچوراب فابریقه‌لری ومعدن کوری واردر.

رادقليف { (Radcliffe) انكلتره‌نك (لانقاستر) ايالتنده و مانچسترك ۹ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق ايكى دمير يول خطنك محل تقاطعنده واقع بر قصبه اولوب، جواريله برابر ۱٦۲٦۵ اهاليسى، جمعيت علميه‌سى، كتبخانه‌سى، اسكى بر كليساسى، بز وساٸره فابريقه‌لرى ومعدن كورى واردر.

رادكان { خراسانده مشهدك ۱٤۰ كيلومتره شمال غربيسنده و (هرى‌رود) ه تابع (كشف رود) ك نبعان ايتديكى بطاقلق قربنده بر قصبه اولوب، ٤۰۰۰ اهاليسى، مشهور دوه‌لرى وجوارنده بر تپه‌نك اوزرنده كوفى خطلريله منقوش طوغله‌دن يوكسك وقديم بر قله‌سى واردر.

رادوم { (Radom) لهستانده وارسوويانك ۹۵ كيلومتره جنوب شرقيسنده ايالت مركزى بر قصبه اولوب، ۱۲٤۰۰ اهاليسى، دمير يولى وايشلك چارشيسى واردر. — رادوم ايالتنك مساحهٔ سطحيه‌سى ۱۲۳۵۲ مربع كيلومتره واهاليسى ۷۱۱٦۱۳ كشيدر.

رادومير { (Radomir) بلغارستانك كوستنديل سنجاغنده وكوستنديلك ۳۷ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق ويتوش طاغى اتكنده واستروجه واديسنك يوقارى جهتنده بر قصبه اولوب، ۲۳۷۰ اهاليسى واردر.

رادوميسل { (Radomysle) روسيه‌نك كيف ايالتنده وكيفك ۹۱ كيلومتره غرب شماليسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، نصفندن زياده‌سى يهودى اولمق اوزره ۷۰۸۵ اهاليسى، شمعدان وبيره فابريقه‌لريله دباغخانه‌لرى، سنه‌ده ۳ پنايرى وايشلك تجارتى واردر.

رادوويز { مقدما يونانه ترك اولنان نارده قضاسنده بر ناحيه‌در.

رادوويشته { (Radovichta) قوصوه ولايتك اسكوب سنجاغنده واسكوبك ۱۰۷ واشتيبك ۳۸ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق استروجه نهرينه دوكيلان بر دره‌نك اوزرنده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، ۷۰۰۰ اهاليسى، ٦ جامع ومسجدى، بر مدرسه‌سى، بر كتبخانه‌سى، بر كليساسى، بر رشديه و ۳ صبيان مكتبى، بر چالار ساعتى، ۷ خانى و ۱۵۰ قدر دكانى واردر. — رادوويشته قضاسى قوصوه ولايتك منتهاى جنوب شرقيسنده اولوب، شرق شمالى جهتندن بلغارستان حدوديله، شرق جنوبى جهتندن وجنوباً وجنوب غربى طرفندن سلانيك ولايتيله، غرب شمالى جهتندن دخى اشتيب وقوچانه قضالريله محاط ومحدوددر. ۵۹ قريه‌دن مركب اولوب، ۱۹۰٦۲ اهاليسى واردر. اراضيسى عارضه‌لى اولوب، حدودلرنده بيوك طاغلر وآره‌لرنده اووه‌لر ومنبت واديلر واردر. طوپراغى منبت اولوب، ذخاٸر متنوعه ايله آفيون، كتن، پاموق، پرنج وساٸره حاصل اولور. فضله محصولاتيله قيون، كچى، يباغى وساٸره‌يه متعلق اخراجاتى ادخال اولنان امتعهٔ اجنبيه‌يه تقابل ايدر. مركز قضانك غربنده غازىٔ شهير اورنوس بكك تربه‌سى موجوددر.

راراقه { (Raraka) بحر محيط كبيرده فرانسه دولتنه تابع (توآموتو) جزايرندن برى اولوب، ۱٦°٤'۵۹" عرض جنوبى ايله ۱٤۷°۱۷'۳۳" طول غربيده واقعدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ۲۰ مربع كيلومتره‌در.

راروتونغه { (Rarotonga) بحر محيط كبيرك پولينسيا جهتنده واقع (هروى) ونام ديكرله (قوق) جزايرينك برى اولوب، ۲۱°۵۷' عرض جنوبى ايله ۱۰٦°۲۷' طول شرقيده واقعدر. جزاير مذكوره‌نك اك مهمى اولوب، ۸۱ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سى واردر. اورته‌سى طاغلق اولوب، سواحلنده‌كى دوز يرلرى پك منبت اولديغى كبى، طاغلرى دخى غايت كوزل منظره‌لى اورمانلرله مستوردر. اهاليسى ۲۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، انكليز ميسيونرلرينك تلقينيله پروتستان مذهبنى قبول، وكندى لسانلرنده مكتبلر تأسيس ايده‌رك، حتى بر غزته دخى نشر ايتمكه باشلامشلردر. ايكى قادين حكم ايدوب، برى اخيراً انكلتره‌نك حمايه‌سى آلتنه كيرمشدر. بر نوع مجلس مبعوثانلرى دخى واردر.

رارويه { (Raroia) بحر محيط كبيرده فرانسه‌يه تابع (توآموتو) جزايرينك برى اولوب، ۱٦°۱۳'۳۷" عرض جنوبى ايله ۱٤٤°۵۲'۳۰" طول غربيده واقعدر. مساحهٔ سطحيه‌سى ۲۰ مربع كيلومتره‌در.

راز { (میرنوازش خان بن علیمردان خان) ایران متأخرین شعرا سندن اولوب، اصفهانلی اولدیغی حالده، شاه حسین طرفندن فرخ سیر نزدینه سفارتله هندستانه کوندریله‌رك، نواب آصفجاهه وبونك وفاتندن صکره بنکاله حاکمی سراج الدوله‌یه انتساب ایتمشدی. بعده (کرناتك) حاکمی طرفندن دعوت اولنه‌رق، اورایه کیتمکده ایکن، اثنای راهده ۱۱۸۰ سنه‌سنده وفات ایدوب، جنازه‌سی اورنك آباده نقل ودفن اولنمشدر. احبا-سندن میرغلام علی آزاد بلکرامی اشعارینی جمع وتدوین ایتمشدر. شوقطعه اونکدر:

میتوان راد سیلرا بستن
چه علاجست دیده‌ٔ تررا
در هوایت مدام میکردد
کوی چوکان خودکن این‌سررا

رازغراد { (Razgrad) [«هزار غراد» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رازلق { (ونام دیکرله مهومیه) سلانیك ولایتنده سیروز سنجاغنك (نوره-قوب) قضاسنده ونوره‌قوبك ٤۰ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق قره صویه دوکیلور برچایك اوزرنده واقع ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۳۷۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۸٤۰۰ اهالیسی، برقاچ دکانی وبرمملکت ساعتی واردر. — رازلق ناحیه‌سی ۱۲ قریه‌دن مرکب اولوب، تقریباً ۳۲۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی عارضه‌لی وخیلی منبت اولوب، حبوبات متنوعه وسائره حاصل اولور. درون ناحیه‌ده ۱۰ جامع شریف، ۲ مدرسه، ۱۳ کلیسا، ٤۱۱ دکان ومغازه، ۱۱ خان، ۲ قاپلیجه، برعسکری قشله‌سی وحدودده برطاقم قله‌لر موجوددر.

رازی { (ری) شهرینه نسبتله مشاهیر علمای اسلامدن برچوق ذواتك لقبی او-لوب، اك مشهورلری حکیم شهیر ابوبکر رازی ایله تفسیر کبیر صاحبی فخر الدین رازیدر. [«ابو بکر رازی» و «فخر الدین رازی» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

رازی { (ابو الحسین عبدالرحمن بن عمر) مشاهیر صوفیوندن اولوب، ۳۷۶ تاریخنده ۸۵ یاشنده وفات ایتمشدر.

رازی { (قطب الدین) علمادن اولوب، «محا-کمات بین الانام» عنوانیله برکتاب یازمش؛ ونصیر الدین طوسینك هیئته متعلق بعض کتابلرینی شرح ایتمشدر.

رازی { (یعنی سره منسوب) متأخرین شعرای ایراندن اوچ ذاتك مخلصیدر: برنجیسی (مولانا —) شوسترلی اولوب، اکثر اوقاتنی شیرازده کچیرمش، واصفهانده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

زدی آتشم بجان وزمنت خبر نباشد
خبرت شود زمانی که زمن اثر نباشد

— ایکنجیسی اصفهانلی اولوب، شاه طهماسبك وزراسندن ایدی. شوقطعه اونکدر:

نه‌آن بد مهررا باخویش همدم میتوانم کرد
نه ازدل آرزوی دیدنش کم میتوانم کرد
نمیخواهم که مردم بشنوند آوازهٔ حسنش
وکرنه آنچه مجنون کرد من هم میتوانم کرد

— اوچنجیسی تبریزلی اولوب، ایکی دفعه هند-ستانه سیاحت ایتمشدی. شوبیت اونکدر:

چندان که صحن باغ زبرك خزان پرست
از ناخن شکسته دلم بیش ازآن پرست

راساغ { (Raasag) اسقوچیه‌یه ملحق هبریده آطه‌لرندن اولوب، غرباً (اسکیه) آطه‌سندن همنامی بربوغازله آیرلمشدر. شمالدن جنوبه بویی ۲۱ وعرض اعظمی ۵½ کیلومتره اولوب، ٤۷۸ اهالیسی واردر. اراضیسی بطاقلقدر.

رأس الابیض { (الرأس الابیض) سوریه ساحلنده صور ایله یافه آره‌سنده بر بورندر.

رأس البئر { آفریقانك ساحل شرقیسنده وباب المندبك ۷۳ کیلو متره جنوبنده بر بورندر.

رأس الجدید { جزایرك قسنطینه ایالتنده بر بورندر، که ۳۷°۵′۵″ عرض شمالی ایله ٤°۹٤′۲۱″ طول شرقیده واقع اولوب، یاننده برلیمان واوزرنده برفنار واردر.

رأس الخنزیر { سوریه ساحلنده اسکندرون کورفزینك منتهای جنوبنده بر برون اولوب، حذای بحردن ۱٦۰ متره یوکسك دیك برقیادن عبارتدر.

رأس الخيمه { جزيرة العربك عمان خطه‌سنده ومسقطك ٤١١ كيلومتره غرب شماليسنده اوله‌رق بحر فارس ساحلنده برقصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهالیسی واردر.

رأس الدوره { فاسك قسم شماليسنده وبحر محيط آطلاسی ساحلی قربنده بركول ودها طوغريسی بطاقلق اولوب، بويی ٤٥ واكی ٢ ايله ١٣ كيلومتره آره‌سنده‌در. صوينك فيضانی زماننده (مرج الغرب) و (سبو) اسمنده ديكر ايكی كول ايله دخی كسب اختلاط ايدر.

رأس الدير { فاس مملكتنك ساحل شماليسنده، (ملويه) نهری منصبنك ٦٠ كيلومتره شمال غربيسنده بر برون اولوب، اوكنده برايصسز آطه ايله سفائن حقنده مخاطره لی برطاقم قيالر موجوددر.

رأس العين { (ودها طوغريسی رأسعين) جزيره‌ده، زور مستقل متصرفلغنده، ديرك ١٦٥ كيلومتره شمالنده واورفه‌نك ١٠٠ كيلومتره شرقنده اوله‌رق (خابور) نهری كنارنده و ٥٠′ ٣٦° عرض شمالی ايله ٤٠′ ٢٧° طول شرقيده واقع قضا مركزی برقصبه‌در. پك اسكی برقصبه اولوب، روماليلر زماننده بنه عربيدن مأخوذ اوله‌رق (رسنا Resena) و تؤدوسيوپوليس اسملريله معروف ايدی. مدنيت اسلاميه زماننده پك معمور وبيوك اولوب، (رسعنی) لقبيله ملقب برچوق علمانك مسقط رأسی بولنمشدر. خابوره منصب اولمق اوزره قصبه‌نك ايچندن برقاچ صو چكوب، باغچه‌لرينی اروا ايدر، ودكرمنلرينی چويرر. ياقوت حموی بوصولرك براقلغنی مدح، ووقتيله ايچلرنده قايق ايشلديكنی بيان ايديور. شمديكی حالده برجامع شريف ايله اطرافنده بولنان برقاچ خانه ودكاندن عبارت اولوب، آنجق ١٥٠٠ اهاليسی واردر. — رأس العين قضاسی لوانك منتهای شمالنده اولوب، جنوباً نفس دير قضاسيله، شرقاً موصل، شمالاً ديار بكر، غرباً دخی حلب ولايتلريله محاط ومحدوددر. اراضيسی منبت ومحصولدار اولوب، خابور نهريله وبو نهره منصب اولمق اوزره شمالدن جنوبه آقان برچوق چايلرله سقی وارواولنور. محصولاتی برنجی درجه‌ده مصر وايكنجی درجه‌ده بغدای، آرپه وسوسام ايله سائر حبوباتدن وسبزه وميوه‌لرك انواعندن عبارتدر. صيغير، مركب، آت، دوه وقيون كبی حيوانات اهليه‌سی چوقدر. قضا ٢٤ قريه‌دن مركب اولوب، ايچلرنده (ويرانشهر) اسميله برچوق خرابه‌لری حاوی بركوچك قصبه دخی واردر. رشديه‌سی اولميوب، صبيان مكاتبی دخی پك آزدر. اهاليسی ١٦٠٠٠ نفوس راده‌لرنده اولوب، جمله‌سی مسلم وسنی ولسان عربی ايله متكلمدرلر.

راستات { (Rastatt) آلمانيانك بادن بيوك دوقه‌لغنده وبادنك ١١ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق (رين) ايرماغنه تابع (اوسباخ) ايله (مورغ) نهرلرينك ملتقاسنده وقارلسروهه‌دن (باله) يه كيدن دمير يول خطی اوزرنده قضا مركزی برقصبه اولوب، ١١٧٤٥ اهاليسی، رنكلی كاغد، مطبخ صوبه‌سی، طلومبه، چاك وچيغاره فابريقه‌لری، دوكمخانه‌لری، مكتب اعداديسی، صنايع مكتبی، تيمارخانه‌سی وكوزل برقلعه‌سی واردر.

راستريق { (Rastrick) انكلتره‌نك (يورق) ايالتنده و (هاليفاقس) ك ٧ كيلومتره جنوب شرقيسنده بر قصبه اولوب، ٨٠٤٠ اهاليسی، چوخه وايپك قماشلر فابريقه‌لری وطاش اوجاقلری واردر.

راستنبورغ { (Rastenburg) پروسيه‌نك «شرق پروسيه» ايالتنده، (كونيكبرغ) قضاسنده وكونيكبرغك ٩٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده ناحيه مركزی بر قصبه اولوب، ٧١٩٠ اهاليسی، دمير وباقير دوكمخانه‌لری، دباغخانه‌لری، ياغ، بيره، طوغله وسائره فابريقه‌لری وآت بازاری واردر.

راستی { ايران شعراسندن وتبريز ساداتندن اولوب، شاه طهماسب صفوی زماننده اورانك محصلی ايدی. شوبيت اونكدر:

دل مراكشتهٔ آن غمزهٔ پرفن ميخواست
لله الحمد چنان شدكه دل من ميخواست

راسخ { متأخرين شعرای عثمانيه‌دن اوچ ذاتك مخلصيدر:

برنجيسی (محمد — افندی) متأخرين شعرا وخطاطيندن اولوب، روم ايلی حصارنده طوغمش، وپدری يرينه اورانك دزداری اولمش ايدی. ١١٨١ ده وفات ايتمشدر.

— ایکنجیسی اندرون همایون خدمه‌سندن مهتر باشی عثمان آغانك اوغلی اولوب ، سرای همایونجه بعض خدمتده بولندقدن صکره، خداوندکار والیسی اولمش؛ و ۱۲۵۳ ده وفات ایتمشدر. علم موسیقی‌یه آشنا ایدی. شومطلع اونکدر :

کالای دله غمزه‌ك اولوب مشتری ویردم
پی ویرمش ایدی آخری اما کبری ویردم

— اوچنجیسی ، « طریقت محمدیه » شارحی محمد افندینك تورونی اولوب، ۱۲٤٤ ده قونیه‌ده تکمیل تحصیل ایده‌رك، اوراده تدریسله مشغول ایکن، بعده طرسوس قائممقامی اولمشدی. کندیسی ساداتدن اولوب، طریقت مولویه‌یه منسوبیتی وچلبی افندی‌یه صهریتی وار ایدی. شوقطعه اونکدر:

برقطعه نظمن ایتدم ایسه رامخ آرزو
وصف کزین پیر معلا جنابده
پك چوق تجسس ایلدم اماکه شانته
لایق لغت بولنمدی هیچ بر کتابده

— هندستان شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصی اولوب، برنجیسی (میر محمد زمان) سرهند ساداتندن وشاه عالمگیر زاده عظیم شاهك منسوبیندن ایدی. ۱۱۰۷ ده وفات ایتمشدر . — دیگری (غلام علی) پاتنه‌لی بردرویش اولوب ، ۱۲٤۰ ده وفات ایتمش؛ واردو لسانده بردیوان براقمشدر.

راسرا { (Rasra) هندستانده بنارس ایالتنك (بالیه) سنجاغنده وبالیه‌نك ۲۲ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق کنك ایرماغنه تابع (سرجو) نهری کنارنده برقصبه اولوب، ۳۶۲۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۱۲۲۵ اهالیسی واردر.

راسق { (Rask) دانیمارقه مشاهیر علماسندن ومستشرقیندن اولوب، ۱۷۸۷ده فیونیه آطه‌سنده طوغمش، و ۱۸۳۲ ده وفات ایتمشدر. روسیه وایران وهندستانه سیاحت ایدوب، اورالرینك لسان و ادبیاتنه دائر تحقیقات ادبیه اجرا ایتمش؛ وعودتنده قوپنهاغ دارالفنوننده حافظ کتب بعده تاریخ طبیعی ونهایت السنهٔ شرقیه معلمی اولمش ایدی. هندجه‌دن بعض کتابلر ترجمه ایتمش؛ ایسلانده‌نك لسانی حقنده تتبعات وتحقیقات مکمله اجرا ایده‌رك، بولسانك قواعدینی ضبط ایلمش؛ واسپانیول، ایتالیان و سائر آوروپا لسانلری حقنده دخی بعض نشریاتده بولنمشدر.

راسك { مکرانك اك مشهور قصبه لرندن اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رأس کیفا { جزیره‌نك دیار مضر خطه‌سنده یعنی قسم غربیسنده وحران قربنده برقصبه ایدی .

راسم { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اوچ کشینك اسمیدر :

برنجیسی خطاطلقده دخی مشهور اولان (اکری قپولی محمد — افندی) درکه ۱۰۹۹ده استانبولده طوغوب، مدت مدیده سرای همایونده یازی خواجه‌سی بولنمش؛ و ۱۱۶۹ ده وفات ایتمشدر. شوبرایکی بیت اونکدر :

ای بت صیاد اعجاز آفرین آیا نیچه
صید ایدر مرغ دلی بی‌دانه دام پرچمك
بر پریشان طور سرکشدر سیه‌دلدر صاقین
یوزویروب باشدن چیقارمه طرهٔ خمدرخمك

— ایکنجیسی (سید عمر—افندی) روم‌ایلنده‌کی فره‌جك قصبه‌سندن اولوب، ۱۱۹۲ ده طوغمش؛ ودرسعادته ورودله ، قطع مراتب ایده‌رك، بعض بیوجك مأموریتلرده بولندقدن صکره، متقاعد اولدیغی حالده، ۱۲۶۶ ده جانب حجازه کیده‌رك، برسنه صکره اوراده وفات ایتمشدر. شو برایکی بیت اونکدر :

صانما کز شمدی بنده‌در کوکلم
برشه حسنه بنده در کوکلم
قیل نوازش آنی غریب ایتمه
سودیکم چونکه سنده‌در کوکلم

— اوچنجیسی (فدوله‌جی‌زاده احمد — افندی) اسکدارلی اولوب، مکتوبیٔ صدر عالی اوطه‌سنه برمدت مداومت ایتمش؛ وبعض مهمجه مأموریتلرده بولنمش ایدی. بر دیوانچه‌سی واردر. ۱۲۷۰ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

پیر ایتدی بنی یاره جوانم دیمش اولدم
خون ایتدی دلی غنچه دهانم دیمش اولدم

رأس محمد { بحر احمرده عقبه ایله سویش کورفزلری آره‌سنده وطور سینانك آلتنده بربروندر.

راسواس { (Rasvas) هندستانك بهوپال حكومت ممتازهٔ اسلامیه‌سنده پالوه ایالتنه ملحق برقصبه اولوب، ۵۱۷۰ اهالیسی واردر.

راسووه { (Rassova) دوبریجه‌ده سلستره‌نك ۷۰ كیلومتره شرق شمالیسنده وچرناووده‌نك ۲۵ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یميننده برقصبه اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی وایشلك ذخیره‌تجارتی واردر. طونه ساحلندن قره‌دكیز ساحلنه دك ممتد اولان مشهور (ترایان) دیواری راسووه‌نك قربندن باشلار.

راسه { (Rasa) بحر محیط كبیرك میقرونسیا قسمنده واقع (ماجلان) جزایرندن كوچك برآطه اولوب، ۲۷′ ۲۴° عرض شمالی ایله ۳۶″ ۴۱′ ۱۲۸° طول شرقیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی برمربع كیلومتره‌دن عبارت اولوب، صیق ویوكسك اورمانلرله مستوردر.

راسیا { یاخود راسكیا (Rascie) یكیبازار جهتنك اسكی اسمی اولوب، طقوزنجی قرن میلادیدن صكره استعمال اولنان بواسم اوجهتده ساكن بولنمش اولان (راسیان) یاخود (راسكیان) اسمنده برقومه نسبتله حاصل اولمشدر . بوقومدن بعض افراد الیوم مجارستانده بولنورمش.

راسین { ژان — (J. Racine) فرانسه‌نك اك مشهور هائله نویس شعراسندن اولوب، ۱۸۳۹ ده (لافرته‌میلون) ده طوغمش، و ۱۶۹۹ ده وفات ایتمشدر . پدری مملكتنده طوز انبارجیسی اولوب، وفاتنده صاحب ترجمه درت یاشنده ایدی . (پورت روآیال) ده تحصیل علم ایدوب، ادبیات قسمنه زیاده میل ایتمش؛ وهنوز یكرمی یاشنده ایكن، بعض اشعاریله جلب نظر دقت ایدوب، اون دردنجی لوییك تأهلی حقنده سویلش اولدیغی برقصیده‌خاندان‌قرالیجه‌التفاته مظهریتی‌موجب اولمشدی . گنج ایكن مشاهیر شعرادن (مولیر) و (بوآلو) ایله كسب الفت ایدوب، بونلر كندیسنه شعر و ادبیاتده رهبرلك ایتمشلردر. تاریخه مستند اوله‌رق بربرینی متعاقب برقاچ كوزل هائله یازوب، كسب شهرت ایتمكله برابر، بعض معاصرلرینك عروق حسدینی دخی اویاندیرمغله، «فدره» اسمنده‌كی هائله‌سنك اجراسنده تیاترووده ایصلق چالنمش؛ و بونك اوزرینه، هنوز ۳۸ یاشنده اولدیغی حالده، تیاترودن ال چكوب، ۱۶۷۷ ده قرالك وقعه نویسلكنه نصب اولنمش؛ واوسنه اولنوب، عائله‌سیله توغله باشلامش ایدی . ۱۲ سنه صكره مادام (منتنو) نك ابرامیله تاریخ مقدسدن مأخوذ ایكی‌هائله یازوب، صورت خصوصیه‌ده وقرال سرایی قیزلری معرفتیله اجرا ایتدیرمش؛ وآنجق بونلرك بری نشر اولندقده، بعض تعریضاته اوغرادیغندن، راسین تیاترو كتابلری یازمقدن بسبتون واز گچمشدی . اون‌دردنجی لوییك فوق‌العاده‌التفاته مظهر اولوب، تخصیصاته وانواع نعمه نائل اولمش ایكن، مادام منتنونك ابرامیله اهالینك ضرورت و اذیتی حقنده یازمش اولدیغی برخاطره قرالك منظوری اولدقده، اغبرارینی موجب اولوب، شاعر حقنده شدتلی لسان قوللانمش اولدیغی راسینه انعكاس ایدنجه، فوق‌العاده محزون ومتأثر اولوب، بو تأثر ایله كوندن كونه صوله‌رق، ایكی سنه صكره وفات ایتمشدر . آقادمیا اعضالغنه دخی نائل اولمشیدی. اشعاری غایتله فصیح اولوب، فرانسز ادبیاتنده نمونه اتخاذ اولنان آثاردندر . هائله‌لرندن بشقه برمضحكه‌سی، بعض قصاید وسائر اشعاری وبرطاقم‌مكاتیبیله سائر آثاری واردر. نثری دخی پك كوزل اولوب، وقعه‌نویس صفتیله اون‌دردنجی لوییك كوزل برتاریخنی یازمش‌ایسه‌ده، برحریقده یانوب نسخه‌سی قالمامشدر . آثاری وعلی الخصوص هائله‌لری دفعاتله نشر، واكثر آوروپا لسانلرینه ترجمه اولنمشدر.

— اوغلی (لویی راسین) دخی شاعر اولوب، ۱۶۹۲ ده پارسده طوغمش، و ۱۷۶۳ ده وفات ایتمشدر .

راسینه { (Racine) ممالك مجتمعه‌نك (ویسقونسن) جمهوریتنده و (مادیسون)ك ۱۳۸ كیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (میشیغان) كولنك غربی ساحلنده سنجاق مركزی برقصبه اولوب، ۱۶ ۰۳۰ اهالیسی، كوزل لیمانی، ذخیره وكراسته تجارتی، آرابه، واغون، كاغد ویوك منسوجات فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وحرازلری واردر.

راشت { خراسانك اقصاسنده وترمذدن ۸۰ فرسخلق مسافه‌ده برقصبه

اولوب، ایکی طاغ آره‌سنده واقع اولمغله، اقوام مغولیه‌نك ممالك اسلامیه‌یه غارت ایچون هجوملری اورادن وقوع بولدیغندن، برمکیلردن فضل بن یحیانك اوراده محکم برقپو یاپمش اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

راشد { صحابه‌دن اوچ ذاتك اسمی اولوب، بری (ابو اثیله راشد بن حفص السلمی)در،که اصل اسمی (ظالم) اولوب، جانب رسول الله (صلعم) دن راشد تسمیه بیورلمشیدی. فتح مکه‌ده حاضر بولنوب، طبیعت شعریه‌سی دخی اولمغله، صنملرك سقوط وکسری‌حقنده شوشعری سویلمشدر:

قالت هلم الی الحدیث فقلت لا
یأبی علیك الله و الاسلام
لوما شهدت محمداً و قبیله
بالفتح حین تکسر الاصنام
لرأیت نور الله اضحی ساطعاً
و الشرك یغشی وجهه الاظلام

— ایکنجیسی (راشد بن شهاب الایادی) در، که اصل اسمی (قرضاب) اولوب، قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت نبوی‌یه کلدیکنده، راشد تسمیه بیورلمشیدی.

— اوچنجیسی شاملیلردن معدود اولان (راشد بن حبیش) در، که بعض احادیث شریفه‌نك راویسی اولوب، آنجق صحابه‌دن ویا تابعیندن اولمسی مختلف فیهدر.

راشد { (محمد — افندی) متأخرین علما وشعراء عثمانیه‌دن‌اولوب، زماننك وقعه‌نویسی بولنمش؛ و٢ جلد اوزره بر تاریخ یازمشدر، که عباره‌سی کلفتلی اولمغله‌برابر تواریخ معتبره‌دن معدوددر. موالیدن ملاطیه‌لی مصطفی افندینك اوغلی اولوب، ١١٠٤ تاریخنده طریق تدریسه داخل اولمش؛ و١١٣٤ ده حلب مولویتنه تعیین اولنمش ایدی. ١١٤١ده سفارتله ایرانه کیدوب،عودتنده استانبول قاضیسی اولمش؛ و بعده برمدت بروسه‌ده اقامته مأمور اولوب، ١١٤٦ ده اطلاق اولنه‌رق، درسعادته عودتله، برسنه صکره آناطولی قاضی عسکری اولدقدن صکره وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی دخی واردر. شوبیت اونکدر:

خالص اولمازسه زرتاب کبی اصل مقال
کیرسه بیك بوته تعبیره ینه قال اولماز

راشد افندی { بونام ایله متأخرین شعراء عثمانیه‌دن دها برقاچ ذات واردر:

برنجیسی رئیس الکتاب محمد راشد افندیدر، که ١١٦٧ تاریخنده طوغوب، بکلکچی کیسه‌داری، بعده بکلکجی ودها صکره صدارت مکتوبجیسی اولمش؛ وایکنجی دفعه بکلکجی اولدقدن صکره ١٢٠٢ ده رئیس الکتاب اولمش؛ ومؤخراً چاوش باشی وثانیاً رئیس الکتاب وترسانه امینی اولوب، ١٢١٢ ده ثالثاً رئیس الکتاب ایکن وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کردننده دانهٔ خال سیه کیسولره
مرغ دل افتاده‌در کویا اسیر دامدر

— ایکنجیسی (محمد —) بروسه‌لی اولوب، ١١٩٥ده طوغمش، و١٢٣١ ده وفات ایتمشدر. طریقت‌نقشبندیه‌یه منسوب وباقرجیلق صنعتیله مشغول ایدی. شوبیت اونکدر:

اهل حق ذره حوادثله مکدر اولماز
قیل وقال‌ده جهانك قوری غوغادر

— اوچنجیسی (مصطفی —) قلبه‌لی اولوب، ١٢٣٨ ده طوغمش، و١٢٦٥ ده وفات ایتمشدر. تحصیل علوم ایتدکدن صکره، بعض تحریرات مدیرلکلرنده بولنمشدی. شومطلع اونکدر:

کوکده تابش حسرت نمایان اولدی کیتدکجه
تنده رنجش فرقت فراوان اولدی کیتدکجه

— دردنجیسی علائیه قضاسنده واقع ابرادی قصبه‌سندن اولوب، ١٢٢٠ ده طوغمش، و١٢٦٧ ده وفات ایتمشدر. قاضیلقله امرار ایام ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

سواد نقطهٔ رخساریمی ظن ایله مودن
چکیده قطرهٔ مشکیندر آثار کیسودن

راشد بالله { (منصور بن فضل المسترشد) خلفاء عباسیه‌نك اوتوزنجیسی اولوب، ٤٨٩ تاریخنده طوغمش؛ و٥٢٩ تاریخنده پدری مسترشدك شهادتی اوزرینه مسند خلافته جلوس ایله، برسنه واون برکون خلافتدن صکره، عمیجه‌سی (مقتفی لامرالله محمد) جلوس ایتمش؛ وصاحب ترجمه ٥٣٢ تاریخنده اصفهانده شهید اولوب،اوراده دفن اولنمشدر.

راشد بك { متأخرين شعراء عثمانيه‌دن اوچ ذاتدر :

برنجيسى صارم ابراهيم پاشانك اوغلى اولوب، طريق تدريسه سلوك ايله، بعض توليتلرده بولنمشدى. ۱۲۱۹ تاريخنده يكيشهر فنار مولويتندن معزول ايكن وفات ايتمشدر. سلطان سليم خان ثالثك مدحنه دائر اولان برقصيده‌سندن شو برايكى بيت ايراد اولندى :

بحمد الله ينه فتاح باب مشكل عالم
رهين انبساط ايتدى دل اعلا وادنانى
جناب حق عموما كائناتى ايليوب احيا
صفاياب ايلدى قلب خديو كشور آرايى الخ

— ايكنجيسى مواليدن اولوب، مصر منلالغندن معزول اولديغى حالده، ۱۲۵۲ ده درسعادتده وفات ايتمشدر. شو مطلع اونكدر :

دود آهم عشقله هرشب فلك فرسا اولور
اول كسافتله مه نو چون خط ترسا اولور

— اوچنجيسى عينتابلى اولوب، بعض ديوان كتابتلرنده بولنمش؛ و ۱۲۳۹ تاريخنده يكيچرى شورشنده شهيد اولمشدر. شوبيت اونكدر :

طنين انداز آفاق اولمسون مى صيت افغانم
فلك جام دل ناكامه سنك انكسار آتدى

راشديه { بغداد ولايت وسنجاغنك خراسان قضاسنده ناحيه مركزى برقريه‌در.

راشغون { ياخود رشقون (Rachgoun) جزايرك وهران ايالتنده (طفنه) نهرينك منصبى قارشيسنده وساحلدن ۲ كيلومتره‌لك مسافه‌ده بركوچك آطه ونهر مذكور منصبنده بر قريه‌در. آطه‌نك اوزرنده برفنار واردر. قريه برقصبه واسكله اولمق استعدادينى حائزدر.

راشيا { سوريه ولايتنك شام سنجاغنده ودمشق شامك ٤٤ كيلومتره غربنده اوله‌رق جبل الشيخك اتكنده واردن نهرى تابعلرندن (وادى الطين) ك كنارنده و ۱۱٤۳ مترەلك ارتفاعده واقع قضا مركزى بر قصبه اولوب، تقريباً ۳۰۰۰ اهاليسى، اسكيدن قالمه مرتفع بر حكومت قوناغى واطرافنده باغ وزيتونلقلرى واردر. ارتفاعى حسبيله، هواسى قيشين پك سرت اولديغى كبى، يازين دخى بعض طورغون صولرك سببندن آغر وصيتمه‌ليدر. — راشيا قضاسى ۱۷ قريه‌دن مركب اولوب، اراضيسى طاغلقدر. محصولات ارضيه‌سى بغداى، آرپه، مرجمك، بقله، توتون، زيتون، اوزوم وسائره‌دن عبارتدر. معمولات صناعيه‌سى ايپك وقيلدن بعض منسوجاته منحصردر.

راصد { (تقى الدين محمد) مشاهير فلكيون ورياضيوندن اولوب، «غنية الطلاب فى علم الحساب» عنوانيله بركتابى وسائر تأليفاتى واردر. ۹۹۳ تاريخنده وفات ايتمشدر.

راضى { ايران شعراسندن اولوب، اصفهانليدر. نقاشلقده دخى شهرتى اولوب، (زماناى نقاش) ديمكله مشهوردر. ۱۱۱۲ تاريخلرنده برحيات ايدى. برديوانيله برمثنويسى واردر. شوبيت اونكدر :

كر وحشيانه از روش خلق ميرمم
عذرم بسى بجاست كه آدم نديده ام

راضى بالله { (محمد بن جعفر المقتدر) خلفاء عباسيه‌نك يكرمنجيسى اولوب، ۲۹۷ تاريخنده طوغمش؛ و ۳۲۲ ده، عمى قاهر باللهك سقوطى اوزرينه، تحت خلافته جلوس ايدوب، آلتى سنه ايله اون آى مسند خلافتده قالدقدن صكره، ۳۲۹ تاريخنده استسقا مرضندن وفات ايتمشدر. عمادالدين بن بويه (امير الامرا) عنوانى ويرمش؛ واكثر ممالك آل بويهك وسائر امرانك الينه كچمشدر.

راغب { (مير مبارك الله خان) هندستان شعراسندن اولوب، جدى عن اصل بلخلى اولديغى حالده، دكنك حيدر آباد شهرينه ورودله، اورانك توابى عندنده قدر واعتبار بولمش؛ وپدرى مدراس حاكمنك نزدينه كيدوب، صاحب ترجمه ۱۲۰۲ ده طوغمشدر. مرتب ديوانى و «ساقى نامه» و «فراق نامه» عنوانلريله ايكى منظومه‌سى واردر. شوبيت اونكدر :

ز اضطراب خود آرام يافتم راغب
بسان جنبش كهواره شد تپيدن من

راغب اردبيلى { (مير يوسف) ايران شعراسندندر. شو رباعى‌يى جان ويره‌جكى وقت سويلمش اولديغى مرويدر:

ای دل قرار کیر نه وقت طپیدنست
ای دیده خون مبار که هنکام دیدنست
می درقدح کنید حریفان وکل بجیب
رسم عزای ما نه کریبان دریدنست

راغب اصفهانی { مشاهیر علمادن اولوب، « احتجاج القرآن » عنوانیله برتألیف مقبولی وسائر آثاری واردر. ٣٩٩ تاریخنده وفات ایتمشدر.

راغب افندی { متأخرین شعراء عثمانیه دن اولوب، ١٢٦٦ تاریخنده شام مولویتنده بولنوردی. شوبیتی مشهوردر:

وصلت یار ایچون اغیاره مدارا ایلر
زهر ایچر عاشق دلخسته شفا نیتنه

راغب پاشا { مسند صدارت عظمایه چکمش وزرادن واعاظم ادبا وشعراء عثمانیه دن اولوب، اسمی محمددر، (قوجه راغب) دیمکله دخی مشهوردر. استانبوللی اولوب، ١١١٠ تاریخنده طوغمشدر. پدری دفترخانه کتبه سندن اولمغله، کندیسی دخی ابتدا اورایه دوام ایتمش؛ ومعلومات مکتسبه سی واستعداد طبیعیسی حسبیله، ١١٣٥ ده ایراندن ضبط اولنان یرلرك تحریرینه مأمور اولوب، وان والیسی عارفی احمد پاشا وکوپریلی زاده عبدالرحمن پاشا وتبریز والیسی علی پاشانك وبعده بغداد والیسی احمد پاشانك معیتلرنده اوطرفلرده ایفای وظائف مأموریت وابراز اقتدار ورویت ایتدکدن صکره، ١١٤١ تاریخنده درسعادته عودت ایدوب، ٤٢ ده ریاست وکالتیله ینه بغداد جانبنه اعزام اولنمش؛ و٤٢ ده بغداد دفترداری اولوب، ٤٦ ده بغدادك محاصره سندن صکره استانبوله عودتله، مالیه تذکره جیلکنه نصب اولنمش؛ و ٤٨ ده ارضروم جهتی سرعسکرلکنه تعیین اولنان سابق بغداد والیسی احمد پاشا معیتیله ورئیس الکتاب وکالتنه انضماماً اردو دفتردارلغیله اوطرفه عزیمت، وینه اوسنه داخلنده عودت ایده رك، ٤٩ ده جزیه محاسبه جیلکیله ایساقجی سفرینه عزیمت ایتمش؛ ومتعاقباً ورود ایدن ایران ایلچیلریله مکالمه ده بولنمق اوزره، درسعادته جلب اولنه رق، صدارت مکتوبجیلغنه نصب اولنوب، بو مأموریتده ایکن دخی برطاقم امور سیاسیهٔ مهمه ده خدمتی کورلش؛ و٥٣ سنه سنده رئیس الکتاب اولوب، اوچ سنه بومنصبده قالدقدن صکره، ٥٧ سنه سی رتبهٔ وزارتله مصر والیلکنه نصب اولنه رق، بش سنه خطهٔ مصریه ده قالمش؛ و ٦١ ده آیدین محصللغنه، ٦٤ رقه و ٦٨ ده حلب والیلکنه تعیین اولنمش؛ و ١١٧٠ تاریخنده امیرالحاج وشام والیسی اولمش ایسه ده، محل مأموریت جدیده سنه وصولدن اول درسعادته جلبله، مهر صدارت عهده سنه تودیع اولنمشدی. دور سلطان عثمان خان ثالثده سکز ماه ایله آلتی کون وعصر مصطفی خان ثالثده بش سنه ویدی ماهکه جمعاً آلتی سنه ایله اوچ بچق آی مسند صدارتده قالوب، امور دولتی حسن تمشیه ایتمش، وزمانی صلح وصلاح ایله کچمشدر. سلطان مصطفی خانك همشیره لری صالحه سلطانه اقترانله شرف صهریته دخی نائل اولمشدی. ١١٧٦ سنه سی رمضاننده وفات ایدوب، قوسقه ده احیا کرده سی اولان کتبخانه سی جوارنده دفن اولنمشدر. عالم وعاقل وعادل بروزیر اولوب، السنهٔ ثلثه ده اشعار ومنشأتی و «سفینة العلوم» عنوانیله فنون مختلفه دن باحث عربی العباره برتألیف معتبری واردر، که آوروپاده طبع ونشر اولنمشدر. زمان صدارتنده دائره سی مجمع علما وادبا اولوب، کندیسی مزاح ولطائفه دخی مائل اولمغله، شاعرهٔ مشهوره فطنت خانمله وسائر شعراء زمانیله بعض مشاعره وملاطفه لری منقولدر. مرتب دیوانی واردر. برچوق کتب نادره یی جامع اولان مذکور کتبخانه سیله یانیده کی مکتب وچشمه دن بشقه حلب وآناطولی جهتلرنده کوپری وسائره اوله رق برچوق خیرات ومبراته موفق اولمشدر. برچوق ابیاتی ضروب امثال حکمنه کچمشدر. شوبر ایکی بیت اوجمله دندر:

کالکدن خبر ویر کیسه سندن احتشام آلماز
مظفر وقت فرصتده عدودن انتقام آلماز

کوردیکندن کیسه لر حالده مهجور اولمسون
بولمسون یارب تعیین ناسزالردن بری

راغب پاشا { (شاملی —) وزرادن اولوب، دیوان همایون قلمنه دوام ایتمش؛ وبعده باروتخانه امانتنه نصب، وبر آره لق سفارتله فرانسه وایران طرفلرینه اعزام اولنه رق، عودتنده صدارت عظمی کتخدالغنه کچمش؛ وسلطان مصطفی خان رابع دورنده رتبهٔ وزارته نائل اولمش ایسه ده، اکثر اوقاتی منفالرده کچیروب، ١٢٤٤ ده

قونیه‌ده منفی ایکن اوراده وفات ایتمشدر. شعر سویلمکه اوزنوب، همنامی اولان راغب پاشانك تقلیده چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌مامشدر .

راغب تبریزی { (کلب حسین بیك) ایران شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

صد نامه نوشتیم و جوابی ننوشتی
این هم که جوابی ننویسند جوابست

راغد { حبشك آلت طرفنده واقع دناقل مملکتنده وبحر احمر ساحلنك ١٢٠ کیلو متره غربنده آلچق براووه اولوب، ٢٤٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده‌در. حذای بحردن ٦١ متره آلچقدر .

راغوچکی { (Ragotzky) اردلده پرنسلك ایتمش برمجار خاندانی اولوب، برنجیسی اولان (سجیسموند) آرزوسی خلافنه اوله‌رق ١٦٠٧ تاریخ میلادیسنده بوجقایدن صکره اردل پرنسلکنه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، برسنه صکره پرنسلکی غابریل باتوری‌یه ترك ایده‌رك، ایشدن چکلمشدی . — ایکنجیسی اولان (اختیار جورج) ١٦٣٠ دن ١٦٤٨ تاریخنه‌دك ١٨ سنه پرنسلك ایدوب، پرنسلکی سلطان مراد خان رابع طرفندن تصدیق بیورلمش، واوتوز سنه‌لك محاربه‌ده اسوجلیلرله اتفاق ایدوب، علناً آلمانیا ایمپراطورینه قارشی بولنمش؛ ومملکتنه افلاق دخی ضم ایلمش‌ایدی . — اوچنجیسی اولان (کنج جورج —) ایکنجیسنه خلف اولوب، ١٦٦١ تاریخنه‌دك ١٣ سنه پرنسلك ایتمش؛ ومقام صدارت عظمادن آلدیغی امره مخالف اوله‌رق لهلیلره قارشی اسوجلیلرله اتفاق ایتدیکندن، جانب باب عالیدن اسقاط اولنه‌رق، یکیدن اردل حکومتنی اله کچیرمك ایچون ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر. — بونك تورونی (فرانسوا آ لئوپولد —) ویانه‌ده سرای ایمپراطوریده تربیه اولنه‌رق، بعده ملك موروثنی استرداد ادعاسنده بولندیغیچون برقلعه‌یه حبس اولنمش؛ و ١٧٠١ ده فرار ایدوب، مجارلرك مخالفین کروهنه التحاق ایتمش؛ وبونلرك باشنه‌کچوب، اون سنه مجارستانی آوستریادن آیری طوتمش؛ و ١٧١١ مصالحه‌سندن صکره محکوم اولوب، بقیهٔ عمرینی فرانسه‌ده وممالك عثمانیه‌ده کچیرمش؛ و ١٧٣٥ ده تکفور طاغنده وفات ایتمشدر. کندی سرکذشتیله زمانی وقایعنی یازمشدر .

راغوزه { (Raguse) واسلاوجه (دوبرونديك) آوستریانك دالماچیا خطه‌سنده (زاره) نك ٢٨٥ ونارنده منصبنك ٦٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده آچیق برقویك ایچنده واقع قضا مرکزی برقصبه واسکله اولوب، ٧٢٤٥ وجوارلریله برابر ١٠٩٣٥ اهالیسی، سوری، خندغی، اوستنده‌کی تپه‌ده واطرافنده برقاچ قلعه‌سی، ایکی لیمانی، برمصنع کلیساسی وسائر ابنیهٔ قدیمه‌سی، بربحریه وبراعدادیه مکتبیله مکاتب سائره‌سی وتیاتروسی واردر. راغوزه یدنجی قرن میلادیده وسالونه شهرینك خرابی عقبنده تأسیس اولنه‌رق، برچوق وقت فوق‌العاده اهمیت تجاریه‌یی حائز بولنمش؛ و مستقل برکوچك جمهوریت صورتنده اداره اولنمشدر. برخیلی وقت برطرفدن باب عالی‌یه وبرطرفدن دخی ونديك جمهوریتنه جزیه ویره‌رك استقلالنی محافظه ایتمشدر. بوکونکی کونده دخی دالماچیانك اك ایشلك اسکله‌سی ایسه‌ده، اسکی اهمیتنی ضایع ایتمشدر .

راغوزه { (Ragusa) سیجلیه‌ده سیراقوزه ایالتنك (مدیقه) قضاسنده ومدیقه‌نك ٨ کیلو متره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ٢٤٢٤٠ اهالیسی، ایپك قماشلرله چوخه وسائر منسوجات فابریقه‌لری وشراب، زیتون یاغی، بغدای وپینیر تجارتی واردر. ایچندن کچن (ارمینئو) نهری اوزرنده ایکی قات کمرلی برکوپریسی واردر . — بوقصبه‌دن ٥٠٠ متره آشاغیده ینه بواسمله ٦٣٨٠ اهالی‌یی جامع دیکر برقصبه دخی بولندیغندن، برنجیسی (سوپریوره) یعنی «بالا» و ایکنجیسی (اینفریوره) یعنی «زیر» صفتیله تفریق اولنور.

راف { رمله قصبه‌سنك اسم دیکریدر . [«رمله» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رافادالی { (Raffadali) سیجلیه‌نك جرجنتی ایالتنده وجرجنتینك ١٢ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ٧٦٣٥ اهالیسی واردر.

رافائل { (Raphaël) توراتده مذکور یدی ملائکهٔ مقربینك بریدر.

رافائل { (Raphaël) ایتالیانك وبتون عالمك اك مشهور رسامی اولوب، ۱۴۸۳ تاریخ میلادیسنده (اوربین) قصبه‌سنده طوغمش؛ وابتدا پدرندن رسم مشق آلوب، بعده (پروزه)یه عزیمتله، (پروجین) دن تلمذه باشلامش؛ وچوق کچمه‌دن بو استادینه کسب تفوق ایتمش ایدی. دها ۱۷ یاشنده ایکن بر کلیسا ایچون بررسم یاپوب، اکتساب شهرت ایتمش؛ وزمانی رساملریله دعوای مسابقته کیرشمش ایدی. ۱۵۰۸ده عمیجه‌سی بولنان معمار (درامانته) نك دلالتیله رومایه جلب اولنه‌رق، واتیقانك سالونلرینی ترسیمه مأمور اولمش، وبرقاچ سنه سورن بو بیوك ایش برقات دها اشتهارینی و (میکل آنجلو) نك رقابتنی موجب اولمشدی. ۱۵۱۴ تاریخنده عمیجه‌سی برامانته‌نك وفاتی اوزرینه، پاپا اونجی لئون طرفندن رومادە انشا ایتدیریلن ابنیهٔ جسیمه‌نك سر معمارلغی دخی صاحب ترجمه‌یه احاله اولنه‌رق، فن معماریده‌ده فوق العاده براقتدار ومهارت کوسترمشدی. فرانسه قرالی برنجی فرانسوا رافائلی فرانسه‌یه جلب ایتمکه چالیشمش ایسه‌ده، موفق اوله‌میجه، کندیسنه برقاچ رسم یاپدیرمغله قناعت ایتمشدی،که بورسملر الیوم (لووره) سراینده حیرت بخش ارباب هنردر. رسمك انواع مختلفه‌سنده مهارت واقتدار فوق العاده‌سی اولوب، آثاری حقیقةً موجب حیرتدر. حیاتنده برچوق شاکردان یتیشدیروب، بونلرکده هربری کسب اشتهار ایتمشدر. کثرت اشتغالدن وشهوات نفسانیه‌یه انهماکندن دها ۳۷ یاشنده ایکن ۱۵۲۰ تاریخنده وفات ایتمشدر. براکمکجی قیزینه علاقه‌سی اولوب، بونك برچوق رسملرینی ترسیم ایتمشدر. آثارندن برچوق رسملر موجود اولوب، پك قیمتداردر.

رأفت { (میرزا عبدالله بن میرزا کاظم) هندستان شعرا سندن اولوب، لکهنولیدر. وزیر الممالك نواب آصف الدوله‌نك ملازملرندن ایدی. شوبیت جملهٔ اشعارندندر:

نی همین دل زغم عشق بجان می آید
دل بجان جان بلب ولب بفغان می‌آید

رأفت افندی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اوچ ذاتك اسمیدر:

— برنجیسی (محمد —) بروسه‌لی اولوب، مدرسیندن بولنمش؛ و ۱۲۲۸ تاریخنده، هنوز ۲۰ یاشنده اولدیغی حالده، درسعادتده طاعوندن وفات ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

کوی یاری آکدیلر دلدار کلدی خاطره
جنتی وصف ایتدیلر دیدار کلدی خاطره

— ایکنجیسی (الحاج محمد —) سلیمانیه‌لی اولوب، ۱۲۵۳ تاریخنده درسعادته ورودله، بعض مکاتبده فارسی معلملکی ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

ید بیضای کلیمده عصادر خامه‌م
دشمنك سحرینه اعجاز نمادر خامه‌م

— اوچنجیسی (صالح —) استانبوللی اولوب، ۱۲۶۰ تاریخلرنده مالیه‌ده جریده محاسبه جیسی بولنمشدر. شوبیت اونکدر:

آنك تعریف حسنی خیلی مشکلدر خدا عالم
نه یاپسون رأفت ناچار کیم کمتر سخنوردر

رأفت بك { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر:

— برنجیسی (عبدالله —) محمد رامی پاشانك اوغلی اولوب، بعض مناصب دیوانیه‌ده بولندقدن صکره، صرهٔ همایون امانتیله حجازه عزیمت ایده‌رك، عودتنده ۱۱۵۷ تاریخنده (وادی فاطمه) موقعنده وفات ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

حیات تازه ویروب دهره مقدم نوروز
خوشا ایرشدی مشام دمه دم نوروز

— ایکنجیسی (عبدالله —) شیخ الاسلام اسبق عارف حکمت بکك برادری اولوب، طریق تدریسه دخول ایله، ازمیر، شام ومدینهٔ منوره مولویتلرنده بولندقدن صکره، ۱۲۶۷ ده استانبول قاضیسی، وبرسنه صکره آناطولی قاضیعسکری اولمش ایدی. برخیلی تواریخی وسائر اشعاری واردر. شو تاریخ اوجمله‌دندر:

رزم اولوب عریان قاچوب آلدی حصارین طیبه‌نك
شاه محمودك بو فتحن ایلیه یزدان سعید

رأفت پاشا { [«سلیمان رأفت پاشا» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رافسو { (Rafso) روسیه‌نك فینلانده خطه‌سی ساحلنده واقع (بیورنبورغ) قصبه‌سی قارشیسنده و (بوتنیا) کورفزی داخلنده برکوچك آطه اولوب، مذکور قصبه‌نك اسکله‌سی مقامنده‌در، وبینلرنده کونده برقاچ دفعه واپور ایشلر. برطاقم صیفیه‌لری حاویدر.

رافسوند { (Rafsund) نوروجك غرب شمالی ساحلیه (مولدا) جزایری آره‌سنده بر بوغاز اولوب، اورادن بحر منجمد شمالی‌یه چیقیلر. شدتلی آقنتیلری واردر.

رافع { صحابه‌دن بروجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: (رافع بن بدیل بن ورقاء الخزاعی)كه بئر معونه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. پدریله برادرلری عبدالله وعبدالرحمن وسلمه دخی صحابه‌دن ایدی. — ذكر اولنان بدیل بن‌ورقانك آزادلیسی رافع. — (رافع بن بشیر السلمی)كه اوغلی بشیر واسطه‌سیله كندیسندن برحدیث شریف مرویدر. — (ابوالبهی رافع)كه سعید بن‌العاصك كوله‌سی ایكن، بونك طرفندن رسول الله (صلعم) افندمزه هبه اولنه‌رق، درحال آزاد بیورلمشیدی. — (رافع بن ثابت) یاخود (رویفع بن ثابت)كه مصریوندن معدود اولوب، حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزله خرما اكل ایتمشیدی. — (رافع بن‌جعدیه)كه انصاردن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشیدی. — (ابو الجعد رافع)كه صحابه‌دن سالم ایله برادرلرینك پدریدر. — (رافع بن‌الحارث) كه بدر واحد وخندق وسائر غزواتده معیت حضرت نبویه‌ده بولنوب، حضرت عثمان (رضه)ك زمان خلافتنده وفات ایتمشدر. — (رافع بن حدیج الخزرجی)كه بدر غزاسنده حاضر بولنمق ایستمش ایسه‌ده، صغرسنی جهتیله جانب رسول الله (صلعم)دن قبول بیورلمامش، وبعده احد غزاسیله سائر غزوا. تده حاضر بولنمش؛ وعبدالملك بن مروانك زماننده ۸۶ یاشنده وفات ایتمشدر. صحابه وتابعیندن برچوق ذوات كندیسندن روایت احادیث شریفه ایتمشلردر. — (رافع بن رفاعه الخزرجی)كه كندیسندن بعض احادیث شریفه منقول اولوب، آنجق صحبتی مختلف فیهدر. — (رافع بن زید یاخود بن یزید الاوسی)كه بدر غزاسنده بولنوب، احد وقعه‌سنده شهید اولمش، وبر روایتده هجرتك اوچنجی سنه‌سی وفات ایتمشدر. — (ابوالحكم رافع بن سنان الاوسی)كه تورونی عبدالحمید بن جعفر واسطه‌سیله كندیسندن بعض احادیث شریفه منقولدر. — (رافع بن سهل الانصاری)كه احد واوندن صكره‌كی غزواتده حاضر بولنوب، یمامه وقعه‌سنده شهید اولمشدر. بدر غزاسنده دخی بولندیغی مرویدر. — (رافع بن سهل بن زید الانصاری)كه برادری عبدالله ایله احد وخندق غزالرنده بولنمش؛ وبرنجیسنده ایكیسی دخی مجروح اولوب، ایكنجیسنده برادری شهید اولمش ایسه‌ده، كندیسنك تاریخ وصورت وفاتی معلوم دكلدر. — حضرت عایشه (رضها)نك آزادلیسی اولان (رافع)كه «عادی الله من عادی علیاً» حدیث شریفنك راویسیدر. — (رافع بن عمرو الكنانی الضمری)كه حكم بن‌عمرو الغفارینك برادری اولوب، بعده بصره‌ده ساكن اولمش؛ وبعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — (رافع بن عمرو المزنی)كه برادری عائذله برابر صحبته نائل اولمش، وبعده بصره‌ده ساكن اولوب، بعض احادیث شریفه روایت ایتمشلردر. — (رافع بن عمیر)كه اهل شامدن معدود اولوب، برحدیث شریفك راویسیدر. — (رافع بن عمیرة الطائی)كه خالد بن ولید حضرتلرینه شامه عزیمتنده رهبرلك ایتمش، و ۲۳ تاریخنده وفات ایلمشدر. — (رافع بن عنجره یاخود عنجدة الانصاری الاوسی)كه بدر واحد وخندق غزالرنده حاضر بولنمشدر. — غزیه بن عمرك آزادلیسی اولان (رافع)كه احد غزاسنده شهید اولمشدر. — (رافع بن مالك بن العجلان الانصاری الخزرجی)كه انصاردن اك اول ایمانه كلنلردن ونقبادن اولوب، عقبه بیعتلرنده وبرروایتده بدر غزوه‌سنده دخی حاضر بولنمش، واحد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (ابو الحسن رافع بن معبد الانصاری)كه بعده حمصده ساكن اولوب، روایت احادیث شریفه ایتمشدر. — (رافع بن المعلی الخزرجی)كه بدر غزاسنده عكرمه بن ابی جهل یدیله شهید اولمشدر. — (رافع بن مكیث الخماسی)كه حدیبه غزاسنده حاضر بولنمشدر. — (رافع بن النعمان النجاری)كه احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — (رافع بن یزید الثقفی)كه بصریو. ندن معدود اولوب، حسن بصری حضرتلری كند. یسندن روایت ایتمشدر.

رافع { (سید محمد كاظم) هندستان شعراسندن اولوب، شاه فرخ سیرك خدمتنده بولنمشدر. شوقطعه اونكدر:

بهـار تازهٔ دیدم رخشرا نیرنك امشب
كه میرنْد آتش صدرنك درشهر فرنك امشب
كنون ماند دل صد چاك چاكم تادم محشر
زمژگان درازی خورده ام زخم‌خدنك امشب

رافعی { (ابو القاسم عبد الكریم بن محمد) مشاهیر علما وشعرادن اولوب، قزوینلیدر. «الفتح العزیز فی شرح الوجیز»، «المحرر»، «شرح مسند الشافعی»، «الامالی الشارحه علی مفردات الفاتحه»، «كتاب الایجاز فی احضار المجاز» كبی تفسیر وحدیث وسائر علومه دائر برخیلی تألیفاتی واردر. ۶۲۳ ده وفات ایتمشدر. شو بیت جملهٔ اشعارندندر.

وصل شد وهجرماند حیف‌كه درباغ عشق
خاربپیری رسید كل بجوانی بمرد

رافعی { (امام الدین —) هندستان شعراسندن اولوب، لسان فارسیده «تدوین» عنوانیله بركتابی وسائر بعض تألیفاتی واردر.

رافقه { جزیره‌ده رقه شهر قدیمنك قارشیسنده وشمدیكی رقه‌نك محلنده بر قصبه ایدی، كه خلفاء عباسیه‌دن منصور طرفندن ۱۵۵ تاریخنده بغدادك رسمنده بنا اولنمش؛ وبعده كسب توسع ایدوب، مرور زمانله (رقه) خراب اولمغله، چارشی وبازاری دخی رافقه‌یه نقل اولنمش؛ و(رقه) اسمی دخی بو قصبه‌یه چكوب، رافقه اسمی ابطال ایدلمشدر. [«رقه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رافلنك { (Rapheleng) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۵۳۹ ده فرانسه‌ده (لیل) شهری قربنده واقع (لونوی) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۵۹۷ ده وفات ایتمشدر. ابتدا انكلتره‌ده یونانی قدیم لسانك تدریسیله مشغول اولوب، بعده (لیده) ده عربی وعبرانی لسانلرینك معلمی اولمش ایدی. كتب مقدسه‌نك السنهٔ مختلفه‌یه ترجمه‌سنده اشتراكی اولدیغی كبی، عربی وكلدانی لسانلرینك بر لغت كتابنی دخی یازمشدر.

رافوئه { (Raphoe) ایرلانده‌نك دونغال ایالتنده ودونغالك ۳۸ كیلومترهٔ شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۸۴۰ اهالیسی ومصنع بركلیساسی واردر.

رافیدیم { (Raphidim) كتب عبرانیه‌ده مذكور اولدیغنه كوره، صحرای تیهده بر محل اولوب، بنی اسرائیلك اون برنجی منزلی بولنمش؛ وحضرت موسی (عم) اوراده عصاسیله صو چیقارمق معجزه‌سنی اجرا ایتمشدر.

رافیه { (Raphia) [«رفح» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

راقالموتو { (Racalmuto) سیجلیه‌نك جرجنتی ایالتنده وجرجنتینك ۱۸ كیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق شهر مذكوردن قتانیه‌یه كیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱۳۴۴۰ اهالیسی وقیا طوزیله كوكورد وجیوه معدنلری واردر. عربلرك تأسیس كرده‌سی اولوب، اسمنك دخی عربیدن غلط اولدیغی آكلاشیلیور. سه‌ده، املای صحیحنه دسترس اولنه‌مامشدر.

راقم { مشاهیر خطاطیندن بروجه زیر ایكی ذاتك اسمیدر:

برنجیسی (مصطفی — افندی) یدی قله‌لینك شاكردانندن اولوب، ۱۱۸۱ده وفات ایتمشدر. مركز افندی قبرستاننده مدفوندر. یوز قدر مصحف شریف یازمشدر.

— ایكنجیسی آناطولی قاضی عسكرلرندن اولوب، ۱۲۴۱ده وفات ایتمشدر. زنجیرلی قیو جوارنده‌مدفوندر. مزارطاشلرینك یازیلری كندیسنكدر. قاووق كیین قاضیعسكرلرك اخیریدر.

راقم افندی { (ابراهیم —) عثمانلی شعراسندن اولوب، بروسه‌لیدر. شهر مذكورده علی پاشا جامعنك امامی ومحكمه‌نك ایكنجی كاتبی ایدی. ۱۱۶۳ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

بتر خاكنده تخم عشقدن آنك هزاران كل
او سینه اوزره كیم برداغ مهرمهلقا قالدی

راقم پاشا { (محمد —) وزرا وشعرادن اولوب، دفتردار شق اول ابراهیم افندینك اوغلیدر. بر مدت مصر والیسی بولندقدن صكره، جده‌یه نقل مأموریت ایده‌رك، ۱۱۸۳ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونكدر:

ترك ایلش جهانی کوکل یاخود ایتمامش
مارکران اولورمی هیچ ابداله کشکلی

راقون { (Raccoon) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (یووه) جمهوریتنده (میسیسیپی) ایرماغنه تابع (دسمو آن) نهرینه دوکیلور بر چای اولوب، منبت اراضی ایچندن آقار. مجراسی ۲۹۰ کیلومتره طولنده‌در.

راقونیجی { (Racconigi) ایتالیاده (پیامونته) خطه‌سنك (قونی) ایالتنده و (سالوچه) نك ۲۱ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۹۵۶۵ اهالیسی، اسکی بر سرایی و یوك وایپك منسوجات فابریقه‌لری واردر.

راقونیچ { (Rakonitz) چهستانك پراغه ایالتنده و پراغه‌نك ۵۰ کیلومتره غربنده و همنامی اولان نهرك کنارنده بر قصبه اولوب، ۵۲٤۵ اهالیسی، دمیر وکمور معدنلری، بز، کاغد، شکر، چینی وسائره فابریقه‌لری ودمیرخانه‌لری واردر.

رالیغ { (Raleigh) ممالك مجتمعه‌ده شمالی قارولینه جمهوریتنك مرکزی بر قصبه اولوب، واشینغتونك ۳۸٤ کیلومتره جنوب غربیسنده واقعدر. کوزل بر قصبه اولوب، ۳۰ متره عرضنده اولان سوقاقلری جسیم میشه آغاجلریله محاطدر. نصفی قدر زنجی اولمق اوزره، ۹۲۶۵ اهالیسی، اورته‌سنده‌کی واسع میدانده بر طاقم مصنع ابنیه‌سی، صاغر ودیلسزلره وکورلره مخصوص مکتبلری، تیمارخانه‌سی، علم الارض موزه‌سی وسائر مؤسسات علمیه وخیریه‌سی، دمیر دوکمخانه‌لری، سیغاره فابریقه‌لری وتوتون وحبوباته متعلق ایشلك تجارتی واردر. بو قصبه ۱۷۹۲ ده تأسیس اولنمشدر.

رالیغ { (Sir W. Raleigh) — سیر والتر انکلتره مشاهیر رجالندن اولوب، ۱۵۵۲ تاریخنده (دوونشیر) ك (هایس) قصبه‌سنده طوغمش؛ وقرالیچه (الیزابت) ك توجهنی قزانوب، عصیان ایتمش اولان ایرلانده‌لیلره قارشی مردانه محاربه ایتمش؛ وشمالی آمریقاده مهجرلر تشکیل ایتمك فکرینی درمیان ایده‌رك، ۱۵۸٤ ده (ویرجینیا) مهجرینی تأسیس ایلمش؛ واسپانیا دونناسنی مغلوب ایتمه‌ده یاردیمی اولوب، ۱۵۸۹ ده پورتکیز قرالنی تحت موروثنه اعاده‌یه مقتدر اولمش ایدی. بیوك بر نفوذ واقتدار قزانوب، دفعاتله پارلمنتو اعضالغنه انتخاب اولنمش؛ وقرالیچه‌نك محبتنه مظهر اولوب، بوندن طولایی (لیقاستر) وقونت (اسکس) ایله رقابتده بولنمش؛ وقونت اسکسك قتلنه سبب اولمش ایدی. برنجی ژاق زماننده توجه ونفوذینی ضایع ایدوب، پولتیقه تهمتیله زندانه آتیله‌رق، ۱۲ سنه محبوس قالمش؛ و ۱۶۱۶ ده سبیلی تخلیه اولنه‌رق، برسنه صکره آلتون معدنلری تحریسیچون آمریقای جنوبیده‌کی (غویانه) مملکتنه عزیمت ایتمش؛ وبو مملکتك بر قسمنی انکلتره نامنه ضبط ایلمش ایسه‌ده، اسپانیانك بعض مستملکاتنی تخریب ایتدیکیچون، دولت مشار الیهانك شکایتی اوزرینه، ثانیاً توقیف اولنه‌رق، اسکی دعواسنك یکیدن اویاندیرلسیله، اعدامنه حکم اولنمش؛ و ۱۶۱۸ ده بغیرحق اعدام اولنمشدر. ادبیاتده دخی ید طولی صاحبی اولوب، پك مقبول بر «تاریخ عالم» ایله دیکر بعض آثار براقمشدر. ویرجینیایه توتونك وانکلتره‌یه پتاتسك زرعنی ادخال ایدن بوذات اولدیغی مرویدر.

راما { (Rama) اساطیر هندیه‌ده (ویشنو) معبودینك تشخص وتجسمندن حاصل اولمش برشخص اولوب، اود حکمداری (داسارات) ك اوغلی ایدی. کویا (ویسوامیتره) ایله وحشیلره قارشی بر سفر ایدوب، (میتیلا) لرك حکمداری جاناقه (یاخود جنکه) نك سراینه دخول ایله، بونك (لاکهمی) نك تشخصندن حاصل اولان قیزی (سیتا) یی سحرآمیز بر یای واسطه‌سیله آلوب، تزوج ایتمش؛ وبعده مملکتنه عودتله، پدری طرفندن تخته اجلاس اولنه‌جغی وقت، بونك زوجه‌لرندن بری، قوجه‌سندن آلمش اولدیغی وعده استناداً اوغلی (بهاراته) نك اجلاسیله، رامانك ۱٤ سنه مدتله نفیینی طلب ایتمش؛ وهر نه قدر (داسارات) کدرندن وفات ایدوب، بهاراته دخی تختی رد ایتمش ایسه‌ده، راما ینه تخته جلوس ایتمیوب، جنوبه طوغری اورمانلرك ایچنده کزمکه باشلامش؛ و برطاقم قهرمانلقلرله و زهد وتقواسیله شهرت بولمش. سرندیبه کچدیکنده، اورانك حاکمی (راوانه) رامانك زوجه‌سی (سیتا) یی الندن آلوب، راما بونی تخلیص ایچون کویا میمونلرك حکمداری (سون) ایله اتفاق ایتمش؛ و بونلرك یاردیمیله (راوانه) یی

قتل ايله، سيتايى تخليص ايده‌رك، (اود) خطه‌سنه عودت، و تخت موروثنه جلوس ايله، اجراى عدل وحقانيت ايتمش.

رامانك هندستانده‌كى سفرلرينى حاكى ومصور اولمق اوزره، اسكى سانسكرى لساننده «رامايانه» عنوانيله بيوك وغايتله شاعرانه يازلمش بر منظومه واردر، كه هندولرك شاهنامه‌سى وزبورى مقامنده اولوب، عندلرنده كتب مقدسه‌دن معدود اولمغله برابر، ادبيات قديمهٔ هنديه‌نك دخى پك كوزل ومقبول بر نمونه‌سى حكمنده‌در. متنى مطبوع اولديغى كبى، اكثر آوروپا لسانلرينه دخى ترجمه اولنمشدر.

رامبرويلر (Ramberviller) فرانسه‌ده (ووسژه) ايالتنك (اپينال) قضاسنده و (اپينال)ك ۲٤ كيلومتره شمال شرقيسنده ناحيه مركزى برقصبه اولوب، ٤٦٤٥ اهاليسى، برپاپاس مكتبى وخيلى فابريقه‌لرى واردر.

رامبله (Rambla) (رمله) اسم عربيسندن غلطدر. اسپانياده آندالوسيا (ياخود اندلس) خطه‌سنك قوردوبه (ياخود قرطبه) ايالتنده وقوردوبه‌نك ۲۱ كيلومتره جنوب شرقيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٦١٦٠ اهاليسى وصوبى صوئوتمغه مخصوص دستيلر فابريقه‌لرى واردر.

رامبويه (Rambouillet) فرانسه‌نك «سينه مع اوآزه» ايالتنده و (ورساى)ك ۲۸ كيلومتره جنوب غربيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ۳۹٦۰ اهاليسى، اسكى برسرايى وبوكا مربوط باغچه واورمانى واردر.

رامبى (Rambi) بحر محيط كبيرده واقع (فيجى) جزايرندن بركوچك آطه اولوب، طاغلق اولان اراضيسى اورمانلرله مستوردر. ساحلنده درين برطاقم قويلر بولنور. مساحهٔ سطحيه‌سى ۷۹ مربع كيلومتره‌در.

رامپور (Rampour) بو اسمله هندستانده بروجه زير برقاچ شهر وقصبه واردر:

برنجيسى شمال غربى ايالاتندن (رحيلقند) خطه‌سنده و (باربلى)نك ٦٤ كيلومتره شمال غربيسنده حكومت ممتازه مركزى برشهر اولوب، ۷٤۲۵۰ ى مسلم اولمق اوزره، ٥٦١٦٥ اهاليسى واردر. برنوابك مقرى اولوب، برقاچ بيوك جامع شريفيله (ديوان عام) عنوانيله بردائره‌سى وساٸر ابنيهٔ مصنعه‌سى واردر. اسكى برطرزده اولوب، خرماكبى آغاجلر داللرندن كنيش برچيتله محاطدر. ايپك منسوجاتيله طوپراقدن معمول آوانيسى مشهوردر. تجارتى دخى پك ايشلك وچارشيسى معموردر. — رامپور نوابلغى رحيلقندك جهت شماليه‌سنده واقع اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ۲٤٤۷ مربع كيلومتره واهاليسى ٥٤١٩١٤ كشيدن عبارتدر، كه مقدار مذكورك ده ثلثانى مسلم وقصورى هندودر. اراضيسى منبت ومحصولداردر. مدرسه‌لرى مشهور اولوب، هندستانك اكثر طرفلرندن وافغانستان وبخارادن دخى طلبه كيدر. بعض مكاتب جديده‌سى دخى واردر. نوابك ۳۰۰ طوپجى و ۲۸ طوپ ايله ٥۷۰ سوارى، ۷۳۰ پياده و ۲۰۰ ژاندارمه عسكرى واردر.

— ايكنجيسى اكره ايالتنك (اتاه) قضاسنده واتاهك ٤۷ كيلومتره شرق جنوبيسنده واقع اولوب، ٤٦۷۰ اهاليسى واردر. حكومتلرينى غائب ايتمش اولان راجه‌لرك برى بوقصبه‌ده ساكن بولنيور.

— اوچنجيسى ميرات ايالتنك (سهرانپور) قضاسنده وسهرانپورك ۲٥ كيلومتره جنوب غربيسنده واقع اولوب، ۳۷۱۰ ى مسلم اولمق اوزره، ۷۹٥۰ اهاليسى واطرافنده كوزل باغچه وتفرجگاهلرى واردر.

— دردنجيسى پنجابده و بشنجيسى نپال خطهٔ شماليه‌سنده‌در.

رامتك (Ramtek) هندستانك ايالات وسطيه سندن (نكپور) ايالتنده ونكپورك ٤۳ كيلومتره شمال شرقيسنده ناحيه مركزى بر قصبه اولوب، ٦١٥ ى مسلم اولمق اوزره، ۷۸١٥ اهاليسى واردر. هندولر عندنده مقدس برقصبه عد اولنمغله، بتخانه‌لرى چوق اولوب، سنه‌ده بركره پك چوق زوار اجتماع وبرپناير دخى تشكل ايدر.

رامجس هندستانك مشاهير ادبا وشعراسندن اولوب، برهمنى المذهب ايدى. اشعارنده محيط تخلص ايدر. پدرى لاهورلى اولديغى حالده، كنديسى دهليده طوغمش، وبنارسده بعض مناصبده بولنمشدر. «محيط درد»، «محيط

عشق» و «محیط غم» عنوانلریله فارسی العباره اوچ مثنویسی وسانسکری لساندن مترجم تصوفه متعلق «محیط الحقایق»، «محیط الاسرار»، «کلشن معرفت» و « محیط معرفت » عنوانلریله رساله‌لری واردر. پدری (لالا کنکه بشوم) دخی شعرادن اولوب، (عاجز) تخلص ایدردی .

راماداس { (Ramdas) هندستانك پنجاب خطه‌سنده وامریچارك ٤٠ کیلومتره شمالنده برقصبه اولوب، ٢٥٥٠ سی مسلم و ٢٦٥ ی (سیخ) مذهبنه تابع اولمق اوزره ، ٤٥٠٠ اهالیسی واردر. سیخلره مخصوص مکمل بر معبدیله برمکتبی واردر .

رامدروغ { (Ramdroug) هندستانك دکن قطعه‌سنده و (کلدکی) نك ٣٣ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (قریشنا) ایرماغنه تابع (ملپاریها) نهری‌اوزرنده حکومت ممتازه‌مرکزی برقصبه اولوب، ٧٦٥ ی مسلم اولمق‌اوزره، ٦٨١٠ اهالیسی و (راما) اسمیله مشهور برقلعه‌سی واردر، که تیپو صاحب طرفندن یدی آیلق محاصره‌دن صکره ضبط اولنه‌بیلمشدی. — رامدروغ حکومت‌ممتازه‌سی ٣٦٢ مربع کیلومتره‌دن عبارت دوز و منبت بریر اولوب، ١٩٠٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٢٩٥٧٠ اهالیسی واردر . باشلیجه محصولاتی بغدای، داری وپاموقدر. پاموقدن معمول بعض منسوجات یاپیلیر . راجه‌سی (سرداراعظم) عنوانی حائز اولوب، ٥٥٠ نفردن مرکب عسکری واردر.

رامری { (Ramri) بنکاله کورفزنده وآراقان ساحلی‌قارشیسنده، ١٨°٥١´ ایله ١٩°٢٤´ عرض شمالی و ٩١°٨´ ایله ٩١°٤٠´ طول شرقی آره‌لرنده برآطه اولوب، بویی ٨٠ واکی ١٤ ایله ٣٢ کیلومتره آره‌سنده‌در. شمالنده‌کی جزایر صغیرهٔ ملحقه ایله برابر مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠٩٥ مربع کیلومتره اولوب، ٨٢٠٠٠ اهالیسی واردر . — بو جزیره‌ده آقان (تان) نهری اوزرنده وساحل قربنده بو اسمله برقصبه دخی اولوب، آطه‌نك مرکز اداره‌سیدر، و ٣٤٣٠ اهالیی جامعدر.

رامز افندی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن وطریقت مولویه محبانندن اولوب، اردوی همایونله سفربر اولدیغی حالده ، ١٢٠٢ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

کورن نور جمالك یا جلال الدین مولانا
اوقور اسم جلالك یا جلال‌الدین مولانا

رامز پاشا { (عبد الله —) دور سلطان محمود خان ثانی وزراسندن وشعرادن اولوب ، قریملیدر . ١١٨٩ده پدریله برابر درسعادته ورودله، تحصیل علوم ایده‌رك ، طریق تدریسه سلوك ایتمش؛ وقدس شریف وددرسعادتده محمود پاشا محکمه‌سی نیابتلرنده بولندقدن صکره، ١٢١٣ده اردوی همایون قاضیلغیله مصره اعزام، وبعده کوچك روزنامجه ومصر روزنامجه‌جیلکی خدمتلرینه تعیین اولنمش؛ وبرسنه صکره درسعادته عودتله، خمبره‌خانه وهندسه خانه نظارتلری انضمامیله ملغی باش محاسبه منصبنه نصب اولنه‌رق ، اردوی همایونده بولنمق اوزره ، شمنی‌یه اعزام اولنمش ایدی. ١٢٢٢ ده ظهور ایدن وقوعات صره‌سنده قواله‌یه نفی اولنمش ایسه‌ده، فلبه‌یه واصل اولنجه، علمدار مصطفی پاشانك کتخداسی طرفندن تخلیص اولنه‌رق، وزیر مشارالیهك یانه کوندرلمش؛ وعلمدار کندیسنی معیتنه آله‌رق، درسعادته کتیرمکله، مسند صدارته کچدیکنده، رتبهٔ وزارتله تبجیل، ومشاور خاصی اولمق اوزره، قپودان پاشالق مسندنه تعیین بیورلمسنه دلالت ایتمشدی. صدر مشارالیهه قارشی ظهور ایدن یکیچری فسادنده فراره مجبور اولوب، روسچقده علمدارك کتخداسی کوسه کتخدانك خانه‌سنده اختفا ایتمش ایدی. ١٢٢٦ده طونه طریقیله عودت ایتمکده ایکن، صدراعظم خورشید پاشا طرفندن ساحله بکلتدیریلن عسکر طرفندن قتل، ویرکوکی قلعه‌سی جوارنده دفن اولنمشدر. طریق مولوی‌یه منسوب ادیب و شاعر برذات ایدی. شو بیت اونکدر :

یوری وار مرغ دلزارکی پك طوت رامز
یوقسه صیده سوزیلور غمزه‌سی غماز سکا

رامسبوتوم { (Ramsbottom) انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده (بوری) نك ٦ کیلومتره‌شمالنده وبوریدن (هالیفاقس)ه‌کیدن دمیر یول خطی اوزرنده برقصبه اولوب، ٥٢٤٠ اهالیسی وباصمه فابریقه‌لری واردر.

رامسس { (Ramsès) مصرفراعنه‌سندن اون طقوزنجی سلاله‌یه منسوب برقاچ حكمدارك اسمی اولوب، بونلر قبل الميلاد ١٥٠٠تاريخندن عتباراً ٢٠٠ سنه قدر حكم سورمشلردر. اك مشهورلری اولان ايكنجی رامسسك پايتختلری بولنمش اولان (تيبه) شهر قديمی خرابه‌لرنده حيرت بخش عقول بعض آثار جسيمه‌سی موجوددر .

رامسغات { (Ramsgate) انكلتره نك (كنت) ايالتنده و (قانتربوری) نك ٢٤ كيلومتره شرق شماليسنده برقصبه واسكله اولوب، ١٦٢٣٥ اهاليسی، كوزل ليمانی، ايشلك تجارت بحريه‌سی، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلری وخلاط وسائره فابريقه‌لری واردر.

رام‌سنكه { (منشی—) هندستان ادباسندن برهمنی المذهب برذات اولوب ، ١١٢٨ تاريخنده يازلمش «كلشن عجائب» عنوانيله فارسی العباره بر مجموعهٔ منشآتی واردر.

رامسوارام { (Ramesvaram) هندستانده مدراس ايالتنك (مادوره) سنجاغنده ومادوره‌نك ١٤٨ كيلومتره شرق جنوبيسنده اوله‌رق (پلك) كورفزی داخلنده واقع همنامی اولان برآطه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، ٢٣٥ ی مسلم و ٤١٥ ی خرستيان اولمق اوزره، ٦١٢٠ اهاليسی واردر. خارجنده بيوك بربتخانه بولنيور . — رامسوارام آطه‌سنك شرقدن غربه اولان طولی ١٨ و عرض اعظمی ٩ كيلومتره اولوب ، ٥٦١٠ ی مسلم و ١٥٩٠ ی خرستيان اولمق‌اوزره، ١٧٨٥٥ اهاليسی واردر .

رامسی { (Ramsey) انكلتره‌نك هونتينغتون ايالتنده وهونتينغتونك ١٤ كيلومتره شمال شرقيسنده برقصبه اولوب، ٤٦١٥ اهاليسی واطرافنده كوزل بغدای ويرر پك منبت اراضيسی واردر . — ينه انكلتره‌نك (مان) جزيره‌سنده و(دوغلاس)ك ٢١ كيلومتره شمال شرقيسنده دخی بو اسمله برقصبه اولوب، ٤٠٢٥ اهاليسی وخيلی تجارتی واردر .

رامشهرستان { سجستانده اسكی بر شهر اولوب خرابه‌لری موجود اولديغنی اصطخری بيان ايديور .

رامكر { Ramgarh ؛ هندستانده بو اسمله برچوق موقعلر ومعموره‌لر بولنوب، اك معروفلری راجپوتانه خطه‌سنك (شكاواتی) حكومت ممتازه‌سنده وجايپورك ١٦٠ كيلومتره شمال غربيسنده واقع بر قصبه‌در، كه ٢٣٢٠ سی مسلم اولمق اوزره، ١١٣١٥ اهاليسی وكوزل منظره‌سی واردر .

رامكند { (Ramkand) افغانستانك شرق شمالی جهتنده بولنان كافرستان خطه‌سنده برطاغ اولوب، اك يوكسك ذروه‌سنك ٤٢٣٩ متره ارتفاعی واردر .

رامكنك { (Ramganga) هندستانده برنهردر، كه (كروال) طاغلرندن نبعانله، جنوبه طوغری جريان ايده‌رك، دهلی واكره ايالتلرينی شق وارووا ايله، ٤٥٠ كيلومتره‌لك مسافه قطع ايتدكدن صكره، قنوجك ٩ كيلومتره شمال شرقيسنده صولدن كنك ايرماغنه دوكيلور .

رامن { همداندن ٧ وبروجردون ١١ فرسخلق مسافه‌ده بركوچك قصبه اولديغنی ياقوت حموی بيان ايديور.

رامناد { (Ramnad) هندستانده مدراس ايالتنك مادوره سنجاغنده ومادوره‌نك ٩٩ كيلومتره شرق جنوبيسنده وهمنامی اولان شبه جزيره‌نك مبدئنده حكومت ممتازه مركزی برقصبه اولوب، ١٦٩٥ ی مسلم اولمق اوزره، ١٠٥٢٠ اهاليسی، خراب برقلعه‌نك ايچنده برسرايی وبيوك بربتخانه‌سی واردر . — رامناد حكومت ممتازه‌سنك مساحهٔ سطحيه‌سی تقريباً ٦٢١٦ مربع كيلومتره اولوب، ٦٠٤٦٥ ی مسلم اولمق اوزره، ٥٤٢٤٣٢ اهاليسی، دوز اراضيسی وبرچوق كوللری واردر.

رامناكر { (Ramnagar) هندستانده بنارس ايالت وسنجاغنده وبنارسك ٣ كيلومتره غربنده اوله‌رق كنك ايرماغنك

ساحل یمیننده حکومت ممتازه مرکزی برقصبه اولوب، ۲٤۸۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۱۸٦۰ اهالیسی، راجه یه مخصوص سرایی ومصنع بر بتخانه سی واردر. — را مناکر حکومت ممتازه سنك مساحهٔ سطحیه سی ۲۵۰٤ مربع کیلومتره اولوب، ۳۹۲۰۰۰ اهالیسی واردر.

— پنجابك لاهور خطه سنده (کوجرانواله) سنجاغنده و سنجاق مرکزینك ٤۰ کیلومتره غرب شمالیسنده دخی بو اسمله برقصبه اولوب، ٤٤٦۱۰ ی مسلم اولمق اوزره، ٦۸۳۰ اهالیسی و بیوك بر بتاپری واردر. بوقصبه برعصر اول (نور محمد خان) طرفندن (رسول نکر) نامیله تأسیس اولنمشدر. — کشمیرده ونکپور ایالتنده دخی بو اسمله برر قصبه واردر.

راموس (Ramus) فرانسه مشاهیر علما-سندن اولوب، ۱۵۱۵ تاریخنده (ورماندوآ) خطه سنك (کوت) قصبه سنده طوغمشدر. فقیر برعائله یه منسوب بولنمغله، ناواره مکتبنه خدمتجی صفتیله کیرمش؛ وکندی کندینه مطالعه ایله کافهٔ علوم و فنونی تحصیل ایده رك، او وقت تدریس اولنان فلسفه نك پك بوش اولدیغنی درك ایله، ۱۵٤۳ تاریخنده منطقه متعلق یکی برکتاب و آرسطونك مذهب فلسفیسی علیهنده بعض مطالعات نشر ایتمشیدی. آنجق بوکتابی پارلمنتو طرفندن امحا اولنه رق، کندیسی دخی آرسطویه قارشی بولنمقدن منع اولنمشدی. معهذا ایکی سنه صکره، حامیسی بولنان (لورن) قاردینالی طرفندن بوممنوعیت رفع ایله، کندیسی (پرسله) مکتبنه مأمور اولمش؛ واوراده منطق و ریاضیه درسلرینی ویرمکه باشلامشدی. بعده ۱۵۵۱ ده «فرانسه مکتبنده» فلسفه و بلاغت علملرینی تدریسه مأمور اولوب، حلقهٔ تدریسنه پك چوق طلبه اجتماع ایتمشدی. آنجق برمدت صکره پروتستان مذهبنی قبول ایله، مکتب مذکورده کی صنفلری شکست ایتدیکندن، مکتبدن عزل اولنه رق، فرانسه یی دخی ترك ایتمکه مجبور اولمش؛ وآلمانیاده سیاحت ایدوب، (هایدلبرغ) ده برمدت فلسفه درسنی ویرمکله مشغول اولدقدن صکره، ۱٤۷۱ ده فرانسه یه عودت ایتمکله، ۱۵۷۲ ده مشهور (سنت بارتلمی) قتل عامی صره سنده کیرمش اولدیغی (پرسله) مکتبنده قتل اولنمشدر. باشلیجه منطق، علوم ریاضیه و ادبیاتله مشغول اولوب، فنون مذکوره یه متعلق لاتین لساننده برقاچ تألیفاتی واردر.

رامه (Rama) بوسنه ده (نرتوه) نهرینه تابع برچای اولوب، مجراسی ۵۰ کیلومتره در. وادیسی پك کوزل ومنبت اولوب، باشلیجه قتولیك اهالی ایله مسکوندر.

رامهرمز خوزستانده مشهور برقصبه ایدی. بونده خرما و جوز و پورتقال حاصل اولدیغی وخوزستانده بو اوچ میوه یی جامع دیکر محل بولنمدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رامی بحر محیط هندیده بیوك وپك منبت برجزیره اولوب، سرندیبدن بحراً اوچ کونلك مسافه ده بولندیغنی ادریس و سائر جغرافیون عرب بیان ایدیور. یاقوت حموی «معجم البلدان» نده بوجزیره نك بویی ۸۰۰ فرسخ اولدیغنی و بربرلرندن مستقل برقاچ حکمدارك تحت اداره سنده بولندیغنی بیان ایتدکدن صکره، بونك (سیلان) دینمکله معروف جزیره نك عینی اولمسی احتمالی درمیان ایدیورسه ده، سیلاندن مقصد سرندیب آطه سی ایسه، بواحتمال پك کوشك اولوب، سوماتره ویا جاوه اولمسی احتماله دها قریبدر.

رامی (حسن بن محمد شرف) ۸۳۱ ده (ابو الفتح اویس بهادر) نامنه یازلمش اولان فارسی العباره «انیس العشاق» کتابنك مؤلفیدر.

رامی (شرف الدین) ایران شعرا سندن اولوب، تبریزلیدر. شاه منصور زماننده ملك الشعراء عراق ایدی. دیوانی مشهور اولوب، «حدائق الحقایق» عنوانیله شعره متعلق برتألیفی دخی واردر. آنفاً ذکر اولنان «انیس العشاق» صاحبی (شرف رامی) ایله براولمسی دخی محتملدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندن اولوب، ممدوحلرندن (خواجه فخر الدین الماستری) نامی اخراج اولنمق اوزره سویلنمشدر:

خوارست جهان پیش نوالت یکسر
فخرست زالقاب تودینرا وخطر
توکان محامدی واز فرط کهر
زالماس ضمیرت سپرت شد خنجر

رامی { ایران شعراسندن اولوب، یزدلیدر. اسمی (قلی) اولوب، بربرلکله مشغول ایدی. شوبیت اونکدر :

شنیدم که دوشینه در بزم غیر
می لعل از جام زر خورده

رامیر { (Ramire) اسپانیاده حکومت سورن غوت حکمدارلرندن بر قاچ کشینك اسمیدر :

برنجیسی (برمود) ك اوغلی وایکنجی آلفونسك عمیجه زاده‌سی اولوب، ۸۳۵ تاریخ میلادیسنده مذکور آلفونس طرفندن اداره‌ٔ امور دولته نصب اولنمش؛ و ۸٤۲ دن ۸۵۰ تاریخنه‌دك آلفونسك نامنه (اوویدو)ده حکومت سورمش؛ و(لوغرونو)ده اهل اسلامله محاربه ایتمش ایدی.

— ایکنجیسی ایکنجی (اوردونیو) نك اوغلی اولوب، برادری دردنجی آلفونسك فراغتی اوزرینه ۹۲۷ده (لیون) قرالی اولمش؛ واقرباسندن کندیسنه عصیان ایدن بعض اشخاصی مغلوب ایدوب، کوزلرینه میل چکدکدن صکره، اهل اسلامله برچوق محاربه‌لر ایدوب، مادریدی ضبط ایتمش ایدی. قشتاله قونتلرینی حکمنه رام ایتمشدی. ۹۵۰ تاریخنه‌دك حکم سورمشدر.

— اوچنجیسی ۹۶۷ دن ۹۸۲ تاریخنه‌دك حکم سوروب، قعودنده صبی بولنمش؛ وحکمی الینه آلدیغنده تبعه‌سنی دلکیر ایتمش؛ وعمیجه زاده‌سی ایکنجی (برمود) له محاربه ایدوب، ملکنك برمقدارینی بوکا ترك ایتمکه مجبور اولمش ایدی.

— دردنجیسی آراغون قرالی اولوب، ناواره حکمداری اوچنجی سانکه‌نك اوغلیدر. ۱۰۳۵ دن ۱۰۶۳ تاریخنه‌دك حکم سورمش، واندلس اهل اسلامیله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر. — بونك تورونی اولان دیکر بر (رامیر) بر مناسترده کشیش اولدیغی حالده، ۱۱۳٤ ده تخته اقعاد اولنمش؛ ۱۱۳۷ ده برازدواج خفیدن متولده قیزی (پترونیله) نامنه فراغ ایدوب، مناسترینه چکلمش ایدی.

رامیسرام { (Ramisseram) [« رامسوارام» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رامی محمد پاشا { مسند صدارت عظمایه چکمش وزرادن اولوب، ایوبلیدر. برمقدار تحصیل علم ایتدکدن صکره، شاعر شهیر نابی افندی‌یه انتسابله، مشارالیهدن شعر وادب اوکرنمش؛ وبونك وساطتیله داماد مصاحب پاشایه انتساب ایتمش؛ وکیده‌رك دیوان افندیسی اولمش ایدی. نابی افندی رفاقتنده حج شریفه کیدوب، عودتنده دیوان همایونه کیرمش؛ وآز زمان ظرفنده بکلکجی اولمش؛ و٦ سنه بومنصبده قالدقدن صکره، ۱۱۰۷ تاریخنده رئیس الکتاب اولمش؛ وبرسنه صکره عزل اولنمش ایسه‌ده، ۱۱۰۹ ده عمیجه‌زاده حسین پاشانك زمان صدارتنده شیخ الاسلام فیض الله افندینك دلالتیله ثانیاً رئیس الکتاب اولوب، صدر مشارالیه طرفندن اداره‌ٔ امور دولت صاحب ترجمه‌نك ید اقتدارینه ترك اولنمش؛ وآوستریا ایله عقد مصالحه‌یه مأمور اولوب، موفق اولمش ایدی. ۱۱۱٤ تاریخنده رتبهٔ وزارتله قدری اعلا، ومتعاقباً مهر صدارت کندیسنه تودیع اولنه‌رق، اوچ آی قدر بو مقامده قالدقدن صکره، ظهور ایدن وقوعات صره‌سنده ۱۱۱۵ ده عزل اولنه‌رق، قبریس وبعده مصر والیلکنه نصب اولنمش؛ ومصرده بر بچق سنه والیلك ایتدکدن صکره، اهالینك غلوی اوزرینه، عزل و ردوسه نفی اولنه‌رق، ۱۱۲۰ ده اوراده وفات ایتمشدر. امور سیاسیه‌یه متعلق بعض محررات ومنشآتیله بر خیلی اشعاری واردر.

رامین { « رامین وویسه » اسمیله مشهور وبعض شعرای ایران طرفندن سلك نظمه چکلمش بر حکایه‌نك شخص موهومی اولوب، ویسه اسمنده‌کی معشوقه‌سنه اولان علاقه‌سیله مشهوردر.

ران { کتب عربیه‌ده مذکور برقصبه اولوب، مراغه ایله زنجان آره‌سنده بولندیغی بیان اولنیورسه‌ده، یاقوت حموی (اران) ایله (ران) بر اولدیغنی التزام ایدیور.

رانپور { (Ranpour) هندستانده بو اسمله ایکی قصبه واردر :

بری کجرات خطه‌سنك احمد آباد سنجاغنده واحمد آبادك ۱۱۸ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، ۵۷۲۵ اهالیسی، دمیر یولی وبرقلعه‌سی واردر.

— دیکری بنکاله خطه‌سنك (اوریسا) ایالتنده

و (كنك) ك ۷۱ كيلومتره جنوب غربيسنده واقع اولوب، بر كوچك حكومت ممتازه‌نك مركزيدر. ۳۵۰۰ اهاليسى وراجه‌سنه مخصوص برسرايى واردر. — رانپور حكومت ممتازه‌سنك مساحۀ سطحيه‌سى ۵۲۷ مربع كيلومتره اولوب، ۳۶۳۵۰ اهاليسى واردر.

رانتاو { (Rantaou) سوماتره جزيره‌سنك ساحل شرقيسى قارشيسنده وملاقه بوغازنده برآطه اولوب، طولى ۷۰ وعرض وسطيسى ۱۵ كيلومتره‌در. مساحۀ سطحيه‌سى ۱۳۳۲ مربع كيلومتره اولوب، آنجق اراضيسى آلچق و قامشلق اولديغندن، اهالئ دائمه‌سى يوقدر.

رانچى { (Rantchi) هندستانك بنكاله خطه‌سنده وكلكته‌نك ۳۲۶ كيلومتره غرب شماليسنده (چوته نكپور) ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب، ۵۳۹۰ ى مسلم اولمق اوزره، ۱۸۴۴۰ اهاليسى، واطرافنده سبزه وميوه وچيچك باغچه‌لرى واردر. كلكته‌دن (اله آباد) ه كيدن دمير يول خطى اوزرنده واقعدر.

رانداچو { (Randazzo) سيجيليه‌ده قاتانيه ايالتنك (آجيرآله) قضاسنده وآجيرآله‌نك ۳۴ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق (القنطره) نهرى اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۰۲۱۰ اهاليسى وشراب، زيتون ياغى و پينير تجارتى واردر. اسكى برقصبه اولوب، برخراب سوريله بعض ابنيۀ عتيقه‌سى باقيدر.

راندبرغ { (Randberg) آفريقاى جنوبينك (ترانسوال) مجرنده برطاغدر، كه دكيزدن ۱۸۰ الى ۲۵۰ كيلومتره‌لك مسافه‌ده ساحله متوازياً ممتد اولوب، الك يوكسك ذروه‌سنك ۲۱۸۸ متره ارتفاعى واردر.

راندر { (Rander) هندستانده كجرات ايالتنك (سوراته) سنجاغنده وسوراته شهرينك قارشيسنده اوله‌رق (تپتى) نهرى اوزرنده برقصبه اولوب، ۳۴۶۰ ى مسلم اولمق اوزره، ۹۴۱۵ اهاليسى واردر. سوراته شهرينه بركوپرى ايله مربوطدر.

راندرس { (Randers) دانيمارقه‌ده (يوتلاند) خطه‌سنك (آرهوس) قضاسنده وآرهوسك ۳۶ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق (غودن آ) نهرى اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ۱۳۴۵۵ اهاليسى و برچوق فابريقه‌لرى واردر. كوچك كميلر نهر مذكوردن قصبه‌يه قدر چيقارلر.

راندسفيورد { (Randsfiord) نوروچك قسم جنوبيسنده واقع (هامار) ايالتنده بركول اولوب، بويى ۷۰ واكى ۲ ايله ۴ كيلومتره آره‌سنده‌در.

رانسه { (Rance) فرانسه‌ده بواسمله ايكى نهر اولوب، برى (برتانيه) خطه‌سنده ۱۰۰ كيلومتره‌لك جرياندن صكره بحر محيط آطلاسى‌يه دوكيلور؛ وديكرى آويرون ايالتنده ۶۰ كيلومتره‌لك جرياندن صكره، (تارن) ايرماغنه منصب اولور.

رانغون { ياخود رنكون (Rangoun) هند چينيده انكلتره‌نك تحت اداره‌سنده بولنان آشاغى (برمان) ك مركزى برشهر اولوب، همنامى اولان ايرماغك ساحل يسارنده، كلكته‌نك ۱۰۴۰ كيلومتره جنوب شرقيسنده و ۱۶°۴۶′۴″ عرض شمالى ايله ۹۳°۵۳′۱۵″ طول شرقيده واقعدر. قارشيسنده بولنان (داله) قصبه‌سيله برابر ۱۳۴۱۷۵ اهاليسى، واسع سوقاقلرى، مشهور وجسيم بر بتخانه‌سى، متعدد مكتبلرى، نباتات باغچه‌سى، تيمارخانه‌سى، خسته‌خانه‌سى ومصنع بعض ابنيۀ ميريه‌سى واردر. ساحل بحردن ۴۰ كيلومتره ايچريده ايسه‌ده، سفائن نهرده شهره قدر ايشله‌يكندن، اسكله‌در، و پك ايشلك تجارتى واردر.

رانقاغوا { (Rancagua) آمريقاى جنوبيده شيلينك وسطلرنده و(سانتياغو) نك ۷۰ كيلومتره جنوبنده ايالت مركزى بر قصبه اولوب، ۴۸۱۵ اهاليسى، دمير يولى و اطرافنده پك منبت براووه‌سى واردر.

رانكه { (Ranke) آلمانيا مشاهير مورخيننددن اولوب، ۱۷۹۵ تاريخنده طوغمشدر. تاريخه متعلق ۳۶ جلددن عبارت تأليفاتى اولوب، على الخصوص آلمانيانك تاريخنى ضبط وتحريرده پك چوق خدمتى كورلمشدر.

رانبورغ { (Ranenbourg) روسيه‌نك (ريازان) ايالتنده و ريازانك

۱۵۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۴۳۰۰ اهالیسی، حبوبات وحیوانات تجارتی وکورك، چیغاره وسائره فابریقه‌لری واردر.

رانیبنور (Ranibennour) هندستانده بمبای اداره‌سنه تابع (دکن) ایالتك (دروار) سنجاغنده ودروارك ۱۱۲ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱۸۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۰۲۰۰ اهالیسی، ایپك وپاموق منسوجاتی وکلیتلی پاموق تجارتی واردر.

رانیپور (Ranipour) بواسمله هندستانده اوچ قصبه بولنیور:

برنجیسی سند خطه‌سنده واقع (خیرپور) حکومت ممتازه‌سنده وخیرپورك ۴۰ کیلومتره جنوب غربیسنده واقع اولوب، همان جمله‌سی مسلم اولمق اوزره، ۶۳۱۰ اهالیسی وپاموق منسوجاتی واردر.

— ایکنجیسی (جانسی) ایالتنده و جانسینك ۵۸ کیلومتره شرق جنوبیسنده واقع اولوب، ۴۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۶۸۵۰ اهالیسی وخیلی تجارتی واودر.

— اوچنجیسی بهار خطه‌سنك پاتنه ایالتنده واقع‌اولوب، (رانیپور تنکراهی) دینلکه دیکرلرندن تفریق اولنور. ۶۲۰۰ اهالیسی واردر.

رانیخت (Ranikhet) هندستانك قسم شمالیسنده واقع (کومائون) ایالتك (آلموره) سنجاغنده وآلموره‌نك ۲۴ کیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، ۱۲۹۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۶۶۴۰ اهالیسی واردر. موقعی مرتفع و هواسی کوزل اولمغله، انکلیز حکومتی طرفندن تبدیل هوایه محتاج افراد عسکریه اورایه سوق واقامه اولنور.

رانیکنج (Ranigandj) بواسمله هندستانده ایکی قصبه واردر:

برنجیسی بنکاله خطه‌سنك (بردوان) ایالتنده و بردوانك ۸۷ کیلومتره غرب‌شمالیسنده وکلکته‌دن اله‌آباده کیدن دمیریول خطی اوزرنده واقع اولوب، ۱۸۳۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۰۷۹۰ اهالیسی واطرافنده کلیتلی کومور معدنلری واردر.

— ایکنجیسی بهار خطه‌سنك (بهاکلپور) ایالتنده واقع اولوب، ۲۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۵۹۸۰ اهالیسی واردر.

رانیه (Rania) هندستانك پنجاب خطه‌سنده حصار ایالتك (سیرسا) سنجاغنده و سیرسانك ۲۰ کیلومترو غربنده برقصبه اولوب، ۳۲۵۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۴۶۲۵ اهالیسی واردر.

راؤ (Raou) بحر محیط هندیده واقع ملوك جزایرندن برکوچك جزیره اولوب، (موروتای) آطه‌سنك شرق طرفنده وموروتای بوغازی داخلنده‌در. شمالدن جنوبه ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۶۴ مربع کیلومتره‌در.

راوال پندی (Raval Pindi) هندستانك پنجاب خطه‌سنده و لاهورك ۲۵۳ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق لاهوردن پیشاوره کیدن دمیریول خطی اوزرنده همنامی اولان ایالتك مرکزی برشهر اولوب، ۲۶۷۵۸ اهالیسی، خسته‌خانه‌سی، مسکینخانه‌سی، بیوك برسرایی وعمومی بر باغچه‌سی واردر.

راوال پندی (Raval Pindi) هندستانده پنجاب خطه‌سنك شمال غربی قسمنده برایالت اولوب، ۳۲′ ۲۱° ایله ۵′ ۲۴° عرض‌شمالی و ۱۷′ ۶۹° ایله ۱۱′ ۷۲° طول شرقی آره‌لرنده واقعدر. طول اعظمی ۳۱۵ وعرض اعظمی ۲۴۰ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۹۹۷۴ مربع کیلومتره و اهالیسی ۲۵۲۰۵۰۸ نفوسدن عبارتدر. شرقاً کشمیر خطه‌سیله، شمالاً پیشاور، غرباً (درجات)، جنوباً دخی لاهور و ملتان ایالتلریله محدوددر. اراضیسی مرتفع اولوب (سند) ایرماغی وادیسنده بولنمغله، میاه جاریه‌سی نهر مذکوره دوکیلور. بعض انهاری سیر سفائنه صالحدر. ایالتك حدودلرنده برطاقم طاغلر ممتد اولوب، سائر طرفلری مرتفع بایرلردن و بعض اووه‌لردن عبارت اوله‌رق، اکثر طرفلری قوملق وغیر منبتدر. هواسی دخی محلنه ومواقعك ارتفاعنه کوره مختلف اولوب، اکثر طرفلرنده یازین نه قدر صیجاق ایسه قیشین اوقدر صوئوق اولور. معادنی چوق اولوب، مرمر، آلچی، کومور، پترول، طوز وسائره چیقاریلیر. اورمانلری چوقجه اولوب،

چام و میشه ایله سائر انواع اشجار بولنور. انهارك صولری سق اراضیده قوللانیله‌رق، خیلی محصولات آلنیر. محصولاتنك باشلیجه‌لری بغدای، آرپه، داری، مصر، پرنج، توتون، شکرقامشی، بقله و سائره‌دن عبارتدر. صنایع محلیه یوك وپاموقدن منسوجات مختلفه ایله طوپراقدن و باقیردن آوانیٔ متنوعه اعمالندن عبارت اولوب، بعض کوزل کلیم و سجاده‌لرله شاللر دخی یاپیلیر. اهالیسنك یوزده ۸۷ سی مسلم اولوب، قصوری برهمنی، آتشپرست، سیخ وخرستیان مذهبلرینه تابعدر.

راوتنستال { (Rawtinstal) انکلتره‌نك (لانقاستر) ایالتنده ومانچسترك ۲٤ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۲۵۷۰ اهالیسی و یوك و پاموقدن منسوجات فابریقه‌لری واردر. یکی بر قصبه اولوب، کیتدکجه کسب توسع ایتمکده‌در.

راور { (Raver) هندستانده بمبای ایالتنده و بمبایدن اله آباده کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۷٤۸۰ اهالیسی وصیرمه‌لی قماشلر دستکاهلری واردر. — بو اسمله سندده بیوك بر شهر اولوب، محمد بن قاسم ثقفینك فتوحندن اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر. بونك عینی اولسه کرکدر. غور جهتنده یعنی افغانستان ایله هندستان آره‌سنده بر یر اولدیغی دخی مرویدر.

راؤل { (Raoul) بو اسمله بحر محیط کبیرده ایکی آطه واردر: بری (یکی زلانده)یه ملحق اولوب، ″٤٥ ′١٥ °٢٩ عرض جنوبیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٤٠ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، طاغلق واورمانلرله مستوردر. طوپراغی منبت ایسه‌ده، یالکز بر قریه‌سی واردر. اورته‌سنده سونمش بر برکان آغزی بولنیور. انکلیز حکومتی بوآطه‌ده فرطونه‌یه طوتیلانلر ایچون بر ارزاق انباری یاپمشدر. — دیکری (بیسمارق) جزایرندن اولوب، ۱٤٠ مربع کیلومتره‌لك مساحهٔ سطحیه‌سی واردر.

راومارش { (Rawmarsh) انکلتره‌نك یورق ایالتنده و (روترهام)ك ۳ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ۱٠۱۸٠

اهالیسی، کمور معدنی، دمیر خانه‌لری و پورسلن فابریقه‌لری واردر.

راون { بلخك شرق طرفنده طخارستانه ملحق بر قصبه ایدی.

راؤن { (Raoun) جاوه جزیره‌سنك شرق جهتنده بر برکان اولوب، ۳۳۳٠ متره ارتفاعی واردر.

راوند { اصفهان ایله کاشان آره‌سنده برقصبه اولوب، مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

راوندان { حلب قربنده متین برقلعه واشجاری چوق بر ناحیه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

راوندی { (احمد بن یحیی بن اسحق) مشاهیر علمادن اولوب، اعتقادسزلغی سببیله (زندیق) لقبیله شهرت بولمشدر. اکثر تألیفاتنده عقائد اسلامیه‌یه مغایر صورتده ادارهٔ لسان ایتمشدر. باشلیجه تألیفاتی: «نصیب الذهب»، «اللامع»، «الفرید»، «کتاب الزمرد» وسائره‌در. مقتفی باللهك زماننده ۲۹۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. تناسخه قائل اولوب، افکار باطله‌سنی خراسان جهتنده نشر ایتمکه چالیشمشدر.

راونسبورغ { (Ravensburg) آلمانیاده (وورتمبرغ)ك دانوب (یعنی طونه) ایالتنده (اولم) قضاسنه ملحق و (اولم)ك ۷۵ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (قونستانسه) کولنه دوکیلان (سلنیسن) چایی اوزرنده بر قصبه اولوب، ۱۱٤۸۵ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، خسته‌خانه‌سی وبر چوق فابریقه‌لری واردر.

راونستورپه { (Ravenstorpe) انکلتره‌نك (یورق) ایالتنده (دوسبوری) قربنده و (هالیفاقس) دن (واکفیلد)ه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده بر قصبه اولوب، ٤۲٦۵ اهالیسی واردر.

راونه { (Ravenne) ایتالیانك (امیلیه) خطه‌سنده همنامی اولان ایالتك مرکزی بر قصبه اولوب، (بولونیه) نك ٦۷ کیلومتره شرق جنوبیسنده و آدریاتیق دکیزی ساحلندن ۱٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقعدر. بحر مذکورله صنعی بر

جدول واسطه‌سیله اختلاطی واردر. برایکی دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطع وتشعبنده واقع اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی، ایپك فابریقه‌لری و خیلی ایشلك تجارتی واردر. قرون وسطاده پك معمور اولوب، تاریخجه اهمیتی اولدیغی حالده، بعده تدنی ایدوب، شمدیکی حالده پك کریده بولنیور. — راونه ایالتی شمالاً (فراره)، غرباً (بولونیه)، جنوباً (فلورانسه) و(قورلی) ایالتلریله، شرقاً دخی آدریاتیق دکیزیله محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۱۳٤ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۲۵ ۷٦٤ نفوسدن عبارتدر. ۳ قضایه منقسم اولوب، ۲۱ ناحیه‌یی حاویدر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله کتن، کنویر، ایپك، زیتون یاغی، شراب وسائره‌دن عبارتدر.

راونه (Ravenna) ممالك مجتمعه‌نك (اوهیو) جمهوریتنده و(قولومبوس)ك ۲۰۷ کیلومتره شمال شرقیسنده کوزل بر قصبه اولوب، ٤۲۲۵ اهالیسی، حبوبات، باغ و یاغی تجارتی وبر خیلی فابریقه‌سی واردر.

راوه (Rava) لهستانك (پیوترقوف) ایالتنده وپیوترقوفك ۵۷ کیلومتره شمال شرقیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٦۵٦۰ اهالیسی وچوخه، بیره وطوغله فابریقه‌لری واردر.

راوه روسقه (Rawa Ruska) آوستریاده غالیچیا خطه‌سنك (زولکیف) ایالتنده وزولکیفك ۳۲ کیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، ٦۰۰۰ اهالیسی واردر.

راوی (Ravi) هندستانده (پنجاب) خطه‌سنه بونامی ویرن و(سند) ایرماغنی تشکیل ایدن بش نهرك بری اولوب، (هیمالایه) جبال مرتفعه‌سنك غربی اتکلرندن و ٤۸۸۰ متره ارتفاعی اولان برمحلدن نبعانله، غرب شمالیه طوغری آقه‌رق، ۷۷۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن‌صکره، سند ایرماغنه تابع (چیناب) نهرینه دوکیلور.

راوی (Ravi) بورنئو جزیره‌سنك جنوب شرقی جهتنده و(بانجرماسینغ)ك ۱۹۰ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه‌در.

راوی (فخرالدین محمد بن عمر) مفسریندن اولوب، «اسرار التنزیل» عنوانلی تفسیرك صاحبیدر. ۹۰٦ تاریخنده وفات ایتمشدر.

راویچ (Rawicz) پروسیه‌نك (پوزن) ایالتنده و پوزنك ۹۰ کیلومتره جنوبنده برقصبه اولوب، ۱۲۹۲۰ اهالیسی وتوتون وچیغاره ایله سائر مواد متنوعه فابریقه‌لری واردر.

راها (Raha) سودان وسطینك (غاندو) مملکتنده ٦′ ۱۲° عرض شمالی ایله ٤۳′ ۱° طول شرقیده و(نیجر) ایرماغنه تابع (سوقوتو) نهرینه دوکیلن (غولبی نکیندی) چایی اوزرنده بر قصبه‌در. مذکور چای قصبه‌نك اوکنده ٤۰ متره کنیش و٦ متره دریندر.

راهاد (Râhad) ونام دیکرله (ابواهراز) سودان شرقیده نیلی ترکیب ایدن ایکی قولدن (بحرالازرق)ه تابع بر نهر اولوب، حبش طاغلرندن نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، خط مستقیم اوزره ٤۰۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، خرطومك ۲۰۳ کیلومتره جنوب شرقیسنده بحر ازرقه دوکیلور.

راهب ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر: بری اصفهانلی اولوب، هندستانه برسیاحت دخی ایتمشیدی. شو بیت اونکدر:

چنان مکن که زخاکم غبار برخیزد
مباد پرده ام از روی کار برخیزد

— ایکنجیسی کیلانلی ایدی. شو بیت اونکدر:

جو نخل بی براکر فیض من بکس نرسد
برای سوختن آخر بکار می آیم

راهنك (Raheng) سیامده (بانغوق)ك ۳۷۵ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۹۰۰۰ وبر روایتده ۲۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اطرافی پك منبت ومحصولدار اولمغله، ساحله قدر بر دمیر یولی اولسه، تجارتجه پك چوق ترقی ایده بیلیر.

راهوای (Rahway) ممالك مجتمعه‌نك (نیویرس) جمهوریتنده و(ترنتون)ك ٦۰ کیلومتره شمال شرقیسنده برقصبه اولوب، ٦٤۵۵ اهالیسی وآرابه ایله مطبعه ماکینه‌سی وبویالی کاغد فابریقه‌لری واردر.

راهوری (Rahouri) هندستانده دکن ایالتنك (احمد نکر) سنجاغنده واحد نکرك ٣٦ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق بمبایدن اله آباده کیدن دمیر یولیله بمبایدن مدراسه کیدن خطك محل تشعبنده واقع بر قصبه اولوب، ٤٣٠٠ اهالیسی واردر.

راهون (Rahôn) هندستانده پنجاب خطه‌سنك (جلندر) ایالتنده و جلندرك ٦٢ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٥٦٨٠ ی مسلم اولمق اوزره، ١١٧٤٠ اهالیسی واردر.

رایاتیا (Raïatea) بحرمحیط کبیرده فرانسه مستملکاتندن بولنان « شرکت آطه‌لرندن » اولوب، (تاییتی) نك ٢٠٠ کیلومتره غرب شمالیسنده، ″٤٤ ′٤٣ °١٦ عرض جنوبی ایله ″٣ ′٤٦ °١٥٥ طول غربیده واقعدر. شمالدن جنوبه بویی ٢٠ کیلومتره وعرض اعظمی دخی او قدر اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٩٤ مربع کیلومتره‌در. اراضیسی طاغلق اولوب، شمال جهتی بر طاقم چالیلرله مستورایسه‌ده، جهت جنوبیه‌سی وعلی الخصوص وادیلری پك یوکسك و بول نباتاته مستوردر. اهالیسی ١٤٠٠ کشیدن عبارت اولوب، تاییتی اهالیسیله همجنس وصورتا پروتستان مذهبیله متدیندرلر. وقتیله یانده‌کی (تهائیا) جزیره‌سیله برابر برقادینك تحت اداره‌سنده اولوب، مذهبجه بتون او جهت جزایرینك مرکزی ایدی. مشهور قپودان (قوق) طرفندن کشف اولنه‌رق، سیاحتنامه‌سنده (اولیتیا) اسمیله مذکوردر.

رایاچوتی (Rayatchoti) هندستانده مدراس ایالتنك قاداپاه (یاخود کداپاه) سنجاغنده وسنجاق مرکزینك ٥٠ کیلومتره جنوبنده بر قصبه اولوب، ١٧٣٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٤٣٧٠ اهالیسی، چیوید، باصمه و خالی کارخانه‌لری ومشهور بر بتخانه‌سی واردر.

رایان (Rayan) هندستانده (راجپوتانه) خطه‌سنك (جودپور) حکومت ممتازه‌سنده وجودپورك ١٢٦ کیلومتره شرق شمالیسنده بر قصبه اولوب، ٥٦٥٠ اهالیسی وبر مرتفع قلعه‌سی واردر.

رای بارلی (Raï Bareli) هندستانك (اود) خطه‌سنده ولکهنونك ٧٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٤٥٠ سی مسلم اولمق اوزره، ١٦٢٧٠ اهالیسی، بری کعبهٔ مکرمه نك رسمنده اولمق اوزره، درت مصنع جامع شریفی، ابراهیم شاه شرقی طرفندن تأسیس اولنمش متین بر قلعه‌سی وکوزل برکوپریسی واردر.

رایپور (Raïpour) هندستانك ایالات مرکزیه‌سندن (چاتیسکر) ایالتنده ونکپورك ٢٦٣ کیلومتره شرقنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ٤٤٠٠ ی مسلم اولمق اوزره، ٢٤٩٥٠ اهالیسی ومتین برقلعه‌سی واردر.

رایخنای (Reichenau) باده بیوك دوقه‌لغنك قونستانسه ایالتنه ملحق اولمق اوزره، قونستانسه کولی ایچنده برآطه اولوب، طولی ٧ وعرض اعظمی ٣ کیلومتره‌در. ١٤٨٠ اهالیسی، خیلی حیواناتی ومشهور شرابی واردر.

— بو اسمله چهستانك (کوتیغراج) ایالتنده وکوتیغراجك ٣١ کیلومتره شرق جنوبیسنده دخی برقصبه اولوب، ٣٩٧٠ اهالیسی واردر.

رایخنباخ (Reichenbach) پروسیه‌نك (سیلزیا) ایالتنده (برسلاو) قضاسنده وبرسلاوك ٥٠ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ٧٣٧٠ اهالیسی وایپلیك و بز فابریقه‌لری واردر. بر چوق وقوعات سیاسیه‌نك محل جریانی اولوب، ١٧٩٠ تاریخ میلادیسنده دول غربیه آره‌سنده دولت عثمانیه‌نك تمامیت ملکیه‌سی تأمین ایدن معاهده دخی بوقصبه‌ده تشکل ایدن قونغره طرفندن عقد اولنمشدر.

— بو اسمله اسویچره‌نك (برنه) ناحیه‌سنده (آر) نهرینه تابع بر چای دخی اولوب، ٩٠ متره ارتفاعی اولان برکوزل شلاله‌سیله مشهوردر.

رایخنبرغ (Reichenberg) آوستریاده چهستانك (بونزلاو) سنجاغنده، بونزلاوك ٤١ کیلومتره شمالنده و پراغه‌نك ٨٨ کیلومتره شمال شرقیسنده برشهر اولوب، ٢٨٠٩٠

اهالیسی، یوك و پاموقدن منسوجات متنوعه‌سی، بویاخانه‌لری، صو ماکینه‌سی فابریقه‌لری، صنایع موزه‌سی وایشلك تجارتی واردر. صنایعجه چهستانك ایکنجی شهریدر.

رایخنتال { (Reichenthall) باویره‌نك یوقاری باویره ایالتنده (برختسقادن) قضاسنده ومرکز قضانك ۱٤ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۳٤۳۵ اهالیسی، کلیتلی طوز معدنلری، جوارنده میاه معدنیه‌سی، دمیرخانه‌لری وحرازلری واردر.

رایدك { (Raïdek) بنکاله کورفزینه دوکیلن (براهماپوتره) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، تیبتك (چانغ) ایالتنده (چین چو) اسمیله نبعانله، جنوب شرقیه طوغری آقه‌رق، وهیمالایه سلسلهٔ جبالنك شرق جهتنده‌کی بربوغازندن کچه‌رك، ۳۰۰ ویا ۳۲۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، مذکور ایرماغه دوکیلور.

رایسکه { (Reiske) مشاهیر مستشرقیندن اولوب، ۱۷۱٦ تاریخ میلادیسنده صاقسه‌نك (زوربیغ) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۷٤ ده وفات ایتمشدر. لیپسیقده فلسفه ولسان عربی معلمی اولوب، مقامات حریری ایله تاریخ ابی الفدا ومعلقات سبعه وسائر برچوق کتب عربیه‌یی طبع و نشر، وابو الفدا تاریخنی لاتین لسانه ترجمه ایله، عربلرك مکمل برتاریخنی یازمشدر. یونان قدیم ولاتین لسانلرندن دخی بعض آثار ترجمه ومتنلرینی نشر ایتمشدر. زوجه‌سی دخی یونان قدیم ولاتین ادبیاتنه آشنا اولمغله، بوکبی نشریاتده کندیسنه یاردیم ایتمش؛ و ناتمام براقدیغی بعض تألیفاتی کندیسندن صکره اتمام ایلمشدر.

رایچور { (Raïtchor) هندستانك دکن خطه‌سنده واقع نظام حکومت اسلامیه‌سنده وحیدرآبادك ۱۷۲ کیلومتره جنوب غربیسنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ۱۵۳۹۰ اهالیسی، متین قلعه‌سی وکنیش سوقاقلری واردر. بهمنی و بعده شاهی سلاله‌لرینك پایتختی بولنمشدر.

رائطه { صحابیاتدن درت خاتونك اسمیدر: برنجیسی (رائطه بنت الحارث) حارث بن خالد بن صخرك زوجه‌سی اولوب، زوجیله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی. — ایکنجیسی (رائطه بنت حیان بن عمیر) هوازن محاربه‌سنده سبی اولنان نسادن اولوب، جانب حضرت نبویدن حضرت علی (رضه) ه هبه بیورلمش، وحضرت مشارالیه طرفندن کندیسنه برمقدار قرآن کریم تعلیم ایدلمش ایدی. — اوچنجیسی (رائطه بنت سفیان بن الحارث الخزاعیه) قدامه بن نطعونك زوجه‌سی اولوب، قیزی عائشه ایله برابر طائفهٔ نسانك حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه ایتدکاری بیعتده حاضر بولنمشدر. — دردنجیسی ابن مسعودك زوجه‌سی (رائطه بنت عبدالله) در. برنجیسیله دردنجیسنك (ریطه) تسمیه اولندقلری دخی مرویدر.

رائف { (ملاجق زاده محمد — افندی) متأخرین علما وشعراء عثمانیه‌دن اولوب، برمدت روم ایلی قاضیعسکری قسامانغنده بولندقدن صکره، ۱۲۳۹ تاریخنده یکیشهرفنار ملاسی ایکن، اورادە وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

صونر فتاده‌یه نوروز وصل ایرشدی دیو
دهانی حقهٔ شکر نوالهٔ کارنك

رائف اسماعیل پاشا { وزرادن اولوب، بلغراد محافظی ملاطیه‌لی ابراهیم پاشانك اوغلیدر. ۱۱۸۸ ده رئیس الکتاب، بعده برمدت منفی بولنمش؛ وصکره رتبهٔ وزارته نائل اولوب، بربرینی متعاقب مصر وقونیه ومورە والیسی اولمش؛ ونهایت بلغراد محافظی اولوب، ۱۱۹۹ ده کندیسنه روم ایلی ایالتی توجیهی مصمم ایکن، خلیل پاشانك جنحه‌سنه اشتراکی اولمق بهتانیله عزل، واثنای راهده یتریجده اعدام اولنمشدر. شیخ الاسلام عارف حکمت بکك بیوك پدریدر.

رائق { «تذکرهٔ رائق» عنوانیله برتذکرة الشعرانك صاحبیدر، که کتاب مذکور ۱۲۵۸ تاریخنده هندستانده کرناتیك نوابی بولنان سراج الدوله محمد کاوس خان طرفندن اختصار اولنمشدر.

رایکوت { (Raïkot) هندستانده پنجاب خطه‌سنك (امباله) ایالتنده، (لودیانه) سنجاغنده ولودیانه‌نك ٤۲ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ۵۲۸۰ ی مسلم

اولمق اوزره، ٩٢٢٠ اهالیسی، سوری، بیوك بر سرایی وسائر كوزل ابنیه‌سی واردر.

رایموند { سنت — (St Raymond) بو اسمله قتولیكلرك ایكی عزیزی اولوب، برنجیسی اسپانیالی بر راهب اولدیغی حالده، ١١٤٧ تاریخنده (قالاتراوه) قصبه‌سنی مدافعه، و قلاتراوه طریقت رهبانیه‌سنی تأسیس ایتمشدر. — ایكنجیسی (دومینیكن) طریق رهبانه منسوب اولوب، (مرسی) طریقنی تأسیس‌ایتمش؛ وقتالونیه ایله فرانسه‌نك جهت جنوبیه‌سنه انكیزیسیون محاكم ملعنت‌كارانه‌سنك ادخال وتأسیسنه سبب اولمشدر. ١٢٧٥ تاریخ میلادیسنده ١٠٠ یاشنده وفات ایتمشدر. كانون ثانینك ٢٥ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

راینهولد { (Reinhold) آلمانیا متأخرین حكماسندن اولوب، ١٧٥٨ ده ویانه‌ده طوغمش، و ١٨٢٣ ده وفات ایتمشدر. ابتدا جزویتلر مكتبنه ادخال اولنمش ایسه‌ده، بونلرك افكارینی بكنمیوب، فرار ایتمش؛ و لیپسیغ وینا وسائر شهرلرده تحصیل علومه دوامله، (قانت)ك فلسفه‌سنده‌كی نقائصی درك ایده‌رك، بونلرك تصحیح واكمالی، ومتقدمین حكمانك آراء مختلفه‌سی بیننده‌كی مباینتك اكثریا تعبیرات واصطلاتدن تولد ایلدیكنی اثبات ایتمك اوزره، برقاچ كتاب یازمش؛ و برچوق تعریضاته اوغرامش ایدی.

رائول { (Raoul) بورغونیه دوقه‌سی اولوب، « ساده » شارلك سقوطندن صكره فرانسه تختنه چقمش اولان فرانسه دوقه‌سی روبرتك دامادی ایدی. كندیسی دخی ٩٢٣ تاریخ میلادیسنده، قائن پدرینك وفاتی اوزرینه، فرانسه قرالی اولمش؛ و دره‌بكلر ایله اوغراشوب، فرانسه‌یه دخول ایتمش اولان بلغارلری و بورغونیه‌یه قدر ایلریلمش اولان نورماندلری مغلوب ایتمش ایسه‌ده، آلمانیا طرفندن ضبط ایدلمش اولان لورنه‌یی تخلیص ایده‌مه‌مش ایدی. ٩٣٦ ده وفات ایتمشدر.

رایه { فسطاط مصرده بر بیوك محله اولوب، عمرو بن العاصك تأسیس كرده‌سی اولان جامع كبیر بومحله‌ده ایدی.

رأیی { اونجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن اوچ ذاتك مخلصیدر: برنجیسی امی اولدیغی حالده، بعض كوزل اشعاری واردر. شو بیت اونكدر:

اول مه جفای صائمه كه دوراندن اوكرنور
بی مهر و بی‌وفالغی دور آندن اوكرنور

— ایكنجیسی (درزی زاده مصطفی —) بعض خدمات شرعیه‌ده بولنمش؛ و ٩٨١ ده وفات ایتمشدر. تركی وفارسی اشعاری واردر. شو بیت اونكدر:

دل طفلی غائب اولدی محلكده نا كهان
دلالدر كه چاغروب آنی آرار فغان

— اوچنجیسی (عبداللطیف —) قره‌حصارلی اولوب، بروسه‌ده مدرس بولنمش؛ وبعده طریق قضایه سلوك ایدوب، بعض مساوئ احوالی ظهور ایتمش ایدی. شو بیت اونكدر:

رشته كبی كوریتور جسم نزارم تارةً
دوندی ضعف سوزن مژكانكیله تاره‌تن

راینی { (Raïny) آمریقای شمالیده (دومینیون) قطعه‌سنك (اونتاریو) ایالتنده بیوك بركول و برنهردر. (یاغمور كولی (Lac de la pluie دیمكله دخی معروفدر.

رباب { صحابیات وانصاریاتدن درت خاتونك اسمی اولوب، بونلرده (رباب بنت البراء)، (رباب بنت حارثه)، (رباب بنت كعب)كه حذیفه و سعد و صفوان بنی الیمانك والده‌سیدر، ومعاذ بن زرارة القطفرینك زوجه‌سی اولان (رباب بنت الیمان) در. دردی دخی طائفهٔ نسانك فخر الرسل (صلعم) افندمزه بیعت ایتدكلرنده حاضر بولنمشلردر.

رباب { ادبیات عربیه‌ده مذكور ایكی خاتون اولوب، بری شاعر شهیر (اقیشر اسدی) نك زوجه‌سی و عمزاده‌سی، دیكری خداش بن حابس تمیمینك معشوقه‌سی و بعده زوجه‌سیدر.

رباب { (بنت امرئ القیس بن‌عدی‌الكلبی) حضرت امام حسین (رضی) ك زوجه‌سی وست سكینه‌نك والده‌سیدر. حضرت امامك بوخاتونه و بوندن تولد ایدن كریمه‌سی مشارالیها ست سكینه‌یه وفرت محبتی واریدی. پدری امرؤ القیس

عهد حضرت فاروقیده شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و (محیات) و (سلمی) اسملرنده‌کی دیکر ایکی قیزندن دخی برینی حضرت علی ودیکرینی حضرت امام حسن (رضهما) یه تزویج ایتمش ایدی . شهادت حضرت حسیندن صکره ربابی ایستینلر چوق اولمش ایسه‌ده، صهریت حضرت نبویدن صکره بشقه صهریت قبول ایده‌میه‌جکنی بیانله، کیمسه‌یه وارمامش ایدی. طبیعت شعریه‌سی دخی اولوب، شو بر ایکی بیت حضرت امامك شهادتی حقنده سویلمش اولدیغی برمرثیه‌سندندر:

ان الذی کان نوراً یستضاء به
بکر بلاء قتیل غیر مدفون
سبط النبی جزاك الله صالحة
عنا وطینت حسران الموازین الخ

رباح { صحابه‌دن بروجه زیر سکز ذاتك اسمیدر : حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك کوله‌لرندن (رباح الاسود)، که زنجی اولوب، بعضاً مؤذنلك دخی ایدردی. — بنی ححجبا آزادلیلرندن رباح، که احد وقعه‌سنده حاضر بولنمش؛ و بر روایتده یمامه غزاسنده شهید اولمشدر. — (رباح بن الربیع الاسیدی)، که کاتب حنظله بن الربیعك برادری اولوب، بعده بصره‌ده ساکن اولمش، و بعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر. — ام سلمه‌نك کوله‌سی (رباح). — (ابو عبده رباح)، که اهل شامدن معدود اولوب، اوغلی عبده کندیسندن روایت ایتمشدر. — (رباح بن قصیر اللخمی)، که مصرلی اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه یتیشمش ایسه‌ده، حضرت ابا بکر (رضه) ك زمان خلافتنده اسلامه کلمشدر. — (رباح بن المعترف القرشی القهری)، که فتح مکه کونی اسلامه کلوب، عشرهٔ مبشره‌دن عبد الرحمن بن عوف حضرتلرینك تجارتده شریکی ایدی. — حارث بن مالك انصارینك آزادلیسی اولان (رباح) که یمامه غزاسنده شهید اولمشدر.

رباح { اندلسده طلیطله مضافاتندن برقصبه اولوب، مشاهیر علماء اسلامدن بعض ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر. یاقوت حموی یتمش سنه‌دن بری فرنکلرك النده بولنیور دیور.

رباط { مراکش دولتنك ساحل غربیسنده، فاسك ١٨٥ کیلومتره غربنده و (بوزکرك) نهرینك منصبنده برشهر واسکله اولوب، درت بش بیکی یهودی و یوز قدری اسپانیول وپورتکیزلی اولمق اوزره، ٢٥٠٠٠ قدر اهالیسی، ایکی سوری، مرتفع برقیانك اوزرنده برقلعه‌سی، دکیز طرفندن کوزل منظره‌سی، اشبیلیه مناره‌سی طرزنده یاپلمش یوکسك و مصنع برمناره‌سی، خیلی ایشلك تجارتی وکلیم، بورنوس، سختیان، چینی کبی معمولات صناعیه‌سی واردر. نهرك او بر ساحلنده (سلا) شهری بولنوب، ایکیسی برشهرکبی کورینور.

رباط عمون { سوریه‌ده بلقاء سنجاغنك سلط قضاسنده وقدسك ٧٣ کیلومتره شرق شمالیسنده (اردن) نهرینه تابع زرقاء چاینه دوکیلن (وادی عمون) اوزرنده اسکی برشهر خرابه‌سی اولوب، بو شهر روماليلر عندنده (فیلادلفیا) اسمیله معروف ایدی. وادینك ایکی طرفنده تیاترو، تربه، حمام، کوپری، معبد وسرای کبی ابنیهٔ جسیمه ویرانه‌لری موجوددر.

رباط معاب { سوریه‌ده بلقا سنجاغنك سلط قضاسنده وقدسك ٧٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (کرك) ك ٦ کیلومتره شمالنده بر اسکی شهر ویرانه‌سی اولوب، برطاقم ستونلری، بعض قریق مزار طاشلری، صهرنجلری وبر تیاترو خرابه‌سی موجوددر. بو شهر رومالر زماننده (آقروپولیس) اسمیله معروف اولوب، معابیلرك مرکزی ایدی.

رباعی { (شیخ — مشهدی) شعرای ایراندن اولوب، اکثر اشعاری رباعیاتدن عبارت اولدیغندن، بواسمله شهرت بولمشدر. شو رباعی اونکدر:

ازکل طبق نهاده کاین روی منست
وزمشك خطی کشیده کاین موی منست
صد نافه بباد داده کاین بوی منست
آتش بجهان درزده کاین خوی منست

ربتس { (بن عامر الطائی) صحابه‌دن اولوب، قومی طرفندن مبعوثاً نزد حضرت نبوی‌یه کله‌رك، شرف اسلامله مشرف اولمشدی.

ربده { مدینهٔ منوره‌دن ٣ میل مسافه‌ده بر قریه اولوب، فیددن مکهٔ مکرمه‌یه کیدن طریق اوزرنده واقعدر. ابو ذر غفاری حضرتلری بو قریه‌ده مدفوندر. بیوك بر قریه اولوب،

بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمش؛ وآنجق دردنجی قرن هجری اوائلنده قرامطه حروبنده خراب اولمشدر.

ربض { « واروش » معناسیله ودیكر برطاقم اسملره اضافتله بغداد، دمشق، حلب، مرو، شیراز، قرطبه وسائر شهرلرده برطاقم محله‌لره علم اولمشدی.

ربعی { (بن رافع یاخود بن ابی رافع البلوی الانصاری) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده وبعده حضرت علی (رضه) ك معیتنده بعض محاربه‌لرده بولنمشدی.

ربقا { بتوئلك قیزی وحضرت اسحق (عم) ك زوجه‌سی اولوب، عیس ایله حضرت یعقوبی پدرینك اوكنه كوتوره‌رك، دعاسنی آلدیرمش ایدی.

ربن طبری { مشاهیر اطبادن اولوب، علوم ریاضیه وهیئت وحكمتده دخی ید طولاسی وار ایدی. یهودی المذهب ایدی. السنهٔ مختلفه‌دن عربی‌یه برطاقم كتب حكمیه وطبیه ترجمه ایتمشدی. بونك اوغلی علی بن ربن دخی مشاهیر اطبادن اولوب، طبرستاندن عراقه هجرتله، خلیفه متوكل باللهك خدمت طبابتنه كیرمش، وشرف اسلامله مشرف اولمش ایدی. حكیم شهیر ابو بكر رازینك معلملرندندر.

ربونسیری { (Rebounsiri) جاپونیا آطه‌لرندن اولوب، یسو جزیرهٔ كبیره‌سنه ملحق وجزیرهٔ مذكوره‌نك شمالی كوشه‌سنك ٦٠ كیلومتره غرب جنوبیسنده واقعدر. شمالدن جنوبه طولی ۲۰ وعرض اوسطی ٤ كیلومتره‌در. باشلیجه معموره‌سی (یامبئومانای) قصبه‌سیدر.

ربوه { قرآن كریمده « وآویناهما الی ربوه الخ .... » آیت كریمه‌سنده مذكور اولوب، مفسرین بوربوه‌دن مقصد دمشق شام اولدیغنی بیان ایتمشلردر.

ربیحه { ایكی مشهور خواننده وشاعره‌نك اسمی اولوب، بری (ابن رامین) ك ودیكری (ابن شماس) اسمنده برینك جاریه‌سی ایدی.

ربیع { صحابه‌دن بروجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: (ربیع الانصاری الزرقی)، كه برحدیث شریفك راویسیدر. — (ربیع الانصاری)، كه قیزی (ام سعد) كندیسندن روایت ایتمشدر. — (ربیع بن ایاس الخزرجی)، كه بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. — (ابو سواده ربیع الجرمی)، كه برحدیث شریفك راویسیدر. — (ربیع بن ربیعه)، كه اصل اسمی جعفر وپدرینك اسمی (قریع) اولوب، شعرادن ایدی. — (ربیع بن زیاد الحارثی)، كه ۱۷ تاریخنده ابو موسی طرفندن مناذر فتحنه مأمور اولوب، موفق اولمش؛ ومعاویه زماننده سجستان وبعده خراسان والیسی اولوب، اتراكه قارشی محاربه ایتمش، وبرچوق فتوحاته نائل اولمش ایدی. حضرت حسن بصری (رضه) بو ذاتك معیتنده كاتب بولنمشدر. — (ربیع بن زیاد السلمی.) — (ربیع سهل الانصاری الاوسی)، كه احد وقعه‌سنده حاضر بولنمشدر. — (ربیع بن القارب العبسی)، كه روایته كوره مبعوثاً نزد حضرت نبوی‌یه كلوب، جانب رسالتپناهیدن عبدالرحمن تسمیه بیورلمشیدی. — (ربیع بن النعمان الانصاری)، كه احد وقعه‌سنده بولنمشدر.

رُبَیِّع { صحابیاتدن ایكی خاتونك اسمیدر: بری (ربیع بنت معوذ الانصاریه) در، كه صالحاتدن اولوب، كندیسندن بعض احادیث شریفه مرویدر. تحت الشجره بیعتنده بولنمشدر. غزواتده دخی معیت حضرت نبویده بولنوب، مجروحینك یاره‌لرینی باغلار، ومقتولینك جسدلرینی طوپلار ایدی. — دیكری (ربیع بنت النضر الانصاریه) در، بدر غزاسنده شهید اولان (حارثه بن سراقه) نك والده‌سیدر.

ربیعه { صحابه‌دن بروجه زیر برقاچ ذاتك اسمیدر: (ربیعة الاقرم الثقفی). — (ربیعه بن اكثم الاسدی)، كه بدر، احد، خندق وحدیبیه غزالرنده حاضر بولنوب، خیبر غزاسنده شهید اولمشدر. — (ربیعه بن امیة الجمحی). — (ابواروی ربیعه بن الحارث بن عبد المطلب القرشی الهاشمی)، كه حضرت فخرالرسل (صلعم) افندمزك عمزاده‌سی اولوب، عمی حضرت عباس (رضه) دن ایكی یاش بیوك ایدی. عهد حضرت فاروقیده ۲۳ سنهٔ هجریه‌سنده مدینه‌ده ارتحال ایتمشدر. اوغلی

عبدالمطلب كنديسندن روايت احاديث شريفه ايتمشدر. — (ربيعه بن ابى خرشة القرشى العامرى) كه فتح مكه كونى اسلامه كلوب، يمامه غزاسنده شهيد اولمشدر. — (ربيعه بن رفيع السلمى)، كه حنين غزاسنده حاضر بولنمش، و دريد بن الصمه يى قتل ايتمشدر. — (ربيعه بن رفيع العبرى)، كه بنى تميم قبيله سندن مبعوثاً نزد حضرت پيغمبرى يه كلمش ايدى. — (ربيعه بن رواء العنسى)، كه يمندن نزد حضرت نبوى يه كلوب، شرف اسلامله مشرف اولدقدن صكره، مملكتنه عودت ايتمشدى. — (ربيعه بن روح العنسى)، كه مدينه ده ساكن اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — (ربيعه بن زياد ياخود بن ابى يزيد السلمى)، كه «الغبار فى سبيل الله ذريرة الجنة» حديث شريفنك راويسيدر. — (ربيعه بن شرحبيل)، كه فتح مصرده حاضر بولنمش، واوغلى جعفر كنديسندن روايت ايتمشدر. — (ربيعه بن عامر الازدى ياخود الاسدى)، كه اهل فلسطيندن معدوددر. — (ربيعه بن عباد الديلى)، كه وليد بن عبد الملكك زماننه دك مدينه ده بر حيات اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — (ربيعه بن عبدالله الذبيانى)، كه حضرت ابا بكرك زمان خلافتنده اهل ردهيه قارشى اولان سفرنده خالد بن وليد حضرتلرينك ارض غطفانه دخولنه دلالت ايتمشدر. — (ربيعه بن عبدالله القرشى التيمى)، كه حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمز زماننده طوغمش ايسه ده، حضرت ابا بكر وعمر (رضهما) دن روايت ايدوب، كبار تابعيندن معدوددر. — (ربيعه بن عثمان التيمى)، كه اهل كوفه دن معدود اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمشدر. — (ربيعه بن عمرو الثقفى)، كه مختار بن ابى عبيدك عمى اولوب، بونك وحبيب ومسعود وعبدياليلك حقنده «وان تبتم فلكم الخ . . . .» آيت كريمه سى نازل اولمشدر. — (ربيعه بن الغاز الجرشى)، كه اهل شامدن معدود اولوب، صحبتى مختلف فيهدر. فقيه بر ذات اولوب، معاويه زماننده مفتيلك ايدردى. هشام بن الغازك جديدر. — (ربيعه بن الفراس)، كه مصريوندن معدود اولوب، بعض احاديث شريفه روايت ايتمش ايسه ده، صحبتى مشكوكدر. — (ربيعه بن الفضل الانصارى)، كه احد وقعه سنده شهيد اولمشدر. — (ربيعه بن قيس العدوانى)، كه معيت حضرت مرتضويده بولنمشدر. — (ابوفراس ربيعه بن كعب الاسلمى)، كه اهل حجازدن معدود اولوب، حضر وسفرده نزد حضرت نبويده بولنمش، وبعده بك چوق وقت معمر اولوب، ٦٣ تاريخنده وفات ايتمشدر. — (ربيعة الكلابى)، كه ابو مسلم لجى واسطه سيله كنديسندن بر حديث شريف منقولدر. — (ربيه بن لقيط). — (ربيعه بن لهيعة الحضرمى)، كه حضر موتدن مبعوثا نزد حضرت نبوى يه كلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش ايدى. اوغلى فهد كنديسندن روايت ايتمشدر. — (ربيعه بن وقاص)، كه بر حديث شريفك راويسيدر.

رپن (Reppen) روسيه ده (براندبورغ) ايالتنك (فرانقفورت) سنجاغنده وفرانقفورتك ٢١ كيلومتره شرقنده وايكى دمير يول خطنك محل تقاطعنده واقع بر قصبه اولوب، ٤٣١٥ اهاليسى وبوك ايپليك وچوخه فابريقه لرى واردر.

رپوبليقان ريور (Republican River) يعنى «جمهوريت نهرى» آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه نك وسطلرنده (ميسورى) واسطه سيله (ميسيسيپى) ايرماغنه تابع (قانساس) نهرينه دوكيلور بر چايدر، كه (قولورادو) جمهوريتنده نبعانله، شمال شرقى يه طوغرى آقه رق، (نبراسقه) جمهوريتنه دخول، وبو جمهوريتك قسم جنوبيسنى شق ايتدكدن صكره، جنوبه و بعده جنوب شرقى يه طوغرى دونه رك، (قانساس) جمهوريتنه كيرر؛ و ٨٥٠ كيلومتره لك جرياندن صكره (قانساس) نهرينه دوكيلور. مجراسنك اطرافنده كى يرلر قوملق وقورو ايسه ده، كيتدكجه اهاليسى چوغالمقده اولوب، اراضى دخى اصلاح اولنيور. مجراسى بوينجه بر دمير يول خطى تمديد اولنمشدر.

رتفورد (Retford) انكلتره نك نوتينغهام ايالتنده ونوتينغهامك ٤٤ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله رق بر جدولك اوزرنده وبرقاچ دمير يول خطنك محل تقاطعنده واقع كوزل بر قصبه اولوب، ٩٧٥٠ اهاليسى، حبوبات وحيوانات تجارتى ودمير دوكمخانه لريله كاغد فابريقه لرى واردر.

رتل { (Rethel) فرانسه‌نك (آردنه) ايالتنده و (مزيره) نك ٣٨ كيلومتره جنوب غربيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٦٩٠٥ اهاليسى ويوك ايپليك وفانله ايله ادوات زرعيه فابريقه‌لرى واردر.

رتمو { ياخود رتيمو [«رسمو» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

رتيق { (Alpes Réthiques) آلپ — آلپ جبال مرتفعه‌سنك بر شعبه‌سيدر، كه اسويچره‌دن باشلايه‌رق، ايتاليا وبعده آوستريايه داخل اولوب، تيرول خطه‌سى داخلنده شرقه طوغرى ممتد اولور. [«آلپ» ماده‌سنه مراجعت بيوريله.]

رجاء { (رجاء بن الجلاس) و (رجاء القتوى) و (ابو يزيد رجا) اسملريله صحابه‌دن اوج ذات اولديغى مروى اولوب، ايكنجيسى بصره‌يه نازل اولمشدى. — (رجاء الغنون) اسميله صحابياتدن بر خاتون اولديغى دخى مرويدر.

رجال المع { يمن ولايتنك عسير سنجاغنده وابهانك غرب جهتنده اوله‌رق جبالك اوزرنده قضا مركزى بر قصبه‌در. — رجال المع قضاسى شمالاً محائل، شرقاً ابها، جنوباً صبيا قضالريله، غرباً دخى بحر احمرله محدود اولوب، بر قسمى طاغ اتكلرندن وبرقسمى دخى تهامه‌دن عبارتدر. ١٢ قبيله‌يى حاويدر. باشليجه محصولاتى آرپه، بغداى، دارى، توتون، قهوه، سيسام، مرجك وسائره‌در. داخل قضاده (ربم) و (عتود) اسملريله ايكى وادى اولوب، يالكز ياغمورلر زماننده صولرى واردر.

رجائى { اوننجى قرن هجرى شعراسندن اولوب، شكرجى زاده ديمكله معروفدر. استانبولليدر. كوزل سسى دخى وار ايدى. شو بيت اونكدر:

دون كيجه كيردى حلقهٔ ذكره او مهلقا
عاشقلرينه دونه دونه ايلدى وغا

رجائى { ايران شعراسندن ايكى كشينك مخلصيدر:

برنجيسى (مولانا حسن على خراس) هراتلى اولوب، بر مدت قزوينده اقامت، و ميرزا شرف جهان ايله صحبت ومشاعره ايتمشدر. ٩٦٥ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

كذشته از وطن آورده‌ايم روبسفر
كسسته ايم دل از هرهوا وهرهوسى

— ايكنجيسى (خواجه سيف الدين محمود) اصفهانلى اولوب، سلسلهٔ نسبى شاعر شهير كمال الدين اسماعيله واصل اولور. مرتب ديوانى واردر. ٩٦٢ ده وفات ايتمشدر. شوقطعه اونكدر:

مكر مرغ روح خيالست بلبل
كه هرجند كلبن براقروزد آذر
ازآن سوختن هيچ پروا ندارد
زهى رتبهٔ عشق الله اكبر

رجائى افندى { (محمد شاكر —) متأخرين شعرا و خطاطين عثمانيه‌دن اولوب، عصرمز ادباسندن اكرم بك افندى حضرتلرينك پدريدر. ١٢١٨ تاريخنده درسعادتده طوغوب، بعض قلمرده وسرعسكر خليل رفعت پاشانك ديوان كتابتنده بولندقدن صكره، ١٢٦٤ ده رتبهٔ اولى صنف ثانيسيله وقعه‌نويس و٦٥ ده تقويمخانه ناظرى اولمشيدى. بعده مجلس معارف ومجلس احكام عدليه اعضالغنده بولنوب، ١٢٨٠ تاريخنده بوسنه و اشقودره قپو كتخدالغنه تعيين اولنمش؛ و ١٢٩١ ده وفات ايتمشدر. تقويمخانه ناظرى ايكن مطبعهٔ عامره‌ده خيلى كتب مفيده‌نك طبع و نشرينه موفق اولمشدر. مشاراليه خليل رفعت پاشايه تقديم ايتمك اوزره، غايت كوچك قطعه‌ده بر كوزل بر مصحف شريف يازمشدر. اشعارينى كتم واخفا ايتمك معتادى ايمش. شو بر ايكى بيت برقصيده‌سندندر:

مغازى پيشه خان عبد المجيدى حضرت الله
ازلده ايلمش عثمانيانك شاه ممتازى
جهاده عزم و نيت ايلدكده فى سبيل الله
مثوبات غزاى بدرك اولدى پى‌شك انبازى

رجب { (بنت القليجى) محدثاتدن عالمه بر خاتون اولوب، امام سيوطينك اشياخندنيدر. ٨٠٠ تاريخنده طوغوب، بيوك والده‌سى (ساره بنت الشيخ تقى الدين السبكى) دن اخذ حديث ايتمش، و ٨٦٩ ده وفات ايلمشدر.

رجب پاشا { مقام صدارت‌عظمايه چقمش وزرادن اولوب، بوسنه‌ليدر. علت نقريس سببيله بوستانجى باشيلقدن متقاعد ايكن، بعده رتبهٔ وزارتله قره دكيزه مأمور اولوب، موفقيته نائل اولمسى اوزرينه، ١٠٣٢ تا-

ریخنده وسلطان عثمان خان ثانی دورنده قپودان پا۔ شالق منصبنه تعیین اولنمش؛ وایکی سنه بومقامده قالدقدن صکره، ١٠٣٥ ده قائممقام اولوب، ١٠٤٠ تاریخنده عصر سلطان مراد خان رابعده مهرصدارت کندیسنه تودیع اولنمش ایسه‌ده، یالکز اوچ آی بقا بوله‌بیلوب، اطوار وحرکات ناپسندانه‌سیله بعض شو۔ رشلره سببیت ویردیکندن، ١٠٤١ ده اعدام او۔ لنمشدر.

رجنك (Radjang) بورنئو جزیره‌سنك ساحل شرقیسنده (سراواق) حکو۔ متنده وهمنامی اولان نهرمنصبنك ساحل جنوبیسنده برقصبه واسکله اولوب، خیلی تجارتکاه بر یردر. تجارتنك قسم اعظمی چینلیلرك النده‌در. — رجنك نهری جزیره‌نك هنوز مجهول الاحوال وسطلرندن نبعانله، ابتدا جنوب غربی‌یه، بعده جنوبه و نهایت غربه طوغری آقه‌رق، تقریباً ٦٦٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره بحر چینی‌یه منصب اولور. منصبنده کنیشلکی ٢٤٠٠ ودها یوقاریده ٨٠٠ متره‌در. مجراسنك آشاغیکی ٢٤٠ کیلومتره‌لکی کوچك کمیلر سیرینه صالح اولوب، دها یوقاریسنده شلاله‌لری چوقدر. — سوماتره جزیره‌سنك جنوب غربی قسمنده دخی بواسمله برمملکت وبرقوم واردر. بوقوم ملایی جنسیتنه منسوب اولوب، دین اسلامه متدیندر.

رجو (Reggio) ایتالیاده (قلابره اولتر۔ یوره) اسمیله متشکل ایکی ایالتدن برنجیسنك مرکزی برشهر اولوب، ناپولینك ٣٣٠ کیلومتره جنوب شرقیسنده ومسینه بوغازینك ساحل شرقیسنده واقعدر. پك اسکی بر شهر اولوب، ٢٣٠٨١٠ اهالیسی، خیلی ایشلك تجارتی، چیچك صولری وایپك منسوجاتی واردر.

رجو (Reggio) ایتالیانك امیلیا خطه‌سنده و پارمه‌نك ٢٦ کیلومتره شرق جنو۔ بیسنده اوله‌رق (پو) ایرماغنه تابع (قروستولو) چایی اوزرنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ١٨٦٣٥ اهالیسی، برقاچ دمیر یولی، حیوانات، ایپك، پرنج وشراب تجارتی، ٦٠٠٠٠ جلدی حاوی برکتبخانه‌سی، داخلی مکتب اعدادیسی، بیوك برتیا۔ تروسی واطرافنده سوری واردر. — رجو ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢١٧٠ مربع کیلومتره اولوب، ٩٦١ ٢٤٤ اهالیسی واردر. باشلیجه محصولاتی پرنج، بغدای ومیوه‌دن عبارت اولوب، قویونلری دخی چوقدر.

رجومونتانوس (Regeomontanus) آلمانیا مشاهیر منجمیننده اولوب، ١٤٣٦ ده (کونیکسبرغ) ده طوغمش، و ١٤٧٦ ده وفات ایتمشدر. برخیلی وقت ایتالیانك (پادو) شهری دارالفنوننده معلملك ایتمش؛ وبرمدت (بوده) ده مجار قرالی یاننده اسرار وقت ایتدکدن صکره، (نورنبرغ) ده برمطبعه تأسیس ایدوب، خیلی کتب فنیه نشرینه موفق اولمش؛ و هیئت و علوم ریاضیه‌یه متعلق برچوق تألیفات براقمشدر.

رجیس سنت — (St Régis) قتولیکلرك عزیزلرندن اولوب، ١٥٩٧ تا۔ ریخنده فرانسه‌ده (قونتقوورته) سراینده طوغمش؛ و برده‌ره بکی عائله‌سنه منسوب اولدیغی حالده، جز۔ ویتلر طریقنه سلوك ایتمش ایدی. ١٦٤٠ تاریخنده وفات ایدوب، حزیرانك ١٦ سنده یورطیسی اجرا اولنور.

رجیلیانوس (Regillien. Regillia-nus) داکیالی (یعنی روما۔ نیالی) برشخص اولوب، روما عسکرنده مستخدم اولدیغی حالده، ٢٦١ تاریخ میلادیسنده میسیا (یعنی بلغارستان) ده ایمپراطورلغنی اعلان ایتمش ایسه‌ده، ایکی سنه صکره بر روایتده غالیانوس طرفندن مغلوب اولمش، و بر روایتده ایلیریانلر طر۔ فندن قتل اولنمشدر.

رحالیه بغداد ولایتنك کربلا سنجاق وقضا۔ سنده برناحیه‌در.

رحبعم حضرت سلیمان (عم) ك اوغلی او۔ لوب، پدرینك ارتحالی اوزرینه، قبل المیلاد ٩٦٢ تاریخنده تخته چکمش؛ وبونك زماننده (حکومت اسرائیلیه) نامیله آیریجه بردولت تشکیل اولنمشدر؛ و رحبعمك حکومتی (حکومت یهودیه) نامنی آلمش ایدی. رحبعم ١٥ سنه حکم سورمشدر.

رحبة مالك بن طوق { بغداد ايله رقه آره‌سنده و بغداددن يوز، رقه‌دن يكرمى‌شوقدر فرسخلق مسافه‌ده و (قرقيسيا) دن آشاغيده اوله‌رق فرات ساحلنده برقصبه ايدى، كه هارون الرشيدك رجالندن و بنى تغلبدن (مالك بن طوق) طرفندن تأسيس اولنمش؛ ومشاهير علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر. شمدى خراب اولسه كركدر.

— (رحبه) كلمه‌سى ديكر برطاقم اسمله مضاف اوله‌رق ممالك عربدن برچوق قرا ومحلاته دخى علم اولمشدر.

رحضه { (بن حربة الغفارى) كنديسيله اوغلى (ايما) وتورونى (خفاف) صحابه‌دندر.

رحمانلى { شرق روم ايلينك فلبه سنجاغنده وفلبه‌نك ٤٥ كيلومتره شمال شرقيسنده بر قريه اولوب، ١٥٠٠ اهاليسى واردر.

رحمانيه { مصر اسفلك بحريه مديريتنده ومحموديه‌نك ١٥ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق نيلك رشيده كيدن شعبه‌سنك ساحل يسارنده بر قصبه اولوب، ٦٠٨٠ اهاليسى واردر.

رحمتپور { (Rahimatpour) هندستانده بمباى اداره‌سنه تابع (دكن) ايالتنك ستاره سنجاغنده وستاره‌نك ٢٤ كيلومتره شرق جنوبيسنده اوله‌رق (قريشنا) ايرماغى واديسنك يوقارى قسمنده بر قصبه اولوب، ٦٠٨٠ اهاليسى، مصنع بر جامع شريفيله بر تربه‌سى و جسيم بر فيل شكلنده بر ماكينه ايله صو آلير بيوك بر حوضى واردر.

رحمتى { (كنور سكهراج بهادر) هندستان شعراسندن برهمنى المذهب وراجه نسلنه منسوب بر ذات اولوب، عظيم آبادده متوطن بولنمشدر. پدرى وبيوك پدرى دخى شعرادن اولوب، برنجيسى (ضمير) وايكنجيسى (الفتى) تخلص ايدردى. شو رباعى جملهٔ اشعارندندر:

كر بهجرش دل سودازده غمناك شود
جامهٔ صبر زبيتابى من چاك شود
خضر مانند دهد دست حيات جاويد
دربى قتل من ار آن بت سفاك شود

رحمى { اوننجى قرن هجرى شعراء عثمانيه‌سندن اولوب، بروسه‌ليدر. كنجلكنده حسن وجماليله مشهور اولوب، عنفوان شبابنده شعر سويلمكه باشلامش؛ ودرسعادته ورودله، صدراعظم ابراهيم پاشايه انتساب ايتمش ايدى. شهزاده مصطفانك ختاننده قصيده سويليوب، حضور پادشاهيده اوقومش، وبومناسبتله التفات حضرت سلطان سليمانى‌يه مظهر اولوب، نيجه احسانلره نائل اولمش ايدى. بعده نظر التفات اكابردن مهجور قالوب، ٩٧٤ تاريخنده، يكيشهرده مدرس اولديغى حالده، اوراده وفات ايتمشدر. «شاه وكدا» اسميله بر منظومه‌سى وسائر خيلى اشعارى واردر. ملاجامينك «تحفه» سنى دخى تركجه‌يه ترجمه ايتمشدر.

— متأخرين شعراء عثمانيه‌دن دخى بو اسمله اوچ ذات اولوب، برى ١١٣٧ ده وفات ايدن استانبوللى (عبدالرحمن رحمى افندى)، ايكنجيسى ١١٦٤ ده ارتحال ايدن قريملى رحمى افندى، اوچنجيسى دخى ١٢٢٣ ده وفات ايدن خواجه رحمى افنديدر. ايكنجيسى سفارت كتابتيله ايرانه كيدوب، بو سفرينى مبين بر سياحتنامه يازمشدر.

رحيقى { (يوسف افندى) اوننجى قرن هجرى شعراء عثمانيه‌سندن اولوب، استانبولليدر. يكيچرى طائفه‌سنه منسوب ايكن، بر تهمتى اوزرينه علوفه‌سى قطع اولنه‌رق، محمود پاشا چارشيسنده دكان كشاديله عطارلق ايدردى. ٩٥٣ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو بيت اوننكدر:

بى قرار ايدن بنى آواره كوكلدر بو كون
يانه‌يم محشرده يارين بو دل آواره‌دن

رُحَيل { (الجعفى) صحابه‌دن معدود اولوب، آنجق روايتـه كوره (سويد بن عفله الجعفى) ايله برابر اسلامه كله‌رك، مدينهٔ منوره‌يه وصوللرى كونى حضرت فخر كائنات (صلعم) افندمز دفن ايدلمش اولديغندن، رؤيتـه موفق اوله‌مامشلردر.

رحیلقند (Rohilkand) هندستانك قسم شمالیسنده و (اود) خطه‌سنك شمال غربیسنده برخطه اولوب، شمال شرق جهتندن (کماؤن) ایالتیله و (نپال) خطه‌سنك جنوب غربی کوشه‌سیله، جنوب شرق جهتندن (اود) خطه‌سیله، جنوب غربی طرفندن (اکره) ایالتیله، غرباً دخی (میرات) ایالتیله محدوددر. ۲۷°۳۵′ ایله ۲۹°۵۸′ عرض شمالی و ۷۵°۴۲′ ایله ۷۸°۸′ طول شرق آره‌لرنده ممتد اولوب، مثلث الشکل بریردر. غرب وجنوب غربی طرفندن کنك ایرماغیله، شمال شرق جهتندن دخی هیمالایه سلسلهٔ جبالیله تفریق اولنمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۳۰ ۶۳۷ مربع کیلومتره اولوب، ۵ ۶۶۴ ۴۷۱ اهالیسی واردر. بوخطه طوغریدن طوغری‌یه انکلتره دولتنه تابع بر ایالت ایله (رامپور) اسمیله برحکومت ممتازه‌یی حاویدر. ایالتك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۸ ۱۹۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۵ ۱۲۲ ۵۵۷ کشیدر. حکومت ممتازه‌نك ایسه مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۴۴۷ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۴۱ ۹۱۴ نفوسدن عبارتدر. اهالیسنك یوزده ۷۶ سی برهمنی، یوزده ۲۳ ی مسلم وقصوری آتشپرست وسائره‌در. اراضیسی پك منبت و محصولدار اولوب، اغنامی دخی چوقدر. اورمانلری تدنیده اولوب، معدنلری دخی لاشی حکمنده‌در. برچوق انهاری اولوب، جمله‌سی هیمالایه جبالندن اینه‌رك کنك ایرماغنه دوکیلور. انهار مذکوره‌نك صولری برطاقم جدوللرله اراضیسنی سق ایدر. بوخطه بعضاً صولرك طغیاننده و بعضاً دخی قوراقلقدن مصاب اولوب، قحطلری کثیر الوقوعدر. رحیلقند ایالتی: بجنور، مراد آباد، باریلی، پلیبهیت، بداؤن و شاهجهانپور اسملریله ۶ سنجاغه منقسم اولوب، ۴۶ شهر وقصبه ایله ۱۱ ۲۸۱ قریه‌یی حاویدر. الك بیوك شهری اولان (باریلی) نك ۱۱۳ ۴۳۰، شاهجهانپورك ۷۴ ۸۵۰ ومراد آبادك ۶۷ ۳۹۰ اهالیسی واردر.

رحیم (ملك — ابو نصر فیروز خسرو) عراقده حکومت سورن آل بویه ملوکنك ۱۶ نجی وصوك حکمداری اولوب، ۴۴۰ تاریخنده، پدری عمادالدین اللهك وفاتی اوزرینه، بغدادده امیر الامرا عنوانه نائل اولمش؛ و ۷ سنه حکومت سوردکدن صکره، سلطان طغرل سلجوقی بغداده داخل اولدقده، صاحب ترجمه طوعاً حکومتی بوکا تسلیم ایتمش؛ وسلطان طغرلك فرمانیله اصفهان قربنده (طبرك) قلعه‌سنه حبس ایدیله‌رك، اوراده وفات ایتمشدر.

رحیم (میرزا —) ایران شعراسندن اولوب، اصفهانلیدر. شو بیت اونکدر:

خویشان زمن چو مردم بیگانه میرمند
آخر کل غریبیٔ من در وطن شکفت

رحیم بیك میرزا (هندستان متأخرین ادباسندن اولوب، ۱۲۶۸ ده «مخزن الشعرا» ویا «وسیلة الشعرا» عنوانیله عرب وعجم شعراسنك تراجم احوالنی حاوی برتذکره یازمشدر.

رحیمی (عبد الرحیم —) اونیجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن اولوب، بروسه‌لیدر. نسخ وتعلیق خطلرینی کوزل یازمغله خطاطلقله چکینیردی. ۹۷۰ تاریخلرنده وفات ایتمشدر. — متأخرین شعراء عثمانیه‌دن دیکر بر رحیمی دخی واردر.

رحیمی (خان خانان محمد رحیم خان بن بیرام خان) ترکمان رؤساسندن و ایران شعراسندن اولوب، قندهار جهتنده حکمران ایکن، دولت صفویه طرفندن مغلوب اولوب، هندستانه چکمش؛ و اوراده دخی دائره‌سی مجمع ادبا وافاضل اولمش ایدی. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

بحرم عشق توام میکشند وغوغائیست
تو نیز برلب بام آکه خوش تماشائیست

رخیله (بن ثعلبة الخزرجی البیاضی) صحابه‌دن اولوب، بدر غزاسنده حاضر بولنمشدر. (رُحیله) و (رحیله) تسمیه اولندیغی دخی مرویدر. (جبله بن خالد بن ثعلبة لانصاری البیاضی) نك عینی اولدیغی دخی مظنوندر.

رداع (یمن ولایتنك صنعا سنجاغنده وصنعانك شمال غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه‌در. — رداع قضاسی شرقاً عمران، جنوباً نفس صنعا، غرباً کوکبان وحجه قضالریله، شمالاً

دخی اراضیٔ غیر مضبوطه ایله محاط ومحدود اولوب، اراضیسی طاغلق ومرتفع وهواسی دخی معتدلدر. باشلیجه محصولاتی بغدای، آرپه، دوره، قهوه وساژه‌دن عبارتدر. درون قضاده امراض مختلفه‌یه نافع برقاچ ایلیجه واردر. قضا (سوادیه) و (جبن) اسملریله ایکی ناحیه و ۱۲ قریه‌یی حاویدر.

— یاقوت حموی (ر) نك فتحیله یمنده (رداع) اسمنده برقصبه اولدیغنی بیان ایتدکدن صکره، (ر) نك ضمیله بر (رداع) دخی بولندیغنی وحمیر ایله نجد آره‌سنده واقع اولدیغنی ذکر ایدیور. الیوم قضا مرکزی اولان (رداع) برنجیسی اولسه‌گرکدر.

ردانغ یاخود ردنك (Redang) ملاقه شبه جزیره‌سنك ساحل شرقیسی قارشیسنده و (لیپیس) نهری منصبنك ۳۲ کیلومتره شمال شرقیسنده بر طاقم کوچك آطه‌لر اولوب، سیام دولتنه تابع (ترینغاتو) حکومت اسلامیه‌سنك تحت اداره‌سنده‌در. بیوك وکوچك ردانغ اسملریله ایکی مسکون جزیره ایله قیالق وخالی بر چوق کوچك آطه‌لردن عبارتدر. بیوکی ۵۰ ′ ۵° عرض شمالی ایله ۴۰ ′ ۱۰۰° طول شرقیده واقع اولوب، اکی وبویی ۸ کیلومتره‌در.

رد ایندیان (Red Indian) آمریقای شمالینك (ترنو) جزیره‌سی وسطلرنده بیوك بر کول اولوب، حذای بحردن ۱۴۳ متره‌لك ارتفاعنده جنوب غربیدن شمال شرقی‌یه طوغری بر هلال رسمنده ممتد اولور. طولی ۵۸ وعرض اعظمی ۵ کیلومتره اولوب، ۳۰۰ متره عمقی واردر. ایچندن بر نهر دخی کچر.

رد روت (Redruth) انکلتره‌نك (قورنوال) ایالتنده و (تروررو) نك ۱۲ کیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، ۹۳۳۵ اهالیسی، جوارنده باقیر وقلای معدنلری و بعض آثار عتیقه‌سی واردر.

رد سدار (Red Cedar) ممالك مجتمعه‌ده بو اسمله ایکی نهر اولوب، ۵۶۵ کیلومتره‌لك مجراسی اولان بری (یووه)، و ۱۷۵ کیلومتره‌لك مجراسی اولان دیکری (ویسقونسن) جمهوریتنده واقعدر.

ردفرن (Redfern) اوستralیانك (یکی جنوبی والس) حکومتنده و (سیدنی) شهرینك جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، شهر مذکورك بر محله‌سی حکمنده‌در. اهالیسی ۲۳ ۶۰۰ نفوسدن عبارتدر.

رد لاق (Red Lake) یعنی «قزیل کول»، ممالك مجتمعه‌نك (مینزوتا) جمهوریتنده و ۴۸° عرض شمالی خطی اوزرنده اوله‌رق ۲۰ ′ ۷۹° ایله ۵۰ ′ ۷۹° طول غربی آره‌لرنده بیوك بر کول اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۸۶ مربع کیلومتره‌در.

ردم مراکش دولتنده (وادی سبع) ایرماغنه تابع بر نهر اولوب، جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری آقه‌رق، ۱۲۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره صول کنارندن مذکور ایرماغه دوکیلور.

ردوت قلعه (Redout Kalé) بلاد قافقاسك (قوتایس) ایالتنده و تفلیسك ۳۷۳ کیلومتره غربنده اوله‌رق قره دکیز ساحلنده مستحکم برقصبه واسکله اولوب، ۲۰۰۰ اهالیسی واردر.

ردوته (Redouté) فرانسه‌نك الك مشهور رسامlerندن اولوب، نباتات وازهار ترسیمنده شهرت بولمش؛ وپارسك نباتات باغچه‌سنه خیلی خدمتلری اولوب، علم نباتاته دائر برقاچ تألیف دخی واردر. ۱۷۵۹ ده طوغوب، ۱۸۴۰ ده وفات ایتمشدر.

ردوس (Rhodes) جزایر بحر سفیدك بیوکلرندن بری اولوب، آناطولی قطعه‌سنك غرب جنوبی کوشه‌سی قارشیسنده وساحلدن ۲۰ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقعدر. بر بادم شکلنده جنوب شرقیدن شمال غربی‌یه طوغری و ۵۲ ′ ۳۵° ایله ۲۸ ′ ۳۶° عرض شمالی و ۲۳ ′ ۲۵° ایله ۵۵ ′ ۲۵° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولور. سارقدن بیوك ومدللیدن کوچك اولوب، جسامتجه جزایر بحرسفیدك ایکنجیسیدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۴۶۰ مربع کیلومتره اولوب، ۴۹۰۳۰ ی مسلم، ۲۶۶۰ ی یهودی و قصوری روم اولمق اوزره، ۲۷۰۹۶ اهالیسی واردر. روملری رومجه ومسلمانلری ترکجه

لسانلریله متکلمدرلر. جزیره‌نك بوینجه (تایروس) اسمیله برصره طاغلر ممتد اولوب، آطه‌نك وسطلرنده اولان الڭ بوکسکنك ١٢٤٠ متره ارتفاعی واودر. بوطاغلردن برچوق نهرلر آقیورسه‌ده، چوغنك یالکز قیشین صولری اولوب، یازین قورور. سواحلی دوز اولوب، کیرتی وچیقنتیلری یوق حکمنده در. ساحل شرقیسنده لیندوس قریه‌سی اوکنده برقوی وار ایسه‌ده، شمدیکی حالده سفائن پك‌ده یناشمیوب، جزیره‌نك اسکله‌سی مرکزی اولان ردوس قصبه‌سندن عبارتدر. بوندن بشقه قصبه‌سی اولمیوب، حاوی اولدیغی ٤٥ قریه‌نك الڭ بیوکی دخی مذکور (لیندوس) در. باشلیجه محصولات زرعیه‌سی بغدای وآرپه اولوب، آنجق احتیاجات محلیه‌یه کفایت ایتمز. زیتون، پورتقال، لیمون، نار، قیصی وسائر میوه آغاجلری چوق اولوب، اوزوملرندن‌ده کوزل شرابلر چیقارسه‌ده، اهالیسنك نقصان سعی وغیرتی بونلردن دخی بحق استفاده اولنمسنه مانع اولیور. آت و صیغیر وسائر حیوانات اهلیه‌سنك جنسی کوچك و عادی اولوب، یالکز استرلری اییدر. پك کوچك برجنس مرکبلری اولوب، بونلردن طاغلرده صاحبسزلری دخی بولنور. قیون وکچیلری‌ده چوقدر. اورمانلری وقتیله پك چوق اولوب، شمدی چوغی تلف اولمش ایسه‌ده، چام ومیشه وسائر آغاجلری حاوی ینه برخیلی اورمانلر موجوددر. حیوانات وحشیه‌دن یالکز طوموز، چقال و تیلکی ایله یبانی کچی بولنور. هواسی فوق العاده کوزل وصاغلام اولوب، قیشین یالکز طاغلرده بعضاً قار یاغار، و یازین ملتم روزکارلری حرارتی تعدیل ایدر. تجارتی پك کریدر. درون جزیره‌ده ٤٤ جامع شریف، ٤ تکیه، ٣ مدرسه، برکتبخانه، ٩٣ کلیسا ومناستر، ٢ حاوره، براعدادیه، بررشدیه، و برابتدائیه اسلام مکتبیله ٢٦ خرستیان و بریهودی مکتبی، ٦٢٠ دکان، برخان، ٣ حمام، ٢٠ فرون، بردقیق، بر مقارنه، وبرکرمید فابریقه‌سی و١٢٠ یل‌دکرمنی موجوددر.

ردوس جزیره‌سنك تاریخ قدیمی پك پارلاق اولوب، برمدت فنیکه‌لیلرك حکمی آلتنده بولندقدن صکره، بونلردن کمیجیلکی وتجارت بحریه‌یی اوکرنمکله، ردوسلیلر قارشیلرنده بولنان آناطولینك بعض سواحلیله قناعت ایتمیه‌رك، مستملکاتلرینی اسپانیایه قدر توسیع ایتمشلردی. سینوبله دخی اسکیدن مناسبات تجاریه‌ده بولنوب، اورادن بغدای و قورو بالیق وسائره آلیرلردی. بومناسبتله بوغازدن سربست کچمك ایچون (بیزانس) لیلرله دائما مناسبات دوستانه آرزوسنده بولنورلردی. معارفده وعلی‌الخصوص فلسفه و منطقده دخی چوق ترقی ایدوب، مدرسه‌لری مشهور ایدی. صنایعی دخی پك ایلری اولوب، حامیلری عد اولنان دکیز الهی آپولونك ردوس شهری لیمانی قپوسنده مرکوز تونجدن جسیم برهیکلی عجایب سبعه‌دن معدود ایدی. بعض اسکی مورخلر طرفندن برآیاغی لیمانك برکنارنده وبرآیاغی دیکر کنارنده اولوب‌ده آلتندن جسیم کمیلر کچه‌جك صورتده مبالغه ایله تعریف اولنان بوهیکل میلادك ٢٢٢ تاریخنده هدم اولنه‌رق، انقاضی ٩٠٠ تاریخنه‌دك موجود بولنمشدر. وندیکده (سان مارقو) کلیساسنك قپوسی اوستنده بولنان تونجدن درت آت هیکلی دخی ردوسدن مأخوذدر. اووقتلرده شمدیکی ردوس قصبه‌سندن بشقه بالیسوس، قامیروس و لیندوس اسملریله اوچ قصبه‌سی وار ایدی. ردوسلیلرك الڭ بیوك قوتی اسکندرك خروجی زمانلرنده واوندن صکره اولوب، (دمتریوس پولیورکیت) ه قارشی مردانه مقاومت ایتمشلرسه‌ده، رومالیلرك پرسیوسه قارشی اولان غالبیتلرنده آناطولیده‌کی مستملکاتلرینی غائب ایتمش؛ وکندی استقلاللرینی دها خیلی وقت محافظه ایده‌بیلوب، نهایت (وسپاسیان) طرفندن ضبط اولنه‌رق، بعده شرق ایمپراطورلغی حصه‌سنه دوشمش؛ وآنجق فتوحات اسلامیه‌یه قارشی مقاومت ایده‌میوب، دفعاتله فتح وضبط اولنمش؛ و ١٣١٠ تاریخ میلادیسنه‌دك عربلرك النده قالمش‌ایدی. تاریخ مذکورده قدسدن اخراج اولنان برطاقم فرنك شوالیه‌لری ردوسی ضبط ایدوب، ایکی قرن محافظه ایتدکدن صکره، ٩٢٩ تاریخ هجریسنده آلتی آیلق محاصره‌دن صکره قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلری طرفندن فتح ایله، ممالك عثمانیه‌یه ضم والحاق اولنمشدر.

ردوس } قصبه‌سی (Rhodes) آنفا بیان اولنان ردوس جزیره‌سنك وجزایر بحر سفید ولایتیله همنامی اولان سنجاغك مرکزی

برقصبه اولوب، محلنجه « قلعه » معناسنه اوله‌رق (قاسترو) اسمیله دخی معروفدر. جزیره‌نك شمال شرقی ساحلنده و قوه برونی قربنده برقصبه اولوب، ۱۱۰۰۰ اهالیسی، اطرافنده متین سوری وخندغی، شواليه‌لر زمانندن قالمه بعض ابنیه‌سی، سورك خارجنده برقاچ واروشی، اوفق وصیغ ایکی لیمانی، فناری، بیوك برحبسخانۀ عمومیسی، سلیمانیه نامیله بیوك وكوزل بر جامع شریفی و دیگر برقاچ جامعی، « مدرسۀ سلیمانیه » نامیله برمکتب خصوصی ایله بر رشدیه‌سی، برکتبخانه‌سی، ۳ حمامی و قصبه‌نك اوستنده‌کوزل مسیره‌لری واردر. ۱۲۹۳ تاریخنده جزایر بحر سفید ولایتنه مرکز اتخاذ اولنه‌رق، او وقتدن بری ولایت مرکزی دفعاتله ردوسدن ساقزه و ساقزدن ردوسه نقل اولنمشدر. الیوم ینه ولایت مرکزیدر.

ردوس { سنجاغی. جزایر بحر سفید ولایتنك مرکز سنجاغی اولوب، همنامی اولان جزیره ایله استانکوی، سومبکی، کرپه، قاشوط، هرکیت، ایلیاکی وانجیرلی آطه‌لریله آناطولینك اوزون بر بروننده عبارت اولان میس قضاسندن مرکبدر. بروجه زیر ٦ قضا ایله ٥ ناحیه‌دن مرکب اولوب، ٦۳ قریه‌یی حاویدر:

قضا	ناحیه
ردوس	قسطلوز، لیندوس، هرکیت
سومبکی	ایلیاکی
استانکوی	انجیرلی
میس	
کرپه	
قاشوط	

زیاده معلومات ایچون جزایر مذکوره‌دن هربرینك اسمنه مراجعت بیوریله.

ردوسجق { تکفور طاغنك نام دیگریدر. [« تکفور طاغی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

ردوس چایی { بیغا سنجاغنده کوچك بر نهردر، که چاملی طاغندن نبعانله. شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، قلعۀ سلطانیه قربنده بوغازه منصب اولور.

ردون { (Redon) فرانسه‌نك (ایله مع ویلنه) ایالتنده و (رنه) نك ٥۹ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤۸٤٥ اهالیسی، خیلی تجارتی وبعض فابریقه‌لری واردر.

ردوینغ { (Red Wing) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (مینزوتا) جمهوریتنده (سنت پول) ك ٦٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده ومیسیسیپی ایرماغی ساحلنده سنجاق مرکزی برقصبه اولوب، ٥۸۷٥ اهالیسی و خیلی تجارتی واردر. برقاچ دمیر یولك محل اجتماعنده بولنمغله، مذکور ایرماغك الك تجارتکاه اسکله‌لرندندر.

ردی { (Redi) ایتالیانك مشاهیر طبیعیونندن اولوب، ۱٦۲٦ تاریخنده (آرچو) ده طوغمش، و۱٦۹۸ ده وفات ایتمشدر. فلورانسه‌ده یاشایوب، طوسقانه دوقه‌لرینك طبیبی ایدی. بوجکلرك تناسلنه دائر تحریات عمیقه اجراسیله بوخصوصده وسائر مسائل فنیه‌ده برقاچ کتاب یازدیغی کبی، شعر وادبیاتله دخی اوغراشوب، برقاچ اثر براقمشدر.

ردیح { (بن ذؤیب التمیمی العنبری) کندیسی و پدری صحابه‌دن اولوب، حضرت عایشه (رضها) نك آزادلیسی ایدی. اوغلی عبدالله کندیسندن روایت ایتمشدر.

ردینه { بین‌العرب پك ایی مزراقلرك منسوب اولدقلری براسم اولوب، بعضلری بومزراقلرك محل اعمالی اولان برجزیره و یا قریه اولدیغنی، و بعضلری‌ده ایی مزراق یاپمقده شهرت قزانمش برقادینك اسمی اولدیغنی بیان ایتمشلردر.

رزبیط { مغربده برقصبه اولدیغی « معجم البلدان » ده مسطوردر.

رزسزوف { (Rzeszov) آوستریا ومجارستان دولتنك غالیچیا خطه‌سنده ولنبرغك ۱٥۰ کیلومتره غرب شمالیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۱۱٦٥ اهالیسی، دمیر یولی، آتبازاری، چوخه وبز فابریقه‌لری وقیوجیلغه متعلق معمولاتی واردر.

رزق { قبل الاسلام بصره جهتنده برقصبه ایدی.

رزق الله { (شیخ —) هندستانك مشاهیر ادباسندن اولوب، (مشتاق)

تخلص ایدر. شیخ عبدالحق بن سیف‌الدین دهلوینك عمیجه‌سیدر. ٩٠١ ده طوغوب، ٩٦٩ ده وفات ایتمشدر. سلطان اسکندر زماننده «واقعات مشتاق» عنوانیله برتاریخ یازمشدر. فارسی وهندی لسانلرنده اشعاری واردر.

رزق الله { مشاهیر منجمیندن اولوب، آلتنجی قرن هجری اوائلنده مصرده یاشامشدر.

رزم { دجله‌یه تابع برنهر اولوب، بدلیس نهرینك دخی بوکا منصب اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور. بوتعریفه‌کوره سعرد نهری اولمق اقتضا ایدر.

رزولوسیون { (Resolution) آمریقای شمالینك منتهای شمالنده و قطب شمالی دائره‌سی داخلنده برآطه اولوب، (بافینسلاند) آطه‌سنك جنوب شرقی کوشه‌سی قارشیسنده واقعدر. شمالاً (هودسون) وجنوباً (فروبیشر) بوغازلریله محدوددر. طاغلق بریر اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٣٠ ٢ مربع‌کیلومتره‌در.

رزیق { مرووده برنهر وبربیوك محله اولدیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

رزین { (بن انس السلمی) و (رزین بن مالك) صحابه‌دن اولوب، برنجیسی بصره اعرابندن معدوددر.

رزینه { صحابیاندن اولوب، ازواج مطهرهٔ جناب رسول اللهدن صفیه بنت حی (رضها)نك آزادلیسی ایدی، و خدمت حضرت نبویده بولنمشدر. قیزی (امة الله) کندیسندن روایت ایتمشدر.

رزینه { (Resina) ایتالیانك ناپولی ایالتنده وناپولینك ٧ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (وزوو) طاغنك اتکنده و ناپولی کورفزی ساحلنده برقصبه اولوب، ١٢٠٠٠ اهالیسی، مشهور شرابی وآثار عتیقه‌سی واردر.

رژ { یاخود ریژ (Rej, Riej) روسیه‌نك قسم‌شرقیسنده برنهردر، که (پرم) ایالتنك جنوب‌شرقی جهتنده نبعانله، شمال وشمال‌شرقی‌یه طوغری جریان ایدوب، (رژوسکی) فابریقه‌لرینك ماکینه‌لرینی چویردکدن و ٢٥٠ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، (نیوه) چاییله برلشه‌رك (نیجه) نهرینی تشکیل ایدر، که بوده (توره)یه و توره (اوبول)ه اوبول دخی بحر منجمد شمالی‌یه منصب (ایرتیج) ایرماغنه دوکیلور.

رژف { (Rjef) روسیه‌نك وسطلرنده (تور) ایالتنده وتورك ١١٧ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (وولغه) نهرینك ایکی کنارنده و موسقوه‌دن پترسبورغه کیدن دمیر یول خطی اوزرنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ٣٥٨١٠ اهالیسی، اوراده ١٠٥ متره کنیشلکی اولان نهر مذکورده ایشلر کمیلر واسطه‌سیله اجرا اولنور تجارتی، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری، کتن وکنویردن کلیتلی منسوجاتی، شمعدان، چینی، مواد مختلفهٔ کیمیویه وبیره فابریقه‌لری ودباغخانه‌لری واردر.

رژوسکی { (Rejevski) روسیه‌نك (پرم) ایالتنده وآنفاً بیان اولنان (رژ) نهرینك کنارنده اوله‌رق (قاترینبورغ)ك ٨٠ کیلومتره شمال شرقیسنده واقع برقریه اولوب، ٤٧٣٠ اهالیسی، دمیرخانه‌لری وچیوی وصابون فابریقه‌لری واردر. جوارنده نیکل معدنی چیقار.

رس { آراس نهرینه کتب عربیه‌ده ویریلن اسم اولوب، قرآن کریمده «اصحاب الرس» تعبیریله مذکور اولان قومك بونهرك وادیلرنده ساکن بولنمش اولدیغی دخی مظنوندر.

رسا { (مصطفی — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، روسجقلیدر. ١٢١٥ ده طوغوب، بعض وزرانك دیوان کتابتلرنده وسائر مأموریتلرده بولنمشیدی. جنتمکان سلطان عبدالمجید خانك اواخر سلطنتنه قدر برحیات ایدی. برخیلی اشعاری و قصیدهٔ بردهیه ترجمه برتخمیسی واردر. شو بیت اونکدر:

یاغدرسه ابر آه سحر اشك حسرتی
فیض وصالدن چمن دل نما آلور

رسا { (محمد تقی) هندستان شعراسندن اولوب، جغتایی الاصلدر. شاهجهان آباده طوغوب، لکهنو حاکمی نزدنده بعض خدمتلرده بولنمش؛ و بعده فیض آباده کیدوب، ١٢٢٣ ده اوراده وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر:

شبی که نالهٔ بیتابیم خروش کند
فلك زبرق سر انکشت خود بکوش کند

رسام عمر { مشاهير خطاطيندن اولوب، رسم سكۀ همايون و سرايده تعليم خط خدمتلرنده مستخدم ايدى . يازديغى بر مصحف شريفى سلطان احمد خان ثانى يه تقديم ايدوب، بيك آلتون احسان آلمش، ومصحف شريف مذكورى روضۀ مطهره يه ايصاله مأمور اولمش ايدى . ١١٣٠ ده وفات ايتمشدر . — اوغلى رسام محمد دخى پدرينك اثرينه تبعيت ايدوب، بعض جوامع شريفه ده خطلرى موجوددر . ١١٥٧ ده وفات ايتمشدر .

رستاق { آسياى وسطيده بدخشان خطه سنده و قوندوزك ٧٥ كيلومتره شمال شرقيسنده ايالت مركزى برقصبه اولوب، جيحونه منصب همنامى برچايك اوزرنده وبرقاچ كاروان يولنك محل تقاطعنده واقع اولمغله، اهميت تجاريه سى جوقدر . — ايالتى شمالاً جيحون مجراسيله، غرباً قوندوزحكومتيله، جنوباً كشميرله، شرقاً دخى فيض آباد ايالتيله محدوددر . اراضيسى پك منبت و محصولدار واهاليسى تندرست و ذكيدر .

— ياقوت حموى بواسمله فارسله كرمان حدودنده برقصبه اولديغنى دخى بيان ايديور .

رستم { ايرانيلرك الك مشهور قهرمانى اولوب، سيستان و زابلستان حاكمى زال بن سام بن نريمانك اوغلى ايدى . آبا واجدادى شجاعتله مشهور ايسه لرده، كنديسى جمله سنه تفوق ايدوب، دها سن شبابتده ايكن ، برطاقم خارق عاده آثار مردانكى كوسترمكه باشلامش ، وخرافات ايرانيه يه كوره، برطاقم مدهش ديولر و فيللر اولديره رك، خلقى بونلرك تسلطندن قورتارمش ايدى . ايرانيلرك رستم حقنده كى مبالغه لى حكايه لرى يونانيلرك (هركول) حقنده كى روايتلرينه مشابهدر . رستم فريدونك تورونى منوچهر زماننده دنيايه كلوب ، كيانيلردن كيكاوسك زماننده برطاقم خارق عاده خدمتلرده بولنمش، و بعده كندى تربيه كرده سى اولان سياوش بن كيكاوسك توران حكمدارى افراسياب طرفندن قتل اولنمسى اوزرينه، اخذ انتقام ايچون مدت مديده تورانيلرله حرب ايتمش، و نهايت سياوشك اوغلى كيخسروى بولوب، بونى پدرينك انتقامنى آلمغه سوق ايله، افراسيابى طوتديروب اولديرتمدكجه راحت ايتمه‌مشيدى . رستمك افعال قهرمانانه سيله مملو اولان بو محاربه لرك تعريفى شاهنامۀ فردوسينك الك پارلاق يريدر . بعده رستم سيستانه چكيلوب ياشامقده ايكن، لهراسب و كشتاسب زمانلرنده ظهور ايدن زردشت دينني قبول ايتمديكندن، اسفنديار بن كشتاسب پدرى طرفندن رستمى باغلايوب كوتورمكه مأمور اولمش، و رستم تسليم اولنمديغندن، بينلرنده ايكى كون تمادى ايدن مبارزه لر نتيجه سنده اسفنديار مقتول اولمش ، وبرمدت صكره اوغلى بهمن، پدرينك انتقامنى اخذ ايچون ، رستمى برادرى شغاد يديله پوصيده قتل ايتديرمشدر . بوقهرمانك منوچهر زماننده بهمنك زماننه دك ياشامسى ممكن اولمديغندن، وبرآدمه برقاچ يوز سنه لك عمر ويرمك دخى خرافاته مخصوص بر كيفيت اولديغندن ، رستمه عطف اولنان وقوعاتك چوغى بشقه قهرمانلره عائد اولسه كركدر . ذاتاً ايرانك تاريخ قديمنه صحيح نظريله باقيله ميوب، خرافاتله مملو اولديغى غيرمنكردر . هرحالده رستم اسمنده بر قهرمان بولنمش اوله جغى ملحوظ ايسه ده، حقنده كى رواياتك چوغى خرافات قبيلندندر . پدرينك اسمنه اضافتله (رستم زال) و (رستم داستان) ديمكله مشهوردر .

رستم { ساسانيلرك حكمدار اخيرى اولان يزدكردك سرعسكرى و برادرى اولوب، فرخزادك اوغليدر . حضرت عمر (رضه) ك زمان خلافتلرنده وهجرت نبويه نك ١٥ نجى سالنده سعد بن وقاص حضرتلرى ايران فتوحنه مأمور اولمغله، قادسيه ده اردو قورديغنده، صاحب ترجمه ايران عسكريله مقابله يه چيقوب ، اوراده كى مغلوبيت عظيمه ده قتل اولنمشدر .

رستم { (ميرزا —) تيمورلنكك حفيدى و معز الدين عمر شيخك ايكنجى اوغلى اولوب ، جدينك حياتنده اصفهان حاكمى ايدى . تيمورك وفاتندن صكره برادرى ميرزا اسكندر ايله برخيلى وقت محاربه ايدوب ، نهايت اصفهانى تركله، منهزماً تبريزه قاچه رق قره يوسف تركانه التجا ايتمش ايدى . بعده اصفهانى ضبط ايتمش ايسه ده، اصفهانليلر كنديسنه قصد ايتدكلرندن، خراسانه عمى شاهرخك يانته قاچمش ايدى .

رستم { (بنی —) خلافت عباسیه زماننده مغرب اوسطده یعنی جزایرده حکومت سورمش بردولت صغیرهٔ اسلامیه‌در. بودولت ۱۳۸ تاریخ هجریسنده اوجهتده والی ایکن اعلان استقلال ایدن رستم طرفندن تأسیس اولنه‌رق، (تاهرت) قصبه‌سی مرکز حکومت اتخاذ اولنمش ایدی. مومی‌الیهك نسلندن ۱۱ کشی حکومت سوروب، دولتلری ۱۵۹ سنه دوام ایتدکدن صکره، ۲۹۷ تاریخنده منقرض اولمش، وملکلری فاطمیونك الینه کچمشدر.

رستم بك { (یاخود میرزا رستم) آق قیونلی دولتنك بشنجی حکمداری اولوب، اوزون حسنك torونی و مقصود میرزانك اوغلی اولوب، مؤخراً آلنجق قلعه‌سنده حبس اولنمشیدی. برمدت صکره قورتیلوب، ۸۹۸ ده تبریزی ضبطله، اعلان سلطنت ایتمش؛ و بش‌بچق سنه اجرای حکومت ایتدکدن صکره، ۹۰۲ تاریخنده ایتدیکی محاربه‌ده مغلوب ومقتول اولمشدر.

رستم پاشا { قانونی سلطان‌سلیمان خان دورنده مسند صدارت عظمایه کچمش وزرادن اولوب، خرواتی الاصلدر. حرم همایوندن رتبهٔ وزارتله چیقوب، دیاربکر والیسی اولمشیدی. بعده اورادن جلبله، شرف‌صهریته نائل اولمش؛ و۹۵۱ ده خادم سلیمان پاشادن صکره مهر صدارت عهده‌سنه تودیع اولنه‌رق، تزیید واردات وتکثیر خزائن دولت خصوصنده وسائر مهام امور دولتده درایت واقتداری مشهود اولمغله، طقوزسنه مقام‌صدارتده قالوب، ۹۶۰ ده قرەمان ارکلیسنده عزل اولنمش؛ واسکدارده واقع کوشکنده ایکی‌سنه معزول قالدقدن صکره، ۹۹۲ ده ثانیاً صدارته کله‌رك، بودفعه دخی آلتی‌که جمعاً اون بش سنه‌لك صدارت ایتمشدر. ۹۶۸ ده وفات ایدوب، شهزاده جامعی خطیره‌سنده تربهٔ مخصوصه‌سنه دفن اولنمشدر. برای صهریت دیاربکردن جلبی آرزو بیورلدقده، بعض بدخواهانی طرفندن جذام علتنه مبتلا اولدیغی عرض اولنمسی اوزرینه، بوعلته مبتلا اولانلره کهله یناشمدیغی بری طرفندن اخطار اولنمغله، دیاربکره مخصوص برآدم کوندریله‌رك، کیرلی چماشیرینی تفتیش ایله برکهله بولمش، و بونك اوزرینه جلب ایدلمش اولدیغی مشهوردر. نعلبورلر قربنده فوقانی برجامع شریفیله چغال‌اوغلی سرایی قربنده برمدرسه‌سی و سائر خیراتی واردر.

رستم خوریانی { ایران شعراسندن اولوب، بسطام مضافاتندن خوریان قریسندندر. شیخ عمر بن امیرانشاهك ملازملرندن اولوب، بعض تحصیلدارلقلرده دخی بولنمشدر. لهو ولعب وعشرته مائل ایمش. شو بیت جملهٔ اشعارندندر:

می برآید هر زمانم دود آه از روی یار
ترسم آخر درمیان آه جان آید برون

رستم علی { بو اسمله ایرانلی برخطاط، بر مفسر وبرشاعر کلمشدر. خطاط خراسانلی اولوب، ۹۷۰ ده وفات ایتمشدر. مفسر هندستانده‌کی قنوج شهرندن اولوب، «تفسیرصغیر» عنوانیله برتفسیر شریف یازمش، و۱۱۷۸ ده وفات ایتمشدر. شو بیت شاعرکدر:

هرکه بناز تو بچمن خنده میکنی
کلهای باغرا همه شرمنده میکنی

رستن { حمص ایله حما آره‌سنده وعاصی‌نهری کنارنده اسکی برقصبه اولوب، معموریت قدیمه‌سنه دلالت ایدر خرابه‌لری بولندیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رسطالیس { (آرسطوطالیس) دن مخففدر. [«آرسطو» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رسکوپوریس { (Rhescuporis) اسکی تراکیا (یعنی ادرنه جهتی) حکمدارانندن اوچ‌کشینك اسمیدر: برنجیسی میلاددن برقرن اول حکومت سورمش، وپومپیوس ایله بروتوس بینلرنده‌کی محاربه‌لرده کاه برینه وکاه دیکرینه یاردیم ایتمشدر. — ایکنجیسی دردنجی قوتیسك اوغلی اولوب، قبل المیلاد ۱۶ سنه‌سندن ۷ سنه‌سنه‌دك برادریله مشترکاً حکومت سورمش، و(بس) قومنه قارشی اولان برمحاربه‌ده مقتول اولمشدر. — اوچنجیسی (رمتالکیس) ك برادری و خلفی او-

لوب، میلادك ۱۰ تاریخنده تراکیانك نصفنه حاکم اولمش، و بعده یکنی بشنجی قوتیسی قتل ایله دیکر نصفنی دخی ضبط ایتمش ایسه‌ده، ۱۹ تاریخنده تیبریوس طرفندن قتل اولنمشدر.

رسمو { یاخود رتمو (Rétimo) کرید جزیره‌سنك ساحل شمالیسنده وخانیه‌نك ٤٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق، "۱۷ '۲۲ °۳۵ عرض شمالی ایله "۵۷ '۷ °۲۳ طول شرقیده واقع سنجاق مرکزی برقصبه واسکله اولوب، اکثری مسلم اولمق اوزره، ۸۰۰۰ اهالیسی، اسکی برقلعه‌سی وزیتون یاغی، صابون وسائره‌یه متعلق خیلی اخراجاتی واردر. — رسمو سنجاغی مرکز قضاسیله میلوپوطمو وآماری قضالرندن مرکب اولوب، ۲۳۲ قریه‌یی جامعدر. اهالیسی ۲۹ ۲۵۹ نفوسدن عبارت اولوب، ۱۰ ۵۵٦ سی مسلم و قصوری خرستیاندر. سنجاغك احوال عمومیه‌سیچون [«کرید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رسمی { [«احمد رسمی افندی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رسنه { (Resnia) مناستر ولایت وسنجاق وقضاسنده و مناسترك ۳۰ کیلومتره غرب شمالیسنده وپرسپه کولنك قسم شمالیسنك شرق جهتنده واقع پك منبت براووه‌ده واقع ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ٤۳۸٤ اهالیسی، ۲ جامع شریفی، ۱ کلیساسی، اسلام وروم و بلغار جماعتلرینه مخصوص ذکور واناث ایچون ایکیشرکه جمعاً ٦ مکتب ابتدائیسی، ۱۰۲ دکانی، ۱٤ خانی، ۱٤ فرونی، ۱ حمامی و ۱ ساعت قله‌سی واردر. قصبه‌ده طوپراقدن چناق چوملك کبی شیلرله یوك چوراب و بز اعمال اولنور. — رسنه ناحیه‌سی ۳۲ قریه‌دن مرکب اولوب، شرقاً مناستر، شمالاً اوخری، غرباً استارووه وکوریجه قضالریله، جنوباً دخی پرسپه ناحیه‌سیله محدوددر. اهالیسی ۱۵ ۸۱٦ نفوسدن عبارت اولوب، ۳۲٦۱ ئی مسلم وقصوری بلغار واولاخ وخرستیان آرناؤد و سائره‌در. اراضیسی پك منبت اولوب، ذخائر متنوعه‌دن عبارت خیلی محصولاتی واردر. درون ناحیه‌ده ٦ جامع شریف، ۲۸ کلیسا و ۱۲ مکتب موجوددر.

رسوخی { (سلیمان —) اونجی قرن هجری شعراسندن اولوب، ابتدا طریق علمه سلوك ایتمش، وبعده سلك صوفیانه سالك اولوب، جوامع شریفه‌ده حدیث و تفسیر درسلرینی ویرمکله و وعظ ونصیحت اجراسیله مشغول وبعض تکیه‌لرده دخی پوست نشین اولمش ایدی. مؤخراً ظاهر شرع شریفه مغایر برطاقم اقوال واشعاری ظهور ایتمکله، طوتلق قورقوسیله فرار ایتمش ایدی. شوقطعه اونکدر:

باغ جان ایچره دیکلدن قامتك بالاکی بن
نوردن بر سرو اولور هرقانده صالسه‌م سایه بن
مهر حسنك دزدیدر اما طوتلماغیچون
آیده برصورت دکیشور ماه ای وجه حسن

رسوس { (Rhésus) یونان قدیم خرافاتنه کوره تراکیا حکمداری اولوب، (استریمون) یعنی (استرومجه) نهرینك اوغلی ایدی. کویا روزکاردن دها سریع الحرکه و قاردن دها بیاض آتلرله محاصره‌نك صوك سنه‌سی تروآنك امدادینه کلمش ایسه‌ده، حربه باشلامازدن (دیومید) طرفندن اویقوده باصیلوب قتل اولنمش، وآتلری اولیس طرفندن غصب اولنمش ایدی.

رسول آباد { هندستانده اود خطه‌سنك لکهنو حکومتنده وکنك ایرماغنه تابع (کالیانی) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ٦٦٥ ی مسلم اولمق اوزره، ۳۳٤۰ اهالیسی واردر.

رسولپور { هندستانده اود خطه‌سنك فیض آباد ایالتنده وکنك ایرماغنه تابع (کوکره) نهری ارزرنده برقصبه اولوب، ۱۲۹۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۳۳٦۰ اهالیسی واردر.

رسیف { (Recife) برازیلیانك شمال شرق قسمنده و بحر محیط آطلاسی ساحلنده و (ریودیانیرو) نك ۱۹٦۵ کیلومتره شمال شرقیسنده (پرنامبوقو) ایالتنك مرکزی برشهر و اسکله اولوب، جوارلریله برابر ۹۲۰۰۰ اهالیسی، پك ایشلك تجارت بحریه‌سی، شکر، پاموق، قهوه و سائر محصولات محلیه‌یه متعلق کلیتلی اخراجاتی، رصدخانه‌سی وسائر ابنیهٔ میریه‌سی واردر.

رسیم { (الهجری) صحابه‌دن و فقهادن او‌لوب، اوغلی ابن رسیم کندیسندن بر حدیث شریف نقل ایتمشدر.

رسیما { (شیخ احمد — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن و مشایخ مولویه‌دن اولوب، اسکدارلیدر. برمدت یکیشهر فنار مولویخانه‌سی مشیختنده بولنوب، بعده درسعادته عودتله، کوشهٔ انزوایه چکلمش اولدیغی حالده، ١٢١٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

رسیما طینت مردم همیشه مستعد در بیل
کشاده باب همت هب ولی اهلیتی بیلز

رُشاط { عدوه‌ده یعنی سبته بوغازی جوارنده بر قصبه اولوب، علمادن «اقتباس الانوار من التماس الازهار» عنوانلی کتابك صاحبی (عبدالله بن علی الرشاطی) نك مسقط رأسی اولدیغی یاقوت حموی بیان ایدیور.

رَشت { ایرانك کیلان ایالتنده و بحر خزر ساحلی قربنده اوله‌رق طهرانك ٢٤٦ کیلومتره شمال غربیسنده و (سفیدرود) ك صول قولی اولان (مرد آب) نهری اوزرنده و بو نهرك همنامی اولان قویده‌کی منصبندن ١٥ کیلومتره یوقاریده بر شهر واسکله اولوب، ٢٧٠٠٠ و بر روایتده ٤٠٠٠٠ اهالیسی، یوکسك خانه‌لری و آره‌لرنده باغچه‌لری، ایشلك تجارتی وعلی الخصوص ایپك قوزه‌سی، خالی وسجاده، خاویار، حصیر، قوش تویی و قورو بالیق اخراجاتی واردر. اطرافی بطاقلق اولوب، هواسی پك آغیر وصیتمه‌لیدر. لیمانی شهرك ٣٠ کیلومتره قدر شمال غربیسنده اولوب، اموال تجاریه آلتی دوز برطاقم مائونه‌لرله وپك چوق زحمتله شهره نقل اولنور. صنمی برلیمان ورشتدن طهرانه قدر بردمیر یول انشاسی بوشهرك و بتون ایرانك تجارتی خیلیدن خیلی‌یه ترقی ایتدیره‌جك موادن ایسه‌ده، ایران حکومتی اوحالده روسیه نفوذینك ترقیسندن قورقدیغیچون، ظهور ایدن طالبلره مساعده ایتمه‌مکده‌دز.

رشدی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (ولی الدین رشدی افندی) آناطولیده دنیایه کلوب، درسعادته بالورود، ١٢٥١ ده صدوردن نقیب الاشراف محمد اسعد افندینك معیتنده ایرانه عزیمتله، عودتنده خواجکان سلکنه داخل اولمش ایدی. ١٢٥٨ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع اونکدر:

کتدی حسرتله قویوب یالکز اول ماه بنی
بو کونه صالدی ایش حضرت الله بنی

— ایکنجیسی (محمد رشدی افندی) تکه سنجاغنك بارله قصبه‌سنده ١٢٠٦ ده طوغوب، ١٢١٩ ده درسعادته کلمش، و ابتدا تجارتله مشغول اولوب، بعده طریق قضایه سلوکله، روم ایلیده بعض نیابتلرده بولنمشدر. شو مطلع اونکدر:

باغ حسنك سیر ایچون کلش دکل دیداره خال
پاسبان اولمش مکر رخساریاره قاره خال

رشدی پاشا { «مترجم محمد رشدی پاشا» و «شروانی زاده» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

رشدی پاشا { (محمد —) وزرا وشعرادن اولوب، ارضروملیدر. بر خیلی مدت بعض وزرانك واز آنجمله قپودان دریا جزایرلی حسن پاشانك دیوان کتابتنده بولندقدن صکره، دور سلطان سلیم خان ثالثده اردوی همایونك نزول اماننه نصب اولنه‌رق، جانب مصره اعزام اولنمش، و بعده سلانیك مبایعهٔ میریه‌سی ویکیچری افندیلکی و باش محاسبه‌جیلك و نشانجیلق کبی مأموریتلرده بولنه‌رق، ١٢٢٧ ده رتبهٔ وزارتله رکاب همایون قائممقامی اولمش، وبومقامده ١٨ آی قالدقدن صکره، عزل اولنه‌رق، کلیبولیده اقامته مأمور اولمش، ومؤخراً عهده‌سنه سلستره وودین و ١٢٣٥ ده اینه‌بختی ومتعاقباً بوسنه ایالتلری توجیه اولنمش، وبرمدت اسکجه‌ده اقامتدن صکره ١٢٣٦ ده انقره وکنغری سنجاقلری کندیسنه احاله، وصوفیه محافظلغی دخی توجیه اولنمغله، صوفیه‌یه مواصلتی متعاقب ٧٢ یاشنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

اهل دانش ستم دهر ایله پامال اولماز
کورسه مجنون بیله خاك اوزره براقماز کهری

رشکی { ایران شعراسندن ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی (مولانا شرف) برمدت کاشانده اقا-

مت، و بعده کیلانه رحلت ایلمش ایدی . شو بیت اونکدر :

بعیب بیوفائی تا نکردد متهم یارم
بهرکس میرسم شکر وفای یار میکویم

— ایکنجیسی (محسن بك) همدانلی اولوب، تبریزده مقتولاً وفات ایتمشدر. شوبیت اونکدر :

رفتم و اندوه هجران ترا بردم بخاك
تابدینم بیتو حال خفتکان خاك چیست

رشید { (Rosette) مصر اسفلده غربیه مدیریتنك مرکزی برقصبه اولوب، نیلك برقولی اوزرنده و قاهره‌نك ۱۷۲ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ساحل بحردن و نهرك منصبندن ۱۲ کیلومتره یوقاریده، ″۳۴′۲۴°۳۱ عرض شمالی ایله ″۴۰′۵°۲۸ طول شرقیده واقعدر. کیلر نهرك ایچنه ایشلمکله، تجارتکاه براسکله اولوب، هرنه‌قدر اسکندریه‌نك ترقیاتی بونی اهمیت قدیمه‌سندن دوشورمش ایسه‌ده، ینه پرنج اخراجاتنك مرکزی اولوب، خیلی تجارتی واردر. ۱۹ ۳۸۰ اهالیسی واطرافنده نیلك ایکی جانبنده کوزل باغچه‌لری واردر. یالکز اسکله‌یه قریب محله وسوقاقلری یکی اصولده اولوب، سائر جهتلرینك سوقاقلری طار و طولاشیقلی و خانه‌لری دخی طرز قدیم اوزره‌در. بوقصبه ایکنجی قرن هجریده تأسیس اوله‌رق، مؤسسات اسلامیه‌دن ایسه‌ده، ابنیه‌سنده جوارلرنده‌کی خرابه‌لردن مأخوذ آثار عتیقه‌دن بعض طاشلر و ستونلر مشهوددر. نیلك صویی چکلدیکنده دکیز صویی قصبه‌یه قدر چیقمغله، اوصره‌لرده اهالیسی ایچه‌جك صو ایچون صیقندی چکر.

رشید { (الهجری یاخود الفاسی) صحابه‌دن و بنی معاویه آزادلیلرندن اولوب، احد غزاسنده حاضر بولنمش، وجانب رسول‌الله (صلعم)دن ابوعبدالله کنیه‌سیله تکنیه بیورلمش ایدی. — (ابو عمیره رشید بن مالك التمیمی) دخی صحابه‌دن اولوب، بعده کوفه‌ده ساکن اولمش، وبعض احادیث شریفه روایت ایتمشدر.

رشید { [«هارون الرشید» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رشید { (محمد —) مشاهیر خطاطیندن اولوب، خواجه راسمك اوغلیدر. ۱۲۲۷ ده استانبولده وفات ایتمشدر. برقاچ مصحف شریفیله سائر آثاری واردر.

رشیدا { ایران مشاهیر خطاطیندن اولوب، خطاط شهیر میرعمادك یکنیدر. خطده دایسنی دخی‌کچوب، خلیفهٔ اعظم لقبنه مستحق اولمش ایدی. هندستانه سفر ایدوب، ۱۰۴۸ ده کشمیرده وفات ایتمشدر.

رشید افندی { متأخرین شعرا وعلمای عثمانیه‌دن بروجهه زیر درت ذاتدر :

برنجیسی وقعه‌نویس (مصطفی —)، که استانبوللی اولوب، ۱۱۸۱ ده وفات ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

شهانه طور جهانك کدالرین کوردك
کدایه غبطه ایدر پادشالرن کوردك

— ایکنجیسی (تاتارجق‌زاده احمد —)، که صدوردن عبدالله افندینك اوغلی اولوب، طریق علمیه‌یه سلوك ایله، ۱۲۱۶ ده قدس و۲۲۲ ده مصر مولویتلرینه، ۳۷ ده آناطولی و۴۲ ده روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنمش، وبرمدت نقیب‌الاشراف دخی بولنوب، ۱۲۵۵ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر :

درد عشقه صبر وطاقت خیلی مشکل ای رشید
کرچه ترك نازنین دلنواز ایتمکده کوچ

— اوچنجیسی عینتابلی اولوب، بغداد والیسی علی رضا پاشانك کتابتنده بولنمش، و۱۲۴۹ ده وفات ایتمشدر. بر دیوانچه‌سی واردر. شو مطلع اونکدر :

بحث ایدرمش اشك چشممله صباح اقشام صو
قورقرم کیم ایلیه دولاب ایدوب الزام صو

— دردنجیسی نوشهرلی سلیمان افندینك اوغلی اولوب، خیلی مدت محمود پاشا وداود پاشا محکمه‌لری نیابتنده‌بولنمش. و۱۲۶۵ ده مالیه‌ده بیت‌المال‌قسامی اولمش ایدی. طریقت نقشبندیه‌یه انتسابی اولوب، بعض اشعار صوفیانه‌سی و برشرحیله بر رساله‌سی واردر. شومطلع اونکدر :

طریق نقشبندی اهلنك فیضی خداندر
اولارك نسبتی جمله رسول مجتبادندر

رشيدالدين { (ابوسعيد — بن موفق الدين يعقوب) مشاهير اطبای عربدن اولوب، قدس نصاراسندن ایدی . دمشق شامده ادبیات عربیه ایله فن طبی تحصیل ایدەرك، ٦٣٢ تاریخنده ملوك ایوبیەدن ملك كاملك خدمت طبابتنه دخول ایله ، برابرنده مصره عزیمت ایتمش؛ و بعده بونك اوغلی ملك صالحك خدمت طبابتنده بولنوب ، معیتنده شامه ورودنده ٦٤٦ تاریخنده وفات ایتمشدر . « عیون الطب » عنوانیله پك معتبر برتألیفی وابوبكر رازینك « الحاوی » عنوانلی كتاب مشهورینه تعالیق واردر .

رشيد الدين { (ابو حليقه —) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب ، ٥٩١ تاریخنده قلعهٔ جعبرده طوغمش، و رهاده برمقدار تحصیلدن صكره، ملك عادلك امریله دمشقه كوندریلەرك ، ابوسعیددن تحصیل طب ایتمش ، و ملك كامل ایله خلفلرینك وبعده مصری استیلا ایدن ممالیك تركاندن ملك ظاهر ركن الدین بیبرسك خدمت طبابتنده بولنمش ؛ وجملەسنك احسان واحترامنه نائل اولمشدر . طبابتدەكی حذاقتی حقنده خارق‌عاده عد اولنەجق برچوق نوادر منقولدر. آنف الترجمه رشیدالدین ابوسعید ایله رقابت ومناقشەلری چكمشدر. بروجه‌زیر برقاچ تألیفی واردر : « مقالة فی حفظ الصحه » ، « مقالة فی ان الملاذ الروحانیة الذ من الملاذ الجسمانیة » ، « المختار فی الادویة المفردة » ، «كتاب فی الامراض واسبابها وعلاماتها ومداواتها» ، « مقالة فی ضرورة الموت » .

رشيد الدين { (ابو المنصور — بن علی الصوری) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب ، ٥٧٣ ده صور قصبەسنده طوغمش؛ واورادە تحصیل علم وفن ایتدكدن صكره، قدسه كیدەرك، برقاچ سنه اورانك بیمارستانی طبابتنده بولنمش؛ وقدسه اوغرایان ملك عادله انتساب ایدەرك، معیتنده مصره كیدوب، بعده ملك معظمك خدمت طبابتنده بولنەرق، دمیات جهتنده اهل صلیبه قارشی اولان محاربەلرده حاضر بولنمش ایدی . ملك معظمك وفاتندن صكره اوغلی ملك ناصر صاحب ترجمه‌نك قدرینی برتر ایدەرك، رئیس الاطبا ایتمش، وكرك سفرنده كندیسنی دمشقده براقش اولمغله، اوراده كندی ریاستی تحتنده برجمعیت طبیه تأسیس ایلیەرك، بوفن جلیله بیوك خدمتلر ایتمشدر. وفاتی دمشقده ٦٣٩ تاریخنده وقوع بولمشدر . ادویهٔ مفرده حقنده معلومات واسعەسی وار ایدی . جبل لبنانده و سائر طرفلرده برچوق نباتات جمع و تجربه ایدوب، خواصنی یازمش، ورسملرینی دخی یاپدیرمش ایدی . « ادویة التریاق الكبیر » ، «كتاب الادویة المفردة»، « الرد علی كتاب التاج البلغاری فی الادویة المفردة » عنوانلریله اوچ تألیفی و برچوق تعالیقی و وصایای طبیەسی واردر.

رشيد الدين { (علی بن خلیفه) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب ، « عیون الانباء فی طبقات الاطباء » صاحبی مشهور ابن ابی اصیبعه‌نك عمیدر. ٥٧٩ تاریخنده حلبده طوغوب، تحصیل علوم وفنون ایتدكدن صكره ، ملوك ایوبیەدن برچوغنك خدمت طبابتنده و بعض بیمارستانلرده بولنەرق، اجرای طبابتدەكی حذاقتیله شهرت بولمش ایدی. علوم حكمیه وریاضیەده ونجوم وسائر فنونده وحتی موسیقیده دخی ید طولاسی و شعر و ادبدن دخی بهرەسی وار ایدی. ٦١٦ تاریخنده وفات ایتمشدر. حسابه دائر « الموجز المفید »، «كتاب المساحة » ، «كتاب فی الطب » ، « طب السوق » ، « مقالة فی نسبة النبض وموازنته الی الحركات الموسیقاریة » ، « مقالة فی السبب الذی له خلقت الجبال » ، «كتاب الاسطقات » و « تعالیق و مجربات فی الطب » عنوانلریله تألیفاتی وبعض اشعاری واردر . شو بیت او جملەدندر :

هی الدنیا فلا تغتر منها
بشیٔ انه عرض یزول

رشيد الدين { (خواجه — ابو الفضل محمد بن عماد الدوله) مشاهیر شعرا وادبای ایراندن وساداتدن اولوب، ٦٤٦ تاریخنده همدانده دنیایه كلمشدر . ملوك ایلخانیەدن الجایتو سلطان محمد خدابندەنك وزیری ایدی . كندیسنك فن طبه دخی انتسابی اولمغله، الجایتو خانه مداوات ایتمش اولدیغندن، رقیبی بولنان امیر علی شاه جویان حكمدار مشارالیهك وفاتی رشیدالدینك ایچیرمش اولدیغی سمه حمل، وخلفی اولان سلطان بوسعیدی اقناع واغفال ایدەرك، ٧١٨ تاریخندەكندیسی ١٦

یاشنده بولنان اوغلی ابراهیمك شهادتنه سبب اولمشدر . مغوللرك احوال و انسابنی جامع اوله‌رق « جامع التواریخ » عنوانیله فارسی العباره پك معتبر براثری و « کتاب التوضیحات » و « رسالهٔ سلطانیه » عنوانلریله ایکی تألیفیله « مفتاح التفاسیر » عنوانیله برتفسیری وبرخیلی اشعاری واردر. مذکور تاریخنده دین اسلامه عداوتلری و تخریبلری ظاهر اولان مغوللری مدح و التزام ایتمك، وحتی جنکیز وهلاکونك مظالمنی اهل اسلام حقنده برتربیهٔ الهیه صورتنده کوسترمك کبی لسان مداهنه‌کارانه استعمالیله متهمدر. مذکور تاریخی الك زیاده عباره‌سنك دوزکونلکیله مشهوردر . جسدینك اجزاسی طاغیدیلوب، بعده سلطان امیرانشاه بن تیمور طرفندن تبریزده صاحب ترجمه‌نك بنا کرده‌سی اولان جامع خطیره‌سنده نامنه برتربه یاپدیرلمشدر. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر :

پیریم ولی چو بخت دمساز آید
هنکام وصال وطرب وناز آید
اززلف دراز تو کمندی فکنیم
برکردن عمر رفته تا باز آید

رشید الدین وطواط { (محمد بن عبد الجلیل الکاتب العمری) اعاظم شعرای ایراندن اولوب، حضرت عمر بن حطاب (رضه) ك نسلندندر. بلخده دنیایه کلوب، عمرینی خوارزمده کچیرمشدر . ملوك خوارزمشاهیه‌دن اتسزك منظورلرندن اولوب، مشارالیهك مدحی حقنده برچوق قصیده‌لر سویلمشدر . انوری ایله معاصر ایدی. قصیر القامه، سریع الحرکه وحاضر جواب برذات اولمغله ، قیرلانغیج دیمك اولان (وطواط) لقبیله شهرت بولمشدر . طقسان‌یدی سنه معمر اولوب، ۵۷۸ تاریخنده وفات ایتمشدر . معانی و بیانه وسائر فروع ادبیاته متعلق بعض تألیفاتی و « حدیقة السحر » عنوانیله براثری واردر. خلفاء راشدینك کلماتنی دخی جمع وترجمه ایتمشدر. سلطان اتسزك تورونی سلطان شاه کندیسنی کورمکی آرزو ایتمکله، محفه ایله حضورینه کتیرمشلردی. اواثناده بداهةً سویلدیکی شوقطعه جملهٔ اشعارندندر :

جدت ورق زمانه ازظلم بشست
عدل پدرت شکستکی کرد درست
ای برتو قبای سلطنت آمده جست
هان تاچه کنی نوبت دولت تست

رشید پاشا { (محمد —) دور سلطان محمود خان ثانیده مسند صدارت عظمایه نائل اولان وزرای دولت علیه‌دن اولوب، کورجی الاصلدر. صدر اسبق خسرو پاشانك کوله‌لرندن اولوب، شجاعت وجنکاورلکله ممتاز ایدی . مشارالیه خسرو پاشانك تکه‌لی زاده ابراهیم بکك اخذینه مأمور اولدیغنده برابرنده اوطرفه کیده‌رك، چرخه‌لی علی پاشانك معیتنه ویریله‌رك ، کوستردیکی یارارلق اوزرینه رتبهٔ میرمیرانی‌یه نائل اولمش؛ وبعده قره حصار صاحب سنجاغی متصرفلغنه نصب اولنمش ایدی . کوتاهیه والیسی بکر پاشانك موره‌یه مأموریتی اثناسنده والی قائمقامی اولوب، ابراز رویت ایتمکله، رتبهٔ وزارتله قونیه والیلکنه نصب اولنمش، وبعده موره حوالیسنه مأمور اولوب ، آتنه‌نك محافظه‌سنه غیرت ایتمش، وعودتنده روم‌ایلی‌یه والی اولوب، آرناؤدلق اصلاحاتی دخی عهدهٔ رویتنه احاله ایدلمش ایدی . برخیلی وقت مناستره قالوب ، آرناؤدلقده اساسلی اصلاحات اجراسنه موفق اولمش ، و ۱۲۴٤ تاریخنده مسند جلیل صدارت عظمایه بالتعیین، سفر وقتی اولمغله، اردوکاه بولنان شمنی‌یه واصل اولمش ایسه‌ده، حسب القدر موفقیته نائل اوله‌میوب ، روسلرك ادرنه‌یه قدر تجاوزی اوزرینه، درسعادته عودت ایتمش، وبعدالمصالحه روم ایلینك اسایشنی اعاده‌یه مأمور اولوب، برخیلی اجراآت و اصلاحاته موفق اولمش ایدی . ۱۲٤۸ تاریخنده ظهور ایدن مصر وقعه‌سنده، آغا حسین پاشانك عدم موفقیتی اوزرینه، سردارلق انضمامیله آناطولی طرفنه مأمور اولوب، قونیه‌ده سائقهٔ شجاعت وجسارتیله بالذات پك ایلری‌یه صوقیلوب، عساکر مصریه طرفندن احاطه اولنمغله، حسب القدر اسارته دوچار اولمش، و یرینه ثانیاً رؤف پاشا صدر اعظم اولمش ایدی . صاحب ترجمه سنهٔ مذکوره رمضاننده درسعادته بالورود ، بالطه لیمانده‌کی ساحلخانه‌سنده برمدت آرام ایتدکدن صکره، ۱۲٤۹ ده سیواس والیلکنه وکردستانك اصلاحاتنه مأمور اولمش ، و بعده دیاربکر ورقه دخی مأموریتنه الحاق اولنه‌رق، کردستانجه دخی برچوق اصلاحاته موفق اولمسیله، ۱۲۵۲ تاریخنده برقطعه خط همایونله تلطیف وقدری بردرجه دها ترفیع اولنمش ، و سنهٔ

مذكورەده دياربكرده ارتحال ايلمشدر. محرر فقيرك پدری خالد بك مورەده او وقت سرچشمه تعبير اولنان مأموريتله صاحب ترجمەنك معيتنده بولنوب، آتنه محاصرەسنده مجروح اولمش، ومشاراليهك نظر توجهنه مظهر اولوب، بعده آرناؤدلق اصلاحاتنده كنديلرينه پك چوق خدمت ايتمش، وحتی نظام جديددن متوحش اولان آرناؤدلره برنمونهٔ تشويق اولمق اوزره، يكنلری بولنان ايكی دلاوری جملەنك حضورنده نفر قيد ايتديرەرك، طوسقەلقجه نظام جديدك طوعاً قبولنه ياردیم ايلشدی.

رشيد پاشا (مصطفی —) دور سلطان عبدالمجيد خانيده آلتی دفعه مسند جليل صدارت عظمايه صعود ايتمش وزرادن اولوب، دولت عثمانيه ديپلوماتلرينك رئيس وسرافرازی و بلكه بو دولتده ديپلوماتلغك موجديدر. سلطان بايزيد اوقاف همايونك روزنامچەجيسی مصطفی افنديك اوغلی اولوب، ١٢١٤ تاريخنده درسعادتده طوغمش؛ وتحصيل علوم ومعارفله، فرانسزجەيی دخی اوكرندكدن صكره، انيشتەسی بولنان صدر اسبق اسپارطەلی علی پاشا معيتنده بعض ايالاتده بولنمش؛ ومشاراليه علی پاشا موره سرعسكری اولديغنده مهردارلقله برابرنده اوطرفه كيتمش ايدی. عودتنده باب عاليده مكتوبیٔ صدر عالی اوطەسنه مداومتله، حائز اولديغی درايت ومعلومات حسبيله، بين الاقران كسب تميز ايدەرك، ١٢٤٢ تاريخنده ظهور ايدن روسيه محاربەسنده اردوی همايون معيتنده بولنديغی حالده، آمدی خلفالغنه التحاق ايتمش؛ وآمدجی وكالتنده بولنوب، ادرنه مكالمەسی سركتابتنی ايفا ايتمش؛ و١٢٤٦ ده مأموريت مخصوصه ايله مصره عزيمتنده معيتنده بولنوب، عودتنده ينه آمدجيلك وكالتنده دواملە ٤٧ ده بالاصالە آمدیٔ ديوان همايون اولمش؛ و٤٨ ده مأموريت مخصوصه ايله مصره عزيمت ايدن طوبخانه مشيری خليل رفعت پاشا معيتنده اوجانبه اعزام اولنەرق، ٤٩ ده مصرلی ابراهيم پاشايه بعض تبليغات ايصاليچون كوتاهيەيه اسرا اولنمش ايدی. ١٢٥٠ تاريخنده، آمدجيلك ينه عهدەسنده اولديغی حالده، اورته ايلچيلك عنوانيله پارس سفارت سنيەسنه تعيين اولنەرق، برسنه صكره عنوانی بيوك ايلچيلكه تحويل اولنمش؛ و٥٢ ده لوندره سفارتنه نقل، وينه سنهٔ مذكورەده خارجيه نظارتی مستشارلغنه، و٥٣ ده بارتبهٔ وزارت خارجيه نظارتنه تعيين بيورلمش ايدی. نظارت مشاراليها عهدەسنده اولديغی حالده، ٥٤ تاريخنده موقتاً لوندره سفارتنه نصب اولنمش؛ و٥٥ ده سلطان عبدالمجيد خانك جلوسلری اوزرينه درسعادته كلەرك، كلخانه خط همايونك قرائتنه مدخلی اولمش؛ و٥٧ ده خارجيه نظارتندن بالانفصال، پارس سفارت سنيەسنه تعيين بيوريلەرق، ٥٨ ده درسعادته جلبله، ادرنه واليلكنه نصب اولنمش ايسەده، انحراف مزاجی حسبيله، كيدەميوب، سنهٔ مذكورەده بتكرار سفارتله پارسه عودت ايتمش؛ و٦١ ده ثانياً خارجيه ناظری اولوب، ١٢٦٢ ده مهر صدارت عهدهٔ لياقتنه توديع اولنمش؛ وبرسنه ايله سكز آی واون بر كون بومقام عاليده قالدقدن صكره، ٦٤ ده انفصال ايدوب، مجالس عاليەيه مأمور اولمش؛ واوچ آی ايله طقوز كوندن صكره ثانياً صدراعظم اولوب، بودفعه ٣ سنه ايله ٧ آی و٢١ كون ادارهٔ امور دولت ايتدكدن صكره، ٦٨ تاريخنده بالانفصال، ايكی كون صكره مجلس والا رياستنه تعيين بيورلمش؛ و ٤١ كون مرورنده ثالثاً مسند صدارته چكوب، بش آی واوچ كون بومقامده بولنمش؛ وينه سنهٔ مذكورەده بالانفصال، روسيه مسئلەسنك ابتدالرنده يعنی ٦٩ سنەسنده ثالثاً خارجيه نظارتنه، و٧١ ده دفعهٔ رابعه اولەرق مسند وكالت مطلقەيه نصب اولنوب، بش آی ايله اون ايكی كونلك صدارتدن صكره، انفصال ايتمش؛ وبرمدت ساحلخانەسنده اقامت، ومصر واليسی سعيد پاشانك دعوتی اوزرينه، برآرەلق مصره سياحت ايدوب، عودتنده ٧٣ سنەسنده خامساً صدراعظم اولمش؛ وطقوز آی ايله يدی كون ادارهٔ امور دولت ايدوب، بعد الانفصال مجلس تنظيمات رئيسی، و٧٤ سنەسنده رياست مذكورەدن بالانفصال، ينه سنهٔ مذكورەده سادساً مسندآرای صدارت عظمی اولوب، ايكی آی ايله اون يدی كونلك صدارتدن صكره، سنهٔ مرقومەده ارتحال دار بقا ايدەرك، سلطان بايزيد جامعی اتصالنده اوچيلر باشنده تربهٔ مخصوصەسنه دفن اولنمشدر. دهاتدن عد اولنەجق صورتده عقل و درايته مالك و امور سياسيه ايله

ادارهٔ دولت اصول و قواعدینه واقف برذات اولوب، تنظیمات خیریه‌نك درجهٔ نهایه‌ده مروج وطرفداری بولنمش، واصول ادارهٔ دولتی بسبتون بر طرز جدیده و بر اسلوب متینه تحویل ایتمکه چالیشمشدر. افکار تجددکارانه‌سندن طولایی، سماخت وکرمیله برابر، جهلا وعوامك حسن نظرینی قزانمغه موفق اوله‌مامش ایسه‌ده، درجهٔ قدر و خدمتی ارباب وقوف عندنده مسلمدر. لسان فرانسوی‌یه بحق واقف اولدیغی کبی، ادبیات عثمانیه‌ده دخی ید طولاسی اولوب، کتابت ترکیه‌نك سهل وسلیس برطرز جدیده انقلابنه اك اول همت ایدن مشارالیه اولدیغنه منشآتی شاهد عادلدر.

رشید پاشا { [«ضربخور رشید پاشا» و «کوزلکلی رشید پاشا» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.

رشیدی { ایران شعراسندن اوچ ذاتك مخلصیدر: برنجیسی سمرقندلی اولوب، عمعق ایله بعض مشاعره و ماجرالری بچمشدر. «مهر و وفا» عنوانیله برمنظومه‌سی واردر. شو رباعی اونکدر:

بر یاد تو بیتو این جهـان کذران
بکذاشـتم ای یار و تو از بیخبران
دست ازهمه شستم ونشستم نکران
چون بیتو کذشت بکذرد بیدکران

— ایکنجیسی کرمانلی اولوب، اسمی ملا قاضی بن ملا یعقوبدر. حسن خطه دخی مالك اولوب، دیوانده مستخدم ایمش. شو رباعی اونکدر:

منشـین ز طلب دامن همت برزن
واندر ره دوست دیده برنشتر زن
کیرم بدرون خانه راهت ندهـند
نومیـد مبـاش و حلقـه بردر زن

— اوچنجیسی ملوك صفویه‌دن شاه طهماسبك زمانی شعراسندن اولوب، شو بیت اونکدر:

شود از دیکران درخشم وبرمن دامن افشاند
غباری در دل ازهرکس‌که دارد برمن افشاند

— (رشیدالدین وطواط) ده بعضاً رشیدی دیرلر. [«رشیدالدین وطواط» ماده‌سنه مراجعت.]

رصافة ابی العباس { خلفاء عباسیه‌دن ابو العباس منصورك انبارده یاپدیرمش اولدیغی مشهور برسرای ایدی.

رصافة البصره { بصره قربنده کوچك بر قصبه اولوب، بعض علمانك مسقط رأسی بولنمشدر.

رصافة بغداد { بغدادك قارشیسنده یعنی دجله‌نك شرق جهتنده بر قصبه اولوب، منصور بغدادی تأسیس ایتدیکنده اوغلی مهدی‌یه اوراسنی معسکر اتخاذ ایتمسنی امر ایتمش، ومهدی اوراسنی اعمار ایدوب، بعده زمان خلافتنده بردرجه دها توسیع وتزیین ایتمکله، برآره‌لق رصافه نفس بغداددن بیوك اولمش ایدی. بعده خراب اولوب، یالکز جامع شریفیله برکوچك چارشیسی و برخرستیان محله‌سیله خلفانك تربه‌لری قالمش ایدی. امام اعظم ابوحنیفه‌نك تربه‌سی دخی بوجهتده اولمغله، الیوم اعظمیه اسمیله معروفدر. (رصافی) لقبیله ملقب مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

رصافة الشام { سوریه قطعه‌سنده بو اسمله برقاچ قصبه اولوب، اك مشهوری (رصافة هشام) دخی دینلن ورقه‌دن چوله طوغری درت فرسخلق مسافه‌ده بولنان قصبه‌در، که ملوك امویه‌دن هشام طرفندن بنا اولندیغی مروی ایسه‌ده، اصح روایاته کوره ملوك غسانیه طرفندن تأسیس اولنه‌رق، بعده هشام طرفندن صیفیه اتخاذ اولنمغله، اعمار وتزیین اولنمش ایدی. صویی صهرنجدن اولوب، پك بیوك ومتین صهرنجلری وار ایدی.

رصافة قرطبه { اندلسده قرطبه جوارنده برکوزل قصبه اولوب، اوراده حکومت سورن ملوك امویه‌نك برنجیسی اولان عبدالرحمن بن معاویه بن هشام طرفندن بنا اولنمشدی. برخیلی علمانك مسقط رأسی بولنمش، و بعض شعرا طرفندن مدح و توصیف اولنمشدر.

رضا { (امام علی — بن موسی‌کاظم بن‌جعفر صادق بن محمد باقر بن زین العابدین بن حسین بن علی بن ابی‌طالب رضهم) ائمهٔ اثناعشرك سکزنجیسی اولوب، ١٤٨ تاریخنده مدینهٔ منوره‌ده طوغمشدر. والده‌سی (ام سعید) در. خلفاء عباسیه‌دن مأمون خلیفه خلافتی اولاد رسوله ترك ایتمك مقصدیله کندیسنی ولی‌عهد اتخاذ ایده‌رك، قیزی (ام هابیل) ی دخی کندیلرینه تزویج ایلمش ایسه‌ده،

سائر بنی عباسك وكبار دولتك مخالفتيله بونيت اجرا اولنميوب، امام علی رضا دخی خليفه‌نك معيتنده خراسانده اولديغی حالده، ۲۰۳ تاريخنده مسموماً وفات ايتمش؛ و طوس شهر قديمی جوارنده اليوم مشهد ناميله بيوك بر شهر واو وقت (نوقان) اسميله كوچك برقصبه حالنده بولنان محلده هارون الرشيدك مرقدی ياننده دفن ايديله‌رك، جنازه نمازی مشار اليه مأمون خليفه طرفندن قيلنمشدر. (روضهٔ رضويه) دينلن تربه‌سی اليوم بيوك زيارتگاه اولوب، اقطار عالمدن زوار جمع اولور.

رضا (سيد شرف الدين —) ايران مشاهير شعراسندن واصفهان ساداتندن اولوب، آبا واجدادی امرا و وزرادن اولديغی كبی، كنديسی دخی شاهرخ زماننده سبزوار حاكمی ايدی. بعده برتهمتله اتهام اولنه‌رق، برقاچ سنه محبوس قالمش؛ ونهايت وزير خواجه غياث الدين پير احمدك وساطتيله تخليص اولنمش ايدی. ۸۵۶ تاريخنده شهيد اولمشدر. شو بيت جملهٔ اشعارندندر:

ای خواجه درين كوی كه مارا طلبی تو
مطلب كه بجز كوی رضارا نشناسيم

رضا (شاه —) شاه قاسمك اولادندن شاه بهاء الدوله‌نك اوغلی اولوب، شعرای ايراندن وری اهاليسندندر. شو بيت اونكدر:

بروز وصلت از آن خاطر غمين دارم
كه دشمنی چو فراق تو دركمين دارم

رضا متأخرين شعراء ايران و هنددن بو اسمله بروجه‌زير برقاچ ذات گلمشدر:

برنجيسی خوانسارلی اولوب، شورباعی اونكدر:

چون كارخان بجانب عشاق روكنند
صد چاك دل بناز نگاهی رفو كنند

— ايكنجيسی (شيخ محمد —) هندستانده بعض مناصبده بولنمش، و ۱۱۴۳ تاريخنده وفات ايتمشدر. شو رباعی اونكدر:

كارما آخر شد وآخر زماكاری نشد
مشت خاك ما غبار كوچهٔ ياری نشد
سالها خون جگر درناف آهو شد گره
مشك شد اماچه‌حاصل‌خال رخساری نشد

— اوچنجيسی لاهيجانلی اولوب، شو بيت اونكدر:

بيابان بلا خاری ندارد
كه از دامان من تاری ندارد

— دردنجيسی (محمد محسن —) هندستان مثنوی خوانانندن شيخ محمد شجاع دهلوينك اوغليدر. ادبيات عربيه وفارسيه‌ده يد طولاسی اولوب، فارسی و اردو لسانلرنده اشعاری واردر. فرخ آباده متوطن بولنمشدر. شو بيت اونكدر:

بندهٔ حسن و جمالت بشری نيست كه نيست
سجده‌را بردرت افتاده سری نيست كه نيست

— بشنجيسی مشهدلی متقی بر ذات اولوب، سياحت طريقيله هندستانه گيتمش ايدی. شو رباعی اونكدر:

گريان كه ناله ميكنند وقت گری
دانی غرضش چيست ازين نوحه گری
يعنی كه گری گری شود عمر تو كم
پيمانهٔ عمر پرشود تانگری

— آلتنجيسی اصفهانلی اولوب، شو بيت اونكدر:

تار و پود بسترش از رنك و بوی گل كنيد
آن بدن يك پيرهن از برك گل نازكترست

— يدنجيسی (ميرزا —) قزوينلی اولوب، شاه عباس ماضينك مقربلرندن ايدی. شو رباعی اونكدر:

آنم كه ضعيف وخسته تن می‌آيم
جان بسته بتار پيرهن می آيم
مانند غباری كه بپيچد برباد
پيچيده باه خويشتن می آيم

— سكزنجيسی قومشلی اولوب، شوبيت اونكدر:

سرم بعرش رسد گر زمانهٔ بيدر
بقدر آنچه بخاكم فكنند بردارد

— طقوزنجيسی (مير محمد —) هندستانك عظيم آباد شهرندن اولوب، بعده مرشد آبادده ساكن اولمش؛ و ۱۲۱۶ تاريخندن صكره‌جه اوراده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

كشتن چه لازمست بدين قهر وكين مرا
از ناز چون نميكشی ای نازنين مرا

رضا افندی (شيخ مصطفی —) متأخرين شعراء عثمانيه‌دن و مشايخ نقشبنديه‌دن اولوب، بشكطاش تكيه‌سنده پوست نشين اولديغی حالده، ۱۱۵۹ ده ارتحال ايتمشدر.

«مختصر الولایه» کتابنی ترکجه‌یه ترجمه وبر نعت شریف نظم ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

یمان بیلدیگمی یخشی آکلادم شمدی
اوزمدن اوزکه جهانده یمان بولمدی هیچ

رضا پاشا { جنتمکان سلطان عبدالمجید خان وسلطان عبدالعزیز خان دوری وزراسندن اولوب، صهریت شرفنه نائل اولمش؛ وسکز دفعه سرعسکرلك و درت دفعه دخی بحریه ناظرلغی ایدوب، ۱۲۹۲ تاریخنده وفات ایتمشدر.

رضا پاشا { (علی —) وزرا وشعرادن اولوب، طربزونلیدر. مهردارلق ومتسلملك کبی بعض مأموریتلرده بولندقدن صکره، ۱۲۴۴ تاریخنده اصطبل عامره مدیرلکی پایه‌سیله حلب قائممقاملغنه، وبر سنه صکره رتبهٔ وزراتله حلب والیلکنه نصب اولنه‌رق، ۱۲۴۶ ده بعض حرکات سرکشانه‌ده بولنان بغداد والیسی داود پاشانی اخذ وگرفته مأمور اولوب، بومأموریتنده موفق اولمغله، بغداد والیلکنهٔ تعیین اولنمش؛ و ۱۲۵۷ تاریخنده شام والیلکنه نقل اولنه‌رق، ۱۲۶۱ ده انفصالنی متعاقب شامده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آمد و رفت خیال وصلتك ای سرو قد
کورفز دریا کبی سینه‌مده ایلر جزر ومد

رضا پاشا { (جزایرلی علی —) جنتمکان سلطان عبدالمجید خان وسلطان عبدالعزیز خان دوری مشیرانندن اولوب، عن اصل جزایرلی ایدی. بلغراد محافظلغی وطرابلس غرب والیلکی کبی مأموریتلرده بولنمش؛ و ۱۲۹۰ دن اولجه وفات ایتمشدر. جزایرك احوالنه دائر مطبوع بر رساله‌سی واردر.

رضا پاشا { عن اصل ایران شعراسندن تبریزلی بر ذات اولوب، صغر سننده رومه هجرتله، خدمت دولت علیه‌ده قطع مراتب ایده‌رك، مصر وبعده حبش والیلکنه تعیین اولنمش؛ ونهایت مکهٔ مکرمه‌ده اختیار عزلت ایلمش، و ۱۰۳۴ تاریخنده اوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

زبس که آتش شوق تو مدعا سوزست
عیان نگشت بهاعم هنوز مطلب ما

رضا قلی میرزا { نادر شاهك بیوك اوغلی اولوب، ۱۱۵۴ تاریخنده قتل اولنمشدر.

رضائی { اوننجی قرن هجری عثمانلی شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (محمود —) قلبه‌لی اولوب، بابا چلبی دیمکله مشهوردر. طریق علمی‌یه انتساب ایدوب، بعده طریقت نقشبندیه‌یه سلوك ایتمش؛ ورستم پاشایه منسوبیتی اولمق حسبیله، مشارالیهك زمان صدارتنده بیوك بر نفوذ واقتدار کسب ایده‌رك، قپوسی مرجع ارباب مرام اولمش؛ وبر خیلی ثروت وسامان قزانمش ایدی. ۹۸۸ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

ایتمین فلك دلی کرداب حیرتدن خلاص
روزکار اکسیکلکیدر روزکار اکسیکلکی

— ایکنجیسی (عبدالکریم —) بروسه‌لی اولوب، طریق قضایه سلوك ایله، استانبول وقدس قاضیسی اولمش؛ و ۹۸۵ ده قدسده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آغردی کریه‌دن چشمم وارلمز کوی جانانه
دریغا آه فرقتده طوتلدم برف و بارانه

رضائی { ایران شعراسندن دخی ایکی کشینك مخلصیدر:

برنجیسی کاشانلی اولوب، کتابتله تعیش ایتمکده ایکن، ۹۸۰ ده خراسانه کیدوب، عبدالله خان اوزبکك امریله قتل اولنمشدر. شو بیت اونکدر:

سینه ام شد چاك چاك از بس که امشب دل طپید
وعدهٔ وصل توکم از زخم شمشیری نبود

— ایکنجیسی (ری) لی اولوب، شطرنج اوینامقده دخی مهارت کامله‌سی وار ایدی. شو رباعی اونکدر:

ای کرده عبادت ریائی فن خود
آراسته از لباس عصیان تن خود
توقیست بکردنت روا از لعنت
کفتم من و انداختم ازکردن خود

رضوان { جنت قپوسنك محافظه‌سنه مامور بر ملکك اسمیدر.

رضوان { (محمد حسین) ایران متأخرین شعراسندن اولوب، هندستانه رحلتله، لاهورده اقامت، واوراده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

آنچه بی روی تو منظور نظر داشته‌ایم
آستینیست که بردیدهٔ تر داشته ایم

رضوان { بتلیس ولایتنك سعرد سنجاغنه تابع (غرزان) قضاسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، دجله‌یه تابع بهتان نهرینه دوکیلور بر چایك کنارنده. وسعردك ۹ بتلیسك دخی ۱۹ ساعت غرب جنوبیسنده واقعدر. — رضوان ناحیه‌سی غرزان قضاسنك جنوب شرق قسمندن عبارت اولوب، شمالاً قضاء مذکورله و موطیکی قضاسیله، شرقاً نفس سعرد قصاسیله جنوباً وغرباً دخی دیاربکر ولایتیله محدوددر. اهالیسی ترك، کرد، ارمنی، سریانی، کلدانی ویزیدیدن مرکب اولوب، قسم اعظمی مسلمدر. مقدار قرا واهالیسی حقنده معلوماته دسترس اولنه‌مدی. هواسی یازین صیجاقدر. محصولاتی بغدای، آرپه، نحود، مرجمك وسائر حبوباتله پاموقدن ومیوه وسبزه‌لرك انواعندن عبارتدر.

رضوی { صحابیاتدن بر خاتون اولوب، حضرت‌رسول‌الله (صلعم) افندمزك آزادلیسی ایدی.

رضوی { مدینهٔ منوره ایله ینبع آره‌سنده بر طاغدر.

رضی { ایران شعراسندن بروجه‌زیر سکز ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (رضی الدین لالا) غزنه‌لی‌اولوب، مشاهیر اتقیا وصلحادندر. طریق صوفیونه منسوب اولوب، شیخ نجم‌الدین کبری مریداندن ایدی. مشهور حکیم‌سنائینك عم‌زاده‌سیدر. ۶۴۳ده وفات ایتمشدر. شو رباعی اونکدر:

هم جان بهزار دل کرفتار توهست
هم دل بهزار جان خریدار توهست
اندر طلبت نه خواب دارد نه قرار
هرکش‌که درآرزوی دیدار توهست

— ایکنجیسی (رضی الدین نیشابوری) مشاهیر علمادن اولوب، حلقهٔ تدریسنه بر چوق طلبه اجتماع ایدردی. ماوراء النهر والیسی طماجی مدح ایتمشدر. وفاتی ۵۹۸ ده واقع اولمشدر. فقهه دائر «محیط» عنوانیله بر تألیف مقبولی واردر. شو بیت اونکدر:

همیشه چشم من ماندست اندر تاب روی تو
ازآن درپیش خورشیدش همی دارم‌که نم دارد

— اوچنجیسی (آقا ـ) اصفهانلی اولوب، هندستانه دخی سیر وسیاحت ایتمش، وعودتنده ۱۰۲۴ تاریخنده وفات ایلمشدر. شوبیت اونکدر:

در فراق تو خیالیست تن بیجانم
که چو فانوس بتحریك نفس میکردد

— دردنجیسی خراسانلی اولوب، شو بیت اونکدر:

بمجاس آمدی خون دردل مینا بجوش آمد
قدح برکف کرفتی نشئهٔ صهبا بجوس آمد

— بشنجیسی (سید مرتضی ـ) شیرازلی اولوب، شو بیت اونکدر:

هرچه مابیداد میپنداشتیم آن داد بود
خصمیٔ افلاك باما سیلیٔ اوستاد بود

— آلتنجیسی (قم) لی اولوب، شوبیت اونکدر:

هرکه چون تیغ مدارش کجی وخونریزیست
خلق عالم همه کویند که جوهر دارد

— یدنجیسی همدان قربنده‌کی (ارتیمان) ساداتندن وشاه عباس ماضی میرزالرندندر. شو رباعی اونکدر:

هر چند که عیش وکامرانی داری
محبوب نه نی و نی جوانی داری
نی درجکر آهی و نه آبی درچشم
خاکت برسر چه زندکانی داری

— سکزنجیسی (رضی الدین علی) بابر شاه عصری شعراسندن اولوب، فارسی وترکی اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

باخیالش سرعتی درمنظر جان خلوتست
نیست جزجان محرمی آن نیز بردرباش کو

رضی { (شیخ نجم الدین بن حس) مشاهیر نحویوندن اولوب، استرابادلیدر. ابن حاجبك «کافیه» و «شافیه» سنی شرح ایتمش، و ۶۸۶ ده وفات ایلمشدر.

رضی { اندلس دولت امویه‌سنك مؤسسی اولان‌عبدالرحمن بن‌هشامك مخلصیدر.

رضی الدین رحبی { (ابو الحجاج یوسف بن حیدره) مشاهیر اطبای اسلامدن اولوب، پدری رحبه‌لی اولدیغی حالده، کندیسی ۵۳۴ تاریخنده جزیرهٔ ابن عمرده طوغمش؛ وبرمدت اوراده ونصیبین ورحبه‌ده اقامتله، بعده بغداد ومصره سفر ایده‌رك، فن طبی تحصیل ایتدکدن صکره، ۵۵۵ تاریخنده کاللقده شهرتی اولان پدریله برابر دمشقه واصل اولوب، اوراده ساکن اولمش؛ وملوك ایوبیه‌دن مشهور صلاح

الدينه انتسابله، دمشق بیمارستانی طبابتنه نصب، و کندیسنه مخصصات کافیه تعیین اولنه‌رق، بقیهٔ عمرینی بو وظائفیله وفن طبك تدریسیله کچیروب، برچوق اطبا یتیشدیرمشدر. ٦٣١ تاریخنده وفات ایدوب، جبل قاسیونده دفن اولنمشدر. بقراطك «کتاب الفصول» ینه ابن الطیبك یازمش اولدیغی شرح اوزرینه بر «تهذیب» ی اولوب، حنینك «کتاب المسائل» نی دخی اختصار ایتمش ایسه‌ده، اکماله موفق اوله‌مامشدر. اوغلی (شرف الدین بن الرحبی) دخی طبده شهرت بولمشدر.

رضی الدین شاطبی { مشاهیر علمادن و مؤلفیندن اولوب، ٦٨٤ ده وفات ایتمشدر.

رضی الدین غازی { مفسریندن اولوب، مشکلات قرآنه دائر «الافصح» عنوانلی کتابك مؤلفیدر.

رضیه { (سلطان —) ملوك غوریه‌نك اون برنجیسی اولوب، شمس الدین التمشك قیزیدر. پدری کندیسنی اولاد ذکورینه ترجیح ایدوب، سلطنته اونلردن احرا اولدیغی سویلرمش؛ حتی بعض سفرلرنده دهلیده کندیسنی قائممقام براقمشیدی. التمشدن صکره ٦٣٣ ده تخته جلوس ایدن برادری فیروز شاهدن صکره صاحبهٔ ترجه اقعاد ایدلمشدر. رضیه ارکك قیافتنده، و یالکز یوزنده نقاب اولدیغی حالده، دیوانه ریاست ایدوب، امور دولتی رؤیت ایدر، و آته بینوب، سفره دخی کیدر ایدی. ٦٣٧ تاریخنده سرهند حاکمی (التونیه) عصیان ایده‌رك، عسکر دخی بونك طرفنه دونمکله، رضیه سلطان اسارته کرفتار اولوب، اوچ آی حبس، و بعده (التونیه) طرفندن تزوج ودهلی اوزرینه اولان هجومنده برلکده سوق اولنمش ایدی. آلتونیه رضیه‌نك برادری بهرامشاه طرفندن مغلوب اولمغله، فرارنده رضیه ایله برابر بعض هندولر طرفندن قتل اولنمشلردر.

رضیه { اندلس ملوك امویه‌سندن عبدالرحمن ثالثك برجاریهٔ معتقه‌سی اولوب، نظم کلام وحسن سلیقه‌ده‌کی مهارت فوق العاده‌سیله شهرت بولمش ایدی. مشارالیه عبدالرحمانك وفاتندن صکره ممالك شرقیه‌یه سیاحت ایدوب، اکتساب صیت وشهرت ایتمشدی.

رعبان { حلب ایله سمیساط آره‌سنده وفرات قربنده برقصبه اولوب، ١٦ تاریخنده ابوعبیده بن الجراح جانبندن کوندریلن عیاض بن غنم طرفندن صلحاً فتح اولنمش؛ و ٣٤٠ تاریخنده زلزله‌دن خراب اولوب، سیف الدوله جانبندن مأمور ابو فراس حمدان طرفندن ٣٧ کونده اعمار ایدلمش ایدی. شمدیکی حالده خراب اولسه کرکدر.

رعله { (بنت مضاض الجرهمیه) حضرت اسماعیل (عم) ك ارض حجازده نسل عربدن تزوج ایلمش اولدیغی زوجه‌سیدر. حضرت مشارالیهدن اون ایکی ارکك اولاد دنیایه کتیرمشدی.

رعناء { بصره شهرینه ویریلن صفت اولوب، (البصرة الرعناء) دیرلر.

رعنا افندی { متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، نوره‌قوبلیدر. محمد علی و ابراهیم پاشالر زماننده برمدت مصرده بعض مناصبده بولنوب، بعده مملکتنه عودتله، ایکی سنه قدر مفلوج قالدقدن صکره، ١٢٤٨ تاریخنده وفات ایتمشدر. طریقت بکتاشیه‌یه منسوب اولوب، متصوفانه اشعاری واردر. شو بیت اونکدر:

اطلبوا العلم ولو بالصین تصدیق ایلیان
عابه غایت ویرمیوب همواره جستجوده‌در

رعین { یمنك (یریم) جهتنده مشهور برقله و برناحیه‌نك اسمی ایدی.

رعیه { (السحیمی) صحابه‌دن اولوب، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز کندیسنه دری اوزرینه محرر برنامهٔ سعادت تحریریله اسلامه دعوت ایتمش، و رعیه بودری ایله قووه‌سنی یامه‌لیوب، شرف اسلامله مشرف اولان قیزی بو جرأتدن باشنه بر بلا کله‌جکنی اخطار ایلمش ایدی. بعده جانب رسول الله (صلعم) دن ارسال بیوریلان برمقدار آتلی طرفندن مالی واوغلی اخذ اولوب، کندیسی چبلاق قاچمش؛ وتزد حضرت نبوی‌یه کلوب،

شرف اسلامله مشرف اولنجه، اوغلی کندیسنه تسلیم اولنمش ایدی .

رغا { (Rega) پروسیه‌نك پومرانیا خطه‌سنده برنهردر ، که (کوسلین) سنجاغنده نبعان ایدن ایکی چایدن بالتشکل، ابتدا غرب جنو-بی‌یه، بعده غربه وغرب‌شمالی‌یه ونهایت‌شماله طوغری آقه‌رق، ۱۸۸ کیلومتره‌لك جریاندن صکره بالطیق دکیزینه دوکیلور . آغزی مسدود اولوب ، سیر سفائنه صالح دکلسه‌ده، ۱۲۰ کیلومتره‌لکی سال یوز-دیرمکه وکراسته ایندیرمکه صالحدر.

رغلا { (Regla) آمریقاده اسپانیایه تابع (قوبه) جزیرهٔ کبیره‌سنك (هاوانه) ایالتنده و هاوانه لیماننك شرق جهتنده برقصبه او-لوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی واردر .

رغولوس { (Regulus) روما سردارلرندن اولوب ، قبل المیلاد ۲۶۷ و ۲۵۶ تاریخلرنده ایکی دفعه قونسلوسلق ایتمش؛ و ایکنجی قونسلوسلغنده سیجلیه وآفریقاده قارتاجلیلرله محاربه ایده‌رك، غالب کلمش ایسه‌ده، مصالحه عقدی مذاکراتنده ایکن، (اکسانتیپ) اسمنده لاکدمو-نیالی برکوکللی طرفندن تونسده مغلوب و اسیر او-لوب ، ۲۵۰ تاریخنده مبادلهٔ اسرا تکلیفنی تبلیغ ایتمك اوزره، سبیلی تخلیه اولنمش ایسه‌ده، رومایه وصولنده، بوتکلیفی ایراد ایده‌جك یرده، رومالیلری حربه واخذ انتقامه تشویق ایله، ویردیکی سوز او-زرینه، کندیسی قرتاجه عودت ایدوب، روایته‌کوره دهشتلی اشکنجه‌لر آلتنده جان ویرمشدر . بومرد جسورك بو حرکتی برچوق ادبا طرفندن هائله صو-رتنده نظم وترتیب اولنمشدر .

رغیبات { (Réguibat) یاخود رغیبه صحرای کبیرك منتهای غربنده و (ساقیة الحمرا) نهرینك جنوبنده ساکن بیوك برقبیله او-لوب، مملکتلری شمالاً (تکنه)، غرباً (لارو-سین)، جنوباً ولد دلیم بلادیله، شرقاً دخی چول ایله محدوددر .

رفاعه { صحابه‌دن بر وجه زیر برقاج ذاتك اسمیدر : (رفاعه بن اوس الانصا-ری) که احد وقعه‌سنده شهید اولمشدر. — (رفاعه بن ثابت الانصاری) که « ولیس البر بأن تأتوا البیوت من ظهورها » آیت کریمه‌سنك سبب نزولی اولمشدر . — (ابو معاذ رفاعه بن رافع الخزرجی الزرق) که اعیان انصاردن اولوب، عقبه بیعتنده و اکثر غزواتده حاضر بولنمش، ونمازه متعلق برحدیث شریف روایت ایتمشدر . بعده جمل و صفین محاربه-لرنده معیت حضرت مرتضویده بولنمشدر . — (رفاعه بن زنبرله) . — (رفاعه بن زید الانصاری الاوسی) که بنو ابیرق بونك طعامنی وسلاحنی چالش اولمغله ، نزد حضرت نبوی‌یه واروب، اشتکا ایتد-یکنده «انا انزلنا الیك الکتاب بالحق لتحکم بین الناس الخ» آیت کریمه‌سنك نزولنه سبب اولمشدر . — (رفاعه بن زید الضبیبی) که خیبر غزاسندن اول جانب حضرت‌پیغمبری‌یه‌کلوب، شرف اسلامله مشرف اولمش ، و برنامهٔ سعادتله قومی نزدینه دونوب ، اونلری‌ده دین اسلامه ادخال ایتمش ایدی. فخرکائنات (صلعم) افندمز (مدعم) اسمنده سیاه برکوله اهدا ایتمشدی،که بوکوله خیبر محاربه‌سنده شهید اولمشدر. — (رفاعه بن سموال القرظی) که ازواج مطهرهٔ حضرت نبویدن صفیه بنت حیی حضرتلرینك دایسی اولوب، عهد رسول الله (صلعم) ده زوجه‌سنی طلاق ثلثه ایله تطلیق ایدن بو ذاتدر. — (ابولبابه رفاعه بن عبد المنذر الانصاری) که عقبه وقعه‌سنده حاضر بولنمش، و بدر غزاسنه دخی کیتمش ایسه‌ده ، فخر کائنات (صلعم) افندمز کندیسنی مدینه‌نك محافظه‌سنه مأمور ایده‌رك، اعاده بیورمش ؛ وغزانك ثوابندن محروم قالمامق ایچون، جانب نبویلرندن آتلق اوزره، کندیسندن بر اوق آلمشلر ایدی . — (ابو خزامه رفاعه بن عرابة الجهنی) که اهل حجازدن معدود او-لوب، عطاء بن یسار کندیسندن روایت ایتمشدر . — (ابن ابی الولید رفاعه بن عمرو الخزرجی السالمی) که انصاردن اولوب ، عقبه و بدر غزالرنده حاضر بولنمش ، واحد وقعه‌سنده شهید اولمشدر . — (رفاعه بن قرظه القرظی) که بر روایتده (رفاعه بن سموال) ك عینیدر. — (رفاعه بن مبشر بن الحارث الانصاری الظفری) که پدریله برابر احد غزاسنده حاضر بولنمشدر . — (رفاعه بن مسروح یاخود بن

مشمرخ الاسدی) که خیبر غزاسنده شهید اولمشدر. — (رفاعه بن وقش الانصاری الاشهلی) که پك مسن اولدیغی حالده برادری ثابتله برابر احد وقعه‌سنده و هنوز اسلامه کلمه‌مش اولان خالد بن ولید یدیله شهید اولمشدر. — (ابو رمثه رفاعه بن یثربی التیمی) که اهل کوفه‌دن معدود اولوب، برحدیث شریفك راویسیدر. — صحابیات وانصاریاتدن دخی (رفاعه بنت ثابت) اسمنده برخاتون اولوب، حضرت رسول‌الله (صلعم) افندمزه بیعت ایدن خاتونلردندر.

رفاعی { یاخود ابن الرفاعی (السید ابوالسعبا احمد بن ابی الحسن علی) مشاهیر اولیاء اللهدن وپیران طریقتندن اولوب، بصره ایله واسط آره‌سنده واقع بطایح ناحیه‌سنك (ام عبیده) قریه‌سنده‌تولد ایتمشدر. شافعی المذهب اولوب، فقه شافعیه‌ده‌یدطولاسی‌و طبیعت‌شعریه‌سی‌دخی‌وار ایدی. طریقت رفاعیه بوذاته منسوبدر. زهد وعبادتی و اخلاق‌حمیده‌سیله‌کراماتی حقنده بعض‌نوادر منقولدر. ۵۷۵ تاریخنده ۷۰ یاشنده ارتحال ایدوب، قریهٔ مذکوره‌ده اولان قبری زیارتکاه انامدر. اولادی قالمیوب، برادرینك اولاد واحفادی قالمشدر. شو برایکی بیت انفاس مبارکه‌سندن اولمق اوزره منقولدر:

اذا جن‌لیلی هـام قلبی بذکرکم
انوح کما ناح الحمـام المطوق
وفوقی سحاب یمطر الهم والاسی
وتحتی بحـار بالاسی تتـدفق الخ

رفاهیه { ارضروم ولایتنك ارزنجان سنجاغنده وسنجاغك جهت غربیه‌سنده برقضا اولوب، مرکزی اولان (کرجانس) قصبه‌سی ارزنجانك ۱۵ ساعت غربنده واقعدر. کرش، کرر، ملك شرف، معقصبه چقور، زوکر والب کندی اسملریله ۶ ناحیه و ۱۷۶ قریه‌یی حاوی اولوب، ۲۲ ۴۵۶ اهالیسی واردر. اراضیسی چارداق طاغنك غرب اتکلرندن عبارت اولوب، قوهٔ انباتیه‌سی متوسط حالده‌در. محصولاتی بغدای، آرپه وسائر حبوباتله جویز، قاؤن، قارپوز، شلغم، لخنه، چریش، لازوت وسائره‌دن عبارتدر. معمولات محلیه‌سی عادی شال ایله‌کلیم، سجاده وچوراب کبی شیلره منحصردر. درون قضاده ۵۱ جامع ومسجد، ۶ مدرسه، ۳۲ صبیان مکتبی، ۲ خان، ۲۵ دکان، ۲ فرون و ۲۵ دکرمن موجوددر.

رفح { سوریه ایله مصر حدودنده وغزه‌نك ۱۸ میل جنوب غربیسنده مستحکم برقصبه اولوب، زمان قدیمده (رافیا Raphia) اسمیله مشهور اولدیغی‌کبی، اوائل دور اسلامده دخی‌معمور ایدی. میلاددن ۲۱۷ سنه اول بوموقعده دردنجی بطلیوس بیوك انطیوخسی مغلوب ایدوب، سوریه وفلسطینی ضبط ایتمشیدی. یاقوت حموی بوقصبه‌نك خرسزلریله وکلبلرینك دخی شرارتیله مشهور اولدیغی بیان ایدیور.

رفرف { حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمزی معراجه رفع ایدن جسمی لطیف بر حیواندر.

رفعت افندی { متأخرین شعرای عثمانیه‌دن درت ذاتك اسمیدر: برنجیسی (چلبی —) دور سلطان سلیم خان ثالثده قونیه‌ده بولنان چلبی محمد امین افندینك اوغلی اولوب، ۱۲۱۲ تاریخندن صکره‌جه وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

غنیدر عشقله کوکلم سور محبوب رعنایی
تعجب ایلمه رفعت غنـالر مشربـندندر

— ایکنجیسی (ابو بکر —) عن‌اصل قریملی اولوب، بعض وزرانك دیوان کتابتلرنده بولنمش؛ و۱۲۴۶ تاریخنده اسبق بغداد والیسی نجیب پاشانك صرهٔهمایون امینلکنده معیتنده جانب‌حجازه‌کیدوب، بعدالحج مدینهٔ منوره‌ده وفات ایتمشدر. ایکی دفعه مالیه ناظرلغی ایتمش اولان موسی صفوتی پاشانك پدریدر. مطبوع دیوانی واردر. شوبیت اونکدر:

کل‌کل اولیحق مجلس صهبـاده رخ یار
ای بلبل دل سنده برآز نغمه‌سرا اول

— اوچنجیسی (الحاج حسین —) بروسه‌لی اولوب، ۱۲۰۹ ده طوغمش؛ ومکتب خواجه‌لغی وخط ثلث معلملکی ایله امرار اوقات ایتمشدر. مرتب دیوانی وارتفاعه دائر « خلاصة الارتفاع » عنوانیله بر رساله‌سی واردر. شو مطلع اونکدر:

سحرلر دائما وقت صفـای اهل عرفاندر
سحرلر وقت رحمتدر سحرلر وقت احساندر

— دردنجیسی (خلیل —) ۱۲۴۳ ده در.

سعادتده طوغوب، ماليه‌ده مستخدم بولنمشدر . شو بيت اونكدر :

غبار كينه‌دن مرآت قلبك صاف قيل رفعت
بو چركاب فتنه‌ده قورتاردم ديرسه‌ك كريبانى

رفعت بك { متأخرين شعرای عثمانيه‌دن اوچ ذاتك اسميدر :

برنجيسی (علی —) ميرآخور اول حسن بكك اوغلی اولوب، سلاحشوران خاصه سلكنه سلوك ايتمش، و بعده احتساب مأموريتيله مناستره كيدوب، ١٢٤٣ تاريخنده اوراده وفات ايتمشدر . شو بيت اونكدر :

بونجه دملر ايدی كيم رفعته كوسمشدی اويار
هله اول آفتله الفتمز تازه‌لدك

— ايكنجيسی (خليل ابراهيم —) اسكيجه‌لی مير عالم مصطفى آغانك اوغلی اولوب، طريق تدريسه سلوك ايله، خواص رفيعه مولويتنده ايكن، ١٢٥١ تاريخنده وفات ايتمشدر . ١٢٥٠ تاريخنده وقوع بولان سور همايونی مصور «كلشن خرمی» عنوانلی برمنظومه‌سی و «عين ظفر» عنوانيله برديوانی واردر . شو مطلع اونكدر :

جانه تير كماندر غمزه‌ك
تيره‌دار جهاندر غمزه‌ك

— اوچنجيسی (عبدالرحمن —) حصن منصورلی اولوب، ١٢٢٣ ده طوغمش؛ وطريقت بكتاشيه‌يه انتساب ايتمش ايدی . شو مطلع اونكدر :

قاشك كوزك كه شرطله تير وكمانليدر
طوت كيم اوسهمه سينهٔ عاشق نشانليدر

رفعت پاشا { [«خليل رفعت پاشا» ماده‌سنه مراجعت بيوريله .]

رفعت پاشا { متأخرين وزرای عثمانيه‌دن اولوب، سلطان عبدالمجيد خان دورنده برقاچ دفعه ماليه ناظرلغی ايتمشدر . ثروتيله مشهور اولوب ، برقاچ سنه اول وفات ايدن رؤف پاشانك پدريدر .

رفعتی { (ميرزا ابراهيم —) ايران متأخرين شعراسندن اولوب ، تبريزليدر . هندستانه سياحت ايتمشدی . كشميرك وصفنده سويلديكی شو بيت جملهٔ اشعارندندر :

چنان لطيف زمينی كه همچو دانهٔ در
درو چو قطرهٔ افتد بغلطد از تدوير

رفقی { (شيخ محمد — افندی) متأخرين شعراء عثمانيه‌دن ومشايخ نقشبنديه‌دن اولوب ، قره دكيز سواحلندن اولديغی حالده ، ١٢٢٨ ده درسعادته ورودله ، برمدت سلطان احمد مدرسه‌سنده حجره‌كزين اولدقدن صكره ، سليميه دركاهی شيخی علی بهجت افنديدن ابابه آله‌رق ، بعده اون قپانی جوارنده كائن احمد بخاری تكيه‌سی پوست نشينی اولمش ايدی . فارسيده يد طولاسی اولوب ، لسان مذكوری تعليم ايدردی . درويشانه اشعاری واردر . شو مطلع اوجمله‌دندر :

عرش وكرسيدن كنش كاشانه كيم كوكلدر اول
تختكاه كشور جانانه كيم كوكلدر اول

رفنيه { حمسه مضاف برقصبه وناحيه اولديغنی ياقوی حموی بيان ايديور .

رفوجيو { (Refugio) مكسيقه‌ده (زاقاتغس) ايالتنك (ويلانوئوه) سنجاغنده برقصبه اولوب، جوارلريله برابر ٧٧٠٠ اهاليسی واردر .

رفيده { صحابياتدن وانصارياتدن برخاتون اولوب، مجروحلره باقق اوزره، غزالره كيدردی .

رفيع { (ابو العاليه الرياحی) صحبتنده اختلاف اولوب، صحابه‌دن وتابعيندن عد ايدنلر واردر .

رفيع { ايران شعراسندن بروجه‌زير ايكی كشينك مخلصيدر :

برنجيسی (رفيع الدين مسعود) اصفهان مضافاتندن اليوم (عباس آباد) ديمكله معروف لنبان قصبه‌سندن اولوب، كمال الدين اسماعيلك اقرانندن ايدی . شو قطعه اونكدر :

نسيم لطف تو بی منت چمن هر روز
بدست باد صبا دستهای ريحان داد
حسود را زنهيب سنان تو ايزد
چو زلف پرخم تو خاطر پريشان داد

— ايكنجيسی (مرزبان شيرازی) برروايتده حنظله وابو سليك معاصرلرندن و ديكر برروايتده آل سلجوق دوری شعراسندندر . شو بيت اونكدر :

چرا از صحبت مرغان نفور شد سيمرغ
خروس را نتوانست ديد با افسر

رفيع { متأخرين شعرای عثمانيه‌دن بش ذاتك مخلصيدر :

برنجیسی (سر اطباکاتب زاده محمد — افندی) استانبوللی اولوب، ۱۱۲۶ تاریخنده طریق تدریسه داخل اولمش؛ وغلطه وبروسه مولویتلرتده بولندقدن صکره، مکه پایه‌سنی بالاحراز، ۱۱۷۲ تاریخنده رئیس الاطبا اولمغله برابر، استانبول قاضیلغنه وبعده آناطولی و روم ایلی قاضیعسکرلکنه نصب اولنه‌رق، ۱۱۸۳ ده وفات ایتمشدر. شو مطلع بر نعت شریفندندر:

بو شب خورشید اورنك رسالت کلدی دنیایه
محمد مصطفانك نوری صالدی عالمه سایه

— ایکنجیسی (الحاج احمد — افندی) استانبوللی اولوب، سرای همایونده تربیه اولنمش؛ و سلطان احمد خان غازی ایله سلطان محمود خان اول زمانلرنده مصاحب شهریاری بولنوب، بعده ادرنه‌یه نفی اولنمش؛ وارسال وتقدیم ایلدیکی برشرق عفوینه سبب اولوب، اوغلی شعرادن خواجه نشئت افندی ایله برابر جانب حجازه عزیمتله، ایفای فریضهٔ حج ایتدکدن صکره، عودتنده ینه مصاحبت شهریاری شرفنه نائل اولدیغی حالده، وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

مسکنمدن دور ایدوب غربتده سرکردان ایدن
قسمتمی طالعمی یوقسه جانا سن میسك

— اوچنجیسی (دلی رفیع) دیمکله شهیر اولوب، عن‌اصل دیاربکرلی اولدیغی حالده، درسعادته ورودله، طریق علمیه دخول ایدوب، قطع مراتب ایده‌رك، مصر قاضیسی اولمش؛ و۱۲۳۱ده وفات ایتمشدر. شو قطعه اونکدر:

اول طفل لازه‌اوف دیوب ایتدی نکاه کرم
یوزی صفوق رقیب طربزان باباسیدر
ابریق می که ساغرك امزکلی مادری
پیر مغانده ساقیلرك سود باباسیدر

— دردنجیسی (محمد — افندی) اسیری‌زاده اسماعیل افندینك اوغلی اولوب، ۱۱۶۸ ده طریق تدریسه سلوك ایله، ۱۲۲۰ ده غلطه و ۱۲۳۰ ده مصر و ۱۲۳۱ده مکهٔ مکرمه مولویتنه نائل اوله‌رق، ۱۲۳۳ ده استانبول قاضیسی اولمش؛ و ۱۲۳٤ ده وفات ایتمشدر. سلیمیه درکاهی جوارنده مدفوندر. شو مطلع اونکدر:

قیل تبسم لبك ای غنچهٔ خندان کوسترر
نیجه اولور شعشعهٔ مهر سلیمان کوسترر

— بشنجیسی ینه قضاتدن اولوب، پدری قاشیجی اولمق جهتیله، (کالایی) لقبیله شهرت بولمشدر. استانبوللیدر. ۱۲۳۷ ده وفات ایتمشدر. شو بیت برساعتجی چراغی حقنده سویلمش اولدیغی برغزلندندر:

شمس حسن عقرب زلفنده عالم مشتری
کار وصلی چیقه‌رده ساعت بساعت رایجه

رفیعا { ایران متأخرین شعراسندن درویش مشربلی برآدم ایدی. شو بیت اونکدر:

درکعبه اکر باده خوری جرم ندارد
اندیشه مکن صاحب این خانه بزرکست

رفیع الدرجات { دهلی حکمدارلرندن اولوب، رفیع الشانك اوغلی و بهادر شاهك تورونیدر. ۱۱۳۱ تاریخنده، فرخ سیرك اسقاطی اوزرینه، سادات طرفندن دهلی تختنه اقعاد اولنمش ایسه‌ده، اوچ آی صکره وفات ایتمشدر.

رفیع الدین { هندستانده اکبر شاه زماننده یتیشن شعرادن اولوب، اون بش بیك بیتی حاوی دیوانی واردر، که ۱۰۱۰ تاریخنده اکمال اولنمشدر. اشعارینه دسترس اولنه‌مدی.

رفیع الدین { ایران شعراسندن ایکی ذاتك اسمیدر:

برنجیسی کرمانلی اولوب، شوقطعه اونکدر:

با چرخ ستیزه با فلك جنك مکن
وز زخم زمانه ناله چون چنك مکن
در خاك زر ودر آب دریا کوهر
ضایع نکذارند تو دل تنك مکن

— ایکنجیسی اصفهان مضافاتندن (لبنان) قریه‌سندندر. [«رفیع» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

رفیع الدین جیلی { (ابو حامد عبدالعزیز بن عبدالواحد) مشاهیر اطبا وحکمای اسلامدن اولوب، کیلان خطه‌سنك (فیلان) قصبه‌سندن ایدی. فقهده دخی ید طولاسی اولوب، دمشقده علوم فقهیه وحکمیه تدریسیله مشغول بولنمش؛ و بعده بعلبك قاضیسی اولوب، ملك صالح عماد الدین اسماعیل دمشقی ضبط ایتدیکنده، صاحب ترجمه‌یی قاضی القضاة نصب ایتمش؛ و برخیلی مدت کمال اقبالده بولندقدن صکره، جهلای اهالینك کندیسنك اعتقادسزلغندن شکایتلری اوزرینه، ٦٤١

تاریخنده ینه ملك صالحك امریله قتل اولنمشدر. ابن سینانك «اشارات» و «تنبیهات» نی شرح ایتمش؛ و «قانون» ك کلیات قسمنی اختصار ایلمشدر. حدیثه متعلق «کتاب جمع ما فی الاسانید من حدیث النبی» عنوانیله برتألیفی دخی واردر.

رفیع الشان { هندستان ملوکندن بهادر شاهك اوغلی اولوب، برادری جهاندارشاهله ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر. [«بهادر شاه» و «جهاندار شاه» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

رفیع خان باذل { (میرزا —) هندستان مشاهیر شعراسندن اولوب، قرق بیك بیتی حاوی اولان مشهور «حملهٔ حیدری» منظومه‌سنك صاحبیدر. جعفر سوند مشهدی نسلندن اولوب، دهلیده طوغمش؛ وشاه عالمکیرك زماننده خیلی وقت (کوالیار) قلعه‌سنك محافظی بولنمش ایدی. ۱۱۲۳ تاریخنده وفات ایتمشدر. مرتب دیوانی دخی واردر.

رفیعی { قدمای شعراء عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی عن‌اصل آماسیه‌لی اولوب، شعر وکتابتده وحسن خطده مهارتی اولمغله، سلطان سلیم خان اول زماننده مرتبه‌سی اعلا اولنمش، وکمال پاشازاده ایله صحبت ومشاعره ایتمشدی. بعده کوزلرینه عما طاری اولمشدی.

— ایکنجیسی (طوپال رفیعی) دیمکله متعارف اولوب، چورلیلیدر. طریق قضایه سلوك ایدوب، بعض نیابتلرده بولنمش؛ و ۹۸۳ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

چوقدن اولوردم یولکده شهسوارم خاکسار
قورقرم کیم چوق کوروب آنی کوزمز روزکار

رفیعی { ایران شعراسندن کاشانلی (میرحیدر معمایی) نك مخلصیدر. [«حیدر معمایی» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] شو بیت اونکدر:

مرا شد سوده لبها بس‌که شبها بردرش سودم
نمیدانم که شبها می نهد لبها برآن لبها

رفیق { فرس متأخرین شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی اصفهانلی اولوب، «آتشکده» صاحبی آذرك معاصر ومحبی ایدی. شو بیت اونکدر:

کجاست آن‌که پیامی زدلستان برساند
کجاست آن که بجسم فسرده‌جان برساند

— ایکنجیسی هندستان بت‌پرستلرندن اولوب، شو بیت اونکدر:

بادوست دشمنی و بدشمن تو دوستی
ای‌وای برکسی‌که بود دوستدار تو

رفیق { (محمد — افندی) متأخرین شعراء عثمانیه‌دن اولوب، مغنیساده ۱۲۰۱ تاریخنده طوغمش، وبروسه‌ده امرار ایام ایدوب، ۱۲٤٦ ده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

تسلیت بخش اوله‌ماز دردینه پند زاهدان
برغمه اوغرادی دل بولنماز اصلا همدمی

رفیقی { ایران شعراسندن اولوب، عن اصل (آمل) لی اولدیغی حالده، جانب حجازه عزیمتله، ایفای حجدن صکره، هندستانه کیده‌رك، اکبرآبادده اقامت ایتمش، واکبر شاهه انتساب ایلمش ایدی. شو بیت اونکدر:

زخم شمشیر صفای تو بهم بستم
تا ازو چاشنیٔ درد تو بیرون نرود

رقاد { (ابن ربیعة العقیلی) صحابه‌دن اولوب، تابعیندن یعلی بن الاشدق کندیسیله کوریشمش اولدیغنی بیانله، کندیسندن روایت ایتمشدر.

رَقّاده { افریقیه‌ده قیرواندن درت میللك مسافه‌ده برقصبه اولوب، بنی اغلب ملوکندن ابراهیم بن احمد طرفندن ۲٦۳ تاریخنده تأسیس، وجیادت هواسی حسبیله پایتخت اتخاذ اولنمش ایدی. بنی اغلب دولتنه ختام ویرن عبیدالله مهدی دخی ۳۰۸ تاریخنده‌دك بوقصبه‌یی پایتخت اتخاذ ایدوب، بعده تختنی مهدیه‌یه نقل ایتمکله، رقاده تدریجاً اهالیدن خالی قالوب، خراب اولمش، ویالکز باغ وباغچه‌لری قالمش ایدی.

رقارد { (Récarède) اسپانیاده حکومت سورن ویسیغوت حکمدارلرندن ایکی کشینك اسمی اولوب، (قتولیك) لقبیله ملقب اولان برنجیسی ۵۸٦ تاریخ میلادیسندن ٦۰۱ تاریخنده‌دك حکومت سورمش؛ وتولده (یاخود طلیطله)

شهرینی پایتخت اتخاذ ایتمش ایدی . رسما قتولیکلکی قبول والتزام ایله ، آریوسك مذهبنه تابع بولنانلری تکفیر ایتدیره‌رك ، تعقیب ایلمشدر . — ایکنجیسی (سیسبوت)ك اوغلی وخلفی اولوب، ۶۲۰ تاریخنده یالکز برقاچ آی حکومت سورمشدر.

رقاع { (یاخود ذات الرقاع) مدینهٔ منوره‌دن ۳ میل مسافه‌ده واقع برموضع اولوب ، هجرت نبویه‌نك دردنجی سنه‌سنده حضرت فخرکائنات (صلعم) افندمز بومحلده قریشه قارشی غزا بیورمشلردر .

رقامیه { مادام — (Mme Récamier) فرانسه‌نك حسن وآنده وادبیاتده شهرت قزانمش قادینلرندن اولوب، ۱۷۷۷ده لیونده طوغمش، و ۱۸۴۸ ده وفات ایتمشدر. خانه‌سی شاتوبریان کبی مشاهیر ادبا وکبار سیاسیونك مجمعی ایدی . مادام استائل ایله محبتی ومخابره‌سی وارایدی. برچوق خاطره‌لر یازمش ایسه‌ده، وفاتنك تقربنده احراقنی امر ایتمشدی . یالکز بعض مکتوبلری جمع و نشر اولنمشدر .

رقاناتی { (Recanati) ایتالیانك (ماچراته) ایالت وقضاسنده وماچراته‌نك ۱۵ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۴۳۴۰ اهالیسی واردر .

رقّتان { رقه ایله رافقه شهرلرینه مشترکاً ویریلن اسمدر .

رقوبل { اندلسده (شنت مریه) ایله (سریته) آره‌سنده (یعنی پورتکیزده) بر قصبه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور .

رَقّه { حلب ولایت وسنجاغنده وحلبك ۲۲۰ کیلومتره شرقنده اوله‌رق فراتك ساحل شرقیسنده و (بلیخ) نهری منصبندن ۱۲ کیلومتره یوقاریده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب ، ۸۰۰۰ اهالیسی واردر . اصل رقه فراتك غربی ساحلنده اولوب، شمدیکی رقه‌نك یرینه (رافقه) شهری بولنیوردی . رقه پك اسکی اولوب ، (نیکفوریون) اسمیله بیوك اسکندر طرفندن تأسیس ایدلمش، و بعده (قالینیقون) و (قسطنطینوپولیس) دخی تسمیه اولنمش ایدی . ۱۷ نجی سنهٔ هجریه‌ده سعد ابن وقاص حضرتلری طرفندن کوندریلن جزیره فاتحی عیاض بن غنم طرفندن صلحاً فتح اولنمشدر. برآره‌لق هارون الرشید طرفندن مقر اتخاذ اولنه‌رق ، خلیفهٔ مشارالیهك یاپدیرمش اولدیغی سرایك خرابه‌لری الیوم موجوددر. شمدیکی رقه‌یه (رقة البیضا) وقارشیسنده یعنی فراتك ساحل غربیسنده بولنانه (رقة واسط) و رقه‌دن بر فرسخ آشاغیده بولنان و باغ و باغچه‌سی چوق اولان بیوك بر قریه‌یه دخی (رقة السودا) دیرلردی . اوائل دور اسلامده رقه معمور ومشهور برشهر اولوب، علما وسائره‌دن برچوق مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر . — رقه قضاسی شمالاً اورفه سنجاغی و منبج قضاسی ایله، شرقاً و جنوباً زور سنجاغیله، غرباً دخی باب قضاسیله محاط ومحدود اولوب، مقدما زور سنجاغنه ملحق ایدی . یالکز بر ایکی قریه‌سی اولوب، تقریباً ۷۰۰۰۰ نفوسه بالغ اولان اهالیسنك قسم کلیسی بدوی وخیمه‌نشیندر. اراضیسی دوز اولوب ، مرعالرله مستوردر . کوزل رایحه‌لی اوتلری چوقدر. فرات وادیسی بوینجه خرما وتمرهندی ایله بیاض دوت آغاجلری دخی چوقدر. قیون، کچی و دوه‌لرله عرب جنسنه منسوب آتلری دخی چوقدر. محصولات ارضیه‌سی بغدای وآرپه‌دن عبارت اولوب، احتیاجات محلیه‌یه آنجق کفایت ایدر. فرات ایرماغیله بوکا تابع (بلیخ) نهری بوقضایی شق وسقی ایدر .

رقه { (Reka) آوستریانك خرواتستان واسلاوونیا ایالتنده بر نهردر ، که (قارست) طاغندن نبعانله، فیومه اسکله‌سنك شرق طرفنده واقع (قوآرنرو) کورفزینه دوکیلور . جریانی پك سرعتلی وشدتلیدر .

رقه‌لر { آرناؤدلقده مناستر ولایتنك دبره سنجاغنه تابع ایکی ناحیه اولوب ، بر قضا صورتنده اداره اولنمقده‌در. بوقضا شار طاغنك شرق جهتنده جریان ودبره قربنده درینه انصباب ایدن (رادیقه) نهرینك وادیسندن عبارت اولوب، شمالاً پرزرین سنجاغیله، شرقاً مناستر سنجاغنك قرچوه قضاسیله، جنوباً نفس دبره، غرباً دخی دبرهٔ زیر قضالریله محاط و محدوددر . قضا ۴۴ قریه‌دن مرکب اولوب ، مرکزی (زرتانیچه) قریه‌سیدر . اهالیسی ۲۰۰۰۰ راده‌لرنده اولوب، یالکز ۷۰۰ قدری خرستیان وقصوری کاملاً اسلامدر. هواسی

معتدل ومحصولاتى حبوبات واثمار مختلفه‌دن عبارتدر. درون قضاده ٦ جامع ، ٦ مكتب ، ٢ كليسا ، ٨ دكان، ٢ فرون، ٥ خان و١٧ دكرمن موجوددر.

رقيقه { (الثقفيه) صحابياتدن بر خاتون اولوب، قيزى (بنت رقيقه) كنديسندن روايت ايتمشدر . — (رقيقه بنت صيفى بن هاشم بن عبد مناف) دخى بعض محدثين طرفندن صحابيات صره‌سنده ذكر اولنمش ايسه‌ده، كنديسى فخر كائنات (صلعم) افندمزك پدرى عبداللهك عم‌زاده‌سى اولوب، صباوت نبويلرى زماننده وفات ايتمشدر . (صاحبة الرؤيا) ديمكله معروفه‌در .

رَقيم { قرآن كريمده اصحاب كهف ذكرى صره‌سنده (اصحاب الكهف والرقيم) بيورلديغندن ، مفسرين بو (رقيم) اسمى حقنده اختلاف ايدوب، اقواى احتمالاته كوره مغاره‌نك بولنديغى طاغك اسميدر. بلقاء قربنده بواسمله برمحل بولنديغندن، اصحاب كهف مغاره‌سنك اوراده بولنمش اولديقى زعم اولنمش ايسه‌ده، اصحاب كهفك (افسوس) شهر قديمندن يعنى آياصلوغدن اولدقلرى مروى اولوب، مغاره‌نك دخى اوجوارده بولنمش اولمسى لازم كلير .

رقيم { (ابو ثابت — بن ثابت الانصارى الأوسى) صحابه‌دن اولوب، طائف غزاسنده شهيد اولمشدر .

رُقيه { حضرت رسول الله (صلعم) افندمزله حضرت خديجة الكبرى (رضها) نك ايكنجى كريمه‌سى و حضرت عثمان (رضه) ك ايلك زوجه‌سيدر . اقواى رواياته كوره حضرت زينب (رضها) دن كوچك وحضرت ام كلثوم ايله حضرت فاطمه (رضهما) دن بيوك ايدى . حضرت رقيه ايله حضرت ام‌كلثوم ابتدا ابولهبك اوغللرى عتبه وعتيبه‌يه نشانلانمشلر ديسه‌ده، «تبت يدا ابى لهب» آيت كريمه‌سنك نزولى اوزرينه، ابولهب ايله زوجه‌سى اوغللريتى حضرت محمد (صلعم) افندمزك قيزلرينى آلمقدن واز كچيرمشلردى . بونك اوزرينه رقيه حضرت عثمان (رضه)ه تزويج بيوريلوب ، برلكده حبشه هجرت ايتمشلردى؛ و اوراده بر اوغللرى اولوب، عبدالله تسميه اولنمشدى . بوچوجق حضرت رقيه‌دن صكره هجرت نبويه‌نك دردنجى سنه‌سنده آلتى ياشنده وفات ايتمشدر . حبشدن عودتندن صكره مدينهٔ منوره‌يه دخى هجرت ايدوب ، هجرتك ايكنجى سنه‌سى بدر غزاسى صره‌سنده حضرت رقيه خسته‌لنوب، بو مناسبتله حضرت عثمان (رضه) غزاى مذكوره كيده‌مه‌مشلردى . بدر مظفريتنك مژده‌سى مدينه‌يه واروديغى كون حضرت رقيه تسليم روح ايتمشدر . بعده حضرت عثمان حضرت ام كلثومى تزوج ايده‌رك، ذى‌النورين لقبنه مظهر اولمشدر . — (رقيه بنت كعب الاسلميه) و (رقيه بنت ثابت الانصاريه) دخى صحابياتدن اولوب ، كنديلرندن بعض احاديث شريفه روايت اولنمشدر .

رقـيه { حضرت على ايله حضرت فاطمه (رضهما) نك كريمه‌سى اولوب، قبل البلوغ وفات ايلديكى مرويدر. قبرى مصرده زيارتكاه اولوب (ست رقيه) ديمكله مشهوردر .

رقيه { (بنت محمد القشيريه) مصر محدثاتندن وصالحاتدن برخاتون اولوب، ٧٤١ تاريخنده وفات ايتمشدر. — (رقيه بنت محمد تغلبى)، (رقيه بنت النجاتى) و (رقيه بنت القارى) دخى محدثاتندندر .

ركانه { (بن عبد يزيد بن هاشم بن المطلب) صحابه‌دن اولوب ، قريشيلرك اسلامه قارشى الك زياده شدت كوسترنلرندن ايكن، فتح مكه‌ده شرف اسلامله مشرف اولمش؛ و حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده وفات ايتمشدر. كنديسندن بعض احاديث شريفه مرويدر .

رُكانه { ندلسده بلنسيه مضافاتندن كوزل بر قصبه اولديغى «معجم البلدان» ده مسطوردر .

ركب { (المصرى) صحابه‌دن اولوب ، بر حديث شريفك راويسيدر .

رَكله { اندلسده سرقسطه (يعنى سيراغوسه) مضافاتندن برقصبه اولوب، مشاهير علمادن ٥١٣ تاريخنده وفات ايدن (عبدالله بن محمد التجيبى الركلى) نك مسقط رأسيدر .

ركلينغهاوزن { (Recklinghausen) پروسيه‌ده (وستفاليه) ايالتنك (مونستر) سنجاغنده ومونسترك ٥٠ كيلومتره جنوب غربيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٩٢٠٠

اهالیسی، کمور معدنی و باروت و سائره فابریقه‌لری واردر .

رکن { (Regen) باویره‌نك آشاغی باویره ایالتنده و (لاندسبوت)ك ٨٥ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان نهرك کنارنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٥ ٢١٨ اهالیسی وحیوانات بازاری واردر . — رکن نهری (بهومر والد) یعنی چهستان طاغندن نبعانله، غربه طوغری جریان ایده‌رك، ١٦٥ کیلومتره‌لك جریاندن صکره طونه‌یه منصب اولور . اك کنیش یری ٣٠ متره وسعتنده‌در .

رکن آباد { فارسده شیرازك کنارندن جریان ایدن کوزل برچای اولوب، حافظ شیرازینك و سائر مشاهیر شعرانك اشعارنده ذکر ومدح اولنمشدر .

رکن الدوله { (حسن) آل بویهك ایکنجی حکمداری اولوب، بودولتك مؤسسی اولان عمادالدین علی بن بویهك برادریدر. مؤسس مشارالیه کندیسی فارسی طوتوب، شیرازی پایتخت اتخاذ ایتمش؛ وصاحب ترجمه‌یی عراق عجمه، دیکر برادری معز الدوله احمدی دخی کرمانه حاکم نصب ایلمش ایدی. بو وجهله رکن الدوله عماد الدوله‌نك وفاتنه یعنی ٣٣٨ تاریخنه‌دك ١٦ سنه اصفهانده حکم سوروب، عمادالدوله‌نك اولادی اولمدیغندن، فارس حکومتنده صاحب ترجمه‌نك بیوك اوغلی عضد الدوله‌یی وارث براقش ایسه‌ده، اصل سلطنت رکن الدوله‌یه انتقال ایتمکله، ٢٨ سنه دخی رأساً سلطنت سوروب، ٣٦٦ تاریخنده ٩٠ یاشنده وفات ایتمشدر. ابتدا خراسان جهتنده حکم سورن سامانیلرله محاربه ایدوب، بعده عقد مصالحه ایله، زماننی صلح وصلاحله کچیره‌رك، اجرای عدل وحقانیتده شهرت بولمشدر . اوغلی عضد الدوله عم زاده‌سی عز الدوله بن معز الدوله‌یی حکومتندن اخراج ایتدیکیچون، رکن الدوله منفعل اولوب، عضد الدوله‌یه قارشی عسکر سوق ایتمش ایسه‌ده، اوغلی دها بیوك برعسکرله قارشیلادیغندن، رکن الدوله اصفهانه عودت ایدوب، اوغلی دخی آرقه‌سی صره کیده‌رك، عذرخواه اولمش ایدی. عضد الدوله‌دن بشقه (مؤید الدوله ابونصر) و(فخر الدوله علی) اسملریله دیکر ایکی اوغلی دخی اولوب، بونلره دخی ملکنك برقسمنی ویرمش ایدی.

رکن الدین { (سلطان —) خوارزمشاهان دولتنك طقوزنجی و صوك حکمداری اولوب، سلطان قطب الدین محمدك اوچنجی اوغلیدر . پدرینك زماننده عراق حاکمی اولوب، مغوللرك هجومنده (کرکوه) قلعه‌سنده تحصن ایتمشیدی . مغلوب اولدقده، مغول عسکرینك سرداری اوکنه دیز چوکوب اطاعت ایتمسی تکلیف اولنوب ، قبول ایتمه‌مکله، قتل اولنه‌رق ، بونکله خوارزمشاهان دولتی منقرض اولمشدر .

رکن الدین { (ملك —) ملوك کرتك ایکنجیسی اولوب، امارت مذکوره‌نك مؤسسی اولان ملك شمس الدین محمدك اوغلیدر . ٦٧٦ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، اباقا خانك فرمانیله هرات وغورستان حاکمی اولوب، بعده ارغوز خان طرفندن اردویه دعوت اولندقده، اطاعت ایتمیوب، اوغلی علاء الدینی هراتده قائممقام براقه‌رق، (خنار) قلعه‌سنده قپانمش؛ واوراده ٢٤ سنه قالوب، ٦٠٥ تاریخنده وفات ایتمشدر .

رکن الدین { (شیخ — ابو الفتح بن شیخ صدرالدین عارف) هندستانده ملتان خطه‌سی مظنهٔ کرامندن اولوب، سکزنجی قرن هجری اوائلنده وسلطان علاء الدین اسکندر ثانی زماننده یاشامشدر .

رکن الدین { (قاضی —) ایران شعراسندن اولوب، (قم) شهرندندر. اتابکیلر زماننده یاشایوب ، بونلر طرفندن قم شهرینه قاضی نصب اولنمشدی . مدحلرنده برچوق اشعار سویلمشدر . نهایت تبریزده وفات ایتمشدر . شو بیت اونکدر :

شرم باد ای خون من برکردنت
بازخود یا از خدا یا ازمنت

رکن الدین خورشاه { (خواند —) ملوك اسماعیلیه دخی دینلن ملاحدهٔ قهستانك سکزنجی و صوك حکمداری اولوب، ٦٥٣ تاریخنده، پدری خواند علاءالدین محمدك وفاتی اوزرینه، قهستان تختنه جلوس ایتمش ایسه‌ده ، یالکز برسنه حکومت سوروب، ٦٥٤ ده مغوللر طرفندن اخذ وقتل اولنمشدر .

ركن الدين دبير { مناقب اولياءيه دائر « شمائل الاتقياء » عنوانلی کتابك مؤلفیدر . کتاب مذکوری برهان الدین صوفی نامنه یازمشدر .

ركن الدين رازى { ایران شعراسندن او- لوب ، شو بیت او- نکدر :

روشن نکشت سوز دل ما بهیچ کس
درکوشهٔ فراق غریبانه سوختیم

ركن الدين سليمان شاه { روم ممالکنده حکومت سورن ملوك سلجوقیه‌دن ایکی ذاتك اسمیدر :

برنجیسی ملوك مذکوره‌نك يدنجیسی اولوب، عزالدین قلیج آرسلانك اوغلیدر . ٥٧٩ تاریخنده، برادری غیاث الدین کیخسروك فراری اوزرینه، تخت موروثنه جلوس ایدوب ، ٢٣ سنه حکومت سوردکدن صکره ، ٦٠٢ تاریخنده وفات ایتمشدر . — ایکنجیسی غیاث الدین کیخسرو ثانینك اوغلی اولوب ، ٦٤٤ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، برادری عزالدین کیکاوسله مشترکاً حکم ایتمش و ٦٦٤ده رحلت ایتمشدر. بعض تواریخده (رکن الدین قلیج آرسلان) دیه محرردر .

ركن الدين صاين { ایران شعراسندن او- لوب، سمنان قاضیسنك اوغلی ایدی. ملوك جنکیزیه‌نك اخیری اولان طغان تیمور خانك معلمی اولوب، حکمدار مشار الیهك حما- قتندن بحث ایتمش اولدیغی کندیسنه سویلدکلرندن، حبسنه فرمان ویرمشیدی . شاعرك تقدیم ایلدیکی شو قطعه تخلیهٔ سبیلنه سبب اولمشدر :

در حضرت شاه چون قوی شد رایم
کفتم که رکابرا ززر فرمایم
آهن چو شنید این حکایت از من
درتاب شد و حلقه بزد بر پایم

ركن الدين فيروز { ملوك غوریه‌دن او- لوب ، سلطان شمس الدین التمشك اوغلیدر . ٦٣٣ تاریخنده ، پدرینك وفاتی اوزرینه، دهلی تختنه جلوس ایتمش ایسه‌ده، آلتی آی صکره همشیره‌سی سابقة الترجمه راضیه‌قعود ایتمشدی.

ركن الدين قبائی { مشاهیر شعرادن او- لوب ، ترکستانده‌کی (قبا) مملکتندن ایدی . اثیر الدین رومانی شاکر- داندن و پوربهاء جامینك استادی ایدی . شو بر ایکی بیت عراقه واردیغنده، خواجه معزالدین طاهره تقدیم ایلدیکی برقطعهٔ مشهوره‌سندندر :

چو شد امسال آخر ای مخدوم
که من رنج دیدهٔ مظلوم
بعد ده سال حق براین دولت
کشتم ازهر مراد دل محروم الخ

ركن الدين قليج آرسلان { [«رکن الدین سلیمان شاه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

ركن الدين مبارك { کرمانده حکومت سورن قره ختاییان ملوکنك ایکنجیسی اولوب، بودولتك بانیسی اولان براق حاجبك اوغلیدر . پدرینك وفاتی اوزرینه ، ٦٣٢ تاریخنده اوقتاقاآنك فرمانیله حاکم کرمان او- لوب، ١٦ سنه حکومت سوردکدن‌صکره، ٦٥٠ده مقتولاً وفات ایتمشدر .

ركن الدين يوسف شاه { لر بزرکده حکومت‌سو- رن اتابکان ملوکنك سکزنجیسی اولوب، نصرةالدین احمدك اوغلیدر . ٦٣٣ تاریخنده، پدرینك وفاتی اوزرینه، جلوس ایدوب، آلتی سنه عدل وحقانیتله حکومت سوردکدن صکره، ٦٤٠ تاریخنده وفات ایتمشدر . اوغلی وخلفی اولان مظفرالدین افراسیاب ملوك مذکوره‌نك اخیریدر .

رکنسبورغ { [« راتیسبونه » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

ركن کاشی { مشاهیر شعرا و اطبای ایراندن اولوب ، اشعارنده (مسیح) تخلص ایدردی . شاه عباس ماضینك خد- متنده اولوب، بعده هندستانه رحلتله، اکبر شاهك و بونك خلفلری جهانکیر وشاهجهانك خدمتلرنده بو- لنمش ؛ وایفای حج ایتدکدن صکره ایرانه عودت ایدوب ، ١١٥٦ تاریخنده وفات ایتمشدر . اشعاری یوز بیك بیتی متجاوزدر . [« مسیح » ماده‌سنه دخی مراجعت بیوریله .]

رکنیا { (Requena) اسپانیانك والنسه (یعنی بلنسیه) ایالتنده و والنسه‌نك ۶۰ کیلومتره غربنده اوله‌رق همنامی بر نهرك کنارنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۲۵ ۱۳ اهالیسی، دمیر یولی، قطیفه فابریقه‌لری و جوارنده ذخیره وشراب حاصل ایدر منبت اراضیسی ایله ایکی طوزلی معدن صویی واردر.

رکنیچ { (Recknitz) آلمانیانك مکلنبورغ بیوك دوقه‌لغنده بر نهردر، که همنامی اولان قریه‌نك ۷ کیلومتره یوقاریسنده بعض بطاقلقلردن نبعانله، شمال شرقی‌یه و بعده شمال‌غربی‌یه طوغری آقه‌رق، ۱۵ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، بالطیق دکیزینه دوکیلور. مجراسنك یالکز ۱۵ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

رلاند { (Reland) فلمنك مستشرقیننده‌ن اولوب، ۱۶۷۶ ده (ریپ) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۷۱۸ ده وفات ایتمشدر. (هاردرویق) دارالفنوننده فلسفه و بعده السنهٔ شرقیه معلمی بولنمش؛ و فلسطینك بر تاریخنی و سائر بعض کتابلر یازوب، عربیدن دخی لاتین لسانـنه بر قاچ کتاب ترجمه ایتمشدر.

رلونقاوی { (Reloncavi) آمریقای جنوبیده شیلینك قسم جنوبیسنده جنوبدن شماله متوجه بر کورفز اولوب، بویی و اکی ۴۰ وسواحلی ۱۲۰ کیلومتره‌دره. مدخلنده برچوق آطه‌لر وایچنده (پوئرمونت) اسمیله بر اسکله بولنیور.

رَماده { بو اسمله بلاد عربده برقاچ قصبه و قریه ومحله وار ایدی. بری یمنده، بری فلسطینده رمله قربنده، بری اسکندریه ایله برقه آره‌سنده، بری اندلسده قرطبه قربنده، بری بصره ایله مکه آره‌سنده، بری بلخ قربنده، بری نیشاپور جوارنده ایدی. حلبك دخی بیوك بر محله‌سی بو اسمله مسمی ایدی.

رماقل { (S[t] Remacle) سنت ـ قتولیکلرك عزیزلرندن اولوب، بلچیقه‌ده خرستیانلغی نشر ایلمش؛ و ۶۷۵ تاریخ میلادیسنده وفات ایتمشدر. یورطیسی ایلولك اوچنده اجرا اولنور.

رُمان { واسطه بر قصر اولوب، بعض مشاهیرك مسقط رأسی بولنمشدر.

رَمّان { طی بلدنده برطاغ اولوب، اهل رده ایله حضرت خالد بن ولید (رضه) بیننده اوراده بر محاربه اولمشدی.

رمباو { (Rembau) ملاقه شبه جزیره‌سنك جنوب غربی قسمنده بر حکومت صغیرهٔ اسلامیه اولوب، انکلتره دولتنك تحت حمایه‌سنده بولنیور. مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۰۰ مربع کیلومتره اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی واردر. اراضیسی پك منبت اولوب، کلیتلی پرنج حاصل اولور.

رمبراند { (Rembrandt) فلنکك الك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۶۰۶ تاریخنده (لیده) قربنده طوغمش، و ۱۶۶۰ ده آمستردامده وفات ایتمشدر.

رمبنك { (Rembang) جاوه جزیره‌سنك ساحل شمالیسنده و باتاویه‌نك ۴۲۰ کیلومتره شرق جنوبیسنده و (کننك) نهری مصبنده واقع بر کورفز ایچنده ایالت مرکزی بر قصبه در. اهالیسی کمیجیلك و بالیقچیلقله مشغولدر.

رمبو { (Rembo) آفریقای غربیده قونغو مملکتنك فرانسه‌نك النده بولنان قسمنده بر نهردر، که (آشانقونو) جبالندن نبعانله، غرب جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، ۸۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، جنوبدن کلن (اوفوغو) نهریله برلشه‌رك، دها ۸۰ کیلومتره‌لك مسافه قطع ایله، (نفومی) بطاقلقلرینی شق ایده‌رك، (فرنان‌واز) کورفزینه دوکیلور. صویی چوق اولوب، بعض محللرنده ۳۰۰ متره‌دن زیاده وسعتی واردر.

رمپانغ { یاخود رمپنك (Rempang) فلنکك النده اولان بحر محیط هندی جزایرندن بر آطه اولوب، (بانتام) جزیره‌سنك جنوب شرقیسنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۳۸ مربع کیلومتره‌دره.

رمتالکس { (Rhémétalcès) تراکیا خطهٔ قدیمه‌سنك (یعنی ادرنه جهتنك) بو اسمله ایکی حکمداری اولوب، برنجیسی دردنجی (قوتیس)ك برادریدر. میلاددن ۷ سنه مقدم یکنی (رسقوپوریس)ه خلف اولوب، دالماتلرله

پانونیالیلره قارشی رومالیلره معاونت ایتمشدی. میلادك ١٠ نجی سنه‌سنده وفات ایدوب، ملکی اوچنجی رسقوپوریس ایله بشنجی قوتیس آره‌سنده مقاسمه اولنمشدی. — ایکنجیسی میلادك ١٩ نجی سنه‌سی مذکور اوچنجی رسقوپوریسه خلف اولوب، بعده بشنجی قوتیسك حصه‌سنی دخی ضبطله، ٤٦ تاریخنه‌دك بتون تراکیایه حکم ایتمش؛ و وفاتنده ملکی روما ایمپراطورلغنه الحاق اولنمش ایدی.

رمدیوس (Remedios) آمریقانك آنتیل جزایر کبیره‌سندن اسپانیانك النده بولنان (قوبه) جزیره‌سنك ساحل شمالیسنده، (سانته قلاره) ایالتنه ملحق و سانته قلاره‌نك ٥٠ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع سنجاق مرکزی بر قصبه اولوب، ٧٦٤٠ اهالیسی ودمیر یولی واردر. اسکله‌سی قصبه‌دن اوزاقجه‌در.

رمزی قدمای شعرای عثمانیه‌دن ایکی ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (مصطفی —) بروسه‌لی اولوب، غلطه قاضیلغنده و سائر بعض قضالرده بولنمش، و ٩٥٤ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی صدور عظامدن مشهور پیری پاشادر. ترجمهٔ حالنه دائر «پیری پاشا» ماده‌سنده تفصیلات ویرلمش اولمغله، شوراجقده اشعارندن شو ایکی بیتك ایرادیله اکتفا اولندی:

شب زلفکده قالانلر ظلمات ایله یورر
ایریشن لبلرکه آب حیات ایله یورر
زاهدی حسرت‌می‌شویله‌زبون‌ایلدی‌کیم
الده تسبیح وعصاسی صلوات ایله یورر

رمزی متأخرین شعرای عثمانیه‌دن دخی اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (محمد — افندی) قره‌مانلی اولوب، بروسه‌ده مدرس اولدیغی حالده، ١١٤٣ ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (عثمان — افندی) تکفورطاغلی بزمی افندینك کوچك برادری اولوب، ١١٣٧ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

یاد مرآت رخ وقند لبکله رمزی
شمدی نوبت‌می‌ویرر طوطی شکرشکنه

— اوچنجیسی (علی — افندی) ادرنه‌لی اولوب، درسعادتده مواصلتله، طریق تدریسه بالدخول، حرمین مفتشی و بعده قدس ملاسی اولوب، بعدالانفصال ١٢٥٤ ده وفات ایتمشدر. شومطلع اونکدر:

لعل لبکه جان و دلك اشتهاسی وار
زیرا او پرده خیلیجه شکر صفاسی وار

رمزی (محمد هادی) ایران شعراسندن اولوب، کاشانلیدر. شو بیت اونکدر:

عارف میان خلق همان با خدا بود
درمعدنست لعل و زخارا جدا بود

رمس (Rems) وورتمبرغده برچایدر، که (ژوره) طاغندن نبعانله، ابتدا غربه و بعده غرب شمالی‌یه طوغری باغلری چوق ومنبت بر وادینك ایچندن آقه‌رق، ٨٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (رین) ایرماغنه تابع (نقار) نهرینه دوکیلور.

رمشید (Remscheid) غربی پروسیه‌نك (رین) ایالتنده، (دوسلدورف) سنجاغنك (لنپ) قضاسنده و لنپك ٤ کیلومتره غرب جنوبیسنده واقع برقصبه اولوب، ١١٠٠٠ اهالیسی ودمیر و چلیك و پرنجدن آلات و اوانئ مختلفه فابریقه‌لری واردر.

رمضان افندی مشاهیر خطاطیندن اولوب، درتیوز مصحف شریف یازمش؛ و ١٠٩١ ده وفات ایدوب، مولویخانه قپوسی خارجنده دفن اولنمشدر.

رمضان اوغلی دولتی (یاخود دولت رمضانیه) دولت عثمانیه‌نك اوائل ظهورنده آطنه و طرسوس وسیس جهتلرنده حکومت سورمش برکوچك دولت اولوب، بانیسی ارطغرل غازینك پدری سلیمان شاهك معیتنده بولنمش اولان ترکمان رؤساسندن (یورکر) ك اوغلی رمضاندر. مذکور یورکر ورمضان آطنه جبالنده‌کی مرعالره مالك اولوب، عشیرتلریله رعی اغنام ایتمکده ایکن، مرور زمانله کسب نفوذ واقتدار ایده‌رك، بر حکومت تشکیل ایتمشلردی. آل رمضان دولتی ٧٨٠ تاریخنده تأسس ایدوب، ٩٧٠ تاریخنه‌دك

۱۹۰ سنه دوام ایتمش، و بوسلاله‌دن یدی کشی حکومت سورمشدر، که بونلرده احمد بن رمضان، داود بك بن احمد، محمود بك بن داود، خلیل بك بن محمود، پیری بك بن خلیل، ابراهیم بك بن پیری، محمد بك بن ابراهیم‌در. بونلرك ایلك اوچی مصرده حکومت سورن ممالیك چراکسه ایله مناسباتده بولنوب، کندی برادر واقربالریله دائما منازعه ومحاربه‌ده بولنمشلردر. دردنجیلری اولان خلیل بك دولت علیهٔ عثمانیه‌نك تحت حمایه‌سنه کیروب، بوحمایه کیده‌رك عادتا تابعیت صورتنه کچمش؛ ونهایت آطنه‌یه بشقه والی تعیین اولنه‌رق، رمضان سلاله‌سی بسبتون منقرض اولمشدر.

رمضان زاده { (محمد چلبی) قانونی سلطان سلیمان‌خان‌دوری رجالندن ومورخیندن اولوب، مرزیفونلیدر. دفعاتله رئیس الکتاب و نشانجی و دفتر امینی ومصر محافظی اولوب، نشانجی لقبیله شهرت بولمشدر. حتی یازدیغی مختصر برتاریخ عمومی دخی «نشانجی تاریخی» عنوانیله مشهوردر.

رَمطه { صقلیه جزیره‌سنده ساحلدن اوزاق اوله‌رق بر طاغك اوزرنده مستحکم برقلعه اولوب، اهالیٔ اسلامیه ایله مسکون بولندیغی «معجم البلدان» ده مذکوردر.

رَمَك { موصل ولایتك سلیمانیه سنجاغنده کوچك برقصبه‌در.

رَمله { قدس‌سنجاغنك یافه قضاسنده ویافه‌دن قدسه کیدن طریق اوزرنده اوله‌رق قدسك ۲۹ کیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، یالکز ۴۰۰ قدری خرستیان و قصوری کاملاً مسلم اولمق اوزره، ۴۰۰۰ اهالیسی، اطرافنده خرما، زیتون، فرنك انجیری و سائر اشجار مثمره‌یی حاوی باغچه‌لری، پاموق ایپلیکیله صابون معمولاتی، جامع کبیر اسمیله مصنع برجامع شریفی و آثار قدیمه‌دن معدود صهریجلریله بعض معابدی واردر. پك اسکی برقصبه اولوب، اسم‌قدیمی (آریماتیا Arimathia) در. اوائل دور اسلامده پك معمور و بیوك برشهر اولوب، ملوك امویه‌دن ولید بن عبدالملك و بعده احمد بن طولون طرفندن اعمار اولنمش؛ ومؤخراً اهل‌صلیبك الینه کچوب، صلاح‌الدین ایوبی طرفندن استخلاص ایدلمش؛ و بعده یکیدن اهل صلیبك الینه کچوب، نهایت بیبرس طرفندن قطعیاً فتح اولنمشدر. مشاهیر علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسی بولنمشدر.

— بو اسمله ممالك اسلامیه‌نك سائر طرفلرنده دخی بعض قریه ومحله‌لر بولنمشدر.

رَمله { مصر اسفلده اسکندریه مدیریتنده و اسکندریه‌نك شمال شرقیسنده اوله‌رق ابوقیر کولنی آق دکیزدن آیران دیلك اوزرنده برقصبه اولوب، ۴۳۳۰ اهالیسی واردر. اسکندریه اغنیاسنك صیفیه‌لرندن عبارت اولوب، شهرمذکوره بردمیر یول ایله مربوطدر. آغستوس طرفندن تأسیس ایدلمش اولان (نیقوپولیس) شهر قدیمنك موقعنده مؤسسدر.

رمله { صحابیاتدن بروجه آتی آلتی خاتونك اسمیدر:

برنجیسی ام حبیبه رمله بنت ابی سفیاندر. [«ام حبیبه» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.] — ایکنجیسی (رمله بنت الحارث الانصاریه النجاریه) در، که حضرت رسول الله (صلعم) افندمزه بیعت ایدن خاتونلردندر. — اوچنجیسی (رمله‌بنت‌شیبة القرشیه) در، که هند بنت‌عتبه‌نك عمزاده‌سی‌اولوب، اسکیدن اسلامه کلمش؛ ومدینه‌یه هجرت ایدوب، حضرت عثمان بن عفان (رضه) ه وارمش ایدی. پدری، مشرك اولدیغی حالده، بدر غزاسنده قتل اولنمشدر. — دردنجیسی منافقینك رئیسی اولان عبدالله بن ابی‌سلولك قیزی رمله اولوب، حضرت رسول‌اکرمه بیعت ایتمشیدی. — بشنجیسی مطلب بن ازهر الازهرینك زوجه‌سی (رمله بنت عوف السهمیه) در، که مکهٔ مکرمه‌ده اسلامه کلوب، زوجیله برابر حبشه هجرت ایتمشیدی. — آلتنجیسی (رمله بنت الوقیعه) در، که ابو ذر غفارینك والده‌سیدر.

رمله { تابعیاتدن دخی ایکی قادینك اسمی اولوب، بری عشرهٔ مبشره‌دن حضرت زبیر (رضه) ك قیزی وعثمان بن عبداللهك زوجه‌سیدر. اوغلی عبدالله بن عثمان حضرت امام حسین (رضه) ك کریمه‌سی (سکینه) یی تزوج ایتمش اولمغله، حضرت مشارالیهانك قائن والده‌سی اولمشدر. — دیکری معاویه بن ابی سفیانك قیزی اولوب، معا-

ویه‌نك وفاتی قصه‌سنده و برادری یزیدك اشعارنده ذکری کچیور .

رمو (Remos) آمریقای جنوبیده پرونك شرق جهتنده ساکن وحشی برقوم اولوب، اولولرینی قلبه‌لرینك آلتنده دفن ایتمك جملهٔ عاداتندندر .

رموآ (Remois) فرانسه‌نك شامپانیا خطه‌سنده برکوچك یر اولوب، مرکزی (ریمس) قصبه‌سی ایدی .

رموزات (Abel Rémusat) آبل — فرانسه‌نك مشاهیر مستشرقیننددن اولوب، ۱۷۸۸ ده پارسده طوغمش، و ۱۸۳۲ ده وفات ایتمشدر. چین و تیبت و مانچو لسانلرینی اوکرنوب ، بولسانلردن فرانسزجه‌یه برخیلی کتابلر ترجمه ایتمش؛ والسنهٔ مذکوره حقنده بعض مطالعات یازمشدر . پارسده السنهٔ شرقیه جمعیتنك تأسیسنه سبب اولمش؛ وجمعیت مذکوره‌نك ابتداکاتبی وبعده رئیسی اولمش ایدی . السنهٔ شرقیه مکتبنده چین لسانلك معلمی اولوب ، لسان مذکورك فرانسه‌ده تدریسنه الك اول باشلایان کندیسیدر .

رموزات (Compt de Rémusat) قونت — فرانسه سیاسیون وادباسندن اولوب، ۱۷۹۷ ده پارسده طوغمش، و۱۸۷۵ده وفات ایتمشدر. ۱۸۴۰ده داخلیه‌ناظری و۱۸۷۱ده محبی اولدیغی موسیو تیرك جمهوریت ریاستنده خارجیه ناظری اولمشدی . برخیلی کتب ادبیه و فلسفیه یازوب، آقادمیا اعضالغنه قبول اولنمشدی .

رمی (Remi) قیصرك فتوحاتندن اول فرانسه‌نك (مارنه) و (اوبه) ایالتلرنده ساکن بولنمش برقومدر .

رمی (St Remi) سنت — بواسمله قتولیکلرك ایکی عزیزی اولوب، برنجیسی فرانقلرك حکمداری (قلوویس)ی باپتیز ایدوب، خرستیانلغك فرانقلر بیننده انتشارنه سبب اولمش؛ و ۵۳۳ تاریخنده ۹۵ یاشنده وفات ایتمشدر . تشرین اولك برنجی کونی یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی شارل مارتلك غیرمشروع اوغلی اولوب، (روئن) باش پسقپوسی اولمش، و ۷۷۱ ده وفات ایتمشدر . تشرین اولك ۲۸ نده یورطیسی اجرا اولنور.

رمیثه بواسمله صحابیاتدن ایکی خاتون ذکر اولنوب، بری (رمیثه بنت عمرو بن هاشم بن مطلب) و دیکری (رمیثه بنت حکیم) در. برنجیسنك انصاریاتدن اولدیغی دخی مرویدر . ایکنجیسنك تابعیاتدن اولمسی احتماله دها قریبدر .

رمیرمونت (Remiremont) فرانسه‌نك ووسژه ایالتنده و (اپینال)ك ۲۱ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (موزله) نهرینك ساحل یسارنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۷۳۰۵ اهالیسی، دمیریولی، یوك وپاموقدن مختلف منسوجاتی و بعض فابریقه‌لری وارور .

رمیشه حجازده حکومت سورن بنی قتاده ملوکندن اولوب ، یدنجی قرن هجری اوائلنده ، پدری ادریسك وفاتندن صکره ، برادری حمیصه ایله مشترکاً حکومت سورمش؛ و بینلرنده کاه موافقت وکاه مخالفت ومنازعه وقوع بولمشدر .

رمیصاء صحابیاتدن ام سلیمك اسمیدر . [« ام سلیم » ماده‌سنه مراجعت.]

رمیکیه اندلس طوائف ملوکندن اشبیلیه حاکمی معتمد بن عبادك زوجه‌سی اولوب، حسن وملاحتیله وشعر وفصاحت وطلاقت لسانیله شهرت بولمشدر .

رمیلی اندلس اطباسندن اولوب، طبه‌دائر «البستان» عنوانیله برتألیفی واردر.

رناکات (Ranaghat) هندستانده بنکاله خطه‌سنك کلکته ایالتنده و (کریشناکر)ك ۲۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (چورنی) نهری اوزرنده برقصبه اولوب ، ۱۳۶۵ ی مسلم اولمق اوزره ، ۸۶۸۰ اهالیسی واردر .

رنان (Ernest Renan) ارنست — فرانسه‌نك الك مشهور علما ومستشرقیننددن اولوب، ۱۸۲۳ تاریخنده (ترکیه) قصبه‌سنده طوغمش، و۱۸۹۲ده وفات ایتمشدر. ابتدا پاپاس اولمق اوزره، عقاید وسائر علوم دینیه تحصیلنه سوق اولنه‌رق، علوم مذکوره‌ده اقرانینه تفوقله، کسب تمیز ایتدکدن صکره، بومسلکی افکارینه موافق بولمیه‌رق ، بوندن کف یدله، السنهٔ شرقیه تحصیلنه قویلمش؛ وعبرانی، عربی و سریانی لسانلرینی اوکرنمش

ایدی. کتب مقدسه‌نك تنقیداتنه و خرستیانلغك صورت ظهور و انتشاری حقنده تحقیقات عمیقه‌یه گیریشوب، حضرت عیسانك ترجمهٔ حالی حقنده نشر ایتدیکی مفصل بر کتاب کندیسنك پاپا طرفندن آفروس ولسان عبرانی معلملکندن عزل اولنمسنی موجب اولمشدی. رنان بونکله قناعت ایتمیوب، حواریونك ترجمهٔ احوالنه وخرستیانلغك اوائلنه دائر دها برقاچ کتاب نشریله، خرستیانلق عالمنده دینسز-لکله شهرت بولمشدر. ابن رشدك مسلك فلسفیسنه دائر Averoës et l'Averoïsme عنوانیله مفصل برکتاب یازوب، حکیم مشارالیهك و بتون حکماء عربك افکار حکمیه‌سنی ایضاح وتفصیل ایتمشدر. السنهٔ سامیه‌نك صورت اشتقاق وتناسبی حقنده دخی براثر معتبر میدانه قویه‌رق، حکیم شهیر (وولنی) طرفندن بوبابده تخصیص ایدلمش اولان مکافاتی قزا-نمشدر. بونلردن بشقه فنیکه‌لیلرله عبرانیلرك آثار عتیقه‌سی والسنهٔ سامیه ایله تاریخ مقدس حقنده برطاقم رساله‌لر واك معتبر رسائل موقوته وغزته‌لرله برچوق مهم بندلر نشر ایتمشدر. ایکی دفعه ایتالیایه وایکی دفعه دخی سوریه جهتنه سیاحت ایتمشدر. وفاتنده پاپاسسز وبرکونه آیین مذهبی اجرا اولنمقسزین دفن اولنمسنی وصیت ایتمکله، بووصیتی اجرا اولنمشدر.

رنتریا (Renteria) اسپانیانك ایالات شمالیه‌سندن (کیپوزقوآ) ایالتنك (سنت سباستیان) قضاسنده وسنت سباستیانك ۷ کیلومتره شرق جنوبیسنده مستحکم و قدیم برقصبه اولوب، ۳۰۶۰ اهالیسی و ایپلیك ومعدنه متعلق بعض معمولاتی واردر.

رنتون (Renton) اسقوچیانك (دومبارتون) ایالتنده و دومبارتونك ٤ کیلومتره شمال غربیسنده و (لون) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ٤٣٢٠ اهالیسی وباصمه و بز فابریقه‌لریله بویاخانه‌لری واردر.

رندسبورغ (Rendsburg) پروسیه‌نك (اشلسویغ هولشتاین) ایالتنده و (کیل) ك ۳۰ کیلومتره غربنده وبحر شمالی‌یه دوکیلن (ایدر) ایرماغی اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۱۲۱۵۵ اهالیسی واردر. مهم و تجارتکاه براسکله اولوب، بیوك سفائن دستکاهلری، دمیرخانه‌لری ومنسوجات متنوعه ایله طوغله، کرمید، چمنتو و سائره فابریقه‌لری واردر. نهر مذکوردن بالطیق دکیزینه قدر برجدولی دخی واردر.

رنسو (Rennesso) نوروجك (استاوانکر-فیورد) کورفزنده (قریستیانساند) ایالتنك (استاونکر) قضاسنه ملحق برطاقم آطه‌لر اولوب، الك بیوکلری اولان (رنسو) ایله (موستلو) آطه‌لرینك مساحهٔ سطحیه‌لری ٤١ مربع کیلومتره واهالیلری ۲۳۶۰ کشیدر.

رنسی (Raincy) فرانسه‌ده «سینه مع-اوآزه» ایالتنك (پونتوآزه) قضاسنده و پونتوآزه‌نك ۳۵ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق پارسدن استراسبورغه کیدن دمیریول خطی اوزرنده ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۵۲۳۰ اهالیسی، آلچی معدنی، مشهور فدانلقلری وتل قفس فابریقه‌لری واردر.

رنغو (Rengo) آمریقای جنوبیده شیلینك وسطلرنده کائن (قولشاغوآ) ایالتنده (قاوپولیقان) سنجاغنك مرکزی برقصبه اولوب، (سان فرناندو) نك ۲۵ کیلومتره شمال شرقیسنده وشهر مذکوردن سانتیاغویه کیدن دمیریول خطی اوزرنده واقع و ۳۹۰۰ اهالیی جامعدر. قادینلرینك حسن وملاحتیله مشهوردر.

رنفرو (Renfrew) اسقوچیانك جنوب قسمنده و غلاسقووك ۸ کیلومتره غرب شمالیسنده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ٤٨٥٥ اهالیسی، سفائن دستکاهلری ومنسوجات فابریقه‌لری واردر.

رنکپور هندستانده بنکاله خطه‌سنك راجشاهی ایالتنده و (رامپور باولیه) نك ۱۶۷ کیلومتره شمال شرقیسنده ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ۶۶۵۰ سی مسلم اولمق اوزره، ۱۳۲۲۰ اهالیسی واردر.

— هندستانك شمال شرقیسنده واقع (آسام) خطه‌سنده و (سیبساکر) ك قربنده وجنوبنده دخی بواسمله براسکی شهر ویرانه‌لری واردر.

رنك کولی (Rang-Koul) آسیای وسطینك (پامیر) خطه‌سنده و (قره کول) ك ۸۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق ۳۹۶۵ متره‌لك ارتفاعده واقع برکول او-

لوب، ۳ کیلومتره طولنده بر بوغازله اختلاط ایدر ایکی قسمدن مرکبدر. جیحونه تابع (آق صو) ونام دیکرله (مرغاب) نهرینه دوکیلور (آق بیتال) چاینك مجراسندن ٦ کیلومترەلك برصیرتله آیرلمشدر.

رنکین { (سعادت یار خان) هندستان شعراسندن اولوب، ۱۲۵۱ تاریخنده ۸۰ یاشنده وفات ایتمشدر. «مهر وماه» عنوانیله فارسی برمنظومەسی واردو لساننده برچوق اشعاری واردر.

رنل { (Rennell) بحر محیط کبیرده واقع (سالومون) جزایرینك قسم جنوبیسنده ایکی آطەنك اسمی اولوب، بونلرك بری (مونکیکی) یاخود (بلونه) ودیکری (مونغاوه) یاخود (رنل) اسمیله مسمادر. ایکیسنك مساحهٔ سطحیەسی ۷۷۰ مربع کیلومتره اولوب، (پولینسیا) لیلرله مسکوندرلر. ۱۷۹٤ ده (بوتلر) طرفندن کشف اولنوب، الآن احواللری تمامیله معلوم دکلدر.

رنل آقنتیسی { (Courant de Rennell) مکسیقا کورفزندن باشلایەرق فرانسه وانکلتره ونهایت نوروج سواحلنه طوغری شمال شرقیه اوزانان و (غولف استریم) اسمیله مشهور اولان بیوك آقنتینك برقولی اولوب، ٤٥ درجه عرض شمالیده تشعبله، اسپانیا وفرانسه سواحل غربیەسنی یالالایەرق وسواحل مذکورەدەکی قویلره برطاقم شعبەلر صالەرق، (مانش) دکیزینه کیرر، واورادن دونەرك، بتکرار (غولف استریم) آقنتیسیله برلشیر. کاشفی اولان انکلتره مشاهیر متفننلرندن موسیو (رنل)ك اسمیله تسمیه اولنمشدر.

رنو { (Reno) ایتالیانك شمالینك (امیلیا) خطەسنده (پو) ایرماغنه تابع بر نهر اولوب، طوسقانه خطەسنده (آپنین) سلسلهٔ جبالندن نبعانله، شمال شرقیه طوغری جریان ایدەرك، پورته، اورغاتو، پولونیه وچنتو شهر وقصبەلری ایچندن ویانندن کچدکدن صکره، بردنبره شرق جنوبیه دونوب، ترانکلو قربنده صاغدن (پو) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ۱۸۰ کیلومتره طولنده اولوب، حوضەسی ۵۰۰۰ مربع کیلومتره وسعتندەدر. یاغمور موسملرنده صویی چوغالوب، جریانی سرعتلی ومخاطرەلیدر.

رنه { (Rennes) فرانسەنك شمال غربی جهتنده و برتانیه خطەسنده واقع «ایله معویلنه» ایالتنك مرکزی برشهر اولوب، پاریسك ۳۱۰ کیلومتره غرب جنوبیسنده و (ویلنه) نهری اوزرنده اولەرق آز متموج بر اووەنك اورتەسنده واقعدر. پاریسدن (برست) ه کیدن دمیر یولك اك مهم موقفلرندن اولوب، ٥۲٦۱٥ اهالیسی، آقادمیاسی، داخلی مکتب اعدادیسی، طب وفن صیدلانی مکتبی، مکتب اعدادیسی، معلم ومعلمەلر یتشدیرەجك مخصوص مکتبی، طائفهٔ رهبانه مخصوص مکتب عالیسی، ۵۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانەسی، موزەسی، نباتات باغچەسی، آثار عتیقه جمعیتی، ۱۰۰۰ یتاغی حاوی درت خستەخانەسی، حبسخانهٔ عمومیسی، یلکن بزی، کستانه، زبال، طیور وسائرەیه متعلق خیلی ایشلك تجارتی ومعمولات متنوعەیه مخصوص خیلی فابریقەلری واردر. اسکی برشهر اولوب، وقتیله (برتانیه) خطەسنك مرکزی ایدی. شمدیکی حالده خطهٔ مذکورەده بوندن بیوك ایکی شهر واردر.

رنه { (Renaix) بلجیقەده «شرق فلاندره» ایالتنك (اودرانده) قضاسنده واودراندەنك ۱۰ کیلومتره جنوبنده و بردمیریول خطنك تشعب نقطەسنده واقع ناحیه مرکزی برقصبه اولوب، ۱۵ ۷۲۵ اهالیسی وبیوك وپاموقدن منسوجات مختلفهایله مسکرات، سرکه، طوغله، کرمیت، توتون، بیره وسائره فابریقەلری ودباغخانه وبویاخانەلری واردر. چوخه فابریقەلری وقتیله پك ایشلك ایدی.

رنه { برنجی یاخود آنژولی ـ (René d'Anjou) یاخود René I آنژو دوقەسی، پرووانسه قونتی واسماً ناپولی قرالی اولوب، ایکنجی لوینك ایکنجی اوغلی ایدی. دائیسی بولنان (بار) قاردینالی طرفندن تربیه اولنەرق، ۱٤۳۰ تاریخنده بونك طرفندن بار دوقەلغی کندیسنه ترك اولنوب، (لورنه) دوقەلغنك وارثەسی ایزابله ایله تزویج اولنەرق، لورنه دوقەسی اولمش ایسەده، متوفی دوقەنك یکنی آنتوآن طرفندن مخالفت اولنەرق، صاحب ترجمه ایتدیکی محاربەده مغلوب واسیر اولوب، بش سنه تحت اسارتده قالمش؛ و۱٤۳٦ده برادری اوچنجی لوینك وفاتی اوزرینه، آنژو و پرووانسه ملکنه و اسماً ناپولی قراللغنه وارث اولمش ایدی.

۱۴۳۸ ده قرالیچه ایکنجی (ارانه) نك وصیتی او-زرینه، بالفعل ناپولی قرالی اولوب، برقاچ سنه ناپو-لیده قراللق ایتدکدن صکره، خزینه‌سی بوش او-لوب، بعض سردارلر دخی کندیسنه خیانت ایتمکله، ۱۴۴۲ ده آراغونلی آلفونسه مغلوب اولوب، لورنه‌یه چکلمکه مجبور اولمش؛ و۱۴۵۲ده لورنه دوقه‌لغنی بیوك اوغلی قلابره‌لی ژانه ترکله، آنژویه چکلمش ایسه‌ده، ۱۴۷۳ ده اوراسی دخی اون‌برنجی لوبی طرفندن ضبط اولنمغله، پرووانسه قونتلغیله قناعت ایده‌رك، بقیهٔ عمرینی اوراده کچیرمش؛ و۱۴۸۰ده وفات ایتمشدر. بوحکمدار عدل وحقانیتیله وادبیات ورسم وموسیقیدن اولان بهره‌سیله مشهور اولوب، آثار قلمیه‌سی جمع، و ٤ بیوك جلد اوزره نشر او-لنمشدر.

— ایکنجیسی لورنه دوقه‌سی اولوب، والده-سی طرفندن برنجینك تورونی و (وودمونت) قونتی ایکنجی (فری) نك اوغلی ایدی. ۱۴۵۱ده طو-غوب، ۱۵۰۸ده وفات ایتمشدر. والده‌سی (بولانده) برادری ژانك وفاتی اوزرینه، لورنه دوشسی اولوب، بونك وفاتنده ۱۴۷۳ ده صاحب ترجه ارثاً لورنه دوقه‌سی اولمش؛ و بورغونیه دوقه‌سی (شارل تمرر) لورنه‌یی ضبط ایتمکله، اسویچره‌یه فراره مجبوراولمش ایسه‌ده، مرقوم‌شارلك (غرانسون) و(مورات)ده‌کی مغلوبیتلری اوزرینه، فرصت بولوب، ملك موروثنی ضبط، وشارلی (نانسی) قربنده ایتدکلری محاربه‌ده قتل ایتمشدر. وندیکلیلر طرفندن سردارلغه وناپو-لیلیلر طرفندن قراللغه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، کیتمیوب، لورنه دوقه‌لغیله قناعت ایتمشدی.

رنه { سنت — (St René) قتولیکلرك عزیز-لرندن اولوب، بشنجی قرن میلادیده (آنژو) پسقپوسی ایدی، وشهر مذکورك حامیسی عد اولنور. کانون اولك ۱۲ سنده یورطیسی اجرا اولنور.

رنه { (Rhéné) یونان جزایرندن برکوچك آطه اولوب، (دلوس) جزیره‌سنك قربنده واقعدر. زمان قدیمده دلوس جزیره‌سنده دفن اموات مذهبجه ممنوع اولدیغندن، دلوسلیلرك مزارستانی حکمنده ایدی.

رنی { (Reni) هندستانده راجپوتانه خطهٔ واسعه‌سنك (بیکانیر) حکومت ممتازه-سنده و بیکانیرك ۱۸۶ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ۹۸۵ ی مسلم اولمق‌اوزره، ۵۲۰۰ اهالیسی واردر.

رنی { (Reni) روسیه‌نك بسارابیه خطه‌سنده اسماعیل قضاسنه ملحق واسماعیلك ٤٣ کیلومتره غرب شمالیسنده اوله‌رق طونه‌نك ساحل یسارنده وغلاصدن هوجه بکه‌کیدن دمیریول خطی اوزرنده برقصبه واسکله اولوب، ۶۰۸۰ اهالیسی و بیوك ذخیره تجارتی واردر. برلین معاهده‌سیله رومانیا طرفندن روسیه‌یه ترك اولنمشدر.

رنیار { (Regnard) فرانسه‌نك الك مشهور مضحکه نویس شاعرلرندن اولوب، مولیردن صکره بو جنسده برنجی عد اولنور. ۱۶۵۵ ده طوغوب، اکمال تحصیلدن صکره، ایتا-لیایه سیاحتله، قمارله برچوق نقود قزانه‌رق، فرا-نسه‌یه عودت ایدرکن، جزایرلی قورصانلرك الینه دوشوب، استانبوله کلمش؛ وایکی سنه کیلارجیلق خدمتنده بولندقدن‌صکره، قورتلوب، فرانسه‌یه عودت ایتدکدن‌صکره، ینه سیاحته چیقه‌رق، بتون اوروپایی کزمش؛ و لاپونیا بوزلرینه قدر چیقمش ایدی. پارسه عودتنده منظوم مضحکه‌لر یازمغه حصر اوقات ایدوب، برخیلی کوزل اثرلر براقمش؛ و ۱۷۰۰ ده وفات ایتمشدر. آثاری متعدد جلددن مرکب اولوب، مطبوع ومقبولدر.

رنیولت { (Regnault) بواسمله ایکی‌فرانسز رسام‌اولوب، برنجیسی ۱۷۵٤ده طوغمش؛ و۱۸۲۰ده وفات ایتمشدر. برخیلی آثار مقبوله‌سی موجوددر. — ایکنجیسی ۱۸۴۳ ده طوغوب، ۱۸۷۱ده فرانسه ایله پروسیه آره‌سنده‌کی محاربه‌ده برصورت قهرمانانه‌ده مقتول اولمشدر.

— بو اسمله مشهور برکیمیاکر دخی اولوب، ۱۸۱۰ده (اکس‌لاشاپل)ده طوغمش، و۱۸۷۸ده وفات ایتمشدر. کیمیا وحکمت طبیعیه‌یه متعلق برخیلی تدقیقات وکشفیاته موفق اولمشدر.

رنیه { (Regnier) فرانسه‌نك‌هذل‌کووهجوجی شاعرلرندن اولوب، ۱۵۷۵ ده

شارتره‌ده طوغمش، و١٦١٣ ده وفات ایتمشدر. طائفهٔ رهبان سلکنده اولدیغی حالده، سفاهتله امرار ایام ایدوب، ٤٠ یاشنده وفات ایتمشدر. اسکی یونان شعراسنی تقلید ایدوب، فرانسه‌ده الک اول هجو سویلین کندیسیدر.

رنیتیچ { (Regnitz) باویره‌نك فرانقونیه ایالتنده (رین) ایرماغنه تابع (من) نهرینه دوکیلور برچای اولوب، (پانبهایم) ك ٧ کیلو-متره شمال غربیسنده نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، صاغدن (روت) و صولدن (رزات) دره‌لرینی دخی اخذ ایله، ١٠٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره مذکور نهره منصب اولور.

رو { یاخود راؤ (Rau) آلمانیا مشاهیر مستشرقیننده‌ن اولوب، ١٦٠٣ ده برلینده طوغمش، و١٦٧٧ده وفات ایتمشدر. خیلی وقت ممالك شرقیه‌ده سیاحت ایدوب، وطننه عودتنده، السنهٔ شرقیه‌ده ال یازیسیله محرر ٢٠٠٠ دن زیاده کتب معتبره کوتورمش، وطول مدت آلمانیا وانکلتره وفلنك دارالفنونلرنده السنهٔ شرقیه معلملکی ایتمشدر. عبرانی، کلدانی، سریانی، عربی و حبش لسانلرینك صرف عمومیسنه دائر معتبر برکتاب یازمش؛ و عربیدن بعض شیلر ترجمه ایلمشدر. — بواسمده ینه مستشرقیندن دیکر برذات دها اولوب، ١٧٦٣ده اوترختده طوغمش، و١٨٠٧ ده وفات ایتمشدر. عربی وعبرانی لسانلرندن بعض شیلرك مترجمیدر.

روا { یاخود روا روا (Reva, Reva-Reva) بحر محیط کبیرده واقع فیجی جزایرندن (ویتی لوو) آطه‌سنده برنهردر، که برچوق چایلردن بالتشکل، غربدن شرقه وبعده شرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، برقاچ قوله منقسم اولدیغی حالده، برواسع دالیه تشکیل ایده‌رك، دکیزه منصب اولور. مجرا-سنك آشاغیکی ١١٦ کیلومتره‌لکی سیر سفائنه صالحدر.

روا { بغداد ولایت وسنجاغنك دلیم قضاسنده بربیوك قریه اولوب، مقدماً ناحیه مرکزی ایدی.

رواتان { (Roatan) آمریقای وسطیده (هوندوراس) کورفزنده و هوندوراس جمهوریتنه تابع برآطه اولوب، جمهوریت مذ-کورەنك ساحل شمالیسندن ٥٥ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقعدر. مذکور کورفزده‌کی آطه‌لرك الك بیوکی اولوب، شرقدن غربه بویی ٥٠ و وسطی اکی ٤ کیلومتره‌دەر. اراضیسی پك منبت وهواسی صاغلامدر. اهالیسی ١٠٠٠ کشیدن زیاده دکلدر. سواحل جنوبیه‌سنده صاغلام لیمانلری واردر.

رواد { [«ارواد» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

روانوق { (Roanoke) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك جماهیر شرقیه‌سندن ویرجینیا وشمالی قارولینه جمهوریتلرنده برنهردر، که (دان) ایله (ستاؤتون) چایلرندن بالتشکل، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق، بحر محیط آطلاسینك (آلبمارله‌سوند) خلیجنه دوکیلور. (ستا-ؤتون) ك منبعندن اعتباراً مجراسی ٧٢٠ کیلومتره طولنده‌در.

روانه { (Roane) فرانسه‌نك (لوآره) ایا-لتنده، (سنت اتیان) ك ٧٢ کیلو-متره شمال غربیسنده و درت دمیریول خطنك محل تقاطعنده قضا مرکزی برشهر اولوب، ٢٩٣٥٥ اهالیسی، اناثه مخصوص اعدادی مکتبیله مکاتب سا-ئره‌سی، ١٦٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، برقاچ مصنع کلیساسی، مشهور پاموق منسوجاتی وحبوبات وسائر محصولاته متعلق پك ایشلك تجارتی واردر. پك اسکی برقصبه ایسه‌ده، قرن حاضر میلادی اوا-ئلنده یالکز ٧٠٠٠ اهالیسی وارایکن، اطرافنك قوهٔ انباتیه‌سی و وسائط نقلیه‌سنك کثرتی حسبیله آز وقتده چوق ترقی ایتمشدر.

روان { (Erivan) الیوم روسیه‌نك النده بولنان بلاد قافقاسك تفلیسدن صکره الك بیوك واك مشهور قصبه‌سی اولوب، همنامی برایا-لتك مرکزیدر. تفلیسك ٢٣٠ کیلومتره جنوبنده وآراس ایرماغنه تابع (زنکه) نهری اوزرنده واقع اولوب، ١٥٠٤٠ اهالیسی، متعدد جوامع شریفه-سی، برقاچ کلیساسی، کنیش بازاری، کوزل باغچه و باغلری، واسع میدانلری، متعدد قیشله‌سی وبر طوپ فابریقه‌سی، دباغخانه‌لری، چناق چوملك عملخا-نه‌لری، پاموق منسوجات دستکاهلری، آناطولی و روسیه ایله ایشلك تجارتی، بربوکسك قیانك اوزرنده

قلعه‌سی وقلعه درونـنـده ۸۰۰ خانه ایله اسکی خانلره مخصوص بولنمش برسرایی واردر. اهالیسنك بربیوك قسمی ارمنیدر. باغلرینك شرابی مشهوردر. بوقصبه دفعاتله داخل ممالك عثمانیه اولوب، مکرراً ایران طرفندن استرداد اولنمش؛ ونهایت ۱۸۲۸ تاریخ میلادیسنده روسلر طرفندن ضبط اولنمشدر. — روان ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۷۸۲۲ مربع کیلومتره واهالیسی ٦۹٥ ٥٤۷ کشـیدر. اراضیسی مختلف اولوب، یوکسـك طاغلری ومنبت وادی واووه‌لری واردر. هـواسی دخی او صورتله مختلف اولوب، محصولاتك انواعی حاصل اولور. محصولات زرعیه‌سی بغدای، آرپه، مصر، داری، پاموق، کتن وساره‌دن عبـارت اولوب، انجیر، پورتقـال، لیمون، شفتالی و سـائر میوه‌لریله اوزومی دخی چوق وبك ایبدر.

روانذز { موصل ولایتنـك شهرزور سنجاغـنده وموصلك ۱۳٥ کیلومتره شرق شمالیسـنده بولنه‌رق زاب اکبره دوکیلور بر چایك اوزرنده واقع قضا مرکزی بر قصـبه اولوب، ۱۰۰۰۰ اهالیسی وایشلك تجارتی واردر. توتون محصولاتی چوق اولوب، کلیتلی انفیه اعمال، وایرانه سوق اولنور. — روانذز قضاسی (ویره)، (بالك) و (ویرادوست) اسملریله ۳ ناحیه و۲۸۳ قریه‌یی حاویدر. اهالیسنك قسم اعظمی کرددر.

رواندە { (Rouanda) آفریقای وسـطیده (تانغانیقه) کولنك ۱۲ کیلومتره شمال شرقیسنده منبت وکوزل براووه‌نك اورته‌سنده مهم برقصبه اولوب، ٤۰۰ قدر کلبه‌دن مرکب وواسع سوقاقلری حاویدر.

— بواسمله ینـه آفریقای وسطیده (ویقتوریا نیانزه) کولنك غرب جهتنـده برمملکت بولنـدیغی سیاحلر طرفندن روایت اولنوب، احوالی هنوز مجهولدر.

روانی { اونجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن اولوب، ادرنه‌لیدر. جنتمکان یاوزسلطان سلیم خان حضرتلرینك نظرتوجه والتفاتنه مظهراولوب، برآره‌لق صره‌امینی دخی اولمش‌ایدی. ۹۳۰ ده وفات ایتمشـدر. «عشرت نامه» عنوانیله برمنظومه‌سی وخیلی غزلیاتی واردر.

روانی { (ملا وحید —) هندستان متأخرین شعراسندن اولوب، اکبرآبادلیدر. شو بیت اونکدر:

نوای زاهد و مرغ چمن خـدا طلبی ست
ثنای اوست اکر پارسی وکر عربی ست

رواهه { (Rouaha) آفریقـای وسطینـك شرق جهتنـده برنهر اولوب، بحر محیط هندی‌یه دوکیلن (لوفیجی) ایرماغـنه تابعدر. (نیاسـه) کولنك شمال جهتنده (قونده) طاغلرینك شمالی‌مائله‌سنده ۲٤۰۰ متره ارتفاعی اولان برمحلدن نبعانله، شمال شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، برطاقم طار بوغازلردن و دیکر بعض چایلر دخی اخـذ ایدن برکولك ایچـندن بالمرور، تقریباً ۳۰۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره مذکور ایرماغه دوکیلور.

روباده { (Robada) آمریقای جنوبیده قولومبیا جمهوریتنك سانتیاندر ایالتنده و (سوقورو) نك ۲٥ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (ریو سوآرز) نهری ساحل یسارینك قربنده و ۹٦۷ متره ارتفاعـنده واقع برقصـبه اولوب، ٦۰۰۰ اهالیسی و اطرافنده‌کی اووه‌ده کلیتلی توتون محصولاتی واردر. قربنده‌کی قیادن ۲۰۰ متره ارتفاعلری اولان ایکی شلاله دوشیور.

روباغه { (Roubaga) آفریقـای وسطیده (ویقـتوریه نیانزه) کولی سـاحل شمالیسنك ۷ کیلومتره شمالنده ۱۳۷٥ متره ارتفاعی اولان برتپه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، بوندن اول (اوغانده) مملکتنك پایتختی ایدی. اووقت اهالیسی ۲٥۰۰۰۰ نفوسه قدر چیقمشیدی.

روبانه { (Roubana) آفریقـای شرقیده برنهر اولوب، ویقتوریه نیانزه کولنك جنوب شرقی کوشه‌سنه دوکیلور. منبع ومجراسی هنوز مجهولدر.

روبرت { یاخود روبر (Robert) بو اسمله آوروپاده بروجه‌زیر برقاچ حکمدار و پرنس وسائر مشاهیر کلمشدر:

كوجلى روبرت، كه فرانسه قراللرندن (قاپتيان) سلاله‌سنك جد اعلاسى اولوب، بر روايتده صاقسه‌لى (ويتيكيند)ك وديكر بر روايتده (شارل مارتل)ك برادرى (شيلدبراند)ك نسلندن ايدى. ٨٦١ تاريخ ميلاديسنده (شارل شوو) طرفندن پارس و ٨٦٤ده آنژو قونتلغنه نصب اولنه‌رق، نورماندلره قارشى بر متانت فوق‌العاده ايله مقاومت ايتمش، و بومناسبتله «كوجلى» لقبنه مستحق اولمش ايسه‌ده، بونلرك كثرتنه قارشى باشه چيقه‌ميوب، ٨٦٦ده مغلوب ومقتول اولمشدر. اوغللرندن اودايله برنجى روبرت فرانسه قرالى اولمشلردر.

— برنجى روبرت آنف الترجمه كوجلى روبرتك ايكنجى اوغلى اولوب، ٩٢٢ تاريخ ميلاديسنده (ساده شارل)ه قارشى (سوآسون)ده فرانسه قراللغنه انتخاب اولنمش ايسه‌ده، برسنه صكره (سوآسون) محاربه‌سنده قتل اولنمشدر. بيوك (هوغ) بونك اوغلى و(هوغ قاپت) تورونيدر.

— ايكنجى روبرت هوغ‌قاپتك اوغلى اولوب، «متقى» لقبيله ملقبدر. ٩٨٨ تاريخ ميلاديسنده پدرى طرفندن فرانسه تختنه تشريك اولنمش؛ و ٩٩٦دن ١٠٣١ تاريخنه‌دك بالاستقلال حكومت سورمشدر. اقرباسندن برقيزله عقد ازدواج ايتديكى ايچون پاپا طرفندن كليسادن طرد اولنمغله، مرقومه‌يى بوشايوب، تولوزه قونتنك قيزينى قونستانسه‌يى تزوج ايتمشدى. بوقادين اوغللرينى پدرلرينه قارشى عصيان ايتديرمكله، كنديسنى خيلى وقت مشغول ايتديكى كبى، زماننده دره‌بكلرى آره‌سنده لاينقطع محاربه‌لر وقوع بولوب، برقاچ دفعه قحط وغلا دخى ظهور ايتمشدى. مع‌هذا بورغونيه‌يى ممالكنه ضم ايتمشدى. حليم و ديندار برحكمدار ايدى.

— اختيار روبرت آنف‌الترجمه ايكنجى روبرتك اوچنجى اوغلى اولوب، بورغونيه دوقه‌سى بولنمشدر. پدرينك وفاتنده والده‌سى قونستانسه ايله رابر برادرى هنرى‌يه بدل فرانسه قرالى اولمغه چاليشمش ايسه‌ده، موفق اوله‌ميوب، ١٠٣٢ده بونك طرفندن بورغونيه دوقه‌لغنه نصب اولنمش؛ وبرحدت آره‌سنده قاش پدرينى قتل ايتمش؛ وپك چوق معمر اولوب، ١٠٧٥ده وفات ايتمشدر. ظالم و خونريز برآدم اولوب، (قاپتيان) سلاله‌سى بورغونيه شعبه‌سنك مؤسسيدر.

— يارار روبرت (R. le Vaillant) آرتوا قونتى اولوب، (سنت لوبى) نك برادريدر. اهل‌صليب محارباتنده برادريله برابر مصره كيدوب، منصوره‌يى ضبط ايدن‌كروهك رئيسى ايدى. بومحاربه‌ده ١٢٥٠ تاريخ ميلاديسنده قتل اولنمشدر. — اوغلى (ايكنجى روبرت) آرتوا قونتلغنه پدرينه وارث اولوب، عمجه‌سى سنت لوبينك ايكنجى اهل‌صليب سفرنده معيتنده بولنمش؛ وعودتنده ناپولى قرالى بولنان آنژولى شارلك امدادينه كيده‌رك، آراغونليلرى مغلوب ايتمش ايسه‌ده، ١٣٠٢ده فلامانلره قارشى ايتديكى محاربه‌ده مقتول اولمشدر.

— نورمانديا دوقه‌لرندن ايكى روبرت اولوب، برنجيسى ١٠٢٨ تاريخندن ١٠٣٥ تاريخنه‌دك، و ايكنجيسى ١٠٨٧دن ١١٠٦ تاريخنه‌دك حكم سورمشلردر.

— ايتاليا‌ده‌كى (پويه) خطه‌سنك دوقه‌سى بر روبرت دخى واردر، كه نورمانديا اصيللرندن اولوب، ١٠٥٧ده خطهٔ مذكوره‌يى تصرف ايتمش؛ و روملردن برچوق يرلر وازآن جمله قورفه جزيره‌سيله دراج اسكله‌سنى دخى ضبط ايلمش ايدى.

— ناپولى قرالى حكيم روبرت، كه ١٣٠٩ تاريخندن ١٣٤٣ تاريخنه‌دك قراللق ايدوب، ايمپراطور يدنجى هنرى‌يه قارشى پاپالرى حمايه ايتمش؛ و ايمپراطورك وفاتنده پاپا طرفندن ايتاليا‌ده ايمپراطور وكيلى طانينمش ايدى.

— آلمانيا ايمپراطورى «قصير القامه» (Bref) روبرت، كه ١٤٠٠دن ١٤١٠ تاريخنه‌دك حكم سوروب، هايدلبرغ دارالفنوننى دخى تأسيس ايتمشدر.

— اسقوچيا قراللرندن دخى اوچ روبرت‌كلوب برنجيسى بروس لقبيله ملقبدر. [«بروس» ماده‌سنه مراجعت.] — ايكنجيسى عمجه‌سى بولنان ايكنجى داويد بروسك اسارتى زماننده اسقوچياده وكالت ايدوب، ١٣٧٠ده مومى‌اليهه خلف اولمش؛ وفرانسه ايله بالاتفاق، انكليزلرى مغلوب، و عقد مصالحه‌يه

مجبور ایده‌رك، دولتنی تقویه ایتدکدن صکره، ۱۳۹۰ ده وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی (روبرت استوآرت) ایکنجی روبرتك اوغلی وخلفی اولوب، انکلتره قرالی دردنجی هنری ایله محاربه ایتمش؛ و بیوك اوغلی داویددن ممنون اولمامغله، کندیسنی حبس ایتدیکی حالده، مرقوم داوید عمیجه‌سی آلبانی دوقه‌سنك غدریله کوردیکی اشکنجه‌دن محبسده وفات ایدنجه، روبرت ایکنجی اوغلی (ژاق)ی، مرقومك غدرندن قورتارمق ایچون، فرانسه‌یه کوندره‌رك، کندیسی (بوته) آطه‌سنه چکلمش؛ وبو اوغلنك دخی انکلیزلر طرفندن اسیر ایدلدیکنی خبر آلنجه، ۱۴۰۶ ده مأیوسیتندن وفات ایتمشدر.

روبرت { سنت — (St. Robert) قتو- لیکلرك بو اسمله ایکی عزیزلری او- لوب، بری ۱۰۲۴ تاریخ میلادیسنده شامپانیه‌ده طوغمش، و ۱۱۱۰ ده وفات ایتمشدر. نیسانك ۲۰ سنده یورطیسی اجرا اولنور. — دیکری ۱۰۵۰ تاریخلرنده آبریسلده طوغوب، ۱۱۱۷ ده وفات ایتمشدر. اوروپاده خرستیانلری مسلمانلره قارشی صلیب محاربه‌لرینه تشویق ایدنلرك بریدر. شباطك ۲۴ نده یورطیسی اجرا ایدرلر.

روبرتسون { (Robertson) اسقوچیا مشا- هیر مورخیننـدن اولوب، ۱۷۲۱ ده طوغمش، و ۱۷۹۳ ده وفات ایتمشدر. اسقوچیانك تاریخنه دائر برقاچ تألیفاتی اولدقدن بشقه، آمریقانك وهندك تاریخلرینی دخی یازمشدر. آثاری ادبیات نقطهٔ نظرندن دخی معتبر ومقبولدر.

روبسپیر { (Robespierre) ۱۷۵۹ ده آراسده طوغمشدر. پدری (آرتوآ) ایالتی محکمهٔ عالیه‌سنده دعوی وکیلی اولدیغی کبی، کندیسی دخی بو مسلکه سلوك ایدوب، ۱۷۸۹ سنه‌سنده پارسده اجتماع ایدن مجلس عمومی‌یه آراس اهالیسی طرفندن مبعوث انتخاب اولنمشدی. ژان ژاق روسونك «مقاولهٔ معشریه» عنوانلی رساله‌سنده‌کی افکاره تابع اوله‌رق، صول جناح اعضاسنك اك مفرطلرندن بولنمش؛ وقوهٔ نطقیه‌سیله عمومك نظر دقتنی جلب ایتمش ایدی. ۱۷۹۱ ده سینه محکمهٔ جنایتنك مدعیٔ عمومیلکنه نصب اولنمش ایسه‌ده، برقاچ آی صکره بو مأموریتی ترکله، (ژاقوبن)لره التحاق ایده‌رك، (قونوانسیون) یعنی «موافقت عمومیه» عنوانیله تشکل ایدن مجلس کبیره پارس اهالیسی طرفندن وکیل انتخاب اولنمش؛ و «سلامت عمومیه» نامیله تشکیل ایلدیکی محکمه‌دن آیرلمیه‌رق، پك چوق آدملرك اتلافنه یوریمکله، «دهشت» نام مستحقیله شهرت بولان اصول مدهشه‌نك مؤسس و مروجی بولنمشدر. اصیلزادکانه وسائر ارباب نفوذه قارشی اولان بغض وکینی قان ایله تسکین ایتدکدن صکره، حرص خونریزانه‌سنی کندی آرقداشنه‌دك ایلریلده‌رك، وبرآز اعتدالی التزام ایتدیکنی وسیله طوته‌رق، هرحالده رفیق بولنمش اولان دانتونك دخی اعدامنه تشمیرساق ایتمش؛ و ۱۷۹۴ ده بو رقیبندن دخی قورتلوب، فاعل مختار اولنجه، ادارهٔ مصلحتی بسبتون الینه آله‌رق، سورکلی بر اداره تشکیل، وحتی تخریب ایتدیکی خرستیانلغه بدل برنوع دین دخی تأسیس ایتمك دعواسنه دوشوب، الوهیتك وجودینی و روحك بقاسنی رسما اعلان ایله، برطاقم عمومی آیینلر تأسیس ایتمك ایستمش ایدی. انجق دوکمش اولدیغی قانلر وقیرمش اولدیغی یورکلر موفقیتنه مانع اولوب، کندی رفقاسی بونك حرص خونریزانه‌سندن اندیشه ایده‌رك، کندی حیاتلرندن امین اوله‌مدقلرندن، بالاتفاق قونوانسیون مجلسنده بعض طرفکیرانیله برابر اعدامنه قرار ویرمشلردی. بوقراری خبر آلنجه، بلدیه دائره‌سنه طرفکیرانه التجا، وتوقیفنه مأمور اولانلره مقاومت ایتمش ایسه‌ده، بر ژاندارمه نفرینك طبانجه‌سیله چکه‌سی قیرلدقدن صکره، بالضرور تسلیم اولوب، ۱۷۹۴ سنه‌سی تموزینك ۲۸ نده ۲۲ طرفکیرلریله برابر اعدام اولنمش؛ و بونکله برابر دهشت وقاریشقلق دوری ختام بولمشدر. بعض نطقلریله سائر مقاله‌لری جمع، و ٤ جلد اوزره نشر اولنمشدر.

روب متی { هندستانك اك مشهور مغنیه- لرندن اولوب، کرك سسنك کوزللکیله، کرك فن موسیقیده‌کی مهارتیله وکرك حسن وجمالیله بتون هندستانده شهرت بولمشدر.

روبن { (Ruben) [«روبیل» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

روبنسون { (Robinson) انكلتره‌نك اك مشهور آقتريسـلرندن اولوب، شعر و ادبيله وحسن وجماليله دخى شهرت بولمشدر. ۱۷۵۰ ده بريستولده طوغوب، ۱۵ ياشنده ايكن، بر آووقاته وارمش؛ و آزوقت صكره بونك وقوع وفاتيله، وايه‌سز قالديغندن، تياترويه كيروب، آقتريسلكده‌كى مهارتى وحسـن وجماليله جلب انظـار دقت ايتمش؛ وحتى قرال دردنجى جورج پرنسلكنده كنديسنه علاقه ايتمش‌ايدى. ۱۸۰۰ تاريخنده وفات ايتمشدر. برخيلى اشعار مقبوله‌سى ايله بعض تياترو وحكايه كتابلرى واردر.

روبه { (Roubaix) فرانسه‌ده «شمال» ايالتنـك (ليل) قضاسـنده و ليلك ۹ كيلومتره شمال شرقيسـنده اوله‌رق، همنامى اولان جـدولك اوزرنده ناحيـه مركزى برشهر اولوب، ۸۳ ۳۷۰ اهاليسى، صنايع جمعيتى، دميريول موقفى، تياتروسى، خسـته‌خانه‌سى، چوقه، فانله، شال، خالى وسـائر بيوك منسـوجاتله سفره‌بزى فابريقـه‌لرى، دباغخـانه‌لرى، بوياخانه‌لرى، و باقير دوكمخانه‌لرى واردر.

روبهو { (Roubého) آفريقاى وسـطيده بيوك برسلسلهٔ جبال اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك ساحل شرقيسنه ۲۸۰ كيلومتره‌يه قدر تقرب ايدر. مركزى ′۵۳ °۶ عرض شمالى ايله ′۱۰ °۳۴ طول شرقيده واقع اولوب، اورادن بر چوق شعبه‌لر تشعب وتفرع ايدر. اك مرتفع ذروه‌سى ۱۷۳۷ متره يوكسكلكنده‌در.

روبيكه { (Robiquet) فرانسه‌نك اك مشهور كيميا كرلرندن اولوب، ۱۷۸۰ ده طوغمش، و ۱۸۴۰ ده وفات ايتمشدر. كيميايه متعلق كشفياته موفق اولمشدر.

روبيل { (Rubin) يعقوب (عم)ك بيوك اوغلى اولوب، برادرلرينك حضرت يوسف (عم)ى قتل ايتملرينـه مانع اوله‌رق، بعده كلوب چيقارمق نيتيله، قيويه آتملرينى تكليف ايتمش اولديغى مرويدر. بونك نسلنـدن اولان سبط بنى اسرائيل فلسطينك منتهاى شرق شماليسنه وبحرلوطك شرق جهتنه يرلشمشلردى. رمله قربنده تربه‌سى ويا مقامى زيارتكاهدر.

روبينى { (Rubini) ايتاليـانك اك مشهور خواننـده‌لرندن اولوب، پارس و لوندره تيـاترولرنده تنورلق ايده‌رك، كسب شهرت ايتمشـدر. ۱۷۹۵ ده طوغوب، ۱۸۵۴ ده وفات ايتمشدر.

روبيون { (Robion) فرانسه‌نك (درومه) ايالتنده (رونه) ايرماغنه تابع بر نهر اولوب، (ميـلانده‌ره) طاغـندن نبعانله، برطاقم چايلر اخذ، وكولدن مبدل بر اووه‌يى اروا ايده‌رك، جـنوب غربى‌يه طوغرى ۶۵ كيلومتره‌لك جريانندن صكره، صولدن مذكور ايرماغه دوكيلور.

روپات { (Roupat) سوماتره جزيرهٔ كبيره‌سنك ساحل شرقيسى قارشيسنده و مالاقه بوغازنده فلنكه تابع (سياق) حكومتنـه منسـوب برآطه اولوب، اراضيسى آلچق و بطاقاق اولمغله، اهاليدن خاليدر.

روپار { (Roupar) هندستانده پنجاب خطه‌سنك (آمباله) ايالتنـده وآمباله‌نك ۷۱ كيلومتره شمال غربيسـنده اوله‌رق، (سـاتلج) نهرينك ساحل يسارنده و (سرهند) جدول كبيرينك مبدئنده واقع قضا مركزى برقصبه اولوب، ۵۱۱۰ى مسلم اولمق اوزره، ۱۰ ۳۲۵ اهـاليسى، حبوبات، شكر، چيويد وطوز تجارتى وسنه‌ده ايكى بيوك پنايرى واردر.

روپپاس { (Roubpas) هندستانده راجپوتانه خطه‌سنك (بهارتپور) حكومت ممتازه‌سنده برقصبه اولوب، اكبر شاه زماننده شرف اسلامله مشرف اولان برراجه طرفندن تأسيس اولنمشدر. مصنع برسرايى واوكنده واسع برحوضى وجوارلرنده بعض هيكللريله سائر آثارى واردر.

روپر { (Roper) آوستراليانك قسم شماليسنده بر ايرماقدر، كه قطعهٔ مذكوره‌نك وسطلرنده نبعانله، غربدن شرقه طوغرى جريان ايده‌رك، صاغ وصولدن برطاقم چايلرك صولرينى اخذ ايتدكدن صكره، (قارپنتاريه) كورفزينه دوكيلور. منصبندن

اعتباراً ١٨٠ كيلومترەلكى ١٨٧٢ تاريخنده بر هيئت مخصوصه طرفندن كشف اولنەرق، خيلى بيوك سفائن سيرينه صالح بولنمشدر. بعض محللرى ٥٠٠ متره وسعتندەدر. فيضاننده مجراسندەكى اووەلرى باصوب، چامورلرينى ترك ايتمكله، پك منبت حالنه قور. كنارلرنده انكليزلر اخيراً بعض معمورەلرك اساسنى وضع ايتمشلردر.

روپرت { سنت — (St Rupert) قتوليكلرك عزيزلرندن اولوب، ٧٠٠ تاريخ ميلاديسندن ٧١٢ يه قدر باويرەده خرستيانلغى نشر ايتمكله اشتغال ايتمش؛ و٧١٦ ده سالزبورغ پسقپوسى اولمش ايدى. باويرەليلر عندنده پك معززدر.

روپرت { (Rupert) آمريقاى شماليده دومينيون قطعەسنده وكبكك اوتەسنده برايرماق اولوب، (ميستاسينى) كولنك آياغى حكمندەدر. مجراسنك طولى ٥٠٠ كيلومترەدن زياده اولوب، شرقدن غربه طوغرى جريان ايدر، و (هودسون) كورفزينك (جامس) قوينه دوكيلور. اورالرينى اسكان واعمار امتيازينى استحصال ايتمش اولان انكلتره قرالى برنجى شارلك يكنى پرنس روپرتك اسميله تسميه اولنمشدر.

روپرتس لاند { (Rupert's Land) يعنى «روپرت اراضيسى» آمريقاى شماليده اليوم دومينيون اسميله معروف قطعهٔ واسعهٔ شماليەنك منتهاى شمالنده و (هودسون) كورفزينك اطرافنده بولنان اقطاره وقتيله ويريلن اسم اولوب، اقطار مذكورەنك اسكان واعمارى انكلتره پرنسلرندن روپرته احاله ايدلمش اولديغندن، بواسمله تسميه اولنمشدى. اقطار مذكوره بوكون «شمال غربى اراضيسى» ناميله دومينيونه ملحق اولوب، هنوز تماميله مسكون دكل ايسەده، اسكان واعمارى كيتدكجه ترقى وتوسع ايتمكدەدر.

روپل { (Rupel) بلجيقەده برنهردر، كه (آنور) ايالتنده (مالينه) نك ٧ كيلومتره شمال شرقيسنده بالتشكل، ١٥ كيلومترەلك جرياندن صكره، (روپلموند) قصبەسى ياننده (اسقو) ايرماغنه دوكيلور. مجراسى پك قيصه ايسەده، صويى چوق اولوب، بعض يرلرنده ٢٥٠ متره وسعتى واردر، وايچنده يلكن كميلرى سير وحركت ايدر.

روپن { (Rupen) طرسوس جهتنده حكومت سورن ارمنى پرنسلرندن ايكى كشينك اسميدر:

برنجيسى بوسلالەنك مؤسسى اولوب، ١٠٨٠ دن ١٠٩٥ تاريخ ميلاديسنەدك حكم سورمشدر.

— ايكنجيسى ١١٧٤ دن ١١٨٥ تاريخنەدك حكم سورمش؛ وبعده حكومتى برادرى ليونه ترك ايدەرك، برمناستره چكلمش ايدى.

روپور { (Ropour) هندستانده پنجاب خطەسنك (آمباله) ايالتنده و (لوديانه) نك ٦٤ كيلومتره شرق شماليسنده اولەرق (ساتلج) نهرى ساحل يسارندن بربچق كيلومترەلك مسافەده واقع برقصبه اولوب، ٧١١٠ اهاليسى واردر.

روپين { (Ruppin) پروسيەده براندبورغ ايالتنك (پوچدام) سنجاغنده و پوچدامك ٦٠ كيلومتره شمال غربيسنده اولەرق، همنامى بركولك كنارنده واقع قضا مركزى برقصبه اولوب، ١٤٦١٥ اهاليسى، بيوك ايپليك، چوخه وسائره فابريقەلرى، دميرخانەلرى وبرداخلى مكتب اعداديسيله بردار العلمينى واردر. — بوقصبەنك ٥ كيلومتره شمال شرقيسنده وكولك ديكر بركنارنده بواسطه ٢١٧٠ اهاليى حاوى ديكر برقصبه دخى بولنديغندن، بوكا (اسكى روپين .Alt R) وبرنجيسنه (يكى روپين .Neu R) ديرلر.

روتاريس { (Rotharis) ايتاليادە (برشيا) دوقەسى ايكن، ٦٣٦ تاريخ ميلاديسنده متوفى قرال (آريوالد) دن طول قالان (غوندبرجه) ايله عقد ازدواج ايدەرك، لومباردلرك حكمدارى اولمش؛ وروملردن جنوبى وسائر برخيلى يرلر ضبط ايدەرك، بعض قوانين دخى وضع ايتمش ايدى. آريانوسك مذهبنى التزام ايدوب، هرقصبەيه قتوليك پسقپوسلرندن بشقه برر آريانى پسقپوسى دخى نصب ايدردى. ١٦ سنه حكومت سوروب، ٦٥٢ ده وفات ايتمشدر.

روتردام { (Botterdam) فلنكك آمستر- دامدن صكره الك بيوك شهری اولوب، (هایه) نك ۲۸ كيلومتره جنوبنده و (موزه) ايرماغيله بوكا دوكيلن (روتر) نهرينك كنارلرنده واقعدر . ايالت مركزی اولوب ، ۱۳۶۰۰۰ اهاليسی، بيوك و بك كوزل ليمانی، متعدد جدوللری، واسع سفائن حوضی، دمير يولی، ترسانه‌سی، متعدد مصنع كليساسی، مختلف مكتبلری، فنون جمعيتی، اختيارلره مخصوص خسته‌خانه‌سی ومتقن صورتده ايشلر واپورلرله تسهيل اولنور بيوك تجارتی واردر. بوشهرك ترقيسی اون اوچنجی قرن ميلاديدن بری اولوب، ۱۲۷۰ تاريخنده كويدن قصبه حالنه كچمشدر.

روتركلن { (Rutherglen) اسقوچيانك (لانارق) ايالتنده وغلاسقووك ۳ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق (قليده) خليجی كنارنده وغلاسقوودن اديمبورغه كيدن دمير يول اوزرنده برقصبه اولوب، ۱۱ ۲۶۵ اهاليسی، معدن كوری وجوارنده دميرخانه‌لری واردر .

روترو { (Rotrou) فرانسه شعراسندن اولوب، ۱۶۰۹ ده طوغمش ، و ۱۶۵۰ ده وفات ايتمشدر . برچوق هائله‌لر ومنظوم مضحكه‌لر يازمشدر .

روترهام { (Rutherham) انكلتره نك يورق ايالتنده و (شفيلد)ك ۱۰ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق، (روتر) نهرينك (دون) ايرماغنه دوكلديكی محلده بر شهر اولوب ، ۳٤ ۷۸۰ اهاليسی، دميرخانه ودوكمخانه‌لری، جام، صابون، نشاسته، خلاط وسائره فابريقه‌لری و دون نهری اوزرنده ٦ كمر اوزرينه بركوپريسيله بوكوپرينك اوزرنده بركليساسی واردر .

روترهيت { (Rotherhite) انكلتره‌نك (سوری) ايالتنده و (تاميسه) نهری اوزرنده واقع ولوندره‌نك جوارندن معدود بيوك برقصبه اولوب، ۳٦ ۰۲٥ اهاليسی واردر .

روتسای { (Rothesay) اسقوچيانك جهت جنوبيه‌سنده واديمبورغك ۱۱۹ كيلومتره غرب جنوبيسنده اوله‌رق قليده خليجنده واقع (بوته) جزيره‌سنك ساحل شرقيسنده واقع و ۸ ۳۳۰ اهاليی جامع برقصبه اولوب ، (بوته) ايالتنك مركزيدر . هواسی ملايم اولمغله، متورملر ايچون برتبديل هوا محليدر . كوزل ليمانی و براسكی سرايی واردر .

روتشن سالم { (Rothschen-Salm) روسيه‌نك فينلانده خطه‌سنده وفينلانده كورفزنده (كيمنه) نهرينك منصبنده واقع بركوچك آطه‌نك اوزرنده برقصبه اولوب، ۱٤ ۰۰۰ اهاليسی، واسع سفائن حربيه ليمانی، سفائن اعمالنه مخصوص دستكاهلری، ايكی قلعه‌سی ومتعدد قيشله‌لری واردر .

روتك { (Rottek) آلمانيانك الك مشهور مورخلرندن اولوب، فريبورغده تاريخ وعلم ثروت معلمی بولنمش؛ وحريتی التزام يولنده برغزته نشر ايتمكله برابر، ۹ جلد اوزرينه مكمل ومفصل برتاريخ عمومی يازمشدر. ۱۷۷٥ ده فريبورغده طوغوب، ۱۸٤۰ ده وفات ايتمشدر .

روتلاند { (Rutland) آمريقای شماليده ممالك مجتمعه‌نك (ورمونت) جمهوريتنده (مونتپليه) نك ۸۰ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق (سنت لوران) ايرماغيله اختلاطی اولان (شامپلن) كولنه منصب (اوترقريق) نهری اوزرنده و برقاچ دمير يول خطنك نقطهٔ تقاطعنده ايالت مركزی برقصبه اولوب، ۱۲ ۱٥۰ اهاليسی وجوارنده مرمر اوجاقلريله برچوق مرمر فابريقه‌لری واردر.

روتنبورغ { (Rothenburg) باويره‌نك وسطی فرانقونيه ايالتنده وآنسباخك ۳۰ كيلومتره غرب شماليسنده قضا مركزی برقصبه اولوب ، ٦۸۲٥ اهاليسی ، زراعت ماكينه‌لرله آربه، باروت ، اويونجق، بيره وسائره فابريقه‌لری، طوزلی معدن صولری وبانيه‌لری، برقاچ مكتبی ، خسته‌خانه‌سی و يتيمخانه‌سی واردر . (تابير) نهری اوزرنده واقع اولمغله، (روتنبورغ آن‌در تابير) (R. an der Tauber) تركيبيله بواسمده اولان ديكر بعض كوچك قصبه وقريه‌لردن تفريق اولنور .

روتنبورغ { (Rottenbourg) غربی پروسيه‌نك (هسه‌ناسو) ايالتنده

(قاسل) سنجاغنده وقاسلك ٣٨ كيلومتره جنوب شرقيسنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٣٠٢٥ اهاليسى، دباغخانه‌لرى، يتيمخانه‌سى وبرسرايى واردر.

روتنبورغ { (Rottenburg) وورتمبرغك « قره اورمان » ايالتنده (را - تيلينكن) قضاسنده وراتيلينكنك ٢٠ كيلومتره غربنده اوله‌رق، (رين) ايرماغنه دوكيلن (نقار) نهرى اوزرنده وبك كوزل برموقعده واقع برقصبه اولوب، ٧٣١٠ اهاليسى، مصنع بركليساسى، ايكى كوپريسى، آغاجدن آلات مختلفه ايله بيره فابريقه‌لرى وبك ايشلك شربتجى اوتى تجارتى واردر.

روتنست { (Rottnest) آوستراليانك ساحل غربيسى قارشيسنده و (اسوان ريور) نهرى منصبنك ١٧ كيلومتره آچيغنده برآطه اولوب، بويى ١٢ واكى ٤ كيلومتره‌در. اراضيسى منبت اولوب، غربى آوستراليا واليسنك اقامتنه مخصوص بر قوناغى، مجرمينه ايشلتديريلير برنمونه چفتلكى، برمكتبى و برفنارى واردر.

روتنيان { (Ruthéniens) اسلاو اقوامندن بركوچك قوم اولوب، آوستريانك غاليچيا خطه‌سيله لهستانده متفرق صورتده ساكندرلر.

روتوايل { (Rottweil) وورتمبرغك « قره اورمان » ايالتنده و راتيلينكنك ٥٥ كيلومتره جنوب غربيسنده و (رين) ايرماغنه تابع (نقار) نهرى اوزرنده قضا مركزى بر قصبه اولوب، ٦٠٥٠ اهاليسى، دميريول موقفى، طوزلى معدن صويى، قيا طوزى، بانيه‌لرى، يوك و پاموق منسوجات دستكاهلرى، بوياخانه‌لرى، باروت فابريقه‌سى، حيوانات و حبوبات تجارتى، برقاچ مكتبى، بر يتيمخانه‌سى ومتعدد كليسا ومناسترى واردر.

روتول { (Rotwel) انكلتره‌نك يورق ايالتنده و (ليدس) ك ٥ كيلومتره جنوب غربيسنده برقصبه اولوب، ٥١٠٥ اهاليسى، معدن كمورى وبرسراى خرابه‌لرى واردر.

روتوما { (Rotouma) بحر محيط كبيرك (پولينسيا) قسمنده و فيجى جزاير مجتمعه‌سندن (وانوآلوو) آطه‌سنك ٤٧٤ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق، ″١٨ ′٣٢ °١٣ عرض جنوبى ايله ″١٨ ′٥١ °١٧٤ طول شرقيده واقع منفرد برآطه اولوب، اطرافنده‌كى آطه‌جقلرله برابر ٣٦ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سى و ٢٤٥٠ اهاليسى وادرر. ١٧٩١ ده قپودان (ادواردس) طرفندن كشف اولنمشدر. طوپراغى منبتدر. اهاليسى پولينسيا جنسنه منسوب اولوب، تندرست، متناسب الاعضا، مونس ومستعد آدملردر. چفتجيلك، باليقجيلق وكميجيلك ايله كچينيرلر.

روته { (Rota) اسپانياده آندالوسيا خطه‌سنك (قاديس) ايالتنده وقاديسك ١٠ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق بحر محيط آطلاسى ساحلنده برقصبه واسكله اولوب، ٨٠٠٥ اهاليسى واطرافنده كوزل باغ و باغچه‌لريله مشهور شرابى واردر.

روته { (Rota) بحر محيط كبيرك ميقرونسيا قسمنده واقع (ماريانه) جزاير مجتمعه‌سندن برآطه اولوب، (غوآيام) جزيره‌سنك ٥٧ كيلومتره شمالنده واقعدر. جنوب غربيدن شمال شرقيه بويى ٢٢ كيلومتره اولوب، ١١٤ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سى وبك منبت اراضيسيله قوتلى نباتاتى واردر. همان غير مسكون اولوب، اوزرنده يالكز برقريه موجوددر.

روتى { (Rotti) بحر محيط هندى جزايرندن (تيمور) جزيره‌سنك جنوب غربى كوشه‌سنك ٣٢ كيلومتره جنوبنده برآطه اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ١٠٠ مربع كيلومتره و اهاليسى ٣٤٠٠٠ ايله ٦٤٠٠٠ آره‌سنده‌در. اسماً فلمنكه تابع اولوب، برطاقم حكومات صغيره‌يه منقسمدر. اهاليسى مسلمدر. اراضيسى بك منبت اولوب، پرنج، دارى، چيويد، پاموق، شكر قامشى، توتون وسائره حاصل اولور. اورمانلرى چوقدر. حيوانات وحشيه‌سى، كيك وطوموزدن عبارتدر. سواحلنده صدف وباغه چيقار.

روتيليانو { (Rutigliano) ايتاليانك (بارى) ايالتنده و بارينك ١٧ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه اولوب، ٦٦٠٠ اهاليسى واردر.

روج { حلب جوارنده وحلب ايله معره آره‌سنده برناحيه‌نك اسميدر .

روجان { (Rodjan) هندستانك منتهای شمال غربيسنده واقع (درجات) ايالتنده و (درغازی خان)ك ۱۷۵ كيلومتره جنوب غربيسنده اوله‌رق (سند) ايرماغنك ساحل يمينی قربنده برقصبه اولوب، ۴۳۲۰ سی مسلم اولمق اوزره، ۵۶۵۵ اهاليسی و بعض بيوك منسوجات دستگاهلری واردر. قرن سابق اواسطنده بلوجلرك (مازاری) قبيله‌سی رئيسی بهرام خان طرفندن تأسيس اولنمشدر.

روجر { (Roger) سيجليه حاكملرندن ايكی كشينك اسميدر :

برنجيسی ۱۰۶۱ تاريخ ميلاديسنده جزيرهٔ مذكوره‌يه دخول ايله، اورا‌ده حكومت سورمكده بولنان عرب اهل اسلامنه قارشی طول مدت حرب ايده‌رك، آطه‌نك سواحلی و دوز يرلرينی ضبط ، و خرستيانلغی نشر ايتمش؛ و ۱۰۷۱ ده برادری طرفندن كنديسنه سيجليه قونتی عنوانی وريلوب، برادرينك وفاتنده بيوك قونتلق عنوانی آلمش ؛ و ۱۱۰۱ ده وفات ايتمشدر .

— ايكنجيسی برنجينك اوغلی و خلفی اولوب، پدرينك وفاتنده، ۸ ياشنده اولديغی حالده، والده‌سی (آدلايده)نك وصايتيله سيجليه بيوك قونتی اولمش؛ و بعده قالابره وپويه ايله ناپولی وسائره‌يی دخی ضبط ايده‌رك، ۱۱۳۰ ده سيجليتين قرالی عنوانی آلمش؛ و روملردن قورفه‌يی ضبط ايدوب، طرابلس غربی دخی غارت ايتمش ايدی . ۱۱۵۴ده وفات ايتمشدر.

روجرس { (Rogers) انكلتره شعراسندن اولوب، ۱۷۶۲ ده لوندره‌ده طوغمش، و ۱۸۵۵ ده وفات ايتمشدر . برچوق اشعار مقبوله‌سی واردر . اغنيادن اولوب، سالونی برخيلی وقت مجمع ادبا ايدی .

روجلی { (Rugeley) انكلتره‌نك (استافورد) ايالتنده واستافوردك ۱۵ كيلومتره شرق جنوبيسنده اوله‌رق (ترنت) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۴۲۵۰ اهاليسی، دميريولی، دوكمخانه‌سی وجوارنده كمور معدنی واردر.

روچدال { (Rochdale) انكلتره‌نك لانقاستر ايالتنده ومانچسترك ۱۶ كيلومتره شمالنده و (ايرول) ايرماغنه تابع (روچ) نهريله همنامی برجدولك اوزرنده واقع برشهر اولوب ، ۴۵۰۰۰ اهاليسی، چوخه، فانله و پاموق ايپليك فابريقه‌لری، كمور معدنی وطاش اوجاقلری واردر .

روچستر { (Rochester) انكلتره‌نك (كنت) ايالتنده ولوندره‌نك ۴۴ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق (مدوای) نهرينك منصبنده واقع برقصبه اولوب، ۱۳۸۹۰ اهاليسی ، بيوك كليساسی ، ۱۱ كرلی بركوپريسی ، خراب بر قلعه‌سی ودميريولی واردر. بوقصبه‌ده كليتلی استريديه صيد اولنور . پك اسكی برقصبه‌در .

روچستر { (Rochester) آمريقای شماليئك ممالك مجتمعه‌سنده دخی بواسمله اوچ شهر وقصبه واردر :

برنجيسی (نيويورق) جمهوريتنده و (جنسه) نهريله (اريه) جدولی اوزرنده اوله‌رق نهر مذكور منصبنك ۱۳ كيلومتره يوقاريسنده و نيويورقك ۵۰۰ كيلومتره شمال غربيسنده واقع برشهر اولوب، ۸۹۳۶۵ اهاليسی، كنيش ودوز سوقاقلری وكوزل ابنيهٔ اميريه‌سی واردر. ۱۸۱۲ده تأسيس اولنمشدر.

— ايكنجيسی (مينزوته) جمهوريتنده و (سنت پول)ك ۱۱۲ كيلومتره جنوب شرقيسنده اوله‌رق ميسيسيپی‌يه تابع (زومبرو) نهری اوزرنده واقع سنجاق مركزی برقصبه اولوب، ۵۱۰۵ اهاليسی، دمير دوكمخانه‌لری، حبوبات تجارتی و دمير يولی واردر .

— اوچنجيسی (نيو هامپشير) جمهوريتنك (استرافورد) سنجاغنده و (قونقورد)ك ۴۸ كيلومتره شرق شماليسنده اولوب، ۴۶۸۵ اهاليسی، دمير يولی وبيوك منسوجاتله معمولات سائره فابريقه‌لری واردر .

روچستر { (C. de Rochester) — قونت انكلتره شعراسندن اولوب . استوآرت خاندان قراليسنك سراينده مستخدم بولنمش ؛ و بوخاندانه اولان وفرت صداقتيله شهرت بولمشدر . ۱۶۴۸ ده طوغوب، ۱۶۸۰ ده وفات

ایتمشدر . باشلیجه هجویاتدن عبارت برچوق اشعاری واردر .

روچلا { (Roccella) ایتالیاده قلابره خطه‌سنك (رجیو) ایالتنده و یونان دکیزینك ساحل غربیسنده برقصبه اولوب، ٦٦٣٠ اهالیسی و دمیریول موقفی واردر .

روچیلد { (Rothschild) الیوم موجود و مشهور اولان بیوك بر بانقه‌نك مؤسسی اولوب، موسوی المذهب ایدی . ١٧٤٣ تاریخ میلادیسنده آلمانیانك (ماین) نهری اوزرنده‌کی فرانقفورت شهرنده طوغوب، ١٨١٢ ده وفات ایتمشدر . عن اصل فقیراولوب، پك کنج ایکن هانوره‌ده بربانکرك خدمتنه کیرمش؛ واوراده ایدندیکی کوچك بر سرمایه ایله ١٨٠١ ده فرانقفورتده برلشوب، (هسه) پرنسی طرفندن سراینك صرافلغنه نصب اولنمش؛ وبو پرنس حقنده کوستردیکی امنیت وفداکارلق اکثر آوروپا حکمدارانك امنیتنی جلب ایتمکله، بوسایه‌ده بر بیوك ثروته نائل اولمش ایدی . بشی ارکك وبشی قیز اوله‌رق اون اولاد براقوب، بونلر، سرمایه‌لرینی آیرمقسزین، فرانقفورت، ویانه، لوندره، پارس و ناپولی شهرلرنده برر شعبه آچه‌رق، بانقه‌لرینی آوروپانك و بتون عالمك اك بیوك بانقه‌سی حالنه قویوب، روچیلد اسمی ثروت فوق العاده‌دن کنایه حکمنی آلمشدر . بونلرك جمله‌سی وفات ایدوب، الیوم مذکور بانقه‌نك شعبه‌لرینی اولاد و احفادلری اداره ایتمکده‌در .

روح { (بن زنباع الجذامی) کبار تابعیندن اولوب، بعض کتبده صحابه‌دن عد اولنمشدر. زمانی فقهاسندن اولوب، پدری زنباعدن وسائر صحابه‌دن روایت ایتمشدر. عبدالملك بن مروان زماننده برحیات ایدی . — (روح بن یسار) یاخود (یسار بن روح) اسمنده صحابه‌دن برذات دخی واردر.

روح الله { حضرت عیسی (عم) ه ویریلن اسمدر .

روحانی { (ابو بکر بن محمد) مشاهیر شعرای ایراندن اولوب ، سمرقندلیدر . رشید الدین وطواطك شاکردانندن وسلطان محمد خوارزمشاهك مداحلرندن اولوب، بخاراده ساکن ایدی . شهر مذکورك جنکیز طرفندن ضبطندن صکره، ٦٢٣ تاریخنده دهلی‌یه کیده‌رك ، سلطان التمشه انتساب ایتمش ایدی. شوقطعه جملهٔ اشعارندندر:

مرد آزاده بکیتی نکند میل دوکار
تا همه عمر زآفت بسلامت باشد
زن نخواهد اکرش دختر قیصر بدهند
وام نستاند اکر وعده قیامت باشد

روحی { اوننجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن ایکی کشینك مخلصیدر :

برنجیسی شیخ الاسلام علی چلبینك اوغلی اولوب، شو بیت اونکدر :

کوز کوکل سینه تهی جان طولو تصویرك سنك
کون کبی دردنجی قات کوکده درر یبرك سنك

— ایکنجیسی ابوالسعود افندینك کتخداسنك اوغلی اولوب، ٩٦٠ ده وفات ایتمشدر . شو قطعه اونکدر :

بنده‌سن شاه کرم ایتمسه یاد
الیزدن نه‌کلور کوجه نه داد
نوله بدنام محبت اولسه‌م
روحیا باق قالور چون ابو آد

روحی { ایران شعراسندن دخی ایکی ذاتك مخلصیدر :

برنجیسی سیوستانلی اولوب ، ماوراء النهر حکمداری طماج خانك زماننده یاشامشدر. شوبیت اونکدر :

چه بوسه داد مرا یار بامداد وبکاه
زهی حلاوت لب لا اله الا الله

— ایکنجیسی همدانلی اولوب، اکابرك هجویله مشغول اولدیغندن ، شاه عباس ماضینك امریله یعقوب خان طرفندن دیلی قطع اولنمشدی . شو بیت اونکدر :

بروی اون نکرستن زمانی آید
من این دودیده برای کریستن دارم

روحیٔ بغدادی { اوننجی عصر هجری شعراسندن اولوب، اشعاری فوق العاده آبدار وهله ترکیب بندی غایت مشهور ومعتبردر. سیاحته پك چوق میل وآرزوسی بولنمش اولدیغندن خیلی دیاری کزمش، حتی برآرالق استانبوله دخی کلوب برمدت قالمشدر. بعده درسعادتدن قونیه‌یه و اورادن شامه کیدوب، ١٠١٤ تاریخنده شامده وفات ایتمشدر ، بو بیت اونکدر :

بولمغه رهکذر مملکت معنایی
پیشرو ایدینه‌لم حضرت مولانایی

روخليج { (Rochlitz) صاقسه قراللغنك (ليپسيغ) ايالتنده و ليپسيغك ٤٣ كيلومتره جنوب شرقيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٥٩٤٥ اهاليسى ، دميريول موقعى، جوارنده قرمزى مرمر اوجاقلرى، يوك وپاموق منسوجات ايله چيغاره وآياق قابى فابريقه‌لرى ودباغخانه‌لرى واردر .

رود { (Rude) فرانسه مشاهير هيكلتراشانندن اولوب، ١٧٨٤ ده ديژونده طوغمش، و ١٨٥٥ ده وفات ايتمشدر . آثارندن برچوق مصنع هيكللر موجوددر .

رود ايسلاند { (Rhode-Island) آمريقاى شماليده ممالك مجتمعه دولتنى تركيب ايدن جمهوريتلرك برى واك كوچكى اولوب، شرقاً وشمالاً (ماساچوست) ، غرباً (قونكتيكوت) جمهوريتلريله، جنوباً دخى بحر محيط آطلاسى ايله محاط ومحدوددر . ٤١° ايله ٥٣′ ٤٢ عرض شمالى و ٢٨′ ٧٣° ايله ١٣′ ٧٤° طول غربى آره‌سنده ممتد اولوب ، بويى ٨٠ واكى ٦٠ كيلومتره و مساحهٔ سطحيه‌سى ٣٢٣٧ مربع كيلومتره‌در . اهاليسى ٢٨٤ ٣٠٤ نفوسدن عبارتدر. مركزى (پرووېدنج) و بعضاً (نيوپورت) در. اسمى ساحلى قارشيسنده بولنان واراضى وهواسنك جيادنى حسبيله (رود ايسلاند) يعنى « ردوس جزيره‌سى » تسميه اولنان برآطه‌دن مأخوذدر . سواحليله جنوب غربى جهتى دخى محصولدار اولوب، سائر طرفلرينك قوهٔ انباتيه‌سى آزدر . جنوب غربى قسمنده كوزل مرعالرى دخى واردر. كمور، دمير، باقير معدنلريله مرمر اوجاقلرى چوقدر . معارف وصنايعى پك ايلرى وتجارتى پك ايشلكدر . بو خطه ١٦٣٦ تاريخنده انكليزلر طرفندن اعمار و اسكان اولنه‌رق، استقلال محاربه‌لرنده اهاليسى پك بيوك فداكارلقلر ايتمش؛ و ١٧٩٠ ده جماهير متفقه صره‌سنه كيرمشدر .

رودبار { ايرانك كيلان خطه‌سنده رشتك ٥٨ كيلومتره جنوب غربيسنده و سفيدرودك ساحل يمينى قربنده اوله‌رق، زيتون آغاجلريله وسائر اشجار مثمره ايله مستور بر اووه‌ده واقع برقصبه اولوب، ٥٠٠٠ اهاليسى واردر. طارواوزون برقصبه اولوب، بويى ٥ كيلومتره ايسه‌ده، اكثر خانه‌لرى خرابدر . ايرانك ديكر هيچ برمحلنده حاصل اولميان زيتوندن خيلى ياغ چيقاريلوب، صابون اعمالنده قوللانيلير .

— بو اسمله ايرانك سائر طرفلرنده دخى برچوق قريه وقصبه بولنوب، بعضلرى مشاهير علمادن بعض ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر. — لورستانده كرخه نهرى اوزرنده دخى بواسمله اسكى برشهر خرابه‌لرى موجود اولوب، ساسانيلر زماننده قالمه‌در .

رودبك { (Rudbeck) اسوجك اك مشهور علماسندن اولوب ، ١٦٣٠ تاريخنده (وستراس) ده طوغمش، و ١٧٠٢ ده وفات ايتمشدر. دها اون ياشنده ايكن كمال ذكاوتيله تختهدن پك مصنع برچالار ساعت ياپمغه موفق اولمش؛ وبعده فن طبى تحصيل ايدوب، تشريحه متعلق كشفياتيله شهرت بولمش؛ و(اوپسال) دارالفنوننده نباتات معلملكى ايدوب، كندى مصرفيله برنباتات باغچه‌سى دخى يتيشديرمش ايدى . برچوق تأليفات فنيه‌سى واردر . — اوغلى دخى بو اسمله معروف اولوب، تحصيل طب ايتدكدن صكره، لاپونيه‌يى وبتون آوروپايى كزه‌رك ، نباتات جمع وتحرى ايتمش؛ وفن نباتاته خدمت ايدوب ، بوفنده برطاقم كتب معتبره يازمش؛ وبرجمعيت فنيه دخى تأسيس ايلمش ايدى . ١٦٧٠ ده طوغوب، ١٧٤٠ ده وفات ايتمشدر .

روده‌پور { (Roudrapour) هندستانده بنارس ايالتنك (كوراكپور) سنجاغنده وكوراكپورك ٤٥ كيلومتره جنوب شرقيسنده برقصبه‌اولوب، ١٠٠٠ ى مسلم اولمق اوزره، ٩٨٤٠ اهاليسى، پك قديم برقلعه خرابه‌لرى وذخائر تجارتى واردر .

روده هيماله { (Roudra Himala) هيمالايه جبال مرتفعه‌سنك بر شعبه‌سى اولوب، كنك ايرماغنه دوكيلن (باكيراتى) نهرى منصبنك اوست طرفنده وتبت ايله هندستانك (كروات) خطه‌سى آره‌سنده ممتد اولور. اك يوكسك ذروه‌سى ٥٨′ ٣٠° عرض شمالى ايله ٤٩′ ٧٦° طول شرقيده واقع اولوب ، ٦٨٢٤ متره ارتفاعى واردر.

رودریغ { (Rodrigue) اسپانیاده حکومت ایسوری ویسیغوتلرك حکمدار اخیری اولوب، حکمدار (ویتیزا) طرفندن کوزلری چیقارلمش اولان (قوردو) دوقه‌لرندن برینك اوغلیدر. پدرینك انتقامنی آلمق اوزره، مرقوم (ویتیزا) یه قارشی سوق عسکر ایده‌رك، ٧١٠ تاریخ میلادیسنده کندیسنی قتل وتختنی ضبط ایلمش ایسه‌ده، یالکز برسنه حکومت سوروب، اوصره‌ده طارق بن‌زیادك قیادتیله اندلسه مرور ایدن مجاهدین اسلامه قارشی ایتدیکی محاربه‌ده مقتول اولمشدر.

رودریکز { (Rodriguez) آفریقانك ساحل شرقیسی آچیقلرنده بولنان جزایردن اولوب، (موریس) آطه‌سنك شرق جهتنده و ′٤٠ °١٩ عرض جنوبی ایله ′٥١ °٦٥ طول شرقیده واقعدر. بویی ٣٠ و اکی ٦ کیلومتره اولوب، یالکز ٢٠٠ اهالیسی وساحل شمالیسنده بر لیمانی واردر. ابتدا فرانسزلر طرفندن اعمار اولنوب، ١٨١٠ تاریخندن بری انکلتره‌نك النده بولنمقده‌در.

رودز { (Rhodez) فرانسه‌ده (آویرون) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، پاریسك ٦٠٧ کیلومتره جنوبنده و اتکنده آویرون نهرینك آقدیغی برتپه‌نك اوزرنده واقعدر. ١١٨٥٦ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سی، دار المعلمینی، صاغر و دیلسزلره مخصوص مکتبی، کتبخانه‌سی، زراعت وعلوم وفنون وصنایع جمعیتلری، مصنع برکلیساسی، کوزل میدانلریله‌واسع جاده‌لری، دمیر یولی، بعض منسوجات فابریقه‌لری وپینیر وییاغی تجارتی واردر. پك اسکی بر قصبه اولوب، بر خیلی وقت آیریجه بر قونتلغك مرکزی بولنمشدر.

رودسهایم { (Rudesheim) غربی پروسیه‌ده (هسه‌ناسو) ایالتنك (ویسبادن) سنجاغنده و ویسبادنك ٢٥ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق (رین) ایرماغنك صاغ کنارنده و (بینکن) ك قارشیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٠٤٠ اهالیسی، دمیر یولی، پك چوق باغلری ومشهور شرابی واردر.

رودکوبینغ { (Rudkjobing) دانیمارقه‌نك (لانکلاند) جزیره سنده (اودنسه) قضاسنه ملحق و اودنسه‌نك ٥٣ کیلومتره جنوب شرقیسنده واقع بر قصبه اولوب، ٣١٨٠ اهالیسی، برکوچك لیمانی وسفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری واردر.

رودکی { (ابو الحسن —) مشاهیر شعرای ایراندن اولوب، فارسیده اك اول غزل سویلین ودیوان یازان بوذات اولدیغی مرویدر. بخارا جوارنده واقع (رودك) قریه‌سنده طوغوب، ملوك سامانیه‌دن نصر بن احمده انتساب ایتمش، وپك چوق انعام واحسانلرینه نائل اولمش‌ایدی. موسیقیده دخی مهارت تامه‌سی اولوب، بربطوسائر بعض آلات موسیقیه‌یی پك کوزل چالار ایمش. مشارالیه نصر بن احمد برآره‌لق هراتی پایتخت اتخاذ ایتمسیله، اکابر دولت بخارایی آرزو ایتدکلرندن، صاحب ترجمه‌یه بخارا حقنده برمدحیه ایله حکمدار مشارالیهی پایتخت قدیمنه عودته ترغیب ایتمسنی رجا ایتمشلر؛ ورودکی بو بابده مشهور بر قصیده سویلیوب، کرك شعرینك وکرك آلات موسیقیه‌سنك کوزللکیله نصر بن احمدی چیزمه‌لرینی کیمکسزین همان بخارایه عزیمته مجبور ایلمش ایدی. مذکور قصیده‌سنك مطلعی شودر:

باد جوی مولیان آیدهمی
بوی یار مهربان آیدهمی

«کلیله‌ودمنه» قصهٔ مشهوره‌سنی سلك نظمه چکمش، وبر چوق اشعار دخی سویلمشدر. وفاتی ٣٤٣ تاریخنده واقع اولمشدر. اشعاری ساده ومؤثر اولوب، «صنعت» عد اولنان معهود صوثوق طرزدن مبرادر. شو قطعه جملهٔ اشعار حکمت آمیزندندر:

زمانه پندی آزاد وار داد مرا
زمانه راچو نکو بنکری همه پندست
بروزنیك کسان کفت غم‌مخورزنهار
بسا کسان که بروز توآرزو مندست

رودلهایم { (Rodelheim) غربی پروسیه‌ده (هسه‌ناسو) ایالتنك ویسبادن سنجاق وقضاسنده و ویسبادنك ٢٨ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع بر قصبه اولوب، ٤٢٦٥ اهالیسی، دمیر یولی، اجزاء کیمویه وکرمید فابریقه‌لری و بر سراییله بوکا مربوط اورماتی واردر.

رودوپ { (Rhodope) ونام‌دیکرله (دسپوط طاغی) روم ایلنده بر سلسلهٔ

جبال اولوب ، بلقان سلسلهٔ کبیره‌سی شعباتندن معدوددر . احتمان قربنده قوجه بلقاندن تشعب ایده‌رك، ابتدا بلغارستان ایله شرق روم ایلی آره‌سنده، جنوبه، و بعده (ریلو) و (پریم) طاغلرندن آیریله‌رق، جنوب شرقی‌یه طوغری امتداد ایله، مریج حوضه‌سنی قره صو حوضه‌سندن آیره‌رق، شرقی روم‌ایلی حدودینی تشکیل ایدر. بعده حدود مذکوره بوینجه شرق شمالی‌یه طوغری (قره بلقان) نامیله برقول اوزاتدقدن صکره، ینه شرق جنوبی‌یه ومتعاقبا شرقه طوغری اوزانه‌رق، وقره‌اوغلان، قارلق، طوقاجق، قوجه‌یایله اسملریله بربرینه مربوط برطاقم طاغلر تشکیل ایده‌رك، نهایت (کلبك طاغی) نامیله جنوبه وجنوب غربی‌یه طوغری دونوب، برطاقم تپه‌لر صورتنده دده آغاج قربنده آطه‌لر دکیزی سواحلنه واصل اولور . زمان قدیمده تراکیا ایله ماکدونیا خطه‌لرینك خط فاصلی عد اولنوردی . اك یوکسك جهتی قسم غربیسنده اولوب ، احتمان قربنده واقع و (ماساله) یاخود (مصلا) اسمیله مسمی اك یوکسك ذروه‌سی ۳۱۰۹ متره ارتفاعنده‌در . اصل رودوپ سلسله‌سنك طولی ۲۹۵ کیلومتره اولوب، شعبه‌سی اولان قره بلقان دخی ۱۵۰ کیلومتره طولنده‌در. رودوپ سلسله‌سی اتکلرندن برچوق صولر نبعان ایدوب ، باشلیجه اوچ ایرماغه دوکیلور، که بونلرك بری سلسلهٔ مذکوره‌نك قسم شمالیسی مائلهٔ غربیه‌سندن نبعانله شماله طوغری جریان ایده‌رك، طونه‌یه منصب اولان (ایسکر)؛ ایکنجیسی بوسلسله‌نك شرق وشرق شمالی مائله‌سنك بتون صولرینی جمع ایله ، شرقه و بعده جنوبه طوغری آقه‌رق ، آطه‌لر دکیزینه دوکیلان (مریج)؛ اوچنجیسی دخی غرب جنوبی اتکلری بوینجه آقوب، ینه آطه‌لر دکیزینه منصب اولان (قره صو) نهریدر. مریجك اك بیوك تابعی اولان (آرده) نهری دخی رودوپك ایکی شعبه‌سی آره‌سنده‌کی میاه جاریه‌دن تشکل ایدر. قره صو ایله مریج منصبلری آره‌سنده دخی سلسله‌نك جنوبی اتکلرندن برطاقم انهار آقوب، طوغریدن طوغری‌یه آطه‌لر دکیزینه منصب اولور. رودوپك شعبه واتکلری برخیلی اورمانلرله مستوردر . اتکلرنده واقع قرا اهالیسنك اکثری پوماق یعنی بلغار لسانیله متکلم مسلم اولوب، شجاعت و دلاورلکریله مشهوردر .

رودوپه (Rhodope) اساطیر یونانیه‌ده حسن وآنیله و شوخلغیله مشهوره برقادین اولوب، تراکیا خطه‌سندن ایدی. اسوپیوسك زماننده یاشایوب، بونکله برابر اسارته دوشمش؛ و لسبوسلی (یعنی مدیللیلی) (سافو) نك برادری (خاراقس) طرفندن اشترا واستفراش اولنمش ایدی. بعده مصره کیدوب، اوقدر ثروته مالك اولمش، که کندی مصرفیله برهرم بنا ایتدیرمش ایمش . آنف البیان (رودوپ) جبالنك بونك اسمیله تسمیه ایدلمش اولمسی ملحوظدر .

رودوستو (Rodosto) تکفورطاغی قصبه‌سنك السنهٔ اجنبیه‌ده مستعمل اسمی اولوب، بوندن ماخوذ اوله‌رق لسانمزده دخی وقتیله (ردوسجق) اسمی مستعمل ایدی .

رودوکونه (Rodogune) دیاربکر جهتلرنده حکومت سورمش اولان ملوك اشکانیاندن مهردادك قیزی اولوب، پدرینك تحت اسارتنده بولنان (دمتریوس نیقاتور) ه تزویج اولنمشدی . مذکور دمتریوسك ایلك قاریسی اولان مصر حکمداری (بطلیموس فیلومیتور) ك قیزی قلیوپاتره قیصقانوب، برچوق وقوعات سیاسیه‌یه سبب اولمشدی. فرانسه شعراسندن (قورنی) بو وقوعاتی «رودوکونه» عنوانیله کوزل برهائله صورتنده سلك نظمه چکمشدر.

رودولستاد (Rudolstadt) آلمانیانك وسطلرنده واقع (اشوارجبورغ رودولستاد) پرنسلکنك مرکزی برقصبه اولوب، (وایمار)ك ۲۸ کیلومتره جنوبنده ولیپسیغك ۱۰۰ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق البه ایرماغنه تابع (ساله) نهری کنارنده و غایتله دلنشین برموقعده واقعدر. اسکی برقصبه اولوب، ۱۰ ۵۶۰ اهالیسی، کوزل برسرایی، داخلی مکتب اعدادیسی، دارالمعلمینی ، ۶۰ ۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی ، چوخه واپلیك ایله پورسلین، پیانو، ادوات واجزاء کیمیویه وبیره‌فابریقه‌لری، دباغخانه‌لری وچاك دوکمخانه‌لری واردر.

رودولف (Rodolphe) بورغونیه حکمدارلرندن اوچ کشینك اسمیدر :

برنجیسی ۸۸۸ تاریخ میلادیسندن ۹۱۲ تاریخنه قدر حکم سورمشدر. — ایکنجیسی برنجینك اوغلی وخلفی اولوب، ۹۲۲ ده ایتالیا قرالی عنوانتی آلمش ایسه‌ده، برنجی برنجر طرفندن مغلوب اولوب، ایکی سنه صکره بونك وفاتی اوزرینه، بوقاری ایتالیانك حکمداری اولمش؛ و آنجق پروونسه‌لی (هوغ) ایتالیا حکمدارلغنی ادعا ایدوب، کندیسندن قوتلی بولنمغله، ۹۲۹ ده رودولف ایتالیادن واز کچوب، ایمپراطور برنجی هنری طرفندن کندیسنه ترك ایدلمش اولان اسویچره‌نك بر قسمیله قناعت ایتمش ایسه‌ده، بر سنه صکره ینه ایتالیایه تجاوز ایدوب، ایتالیا قراللغندن قطعیاً صرف نظر ایتمك اوزره، هوغ طرفندن کندیسنه بورغونیه‌نك بر قسمی ویرلمش؛ و «ایکی بورغونیه» عنوانلی قراللغی تأسیس ایلمش ایدی. ۹۳۷ده وفات ایتمشدر. — اوچنجیسی ایکنجینك torونی اولوب، ۹۹۳ دن ۱۰۳۲ تاریخنه‌دك ایکی بورغونیه‌ده حکمدارلق ایتمش، وزمانی بر طاقم فسادلری باصدیرمغله کچیرمشدر. اولادی اولمیوب، ملکنی ایکنجی قونرادە ترك ایتمشدی.

— آلمانیا ایمپراطوری دردنجی هنری پاپا طرفندن آفوروس اولدیغنده، آلمان کبراسنك برطاقمی طرفندن ۱۰۷۶ تاریخنده جرمانیا قرالی انتخاب اولنمش بر (رودولف) دخی واردر، که مذکور ایمپراطورك اینشته‌سی اولوب، سوآب دوقه‌سی ایدی. دردنجی هنری ایله اوچ دفعه محاربه ایدوب، اوچنده دخی مغلوب، واوچنجیسی اولان (مولسن) محاربه‌سنده ۱۰۸۰د مقتول اولمشدر.

رودولف (Rodolphe) آوستریا ومجارستانده حکومت سورمکده اولان هابسبورغ خاندانته منسوب بو اسمله ایکی ایمپراطور کلمشدر:

برنجیسی هابسبورغ قونتی وآلساس حاکمی آلبرتك اوغلی اولوب، ۱۲۴۰ تاریخ میلادیسنده مدرینه خلف اولمش؛ وپروسیه بتپرستلرینه قارشی‌کی سفرنده چهستان قرالی اوتوقارك معیتنده بولنوب، ملکنه کیبورغ، باده ولچبورغ قونتلقلرینی علاوه ایتمش؛ وجسارت وعدالتده او قدر شهرت بولمش ایدی، که اسویچره جهتنده بر طاقم حکومات صغیره دخی کندیسنك حمایه‌سی آلتنه کیرمش ایدی. ۱۲۷۳ده آلمانیا ایمپراطورلغنه انتخاب اولنمش ایدی. چهستان قرالی اوتوقار کندیسنی طانیمق ایستمدیکیچون، رودولف اوزرینه عسکر سوق ایدوب، کندیسنی مغلوب، ونفس آوستریا ایله استیریا وقارنیوله‌یی ترکه مجبور ایلمش ایدی. بو وجهله هابسبورغ خاندانی آوستریایه مالك اولمشدر. بر سنه صکره اوتوقار یکیدن محاربه‌یه کیریشمکله، رودولف کندیسنی مغلوب وقتل ایدوب، بتون آلمانیانك حاکم مستقلی اولش؛ وممالکنی دور ایدوب، اهالینك راحت واسایشنی سلب ایدن دره بکلرینك نفوذینی قیرمش، وسرایلرینی هدم ایلمشدی. اوغلی آلبرتی ایمپراطورلغه ولی‌عهد ایتمکه موافق اوله‌میوب، ۱۲۹۱ده ۷۳ یاشنده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی ایکنجی ماقسیمیلیانك اوغلی وخلفی اولوب، ۱۵۵۲ده ویانه‌ده طوغمش؛ و ۱۵۷۲ ده مجارستان، ۱۵۷۵ده چهستان ورومانیا قرالی اولوب، ۱۵۷۶ده ایمپراطورلق تختنه قعود ایتمش ایدی. بونك زماننده آلمانیا فتنه وفساد میدانی اولوب، اوتوز سنه‌لك محاربه ظهور ایتمش؛ وکندیسی پروتستانلره قارشی تعقیبات شدیده‌ده بولنوب، مجارستانده عثمانلیلره قارشی آچدیغی محاربه‌ده کلیا مغلوب ومنهزم اولمش ایدی. برادری (ماتیاس) کندیسنك رضاسی اولمقسزین دولت عثمانیه ایله صلح ایتدکدن صکره، مجارستان ایله موراویا ونفس آوستریایی کندیسنه ترك ایتمکه برادرینی مجبور ایلمش؛ ونهایت ۱۶۱۱ ده کندیسنی بسبتون اسقاط ایدوب، ایمپراطور اولمشدی. رودولف برسنه صکره وفات ایتمشدر. بو حکمدار کوشك واجرای حکومتده غیرمقتدر اولدیغی حالده، محب معارف اولوب، هیئت وکیمیایه انتسابی وار ایدی. مشهور (تیخوبراهه) یه کلیتلی تخصیصات تعیین ایتمش، وکرك بوکا کرك مشهور (کپلر) ه «ازیاج رودولفیه» اسمیله شهرت بولان برطاقم ازیاج ترتیب ایتدیره‌رك، کندیسی دخی ازیاج مذکوره‌نك ترتیبنده چالیشمش ایدی.

رودولف کولی (Lac Rodolphe) آفریقای شرقیده

١٦′ ٢° ایله ٤٨′ ٤° عرض شمالی آره‌سنده و ٤٠′ ٣٣° طول شرقیده واقع برکول اولوب، اصل اسمی لسان محلیده «قره کول» معناسیله (باسو ناروق) اولدیغی حالده، ١٨٨٨ ده کشف ایدن قونت (تلکی) طرفندن آوستریا ولی عهدی متوفی رودولفك نامیله تسمیه اولنمشدی. اوزون وطار برکول اولوب، شمالدن جنوبه بویی ٢٨٠ واکی ٣٠ ایله ٦٠ کیلومتره آره‌سنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٩٠٠٠ مربع کیلومتره قدر تخمین اولنمشدر. سطحی حذای بحردن ٤٧٢ متره یوکسکدر. سواحل شمالیه‌سندن بری شمالدن ودیکری غربدن کلن ایکی نهر بوکوله دوکیلور. سواحل شرقیه‌سی قورو و همان خالی اولوب، سواحل غربیه‌سنده سوریلری چوق برطاقم قبائل ساکن ایمش.

رور { (Ruhr) غربی پروسیه‌ده (رین) ایرماغنه تابع برنهر اولوب، وستفالیه‌ده نبعانله، شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، (آرنسبرغ) ك ایچندن و (اسن) ك قربندن کچر؛ و (رورورت) قصبه‌سنده (رین) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ٢٣٢ کیلومتره اولوب، ١٨٠ کیلومتره‌لك محلی سیر سفائنه صالحدر. وادیسنده کلیتلی معدن کوری چیقار. تابعلری دخی چوقدر.

رورشاخ { (Rorschach) اسو بحیره‌نك (سنت غال) ناحیه‌سنده وسنت غالك ١٠ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق قونستانسه کولنك ساحل جنوبیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٣٧٠ اهالیسی، دمیریولی، تولده ایشلك لیمانی، پاموقدن بعض منسوجاتله پیانو وسائره فابریقه‌لری، کوزل ابنیه‌سی ومکمل مکتبلری واردر.

رورکی { (Rourki) هندستانك جهت شمالیه‌سنده واقع (میرات) ایالتنك سهرانپور سنجاغنده وسهرانپورك ٣٧ کیلومتره شرق جنوبیسنده وکنك جدولی اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٩٦٠ ی مسلم اولمق اوزره، ١٥٩٥٥ اهالیسی، دوز وکنیش سوقاقلری، رصدخانه‌سی، ماکینه‌جی یتشدیرمکه مخصوص مکتبی، دمیریولی ودمیرخانه‌لری واردر. پروتستان میسیونرلرینك دخی بوقصبه‌ده بربیوك مکتبلری واردر، مذکور جدولك حفرندن اول کوچك برقریه ایدی.

رورموند { و فلمنکجه روژموند (Rure-mondo, Roermond) فلمنك (لیمبورغ) ایالتنده و (ماتشتریخت) ك ٤٤ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق، (موزه) ایرماغنك ساحل یمیننده و (روز) نهرینك منصبنده قضا مرکزی مستحکم برقصبه اولوب، ١٠٤٧٠ اهالیسی، دمیر یولی، چوخه وسائر یوك منسوجاتله کاغد وبویا فابریقه‌لری، داخلی مکتبی، بیوك بر میدانی، نهرده ایشلك اسکله‌سی، سوری وخندغی، مصنع برکلیساسی وسائر کوزل ابنیه‌سی واردر.

روروتو { (Rouroutou) بحر محیط کبیرك (پولینسیا) قسمنده واقع وفرانسه دولتنه تابع (توبوآی) جزایرندن برآطه اولوب، ٢٩′ ٢٢° عرض جنوبی ایله ٥٥″ ٤٣′ ١٥٣° طول غربیده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥٠ مربع کیلومتره‌در. اراضیسی طاغلق اولوب، الك یوکسك محلی ٤٤٠ متره ارتفاعنده‌در. کوزل دره وبایرلری ومیاه جاریه‌سی واردر. سواحلی بعض قیالر وصیغلرله محاطدر. اهالیسی بش آلتی یوز نفوس راده‌سنده اولوب، صورتا پروتستان مذهبنی قبول ایتمشلردر.

رورورت { (Ruhrort) غربی پروسیه‌نك (رین) ایالتنده و (روسلدورف) ك ٢٣ کیلومتره شمالنده اوله‌رق (رین) ایرماغنك ساحل یمیننده و (رور) چاینك منصبنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٩٨٦٥ اهالیسی، بخار ماکینه‌لریله قزان ولامبه وسائره فابریقه‌لری، معدن کوری ودمیر وسائره‌یه متعلق تجارتی، صنایع مکتبی، نهرده پك ایشلك اسکله‌سی ودمیر یول قطارلرینی نهرك برکنارندن او برکنارینه نقل ایدر واپورلری واردر.

روریك { (Rurik) بحر محیط کبیرك پولینسیا قسمنده واقع (توآموتو) جزایرندن برآطه اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ١٦ مربع کیلومتره‌دن عبارتدر. اراضیٔ مرجانیه‌دن عبارت اولوب، حلقوی الشکلدر. اورته‌سنده‌کی حوضه کوچك کیملر کیره بیلیر. اکثر سواحلی قیالق برطاقم کوچك آطه‌لرله محاطدر.

روزاریو { (Rosario) آمریقای جنوبیه (آرجنتین) ممالك مجتمعه‌سنك

(سانته فه) جمهوریتنده و (بوئنوس آیرس)ك ٢٨٠ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق (پارانا) ايرماغنك تشكيل ايلديكى داليه‌نك صاغ قولنك صاغ ساحلنده و ٤٤ ´ ٥٥ ° ٣٢ عرض جنوبى ايله ″٥٤ ´٥٣ °٦٢ طول غربيده واقع ايالت مركزى برشهردر. جماهير متفقهٔ مذكوره‌نك اوچنجى ويا ايكنجى درجه‌ده، برشهرى اولوب، ٥٧٠٠٠ اهاليسى ، متعدد دمير يوللرى ، نهرده اك بيوك كميلرك دخى يناشمه‌سنه مساعد صاغلام ليمانى، آمريقاى جنوبينك ايچ طرفلريله وآوروپا ايله پك ايشلك تجارتى ، اطرافنده غايتله منبت اراضيسى وپك چوق ذخيره اخراجاتى واردر . ١٧٢٥ده تأسيس اولنوب، بوصوك زمانلرده بردن بره كسب اهميت ايتمشدر، وكوندن كونه توسع وترقى ايلمكده‌در. آمريقانك سائر طرفلرنده دخى بو اسمله برچوق قصبه‌لر بولنديغندن ، لاجل التفريق بوكا بولنديغى جمهوريته اضافتله (روزاريو ده سانته فه (R. de Santa Fé) دخى ديرلر .

روزاريو { (Rosario) مكسيقه جماهير متفقه‌سندن (سينالوآ) جمهوريتنده و (قوآلياقان)ك ٢٤٠ كيلومتره جنوب شرقيسنده و (شاماتلر) نهرينك ساحل يميننده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٥٤٤٠ اهاليسى واطرافنده چوق معادنى واردر .

روزاريو { ونام ديكرله قوقوته (Rosario, Cucuta) آمريقاى جنوبيده (قولومبيا) جمهوريتنك (سانتاندر) ايالتنده و (سان يوسه) نك ٨ كيلومتره جنوب شرقيسنده (ونزوئلا) حدودى قربنده قضا مركزى برقصبه اولوب، ٤٥٠٠ اهاليسى وقهوه وقاقائو محصولاتى واردر . — جمهوريت مذكوره‌نك ساحلى قارشيسنده اوله‌رق آنتيل دكيزنده بو اسمله برطاقم كوچك آطه‌لر دخى واردر .

روزاس { (Rosas) اسپانياده قطالونيه خطه‌سنك (جيرونه) ايالتنده و جيرونه‌نك ٤٣ كيلومتره شمال شرقيسنده برقصبه اولوب، ٣٢٢٠ اهاليسى واردر .

روزالس { (Rosales) مكسيقه‌نك (ميشوآقان) جمهوريتنده و(مورقليا)نك ٧٠ كيلومتره جنوب غربيسنده قضا مركزى برقصبه اولوب، جوارلريله برابر ١٣١٧٠ اهاليسى واردر.

روزاليه { سنته — (Sta Rosalie) قتوليكلرك عزيزه‌لرندن اولوب، سجيليه‌ده‌كى پالرمو شهرينك حاميه‌سى عد اولنور . اون ايكنجى قرن ميلاديده ياشايوب ، شارلمانك نسلندن اولديغى حالده، ترك دنيا ايدوب، شهر مذكور جوارنده برمغاره‌يه چكلمش ايدى . ايلولك دردنده يورطيسى پالرموده بيوك برطنطنه ايله اجرا اولنور .

روزبهان بقلى { (شيخ ابو محمد — شيرازى) مشاهير عرفادن اولوب، تفسير وسائر علومه دائر برخيلى تأليفاتى وفارسى اشعارى واردر. «تفسير عرايس»، «كتاب الانوار فى كشف الاسرار» و «شرح شطحيات» جملهٔ آثارندندر. شيرازده اقامت ايدوب، ٦٠٦ تاريخنده ارتحال ايتمشدر . شو قطعه جملهٔ اشعارندندر :

آنچه نديدست دو چشم زمان
وانچه نبشنيده دو كوش زمين
دركل ما رنك نمودست آن
خيز وبيا دركل ما آن ببين

روزلينى { (Rosellini) ايتاليا مشاهير مستشرقيننـدن اولوب، ١٨٠٠ تاريخنده (پيزه)ده طوغمش ، و ١٨٤٣ ده وفات ايتمشدر. پيزه دارالفنوننده السنهٔ شرقيه وآثارعتيقه معلمى اولوب، فرانسه علماسندن (شامپوليون) ايله كسب الفت ايتدكدن صكره، مصر قديمك (هيروغليف) خطيله توغل ايتمكه باشلامش ؛ و ١٨٢٨ تاريخنده طوسقانه بيوك دوقه‌سى طرفندن برهيئت فنيه‌نك رياستيله مصره كونديله‌رك، فرانسه طرفندن كوندريلن مرقوم (شامپوليون) ايله برابر آثار عتيقهٔ مصريه‌يه دائر خيلى كشفياته موفق اولمشدر. بوكشفياتنك تعريفاتى ١٠ جلد اوزره طبع اولنه‌رق، نشرى وفاتندن صكره احباسى طرفندن اكمال اولنمشدر .

روزمونده { (Rosemonde) كپيدلر حكمدارى (قونميوند)ك قيزى اولوب، پدرينى بالمحاربه قتل ايدن (لومبارد)لر حكمدارى (آلبوآن) طرفندن جبراً تزوج اولندقدن صكره ، بونك قدح مقامنده قوللانديغى پدرينك قفاسى كيكيله شراب ايچمكه اجبار اولنديغندن، اخذ انتقام ايچون، ٥٧٣ تاريخ ميلاديسنده، دوستى بو-

لنان (هلیشیلد) ك كاتبی واسطه‌سیله مرقوم (آلبوآن)ی قتل ایتمش؛ و هلیشیلده وارمش ایدی. بعده دیکرینه وارمق اوزره، بوقوجه‌سنی تسمیم ایتمكه قرار ویرمش ایسه‌ده، هلیشیلد خبر آلوب، روزمونده‌نك تهیئه ایتمش اولدیغی زهری کندیسنه ایچیره‌رك اتلاف ایتمشدر. ایتالیا مشاهیر شعراسندن آلفیری بو وقعه‌یی «روزمونده» عنوانیله کوزل بر ماثله صورتنده سلك نظمه چکمشدر.

روزنهایم { (Rosenheim) باویره‌نك «یوقاری باویره» ایالتنده ومونیخك ۵۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق طونه‌یه منصب (این) چاینك صول کنارنده واقع قضا مرکزی برقصبه‌اولوب، ۹۲۵۵ اهالیسی، طوزلی معدن صولری وبانیه‌لری، ماکینه، چمنتو، ایپ، باروت، بیره وسائره فابریقه‌لریله بخار حرازلری و اهمیتلی حیوانات تجارتی واردر. اسکی برقصبه اولوب، رومالیلرجه (پونس اونیی Pons OEnii) اسمیله معروف ایدی.

روزو { وانکلیزجه ریدغراس ریور (Roseau, Reedgrass River) آمریقای شمالیده برنهردر، که ممالك مجتمعه‌نك (مینزوته) جمهوریتنده نبعانله، شماله طوغری آقه‌رق، دومینیون قطعهٔ واسعه‌سنك (مانیتوبه) ایالتنه کیرر؛ و ۲۰۰ کیلومتره‌لك قدر جریاندن صکره (وینیغ) کولنه منصب اولان «قزیل ایرماغ» ه دوکیلور. مجراسنك آشاغی طرفی کولدن مبدل بك منبت اراضی وکوزل چایرلردن عبارتدر. — بو نهر (مینزوته) جمهوریتی داخلنده ومانیتوبه حدودنده ینه بواسمله مسمی بر کولك ایچندن کچر. بوکولك بویی ۲۴ و اکی ۱۵ کیلومتره‌در. قامشلری چوق اولمق مناسبتیله، اوجوارده ساکن اولان قناده فرانسزلری طرفندن بواسمله تسمیه اولنمشدر.

روزو { (Roseau) آنتیل جزایرندن انکلتره‌یه تابع (دومینیك) جزیره‌سنك مرکز اداره‌سی بر قصبه اولوب، آطه‌نك جنوب غربی ساحلنده واقع و ۵۰۰۰ اهالیی جامعدر. کوزل لیمانی واردر.

روزه { یاخود مونته‌روزه یعنی «پنبه طاغ» (Rose, Monte Rosa) آلپ جبالنك (پنین) سلسله‌سنه مربوط و اسویچره ایله ایتالیا حدودنده واقع بیوك بر طاغ اولوب، ایکی سلسله‌نك محل اجتماعنده واقعدر. هر بری ۴۰۰۰ متره‌دن زیاده مرتفع اولمق اوزره، طقوز ذروه‌سی اولوب، بونلرك اك یوكسكی اولان (دوفور اسپیچه) نك ۴۶۱۲ متره ارتفاعی واردر. یوقاری قسمی سرمدی قارلرله مستور اولوب، جنوبی اتکلری دیك وقیالق وشمالی مائله‌سی دها دوزکوندر.

روزه { سالواتور — (S. Rosa) ایتالیانك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۶۱۵ تاریخنده ناپولی قربنده (آرنله) قصبه‌سنده طوغمش، و ۱۶۷۳ ده رومادە وفات ایتمشدر. تیاتروکتابلری وهجویه‌لر یازمقده دخی مهارتی اولوب، ناپولیده امور سیاسیه‌یه دخی قاریشمش اولدیغندن، ابتدا ناپولیدن و صکره رومادن قاچمغه مجبور اولوب، فلورانسه‌ده (مدیچیس) خاندانه التجا ایتمشیدی. اوائلنده منظره‌لر ترسیمنده ابراز مهارت ایدوب، بعده آدم رسمی تصویرنده کسب شهرت ایتمشدر. برچوق رسملری باقی وپك مقبول وممتبردر.

روزه { (Rouza) روسیه‌نك موسقوه ایالتنده و موسقوه‌نك ۸۸ کیلومتره غرب جنوبیسنده وهمنامی اولان نهرك ایکی کنارنده واقع قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۴۹۰ اهالیسی ودباغخانه‌لریله طوغله وباصمه فابریقه‌لری واردر. — روزه نهری مذکور ایالتك غرب جهتنده بطاقلق بر اورماندن نبعانله، ابتدا شماله وبعده شرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، همنامی اولان قصبه‌نك ایچندن کچدکدن صکره، بردن بری غرب جنوبی‌یه دونوب، (وولغه) ایرماغنه تابع (اوقه) نهرینه منصب اولان (موسقوه) چاینه دوکیلور. مجراسی ۱۳۰ کیلومتره طولنده اولوب، صال یوزدیرمکه صالحدر.

روژر { (Roger) [«روجر» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

روژه دلیسل { (Rouget-de-l'Isle) فرانسزلرك ملی شرقیسی حکمنه کچن مشهور (مارسلیز) ك ناظمی اولوب، مهندس صنفی ضابطانندن ایدی. ۱۷۶۰ده (لون لسولینه) ده طوغوب، ۱۸۳۶ ده وفات ایتمشدر. ۱۷۹۲ ده استراسبورغده بولندیغی حالده، منسوب

اولدیغی آلایه مخصوص اولمق اوزره، مذکور شرقیی ترتیب ایتمشدی. بعده مارسلیه کوکللری، (توری) یه هجوم ایتدکارنده، بوشرقیی سویلیه رك یوریدکارندن، (مارسلیز) عنوانیله شهرت بولمشدر.

روس (Ross) انکلتره نك (هرفورد) ایالتنده و هرفوردك ۲۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۴۰۰۰ اهالیسی ومصنع بر کلیساسی واردر.

روس (Ross) بحر محیط کبیرك (ملانسیا) قسمنده واقع وآلمانیا دولتنه تابع (بیسمارق) جزایر مجتمعه سنه ملحق برطاقم کوچك آطه لر اولوب، آلمانلر طرفندن «یکی پومرانیا» تسمیه اولنان «یکی برتانیا» نك ساحل جنوبیسی قارشیسنده در. جمله سنك مساحهٔ سطحیه سی ۱۵ مربع کیلومتره دن عبارتدر.

روس (Ross) بو اسمله روسیه نك قسم غربیسنده ایکی نهر اولوب، بری (کیف) ایالتنك جنوب غربی جهتنده نبعانله، شماله، بعده شرقه وشرق جنوبی یه طوغری آقه رق، ۳۶۷ کیلومتره لك جریاندن صکره، (دنیپر) ایرماغنه دوکیلور. — دیکری (غرودنو) ایالتنده نبعانله، شماله طوغری آقه رق، ۱۰۷ کیلومتره لك جریاندن صکره، (نیمون) نهرینه دوکیلور.

روس (Russes) آوروپانك اسلاو اقوامندن بر بیوك قوم اولوب، اسلاو اقوامنك اك بیوکی وروسیه دولتنك قوم حاکمیدر. [«روسیه» ماده سنه مراجعت بیوریله.]

روس (Ross) اسقوچیه نك منتهای شمالنده بر ایالت اولوب، مساحهٔ سطحیه سی ۸۱۰۴ مربع کیلومتره واهالیسی ۷۸۵۴۷ کشیدر. اراضیسی طاغلق وهواسی پك صوغوقدر. اهالیسنك بعضلری الیوم قبائله منقسم اولوب، اسکی کلت لسانندن مشتق (غالیق) لسانیله متکلمدرلر.

روسانو (Rossanno) ایتالیانك قلابره چیتریوره ایالتنده یونان دکیزی ساحلندن ٦ کیلومتره لك مسافه ده و (قوزنچه) نك ٤٥ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی واردر. اسکی یونانیلر طرفندن تأسیس اولنوب، بعده روماليلر طرفندن تجدید اولنمش ایدی.

روسبك (Rosbecque) بلچیقه نك غربی فلاندره ایالتنده و (قورتره) نك ١٤ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٤٥٠٠ اهالیسی واردر.

روستوف (Rostov) روسیه نك (یاروسلاو) ایالتنده و یاروسلاوك ٦٥ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله رق (نرو) کولنك جنوب غربی ساحلنده برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی، دباغخانه لری، بز فابریقه لری و زاج ایله ایچ یاغی تجارتی واردر. اسکی برقصبه اولوب، چود قومنك اسکی برحکومت مستقله سنك مرکزی ایدی. ۱۲۳۷ تاریخ میلادیسنده تاتارلر طرفندن ضبط وتخریب اولنمشدی.

روستوف (Rostov) روسیه نك «دون قزاقلری اراضیسی» ایالتنده، (نوو و چرقاسق) ك ۳۷ و ناخچوانك ۲ کیلومتره جنوب غربیسنده برشهر اولوب، ناخچوانك برقسمی حکمنده در. ٦١٢٥٥ اهالیسی، دباغخانه لری، تو تون، صابون، موم، پکسیمات، مقرنه، اجزای کیمیویه وسائره فابریقه لری، کلیتلی قورو بالیق وخاویار اخراجاتی وصوك بهارده قوریلور بیوك بازاری واردر. (دون) نهری کنارنده بولنمغله، همنامی اولان آنف البیان قصبه دن تفریق ایچون، «دون اوزرنده کی روستوف» تعبیریله یاد اولنور.

روستوق (Rostock) آلمانیانك (مکلنبورغ اشورین) حکومتنده (وارتوو) نهری اوزرنده و بو نهرك بالطیق دکیزینه اولان منصبندن ١٦ کیلومتره یوقاریده سورله محاط برشهر واسکله اولوب، ٣٤٠٠٠ اهالیسی، قلعه سی، حکیم غروتیوسك مزارینی حاوی اسکی برکلیساسی، دارالفنونی، کتبخانه سی، موزه سی، نباتات باغچه سی ومنسوجات مختلفه ایله اسپیرتو و بیره وسائره فابریقه لری واردر.

روستیق (S Rustique) سنت — خرستیانلرك عزیزلرندن اولوب، سنت دنیسك رفیق ایدی، واونکله برابر اوچنجی

قرن میلادیده قتل اولنمشدر. تشرین اولك ٩ نده یورطیسی اجرا اولنور.

روسچق { (Rousthouk) بلغارستانده طو- نه‌نك ساحل یميننده و (قره لوم) نهری منصبنك بر آز آشاغیسنده و برکوکینك قار- شیسنده واقع سنجاق مرکزی برشهر اولوب، ٢٧١٩٥ اهالیسی، طونه‌ده اسکله‌سی، جوارنده بولنان برقره طوپراقدن معمول چناق چوملك دستكا- هلری وچوق کوزل ابنیهٔ امیریه‌سی واردر. بلغا- رستانك امتیازندن اول طونه ولایتنك مرکزی او- لوب، مستحکم برشهر ایدی، وخیلی تزیین و اعمار اولنمشدی. بعده اکثر اهالیٔ اسلامیه‌سنك هجرتی اوزرینه تدنی‌یه یوز طوتمشدر. — روسچق سنجاغی شرقاً سلستره، جنوب شرقی جهتندن هزارغراد، جنوباً طرنوه، غرباً زشتوه سنجاقلریله شمالاً دخی طونه نهریله محاط ومحدود اولوب، ١٣٢ ٦١٣ اها- لیسی واردر.

روسچقلی حسن پاشا { [« حسن پاشا (روسچقلی شریف —) » ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

روسچیوس { (Roscius) پاندومیمه اوینا- تمه‌ده‌کی مهارت فوق‌العاده سیله شهرت قزانمش براسکی روماللی اولوب، میلاد- دن ١٢٩ سنه اول طوغمش، و ٦٢ سنه اول وفات ایتمشدر. خطیب شهیر چیچرونه نطق ایرادی اثنا- سنده ایدیله‌جك اشارات ایله آلنه‌جق وضعیت حقنده درس ویرمش؛ وحتی خطیب مشارالیه ایله برفکری تصویرده، کندیسی اشاراتله وچیچرون نطق ایله افاده ایتمك اوزره، مسابقه‌یه کیریشمش ایدی.

روسقوف { (Roscoff) فرانسه‌نك (فینیستر) ایالتنده (مورله) قضاسنه تابع و (مانشه) ساحلنده اوله‌رق (سنت پول دولئون)ك ٥ کیلومتره شمالنده واقع برکوچك قصبه واسکله او- لوب، ١٧٢٥ اهالیسی، صید ماهیسی، بانیه‌لری، سفائن دستکاهلری وعلم حیواناته مخصوص عملیاتخا- نه‌سی واردر.

روسقومون { (Roscommon) ایرلانده- نك (قوناوخت) ایالتنده و (دوبلین)ك ١٣١ کیلومتره غرب شمالیسنده سنجاق

مرکزی برقصبه اولوب، ٢١١٥ اهالیسی واردر. — سنجاغنك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٤٥٨ مربع کیلو- متره اولوب، ١٣٢ ٤٩٠ اهالیسی واردر. اراضیسی دوز وآز منبت اولوب، مرعالری چوقدر.

روسکیلد { (Roskilde) دانیمارقه‌نك (سئلاند) جزیره‌سنده قو- پنهاغ قضاسنده وقوپنهاغك ٣٠ کیلومتره غرب جنو- بیسنده برقصبه اولوب، ٥٨٩٥ اهالیسی، دمیریولی، متعدد مکتبلری واختیارلره مخصوص دارالعجزه‌سی واردر. پك اسکی برقصبه‌در.

روسل { (Rossel) بحرمحیط کبیرك (ملانسیا) قسمنده واقع (لویزیاده) جزایرندن برجزیره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٧٠ مربع کیلو- متره‌در. اورته‌سنده ٩١٥ متره ارتفاعی اولان دیك وصرب برطاغ واردر. اهالیسی هنوز حالت وحشیتده بولنوب، انسان اتی دخی یرلر.

روسل { (Rossel) پروسیه‌ده «شرقی پروسیه» ایالتنك (کونیغسبرغ) سنجاغنده وکونیغسبرغك ٨٥ کیلومتره جنوب شر- قیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٣٥٧٥ اهالیسی، بیاغی وحیوانات پازاری، داخلی مکتبی و منسوجات دستکاهلری واردر.

روسل { (Russel) انکلتره‌ده برقاچ مشهور ذات یتیشدیرمش برخاندان اولوب، بونلرك الك‌مشهوری (بلفور) دوقه‌سی ویلیام روسلك اوغلیدر، که ١٦٣٩ ده طوغوب، ١٦٦١ ده عوام قاره‌سی اعضالغنه انتخاب اولنمش؛ وکیده‌رك فرقهٔ مخالفین رئیسی اولوب، رأس حکومته کچدیکنده، بر طاقم فوق‌العاده اجراآت ومجازاته قالقیشمش؛ ونهایت قرال شارلك ادارهٔ امور دولتی کندی یدینه آلدیغی کورنجه، علیهنده بولنمغله، هر نه قدر بو خصوصده برکونه فعلیاتده بولنمامش ایسه‌ده، ١٦٨٣ ده اعدام اولنمشدر.

— ایکنجیسی (ادوار روسل) برنجینك عم‌زاده‌سی اولوب، ١٦٥١ ده طوغمش، و ١٧٢٠ ده وفات ایتمشدر. ١٦٨٨ وقوعاتنه قاریشوب، اوچنجی کویوم طرفندن مجلس مخصوص اعضالغنه نصب اولنمش؛ وبرخیلی وقت انکلتره دونناسنی اداره

ایدوب، بعض محاربات بحریه‌ده ابراز مهارت وکسب شهرت ایتمشدر.

— اوچنجیسی (لورد جون روسل) ١٧٩٢ ده لوندره‌ده طوغوب، ١٨٧٨ ده وفات ایتمشدر. ادیمبورغ دارالفنوننده اکمال تحصیل ایتدکدن صکره، بر مدت آوروپاده سیاحت ایتمش؛ وبعده عوام مجلسی اعضالغنه انتخاب اولنه‌رق، مرور زمانله لیبرال طرفدارانك رئیسی اولمش ایدی. اصول انتخابات حقنده برطاقم تعدیلات واصلاحات تکلیفنده بولنوب، مؤخراً هیئت وکلایه داخل اولدیغنده، بو تکلیفاتی، لوردلر مجلسنك ممانعتیله برابر، قرال دردنجی کویوملك مداخله‌سیله قبول ایتدیرمشیدی. ١٨٦٥ ده وفات ایدن لورد پالمرستونه خلف اولوب، رئیس وکلا اولمشدی. قوهٔ قلمیه‌سی دخی اولوب، ادوار روسلك ترجمهٔ حالنی، انکلتره‌نك اصول اداره‌سنه دائر برکتاب و فرانسهٔ انقلاب کبیرینك اسبابی حقنده دخی برائر یازمشدر.

روسلاو (Rosslau) وسطی آلمانیانك (آنهالت) دوقه‌لغنده، (زربست) قضاسنده و زربستك ١٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (البه) ایرماغنك ساحل یمیننده واقع برقصبه اولوب، ٦٥٦٥ اهالیسی، دمیریول موقفی وقباکاغد، مهر مومی، جام، ماکینه و سائره فابریقه‌لریله بخارله‌دونر حرازلری وسفائن دستگاهلری واردر.

روسلاول (Roslavl) روسیه‌نك (اسمولنسك) ایالتنده و اسمولنسکك ١٠٦ کیلومتره جنوب شرقیسنده و (دنیپر) ایرماغی تابعلرندن اوچ چایك محل اجتماعنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٩٧٢٥ اهالیسی، صابون، موم، جام، ایپ وسائره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وکتنویر وحبوباته متعلق پك ایشلك تجارتی واردر.

روسو (J. B. Rousseau) فرانسه‌نك مشاهیر شعراسندن اولوب، ١٦٧١ ده پارسده طوغمشدر. برقوندوره‌جینك اوغلی ایدی. اکمال تحصیلدن صکره شعر و ادبیاته میل ایدوب، هنوز یکرمی یاشنده ایکن کسب شهرت ایتمش، و زمانی کبراسنك میل و التفاتنه نائل اولمش ایدی. برطرفدن دیانتکارانه قصیده‌لر برطرفدن دخی سفیهانه غزللر سویلیوب، نهایت بعض ذوات حقنده مخل ناموس بعض اشعار سویلکله، هرنه‌قدر انکار وادیسنده بولنمش ایسه‌ده، نفی ایله مجازاة اولنه‌رق، بر وقت اسویچره و ویانه‌ده امرار اوقات ایدوب، بعده بروکسله گیده‌رك، اوراده وولتر ایله کورشمش، و بینلرنده خصومت و منافرت حاصل اولمش ایدی. ١٧١٦ ده عفو اولنمش ایسه‌ده، بونکله قناعت ایتمیوب، ترضیه دخی ایستدیکندن، فرانسه‌یه عودته راضی اولمامش؛ و ١٧٣٨ ده خفیاً پارسه گیدوب، اولجه رد ایتدیکی عفوی استرحام ایتمش ایسه‌ده، استحصال ایده‌مدیکندن، بروکسله عودت ایدوب، ١٧٤١ ده اوراده وفات ایتمشدر. غزللری و هجویه‌لریله سائر اشعاری پك مقبول ومشهوردر.

روسو (J. J. Rousseau — ژان ژاق) مشاهیر حکمادن اولوب، ١٧١٢ تاریخنده اسویچره‌نك (جنو) شهرنده طوغمشدر. پدری ساعتجی ایدی. کوچکلکنده تربیه‌سی اهمال اولنه‌رق، یالکز پلوتارقك تراجم احوالیله بعض حکایه کتابلری اوقومش؛ وابتدا بر یازیجینك یانده دوام ایدوب، بعده حکاك چراغی اولمش ایسه‌ده، بوصنعتلرك هیچ برنده خیر کورمیوب، ضرورتده قالمش اولدیغی حالده، (آنسی) ده مادام (دووارنس) اسمنده زنکین برقادین طرفندن قبول اولنه‌رق، بونك تشویقیله پروتستان مذهبنی ترکله، قتولیك اولمش؛ وتورینوده برمناستر مکتبنه ادخال ایدلمش ایدی. بومکتبدن چیقنجه، برمدت (لوزانه) ده آت اوشاقلغی ایتمك مجبوریتنده بولنمش؛ و ١٧٣٢ ده پارسه کیدوب، متعاقبا (شامبری) ده اقامت ایدن موی الیها مادام دووارنسه التجا ایلمش؛ وبرقاچ سنه بوقادینك یاننده قالوب، مطالعه ایله امرار اوقات ایتمش ایدی. بعده لیون حاکمی موسیو دومابلینك اولادینك معلملکنه نصب اولنه‌رق، اوراده برسنه قالدقدن صکره، ١٧٤١ ده دفعهٔ ثانیه اوله‌رق، پارسه ورودله اختراع کرده‌سی اولان رقمله محرر برنوطه اصولندن تأمین استقبال ایتمك امیدنده ایکن، بواصولی رغبت عامه‌یه مظهر اوله‌مامش؛ وآنجق کندیسی بعض

ذواتك توجهی قزانوب، فرانسه‌نك ونديك سفيری موسيو (دومونتی) طرفندن سفارت كتابتيله معيتنده ونديكه سوق اولنمش ايدی . خشونت طبيعتی سفير موسی‌اليهك يانده دخی چوق زمان قالمسنه مانع اولوب، ١٧٤٨ ده پارسه عودتله، برملتزمك كتابتنه كيرمش ؛ و اوصره‌ده حكيم (ديدرو) و (غريم) ايله كسب الفت ايدوب ، بعده تزوج ايلديكی (ترزه) اسمنده برلوقنطه خدمتجيسنه‌ده تعشق ايلمشدی . ١٧٤٩ ده (ديژون) آقادمياسی طرفندن علوم و فنونك ترقياتی اخلاقك تصفيه‌سنه‌می يوقسه فسادينه‌می خدمت ايتديكی حقنده درميان اولنان مسئله روسونك ذكاوت فطريه‌سنی ابراز ايتمسنه سبب اولوب، بو بابده قلمه آلديغی مقاله، علوم و فنون ومدنيتك عليهنده اولديغی حالده، فوق العاده برفصاحت ومهارتله يازلمش اولديغندن ، مذكور آقادميانك وعد ايتديكی مكافاتی قزانمش؛ و بو مناسبتله شهرت بولمغه باشلامش ايدی . مستقل ياشامق آرزوسيله، اووقت مأموريتنی تركله ، موسيقی نوطه‌لری استنساخيله ياشايه‌رق، بوش وقتلرينی تأليفاته حصر ايتمشيدی . كفته و بسته‌سنی كنديسی تنظيم ايلديكی بر اوپرا ايله برمضحكه وموسيقی حقنده بر رساله يازدقدن صكره، ١٧٥٣ ده انسانلر بيننده عدم مساواتك صورت ظهوری حقنده ينه ديژون آقادمياسی طرفندن درميان اولنان مسئله‌يه جواباً بك كوزل برمقالهٔ حكيمانه يازمش ايسه‌ده، طوقوناقلی افكاری حاوی اولديغندن، مستحق اولديغی مكافاته نائل اوله‌مامشدی . متعاقباً وطنی اولان (جنو) شهرينه عودت ايدوب، حقوق مدنيه‌سندن محروم قالمامق ايچون، يكيدن پروتستان مذهبنی قبول ايتمش؛ و پارسه عودتنده كبرانك و بر چوق زنكين قادينلرك حرمت و رعايتنه مظهر اولمش ايدی . بونلردن مادام (ديپنای)، صاحب ترجمه‌يه مخصوص اولمق اوزره ، (مونتمورنسی) واديسنده صومعه صورتنده بر كوشك انشا ايتديرمشدی . بو وحدتخانه‌ده روسو « يكی هلوييزه » و « اميل » عنوانلی مشهور حكايه كتابلريله « مقالهٔ معشريه » عنوانلی مقالهٔ حكيمانه‌سنی يازمش ايدی. بواوچ كتابی فوق‌العاده مظهر قبول و رغبت اولوب، آنجق او.

جنجيسی ، وحدانيتی قبول ايتديكی حالده ، بعض عقائدی منكر اولديغندن ، روسو رؤساء روحانيه‌نك وحكومتك بغض وخصومتنی جلب ايتمسيله، پارس پارلمنتوسی طرفندن توقيفنه و جنو مجلسی طرفندن دخی كتابنك احراقيله برابر مجازاتنه قرار ويرلمش؛ وكنديسی بونی خبر آلنجه (نوشاتل) پرنسلكنك (مونتيه ترّاور) قصبه‌سنه قاچوب، اوراده برارمنی قيافتنده اولديغی حالده ، غايتان اورمكله مشغول اولمش ؛ و پارس وجنو مجلسلريله پارس باش پسقپوسنك معامله وقرارلرينه قارشی بعض كوزل رساله‌لر يازمشدر. نهايت اسويچره‌دن اخراج اولنه‌رق، ١٧٦٦ ده (هوم)ك دعوتنه اجابتله، انكلتره‌يه كيدوب، دربی ايالتنك (ووتوم) قصبه‌سنده يرلشمش ايسه‌ده، برقاچ آی صكره بومهماننواز آدمی كندی خصماسيله اشتراكله اتهام، و حقنده اولان معافيتدن استفاده ايده‌رك ، فرانسه‌يه عودتله ، بعض كبرانك يانده و ليون وغرنوبله‌ده برمدت اقامتدن صكره، ١٧٧٠ ده پارسه عودتله، عمومك انظار دقتنی جلب ايتديكی حالده ، كنديسی برنوع مراقه اوغرايوب ، كندينی هرطرفدن دشمنلر تعقيب ايديور ظننده بولنيوردی . بوحال محنتك كوندن‌كونه تدنيسنه سبب اولوب ، ١٧٧٨ ده (رنه دو ژيراردن)ك دعوتی اوزرينه، (ارمنونويل)ه چكلمش، وايكی آی‌صكره تموزك اوچنده اوراده آنسزين وفات ايتمشدر. وفاتنده نامطبوع برخيلی آثاری قالوب، (قونفسيون) عنوانيله كندی ترجمهٔ حالنی حاوی اولان تأليف مشهوری دخی بوجمله‌دندر . ذكر اولنان آثاردن بشقه ، بری موسيقی ، وديكری علم نباتات اصطلاحاتنی جامع اولمق اوزره، ايكی لغت كتابيله برچوق رسائلی واردر . روسو همان وولتر قدر شهرته نائل اولمشدر . كرك اصول اداره وكرك تربيهٔ اطفال حقنده روسونك كندينه مخصوص افكاری اولوب، درميان ايلديكی ملاحظاتنك بعضيسی ناقابل اجرا، و بعضلری آره‌سنده مباينت واقع اولديغی حالده، عموميت اوزره شايان تقدير و تحسيندر . اعتقادينه كلنجه، الوهيت و وحدانيته تماميله معتقد اولوب، بو اعتقادينه هيچ برشی تشريك ايتمه‌مشدر .

اخلاق وافكار خصوصیه‌سنده بعض قصور ونقایصی بولنوب، کندینه لایق اولمیان برقاری ایله عقد از- دواجی، کندیسنه ایلك ایدنلره قارشی متشکرانه و منتدارانه حرکت ایتمه‌سی، وجمله‌دن زیاده اولادینی طوغار طوغماز سوقاقده براقمسی افکار حکیمانه‌سیله و تألیفاتنده بیان ایتدیکی صفوت اخلاقله ناقابل تو- فیقدر. تألیفاتنك عباره‌سی دخی پك فصیح ومنتظمدر. ۱۷۹٤ ده کمیکلری چیقاریلوب، کمال تعظیمله پارسده (پانتئون) ده دفن اولنمش؛ و وطنداشلری اخیراً جنوده هیکلنی رکز ایتمشلردر.

روسو { ژان فرانسوآ قزاویه — (J. Fr. X. Rousseau) آنف الترجمه حکیم شهیرك عم‌زاده‌سی اولوب، پدری ایرانده متمکن بر جوهرجی اولمغله، ۱۷۳۸ ده اصفهانده طوغمش، و ۱۸۰۸ ده وفات ایتمشدر. طول مدت ایرانده وبغدادده فرانسه قونسلوسی اولوب، بصره وبغدادك احوالی حقنده برکتاب یازمشدر. — بونك اوغلی دخی طول مدت بغداد، بصره، حلب و طرابلس قونسلوسی اولوب، بغداد ولایتنك احوالی حقنده بر کتابله ایران حقنده بعض معلوماتی جامع بر اثر ومذا- هب ثلثهٔ اسلامیه (حنفی، شافعی ومالکی) حقنده بر کتاب یازمشدر.

روسو { (Rosso) ایتالیانك مشهور رسا- ملرندن اولوب، ۱٤۹٦ ده فلو- رانسه‌ده طوغمش، و ۱۵٤۱ ده وفات ایتمشدر. میکل آنجلونك آثارینه تتبع ایده‌رك، کسب مهارت ایتمش؛ وبرنجی فرانسوآ طرفندن فرانسه‌یه جلب اولنه‌رق، (فونتنبلو) ده انشا ایتدیریلن ابنیه‌نك اداره‌سی و تزییناتی کندیسنه حواله اولنمشدی. رسملری کوزل وپارلاق ایسه‌ده، طبیعتی تصورده او قدر مهارتی یوقدر. احباسندن برینی سرقتله اتهام ایدوب، عند المحاکمه مظنون‌علیه تبرئهٔ ذمت ایتمکله، صاحب ترجمه مأیوسیتندن کندینی تسمیم ایتمشدی.

روسواند { (Rosvand) نوروجك شمال جهتنده واقع (ترومسو) ایا- لتنده برکول اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۸۷ مربع کیلومتره‌در.

روسواین { (Rosswein) صاقسه قراللغنك کیپسیغ ایالتنده (دوبلن) قضاسنده ودوبلنك ۷ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ٦٤٤٥ اهالیسی وچوخه، چوراب، چیغاره وسائره فابریقه‌لری واردر.

روسیان ریور { (Russian River) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك قالیفورنیا خطه‌سنده و سان فرانسسقو قوینك شمالنده بر نهر اولوب، ابتدا جنوب شرقی‌یه وبعده جنوب غربی‌یه طوغری جریانله، ۱۸۰ کیلو- متره‌لك مسافه قطع ایتدکدن صکره، بحر محیط معتدله منصب اولور.

روسیزی { (Roussizi) آفریقاده (تانغانیقه) کولنه ساحل شمالیسندن دو- کیلور بر نهر اولوب، هنوز مجراسی واحوالی تمامیله معلوم دکلدر.

روسیش بانیله { (Russisch-Banilla) آوستریا و مجارستان دولتنك (بوقووینه) خطه‌سنده، (ویزنیجه) قضاسنده و ویزنیجه‌نك ۱۷ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (پروت) نهرینه تابع (قزرموس) چاینك صاغ کنا- رنده بر قصبه اولوب، ٤۲۲۰ اهالیسی واردر.

روسیلون { (Roussillon) فرانسه‌نك جهت جنوبیه‌سنده بر خطه او- لوب، تقسیمات جدیده‌ده «شرقی پیرنه» ایالتنی تشکیل ایتمشدر.

روسین { یاخود روسنیاق ویا روتن (Rousines, Rousniaks, Ruthènes) اسلاو اقوامندن بر قوم اولوب، روسیه‌نك «کوچك روسیه» خطه‌سیله آوستریانك غالیچیا و بوقووینه خطه‌لرنده ومجارستانك بعض طرفلریله ترانسیلوانیه طاغلرنده ساکندرلر. روسیه‌ده‌کیلرك مقداری مجهول اولوب، آوستریا و مجارستانده‌کیلر ۳ ۱۳۱ ۷۵۱ نفوسدن عبارتدرلر. طاغلی و اووه‌لیلره منقسم او- لوب، طاغلیلری قبائله منقسمدرلر، والیوم اخلاق وعادات قدیمه‌لرینی محافظه ایتمکده اولوب، اقوام وحشیه‌یه مخصوص بعض عادتلری دخی واردر. او- وه‌لیلری لهلیلر ومجارلر وروماتلرله اختلاط ایدوب، اکثر عادتلرینی غائب ایتمشلردر. حتی سیمالری دخی دکیشمشدر. روسینلر جاهل ومتعصب اولدقلری حالده، مطیع ومهمانواز آدملردر.

روسینی { (Rossini) ایتالیانك مشهور بسته‌كارانندن اولوب، ۱۷۹۲ ده (پزارو) ده طوغمش، و ۱۸۶۸ ده وفات ایتمشدر. اون آلتی یاشنده ایكن كوزل اوپرا بسته‌لری یاپمغه كسب شهرت ایتمش؛ وپك چوق مشهور اوپرالرك بسته‌لرینی ترتیب ایلمشدر.

روسینی { (Rossiény) روسیه‌نك جهت غربیه‌سنده واقع (قوونو) ایالتنده و قوونونك ۷۳ كیلومتره شمال غربیسنده قضا مركزی برقصبه اولوب، قسم اعظمی یهودی اولمق اوزره، ۱۱ ۵۶۰ اهالیسی، پروسیه ایله ایشلك تجارتی، اسكی برقتولیك كلیساسی وجنوب غربیسنده واقع اووه‌ده بعض آثار عتیقه‌سی واردر.

روسیه { (Russie) آوروپا قطعه‌سنك قسم اعظم شرقیسندن عبارت كنیش بر مملكتدر. جغرافیاجه روسیه اسمیله معروف مملكت ایله الیوم روسیه دولتنك تحت اداره‌سنده بولنوب، سیاسةً بواسمك مسماسی ایچنه‌كیرن ممالك واسعه آره‌سنده بیوك برفرق اولدیغندن، بومادده‌ده اصل روسیه ایله روسیه‌نك آوروپا قطعه‌سنده‌كی ممالكندن ومادهٔ آتیه‌ده بتون روسیه دولتندن بحث ایده‌جكز.

موقعی، حدود ومساحه‌سی. — روسیه قطعه‌سی شمالا بحرمنجمد شمالی ایله و بوكا مربوط شمالی آق دكیزله، شرقاً آوروپا قطعه‌سنی آسیا قطعه‌سندن آیران حدودله یعنی قاره نهریله، اورال سلسلهٔ جبالیله، اورال نهریله و بحرخزرله؛ جنوباً قافقاس سلسلهٔ جبالیله و قره‌دكیزله، غرباً دخی رومانیا، آوستریا و پروسیه ایله، بعده بالطیق دكیزیله وبونك كورفزلریله ونهایت اسوج و نوروجله محاط ومحدوددر. دولت مشارالیهانك آسیاده‌كی ممالكندن تفریق ایچون، آوروپا روسیه‌سی دخی دینلن بوقطعه‌نك حدودی داخلنده اصل روسیه‌دن بشقه لهستان ایله فینلانده و(ترانسقافقاسیه) یعنی (ماوراء قافقاس) بلادی دخی بولنیور. ذكر اولنان حدود دائراً مادار ۳۱ ٤٥٤ كیلومتره طولنده اولوب، بونك نصفندن آز زیاده‌سی یعنی ۲۱ ۲۲۷ كیلومتره‌لك حدود بحریه وقصوری حدود بریه‌دن عبارتدر. جغرافیونك بعضلری آوروپا روسیه‌سنی حدود عثمانیه و ایرانیه‌یه قدر تمدید، و بعضلری دخی (مانیچ) مجراسنه قدر تمدید ایتدكلری كبی، اورال سلسلهٔ جبالنك شرق جهتنده وبناءً علیه آسیا قطعه‌سنده بولنان برخیلی اراضی دخی اورنبورغ ایالتنه ملحق اولوب، سیاسةً آوروپا روسیه‌سندن، و بالعكس اورال نهرینك غرب جهتنده و بناء علیه آوروپا قطعه‌سنده بولنان برپارچه یر دخی آسیا روسیه‌سندن عد اولنمقده ایسه‌ده، بز آوروپا ایله آسیا قطعه‌لری آره‌سنده‌كی حدود طبیعیه‌یه رعایت ایتمكی دها طبیعی كوردك.

٤٠° ٢٢′ ٣″ ایله ٦٩° ٥٦′ عرض شمالی و ١٥° ١٧′ ٣١″ ایله ٦٣° ٤٨′ ٣١″ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، شمال شرقیدن جنوب غربی‌یه طوغری اولان طول اعظمی ۳۳٤۰، و شرقدن غربه اولان عرض اعظمی دخی ۲۷۰۰ كیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥ ٥١٥ ٠٥٧ مربع كیلومتره اولوب، آوروپا قطعه‌سنك تقریباً اوچ خمسی و فرانسه‌نك اون مثلی دیمكدر.

شكل طبیعیسی، جبال و انهاری. — اراضیسنك شكل طبیعیسنجه روسیه قطعه‌سی غربی آوروپادن بسبتون فرقلی اولوب، آوروپای غربینك اراضیسنه نسبةً سواحلی چوق وكورفزلر و برونلر وشبه جزیره‌لرله مزین اولدیغی حالده، روسیه‌نك وسعت اراضیسنه نسبةً سواحلی پك آز، و بناءعلیه اكثر طرفلری دكیزدن پك اوزاقدر. علم الارضه تعلق ایدن احوالی دخی كذلك آوروپای غربیدن بسبتون فرقلی اولوب، آوروپانك سائر طرفلرنده طبقات مختلفه اراضینك عوارضیله آلت اوست اوله‌رق، پك مختلف وضعیتلرده بولندیغی حالده، روسیه‌ده طبقات مذكوره همان هر یرده منتظم صورتده بربرلری اوستنه موضوع برحالده بولنیور، كه بوده بوخطهٔ واسعه‌نك پك آز صدماته اوغرامش اولمسندن ایلری كلیور. آوروپانك سائر طرفلرنده سطح اراضی طاغلر، اووه‌لر، دره‌لر، تپه‌لر، بربرلرینی ولی وتعاقب ایده‌جك صورتده، مختلف الشكل اولوب، بواوج حال آوروپانك سائرقطعات ارضه رجحانی موجب اولدیغی حالده، روسیه‌ده بواوچنجی حال دخی بسبتون منعكس اولوب، اوواسع مملكت بر یاندن بریانه آز متموج بیوك بر اووه صورتنده‌در آسیا حدودینی تشكیل ایدن وبناءً علیه كنارلرنده

بولنان قافقاس و اورال سلسله‌لریله آوستریاده‌کی (قارپات) سلسله‌سندن و نورووج طاغلرندن تشعب ایدن بر طاقم آلچق قوللر وکوچك تپه‌لرمستثنی‌اولدیغی حالده، روسیه‌نك داخلنده بحق طاغ دینه‌جك ارتفاعلر مفقود اولوب، مملکتك اورته‌لرنده بحر خزرله قره دکیز وبحر منجمد شمالی‌ایله بالطیق‌دکیزی ماءلرینی تفریق ایدن و پك چوق انهارك منابعی جامع اولان یرلر، بعض خریطه‌لرده سلاسل جبال صورتنده ترسیم اولندیغی حالده، حذای بحردن ٢٠٠ متره‌دن آشاغی ارتفاعی اولان برطاقم تپه‌لردن وبعض یرلرده ارتفاعلری آنجق فرق وحس اولنه‌بیله‌جك آلچق صرتلردن عبارتدر. نورووج جباله مربوط اولان فینلانده‌نك شمالنده‌کی تپه‌لرك دخی ارتفاعی عمومیت اوزره ٧٠٠ متره‌یی تجاوز ایتمیوب، یالکز (تاره) کولنك جنوبنده واقع (لویاداورت) طاغنك ١١٢٠ متره ارتفاعی اولدیغی مظنوندر. قارپات سلسله‌سنه مربوط اوله‌رق روسیه‌نك غرب جهتنده تشعب‌ایدن ارتفاعلردخی لهستانده نهایت٦١٧ و(پودولیه) و (وولینیه) ده ٤٧٠ متره‌دن آشاغی ارتفاعلری اولان بر طاقم تپه‌لردن عبارت اولوب، لهستانك شمالنده بالطیق دکیزی سواحلی بوینجه ممتد اولان تپه‌لرك ایسه ارتفاعی ٧٠متره‌یی تجاوز ایتمیور. قریم‌شبه جزیره‌سنك جنوب‌شرقی قسمنده ساحله‌متوازیاً ممتد اولان (یایلا طاغی) دخی روسیه‌نك کنارلرنده موجود طاغلردن معدود اولوب، اك یوکسك ذروه‌سی ١٦٥٠ متره ارتفاعنده‌در.

روسیه‌نك بحق طاغ دینه‌بیله‌جك اولان اورال وقافقاس‌سلسله‌لرینه کلنجه، بونلرحقنده‌اسم‌مخصوصلری ماده‌لرنده تفصیلات لازمه ویرلمش و ویریله‌جك ایسه‌ده، شوراجقده دخی اوستلرندن برکوز کزدیرمك اقتضا ایدر: اورال سلسله‌سی بحر منجمد شمالی‌یه مربوط (قاره) دکیزی ساحلنك قربندن باشلایه‌رق، وابتدا غربه بعده شرقه طوغری آچیق ایکی قوس تشکیل ایده‌رك، شمالدن جنوبه طوغری اوزانیر، وبحر خزری احاطه ایدن اراضیٔ منحطه‌یه قدر واصل اولوب، اوراده غرب جنوبی‌یه طوغری بر قول اوزاتیر. ١٥٥٠ متره طولی اولان بوسلسلهٔ عظیمه‌نك وسعتی بویله متناسب اولمیوب، شمال‌جهتنده بر، قسم وسطیسنده ایکی و قسم جنوبیسنده اوچ صرت اوله‌رق متوازیاً ممتد اولور، و صاغ وصوله پك آز وپك قیصه قوللر صالار. اك مرتفع ذروه‌سی قسم شمالیسنده واقع (تولپوس ایسی) طاغی اولوب، ١٦٩٠ متره ارتفاعی واردر. سائر جهتلردن‌اکثرینك ارتفاعی بو مقدار ایله ١٥٠٠ متره آره‌سنده‌در. قافقاس سلسله‌سی ایسه قره‌دکیزله بحر خزر آره‌سنده ١٢٠٠ کیلومتره‌لك مسافه‌ده غرب شمالیدن شرق جنوبی‌یه طوغری ایکی و بعض یرلرده اوچ صرت اوزره ممتد اولوب، اك یوکسك محلی اولان (البرز) طاغنك ذروه‌سی ٥٦٣٠ متره‌ارتفاعنده‌در. یوکسك یرلری سرمدی قارلر و بوزلرله مستور اولان بو سلسله‌نك یالکز شمالی اتکری و (مانیچ) مجراسنه طوغری اوزانان بعض کوچك قوللری روسیه‌دن معدود اولوب، سلسلهٔ مذکوره‌نك بیوك قول و شعبه‌لری ایسه آسیا قطعه‌سنده ایران وممالك عثمانیه داخلنده ممتد اولور. بناءعلیه قافقاس سلسله‌سی پك‌ده روسیه‌نك طاغلرندن معدود اولمیوب، هرنه‌قدر الیوم ایکی جهتی دخی روسیه دولتنك النده ایسه‌ده، بوسلسله اصل روسیه‌نك و آوروپا قطعه‌سنك اوجهتدن حدودینی آیرر بردیوار حکمنده‌در.

روسیه‌نك داخلی تشکیل ایدن او واسع اووه‌نك بعض یرلری‌زیاده‌منحط اولوب، بعض‌کوللروبطاقلقلری حاوی بولنیور. بومنحط جهتلرینك بری والك واسعی فینلانده ایله اوکا قریب محللرده یعنی پترسبورغك شمال شرق جهتنده واقع اولوب، برچوق بیوك وکوچك کوللری حاویدر. ایکنجیسی آوستریا حدودی قربنده (وولینیه) خطه‌سنده اولوب، برچوق بطاقلقلری شاملدر. اوچنجیسی‌ده بحر خزر سواحلی قربنده اولان وحذای بحردن آشاغی بولنان انحطاط معلومدر.

روسیه‌نك طاغلری نه قدر آز ایسه نهرلری اوقدر چوق اولوب، پك بیوك ایرماقلری و بونلره دوکیلور حسابسز چایلری اولمغله، بونلرك مجرالری عادتا بر آغ تشکیل ایدیور. انهارینك پك آزی اورال سلسله‌سندن وحدودده بولنان سائر طاغلردن کلوب، چوغی مملکتك اورته‌لرنده‌کی آلچق صرتلردن وتپه‌لردن نبعان ایدر. تقسیم میاه خطی پك‌قاریشیق اولوب، مثلا شمال غربی سواحلنه قریب محللرده نبعان ایدن برچوق نهرلر بحر خزره و یا قره دکیزه

دوكلديكى حالده، دها جنوبى محللردن نبعـان ايدن ديكرلرى بالطيق دكيزينـه و يا بحر منجمد شمـاليه منصب اولور. درت دكيزله محاط اولمغله ، بالطبع درت مائله‌يه منقسم اولوب، اك واسعى بحر خزر ، ايكنجى درجه‌ده قره دكيز ، اوچنجى درجـه‌ده بحر منجمد شمالى، دردنجى درجه‌ده دخى بالطيق دكيزى مائله‌سيدر . روسيه‌نك و بتون آوروپا قطعه‌سـنك اك بيوك نهرى (وولغه) ايرماغيدر ، كه مجراسـنك طولى ٣٧١٣ كيلومتره ، حوضه‌سـنك وسعتى ١٤٥٨٩٢٢ مربع كيلومتره، وحد وسطى اوله‌رق ثانيه‌ده دوكديكى صويك مقدارى‌ده ٩٨٩٩ مكعب متره‌در . بو جسيم ايرماق روسـيه‌نك شمـال غربى جهتنده (تور) ايله (نووغورود) ايالتلرى آره‌سنده آنجق ٢٤٩ متره ارتفاعى اولان (والداى) صرتنده واقع برقاچ كولدن نبعانله، جنوب شرقيه، بعده شمال شرقيه ، صكره ينـه جـنوب شرقيه و شرقه طوغرى آقه‌رق، و صـاغ وصولدن برچوق انهارك صولرينى وازآن جـمله صاغدن موسـقوه چاينك‌ده دوكلديكى (اوقـه) و(سـوره) نهرلرينى آله‌رق - قزان شهرينـه واصل اولنجـه ، بردن بره جـنوبه طوغرى دونر؛ و برآز آشاغيده صولدن تابعلرينك اك بيـوكى اولان و اورال سلسـلهٔ جبالنـك غربى اتكلرينك صولرينى جامع اولان (قامه) نهرينى دخى آلير ؛ وكاه غربه كاه شرقه ميـلانله جنوبه طوغرى آقوب، اژدرهان اووه‌سنده برچوق قوللره آيريلير، و شهر مذكورك آلتنـده بر بيوك داليه و برچوق جزاير تشكيل ايدر. بحرخزره منصب اولمق اوزره، روسيه‌نك ديكر ايكى نهرى دخى وار ايسـه‌ده ، ايكيسى‌ده آوروپادن زياده آسيا قطعه‌سنه منسوبدرلر بونلرك برى اورال سلسـلهٔ جبالنك شرق جـنوبى اتكلرندن نبعانله ، آلچق بر اووه‌نك ايچـنده جنوبه طوغرى جريان ايده‌رك، بحر مذكورك ساحل شماليسـنه واصل اولان (اورال) نهريدر ، كه مجراسى ٢٣٩٦ كيلومتره طولنـده وحوضه‌سى ٢٤٩٥٤٨ مربع كيلومتره‌در . حد وسطى اوزره ثانيه‌ده ٥٠ مكعب متره صو دوكر. ايكنجيسى‌ده قافقاس سلسله‌سى شمالى اتكلرندن اينوب، شرق شماليه طوغرى جريانله، بوده برداليه تشكيل ايده‌رك، بحر مذكورك غربى ساحلنه دوكيلن (ترك) نهريدر، كه مجراسى ٦١٥ كيلومتره طولنده وحوضه‌سى ٥٩٧٠٧ مربع كيلومتره وسعتنده‌در . بونك جنوبنده داغستانده دخى (صولاق) و (سمور) اسملريله ايكى نهر بحر خزره منصب اولورلر .

روسيه‌نك وولغه‌دن صكره اك بيوك يعنى ايكنجى درجه‌ده نهرى قره‌دكيزه دوكيلن (دنيپر) نهريدر، كه مجراسى ٢١٤٦ كيلومتره طولنده وحوضه‌سى روسيه داخلنـده ٥٢٣٦٧٦ و آوسـترياده‌كى قسميله برابر ٥٢٦٩٥٦ مربع كيلومتره وسعتنده‌در. حد وسطى اوزره ثانيـه‌ده ٢٨٠٠ مكعب متره صو دوكر . بودخى (وولغه) نك منبعى قربنده و (والداى) صرتنك آلتنـده اوله‌رق (اسمولنسك) ايالتنـده واقع بركوچك كولدن نبعانله، ابتدا غرب جنوبيه وبعده جـنوبه طوغرى آقه‌رق ، صاغ و صولدن برچوق انهار و ازآن جمله صاغدن برچوق چايلردن متشكل اولان (پريپت) نهرينى ، و دهـا آشاغيده (كيف) شهرنده صولدن (دسنه) يى اخذ ايله، جنوب شرقيه طوغرى دونر؛ و (يقاترينوسلاو) شهرينه واصل اولنجه ، جنوبه و بعده جنوب غربيه طوغرى دونه‌رك، (خرسـون) شهرينى بعدالاروا هوجه بكك قارشيسـنده واقع طار واوزون برخليجك ايچنه دوكيلور؛ و بوخليجده (بوغ) نهريله برلشير . دنيپردن صكره قره دكيزه تابع روس نهرلرينك اك بيوكى آزاق دكيزينه دوكيلن (دون) نهريدر، كه مجراسى ١٨٥٥ كيلومتره طولنـده و حوضه‌سى ٤٣٢٦٠ مربع كيلومتره وسعتنده ايسه‌ده، ثانيه‌ده حد وسطى اوزره دوكديكى صو ٢٥٠ مكعب متره‌دن زياده دكلدر . روسيه‌نك ايالات وسطيه‌سندن (توله) ايالتنـده نبعانله، جنوب شرقيه، بعده جنوبه وصكره شرقه طوغرى آقه‌رق، صولدن (خوپر) و (مدوديجه) ايله ديكر برطاقم چايلر آلدقدن صكره ، غرب جنوبيه طوغرى دونه‌رك ، صاغدن تابعلرينك اك بيوكى اولان (دونج) نهرينى وصولدن (مانيج) چاينى اخذايله، آزاق دكيزينك منتهاى شمال شرق كوشه‌سنى تشكيل ايدن كورفزه دوكيلور . آزاق دكيزينه بوندن بشقه شرقدن (ياّ) و (قوبان) نهرلرى و شمالدن دخى بر ايكى كوچك نهر دوكيلور . طوغريدن طوغرى‌يه قره دكيزه دوكيلن روسيه انهارينك برى‌ده (دنيستر) در، كه مجراسى ١٣٨٢ كيلومتره طولنده وحوضه‌سى

٨٦٢ ٧٦ مربع كيلومتره وسعتنده ايسه‌ده ، مجرا. سنك ٨٩٤ كيلومتره‌لكى و حوضه‌سنك ٤٢ ٧٦١ مربع كيلومتره‌لكى روسيه‌ده اولوب ، اوست طرفى آوستريا حدودى داخلنده‌در . ثانيه‌ده ٤١٥ مكعب متره صو دوكر . طونه ايرماغى برآز محلده روسيه حدودينى آيريور ، و رومانيا حدودينى آيران (پروت) نهرينى دخى آليور .

بحر منجمد شماليه دوكيلن روسيه انهارينك الك بيوكى (پچوره) اولوب ، بتون روسيه انهارينك دخى وولغه ودنيپردن صكره اوچنجيسيدر . بونهر عظيم اورال سلسلهٔ جبالى قسم شماليسنك غربى اتكلرندن اينن صولرى جمع ايله ، ابتدا شماله طوغرى آقار ، وتابعلرينك الك بيوكى اولان (اوسا)يى آلدقدن صكره ، غربه دونه‌رك ، (ايما) و (چيلما) چايلرينى دخى آلدقدن صكره ، شماله طوغرى دونر ؛ وبرچوق كوچك وخالى جزايرى حاوى اولان همنامى طار واوزون برخليجه دوكيلور . مجراسى ١٥٨٢ كيلومتره طولنده و حوضه‌سى ٣٢٩ ٥٠٣ مربع كيلومتره وسعتنده‌در . بونك شرق طرفنده آوروپا ايله آسيا آره‌سنده خط حدودى تشكيل ايدن (قاره) نهرى بولنوب ، همنامى اولان كورفزه دو. كيلور . پچوره منصبنك غرب جهتنده (مزن) و (قولوى) نهرلرى بحر منجمد شماليسنك « شمالى آق دكيز » دينلن بيوك كورفزينك مدخلنده واقع (مزن) كورفزينه منصب اولورلر . مذكور آق دكيزك ايچنه ايسه بوماڭلهنك ايكنجى نهرى اولان (دوينه) نهرى دوكيلور ، كه روسيه‌نك تقسيم مياه خطى تشكيل ايدن صرتدن و برطاقم كوللردن نبعان ايدن برچوق چايلردن بالتشكل ، شماله طوغرى جريانله (آرخانكل) كورفزينه دوكيلور . مجراسنك طولى ٣٧٣ كيلومتره و حوضه‌سى ٩٠٫٤٦٤ مربع كيلومتره‌در . شرقدن كلن (ويچغا) ايله غربدن كيدن (سوخووه) نهر. لرندن تركب ايدوب ، پك چوق تابعلرى واردر . (دوينه) نك غرب جهتنده (اونغا) نهرى برطاقم كوللردن چيقه‌رق ، شمالى آق دكيزك همنامى اولان كورفزينه دوكيلور . مذكور دكيزك غربى سوا. حلندن دخى اوجوارده‌كى حسابسز كوللرك آياقلرى حكمنده اولان برچوق نهرلر دوكيلور . بحر مذكورك شمالنده واقع (قوله) شبه جزيرهٔ كبيره‌سندن دخى بويله برطاقم نهرلر طوغريدن طوغرى‌يه بحر منجمد شماليه دوكيلوب ، بونلرك الك بيوكى ينه (قوله) اسميله مسمادر .

بالطيق دكيزينه و بونك كورفزلرينه دوكيلن روسيه انهارينه كلنجه ، بونلرك الك بيوكى (دونه) ياخود (غربى دوينه) ايرماغيدر ، كه وولغه و دنيپرك منابعى قربنده (والداى) صرتندن نبعانله ، غرب جنوبى‌يه و بعده غرب شماليه طوغرى آقه‌رق ، ٨٥ ٤٨١ مربع كيلومتره‌لك برحوضه‌نك ايچنده ١٠٢٤ كيلومتره‌لك جرياندن صكره ، (ريغا) كور. فزينه دوكيلور . حد وسطى اوزره ثانيه‌ده ٥٠٠ مكعب متره صو دوكر . بونك جنوب جهتنده (نيمن) نهرى ٩٠٧ كيلومتره طولنده اولديغى حالده ، مجراسنك يالكز آشاغيكى ١١٤ كيلومتره‌لك محلى ومنصبى پروسيه‌ده واوست طرفى روسيه طوپرا. غنده‌در . لهستانده آقان نهرلرك جمله‌سى پروسيه‌يه داخل اولوب ، بونلرك الك بيوكى اولان (ويستوله) ايرماغنك ايسه منابعى و مجراسنك اوست طرفى آوستريا‌ده وآشاغى طرفيله منصبى پروسيه‌ده اولوب ، يالكز قسم وسطيسى يعنى ٤٢٥ كيلومتره‌لكى لهستانده بولنيور . لهستانك ديكر باشليجه انهارى (اودر) ايرماغنه تابع (وارته) و (وينداو) ليمانته دوكيلن (ويندواه) نهرلريدر . (ريغا) كورفزينه مذكور (دونه) دن بشقه (دونه‌موندە) و (پرناوه) اسملريله ايكى كوچك نهر دوكيلور . فينلانده كور. فزينه (ناررووه) و (نوا) اسملريله ايكى نهر دوكيلور ، كه ساحله قريب (پيپوس) و (لادوغه) كوللرينك آياقلرى حكمنده اولوب ، مجرالرى پك قيصه اولديغى حالده ، صولرى پك چوق و اهميتلرى زياده‌در . بونلرك ايكنجيسى روسيه دولتنك پايتختى اولان (پترسبورغ) شهرى ايچندن كچر . مذكور كوللره دها ايچريده بولنان ديكر كوللردن و بعض بطاقلقلر. دن برچوق چايلر دوكيلور . فينلانده خطه‌سنك همنامى اولان كورفزه دوكيلور شايان ذكر هيچ بر نهرى اولميوب ، (بوتنيه) كورفزينه دوكيلور برچوق انهارى واردر ، كه چوغى برطاقم كوللرك آياقلرى اولوب ، بونلرك‌ده باشليجه‌لرى : پيهايوكى ، سيقايوكى ،

اوليا، اويولوكى، سيمويوكى اونويوكى نهرلرى واسوج حدودينى آيران (تورنه) ايرماغيدر .

روسيه‌نك كوللرى دخى پك چوق اولوب، كو-للرينك مجموع مساحهٔ سطحيه‌سى ١٥٢٤٥٢ مربع كيلومتره‌در. ٥٣٠٠ دن زياده كوللرى اولوب، بونلردن ٥٤ ينك ١٠٠، ١٥ نك ٥٠٠، ٨ ينك ١٠٠٠ مربع كيلومتره‌دن زياده مساحهٔ سطحيه‌لرى واردر. بو كوللرك همان جمله‌سى روسيه‌نك شمال غربى قسمنده وفينلانده ولاپونيه خطه‌لرنده‌در. هله فينلانده‌نك بعض ايالتلرى قره‌دن زياده صوبى حا-ويدرلر. چوغى بربرينه ربط ايدن نهرلر و بوغازلر بولنوب، بعضلرى‌ده طار برطاقم برزخلرله آيرلمشدر. روسيه كوللرينك الك بيوكى پترسبورغك شرق شمالى جهتنده واقع ومساحهٔ سطحيه‌سى ١٨١٢١ مربع كيلومتره‌دن عبارت اولان (لادوغه) كولى اولوب، شرق شمالى جهتنده و ايكنجى درجه وسعتده بولنان (اونغا) كوليله و بونك دخى شمالنده واقع (سغ اوزرو) و جنوبنده كائن (بيلو اوزرو) كوللريله واطرافده‌كى ديكر بعض كوچك كوللرله اختلاطى واردر. (استونيه) ايله (ليوونيه) خطه‌لرينك شرق جهتنده واقع (پيپوس) كولى دخى الك بيوكلرندندر. وولغه مجراسنك آلت طرفلرنده و بحر خزرله قره‌دكيز آره-سنده‌كى آلچق يرلرده دخى بر چوق طوزلى كوچك كوللر واردر.

سواحل وجزايرى. — هرنه‌قدر روسيه حدو-دينك ثلثانى دكيزدن عبارت ايسه‌ده، اراضيسنك وسعت فوق العاده‌سى هرطرفنك دكيزدن استفاده ايتمسنه مانع اولدقدن بشقه، دكيزلرينك اكثرى سنه‌نك قسم اعظمنده منجمد حالنده بولنديغندن، وبعضلرى چوللرله وغيرمتمدن ممالكله محاط اولديغى كبى، بعضلرينك دخى مدخللرى دول سائره اللرنده بولنديغندن، روسيه‌نك تجارت وكرك حرب نقطهٔ نظرنجه آچيق والويريشلى هيچ بردكيزى يوق ديمكدر. بحر منجمد شمالى، اسمندن دخى آكلاشلديغى كبى، سنه‌ده يالكز برقاچ آى بوزدن قورتلورسه‌ده، او-ته‌سى قطب شمالى اولديغندن، تجارت يولى دكلدر. بالطيق دكيزى و على الخصوص باشليجه روسيه سوا-حلنى تشكيل ايدن فينلانده و بوتنيه كورفزلرى دخى قيشلرى كاملاً منجمد حالنده بولنديغى كبى، بودكيزك مدخلى دانيمارقه ايله اسوج ونوروج آره‌سنده بو-لنوب، روسيه ايچون هروقت آچيق اوله‌ماز. قره دكيز روسيه ايله آناطولى و روم ايلى سواحل عثما-نيه‌سى آره‌سنده خصوصى برطريق تجارت اولوب، بونك دخى قپولرى روسيه‌يه مسدوددر. بحر خزره كلنجه، ذاتاً اكثر سواحلى بطاقلقدن عبارت چوللر و قامشلقلرله محاط بركول حكمنده اولمغله برابر، بو دكيز دخى روسيه ايله ايران وتركستان آره‌سنده جزئى برتجارت طريقى اولمقدن بشقه برشيئه يارايه‌ميور. الحاصل، روسيه اساساً قره‌دن عبارت اولوب، دكيزجه اولنه‌جق استفاده‌دن محروم صاييله بيلير.

مع هذا بحر منجمد شمالى ايله بالطيق دكيزى پك كيرنتيلى چيقنتيلى اولوب، درين كورفزو خليجلر تشكيل ايتمكله‌برابر، بوكورفز وخليجلرك اوجلرنده‌ده سير سفائنه صالح بيوك ايرماقلر منصبلرى بولنيور؛ و بو ايرماقلرك بعضلرى داخلنده بولنان واسع كوللره سوق ايديور. بوحال سنه‌ده سكز اون آى قار و بوز آلتنده بولنان براقليمه تصادف ايتميه ايدى، روسيه‌يى برنجى درجه‌ده ممالك بحريه صره‌سنه قويه بيليردى. بحر منجمد شمالى سواحلى نوروج حدو-دندن باشلايه‌رق روسيه‌نك شمالنده (لاپونيه) تعبير اولنان خطه‌ده (قوله) اسميله غرب شماليدن شرق جنوبى‌يه ممتد جسيم بر شبه جزيره ابراز ايديور، كه بونك سواحلنك قسم غربيسى ايكى اوچ يوز متره مرتفع وديك ايسه‌ده، كيتدكجه آلچالوب، ينه (قوله) اسميله درين بر خليجى و بر كوله منتهى ايرماغى واردر. مكسيقه كورفزندن كلن معروف (غولف استريم) آقنتيسنك صيجاقلغى مناسبتيله بوساحل نادراً طونار، وكوزل بعض ليمانلرى دخى حاويدر. بوشبه جزيره‌نك شرق وجنوبى ساحلى بر بوغاز تشكيل ايدوب، «شمالى آق دكيز» اسميله داخلى بر دكيزى قپار، كه بو دكيز دخى برى شمال غربى‌يه و ايكيسى جنوب شرقى‌يه متوجه اوچ اوزون كورفزدن عبارتدر. بو دكيزك ليمانلرى چوق اولوب، مذكور كورفزلره منتهى اولان ايرماقلر دخى سيرسفائنه صالح ايسه‌ده، سنه‌نك اكثر موسملرنده كرك دكيز وكرك ايرماقلر منجمد حالنده بولنيور. بودكيزك ايچنده اونغا

کورفزینك مدخلنده (سولو واچکی) اسمیله بر طاقم آطه‌لر و اوته‌سنده بریسنده بعض متفرق آطه‌جقلر بولنیور. شمالی آق دکیز بوغازندن چیقلیجه، همنامی اولان ایرماغك منصبنی حاوی اولمق اوزره، (مزن) اسمیله بر کورفز بولنوب، بونك شمال شرق جهتنده (قانین) اسمیله اوزون بر شبه جزیره شماله طوغری ممتد اولور؛ وبو شبه جزیره‌نك شرق جنوبی جهتنده (چسقایه) اسمیله واسع بر قوی وآچیغنده (قولغویف) اسمیله بیوجك بر جزیره بولنیور. بو جزیره خالی ایسه‌ده، دریلرندن کورك یاپیلان حیواناتیله بالیغی چوق اولدیغندن، آوجیلره بالیقچیلر طرفندن صیقجه زیارت اولنور. (چسقایه) قویندن صکره ساحل شمال‌شرقی‌یه طوغری ممتد اولوب، (روسکی) بورونه واصل اولنجه، (پچوره) ایرماغنك منصبی اولان درین وبر چوق آطه‌جقلری حاوی بر خلیج تشکیل ایتدکدن صکره، ینه او استقامتده اوزانه‌رق، دیکر بر ایکی قوی دخی بعد التشکیل، (بای‌خوی) اسمیله و اورال سلسله‌سنك بر صوڭ قولی اولمق اوزره اوزون برشبه جزیره صورتنده غرب‌شمالی‌یه طوغری اوزانه‌رق، (وایغاج) جزیره‌سنك قارشیسنه قدر ممتد اولور؛ و (یوغور) بوغازینی تشکیل ایدر. وایغاج جزیره‌سی دخی ینه او استقامتده ممتد اولوب، (نووایه زملیا) یعنی «ارض جدید» جزیرهٔ کبیره‌سنك قارشیسنه قدر واصل اولور؛ و (قاره) بوغازینی تشکیل ایدر. یوغور بوغازندن صکره ساحل ینه شرق جنوبی‌یه طوغری ممتد اولوب، (قاره) ایرماغنك منصبنی حاوی اولان (قاره) کورفزی ایچنه کیرر؛ وبعده آسیایه منسوب اولان (یالمال) شبه جزیره‌سنی تشکیل ایتمك اوزره، شماله طوغری دونر؛ وبرهلال رسمنده اوله‌رق غایتله اوزون اولان مذکور (نووایه زملیا) جزیره‌سی بو کورفزك قارشیسنی قپایه‌رق، (قاره) دکیزینی تشکیل ایدر. (وایغاج) جزیره‌سی دخی آوجیلر وبالیقچیلر طرفندن زیارت اولنیور. (نووایه زملیا) جزیرهٔ کبیره‌سنه کلنجه، مساحهٔ سطحیه‌سی ۹۱۰۷۰ مربع کیلومترویه بالغ اولان وطار بر بوغازله ایکی‌یه منقسم اولان بو جزیرهٔ کبیره بسبتون قطب شمالی دائره‌سنده اولوب، همان سرمدی قارلر وبوزلرله مستوردر. مع هذا دریلری کورك اعمالنه یارار حیواناتی وجسیم بالیقلری چوقدر. ۱۴۰۰ مترویه قدر یوکسك طاغلری اولوب، کمور، آرتوآز، دمیر، باقر، کوکورد وآلتون معدنلرینی دخی حاویدر. مزن کورفزینك شرق طرفنده اولان بو سواحلك جمله‌سی آلچق وبطاقلقلی اولوب، سنه‌نك اکثر موسملرنده دخی قار و بوزلرله مستور اولمغله، کورك حیواناتی آوجیلرینك جولانکاهی اولمقدن بشقه برشیئه یارامیور. بو دکیزلردن سیبریه‌نك شمالندن کچه‌رك بحر محیط معتدله کیتمك اوزره بر طریق بحری آچه بیلمك ایچون روسلرك واقع اولان مساعیلری ثمره‌سز قالوب، بوزلر مانع اولمقده‌در. بحر منجمد شمالیده‌کی روسیه اسکله‌لرینك اڭ مهم وایشلکی شمالی آق دکیزك همنامی اولان کورفزنده واقع (آرخانکل) اسکله‌سیدر.

بالطیق دکیزینك سواحلی روسیه سواحلنك اڭ ایلری اولوب، پروسیه حدودندن باشلایان (قورلانده) خطه‌سنك سواحلی دوز و آلچق ایسه‌ده. شماله طوغری ممتد اولدقچه یوکسلیر. بعده (دونه) ایرماغنك منصبنی حاوی اولان (ریغا) کورفزینی تشکیل ایدوب، بو کورفز (رونو) و (کوهنو) اسملریله ایکی طاقم کوچك آطه‌لری حاویدر؛ و آچیقلرنده (اوسل) اسمیله بیوجك بر جزیره ایله بونك شرقنده (موهن) وشمالنده (داکو) و (وورمس) آطه‌لری بولنیور. بعده ساحل شرقه طوغری دونوب، قره‌لرك ایچنه پك درین کیره‌رك، (فینلانده) کورفزینی تشکیل ایدر، که بو کورفز بر چوق قوی ولیمانلری وعلی‌الخصوص (نارووه) ایرماغنك منصبنی حاوی اولان (نارووه) قوییله پترسبورغك ایچندن کچن (نوا) ایرماغنك منصبنده واقع (قرونستاد) لیمان واسکله‌سنی شاملدر. بوکورفزده حسابسز جزیره‌لر و آطه‌جقلر بولنوب، اڭ مشهوری پترسبورغك مدافعه‌سنه یارایان استحکامات جسیمه‌یی حاوی اولان (قوتلین) جزیره‌سیدر. کورفزك سواحل شمالیه‌سی ایسه فینلانده خطه‌سنه منسوب اولوب، بوخطه‌نك سائر سواحلی کبی قیالق و درین خلیجلرله اوزون بورونلری و قیادن عبارت آطه‌جقلری حاوی اوله‌رق، بوقیالرك چوغی جسیم استحکاماتله تحکیم اولنمشدر. فینلانده کورفزندن

چیقلنجه، ساحل غرب شمالی‌یه و بعده شماله طوغری دونه‌رك ، (بوتنیه) کورفزینك سواحل شرقیه‌سنی تشکیل ایدر . بو کورفزك مدخلنده فینلانده سواحلی نوروج سواحلندن فرقسز اولوب، دیك قیالردن عبارت بردانتله شکلنی ابراز ایتمکله برابر، تا آچیقلرینه وارنجه‌یه قدر اوکنده حسابسز قیالق آطه‌لر وآطه‌جقلر سرپلمش برحالده بولنیور، که بونلر سیر سفائن حقنده غایتله مخاطره‌لی اولمقدن بشقه برشیئه یارامیور. بو آطه‌لرك ذکره شایانلری کورفزك مدخلنده واقع (آلاند) طاقیله کورفزك وسطلرنده بولنان (قارکن) جزایری وشمالده (اولیا) منصبنك قارشیسنده واقع (قارلو) جزیره‌سیدر . بالطیق دکیزینك جنوب قسمی سنه‌ده اوچ آی یعنی کانون اولدن مارده قدر، وشمال قسمی دخی آلتی آی منجمد بولنیور. روسیه‌نك بودکیزده‌کی اك ایشلك وتجارتکاه اسکله‌لری: لیبان، ریغا، رول، پترسبورغ و فینلانده‌ده ویبورغ ، هلسینغفورس، وآبو اسکله‌لریدر. وعسکری اسکله‌لری قرونستاد و (اسویبورغ) در .

قره دکیز سواحلنه کلنجه : بودکیزده‌کی روس سواحلنك برقسمی یعنی (کرچ) بوغازندن آناطولی حدودینه قدر اولانی بلاد قافقاسه یعنی آسیا قطعه‌سنه منسوب بولندیغندن، شوراجقده آوروپا قطعه‌سنه وبناءعلیه اصل روسیه‌یه عائد اولان قسم دیکرندن بحث ایده‌جکز ، که بوده ایکی‌یه منقسمدر ؛ بری طوغریدن طوغری‌یه قره‌دکیزده، ودیکری قره‌دکیزه ملحق اولان آزاق دکیزنده بولنانیدر . دکیزلرك ایچنده آطه‌سزلقله مشهور اولان قره دکیزك طرز مطردنی برآز تنوع اوغرادیر برشی وارایسه، اوده شبهه‌سز قریم شبه جزیره‌سیدر. حد ذاتنده طبیعتك برچوق محسناتنه نائل اولان بو شبه‌جزیره قافقاس سلسلهٔ جبالنك قره دکیزك ایچنده غرب شمالی‌یه طوغری اوزاتدیغی برونه مقابل بر دیکر برون اوزاتمقله وآره‌لرنده طار بر بوغاز تشکیل ایتمکله، قره دکیزك بر بیوك بر پارچه‌سنی آیری بر دکیز صورتنده آییریور، که بوده (آزاق) یاخود (آزوف) دکیزی اسمیله معروفدر . آزاق دکیزی سواحلنك تعریفنی صکره‌یه ترك ایدوب، کرچ بوغازندن اعتباراً روسیه‌نك قره دکیز سواحلنی تعقیب ایتدیکمز حالده، ابتدا قریم شبه جزیره‌سنك سواحلنه راست کلیورز. کرچ بوغازندن غربه طوغری ممتد اولان دوز ساحلده ابتدا کفه قویی واسکله‌سی بولنوب، بعده (یایله) طاغی ساحله متوازیاً ممتد اولمغله ، باغ وباغچه‌لرله مستور برصره کوزل بایرلر ابراز ایدیور . (سیواستپول)ه قدر اوزانان بو کوزل ساحلده شهر مذکوردن بشقه سودان، یالته وبلقلوه اسکله‌لری بولنیور. سیواستپولدن صکره، ساحل هلال شکلنده غرب شمالی‌یه طوغری ممتداولوب، (طرخان قوت) برونه واصل اولدقدن صکره شرق شمالی‌یه و بعده غربه طوغری دونه‌رك، «اولو دکیز» تعبیر اولنان برکورفز تشکیل ایدیور، که بونك منتهاسنده واقع (پرقوپ) برزخی اخیراً حفر اولنمغله، اورادن آزاق دکیزیله اختلاط حاصل اولمش، وقریم برجزیره حالنده قالمشدر. مذکور کورفزك غرب جهتنده آز درین لکن کنیش دیکر برکورفز بولنیور، که شرقی کنارنده دنیپر ایرماغنك منصبی وغربی کوشه‌سنده هوجه بك اسکله‌سی بولنیور . هوجه بکدن صکره ساحل جنوب غربی‌یه طوغری ممتد اولوب ، (دنیستر) منصبنده آق کرمان اسکله‌سی ودها ایلریده دکیزدن قوم سدلریله آیرلمش بعض طوزلی کوللری ومملحه‌لری حاویدر . بو وجهله طونه ساحلنه واصل اولور.

آزاق دکیزی دکیزدن زیاده طوزلی برکول دینلمکه شایان اولوب، اك درین محلی ١٢ متره‌یی تجاوز ایتمز . دون ایرماغنك وسائر بعض انهارك دکدکلری صو تبخرات واقعه‌دن زیاده اولمغله، کرچ بوغازنده دائمی صورتده شدتلی برآقنتی بولنیور؛ و مذکور ایرماغك ایندیردیکی قوملر بو بوغازك درینلکنی ٤ متره‌یه تنزیل ایتمشدر. ینه بو قوملر آزاق دکیزینك غرب جهتنده «اوق» تعبیر اولنور طار وغایت اوزون برطاقم قره‌لر تشکیل ایتمشدر، که بر ویا ایکی طرفدن قره‌یه مربوط اوله‌رق ساحلك اوکنده ممتد اولورلر. دکیزك منتهای غربنده قریم شبه جزیره‌سیله نفس روسیه آره‌سنده طار بر خلیج غربه طوغری خیلی ممتد اولوب، پرقوب اسکله‌سنه قدر واصل اولیور. بو خلیجك ایچنده برقاچ کوچك آطه دخی بولنوب، بری روسیه‌نك ایچندن کلن بر

دمیر یول خطی قریمه کچیرن کوپری‌یه آیاق یرینی طوتیور. بو وجهله قریم شبه جزیره‌سی بر طرفدن پرقوپ قنالیله روسیه‌دن آیریلیور، و بر طرفدن بو کوپری ایله روسیه‌یه ربط اولنیور. آزاق دکیزنده آلتی قدر اسکله بولنوب، اك ایشلککاری دون ایرماغی منصبنده واقع (روستوف) ایله بونك غرب جهتنده کائن (طانغاروق) اسکله‌لریدر.

بحر خزرك روسیه‌نك النده اولوب آوروپا قطعه‌سنه عائد اولان سواحلی (اورال) ایرماغی منصبندن (باکو) بورونه قدر ممتد اولوب، بحر مذکورك شمال غربی سواحلیله سواحل غربیه‌سنك قسم اعظمندن عبارتدر. بو ساحلك قسم شمالیسی آلچق، قوملق وسازلق اولوب، ذکره شایان بر حالی وار ایسه، اوده اورال، وولغه وترك ایرماقلرینك وعلی الخصوص وولغه‌نك منصبلرنده تشکیل ایتدکلری دالیه‌لردر، که دکیزك ایچنه اوزانمش بر طاقم آطه‌لر وشبه جزیره‌لردن مرکب اولوب، چامور و قومدن متشکلدرلر؛ وآره‌لرنده دکیز بر طاقم جدوللر آچه‌رق، کنارلری حذای بحردن اون متره قدر یوکسلمشدر. وولغه دالیه‌سنك جهت جنوبیه‌سنده ینه قوملق و سازلق اولمق اوزره حسابسز کوچك آطه‌لر بولنیور. ترك دالیه‌سنك جهت جنوبیه‌سنده ٥٥ کیلومتره اوزونلغنده طار بر شبه جزیره واوجنده (چچن) اسمیله بر آطه بولنیور. دها آچیقده (تولنیو) اسمیله بر طاقم کوچك آطه‌لر دخی موجوددر. ترك منصبنك جنوبنده سواحل دکیزه قدر ممتد اولان قافقاس سلسله‌سی اتکلرندن عبارت اولوب، اکثر محللری دیك وصربدر. یالکز (سمور) نهری منصبنك جوارلری منبت وادیلری حاویدر. بو سواحلده اك اهمیتلی اسکله منتهای جنوبده بولنان (باکو) اسکله‌سی اولوب، وولغه دالیه‌سنده بولنان اژدرهانك، نهر مذکور آغزلرینك مسدود اولمسندن طولایی، بحراً استعداد تجاریه‌سی اولمدیغی کبی، ترك نهرینك دالیه‌سنده واقع (قیزلر) قصبه‌سی دخی بو حالده اولوب، (پتروسك) و (دربند) اسکله‌لرینك ایسه لیمانلری یوقدر.

اقلیم وهواسی. — روسیه‌نك اك جنوبی نقطه‌سی ٤٠° عرض شمالیدن یوقاری اولوب، عمومیت اوزره اراضیسی اقالیم شمالیه‌دن معدود اولمغله، بالطبع هواسی صووقدر. آنجق قیشلری درجات عرضیه‌نك ایجاب ایتدیره‌جکندن چوق زیاده صوئوق اولوب، بوده صیجاق آقنتیلرله کسب اعتدال ایده‌جك سواحلك وشدتلی روزکارلره سپر اوله‌جق طاغلرك فقداننددن ایلری کلیور. عمومیت اوزره اراضیسی آلچق اولمغله، روسیه‌ده ارتفاعك هوایه مدخل وتأثیری اولمیوب، هواجه بر فرق وارایسه، اوده جهت غربیه‌سیله جهت وسطیه و شرقیه‌سی آره‌سنده‌کی فرقدر. روسیه‌نك جهت غربیه‌سی یعنی بالطیق سواحلیله پروسیه وآوستریا حدودینه و بر درجه‌یه قدر قره‌دکیز سواحلنك قسم غربیسنه قریب اولان محللری هواجه آوروپای وسطی‌یه تابع اولوب، کرك قیشین برودتلری وکرك یازین حرارتلری معتدل اولور. حال بوکه جبال وسواحلدن اوزاق اولان وسطی وشرق جهتلرنده قیشین برودت پك شدتلی اولدیغی کبی، یازین دخی حرارت زیاده‌در. مثلا ٦٠° ١٠′ عرض شمالیده بولنان فینلانده‌نك مرکزی (هلسینغفورس) ایله بوندن ٤° ٢٤′ دها جنوبده بولنان موسقوه‌نك قیشین درجهٔ برودتلری بردر. قیشین شرق شمالی جهتندن اسن شدتلی و غایتله صوئوق روزکارلر وبو روزکارلرله یاغان قار وتیپی روسیه‌نك شرق وشمال شرقی جهتلرینی و قسم وسطیسنی ناقابل سکنی بر حاله قویه‌رق، چوق دفعه یوز بیکلرجه حیواناتی وبرچوق کاروان وقافله‌لری محو واتلاف ایدر. اقطار شمالیه‌سی اون آی قارله مستور اولوب، یالکز تموز وآغستوس آیلرنده طوپراق کوزیکور. جنوب وغرب جنوبی‌یه طوغری ایلریلندکجه قارلرك مدتی آزالوب، روسیه‌نك اك جنوبی نقطه‌سی اولان باکو اسکله‌سی بیله سنه‌ده درت آی قارله مستور بولنور. انهار وسواحل صولرینك انجمادی دخی بوقاعده‌یه تابعدر. آنجق قیشك برودت فوق العاده‌سنی تعقیب ایدن یازك شدت حرارتی روسیه‌نك قسم وسطیسنه اقلیمه غیر موافق برقوهٔ انباتیه قزاندیروب، بوسایه‌ده قره دکیز سواحلندن موسقوه وقزانه قدر اولان جهتی حبوبات و ذخایر ایچون آوروپانك بیوك بر مخزنی حکمنه کچمشدر. روسیه‌نك یاغمورلری دخی آزدر؛ چونکه آوروپایه یاغمور یاغدیران بلوطلرك آق دکیزدن ویا بحر محیط

آطلاسیدن کلدکلری معلوم اولوب ، روسیه ایسه بو دکیزلرك ایکیسندنده اوزاقدر. آق دکیز بلوطلری یالکز قره دکیز سواحلنه قریب محلره واصل اولور. یازین حرارت شمسدن برفرون حالنه کچن روسیه اووه‌لری بحر محیط آطلاسی روزکارلرینی جلب ایدیورسه‌ده ، بو روزکارلرك حامل بولندقلری رطوبت روسیه‌نك غرب جهتنده دوکیلوب، اقطار شرقیه‌سنه پك آزی واصل اوله‌بیلیر . بناءً علیه روسیه‌نك غرب جهتی یاغمورلرك کثرتنجه دخی مملکت مذکوره‌نك قسم وسطی وشرقیسندن فرقلیدر .

محصولاتی، نباتات وحیوانات ومنابع ثروتی. — روسیه‌نك غرب شمالی قسمی علم الارض نقطهٔ نظرنجه اراضیٔ قدیمه‌دن عبارت اولوب، سائر طرفلری وعلی الخصوص جنوب وشرق جهتی سطحاً اراضیٔ جدیده‌دن عبارتدر. قارپات سلسله‌سی اتکلرندن اورال سلسله‌سنه قدر اوزانان اووه‌لر اللی آلتمش سانتیمتره درینلکنده بر نوع قره طوپراقله مستوردر، که بو طوپراق چوریمش اوتلردن متشکل اولمغله پك منبتدر. نباتاتجه روسیه مملکتی آلمانیا ایله سیبریه آره‌سنده بولنوب، برطرفدن سیبریه‌نك و برطرفدن دخی آلمانیانك نباتاتنی حاویدر . روسیه نباتات نقطهٔ نظرنجه درت منطقه‌یه منقسم اولوب، برنجیسی قطب شمالی دائره‌سی داخلنده بولنان منطقه، ایکنجیسی اورمانلر منطقه‌سی، اوچنجیسی بوکسك اوتلی چوللر منطقه‌سی، دردنجیسی آق دکیز سواحلنه مخصوص نباتاتی حاوی منطقه‌در . بو منطقه‌لرك برنجیسی (توندره) تعبیر اولنور چبلاق و صاری‌یه مائل کول رنکنده واسع و برطاقم بطاقلقلری حاوی اووه‌لردن عبارتدر، که سنه‌ده یالکز ایکی آی قار و بوزدن خالی قالوب ، هر نه قدر اوموسمده کونش هفته‌لرجه هیچ باتماز یاخود پك آز باتوب متمادیاً کوندوز ایسه‌ده ، بوز وقارلرك اریمسیله یکیدن صولرك طونمسی آره‌سنده پك آز مدت کچدیکندن ، بومنطقه‌ده آغاج دیکلمکه شایان هیچ برنبات بیته‌میوب، سکود کبی بیتن بعض آغاجلر دخی اوفاجق چالی حالنده قاله‌رق ، پریوصونلری ایچنده اکری بوکری برمنظره ابراز ایدر. بومنطقه‌نك الك کوزل نباتاتی برطاقم بیوك وپارلاق چیچکلردر. ایکنجیسی اولان اورمانلر منطقه‌سی فیلانده‌ده ۷۰° عرض شمالیدن باشلایوب، حدود شمالیه‌سی روسیه داخلنده برقوس تشکیل ایده‌رك، قطب شمالی دائره‌سنه قدر ایندکدن صکره ، پچوره وادیسنده ۶۷° ۳۰′ واورال سلسله‌سنده ۶۸° عرض شمالی‌یه قدر چیقار . بو منطقهٔ واسعه‌نك حدود جنوبیه‌سی ایسه طونه منصبندن باشلایه‌رق، (ژیتومیر)ه قدر شماله و بعده شرق شمالی‌یه طوغری امتدادله، قورسق، تامبوف و پنزه ایالتلرندن کچه‌رك ، وولغه وادیسنده‌کی ساراتووه و اورادن اورال ایرماغی منابعنه واصل اولور . بومنطقهٔ واسعه‌نك قسم شمالیسی باشلیجه چام آغاجلرینك انواعنی حاوی واسع، مظلم و دهشت انکیز اورمانلرله مستور اولوب، قسم جنوبیسنده ایسه قاین آغاجی ، میشه ، اخلامور وسائر اشجارك انواعی بولنوب ، اورمانلر دها لطیفدر؛ و برخیلی میوه‌دار آغاجلر بولندیغی کبی ، ابتدا بولاف و چاودار و دها جنوبده آرپه و بغدای دخی حاصل اولور . اورمانلر منطقه‌سنك جنوبنده واقع اوتلی چول ویا بیابانی چایرلر منطقه‌سنه کلنجه : بوده اوچ قسمه منقسم اولوب، قسم شمالیسی سیرك برطاقم آغاجلری و واسع چالیلقلری حاوی اوله‌رق ، آره‌لرنده چاودار وبولاف تارله‌لرینی حاویدر؛ قسم وسطیسی بوقاریده تعریف اولنان قره طوپراقدن عبارت اولوب، واسع بغدای تارله‌لرندن مرکبدر ؛ قسم جنوبیسی ایسه دنیپر و دون ایرماقلرینك وسائر انهارك منصبلرینه قریب اولان دوز وبطاقلقلی یرلرینی حاوی اولوب، دون ایرماغی منصبندن شمال شرقی‌یه طوغری دونه‌رك، بحر خزرك سواحل غربیه وشمالیه‌سنه قدر واصل اولور . بو قسم آدم بویی بوکسکلکنده اوتلرله مستور اولوب ، قولاغوزسز ایچنه کیرن غائب اولور؛ و روزکار اسدکجه حاصل اولان تموجدن آلیشمامش آدم دکیز طوتمش کبی اولور. بو قسمك بر چوق یرلری قیشین صو آلتنده قالوب، یازین قامشلرله مستور اولور. هله بحر خزر جهتنده‌کی قسمی عمومیت اوزره قوملق وسازلق اولوب، پك حزین بر منظره ابراز ایدر. بومنطقه‌ده اشجاردن یالکز اریك وبیانی شفتالی ایله بر نوع کوچك چیتلبیك آغاجی بیتیشور . دردنجیسی اولان آق دکیز سواحلی منطقه‌سی قریم شبه جزیره‌سنك

ساحل جنوبیسنده واقع یایله طاغنك اتكلرندن عبا.
رتدر. مذكور طاغ جنوبی بایرلری شمال روزكار-
لرندن محافظه ایتمكله، اوراده بزم روم‌ایلی و آناطولی
اشجار ونباتاتی یتیشه بیلیور.

روسیه‌نك باشلیجه منبع ثروتی زراعت اولوب،
سنوی بش آلتی میلیون تونیلاته ذخیره اخراج
اولنیورسه‌ده، بو مقدار روسیه اراضیسنك وسعتنه
كوره لاشی حكمنده‌در. هر نه‌قدر روسیه‌ده ذخیره
اخراجی سنه‌دن سنه‌یه آرتمقده ایسه‌ده، اراضینك
وسعتیله متناسب صورتده آرتمسنه باشلیجه كوبره
فقدانی مانع اولیور؛ چونكه چایر ومرعالری قابل
زراعت اراضیسنه نسبةً پك آز اولوب، بناء علیه
حیواناتی دخی او واسع آراضی‌یه كوبره یتیشدیره‌جك
مقدارده دكلدر. واقعا چول حالنده واسع چایرلر
وارایسه‌ده، بونلردن جمله‌سنك اوتلری حیوان
بسلمكه مساعد اولمدقدن بشقه، بوچوللر اراضیٔ
مزروعه‌دن چوق اوزاق بولندیغندن، استفاده اولنه.
میور. اصل زراعته الویریشلی اولان قره طوپراق
جهتلرنده تارله‌لر بهر اوچ سنه‌ده بركره دیناندیر.
لدیكی حالده، بره درتدن زیاده محصول ویره‌میور.
اورمان و یبانی چایرلرك احراقیله تارله حالنه قونیلان
اراضی ایسه آنجق ایكی اوچ سنه محصول ویره.
بیلوب، صكره ترك اولنور. ذاتاً زراعت اسكی
طرز واصولده اجرا اولنوب، فنه تطبیق اولنمدیغندن،
وواسع اراضی اصحابی دخی طوپراقلرینی پارچه پارچه
كویلیلره التزام ایتدیردكلرندن، اراضیجه بركونه
اصلاحات اجرا اولنه‌میور.

فینلانده و لهستان داخل اولمدیغی حالده، نفس
روسیه‌یی تركیب ایدن ٥٠ ایالتك عموم اراضیسی
٦٥٠ ٥١٧ ٤٤٣ هكتار یعنی یكی دونم اولوب،
بونك ٤٣٤ ٢٦٦ ١١٦ دونمی یعنی یوزده ٢٦سی
اراضیٔ مزروعه، ٨١٦ ٦٣٨ ٧٠ دونمی یعنی
یوزده ١٦یه قریب مقداری چایر ومرعه،
١٠٢ ٨٠٢ ١٧١ دونمی یعنی تقریباً یوزده ٣٩ی
اورمان و ٢٩٨ ٨١٠ ٨٤ دونمی یعنی یوزده ١٩ی
اراضیٔ خالیه‌دن عبارتدر. بو رقملردن آكلاشلدیغی
اوزره، روسیه اراضیسنك الك بیوك قسمی اورمانلرله
مستور اولوب، مملكت مذكوره اورمانجه پك
زنكیندر. الك شمال جهتلرنده چام و آقچه آغاج،
دها آشاغیلرده ینه آقچه آغاج، میشه، اخلامور،
قره‌آغاج، آقچه قواق وسائر اشجار داخل مملكتده
كراسته اعمالنه، عمومیت اوزره بربری اوزرینه مو-
ضوع سرنلردن یاپیلان روس اولرینك انشاسنه،
سفاین اعمالنه، اودونه، كوره ومرانغوزلغه متعلق
معمولاته سائر احتیاجات محلیه‌یه الویردكدن‌صكره،
شمالده‌كی آرخانكل اسكله‌سندن و سائر مخرجلردن
آوروپایه دخی خیلی مقدار كراسته اخراج اولنور.
مع هذا اورمانلردن پك آز قطعیات اجرا اولنوب،
یوقاریده دینلدیكی كبی، چوق دفعه اراضی برایكی‌سنه
ایشلنمك اوزره، واسع اورمانلر احراق اولنور.
میوه‌دار اشجار ایسه الما وكرازایله زردالی آغاجلرندن
وكایتلی فندق آغاجندن عبارتدر. سائر میوه‌دار
اشجار ایله باغلر قریمك قسم جنوبیسیله بسارابیه وسائر
جنوب غربی جهتلرینه منحصردر. دون مجراسنك
آشاغی طرفنده دخی باغلر بولنوب، برنوع بروشد-
ریجی شراب اعمال اولنور. وولغه مجراسنك آشاغی
طرفلرنده‌كی باغلرده ایسه یالكز سفره‌ده‌ینه‌جك قدر
اوزوم حاصل اولوب، موسقوه و پترسبورغه نقل
اولنور. محصولات زرعیه باشلیجه بغدای، آرپه
وچاوداردن عبارت اولوب، جنوب جهتنده برمقدار
داری و مصر ایله نخود، بقله و سائره دخی حاصل
اولور. كتن وكنویر دخی جنوب و غرب جهتلرنده
وبعض انهارك كنارلرنده یتیشیر. بسارابیه وپودولیه
كبی جنوب غربی ایالاتندن ممالك عثمانیه توتوننه
مشابه توتونلر دخی یتیشدیریلوب، شرق جنوبی
جهتنده سامرا ایالتنده ساكن آلمان مهاجرلری‌ده
برنوع عادی توتون یتیشدیریرلر. سبزه‌یه متعلق
محصولاتی پك آز اولوب، یالكز قاوون وقارپوز چوق
حاصل اولور. شكر اعمالنه یارایان پنجار دخی
روسیه‌نك جنوبی جهتنده وسائر بعض طرفلرنده كلیتله
یتیشدیریلیر.

روسیه‌ده حیوانات اهلیه اراضینك وسعتنه كوره
پك آز ایسه‌ده، اهالینك مقدارینه نسبت اولنورسه،
آوروپانك هریرندن زیاده‌در. اون سنه اول نشر
اولنان براستاتستیقه‌كوره، نفس روسیه‌ده اون‌طقوز
ملیون قدر آت، یكرمی درت بچق ملیون صیغیر،
قرق طقوز بچق ملیونه قریب قیون، بربچق ملیونه
قریب كچی، اون بچق ملیونی متجاوز طوموز، یكرمی

آلتی بیك دوه واوچیوز سكز بیك (رن) موجوددر. دوه‌لر روسیه‌نك شرق جنوبی جهتنده، و (رن) دیشلوبكیك ایله صیغیر آره‌سنده بولنان حیوان دخی اقطار شمالیه‌ده واورال طاغلرنده بولنیور. بوحیوان شمال چوللرینك دوه‌سی حكمنده اولوب، اورالرك اهالیسی بونی قیزاغه قوشارلر، وسود واتی‌ده یرلر. قیونلردن درت خمسنك یپاغیسی قبا ویالكز برخمسنك اینجه ویموشاقدر.

حیوانات وحشیه‌یه گلنجه، اقطار شمالیه‌ده بیاض آیی وشمال تلكیسی ایله سواحلده آیی بالیغی ودكز اوردكی وایكی نوع گكلیك ایله مورینه وسائر جنسلردن پك چوق بالیق بولنیور. دها آشاغیده اورمانلر منطقه‌سنده بوز آیی، برنوع گیك، تیلكی، كلینجك، طاوشان وكلیتلی قوردلر بولنیور. ایكیوز بیك قدر تخمین اولنان قوردلر سنوی تقریبا آلتمش ملیون فرانق قیمتنده حیوانات اهلیه اتلاف ایدرلر. یبانی طوموزلر یالكز (دوینه) وادیسنده بولنور. بش اون عصر اول روسیه‌ده سوریلرله گزمكده بولنمش اولان یبانی آتلر مرور زمانله اتلاف ویا تأنیس اولنوب، الیوم بولنمدیغی كبی، یبانی صیغیرلر دخی یالكز (غرودنو) ایالتنك (بیلووژ) اورماننده بولنوب، جنسلری منقرض اولمامق ایچون، صیدلری ممنوعیت قویه آلتنه آلنمشدر. سمورك جنسی روسیه‌ده منقرض اولدیغی كبی، صو سموری وقوندوز دخی ندرت اوزره بولنیور؛ وشاق ایله (لوس) تعبیر اولنان برنوع صیغین گیتدكجه كسب ندرت ایتمكده‌در. قوشلر پك چوق ومتنوع اولوب، یالكز پترسبورغ ایالتنده ۲۰۰ قدر نوعی صایلمشدر. گوللرده ونهرلرده دخی بالیقلرك انواعی بولنیور. اوتلی چوللرده بو محلره مخصوص برنوع تیلكی ایله طاوشان، سنجاب وطاغ صیچانی كلیت اوزره بولنوب، اورمانلرده یاشایان حیوانات وحشیه‌نك دخی بعضلرینه تصادف اولنور. سنجابلر وطاغ صیچانلری بعض‌دفعه مزروعاتی اتلاف ایدرلر. بوجهتده قوشلر آزدر. جنوب جهتنده‌كی نهرلرك دخی بالیقلری چوقدر. قریمك یایله طاغنده بلاد قافقاسه مخصوص برنوع گیك دخی بولنور.

معادنجه روسیه هرمملكتدن زنگین اولوب، هرنه‌قدر روسیه دولتنك اخراج ایتدیكی معادنك چوغی وعلى الخصوص گموش وآلتون معدنلری باشلیجه سیبریه‌ده و آسیا قطعه‌سنده‌كی سائر ممالكنده بولنیورسه‌ده، نفس روسیه‌ده وفینلانده ولهستانده دخی خیلی معدنلر بولنوب، فینلانده‌نك شمالنده آلتون، اورال طاغلرنده (پرم) ایالتنده پلاتین و بونكله قاریشیق آلتون، لادوغه گولنك شمالی ساحلنده گومشله قاریشیق باقیر، فینلانده‌ده واورالده قورشون، قترینبورغ قربنده نیكل، فینلانده‌ده قالای، لهستانده چنقو معدنلری بولنیور. هله دمیر معدنی پك كلیتلی بولنوب، اورال طاغلرنده وموسقوه، ولادمیر، نیغورود، توله وقالوغه ایالتلرنده مختلف تركیباتده دمیر اخراج اولنور. برسنه‌ده ۴۱۷ ۳۶۹ طونیلاته دمیر، ۴۸۹ ۲۲۵ طونیلاته چلیك و ۴۳۶ ۶۱۲ طونیلاته دوكمه چیقمشدر. (یلیساوتوپول) ایالتنده قوبالت و یقاتریتوسلاو ایالتنده جیوه وپرم ایالتنده منغانز معدنلری چیقار. گمور معدنلری دخی روسیه‌ده پك چوق اولوب، شمدیلك درت بش ملیون طونیلاته‌لق اخراج اولنمقده ایسه‌ده، بعض ارباب فنك تخمیننه گوره یالكز (دونج) حوضه‌سی اللی سنه متمادیا بهرسنه ۴۱۰ ملیون طونیلاته گمور اخراج ایده‌بیلیر. لهستانده، موسقوه نهرینك حوضه‌سنده، اورال طاغلرنده، كیف ایالتنده وسائر طرفلرده دخی كلیتلی گمور معدنلری بولنیور. قیا طوزیله دكز ملحه‌لرندن و بعض طوزلی گوللردن چیقاریلان طوز دخی كلیتلی اولوب، قره دكز سواحلنده وسائر اقطار جنوبیه‌ده سنه‌ده برملیوندن زیاده طونیلاته طوز اخراج اولنور. گوگورد وفوسفات معدنلری‌ده لهستانده وسائر بعض طرفلرده چیقاریلیر. قورلانده سواحلیله هلسینغفورس قربنده وقانین شبه‌جزیره‌سی سواحلنده خیلی كهربا چیقدیغی كبی، فینلانده‌ده مرمرك انواعی واورال طاغلرنده زمرد وسائر ذی‌قیمت احجار بولنور. میاه معدنیه روسیه‌ده پك چوق ایسه‌ده، اكثری هنوز استفاده اولنه‌بیله‌جك برحاله قونمامشدر. قافقاس سلسله‌سنك شمالی مائله‌سنده گوگوردلی وچلیكلی خیلی صولر بولنور. باكو جهتنده و قافقاسك سائر طرفلرنده كلیتلی نفط و پترول بولندیغی كبی، لهستانده ویستوله

واديسنده وشمالده‌كی پچوره حوضه‌سنده دخی خیلی
نفط چیقار .

صنایع وتجارت وطرق ومعابری . — هرنه‌قدر،
بوقاریده دیدیكمز كبی، روسیه باشلیجه زراعت مملكتی
ایسه‌ده ، صنایع دخی اهمال اولنمیوب، زراعت
ایشلرینه غیرمساعد اولان قیشلرك امتدادی اهالی‌یی
اوته‌دن بری بعض صنعتلرله اشتغاله مجبور ایتمكله،
روسلر من القدیم كندی احتیاجلرینه كوره بز ،
شیاق، عبا، سختیان، كورك وقوجق اعمال ایتمكده‌
در. كویلرده وفامیلیالر ایچنده اركك وقادینلر طرفندن
اعمال اولنان بوشیلردن بشقه، بیوك پترو زماندن
بری روسیه‌ده پك چوق فابریقه‌لر تأسیس اولنه‌رق،
معمولات اجنبیه اوزرینه وضع اولنان آغر كمرك
رسملری سایه‌سنده بو فابریقه‌لر سنه‌دن سنه‌یه تكثر
وتوسع ایتمكده اولوب، معمولات محلیه چوغالمقده،
و معمولات اجنبیه‌یه اولان احتیاج آزالمقده‌در .
١٨٨٥ سنه‌سنه مخصوص نشر اولنان بر استاتستیقه
كوره، روسیه‌ده ٨٥ ٥٦٧ فابریقه موجود اولوب،
بونلرده ١ ١٣٦ ٦٥٦ عمله ایشلمكده، وسنوی
٣ ٣٠٥ ملیون فرانق یعنی تقریباً ١٤٤ ملیون
عثمانلی لیراسی قیمتنده معمولات وجوده كلمكده‌در.
آنجق شوراسی غیرمنكردر، كه بوفابریقه‌لرك قسم
اعظمی لهستانده اولوب ، كمرك رسمندن قورتلمق
ایچون اورالرده یرلشن آلمان وآوستریالی فابریقاتورلر
طرفندن واجنبی سرمایه ایله اداره اولنمقده‌در .
روسیه فابریقه‌لری معمولاتنك جنسی كثرت صره‌سیله
باشلیجه مواد آتیه‌دن عبارتدر : پاموق ایپلیك و
منسوجات، شكر، اسپرتو، جامدن اوفق تفك شیلر،
دمیر، یوك ایپلیك و منسوجات و چوخه، توتون،
سختیان وتلاتین وسائر دری‌یه متعلق شیلر، باصمه،
مختلف ماكینه‌لر وزراعت آلتلری، صابون، موم،
كاغد، چناق و دستی كبی طوپراقدن معمول شیلر
وسائره، حرارلر دخی پك چوقدر. منسوجات و
علی الخصوص پاموقدن معمول اولانلری باشلیجه
موسقوه و ولادمیر ایالتلریله قوستروم، یارو سلاو
و (تور) جوارلرنده ولهستانك (پیوترقوف) قصبه‌
سیله پترسبورغ شهرنده، ایپك منسوجات وصیرمه‌لی
وقلابدانلی كوزل قماشلر منحصراً موسقوه شهرنده ،
كاغد وموم ایله ماكینه‌لر باشلیجه پترسبورغده اعمال
اولنور. دمیرخانه‌لرله سائر معدن فابریقه‌لری باشلیجه
اورال جهتنده (پرم) و (ویاتقه) و (اوفه) جهتلرنده
ولهستانك (پیوترقوف) قصبه‌سیله روسیهٔ وسطینك
(اورل) و (قالوغه) و (توله) ایالتلرنده بولنوب ،
(توله) شهرنده كوزل اسلحه وسماور وسائر باقیر
وپرنجه متعلق مواد ایله چلنكیرلك معمولاتی چیقار .
طوب فابریقه‌لری (پرم) وتفنك فابریقه‌لری (ویاتقه)
ایالتنده كثرت اوزره‌در. (نیغورود) ایالتنده واقع
(پاولووو) ایله (وورسما) قریه‌لری دخی دمیرخانه‌
لریله مشهوردر. چوخه موسقوه، غرودنو، لیوونیه،
پترسبورغ، سیمبریسك وسائر طرفلرده اعمال اولنیور
ایسه‌ده، اك ایی جنسی لهستانده اعمال اولنانیدر .
اسپرتو ومسكرات فابریقه‌لری باشلیجه غرب جهتنده
ولهستانله بالطیق دكیزی سواحلنده‌كی ایالاتده بولنیور.
توتون فابریقه‌لری پترسبورغ وكیف ایله یقاترینوسلاو
شهرلرنده‌در. جامه متعلق مواد فابریقه‌لری باشلیجه
شرق جهتنده وولغه وادیسنده وعلی الخصوص (سا‌
ماره)، ساراتوف و (نیژنی نووغورود) قصبه‌لریله
لهستانده و (خرسون) شهرنده‌در. دباغخانه‌لر رو‌
سیه‌ده اسكیدن بری چوق اولوب، پترسبورغ،
موسقوه و (وارسوویه) شهرلرندن بشقه تور و
ولادمیر ایالتلریله قزان، ویاتقه وارزماس قصبه‌لرنده
دخی چوقدر. الماستراش جامه متعلق شیلرله كوزل
بورسالنلر پترسبورغده یاپیلیر. موسقوه وپترسبورغ
وریغا شهرلرنده بیوك شكر فابریقه‌لری وار ایسه‌ده،
شكرك چوغی لهستانده وكیف وچرنیغوف ایالتلرنده
یاپیلیر. ایالات شرقیه و وسطیه‌ده ایج یاغی و اسپر‌
ماچت وجنوب غربی ایالاتنده دخی كهرچله وباروت
فابریقه‌لری چوقدر . حرازلرك چوغی اسكله‌لرده
واورمانلری چوق اولان ایالات شمالیه وشرقیه‌ده
اولوب، پترسبورغده، نووغوروده ولیوونیه‌ده
دخی بر چوق بخار حرازلری واردر. ایپ وخلاط
باشلیجه پترسبورغده ، یاروسلاوده وخرسونده یا‌
پیلیر . وولغه و (نوا) ایرماقلرنده وعلی الخصوص
پترسبورغ ونووغوروده پك چوق سفائن اعمال
اولنوب، ١٨٨٦ سنه‌سنده، مجموعی اون اوچ ملیون
فرانغه قریب قیمتده اولمق اوزره، ٦٤٤٧ یلكن
كمیسی انشا اولنمشدر.

بو فابریقه‌لردن بشقه اهالی اولرنده بر چوق صنعتلر اجرا ایدوب، خیلی معمولات یتیشدیررلر. عمله‌نك کونده‌لکلری پك آز وحاللری پك آجینه‌جق صورتده‌در. روسلرك بر بیوك مشغولیتلری‌ده آو جیلق وبالیقجیلقدر. دریلرندن کورك یاپیلیر حیوانات روسیه‌ده کوندن کونه آزالوب، انقراض بولمقده، وروسلر بو کبی حیوانانی سیبریه‌ده آرلامق مجبوریتنده بولنمقده‌در. مع هذا روسیه‌نك جهات شمالیه‌سنده سنوی بش ملیون فرانقلق کورك چیقیور. بالیق ایسه کرك دکیزلرده وکرك کول ونهرلرده پك چوق بولنوب، سنوی یوز ملیون فرانقلق بالیق صید اولنور. بحر منجمد شمالیده بالیق صیدینه مخصوص ایکی شرکت واردر. روسیه‌دن سنوی ۱۰ ملیون فرانق قیمتنده خاویار چیقار.

محصولات زرعیه و صناعیه‌نك کثرتیله وسائط اختلاطك یعنی دمیر یوللرك وعلی‌الخصوص سیرسفائنه صالح انهارك کثرتی روسیه‌ده پك ایشلك بر تجارت داخلیه اجراسنی انتاج ایدیور. ۱۸۸۶ سنه‌سی استاتیستیقنه کوره، سنهٔ مذکوره ظرفنده آوروپا روسیه‌سنی ترکیب ایدن ۵۰ ایالتده ۷۱ ۸۰۷ تجار بولنوب، ۲۵۰ ۶۷۴ ۴۲۱ فرانق قیمتنده تجارت صافیه اجرا اولنمشدر. بوندن بشقه ۱۰۵٤ شرکت تجاریه دخی وار ایدی. سنهٔ مذکوره‌ده داخلده یعنی نهرلرده وکوللرده وکندی اسکله‌لرنده ایشلیان واپورلر، فینلانده داخل اولمدیغی حالده، ۱۵۰۷ عددنده اولوب، مجموعی ۸٦ ٤۰٤ بیکیر قوتنده و۳۱۵ ۱۰۳ طونیلاته استیعابنده ایدی. اك بیوکلری اولان اون نهرنده ٦۰ ۷۵٤ سفائن و۶۲۵ ۷٤ سال وسائره ایشلیوب، ۰۰٦ ۰٦۰ ٤۸٦ فرانق قیمتنده اولمق اوزره، ۰۹۳ ۹۱۵ ۸ طونیلاته مواد تجاریه نقل ایتمشلردر. بو تجارتك ثقلتجه یوزده ۵۸ ی و قیمتجه یوزده ۷۲ سی وولغه ایرماغنده اجرا اولنمشدر. تجارت خارجیه‌یه کلنجه، روسیه‌نك ممالك اجنبیه ایله اولان مبادلاتی سنوی تقریباً اوچ ملیار فرانق قیمتنده اولوب، بونك ثلثانی اخراجات و بر ثلثی ادخالاتدر. کمرك تعرفه‌لرینك نتیجه‌سی اولان بو نسبت روسیه‌ده صنایع محلیه‌نك ترقیسنی و ثروت مملکتك داخلده قالوب کیتدکجه تزایدینی موجب اولیور. اخراجاتی باشلیجه ذخایر وسائر محصولات ارضیه ایله حیواناتدن ودری وکورك وسائره ایله بعض معمولات صناعیه‌دن، وادخالاتی دخی روسیه‌ده حاصل اولمیان وعلی‌الخصوص ممالك حاره‌دن کلن انواع ذخائر و مأکولات ایله هنوز روسیه‌ده یاپیله‌میان معمولات صناعیه‌دن و جزئی حیواناتدن عبارتدر. سنهٔ مذکوره ظرفنده روسیه‌نك درت دکیزنده‌کی اسکله‌لره مجموعی ۷ ٦٦۹ ۸۳۷ ۷ تونیلاته استیعابنده اولمق اوزره، ۱۲ ٦۰۳ سفائن کیرمش، و مجموعی ۷ ۷۰۷ ۰٦۰ ۷ تونیلاته استیعابنده اولمق اوزره، ۱۲ ۵٤۲ سفائن چیقمشدر. سفائن مذکوره‌دن کیرنلرك یالکز ۱٤۸۵ ی و چیقانلرك یالکز ۱۱٦٦ سی روس بیراغنی حامل اولوب، سائرلرینك قسم اعظمی انکلیز وقصوری اسوج نوروج، آلمان و سائر دولتلره منسوب بولنمشدر. روسیه‌نك ممالك اجنبیه ایله ایتدیکی تجارتك دخی قسم اعظمی انکلتره‌یه عائددر. روسیه‌نك سفائن تجاریه‌سی، مجموعی ۵۷۷ ۳۹۵ طونیلاته استیعابنده اولمق اوزره، ۲۳۷۵ سفائندن عبارت اولوب، بونلرك ۲۱۸ ی واپوردر. ۱۸۸۸ سنه‌سنده روسیه‌نك کمرك وارداتی ۰۰۰ ٤۸۲ ٤۲۷ فرانغه بالغ اولمشدر. پترسبورغ وموسقوه وسائر شهرلرده تأسیس ایدلمش مختلف بیوك بانقه‌لرك بولنمسی دخی روسیه‌ده تجارتی خیلی تسهیل ایدیور.

روسیه‌نك وسعت اراضیسنه کوره دمیر یوللری چوق دینله‌مز سه‌ده، قره دکیز و بالطیق دکیزینك باشلیجه اسکله‌لری بر خطك و یا بر شعبه‌نك رأسی حکمنده اولوب، کرك بو اسکله‌لردن باشلایان وکرك پروسیه و آوستریا و رومانیه حدودندن کلن خطلر روسیه‌نك غربی و وسطی جهتلرنده تقاطع وتشعب ایده‌رك، اکثر شهرلری و علی‌الخصوص بیوك ایرماقلر کنارلرنده بولنان تجارتکاهلری بربرلرینه واسکله‌لره ربط ایدیورلر. بو خطلرك بری (وولغه)یی آتلایه‌رق، آسیا حدودنده‌کی (اورنبورغ) شهرینه ودیکر ایکیسی‌ده (وولغه) کنارینه واصل اولدیغی کبی، دیکر بر خط دخی (دون) ایرماغی منصبنده‌کی (روستوف) شهرندن کچه‌رك، قافقاس سلسله‌سنك اتکنده بولنان (ولادیقافقاس) شهرینه وبرشعبه‌سی

ده قره‌دکیزده آبازه ساحلنده واقع (نووورووسیسك) اسکله‌سنه واصل اولور. اورنبورغه منتهی اولان خط چینه و بحر محیط کبیر ساحلنه قدر دردست تمدیددر. روسیه‌نك یالکز شرق شمالی قسمی هنوز دمیر یوللردن محرومدر. آوروپا روسیه‌سنك دمیر یول خطوطنك مجموعی، فینلانده داخل اولمدیغی حالده، ۲٦۵۵٤ کیلومتره طولنده اولوب، ۱۸۸۸ ده ۲۷۹۳٤٤۳۱۷ فرانق حاصلات سنویه ویرمشدر. شوسه‌لری دخی مکملدر.

نهرلرك کثرتی و بونلردن چوغنك پك اوزون مسافه‌لرده سیر سفائنه صالح اولمسی روسیه‌نك او واسع ممالکنده طبیعی بر طاقم طرق اختلاط حاصل ایدرك، محصولات ارضیه وصناعیه وکراسته وسائره روسیه‌نك تا اورته‌لرندن قره دکیزه، بحر خزره، بالطیق دکیزینه وبحر منجمد شمالی‌یه قولایلقله ایندیریلیر. بیوك ایرماقلرك ینه سیر سفائنه صالح تابعلری اشبو طرق میاهیه‌نك داخل مملکتده تشعبنی تسهیل ایدوب، روسیه‌نك اکثر شهر و قصبه‌لرینی دخی اختلاط ومواردانده بولندیریور. اکر بو نهرلرك چوغی سنه‌نك بر چوق آیلرنده منجمد بولنمیه ایدی، استفاده چوق دها بیوك اوله‌جقدی. اراضینك عوارضی پك آز اولمق مناسبتیله، بو نهرلرك و شمال غربی جهتنده‌کی کوللرك آره‌سنده جدوللر حفری قولای اولوب، بو جدوللر روسیه‌یی احاطه ایدن درت دکیز آره‌لرنده متعدد طرق میاهیه آچه‌بیلیرسه‌ده، شمدیکی حالده روسیه‌ده جدوللر آز اولوب، مجموعی ۷۱۱ کیلومتره طولنده‌در. بونلرك باشلیجه‌لری اولان مارینسقایه، تیخوینسقایه و ویشنه وولوتچقایه جدوللری بالطیق دکیزیله قره‌دکیز آره‌سنده بر طریق اختلاط تشکیل ایدیورلر.

اهالیسی، جنسیت و لسان ومذهبلری، معارف وادبیاتی. — آوروپا روسیه‌سنك یعنی نفس روسیه ایله لهستان وفینلانده‌نك وبلاد قافقاسك سلسلهٔ جبالك شمالنده واقع قسمنك مجموع اهالیسی، ایکی‌سنه اولکی استاتستیقه‌کوره، ۹۹ ۱۹۳ ۱۹۱ نفوسدن عبارت اولوب، اناثنك ذکوردن آلتی‌یدی‌یوز بیك قدر فضله‌سی واردر. ۱۸۸٦ سنه‌سی استاتستیقنه کوره، روسیه‌ده سنه‌ده ٤ ۷۲٤ ۲۰۸ تولدات و ۳ ۳۸٤ ۵۲۹ وفیات وقوع بولوب، بهر سنه بر بچق ملیوندن زیاده اهالی آرتمقده‌در. وسعت اراضی‌یه نسبةً بهر کیلومتره باشنه تقریباً ۲۰ کشی دوشیورسه‌ده، کثرت نفوس روسیه‌نك هر طرفنده برابر اولمیوب، لهستانده بهر کیلومتره باشنه ۷٤، موسقوه ایالتنده ٦٦، کیفده ۵۹، لیوونیه‌ده ۵۰ نفوس دوشدیکی حالده، پرم ایالتنده کیلومتره باشنده آنجق ۸، اورنبورغده ۷، اولونچده ۳ دن آشاغی، اژدرخانده ۳ بچق کشی دوشیور؛ وآرخانکلده ایسه اوچ کیلومتره‌یه برکشی بیله دوشمیور. اك زیاده کثرت نفوس لهستانده وصنایع وتجارت وزراعت محلی اولان ایالات وسطیه وغربیه‌ده‌در.

روسیه اهالیسی برجنسیته منسوب اولمیوب، اجناس مختلفه‌دن مرکبدر. هرحالده اکثریت روسلرده اولوب، بونلر (بیوك روسلر Grands-Russiens)، (کوچك روسلر Petits Russiens) و (بیاض روسلر Blancs-Russiens) اسملریله اوچ قرمه منقسم و جمعا ۷۵ ملیونه قریب نفوسدن عبارت اولدقلری حالده، اصل مملکتك وسطلرنده ساکن وکنارلرینه قدرده منتشر اولورلر. اقوام سائره‌نك دخی بر بیوك قسمی روسلرله مناسبت جنسیه‌لری ظاهر اولان اسلاو اقوامندن اولوب، ۸۳۰۷۱۲۲ لهلی ایله ۳ ½ ملیون قدر لت ولیتوآنیاندن، ۱۲۱۰۰ بلغاردن و ۱۰۰۰۰ چهلیدن عبارتدر. جمعاً ۸۳ بچق ملیون قدری اسلاو اولوب، ۱٦۱٦۰۰۰ آلمان و اسقاندیناو، ۸۳۳۰۰۰ رومان، ۹۹۰۰۰ روم، ۲۱۰۰۰ فرانسز، ٤۱۰۰۰ ارمنی و ۱۵۰۰۰ چنکانه دخی واردر، که جمعا روسیه‌نك اقوام آریانیه‌سی ۸۵ بچق ملیوندن زیاده اولوب، ۳۲۸۱۰۰۰ یهودی و ۹ بچق ملیون قدرده اقوام تورانیه‌یه منسوب اهالی واردر. اقوام تورانیه‌سی قورتلاند ولیوونیه و استونیه ایله فینلانده و لاپونیه‌ده ساکن فینو آوچود و لاپون اقوامیله اقطار شمالیه‌ده ساکن ساموید وسائره‌دن واورال جبالیله وولغه وادیسنك بوقاری طرفلرنده ساکن موردون و چرمیس و (ووتیاق) قوملرندن‌که جمعاً ۵ بچق ملیون فینو آدن و قریم شبه جزیره‌سیله شرق جنوبی جهتلرنده یعنی قزان ایالتنده و بحر خزر جهتلرنده ساکن بولنان ٤

ملیون قدر تاتار وقیرغیز وقالموق کبی اقوام ترکیهٔ مسلمه‌دن عبارتدر. بو وجهله روسلر همان چپه‌چوره اقوام سائره ایله محاط اولوب ، روسیه‌نك شمال وشرق شمالی وغرب شمالی جهتلری فینوآلرله، غرب جهتی آلمانلر، لهلیلر وروماتلرله جنوب جهتی روملر، تاتارلر وارمنیلرله، شرق جنوبی جهتی دخی تاتار و قالموق وقیرغیزلرله مسکوندر. اقوام مذکوره‌نك بعضیسی و علی الخصوص لهلیلرله فینوآلر کندی جنسیتلرینی محافظه ایتمکه نه‌قدر جهد وغیرت ایدیورلرسه ، روسلر دخی بونلری روسلشدیرمغه اوقدر سعی ایتمکده‌در . روسلرك کندیلری، یوقاریده دینلدیکی کبی، اوچ شعبه‌یه منقسم اولوب، بینلرنده آز چوق فرق واردر. بونلردن کوچك روسلر ، آوستریا ومجارستانده‌کی (روتن) لرله همجنس اولدقلری حالده، روسیه‌نك غرب جنوبی جهتنده یعنی کیف، چرنیغوف، پولتاوه وخرقوف ایالتلرنده ساکن اولوب، دون وقوبان قازاقلری دخی بونلردندر . کوچك روسلر ٢٠ ملیون قدر نفوسدن عبارتدر . بیاض روسلر ٥ ملیون قدر نفوسدن عبارت اولوب، لیتوآنیه ایله روسیه‌نك غرب جهتنده یعنی غرودنو، ویلنا، مینسك، ویتبسك ، موهیلف و اسمولنسك ایالتلرنده بولنیورلر. روسیه‌نك سائر طرفلرنده‌کی روسلر ایسه بیوك روسلر شعبه‌سنی تشکیل ایدوب ، بونلر ٤٦ ملیون قدر نفوسدن عبارت اولدقلری حالده، جمله‌دن زیاده قوتلی ونفوذلیدرلر. هرنه‌قدر کوچك روسلر اصل اسلاولق ادعاسنده اولوب ، کندی لسانلرینی دها فصیح عد ایتمکده ، وکرك بونلر کرك لهلیلر بیوك روسلری اسلاولاشمش تاتار وفینوآ افرادندن صایمقده ایسه‌لرده، بیوك روسلر، قوم حاکم اولمق مناسبتیله ،کندی لسانلرینی لسان رسمی و ادبی حکمنه قویوب، سائر روسلره دخی قبول ایتدیرمشلردر . بیوك روسلرك طمارلرنده پك چوق تاتار و فینوآقانی بولندیغی غیر منکر وقفالرینك شکلیله سیمالرندن دخی ظاهر ایسه‌ده، اساسلری ینه اسلاو جنسیتیدر . بونلر اکثریت اوزره قیصه بویلی، کنیش اوموزلی، قیصه وقالین بیونلی، قالین برونلی، کوچك کوزلی، چقیق یناقلی و یاصی چهره‌لی آدملر اولوب، حسیات ومیلیات قلبیه‌لرینی کوسترمز، چوق چالیشیر وچوق ایچر آدملردر. فینوآلرله اولان اختلاطلری آثارندن اوله‌رق، مائی کوزلی افرادی چوقدر. کوچك روسلر ایسه دها اوزون بویلی ، دها اینجه اعضالی ، ودها دوزکون چهره‌لی اولوب ، عمومیت اوزره کوز وصاچلری سیاه ایسه‌ده ، بونلرك چهره‌لرنده دخی برنوع صوئوقلق موجوددر . معهذا بونلر دخی اقوام سائره ایله اختلاطدن عاری اولدقلرینی ادعا ایده‌میوب ، برچوق وقت تحت حکملرنده بولندقلری لهلیلرله و تاتارلرله پك چوق قاریشمشلردر . کوچك روسلر هرنه‌قدر دها ذکی و دها حسیاتلی آدملر ایسه‌ده، زحمته اوقدر متحمل اوله‌میوب ، بیوك روسلر کبی سیبریه‌ده وسائر اقالیم بعیده وبارده‌ده اسکانه مقتدر اوله‌مامشلردر . بیاض روسلر ایسه جمله‌دن زیاده خالص اسلاو اولدقلری حالده، جمله‌دن زیاده کری قالوب، طول مدت لهلی زادکانك تحکمی و یهودیلرك مرابحه‌جیلغی آلتنده ازلمش اولمغله ، مسکین طور و حالی قزانمشلردر . بونلر پك قیصه بویلی، کوچك و باصیق برونلی، بیاض کوزلی، پك آچیق وسیرك صاچلی آدملر اولوب، هرنه‌قدر حلیم ومطیع ایسه‌لرده، دائمی صورتده حاللرندن مأیوس بولنوب، چوغی تسلی‌یی مسکراتده بولیورلر . بو صایدیغمز احوال اهالینك آشاغی صنفلرینه مخصوص اولوب، معارف و مدنیتله تزیین ذات ایتمش افراد ایسه حسیاتلرینی زیاده‌سیله اینجلتوب ، الك متمدن اقوام افرادندن فرقلری یوقدر .

روسلرك لسانی بلغارجه وصربجه ایله برابر اسلاو السنه‌سنك جنوب شرق شعبه‌لرندن معدود اولوب، اسکیدن ایکی شعبه‌یه منقسم ایدی . روسلر قدیماً شمدیکی قدر شرقه طوغری منتشر اولمیوب، روسیه‌نك یالکز غرب جهتنده ساکن بولنمش اولدقلرندن، لسانلری شمالی وجنوبی اوله‌رق ایکی‌یه منقسم ایدی. جنوبیسی شمدیکی کوچك روسلرك و شمالیسی بیاض روسلرك ساکن بولندقلری یرلرده سویلنیوردی . موسقوه پرنسلکی تشکل ایتدکدن وروسیه‌نك غرب جنوبی قسمی لهلیلرك ضبطنه کچدکدن صکره، روس لسانی بیوك روسلرك سویلدکلری شرق و کوچك روسلرك سویلدکلری غربی شعبه‌لرینه منقسم اولوب،

بیوك روسلرك لساننده فینوآ و تاتارلرك شیوه‌سی ظاهر اولمغله، کوچك روسلرك سویلدکلری لسان دها فصیح، ودها شاعرانه برحالده قاله‌رق، بولسانده برطاقم کوزل شرقیلر وار ایدی. آنجق بو دخی له لساندن پك چوق اصطلاحات وتعبیرات آلمش ایدی. اونجی قرن میلادیده روسلر خرستیانلغی قبول ایتمکله، (کیریلوس) اسمنده بر پاپاسك رومجه ولاتینجه‌یه تقلیداً ترتیب ایلدیکی حروف مخصوصه ایله اسکی بلغار لسانه ترجمه ایلدیکی انجیل و سائر کتب دینیه‌یی بولسانده اوقومغه باشلامشلردی. بناءً علیه اسکی بلغارجه روسلرك لسان مذهبی وادبیسی حکمنه کچوب، بومناسبتله کندی لسانلرینه‌ده اسکی بلغارجه‌دن برچوق تعبیرات واصطلاحات قاریشمش ایدی. آلتی یدی عصر بیاپی روسلرك ادبیاتلری مذهبه متعلق بش اون کتابدن عبارت قالوب، بونلرده رومجه‌دن زیاده اسکی بلغارجه لسانده ایدی. یالکز اون ایکنجی قرن میلادیده پرنس (ایغور) ك سفرلرینی حاکی اوله‌رق برمنظومه یازلمش ایدی. اصل روس ادبیاتی بیوك پترونك زماننده‌ن باشلایوب، قرن سابق میلادیده وقرن حاضرده قانتمیر، تردیاقوفسکی، سوماروقوف. لومونوسوف، فون‌ویزین، دریاوین، ژوقوفسکی، پوشکین، لرمونتوف، غوغول، غریبویدوف کبی شاعرلر ونهایت تورکنف، دوستویفسکی، تولستوی، غونچاروف ونقراسوف کبی حکایه‌نویس ادیبلر آوروپا ادبیاتنی تقلید ایدرك، روسجه لسانـه آز زمان ظرفنده مکمل بر ادبیات قزاندیرمشلردر. کرك بو آثار ادبیه وکرك علوم وفنون وهرنوع محررات رسمیه بیوك روسلر لساننده یازلمغله، بولسان بالطبع کسب تفوق ایدوب، بتون روسلرك لسان ادبی و رسمیسی حکمنه کچمش؛ وهر نه‌قدر (شوچنقو) کبی بعض شاعرلر کوچك روسلر لسانك دها فصیح ودها لطیف اولدیغنی ادعا ایله بولسانده یازمش بعض شاعرلر کلمشلرسه‌ده، غلبه ایده‌مه‌مشلردر. علوم وفنونه کلنجه، پترسبورغ وموسقوه وسائر شهرلرده آچلمش اولان دارالفنونلر، مکتبلر وسائر مؤسسات علمیه ایله روس حکومتنك تشویقاتی سایه‌سنده روسیه‌ده علوم و فنون وعلی الخصوص حکمت طبیعیه، کیمیا، علم الارض، علوم ریاضیه، جغرافیا، تاریخ، فن آثار عتیقه و سائر علوم وفنون پك چوق ترقی ایتمش؛ و بو علوم و فنونك هربرنده مهره‌دن عد اولنه‌جق علما و مؤلفین یتیشمش؛ وهله روسیه ممالکنك احوال جغرافیه وتاریخیه‌سیله علم الارضه و سائر فنونه تعلق ایدن احوالنی تحقیق و تحریرده پك بیوك خدمتلر کوسترمشلردر. السنهٔ شرقیه وعلی الخصوص ترکجه و تاتارجه وسائر السنهٔ تورانیه‌نك تحقیقیله دخی روسیه‌ده چوق اشتغال اولنوب، پترسبورغده السنهٔ شرقیه‌یه مخصوص مکتب واردر. آنجق روس حکومتی امور سیاسیه واخلاقه تعلق ایتمیان فنونه مساعد اولوب، سانسور صیق اولدیغندن، روسیه‌ده شمدی‌یه‌قدر افکار ومطالعات بیان ایده‌جك هیچ برحکیم وفیلسوف چیقمامش؛ و موجود محررلرك آثاری صیق برنظر تفتیشدن کچیرلدکدن صکره طبع اولنوب، بعضلرینك آثارینك نشری قطعیاً ممنوعدر.

روسیه‌ده مذهب عمومی و رسمی (اورتودوقس) تعبیر ایتدکلری روم مذهبی اولوب، اهالینك ٨٠ ملیونه قریب مقداری بومذهبه تابعدر. قتولیکلر ٩ ½ ملیون، پروتستانلر ٣٣٧٥٠٠٠، یهودیلر ٣ ½ ملیون، مسلمانلر تقریبا ٣ ملیون، ارمنیلر ٦٥٠٠٠، بت‌پرستلر دخی ٣٠٠٠٠ مقدارنده‌در. اورتودوقسلرك امور مذهبیه‌سی پترسبورغده چارك تحت ریاستنده بولنان بر (سینود) یعنی مجلس روحانی طرفندن اداره اولنوب، بتون روسیه دولتی ٦٢ دائرهٔ روحانیه‌یه منقسمدر. پترسبورغ وموسقوه وکیف شهرلرنده مقیم رئیس روحانیلر (مترهپولیت) عنوانتی حائز اولوب، دیکر دائره‌لرك ١٦ سی باش پسقپوسلر و قصوری پسقپوسلر طرفندن اداره اولنور. ٥٨٩٩٦ کلیسا بولنوب، ٤٧٦٨٢ پاپاس طرفندن اداره اولنور. ٤٨٠ ارکك مناسترنده ٦٨٩٠ کشیش و ١٩٨ قادین مناسترنده ٦٠٣٧ راهبه بولنیور. اورتودوقس عد اولنان روسلرك ایچنده برچوق مذاهب مخصوصه دخی بولنوب، حکومتك و رؤساء روحانیه‌نك ممانعت و تعقیباتیله برابر، بومذاهبه تابع افراد ١٢ ملیوندن آز دکلدر. بونلردن بعضلری رؤساء روحانیه قبول ایتمز؛ بعضلری حلقه‌لر تشکیلیله رقص ایده‌رك، برنوع ذکرده بو-

لنورلر؛ بعضلری تأهلی حرام عد ایدوب، حتی غیرت مذهبیه‌لرندن آلات تناسلیه‌لرینی قطع ایدنلر دخی واردر. عمومیت اوزره روسلر پك متعصب اولوب، هربرحرکتلرنده یوز دفعه خاچ چیقارمق عادتلریدر. قتولیکلر باشلیجه لهلیلرله لیتوآنیه‌لیلردن وآلمان مهاجرلرندن عبارت اولوب، پاپادن بسبتون مستقل اوله‌رق، پترسبورغده مؤسس برهیئت طرفندن اداره اولنورلر، که بوهیئت دنبر اوزرنده‌کی (موهیلف) شهری باش پسقپوسنك تحت اداره‌سنده و روسیه حکومتی طرفندن منصوب برمأمورك تحت تفتیشنده بولنیور. پروتستانلر باشلیجه فینلانده‌لیلرله بالطیق سواحلنده‌کی آلمانلردن وآلمان مهاجرلرینك برطاقمندن عبارت اولوب، بونلردخی پترسبورغده داخلیه نظارتنك تحت نظارتنده بولنان برهیئت مخصوصه طرفندن اداره اولنیور. فینلانده‌ده اوچ پسقپوسلری وساٸر طرفلرده مأمورین روحانیه‌لری واردر. مسلمانلرك مرکز اداره‌ٔ مذهبیه‌لری (اورنبورغ) شهرنده اولوب، شهر مذکورده مقیم بیوك مفتینك تحت اداره‌سنده ۲۰۰۰۰ مفتی وامام وطلبهٔ علوم بولنیور. رسماً روسیه‌ده مذاهب سربست ایسه‌ده، اساساً هر مذهبك آیین مخصوصنه مداخله اولنمیوب، آنجق اورتودوقس پاپاسلرندن بشقه هیچ بر مذهب اصحابنك کندی مذهبلرینی نشر و تعمیم ایتملرینه مساعده اولنمیه‌رق، بالعکس مذاهب ساٸره تابعلرینك اورتودوقس مذهبنه ادخال اولنمسنه خفی وجلی سعی وغیرت اولنیور. روسیه اهالیسنك بیکده ۹ ی پاپاس، بیکده ۱۲ سی زادکان، بیکده ۹۲ سی تجار وصنعتکار، بیکده ۸۱۵ ی زراع وعمله صنفلرینه منسوب اولوب، قصوری عسکر وساٸره‌در. تعبیر آخرله روسلرك یوزده ۸۶ سی زراعتله، یوزده ۱۰ ی صنعتله ویوزده ۴ ی ساٸر ایشلرله مشغولدر.

معارف روسیه‌ده هنوز پك کری اولوب، یالکز فینلانده اهالیسنك یوزده ۹۶ سی اوقویوب یازمق بیلیورسه‌ده، روسیه‌ده اهالینك یوزده ۷۹ اوقویوب یازمق نعمتندن محرومدر. ینه فینلانده مستثنی اولدیغی حالده، بتون روسیه دولتنده دار الفنونلردن وساٸر مکاتب عالیه‌دن بشقه ۴۱۴۹۲ مکتب موجود اولوب، بونلره، ۶۴۴۸۴۱ ی اناث اولمق اوزره، جمعاً ۲۴۹۳۸۴۸ شاکرد دوام ایدیور. ۱۸۷۸ استاتستیقنه کوره، روسیه‌ده ۲۳۵ ذکور و ۳۰۲ اناث مکاتب رشدیهٔ داخلیه‌سی، ۹۸ دار المعلمین، ۱۷ تربیهٔ اطفال مکاتبی، ۴۴ صنایع مکتبی، ۸۴ مکاتب عسکریه، ۵۴ امور مذهبیه وعقاٸد مکتبلری، ۲۴۳۲۹ مکاتب ابتداٸیه و ۱۱۶۹۳ پاپاسلر طرفندن اداره اولنور مکتب واردر. مرکز حکومت اولان شهر وقصبه‌لرك چوغنده زادکان قیزلرینه مخصوص مکتبلر بولنیور. پترسبورغ، موسقوه، کیف، وارسوویه، هلسینغفورس، دورپات، خرقوف، قزان وهوجه پك شهرلرنده بولنان ۸ دار الفنونده ۶۹۷ معلم، ۱۴۴۳۲ شاکرد و ۴۱۱ سامع بولنیور. دارالفنونلردن بشقه ۵ مکاتب عالیهٔ عسکریه، ۴ عقاٸد، ۲ صناٸع، ۲ زراعت، ۱ اورمان، ۱ معادن و ۱ مهندس مکاتب عالیه‌سی موجوددر. پترسبورغده برفنون آقادمیاسی وموسقوه‌ده «جمعیت فنون طبیعیه» عنوانیله بر جمعیت فنیه بولندیغی کبی جغرافیا و تاریخه وعلم بشره مخصوص متعدد شعبه‌لری دخی بولنان جمعیات مختلفهٔ علمیه و پترسبورغده بر ملیوندن زیاده کتب متنوعه‌یی حاوی جسیم بر کتبخانه موجوددر. ۱۸۹۰ استاتستیقنه کوره، روسیه‌ده ۶۸۶ غزته ورساٸل موقوته نشر اولنوب، بونلرك یالکز ۲۲۱ ی امور سیاسیه‌دن باحثدر. مطبوعات نظاماتنك پك صیقی اولمسی ویالکز امور سیاسیه‌دن دکل بعض فنوندن بیله بحث اولنمنك ممنوعیتی روسلری نشری مساغ اولان پك مفصل کتب ورساٸل علمیه مطالعه‌سنه حصر اوقات ایتمکه مجبور ایلمکده‌در. ۱۸۸۸ تاریخنده روسیه‌ده ۲۳۱۱۳۲۷۲ نسخه اوزرینه ۷۴۲۷ کتاب نشر اولنمشدر. پترسبورغده، موسقوه‌ده، قزانده وباغچه سراینده حروف اسلامیه ایله مطبعه‌لر بولنوب، قزانده تاتار لساننده بعض کتابلر نشر اولنور.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی. — روسیه دولتنك آوروپاده‌کی ممالکی نفس روسیه ایله لهستان، فینلانده وبلاد قافقاسیه‌دن عبارت اولوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك شمالی اتکارنده واقع وبناءعلیه آوروپادن معدود اولان درت ایالات سلسلهٔ مذکوره‌نك

جنوبنده واقع وبناءً عليه آسيادن معدود اولان يرلرله برابر (قافقاسيه) عنوانيله و لهستان وفينلانده دخى آيريجه بر هيئت اداره عد اولنيورسه‌ده، يالكز فينلانده بيوك دوقه‌لق عنوانى حائز اولوب، بيوك دوقه‌سى ينه روسيه ايمپراطورى اولديغى حالده، كوندن كونه تحديد وازاله اولنمقده اولان بر نوع مختاريت اداره‌يه نائلدر. لهستان وقافقاسيه‌نك ايسه حقيقتده اداره‌جه روسيه‌نك سائر ايالاتندن هيچ بر فرقلرى يوقدر. نفس روسيه دخى جغرافيا وجنسيت اهاليجه بيوك روسيه، كوچك روسيه، بياض روسيه وقره دكيز سواحلنده يكى روسيه اسملريله درده منقسم اولوب، قورلانده، ليوونيه واستونيه خطه‌لرى دخى بالطبع ايالاتى ناميله تفريق، و بياض روسيه (ليتوآنيه) اسم قديميله دخى ياد اولنمقده ايسه‌ده، روسيه حكومتى بو كبى تفرقه‌لرى قبول ايتميوب، بتون ممالكنى روسيه ناميله طانيمقده وايالاته تقسيم ايتمكده‌در. اكثر ايالاتى مركزلرينك اسميله مسمى اولوب، يالكز برقاچى خطه‌لرينك اسميله مسمادر. نفس روسيه ٥٠، لهستان ١٠، فينلانده ٨، و آوروپاده‌كى قافقاسيه دخى ٤ ايالته منقسم اولمغله، بوراده موضوع بحثمز اولان آوروپا روسيه‌سى جمعاً ٧٢ ايالته منقسم اولوب، بونلرك برى يعنى «دون قزاقلرينك اراضيسى» آيريجه بر ناملە وكنديته مخصوص تقسيماتله اداره اولنور. فينلانده ولهستان ايله بلاد قافقاسدن بشقه سياسيةً ايجابى كورينن ديكر بعض ايالات دخى بر هيئت مجموعه تشكيل ايده‌رك، بر مركز مشتركلرى واردر. كيف، ويلنه وهوجه بك بو قبيلدن مركزلردر. موسقوه دخى اسماً مركز عد اولنورسه‌ده، ملحق ايالاتى يوقدر. بوندن ماعدا پترسبورغ، قرونستاد، كرچ وسواستوپول شهرلرى «قپودانلق» عنوانيله آيريجه اداره اولنورلر. ايالاتك هر برى ٤ ايله ١٥ آره‌سنده يعنى بربرى اوزرينه ١٠ قضايه منقسم اولوب، قضالر (ستان) اسميله ناحيه‌لره، ناحيه‌لر (وولوست) اسميله دها كوچك دائره‌لره وبونلرده دوائر بلديه‌يه منقسمدر.

ايالات	مربع كيلومتره	مقدار اهالى
	(نفس روسيه)	
پترسبورغ	٥٣ ٧٣٨	١ ٦٦٠ ٨٥٩
اولونج	١١٨ ٧٦٤	٣٤٤ ٨٧٧
آرخانكل	٨٥٨ ٩٣٠	٣٢٨ ٨١٩
وولوغده	٤٠٦ ٧٣٣	١ ٢٤٢ ٧٩٨
نووغورود	١٢٢ ٣٣٩	١ ٢٣١ ٥٣٩
استونيه	٢٠ ٢٤٨	٣٩٥ ٩٧٩
ليوونيه	٤٧ ٠٣٠	١ ٢٣٩ ٧٢٨
قورلانده	٢٧ ٢٨٦	٦٨٢ ٧٩٢
قوونو	٤٠ ٦٤١	١ ٥٥١ ٩٣٥
ويتپسك	٤٥ ١٦٧	١ ٢٩٦ ٢٧١
پسقوف	٤٤ ٢ ٩	٩٨٧ ٤١٦
تور	٦٥ ٣٣١	١ ٧٣٨ ٥٥١
ياروسلاول	٣٥ ٦١٣	١ ٠٧١ ٥١٨
قوسترومه	٨٤ ١٤٩	١ ٣٦١ ٩١٥
وياتقه	١٥٣ ٠٥٨	٢ ٩٣٦ ٧٨٠
پرم	٣٣٢ ٦٦٠	٢ ٧٢٩ ١٦٢
اوفه	١٢٢ ١٨	١ ٩٧٠ ٠٩٣
اورنبورغ	١٩١ ١٧٩	١ ٣١٧ ١٣٥
ساماره	١٥١ ٠٤٧	٢ ٥٢٩ ٨٣٢
قزان	٦٣ ٧١٦	٢ ١٠٢ ٣٣٩
سيمبيرسك	٤٩ ٤٩٥	١ ٦٠٦ ٤٦٢
پنزه	٣٨ ٨٤١	١ ٥٤٩ ٩٦٩
نيژنى نووغورود	٥١ ٢٧٤	١ ٥٣١ ٩٧٧
ولادمير	٤٨ ٨٥٧	١ ٤١٦ ٧٥٠
ريازان	٤٢ ٩٩	١ ٨٦٧ ١٢٦
تامبوف	٦٦ ٥٨٨	٢ ٧٥٩ ١٠٢
اورل	٤٦ ٧٢٧	٢ ٠٥٠ ٠٦٩
توله	٣٠ ٩٦٠	١ ٤٦٤ ١ ١
موسقوه	٣٣ ٣٠٤	٢ ٢٠٤ ٩٣٠
قالوغه	٣٠ ٩٢٩	١ ٢٠٩ ٢٢٥
اسمولنسك	٥٦ ٠٤٣	١ ٣٢٩ ٣١٣
موهيلف	٤٨ ٠٤٧	١ ٣١٩ ٣٢٥
مينسك	٩١ ٤ ٨	١ ٧٤٢ ٤٩٢
ويلنو	٤٢ ٥٣٠	١ ٣٢٦ ٤٥٤
غرودنو	٣٨ ٦٦٩	١ ٣٧٣ ٣٨٤
وولينيه	٧١ ٨٥٣	٢ ٣٢١ ٥٨٣
چرنيغوف	٥٢ ٤٠٢	٢ ١٨٢ ٦٢٧
پولتاوه	٤٩ ٨٩٦	٢ ٧٨٠ ٣٠٢
كيف	٥٠ ٩٩٩	٣ ٠٣٦ ٠٣٦
پودوليه	٤٢ ٠١٨	٢ ٥١٦ ٦١٨
بسارابيه	٤٥ ٦٣٢	١ ٦١٢ ١٧٥
خرسون	٧١ ٢٨٤	٢ ١٣٧ ٨٣٦
تاوريده	٦٣ ٤٤٧	١ ١١٨ ٣٩٩
يقاترينوسلاو	٦٣ ٣٩٥	١ ٩ ٥ ٥٣٨
چرقوف	٥٤ ٤٩٥	٢ ٣٤٣ ٨٠٨
قورسق	٤٦ ٤٥٦	٢ ٣٥٤ ٨٠٤
وورونژ	٦٥ ٨٩٥	٢ ٦٦٣ ٦٨٣
دون قزاقلرى	١٦٤ ٦٠٧	١ ٩٨٣ ٣٢٧
ساراتوف	٨٤ ٤٩٤	٢ ٢١٦ ٣٣٣
اژدرخان	٢٢٦ ٥٣١	٨٣٠ ٨١٣

ایالت	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
	(قافقاسیه)	
استاوروپول	٦٠ ٥٩٧	٦٥٧ ٥٥٤
قوبان	٩٤ ٣٧٦	١ ٢٤١ ٣٦٣
ترك	٦٩ ٤٦٧	٦٩٢ ٤٩٤
داغستان	٢٩ ٧٦٣	٥٩٢ ٥٢٣
	(لهستان)	
وارسوویه	١٤ ٥٦٢	١ ٤٤٣ ٨٢٣
سیلدلیچه	١٤ ٣٣٥	٦٧٩ ٤٢٢
لوبلین	١٦ ٨٣٨	٩٨١ ٢٤٦
کیلچه	١٠ ٠٩٣	٦٨٨ ٣١٠
رادوم	١٢ ٣٥٢	٧١١ ٢٥٧
پیوترقوف	١٢ ٢٤٩	١ ١٠٦ ٩٠٠
قالیچ	١١ ٣٧١	٨٤٢ ٧١٢
پلوق	١٠ ٨٧٨	٥٩٨ ١٧٩
لومزا	١٢ ٠٨٧	٦١٣ ٢٩٧
سووالکی	١٢ ٥٥١	٦٤٢ ٩٧٦
	(فینلانده)	
نیلاند	١١ ٨٧٢	٢٣١ ٧٧٣
وبورغ	٤٣ ٠٥٥	٣٢٥ ٩٧٠
تاواسته	٢١ ٥٨٤	٢٥٠ ٠٧١
سنت میشل	٢٢ ٨٤٠	١٧٦ ٧٨٦
آبو بیورنبورغ	٢٤ ١٧١	٣٨٦ ٣٥٠
واسه	٤١ ٧١١	٤٠٥ ٧٦٧
قوئوپیو	٤٢ ٧٣٠	٢٨١ ٣٥١
اولیابورغ	١٦٥ ٦٤٢	٢٣٧ ٨٤٨

شهر وقصبه‌لری . — روسیه‌ده شهر وقصبه‌لر اراضینك وسعتیله واهالینك کثرتیله متناسب اولمیوب، آز مقداردهدر، واهالینك قسم اعظمی کویلرده ساکندر . حتی قضا وناحیه مرکزی اولمق مناسبتیله قصبه عد اولنان برچوق یرلر دخی حقیقتده کویدن بشقه برشی دکلدر . یکی براستاتستیقه نظراً، روسیه‌نك آوروپا قطعه‌سنده‌کی قسمنده یعنی نفس روسیه ایله لهستان وفینلانده‌ده وقافقاسك قسم شمالیسنده جمعاً ١٣١٠ شهر وقصبه بولنوب، بونلردن ٤ ی ٢٠٠ ٠٠٠ دن زیاده، ١٠ ی ١٠٠ ٠٠٠ ایله ٢٠٠ ٠٠٠ آره‌سنده، ٢٤ ی ٥٠ ٠٠٠ ایله ١٠٠ ٠٠٠ آره‌سنده، ٢٨ ی ٣٥ ٠٠٠ ایله ٥٠ ٠٠٠ آره‌سنده، ٦٦ سی ٢٠ ٠٠٠ ایله ٣٥ ٠٠٠ آره‌سنده، ١٦٧ سی ١٠ ٠٠٠ ایله ٢٠ ٠٠٠ آره‌سنده، ٢٩٤ ی ٥ ٠٠٠ ایله ١٠ ٠٠٠ آره‌سنده، ٣٧٧ سی ٢ ٠٠٠ ایله ٥ ٠٠٠ آره‌سنده، ٣٤١ ی دخی ٢ ٠٠٠ دن آشاغی اهالی‌بی جامعدر . یکرمی بیکدن زیاده نفوسی حاوی اولان شهرلری ومقدار نفوسلری بروجه زیردر :

پترسبورغ	٩٢٤ ٠٠٦	یقاترینوسلاو	٤٦ ٨٧٦
موسقوه	٧٥٣ ٤٦١	باکو	٤٥ ٦٧٩
وارسوویه	٤٥٤ ٢٩٣	پنزا	٤٤ ٧٣٥
هوجه بك	٢٤٠ ٠٠٠	بندری	٤٤ ٦٨٤
ریغا	١٧٥ ٣٢٢	نیژین	٤٣ ٢٣
خارقوف	١٧١ ٤١٦	پولتاوه	٤٢ ٢١٠
کیف	١٦٥ ٥٦١	موهیلف	٤١ ٨٩٩
قزان	١٣٩ ٩١٥	قرمنچوغ	٤١ ١٢٥
قاراتوف	١٢٢ ٨٢٩	آق‌کرمان	٤١ ١٧٨
کیشنف	١٢٠ ٠٧٤	قالوغه	٤٠ ١٠٢
لوج	١١٣ ٤١٣	لوبلین	٣٩ ٩٠٨
ویلنه	١٠٣ ٨٤٥	برست لیتوفسق	٣٩ ٩٠١
اورل	٧٨ ٠٩١	غرودنو	٣٩ ٨٢٦
بردیچف	٧٧ ٢٢٣	بلیچ	٣٦ ٣٠٢
ساماره	٧٥ ٤٧٨	تور	٣٩ ٢٨٠
اژدرهان	٧٠ ٥٥٤	سیمبریسك	٣٩ ٠٤٧
دونابورغ	٦٩ ٠٣٣	سیفروپول	٣٦ ٥٠٣
خرسون	٦٧ ٣٤٩	وولسق	٣٦ ٣١٥
نیقولایف	٦٧ ٢٤٩	چاریچین	٣٥ ٩٩٧
نیژنی نووغورود	٦٦ ٥٨٥	قامنچ پودولسق	٣٥ ٩٨٧
توله	٦٣ ٩٢٨	ریف	٣٥ ٨١٠
دون روستوف	٦١ ٢٥١	تامبوف	٣٥ ٦٨٨
یلیساوتغراد	٥٨ ٤٩٦	یاروسلاو	٣٤ ١٩٩
مینسك	٥٨ ٣٩٩	سامولنسك	٣٤ ٣٤٨
بوبرویسق	٥٦ ٤٤٤	سیواستوپول	٣٣ ٨٠٣
اورنبورغ	٥٦ ٣٧١	اسماعیل	٣٣ ٠٨٤
وورونج	٥٦ ١٧٧	باطه	٣٢ ٩٨٣
طغانروغ	٥٦ ٠٤٧	پرم	٣٢ ٩٠٩
ژیتومیر	٥٥ ٨٧٥	نوو چرقاسق	٣٢ ٦٤٦
ویتپسك	٥٤ ٦٧٦	ایوانوو	٣٢ ٥٧٩
رول	٥١ ٢٢٧	یقاترینبورغ	٣١ ٩٢٣
بیلوستوق	٥٠ ٧٢٦	دورپات	٣٠ ٦٤٣
قوونو	٥٠ ٤٩٣	ویازنه	٣٠ ٣٢٧
قورسق	٤٩ ٦٥٧	میتاو	٣٠ ١٩
قرونستاد	٤٨ ٢٧٦		

تنبیه . — روسیه‌نك احوال تاریخیه‌سیله قوهٔ مالیه وعسکریه‌سیچون مادهٔ آتیه‌یه مراجعت بیوریله.

روسیه دولتی (Empire Russe) آوروپا دول معظمه‌سندن بری اولوب، آوروپانك نصف شرقیسیله آسیا قطعه‌سنك بتون قسم شمالیسنی وآسیای وسطینك نصف غربیسنی شاملدر . خریطه‌یه برنظر آتمغله آکلاشیله‌جنی اوزره، ذاتاً برقطعه حکمنده اولان آوروپا وآسیانك ، اسوج نوروج شبه جزیره‌سندن بشقه، بتون قسم شمالیسی یعنی بر ثلثندن زیاده‌سی روسیه دولتنی تشکیل ایدوب، بحر منجمد شمالی وبحر محیط

معتدل ایله بالطیق دکیزندهکی برقاچ آطهدن بشقه، روسیه دولتنك اراضیسی متصل ویکپاره برقطعهٔ واسعه صورتنی ابراز ایدیور.

حدود و مساحهسی. — روسیه دولتی شمالا بحر منجمد شمالی ایله، شرقاً بحر محیط معتدله ملحق بهرنك، اوخوچق و ژاپون دکیزلریله؛ جنوباً چین حدودیله یعنی چینه تابع مانچوریه، مغولستان وترکستان شرقی ایله، بعده افغانستانله، کندی حمایهسی تحتنده بولنان وروسیه اراضیسی ایچنده برشبهجزیره شکلنی آلان بخارا و خیوه خانلقلریله، ایرانله، بحر خزرله، آناطولیدهکی ممالك عثمانیه ایله، قره دکیزله ونهایت طونهنك آشاغی مجراسیله؛ غرباً دخی رومانیه، آوستریا و پروسیه ایله بعده بالطیق دکیزیله ونهایت اسوج ونوروجله محاط ومحدوددر. ″٨ ′٣٥° ایله ″٨ ′٣٦° ٧٧ عرض شمالی و ″٣١ ′١٧ °١٥ ایله ″٤ ′٤ °١٧٢ طول شرقی آرهلرنده ممتد اولوب، اڭ جنوبی نقطهسی آسیای وسطیده مرغاب نهرینه تابع کوشك چایی اوزرنده واقع (چهل تخت روان) کوپریسی، اڭ شمالی نقطهسی سیبریهده واقع (چلوسکین) برونی، اڭ غربی نقطهسی لهستانده (پیزدری) قصبهسنك غربنده، اڭ شرقی نقطهسی دخی بهرنك بوغازندهکی «شرقی برون»در. طونه منصبندن مذکور شرقی برونهقدر اولان طول اعظمی تقریباً ٤٥٠ ٧ کیلومترهدر. مساحهٔ سطحیهسی کوللریله وداخلی دکیزلریله برابر ٠٠٤ ٤٣٠ ٢٢ مربع کیلومترهدر.

تقسیمات طبیعیه وملکیهسی. — روسیه دولتی اساساً آسیا وآوروپا ممالکنه منقسم اولوب، آنجق تقسیمات ملکیهده بوایکی قطعهیی تفریق ایدن حدوده پكده رعایت اولنمیوب، قافقاس سلسلهٔ جبالنك آوروپایه عائد اولان شمالی مائلهسیله آسیایه عائد اولان مائلهٔ جنوبیهسی بر هیئت ادارهیه جمع ایدلمش اولدیغی کبی، آوروپادن معدود اولان اورنبورغ ایالتی اورال جبالنك شرقنده سیبریهنك بر پارچهسنی، و آسیادن معدود اولان اورال ایالتی دخی اورال وادیسنك غربنده آوروپا روسیهسنك بر پارچهسنی شاملدر. هرحالده روسیه دولتی آوروپا قطعهسنده نفس روسیه (کوچك و بیوك روسیه ایله بیاض روسیه یاخود لیتوآنیه)، لهستان وفینلانده ممالکتلرینی آوروپا ایله آسیا آرهسنده قافقاسیهیی، آسیاده دخی سیبریه ایله قیرغیز بلادینی و ترکستانی حاویدر. [بو مملکتلردن بهرینك اسم مخصوصنه مراجعت بیوریله.]

مادهٔ آنفهده کوستردیکی کبی، نفس روسیه ٥٠، لهستان ١٠ وفینلانده ٨ ایالته منقسم اولوب، قافقاسیه دخی سلسلهٔ جبالك ایکی جهتنده ١٠ ایالت ایله بر مستقل قضایی حاویدر. صرف آسیادهکی روسیه ممالکی ایسه ولایات نامیله پك واسع وایالاته منقسم بعض دوائر ایله طوغریدن طوغری‌یه مرکزدن اداره اولنور بعض ایالاتی حاویدر. اشبو تقسیمات ایله بهرینك مساحهٔ سطحیهسی ومقدار اهالیسی جدول آتیده کوستریلیور:

	مربع کیلومتره	مقدار اهالی
نفس روسیه (ایالت ٥٠)	٠٦٢ ٨٨٩ ٤	٢٠٠ ٣٩٥ ٨٥
لهستان (ایالت ١٠)	١٢٧ ٣١٩	١٢٢ ٢٠٨ ٨
فینلانده (ایالت ٨)	٣٧٣ ٦١٢	٩١٦ ٣٠٥ ٢
قافقاسیه (ایالت ١٠)	٤٧٢ ٥٥٤	٥٦٧ ٢٨٤ ٧
سیبریه (ایالت ٨)	٤٨٧ ٥١٨ ١٢	٦٨٠ ٣١٣ ٤
آسیای وسطی (ایالت ١٠)	٩٠٨ ٥٠٤ ٣	٠٩٨ ٣٢٧ ٥
آرال (خوارزم) کولی	٦٧ ٧٦٩	—
بحر خزر	٤٣٨ ٦٨٨	—
آزاق دکیزی	٣٧ ٦٠٥	—
جمعاً روسیه ممالکی	٠٠٤ ٤٣٠ ٢٢	٥٩٢ ٩٣٤ ١١٢

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری. — روسیه ممالکنك اهالیسی، بالادهکی جدولده کوستردیکی اوزره، ٥٩٢ ٩٣٤ ١١٢ نفوسدن عبارت اولوب، اراضیسنك بهر کیلومترهسی باشنه ٥ کشی دوشیور، که بوده سیبریهنك بوز و قارله مستور توندرهلریله ترکستانك قسم شمالیسی اولان قرغیز چوللرنده اهالینك پك سیرك اولمسندن ایلری کلوب، آسیادهکی روس ممالکی آیریجه حساب اولندقده، سیبریهده بهر اون کیلومترهیه ٤، قرغیز بلادنده بهر کیلومتره باشنه ١، ترکستانده دخی بهر کیلومترهیه ٣ کشی دوشیور. روسیه دولتی اوقدر بیوك کوسترن و بتون آسیا قطعهسنك بر ربعندن زیاده اولان او واسع سیبریهنك درت بچق ملیوندن آز اهالیسی اولدیغی دوشونیلورسه، او خالی اراضیٔ واسعهنك درجهٔ اهمیتی آکلاشیلیر.

روسیه دولتنك آوروپا قطعه‌سنده اهالیسنك جنسیت ولسان ومذهبلرینی وروس معارف وادبیاتی مادهٔ آتیه‌ده بیان ایتدك. آسیاده‌كی اهالی‌یه كلنجه: هر نه قدر روسلر اوخالی اراضیٔ واسعه‌یه هجرت واسكان ایله اورالرینی روسلشدیرمه‌یه چالیشیورلر ایسه‌ده، هنوز اورالرده روسلر پك اقلیتده‌در. اهالیٔ اصلیه كرك سیبریه‌ده وكرك تركستانده وقرغیز ممالكنده اقوام تركیه وتاتاریه‌دن عبارت اولوب، سیبریه‌ده‌كیلر الیوم نیم وحشی وچوغی صرف بالیقله تعیش ومواد مختلفه‌یه وجن وپریلره پرستش ایدر كوچك اقوامدن عبارتدر. اقوام مذكوره‌نك اك كثرتلیسی اولان یاقوت قومی، كه سیبریه‌نك شرق شمالی جهتنده وقطب شمالی دائره‌سنك بوزلرنده ساكندر، لسان تركینك اصل واساسی اولان برلسانله متكلمدر. آسیای وسطیده ساكن اولانلری ایسه دین اسلامله متدین اولوب، جمله‌سی سنیدر. بوجهتك شهر وقصبه‌لرنده تاجیك تعبیر اولنور ایرانیلر دخی بولنیور. قافقاسیه‌ده ایسه اقوام صغیرهٔ مختلفه ساكن بولنوب، بونلرك دخی قسم اعظمی مسلم اولمق اوزره، چركس، آبازه، كرجی، لزكی، ترك، تاتار، نوغای، ارمنی وسائر جنسیتلره منسوبدرلر. عمومیت اوزره روسیه ممالكنك اهالیسی جنسیت ومذهبجه تقریباً وجه آتی اوزره‌در:

اسلاو	روس	٧٩٨٠٠٠٠٠	٨٥ ٩٢٥ ٠٠
	لهلی	٦٠٠٠٠ .	
	دیكر اسلاو اقوامی	١٢٥٠٠٠	
لت	لیتوآن	١٨٥٠٠٠٠	٣ ١٧٦ ٠٠٠
	لت ولتون	١٣٢٦٠٠٠	
آوروپالی	آلمان	١٣١٤٠٠٠	٦٠٥ ٠٠٠
	اسقاندیناو	٣٢٨٠٠٠	
	دیكر آوروپالی	٩٦٣٠٠٠	
اقوام ایرانیه	ایرانلی وكرد	١٢٧٠٠٠	١ ١٦٣ ٠٠٠
	ارمنی	١ ١٠٠٠٠	
	چنكانه وسائره	١٦٠٠٠	
اقوام قافقاسیه	چركس	٣١٦٠٠٠	٢ ٠٩١ ٠٠٠
	آبازه	١٤٥٠٠٠	
	لزكی	٦٥ ٠٠٠	
	چچن	١١٧٠٠٠	
	كرجی	٨٣٠٠٠٠	
	اوست	٢٧٠٠٠	
	سوآنت	٦٠٠٠	
اقوام سامیه	یهودی		٣ ٥٠٠ ٠٠٠
فینوآ	اصل فینوآ وقارلیان	٢١٨١٠٠٠	٥ ١٦٨ ٠٠٠
	استون ولیو	٩٥٥٠٠٠	
	سائر غربی فینوآلر	١٠٧٠٠٠	
	لاپون وساموید	٤١٠٠٠	
	وولغه فینوآلری	١٨٨١٠٠٠	
اقوام تركیه	تاتار، تركمن، قرغیز، بشكیر، یاقوت وسائر اقوام تركیه		١٠ ٣٠٩ ٠٠٠
اقوام مغولیه	قلموق	٤٦٣٠٠٠	٧٩٣ ٠٠٠
	بوریات	٢٦٤٠٠٠	
	تونغوز	٥٣٠٠٠	
	چوچی، قامچادال وسائره	١٣٠٠٠	
جمعاً روسیه دولتی			١١٢ ٩٣٤ ٠٠٠

خرستیان	اورتودوقس	٧٤٦٠٠٠٠٠	٩٨ ٦٠٠ ٠٠٠
	قتولیك	٩٥٠٠٠٠٠	
	پروتستان	٣٥٠٠٠٠٠	
	ارمنی	١٠٠٠٠٠٠	
	مذاهب مختلفهٔ خفیه	١٠٠٠٠٠٠	
مسلمان			١٠ ٠٠٠ ٠٠٠
یهودی			٣ ٠٠٠ ٠٠٠
بت‌پرست			٨٠٠ ٠٠٠
			١١٢ ٩٠٠ ٠٠٠

یوقاریده ذكر اولنان اقوامدن اكثرینك كندیلرینه مخصوص لسانلری اولوب، روسیه ممالكنده برچوق السنه سویلنمكده‌در. اك منتشر لسان روسجه اولوب، ایكنجی درجه‌ده تركجه یعنی آسیای وسطیده سویلنن جغتای وقریم وقزان جهتلرنده مستعمل تاتار وتركمن لسانی، اوچنجی درجه‌ده فینوآ واستونلرله سائر اقوام تورانیهٔ شمالیه لسانلری وبعده لهجه وآلمانجه ونهایت ارمنیجه واقوام قافقاسیه لسانلریدر. روسیه حكومتی هرنه قدر تبعه‌سنك السنهٔ مختلفه‌سنی اونوتدیروب، روسجه‌یی تعمیمه چالیشیورسه‌ده، فینلانده‌ده وبالطیق ایالاتنده‌كی فینوآلرك، آلمانجه‌نك ترقیاتنه برسد اولمق اوزره، لسان وادبیاتلرینی التزام ایتمكده‌در. اهالیٔ اسلامیه‌نك مكتب ومدرسه‌لرند. قرآن كریم وعربی اوله‌رق علوم دینیه تدریس وتعلمنه مانع اولمیورسه‌ده، لسان ملیلری اولان تركجه‌نك اصلاح وترقیسنه پك‌ده مساعدكارانه بولنمدیغی كبی، اهالیٔ مذكوره كندیلری‌ده خواب غفلت وجهالتده بولنوب، معارفجه

هیچ بر ترقیده بولنیورلر . ارمنیلر دخی لسان وادبیاتلرینی کوچ حال ایله محافظه ایده بیلیورلر .

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه وعسکریه‌سی . — روسیه دولتی حکومت مستبده اولوب، ارثاً پدردن اکبر اولاده انتقال ایدر ایمپراطورلقله واکثر خاندان ایمپراطوری اعضاسیله هیئت وکلادن وسائر امراء عسکریه ورجال دولتدن مرکب بر مجلس عالی ایله وشورای دولت مقامنده بر سناتو ایله وهیئت وکلا ایله اداره اولنور . واردات ومصارف سنویه‌سی، ١٨٩٠ سنه‌سی بودجه‌سنه‌کوره، ٩٤٧٨٦٩٢٣٩ روبله‌دن یعنی تقریباً ١٦٥ ملیون عثمانلی ایراسندن عبارتدر . قوهٔ بریه‌سی وقت حضرده ٧٩٦٨٦٨ افراد ایله ١٥٢٣٨٦ حیواندن و ٣٤٦ بطاریه طوپدن، و وقت سفرده ٢٣٩٢٣٢٧ افراد ایله ٨٣٠٠٨٧ حیواندن و ٣٤٩ بطاریه طوپدن عبارتدر. فینلانده‌دن بشقه روسیه ممالکی ١٣ دائرهٔ عسکریه‌یه منقسم اولوب، اوروپاده‌کی دائره‌لرك بهری ایکیدن درده قدر قول اردوبی جامعدر . بتون روسیه عسکری ٢٠ قول اردویه منقسم اولوب، بهر قول اردو ایکی فرقه پیاده، بر فرقه سواری، ایکی لوا طاغ طوپجیسی و ایکی بطاریه سواری طوپجیدن مرکبدر. بتون روسیه عسکری ٤٨ فرقه پیاده، ١٧ فرقه سواری، ٤٨ لوا طاغ طوپجیسی و ٣١ بطاریه سواری طوپجیسنی جامعدر. عسکرلك مجبوری اولوب، ٢١ یاشندن باشلایه‌رق، آوروپا روسیه‌سنده ٥ سنه‌لك موظف، ١٣ سنه‌لك ردیف و ٥ سنه‌لك مستحفظ که جمعاً ٢٣ سنه‌لك خدمتدن؛ ترکستان ایله سیبریه‌نك آمور ایالتنده و بحریه‌ده ٧ سنه‌لك موظف و ٦ سنه‌لك ردیف که جمعاً ١٣ سنه‌لك خدمتدن؛ ترك وقوبان ایالتلریله ماوراء قافقاسده‌دخی ٣ سنه‌لك موظف و ١٥ سنه‌لك ردیف که جمعاً ١٨ سنه‌لك خدمتدن عبارتدر. ردیف ومستحفظ افرادی سلاح آلتنه آلنمدقلری وقت ایکی دفعه آلتیشر هفته تعلیم ایچون جلب اولنورلر. قزاقلره گلنجه: بونلر ١٩ یاشلرندن سن عسکری‌یه داخل اولوب، اوچ سنه کویلرنده تعلیم ایتدکدن صکره ، بهر صنفك مدتی درت سنه اولمق اوزره، اوچ صنفدن کچه‌رك، بهر صنف سنه‌ده اوچ هفته تعلیم ایچون سلاح آلتنه آلنیر. نهایت (دپو) نامیله بش سنه‌لك خدمتلری دخی واردر، که حرب زماننده عساکر موظفه‌نك اکسیکنی طولدیرمق ایچون جلب اولنورلر. بوندن ماعدا سلاح طاشیمغه مقتدر بتون قزاقلر حرب زماننده ایمپراطورك امریله سلاح آلتنه آلنه‌رق، سوق اولنه‌بیلیر. عساکر بحریه‌نك خدمت عسکریه‌سی یدی سنه‌لك موظف واوچ سنه‌لك ردیف که جمعاً اون سنه‌دن عبارتدر. روسیه سفائن حربیه‌سی بالطبق دکیزنده ٢٢٢، قره دکیزده ١٠٢ ، بحر خزرده ١٥ و سیبریه سواحلنده ٤٠ که جمعاً ٣٧٩ قطعه‌دن عبارت اولوب، افراد بحریه‌سی ٢٧٠٩٦ ومختلف صنفلردن امرا وضابطانی ٢٣٣٦ کشی‌یه بالغدر.

احوال تاریخیه‌سی . — الیوم روسیه دینلن ممالك واسعه ازمنهٔ قدیمه‌ده اسکی یونانیلر طرفندن (اسکیت) اسم عمومیسیله یاد اولنان بر طاقم اقوام تاتاریه‌نك مسکن وجولانکاهی اولوب، روسلر ایسه امم آریانیه جمله‌سندن اولان دیکر اسلاو اقوامنك یاننده یعنی قارپات سلسلهٔ جبالنك شرق شمالی جهتنده ولهلیلرله لیتوآنلرك شرق جنوبیسنده یعنی دنیپر مجراسنك غربنده‌اوله‌رق باشلیجه پودولیه و وولینیه خطه‌لرنده ساکن کوچك بر قومدن عبارت ایدیلر. بعض اسکی تاریخلرك روایتنه کوره روسلرك او زمانلرده برطاقمی یعنی جنوبده‌کیلر اووه‌لرده ساکن اولوب ، حلیم ومطیع وزراعتله مشغول ایدیلر؛ برطاقمی یعنی شمالده‌کیلری ایسه اورمانلرده ساکن نیم وحشی وباشلیجه آوله متعیش ایدیلر. خلفای عباسیه‌دن مقتدر بالله طرفندن سفارت مخصوصه ایله او جهته کوندرلمش اولان احمد بن فضلان یازدیغی سیاحتنامه‌ده روسلری پك وحشی بر حالده تعریف ایدوب ، بعض عادات غریبه‌لرینی یازیور. میلاددن بر قاچ قرن صکره اسملری طویلمغه باشلایوب، اووقت اسقاندیناویه‌دن کلن بر طاقم رؤسانك دلالتیله قره دکیزه اینه‌رك، تجارت وقورصانلق ایتمکه باشلامشلردی . بو اسقاندیناو رؤسا آز مدت ظرفنده روسلشوب، کرك بونلر وکرك اصل روس رؤسا بو وجهله تجارلق وقورصانلق ایده‌رك، بر نوع سرسریانه عمر سوررلردی . بونلر کیتدکجه کسب قوت و نفوذ ایده‌رك، هر برلری بر پرنس و یا دره بکی اولمش ایسه‌ده ،

یرلری معین ومحدود اولمیوب، بریری ضبط ایچون بینلرنده لاینقطع غوغالر وقوعبولوردی. بو پرنسلرك اك بیوكلرندن (روریك) اسمنده بری ۸۷۹ تاریخ میلادیسنده وفات ایدوب، وارثی اولان (ایغور) ك وصیسی (اولغ) کیف شهرینی مرکز اتخاذ ایدەرك، اسمولنسك، لوبچ ونووغوروودی دخی ضبط ایتدکدن صکره، قسطنطینیه روم ایمپراطورلرینه قارشی اعلان حرب ایدەرك، غلبه چالمش؛ وسائر روس قبائلندن برچوغنی رام ایدەرك، کیف پرنسلکنه عادتا برروس حکومتی رنکنی ویرمش ایدی. مرقوم ایغور ۹۱۲ تاریخنده ادارهٔ حکومتی الینه آلوب، ۹۴۵ تاریخنەدك حکم سورمش؛ وقسطنطینیه روم ایمپراطورلرینه قارشی ایکی سفر ایتدکدن صکره، آغیر وبرکیلرله ازدیکی دروليانلر (یعنی اورمانلرده یاشایان) روسلر طرفندن قتل اولنمش ایدی. بونك قاریسی (اولغه) ممالکنی برقات دها توسیع ایتدکدن صکره، قسطنطینیەیه کلەرك خرستیانلغی قبول ایتمش ایسەده، اوغلی ووارثی (سویاتوسلاف) اجدادینك دیننده ثابت قدم قالمش؛ وروسلرك دیکر بعض قبائلیله وولغه وادیسندەکی بلغارلره وبحر خزرك غرب جهتندە بولنان (خزر) قومنه غلبه چالمش؛ وروملرله بالاتفاق، طونه بلغارلرینی دخی مغلوب ایتدکدن صکره، روملره قارشی حرب ایتمش ایسەده، مغلوب اولوب، مملکتنه عودتنده روسیەنك جنوبنده ساکن اقوام ترکیەدن (پچنك)لر طرفندن قتل اولنمش ایدی. بونك اوغللری بینلرنده خیلی وقت حرب ومنازعه ایتدکدن صکره، ایچلرندن (ولادمیر) غلبه چالوب، ۹۸۰ دن ۱۰۱۵ تاریخنەدك حکم سورمش؛ وخرستیانلغی قبول ایدوب، تبعەسنەده قبول ایتدیرمش؛ واووقتدن روسیەده روم اخلاق و عاداتی حکم سورمکه باشلامشدی. ولادمیرك وفاتنده دخی اوغللری آرەسنده برچوق منازعەلر وقوع بولوب، نهایت (یاروسلاف) دیکرلرینه غلبه چالەرق، ۱۰۱۹ دن ۱۰۵۴ تاریخنەدك حکم سورمشدر. بونك زماننده روسیه حکومتی شمالدەکی آق دکیزدن دنیپر نهرینه وطونه منصبنه وقارپات طاغلرندن اورال سلسلەسنك قسم شمالیسنه قدر ممتد اولوب، یالکز بالطیق دکیزیله قره دکیز وبحر خزر سواحلنه قریب محللر بشقەلرینك النده بولنیوردی. یاروسلاف کیف و نوغورود شهرلرینی اعمار وتزیین، وبرطاقم قوانین وضع ایله، علوم وصنایعك ترقیسنه چالشمش؛ وهمشیره سیله اوغللرینك وقیزلرینك ازدواجندن اکثر آوروپا حکمدارانی خاندانلریله کسب قرابت ایدەرك، آوروپا دولی صرەسنه کیرمش ایدی. او وقت روس قبائلی آرەسنده تفرقەلر برطرف اولمش ایسەده، بهربیوك ایرماغك وادیسنده ساکن بولنان روسلر کندیلرینه مخصوص برطاقم منافع تجاریەیه تابع بولندقلرندن، بو جهتدن یکی بر تفرقه حاصل اولمش؛ وبو سببدن یاروسلاف اولمزدن ممالکنی اوغللری آرەسنده تقسیم ایتمك مجبوریتنده بولنمش ایدی. آنجق کیف شهری ینه بتون روسیەنك پایتختی نامنی محافظه ایدەرك، ورثەنك بیوکی بونده حکم سورمك قانون حکمنه کیرمش ایسەده، بعض پرنسلر بوقانونه تابع اولمیوب، کیف شهرینی ضبط ایچون، بینلرنده لاینقطع محاربەلر وقوع بولور؛ وکیف پرنسی وفات ایتدکجه، بومحاربەلر تجدد ایدردی. بو وجهله پرنسلر حکم سوردکلری یرلرده دائمی اولمیوب، موقت وسیار برحالده بولنور؛ وبناءً علیه حکم بردرجەیەقدر مملکتك ایلری کلنلری النده بولنوب، حتی روسیەنك شمال غربی جهتندەکی حکومتلر آز زمان ظرفنده جمهوریت حالنه کچمشلردی. ۱۱۵۷ دن ۱۱۷٤ تاریخنەدك کیفده حکومت سورن ولادمیر زماننده پرنسلردن (آندره بوغولویسکی) پرنسلر بیننده‌کی منازعاتدن بالاستفاده، کندی اقامتکاهی اولان وروسیەنك شمال شرق جهتنده بولنان (سوزدال) شهرینه بتون روسیەنك پایتختی نامنی ویرەرك، موسقوه پرنسلرینه بر نمونه اولمش ایدی. موسقوه شهری او وقت دها پك یکی اولوب، ۱۱٤۷ ده تأسیس اولنمشدی.

چنکیز خانك خروجیله مغوللرك متعدد هجوملرنده روسیەنك منتهای غرب شمالیسنده بولنان نوغورودە قدر ایلریلری وکیف شهرینی بسبتون احراق وتخریب ایتملری روسیەنك ادارەسنه بسبتون بشقه بر حال کسب ایتدرمشدر. مغوللر روس پرنسلرینی ابقا ایتمشلرسەده، چنکیزك ورثەسندن دشت قبچاق خانك فرمانیله نصب اولنملرینی وهر سنه خانه آغیر ویرکیلر ویرملرینی شرط قومشلردی. او وقت پرنسلردن

بعضلری، مغول خانلرینه یارامق ایچون، دیگر پرنسلره قارشی حرکت ایدەرك، بربرلرینی محو ایتمکه چالیشیرلردی. هله موسقوه پرنسلری دائما خانلرك توجهنی قزانمق غائلەسنده بولنوب، برآرەلق محصللك مأموریتنی دخی قزانمش؛ وخانه کیده‌جك ویرکیلری تحصیل صیره‌سنده سائر پرنسلرك اوزرینه بر نوع حکم سورمکه باشلامشلردی. نهایت ۱۳۲۸ دن ۱۳٤۱ تاریخ میلادیسنه‌دك موسقوه‌ده حکومت سورن (ایوان قالیته) تاتارلره قارشی مخالفتده بولنان (تور) پرنسی علکساندره قارشی سوق عسکر ایدەرك، تاتارلره خدمت ایتمکله، بوکا مقابل خانك فرمانیله بتون روسیه‌نك بیوك پرنسی عنوانی قزانمش؛ و او وقتدن موسقوه شهری روسیه‌نك پایتختی اولمش ایدی. مرقوم ایوان قالیته‌دن اعتباراً اون آلتنجی قرن میلادی نهایتنه‌دك موسقوه‌ده طقوز پرنس حکم سوروب، ابتدالری تاتارلرك قوت ونفوذیله وبونلرك محصللکنی ایدەرك، سائر روسیه پرنسلکلرینی بربر اورته‌دن رفع ایله یرلرینی ضبط، وکلیتلی ثروت اکتساب ایتمشلردی. دشت قپچاق ملوك جنکیزیه‌سنك اخلافی اولان قریم خانلرینه تابع اولدقلری حالده، ۱۳۸۰ ده استحصال استقلال مقصدیله تاتارلره قارشی کلمشلرسه‌ده، تاتارلر غلبه چالەرق، موسقوه‌یی احراق وتخریب ایتمشلردی. ۱٤۸۰ ده برایکنجی دفعه کسب استقلال مقصدیله سلاحه صاریلوب، بو دفعه تاتار وموسقوف عسکری بر خیلی وقت قارشی قارشی طوردقدن صکره، طرفیندن حربه جسارت اولنه‌میه‌رق، تاتار خانك قریمه وروس پرنسنك موسقوه‌یه عودتیله، روسلر بوکا بر غالبیت نامی ویره‌رك، استقلاللرینی اعلان ایتمشلردی. ذاتاً اوندن اول کلیسالرینی قسطنطنیه روم پطریقندن آیره‌رق، موسقوه‌ده مستقل بر متره‌پولید انتخاب ایتمکله، مذهبجه دخی کسب استقلال ایلمشلردی؛ بو ایشلری کورن اوچنجی ایوان قسطنطنیه روم ایمپراطورلری اقرباسندن صوفیه پالئولوغ ایله ازدواج ایتمك مناسبتیله کندینه روم ایمپراطورلرینك وارثی نظریله باقه‌رق، «بتون روسیه‌لرك پرنسی» عنوانی آلمش؛ و اوغلی دردنجی واسیل (چار) عنوانیله تعنون ایتمشدی. بو آره‌ده موسقوه پرنسلرینك دائرهٔ حکومتی روسیه‌نك اکثر جهاتنی احاطه ایتدکدن بشقه، اسوجدن اینغریه واستونیه وقارلیه ضبط اولنه‌رق، بالطیق دکیزی ساحلنه چیقلمش اولدیغی کبی، بر طرفدن دخی کندی باشلرینه حرکت ایدن بر کروه قزاقلر تدریجاً سیبریه‌نك قسم اعظمنی ضبط ایتمش؛ و قزان واژدرهان خانلقلری دفعاتله استقلاللرینی استرداد ایتدکدن صکره، نهایت موسقوه پرنسلرینك دائرهٔ حکومتنه داخل اولمشلردی.

اون آلتنجی قرن میلادی نهایتنده پرنس فدورك بلا ولد وفاتی وکوچك برادری (دمیتری) نك پرنس فدورك زماننده ادارهٔ اموری ید استقلالنه آلمش اولان (بوریس غودونوف) طرفندن اتلافیله مرقوم غودونوفك تختی ضبط ایلمسی وبعده (دوزمه دمیتری) دینمکله معروف برینك ظهوریله، برچوق محاربات داخلیه‌دن صکره، لهلیلرله جزویتلرك وقزاقلرك امدادیله رأس حکومته کچمسی، بعده (واسیل شویسکی) اسمنده برینك دوزمه دمیتری‌یی طرد ایله پرنسلکی ضبط ایلمسی، ونهایت بولکده یرینه بویارلر واسطه‌سیله‌ده لهستان پرنسلرندن (ولادیسلاس) جلب ایدیلوب جلوس ایلمسی روسیه داخلنده بیوك قاریشیقلقلره سببیت ویره‌رك، بوقاریشیقلقدن بالاستفاده، لهلیلر روسیه‌نك شمال غربی جهتنده برقاچ ایالت ضبط، واسوجلیلر بالطیق ایالاتنی استرداد ایتمشلردی. اووقت (نیژنی نووغورود) لی بر قصابله پرنس بویارسکی، روسیه‌یی بو ورطهٔ هلاکدن تخلیص ایچون، اهالی‌یی تحریك ایدەرك، ولادیسلاسی ولهلی عسکرینی موسقوه‌دن اخراجله، دردنجی ایوانك قاینك تورونی (میخائل رو-مانوف) ی موسقوه تختنه اجلاس ایلمشدی. بوچار لهلیلرله اسوجلیلرك اللرینه کچمش اولان ممالکی کندیلرینه ترك ایتمکه مجبور اولوب، زماننده سیبریه‌نك بتونی ضبط اولنمش ایسه‌ده، بو فتوحات ضایعاتی واقعه‌یه مقابله ایده‌میوردی. ۱٦٤٥ ده جلوس ایدن اوغلی واسیلك زماننده بویارلرك یعنی زادکانك معاملات غیرلایقه‌سندن بیزار اولان اهالی وقزاقلر اطاعتسزلکه باشلایوب، روسیه هرج ومرج اولمش ایسه‌ده، نهایت بوقاریشیقلق باصدیریلوب، لهلیلردن دخی خیلی یرلر وازآنجمله کیف شهری استرداد اولنمش؛ وکوچك روسیه ایله بیاض روسیه دخی

موسقوه چارلزینك حکمی آلتنه آلنمش ایدی . بونك زماننده ایلك دفعه اوله‌رق روسیه ایله دولت عثمانیه آره‌سنده محاربه وقوع بولوب، نهایت ١٦٨١ ده باب عالی زاپوروغ قزاقلری اوزرینه‌کی حق حاکمیتدن صرف نظر ایتمکله، مخاصمانه ختام ویرلمشیدی . آلکسیس روسیه‌ده خیلی مکتبلر کشاد ایدوب، صنایعك ترقیسنه و معادنك اخراجنه سعی ایده‌رك، بیوك پترونك اصلاحاتنه پیشرو اولمشدی. آلکسیسدن صکره حکومت سورن اوغلی فدور کوشك برحکمدار اولوب، ١٦٨٢ ده بونك وفاتی اوزرینه، آلکسیسك آیری آیری قاریلردن متولد (ایوان) و (پترو) اسمنده ایکی صبی اوغلی رأس حکومته کتوریله‌رك، ایوانك بیوك همشیره‌سی (صوفیه) وصیه تعیین اولنمشدی. بوقادین دولت عثمانیه‌یه قارشی لهلیلرله اتفاق ایدوب، خیلی اقتدار کوسترمش ایسه‌ده، چارینه اولمق هوسنه دوشدیکندن، له وعلیهنده بولنانلر آره‌سنده خیلی منازعات و محاربات داخلیه وقوعندن صکره، نهایت ١٦٨٩ ده (پترو) امور حکومتی یدینه آلمش؛ وبعده تبدیل قیافتله وبرنام مستعارله بتون آوروپایی کزه‌رك، و فابریقه‌لرده عمله‌لك ایده‌رك، اکثر صنایعی تحصیل ایتدکدن صکره، روسیه‌یه عودتله، کندیسنه دینسز نظریله باقانلرك قاریشیقلغنی باصدیردقدن صکره، ١٦٩٨ ده دولت عثمانیه‌نك آلمانیه، وندیك ولهستانله مخاصماتده بولندیغندن بالاستفاده، آزاق دکزی جهتنی ضبط؛ و لهستانله بالاتفاق اسوج قرالی اون ایکنجی شارله اعلان حرب ایتمش؛ وبونك دولت عثمانیه‌یه التجاسی اوزرینه، بیوك پترو دولت مشار الیها ایله محاربه‌یه مجبور اولوب، کلیاً مغلوب و اسیر اولمسنه رمق قالمش ایکن، ١٧٠٩ ده پولتاوه محاربه‌سندن غالب چیقمغله، اسوجدن ضبط ایتدیکی بالطیق ایالاتنده تقرر ایدوب، اوراده تأسیس ایلدیکی پترسبورغ شهرینی پایتخت اتخاذ ایده‌رك، آوروپایه تقرب ایتمشدی . بیوك پترونك اسوجه قارشی اولان بو موفقیاتنه قارشی دولت عثمانیه ایله واقع محارباتنده مغلوبیتی و ١٧١١ ده عقد اولنان پروت معاهده‌سی کندیسنی آزاق دکزی جهتنی دولت مشارالیهایه ترك واعاده‌یه مجبور ایتمشیدی. ١٧٢٣ ده ایراندن کیلان ومازندران ایله استراباد ایالاتنی و ١٧٢٤ ده شروانی وسیبریه‌نك منتهای شرقنده قامچاتقه شبه جزیره‌سیله قوریل آطه‌لرینی ضبط ایتمش؛ ولهستانك امور داخلیه‌سنه مداخله‌یه باشلامشدی. بیوك پترو روسیه‌ده پك چوق اصلاحات اجرا ایدوب، روسلرك ممانعات تعصبکارانه‌سنه باقمیه‌رق، پك چوق مکتبلر وفابریقه‌لر تأسیس، وجدوللر کشاد ایتمش، ومعدنلری ایشلتمکه باشلامش ایدی . آنجق کندی افکارینه خدمت ایدنلره زادکانلق عنوانیله برابر برچوق اراضی ویره‌رك، اکثر کویلری چفتلك و اهالیسنی اصحاب اراضی‌یه اسیر ایتمکله، بر طرفدن زادکانك وبر طرفدن دخی کندی نفسلرینه بیله مالك اولمیان موژیقلرك تکثرینه سبب اولمشدی .

بیوك پترو کیف وموسقوه‌دن صکره پترسبورغی پایتخت اتخاذ ایتمکله، روسیه ایچون بر اوچنجی دور آچمشدی. کندیسندن صکره برنجی پاولونك جلوسنه یعنی ١٧٢٥ دن ١٨٠١ تاریخنه دك چن مدت ایمپراطورلق وراثتی حقنده برچوق فتنه وفسادلرله مملودر. بو مدت ظرفنده تختده چن ارکك حکمدارلرك چوغی چوجق اولوب، اك زیاده قادینلر حکم سورمشدر. بونلرك برنجیسی (آنه ایوانوفنه) درت سنه دولت عثمانیه ایله حرب ایدوب، اون بیك عسکر اتلاف ایتدیردیکی حالده، آنجق دون ایله دنیپر ایرماقلری آره‌سنده جزئی برمقدار اراضی قزانه بیلمشدی. بونك وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٥٩٩٤١١٠ مربع کیلومتره واهالیسی ١٦ ملیون ایدی. دیکر چارینه الیزابته ١٧٤٣ ده اسوجه غلبه ایدوب، فینلانده‌یی ضبط و پروسیه‌یی مغلوب ایده‌رك، موسقوه دار الفنوننی وصنایع نفیسه آقادمیاسنی دخی تأسیس ایتمشدی . بونك وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٦١٩٧٣٣٥ مربع کیلومتره‌یه واهالیسی ١٩ ملیونه بالغ اولمشدی. ایکنجی قاترینه‌که بیوك قاترینه دینمکله معروفه‌در، ١٧٦٢ دن ١٧٩٦ یه قدر حکومت سوروب، داخلاً برچوق اصلاحات اجرا، و اصول اداره‌یی تنظیم ایتدیکی کبی، دولت عثمانیه واسوجله ایتدیکی محاربه‌لرده دخی قزانوب، قینارجه ویاش معاهده‌لریله قین بروتی، کرچی و دنیپر ایله

بوغ مجرالری آره‌لرنده‌کی یرلری ضبط ایده‌رك، «یکی روسیه» عنوانیله بر بیوك ایالت تشکیل ایتمش؛ وپروسیه وآوستریا ایله بالاتفاق، لهستانك ایلك مقاسمه‌سنده بولنمشدی. وولتر و سائر آوروپا حکماسیله مناسبت ومخابره‌ده بولنوب، معارفك قدرینی بیلمکله، بر چوق مکتبلر آچمش ایسه‌ده، بو دخی بیوك پترو کبی بتون کویلیلری اسارت آلتنه صوقمش اولدیغندن، زماننده برایکی بیوك قاریشقلق وقوع بولوب، بونلری ده جبر وشدتله باصدیرمشدی. وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٦٨١٨٧٥٠ مربع کیلومتره‌یه واهالیسی ٣٦ ملیونه بالغ اولمشدی. بونك وارثی برنجی پاولو ابتدا فرانسه‌یه قارشی دولت عثمانیه و انکلتره وآوستریا ایله بالاتفاق، ایتالیاده فرانسزلرله محاربه ایتمش؛ و متفقلری طرفندن یالکز براقلمغله، ١٨٠١ ده، هندستانی ضبط ایتمك اوزره، بوناپارتله اتفاق ایتمش ایسه‌ده، تعاقب ایدن وفاتی بو نیتك اجراسنه مانع اولمشدر.

قرن حاضر میلادینك برنجی سنه‌سی جلوس ایدن برنجی آلکساندرك مدتی بوناپارتك آوروپایی تارمار ایتدیکی بر زمانه تصادف ایدوب، فرانسزلرك موسقوه‌یه قدر ایلریلیسی و بو شهرك احراق وبعده روسیه‌نك فرانسه‌یه قارشی انکلتره وآوستریا وپروسیه ایله اتفاق ایتمسی بو مدتك اك بیوك وقوعاتندندر. بو ایمپراطور زماننده اسوجله قیصه بر محاربه وقوع بولوب، فینلانده‌نك قسم اعظمی ضبط اولندیغی کبی، دولت عثمانیه‌دن دخی بکرش معاهده‌سیله بسارابیه، وایران وقافقاسیه‌دن دخی بعض یرلر ضبط اولنه‌رق، روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٨ ٦٩٢ ٩٠٥ مربع کیلومتره‌یه واهالیسی ٤٥ ملیونه بالغ اولمشدی. وفاتنده یعنی ١٨٢٥ ده ایکنجی برادری (نیقوله) جلوس ایدر ایتمز، بیوك برقاریشقلق ظهور ایدوب، نیقوله بونی جبر وشدتله اطفا ایتمش؛ ومدت عمرنده جبر وشدت ابرازندن وازکچمیوب، حتی خارجده بیله بوپولتیقه‌سنه خدمتله، ١٨٤٩ده مجارلرك قاریشقلغنی باصدیرمشیدی. دول سائره‌ایله ایتدیکی محاربانده قزانوب، ایراندن اریوان ونخچوانی وقافقاسیه‌ده خیلی یرلر ضبط ایتدیکی کبی، لهستانك قاریشقلغنی دخی باصدیروب، بر پارچه‌سنی‌ده استیلا ایتمش؛ وادرنه معاهده‌سیله طونه منصبنده‌کی بعض آطه‌لری وآناطولیده برمقدار یر آلمش ایدی. آنجق ١٨٥٥ ده‌مشهور قریم محاربه‌سنده دول متفقه طرفندن مغلوب اولوب، قهرندن بو محاربه اثناسنده وفات ایتمشدر. بونك وفاتنده روسیه‌نك مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٠ ٦٦٧ ٥٧٠ مربع کیلومتره‌یه واهالیسی ٧٠ ملیونه بالغ اولمشدی. خلفی اولان ایکنجی آلکساندر پارس معاهده‌سنی بعد الامضا اصلاحات داخلیه‌یه حصر مساعی ایدوب، عادل و حلیم و خیرخواه بر حکمدار اولمغله، کویلیلری حریت شخصیه‌لرینه مالك ایتمکله برابر، کندیلرینه ایشلیه‌جك اراضی دخی ویرمش؛ وبرچوق اصلاحات و تأسیسات خیریه‌یه موفق اولوب، آوروپاجه صلح و مسالمتی محافظه ایتمکله برابر، آسیای وسطیده بر چوق ضبط ممالك ایده‌رك، روسیه الکاسنی سمرقند وخوقنده قدر توسیع ایتمش؛ و خیوه خانیله خیلی وقت اوغراشمش ایدی. آنجق اواخر حکومتنده، آلمانیا وآوستریا ایله ایتدیکی اتفاقك نتیجه‌سی و بوکا تماشاتکارانه حرکت ایدن سائر آوروپا دولتلك مساعده‌سی اثری اولمق اوزره، دولت عثمانیه‌یه قارشی اعلان حرب ایده‌رك، ١٨٧٨ ده آیاستفانوس معاهده‌سنی، ومتعاقباً بونی لغو ایدن برلین معاهده‌سنی امضا ایتمش؛ و بو محاربه‌دن آوروپاده بسارابیه‌نك رومانیه‌نك النده بولنان قسمنی وآسیاده قارص و اردهان و باطوم جهتلرینی قزانمشدر. نهایت ١٨٨١ ده مقتولاً وفات ایدرك، الیوم حکومت سورمکده بولنان اوغلی اوچنجی آلکساندر جلوس ایتمشدر.

روس حکمدارلری درت سلاله تشکیل ایدوب حکومت سورن بیوك پرنسلر و چارلرله تاریخ جلوسلری بروجه زیردر:

١″ روریك سلاله‌سی
(کیفده)

برنجی روریك	٨٦٢	ایکنجی سویاتوسلاو	١٠٧٥
اولغ (وصی)	٨٧٩	برنجی سووولود	١٠٧٨
ایغور بن روریك	٩١٣	ایکنجی سویاتوپولق	١٠٩٣
زوجه‌سی اولغه	٩٤٥	ایکنجی ولادمیر	١١١٣
برنجی سویاتوسلاو	٩٦٤	برنجی مستیسلاو	١١٢٢
برنجی یاروپولق	٩٧٩	ایکنجی یاروپولق	١١٣٢
برنجی ولادمیر	٩٨٠	ویاچیسلاو	١١٣٧
برنجی سویاتوپولق	١٠١٥	ایکنجی وسوولود	١١٣٨
برنجی یاروسلاو	١٠١٩	ایکنجی ایغور	١١٤٦
ایسیاسلاو	١٠٥٤	ایکنجی ایسیاسلاو	١١٤٦
وسسلاو	١٠٦٧-٧٨	برنجی یوریه‌دولغوروکی	١١٤٩

٨٦ سنه‌لك تفرقه
(کیفده)

برنجی روتیسلاو	١١٥٤-٥٦	اوچنجی سویاتوسلاو	١١٧٩-٩٠
اوچنجی ایسیاسلاو	١١٥٦-٦٧	ایکنجی روریك	١١٩٠-٢٠٩
ایکنجی مستیسلاو	١١٥٧-٧٠	ایکنجی رومان	١١٩٣-٢٠٦
غلب یوریویچ	١١٦٨-٧٢	اوچنجی مستیسلاو	١٢١٢-٢٤
ایکنجی یاروسلاو	١١٧٢-٧٥	اوچنجی ولادمیر	١٢٣٠-٣٩
برنجی رومان	١١٧٩	برنجی میخال	١٢٣٩-٤٠

(موسقوه‌ده)

آندره‌بوغولویسکی	١١٥٤-٧٥	ایکنجی یوریه	١٢١٣-٣٨
برنجی میخال	١١٧٥-٧٧	قسطنطین	١٢١٧-١٨
اوچنجی وسوولود	١١٧٧-٢١٢	ایکنجی یاروسلاو	١٢٣٨-٤٠

(١٣٣٩ تاریخنه‌دك ولادمیرده بعده موسقوه‌ده)

ایکنجی یاروسلاو	١٢٤٠	تورلی ایکنجی دمیتری	١٣٢٣
اوچنجی سویاتوسلاو	١٢٤٧	تورلی ایکنجی آلکساندر	١٣٢٦
آندره یاروسلاویچ	١٢٤٩	برنجی ایوان قالیته	١٣٢٨
برنجی آلکساندرنوسکی	١٢٥٢	سیمون	١٣٤٠
اوچنجی یاروسلاو	١٢٦٣	ایکنجی ایوان	١٣٥٣
برنجی واسیل	١٢٧٢	اوچنجی دمیتری	١٣٥٩
برنجی دمیتری	١٢٧٦-٩٤	دردنجی دمیتری دونسکی	١٣٦٢
ایکنجی آندریا	١٢٩٤-٣٠٤	ایکنجی واسیل	١٣٨٩
دانیل	١٢٩٥	اوچنجی کور واسیل	١٤٢٥
سوزدالی واسیل	١٣٠٤	اوچنجی بیوك ایوان	١٤٦٢
تورلی ایکنجی میخال	١٣٠٤-١٩	دردنجی واسیل	١٥٠٥
اوچنجی یوریه	١٣١٩	دردنجی ایوان (چار)	١٥٣٣

٢″ فترت زمانی پرنسلری

برنجی فدور	١٥٨٤	ساخته بشنجی دمیتری	١٦٠٥
بوریس غودونوف	١٥٩٨	بشنجی واسیل غویسکی	١٦٠٦
ایکنجی فدور	١٦٠٥	لهلی ولادیسلاس	١٦١٩

٣″ رومانوف سلاله‌سی

اوچنجی میخال	١٦٢٣	برنجی قاترینه	١٧٢٥
برنجی آلکسیس	١٦٤٥	ایکنجی پترو	١٧٢٧
اوچنجی فدور	١٦٦٦	آنه ایوانوفه	١٧٣٠
بشنجی ایوان وبیوك پترو	١٦٨٢	آلتنجی ایوان	١٧٤٠
صوفیه (وصیه)	١٦٨٦-٨٩	الیزابته پتروفنه	١٧٤١
یالکز بیوك پترو	١٦٩٠		

٤″ هولستاین غوتورب سلاله‌سی

الیزابته‌نك یكنی اوچنجی		برنجی آلکساندر	١٨٠١
پترو	١٧٦٢	برنجی نیقوله	١٨٢٥
زوجه‌سی ایکنجی قاترینه	١٧٦٢	ایکنجی آلکساندر	١٨٥٥
اوغلی برنجی پاولو	١٧٩٦	اوچنجی آلکساندر	١٨٨١

[تنبیه — بر فاصله ایله آیرلمش ایکی تاریخی اولانلر ایکی دفعه جلوس ایتمشلر در .]

روش } سنت — (St. Roch) قتولیکلرك عزیزلرندن اولوب، ١٢٩٥ تاریخنده فرانسه‌نك مونتپلیه شهرنده طوغمش ؛ و ٢٠ یاشنده ایکن، وبایه مبتلا اولانلره خدمت ایتمك مقصدیله ، بو خسته‌لغك حکم سوردیکی اثناده ایتالیایه کیره‌رك، کندیسی دخی وبایه طوتلمش ؛ و خسته‌لغی کیمسه‌یه سرایت ایتمسون دیه ، خالی بر یره چکلمش اولدیغی حالده، زادکاندن بر آوجینك کوپکی طرفندن میدانه چیقاریله‌رق ، بو آوجی طرفندن تخلیص اولنمش ؛ وممکلتنه عودتنده جاسوس ظن اولنه‌رق ، حبس اولنمغله، ١٣٢٧ ده زندانده وفات ایتمشدر. آغستوسك ١٦ سنده یورطیسی اجرا اولنور ؛ و طاعونه قارشی کندیسندن استمداد ایدرلر .

روشان } افغانستانك شمال شرقی کوشه‌سنده واقع پامیر خطه‌سنده بر کوچك حکومت اولوب، اسماً بدخشان خانلغنه تابع ایسه‌ده ، الیوم حکومت سورمکده اولان امیر اکبر خان بدخشان خاننه ویره‌كلدیکی ویرکی‌یی کسوب ، اعلان استقلال ایتمشدر . جیحونه تابع مرغاب ونام دیکرله بارتنك نهریله هونت نهرینك وادیلرندن عبارت اولوب، ٢٠٠٠ متره ارتفاعی اولمغله ، آب وهواسی پك كوزلدر . اهالیسی ١٣٠٠٠ راده‌لرنده اولوب ، اجرا اولنان اسرابیع وشراسی تکثرینه مانع اولیور .

روشر } (Roucher) فرانسه شعراسندن اولوب ، ١٧٤٥ ده مونتپلیه ده طوغمش؛ وفرانسه انقلابنك حرکات مفرطه‌سنی تقدیر ایتمدیکیچون، دهشت زماننده ١٧٩٤ ده اعدام اولنمشدر . سنه‌نك اون ایکی آینی بر بر تعریف یولنده کوزل بر منظومه‌سی و سائر بعض آثاری واردر .

روش سوریون } (Roche-sur-Yon) فرانسه‌نك غرب جهتنده

واقع (وانده) ایالتنك مركزی بر قصبه اولوب، وقتیله (ناپولیون وانده) تسمیه اولنوردی. پاریسك ٣٧٦ كیلومتره جنوب غربیسنده و (یون) چایی كنارنده اوله‌رق، بر قاچ دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده واقع اولوب، ٨٧٩٠ اهالیسی، داخلی مكتب اعدادیسی، مربی و مربیه‌لر یتیشدیرمكه مخصوص مكتبلری، موزه‌سی و ١٥٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی وار در.

روشسئه { (Roschsiee) پروسیه‌نك شرقی پروسیه ایالتنده بر كول اولوب، (مازور) خطه‌سنده‌كی ٤ بیوك كوللرك اك جنوبیسیدر. بویی ٢١ كیلومتره وسطحی ٢٢ مربع كیلومتره اولوب، ١١٥ متره ارتفاعنده واقعدر. بر قاچ كوچك كولك صولرینی آلیر، وفضلهٔ میاهی (ویستوله) ایرماغنه كیدر.

روش شوآر { (Rochechouart) فرانسه‌نك (یوقاری ویانه) ایالتنده ولیموژك ٤٢ كیلومتره غربنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، ٤١٩٤ اهالیسی وپورسلن فابریقه‌سی واردر.

روشفور { (Rochefort) فرانسه‌نك (آشاغی شارنته) ایالتنده و (شارنته) نهرینك منصبندن ١٥ كیلومتره یوقاریده اوله‌رق صاغ كنارنده قضا مركزی بر قصبه وعسكری اسكله اولوب، ٢٢١٩٢ اهالیسی، داخلی مكتب اعدادیسی، بحریه مكتبی، مكتب طبیسی، ترسانه‌سی، متعدد بحریه دپولری، قشله‌لری، عسكری خسته‌خانه‌سی، استحكاماتی، ایشلك تجارتی و مورینه بالیغی آوینه مخصوص كمیلری وار در.

روشفوقولد { [«لا روشفوقولد» ماده‌سنه مراجعت بیوریله.]

روشلم { (Rushelm) انكلتره‌نك لانقاستر ایالتنده مانچستر شهرینه متصل بر قصبه اولوب، شهر مذكورك بر محله‌سی حكمنده‌در. ١١٢٤٠ اهالیسی وار در.

روشله { (Rochelle) فرانسه‌نك غرب جهتنده واقع آشاغی شارنته ایالتنك مركزی بر قصبه اولوب، پاریسك ٤٠٤ كیلومتره غرب جنوبیسنده و (ره) جزیره‌سنك قارشیسنده واقع بر قویده واقعدر. ایكی دمیر یولك محل التقاسنده كائن اولوب، ١٧٧٤٥ اهالیسی، متعدد مكتبی، موزه‌سی، ٢٨٠٠٠ جلدی حاوی كتبخانه‌سی، فنون وصنایع وادبیات آقادمیاسی، غانت وسائره فابریقه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستگاهلری، گوزل لیمانی وپك ایشلك تجارتی وار در.

روشون { (Rochon) فرانسه مشاهیر منجمین و بحریونندن اولوب، ١٧٤١ ده (برست) ده طوغمش، و ١٨١٧ ده وفات ایتمشدر. بحریه سر منجمی اولوب، بحر محیط هندی و جنوبی‌یه بر قاچ سیاحت ایتمش؛ وبو سیاحتلرینی یازدیغی كبی، حكمت طبیعیه وفن میخانیكی‌یه دائر برقاچ اثر دخی تألیف ایتمش؛ وبعض دوربینلر ایجاد ایلمشدر.

روضه { مصر اسفلده جیزه‌یه ملحق وفسطاط قربنده واقع برجزیره اولوب، خلفای عباسیه زماننده بونك جنوبی كوشه‌سنده نیل ایچون بر مقیاس ركز اولنمشیدی.

یاوز سلطان سلیم خان، مصری فتح ایتدكده، بو مقیاس اوزرنده بر قبه وقبه‌نك اوستنده بر كوشك بنا ایتدیروب، مصریلردن اوراده بیعت آلمشیدی. مقیاس وقبه اولیوم قائمدر. خلفاء عباسیه وبنی‌طولون وفاطمیلر واخشیدیلر وایوبیلر وممالك بحریه وچراكسه زمانلرنده بوجزیره‌ده برچوق باغچه‌لر، سرایلر، قلعه‌لر، وبر ترسانه تأسیس اولنمشدی. جمله‌سنك آثاری محو اولمشدر.

روضه { هندستانده دكن خطه‌سنك نظام دولت اسلامیه‌سنده ودولت آباد قربنده بر قریه اولوب، هندستان حكمدارلریله سائر مشاهیر اسلامدن بر چوق ذواتك تربه‌لرینی حاوی اولمغله مشهور در.

روطه { اندلسده سرقسطه (یعنی سیراغوسه) یه‌ملحق وشلونه وادیسنده واقع مستحكم بر قلعه اولدیغنی یاقوت حموی بیان ایدیور.

روغاچف { (Rogatchef) روسیه‌نك موهیلف ایالتنده وموهیلفك ٩٦ كیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (دنیپر) ایرماغنك صاغ كنارنده قضا مركزی بر قصبه اولوب، نصفنه قریب مقداری یهودی اولمق اوزره، ٦٥١٥ اها-

لیسی و آغاجه متعلق ایشلك تجارتی واردر .

روغنی } ایران شعراسندن اولوب، استرابادلیدر. هزله مائل ایمش. شو بیت اونکدر .

از جفای او نمینالم که میترسم رقیب
داند از تأثیر فریادم که ازبیداد کیست

— هندستان شعراسندن و اکبر شاه رجالندن دخی بومخلصله متخلص برشاعراولوب، ۹۸۱ تاریخنده کافرستانده وفات ایتمشدر .

روف } (Rof) روسیه‌نك غرب جنوبی جهتنده برنهردر، که پودولیه ایالتنده نبعانله، شرقه طوغری بطاقلق برطاقم اراضی ایچندن آقه‌رق، ۱۰۷ کیلومتره‌لك جریاندن صکره (بوغ) ایرماغنه دوکیلور .

رؤف پاشا } (محمد امین —) دور سلطان محمود خان ثانی و عبد المجید خانیده بش دفعه مسند صدارت عظمایه چیقمش وزرادن اولوب، استانبوللیدر. روزنامچه و توقیعی کی مأموریتلرده بولنمش اولان محمد سعید افندینك اوغلی اولوب، ۱۱۹٤ ده طوغمش؛ ومکتوبیٔ صدر عالی اوطه‌سنه دوامله، ۱۲۲۲ تاریخنده صدارت مکتوبجیسی، ۲٤ ده سواری مقابله‌جیسی، ۲٦ ده رکاب همایون قائممقامی، ۲۹ده شق اول دفترداری اولوب، ۱۱۳۰ ده کندیسنه مهر صدارت تودیع اولنه‌رق، برطاقم غوائل سیاسیه آره‌سنده اوچ سنه‌یه قریب مسند صدارتده قالدقدن صکره، ۱۲۳۳ ده عزل وساقزه نفی اولنمش ایدی. بر سنه صکره عفو اولنه‌رق، تکه وحمید سنجاغنه، ۳٦ ده معادن اماتی انضمامیله دیاربکر ایالتنه، ۳۷ده شرق سرعسکرلکی الحاقیله ارضروم ایالتنه نصب اولنوب، ۳۸ ده ایران دولتیله عقد اولنان مصالحه‌ده خدمتی کورلمش؛ و۱۲٤۰ده قسطمونی، ٤۳ده حلب، ٤٤ده قدس سنجاغیله وامیر الحاجلق علاوه‌سیله شام ایالتنه نصب اولنه‌رق، ٤۷ده رتبهٔ وزارتی رفع ایله بروسه‌ده اقامته مأمور اولمش ایسه‌ده، ینه اوسنه اطلاق ووزارتی اعاده اولنه‌رق، منتشا وقره حصار صاحب متصرفلغنه، و٤۸ ده آناطولی ایالتی الحاقیله سردار اکرم رشید پاشایه قائممقام نصب اولنمش؛ وسنهٔ مذکوره رمضاننده رشید پاشانك قونیه‌ده وقوع اسارتی اوزرینه، ثانیاً مسند صدارته چیقه‌رك، ملکیه وداخلیه ناظرلری پرتو وعاکف پاشالرك بعض مرتبه مخالفت و سعایتلریله برابر، آلتی بچق سنه‌یه قریب مدت امور دولتی حسن اداره ایدوب، بعده عاکف پاشانك عزلنده داخلیه نظارتی دخی انضمامیله عنوانی باش وکالته تحویل اولنمش: و۱۲۵۵ تاریخنده سلطان عبد المجید خانك جلوسلرنده عزل اولنه‌رق، مجلس والای احکام عدلیه ریاستنه نصب ایدلمش؛ و۱۲۵٦ ده ثالثاً صدر اعظم اولوب، بو دفعه دخی بربچق سنه‌یی متجاوز مدت بو مقامده قالدقدن صکره، ۵۷ ده عزل اولنه‌رق، ۵۸ ده ثانیاً مجلس والای احکام عدلیه ریاستنه، وسنهٔ مذکوره رجبنده رابعاً مسند صدارت عظمایه تعیین اولنمش؛ وبو دفعه دخی درت سنه‌یی متجاوز مدت ادارهٔ امور دولت ایتدکدن صکره، ٦۲ ده عزل اولنه‌رق، مجالس عالیه‌یه مأمور اولمش؛ و ٦۸ده خامساً صدر اعظم اولوب، بو دفعه یالکز یتمش کون بو مقامده قالوب، ینه مجالس عالیه‌یه مأمور اولمش؛ و ۱۲۷٦ ده سکسان یاشنی متجاوز اولدیغی حالده، وفات ایدوب، حضرت ابی ایوب جوارنده دفن اولنمشدر. مستقیم و درایتلی برذات ایدی. مدت صدارتی سلطان محمود خان دورنده ایکی دفعه‌ده طقوز و سلطان عبد المجید خان دورنده دخی اوچ دفعه‌ده بش، که جمعاً بش دفعه‌ده اون درت سنه‌در .

روفس } [«روفوس» ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

روفك } (Ruffec) فرانسه‌نك (شارنته) ایالتنده وآنغولمك ۲٤ کیلومتره شمالنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ۳۳۳۳ اهالیسی وداخلی مکتبی واردر .

روفوس } (Rufus) یونان قدیم مشاهیر اطبا وحکماسندن اولوب، احتماله کوره، ترایانك زماننده یعنی قبل المیلاد ۱۱۰ تاریخلرنده (افس) یعنی آیاثلوغ شهرنده یاشایوردی. طب حقنده برمنظومه‌سی وتشریح حقنده بعض آثاریله بوبرك خسته‌لقلرینه دائر برتألیفی اولوب، یالکز بعض فقره‌لری بولنه‌بیلمشدر. اعصابی اعصاب حسیه واعصاب تحریکیه نامرلیه ایکی‌یه تقسیم ایدردی. عربلر عندنده (روفس) اسمیله معروف اولوب، ابن ابی اصیبعه «طبقات الاطبا» سنده بروجه زیر تألیفاتنی

تعداد ایدیور: «کتاب المالیخولیا»، «کتاب الاربعین مقالة»، «کتاب تسمیة اعضاء الانسان»، «مقالة فی العلة التی یعرض معها الفزع من الماء»، «مقالة فی الیرقان والمرار»، «مقالة فی الامراض التی تعرض فی المفاصل»، «مقالة فی تنقیص اللحم»، «کتاب تدبیر من لایحضره طبیب»، «مقالة فی الذبحة»، «کتاب طب بقراط»، «مقالة فی استعمال الشراب»، «مقالة فی علاج اللواتی لایحبلن»، «مقالة فی قضایا حفظ الصحه»، «مقالة فی الصرع»، «مقالة فی حمی الربع»، «مقالة فی ذات الجنب وذات الرئة»، «کتاب التدبیر» «کتاب الباه»، «کتاب الطب»، «مقالة فی الاعمال التی تعمل فی البیمارستانات»، «مقالة فی اللبن»، «مقالة فی الفراق»، «مقالة فی الابکار»، «مقالة فی التین»، «مقالة فی تدبیر المسافر»، «مقالة فی البخر»، «مقالة فی القی»، «مقالة فی الادویة القاتلة»، «مقالة فی ادویة علل الکلی والمثانه»، «مقالة فی هل کثرة شرب الدواء فی الولائم نافع»، «مقالة فی الحفظ»، «مقالة فی علة دیونوسوس وهو القیح»، «مقالة فی الجراحات»، «مقالة فی تدبیر الشیخوخة»، «مقالة فی وصایا الاطباء»، «مقالة فی الحقن»، «مقالة فی الولادة»، «مقالة فی الخلع»، «مقالة فی علاج احتباس الطمث»، «مقالة فی الامراض المزمنة علی رأی بقراط»، «مقالة فی مراتب الادویة»، «مقالة فیما ینبغی للطبیب ان یسأل عنه العلیل»، «مقالة فی تربیة الاطفال»، «مقالة فی دوران الرأس»، «مقالة فی البول»، «مقالة فی العقار التی یدری سوسا»، «مقالة فی النزلة الی الرئة»، «مقالة فی علل الکبد المزمنة»، «مقالة فی ان یعرض للرجال انقطاع التنفس»، «مقالة فی شری الممالیك»، «مقالة فی علاج صبی یصرع»، «مقالة فی تدبیر الحبالی»، «مقالة فی التخمة»، «مقالة فی السذاب»، «مقالة فی العرق»، «مقالة فی ایلاوس»، «مقالة فی الیسیا». تألیفاتنك متون یونانیه‌سی همان کاملاً نابود اولوب، بر خیلیسنك عربیده ترجمه‌لری بولنه‌رکدر.

روفوس فستوس (Rufus Festus) اسکی روما مورخلرندن اولوب، قبل المیلاد ٣٧٠ تاریخلرنده یاشامش: وروما شهرینك احوال تاریخیه‌سنه دائر ایکی کتاب یازمشدر.

روفیا (Roufia) یونانك موره شبه جزیره‌سنده بر نهردر، که موره‌نك وسطلرنده کائن طاغلردن نبعانله، آرقادیا والیده ایالتلری ایچندن آقه‌رق، ١٣٠ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، آرقادیا کورفزینه دوکیلور. اسم قدیمی (لادون) در.

روفیسق (Rufisque) آفریقای غربیده فرانسه مستملکاتندن (سنغال) مملکتنك ساحلنده و (سنت‌لویی) نك ١٦٥ کیلومتره جنوب غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٧٩٥ اهالیسی، دمیریولی وایشلك تجارتی واردر.

روق (Rouk) بحر محیط کبیرك میقرونسیا قسمنده واقع (قارولینه) جزایرندن برقاچ کوچك جزیره‌نك اسمی اولوب، قارولینه جزایر مجتمعه‌سنك وسطلرنده واقعدر. روق آطه‌لرینك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٢ مربع کیلومتره واهالیسی ٥٠٠٠ و دیکر بر تخمینه کوره ١٢٠٠٠ کشیدر. اکثری اراضیٔ مرجانیه‌دن عبارت اولوب، آلچق اولدیغی حالده، وسطده‌کیلر بازالتدن متشکل یوکسك واورمانله مستوردرلر. اك بیوکلری اولان (تول) آطه‌سی ٧° ٢٢′ عرض شمالی ایله ١٤٩° ٢٩′ ١٠″ طول شرقیده واقعدر.

روق (Rook) بحر محیط کبیرده یکی کینه ایله یکی برتانیه آطه‌لری آره‌سنده‌کی (دامپیر) بوغازنده واقع بر آطه اولوب، اراضیٔ برکانیه‌دن عبارتدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٧٠٥ مربع کیلومتره اولوب، اك یوکسك محلی ١٢٠٠ متره ارتفاعنده‌در.

روقال (Rockall) بحر محیط آطلاسیده ایرلانده‌نك ٥٠٠ کیلومتره آچیقلرنده کوچك بر آطه اولوب، محیط دائره‌سی ١٠٠ متره‌دن زیاده دکلدر.

روقان (Rokan) یاخود روکن (Rokan) سوماتره جزیره‌سنك قسم وسطیسنده بر ایرماق اولوب، ملاقه شبه جزیره‌سنه دوکیلور. مجراسنك طولی ٢٨٠ کیلومتره‌دن زیاده‌در.

روق ایسلاند (Rock Island) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌نك (ایلینویس) جمهوریتنده (میسیسیپی) ایرماغی ایچنده کوزل بر آطه اولوب، بویی ٦ واکی ٢ کیلومتره‌در.

شرقاً (مولینه) یه و غرباً همنامی اولان قصبه‌یه بر دمیر کوپری ایله مربوط اولوب، ینه کوپری ایله بر دمیر یول دخی اوستندن کچر. بو آطه بر بیوك باغچه صورتنده در.

روق ایسلاند { (Rook Island) ممالك مجتمعه‌نك (ایلیونیس) جمهوریتنده، (میسیسیپی) ایرماغنك صول کنارنده، (سپرینغفیلد) ك ٢٠٧ کیلومتره شمال غربیسنده وهمنامی اولان آطه‌نك قارشیسنده ایالت مرکزی بر قصبه‌اولوب، ١١٦٦٠ اهالیسی، متعدد دمیریوللری، متقن صورتده ایشلر واپورلری، درت بیوك مکتبی، متعدد فابریقه‌لری وایشلك تجارتی وار در.

روق ریور { (Rock River) آمریقای شمالیده ممالك مجتمعه‌ده بو اسمله ایکی نهر اولوب، بری (مینزوته) و (یووه) جمهوریتلرنده جریانله، (میسوری) یه تابع (بیغ‌سیو) نهرینه دوکیلور. مجراسی ١٩٥ کیلومتره طولنده‌در. — دیکری (ویسقونسن) ایله (ایلیونیس) جمهوریتلرنده آقه‌رق، صولدن (میسیسیپی) ایرماغنه دوکیلور. مجراسی ٥٣٠ کیلومتره طولنده اولوب، یالکز فیضان مباهی زماننده سیر سفائنه صالحدر.

روقسانه { (Roxane) دارانك سردارلرندن (اوقسیارت) ك قیزی اولوب، بیوك اسکندر طرفندن تزوج اولنان بر قادینه یونان مورخلری طرفندن ویریلن اسم اولوب، (روشن) ویدرینك اسمی (هوشیار) دن غلط اولسه کرکدر. اسکندرك وفاتنده حامله اولوب، اوچ آی صکره (آلکساندراغوس) تسمیه اولنان بر اوغلی دنیایه کلمکله، بردیقاسله بالاتفاق، انکل اولان اورتاغی (استاتیره) یی بعد القتل، اوغلی اسکندره وارث طانیتدیرمش؛ و (فلیب آریدئوس) ایله (اوریدیقوس)ه قارشی (اولیمپیاس) ایله اتفاق ایدوب، بعده (پولیسپرخون) ك تحت حمایه‌سنه کیرمش؛ و (قساندر) ك هجومنده (پیدنه) یه قپانوب، بو قصبه‌نك ضبطیله اولمپیاسك قتلندن صکره، قساندر طرفندن (آمفیپولیس) ده حبس، وبعده میلاددن ٣١١ سنه اول اوغلیله برابر قتل اولنمشدر.

روقسلانه { (Roxelane) قانونی سلطان سلیمان خان حضرتلرینك قادینلرندن سلطان سلیم خان ثانی ایله مهرماه سلطانك والده‌سنه آوروپالیلر طرفندن ویریلن اسمدر.

روقسولان { (Roxolans) قره دکیز سواحل شمالیه‌سنده ساکن بولنمش اسکی بر قوم اولوب، مهردادە و بعده روما‌لیلره قارشی بعض محاربه‌لر ایتمش؛ وروم ایمپراطورلرندن (آدریان) طرفندن استخدام اولنمشلرسه‌ده، کندیسنه خدمتدن زیاده ممالکنی یغما ایتمشلردی. روس قومنك اجدادندن اولدقلری مظنوندر.

روقفور { (Roquefort) فرانسه‌ده آویرون ایالتنده (سنت آفریق) قضاسنده ومرکز قضانك ٨ کیلومتره شرق شمالیسنده ٩٧٥ اهالی یی حاوی کوچك بر قصبه اولوب، بو اسمله معروف پك مقبول پینیرلریله مشهوردر. — فرانسه‌ده بو اسمله دیکر بر قاچ قریه وناحیه دخی وار در.

روقفورد { (Rockford) ممالك مجتمعه‌نك (ایلیونیس) جمهوریتنده و (سپرینغفیلد) ك ٢٨٧ کیلومتره شمال شرقیسنده و (روق ریور) نهری اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٣١٣٠ اهالیسی، نهر مذکور اوزرنده کوزل بر دمیر کوپریسی، اکثری نهرك صوییله تحریك اولنور متعدد و متنوع فابریقه‌لری، بر قاچ مکتبی و سائر مؤسسات علمیه‌سی واردر.

روقلاند { (Rockland) ممالك مجتمعه‌نك (من) جمهوریتنده و (آوغوسته)‌نك ٦٥ کیلومتره شرق جنوبیسنده ایالت مرکزی بر قصبه و اسکله اولوب، ٧٦٠٠ اهالیسی، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری، بیوك کیرج فرونلری وصاغلام لیمانی واردر.

روقویل { (Rockville) ممالك مجتمعه‌نك (قونکتیقوت) جمهوریتنده، (تولاند) ایالتنده و (هارتفورد) ك ٢٥ کیلومتره شرق شمالیسنده و (اسنیپسی) کولنه دوکیلن بر نهرك اوزرنده واقع بر قصبه اولوب، ٦٩١٥ اهالیسی ومذکور نهرك ٨٥ مترەلك ارتفاعندن دوشمسیله صوینك چویردیکی بر چوق فابریقه‌لری واردر.

روقه { (Roca) پورتکیزك استرمادوره خطه‌سنده ولیسبونه‌نك شمال غربیسنده بر برون اولوب، آوروپا قطعه‌سنك الك غربی نقطه.

سیدر . تاج نهرینك منصب اولدیغی قویك شمالی سپرینی تشکیل ایدیور .

روقهامپتون { (Rockhampton) آوسترا- لیانك قسم شرقیسنده واقع (کنسلاند) حکومتنك (لیوینغستون) ایالتنده و (بریسیان)ك ٥٢٠ کیلومتره شمال غربیسنده اولەرق (فیجروی) نهرینك کنارنده ونهرك سیر- سفائنه صالح قسمنك منتهاسنده واقع بر قصبه اولوب، ١٠٧٩٥ اهالیسی، ایچری یه طوغری ممتد دمیر یولی، نهر مذکور اوزرنده برکوپریسی، پك ایشلك تجارتی وجوارنده آلتون معدنلری واردر. منظره سی پك حزین وهواسی آغیردر.

روکبی { (Rugby) انکلترەنك وارویق ایا- لتنده و وارویقك ٢٦ کیلومتره شرق شمالیسنده اولەرق بر قاچ دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده واقع برقصبه اولوب، ٩٨٩٠ اهالیسی، درت بشیوز طلبه سی اولان مشهور برمکتبی وایشلك تجارتی واردر .

روکسترون { (Roquestron) فرانسەنك (آلپ ماریتیم) ایالتنده و (پو- ژەتنیه) نك ١٢ کیلومتره جنوب شرقیسنده اولەرق بر قیانك اوزرنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب ، ٤٩٠٥ اهالیسی واردر .

روکن { (Rügen) بالطیق دکیزنده وپرو- سیەیه تابع (پومرانیه) خطه سنك شمال غربی ساحلی قارشیسنده بر آطه اولوب، ساحل مذکوردن ٢ کیلومتره وسعتی اولان (استرالەسوند) بوغازیله آیرلمشدر . ١١° طول شرق خطی همان اورتەسندن کچوب، بویی ٤٩ والك کنیش یرنده اکی ٤١ کیلومتره ایسەده، قویلری چوق اولدیغندن، مساحهٔ سطحیه سی ٩٦٧ کیلومترەدن زیاده دکلدر . اهالیسی ٤٥٠٣٩ کشیدر. اراضیسی آلچق اولوب، اك مرتفع نقطه سی ١٠٠ مترەیی تجاوز ایتمیور . کوللری وبطاقلقلری چوقدر. اهالیسی باشلیجه زراعتله وحیوانات یتیشدیرمکله و بالیقچیلقله تعیش ایدرلر . اورمانلری آزدر . محصولاتی باشلیجه کتن، تروب وبعض میوەلردن عبارتدر. هیچ بر ایی لیمانی یوقدر. دکیز حماملری مشهوردر. مرکزی (برکین) قصبه سی اولان (استرالسوند) ایالتنه ملحقدر .

روکنوالده { (Rügenvalde) پروسیەنك پومرانیه ایالتنده (کوسلین) سنجاغنك (اشلاده) قضاسنده واشلادەنك ١٨ کیلومتره غرب شمالیسنده اولەرق (ویپر) نهری اوزرنده وبو نهرك بالطیق دکیزنده کی منصبندن ٣ کیلومتره یوقاریده بر قصبه اولوب ، ٥٣٣٠ اهالیسی ومشهور قاز جکریله بالیق باصدیرمه سی اخراجاتی واردر .

روکیچان { (Rokitzan) چهستانك (پیلسن) ایالتنده وپیلسنك ١٦ کیلومتره شرقنده بر قصبه اولوب، ٤٩٣٠ اهالیسی ، دمیر معدنلری، دمیر خانه لری وچوخه فابریقه لری واردر.

رول { (Revel) روسیەنك بالطیق ایالاتندن استونیه ایالت وخطه سنك مرکزی بر قصبه و اسکله اولوب ، فینلانده کورفزینك جنوبی ساحلنده و پترسبورغك ٣٦٥ کیلومتره غربنده وا- قعدر. ١٦٠٠٠ اهالیسی، عسکری وتجارت لیمانی، قلعه سی، مکتب اعدادیسی، کتبخانه سی، ترسانه سی، طوب فابریقه سی، سفائن اعماله مخصوص دستکاهلری، ذخایر، کنویر، کراسته، دری وبالیق تجارتی وایمپرا- طوره مخصوص برباغچه سی واردر. روسیه دونماسنك بر قسمی اکثری (رول) لیماننده اقامت ایدر .

رول { (Revel) فرانسەنك (یوقاری غارونه) ایالتنده و (ویلفرانشه) نك شمال شر- قیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٥٤٠٠ اها- لیسی ومسکراتله یوك منسوجات وچوراب وسائره فابریقه لری واردر .

رولاند { Roland, (وایتالیانجه اورلاندو (Orlando) شارلمانك یکنی اولدیغی مروی اولوب ، جسارت وشجاعتیله شهرت بولمش بر شوالیەدر، که بعض اسکی شاعرلرك برطاقم منظومه- لرینه مبنی علیه اولمشدر. برشخص موهومدن عبارت اولمسی دخی محوظ اولان بو قهرمانه دائر یازیلان منظومه لرك اك مشهوری ایتالیا مشاهیر شعراسندن (اوریوستو) نك (اورلاندوفوریوزو) یعنی « متهور رولاند » عنوانلی منظومه سیدر .

رولر { (Roulers) بلجیقەنك غربی فلانده ایالتنده و (بروژه) نك ٣٢ کیلومتره جنوب غربیسنده و بر قاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٢٠٣١٥

اهالیسی ، بز، دانتله ، ایپك قاشلر، قوردله ، پوك وپاموق منسوجات ، کتن، ایپلیك، صابون ، بویه، سختیان ، توتون، چوقلاته، کرمیت وطوغله وساٸره فبریقه‌لری وپاپاسلر طرفندن اداره اولنور متعدد مکتبلری واردر .

رولو { (Revelo) ایتالیاده بو اسمله ایکی قصبه اولوب ، بری ناپولی ایالتنده و(لاغونغرو) نك ٤ کیلومتره جنوبنده واقع اوله‌رق، ۵۲۰۰ اهالیسی و جوارنده بعض آثار عتیقه‌سی واردر. — دیگری (قونی) ایالتنده وقونینك ۲۶ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق ، (پو) مجراسی قربنده واقع اولوب، ۵۰۰۰ اهالیسی واردر .

روم { روما شهریله رومالیلرك اسمندن مأخوذ اولان بو اسم اقوام شرقیه طرفندن ابتدا رومالیلره و بونلرك تشکیل ایتمش اولدقلری دولت عظیمه‌یه ویریلوب، بعده روما دولتنك شرق وغرب دولتلرینه انقسامنده ، بالطبع شرق دولتی آسیا اسمیله دها زیاده مناسبتده بولنمغله، روم اسمی بو دولته تخصیص اولنه‌رق، غربه ایسه مؤخراً افرنکلر غلبه ایتدکلرندن، اورالری (افرنج) نامیله آیرلمشیدی. مرور زمانله شرق ایمپراطورلرینك قوم حاکمی اولان رومالیلر یونانیلرله و ساٸر اقوامله برلشه‌رك ، یونانئ قدیم لساندن مأخوذ غلط بر لسانله تکلم ایتمکه باشلادقلرندن، روم اسمی بو قومه وبو لسانه تخصیص اولنمشدی . آنجق قسطنطینیه روم ایمپراطورلرینك تحت حکمنده اولان ممالك جمله‌سنه اطلاق اولنان بو اسمك برده خصوصی مدلولی وار ایدی ،که اوده ممالك مذکوره‌نك آسیا قطعه‌سنده بولنان والیوم آناطولی اسمیله معروف اولان شبه جزیره‌در. عرب جغرافیونی آثارنده شبه جزیرهٔ مذکوره روم اسمیله مذکوردر . اوراده حکم سورمش اولان سلجوقیلر شعبه‌سنه (سلاجقهٔ روم) دینلدیکی کبی ، مؤخراً اوراسنی وروم ایمپراطورلرینك حکم سورمش اولدقلری ممالکك اکثرینی ضبط ایدن سلاطین عثمانیه‌نك تشکیل ایلدکاری دولته دخی الیوم ایرانیلر وهندیلرله ساٸر آسیای وسطی اقوامی روم دولتی وعثمانلیلره (رومیان) نامنی ویریورلر . عثمانلیلر ایسه آناطولینك اکثر یرلرینی سلجوقیلردن وبونلرك انقراضنده ظهور ایدن بعض ترك امراسندن آلوب ، ترکلرله مسکون بولدقلرندن، روم اسمنی آوروپا قطعه‌سنده روم ایمپراطورلرندن وساٸر خرستیان پرنسلردن آلدقلری یرلره دها مناسب کوره‌رك ، بو ممالکه (روم ایلی) نامنی ویرمشلردر. [« روم ایلی » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

روم اسمنك مذهبجه بر مسماسی دخی واردر : خرستیانلر غرب وشرق کلیساسنه آیریلوب، غربده‌کیلر پاپانی حضرت عیسانك وکیلی طانیدقلرندن، قتولیك اسمیله تسمیه اولنمش؛ وشرقده‌کیلر کندی کندیلرینه (اورتودوقس) یعنی « طوغری مذهبلی » نامنی ویرمشلرسه‌ده ، بونلرك مذهبی آوروپالیلرجه (غرق) یعنی روم کلیساسی نامیله شهرت بولمشدر .

الحاصل ، یونانی اسمی رومالیلرك استیلاسنه ، وبلکه اسکندرك ظهورینه‌دك، نفس یونانده وآق دکیزك بعض سواحلنده ساکن وبر طاقم کوچك جمهوریتلره منقسم بولنمش قوم قدیمه ویریلوب، رومالیلرك تشکیل ایتدکاری دولت معظمه ایچنده یونان ویونانی اسملری محو اوله‌رق، بونلرك حکم سوردکاری ممالك واسعه‌نك جمله‌سی (روم) اسمیله یاد اولنوردی . بعده بو اسمك مدلولی کسب انحصار ایدوب، رومالیلرك یالکز شرق ایمپراطورلغنه حصر اولنمش؛ وبو دولت مرور زمانله یونانلاشمش ایسه‌ده، اسکی یونان لسانی بسبتون دکیشوب ، اوندن غلط بر لسان تولد ایتمش اولدیغی کبی، مذهب دخی دکیشوب، خرستیانلق انتشار ایتمش اولدیغندن ، اشبو بیزانس روملرینك اسکی یونانیلردن پك چوق فرقلری واردر . بعده شرق ایمپراطورلغی مندرس اولوب، دولت عثمانیه وارثی اولدقده، آسیای وسطی خلقی عندنده روم اسمی ینه باقی قالوب، بو دولته ویرلدیکی حالده، عثمانلیلر عندنده بو اسم جنسیجه اسکی یونانجه‌دن غلط اولان مذکور لسانله متکلم قومه ومذهبجه اورتودوقس مذهبنه تابع اولانلره ویرلمشدر . بو ایکی استعمالك آره‌سنده عموم وخصوص نسبتی اولدیغندندر ،که چوق دفعه اورتودوقس مذهبنه تابع اولوب ، بلغار، اولاخ ، آرناؤد وساٸر جنسیتلره منسوب خرستیانلر عمومیتله روم تسمیه اولنمقده ، وبو ایسه اصل روم اولان یکی یونانیلری بر طاقم مدعیات وخیالاته دوشورمکده‌در.

روم { قومی (Grecs Modernes) الیوم آوروپانك شرق جهتنده وباشلیجه سواحل وجزایرده ساكن اقوامك بری اولوب، اساساً اسكی یونانیلرك احفادی ایسه‌لرده، رومالیلر، وندیكلیلر، قرون وسطاده شرق وشمالدن هجوم ایدن اقوام مختلفهٔ وحشیه و بعده اسلاولر وعلی الخصوص بلغارلر، اولاخلر، آرناؤدلر وسائر اقوام مختلفه بونلرك ایچنه دخول، وكندیلریله اختلاط وامتزاج ایتدكلری كبی، برطرفدن مذهب اشتراكی مناسبتیله بینلرنده ازدواجلر وقوع بولدیغندن، وبر طرفدن دخی اقوام مختلفهٔ مذكوره‌دن چوغنك كندی لسان تحریریلری وادبیاتلری اولمیوب، مكتب وكلیساده روم لسانی قوللانمغله، كیده‌رك برچوق افرادلری روملاشدیغندن، بوكونكی روملرك طمارلرنده جولان ایدن قانك پك آز مقداری اسكی یونانیلردن كلمه‌در. لسانلری ایسه بسبتون دكیشوب، یونانی قدیمدن مشتق دیكر بر لسان حكمنی آلمشدر. هرنه قدر روملر سویلدكلری لسانك غلطلرینی تصحیح، وبونی تعبیرات وكلمات اجنبیه‌دن تطهیرایله، یونانیٔ قدیم حالنه ارجاعه چالیشیورلرسه‌ده، الیوم اسكی یونان ایله شمدیكی روم لسانلری آره‌سنده‌كی فرق اسكی لاتین ایله شمدیكی ایتالیان لسانلری آره‌سنده‌كی فرقدن بیوكدر.

روملر ذكی وچالیشقان برقوم اولوب، علی الخصوص تجارته وكمیجیلكه پك چوق استعداد وقابلیتلری واردر. معارف وترقیاته اولان سعی وغیرتلری دخی فوق العاده اولوب، صنایعه میل واستعدادلری ایكنجی درجه‌ده در. ازمنهٔ قدیمه‌دن بری پك چوق انقلابات وتحولاته دوچار اولوب، ممر وقوعات محللرده دخی بولندقلرندن، اخلاقجه بعض اقوامك محافظه ایده بیلدكلری بكارتی محافظه ایده میوب، متانت وتواضع كبی اخلاق حمیده‌جه دخی عمومیت اوزره نقصانلری غیر منكر در.

روملر جمعاً درت ملیون قدر تخمین اولنوب، بونك بر بچق ملیونه قریب مقداری یونانده وایكی بچق ملیونی ممالك عثمانیه وسائر طرفلرده بولنیور. ممالك عثمانیه‌ده قرا اهالیسی صورتنده وزراعتله مشغول اولمق اوزره، یونان حدودی قربنده وآطه‌لر دكیزیله مرمره سواحلنده وآطه‌لرده بولنوب، روم ایلی وآناطولینك مذكور محللرندن بشقه اكثر شهر وقصبه‌لرنده دخی تجارلری بولنیور. تجارتله مشغول روملر یالكز ممالك عثمانیه‌ده دكل، رومانیه‌ده، روسیه‌ده، آوستریاده، فرانسه‌ده، انكلتره‌ده وعلی الخصوص تریسته ومارسلیه ومانچسترده ودنیانك سائر طرفلرنده منتشر بولنیورلر. [«یونان» ماده‌سنه دخی مراجعت.]

روم { ایمپراطورلغی [«روما» و«بیزانتیون» ماده‌لرینه مراجعت بیوریله.]

روما { (Rome) ایتالیانك پایتختی وپاپانك مقری بر شهر اولوب، ایتالیانك وسطلرنده، میلانك ٤٧٨ كیلومتره جنوب شرقیسنده وناپولینك ١٨٨ كیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق، تیبر نهری اوزرنده، بونهرك منصبندن ٤١ كیلومتره یوقاریده، ٦″ ٥٤′ ٤١° عرض شمالی ایله ٢١″ ٦′ ١٠° طول شرقیده وبرقاچ دمیر یول خطنك محل تقاطع وتشعبنده واقعدر. كثرت نفوسجه ایتالیانك ناپولی ومیلاندن صكره اوچنجی شهری اولوب، ٤١٥٠٠٠ اهالیسی واردر. پك قدیم ومشهور بر شهر اولوب، سورله محاط اولدیغی حالده، محیط دائره‌سی ١٦ كیلومتره طولنده ایسه‌ده، الیوم اكثر طرفلری بوش اولوب، شمدیكی شهر شهر قدیمك قسم شمالیسندن عبارتدر. ١٥ قپوسی اولوب، الك كوزلی (پورته دل پوپولو) در. تیبر نهری اوزرنده ٥ طاش كوپریسی اولوب، ایكیسی (سنت بارتلمی) دینلن بر كوچك آطه‌یی شق ایدیور. دیكر ایكیسی آطه‌نك اوست طرفنده وبری آلتنده‌در. شهر ٢٥ تپه اوزرنده مؤسس اولوب، بونلرك ١٠ ی طبیعی و ١٥ ی صنعیدر. درت بش واسع ودوز سوقاغی اولوب، دیكرلری طار وطولاشیقلیدر. قراله مخصوص اولان (كیرینال) ایله پاپایه مخصوص (واتیقان) سرایلرندن بشقه بر خیلی سرایی، بر ایكی قلعه‌سی، جسیم ومصنع ابنیهٔ امیریه‌سیله سائر مؤسساتی، ایكی بیوك تیاتروسی، دنیانك الك كوزل بناسی عد اولنان (سنت پیر) كلیساسیله دیكر متعدد ومصنع كلیسالری، برقاچ واسع میدانی، كوزل چشمه‌لری، میدانلرده مركوز متعدد مسله وستونلری، شهرك آلتنده اسكیدن مزارستان اتخاذ اولنان واسع بودروملری، صو یوللری، ٢ دار الفنونی، بر خیلیسی پاپاسلرك تحت اداره‌سنده اولمق اوزره متعدد مكاتبی، صاغر ودیلسزلره مخصوص مكتبی، اجنبیلره مخصوص

مكاتب مختلفه‌سی ، بر قاچ كتبخانه‌سی .كه اك بیوكی واتیقانده بولنانیدر، متعدد جمعیات علمیه‌سی، پك چوق قیمتدار رسملرله هیكل وسائره‌یی حاوی موزه‌لری، رصدخانه‌سی ، تاریخ طبیعی وتشریح نمونه خانه‌لری ، نباتات باغچه‌لری و بر چوق آثار عتیقه‌سی وار در . صنایعی پك ایلری اولمیوب ، یالكز قوردله ، غاز ، جانفس، صنعی چیچكلر ، عطریات، موسیقی آلتلری وموزایق شیلره مخصوص بعض فابریقه‌لری ، متعدد بیوك مطبعه‌لری وكتاب تجارتی واردر. هواسی قیشین ایی ایسه‌ده ، یازین آغیردر .

اسكی روما شمدیكندن دها چوق بیوك اولوب ، ٣٧ قپوسی، ٥٠٠ قدر معبدی، بعضلرینك خرابه‌لری موجود اولان جسیم تیاترولری، جانبازخانه‌لری، حماملری، مسله‌لری، طاق ظفرلری، تربه‌لری وسائر آثار عمرانی وار ایدی .

احوال تاریخیه‌سی . — روما شهری میلاددن ٧٥٣ سنه اول تأسیس اولنوب ، ابتدا لاتیوم حیدودلرینك ملجأ اتحاذ ایتدكاری بیوك بر قریه‌دن عبارت ایدی . قبل المیلاد ٥٠٩ سنه‌سنه‌دك ٢٤٤ سنه ظرفنده رومادە رومولوس ، نوما ، تولوس هوستیلیوس ، آنقوس مارچیوس ، تاركین قدیم ، سرویوس تولیوس وتاركین نامدار اسملریله ٧ كوچك حكمدار حكم سورمشدر. بونلرك اوچنجیسی زمانندن اعتباراً شهر بیویوب ، كسب اهمیت ایتمكه باشلامشیدی . تیبر نهری (اتروریه) ایله (لاتیوم) خطه‌لرینی آیروب، اتروریه‌یی شمال غربی ولاتیومی جنوب شرقی جهتنده براقمغله ، روما شهری بو ایكی خطه آره‌سنده بولنوب، شهرده حكم ونفوذ گاه لاتیوملیلرك یعنی لاتینلرك وگاه اتروریه‌لیلرك النده ایدی . اتروریه‌لیلرك نفوذی آلتنده بولندیغی صوك اوچ حكمدارلرك زماننده روما بیوك بر ثروت ومعموریت قزانوب، لاتیومك قسم اعظمیله همان بتون اتروریه و(سابین) لر مملكتی روما حكومتنه تابع اولمشیدی. آنجق تاركیندن صكره یعنی قبل المیلاد ٥٠٩ تاریخنده تأسس ایدن جمهوریت زماننده زادكان ایله عوام اهالی آره‌سنده وقوع بولان منازعه‌لر وتفرقه‌لر یوز سنه قدر شهرك ترقیاتنه مانع اولمشدی . بو اثناده (اك) و(وولسق) دینلن ایكی كوچك قوم رومالیلرله شدتلی محاربه‌لر ایدوب ، بر قاچ دفعه شهری ضبط ایتمك راده‌سنه كلمشلردی . بو جمهوریت قونسلوس اسمیله ایكی كشینك تحت ریاستنده بولنوب، قبل المیلاد ٤٩٨ ده (دیكتاتور) اسمیله بری امور اداره‌یی الینه آلمش ، ٤٩٣ ده رأس اموره بر محكمه كتیرلمش ؛ ٤٥١ دن ٤٤٩ تاریخنه‌دك اون كشیدن مركب بر هیئت اداره‌ٔ امور ایتمش، ومحكمهٔ عسكریه دفعاتله قونسلوسلردن اداره‌یی آلوب، ینه اعاده ایلمش ایدی . عوام اهالینك ابتدا زادكانله عقد ازدواج ایتملرینه مساعده اولنوب، بعده ایكی قونسلوسدن بری بونلر طرفندن انتخاب اولنمغه باشلامشیدی. قبل المیلاد ٣٨٩ تاریخنده روما اسكی فرانسه اهالیسی اولان (غال) لر طرفندن ضبط وتخریب اولنه‌رق، بعده (مانلیوس) طرفندن تخلیص و(قامیل) طرفندن تعمیر اولنمشدی . میلاددن ٣٤٣ سنه اول رومالیلر (سامنیت)لرله اوزون بر محاربه‌یه كیریشوب، اتروریه واومبریه‌لیلرك و(اپیر) حكمداری پیروسك سامنیتلره معاونت ایتمسیله برابر، رومالیلر قزانوب ، قبل المیلاد ٢٦٢ تاریخنده روما جمهوریتی بتون وسطی وجنوبی ایتالیایه مالك ایدی . او وقت روما جمهوریتی دنیانك اك بیوك دولتلری صره‌سنه كچوب، رومالیلرك ایچنده كرك حربجه وكرك مكارم اخلاقجه ناملرینی تأبید ایتمش نیجه رجال یتیشمكه باشلایه‌رق، وایتالیانك خارجنه ده چیقه‌رق ،قارتاجلیلرله ٢٣ سنه سورن مخاصماتك نتیجه‌سی اولمق اوزره ، سیچلیه‌نك قسم غربیسنی وبعده محاربه‌سز ساردنیه‌یی وآلب سلسله‌ٔ جبالنك بری طرفنده‌كی غالیانك یعنی شمالی ایتالیانك قسم اعظمیله ایلیریانی ضبط ایتمشلردی. قبل المیلاد ٢١٩ تاریخنده قارتاجلیلرك سرداری مشهور (آنیبال) ایله بر ایكنجی محاربه‌یه كیریشوب، اون یدی سنه سورن محاربات عدیده‌نك بعضیسنده رومالیلر مغلوب اولمش، وآنیبالك رومایی ضبط ایتمسنه رمق قالمش ایكن ، بعده ینه رومالیلر قزانوب ، نتیجه‌سنده سیچلیه‌نك قسم شرقیسیله اسپانیایی دخی ضبط ایتمشلردی . اوندن صكره‌كی قرنده رومالیلر اسپانیا ایله ایتالیای شمالیده وایلیریاده حكومتلرینی برقات دها تقویه وتوسیع ایتمكله برابر، قبل المیلاد ١٤٨ ده ماكدونیایی و ١٤٦ ده یونانی وقارتاجی ضبطله

رومانك ایالاتی حکمنه قودقدن صکره، سلقوسیلری دخی آسیای صغیردن یعنی آناطولیدن چیقاره‌رق ، (تاوروس) سلسلهٔ جبالنك اوته‌سنه پوسکورتمشلر. دی . ١٢٥ تاریخندن اعتباراً غالیا یعنی فرانسه‌نك ضبطنه باشلایه‌رق ، قسم اعظمی بر ایالتلری حکمنه قویمش؛ و ١١٢ ده (یوغورته) یی مغلوب ایده‌رك ، آفریقانك مغرب خطه‌لرینی ضبط ایتمشلر ایدی . بو فتوحاتله روما دنیانك الك بیوك دولتی اولوب، آنجق ثروت و سامانك تکثری رومالیلرك اخلاقنی بوزمش اولمغله، اسکی فضایل ومتانتلرینه خلل کلوب، (قرا. قوس) فرقه‌سی بوتدنیٔ اخلاقه بر سد چکمکه چا. لیشمش ایسه‌ده، کندیلری بو اوغورده تلف اولوب، او وقت زادکانله عوام بیننده بر طاقم منازعات متتابعه ظهور ایتدیکندن ، وآوروپاده توتونلر یعنی اسکی آلمانلرله آسیاده دخی مهردادله آچیلان محاربه‌لردخی بك امتداد ایتمش اولدیغندن، رومالیلرك قوتنه برآز ضعف کله‌رك ، فتوحات ایلریلیه‌مه. مشدی. عوام اهالی (ماریوس) ك وزادکان(سیلا)نك تحت ریاستنه کچوب، بونلر بیننده وقوع بولان محاربه نتیجه‌سنده میلاددن ٨٢ سنه اول سیلا غلبه چاله‌رق، دیکتاتور اولمش، یعنی امور اداره‌یی النه آلمش ایدیسه‌ده، درت سنه صکره بونك وفاتیله، جلی وخفی یکیدن مخاصماته باشلانلمش ؛ و پومپیوس ، قیصر وقراسوس آره‌سنده تشکل ایدن هیئت مثلثه بر وقت بو مخاصماتی تعطیل ایده‌بیلمش ایسه‌ده ، درعقب بو اوچ شخص بیننده محاربه ظهور ایدوب ، قیصر عوام اهالی‌یه استنادله غلبه چالمش؛ وآنجق عقیبنده مقتولاً وفات ایتمش ایدی . اووقت اوقتاو ، آنطوآن ولیپد اسملرنده دیکر اوچ رئیسدن مرکب بر هیئت مثلثه تشکل ایدوب، بونلردن اوچنجینك حکمی اولمامغله ، دیکر ایکیسی حکمدارلق هوسنه دوشه‌رك، رقابتك تولید ایتدیکی محاربه‌ده، اوقتاو غالب کلمش ؛ وبوکا (آوغستوس) و(ایمپراطور) عنوانلری ویریلوب ، قبل المیلاد ٢٩ تاریخنده روما جمهوریتنه ختام ویریله‌رك، ایمپراطورلق تأسس ایتمش ایدی .

آوغستوس سناتو یعنی هیئت اعیانله بالاستشاره

ادارهٔ اموره باشلایوب، زماننده صلح ومسالمتی محا. فظه‌یه چالیشمش؛ ومع هذا، دولتـه حدود طبیعیه قزاندیرمق ایچون، بعض فتوحاتده بولنمشدی . بو فتوحاتله روما ایمپراطورلغی رین و طونه ایرماقلریله ، بحر سیاهله، فرات نهریله، عربستان وآفریقا چوللریله و بحر محیط آطلاسی ایله محدود بردولت عظیمه او. لمشدی. رومانك ایمپراطورلق زمانی بروجه آتی ٥ دوره تقسیم اولنه‌بیلیر : قبل المیلاد ٢٩ تاریخندن بعد المیلاد ٩٦ تاریخنه‌دك ١٢٥ سنه سورن برنجی دوره‌ده‌كان ١٢ حکمدارك اکثری سلفلرینك اخرت اوغللری و بعضلری غاصب اولوب ، ایچلرنده تیبر، قالیغولا، ونرون کبی بعضلری خونریزلکله شهرت قزانمشلردر . بو دوره‌ده برتانیه روما ممالکنه ضم اولنمشدی . ٩٦ دن ١٩٣ تاریخنه‌دك ٩٧ سنه سورن ایکنجی دوره‌ده ١١ حکمدار کلوب ، ینه اخرت اولادلغی صورتیله بربرلرینه خلف اولان بو حکمدارلرك ایلك بشی یعنی نروا ، ترایان ، آدریان، آنطونن ومارق اورل عادلانه وحکیمانه ادارهٔ امور ایدوب، آدریانك زماننده آسیاده جزیره وآوروپاده داچیا مملکتلری ضبط اولنمشدی. ١٩٣ دن ٢٨٤ تاریخنه‌دك سورن اوچنجی دوره‌ده عسکریلرك حکم ونفوذی جاری اولوب ، بوتعدد ایدن ایمپرا. طورلر بینلرنده محاربه ایده‌رك ، غالب کلنی تخته کچردی . بو دوره‌ده شمال شرقیدن برطاقم اقوام وحشیه حدودی تجاوزله، روما ممالکنه کیرمکه باشلادقلرندن، روما دولتنك قوتی کیتدکجه آزالوب، اندراس علایمی کورنمکه باشلامشیدی . ٢٨٤ دن ٣٩٥ تاریخنه‌دك ١١١ سنه سورن دور رابعده ٢٠ حکمدار کلوب ، ایمپراطورلق اصل حکومت مستبده صورتنه کیرمشدر . بونلردن دیوقلتیان، حدودی دها ایی محافظه ایده‌بیلمك ایچون، کندی امری آلتنده بولنمق اوزره، ایکیسی قیصر وایکیسی آوغستوس عنوانیله درت سردار تعیین ایتمش ؛ و دولت کاه ایکی‌یه وکاه درده تقسیم اولنه‌رق، ٣٣٠ تاریخنده روما مرکزیتی دخی غائب ایتمکله، قسطنطینیه پایتخت اتخاذ اولنمش؛ واو وقته قدر کوله‌لره وآشاغی صنفلره مخصوص قالوب مطرود و مقهور ارلان

خرستیان دینی دخی عموماً قبول اولنوب، دولتك مذهب رسمیسی اولمش ایدی . ۳۹۵ دن ٤٧٦ تاریخنه‌دك سورن دور خامسده روما امپراطورلغی بسبتون آیری ایکی دولته یعنی شرق وغرب دولتلرینه منقسم اولوب، غرب دولتنده ۱۱ حکمدار کلمش؛ و بو دورده اقوام وحشیه غرب دولتك ممالکنی یغما ایدوب، آلاریق ایتالیایه کیرمش؛ وآلنلر، سوآولر، واندالر، بورغوندلر، فرانقلر و سائر کروهلر غالیا (یعنی فرانسه)، اسپانیا، آفریقا وسائر ممالکی، صاقسونلر دخی برتانیه‌یی (یعنی انکلتره‌یی) ضبط ایتمشلردی . ایالات بر بر ترك اولندقدن صکره، روما دخی دفعاتله ضبط اولنه‌رق، بو محاربات وتخریبات آره‌سنده اکثر اهالیسی تلف اولمش، ویا طاغلمش، وآثار عمرانی خراب اولمش ایدی . ذاتاً بو دورك تا ابتداسندن غرب دولتی مرکزیتی دخی غائب ایدوب، تا ٤٠٥ تاریخنده (هونوریوس) طرفندن (راونه) شهری پایتخت اتخاذ اولنمشدی . بعده ایتالیانك جنوب جهتی شرق امپراطورلغنك یعنی روملرك الینه کچمکله، (پنتاپولیس) یعنی «بلاد خمسه» عنوانیله بر اکسارخوسك تحت اداره‌سنده تشکیل اولنان دائره‌یه داخل اولوب، بردوقه‌لغك مرکزی اولمشدی؛ آنجق رومادە اکسارخوسك وکیلندن زیاده پاپانك حکمی نافذ ایدی . ۷۳۰ تاریخنده روما شهری ودوقه‌لغی روملرك حکمندن چیقوب، پاپانك تحت ریاستنده برنوع جمهوریت صورتنه کیرمشدی. بو جمهوریت برطرفدن روملردن وبرطرفدن دخی لومباردلردن تضییق اولنه‌رق، فرانقلرك تحت حمایه‌سنه کیرمکه مجبور اولمش؛ وپپن ایله شارلمان زمانلرنده راحت قالوب، بعض درجه معموریت کسب ایتمش ایسه‌ده، شارلمانك کوشك خلفلری حمایه ایده‌مدکلرندن، رومادە بعض نفوذلی خاندانلر پاپالرك الندن حکمی آلمشلردی . اونجی قرن میلادیده آلمانیا امپراطوری برنجی اوتون پاپالرك نفوذینی اعاده ایتمش ایسه‌ده، رومایی نوعاما تحت حکمنه آلمش اولدیغندن، اوندن صکره پاپالر دفعاتله، کندی حکملرینی و ایتالیانك استقلالنی محافظه ایچون، آلمانیا امپراطورلرینه قارشی طورمش؛ و بو سببدن امپراطورلر، غالب کلدکجه، پاپالری ایستدکلری کبی عزل وتبدیل ایتمکله باشلامشلر ایدی . ۱۳۰۹ ده پاپا کندی مقرینی فرانسه‌نك (آوینیون) شهرینه نقل ایتمکله، روما شهری حر قالوب، ۱۳٤٧ ده اعلان جمهوریت ایتمش ایسه‌ده، بو جمهوریت دوام ایده‌میوب، یکیدن روما پاپالق مرکزی اولمش؛ و بعض خاندانلر افرادی کسب نفوذ ایلمش ایدی . آنجق پاپالر مرور زمانله حکم واقتدارلرینی آرتیره‌رق، ورسم وسائر صنایع نفیسه وادبیاتی حمایه ایده‌رك، رومایی مرکز ارباب هنر حالنه قویمش، وخیلی اعمار وتزیین ایلمشلر ایدی. بو آره‌ده ۱٤٩٥ و ۱٥۲٧ تاریخلرنده ایکی دفعه فرانسزلر رومایی ضبط ایتمشلر ایسه‌ده، ثبات ایده‌میوب، نهایت اسپانیوللر، ایتالیایه مالك اولدقلرنده، پاپالرك حکمنی برقات دها تقویه ایتمش، ورومانك ترقیسنه سبب اولمشلر ایدی . فرانسه انقلابی بوحاله خلل کتیره‌رك، ۱٧٩٨ ده (برتیه) رومایی پاپادن ضبطله، اعلان جمهوریت ایتمش؛ و ۱٨٠۱ ده شهر مذکور پاپایه اعاده اولنمش ایسه‌ده، ۱٨٠٨ ده بیوك بوناپارت طرفندن ضبط اولنمش ایدی. ۱٨۱٤ ده، بوناپارتك سقوطی اوزرینه، پاپا رومایه عودت ایدوب، ۱٨٤٨ ده، شهر اعلان جمهوریت ایتمکله، پاپا قاچمغه مجبور اولمش ایسه‌ده، ۱٨٥٠ ده فرانسه طرفندن اعاده اولنه‌رق، محافظه‌سیچون دخی رومادە برمقدار فرانسز عسکری براقلمش ایدی. ۱٨٦٠ ده ایتالیانك اتحادی اجرا اولندقده، ایتالیانلر بو شهری پایتخت اتخاذ ایتمك آرزوسنده بولنمشلرسه‌ده، فرانسه مانع اولمش؛ و ۱٨٧٠ ده فرانسه‌نك مغلوبیتندن بالاستفاده، قرال ویقتور امانوئل پاپانك پروتستولریله برابر، رومایه داخل اولمشدر . او وقتدن بری پاپانك حکومت جسمانیه‌سنه ختام ویریله‌رك، پاپالر واتیقان سراینده محصور قالمش؛ وروما شهری ایتالیانك پایتختی اولوب، ایتالیا اتحادی تکمیل اولنمشدر .

روما شهرنده حکومت سورن حکمدارلرك اسامیسیله تاریخ جلوسلری بر وجه آتیدر :

(قراللر)

رومولوس قبل المیلاد	٧٥۳	تارکین قدیم	٦۱٤
نوماپومپیلیوس	٧۱٤	سرویوس تولیوس	٥٧٨
تولوس هوستیلیوس	٦٧۱	تارکین نامدار	٥٥٤
آنقوس مارچیوس	٦۳٩	الی	٥٠٩

قونسلوسلرله اداره اولنور جمهوریت قبل المیلاد
من ۵۰۹ الی ۲۹

(ایمپراطورلر)

آوغستوس قبل المیلاد	۲۹	غالوس، وولوسیان و هوستیلیان	۲۵۱
تیبر بعد المیلاد	۱٤	امیلیان	۲۵۳
قالیغوله	۳۷	والریان	۲۵۳
قلود اول	٤۱	غالیان	۲٦۰
نرون	۵٤	قلود ثانی	۲٦۸
غالبه	٦۸	کینتیلیوس	۲۷۰
اوتون	٦۹	اورلیان	۲۷۰
ویتلیوس	٦۹	تاسیت	۲۷۵
وسپاسیان	٦۹	فلوریان	۲۷٦
تیتوس	۷۹	فروبوس	۲۷٦
دومیتیان	۸۱	قاروس	۲۸۲
نروا	۹٦	قارین ونومریان	۲۸٤
ترایان	۹۸	دیوقلتیان	۲۸٤-۳۰۵
آدریان	۱۱۷	ماقسیمیان هرکول	۲۸٦-۳۰۵
آنطونن	۱۳۸	قونستانس قلور (قیصر)	۲۹۲
مارق اورل ولوسیوس وروس	۱٦۱	» (آوغستوس)	۳۰۵-۳۱۱
مارق اورل (یالکز)	۱٦۹	سور (قیصر)	۳۰۵
قومود	۱۸۰	» (اوغستوس)	۳۰٦
پورتیناقس	۱۹۳	ماقسیمین ثانی (قیصر)	۳۰۵
دیدیوس یولیانوس	۱۹۳	» (اوغستوس)	۳۰۸-۱۳
پسهنیوس نیجر	۱۹۳-۹۵	لیچیوس »	۳۰۷-۲٤
آلبینوس	۱۹۳-۹۷	قسطنطین اول	۳۰۹-۳۷
سپتیم سور	۱۹۳	قسطنطین ثانی، قونستانس ثانی وقونستان	۳۲۱
قاراقاله وجتا	۲۱۱	قونستانس ثانی وقونستان	۳۱۰
قاراقاله (یالکز)	۲۱۲	» » (یالکز)	۳۵
ماقرین	۲۱۷	مانیانس	۳۵۰-۳۵۳
هلیوغابال	۲۱۸	یولیان	۳٦۰
آلکساندر سور	۲۲۲	والنتینیان اول (غربده)	۳٦٤-۷۵
ماقسیمین اول	۲۳۵	والنس (شرقده)	۳٦٤-۱۹
ایکی قوردیانلر	۲۳۷	غراتیان (غربده)	۳۷۵-۸۳
ماقسیم پوپیان وبالبین	۲۳۷	والنتینیان ثانی (غربده)	۳۸۳-۹۲
غوردیان ثالث	۲۳۸	تئودوس (شرقده)	۳۹۲-۹۵
عرب فلیب	۲٤٤		
دچیوس	۲٤۹		

(غرب دولتی)

هونوریوس	۳۹۵	آنتمیوس	٤٦۷
والنتینیان ثالث	٤۲٤	اولیبریوس	٤۷۲
پترون ماقسیم	٤۵۵	غلیچریوس	٤۷۳
آونیوس	٤۵۵	یولیوس نپوس	٤۷۳
مایوریان	٤۵۷	رومولوس آوغستول	٤۷۵-۷٦
لیبیوس سور	٤٦۱		

[شرق ایمپراطورلریچون « بیزانتیون » ماده‌سنه مراجعت بیوریله .]

روما ایله یونان آوروپا مدنیت حاضره‌سنك بشیکی حکمنده اولوب، هر نه‌قدر رومالیلر بیننده یونانده ظهور ایدن حکمایه مماثل حکما یتیشمه‌مش، وعلوم وفنون او قدر ترقی ایتمه‌مش ایسه‌ده، رومالیلر اك اسکی زمانده جنکاور اقوامه مخصوص بر طاقم مکارم اخلاق واطوار وحرکات مردانه کوستره‌رك، اساسی بر شهردن عبارت بر جمهوریتك اقطار عالمه یایلمسی وبر شهر اهالیسنك عالمی طولدیره‌جق بر امت عظیمه اولمسی بو اخلاق واطوار ممدوحه‌لری سایه‌سنده‌در. اسکی رومالیلرك اخلاق واطوارنده اسپارته‌لیلره مخصوص بر نوع خشونت بدویانه کورینوردی. بعده رومالیلرك فتوحاتلرینی توسیع ایله ایتالیانك جنوبنده وسیچلیه‌ده‌کی یونان مهجرلرینی ونفس یونان ایله ماکدونیه‌لیلرك ممالکنی وآناطولی سواحلنی ضبط ایتدکلرنده، اوراده بولنان یونانیلرله اختلاط وامتزاج ایده‌رك، یونان مدنیتنك آثارندن استفاده ایتمکه باشلامشلرسه‌ده، ذاتاً بوزلمش اولان یونان فساد اخلاقی دخی ایچلرینه کیروب، مدنیت ومعارفجه نه قدر قزانمشلرسه، اخلاقجه او قدر غائب ایدوب، اندراسه یوز طوتمشلردر. بعده مشرکلرك ایجاد کرده‌سی اولان معارف و مدنیته نظر خصومتله باقان خرستیان مذهبنك انتشاری مدنیتك آثار باقیه‌سنی محو ایدوب، ذاتاً روما دولتی اووقت ایکی‌یه انقسامله، شرق دولتی روملاشمش؛ وغرب دولتی شمال اقوام وحشیه‌سنك هجوماتیله بسبتون منقرض اولمش اولدیغندن، خرستیانلغك انتشاری رومالیلرك محویله بر اولمشدر.

رومالیلرده (پلین) کبی فنون وحکمتله اوغراشیر اهل علم پك آز اولوب، بونلرك وقتنده ظهور ایدن حکمانك چوغی یونان لساننده تحریر آثار ایتمشلرسه‌ده، رومالیلر بسبتون ماکدونیالیلر کبی یونان لسانی لسان ادبی اتخاذ ایتمیوب، کندی لسانلرنده کندیلرینه مخصوص ادبیات ایجاد ایتمش؛ وبینلرنده ویرجیل، هوراس، تاسیت، چیچرون تیت لیو کبی شاعرلر، خطیبلر ومورخلر یتیشمشدر. سویلدکلری لسان لاتیوم خطه‌سنه مخصوص اولوب، لاتین لسانی دینمکله معروف ایدی. ایتالیانك اتروریه وسائر خطه‌لرنده سویلنیلن السنه دخی لاتین لساندن پك فرقلی اولمدیغندن، آز زمان ظرفنده لاتینجه السنهٔ مذکوره‌یه غلبه چالوب، بتون ایتالیانك لسانی اولدقدن صکره،

رومالیلرك فتوحاتی فرانسه واسپانیا جهتلرینی احاطه ایدنجه، بو لسان ابتدا لسان رسمی وادبی صفتیله وبعده، اورالره هجرت ایدن رومالیلرك تکثری اوزرینه، لسان عوام صورتنده انتشار ایتمکه باشلایوب، آنجق اجنبیلرك آغزلرینه دوشدکجه فصاحات و بلاغتنی غائب ایده‌رك، وکلتجه وسائر محلی لسانلرله دخی قاریشه‌رق، ومرور زمانله هر طرفده بشقه بر یولده غلطاته اوغرایه‌رق، بو هرج ومرجدن ایتالیانجه، فرانسزجه، اسپانیولجه، پورتکیزجه و سائر بعض لسانلر تولد ایتمش؛ ولاتین لسانی رومالیلرله برابر محو اولمشدر.

رومالیلر عسکرلکده ویوللر، کوپریلر، قلعه‌لر، شهرلر، حاملر، قاپلیجه‌لر، تیاترولر انشاسنده ابراز مهارت وکسب شهرت ایدوب، بوکبی امور جسیمهٔ نافعه‌لرینك آثاری قلمرولری تحتنده بولنمش اولان ممالك واسعه‌ده الیوم مشهود در.

روما { (Rome) بو اسمله ممالك مجتمعه‌ده ایکی قصبه واردر:

بری (نویورق) جمهوریتنده و (آلبانی)نك ١٦١ کیلومتره غرب شمالیسنده، ایکی جدولك و بر قاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعنده واقع اولوب، ایالت مرکزیدر. پك کوزل بر قصبه اولوب، ١٢١٩٥ اهالیسی واسع سوقاقلری، بر چوق دمیر خانه وسائر فابریقه‌لری، صاغر ودیلسزلره مخصوص دارالعجزه‌سی وپینیر تجارتی واردر.

— دیکری جورجیا جمهوریتنده وآتلانته‌نك ٩٧ کیلومتره شمال غربیسنده واقع اولوب، بوده ایالت مرکزیدر. ٤٣٧٥ اهالیسی وبر چوق دمیرخانه‌لری واردر. ایکی نهرك محل اجتماعنده واقع اولوب، بو نهرلر سیر سفائنه صالحدر، وصولری برچوق ماکینه‌لر چویرر.

روما { (Ruma) آوستریا ومجارستان دولتنك خرواتستان مع اسلاوونیه ایالتنده، (سرم) سنجاغنده و (ووقووار)ك ٧٦ کیلومتره شرق جنوبیسنده اوله‌رق (صاوه) نهرینه دوکیلور بر چایك اوزرنده واقع قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٨٥٤٠ اهالیسی واردر.

روماشه { (Roumacha) سودان وسطیده نیجره تابع (بنوئه) نهری اوزرنده و ٢٠″ ٢′ ٨° عرض شمالی ایله ٥١′ ٤° طول شرقیده واقع بر قصبه اولوب، ١٠٠٠٠ اهالیسی وبر سور وخندقی واردر. برکوچك حکومت اسلامیه مرکزی اولوب، حاکمه مخصوص بر سرایی واردر.

رومان { یاخود رومانوس (Romain) بو اسمله قسطنطنیه روم ایمپراطورلرندن بروجه زیر درت کشی کلمشدر: برنجیسی ارضروم جهتنده طوغوب، مجهول بر عائله‌یه منسوب اولدیغی حالده، باسیلك وآلتنجی لیونك زمانلرنده عسکره داخل اوله‌رق، یدنجی قسطنطینك زماننده بیوك آمیرال اولمش؛ وبو حکمدارك والده‌سی (زوئه) نك توجهنی قزانمغله، ٩١٩ده کنج ایمپراطورك وصیسی اولمش، وقیزی هلانه‌یی کندیسنه تزویج ایتمش ایدی. بعده بالاستقلال ایمپراطور اولوب، بر برینی متعاقب اوچ اوغلنی‌ده ایمپراطورلغه اشتراك ایتدیرمشیدی. ممالکنه هجوم ایدن بلغارلری دفع ایتمك ایچون، حکمدارلری بولنان (پترو)یه کوچك قیزی ماریه‌یی تزویج ایتمش؛ ومجارلرله روسلرك هجوملرینه ده مصاب اولمش ایدی. ٩٤٨ده وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی (کنج) لقبیله ملقب اولوب، برنجینك تورونی ویدنجی قسطنطینك اوغلیدر. ٩٥٩ده تخته چکمش؛ وعیش وعشرت وسفاهته طالوب، ٩٦٣ده عشرتدن وفات ایتمشدر.

— اوچنجیسی (آرکیر) لقبیله ملقب اولوب، زنکین بر سناتور اولدیغی حالده، طقوزنجی قسطنطینك دامادی و خلفی اولمش؛ و١٠٢٨ده تخته چکوب، ابتدا حسن حرکتده بولنمش ایسه‌ده، بعده سلجوقیلره قارشی اولان محاربانده مغلوب اولمش؛ و ١٠٣٤ تاریخنده حمامده قتل ایتدیرلمشدر.

— دردنجیسی (دیوجن) لقبیله ملقب اولوب، اوچنجی رومانك تورونیدر. برتهمت سیاسیه‌یه مبنی اعدامنه حکم اولنه‌رق، بوجزانك اجراسی صره‌سنده ایمپراطوریچه (اودوقسیا) کندیسنی کوروب بکنمکله، متوفی قوجه‌سی اون برنجی قسطنطینه ایتمش اولدیغی یمین ایله برابر، ١٠٦٧ده صاحب ترجمه‌یه وارمش؛ وبو وجهله رومان ایمپراطور اولوب، آلب آرسلانه قارشی سوق عسکرله طرسوسده غالب کله‌رك، ایرانه داخل اولمش ایسه‌ده، اوراده مغلوب واسیر اولوب، بیوك بر فدیهٔ نجات وعدیله تخلیص نفس ایده بیلمش ایدی. آنجق قسطنطینه‌یه

عودت ایدنجه‌یه قدر اودوقسیانك اوغلی یدنجی میخال تخته چکمش؛ وصاحب ترجمه حکومتی ضبطه چالیشمش ایسه‌ده، میخال طرفندن طوتیلوب، کوزلرینه میل چکدیرلمش؛ وبرقاچ کون صکره وفات ایتمشدر.

رومان { سنت — (St. Romain) بو اسمله خرستیانلرك اوچ عزیزی اولوب، برنجیسی روما عسکرنده نفر اولدیغی حالده، (سنت لوران)ك اعدامنده‌کی متانتی کورمکله، خرستیان اولدیغندن، ۲۵۸ تاریخ میلادیسنده رومادە قتل اولنمشدر. آغستوسك ۹نده یورطیسی اجرا اولنور. — ایکنجیسی بشنجی قرن میلادی اوائلنده فرانسه‌ده بر چوق مناسترلر تأسیس ایتمشدر. شباطك ۲۸ نده یورطیسی اجرا اولنور. — اوچنجیسی یدنجی قرن میلادی اوائلنده روئن پسقپوسی اولوب، کویا کرامتیله شهر مذکوری بر مدهش اژدرهادن قورتارمشیدی. تشرین اولك ۲۳ نده یورطیسی اجرا اولنور. — روسلرکده بو اسمله ۱۰۰۱ تاریخنده قتل اولنمش بر عزیزلری اولوب، تموزك ۲۹ نده یورطیسنی اجرا ایدرلر.

رومان { (Romans) فرانسه‌نك درومه ایالتنده و والنسه‌نك ۱۸ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۱۲۵۷ اهالیسی، ایپك منسوجاتی و(ایزره) نهری اوزرنده کوزل بر کوپریسی واردر.

رومان { (Roumains) رومانیه ایله اردل وبسارابیه‌ده ساکن برقوم اولوب، روما ایمپراطورلرندن ترایانك اثنای ضبطنده اورالره نقل واسکان ایتدیکی رومالیلرله اورانك اهالئ قدیمه‌سی اولان (داچ)لرك اختلاط و امتزاجندن تولد ایتمشدر. لاتینجه‌دن مشتق بر لسان مخصوصله متکلمدرلر. جمله‌سی ۸ ۵۰۰ ۰۰۰ نفوس اولوب، ۴ ۵۰۰ ۰۰۰ ی مستقل یعنی رومانیه دینلن افلاق و بغداده ساکن، ۳ ۲۰۰ ۰۰۰ ی، اردلده یعنی مجارستانه تابع، ۲۰۰ ۰۰۰ ی بوقووینه‌ده یعنی آوستریایه تابع و ۶۰۰ ۰۰۰ ی بسارابیه‌ده یعنی روسیه‌یه تابعدرلر. اولاخ دخی تعبیر اولنان برقاچ یوز بیك رومان دخی ممالك عثمانیه‌نك ماکدونیه وآرناؤدلق جهتلرنده ویونانده ساکن اولوب، بونلرك نه وقت ونه صورتله رومانیه‌دن بو طرفه چکدکلری پك ده معلوم دکلدر. رومانلر اسکیدن بری معارف و مدنیتدن محروم قالوب، یکی ترقی وتمدنه باشلامشلردر. یقین وقته قدر لسانلرینی اسلاو حروفیله یازوب، نهایت پرنس قوزه حسیات ملیه‌لرینی ایقاظ ایده‌رك، حروف مذکوره‌یی ترکله، لاتین حروفنی قبول ایتملرینه سبب اولمشدر.

رومان { یاخود رومانو (Roman, Romanu) رومانیه‌نك مولداویه یعنی بغدان خطه‌سنده وبکرشك ۲۸۴ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق، (مولدووه) نهری اوزرنده وبونهرك (سرت) نهرینه دوکلدیکی محلدن ۶ کیلومتره یوقاریده ایالت مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۶۹۲۰ اهالیسی، برقاچ مکتبی، آغستوسك ۶ سنده قوریلور بیوك پنایری وبر دمیر کوپریسی واردر. — ایالتنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۸۸۸ مربع کیلومتره واهالیسی ۱۰۵۰۰۰ کشیدر.

رومانش { (Roumanches) اسویچره‌نك شرق جهتنده‌کی (غریزون) ناحیه‌سنده ساکن برکوچك قوم اولوب لاتینجه‌دن مشتق بر لسان مخصوصله متکلمدرلر. آوستریانك تیرول خطه‌سنده ساکن بولنان (لادین)لرك دخی رومانشلرله قرابت جنسیه‌لری واردر. رومانشلر ۲۸۳۷۶ نفوسدن عبارت اولدقلری حالده، لسانلرینی محافظه ایدوب، بولسانده برقاچ غزته نشر ایدیورلر؛ وبرقاچ کتابلری اولوب، لسانلرینی محافظه ومذکور لادین لسانیله توحید ایتمك اوزره، بر جمعیت علمیه‌لری دخی واردر. وقتیله بونلر دها چوق اولوب، برطاقلری آلمانلاشمش ویا ایتالیانلاشمشدر.

رومانشه { (Romanche) فرانسه‌نك جنوب شرقی جهتنده بر نهردر، که آلپ طاغلرندن نبعانله، ۷۸ کیلومتره‌لك جریاندن صکره، (رونه) ایرماغنه تابع (ایزره) یه دوکیلن (دراق) چاینه منصب اولور. جریانی سرعتلی اولوب، برچوق ماکینه‌لر چویرر.

رومانوف { (Romanov) روسیه‌ده ۱۶۱۳ دن ۱۷۶۲ تاریخنه‌دك ۱۴۹ سنه حکومت سورن برسلاله‌نك اسمی اولوب، باشلری نیکیته رومانوچدر، که دردنجی ایوانك زوجه‌سی وبرنجی فدورك والده‌سی اولان چارینه آناستاسیانك

برادری ایدی . بونك بش اوغلی اولوب، بیوکلری اولان فدور ، بوریس غودونوفدن تخلیص نفس ایچون، آرخانکل جهتنه قاچوب، (قیلارت) اسمیله کشیش اولمش؛ ومرور زمانله موسقوه مترهپولیدی اولوب ، ١٦١٣ ده روس بویارلری یرلی برحکمدار آرادقلرنده ، کندی اوغلی میخالی انتخاب ایتدیرمکه موفق اولمشدی . بو سلاله بلا ولد وفات ایدن چارینه الیزابته ایله ختام بولوب ، بونك وفاتنده ، چاراق قرابت صهریه ایله رومانوف خاندانه مربوط بولنان (هولستاین غوتورپ) خاندانه کچەرك ، الیوم بو سلاله حکم سورمکدەدر . [رومانوف سلالەسندن کلن حکمدارلرك اسامیسیچون « روسیه » مادەسنه مراجعت بیوریله .]

رومانوف { میخائل — (-Michel Roma (nov روسیه چارلرندن او. لوب، آنفاً بیان اولنان رومانوف سلالەسنك برنجی حکمداریدر . (فدور نیکیتیچ)ك اوغلی اولوب ، ١٦١٣ ده روسیه زادکانی طرفندن حکمدار طانلمش؛ و فترت زماننده روسیەده کسب اقتدار ایتمش اولان لهلیلر واسوجلیلرله اوغراشوب، اسوجلیلره بالطیق سواحلندەکی ایالاتی ترك، ولهلیلرله ١٤ سنەلك متارکه عقد ایتمش؛ و ١٦٣٤ ده بونلرك النده قالمش اولان بعض ایالاتی استرداد ایتمش ایدی. موسقوه مترهپولیدی بولنان پدرینك نصایح واخطا. راتیله حرکت ایدەرك، روسیەیه خیلی ترقی ایتدیرمك بولنی طوتمش ایسەده، ١٦٤٥ ده ونتسز وفات ایتمشدر . اوغلی آلکسی خلفی اولمشدر .

رومانوف { (Romanof) روسیەنك یارو. سلاو ایالتنده ویاروسلاوك ٣٥ کیلومتره شمال غربیسنده اولەرق وولغه ایرماغی اوزرنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، قارشیسندەکی (بوریسو غلیبسك) ایله برابر ٦٠٠٠ اهالیسی، دمیر. خانەلری، کتن فابریقەلری وسبزه باغچەلری واردر.

رومانیه { (Roumanie) آوروپای شرقی دول صغیرەسندن اولوب، بالقان شبه جزیرەسنك وطونه مجرای اسفلنك شمالنده و قارپات سلسلهٔ جبالنك مائلهٔ خارجیەسنده یعنی جنوب وشرقنده واقعدر. افلاق (ولاخیا) و بغدان (مو. لداویا) اسملریله ایکی خطەدن عبارت اولوب، اوتەدن بری (مملکتین) دیمکله معروف ایدی . افلاق شمالاً وشمال غربی جهتندن ترانسیلوانیه آلپلری صیر. تیله وجنوباً وجنوب غربی جهتندن وشرقاً دخی طونه مجراسیله و بغدان دخی غرباً قارپات صیرتیله و شرقاً (پروت) مجراسیله یعنی بو ایکی مملکت همان هرطر فدن حدود طبیعیه ایله محدود ایکن، برلین معاهدەسی طونەنك مجرای اسفلنك شرقنده بولنان و رومانیه ایله اصلا مناسبتی اولمیان دوبریجه خطەسنی دخی بو دولته ویرمکله، شمدیکی حالده ، طونه هرطرفده رومانیەنك حدودینی تشکیل ایتمیوب، برقسمی رومانیه طوپراغنك ایچندن کچیور؛ وبو دولت قره دکیزده برخیلی ساحل قزانمشدر . هرنه قدر رومانیه بالقان شبه جزیرەسندن طونه ایله آیرلمش ایسەده، اوتەدن بری دولت عثمانیەنك تحت تابعیتنده بولنوب، بوصوك وقتلرده استقلال و یا امتیاز قزانان حکومات بالقانیه ایله مناسبت و اشتراك منافعی اولدیغندن، بو دخی حکومات بالقانیەدن معدود اولوب، بواسم دها عام اولمق اوزره ، بعضاً بالقان و طونه حکوماتی دخی دینلیر .

هیئت طبیعیەسی، حدود ومساحەسی . — رو. مانیەیی ترکیب ایدن مملکتیندن ایکیسیده همان مستطیل شکلنده اولوب، افلاق غربدن شرقه وبغدان بونك منتهای شرقنه ملاصق اولەرق جنوبدن شماله ممتد اولور . دوبریجه ایسه افلاقك بر پارچەسی کبی طونه ایله قره دکیز ساحلی آرەسنده آیریجه برکوچك مستطیل صورتندەدر . رومانیا شمالاً وشمال غربی جهتندن آوستریا ومجارستان دولتیله یعنی نفس مجا. رستان وترانسیلوانیه (یعنی اردل) وبوقووینه خطه. لریله، شرقاً روسیەنك بسارابیه خطەسیله وقرەدکیزله، جنوباً بلغارستانله، غرباً صربیه ایله محاط ومحدود او. لوب، صربستاندن وقسم اعظمنده بلغارستاندن طونه مجراسیله آیرلمشدر . ″٣٨ °٤٣ ایله ″١٥ °٤٨ عرض شمالی و ′١٠ °٢٠ ایله ′٢٠ °٢٧ طول شرق آرەلرنده اولوب ، مساحهٔ سطحیەسی ٤٠٢ ١٣١ مربع کیلومترەدر .

جبال وانهاری، کوللری، سواحل وجزایری . — قارپات سلسلهٔ جبالی مجارستان ایله غالیچیا آره. سنده برقوس تشکیل ایدەرك ، شرق جنوبیه طو. غری اوزاندیغی کبی، ینه او استقامتده ترانسیلوانیه

ایله بغدان آره‌سنده ممتد اولوب ، بغدانك منتهای جنوبنه واصل اولنجه ، ینه ترانسیلوانیه ایله افلاق آره‌سنده غربه طوغری دونر ، و دها طوغریسی مذکور ایکی خطه آره‌سنده ممتد اولان ترانسیلوانیه آلپلریله برلشه‌رك ، برزاویه تشکیل ایدر . بوایکنجی سلسله (اولت) نهرینه کچید ویرن بر بوغازه قدر غربه طوغری اوزاندقدن صکره ، جنوبه آز میل ایده‌رك وبعده بسبتون جنوب‌غربی‌یه طوغری دونه‌رك ، صربیه حدودی قارشیسنده طونه‌نك دمیر قپو دینلن بوغازینه واصل اولور . بو ایکی سلسله‌دن برنجیسنك شرق وایکنجیسنك جنوبی اتکلری رومانیه ایچنده اوزانه‌رق ، بر سطح مائل تشکیل ایدیور : وآقان نهرلر آره‌لرنده وادیلر ودره‌لر آچه‌رق برطاقم قوللر وجوده کتیرمشلردر . حدودده بولنان بو ایکی سلسله‌دن بشقه رومانیه‌ده هیچ بر طاغ اولمیوب ، بتون اراضی مذکور طاغلرك اتکلریله دها آشاغیده‌کی آز میلانلی باریلردن وبعض تپه‌لردن ونهایت دوز اووه‌لردن عبارتدر . مذکور سلسله‌لرك صیرتلری آوستریا حدودی داخلنده اولوب ، رومانیه حدودی صیرتك خارجنده وآشاغیسنده بولندیغندن ، بو سلسله‌لرك یوکسك ذروه‌لری رومانیه‌نك خارجنده بولنیور . قارپات سلسله‌سنك رومانیه طوپراغنده‌کی تپه‌لرینك الك یوکسکی ۲۵۱۸ متره ارتفاعی اولان (اومو) طاغی ؛ وترانسیلوانیه آلپلری سلسله‌سنك الك یوکسکی‌ده ۲۲۵۳ متره ارتفاعی اولان (قوستا-لوبی روسو) طاغیدر .

بو ایکی سلسلهٔ جبالدن همان متوازیاً برچوق نهرلر آقوب ، افلاقده‌کیلر طوغریدن طوغری‌یه طونه‌یه ، وبغدانده‌کیلر ینه طونه‌یه تابع اولان (سرت) و (پروت) نهرلرینه دوکیلورلر . بناءً علیه رومانیه کاملاً طونه مائله وحوضه‌سی داخلنده بولنیور . بو نهرلردن افلاقك قسم غربیسنده‌کیلر شرقه آز میلانله جنوبه طوغری آقوب ، شرقه طوغری کیدلدکجه نهرلرك شرقه اولان میلانلری چوغاله‌رق ، نهایت بغدانك قسم جنوبیسنده‌کیلر بسبتون شرقه طوغری آقیورلر . بغدانده ایسه (بوقووینه) خطه‌سندن کلن (سرت) نهری شمالدن جنوبه وبعده جنوب شرقی‌یه طوغری آقوب ، قارپاتدن اینن چایلر شرق جنوبی‌یه طوغری جریانله بوکا منصب اولورلر . سرت وادیسنك شرق جهتنده بعض تپه‌لردن اینن برقاچ چای دخی (پروت) نهرینه دوکیلور .

طونه‌نك بر قسمی یعنی دمیر قپودن منصبنه قدر اولان ۴۸۰ کیلومتره‌لك محلی رومانیه‌نك انهارندن معدود اولوب ، ابتدا بو دولتك حدود جنوبیه‌سنی تشکیل ایتدکدن صکره ، سلستره قصبه‌سنی کچوب ، شماله دونجه بسبتون رومانیه طوپراغی ایچنه کیرر ؛ وپروتله برلشوب ینه شرقه دوندکدن صکره ، رومانیه‌نك بر قسمنك یعنی دوبریجه‌نك حدود شمالیه‌سنی تحدید ایدیور . طونه حقنده زیاده تفصیلات ویرمه‌نك شوراسی محلی اولمدیغندن ، یالکز بلغارستان ودوبریجه جهتنده‌کی سواحلنك یوکسك ورومانیه جهتنده‌کی ساحللرینك آلچق وبرچوق بطاقلقلری حاوی اولدیغنی بیانله اکتفا ایدرز . طونه‌یه دوکیلن رومانیه انهارینك باشلیجه‌لری غربدن باشلایه‌رق : ژیول ، اولت ، ودە ، آرجسول یاخود آرجیش ، یالومیچه ، سرت وپروت نهرلریدر . پروت بغدانك حدود شرقیه‌سنی تشکیل ایدوب ، روسیه ایله رومانیه آره‌سنده مشترکدر . طونه‌دن صکره رومانیه انهارینك الك بیوکی (اولت) ویا (آلوته) نهریدر ، که قارپات سلسله‌سنك داخلی مائله‌سندن نبعانله ، ترانسیلوانیه داخلنده جنوب‌غربی‌یه بعده شمال غربی‌یه ونهایت غرب جنوبی‌یه وجنوبه طوغری دونوب ، ترانسیلوانیه آلپلرینی ایکی‌یه آیران درین بر بوغازدن صوورله ، افلاقه کیرر ، وجنوبه بعده جنوب شرقی‌یه طوغری آقه‌رق ، طونه‌یه دوکیلور . کرك بونك وکرك افلاقده آقان دیکر انهارك تابعلری آز واهمیتسزدر . بغدانی طولاً شق ایدن (سرت) رومانیه‌نك اولت وپروتدن صکره بیوکلکده اوچنجی نهری اولوب ، بغدانك اکثر صولرینی جمع ایتمکله ، بونك خیلی تابعلری واردر . صاغدن یعنی غرب جهتندن آلدیغی چایلر جنوبدن باشلایه‌رق : افلاقده بوزائو وبغدانده پوتنه ، تاتروس ، بیستریچه ومولداوه ، صولدن دخی جمله‌نك الك بیوکی اولان وشمالدن کلن (برلاو) در . پروت نهرینه‌ده (شیشیا) چایی دوکیلور .

طونه ساحلنه قریب بعض کوللر بولنوب ، بونلرك باشلیجه‌لری : ژیول منصبی قربنده‌کی (بالته پوپی)

و (بالته ندریا)، (اولت) منصبنك آلت طرفنده‌كی (یزرو)، (وده) نهرینك دوكلدیكی (بالته)، یركوكیدن یوقاری بولنان (بالته مایرو)، یركوكی ایله اولنیچه آره‌سنده‌كی (بالته لات) و (یزرو غرچیلور)، یالوویچه منصبنك اوست طرفنده بولنان (لاقوبویانو) و (یزرو موستیس)، قالارسی قصبه‌سی قربنده‌كی (یزروقالارسی) وغلاص قربنده بولنان (یزروبراتیس) كولاریدر.

طونه مجراسی ایچنده رومانیه‌نك برخیلی آطه‌سی اولوب، غربدن باشلایه‌رق باشلیجه‌لری: اوستروووه قوربو، اوستروووه‌ماره، قارداس، اوستروووه‌پرسینه، سلستره قربنده واقع برقاچ آطه‌یه منقسم اولان (بیوك بالته)، سایه، اوستروووه برغولوی، سربان، اوستروووه پوپه ونهایت طونه‌نك دالیه‌سنده واقع (كیلیا) وسولینه یاخود سنه آطه‌لریدر.

رومانیه دوبریجه‌یی آلدقدن صكره، ٢٢٠ كیلومتره‌لك ساحله مالك اولمش ایسه‌ده، بو ساحلك قسم شمالیسی آلچق وبطاقلق اولوب، قسم جنوبیسنده دخی یالكز كوستنجه ومانغالیه اسكله‌لری واردر، كه بونلرك ده لیمانجه نقصانلری تجارتجه كسب اهمیت ایتملرینه مانعدر. كیلیانك ٤٥ كیلومتره آچیقلرنده قره‌دكزده رومانیه‌نك ییلان آطه‌سی نامیله بركوچك جزیره‌سی دخی واردر.

اقلیم وهواسی. — رومانیه‌نك هواسی پك اعتدالسز اولوب، شمال شرقیدن یعنی روسیه‌دن وتا قطب شمالیدن كلن صوغوق وشدتلی روزكارلره قارشی برسپری اولمدیغندن، قیشین میزان‌الحراره تحت‌الصفر ٢٨ درجه‌یه قدر اینر؛ ویازین دخی، مملكتك آلچق اووه‌لردن عبارت اولدیغنه بناء، حرارت چوق‌دفعه ٣٦ درجه‌یه قدر چیقار. بوندن بشقه هوا پك سریع التحول اولوب، چوق دفعه صباحك فوق العاده حرارتندن‌صكره آقشام عادتا صوغوق‌اولور، ویا بونك عكسی وقوع بولور. قیشلری پك اوزون اولوب، ایلك بهارلری اكثریا اون اون‌بش كوندن عبارت قالیر. صوك بهاری ایسه ایكی آیدن زیاده امتداد ایدوب، الك كوزل موسمیدر. قیشین بعض دفعه‌ایكی متره‌یه قدر قار یاغار؛ ویرده چوق طوران بو قارلر اریدیكی وقت آلچق اووه‌لر كوندوزین كول وكیجه‌لری بربوز دریاسی صورتنی آلیر. حد وسطی اوزره میزان‌الحرارەنك درجاتی ایلك بهارده فوق الصفر ١١°٧′، یازین ٢٢°٥′، صوك بهارده ١٢°٨′، قیشین دخی تحت الصفر ٢°٥′ در. مرتفع محللرنده قیشین صوغوق دها زیاده ویازین حرارت دها آز اولور. بكرشده سنه‌ده ٧٤½ سانتیمتره یاغمور و٧٢ سانتیمتره قار یاغار.

احوال اراضیسی، محصولات وحیوانات ومنابع ثروتی. — رومانیه‌ده طاغ اتكلری واونلری تعاقب ایدن تپه‌لر چوق سورمیوب، قسم اعظمی اووه‌دن عبارتدر. نهرلرك مجرالرندن بشقه شكل مطردینی دكیشدیره‌جك هیچ برحالی اولمیان بو واسع اووه‌نك طونه‌یه ویا پروته طوغری اولان میل وانحطاطی بیك متره‌ده آنجق برمتره اولوب، غلاص قربنده حذای بحردن آنجق سكز اون، اووه‌نك وسطلرنده بولنان بكرشده ٨٧ وطاغ اتكلرنده بیله نهایت ١٤٤ متره ارتفاعی واردر. بو اووه‌نك طوپراغی طونه‌نك ایندیردیكی وطاغلردن نهرلرله ویاغمور صولریله اینمش اولان اتربهٔ مترسبه‌دن عبارت اولدیغی حالده، اوچ طبقه‌دن مركب اولوب، الك آلتده چاقیل طاشلرینی وحیوانات قدیمه كمیكلرینی حاوی كول رنكنده بر طوپراق، بونك اوستنده ٥٠ دن ١٠٠ متره‌یه قدر ثخنی اولان صاریمتراق بربالچیق، والك اوستده‌ده چوریمش نباتاتدن متشكل برمتره ثخننده برقره طوپراق بولنیور. بو طوپراق غایتله منبت اولوب، كوبره‌سز پك كوزل محصولات وعلی الخصوص مصر ویرر. رومانیه اراضیسی درت طبقه‌یه تقسیم اولنه‌بیلیر: برنجیسی ذكر اولنان واسع اووه‌لردن عبارت زراعت منطقه‌سی؛ ایكنجیسی باغلر واشجار مثمره ایله وبعض مصر تارله‌لریله مستور اولان بایرلر وتپه‌لر منطقه‌سی؛ اوچنجیسی مرعی اتخاذ اولنان ویازین پك قورو، قیشین پك‌صوغوق وایلك وصوك بهارلرده‌پك كوزل اولان طاغ اتكلری منطقه‌سی؛ دردنجیسی‌ده اورمانلرله مستور اولان طاغلرك مرتفع محللریدر. طاغلرك اراضیسی كلس، مارن، مائی‌یه مائل كول رنكنده بالچیق، شیست، میقاشیست وسائر اتربه‌دن متشكل اولوب، اراضئ بركانیه آثارینه پك آز تصادف اولنور. بتون رومانیه اراضیسی ١٢ ٠٧٣ ٢٢٢

هكتار یعنی یكی دونمدن عبارت اولوب، بونك ٣ ٠٣٥ ٧٣١ دونمی اورمانلق وقصور ١٠ ٠٤٧ ٤٩١ دونمی دخی اراضیٔ مزروعه ومرعادر.

برطرفدن قیشین كثرتلی قار ویاغمورلرینی تعاقب ایدن یازك حرارتی وصوك بهارك امتدادی برطرفدن دخی طوپراغنك وجه‌مذكور اوزره پك منبت اولمسی رومانیه‌یی اك محصولدار ممالك صره‌سنه قویمشدر. اراضی عمومیت اوزره اوچ سنه‌ده بر دیكلندیریلوب، دیگر ایكی سنه‌نك برنده مصر وبرنده بغدای وساره اكیلیر. یوقاریده ذكر اولنان اراضیسندن ٤ ٢٥٥ ١٦٠ دونمی حبوبات زرعنه مخصوص اولوب، ٥ ٤٠٣ ١٧٨ طونیلاته حبوبات حاصل اولور. محصولاتنك اك چوغی بغدای ومصر اولوب، هر برندن ایكی ملیون طونیلاته‌یه قریب محصول آلنیر. بغدایك چوغی اخراج، ومصر محلنده صرف اولنوب، كویلیلر عمومیت اوزره مصر اكمكی یرلر. مصر وبغدایدن صكره اك زیاده حاصل اولان حبوبات آرپه واوچنجی درجه‌ده چاودار، یولاف، داری، فصولیه، مرجمك، نحود وساره در. بر مقدار كتن، كنویر، قولزا، توتون وساره ایله پطلیجان، طوماتس وسائر سبزه‌لرك انواعی دخی حاصل اولور. میوه‌لری باشلیجه اریك، الما، آرمود، زردالی، شفتالی، كراز، آیوه، بادم، انجیر، جویز، طوت، آغاج چیلكی، فندیق وساره‌دن عبارت اولوب، پك بول اولان اریكاردن محلنده كلیته صرف اولنان بر نوع راقی چیقاریلیر. تپه‌لرده وبایرلرده‌كی كویلر باغلر وسبزه ومیوه باغچه‌لریله محاطدر. باغلر ١٦٣ ٧٠٠ دونم وسعتنده اولوب، سنوی تقریباً ٢٦١ ملیون فرانق قیمتنده اوله‌رق ٨٧٢ ٦٦٠ طونیلاته شراب چیقار. تپه‌لرده وبایرلرده‌كی باغلرك اوزومی دها ایی وشرابی مخوشجه ودها مقبولدر.

اكثر اراضی چفتلك اولوب، اصحاب املاكك واسع اراضیلری واردر. كویلیلرك ایسه چوغی چفتجی ویا كونده‌لكجی اولوب، فقیر، جاهل وهر نوع اسباب مدنیت واستراحتدن محروم آدملردر.

رومانلر حیوانات اهلیه‌یه پك اهمیت ویروب، قابل زراعت اولان اراضینك بر ثلثی یعنی ایكی ملیون یكی دونمی مرعایه حصر اولندقدن بشقه، زرع ایتدكلری اراضینك محصولاتنك دخی بر ثلثنی حیوانلرینه تخصیص ایدیورلر. رومانیه‌ده ٨ ٥٤٦ ٠٩٥ حیوانات موجود اولوب، بروجه آتی اجناسه منقسمدر:

صیغیر	٢ ٢٣٦ ٠٤٧
آت	٥٢٦ ٣٠١
قیون	٤ ٨٥٠ ٣١٠
كچی	١٦٣ ٠٨٣
طوموز	٧٧٠ ٣٥٤

رومانیه‌نك طاغلری اك یوكسك محللرینه قدر حیواناته الویریشلی اوتلرله مستور اولوب، یازین اورمانلرك آره‌سنده دخی كلیتلی قیون وكچی سوریلری بولنور. طاغ اتكلرینك بعض دره وبایرلری واووه‌نك صویی قیت اولان بعض واسع یرلری‌ده مرعی اتخاذ اولنوب، قیون وخركله واینك سوریلری كودیلور. افلاقك آتلری جفاكش وآتشلی ایسه‌ده، كوچك اولوب، بغدانكیلر بنكه وآرابه چكمكه دها الویریشلیدر. خركله‌لر وصیغیرلر یازین یایله‌لرده سوریلرله گزدیریلوب، قیش كیردكدن صكره آخوره آلنیر. زراعت اوكوزله وماندە ایله اجرا اولنور. طاغ صیغیرلری كوچك واووه‌ده‌كیلر دها بیوكدر. قیونلر بش آلتی جنسه منقسم اولوب، مرینوس جنسی ویپاغیسی پك مقبول (تونغه) و(چغاییس) اسملریله ایكی جنسی بولنیور. انقره كچیسی دخی ادخال اولنوب، تویی بوزلمامشدر. یاغی، یاغ، پنیر وسائر حیوانات محصولاتی رومانیه‌یی اداره ایتدكدن صكره، خیلی مقداری‌ده اخراج اولنور. طیور اهلیه دخی چوقدر. ایپك بوجكلری رومانیه‌ده اسكیدن بری یتیشدیرلمكده اولوب، كویلیلر كیدكلری سوسلی كوملكلرینی نقش ایتدكلری ایپك واپریشیمی كندیلری یاپارلردی. بوصوك وقتلرده ایپك یتیشدیرمكه دها زیاده اهمیت ویریلوب، یاشده ایپك قماشلر یاپیلیر، وخیلی قوزه وایپك دخی اخراج اولنور. آریلر آز اولوب، اولكی قدر بال چیقمیور.

حیوانات وحشیه قورد، طوموز، آیی، تیلكی، یبانی كدی، كلینجك، صانسار، بورصق، طاوشان، طاغ كچیسی، كیك، قره‌جه وساره‌دن عبارت اولوب، طیوری دخی پك چوقدر. ویاز صیجاقلرنده قیرلانغیج ولكلك كبی سیار قوشلرك چوغی بولنور. انهارك وكوللرك اكثرنده بالیقلرك انواعی موجوددر. آو حیواناتی پك چوق اولوب، رومانلر آودن‌ده خیلی

استفاده ایدرلر . حیوانات مختلفه دریلرندن بکرش ویاشده پك چوق کورك اعمال اولنور .

قیشك صوئوقلرینه طیانه میانلرندن ماعدا آوروپانك کافهٔ نباتات واشجاری رومانیه ده یتیشوب، اورمانلرده میشه، آق کورکن وآغچه آغاج ایله جویز آغاجی پك چوق ویالکز چام آزدر. جویز آغاجی کوتوکاری اخراجندن پك چوق استفاده اولنور . حکومت اخیراً اورمانلرده قطعیاتی بر اصول ونظام تحتنه آلمش، وبعض خالی اووه‌لری ده اورمان و فدانلغه چویرمکه باشلامشدر .

رومانیه طاغلرنده آلتون، کومش، جیوه، باقیر، قورشون ، دمیر وسائر معادن کلیتلی اولوب، اکثر نهرلرك صولرنده ده آلتون ریزه‌لری بولنیور . بو معادن مختلفه‌نك الیوم اخراج اولنانلری آزدر. پترول وقیا طوزی رومانیه‌ده پك چوق اولوب، سنوی ۲۰۰۰۰ طونیلاته پترول و ۱۰۰۰۰ طونیلاته قیا طوزی اخراج اولنور . معدن کوری، آنتراسیت ولینکیت دخی چوقدر . مختلف الوانده مرمرله کوزل ابنیه طاشلری، وکیرج اعمالنه یارار طاشلر، صو کیرجی وپورسلن وطوغله و سائره اعمالنه یارار طوپراقلرك انواعی دخی رومانیه‌نك طاغ اتکلرنده کلیتله بولنور. میاه معدنیه‌سی پك چوق اولوب، جمله‌سی صوئوقدر.

صنایع وتجارتی، طرق اختلاطی . — رومانلر باشلیجه زراعتله و حیوان یتیشدیرمکله مشغول اولوب، صنایعه اسکیدن بری پك اهمیت ویرمه‌مکده‌درلر . رومانیه‌ده بیوك فابریقه‌لر اولمیوب، قرا و قصبات اهالیسی خانه‌لرنده و یا دکانلرنده بعض اوفق تفك صنعتلرله مشغول اولورلر . کتن ، کنویر ، پاموق وایکدن بزلر، آغاجدن فوچی وکردل وچوتره کبی ادوات مختلفه، طوپراقدن دستی وکوب وچناق کبی شیلر، دریدن سختیان وکورك وقوژوق کبی اثواب وقوزو دریسندن قلپاق، یوکدن شیاق وعبا وولنچه، سوددن پینیرك انواعی ، چاودار و پتاتس ومیوه وسائره‌دن اسپیرتو و راقی وسائر مسکرات، کنویر واخلاموردن ایپ، قامشدن حصیر، آغاج بوداقلرندن سپتلرك انواعی ودمیرجیلك وباقیرجیلق وسائره‌یه متعلق عادی آلات وادوات یاپیلیر. کرك قصبه‌لرده وکرك کویلرده اکثر اولر اخشاب ایسه‌ده، بوصوك وقتلرده بر خیلی طوغله وکرمید وکنك فابریقه‌لری آچلمشدر . کیرج فرونلری‌ده چوقدر . بعض یرلیلر وآوستریالیلر اخیراً اوست وادیسنده صو و بخارله اداره اولنور برطاقم کراسته فابریقه‌لری یاپوب، خیلی کراسته چیقارمقده‌درلر .

صنایعجه کری بولنان ممالکك جمله‌سنده اولدیغی کبی، رومانیه‌ده دخی، مملکتك ثروت طبیعیه‌سیله محصولات متنوعه‌سنك کثرتیله برابر، ادخالات اخراجاتدن چوق زیاده اولوب، ۱۸۸۷ سنه‌سنده ادخالات ۳۱٤ کسور ملیون واخراجات ۲٦٥ کسور ملیون فرانغه بالغ اولمش، یعنی برسنه‌ده ٤۹ ملیون فرانق مملکتدن چیقمشدر . اخراجاتی ذخیره، میوه، شراب، حیوانات، یاغ و پینیر، کراسته ، آغاجدن معمول آلات مختلفه، دری وکورك وسختیان، کتن وکنویر و بونلردن منسوج بعض بزلر، قیا طوزی و سائره‌دن؛ وادخالاتی‌ده آوروپانك معمولات ومصنوعات مختلفه‌سی و باشلیجه اقمشهٔ متنوعه ایله ماکنه کبی شیلردن وممالك حاره محصولاتیله سوسه متعلق مواد وسائره‌دن عبارتدر . ممالك اجنبیه‌دن رومانیه ایله اك زیاده تجارت ایدن انکلتره اولوب، ایکنجی درجه‌ده آوستریا ومجارستان، بعده فرانسه، ایتالیا، بلجیقه، ممالك عثمانیه، آلمانیا، روسیه وسائره‌در . رومانیا اسکله‌لرینه سنه‌ده یکرمی بیکدن زیاده کمی کیروب چیقیور .

رومانیه‌نك تجارتنی تسهیل ایده‌جك طرقك بری طونه نهریدر، بونهرك بوینجه کمیلر وآوستریانك طونه‌یه مخصوص شرکتنه منسوب واپورلر ایشلدیکی کبی، قره‌دکیزده‌کی بیوك کمیلر دخی غلاص وابرائیله وبعضاً برکوکی‌یه قدر چیقارلر . دیکر نهرلرینك دخی چوغی اوفق کمیلر سیرینه وصال یوزدیرلمسنه صالح اولوب، تمامیله سیر سفائنه صالح اوله‌جق حاله قونلمری‌ده جزئی همته محتاج ایسه‌ده، رومانیه حکومتی الآن بوکبی امور نافعه‌یه موفق اوله‌مامشدر. شمدیکی حالده یالکز پروت نهری تمامیله سیر سفائنه صالحدر . هیچ بر جدول دخی یوقدر . دمیر یوللری اولدقچه چوق اولوب ، جمله‌سی دولتـه عائد اولمق اوزره ، مجموعنك طولی ۲۸۸۸ کیلومتره‌در . موجود اولان خطلر افلاق و بغدانی بریاندن بریانه شق

ایدەرك، صاغ و صوله برطاقم شعبەلر صالیورلر. بوخطلرك ایکیسیدە قرەدکز ساحلنه اینوب، بری کوستنجەیه و دیکری بلغارستانك ایچندن کچەرك وارنه اسکلەسنه منتهی اولیور. بری دمیرقپو بوغازندن کچەرك، ودیکری ترانسیلوانیه آلپلری سلسلەسنی یارەرق، ایکی خط مجارستانه داخل اولور؛ دیکر ایکی خط پروتی کچەرك، روسیەیه کیرر؛ وبر خط دخی بغدانك منتهای شمالندن بوقووینه وغالیچیایه کچر. بو وجهله رومانیه آوروپایه متعدد خطوطله مربوطدر. بیوك جادەلرله ایالات مرکزلرینی بربرلرینه ربط ایدن شوسەلر دخی مکمل اولوب، یالکز قضالر ونواحی آرەسندەکی شوسەلر درد دست انشادر.

اهالیسی، جنسیت ولسان ومذهبلری، معارف وادبیاتلری. — رومانیا اهالیسی ٥ ٣٧٦ ٠٠٠ نفوسدن عبارت اولوب، سنوی آشاغی یوقاری ٢١٥ ٠٠٠ تولدات و ١٥٠ ٠٠٠ وفیات وقوع بولمغله، بهر سنه ٦٥ ٠٠٠ کشی اهالینك مقدارینه ضم اولنمقدەدر. ارککلر قادینلردن زیادەدر. رومانیەنك اصل اهالیسی متحد الجنس اولوب، رومان جنسیتنه منسوبدرلر. افلاق ایله بغدان اهالیسی آرەسندە بیوك برفرق یوقدر. آنجق رومانیەدولتی جنسیت نقطهٔ نظرنجه حدود طبیعیەسیله محدود اولمیوب، مجارستانده بولنان ترانسیلوانیەایله روسیەیه تابع بسارابیه و آوستریایه تابع بوقووینه خطەلرینك دخی اکثر اهالیسی روماندر. بتون رومان قومنك افرادی سکز ملیونه قریبدر. بوکا مقابل رومانیەدە باشلیجه لهستان وروسیه و آوستریادن کلوب یرلشمش ٤٠٠ ٠٠٠ یهودی ایله ٢٠٠ ٠٠٠ چنکانه و ١٧٣ ٠٠٠ قدر اجنبی یعنی اسلاو، مجار، آلمان، روم، آرناؤد، ارمنی، فرانسز، انکلیز، ایتالیان وسائره بولنیور. بونلردن بشقه دوبریجەدە ترك وتاتاردن مرکب ٣٥ ٠٠٠ اهالئ اسلامیه موجوددر. مذهب عمومی اورتودوقس یعنی روم مذهبی اولوب، ذکر اولنان مسلمانلرله یهودیلردن بشقه ١١٤ ٢٠٠ قتولیك، ١٩ ٨٠٠ پروتستان، ٨ ٠٠٠ ارمنی و ٦ ٠٠٠ لیوویان مذهبندە آدملر دخی بولنیور. رومانلر امور مذهبیەجه بسبتون مستقل اولوب، سینود اسمیله برمجلس روحانیسی واردر. مملکت ٨ دائرهٔ روحانیەیه منقسم اولوب، بکرش وباشده بر باش پسقپوس و سائر دائرەلرده آلتی پسقپوس واردر. بکرشده برقتولیك پسقپوسی دخی بولنیور. بتون رومانیەدە ٦ ٧٦٧ اورتودوقس، ١٣٥ قتولیك، ١٣ ارمنی، ٢٣ لیوویان و ١٤ پروتستان کلیساسیله ٤٢٤ حاوره و دوبریجەدە ٢٣٨ جامع موجوددر.

رومانلر مملکتلرینك اهالئ قدیمەسی اولان (داچ) لرله اوراسنی فتح ایدن روما ایمپراطورلرندن (ترایان) ك نقل و اسکان ایتدیرمش اولدیغی رومالیلرك امتزاج و اختلاطندن متولد برقوم اولوب، آنجق لسانلرنده (داچ) لسانك آثاری مفقود اولەرق، رومان لسانی صرف لاتینجەدن متولد و لاتینجەیه پك مشابهدر. یالکز قربیت و مناسبات سالفەدن طولایی بولسانه اسلاوجه ومجارجه وترکجەدن برچوق کلەلر قاریشمشدر. رومانلر اسکیدن کندی لسانلرینی اهمال ایدوب، بعده جوارلرندەکی اقوامك وعلی الخصوص مذهبك نفوذی اثری اولەرق اسلاوره مخصوص حروفله یازمغه باشلامشلردی. آنجق یازدقلری شیلر برطاقم کتب مذهبیەدن عبارت اولوب، ادبیات دینلکه شایان برشیلری یوغیدی. بوندن اوتوز اوتوز بش سنه اول افلاق و بغدان برنسی اولان (قوزه) رومان لسانك لاتینجەدن مشتق السنەدن اولوب اسلاوجه ایله برمناسبتی اولمدیغنی درك ایله، لاتین حروفنی قبول ایتمکله فرنك و قتولیك اولەجقلری اعتقاد باطلنده بولنان افکار عتیقه اصحابنك ممانعت وتعصبیله برابر، لاتین حروفنی قبول ایتدیروب، برادبیات ملیه اساسی وضع ایلمشدر. او وقتدن بری رومانلر ترقئ معارفه فوق العاده سعی وغیرت ایدوب، بوقدر آزمدت ظرفندە عادتا ادبیاته مالك اولمشلردر. بوکونکی کونده بکرشده دار الفنون وآقادمیالری واردر. بتون رومانیەدە ٢ ٧٣٠ مکاتب ابتدائیه، ١٨٠ مکاتب رشدیه، ١٦٠ مکاتب اعدادیه، ٨ دار المعلمین، ٩٩ پاپاس مکتبی، ٣١ ذکوره و ١٢ اناثه مخصوص صنایع مکاتبی، ٥ تجارت مکتبی، ٢٠٥دە مکاتب خصوصیه موجوددر. مکاتب عمومیه دولت طرفندن اداره اولنوب، مکاتب ابتدائیه تحصیلی مجبوریدر.

بکرش ویاشده برخیلی مطبعه بولنوب، رومان لسا-
ننده متعدد غزته‌لر وکتب و رسائل نشر اولنور.

رومانلر عمومیت اوزره، اورته بویلی، تیقناز وجودلی، قره‌کوزلی وزیاده‌سیله اسمر آدملر اولوب، یالکز طاغلرده ساکن اولانلری بیننده مائی‌کوزلی، صاری صاچلی واینجه بللی بعض افراد بولنیور. ساکن ومطیع آدملر اولوب، بر اکسیکلری وارایسه اوده جسارت و شجاعت فطریه‌یه و طور لوندانه‌یه مالك اولملریدر. معهذا اطاعتلری حسبیله پك ایی عسکر اولورلر. موسیقی‌یه میل و استعدادلری زیاده‌در. کویلیلری پك قناعتکارانه یاشایوب، اکثری صرف اکمك وسبزه ایله و(ماماليقه) تعبیر ایتدکلری مصر اونندن برنوع حموره یاشارلر، وات یوزی پك نادر کورورلر.

تقسیمات جغرافیه وملکیه‌سی. — رومانیه جغرافیه‌جه افلاق، بغدان و دوبریجه اسملریله اوچ خطه‌دن مرکب اولوب، آنجق حکومت بوتقسیمه رعایت ایتمیه‌رك، رومانیه‌یی ٣٢ ایالته تقسیم ایتمشدر، که بو ایالاتك ١٧ سی افلاقده، ١٣ ی بغدانده و٢ سی‌ده دوبریجه‌ده‌در. ایالات قضالره وقضالرده ناحیه‌لره منقسمدر. جمعاً رومانیه‌ده ١٦٣ قضا و ٣٠٧٠ ناحیه ودوائر بلدیه موجوددر. ایالات مذکوره‌نك اسامیسیله مرکزلری ومساحهٔ سطحیه‌لریله مقدارنفوسلری بروجه زیردر:

ایالت	مرکز	مربع کیلومترده	مقداراهالی
	(افلاقده)		
غوریو	تریغوژیو	٤٠٦٩	١٤٨ ٧٢٠
مهدینچی	تورنوسورینو	٥٢٣٩	٢٠٨ ١١٥
دولجو	قرایووه	٦٨٠٨	٢٦٢ ١٤٧
روماناچی	قراقال	٤٥٠١	١٥٥ ٣٤٨
والجه	ریمنیقوداچی	٤٢١٨	١٥٤ ٣٩١
آرجو	پیتستی	٤٦٦٤	١٦٤ ٦١٠
اولتو	اسلاتینه	٢٩٢٧	١١٥ ٩٢٤
دلی اورمان	تورنوماغورله	٤٨٩٩	١٨١ ٧٠٤
موسل	قامپوکونغو	—	٩٠ ٣٩٩
ولاسقه	پرکوکی	٤٦٩٤	١٥٦ ٦١٩
دامبوویچه	تریغوویسته	٣٦٠٢	١٦٣ ٥٣٣
پراهووه	پلویستی	٤٧٨٩	٢٤١ ١٨٤
ایلفوو	بکرش	٥٢٨٠	٣٥١ ٥٧١
یالومیچه	قالارش	٨١٨٣	١٣٢ ٩٣٦
بوزاو	بوزاو	٥٠٤٨	١٨٣ ٣٣٥
ابرائیل	ابرائیل	٤٤٥٩	١١٠ ٤٨٥
ریمنیقوسارات	ریمنیقوسارات	٣٣٥٤	١٠٩ ١٢١
	(بغدانده)		
بوتنه	فوسقانی	٢٩٦٧	١٢٣ ٤٣٩
تقوچیو	تقوچیو	٢٦٦٣	١٠١ ٣٤٥
قووورلوییو	غلاص	٢٨٦٠	١١٢ ٠٦٨
توتووه	برلاد	٢٤٢٧	١٠ ٥٥٦
فالچید	هوسی	١٩٩٢	٧٩ ٣٥٣
واسلویو	واسلویو	٢٣٤٧	٩٤ ٩٢٧
باقاؤ	باقاؤ	٣٦٣٩	١٥٩ ١٦٠
رومان	رومان	٢٤٧٢	٩٨ ١٨٣
یاش	یاش	٣٠٢٨	١٦١ ٩١٤
نچو	پیاتره	٥٩٦٩	١٢٤ ٥٤٧
سوچاوه	قالتیچنی	١٧٢٩	١٠٩ ٦٤٩
بوتوچانی	بوتوچانی	٣٣٩٧	١٤١ ٣٦٩
دوزوهوی	دوزوهوی	٢٥٦٧	١٢٧ ٠١٧
	(دوبریجه‌ده)		
طولجی	طولجی	١٣ ٨١٣	٩١ ٨٩٩
کوستنجه	کوستنجه		٨٣ ٣٤٩

شهر وقصبه‌لری. — رومانیه‌نك اك بیوك شهری پایتختی اولان وافلاق خطه‌سنده بولنان بکرش اولوب، یکرمی بیکدن زیاده اهالیسی اولان شهرلری بروجه زیردر:

بکرش	٢٢١ ٠٠٠	برلاد	٢٦ ٥٦٨
یاش	٩٠ ٠٠٠	قرایوه	٢٢ ٧٦٤
غلاص	٨٠ ٠٠٠	برکوکی	٢٠ ٨٦٦
بوتوچانی	٣٩ ٩٤١	فوسقانی	٢٠ ٣٢٨
پلوئستی	٤٣ ٠٠٠	پیاتره	٢٠ ٠٠٠
ابرائیل	٢٨ ٢٧٢		

اصول اداره‌سی، قوهٔ مالیه و عسکریه‌سی. — رومانیه مشروطیتله اداره اولنور برقراللق اولوب، شمدیکی قرالی هوهنزولرن خاندانه منسوبدر. بر مجلس مبعوثانیله برمجلس اعیانی اولوب، برنجیسی ١٧٨ وایکنجیسی ١٢٠ اعضادن مرکبدر. بوایکی مجلسك اعضاسی اهالی طرفندن انتخاب اولنوب، انتخاب ایتمك حقی ٢١ یاشنی متجاوز اولانلره، وانتخاب اولنمق حقی دخی مجلس اعیان ایچون ٤٠ یاشنی متجاوز اولوب سنوی لااقل ٩٤٠٠ فرانق ایرادی اولانلره مجلس مبعوثان ایچون دخی ٢٥ یاشنی تجاوز ایدنلره مخصوصدر. مقررات بوایکی مجلسه واجراآت قراله عائد اولوب، بونك طرفندن افعال وحرکاتندن مسئول برهیئت وکلایه احاله اولنور. اعدام جزاسی یالکز احوال فوق‌العاده‌ده دیوان حربك قرارینه مخصوصدر. ایالات والیلریله قضا قائممقاملری حکومت طرفندن تعیین اولنوب، هر ایالت و قضاده اهالی طرفندن منتخب برمجلس بولنه‌رق، سنه‌ده برکره اجتماع ایدر.

بو مجلسلرك اوچر اعضادن مركب بر هیئت دائمه‌لری ده واردر. ناحیه‌لرله بلدیه دائره‌لرینك دخی بویله منتخب بر مجلسلری اولوب، ناحیه وبلدیه مدیرلری بو مجلسلر طرفندن انتخاب، وحکومت طرفندن تصدیق اولنور.

رومانیه‌نك واردات ومصارفی ١٧٠ ملیون فرانق یعنی تقریباً یدی بچق ملیون عثمانلی لیراسی راده‌لرنده اولوب، واردات و مصارف بیننده توازن حاصل اولدقدن بشقه، اکثر سنه‌لرده وارداتده خیلی مقدار فضله دخی بولنوب، ظهوراته تخصیص اولنور. دیون عمومیه‌سی ٨٥١ کسور ملیون فرانق اولوب، فائض ورأس المالیچون سنه‌ده ٥٤ ½ ملیون فرانق ویریلیور.

قوۀ بریه‌سی وقت حضرده ٢٩٣٦ ارکان و امرا وضابطان، ٣٣٥ مأمورین اقلام، ٤٨٥٠٠ افراد، ١٣٢٠٠ حیوان و ٦٠٠ طوپدن عبارت اولوب، عموم عسکری، ٤ قول اردویه منقسم اولدیغی حالده، ٩ فرقه‌دن مرکبدر. هر فرقه ایکیشر الایدن مرکب ایکی لوا پیاده، بر لوا سواری، بر لوا طوپجی، بر ویا ایکی بطاریه طوب و بر طابور آوجی عسکرینی جامعدر. وقت سفرده هر قول اردونك موجودی ٣٢٠٠٠ ودوبریجه‌نك‌کی ٢٠٠٠٠ مقدارینه ابلاغ اولنمغله، تحریك اولنه‌بیله‌جك قوۀ عمومیه‌سی ٣٥٠٠ ارکان و امرا و ضابطان، ٥٠٠ مأمورین اقلام، ١٤٨٠٠٠ افراد و ١٥٠٠٠ حیواندن عبارتدر. وجودجه بر عذری اولمیان عموم تبعۀ ذکور ٢١ یاشلرنده سن عسکری‌یه داخل اولوب، ٣ سنه موظف، ٤ سنه احتیاط، ٢ سنه ردیف و ٤ (و سواریده ٥) سنه مستحفظ خدمتنده بولنورلر. احتیاط ومستحفظ نفراتی هر سنه بر مدت قلیله‌ده تعلیم ایتمك ایچون جلب اولنورلر. بوندن ماعدا بتون رومانلر ٤٦ یاشلرینه قدر عساکر ملیه‌دن معدود اولوب، بر لزوم مبرم حالنده سلاح آلتنه آلنیرلر. قوۀ بحریه‌سی قروآزور و تورپیوز ونقلیه واپورلریله برابر ٢٥ قطعه سفینه‌دن عبارت اولوب، ٤٦ امرا وضابطانیله ٢٥ ماکینه‌جیسی و ١٦٨٠ افراد بحریه‌سی واردر.

احوال تاریخیه‌سی. — رومانیه الیوم رومانلرله مسکون اولان ترانسیلوانیه (یعنی اردل)، بوقووینه و بسارابیه ایله مجارستانك بر قسمیله برابر، یعنی طونه، دنیستر وتیچا نهرلریله قاربات سلسلۀ جبالی آره‌سنده واقع خطه‌نك بتونی ازمنۀ قدیمه‌ده (داچ) یاخود (کت) تسمیه اولنان بر قومله مسکون اولوب، داچیا اسمیله معروف ایدی. نیم وحشی اولان بو قومك احوالی معلوم اولمیوب، میلادك ١٠٧ تاریخنده روما ایمپراطورلرندن (ترایان) بونلری مغلوب و پریشان ایتمکله، ایتالیادن بر طاقم مهاجرلر کتیره‌رك، اسکان ایتمش، وبر خیلی محافظه عسکری‌ده براقمش ایدی، که بو عسکرك افرادی مؤخراً داچ قیزلریله تأهل وقوم حاکم اولان مهاجرلرله برابر داچلره غلبه ایده‌رك، رومان قومنك تولدینه، وداچ لساننك بسبتون محویله لاتین لساننك لسان محلی حکمنی آلمسنه سبب اولمشلردر. بو لسان مرور زمانله تحولاته اوغرایوب، الیوم مستعمل اولان رومان لسانی تحصل ایتمشدر. رومالیلر ٢٧٠ تاریخ میلادیسنه‌دك (داچیا)یی محافظه ایده‌بیلوب، تاریخ مذکورده اقوام وحشیه‌دن (غوت)لر شمالدن هجومله، بو خطه‌نك اووه‌لرینی استیلا ایده‌رك، رومانلرك بر قسمی روما ایمپراطورلرندن آواریلوس طرفندن مسیایه یعنی بلغارستانه نقل ایده‌بیله‌رك، بوره (آورلیوسك داچیاسی) نامی ویرلمش؛ وقسم اعظمی قاربات طاغلرینه وبو طاغلرله محافظه اولنان ترانسیلوانیه‌یه چکلمشلردی. غوتلردن صکره کپیدلر، هونلر، لومباردلر، آوارلر، بلغارلر، مجارلر، ولاقلر وسائر اقوام شمالیه وشرقیه بربرلرینی متعاقب رومانیه‌نك آلچق یرلرینی استیلا ایتمکله، رومانلر بیك سنه قدر طاغلرده و ترانسیلوانیه‌ده قالوب، افلاق وبغدان اووه‌لرینه ایتمکه جسارت ایده‌مه‌مشلردی. اقوام مذکوره صره‌سنده ذکر اولنان ولاقلر افلاقك بر قسمنه یرلشمش اولمغله، بو خطه اونلرك اسمیله شهرت بولوب، الیوم افلاق تسمیه، و (ولاق) یاخود (اولاخ) اسمی رومانلره اطلاق اولنمقده‌در. حتی آواریلوس طرفندن طونه‌نك بری طرفنه آلنمش اولان رومانلر دخی بو اسمله یاد اولنوب، بلغارلرله مشترکاً قسطنطینیه روم ایمپراطورلرینی خیلی وقت مشغول ایدن بر قراللق تشکیل ایتمشلردی. بعده ماکدونیه وآرناؤدلق و یونان جهتلرینه چکیلوب، الیوم اورالرده (اولاخ) اسمیله بولنان اهالینك بونلرك اخفادندن اولدقلری مظنوندر.

نهایت ١٢٤٠ و بر روایتده ١٢٩٠ تاریخ میلادیسنده (رادونغرو) یعنی (قره رودولف) اسمنده بر رومان تحت ریاستنده بولنان قبیله ایله ترانسیلوانیه طاغلرینی تجاوزله، افلاق اووه‌سنه اینه‌رك، (قامپولونغ) ده وبعده ارجیس وادیسنده‌کی (قورتیا) ده یرلشمش، وینه او وقتلرده (بغدان دراغوش) اسمنده دیکر بر رئیس قبیله‌سیله ترانسیلوانیه‌دن قالقوب، قارپات طاغلرینی تجاوزله، بغدانك رومان جهتنده اسکان ایتمش؛ وبونلرك ایکیسی افلاق وبغدانده قالمش اولان اقوام مختلفه بقایاسنی طرد واخراجله، افلاق وبغدان وویووده‌لقلرینی تشکیل ایلمشلردی. بونلرك نسللری بر ایکی عصر مستقلاً افلاق وبغدانده حکم سوروب، ١٣٩٣ ده افلاق و ١٥١١ ده بغدان دولت عثمانیه‌نك تحت تابعیت وحمایه‌سنه کیرمکه مجبور اولمشلردر. دولت عثمانیه‌نك حدودی داخلنه کیردکدن صکره (مملکتین) نامیله معروف اولان بو ایکی وویووده‌لق، اون سکزنجی قرن میلادی ابتدالرینه‌دك دولت مشارالیهایه معین ویرکیلرینی ویرمکله برابر، برنوع مختاریت اداره محافظه ایدوب، کندی وویووده‌لری طرفندن اداره اولنورلردی. بو وویووده‌لردن ١٥٩٣ دن ١٦٠١ تاریخنه‌دك افلاقده حکم سورن (جسور میخال) تابعیت عثمانیه‌دن چیقه‌رق، مجارلردن ترانسیلوانیه‌یی استرداد، بسارابیه‌یی ضبط وبغدانی دخی الحاق ایتمکله، مستقل و بیوك بر رومانیه تشکیل ایتمش ایسه‌ده، محافظه ایده‌میوب، آلمانیه ایمپراطوری طرفندن مغلوب ایدیله‌رك، پوصیده قتل ایتدیرلمکله، فتوحاتی الدن کیتمش؛ ومملکتین یکیدن عثمانلیلر طرفندن فتح اولنه‌رق، بر یرلی پرنس نصب اولنمش ایدی. بو صره‌ده رومانیه بویارلری پرنسلك هوسنه دوشوب، بینلرنده تفرقه وخصومت چوغالمغله، بیك درلو انتریقه‌لر چویره‌رك، همان هر سنه پرنس دکیشمکه باشلامشیدی. نهایت باب عالی، بو حاله ختام ویرمك ایچون، یرلی پرنس نصب ایتمه‌مکه قرار وروب، ١٧١٦ تاریخندن اعتباراً اکثریا فنار روملرندن وسائر خرستیان تبعه‌دن افلاق وبغدانه وویووده تعیین ایتمکه باشلامشیدی. ١٨٢٠ تاریخنه‌دك ١٠٤ سنه دوام ایدن بودوره قسطنطین ماورو قورداتو، ایپسیلانتی ویورکی کیقه کبی اصلاحات واعماراتله اوغراشمش بر قاچ کشی استثنا اولنورسه، وویووده‌لغه نصب اولنان فنارلیلر اهالی‌یی معامله‌ٔ خیرلایقه‌لرایله بیزار ایده‌رك، کندیلری اکتساب ثروتدن بشقه برشی دوشونمه‌مشلردر. نهایت ١٨٢١ ده افلاق وویووده‌سی بولنان اوچنجی آلکساندر سوچو ایله بغدان وویووده‌سی اوچنجی میخال سوچونك اداره‌سی برقاریشقلغه سببیت ویرمش؛ وعساکر عثمانیه اسایشی اعاده ایتدکلرنده، باب عالی اهالینك شکایاتنی حقلی کوره‌رك، یرلی وویووده‌لر نصبنه قرار ویرمش؛ وافلاقه (غرغوآرکیقه) یی، بغدانه‌ده (میخال استورجه) یی تعیین ایتمش ایدی. او صره‌ده (هلیادرا دولیقو) اسمنده بر شاعر پرنس کیقه‌نك تشویقیله رومان لسانی تحریری و ادبی بر لسان حالنه قویمغه وامور حکومتده دخی فنارلیلرك یرلشدیرمش اولدقلری رومجه‌یه بدل لسان محلینك استعمالنه چالیشه‌رق، بر طاقم اشعارله رومانلرك حسیات ملیه‌لرینی تهییج ایتمشدی. بونك اوزرینه رومان لساننده تدریس ایتمك اوزره برچوق مکتبلر تأسیس وغزته‌لر نشر اولنه‌رق، برتیاترو دخی آچلمشیدی. ١٨٤٨ تاریخنده مذکور هلیاد ایله دمتریوس براتیانو، یان براتیانو وروستینك تشویقیله برقاریشقلق وقوع بولوب، روسیه‌نك مداخله‌سیله باصدیرلمش؛ افلاقه (استیربك) وبغدانه (آلکساندر کیقه) تعیین اولنمشدی. قریم محاربه‌سنده آوستریا دولتی باب عالینك موافقتیله رومانیایی اشغال ایتمش؛ و ١٨٥٦ ده عقد اولنان پارس معاهده‌سی ممالکتینك مختاریت اداره‌سنی آوروپا دولتك تحت ضمانه آلمش ایدی. ١٨٦١ ده افلاق وبغدانك توحیدی اعلان اولنه‌رق، میرآلای قوزه رومانیه پرنسلکنه انتخاب اولنمش؛ وبو پرنس رومان لسانك تحریری ایچون اووقته قدر قوللانیلان روس حروفاتنی ترکله، لاتین حروفنی قبول، ومناسترلرك املاکنی ضبطله املاك امیریه‌یه قلب، وچفتچیلرك چوغنی اسارتدن تخلیصله کندیلرینه اراضی اعطا ایتمك کبی برچوق

اصلاحات وتجددات اجرا ایتمش ایسه‌ده، ۱۸٦٦ ده کندیسی ادارهٔ حکومتدن ال چکمکه اجبار ایدلمش: ویرلیلر بیننده موجب تفرقه اولمامق ایچون، خارجدن برپرنس جلبنه قرار ویریله‌رك، هوهنزولرن خاندانته منسوب پرنس شارل انتخاب، وبرمشروطیت اصولی ترتیب اولنمشدر. ۱۸۷۸ ده برلینده انعقاد ایدن قونفره رومانیه‌یه استقلال ویرمش؛ وپارس معاهده‌سندن بری رومانیه‌یه تابع بولنان بساربیه‌نك برقسمی روسیه‌یه اعاده ایده‌رك، مقابلنده دوبریجه خطه‌سنی رومانیه‌یه ویرمشدر. ۱۸۸۱ ده رومانلر پرنسلك عنوانی قراللغه تحویل ایده‌رك، مشارالیه شارل دوهوهنزولرنك قراللغنی اعلان ایتمشلردر.

رومانیه (Romagne) پاپانك تحت حکمنده بولنمش اولان روما حکومتنك غرب شمالی جهتنده کائن برایالتی اولوب، حکومت مذکوره‌نك ایتالیا دولتنه التحاقندن صکره واقع اولان تقسیمات حاضره‌ده (رونه) ایله (فورلی) ایالتلرینی و (فراره) ایله (بولونیه) ایالتلرینك دخی بر قسمنی تشکیل ایتمشدر.

روم ایلی بوقاریده «روم» ماده‌سنده بیان اولندیغی اوزره، شرقیون عندنده روم اسمی وقتیله شرق ایمپراطورلغنك تحت حکمنده بولنمش اولان یرلره وبالتخصیص آناطولی‌یه اطلاق اولنمقده ایکن، دولت عثمانیه‌نك ظهورنده آناطولینك قسم اعظمی ذاتاً ترکلشمش وممالك اسلامیه صره‌سنه کچمش اولدیغندن، عثمانلیلر آوروپا قطعه‌سنده فتح ایتدکلری ممالکه (روم ایلی) اسمنی ویرمشلردی. روم ایلینك مسماسنی تمامیله تعیین وحدودینی تعریف ایتمك مشکل اولوب، بو حدود فتوحات عثمانیه‌نك توسعنه کوره دکیشیردی. آنجق روم ایلی اسمنك بویله برمدلول عمومیسی اولدیغی کبی، برمسمای خصوصیسی دخی واردر. آوروپاده‌کی ممالك عثمانیه‌دن افلاق، بغدان، بلغارستان، صربستان، بوسنه، هرسك، قره‌طاغ، آرناؤدلق وموره کبی خطه‌لرك اسم مخصوصلری اولدیغندن، روم ایلی اسمی بالتخصیص بو خطه‌لرك خارجنده قالان یرلره یعنی اسکی تراکیا وماکدونیه ایله تسالیه خطه‌لرینه ویونانك موره شبه جزیره‌سندن ماعداکی قسم بریسنه، وبعضاً یالکز تراکیا وماکدونیه یعنی ادرنه وسلانیك ولایتلریله مناستر واسکوب جهتلرینه ویریلیردی. یونانیلر الیوم موره‌دن بشقه اولان قسم یرلرینه روم ایلی دیورلر. برلین قونفره‌سی روم ایلی اسمنك مدلول خصوصیسنی نظر اعتباره آله‌رق فلیبه واسلیمیه سنجاقلرندن تشکیل ایتمش اولدیغی ایالت ممتازه‌یه (شرق روم ایلی) نامنی ویرمشدر. بوکونکی کونده (روم ایلی) اسمی جغرافیاجه یالکزده مستعمل اولمیوب، وقتیله بو اسمله یاد اولنان اوروپای عثمانیه (بالقان شبه جزیره‌سی) نامی ویرلمکده‌در. معنای عمومیسیله «بالقان شبه جزیره‌سی» ومعنای خصوصیسیله «تراکیا، ماکدونیه وادرنه، سلانیك، مناستر ولایتلری» ماده‌لرنده تفصیلات لازمه ویرلمش و ویریله‌جك اولدیغندن، بوراده تطویل مقاله حاجت کورمیورز.

روم ایلی (شرق — [«شرق روم ایلی» ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

روم ایلی حصاری استانبولده بوغاز ایچنك روم ایلی ساحلنده وبیك ایله امیرکون آره‌سنده برحصار ایله برمحله اولوب، آناطولی حصارینك قارشیسنده وبوغازك اك طار محلنده بولنمغله، وقتیله بوایکی حصار بوغازی سد ایده‌رك، استانبولی محافظه ایدرلردی. شمدیکی اسلحه‌یه کوره اهمیتلری اولمیوب، ذاتاً بوغاز قره دکیزه چیقیله‌جق یرده استحکامات جسیمه ایله تحکیم ایدلمش اولدیغندن، بوحصارلر متروکدر. استانبولك فتحندن ایکی سنه اول ابوالفتح سلطان محمدخان حضرتلری طرفندن بنا اولنه‌رق رسمی (محمد) اسمی شکلنده‌در. حصارك شمال جهتنده خیلی یالیلروخانه‌لر بولنوب، اوستنده (روبرت قولژ) اسمیله بر انکلیز مکتبی وبربکتاشی تکیه‌سی موجوددر.

رومبلون (Romblon) بحر محیط کبیرده واقع اولوب اسپانیه‌یه تابع بولنان (فیلیپین) جزایرندن برآطه اولوب ۱۲° ایله ۱۳° عرض شمالی آره‌سنده و (لوسون) جزیره‌سنك جنوبنده‌کی (سان برناردینو) بوغازنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی یالکز ۱۱ مربع کیلومتره‌دن عبارت اولوب، طاغلق بریردر. ۴۰۰۰ اهالیسی واردر.

رومبورغ { (Rumburg) چهستانك (لاتمریچ) ایالتنده ولایتمریچك ٥٦ کیلومتره شمال شرقیسنده اولهرق برقاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ١٠١٤٠ اهالیسی وبز وبوك منسوجات فابریقهلری واردر.

رومر { (Roemer) دانیمارقهلی مشهور برمنجم اولوب، ١٦٤٤ ده قوپنهاغده طوغمش، و ١٧١٠ ده وفات ایتمشدر. ضیانك سرعتنی کشف، واجرام سماویهنك محلی تعیین ایچون بردوربین اختراع ایتمشدر.

رومرستاد { (Rômerstadt) آوستریا ومجارستان دولتنك (موراویه) خطهسنده (اولموچ) سنجاغنده واولموچك ٣٩ کیلو متره شمالنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٤٦٥٠ اهالیسی وبز فابریقهلری واردر.

رومسی { (Romsey) انکلترهنك (هانت) ایالتنده و (وینچستر)ك ١٤ کیلومتره غرب جنوبیسنده برقصبه اولوب، ٤٢٠٥ اهالیسی ودمیر یولی واردر. — آوسترالیاده ویقتوریا حکومتنك (بورکه) ایالتنده وملبورنك ٧٠ کیلومتره شمال غربیسنده دخی بواسمله برقصبه اولوب، زراعتله مشهور برمحلك مرکزیدر.

رومفورد { (Romford) انکلترهنك (اسکس) ایالتنده وچلمسفوردك ٢٨ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ٧١٧٥ اهالیسی، دمیر یولی وحبوبات وحیوانات وسائره تجارتی واردر.

روم قلعه { حلب ولایتنك اورفه سنجاغنه تابع همنامی اولان قضاده ومرکز قضا اولان (خلفتی) نك قربنده اولهرق فراتك صاغ یعنی غربی کنارنده رومهلردن قالمه اسکی برقلعه اولوب، بعضاً مرکز قضایه دخی بواسم ویرلمکله قضاده بواسمله تسمیه اولنمشدر. بوقلعهنك اسم قدیمی (زوغمه Zeugma) اولوب، رومالیلر وبیزانتنلر زمانلرنده پك اهمیتلی وبرقیانك اوزرنده مؤسس اولمغله پك متین ایدی. بعده برخیلی وقت ارمنیلرك (قتولیقوس)لرینه مرکزی بولوب، بعض کلیسا ومناسترلرینك ویرانهلری الیوم موجوددر. ملك اشرف ارمنیلردن ضبط ایتمشدی. مصرلی ابراهیم پاشا طرفندن طوپه طوتیلوب، بعض آثار باقیهسیده تخریب اولنمشدر. قیانك ایچنه حفر اولنمش ٦٠ متره درینلکده و مردیونله اینیلیر بر قیوسیده واردر.

— روم قلعه قضاسی اورفه سنجاغنك شمال غربی قسمندن عبارت اولوب، قسم اعظمی فراتك شرق وبرمقداری غرب جهتنده واقعدر. شرقاً وشرق جنوبی جهتندن نفس اورفه، جنوباً بیرهجك قضالریله غرباً حلب ومرعش سنجاقلریله، شمالاً دخی معمورة العزیز ولایتیله محدوددر. مرکزی مذکور روم قلعه قربنده وفراتك صول کنارنده واقع و ٢٠٠٠ نفوسی جامع اولان خلفتی قریهسیدر. قضا ١٨٠ قریهدن مرکب اولوب، یالکز ٢٠٠٠ قدری سریانی وسائره اولهرق خرستیان وقصوری کاملاً مسلم اولمق اوزره، ٢٧٦٩٦ اهالیسی، مرکزده بررشدیه وبر صبیان مکتبی، بازاری و جابجا اسکی مدن وحصون خرابهلری واردر. اراضیسی منبت اولوب، کوزل وچوق باغلری اولمغله، مقبول برنوع قیرمزی شراب وراقی اعمال اولنور، وخیلی قورو اوزومده چیقار. فستیق، انجیر وزیتونی دخی چوق اولوب، زیتون یاغیسی پك مقبولدر.

رومل { (Roumel) (وادی الرمل) دن غلطدر. [« وادی الرمل » مادهسنه مراجعت اولنه.]

روملسبورغ { (Rummelsburg) پروسیهنك پومرانیه خطهسنده (کوسلین) سنجاغنده وکوسلینك ٥٧ کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٥١٥٠ اهالیسی، دمیر یولی، یوك ایپلك وچوخه فبریقهلری واردر.

روم محمد پاشا { [« محمدپاشا (روم —) » مادهسنه مراجعت اولنه.]

رومن { (Romaine) آمریقای شمالیده دومینیون قطعهسنك کبك خطهسنده برنهر اولوب، هودسون کورفزیله (سنت لوران) کورفزی آرهسندهکی (لابرادور) خطهسنك وسطلرندهنبعان، و اواراضیٔ خالیه وباردهده جنوبه طوغری برقاچ یوز کیلومترهلك جریانله، برطاقم کوزل شلالهلر پیدقدن و طبیعی برکوپری آلتندن کچدکدن صکره (سنت لوران)ه دوکیلور. مجرانك طولی مجهولدر. بالیغی چوق ولذیذ در.

رومنی ((Romeny) روسیه‌نك (پولتاوه) ایالتنده وپولتاوه‌نك ۱٤۷ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۱۲۷۸۵ اهالیسی، زراعت آلاتیله طوغله وکرمید فابریقه‌لری، بیوك بر پنایری وجوارنده توتون محصولاتی واردر.

روموراننن ((Romorantin) فرانسه‌نك (لوآرمع شر) ایالتنده و(بلوآ) نك ٤۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده‌اوله‌رق (سولدره) نهرینك ایکی کنارنده وبر آطه‌سنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٥٥٥ اهالیسی، چوخه فابریقه‌سی وبر کوچك موزه‌سی واردر.

رومولوس ((Romulus) رومانك بانیسی وبرنجی حکمداری اولوب، آلبه حکمداری (نومیتور)ك قیزی (رآسیلویا) نك اوغلی ایدی. پدری حرب الهی زعم اولنان (مارس) یعنی مریخ اولدیغی ادعاسنده بولنیوردی. (رموس) اسمنده ایکیز بر برادری وار ایدی. والده‌لری نقض عهد ایتمك تهمتیله کندی عمجه‌سی آمولیوس طرفندن حیاً دفن ایدیلوب، بو ایکی قرداش، طوغدقلرینی متعاقب، تیبر نهرینه آتلمشلرسه‌ده، کویا نهر چکیلوب کندیلرینی قورو یرده براقش، وبر دیشی قورد امزیرمش ایدی. حکمدارك چوبانی (فاوستولوس) بونلری بولوب، زوجه‌سی (آقالاورنتیا) یه باقدیرمشیدی. بونلر چوبانلر آره‌سنده بیویوب، رومولوس نسلنی اوکرندیکنده، نومیتوری آلبه تختنه اعاده ایتمش؛ وبعده برادریله برابر کیدوب، میلاددن ۷۵۳ سنه اول روما شهرینك اساسنی وضع ایلمش ایدی. بعده بینلرنده منازعه ظهور ایتمکله، رموسی قتل ایتمش؛ وینی تأسیس ایتدیکی شهری فراریلره ملجأ اتخاذ ایده‌رك، برچوق اسرا وسائر فراریلر طوپلامش؛ وبونلره ازواج تدارکنه کلنجه، اطرافنده‌کی اقوامی بر طاقم لعبیات سیرینه دعوت ایدوب، بونلر سیرله مشغول ایکن، حامیسز قالمش اولان قاری وقیزلرینی قالدیرمش ایدی. بو وجهله قومشولریله مخاصماته کیریشوب، چوغنی مغلوب ایتمش؛ واهالیی زادکان وعوام اوله‌رق ایکی‌یه بالتفریق، برطاقم آیینلر ونظاملر وضع ایده‌رك، سناتو تعبیر اولنان هیئت اعیانی دخی تشکیل ایلمش ایدی. نهایت بر فرطونه اثناسنده ناپدید اولمش؛ ودها طوغریسی سناتورلر طرفندن قبل المیلاد ۷۱٥ تاریخنده قتل اولنمشدر. هر حالده بو روایات خرافاتله ممزوج اولوب، رومولوسك وجردی حقنده دخی شبهه وتردد اولنیور.

رومیه (صحابه‌دن وانصاردن اولوب، بئر رومه دینلکله مشهور قیونك صاحبیدر. هجرت نبویده بو ذات قیوسنك صوینی آقچه ایله صاتمقده ایکن، حضرت فخر کائنات (صلعم) افندمز کندیسنه جنتده بر چشمه‌یه مقابل کندیلرینه صو صاتمه‌سنی تکلیف بیورمشلرسه‌ده، صاحب ترجمه اهل وعیالنك اعاشه‌سیچون بشقه بر شیسی اولمدیغنی بیان ایتمش؛ وبونك اوزرینه حضرت عثمان (رضه) قیوی اوتوز بش بیك درهمه صاتون آلوب، مسلمینه وقف ایلمش ایدی.

رومیتان (بخارا خانلغنده وبخارانك ۳۸ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق زرافشان نهرینك بر جدولی اوزرنده ومرودن سمرقنده کیدن دمیر یول خطی قربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۲۸۷ تاریخنده قصبه وقضایی قوم اورتمکله، اون آلتی بیك فامیلیا محو اولمش، وباقی اهالی خیوه خانلغنه هجرت ایتمشدر.

رومیشاقه ((Rumichaca) آمریقای جنوبیده (قولومبیا) ایله (اقوآدور) جمهوریتلری حدودنده و(پانیا) ایرماغنه دوکیلن (غوآیتاره) نهرینه تابع قارشی چایی اوزرنده واقع مشهور بر طبیعی کوپری اولوب، ۲۲٥۷ متره یوکسکدر. بو کوپری قیادن عبارت اولوب، اوستندن دمیر یول کچیور. یانندن ٤۰ درجه صیجاق چلیکلی بر معدن صویی آقوب، بونك یاننده ینه قیانك ایچنده طبیعی بر حمام واردر. قربنده طوپراغه کوملمش وجسیم طاشلردن معمول اسکی بر بنا دخی کشف اولنمشدر.

رومیلی ((Romilly) فرانسه‌ده (اوبه) ایالتنك (نوژان سورسین) قضاسنده ومرکز قضانك ۱۷ کیلومتره شرق شمالیسنده وبرقاچ دمیر یولك محل تقاطعنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ٦٥۳۰ اهالیسی وچوراب وسائره ایله چوراب ایکنه‌سی فابریقه‌لری وایشلك تجارتی واردر.

رومیه (عرب جغرافیونی طرفندن روما شهرینه ویریلن اسمدر.

رونجت سینکه { لاهور راجه‌لرندن اولوب، مجهول بر عائله‌یه منسوب اولدیغی حالده، ۱۷۸۲ ده لاهورده طوغمش؛ وانکلیزلره قارشی ایتدیکی محاربه‌لرده‌کی جسارت وموفقیتیله شهرت بولوب، انکلیزلری مملکتندن بعد الاخراج، ۱۸۰۰ ده شیخلر طرفندن رئیس انتخاب اولنمش؛ وآز وقت ظرفنده پنجاب، کشمیر، پیشاور وملتان خطه‌لریله افغانستانك بر قسمنی تحت حکمنه آله‌رق، واسع بر الکا تشکیل ایتمش؛ وبر طاقم فرانسز ضابطلری معرفتیله عسکرینی تعلیم ایتدیرمش ایدی. ۱۸۳۹ ده وفات ایدوب، اخلافی بیننده تفرقه ومنافرت دوشمکله، انکلیزلر بوندن بالاستفاده ممالك مذکوره‌یی ضبط ایتمشلردر.

رونده { (Ronda) اسپانیه‌نك آندالوسیا خطه‌سنده مالاغه (یاخود مالقه) ایالتنده ومالاغه‌نك ٦٩ کیلومتره غربنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۱۹۱۸۰ اهالیسی، غایتله صاغلام هواسی، کوزل باغچه‌لری ومشهور میوه وسبزه‌لری وار در. بك مرتفع بر محلده ودرین بر دره‌نك اوسطنده واقع اولوب، بو دره‌نك اوزرنده وایکی طاغ آره‌سنده ۷۰ متره اوزون و ۱۰۰ متره یوکسك شایان تماشا بر کوپری و ٤۰۰ باصامق ایله اینیلیر بر صو بندی بولنیور. عربلرك زماننده قالمه بر حصاری وبر سراییده وار در.

رونسار { (Ronsard) فرانسه مشاهیر شعراسندن اولوب، ۱۵۲٤ ده (واندوم) قربنده طوغمش، ۱۵۸۵ ده وفات ایتمشدر. اجدادی مجارلی ایدی. دیکر بعض ادبا ایله بالاتفاق فرانسز لسانتی تجدیده سعی ایده‌رك، غزلیات وقصاید ومنظوماتدن عبارت برچوق اشعاری واردر.

رونسدورف { (Ronsdorf) پروسیه‌نك رین ایالتنده (دوسلدورف) سنجاغنك (لنپ) قضاسنده ولنپك ۵ کیلومتره شمال غربیسنده بر قصبه اولوب، ۱۰۵٤۰ اهالیسی، دمیر یولی، ایپك قوردله فابریقه‌لری ودمیر خانه‌لری واردر.

رونغه { دار — (Dar-Rounga) سودان وسطیده ودایه تابع وودایك جنوب شرقیسنده واقع بر مملکت اولوب، وودایدن (بحر السلامه) دینان نهرله وبر صره باتاقلقلرله آیرلمشدر. دیکر حدودی تماميله معین اولمیان بو مملکت جنوبه طوغری (داربنده)یه قدر ممتد اولوب، (دارقوتی) یی دخی حاویدر. ۹° و ۱۰° عرض شمالی خطلری دار رونغه‌نك ایچندن کچر. چاد کولنه دوکیلان (شاری) ایرماغنه تابع (آوقه‌دبه) نهری دارفوردن کله‌رك، دار رونغه‌یه کیردکدن صکره، صاغدن (قسابه) چاینی آلوب، جنوب غربی‌یه طوغری آقار، ومجراسنك وسطلرنده صولدن برچوق چایلرك صولرینی اخذ ایله، زیاده بیویه‌رك، غربه طوغری دونر، وبو وجهله بتون مملکتی شق وسق ایتدکدن صکره، مملکت مذکوره‌نك حدودی خارجنده شاری نهرینه دوکیلور. اهالیسی بك سیاه وتندرست آدملر اولوب، جنکاورلکده وفیل وکرکدان آونده مهارتلری واردر. جمله‌سی دین اسلامله متدیندرلر. حیواناته مضر برنوع سینکلری چوق اولدیغندن، حیوانلری آزدر. آتلریله دوه‌لرینی وسائر محتاج اولدقلری حیوانلری چوللره صاره‌رق محافظه ایدرلر. مرکزی (دوناس) قصبه‌سی اولوب، دیکر معموره‌لرینك باشلیجه‌لری (ترکه) و (دارالخلیفه) در. دار قوتیده چوق فیل دیشی چیقار.

رونق { هندستان شعراسندن بر وجه زیر اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی (عارف الدین خان) عن اصل برهانپور شهرندن اولوب، پدریله برابر مدراسه کیده‌رك، اوراده توطن ایتمش؛ ونواب تاج الامرانك توجه والتفاتنه مظهر اولمش ایدی. نواب مشار الیهك وفاتنده ترك منصب ایده‌رك، حیدرآبادده اختیار اقامت ایتمشیدی. شو قطعه اونکدر:

کی باسانی دهم از دست دامان فراق
بعد ازین دست من و چاك کریبان فراق
دل پریشان چشم پرخون سینه داغ انتظار
دوستان دارم فراهم طرفه سامان فراق

— ایکنجیسی (منشی — علیخان) عن اصل (ملانوان) قصبه‌سندن اولوب، لکهنو شهرنده توطن ایتمش؛ واود والیسی نواب یمین الدوله سعادت علیخان بهادرك توجهنه مظهر اولمش ایدی. شو بیت اونکدر:

کی توام دل ازو بر داشتن
ناصحا بیهوده غوغا میکنی

— اوچنجیسی (منشی رام سهای) لکهنو برهمنیلرندن اولوب، فارسی وارد ولسانلرنده نثر ونظمی بك

كوزلدر. ١٢٩٠ ده وفات ايتمشدر. شو برايكى بيت اونكدر :

ای رخ و ابروی تو بدر وهلال
شاهد خوبیٔ تو حسن وجمال
طرهٔ گیسوی تو مشك ختن
نرگس جادوی تو عین غزال

رونقورن (Runcorn) انكلترهنك چستر ايالتنده وليورپولك ١٦ شرق جنوبيسنده و (مرسى) نهرينك منصبنده برقصبه واسكله اولوب، ١٥١٢٥ اهاليسى، سفائن اعمالنه مخصوص دستگاه وحوضلرى، خلاط فابريقهلرى، دباغخانهلرى، اجزاى كيمويه فابريقهسى، پك ايشلك تجارتى وكوزل ليمان ورنختمى واردر.

رونقى اونبجى قرن هجرى شعراسندن اولوب، قلبهليدر. طريق قضايه سالك ايدى. ٩٧٥ ده وفات ايتمشدر. شو بيت نصايحه دائر اولان برمنظومهسندندر:

در جهان زمزمهٔ ارغنون
طوربطلودر قانى براهن درون

رونقى ايران شعراسندن اولوب، همدانليدر. ١٠٣١ ده وفات ايتمشدر. شو بيت اونكدر:

حرفت از شوق زبس باهمه كس ميكويم
يا تو كرمى خورم اول بعسس ميكويم

رونو (Runö) بالطيق دكيزنده (ريغا) كورفزى آغزنده وليوونيه ساحلى قارشيسنده برآطه اولوب، شمال غربيدن جنوب شرقيه طوغرى بويى ٤ واكى اوندن آزدر. مساحهٔ سطحيهسى ١١ مربع كيلومتره اولوب، ٤٠٠ اهاليسى واردر. اراضيسى دوز اولوب، بعض مرعى وتارلهلرى وار ايسهده، مياه جاريهسى اولمديغندن، اهاليسى باشليجه بالقچيلقله ياشارلر. اهاليسى اسقانديناو جنسيتنه منسوب اولوب، آلمانجه ايله قاريشيق اسوج لسانيله متكلمدرلر. بوآطه روسيهنك ليوونيه ايالتنك برنوقر قضاسنه ملحقدر.

رونه (Rhône) فرانسهنك بش بيوك ارماغندن برى وكثرت مياهجه الك بيوكى اولوب، اسويچرهنك نواحىٔ جنوبيهسندن (واله) ناحيهسنده آلپ طاغلرندن نبعانله، غرب جنوبى وبعده شمال غربىيه طوغرى آقهرق، (لمن) كولنه داخل اولور، وتعبير آخرله مجراسنده بوواسع كولى تشكيل ايدر؛ بعده (جنو) شهرى كنارندهبوكولدن چيقوب، غرب جنوبىيه طوغرى آقهرق، درعقب فرانسهيه داخل اولور، وبرمدت جنوبه طوغرى آقدقدن صكره، شمال غربىيه، بعده جنوب غربىيه ونهايت غربه طوغرى جريانله، (ليون) شهرينه واصل اولنجه، شمالدن كلن (ساثونه) نهرينى اخذ ايله كنديسندن دها اوزون اولان نهر مذكورك استقامتنه تابع اولهرق، يعنى جنوبه طوغرى دونهرك، (والنسه) شهرينه واصل اولمازدن، صولدن ينه آلپ طاغلرندن كلن (ايزره) نهرينى وصاغ وصولدن بر چوق كوچك چايلر آلوب، (آوينيون) شهرينك آلت طرفنده صولدن (دورانسه) نهرينى دخى آلير، ونهايت مارسليهنك غرب جهتنده واسع بر داليه تشكيل ايدهرك، آق دكيزه منصب اولور. مجراسى ٨١٢ كيلومتره اولوب، حوضهسنك مساحهٔ سطحيهسى ٩٨٨٨٥ مربع كيلومترهدر. ثانيهده عادى وقتلرده ٥٥٠ وقارلر اريديكى ياخود كثرتلى ياغمورلر ياغديغى وقتلرده ١٢٠٠ و ١٥٠٠ مكعب متره صو دوكر. جنوبه طوغرى اولان مجراى اسفلنك صاغ طرفنده بولنان (سون) طاغلرندن اينوب رونهيه دوكيلن چايلرك باشليجهلرى دو، اريو، آردش، سزه، غارد وسائره اولوب، بونلر كوچك نهرلر ايسهده، ياغمور ياغديغنده رونهنك صويندن زياده صو ايندبررلر. فرانسه طوپراغنده ٤٩ كوپرينك آلتندن چچر. صوينك كثرتيله برابر، جريانى سرعتلى اولوب، بعض برلرده درينلكى ٦٠ سانتيمترهيه اينهجك قدر ياپلديغندن، واينديرديكى قوملر وچامورلر دخى منصبنده برطاقم سدلر تشكيل ايلديكندن، ايچنده سير سفائن برطاقم مشكلات وصعوباته تصادف ايدر. مع هذا ليوندن ٤١٥ كيلو متره يوقاريده اولان (پارق)ه قدر سير سفائنه صالح عد اولنيور.

رونه (Rönne) دانيمارقهده بورنهولم جزيرهسنك ساحل غربيسنده برقصبه واسكله اولوب، ٦٤٧٠ اهاليسى وساعت، پورسلين توتون وسائره فابريقهلريله صيد ماهيسى واردر. ليمانى صيغ واستحكاماتله محفوظدر.

رونه آغزى (Bouches du Rhôna) فرانسهنك ايالات جنوبيهسندن اولوب، اسكى (پرووانسه) خطهسنك برقسمى

اولدیغی حالده، رونه ایرماغنك منصبنی حاوی اولدیغندن، بو اسمله تسمیه اولنمشدر. جنوباً آق دکیزله، شرقاً وار، شمالاً ووقلوز، غرباً وغرب شمالی جهتندن دخی غارد ایالتلریله محاط اولوب، حدود شمالیه‌سی دورانسه نهریله، حدود غربیه‌سی‌ده رونه ایرماغیله وبونك کوچك رونه دینلن غربی قولیله آیرلمشدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٥١٠٥ مربع کیلو متره واهالیسی ٥٥٦٤٠٠ کشی اولوب، مرکزی مارسلیه شهریدر. رونه منصبی قربنده (والقارس) اسمیله معروف واسع برکول ایله بونك اطرافنده برچوق کوچك کوللری و (بره) اسمیله دیکر بربیوك کولی حاویدر. اراضیسی عارضه‌لی ومختلف اولوب، غیر منبت بعض یرلری وار ایسه‌ده، اکثر طرفلری محصولداردر. اورمان ومرعالری‌ده چوقدر. ذخایر متنوعه‌دن بشقه کوزل پرنج، توتون، صفران، میوه‌لرك انواعی واوزومك اعلاسی حاصل اولور. معدن کوری، آلچی، مرمر وپورسلین وساٸره اعمالنه مخصوص طوپراقلرك انواعی بولنور. مرینوس قویونلریله کچیلری وآریلری‌ده چوقدر. صنایعی پك ایلریدر. مشهور زیتون یاغی، سوده، صابون، ایپك، قونیاق، عطریات، شبوق وساٸر مواد کلیتله چیقار. دمیرخانه‌لری‌ده چوقدر. تجارتی پك ایشلکدر. ایالت مارسیلیه، اکس وآرله اسملریله اوچ قضایه منقسم اولوب، ٢٧ ناحیه و١٠٨ داٸرهٔ بلدیه‌یی حاویدر.

رونه ایالتی (Dép. du Rhône) فرانسه‌نك قسم شرقیسی ایالاتندن اولوب، اسکی (لیونه) و (بوژوله) خطه‌لرینك بر قسمندن متشکل اولدیغی حالده، حدود شرقیه‌سنك قسم جنوبیسنی آیران ایرماغك اسمیله تسمیه اولنمشدر. شرقاً (ان) و (ایزره)، جنوباً وغرباً (لوآره)، شمالاً دخی (سائونه مع لوآره) ایالتلریله محدوددر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٧٩٩ مربع کیلومتره اولوب، ٧٠٥١٣١ اهالیسی واردر. مرکزی (لیون) شهریدر. حدود شرقیه‌سنی سائونه نهریله رونه ایرماغی آیروب، قسم غربیسنده‌ده (ساونه) جبالنك برشعبه‌سی ممتد اولور. باقیر وقورشون معدنلریله معدن کوری، قریستال، مرمر وابنیه طاشلریله پورسلین وساٸره اعمالنده مستعمل اتربهٔ مختلفه‌سی ومعدن صولری واردر. محصولاتی حبوبات متنوعه ایله پتاتس، سبزه، میوه، صفران، کستانه، مشهور شراب وساٸره‌دن عبارتدر. معمولات صناعیه‌سی پك چوق اولوب، علی‌الخصوص ایپك قماشلری مشهوردر. ایالت لیون و ویلفرانشه اسملریله ایکی قضایه منقسم اولوب، ٢٧ ناحیه و٢٠٣ داٸرهٔ بلدیه‌یی حاویدر.

روو (Rowe) انکلتره مشاهیر شعراسندن اولوب، ١٦٧٣ ده تولد و ١٧١٨ ده وفات ایتمش؛ وبرخیلی هاٸله‌لر یازوب، آثاری عمومك حسن قبول وتحسیننه مظهر اولمشیدی. — بواسمله دیکر برانکلیز شاعر دخی اولوب، ١٦٨٧ ده تولد و ١٧١٥ ده وفات ایتمش؛ وتراجم احواله داٸر بعض کتابلر یازمشدر.

رورواتو (Rovato) ایتالیاده لومبارديه خطه‌سنك برشیه ایالتنده و (کیاری)نك ٧ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (اورفانو) طاغنك اتکنده وایکی دمیر یولك محل التصاقنده واقع برقصبه اولوب، ٤٤٨٠ اهالیسی وایپك منسوجاتی واردر.

روورتو (Rovereto) آوستریانك تیرول خطه‌سنده و (ترنه) نك ٢٤ کیلومتره جنوب غربیسنده وآدیج نهری کنارنده بر قصبه اولوب، ٨٨٦٥ اهالیسی، مکتب اعدادیسی، کتبخانه‌سی، مشهور باغلری ودری‌یه متعلق شیلرله کاغد، ایپ، آلات موسیقیه وساٸره فابریقه‌لری واردره تیرولده‌کی ایپك تجارتنك‌ده مرکزیدر.

رووغو (Révougo) آفریقای جنوبیده (زامبز) ایرماغنه تابع بر نهر اولوب، (نیاسه) کولنك جنوبی ساحلی قربنده (موتومو) طاغلرندن نبعانله، برچوق چایلرك صولرینی جمع ایده‌رك، وجنوبه طوغری آقه‌رق، ٢٨٠ کیلومترەلك جریاندن صکره، پورتکیزلیلرك النده اولان (تته) قصبه‌سنك همان قارشیسنده مذکور ایرماغه دوکیلور.

روونو (Rovno) روسیه‌ده (وولینیه) ایالتنك (ژیتومیر) قضاسنده وژیتومیرك ١٧٤ کیلو متره غرب شمالیسنده واقع برقصبه اولوب، نصفی یهودی اولمق اوزره، ٧٣٥٥ اهالیسی، توتون، چوخه، بیره وساٸره فابریقه‌لریله دباغخانه‌لری وحبوبات وحیوانات وکراسته تجارتی واردر.

رووو (Ruvo) ایتالیاده باری ایالتنك (بارلته) قضاسنده وبارلته‌نك ٤٨ کیلومتره جنوب شرقیسنده برقصبه اولوب، ١٧٩٥٥ اهالیسی واردر .

رووومه (Rovouma) آفریقای شرقینك بحر محیط هندی یه منصب بر ایرماغی اولوب ، (نیاسه) کولنك ٨٧ کیلومتره غربنده بر طاقم بطاقلقلردن نبعانله، شرقه بعده شرق جنوبی‌یه طوغری آقه‌رق، برقاچ بیوك نهرك صولرینی دخی اخذ ایتدکدن صکره، ینه شرقه دونوب، کندیندن بیوك اولان (اوجنده) نهریله برلشدکدن صکره ، شرق شمالی استقامتنی آله‌رق ، (دلغاده) بروننك ٣٧ کیلومتره شمال غربیسنده دکیزه منصب اولور . وادیسنك آشاغی قسمی ٣ ایله ٧ کیلومتره آره‌سنده بر وسعتده بولنان وایکی طرفی طاغلرله محاط اولان طار واوزون بر اووه‌دن عبارت اولوب، نهرك مجراسی بو اووه‌ده ییلان قاوی بر شکل ابراز ایدیور. ایکی طرفنده‌کی طاغلرك باییرلری پك کوزلدر. مجراسنك یوقاری طرفی ایسه اووه ایچنده درینجه بر خندق صورتنده در . منصبی قوم یغینلریله مسدود اولدیغی کبی ، یوقاری طرفلرنده دخی بعض یرلرده برقاچ قوله آیریلوب ، صویی پك صیغدر . وایندیریکی آغاجلر وکوتوکلر بریکوب یولنی سد ایدرلر . مجرانك ایچنده آطه‌لر وسرعتلی جریانلرله شلاله‌لر دخی چوقدر . بناء علیه بو نهرده سیر سفائن خیلی مشکل اولوب، سیاح شهیر لیوینغستون منصبندن ٢٥٠ کیلومتره یوقاری‌یه قدر کوچ حال ایله قایق یوزدیره‌بیلمشدر . (رو وومه) نك مجراسی او جهتده‌کی پورتکیز مستملکاتیله آلمانیانك یکی ایدندیکی مستملکات آره‌سنده حدود اتخاذ اولنمشدر . بو ایرماغك حوضه‌سی ٣٣٤٠٠٠ مربع کیلومتره وسعتنده تخمین اولنیور .

روویغو (Rovigo) ایتالیانك وندیك خطه‌سنده وونديكك ٦٠ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق (پو) ایله (آدیج) ایرماقلری آره‌سنده‌کی (آدیجتو) جدولی اوزرنده وایکی دمیر یول خطنك محل تقاطعنده واقع ایالت مرکزی برقصبه اولوب، ٧٢٧٥ اهالیسی، دباغخانه‌لری، کهرچله فابریقه‌سی، اسکی برسرایی وبوکا مربوط ٧٠٠٠٠ جلدی حاوی کتبخانه‌سیله رسم موزه‌سی واردر.— روویغو ایالتی آدریاتیق دکیزی ساحلنده اولوب، شرقاً مذکور دکیزله، شمالاً وندیك، پادوه و(وورونه) غرباً مانتوه، جنوباً دخی فراره ایالتلریله محاطدر . پو ایله آدیج ایرماقلری آره‌سنده ممتد بر اووه‌دن عبارت و مساحهٔ سطحیه‌سی ١٦٦٥ مربع کیلومتره اولوب، ٢١٧٧٠٠ اهالی ایله مسکوندر. ایالت ٨ قضایه منقسم اولوب، ٦٢ ناحیه‌یی حاویدر.

رووینیو (Rovigno) واسلاوجه تربینیه (Trébinié) آوستریاومجارستان دولتنك ایستریا خطه‌سنده وتریسته‌نك ٦٣ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق ایستریا شبه جزیره‌سنك ساحل غربیسنده واقع برقصبه‌واسکله اولوب، ٩٥٢٠ اهالیسی، صاغلام لیمانی، ایشلك تجارتی، سفائن‌اعمالنه مخصوص دستکاهلری، خلاط، چمتو، مقارنه، جام، توتون وسائره فابریقه‌لری وصید ماهیسی واردر .

روهتاق یاخود روهتك (Rohtak) هندستانده پنجاب خطه‌سنك حصار ایالتنده و حصارك ٩٠ کیلومتره شرق جنوبیسنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، ٦٩٢٠ سی مسلم‌اولمق اوزره، ١٥٧٠٠ اهالیسی، دمیر یولی، حبوبات تجارتی، مشهور صاریقلری، حیوانات بازاری و(دینی مسجد) اسمیله مصنع برجامع شریفی واردر.

روهراو (Rohrau) آوستریا ومجارستان دولتنك نفس آوستریا خطه‌سنده ویرسبورغك ٢٣ کیلومتره غربنده برقصبه اولوب، ٦٠٠٠ اهالیسی واردر.

روهری (Rohri) هندستانده سند ایالتنك شکارپور قضاسنده و (سخر) ك ٣ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق سندایرماغنك ساحل یسارنده‌برقصبه اولوب، ٣٨٨٠ ی مسلم اولمق اوزره، ١٠٢٢٥ اهالیسی ولاهوره کیدن دمیر یول خطی اوزرنده موقعی، متعدد مصنع جوامع شریفه‌سی وتربه‌لری و (موی مبارك) اسمیله برلحیهٔ شریفه زیارتکاهی واردر .

رویان ایرانده طبرستان خطه‌سنك جبالنده بیوك برشهر اولوب، آثار عمرانی وباغ وباغچه‌لری چوق ایدی. کیلاندن ١٢ فرسخلق مسافه‌ده اولوب، (ری) خطه‌سنه ملاصق ایدی.

حضرت عثمان (رضه) ك زمان خلافتنده كوفه واليسى سعيد بن العاص طرفندن فتح اولنه‌رق، اوائل دور اسلامده پك معمور ومشاهير علمادن برچوق ذواتك مسقط رأسى بولنمشدر. اليوم نه حالده بولنديغى تحقيق اولنه‌ميوب، آنجق خريطه‌لرده اسمى كورلمديكنه نظراً، خراب اولسه كركدر.

روئده (Rueda) اسپانياده (والودوليد) ايالتنك (مدينه‌دل‌قامپو) قضاسنده و والودوليدك ٢٤ كيلومتره غرب جنوبيسنده برقصبه اولوب، ٤٥٢٠ اهاليسى واردر.

روئرغ (Rouergue) فرانسه‌نك اسكى بر خطه‌سى اولوب، كوينه وغاسقونيه خطه‌لرينك شمال شرقيسنده واقع ايدى. اليوم (آويرون) ايالتيله (لوت مع غارونه) ايالتنك برقسمنى تشكيل ايديور.

رويفع (بن ثابت) صحابه‌دن اولوب، مصريوندن معدود در. برقاچ حديث شريفك راويسيدر. ٤٦ تاريخنده معاويه طرفندن طرابلس غربه مأمور اولوب، افريقيه‌ده بعض فتوحاته موفق اولمش؛ وجربه‌يى دخى فتح ايتمشدر. شامده وبرقه‌ده وفاتى مروى اولوب، برقه‌ده قبرى واردر. — ينه صحابه‌دن وحضرت فخر كائنات (صلعم) افندمزك آزادليلرندن ديكر بررويفع اولديغى دخى مرويدر.

رويلاجيجدو (Revillagigedo) بحر محيط معتدلده مكسيقه ساحل غربيسنك آچيقلرنده واقع ومكسيقه‌يه تابع بر طاقم آطه‌لر اولوب، ″٢٠ °١٨ ايله ″٢٠ °١٩ عرض شمالى و °١١٣ ايله °١١٧ طول غربى آره‌لرنده ممتد اولورلر. درت آطه‌دن عبارت اولوب، اڭ بيوكلرى (سوقورو) آطه‌سيدر. دردينك مساحهٔ سطحيه‌سى ٨٠٠ مربع كيلومتره اولوب، اهالئ دائمه‌لرى يوقدر.

روئلاس (Roelas) اسپانيه‌نك اڭ مشهور رساملرندن اولوب، ١٥٦٠ تاريخنده سويلده (يعنى اشبيليه‌ده) طوغمش، و ١٦٢٠ ده وفات ايتمشدر. بر طاقم كوزل رسملرى باقيدر.

روئن (Rouen) فرانسه‌ده (آشاغى سينه) ايالتنك مركزى بر شهر اولوب، پارسك ١٢٦ كيلومتره شمال غربيسنده و (سينه) ايرماغنك صاغ كنارنده واقعدر. نهرك قارشى يافه‌سنده ده بر محله‌سى واردر. اهاليسى ١٠٢٦٤٩ مقدارنده اولوب، قتوليك وپروتستان ويهوديلره مخصوص مصنع معابدى، علم عقائده مخصوص بيوك مكتبى، مكتب طبيسى، متعدد مكاتب اعداديه‌سى، علوم وفنون و ادبيات آقادمياسى، زراعت وتجارت وسائره جمعياتى، بيوك كتبخانه‌سى، نباتات باغچه‌سى، موزه‌سى، نهرده كوزل ليمانى، كوزل طاش بركوپريسيله برآصمه كوپريسى، كوزل ر يحتملرى وبرقاچ كوزل سوقاغى واردر. آنجق شهرعموميت اوزره انتظامسز اولوب، سوقاقلرى طار وطولاشيقلى واكثر خانه‌لرى اخشابدر. بر طاقم تپه‌لرله محاط اولوب، انجندن اوچ چاى دخى آقديغندن، هواسى پك رطوبتليدر. صنايعى پك ايلرى اولوب، پاموقدن منسوجات وايپليكه، شكر، شكرلمه، بويا، بيره وسائره فابريقه‌لرى ودباغخانه ودمير خانه‌لرى واردر. تجارتى پك ايشلك اولوب، چوق سفائن آمد وشد ايدر، وسنه‌ده اوچ دفعه بازار قوريلوب، اون بشر كون دوام ايلر. پك اسكى بر شهردر.

رويه (Roya) فرانسه ايله ايتاليا حدودى آره‌سنده بر نهر اولوب، (تانده) طاغندن نبعانله، جنوبه طوغرى جريان ايده‌رك، وكاه فرانسه كاه ايتاليا طوپراغنه چكه‌رك، برقاچ چايك صولرينى‌ده اخذ ايتدكدن‌صكره، فرانسه حدوديتك ٧ كيلومتره شرقنده آق دكيزه دوكيلور. مجراسى ٦٠ كيلومتره طولنده در.

رويه قولار (Royer-Collard) فرانسه حكما وسياسيوننددن اولوب، ١٧٦٣ ده (سومپويى) ده طوغمش، و ١٨٤٦ ده وفات ايتمشدر. قاريشقلق ايشلرينه قاريشوب، بعده بوناپارتك ايمپراطورلغى زماننده امور سياسيه‌دن چكيله‌رك، صرف علوم وفلسفه ايله اوغراشمش، ومعارفجه بعض معتنا مأموريتلرده بولنمش ايدى. بوربون خاندانك عودتنده يكيدن امور سياسيه‌يه قاريشوب، مشروطيت اصولنك تأسسنه خدمت ايتمش؛ و ١٨٣٠ دن صكره، مجلس مبعوثانده بولنمغله برابر، اختيار سكوت وعزلت ايلمش ايدى. بعض آثار حكميه وسياسيه‌سى جمع ونشر اولنمشدر.

روئی { (Rueil) فرانسه‌ده (سنیه‌مع اوآزه) ایالتنك (ورسایل) قضاسنده مارلی ناحیه‌سنه تابع ومارلینك ٦ کیلومتره شرق شمالیسنده واقع بر قصبه اولوب، ٨٤٤٠ اهالیسی، دمیر یولی، بعض فابریقه‌لری وابنیه طاشلری وار در.

رها { اورفه شهرینك وقتیله عربلر بیننده مستعمل اسمی اولوب، روملرك «میاه جاریه‌سی چوق» معناسیله ویرمش اولدقلری (قالیروئه) اسمندن مأخوذ اولمسی مظنوندر. [«اورفه» ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

رهائی { (مولانا سعدالدین) ایران شعراسندن اولوب، خراسانك خواف قصبه‌سندندر. ٩٨٠ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر.

نیست درعشق توچون من درد پرورد دکر
این که دردم را نمیدانی بود درد دکر

رهتنك { (یعنی طار یول) هیمالایه جبالنك قسم جنوبیسنده بر بوغاز اولوب، ٤٠٥٤ متره ارتفاعی وار در. بو بوغاز کانون اوله قدر کچیله بیلیر بر حالده ایسه‌ده، یالکز صباحلری امنیت اوزره کچیلوب، بعده اسن روزکار ایکی جهته‌کی طاغلردن جسیم قار یغینلری دوشوره بیلیر.

رهی { ایران شعراسندن ایکی ذاتك مخلصیدر. بری (سلطان علی بیك) کبرادن اولوب، شو قطعه اونکدر:

از خرابی میکذ شتم منزلم آمد بیاد
دست و پا کم کرده‌ٔ دیدم دلم آمد بیاد
سر بهم آورده دیدم بر کهای غنچه را
اجتماع دوستان یکدلم آمد بیاد

— دیکری (آقا محمد علی) متأخریندن واصفهان اهالیسندن اولوب، کنجلکنده هندستانه سیاحت ایتمشدی. شو بیت اونکدر:

تاکی بود بحسرت چشمم براه ماهی
یارب مباد هرکز چشم کسی براهی

رهین { (شیخ برهان علی خان بن نواب معزالدین خان) هندستان شعراسندن ولکهنو مشایخندن اولوب، نسل فاروقیه منسوبدر. شو بیت اونکدر:

با ظهار غم دروی وعرض حال مشتاق
زبان فرسوده درکام وحکایت همچنان باقی

ری { ایرانك پك قدیم ومشهور بر شهری اولوب، عراق عجمی وتعبیر اصطلاح جبال خطه‌سنك منتهای شمالنده واقع ایدی. خرابه‌لری طهرانك ٥ کیلومتره جنوبنده بولنیور. بو شهر ایران قدیم ملوکی زمانلرنده پك معمور بولنمش اولدیغی کبی، اوائل دور اسلامده دخی معموریتنی محافظه ایدوب، سلجوقیلرك پایتختی وحکیم شهیر ابوبکر رازی ایله مفسر فخرالدین رازی کبی حسابسز علمای اسلامك مسقط رأسی بولنمشدر. سوری الیوم قسماً قائم اولوب، دائراً مادار ٢٦ کیلومتره طولنده‌در، یعنی یدی ساعتده دور اولنه‌بیلیر، که بوده شهرك وسعت وجسامتنه دلالت ایدیور. شمدیکی حالده سورك ایچی برطاقم تارله‌لردن عبارت اولوب، اوته‌سنده بریسنده بعض کوچك چفتجی قلبه‌لری بولنیور. جنوب غربی کوشه‌سنده مظنهٔ کرامدن شاه عبدالعظیمك تربه‌سی واطرافنده برقاچ خانه، بر ایکی جامع، بر بازار وبر کاروانسرای موجود اولمغله، ریك خرابه‌لرینه‌ده عبد العظیم نامی اطلاق اولنمقده‌در. ری شهری مغوللرك خروجنده خراب اولوب، قلیجدن قورتلان اهالیسی، طهرانه هجرت ایتمکله، او وقته قدر برقریه حالنده بولنمش اولان محل مذکور بر شهر صورتنه کچوب، کیتدکجه توسع ایتمشدر. ری شهری یونان قدیم جغرافیونی آثارنده (راجس) اسمیله مذکوردر. بیوك اسکندر دارایی تعقیبنده بوشهرده بش کون اقامت ایتمشدی. حضرت عمر (رضه) زماننده ٢٠ تاریخنده کوفه والیسی بولنان عمار بن یاسر، جانب خلافتدن آلدیغی امر اوزرینه، عروه بن زیدالخیل طائیی کوندره‌رك، ری شهرینی فتح ایتدیرمشیدی. ابو جعفر منصورك زمان خلافتنده مهدی ری شهرینی برقات دها اعمار وخندقله احاطه وبربیوك جامع بنا ایتمشیدی. نسبتی (رازی) در.

ریازان { (Reazan) روسیه نك قسم وسطیسنده همنامی اولان ایالتك مرکزی برشهر اولوب، پترسبورغك ٨١٠ وموسقوه‌نك ١٨٢ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق، (اوقه) نهرینه تابع (تروبره) نهرینك صاغ کنارنده وموسقوه‌دن (قوزلوف)ه کیدن دمیریول خطی اوزرنده واقعدر. منبت ومزروع اراضی اورته‌سنده مؤسس کوزل برشهر اولوب، ٣٠٣٢٥ اهالیسی، پاموق

منسوجات، شمعدان، مسکرات، بیره وسائره فابریقه‌لری، حبوبات وحیوانات ومنسوجات تجارتی، بر قاچ بیوك واسکی کلیساسی، گوزل ابنیهٔ امیریه‌سی، داخلی مکتب اعدادیسی، پاپاسلره مخصوص مدرسه‌سی، دیکر متعدد مکتبی ومؤسسات خیریه‌سی، کتبخانه‌سی وعمومی باغچه‌سی واردر. وقتیله مستقل بر پرنسلکك مرکزی اولوب، دفعاتله تاتارلر طرفندن ضبط وتخریب اولنمشدی. — ریازان ایالتی شمالاً ولادمیر، شرقاً وجنوباً تامبوف، غرباً توله، غرب شمالی جهتندن دخی موسقوه ایالتلریله محاط ومحدود اولوب، شمالدن جنوبه طولی ۳۰۵ وعرض اعظمی ۱۹۶ کیلومتره‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۳۰۹۹ مربع کیلومتره اولوب، ۱۸۶۷۱۲۶ اهالیسی واردر. بونلرك ۵۷۱۵ ی تاتاردر. ایالت ۱۲ قضایه منقسم اولوب، ۱۲ قصبه و ۵۲۰۴ قریه‌یی حاویدر.

ریاض { جزیرة العربك نجد خطه‌سنده ومكهٔ مكرمه‌نك ۷۳۰ کیلو متره شمال شرقیسنده، ′۳۴″۳۸°۲۴ عرض شمالی ایله ″۳۳′۲۱°۴۴ طول شرقیده وهابیلرك مرکزی بر شهر اولوب، ۳۰۰۰۰ اهالیسی، سوری، قلعه‌سی واطرافنده خرما آغاجلرندن عبارت براورمانی واردر. زمردکبی برواد ینك ایچنده وبرچوق یوللرك نقطهٔ اجتماعنده بولنمغله، جزیرة العربجه اهمیتی چوقدر. مصرلی ابراهیم پاشانك تخریب ایتدیکی (درعیه) یرینه واونك قربنده وهابیلر طرفندن قرن سابق هجری اواسطنده تأسیس اولنه‌رق، سوقاقلری اولدجه دوز و واسعدر.

ریاضی { اونجی قرن هجری شعراء عثمانیه‌سندن اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی استانبوللی اولوب، علوم شرعیه وریاضیه وحکمت و هیئتده عصرینك فریدی ایدی. ابو السعود افندینك درسنه دخی ملازمتی واردر. برمدت طریق قضایه سلوك ایدوب، بعده طمشواره کیده‌رك، زعامته متصرف اولمش، واوراده وفات ایتمشدر. علم بیانه دائر بر رساله‌سی ونا تمام بعض تألیفاتی واردر. نقله شایان شعرینه دسترس اولنه‌مدی.

— ایکنجیسی اسکوبلی اولوب، فارسیده ید طولاسی وار ایدی. جناس وایهامه میلی زیاده ایدی. شوبیت اونکدر:

کوسترەم برکون رقیب بد لقایی دیر ایمش
صورتنی آنك الهم بكا کوسترمسون

— اوچنجیسی قلبه‌لی اولوب، اورانك قاضیسی ایکن وفات ایتمشدر. فقهه وسائر علومه متعلق بعض آثاری واردر. شو بیت اونکدر:

آتش هجره یاقوب کل آله اهمم بوینکه
دوشمسون زلفك کبی دود سیاهم بوینکه

ریاضی { ایران و هند شعراسندن دخی اوچ ذاتك مخلصیدر:

برنجیسی سمرقندلی اولوب، طول مدتلر قاضیسی بولنمغله، بو شهره نسبتله دخی معروفدر. شو بیت اونکدر:

قامتش کوکند هلاك مرا
زیر سروی کنید خاك مرا

— ایکنجیسی (احسن الله خان) کشمیرلی اولوب، محمد شاهك خدمتنده بولنمشدر. شو بیت اونکدر:

چهد بیاد خطش آتشم زچشم پرآب
چوندر خضر چراغی بردکسی لب جو

— اوچنجیسی (امام الدین بن مولانا لطف الله مهندس) لاهورلی اولوب، علوم ریاضیه‌ده مهارتی وار ایدی. ۱۱۴۵ تاریخنده وفات ایتمشدر. شو بیت اونکدر:

رك کل کرد آن کلچهره هرتار نهالی را
ازین اندیشه کلها داغ شد پرینه قالی را

— شاه اسماعیل صفوینك زماننده یاشامش هراتلی برریاضی دها واردر، که سلطان حسین بایقرا حقنده ۸۰۰۰ بیتی حاوی برمنظومه ایله شاه اسماعیل مشارالیه حقنده برمثنوی صاحبیدر. ۹۲۱ ده وفات ایتمشدر. اشعارینه دسترس اولنه‌مدی.

ریان { فراعنه‌دن حضرت یعقوب (عم) ك مصره ورودنده حکمفرما بولنانیدر.

ریبچستر { (Ribchester) انکلتره‌نك لانقاستر ایالتنده وپرستونك ۱۳ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (ریبله) نهری اوزرنده برقصبه اولوب، ۵۳۸۰ اهالیسی وجوارنده رومالیلردن قالمه بعض آثار عتیقه‌سی واردر.

ریبرا { (Ribera) اسپانیه‌نك الك مشهور رساملرندن اولوب، ۱۵۸۸ ده طوغمش؛ و ۱۶۵۹ ده ناپولیده وفات ایتمشدر. والنسه وروماده تحصیل ایدوب، ناپولی و مادریدده اقامت ایتمش ایدی. برچوق رسملری باقیدر.

ریبرا (Ribera) سیجلیه‌ده جرجنتی ایالتنك (ریونه) قضاسنده و ریونه‌نك ۲۰ کیلومتره جنوب غربیسنده بر قصبه اولوب، ۸۱۲۰ اهالیسی واردر. اهالیسنك بر قسمی آرناؤد اولوب، الیوم ایتالیانك باش وکیلی بولنان موسیو قریسپینك دخی مسقط رأسیدر.

ریبله (Ribble) انکلتره‌نك قسم شمالیسنده بر نهر اولوب، یورق ایله لانقاستر ایالتلرنده جنوبه بعده جنوب غربی یه ونهایت غربه طوغری آقه‌رق، ومنصبنده ۱۰ کیلومتره وسعتنده بر خلیج تشکیل ایده‌رك، ۱۲۰ کیلومتره‌لك جریاندن صکره دکیزه منصب اولور.

ریبوویله (Ribeauvillé) پروسیه‌ده آلساس لورن ایالتنك یوقاری آلساس سنجاغنده و (قولمار)ك ۱۳ کیلومتره شمال غربیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ۵۹۰۵ اهالیسی، داخلی مکتب اعدادیسی، کوزل باغلری، پاموق منسوجات فابریقه‌لری، بخارله چوریلیر حرازلری، ایکی اسکی چشمه‌سی واطرافنده برطاقم قله وقلعه‌لری واردر.

ریبیرابراوه (Ribeira Brava) آفریقانك ساحل غربیسی قارشیسنده اولوب، پورتکیزه تابع بولنان یشیل برون جزایرندن (ساو نیقولاو) جزیره‌سنك مرکزی برقصبه اولوب، جزیرۂ مذکوره ساحل شمالیسندن ۲ ½ کیلومتره‌لك مسافه‌ده واقع و ۴۰۰۰ اهالیی جامعدر.

ریبیرا غرانده (Ribeira Grande) آسور جزایرندن (ساو میکل) جزیره‌سنك (پونته‌دلغاده) قضاسنده ومرکز قضانك ۲۱ کیلومتره شمال شرقیسنده ناحیه مرکزی بر قصبه اولوب، ۹۵۶۰ اهالیسی واردر. — بو اسمله یشیل برون جزایرندن (ساو تیاغو) آطه‌سنك وبتون جزایر مذکوره‌نك مرکزی بر قصبه دها وار ایدیسه‌ده، الیوم خرابدر.

ریبینسق (Rybinsk) روسیه‌نك (یاروسلاو) ایالتنده و یاروسلاولك ۷۶ کیلومتره شمال غربیسنده اوله‌رق (وولغه) ایرماغنك ساحل یمیننده بیوك بر قریه اولوب، ۱۹۵۷۰ اهالیسی، طوغله، بیره، مسکرات، ایپ وخلاط فابریقه‌لری، سفائن اعمالنه مخصوص دستکاهلری وبیوك پنایری واردر.

ریپلی (Ripley) انکلتره‌نك دربی ایالتنده ودربینك ۱۴ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۶۰۸۵ اهالیسی، ایپك منسوجاتی وجوارنده دمیر وکومور معدنلریله دمیرخانه‌لری واردر.

ریپوستو (Riposto) سیجلیه‌ده قتانیه ایالتنك (آجیرآله) قضاسنده وآجیرآله‌نك ۱۳ کیلومتره شمال شرقیسنده بر قصبه واسکله اولوب، ۷۰۰۰ اهالیسی، دمیریولی وکلیتلی شراب اخراجاتی واردر.

ریپون (Ripon) انکلتره‌نك یورق ایالتنده ویورقك ۳۶ کیلومتره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۷۳۹۰ اهالیسی، دمیریولی ودوکه وسائره فابریقه‌لری واردر. — ممالك مجتمعه‌ده (ویسقونسن) جمهوریتنك (فوند دولاق) ایالتنده ومرکز ایالتك ۲۹ کیلومتره غرب شمالیسنده دخی بو اسمله بر قصبه اولوب، ۳۱۸۰ اهالیسی واردر.

ریتنبنك (Ritenbenk) غروئنلاندك قسم شمالیسنده (دیسقو) قوینك ایچنده واقع (پرنس) آطه‌سی اوزرنده بر مهجر اولوب، یالکز ۱۰ ی آوروپالی اولمق اوزره، ۵۴۵ اهالیسی، جوارنده معدن کوری وبالینه صیدی واردر. ۷۰° عرض شمالیدن یوقاریدر.

ریتی (Rieti) ایتالیانك اومبریا خطه‌سنده (پروزه) ایالتنده وپروزه‌نك ۸۸ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۹۰۰۰ اهالیسی، دمیریولی، معدن صولری، باغلریله زیتونلقلری، دباغخانه‌لری وایپك فابریقه‌لری واردر.

ریچموند (Richmond) انکلتره‌نك (سوری) ایالتنده و لوندره‌نك ۱۶ کیلومتره غرب جنوبیسنده اوله‌رق تامیسه نهرینك ساحل یمیننده برقصبه‌اولوب، جواریله برابر ۱۰۹۶۵ اهالیسی، کوزل منظره‌سی، بیوك بر دوحه‌سی وایکی بیوك حوضی، بر اسکی سرای خرابه‌لری و واسع سبزه بوستانلری واردر.

— انکلتره‌نك یورق ایالتنده ویورقك ۶۹ کیلومتره شمال غربیسنده دخی بو اسمله بر قصبه اولوب، ۴۵۰۰ اهالیسی واردر.

— ممالك مجتمعه‌نك (ایندیانه) جمهوریتنده واینده-

یاناپولیسك ۱۱٤ کیلومتره شرق شمالیسنده و بر قاچ دمیر یول خطنك محل تقاطعنده دخی ۱۲ ۷٤٥ اهالی‌یی جامع بر قصبه اولوب، (واینه) ایالتنك مرکزیدر.

— ممالك مجتمعه‌ده ویرجینیا جمهوریتنك مرکزی اولوب، واشینغتونك ۱۵۷ کیلومتره جنوب غربیسنده وجامس نهرینك صول کنارنده واقع اولان شهرك دخی اسمیدر، که ۱۰۰ ۰۰۰ اهالی‌یی جامع اولوب، نهر مذکورده بش کوپریسی، پك ایشلك اسکله‌سی، واسع ودوز سوقاقلری، جسیم و دلنشین ابنیه‌سی، پك چوق دمیر خانه‌لری، آرابه و واغون ولوقوتیف فابریقه‌لری وسائر فابریقه‌لرك انواعی واردر.

— آمریقا و آوسترالیا وجنوبی آفریقاده والحاصل انکلیزلر طرفندن اعمار اولنان یرلرده بو اسمله دها برطاقم کوچك قصبه‌لر، قریه‌لر وایالتلر واردر.

ریچیچه (Rietchitza) روسیه‌نك مینسك ایالتنده ومینسکك ۲۵۵ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق (دنیپر) ایرماغنك ساحل یمیننده وموهیلفك قارشیسنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب، ٦۹۵۵ اهالیسی ودمیر یولی واردر.

ریحا [« اریحا » ماده‌سنه مراجعت اولنه.]

ریحانه (بنت سمعون) صحابیاتدن وحضرت فخر کائنات (صلعم) افندمزك جاریه‌لرندن اولوب، حضرت رسول الله (صلعم) افندمزدن اول ورواية کوره اونجی سنهٔ هجریه‌ده وفات ایتمشدر.

— معدیکربك همشیره‌سی ریحانه ایله صالحاتدن ریحانة الواله دخی مشاهیر نساء عربدندر.

رید (Reid) اسقوچیا حکماسندن اولوب، ۱۷۱۰ ده طوغمش، و ۱۷۹٦ ده وفات ایتمشدر. حکمت وفلسفه‌یه دائر بر قاچ تألیفی واردر.

ریدو (Rideau) آمریقای شمالینك (دومینیون) قطعه‌سنده (کبك)خطه‌سنك (اونتاریو) ایالتنده بر نهر وکول وجدولك اسمیدر.

ریده (Ride) انکلتره‌نك (ویغت) آطه‌سنده وآطه‌نك ساحل شمالیسنده اوله‌رق (هانت) ایالتنه تابع بر قصبه اولوب، ۱۱ ٤٦۰ اهالیسی، دکیز حاملری وکوزل ریختمی واردر.

ریدینغس (Riddings) انکلتره‌نك دربی ایالتنده ودربینك ٤ کیلومتره جنوب شرقیسنده بر قصبه اولوب، ۵۷۳۰ اهالیسی وجوارنده معدن کومورله دمیر دوکمخانه‌لری واردر.

ریزا (Riesa) صاقسه قراللغنده درسده ایالتنك (غروسنهاین) قضاسنده وغروسنهاینك ۱۵ کیلومتره غربنده اوله‌رق (البه) ایرماغنك صول کنارنده وبر قاچ دمیر یول خطنك نقطهٔ تقاطعنده بر قصبه اولوب، ۷۳۹۰ اهالیسی ودمیر یول ادواتیله آرابه فابریقه‌لری واردر.

ریزو (مع منوفاج) کرید ولایتنك قندیه سنجاغنه تابع بر قضا اولوب، ۱۱٤ قریه‌دن مرکبدر.

ریزه طربزون ولایتنده لازستان سنجاغنك مرکزی بر قصبه و اسکله اولوب، طربزونك ۷۰ کیلومتره شرقنده وقره دکیز ساحلنده اطرافی طاغلرله محاط بر قویك ایچنده واقعدر. کوزل ودلنشین بر قصبه اولوب، ۳۰۰۰ اهالیسی، شرق جهتنده پورتقال ولیمون باغچه‌لری، حکومت قوناغی، قیشله، دپوی، خسته خانه و حبسخانه کبی ابنیهٔ امیریه‌سی، بر قاچ جامعی، یوز قدر دکاندن مرکب چارشیسی، رشدیه مکتبی، دار المعلمینی، ۲۸ مکتب ابتدائیسی، بر مدرسه‌سی و ۵۸۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی واردر. ریزه‌ده کتندن کوملکلك وچارشافلق بز اعمال اولنوب، کلیتله اخراج اولنور. باقیرجیلغه متعلق بعض ادوات وآوانی دخی یاپیلیر. کلیتلی فندیق اخراج اولنور. خیلی مقدار یونس بالیغی دخی صید اولنوب، یاغی چیقاریلیر. هواسی پك لطیف وصاغلامدر. — ریزه قضاسی سنجاغك غرب جهتنده اولوب، غرباً طربزون سنجاغنك اوف قضاسیله، شرقاً آتنه قضاسیله، شمالاً بحر سیاهله، جنوباً دخی ارضروم ولایتیله محدوددر. قضا میاوزی، قره دره وقرای سبعه اسملریله ۳ ناحیه‌یی حاوی اوله‌رق ۲۲٦ قریه ومحله‌دن مرکبدر. اراضیسی ٦۲٦٤٤٦ دونمدن عبارت اولوب، حبوبات متنوعه ایله پرنج، کتن، کنویر، پورتقال، لیمون و سائر میوه‌لرك انواعی وکلیتلی فندیق حاصل اولور. قرای سبعه ناحیه‌سنده بر قاپلیجه وبش یرده معدن صویی واردر. قضانك اهالیسی ۷٤ ۷۷۸ نفوسدن عبارت اولوب، یالکز ٦٤۷ سی روم وقصوری مسلم ولازدر.

ریزی { (Riesi) سیجلیه‌ده (قالتانیزته) ایا. التنك (ترانوونه) قضاسنده و ترانو. ونه‌نك ۳۰ کیلومتره شمال غربیسنده برقصبه اولوب، ۱۱ ۹۱۵ اهالیسی وکوکورد معدنی واردر .

ریژیجه { (Riéjitza) روسیه‌نك ویتبسك ایالتنده و ویتبسکك ۲۳۷ کیلومتره شمال غربیسنده و دوینه‌یه تابع همنامی اولان چایك اوزرنده قضا مرکزی بر قصبه اولوب ، ۱۰ ۱۵۰ اهالیسی واردر .

ریستیغوش { (Ristigouche) آمریقای شمالینك دومینیون قطعه‌سنده بر ایرماقدر، که (ماداواسقه) ایالتنده نبعانله، شمال شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، ویقتوریا ایالتنك برکوشه‌سنی شق ایتدکدن صکره، یکی برونسویق ایله کبك ایالتلرینك حدودینی تشکیل ایده‌رك، وبر چوق چایلرك صولرینی آله‌رق، بحر محیط آطلاسی‌یه دوکیلور. مجراسی ۳۲۰ کیلومتره طولنده اولوب، منصبنده وسعتی ۵ کیلومتره ودرینلکی ۱۵ متره اولمغله، الك بیوك سفائنك‌ده سیرینه صالحدر .

ریسقه { (Risca) انکلتره‌نك والس خطه‌سنده (مونموت) ایالتنده و (نیو. یورت) ك ۹ کیلو متره غرب شمالیسنده بر قصبه اولوب، ۵۵۵۵ اهالیسی، دمیر یولی، معدن کوری واجزای کیمیویه ایله قلایدن معمول اوانی فابریقه‌لری واردر .

ریشار { (Richard) آفریقانك خط استوا تحتنده بولنان قسمنده آلمانیانك (قمرون) مهجرنده وقمرون طاغنك شمال شرقیسنده برکول اولوب ، محیط دائره‌سی ۲۰ کیلو متره‌در . ایچنده برقاج آطه بولنوب، الك بیوکنك ۴۰۰ اها. لیسی واردر. بو آطه‌لرده پاپاغانلر پك چوق اولوب ، اهالی طرفندن مبارك عد اولنور .

ریشار { یاخود ریچارد (Richard) انکلتره قراللرندن اوچ کشینك اسمیدر:

برنجیسی (آرسلان یورکی (Coeur de Lion) لقبیله ملقب اولوب، ۱۱۸۹ دن ۱۱۹۹ تاریخ میلا. دینه دك حکم سورمشدر. ایکنجی هنرینك اوغلی وخلفی اولوب، ۱۱۵۷ ده طوغمش؛ وتا کنجلکندن جسارت وقوتیله وحشاریلغیله شهرت بولمش؛ واوچ دفعه پدرینه قارشی عدم مطاوعتده بولنمش ایدی. تخته جلوس ایدنجه، فرانسه قرالی فلیب اوکوسته و آلمانیا ایمپرا. طوری فردریق باربروسه بالاتفاق، براهل صلیب سفرینه قالقیشمش؛ و ۱۱۹۱ ده مارسیلیه‌دن حرکتله ۱۱۹۲ ده قبریس وعکانی ضبط ایتمش؛ واوصره‌ده فرانسه قرالی کندیسیله بوزیشوب، عودت ایتمکله، یالکز قالوب، اجرای مظالمه باشلامش: والینه اسیر دوشن ۲۵۰۰ مسلمانی قتل ایتمش ایدی. بر ایکی محاربه قزانمش ایسه‌ده، قدسه کیره‌میوب، عودتنده فرطونه‌یه طوتلمغله، دالماجیه‌نك ساحلنه چیقمغه مجبور اولوب، عکاده تحقیر ایتمش اولدیغی آوستریا دوقه‌سنك الکاسندن تبدیلاً چکمك ایستمش ایسه‌ده ، اخذ وحبس اولنه‌رق، بر سنه‌لك محبوسیتدن صکره ۲۵۰۰۰۰ مارق فدیهٔ نجاتله تخلیص نفس ایده‌بیلمش؛ و ۱۱۹۴ ده انکلتره‌یه وصولنده، زمام اداره‌یی النه آلمش اولان برادری ژانی دفع ایتمش؛ وبعده فرانسه قرالیله محاربه‌یه کیریشوب ، نورماندیایی استخلاص ایتمش؛ و ۱۱۹۹ ده لیموسینده ایتدیکی محاربه‌ده بر اوقله جرح اولنه‌رق، متأثراً وفات ایتمشدر.

— ایکنجیسی «قره پرنس» دیمکله شهیر ادوآردك اوغلی واوچنجی ادوآردك تورونی اولوب، ۱۲۶۶ ده طوغمش، و ۱۲۷۷ ده تخته چیقوب، صباوتی زماننده اوچ عمیجه‌سی اجرای وصایتله، برچوق فتنه وفسادلر وقوع بولمش؛ وامور حکومتی کندی یدینه آلدیغنده کوشك ومصرف بر حکمدار اولدیغنی کوستروب، نهایت برقاریشقلغی باصدیرمق اوزره، ایرلانده‌یه کیتدیکنده، عم‌زاده‌سی عنان ادا. ره‌یی النه آله‌رق، دردنجی هنری اسمیله حکمدارلغنی اعلان ایتمش؛ وریشار اسقوچیه‌نك (پومقرت) قلعه‌سنه حبس اولنه‌رق، متعاقباً اوراده وفات ایتمشدر. فرانسه قرالی آلتنجی شارلك قیزی ایزابله‌یی تزوج ایتمشدی.

— اوچنجیسی یورق دوقه‌سی ریشارك دردنجی اوغلی اولوب، ۱۴۵۲ ده طوغمش، وخیلی وقت غلوچستر دوقه‌سی بولنمش ایدی. یورق خاندانندن الك اول انکلتره قرالی اولان دردنجی ادوآردك برادری اولوب، آلتنجی هنرینك طرفدارلرینه قارشی کمال ثباتله مقاومت، ودیکر برادری (قلارنسه) دوقه‌سیله بالاتفاق ، مغلوب قرالك اوغلنی قتل ایتمش ایدی. قاتلی اولدیغی مظنون بولندیغی برادری دردنجی ادوآردك وفاتنده ۱۴۸۳ ده، بونك اوغلی

بشنجی ادوآردك وصیلكنی عهده‌سنه آلوب، چوق كچمه‌دن هرنصلسه زمام اداره‌یی الده ایده‌بیلمش؛ وصی مرقومله دیكر بر برادری لوندره قله‌سنده یوق ایدلمشدر. بوافعال جنایتكارانه‌سیله عمومك نفرتنی قزانوب، هركس كندیسندن روكردان اولمغله، ١٤٨٥ ده یدنجی هنری نامنی آلان هنری ریشموند طرفندن محاربه‌ده اوریلوب اولمشدر. قنبور، طوپال وچولاق برشخص منفور ایدی.

— برنجی ریشارك برادری ژانك دخی ریشار اسمنده براوغلی وار ایدی، كه ١٢٥٧ ده آلمانیا امپراطورلغنه انتخاب اولنمش ایسه‌ده، امپراطورلق تاجنی كیمكه موفق اوله‌میوب، یالكز بردفعه آلمانیایه كیتمش، وانكلتره قرالی بولنان اوچنجی هنری‌یه فرانسه‌یه وبعض قاریشقلق مسببلرینه قارشی معاونت ایدوب، بومحاربه‌لرك برنده ١٢٦٤ اسیر دوشه‌رك، ١٤ آی اسارتده قالمش ایدی.

ریشاردسون { (Richardson) انكلتره‌نك اك مشهور حكایه نویسلرندن اولوب، ١٦٨٩ ده دربی‌ایالتنده طوغمش، ١٧٦١ ده وفات ایتمشدر. برمرانغوزك اوغلی اولوب، برمطبعه‌جینك خدمتنه كیرمش، بعده بوكا داماد اولوب، نهایت كندی باشنه برمطبعه تأسیس ایتمش ایدی. ٥٢ یاشندن صكره تحریره باشلایوب، فوق العاده رغبت عمومیه‌یه مظهر اولان برطاقم حكایه كتابلری یازمشدر.

ریشلیو { (Richelieu) فرانسه قرالی اون اوچنجی لوئینك رئیس وكلاسی اولان مشهور برقاردینال اولوب، دوقه عنوانی دخی حائز ایدی. ١٥٨٥ ده پاریسده طوغوب، عن اصل (ریشلیو) قریه‌سندن اولان بر زادكان عائله‌سنه منسوب ایدی. ابتدا عسكرلكه سلوك ایدوب، بعده طریق رهبانه كیره‌رك، ١٦٠٧ ده (لوسون) پسقپوسی اولمشیدی. ١٦٢٢ ده قاردینااللق رتبه‌سنه نائل اولوب، ١٦٢٤ ده، قرالك عدم رضاسیله برابر، والده‌سنك نفوذیله مجلس عمومی‌یه اعضا تعیین اولنه‌رق، كوستردیكی اهلیت ودرایت فوق العاده اوزرینه، درعقب هیئت وكلا ریاستنه كچمشدر. موقع اقتدارده بولندیغی مدت باشلیجه اوچ شیئه حصر مساعی ایتمشدر، كه بونلرده اولا فرانسه‌ده پروتستانلرك نفوذ سیاسیسنی قیرمق، ثانیا بعض كبرانك نفوذ واقتدارینی كسر ایتمك، وثالثا آوستریا دولتنی آلچالتمق ماده‌لرندن عبارتدر. چویردیكی دسایسده موفق اولوب، فرانسه‌یه آوروپا دولی ایچنده برنجیلكی قزاندیرمشیدی. كبرادن برچوغنك اعدامنه وبعضلرینك حبس ونفینه سبب اولمشدی. اقتدار ودرایتی نه درجه‌ده ایسه، حیل ودسایسی وغدارلغی دخی او رتبه‌ده اولوب، بك چوق خاندانلرك محوینه یورمشدی. فرانسه‌نك ترقیات داخلیه‌سنه‌ده چوق خدمتی اولوب، امور مالیه‌یی اصلاح وتنظیم، برطاقم قوانین ونظامات نافعه وضع، مكمل بردونانما تشكیل وقناده، آنتیل، سنت دومینیق، كویانه وسنغال كبی مستملكاتی تزیید ایتدیكی كبی، علوم ومعارف وصنایعك ترقیسنه‌ده خدمت ایدوب، فرانسه آقادمیاسنی وبرچوق مكاتب ومؤسسات خیریه تأسیس، ودولتك كتبخانه‌سیله مطبعه‌سنی توسیع واصلاح ایتمشدی. ١٦٢٤ تاریخنده وفات ایتمشدر. زماننده مهم مأموریتلرده بولنمش واجرای نفوذ ایتمش ایكی برادریله ایكی همشیره‌سی اولدیغی كبی، بعده احفادندن بعضلری‌ده مارشاللق وریاست وكلا كبی موقعلره نائل اولمشلردر.

ریشلیو { (Richelieu) آمریقای شمالینك دومینیون قطعه‌سنده وقناده خطه‌سنك كبك ایالتنده بر نهردر، كه ممالك مجتمعه‌نك (ورمونت) و (نویورق) جمهوریتلرنده واقع (چامپلان) كولندن چیقوب، ابتدا ٢٠٠٠ وبعده طارلشه‌رق ٢٥٠ متره كنیشلكنده جنوبه طوغری جریانله، ١٣٠ كیلومتره‌لك جریاندن صكره، سنت لوران ایرماغنه دوكیلور. صویی چوق ومائی رنكنده كوزل بر نهر اولوب، سیر سفائنه صالحدر؛ وكچدیكی یرلر پك كوزل ومعموردر.

ریشهر { ایرانك فارس خطه‌سنده وبندر بوشهرك ٨ كیلومتره جنوبنده اوله‌رق بصره كورفزی ساحلنده براسكی شهر ویرانه‌سیدر.

ریطه { صحابیاتدن ایكی خاتون اولوب، بری عبدالله بن مسعود حضرتلرینك ودیكری عمرو بن العاصك زوجه‌سی ایدی. — عرب شاعره‌لرندن دخی بواسمله اوچ خاتون كلوب، بری (جذل الطعان)ك قیزی و (ربیعه بن مكدم)ك زوجه‌سیدر؛ ایكنجیسی ریطه بنت

حاصم؛ اوچنجیسی‌ده ریطه بنت عجلاندر، که عمرو ابن عجلان نام شاعرک همشیره‌سیدر. ایکنجیسنک اشعاری (حماسه)ده واوچنجیسنک‌کیلر (اغانی)ده مسطوردر.

— حماقتیله مشهوره (ریطه بنت سعد) اسمنده بر خاتون دخی واردر.

ریغ (وادی —) جزایرده قسطنطینیه ایالتی چولنده جنوبدن شماله ممتد بر وادی اولوب، بر صره واحلردن عبارتدر.

ریغا (Riga) روسیه‌نک بالطیق ایالاتندن لیوونیه ایالتنک مرکزی بر شهر واسکله اولوب، پترسبورغک ٤٨٦ کیلومتره غرب جنوبیسنده منصبندن ١٢ کیلومتره یوقاریده اوله‌رق (دوینه) ایرماغنک ایکی کنارنده وهمنامی اولان کورفزک ایچنده، ٥٦° ٥٦′ ٣٦″ عرض شمالی ایله ٢١° ٤٨′ ١١″ طول شرقیده واقعدر. ١٧٥ ٣٣٢ اهالیسی اولوب، قسم اعظمی آلمان وقصوری روس، لت، استوآن، لهلی ویهودیدن مرکبدر. یوک وپاموک واپک منسوجاته ماکینه، موم، اسپرتو، جام، یاغ وسائره فابریقه‌لری، پک ایشلک تجارتی، دوینه اوزرینه موضوع بر کوپریسیله دمیر یولنه مخصوص بر دمیر کوپریسی، متعدد ابنیهٔ امیریه‌سی، علم الارض وآثار عتیقه‌یه مخصوص موزه‌سی، کتبخانه‌سی، تیاتروسی، مکتب صنایعی، بحریه مکتبی، اوچ داخلی اعدادیه‌سی وسائر مکاتبی، بر یتیمخانه‌سی، ایکی خسته خانه‌سی، طول قادینلره مخصوص دارالعجزه‌سی، تاریخ وآثار عتیقه ایله ادبیات وتاریخ طبیعی جمعیت فنیه‌لری واوچ عمومی باغچه‌سی واردر. بوشهرده آلمان لساننده برقاچ وروسجه برغزته نشر اولنور.

— ریغا کورفزی فینلانده کورفزندن صکره بالطیق دکیزینک اک بیوک کورفزی اولوب، ٥٧° ایله ٥٨° ٢٠′ عرض شمالی و ٢٠° ایله ٢٢° طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، ٧٥٣٦ مربع کیلومتره مساحهٔ سطحیه‌سی واردر. جنوباً وجنوب شرقی جهتندن قورلانده، شرقاً لیوونیه خطه‌لریله، شمالاً دخی استونیه خطه‌سنک برقسمیله محاط اولدیغی کبی، شمال غربی جهتندن دخی (اوسل) و (موهن) آطه‌لریله قپانمشدر. اوسل آطه‌سنک جنوبه طوغری اوزاتدیغی (اسووربه) شبه جزیره‌سیله قورلانده‌نک ساحل شمالیسی آره‌سنده‌کی بوغازدن کیریلوب، بوغازک ایکی طرفنده بر فنار واردر. سواحلی آلچق اولوب، کورفزک اورته‌لرنده ٤٠ متره‌یه قدر درینلکی واردر. دمیر آتجق یرلری صاغلامدر. بوکورفز یالکز پک شدتلی قیشلرده طونار. بوکورفزه دوکیلن صولرک اک بیوکی (دوینه) در.

ریغا (Rigas) یونان وقایعنک مشوق ومحرکلرندن اولوب، ١٧٥٣ تاریخنده تسالیه‌نک (ولشتینه) قریه‌سنده طوغمشدر. ثروته مالک وتجارتله مشغول ایکن، یونانک استقلالی هوسنه دوشه‌رک، بکرشده وبعده ویانه‌ده (اتریا) یعنی «شرکت» اسمیله بر جمعیت خفیه تشکیل؛ وطبیعت شعریه‌سی دخی اولمغله، همجنسلرینی فساده تشویق یولنده بعض شرقیلر ترتیب ایتمش ایدی. فن تعبیة الجیشه وحکمت طبیعیه‌یه دائر ایکی کتاب دخی یازمشدر. ١٧٩٨ ده آوستریا حکومتی طرفندن سکز رفیقیله تریسته‌ده توقیف اولنه‌رق، درسعادته کوندرلمکده ایکن، سوقنه مأمور آدملر طرفندن طونه‌ده غرق ایدلمشدر.

ریغات (Reigate) انکلتره‌نک (سوری) ایالتنده ولوندره‌نک ٣٠ کیلو متره جنوبنده برقصبه اولوب، ١٨٦٢٠ اهالیسی ومحصولات زرعیه تجارتی واردر.

ریف مراکش دولتنک ساحل شمالیسی بوینجه سبته بوغازندن جزایر حدودینه قدر ممتد اولان خطه اولوب، جنوباً (درن) یعنی آطلاس سلسلهٔ جبالیله محدوددر.

ریقمانسوورت (Rickmansworth) انکلتره‌نک هرتفورد ایالتنده وهرتفوردک ٣٤ کیلومتره جنوب غربیسنده اوله‌رق تامیسه‌یه دوکیلن (قولنه) نهرینک صاغ کنارنده واقع بر قصبه اولوب، ٥٥١٠ اهالیسی وکاغد فابریقه‌لریله صماندن اورمه معمولاتی واردر.

ریقوا (Rikoua) آفریقای وسطینک قسم شرقیسنده و (تانغانیقه) کولنک ٩٠ کیلومتره شرقنده بر کول اولوب، شمال غربیدن جنوب شرقی‌یه اولان بویی ١٠٠ و وسطی انی ٢٥ کیلومتره در. شمال شرقی کوشه‌سندن بوکوله برنهر دوکیلورسه‌ده، صویی تبخر ایدوب، برطرفه آقاز.

ریلسق (Rylsk) روسیه‌نک (قورسق) ایالتنده وقورسقک ١٠٦ کیلومتره

غرب جنوبيسنده و (دنيپره) ه تابع (ريلو) ايله (سيم) نهرلرينك ملتقاسـنده قضا مركزى بر قصبه اولوب ، ١١٥٧٠ اهاليسى وطوغله، آرابه، شمعدان وصابون فابريقه‌لريله ذخاير، كنوير، طوموز ياغى، بال وبال مومى تجارتى واردر. اطرافنده انسانلرك ابتدائى ياشايشلرى زمانلرندن قالمه بعض آثار عتيقه بولنيور . وقتيله آيريجه بر پرنسلكك مركزى ايدى .

ريلو (Rilo) ردوب طاغى شعبه‌لرندن اولوب ، بلغارستانده شرق روم ايلى حدودنده وصوفيه قربنده كائن برطاغدر. [«ردوب» ماده‌سنه مراجعت اولنه .]

ريماسومبات (Rimaszombat) مجارستانده (كومور) ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب، پشته‌نك ١٢٠ كيلومتره شمال شرقيسنده واقع و ٤٨٤٥ اهاليى جامعدر .

ريماشونه (Rimachouna) پرونك قسم شماليسنده بركول اولوب، (ريوپاستازه) نهريله اختلاطى واردر . هنوز تماميله معلوم دكل ايسه‌ده ، شمال غربيدن جنوب شرقيه بويى ٥٥ واكى ١٢ ويا ١٥ كيلومتره اولديغى مرويدر .

ريمس (Reims) فرانسه‌نك مارنه ايالتنده (سالون سورمارنه) نك ٤٣ كيلومتره شمال غربيسنده و پارسك ١٦٠ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق (وسل) نهرى اوزرنده قضا مركزى بر شهر اولوب ، ٧٩٠٠٠ اهاليسى ، مكتب طبى اعداديسى، داخلى مكتب اعداديسى، كتبخانه‌سى، موزه‌سى ، وقتيله قراللرك تتويج اولندقلرى بيوك ومصنع بر كليساسى ، تياتروسى، سرايى ، استحكاماتى، كوزل مسيره‌لرى، وسلده ليانى، خراب برطاق ظفرى، كنيش سوقاقلرى، چوخه وسائر بوك قماشلرله بكسماد وسائره فابريقه‌لرى ، بوياخانه‌لرى ، پك ايشلك تجارتى ومشهور شامپانيه شرابلرى واردر. پك اسكى برشهردر.

ريمنيقوسارات (Rimnicu - Sarat) رومانيه‌ده افلاقك شرق جهتنده و بكرشك ١٣٦ كيلومتره شمال شرقيسنده اوله‌رق (سرت) نهرينه تابع ريمنيقو چايى اوزرنده واقع ايالت مركزى برقصبه اولوب، ٦٨٧٠ اهاليسى واردر .

ريمنيقو والش (Rimnicu Valch) رومانيه‌نك افلاق خطه‌سنده و بكرشك ١٥٧ كيلومتره شمال غربيسنده اوله‌رق (اولت) نهرى اوزرنده (والسيا) ايالتنك مركزى بر قصبه اولوب ، ٥٧٥٠ اهاليسى، كوزل باغلرى، كليتلى شراب محصولى وجوارنده قيا طوزى واردر .

ريمينى (Rimini) ايتاليانك اميليا خطه‌سنده (فورلى) ايالتنده و فورلينك ٤٠ كيلومتره شرق جنوبيسنده اوله‌رق بولونيه‌دن آنقونه‌يه كيدن دمير يول خطى اوزرنده بر قصبه اولوب، ١٠٨٤٠ اهاليسى، معدن صولرى، قاپليجه‌سى، برطاق ظفرى، بش كمر اوزرينه بر كوپريسى، كتبخانه‌سى، موزه‌سى، واطرافنده منبت وكوزل ايشلنمش اراضيسى واردر . پك اسكى بر قصبه در .

رين (Rhin) آوروپاى غربينك اڭ بيوك نهرلرندن اولوب ، مجراسنك طولنجه بتون آوروپا انهارينك اونجيسى عد اولنور. اسويچره‌نك (غريزون) ناحيه‌سنده آلپ سلسله‌سنك (آدوله) و (سنت غوتار) طاغلرندن نبعانله ، شرق شماليه طوغرى جريان، وصاغدن برطاقم چايلر اخذ ايده‌رك، وبعده بر قوس تشكيليله شماله دونوب ، بر خيلى مسافه‌ده اسويچره ايله آوستريا حدودنى آيره‌رق ، قونستانسه كولنك جنوب شرق ساحلنه واصل اولور؛ شرق جنوبيدن غرب شماليه ممتد اولان بو بيوك كولى شق ايتدكدن صكره، كولك غرب جنوبى كوشه‌سندن خروجله ، غربه طوغرى پك طولاشيقلى بر مجرانك ايچنده آقه‌رق، اكثر قسمنده اسويچره ايله آلمانيا (يعنى باده) حدودنى آيرر ، وصولدن يعنى اسويچره‌دن (تور) نهريله بو مملكتك اكثر مياه جاريه‌سنى طوپلايان (آر) نهرينى و (بره) چايله ديكر برطاقم دره‌لر وصاغدن يعنى باده‌دن دخى برطاقم كوچك دره‌لر اخذ ايدر . (باله) شهرينه واصل اولنجه شماله طوغرى دونوب، اسويچره‌يى تركله، باده و آلساس آره‌سنده وقره اورمانك غربنده اوله‌رق كوزل بر اووه‌ده، وبعده شرقه طوغرى ميل ايله ينه باده وپالاتينات آره‌سنده آقار ؛ دها آشاغيده بو ايكى مملكتك حدودنى تركله ، صاغدن (نقتار) نهرينى آلدقدن صكره (هسه) دوقه‌لغى ايچندن شماله طوغرى آقوب، بعده ينه صاغدن تابعلرينك اڭ بيوكلرندن اولان (مين) نهرينى اخذله ، غربه طوغرى دونه‌رك ، هسه‌يى

ناسودن آیرر، وصکره شمال غربی‌یه طوغری توجه ایده‌رك، وصولدن (موزله) نهرینی آله‌رق، (وستفالیه) ایله (رین پروسیه‌سی) دینلن یرلر آره‌سنده، جریان وصاغ وصولدن بر طاقم کوچك چایلر و از آن جمله صاغدن (رور) و (وسل) چایلرینی اخذ ایتدکدن صکره، فلمنك حدودینه داخل اولمغله برابر، غربه طوغری دونر، وایکی قوله آیرلدقدن صکره صولدن (موزه) نهرینی دخی اخذ ایله، آنجق بر اراضیده متعدد قوللره آیریله‌رق، وحتی (اسقو) ایرماغنك منصبیله دخی قاریشه‌رق، دکیزله قاریشوب، زیاده‌سیله کسب وسعت ایدن قوللری آره‌سنده بیوجك برطاقم آطه‌لر تشکیل ایده‌رك، بحر شمالی‌یه منصب اولور. مجراسی ۱۱۴۲ ودیکر برحسابه کوره ۱۲۹۸ کیلومتره طولنده اولوب، حوضه‌سی ۱۹۶ ۳۰۳ ویا ۱۸۰ ۳۸۶ مربع کیلومتره در.

رین ایرماغی اسویچره‌نك قوآر قصبه‌سندن سیر سفائنه صالح اولمغه باشلارسه‌ده، اصل واپورلرك مقتن صورتده ایشلدکاری محل قونستانسه کولی اولوب، بوکولك اطرافنده اسویچره، آوستریا، باویره وورتمبرغ وباده حکومتلرینه تابع اسکله‌لر آره‌سنده بیوك برتجارت اجرا اولنیور. بو واپورلر نهره دخی کیروب، (شوفهوسه) یه قدر ایتلرسه ده، اورادن آشاغی‌یه اینلرینه (لاوفن) شلاله‌سی مانع اولدیغی کبی، دها آشاغیده‌کی سرعتلی اینیشلر دخی لایقیله سیر سفائن اجراسنه مانع اولوب، اسویچره حدود جنوبیه‌سی بو سهولتدن محرومدر. (باله) شهرندن آشاغیسی سیر سفائنه دها مساعد اولوب، آنجق آلساس اووه‌سنده‌کی تشعبلر وآطه‌لر دخی بردرجه‌یه قدرمانع اولیور. (هسه) دوقه‌لغنده‌کی (مایانسه) شهری رین ایرماغنده‌کی اهمیتلی اسکله‌لرك برنجیسی عد اولنوب، ذاتاً اوراده (رین) ه دوکیلن (مین) نهری دخی سیر سفائنه صالح اولدیغی کبی، بونهردن طونه ایرماغنه قدرده آچلمش اولان برجدول بوایکی ایرماغی وبحر شمالی ایله قره دکیزی اختلاطده بولندریور. دها آشاغیده (قوبلنسه) شهری دخی اهمیتلی براسکله اولوب، اوراده (رین) ه دوکیلن (موزله) نهری جدوللر واسطه‌سیله فرانسه‌نك (رونه) و (موزه) ایرماقلریله اختلاطده بولنه‌رق، بحر شمالی ایله آق دکیز آره‌سنده بر طریق مائی آچیور. دها آشاغیده بولنان (قولونیه) وقارشیسنده‌کی (دایچ) شهرلری ایسه رینك اك بیوك اسکله‌لری، اولوب، اورادن آشاغی‌یه وبوقاری‌یه منتظم ومقتن واپورلر ایشلیور. رین ایرماغی مجراسنك بوینجه بر وبعض یرلرنده ایکی دمیر یول خطی ممتد اولوب، بوایرماغك شق ایتدیکی یرلر آره‌سنده وسائط اختلاط بریه بولنمغله برابر ایرماقده ایشلیان واپورلر وکیلرله دخی بیوك برتجارت اجرا اولنمقده‌در. رینك اوزرنده کرك دمیر یوللره وکرك یولجیلره مخصوص دمیردن ودوبه‌لراوزرینه متعدد کوپریلر بولنوب، علی الخصوص بیوك شهرلرك بعضنده پك کوزل ومصنعلری واردر.

رینك منبعی (رونه) ایرماغنك منبعنه پك قریب اولدیغی حالده، بو ایکی ایرماغك حوضه‌لری آلپ وژوره طاغلریله آیرلمشدر. طونه‌نك منابعی ایسه رینك غربه و بعده شماله طوغری اولان جریاننده تشکیل ایلدیکی زاویه‌نك داخلنده‌در. بو وجهله رین حوضه‌سی، بری آق دکیزه ودیکری قره دکیزه منتهی اولان رونه و طونه حوضه‌لریله همحدود اولدیغی حالده، اسویچره‌نك قسم کلیسیله باده و وورتمبرغ وباویره‌نك قسم شمالیلرینی وآلمانیای غربینك قسم وسطیسیله فرانسه‌نك شرق شمالی قسمنی و بلجیقه وفلمنکی جامعدر. مجراسنك آلمانیه داخلنده بولنان قسمی پك کوزل اولوب، بعض محللری شایان تصور منظره‌لر ابراز ایدیور.

رین ایالتی (Province du Rhin) یاخود (Pr. Rhénane) غربی پروسیه‌نك رین ایرماغنك ایکی جهتنده بولنان بر بیوك ایالتی اولوب، شمالاً فلمنکه، شمال غربی جهتندن (وستفالیه) ایله، شرقاً (هسه‌ناسو) ایالتیله و (هسه) بیوك دوقه‌لغیله، شرق جنوبی جهتندن پالاتیناتله، جنوب غربی جهتندن آلساس لورنله، غرباً دخی لوقسنبورغ، بلجیقه و فلمنکله محاط و محدود در. ۴۰° ۷′ ایله ۵۱° ۵۴′ عرض شمالی و ۳° ۳۱′ ایله ۵° ۴۲′ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، تعریف اولنان حدود خارجنده دخی (هسه‌ناسو) ایالتیله (هسه دارمستاد) دوقه‌لغی آره‌سنده واقع (وچلار) قضاسی ده بو ایالته ملحقدر. بوکا مقابل ده ایالتك داخلنده بولنان (بیرکنفلد) پرنسلکی (اولدنبورغ) بیوك دوقه‌لغنه ملحقدر. آلمانیایه مخصوص اولان بو

قاریشیقلریله برابر بو ایالات آلمانیا دولتنك اك بیوك واك زیاده مسكون ایالتی اولوب، شمالدن جنوبه طولی ۳۰۲، عرض اعظمی ۱۴۷ كیلومتره ومساحهٔ سطحیه‌سی ۲۶ ۹۹۱ مربع كیلومتره در . اهالیسی ۴ ۷۱۰ ۳۱۳ كشی اولوب ، بهر مربع كیلومتره باشنه ۱۷۵ كشی دوشیور . اهالیسنك همان جمله‌سی آلمان اولوب ، یالكز (اكس لاشاپل) سنجاغنده ۱۰ ۰۰۰ فرانسز واردر . مذهبجه اهالینك اوچ ربعی پروتستان وقصوری قتولیك ویهودی وسائره‌در. بو ایالات واسعه هر بری بر ایالات وسعتنده اوله‌رق بروجه زیر ۵ سنجاغه منقسم و ۶۰ قضایی حاویدر :

سنجاق	قضا	مربع كیلو متره	اهالی
روسلدورف	۲۱	۵ ۴۷۲	۱۸۷ ۰۵۹
اكس‌لاشاپل	۱۱	۴ ۱۵۵	۷۹۴ ۲۳۸
قولونیه	۱۱	۳ ۹۷۶	۱۰۴ ۲۲۸
ترو (زیر)	۱۲	۷ ۱۸۳	۷۳۵ ۲۲۵
قوبلنج	۱۳	۶ ۲۰۳	۶۵۶ ۵۵۴

عموم ایالتك والیسی (قوبلنج) ده اقامت ایدیور . سه‌ده ، عدلیه‌جه ایالتك مركزی (قولونیه) شهری اولوب ، محكمهٔ تمییز اوراده بولنیور . ایالتك مجلس عمومیسی ایسه (دوسلدورف) ده انعقاد ایدر . ایالتك قسم كلیسی سكزنجی قول اردو دائره‌سی داخلنده اولوب ، یالكز دوسلدورف سنجاغی یدنجی و(چلار) قضاسی اون برنجی قول اردویه ملحقدر. قسم شمالیسی دوز اولوب، یالكز بعض تپه‌لری واردر؛ قسم جنوبیسنده ایسه آردنه سلسله‌سنك آلت طرفی حكمنده اولان (هوهه‌وون) و (ایفل) ، (رونسروك) و(سیبن كبیركه)كبی بر قاچ طاغ بولنوب، بونلركده ارتفاعی یدی سكز یوز متره‌یی تجاوز ایتمیور . اكثری سونمش بركانلردن عبارت اولوب، بعضلرینك آغزلری ، دیبلری صو ایله طولمش اولدیغی حالده ، الیوم باقیدر . بو طاغلرك چوغی یانمش كبی بر صورتده اولوب ، یازین برطاقم چالیلرله وقیشین قارله مستوردر. اك جنوبده كیلرك اتك وبایرلری ایسه كوزل اورمانلرله مستور اولوب، شایان تماشا منظره‌لر ابراز ایدرلر. بو ایالت رین ایرماغنك مجراسی اوزرنده بولنمغله، ایالتی جنوب شرقیدن شمال غربیه شق ایدن بو ایرماق همان بتون صولرینی جمع ایدر؛ یالكز دوسلدورف واكس لاشاپل سنجاقلرینك بر قاچ چایی بلچیقه‌یه كیره‌رك ، (موزه) ایرماغنه كیدر .

بو ایالات معادنجه پك زنكین اولوب، كلیتلی معدن كموری ، دمیر ، قورشون، توتیا، قیا طوزی، لینیت وسائره اخراج اولنور . چینتو، دكرمن طاشی وباپی طاشی دخی چیقار . ایفل طاغلرینك میاه معدنیه‌سی پك چوق واكس لاشاپلك قاپلیجه‌لری مشهوردر . اراضیسنك یوزده ۴۶ سی مزروع ، یوزده ۱۷ سی چایر ومرعی، یوزده ۳۱ ی اورمان ، یوزده یاریمی باغ وقصوری شهر وقصبه وقریه‌لر عرصه‌لریله صودن عبارتدر . شمال جهتنك اراضیسی پك منبت اولوب ، جنوب جهتنك مرتفع محللرنده‌قیشلر پك اوزون وطوپراق آز منبت ایسه‌ده، بو جهتك‌ده بایر ودره‌لری چایرلر وباغ وباغچه‌لرله مستوردر . الحاصل اراضیسنك اكثریت اوزره عدم استعدادیله برابر، اهالیسنك چالیشقانلغی سایه‌سنده زراعت پك ایلری اولوب، آنجق اراضی پك اوفق حصه‌لره منقسم اولدیغندن، هیچ كیمسه یالكز زراعتله یاشایه‌میوب، اكثر اهالی صنایعه انهماك ایتمكده ، وبهر سنه بر چوق اهالی اوزاق مهجرلره هجرت ایتمكده‌در . حیوانات یتیشه آز اولوب ، اك زیاده صیغیر یتیشدیررلر . ۱۸۷۳ ده ایالت داخلنده ۱۴۱ ۰۶۲ آت، ۹۸۲ ۶۳۱ صیغیر، ۳۹۲ ۹۷۶ قیون ، ۲۲۹ ۸۸۰ كچی ۳۷۲ ۴۱۸ طوموز موجود ایدی . صنایعجه بو ایالات آلمانیانك اك ایلری بولنان یری اولوب، معدن كموری اخراج اولنان محللری دمیرخانه‌لر وسائر فابریقه‌لرله مملودر. ۱۸۷۵ سنه‌سنده ایالت‌درونده ۳۲۵ ۹۹۱ فابریقه‌ودستگاه بولنوب، مجموعنده ۷۲۲ ۹۷۹ عمله مشغول اولیوردی . او وقتدن بری دها چوق تزاید ایتمش اوله جقدر . بو ایالت داخلنده واقع (اسن) ده‌كی قروپك طوپ فابریقه‌سی مشهوردر . صنایعك فوق العاده ترقیسیله وسائط اختلاطیه‌نك كثرتی بالطبع بیوك برتجارت اجراسنی منتج اولیور . ۱۹۰۰ كیلومتره طولنده اولان طرق مائیه‌سندن یعنی سیرسفائنه صالح انهار و جداولدن بشقه ، ایالتك ۳۰۰۷ كیلومتره طولنده دمیر یوللری و ۶۵۳۵ كیلومتره‌لك شوسه‌لری واردر . اك بیوك تجارتكاهلری : قولونیه ، قوبلنج، اكس لاشاپل، دوسلدورف، روورت، دویسبورغ وسائره‌در .

رینو { (Reinaud) فرانسه مشاهیر مستشرقیننده‌ن اولوب ، ۱۷۹۵ ده تولد

و ۱۸۶۷ ده وفات ایتمشدر. عربی وفارسی لسانلری حقنده بر چوق کتابلر یازمش، بوایکی لساندن خیلی آثار ترجمه ایتمش وعربلرله ایرانیلرك آثار عتیقه‌سی حقنده برطاقم کشفیاته موفق اولوب، پارس کتبخانه‌سنه‌ده برچوق کتب عربیه وفارسیه اهدا ایتمشدر. آقادمیا اعضاسندن ایدی.

رینوقولوره (Rhinocolura) عریشك اسم قدیمیدر.

ریو (Riou) بحر محیط هندیده سوماتره جزیرهٔ کبیره سنك منتهای جنوبی قارشیسنده واقع (بینتانغ) جزیره‌سنده تجارتگاه برقصبه واسکله اولوب، او جوارلرده‌کی آطه‌لره رسماً حکم ایدن قلنکلی برمتصرفك مقریدر.

ریوادئو (Rivadeo) اسپانیانك غالیچه خطه‌سنده واقع (لوغو) ایالتنده و (لوغو) نك ۷۲ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق (ائو) نهری منصبنك صول کنارنده قضا مرکزی برقصبه اولوب، جواریله برابر ۸۹۹۰ اهالیسی، بز معمولاتی، کتن وکتنویر تجارتی، لیمانی وفناری واردر.

ریواری یاخود رواری (Rivari, Révari) هندستانك پنجاب خطه سنده دهلی ایالتنك (کرکاون) سنجاغنده و (کرکاون) ك ۵۲ کیلومتره جنوب غربیسنده برقصبه اولوب، ۸۵۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۲۳۹۷۰ اهالیسی، دمیریولی، حکومتك تحت اداره‌سنده بولنور بربیوك مکتبی، ایکی دوز وکنیش سوقاغیله بوسوقاقلرده کوزل ابنیه‌سی، خارجنده ایکی بیوك وکوزل حوضیله، اورمانلق حالنده بر تفرجگاهی وایشلك تجارتی واردر. بوقصبه‌ده یاپیلان صاریقلرله باقر وبرنج آوانی مشهوردر.

ریواس (Rivas) آمریقای وسطیده (نیقاراغوآ) جمهوریتنك(ماناغوآ) ایالتنده وماناغوآنك ۹۰ کیلومتره جنوب شرقیسنده اوله‌رق نیقاراغوآ کولنی بحر محیط معتدلدن آیران بر زخك اوزرنده واقع برقصبه اولوب، ۱۲۰۰۰ اهالیسی واردر. آمریقانك کشفندن اول دخی بولنمش اسکی برقصبه اولوب، اکثر اهالیسی آمریقانك اهالیٔ اصلیه‌سندندر.

ریواکانته (Riva Kanta) هندستانك گجرات خطه‌سنده ۶۱ حکومت صغیرهٔ ممتازه‌یه منقسم اولان برخطه‌نك اسمی اولوب، بوخطه ′۲۳ °۲۱ ایله ″۳۲ ° عرض شمالی و ′۴۲ °۷۰ ایله ′۵۸ °۷۱ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولدیغی حالده، برهلال رسمنده‌در. مساحهٔ سطحیه‌سی ۱۲۴۱۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۵۴۳۴۵۲ کشیدر، که بونلرك یالکز ۲۱۴۰۰ ی مسلم وقصوری برهمنی وسائره‌در. اراضیسی عمومیت اوزره طاغلق اولوب، یالکز غرب جهتنده براووه واردر.

ریوبامبه (Rio bamba) آمریقای جنوبیده (اقوآدور) جمهوریتنده (شیموقازو) ایالتنك مرکزی بر قصبه اولوب، (کیتو) نك ۱۶۵ کیلومتره جنوب غربیسنده وبش آلتی بیك متره ارتفاعلری اولان (سیمبورازو) ایله (آلتار) طاغلری آره‌سنده‌کی یوکسك اووه‌ده واقع و ۱۸۰۰۰ اهالی جامعدر. آمریقانك کشفندن اول دخی موجودبولنمش اسکی برقصبه اولوب، ۱۷۹۷ ده زلزله‌دن کاملاً خراب، و ۲۰۰۰۰ اهالیسی تلف اولمشدی.

ریوبوئنو (Rio Bueno) شیلینك جنوب جهتنده بحر محیط معتدله دوکیلور بر ایرماق اولوب، ۱۴۰ کیلومتره طولنده مجراسی واردر. (بانقو) کولنك آیاغی حکمنده اولوب، مجراسنك ۸۰ کیلومتره‌لکی سیرسفائنه صالحدر.

ریوپاردو (Rio Pardo) برازیلیاده بواسمله ایکی قصبه واردر: بری (میناس جرائس) ایالتنده و (اوروپرتو) نك ۵۸۵ کیلومتره شمال شرقیسنده اوله‌رق همنامی اولان بر نهرك اوزرنده واقع اولوب، جواریله برابر ۱۲۰۰۰ اهالیسی، داخلی مکتبی و صیفیر، آت وباموق تجارتی واردر. اکثر اهالیسی اصل آمریقالیدر. — ایکنجیسی (ریو غرانده دوسول) ایالتنده و (پورتو آلکره) نك ۱۰۵ کیلومتره غربنده اوله‌رق، (ایاقوهی) نهری اوزرنده واقع اولوب، جواریله برابر ۱۰۶۰۰ اهالیسی، دمیریولی، جسیم برکلیساسی و بیوك برغربا خسته‌خانه‌سی واردر. نهرك فیضانی زماننده سفائن (پورتو آلکره) اسکله‌سندن بو قصبه‌یه‌قدر چیقار.

ریوپرتو (Rio Preto) برازیلیانك (میناس جرائس) ایله (ریوده ژانیرو) ایالتلری آره‌سنده جریان ایدر برنهر اولوب،

۱۵۰ کیلومتره طولی واردر . — بواسمله بو نهرك اوزرنده و (میناس جرائس) ایالتنده (پاراهیبونه) قضاسنه تابع ناحیه مرکزی برقصبه دخی بولنوب، ۴۰۰۰ اهالیسی ودمیر یولی واردر . اطرافنده کوزل اورمانلر ومرعالرله منبت اراضی بولنوب ، کایتلی قهوه، شکرقامشی ومصر حاصل اولور. صیغیر، آت، استر وطوموز کبی حیواناتیده چوقدر . — ینه بوایالت وقضاده و (اوروپرتو) نك ۱۸۳ کیلومتره جنوبنده ومذکور نهرك اوزرنده بواسمله برکوچك قصبه دخی بولنوب، ۳۰۰۰ اهالیسی واردر . — ینه بوایالتك (سرودوفریو) قضاسنده (دیامانتینه) ناحیه‌سنده و ۴۰ کیلومتره شمال شرقیسنده دخی بو اسمله برقصبه بولنوب، ۶۰۰۰ اهالیسی واردر. جوارلری پك منبتدر . اهالیده عمومیت اوزره کردان اوری اولور .

ریو ترسرو { (Rio Tercero) آرجنتین جمهوریتنده (پارانه) ایرماغنه تابع (قارقارانیه) نهرینه صولدن دوکیلور برچای اولوب، (سیراده قورلون) طاغندن نبعانله، اووه‌یه اینرکن برکوزل شلاله تشکیل ایتدکدن صکره شرقه وبعده جنوب شرقی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، (سالادیلو) ده (ریوسالادیلو) ایله برلشوب، (قارقارانیه) نهرینی تشکیل ایدر .

ریوتی { (Rioti) هندستانده بنارس ایالتنك (بالیا) سنجاغنده و بالیانك ۲۸ کیلومتره شرق شمالیسنده برقصبه اولوب، ۱۰۳۵ ی مسلم اولمق اوزره، ۹۹۳۰ اهالیسی واردر .

ریو داس ولاس { (Rio das Valhas) برازیلیانك (میناس جرائس) ایالتنده (پاراناهیبه) سنجاغنك (پاتروچینیو) قضا وناحیه‌سنده و (اوروپرتو) نك ۳۹۰ کیلومتره غرب شمالیسنده برقصبه اولوب، جواریله برابر ۶۰۰۰ اهالیسی واطرافنده کوزل مرعالر وتارله‌لرله الماسی حاوی قوملری واردر.

ریودوژیر { (Rive du Gier) فرانسه‌ده (لوآره) ایالتنك (سنت‌اتیان) قضاسنده و ۲۱ کیلومتره شرق شمالیسنده اوله‌رق (ژیر) نهری اوزرنده ناحیه مرکزی برقصبه‌اولوب، ۱۳۵۴۰ اهالیسی، واسع کمور معدنی وجوارلرنده ۳۳ دمیرخانه‌سی واردر.

ریو دولورس { (Rio Dolores) ممالك مجتمعه‌نك (قولورادو) جمهوریتنده قالیفورنیه‌نك قولورادو ایرماغنه تابع بر نهر اولوب، (سان جوان) طاغندن نبعانله، جنوبه وبعده شمال غربی‌یه طوغری جریان ایده‌رك، ۹۰۰ متره درینلکی اولان و (قانون) تعبیر اولنان دیك برخندغك ایچندن کچر. مجراسی ۳۷۰ کیلو متره طولنده‌در.

ریو ده یانیرو { (Rio de Janeiro) برازیلیا جماهیر متفقه‌سنك مرکز عمومیسی ومقدما ایمپراطورلغنك پایتختی بیوك برشهر اولوب، برازیلیانك جنوب شرقی قسمنده و (قریو) برونك ۱۲۵ کیلومتره غربنده اوله‌رق همنامی اولان قویك ساحل غربیسنده ″۲۴ ′۵۴ °۲۲ عرض جنوبی ایله ″۳۵ ′۳۰ °۴۵ طول غربیده‌واقع و ۵۰۰۰۰۰ اهالی‌یی جامعدر. اسکی شهر ایله ساحل بوینجه ممتد وسیرك خانه‌لری حاوی برطاقم یکی محله‌لردن مرکب اولوب، آره‌لرنده متعدد تراموایلر ایشلیور. شهرك سوقاقلری طار وغیر منتظم اولوب، محلاتك دخی حذای بحردن آنجق اوچ درت متره ارتفاعی اولمغله، لغملر وچرکفلر ایی آقدیغندن، امر تطهیره ویریلن اهمیتله برابر، صحت عمومیه‌یه مضر برطاقم تعفنات حاصل اولیور. پك کثرتلی اولان یاغمور صولری اینجه آقه‌میوب، بعضاً سوقاقلر دره حالنی آلیر، وصو اولرك آلت قاتنی‌ده باصار. صاری صیتمه کیتدکجه کسب ندرت ایتمکده ایسه‌ده، ورم (یعنی سل الرئه) علتی پك چوقدر . شهر طاغلر وتپه‌لرله محاط اولوب، دکزدن منظره‌سی پك کوزلدر. فنون عالیه‌یه مخصوص بربیوك مکتبیله حربیه وطبیه مکتبلری، رصدخانه‌سی، موزه‌سی، ۲۰۰۰۰۰ جلدی حاوی کتبخانه‌سی، آقادمیاسی، ترسانه‌سی‌متعدد بیوك کلیسالری، تیاترولری وسائر مؤسساتی واردر. شهرك ایچنده ایکی بیوك میدان اولوب، مربع الشکل اولان برینك اورته‌سنده برازیلیایه استقلالی قزاندیران (بوسه‌بونیفاچو) نك هیکلی مرکوزدر. لیمانی صاغلام وواسع اولوب، شهر آمریقای جنوبینك الك ایشلك اسکله‌لرندن وبرازیلیانك برنجی اسکله‌سی اولمغله، آوروپا ایله وآمریقای شمالی ایله بیوك برتجارت اجرا اولنور. اهالیسنك بربیوك قسمی اسارتدن یکی قور-

تلمش زنجیلر اولوب، اجنبیلر دخی چوقدر. اجنبیلرك قسم اعظمی پورتكیزلی اولوب، قصوری فرانسز، ایتالیان، آلمان، اسپانیول، انكلیز وسائره‌دن مركبدر؛ خیلی مقدار چینلی دخی بولنور. شهر جوارلریله برابر مستقل برقضا تشكیل ایدیور، كه جماهیر متفقه عدادینه داخلدر. ریوده‌یانیرو ١٥٦٧ تاریخنده پورتكیزلیلر طرفندن تأسیس اولنه‌رق، ١٧٦٣ده (باهیا) یه بدل برازیلیانك مركزی اتخاذ اولنمشدی. — بروجه مذكور جماهیر متفقه صره‌سنه كیرمش اولان (ریوده یانیرو) قضاسنك مساحهٔ سطحیه‌سی ١٣٩٤ مربع كیلومتره واهالیسی ٥٠٦٩٥٨ كشیدر.

ریوده یانیرو جمهوریتی (Etat de Rio de Janeiro) برازیلیا ممالك مجتمعه‌سنی تشكیل ایدن یكرمی جمهوریتك بری اولوب، قطعهٔ واسعهٔ مذكوره‌نك منتهای جنوب شرقیسنده طار واوزون برساحلدن عبارتدر. جماهیر مذكوره‌نك مركز عمومیسی اولان شهرك اسمیله مسمی اولدیغی حالده، شهر مذكور جواریله برابر آیریجه بر جمهوریت حقوقی حائز مستقل برقضا صورتنده اداره اولندیغندن، ریوده یانیرو جمهوریتك مركزی نیكتروی شهریدر. جنوباً وشرقاً بحر محیط آطلاسی ایله، شمال شرقی جهتندن (اسپیریتو سانتو)، شمالاً (میناس جرائس)، غرباً دخی (سائو پائولو) جمهوریتلریله محاط و محدود اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ٦٨٩٨٢ مربع كیلومتره واهالیسی ١١٦٤٤٣٨ كشیدر. ٢٠° ٥٠´ ایله ٢٣° ٣٩´ عرض جنوبی و ٤٣° ٢١´ ایله ٤٧° ١٢´ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولور. اراضیسی طاغلق اولوب، برازیلیانك اك مرتفع محلی اولان و ٢٩٩٧ متره ارتفاعی بولنان (ایتاتیایه) طاغی بوجمهوریتك حدود شمالیه‌سنده واقعدر. میاه جاریه‌سی همنامی اولان قویه دوكیلور برقاچ كوچك چایدن عبارتدر. آمریقانك اثنای كشفنده بو خطه دخی غایت صیق وبالطه كورمه‌مش اورمانلرله مستور اولوب، بو اورمانلرك چوغی اتلاف اولنمش ایسه‌ده قالانلرندن دخی مرانغوزلقده مستعمل قیمتلی كراسته ویرر آغاجلرله كوزل قوقولی نباتلر واورمانلرك ایچنده برخیلی نباتات طبیه بولنیور. قهوه، شكر قامشی، پاموق، مانیوق، توتون وچای باشلیجه محصولاتندندر. حیوانات وحشیه، اهالینك كثرتندن طولایی، كسب ندرت ایتمش اولدیغی كبی، حیوانات اهلیه‌سی دخی آزدر. صنایع هنوز لایقیله ترقی ایتمیوب، مع هذا شكرك تصفیه‌سیله پاموقدن ایپلك اكرمكه و بعض منسوجات طوقومغه مخصوص برخیلی فابریقه‌لر وچیفتره فابریقه‌لری واردر. ماكینه‌لرك چوغی میاه جاریه ایله تحریك اولنور. دمیر یوللری پك چوق اولوب، تجارتی تسهیل ایدرلر. اهالیسنك یالكز یوزده ٣٨ بیاض وقصوری زنجی و اصل آمریقالی وملزدن مركبدر. مركزدن ماعدا پتروپولیس، تووووقریبورغو، قامپوس، سائوپائوداپارا، ماقاهو، آنغره‌دوس ریس، یرنده، بارانسه، واسو راس، باراهیبا دو سول، والنسه وقانتا غالو كبی قصبه‌لری واردر.

ریو ده یانیرو قویی (Baie de R.) برازیلیانك جنوب شرقی ساحلنده و بحر محیط آطلاسیده برقوی اولوب، ١٥٠٤ تاریخ میلادیسی كانون ثانیسنك برنجی كونی (غونقالوس) ایله (آمریق وسپوچی) طرفندن كشف اولندقده، نهر منصبی ظن اولنمغله، «كانون ثانی نهری» معناسیله بو اسم وضع اولنمش، وبعده ساحلنده تأسیس اولنان شهره‌ده ویرلمشدر. قوی جنوبدن شماله طوغری اولوب، بو استقامتده بویی تقریباً ٣٠ كیلومتره‌در. مدخلی (ریو ده یانیرو) شهریله (نیكتروی) قصبه‌سی آره‌سنده اولوب، بونك خارجنده دیگر بر مدخلی دها واردر، كه ایكی طرفدن برر كوچك قوی تشكیل ایدن طاغلق ایكی برونك بربرینه تقرب ایتمسندن حاصل اولیور. ایچ طرفده كسب توسع، ومنتهای شمال شرقیسنده (باهیاده پیتاده) اسمیله بر ایكنجی قوی تشكیل ایدر. اك واسع یرنده وغربی ساحلنه قریب (غوور نادور) اسمیله بر بیوك جزیره ایله بونك اطرافنده برقاچ كوچك آطه بولنیور. بو قوی هرطرفدن طاغلرله محاط ومحفوظدر. اطرافدن بر چوق چایلر ودره‌لر قویه منصب اولور.

ریورینه (Riverina) آوسترالیاده (یكی جنوبی والس) حكومتنك قسم غربیسنه ویریلن اسم اولوب، بو خطه (مورای) مجراسیله بوكا تابع (دارلینغ) مجراسی آره‌سنده واقعدر. مساحهٔ سطحیه‌سی ٢٢١١٩٩ كیلومتره اولوب، قسم اعظمی مرعادن عبارت اولمغله، ١١ ملیوندن زیاده قویون رعی اولنور. معادنی دخی چوق اولوب،

باقير وسائر معدنلر اخراج اولنور. بعض يرلرى خيلى منبت ايسه‌ده، زراعته اهميت ويرلمه‌مشدر. باشليجه قصبه‌لرى: دنيليكن، قوبار، واغه واغه و(ونتوورت) در. بونك يكى جنوبى والسدن تفريقيله آيريجه بر حكومت حالنه قونمسى دفعاتله تصور اولنمشدر.

ريوزالته { (Rivesaltes) فرانسه‌ده (شرق پيرنه) ايالتنك (پرپنيان) قضاسنده و ۸ كيلومتره شمال غربيسنده واسپانيايه كيدن دمير يول خطى اوزرنده بر قصبه اولوب، ٦٠٤٥ اهاليسى ومشهور شرابى وار در.

ريو-سالادو { (Rio Salado) يعنى «طوزلى دره» آمريقاده برچوق انهارك اسميدر. [« سالادو » ماده‌سنه مراجعت.]

ريوغرانده { (Rio Grande) يعنى « بيوك چاى » آفريقانك ساحل غربيسنده فرانسه‌نك سنغامبيا مستعمره‌سيله محاط اولان پورتكيز كينه‌سنده بر خليج اولوب، ´۳۰ °۱۱ عرض شمالى ايله ´۵۰ °۱۷ طول غربيده واقعدر. كشفنده چاى آغزى ظن اولنه‌رق، بو اسمله تسميه اولنمشدر. بو خليجك بر كنارنده وقتيله تجارتكاه بولنمش وبو كون متروك بر قصبه وآغزى قارشيسنده (بولام) اسميله بر آطه واردر.

ريوغرانده دوسول { Rio Grande (do Sul) يعنى « جنوبى بيوك ايرماق » برازيليا‌ده همنامى اولان جمهوريتك اسكله‌سى بر قصبه اولوب، (پورتو آلكره) نك ۲۵۳ كيلومتره جنوب غربيسنده و (لاغو آ دوس پاتوس) كولنك بحر محيط آطلاسى ايله اختلاط ايتديكى محلده اوله‌رق، ″۴۰ ´۶ °۳۲ عرض جنوبى ايله ″۴۵ ´۲۷ °۵۴ طول غربيده واقعدر. پك كوزل بر موقعده مؤسس اولوب، ۱۸۰۰۰ اهاليسى كوزل ابنيهٔ اميريه وخصوصيه‌سى وايشلك تجارتى واردر. آنجق ليمانى بر قوم سديله مسدود اولوب، بيوك سفائن يناشه‌ميور.

— ريوغرانده دوسول جمهورتى برازيليا ممالك مجتمعه‌سنى تركيب ايدن جماهيرك بريى اولوب، برازيليانك منتهاى جنوبنده واقعدر. شرقاً وشرق جنوبى جهتندن بحر محيط آطلاسى ايله، جنوباً وجنوب غربى جهتندن (اوروغوآى) جمهوريتيله، غرب شمالى جهتندن آرجنتين جمهوريتيله، شمالاً دخى (سانته‌قاترينه) جمهوريتيله محاط ومحدود اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ۲۳۶۵۵۳ مربع كيلومتره واهاليسى ۶۴۳۵۲۷ كشيدر. ´۱۰ °۲۷ ايله ´۴۵ °۳۳ عرض جنوبى و ´۵۲ °۵۱ ايله ″۳۰ ´۳ °۶۰ طول غربى آره‌لرنده ممتد اولوب، مستطيل الشكلدر. مركزى (پورتو آلكره) اولوب، ايكنجى درجه‌ده قصبه‌سى (ريوغرانده‌دوسول) در. جمهوريتك اراضيسى آمريقاى جنوبينك جهت شرقيه‌سنده ممتد اولان بيوك يايلانك بر كوشه‌سى اولوب، (سرادومار) سلسله‌سى شمالدن جنوبه طوغرى ممتد اولور؛ وايالتك اواسطنه واصل اولنجه، غربه طوغرى دونه‌رك، (سراجرال) اسم عموميسيله معروف بر چوق قوللره آيريلير. بو طاغلر ايالتى اوچ قسمه تقسيم ايديور. برنجيسى ساحل ايله (سرادومار) آره‌سنده‌كى آلچق وكوللر وبطاقلقلرله مملو اولان يردر. بو كوللرك اك بيوكى (پورتو آلكره) ايله (پلوتاس) اسكله‌لرى آره‌سنده ممتد اولان (لاغو آدوس پاتوس) در، كه ۷۰۰۰ مربع كيلومتره مساحهٔ سطحيه‌سى واردر. بونكله ۱۵۰ كيلومتره طولى اولان (لاغو آميريم) كولى آره‌سنده سيرسفائنه صالح اولان (سائو غوتسالو) نهرى برطريق مائى تشكيل ايديور. ايكنجى قسم سراجرالك شمالنده واوچنجيسى جنوبنده اولان يرلردن عبارت اولوب، برنجيسى بيك متره راده‌لرنده بر ارتفاعده وبالطه كورمه‌مش اورمانلرله مستور، وايكنجيسى بش آلتى يوز متره ارتفاعلرنده اوله‌رق اوزون اوتلرله مستور برچولدر. سراجرالك شعبه‌لرى آره‌لرنده‌كى وادى و بايرلر ايسه ايالتك اك منبت و مزروع اراضيسيدر. مياه جاريه‌سى چوق ايسه‌ده، هيچ بر بيوك ايرماغى اولميوب، يالكز شمالى وجنوبى حدودنى آيران ايكى نهرى طوغريدن طوغرى‌يه بحر محيط آطلاسى‌يه، وقصورينك بر قسمى دكيزه آياقلرى اولان كوللره، وبر قسمى ده مجراسى ايالتك آرقه جهتنده بولنان (اوروغوآى) ايرماغنه دوكيلور. برم يازمزه متصادف قيش آيلرنده يعنى حزيران و تموز وآغستوسده طاغلرده قار ياغار، وصولر طونار. يالكز شمال غربى قسمنده قار وبوز اولميوب، قهوه وشكر قامشى يتيشه‌بيليور. جنوب غربى قسمنده جنوب روزكارى اسديكى وقت ميزان الحراره بردن بره ۱۵ درجه اينر. على العموم جمهو-

ريتده يازين ميزان الحراره ۳۸ درجه‌يه قدر چيقار، وقيشين فوق الصفر ۱ درجه‌يه قدر اينر. زراعتى هنوز پك كرى اولوب، بقين وقتلره كلنجه‌يه قدر اهالـ لينك معيشتى مانيـوقدن عبارت ايديسه ده، اخيراً اوراپه كثرتله هجرت ايدن ايتاليانلر بغداى، زرعنى وباغ يتيشـديرمكى اهـالى‌يه اوكرتوب، بغـدى ايله شراب محصولاتى كيتدكجه تكثر ايتمكده‌در. برمقدار توتون وكتن دخى حاصـل اولور. جنوب غربى جهتنده‌كى واسع چايرلرده كليتلى حيوانات وباشليجه صيغير وقيون بسلنوب، كليتلى باصديرمه استحصال اولنور. آنجق بو قورى وطوزلى ات مقدما اسرايه يديريلوب، اسا- رتك لغوى اوزرينه رواجنه خلل كلمشدر. اورمانلرنده كراسته‌يه ومرانغوزلق وطاوشانجيلغه يارار پك كوزل وپك چوق آغاجلر واردر. معـادنى باشليجه مرمر، آلچى، لوله‌جى چامورى كبى شيلرله كوردن عبارتدر. صنايع هنوز پك كرى ايسه‌ده، يوكدن چوخه وعبا كبى بعض منسوجاتله صابون، موم، ايپ وخلاط كبى مواد فابريقه‌لرى ودباغخانه‌لر واردر. تجـارتى خيلى ايشلك اولوب، باشليجه اخراجاتى حيوانات ايله باصديرمه، درى، سختيان، ايچ ياغى وسـائر حيـواناتدن آلنان مواد ايله، مانيـوق اونى يعنى تاپيوقه، توتون، قره فاصوليه وسائره‌دن عبارتدر. كوللرده چيقان اوزون بر نوع باليق دخى قـوروديلوب، خيلى مقـدارده اخراج اولنور. ۱۳۵۵ كيلومتره دمير يوللرى او- لوب، نهرلرك اكثرنده دخى واپورلر وكميلر سير وحركت ايدر. اهاليسنك نصفى بياض ونصف ديكرى زنجى واصل امريقالى وملزدن مركبدر. بوجمهوريته بو صوك سنه‌لرده باشليجه المانيه وايتاليادن پك چوق مهاجرلر كيديور.

ريوغرانده دونورته { Rio Grande) (do Norte } يعنى «شمالى بيوك ايرماق» برازيليا ممالك مجتمعه‌سنى تركيب ايدن جماهيرك برى اولوب، قطعهٔ مذكوره‌نك شمال شرق كوشه‌سندن عبارتدر. پك كوچك برنهر هر نصلسه بواسمه سبب اولمشدر. شرقاً وشمالاً بحرمحيط آطلاسى ايله، غرباً (سئاره)، جنوباً دخى (پاراهيبا) جمهوريتلريله محاطدر. ′٥٤ °٤ ايله ′٢٨ °٦ عرض جنوبى و′٢ °٣٧ ايله ″٨ °٤٠ طول غربى آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحيه‌سى ٥٧٤٨٥ مربع كيلومتره واهاليسى ۳۰۸۸٥۲ كشيدر. مركزى جمهوريتك اسميله دخى تسميه اولنان (ناتال) اسكله‌سيدر. سوا- حلى ٤٦۰ كيلومتره طولنده ايسه‌ده، آلچق وقوملق اولوب، صويك حذاسيله برابر برطاقم قيالرله محاطدر. وهمان هيچ برقويى وليمانى يوقدر. يالكز ساحل شما- ليسنده اوچ چاى آغزى بولنوب، سفائن اورالردن كيره‌بيليور. بو سـواحل كرچكدن برتهامه اولوب، بعده اراضى كسب ارتفـاع ايده‌رك، داخلده (بور- بورمه) طاغلرى بولنيور. بوطاغلردن برچوق انهار نبعان ايدوب، سـاحل شرقى‌يه اينتلرى دهـا چوق ايسه‌ده، هيچ برى ۱۲٥ كيلومتره‌دن اوزون دكلدر. جمهوريتـه اسمنى ويرن (ريوغرانده دونورته) دخى بونلرك بريدر. ساحل شمالى‌يه اينتلرك اوچى بيوجك اولوب، متـوازياً آقارلر. بونلردن اورته‌ده بولنـان (ريوداس پيراناس) پاراهيبـا جمهوريتندن، كلوب جمله‌نك الك اوزونيدر. بوانهارك يالكز منصبلرينه قريب محللرى سـير سفائنه صـالحدر. هواسى پك اوقدر آغير دكل ايسه‌ده، زياده‌سيله صيجاق ويابسدر. اكثر طرفلرينك نباتاتى پك كوچك وسيرك اولوب، آنجق يوكسك ياپله‌لرده وچايلرك مجرالرنده كوزل اورمانلر دخى بولنوب، پك قيمتدار آغاجلر چيقار. باشليجه محصولاتى قهوه، شكرقامشى، مانيوق وپاموق اولوب، پرنج، فاصوليه وتوتون كبى بعض شيلر دخى حاصل اولور. صيغير وقيون سوريلرى چوق اولوب، اهالينك باشليجـه مدار معيشتى چوبانلقدر. معـادنى يوق حكمنده اولوب، ملحه‌لرى چوقدر. صنايع محليه شكر، موم، اسـپيرتو وطوز استحصـالندن عبارت اولوب، اخراجات وادخالاتى برابر اوله‌رق تجـارت سنويه‌سى ۹ مليون فرانغى تجاوز ايتمز.

ريوقاسينى { (Rio Cassini) آفريقانك ساحل غربيسنده پورتكيز كينه‌سنده يعنى كينه‌نك پورتكيزليلرك النده بولنان پارچه‌سنده برخليج اولوب، ابتدا نهر آغزى ظن اولنمشدى.

ريوقاشئو { (Rio Cachéo) آفريقانك ساحل غربيسنده پورتكيز كينه- سنده برايرماق اولوب، منصبندن (فاريم) قره‌غولنه- دك يعنى مجراسنك ۱۸٥ كيلومتره‌لكى سير سفائنه صالحدر. منصبندن ۲٥ كيلومتره يوقاريده پورتكيز-

لیلرك تأسیس ایتمش اولدقلری (قاشئو) قصبه‌سی بولنیور، كه وقتیله پك ایشلك بر تجارتگاه ایكن، شمدی یالكز ۱۸۰۰ اهالیسی واردر.

ریو قوآرتو { (Rio Cuarto) آرژنتین جمهوریتنك (قوردوبه) ایا- لتنده برنهر وبونك كنارنده برقصبه اولوب، نهر ۳۵۰ كیلومتره‌لك جریاندن صكره (ریوترچرو) نهرینه دوكیلور. قصبه قوردوبه‌نك ۱۸۰ كیلو متره جنوبنده واقعدر.

ریوقومپونی { (Rio Compony) آفریقای غربیده فرانسه‌نك سنغال مهجرنده بر ایرماق اولوب، ۱۷° ۱۰´ عرض شمالی ایله ۱۷° ۱۵´ طول غربیده بحر محیط آطلاسی‌یه دوكیلور. (فوتاجالون) طاغندن نبعان ایدن ایكی نهردن تركب ایدوب، شمال غربی‌یه وبعده جنوب غربی‌یه طوغری آقار. برلشمزدن اول ایكی نهرك طوللری ۲۰۰ كیلو متره‌در. (قاندیا فاره) قصبه‌سنه وصولنده اكی ۳۰۰ وعمق ۱۰ متره‌در. اورادن آشاغی واسع برخلیج صورتنه كیروب، برطاقم آطه‌لری‌ده حاویدر.

ریولی { (Rioli) آرناؤدلغك اشقودره ولایتنده ودرینك شمالنده بر قبیله اولوب، ۱۵۰۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۲۵۰۰ كشیدن وساكن اولدقلری اراضی ۵۰ مربع كیلو- متره‌دن عبارتدر.

ریو لینغه { (Riou-Linga) چین دكیزنده ومالاقه شبه جزیره‌سنك منتهای جنوبی قارشیسنده برطاقم آطه‌لر اولوب، شمالده‌كیلر (ریو) وجنوبده‌كیلر (لینغه) اسمیله معروفدر. برنجیلری ۱° ۱۳´ ایله ۰° ۳۶´ عرض شمالی و ۱۰۱° ۱۵´ ایله ۱۰۲° ۲۰´ طول شرقی، وایكنجیسی ۰° ۳۸´ عرض شمالی ایله ۰° ۳۷´ عرض جنوبی و ۱۰۱° ۴۸´ ایله ۱۰۲° ۴۲´ طول شرقی آره‌لرنده اولوب، (دمپو) بوغازیله بربرلرندن آیرلمشدر. بر چوق آطه‌لردن وآطه‌جقلردن مركب اولوب، جمله‌سنك مساحهٔ سطحیه‌سی ۴۱۹۶ مربع كیلو متره واهالیسی ۹۸۰۰۰ كشیدر. اكثری اورمانله مستور اولوب، سفائن اعمالنه وكراسته‌یه ومرانغوز- لغه یارار پك ایی آغاجلری واردر. باشلیجه محصولاتی

پرنج بوبر ایله چای كبی قوللانیلان (غامبیر) تعبیر اولنور برنوع نباتدن عبارتدر. اهالیسی ملایی وچینلی وسائره‌دن مركب اولوب، قسم اعظمنی تشكیل ایدن ملاییلر دین اسلامله مدینه‌درلر.

ریون { (Rion) روسیه‌نك ماوراء قافقاس دائره‌سنده و (قوتایس) ایالتنده برنهر او- لوب، قافقاس سلسله‌سنك قسم وسطیسنك جنوبی مائله‌سندن نبعان ایله، ابتدا شرقه، بعده جنوبه ونهایت غربه طوغری آقه‌رق، قوتایس قصبه‌سندن چكدكدن، و ۳۱۴ كیلومتره‌لك مسافه قطع ایتدكدن صكره، پوتی قربنده قره دكیزه منصب اولور.

ریوه { (Rivah) هندستانك شمال جهتنده واقع (بكلكند) خطه‌سنده و (اله آباد)ك ۱۱۵ كیلومتره جنوب غربیسنده بركوچك حكومت ممتازه‌نك مركزی برقصبه اولوب، ۴۵۸۰ ی مسلم اولمق اوزره، ۲۲۰۱۵ اهالیسی وراجه‌یه مخصوص سرایی واردر. — ریوه حكومت ممتازه‌سی ۲۲° ۳۹´ ایله ۲۵° ۱۲´ عرض شمالی و ۷۸° ۲۳´ ایله ۸۰° ۳۱´ طول شرقی آره‌لرنده ممتد اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۲۵۹۰۰ مربع كیلومتره واها- لیسی، ۱۱۰۳۱ ی مسلم اولمق اوزره، ۱۳۰۵۱۲۴ كشیدر. طاغلق بربر اولوب، اورمانلری ومعادنی چوقدر.

ریوه { شهر امانتنه ملحق بكقوز قضاسنده قره دكیز بوغازینك خارجنده اوله- رق، آناطولی ساحلنده وهمنامی اولان چایك منصبنده بركوچك قصبه‌در. — ریوه چایی ككبوزه قربنده الكن طاغندن نبعان ایله، علم طاغنك اوته‌سنده ایكی طرفی طاغلر وتپه‌لرله محاط برآدره‌نك ایچنده شمال غربی‌یه طوغری جریان ایدر. مجراسی تقریباً ۴۰ كیلومتره طولنده‌در.

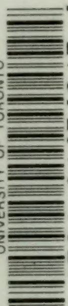
ریویر دوسود { (Rivières du Sud) یعنی «جنوبی انهار» آفریقای غربیده فرانسه‌نك سنغال مهجری تقسیماتندن اولوب، شمالاً پورتكیز كینه‌سیله وجنوباً انكلتره‌نك النده بولنان (سیرا لئونه) ایله محدوددر. ۸° ۵۶´ ایله ۱۰° ۵۵´ عرض شمالی و ۱۵° ایله ۱۷° ۳۰´ طول غربی آره‌لرنده ممتد اولوب، حدود شرقیه‌سی معین دكل ایسه‌ده، فوتا جالون طاغنه‌قدر اعتبار او-

لنـدیغی حالده ، مساحهٔ سطحیه‌سی ۶۰۰۰۰ مربع کیلومتره واهالیسی ۲۰۰۰۰۰ کشیدن عبارتدر . انهاری چوق اولدیغندن ، بواسمله تسمیه اولنمشدر . [زیاده معلومات ایچون «سنغال» ماده‌سنه مراجعت]

ریئویا { (Rioja) آمریقای جنوبیده آرجنتین جمهوریتنك ایالات واسعه‌سندن بری اولوب، (آند) سلسلهٔ جبالیله غرباً شیلی جمهوریتندن آیرلمش اولدیغی حالده، شمالاً (قاتاماره)، شرقاً ینه قاتاماره و (قوردوبه) ، جنوباً (سان لوبی)، جنوب غربی جهتنـدن دخی (سان یوآن) ایالتلریله محدود ومحاطدر . شمالغربیدن جنوب شرقیه اولان طول اعظمی ۶۰۶ وعرض اعظمی ۳۲۷ کیلومتره اولوب، مساحهٔ سطحیه‌سی ۸۹۰۳۰ مربع کیلومتره‌در . اهالیسی یالکز ۸۰۰۰۰ کشیدر . ۱۵ قضایه منقسمدر . آند سلسلهٔ جبالنه آرقه‌سنی ویرمش اولمغله، قسم غربیسنده اوچ درت بیك وزیاده متره ارتفاعنده طاغلری اولوب ، والك یوكسك ذروه‌سی اولان (نوادو) نك ۶۰۲۴ متره ارتفاعی واردر. قسم شرقیسی اووه ایسه‌ده، اوراده دخی (سیرادلوس لانوس) یعنی «اووه طاغی» اسمیله ۴۰۰ متره ارتفا-عنده برصرت اوزانیور. باشلیجه نهری (برمیو) در، که جنوبه طوغری جریان ایدوب ، قوملرك ایچنده محو اولور. دیگر نهرلری کوچك اولوب، سقی اراضی ایله صولری تلف اولور . هواسی پك یابس اولوب، کانونلرله شباطه تصادف ایدن یازلرنده میزان الحراره نهایت ۴۳ درجه‌یه قدر چیقار و بزم یازمزه تصا-دف ایدن قیشلرنده فوق الصفر ۲ درجه‌یه قدر اینر. معادنی پك چوق اولوب، باقیر اون بش یکرمی کیلو ثقلتنده کتله‌لر حالنده دخی بولنور . کوکورد، دمیر، کومش ، آلتون وسائر معادنله، آلچی، کور وقیا طوزی دخی چوقدر . اوزه جهتنده حیوانات بسلنوب ، صیغیر ، آت ، استر ، اشك، قیون وکچیلرك مقداری ۱۰۰۰۰۰ عددینی متجاوزدر . اراضیٔ مزروعه‌سی آزدر. بعض یرلرنده اوزوم حاصل اولوب، شراب یاپیلیر، پورتقال وانجیر آغاجلری ده چوقدر. زیتون آغاجیله پاموق یتیشدیرمکه هوانك یبوستی مانعدر. آند سلسله‌سی بوغازلرندن کچن یوللر-دن شیلی ایله خیلی تجارتی واردر. اهالیسی اسپانیو-للرله (قالشاکی) قوم اصلیسنك اختلاط وامتزاجندن متولد اولوب، هرجهتجه کرك سائر آرجنتینیلردن وکرك شیلیلیلردن فرقلیدرلر.

(باب الرانك صوكی)

اوچنجی جلدك صوكی

UNIVERSITY OF TORONTO
3 1761 01454917 4